F. DIDACI STELLAE

ORD. MINOR.

In Sacrosanctum Iesu Christi Domini nostri Euangelium

Secundum Lucam enarrationum

TOMVS SECVNDVS.

Nunc recens recognitus, & erroribus expurgatus,

Cum Indice locupletissimo.

[redacted]

[redacted]

[redacted]

[redacted]

[redacted]

VENETIIS,

APVD FRANCISCVM ZILETTVM.

M D LXXXII.

AD ILLVSTREM, ET DOCTISSIMVM PATREM,

EXIMIVM VERBI DEI CONCIONATOREM, omnique genere disciplinarum excultum, Didacum Stellam, Ioannis Iberi,

EPIGRAMMA.

AVSTA suos tollit veneranda Nauarra triumphos
Te duce, perpetuum famaq; pergit opus.
Vindice te tanto, bibulisq; tumescit auenis,
Digna putat tandem, summa per astra vehi.
Tuq; instar Pauli, nam ardenti pectore Christum
Effers empyreum, pulpita sacra terens.
Te pia Francisci splendent commercia sancti:
Te pia religio sospite sospes erit.
Docta viros terret prauos tua concio, namque
Assiduo populi crimina torua premis.
Ingentis præstas animi virtutibus, atque
Moribus, eloquio, relligione, fide.
Dulcia permulcent animos tua verba fluentes,
Est tibi facundis lingua diserta sonis.
Hinc tot naturæ donis, hinc stemmate prisco
Clarus agis, tanta relligione fruens.
Sanguine præclaro natus, fastigia laudis
Tu meruisti, omni, & culmine dignus eris.
His demum accessit tantoq; labore paratum
Hoc opus, eximia relligione nitens.
Hoc prompsit tanti veneranda scientia patris,
Et Sophia ac oris dulcia mella tui.
At que hoc immortale decus pariet tibi semper,
Et tua perpetuo fama perennis erit.
His aucta auspiciis merito Nauarra triumphat.
Denique te tanto vindice iure tumet.

ENARRATIONVM IN BEATI LVCAE EVANGELIVM, TOMVS SECVNDVS.

CAPVT DECIMVM.

CHRISTVS Redemptor noster (vt in capite præcedenti facile est videre) suos duodecim discipulos ad prędicandum miserat: miris virtutũ dotibus eos illustrans, potestatemque faciens amplissimam, vt oculis hominum stupẽda miracula proponerẽt: vt veritatis ab eis prædicatę clarissimum testimonium eluceret. Hi enim tanquam terræ promissionis ardentissimi fuerunt speculatores. Sed cùm granum sinapis in grandi arbore in dies magis, ac magis cresceret, cumque sapientissimi illius Salomonis fama Christi Redemptoris nostri in uniuersas illas regiones vndique esset sparsa, sic ut non solùm Regina illa Sabba, uerum etiam multi alii in suorum unguentorum odorem currerent, ut recumberent cum Abraham, Isaac, & Iacob, iam enim messes crescebant, candoreque induebantur: ideo necessum erat, ut messorum numerus etiam augeretur, ut in ecclesiæ horrea eas mitterent. Ideò Christus uniuersę messis dominus postquàm duodecim Apostolos miserat, inquit noster Euangelista. [Post hęc autem designauit Dominus, & alios septuaginta duos.] Post hæc, scilicet, postquã miserat prędicatores maiores, qui erant Apostoli: nũc mittit minores, postquã Apostolos miserat, designauit alios septuaginta duos:

Nu. 13. Luc. 13. 3. Re. 10 Cant. 1. Matt. 8. Ioan. 4.

quia signanter hos elegit, & ab aliis distinxit. Sicut Apostoli duodecim tribuũ Israel: ita isti fuerũt septuaginta duo, ut totidem gentibus linguarũ Euãgelium prędicarẽt. Pręterea in libro Exodi legimus, quod filii Israel uenerunt in Helim, ubi erant duodecim fontes aquarũ, & septuaginta palmę. Sicut tunc ad corporis nutrimentum pręparauit Deus illos fontes, & palmas: ita ad refocillandum totius mundi animas, post illos duodecim Apostolos, qui quasi duodecim fontes aquis suę doctrinę totam terram irrigarunt, addidit dominus hos septuaginta discipulos: ut scias, sicut Apostolus ait, quòd omnia in figura contingebant illis: quia multi erant credituri, multis indigebant magistris. Adde etiam, quòd sicut dominus accepit de spiritu Mosi, & dedit septuaginta uiris, qui etiam prophetauerunt, & adiuuabant Mosem in regimine populi: ita Deus accepit de spiritu Iesu Christi domini nostri, & dedit septuaginta discipulis, qui Euangelium prædicarent, & miracula facerent prophetantes, & adiuuarent Christum Saluatorem nostrum in onere Euangelii.

Exo. 15 1. Co. 10 Nu. 11.

¶Vnum autem hic obseruandum est, quòd non desunt moderni, qui dicant, hic superfluere hanc particulam duos, idque astruere contendunt authoritate Gręcorum codicũ, in quibus septuaginta tantũ scriptum est: & in eundem numerum dicunt consentire Tertulianum,

Hieronymum, Ambrosium Theophila-
4.con- tum, & Eusebiũ in primo volumine Ec-
tar.Mar clesiasticæ Historiæ: quapropter dicunt
tio. Hie Augustinum, & Bedam qui septuaginta
rony.li. duos legunt, mendosos habuisse codices,
mansio. sed mea quidem sententia errant: nam
ad Fa- Epiphanius vetustissim' autor inter Græ
biolam. cos in fine primi tomi aduersus hæreses
Teoph. septuaginta duos legit, & Sãctus Clemẽs
in Luc. Martyr tertius post Petrum Põtificem li
Aug. li. bro secundo Apostolicarum constitutio-
2. Euã. num capite quinquagesimo nono. Ani-
quæs. pulator etiam iis codex Græcus Aposto-
Beda li. licæ bibliothecæ, nimium præseferens ve
3. in Lu tustatem. Neque hic obstat Ambrosii,
cam. Hieronymi, & aliorum patrum autoritas: verisimile.n.est, scriptores illos breuitatis gratia pro septuaginta duobus, septuaginta citasse: quod & factum videmus in primis Mosaycæ legis interpretibus: qui cum essent septuaginta duo, nẽpe ex singulis duodecim tribus delecti sex tamen ab omnibus vetustis scriptoribus, sub titulo septuaginta allegantur: sic & Romani breuitatis studio cẽtum, & quinque iudices ex singulis triginta quinque tribus tres delectos, centum viros appellarunt. Sequitur. [Et misit illos binos ante faciem suam:] Isti septuaginta duo discipuli nõ sunt vocati Apostoli, quanuis Apostolus sit missus, & isti etiam missi essent a Christo ad prędicandũ: quia Christus illos tãtum duodecim voluit vocare Apostolos, & alios solũ discipulos nominauit, vt videantur esse duo ordines Apostolorũ & discipulorum: loco quorũ est internus ordo Episcoporũ, & presbyterorum. Nam sicut in Apostolis forma est Pontificum: ita in septuaginta discipulis forma est presbyterorum. Erat enim mundus peccatis plenissimus, erant (vt
Gala.3. Paulus ait) omnia conclusa sub peccato, erat mundus oppressus tyrranide diabo-
Ioan.12 li, qui erat princeps huius mundi, & per
Ephe.2. Christum foras eiiciendus. Operabatur tunc diabolus in filios diffidentiæ, in
1.Co.12 quibus nos omnes aliquãdo fuimus. Erat
1.Co.11 mundus Sodoma, & Gomorra, euntes ad simulacra muta, prout ducebamur, eramus imbecilles, & dormiebamus multi: ideo mittit nunc luces, quibus tenebræ pellerentur: mittit medicos a quibus mundi languores curarentur: missis for- Luc.11
tes, a quibus fortis armatus vinceretur, denique mittit homines cœlestes, & diuinos, a quibus infernus noster in paradysum conuerteretur. Misit inquam: ipse etiam Christus in scriptura missus voca- Gen.49
tur. Non auferetur sceptrum de Iuda (inquit Iacob) nec dux de fœmore eius donec veniat, qui mittendus est. Moses, Exod.3
Mitte quẽ missurus es. Et ipse qui missus Ioa.20.
est a patre, Apostolis dicit, sicut misit me pater, & ego mitto vos. Et ideo isti discipuli officium habent Apostolorum, & missi dicuntur: nam missi sunt a Christo, & eodem spiritu repleti, & variis linguis loquuti. Sunt enim isti sancti discipuli Apostoli, medici animarum, & corporũ, doctores, pastores, & Reges. Nam sub hoc verbo missi, omnia officia claudũtur. Binos autem mittit boues mũdum araturos, & Euangelicum semen sparsuros.

¶ Præterea quia dixerat, vbi sunt duo Mat.28.
vel tres cõgregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum: vt vehementius esset cum eis, voluit eos esse binos. Simul vt humilitatis essent amatores, minor enim gloria ad duos diuisa venit, quàm si ad vnum integra veniret. Atque etiam vt minus dæmonis astus, & hominum audacia, & carnis nostræ negligentia eos inuadere posset: minus enim audent pugnatores duos aggredi, quam vnum. Adde etiam, vt intelligerent negotium esse: ad quod vnus sufficere non posset.

¶ Demũ duos mittit ad socialis vitæ commendationem, & ob mutuam conso- Prou.8.
lationem, & conformitatem. Frater enim qui adiuuatur a fratre quasi ciuitas munita: atque ad veritatis prædicandæ certiorem cõtestationem, quia in ore duorum vel trium testium stat omne verbum.

¶ Denique vt concludam, binos illos Deu.17
mittit, vt mutuam in se habeant charitatem: nam cum charitas sit amor gratuitus tendens in alium non potest nisi inter duos esse: nemo enim charitatem dicitur habere ad se ipsum: innuitur enim quod nemo prædicationis Greg.
officium debet habere, si charitatem hom.17
ad proximum non habet. Quandoqui- in Euã.
dem sola hęc omnium virtutum princeps,

ceps & regina charitas, nostris operibus vim & valorem tribuit. Vnde diuus Paulus. Si linguis hominum loquar, & Angelorum, charitatem autem non habuero, factus sum velut æs sonans, aut cimbalũ tinniẽs. Sonat quidem cimbalũ, omnesq; conuocat, vt diuinis officiis intersint, postea vero ipsum foris remanet, cùm aliorum beneficii fuerit causa, velut antea ferreum, atque æreum factum. Ita videtur concionator, qui hac virtute non est decoratus, qui cum reliquos omnes ad virtutem insectandam prouocet, & ad Dei suauissimos amplexus alliciat, velut æs tinniẽs peccator, & miseria plenus persistit. Vult enim Christus, vt nos, qui concionatoris nomine, & officio gaudemus, eas virtutes, quibus alios volumus insigniri, prius habeamus: præcipuè earum Reginam charitatem, quę & meritum, & summam perfectionem nostris operibus cumulat. Assimilatur maximè solis calor charitati: eius enim virtute procreantur herbæ, plantæque altissimas, & profundissimas radices faciunt, arbores frondosis foliis fructus, & eius pulchritudinem conseruant, & ad expectatam maturitatem perueniunt. Sic charitas labori nostro meritum facit, & in virtutis semita diligenter currere facit, & denique fine illa (in quocunque velis opere) non diuites, & locupletes euademus. E contrario vero amor carnalis, & mundanus ignis calori similis est: qui omne, quod tangit deuorat, & absumit. Ita sensualis cupido quancunque adeò excellentem virtutem, & meritum destruit, & in vilem puluerem, & cinerem redigit, & ita vt sapiẽs ait, ignis nunquam dicit sufficit: sic & cupido carnis, auaritiæ atque honoris, & quidquid est mundi. Auarus enim, nunquam dicit sufficit: nec ambitiosus satiatur honoribus, nec carnalis homo delitiis: sed charitas, vt solis calor, fructificat, adauget, & amplificat nostra opera. Volebat igitur Christus ne fructus & meritum periret, qui ex tanto officio atque labore poterat colligi: vt discipuli hac charitatis dote essent muniti: quandoquidem florentissima, & pulcherrima corona eos debebat condecorare: & ideo mittit illos binos propter mutuam charitatem, & dilectionem. ¶ Expende etiam, quòd ante faciem suam dicit, quod mittit illos: nam sicut miserat Ioannem Baptistam præcursorem, vt præpararet corda hominum, ad suscipiendum Christum: sic istos tanquàm præcones, & præcursores mittit, qui dicant, Parate viam Domino, rectas facite semitas eius. Isti enim erant serui illi missi à Domino, dicere inuitatis, vt venirent ad nuptias: & Angeli veloces missi ad gentem conuulsam, & dilaceratam: & veredarii illi Assueri Regis mortiferæ sententiæ reuocatores, & qui viã domino præparabant. Atque ideo subditur. [In omnem ciuitatem, & locum quo erat ipse venturus.] Post auditionem verbi Dei, venit Christus in animam per fidẽ viuam. atque ideo spiritualiter est hoc intelligendum, quia in animas fidelium venit Christus inuisibiliter: in has potissimè, quæ verba Dei suscipiunt, & eius discipulos audiunt. Nam corporaliter Christus non venit in omnem ciuitatem, & locum, vbi Apostoli, & eius discipuli prædicarunt. Venit autem spiritualiter in animas audientium verbum eius: habitat enim Christus in cordibus nostris per fidem, & hæc venit per auditum, auditus autem per verbum Christi. Primò itaq; prædicatores ante se mittit, vt audientes verbũ Dei credant populi, & postea Christus subsequatur suos prædicatores. Ante Christum ibant prædicatores, præparãtes Domino hospitium in cordibus hominum. ¶ Obserua autem, quòd per hoc, quod ipse erat post illos iturus, vrget eos, & ponit stimulum, vt bene exequantur officium suum, scientes quod subsequetur magister. Quando enim scit discipulus, quod magister est visurus opus suum, & quod illud debet examinare, operatur maiori diligentia & cura. Sic contingit, vt pater familias aliquando dicat agricolis, ite ad fodiendum in vinea mea, & ego ibo posteà vt videam, quam bene laborastis. Isti agricolæ, non est dubium, nisi quod scientes Dominum venturum post illos ad videndum opus diligentius & solertius laborabunt, & nõ otio torpebũt, nec vbi displicebit Domino suo laborabunt, sed vbi viderint dominum gaudere, maximè si ipse dominus agriculturam optimè

Marginal notes: 1. Cor. 13. — Prouer. 30. — Esa. 40. — Mat. 22. — Esa. 18. — Hest. 8. — Eph. 3. — Ro. 10.

optimè nouerit, & percalluerit, magnificè laborantes præmiaturus. Ideo Christus mittit istos, vbi erat postea ipse venturus, vt eos animaret, & exhortaretur ad bene, & fideliter exequendum officium suum, scientes dominum illic venturum.

¶ Admonet locus iste sic viuere & operari, tanquam qui Deum inspectorem habeamus omnium operationum nostrarum. Omnia enim cernit oculus eius, omnia videt, omnia enim opera, & verba & minimas nostras cogitationes examinabit, & in die iudicii manifestabit. Si enim in omnibus nostris operibus dignā hanc cogitationem haberemus, scilicet Deum sua admirabili prouidētia omnia contemplari, in saniorem mentem redire mus, de conscientia vitaque nostra cautius, & consultius à nobis prouideretur. Quid enim miser facies cùm in hora mortis tuæ dominus venerit, lucernis ardentibus ad scrutandum Hierusalem? scriptum est enim. Omnia corda scrutatur

Soph. 1. 1. Paral. 28. Deus, & vniuersas mentium cogitationes intelligit. Dominus itaque venturus est, ad iudicandum, & discernendum inter bonum, & malum, & hora qua non putas, & forsitan crastina die. Hoc enim certo scias Deum venturum, vt examinet omnia intima tui cordis, & animæ penetralia. Sed quando veniet? hoc non tibi vult dicere: nec istis septuaginta discipulis indicauit. Sciebant illum venturū: sed quando esset venturus nesciebant, nec id exprimit Euangelista. Scis etiam & tu quod venturus sit dominus, & ignoras quando veniet: ideo consulo, vt illud tecum prudenter reuoluas, hanc, qua nūc viuis horam, tuæ vitæ vltimam esse: ob idque diligenter curandum, in Dei mandatis recto tramite persistere: Si enim indubitanter scires, illud fore, vt vnus ex tuis seruis mortem tibi habeat paratam, non ab omnibus, & singulis præcaueres? hoc certè nullo indiget responso: atque ita illud sit apud te indubitatum vnum ex septem hebdomadæ diebus te esse interfecturum, vnaque illarum etiam si inuitum te periturum. Quid ergo erit remedii? vt te insontem, & sine culpa omnibus, & singulis his diebus serues tanquam vna illarum moriturum: & ita dic dominica cum primò mane surrexeris, hoc tibi futurum spera, vt in ea sis moriturus, & ita paratus incede ne laqueo, & hamo absondito rapiaris. Idemque tibi erit præcauendum sequenti die & omnibus aliis. Cùm enim cursum celerem, & velocem equus est facturus, prius eques lento gradu, & pedetētim equum ducit, vt ipsam terram qua postea est transiturus oleat, & securus incedat, ne in cursu celeri cauum putet iter. Sic tu si recto tramite & fœliciter cursum tuæ vitæ velis peragere in morte, dum viuis per eam deambula, tecumque eius memoriam deuolue, & terram olfacias, in quam citissimè eris redigendus, mortem in vita contemplans. Sed sunt multi, hique non sanæ mentis & cerebri, qui dominos vitæ se cogitant: & qua velint parte se posse scindere putāt, esseque in illorum potestate mortem & vitam, tanquam si vita esset aliquod panni fragmentum, ex quo pro libito nunc tunicam, nunc pallium scinditis. Hæc mens his insanis est, & maturius iudicium hoc putant: dicentes hoc temporis mundi illecebris & voluptatibus tribuam, posteà verò facti me pœnitebit, & in meliorem statum me conuertam: cogitantes quemadmodum panni, ita & vitæ dominos esse. Sed de his infrà capite duodecimo latius & opportunius dicemus.

¶ Admonet etiam locus iste prælatos, & monet illos Christus, vt postquam visitatores suos ad visitandum gregem miserint, vt ipsi etiam personaliter vadāt post ipsos in oēm locum, & ciuitatē quo miserunt illos. Si forsitan aliqua iusta occupatione fueris impeditus, non malum iudico, vt coadiutores habeas, ad gregis onus subleuandum. Sed id memineris esse opus, vt duplici ratione tu postea eos insequaris. Altera vt scias qui se in ministerio habuerint: an à veritatis & iustitiæ patribus deflexerint pecuniarum ambitu: & clericum concubinarium, quia diues erat, non correxerint. Ita nimirum est iustum, vt Episcopus post illos vadat: & diligenter intueatur quomodo in officio se exercuerint, vt ipse tanquam caput, si quod crimen perpetrauerunt, eos corrigat, & supplicium de illis sumat. Altera ratio est, vt videas, qui poterit visitator,

tor, cum sacerdos quidam sit pauper & egenus viduarum & aliorum miserorum necessitatibus consulere? Visitator, quod sui muneris est institiam faciet, miserias autem pauperum subleuare, potius diuiti & potenti Episcopo conuenit, qui etiam sua autoritate ouium defectus, & quemuis alium superbum & potētem poterit castigare. Aspice igitur tu qui Episcopi & prælati officium geris, quemadmodum Helisæus seruum suum Giezi
4. Re. 4. misit vt adolescentem suscitaret, vtque postea (quod nec seruus nec baculus valuerunt) ipse Helisæus adolescentem mortuum suscitauit. Ita tu post tuum visitatorem abire debes, vt quod ipse nequiuit, tu facile præstare poteris. Sed iam illud euenit, vel quod nostra peccata meruerint, vt sint multi, qui hoc à tergo relinquentes, in amœniori atque iucundiori suæ diœcesis loco vitam degant, tanquam marmoris statuæ immobiles, cæteros ad labores mittentes. Et vtiam homines doctos simul & probos mitterēt, qui & sermone & opere plurimum valerent; quemadmodum Christus, qui hos discipulos mittebat. Hi verò non nisi conductores & receptores mittunt, qui decimas colligant, marsupium & vniuersam substantiam exhauriant, & denique totum sanguinem ebibant, de animarum salute parum vel nihil curantes. Quam quæso rationem ouium suarum habebit Episcopus, qui cum ipse Romæ sit, eius ouile vel est in Hispania vel Flandria? Ouium certè sumptibus & expensis ipsi lautè & opiparè viuunt, nec recordātur, aliquem concionatorem qui eas pascat, cùm nec ipsi postea ad eas reuertantur. O quàm bonus pastor, quàm suauis prelatus est Christus: qui non discipulos mittit ad colligendos fructus, nec ad recuperandam pecuniam, sed vt Euangelium illis aperiant, & ad se conuertantur, & nō solùm hoc contentus etiam cùm iam misisset tot tamque sanctos concionatores, ipse etiam post eos tendit.

¶ Illud etiam nolo sub silentio prætermittere, vt aliquando contingat hos prelatos & Episcopos ad visitandam suā diœcesim ire: melius tamen esset, vt ad eā nunquam peruenissent: nam non eo tendunt aio, vt infirmis ouibus medeantur: nec vt fame pereuntes aliquo auxilio restaurentur, sed vt eas exenterent, & deuiscerent. Admodum similes hi prælati, sunt reorum custodibus, qui damnatos & in carcere detentos visitant, non vt aliquod solatii genus eis præstent, sed vt dolorem augeant, catenas atque compedes fortius comprimendo. Hic enim custos liberè per plateam deambulat, lautè epulatur miserorum stipendio, qui in carcerem sunt detrusi. Ita nimirum sunt multi prælati, qui cùm ex re & substantia subditorum viuant, omnemque pinguedinem & adipem ouium exhauriant, delitiis & voluptatibus affluentes nunquam suas oues inuisunt: nisi vt prospiciant rectè ne suarum legum compedibus & funibus astringantur: & sic nunquam ad vllū oppidum perueniunt, cui vel graues censuras vel excommunicationes non imponat: atque ita satius, & melius esset, vt nūquam subditi ab istis prælatis visitarentur. Alii autem sic pompaticè & sumptuosè eos visitant, vt potius damnum subditis quàm commodum inferant. Sic ille Propheta Hælisæus, de quo nunc dicebamus, cum venit ad suscitandum filiū 4. Re. 4. Sunamitidis incuruauit se sicut puer ille, cum esset vir: & sic suscitauit illum. Sic tu cum tuos visitas, etiam si dignitate preclarus, diuitiisque sis abundans, æqualem illis te debes ostendere: cum eis benignè & humiliter agēs, ita vt humilitatis & benignitatis exemplum in te reluceat, vt audeant tecum loqui, suasque necessitates tanquam patrono dilectissimo pandere ac manifestare. Sed de his hæctenus, vt ad Io. 20. contextum reuertamur.

Et dicebat illis, Messis quidem multa.

Ac si diceret. Sufficeret mea prædicatio in Iudæa, sed habeo aliam messem inter gentes, alias oues quæ non sunt ex hoc ouili: ad quas ego non visibiliter venturus sum, ad illas ergo adducēdas, necessaria est Apostolorum & discipulorum August. missio. Comparat autem Ecclesiam mes- ser. 1. de si, quia sicut in messe nedum grana ipsa, Apost. sed & palea & stramina in areā ducūtur, to. 10. vbi postmodum per triturationem & cribrationem adinuicem separātur: sic Euā-

gelium in Ecclesia Dei omnibus prędicatur, & omnes tam boni quàm mali sunt in Ecclesia Dei, sed per tentationem distinguntur. Cum in area triticum mundatur, cum aliquantulum sit ponderosum ad mundantis pedes cadit, paleæ autem rapido vento feruntur. Ita nimirum in tentatione quando boni & mali examinantur, boni ad Dei pedes proiiciuntur, mali verò tanquam leuis palea vndique sparguntur. Recti nanque & iusti qui tentatione tamquam igne approbantur, ad Deum magis accedunt, mali autem recedunt & semouentur. Christus cum in
Luc. 22. horto ad patrem totus suo cruore madidus feruētissima oratione oraret, ad Dei pedes cecidit, super faciem suam orans. Sic Iob in sua tribulatione, sic & Susanna, cor eis erat habens fiduciam in domi-
Iob. 2. Dan. 13 no. Sic etiam ad pedes ventilantis cor-
Esa. 38. ruit Ezechias, Rex sanctus sic Dauid orās
1. Re. 24 dominum cum vidit Angelum in ara Ie-
2. Pa. 20 busę: sic etiam Iosaphat Rex cum dixit. Cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Sic fuerunt omnes Dei electi & amici eius. Vnde Dauid in
Ps. 119. Psalmo. Ad dominum cum tribularer cla-
Ionæ. 2. maui. Et Ionas de ventre cæti. sicut granū tritici cecidit ad pedes ventilantis, in sua angustia, & dixit. Clamaui de tribulatione mea ad dominū, &c. Mali vero sicut palea spargūtur: & longè proiiciuntur &
1. Re. 28 à Deo elongantur. Sic Saul cum deberet
1. Pa. 10 in sua tribulatione & angustia Deum in-
1. Pa. 17 uocare, & illum consulere: longius recessit à Deo, & Pythonissam consuluit. Sic Asa Rex Iuda cum ægrotaret dolore pedum vehementissimo, non quæsiuit dominum in infirmitate sua, sed magis in
Iob 4. medica arte est fisus. Vnde beatus Iob de peccatoribus ait, Eleuati sunt ad modicū, & non subsistent: sicut sumitates spicarū conterentur. Aristæ ad alta prosiliunt,
Vide Greg. li. 17. Mora. ca. 6. grana latent: quia reprobrum potentia eminet, & electorum gloria non apparet. Probos autem & rectos non respicit mundus, quia gloria eorum ad intra. mali autem sunt qui nunc ab omnibus vidētur, & conspiciuntur: quique crescunt mundi oculis, & de quacunque re facile triumphant. Hi sunt quemadmodum aristæ quę vento impelluntur: triticum autem remanet absconditum. Sed in die iu- Mat. 13.
dicii exibunt Angeli & separabunt malos de medio, & mittent eos in caminū ignis. Tunc etiam congregabit Deus triticum in horreū suū, paleas vero conburet igni inextinguibili. Nunc verò in area Ecclesiæ mixtum est triticū cū palea: cognoscūtur tū boni & mali, vt diximus in tribulatione, & discernent & separabunt in vltimo die. Obserua etiam quod licet palea non seruiat ad vsus hominum: tamen propter triticum seruatur. Palea enim tritico proficit, similiter & aristę, eo quòd ab æstus calore, & ab aeris intemperie illud defendit, atque conseruat. Sic mali in hoc maximè bonis prosunt, quia eos in patientia exercent, ansam & occasionem merēdi præbentes. Ideo Deus (vt ait Augusti- Aug. in
nus) tolerat malos, vt per ipsos boni exer- Psal. 63.
ceantur, quemadmodū paterfamilias propter triticum noluit eradicare zizaniā.

Præterea in messe est vna spica grādis, Mat. 13.
alia atque alia humilis & parua: sed cum venit messor ad secandum, paruas atque eminentes æquat, soloque prosternit: ita vt non facile postea sit cognitu quænam earum in profundū, quæve in altum propagarent. Sic in huius mundi tragœdia alii potentes & magnates, alii humiles, & abiecti, alii diuitiis affluentes, alii paupertie laborantes, alii Prælati, atque doctores magnanimi & excellentes, alii subditi, idiotæ, miseri atque abiecti, quorum memoria in populo iam sepulta & in nihilum redacta est. Sed cùm iam tandem mors inopinata & repentina venerit, vt falce acutissima vitę tramitem & filum scindat: omnes æquales, nullo facto discrimine manebimus. Si sepulchra aperias, & attentiori consideratione id tecū volueris excogitare, nō facile erit cognoscere: quis pulcher, quis diues, quis potens, quisve pauper, & abiectus fuerit: mors vtique omnia æquat. Ita diuus Ioānes postquam vocem illam cœlo lapsam audiuit, beati mortui, qui in Domino moriuntur, dicit se Angelum vidisse cla- Apoc.
mantem ac sedentem super nubem. Mit- 14.
te falcem tuam, & mete, quia venit hora, vt metatur, quoniam aruit messis terrę. Et misit, qui sedebat super nubem falcem

suam

suam in terram & demessuit eam.

¶ Denique messem vocauit populos propter discipulorum consolationem, et vt eos confortaret. Quia si eis Christus diceret, quòd mittebat eos ad seminandum, rem tristem eis videbatur imponere: eo quod qui seminat expectat longo tempore cum patientia, qui autem metit gaudet. Vnde Esaias. Lætabuntur corã te, sicut lętantur in messe. Vt ergo discipuli non putarent, se mitti ad rem tristẽ, sed delectabilem: dicit quòd mittebat eos ad metendum. Sic Psalmus. Qui seminant in lachrymis, in exultatione metent. Idest quando seminant, lachrymantur, quia perdunt semen, quia quod seminatur, moritur: cùm autem metunt, exultant: quia colligunt, quòd seminatũ fuerat magis auctum ac locupletatum. Igitur sicut colonus exiens ad messem lętatur, sic & vos multo alacriores ac iucundiores in mundum exire est necesse. Demum sicut qui metit, non metit nisi ratione fructus, ita non Euangelizantur nisi, vt feratur fructus à fidelium cordibus. Hæc sola debet esse ratio prædicandi, & intentio prædicatorum referre fructus suæ doctrinæ: nam non debent prædicare, vt multi faciunt nominis & famæ cupidi, vel vt laudes hominum, honores aut dignitates venentur, vel vt populo sint grati atque accepti. His igitur de causis populum messi assimilauit Deus. Sed nunc quid dicat de messoribus audiamus.

Esa. 9.

Psal. 125.

1. Cor. 15.

Operarij autem pauci.

Pauci erant prędicatores respectu totius mundi, quia erat conuertendus. Obserua quòd operarios vocat prædicatores verbi Dei: vt scias, quòd non solùm ore, sed vita, moribus & exemplo, ac sudore prædicare debes. Illi qui ædificabant Hierusalem, vna manu tenebant gladium, altera verò operabantur. Paulus Apostolus verbum Dei comparat gladio, cùm dicit. Viuus est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Sic prædicatores in altera manu debent habere verbum Dei, altera verò operari. Hac de causa Dominus dixit Esaiæ. Quasi tuba exalta vocem tuam. Cur non dixit, quasi leo, tonitru, vel quid simile? quia tuba ponitur in ore, & manibus tenetur. Sic prædicatio ore fit, & manibus sustentatur, hoc est bonis operibus. Oportet, vt ore & exemplo prædices. Vt sol etsi mense Decembri eos illuminet, qui Noruegiam regionem Septentrionalem incolunt, non tamen illos calefacit: sic scientia multos quos instituit, quid sit faciendum, non continuo ad faciendũ accendit, eos attingit ad sciendum, non ad operandum. Sicut non dicitur diues, qui multas intelligit diuitias, sed qui possidet eas: sic non ille iustus est, qui scit de virtute disserere, eiusque diffinitionem cognoscit: sed qui illa præditus, eam colit, & exercet. Omnes trahimur, & ducimur ad scientiæ, & cognitionis cupiditatem. sed dando operã, vt sententia sit cũ virtute copulata. Nullam vtilitatem consequenter in animabus, nec fructum aliquem percipient, qui non quæ docent, faciunt. Cùm infirmus videt, medicum arctam sibi & strictam regulam imponere, circa potus cibique sumptionem, ex altera autem parte videt medicum caponibus bene cibatum, nimisque genio indulgentem, medicinam contemnit, paruipendit & nihil facit. Sic qui te audiunt egregiè & præclarè concionantẽ, de virtutibus rectè dicentem, contrarium tamẽ te facere norunt, nullatenus tuam accipient doctrinam. Caue ne de te dici possit quod dixit olim Isaac, Vox quidem, vox Iacob: manus autem, manus Esau. Vox iusti Iacob, quia bona, & recta prædicas, acsi esses sanctus Iacob: sed opera sunt impii Esau, & peccatoris. In Exodo præcepit Deus Mosi, vt faceret labium æneum, cum basi sua. Bene dicit labium & æneum, quia prædicatio resonans est: & simul iubet, quòd sit cum basi, hoc est cum vita sancta, sine qua labium ipsum labitur & cadit. Cùm faciamus quæ prædicamus, labium æneum sumus, simul cũ basi, quæ sustentat doctrinam. Nam (vt Paulus ait) in quo alium iudicas teipsũ condemnas: portas enim literas proprię damnationis: nam bene loqui & male viuere, est seipsum voce sua damnare. Talis opere destruit, quod ore ædificat. Vnde in Ecclesiastico habetur. Vnus ædificans, & alius destruens: quid prodest, nisi labor?

Neem. 4

Heb. 4.

Esa. 40.

Gen. 27

Exo. 30.

Rom. 2.

Eccl. 34.

labor? Et quod Christo hoc maximè displiceat, patet, quia Christus maledixit ficulneam, quia non habebat fructus, sed tantum folia verborum: & Scribas, & Pharisæos tot maledictionibus lacessebat, quia folia verborum, sine fructu bonorum operum habebant. Bene dicebát, sed male operabantur: atque ideo dixit Christus populo, vt illos audirent: opera autem eorum non facerét. Et alibi dixit. Populus hic labiis me honorat, cor auté eorum longe est à me. Quis crederet alicui dicenti, esse viam latronibus plenam, neminem autem posse per illam transire absq; expoliatione & interitu, si qui hæc monet, statim eandé viã persequeretur? Quis nõ hanc suspectã exhortationẽ haberet, hostes insequenti, cùm ab eo esset facta, qui ex parte hostiũ se tenebat? Ideò Hier. ait, Non crediderũt Reges terræ, & vniuersi habitatores orbis, qm̃ ingrederetur hostis, & inimicus p portas Hierusalé. Sed quia de his plura diximus in capite octauo huius: nunc vlterius procedamus, & audiamus Saluatorem.

Mat. 11.

Mat. 23.

Mat. 15.

Thrẽ. 4.

Rogate ergo dominum messis, vt mittat operarios in messem suam.

Nõ minus q̃ de vitæ discrimine & periculo agitur, in eo quod ad vos mittãtur tales p̃dicatores, q & exéplo simul sancta & catholica doctrina vos instituãt, & erudiant: & cœlestis patriæ viam rectam edoceant. Tantum hoc est negotium, tam magni ponderis & momenti, vt in republica Christiana sint sancti & probi prædicatores: vt dicat Christus, & quasi nos inuitet, vt eũ exoremus, summisque precibus contendamus, vt tales mittat. Quã præclarum bonum, quantaq; excellentiæ sit ipsa salus, à nemine non cognoscitur, nisi quando ea est priuatus & destitutus. Ita suauissimus fructus qui ex concione colligitur, qualis sit non intelligimus: nisi cum nobis deesset cócionatores, qui eũ præstare possent. Aliàs si ipsi deessent, veluti Arabes & Gentiles essemus. Habetur in Apocalypsi Ioannem vidisse quendam Angelum, habentem Euangeliũ ęternum, & euangelizantem super terram, & linguam, & populũ. Postea venit alius Angelus, & dixit, Cecidit, cecidit Babylõ magna. Vides quomodo verbi Dei prædicatione cadit mundus? Vitia corruunt, & illa meretrix cecidit, & mundus cadit, euangelizante Angelo qui habebat Euangelium in manu sua. Et cum diceret populis & nationibus. Timete dominum, & date illi honorem, &c. Atque ita propter tãtum bonum quod in nobis prędicatio operatur, acerbum esset supplicium vel populo vel nationi, à quibus Deus sui verbi prædicationem semoueret. Et sic Deus per prophetam Amos suum populum Israel castigans dixit. Mittam in vos famé, non famé panis, neque sitim aquæ: sed audiendi verbum Domini, & commouebuntur à mari vsque ad mare, & ab Aquilone vsque ad Orientem circuibunt quęrentes verbum Dei & non inueniẽt. Ideoque Deum summis precibus exoremus vt sui verbi non mittat nobis egestatem. Rogate ergo dñm messis, vt mittat operarios in messem suã. Sed singula verba discutienda & obseruanda sunt.

Apo. 14

Am. 8.

¶ Primò itaque dicit, vt rogent: per desiderium suum circa animas nostras: quia rogat, vt rogetur. Cum Christus sit dominus messis, & intendat mittere operarios, nihilominus vult rogari. Primò quia licet Deus intendat aliqua facere, vult vt rogemus & oremus, quia disposuit non concedere nisi oratus, vt infrà sequenti capite (Deo volente) explicabimus.

¶ Secundò orari vult vt prædicatores mittat, vt discas quantum sit boni, quantæque dignitatis, & excellentiæ prædicatorem esse: cum Deus orari velit vt prędicatores mittantur. Non enim Deus vult orari, nisi pro magnis rebus: & ideo magnũ quid est, vt Christi Ecclesia suos habeat doctores & prædicatores. Et ita Paulus eos inter partes Ecclesiæ ministeriales retulit & recensuit. Sic etiam Deus propter peccata populi abstulit p̃dicatores, vt in propheta Amos vidimus. Et Ezechieli dixit. Adhærere faciã linguam tuã palato tuo, & eris mutus. ¶ Secundò dominũ messis seipsum appellat: ipse enim in quantum Deus iure creationis est omnium: dominus, & specialiter hominum etiã ratione gubernationis prouidentialis, & per multiplicium bonorũ collationé.

1. Co. 12
Ephe. 4.
Ezec. 3.

Tertiò

Ro. 10. ¶ Tertiò dicit, vt mittat, quia non debent prædicatores prædicare nisi mittantur. Ideo Paulus, Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Ostendit etiā quod
Iaco. 1. gratia prædicandi donum Dei est: quod precibus datur, non studio aut ingenio humano: quapropter Iacobus ait, Siquis indiget sapientia, postulet à Deo.

¶ Quartò operarios vocat prædicatores: quia magis opere q̃ ore prędicare debent. Est enim verbum Dei gladius: qui quidem si manu non teneatur, non terret aduersarios. Vnde bonis prædicatori-
Ps. 149. bus inquit Psalmista. Exultationes Dei in gutture eorum: &, gladii ancipites in manibus eorum. Multi enim sunt sicut magistri cementariorum, qui nihil faciunt, nisi imperare, & sero venientes plus recipiūt: & manus ad laborem sero & tardius mittentes, maiorem mercedem accipiunt. Vnde præclarè Lacedæmonios fecisse legimus, qui cum Demosthenem quendam nefarium hominem optimæ, & salutaris sententiæ autorem fuisse cognoscerent, illam approbarunt, sed quendam à senatu virum probum & integrum elegerūt, cui vt eundem proferret sermonem, demandarunt.

¶ Sed dimissis prædicatoribus de quibus iam diximus satis: vult Deus, vt nos omnes operarii simus, & non oscitanter vitam agamus. Deus creat segetes, & operatur in nobis: tamen vult, vt nos omnes
Phil. 2. etiam operemur. Deus (vt ait Paulus) operatur in nobis velle & perficere: tamē liberum arbitrium cooperatur gratiæ: sic Deus operetur opera bona in nobis, vt nos etiam operamur ea. Vt quemadmodum nauis expēsis velis fœlici vento portum contigit, parum tamen nauclerus videtur agere, etiā si vela expansa detineat, vt vento impellantur, quòd si ea contraxerit, nauis non agetur. Sic homo qui & gratia spiritu Dei agitur, quanuis parum agere existimetur, nihilominus agit: quoniam pandit diuinę gratię arbitrii libertatem, & spiritus sancti flatibus vela bonę volūtatis expandit, & ita arbitrium cooperatur gratię. Ideoq; opus est, vt nos simus operarii, & non otiosi. Pater ille familias operarios misit in vineam suam vt
Mat. 20. ibi laborarent: & dominus etiā per Ioan-
Ioan. 6. nem dicit, Operamini non cibum qui perit. Cooperatores igitur sumus Dei, vt
1. Cor. 6 Paulus inquit.

¶ Quintò dicit in messem suam: hoc est in salutem animarū. Ad hoc enim mittuntur a domino: sed ipsi conuertunt faciem suam in messem alienam, idest, ad temporalia. Vnde Ieremias ait, Custodes
Iere. 4. agrorū facti sunt super eam in gyro. Nō hominum inquit, sed agrorum: quia temporalia quęrunt. Non sic Diuus Paulus,
2. Co. 12 qui Corinthiis dicebat, Ego non quęro vestra, sed vos. Quamuis multi (vt idem Apostolus ait) operarii sunt subdoli: qui non cœlestia, sed terrena quęrunt & amplectūtur. Sed mittens illos dominus, ait illis. Ite. Ne quiescatis. Messor nanque semper ambulat. Ne sitis in Dei itinere tardi, atque pigri. Ite inquam. Nunquid ad venandum? nunquid ad piscandum? ludendum? ebriandū'ue? hoc certè officiū nunquam Christus sacerdotibus commēdauit: imo vt semper orarent, & sui verbi concione populum in Dei mandata allicerent, non autem vt eum dissiparent atque destruerent. Laban cum tondebat
Gen. 31 oues fugit Iacob: sic cum prelatus subditos dilacerat, fugit & recedit spiritus Dei
Prou. 2 & deus. Expende etiam quanta sit differentia in itinere malorum & bonorum. Alacres enim in sua via tendunt, impii lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis: quorum viæ peruersę sunt, & infames gressus eorum. Illi gressus sunt infames, qui dantur in Dei contumeliam, ex quibus nil emolumenti excerpit, præterquā quod inhonoratus, & dęmoni subiectus manet. Nihilominus tamen vitam alacrem degunt: cum suam pessimam & insatiabilem voluntatem adimpleant. Eorum autem exitus infœlicissimus, & lamentatione dignus est. quandoquidem suorum laborū præmium miseram atque æternam mortem expectant. Ideo Spiritus sanctus per Pro-
Soph. 1. phetam clamat dicens, Vlulate habitatores Pilæ. Pila enim mortarium est quo grana quatiuntur atque moluntur: quo nimirum significatur, mundum hūc mortarium esse, in quo boni & mali quatiuntur. Eo tamen discrimine, vt quanto magis bonos ictibus concutias, eo fortiores,

&can-

& candidiores redduntur: mali verò veluti gallæ (ex quibus atramentum conficitur) nigriores & deteriores euadunt: siquidem suos omnes labores in æterna tormenta conuertunt. Boni verò euntes ibant, & flebant, mittentes semina sua. In itinere flebant, sed vide fructum laborum, Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos. Sed quomodo mittit eos?

Ps. 125.

Ecce mitto vos sicut agnos inter lupos.

Mat. 10. Apostolis dixit Christus, quòd mittebat eos, sicut oues inter lupos, nunc verò istis septuaginta dicit, quòd mittit eos sicut agnos inter lupos, quia agni filii sunt ouium: & discipuli Christi filii spirituales fuerunt Apostolorum. Sed nunc illud volo, diligenter aduertas, quàm præclarè Deus officium aucupis exerceat: vtpotè qui venaturus lupos, agnos mittat. Multos enim tyrannos (qui & vita & moribus lupos simulabant) his teneris agnis aucupatus est. Nunquid non videtur tibi lupus rapax Saulus, cum petebat epistolas Damascum, vt si quos inuenisset huius viæ viros, ac mulieres vinctos perduceret in Hierusalem? Dei autem benignitate hic patientissimus agnus fuit factus ita vt dixerit, domine quid me vis facere? Vide dexteræ excelsi mutationē, vt lupos conuertat in agnos: ita vt illud Esaiæ adimpleretur. Habitabit lupus cū agno. Sed illud dolendum, multos iam prælatos, qui deberent oues esse sicut Apostoli, & multos sacerdotes, qui deberent esse agni velut Christi discipuli, lupos rapaces effectos esse: qui non solùm lana ouium teguntur, earūdemque lacte, & pinguedine nutriuntur, sed animas ouium per negligentiam, & sceleratam vitam destruunt & labefactant. Verùm Christus istis ouib. & agnis (quales Christi Apostoli & discipuli erant) vniuersum ad se attraxit mundum: in quo eius omnipotentiam reuerenter licet admirari. Infirma namque eligit Deus, (vt Paulus ait) vt fortia quæque confundat. Vnde in Exodo dixit Mosi. Mittam crabronem ante te. Vide & expende quibus copiis, quo militum apparatu, quā inermi exercitu dominus aduersus insensatos & inimicos fortissimos, nempe muscis, & crabronibus. Vnde dominus ad sanctū Iob dixit. Nunquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspexisti? quæ præparaui in tēpus hostis in die pugnæ & belli? cum his imbecillis discipulis qui (vt Gregorius interpretatur) tanquā nix erant frigidi, cum toto terrarum orbe Deus dimicauit. Nec etiam Pharaoni misit Leones, aut immanes Tigres siue Vrsos, sed Cinifes & muscas: quibus rebus vilibus, & abiectis superbissimum regem vinceret, & prosterneret. Ita etiam cū paucis hominibus hisque inermibus, potentissimum exercitum Madianitarū superauit. Superbum Goliam imbecilli manu pastoris deuicit: arrogantem illum & blasphemū Holofernem muliebri manu interfecit: quod factum ipsa Deū laudans, canebat, dicens, Dominus omnipotens necauit eum: & tradidit eum in manus fœminę, & confudit eum. Non enim cecidit potens eorum à iuuenibus nec filii Titan percusserunt eum, nec excelsi Gigantes imposuerunt se illi, sed Iudith filia Merari dissoluit eum. Hoc idem cum superbo mundo Deus efficit, vt mittat in eum homines inermes & imbecillos, & oues aduersus lupos. Sed singula verba obseruatione digna sunt.

Act. 9.

Esa. 11.

1. Co. 1.
Exo. 23.
Iob. 38.

Greg. li. mo. 29. cap. 11.
Exo. 8.

Iud. 7.
1. Re. 17
Iud. 13.
Iud. 16.

¶ Prędicatores suos non vocat Christus absolutè oues aut agnos. Sed quasi oues & sicut agnos: tamen mali sectores & mundi principes, non quasi lupos vocat. Omnes enim nos post miserum parentis nostri lapsum peccati contagione corrupti ad terrena & caduca sumus propēsi, & homines sicut & olim proni sunt ad malum: sed superueniens Dei gratia, nos bonos & probos efficit. Et quia nemo adeò est probus & rectus, vt in partem carnis aliquantulum non declinet, & ex parte spiritus non claudicet, quia hęc est nostri appetitus inclinatio: ideo non dixit illos esse oues, sed quasi oues: nam boni non ex omni parte sunt perfecti. Mali verò cum deprauata natura in malū sint procliues, nullaque acquisita virtute decorenī, & ex vtroq; capite sic infecti sint, absolutè & sine addito eos lup⁹ appellat.

Gen. 6.

¶ Et preterea cū suos discipulos quasi

ſi mittat, ad eorum necem, & interitum
uult eſſe monitos. Et certè ad martyriũ
parati hi eſſe debent, qui ad cõcionãdum
à Deo mittuntur: maximã hac tempeſta
te, qua ueritas omnibus iam exoſa atque
inimica fit, quam ſi prædicaueris, ſtatim
tibi & doctrinæ tuæ detrahent, etiam ſi
uerbi Dei concione præclarus & inſignis
fueris, hinc inde & inuidiam, & maximá
perſecutionem tibi comparabis. Ita ut
ego nunquam aliquem concionatorem
inſignem uiderim, quem non inimici pro
ſtrauerint, ſoloque æquauerint. Atque
ita omnes egregii concionatores inter lu
pos ambulant, quemadmodum hi Chri-
ſti diſcipuli. Sic ſancti Prophetæ Eſaias,
Ieremias, Micheas, Ezechiel, Daniel,
Amos, & omnes qui ueritatem principi-
bus, prelatis atque tyrannis predicabant
alii interfecti, alii dilaniati ab eorum ma-
nibus euadebant. Attende etiam quod
non dicit miſi, aut mittam, ſed mitto de
preſenti, ut ſcias quod ſemper mittit, &
Ephe.5. quod nunquam ſuam ſanctam Eccleſiam
1. Ti.2. obliuiſcitur, de qua ipſe ſemper ſolicitus
ambulat, quia & eius domus, & ſponſa
eſt. Illa denique priora uerba (Ecce ego)
magnam uim & emphaſim habent, poſ-
ſent nanque diſcipuli domino obiicere,
quì fieri poſſet, ut eos inermes contra
mundi potentiam, & principatus mitte-
ret? queue arma, quas pecunias, quam ſa
Exo. 14 pientiam eis daret, ut cum literatis & ſa-
pientibus diſceptarent, illis tribueret, ut
ſicut oues inter lupos, & ſicut lepores in-
Exo.17. ter canes uenaticos eos proiiciet. Hanc
Nu. 21. obiectionem Chriſtus diluit, dicens, Ecce
Nu. 16. ego mitto uos. Attendite quód qui uos
Nu. 21. mittit ego ſum. Ego ſum, qui Luciferum
Ioſu.6. eiuſque ſequaces à ſupremis ſedibus eie-
4. Re.1. ci, qui pharaonem cũ eius exercitu (poſt-
quam regnum eius Aegyptum ſeptem
duriſſimis plagis percuſſi) in Rubro ma-
Gen. 8. ri demerſi. Ego q Amalech memoriá de
Gen.19 terra deleui, quique percuſſi Og regẽ Ba-
Iudi. 7. ſan, Amorreos, Euæos, Chananeos de-
4.Re.19 ſtruxi, qui terre precepi, ut Dathan, &
Iud. 13. Abiron deglutiret, qui ſerpentes ignitos
Pſa. 23. in deſertum miſi, qui muros Hierico ſo-
Exo. 5. lo equaui, qui ſuper tabellarios Ochozie
ignẽ ieci, qui mundũ diluuii aquis deſtru
xi, quiq; Sodoma & Gomorram cõbuſſi.
Ego qui Madiã & potentiſſimũ exercitũ
Senacherib, qui Aſſyrios, & eorum ducẽ
Holophernem potenti manu ſuperaui.
Ego ſum princeps magnus & fortis, qui
uos mitto, de quo Dauid canit. Dominus
fortis & potens, dominus potens in pre-
lio. Acſi clarius diceret, Attendite diſcipu
li mei, & contemplamini magnanimita-
tem & potentiã eius, qui uos mittit, quá
ſi claris oculis intueamini, quodlibet pe-
riculum oblatum inuadetis. Vnuſquiſq;
ueſtrum me & corde & animo gerit, non
igitur eſt quód timeatis. Vnde obſecro
cogitatis, tãtam audaciam, tam uirile pe-
ctus Moſi eſſe natum, cùm Homuncio eſ- Exo. 3.
ſet paſtorque ouium, ut ſuperbum regẽ
Pharaonem eſſet alloquutus dicens, relin
que populum meum? Non certè aliun-
de niſi quia me ſecum ferebat. Dixit enim Exo.10
illi Deus. Veni & mittam te ad Pharao-
nem, & ego ero tecum. Ingreſſuſque Mo
ſes ad Pharaonem dixit. Hæc dicit domi-
nus Deus Iſrael. Dimitte populum meũ 3.Re.18
ut ſacrificet mihi in deſerto. Poſteà uerò
cum faciebat copiam ut in regno ſacrifi-
carent, reſpondit Moſes. Nunquid abo-
minationes Aegyptiorũ immolabimus
Deo noſtro? Non minori pectore & au-
dacia reſpondit Helias regi Achab, quan- 4.Re 3.
do illi dixit Rex. Tu es, qui conturbas
Iſrael? Reſpondit Helia. Tu & domus pa
tris tui, qui dereliquiſtis dominum, & ſe-
quuti eſtis Baalim. His accedit, & Heli-
ſeus quando regi Ioram dixit. Quid mihi Iob.17.
& tibi eſt? Vade ad prophetas matris tue Pſal. 17
& patris tui. Viuit dominus exercituũ, in
cuius conſpectu ſto, quod ſi non uultum
Ioſaphat regis Iude erubeſcerem, nó at-
tédiſſem quidem te, nec aſpexiſſem. Quis
tantum animum, & ſpiritum conceſſit?
Deus. Ideo ſanctus Iob domino dixit. Po
ne me domine iuxta te, & cuiuſuis ma-
nus pugnet contra me. Dauid etiam do- [illegible]
mino ait. In te eripiar à tentatione, & in
Deo meo tranſgrediar murum. Acſi dice
ret. Auxilio tuo domine liberabor ab ho
ſtibus, eorumque urbes munitiſſimas
expugnabo. Ideo dominus Hieremie ait,
Ne timeas à facie eorum, quia ego tecum Gen.14
ſum: ut eruam te. Et pauló poſt, Zela-
bunt aduerſum te, & non præuale-
bunt, quia ego tecum ſum, ait dominus, 4.Re 6.
ut

vt liberem te. Abraham cum suis vernaculis quatuor Reges simul vicit, Dei fretus auxilio. Vnde cum timeret puer Helisæ, videns multitudinem Assyriorum, dixit Helisæus. Ne timeas: plures enim nobiscum sunt, quàm cum illis. Et vidit puer exercitum Angelorum Heliseo opẽ ferentem. Ideo dominus Ezechieli dixit, Ne timeas eos, quia increduli, & subuersores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas. Ac si diceret, Si virtutute ornati essent, si essent fide muniti, & charitate roborati, & Deum secum haberent protectorem, timendi essent: sed omni scelere sunt coinquinati, & peccatores, ideo nõ timendi. Qui dat vires homini, Deus est. Qui Deum secum habent, nihil est, quod timent, qui indutus & munitus incedit, nihil mali speret. Mirabile enim est, Paulum videre, quomodo his armis indutus, vltro hostem prouocet, in pugnãque incitet, promittens (si opus fuerit) omnem mundum debellaturum, dicens,
Rom.8. Quis separabit nos à charitate Christi? an tribulatio? an angustia? an fames? scio ꝙ neque mors, neque vita. Si ille qui ęreis armis, aut torace forti indutus ambulat: quique magnanimis, & potentibus hominib⁹ semper incedit comitatus, nullus timor hunc talem inuadit: quanto minus debet timere, maiorique securitate, & corporis, & animę ambulare: qui Deum protectorem, patronum, ac defensorem
Lucę.5. habet? Ecce igitur ego mitto vos. Sic tem-
Pha. pore belli ciuilis cum Cæsar in Italiam nauigaret, vt gentem quæ in Brundusio erat cum Antonio secum ferret, quę nauium penuria ibi remanserat, cumque superbis vndis mare esset inflatum, & nauis huc, & illuc ventorum flatu pelleretur, Amyclas nauta cœpit pertimescere, tũc Cęsar se nautę manifestauit, dixitque illi. Ne timeas quoniã fortuna Cęsaris tecũ vadit. Si igitur Cęsar qui homo erat, quique in biduum in puluerem, & cinerem redigendus: sola pręsentia timorem omnem è medio tollebat, videbanturque ei, se præsente neque a fluctibus maris, nec a Scylla, & Carybdi esse timendum: quanto alacriores, & iucundiores, quam viriki pectore omnique deposito timore deberent hi incedere: quos Christus filius Dei viuus comitabatur? Vos enim alter, & virtute, & meritis Cęsare pręstantior, & excellentior assectatur: ideoque nihil timẽdum. Ecce igitur ego mitto vos. Vnde Deu.20
dominus dixit Israeli, Si exieris ad bellũ contra hostes tuos, & videris equitatus, &c. Nõ timebis eos: quia dominus Deus tuus tecum est, dominus Deus vester in medio vestri est. Quanto ergo melius cũ sacerdotibus noui testamenti hoc faceret? Ne igitur cogites Christum suos misisse discipulos inermes: sed forti amatura munitos, quandoquidem Dei virtutem secum ferebant. Bene nanque cognoscitur tali esse pręditos, siquidem mundi potentiam eiusque imperium (cum ipsi tã pauci tamque imbecilles essent) vicerũt, & superarunt, omnemque orbẽ subegerunt. Paucæ oues lupos vicerunt: pauci agni feroces lupos excelluerunt: hoc autem non propria virtute, & viribus, sed eius, qui eos mittebat. Hi enim vitam, & spiritum a Deo habebant, quibus mundus carebat: ideoque victus, & superatus fuit.

¶ Attendas obsecro similitudinem. Videbis in hominis manu artem delicatissimam, quę quidem quãto magis laborem exercuerit, eo melius fortificatur, vt facile est videre in iis, qui & victum, & vestitum manuum labore sibi quęrunt. Videbis, quod in calcei soleis cum coriũ ita sit forte, iam tandem labore, & exercitio consumi. Notabile enim est, vt cutis pedum eius qui sine calceis incedit, non solùm non absumatur: sed durior & fortior fit, solea autem quę ex duro corio confecta est dissipetur, & destruatur. Huius autem ratio est, quia cutis manus, & pedis anima, & vita sustentatur, coriũ autem soleæ, nec vitam, nec animam, nec spiritum habet. Quid cogitas esse in causa: vt laboribus, & persequutionibus, iusti, & sancti veniant, & gaudeant. iis autem mali vitam finiant? nam boni Deum habent, in Deo viuunt, eiusque spiritu pascuntur: & hac de causa non solum non laboribus vincuntur, sed præstãtiores fortioresque manent tanquam cutis viua. Mali verò e contra ideo vincuntur quia Dei spiritu nõ roborantur. 1.Re.17
Ita Dauid Goliam interfecit: Iosue tot Iosu.10

tantosque

tantosque principes: hi autem discipuli, magnates & potentes mundi: & non mirum cum suas partes Deus ageret, & defenderet. Ex his disces quantum homo Deo adiûctus & copulatus valeat & prę-
Gen. 3. stet. Primus noster parens statim cum Deum amisisset iners, ignauus, & debilitatus remansit, & latebras quęrens Dei conspectum effugit. hinc est illud vt fugiat impius nemine persequente: in quo
Pro. 28 clarius Dei potentia splendet, & relucet, vt statim conscientiæ stimulum addat: qui eam vexet & discrutiet, & quocunq; malus ierit, ibi eum persequatur. Dauid
Psal. 37. & 39. enim postquam in Dei offensam est lapsus, multorum malorum conquerebatur. primum malum est spiritus & cordis conturbatio, secundum est suę virtutis defectus, & de illo tertio conqueritur, quod cor proprium eũ dereliquerit. Cor meũ (inquit) cõturbatum est, dereliquit me virtus mea, & dixit, Et cor meum dereli-
Pro. 28. quit me. Qui verò non habet cor, quam fortitudinem quęso habebit? quem non timebit? Salomon autem de iustis contrarium sentit. Iustus vt leo confidit. Ideo hi discipuli etiam si humiles pauperes & mãsueti sint sicut oues, nihilominus tamen cum Deũ secũ ferant, potentes & fortes efficiuntur. Vt autẽ nullam partẽ suę spei in mundo reponerent, sed in Deo solum confiderent, non solum non voluit, vt arma materialia secum ferrent, sed neque sacculum: nec peram, nec pecuniam, nec aliquid temporale. qua propter sequitur in textu illis dixisse.

Nolite portare sacculum, neque perã, neque calciamenta.] Postquam dixerat. Ecce ego mitto uos sicut oues, mirabili ordine addidit, nolite portare sacculũ, neque peram. Ouium nanque conditio est, nullam sui habere curam. Adeo simplex animal est, vt tota sua gubernatio à pastoris cura & solicitudine dependeat,
Psal. 22 dominus (inquit quædam onis) regit me, & nihil mihi deerit. Nunquid de hoc poterit gloriari Papa, Rex vel Imperator, aut aliquis magnatum & potentum mundi? nequaquam certè. Ii nanque quanto plus habent, eò magis insatiabili desiderio, & cupidine aguntur, tur, grandique rerum necessitate laborant. Sola Christi ouis cùm fortem & diligentem pastorem, habeat, alacrius canere potest. Nihil mihi deest. Ideoque bonus pastor Christus dixit ouibus suis. Quando ego misi vos sine sacculo & pe- Luc. 22.
ra, & nunquid aliquid defuit vobis? Et responderunt. Nihil. In Græco enim habetur, dominus pascit me, & nihil mihi deerit. Illi oui quam Deus pascit, nihil deesse potest: quandoquidem ipsa suum fauorem, & spem in illum ponit, & collocat. Igitur, vt Deus tui curam habeat, opus est, vt teipsum, curam tuam, & cogitatum tuum in ipsum iactes: nec vllam mundi rem, præter Deum reminiscaris. Beatus nanque Franciscus, quando aliquem fratrem mittebat ad prędicandum, dicere erat solitus. Iacta cogitatum tuum in domino, & ipse te enutriet. Naturę enim necessaria nunquam seruis Dei deficient: ea Psal. 54.
nanque suppeditabit dominus vineę. Tamen verbi Dei concionator, hoc debet Deo confidere, pręsentis vitæ sumptus etiam si de illis parum curet, abundanter subministrabit: ne mens temporalibus occupata, minus prædicet æterna. Nam cùm nullus sit Dominus qui de necessariis seruo, non prouideat, credendum est, cœlestem Dominum suis in necessariis non defuturum. Ideò vocauit prædicatores operarios, quia operariorum cura ad Dominum messis pertinet. Nonne pater familias dat messoribus qđ Mat. 20.
comedant? ipse prouidebit vobis, nec cum illis operariis: quos misit pater familias in vineam suam aliquam conuentionem de cibo aut potu fecit, quia hoc totum ad dominum vineæ spectabat. Si fideliter in vinea Domini laboraueris, & nullam curam corporalis victus habueris: cum nec volatilibus cœli deficiat, nec piscibus maris, multo minus tibi, qui in eius vinea laboras, promitto defuturum. Pulchrè enim docemur, eò meliùs nobis euenturum, si ab eius oculis, & aspectu fuerimus suspensi. Si oculi domini super iustos, quomodo cibum, & potum non illis subministrabit? Obserua autem, quod dictum hic à domino de virgã, & pera non sicut uerba sonant est intelligẽdum, sed metaphoricè & spiritualiter p

con-

confidentia cordis in quacunque re temporali: vt sit sensus. Non innitamini alicui rei temporali, sed tantum Deo. Sandalia etiam Apostoli habuerunt, vt dicitur in Marci Euangelio. Calciatos Sandaliis. Calciamenta integra ex corio confecta quæ propriè calciamenta dicuntur, & quæ totum pedem cooperiunt, crediderim Apostolos nõ habuisse: cùm Marcus expressè dicat, quòd erant calciati Sandaliis. Quapropter licet de sacculo, pera, & virga, iuxta metaphoram sint intelligenda: tamen de calciamentis iuxta literam credo esse intelligendum, propter dictum Marci: nã incedebant Apostoli sicut modo fratres minores ordinis Diui Francisci. Et hoc quod modo dicit discipulis, in capite præcedenti Apostolis dixerat: vbi enarrauimus de virga, pera, & calciamentis. Igitur quod his verbis vult Christus est docere discipulos, sicut & Apostolos, vt terrena nihil curarent. Deo autem studerent: omnem suam solicitudinem, & industriam in eum proiicientes. Mittebat eos, vt mũdum sua prædicatione subuerterẽt. Ideò quod voluit eos ab omni mũdi cupidine alienos esse, & ab effectu terrenorum, pauperatem eis commendans, ne rerum temporalium possessione, cor, tanquam spinis suffocaretur. Nam qui lapide & funda aliquem vult percutere, oportet, vt ab eo discedat: nam si non distet, minimè eum percutere valebit. Ità nimirum Dauid cum interficere voluit Goliam: prius quàm ad illũ appropinquasset, lapidem iecit, & quod nimis optabat adimpleuit. Ità & tu si mundum velis ferire & percutere, opus est, vt ab eo discedas: si autem cum illo steteris, poteris eũ verbis inhonestare, non autem lapide percutere. Voluit dominus, vt hi à mundo essent alieni atque separati, vt possent mundum interficere, & ideo voluit vt nec sacculum, nec perã, nec diuitias possiderent. Prætereà pauperes mittit eos ad prædicandum, vt ipsa paupertate doctrinæ authoritatem tribuerent: vt non viderentur aliquo stipendio prædicare, quod quidem prædicationem destruere solet. Experientia hoc est compertum. nam sacerdotes, & religiosi, qui rem amplam possident, quinque pingues redditus habent, prædicationem post tergã relinquunt, vt in Abbatibus, & Episcopis facilè est videre, præcipuumque Christo officium, de quo magis ipsi deberent gloriari in negotiationem conuertunt. Hi admodum similes sunt auibus rapacibus: quæ postquam suam satietatem explerunt, non magis aucupium insequuntur. Tempore Herodis multi erant prædicatores, nemoque audebat loqui, nisi Diuus Baptista: qui cum nec lectulum, nec domum, nec pecuniam, nec diuitias haberet, veritatem illi audaci pectore manifestabat. Et ante Ioannem solus Elias, qui adeò pauperimus erat, vt solius vestis dominus esset, ausus est Regem Achab reprehendere. Sic est fortis sanctissima paupertas atque adeò libera, vt magnus ille Alexander vehementer Scythas admiraretur cùm eorum fortitudinem, & audaciam videret. Quos interrogauit Alexander quid esset, quòd in vita magis timerent: ipsi autem interrogationi satisfecerunt, dicentes, solùm se cęli ruinam timere. Euenit autem vt ueritatem audiat manifestare ipsa paupertas, cũ nihil habeat quod amittere possit. Atque ita illud est certum ordines mendicos, & pauperes præstantiores atque locupletiores fructus producere, quã reliqui, qui amplissimis redditibus sunt locupletati. Pharao Rex Aegypti terram concessit sacerdotibus suis, dominus autem nullam partem terræ concessit sacerdotibus suis, sed dixit illis, Ego sum pars & hereditas uestra. Attendite ô uos sacerdotes Domini, qui hæc legitis: qualis sit differentia sacerdotum, ne forte, qui partem habẽt in huius mundi rebus caducis, ad triduumque perituris, nõ tam domini, quàm Pharaonis sacerdotes esse videantur. Pharao uult sacerdotes suos habere agrorum possessiones, & ut exerceant non aïæ, sed agri culturam: ruri, non legi neque scripturis diuinis operam dare. Christus uerò suis nõ temporalia confert, sed dicit: Nolite portare sacculum neque peram. Et iterum. Nisi quis renunciauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Sed uæ mundi prædicatoribus, & sacerdotibus, qui uerbum Dei egredimini prædicare, pinguibus mulabus

Marginal notes: Marc. 6. (beside "tur in Marci Euangelio"); 1. Re. 17 (beside "mirum Dauid"); Marc. 6. (beside "Diuus Baptista"); Reg. 18. (beside "qui adeò pauperimus"); Gen. 47 (beside "bus suis, dominus autem"); Leu. 18 / Deu. 18 (beside "Attendite"); Nat. 19 (beside "temporalia confert")

bus

bus ephipiis adornatis, mundi vanitatem pompam & apparatū detestaturi, menapio lintheo, serico & bombicino vestibus contextis, succinis odoribus reddentibus. Ita ne Christi Apostoli, & Discipuli
2.Cō.6. prædicaturi incedebant? Non sic Paulus
Act.3. qui dicebat. Tanquam egentes, multos autem locupletantes: tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Petrus autem, & Ioannes cum ascenderent in templum, dixerunt claudo. Argentum, & aurū non est nobis, &c. Discipuli enim Christi terrenorum contemptum, & virtutis amorē mundo prędicarunt, nō solùm verborū ornatu, sed sanctis operibus, & exēplis. Prius enim nutrix cibū accipit, eumque in substantiam cōuertit, quàm infantem suum lactet: ignisque prius in propinquum, quàm in distans agit, ita prædicator prius sibi doctrinam accipere debet,
Ioan. 2. priusque amor & domus Dei zelus cum
Psal.68. debet accendere, & inflammare quam populum. Zelus domini comedit me, prius comedit me: postea alios. Non verbis rhe
1.Re.17 toricis aut orationis candore confidat. Dauid nanque non aureis armis lorica, & scuto splendentibus Gigantem deuicit: sed funda & lapide nomine domini confisus. Prius superbiā mundi & eius arrogantiā destrues baculo, pera & habitu pastoris Dauidis (quæquidem paupertatē, & mundi contemptū significant) quā vestiū & verborū apparatum. Vnde beatus Paulus. Nō veni ad vos in sublimitate ser
1.Co.2. monis: sed in spiritu Dei. Sic enim sancti Apostoli mundū cōuerterunt. Sed multi aquā doctrinæ pedibus suis cōculcāt, scilicet malo exēplo: sicut dicit dominus. Cū
Eze.34. ipsi limpidissimā aquā biberitis, reliquā pedibus vestris turbatis, & oues meæ, quæ cōculcata pedibus vestris fuerūt, pascebātur: & quæ pedes vestri turbauerant, hæc bibebant. Limpidam aquam bibunt, cum rectam doctrinam hauriunt: sed corrumpunt pedibus, id est male viuendo. Vnde in prouerbiis dicitur. Bi
Prou.5. be aquam de Cisterna tua, & fluenta populi tui. Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas diuide. Prius bibe aquas doctrinę, & postea diuide per alios, prædicando doctrinam, quam tu bibisti.

¶ Præterea vnum in hoc contextu maximè obseruandum est, inter cætera Christi Redemptoris nostri miracula, quæ maximè eius diuinitatem declarant: vnum idque magnum mihi esse videtur, mundi conuersio. Quoniam solius dexteræ excelsi hoc opus esse videtur, vt homines pauperes humiles, & abiecti vniuersum mundum suo subderent imperio, gentes debellarent, idola reiicerent, sacramenta sublimarent, & Christi crucem in altum extollerent. hoc autem non quemadmodum hæretici nostri temporis carni, eiusque cupidini indulgēdo, ieiunia tollētes, seq; miscentes omni vitiorum, & malorum generi. Hæresiarca ille Martinus Lutherus cùm ad Imperatorem Carolum Quintum (qui Vuormatiæ erat) veniret, in plaustro deaurato venit, famulis stipatus, maximo comitatu, lyram & diuersa instrumentorum genera secum ferens. At Christus aliter prædicauit Euangelium, multò aliter suos discipulos mittit. Aut Lutherus errat, aut Christus decipitur. Sanctissimi Christi discipuli non in diuitiis, & delitiis viuentes, sine sacculo, sine pera, sine pecuniis, iter faciunt, mūdi & illecebras, & voluptates vincētes ieiuniis castigādo corpus, vigiliis instando, sanctissimā castitatem seruando, nudi, afflicti, despecti, crucis mortificationem suis corporibus gerentes. Ecclesiam Dei plantarunt, suo sanguine illam irrigantes. Hic autem impiissimus Lutherus opposito modo nobis eam vult depingere, quæ cùm sponsa sit Christi, eius lacte, & amplexibus nutrita, luxuriis, voluptatibus, & immunditiis, ipsam curat violare. Sed his dimissis expende Christi Saluatoris nostri mirabilem omnipotentiam, qui hos pauperes, & simplices discipulos mittit, vt ad se omnem mundum attrahat. Insuper his illud adiiciam. In veteri lege Deus obseruatoribus legis bona temporalia promittebat, victoriam inimicorum, longęuam vitam, terram optimam lacte, & melle fluentem, & videbant gentes magnalia, quæ Deus pro suo populo Israelitico operabatur. Et cum illa lex hominibus tribueret, quicquid naturaliter homines appetunt, diuitias, voluptatem, incolumitatem: paucissimi ex gente ido-

lolatra conuersi sunt in dominum, & verum Deum Israel, nec illi crediderũt, aut
Iud. 4. legem suam professi sunt. Vnus fuit A-
Iosu. 2. chior, & ét Raab Hiericontina, & Ruth
Ruth. 1. Moabitis, quæ fuit vxor Booz, & Naamã
4. Reg. 5 Syrus qui credidit Deo Israeli, & aliqui alii per pauci. Mirabile autem est, quòd Christus dicat suis, nolite portare sacculum, neq; peram, & mittit illos sicut oues inter Lupos, à Lupis deuorandas, prædicabant autem hi, omne quod caro sua natura abhorret, scilicet, castitatem, paupertatem, flagella, vincula, tribulationes, & multa aduersa, dicentes homini crucifixo esse credendum, morti damnato. At totus mundus horum prædicatione credidit hominem crucifixum esse filiũ Dei, & in Christum fuit conuersus. Ditissimi principes diuitias contemnentes, crucem Christi amplexi sunt. delicatæ puellæ flagellis, scorpionibus, igni & gladio se exponunt, pro fide certantes. Quis hæc facere potuit? Solus Deus, qui potens est gratia superare naturam. Euidentissimũ hoc miraculum est, & apertissimum testimonium Christianam religionem nõ ab hominibus: sed ab ipso Deo fundatam & stabilitam esse. Sed iam ad contextum. (Et neminem per viam salutaueritis.)
Mat. 28. Contrarium fecisse Christum. Matthæus enarrat: cum die resurrectionis mulieres salutauit, dicens, Auete, Virgo etiam san
Luce. 1. ctissima eius mater Elisabeth salutauit. Non itaque prohibet Christus salutationem, nec vult nos adeo esse rusticos & agrestes, vt alternis vicibus non nosmetipsos salutemus: sed prohibet ne longa cõfabulatione in via detineamus, sic vt negotium prædicationis remoretur.

¶Obserua quòd duo sunt citationum genera in nouo testamento: nam aliquando talia verba citantur: quæ clarè leguntur in veteri lege. Vt est illud, vt implere-
Mat. 2. tur scriptura, quæ dicit, Ex Aegypto vo
Ose. 11. caui filium meum. Et illud Ioannis. Os
Ioa. 19. non comminuetis ex eo. Et alia huiusmodi multa quæ in nouo testamento habentur: Aliquando verò citatur sensus tantum ita vt nesciamus, an autoritate propria (hoc est Dei) illa protulerint: an ex vetere sint instrumento deprompta.
Mat. 10. Verbi gratia. In Matthæo Saluator ait, Veni separare hominem aduersus patrẽ suum, & nurum aduersus matrem suam, &c. Hic locus in Michæa scribitur. Quæ Mich. 7.
verba an sint sumpta ex Propheta, an propria autoritate prolata, nosse domini est. Sed exempla aliquorum locorum, quæ in Diuo Luca habentur (dimissis breuitatis gratia aliis Euangelistis) subiiciam: quorum sensus tantum inuenitur depromptus sine vlla citatione. Illud quod Angelus dixit virgini Regnabit in Lucæ. 1.
domo Iacob in eternum. Ex Michæa sum Mich. 4.
ptum est. Et illud etiam quod Lucas ait, Luce. 1.
Omnis multitudo populi erat foris, ex Leu. 16.
Leuitico, & illud, Suscepit Israel puerum Lucæ. 1.
suum: ex Esaia, & illud capitis se- Esai. 41.
cundi. Ecce positus est hic in ruinam & Esai. 8.
in resurrectionem multorum, ex Esaia, Pro. 25.
& illud capitis decimiquarti, cùm voca- Psa. 40.
tus fueris ad nuptias, recumbe in nouissimo loco, ex Prouerbiis Salomonis. Et quod in capite vigesimo secundo legitur, filius hominis vadit: ex Psalmo. Et cum dicit in capite vigesimo tertio. Beatæ steriles quæ non genuerunt, ex Esaia videtur sumptum. Denique hoc quod in presentiarum dicit Christus discipulis, neminem per viam salutaueritis: ex quarto regum volumine videtur excerptum: quia eadem verba dixit Eliseus Propheta Giezi puero suo, cum misit illum vt filiũ
Sunnamitis suscitaret. Sed Christum au Esai. 54.
diamus. 1. Reg. 4.

In quacunque domum intraueritis, primùm dicite, pax huic domui.

Iussit dominus salutari domum, vbi discipuli eius vellent suscipere hospitium: quia ista salutatio erat signum certum, ad eligendum hospitium. Volebat Christus, vt discipuli manerent apud dignos hospites, vt nullis nisi dignis hoc beneficium præstaretur. Modus autem cognoscendi erat per salutationem. Qui si digni erant, statim vt salutabantur, excipiebant Apostolos cum gaudio, quia Deus mouebat corda eorum ad hoc. Si autem indigni erant corda eorum turbabantur, & eos recipere nolebant. Ideò statim addidit Christus post hæc verba. Si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra: sin autem

tem ad vos reuertetur. Hæc est potissima ratio cur salutari voluerit hospites. Docuit discipulos offerre pacem in ingressu domus, vt salutatione pacis eligeretur domus digna, vel hospes. Ac si diceret. Omnibus offerte pacem, & si illam acceperint, statim dignos se iudicabunt suscipiendi vos: sin autem non acceperint, ipsi se iudicant indignos. Hanc salutationem illis commendat, nam cum eos ad iter faciendum mitteret sine manducatione, & pecuniis, necesse erat, vt in hospiciis necessarium gratis illis tribuerent. Et quia in hoc Dei prouidentia nõ deficeret, hæc verba illis dedit, vt virtute diuina, corda ipsos recipientium mouerent, vt victui necessaria gratis subministrarent. Christus autem Hierusalem ingressus misit illos, vt asinam portarent, nec dixit. Emite vel conducite, aut commodatam, petite: & quod dignius admiratione videtur non eos homines isse, qui diuites essent, nec pignus aliquod dedisse, vt illis eam confiderent. Nihil aliud secum ferebant, nisi verbum domini, scilicet, Dominus his opus habet. Mouit Deus cor possessoris asinæ, vt statim, quòd audiret, dominus his opus habet, illam præberet. Idem contingit cum petiit hospitium, ad celebrandum vltimę cœnæ conuiuium: nam cum cęnaculi dominus audiret. Magister dicit, tempus meum propè est, apud te facio Pascha, nullo oblato impedimento cęnaculum tribuit. Propter hanc Dei virtutem ait Lucas in actis Apostolorum Christianos gratiam inuenire cum omnibus gentibus: cumque omnia sua bona reliquissent diuina gratia gentium corda mouebat, statim illis verbis auditis, Pax vobis: charitateque & hospitio, illis vtebantur: Hoc idem contigit cum iussit populum Israel egredi ex Aegypto, præcepitque vt monilia, anulos, vasa argentea, farinamque exigerent, & ne diffiderent addidit dicens, Dabit dominus gratiam populo suo, coram Aegyptiis, vt commodarent eis, & spoliarent Aegyptios. Communicabit Deus Hebræis gratiam gratis datam, qua mediantè Aegyptii commouebantur Hebræis dare, quidquid ipsi peterent, vel concurrens Hebręis verbis ad mouenda Aegyptiorum corda, vt gratis darent, id quod petebatur. Hæc verba, Pax huic domui, erant tanquam crumena, & viaticum, nam illis auditis, qui digni erant tales hospites, & peregrinos excipere, mouebantur a Deo, vt hospitalitatis beneficium discipulis tribuerẽt, indigni autem nullatenus mouebãtur. Obserua etiam, quòd posset aliis verbis quibuscunque mouere, & noluit, vt, pacem nobis commendatam habeamus. Pacis salutatione Christus post resurrectionem suis Discipulis alloquebatur. Hanc Angeli prædicauerunt cum Christus fuit mundum ingressus, & in vltima cœna, quando volebat discedere eã dem Discipulis vehementer commendauit dicens, Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis, ita vt ad mundi ingressum, & in exitu pacem nobis commendet. Hanc Christus attulit in mundum, hanc post discessum reliquit: & denique tantum illam dilexit, vt mortem accerbissimam fuerit passus, vt inter nos, & Deum pace componeret. Videas obsecro, quantum illam amauerit, quo amore vehementi illam fuerit prosequutus, vt non fuerit dedignatus pro ea mortem perpeti, & vt pacem hanc quietam, & tranquillam possideant, paratus est omnem offensam contra ipsum illatã dimittere, & vt breuiter finiam præcipuum munus, & officium filii Dei fuit pacem, & amicitiam inter Deum, & hominem celebrare. Hac de causa ipse in mundum venit, vt pacem statueret. Vnde Paulus, Ipse est pax nostra, qui fecit ex vtraque vnum. Rursus notandum, quòd prius, quàm Christus mũdum oppugnet, offert illi pacem, & non per fas, vel nefas, sed dulciter, & suauiter cum illo vult agere. Scriptum est in Deuteronomio, quod Deus suo populo imperabat, & dicebat, Quando accesseris ad expugnandum ciuitatem, offeres ei primum pacem, &c. Sic facit hic Christus. Ite (inquit) in ciuitates, & prædicate pacem, & dicite, Appropinquauit in vos regnum Dei. Debellaturus mundum volo vos duces constituere: sed longe diuersius, quàm mundus, id faciam. Mundi milites armis æreis induti pugnant: Dei milites

Marginal notes: Mat. 21. — Luc. 22. — Exo. 11 & 12. — Io. 20. — Luc. 2. — Io. 14. — Ephe. 2. — Deu. 20

inermes. Mundi milites cibi sarcina, & potus onerati, Dei autem neque sacculo neque pera. Mundi milites ciuitatibus dominantur promittentes, & prouocantes in bellum: Dei autem pacem gratis illis offerentes. Igitur si accesseris ad expugnãdam aliquam ciuitatem, cum eaque fœdus aliquod velis inire, id sit primum, vt pacem illi offeras. Erat enim huius mundi ciuitas vitiis circundata: quam egregiè depinxit egregius ille vates, dicens, Præcipit domine, diuide linguas illorum,
Pro. 54. quoniam vidi iniquitatem, & contradictionem in ciuitate. Dei ac nocte circundabit eam super muros eius iniquitas, & labor in medio eius, & in iustitia. Et non defecit in plateis eius vsura, & dolus. Hæc & alia plura hac nostra tempestate in mundo reperies. quandoquidem iam iniquitas, vsura, & dissensio, in eo sic creuerint, vt altissimas egerint radices. His vitiis non nisi pace possumus mederi. Pace nanque ciuitas mundi, & eius murus destructa manebunt: quam si illi opposueris cito ruinam mundi vanitas minabitur. Sed iam ad contextum. [Et si ibi fuerit filius pacis requiescet super illum pax vestra.] Filius pacis phrasis Hebræa est, sicut dicitur Hebraico more filius nuptiarum, filius mortis, & eiusdẽ: ita dicitur filius pacis, dignus pace, & vacans paci, salutatio vestra sortietur effectum, nam in habente pace augebitur: si autem non ha
Phili. 4. bens fuerit dispositus, dabitur ei. Obserua autem si iuxta Apostoli dictum pax omnia mundi pręclara, & excellentia pręcellit, & exuperat omnem sensum, aspice nunc quàm diuites, & affluenti bono discipuli Christi suos ditent hospites. Discamus hoc loco seruos Christi pauperes hospitio excipere: quandoquidem excipientibus liberalem, & magnificum se ostendit tribuens illis pacem, in cuius comparatione aurum, & argentum tanquam stercus venit reputandum. Longè aliquid præstantius, & excellentius à Christo tribuitur illis, qui eius pauperes discipulos excipiũt: quàm sit id, quod ipsi disci
Gen. 18 pulis subministrant. Huius rei appositissimum exemplum est in scriptura sacra. Nam cum Abraham Angelis, qui domũ venerunt, peregrinorum vestibus indu-ti, vitulam, butyrum, & panem subministraret: ex Dei parte ipsi illi promiserunt filium dilectissimum Isaac suæ domus, & posteritatis hæredem. Fœnore etiam Deus Sarę rependit laborem, & diligentiam, quam in subministrãdo cibo hospitibus posuerat: qñquidem ab opprobrio sterilitatis liberauit, & talẽ filiũ concessit. Plus angeli dederunt Loth, quã ipsi ab eo Gen. 19 acceperunt: siquidem pro solutione cœsinæ, vitam tribuerunt: cum eum liberarẽt, ne in Sodoma periret. Plus etiam Raab Iosue. 7 dederunt speculatores Israel quàm ipsa eis, siquidem eam suosque omnes sui gratia à morte liberarunt. Accedit his beneficium factum ab Eliseo Sunnamitti illi, 4. Reg. 4 quæ quoniã ipsum excipiebat in domo, filium Deus illi cócessit, postea verò mortuum Prophetę oratione suscitatum. Maiori etiam beneficio Elias viduam illam 4. Re. 17 cumulauit, nam pro cibi ministratione abũdanti farinæ copia, & olei domum implebat. In hoc enim facilè poteris contemplari, quàm liberalis largitor sit Deus, quãta liberalitate, & magnificentia eis vtatur, qui charitatem, & amorem erga Christi pauperes, & peregrinos ostendunt. Sed hoc vnum sciant omnes qui prædicatores suos hospitio recipiunt, quòd sicut dominus benedixit domui Obededon, quia arcam domui suæ seruauit: ita benedicite domui prædicatores Euangelii su- 2. Re. 6. scipienti. Tanto enim dignior est sanctus prædicator quam arca Dei, quanto dignior est Christus, existens in prædicatore, vrna & virga existentibus in arca. Obseruandum quoque est, quòd boni vocantur hic filii pacis: quia digni erant: vt exciperent pauperes hospicio. Homo nanque potest esse dignus aliquo bono diuino dupliciter: vel secundum pręsentem iustitiam, vt non prædestinati qui boni sunt ad tempus: vel secundum firmam Dei sententiam: sicut prædestinati. Vtroque autem modo potest aliquis intelligi dignus, cum vtriusque Deus conferat bona tanquam dignis, magis tamen videtur dicendum de prædestinatis præcipuè, & quòd de his intelligatur: quia Deus omnia facit propter eos. Sicut enim in natura priuatio non est nisi propter formam, imperfectum propter per-

fectum

fectum: ita Deus omnia quæ facit, facit propter prædestinatos, quia illi soli sunt quos elegit, ante mundi constitutionem.
Ephe. 1. Pax verò importat omne bonũ. Christus tamen non iussit illam imprecari, prout importat omne bonũ naturale, & humanum: sed solum prout importat vitã æternam, quæ est verum bonum. Vnde pax Christi non est pax absoluta: sed specialis
Phil. 4. pax, q̃ vocatur, pax Christi, vt dicit Paulus, & pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, &c. Et ideo Christus specialiter pacem suam vocabat: innuens, quòd præter
Io. 14. illam esset alia pax, ideo dixit, Pacem meã do vobis, pacem relinquo vobis, non quomodo mundus dat, &c. Hæc enim pax in illos, qui digni erant veniebat, nam meritò Apostolorum imprecantium eis pacem, disponebantur efficacius ad vitam æternam. Sequitur. [Sin autem ad vos reuertetur.] Primò, quia Christus certos, & indubitatos faciebat discipulos, qđ oblata illa pace, q dignus esset statim eos erat recepturus: quia si aliquis esset indignus, & oblata pace repelleret eos: putarent certè, quod oblatio pacis nullius iam esset momenti, vt hospitium, & reliqua necessaria inuenirent. Ideo Christus dixit eis, Pax vestra ad vos reuertetur. Id est adhuc erit locus, vt ab aliis hospitium petatis, quia quicunque dignus fuerit, oblata pace excipiet vos, & hoc est reuerti pacem ad vos: non enim periit virtus huius pacis oblatæ, licet interdum eam inutiliter offeratis, propter eorum indignitatẽ, quibus offertur. Secundò potest accipi quantum ad meritum Apostolorum. ac si diceret, Vos offertis illis pacem: sed illi audire verba vestra nolunt, nec recipere pacem, quam illis gratis offertis. Nihil periit quoad meritum vestrum, ac si id compleissetis, quod firmo animo disposueratis. Si nullus audire velit prædicatorem, ipse prædicator sine fructu non erit: quia ad eum pax reuertitur, quia ipsi a domino, pro suo labore tribuitur. Et hoc dictum est, ne Apostoli putarent meritum eorum amitti propter indignitatem audientium. Vtroque modo prædicator apud Deum meretur, siue recipiatur ad prædicandnm, siue non: cum Deus non consideret, quantum vtilitatis cum prædicatione, siue alià bona facientes proximis attulerimus, sed qua mente quove animo, hunc laborem susceperimus. Cum aliquid vtilitatis labore nostro fuerit collectum, id non nobis, sed Deo est tribuendum tanquam totius boni fonti perpetuo scaturienti, qui sermoni, & operi nostro virtutem cumulat: quique audientium corda vehementius incitat, & prouocat, vt opus, & labor noster non frustretur. Ad nos itaque reuertitur pax quam offerimus, si audientes eam noluerunt. Tertiò dicit, ad vos reuertetur, quia necesse erat pacem datam ad datorem reuerti: ne forte prædicator ira accensus, & inflammatus signo impatientiæ notaretur: eo quod non reciperetur pax quam ipse offerebat, ideo ad se ipsum reuerteretur pax, erat necesse, vt suæ impatientiæ mederetur. Acsi diceret, Si non susceperint pacem à vobis oblatam: vobis eam sumite, ne in nolentes vos excipere aliquantulum irascamini: Sic Iacobus, & Ioannes cumuenirent ad quẽdam locum Samaritanorum, Luc. 9. cumque hospitii beneficium nollent tribuere, ita fuerunt commoti, & incitati, sic vt Christo dicerent, Vis dicamus, vt descendat ignis de cœlo, & consumat illos? nemo enim nouit quanta sit rabies, quantusque furor, Euangelicam pacem multo sudore gratisque oblatam reiicere, & contemnere. Redeat ergo pax vestra ad vos, ne turbati irascamini contra tantæ pacis contemptores: sed pacato, & tranquillo animo reliquum operis vestri ad implebitis.

¶ Quartò redibit ad vos, vt intelligatis, malum alienum in vestrum commodum redundare: ac ideo vos esse contemptos, ne ex prospero prædicatio- 2. Cor. 12. nis euentu inflaremini. Datus est Paulo stimulus carnis, vt eum colaphizaret, ne magnitudo reuelationum illum extolleret. Sed profectò potentior est fœlix prædicatio, vt concionatorem inflet, quam reuelationum magnitudo: & acutior stimulus est ad reprimendam superbiam, ab auditoribus negligi, quam carnis nostræ sarcina. Sed quid essent facturi, in domo qua excepti essent nunc docet. [In eadem autem domo manete.]

Vt maius & clarius eluceat vestræ sanctitatis testimonium. Facile namq; est per breue tempus sanctitatis speciem simulare: per longum autem difficile. Admiratus enim hospes vestram sanctitatem negotium Euangelii promouebit. Præterea, quia futura erat discipulorum Christi tam suauis mirabilisque conuersatio, vt reliqui ciues eos hospitio recipere contenderent, ita vt quis tantis hospitibus vellet frui. ne contentionis & dissidii occasio detur, iubeo vos à primo hospite non discedere. Denique quia vester animus est, hospitem vniversis bonis affluentem efficere, vt meæ benignitatis, & liberalitatis dignus sit: vt per vos magis in me mereatur, apud eum manete. [Edentes, & bibentes quæ apud illos sunt.] Sicut dominus ad virtutem indagandam præmiis cœlestibus nos promouet, ita se cũ fragilitate nostra componens, præsentiũ remuneratione vult nos alere & sustentare. Quia abdicationem rerum temporalium in medium proposuerat, nunc de necessariis prouidet, & facultaté tribuit, vt edant, & bibant: non omne præmium differens in aliam vitam. Difficile namq; videtur hominibus, vt spe periculis emãt, damnoque præsentium futuræ ętatis lucrum sibi adquirant. Non est igitur, ꝙ de Deo cõqueraris, nec habes minus, quòd excuseris: omnium namque rerum speculator & æquissimus arbiter, & virtuti dedit præmium, & infirmitati remediũ: vt præsentibus sustineatur infirmitas, & virtus futuris retributionibus firmetur. Aduerte autem Christum hoc dixisse nõ præcipiendo, sed permittendo seu concedendo, neque de quocunque cibo, aut potu necesse est hoc exponi, cum interdum studiosius sit à quibusdam abstineri. Ideo non videtur iubere, omnia talia assumãt: sed exhortatur potius, vt sufficiant apposita, & non quærantur superflua. ¶Ostendit præterea locus iste viros spirituales à ciuibus, & populo esse sustentandos: ne Mariam desinant inuiti, & ad Martham

Exo. 17 confugiant. Sic in Exodo legitur, quòd Aaron & Hur suis, manus Mosi orantis pro populo Israel sustentabant. Rationé autem cur comedere, & bibere deberent discipuli, subdit dominus dicés. [Dignus est enim operarius mercede sua.] Dignus est enim prædicator verbi Dei, qui spirituali alimonia animos pascit, qui Angelorum cibum ministrat, quique verbũ Dei edulium & condimentum, omni nectare & ambrosia suauius, ac dulcius omnibus manducandum apponit, vt ipse etiam ab eis corpori necessariis cibetur, vt beneficium inuicem collatum diutius possit permanere. Ideo Paulus. Dominus ordinauit his qui Euangelio deseruiunt, de 1. Co. 9.

Euangelio viuere. Et rursus. Si vobis Spiritualia seminamus, non mirum, quòd carnalia metamus. ¶Expende etiam quòd cibus & potus non principalis merces, aut finis vltimus prædicationis est, aut cuiuscunq; ministerii spiritualis: quia temporale bonum sit prẽmium spiritualium operum. Sed hæc temporalis merces secundario, & accidentaliter, debet intendi: quia sine corporali alimento vita hæc firma stare non potest, & per consequens, nec prædicatio exhiberi. [Nolite transire de domo in domum.] Ne ex illis ędibus in alias transeatis, quasi iam fastidito priori hospitio aliud latius opulentius & delicatius quæratis. Docet Christus animi stabilitatem: ad quam quidem multum confert loci stabilitas. Impossibile est hominem, qui aliquo in loco tranquillè, & quietè non fuerit, aliquid firmũ in animo secum stabilire: nam quæ ægritudinem animi de loco in locum migrãs, effugere nititur, est veluti, qui propriam vmbram fugere conatur, se ipsum fugit, locum mutat, non animum, eundé vbiq; se inuenit, se ipsum circumfert: sicut lædere solet, ægrum qui circunferendo concutit. Ideoq; infirmitatem, & onus animi tui depone: quia proprio motu tibi noces. Lapis quadratus stabilis est; sic homo bene compositus, & ordinatus stabilis est: è cõtra verò instabilis qui ictu oculi consilium mutate, & à quocunque vẽto huc & illuc impellitur. Plãta enim quæ hic, & illic sæpius plantatur non profundas radices emittet: nec in altum nimis propagabitur. Quapropter in Ecclesiastico dicitur. Si spiritus potestatem habens super te ascenderit, locum tuum ne dimiseris. Et iterum, Cõfide in Deo & mane in loco tuo. Apostolus etiam hoc idé suadet.

Ibidé. (beside "Euangelio viuere")
Eccl. 10 (beside "propagabitur")
Eccl. 11 (beside "super te ascenderit")
1. Cor. 15. (beside "miseris" / "ne in loco tuo")

1.The.6 suadet. Fratres stabiles estote & immobiles. Et rursus. Rogamus vos fratres, vt
2.Th.3. operam detis, vt quieti sitis. Scitis quemadmodum oporteat imitari nos quoniã non inquieti fuimus inter vos. Vagantes verò & inquietos ambulantes de loco in
1.Ti.5. locũ arguit. Paulus loquens de quibusdã mulieribus. Otiosè discunt circuiere do-
Hier.14 mos. Idem Ieremias dixit. Dilexit moue re pedes suos, & non quieuit: & domino non placuit. Et in Prouerbiis etiam habe
Pro.27. tur, Sicut auis transmigrans de nido suo, sic vir qui reliquit locum suum. Sicut auis transmigrans de loco suo damnum accepit in pullis suis: sic homo relinquens locum suum in bonis suis. Semel egrediens
3.Re.2. Ierusalem occisus est. Si domi esset forsitan non mortem obiret. Hanc autem animi inconstantiam, & corporis mutabilitatem à peccato prouenisse, & ab eius pessima radice emanasse exprese Hieremias
Thrē.1. affirmat in Trenis. Peccatũ peccauit Hierusalem: propterea instabilis facta est. Frigoris tremor, & febris acuta à deprauato corporis humore procedunt: cum in te & in corpore tuo infirmitatem & malũ humorem habeas, hinc hæ mutabilitates ꝓsiliunt. Ideo Sophar Naamathites dixit
Iob.11. Iob. Si iniquitatem quæ est in manu tua abstuleris à te, & non manserit in tabernaculo tuo iniustitia, tunc leuare poteris faciem tuam absque macula, & eris stabilis. Atque ita de sanctissimo Ioanne Baptista, qui à visceribus matris sine macula & peccato fuit plenus gratia, & Spiritu Sancto, dixit Christus gentibus prædicãs.
Mat.11. Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam? hoc est peccatoris signum. Qui autẽ ab vtero materno gratia plenus & sanctificatus fuit, non inconstans, non mutabilis, est. Nolebat Christus discipulos esse mutabiles, nec vt leuiter aliam domum eligerent, sed vt côtenti essent his, quæ illis apponebantur. [Et in quãcunque ciuitatem intraueritis, & susceperint vos manducate quæ apponũtur vobis.] Contẽti sitis his quæ ministrãtur, neque quidquam aliud petite: ne materiam scandali hospitibus tribulatis: qui si vos viderint nimis cibo indulgẽtes, malum exemplum à vobis accipient, & sermones vestri nullũ fructũ reportabunt. Dignus est operarius mercede suâ. Atque ita iustum, vt post laborem prædicationis aliquid edatis. quandoquidem sine corporali alimonia vita diutius stare non poterit. Illud autem vobis commendo, vt sobrii sitis. [Et curate infirmos, qui in illa sunt.] Nam si miracula non facerent, & cuilibet intuenti ob oculos ponerent difficilè ciues crederent cœlestia diuina, & admirabilia, quæque humanæ mentis captum superabant, vt erant ea quæ a discipulis ꝓdicabantur. Et ita Marcus, inquit, quòd profecti ꝓdicauerunt vbiq; domino cooperante, & sermoné confirmante sequentibus signis. ¶ Obserua etiam curã Mat.16.
quam Christus habet infirmorum: quandoquidem discipuli populo prædicant, & illis commendabant curam infirmorum. Ioan.5.
Idem Saluator fecit, vt is qui opere, & sermone prædicabat, cum die festo ascendit Hierosolymam, primũ quod fecit fuit visitare infirmos, & sic in piscinam Bethsaidam abiit curaturus infirmum, qui triginta octo annorum spacio graui infirmitate laborabat. Sic & alibi cum prædicationem finiret, ingressus est ad visitandam infirmam quæ acutissima febri laborabat (quæ erat socrus Simonis) quam quidem Luc. 4.
in pristinam sanitatem restituit. His piis operibus Christus suam doctrinã magnificabat: cum simul sermone & opere prædicaret. Cùm Martha, & Maria fratrem Io.11.
suum Lazarum infirmum domi haberẽt, Ioan.4.
certiorem Christum fecerunt. Ecce quem Mat. 8.
amas infirmatur. Cur vos non tenditis ad Mat.15.
illum sicut regulus & Centurio, & Cananæa, & alii? Isti non veteres, sed nouitii sunt in seruitio Dei, nos autem qui lumine diuino illustramur, illud scimus pium dominum eo gaudere, vt infirmo seruiamus, & necessaria ministremus. Vnde in Eccle.7.
Ecclesiastico habetur. Non te pigeat visire infirmum, ex his enim in dilectione firmaberis. In die autem iudicii inter alia opera misericordiæ de visitatione infirmorum, & eorum cura interrogabuntur
homines: nam peccatoribus dicet Chri- Mat.25.
stus, Infirmus eram, & non visitastis me Luc.1.
quod enim vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Hoc opus misericordiæ illi valde placet, qui videns nos infirmos miseros, & ægrotantes visitauit nos oriens Mat.4.

ex alto. Et hoc officium alacri animo ipse exercebat: nam cum ad se claudi, cęci, paralitici & alii multi venirēt, omnes curabat, & sanabat. Vnde beatus Iacobus. Religio munda & immaculata apud Deū & patrem hæc est. Visitare pupillos & viduas, in eorū tribulatione. Et beatus Iob dixit. Visitans speciem tuam non peccabis. Nam si opus misericordiæ est esurienti dare cibum & potum sitienti, & nudū operire: quanto magis infirmum visitare. & ei subuenire! Incolumitas corporis maximum & præstantissimum bonum est inter res temporales: quare qui salute priuatur, maximo bono caret, & quia maiori misericordia is vtitur, qui infirmum visitat, quàm esurientem. Nam cum bona valetudine omnia mala corporis facilius tolerantur. Dauid sanctus cum infirmo illi Aegyptio subueniret, ab eo scire meruit vbi erant Amalechitæ & victoriam obtinuit: illi autem qui crudelis cum illo fuerat, suæ crudelitatis præmium tulit victum esse. Sed de his alias, nunc ad contextum reuertamur. [Et dicite illis Appropinquabit in vos regnum Dei] Hoc non solum præcipit vt infirmis dicant: sed omnibus. Iudæi tempus illud expectabant in quo Messias esset temporaliter regnaturus & ipsi dominaturi essent suis hostibus, & omnium regum imperium habere deberent. Ita dixerunt duo discipuli. Nos sperabamus quòd ipse esset redempturus Israel. Et etiam die Ascensionis ab illo quæsierūt. Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel: Deus autem volens illos à terrenis separare, & ad cœlestia promouere, aliud regnum non terræ sed cœli prædicari iubet. Instat (inquit) regnum cœli, rex cœlestis, leges cœlestes, opes cœlestes, & ciues celestes. Instat iam tempus in quo hęc miserę & terrenę patrię vita inuenietur, quæ fuit hactenus in cęlo. Hæc sunt nuncia tam excellentia & diuina, vt indignum sit ea silentio præterire. Dominabatur mors ab Adam vsque ad Mosem non solum in Iudæis, sed etiā in gentibus. Dominabatur mors non solum quia homines corpore moriebātur, sed anima: imò etiam quia ea vita qua viuebant, adeò vexabatur languoribus & nullis tormentorum generibus, vt penè mors deberet appellari. Dicit ergo dominus discipulis, Prædicate iam aduenire tēpus, in quo destruetur peccatum, in quo destruetur corpus & machina peccati, in quo languores nostri sanentur per Euangelium: in quo diabolo destructo, qui imperium peccati tenet, & ipso peccato exterminato, ingrediatur sempiterna iustitia, quæ ingressa regnabit in vobis Deus. Et quia per Christi mortem vetus homo noster crucifixus est, iniquitas abolita, & dæmon eiectus, & mors Christi nondum erat exhibita, sed in breui exhibēda. Ideo dicit appropinquabit, nondum omnino venit. Expende etiam quòd eleganter dicit appropinquabit regnum in vobis, non vos illi: quia non ex operibus iustitię quæ fecimus nos venit, sed secundum suā misericordiam. Præterea eleganter dicit appropinquabit, vt intelligamus, nō multo labore esse opus vt ad illum nos accedamus. Cum verò dicit regnum Dei, nemo videtur esse, qui celeri cursu, vlnis apertis, brachiis extentis, tantas & tam supernas diuitias non desideret. Culpæ autem nostræ id imputabitur, dummodo regnum ad nos metipsos veniens, suauissimis amplexibus non exceperimus. Habent ergo prædicatores quid possint concionari. Summa enim hæc est. Regnum iam venit: nihil deest, quominus reges sitis, & non mundi reges, sed cælestes, nisi vestra impedierit voluntas. Præterea appropinquabit his qui ad bonum susceperint, qui verò ad malum ad confusionem, & condemnationem. Si in carcere simul iusti & facinorosi sint detenti, iudexque iustus & æquissimus ad iudicandum venerit, nonne iustos saluos & incolumes dimittet, malos autem & facinorosos dignis suorum operum suppliciis condemnabit. Sic regnum Dei vtriusq; appropinquat: aliis coronam diuinam, aliis autem ad damnationem eternam. Hactenus Christus cum discipulis habuit & egit, quid dicturi, quòd factūri essent in ciuitatibus vbi eos suscepissent. De aliis ciuitatibus qui Christi prædicatores nollent suscipere, subdit dicens. [In quamcunque autem ciuitatem intraueritis, & non susceperint vos, exeuntes in plateis eius dicite. Etiam pulueré qui adhæsit nobis de ciuitate vestra exter-

Marginalia: Iacob. 1. Iob 5. Au. ser. 23. d verbis Apo. 1. Re. 30. Luc. 24. Actor. 1. Rom. 5. Hebr. 2. Rom. 6. Dan. 9. Tit. 3.

extergemus in vos.] De hac excussione pulueris in præterito capite diximus, & exposuimus. Nunc autem aduertendum vltra ea quæ ibi enarrauimus, quòd in tribus casibus excutiebát puluerem. Primus erat, si nemo eos vellet hospitio recipere, quodquidem factum magna erat iniquitas. Signum namq; erat, quòd non solum Christi verbum nolebant audire per apostolos, sed etiam nec vnam solam virtuté habere cum neq; vni homini hospitalitatis beneficium vellent tribuere. Secundus quando non audiebant verbum eorum, nec sinebant eos prædicare. Quia licet aliquis eos hospitio susciperet, reliqui tamé erant peruersi qui eos nollebant audire. De his duobus casibus patet in Mattheo
Mat.10. & Marco, qui dicunt. Quicunque nó
Mar.6. receperit vos nec audierit sermones vestros, &c. Tertius casus erat si in aliqua ciuitate longo tépore predicarent, illis vero audientibus verbum eorum & miracula videntibus si nullus in Deum vellet cóuerti, signum erat eorum damnationis: & túc recedebant Apostoli & discipuli Christi, cum eorum prędicatio facta esset inutilis, tuncq; excutiebant puluerem in signum damnationis. Nunc autem rogo quot sunt ciuitates & vrbes, quot villæ in quibus frequenter Dei verbum prædicatur, à preclaris concionatoribus, nunquam tamen in Deum conuertuntur? Iure quidem optimo & nos qui prędicationis officio fungimur, in multis ciuitatibus Hispanię possemus puluerem excutere: q̃ nó solùm nó audiunt, sed nobis detrahũt & persequuntur. Dauid misit olim nun-
2.Re.10 cios ad Annon regem filiorum Ammon vt consolaretur eum in morte patris sui Naas, Annon verò eos derisit, & medias vestes prescindens barbamq; dimidiam, propter quod eos Dauid destruxit, & cótra eos bellum iniuit. Sic ét Deus suos pdicatores nunc in mundum mittit, mundus autem beneficio superaddito eos honorat. Nonne Deus puniet istos? Remissius Sodomis in die iudicii aget, quam istis ciuitatibus, vt Christus hic dicit, de quo statim videbimus. Sic Deus hos odit, vt puluerem ciuitatis eorum adhęrere pedibus Apostolorũ minimè patiatur. In nostram verò eruditionem admonet locus iste, nil nobis commune esse cũ mundo ita vt nec puluis adhęreat nobis. Noluit Abraham Gen.14.
ditari à rege Sodomorum qui plura dona offerebat illi, & tamen tunc accepit decimas à Melchisedech sacerdote Dei. Sic ét Rebecca accepit aureas & armillas à seruo Abrahę. Nonnè pater Rachel qui diues erat, habebat brachialia & monilia vt imponeret filię suę? tanta erat eius negligentia, aut auaritia, vt filię ornamenta non daret? Sed Rebecca noluit auro Bathuelis ornari, non sunt ei ornamenta digna hominis barbari. Sed domus Abrahę ornamentis vult componi. Iosue etiam Iosu. 7.
noluit vt Israel ditaretur diuitiis Ierico, 1.Re.15
& Achaz lapidatus est quia is voluit diues fieri. Et Saul quia his quę erant Amalech accepit contra domini pręceptum regno priuari meruit. Omnia ergo quę sunt mundi longo spatio relinquamus, & nihil mundi in nobis remaneat, nedum puluis. [Tamen hoc scitote quoniam appropinquauit regnum Dei.] Nihilominus quamuis dereliquerint impiam ciuitatem discutientes puluerem non desinunt veritatem eis denuntiare: non quòd induratis corde & incredulis proficiat, sed ad maiorem illorum damnationem. Ab hac igitur ciuitate discedamus nedum puluerem in nostris calceis portemus. De hoc autem volumus ex parte Dei vos certiores fieri, quod appropinquauit in vos regnum Dei. In die enim iudicii hoc vobis in maiorem damnationem seruiet, nos enim tunc aduersus vos resurgemus, clarissimumq; testimonium veritatis elucidabimus dicentes, vobis fuisse prędicatum Euangelium: illud autem reiecisse. Hinc infertur incredulis etiam Euangelium esse prędicandum, vt coram superno iudice nullam excusationem habeant. Isti nanque discipuli cum iam pro comperto haberent Euangelii prędicationem his nihil debere prodesse nihilominus Euã- Matt.5.
gelium illis annunciant. Deus nanque Mar. 6.
dignis & indignis iustis & peccatoribus solem, & aquam mittit, aliaque ampliora & pinguiora beneficia. Sciebat Ioannes Baptista suam doctrinam nihil Herodi pro futuram esse, & obstinatam eius mentem cernebat: nihilominus tamen arguebat Herodem Quomodo

modo enim propheta, & plusquam propheta hoc ignorabat? & Christus qui verus Deus erat, non ignorabat obstinatos animos Pharisæorum, sed arguebat eos. Ideoque etiam si prædicator euidenter cognoscat suam monitionem non prodesse, tenetur etiam ad id quod sui officii est, vitia detestari & male dicere. Sed ad alia progrediamur. [Dico vobis, quia Sodomis remissius erit in die illa, quàm illi ciuitati.] Poterant se Sodomitæ aliqualiter excusare, quia ex corrupta carne geniti, & in peccatis concepti illam execrandam iniquitatem perpetrassent. Sed quæ excusatio conuenit ei, qui Euangelium nó recipit? lege & per lege Euangelium, quid in illo inuenies, nisi puram & meram sanctitatem? quid nisi cultum Dei, & amoré proximi? Quid quod à ratione distet, vel ei non fuerit consentaneum? si quæauté sunt, quæ dissentanea videantur, ea supra rationem, & captum nostrum sunt, non contra rationem. Igitur Euangeliũ, de se dignum erat vt acciperetur. Et vltra hoc hæc tam suauis, & diuina lex non solùm prædicabatur ab Apostolis, sed ab ipso Deo, qui dixit, Non vos estis, qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Non ergo, qui audiebant auribus suis hominum vocem, hominum solum sentiebant virtutem: sed spiritus sancti efficaciam: his addebatur miraculorum claritas, & maiestas, quæ repugnantem intellectum captiuare solent. Inexcusabiles ergo sunt omnes, qui euangelium non suscipiunt, & iudicio meo non homines, sed immanes bestiæ tales sunt vocandi. Sic iuxta delicti magnitudinem, & grauitatem dignas pœnas exoluent, & terribile patientur iudicium. Maior itaq; illorum pœna, quam Sodomorum. Quia cæteris paribus maior est damnatio fidelium, quam infidelium, & tantò maius est peccatum, quò maior gratia offertur, & spernitur. Sodomitæ autem non viderunt miracula, nec prædicationem adeò efficacem, vt fuit Apostolorum. Rursus, qui non receperunt Apostolos non vidétur minus peccasse, quam Iudæi, tempore Ezechielis. Tamen de illis ait Ezechiel, q Sodoma non peccauit dimidium peccatorum illorum. Item Sodomitæ transgressi sunt legem naturalem, dumtaxat: isti verò legem naturalem atque diuinam. Aduerte auté, quòd posuit Christus hic peccatum Sodomorũ, & eorum punitioné, potiùs quàm aliorum peccatorum, vt intelligas, idem Deum facturum cũ his, qui peregrinos & aduenas non susceperint, quia Sodomitæ crudeles erát hospitibus: sic dicit Iosephus in libro primo antiquitatum. Paulus vocat illos sine misericordia. Et Hebræi dicunt vxorem Loth conuersam fuisse in statuam salis: nam hospitii nocte cum Loth, & hospites sancti cœnarent, non apposuit sal in mensa, etiam cum mariti petitione, nedum eos cœnantes poterat aspicere. Ezechiel inquit, vnũ ex peccatis Sodomæ idque grauissimum fuit, manum pauperi, & esurienti non aperuisse. Non desunt viri docti non contemnendæ authoritatis, qui dicant Deũ Sodomitas obcæcasse, plagam & tenebras in Aegyptum misisse, propter statuta, & leges, quę stabiliebant, vt peregrini non exciperentur, & cum exceptis eisdem velut mancipiis agebant. Si aliquis vero charitate in peregrinos vtebatur, hunc crudeliter persequebantur: & propterea Deus omnes destruxit. Cùm igitur hi, qui nec Apostolos, nec Christi discipulos volebant excipere, crudeles etiam se peregrinis, & pauperibus ostenderent, iustũ erat, vt crudelius in eos animaduerteretur, quandoquidem sanctos viros à cósortio repellebant. Ideo Christus hic Sodomorũ attulit exemplum, priusquam aliud. His etiam illi addebant peccatum nefarium, & inexpiabile, & ita grauissimi peccatores coram Deo videbantur, vt ipse Deus dixerit, Peccatum eorum aggrauatum est nimis. Et ita vt clarius ostenderet, quam graue esset peccatum Apostolos non suscipere, nec eius audire doctrinam, in exéplum attulit Sodomitas, qui cũ sic in iniquitate, & peccatis excelluerint, nó tam grauiter punientur, sicut hi, qui Christi discipulos contempserunt. Et cum hæc diceret, cœpit exprobare illis ciuitatibus apud quas sæpius prædicauerat, & miracula multa fecerat, dicens, [Væ tibi Chorozaín, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro, & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio, & ci-

nere

Marginal notes: Mat. 23. — Mat. 10. — Gen. 19 — Eze. 16. — Ioseph. libr. antiq. cap. 19. — Eze. 16. — Gen. 19

nere pœniterent. Chorozain, & Bethsaida ciuitates erant in Galilæa in litore maris positæ, vbi Christus sæpius prædicauerat, & miracula fecerat. Bethsaide nati fuerunt quinq; Apostoli, s. Petrus, Andræas, Ioannes, Iacobus, & Philippus. De Petro, Andræa, & Philippo dr in Euangelio Ioannis. Erat autem Philippus à Beth-
Ioan.1. saida ciuitate Andreæ, & Petri. De Iacobo autem, & Ioanne non apparet: quia tamen erat socius Petri, & Andreæ in piscatione, vt supra vidimus, creditur ex eo-
Luc. 5. dem fuisse oppido. Tyrus, & Sidon duæ ciuitates erant in Syria in terra Fœnicis non multum distantis ab Ierusalem. Tyrus celebrissima ciuitas est in veteri testamento decantata, præcipuè ab Esaia. Ditissima erat ad quam magna mercium co-
Esa. 33. pia perueniebat: aqua vndecunque circundata, quemadmodum nunc Venetię, vsque ad tempora Nabuchodonosor, & Alexandri Magni, ad quam debellanda opus fuit totum illud spatium arena, & lapidibus implere, distans à Sidone viginti leucas, quæ vulgo nunc appellatur Sayeto. Voluit autem Christus his ciuitatibus exprobrare, scilicet Chorozain, & Bethsaidæ, male dicendo: non inquam optando, aut inferendo malum, sed futura mala annuncians. Primò, vt isti vitam in melius conuerterent, talia audientes. Secundò, ad exhibendum exemplum audientibus, & nobis ne nos in talem incideremus ingratitudinem, & in impudentiã, vt audito Christi verbo in saniorem mentem redeamus. Tertiò, ex commiseratione quadam. Quartò, vt ostenderet futura præscire. Prædicebat autem hæc Christus, vt quando postea euenirent, clarius cognosceretur illa præscisse. Sic discipulis dixit. Hoc dixi vobis antequam fiat,
Io. 14 sit cum factum fuerit credatis. Porrò, væ comminatio est ęterna, & interitum ęter-
Hier. in proem. cap. 23. Chrys. hom.60 in Mat. Grego. hom. 9. in Eze. num significat, iuxta sanctorum patrum Hieronymi, Chrysostomi, & Gregori doctrinam. Virtutes autem vocat miracula, quia sunt à virtute influxa, & hæc miracula facta sunt plurima in ciuitatibus, quæ si in Tyro, & Sidone olim fuissent facta in cinere, & cilicio pœniterent. Potest autem illud aduerbium olim referri ad præcedentia, vel sequentia. De primo, quòd intelligatur in his ciuitatibus factas fuisse virtutes, quia iam diu erat, q̃ Christus non prędicabat in eis. De secundo, vt dicatur, q̃ olim egissent pœnitentiam. Ac si diceret. Licet sint ciuitates gentium, si prædicatum esset in eis egissent olim pęnitentiam, scilicet, non facerent eã nunc, idest diu postquam prædicatum esset, sed olim, idest immediatè post prædicationẽ. In quo significatur, quòd faciliter ad Deũ se conuerterent. Recederent inquam ab iniquitatibus suis, assumendo opera pęnalia, & satisfactoria, induentes cilicium, & cinere se operientes. Consuetudo námque erat antiquis, vt pęnitentes induerent cilicium, & sederent in cinere, vt fecit rex Niniuitarum, & Dauid dixit, Po- Ioan. 3. Psal.68.
sui vestimentum meum cilicium: Et filii Iud.4
Israel cum obsessa esset Bethulia ciliciis fuerunt induti, &c. Vbi sunt qui dicunt, ad penitentiam non requiri dolorem, sed sat esse vitæ nouitatem, cum ex domini ore audias pęnitentiam fieri in cinere, & cilicio, vt per exteriora hæc signa, cordis intimus dolor significetur? Quemadmodum exultantes, & gaudentes caput vnguentis vngebant, faciem lauabant, & & corpus nuptialibus vestibus adornabant: ita qui dolore, & pęnitentia contristabantur, cinerem in caput spargebant, sumebãtque pro voluptatibus, & deliciis cilicium. Expende etiam quantum malũ sit bonis à Deo acceptis non bene vti: nã istę ciuitates ob hanc in Deum ingratitudinem exprobrantur à Christo. Vtinam & tibi non similiter contingat, qui amplioribus donis auctus, ac locupletatus es. Vnde Dauid in Psalmo orabat Deum Ps. 118.
dicens, Aufer à me opprobrium & contéptum. Sed quid ais Dauid? Nonne con- Ambr ser.3 in ps. 118.
temptibilia, & plena opprobriis elegit Deus? quomodo ergo dicis aufer à me opprobrium, & contemptum: cum contéptus, optimus sit propter Deũ acceptus, & sancti etiam contemptum nonne desiderabant? Considera, quod Deus elegit elegit mundi contemptibilia, non tamen Dei contemptibilia. illi nanque qui à mũdo cõtemnuntur, magni sunt apud Deũ. sed non qui contemnuntur à Deo. Caue ne Christo opprobrio sis, sicut isti Chorozaitæ, & Capharnaitæ, quibus Christus

exprobrat,

exprobrat, cum pęnitentiã non egerint.
Exprobrari à mũdo, optimum est: à Deo
autem, malum. Atque ab hoc opprobrio
Dei liberari cupiebat psalmista, ab isto tu
liberaberis, si pęnitentiam egeris, & gra-
tus fueris Dei beneficiis. Rursus obser-
uandum est, quòd non dicit coniunctim,
Vę vobis Chorozain, & Bethsaida, sed
diuisim. Vę tibi Chorozain, & Vę tibi
Bethsaida, quia singulis sua propria pęna
Gala. 6. redderetur. Vnusquisque, enim (vt Pau
lus ait) onus suum portabit. Denique
cur Christus prędicabat, ciuitatibus non
pęnitentiam acturis? Tyro autem & Sy-
doni, quas de peccatis cõmissis dolor erat
Ro. 11. subiturus, non cur prędicabat? Occulta
hęc sunt Dei iudicia, & inuestigabiles vię
eius: Deus nemini est debitor. Prętereà
legem naturalẽ dedit Tyriis, & Sidoniis,
in qua ante promulgationem Euangelii
cum fide, & gratia saluari poterãt: voluit
autem Deus hanc gratiam pręstare po-
tius, quàm gentibus. Tamen post Christi
Ascensionẽ in cęlos, prędicantibus Apo-
stolis Tyrus, & Sydon crediderunt. Sed
iam Christum sententiam proferentem
aduersus impias ciuitates audiamus. [Ve
runtamẽ Tyro, & Sydoni remissius erit
in iudicio, quàm vobis.] Minorem pęnã
sustinebunt, quia ipsi non acceperunt le-
gem, nec illis fuit prędicatum sicut vobis.
Iudęi deteriores erant gentibus, quia isti
naturalem legem transgressi sunt: Iudęi
autem hanc legem naturalem, & Mosay-
cam, & beneficia, & documenta domini
spreuerunt, de illo nimis gloriãtes, quòd
filii essent Abrahę Israelitici generis. Ser-
uus sciens voluntatem domini sui, & nõ
Luc. 12. faciens, vapulabit multis plagis. Ex his
apertè colligitur, omnes in inferno non
ęquali pęna esse puniendos. Sed vniuſ-
quisque iuxta demerita, alius intensius,
alius remissius torquebitur. Sicut enim
in cęlo obiectiuè omnes beati ęquali glo
ria fruentur, quia omnes videbunt diui-
nam essentiam: non tamẽ subiectiuè, quia
vnusquisque magis, aut minus beatifica-
bitur secũdum capacitatem meritorum:
sic omnes in inferno ęquales sunt, quan-
tum ad carentiam diuinę visionis, quia
nullus in ęternum Deum videbit, & in
perpetuum cruciabuntur: tamen in pę-
nã sensus, & tormentorũ punitione alius
intensius, & alius remissius cruciabitur,
vt ex hoc contextu apertè colligitur. Se-
quitur. [Et tu Capharnaum vsque ad cę
lum exaltata, vsque ad infernum demer-
geris.] Intelligi potest de exaltatione in
honorem per Christi prędicationẽ, nam
magnificè, & honorificè cum illa ageba-
tur, cum Christus toties illic prędicasset, Mat. 8.
& tot miracula fecisset. Ibi nanque sana Ioan. 4.
uit seruum Centurionis, & filium reguli, Luc. 5.
& paraliticum, quam desuper tectum per Mat. 9.
tegulas intromiserunt, & mulierem men Luc. 4.
struo sanguine laborantẽ, & filiam Iairi Mat. 4.
suscitauit: ita vt Nazareitę dicerent Chri
sto. Quanta cognouimus facta fuisse in
Capharnaum, fac & hic, in patria tua. Et
in hac ciuitate cępit prędicare, Pęniten-
tiam agite: & ideò dicit, quòd fuit vsque
in cęlum exaltata, Christi videlicet prędi
catione, & miraculis. Vel hoc etiam in-
telligi potest de temporali exaltatione,
quia hęc ciuitas excellebat omnes alias
Galileę vrbes magnitudine, nobilitate,
& rerum omnium copia: de quibus glo-
riabatur. Quando verò ait, vsque ad in-
fernũ demergeris, potest intelligi vtroq;
modo dicto, scilicet, de damnatione habi
tatorum eius, quia non egissent pęniten-
tiam: & sic realiter descenderunt in infer
num. Vel de honore temporali: nam si-
cut magnis honoribus fuit locupletata,
quia superba, & rebellis fuit ad nihilum
descendet: nam nunc non est ciuitas, sed
tantum manent fundamenta antiquorũ
ędificiorum, in qua vel septem, vel octo
domos piscatorum inuenies. Ideo ad in
feros descendes, quia pręceptis meis su-
perbissimè restitisti. Et quia exaltata es
vsque ad cęlum meo hospitio, & meis si-
gnis, atque virtutibus tantum habes pri-
uilegium, maioribus plecteris suppliciis,
quia his credere noluisti: vt pęna culpę re
spondeat. Sicut homo tanto magis in cę-
lum meretur exaltari, quantò minus de
se in terra, & humilius iudicauerit: sic in
inferno tãto maioribus suppliciis est tor-
quendus; quantò in terra de se magnifi-
centius, & sublimius existimauit. Ideò Eccl. 12.
Ecclesiasticus ait, humilia valde spiritum
tuum, quia vindicta impii ignis, & ver-
mis. Quapropter in personã Dei Abdias Abd. 1.
de

de superbis ait. Si exaltatus fueris, vt Aquila, & inter sidera posueris nidum tuum, inde detraham te, dicit dominus. Iob etiam ait. Si ascenderit in cœlum superbia eius, & caput eius nubes attigerit: quasi sterquilinium in fine perdetur. Expende etiam, quòd sicut hæc Capharnaũ, quia maiora dona receperat, & superbia elata rebellis, & ingrata fuit Deo, maiori pœna cruciatur: sic etiam maiori pœna plectentur, qui maiora beneficia à Deo acceperint, si ingratitudinis nota fuerint reperti. Nathã Propheta, vt ostenderet Dauid sui peccati magnitudinẽ, prius commemorauit beneficia, & dona, quæ ipse Dauid à Deo acceperat, dixit, Ego vnxi te in Regem super Israel, & ego erui te de manu Saul, & dedi tibi domum domini tui, & vxores dñi tui in sinu tuo, dedique tibi domum Israel, & Iuda, &c. Quare ergo cõtempsisti verbum domini, &c. Atque ideo Dauid grauius fuit punitus, quia maioribus donis fuerat cumulatus. Sic p̃lati, & religiosi, qui cæteros omnes antecellũt literis, ingenio, sciẽtia, aut dignitate: illud secum diligenter debent euoluere, quantum Deo teneantur seruire, expectantes arctissimam rationẽ Deo esse reddituros, quia post ingentia, & tanta beneficia acre, & terribile iudicium experientur. Ideo dominus repulit plebẽ suam dilectam: quia post tanta beneficia non cognouit tempus visitationis suæ. Dum dona in te collata magis, ac magis crescunt: rationes donorum etiam crescere debent. Si verò amplissimum honorem prælatus ascendisti, si verbi Dei concione plurimum valueris, si scientiarum omnium penetralia transcenderis, si dignitate, honore, nomine, & fama, vsq; ad sidera fueris elatus: ne superbias, ne te de illis indignè, & arroganter glorieris: ne forte Capharnaum similis sis, quæ solo iacet æquata: nam si tu beneficiis, operibus, nõ responderis, & humilitatis donum in te tantis beneficiis sublimato non splenduerit, certo scias ex amplissima dignitate in maximum opprobrium esse deuenturum. Sed de his satis. Vt autem scias, quòd non solùm tale iudicium patientur hi, qui Christum, & Apostolos non susceperunt: sed qui eius discipulos, prælatos, & vicarios despiciunt, verba eorum non audiendo, nec ipsis obediendo, ideo ait, [Qui vos audit, me audit.] Tam gratum mihi est, ac si me ipsum audirent, nam ego per meos loquor vicarios, & ipsi meam sustinent personam. Dixerat prius istis septuaginta discipulis, quòd salutarent hospites, prouiditque hospitii signum, & incitauit homines, vt illos susciperent, sicut prius in mundi conditione præparauit homini domum creans lucem, & cibos: nunc autem pœnam illorum, qui eos noluerunt recipere, ostẽdit. Nam sicut super his, qui hospitiũ dederũt Christi discipulis pax domini requieuit: ita qui eos non audierunt, non qualemcunque leue peccatum perpetrarunt: sed Deum ipsum contempserunt, qui per illorum os loquebatur, & cuius personam ipsi repræsentabant. Hoc dictum est discipulis Christi, & prælatis ecclesiæ, ac sacerdotibus, qui successores sunt Apostolorũ, & discipulorum Christi. In quo admonemur quales erga rectores, pastores, & prælatos ecclesiæ, nos exhibere debeamus: nẽpe, vt eos audiamus, obediamus, & timeamus, obtemperantes eorum præceptis. Hoc est, quod Paulus ad Hebræos ait. Obedite (inquit) præpositis vestris: qui illos non audit, Deum ipsum non audit. Vnde cũ filii Israel murmurassent aduersus Mosem, & Aaron dixerunt illis. Non est murmur vestrum contra nos, sed contra Dñm. Nos enim quid sumus? Quapropter in Deuteronomio loquẽs de suo propheta dixit. Qui verba eius, qui loquitur in nomine meo, audire noluerit, ego vltor existam. Hominẽ non debes aspicere, sed Deũ, qui in eo loquitur, vt ipse hic dicit. Nam etiam si ipse prædicator malus fuerit, Deum qui per ipsum loquitur debes respicere, qui diuina, & mirabili sua virtute præclara, & diuina opera per mala instrumenta potest operari. Eliam nanque Prophetam, qui per impiam reginam Iezabel in exilium exierat: coruorum ministerio sustinuit. Cur ita? nonne tu domine poteras aquilas, aut alias aues mundiores iubere, vt tuum pascerent Prophetam: nanque permitteres, ab immundis, & cruentis auibus prouideri? Multoties enim Deus per homines impios, & malos

Marginalia: Iob.20. — 1.Re.12 — Luc.19. — Greg. hom. 9. in euãg. — Gen. 1. — Heb. 11 — Exo.16. — Deu.18 — 3.Re.17

& malos solet suo populo doctrinam tribuere, & cibum spiritualem animabus pbere: quemadmodum bonas carnes Eliæ coruorum ministerio. Tu verò comede, & accipe à manu Dei, quod ipse mittit, vt Elias faciebat, neque id scruteris, an qui ministrat, sit coruus, vel aquila, rectus, aut deterior, dummodo doctrinæ cibus sanus, & a Deo proueniat. Cum Deus Samuelem Prophetam vocabat, Samuel ad Heli sacerdotem ibat, cogitans ab ipso vocari: nam vox Dei maximè assimilatur sacerdotis, & prælati voci: & cogitate, q illud, quod iubet, Deus iubet, siquidem p os Dei loquitur, quando ea non iubet, quæ sunt contra conscientiam: quapropter illis debes obedire, audire, venerari, atque suspicere, & ea quæ iubent humiliter operari. Quapropter in illos impudicum os non conicias, ne tibi dicatur. Nó est murmur vestrum contra nos, sed contra Dominum. Ne illos contemnas, nè tibi dicatur. Non contempserunt te, sed me, nè regem super eos, Ne false & duplici facie cum illis agas, ne tibi dicatur. Non mentitus es hominibus, sed Deo. Nè morte rapida, & inopinata moriaris, vt Ananias, & Zaphira, qui hoc fecerunt. Officium nanque sanctum est, & honore dignissimum, etiam si ministri sint peccatores. Ex quo sequitur error Vvicleſ, & aliorum quem confutant Augustinus, & Bernardus. Et ideò venerádi, & suspiciédi sunt: nam si eos contemnis, Deum contemnis: propter quod subdit Christus.

1. Re. 3. | Exo. 16 | 1. Re. 8. | Act. 5. | Aug. li. 4. con. Dona. capit. 4. | Ber. ser. 66. in Can.

[Et qui vos spernit, me spernit: qui auté me spernit: spernit eum, qui misit me.

Cum Deus Pater, & eius filius vnigenitus Dominus noster Iesus Christus eiusdem sint essentiæ, & naturæ, qui spernit Christum, spernit patrem, ipseque Deus spernitur. Ille verò Christū spernit, qui Pontificem spernit. Audiant hæc, & timeant isti infideles, & impii Lutherani, qui Papá Christi Vicarium in terris spernunt, & contemnunt, & os suum in cœlum ponunt, & sanctorum patrum decreta reiiciunt: & consiliis generalibus non obediunt. Videant quid Deus dicat: Qui contēnunt me, erunt ignobiles. Et Esaias, Vę qui spernis, nonne ipse sperneris? Itaque patribus nostris, & prælatis obedientiam & reuerentiam impendamus, considerantes eos non vt homines qualescunque, sed vt Dei Vicarios, eius circa nos psonam gerentes. Vnde beatus Petrus. Subditi estote in omni timore dominis: non tantum bonis, sed etiam discolis. Sic Dauid honorabat Saulem Regem Israel, quá uis malum esse sciret, & proiectum à domino: & noluit extendere manū in Christum domini. Etiam si prædicator sit malus, officium sanctum, & domini est. Quádo Diuus Petrus illam primam epistolam scripsit, non est dubium, quin vel Caius Caligula, vel Claudius, vel crudelis Nero imperarent: qui tres impii, & sceleratissimi fuerunt: nihilominus tamen inquit Petrus. Regem honorificate. Non est tuū personam considerare, sed dignitatem, & authoritatem, quæ Dei sunt, & Deum in prælato honoras. Si prælatum contemnis, Deum contemnis. Quando Core aduersus Aaroné surrexit, summum sacerdotium volens vsurpare, dixit Moses ad Corem, & ad tribum Leui. Audite filii Leui. Num parum vobis est, quod separauit vos Deus Israel ab omni populo, & iūxit sibi, vt seruiretis ei in cultu tabernaculi, & staretis coram frequentia populi, & ministraretis ei? Idcirco ad se fecit accedere te, & omnes fratres tuos filios Leui, Vt vobis etiam sacerdotium vendicetis, & omnis globus tuus stet cōtra dominū? Non dixit, quòd se extulit contra Aaronem Pontificem, sed contra dominum: vt cognosceres, idem esse cum prælatis, & cū domino simultatem exercere. Vnde Paulus ad Thessalonicenses. Scitis (inquit) quæ præcepta, dederim vobis per dominum Iesum. Et subdit. Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deū: qui etiam dedit Spiritum suum sanctum in nobis. Et ad Corinthios. Si quis vester Propheta est, aut spiritualis, cognoscat, quę scribo vobis, quia domini sunt mandata. Adeò enim habebat Paulus authoritatem, si ut cæteri Apostoli, & prælati, vt nunc habent eorum successores.

1. Reg. 2 | Esa. 33. | 1. Pet. 2. | 2. Reg. 24. | 1. Reg. 26. | 1. Pet. 2. | Nu. 16. | 1. Thes. 6. | 1. Cor. 14.

Vnde loquens dominus de sacerdotibus veteris legis dixit in Deuteronomio, Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino Deo suo ex decreto iudicis moriet-

Deu. 17

tur

tur homo ille, & auferes malum de Israel. Sed sacerdotes nouæ legis non minorem habent authoritatem, quàm sacerdotes veteris legis. nam Paulus ad Hebræos docet multò præstantius esse Euangelicum sacerdotium, quàm illud veteris legis. Ideò Paulus. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, nō enim est potestas, nisi a Deo. Itaque qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. In actibus quoque Apostolorum dixerunt prælati Ecclesiæ, Visum est Spiritu sancto, & nobis. Vide diuinam authoritatem prelatorum Ecclesiæ, quapropter eorum precepta non oportet contemnere: nam quāuis nōn intendant obligare, vel res leuis sit, quam precipiunt, si ex eorum contemptu ea reliqueris, hac sola causa peccas: ratione contemptus. Eis ergo oportet obedire, quandoquidem vicem Christi gerūt. Ideo Christus apud Matthæum. Qui ecclesiam non audierit, sit tibi quasi Ethnicus, & publicanus. Non minus meretur inter Ethnicos eiici, qui Ecclesiasticas traditiones recusat, quàm qui Euangelium recusat. Siquidem reiectis ecclesię constitutionibus, Euangelium quoq; abiici necessum est. Quod Diuus Basilius in libro de spiritu sancto planè testatur. Sed de his alias satis diximus. Seruanda itaque sunt consilia, & prelatorum ecclesię decreta, & honorandi sunt sacerdotes, & prelati. Ideo Constantinus causas Episcoporum noluit iudicare, dicens, eos esse deos suos, & ab ipsis omnia iudicanda esse. Sed iam sanctiones ecclesię non seruantur, excōmunicationes parui penduntur, & dignitas sacerdotum vilipēditur a secularibus, Deus in prelatis, & sacerdotibus ecclesię cōtemnitur. Tantum Deus honorat suos sacerdotes, & prelatos, vt de ipsis dicat, Diis non detrahes. Considera eorum dignitatem, vt non solùm sua dona illis cōmunicet, sed etiam suum nomen, vt dii etiam vocentur. Non angelis, sed hominibus dignatus est hoc communicare, sicut Mosi, quem constituit Deum Pharaonis. Non sic principes huius mundi facere solent. Quis enim regum seruis suis quantumuis dilectis, regium nomen imposuit? sed hoc, quòd nullus regum homini quātuncunque dilecto tribuit, Deus ecclesię prelatis, & sacerdotibus concedit. Preterea non solùm eos honorat, sed tantum diligit, vt dicat eis, Qui vos tangit tangit pupillam oculi mei. Non dicit, qui vos persequitur, aut occidit, aut qui vos vulnerat, vel lędit, nec dicit, tangit brachiū, aut pedem, sed pupillam oculi mei: cuius dolor acutus, & intensissimus est. Deniq; ita causam illorum suam Deus iudicat: vt dicat, Qui vos spernit, me spernit. Docentur tamen hic: ne vindictam sumant de iniuriis, & contumeliis ipsis illatis, cùm Deus opprobrium, & contemptum eorūdem, suum esse dicat. Deus nanque causam suam iudicaturus exurget, & ꝓ suo honore respondebit. Non ergo tristi animo sint sacerdotes, iniuria enim illorum in Deum transit. Solatium igitur sit nobis, Deo hanc esse iniuriam illatam. Sicut è cōtra ne extollamur, aut superbiamus, cum nos audierint, laudauerint, magnifica de nobis prædicauerint, quia non est opus nostrum, sed Dei. Quando nos spernunt, Deum spernunt, sicut quando nos honorant, & audiunt, Deum qui operatur in nobis honorant, & audiunt. Quapropter, nec de laudibus extollamur, nec in contemptu tristemur, Deus enim operatur in nobis. ¶ Hæc dixit Christus discipulis suis, cum eos mitteret ad prædicādum quibus cū prosperè, & fœliciter omnia succederent, redeuntes sui successus redemptori rationem reddiderunt, propter quod inquit textus, [Reuersi sunt autem septuaginta duo, cum gaudio dicētes.] Ita & nos deberemus Deo gratias agere propter opera, quæ ipse ꝑ nos operatur: & per ea, quæ in eius nomine tanquam suæ gratiæ instrumēta perficimus: non nobis ipsis tribuentes, nec honorem Dei furantes. Omnia flumina reuertuntur ad mare, vnde exeunt: nihilque est in rerum natura, quod suum centrum non appetat, & ipsum desideret: homo autem peruersus, & ingratus in his terrenis detineri cupit, & in illis perpetuari, veluti si aliquo beatitudinis lumine vel radio hominem beatum possent efficere, & tranquillum animum, & pacatum sustinere. Cum Deus totius boni fons, & origo sit, & cum omne donum perfectum de sursum sit, descendens à patre luminum, si ꝑ-

fectum

Marginalia: Heb 7. Ro. 13. Act. 15. Mat. 18 Basi. lib. de spiri. tu san. c. 27. in p. Luc. Exo. 22. Exo. 7. Zach. 2. 1. Thes. 2. Eccl. 1. Iac. 1.

fectum gaudium, & quietem volueris inuenire, in Deum reuertere. Nihil enim suæ naturæ perfecte integritatem potest attingere, nisi in suo genere saluetur: cum que Deus genus totius boni sit: ita anima nostra sic intensius Deum desiderat, vt ad eum rediens omnia bona consequatur. Ita in omnibus tuis laboribus postquam Dei iussa adimpleueris in ipsum cum discipulis suis reuertere, agens ei gratias pro beneficiis tantis quæ per te ipse operatus est. Præterea quamuis in hoc bene gerũt, reuertentes ad Christum: tamen tanquã humanæ laudis, & gloriæ vento inflati, nonnihil sibi assumentes, dixerunt Christo, Domine etiam dęmonia subiiciuntur nobis in nomine tuo. Domine inquiunt. Qui non solum terræ, & cęlo dominaris, sed & dæmonibus, nam nobis tua gratia, & virtute subiiciuntur. Bene confitẽtur: sed de miraculorum opere efferuntur: diuinorum nanque donorũ multitudo plurimis fuit causa ruinæ, sicut in Ezechiele
Ezc.28. dicitur de Lucifero. Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus decore. Et Paulo post, Eleuatum est cor tuũ. Pessimum genus superbiæ est, dona diuina sibi attribuere: sicut ille stultus Phari-
Luc.18. sæus dicebat, Gratias tibi ago, quia non sum sicut cæteri hominum. De his ha-
Deu.32 betur in Deuteronomio. Manus mea excelsa, & non dominus fecit hæc omnia.
Deut.9. Hos compescet dominus, dicẽs, Ne dicas in corde tuo, cùm deleuerit eos dominus Deus tuus in conspectu tuo. Propter iustitiam meam introduxit me dominus, vt terram hanc possiderem.

¶ Aliud genus superbiæ est non ita malum, illorum qui partim humiliantur, gratias agendo, & partim efferuntur ineptè exultando, sicut isti discipuli, qui gaudebant, cum dęmones eiecissent, attribuebant tamen hoc, non sibi sicut pharisæus ille, sed domino, atque ideo dixerunt, In nomine tuo. Ideoque aliquid habebant commendatione dignum, scilicet, quòd reuertebantur in fontem totius gratiæ, donum susceptum cognoscentes, & gratiam illi offerentes. Et ideo sanctus Iob,
Iob.38. Nunquid mittes fulgura, & ibunt: & reuerentia dicent tibi, Adsumus? Vadunt fulgura, quãdo doctores miraculis coruscant, & superna reuerentia corde in deũ conuerso auditorum corda transfigunt. Reuertentes dicunt adsumus, cum non sibi, sed dei virtutibus tribuunt quidquid fortiter se egisse cognoscunt. Tales sunt viri perfecti sub quorum persona dicit
Esaias. Omnia opera nostra operatus es Esa.26
domine. Et in psalmo etiam, Non nobis Ps.113
domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Laudabiles igitur erant, in hoc, quod Christo gratias referebant, & fatebantur in nomine ipsius eiecisse dæmonia: sed digni reprehensione, eo quòd de Potestatis altitudine efferebantur. ¶ Admonet locus iste vanam gloriam fugere, nam graue damnum spirituali viro inde poterit euenire, si humanæ laudis gloria allicitus: & si opera quæ fecerit, sibi ipsi arriserint, & placuerint. Veluti à Basilici facie eam debes fugere: nam si te ipsum incautum,
& improuidũ accipit (vt ait Ambrosius) Ambr.
oculorum ictu morieris: sed si tu eã prius ser. 10
præuideris, & suæ rationis paruum fun- in psal
damentum cognoueris, vt de tuis operi- 118.
bus arroganter præsumas, de illa gloriosum triumphum facilè reportabis. Deus in omnibus operibus suis laudatus sit. nõ autem homo, qui vile instrumentum suæ
virtutis ostenditur. Quid habes, quod nõ 1.Cor.4
accepisti? Perditio tua ex te Israel, tantũ Os.13.
modo auxilium tuum ex me. Si præterita aspicis, multa inuenies fecisse, de quibus nunc te pudeat. Si præsentia consideras, te mille periculis in hac lachrymarũ valle circundatum videbis. Si in futura oculos coniicis: timendum tibi potius erit, terribilia dei iudicia, quæ super te ventura sunt contemplans. Timidus potius nãque, & cautus in hac vita debes ambulare, quàm lætus, & alacris: quandoquidẽ ista bona opera, quæ nunc facis, nescis an deo sint accepta, an si paruum, vel multum temporis in eis persistes. Qui stat (inquit
Apostolus) videat ne cadat. Sed ad con- 1.Cor.
textum. [Et ait illis, Videbam Satanam, 10.
sicut fulgur de cœlo cadentem.] Dupliciter potest hoc exponi. Primò sic. Dixerãt discipuli, Domine etiam dęmonia subiiciuntur nobis. Hoc est, non solùm alia miracula fecimus, sed etiam quod maius est, dęmonia subiiciuntur nobis. & de hac nouitate miramur. Quibus respondet Christus.

Christus. Videbam Satanam sicut fulgur, &c. Ac si diceret. Istud non est aliquid nõ ui, nam ego vidi eum cadentem tanquam fulgur de cœlo. Secundo potest exponi, quia discipuli quasi adhuc imperfecti iactantes se, hoc dixerunt, Christus autem ne factis miraculis superbirent, adducit exemplũ Satanæ, qui à cœlo cecidit propter suam superbiam: ne ipsi similiter cà derent, propter animi elationem, sicut satanas. Quare dominus Iesus, vt optimus medicus animarum, vt roboraret suorũ discipulorum animos aduersus pestiferũ morbum inanis gloriæ proponit exemplum Luciferi, qui ob superbiam à tanta & tam suprema fœlicitate licet non a perfecta beatitudine deiectus est: quia de donis à Deo acceptis insolenter gloriatus est. In præclara dignitatis sublimitate cœlestibus sedibus quiescebat, tamen ob animi tumorem ad ima Tartara est detrusus.
Esa. 14. Sic Esaias de eo sub nomine regis Babylo
Gen. 3. nis ait. Quomodo cecidisti Lucifer, qui
1. Re. 15 mane oriebaris, &c. Sic Adam eiectus est ob superbiam è paradiso. & Saul a regno. Vnde dixit illi Samuel. Cum esses paruus in oculis tuis, caput in tribus Israel factus es. Pro eo, quod abiecisti sermonem domini, abiecit te dominus ne sis rex. Ideo
Iob. 33. beatus Iob de superbis ait, Eleuati sunt ad modicũ, & nõ subsistent. Diabolus. n. sicut ipse cecidit, vult oẽs cadant: quando verò aliquem in statu humili non potest frangere, curat aliquo dignitatis gradu eũ sublimare, vt inde præcipitet. Hoc exemplum Satanæ adduxit Christus istis discipulis, eis insinuans, vt qui ad modum Satanæ superbierit, ad eius modum præcipitabitur. Sed singula verba expendamus: omnia nanque obseruatione sunt digna.

¶ Primò ait, Videbam satanam: quia Christus sicut Deus intellectualiter videt diaboli ruinam, principaliter quæ efficit.
Iob. 26. Vnde in libro Iob. Prudentia eius percussit superbum. Per Ezechielem quoq; Chri
Eze. 28. stus testatur, Tu Cherub extẽtus, & protegẽs, & posui te in mõte sancto Dei, &c. Et peccasti, & eiecit te de monte Dei, & perdidi te ò Cherub. Eleuatum est cor tuum in decore tuo, & perdidisti sapientiam.

¶ Secundò ait. Sicut fulgur, assimilans eum fulguri: tum propter agilitatem descensus, & quia fulgur in suo origine habet lucem, quæ cum parum duret, & cito extinguatur, simul cum suo casu in tenebras conuertitur. Sic etiam diabolus cum in luce gratiæ, & claræ cognitionis a Deo creatus fuerit, parum tẽporis in ea persistens è cęlo cecidit, & in tenebras detrusus est. Ideò non dixit, quòd erat fulgur, sed sicut fulgur: quia lucem amisit, quam habebat in principio.

¶ Notabis præterea, quòd de Christo Luc. 17.
etiam infra noster Lucas inquit, quòd veniet ad iudicandum, sicut fulgur de celo coruscans: sed magna est differentia. Veniet Christus, sicut fulgur in iudicium, & Lucifer etiam sic descendit de cœlo, sed Angelus de cęlo, & Christus de super cęlum. Ille tanquam fulgur, qui prius lucet & postea fætet: sed Christus descendens bonos suo lumine lætificabit, malos autem comburet, & accendet. Præterea ille cecidit, Christus tamen veniet: nam in casu insinuatur pœna, & quòd violenter, & inuitus descendit, sed quando dicitur, veniet ostenditur Christi voluntas libera, imperium, atque dominium, quo ad iudicandum est venturus.

¶ Tertiò ait, De cœlo cadentem. Ex hoc patet diabolum bonum fuisse, & creatum in cœlo in statu gratiæ: nam qui de cœlo fuisse necesse est. Sed quomodo Esa. 14.
de cœlo cecidit, cum Esaias dicat, dixisse, in cœlum ascendam? Si erat in cœlo quomodo dicit, ascendam in cœlum? Dicendum, quod in loco Empireo conditus fuit, & ibi erat. Sed cum dixit ascendam in cœlum, de benedicta Trinitate intelligendum est, quia ad Dei excellentiam aspirabat. Expende autem quomodo peccatores puniuntur in suis pec- Exo. 1.
catis. Voluit suum regnum magnificare Pharao, & ideò persequebatur filios Israel: & hæc fuit causa sui regni deuastationis, & sui ipsius perditionis. Satanas extolli voluit, & ideo in infernum est detrusus: serpens, quia hominem in miserrimam seruitutem deiecit: ideo ille prostratus est, cum prius erectus incederet. Vnde Gen. 3.
dictum est ei, super pectus tuum gradieris. Et quia in ore habuisti mendacium, ideo in ore eius positum est venenum: ac

etiam terram veneno infectam, & a Deo maledictam propter peccatum hominis comedit, vnde dictum est ei, Terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ. Et quia mulierem decepit, dictum est ei, Inimicitias ponam inter te, & mulierem: & semen tuum, & semen illius Mulier etiam quia in edendo cibi prohibito peccauit, ideo in fructu sui vteri est punita: ideo dixit illi Deus. In dolore paries filios. Et quia ad dictum serpentis, Eritis sicut dii, superbiit, ideo Deus humiliauit eam, & dixit, Sub viri potestate eris. Et vir, quia ad dictum mulieris in solo esu peccauit: ideo in labore quærendi sibi cibum est punitus. Vnde dictum est ei. Quia comedisti de ligno, de quo præceperam tibi ne comederes: maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cūctis diebus vitæ tuæ. Similiter, quia angelus superbè ascendere voluit, & altissimo assimilari: deiectus est serpens antiquus, & humiliatus vsque ad infernum, sicut fulgur cecidit de cœlo.

¶ Docemur hic superbiam tanquam pernitiosam pestem fugere, & alta mundi non concupiscere: cum ex hoc contextu pateat, quantum Deus superbiam odiat, vt Angelum, qui adeò excellentis naturæ, & conditionis erat a fœlici statu omni bonorum genere affluenti deiiceret, Vnde beatus Petrus. Si Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudētibus inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos, &c. Sceptrum & coronam regiam inter omnia vitia detestabilis superbia obtinet, secundum illud Esaiæ. Væ coronæ superbiæ. Atque ita suis seruis, & ministris vitium hoc comitatus incedit: nam secū fere reliquam vitiorum omnium cateruam adducit. Ideo Ecclesiasticus ait, Initium omnis peccati superbia: & qui tenuerit eam maledictionibus replebitur. Ex superbia nascitur hæresis: nam ignorantia non hominem hæreticū facit, sed superbia. Et sic Deus hoc vitium detestatur, vt dixerit per Amos, Detestor ego superbiam Iacob, Idem Salomon in Prouerbiis. Et Ecclesiasticus ait, Odibilis Deo, & hominibus superbia. Ob id Deus superbum odit, nam Dei honorem & gloriam sibi vendicat, quem nemini voluit dare: & aliquo modo videtur seipsum Deum facere, volēs, sicut Deum adorari, sicut fecit superbus Aman. Ab hoībus abhorretur, cum ipse solus imperare velit. Reliqua vitia secū sodalitatem admittūt. lusor, edax, luxuriosus, similibus gaudēt: maledictus verò superbus gaudet esse solus: omnibꝰ imperare, ab oībus æstimari, & laudari cupit, neminē se cū patitur. Duo superbi non possunt simul habitare: nam alter alterū curabit destruere, vt vnꝰ solus maneat. Iniquioris sunt naturæ, & conditionis, quam irrationabiles bestiæ: quādoquidem experimur animalia eiusdem speciei simul habitare, solus superbꝰ se solum cupit videre, & nullam societatem admittit. Sed Christum audiamus. [Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpētes, & scorpiones, & super oēm virtutem inimici: & nihil vobis nocebit.] Per serpētes, & scorpiones intelligit hic Christus dæmones: quia ipsi discipuli dixerant, ꝙ eis subiiciebantur: ex quo vide quantum subiiciat hoiem peccatū, cū diabolus, qui spiritus erat præclarissimus ꝑ peccatū, ita est abiectus, vt assimiletur istis animalibus venenosis: non propter naturā quæ quidē bona est, sed propter virus, & venenū iniquitatis eius. Vnde Dauid in psalmo assimilauit eum draconi cū dixit Deo. Draco iste quē formasti, ad illudendū ei. Petrus etiā dixit illū esse leonē: & Ioannes in Apocalypsi dixit. Eiectus est diabolus, qui est serpens antiquus. Videas, & tu ꝙ talibus per peccatū assimilaris. Vnde regius Propheta, Homo cum in honore esset: nō intellexit, cōparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Ioannes vocauit peccatores genimina viperarū: quod iam vidimus in tertio capite huius, Christus vulpem dixit esse Herodem, & Paulus scribens Romanis, de peccatoribus dixit, Mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinē imaginis corruptibilis hominis, & volucrū, & quadrupedū, & serpētiū. Quid bolecro superbus repræsentat, nisi leone? qd vorax, nisi lupū? qd duplici facie incedēs, nisi vulpē? qd furiosus, & effrænatus homo, nisi tigrē? Et sic de reliquis peccatoribus, quos scriptura diuersis animalium generibus comparat. Attende obsecro,

Marginalia: 2.Pet.2. Esa.28. Eccl.10 Am.6. Prou.8. Eccl.10 Esa.14 Hest.3. Ps.103. 1.Pet.5. Apo.12 Psal.48. Mat.3. Luc.3. Luc.13. Rom.1.

fecro, & confidera, quod cũ aliquod peccatum committis, in hunc miserũ, & infęlicẽ statum descendis: cum Deus te nobilem creaturam ad sui imaginem & similitudinem miris virtutibus, & dotibus condiderit, & illustrauerit: cumq; voluptatis vitiis, & blãdimẽtis te tradideris, memineris similẽ fieri immũdissimo sui, qui totus semper immunditiis, & luto demergitur. Teipsum obsecro pudeat, & verecundiæ velum faciei impone, teipsum fuge, quemadmodum serpentem, basiliscum, aut draconem fugeres: siquidem peccatis tuis talis effectus es. ¶Præterea locus iste potest etiam intelligi: quòd dederit Christus illis discipulis virtutem, calcandi corporaliter, & absque læsione super quæcunq; animalia venenosa, vt legitur in Deute-
Deu. 8. ronomio, & psalmo. Super aspidẽ, & ba-
Ps. 90. silifcum ambulabis, & conculcabis leonẽ,
Mar. 16. & draconem. Et Christus etiam in Marco dixit, Serpentes tollent: & si mortiferum quid biberint non eis nocebit. Paulus vi-
Act. 28. peram adhærentem manui suæ excussit in ignem, & Ioannes Euangelista vas veneno plenum bibit, nihil ei nocuit. Nihil enim venena, nec venenum habẽtia apostolis, nec Christi discipulis nocere potuerunt. [Veruntamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus subiiciũtur vobis.] Quia hæc dona sine Dei dilectione haberi pos-
Mat. 7. sunt. Vnde dominus alibi dicit, Multi dicent mihi in illa die, Domine domine, nõne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecimus? Et nunc confiteor illis, quia nunquam noui vos. Discedite à me, qui operamini iniquitatem. Christiana, & sancta perfectio non consistit in faciendis miraculis: nisi in Deo amando, &
1. Co. 13 diligendo. Vnde Paulus, Si linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habeam factus sum velut æs sonans, aut cimbalum tiniens, &c. Ideò vanitas est, hominem in aliquo creato gaudere, nisi in Dei amore: qui sanctam rectam, & securam reddit conscientiam. Quapropter Paulus nõ in miraculis multis, quæ fecit gloriabatur, nec in eiectione dæmonum: sed tantum gaudebat in
1. Co. 1. testimonio suæ bonę conscientiæ, vt ipse Corinthiis scribens dixit. Nonne domine, & nos aliquando sumus gaui suri? Sẽper tristes debemus incedere? non: sed gaudete non tamen, quia dęmonia subiiciuntur vobis. Sed in quo? [Gaudete autem quoniam nomina vestra scripta sunt in cœlis. Diuus Hieronymus in commentariis super Esaiam, explicans il- Esa. 34.
lum locum, Complicabuntur cœli, vt liber: per hoc, quod nomina discipulorum scripta sunt in cęlis, intelligit eos, quorũ noĩa scripta sunt in libro vitæ, & ita eos, quos Hieremias dicit scriptos in terra, dicit scriptos in libro mortis, Vide quõ Christus multis reuelauit suam pdestinationẽ: vt istis septuaginta discipulis, qui omnes, vt ex hoc contextu apparet fuerunt sancti & beati: meliusque quantum adhòc, Hier. 27
& præstantius fuit collegium septuaginta, quàm duodecim Apostolorũ, quia ex duodecim Apostolis vnus fuit damnatus, tamen isti omnes fuerũt salui, & ideò omnes isti septuaginta discipuli in hac vita fuerunt certi de sua saluatione: cũ a summa veritate hoc audierint. Sic Apostoli Io. 15.
fuerunt certi de sua saluatione, quando iam Iudas fuerat egressus, & pollicitus est Christus se daturum illis Spiritum sanctum, vt maneret cum eis in ęternum: & etiam vt Lucas ait, dixit illis, Dispono vo- Luc. 22.
bis regnum, sicut disposuit mihi Pater meus, vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeatis super thronis iudicantes duodecim tribus Israel. Sed hæc verba, Nomina vestra scripta sunt in cœlo: non Apostolis, sed tantum istis septuaginta dicta sunt. Paulus etiam sicut duodecim Apostoli, & isti discipuli reuelationem habuit suæ saluatio- Tim. 4.
nis, cum Timothæo dixit, De cætero reposita est mihi corona iustitiæ. Et talem reuelationem habuisse de beatitudine Cle- Phil. 4.
mentis, & cæterorum sibi coadiutorum, testatur epistola ad Philippenses: vbi ait Apostolus, nomina eorum scripta esse in libro vitæ. Paulus enim nihil affirmauit, quòd non verissimum esset. Beatam virginem habuisse etiam hanc reuelationem notissimum est, cum dixit, Ecce enim ex Luc. 1.
hoc beatam me dicent omnes generationes. Similiter Ioannes Baptista cum à Christo laudatus est mirificẽ. Sequitur in litera. [In ipsa hora exultauit in Spiritu

ſancto, & dixit.] Hoc ex motione Spiritus ſancti, qui animam Chriſti in vniuerſis direxit, gubernauit, & mouit. Dona Spiritus ſancti faciunt mentem creatam benè atque faciliter dirigi, & moueri ab Spiritu ſancto: ſicut virtutes morales faciũt appetitum ſenſitiuum promptè moueri, & gubernari a ratione. Exultauit itaque in Spiritu ſancto ex actu dilectione procedente ab Spiritu ſancto. Non eſt intelligendum, quòd antea in gaudio interiori non fuerit: ſed interioris gaudii quędam ſigna nunc exterius demonſtrauit: ideò conuenientiſſimè dixit, exultauit. Exultatio nanque dicitur quaſi extra ſe ſaltatio: quando videlicet ex abundantia gaudii interioris, ſigna lætitiæ foras erumpunt. Et debes obſeruare, quòd nunquam exultat Chriſtus de alia re, niſi de ſalute animarum, & de bono ſpirituali, & profectu diſcipulorum. Sic nos exultare oportet in conuerſione gentium, in vnione fidei, in pace, charitate, & fœlicitate proximorum. Sed multo aliter fit, cum de illorum ruina, infœlicitate, & defectibus gaudeamus, hæc omnibus de illis prædicantes. Nō ſic Paulus, qui exemplo

Philem. Chriſti gaudebat in proximi bono. Vnde ad Philemonem ait, Gratias ago Deo meo, Semper tui memoriam faciens: gaudiũ enim magnum habui in charitate tua.

¶Diſcamus ergo ſi quid fœliciter ceſſerit, exultare non humano affectu, ſed gau

3.Io.1. dio ſpirituali: non nobis vllam gloriam arrogantes, ſed gaudentes de bono proximorum. Sic faciebat dilectiſſimus domi

1.Co.1. no Ioannes cum dixit, Maiorem horum non habeo gratiam: quàm vt audiam filios meos in veritate ambulare. Charitas ſiquidem veritati congaudet: ſæpius enim

Exo. 1. legimus ſanctos ſuper victoriis inimico-

Iud. 5. rum dominum collaudaſſe: quemadmo-

Iud.16. dum in Exodo dicitur, quòd cecinerunt Moſes, & filii Iſrael carmen hoc domino. Cantemus domino, glorioſè enim, &c. Sic Delbora, & Barac ſuper occiſione Siſaræ. Item Iudith in occiſione Holofernis. Quantò magis hic ſuper poteſtate hominibus fidelibus data ſupra inimicos, & eorum profectu? Sed quid Chriſtus dixerit, exultans de vtilitate, & profectu diſcipulorum audiamus. [Confiteor tibi Pater domine cœli, & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis.] Sententia eſt philoſophi, quòd actus actiuorum ſunt in patiente diſpoſito. Cum enim ſol mane oritur, experientia eſt compertum, quòd in ceram reflectens eam mollificat, ſi verò in lutum, ipſum indurat. Vnde prouenit, quòd vnus, & idem radius ſolis tã diuerſos effectus producat? certè non ab alio niſi a ſubiecti diſpoſitione. Naturale eſt ceræ calore liqueſieri, vt etiam luto eodem indurari: vna & eadem cauſa tam varios, & diſtinctos effectus producit, vt liqueſacere, & indurare, & non ob aliud, niſi ob diuerſas materiei naturas. Idem videmus contingere in negotio animæ noſtræ: nam prædicatorem ex verbi Dei concione proficere, vel non proficere: non tam in eorum verbis ornatis, & compoſitis, non tam doctrina mirifica, non voce, & actione conſiſtit: quàm audientium animorum præparatione & diſpoſitione. Et hinc prouenit, alios è concione contritos, deuotos Dei ſpiritu agitatos, domum regredi: alios verò ipſos concionatores ſpernentes, & eorum doctrinam irridentes. Mirum certe eſt vnũ, & idem verbum ab eodem ore prolatum tam diuerſos effectus cauſare, & producere. Vnuſquiſque è concione colligit, ſecundum diſpoſitionem, & intentionem, quam affert. Quod nunc videmus contingere, idem quando Chriſtus Redemptor noſter in mundo prædicabat, fiebat. Multi quippe ex ciuitate illa Capharnaum, quæ caput erat totius prouinciæ Galileæ ſuas conciones frequentabant: ingensq́ue multitudo ſemper eum ſequebatur: cumq́ue multi eſſent numero, ita res quæ ipſos mouebant ad illum audiendum, plurimæ erant. Alii nimia curioſitate, vt viderent, quid diceret ille, quem omnes gentes laudabant, & cuius famam, & gloriam in ſidera vſque extollebant. Alii, vt ab eius ore ſenſum ſcripturæ germanum, & diuinarum literarum explicationem audirent. Alii verò humili ſynceritate ſuam ſalutem deſiderantes, occurrebant. Erant enim in illa multitudine, & conuentu audientium Rabini quidam ſuis literis, & ſcientia

tia

tia inflati, sua propria sententia astricti, ingenio suo fidentes potius arrogantia, & superbia inflati: quàm pio in Christum affectu. Qui verò humiliter de se sentiebãt, pio affectu, & synceritate ipsũ audiẽtes, recte Christi verba percallebãt, & quo illorum tenderet sensus: sapientes autem suis literis inflati ieiuni à sensu verborũ Dei remanebant, neque cœlestem doctrinam capere poterant. His habitis accesserũt humiles, & pauperes Christi discipuli exultantes, & gaudentes quæ fecerant magnalia ipsi domino narrãtes: Diuinus autem pastor, aliorũ cõsiderans cęcitatem, aliorum verò commodũ, & vtilitatem: & quemadmodum ignorãtes, & humiles diuina mysteria percallebãt, vtque superbi, & inflati illa non valerent intelligere, oculos in cęlum cõiiciens, exultans in Spiritu sancto ad æternum patrẽ se conuertit, & inquit, [Cõfiteor tibi pater domine cœli, & terrę, quia abscondisti hęc, &c.] Cõmuniter quos ego potuerim expositores vidisse, vel ex sanctis doctoribus antiquis vel ex modernis, hi oẽs, & glossę declarant, verbum confiteor, nõ hic accipi pro confessione peccatorum, sed pro eo quòd dicimus, gratias agere: & ita interpretantur, Confiteor tibi pater, idem esse, quòd gratias tibi ago: Veruntamen etiam si hic omnes dicant, Christum patri æterno gratias agere, laudare, ac benedicere: nunquam tamen sensus hic nec quadrare, nec intellectui satisfacere potuit. Absit vt ego velim condẽnare quod tot tantique sapientes simul, & docti affirmarunt: bene tamen scimus, Pygmæos gigantum humeris impositos, plusquam ipsos gigantes videre. Quantum verò ego coniectari possum verbum cõfiteor, idem hic significat, quòd, idem sentire, vel concordare: Ita codex Græcus Diui Lucæ habet, in qua lingua fuit scriptum Euangelium hoc exomologoyma quod idem est, ac concordare. Idem in Græco diui Matthæi. Et hinc prouenit omologia quod est confessio, & assensus, & verbum omonoeo quod significat consentio, concordo. Et sic vocabulum hoc adeo est extensum, vt etiam iurisconsulti quando partes in idem conueniunt vo ent omologare. Propter quod reprehensione est dignus quidam modernus, qui in translatione quam edidit noui instrumenti abstulit verbum cõfiteor, & posuit gratias ago, cum in Gręco reperiret exomologoymai, & cùm esset Latine, & Græce eruditus, nescio certè cur transtulit gratias ago nisi forte voluerit potius translationes communes sequi, quàm græcum codicem, in quo certè minorem rationem habuit. Atque ita verbum confiteor rectè positum est, & ideò nequaquã tollendum, cum nostra communis trãslatio melior sit, & præstantior cæteris translationibus. Constituamus nunc esse hic quatuor vel quinque sapientes ac docti de aliqua re disputãtes, cumque disputationem alter alteri dicat, fateor te habere rationem. Ac si diceret, In tuam sententiam eo, ambo conuenimus, & in disputatione conformes sumus. Et ita illud Philosophi intelligitur, confessè se habent, ratio vera, & appetitus rectus Quasi velit dicere, Ratio vera conuenit, & conformis est appetitui bene recto, & gubernato. Vult igitur Christus hic dicere, Pater mi, domine cœli & terræ, ꝙ hęc mysteria mundi sapiẽtibus, & prudentibus sint abscondita, & vt reuelentur, & manifestentur humilibus, & paruulis, bene mihi videtur. Humana enim voluntas pater mi diuinæ voluntati conformis est, atque ita dico id benefactum esse. In hoc ego, & tu pater cõuenimus, vt humilibus, & paruulis hęc aperta sint, sapiẽtes autem ieiuni, & vacui maneant: quia præuaricatores, & rebelles fuerunt.

¶ Sed quid hoc domine? quòd cùm peccatores saluos facere veneris, humilisque pius, & suauis mundum sis ingressus, signis exterioribus, gestu, & facie gaudes, & exultas peccatorum perditione? (hoc enim verbum exulto significat.) Vult Deus hominum salutem voluntate signi: sed voluntate beneplaciti, quæ conformis est voluntati diuinę eum laudat: quia gloriosus est in punitione, & iustitia peccatorum. Aequalem honorem, & laudem iudex sibi adquirit: cum furem, & homicidam suspendit, & cum innocentem, & insontem relinquit. Cùm enim Pharao populum Israeliticum persequeretur, ipseque, & eius

& eius exercitus mari essent summersi, Dei populus suum Deũ laudauit, & exultauit in spiritu, & cantauit tympanis dicens, cãtemus domino gloriosè enim magnificatus est, &c. In Apocalypsi sancti, & iusti etiam Deum laudarunt, & exultãtes dixerunt Alleluia, vociferãtes, & gratias domino reddentes: quia destruxerat, & deiecerat Babylonicam illam mulierẽ, quæ omnes gentes interficiebat. Sic Christus hic exultauit in spiritu approbans Dei punitionem, & iustum iudicium, vt superbi in pœnam suæ malitiæ, & obstinationis puniantur cæcitate, & ignorantia mysteriorum Dei.

Exo.15.

Apo.19

¶Expende, quòd vocat illum dominũ cœli & terræ, nullum aliud nomen ei imponens: quod certè mysterio non vocat. Nam cùm Christus superflua nequaquã loqueretur, his verbis in memoriam redigit expulsionem illam angelorum è cœlo, & approbationem, & electionem bonorum Angelorum, qui in cœlestes sedes fuerunt accepit. Hæc electio, & reprobatio, quæ nunc fit in terra: illi quæ in cęlo fuit facta correspondet. Ita pater sicut è cœlo angelos superbos, & elatos (qui suis oculis sapientes, & prudentes iudicabantur) eiecisti eos in abyssum tenebrarum, & miseriæ mittens, eos autem, qui iactantiam, & superbiam fugientes, humiles ad te accesserunt, diuino tuo consilio elegisti: sicut inquam hoc in cœlo tãquam in regno tuæ hæreditatis fecisti, nunc etiam in terra tanquam illius dominus hos arrogantes, & qui se sapientes iudicant, reiicis, & reprobas, humiles autem eligis tuis vberibus lactandos, quia à tua voluntate tanquam à paterno ore pendent.

Apo.14

¶Porro sapientes vocantur quantum ad notitiam diuinorum: prudentes autem quò ad humanarum rerum cognitionem. Sapientes erant, & prudentes illi scribæ & pharisæi, quia doctissimi erant in lectione diuinorum voluminum, & prudentes in seculari scientia, & in rebus agẽdis: quapropter quia aliis doctiores erant, & sapientiores, superbiebant, & Christi doctrinam contemnebant, suo ingenio confidentes. De his ait Esaias, Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobis metipsis prudentes. Hæc est ignara mundi sapientia quæ stultitia est, apud Deum: de qua Paulus Corinthiis ait, Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Vbi sapiens? Vbi scriba? Vbi inquisitor huius seculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? His sapientibus, & prudentibus mundi, diuina mysteria absconduntur, vt hic inquit Paulus. Sapientem iudicat mundus eum, qui sua vitia dissimulans, honores, diuitias, dignitates acquirere scit. Insanum, amentem, & stultum eum prædicat, qui hæc contemnit, & tanquam vile stercus reiicit, & fugit: secundum illud, quod mali de bonis loquentes dixerunt, Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam. Sapientes mundus existimat eos, qui rerum cupidine, & appetitu insatiabili suum studium, & curam collocant in parandis sibi diuitiis, & qui ita non viuunt stulta mũdi sapientia, sine mente, & intellectu prædicant. Sapiens quidam huius seculi Apostolo Paulo dixit. Insanis Paule: multæ te literæ ad insaniam conuertunt. Quem admodum hic cùm non intelligeret mysteria, quæ Paulus prædicabat, iudicauit Paulum amentem: ita mundus omne id quod suo hebeti ingenio nequit intelligere tragœdiam aliquam, aut meram insaniam putat. In domo Herodis Christus velut insensatus, & stultus niuea veste fuit indutus: nam mundi sectatores Dei sapientiam non intelligentes, insaniam putant. Cùm Christi sapientia omnem humanum captum superet: ideo mũdus eam contemnit: quemadmodum contingit, vt hoc nomine appellemus id omne, quod nostrum ingenium superat. Dux enim rebus bellicis, & periculis iam expertus, quando aliquod stratagema in inimicos diligens molitur, qui de illa re parum cognouerunt ipsum Ducem, & eius opus inane & insanum existimant. Et sic non mirum cùm humanam capacitatem diuina sapientia superet, si ab hominibus contemnatur, & insania existimetur, vt Sapiens in persona mundanorum dixit. Sol iustitiæ non illuxit nobis. Non loquitur de sole, qui mundum illuminat: quandoquidem radios suos super

Esa.5.

1.Cor.1

Sap.5.

Act.26.

Mat.27.

Sap.5.

per bonos, & malos spargit: sed de illo solæ iustitiæ, & diuino splendore diuinę
Exo. 4. sapientiæ cuius claritatem mundani lippis oculis non valuerunt sustinere. Moses cum esset in Aegypto sapiens, & eloquens erat: cùm verò Deum est alloquutus, mutum & elinguem dixit se esse. Sa-
Prouer. 30. pientissimus fuit Salomon, sed suam sapientiam cum diuina conferens, insanissimum se iudicauit: neque sapientiam hominum cum illo esse. Filii huius seculi in generatione sua sapientiores sunt, & prudentiores: & ideo dixit sapiens, quòd sapientia hominum non erat cum eo, sed Christi sapientia quam mundus stultitiā existimat. Lege Hieronymum, de viro perfecto ad amicum ægrotum: qui incipit: Ecce iterum ad te scribo, post mediū in quarto tomo.

¶ His Scribis, & Pharisæis, qui erant sapientes, & prudentes coram oculis suis dei sapientia absconditur, quam ipsi neque attingebant, nec intelligebant: paruuli verò, quibus reuelatur, sunt humiles, & parum de suo ingenio confidentes subiiciuntur Deo. In Græco est infantes nipiois in ætatis progressu, qui nesciunt loqui: quique omnem sui curam, & fiduciam in nutrice collocant. Ita nos
1. Pet. 2. id deberemus facere: vt ait beatus Petrus. Quasi modo geniti infātes, sine dolo, &c. His paruulis Deus sua secreta pandit: vacuos, & ieiunos superbos, & arrogantes
Iud 9. relinquens. Superbi (ait Deo sancta Iudith) non placuerunt tibi ab initio. Venit æterna patris sapientia, vt se communicaret paruulis, & humilibus. Qui humiliter, & animi sinceritate ad sapientiæ fontem accedebant, non vacui abibant. Non arrogantibus, & inflatis, sed humilibus, qui Deo subiiciuntur, diuinæ sapientiæ aqua tribuitur, quæ tanquam salutifera, & a perenni fonte dimanans homi-
Pro. 11. num corda implet. Ideò bene in Prouerbiis legitur. Vbi humilitas, ibi sapientia.
Lege August. de verbis domini super Matth. ser. 8. Quemadmodum natura nihil vacuum patitur, ita quod si supra cœlū esset aliquis locus non repletus: terra ipsa ascenderet ne illud inconueniens sequeretur: sic gratia statim, vt cor superbia, & vanagloria vacuum est cœlo descendit, & implet. Nullum locum sapientia diuina inuenit in corde, iactantia, & sui ipsius amore pleno. Cui obsecro communicatur? cordi nulla arrogantia se ipsum iactanti. Ideo Iacobus. Superbis resistit, humilibus autem dat gratiam suam. Vidua illa iussu Helisæi non fundebat oleum nisi in vacuis Iac. 5.
vasis. Si vis, vt Deus infundat tibi gratiam, & vt mirabilia secretá tibi communicet, & aperiat, necessum est humile cor, 4. Re 4.
& ab omni superbia longè semotum ei ostendas: nam tunc aptus eris, vt doctrinam Christi, & bibas, & accipias. Si somnia Pharaonis non reuelauit Deus sapientibus, & prudentibus Aegyptiorum: sed humili Iosepho in miseram seruitutem Gen. 41
tradito, & in carcerem detruso. Vnde Iob, interrogat, Sapientia, vbi inuenitur: & quis est locus intelligentiæ? Non Iob. 28.
inuenitur in terra suauiter viuentiū, &c. Et sæpius his verbis (vbi inuenitur?) repetitis, subdit, Trahitur autem sapientia de occultis, in absconditis, & despectis inuenitur: lege Gregorium.

¶ Perspectiui aiunt, hominem in profundum siue obscuro antro, siue in imo, lib. 18.
& profundissimo puteo absque aqua, cōstitutum, etiam in meridiana luce videre moral. c. 36.
stellas in cœlo: quas supra terram constitutus videre non poterit: Sic humiles maiora cognoscunt de Deo. Humiles loquuntur Deo, ex cuius fonte hauriunt sapientiam, & sunt Deo familiares, & gratissimi. Sic Abraham dixit Deo, Loquar Gen. 18
ad dominum meum, cùm sim puluis & cinis. Oculi nanque nimium eminentes, imbecillem habent virtutem ad videndū: oculi vero submissi melius, & magis vident, & acutiorem habent aciem. Sic humiles melius diuina mysteria percallent: homines vero elati, qui suis cogitationibus super æthera ascendunt, hi cęci ambulant in cognitione rerum diuinarum, 1. Co. 1.
& sic à Deo spernuntur. Sic Paulus. Nōne contemptibilia mundi elegit Deus? Ex 1. Co. 4.
horum numero erat Paulus, quando dixit, Vsque in hunc diem esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, &c. Et postquam Apostolus omnes labores, & contemptus vitæ Apostolicæ numerauit: concludit dicens, Tanquam purgamenta mundi huius facti sumus, omniū peripsema vsque huc. Peripsema corti-

corticem significat. Cùm malum persicum, siue pomum velis comedere corticem abscindis, & reiicis, reliquum verò bonum, & pretiosum existimas. Mundus honorat, veneratur, & suspicit potentes, & diuites: hæc est carnis, & fructus substantia, & hoc est, quod mundus magnifacit. Sed nos (inquit Paulus) sumus cortices mundi, vile, & abiectum, quod ab omnibus reiicitur, & conculcatur. Sed aduerte, quòd solet contingere, quando malũ arenzeum comedis, vt nuclum, & medullam exhaurias, putamina relinquens, venit autem aliquis conditor, qui electuaria conficit, & accipit illa putamina malorum aranzeorum, & coquit ea saccaro, & melle: atque ita vnum horum præstantius, & pretiosius est, quàm reliqua alia. Nos autem (inquit Apostolus) sumus tanquam cortices, & peripsemata vilia, & abiecta: succus autem sunt diuites, & potentes quos mundus æstimat. Venit verò Christus, & accipit cortices & putamina hæc, & in suo amore diuino coquit, & præbet illis tantam gratiam, & spiritum, vt plus valeat, & magis æstimetur vnicus Apostolorum pes, quàm omnia capita regum, principum, & magnatum mundi. Mirabilis conditor est Christus, si quidem ex his pauperibus discipulis, & ignaris (qui mundi erant peripsemata) diuinos, & cœlestes homines reddit. Hos pauperes Deus diligit, his sua secreta, & mysteria pandit, gaudet, hos vult, his animus eius recreatur: Hi sunt eius solatium, gaudium, & voluptas: miseros mũdi sapiẽtes, & prudẽtes, in cecitatis tenebris inuolutos relinquens. ¶Sed tria hic cõsideratione digna sunt. Primũ est, cur potius istis paruulis, quàm sapientibus, & prudentibus reuelata sunt misteria. Secundũ quomodo Deus dicatur abscondere hæc a sapientibus, & prudentibus. Tertiũ quæ sint hæc quæ reuelauit paruulis, & abscõdidit magnatibus. ¶De primo mirandũ est: cùm Deus nequaquã acceptator personarum sit: cur voluerit, his reuelare: aliis verò abscondere. Hoc factum est primò, quia isti paruuli consenserunt voluntati diuinæ, & eius inspirationi, quod alii non fecerunt: ideoque iusta punitione cæci manserunt, cum libe-

Mat. 10

ro suo arbitrio male fuerint vsi. Duplex enim est fides, infusa, & acquisita: seu habitualis, vel actualis. Cùm primũ puer baptizatur, statim Deus in eius animam infundit habitualem fidem aliis virtutib⁹ coniunctam. Actualis erit, quando iam adultus conuertitur ad fidem, vt Turca, aut infidelis acquiescens articulis fidei. Vnde diuus Augustinus. Cætera (inquit) possum nolens: credere autem non nisi volens. Hæc fides donum Dei est, quam ipse Deus homini tribuit, & reuelat: qui cum in peccata delabitur lapideus, & adamantinus fit. Dei reuelationi, & veritati non consentit. Contrarium accidit humilibus, quibus Dei virtus se communicat: nam cum Spiritu sancto pulsanti cor suum aperiant, digni fiunt maioribus beneficiis, & donis, atque ita potius iustiùs, & æquiùs Deus istis, quam illis communicatur. ¶Secunda ratio quare Deus potius istis quam illis communicatur est, nam vnusquisque vbi melius cum eo agitur, & in hospitio vbi synceriori animo recipitur, & acceptatur ibi gaudet manere. Cõtingit sæpius vt aliquis nobilis vir, cũ in curiã proficiscitur, & in domo alicuius principis, aut magnatis hospitiũ accipit, œconomus, qui rerũ domesticarũ curã hét, in deteriori parte domus cũ famulis, & ministris collocat: & priùs quàm cęna apponatur, omnis prorsus cęnandi volũtas est ablata, & fortè sine lucerna cubat: qui cũ talia viderit, iamiã auroram desiderat, vt foras egrediatur hospitium, hospites, & hospitalitatem detestans. Si verò hic nobilis vir ad domum alicuius pauperis agricolæ accedat, alacri animo, sereno vultu: & magno applausu eum excipit, filius agricolæ equi curam habet, apponit statim in præsepio modium ordeo plenũ: vxor pinguiorẽ pauonem, aut gallinam interficit, mensam mantilli niue cãdidiori, & albiori sternit: omnes illi seruiunt, & complacent, pueri suspenso ore oculos in eum coniiciunt, & venerantur: lectum mundiorem parant, & componunt odoriferis sindonibus: sic adeò, vt si opus est ipsi coniuges cum domesticis, & familiaribus è domo sua egrediantur, aliam quęrentes ne ad hospitium bene paratum, & completum aliquid deficiat. Nonne videtis,

De spiritu, & vita. ca. 31. 32.

detis, vt iste meliùs, & iucundiùs in domo pauperis, quàm in domo diuitis excipitur? Quærit Deus mansionem in domo diuitis, & superbi: non inuenit locum, vbi requiescere possit, nam eius intellectus in rebus caducis, & perituris est detētus. voluntas iniqua ambitione contaminata, cor eiùs vitiis, & honoribus sepultum, & potentiæ animæ sepultæ, & mundo emancipatæ. Vilius, quod domi est Deo tribuunt, signant se cruce, obiter, & velut in transcursu rem diuinam audiūt, aquam benedictam sumunt: sola hæc signa Christiani Deo tribuunt, & his accidentibus, & accessoriis Deum hospitantur: cum omnes animæ potentias principales eius partes amori mundano libenter tribuant. Pauperes, & humiles multò aliter faciunt. Nam præcipuam domus suæ partem libenter Deo tradunt, scilicet animi potentias intellectum, & voluntatem, & cor vacuum relinquunt, è domo sua egredientes per sui abnegationem, vt Deus meliùs, & suauiùs excipiatur in præcipuis animæ partibus. Ita sancti per sui contemptum, & abnegationem à se toti alieni semper vitam degebant, & sic in Deum eleuati, & in cœlum transpositi, vt huius mundi homines non apparerent: vt totum hospitiū Deo relinquerent, vt in diuo Bernardo, Francisco, & allis sanctis videmus. Ideò Paulus. Nos
2. Co. 1. excessimus Deo. Deo est datiui casus. acsi diceret. Extra nos ipsos egressi sumus: vt Deum in animis nostris pascamus. Lege Anselmum in hunc locum. Et iterum
Gal. 2. Paulus ait. Viuo ego, iam non ego: viuit verò in me Christus. Sed mundi impudentia vsque adeo extenditur, vt non solum Deum in inferiori parte domus hospitentur, sed in equili: nā in peccatis suis Deū collocant, Deum autorem suorū malorū
Gen. 3. facientes. Sic Adam excusans suum pecca
Grego. tum dixit, Mulier quam dedisti mihi, &c.
lib. 22. Tu domine autores culpæ, quia mihi con
mor. ca. iugem dedisti nimis importunam, iussis
33. meis, non acquiescentem. Tu dedisti mi-
August. hi illam, tua est culpa. Ideo inquit bea-
ser. 19. tus Augiustinus, quod si Adam à culpa
de sanc. non se excusaret, dominus illum è para-
tom. 10 diso non eiiceret. Multi ex filiis Adam
Ps. 140. huius culpæ hæredes sunt, qui in Deum culpam reiiciunt: se insontes iudicando. Ad excusandas excusationes in peccatis. Hi in equilibus, & immundis locis domus suæ Deo hospitium tribuebant: ècōtra verò humiles omne bonum Deo tribuunt tanquam suo auttori, malum verò, & defectuosum sibi ipsis.

¶Tertia ratio est, vt clarius, & manifestius suam sapientiam, & potentiam ostendat. Quia infirma mundi elegit, vt 1. Co. 1.
fortia quæque confundat: nam vt Pha- Exo. 8.
raonem Aegypti Regem superbum humiliaret, ciniphes, & ranas, in eum misit. Præclaram laudem, & honorem sibi con- Iud. 15.
ciliauit Samson, cum sola asini mandibula mille viros interfecit. Non minor laus Dei excellentiæ, & virtuti accessit cùm per Dauidem, Gigantem superbum, & furiosum Goliam prostrauit: & in illo etiā, quod manibus imbecillæ mulieris super- 3. Re. 17
bus princeps Holophernes interierit. Iud. 13.
Sed illa est præclara, & inter omnes excellentior victoria, quæque Dei potentiam, & virtutem magis illustrat, magnificat, & extollit: vt per paruulos discipulos, suo imperio vniuersum mundum subegerit. Hos paruulos eligit, hos assumit, his potentes mundi vires confringit. Si enim hic videres imaginem variis coloribus, & subtili penicillo depictam hucque accederet excellentior alius pictor, sibique perpendiculum assumeret, & in pariete depingeret aliam imaginem, quæ longo spatio primam antecelleret, sic denique, vt ars materiam simul, & naturam videretur superare, & vincere: nonne omnes mirarentur? Sic mundus armis, & magnis equitum copiis ciuitates expugnat, sicque Reges victoriam de inimicis reportant. Deus autem non sic, sed carbonem, & pauperculos discipulos, & ignaros eligit. Et non mirum, nam cum Rex sit homo, vt homo potest errare, & sic habet suos consiliarios, & sapientes, vt per illos imperium regatur, & gubernetur. Et quia imbecillis est, habet opus fortibus militibus copiis, & exercitu, vt suos inimicos superet, & vincat. Deus autem, qui summa sapientia, & potentia est præditus nullis armis, & militibus,

nullis copiis, & exercitu, nullis literatis, & sapiẽtibus nec eorum cõsilio indiguit, vt mundum regeret, & gubernaret. Et ideo his rationibus istis paruulis voluit Deus sua secreta manifestare: & ea abscõdere sapiẽtib⁹, & prudẽtibus huius seculi.

¶ Secundum autem, ꝙ hic est dignum consideratione. Quomodo Deus hic sua secreta abscondit? Dico ꝙ excęcauit, nõ illuminando, deinde occasiones, & causas subministrando, quibus mens peccatoris magis ac magis execęcatur iusto Dei iudicio, suo tamen vitio, & malitia. Lege de hac re Ireneum, Origenem, & Chrysostomum. Sed ne omnia aliis remittamus, operæ pretium erit, hic aliqua enarrare. Quemadmodũ fluuius licèt ex paruo fonte nascatur, recipit tamen incrementa aliorum fluminum, & quò longius procedit, eò plures & maiores riuulos, & fluuios amplectitur, & maior fit: sic contingit multis peccatoribus qui peccata peccatis augentes, maximi peccatores fiunt, sic adeò vt in profundum vitiorũ demergantur. Hos Deus vt pessimos, & peruersos indurat, excæcat, & sua secreta illis abscondit: non quòd ipse directè sit causa ignorantiæ, & obstinationis, sed quia iusto iudicio mẽtem humanam obscurari permittit, & indurari, auxilium auferẽdo in pœnam suorum peccatorum. Excæcat itaque negatiuè, quia nolentibus nõ confert gratiam neq; lumen. De his ait Paulus, ꝙ tradidit eos in reprobum sensum, & excęcauit intellectum eorum: Nõ sic tamen quod hęc operatus sit Deus, sed quoniam isti ineptos se effecerunt, indigni facti sunt, vt reciperent gratiam Dei. Sol omnibus oritur, nemini abnegatur: sed in tenebris manebit, qui fenestram nõ aperuit, aut clausus domi manserit. Atq; ita dicimus quod sol absconditur ab eo, qui ei ponit impedimentum, ne ipsum videat: & sic etiam dicimus isti tali solem se abscondisse: nam ita cum illo se habuit, ac si non oriretur. Tempore hiberno dicimus, sol absconditur, quando eum non videmus, propterea quod nubes, & nebulæ inter ipsum ponuntur. Ita nimirum Christus verus sol iustitiæ, omnibus prædicabat, omnes illuminabat: miseri autẽ, & superbi Pharisæi tot obstacula, tot impedimenta ambitionis, & arrogãtię opponebant, vt obcæcati, & mentis tenebris inuoluti manerent, Tantum abest, vt mysteria Dei, & secreta intelligerent. Ita hæreticis suæ superbiæ, & fidentibus suã propriam sententiã, & iudicium sequentibus veritas occultatur, & cæcitas, & caligo illorum mentem ascẽdit: vt his, quibus clara, & splẽdida lux oculos offendit. Sol refulget (ait Ecclesiasticus) radiis suis, & arescit oculus: Et hoc quidem non solis culpa, qui planeta est excellentissimus, sed propter imbecillitatem, & tenuitatem oculorum nostrorum: nam aquila nullis oculorum ictibus firmo intuitu solem in sua sphera conspicit, excellens enim sensibile corrumpit sensum: & ideo qui mõtes niues transgrediuntur, manu ferunt oliuæ ramum, vt ipsum aspiciant: ne niuiũ candore, & albedine cæci fiant. Atq; ita cùm superbus, & arrogans oculos suos in fidei lumen clarissimum velit coniicere, & Dei secreta, & mysteria, naturali ratione, & intellectu mensurare, errore, & hæresi cęcus redditur. Vnde Iob. Quasi in nocte sic palpabunt in meridie. Et sicut sol suo recessu solet esse causa congelationis non directè, sed indirectè. sic Deus in pœnam peccatorũ solet se à peccatoribus abscondere, & tũc in tenebris manent, & excæcatur insipiẽs cor eorum: sicut istis Pharisæis contigit. Sic indurauit cor Pharaonis, quia negauit ei auxilia non inquam necessaria ad salutem, supererogationis: quod Deus nunquam facit nisi iustè, & de meritis existentibus in causa. Vnde in persona domini dicit Esaias. Quis est iste liber repudii, quo dimisi matrem vestram? Ecce enim in iniquitatibus vestris venditi estis, & in sceleribus vestris dimisi matrem vestram: quia veni, & non erat qui audiret. Igitur propter sua scelera Deus relinquit peccatorem.

¶ Illud autem hic diligenter notabis, ꝙ peccatorem à Deo relinqui, idem est ꝙ Deum relinqui à peccatore: nam Deus nunquam peccatorem suo auxilio destitueret, nisi prius peccator à Deo fugeret. Deus quippe firmus, & stabilis semper in amicitia nostra persistit: peccator verò est qui propter immutabilitatem, & inconstantiam,

Irenę. 4. c. 28. Ori. hom. 1. in lib. Iudi. Chry. ho. 67. in Ioan. & ser. 3. c. 1. Epistolæ ad Rom. & hom. 8. in 2. Epistolã ad Cor. Dama. lib. 4. ca. 20.

Rom. 1.

Eccl. 43.

Iob. 5.

Exod. 7.

Esa. 50.

stantiam, & propter malitiam suæ voluntatis recedit, & tunc dicimus Deum à peccatore discedere, quia peccator discedit à Deo. Sic etiam dicimus Deum abscondere sua secreta, & mysteria his quia ipsi prius se abscondunt obstinatione, & pertinacia. Iustus iuxta Deum est quando verò sub liberum arbitriũ mouet, & mutat mortaliter peccando, à Deo discedit: etiam si ipsi videatur Deum ab eo discedere, motus enim est in creaturam, non in creatore. Qui à portu discedit, & nauigare incipit, videtur ei terram moueri, & ambulare, ipsum verò tranquillũ, & quietum manere: cum in rei veritate prorsus contrarium contingat. Hoc modo fallebatur Saul, quando Samueli dixit. Phili-
1.Re.31 stiim pugnant aduersum me, & Deus recessit à me: & exaudire me noluit. Saul fuit qui Deum à se separauit: nam Deus à nemine discedit, cum immutabilis sit. Si cum ego sum quietus: si qui à dextro meo latere est, in sinistrum transit, vel vice versa, quis mutatur? Manifestum est me non mutari, sed qui à dextra in sinistram tran-
Ionę 3. sit. Per Ionam dixit. Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur, sed Niniue saltim tunc non fuit subuersa: igitur Deus mutatus fuit, quandoquidem dixit se eam subuersurum, ꝙ tunc non contigit? Nulla certè in Deo fuit mutatio, sed in Niniuitis: qui cum à sinistra Dei manu essent, in dexteram transierunt, & quando Deus voluit ferire eos qui à sinistra erant, iam ipsi in dexteram transierant, atque ita sine punitione manserunt. Promisit Deus se animaduersurum in peccatores Niniues, & cum sententiam voluit adimplere, nõ inuenit peccatores, qui pœnas luerent. Clarum igitur constat quòd Deus non mutatur, sed peccatores. Deus non hominibus, sed vitiis irascitur: quæ si in homine non fuerint, nequaquam eũ
4Re.20 punit, quia mutatus est homo. Similiter etiam dixit Ezechię, cito moriturum, & non est mortuus, sicut prædixerat: & ad
3.Re.21 Achab etiam dixit. Inducam mala, & nõ induxit, sed dixit, Nonne humiliatus est Achab? Ideo non inducam in diebus suis mala. Alibi etiam bona promittit, & si mala fecerint dicit suam mutare sententiam, non in homines, sed in opera, quæ mutata sunt. Vide Hieronymum, Chrysostomum, & Origenem. Igitur quemadmodum dicitur, Deum mutari, & discedi: quia peccator mutatur, & discedit à Deo: ita dicitur abscondi, quia peccator absconditur. ¶ Vide, & tu quàm magna sunt iudicia Dei. Verè iudicia Dei abyssus multa. Vides Saulem sanctum, & amicum Dei, suis donis auctum, & locupletatum, eius beneficiis affluentem, & deniq; suo lacte nutritum, reprobatum. Vides etiam Nabuchodonosor tyrannum, & populi Dei persequutorem saluum esse? In hoc certè considendum est diuinam iustitiam, cum misericordia simul diuino lumine splendere: Iustitiam, quia abscondisti, misericordiam, quia reuelasti. Ideo Dauid in psalmo. Misericordiam, & iudicium cantabo tibi. Vtrunq; erat Dauid expertus, quia dominus pepercerat ei: & etiam punierat, quia filium, quem ex Bersabe susceperat, occidit dominus, & persequutus fuit ab Absalone, & opprobriis affectus à Semei. Hæc duo oculis nostris semper debent esse præsentia. Vnde in primo libro Regum legitur, quod vaccæ arcam dñi ducebant, tendentes in Bethsamis, quæ est domus solis. Erant in arcã tabulæ lapideæ legis, quoddã uas Manna, & virga Aaronis: ita nimirũ nos iter facere debemus in cœlum, ꝙ est domus solis, vbi semper est dies, nobiscum ferentes legem Dei simul cum misericordia coniunctam (quę dulcissima est vt Mãna cœli) & virgam etiam diuinæ iustitiæ. Bonum est, & laudabile, vt misericordiæ diuinæ recordemus, in memoriam adducẽtes beatam Magdalenam, Dauidem, Petrum, & Paulum: cãtamus simul cum Dauid, qui inquit, Misericordias domini in æternum cantabo, vt sic nõ desperemus. Sed illud etiam claris oculis videamus, & contemplemur. Angelos propter vnum peccatum solum e cœlis deiecisse. Quia Angelis peccantibus non pepercit (vt ait Petrus) sed in Tartarum tradidit cruciãdos. Timeamus Dei vindictam, & iudicium, ꝙ in Saule, & Iuda exercuit, & in multis aliis: atque ita iter Bethsamis insequemur. Tu autem, qui nihil considerans audes in tantum creatorem peccare in misericordiæ diuinæ confidens: non attenden[s]

Hie. Danie.4. & Amo.3. & Eze. 33. Ch. hõ. 22. in gen. Ori. ho. in Hier. 1. & ho. 16. in Nume.

Mat.11. & Lu.10 Ps. 100. 2.Re.12 3.Re.16 1.Re.6.

1.Re.6.

Psal.88.

2.Pet.2.

tenden[s]

tendens in te suam iustitiam prouocare, & promouere. In Deo enim iustitia, & misericordia in duabus stateris sunt, ex quibus vna altera non est maior: nam ambæ sunt infinitæ, & sic quãdo peccas, manibus tuis tua opera ad te atrahis propter iustitiam, & tunc statera diuinæ iustitiæ ad te descendit: ascendit verò ad Deum statera suæ misericordiæ. Si ergo Deus in te suam iustitiam extendit, suam verò misericordiam in se contrahit: quid speras si non pœnites? Thesaurizas secundum impœnitens cor tuum, in diem vindictæ, vt Paulus ait. Est enim vasculum quodã in modum gazophilatii in quo semper pecunia deponitur: postquam verò est impletum, & thesaurum factum, id frangũt, pecuniamque extrahunt: ita tu peccata peccatis cumulans, iniquitatem iniquitati addis, vsquequo mensuram impleas, & thesaurizas in diem iræ. Sed veniet dominus, & confringet te, & diminuet animam in Tartara mittens, corpus verò in sepulturam vt absumatur. Ne igitur cor tuum tanta inuadat obliuio, vt peccare in Deum audeas, sua fretus misericordia, suam iustitiam à tergo relinquens: & id obsecro contempleris, quod si hic suauis, & benignus cum paruulis se ostendit, illic est cum sapientibus, & prudẽtibus huius mundi iustus iudex, & rectus. Vtrunque enim est considerandum, si vitam rectam, & bene compositam velimus degere, in mentes redigentes suam iustitiam, & misericordiam: quandoquidẽ ipse has duas hic ostendit, tenebris, & cæcitate superbos puniens, paruulis, & humilibus sua secreta reuelans.

Rom. 2.

¶ Quę sint autem quæ abscondit prudentibus, & sapientibus, & reuelauit paruulis? Hoc est tertium obseruatione dignum. Abscondit enim hæc. Quæ sunt hæc, quę abscondit? gaudia scilicet ęterna, gloriam beatam, fruitionem suæ diuinitatis, consolationem sine limitatione, sine fine quietem, sine metu fœlicitatem, vitam sine mortis timore, & sine fine gloriam. Quæ sunt hæc que abscondit? suauitatem interioris Dei inspirationis, dulcedinem suarum consolationum, animæ spirituale gaudium, voluptatem, & suauitatem internam, quam cor nostrum accipit pro laboribus, & persequutionibus pro ipso perpessis. Quæ sunt hæc, quæ abscondità sapientibus? Abscondit certè cõtemptum, sui ipsius abnegationem, crucis Christi suauitatem, pauperiem diuitem, famem, & sitim pro Deo contentam, & satiatam, veram mortificationẽ, odium & inimicitiam mundi, patriæ cœlestis amorem, & quòd pauperes, & paruuli sint beati etiam si lachrymis constringantur, quòd in persequutionibus gaudeãt, & alacri vultu mortem pro Deo suscipiant: & quòd mundus odio prosequitur, ipsi diligant, & amplectantur. Hæc certè non valent intelligere sapiẽtes mundi: sed solum hi, qui se omnia sua Christo emanciparunt.

¶ Sed cur non dixisti, ò mundi Redẽptor. Abscondisti has operas, hoc lumen, hoc thesaurum, hanc sapientiam, vel salutem? Responsum credo esse, nã hęc gaudia, & bona spiritualia (quæ Deus sapiẽtibus abscondit, & reuelat paruulis) nullatenus humana lingua possunt explicari. Silentium enim eorum laus est. Diuina certè humano eloquio non possunt enarrari. Et sic Esaias plenus diuinis secretis dixit. Secretum meum mihi, secretum meum mihi. Et Paulus raptus vsque in tertium cœlum, dicit se ea vidisse, quæ non licet homini loqui. Nam si in Ecclesia esset globus æquali quantitate cum ipsa Ecclesia, quomodo per Ecclesię ianuã globus posset exire? ita nimirum non potuerunt exprimi, nec exire gaudia spiritualia animę per ianuam sic minimam, vt est corporis os. Regina Sabba audiens sapientiam Salomonis non habuit vltra spiritum. Quantò magis sapientia diuina faciet obmutescere? Sunt adeò plura Dei mirabilia, vt laudabilius sit de eis tacere, quàm aliquid dicere: ne fortè cùm incepisse putaueris, nihil dixisse recorderis. Sic dominus dixit Nicodemo. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret. Hæc particula, sic, magnam vim, & emphasim habet. Sic dilexit, & quantum dilexit? Nemo est, qui inueniat tantum, huic quanto. Certè immensum pelagus amoris infiniti, quo nos Deus prosequitur, tantũ illa particula, sic, clausit, & quãtitatem huius amoris non ausus est dicere:

Esa 24.
2. Cor.
24.
3. Re. 10
Ioan.

re: nam hic amori ineffabilis est, & omne humanum os lingua obmutescit in eius narratione. Idẽ fecit Paulus agẽs de Christi passione cùm dixit. Considerate eum, qui talem pro nobis sustinuit contradictionem. Nonne Paule de his aliqua enarrabis? vel vapulationem, vel clauos, vel coronam, vel crucem? non, nisi eum, qui talem. Hæc adeò sunt magna, vt sentiri queant: non verò explicari.

¶Igitur quis fari poterit, animę nostrę gaudium, cùm Deus dulcedines, & suauitatem immittit? itaque in hoc pronomine, hæc includit Christus suæ sapientiæ infinitos thesauros, quos istis paruulis, & humilibus reuelat. Nullo nomine hi thesauri, & hæc sapientia includi potuerunt: ineffabilia, & inenarrabilia sunt hæc mysteria. Hę sunt dulcedines, & consolationes spiritus supernæ, quas mundus neque attingit, nec intelligit: quęque sapientibus, & prudentibus mundi absconduntur, & reuelantur paruulis, & humilibus. Sed cur non dedit Deus prius gratiam, vt impii vitarent peccata, vt postea non absconderetur eis hec diuina sapientia? [Etiã pater quoniã sic fuit placitũ ante te.] Voluntas Dei fuit. Acsi diceret, Hęc excecatio impiorum non minus decuit ad tuã iustitiam. q̃ piorum illuminatio, ad tuã misericordiam. Qm̃ sic placuit ante Deũ. Non est volentis neq; currentis, sed miserentis est Dei. Pharao, & Nabuchodonosor vterque reges fuere, & Dei populum persequuti sunt: at Pharao damnatur, Nabuchodonosor verò salutem consequutus est. Cur hoc? Quoniam sic placitum fuit ante Deum. De Nabuchodonosore, q̃ fuerit saluus expresse asserit Augustinus. O homo tu quis es, qui respondeas Deo? Nonne potestatem habet figulus, ex luto aliud vas in honorem conficere: aliud verò in contumeliam? Nonne potestatem quã habet figulus supra vasa, habebit etiam Deus super creaturas? Poterit ne vas etiam si linguam habeat, dicere figulo cur sic me fecisti. Ideò ait Augustinus, q̃ quamuis Deus creasset Angelum in gehennæ flammis non faceret ei iniuriam. Ideoque quod vnus sit vas contumeliæ, & indignationis in interitum, & alius honoris: nulla potest assignari rõ, nisi quia hæc fuit diuina voluntas. Voluntas enim Dei cùm sit prima causa oĩum entium, causam non habet. Nec irrationalis aut iniusta esse potest: cùm essentialiter sit iustitia infinita. Omnia quippe opera, quæ sunt in hoc mundo, siue sint naturalia, siue voluntaria, siue meritoria habent vnicam duntaxat causam, scilicet beneplacitum diuinæ voluntatis: & licet aliæ causæ assignentur, tamen omnes sunt instrumenta es, & intermediæ, & quasi dispositiuæ. Principalis autem causam omnium est voluntas Dei, demptis culpis peccatorum, de quibus actus est à Deo, culpa verò à peccatore. Omnia opera huius vitæ vel sint voluntaria, vel naturalia, vel moralia, vel artificialia, omnia ad vnam præcipuam causam reducuntur, quę quidem mouet, & influit in reliquas alias, vt suos effectus operentur: quas verò addunt Philosophi sunt naturales causæ, & dispositiuæ: Ita quòd si aliquis interrogaret. Quare factum est hoc? optimè quidem responderetur. Quia sic fuit placitum ante Deum: quia Deus voluit, quia hæc fuit eius voluntas. Veluti si aliquem interrogares, quæ sit causa totius motus horologii, deuenires certè in voluntatem artificis, vel in eius, qui ipsum regit. Ita de causis rerum interroganti deueniendum est in Dei voluntatem, & beneplacitum, & ibi quæstio cessabit. Veluti si aliquis quæreret: cur est fames? quia pane indigemus. Et quare non est panis? quia non germinauit terra, Et quare non germinauit? Quia terra arescebat. Quare arescebat? quia non erat pluuia. Et quare non pluit? quia vapores à terra in altum non ascenderunt. Et quare non ascenderunt? Quia dominabatur planeta natura siccus. Et quare planeta ille est siccus? Quia Deus illi virtutem talẽ communicauit. Et quare Deus tribuit illi talem proprietatem? Quia sic placitum fuit ante Deum. Et quare sic fuit placitum ante Deum? hæc certè iam non est quæstio nec interrogatio: sed mera insania, & stultia: sic adeo vt qui talia interrogaret, Eleboro veniret curandus, & Anticeras, nauigaturus. Itaque vltra non est procedendum. Nam cum in Dei voluntatem perueneris,

Aug. li. de prædes. & gratia. cap. 15. Rom. 9. Aug. de prædes. & gratia. c. 15. tom. 7. August.

hic iam finiuntur quæstiones: & omnes Philosophi pedes consistunt: Quis mouit lapidem? baculus: Et quis baculus? manus. Et sic deinceps, perueniens in Dei voluntatem. Sic philosophādū est tam in naturalibus quàm in artificialibus. Omniū rerum huius vitæ est causa Dei voluptas: & idem est de operibus meritoriis. Quia non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Nam si velis interrogare. Cur ille fuit sanctitate præclarus: nam hæc fuit voluntas Dei. Hęc enim ratio intellectui satisfacit. Si aliquis verò vltra progrederetur interrogans, Cur sic fuit Deo placitum? Talis certè esset friuola, & ridicula quæstio: nam vltra vltimum gradum, iam nō est alius in quem possis deuenire: Sic egregius psaltes. Eduxit me in latitudinem dominus: quoniam voluit. Quia sic placuit, quoniam hæc fuit eius voluntas. Sancti verò quicquid accidit, omne Dei placito tribuunt, & in hoc duo sunt. Alterū vt homo non possit errare, alterum verò quod Deus honoratur, & magnificatur. Hoc clariùs nobis ostendit patiētissimus Iob: qui cùm rem, gregem, & filios amisisset dixit, Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est.

Aug. li. 1. de Ge. contra Manic. cap. 2.

2. Co. 3.

Psal. 17.

Iob. 1.

¶ In nostram vero eruditionem admonet locus iste, vt subiiciamus intellectum nostrum diuinę voluntati, & iudiciorum Dei ne simus examinatores. Quare hunc humiliet, illum verò exaltet, noli inuestigare: si nolis in errorem incidere. satis sit tibi scire, sic placitum esse coram eo. Verè iudicia Dei abyssus multa. Vnde Paulus. O altitudo diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei: quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Sic ex Bethsamis percussit dominus septuaginta viros, quinquaginta millia de plebe, eò quòd vidissent arcam Dei. Non illam irreuerenter acceperunt, sed potius sacrificiis, & oblationibus honorarunt, quia verò nimia curiositate eam scrutati sunt, vehementer in illos Deus animaduertit. Abhorret Deus, vt sua secreta, & mysteria scrutemur: & quòd nimis solliciti simus suorum operum, & voluntatis. Sed obiicies fortasse. Quomodo si hæc iudicia Dei inenarrabilia, & inscrutabilia sunt: ait Dauid, in labiis meis pronunciaui omnia iudicia oris tui? Vide quod aliud est (vt inquit Ambrosius) iudicia Dei, & aliud iudicia oris Dei (vt diximus) inenarrabilia sunt: sed iudicia oris Dei sunt illa quę annuntiauit, & quę per os Prophetarum loquutus est. Narrabilia sunt, quia prophetę ea dixerunt, quæ os domini erant, Os domini erat ille, cui dicitur, clama ne cesses, Et ille ait, Quid clamabo? Et inspiratum est vt diceret, Omnis caro fenum. Ideoque absolutè non dixit egregius psaltes, quod pronuntiauerit omnia iudicia Dei, sed iudicia oris eius. ¶ Nō ergo discutiamus opera Dei, sed simpliciter illi obediamus: eius voluntatē facientes in omnibus quæ nobis pręcipit, sicut Christus qui ait, Sic placitum fuit ante te. Et ita in laboribus nostris, quandoquidem ab eius diuina manu proueniunt, humiliemur coram eo. Sic Heli reprehensus, dixit, Dominus est, ꝙ bonū est in oculis suis faciat: & ideo saluus fuit. Mirabile huius rei exemplum se ostendit Isaac, qui cum (vt Iosephus ait) iam esset viginti quinq; annorum ætate, vel saltem erat adultus, quandoquidē ligna humeris ferebat in sacrificium, poterat patri resistere, quandoquidem fortior eo erat: cum iam esset senio confectus, nihilominus cum Abraham ei declarasset illud à voluntate Dei prouenire, humiliter obediuit Deo, & se in sacrificium Deo iucundum, & gratum exhibuit. Nūc vero quis in minima infirmitate, vel minimo labore Deo subiicitur? Quando arbori non adeò bonæ aliquod virgultum inserunt, fructus bonus producitur: sic, & nos etiā si arbores malæ, siccæ, & aridæ simus, si Dei voluntati nostram adiunxerimus, erimus vtiq; vtiles, & commodi: per hanc enim efficimur regni Dei ciues, & participes, & in animis nostris æternæ vitæ thesauros producimus. Obediamus igitur Deo, & conformes simus eius voluntati, & muniamus nos scuto patientię, in omni tempore dicentes, Gratias tibi ago domine: quoniam sic placitum fuit ante te. Sed vltra progrediamur. [Omnia mihi tradita sunt à patre meo.] Consequenter ostendit Christus, quòd sit ipse mediū huius electionis quod vnus vocetur, & alius

Psa. 35.

Ro. 11.

1. Re. 6.

Am. ser. 2. in ps. 118.

Esa. 40.

1. Reg. 3

Gen. 22

Iosi. li. 1. anti. ca. 12.

alius non: quòd vnis abscondantur hæc diuina mysteria, & alijs reuelentur, à voluntate Dei prouenit: Sed ostendit Christus ꝙ ipse sit medium huius vocationis, quia licet à patre dependeant omnia tanquam ab origine, tamen per ipsum Christum sunt omnia: ideoque ipsi data est potestas, & hac ratione inquit, Omnia tradita sunt mihi à patre meo. Hoc est, ego possum vocare quoscunq; voluero sicut pater, quia omnium habeo potestatem sicut ipse: sed solùm in hoc differt, quia potestas patris est à se, quia eam à nullo accepit: ego aũt habeo eam ab ipso, quia omnia quæ habeo tradita sunt mihi ab ipso, inquit. tum Deus tradita sunt Christo omnia: non quidem creaturæ, quia ista non traduntur ei. quia per ipsum factæ sunt. Sed tradita sunt omnia: hoc est, oẽs perfectiones Patris, quia cùm sit eadem substantia numero patris, & filii, & idem esse, est eadem potestas, & bonitas, sapientia, æternitas, & cætera attributa, quia impossibile est, eos differre in aliquo absoluto, quin sint duo dii. Sed cùm sit tantũ vnus Deus, nulla est perfectio patris, quin eadem nu-
Ioã. 16. mero sit in filio. Sic ait ipse per Ioannem, omnia quæ habet Pater mea sunt, quia substantia vnius est substantia alterius: quidquid habet pater, habet filius, & subdit de Spiritu sancto dicens, Quia de meo accipiet. Accipit Spiritus sanctus esse à Christo, in quantum Deus est. sed si Christus accipiatur in quantum homo, omnia dedit ei Pater, scilicet creaturas, quæ sunt extra Deum, & non ipsam substãtiam Patris, quia ista maior est Christo, in quantũ
Ioã. 13. homo. Sic Ioannes ait. Omnia dedit ei Pater in manus, Hoc est, in potestate sua, Quæ enim traduntur in manus alicuius, sunt ea, quæ ipse facere potest: cum manus sit organum operationum. Sed cum nihil sit nisi creatura, solæ creaturæ dicuntur ei traditæ in manus: quę quidem Christo homini traditæ sunt quantum ad autoritatem in instanti conceptionis, quia per id quod fuit humanitas coniuncta verbo, habet maiorem perfectionem quam omnes creaturæ simul, sed quantum ad potestatem tradita sunt ei omnia in resur-
Mat. 28. rectione, vt ipse dixit discipulis, cum apparuit eis post suam resurrectionem. Tradita est mihi omnis potestas, in cœlo, & in terra. Quantum autem ad effectum tradentur omnia Christo homini in die iudicii: quia tunc omnia erunt subiecta pedibus eius: & manebunt in eternum sicut ipse voluerit, & ideo tunc Christus dicetur regnare, & dare regnum Deo patri. Igitur si omnia tradita sunt Christo, bene sequitur (vt pulchrę disserit Diuus Augustinus) quòd qui Christum habet, omnia habet: & ꝙ alius nihil habet. Quid ergo vos mundi amatores quæritis diuitias, & honores, vbi eas inuenire nõ potestis? quęrite dominũ, & replebitur anima vestra. Bene Dauit in Psalmo loquitur dicens,
Dominus regit me, & nihil mihi deerit. Psa. 22.
Quid deficit ei, qui Christum habet? cum sit Christus summum bonum, qui illũ habet omnia bona habet. Si cupis pacem, ipse est pax nostra faciens ex vtraq; vnum. Ephe. 2.
Si diuitias, & honores ambis, vnde tibi has comparare poteris, nisi è proprio deposcere fonte qui Christus est, in quo sunt oẽs thesauri sapiẽtiæ, & sciẽtię Dei? sic adeò diues erat Paulus, & potens habens Christum, vt in hæc verba proruperit. Omnia possum in eo, qui me confortat. Nam si tristis incedis, & nullo gaudio cor tuũ exultat, id certè euenit, quia Christum non habes: & procul eum habitas. Si Christum Phili. 4.
socium haberes, nemo aduersus te præualeret: & consolationis fontem possideres, ex qua dulcedinem, & suauitatem posses exhaurire: quia vt Augustinus ait, Tenebis eum per quem facta sunt omnia, & cũ ipso omnia possidebis. Et sicut qui Christum habet, possidet cũ illo omnia: ita qui Christum non habet, plenus est miseriis, & necessitatibus. Vnde Dauid in psalmo. De necessitatibus meis erue me. Diues, & potens erat Dauid, & non quærebat terrena aliqua, sed animæ interiorem necessitatem videbat. Et Tobias sanctus, Habebimus multa bona, si timuerimus Deum. Et alibi Dauid. Quid volui in cœlo, & quid aliud volui super terram præter te? Omnia vtiq; necessitas, & pauperies sunt animæ nostræ, quando Deus ei non inhabitat. Stercora terræ quęrunt homines solliciti, & diligentes, & id non sine magnis laboribus, cum tranquille, & quietè paradisi flores sibi possint comparare. Deum

Ser. 54. de verbis dñi in Ioã. in fine.
Psa. 24.
Tob. 4.
Psa. 72.

igitur

agitur nobiscum habeamus, & omnibus bonis affluemus: quandoquidem adeò bonus, misericors, & benignus est, quod cũ eam potentiam, & maiestatem habeat, vt dicat, omnia tradita sunt mihi à Patre meo, statim nos inuitat, & ad se allicit, dicens, Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, vt Matthæus scribit. Mat. 11.

¶ Attende etiam, & considera liberalitatem, & bonitatem Dei: siquidẽ in Christi manus omnia constituit. Nobiles nanque, magnantes, & principes huius mundi etiam si liberales, & magnifici sint, præfectum tamen domus, qui rem familiarẽ, & dona in pauperes, & domesticos distribuit, auarum habent: vt etiam si ipsi vt domini rem veline distribuere, & dignos beneficiis, & donis cumulare: ipsi perfecti manus comprimant, & contrahant. Dominus tamen perfectum, & distributorem adeò liberalem habet, in cuius potestatem, & manus omnia tradidit, vt ipse distribuat. Pater dedit ei omnia in manus. Ioã. 13. Et quæ obsecro sunt istæ manus? Manus perforatæ, manus apertę, & extentæ. Latroni nanque qui vt sui recordaretur petebat, plus petito promisit, & cœlum tribuit. Ingens consolatio omnibus peccatoribus esse deberet: propterea quòd Christum habeant liberalem largitorem, & datorem donorum, & gratiæ Dei. Ne obsecro pigri, & ignaui simus in petendo, vt nostrorum peccatorum misereatur: quandoquidem ipse in parcendo liberalibus manibus remittit. ¶ Postremo hic est obseruandum, quòd his verbis Christus cùm prædicaret, vt ad se omnes venirent, ostendit magnitudinem, autoritatem, potentiam, & diuitias sui ipsius: ne vocationem contemnerent, cum ipsum dominum viderent pauperem, & humilem. Si Rex iter faceret, sine equo, sine apparatu regio, sed tanquam aliquis seruus, & minister, & in itinere obuiam fieret potenti alicui siue magnati, tuncque rex ei dixisset, vellet ne domi suæ personam villici aut perfecti sustinere: tunc certè ille nobilis, & potens Regem irrideret, & insanum iudicaret. At verò si Rex se illi ostenderet, quis esset diceret procul dubio beneficium oblatum acceptaret. Ita Christus cùm in Capharnaum prædicaret, & vocaret multos, vt ad se venirent, dicens, venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos: quia verò aliquis poterat obiicere. Qui fieri potest vt nos reficias, & ditare possis, cum pauper, & humilis sis? ne aduocationem gentes contemnerent (cùm ipse Rex gloriæ expoliatus esset) ideò se manifestat inquiens, Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Filius sum Dei, Rex, & Princeps cœli, diues, & potens: qui vestris potero subuenire miseriis, & pauperiem subleuare. Sed iterum posset aliquis instare. Vnde tu hanc habes potestatem: cùm sis homo similis nobis? ad hoc respondet dicens. [Et nemo scit quis sit filius nisi pater, & quis sit pater nisi filius, & cui voluerit filius reuelare.] Pater est à quo ista proueniunt, & nemo nouit patrem nisi filius, scilicet Christus ipse, qui filius Dei est. Quantum enim Deus cognoscibilis est, non potest à creatura cognosci, cum sit obiectum infinitum. Spiritus sanctus tamen non excluditur ab hac cognitione, sicut neque quando Christus dixit loquens de vltimo iudicio. De die illa nemo scit, neque Angeli eius, sed solus pater. Mat. 24. Non excluditur ibi Spiritus sanctus, quia dictio exclusiua in diuinis addita vni personæ respectu termini essentia is non excludit aliam, quia essentialia sunt eadem numero tribus personis. Quapropter quidquid prædicatur de vna persona, prędicatur de tribus: propter inseparabilitatem, & consubstãtialitatem trium personarum. Sed per hoc, quod dicitur nemo, excluditur quod libet suppositum creatum. Vnde idem est dicere. Nemo nouit nisi pater, sicut dicere. Nemo nouit nisi Deus: cum isti sint termini essentiales, cùm sint communes tribus personis: diuinæ enim personæ cognoscunt sese, quantum cognoscibiles sunt. Et isto modo loquitur Christus, quod nemo nouit filium nisi pater, neque patrem nouit nisi filius: nos verò isto modo non possumus illum cognoscere quanuis illum aliqualiter in hac vita cognoscere possimus per naturalem rationem. Et quia ratio naturalis à Deo collata est, ideo illa cognitio quæ de Deo per naturalem

rãlem rationem habetur: aliquando reuelatio appellatur: iuxta illud Pauli. Inuisibilia Dei à creatura mundi per ea, quę
Rom. 1. facta sunt intellecta conspiciuntur. sempiterna quoque eius virtus, & diuinitas. Sed per naturalem rationem nemo Philosophorum cognouit aliquam diuinam personam secundum proprietatem personalem: nec Sanctissimam Trinitatem. Sed est alia reuelatio diuinior, & altior: qua (Deo reuelante) cognoscimus eum per fidem. Perfectissima autem cognitio, quæ de Deo potest haberi in hac via est per meram, & puram negationem: ita vt vniamur Deo tanquam enti incomprehensibili, & prorsus ignoto quantum ad quid est. In eo autem, quòd dicit, quod reuelat cui vult, ostendit, quòd fi-
Eph. 2. des est donum Dei iuxta Pauli sententiã,
Gal. 1. Cui vult se reuelat, & manifestat dominus. Ideò Paulus ait, Cum autem placuit ei, qui me segregauit ab vtero matris meæ, & vocauit per gratiam suam, vt reuelaret filium suum in me. Magnum quidem beneficium Christicola à Deo accepit, cui reuelauit filium suum: quandoquidem eũ iam cognoscit, & scit, quis sit.

¶ Sed aduerte, & vigila ne in vtranuis autem dormias, quia non sufficit tantum cognoscere. Angeli quippe cognouerunt eum in cœlo, & propter suam superbiam ceciderunt dæmones facti. Non satis est, vt eum cognoscas: sed vt dili-
Ezec. 1. gas. Illa sancta quatuor animalia erant plena oculis, quia plena erant cognitione diuina: sed vide quid scriptura dicat: Coram facie sua ambulabant. Sic non sufficit, vt Deum cognoscas, sed oportet, quòd ambules coram facie: hoc est, vt viuas secundum id quod intelligis, Deum semper coram oculis ferens, & in eius mandatis diligenter ambulans. virtu-
Psal. 83. tem virtuti copulans, vt videas Deum deorum in Sion in bonis operibus exercens, & excolens, vt sanctè, & immaculatè viuas. Vult Deus cognosci: sed magis cupit amari, & timeri. Ex sexcentis
Num. 1 millibus, qui ex Aegypto egressi sunt,
Nu. 14. qui Deum cognoscebant, omnes in deserto perierunt exceptis duobus: quia non omnes diligendo Deum sequebantur. Sed hæc de hac re iam dicta suffi-

ciant: nunc iam Lucam audiamus. [Et cõuersus ad discipulos suos dixit.] Conuertit se ad discipulos, vt eos reddat attẽtos: quia cum ipsis de eorum beatitudine, & fœlicitate loqui volebat. Quia in superioribus dixerat patrem cœlestem authorem esse beneficii collati: ostendit etiam se huius collationis mediatorem esse. Præterea, quia dixerat dominus alloquens Patrem, quod sacramenta, & mysteria, quæ superbis absconderat, reuelauerat paruulis: nunc ostendit qui sint illi paruuli, scilicet discipuli, & sequaces eorum. neq; est contemnenda illa reuelatio, quæ beatos fecit. Ait ergo. [Beati oculi, qui vident, q̃ vos videtis.] Hæc beata visio discipulorũ Christi non intelligenda est de sola corporali visione: nam sic beati essent Pharisæi, & crucifixores, qui illum corporaliter viderũt. Neque de visione solum modo secũdum fidem: quia isto modo Patriarchę, & Prophetæ Christum viderunt, quia crediderunt in eum, & tamen non dicuntur beati, cum Christus hic assignet differentiam, dicens, Multi Reges, & Prophetę voluerunt videre, quæ vos videtis, & nõ viderunt. Ideò intelligitur de vtraque visione simul: scilicet quòd Christũ corporaliter viderunt, & etiam crediderunt, quòd esset filius Dei. Erat enim quędam beatitudo videre hominum illum quem sciebant verum Deum esse: in quo omne bonum nostrũ positum esse agnosceremus. Non erant autem beati illa beatitudine, quæ est in patria: sed alia quadam quæ alterius speciem præsefert, & quæ superat omne gaudium huius vitæ. Præterea, nõ beati isto modo cẽsendi sunt illi, qui Christum vident, & credunt: & charitatem non habent. Quidam enim (vt Paulus ait) Deum cognouerunt, & quia illum non glorificauerunt diligendo euanuerunt in cogitationibus suis. Quemad- Rom. 1.
modum excusorium ferramentum etiã si silicem fortiter collidat, nisi illi diligentissimè fomitem, in quo suscipiat admoueris, nullum omnino ex ea industria, & labore fructum assequutus eris: ita illi Philosopi, de quibus loquitur Paulus, quamuis ingenii acie veluti quodam excusorio ferramento, præclarissimum illum, & egregium silicem Deum

assiduè ferierint, & ex ea mutua collisione splendidissimę scintillæ emicuerint eorum nimirum circa huius nobilissimæ substantiæ attributa cognitio mirabilis fuit: illorum tamen animis affectu voluntatis, quo hic cœlestis ignis accendi debuisset prorsus destitutis, in densissimis errorũ tenebris lapsi sunt. Ideo dixit Paulus, quòd obscuratum est insipiens cor illorum: quia Dei gratiam non acceperunt, vt eum diligerent. Vt nauclerus sine claritate solis sinę lunę non potest portum capere: ita homo lumine gratiæ destitutus non potest gloriæ portum cõtingere. Existimat se anchoram in locum tutum iecisse, cum in scopulũ iecerit, vbi nulla prorsus est salutis spes. Sic Philosophi errauerunt putantes se esse sapientes, stulti facti sunt: quia cùm Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, nec eum dilexerunt. Ideo gratia Dei destituti cæci facti sunt, & euanuerunt in cogitationibus suis. At Apostoli omnia hæc habuerunt: quia cùm Christo corporalibus oculis cernerent, eius diuinitatem credebant, atque illum diligebant. Et nos etiam licet Christum corporalibus oculis non videamus sicut illi sancti Apostoli, tamẽ, & nos beati sumus beatitudine hac de qua Christus hic nunc loquitur, si credentes in eum dilexerimus illum, sicut ipse Saluator testatur dicens, Beati qui me non viderunt, & crediderunt.

Ioã. 20. ¶ Porrò mentionem facit hic Christus oculorum, vt illis significaret rationem, & intellectum humanum: est enim pars cœlestis in homine. ¶ Possumus etiã per hanc discipulorum visionem, eam cognitionẽ intelligere, quam Apostoli de Christo habebant: quia Christi doctrinam, & mysteria, quæ prædicabant rectè præcellebant ipsi: nam immediatè ante hoc dixerat Christus Patri, id factum esse rectè, & sibi bene visum fuisse, vt ea quæ prædicabat sapientibus, & prudentibus absconderentur: paruulis verò, & humilibus essent manifesta. Conuertens autem sermonem ad discipulos ait, beati oculi qui vident quæ vos videtis. Ac si diceret, Beati oculi vestri ò discipuli mei, qui vident, hoc est qui intelligunt, quæ vos videtis. Apostoli enim quantumuis inscii, & ignari melius tamen intelligebant, quàm omnes sapientes huius mundi: fides quippe cum charitate coniuncta ita claros efficit oculos, vt qui eam habet potest apertè, & clarè, quod nemo infidelium cognoscere, & intelligere. Sic Heliseus sanctos Angelos videbat adstantes iuxta illum, quod nemo alius videbat. Et Stephanus videbat cœlos apertos, & Iesum stantem à dextris virtutis Dei: quod nemo videre poterat. Igitur Apostoli non solùm oculis corporeis Christum viderunt, sed viua fide: & non solùm auribus corporeis Christum audierunt, sed corde etiam, & intelligebant, atque ideo beati. Non inquam beati, quia diuites, fortes, aut potentes essent (hæc enim beatitudo carnalis est) sed quia Christum mentis oculis cernere meruerunt. Mundus illos iudicabat beatos, qui magnis opibus fruebantur qui aliis imperabant, qui diuite quadam mundi suppellectile affluebant. Sic Dauid in psalmo, Promptuaria eorum plena, & oues eorum fœtosæ, filiæ eius compositæ ad similitudinem templi, &c. beatum dixerunt eum, cui hæc sunt. Sed longè aliter Christus qui beatos iudicat eos, qui oculis fidei illum intuentur, & diligunt. Quanuis immensis diuitiarum cumulis te ipsum ditaueris, hæc omnia nequaquam sunt verba bona veræque diuitiæ: sed speciem solam, & vmbram bonorum figunt. Et è contra, quantumuis pauperes & egeni sancti Apostoli erant, tamen Christus vocat eos diuites, & beatos, indicans eos veras diuitias habere. Vnde obsecro sibi has compararunt? Ex fide cum charitate coniuncta. Mecum sunt (inquit sapientia) diuitiæ, & gloria, opes, & iustitia. Dauid, Tua domine potentia, & gloria, cuncta quæ in cœlo sunt, & in terra tua sunt.

4.Re.16 Act 7. Psa.143 Prou.8 1.Pa.29

¶ Restat igitur obsecrare ne Dei beneficiis simus ingrati: quandoquidem nobis etiam dicitur, quod sanctis Apostolis vos Beati oculi, qui uident quæ uidetis. Accepimus nos præ aliis hominibus tales, oculos, quibus ea uidemus, & intuemur, quæ nulla humana ratio indagare nec intelligere poterat, quæ etiam nullus ex potentibus mundi cognouit: eas aures, quæ talia audiunt, quę ab initio 1.Co.2

tio mundi absconsa sunt, sicut Paulus Ephesiis ait. Et quæ illa sint, audi. Primò videmus, & audimus in nostro Euangelio omnes Christiani, peccatum primorum parentum, propter quod omnes nati sumus filii iræ, per Christi mortem iam abolitum, & sublatum esse. & iam Christum nobis se reconciliasse, Secundò Deum factum esse patrem nostrum, cui quilibet quantumuis paruulus audet dicere. Pater noster, qui es in cœlis. Tertiò Christum videmus fratrem nostrum: & sic ipse ad Magdalenam ait, Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum, &c. Vade, & dic fratribus meis. Quartò Christum videmus Pontificem nostrum, & aduocatum apud patrem: ideo enim per proprium sanguinem introiuit in sancta, vt ibi appareat in conspectu Dei pro nobis. Quintò videmus, & audimus, quòd cœlum nobis pateat. Nolite (inquit Christus) timere pusillus grex: quia complacuit patri vestro dare regnum. Nonne vides hæc quàm magna sint? Non fecit profectò taliter omni nationi. Quo maiora accipimus, tanto plus gratitudinis à nobis exigitur, & si velis audire, quanta & quam magna hæc sint, audi sequentia, [Dico enim vobis quòd multi Prophetę, & Reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt. & audire quæ auditis: & non audierunt.] Sed dicet aliquis, Cùm constet Deum patribus fuisse loquutum, & ab eis visum, quid sibi vult: quod hic dicitur, Multi Prophetæ, & Reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt? nam Abraham multoties Deum apparentem vidit: & tandem in trium Angelorum personis hospitio recepit. Moses quoque scriptura teste, cum Deo solitus erat loqui facie ad faciem: sicut loquitur homo cum amico suo. Et Esaias vidisse se dicit dominum sedentem super solium excelsum. Sic etiam Michæas, multique alii Prophetæ verissimè sibi Deum apparuisse confirmant. Vnde & videntes sunt appellati: & ferè tota scriptura patres antiquos Deum vidisse demonstrat. Si ergo sancti patres, & Prophetæ Deum viderunt, (vt scriptura testatur) quid est quòd Dominus dicit, Voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt? sed vt iam dictum est, aliud est videre per imaginem, & aliud per speciem. Viderunt quidem sancti præmemorati Deum omnipotentem: sed per speculum, & imagines in subiecta creatura. Omnes enim manifestationes, quæ ad patres veteris testamenti factæ sunt per inferiores Deo creaturas, inest per Angelos factæ sunt. Si enim in se ipso absque vllis imaginibus Deum sancti viderunt, sicuti est, quid est, quod Moses qui cum domino (vt iam dictum est) facie ad faciem loquebatur, obsecrabat dicens, Si inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi te ipsum manifestè vt videā? Quem manifestè videre cupiebat, vtique vsque ad illud tempus per imagines, & figuras se vidisse declarabat. Vnde, & beatus Stephanus de ipso dicit, Ecce video cœlos apertos, & Iesum stantem à dextris virtutis dei. Hic est Moses, qui cum Angelo loquebatur: qui apparuit ei in rubo. Porrò longè aliter sancti Apostoli dominum videre meruerunt: quia ipsum præsentem habebant: & ei conuictu familiarissimo adhærentes, quidquid cognoscere voluissent, non per speculum aut ænigmata, non per Angelos aut alias visionum species, sed ipsum dominum interrogantes discebant: vnde omnibus sanctis iam præteritis, priuilegio beatitudinis præferuntur. Nam illi, qui in veteri testamento Deum vidisse narrantur iuxta fidem defuncti sunt omnes, non acceptis repromissionibus: sed à longè eas aspicientes, & salutantes.

¶ Sciendum præterea per incrementa temporum cognitionem Dei, in hominibus creuisset. Apparuit dominus Abraham: sed longè postmodum Mosi, dicit. Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob: & nomen meum, Adonai, non indicaui eis. Quibus verbis Moses, plus aliquid de Deo vidisse, quam præcedentes patres ostenditur. Beatus etiam Dauid multis postea temporibus natus dicit manifestè, super senes intellexi. Quod est dicere, Præ cunctis qui ante me fuerunt Patriarchis, & Prophetis sublimius aliquid de Dei maiestate cognoui. Verùm præ omnibus illis clarius, & excellentius illuminati sunt

Marginal notes: Ephe.2. Mat.6. Ioá.20. Hebr.9. Luc.12. Psa.147 Luc.10. Gen.17 Exo.32. Esai. 6. 2.Re.22 1.Reg.9 Exo.33 Act.7. Exod.3 Heb.12 Gen.17 Exod.3 Ps.118.

ti sunt Apostoli:qui ab ipsa, & per ipsam Dei sapientiam eruditi,cuncta,quæ de cælestibus, & diuinis humana poterat ferre
Mat.15. capacitas, plenissimè cognouerunt. At Pharisæi non sic viderunt Christum,quoniam mentem eorum malitia excæcauit, & oculos habebant infirmos. Nos verò si beati esse volumus, & Christum videre in
Cant.1. cœlo, simplicioribus oculis eum in hac vita intueamur.Vnde in canticis, Oculi tui columbarum: columba caret felle, & simplices habet oculos. Tales opus est, nos habeamus, quia talibus Deus videtur, & hi soli sunt beati. At verò quia in oculis hominum est malitia, fictio, & paruum iudicium, nihil vident, quod in malam partem non retorqueant: de proxmorum vi
Luc.6. ta prauè iudicantes. Hyppocrita trabem quæ est in oculo tuo non vides, &c. Sed de hoc capite sexto latiùs dicemus. ¶Ad nostram verò eruditionem alia duo hic obseruanda sunt.Primum est, quàm parū valeat coram oculis Dei, vel regem esse, vel prophetam, vel principem, magnatē, diuitem,aut potentem:qui oculos coniicit in pauperes piscatores, contemptos, & abiectos iudicio mundi, & hos in amplissimam dignitatem, & honores eleuat:
1.Co.1. potentes verò deiicit, & contēnit. Vnde Paulus, Ignoblia mundi, & ea quæ non sunt destrueret: vt non glorietur omnis caro in conspectu eius. Ex hoc facilè erit discere, quàm vanum sit, hominem gloriari,in regnis,dignitatibus, & officiis in maiorum stemmatis, & sanguine: quandoquidem hæc omnia nullius valoris, & momenti sunt apud Deum, sed quæ ipse fueris operatus. Et si hoc clariùs cognoscere desideratis, quid nobilius in homine Christiano esse potest, quàm quòd sit filius Dei? certè si omnia alia cum istis cōferantur, nulla sunt:nam si filii, hæredes
Gal.1. erimus regni cœlorum. Sed attendite,
Psal.81. quàm parum prosit hæc nobilitas,nisi reliquis virtutibus, quæ ad filium Dei pertinent,adiungatur. Ego dixi dii estis, & filii excelsi omnes: vos autem sicut homines moriemini, & sicut vnus de principibus cadetis. Primò declarat hominis dignitatem in eo, quòd est filius Dei: secundò ostendit, quòd nihil hæc dignitas prosit, si vt homines moriemur. Quid est sicut homines moriemini? totum, quod estis absorbet mors: nam si sicut homines vixeritis, sicut homines moriemini, & ibi omnis valor, & dignitas vestra sistet. Nō moriemini sicut filii Dei excelsi,quos adeò diuinior, & fœlicior vita expectat. Et sicut princeps in bello,qui licèt magno sit stipatus exercitu, lucidis, & splendētibus armis etiam cadit: sic & vos cadetis. Ecce ergo quomodo eiicientur filii Dei excelsi,nisi vt tales, & talis patris filii venerint. Sed si cupias istam rem mirabiliorem efficere. Magnum est esse filios adoptiuos Dei, maius filium naturalem,sicut solus Christus erat: sed Christus non vult filius Dei haberi, si opera patris non fecerit,cum ipsemet dicat, Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. Et si omnia hæc, quæ nobilia sunt, & præclara, sine virtute, & sanctis operibus pro nihilo reputantur: quid cogitas apud Deum valebit sanguinis nobilitas, illustris progenies, regale sceptrum, & mundi sublimis dignitas? Omnia hęc Deus nihili pendit, & facit.Et vt certiùs intelligas, quam rationem aut mentionem de his dignitatibus habeat, nihilò clariùs o- Luc.10.
stenditur, quàm vt id quod multi reges, & prophetæ cupierunt videre, paruulis, & humilibus piscatoribus dignum iudicet ostendi, & manifestari. Obseruandum secundo est, quòd si aliqua inuidia te inuaserit, vt sancti Apostoli ea viderint, quæ tu non vidisti, illud attendas, hanc beatitudinem (si tu vis) facillimo negocio posse attingere. Certè beati erant oculi discipulorum, qui Christum in carne videbant: sed maior beatitudo erit videre Christum impassibilem & immortalem in cœlis. Cum hac quippe beatitudine, scilicet cùm Apostoli Christum in carne videbant, poterant, & ipsi damnari, quod Iudę contigit: sed qui Christum viderit in cœlis nequaquam ab illa beatitudine poterit frustrari. Agè ergo, vt hanc beatitudinem consequaris, quàm multi Reges, & Patriarchæ non valuerunt consequi: quandoquidem, id est in tua manu, & potestate, &c. Sequitur. [Et ecce quidam legis peritus surrexit tentans eum, & dicens.] Iste in lege peritus erat, & peritum se iudicabat,

bat, & non quærebat, vt disceret, sed vt tentaret: sicut est mos literatorum superborum. Aduerte quemadmodum legis periti, doctiores & sapientiores sint capitales inimici Christi: & qui priùs eum, & suam doctrinam persequuntur. Nulla est gens tam pestifera, & iniqua, vt literati, qui deprauatam habeat conscientiam: & plus damni in ciuitatem, & populum vnus horum infert, qui iam habet authoritatem, & opinionem, quàm centum alii simplices, & ignorantes, Nam vt sapientibus illis creditur, atque ita populũ peste peius corrumpunt: vt est videre in strage, & damno, quod Lutherus iniquus suo errore causauit. Attendite obsecro & plangite stragem, quam in Ecclesia Dei fecerunt Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus, & alii. Vt ex pharmacopolæ officina, vbi salutaria medicamenta, & pretiosa vnguenta venduntur aliquando exit toxicum, & mortiferum venenum: sic ex hominibus doctis, & scientia excultis, pestifera interdum egreditur doctrina. Multi discunt, vt sciant, non tamen, vt boni efficiantur. Herodes impius scrutabatur scripturas non vt bonus efficeretur, sed vt sciret vbi Christus esset natus, vt interficeret eum. Sic multi dant operam literis, & vehementer insudant, annales reuoluunt, Bartolos, & Iasones, non vt meliorem vitam degant, nec vt studiosi sint: sed vt insontem persequantur, & vt rem pauperi rapiant: vt solet non raro contingere inter iurisconsultos, qui mentem, & sensum textus verum, & germanum noua explicatione distorquent, quo certè non minima rerũ, & pecuniæ quantitatis naufragium patitur. qui quidem doctores suis literis plurimos fallunt, & grauia peccata committunt. Hi sunt illi, qui Herodem conturbauerunt, qui cum possent omnem sententiam, & authoritatem Prophetæ Micheæ explicare, quæ quidem de diuinitate Christi agebat, & de regno eius spirituali, noluerunt: & ita fuerunt in causa, vt Herodes innocentes interficeret. Hos superbos, & non sanæ conscientiæ literatos Christus taxat, dicens, Væ vobis legis peritis, qui tulistis clauem sciétiæ, &c. Ideo Spiritus Sanctus ait Ecclesiæ. Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento. Quis vnquam tale vidit? si dixisset, faciemus tibi murenullas argẽteas auro vermiculatas, hoc non esset mirum, sed murenullas aureas argento vermiculatas minus bene videtur. Bene quidem & præclarè scriptura sancta inquit: nam vasis, & fundamentum est vita recta, & mores sancti: & super hoc autem purissimum charitatis, & amoris Dei venire debet scientia, vt argentum. Ad fundamentum, id quod est fortius, & tenacius requiritur: melius nanque est esse probũ, & studiosum, quàm literatum, & sapientem. Tunc enim scientia, & literæ sunt bonæ, quando virtuti coniunguntur: nã cum ita non fuerit, ab insano, & amente non differt, qui cùm ensem arripit, quem vult interficit, & si libuerit etiã seipsum. Stultus, & demens est literatus sine virtutibus, ensemq; ue euaginatum affert, qui armis literarum, & sua authoritate, & opinione seipsũ, & multos alios destruit. Si vis, vt literis præclarus, & excellens filius tuus euadat, eum prius doceas, quo itinere in cœlum est iturus. Ideo Dauid in psalmo, Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me. Priùs dixit bonitatem, & disciplinam: & posteà scientiam. Super virtutis fundaméto bene literæ sedebunt: nam si tapete, vel gausape mortuum induas, & si plurimis vestimentis oneres nequaquam calefiet, quandoquidem ab intrinseco nullum habet calorem natiuum, qui quidem vitam, & animam sustentat. Sic nimirũ si in tuo corde ignis amoris Dei non ardet: quidquid habueris exterius authoritas, literæ & scientia parum, vel nihil tibi proderunt. Hunc aspice, qui cum legis esset peritus audacior fuit. Et vt in lege doctus Christum vult tentare: & quærit non vt discat, sed vt eum sermone capiat, & arguat, si ad interrogata nõ respondisset. Officium hoc dæmonis est, de quo Euangelium inquit, quòd est tentator. Accedens (inquit Euangelista) tentator. Non vocauit eum dæmonem, sed tentatorem, cùm tentatoris officium haberet, quemadmodum hic. ¶ Duplici ratione eum tẽtabat altera, vt ignarum, & insipientem Christum ostenderet, si rogatis non respon-

Mat. 2. Luc. 11. Can. 2. Ps. 118. Matt. 4.

spondisset, atque ita nomen & fama Christi quam sapientis & literati habebat obscurata esset, sed fama bonorum non ob-
Gen. 1. scuratur. Terra erat aquis operta, sed Deus dixit, Congregentur aquæ in locum vnum, & appareat arida. Sic Deus
Gen.37 vult vt gloria iustorum manifestetur, Venditur Ioseph à fratribus, sed à Deo exal-
Gen.41 tatur. Altera ratio erat, quia interrogabat vt tentaret, non verò quia nesciret. Achab Michæam interrogabat non quia
3.Reg.2 veritatem vellet agnoscere, sed tátum vt interrogaret: sic multi quærunt multa inutilia non vt sciant, sed tantum quærant. Sed quid dicat audiamus. [Magister quid faciendo vitam æterná possidebo.] Audierat Christum loquentem de beatitudine, ideo de medio perueniendi ad beatitudinem quęrit, non ignorans media, quia cum interrogaretur quid in lege scriptum esset, bene respondit, Diliges dominum Deum tuum, &c. Sed interrogauit tentans, volens scire an Christus cognosceret quid esset agendum ad consequendum vitam æternam. Prætereà magistrum illum vocat vt facilius eum deciperet, si incautum inuenisset, amicitiam & beneuolétiam simulans, sicut scorpio ore blanditur, cauda autem pungit. Vnde Da-
Psal. 49 uid in psalmo. Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinabat dolos. Concinare propriè est aptè componere, sic vt fallacia non intelligatur: & verbis compositis malitia non appareat. Ideò concinnat lingua dolos, quando verbis composi-
Deu.22 tis fallaciam simulamus. Iubebat Deus in lege, vt nemo vestem ex lino, & lana texeret, cùm res essent differentes. Illi linum, & lanam texũt qui aliud in ore, aliud in pectore habent. Et his compositis, & fictis duplici facie incedentibus, mundus est repletus, qui coram facie te laudant, à tergo verò te vendunt, & dece-
Eccle.2. ptum semper te tenent. De aliquo malè coram te loquũtur, vt tu in similia verba prorumpas: quę cum non ex ore exciderent, alteri iam dicta & recensita sunt. Væ duplici corde, labiis scelestis, & manibus malefacientibus, & peccatori terram
Mat. 12 ingredienti duabus viis. ¶ Secundò potuit etiam vocare eum magistrũ, vt magistrum irrideret: atque etiam, vt in prætorio Pilati eius regnum irriderent coronam ex sentibus capiti imposuerunt, & in manu pro regali sceptro arúdinem: & genibus flexis regem illum appellabant dicentes. Aue Rex Iudæorum: & in domo Caiphæ Prophetiam irridentes, oculos tegebant, & alapis cędentes ipsum interrogabant, Prophetiza quis est, qui te percussit. Et quemadmodum in passio- Mat. 26
ne regnum & Prophetiam irridebant; nunc verò magisterium & doctrinam, vocantes eum magistrum per irrisionem & ironiam.

¶ Præterea de vita æterna quęrit, quia hæc naturaliter desideratur: nam vita hec fluxa, breuis, & momentanea est. Licet enim longa videatur, breuissima tamen est, habetque internam malitiam, cum nó simul per centum annos viuitur, sed successiuè per breuissima momenta temporis vita discurrit. Nam de vita solum vnũ momentum nobis præsens est, nam alterum fluit vt succedat sequens: idque dũ acquiris, recessit præsens, sicque omnes quasi aqua dilabimur. Sic adeò vt cum externa hora peruenerit, qui centum vi- 2.Re.14
xerit annos, vnum se momentum putet vixisse. Sic Iacob ingressus Aegyptum cum à Pharaone interrogaretur. Quot Gen.47
sunt dies vitæ tuæ? respondit, Dies peregrinationis vitę meæ centum triginta annorum sunt, parui & mali. Paruos dixit annos, quia vno momento omnia includuntur tempora: & malos propter immésos labores, quos secum tanquam inundans flumen vita nostra omni ora desert. Qua propter sicut naturali propensione volatilia volare appetunt, & pisces natare, & reptilia gradi, minimèque in his frustretur natura: ita homines naturaliter appetũt beatitudinem, quam necesse est habere in futuro seculo, cum hic non satietur, nec quiescat. Anima igitur fertur in desiderio libero & naturali & quodam interno appetitu: cui si omnibus spiritibus cœlestibus tribuas frui sine Deo, nequaquam satiabitur, nec beata erit.

¶ Obserua autem quod licet iste, legis doctor dignus sit reprehensione, eo quod Christum aggreditur tentare: attamen in aliquibus laude dignus est.

est. Primò quia non inutiles quęstiones aut friuolas quæsiuit, sed de beatitudine cœlesti. Vtinam omnes nostre loquelę, & conuentus eo tenderent, vt scire possemus, quid requiratur, vt salui simus. Multos videbis, qui de multis impertinentibus sunt soliciti, vt est illud. An Salomon fuerit saluus, An Deus terga habeat, quia dixit Mosi, posteriora mea videbis: pauci autē seculares, vel nulli sunt, qui te interrogent, quid facient, vt vitam æternam consequantur. In alium longè locum suū iactant cogitatum, & quæstionem: nempe, qui fieri possit vt diuitias sibi comparent, & pecunias & thesauros cumulent: quomodo honores & dignitates venari valeant, & quomodo in gratiam & amicitiam Principum & Regum deuenient. Pauci verò sunt, qui viros theologos: & religiosos de sua salute interrogēt: & nō aliunde euenit, nisi quia omnes mentem suam, cogitatum, curas & labores in res caducas & miseras huius vitæ collocent, patriam illam beatam ciuitatem sanctā Hierusalem, ad quam nati fuerunt, obliuioni tradendo. Certè si ob oculos vitam illam haberemus, ad quamdiu noctumq; iter faciamus, aliæ essent curę nostræ, cogitationes, & loquelę.

Exo. 33

¶ Secundo laudandus quia dicit. Quid faciendo: etiam si hic doctor esset malus, non adeo vt hi pessimi Lutherani, qui tatentur, opera nullo modo esse necessaria, ad consequendum vitam ęternam: & solam fidem sufficere. Hic doctor bene intellexit vt in lege peritus, nos non posse regnum Dei consequi, otiosi, ignaui, & pigri: sed nostro labore cura & diligentia. Ideo non dixit, quid credendo, sed quid faciendo. Nam licet electis gloria ex ęterna Dei prędestinatione dimanet: non tamen prouenit nisi ex eorum operibus.
Mat. 25. Ideo in Matthęo legimus, quòd iustis dicit Deus, Venite benedicti, possidete regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Sequitur statim, Esuriui & dedistis mihi manducare: sitiui, &c. Præparatum dixit eis regnum ab ęterno: sed statim addit, quòd fuit ab illis comparatum operibus misericordię & actibus bonis. Aeterna prædestinatio sine nobis est quātum ad principium, quia Deus sine nobis elegit nos, sed non est sine nobis, quantū ad finem, quia sine nobis non glorificamur. Ideo Deus opera exigit: & hic sapiēter quęrit quibus operibus vitam ęternā esset consequuturus. Vnde beatus Petrus, Satagite vt per bona opera certā vocationem & electionem vestram faciatis. 2. Pet. 1.
Certam ergo facimus per bona opera futuram gloriam: sicut saluatur ait. Si vis ad vitam ingredi serua mandata nō enim auditores legis iusti sunt apud Deū, sed factores legis iustificabuntur. Et Iacobus, Estote factores verbi, & non auditores tātum, fallentes vosmetipsos: Psalmista ait, quod memores sunt mandatorum eius, ad faciendum ea. Sic ille pater familias non dedit denarium (per quem æterna retributio intelligitur) nisi illis qui in vinea domini laborauerunt: ideo operarios conducit non verbosos. Et apud Ioannem Christus ait. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum pater meus. Tollere autem eum (vt ipsemet ait infra) est mittere illum in ignem vt ardeat. Non tamen condemnatur ob aliud, nisi quia fructum non facit. Et Esaias. Discite (inquit) benefacere. Non dixit, discite benedicere: sed discite bene facere. Ex istis & infinitis locis scripturę quæ omitto breuitatis gratia apertè constat opera bona esse necessaria ad vitam æternam consequendam. Ad quod vt intelligas debes præsupponere in quacunque re & esse substantiam, & etiam accidentia, quę ipsi rei accidunt & adhærent Aqua, sua natura est aqua, & præter hoc habet quod sit frigida, clara, & lucida: hoc autem scilicet claram frigidam & fluxilem esse, non est aquę substantia: quā si calefacias frigiditatem amittit, aqua tamen remanebit. Atque ita substantia est ipsa natura rerum, accessoria autem quæ amitti possunt, accidētia sunt: quę etiam si amittantur, ipsa substantia persistit. Verum est tamen quòd tantum ex accessoriis posset adimi, vt ipsa substantia periret, in tantum enim aqua calefieri potest, vt per consumptionem, natura aquæ deficeret: nam his accidentibus conseruatur. Aqua enim frigore corrumpitur, & calore absumitur. Vt in ciuitate bene constituta ipsius substantia est pax

Mat. 19
Rom. 2.
Iaco. 1.
Ps. 102.
Io. 15.
Esai. 1.

& tranquilitas ciuium, accessoria verò sunt artes mechanicæ, vt sutoria, & lignaria, & reliquię aliæ artes, sed etiam si hæc officia sint accessoria plurimũ conducunt ad substantiam ciuitatis. Ita in vita spirituali animæ substãtia ipsius est fides, spes, charitas, æterna sunt sacramenta, sacrificia, ieiunia, orationes, eleemosynæ, & reliqua alia opera pia & sancta cum ceremoniis omnibus quas Ecclesia seruat. Satis ne esset fidem, spem, charitatem habere sine reliquis exterioribus? Ita nimirũ: nam qui viuam fidem, perfectam spem, & charitatem consummatam haberet, satis illi esset. Sed quemadmodum substantia sine accidentibus non potest conseruari, ita sunt necessaria sacramenta, sine quibus charitas nulletenus potest stare: nam adhoc vt ostendas te fidem habere: spem, & charitaté, exteriora signa requiruntur. Quomodo obsecro cognoscetur, te habere fidem si oras, nec ieiunas, nec eleemosynam in pauperes distribuis? Et quomodo intelligere facies, vt perfecta spe sis roboratus: qui his terrenis ita quiescis & sedes, vt superna nunquam meminisse videaris? Quomodo autem charitate splendebis: si pauperi & inopi non subuenias. Itaque hæc opera sunt necessaria, vt ipsa substantia permaneat & persistat. Hoc voluit insinuare scriptura
Gen. 1. quæ dixit. Perfecti sunt cœli, & terra, & omnes ornatus eorum. Per cœlum, & terram intelligit substantiam, & per ornatum intelligit accessorium. Sed clarius
Ps. 44. Dauid, Omnis gloria filiæ regis ab intus, circundata varietate. Habebat intro fidem, spem & charitatem. Anima autem quæ hanc substantiam in se retinet certo modo Deo communicatur: & ex hac cõmunicatione resultat animæ gloria, non talis, vt est illa quę in cœlo possidetur, atque ita est vt exercitiis sanctis, virtutibus & operibus sit circundata. Tapeta Flandriæ exacta atque perfecta sunt: & ne clauis citius rumpantur, duplicant ea crasso linteo atque ita longiori tempore durant. Ita virtutes puræ consumatæ sunt: quas si amittere nolumus, pluribus actis patientiæ castitatis & reliquarum virtutum est opus. Sed quid tu adhoc respondebis qui Christi nomine es insignitus, quique ore Lutheri opera damnas: & vita tua suos maledictos & excommunicatos mores approbas? Ille dixit fidem solam sufficere sine operibus: tu idem vita tua affirmas, quandoquidé peruersam vitam degens mille iniquitatibus & vitiis plenus, itinera certo in cœlum tendere putas. Sed de his aliàs.

¶ Igitur bene hic dicit, & rectè interrogat, Quid faciendo vitam æternam possidebo. Possidebo ait, quia æternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Obserua autem, quòd possidere est ius, quo quis aliquam rem in sua habet potestate: hoc quidem magnũ & præclarum est beneficium Dei in homines: vt adeò excellentes eos creauerit & condiderit, vt habeãt ad regnũ Dei. Attende te obsecro & vide gloriã esse hęreditatem tuam, & ius & actionem in illa habere: & hanc accipies, cum vita fueris defunctus, nisi ius, & titulum in eam non amiseris, & deleueris tuis malis, & inueteratis moribus. Et in eo, quod dicit vitam ęternam esse hæreditatem nostram, diuina bonitas & misericordia splédet. Sed iam Christum audiamus.

At ille dixit ad eum, in lege quid scriptum est?

Quomodo tu qui doctor legis es, & sapiẽtem te iudicas, legem ignoras? In lege quid scriptum est? Mirabile quidem est, vt tu qui es doctor legis, & gradum & titulum doctoratus habeas, illud interroges, quod tu alios deberes docere. Vtinam multi Christianorum, qui iam excreuerunt, & in pubertatis annos peruenerunt non indigeant, vt alii eos doceant Christi doctrinam, & prima Christianæ religionis documenta: qui cum de Christianismo glorientur, si eos interroges: quot sunt articuli fidei, & quot legis mandatà, respondere nesciunt. Atque ita inde illud euenit vt cum ad sacramentum pœnitentiæ accedunt omnem doctrinam prorsus ignorent, & sit opus, vt eos confessarius tanquam infantes, & pueros ducat. Sed malè diximus hos esse vt pueros: nam pueri iam sciunt, quòd tenemur credere, & quòd operari debeamus, & in viis incedentes concinunt: isti

isti verò grandiores ætate nesciunt: immo nec discere volunt. Tu vero quandoquidem iam doctor es legis, quid in lege est scriptnm? Tu qui iam doctor in Christianismo es, cuique multi sunt iam anni transacti, ex quibus Christianam religionem profiteris, quid est Christi esse seruum? quid sit crediturus Christicola, quidve facturus pudore deberes suffundi, si nescis.

¶ Obserua autem, quòd dominus tentatorem legis, ad legem reducit: in quo mirè gloriabatur. Primò, vt suis verbis sibi ipsi satisfaceret. Secundò, vt doceat, quòd in lege, & scriptura inueniemus quid credendum, & quid agendum ad consequendum vitam æternam. Ex scriptura discere nos oportet quid sperandum, quid metuendum, fugiendum, acceptandumve sit. Omnis enim scriptura (inquit Paulus) diuinitus inspi-
2. Ti. 3. rata vtilis est ad docendum ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Ob eam rem dicit Christus, vt scrute-
Ioan. 5. mur scripturas. Et Esaias, Cum dixerint
Esa. 8. ad vos, Quærite in Phythonibus, & à diuinis, qui strident in incantationibus suis, respondete illis, Nunquid non populus à Deo suo requiret visionem pro viuis ac mortuis? Expende, quòd Christus hunc, qui de sua salute quærit, in legem mittit: non autem in palatia regia, vbi principes, & potentes sunt: nam ibi non animæ sapientia, & salus imbibitur, sed venenum, & potus amarus, qui nauseam, & stomachum mouet, sic vt anima in Tartara detrudatur: vbi nihil aliud discere poterit, nisi ambitionem inuidiam, factiones, disceptationes, & iurgia: vbi de nihilo alio videbis gloriari, nisi in pulchritudine, & animæ dotibus magnitudinisque præstantia: vbi lautis opiparisque ciborum generibus vtuntur, vbi mollibus, & delicatissimis vestibus induuntur, & nihil discitur, nisi quod animam perdit, & in gehennam mittit. Non dicit, vt vadas in domos magnatum, & nobilium: nam in illa schola ludere docetur, siue aleis, siue taxillis à prima nocte, vsque ad galli cantum. Non in domos mercatorum, & artificum: nam ibi cautè mentiri, & falsò iurare, proximum decipere, & fallaciis rem alienam furari præclarè docetur. A lege consilium accipe, non à mundo, mandatis Dei te ipsum guberna, non mundi constitutionibus: qui Deo competit, & aduersus eum bella, & inimicitias gerit. Omnis namque causa, & principium nostræ perditionis inde ortum habet, vt in nostris operibus mundum consulamus, non Deum. Nam si iniuriam accipis, mundus suis pestiferis, & iniquis legibus iubet, vt vindictam sumas: & vt amicus amicis sis, inimicos verò odio habeas, & persequaris, & si opus est, vt eorum sanguinem bibas: Deus verò sua regali lege pacis, & amoris, quid iubeat facilè poteris videre. Luc. 6.
Diligite (inquit) inimicos vestros, & benefacite his, qui oderunt vos. Consilium enim mundi, carnis, & sanguinis in quacunque partem inquietum te aget, & denique in infernum mittet. Si a carne tentaris, inquit mundus, Tuam voluptatem exple, desideriis tuis indulge, in tuum creatorem pecca, nequam esto, immundus, & spurcus. Deus verò inquit, Honorem amittis, animam, conscientiam, æterna gaudia, beatitudinem nunquam perituram, te ipsum, denique Deum, quo nullum bonum maius, aut præstantius excogitari potest. Videbis in mundo, & in curiis regum multos, qui plus debent, quàm habeant: vestibus incedentes, equis phaleratis pompaticè, & superbè ambulantes, qui subditos exerceant, marsupium exhauriunt: & rem, & substantiam diripiunt. Quibus si dicas, quare non debitum soluitis, cur non reditis in meliorem vitam, & superfluuam tollitis? ad hoc respondent homines suæ conditionis, & sortis illos sumptus facere, & ita viuere in more esse positum, & constitutum. In lege quid scriptum est? Certè diuina lex hoc non consulit, non iubet, talia minimè statuit, & hac de causa cum iudicium tuum, & sententiam sequaris, præcipitaberis in infernum.

¶ Discamus ergo in nostris operibus

bus legem Dei consulere, & per illam gubernari. Sanctus quippe Dauid in quacunque re Deum consulebat, & ita omnia prospera, & fœlicia succedebãt.
1.Re.21 Sic persequutus à Saule venit in Nube, &
1.Re.23 sacerdotem domini Abimelech consuluit: & cum vellet contra Philistæos bellum gerere (qui Ceilam oppugnabant) dominum consuluit dicens, Num vadam,
1.Re.30 & percutiam Philistæos istos? Quando verò intellexit Saulem in Ceilam venire vt eum caperet: iterum dominum consuluit petens Ephot ad Abiatar sacerdotem. Ita etiam fecit quando Amalechitæ destruxerunt, & combusserunt Sicelech, & sic mortui fuerunt: & quia in omni opera sua Deum, & eius legem præsentem ferebat, omnibus rebus prosperè, & fœli-
Leui.24 citer finem imponebat. Moses etiam Deũ consuluit quid esset faciẽdum de blasphe-
Gen.46 mo. Idem Iacob: idem Iosaphath rex Iu-
2.pa.20 da, qui noluit ad prælium ire nisi ad Deũ
3.Re.22 prius accederet, nec in Ramod Galaad fine eo quòd prius adesset Michæas Dei propheta. Sic etiam consueuerunt face-
Iudi. 8. re Iudith, & Hester regina: sic etiam sancti
Hest.14 Apostoli in electione Matthiæ: omnes de-
Act.1. nique viri iusti hunc morẽ habent. Et ita puto à viris sapientibus, & prudentibus faciendum quotiescunque velint fœliciter suas res contingere. E contra verò qui mundi consilium, & Dei non capiunt, mi-
1.Pa 10 serè, & infœliciter omnia succedunt. Saul mortuus est eo quòd Phythonissam consuluit. & similiter periit impius Ochozias eo quòd miserit nuncios ad consulendũ
4.Reg.1 Beelzebub principem Accaron. Sic, & Iosue licet bonus esset, tamen quia cum ve-
Iosue.9 nerunt ad eum Gabaonitæ, nõ consuluit dominum deceptus est ab eis. Ideo dominus arguit Israelitas per Esaiam dicẽs,
Esa. 30. Os meum non interrogastis. Deus enim est, qui loquitur nobis in scriptura, & ad illam recurrendum nobis est, vt videamus quid sit scriptum in lege, hæc nanque nos illuminat, nos instruit, & viam dirigit, & quid faciendum, quidue fugiendum do-
Prou.6. cet. Vnde in prouerbiis. Mandatum lucerna est, & lex lux. Et dominus in Euan-
Ioan. 5. gelio Ioannis, Scrutamini scripturas, in quibus vos putatis vitam habere. Sed de his satis. Quomodo legis? Quomodo doces tuos auditores, qui adhuc ignoras, quid sit opus, vt ad vitam æternam deueniamus? Quod doctores in vniuersitatibus, & scholis cathedras regunt magno auditorum concursu, quos interrogare possemus, Quomodo legis? legisne vt discipulis proficias: an solum vt sapientem te iactes, & ostentes? attende obsecro vt vtilitati discipulorum cõsulas, literę vim, & virtutem aperiens. Quia vero inter doctores Israel, qui publicè legebant, nullus erat qui hoc adimpleret, dixit Esaias. Vbi est literatus? vbi est legis verba ponderás? Esa.33
Sed ad contextum reuertamur.

[Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua.] Hoc est, ex tota voluntate, quia dilectio à voluntate oritur. Duplex autem est actus voluntatis. elicitus scilicet, & imperatus. Actus elicitus est, qui immediatè elicitur ab ipsa voluntate: & iste actus tangitur, cum dicitur, Diliges dominum Deũ tuum ex toto corde, id est, ex tota voluntate, quia sicut ex corde oritur motus ad alias partes corporis, ita voluntas mouet alias potentias animæ. Actus verò imperatus voluntatis est, actus alterius potentiæ motę ad suum actum per ipsam voluntatem, per voluntatem informatam charitate, mouetur intellectus, ad assentiendum his quæ sunt fidei, & ad meditandum de Deo dilecto: & hic actus significatur cum subditur, Ex omni mente tua. Hic accipitur mens pro ipso intellectu. Vlterius per voluntatem mouetur appetitus sensitiuus, vt cõueniat cum superiori parte. Quia sicut sphera superior mouet orbes inferiores suo motu: ita voluntas appetitum sensitiuum, vt ait Aristoteles libro secundo de Anima: & iste actus notatur, cũ dicitur, & ex tota anima tua. Per animam hic intelligitur pars sensitiua iuxta illud, Factus est homo in animam viuentem, id est, vitam animalem, & sensibilem corpori dantem. Denique per volun- Gen.2.
tatem mouentur potẽtiæ motiuæ, & executiuæ ad operandum per dilectionem, & hoc notatur, cũ subditur. Et ex omnibus viribus tuis. Vult enim Deus, vt omni prorsus voluntate, intellectu, potẽtiis, & omnibus viribus nostris eum diligamus:

taliter

taliter vt mundus nullam sedem habeat, nec partem amoris nostri. Sic Pharao cum
Exo.10 populum Israeliticum non posset in captiuitatem redigere: dicebat, Saltem benedicite mihi. Et cum nec hoc obtineret, dixit, Sacrificate, sed oues vestræ, & armenta remaneant. Nam quando diabolus animæ nostræ regnum non potest plenè possidere: vult saltem aliquid à nobis. Sed quid Moyses respondit? Non remanebit ex eis vngula. Aspice igitur, vt omne cor tuum, vitam, & animam liberali animo Deo tribuas: dæmoni autem nec vngulam nec aliquam tui particulam.

¶ Sed fortasse dices, Non sat esset vt diceret, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo: sine eo quod alia tria addidisset, scilicet ex anima, & viribus, & méte? Certè cum illo primo ita adstringebamur, vt reliquis omnibus. Voluit dominus ita solicitum, & diligentem se ostendere in nostri amoris petitione, vt cum eum sic amoris nostri cupidum contemplaremur, facile coniectura ex duobus vnum colligeremus: vel quòd ita nos ipse diligeret, & amaret vt mutuo amore nos ipsum prosequeremur, vel quòd amor ita esset pretiosus, & æstimatione dignus: vt neq; vnum granum illius vellet amitti. Si hominem sapientem videres, herbam aliquam vilem, & contemptam colligere, falsum, & ignorantem te iudicares, vtpote qui nondum cognouisses virtutem illius herbæ. Non solùm vnum horum pro certo, & inopinato nobis debet esse, sed ambo: ná cum Deus nimia charitate, & dilectione nos amaret, ideò voluit vt æquali amore debitú repéderemus. amor. n. æquali amore soluitur. Adeo est amor nobilis, tantæ virtutis, & efficaciæ, vt ipse solus Deum vincat, & compellat, vt non alio medio esset vsus ipse Deus, vt nos ipsum diligeremus, nisi prius suum amorem, &
1.Ioá.4. charitatem erga nos ostenderet, & manifestaret. Vnde Ioannes ait, Ipse prior dilexit nos. Videamus igitur quomodo Deus prius nos dilexerit: posteà verò videbimus id fecisse, vt à nobis ipse redamaretur. Si amare, & diligere est velle bonum amato: cui obsecro debes id omne, quod habes nisi Deo? Oculus, manus, corpus, vitam, & animam cui obsecro debere existimas nisi Deo? Sed longè alio maiori debito teneris, cum pretioso sanguine te redemerit, & sua omnipotenti virtute condiderit: creare verò te nihil illi stetit, nisi velle, & cum voluit, iussit & statim factum est. Postea verò cum à fœlici statu omnibus bonis, & dotibus repleto per peccatum esses lapsus: vt in antiquam vitam te transferret, nó minus quam sua vita, & sanguis fuit pretium, & redemptio. Quid amplius potuit benignus pastor pro oue amissa facere, nisi seipsum mactandum exponere? Tot sunt ora, tot linguæ in eius amorem te inuitant, quot sunt vulnera, quæ in suo sacrosancto corpore pro tuo amore accepit. Quilibet ictus, quælibet percussio est lingua quædá quæ semper vociferatur, vt eum diligas. Post tot tantaq; beneficia quid à te petit? quid requirit, & iubet, nisi vt diligas dominum Deum tuum? &c. Benedictus talis dominus qui nihil à seruis postulat nisi amorem. Si aliquis rex adeò iustus, & rectus esset vt à suis nulla alia tributa, nulla vectigalia exigeret nisi solum amorem: quá bonus hic rex iudicaretur, quantumque serui manerent obligati ad eius dilectionem, & amorem. Talis est noster rex sanctus, & immaculatus. Ad eum igitur accedite: qui amore captus, & irretius, amorem postulat. Vnde ipsemet dominus amorem incensus, & inflámatus inquit,
Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in Esa.43.
me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocausti tui, & victimis tuis non glorificasti me. Non te seruire feci in oblatione, nec laborem tibi præbui in thure: non emisti, &c. Nihil postulat nisi amorem: non vult vt labore te conficias, sed vt ames. Et quod admiratione dignius videtur, est illud, quod Paulus inquit, quod 1.Co.2.
nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Si amor in se aliquid laboris contineret, rationi esset consonum, vt aliquo præmio, & mercede talis laboris digna retribueretur. Sed cú ipse solus sit qui labores dulces reddere soleat animum recreat, vt in afflictionibus, & calamitatibus non delinquat: spiritum subleuet, vt maiora in dies, & difficiliora aggrediatur, robur, & vim tribuat

buat cordi, vt in asperis, duris, & aduersis, viriliter persistat: tantum igitur abest, vt amor nomen laboris secum compatiatur, nec agnoscat. Nulla igitur ratio est, vt amor mercede, & retributione sit dignus mercenarius verò qui mane surgit, & tota die vsque in crepusculum laborat, æquum est, vt mercedem accipiat: qui verò amat, quid est, quòd præmium accipiat? est ne aliquid iucundius dulcius, aut suauius, quàm semper diligere? Amor certè sui ipsius est merces: nobis verò ratione amoris, & dilectionis gloriam tribuere, nihil aliud est quàm mercedem mercedi addere: & præmium præmio, & beneficium beneficio, & denique gloriam gloria saluare. Sic Deus nostro commodo, & vtilitati studet: vt laborem simulet, vbi nullus est labor: vt vel hoc ansam, & occasionem quærat donandi nobis gloriam. Quis vnquam vidit, aut audiuit, vt sitienti, & aquam postulanti, non solùm aqua tribuatur, & ministretur, sed etiam inuitetur pecuniis vt illam bibat? Quis vnquam vidit esurienti cibum ministrari, & simul pecunias pro mercede illius laboris? O diuina bonitas, & charitas quibus te laudibus dignis commendabo? aut quibus encomiis in cęlum efferam? Nam cum anima hæc nostra (qua nihil à Deo accipimus prætiosius) sine amore non possit viuere, nec stabilis permanere, præcipit, vt amemus: & pro amoris mercede gloriam retribuit. Quo nimirum suæ bonitatis, & misericordiæ lucidissimum exemplum ostendit, qui cū innumerabilem exercitum Seraphinorum habeat, & angelorum, qui suo amore ardent, & nunquam satiantur: vilis, & abiecti vermis hominis amorem cupiat, & magnifaciat.

¶ Quæ igitur est ratio quare velit, vt nos ipsum diligamus? arctaturne aliqua necessitate amoris nostri? nequaquam. Sed vt vitam trāquillam, & quietam amore agamus: & mundum hunc, lachrymarum, & miseriæ pelagus profundum alacrius, & suauius nauigemus. Quodcunque enim fueris aggressus quantumuis minimum, si sine amore fit, graue fastidium, & tædium generat: si verò aliqua amoris scintilla ad id fueris inflammatus, atiam si difficillimum asperum, & laboriosum sit, dulciter, & suauiter operaberis. Quemadmodum ignis cibos, & condimenta dulcia efficit, ita sanctus amor quoscunque labores, & tribulationes pro Deo perpessas suauitate quadam, & dulcedine tolerat. Seruiuit Iacob pro Rachel septem annis, & videbantur ei dies pauci. Si pro muliercula septem anni pro vno die reputantur: quanto facilius dilectio Dei hoc faciet? Hic amor amarum dulce efficit. Filii prophetarum comedentes exclamauerunt, Mors in olla vir Dei, & non poterāt comedere prę amaritudine, sed cū misisset Eliseus farinam non fuit amplius quidquam amaritudinis in olla. sic amor Dei dulces labores reddit. Si molestè, & ægrè tuleris iniurias parcere, & præ amaritudine nō potueris sustinere, mitte dilectionem Dei in corde tuo, & dulciter parces. Si amara fuerit tibi ægritudo, si paupertatis onere incuruaris, vel nimio ieiunio carnis appetitus domueris, vel aliquid aliud impatienter operatus fueris: Deum dilige, qui omnia hæc saccaro, & melle suauia, & dulcia efficiet. Denique illud consulo: si inter omnes labores, & calamitates huius præsentis seculi vitam alacrē, dulcem, & suauem volueris transigere, Deum ama. Igitur quia Deus nos condidit in vita hac misera, & calamitosa miseriis, & laboribus vndique circundata: vt ab illis nos semoueret amorem, & dilectionem sui commendat, non suæ, sed nostræ vtilitati consulens.

Exo. 10 Gen. 29 4. Re. 4

¶ Secundò vult vt eum diligamus, nam amor est veluti moneta aurea, & domum quoddam, quod a quocunque præstari potest. Si enim Deus iuberet, ad hoc vt cœlum consequeremur, subtiles quæstiones, & acutas disputare, quòd sapientes, & docti essemus, quod obsecro remedium haberent ignari, & insipientes? Si dixisset. Estote fortes, & robusti: quid imbeciles mulieres facerent? quid senes decrepiti? quid infirmi? Si dixisset, solos nobiles regnum cœlorum posse ingredi: quid abiectæ sortis, & miseræ conditionis homines, possent facere? Rex autem pius dominus noster, qui præclarè nouit omnibus infirmitatibus mederi: pretium gloriæ tale constituit, quo nullus

lus (etiam si pauper, & egenus esset) posset carere. Ad amandum quippe nemo est imbecillis, insipiens, infirmus, pauper, nec abiectus. Tantum enim pauperculus, qui nec assem habet, Deum potest diligere: quantum Rex ditissimus, & potentissimus: tantum insipiens, qui nec prima literarum rudimenta didicit, quantum literatus, & doctus: tantum eger, & claudus, quantum robustus gigas: tantum denique pastor qui capras, & oues pascit: quantum sumus pontifex vel Imperator. Nam etiam si bona hæc terrena, quæ ster cora, & fursures sunt domus Dei inæqualiter fuerit partitus, bona tamen diuina, & præcipua (vt sunt gratia, & diuinus amor) non ita disposuit. Nam si dixeris, te non posse ieiunare, quia infirmus, & eger es, nequaquam te compellet: multi enim sunt, qui cœlestis regni ciues sunt, qui nunquam ieiunarunt. Si pauperibus eleemosynam erogare non potueris, vtpote qui bonis, & substantia careas, ne prebeas: multi enim sunt, qui cum non dederint cœlestia regna possident. Si prędicare non potes, quia literis non dedisti operam, multi sunt in cœlo qui nec legere norunt. Sed forsan poteris dicere, te non posse amare? Hoc certè rationi non est consonum: omnes certè liberali animo possunt diligere: si autem id non fecerint suæ malitiæ imputabitur: & nullam excusationem coram Deo habet, qui ipsum non diligit. Ideoque iustissimè à Deo damnatur, & in Tartara mittitur: sine eo quòd aliquid possit respondere. Multi sunt in cœlo qui pauperie laborarunt, qui imbeciles, & ignorantes fuerũt, qui nec ieiunarunt, nec docuerunt, nec orationi vacarunt: tamen nullus ibi est, qui non dilexerit Deum. Qui cum adeo misericors, & pius sit, vt neminem à sedibus æternis velit excludere, pretium gloriæ tale constituit, vt cuicunque facilis sit ad eam ingressus.

¶ Tertiò voluit, vt illum diligamus, quia amor non nisi amore potest rependi Omnia enim satisfactionem accipiũt, re aliqua sine alterius generis siue speciei sint. Nam si pro aliquo homine iter feceris, tibi satisfacit alter si pecunias tribuat, nec est opus vt ipse etiam pro te itineret, idemque posset de multis aliis dici. Qui verò amat, amari vult: nullamque dignam recompensationem putat accipere, si dilectus à dilecto non fuerit: nam si Deus te alit, gubernat, & corrigit: non vult à te corripi siue gubernari. Si verò te diligit vult, vt eum diligas, & talionem soluas: tamen si amore infinito non potueris, vt ipse nos diligit: saltem eo, quo potueris.

¶ Quartò, & vltimo vult, vt ipsum diligamus: quia tot tantisque meritis dignam retributionem non possumus tribuere, nisi amorem. Nam cum homo ita sit Dei beneficiis astrictus, si nihil haberet, quo Deo satisfaceret graue quidem esset tormentum: si verò tantis beneficiis collatis pecuniam, & monetam non adderet, quo ipse homo posset satisfacere: talia dona potius in eius damnationem essent oblata, quàm in vitam, & gloriam: nam cũ multum acciperet, si aliquo, quod suum esset non posset satisfacere, ingratus vtique videretur, & dignam esse eius damnationem, quod certè absit, vt de Deo excogitari possit. Constituamus igitur hominem ex sua parte iam aliquid habere, quo possit soluere Deo: etiam, & illud scire oportet, nihil proprium, & nostrum posse dici, nisi quod sub libera nostra potestate, & dominio habemus: quod certè illud esse videtur, quod vi aliqua aut violentia à nobis non potest auferri. Ex quo facilè infertur hominem non esse omnino dominum rei, & bonorum temporalium, siquidem inuitus ei priuari potest, ita etiã nec dominus corporis cum vi possit auferri: nec dominus vitę, cum ab ea possit spoliari: nec animę in quantum corpus informat, & viuificat. Superest igitur, vt dominus sit animę secundum eam partem, quę suprema est, quę rationalis est: quę domina, & regina, quę liberum arbitrium continet, quod in intellectu, & voluntate est. Hęc sola libera est, & regina in imperio animę: quę nec cõpelli, nec coarctari põt, quam homo pro libito cui velit potest tribuere: & hãc amans, amanti tradit. Ratione igitur optima postulat Deus amorem quẽ solum liberè, & spontaneè possumus exhibere: nec iustũ esset, vt Deus aliquid peteret, quod nõ esset sub nostra potestate.

¶ Sed

¶ Sed singula hæc expendamus. Primo diliges eum, quia est Deus: diliges: quia dominus: diliges, quia tuus. Itaque diliges illum propter se, diliges propter sua, & diliges propter te. Ex omni parte diligendum se exhibet Deus: quia bonus, quia delectabilis, quia vtilis. Si studiosus es, & virtutibus oblectabilis, quia dilige quia bonus: si voluptatis cupidus, dilige quia dulcis: si honoris & diuitiarum sitiẽtissimus, dilige quia vtilis. Nequaquam potes eius amorem euadere. Primò itaq; dilige, quia Deus est: hoc est propter seipsum, qui est summũ bonum: & ideo ab omnibus diligendum. Considera obsecro quanta sit eius maiestas, quàm admirabilis gloria, quàm suauis bonitas, quæ potẽtia nulli imperio subiecta, quæ sapientia nullis tenebris inuoluta, quæ plenitudo quæ ad suam perfectionem nulla indiget re, quanta dulcedo & suauitas & omniũ bonorum culmen. Expendè ò amnia affectus tuos & inclinationem, & extende sicut pellem desiderium tuũ, & sicut regius vates inquit, Dilata locum tẽtorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum. Extende longè funiculos tuos, & clauos tuos consolida: quia superat capacitatem tuam, & omne desiderium tuum illa maiestas, & illud summum bonum. Hoc certè omne desiderium nostrum implet, & ambit, sicut corona illa aurea quæ propitiarum ambiebat ex omni parte in sancta sancto rum. Omnis enim amor impellit habentẽ se. Est quippe Deus veluti centrum quoddam amoris, in quod omnem creaturam dirigit. Sicut honor soli Deo competit, ita etiam amor. qui quidem pondus est animæ nostræ quę tendit in Deum, Nonne vides quo impetu lapis in cẽtrum suũ feratur? qui si ab alto ruit, & aliquid ei opponitur comminuit & frangit, vt perueniat, quo tendit: sic tu ad Deum diligendũ curre, & si quid obstiterit disrumpe & trãsi, sicut scriptum est. In Deo meo transgrediar murum. Rupibus quid obstat, vt non descendant? pudore certè deberes suffunti, te à rupibus & lapidibus esse superatũ. Exemplum tibi sit diuinus Paulus, quem videbis, sicut ingentem rupem ad Deum properantem: vt nemo ei impedimento esse valeat. Quis (inquit) separabit nos à charitate Christi? an tribulatio? an angustia? &c. O admirabilis & diuinus lapis, bene quidem & ad viuum angulari petræ assimilaris: qui per angustias & labores plurimos, per famen, per sitim, per vigilias, per exilium denique & mortem in tuum centrum descendisti. Extra Deũ nequaquam quiescere poteris, sicut nec lapis extra centrum: qui cum ad ipsum veneris in animæ tranquillitate & quiete (vt lapis in suo centro) quiescas, sicut scriptum est. In pace in idipsum dormiã & requiescam. Et diuus Augustinus. Fecisti nos domine ad te & inquietum est cor nostrum, donec perueniat ad te. Omnis creatura te expellit à se & nõ sine maxima ignominia, vt ad Deum tuum vadas acsi conuicia in te iaceret dicens, Quid mihi adhæres miserrima? non sum ego bonum tuum quod requiris: maius enim miraculum est, quòd in his mundanis & terrenis creaturis detinearis: quam quòd rupes essent detentæ in regione aerea. Naturaliter ergo anima ex amore in Deum inclinatur. Vnde si ex præcepto natura non alliceretur ad diligendum Deum: vtique non indigeret præcepto dilectionis, nec ad id esset opus monitione. Naturaliùs, & propensius diligit homo Deum, quàm seipsum. Quare ergo dilectio Dei cum sit propensior hominibus ipsis præcipitur non autem dilectio sui? Peccatum est causa. Vnde nec Angelis neque hominibus à prima conditione tale aliquid præcepisse legitur: quia ad hoc adimplendum natura calcaribus non indigebat, cui lex amoris à prima sui conditione natura erat insita. Nunc autem naturalis legis, ita sumus obliti, & a naturali propensione alienati, vt nec præceptis, neque minis, nec promissionibus nec immensis beneficiis a Deo collatis, ad eius amorem attrahi possimus. Veluti frustrum plumbi quod violentia sursum detinetur, si dimittatur statim ad ima descẽdit: ita anima nostra si paruo tẽporis spatio ad diuina rapitur, statim suo pondere, ad hæc transitoria & terrena prolabitur, & per creaturas tota dispergitur. Cur ergo siti bundus ambulas, a creaturis gutulas quasdam mendicans, quæ sitim magis prouocant, quam extingunt: cum limpi-

Marginalia: Ps. 103. — Exo. 25 — Psal. 17. — Rom. 8. — 1. Cor. 12. — Psal. 4 — Aug. medit. c. 2.

limpidissimum illum fontem & perénem relinquas, in quo solo sitim tuam perfectè satiare potes? Quid desiderare poteris: quod non plenius, & abundantius in
Psal.4. Deo reperias? Si sapientia delectaris, ip-
Psal.23. se est sapientissimus: si pulchritudine, ip-
Ps. 111. se præ filiis hominum speciosior est: si potentia & fortitudine ipse est dominus fortis & potens: si gloria & diuitiis, in domo
Psal.15. eius sunt diuitiæ, si voluptate & delectatione, delectationes eius vsque in finem dextera eius: si saturitate & abundantia inebriantur ab vbertate domus eius, qui possident eum. O summam stultitiam, o
Psal.9. deplorandam cæcitatem: ideo dominus
Iere. 2. per prophetam clamat, Me dereliquerũt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas. Ad dignitatem conatus es ascendere: & in ea iam constitutus, nullã quietem habes. Omnia creata hoc peculiare habent, vt nõ sine magno labore adquirantur, adquisita verò gaudium perfectum non generant. Contemptui habent fontem aquarum viuentium: quæ per plateas fluit dicens, Omnes sitiẽtes ve
Esa. 55. nite ad aquas, & qui non habetis argentũ properate, & emite absque vlla commutatione vinum, & lac. Quare appenditis argentum, &c. Relinquite igitur cisternas istas dissipatas, & Deum diligite. Si ob rectum voluntatis est bonum, ita vt nihil diligere possis nisi bonũ vel quatenus ordinatur ad bonum, qui fieri potest, vt Deum non diligas, qui summè bonus est, & actus purus bonitatis? Si propter radium vel specimẽ bonitatis quod in creatura reperis, eam diligis & amas, cum mille imperfectionibus claudicet, & cum hæc guttula ab illo bonitatis pelago, & mari profluat, qui Deus est: cur eum, qui ipsa bonitas est, non diligis? Et si pulchritudo eam vim habet, vt hominum corda ad se attrahat & alliciat, & vilem & abiectam creaturam ob sui pulchritudinem diligis: quare ipsam pulchritudinem quæ Deus est non diligis? Dilige ergo Deum: quia Deus est, & quia summum bonũ, & amore dignum.

¶ Secundò diligendus est, quia dominus. Procliues nos sumus ad diligendum eos, qui nobis benefaciunt, quique beneficia in nos conferunt. Cumque Deus sit creator noster, redemptor: gubernator, qui nos pascit, alit, & sustẽtat, quare ipsum amore non prosequemur? Saltem eius amorem amplectere eo tempore solum, quo tibi benefacit: cum verò beneficia non contulerit non eum diligas, Parum certè homo ab homine peteret, qui solum postularet, vt si quando beneficia aliqua ipso actu in eum exerceret, tum tẽporis diligeret. Cum igitur Deus omni tempore, & omni hora beneficiis factis alia maiora & ampliora semper cumulet, amorem semper illi debes. Quis plantat vineam & de fructu eius nõ comedit? Cui fructus nisi ei qui arborem plãtauit? Cui obsecro est amor debitus, nisi ei qui potentiam dedit amandi? Quis bona sibi facientem non amat? Bruta etiam & animantia amicitiam ostendunt suis benefactoribus. Leo, qui animal est ferocissimũ tanquam agnus patientissimus cibum ministranti indulget. Vrsus, qui bestia est immanis & crudelis non solum cibanti blanditur, sed etiam cum illo saltat, & in luctam descendit. Animalia verò domestica vt sunt canes, musiones, & equi quæ signa amoris dominis suis ostendunt, quæ quodcũque subeunt discrimen, & periculum vt ipsos tueantur, Solus ingratus homuncio dominum suum nescit qui illi benefacit, alit & sustẽtat. Cognouit bos possessorẽ suũ, & asinus præsepe domini sui,
Israel autem me non cognouit, & popu- Esai. 1.
lus meus non intellexit. O hominis impudentia, qui si bruta animantia interrogaueris, te ipsum docebunt. Disce ergo ab illis, quandoquidem dicent tibi, vt benefactorem tuum diligas, &c.

¶ Tertiò ipsum debes diligere, quia tuus est. Quis rogo, sua non amat? Diliges vestes tuas & possessiones, quia tua sunt, Deũ igitur dilige quia tuus est, nam nihil est sic tibi proprium & tuũ vt ipse Deus, qui potius tibi tuus est, quam tu ipse tibi. Si tibi autem indignum videtur, vt Deus (cuius potestati & imperio omnia subdita sunt) tuus appelletur, audi regium vatem dicentem, promptuaria eorum ple- Psal.14.
na eructantia ex hoc in illud, oues eorum fœtosæ abundantes &c. Hos mundus beatos iudicat & prædicat. Tu verò sancte Propheta quid dicis? beatus populus

lus cuius dominus Deus eorum est. O di-
ues & pulchra possessio, quam beatus est
possessor Dei sui. Quare ergo cum Deus
sit tuus ab hoc amore te ipsum sermones?
Nunquid eum indignum tuo amore iudi
cas? nam cum omnia diligat, & summo
amore prosequaris, ipsum solum ab hoc
amore foras experis. Nonne Deus irasce
tur ob sui contemptum. Nonne vides grã
de malum quòd facis. Cum pallium amit-
tis, pœnitet, quia tuum erat: tristaris si rẽ
vel domum perdis: Deum offendis, & ve-
lut si nihil egeris, per illud transis. Nonne
1.Co.2. in plateis quotidie audis. Nec oculus vi-
dit, nec auris audiuit, nec in cor hominis
ascendit: quæ parauit Deus diligentibus
se? Quare igitur frigidus & tepidus es in
eius amore? Ne putes aliquid vtilitatis
Deo euenire, si eum diligas. Et mirum
Cypr. valde est (vt ait Cyprianus) quòd Deus
te solo quasi sua hæreditate contẽtus sit.
Tibi verò non sufficit Deus tuus, cũ ter-
rena diligas, ipsum relinquens.

¶ Hactenus vidimus cur diligendus
sit Deus: nempe quia Deus, quia domi-
nus, quia tuus. Sed quomodo diligen-
dus est.

¶ Ex toto (inquit) corde tuo, ex tota
anima tua ex omnibus viribus tuis, & ex
omni mente tua. Non vult Deus cor diui
sum, sed integrum. Venerunt duæ mulie
res meretrices ad regem Salomonem, &c.
Altera earũ dixit. Nec mihi nec tibi sed di
uidatur Salomon autem veluti prudẽtissi
3.Reg.3 mus infantem integrum & intactum ma-
tri tradidit, & noluit, vt diuideretur. Tu
verò vis, similis effici illi mulieri meretri-
ci: qui alterã partẽ cordis tui Deo tribuis,
alteram verò mundo. Deus autem hoc di
cit & iubet vt non diuidatur, sed vel totũ
Deo, vel totum mundo tradatur. Mũdus
inquit, Diuidatur, Deus verò cõtrarium.
Cain etiam si bene obtulit, tamen male di
uisit, cum totum cor Deo non tribuerit,
ideo fuit reprobatus. Sũt enim multi qui
sui cordis partem Deo tribuũnt, partim
verò mundo, voluptatibus & blandimen
tis carnis, qui taliter Deo placere cupiũt,
& eius serui esse, & in gratia permanere,
vt nequaquã mundo velint displicere, &
nullatenus contradicere, & ita cęlestia de
siderant, vt simul terrestria amplectãtur.
Aduersus hos Diuus Iacobus irascitur di-
cens, Adulteri, nescitis, quòd amicitia hu
ius mundi inimica est Dei? Quicunque er Iaco.
go voluerit amicus huius seculi fieri, ini-
micus Dei constituitur. Hi qui omne non
offerunt nihil offerunt, quia Deus non ac
ceptat partẽ cordis, nec spiritum vult di-
uisum. Vnde euenit, quòd cum ex toto
corde & viribus Deum non diligant, hoc
præceptum transgrediuntur. De his in- Ose. 1
quit Oseas. Diuisum est cor eorum, nunc
interibunt. Diuisio cordis mors animæ
est: nam quemadmodum corpus diuisum
non sine anima viuit, ita etiam cor diui-
sum nullam habet vitam. De his etiam di
xit Elias, Quousque claudicatis in duas 3.Re.18
partes? Si Deus est Baal sequimini, &c.
Nihil non Deo tuo debes tribuere, inte- Psal.61.
grum. Hinc Dauidit ait, Si diuitiæ affluãt,
nolite cor apponere eis. Omne sibi vult,
postquam vero Deus totum cor possede-
rit, aliis rebus poterit cõmunicari. Deus
sic est zelotypus, quemadmodum mari-
tus in vxorem, qui neminem ab ipsa vult Exo. 2
amari nisi se. Sic in Exodo dicit, ego sum
dominus Deus tuus fortis zelotes. Et ita
si nimio & inordinato amore filium vel
vxorem videt à stobis amari coram oculis
aufert vt omnis prorsus amor in ipsum
tendat, Si verò insistis, appetitum effræna
tum relinquit vt omnia quacunque vo-
luerit diligat, & desiderium expleat. Ideo Eze.16.
per Ezechielem ait, Auferam zelum meũ
a te. Dilige quod volueris, adimple quod
arriserit, iam enim tuo zelo non vtor. Sic
Esaias cum videret homines effrænes in
mundanorum amorem miratus qui fieri
posset, vt hoc Deus tam patienter ferret,
cum ita esset zelotypus, ipsum interro-
gat. Vbi est zelus tuus & fortitudo tua? Esa.63.
Vbi est zelus quem in animas habes, de
quibus inquit. Ponã zelum meum in te.
Nũc autem video omnes animas esse adul Eze.3.
teras. Deus autem cum valde zelotes sit
inquit, Filii prebe mihi cor tuum. Vult Pro.23.
vt nihil prorsus tui cordis alteri præbeas:
sed vt eum diligas omnibus viribus tuis,
anima, intellectu, & voluntate. Sed for-
san hoc mandatum intolerabile & aspe-
rum videbitur, alicui, sic vt penitus obser
uari nequeat: quando quidem Deus om-
nem voluntatem nostram postulat, ita,

vt

vt nihil rebus nostris sit relinquendum. Verum vt clarius & manifestius intelligas, hoc mandatum adeo esse dulce, & suaue vt nullus non eius obseruationi acquiescere possit: duobus tantum obsecro attentas aures prebeas.

¶Primum est mandatum hoc esse affirmatiuum, quod semper obligat: hoc est, omni tempore, sed obligat non pro semper, sed tempore necessitatis. Quemadmodum præceptum de colendis parentibus non omni tempore obligat, sed cum necessitas postulauerit: ita etiam non teneris semper Deum diligere, nisi cum occasio se obtulerit. Præcipit enim Deus, vt cum mundus, dęmon, vel caro rem aliquam ob oculos posuerint diligendam, rem talem potius amittas, quàm creatorem tuum offendas. Ille verè, & super omnia Deum diligit, qui nullius rei creatæ imagine captus mortiferum peccatum omittit. Interim verò dum peccati occasio non se obtulerit, res omnes, alios, parentes, vxorem, & filios potes diligere, ea tamen lege, vt semper animum habeas paratum, vt quoduis grauissimum discrimen patiaris potius quam propter aliquam earum mortaliter audeas peccare. Et hoc propositum, & intentio, vt Deum non velis offendere, semper, hoc est omni tempore obligat, quia negatiuũ est. Actus verò amandi Deum super omnia non pro semper obligat, nisi cum occasio se offert in Deum peccandi mortaliter. Diligebat Deum super omnia sanctus Ioseph, cum à domina inuitaretur,
Gen.39
& alliceretur ad facinus perpetrandum dixit, Quomodo possum peccare in dominum meum? voluptatem potius temporalem, quàm Deum voluit amittere.
1.Re.24 & 26.
Rex sanctus Dauid hunc etiam exercitum amatorum Dei ingreditur, qui cum Saulem inimicum in spelunca facile posset interficere: elegit potius in creatorem suum non peccare quàm vindictam sumere de inimico. Pudica illa, & nunquã
Dan.13
satis laudata Susanna sine vllo honoris sui detrimento Deum posset offendere, potius autem quamcunque iniuriam, & contumeliam temporalem ausa est pati, veluti Christi fortissimus miles, quàm aliquod nefarium scelus in suum defensoré patrare. Dilige omnes res tuas quantum volueris, amplã quippe licentiã, & liberalem Deus tibi concedit: dummodo cum occasio fuerit oblata in Deum peccandi, præsenti sis animo, vt sanctus Ioseph, Dauid, & Susanna, & super omnia Deum diligas, discrimen potius vitæ tuæ, & grauissimum tormentum passurus, quàm in tantam tamq; diuinã maiestatem pecces.

¶Secundò aduerte, quòd non teneris ardentiùs, & feruentiùs Deum diligere cęteris rebus. Nam si Deo summam gloriam, & summum honorem impendere volo, hunc certè super omnia diligo, siue intensiùs remissiùsve aliud diligam. Neq; eò hoc præceptũ se extendit. Etenim intẽsum atque remissum non variant speciẽ: quia quantuncunq; remissè diligã Deũ, dũ tamen diligam eum super omnia, non dicor defecisse à pręcepto. Argumentum est à simili. Si quis habeat vicinum frequẽti, & amica consuetudine sibi coniunctũ, habeat item patrię suę, vel territorii principem, aut ducem, cui vt domino suo seruiat, & omnem dignitatem, honorem, & amorem debitum ipsi tribuat, is licèt frequentiùs, & intensiùs vicinũ suum, quàm principem, & dominum diligat ob coutinuam consuetudinem, & frequens amoris exercitium (ex actibus enim frequentibus intẽditur habitus) principem tamẽ plusquam vicinum diligit. Quandoquidem illi maiori honore, & dignitate faueт, quàm vicino suo: potiusq; vicini inimicitiam subiret (si occasio se offerret) quam principis, vitæq; & mortis discrimen, & periculum potiùs pro principe, quàm pro amico pateretur. At si vicinũ interemptum esse audiret, magis pœniteret, quàm si idẽ principi contigisset. Par est nostri propositi ratio, nam si quis hominem alterũ ardentiore, & feruentiore amore prosequeretur, quàm Deum interim non peccat, dummodo summam gloriam summum honorem, bonum etiam, quod in se est summum Deo impendere curet, & studeat. Tunc enim Deus magis diligitur (vt dicitur) æstimatiuè, siue appretiatiuè, q; satis est ad complementum huius præcepti. Et hęc satis sint de hoc præcepto primo dilectionis Dei. Iam vero de huic simili audiamus quid dicat.

Et proximum tuum sicut teipsum.] Nimis videtur Deus proximi dilectioné commendare, siquidem suo ipsius amori, proximi amorem coniunxit. Sic adeo amor proximi, Dei amori est coniunctus, & copulatus, vt eodem amore Deum, & proximum prosequaris, ab eodem enim fonte & radice vterque prouenit, sic vt se parari nequeant, eodem quippe habitu charitatis Deum, & proximum diligis.
Rom.5. Ideo Apostolus dixit, Qui proximum diligit, legem adimpleuit. Nequaquam amorem proximi fugies, quin Dei amorem etiam fugias. Omnes enim lineę sphe ræ tangentes centrum, quod medium pú ctum est, alteræ alteras se tangunt: nulla tamen istarum à centro discedet, quin etiam à vicinis lineis discedat. Nullo modo amorem proximi repudiabis, quin etiam Deum non reiicias, nec vice versa. In hoc certè clarius videre poteris, quanti Deus faciat proximi amorem, vt nequaquam velit amari nisi simul cum proximo. ¶ Secundum autem in quo poteris videre quanti Deus faciat amorem
Exo.20 proximi est illud quod in mandatis secundæ tabulæ, quæ ad dilectionem proximi, pertinebant largius est loquutus. Mádata enim primæ tabulæ cuius principium est, amor Dei tria sunt, & non plura, mandata verò secundæ tabulæ cuius principiú est amor proximi, sunt septem. Hæc verò septem eo rigore nobis tradidit, vt corú vnum tantum sit affirmationum, reliqua sex negatiua: vt inde facilè intelligas, quá dulcius & suauius sit, tam benigno, & pio domino seruire, quam verò laboriosius,
Io.13. & difficilius obligationi proximi satisfacere. Vnde dominus in Euangelio. In hoc cognoscét ꝙ discipuli mei estis, si dilectionem habueritis adinuicem. Non inquit, Si miracula feceritis, nec inquit, si spiritú habueritis prophetiæ, sed si adinuicem dilexeritis. Amor enim rubrica est, qua cognoscuntur oues Christi, & à grege dæ-
Gen.1. monis distinguuntur. Nam cum a principio mundi in quacunque specie Deus plurimas produxisset, ex humana prole tantum hominem & mulierem condidit vt posteri se inuicem diligerent, cum contemplarentur, ab vno eodemque parente omnes emanasse. Et laudauit Deus diem primum, non reliquos, quia omnem discordiam & diuisionem odio habet. Ideo ó ue cum Christus toto tempore suæ vitę discipulos docuisset humilitaté, patiétiá, contemptum mundi, & reliquas a ias vir tutes, amoris lectionem in vltimam cœ- Io.14.
nam seruauit: vt firmiùs, & tenacius amor & dilectio proximi in fine memoriæ adhæret. Hoc enim a natura nobis est inditum, vt ea, quæ amici nobis commendant, cum discedere volunt, fixus me moria maneat. In hoc certè consistit Galat.5
Christiana perfectio. Et ideo Paulus dixit, quòd omnis lex vno sermone cóplectitur. Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Qui hæc duo præcepta obseruat sine verecundia, & pudore coram Deo ap parere poterit. Et non solum ea obser- Ps.118
uare teneris, sed etiam diligere. Ideo Dauid loquens Deo in Psalmo dixit, Vide quoniam mandata tua dilexi domine. Inuitat Dauid dominum vt plenum suę charitatis aspiciat affectum. Nemo alios inuitat, vt ab ipsis videatur: nisi qui scit, etiá si aspiciatur, aliis se esse placiturum. Adá Gen.3.
vocatus à domino fugiebat, & abscondebat se, quia cognoscebat sua præsentia domino non esse placiturum. Sed cur Dauid nó timebat à domino videri (quia mandata Dei diligebat. Præcepta (inquit) tua dilexi. Non dixit, seruaui, nec dixit sciui, aut custodiui sed dilexi: quod amplius est quàm custodire. Custodiri necessitatis plerunque est, & timoris: diligere verò charitatis. Qui Deum diligit, omnia præcepta custodit: non tamen é contra. Quare ergo tu non solum seruabis præcepta hæc ita iucunda & dulcia: sed etiam diliges? A natura homini est datum, vt semper diligat, quemadmodum aquæ, vt descendat: atque ita laboriosius esset hominis, si odire iuberetur. Restat igitur vt cùm aliquid semper sis amaturus, illum diligas, qui te diligere potest. Amor quippe (vt iam sæpe diximus) non nisi amore soluitur. Quare igitur auri, & argenti amore ardes, cum neutrum illorum amoris sit capax, Propterea Deum & proximum debes diligere: cum mutuo amore ab ipsis possis redamari.

¶ Notabis auté ꝙ hoc aduerbiú, sicut, non

non significat æqualitatem dilectionis: sed similitudinem, quia non teneri diligere proximum eo amoris gradu, quo te ipsum, sed eo modo, quo diligis te ipsum amas, vt omne bonum tibi desideres, & ad id fœlicitatis, & perfectionis peruenire, ad quam creatus es. Tamen sic præcipitur, vt diligas proximum, vt rectam normam, & ordinem charitatis serues, iuxta illud Canticorum. Ordinauit in me charitatem. Maiori nanque dilectione teipsum debes prosequi quàm proximum. Quia sicut aliquid inuenitur perfectius in causa perfecta, & vniuersali, quàm in effectu particulari: ita aliquid inuenitur perfectius in se, quàm in sua similitudine. Vnde cùm bonum proprium cuiuscunque inueniatur in Deo sicut in causa vniuersali: in se autem sicut in effectu, & in proximo sicut in similitudine, ita sicut vnusquisque maiori charitatis vinculo Deo quàm sibi debeat copulari, sic etiam seipsum, plusquam proximum debet amare. Nam cùm Deus diligatur, vt principium boni super quod charitatis dilectio fundatur, & homo seipsum diligat ex charitate secundum rationem quæ est particeps illius boni, proximus diligitur secundum rationem societatis in isto bono: in socio enim est causa dilectionis, secundum quandam vnionem in ordine ad Deum. Vnde sicut vnitas potior est quàm vnio, ita quòd ipse homo participet bonum diuinum, est potior ratio diligendi, quàm quòd alius associetur sibi in hac participatione. Et ideo homo ex charitate debet magis seipsum diligere, quàm proximum.

Can.11

¶ Aduerte autem quòd cum in homine sit duplex natura, scilicet, interior, quę est rationis, & exterior quæ est sensualitatis, secundũ quas dicitur homo interior, & exterior, plus debet homo seipsum diligere quantùm ad naturam interiorem, quam quo ad exteriorem. Et ideo ea bona quæ sunt naturæ interioris debet potius operari, quàm ea quæ sunt sibi bona secundum naturam exteriorem: & cũ omnia opera virtutis sint bona, secundum naturam interiorem ardentiori animo ea tenetur diligere, quàm vtilitates, & voluptates quę inferioris sunt ordinis. Ad opera autem virtutis pertinẽt ea, quæ sunt amici operari, & ideo plura bona exteriora sunt impendenda amicus, quàm nobis ipsis. De bonis autem spiritualibus siue virtutis plura sibi vnusquisque debet comparare, quã amico. Ratio est quia cũ quis bona temporalia voluptates, & alia id genus sibi acquirit, bonum vtile aut delectabile recipit: cum verò amico suo ea dona præbet, vel curat, sibi ipsi bonum virtutis comparat, nam amicis bene facere, ad virtutem pertinet, bonum autem virtutis maius est, quàm vtile, & delectabile, ergo melius est dare amico, quàm sibi ipsi. Et hoc non ideo fit, quia magis debeamus diligere amicum, quàm nos ipsos, & plus boni amico, quàm nobis debeamus: sed ideo fit, quia homo seipsum magis, quàm amicum diligit, ratio postulat, vt sibi ipsi velit maiora, & ampliora bona, quàm amico. Et quia præbendo amicis vtilia, sibi bonum virtutis acquirit, quod maius est amico potius in vtilibus debet bene facere, quàm sibi. Et quemadmodum concludimus, vnumquenque potius teneri, seipsum diligere, quàm proximum, pari ratione quilibet potius tenetur vitare peccatum proprium, quàm proximi. Nemo autem magis proximum (quantuncunque bonus sit) debet diligere, quã seipsum: nam in proximo non est tanta ratio amandi quanta in eodem ad seipsum: quia bonum, quod ego habeo quantumuis parum sit, magis est mihi diligibile, quàm bonum proximi etiam si magnum, & amplum sit, quia hoc parum, quod ego habeo maius bonum efficitur mihi, quàm magnum amici. Quapropter vnusquisque magis Deum debet diligere, quàm seipsum: eo quòd bonum inuentum in Deo, est vnicuique magis propriũ, quàm bonum, quod in ipso est. Nec est simile de bono proximi, quia bonum proximi est totaliter extrinsecum ad bonum nostrum: bonum verò Dei non est nobis extrinsecum, sed intrinsecum, cùm sit causa boni nostri in efficiendo, & in conseruando. Et nulla etiam si bonitatis sit vmbra, & imago in nobis splendet, quin ab illo bonitatis fonte perpetuo scaturienti proueniat, & emanet, & sic bonum Dei est bonum nostrum. Si quis enim habe-

ret duas possessiones, vnam ad tempus, alteram verò perpetuam, & nunquam perituram, diligeret vtiq; magis perpetuam, & permanentem. Sic bonum, quod in nobis ipsis est caducum, fluxum, & momentaneum, & ad triduum periturum: quod autem est in Deo firmum, stabile, nulla vnquam temporum varietate dolendum.

¶ Præterea magis tenemur diligere proximum nostrum, quàm corpus nostrum, quia proximus habet maiorem rationem dilectionis ex charitate. Ideo quilibet pro salute animæ proximi propriũ
Ioã.10. corpus periculo debet exponere. Pastor bonus animam suam ponit pro ouibus suis, hoc est vitam pro salute spirituali earum: hoc enim vinculo charitatis prælati astringuntur: & quiuis alius hoc faceret, compleret vtique opus charitatis perfectum, & absolutum. Nec omnes æqualiter sunt amandi, quia magis diligẽdi sunt fides, quàm infideles, & magis consanguinei, & propinqui quàm extranei: & magis parentes nostri, quàm filii, &c. Sed de his aliàs, vt breuiati interim consulamus, Sequitur.

Dixitque illi rectè respondisti:] Legis peritus dixerat hæc duo dilectionis præ-
Deut.6. cepta sumpta ex Deuteronomio, vbi dominus præcepit diligere Deum, & proximum: quam sententiam Christus approbat, respondens huic doctori: dicens, Rectè respondisti, Non opus legis periti: sed responsum laudauit Christus. Multorum verba laudabilia sunt, opera autem non sic. Pius est quorundam sermo, sed opera iniqua. Cœlum non emitur sermone polito, & composito, nec longa verborum ambage, sed sanctis, & iustis operibus. Sapiens quippe, & doctus hic æstimabatur, & vt legis peritus ad interrogationem optimè respondit: sed quid illi proderat, siquidem iniquo, & peruerso animo accessit tentaturus? Quid proderit in extrema mortis hora eloquentem fuisse, & in omni literarum genere pręclarum? Quid egregium concionatorem, si conscien-
Apo.20 tiam male sanam habuerit? Deus autem non veniet nos iudicaturus, an literati, an sapientes, an eloquentia excelluerimus, sed qualiter fuerimus operati. In die illo vltimo, quo omnes libri conscientiæ nostræ aperiendi sunt, & victa arctissimè examinanda, melius nobiscum agetur, si Deo seruierimus sancta, & munda conscientia, quàm subtiles, & acutas quæstiones disputasse. Multos videbis, qui adeò sunt soliciti quomodo debeant loqui, nullus verò quid debeat operari studet. Dæmones sapientissimi sunt, & docti, sic vt nemo nec eos præcellere nec attingere valeat: veruntamen nesciunt quomodo à pœna inferni valeãt liberari.

¶ Docet etiam locus iste bonum etiam si in inimicis nostris sit, à quocunque debere laudari. Solent enim multi opera quantumuis præclara, & excellẽtia (dummodo ab inimico facta fuerint) lacessere, & vituperare. Qui etiam si adeò sapiẽtes, & prudentes sint, insanos, & ignaros eos appellant. Hoc genus hominum impiissimum est, nam etiam si inimicus in aliquibus vituperio sit dignus, aliqua tamen laudanda, & excellentia habebit: nec ita cæcus, & tuæ sententiæ propriæ sis amicus, vt bonum, & optimum nolis agnoscere: & tale iudicare. Hic enim doctor tentator erat, & Christi æmulus, nihilominus tamen ipsum, & eius dictum Christus approbauit, dicens, Rectè respondisti. Sed historiã prosequamur, & audiamus Christum vltra progredientem. [Hoc fac, & viues.] Vides hic quomodo doctus, & sanctus magister ad bona opera nos incitet, eaque doceat esse facienda? Non ait hoc tantum crede, sed hoc fac: quo nimirum nobis insinuat, vt ipsum diligamus, & proximos, & mutua opera charitatis in eos conferamus. Vnde egregius vates in psalmo ait. Anima mea in manibus meis sem Psa.118
per. Hoc est, vita mea, & salus mea est in operibus, nullis quippe maioribus signis amor, & dilectio ostenditur, quàm si ipsis operibus muniatur. Vnde beatus Ioannes apostolus. Non diligamus verbo neque 1.Ioã.2.
lingua, sed opere, & veritate. Et iterum. Ibidem.
Qui viderit proximum necessi tatem habere, & clauserit viscera sua ab eo: quomodo charitas Dei manet in illo? Aduertas tamen, quod Christus loquens hic de dilectione inquit, quod qui proximum diligit viuit, & habet vitam, tribuens dilectioni vitam animæ nostræ.

nostræ. Solus Christi & proximi amor animam sustinet, alit, & pascit, secundum illud diui Ioannis, qui nō diligit manet in morte. Non tibi proderit, etiam si angelos rerū omniū cognitione superes, si variis naturæ dotibus & donis exoneris, dūmodo charitatē non habeat mortuus es. Quēadmodum corporis natiuus calor animā ipsam sustentat ita animæ vita est ipsa charitas, sine qua mortua iacet. Nam si velis clarē cognoscere, viuus ne, an mortuus sis, oculos in animam coniice & vide, diligat vel odium habeat: si verum odium in corde repereris, iram & inimicitiam, mortuum te iudica, etiam, si viuus appareas. Nomen habes, quod viuas & mortuus es, Et si mortuus es, dilige & viues. Translati sumus (inquit Ioannes) de morte ad vitam, quia diligimus fratres. Rerum omnium tēporalium nulla dignius & equius estimatur, quam ipsa vita, nec à nobis magis diligitur, & sic cum negotium aliquod magnopere commēdamus, solemus dicere, vita mea in hoc stat: vel nō minus, quā de vitæ discrimine in hoc negotio agitur. Et huius rei signum est euidentissimū, na pro salute ipsa quilibet patitur, vt sanguinis missio fiat, manus vel brachiū abscindatur, & si opus fuerit Absynthii potione potetur. Hæc omnia & alia his maiora patiuntur, & sæpius animæ discrimē pro vita hac, quæ non vera est vita, sed potiùs vmbra & mortis imago. Si igitur vitā corporis (quæ breuis est, momentanea, caduca, & ad triduum peritura) tāti habemus tantaque patimur: quam maiora aggredi deberemus pro ipsius animæ salute? quāque præclara & illustria, vt gloriosam illam vitam & patriam consequeremur? Hic enim Christus loquitur, non de quacunque vita, sed de vita æterna, quæ beatorum patria & sedes est: Nā cū Christus ad interrogata teneretur respondere, cumque doctor de vita æterna percontaretur: postquā dixit, quid erat in lege scriptum, respondit dominus, Hoc fac & viues. Ac si diceret, Deum dilige & proximum, & sic æternam vitam possidebis, hæc est tuæ questionis responsio. Age igitur homo & considera quam paruo pretio dilectionis ematur vita æterna. Si tot tantaque molimur, vt vita hæc misera nō pereat, & vt magis elongetur: quid obsecro esset faciendum, vt æterna illa frueremur? Etiam si Deus iuberet igneis flammis nos comburi, & fornaces ardentes ingredi, velut aliud agentes, deberemus obedire, vt in æternum cum Christo regnaremus: id tamē suauissimus dominus non iubet, sed dilectionem commendat, vt viuamus. Non est Deus noster vt dii gentium, qui lactantes pueros a parentibus occidi iubent: & vt homines seipsos interficiant, & in oblationem se offerāt. Nolo mortem peccatoris, dicit dominus: sed magis, vt conuertatur & viuat. O quā bonus Deus noster, qui vtinam a nobis (vt æquum est) diligeretur, & eius mandatis obediremus, qui amoris retributionem cū sit opus suauissimum vitam proponit, & non qualemcumque: sed æternā & gloriosam, Sed ad contextum reuertamur. [Ille autem volens iustificare seipsum, dixit ad Iesum. Et quis est meus ꝓximus?] Quærebat iste, quis esset ipsius proximus, vt quærendo hoc potius se reprehensione dignum ostenderet, quàm iustum: nam cum esset legis peritus nullatenus debebat ignorare, quis esset proximus. Dicendum igitur, quòd credebat tale responsum habiturum, vnde se posset ostendere iustum. Si enim Christus respōdisset omnis iudæus est proximus tuus, dixisset ille, & ego omnem Iudæum diligo, & perinde videretur impleuisse maximum præceptum legis, & sic esset iustus: naturæ nanque & conditionis istorum era iactare se iustos coram hominibus, gloriamque & honorē anhelare. Vnde dominus his inquit, Væ vobis scribæ & pharisæi, qui iustificatis vos corā hominibus Sed iam nunc vel quòd nostra tulerint peccata scribæ & Pharisæi plures habent imitatores, quorum corda odio, & iniquitatibꝰ abundāt, qui pauperes persequuntur, innocentes opprimunt, vindictam de iniuriis sumunt vsque ad vitæ, & sanguinis effusionem, qui impietatem, & crudelitatem aduersus proximum exercent, verbis tamen compositis & fallacibus suam causam coram hominibus iustificant, dicentes, Ego Petrum diligo, Franciscum amo, & coram vobis testor, & coram Deo, de iniuria acce-

Margin notes: 1.Ioa.4. — Apoc.3 — 1.Ioa.3. — Eze.18. — Luc.16.

pta nunquam vindictam postulare: sed hoc iustitia exigit, aliter facere nequeo. His nostris temporibus multi sunt prælati, qui acceptas iniurias dissimulant, occasione verò data exactissimũ suppliciũ de eis sumunt, & subditum vsque ad mortẽ persequuntur, præceptisque, & obseruationibus illum onerant, vt cum in minimo deliquerit (sub colore zeli legis Dei, & sub tegumento castigationis peccati) pro iniuria accepta in illum crudeliter animaduertunt. Et id omne faciunt sine honoris amissione seipsos iustificantes fictæ sanctitatis fuco. Si Regis, vel Imperatoris curiam lustrare volueris, & ciuitatũ loca publica pertransieris, si omnes conuentus, magistratus, & res publicas intueberis, nihil reperies nisi multos, qui sub velo iustitiæ, & religionis pallio, grauissima scelera committunt, sua propria curantes: interim tamen nihil honoris, & famæ deperdunt, immo potiùs (quod dolẽdum est) in dies magis ac magis bonorum opinionem induunt. Quod ego de hac re existimo, & iudico illud est, omnes nos ea esse natos conditione, vt peccatores esse velimus, & bonos existimari. Quod certè nullo magis lõgè petito exẽplo, quàm
2.Re.15 ex sacra pagina licebit confirmare. Nam cùm impius proditor Absalon aduersus patrem decreuit insurgere, & regno spoliare, vt hoc tantum facinus perpetraret, Dauidi inquit, Vadam, & reddam vota mea, quæ voui domino in Hebron: vouens enim vouit seruus tuus cum esset in Gessur Syriæ dicens, si reduxerit me dominus in Hierusalẽ sacrificabo domino. Erant nanque in Hebron (vt nũc etiam) corpora Adam, Abraham, Isaac, & Iacob, qui locus adeò venerabatur, cumque sanctitatem simularent, dixit se velle adimplere peregrinationem factam ex voto, hisque, & aliis sanctitatis fictionibus faci-
2.Mac.3 nus suum operiebat. Sic etiam Heliodorus volens spoliare templum Hierusalem iuxta regis sui mandatum iter est aggressus quasi Celesyria, & Phenice ciuitatibus transiturus, re autem vera non nisi causa mandatum regis, & propositum
Hest. 3. exequendi. Sic Aman sumpturus de Mardochæo vindictam, impietatem simulauit & texit, dicens Regi Assuero. Est populus per omnes prouincias regni tui, &c. Decerne, vt pereat, & decem millia talentorum appendam gazæ tuæ. Quo nimirum vltionem moliebatur. Sic Caiphas dixit, Venient Romani, & tollent locum, & gentem. Quem certè nullus reipublicę zelus, nec amor angebat: Io. 11.
sed potius odium. Sic Iudas, Quare vnguentum istud non veniit trecentis denariis, & datum est egenis? Non pietate motus id dixit: sed quia fur erat. Quæ omnia ostendunt, quòd cum mali simus bonitatis pallio malitiam volumus tegere: & boni existimari. Sic filii Iacob, qui fratrem Ioseph vendiderunt, volentes se ipsos iustificare, & se immunes a peccato coram patre ostendere tunicam sanguine tinctam apposuerunt: quasi insontes essent, & sine vlla culpa. Similiter Babylonii, quos cum Daniel ieiunio affligeret, cum idolum Baal destruxisset, cuius sacrificiis epulabantur, religionis zelum finxerunt gulam cooperientes, dixerunt Nabuchodonosor, Trade nobis Danielem, qui Bel destruxit. Sic Herodes volens Christum natum occidere cum Magis deuotionem, & sanctimoniam finxit, dicẽs, Ite, & interrogate diligenter de puero, & cum inueneritis renunciate mihi, vt ego veniens adorem eum. Sed iam tandem intelligant omnes hi, qui simulato incedunt corde, quod tempus quemlibet dolum, & fallaciam detegit, vt cogitationes Absalon, Heliodori, & Herodis cum reliquis. Sed de his satis.

Mat. 26. Io. 12. Gen. 37 Dan. 14 Mat. 2.

¶ Animaduerte autem, quod de proximo quærit quis sit. Quia tumescebat legis peritus inani gloria, quasi abundè compleuisset præceptum de diligendo Deum, quęstionem mouet de proximo: quasi Deum iã diligeret. Putabat se Deũ diligere super omnia: & ideo de proximo interrogat. Ecce arrogantiam, & præsumptionem, fingit se familiarem Deo, quem non videt, & tamen dicit se ignorare quem videt, cum dicatur, Qui non diligit fratrem suum quem videt: Deum, quem non videt, quomodo potest diligere? Sed Lucam audiamus. 1. Io. 4.

Suspiciens autem Iesus dixit.] Suspiciens ponitur hic, pro suscipiens autem Iesus. Non enim significatur, quod

Christus oculos in cœlum leuauit: sed quod acceptauit quæstionem, & respondentis personam accepit. In Græco nanque originali sic habetur. ypolabo de o iisoys. Hoc est, suscipiens autem Iesus. Et ita legitur in antiquis Latinorum exemplaribus. Et hoc dixit Euangelista ad differentiam ipsiusmet Iesu in prima quæstione: nam in prima quæstione non suscipiens sed eiiciens eam interrogantem se habuit, efficiendo de interrogante respondentem: hic autem suscipit eum, & respondit dicens.

Homo quidam descendebat à Hierusalem in Hierico.] Potuit hoc, quod Christus hic narrat fuisse historiam, nam Hierusalem est in altitudine, in monte scilicet Sion, & Ierico in loco deorsum. Et etiam quædam solitudo seu desertum inter Hierusalem, & Ierico, in quo homines à latronibus spoliabantur, vbi comprehensus fuit Sedechias à Satellitibus regis Babylonis, cum fugeret Hierusalem. (4.Re.25) Quod autem in re ita cõtigerit, vel quòd sit exemplum, nihil ad rem de hoc disputare, Christus narrationem hanc affert, vt ostendat legis perito, quis sit proximus. Aliqui dicunt hunc, qui à Hierusalem in Ierico descendebat, esse Adam, & genus humanum, sacerdotem autem, & Leuitam esse sacrificia veteris legis, Christum verò esse Samaritanum, qui genus humanum curauit à dæmonibus spoliatum gratia, & donis à Deo acceptis, qui dæmones per latrones significantur. Alii autem moralem doctrinam volentes adducere dicunt, hunc esse peccatorem, qui de statu gratiæ ad statum culpæ descendit, & sic quilibet pro libito depingit. Quantum verò hoc distet à literali sensu parabolæ, quicunque etiam si lippus, & cæcus sit, facile poterit videre.

¶ Igitur quod Christus in hac parabola innuit, est legis perito ostendere quis sit proximus, quod ipse prius quæsierat: & summatim docet quód ille proximus est qui potest bonum aliquod nobis impendere: quapropter omnis homo viuens quicunque ille sit, siue Ethnicus, siue Christianus, fidelis, aut infidelis, bonus vel malus, proximus noster est. Omnes etiam, qui in charitate decesserunt, proximi nostri sunt: quia vel sunt beati in re, vel in spe. Si in re, clarum est quòd sunt proximi nostri, quia possunt nobis benefacere sua oratione in cœlo, licet nos simili præsidio non possimus eos adiuuare: nam sufficit ad rationem proximi, quòd vnus alteri possit subuenire. Sic Samaritanus vocatur hic proximus, quia vulnerato posuit, etiam si nihil ab eo recepisset. Mortui etiam qui in purgatorio detinentur, quanuis non possint nobis benefacere (quia non possunt pro nobis orare, nec pro seipsis) tamen proximi sunt: quia nos possumus oratione nostra ipsis benefacere. Sic Christus proximus noster potest dici in quantum homo: nam in quantum Deus proximus non vocatur, licèt quotidianis bonis nos cumulet, quia plusquam proximus est. Et hac de causa dilectio Dei distinguitur à dilectione proximi, quia Deum debemus diligere, plusquam nos, proximum autem sicut nos ipsos. Similiter Angeli proximi nostri sunt, quia possunt nobis benefacere: & ideo Christus Samaritanum tantum vocauit proximum, & non Leuitam, & sacerdotem, ratione beneficii quod contulerat in vulneratum. Nam licèt Leuita, & sacerdos, & omnes quos retulimus proximi sint in rei veritate: tamen in re non fuerunt isti proximi, quia vulnerato non subuenerunt, nec aliquod præstiterunt auxilium. Dæmones verò, & qui æternis pœnis cruciantur proximi nostri non sunt, quia nec ipsi nobis bonum impendere, nec recipere auxilium possunt, & ideo non tenemur eos diligere.

¶ Obserua autem quod in communi ille solet vocari proximus, qui ad beatitudinem potest peruenire. Charitas enim per se, & directè habet Deum pro obiecto: ipse enim propter seipsum diligendus est, quia est summum bonum: cætera autem diligenda non sunt, nisi quatenus ad ipsum tendunt modo perfectissimo, vt beatificantem. Ideo omnis homo viuens proximus est: quia quamuis malus sit potest in melius vitam mutare, & à malitia resipicere, & peruenire ad beatitudinem. Pari ratione mortui, qui in charitate decesserunt. Damnati autem

tem, & dæmones qui ad beatitudinem non possunt peruenire, proximi nō sunt. Et hæc licèt ita sint, non tamen contradicunt his quæ de proximo diximus: quia omnes ille qui nobis potest bonem impendere, capax est beatitudinis. Christus tamen in hoc exemplo ponit proximitatem in beneficio: & Samaritanus vocatur proximus, quia cum vulnerato vsus est misericordia. Samaritanus etiam capax erat beatitudinis, & vtraque ratione proximus dici poterat. Sed nos sensum exempli sequimur, ex quo quidem potest colligi quod qui misero aliquod bonum erogat, proximus vocatur.

¶ Rursus aduertendum quod Iudæi tantum eos proximos putabant, qui suæ nationis, & sectę erant, scilicet, Israelitici generis: exteros autem, & gentiles non vocabant proximos, nec tales existimabant. Ideo Christus sapientissime respondit in hac parabola, ostendens eum esse proximum, qui bonum potest accipere, aut in alios conferre. Quapropter potius dixit illum Samaritanum charitate fuisset vsum, quàm Iudæus aliquem: & id data opera, vt ostenderet, quod Samaritanus qui gentilis erat, & quicunque alius quanuis infidelis esset, erat proximus, atque ideo diligendus.

¶ Itaque per hunc hominem, qui descendebat ab Hierusalem in Ierico, intelligit Christus hominem cuiuscunque status aut conditionis, qui pauper est, humilis, abiectus, infirmus, tristis, aut humano auxilio destitutus: & vt vno verbo concludam, omnis ille qui indiget alterius ope. Attende igitur tu, qui diues es, pauperem proximum tuum esse: si sapiens, & ingenio præditus, ignorantem socium habere: si corporis valetudinem, & salutem habes, memineris infirmum proximum tuum esse, & à Christo tibi esse commendatum. Si lætus es, & rerum fœlicitas tibi contigerit, recordaberis tristem, & afflictum vinculo charitatis, & amoris tibi esse coniunctum: nam per hunc, qui ab Hierusalem in Hierico descendebat, intelligit Christus omnem illum, qui aliqua necessitate vel miseria laborat, cum quo vult vt viscera tua aperias, & misericordia vtaris, sequens exemplum Samaritani. Ita hic quem retulimus pauper est: & sub nomine pauperis non solum illum ego intelligo, qui re caret, sed etiam eum, qui lætitia, corporis valetudine, solatio, fœlicitate, sapientia aut alio quouis bono priuatus est, & de ho inquit diuinus pastor. [Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Hierico.] Singula hæc expendamus. In primis optime dicit, Homo quidam in singulari numero, nā pauper semper secum solus vitam degit, neminem habet socium, miser & afflictus ab omnibus relinquitur, & deseritur: diuitem autem omnes inuisunt, omnes comitantur, omnes laudant, & prædicant, omnes denique illi famulantur. Sed de paupere, & misero dolendum, qui solitarius suam necessitatem & angustiam patitur: ita vt vix reperias proximum qui de ipso interroget. Si verò diues infirmitate laborat aliqua, medicorum caterua eum statim circundabit: pauper verò est quidam, viuit solus, & solus moritur, tantùm abest, vt sit qui medeatur, vel curam de ipso habeat. Si diues cursum vitæ velit peragere non deerunt sacramenta, clerici, monachi qui ipsum inuisant, & vtinam tanta lachrymarum abundantia ipse compungeretur, vt sacramentum susciperet. Pauper solus interit, nedum habet qui ministret sacramenta, nec aliquo solatii genere ei subueniat. Si vxor diuitis aut filius moritur, patiaturve aliquam calamitatem, quot consolatores habet? quot vicini, & cognati mille solatiis tristem memoriam exterminant? Pauper verò etiam si calamitatum fluctibus extinguatur, nō est qui soletur, nemo est, qui visitet aut doleat. Multitudinem amicorum habebat Hierusalem in sua fœlicitate, & prosperitate, in tribulatione autem, & angustia solam relinquerunt. Et ideo plorabat Hieremias, dicens. Omnes amici eius spreuerunt eam, & facti sunt ei inimici. Mihi crede, eos, qui calamitatibus, & angustiis opprimūtur, nullos amicos habere. Nam si te diuitem viderint, fœlicem, & inter magnates æstimari, non te solum derelinquent, visitaberis, ab omnibus laudaberis: & si dolore capitis vexaberis quātumuis minimo, tot vicini, & amici aderunt statim, vt fastidiū generent. Si autem contemptū, egenum, & pau- Thre. 1.

& pauperem te viderint, tãquam pestem perniciosissimam te fugient. Hoc verò nõ minus quàm ipsa experientia ostenditur: nã miser, & afflictus solus domi sedet, solus patitur suã necessitaté, eius memoria sepulta est in populo: nemo ipsius recordatur: ideò dixit homo quidam, homo solus derelictus.

¶ Descendebat. Rectè inquit descendebat, nam si quis pecuniis abundauerit dignitatem ascendet, vel à populo æstimabitur. Si vis ascendere, ab omnibus magni fieri, & tuam famam augere, & denique si cupis iustitiam obtinere in curia regis: id consequeris, si pecunias attuleris. Nullus enim est mons adeo inaccessibilis, & altus quem iumentum (si auro, & argento onerau eris) non ascendat. Nam in curiis pluris habẽtur hi, qui pecunias ferunt, quàm qui subtili, & admirabili prediti sunt ingenio. Diues semper ascendit, semper euehitur, omnes vt subeat dignitatis culmen adiuuant: pauperi verò omnes obstãt, omnes deprimunt: & potius in ruinã, & præcipitium quàm in dignitatem ducũt, semper de malo in peius, & deterius tendit. Aman, qui regis amicissimus erat, & in eius domo maximi habebatur, cum ab eius amicitia, & gratia cœpit cadere, statim suboritur quidam, qui regi dicat. En lignum quod parauerat Mardochæo, qui
Hest. 7. loquutus fuerat pro rege, &c.

¶ Descendebat autem ab Hierusalem in Hierico. Hoc est à diuitiis in paupertatem, à fœlicitate in aduersitaté, à vita denique tranquilla & quieta, ad vitam miseram inquietam, & mille turbationibus plenam. Pauper enim cũ non habeat substantiam, vt filios possit alere, & sustentare vt cibum quotidianum ministret, & vt filias dotet, in lecto tota nocte reuoluitur, hisque & aliis curis miser torquetur, & angitur. Quemadmodum enim rotæ horologii semper sunt in cõtinuo motu, & huius causa sunt pondera quæ pendẽt, & rotas ipsas nunquam sinunt quiescere: ita nimirum pauperis necessitas semper illum in quieté agit, vt vix per noctis quietem ipse valeat quiescere. Sed iam vltra. [Et incidit in latrones.] O bone Deus, & quid latronibus cum paupere? nõne poeta quidam dixit, Cantabit vacuus coram latrone viator? Quem obsecro mundus persequitur? Pauperem. Quem euiscerat, & exenterat diues nisi pauperem? diuiti omnes tribuũt. pauperem omnes depilant, & angustam suppellectilem rapiũt. Quo tendit diues? vt pauperem conueniat apud iudicem. Milui enim qui terrestres aues sunt, & omnem prædam è terra rapiunt: nunquam aquilam aut accipitrem aggrediuntur, sed paruos pullos sub alis matris protectos. Sic diuites non cum potentibus, & magnantibus quæstiones nectũt, aut mouent rixas. sed cũ paupere, & egeno, qui viribus eorum resistere non valet. Vnde illud Ecclesiastici. Venatio leonis onager in eremo, sic & pascua diuitũ sunt pauperes. Si igitur pascua diuitum sunt pauperes, quid mirum si dicatur, ꝙ pauper incidit in latrones? Nonne lupi rapaces, & latrones quidam magnates, & nobiles sunt qui vectigalibus, & tributis pauperes diripiunt, & miseros subditos expilãt? Nonne pretores quidã, executores, iudices, & aduocati latrones sũt? Nõne mercatores horũ classem ingrediuntur, qui vicinum, & simplicem decipiunt, & sagum pro purpura vendunt? Nonne artifices, & tabernarii cum his connumerandi sunt, qui ementes fallũt, & alia pro aliis, & musionem pro lepore distribuũt? Vnde euenit, vt omnes respublicæ, omnes viæ, omnes plateæ latronibus sint plenæ. Si autem aliqui horum hos mores, & conditionem exuunt, solum est: quia terræ iustitiam timent, non autem cœli: aut quia ementes non tantum præbent, quantum ipsi postulant. Verum ex eorum voluntate propensi sunt, vt rapinam exerceãt, & vt omnes ad se venientes decipiant. Si verò semper nõ exerceant furtum, satis est, vt animum habeant propensum. Si scorta & mulieres peccatrices, etiam si semper ipso actu Deum non offendant: tamen vt sint in peccato mortali detentæ, satis est ipsa intentio. Quare etiam illi auari mercatores sua cupidine, & insatiabili lucri fame immortali non delinquent? Quid obsecro conducit magis, aut quam vtilitatem affert, luxuriæ causa quam auaritiæ infernum ingredi? Nonne horum vterque simul ingreditur? Rectè hoc sentiebat Esaias cùm dicebat, Principes tui infideles,

Iuue. Sat.
Eccl. 13
Esa. 1.

fideles, socii furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. In manus igitur horum latronum incidit pauperculus ille.

Qui etiam expoliauerunt eum.] Diuites qui deberent potius parentes esse pauperum, & eis subuenire, lupi rapaces sunt, & quos deberent cooperire, exuunt & expoliāt. Tu qui diues es, & bonis omnibus affluis, pauperum pignora retines domi, quia tributa non soluerunt, & medio hyeme sinis frigore perire pauperum filios, tantum abest vt istorum viscera mi-
Iob. 24. sericordia commoueantur. Audi quid de his patientissimus Iob dicat. Nudos dimittunt homines indumenta tollentes: quibus non est operimentum in frigore, Quos imbres montium rigant, & non habentes velamen amplexantur lapides. Vim fecerunt deprædantes pupillos, & vulgum pauperem expoliauerunt. Nudis & incedentibus absque vestitu, & esurientibus tulerunt spicas. Esaias etiam. Popu-
Esa. 3. lum meum exactores sui spoliauerunt.

Et plagis impositis.] Hoc est multiplici tristitia cordis inflicta nam si sapienti credimus. Omnis plaga tristitia cordis est. Quę maior plaga tristitia potest esse, quam pauperem in carcere detinere, cum non habeat vnde tibi possit soluere? Quæ maior plaga quam excommunicatio? quādoquidem peuperem reiicis a cōsortio Ecclesiæ quia in minimo deliquit, diuitem autem qui in multis & grauibus, nō reiicis. Quæ maior plaga, quam vt pauperi bona surripantur? In carcerem detrudis pauperem, iubes vapulare publicè, multis conuitiorum generibus lacessis, quia cum montem tuum transiret, leporem vel cuniculum interfecit. Nonne magnæ plagæ sunt hæ? [Abierunt.] Sicut lupi rapaces cadaueribus satiari: quemad-
Eze. 22. modum Ezechiel dicit. Principes in medio eius quasi lupi capientes prædam ad effundendum sanguinem: & ad perdēdas animas, & auarè sectando lucra. Si diuites & tyranni cum iam pauperes tot plagis afficiunt si postea recordarentur, & in meliorem mentem redirent cum facti pœnitentia, vel iam in dimidium mali esset prouisum. Sed dolendum est quod cum pauperes oppresserint: illorum non recordantur, & quo volunt abeunt. [Semiuiuo eo relicto.] Nonne tibi videtur, quod semiuiuum pauperem colonū relinquis, quandoquidem ex duobus bobus, quibus laborat, & vitam miserè degit rapis tibi vnum? Relinquis viuum, vt fame crucietur: boues rapis quibus araturus est, atque ita dimidiam vitam tollis. Si artificem, vel sartorem carcere detines, qui non habet vnde tibi soluat, liquet manifestè, quòd dimidium aufers vitæ: quia cum sit in carcere laborare nequit, & sic nullatenus potest inuenire, vnde debitū soluat, nec vnde victum sibi possit acquirere. Vita enim sartoris est acus, & vita fabriferrarii est malleolus ferreus, quo victum quærit, & domesticos, & filios sustētat. Si cùm liber est, nō potest soluere, qui poterit si detinetur in carcere? solue igitur illum è vinculis, vt labore victum quęritet, & debitum soluat, Sed multò aliter tu facis, cum dimidium vitæ subtrahas, tuā ostendens crudelitatem. Itaq, semiuiuus relictus dicitur, quia substantiā tollis, iuxta illud, Panis egentium vita pauperis Eccl. 34
est, qui defraudat illum, homo sanguinis est. Nec mirum, vt illud vita hominis appelletur, sine quo viuere non valet. Nam quando tu bona pauperi surripis, quibus in diem viuit, cùm non possit quærere necessaria, nec sustentare se: merito quidem diceris tu semiuiuum eum relinquere. Sic cum pauperibus, cum viduis, pupillis, & afflictis in hac vita misera agitur.

¶Nunc autem Christus agit de charitate, qua erga hos miseros, & afflictos vti debemus. Sequitur in textu. [Accidit autem, vt sacerdos quidam descenderet eadem via, & viso eo præteriuit.] Ecclesiasticus deberet esse (vel quod infaustum sit) qui pauperem, & miserum plagis affectū videret, & dissimulans transiret. Videbis enim plerumque, vt cupido in sacerdotibus, & Ecclesiasticis reperiatur: qui si intelligerent eos misericordiæ oleo esse vnctos, vel iam recordarentur obligationis, qua tenentur esse misericordes, & erubescerent crudelitatē exercentes, cum ministri sint illius domini, qui tanta charitate, & misericordia semper erga nos fuit vsus. In Exodo præcipit Deus tabernacu- Exo. 40
lum vngere, & omnia, quæ sunt in eo, nam

nam in domo domini omnia vncta sunt oleo: vt discant, qui illi ministrant, pauperibus, & egenis, vti misericordia. Turpius nanque, & inhonestius vitium hoc videtur in sacerdotibus, quàm in reliquis statibus hominum: nam cum Deo familiariter agunt, & eius mensæ accumbunt, & ideo æquum esset, & vehementiùs, & ardentiùs ipsi charitate inflammarentur, quàm reliqui: quandoquidem iuxta ignẽ comburentem (qui Deus est) deambulát, secundum illud scripturæ Deus noster ignis est. Qui proximus est igni, calidior esse debet, quàm qui à longè est. Pharao

Gen.47 enim dedit hæreditaté sacerdotibus suis,
Deu.10 Deus autem tribui Leui (quæ sacerdota-
Iof. 13. lis erat) non tribuit possessionem inter reliquos, quia dominus est possessio eius. Quo quidem significatur, quod cum suos sacerdotes reliquerit sine terrenis hæreditatibus, se nunc etiam velle, vt qui suo sancto altari deseruiunt, ab omni mundano amore, ab omni cupidine alienum cor debeant habere. Ideoque si Deo, & eius ministerio sacerdos vacauerit, ne timeat: quandoquidem eius pars dominus est, & munus, & officium ipsi magis commendatum est, suis necessaria subministrare, vt idem Mosi inquit, Præcipe filiis Israel,
Nu.35. vt dent Leuitis de possessionibus suis vrbes ad habitandum, & suburbana earum. Vide quomodo eis tacentibus illorum curam habuerit dominus: iussitque illas ciuitates eis dari, ne secularibus negotiis interponerent. Quibus omnibus clarè constat, quàm longe melius magnifica, & liberali manu suis nunc sacerdotibus prouidebit: quantò præclarius, dignius, & excellentius est sacerdotium Euangelicũ. Quid aliud fuit capillos tondere, & corona insigniri, nisi vt sic discas omnem mũdi curam, solicitudinem, & diligentiam longè à te semouere? Sed videamus, quod sequitur.

Similiter, & Leuita cùm esset secus locum, & videret eum pertransiit.] Quemadmodum pertransiit sacerdos, ita Leuita nulla commotus misericordia. Qualis sacerdos, talis Leuita: minor quippe exẽplum sequitur maioris. Nemo fuit istorum, qui de altari domini, & eius pinguedine viuunt, & eorum etiam, qui iuxta illud deambulant, qui pauperis misereretur, ne frangatur illud Hieremiæ. A mi- Hier. 8.
nimo vsque ad maximum omnes auaritiam sequuntur, à Propheta, vsque ad sacerdotem.

Samaritanus autem quidam iter faciẽs venit secus eum.] Samaritani non erant de populo Iudæorum, sed alienigenæ, & idola colentes. Nam cùm Salmanasar Rex
Assyriorum decem tribus Israel propter 4.Re.17
nimia eorum peccata transferret de Samaria in Assyrios, ne terra in solitudinem redigeretur, misit idem Rex gentes (quæ à Cutha regione, Cuthæi vocabantur) vt terram Samariæ habitarent, & colerent: cumque ibi degentes idola colerent (cùm Deum ignorarent) immisit illis dominus leones, & alias bestias feroces. quarũ crudelitate interirent. Quod cùm ad aures Regis Assyriorum peruenisset, habito prius consilio cum suis ad eos misit vnum de sacerdotibus Iudęorum, qui eos doceret legitima Dei terræ: qui cum tradidisset eis legem Mosi, timore correcti cœperunt colere Deum, pariter tamen idolis suis sacrificabant. Hos ergo Iudęi odio habebant, & ab eis spernebantur, quos etiam Samaritanos, & plenos dęmoniis appellabant, eo quod dęmonia in idolis colerent, & hoc etiam pro graui crimine, & maximo conuitio in dominum retorquebant, dicentes: Samaritanus es tu, Ioan.8.
& dæmonium habes. Itaque Samaritanus eadem via transibat, & videns pauperem, misertus est illius, atque ideo sequitur in contextu.

Et videns eum misericordia commotus est.] Hic enim rectiùs, quam sacerdos & Leuita illius consilii erat memor. Misericordia, & veritas te non deserant. Tunc Prou.3.
te deserunt, cùm proximum in necessitate iacentem deseris: & hoc non contentus interiorem animi affectum, & misericordiam ipsis operibus perfecit. Quapropter sequitur.

Et approprians alligauit vulnera eius, infundens oleum, & vinum, & imponens illum in iumentum suum, duxit in stabulum, & curam eius egit.] In stabulum duxit, hoc est diuersorio. Græcè enim, eis pondoxeion, vbi itinerantes hospitio excipiuntur. Vnde stabularii dicuntur,

qui

qui locum habent hospitandi causa. Et his non contentus hospiti demandauit, vt illius curam haberet. Vnde ait Euangelista.

Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait, Curam illius habe: & quodcunque supererogaueris, ego cum rediero reddam tibi.] Hæc sunt beneficia quæ Samaritanus in spoliatum, & vulneratum contulit: ex quibus oporteret nos discere, qui aliis sanctiores haberi volumus, quique professi sumus sublimiorem vitæ statum, ne forte militibus & publicanis deteriores euadamus. Vides hic sacerdotem & leuitam ex populo Iudæorum electo, & ex tribu, quæ parata erat ad Dei obsequium & seruitium, quique sanctiores iudicabantur (vt esse debuissent) tamen nihil charitatis nec misericordiæ in ipsis inuentum est. Samaritanus verò, qui natione erat gentilis, idololatra quique nullam cognitionem Dei habebat, & a Iudæis contemnebatur, ita vt in conuitium daretur, si Iudæus cum Samaritano loqueretur, aut familiariter ageret: hic inquam melior Iudæis euasit, & non melior quibuscunque, sed sacerdotibus & leuitis, qui virtutis & sanctimoniæ tradebant dogmata, & regulas. Sic etiam Christum calumniabantur sacerdotes templi qui descendebant ex
Mat. 15. sanctissimis Patriarchis Abraham, Isaac, & Iacob, & susceptus est a muliere Chananea, quæ ex maledicto Cam filio Noe,
Gen. 9. & nepote eius Canaam ortum ducebat. In Israel non inuenit fidem, quam repe-
Mat. 8. rit inter Cananæos. Continget forte (& vtinam ego mendax euadam) vt in die iudicii multi ex publicanis, & ex mundana turba nobis præferantur, qui sacerdotes sumus, & de religione magnificè gloriamur: qui prædicatoris officio fungimur, virtutes alios docentes. cum multi sint discipuli nostri, qui (si non verbis) saltim operibus, quod melius est nos ipsos possint erudire. Dominus nanque dixit quibusdam superbis Pharisæis. Publicani, & peccatores præcedēt vos in regno Dei. Venient enim ab Oriente, & occidente,
Mat. 8. & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob: filii autem regni eiicientur in tenebras exteriores. Quod satis esset, vt edoceremur, neminem despicere, & semper viuere sancto quodam timore, & humilitate: si quidem coram Deo pluris ęstimantur charitatis, & pietatis opera, quàm literæ, sapiētia, & religionis habitus. Deus autem dignitates aut personas non suscipit, sed perfectos charitate. Maiores dignitate erant sacerdos & leuita, sed melior Samaritanus, qui charitatem est operatur. Sacerdos & leuita ratione officii aut sanguinis affinitate merito debuissét vulnerati Iudęi curam suscipere: sed nihil minus fecerunt, sed eo viso pręterierunt: Samaritanus verò, quem Iudęi odio prosequebātur, misericordia motus eius curam suscepit.

¶ Docet pręterea locus iste quam pauci sint, qui veram regulam & normā proximi seruent, & pręceptū charitatis adimpleant. Ex tribus vnus solus misericordia vtitur cum vulnerato. Huc.n. deuenimus, vt illa tēpora fœliciora fuerint, quā hęc: quibus crudelitas, & impietas erga proximos exercetur. Tunc quippe inter tres inuenta est misericordia: nūc autem inter centum vix vnum aut alterum reperies, qui miseri & pauperis recordetur: quod certè ipsa experientia potest ostendi. Videbis nanque pauperum & vulneratorum exercitum ad Ecclesiæ portas iacentem: transit autem vniuersus populus nec vnus reperitur qui vel oculos ad pauperes velit conuertere, tantùm abest vt illis subueniat: vel panum tribuat, vt vlceribus possit mederi. Dolendum est quot verecundi pauperes, quot viduæ egenæ, quot virgines abscōditę, in ciuitate erūt: qui graué patiantur necessitatē, & fame pereant. & tu qui diues es, & eorum vicinus obturatis auribus, suos gemitus & lamenta nolis audire: & mutus, & surdus effectus omnia dissimulas. Audi igitur vt Pro. 21.
te scripturę sacrę exemplo conuincam. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis ipse clamabit, & non exaudietur. Quod patientissimus Iob contem- Iob. 31.
platus oculis misericordię, inquit, Flebā quondam super eo, qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi.

¶ Docemur tertiò hoc exemplo, vt hanc charitatem, & misericordiam perfectè proximo impendamus: quod hic Samaritanus

maritanus non fuit contentus, postquam vulnera alligauit, ducere eum in hospitium, & hospiti commendare, sed etiam promisit, quidquid pauperi tribueretur magnificè soluturum. Quid obsecro prodest, vt pauperi, qui febre laborat, fragmentum panis tribuas siccum, & durum: quod etiam domestico cani libenter tribuis? Duc eum rogo in domum tuam, & affer medicum: & sic diligenter de eo cu-
Esa. 58. rabis, iuxta illud Esaiæ, Egenos vagosq; introduc in domum tuam. Hic Samaritanus non fuit auarus, nec minus manus compressit, immo necessaria omnia largè, & liberaliter subministrauit. Cur igitur tu hunc non sequeris: siquidem quod pauperibus erogas, Christo tribuis: à quo magno cum fœnore reportabis? Ipse enim liberali manu plurima bona tam corporis, quàm animæ tibi concessit. Non est igitur, quod in te misericordiam contrahas, & parcus erga pauperes sis.

¶ Docemur itidem, vt vulnera, & vlcera pauperum non sint nobis tædio, nec fastidium nobis generent, quemadmodum multis, qui vt illa non videant, oculos, & capita intorquent Samaritanus verò approprians alligauit vulnera eius: nam si perfecta charitate es munitus, propriis manibus pauperẽ debes tãgere, & alligare, Christũ sequens percussum, & vulneratum, vt animæ tuæ vulneribus ipse mederetur. Vidimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo, & humiliatum:
Esa. 53. vnde nec reputauimus eum.

¶ Docemur quintò in danda eleemosyna, vt non attendamus, quæ gens, aut quæ natio, quæve persona sit, aut cuius qualitatis, nec merita consideremus: sed tantùm præ oculis est habendus proximus, & eius necessitas. Multi quippe sunt, qui nolint eleemosynam tribuere nisi consanguineis, & notis: alii verò vitam pauperis inquirunt, bonusnè, an malus sit. Samaritanus charitatem exercet cum suæ nationis, & gentis inimico: vt discas proximo in necessitate subuenire, etiam si de te male fuerit loquutus, etiam si inimicus, vel exteræ gentis, quẽ nunquam in vita videris, solùm considerans, quòd sit proximus factus ad Dei effigiem, & imaginem: oculos solùm conuertens in eius miseriam, & necessitatem. Nam officium iustitiæ est inquirere qualis vnusquisque sit: misericordiæ verò dolere, & misereri pauperis, & proximi inopiæ.

¶ Vltimò docetur, vt non solùm interno animi affectu moueamur? sed etiam vt ipsis operibus adiuuemus. Hic misericordia est motus: pariter tamen manus liberales extendit. Multi sunt diuites, qui misericordia intus mouentur, loculos tamen claudunt, & viginti nodis comprimunt. Misericordia enim coniuncta debet esse operibus. Nunc autem Christus parabolam hanc in medium affert, & applicat proposito, dicens legisperito. Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse, illi qui incidit in latrones? At ille dixit. Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus, Vade, & tu fac similiter. Hæc est conclusio parabolæ, quia Christus docet omnem illum esse proximum (vt supra est habitum) qui nobis aliquod bonum potest impendere, aut recipere à nobis: qua Pharisæo responsum est interroganti, Quis est meus proximus. Ad quod idem ipse sibi respondit, victus parabola à Christo adducta: quem interrogantem, Quid faciendo vitam æternam possidebo, docet Christus, & inquit, Vade, & tu fac similiter. Iam aperui quis esset proximus: Deum, & illum dilige, sicut te ipsum: non autem lingua, & verbo, sed opere, & ve- 1.Ioã.3.
ritate, vt Samaritanus hic, qui non solùm misertus est pauperis, sed bonis operibus subuenit.

¶ Sed in nostram eruditionem aliqua hic altiori calamo erunt prælibanda. Cõmendat hic Christus tanquam magister suauis, & misericors charitatem, & misericordiam, qua erga proximos tenemur vti: ex quo facilè colliges, quàm gratum sit Deo hoc opus. Nam etiam si charitas (si rigorem loquendi obseruemus) ex- 1.Co.13
cellentior sit omnibus aliis virtutibus, non ideo hoc aliquid dignitatis minuit huic virtuti, imò eam potius magnificat, amplificat, & extollit. Nam hic non semouemus misericordiam à charitate, immo eas cõiungimus, tanquã riuum cum fon-

te ex quo originem ducit. Atq; ita discrimen, quod versatur inter has duas virtutes illud est, scilicet, quòd charitas est riuus, & fluuius, qui ex se non egreditur: sed intra terminos suos fluit, & labitur. Misericordia verò est fluuius, qui extra terminos suos fluit, & refluit, & vndique terrarum expargitur. Præterea charitas quatenus charitas nil aliud facit, quàm communicare sua bona reliquis: misericordia verò simul cum hoc mala proximorum portat, & suffert. Itaque misericordia non solùm bona sua spargit, sed etiam se ipsam præbet in dolorem, & tristitiam, quod est proprium ipsius.

Secundò, docet Christus, quàm necessaria sint opera ad consequendam vitam æternam. nam si aspicis quid dicat, inquit, Vade & fac similiter. Non inquit crede solùm, aut dic: sed fac. Vade ne sis piger, & ignauus, exerce misericordiæ, & charitatis opera. Priùs enim dixerat huic hoc fac, & viues. Et iterum hoc ait, Vade & fac similiter: opem indigẽtibus ferto. Ideo

Iac. 2. Iacobus. Fides sine operibus mortua est. Non quod opera sint vita, & forma fidei, quia gratia, & charitas sunt vita, & forma fidei: operà tamen sunt signa charitatis, & quòd intus sit fides formata, & vita. Quẽadmodum medicus expulsu colligit viuat ne homo an mortuus sit: non quia hominis vita sit pulsus, sed ipsa anima: consistit namq; vita in eo, quòd homo habeat intus animam, quam cùm habet, viuit: & in pulsu cognoscitur, quod habeat intus vitam. Ita animæ vita, & forma fidei est ipsa charitas: sed colligitur nos hanc vitã habere ex pulsu, idest ex operibus. Ideo Chri

Cant. 8. stus dicit animæ, Pone me, vt signaculum supra cor tuum: vt signaculum super brachium tuum. In corde vult habeamus diuinum eius amorem: & in brachio bona opera. Vult vt ipsum diligamus, & rectè operemur. Hoc igitur intendit Christus in hac parabola, agens priùs de proximorum amore: & postea de bonis operibus. Quid ad hæc dicunt Lutherani impii? nõ possum me ab ira continere, cùm video illorum impudentiam, qua bona opera negant, & reiiciunt: cùm nihil magis ipsum Euangelium nobis commendet, nihil frequentius præ oculis ponat. Et vt videas amice lector quantum Christus opera cõmendet, post hic semel repetitam materiam, in nouem superioribus capitulis, decies de ipsa egi. Quapropter nunquam mihi potui persuadere, etiam si hæretici isti cæci sint, vt rem ita claram, & manifestam non videant. Vnde peccatum eorum ex malitia oritur: vt inde occasionem sumant, & ansam, vt laxis habenis per latam vitiorum viã currant, & vt se, quàm plurimis, & nefariis peccatis possint immiscere, & cibo meroque vsque ad ebrietatem ingurgitare, & ita vt bestiæ, & pecudes sine lege, sine gubernatore viuant, & desideriis animæ suæ se tradant. Aspice igitur tu quemadmodum cùm Christus de amore loquitur, statim inserit sermonem de operibus. Vnde per Ioannem ait, Si diligitis me mandata mea seruare. Et Io. 14.
dicens, diligite inimicos vestros, statim Mat. 5.
subdit. Et benefacite his, qui oderunt vos. Et in proposito cùm de dilectione ꝓximi agit, statim parabolam narrat, in qua apertè docet, quomodo proximus diligendus sit: nempe operibus charitatis, quæ Samaritanus in pauperem contulit: & concludens inquit, vt nos similiter faciamus. Et dilectissimus discipulus Ioannes, qui ex penetralibus cordis domini mira secreta hausit: inquit, Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo: quomodo 1. Io. 3.
charitas Dei manet in illo? filioli mei nõ diligamus verbo neque lingua, sed opere, & veritate. Et cum Petrum Christus de dilectione examinasset, dixit illi postea. Sequere me, scilicet per mortem, per labo Io. 21.
res, per cõtemptam vitam, me ipsum imitando: & tunc clarius videbo, an meus amor vehemẽtius vrat viscera tua. Et postquam in cœna vltima plurima esset lo- Io. 24.
quutus de amore, inquit, Surgite eamus hinc. Nam quemadmodum in ampulla vitrea cùm quiescit aqua, & tranquilla est, videtur aqua limpida, & clara: si verò eam concutias turbida, & immunda apparet: sic nimirum, si Deum, & proximum amore (quo debes) prosequeris vel nõ, statim cũ moueris clarè cõspiciẽ: & ob id ipsum si Deũ diligis, age aliquid, vade, & operare, & erga proximũ pietatis opera exerce.

¶ Tertiò

¶Tertiò considera Christi Redéptoris nostri piam benignitatem, & clemétiam, qui quæstioni factæ ab inimico, & calumniator, tam largè, tam modestè, tamque suauiter respondit, & satisfecit: quibus verbis talem, & tam salutiferam doctrinã nobis exhibet, qua eius dilectionem, & proximi, & denique salutem perpetuam consequi valebimus. Vt inde facile sit doctoribus cognitu, quàm piè, modestè & simpliciter calumniatoribus, & inimicis sit respondendum: immo omnes superiores hæc animi mansuetudo, lenitas, & modéstia decet, vt non se graues, & asperos interrogantibus ostendant. Nonne vides, quomodo dominus non dedignetur longiori responsione legis periti quæstioni facere satis: cùm potuisset (si vellet) breuioribus expedire: aut tentatori nihil respondere? Vnde videre licet, quòd sępius Christus vnius tentatoris occasione sumpta multa bona, & vtilia hominum saluti & exemplo docuerit. Ita iusti, & amici Dei quacunque data occasione, inde argumentum sumunt, vt plurimis prosint, & præclara opera in Dei amorem, & obsequiũ aggrediantur. Sed iã de his satis.

2.Colo. ¶Cæterùm quoniam Christus, vtpotè, qui thesauros sapientiæ, & scientiæ Dei in se absconditos habebat: tam venit vt actiuæ vitæ, quàm contemplatiuæ instituta doceret: nunc factum quoddam ipsius describitur, in quo breui sermone vtriusque vitæ distinctionem ostendit. Et aduerte prius sanctum Euangelistam in hoc loco ordinem historię non seruasse. [Factum est autem dum irent.] Iesus, inquam, & eius discipuli de loco in locum ad multorum instructionem. [Intrauit Iesus in quoddam castellum, & mulier quædam Martha nomine excepit illũ in domum suam.] Multi hique graues doctores super textum diui Lucæ solent agere de virginis assumptione: ego autem hanc materiam sub silentio tacitus possũ præterire, quandoquidem non concionatoris, sed expositoris munus exerceo. Verùm (quantum coniectari possum) non ingratum, aut molestum lectoribus erit aliquid agere de virginis assumptione: quandoquidem alii sunt expositores, qui idem faciant.

¶In fronte autem huius facti narrationis attendere licet, quòd vnũ cuius Deus specialem curam habet, illud est, scilicet acceptum hospitium magno cum fœnore, & copiosissimè soluere: nam bonæ indolis, & vrbanitatis lex hoc non postulàt, vt quis hospitalitatem accipiens, hospites non bene solutos relinquat. Si igitur inter homines vrbanos hoc vitio, & ignominiæ tribuitur quanto maior defectus hoc in Deo esset, si per impossibile in ipso defectus aliquis posset reperiri? Magnifaciebat Christus semper his, qui hospitio Ambr. eum excipiebant largè, & liberaliter re- cõm. in pendere, & ideo beatus Ambrosius nimis Luc.lib. commendat diligentiam illam, & solicitu 8.Luc. dinem, qua Zacheus Christum domi exce 19. pit. Quæ cura est hæc? aut quæ tanta solicitudo? Sciebat enim (inqnit Ambrosius) vberem esse hospitii mercedem. Audierat iam Zachæhs qualiter Christus se erga hospites haberet, & quàm liberali manu eius retribueret: & ideo non mirãdum si Zachęus tam solicitus, & diligens se gereret erga Domini hospitium. Manducabat Christus cum Publicanis, & Pharisæis, vt illorum superbiam deprimeret: & vt peccata sua deleret. Cum amicis ét solebat accumbere, vt in illis suum amoré augeret. Itaque Dominus lætos, & alacres relinquebat hospites, quandoquidé diuina pro humanis, spiritualia pro corporalibus administrãtibus suppeditabat. Ex quo colliges has duas sorores Mariam & Martham digno præmio non caruisse. Nam si mercedem hospitii cum acceptis beneficiis velis conferre, facilè solutio debitum superadit. Ipsæ nanque Christum in terra semper exceperunt: Christus verò ipsas in cœlum duxit. Ipsæ tanquam hospitem, & aduenam susceperunt in terra Redemptorem: ipse illas, vt in æternũ cœlum habitarent effecit, & vt requiem illam possiderent, vbi nullus est cadendi metus. Si igitur velimus conferre seruitium, quod præstitit Martha Christo, cum eo quod exhibuit virgo Dei genitrix, lõgo quidem spatio hæc, illa antecellere videntur. Martha nanque trium annorum spatio domi Christum excepit, virgo autem nouem mensium interuallo suis visceribus ipsum portauit: & domi etiam

triginta annis secum habuit, & multò diligentius, quàm Martha illi seruiuit in itinere Aegypti, in infantia, in pueritia, ardentissimo amore, materno animo filii necessitatibus succurrebat. Et multò excellentius audiuit beata virgo filii, verba: quàm Maria soror Marthæ. Si verò tanta bona, & beneficia Deus contulit in has sorores, quia hospitium domi administrarunt: quanto perfectiori quodammodo & diuite quadam gratiarum supellectile matrem ditauit? Ideo beatus Bernardus ait, Non immerito canit Ecclesia hoc Euãgelium in die assumptionis virginis, vt intelligamus quantam gloriam hodie filius matri dederit: quandoquidem tantũ bonum contulit Marthæ, & Mariæ. Nam si in destructione Sodomæ, & Gomorræ Deus voluit liberare Loth cum suis ab illo incendio, propterea quod Angelos hospitio receperat: quantò ęquius & iustius erat, vt quæ Deum exceperat magnis beneficiis, amplissimis honoribus, & plurimis immunitatibus illustraretur? Cum etiam Iosue Dei mandato omnes domos Ierico destrueret, vnicam solam domum Raab stare voluit: quia speculatores Israel exceperat. Si igitur tantam curã dominus habuit honorificandi eos, qui seruis suis hospitia dederunt: quãtam putas habuisse cum Martha, & Maria? Et si his sororibus tantam: qualem existimas erga matrem extitisse? Sine dubio dici non potest, quale fuit gaudium, qualis festiuitas, quantus triumphus, quod genus solennitatis, quo Deus hodie virginem matrem cœlestibus sedibus regnaturam suscepit.

Brnar. serm. 2. Assum.

Gen. 19

Iosue 6.

¶ Vt igitur ad propositum reuertamur, solent principes, & reges suis hospitibus in tempore suæ necessitatis fauere, & maiora, quæ possunt auxilia suppeditare. Ita æquum erat, & iustum, vt maioris necessitatis tempore Deus matri subueniret, quod certè est ipse mortis articulus, quo quidem auxilium diuinum magis est necessarium, tunc enim natura nostra magis est imbecilis, debilis, & afflicta, tuncque inimici eius fortiores, & potentiores sunt, & acrius, & vehementiùs instant. Nam tentationes, quibus dæmones nos in vita aggrediuntur, cum eis, quas hora mortis diabolus affert collatæ, non merentur nomen tentationis. Nam in vita etiam si vno, vel altero congressu non possit nos prosternere, adhuc remanet illi tempus, vt aliquando possit nos vincere, & in miseram captiuitatem redigere: in morte verò cùm sciat, quòd si tũc non venatur perpetuò deinceps nunquã ad eius manus deuenturos: terribiliter tẽtat, nullumque lapidem non mouet, vt prædam capiat. Nemo enim adeò sit iustus, & sanctus ab hoc examine, & iudicio liberatur. Solent qui ex vna prouincia in aliam migrant, omnes merces, & omnia quæ secum portant in alterius ingressu pandere, ac manifestare. Sic in transitu regni huius vitæ, in alterius regnum erunt obseruatores, qui aperiant nostræ conscientiæ sarcinas, & opera nostra vsque ad minimam cogitationem examinent. Erat quidem diues anxiè solicitus, & defatigatus dicens, Quid faciam, quia non habeo, vbi reponam fructus meos? & statim audiuit suæ insanæ cogitationis responsionem. Stulte hac nocte repetent animam tuam à te. Heus stulte, & inops mentis hac nocte in obseruatorum, & speculatorum manus incides: & omnis hæc substantia in aliam vitam nequit trãsire: tantum abest, vt illam tecum possis ferre. In hoc igitur mortis trãsitu Deus suæ sanctissimæ hospiti, & matri fauet, & facit exemptam, tribuens illi chirographum, & priuilegium, vt libera possit transire, sine eo, quod dæmones transitus obseruatores rationem possint exigere. Quemadmodum munitissima arx, quæ bellicis instrumentis sua tela vbicumque vult iactat: vt inimicos arceat longè: sic beatissima virgo Deo, & Angelis induta, suis virtutibus, & meritis armata, id bellum aduersus inimicos, & dęmones gerit, vt in sua morte omnes a se fugaret, atque nemo audet accedere munitissimam arcem contemplans. Nam si Angelus ligauit dæmonem, qui maritos Saræ interficiebat, & fugauit à domo, quando Sara nupsit Tobiæ: quanto melius nunc Angeli hoc obsequio virgini seruient, & dæmones alligabunt? Vnde diuus Bernardus, O virgo quæ cœlos ascendis, & cui dæmones obuiare pauescunt.

Luc. 12.

Tob. 8.

Bernar.

¶ Dedit

Io. 19. Dedit etiam matri dominus mortem sine dolore. Nam quemadmodum sedens iuxta crucem, dilectissimum filium aspiciens dolores mortis passa fuit, sic vt doloris gladius eius animam pertransiret, cum ipsa non moreretur: sic nunc decebat, vt mortem obuians: dolores mortis non sentiret. Nam si beatus Ioannes Euangelista (vt refert Hieronym⁹) fuit à dolore mortis extraneus, nam ipse in Christi passione dolores mortis pertulit: quantò maiori iure beatissima virgo (quæ multa, & grauiora tormenta, quàm Ioannes pertulit) immunis debuit esse à dolore mortis? Sed vt videas, quàm munificentissimus fuit Deus cum virgine matre: non solùm in morte eam voluit eximere, & dotare his buobus priuilegiis: sed etiam post mortem aliis duobus voluit insignire.

Luc. 2. Hiero. ser. assumpt. virg.

¶ Primùm fuit, non permittere, vt sacrosanctum suum corpus corrumperetur, nec in puluerem, & cinerem redigeretur, nec vt à vermibus esset consumptum, sed accelerans illius resurrectionem, simul cum anima dedit illi gloriam. Nam secundum iuris regulam quando delicta sunt extraordinaria, & inusitata, iudices non tenentur, tunc temporis obseruationi pœnarum iuris communis. Sed rationi consonum est, vt si tu in tuis delictis à communi via excesseris iudex etiam in correctione limites legum communiũ egrediatur. Sic dæmones Christo dixerunt. Ad quid venisti ante tẽpus torquere nos? Conquerebantur, quia Christus legem communem egrediebatur in eorum castigatione, antequam adueniret tempus: nam (vt ait Chrysostomus) Christus propter tanta eorum scelera ante tempus puniebat, cum nondum diem iudicii expectaret. Nam delicta, quæ omnes rationis limites excedunt, ansam iustissimam præbent, vt punitio acceleretur, & ante tempus adueniat. Maxima quippe iniquitas, & grauissima peccata Sodomitarum (inquiunt Augustinus, & Gregorius) fecerunt, vt Deus ordinariã legem transmitteret, & vt non expectaret diem iudicii ad puniendum eos, faciẽs id quod in die iudicii facturus erat, scilicet, eos & ciuitates illas igne comburere. Si igitur pronior est Deus ad miserendum: quàm ad puniendum, & in aliquo possint esse virtutes, ita hæroicæ, & excellentes, vt præmium accelerent: non igitur mirandum si aliquando viam ordinariam in remunerando Deus egrediatur. Nam aliquem referri in diuorum numerum semper id fieri consuetum est, post mortem: Beatus autem Baptista ob sua præclara merita, ob admirabilem vitę sanctimoniam, ob singularem, & vix credibilem pœnitentiam in vita in sanctorum numerum à Christo fuit relatus, cùm dixit, Quid existis in desertũ videre? &c. Et in hoc loco de Maria Magdalena ait. Optimam partem elegit sibi Maria, quæ non auferetur ab ea. Scire autem sis nè prædestinatus, vel non, non ęst pręsentis vitæ: tamen Paulo fuit reuelatum, ita vt ipse de se dixerit. De cætero repo sita est mihi corona iustitiæ, quam reddet, &c. Sic etiam erit resurrectio mortuorum in die iudicii: tamen potest accelerari ob merita in aliquibus sanctis, vt contingit beato Ioanni Euangelistæ: qui teste beato Thoma aliisque viris doctis paululum post mortem surrexit, & corpore simul, & anima cœlum ascendit. Sed cur Deus, quod fecit in discipulo ob singularem dilectionem: in matre charissima, & amantissima non faceret? Nam sicut ex meritis accelerauit filii Dei incarnationem, sicut Rebecca benedictionem Iacob, antequam Esau venisset: sic ex meritis corporis resurrectionem accelerauit, quia plus meruit, quàm Ioannes Euangelista, & præter modum dignior, & excellentior fuit, & ideo magis chara, & dilecta filio: Præterea si lachrymæ sororũ Marthę, & Mariæ fuerunt in causa, vt mortuus Lazarus citiùs resurgeret: quanto excellentius merita beatę Virginis hoc possent efficere, vt corpus eius surgeret? Solet etiam Deus post natiuitatem homines iustificare: sed Hieremiæ, & beato Ioanni Baptistæ hoc donum natiuitatem præuenit. Rursus si, vt Christus esset perfectus, & absolutus Redemptor oportuit, vt præseruaret aliquem, ita vt nunquam peccaret: sic etiam vt resurrectio esset perfectissima docebat, vt non solùm post iam consumpta corpora ea suscitaret, sed etiam a corruptione præseruata.

Capi. 1. de constitu. Mat. 8. Chrys. ho. 29. Matt. Augus. libro de excidio ve. Gregor. lib. 19. mo. capi. 23. Mat. 11. Luc. 7. 2. Ti. 4. S. Tho. super 2. capi. Io. & in 4. d. 43. ar. 3. ad 2. Io. 11. Hier. 1. Luc. 1.

seruata. Cumque nulla fuerit anima cui
præseruatio culpę magis competeret quã
sacrosanctæ virginis: ita similiter nullum
fuit corpus quod maiori iure immune de
beret esse ab omni corruptione. Nam
quemadmodũ benedicta eius anima nul-
la originalis peccati maculæ coinquinata
fuit ita eius corp⁹ ab omni corruptione
fuit liberum. Et cum corrumpi corpora,
& in cinerem, & puluerem redigi pœna
sit peccati, & in virgine omnis talis ratio
non inueniretur: consentaneum erat vt
in illa cessante causa, cessare itidem effe-
ctus. Quod verò carnis corruptio in pœ
nam peccati venerit, clarè constat ex illo,
Gen.3. quod Deus dixit Adæ, Puluis es, & in pul
uerem reuerteris. Nam qui suorum Re-
gum sunt proditores, lex iubet, in crimi-
nis & peccati pęnam eorum domos di-
rui, & solo æquari, & ita hæc pęna, &
sententia detorta fuit in Adam. Vir-
ginis autem domus, quæ nec peccatum
fecit, nec nouit: nulla ratio postula-
bat, vt dirueretur. Nobis qui tradi-
tores sumus quælibet pœna meritissimè
imponitur: virginis autem corpus omni
ex parte intactum remansit, secundum il-
Psal.15. lud prophetæ. Non dabis sanctum tuum
videre corruptionem. Et si quidem in in-
gressu mundi mirabili priuilegio fuit ho-
norata: ita quoque decebat, vt in exitu,
alio illustraretur. Præcipiebat Deus in ve
teri instrumento vt ancilla vel seruus, qui
Exo.21 ad seruiendũ alicui ingrederetur, in fine
seruitii, exiret cum veste, & suppellectile,
qua intrauit. Secundum igitur hanc le-
gem beata virgo cui ad ingressum mundi
priuilegium erat concessum: nõ multum,
si alia immunitate egrediatur. Sic inquiũt
August. diuus Augustinus, & Bernardus liberum
Epi.ad arbitrium virginis natale pręuenisse. Et
Darda. cum ab Angelo salutaretur, prius quam
& Ber- Dei filius carnem assumeret: dixit illi An-
nar.ser. gelus, Dominus tecum. Hoc enim priuile
paruis. gium habet beata virgo, vt multa ante tẽ
Ioan.2. pus faciat accelerari. Sic in Chana Gali-
leæ, prius quam vinum finiretur, & defe-
ctus appareret, dicit vinum non esse. Vt il
le defectus sponso non imputaretur: vo-
luit vt Christus prouideret: Nam vt ait
diuũ Cyrillus super Ioannem, quando
beata virgo dixit Christo. Vinum non
habent, nondum vinum erat finitum.
Ideò ait diuus Ioannes in Apocalypsi ꝙ Apo.12.
habebat lunam sub pedibus: nam luna ve
locius adimplet cursum suum. Saturnus
circulum complet triginta annorum spa-
tio: Iupiter duodecim annis, Mars duo-
bus, Sol tercentis sexaginta, & pluribus
diebus, Venus, & Mercurius ferè eodem
tempore, Luna verò paulo pluribus vi-
ginti septem diebus cursum finit. Hanc
gratiam, & priuilegium vt citius ad termi
num perueniat habet Luna. Ideo subtus
pedes habebat illam beatissima virgo, vt
inde colligatur qua celeritate, & velocita
te ad Deum ipsa accessit. Ita sua merita
fuerunt in causa vt citissimè resurgeret
corpus vt simul cum anima coronam glo
riæ acciperet. Nam quando Dauid Ama 1.Re.30
lechitas deuicit, & expoliauit: æqualem
partem distribuit eis, qui in obseruatione
remanserant, & eis qui in bello dimicaue
rant. Ita voluit Deus vt ex spoliis, & ex
victoriæ gloria quæ in Caluariæ monte
fuerat parta, æqualis portio virgini dare-
tur, quæ tunc iuxta Crucem fuerat, &
Christo qui in campum debellaturus exie
rat. Ipsa enim quasi tentoria & munitio
nem obseruabat: nam quo ad articulum
Resurrectionis Christi, omnes hãc fidem
amiserunt preter vnam virginem. Ideo
decebat vt ipsi quemadmodum & victori
spolia tribuerentur, & quemadmodum
Christus resurrexit, ipsa quoque resurge
ret. Et vt Christus in corpore, & anima
cœlum cõscendit: ita quoq; ipsa gloriã in
grederetur. Nam qui fieri posset, vt Deus
permitteret, vt viscera, quibus ipse nouẽ
mensibus clausus fuerat, vermibus absu-
merentur? Qui Deus posset ferre vt do- Exo.25
mus, qua ipse fuit hospitatus a vermibus
habitaretur? Si voluit Deus vt arca fœ-
deris Israel fieret ex setim, quod est lignũ Plutar.
incorruptibile: quare sanctissimam ma- in apo-
trem veram arcam fęderis vermium cor- theg.
ruptioni traditurus erat? Noluit Cæsar
Augustus (vt Plutarchus refert) Alexan
driam destruere, quia eam Alexander Ma
gnus fundauerat, eius reuerentia solùm
commotus: quare Deus hanc ciuitatem, Iosue.6
quam ipse fundauerat, vt sui filii esset
habitaculum deberet destruere? Et si
noluit, vt domus Raab euerteretur,
hospitium

quia hospitium fuit speculatorum Israel, multo minus pateretur, vt in cinerem, & puluerem redigeretur corpus, vbi ipse nouem méses habitauerat. Gariophilatus flos, quando transponitur ex vno loco in alium, cum eadem terra plantatur, quam in radicibus affert: & id fit ne ante tempus arescat. Ita sacratissima virgo translata fuit in cęlum suo corpore, vt suauissimus flos flagrantissimum odorem ex se emittens.

¶ Honorificauit itaque illam deus post mortem: suscitans corpus eius: Deinde eam collocans super omnes choros Angelorum: vt ecclesia canit, dicens, Exaltata est sancta Dei genitrix super choros Angelorum ad cœlestia regna. Quod etiam authoritate sacræ paginæ suaderi potest. Paulus namque statim in initio Epistolæ ad Hebræos vult conuincere, legem Euangelicam excellentiorem esse, quàm Mosaycam: & id probat legislatoris præstantia, & excellentia. Nam hæc data fuit per suum filium, illa verò per Angelum: & probat filium meliorem, & excellentiorem esse ipsis Angelis, dicens, Cui enim angelorum di- Heb. 1.
ctum est. Filius meus es tu ego hodie genui te? Et rursum. Ego ero illi in patrē, & ipse erit mihi in filium? Et cùm iterū introducit primogenitum in orbem terræ dicit, & adorent eum omnes angeli dei. Et ad angelos quidem dicit. Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Ad filium autem, Thronus tuus deus in seculū seculi, &c. Angelos vocat seruos: Christum verò filiū: & cōcludens Paulus inquit, Tanto ergo melior angelis effectus, quanto differentius præ ipsis nomen hereditauit. Simili & formali cōsequentia clarissimè ostenditur, beatam virginem meliorem esse angelis. Cui enim angelorum dixit Deus, tu es mater mea? Et quis angelorū deo poterit dicere. Tu es filius meus? Hoc vtique beata virgo dicere poterit. Tāto ergo melior angelis effecta, quāto differētius pͅ ipsis nomē hæreditauit. Et si melior est, & pͅmium merito correspōdet: bene sequitur in assumptione sua super oēs illos esse elatā. Atque ita omnes tanquā dominam, & reginam susceperunt, & canentes lætitia perfusi dicebat, Quæ est ista, quæ ascendit pulchra vt Luna, electa, vt Sol, terribilis, vt castrorum acies ordinata. Pulchritudo eius deformes nos reddit: eius splendore, & luce, caligine operimur. Tantum nitorem & nimbum miramur. Nam si Angeli mendicum Lazarum susceperunt, & fuerunt præsentes eius morti: & in sinum Abrahæ sanctā animam gaudentes collocarunt, quanto libentius, & gaudentius eam matre domini hoc fecissent? Sed quid dico Angeli? ipse Christus recepturus accepit suā matrem: & non immeritò, cum ipse Apostolis promiserit se ad futurum eorū morti: Atque ita sancti dicunt cuiuslibet eorum obitui interfuisse. Si verò beatus Stephanus iamiam moriturus cum cœli aperti sunt, Iesum vidit animam ipsius volentē suscipere, meritissimè hoc idem efficeret cum Martyrum, & virginum omnium limpidissimo speculo. Etsiquidem in amara passione filii cum ab omnibus derelictus esset, nunquam eius animus passionis turbine nec tormentorum grauitate defecit: sed firmissima manens, stabat iuxta crucem. Ita æquum erat, & consenteum rationi, vt filius matri. Talionem solueret, & vt gratus morti eius præsens adesset: & ita solennior fuit matris susceptia, quam filii, Christo namque exierunt obuiam Angeli, Mariæ verò, & Angeli, & ipse Christus. Nam si rex ciuitatem aliquam adiret, & exirent vtique eum suscepturi megnates, & nobiles: si verò postea regina eandem ciuitatem ingrederetur, & exirent illi simul cum rege, non dubium quin reginæ receptio præstantior esset, & illustrior. Et illud puto fuisse in causa quòd cum festiuitas hæc adeò fuerit solennis, illustris, & tantę gloriæ & maiestatis, nihil Euangelistæ de assumptione Virginis fuerint loquuti: quia sic fuit admirabilis, vt illam suspicientes, & admirantes, potius laudauerint: quàm si aliquid dicerent. Et hoc credo velamen illud significasse, quod arcam Dei tegebat. Nam cum Timantes egregius pictor (nisi veteres historiæ nos fallunt) Iphigeniæ cædem vellet depingere: cumque reliquorum lachrymas, & mœrorem expressisset vultum

Luc. 16.
Ioa. 14.
Act. 7.
Exo. 26.

Agamemnonis patris eius velo cooperuit: quo voluit significare insignis artifex, nulla re posse melius summum dolorem, & luctum parẽtis exprimere, quàm
Esa.6. si penicillo sub silentio præteriisset. Ideò illi duo Seraphim caput tegebant, quia di
1.Co.1. uina mysteria narrari nequeunt. Et Paulus fatetur nõ licere aliquid de eis loqui. Et in psalmo vbi communis versio habet
Psal.64 Te decet hymnus Deus in Siõ, habet versio Diui Hieronymi ex Hebræo. Te decet silentium laus Deus in Sion, Ac si diceret. Tam excelsa, & diuina sunt mysteria tua Deus: vt melius silentio quam ore laudentur. Itaque mirantes Euangelistæ Virginis assumptionem, tacere decreuerunt. Nam quæ lingua etiam si Angelico eloquio polleat, exprimere: aut qui calamus velocissimus scribere festiuitatis magnitudinem, quam cęlestis patriæ incolæ sui redemptoris matri fecerunt? Si sanctus rex Dauid coram arca testamenti canere, &
2.Reg.6 saltare dignabatur: quibus tympanis hodie exiret, quibus choreis, quibus gaudiis ipse cũ reliquis Angelorum exercitibus, comitatus: cum hęc vera testamenti arca cœlum ingrederetur, quæ transiones omnes beatorum sedes, & omnes choros Angelicos, collata fuit, super omne id quod Deus nõ est: & infra omne id quod Deus
3.Reg.2 est? Lateri dextro regis Salomonis posuerunt thronum, in quo eius mater Bersabe sederet, cui filius dixit, Pete mater mea Neque enim fas est, vt auertã faciẽ tuam. Et ipsa nihil sibi à regnante filio postulauit. Petiuit autem donum, & rogauit pro iniquo proditore Adonia. Sic etiam in celo beatissime virginis regalis thronus fuit positus: cui filius inquit vt petat, qui neutiquam denegabit matri, quod postulauerit (vt fecit Salomon) ipsam igitur syncero corde, & interno animi affectu exoremus, vt nobis, qui traditores sumus, & iniqui peccatores (vt Adonias) veniam peccatorum petat: vt cum filio, & matre cœlestem Hierusalem conscendere valeamus. Sed iam ad textus explanationem reuertamur. Ait igitur Euangelista: [Intrauit Iesus in quoddam castellum.] Audiui aliquãdo concionatores in festo assumptionis Virginis arces munitissimas fingere, & turres inexpugnabiles: quasi hic vicus vbi Christus fuit ingressus, esset quædam arx fortissima: non intelligentes, ꝙ castellum in scriptura sacra sumatur pro
pago seu vico quodam. Sic dicunt Euan- Mat.4.
gelistæ, quòd prædicabat Iesus per ciuita Mar. 1.
tes, & castella: hoc est per vrbes, & vicos: & hoc frequentissimè dicunt Euangelistę. Vnde infra dicitur quòd duo discipuli
ibant in Castellum Emaus: pro quo Mar- Luc.24
cus scribit, ꝙ ibant in villã. Opidulũ itaq; Mar.16.
erat & crediderim Bethaniam esse, quod distat vnà leuca ab Hierusalem: vbi Martha domum suam habebat. In Græcis nãque codicibus habetur, Eis Komintina, qui est paruus vicus. Expende autem, ꝙ solenne est in scriptura, tunc dicere, quod Deus intrat, cũ præclarum aliquod opus facturus est. Ita iuit ad videndum an cla-
mor Sodomorum ita esset, ut ad cœlum Gen.19
ascenderet. Certè non egebat videre: sed quia facinus insigne erat facturus: ad vidẽ
dum pergit. Intrauit etiam dominus in ci Ioã.12.
uitatem templum purgaturus. Sic intra- Mat.22.
uit in conuiuium: vt hominem non vestitum veste nuptiali puniret. Sic & nunc intrat in villam hanc in domum Marthæ magnificaturus vitam contemplatiuã: & actiuam approbaturus. Attẽdes etiam ꝙ nõ rogatus nec inuitatus sed tantum sua bonitate, & clementia motus, hãc villam ingreditur: Vt intelligas, quòd Deus nos adiuuat nullis nostris præcedentibus me-
ritis: Vnde Paulus, Antequam quidquam Rom.9.
boni egissent, Iacob dilexi. Sic Saulem 1.Reg.9
quęrentem asinas elegit, Dauidem pascẽ- 1.Re.16
tem oues. Venit etiam è cœlo misericordia adductus, vt mundum languidum sanaret: vt videas quomodo non rogatus, plura bona in nos quotidie confert: & domum hanc spontaneus etiam ingreditur. [Et mulier quædam Martha nomine excepit illum in domum suam.] Domina domus: & alii fratresus Laz sciat licet, & Martha dominum susceperũt. Fęlix Martha quæ talẽ hospitem domi meruit habere. Sed hanc fœlicitatem tu quicunque velis poteris consequi, si pauperes domini exceperis & hospitari volue-
ris. Dominus enim ait, Quod vni ex mi- Mat.25
nimis meis fecistis, mihi fecistis. Hospes eram, & suscepistis me. Vt scias, quòd si
pauperi bene feceris, Christo bene fa- Mat.18
cis.

cis. Alibi etiam dominus ait, Qui suscipit vnum tale paruulum in nomine meo me suscepit. Et iterum. Qui vos recipit, me recipit. Vt hoc beneficium dominus præstaret Marthę, voluit in eius domo hanc corporis recreationem suscipere. Potuisset equidem, vt Angeli de cœlo prouiderent, vel ex nihilo creare: quemadmodũ in deserto contigit, quòd angeli ministraturi illi descenderunt. Similiter cõstat Eliã nutu Dei corui ministerio alimentum suscepisse: & cum posset multum temporis illum sic pascere, misit ad viduam Sareptanam, vt ipsa benedictionem Propheticam mereretur accipere, & pinguiori supellectile ditari. Sic vtique continget diuitibus, qui pauperes domini hospitãtur. Nam si Christianis oculis, & mente diuites hoc vellent perspicere, apertè intelligerent, se longe maius & pręstantius beneficium acquirere, cum ab eis eleemosynam pauperes volunt accipere: quàm ipsi eis faciunt in conferendo eleemosynam. Sic Christus voluit hanc domum ingredi, & ibi cœnare: vt inde ansam sumeret, & misericordia cum sororibus vteretur. Magnum quippe indicium amoris, & maximorum beneficiorum pignus est, quod Deus diuitibus ostendit, cum pauperes mittit ad eorum domos pulsandas. Datur enim illis occasio, vt æternã vitam mereri possint: & vt faciãt sibi amicos de mammona iniquitatis. Quod certè sanctissimus Abraham rectè perpenderat, cum dixi. Si inueni gratiam in oculis tuis, afferam bucellam panis, &c. Quasi rectè intelligeret sanctissimum illud fidei speculum, magnum beneficium peregrinos in ipsum collaturos: si ipsi ab eo vellent accipere bucellam panis. Et ideo dixit, Si inueni gratiam in oculis tuis.

Lucę 10

Mat. 4.

3. Re. 17

Lucę 16

Gen. 18

¶ Discamus igitur exemplo Marthæ Christum suscipere in suis membris: qui pauperes sunt. Nam quidquid eis impenderimus, Christo computabitur. Et quemadmodum Martha gaudens, & alacri vultu Christum suscepit, & diligens circa eius ministerium ambulauit: sic & nos etiam in pauperum hospitio exerceamus, Zachæum imitantes, & Abraham qui cito ad armentum abiit, & omnis domus eius lætabatur. Vnde Petrus, Hospitales inuicem sine murmuratione. Et Paulus, Hilarem enim datorem diligit Deus. Vnde non pigeat, eos qui ad te veniunt sub Christi nomine hospitari: mereberis nanque (si opus fuerit) mortuos videre viuos, & alia diuina miracula, & mulier illa Sumanitis, quæ cum Elisæum exciperet filium mortuum suscitauit. Raab etiam quæ hospitata est peregrinos nuncios Israel: liberata fuit morte cum suis. Vnde Apostolus Paulus admonet, dicens, Hospitalitatem nolite obliuisci: per hanc enim quidam placuerunt, Angelis hospitio receptis. Hoc dixit Apostolus propter Abraham, & Loth, qui hospitalitati dediti erãt (vt in Genesi legitur) Angelos susceperunt hospitio. Tãta enim charitate erat inflãmatus in hospites sanctissimus Patriarcha: vt non præceperit seruis ministrare, nec bonum opus per aliũ uolebat exercere: sed quasi præda reperta, cum ditissimus esset, vt minimus famulus pedes hospitum lauit, & portauit vitulum de grege humeris impositum: & peregrinis prandentibus ipse stetit, & mensę ministrabat. Erat autem mos huic viro sancto vt quotidie iuxta ostium domus suæ sederet, & id in meridie: in hora prandii: vt videret transeuntes. At nos abscondimur in penetralibus domus, ne peregrinos excipiamus: & si recipimus, statim per contamur de recessu. Ioannes de Christo ait, quòd pręteriens vidit hominem cæcum. Ille præteriens vidit pauperem, sed nos videndo pauperes, præterimus eos: ne fortè aliquod opus charitatis a nobis exigant. Sed de his superius in aliquibus locis tetigimus: inferiusque in Historia Zachæi aliquid adiiciemus.

Luc. 19.

1. Pet. 4

2. Co. 9.

4. Re. 4.

Iosue 6.

Heb. 13

Gen. 18 & 19.

Ioan. 9.

Luc. 19.

Expende etiam quam humilis & abiectus se pro nobis ostenderit Chistus Iesus qui cum cõditor Angelorum esset, rex regum & dominus dominantium, voluerit pendere, & sustentari aliena liberalitate. Non enim habebat opes vnde victum quæreret, sed ex piorum hominum eleemosynis se suosque discipulos sustentabat. Quare hoc, nisi vt sua inopia & pauperie nos ditaret? Quare nisi vt sua penuria, & egestate ad cœlestes diuitias amissas nos alliceret, & inuitaret? Et denique vt nos doceret suo exem-

plo, diuitias mundi contemnere: & vt animos nostros ab amore terrenorum abstraheret, & vt solis, & solidis bonis cœlestibus faceret adhærere. Sed iam historiam prosequamur.

Et huic erat soror nomine Maria: quæ etiam sedens secus penes domini, audiebat verbum illius.] Dua vna sententia exprimit: quietem scilicet, & humilitatem, quę maximè sunt contemplationi necessaria. Scrutator enim maiestatis opprimetur ab ea. Ideoque est opus vt humilitate sis prædìtus: si ad diuinarum rerum contemplationem cupias peruenire. Nam si ex fonte vel ex puteo velis aquam haurire: necesse est vt humilieris, & deprimaris. Ita nimirum si ex profundissimo illo puteo sapientiæ, & scientiæ Dei aquam haurire desideras: oportet vt de te humiliter sentias, ne altè velis sapere. Aqua sapientiæ salutaris potauit illos. Vnde in Prouerbiis. Vbi humilitas, ibi & sapientia. Nam superbia non habet vbi sapientiam recipiat. Didimus Philosophus Alexandro dixit, Deus præsto est largiri sapientiam: sed non habes videam recipias. Fluit enim aqua diuinæ sapientiæ ex cacumine montis ad imum vallis. Vnde Christus in hoc capite loquens cum patre dixit. Confiteor tibi pater Domine cœli, & terræ quia abscōdisti hæc à sapiētibus, & prudētibus reuelasti ea paruulis. Sed iā hæc à nobis superius sunt exposita in hoc capite, vbi non nihil de hac materia diximus. Igitur (vt Diuus Augustinus ait de verbis Domini) quanto humilior ad pedes Domini sedebat Maria, tanto amplius cupiebat. Vnde discere nos oportet cum humilitate: quòd si hæretici, & Philosophi fecissent, non vtique in altitudine cordis tam vanè delirarent.

Pro. 25.
Ecc. 15.
Pro. 11.
Aug. de verbis domini.

Secundò non solùm ad pedes Domini Maria humilis erat, sed sedebat. Tales enim ad sui contemplationem diuina sapientia poscit. Anima quippe (ait Philosophus) quiescendo, & sedendo fit sapiens. Nam vt Deus diuina sua mysteria, & secreta animæ communicet: vult illam esse quietam, tranquillam, & pacatam. Ei nanque qui negociis est impeditus, & mille curis, & solicitudinibus distractus, Deus sua secreta non pandit. Et sic acturus cum Abraham duxit illum extra patriam suā. Et per Oseam dixit. Ducam eam insolitudinem, & loquar ad cor eius. Postulat vtique contemplatio, & oratio cor tuum, vacuum omnibus negotiis mundanis. Et ideo qui hæc negotia, & curas non reiecerit: non multum proderit in exercitio vitæ contemplatiuæ. Nam sicut mulier habens menstrua speculum inficit: ita exteriores occupationes nostrum intellectū turbidum efficiunt, vt rerum diuinarum contemplatio in ipso minus appareat, & elucescat. Humilis itaque, & quieta sedens iuxta pedes Domini ipsius verba attentè audiebat, dicens cum Propheta, Audiā quid loquatur in me Dominus Deus. Illud etiam secum in corde reuoluebat. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Mihi enim adherere Deo bonum est. Neque æquum videtur derelinquere verbum Dei, & ministrare mensæ: cùm secum haberet eum, qui omnia pascit: qui dat iumentis escam, & pullis coruorum inuocantibus eum. Vbi nō libet vt silentio prætereas Christi curam, & diligentiam in assidua prædicatione: qui non tantùm in Synagogis, & in locis publicis prædicabat, sed etiam in ipsis domibus dum sterneretur mensa. Mouebatur vtique desiderio illo ardentissimo vt animas nostras lucraretur quandoquidem in omni tempore, in omni loco, quacunque data occasione rete prædicationis iaciebat, vt ipsas venaretur.

Gen. 12.
Ose. 2.
Psa. 84.
Ps. 118.
Psa. 72.
Act. 6.
Ps. 146.

¶ Discant à Christo doctore sapientissimo prędicatores, & viri religiosi: vt cum aliquando domum intrauerint, vt suscipiant hospitium, hospites suos imbuant salutaribus consiliis, sacris exhortationibus: & denique omnia ea doceant, quę ad Christi seruitium, & dilectionem pertinent. Et cum omnis Christi operatio dirigatur in nostram instructionem: hoc facto docuit pręldicatores euangelii, qualiter se debeant habere erga suos hospites. Non statim de cibo aut potu inquirant, nec per domum inquietè discurrant, sed sedentes (vt decet seruorum Dei prudentiam) illos sanctè instituant: quo nimirum qui eos hospitantur sancto exemplo ędificabuntur: & charitatis adipiscentur mercedem.

¶ Discamus etiam à beata Magdalena, vt nō sic rebus familiaribus impediamur, vt à tergo relinquamus verbum Dei: sed attentè audiamus verbum Dei, & animo parato. Væ autem illis, qui nunquam aut rarò audiunt verbum Dei: quasi illud fastidientes. Qui non pudent corpus variis cibis, & condimentis ingurgitare: & animam obliuiscuntur, nec cibant eam mirabili condimento verbi Dei. Sed de his alias. Vidimus occupationem Mariæ: nunc de occupatione Marthæ Euangelistam audiamus.

Martha autem satagebat circa frequēs ministerium.] Multis parandis intenta erat: interim tamen à verbo Dei se elongabat. Quanto enim animus in hæc exteriora magis diffunditur, tāto à Deo fit remotior: Pondus nanque curarum, & solicitudinum huius seculi nostræ animæ alas impedit: vt ad Deum non possit volitare. Quamuis Marthæ ministerium sanctū fuit, non tamen tantum laudatur à domino sicut sororis otium: quia externum erat, & in multa distractum, quod aliquando animum à Deo magis remouere solet:

Mat. 6. cum quia simul non possit duobus dominis seruire, nec vtrisque satisfacere, cum tantum inter se distent creator, & creatura. [Quę stetit, & ait, Domine non est tibi curę quòd soror mea reliquit me solā

Ber. ser. 3. as sūp. ministrare?] In cœnobio aut domo, in qua vita actiua conqueritur de contemplatiua, Christus eligit hospitium: non tamen vbi contemplatiua conqueritur de actiua. Cum religiosi intēti corporalibus exercitiis conqueruntur, quia se non tantum tradunt orationi, quantum desiderant: bene rectum, & gubernatum est cœnobium. Cum verò in oratione deficiūt, & eam molestè ferunt, & desiderant illam relinquere, cupiuntque se tradere corporalibus exercitiis, sine dubio ibi Christus non habitat. Nam si Maria conqueritur, & inuideat vitæ Marthæ, non est ibi Christus. Multi religiosi queritantur de prolixo choro, de prolixis horis: & quia querimonia est Mariæ, ideo Christus cum illis non habitat. Hic autem Martha conqueritur. Querela autem hæc ex charitate procedebat: non ex inuidia, aut impatientia: quia Martha sic adeo Christum diligebat: vt putaret etiam sororem esse necessariam ad ministerium. Timebat se non posse satisfacere tanto hospiti, neque digna reuerentia posse excipere. Vide autem quomodo querimoniam non referat alicui ex familia, sed ipsi domino, quem scit iustissimè iudicaturum. Totam se committit diuino iudicio: vt si ipse ream illam esse nosset, argueret, sin aliter ipsam excusaret. Nos etiam exemplo huius querelas nostras ante Deū debemus præsentare, & communicare cum ipso, & ad eum recurrere in nostris negotiis, quemadmodum fecit Moyses. Exo. 8.
Sed conquerimus de proximis, & de illis murmuramus: eis narrantes qui nullam autoritatem habent, neque aliquid de ipsis valent iudicare. ¶ Obserua autem diligenter quòd multi etiam seculares imitantur nunc Martham. Iudicabat enim Martha sororem suam esse otiosam tempusque in nihilo transigere. Ita isti seculares conqueruntur de religiosis, & illis detrahunt, talia dicentes, O quàm quieta vita gaudent hi monachi, nullis laboribus obnoxia, nullis solicitudinibus intenta: nos verò solis ardore torremur, & aeris siccitate iniuria adurimur, melius nos, quàm illi cœlum adibimus. Hisque, & aliis ineptis verbis clericorum & religiosorum vitæ detrahunt, & de illis conqueruntur: eo quòd laboribus manuum quemadmodum ipsi, victum sibi non quæritant. Et isti non attendunt quòd religiosi legunt, canunt, dant operam literis, prædicant, confessiones audiunt, & sacramenta ministrant: quæ exercitia tanto præstantiora sunt occupationibus temporalibus, quanto spiritus præstantior, & dignior est corpore. Præterea ridiculum est vt velint isti, suos labores mundanos, & pro mundo acceptos cum nostris conferre: cum à sua voluntate proficiscantur. Longè certè differunt: nam nostri labores eorum sunt, qui per Christi amorem se, & omnia sua simul cum propria voluntate abnegarunt: qui etiam si minores essent suis, ad nostrorum præstantiam, & excellentiam, satis esset aliena voluntate fieri, & Christi amore: vt intelligerent isti quantum dignitate suos exuperent,

cum hoc tamen clarè constat spirituales labores maiores esse. Quænam obsecro occupatio magis accepta erat Deo Marthæ an Mariæ? Optimam partem elegit sibi Maria. Quos enim dominus amore paterno diligit ab externis actionibus semouet. Pater nanque qui tenerrimè filium diligit, seruum potius mittit la-
Exo.26. boraturum. Vnde dominus exteriora velamina tabernaculi fœderis iussit fieri ex saccis cilicinis, & ex arietum pellibus interiora verò ex auro erant confecta. Nam illi qui constituti sunt exterioribus negotiis conficiendis, sunt tanquam cooperimentum, quo induimur, vt reliqua interiora vestimenta melius conseruemus: qui verò ad diuinam contemplationem eliguntur à Deo, pars optima concessa est illis in Ecclesia. Id quippe iam hic à saluatore definitur: melius esse, & præstantius opus verbum eius au-
1.Co.4. dire, quàm ministrare. Cùm verò Apostolus dicebat regnum Dei non esse in sermone, sed in virtute: loquebatur de hu-
Hebr.4. mana sapientia, de inflato Philosophorum sermone. non tamen de verbo Dei, quod penetrabilius est omni gladio an-
1.Cor.2 cipiti. Vnde ipse ait, Sermo meus, & prædicatio mea non in persuasione sapientiæ verborum: sed in ostensione spiritus, & veritatis. Talibus sermonibus erat intenta Maria: & tali exercitio diu noctuque vacant monachi, cœlestes ciues imitantes: qui non nimio corporis exercitio laborant, sed hymnos, & psalmos canentes, suum dominum laudant, quorum, occupatio tanto est excellentior, & præstantior, quanto similior angelorum exercitio, & sanctorum omnium, qui solùm admirantes diuinam illam sapientiam suscipiunt eam, & venerantur. Putabat enim Martha Mariam nihil agere, & tempus in vanum consumere: quæ vtique omnino fallebatur. Et tu etiam quicunque secularis, qui labores, & occupationes tuas, ecclesiasticorum, & religiosorum velis anteponere, sine dubio longè aberras à veritate, & nimis falleris: & similis eris Regi Aegyptiorum pluris habenti, & æstimanti lateres crudos facere, quàm Deo sacrificare: qui Mosi, & Aaroni dicebat,

Quare abstrahitis populum ab operibus? Exod.5.
addens statim. Ite ergo, & operamini. Vacatis otio, & idcirco dicitis. Eamus, & sacrificemus domino. Ita credo hac nostra tempestate esse multos Pharaones, qui otiosos iudicant eos, qui diuinarum rerum contemplationi vacant, se totos Deo consecrant: qui certè non sunt multum dissimiles Balac Regi Sidoniorum, qui indignatus est aduersus prophetam Balaam, eo quod non faceret quod ipse optabat, & maledicens populo Israel dixit, Vade, & reuertere in locum tuum: Nu.24.
decreueram quidem honorare te, &c. Sic multi mordaciter insurgunt contra Ecclesiasticorum, & religiosorum vitam: non videntes quod isti pro omnium salute diu noctuque deprecant, cum diuersi diuersis debeant esse intenti. nec omnium eadem debeat esse conditio: quod si aliqua sint vitia in his probis viris: videant laici se suis non carere peccatis? nec temere contra Dei præceptum, & voluntatem eos iudicens, quorum beneficiis spiritualibus non parum iuuantur?

¶ Aduertes secundò quod hoc temerarium iudicium non solùm currit à secularibus in Ecclesiasticos, sed inter ipsos seculares est commune, & circa omnes vitę status hæc pestis dispargitur: & inde illud puto euenire, scilicet, ab amore nostri, & rerum cuiuscunque propriarum. Videtur enim vnicuique suum opus pulcherrimum, & sua occupatio Deo magis placita, quàm fratris sui. Quæ omnia scientiarum exemplo possunt ostendi. Astrologo enim videtur nullam esse scientiam præter Astrologiam: & Dialectico idem: & sic de ceteris. Ex qua deprauata radice oriuntur inter homines contentiones: rixæ, & scismæ: quilibet nanque putat proximum suum in sua via penitus aberrare: quia non sequitur idem iter, quod ipse. In hoc ferè errore versabantur Corinthii, qui cùm plu 1.Cor.1
ra bona accepissent à Deo, eorum quilibet suum putabat pulchrius: & ita alter alteri volebat præferri: cùm vnus linguarum donum extolleret, alter prophetiam, alius verò scripturarum interpretationem. Contra hunc errorem præsentaneum remedium ipse Apostolus

prębet

præbet dicens, omnia hæc dona riuulos esse, qui ab eodem fonte nascuntur, scilicet, Spiritusancto. Atque in omnes in æqualitate participant: cùm ab eadem causa oriantur, quemadmodum in corpore Regis omnes eius partes, & omnia eius membra, regis membra sunt, etiam si inter se differant. Sic Apostolus. Omnes enim vos vnum estis in Christo Iesu. Et ad Corinthios. Alii datur per spiritum sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ, &c. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Sicut enim corpus vnum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, vnum tamen corpus sunt, ita & Christus. Nam sicut in musica vocum diuersitas causat melodiam, sic in Ecclesia diuersitas statutum. Vnde licet colligere, manifestissimam esse insaniam aliũ damnare, quia non facit quod ego: vel quia ei muneri nõ est aptus, vt ego. Nonne insanum esset, si oculi pedes contemnerent, quia non vident: manus verò pedes increparent, quia non ambulant? Vnusquisque igitur alium in suo munere relinquat: & hoc omne est quod Apostolus in supra citata epistola tam diffusè intendit persuadere. Et idem Romanis ait. Qui non comedit, comedentem non contemnat. Nunquid qui non comedit: maiorem virtutem habet, quàm is, qui comedit? Sed iam Martham conquerentem audiamus. [Dic ergo illi vt me adiuuet.] His verbis principem consilii se Martha ostendit: quia cum interrogasset Dominum, antequam responderet, petit vt dicat sorori, vt illam adiuuet: nam vt superius diximus, cum vnusquisque putet suum laborem maximè esse necessarium, credit omnibus idem esse iudicium. Ideo Martha nullam sperans responsionem, quasi Christum volens docere: dicit, Dic ergo illi vt me adiuuet. Ac si diceret, Ego domine nimis intenta, & occupata sum, & soror mea nihil agit: dic ergo illi vt me adiuuet.

Gala.3. Ro.12. 1.Co.12 Ephe.4. Ro. 14.

¶ Vbi non immerito venit notandum, Quantum discrimen sit inter eos, Qui seruiunt, & inter eos qui regibus aut principibus mundi ministrant. Abhorrent isti omnem societatem, neminemque participem in labore volunt habere: si autem coniungatur illis aliquis socius ægrè, & molestè ferunt: amicus enim regis, & eius priuatus nolet præter eum aliquem alium in domo regis habitare, atque ita ipse solus multa officia complectitur: ne si aliquis ingrediatur magis priuatus, & amicus fiat. Et cum isti propriam vtilitatem potius curent, quàm regis aut principis ministerium, parum aut nihil de eo curant: ideo soli esse gaudent, vt ipsi soli lucrentur. Serui autem domini, qui de eius adipe, & pinguedine viuunt multum ab his differunt: qui non sunt auari, & cupidi, non quærunt suum proprium commodum, sed quę Dei sunt curant, & eius ministerium, & seruitium: & propterea soliditatem desiderant, & gaudent cum alios videant intentos sui domini obsequio: quia existimant in ministerio esse impares, non solùm socium ferunt, sed ipsi sponte sua postulant. Et ideo Martha inquit, Dic illi, vt me adiuuet. Sic Moses Aaronem petit, cum mitteretur ad Pharaonem. Et cum esset dux filiorum Israel in deserto dixi domino Deo, Non possum solus sustinere omnem hunc populum. Atque ita dedit illi dominus septuaginta viros, qui eum adiuuarent. Sic etiam Beselceli artifici operis tabernaculi dedit dominus socium Ooliab. Sic Iudas dixit Simoni fratri, Ascende mecum ad sortem meam. Et Dauid vocat etiam socios ad laudandum Deum dicens, Magnificate dominum mecum, & exaltemus nomen eius in ipsum. Et Paulus. Imitatores (inquit) mei estote, sicut filii charissimi. Cupiunt boni vt omnes eos adiuuent in obsequium Dei: vt plures ministros, & famulos habeat. Nunc verò hac nostra tempestate etiam si spiritualia onera maiora essent, quam vt humeri nostri ferre possint, soli gaudemus esse: vt soli honoremur, & soli fructum feramus. Quis obsecro Episcoporum totius Hispaniæ Regi offerenti Archiepiscopatum Toletanum reluctans, & renuens illi dicet, grauissimum hoc esse onus, multum suis viribus dispar: & similiter dicat, quòd ab eius acceptatione cum

Exod.3 Nu. 11. Exo.31 Iud. 1. Psal.33. 1.Co.4.

habeat

habeat excusatum, vt de Mose superius retulimus, qui Deo dicebat, Non possum sustinere omnem hunc populum, quia supra vires meas est? Quis horum, qui diu noctuque auaritiæ, & cupidini student, & in domibus regum sitientissimi discurrunt sua officia relinquet, dicens, se tanta, & tam ponderosa onera non posse sustinere? Si centum officia rex promiserit, centum admitterent: & nunquam dicet, sufficit. Quasi in hoc reges rectè prouideant, paucis officia concedentes: ne tot homines in infernum abeant. Cum Deus
Gen. 1. hominem creasset ad imaginem, & similitudinem suam, inquit scriptura, quòd requieuit: cum iam inuenisset alium sibi similem. Tu verò singularis vis esse, & nullum socium admittere. Nec in diuitiis, neque in potentia, neque imperio. Tantum ab est, vt tui similem aliquem velis agnoscere. ¶ Docemur etiam hoc loco, quòd omni pigritia reiecta, libenti animo proximis sit inseruiendum: & quemadmodum Martha hic facit, si nos non fuerimus sufficientes ad opitulandum proximis, aliorum auxilium imploremus. Discamus etiam in nostris laboribus alios aliis subuenire: vt illud Pauli adimpleamus.
Gal. 6. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. ¶ Notabis præterea, quòd ad hanc Marthæ querimoniam Maria nihil respondet: quia hi qui dediti sunt rerum diuinarum contemplationi non contentiosi sunt, sed tacentes audiunt, & meditantur, iuxta illud, Sedebit
Thrē. 3. solitarius, & tacebit. Maria verò nihil perdidit tacendo, cum Christum haberet qui suam causam ageret, & pro ipsa responderet. Tacet preterea Maria, & Christus pro illa respondit, quia Martha non loquebatur cum ea, sed cum Iesu: & quia non vrbanum esset, vt coram Christo illa loqueretur, ideo tacet, & Christus respōdet, & sequitur in textu, [Et respondens dixit illi dominus, Martha Martha solicita es, & turbaris erga plurima.] Vide, & tu ne rerum temporalium excessiua solicitudine turberis. Quemadmodum enim conscientia turbatur, dum species rerum temporalium, quæ illicitè appetuntur, se immiscent cogitationibus nostris, & conscientiam implent aqua turbida cogitationum: iuxta illud psalmi. Torrentes Psal. 79
cogitationum conturbauerunt me: tali aqua potatur diabolus, & sitit illam: sicut Camellus aquam turbidam, qui si inuenit illam claram turbat eam: sic diabolus cogitationes nostras conturbat, quæ etiam si sanctæ sint, luto eas inuoluit: quia gaudet de flumine turbido Aegypti bibere cum populo Israel, de quo dominus per Hieremiam conqueritur dicens. Quid tibi vis in via Aegypti, vt bibas aquam tur Hier. 2.
bidam? Ideo Dauid in Psalmo. Anima Psal. 6.
mea turbata est valde: sed tu domine vsque quo? Sic in Martha turbata est, vt non videret occupationem Mariæ meliorem esse, & quod meliorem partem elegisset, volens vt soror eius contemplationem relinqueret, & vt intenta esset solicitudine terrenorum. Quantum cura humanarum rerum hominem perturbet, ex illo, quod habetur in Genesi potest colli- Gen. 13
gi. Orta est enim rixa inter pastores gregum Abraham, & Loth. Causa autē fuit diuitiarum abundantia, quę inter ambos erat, & sic adinuicem separati sunt: Vna plagarum, quam Deus misit in Aegyptū Exo. 8.
muscæ fuerunt: quæ animalia sunt importuna, & nimis inquieta. Aegypto Exo. 20
dedit Deus muscas, Israeli autem sabbatum lætitiæ. Eis nanque qui rerum temporalium curis se tradunt, dat Deus solicitudines, vt Marthę: Mariæ verò datur quies, & cessatio. Hoc enim habet sibi adiunctum cura rerum temporalium, vt animum in multa rapiat. vt etiam boni, & recti homines sanctis impliciti occupationibus, si terrenis immisceantur facilè suboriatur turbatio. Non autem intelligas, quòd misericordiæ opera, ideo sint subiicienda: sed cauendū, ne animus plus iusto terrenis implicitus, alta & diuina negligat. Sanctus enim Pater Franciscus in sua regula inquit monachis suis, Laborēt fideliter, & deuotè, ita quod excluso otio animæ inimico, sanctæ orationis, & deuotionis spiritum non extinguant. Hoc quippe perspiciendum est in operibus misericordiæ, & charitatis, quæ erga proximos præstantur: ne propter illam animam nostram negligamus, qua nihil est præstantius, nihil diuinius, quaque nullum donum à Deo optimo maximo maius

Mat. 16 ius, aut præstantius accepimus. Quid enim prodest homini si vniuersum mundum lucretur, seipsum autem perdat, & detrimentum sui faciat? Sic opus est, vt proximis seruiendo, tui ipsius non obliuiscaris.

¶ Notabis etiam diligenter, quòd quãuis Martha intenta esset, & nimis solicita circa ministerium corporale Christi, & vt ipsum reficeret: nihilominus arguitur à Christo, & soror ei præfertur. Non sic principes mundi, & reges consuescunt facere, qui bonos, & fortes milites non diligunt, sed eos tantum, qui in deliciis, & voluptatibus seruiunt eis, & ipsis blandiuntur iuxta desiderii sui libidinem, & appetitum. Videbis enim nunquam, aut vix à magnatibus, & principibus eos homines maximi haberi, qui fortes, & magnanimi sunt, quique rebus bellicis, & laboribus plurimum præstant, sed potius eos, qui luxuriis, deliciis, & voluptatibus eis deseruiunt. Videmus apertè hoc in loco Mariam pluris æstimari a Christo, & plurimum apud ipsum valere etiã si Marta corporalis seruitii domini curam haberet. Vnde facilè possent (si vellent) verbi Dei concionatores discere, vt nec propter hospitium, nec propter aliam quamcunque mundi rem timeant vitia redarguere, & hominum peccata reprehendere. Christus hospes erat Marthe, nihilominus tamen nimiam eius solicitudinem damnat. Nunc autem prædicatores sunt, sicut canes latrantes: quibus si os proieceris statim tacent: sic istis prædicatoribus si munus obtuleris, vel cœnam opiparam apposueris, statim quasi nescientes

Esa. 56. loqui, obmutescunt, de quibus Esaias inquit, Canes muti non valentes latrare. Videbis enim plurimos monachos, qui charitate incensi, & inflammati in concione valent plurimum: quibus tamen si episcopatus offeratur, statim in munere prædicationis deficiunt, & nihil deinceps prædicant, cum proprium episcoporum munus sit docere. Christus verò huic mulieri verum docuit, vt sanctus & pius magister, qui nullis muneribus, aut

Ambr. li.1.offi. capit. 1. donis mouebatur. Et vtinam, idem facerent omnes prædicatores, & diuitias non considerarent, potentiam, aut priuatam vtilitatem. Nihil in mundo deberet esse, quod virum Dei amatorem, & sui verbi concionatorem a veritate prædicãda exterminaret. Legitur in libro Numerorum Balaam ter fuisse rogatum à Balac, vt malediceret Israeli, ille autem noluit, & dixit, Si dederit mihi Balac plenam domum auro, & argento, non potero prætering sermonem Dei mei. Nu. 24. Mirandum est certè, quòd cum hic esset homo barbarus & malus, nec argento, & auro potuit corrumpi, vt veritatem non diceret. Quare igitur tu qui Christi geris stemmata, sacerdotis officio fungeris, cum mundum reliqueris, timidus, & pusillanimis es, vt vitia potentum, & diuitum reprehendas, & carpas?

¶ Discamus præterea non detrahere sanctis, aut amicis Dei, quod certè valde est timendum, cum Deus statim occurrat, & pro eis respondeat, quod manifestissimè apparet: nam cum Mosi detraxerunt fratres eius Aaron, & Maria, statim Nu. 12. dominus eos arguit, percussit lepra Mariam, & laudauit Mosen ipso tacente. Sic in præsentiarum Martha conqueritur de Maria, quæ Christi verba, & doctrinam sedens inbibebat: & illi tacente, respõdet dominus. Vnde etiam memineris ne in seruos Dei, & sanctos viros aliquod conuitium, aut opprobrium conicias: nam Deus cuius filii ipsi sunt, pro illos respondet, & eorum partes, vt amicus agit. Sed iam Christum altiora loquentem, audiamus. [Porro vnum est necessarium.] Sensus literalis est, quòd Martha cum diues esset, & ad cœnæ ministerium tum famulos, tum ancillas, tum præterea varios atque diuersos cibos parasset: quæ omnia & multa alia tanto hospite iudicabat esse digna, Christus verò qui mundano apparatu, pompa nec sumptibus gaudet, huic rei prouidens, inquit, vnum est necessarium. Quasi diceret, Martha, ne mihi tot cibos, tot epulas, & fercula apponas: quodcunque apposueris satis erit mihi. Vnum est necessarium, scilicet vnum condimentum, vel vna tantum patina: reliquum enim erit superfluum, quod ego nimis abhorreo. Hoc Christus dixit, tum vt suam humilitatem ostenderet, tum vt mundi superbiam, & conui-

uiorum

uiorum luxuriã carperet: quasi rectè prospiciens plurimos esse, qui omnem suam
Eccl. 37 fœlicitatem gloriam, & beatitudinem circa epulas, & conuiuia adhibeant, non attendẽtes illud Ecclesiastici. In multis escis non deerit infirmitas: & qui abstinens est
Phil. 3. adiiciet vitam. Et Paulus, Quorum deus venter est. Prætereà iuxta sententiã multorum, hoc vnum, quod prȩceteris necessarium dicitur, intelligi potest, ipsa fœlicitas patriȩ, siue ipse deus: qui obiectum vel dator beatitudinis est: vel contemplatio, seu dilectio eius in vita hac seu pax mentis in deo, aut vnio cordis cum eo, seu deo debitè seruire, & propriæ saluti prouidere. Quamuis enim ad obtinendam salutẽ multa sint necessaria, fides videlicet, spes, charitas, sacramenta, & obseruatio præceptorum: vnum tamen necessarium dicitur antonomatice præcȩteris, vel necessitate finis, & propter se, atque simpliciter· alia verò per respectum ad finem, & propter eius consequutionem. [Maria optimam partem elegit, quȩ non auferetur ab ea.] Videlicet deo vacare, & quieta mente vitam contemplatiuam agere, & ipsum incommutabile bonum quȩrere, & habere: de quo in Threnis scriptum est. Pars mea
Thrẽ. 3. dominus, dixit anima mea: propterea expectabo eum. Sed non intelligas, quòd hic Christus damnet officiũ Marthȩ: quia
Mat. 10 Christus dixit, quicunque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquȩ frigidȩ in nomine discipuli, amen dico uobis non perdet mercedem suam. Non ergo opera misericordiæ Christus damnat, quandoquidem in die iudicii summis laudibus cõmendauit eos, qui in similibus se exercue-
Mat. 25 runt, sed Mariȩ otium illi prȩtulit, Tu bonam elegisti: sed hȩc meliorem, & vtraq; necessaria. Nam cum bonum, & piũ opus
Luc. 9. sit, mortuos sepelire, iussit cuidam Chri-
1. Co. 1. stus, ut aliud amplecteretur: nimirum munus annunciandi regnum dei. Paulus quippe magis extollit euangelizandi, quàm baptizandi functionem. Sic etiam colligere eleemosynas pauperibus, & mẽsis ministrare, bonum est: sed apostoli optimum putauerunt munus uerbum Dei: &
Matt. 6. ideò elegerunt Stephanum, & alios septem diaconos, qui mensis deseruirent, ut ipsi orationi, & prȩdicationi insisterent. Eratnè minus bonus Stephanus? Absit, erat quippe plenus fide, & spiritu sancto: nec Martha mala erat, quia in bono ministerio reprehenditur, sed Maria illi prefertur. Diaconi apostolis, & Martha Christo ministrabat: Christus verũ, & apostoli prȩdicationi erant intenti, & utrumque munus sapientiȩ est. Ambo hȩc ministeria necessaria sunt in Christi ecclesia. Vnde Paulus, Sicut in uno cor- Ro. 12.
pore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habẽt: ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Quȩ etiam si alia aliis minora sint: nihilominus tamen omnia necessaria sunt, & alter alterius ope indiget. Ita actiua & cõtemplatiua vita ecclesiam decent: etiam si contemplatiua excellentior sit, & multis nominibus præstantior: quæ (vt inquit Christus) à Maria non aufertur. Primo, quia actiua simul cum vita hac finitur: contemplatiua verò in cœlum vsque perdurat, & ibi perficitur. Secundo, quia actiua potest multis modis impediri: contemplatiua verò, ab eo qui eam desiderat, minimè potest abstrahi: Omnia enim secum rapit contemplationi deditus: in catenis, in vinculis, in carceribus Deum potest orare, quemadmodum sancti martyres solebant facere. Cum igitur hæc sit perfectior, nec contra possessoris voluntatem possit rapi, non est cur cogites, si tu in operibus piis detinearis, perfectiorem esse contemplatiuis, & à Deo arden- Grego.
tiùs diligi. Quos enim Deus impensæ, lib. 25.
& anxie diligit hos ab externis mundi oc mora.
cupationibus semouet. cap. 22.

Præterea illud maximè est obseruandum, & digna consideratione aduertendum, quòd etiam si contemplatiua vita perfectior sit actiua: nihilominus tamen hæ ambæ sorores sunt, vt Martha, & Maria, qui nimia charitate, & amore se diligebant, nec altera alteri contradicit, imò mutuis officiis se adiuuant, vt sorores. Vnde regis Propheta domino ait, Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm tamẽ dilataueris cor meum. In cursu, & exer- Ps. 118.
citio vitæ actiuæ sentiebat vir sanctus hanc animæ amplitudinem, quæ quidem est dulcedo, & suauitas contemplatiuæ:

vt

vt videas quomodo in ambabus vitis se exercebat, contemplationem cum ipsis operibus copulabat. Quod Spiritus sanctus inuenit in Genesi inquiens, Spiritus domini ferebatur super aquas. Non inquit, quiescebat: sed ferabatur, & mouebatur. Amore enim Dei nec temporis momentum amittit. Deambulabat super aquas quia contemplatio super actiuam vitam potest deambulare: quę quidem sunt velut undæ diluuii, quę Martham turbidam reddunt. Sed omnia potest sanctus amor, nam simul cum operibus exterioribus uolens, & alta considerans potest contemplari. Si igitur filii tenebrarum in omni opere suo coram oculis premium, & mercedem ferunt: quare tu, qui filius es lucis occupatus, & intétus uitæ actiuæ, Deum ipsum contemplando præsentem non feres? Ambo simul eodem tempore potes facere. Sorores sunt Martha, & Maria, non ininricæ aut contrariæ. Non est dignus nomine cōtéplatiui, qui proximi necessitatibus non succurrit; & etiam si contemplatiua excellentior sit, nihilominus tamen aliquando actiua magis meritoria est, quia cum meritū charitate metiatur, qua aliquod opus impedimus: cumque aliquis uehemétius, & ardétius possit operari: quàm alius qui tepidè, & remissè contemplationi uacat: clarius constat ꝙ tunc actiua magis meritoria erit, quàm contemplatiua. Hinc fuit ortum ardens illud, & uehemens desiderium diui Pauli, quo nimis cupiebat, propter fratrum suorum commodum à contemplatione semoueri. Altera quippe alterá non impedit, quando corporis labor non est nimius. Nec tantum corporalibus laboribus debes insistere, ut spiritum deuotionis extinguas: honestum enim exercitiū contemplationi fauet: quę arida, & laboriosa est, nisi métali orone misceatur. In oī exteriori opere Christū tua méte debes inuoluere ꝑpetua meditatione, ut his duabus uelocissimis alis cœlū possis cōscédere. Hæ sunt illæ duæ alæ, quas mulier illa ferebat, qua Ioannes in Apocalipsi uidit, ut in desertū uolaret: per quod Cœlū intelligitur. Et ideo sancta illa animalia quæ uidit Ezechiel non solùm habebant alas, quibus altius, & profundius uolebant, sed sub ipsis etiam habebant manum hominis. Quo nimirum intelligas actiuam uitam, & contemplatiuam sorores esse: & amicas: & propterea sub alis erat manus: quia actiua contemplatiuam iuuat, ut uolare possit. Ne sis tantum contentus oratione in solitudine, sed afflictis, & egenis in necessitatibus subueni. Sancti illi pastores quibus in nocte naturalis domini angelus apparuit: non solum fuerunt contenti, cum iam in mōte Christum adorassent, sed in Betheleem iacentem in præsepio iterum venerunt adoraturi: non ut increduli, sed ipsis operibus ministrabant, quem mente diligebant, & uenerabantur. Nec minus Paulus cum diuinitus cœlestibus radiis illuminaretur complicatis manibus sedit: sed statim surrexit, & abiit in Damascū, ut edoceretur. Nec minus otiosus remansit, qui inuenit thesaurum in agro: sed abiit, & uendidit omnia sua, ut facilius id posset inuenire. Charitas enim non infirmatur, non quiescit, non est otiosa: sed Christum quærit, ubicunque ille sit, & coram oculis semper illum affert, quod Christus dominus inquit. Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Discamus igitur ut nos in uita actiua exerceamus, quam Christus hic commendat: bonam enim partem Martha elegit, quamuis Maria meliorem. Hanc enim dominus commendauit doctori illi quærenti quomodo ęternam uitam posset consequi, exemplum ei apponens Samaritani, qui misero in itinere iacenti subuenit: & concludens, dixit, Vade, & tu fac similiter. ¶ Pręterea etiā Mariam conemur imitari, contemplatiuam, scilicet, uitam amplectendo: quandoquidem summis laudibus à Christo commendatur. Accedite (inquit regius psaltes) ad Deum, & illuminamini. Impossibie enim est, si lumen adsit, ut itidem non adsit calor: atq; ita in plenilunio noctes calidiores sunt, quia lux in ipsis magis uiget, & splendet. Ita nimirum cum anima nostra rerum diuinarum contemplationi uacat, & ab ipso Deo illuminatur: in se recipit diuini amoris calorem. Hoc est animam ad Deum accedere per amoré, & ab ipso illuminari. Atq; ideo cōtemplatio

Marginal references: Gen. 1. — Rom. 9. — Apo. 12 — Eze. 16. — Act. 9. — Mat. 13. — 2. Co. 13 — Mat. 25. — Psal. 33.

templatio est quidam actus aut considera tio intellectus clarus & liber vt in cognitionem diuinę veritatis deueniat qui ipse Deus est. Aequaliter enim in hoc opere voluntas ipsa debet accendi & inflammari Deum ipsum diligendo & amando: vt intellectus cognoscendo, & contemplando diuina & mirabilia eius opera. Quod philosophi illi antiqui euanescentes in cogitationibus suis non meminerunt: qui contenti sunt solum cognoscentes diuinas perfectiones, quas in ipsum omnium autorem non retulerunt, nec gratias ipsi egerunt, humiliter de se sentientes propter tot ac tanta ab eius manibus accepta beneficia. Quo circa (vt inquit Apostolus) misere, & infeliciter elatio animi eos deiecit, & obscura intelle-
Rom. 1. ctus calligine obcæcauit. Contemplatio enim Christiani fundari debet in ipsa humilitate, & amore perfecto copulari, vt non solùm intellectus ipse alta volitet, sed etiam amori ipsi & affectui associetur atque ita contemplatio est dulcedo quædam diuina, quæ non consistit in cognitione, sed in amore & dilectione. Vbi anima ipsa supra se euehitur, & extollitur, gaudens, & exultans, cum cognoscat omnia hæc mundana in comparatione boni illius incommutabilis nullius valoris esse. ¶ Docemur etiam vt nos meliora semper in omnibus eligamus: cum Christus Mariam hic commendet, quæ optimam partem elegit, quæ minime ab ea auferetur. Sed si interrogare velis, quæ sint ista meliora? Illa, respondebo, quæ à nobis auferri non possunt. Sunt quippe multi, qui præstantissimum bonum, & pulcherrimum diuitias eligunt, honores ambiũt & sitibundi dignitates quærunt, & flagranti quodam desiderio sitiunt: quibus videtur, iam optima elegisse. Si autem à nemine auferri possunt, meritò iuxta Christi sententiam optima vocantur: & iam falsi nõ sunt: si porrò auferri possunt: aut optima dici non possunt, aut, Christus incerta docuit. Quis verò ignorat diuitias, honores, & potestates, caducas esse, & simul cum pereunte perituras: & forte prius? Nouimus est Euangelio diuitem Lazari contemptorem, nouimus Hero-
Luc. 16. dis potestatem, Nouimus Annæ, & Caiphæ honores: sed quem finem illi sortiti sint nemo est qui ignoret. Ergo alia quęrenda sunt, vt meliora eligamus, & præstantiorẽ partem obtineamus, Quę isthęc alia? Virtutes, & veræ pietatis officia. hæc enim nobis inuitis auferri nequeũt: sed potius aduersa, & firma gaudia hominem comitantur. Et vt dicendi finem his imponamus, Maria optimam partem sibi elegit: scilicet, verbum Dei attentè, & humiliter auscultare, contemplationi se totam præbere, Deum diligere virtutum ornamentis decorari, & cœlestia gaudia anxiè, & solicitè appetere: quæ omnia in hac vita heroico & diuino gradu habuit, & nunc in cœlo possidet in ęternum sine vllo metu amissionis. Et si hoc summa veritas Christus redemptor noster de Maria Magdalena inquit: quantò melius, & sublimius de virgine matre hæc posset prædicare, si de ipsa loqueretur? Quæ vtique cum meliorem partem in vita hac eligeret, ita optimam nunc possidet in cęlo. Et quemadmodum in terra maiorem, & meliorem partem sanctitatis elegit, & inter omnes sanctos, & sanctas quæ puræ creaturæ fuerunt, tanquam omnium exẽplar, & limpidissimum speculnm splenduit, & immicuit: ita, & in cęlo optimam partẽ tenet: quia in die assumptionis eius super omnes homines, & super omnes choros angelorum elata fuit De cuius gloria & assumptione in cœlestia regna, quia multi, multa dicunt: nos ad alia properantes, aliis viam apertam relinquimus, vt sequentis capitis explanationem insequamur: ad quod faxit Christus Iesus, vt ipse nos comitetur, vt felicius ꝓcedamus.

CAPVT. XI.

MIRABILIS certe est Dei optimi maximi circa omnes res prouidentia: ita vt nihil reliquit, circa ea oĩa quæ ad tabernaculum spectabãt quæ Mosi in particulari non iussisset, adeo, vt nec candelábrum, nec forsices: nec alia minutissima Exo. 25 oblitus esset. Iam verò cum nec tabernaculum, sit, nec arca, nec templũ: cum hæc omnia illis in figura contigissent, manife-

stum

1. Cor. 10. stum est totum hoc vmbrā esse, & imaginem noui instrumenti, quod lumen clarū est, etiā his qui lippos habent oculos, quique mentis caligine & obscuritate laborāt. Ita ēt in lege gratiæ consentaneū rationi erat, vt Christus redēptor noster doceret quomodo cum Deo esset nobis loquēdū, quandoquidē tanta cura, & multitudine ceremoniarū populū illum Iudai cū erudiuit: atq; ita cum videret inter oīa exercitia Christiana præcipuū esse orationis in particulari, voluit nos instruere quomodo esset orādum. Hoc est illud præclarū, & egregium officiū, in quo si homo per amorē & dilectionē accedat Deū oraturus: in ipso tāquam in limpidissimo speculo ꝓprias culpas, & delicta cōspicit, de
Sap. 7. quo scriptura ait. Speculum sine macula, imago bonitatis illius. Ex hoc fœlici, & ꝓspero vitæ statu Reges, & Regna mūdi videbis, quæ oīa in illius collatione culices, & stercora reputabis. In hac quiete, & trāquilitate animi erat ille, qui dicebat. Om-
Esa. 40. Philip. 3 nis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Hinc etiam doctor ille gentiū illud prorupit. Omnia, arbitratus sum vt stercora. Hinc etiam Salomon conspiciēs omne quod erat sub cœlo, dixit. Vanitas
Eccle. 1. vanitatum, & omnia vanitas. Et inde illud euenit, ꝙ cum oratio sit eleuatio mentis in Deum, in ipso Deo anima nostra illuminatur: cuius luce clarè, & apertè cognoscit mundana omnia vanitatem, & insaniam esse. Quapropter regius vates inquit. Accedite ad Deū, & illuminamini.
Psal. 33 Vt hoc igitur orationis exercitiū clarius edoceret (sicut cætera omnia quæ in discursu vitæ docuit verbo, & opere) ob
Act. 1. oculos nunc exemplū ponit. Venit enim facere, & docere. Quo circa ait noster Lucas. [Et factum est, cum esset in quodam loco orans.] Vbi primum illud se notandum offert, Christum scilicet non orare, quatenus Deus est, qui æqualis est patri: sed orat ratione naturę assumptę, secun-
Ioan. 4. dum quam minor est patre: vt ipse dixit, Pater maior me est. Deinde statim ostendit, loca solitaria & secretiora ad orationem esse nobis eligenda. Vbique enim poteris orationi vacare: quia veri orationis amatores patrem in spiritu, & veritate
Ioan. 4. adorobāt. Daniel quippe inter ipsos Leones orabat, & pueri in ārdenti fornace, Dan. 14.
& sanctus Propheta Ionas in ventre Cæti. Dani. 3.
Tantum abest, vt aliquid possit esse impedimento, quo minus mentes nostras Ionę. 2.
ad Deum non possimus eleuāre. Verùm solitudo plurimum confert ad orationē, vbi anima ipsa tranquilla, & quieta oculis in lachrymarum fontem conuersis in Deum transformatur, ipsum solum testē habens. Quare si animæ tuæ optas quietem, intellectui recreationem, & voluntati suauitatem: dic cum Propheta, Elongaui fugiens, & mansi in solitudine. Moses Psal. 42. Exo. 32
etiā Deum oraturus, montem ascendit. 3. Re. 17
Sic Elias, sic etiam Elisæus, sic etiā omnes 4. Reg. 4
sancti, & viri contemplatiui. Vnde saluator. Intrā in cubiculum, & clauso ostio Matt. 6. Gen. 32.
ora patrem tuum. Quando Iacob redibat ex Mesopotamia in patriā suam misit omnem gregem, & omnem substantiam suā ante se: traductisque omnibus, quæ ad se pertinebant, solus mansit, & ecce vir luctabatur cū eo vsq; mane. Aspice quēadmodum cum solus mansit Iacob, statim venit ad eū Angelus & vocatus est Israel: quod interpretatur, vir qui Deum videt: & vocauit locum illum Phanuel, dicens. Vidi Deum facie ad faciem. Hoc illi contingit cum esset solus. Sic tu si Deo ipso volueris frui & suauitate suarum consolationū gaudere, solus mane, & à te reiice amicitias, & consortia mundi. Præterea tacetur tempus, in quo Christus orabat, vt ostenderet, quòd indifferenter omni tempore sit orandum. Vnde Ecclesiasticus Non impediaris orare semper. Sed discas Eccl. 18.
quantum prosit bonorum exemplū, quātumque valeat, vt nos in virtutis studium prouocet: vide quomodo discipuli videntes Christum orantem, & ipsi moti sunt ad orationē: & ideo ait euangelista, [Vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eum.] Vnus pro omnibus est loquutus: quis tamen ille fuerit discipulus ignoratur. In hoc autem quòd expectauit Christum orantem, docet nos non debere interrumpere alienam orationem, orantes quippe cum Deo ipso psallunt. Si regibus & principibus mundi loquentibus, omnes præsentes tacent, & debita reuerentia venerantur: quam meliore iure Christum orantem isti deberent timere: & nos

etiam

etiam eos, qui Deum ipsum in oratione contemplantur, deberemus relinquere? Sed quid ex parte omnium apostolorum dixerit, audiamus. [Domine doce nos orare: sicut docuit Ioannes discipulos suos.] Quemadmodum filii Cain
Gen. 4. musica instrumenta inuenerunt, quibus sensus posset uoluptatem capere: & artem pascendi greges, qua suas opes in dies magis augerent, & arma etiam quibus dimicarent: ita filii Seth modum inuocandi Deum, & Apostoli modum orandi Deum adiscere cupiunt. Nam sicut filiorum huius seculi semper est quęrere artes, & inuenire modos, quibus ingentem diuitiarum cumulum acquirant, & sitim, & auaritiam expleant. sic filiorum Dei est inuenire modos quibus Deũ colant, uenerentur, & prędicent. Quis obsecro in mundum attulit tot uestium cultus, tot modos & artes, tot sumptus & uanitates, nisi superbia hominum? Sed hoc interest inter bonorum, & malorum inuentores: quòd bonorum pauci sunt, malorum uerò inuentores in infinitum creuerunt: imo unus sufficit ad mille malorum artes inueniendas: multi uerò boni uix sufficiunt, ut unum tan-
Heb. 1. tum bonum possint inuenire. Reperies quippe multos qui à theologis, & religiosis uiris quęrant multa inutilia, uanas & nullius momenti quęstiones: quomodo uerò sit orandum, uel quid aliud simile, uix tibi continget. ¶ Obserua autem quòd non inuenitur scriptura, ubi Ioannes Baptista docuerit discipulos suos orare: sed ut Augustinus annotat, multa
Aug. in dicuntur in scriptura sacra, quę in re ge-
Psal. 77. sta non inueniuntur Sic est illud Psalmi, Tradidit grandini iumenta eorum, & possessionem eorum igni. De iumentis
Exo. 9. grandini occisis habetur in Exodo: quòd uerò possessio eorum grandine cremata sit omnino non legimus. Item in alio
Ps. 104. Psalmo loquens de Ioseph ait, quòd humiliauerunt in compedibus pedes eius,
Gen. 37 quod nõ legimus in Genesi: tamen quòd ita factum fuerit, non dubitandum est. Nec legimus cum fratres Ioseph uendiderunt mercatoribus, ipsum quicquam eos exorasse. Tamen postea dixit Ruben
Gen. 42 fratribus suis. Merito hęc patimur, quia peccauimus in fratrem, dum deprecaretur nos. Nec legimus aliquem leonem occisum esse à Dauide, ipse tamen Sauli dixit, Leonem, & ursum interfeci ego 1. Re. 1
seruus tuus. Et in epistola Iudę legimus, Michaelem contendisse cum dęmone de corpore Mosi, quod in Deuteronomio non legimus. Et Petro fuit traditum à domino euangelium circuncisionis, sicut Paulo prępucii: quod legitur in epistola ad Galatas, sed nescimus ubi Christus il- Gala. 2
lis tradiderit hanc prouinciam. Et item Paulus ait, quòd dominus apparuit Ia- 1. Co. 15
cobo: & plusquam quingentis fratribus: & nihil de hoc in euangelio legimus. Certa tamen hęc fuisse scimus. Scimus etiam ordinationes Pontificum, modum conficiendi sacramenta, & pleraque quibus sacrosancta ecclesia Romana utitur, instituta fuisse à Christo Saluatore nostro. Preterea etiam scimus quadragesimale ieiunium institutum fuisse ab Apostolis, ut diuus Ignatius Martyr tradit, & quòd Igna. e-
illi acceperunt à Christo: sed si euangeli- pisto. 4.
stas consulas, non inuenies ubi hęc instituta sint. Multa enim Christus egit, & dixit quę non sunt tradita in euangeliis, ut Ioannes in fine sui euangelii inquit. Vbi etiam inuenies quòd Ioannes Baptista docuit orare discipulos suos? Ergo nõ docuit illos orare? Argumentatio est ri- Ioã. 21.
dicula, argumentari à negatiua. Sed quia de his nonnihil diximus in prefatione huius euangelii aduersus impiissimos Lutheraoos: nunc Christum audiamus. [Cũ oratis, dicite, Pater noster.] Docet Christus quomodo sit orandum: & ad orationem potius quàm alia pietatis opera inuitat discipulos: quia hęc maxime Deo placet. Solam orationem quasi spirituale tributum anima offert Deo ab intimis cordis penetralibus, quę statim ut ab ipso ore processerit, manibus suis ab angelis suscipitur, & ante conspectum Dei pręsentatur. Vt uideri potest in illo, quod angelus Tobię dixit. Ego orationem Tob. 12
tuam obtuli ante Deum. Ignem cœlestem impetrat, quo desiderium accenditur.
Orauit Elias, & descendit ignis de cœlo. 4. Re. 1.
Et à tentatione liberat, ut inquit dominus, Orate ne intretis in tentationem. Mat. 26
4. Re. 20
Et uitam elongat: quia Ezechię oranti

additi sunt quindecim anni vitæ. Sed de mirabili, & fructifera orationis virtute, infra suo loco opportunius dicemus. In præsentiarum autem illud est aduertendum, quòd cum Christus docet orare discipulos suos, inquit, Dicite, Vbi orationem vocalem commendat. Non ait, cogitate, vel intelligite, Pater noster. Nec negamus multo nobiliorem esse orationem mentalem, in qua anima nostra

1. Co. 14 in Deum ipsum eleuetur, quia spiritus est: iuxta illud, Psallam in spiritu, psallam, & in mente. Sed vtilissima est oratio vocalis: quia cor ipsum erigit ad orationem mentalem. Nec mirum si duplici obsequio Deo seruierimus: cum ex anima, & corpore nos condiderit. Sic pueri Hebræi magnis clamoribus, & vocibus Chri-

Mat. 21. stum laudabant, dicentes, Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine domini. Et ita oratio vocalis obligat ministros ecclesiæ, quia qui tenetur ad horas canonicas, non satisfacit, si solo conceptu eas dicat, non formãdo verba: quia hæc oratio offertur à ministris ecclesiæ nõ pro se ipsis, sed pro cuncto populo, cuius expensibus, & sumptibus sustentantur. Oportet nanque vt populus, sciat tales orationes fieri pro tota communitate, vt fiduciam, & spem in Deo habeat, quod notum fieri non posset, nisi in voce tales orationes canerentur. Sed si aliquis positus in oratione mentali, experiatur, se magis incitari, & incendi ad deuotionem solo spiritu per modum meditationis orando, hoc debet sibi eligere. Si verò verbis ipsis magis moueatur lingua, & verbo debet orare, Si verò in variatione cõmodum senserit, optimũ erit vt aliquando cogitet, & aliquando verba proferat. Horas autem canonicas voce dicere tenetur minister ecclesiæ. Præterea hæc oratio dominica vocatur, omnium est excellentissima, cuius efficacia, & vtilitas ostẽditur primò ex auctoritate ipsius Chri-

Esai. 40. sti domini nostri. Os enim domini (vt ait Esaias) loquutum est. Secundo ex breuitate sermonis: quia breuissima, & compendiosa est, quia in ipsa collecta sunt omnia, quæ possumus desiderare, & quæ ab ipso domino possumus petere. Nos quippe ea petimus, quæ appetimus: atque ita hæc sola bona in oratione debemus impetrare. Et ideo Christus hic vnico documento duo docet, scilicet quid est desiderandum, & quid sit petendum. Est autem hæc oratio valde vtilis, & necessaria ad nostram doctrinam, qua facile potest colligi, quid nobis sit appetendum, nam ex his quę hic docentur, manifestè liquet, nulla alia præter hæc, quæ hic ponuntur, & ea, quæ ad hæc reducuntur petenda esse. Hæc igitur omnia ponuntur hic septem petitionibus eo ordine quo petenda sunt. Nam sicut bona inter se differunt in magno & paruo, & in magis necessario: & minus necessario: ita est ordo in petendo, & taliter sunt ordinatæ istæ septem petitiones. Illud autem quod primò cadit in hominis appetitu est beatitudo. Secundò verò cadit id quod consequitur beatitudinem, quapropter duabus primis petitionibus beatitudo ponitur, dicens, Sanctificetur nomẽ tuum, adueniat regnum tuum. Deinde medium ponit, quo ad beatitudinem peruenitur in aliis petitionibus dicens, Fiat voluntas tua ¶ Circa primum est cõsiderandum quòd beatitudo accipitur obiectiuè & formaliter, quod beatos facit, ipso fruentes, & hoc est diuina bonitas, quæ est summum bonum, Beatitudo autem formalis est ipsa fruitio qua illi summo bono vnimur, & formaliter illo fruimur. Prima autem beatitudo est ipse Deus, quem prę cæteris debemus diligere. Et quia amare aliquid, est velle illi aliquod bonum, sicut amare amicum, est illi bonum velle: ita amare Deum est velle illi bonum: & hoc est desiderare gloriam, & honorem plusquã alias res. Et sicut prius debemus desiderare bonum Deo, quàm quodcunq; aliud, siue bonum nostrum sit, siue alienum, oportet vt istud petamus ante omnia alia, tãquam prius desideratum, & ideò prima petitio quæ in fronte huius orationis ponitur, est de honore diuino, dicens, Sanctificetur nomen tuum: de qua, & aliis sequentibus statim dicemus. ¶ Tertiò ostenditur excellentia huius orationis, in pręfatione, quam Christus facit, scilicet, Pater noster qui es in cęlis, & in pręfatione qua vtitur ecclesia in illis verbis, Pręceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati

mati audemus dicere: Pater noster, &c. Hæc salutaria præcepta sunt illa, quę sancti patres tam veteris, quam noui testamenti nos docuerunt, quos debemus imitari. Primum enim, quod pater ille gentium filios suos Cain, & Abel docuit, fuit orare, vt videre est in sacrificio, quod vterque Deo obtulit. Noe etiam ante diluuium, & post diluuium Deum orauit. Enoch, Mathusalem, & Iob idem fecerunt. Sic etiam in lege naturæ, quam Paulus ad Romanos dicit, scriptam esse hominum mentibus, tempora constituta, & determinata erant, quibus cum Deo esset loquēdum. Idem docetur in lege scripta, quando Deus iussit, vt in prælijs iret sacerdos, vt deum oraret, & vt milites animaret tali facta promissione, quod etiam si contrarii plures essent numero, & viribus præstantiores nihilominus victi remanerent, quandoquidem deus ex eorum parte, & factione se ostendebat. Ita deuicit Moses Amalech, & tam præclara illa facinora, quæ Iudas Machabæus perfecit ipsa oratione fuit consequutus. Et in nouo instrumento Christus inquit, Oportet semper orare. Et Iacobus. Orate inuicē, vt saluemini. Et Paulus itidem suadet.

Gen. 4. Gen. 6. Gen. 5. Rom. 2. Deu. 20 Exo. 17 1. Mac. 6 Luc. 18. Iac. 5. 1. The. 5

His ergo salutaribus præceptis vtriusque testamenti moniti, dicamus, Pater noster. Vbi notabis, quòd in hoc non vocat prę ceptum obligationis, sed reuerentiæ, quę etiam si nos non obligent præcipiendo, tamen talium virorum monitio, & exemplum secum affert quandam obligationē reuerentiæ: in hoc autem, quod dicitur, Et diuina institutione formati, innuitur formam, & materiam idem debere esse. Imago quippe aurea, & eius forma idem sunt, si tali forma informetur. Sic anima nostra perpetuo hac oratione deberet informari: sic adeò, vt nunquam ab ea cessaret, vel opere, vel virtute. Denique his sanctis, & deuotis verbis, quæ ecclesia ante hanc orationem instituit, clarè constat, quam admirabile, & diuinum sit hoc edificium, quandoquidem tale fundamentū habet. Christus etiam huic orationi etiā præfationem addidit, dicens, [Pater noster qui es in cœlis.] Sic adeò oratio hæc fœcunda est, & plena sacramentis, vt singula verba attenta consideratione sint digna. Primo enim ait, Pater, non dominus, vt nobis fiduciam daret impetrandi, quia serui non semper audent impetrare. In patre enim reperitur, quidquid fiducia potest dare ad petendum, Pater pius est, benignus est, mansuetus & misericors: filios impensè diligit: eorum salutē curat, thesauros quærit, & multa alia opera pietatis exercet. Nomen patris portam aperuit eius misericordiæ, vt nos alliceret ad petendum. Magnum quippe bonum est, vt nos Deum appellemus patrem, hoc autem fit ex benigna Christi promissione, quod non licet hæreticis. Turcis, & infidelibus, Deum patrem vocare, vt Augustinus ait, Plurimi enim patriarchæ, & prophetæ non ausi sunt, tantam laudem sibi vendicare, vt Deum patrem appellarent. Esaiam legimus dixisse. Tu domine pater noster, & redemptor. Sed in templo orātes, non dicebant, Pater noster. Publicanus dicebat. Deus propitius esto mihi peccatori. Et Pharisæus, Domine gratias ago tibi. Ita Dauid, ita Salomon, Manasses, & Ezechias. Nos verò audemus, & non temerè, eum, quem reges, quem prophetæ dominum Deum vocabant, patrē appellare. Gloriabantur Iudæi se patrem habere Abraham: quid nos deberemus facere, qui Deum patrem habemus, & pleno ore patrem appellamus? Si igitur tu Deum patrem habes, & filium Dei te iudicas: illa postules, quæ tibi expediant accipere, & illum deceat dare.

August. ser. 29. de verbis Apostol. Esa. 63 Luc. 18. Ioan. 8.

¶Secundò pater vocatur potiùs quàm dominus, ad significandam dignitatem status noui testamenti, in quo Deum patrē appellamus, Nulla enim maior dignitas, aut excellentia nobis potest contingere: quàm quòd filii Dei simus, & hoc longo discrimine omnes veteris testamenti antecedimus, qui in aliqua oratione nunquam Deum vocauerunt patrem.

¶Tertiò Deum patrem appellemus: quia cum hoc nomen amoris, & dulcedinis sit, id nominando, eum à quo petimus summopere flectimus, & in nostram beneuolentiam adducimus.

¶Quartò vocans Deum patrem, voluit nobis insinuare, vt recordaremur, nos eius esse filius, quos oporteret sanctis moribus, & vita imbui: & nos ipsos

maximi

maximi æstimemus, nec ad vilia huius mundi nosmetipsos abiiciamus. Magna quippe ignobilitas, & ignominia esset, si filius regis vellet sues pascere, aut cũ pueris mediis plateis luto immisceretur, & stercore. Ita nimirum tu ingenti pudore deberes suffundi, qui patrem Deum habeas regem regum, & dominum dominãtium: nec te deberes terreno stercore, & tanta immunditie coinquinare, qui vt fruereris æternis diuitiis es conditus. Apo.11

¶Præterea noster dicit. Ipse enim est pater noster per creationem, & gubernationem. Vnde in Deuteronomio habetur. Nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit, & fecit, & creauit te? Dicitur autẽ, pater noster, & non pater meus: quia in vniuersum pater est omnium. Solius Christi est pater per naturam, noster verò pater tantum gratuita adoptione, nam accepimus spiritum adoptionis, in quo clamamus, Abba pater. Secundò, quia Christus voluit statuere, quòd adinuicem inter nos spiritualia bona communicarentur: ideo voluit, vt quicunq; oraturus accederet, non pro se ipso tantum orationem funderet, sed pro vniuersis, dicens: Pater noster. Et postea in plurali dicitur. Dimitte nobis debita nostra, Et iterum. Et ne nos inducas in tentationem. Quæ omnia non ad orantem solũ, sed ad omnes proximos extenduntur. Ea quippe oratio, quæ a Christi charitate dimanat, & profluit, dulcior, & suauior est. Deu.32 Rom.8.

Tertiò Christus ita docuit orare, vt damnaret multorum superbiam. qui cum de generis claritate, & splendore gloriẽtur, alios contemnunt, & se excellentiores iudicant, quæ gloria, atque iactantia vana, & insana est, quia nulla clarior, aut sublimior nobilitas esse potest, quàm filiũ Dei adoptari, de qua nobilitate omnes Christum colentes participant. Quod si aliquis se alio nobiliorem iactet, is certe meritò reiicietur, & à nobilitate Christi, & ab eius genere: vel ita delirus, & insanus existimabitur, vt credat alium meliorem esse, & nobiliorem parentem, quàm est ipse Deus. Ps. 134.

¶Denique in cœlis esse dicit, vt mentes nostras ad cœlestia desideria erigat, & vt nostris conatibus ad patriam illam aspiremus, in qua pater noster plenus gloria habitat: Quid igitur, ò deuota anima, & Christi sponsa in hac lachrymarũ valle, & in hoc tetro omnium miseriarum carcere tibi placet? Quid est, quod in hoc malorum omnium sentina tibi arrideat, cum confitearis in patria illa cœlesti patrem habere omnibus bonis affluentẽ, diuitem, magnanimum, & gloriosum. Nonne loci illius amœnitas, & suauitas tuam mentem prouocat? Nonnè tanta bona ibi redundantia calcaria tibi addũt, vt in eius amorem accendaris, qui ea omnia tibi condidit? O quantus pudor, & verecundia eorum facies deberet cooperire, qui patrem suum in cœlis esse confitentur, terram tamen, & eius fœces glandines, & stercora magis ęstimant, & diligunt. Leua igitur, & iacta cogitatus tuos & desideria in patrem illum cœlestem, & ea postula, quæ tali parente sint digna: non vilia, & abiecta huius mundi, quæ ad triduum sunt peritura, & cum propheta dic, Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. Ps. 112. ¶Præterea maximopere debemus conari, vt omnia nostra (tanquam ciues, qui profecturi sumus in illam patriam) res omnes, loquelam, vestitum, & ornatum, ad modum cœlestium ciuium componamus, sic enim consueuerunt facere hi omnes, qui in aliquam prouinciã sunt migraturi, velut in Angliam, Germaniam, vel aliam quamcunque, qui indefesso labore scire festinant linguam, & loquelam gentis illius, cultum, & ornatum, rationem & modum confabulandi, & reliqua id genus necessaria: vt vel sic tali patriæ conuenientes iudicentur, non ignari, aut minus prudentes. Sic nos, qui filii sumus patris illius, qui in cœlis habitat, illius patriæ loquelam, modum & normam viuendi, mores sanctos, & candidos, debemus induere, vt ab illa patria tãquam ignoti nõ excludamur Puri igitur nõ auari, & fraudulenti simus: sed in Dei laudibus linguam exerceamus cum gratiarum actionibus, vt tandem vitam hanc mortalem exeuntes, patris illius qui in cœlis est, fœlices filii persistamus. Hoc voluit dominus Abrahæ exemplo insinuare, qui cum ei præcepisset, vt egrederetur de terra sua, & cognatione, dixit

Gen. 5. ei. Suſpice cœlum, & numera ſtellas eius, ſi potes: ſic erit ſemen tuum. Et credidit Abraham Deo. Iubetur enim Abraham, & ſuſpiciat cœlum, & vt numeret ſtellas ſi poſſet: vt ipſe, & eius ſemen per gratiam, & charitatem credentes ſciant, futuros eſſe cœleſtes ciues, & filios hæredes illius patris, qui in cœlis eſt.

¶ Vltimo loco venit conſiderandum, quod cùm dixit, Qui es in cœlis, vult vt ea petamus, quæ ſunt cœleſtia, & diuina. Nam ſi rex alicui diceret, pete quodcunque libuerit beneficium: ſi talis ſarcinam terræ, vel aliud quid vile, & abiectum poſtularet, nonnè inſanus & demens iudicaretur? Hunc tu ſimilibus veſtigiis inſequeris: qui à patre cœleſti non cœleſtia poſtulas, ſed terrena, & caduca, Deus enim quantum ad temporalia pater eſt cunctorum animantium, & ipſorum hominum: quandoquidem omnes paſcit, & alit. Et ſi aliquando contigerit aliquid deo petere, quod temporale ſit, id non vt principalius intentum, ſed tanquam acceſſorium poſtulemus. Primùm quærite
Mat. 9. regnum Dei: & omnia hæc adiicientur vobis. Præmiſſa igitur præfatione, incipit prima petitio, [Sanctificetur nomen tuum.] In hac prima petitione diuinus honor petitur, nam quemadmodum tenemur diligere deum, ita etiam potius illi, quàm nobis bonum deſiderare debemus, Hoc eſt nomen eius ſanctificari. Sanctificari ſecundum communem acceptionem eſt ſanctum fieri: & hoc modo non poteſt nomen Dei ſanctificari, quia ipſum per ſe ſanctum eſt. Sicut enim Deus eſt eſſentialiter ſanctus, ita etiam eius nomẽ: propterea, quòd ipſum Deum ſignificat.
Pſ. 110. Sanctum & terribile nomen eius. Quia vox nõ refertur niſi ad rem ſignificatam: aliæ autem voces nullius ſunt virtutis. Et quemadmodum Deo non poteſt aliqua ſanctitas accedere, quam ipſe ſemper non habuerit. Hoc igitur modo non petimus ſanctificare nomen Dei. Alio modo accipitur ſanctificari, pro eo, quod eſt ſanctum haberi, vel ſanctum reputari: &
Exo. 20 ita iubetur, vt ſanctificemus diem ſabbathi, id eſt, vt tanquam ſanctum reputemus diem ſabbathi, obſeruando illum in honore. Nihilominus tamen nos nõ ſanctificamus diem ſabbathi, adiiciendo illi aliquod bonum de nouo, aut aliquam ſanctitatem, quia ipſe Deus illum ſanctificauit, vt ſcriptura dixit. Benedixit Deus diei ſeptimo, & ſanctificauit illum. Ita Gen. 2.
hic accipitur ſanctificetur nomẽ tuum, id eſt ſanctum reputetur. Quibus nimirum verbis petimus, vt nomen Dei apud omnes gentes honoretur: ita quòd omnes illud æſtiment ſanctum, & excellens: & per hoc Deum adorabunt.

¶ Notabis preterea, quòd non dicit exaltetur nomen tuum, aut benedicatur, aut magnificetur, (quæ vocabula paſſim inuenies in veteri lege, in qua deus potẽs, magnus, & altus reputari volebat) ſed legi nouæ noua conueniunt vocabula. San Pſal. 23.
ctificetur inquit nomen tuum, vt notum ſit omnibus, quàm ſanctus & purus ſis. Per incarnationem enim, & mortem, & reſurrectionem ſuam notum fecit dominus ſalutare ſuum, & ad omnes gentes eius nomen peruenit. Senſus igitur horum verborum eſt, Pater, qui homines in filio tuo, filios tuos effeciſti, hominibus pãde opus ſanctificationis ſuæ, vt videãt, quàm ſanctus es tu, quàm pius, & bonus. Neq; ita hominum animi rapiuntur, cum te audiunt ſapientem, potentem, & iuſtũ: quàm cum te audiunt ſanctum, & ſanctificatorem omnium. Et contra hanc petitionem peccant quotquot blaſphemant nomen dei, & in vanum illud aſſumunt. Caue tu nè quo ore dicis ſanctificetur nomen tuum, eodem polluto, & maledico inhonores: nè de te illud Eſaiæ dicatur. Nomen meum quotidie blaſ- Eſa. 1.
phematur.

¶ Denique obſeruandum, hæc verba non eſſe optatiua: ſed imperatiua, vt ex lectione Græca patet, quamuis optantis animum referant. Interdum enim in ſcriptura imperatiuus optantis eſt, vt in illo quod ait propheta, Intende proſpere pro Pſal. 44.
cede, & regna. Quæ verba (vt Euthimius ait) licet imperatiui modi ſint, vim tamen optatiui habent. Lege Origenem. Sed iã Origen. hom. 1. in cant.
ad ſecundam petitionem deueniamus. [Adueniat regnum.] Iam diximus eſſe aliam beatitudinem formalem, ſcilicet actum illum, quo immediatè cõiungimur illi ſummo bono, quod nos beatificare

poteſt,

potest, qui actus uocatur fruitio siue uisio Dei, quod est maximum bonum nostrũ: nam Deus est maximum bonum nostrum simpliciter, quacunque ad aliud facta collatione: ista tamen fruitio est maximum bonum nostrum, quia Deus non est bonũ nostrum, nisi in quantum applicatur nobis, vel nos ei, & hoc fit per uisionem hanc beatificam. Et quia bonum nostrum est illud, quod nos formaliter bonos facit, Deus autem nõ est aliquid formale in nobis, sed effectiuè, uel obiectiuè nos bonos facit. Visio autem, uel fruitio reddit nos formaliter beatos, (quamquam ista uisio non sit bonum summum simpliciter, est tamen summum bonum nostrum.) Et quia: nos potius tenemur diligere deum, quàm nos: tenemur etiam desiderare honorem dei, potius, quam nostram beatitudinem, Et ideo in prima petitione ponitur honor dei, in secunda uerò beatitudo nostra, cum dicitur adueniat regnum tuum, qua petitione postulamus, quod deus faciat nos beatos, nam beatitudo regnum dei dicitur. Et sic Christus dixit,
Luc.22. ut edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo. Id est in ęterna beatitudine. Quia sicut regnum in terris maximam potestatem dicit, quam quis possidere potest, dum uiuit, ita beatitudo similatur regno, quia est maximum bonum nostrum. Adueniat regnum tuum, hoc est adueniat beatitudo tua in nos. Non dicit eamus nos ad beatitudinem, sed illa adueniat nobis, quia potius ipsa ad nos accedit, quàm nos ad ipsam, quia principium ueniendi ex parte ipsius est, non ex parte nostra. Illa ergo nobis aduenit: quia potius ex dei liberalitate, & gratia, quam ex meritis nostris conceditur, quamuis non sine meritis nostris. Attende igitur tu, qui tale regnum postulas, & talem diem desideras: quam rationem tecum afferas, & considera an rectus, & munda conscientia quotidie dicas, Adueniat regnum tuum. Iudicium enim petis: & iudicem, & ideò rationi esset consonum, ut te ipsum prius iudicares. Hoc quippe regnum, quod tu tam anxiè petis, & desideras, cũ ipsa morte aduenit, & non dabitur nisi ei, qui mundam habuerit conscientiam.

[Fiat uoluntas tua.] Hæc est tertia petitio, cui Matthæus addidit: Sicut in cœlo, & in terra. Cùm iam Christus in præcedenti petitione illud apposuisset, quod per se est appetendum, scilicet beatitudinem, hic autem adiungit ea, per quæ ad beatitudinem peruenitur. Primum autem, & præcipuum, quod facit nos eternam illam vitam consequi, illud est, scilicet, vt nos conformemus diuinæ voluntati, idest, vt tales simus, quales ipse nos esse iubet, & hoc innuitur in hac tertia petitione. Potest autem hæc petitio dupliciter intelligi. Vno modo, vt fiat voluntas tua, id est, nos oramus, vt des nobis facere voluntatem tuam. Alio modo, fiat voluntas tua, idest oramus, quòd omnes homines obediant voluntati tuæ. Et isto modo in aliquo conuenit hæc petitio cũ prima: scilicet, sanctificetur nomen tuũ, nam ibi petimus nomen Dei sanctificari, idest, honorari ab omnibus gentibus, hic autem petimus, quòd omnes gẽtes Deo obediant, quod etiam ad diuinum honorem pertinet. Et tamen illud petitur in quantum est bonum ipsi Deo, hoc autem petitur, quatenus nobis est medium perueniendi ad beatitudibem. Postulamus autem hoc, quia voluntatem Dei homo non potest complere, nisi Deus ad id mouerit. Nã propterea, quòd homo ad implet voluntatem Dei, accedit ad eum. & efficitur eius amicus, & valde propinquus: quia Christus dicit, Quicunque fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse meus frater, & soror est, & mater. Non potest tamen aliquis ad eum accedere, nisi ipse dominus eum iuuerit, iuxta illud Saluatoris, Nemo venit ad me, nisi Pater meus traxerit eum. Quo manifeste liquet, quòd adhoc, vt homo Dei voluntatem adimpleat, indiget ipsius adiutorio, & ideò necessum fuit hoc petere, vt fieret voluntas Dei. Hoc est, Da nobis, vt possimus adimplere voluntatem tuam. Potest autem homo dupliciter impediri, ne hanc voluntatem compleat. Vno modo ignorans, quid deus velit: alio modo, quia hominis voluntas non inclinatur ad complendum voluntatem Dei, sed potius ad vana, & delectabilia huius mundi. Ad vtrumque indiget homo

Matt.6. Mat.12. Ioan.6.

mo exteriori auxilio. Sic innuitur in Deuteronomio, cum dixit deus. Bene omnia sunt loquuti, scilicet, si fecerint, quemadmodum dicunt. Et statim sequitur, Det eos talem habere mentem, vt timeat me, & custodiant vniuersa mandata mea in omni tempore. Ac si diceret, eos indigere, vt aliquis eis concederet, hoc posse facere. Nemo autē nisi deus huius rei facultatem potest facere. Ipsum ergo adire debemus, & pro his orare. Pro vtroq; orat David dicens. Da mihi intellectū, & scrutabor legem tuam. Si est necessum, vt illā intelligam: da mihi intellectum. Et pro secundo dixit, Inclina cor meum deus in testimonia tua, & non in auaritiam. Ac si diceret, Licet dederis mihi intellectum ad intelligendam legem tuam: adhuc nō sufficit, quia possum sciens, & libens peccare. sed inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam, Id est, fac vt magis diligant legem tuam, quàm auaritiam sequi, & alia huius mundi vilia, & abiecta. Sic Salomon in fine suarum petitionum tanquam potissimam hanc retulit, dicens, Sit deus noster nobiscum, sicut fuit cum patribus nostris, non derelinquens nos, non proiiciens: sed inclinet corda nostra ad se, vt ambulemus in vniuersis viis eius. Necesse est, ergo diuinum iuuamen petere, ad hoc, vt faciamus voluntatem suam, & ostendat nobis, quid à nobis velit, & flectat animos nostros, & voluntatem, vt nos idem velimus: nam si hoc ipse non fecerit, sine dubio nos illud adimplere non poterimus. Vnde si aliquis sit, quem deus adhoc non iuuet, nequaquam eius voluntatem adimplere poterit: sed ita erit ignarus, & ineptus ad dei voluntatem complendam, acsi deus illum impediret. Sic conqueritur Esaias nomine Iudæorum, quando se non aptos, & idoneos ad bene agendum, inueniebant, dicens, Quare errare nos fecisti de viis tuis: & indurasti cor nostrum, ne timeremus? Hic ponuntur illa duo: scilicet, quod deus ostendat nobis quid uelit, & ut inclinet nos ad uolendum illud. Aduersus primum inquit, Quare errare nos fecisti de uiis tuis, id est non solùm non ostendisti nobis illas, sed etiam posuisti nobis obstaculum ne inueniremus eas, & cogeremur errare. Et aduersus secundum dicitur, & indurasti cor nostrum, ne inclinaremur ad sequendum te. Hæc tamen apertè ostendunt, quàm falsa sint, & quantum dei misericordiæ, & bonitati repugnent, & aduersentur, quia deus neminem errare cogit, maximè in uiis suis, nec etiam aliquem indurat. Sed illa dicebant impii Iudæi, quia ob oculos nō uidebant dei iuuamen clarum, & manifestum, ut ad bonum inclinarentur. Nam ita se ignauos, & impotentes ad benefaciendum inueniebant, ac si deus ex industria cogeret illos errare, & induraret eorum corda. Præcipuum autem bonum, & ualde necessarium, quod homo à deo petere potest, idest, quòd det ei facere uoluntatem ipsius. Illud uerò, quòd Matthæus ait, Sicut in cœlo, & in terra, intelligitur, quòd sicut ad impletur uoluntas dei in cœlo ab spiritibus cœlestibus: ita etiam in terra ab hominibus fiat. Vnde David in Psalmo de Angelis ait, Benedicite dominum omnes Angeli eius, ministri eius, qui facitis uoluntatem eius. Sunt enim diuinæ regulæ immediatè coniuncti: ideo non possunt deficere, nec ab eius uoluntate deuiare. Homines uerò procliues sunt ad peccandum, & millies possunt deficere: quia non sunt immediatè coniuncti diuinæ bonitati, & ueritati. Et ideò non possunt Dei voluntatem sine speciali Dei auxilio adimplere, immo nec possunt velle complere: quia hoc velle quodam bonum est, & nihil boni sine Deo facere possumus, iuxta illud, sine me nihil potestis facere. Faciamus igitur nos tuam voluntatem in terra, sicut faciunt illam, qui habitant in cœlo. Prudentissima certè petitio. Nihil enim est, vnde periculum magis nobis inmineat, quàm à nostra voluntate. Impiorum uox est, Nolumus hunc regnare, piorum uerò, non mea uoluntas, sed tua fiat. Per nostram uoluntatem descendimus in infernum: & per diuinam ascendimus in cœlum. Debes ergo in omnibus, & per omnia hoc semper desiderium habere, ut facias uoluntatem Dei.

¶ Aduerte etiam non esse graue periculum si non facias uoluntatem dei, sicut in cœlo: sed periculum est, si eam non optes

Marginal references: Deut. 5. — Ps. 118. — Ibidem. — 3. Re. 8. — Esa. 63. — Mat. 11 — Ps. 102. — Io. 15. — Luc. 19

optes

optes facere, ficut in cœlo fit. Non eſt nimirum ſi alicubi pecces, ſed piaculum ferè eſt, niſi cupias, non peccare. Non eſt crimen non proficere, ſed malum eſt non habere deſiderium proficiendi. Si igitur non facis uoluntatem dei, tam eſt deo dedecus, quàm nobis noxium. Obſerua etiam quòd uoluntas dei abſoluta (quam Theologi uocant uoluntatem beneplaciti) nobis nolentibus, uel uolentibus in terra, & in cœlo adimpleri debet. Nemo quippe huic uoluntati poteſt reſiſtere, utpote qua ipſe deus eſt, qui gaudet, & diſcernit, quòd aliquid fiat, & diſcernatur in ſuo eſſe. Voluntati uerò (quæ dicitur uoluntas ſigni, quæ continetur in aliquo præcepto negatiuo: uel affirmatiuo, uel in aliquo conſilio) huic inquam libero noſtro arbitrio potentes ſumus cõtradicere, aut obedire. Eſt enim clarum, & apertum, quòd ſi aliquis rex potens ad aliquam ciuitatem ignobilem regni ſui aliquam Epiſtolam mitteret, & in ea iuberet, ut ipſi obedientiam darent, & ei ſubiicerentur, & ſuis mandatis obedirét, clarum inquam eſt: quòd iſti ciues bene poſſunt epiſtolam rumpere, & ei non obedire, quia epiſtola non eſt ipſa regis uoluntas, ſed ſignum ſuæ uoluntatis. Si uerò ipſi rex magna potentia ciuitatem illam adiret, nequaquam eius regis uoluntati poſſent reſiſtere. Ita nimirum deus noſter miſit epiſtolam populo ſuo, legem ſcilicet illam ſcriptam, nobis autem ſanctum ſuum Euangelium, quibus monet, & orat, ut ipſi obediamus, & eius uoluntatem, & diuina mandata obſeruemus. Nos autem, ut rebelles, & ingrati ſua mandata contemnimus, (quæ ſigna ſunt uoluntatis eius) & cum mali ſimus, uoluntatem noſtram explemus, & deſideriis noſtris nos tradimus: cùm non ſimus potentes tanto, & tam magno domino reſiſtere, quando eius uoluntas eſt abſo-
Pſ. 134. luta, de qua in Pſalmo, Omnia quæcunque uoluit fecit in cœlo, & in terra, & in omnibus abyſſis. Ac ſi diceret, Nemo Angelorum cœli, nemo hominum, qui in terra ſunt, nec ullus dæmonum, qui in abyſſis habitant, ei reſiſtere ualuit. Hinc colligitur, quòd quando deum petimus, quòd eius uoluntas fiat, non petimus, quòd beneplaciti voluntas eius adimpleatur, ſi quidem etiam nobis inuitis quidquid ipſe voluerit, adimplebitur: ſed hoc petimus, vt nobis tantum, & tam magnum beneficium conferat, vt det, nos velle, quod ipſe vult, & quòd diuina eius voluntas ſuauis nobis ſit, quandoquidem omnibus creaturis ſuaue, & dulce eſt, ſuo creatori obedire.

¶ Notandum prætereà, quàm cautè in hac petitione, & in duabus præcedentibus dominus ſe habuerit. Non dixit, Pater ſanctifica nomen tuum in nobis, aut fac voluntatem tuam in nobis: ne ſeipſum videatur Deus in hominibus ſanctificare, aut ſuper quos vult adducere regnum ſuum, aut in quibus voluntatem ſuam vult fieri, & per hoc inueniretur Deus perſonarum acceptator. Nec iterum dixit, ſanctificemus nomen tuum, ſuſcipiamus regnum tuum, ſed imperſonaliter dixit, ſanctificetur, adueniat, fiat, vt vtriuſque opus neceſſariũ demonſtraret. Quia & homini deus eſt neceſſarius, & homo ipſi Deo, vt iuſtitiam faciat in eo. Nam ſicut homo non poteſt facere aliquod bonum ſine dei auxilio: ita nec deus bonum operatur in homine, niſi homo voluerit. Sicut nec terra ſine ſemine, nec ſemen ſine terra fructificat: ita nec homo ſine deo, nec deus ſine homine: iuſtitiam operatur in homine. Sed iam de quarta petitione diſſeramus. [Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.] Per hanc petitionem poſtulatur, id per quod ad beatitudinem perueniatur. Hic panis à Mattheo dicitur ſuperſubſtantialis: & hic dicitur quotidianus. In Hebræo dicitur, Segolla, hoc eſt egregius ſeu peculiaris. Egregius, hoc eſt ſuperſubſtantialis: peculiaris, hoc eſt quotidianus. In Græco verò dicitur: tòn artòn emon epiyſion, quod idem eſt. Ideo utrunque congruit Hebraicæ ueritati: quia ſegolla ſuperſubſtantialem, & quotidianum ſignificat, Ideo hoc intelligi poteſt de utroque pane, nempe ſuperſubſtantiali, ideſt de ſacroſancto Euchariſtiæ pane, qui ſuper omnem ſubſtantiam, & ſuper omnem intellectum eſt, quia cœleſtis eſt. Et quòd de hoc ſacro pane agat, ueroſimile uidetur,

Mat. 6.

detur, nam frustrà qui diues est, & horrea habet frumento plena, bene pransus, cibo meroque ingurgitatus orationem dominicam recitaret. In eo autem, quod noster Lucas ait, videtur insinuare, quòd de cibo corporali agat, nam eucharistia non est cibus quotidianus. Quomodocunque accipiatur, petitur hic illud per quod instrumentaliter peruenitur ad beatitudinem. Et sicut per panem materialem omnis cibus intelligitur, sic per eucharistiam omnē sacramentum: quia omnia sacramenta ordinantur ad eucharistiam, tanquam ad principale, & ita sunt medium perueniendi ad beatitudinem, quatenus sacramenta conferunt gratiam, & gratia disponit nos ad vitam æternam. Panis etiam corporalis instrumentum est ad beatitudinem, quia hæc tantum meretur in hac vita, quæquidem corporali cibo sustentatur. Tertio potest exponi de gratia diuina, & spirituali pane, & de virtutibus ac donis spiritus sancti, iuxta il-
Eccl.15. lud, Cibauit illum pane vitæ & intelle-
Ioan.4. ctus, &c. Et Christus, Meus cibus est vt faciam voluntatem patris mei. Vnum hic addam, quòd in missa Mucarabe, quæ antiquissima est, iuxta missale sancti Isidori: quam ego sæpe Toleti audiui, cum sacerdos in hac Missa dicit, Panem nostrū quotidianum, respondet chorus, Qui tu es Christe. Et cuilibet istarum petitioni respondet chorus Amen. Hæc antiquitas fauere videtur opinioni, quæ dicit, Christum in hac petitione loqui de sacramento Eucharistiæ.

¶ Obserua autem dominum velle, nos quotidie tam corporalem, quàm spiritualem panem petere vt cognoscamus nos semper ab eius diuina prouidentia pendere. Quoniam nouit, nos eo esse natos ingenio nisi necessitate essemus compulsi, ad eum non audituros, quapropter non suppeditat nobis panem ad annum, mensem: vel hebdomadam, sed in diem. Sic
Exo.16. etiam filiis Israel noluit dare manna, nisi singulis diebus, vt quotidie diuinam eius bonitatem expectarent, & quasi pulli, & infantes pendentes à maternis oculis, sic ipsi à diuina misericordia penderent. Qua in re (si loquamur de pane materiali quotidiano) melior est pauperum quàm diuitum conditio, quia oculi pauperum singulis diebus dominum expectant, vt paternis oculis eorum misereatur, & saltim necessaria illi diei tribuat. Secundo vult, vt singulis diebus hunc panem postulemus, vt semper, & frequenter sentiamus Dei beneficia nobis aduenire: vt vel hoc saltim commoti, eius simus memores. Et quantum coniectari possum, id sanctus, & sapientissimus magister voluit nos docere, vt quanuis frumentum, & alia vitæ necessaria siue horreis, siue cellis vinariis recōdita habeamus: ita tamen gratissimus, vt singulis diebus ab eius liberali manu putemus ministrari. Qua de causa Hebræi arbitrantur Deum voluisse septimo quoque anno terram quiescere, vt Leui.25
illam penuriam, & egestatem quolibet septennio diuites paterentur, quandoquidem eam pauperes singulis diebus experiuntur. Ideo ait, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Quocirca voluit
Exo.25 dominus vt quotidie ante faciem eius essent panes propositionis, vt ipse quotidie nostræ indigentiæ memor esset. Quēadmodum pia mater panis fragmenta coram se ponit, vt paruulis egentibus frequenter subueniat, &c. [Et dimitte nobis peccata nostra siquidem & nos dimittimus omni debenti nobis.] Hæc est quinta petitio, in qua ponitur id, per quod beatitudinem consequimur indirectè: tanquam per remotionem mali, & de hoc agit in hac petitione, & in duabus sequentibus. Primum igitur malum, quod impedit beatitudinem, est peccatum commissum: nam frui beatitudine non possumus, nec ad eandem peruenire, nisi prius peccatum penitus fuerit dimissum. ¶ Forma autem orandi est, vt sicut nos dimittimus debitoribus nostris, sic dimittat nobis Deus. iuxta illud, In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Si tu non dimittis, quomodo audes dicere, dimitte nobis, sicut nos dimittimus? Qua petitione sæpius aduersus te vindictam Dei prouocas? Homini homo (ait sapiens) seruat, & à Deo quærit medelam. Ideo
Eccl.28 quanuis in persona Ecclesiæ possis hanc orationem recitare: in propria autem persona, si non dimittis nocenti, illam non potes dicere, quia cōtra te ipsum loqueris, & men-

mētiendo affirmas. Dimittimus debenti nobis. Licet enim possis petere pœnā de bitani pro iniuria illata coram iudice, tamen teneris deponere odium, & appetitum vindictæ, quod vtrunque est iniquū. Ideoque si alicuius odio, aut spe aliqua vindictæ hanc orationem dixeris, in manifestum peccatum veniale incidis. Quapropter sanum, & maturum consilium præbeo, ne si talis oraturus accedas: tibi, contingat dicere: sicut ego dimitto, sed sicut nos dimittimus, id est, sicut dimittunt sancti, sicut Petrus, Paulus, Stephanus, & alii huius classis, & ordinis. Vbi digna animaduersione duo possumus ex hoc loco colligere. Primum scilicet, ne illatas
Ro. 12. nobis iniurias vindicemus: quandoquidem
Deu.32 dominus inquit: Mihi vindictam, &
Ezec.9. ego retribuam. Et iterum, Mea est vltio.
Deu.32 Et si quidem Dei curæ est impositum, &
Zach.2. demandatum iniurias tibi illatas vindicare, & exactissimum supplicium de eis sumere: depone obsecro hanc curam, & solicitudinem. Ipse enim Deus, vt qui suos adeo diligit, vt ne pupillam oculorum velit tangi, in crucem, & tormentum eos detrudet. Nemo quippe est adeo crudelis & inhumanus, qui si tormenta gehennę vidisset, non ad pietatem conuerteretur, & dolor eius animum subiret.

¶ Præterea quę maior insania esse potest quàm vt vulnere tuo, alterius vulnus sanare velis? Ita percitus, & commotus in alieno malo bonum suum vult, & aliena infirmitate incolumitatem suam postulat: quodquidem simile est, ac si in igne aquam quæras, & in spinis vuas, & ficus in tribulis. Sed vt vno verbo honestius, & præclarius genus vindictæ tibi ostendam, illud scilicet est, vt dum facilius, & leuius vindictam possis sumere: tunc potius parcas, & offensorum miserearis: nam cum iam offensor fuerit in potestate tua, posse vindictam de illo sumere, pro iam sumpta debes accipere, & reputare. ¶ Secundò illud discere hinc debemus, vt nobis iniuria inferentibus parcamus, & eis dimittamus: sicut nobis volumus dimitti. Ideo dominus, Si dimiseritis hominibus pecca
Mat.6. ta eorum dimittet, & vobis Pater vester
Colos.3 cœlestis peccata vestra. Sic Paulus Colossensibus ait induite vos viscera misericordiæ, & benignitatem, humilitatem, &c. Quare tu tibi aliam legem vis imponi, alii vero diuersam? Et cùm velis Deum tibi parcere, cum hoc etiam vis compati, vt aliis non parcat. Aspice igitur quemadmodum Deus in tuas manus misericordiam posuit, vt si velis suam misericordiam tecum vti. memineris etiam te, cum proximo tuo idem debere facere. Et tunc (mihi crede) Deus suam misericordiam, benignitatem, & mansuetudinem non denegabit tibi. Et illud debes aduertere, ꝙ cum aliquis veniam, & misericordiam à te poscit: id petit: vt tibi ipsi parcas, & tui ipsius miserearis. Quando enim aliquis veniam, & misericordiam ad te postulaturus accedit, iam ipsi remissum est à Deo. Dolor quippe & pœnitentia, quam habuit de iniuria tibi illata, iam illum Deo reconciliarunt, & Dei amicum fecerunt. Iam verò postquam Deo est reconciliatus, non de offensoris salute, sed de tua agitur. Quo iam manifestum apparet, ꝙ qui tibi veniam petit, non illi, sed tibi ipsi veniam postulat. Si non peperceris, in nihilo malefactori noces. Lex enim non præcipit, vt qui tibi iniuriam fecit, parcas: sed vt ipse veniam à te humilis postulet. & ad hoc solùm ipse tenetur. Quod verò tu parcas, vel non, impertinens est ad offensorem, hoc enim tibi incumbit, & non minus quàm de vita spirituali animę tuæ agitur, quandoquidem si non parcis ex toto corde, impossibile est, vt ęterna beatitudine possis frui. Ne obsecro tibi ipsi sis crudelis, si quidem veniam tibi petere: est medicamentum quod animæ tuæ ordinatur, ne igitur illud reiicias. Manifestissima quippe insania est, vt multi eam mentem induerint, quod cogitent, tunc vindictam de offensa sumpsisse, cum inimicis non parcunt, cum omnino contrarium sit: cum offensus non parcendo, in infernum abeat, offensor verò dolor, & pœnitentia satisfecerit: & sit in statu saluationis, cum iam veniam petierit. Aspice igitur insane, & in meliorem mentem redi, tibi ipsi parce, & miserere, offensori parcendo, & miserendo. Exemplum tibi sume illius serui, cui dominus decē millia talēta dimisit: & quia nō pepercit pro- Mat. 18.
ximo grauiter punitus est. Vbi attēte debes

bes considerare, quòd etiam si dominus cum hoc misericorditer, & liberaliter se habuerit, cum multis esset obligatus: quia vero postea iste proximo non pepercit, cum illo aspere egit, appellans illum seruum nequam. Vt clarius, & apertius intelligas, quanto crudelius animaduertat iniurias, & offensas proximis nostris illatas, quàm sibi ipsi. Hic autem homo non rediit, iterum veniam petiturus: quia crudelitas, & inhumanitas, quam erga proximum ostenderat, reddiderat eum indignũ condonatione. Pons quippe, quo ad Deũ transituri sumus vt veniam nobis condonet, misericordia est, quam erga proximos habuerimus. Ille enim pontem fregit, quo transiturus erat ad Deum, qui proximis non pepercit: cùm verò iste eũ fregisset indignus fuit misericordia: atque ita incidit in manus iustitię Dei. Ideo
Iaco.2. beatus Iacobus. Iudicium fiet sine misericordia ei qui nõ fecerit misericordiam. Ille verò qui vsus fuerit misericordia, vt cum ipso vtatur ad Deum poterit accedere: qui verò non ita fecerit, sedere poterit iuxta ora fluuii, quia pontem fregit misericordiæ, & pietatis. Quam senten-
Mat.5. tiam Christus retulit, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Via vtique certissima est, vt à Deo veniam possit consequi, iniuriis proximorum parcere, vt videre licet in misericordia illa abundanti, & liberali, qua dominus fuit vsus cum vidua illa, quia ipsa cũ
3.Re.17 Elia eadẽ misericordia est vsa. Ita seruus ille malus acriter fuit punitus, quia non habuit misericordiam. Et applicans parabolam illam huic intento concludit Christus, dicens, sic faciet pater meus cœlestis vobis, si non dimiseritis vnicuique de cordibus vestris. Non dixit, Pater noster, sed pater meus: quia Deus, non est pater eo-
Mat.5. rum, qui non parcunt. Quia Deus solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluuit super iustos, & iniustos. Sed cùm loquutus est de his, qui dimittebãt, dixit,
Matt.6. Pater vester, dicens, Si dimiseritis, dimittet vobis pater vester cœlestis. Si filii, &
Rom.8. hæredes (ait Paulus) ergo si non filii, neque hæredes. Quo argumento à gloria illi exterminantur, & excluduntur, qui misericordiam erga proximos nõ habẽt.

¶ Præterea venit notandum, quòd dixit Christus, de cordibus vestris. Nã sunt multi qui ore parcunt intus autem execrandum, & pestiferum odium seruant, vt cũ occasio se obtulerit: opportunius vindictam sumant. In hoc cognoscent (ait Ioa.13.
Christus) quòd discipuli mei estis, si dilectionem ad inuicem habueritis. Denique si eleemosyna extinguit peccatum, quantò melius extinguet remissio siue venia inimici? Eleemosyna enim materialis vel ex arca vel ex crumena extrahitur, venia verò & spiritualis remissio culpę inimici, intus ab ipsis visceribus, & corde dimanat, & ideo corã Deo pretiosior, & excellentior est. Poterit quippe Deus facilè prouidere vt præter te alius sit, qui eleemosynam pauperi tribuat, veniam verò illatæ tibi iniuriæ nemo, nisi tu, potest cõdonare. Nam si non parcis, sententiam aduersus te ipsum profers, dicẽs, Sicut, & nos dimittimus, tu autem non parcis nec dimittis: petis igitur, vt tibi non dimittat.
¶ Aduerte tu incaute, & insensate, ꝙ hac petitione, sępius petis, vt nunquam tibi dimittat, & grauissimum supplicium de te sumat. Et siquidem nec vnum tantum diem certum habes, time Paulum ita loquentem. Sol non occidat super iracun- Ephe.4.
diam vestram. Mulieres autem vel in hoc dignæ sunt reprehensione vtpote quę nesciunt, quid sit, iniuriis parcere. Vidi enim sępius mulieres ieiunantes, orantes, pudicas, castas, & multa pietatis opera exercentes, nunquam tamen aliquam vidi, quæ acceptam iniuriam remitteret. Hoc enim ipsis quasi innatum est. Parcere verò, remittere, & misereri: ita nobile, & magnificum est, vt nunquam cadat, nisi in virorum corda. Quid de Iezabel inquies, quæ 3.Re.19
dicebat, Hoc faciant mihi dii, & hæc addant, si non posuero, &c. Quid de Hero- Marc.6.
diade? Quid de Olimpia Alexandri matre, quæ mortuum Cellarium effodi fecit, & omnia eius membra lacerari: & huius causa fuit, quia veneno Alexandrum potauit? Notum etiam est supplicium, quod sumpsit Rosimunda vxor Alboini Regis Longobardorum de proximo marito, quamque crudeliter iniuriam acceptam vltra est, eam potans parentis sui caluaria. Sed quia de his plura diximus de dilectione

lectione inimicorum differentes, ad sextam petitionem deueniamus. [Et ne
Supra cap. 6. nos inducas in tentationem.] Hic Deum oramus, vt ea mala euitet, quæ proximorum causa ipsi committimus: nam cum homo à quocunque peccati vento sentiat se posse rapi, præcipuè si ab aliquo incitetur, durum erit resistere: ideo petit, ne inducatur in tentationem, id est nè permittat succumbere tentationi. Non petit, vt non tenetur, quia hoc bonum est, & vtile: sed nè succumbat: quod est malum. Dauid enim cum agnosceret vtilitatem, & commodum tentationum, di-
Psal. 26. xit Deo. Proba me Deus, & tenta me, vre renes meos, & cor meum. Duo commoda inter alia (vt inquit Dauid) affert nobis tentatio. Primum ad hoc vt cor tanquam Dei vas electum in templum: transeat per ignem cogitationum, quæ intus bella gerunt, vbi victor existens, omnem æruginem, imperfectionem, & rubiginem relinquat, nam ita Deus vasa templi mundari iubebat, etiam si ex purissimo auro essent confecta. Secundum commodum quod tribulatio, & tentatio secum affert, illud est, scilicet esse cauterium sensualitatis: ideo ait, Tenta me: & vre renes meos. Comburens quippe ignis est, infirmitas, dolor, & persequutio inimicorum, quibus omnibus à sua libidine praua desideria cessant, & mali appeti-
Gene. 7. tus franguntur, & deuincuntur. Hoc clarè constat, quia arcam Noe tantum quatuor homines sunt ingressi, & mulieres quatuor: cumque per anni spacium essent ibi clausi, vt ex textu colligimus, octo tantum sunt egressi. Ex quo patet, quòd tribulatio non solùm nos semouet ab his quibus Deus offenditur: sed ea etiam gaudia obliuiscitur, quæ sine peccato possent fieri. Et quod maxime est notandum, quòd nec vnus agnus, nec aliquod aliud animal in omni illo tempore in arca fuit natum: vt intelligas quos, & quam vberes fructus ipsa tribulatio afferat, cum qua, & ipsi sensuales appetitus (qui rationem inimicam habent) reprimuntur, & domantur. Ne igitur petas, vt non tenteris, sed vt ab ipsa tentantatione non capiaris.

¶ Cum hac sexta petitione finem imponit noster Lucas huic orationi, sed quia quod vnus Euangelista silentio præterit, alius supplet, vt sæpe facere solent Euangelistæ: Matthæus illam expressit dicens, sed libera nos à malo. A malo inquam exteriori pœnali vt à ferro, igne, aqua, peste, & à subitæ morte: & à multis aliis periculis imminentibus, à quibus homo nescit se liberare, nisi Deus illum seruet. Nam quando iudicio nostro sumus magis tuti, tunc multa mala inopinata nobis eueniunt, sicut accidit illis decem & octo, super quos turris cecidit in Siloe. Luc. 13.
Et Heli qui cecidit de scabello. Et Miphi- 1. Reg. 4
boseth factus est claudus, & sic alii multi. 2. Re. 9.
Alio modo potest intelligi hæc petitio, scilicet de malo interiori, scilicet de fomite, quia fomes peccati, quod manet in nobis, est malum quoddam, per quod ad reliqua malorum genera proni sumus, & tunc istud malum flectit nos ad vtrûque, id est, tam ad tentationem, quàm ad peccatum committendum. nam si in nobis non remansisset peccati fomes, non relinqueretur locus diabolo, vt nos tentaret. Saltim non ita facilè, sicut nos tentat, & superat. Sed nos à nobis ipsis tentamur, vt ait Iacobus. Vnusquisque tentatur à Iaco. 1.
concupiscentia sua, abstractus, & illectus. Et tunc consonat diuisioni superius factæ: scilicet: quòd in hac vltima petitione petitur, remoueri malum quod ad vtrumque nos incitat, videlicet ad tentationem, & ad peccatum, & istud est fomes. Sed videtur melius, vt intelligatur de liberatione à malo exteriori. Sed hæc satis sint de ista oratione Dominica. Iam Lucam audiamus. [Et ait ad illos, Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illũ, &c.] Cum iam Christus superius docuerit orationis formam, hic sub parabola hortatur ad instantiam, & feruorem orationis: & hoc facit quodam proposito simili eius, qui ad ostium amici pulsat, & ob importunitatem quidquid vult impetrat. Quo nimirũ quòd is, qui indefessè & cum magna instantia postulat, sine dubio suæ petitionis effectum videbit. Multi defatigantur volentes applicare omnes res particulares huius parabolæ, & omnia verba soli scopo petendi: & certè vanum laborem sibi assumunt. Nam in Christi parabolis,

Chriso. hom.48 in Mat. bolis (secundum regulam Diui Chrisostomi) præcipuus scopus, & finis est attendendus. ad quem perabola tendit nullam rationem habentes aliquorum verborum, quę in ipsis solum ponuntur causa ornatus, & decoris. Atque ita in hac parabola non est opus, vt illud applicemus ad propositum. Pueri mecum sunt in cubili. Nec quare tres panes dixerit. Nec opus est dicere, quid significent tres illi panes. Nam sunt multi, qui dicant per tres panes intelligi Patrem: Filium, & Spiritum Sanctum, alii verò spem, fidem, & charitatem. Quæ omnia nimis aliena sunt a litera ipsa, & multum ab scopo aberrant. Nullum enim maius mysteriũ habet, dixisse tres panes, quam si quinquaginta, vel septuaginta diceret. Quare igitur tres panes petit, & non plures vel non tot? Ratio est, quia Christus vrbanè debebat loqui, & homini venienti ex itinere, & eius seruo ad cœnandum satis essent tres panes: qui numerus est decens, & conueniens, vt aliquid post cœnam superesset, nec opus est disputare quare dixerit tres panes, nec quare panem postulauit, non carnem, nec aliquid aliud. Quod Christus hic intendit docere, Illud est, vt semper in petendo persistamus magna perseuerantia. Nam si qui habet amicum & in necessitate eum adit, panẽ, vinum, vestem, aut aliquid aliud petiturus perseueranter presistens, alter à quo illud beneficium petitur, ne molestia afficiatur, & vt importunitatem amici à se remoueat, omne quod petit, à lecto surgens, liberaliter largitur: quanto liberalius hoc Deus faciet, si vos illi fueritis importuni, & perseuerantes postulaueritis? Nonne Deus nobis melior amicus est, quàm nos ipsi inter nos? Nam si amicus ob importunitatem surgit, melius hoc ipse Deus præstabit. Petit igitur, & in oratione persistite: & desideria vestra in commodum, & vtilitatem vestram Deus adimplebit. Hic est scopus & summa totius huius parabolæ: quapropter breuiter illam discutiemus. [Quis vestrum habebit amicum.] Singulariter & sub cõditione inquit, Quis vestrum habebit amicum: vt ostendat quàm pauci sint amici, quamque rara sit amicitia huius seculi, Non dixit amicos, sed amicum. Nec dixit, Si vos habetis. Sed quis vestrum: nam vis reperies, qui amicum verum habeat. Ac si clarius diceret Christus, Inter omnes vos habetis aliquem amicum? Videbitur tibi forsitan magnam amicorum cateruam habere: & sine dubio falleris omnino: nam si omnes isti, qui te nunc diuitem, & opulentum inuisunt, qui te laudant, & prædicant, pauperem te uiderent, egenum, & laboribus, & angustiis circundatum, clarè, & apertè cognosceres, nullum amicum habere. Vnde sanctus ille Iob, qui amicitias huius mundi recte fuerat expertus, in hæc uerba prorumpit. Fratres mei prætererunt me, sicut torrens, qui raptim transiit in conuallibus. Vel ut uerti potest ex Hebræo. Amici mei fefellerunt me instar torrentis: qui raptim currit in conuallibus. Quemadmodum torrens tempore hyemis impetu magno fertur, maxima pluuiarum abundantia cum aqua necessaria non est: in ęstate uero cùm uiatores sitibundi concurrunt, exsiccatur, & ita miseri falluntur, sic fictus amicus tempore prosperitatis multa promittit: at verò si calamitas aut paupertas tuas fores pulsauerit, statim arescit, & fugit. Si tu uerò in aliqua afflictione ad eũ cõfugeris, decipieris spe potus. Quemadmodum enim eum, qui dum solis radiis illustratur, vmbra sequit, si verò sol latuerit nubib⁹ coopertus, statim vmbra fugit, & penitus euanescit: sic fictus amicus amicũ comitat, dũ opũ abundãtia, aut gratię principium splẽdore illustratur; si verò in calamitetes inciderit, statim spernitur, & solus relinquitur. Vnde Salomon in Prouerbiis ait: Omni tempore diligit, qui amicus est: & frater in angustiis comprobatur. Et Ecclesiasticus, non cognoscetur in bonis amicus, & non absconderur in malis inimicus. Et iterum, Amicus mensæ, non permanebit tempore tribulationis. [Et ibit ad illum media nocte.] Hoc est tempore necessitatis. Notanter dixit, media nocte: nam eo tempore totus homo omnibus negotiis diei iam transactis quietus, & tranquillus quiescit in lecto suo; & nisi inuitus ad cuiuscunque amici vocationem non vult surgere. Tunc enim

Iob.6. Pro.17. Pro.17. Eccl.12 Eccle.6.

prima

prima noctis quiete nemo est adeo amicus, & frater, qui non molestè ferat fesomnii interruptionem. Quo Christus vult docere: quòd si amicus tempore tam inopportuno ad pulsantis ostium vocem surgit, & succurrit illius necessitati, quanto meliùs hoc ipsum Deus faciet? Et ideo dixit Christus media nocte, ut nos animaret ad persistendum in petitione: nam quocumque tempore eum vocauerimus, ipse præsto est nobis respondere, & petitionibus nostris facere satis. [Et dicit illi, Amice commoda mihi tres panes: quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod ponam ante illũ.] Hæc est petitio amici ab amico in necessitate positi, per quam Christus intelligit quancunque necessitatem, quam ei offerimus, manifestantes ei nostrum defectum. [Et ille de intus respondés dicat. Noli mihi molestus esse iam, ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili, non possum surgere & dare tibi.] Qua responsione vult Christus ostendere, ꝙ sæpè solet dominus non respondere orantibus, quasi dissimulans, & non audiens orationes eorum: vt crescat eorum affectus & ardor, vt maiora & ampliora accipiant. Sed de his posteà pauca.

¶ Porro molestia quandoq; accipitur propriè & sic sonat turbationem: aliquãdo impropriè & sic sonat dandi difficultatem. Et ita hic accipitur. Christus quippe ostensa difficultate impetrandi non vult spem tollere, sed vult vehementiùs accendere & inflammare desiderium orandi. Illud autem quod dicit, Non possum surgere, facta applicatione parabolę ad Deum, intelligitur de potentia ordinaria quamuis possit de potentia absoluta. Nõ quòd sit defectus in Deo ad dandum: sed quia homo non est dispositus ad accipiendũ, iuxta illud, Non potero aliquid facere donec ingrediaris illuc. Sed per perseuerantiam humilis orationis disponit se homo. [Et si ille perseuerauerit pulsans, dico vobis, & si non dabit illic surgens, eo quod amicus eius sit propter improbitatem tamen eius surget, & dabit illi quotquot habet necessarios.] Duo nos docet hæc parabola. Primum vt in quacunque necessitate ad orationem confugiamus. Secundum vt cũ perseuerantia petamus. Primum ostenditur in hoc, ꝙ hic homo cum haberet necessitatem, media nocte abiit ad amicum tres panes petiturus, qđ est primum: & quia perseuerauit postulans, quod volebat, fuit consequutus: quod est secundum. Docemur itaque primum, quòd in omnibus nostris necessitatibus tam temporalibus, quam spiritualibus ad illum magnum amicum nostrum confugiamus, qui Deus est, & tanquam tutissimam anchoram sumamus orationem: quod est excellens & præsentaneum remedium, vt ab omnibus periculis eruamur, & vt ab omni necessitate liberemur: Possem facilè tibi adducere ad hoc propositum innumerabilia exempla sacræ scripturæ. Nam omnes sancti tam veteris quàm noui instrumenti in omnibus suis tribulationibus & angustiis Deum adiutorem suum & fautorem vocauerunt, & ita exauditi sunt. Nam sanctus Patriarcha Abraham cùm non haberet hæredem nec successorem, Deum orauit, & consequutus fuit finem orationis. Gen.15
Isaac quoque orans pro sterilitate vxoris suæ, exauditus est. Iacob timens fratrem suum Esau, cùm reuerteretur à Mesopotamia Syriæ oratione ad dominum facta dixit, Deus patris mei Abraham, & Deus patris mei Isaac, domine, qui dixisti mihi. Reuertere in terram tuam, &c. Fecitq; Deus placabilem Esau. Sic filii Israel oppressi in Aegypto clamauerunt ad dominum: & exaudiuit eos, dixitque Mosi. Vidi afflictionem populi mei in Aegypto, clamoremq́ue eius audiui. Moses in quocunque negotio, & difficultate ad orationem accedebat. Sic Iosue, Gedeon, Iepte, Samson, Samuel, & Dauid in suis persequutionibus, & quandocunque prælium aliquod erat aggressurus, dominum consulebat: & Psalmos composuit, Sic Salomon cùm templum ædificauit: & Ezechias cum obsessa esset Hirusalem ab exercitu Assyriorum confugit ad orationem, & Angelus Domini percussit impios. Et infirmitate laborans, & morti propinquus ad orationem conuersus addidit illi Deus quindecim annos vitæ. Iosaphat Rex quoque multis bellis defatigatus

Gen.25 Gen.32 Exod.3. 3.Reg.8 4.Re.19 2.Pa.20

gatus dominum orauit, dicens, Cùm ignoremus quid agere debeamus, hoc solùm habemus residui, vt oculos nostros
2.Pa.33 dirigamus ad te. Manasses itidem Rex Iuda licet impiissimus, verùm quia conuersus ad dominum orauit deuotus, liberatus est, & in regnum restitutus. Sic
Tob. 3. fecit Tobias dum cæcitate laboraret. Sic
Iudi. 9. Iudith clamauit ad dominum. Hester e-
Hest.14 tiam Regina in afflictione populi sui. Da-
Dan.14 niel in lacu Leonum. Tres pueri in for-
Dan. 3. nace ignis ardẽtis, quos mirabiliter Deus liberauit ab illa angustia, & tribulatione. Pręclara illa facinora, quæ Iudas Machabæus perfecit, non alio, quàm ipsa oratione fuit assequutus. Quando iam manus erant cum inimicis conferendæ tunc orabat: atque ita sæpius paruo exercitu virtute orationis ingentes acies su-
1.Mac.9 perauit, & magna spolia reportauit, de inimicis triumphans. Semel autem cum ab oratione deficeret deuictus fuit, & crudelibus inimicorum manibus interiit. Si verò nouum instrumentum legeris, mirabilem orationis virtutem, & diuinos eius effectus, experieris. Nam cùm Ca-
Mat.15. nanæa oraret, & in oratione perstitisset, eius filia in pristinam valetudinem fuit
Mat.8. restituta. Idem impetrauit Centurio,
Ioan.4. Regulus, cæci, & leprosi, omnes deni-
Luc.18. que illi qui miseri, & peccatores erant:
Luc.17. quique fide Deum orarunt, desideria sua compleuerunt. Qui igitur de oratione illa dicemus, quæ à latrone fuit facta, dũ
Luc.23. in cruce penderet, quæ portas paradysi aperuit, & Deo reconciliauit? Quid e-
Hebr.5. tiam de Christi oratione in ligno pendentis, quæ (vt inquit Paulus) à peccatis nos liberauit? Denique oratio Ecclesiæ facta pro Apostolo Petro, à carcere Herodis illum eripuit.

Dan.13 ¶ Discamus ergo in omni necessitate angustia, & tribulatione hac tutissima orationis anchora ad Deum confugere.
Dan.13 Quid obsecro Susannam à falso testimonio sibi imposito nisi oratio ipsa valeret
Deut.4. liberare? Vnde dominus ait, Cùm quæsieris dominum deum tuum inuenies eũ, si tamen toto corde quæsieris, & tota tribulatione animæ tuæ: Quemadmodum ignis in Bombarda vehementi impetu glandem longè proiicit: sic afflictio feruentem orationem excitat, quæ vsque ad cœlos attingit. Et hac de causa multoties Deus tribulationes, & labores immittit, vt eius memoria mentibus nostris magis inhęreat: & vt ad ipsum confugiamus, in omni afflictione. Querimus enim dominum in tristitia in calamitatibus, & angustiis: non in gaudiis, deliciis,
& voluptatibus. Nam filius ille Prodi- Luc.15.
gus dum ad sumptus suos satis habuit, nunquam parentis sui domum recordatus est: at verò cùm ad famem, & egestate peruenisset, humilis ad eum rediit, & deuotè orauit. Non admodum dissimiles esse videmur illi fonti, qui est in Ci-
renaica prouincia, qui nocte media aquã Au.li.2.
feruentem emittit, in meridie verò frigi- quę. E-
dissimam, & hic appellatur fons solis. Ta- uan. ca.
les nos absque dubio sumus, vtpote qui 21.
in meridie prosperitatis, & fœlicitatis, dum secundo vento nauigamus tepescimus: in nocte verò afflictionis igne diuini amoris inflammamur. Et ideò hic media nocte ad amicum abiit, vt suæ neces-
sitati consuleret: Quapropter Esaias ait. Esa.26.
anima mea desiderauit te in nocte. Quasi diceret in afflictione te vehementer desidero: & in angustiis, & tribulationibus tuis amoribus captus, & irretitus magis atque magis incendor. Quando enim aliqui obsessi sunt in arce, nullum melius & præstantius remedium habent, quàm nuncium ad regem mittere, vt sic Rex præstet auxilium, quo obsidio fugetur. Sic nos à multis circundamur inimicis, & variis mundi, dæmonis, & carnis tentationibus agitamur, multis denique laboribus, infirmitatibus, & afflictionibus: nullumque alium fortem habemus murum, nisi carnem nostram imbecillem, & omni virtute nudam: quæ caro velut paries est non calce, & lapidibus fortibus confectus, sed ex vilissima terra. Quod cùm ita sit, vt inimici nostri ita sint fortes potentes & robusti, & intra priuatos parietes habitent, quid erit remedii, cum
ad nihil simus potentes, & omnis nostra 2.Cor.3
sufficientia à Deo proueniat? nullum certè nisi nuncium excellentem, & præstantem mittere, orationem, scilicet, se-
cundum illud diuini vatis. Dirigatur do- Ps. 140.
mine oratio mea in conspectu tuo. Qui

nuncius

nuncius duo habere debet, vt officium suum rectè exequatur. Primum ut diligens sit, & solicitus, & ut iter suum citò conficiat, nam si piger est, & in itinere aliquantulum detinetur, interim inimici expugnabunt arcem, cùm uenerit auxilium, arx iam erit capta, & qui intra sunt interfecti. Ita nimirum (ne hoc inconueniens sequatur) necesse erit vt oratio ad Deum facta celeris sit, nec pondere
Psal.37. peccatorum detineatur: de quo Dauid
Esa. 2. aiebat, Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Tolle peccatorum onera & pōdera, amorem mundi reiice, & à terrenis, & mundanis expedire, vt velocius oratio tua ad Deum perueniat. Vnde dominus quibusdam di-
Esa. 2. xit, Cùm multiplicaueritis orationem, non exaudiam, manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Si beneficium ab aliquo petiturus accederes, & sui filii manus tuas sanguine tinctas ferres, quomodo obsecro iste talis veniam tibi concederet? sine dubio ira commotus, & indignatione à suo conspectu iuberet te semoueri. Quare igitur tu ò peccator qui vita tua nefaria tot flagitiorum generibus cooperta (vt inquit Paulus) Chri-
Hebr.6. stum iterum crucifigis Deum audes orare, cùm sui filii pretiosum sanguinem sę-
Iac. 4. pius atque iterum diffundas? Ideo Iacobus Petitis, & non accipitis, eo quòd male petatis, vt in concupiscentiis vestris in
Esa. 1. sumatis. Lauamini ergo (subdit Esaias) mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, quiescite agere peruersè, discite bene facere. Quęrite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam, & venite & arguite me, dicit dominus. Hoc docet hæc parabola, quando is, qui necessitatem habebat, ad amicum confugit petiturus. Ita etiam tu poteris quidquid volueris impetrare, si tamen Deo priùs
Psa.144 fueris amicus. Scriptum est enim. Voluntatem timentium se faciet Dominus, & deprecationem eorum exaudit. Et quidem à Deo illuminatus inquit. Sci-
Ioan. 9. mus quod Deus peccatores non exaudit: sed si quis cultor est Dei, &c. Hoc autem non est simpliciter accipiendum, alioqui multos homines non exaudiret Deus, Mat.6.
quia omnes natura sumus peccatores, & Pro.26.
omnes oramus, Dimitte nobis debita nostra, nec quisquam gloriari potest, castum se habere cor, imo si dixerimus quia 1.Ioã.1
peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. In cuius gratiam est aduertendum duplices esse peccatores. Resipiscentes, vt sunt illi, qui dolent de peccatis præteritis, & hos exaudit Deus, qui dicunt in Litania. Peccatores te rogamus audi nos. Et dicunt, Dimitte nobis de- Luc.15.
bita nostra. Sic Christus publicanos, & peccatores benignè suscipit, vt fecit cum publicano illo, qui dicebat. Deus pro- Luc.18.
picius esto mihi peccatori. Alii verò sunt peccatores non resipiscentes, sed manent in complacentia peccatorum: hos (dixit ille cecus) non exaudit dominus. Et de istis loquimur in præsentia: & Dauid di- Psa.65.
cens. Iniquitatem si aspexi in corde meo, non audiet Dominus. Et filius eius Sa- Pro.28.
lomon. Qui auertit aurem suam, ne audiat legem, oratio eius est execrabilis. Et Hieremias. Nos peccamus, idcircò tu Thré.3.
inexorabilis. Sed quomodo obsecro te exaudiet Deus, qui in Ecclesiam venis canens, Pater de cœlis Deus miserere nobis, cùm amicam domi relinquas? Qui ore Deum laudas, factis verò, & corde eum inhonoras. Nunquid orationem istorum exaudiet dominus? Oculi domini (inquit Psalmista) super iustos: & au- Psal.33.
res eius ad preces eorum. Et Salomon de his etiam inquit, Clamabit, & non exau- Pro.21.
dietur. Ideò Dauid in loco superiùs citato dixit, loquens de hoc nuncio. Dirigatur domine oratio mea, sicut incensum dignum in conspectu tuo. Quemadmodum enim incensum nisi prunis inuoluatur, nullum odorem ex se emittit: sic oratio debet fieri in gratia Dei, & igne Psal.40.
charitatis, & amoris eius inflammari: vt apud Deum plurimum valeat. Hoc est illud incensum quòd summus Sacerdos Aaron Deo offerebat inter mortuos & viuentes, quo Dei iram, & furorem mitigauit & leniuit, atque ita deuastatio, Nu.16.
& interitus cessauit. ¶ Primum igitur quod nuncius hic orationis habere debet, illud est, vt diligens sit, ne pōdere peccatorum detineatur, neq; huius mūdi sarcina

valeat

valeat impediri. ¶Secundum verò, vt sciat, regi suam necessitatem pandere, & vt importunitate & sollicitudine persistat orando, quousque desiderium petitionis adimpleatur. Hoc præcipuè docetur & innuitur hac parabola, & sollicitudiue amici, qui amicum surgere fecit, sic adeo illi fuit importunus & molestus. qui si non dedit eo quod amicus erat, saltim dedit nè tanta ipse molestia afficeretur. Ita Deus si vt amicus iste, primæ petitioni non responderit, ne cesses postulare, id enim multoties facit, vt tu in oratione perseueres, & cum ipse surdus sit tu ad postes vehemẽtius clamites eo animo vt maiora beneficia in te conferat & augeat. Habet quippe eam mentem Deus quando ab eo aliquid petimus magnum quoddam beneficium nobis impartiri, cumque nos videat minimè aptos ad tantum beneficium accipiendum: petitioné differt, vt nos perseuerantes mereamur, & tali beneficio simus digni. Vnde beatus Anselmus inquit, Sæpè dominus differt, vt excitet magis appetitum. Non enim differt, eo quod non velit dare: sed vt aucto desiderio, abundantius possit dare. Videas obsecro quid perseuerantia orationis faciat. Petierat hic tres panes mutuo: amicus verò non mutuat, sed gratias offert. Prætereà tres petierat panes, & de omni illo prouidit qđ necessarium erat, vt sic Deus qui benignus & liberalis est largitor, plus petito & vsque ad cumulum nobis impartietur. Quòd clarius exemplo Cananææ illucescit, quę cum filiæ pristinam valetudiné, & incolumnitatem postularet, eam Christus non audiebat: quia verò in petitione perstitit non soùm salutem filiæ impetrauit, sed etiam meruit à Christo laudari, eundemque suę fidei mirabilem præconem & buccinatorem habere. Iudith etiam cum suis ab inimicis petebat liberari: quæ cùm perstitisset in oratione, & pseuerasset non solùm victoriam de illis reportauit, sad etiam à minori vsque ad maiorem ex inimicorum spoliis diuites euaserunt. Hesther item non solùm Deus dedit inimicorum vitas: sed pręterea omnes diuitias omnemque pinguem domus Aman. Ita cum Deo negotiantur omnes

Ansel. de mensurati, crucis. c. 2.

Mat. 15.

Iudit. 9.

Heste. 14

illi qui perseuerantes insistunt. Sed sunt multi qui naturę sunt & conditionis leonis pardi: qui si primo saltu vel secundo non assequitur prædam, non amplius eã insequitur. Ita isti sunt qui prima oratione vel secunda non exauditi, protinus ab oratione cessant, & impatientiæ nota signantur: Paulum non videntes, qui ter orauit, vt ab eo stimulus carnis tolleretur. Nec similiter Cananæam, & Christum Redemptorem nostrum, qui totus suo cruore madidus ter preces effudit, Sãctissimus etiam Patriarcha Abrahã Deo obtulit sacrificium, vt ipse iusserat, qui etiam à muscis molestatus, nunquam sacrificium orationis reliquit. Ità tu si in oratione ab importunis mundi cogitationibus fueris distractus remedium præsentaneum erit, persistere. Sicut enim stellæ qnanuis circa cœli cardinem & axem moueantur: ipse tamen cardo nullatenus à sua quiete perturbatur, semper immobilis persistens, sic quanuis pars sensualis, mundus, diabolusvè orationi obuiẽt, & contrarientur: ipsa tamen in finem vsque à sua quiete orans non debet se moueri. Multoties qui in oratione oppugnaberis vel somno vel pigritia: tuncque dæmon fortiùs te inuadet dicens. Meliùs & opportunius Deo seruies, si aliud quoduis charitatis opus exercueris, siue horas recitaueris, siue visitaueris infirmos: & ita sub uirtutis & sanctitatis suco minus cautos & improuidos solet à mentali oratione remouere, & ita paulatim prorsus ab oratione seiungit. In cuius rei gratiam vt tibi ipsi prouideas, cum te pigrum, inertem, & tepidum in ipsa oratione inueneris, virili animo enitendum tibi est, & in tuum auxilium Deum vocabis vt tandem in oratione valeas psistere. Quod si tu perstiteris cùm minus attenderis, iam Deus prouiderit, mittens tibi è cœlo ingentem spiritus consolationem: quæ tibi erit nectare & ambrosia suauior ac dulcior. Quòd si aliquando calamitas aut infortunium contigerit: non ideò orationem, & sancta exercitia relinquas: nam qui ob id ab oratione semouetur, similis admodum est puero: cui aliquid parui momenti è manu tollitur, & ira percitus quidquid superest,

2. Co. 12

Mat. 15.

Mat. 26.

Gen. 15

perest, longè proiicit, & iratus abit. Luctabatur Iacob cum Angelo vsque mane, cui cùm diceret. Dimitte me, respondit Iacob: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Sic tu nunquam dominum dimittas, quousque tuam petitionem adimpleat. Sic sponsa in Canticis. Tenui eum, nec dimittam: donec introdu-

Cant.3. cam eum, &c. Quod considerans mulier

4.Re.4. illa Sunamitis: pedes Elisei apprehendit, nec dimisit eum, donec filium eius suscitauit. Sic tu ad Christi pedes proiectus, illum apprehende: nec dimittas, donec quidquid postulaueris, faciat. Præcepit

Leuit. 3 dominus Mosi quòd filii Aaron offerrent in sacrificio omnem adipem, & pinguedinem simul cum cauda. Quæ cum finis animalis sit, vult Deus significare, vt homo vsque in finem perseueret, & offerat Deo interiora cordis sui. ¶ Obserua autem tria esse, quæ à perseuerantia orationis nos remouent. Primum est tepiditas & parua deuotio, quam in oratione habe-

Nu. 14. mus. Ita filii Israel cùm nullum gustum inuenissent in sterilitate, & siccitate deserti, nimis optabant redire, vt comederent allia, & porra Aegypti: quapropter omnes sunt interfecti preter Iosue, & Caleb, quia cupiebant dulcedinem, & suauitatem in itinere, quæ seruata illis erat in terra promissionis: Sic tu qui in deserto huius vitæ habitas, patiens esto quo vsq; ad beatam patriam peruenias. Vt arbores & herbæ propagarentur, fecit Deus sicci-

Gen. 1. tatem in terra: dixitque, Appareat arida. Sine siccitate patientia tua non crescet. Quantique Deus in hac siccitate perseuerantiam faciat, ostenditur in Hieremia,

Hier. 2. per quem dominus ait, Recordatus sum tui, quoniam sequuta es me in deserto, Quasi diceret, Seruiebas mihi nullo dato premio, nec mercede: & in tempore siccitatis, & laboris perseuerasti: ideò in memoriam te scripsi, & maturo tempore solui digna retributione. Secundò verò, quod perseuerantiam orationis tollit, est caro hæc nostra nimis grauis, & ponderosa. Hic fuit inimicus ille adeò potens,

Mat. 26 qui etiam Apostolos in horto deuicit: quibus dominus dixit, Non potuistis vna hora vigilare mecum. Spiritus promptus est, caro autem infirma. Excusat Deus

imbecillitatem nostram, dicens non potuisse nos cum eo per vnius horæ spatiū Mat. 26.
vigilare: & id tribuit nostræ carnis fragilitati. Quapropter contra sensualitatem debes insurgere: nam violenti rapiunt cœlum, & perseuerantia quidquid vult consequitur. Tertium autem, quod à perseuerantia orationis nos fugat (idque non parum periculosum) est diffidentia. Videtur enim nobis, Deum parui pendere nostram orationem, nec nos ab ipso exaudiri, quod certè nullum animi deliquium deberet tibi afferre, quandoquidē Deus tibi præcipit, vt ores, vt summis precibus ab ipso contendas magna beneficia postulare. Et cum ipse iubeat nos orare, iam videtur teneri, & obligari, ad audiendum: cùm humiliter, & cum fiducia orauerimus: quod ita esse Christi exēplo ostendemus. Nam cùm Redemptor noster in oratione feruenti spiritu perstitisset, apparuit illi Angelus, & respondit, Luc.22.
Nulla quippe est oratio, quæ (si perseuerans fuerit) responsione careat.

¶ Expende autem Christi benignitatē, qui vult, vt nos illi simus importuni: nec ideo id ipse molestè fert, & adducit exemplum de amico, qui propter importunitatem è lecto surrexit, & necessaria ministrauit. Orationi igitur est instan- Col.4.
dum, vt ait Paulus: neque enim domi- Ps. 144.
nus grauatur, cuius miserationes sunt super omnia opera eius. ¶ Cùm igitur nos vndique mille inimicis circundemur, & varia periculorum genera nobis immineant, restat iam ex omnibus dictis, vt hunc orationis nuncium ad Deum mittamus, vt nobis auxilium suppeditet: qui vt celer, & velox abeat necesse est, vt pondus peccatorum exuat, & importunus sit, quæ duo prestitit hic qui panes postulauit. Primum enim prestitit, cùm in necessitate ad amicum abiit petiturus: secundum verò cùm in petitione perseuerauit: quæ oratio his circunstantiis munita plurimum apud Deum valet: omnia potest, omnia vincit, vt est videre in Mose, Da-

uide, Iaele, Iudith, & in Iuda Macha- Exo. 32
bæo, qui omnes orantes vicerunt, & ma- 1.Re.18
gnis honoribus de inimicis victoriam re- Iud.4.
portarunt. Cathenas, & funes frangit, compedes dirimit, carcerem diruit, quan-

Iud. 13. doquidem ipsa oratio Petrum, Paulum,
2.Mac.6 & Saulem e carcere subtraxit. Leones
Act. 12. famelicos deuicit, ne Danielem tange-
Act. 16. rent: Balenæ os aperuit, vt prophetam
Dan. 14 ad litus maris proiiceret, ignem extinxit,
Ionæ. 3. quandoquidem pueros, qui erant in fornace ardenti non combussit. Maris impe-
Dan. 3. tum pacat, & in eo iter facit. Tempus etiam mutat, siquidem Helias fecit vt non
Exo. 14. plueret, quousque ipse voluit. Corpus
3. Re. 17 etiam sustinet & alit, nam Moses quadra-
Exo. 29. ginta dierum spacio nihil manducauit, solum orationis cibo pastus, & potatus.
4. Re. 20 Mortem superat, vt videre licet in Ezechia, qui morti damnatus orauit, & lon
3. Re. 18 giorem vitam impetrauit. Nubes similiter vincit, vt Helias orans nubes à mari in terram portabat. Cœlorum natura-
Ios. 10. lem cursum impedit, nam Iosue iussibus,
Exo. 32. sol gradum stitit. Denique vt omnia dicta vnico tantum verbo claudamus Deum ipsum oratio vincit. Nam Mosi in monte oranti Deus dixit. Dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos. Vbi Deus fa-
Act. 20. teor Mosi precibus detineri. Quapropter in sequentibus dominus ait. [Et ego dico vobis. Petite, & dabitur vobis, quæ rite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis.] Sed vellē ego interrogare, quid est quòd Deus iubeat vt nos ipsi petamus: quādoquidem ipse rectè nouit nostram necessitatem, vt melius ipse, quàm nos ei, possit consulere. Nonne melius esset vt iuberet, nobis aliquid dari, quàm vt præciperet vt nos postularemus? Beatius quippe est dare, quàm accipere. Præterea quia cum iubet nos petere, egestatem, & penuriā nostram pandit, & faciem nostram confundit. Miserum enim est petere. nam dare est in genere actionis, accipere verò in genere passionis. Et tantò præstantius, & excellentius est dare, quàm accipere: quantò est diligere quàm diligi, nam diligere dicit meritum, diligi verò nec meritum nec demeritum: nam contingit sæpius vt immeritos diligamus. Qui dat, dominum eius acquirit, qui recipit. Qui accipit subiectus manet, & seruus eius, à quo aliquid accepit. Qui accepit ei manet deuinctus, qui dedit: qui verò dedit, certum quoddam dominium acquirit eius, cui dedit. Et cum sit ita, quòd qui dat acquirat certum dominium: ita qui accipit, libertatem amittit. Sic dicimus solem excellentiam quandam habere, & supereminentiam supra reliquos omnes planetas, quia lucem suam omnibus communicat, ipse tamen à nemine accipit. Et Deus cum omnium bonorum sit fons abundantissimus, & perpetuò scaturiens, quia omnibus dat, ipse verò nihil ab alio mendicat, dicitur essentia quædam admirabilis, & excellentissima. Si hoc ita est, videretur potiùs magis Deus nos magnificare & magnis honoribus afficere, si nos dare aliis iuberet, quàm quòd postularemus. Hoc verum est in hominibus, nam honorabilius est homini dare, quàm ab eo aliquid accipere. Sed hoc argumentum factum de homine ad Deum non valet: nam maiorem gloriam, & honorem comparamus nos, à Deo accipiētes, quàm si nos ipsi aliquid daremus. Nemo quippe Deo potest aliquid tribuere, quin prius ipse à Deo non acceperit. Et is fœlicior, & beatior dicitur qui plus ab eo accepit: quia plura poterit dare. Et quod nos habaemus necessitatem bonitatis, & liberalitatis Dei, nulla est ignominia (quemadmodum inter homines contingit) sed summus honor: sic adeò, ut quanto aliqua creatura nobilior est, & præstantior, tanto plus Deo ipso opus habet. Nonnè homo potiùs, & magis Deo opus habet, quàm lapis? Propterea nè homo uilior erit? Nobilior certè erit, & altioris naturę, & conditionis: nam Dei necessitatem habere, nullum honorem minuit, imo egentem magis magnificat, & ipsius uirtutem prædicat. Nā si homo accipiens aliquid ab alio homine, suam libertatem amittit, non est ita, si à Deo accipiat, Seruire enim Deo regnare est: Superest igitur, quòd cum à Deo petere, nulla sit ignominia, nec ab eo aliquid accipere, uultus sit confusio: nec illi subiici, captiuitas sit aliqua, nec illius necessitatem habere, pauperies sit vel uilitas, sed potius summus honor, ingens laus, magnificentia, dominium & libertas, superest inquam ut iubeas nos ab eo petere: ut accipientes possimus, & nos dare. Nam si nos à Deo priùs non accipiamus: nequaquam possumus aliquid
largiri. Vnde Paulus. Quid habes quod 1. Co. 4.
non

non accepisti? Sed poterit aliquis hic duo dubitare. Primum est nam cum verum sit nullam esse ignominiam à Deo petere: nonne meliùs esset, vt sine nostris petitionibus ipse nostris necessitatibus consuleret? Ad quod dicimus Deum id velle, vt nos humiliter sentiamus de nobis, & vt egestatem nostram cognoscamus, mendicitatem, & pauperiem: quæ consideratio optima quædam est dispositio ad gratiam: & vt nos aptos inueniat ad conferendum nobis quodcunque magnum, & præclarum beneficium. Est enim opus vt materia sit disposita & apta, vt vel sic artifex possit formam introducere. Vult Deus, vt nos apti simus hac humilitate, vt sic corda nostra sint disposita ad gratiam accipiendam. Humilibus quippe dominus dat gratiam suam. Iaco. 4.

¶ Secũdo dubitabitur ad quid est opus vt Deum oremus? Contingit enim multoties vt homines aliquid apud se decreuerint facere: tamen si ab aliquibus rogentur, nè id fiat: sententiam mutant, & propositum. Deus verò nequaquam est mutabilis: ipse quippe dicit. Ego Deus, & non mutor. Si igitur ipse iam decreuit facere, quod nos petimus, vtique faciet, etiam si non rogetur à nobis. Et si non decreuit, quid prodest, vt nos rogemus? Ad quod dico, quòd cum Deus prædestinauit fines, etiam media ad consequendum fines decreuit: atque ita quando oramus non petimus vt Deus mutet, quod apud se decreuit facere: sed oramus, vt eis modis det nos vti, quæ ipse elegit, vt finem nostrarum orationum consequeremur. Non oras vt illum doceas, aut flectas: quia quidquid Deus disposuit ęternum est, & mutari nequit: sed dicitur flecti, quia Deus aliter facturus non esset: quia sicut disposuit rem euenire, sic dispo suit media per quæ eueniret. Nam si disposuit aliquid orationibus impetrandum, fieri nequaquam potest, vt sine orationibus obtineatur. Quia tamen Deus disposuit aliquid alicui dare, eundem mo uebit, vt preces effundat, cuius precibus res illa debet obtineri: atque ita non frustratur sua dispositio. Sic dicitur: Flectitur iratus voce rogante Deus. Non quod per orationem det, quod alias non esset Mala. 3.

daturus: sed quòd det per orationẽ illud, quod sine oratione daturus non erat. Atque ita nos orantes nihil in Deo mutamus: sed illis mediis vtimur, quibus ipse decreuit illud dare. Deus est qui frumenta in campis dat, quæ tamen non daret, si agricolæ semina non diffunderent. Et antequam semen spargeretur, sciebat Deus triticum nasciturum esse tali agro: decreuit tamen dare, si agricola seruisset. & ipse mouit agricolam ad seminandum, cum his mediis decreuisset dare. Atque ob id dicit Augustinus, quod oratio Stephani dedit nobis Paulum. Nam etiam si diuus Paulus antequam mundus conderetur, prædestinatus esset, nihilominus decreuit Deus beati Stephani oratione eum ad se trahere. Ideo Apostolus Petrus, Satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis. Benè nouerat Petrus quòd electi nullo modo possunt interire: vult tamen vt ipsi bona opera præstent, quando quidem ea sunt media, quæ Deus statuit ad gloriam consequẽdam. Præterea sancta Ecclesia in missa defunctorum ait, Domine Iesu Christe rex gloriæ libera animas omnium fideliũ defunctorum, &c. Ne absorbeat eas Tartarus: ne cadant in obscura, sed signifer sanctus Michael, &c. Vbi ecclesia pro animis, quæ in purgatorio sunt detentæ, preces effundit, quas certo scit esse in statu saluationis, & quod neutiquam eas Tartarus absorbebit, & quòd nec in infernum cadent, sed quod sanctus Michael & Angeli ducent eas in gloriam, nec de hoc vlla apud fideles est dubitatio. Cur igitur orat, ne cadant in obscura tenebrarum? Vtitur sine dubio Ecclesia his mediis quibus Deus statuit illas animas ad gloriam peruenturas. Quam doctrinam appotissimo scripturæ exemplo tibi ob oculos ponam. Promisit Deus Abrahę semen eius multiplicandum esse: vt stellas cœli. Cum hoc promisit, rogo, erat ne illud facturus, necne? Absit vt dicamus, Deum aliquid promittere, quod nõ sit facturus. Quod ꝓmisit voluit, & quod voluit adimpleuit. Post hanc prouisionem duxit Isaac vxorem sterilem, pro qua orauit Isaac dominũ, quẽ ipse exaudiuit, atq; ita Rebecca concepit. Quę ne- Aug. to. 10. ser. 1. & 4. Stepha. 2. Pet. 1. Gen. 15 Gen. 26

cessitas erat vt Isaac intercederet, cum iá à Deo esset promissum, & aliter se haberi nó poterat? Quare igitur orauit? Nunquid dominus erat oblitus: aut implere nó potuit promissum? Id certè erat: quia sicut Deus prædestinauerat hoc fieri: ita prædestinata fuerunt media & modus, quibus prædestinatio adimpleretur. Hoc medium erat oratio Isaac, quæ nec Deú mutauit, nec otiosa aut superflua fuit, sed necessaria. Sed instabis præterea, & dices, Poterat Isaac non orare: tunc quęro an esset adimplenda promissio, nec ne? Si non ergo Deus mutatur, & fefellit Abraham: si sic, superflua fuit oratio Isaac, qui quamuis non oraret, Deus tamen debebat adimplere mandatum, & promissis stare. Nouerat Deus ab æterno semen Isaac multiplicandum fore, nouit etiam Rebeccam sterilem futuram: præsciuit Isaac pro vxore deprecaturum, sciuit etiam se auditurum eius orationem vt tota hæc prædestinatio adimpleretur. Itaque sicut finis prædestinatus fuit, ita etiam media: quæ si intermitterentur, hoc ipsum præscriptum fuisset à Deo, nec finis tunc præordinatus foret nec prædestinatus. Non igitur superuacanea erat oratio Isaac, quia sine ea sterilis non concepisset: nec Abrahæ promissio facta fuisset, Impletur igitur finis, si media adimpleantur: nec prædicitur implendus finis vbi media, quibus ad finem perueniri oportet, præuidentur à Deo non implenda. Vult igitur Deus primò, vt ab eo petamus, nam nihil propter hoc amittimus, sed potius lucramur. Secundò verò quia humiliter de nobis sentiamus, & efficiamur digni, vt in nos conferat beneficia sua. Tertiò vt eis mediis vtamur, quibus ipse decreuit nobis dare. Ideoque in sequentibus Christus ait. [Et ego dico vobis, Petite, & dabitur vobis, quærite, & inuenietis, pulsate, & aperietur vobis.] Sed singula verba iam veniunt consideranda. In primis verò est obseruandum seriò Christum dixisse. Et ego dico vobis. Hæc verba magnam secum autoritatem, & emphasim habent. Audiuimus cœlestem illam vocem dicentem. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacuit. ipsum audite. Audiamus itaque eum dicentem. Ego dico vobis. Ego qui in salutem vestram de cœlo descendi, Ego qui Saluator vester, & Redemptor sum dico vobis, Petite, quęrite, pulsate, & eritis votorum compotes: dabitur enim vobis, aperietur, & quod quæritis inuenietis. Quapropter si corda vestra non mouet parabola præmissa, moueat præceptum meum, & promissio. Possunt autem ista distingui, vt petere respiciat actum oris: quærere verò actum cordis: pulsare, actum operis. Petite ergo ore, & dabitur vobis. Vnde Esaias. Qui reminiscimini domini nè taceatis: & detis silentium ei. Donec stabiliat, &c. Quærite etiam corde, & inuenietis. Ideo Hieremias ait. Quærite me & inuenietis, cùm quæsieritis me in toto corde vestro. Sapiens etiam inquit, Quærite in simplicitate cordis illum: quoniam inuenitur ab his, &c. Pulsate in opere. Qui enim pulsat, manu tangit, & excitat. Quapropter Dauid ait. In die tribulationis meę Deum exquisiui manibus meis nocte contra eum: & non sum deceptus. Nihil vult Deus in nobis esse ociosum: sed vt ore, corde, & manibus petamus, quęramus, & pulsemus. Quemadmodum enim cantor secundum puncta vocem immutat: ita similiter qui orat, in se ipso diuersos effectus debet sentire, formans in corde quod cogitat: eo modo, vt prius incipiat sentire, quàm cogitare, & mysteria præsentabit potius operibus quàm verbis. Quemadmodum Simon Machabęus posuit in ciuitate quá expugnauit viros qui legem specularentur: ita tu sagax, & industrius debes esse, & tali sapientia prędita deberet esse anima tua vt opere compleret, quod cogitat: ita vt cor, & lingua idem simul dicerent, nam aliter parum vel nihil tibi prodesset. Deum ore laudare, cor autem diuersum in multa habere. Nam illis similis eris, de quibus ait dominus. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. Et siquidem corde, & ore, & opere es petiturus: memineris priùs, cor mundú habere. Ná Salomon prius quàm oraret, fecit prępararari, & onerari templum. Sic tu qui templum Dei es (vt Paulus ait) necesse est, vt prius scopis contritionis munderis, & dolore peccatorú, deinde

Esai. 62. Hier. 29. Sap. 1. Psal. 76. 1. Ma. 13 Mat. 15. 3. Re. 8. 1. Co. 3.

deinde verò vt lachrymarum aquis irrigeris: & denique plurima virtutum suppellectile, & sanctis cogitationibus imbuaris. Ideo in Ecclesiastico dicitur. Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse sicut, &c. Hinc est quod Ecclesia sancta quæ spiritu Dei regitur, & gubernatur, antequam orationem dominicam recitet, præfationem apponit dicens, Præceptis salutaribus moniti, &c.

Ecc. 18.

¶ Secundò verò ipso ore est petendum: vt ait Dauit, Voce mea ad dominum clamaui, voce mea ad Deum deprecatus sum. In hoc autem debes aduertere, vt orationes quas recitas ab ecclesia sint examinatæ, & approbatæ.

Psal.76.

¶ Tertiò verò debemus petere ipsis manibus: qua de causa dixit, Pulsate, & aperietur vobis. Nam cum Moses manus in altum leuabat, vincebat Israel: alias vincebat Amalech. Sic orare debes manus leuando ante Deum, hoc est bonis operibus te exercendo. Tu vero dominum oras, tantum modo ore habens manus tinctas proximorum sanguine. Debitores vestros repetitis, & percutitis pugno impiè: ad lites, & contentiones properatis. Ideò Tobias, Bona est oratio cum ieiunio, &c. Quapropter Apostolus ductus hac ratione iussit eleuare manus sanctas sine ira, & disceptatione. Et ad quosdam dicebat, Demissas manus, & dissoluta genua erigite. Clama ad dominum (vt ait Apostolus.) orationi instando, & persistendo. Offer tuam orationem, mundam ab omni inquinamento peccati, & exaudieris. Quapropter in lege iubebat Deus vt agnus illi oblatus omni careret macula. Sed proh dolor, nam sunt multi illis similes, qui in domo Pilati coram Christo genua flectentes salutabant eum, & dicebant, Aue Rex Iudæorum: cùm verò surgebant, faciem eius alapis cædebant. Ita nimirum tu in Ecclesiam oraturus venis, & Deum salutas sanctis orationibus, & precibus: posteà verò foras egressus, quem ore laudasti, operibus inhonoras, & mille conuitiis lacessis. Nec mirum vt id extra Ecclesiam facias, siquidem intra eam preces ore effundens, oculos vanos, & mentē coniicis, quo vtique grauiter Deum offendis: quod sine

Exo.17. Esa. 58. Tob.12 1. Ti. 2. Heb.12. Ro. 12. Exo.12. Mat.27.

digna aĩaduersione non silentio pteribit iustissimi illius iudicis, qui corda hominum scrutatur, & id merito, cùm in ipsa oratione eum iterum crucifigas. Attende igitur ne in oratione diffusus sis, nec mentem distrahas in varias cogitationes: sed qdem ore petis, corde & operibus suspicias, & venereis, cogitationem tuam in ipsum erigens: sic adeo vt vita, cor, & os sibi inuicem assimilentur. Nam oratio est quædam eleuatio mentis in Deum. Qui igitur fieri potest, vt tuam mentem, & cogitatum in Deum eleues, si in rebus huius mundi vilibus atque abiectis submersam habes? Porro intellectum hic accipe, prout comprehendit duplicem vim ipsi animæ rationali genuinam: quarum vna est motiua altera verò apprehensiua. Apprehensiua dicitur intellectus speculatiuus, motiua intellectus practicus. Ad Deum ascendit cum hac consideratione humanorum defectuum, ad considerationem boni sufficientissimi, vt transiens illos defectus suppleat. Et innuitur in hoc modus, quo debet procedere, qui vult orare. Deinde ascendit ad eius liberalitatem, qui hoc potest supplere. Vnde Salomon 3.Reg.8 templo iam ædificato dixit. Si quis cognouerit plagam cordis sui, & extenderit manus suas in domo hac: tu exaudies in cœlo. Intellectus practicus ad Deum ascendit desiderio & spe, de eius liberalitate confidens; suum desiderium esse adimplendum. Ideoq; oratio vocatur petitio.

¶ Postremò ad horum verborum maiorem dilucidationem, aliqua obseruanda sunt.

¶ Primùm scilicet, tot verba Christum in hac re consumpsisse. Petite, quærite, & pulsate: vt facile pateat, nos in grauissima, & extrema versari necessitate, quos tam anxiè Christus petere docet. Alioqui si exigua esset nostra necessitas, non tantis verbis ad petendum stimularet. Nam si nudi sumus, si infirmi, si hostibus circundamur, si mille periculis insectamur, ipsa natura nos petere docebit, pulsare, & quęrere. Quid necesse est illud præcipere? Hic facilè videbis, quanta, & quam magna sit nostra cæcitas: quos tantis calamitatibus oppressos nec natura docet, nec necessitas stimulat, nec Christi præceptum ad

petendum inuitat. Facilè potest quis desperare de infirmo, si cibum semper fastidiat: & de milite inermi, si fortissimos hostes non timeat. Ideo Christus tot verba consumit, dicens, Petite, quærite, & pulsate: vt torporem nostrum, & ignauiam excitaret.

¶ Secundò verò est obseruandum, quòd ei rei, quam peti iubet, nullum imponit nomen Dei quippe auxilium eius gratia: æterna illa beatitudo, verbis explicari non potest. Nec oculus
1.Co.12 (inquit Paulus) vidit, nec auris audiuit, &c.

¶ Tertiò notanda venit Christi liberalitas, & munificentia: vt præcipiat petere, qui nimis optat dare: & hoc non contentus, docet, quomodo petendum sit: bene-
Chrys. hom.de Mose. ficia cumulat, qui poscendi modum, & normam erudit: cupit largiri, qui desiderat postulari. Ille suadet, qui præstat: ille hortatur, qui donat: & occasiones dandi exquirit, qui liberalis semper, largus, & munificus largitor esse consueuit.

¶ Quartò cùm dicit, vt nos ab eo petamus, seipsum ostendit, & designat auxilium, & refugium, vt nostris necessitatibus ad ipsum recurramus: vtpote, qui
Psal.45. Deus est noster refugium, & virtus, adiutor in tribulationib⁹, quę inuenerũt nos nimis. Cùm nostram Deus induit naturã, omnia se fecit, quæ necessaria erant, vt hominum necessitatibus subueniret. Si
1.Co.9. omnia factus est Paulus omnibus. quanto melius Christus? Quid obsecro tibi est opus, quod Christus non habeat, vt tuæ necessitati consulat? Quòd si respõderis. Est mihi opus vita. Ipse præsto inquit.
Io.14. Ego sum vita. Si dixeris opus est veritate:
Ibidem. inquit ipse, Ego sum veritas. Si dixeris, o-
Ibidem. pus est via, ait ipse, Ego sum via. Si verò corporis, & animæ oculis carueris, quæ lumina sunt pretiosissima, quæque nullo
Ioan.8. auro, aut argento possunt cõparari: ipse est lux adeo splendens, & micans, vt inaccessibilis dicatur. At si intellectu fueris priuatus (quod miserabilius est, & lamento
Ps.118. dignissimum) offeret sese statum dicẽs. Intellectum tibi dabo. Denique si ministe-
Ioan.6. rio panis, & vini indigueris, ipse tibi ad-
Io.14. erit præsens dicens, Ego sum panis vitæ. Ego sum vitis vera.

¶ Quintò debes attentè considerare, quantum & quam magnum sit beneficiũ, vt Deus nos inuitet, vt ab eo petamus: nã statim tenetur ad solutionem, & complementum petitionis, & ex voluntario facit obligatorium, & ex libero necessariũ. Nam quemadmodum ab eius æterna voluntate prouenit, quod ipse nobis promittat dare, ea quæ nõ attingunt nec merentur opera nostra: ita iustitia ipsius diuina postulat, vt quod semel promisit adimpleat. Videbis enim Paulum quodam lo- Rom.8.
co dicentem. Non sunt condignæ passio- 2.Ti.4.
nes huius seculi, &c. Altero verò loco insurgit dicens. Reposita est mihi corona iustitiæ. Non ob aliud, nisi quia hæc duo extrema verbum Dei tangit, quo dicens, promittit, & adimplens facit. Liber ipse est, quia id vult, necessarium verò, quia promittit: atque ita omne suum regnum in discrimen exponit ad sui verbi obser- Luc.21.
uationem, dicens, Cœlum, & terra transibunt, &c.

Omnis enim qui petit accipit: & qui quærit inuenit, & pulsanti aperietur.] O mirabilis Christi benignitas, & clementia nunquam satis dignis laudibus cõmẽdata: qui tot modis nos ad petendum exhortatur: fiduciam nobis præbens, quod adimplebuntur petitiones nostræ. Et ne putaremus solis discipulis id dixisse vniuersalẽ adiungit promissionem iustos, & peccatores ambientem. De illo scilicet genere intelliges, de quo antea diximus: nã Luc.13.
infra Christus dicit. Contendite intrare per angustam portam: multi enim quærent intrare, & nõ poterunt. Ideò Christus hic non absolutè dixit. Omnis qui petit accipit, sed qui quærit, qui pulsat, & in petitione non defatigatur, nec deficit. Luc.15.
Illa quippe mulier drachmã quã perdiderat, nõ inuenit: nisi postquã totam domũ lustrauit. Quapropter intelligitur, omnis qui petit, idest, si piè, & debitè petat. Ideo Io.15.
dominus per Ioannẽ inquit, Si quid petieritis patrem in nomine meo dabit vobis. Non debemus petere in nomine nostro, hoc est propter merita nostra: nam vt Dan.9.
inquit Daniel. Non iustificationibus nostris prosternimus preces nostras, alioqui Iac.4.
non dat, sicut Iacobus inquit, Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis.

Similiter

Similiter qui quærit inuenit, si debitè & diligenter quærat: iuxta illud Deuteronomii: Cum quæsieris dominum Deum tuum inuenies illum: si tamen toto corde quæsieris, & tota tribulatione animæ tuæ. Illud etiam considerare debes: quod si Christus toto sue vitæ discursu te multis laboribus, variis periculis, etiam cum vitæ discrimine quæsiuit, & non potuit inuenire: qui fieri poterit, vt tu illum inuenias, nulla adhibita diligentia, & industria remissè, & tepidè illum quærendo in mundi vanitatibus atque deliciis? Omnis enim qui petit, accipit: qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur. Sed iam vltra procedamus, & videbimus Christũ per locum à maiori arguere: vt ostendat qua fiducia Deus sit inuocandus. (Deut. 4.)

Quis autem ex vobis patrem petiit panem, nũquid lapidem dabit illi? Aut si petierit ouum nũquid porrigit illi Scorpionem?] Nequaquam. Ex his igitur similitudinibus concludit Christus dicens.

Si ergo vos cùm sitis mali, nostis bona dare filiis vestris, quanto magis pater vester de cœlo dabit spiritum bonum petentibus se.] Eò vsque peruenit Christi benignitas & humanitas, vt multis exemplis vna atque altera posita similitudine nobis animum, & vires addat, vt ipsum petamus. Nam sine dubio cùm nulla sit collatio inter homines & Deum (insaniret enim qui id cogitaret) sine modo, sine vlla mẽsura ipse plus nos diligit, quàm parentes suos filios. Si igitur parentes qui longè distant à Dei bonitate & clementia, nec ita anxiè, & solicitè diligũt filios, sicut Deus nos, non lapidem pro pane tribuunt, neque serpentem pro pisce, nec scorpionem pro ouo: multò minùs Deus hæc vobis subministrabit, sed suum spiritum, quo sancti sitis, & immaculati. Quis obsecro nomẽ imponet diuinę patris largitati, qui petentibus spiritum sanctum donat? Hic nanque de illo spiritu loquitur de quo in Psalmo. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. O rẽ admiratione dignissimam, & dignis laudibus commendandam. Nonnè satis esset, pro nobis proprium tradidisse filium eundemque nobis dedisse (filius enim datus est nobis) sed etiam Spiritum sanctum (Psa. 142) (Ioan. 3.) (Esaia 9.)

dedit: quasi Spiritus sanctus esset res aliqua vilis, vel homo aliquid magnum, & nobile. Datur spiritus non in hostem aut iudicem: sed vt omnia bona simul cũ illo nobis adueniant. Datur denique sine auro argentouè, nulla facta commutatione. (Sap. 7.) (Esai. 50)

¶ Præterea homines vocauit malos, non quidem malitia naturæ, sed imperfectione. Non in comparatione Dei, quis bonus esse potest? singuli homines cum ipso collati mali apparent. Sicut omne lucidum collatum cum sole obscurum videtur, vt ait Iob, stellæ non sunt mundæ in conspectu eius, idest, in comparatione quãtò minùs homo qui putredo est: & filius hoĩs vermis? Nemo bonus nisi Deus: nos autem coram ipso immundi: mille maculis coinquinati, & iustitiæ nostræ omnes tanquam pannus menstruatæ. Secundò dici potest, quod accipitur malitia omnium hominum non pro actuali malitia, sed pro inclinatione, & aptitudine ad malum: quod vocamus fomitem, ipsis hominibus innatum. (Iob. 25) (Luc. 18) (Esai. 64)

¶ Obserua etiam diligenter verba textus, nam dicit, Pater dabit bona petentibus se. Si igitur non datur, quod petis, sine dubio non postulabas bonum aut aliud dabit, quod sit bonum ipsi petenti.

¶ Denique per spiritum nõ solum intelligit tertiam Trinitatis personam, sed omne bonum spirituale, & cœleste per nomen spiritus sancti intelligitur: quia Spiritus sanctus fons est, & origo totius boni: Et vocat omne donum spirituale spiritum bonum: quia Spiritus sanctus est primum bonum, in quo omnia dona nobis dantur. Docet præterea & declarat his verbis quid sit petendum, nempe spiritualia, quæ vera bona sunt, stabilia, & perfecta. Pete cœlestia: quæ Deus non negabit Terrena desine quæ vile stercus sunt, puluis, & lutum. Quære primum regnum Dei, & iustitiam eius, quia hæc omnia adiicientur tibi. Non enim vidi iustum derelictum, nec semen eius quæres panem. Filiis Zebedæi, qui honorem periturum postulabant, dictum fuit, Nescitis quid petatis. Nec ideò credas nos velle dicere, vt temporalia non petas: sed de lege pete, vt ipsis tanquam mediis (Matt. 6.) (Psal. 36.) (Mat. 20.)

melius, & aptiùs deo valeas inseruire: non autem, vt ea constituas tanquam tuum vltimum finem. Nam si petimus, vt ratio ipsa iubet, procul timor absit, quod deus petita neget: quandoquidem ipse nos docet quomodo sit petendum, iubet, præcipit, & orat. Sic adeo nos diligit, & amores nostros cupit.

¶ Si verò exemplar desideras, vt ad eius modum tuam componas, & ordines orationem, non alibi, quàm à muliere illa Cananæa tibi petendum erit. Quatuor quippe leges, quibus recta oratio muniri debet, illius oratio habuit. Primò domum suam exiuit. Sic tu debes obliuisci domum patris tui, relinquens vitia sordes, & peccata: nam murmure, & strepitu negotiorum mundi non audit te Deus. Cananæa hæc domum egreditur, & in agrum proficiscitur. Veni dilecte mi egrediamur in agrum. Sic Christus oraturus ascendit in montem: non quia ipse hac solitudine indigebat: sed vt nos erudiret relicto mundo in solitudinem abire, quod Cananæa fecit. Regina Sabba non meruit Sapientiam Salomonis audire, nisi relicta domo, & regno mare transiret. Iacob cum primum exiuit à domo Labã: fuit obuiam Angelis. Sic Moses, Elias, & alii plurimi sancti viri orare cõsueuerũt.

Mat. 15.
Cant. 7.
Luc. 6.
3. Re. 10
Gen. 32

¶ Secunda orationis conditio, est reuerentia, quam præstare tenetur, qui orat: est quippe Deus tanta reuerentia dignus, vt ante eius conspectum etiam ipsi Angeli, & cœlestes spiritus deficiant: nec debito honore Deo possunt satisfacere, & hinc nos videbimus, quàm inutiles sint homines quamque inepti, vt Deum valeant debite honorare. Sed iam quod debitum hoc plene non possimus exsoluere: saltim vires nostras, & omnem conatum ad id adhibeamus. Dauid sanctus cum summam reuerentiam cotemplaretur, quæ meritissimo debita est Deo, dixit, Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ adorabo ad templum sanctũ tuum. Et Abraham. Loquar ad dominũ meum cum sim puluis, & cinis. Isti reuerenter petierunt, & steterunt coram illo, quem debita adoratione Angeli colunt, & ante cuius conspectum Dominationes, & Potestates tremunt. Si nobiles, & magnates mundi debite alloqueris, & veneraris: quanto melius cum ipso deo hoc deberes efficere? Videbis enim Publicanum illum, quia reuerenter petiit in templo, nec se dignum iudicabat, vt leuaret oculos in cœlum, exauditum esse: Pharisæus vero, quia id non præstitit ina nis rediuit. Et quanti veneratio hæc apud deum habeatur Christi exemplum ostendit: qui deuotissimè procidens super faciem suam orabat: sic adeo, vt dicat Paulus. Et exauditus est pro sua reuerentia. Sic etiam Cananæa adorauit eum dicens. Domine adiuua me &c.

Gen. 19
Luc. 18.
Mat. 26.
Hebr. 5.
Mat. 15.

¶ Tertia conditio illa est, vt cum perseuerantia postulemus. Deus quippe statim petitionibus nostris non acquiescit, vt nos magis dignos meriti faciat, vt iam in superioribus ostendimus. Altera verò ratio, quare statim nos non audiat, ea est, vt Talionis legem nobiscum exerceat: nam quemadmodum tu obturatis auribus Deum vociferantem non audisti: ita etiam ipse velut surdus, & non audiens tuis petitionibus efficitur. Vnde per Sapientem inquit. Vocaui & renuistis, &c. Tunc inuocabunt me, & ego non exaudiam. Ideoque si aliquando tu à Deo nõ exaudiris, maturum tibi, & sanum erit cõsilium, vt in id coniicias, an tu in audiendis eius inspirationibus illi sis ingratus: quò fiet, vt in posterum tibi ipsi caueas, & deum magna reuerentia auscultes. Nam ipse promptissimus est, & paratissimus, vt te exaudiat: etiam si tu multoties occasiones tribuas, vt ipse suas aures obturet. Atque ob id Esaias. Ecce non est abbreuiata manus domini, vt saluare nequeat: nec auris eius aggrauata est, ne exaudiat: sed iniquitates vestræ, &c. Nos iniquè egimus, & ad iracundiam prouocauimus: idcirco tu inexorabilis es. Tertiò non ita citiùs Deus respondet, nam forsitan nos principio id non petimus, quod decet, posteà vero persistentes rectiùs dirigimus petitionem nostram. Quapropter Sapiens. Melior est finis orationis, quàm principium. Sic contingit Cananææ, quæ in fine orationis meliùs petiit, dicens, Domine adiuua. Iudex ille etiam si malus esset, cum vidua illum afficeret molestia, & importunitate, iustitiam fecit.

Prou. 1.
Esa. 59.
Thré. 3.
Eccl. 7.
Luc. 19.

cit. Hoc Christus in illa parabola docuit, & in supra allata de amico, qui tres panes petiit: nimirum vt perseueranter, & indefessè postulemus.

¶ Quarta conditio est: vt confidenter petamus. Tunc enim magna fiducia postulamus, cum de nobis nihil præsumimus, nec confidimus: de Deo autem maximè. Iacobus quippe ait. Postulet in fi-
Iac. 5. de nihil hæsitans. Nam sine fiducia orare, est de te deque tuis meritis præsumere: quæ quidem detestanda est superbia. Vn-
Iud. 9. de Iudit domino dixit, Tu cui humilium & mansuetorum semper tibi placuit de-
Dan. 9. precatio. Daniel etiam. Non in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. Exaudi domine, placare domine, attende, & fac. Omnia iste a Deo iudicabat prouenire: nihil autem à se, & ita nihil confidebat ex sua parte, credens
Nat. 15. nihil boni se habere, quo mereretur a deo exaudiri. Sic Cananea. Catelli edunt de micis, &c.

¶ His ergo circunstantiis oraturi debemus accedere: vt deus suum sanctum spiritum nobis tribuat. Sed iam de his satis, vt ad contextum reuertamur. vbi noster Lucas egregium Christi miraculum narrat, & mirabilem disputationem cum phariseis habitam. Postquam posuerat orationis documenta, miraculum narrat expulsionis dęmonis: quia hic est vnus effectus orationis. Hoc genus dęmonum non eiicitur, nisi ieiunio, & oratione. Ait
Mar. 9. ergo Euangelista. [Et erat eiiciens dęmonium.] Inter pręclara, & excellentia facinora, quæ Christus venit in mundum facere, & pręd icare (vt diuus Ioannes Euágelista de eodem inquit) illud est vnum, scilicet, à cœlo descendisse, vt opera diaboli solueret, & dilueret. In hoc (inquit)
1. Io. 3. apparuit filius dei, vt dissoluat opera diaboli. Opus quidem dęmonis fuit peccatū, mors, & innumeræ alię miseriæ, & arumnæ: quę ab ipso peccato tanquam a pro-
Sap. 2. prio fonte deriuantur. Inuidia enim diaboli mors introiuit in orbem terrarum.
Gen. 3. Nam in terreno paradiso dęmonis successioni primi nostri parentes in peccatū illud miserandum inciderunt. Cùm igitur munus filii dei esset, dissoluere dęmonis opera, certum illud est: quòd nisi primus homo in peccatum laberetur, saltim in carne passibili, ipse non venisset. Sed iā quòd Christus in mundum venit, vt diabolum destrueret, & ipsius opera labesfactaret: conueniens videbatur, antequam serio cum eo manus consereret, vt in pugnę simulacrum ingrederetur, & aliquos congressus cum eodem haberet, vt vel sic, illi ostenderet, quam potentiam, & imperium aduersus eum generet. Quod clarè ostendebat eiiciens dęmones à corporibus tanta maiestate, vt vel sic ipse dæmon intelligeret, ab ipsa anima esse eiiciendū, & à regno, quod tyrannide vsurpauerat. Nunc iudicium est mundi, nunc princeps
huius mundi eiicietur foras. Cum igitur Ioā. 12.
Christus munus sibi commendatum exerceret, ait Lucas, quod erat Iesus eiiciens dæmonium.

¶ Sed quid obsecro mali diabolus in Christū contulerat, vt tantum atq; tam hostile bellū semp aduersus ipsum gerat? Prius enim è cœlo ignominiosè eiecit: nunc aūt quietus cum sit à corpore hominis repellit. Persequitur Christus eū, qui nobis semper omne malū molitur, quinq; mille laqueos tendit, vt nos, quasi pisces
hamo, capiat. In quo quidem deberes per Eccl. 9.
spicere quantū nos Deus diligat, qui inimico nostro inimicissimus est, & eū odio prosequitur propter ea mala, quæ nobis quotidie intulit. Nunquam dęmon aliquo malo Deum læsit, nec id potest facere: nec eius honorem minuere, aut labesfactare, nec bonorum eius aliquid diruere. Quid est igitur quod Deus illū psequitur, & à suo nunc domicilio illū eiicit? Nō certè ob aliud nisi quia noster inimicus est. Si cùm inter duos magnates inimicitiæ agerātur, alteri illorum Rex diceret. Quare inimicus meus es? & ille respondisset, Absit, vt aliquando talis insania mentem meā subierit, tuncque Rex subiungeret. Cum tali nobili sis inimicus: mihi eidem inimicissimus es. Magnus quidem honor tali esset, & ingens beneficium hoc esse, iudicaret. Ita Deus noster (cuius amicitia, & amor cùm regum amore neutiquam est conferendus) non ob malum, quod dęmon ipsi infligit, sed propter id ꝙ nobis immittit, illi inimicissimus est. Sed proh dolor:

dolor: quàm malè, sinistrè, & aduersè Deo hoc beneficium soluimus: qui (si in nostra potestate situm esset) laudem, & honorem Deo raperemus mille iniuriis, flagitiis, & blasphemiis.

¶ Diligēter etiam animaduertes, quòd non dicit hic Lucas Iesum eiecisse dæmonium, sed quod erat eiiciens dæmonium: nam quamuis virtus diuina in instanti operetur, voluit tamen paulatim eiicere, vt ostendat vitia qui mali mores sunt, paulatim esse expellenda, non autem omnia simul: vt vel ex hoc loco prælati discant, ne raptim, & in ictu oculi malos subditorum mores velint exterminare, quod erit arcum sic adeò flectere, & intendere, vt potius frangat, neque ex vno extremo in aliud velit peruenire: quod erit omnem simul conuentum euertere, & destruere. Et ad hoc multum prudentia

Deu.24 præstat. Ita Moses permisit Iudæis libellum repudii, non quòd bonus esset: sed vt permitteret illorum imbecillitatem. Secundò erat eiiciens dæmonium paulatim, sicut curauit cæcum illum, de quo

Mar. 8. Marcus scribit. Idque facit in nostrum solacium, ne aliquis desperet de misericordia, & liberalitate Dei, nec animi patiatur deliquium: si statim suas petitiones non adimpleuerit. Non est quippe parui æstimandum beneficium, quòd Deus paulatim nostris infirmitatibus medeatur, & quòd eas ita velit curare. Sic Deus paulatim eiecit gentes à terra promissionis, nè

Ios. 8. si simul eiiceret, fieret desertum: vbi multæ bestiæ feræ, & immanes procrearentur, quæ populum suũ deuastarent. Quo voluit nos intelligere minus laboris esse aduersum homines corporibus bellare, quàm aduersus feras ipsas. Nõ enim vult Deus sine nostro labore omnia vitia tollere quę vitiosę passiones sunt repugnantes intentioni nostræ: nam melius est contra stimulos carnis (quæ tentationes humanæ sunt) bellum gerere: quàm destrui ab stimulo elationis & superbiæ, quę tentatio est diabolica. Nam Apostolo Pau-

2.Co.12 lo non fuit sublatus stimulus carnis, vt elatione diaboli careret: postea verò vnum atque alterum fuit sublatum. Nemo repente fit summus. Nolimus enim cœlum sine scalis ascẽdere. nec diffidamus si cum adhuc tyrones, & nouitii simus in Dei seruitio defectus in nobis ipsis sentiamus: nam qui preclari, & eximii in sanctitate excelluerunt, post multos annos consumptos in virtutum exercitio ad culmen sanctitatis, & perfectionis deuenerunt. Paulatim quippe Deus dęmonem eiicit à corpore huius, & paulatim tuas prauas inclinationes fugabit. Expende etiam quàm humanus, benignus, & misericors Christus ostenditur erga afflictos: licet quandoque multi intempestiuè venirent, vt

Mattheus commemorat, vt etiam noctu ad eum languidi adducerentur: nonnulli autem importuni erant, vt salutem consequerentur, sicut Cananęa, & illi duo cęci. Christus autem erga huiusmodi pauperes non se grauem, & asperum ostendit, ut facere consuescunt diuites & magnantes, qui uel oculos dedignantur in pauperes coniicere: propter quod Christus grauiter in eos animaduertet, ut licet uidere in fine huius capitis aduersus Phariseos, & legis peritos. Arguet eos acriter Dominus, qui nunc tam benignè dęmonem propellebat. Mundus uerò longè alium morem obseruat, qui erga diuites, & potentes humanus est, & officiosus: pauperibus uerò durus & iniquus: quos nedum uidere potest. Venit Christus, ut omnibus hominibus auxilium esset. ideo medicinam suam applicabat iuxta necessitatem uniuscuiusq;. Inopię enim ęgritudini afflictioni, peccato etiam, & deprauatę conscientię admixta est tristitia, pusillanimitas, & desperatio. Putant enim isti quemadmodum, & ab hominibus à Deo etiam contemni & derelinqui: qui certè consolatione indigẽt, & benignitate, & mansuetudine Christi opus habent. Hoc satis ostenditur fecisse Saluator, cui tam blandè est loquutus dicens, Fili remittuntur tibi peccata tua. Et Mat. 9.

cęco in itinere Hierico. Quid uis ut faciã Luc.18.

tibi? Et (ut eius mos erat) omnibus aliis miseris, & afflictis mira suauitate loquebatur. E contra autem diuitias, & potentiam sępè comitari solet ambitio, pręsumptio & sui ipsius amor. His uitiis qui laborant, & humiliari, & diuino iudicio deterreri debent, ut intelligant, se peccatores esse, & multis flagitiis coopertos,

Marginalia (right column): Matt. 9. (beside "Mattheus commemorat"); Mat. 15. (beside "sicut Cananęa"); Mat. 20. (beside "cęci").

1. Ti. 6. tos, nec speret in incerto suarum diuitiarum discrimine, nec in potentiæ magnitudine: sed intelligant: nihil habere, quod a deo non acceperint. Hac de causa Christus diuitibus, & elatis pharisæis asperitatem ostendit: huic verò, qui vexatione dæmonis laborabat pius, misericors, & benignus, ostenditur. Sed quid de dæmone illo Lucas dicat, audiamus.

Et illud erat mutum.] Ab effectu dicitur mutus, quia ipsum hominem mutum efficiebat. Atque ita aliquando soliti sumus diem tristem appellare, nō quod dies tristis sit: sed quod nobis tristitiam inferat. Et sic venit intelligēdus locus ille Pauli,
Rom. 8. spiritus ingemiscit: non quia spiritus flere, aut ingemiscere possit cùm deus ipse sit: sed quia efficit, vt anima, quam ipse possidet, sua peccata plangat, & lamentetur.
Gen. 3. Sic lignum illud, quod Adam sibi, & nobis amarè degustauit, lignum mali dicitur, non quod malum esset (nam omnia quæ deus condidit bona erant) sed quia malum fuit homini propter transgressionem præcepti. Sic etiam cibus aliquis, vel medicina sana, aut infirma dicitur: quia ægritudinem, aut sanitatem causat. Et hoc modo, vt diuus Gregorius interpretatur)
Grego. libro 9. mor. c. 29. intelligitur illud, quod de Iuda dicit Petrus. Et hic quidem possedit agrū de mercede iniquitatis. Iudas quippe nō poterat possidere agrum emptum Christi pretio, qui iam obierat: sed dictum est,
Act. 1. possedit, idest possidere fecit. Et sic vsitata loquutione sacri eloquii videre dei dicitur, idest videre nos facit. Sic dominus iusto viro dicit.
Gen. 22 Nunc cognoui, quòd timeas deum: hoc est, cognoscere te faciam.
Deu. 13 Et in Deuteronomio. Tentat vos deus, vt sciat an diligatis eum, idest, vt scire faciat.
Aug. li. 2. de bono p se capi. 23. Et Augustinus exponit illud Pauli.
Rom. 8. Misit deus spiritum filii sui clamantem, idest, facientem clamare. Ita intelligendum est illud Pauli ad Romanos. Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, idest, postulare facit. Ita exponit beatus Augustinus.
Aug. li. de orando Deū ad Probā. Epist. 121. c. 5. Et de anima, et eius ori Igitur dæmon hic mutus appellatur, quia hominem mutū, & linguem efficiebat. Etiam nunc dæmonium mutum appellatur. Quando aliqui duo homines sunt confabulantes, & alius statim inopinatus aduenit, qui eleganti, & subtili sermone loquelam incipit: reliqui vero muti, & elingues effecti, eloquentem attentis auribus auscultant.
gine, li. 4. c. 9. & contra Ser. Aria. c. 25 Sic Iob loquens de sua sermonis elegantia in tempore prosperitatis dicebat.
Iob. 29. Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo, vocem suam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi suo adhærebat. Sic etiam nostra hac tempestate principes tenebrarum (qui dæmones sunt) muti & balbutientes efficiuntur, nam sunt multi homines, & fœminæ, qui elegantissimè, & acutissimè loquantur. Nam quando dæmon calidus, & astutus in paradiso terreno mulierem, quam delusit, est alloquutus, nullæ erant linguæ Toletanæ, nec in curiis regum versatæ. Nunc verò hominum linguas serpentinas inuenies gladio bicipiti acutiores, qui diaboli fraudibus, & compositis rationibus honestas virgines, & castas mulieres fallunt, & à perfectissimo statu eas deturbant. Nunquid deficit dæmon, aut eius absentia sentitur, vbi internuncia adest, quæ blando sermone, & dæmonis facie: quæ nec dæmon ipse cogitat, ipsa opere complet? Si dæmon aliquem hominem litem agentem voluerit fallere, per quem melius id poterit præstare, quàm per aduocatum, aut curatorem? Si verò voluerit alicuius famæ detrahere, aut eius honorem minuere: nouit ne dæmon ipse, ita benefacere, sicut multi nunc faciunt? Sic adeo, vt suis linguis nullus gladius quantumuis acutus vllo modo sit conferendus. Vnde Psalmista.
Psal. 59. Ecce loquentur in ore suo, & lingua eorum gladius acutus, loquentur (inquit) in ore suo. Non explicat, quid est, quod loquuntur, nam quidquid huiusmodi hominibus libuerit, id de te prædicabunt. Nunc te concubinarium, nunc vsurarium, nunc detractorem, nunc denique (si ira vel furor eorum oculos obcæcauerit) te reipublicæ vnicum euersorem appellabunt. Quid est igitur, quòd dæmon loquatur, vbi tanta pestis in republica grassatur? Et ideo ait, quod erat mutum
Mat. 12. Matthæus ait, quod etiam erat cæcus:
Chrys. ho. 41 in Mat. Et diuus Chrysostomus, quod etiam erat surdus. Ex quibus omnibus clauiùs cognosces, quanta & quàm

ingentia

ingentia mala nobis dęmones inferant. A prima mundi conditione dęmon hominem ipsum persequitur & plusquam hostile bellum cum eodem gerit. Sic adeo nos odit, & execratur: nunc autem quoniam suspicabatur (quod nunquam certò sciuit) Christum venisse, vt damnum illi inferret: nunc vehementius cœpit nos ipsos persequi. Et hinc euenit, vt nullo vnquam tempore tot dęmoniaci fuerint, quam tempore Christi.

queve diabolis nos p...

¶Sed statim percontaberis. Cur Diabolus sic hominem persequitur, vt est videre in homine isto cæco, mutu & surdo, & in aliis multis: & nobis etiam mille machinis, & laqueis & compedibus damnationem molitur? Propter duo. Primum propter odium Dei. Sicut enim ipse, quod voluntas Dei est, nos beatos efficere, & quod nos summo amore & charitate prosequatur. ne autem voluntas Dei in nobis adimpleatur: curat nostram iustificationem impedire, propter odium, quod in Deum habet ratione iustitię punitiuę. Secunda ratio, ob quam nos persequitur est, vt differat, & procrastinet diem iudicii, ne sua maior pœna tā citò adueniat. Dæmones nanque etiam si à cœlo ceciderint, non omnes in infernum sunt detrusi: nam etiam si ibi multi sint, qui igne torquentur, & ipsi tortores sunt animarū: nihilominus multi in aere remanserunt, qui in carcerem datus est illis vsque in diē iudicii, in quo eorum habitatio erit infernus. Sic in tremenda illa die Christus peccatoribus dicet. Ite in ignem æternum qui paratus est Diabolo & angelis eius: Vbi si attentè volueris animaduertere inquit, Paratus est diabolo. Ex quo sequitur nondum in ignem illum intrasse: quo tamen cùm tempus illud aduenerit punientur. Sic quidam dæmones (vt refert Lucas) Christo dixerunt. Iesu fili Dei excelsi, ad quid venisti ante tempus torquere nos? Putabant isti iam aduenire diē iudicii: cumque citiùs illis videretur, hoc dicebant. Qui dies non adueniet, quousque numerus electorum adimpleatur. Sic in Apocalypsi dicitur. Vidi sub altare Dei animas interfectorum, &c. Et acceperunt diuinum responsum. Expectate modicum, donec impleatur numerus fratrum vestrorum. Natura enim animæ vnionem corporum appetunt: & hoc à natura insitum desiderium dicebat Ioannes esse illas voces & clamores: quibus Deus respondit. Expectate donec sedes impleantur, quas amiserunt mali Angeli, tuncque numerus electorum adimplebitur. Cum verò numerus hic perfectus iam & absolutus fuerit, dies adueniet iudicii: in quo bonorum corpora in generali resurrectione simul cum animabus gloria fruentur. Quod omne præclarè psalmo illo ostenditur. Iudicabit in nationibus implebit ruinas, &c. Cum igitur dæmon differri velit diem iudicii, vt sic maiorem pœnam differat: nostram salutem eis quibus potest viis impedit, ne dies iudicii adueniat, quando ipse in infernum sit detrudendus, & grauissimè puniendus. Sed væ nobis, qui quantò minùs nostræ consuluerimus saluti, tantò remissiùs, & pedetentim numerus electorum adimplebitur: atque ita dies iudicii tardiùs adueniet: quem dęmon grauiter timet. Et hoc ipse intendit, cum nos suis tentationibus aggreditur: atque ita non tam anxiè, & solicitè nostram damnationem desiderat, quàm quòd nos salui non simus. Nam ex eo, quòd nos damnemur nihil commodi ille consequitur, nec ipsi aliquid pœnæ remittitur, sed potiùs dolor quidam accidentalis illi de nouo aduenit. Nam quemadmodum cum quis cœlum ingreditur, omnes cœlestes ciues gaudent, & lætantur, quia gaudium fit super vno peccatore pœnitentiam agente: sic cum aliquis damnatur, omnes infernum habitantes tristitia quædam operit. Et ideò diues ille edax dixit Abrahæ. Habeo quinque fratres, &c. nè veniant in hunc locum tormentorum. Et hoc non faciebat charitate motus, sed nè maior pœna illi adderetur. Itaque dæmon non vult, nec desiderat damnationem nostram, (quandoquidē ex illa potiùs damnum, quam lucrum illi sequitur,) sed vult ne salui simus. nam si multi salui fiunt, citiùs bonorum numerus adimplebitur: quo ipse in inferno statim torquebitur in æternum, atque ideo nostram salutem conatur impedire. Et voc voluit Christus, vt intellige-

1.The.4 — Mat.25. — Luc. 4. — Apoc.4 — Psa.109 — Luc.15. — Luc.16.

telligeremus, quando de eo loquens in parabola ſeminantis, dixit. Venit diabolus, & tollit verbum: ne credentes ſalui fiant. Vbi clarè videas, quòd non dicit, vt damnentur: ſed ne credentes, ſalui fiant. Et quanuis verum ſit, quòd qui nõ ſaluantur, damnantur: tamen præcipuè intendit ne ſaluentur: ne cito illi adueniat malum, quod timet. Nam tolerabilior eſt illi pęna illa accidentalis, quam in damnatione alicuius patitur: quàm pœna illa ſenſus, & tormentum, quod in inferno habebit. His igitur duabus rationibus tanquam crudelis inimicus nos perſequitur, & acriter tentat. Et cum animam noſtram non poteſt lædere, corporibus mala infert: & rem ſubſtantiam deſtruit, & diruit: vt fecit cum ingreſſus fuit multitudinem illam ſuum, quos ſuffocauit: & etiam cum patientiſſimum Iob acutè tentauit, & eum læſit, & omnem eius ſubſtantiam, & cuncta bona funditus euertit. Et omnia hæc nihil ob aliud facit, niſi vt animam noſtram lucretur, ſi poteſt, propter aliquam impatientiam, vt in peccatum dilabamur, ne ad beatitudinem perueniamus. Atque ita hac perſequtione, qua nos perſequitur, hunc miſerum hominem torquebat.

Matt. 8.

Iob. 1.

¶ Obſerua autem, quòd tormenta huic homini inferebat licentia, & permiſſione diuina. Nam adhoc, vt ſuum corpora ingrederentur, priùs à Chriſto licentiam impetrarunt: Spiritus Domini malus (inquit ſcriptura) exagitabat Saulem. Vocatur ſpiritus Domini, quia creatura eius eſt, & miniſter illius, & ei ſubditus: atque adeo aſtrictus ipſius mandato, vt ſine dei licentia ne folium arboris concutere queat. Et hanc licentiam, tam in malos, quàm in bonos deus concedit. Sanctus, & rectus corde erat Iob, qui tamen à dęmone grauiter fuit tortus: id tamen factum fuit non ſine Domini licentia. Cuius ſanctitas, & ſinceritas adeò oculis grata, & iucunda erat, vt poſteà Dominus dæmoni dixerit. Feciſti me eum affligere fruſtra. Non vult Deus dicere: quòd dæmon effecit, vel fuit in cauſa, vt ipſe ſanctum Iob caſtigaret, vel quòd non in aliquem bonum finem eum correxerit, & examinauerit: ſed

Matt. 8.

1.Re.16

Iob. 2.

ſignificare vult, eum non caſtigaſſe propter aliquod peccatum, quod ipſe commiſerat. Cur igitur deus cum ſanctus Iob ſic excelleret in vitæ ſanctimonia, & & pręſtantibus virtutibus eum per dęmonis miniſteriũ, & non per propriã manũ correxit? Et quare etiam diuũ Antonium Abbatem in eremo, & reliquos viros pręclaris virtutum dotibus excellentes, dęmonis tradidit manibus? Propterea id fecit: nam ſi cùm Iob non peccaſſet, deus illum caſtigaret, poſſet dęmon deo dicere. Domine trade mihi illum, & in meam poteſtatem redige: tuncque videbis ante ipſum pręd icet, laudet & benedicat. Sed vt dęmon oculis ſuis ſynceritatem, & rectitudinem Iob contemplaretur, tradidit illum Deus ſub manibus. Nam cum aliquis venditioni exponit aliquam loricam, quam optimam eſſe dicit, neque ullo pugione poſſe transmitti: ne ementes aliquem defectum illi imponant, gaudet, ut de illa experimentum fiat, ut probetur, quàm fortis, & exacta ſit. Ita deus etiam ſi ipſe probè nouerit, quam fortes, & ueterani milites ſint iuſti, quamque perfecti, & abſoluti: vt hoc ipſum dęmonem non lateat, illos tradit in eius manus, & poteſtatẽ, & permittit, ut mille tentationibus utrinque eos inuadat, & perſequatur: ut ſic uel ipſa experẽtia cognoſcat, quam boni, & abſoluti ſint. Etiã Deus in malos animaduertit, & eorũ tortor eſt dęmon. Puniuit Aegyptios per manũ dęmonis, vt inquit Dauid. Miſit in eos irã indignationis ſuę, indignationẽm, & iram, & tribulationẽ: immiſſiones per Angelos malos.

¶ Itaque ut recepturi canamus, boni, & mali multoties à dæmone torquentur: id tamen propter diuerſos reſpectus, & fines, mali in punitionem, & correctionẽ: boni uero, ut magis mereantur, laudentur, & honorentur. An iſte qui dęmoniũ habebat, malus eſſet, uel bonus, iſtud ego non capio: tamen hoc audebo dicere, deum permiſiſſe, ut hic tam grauiter torqueretur duabus de cauſis. Prima eſt, ut cùm nos propriis oculis intueamur, quã malè nobiſcum agat, eum ſummo odio proſequamur, & inimici ei ſimus: tãtum ab eſt, ut ſuis conſiliis ſit acquieſcendum,

Pſal.77.

Hęc

Hæc eſt inter alias potiſſima ratio, quare Deus ſæpius permittat, vt dæmones humana corpora ingrediantur, & vt ea grauiſſimis malis torqueant: vt hoc proſpicientes crudeles ſemper inimicitias aduerſus eum geramus. Vt licet videre in nobis: qui cum aliqua infirmitate incognita laboramus, non ſtatim remedium adhibentes, interimus. Sed ſi aliqua ſigna talis ęgritudinis vel in facie vel in corpore oſtenderentur, tum remedio adhibito illi prouideretur. Ita ſi uos dæmonem non cognoſceretis, non fugeretis ab eo: & ſic in inferni crucem, & tormentum vos præciditaret. His verò externis perſequutionibus intelligimus, quanta mala nobis ipſis inferre deſideret. Et hac etiam de cauſa permittit ſępius. Deus, vt dæmones horribili uultu nobis appareant: vt eum tanquam perniciosiſſimam peſtem fugiamus ac deteſtemur. Quid enim eſſet ſi pulchra, & docora facie nos aggrederetur: ſi cùm fędus, & turpis ſit, ſic à peccatoribus diligitur? Et illud quidem maximè eſt deplorandum, quod cum dæmon adeò inimicus noſter ſit, maledictum, & deteſtabile nomen eius à multorum ore nunquã excidat: & infantes maiorum morem, & exempla ſequens, ab ineunte ætate verſant hoc nomen in ore: & dulciſſimum, & ſuauiſſimum nomen Ieſu, vitam, & ſalutem ſecum ferens, & Deiparæ virginis nomen obliuiſcuntur, &c.

¶ Secunda ratio, quare Deus voluit hunc hominem externis malis angi, fuit, vt inde poſſemus elicere, quãta, & quàm grauia mala ipſi animæ inferat. Sed aduertere diuerſum eſſe dominium, quod dæmon habet in corpus, ab eo quod habet in animam: nam corpus ipſum ingreditur, animam verò nullo modo poteſt: quiâ anima non habet niſi terminos eſſentiæ, cùm ſit ſimplex, non autem quantitatiuos. Nam intra terminos eſſentiæ nihil eſt niſi pars eſſentiæ, vel virtus dans eſſe rei: ideò dęmon non poteſt eſſe intra animam, quia non eſt de ſubſtantia eius, nec virtus dans ei eſſe. Solus autẽ Deus dicitur eſſe in anima, quia ipſe habet intrinſecam operationem eſſentię. Poſſunt autem ſpiritus habere aliquas operationes circa alios ſpiritus, & tamẽ omnes ſunt additę eſſentię: ideò vnus ſpiritus nunquam eſt in altero licet operetur circa ipſum. Et ita licet vnus Angelus perficiat, & illuminet alterum, non dicitur eſſe in eo: ſed aliquid exterius operari. Sic dæmon quamuis non ſit intra animam, operatur tamen circa illam. Quid tamen operetur, uidere poteris in corpore huius hominis, quem cęcum, mutum, & ſurdum reddidit. Hęc eadem operatur dæmon in anima, cùm illam poſſidet per peccatum.

¶ Quantum verò ad primum attinet, (vt inquit Euangeliſta) dęmon hominẽ efficit mutum, vt nequeat ſacerdoti confiteri ſua peccata. Adhęrere (inquit per Ezechielem) faciam linguam tuam palato tuo, & eris mutus. In palato reſidet guſtus. linguam adhærere palato, eſt voluptatem capere, & in peccatis gaudere. In tertio libro regum ſcriptum eſt ſacerdotes Baal voluiſſe ſacrificare: Elias verò illos irridebat: & obtulit Deo ſacrificium, & fecit altare, & poſuit ligna, & miſit aquam in aquęductu, & diuiſit bouem per membra: & cecidit ignis de cęlo, & deuorauit holocauſtum: Aſpice igitur ò peccator, quòd quando à dæmone in peccatis detineris, & in ipſis gaudes, ne obliuiſcaris tui ipſius: ſed in Deum conuerſus, lachrymis, & gemitibus tua peccata confitere, & cor tuum, & animam in holocauſtum illi gratiſſimum offer, quemadmodum ipſe Elias fecit. Primùm Propheta altare ſuum ordinauit: deinde verò ligna compoſuit, & altari ſuperpoſuit. Ita tu in memoriam reuoca omnia peccata à te commiſſa per ſeriem decalogi, omnes cogitatus tuos, loca etiam, in quibus deliquiſti. Vocauit Deus Ezechielem, & dixit ei. Fode parietem. Et cum perfodiſſet, ingreſſus vidit: & ecce omnis ſimilitudo reptilium, & animalium abominatio, & vniuerſa idola. Tibi etiam dicitur peccator. Fode parietem, rumpe ſecreta, & ingredere conſcientiæ tuæ penetralia: & ecce videbis ſimilitudinem reptilium, & animalium, & idola, & mille genera flagitiorum depicta in pariete conſcientiæ tuæ: & vt vno verbo con-

Ezec. 3.

3. Re. 18

Ezec. 8.

Applicatio ad peccatorem

concludamus videbis auaritiam, luxuriā, & superbiam omnium malorum radicé, & fontem. Peccatores enim similitudinem gerunt reptilium, & animalium, iuxta illud Pauli. Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis: & volucrum & quadrupedum, & serpentum. Has imagines peccatorum, & idolorum, serpentum, & quadrupedum, quæ tu summè veneraris, & colis, te ipsum parans ad confessionem, debes foras extrahere: quemadmodum ceruus facit, qui positus ad ingressum speluncæ serpentis forti sua respiratione efficit, vt à domicilio serpens egrediatur, & sic eum interficit, & quasi pelle noua inducitur, & renouatur. Ita si tu volueris tua peccata plangere, & in eorum cogitatione, & contemplatione perstiteris, foras extrahes ab spelunca animæ tuæ venenosos peccatorum serpentes, qui virtutis sibilo mortem, & cruciatum æternum propinabāt. Quibus omnibus rectè prouidebis contritione, & dolore: atque ita innouatus & in alium hominem conuersus remanebis, si conscientiam tuam rectè examinaueris. Quod in veteri lege ostendit Deus, iubens ne offerretur illi animal quod nō ruminaret. Quando foris aduenis, & cubile tuum ingrederis, obcæcatus solis luce, omnia tibi obscura, & tenebrosa apparent: at verò si paululum quieueris, omnia clarè, & apertè videbis. Non admodum hoc est dissimile, cum peccata tua contemplaturus accedis, qui statim principio nullum peccatum vides, quasi nihil appareat, quod possit confiteri: at verò si quietus manseris, & in eorum cōtemplatione perstiteris, omnia peccata tua quasi quodam in limpidissimo speculo poteris contemplari. Si tibi dictum esset, quòd cum iam aduesperascit, ingrediuntur domum tuam duo vel tres latrones, vt te interficiant, & expilent: tunc qua posses diligentia, & industria totam domum lustrares, nec lecto accumberes, quousque omnes inuenires: quòd si vnum, vel duos comprehenderes, diligenter etiam tertium perquireres, ne forte ille te interficeret. Nam quid tibi proderit, si octo latrones sunt ingressi, vt septem comprehendas: vel si tres, vt duo inuenias? poterit nanque qui remanet absconditus, facilè te interficere. Sed qud dolendum est: sunt multi, qui triginta vel quadraginta letalibus peccatis conscientiam habeant grauatam, contenti sunt tamen, si tria vel quatuor confiteantur. Attende obsecro, & considera, plus operis, & diligentiæ impendendum esse in discrimine animę tuę: quàm in discrimine corporis, & vniuersæ substantię. Alii sunt qui Nabuchodonosor assimilantur, qui cum per noctis quietem somniasset, sapientibus, & auguribus suis dicebat. Dicite mihi somnium, & interpretationem eius. Et ille respondebant ei. Dicat rex somnium seruis suis: & interpretationem eius indicabimus. Ita sunt multi, qui ipsi confessario dicunt, Pater, interroga me. Vultis ne vt confessarius vaticinetur peccata vestra? Dicite vos somnium, & sacerdos solutionem dabit. Sapientes illi non erat vaticinaturi somnium Nabuchodonosor. Diceret ille somnium, ipsi verò interpretationem adhiberent. Priùs itaque conscientiam tuam examina, & præparate ante confessionem. Nam cum aliquis dispensator rationē sui muneris exhibere vult, priùs apud se cogitat quas fecerit expensas, & quos sumptus, ne improuidus coram domino appareat. Curator etiam, & aduocatus priùs quam ante iudicis tribunal sistant, rationes, & iura pro sua parte alleganda excogitant. Vnde Ecclesiasticus. Ante iudicium para iustitiam tibi. Post quàm verò iam dispositus, & paratus fueris, examine consciētiæ facto, lignis iam altari super positis: tunc etiam super impones bouem ipsum ablato corio, vt Deus iubebat. Quo nimirum significatur, quòd clarè, & apertè debes confiteri, nullis ambagibus, nulla adhibita hypocrisi, nullo fuco, nullis denique verborum circumloquiis comptis, & compositis. Diligenter etiam aduerte, quòd bos iste non integer offerebatur, sed scissus, & discerptus: vt intelligas, quòd teneris confiteri peccatorum numerum, & omnes circunstantias, quæ speciem immutant.

Rom. 1. Leui. 11 Dan. 2. Eccl. 18. Leui. 1.

¶ Tertiò verò holocaustū aqua aspersit

sit Elias. Quo inuitur, vt non sine lacrymis, contritione, & pœnitentia hæc fiat confessio. Ita sanctus ille rex Deo dixit. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Non dixit, cogitabo, sed recogitabo. Non solùm debes cogitare semel: sed iterum, & sæpius recogitare. Et annos meos dixit: nã tua crimina, flagitia, & peccata debes cogitare, non autem aliena: vt sunt multi qui in confessione occulta aliorum peccata detegunt. Omnes addidit: quia nullum peccatum inter lineas est prætermittendum. Naaman, vt à lepra mundaretur, omnes vestes exuit. Deus etiam iubebat, ad hoc vt leprosus restitueretur in pristinam sanitatem, vt prius eum depilarent: ita vt confessio firma sit, stabilis, & integra omnia peccata funditus debet radere. Rex filiorum Amon rasit dimidiam barbam, & vestes seruorum Dauid: quod facere videntur ii, qui in confessione partem peccatorum aperiunt, partem verò silent: ideò grauissimè punietur à Deo, sicut punitus est rex Amonitarum à Dauide. Ait etiam, in amaritudine animæ meæ: nam dolore magno compunctus tua peccata debes exprimere.

Esa. 38. 4. Re. 5. Leui. 54 2. Re. 10

¶Quartò (quemadmodum Elias) os tuum aperi, & culpas & delicta sacerdoti pande: qui Christi vices habet. His hominibus sic actis, statim descendet ignis de cœlo qui omnia peccata tua absumat: vt in te illud Psalmi adimpleatur. In meditatione mea exardescit ignis. Super sacrificium eorum qui in inuocabant Baal, non descendit ignis de cœlo. Et idem illis continget, qui pro arbitrio confessarium eligunt, vt suo genio indulgeat, quique de factis, & infectis absoluat. Clama cum Elia ad pedes sancti, & eruditi confessarii: ne saliaris à dæmone, & ombutescas coram bono confessario: multo quippe meliùs tecum aget bonus, sapiens & doctus: quàm malus, insipiens & ignarus. Magdalenam enim, quæ peccatrix erat Pharisæus ille, & molestia, & opprobriis afficiebat: Christus verò vt sanctus, & misericors, eius partes tuebatur, & solatium in afflictione præstabat. Vide Christum, postquam ter eum Petrus abnegauerat, quàm piè, misericorditer, & benignè cum illo se habuerit. Posset Christus illi dicere, Petre, Petre istę nè sunt robustæ illæ vires, & fortis animus, quem aduersus inimicos ostentabas? Ista nè verba illa quæ reliquis fortitudinem, & audaciam addebant? Nullum certè verbum Christus Petro dixit, quo vel crimẽ suum coram obiiceret, vel quo Petri facies confunderetur: sed piè & benignè illi pepercit. Hoc idem bonus, & rectus confessarius tecum efficiet: Deus quippe inquit, Nè abominaueris Idumæum, quia frater tuus est: neque Aegyptium, quia aduena fuisti in terra Aegypti. Hoc idem confessario Deus inquit. Debet etiam sacerdos animaduertere se aliquando lapsum asse: nemo quippe tam sanctus est, & integer, quin semel vel bis non deliquerit. Nè igitur tu peccator ad pedes sacerdotis iacens, pudore delictorum suffundaris, & mutus effectus, peccata sileas. in memoriam reuoca, exquitissimum illud ignominiæ genus, quod coram millibus hominum passus est pro te. Quare tu verecundiam habes, cum soli vni homini peccata pandis? Verecundia mea contra me est semper, Dauid dixit: loquutus de Christo Redemptore nostro. Et in alio Psalmo ad patrem alloquens, dixit. Tu scis improperium meum, & confusionem meã. Præterea quando aliquem commitis defectũ, velles ne potius, vt amicus sciret, qui vel facilè posset succurrere: vel potius omnis populus, & mundus? In iudicio manifestabuntur abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Dauid secretò rapuit vxorem Vriæ: Deus verò per Prophetam illi dixit. Tu fecisti in occulto ego faciam illud palam in conspectu omnis Israel. Quod tu in domus tuæ penetralibus, & secretioribus locis commisisti permittit Deus, vt tui conuicini rectè norint, posteà vero in extrema die cunctis gentibus pateat. Senes illi qui falsò accusarunt Susannam, dicebant ei, Nemo nos videt. Deus verò qui etiam cogitationes cordium scrutatur, notum fecit populo crimen nefandum. Si sacerdoti confitebe ris peccata tua, occulta erunt. sin minus omni populo erunt manifesta. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta

Psal. 38. Lucæ 7. Deu. 23 Psal. 43 Psal. 68. 1. Co. 4. 2. Re. 11 2. Re. 12 Dan. 13 Psal. 31.

tecta

tecta sunt peccata. Si in memoriam adduceres pudorem illum, quo deberes suffundi, si peccata tua omnibus palam fierent: vtique dæmon coram sacerdote nó te mutum, elinguem, & balbutientem efficeret. Siquidem bene nostri, nullo casu quantumuis difficili, confessarium posse tua peccata alicui aperire. Confitere igitur omni procul semoto pudore: quandoquidem in hoc sacrosancto, & mirabili sacramento ab omni peccatto etiá grauissimo mundus efficeris. Nam qui in fluuium cadit, etiam si qua ad medium corpus, vel vsque ad barbam accedat: nihilominus tamen adhuc tempus restat, quo possit viuere. At verò si eò infœlicitatis, & miseriæ peruenerit, vt aqua iam os intrt, & cooperiat eum, statim interibit. Sic similiter etiam si grauissimis criminibus oculos Dei offenderis, si ita coinquinatus es, vt indignum te iudices ante faciem eius apparere: si denique à planta pedis, vsque ad verticem capitis tui nihil benè sanum, & tutum fuerit: si tamen os tuum

Esaia 1. vales aperire, & ad pedes sacerdotis accedere, longa adhuc superest vita. Illud tamen diligenter tibi est cauendum, ne in tantam colluuionem, & multitudinem peccatorum peruenias, vt te valeant suffocare: ne coram Dei ministro mutus effe-

Psa. 118 ctus loqui non possis. Vnde Dauid, Os meum aperui, & attraxi spiritum. Quéadmodum Dauid aperuit os, vt aerem posset attrahere, & viuere: sic tu in confessione aerem, & flatum spiritus sancti attrahe, vt possis viuere. Quod idem in animalibus rationis expertibus experiri possumus. Primum quod facit lupus, cum ouem capit, guttura ore comprehendit, ne possit bollare, vt vel sic pastorem excitet: & à morsibus lupi eam eripiat. Sic diabolus ori nostro pudoris seras imponit, ne clamare possimus, & illius boni pastoris auxilium inuocare, qui super humeros amissam ouem deportauit. Hoc igitur est hominem mutum effici à peccatore. nam quemadmodum hunc cuius corpus habitabat, efficiebat mutum, ita etiam pecca-

Luc. 15. torem, cuius animam possidet, elinguem reddit, ne sua peccata possit confiteri.

¶Aliud etiam est hominum genus qui in confessione dicéda tacent: tacenda vero dicunt: & de his propheta inquit. Quo-

Psa. 31. niam tacui inueterauerunt ossa mea, dú clamarem tota die. Qui igitur fieri potest propheta sancte, vt tota die tacendo clamares: & clamando taceres? Ambo faciebat: nam ea tacebat, quæ dicturus erat: & verbis compositis, alios aliis addendo sermonibus nihil denique dicebat. Quod multi duobus vel tribus verbis possent dicere, idque clare, & aperte: variis ambagibus proferunt culpam minuendo, & rhetoricas rationes multiplicando. Et sic isti loquentes, tacent: & ideo ossa eorum & ipsi in peccatis inueterascunt. In cuius

Gen. 31 typum, quando Rachel ex Mesopotamia

Gen. 35 veniebat, idola abscondita secú ferebat: posteà verò cum Iacob petisset ea manifestauit, & infodit. Si igitur tu adhuc cooperuisti tuorum peccatorum idola, ea sacerdoti offer: & aperi. ipse enim ea operiet, vbi nunquam magis appereant,

Exo. 14 & quemadmodum Aegyptii in mari rubro extincti fuerunt, quos filii Israel nunquam deinceps viderunt, sic tua peccata in confessione extinguentur. Obserua etiam quòd non solùm dæmon efficit hominem mutum, vt adhuc diximus: sed etiam iis modis, & signis petunt, quibus reliqui, qui natura ipsa nascuntur muti. Isti quippe natura elingues per signa, per digitos per gestus corporis ostendunt, quid velint, quid cupiant, quidve dicant. sic peccator mutus effectus, gloriam, quá ipsis operibus petere, & comparare deberet, per signa postulat. Et quod non sine dolore potest dici, Christiani signa eum in cœlum ducunt, opera verò in infernum. Christiani signa sunt, se cruce insignire. Ecclesiam ingredi, flexis genibus orationem fundere: opera verò nec cum Turcarum aut Arabum operibus comparanda. Nam oratio, ieiunium sacri auditio: quid aliud sunt quam signa Christiani? At si verò, vel minimum conuicium in eos retorseris, si vel fimbriam vestimenti tetigeris, ira perciti, & commoti de minima iniuria accepta cum fœnore vindictam sumunt. Oés isti sunt muti, nihil præter signa habent. Ostende mihi fidem tuam ex operi-

Iaco. 2. bus, &c. ¶Secundò dæmon hunc hmíem obcæcabat: vt moris illi⁹ est, cú oíb⁹ pecca-

facit cecu

toribus idem facere, quorum animas suo dominio subegit. Nonnè insanus ille, & amens iudicaretur, qui aliquod opus aggrediens si nudo ense aliquis mortem minaretur, ne id faceret: nihilominus tamen nullo metu id perficeret, & compleret? Nonnè cæcum eum esse diceres, & caligine coopertum: quando ensem non fugit? Quid obsecro putas esse in causa, quare vnus homo tam multis peccatis, & flagitiis se tradat: aliùs verò cautus, & sobrius viuat in nullo delinquens? Id certè est, quia ille mentis oculis caret: nec videre potest, quanta & quam grauia mala ipsi immineant, quæ iudex ille supremus in diē vindictæ reseruat: hic verò Dei iustitiam intuens, & contemplans à talibus se abstinet: quemadmodum Balam, qui nō videbat Angelum asinam minantem, ipse
Nu. 23. verò stimulos asinæ addebat, vt Angelum preteriret. Inde illud est, quòd frequenter dici solet, scilicet, peccatores oculis care-
Exo. 10 re, & obcęcatos esse. Hæc est illa cæcitas, quā Deus misit Aegyptiis, vbi tantæ, & tam magnæ erant tenebræ, vt vel ipsis manibus contrectari possent: sic adeò, vt scriptura dicat, trium dierum spatio neminē fratrem suum vidisse, nec ab vno loco motum esse. O vtinam mentis oculis nō esses destitutus, vt graues miserias, & tormēta, quæ te in gehenna expectant, posses contemplari: vt vel sic in peccatis non esses detentus, quemadmodum Aegyptii.
Ioan. 1. Si peccatores non essent cæci, non vtique beatus Ioannes dixisset, Mundus Christum non cognouit. Nec enim ob id debemus admirari, quòd cęci essent, quandoquidem eorum oculos dæmon terra cooperuerat: nimirum vilibus, & abiectis rebus huius mundi: quod optimè ostē-
Tob. 2. ditur in Tobia, cuius oculi hirundinum stercore obtenebrati sunt. Est quippe hęc dæmonis cęcitas tam pessimę, & deprauatæ conditionis, vt qui ea laborat, neutiquā seipsum velit cognoscere, quod non contingit in eis, qui corporeis luminibus sunt priuati, quiquidem cæcos se iudicāt, & tales confitentur. Ideò dominus, qui-
Ioan. 9. busdam peccatoribus dixit, Si cęci essetis, non haberitis peccatum. Nunc verò dicitis: quia uidemus, peccatum nostrum manet.

¶ Tertiò dęmon efficit peccatorē surdum. Nam si hominem uideres, à multis monitum, & persuasum, ut a uia quam sequitur deflecteret: nè a latronibus sit captus, hic uero neminem uellet audire, sed potiùs iter suum insequeretur: nōnè huiusmodi hominem obturatas aures habere diceres? Ita similiter deus suis uerbis, suorum Apostolorum factis, & miraculis, suorum prædicatorum concionibus, diuinis inspirationibus missis, peccatores omnes incessabili uoce proclamat, eorum corda tangit, & ad postes ostii noctis rore capillis madidis, ut ei aperiant, rogat, obsecrat, & exorat, ipsi uero nolentes audi- Can. 5.
re, amplam inferni uiam insequuntur. Ea est dęmonis conditio iniqua, & peruersa, ut miserū peccatorem mutum efficiat, cęcum, & surdum: ut uel sic magis quietus, & maiori dominio aīam ipsam possideat. Quod lucidissimo exēplo clariùs apparebit. Contingit enim, ut cū aliquis somnū tranquillum, & cum quiete uult capere, iubet, ut omnis familia famuli, & ancillæ silentium teneant, nè strepitu facto somni quies, & dulcedo impediatur. Secundò fenestras claudit, ne ipsa luce oculi offendantur. Tertiò in penetralia domus descendit: & ianitori pręcipit, ut de ipso percōtantibus, denegetur. Hec omnia inimicus noster, ut in malitia sagax, & callidus in peccatore causat, cùm illum surdum efficit nè uoces prædicatorum audiat: pudorem quendam fœdum iniicit, ne planiùs, & apertiùs sua peccata fateatur: lectiones sanctorum, & eorum libros de medio tollit: à conuersatione rectorum, & proborum hominum eum segregat: ne claro lumine, & sanctis exēplis resipiscat, & ad Deum conuertatur. Ita nequam iste pro libito in peccatoris anima quiescit, gaudet, & in utramuis aurem dormit. Ita similiter hunc hominem possidebat: cuius corpus cęcum, mutum, & surdum, iam reddiderat.

¶ Cùm uerò Christus in mundum uenerit, ut dæmonis opera dissoluat (ut 2. Ioā. 3.
iam superiùs retulimus) decernit iam illum a corpore propellere, & exterminare. Sed dictis obiicies. Si uerum est, Christum uoluisse, ut in nostram utilitatem, & doctrinam dæmon in corpus

pus

pus huius hominis intraret, quid est, quòd nunc illum à corpore eiiciat? Ad quod respondeo id etiam esse factum propter vtilitatem nostram. Finis enim noster est ad Deum per dilectionem accedere. Mihi autem adhærere Deo bonum est. Quod vehementiùs, & acriùs nos mouet ad eius dilectionem & amorem, est videre quantum, & quam anxiè nos ab illo diligamur. Et vt hoc cognoscamus nullum euidentius signum est quam ipsa opera quæ quotidie nobis impẽdit. Ideò Dauid. Dilexi: quoniam exaudiet Deus vocem orationis meę. Quasi vellet dicere regius vates. Domine quia me diligis, te diligo: tunc enim intellexi, te vnum posse meis miseriis, & necessitatibus subuenire. Nam statim à me vocatus, ades: & meis petitionibus acquiescis. Inclinasti quippe aurem tuam mihi, vim stimulos addidisti, vt maiori conatu posthac igne amoris tui incendar: & vt animæ meæ dicam, Conuertere anima mea in requiem tuam. His amici operibus voluit nos obligare, vt nunquam ab eius amore desistamus. Secundò, quòd quemadmodum ex infirmitatibus corporis venimus in cognitionem earum, quas dæmon in anima causat: ita etiam ex medela corporis illius infirmi, veniamus in cognitionem illius altissimæ medicinæ, qua Christus animæ nostræ medetur, quando peccatis, & flagitiis infirmatur. Nam quemadmodum dæmonem hunc expellens, visum huic cæco restituit: ita etiam cùm dæmonem ab anima nostra fugat, peccatorem illuminat, & intellectum simul, & cogitationem illi tribuit, nè de vno in alterum peccatum præcipitetur. Restituit aures vt libenter audiat correctiones, & inspirationes diuinas: & loquelam tribuit, vt peccata possit confiteri, & simul vt laudet Deum. Omnia hæc præstitit dæmoniacus hic: qui oculos aperuit, vidit, audiuit, & incepit loqui. Et proptereà sequitur in textu.

Psal. 72.
Ps. 114.

Et cum eiecisset dęmonium: loquutus est mutus, & admiratę sunt turbæ.] Mathęus dicit, quòd stupebant omnes turbę, & dicebant. Nunquid hic est filius Dauid? Mirantur, & meritò cùm dęmoniacum in corpore sanet: & maiori iure deberes tu in admirationem rapi, cum dęmonem eiicit ab anima, & iustum, & sanctum peccatorem efficit. Vnum inter alia diuina, & mirabilia facta quę Deus in mũdo operatur illud est: scilicet, cum ex homine peccatore impio, & facinoroso, iustum, sanctum, & immaculatum reddit. In quo quidem clarius, & apertius quàm in aliis rebus omnem suam potentiam ostendit, simul & misericordiam. Magna quidem, & diuina potentia requiritur, vt de nihilo aliquid efficiatur, & creetur: sed non minor potentia exigitur ad iustificandum peccatorem, sed potiùs Maior. Nam in creatione nihil potest esse Deo impedimento, in iustificatione autem maximè: si peccator modos, & consilia diuina, quibus Deus illum vult saluum fieri, contemnat, & pro nihilo habeat Ideò beatus Augustinus super caput decimumquartum Ioannis, versans illud, qui credit in me, opera quę ego facio ipse faciet, & maiora horum faciet, sic ait, Iudicet qui potest, vtrũ maius sit iustos angelos creare, quàm impios iustificare. Certe si ęqualis est vtrũque potentiæ, hoc maioris est misericordię. Et ita non sine magno consilio canit. Ecclesia. Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maximè, & miserendo manifestas. Peccatorem namque à culpa absoluere, maximum opus est Dei: nam vt hoc opus compleret necessum fuit, crudelissimam, & acerbissimam mortem oppetere, & sanguinem suum exhibere: vt animam fœdam, & maculis peccatorum infectam mundaret, & dealbaret. Ita cum hoc opus mirabile, & diuinum esset, omnes in admirationem rapiebantur: sed nõ ad eius imitationem: quanquam simul admirari, & imitari deberent. Fides admiratur, & credit: sed charitas imitatur, & proximi inopiam subleuat. Sed quid prodest astrologo cœli cursum, & planetarum motum admirari? Mirari quidem debes, sed cum effectu, ita vt voluntas non sit ociosa nec in chęnice se opera Dei videns animus extollatur in ipsius cognitionem, amorem, laudem, & timorem: alioqui quid proderit admirari? Nam frequenter legimus in Euangelio Iudęos stupuisse admirantes doctrinam Christi, nihilominus nõ ideo meliores euasisse. Qũo hic literas scit (dicebant)

Mat. 12.
Ioã. 14.

bant) cum non didicerit? Et rursus mini stri ad Pontifices, & Pharisæos. Nun-
Ibidem. quam sic loquutus est homo, sicut hic. Et Matthæus inquit, quòd admirabantur
Matt. 7. turbę super doctrina eius, Dauid autem optimè demirabatur opera Dei cum dice
Ps. 103. bat. Domine Deus meus magnificatus es vehementer: confessionem, & decorem induisti, amictus lumine, sicut vestimen-
Eod. ps. to. Et alibi. Quam magnificata sunt opera tua domine, omnia in sapientia fe-
Ps. 118. cisti. Et iterum, Mirabilia opera tua, ideo scrutata est ea anima mea. Sic scrutemur, contemplemur opera Dei, misericordiam, bonitatem, & patientiam: vt in eius amorem, & dilectionem magis incendamur: ita vt cum Propheta possimus
Psal. 72. canere. Quoniam inflammatum est cor meum, & renes mei commutati sunt.

Quidam autem ex eis dixerunt.] Certum est hos fuisse Pharisæos (vt ait Mat-
Mat. 12. thæus) & Scribas, qui à Hierosolymis
Mar. 3. descenderant: vt ait Marcus. Hi enim malitia, & calumnia pleni sagaciter, & astutè moliebantur Christi miracula inuertere, & attribuere in dæmonis potestatem. Quasi hi, & non alii calumniatores deberent esse. Laudabat eum populus, & ipsius doctrinam suspiciebat: hi verò murmurabant. Id quippe à natura nobis est inditum, vt quando aliquis facinus aut opus aliquod pręclarum, & egregium perficit, omnes, qui de illa re non agunt, illum laudent, extollant, venerentur, & suspiciant: qui verò de eadem re agunt, & in æstimatione populi magni haberi, statim inuidia acriter eos inuadit, opus alterius contemnentes, & in nihilum redigentes. Nam si aliquis egregiè concionetur ad populum, vel orationem luculentam, & elegantem habeat, populus, qui de illa re non agit, statim in eius laudem prorumpens, inquit, Beatus venter, qui te portauit. At verò sapientes, & literati inquiunt, Bene quidem, sed non ita egregiè concionatus est. Vel sit dux qui animosè, & viriliter stratagema aliquod in bello sit aggressus: quibus de bello nulla est cura statim dicunt, O quàm magnanimus hic est: quàm strenuè, & diligenter periculum hoc fuit aggressus. Qui verò eiusdem sunt officii, statim inuidia eos comitatur, & dicunt. Fortè hoc illi contigit, non sua industria nec propter peritiam, quam habet in rebus bellicis. Nunquam satis deest, quid possint opponere: vt laudem, & honorem illi debitum possint detrahere. Sic debes ab eo cauere qui tui officii est: & semper suspectum eum habere, nam quando minùs tibi caueris, si ille potest, vendet te, & in manus inimicorum te tradet. Inter pastores Abraham, & inter pastores Loth lis Gen. 13
erat & iurgium: & non ob aliud, nisi quia eiusdem officii erant. Ioab æmulus fuit Amassæ, quem tandem interfecit, quia 2 Re. 20
cogitabat Amassam velle competere cum eo de officio. Non sunt æmuli Christi sutores, sed Pharisęi, & literati: quia Christus vir sanctus erat, & sapiens. Sed qui isti dicant, audiamus.

In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia.] Sed vt iam magnitudinem malitiæ istorum cognoscas, aliqua hic sunt consideranda. Primò debes mores, & ingenium impiorum perpendere. Nulla quippe est tam illustris, & insignis virtus, tot tantisque omniũ gentiũ laudibus cõdecorata: quàm impii sua malitia vitio non tribuant. Quemadmodum enim lignum: cuius dimidia pars submersa est in aqua, altera verò ab aere continetur, fractum, & obliquum esse videtur, cum tamen reuera integrum, & rectum sit: sic ea virtus, quæ recta ratione perfecta omnibus videtur, & suis numeris absoluta, ab improbis defectuosa, & iniqua iudicatur, non ipsius virtutis causa, sed propter deprauatum, & corruptum iudicium. Fallit enim eos iudicium, qui per aquam inuidiæ, & malitiæ res gestas inimicorum cernunt: cupientes aliorum gloriam labefactare, & infringere, quam aliàs magni, & egregii viri multis laboribus, & periculis sunt consequuti. Nullum est enim opus adeò bonum, sanctum, & perfectum, cui mali, & improbi aliquem defectum non imponant. Nam si humilis es, abiectum, & vilem te iudicant: si patiens, pusillanimum te dicent: si studiosus, statim hypocritam agere dicunt: si abstinens es, parcum, & auarum appellabunt: si tacitus, insipiens iudicaberis: si loqueris garrulus statim diceris: si de-

notus, sanctitatis simulatorem te prædicabunt: si iustitiam feceris, crudelitatis increpaueris: si misericordia vsus fueris, iã iners eris: si grauitatem indueris, iam factus es insanus, & amens: si affabilis, comis, blandus, & mansuetus, parui te facient, & contemnent: si distribuis in pauperes, & amicos, iam prodigus: si minus dederis, iam es auarus. Et ita vix fieri potest, vt iniquis, & inuidis hominibus aliquid possit esse impedimento, quo minus aliorum famæ, & virtuti non semper detrahant: quibus quidem non est opus, vt ansam, & occasionem murmurãdi prębeas, nam ipsi sibi illam accipiunt. Quod sanctius opus fieri potuit, quàm hunc nominem curare: qui surdus erat, cæcus, & mutus? Quis posset credere: quòd de hac re illi acciperent murmurandi occasionẽ? O malitia Pharisaica; quæ in huiusmodi opere, de quo, nec ipsi dæmones aliquid mali possent dicere, calumniam inuenerunt. Populus admiratur, & laudat: pharisæi verò, & Scribæ detrahunt, & calumniantur. Quemadmodum enim propriũ est bonorum aliorum opera, si bona fuerint in bonum tribuere, sin verò mala, ea excusare: sic è contrario mali, bonum ipsum in malum finem reiiciunt, & maculis, & defectibus illud labefactant. Quod vtrunque in sacra pagina optimè demonstrari potest. Et de impiis. Cum Dauid misisset nuncios, vt consolarentur. Anon Regem Ammon de morte patris sui Naas charitate motus, impii illud opus bonum sua malitia inuertentes, cogitarũt ex ambitione illud processisse, & vt terram specularentur. Sic isti illud opus Christi, dęmonis virtute dicunt esse factum. Nam tam isti, quàm illi Ammonitæ bona proximorum in sinistram partem retorquebant, edocti a magistro suo diabolo. Is namque cum audisset Deum laudantem bona opera, & sanctitatem Iob, dixit, Nunquid Iob gratis timet Deum? Nonne vallasti domum Iob, &c. Sua nequitia dæmon, quem semper de quocunque bono nostro pœnitet, ea quæ rectè, & sanctè Iob operabatur, dicebat fecisse propter sui ipsius commodum, & vtilitatem. At verò pii, & recti homines, quando opus malum excusare nõ possunt, saltim

2. Re. 10

Iob. 1.

intentionem dicunt fuisse rectam, & bonam. Quod opus vnquam fuit deterius, quàm lapidare innocentem? Et tamen beatus Stephanus id excusans inquit, factum fuisse ex ignorantia. Nè statuas (inquit) illis hoc peccatum: quia nesciunt, quid faciunt. Sic sanctissimus Ioseph opus illud nefandum, quod fratres aduersus eum commiserunt, eos excusans, & liberans à peccato, inquit, opus esse à Deo sic ordinatum. Fluuius enim magnus omnes riuulos ad se venientes complectitur: ignis etiam omnia comburit, & in se conuertit. Ita simili modo homo nequam quæcunque videat, quantumuis bona illa sint, in malitiam conuertit: bonus verò contrarium ingenium habet. Serpens florem comedit, & in venenum conuertit: apes verò in mel, & saccarum. Ita ex eodem opere mali occasionem accipiunt murmurandi: boni verò in laudem dei prorumpunt, & eleuantur.

Act. 7.
Gen. 45 & 50.

¶ Præterea si ædificium mensuretur perpendiculo dum maiora ligna, & lapides super ipsum posueris magis firmum, & stabile permanebit: at verò si regula & mensura defecerit, quidquid superstruxeris corruet, & solo æquabitur. Ita similiter cor nostrum est veluti basis, & fundamentum super quod ipsa virtus debet ędificari: cum rectitudinem, & normam rectæ rationis obseruat, quidquid ampliùs oneris addideris, illud magis firmabit, & roborabit. At verò si voluntas malitia sit infecta: quidquid videat, in suam ruinam, & perditionem conuertit. Nam cum Christus multa miracula faceret: statim Caiphas, & pharisæi consilium inierunt, vt morte eũ damnarent. Etsi à Caipha, & ab eis, qui cõsilium aduersus Christum congregarunt, quæreretur, Quare Christum vultis interficere? Responderent ipsi. Quia hic homo multa signa facit. Si verò à Petro, Andræa, Iacobo, Ioãne, & reliquis discipulis interrogares, Quare Christo creditis? bona relinquitis: & eum quocunq; ierit sequimini? Respõdebunt proculdubio. Quia hic homo multa signa facit. Et si ab hac gentium multitudine quæsieris, quid est, quòd sic Christum laudent, & eius facta admirentur? Respõderet, Quia loquutus est mutus. Si

Io. 11.

uerò phariſeos interroges, quare Christum irrident, & blaſphemantur? dicent tibi: Quia loquutus eſt mutus. Quid eſt in cauſa cur idem opus diuerſos effectus pariat, & generet? Nulla certè alia, niſi quia corda utrorumque diuerſa, & inter ſe diſſentientia ſunt, Quò fit, ut quod unis eſt medicamentum, & remedium preſentaneum, aliis ſit uenenum mortiferum. O utinam tibi non contingat, quemadmodum phariſeis. O quot, & quanti ſunt homines, qui cùm miraculis Christi potius deberent conuerti, & charitate liquefieri: eadem miracula ipſi in occaſionem accipiunt, ut deteriores ſint peccatores. Nonnè magnum, & ingens miraculum eſt, quòd Christus in te efficit, cum tot tantaque flagitia à te commiſſa nimia patientia, & miſericordia ſuffert? Hanc igitur bonitatem, quæ in illius amorem deberet te adducere, & inflammare, vt tantum dominum tam pium benignũ, & miſericordem non auderes offendere, tu eam accipis, vt maiora crimina committas, & peccata peccatis addens, dicas, deus eſt bonus, infinita eius miſericordia, peccatorum cauſa in ara crucis ſe pretium exhibuit. Quod quidem libenter ego fateor, illum eſſe ſummè miſericordem, quandoquidem patitur, vt ſuã bonitatem, & clementiam tuæ malitię fautricem facias: & crucem, quam ipſe accipit, vt regnum diaboli ſubuerteret, Rom.2. tu ea accipias, vt magis illud firmes, & corrobores. Ignoras nè miſer peccator, quoniam benignitas dei ad pœnitentiam te adducit? An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor theſaurizas tibi iram in die iræ, &c. Ita deprauatum, & corruptum cor habes, vt ex bono malum elicias, & ex cruce quæ conſtituta fuit ad indulgentiam peccatorum, audaciam ſumis, vt deterior ſis, & peior. Hoc idem Christum in cruce pendentem magis dominum vexabat, quàm ipſa mors: quandoquidem de morte nullo pacto conquerebatur, at verò de hac iniuria per prophetam inquit, Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores: prolongauerunt iniquitatem ſuam. Hęc enim erat lis, & controuerſia inter prophetas falſos, & veros: quod veri iuſtitiam dei peccatoribus minabantur, falſi verò mendacem pacem, & miſericordiam promittebant. Sic Hieremias: Vbi ſunt prophetæ, qui dicebant vobis, Non veniet Nabuchodonoſor, &c. Tu idem facis, cum dei patiétia non vteris, niſi in tuum damnum, & malum: confidens diuinam iuſtitiam nũquam uenturam, ſolùm quia caro, & appetitus hoc tibi perſuadet. Si in puteum luto, & cœno plenum aquam puram, & claram diffuderis, nihil aliud efficies, niſi aquam amittere, & cœnum turbare: ſic miracula, & bona quę Christus confert impiis, ipſi in deteriùs conuertunt, & peiores, & fœtidiores efficiuntur. Tu ſicut phariſæus es, qui miraculis Christi abuteris: Quare obſecro ſancte, & bone deus homines ſic adeò te offendunt, & flagitiis, & peccatis te laceſſunt? Quia bonus es. Nam ſi ſtatim, quòd homo in peccatum laberetur, certo ſciret, qꝫ ipſe medius deberet rumpi, & interire, non utiqꝫ ita facilè, & velut nihil agens tuam bonitatem, & clementiam offenderet. Et ſi ſtatim cum peccant, & pœnitentiam nõ agunt, certo cognoſcerent a terra eſſe abſumendos, continuo ſe ad te conuerterét. Vel iam bone deus ſi hoc non efficis, illud præſtares, qꝫ dæmones illos in Tartara detruderent, proculdubio nunquam tua bonitate abuterentur. Sed quia tu bonus es, & ipſi ſibi longiorem vitam promittunt, hoc audent facere. Tu autem homo inſane, & amens his cogitationibus deuaneſcens, audi quid ſanctus Propheta dicat. Nunquid deus iudex iuſtus, & patiens, Pſal.7. non iraſcetur per ſingulos dies? niſi conuerſi fueritis gladium ſuum vibrabit, arcum ſuum, &c.

Ps.128. (margin)

Hier.87 (margin)

¶ Aduerte etiam, quanta ſit iſtorum malitia & ingratitudo, & quanta domini bonitas, & clementia. Non ſolùm eorũ malitia perpenditur ex eo, quòd Christi miraculis peiores efficiebantur: ſed etiã ex temporis circunſtantia. Nam quando potius ipſis deberent conuerti, & dei opera admirari, tunc temporis malitia eorũ corda adurente magis murmurabant, & irridebant. Vix explicari poteſt quanta ſit hominum ingratitudo: nam quando maiora

maiora beneficia ipsis impartitur, tunc magis illum contumeliis afficiunt, & in-
Exo.32. honorant. Cùm enim Deus legem dabat Mosi, & tabulas illas lapideas, & Israelitas legem dòcebat, ipsi tanquam ingratissimi vitulum faciebant. Ille dabat leges quibus deberēt componi, ipsi verò vitulum conflabant. Ille occupabatur in eorum gubernatione, ipsi verò in idolorum cultura. Similiter Christus cum in ultima cœna corpus, & sanguinem suum cibum salutiferum mundo condiebat, mundus de acerbissima eius morte tractabat. Ille constituebat illis, & ordinabat uitam: ipsi uerò mortem illi parabant. Hoc egregiè Apostolus perpen-
1. Cor. 12. dit inquiens, Dominus Iesus in qua nocte tradebatur accepit panem, &c. Vbi diligenter debes illa verba notare: in qua nocte tradebatur. Tempus enim assignat, in quo tantum beneficium mundo contulit. Ac si diceret, O nimia Christi benignitas: ò execranda hominum ingratitudo. Nam si tam graue malum, & peccatum alio quouis tempore perpetrarent, non ita mirandum esset: sed tanta fuit Christi bonitas & charitas, qua nos semper fuit prosequutus, vt in nocte, qua ipse tradebatur, cibum illum ordinaret, qui vitam afferebat: tanta verò hominū iniquitas, ut in ea nocte qua tantum, & tam egregium beneficium illis pręstabat, mortem ipsi molirentur, & pararēt. Multoties etiam hoc tibi contingit, qui cum ludens sedeas sanctum eius nomen blasphemaris, & grauissimè in eum peccas: ipse uerò, qui rebus omnibus prouidet eodē tempore tibi creat fructus suauissimos quo tuam bilē possis temperare. Rursus, tempore quadragesimę, in quo omnes alii Christiani mentem nouam induunt, nouas cogitationes, & ad Deū accedunt, ieiunantes, diuinis rebus assistentes: tu in prędia tendis extra ciuitatem ne sacris intersis, & vt cōciones non audias. Eo tempore, quo potius in Deū deberes conuerti, in peius, & deterius vitā mutas: & multi, modò, vt Iudæi olim hebdomada sancta Christū crucifigunt, quando deberent potiùs tantum beneficium cognoscere, & in amorē diuinū inflammari. Ita isti etiam si Christum odio haberēt, deberēt hoc loco, & tēpore tacere, & cōfundi: quādo alii illū admirabantur, & laudabāt.

¶ Tertiò etiam aduertes, quàm differēs sit consilium, & iudicium Dei: & consiliū, & iudicium hominum. Nam pharisæi in hominum opinione sancti, recti, & probi habebantur: populus verò simplex, ineptus, & amens. At verò Euangeliū dicit Pharisæos fuisse blasphemos: & iniquos peccatores. Quare nemo contentus sit hominum laudibus: & opinione probari: nā multi sunt in cœlo, qui hominū iudicio, & opinione iniqui, & pessimi peccatores in mundo erant: multi etiā modo inferni tormentis, & cruce torquētur, qui ab hominibus sancti & recti existimabantur. Itaque locus iste docet, quo pacto hominum sententia apud deum fallax, & mendax sit. Nihil cures ea, quæ populus dicit: nam rectè nouit malum laudare, & approbare: bonum verò vituperat, & damnat, & quod hodie approbat, sequenti die malum iudicat. Non est dubium, qui mentē & intellectū amittas, si oculos conieceris in ea, quæ homines dicunt. Vnde beatus Paulus. Mihi autem pro minimo est, vt à
vobis iudicer, aut ab humano die. Sed ne- 1.Cor.4
que me ipsum iudico. Qui autem iudicat me dominus est.

¶ Quartò exemplum debent esse nobis pharisæi, quàm miser sit homo, & abiectus, quando a Deo derelinquitur. Quis non timebit? Quis non stupescet? Quis tale De iudicium non timebit? Quis non videt quanta illi mala sint parata, & quantis miseriis & calamitatibus sit obnoxius is, qui à Dei gratia deseritur? Quis obsecro suam propriam miseriam non deplorabit? Etenim quod malum in aliis hominibus conspicimus, id nos proculdubio faceremus, si nobis Deꝰ suam gratiam subtraheret. Itaque hæc exempla iudiciorum Dei nobis frequenter in mentē veniant. vt semper nobis adsit timor Dei, & vt nos ipsos valeamus agnoscere, & quàm parua sit nostra suffi-
ciētia, nisi Dei manus nos sustineret. Ideò 1. Cor.
monet Paulus, Vt qui se stare existimat 10.
videat nè cadat. Quamobrē quilibet Christianus cum Dauid debet orare, & dicere,
Nè proiicius me à facie tua, & Spiritum Psal.50.
sanctum tuum ne auferas à me. Absque

te enim nequeo subsistere: sine te in om-
ne flagitii genus dilabor. Hanc igitur vti
litatem ex Pharisæorum blasphemia de-
promere debemus. Hi enim non sentie-
bant sicut loquebantur: nam aliud cre-
debant, aliud verò ore fatebantur men-
tientes. Fugiamus, & nos mendacium:
Psal. 3. nam scriptum est. Perdes omnes qui lo-
quuntur mendacium. In diluuio vniuer
sali cum Deus omnem mundum destrue-
Gen. 8. ret, pepercit Deus Noe, & suis: & in in-
Gen. 19 cendio Sodomæ, pepercit etiam Loth:
Ios. 7. & in subuersione Ierico, liberaliter se
Matt. 26 habuit cum Raab. Et in societate sua ad-
Act. 9. misit Petrum peccatorem, & persequu-
Matt. 9. torem suum Paulum, & vsurarium Mat-
Luce. 7. thæum, & peccatricem Magdalenam.
Nunquam tamen reperitur admisisse ali-
quem mendacem. ¶ Secundo fugere de-
Eccl. 28 bemus linguas maledicas. Nam Eccle-
siasticus inquit de lingua mala. Vtilior
est infernus quàm illa. Quia infernus so-
lùm damnatos, & malos torquet: lingua
verò pessima, malos, & bonos. Inferni
ignis iustis, & sanctis viris parcit: lingua
verò mala studiosos persequitur: de Chri
sto qui summa sanctitas est blasphema-
tur, & in cœlum spuit. Mali enim cor
habent in lingua, boni verò linguam in
Psal. 70. corde. Vnde regius vates. Tota die me-
ditabitur lingua mea iustitiam tuam. Lin
gua quippe cor ipsum debet sequi non au
tem è contrario: nam cor & ratio, de-
bent præcedere. Hoc igitur est linguam
Eccl. 39 esse in corde. Os iusti meditabitur sapien
tiam. Lingua nostra tanquam calamus
esse debet, qui per se nihil facit, nisi scri-
ba ipsum moueret, vt ordinem, & nor-
mam seruet. Lingua vestra nec vnum
tantum verbum debet proferre: sed eam
debet ducere, & dirigere ratio, vt rectè,
& ordinatè loquatur. Aspice rogo tan-
ta, & tam grauia mala quæ ex eo quod
homines corda sua in linguis habuerint,
sequuta sunt: Inde enim tot tantaque
scandala exorta sunt. Sed de his alias.
¶ Porrò Beelzebub vt diuus Hierony-
mus refert in Commentariis super Oseã,
idolum fuit apud Babylonios, qui voca-
batur Bel, Belus enim pater fuit Nini, in
cuius honorem Ninus ædificauit tem-
plum quod occasionem dedit idolatriæ
accedentibus dæmoniis, & simulacris re-
sponsa sua dantibus. Et inde in alias na-
tiones mos, & ritus fuit translatus col-
lendi illum: licet aliter iuxta linguam a-
liarum gentium nominaretur. Vocaba-
tur à Babyloniis Bel. Ab aliis Baalim. Ab
aliis Baal. A Iudæis verò derisoriè Beel-
zebub: hoc est Deus muscarum, eo quod
semper ibi multitudo esset muscarum ra-
tione carnium, quæ ad sacrificia Bel ad-
ducebantur. Sed iam alios eiusdem fari-
næ impios audiamus. [Et alii tentantes
signum de cœlo querebant ab eo.] Isti
etiam erant ex ipsis Scribis, & Pharisæis,
vt patet in Matthæo, & Marco. Gran- Mat. 12.
dis est, hominum malitia: quæ verbis vl- Mar. 3.
lis explicari nequit. Omnem mouet la-
pidem, vt Christum calumnietur. Odio-
sa est lux oculis ægris, & vita bonorum,
iniquis. Postquam Moses loquutus est Exo. 34.
cum Deo in monte Sinai posuit velamen
ante faciem suam: & populus illum vide-
re non poterat. Sic mundus cum non po-
test conspicere nec intueri, qui in altitu-
dine virtutum cum Deo in solitudine mõ
tis communicat: sed falsis criminibus, &
mendaciis obscurat. Camelus ad fontem Pli. li. 8.
accedens prius quàm bibat, aquam tur- cap. 8.
bidam reddit: ne in aqua clara suam in-
tuens deformitatem sibi sit infestus. Sic
vita iustorum manifestat vitam impio-
rum, & eorum malitiam: & idcirco cu-
rant illam obscurare. Sic isti posse existi-
mant Christum obscurare, & ipsius glo-
riam minuere: id tamen deprauato iudi-
cio. Concedunt quòd Christus multa
facit miracula, sed alia maiora volunt fie-
ri. Quemadmodum Iosue cœlos quie- Ios. 10.
scere fecit: & Elias fecit ignem à cœlo de- 4. Re. 1.
scendere, qui combussit nuncios Ocho- 1. Co. 1.
ziæ. Iudæi signa petunt. Græci vero
sapientiam. Sic dixit Moses domino,
quando mittebat illum populo Israel.
Non credent mihi, nec audient vocem Exo. 3.
meam. Et dixit illi dominus. Qui habes
in manu tua? virgam, &c. Dedit domi-
nus Mosi potestatem, vt faceret signa co-
ram Iudæis. Et hac ratione ductus fecit
Deus Petrum prædicatorem, & docto-
rem Iudæorum, quia habebat virtutem
faciendi miracula: ita vt vmbra eius sa- Acto. 5.
lutem, & incolumitatem consequeren-
tur

tur infirmi. Paulus verò quia doctissimus, & eloquentissimus erat constitutus fuit doctor gentium. Vnde quidam gentiles volentes illi sacrificium offerre, vocabant illum Mercurium: quia erat dux verbi. Quapropter idem Paulus ait. Qui operatus est Petro in Apostolatu, operatus est mihi inter gentes. Sic isti Iudæi signa petunt: & non contenti signis, quæ fecerat, alia petunt: de cœlo. ¶ Obserua autem quòd noluit Christus miracula de cœlo facere. Primò quia Christus voluit ea miracula operari, quæ vtilia essent. Fiunt enim miracula à Deo propter homines: quia propter se nullum miraculum Deus operatur, cum tali necessitate careat. Et ideo vt in miraculo oportet duo sint. Alterum quòd ostendatur in illo diuina potentia: alterum verò quòd hominibus proficiat. Si ergo resurrectio mortuorum, & sanatio ęgritudinum sufficienter ostendebant, Deum esse eum qui mortuos suscitabat: sicut qui solem stare faciebat: insuper curationes ægritudinum hominibus proficiebant. Signa autem de cœlo nihil emolumenti ipsis afferebant. & ideò magis completa est ratio miraculi, & eius finis in curatione ęgritudinum, quàm in prodigiis de cœlo. Et quia Christus venerat, vt nostræ saluti consuleret, semper ea miracula faciebat, quæ ad hominum salutem proderant: non ea quæ tantum ad curiositatem, & speculationem conducebant. Nullum est dubium quin maius esset commodum & vtilitas vt cæco oculi aperirentur, quàm vel vt cœlum quiesceret, vel aliud simile. Vnde debes, ò homo, quicunque fueris, animaduertere, quantum debeas Deo, qui suam sapientiam, potentiam, & virtutem, in tuam vtilitatem exercet, sanguinem denique, & propriam vitam pro te contempsit, & in omnibus miraculis semper tuum commodum, & vtilitatem respiciebat. Quocirca miracula cœlestia non faciebat, sed ea quæ pro futura erant hominibus, eorum langores curando. Vtinam tu eius honorem, & laudem factis tuis respiceres: sicut ipse suis tuam vtilitatem, & profectum. Ipse dum hanc vitam degebat totus erat nostro seruitio intentus: nos verò debitum illi honorem, & obsequium post terga relinquimus. Quod Paulus deplorabat Philippensibus scribens. Omnes quę runt quæ sua sunt, non quæ sunt Iesu Christi, &c.

Act. 14.
Gala. 2.
Phili. 2.

¶ Secundo noluit facere Christus miracula, quæ homines calumniari possent: nullum tamen est miraculum quod facilius calumniam potest pati quam id quod à cœlo sumitur, & maximè ab eis, qui rudes sunt, & insipientes. Nam propter elongationem à cœlo, & ignorantiam earum rerum, quæ in ipso accidunt, multi putare possent, ea quæ supra naturam, & virtute diuina fiebant, posse accidere ex causa naturali: quæ autem in hominibus fiebant, non ita facilè calumniam pati poterant, nam ipsa sensui, & oculis patebant. Si isti autem ea, quæ propriis oculis videbant calumniabantur, quid facerent si de cœlo viderent petita miracula? Sine dubio dixisset, & Magos in Aegypto multa signa edidisse. Exo. 7.

¶ Præterea in veteri testamento miracula fiebant in cœlo, quasi ab ipso Deo, & non ab hominibus venirent: Christus autem miracula fecit in terra vt ostenderet, se habere potentiam faciendi miracula, quæ non prouenirent aliunde. Ideo non cōueniebat, vt miracula de cœlo faceret: quia existimarent illi ꝙ Deus habitās in cœlis illa faciebat, non Christus: nam cum per eius imperium miracula fierent in terra, ostendebat sua virtute id posse efficere. Vnde quidam dixerunt. Qualis est hic, quia venti, & mare obediunt ei. Mat. 8.

¶ Perpende etiam quod inter fideles sunt multi qui petunt signa. Sunt qui in peccato iacentes toto suæ vitæ curriculo Christi misericordiam in fine vitæ ab eo consequuturus credant. Hi petunt signum à Deo in vitæ suæ fine. Communis enim est lex vt qui malè vixit, malè pereat: vt sit mors peccatorum pessima. Hi verò qui in peccatis semper in vtramuis aurem dormieruntcontra hanc legem signum sibi petunt, vt in morte eripiantur ab inferno: quem tota vita meruerunt. Sed proculdubio vnusquisque iudicabitur secundum opera sua: & tu thesaurizas tibi iram secundum duritiam tuam: & impœnitens Psa. 33. Ro. 2.

nitens cor tuum. Eos enim qui (vt inquit Paulus) credunt iniquitati, ira & indignatio manet. Si cum vixeris in peccatis triginta annorum spatio, & vna tantum hora in statu gratiæ fueris: cur potius non tibi persuades, quòd in peccato morieris, in quo ferè per totum vitę spacium iacebas, potius quàm illa hora, quod quidem temporis breue est momentum? Incredibilis certè tua dementia est. Nonnè hoc est tentare Deum? nonnè hoc est petere signum è cœlo: Visnè vt Deus ianuam cœli tibi aperiat: qui dum in hac vita viueres semper habuisti voluntatem Deo reluctantem. Sed iam ad contextum: [Ipse autem vt vidit cogitationes eorum dixit eis.] O si hæc peccator apud se reuolueret: quòd Deus interiores cogitationes respicit, & quòd ipsi nihil est occultum. Nullus adeo est effrænis, & impudicus peccator, qui coram hominibus ea audeat facere, quæ coram Deo. Si cogitationes Deus cognoscit, quomodo opera tua pes-
1.Re.16 sima ignorabit? Audi ò stulte quid Deus dicat Samueli. Homo videt ea quæ patent: dominus autem intuetur cor. Et E-
Ezec. 8. zechieli dixit. Fili hominis fode parietem, & cum perfodisset parietem apparuit ostium vnum, & dixit ad me. Ingredere, & vide abominationes pessimas, quas isti faciunt, &c. Vidisti quæ seniores Israel faciunt in tenebris: vnusquisque in abscondito cubiculi sui: dicunt enim. Non videt dominus nos. Existimas ne ò infelix peccator ea crimina & flagitia, quæ in secreto, & in abscondito facis Deum latere: & quòd in die iudicii non omnibus palam fient? Hoc idem in persona
Eccl.23. peccatoris Ecclesiasticus inducit dicens, Quis videt me, parietes cooperiunt me, & nemo circunspicit me: quem vereor? Non intellexit quoniam omnia videt oculus illius, & nō cognouit quoniam oculi domini multo plus lucidiores sunt super Solem, circunspicientes omnes vias hominum, & profundum abyssi, & hominum corda intuentes, in absconditas partes. Est enim peccator in medio peccati sui, existimat tamen, à nemine videri: quemadmodum senes illi peruersi qui Susannam accusarunt, qui dicebant,
Dan.13 Ostia pomerii clausa sunt, & nemo nos videt Deus autem omnia contemplatur plusquam lynceis oculis: & inquit Angelis illud Esaiæ. Vos testes mei, dicit Do- Esa.43.
minus, & ego Deus Estote (inquit Deus Angelis) testes mei, & operis quod hic facit. Est enim homo, vt cęcus, qui existimat ab eo facta neminem videre: cum omnibus pateant, & illi irrideant, Erat Eliseus Angelis obsessus: sed puer eos non 4.Reg.6
videbat. Sic vt cuicunque operi tuo scias Angelos adesse, & Deum præsentem stare: quos si tu non vides, bene tamen videt Eliseus: nam bonus, & rectus cognoscit præsentes esse atque ita eos veneratur, & suspicit. Locus hic deberet tibi ingentem timorem incutere, quandoquidem cum eo agis, cui etiam ipsæ cogitationes manifestæ sunt, & multò minus opera quantumuis illa secreta sint, & abscondita. Sed de his alias.

¶ Obserua autē duo dixisse Phariseos aduersus Christum. Primum quòd eiiciebat dæmonia in virtute dæmonis. Secundùm quòd illa erant parua miracula, & ideo petebant vt faceret signa de cœlo. Dæmon enim statim, vt exiit à corpore illius hominis sedem accepit in linguis iniquis horum Pharisæorum. His ambobus Christus respondet, & facit satis. Ad primum modo sex rationibus respondet. Ad secundum verò statim inferiùs respondet. Ad primam igitur calumniam respondet duabus rationibus, quibus probat, hoc miraculum non fuisse factum virtute dæmonis. Duæ verò rationes sequentes probant illud miraculum factum fuisse virtute Dei. Postremæ verò duæ in generali ostendunt dæmonem in nulla re posse simul cum Christo operari. Est igitur prima ratio. [Omne regnum in se diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet. Si autem satanas in seipsum diuisus est. quomodo stabit regnum eius: quia dicitis in Beelzebub me eiicere dęmonia?] Hæc autem ratio formatur sic. Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur, sed si satanas eiicit satanam, ergo regnum eius non stabit. Consequens est falsum, quia vos dicitis quod apud gentes regnat diabolus, & tantùm apud vos qui fideles estis, est regnum Dei. Et diabolus regnat in mundo per peccata, er-

go regnum eius stat. Tunc vltra, regnum eius stat, ergo non est diuisum. Igitur malè dicitis in Beelzebub principe dæmoniorũ me eiicere dæmonia Secunda ratio ad probandum idem hæc est. [Si autem ego in Beelzebub eiicio dæmonia filii vestri in quo eiiciunt? Ideo ipsi iudices vesti erũt.] Hæc ratio sic formatur. Eadem potestate ego, & filii vestri Apostoli ex vobis nati dęmones eiicimus: sed vos noncreditis neq; dicitis, quòd in Beelzebub eiiciunt dæmonia, quin potius in virtute nominis mei: ergo nec ego in Beelzebub dęmonia eiicio. Quòd si dixeritis discipulos meos in Beelzebub dæmonia eiicere, ipsi iudices vestri erunt, hoc est, iudicabunt vos de hac calũnia. ¶Præmissis iam duabus rationibus negatiuis, scilicet, quòd non eiiciebat dęmonia in Beelzebub: nunc duabus affirmatiuis concludit, Dei virtute id facere. Quarum prima sumitur ex diuina autoritate: secunda ex Christi potestate. Prima hæc est. [Porrò si in digito dei eiicio dæmonia, profecto peruenit in vos regnum Dei.] Hæc ratio sic efficitur. In regno Dei non potest operari nisi virtus eius, quia regnũ eius contrariam potestatem non patitur: sed regnum Dei est in nobis, ergo virtute Dei dæmonia eiicio in vobis. Hanc rationem sic adducit Christus, vt constituat cõsequens in locum antecedentis: quoniam adinuicem conuertuntur. Aduerte quod porrò, ponit hic pro sed: Si in digito Dei, id est, Si virtute Dei eiicio dæmonia. Profectò, id est certò ad vos iam venit regnum Dei: quia digitus Dei extra regnum eius non operatur, nec alia virtus extranea interuenit. Et tunc est supplendum: sed vos Iudei asseritis regnũ Dei in vos peruenisse ergo in virtute Dei eiicio dæmonia.

¶Aduertendum tamen, quòd populus Iudæorum præcipuè vocabatur regnum
Exo.19. Dei, vt habetur in Exodo. Eritis mihi re-
1.Re.12 gnum, Et alibi. Dominus Deus noster regnat in vobis. Virtus etiam diuina dicitur digitus Dei: quia subtiliter & artificiosè operatur. Sed de hoc inferiùs. Secunda ad idem facis: sed sumitur ex præeminentia vigoris Christi, quæ talis est. [Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quę possidet. Si autem fortior illo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet in qbus cõfidebat, & spolia eius distribuet.] Quæ ratio magis in forma est hæc. Nullus potest alicuius fortis armati, ea quæ possidet disrumpere, nisi sit fortior illo: sed ego diripio quæ possidebat diabolus, quod patet, quia abstuli ei dæmoniacum, quem possidebat, ergo fortior sum ego, quàm diabolus.

¶ Duas alias rationes generales adducit, probantes, quod nullum opus ipse faciat in virtute dęmonis: quarũ prima fundatur in contrario assensu Christi, & diaboli: Secunda in contrario effectu, prima sic. [Quia non est mecum contra me est.] Quæ si magis declaratur. Nemo agit virtute eius, qui est sibi contrarius, quia contraria mutuo se impediunt: sed diabolus est mihi contrarius, quod probo, quia qui nõ est mecum contra me ex. Et ille non est mecum, quia ego cupio saluare: & ille damnare ergo mihi contrarius est. Quapropter sequitur præcipuum, quòd scilicet, ego virtute eius non operor. Secũda ratio, hęc est. [Qui non colligit mecum dirspegit.] Quæ ratio sic formatur. Non sibi cooperãtur adinuicem, quorum actus inter se repugnant: sed actus diaboli repugnat Chri- Ioã. 11.
sti operationi, quia Christi est colligere. Venit enim vt filios Israel qui erant dispersi, congregaret in vnum: ergo operatio mea repugnat operationi daboli, ideoque ego non operor ipsius virtute.

¶ Aduerte autem, quòd has rationes Christus non adducit, vt persuadeat pharisæis. Ipsi enim non credebant, miraculum fuisse factum virtus dæmonis: & quamuis crederent nullo pacto ipsis persuaderi poterat. Sed adducit rationes propter turbã, ne Pharisæorum verbis seduceretur. Præterea sic tam firmiter, & fortiter voluit probare, quòd non virtute dæmonis, sed Dei virtute dęmonia expellebat, nam inter omnia miracula, quæ Christus faciebat, illud clarius ostendebat, se promissum Christum esse, quando scilicet, dæmonia expellebat: nam hoc erat illi officium demandatum, & impositum, & ad quod exequendum in mundum venit. Quoniam vt superius retulimus, quemadmodum dæmon in damno, & incommodo, quod corpori afferebat, ostendebat calamitatem, & ruinam quam animæ parabat: sic

Christus

Christus cum dæmonia à corporibus propelleret, ostendebat etiam se eos fugaturum ab anima. Vnde non tanta inuidia pharisæos inuasit, cùm Christus leprosos, cæcos, & claudes sanabat, vt quando peccata parcebat, & dæmones fugabat. Nam alii prophetæ, vt Elias, & Eliseus alia fecerunt miracula. At verò dæmones propulsare, Christo tantum fuit commissum. Quod ipsi non poterat sufferre. Quapropter Christus consulto probat virtute Dei eiicere dæmonia tanquam hoc esset negotium præcipuum, & pertinens ad ipsius officium. ¶ Vide etiam hic Christi patientiam atque modestiam: qui quamuis maxima iniuria esset affectus nulla animi perturbatione motus, modestè, & optimis rationibus aduersus eos arguit, ille qui poterat ictu oculi eos in infernum detrudere. Hinc discere debent principes, & prælati: ne in castigandis subditis ira, & furore rapiantur. Dandus quippe est locus animi perturbationibus, vt tranquillitas adsit, quæ afferat tum modestiam, tum & reuerentiam. In altiori regione aeris, vbi aer purior est, & excellentior, nulla nubes, nullum fulgur, nullus caliginosus vapor, aut nebulosus est. Sed tota illa regio clara, & splendidissimo candore elucet. In inferiori verò regione generantur nubes, & tonitrua. Sic prælati, qui altiorem obtinent locum, lucidi, quieti, & liberi debent esse à turbationibus, & passionibus: quamuis ad hæc non teneantur subditi. Nam cicatrix turpior est, & deformior si alicui contingat in facie, quàm si in alio quouis corporis membra, &c. Sed iam has superiores sex rationes paulò altius repetamus: vt ex hoc cõtextu aliqua eliciamus ad vitam rectius instituendam. Primo itaque ait dominus, [Omne regnũ in se diuisum desolabitur.] Nihil verius vnquam dici potuit: Nam si primus ille parens noster in voluptatis, & deliciarum paradiso constitutus, per inobedientiam prius à Deo non esset diuisus: non vtique ab illo tam ignominiosè expel-
Gen: 3. leretur. Mundus obrutus, & deuastatus fuit diluuii aquis: sed prius fuit diuisus per discordiam vitæ, & dissimilitudinem, quæ
Gen. 6. erat inter filios Seth, & Chan. Aegyptus etiam destructa fuit, sed prius iam crudeliter, contra filios Israel erat diuisa. Filii e- Exo. 14
tiam Israel in captiuitatem Babylonis du- 4 Re. 1
cti prius decem tribus ab aliis duabus Iu- 3. Re. 1
da, & Beniamin segregarunt. In natilibus verò quando elementa sunt in mixto conformi pace inter se ligata: diu perseuarat. At vero cum alterum ab altero per discordiam discedit, mixtum petit, & corrumpitur. Quo circa egregius doctor Paulus Galà. 5.
ab ea quæ sunt pacis nos inuitans, inquit, Si inuicem mordetis, & comeditis: videte ne ad inuicem consumamini. Et diuinus psaltes. Conturbatæ sunt gentes, & incli- Psal. 45.
nata sunt regna. Ratio autem destructionis, & deuastationis, illa potissima est, qa diuisi non habent vires, & ita à quolibet contrario facilè superantur. Virtus quippe vnita fortior est se ipsa dispersa. Nam si duos boues accipias seorsum: & alteri velis onus aliquod iniungere non ita facilè deportare valebit. At vero si coniunctos acceperis, impone illis quoduis onus etiam grauissimum, quocunque volueris deportabunt. Ita mimirum quando homines in contrarias partes per differentiã, & discordiam abeunt, nullas vires obtinent: at verò amicitia, & amore coniuncti, quemcunque laborem facilè perferunt & superant. Ideò Christus, Venite (in- Mat. 11.
quit) ad me omnes qui laboratis, & onorati estis: & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos. Et si quidem nos aduersus dęmones visibiles, & inuisibiles certamus, & aduersus principes, & potestates tenebrarum, omnes concordia, & charitate vniamur: vt vel sic nullus ini- Eccle. 6.
micus quantumuis potens sit, & robustus aliquid aduersus nos valere possit. Sic milites in bello id maximè curant, vt recto ordine sint dispositi, & coniuncti, quo sit, vt inexpugnabiles sint. Si verò acies inordinata fuerit, & alter ab altero segregatus: facilè a contrarius superantur. Cum igitur vita hæc perpetuum sit bellum, (& ideo vocatur Ecclesia hæc militans) quare non omnes coniungimur amore, & charitate? Quare dissensiones quotidie oriuntur inter nos? Parum aut nihil inimici nostri aduersus nos valerent: si charitate, & amore nos ipsos prosequeremur. Tanto imbecilles inimicis nostris erimus: quanto maiorem discordiam

cordiam inter nos viderint. Vnde obsecro sanctissimis illis viris primitiuæ ecclesiæ, tanta animi virtus, & constantia euenit: vt finem imponerent tantis tamque egregiis factis? Quomodo obsecro tam robusti gigantes fuerunt: vt totum mundum deuincerent, & Christi fidei copularent? Erat vtique multitudo credentium
Act.4. cor vnum, & anima vna. Ex concordia, & pace tanta illis suboriebatur vis atque virtus. Vnde in Canticis laudans
Cant.7. Deus primitiuam Ecclesiam inquit, Pulchra es sicut Hierusalem, terribilis, vt castrorum acies ordinata. Ordo enim, & charitas, quam inter se seruabant tum temporis homines, Dei oculis pulchram, & formosam reddebat: inimicorum cōspectui terribilem, & fortem. Et huic proposito inquit, Quid videtis in Sunamite, idest incaptiua: nisi choros castrorum? Quid videbitis in ecclesia, quę primum ob seruitutem dæmonis, & peccati captiua fuit, modo verò sanguine meo redempta, & iterum captiua per amorem quem erga me habet, nisi choros castrorum, & aciem ordinatam? Et quia in choro est vocum concentus, & in acie sunt arma quibus debellari, & dimicari possit: quod vtrumque charitas multos atque diuersos coniungit, & ex multis vocibus suauis, & canorus concentus resultat: ideo inquit, Quid videtis in Sunamite, &c. Sed in mundo non hæc concordia reperitur: sed potiùs bella, & dissensiones, semper vndique oriuntur. Sed iam vnde hæc infirmitas, & calamitas originem ducat, aperiam vobis: vt si velitis principio eius cognito, tantæ pesti medicinam adhibeatis. Fons enim, & origo huius discordiæ est immanis illa bestia superbia. Quod ostenditur ex illo sapiētis. Inter superbos semper sunt iurgia.
Pro. 13. Quod duabus de causis accidit. Prima, quia id est natum, & ingenitum superbis ingenium, vt suę propriæ sententiæ, & voluntatis semper sint amicissimi: ita vt (si opus fuerit) eam in vxorem accipiat, quam nulla de causa alterius iudicio postponunt, cumque inter superbos contrarię sint voluntates, & sententiæ, perinde est necesse, vt statim inter eos discordia suboriatur. Secunda causa, & ratio est, quia pax, & amor bonum quoddam est pretiosum, quod (vt ecclesia inquit) mundus dare non potest, sed Deus tantum: quod ipse hominibus tribuit ea lege, vt ipsi honor, & gloria debita relinquatur. Quapropter Angeli in natiuitate Dei canebant, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus. Id quippe est iustum, & rationi consonum, vt cum quis aliena vsurpauerit, quod proprium & suum est amittat. Quo circa quando homines superbia elati honorem, & gloriam ambiunt, aliena vsurpantes: Deus pacem illis denegat. Et ita multoties solet euenire, vt ea quibus superbi honorem, & gloriam curant, sint illis materia, & fundamentum discordię: neque pacē amissam vnnquam recuperare possunt, nisi desideria alienę glorię reliquerint: & cum talibus desideriis à deo pacem expostulent, in vanum operam perdunt: nam respondebit illis: Ego pacem è medio vestrum sustuli: quia vos honorem mihi soli debitū, & gloriam rapuistis. Date mihi gloriam meam, & ego pacem vestram uobis retribuam. Nam bene scitis esse Esa.42.
scriptum, Gloriam meam alteri non dabo. Et iterum: Soli Deo honor, & gloria. Vnde iam clarè constat discordiam 1.Ti.1.
suboriri ex superbia, quę maxima infirmitas est cum ex grauissimo malo originem ducat. Et ideo pręclarè Sapiēs inquit, Sex sunt quę odit Deus, & septimum abominatur anima eius, &c. Septimum hoc est, qui seminat discordiam inter fratres. Prou.6.

¶ Secundò licèt discordia filia sit superbię: tamen id quod ipsi incrementum tribuit, est defectus iustitiæ. Propter iustitiam pacifici sunt homines in regno: & propter iniustitiam diuiduntur. Ideo Psal.84.
diuinus uatēs. Iustitia, & pax osculatę sunt. Et sicut defectus iustitię ruinam, & casum parit: ita eiusdem obseruatio tranquilitatē, & quietem ingenerat. Iudicabit (inquit Dauid) in nationibus, implebit Ps. 109.
ruinas. Regnum enim in se diuisum desolabitur: & iustitia conseruat illud. Fugiamus ergo discordiam, utpote, quę filia est tam pessimę matris, quę efficit ut ea, quę natura sua sunt bona, & deo accepta, si cum discordia cōiungantur, odiosa & inuisa sint eidem, nec locum concedunt,

Luc.2.

dunt, vt cum Deo negotiemur, & ad illũ aliquid petituri adeamus: nisi prius cum proximis manifestius liquet ex eo Salua-
Math. 5. toris. Si offers munus tuum, ante altare, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid aduersus te, &c.

Et si in aliquo cœnobio aliqui fuerint magis pœnitentes, & asperiorem vitam se-
Le. Grc. ho. 6. super Ezech. ctantes, & aduersus alios eiusdem cœnobii fœdus, & factionem percusserint, eos contemnentes, talis pœnitentia, & vitæ asperitas nequaquam Deo erit grata.
Ro. 14. Vnde Paulus huic proposito egregiè loquutus inquit, Qui non comedit, manducantem non spernat. ¶ Quomodo vultis, vt Deo gratum sit ieiunium, vbi
Esai. 58. non est locus paci? Ideo per Esaiam quidam dixerunt. Quare ieiunauimus, & non aspexisti? &c. Et statim. Ecce ad lites, & contentiones ieiunatis.

¶ Discamus ergo pacem diligere, quæ salutare remedium est, & medicina tantæ huic ægritudini. Hoc est munus illud & donum excellens, quod Christus suis discipulis reliquit, & quod maximè cō-
Ioã. 14. mendauit inquiens, Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Et hoc præcipuè patrem exorabat in cœna: cum
Ioã. 17. dixit. Pater volo, vt quos dedisti mihi vnum sint, sicut & nos. Si princeps aliquis iter facturus in discessu sponsæ suæ munus aliquod seu donum offerret in pignus amoris: ipsa tamen post dicessum nihili faceret munus, & contemneret: magna quidem huius esset ingratitudo. Sed Christus hoc munus, & donum maximè commendauit, iam ad patrem iturus nos verò pro re vili, & abiecta id cōmutamus. Sic adeò maximè Deus æstimat munus hoc, vt ne iacturam illius fa-
Matt. 6. ciat per Matthæum inquit, Si quis vult à te pallium, da ei tunicam. Cuiuscunque rei iacturam debes facere, vt solam pacem habeas. Sic lapidem hunc pretiosum debes magnificare, vt intelligas, omne illud, quod Christus in Euangelio docuit in hunc finem ordinasse. Quod videtur
Ioã. 14. ita conuinci ex illo, quod per Ioannem inquit, Hoc dixi: vt habeatis pacem in me. Et vt glossa intelligit, non solùm ex verbis, quæ in sermone cœnæ retulerat, sed ex omnibus iam prius actis debet intelligi. Sed de hac re hæc satis sint. [Si autem satanas in se ipsum diuisus est, quomodo stabit regnum eius? quia: &c.] Est principatus inter dæmones, sicut etiã inter Angelos bonos. Nam dæmones qui maioris sunt virtutis, alijs dominantur. Nam Matthæus inquit, quòd Do- Mat. 25
minus impijs dicet. Ite cum diabolo, & angelis eius. Ecce vbi vnus Diabolus tanquam princeps ponitur, & cæteri tan
quam in Apocalypsi, draco ponitur tan- Apo. 12
quam princeps omnium dæmoniorum. Iob. 41.
In Iob etiam dicitur: quod Leuiatam erat super omnes filios superbiæ. Et Iudei hic dicunt. In principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Et hoc conuenit dæmonibus ex parte suæ naturæ, nam qui maiores sunt, præcipiunt minoribus: quia dæmones non sunt creati æquales in naturalibus, nec etiam in gratuitis: & qui maioris sunt perfectionis aliis dominantur: & sic inter se ordinem habent, vt vel sic magis ipsis hominibus nocere valeant. Nam si is ordo non seruaretur inter eos, sed bellum: nihil sanè hominibus nocerent: quia bellum eorum hominibus esset pax. Omnes enim in vnam & eandem rem consentiunt, scilicet, vt noceant hominibus: ad quem finem peruenire non possunt nisi quendam ordinem inter se obseruarent. Qui autem principes sunt, & viribus, & ingenio reliquos superant. Iste autem ordo dæmonum vocatur regnum ipsorum, vel regnum Satanæ, & istud regnum semper stat, quia propter causam iam dictam inter se consentiunt. ¶ Notabis autem, quod licet vnus dæmon non alium de corpore eiiciat, vt Christus hic ostendit: tamen non est dubium quin possit: quia contingit eiicere per naturæ vires, & vnus, qui maior est, alterum minorem cogit ad id quod vult: quapropter potest illum excludere. Etiam potest vnus alium torquere, dum maior sit illo. De facto tamen vnus non eiicit alium, vt Christus hic concludit: quia sic ordinati sunt inter se, vt imperium habere possint super homines: quia si vnus alterum impediret, periret vtique regnum eorum. Nam si dæmon dæmonem eiiceret, faceret hoc quia hominem diligeret,

quod

quod fieri non potest: quia quoad fieri potest: hominum genus odit, & persequutur. Vel quia odit dæmonem existentem in homine, quod nec esse potest: quia licet dæmones non se mutuò diligant: magis tamen odio habet dęmon homines, quàm alios dęmones. Vel quia ipse etiam eum vult torquere, qui ab alio torquetur. quod nec etiam stare potest: quia multi dęmones possunt simul eundem hominem torquere, si modo permittantur, ità vt unus non impediat alterum, vt manifestum est in illo homine,
Matt. 8. qui legionem dęmoniorum habebat: ergo vnus demon non eiicit alium.

¶ Aduerte etiam, ꝙ inuenies plurimos similes dęmonibus, qui licet inter se inimicitias gerant, tamen ligantur concordi pace, vt hominem insontem, & omni culpa carentem, persequantur.
Mat. 27. Quod exemplo tibi ostendam. Nam Herodes, & Pilatus, inter quos grauissimæ inimicitiæ interueniebant: tamen vt Christum innocentem interficerent, inter se conuenerunt. Quotidie in mundo videbis, vt mali sæpe conueniant: vt bonis malum inferant. Sic filii Iacob congregati sunt, vt sanctum Ioseph perse-
Gen. 37. querentur. Ita Triumuiri illi Romani, qui inimici anteà fuerant: vt suos contrarios interficerent, amicitiam inter se inierunt. Hæc est iniqua, & peruersa peccatorum pax, qui quemadmodum dęmones conueniunt, vt hominem persequantur, ita ipsi coniunguntur, vt proximi sanguinem ebibant, & ipsius vitæ insidias parent. Quemadmodum sancta pax, & concordia regnum Christi cũseruat, & corroborat: ita hęc iniqua malorum hominum, & dęmonum pax, regnum diaboli stare facit. Videbis enim sępè sępius multos status, & tyrannides, quę diu durant, & perseuerant: & multos prelatos, qui sese in dignitatem constituunt perpetuam fauore aliorum amicorum, qui eandem tyrannidem insequuntur. De hac pace iniqua, & per-
Psal 72. uersa inquit Dauid. Zelaui pacem peccatorum videns, &c. Sed iam vltra procedamus. [Filii vestri in quo eiiciunt?] Vocans Apostolos filios eorum ad beneuolentiam excitabat, ita, vt videretur eorum famam non minuere. Nam si diceret, Discipuli mei, in quo eiiciunt? statim Iudęi insurgerent aduersus eum dicentes: Quod etiam illi in Beelzebub dęmonia eiiciebant. Docet Christus Dei dona nunquam spernenda, ob aliquem qui nobiscum agat: quantumuis ille sit vilis, & abiectus. [Porrò si in digito Dei, &c.] Hoc est in potentia, & virtute Deī. Digitus Dei dicitur virtus Dei. Vnde Magi Pharaonis dixerunt, Digitus Exo. 8.
Dei est hic. Id est, clara & manifesta hęc est virtus Dei, & potentia. Ea nanque quę digito ostendimus manifesta sunt: nam licet innata sua virtute possit facere Ciniphes, fuit tamen adeò impeditus: ita vt Pharao, & magi eius cognoscerent Dei virtutem, & potentiam, & sentirent plagam. Dauid etiam in hoc sensu accepit digitos cum dixit. Quoniam vi- Psal. 18.
debo cœlos tuos opera digitorum tuorum. Metaphora sumpta est à digitis: nam digitis solemus ostendere, & etiam operari. Sic brachium Dei est eius fortitudo, dextera fœlicitas est, sinistra aduersitas, & oculi cogitationem etiam significant. Loquitur scriptura de Deo ad morem hominum, vt Augustinus ait. Nam Aug. li.
diuinæ scripturæ, vt idem Augustinus re 1. Tri. c.
fert, & humano sensu ad diuinum nos 12. & li.
erigentes: vsque ad ea verba descende- 83. q. 52.
runt, & quibus inter se stultissimorum etiam vtitur consuetudo. Ita cum corporis forma circunscribitur Deus, membra corporis ita nominantur, vt ex membrorum vocabulis, effectus eius potentię designentur. Lege Gregorium, & Damascenum. Manifestum igitur est, quod Grego.
ego in virtute Dei, & potentia eiicio dę- lib. 14.
monia. Deus enim operatur hæc mira- mor. ca.
cula, non Beelzebub. Hanc Dei virtu- 2. Dam.
tem Matthæus vocat spiritum Dei, quod li. 1. cap.
idem est. Verbo enim domini cœli firma 14
ti sunt, & in spiritu oris eius omnis vir- Mat. 12.
tus eorum. Virtute Dei, & eius poten- Psal. 32.
tia omnia creata sunt, qua eadem virtute Christus operabatur, & eiiciebat dæmonia. [Peruenit in vos regnum Dei.] In hoc pręcipuè regnum Dei est mirabile. Nam quando quis in externa proficiscitur regna: dicitur abiisse in regnum Franciæ, vel in aliud quoduis: non tamen.

men rectè diceretur venisse regnum Franciæ in illum. Verùm cùm regnum Dei priùs in hominem veniat, quàm homo in illud ingrediatur: optimè dicit ad nos venire regnum Dei. Tunc enim regnat in homine, cum homo suscipit illud per fidem, & charitatem. Reges terræ in subditos imperium habent per potentiam suam: raro tamen aut nunquam eorum voluntatibus dominantur. Sed modus, quo nobis Deus dominatur, est totum sibi subiicere hominem: & ab illa super omnia diligi. Quapropter regnum Dei prius ad nos venit, quàm nos deueniamus in illud: quoniam dominus qui est regnum nostrum, bonum nostrum, & hæreditas nostra venit ad nos, & habitat in nobis per gratiam, & à nobis diligitur per charitatem. Sic Christus, Regnum
Luc. 17. Dei intra nos est. Quando scilicet Dominus in nobis habitat, tunc regnum Dei est intra nos. [Cum fortis armatus custodiat atrium suum in pace sunt ea, quæ possidet. Si autem fortior illo superueniens vicerit eum, vniuersa arma, &c.] Ante Christi aduentum geminam potestatem dæmon in homines habebat. Prima, quia omnes decedentes in originali siue mortali peccato, captiui tenebrantur in inferno, siue in limbo puerorum. Habebat etiam aliam potestatem, scilicet vt posset hos decipere frequenter, & infidelitatem, idolatriam, & superstitioné persuadere. Vnde maximam partem orbis ante Christi aduentum suis technis, & fallaciis occupabat: & in misera captiuitate detinebat. Et ob hanc causam princeps huius mũdi à Christo appellatus est.
Ioã. 12. Et Paulus ipsum, & eius satellites appel-
Colo. 1. lat princeps, & potestates, & mundi rectores. Siue vt propriori significatione alii vertunt, verbum Græcum Κοσμοκράτορας mundi dominos. Sed superueniens Christus hoc est, de cœlo descendens, aufert ab eo arma in quibus confitebat: id est versutias, fallacias, & omnia nugamenta, quibus decepit. Distribuet spolia, id est, peccatores: quos Christus per gratiam suam redemit, & à dæmonum imperio abstulit: eosque tradidit Ange-
Ephe. 4. lorum custodiæ, captiuam ducens captiuitatem. ¶ Sed dubium statim suboritur, quomodo hoc possit esse factum, cum etiam nunc diabolus habeat illam duplicem potestatem, quam diximus: quia dęmonum imperio ii sunt subiecti, qui sub diaboli potestate, qui in peccato mortali, & originali degunt. Ad quod breuiter respondeo, quod per Christi aduentum neutra potestas penitus, & omnino fuit abolita: ius enim nunc habet detrudendi in infernum, vel limbũ eos, qui in peccato mortali descendunt: vel in originali: & existentes in his peccatis eiusdem sunt captiui. Tamen hæc secunda potestas diminuta est per aduentum Christi. Eius quippe meritis est effectum, vt ne tanta damna spiritualia nobis inferantur præcipuè his, qui de Christianismo gloriamur, & Christum ducem sequimur. Cumque priùs maximam partem orbis sub tenebris ignorantiæ victam detineret, prædicatione Apostolorum factum est, vt maxima pars orbis abnegato regno illius, in Christi regnum se conuerteret. Nam cùm ipsius fallaciæ, & technæ Euangelii luce, & splendore panderentur, impletum est illud quod Christus de eo dixit. Nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Ioã. 12.
Vnde nunc nos non tenendo possidet, sed tenẽdo persequitur: nam aduersus eos, quorum intrinsecam potestatem non habet, exteriora bella gerit: & quia interius dominium amisit, foris oppugnat. Et sic adimpletum est illud Esaiæ. Delectabitur infans ad vbere, super foramine aspidis, & in cauernam reguli, &c. Esa. 11.
Intrat igitur in domum fortis possidetis genus humanum: & prius eum alligat, potestatem eius coercens fortioribus vinculis: & sic vasa, quæ prædestinauit, ab eo eripuit, simul & liberum arbitrium, vt vel sic in Christum credant libera voluntate. ¶ Hic etiam debes aduertere quod ante Christi aduentum nec postea non tanta erat dæmonis potestas, vt se ad iustos extenderet, & sic animam Lazari in sinum Abrahæ duxerunt Angeli. Luc. 16.
Solum enim vt diximus habebat potestatem in existentibus in peccato mortali, & in originali: nam iusti nec illo tempore nec isto ad imperium diaboli pertinent. Ipse enim vocatur princeps huius mundi: Ioã. 12.
& rector tenebrarum harum. Electi 1. Th. 5.
verò

verò sunt filii lucis, vt Paulus ait, non ergo pertinent ad dominium diaboli. Quapropter vasa diaboli tantum sunt peccatores, quos Christus meritissimo suo pretioso sanguine, & passione eripuit. Abstulit spolia & vires, sed non occidit illũ, vt haberemus inimicum aduersus quem semper deberemus armati incedere. Quocirca in nouo instrumento plures sancti reperiuntur, quàm in veteri, quia inimicus magis debilis est, & facilius vincitur, quoniam maiora arma, & auxilia aduersus eum habemus, tot scilicet sacramenta, tot auxilia gratiæ. ¶ Verum vnum maximè est hic obseruandum, & valde dolendum, quod cum diabolus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet. Hoc enim maximè diabolus conatur, vt quam possidet peccatoris animam quiescere faciat in culpa, & in vtráuis aurem dormire: Ita vt nec vllum conscientiæ stimulum patiatur. Nam cum plurimos expertus sit peccasse, & gratia Dei à peccato recessisse, ideo optat, & desiderat quietem illam peccatori mortiferam, & venenosam. Sicut illi Babylonii qui captiuos Israelitas inuitabant ad can-
Ps. 136. tum, vt Psalmus ait. Quoniam illic interrogauerunt nos, qui captiuos duxerunt nos verba cantionum. Et qui adduxerunt nos, hymnum cantate nobis de canticis Sion. Quemadmodum Babylonii captiuos Iudæos gaudere, & quiscere in captiuitate curabant, & cantica Sion appetebant: sic dæmon cum in captiuitatem, & miseram peccati seruitutem peccatorum redigit, cãtare, gaudere, ludere, & quiescere omnibus modis demolitur: vt sic obliuiscatur periculum suũ, in quo infœliciter detinetur. Cui respondendũ
Ibidem. est, quod statim sequitur in eodẽ Psalmo. Quomodo cantabimus cãticum domini, in terra aliena? Quomodo cum simus cæli habitatores, & cum ciuitatem istam nõ habeamus permanentem, sed futuram
Ephe. 2. speremus? Quomodo, inquam, fieri potest, vt cantemus canticum quietis, & lætitiæ, dum deprauatam conscientiam habeamus? Habitantes in Babylone, & confusione peccati, recordamur cœlestis illius Hierusalem beatorum patriæ, quapropter à lachrymis non possumus nos temperare, & fletibus, & lamentis cor in illam erigere. Sed multi sunt grauissimi peccatores, qui cum tyrannide à dæmone possideantur, & in eius seruitute miserè sint detẽti, ipsi securi sunt, & quieti canentes, & gaudentes, nec recordantur cœlestem illam Hierusalem beatorum patriam, nec suam miseram, & infœlicem seruitutem: quò fit vt dæmon tranquillè, & quietè ipsos possideat. O infœlix, & misera pax, de qua Esaias Esa. 38.
inquit, Ecce in pace amaritudo mea amarissima. Aspice obsecro, & vide, quod in hac tua pace sint multæ amaritudines. Nam si exterius pacem habeas cum mundo, & carne: interius verò teterrima passionum bella oriuntur. Pax Hier. 6.
pax, & non erat pax. Habet enim quis hortum aut cucumerarium, dum arbores floribus virent, & fructus in maturitatem peruenit, non multum curæ in his custodiendis adhibet: At verò cum fructus inceperit in expectatam maturitatem peruenire, diligentius custodiam adhibet. Sic tu cum inceperis ad maturitatem peccati peruenire, & ad duriciem cordis: dæmon maiorem custodiam adhibet, & diligentiam, ne Dei ictus, & clamor pulsantis ad ostium cordis tui audiatur aut eò attingat: quousque iam in profundum peccatorum, & omnem maturitatem perueneris, ita vt iam sis aptus mensæ, & patinæ dæmonis. Sic Esaias. Et relinqueretur filia Sion vt vm- Esaiæ 1.
braculum, in vinea, & sicut tugurium in cucumerario. Vigila obsecro, & expergiscere, ne à dextera Dei dimittaris, & factus sis vt cucumerarium. Hoc idem plorabat Dauid dicens. Deus ve- Psal. 78.
nerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, & posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam.

¶ Aduerte etiam, quòd cucumerarium non custoditur à nobili aliquo viro vel magnate, sed à vili, & abiecto homine. Sic Diabolus, qui custos est peccatoris vilissimus, & abiectus est: cuius tamen multi sunt homines qui velint esse subditi, & sub eius vexillo militare: dummodo quietè, & pacificè

viuant, quàm pugnare viriliter, vt strenui, & fortes milites faciunt. Qui quidem valdè sunt similes filiis Israel, qui potiùs elegerunt iniqui Pharaonis Imperio subesse, quàm tantillum laboris pati in terra promissionis gaudentes. Multoties fœmina cupit concubitum deserere, & offensam Dei sui relinquere: sed cum timeat necessaria illi esse defutura, miseram dæmonis seruitutem non deserit: & tunc diabolus magis cohæret, & cõprimit cum videt miserum peccatorem fugam moliri. Et vt pacificè eum possideat, ob oculos ponit, vix fieri posse vt in meliorem mentem redeat, & plura alia inconuenientia vana, & leuia fingit: & sic perterritus vmbra foliorum, in peccato manet. Sed illud peccator aduertere debet omnia illa dæmonis impedimenta paleas esse: quæ cum nihil sint, aliquid esse videntur. & in Deum fiduciam ponere, & putet nihil ei defuturum, si ipse velit, vt paleas fugiat & abiiciat: nam mentiri non potest ille qui prophetauit in spiritu Dei. Non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. ¶ Obserua etiam quòd non est simplex dæmonis possessio, cum nobis dominatur: sed omnia nostra, sua sunt. Quemadmodum Deus cum in nobis habitat, omnia nostra, sua sunt, nec patitur diabolum aliquam portionem habere in nobis: ita cum diaboli sumus omnia nostra sua sunt. Semel enim occupata nostra voluntate, quæ arx est totius hominis, reliqua hosti facilè subduntur. Et ideo forsitan dicitur, Qui offenderit in vno factus est omnium reus: quia quod est in illo, labe contaminatum est, &c. [Qui non est mecum contra me est.] Docet non solũ illos homines Christi inimicos esse qui palam ei contradicunt: verùm etiam illos, qui ab illius partibus non stat, nec confitentur palam dictis, & factis esse Christianos. De talibus superius dixit Christus, qui me erubuerit, & meos sermones coram hominibus, &c. Et cum Christus veritas sit, iustitia, & innocentia: cum tu vides aliquem opprimi, & taces, ne quenquam lædas, aut damnum aliquod tibi consciscas: iam boni Christiani nomen amisisti: nec bonus Christicola es. [Qui non colligit mecum dispergit.] Officium Dei est colligere, dæmonis vero dispergere. Voluit Pharao, vt filii Israel dispergerentur, vt paleas colligerent: & dispersus est populus ad colligendum paleas. Quando Deus volebat eos congregare, diabolus dispergebat illos. Et ad quid? ad colligendum paleas. Quæ obsecro sunt omnia huius mundi nisi paleæ? & ad colligendum hæc vana & leuia disperguntur impii. Cùm igitur officium Dei sit congregare, dæmonis verò dispergere: illi diabolum imitãtur, qui seminant discordias: illi verò Deum, qui proximos dissidentes inter se conciliant. Quemadmodum ex parua nube aliquando magna oritur procella: sic ex parua discordia grauissimæ rerum perturbationes, & turbulentissimæ tempestates concitantur. Et quemadmodum etiam ex parua scintilla oritur aliquando grande incendium, quo magnifica ædificia, & laquearia comburuntur: ita etiam ex paruo dissidio inter amicos principes indissolubile alias amicitiæ vinculum frangitur, & omnino perit. Hoc verbo indicatur etiam nobis omnia opera nostra frustranea, irrita, & nulla esse, nisi fiant propter Christum. Sed iã vltra. [Cum spiritus immundus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa quærens requiem.] Hæc verba multi existimant Pharisæis esse dicta, vel populo, loquens de impiis Pharisæis, & Scribis, cum quibus hactenus disputarat. Sed quantum ego existimo, fuerunt dicta homini illi, a quo dæmonium exierat: vt deinceps ad melius vitæ institutum rediret, & à peccatis caueret, ne iterum in vomitum incideret. Quia nouissima erunt peiora prioribus. Sic etiam dixit paralytico, qui erat in piscina Bethsaidæ, postquam pristinam sanitatem restituerat. Ecce sanus factus es, iam noli amplius peccare: ne deterius aliquid tibi cõtingat. Sic ne iste ad pristinæ vitę statũ rediret, & vt omnes ibi adstantes doceret, monet illum, vt in posterũ sibi caueat, & prouideat. Dimittens igitur illos perfidos Scribas, & Phariseos: ad illum hominem, & ad populum ibi expectantem, sermonem suum conuertit. Hoc etiam fecisse legimus apud Matthæum cum derelinquens Scribas, & Pharisæos ob eorum impietatem,

Exo.16. Psal.36. Iob.2. Luc.9. Exo.5. Ioan.5. Mat.15.

impietatem, sermonem conuertit ad populum, & docuit eum dicens, Audite, & intelligite, non quod intrat per os, &c. Docet prædicatores ne propter duos aut tres qui inuidi sint, & calumniatores eius, ne desinant verbum Dei, & instruere populum simplicem. Cum rex ille Achaz qui idolatriæ studebat, cum in quodam periculo esset constitutus, ex Dei parte Esaias Propheta dixit illi, vt vires, & animum in re illa adderet, Pete tibi signum à domino Deo tuo in profundum inferni, & in ex-
Esa.7. celsum suprà. Qui tanquam idolatra noluit signum petere. Videns tunc Propheta regis duritiem, derelinquens regem cõuertit sermonem suum ad populum, & dixit illi. Audite ergo nunc domus Dauid. Vobis inquam loquor qui syncero estis corde, & munda mente, & vobis dico. Ecce virgo cõcipiet, & pariet filiũ, &c. Hoc igitur modo dereliquit Christus Scribas illos, & Pharisæos, ad populum loquitur, & ad illum hominem.

Cum immundus spiritus, &c.] Spiritus tam in nouo quàm in veteri instrumẽto, vbi sine vllo addito inuenitur, in bonam accipitur partem. Econtrario autem malus spiritus semper cum additamento inuenitur. Sic Paulus in bonam partem ac-
Gala.5. cepit, cum dixit, Fructus autem spiritus,
Gala.6. charitas, gaudium, pax, &c. Et alibi, Si spiritu viuimus: spiritu, & ambulemus. Et
Rom.8. iterum. Si autem spiritu vitia carnis mortificaueritis, viuetis. Et in veteri testamento in Esaia legimus. Dans flatum populo,
Esai.41. qui est in ea, & spiritum his qui calcat eã. Qui enim terrena calcat, & à tergo relinquunt vtique non malum sed bonum spiritum merentur accipere. E contra verò malus spiritus cum additamento legitur, vt in primo Regum dicitur. Spiritus
1.Re.16 malus inuasit Saul. Et hic dicitur, Spiritus immundus. Et in alio loco, Increpauit spi-
Luce.9. ritum immundum. Vocatur diabolus spiritus immundus, non natura sed moribus: quia cum sit substantia pura spiritualis, nulla in eo impuritas esse potest: sed immunda vult, & homines ad immunditiam mouet, vt sic eos cadere faciat à naturali dignitate, & adstringat eos pœnæ æternę.

¶ Itaque dum hic spiritus immundus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa. Matthæ9 dicit per loca arida, quod Mat. 12 idem fere est, & vtrunque dominum dixisse æquum est credere. Nam cùm idem sermo diuersimodè tradatur à sacris Euangelistis, credendum est vtrumque dominũ repetisse. Sic etiam in Euangelio Matthęi Matt.6. dixit dominus. Panẽ nostrum supersub- Luc.11. stantialem da nobis hodie. Et Lucas dicit. Panem nostrum quotidianum. Sic etiam in hoc loco Matthæus dicit de spiritu hoc immundo, quod reuertens in domũ à qua exierat inuenit eam vacantem, scopis mũdam, & ornatam. Lucas verò dicit hic, quod inuenit eam scopis mundam, & nihil vlteriùs addidit: sed omne quod commemorat Matthæus dominum dixisse, nõ est de illo dubitãdum, Possent & alia multa adduci exempla, sed hæc sint satis.

¶ Obserua autem, quòd dæmon expulsus à corpore non habet potestatem eundi, quo ipse voluerit, sed quo mittitur. Sic caterua illa dæmoniorum quos expulit Christus, rogarunt eum ne illos mitteret in abyssum. Ita hominibus volunt, Matt.8. & cupiunt nocere, quod si ab eis eiiciuntur, volunt damna inferre his rebus, quæ hominum sunt. Sicut dæmones eiecti à domino petierunt facultatem à domino vt sues ingrederentur, qua data facultate præcipitauerunt eos in mare, & occiderunt, vt damnum dominis eorum in- Mat.5. ferrent. Si autem non conceditur noce- Luc.8. re animalibus, saltem vellent nocere arboribus, & aliis rebus, quæ in vsus hominum conducunt: nam interdum datur illis potestas nocendi istis rebus. Habetur enim in Apocalypsi quendam Angelum clamasse ad quatuor alios Angelos, quibus datum erat vt possent nocere Apo.7. terræ, & mari, &c. Quando autem dęmonibus non datur facultas vt possit malum infligere in aliquam rem ad homines pertinentem: tunc dicitur esse in locis aridis: quia spiritus non est propriè in loco, sed solùm per operationem. Quando ergo non potest operari malum, in loco vbi noceat homini, necessum est, in locis aridis sit, quia sola loca arida, & inaquosa sunt, ex quibus nulla vtilitas homini accrescere potest. Ita ergo quandocunque dæmoni eiecto ab homine non

permittitur vt damnum inferat rebus humanis, necessario debet ipse ambulare per loca inaquosa, & arida: etiã si sit in medio alicuius populi: quia non dicitur propriè ibi esse, vbi non potest operari.

¶ Præterea dicit quòd quærit requiẽ. Dæmon non potest quiescere, quia in æternum torquendus est, & quocunque vadat internum suum, & crucem secum portat: & de hac quiete non est intelligendum hic loqui, quia dæmon nullam sperat futuram esse quietem illi cruciatui: cùm fieri non possit vt aliquando cesset: sed quærit quietem suæ malæ voluntati. Est quippe inuidus, & vehementer desiderat nocere homini: quando nocere potest, aliquo modo quiescit: sicut quiescit iratus, cum pœnas infligit. [Et non inueniens requiem dicit, Reuertar in domum meam vnde exiui.] Suam vocat domum non quidem per creationem, quia solius Dei est, sed per possessionem. Aspice igitur, O homo, quod cùm in peccatum præceps tendis, vilissimo & abiecto domino tui ipsius imperium tribuis. Nam si tu videres virginem aliquam forma excellentem, & pulchritudine præstantem, diuitẽ, sapientem, & filiam Principis siue Regis alicuius, & hæc nuberet viro abiecto, & vili: nonnè tale coniugium doleres? Nonnè miserum, & infelix esset hanc virginẽ videre ita abiectè, & infeliciter nuptam? Quod si tu ò Christiane velles animaduertere quanto nobiliorem, & præstantiorem habeas animam, quanto pulchriorẽ, & filiam summi illius Regis ad cuius imaginem fuit facta, non est dubiũ nisi quod in te ipsum conuerteretis, & non traderes tam miseræ seruituti.

¶ Aduerte etiam quàm graue malum sit peccatis assuescere, & quodammodo in eis nutriri. Hic dęmon dixit se velle redire in domum quam antea habitauerat, & non dixit in aliam domum ire velle, nam videbantur illi quod in ea domo fores semper sibi paterent: nam peccatorũ experientia, & facilitas facit, vt homines omni deposito timore iterum ad peccata reuertantur. Nam quibus mos semper fuit peccandi, more & consuetudine timorem omnem amiserunt: & facilius in peccata incidunt, cum ducantur à mala consuetudine. Qui enim in seruitute nati sunt, & nutriti, pro libertate seruitutem amplectuntur: & qui in tenebris facilè pro luce eas commutant. Accidit enim nobis vt puero nato in carcere, qui quoniam lucem ignorat, in tenebris sedet, in tenebris ludet, & gaudet: sed mater quæ lucem, & libertatem aliquando nouit plorat & tristatur: & se captiuam dolet. Sic eis peccatoribus contingit qui nutriti sunt, & adoleuerunt in peccatis, qui cùm parum aut nihil de spiritualibus, & æternis bonis cognouerint, delectationes mundi, & peccati spurcitias, & vana, & terrena pro veris bonis, & permanentibus amplectuntur, & auxilium propriam patriam existimant. Sic Iudæi in captiuitate Aegypti nutriti nihil faciebant libertatem. Quando enim homo peccatorum studio operam tribuit, & in peccatis gaudet, & delectatus: etiam si Deus per suam gratiam, & misericordiã in nouam vitam illum ducat: non potest quiescere in illo bono, & fœlici statu, sed reuertitur in antiquum, & pristinum vitæ institutum, & inquit. Vadam, & reuertar ad virum meum priorem, quia bene mihi erat tunc, quam nunc. Quod cùm dęmõ vt callidus, & sagax intelligat, inquit, Reuertar in domum meã vnde exiui. [Et cum venerit inuenit eã scopis mundatã.] Quia scopa tantũ puluerem mundat, non autẽ durum lutum, aut tenacem cerã quæ solo adheret. Est enim opus ferreo aliquo instrumento vt solũ radatur: quia scopa non satis est. Vna inter alias causas præcipua, quare tã citò in peccata iã dimissa reuertimus est consuetudo antiqua peccandi quę ita fixius, & tenacius animę inhæret, vt etiã si scopis mundes tuæ animę peccata, & illa fatearis, tamen illa mala, & antiqua cõsuetudo efficiet, vt ipse dæmõ iterum animã possideat. Opus est magno dolore, contritione, & solertia, & præcipuè diuino numine, & fauore vt antiquã consuetudinem superare valeas.

Exo. 16

Ose. 2.

At verò tu tanquam scopa animam mundas, & perfunctoriè velut aliud agẽs peccata confiteris, & securus, & contentus viuis, nullam curam habens.

At verò dæmon inuitatus à tua mala consuetudine, velox aduenit.

Attende

Attende igitur, vt malum semen radicitus euellas, neque intus radices relinquas: ne statim peccatorum herba resiliat, & adoleat. Opus est vt vincas malam consuetudinem: & hæc non potest vinci nisi opposita consuetudine virtutis: ad quod magna vigilantia, & cura tibi habenda est. Scriptum quippe est, Sicut Aethiops non potest mutare pellem suã, aut pardus, &c. Homines enim qui se totos perpetuo vitiis, & peccatis tradiderunt, ita gaudent, & delectantur peccatis de quibus potius deberent pœnitere, & mœrore compungi: vt difficile sit ab eis discedere. Contingit enim vt aliquis in villam abeat, & ibi è riuulo quodam aquã turbidam, & pessimam bibat, statimque cùm ipsam bibit stomacho hæret, & ei nocet. Vnde euenit vt ipse in admirationem rapiatur, quomodo scilicet fieri possit vt omnes incolæ illius oppidi non mortui sint illa aqua. At verò si iste talis apud illos habitare vellet, & in eadem villa manere transacto iam dimidio anni vel paulo plus cum stomachus illi aquæ assuesceret statim aqua bona illi videretur, & sapida. Ita nimirum cùm peccatũ sit aqua turbida, & mala stomachus animæ nostræ non potest illam ferre: & ita ipsa anima nimis fastidit illud, quo fit vt peccator tristetur. & totus mœrore conficiatur. Qui verò peccandi habitum acquisierit, & sæpè aquam peccanti imbiberit, in id miseriæ, & calamitatis incidit, vt quod antea amarum erat, & durum, iam dulce, & delectabile sibi videatur.

Hier.13

Pro.18. Ideo Sapiens, Cùm peccator in profundum peccatorum venerit contemnit. Contemnit morsus conscientiæ, contemnit prædicatores, & eorum sancta consilia, gratiam denique diuinam: & in peccatis delectatur, vt immundus sus in cœno. Hi qui in peccatis senescunt, plusquam scopa opus habent, vt se mundos reddant.

Mat.12. ¶Secundo vt Matthæus ait inuenit eã vacuam. Hoc ocium audaciam tribuit ipsi dæmoni vt redeat in domum, quam relinquerat. Statim cùm aliquis confessionem finit, & à sacerdotis pedibus discedit, iam videtur illi omnem gratiæ perfectionem attigisse, & nunquam iterum posse labi: & propter ocium, & paruam curam quam adhibet erga salutem animæ, dæmon statim reuertitur in domũ antiquam: quia inuenit eam vacantem, & ociosam. Ideò Apostolus monet dicens. Nolite locum dare diabolo. Ille dat locum diabolo, qui non alicui rei studiose intentus est, nam in anima aliquibus sanctis exercitiis implicita, dæmon nullum locum habet nec illi potest adesse. Quia perfectè vacans alicui exercitio: non est capax alterius. Filii Dan cœperunt vrbem Lais vacantem. Ociosi sunt illi qui non sanctis, & spiritualibus exercitiis occupantur. Plurimos enim inuenies qui videbuntur tibi operari multa, nam mille agunt negocia, plura habent officia, ita vt præ temporis angustia nec caput possint scalpere. Isti tamen nimis ocio se dedunt, & in nihilo occupantur. Ociosum id dicitur quicquid ad æternam vitam minime conducit: vel quod ad vtilitatem animæ minimè conuerti potest. Nam quemadmodum tu cum cernis pueros occupatissimos in domibus ridiculis fabricandis ex laterum, & tegularum fragmentis, ociosos illos iudicas: ipsi tamen occupatissimos se esse iudicant: sic cum nos rebus huius mundi caducis, & momentaneis sumus intenti, & de cœlestibus nihil cogitamus, ociosi dicimur. Ita sapientia vocat nos paruulos, & infantium opera vsurpantes his verbis. Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam: in capite turbarum clamitat. Vsque quo paruuli diligitis infantiam: & stulti ea quæ sibi noxia sunt sapient? Vera occupatio, & perfecta illa est, scilicet, de obsequio Dei agere, & orationibus, & sanctis exercitiis vacare, & semper ob oculos tuos salutem animæ tuæ habere: ne dæmon ociosum, & complicatis manibus te inueniat. Noluit dominus dare manna filiis Israel: ita vt per totam hebdomadam, aut mensem duraret, sed tantum pro singulis diebus: vt intelligas inde nunquam nos debere ociosos esse, sed semper debere colligere. Oportet enim vt in hac vita semper à nobis pigritiam reiiciams quousque sabbathum illud nobis desideratum gloriæ ad-

Ephe.4 Iud.18. Prou.1. Exo.16

aduenіat: vbi iam non erit opus amplius colligere, sed frui, & gaudere iis, quę antea collegimus. Sed quia multi confessione facta, & gratia cœlesti accepta, suæ salutis obliti complicatis manibus sedens, statim diabolus ad eam redit, cum videat illam oscitantem.

¶ Tertiò dicit, quod inuenit eam ornatam. Lectus enim si bene compositus, & paratus sit, videtur ipsum hominem inuitare vt accumbat. Ita erit homo qui dæmonem à sua anima reiicit: at verò cũ ipsa relinquat pauimenta, quæ occasiones sunt peccandi, citò ad peccata reuertitur tanquàm canis ad vomitum. Quemadmodum qui habet domum bene com-
Pro.39. positam, & ornatam, hospitem inuitat,
2.Pet.2. vt in ipsam domum ingrediatur: sic qui nondum sustulit occasiones peccandi, inuitat peccatum, vt in sua anima hospispitium accipiat. Non solùm est opus vt peccatum expellas, sed etiam omnem illius supellectilem, & memoriam. Nam si peccata confessus es, & à conuersationibus transactis non te abstines: statim in mille flagitia, & peccata præcipitaberis.
1.The.5. Non solùm à peccato, sed etiam ab omni
Exo.10 specie peccati cauendum esse, & fugiendũ docet præclarè Paulus. Cùm filii Israel captiui tenerentur in Aegypto, & cum vellet Israel domino Deo suo sacrificare: dixit Pharao Moysi, & Aaroni. Ite, sacrificate domino: oues tantum vestræ, & armenta remaneant. Sic diabolus peccatoribus quos captiuos detinet inquit. Ite ad sacrificandum domino. Quasi dicat, confitemini, agite pœnitentiam, & præterita peccata plangite: mecum verò occasiones peccandi deponite, & relinquite. Vult vt etiam si à ludo discedas: tamen domi ludum paratum relinquas, mensam, aleas, taxillos. Nam si dęmon pignus aliquod tuum in sua potestate habuerit, nihil ipse de hac re curat: nam aliquando forte redire debes, vt pignus ab eo auferas, tuncq; captiuus manebis. Tu verò respondere debes id quod Moses, & Aaron, dicentes, Cuncti greges pergent nobiscum: non remanebit ex eis neque vngula. Vbi attendere debes quòd nec vngula, nec vestigium aliquod peccati in domo debet manere. Omne mundum, & sine macula debet esse: nihil debes relinquere in Aegypto, ne iterum offeratur occasio redeundi in Aegyptum, vt portes id quod reliquisti. Diuus Petrus cum esset in carcerem Hærodis detrusus, dixit illi Angelus: Præcingere, & calcia te caligas Act.2.
tuas. Deducit Angelus Petrum de carcere, & iubet prius calciari caligas. Non equidem erat illę caligę vt quibus mundus vanus, & amens modò vtitur: vbi dicas, q ars materiam superat. Ita vult Deus vt à carcere peccati exeas, vt nec pannosas caligas velit ibi relinqui. Nàm si diuus Petrus caligas in carcere missas faceret, forsitan rediret vt eas secum ferret: vel saltim memoria caligarum desiderium commoueret, vt in carcerẽ rediret. Ita igitur vult Deus mundum contemni, & relinqui. Si penitentiam egeris, & dolueris de peccato commisso cum concubina, ne obsecro domi eam habeas, aut aliquid ipsius, neq; monile, neque annulum, neque calceum, quæ possint in tuam mentem, & cogitationem iterum eam adducere. Nam si aliquod vestigium manserit, attendere debes illum esse hamum, quo vult te capere: & iterum in eandem dæmonis seruitutem redigere. Non solum peccatum è domo tua debes eiicere, sed omnia illa, quæ ipsi deseruiunt: omnem denique memoriam, & vestigia quæ illud repræsentare possunt: ita vt tota domus omnium peccati reliquiarum munda maneat. Nonne vidisti adulteram adulteri monile apud se retinentem, vt iterum in suam amicitiam, & amorem posset eum conuertere? In Leuitico præcipit Deus carnem Leui.8.
iuuenci, & pellem eius comburi extra castra: quia sacrificium est (inquit Deus) pro peccato. Non solùm carnes, sed fæces sacrificii relegare iubet, & in locum immundum proiici nihil reliquiarum manere permittens: vt discamus non solùm peccata longè à nobis ablegare, sed etiam eorum vestigia, ne Deus reliquiis offensus, faciem suam à nobis auertat, & lo- Deut.7.
cum concedat Satanæ: vt iterum in peccatum nos adducat. Ideò alibi dominus de subuersione gentium loquens, dixit. Aras eorum subuertite, & confringite statuas: lucosq́ue succindite, & sculptilia comburite. Delenda ergo est omni-

no peccatorum memoria. Ideò Moses vitulum quem filii Israel adorauerunt, comminuit in puluerem, & dedit bibere populo: vt doceret, quòd nec puluis peccati manere debet, sed quod etiam hęc mi nima comminuenda sunt, & obliuioni tradenda. Vnde sanctus Propheta Hieremias consulit dicens. Effunde sicut aquā cor tuum, ante conspectum domini. Sicut aquam inquit: non sicut mel oleum aut vinum. Nam si alium quemuis liquorem præter aquam ex vase effuderis, manebit postea vas ipsum liquore effuso madefactum, & superlinitum: vt contingit in melle aut oleo: vel saltem odorem liquoris effusi ipsum vas retinebit. Aut si horum neutrum contingat colorem saltem pristini liquoris conseruabit: vt existimes vas ipsum liquoris colorem induisse. Nihil horum reperies in aqua. hæc enim cùm effusa fuerit, nihil aut saporis, aut coloris, aut odoris in vase reperies. Et ob hanc causam præcipit propheta, vt sicut aquam effundamus cor nostrum: ita vt nulla peccati memoria, nec vestigium nec vmbra relinquatur in nobis. Nam qui amorem seculi, & peccati reliquias apud se retinent, quasi mel, oleum cor suum effuderunt. Sic debes cor tuum exuere, vt neque effectus neque color pristinæ consuetudinis maneat. Vnde templum quodā gentibus violatum fuerat Iudas Machabæus mundari præcepit, & altare construi: & vasa noua fieri. Paulus nanque ait, Templum sanctum Dei est, quod estis vos. Et iterum. Nescitis quod templum Dei estis vos, & spiritus sanctus habitat in vobis? Sic templum hoc Dei, quod peccata violarunt, deberemus nos mundare: vt nihil immundiciei maneat, nec aliquod signum peccati.

Thré. 2. — 2. Maca. 10. — 2. Co. 6.

¶ Sed sunt multi qui reliquias, & memoriam peccati apud se conseruant, nec volunt recedere à prauis, & antiquis consuetudinibus: quo fit vt miserè in peccata dilabantur. Qui enim occasiones non fugit: nec ipsum peccatum à se fomouet. Qui amat periculum, peribit in illud, Hoc est quod redemptor noster apud Mat thæum dixit: Bonum est tibi debilem vel claudum ad vitam ingredi: quàm duas manus vel pedes habentem mitti in gehennam ignis. Nam si tali vel tali via incedere vel confabulari cum tali muliere, vel homine, est tibi peccati causa, vult Deus vt illud relinquas, nam melius, & consultius est, vt sine tali conuersatione saluus fias, quàm cum illa in crucem infernalem abire. Præcepit Deus Sauli, vt destrueret Amalech, & quòd nulli boni, oui, aut alicui rei parceret: & cùm ita non fecisset, vt Deus iusserat, spoliatus est regno. Sed iam ipsum dominum interrogare libet. Quid obsecro aduersus te criminis patrarunt oues Amalec? Quęuè peccata boues commiserunt? forsitanne armentum Amalech, dominum offenderat? Nō equidem. Quia bruta animalia in nullo possunt delinquere. Quare igitur oues interfici iubet, & Regem suo regno spoliari? Oues quidem non malæ erant, sed deseruiebant malis: atque ita vult Deus, vt nō solùm ipsum peccatum interficias, sed etiam occasiones, quæ peccato deseruiunt. Quòd tu tali via incedas, vel quòd cum tali persona confabuleris, ex sua ratione nec bonum nec malum est (nam alius idem potest facere recta, & sancta intentione) tibi verò malum est, quia occasionem tribuit peccandi. Vult Deus vt Amalech, & ipsius gregem interficias. Nam etiam si Amalech suffocaueris, tollet à te Deus regnum cœlorum. Nam teneris sub pœna mortalis peccati occasiones fugere peccati. Et non solùm occasionem peccati, sed etiam ipsius viam. Ideò Dauid in Psalm. orabat dicens. Viā iniquitatis amoue à me. Non dicit amoue à me iniquitatem (vt egregiè disserit diuus Ambrosius) sed viam iniquitatis amoue à me, quasi in nobis sit, & nobis inesse videatur. Quando aliquod peccatum siue flagitium à nobis reiicimus, via iniquitatis interiùs manet, & non recedit à nobis: quapropter studiosè à nobis curandum est, vt eam à nobis separemus.

Mat. 18. — 1. Re. 15 — Ps. 181. — Ambr. se. 4. in Ps. Beati im.

¶ Prætereà quoad nostrum propositū facit, pulchrè dicit viam iniquitatis, & non iniquitatem. Quare radicitus non solùm iniquitatem, sed occasionem, quæ ducit ad iniquitatem vult tolli: occasio enim iter est, quod ducit ad peccatum. Petit

tit Propheta diuinum auxiliú, vt radicitus mundetur anima auferendo ab eo nó solùm mala, sed quæ inducunt nos ad ma
3.Re.11 la. Sapientissimus ille Salomon, quia non cautè se à via iniquitatis se mouit, in iniquitatem incidit: & ita occasio illum in grauissima peccata præcipitauit. Nam quia maxima fuit illi familiaritas cum mulieribus infidelibus in idololatriam miserè lapsus est: & plura idola, & templa construxit contra præceptum domini, qui di
Exo.34 xerat, Non ingrediemini ad eas, neque
Deu.22 de illis ingredientur ad vestras: certissimè enim auertent corda vestra, vt sequantur deos eorum.

¶ Igitur, vt semel iam concludamus: quia dæmon inuenit domum nostram tantùm scopis mundam, vacuam, & ornatam, & quia malas consuetudines à nobis reiicere nolumus, nec peccati supellectilem: inuitatus dæmon his dispositionibus animam nostram ingreditur, Et quid facit videamus.

Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores se: & ingressi habitant ibi.] Noluit Christus innuere quod ille spiritus ducat semper secum septem, quia multos alios adducit: sed est modus loquendi scripturæ ponentis numerum certum pro incerto, iuxta illud
Nu.14. Numerorum. Tentauerunt per decem vices, idest sæpe: quia non erat numerus certus tentationum. Et de Maria Magdalena
Mar.16. dicit Marcus, quòd Christus septem ab ea eiecerat dæmonia: quia omni genere vitiorum plena fuit. Dicitur autem quod isti spiritus erant nequiores se: quia peccata posteriora peiora sunt prioribus. Quod Christus statim infert dicens, quòd erũt nouissima illius hominis peiora prioribus. Est enim in illo, qui semel, & iterum in peccata relabitur quædam macula ingratitudinis: propter quam peccata ipsa grauiora efficiuntur.

In eo verò quod dicit, quòd ingressi habitabant ibi: aduerte quòd dæmones non sunt in homine, tanquam locatum in loco, quia spiritualia non occupant locum, & dæmon purus est spiritus. Nec etiam habitat eo modo quo forma est in materia: quia sic sola anima est in homine, quæ est forma ipsius cùm ipsa sit pars speciei. Dæmon autem cum nulla re componitur, quia continet in se perfectam rationem speciei: & dicitur substantia separata, id est, quæ non habet materiam partem sui. Sed habitat dæmon in corpore, vt motor in eo quod mouetur: quia ea ratione dæmon est in corpore, quia efficit aliquid in eo, vel torquendo illud, vel mouendo. Habitat autem in anima tanquam possessor: non intrat eam, vt in superioribus retulimus: sed possidet eam, & operatur aliqua circa ipsam. Quantò ergo peius se habet homo: quando in peccatum, vt canis ad vomitum, regreditur: tantò maius dominium 2.Pet.2
diabolus animæ suæ acquisiuit. Quapropter dominus subdit, [Et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus.] Hoc quod Christus dominus hic dicit, quemadmodum, & illud iam superius relatum ad literam intelligitur, quando dæmon redit ad corpus dæmoniaci, vnde iam exierat: quod quidem Christus dicebat ei, qui dæmonium habuerat, consulens vt ne peccatis se inuolueret, ne peius sibi contingeret quàm antea. Sed etiam voluit Christus significare in sensu literali, eos homines qui Dei auxilio à peccatis sunt liberati si postea in peccata dilabantur, peioris, & deterioris esse conditionis quàm antea. Quod quidem optimè demonstrari potest in corporis ægritudinibus: nam quãdo iam infirmus pristinam sanitatem adquisiuit, si postea iterum cadat, periculosior, & grauior est infirmitas, quia tunc natura debiles habet vires, & languidæ virtutis est.

¶ Si igitur dicit secundam culpam peiorem esse prima, & secundum lapsum, deteriorem primo: necesse est ut cognoscamus quam grauis, & periculosus fuerit primus casus, ut inde cognitum nobis sit quanto grauior, & periculosior sit secundus. Non possumus scire nouissima esse peiora prioribus: nisi nouerimus quã mala sint priora. Quo ad primum igitur, non possumus meliùs malitiam peccati contemplari, quàm per suum contrarium: ut ipse Philosophus inquit. Rectum est iudex sui obliqui. Si enim artifex scire uelit, an tabula sit recta uel obliqua, presens remedium est, ut regulam uel perpen-

perpendiculũ accipiat, & tabulæ superpositum noverit statim quantum curuitatis habeat. Atque ita cùm peccatum non sit aliquid positiuum, sed priuatio quædam & carentia rectitudinis: est opus, vt ipsa bonitatis regula metiatur, vt inde veniamus in cognitionem tanti boni, quo nos priuat, & in cognitionem suæ malitiæ. Omne nanque bonum vel est honestum, vel est vtile, vel delectabile. Potio enim amara non est bonum delectabile, sed est bonum vtile: quod satis est, vt bonitatis nomen induat, quia habet aliquam rationem boni, scilicet vtilitatem, præstat quippe, vt corpus antiquæ valetudini restituatur. Quo circa virtus est magnum bonum, quia continet bonum vtile, honestum, & delectabile. Deus est summè bonus: quia est summè vtilis, summè honestus, & summè delectabilis: quæ tria pfectissimo quodam modo Deus cõtinet. Vnde facilè possumus concludere, quòd cùm peccatum hominẽ semoueat ab his tribus generibus bonorum: inde sequitur illud omnino esse malum, peruersum, iniquum, & execrandum, quando nos summi boni compotes, ineptos, & inhabiles reddit ad illud. Bono vtili peccatum opponitur, quia damnum infert. Et honesto contradicit, quia ipsum peccatũ nullam præ se honestatem habet. Bono verò delectabili aduersatur, quia dolorẽ, & tristitiam iniicit.

¶Sequitur ergo, quòd si peccatum est malum quoddam damnum, & miseriam inferens: inhonestum, & dolore plenum, summum esse malum, quãdoquidem summo bono opponitur. Iam igitur hæc tria mala quæ peccatum secum affert, videamus.

¶Primùm est malum damnosum, cùm scilicet, Deum in anima per gratiam existentem ab ipsa reiicit. Non eo modo, quo alter te fortior, & excellentior à loco aliquo expellit: nam peccatum non est fortius Deo ipso. Eiicit tamen illum per propria demerita: nam cùm peccator deũ existentem in anima vitiis turpitudinibusque inhonorat: tunc dicitur Deus eiici, & expelli à peccatore. Contingit enim Deo, vt communi vsu loquendi solemus dicere. Ego non tibi dicam, vt eas: sed ea opera tibi impendam, vt à nobis discedere gaudeas. Videt quippe Deus vos pluris æstimare stercora, & glandes huius mundi quàm ipsum, & ideò hospitium deserit, & abit, tot conuiciis, & iniuriis affectus. Nam si tu in domo tua in capite mensæ Aethiopissam accumbere faceres immundam, incomptam, & inhonestam, & ipsa tanquam dña sederet: vxori verò præciperes quę illustris, & princeps est, vt mensæ ministraret: nonne grauem iniuriam dominæ huic inferres? Sanè equidem: quandoquidem cum ipsa domina sit, tanquam ancillam, & famulam ministrare iubes. Iure quidem optimo de te conqueretur, & societatem tuam, & sodalitium libenter relinquet. Hoc igitur modo peccator cum Deo agit: quandoquidem suos appetitus, & libidinem pluris habet, quàm illum: & creaturas earũ conditori anteponit, & præfert. Propter quod molestè ferens hæc omnia domum, & hospitium Deus deserit: quemadmodum fecit Iacob, qui domum Laban deseruit. Dixit enim Iacob Liæ, & Racheli. Volo recedere: non enim respicit me Laban sicut heri, & nudiustertius. Non ita mecum bene agit, vt solebat, non me donis aut beneficiis afficit, supercilium mihi ostendit: & ideò etiam si ipse non expellat me à domo, etiam si non dicat, vt abeam: nihilominus propter opera mihi facta recedere ab eo volo. Sic igitur Deus recedit à nobis, quod quidem omnium malorum id summum, & grauissimum est, quod quidem anima grauiter, & molestè ferre deberet. Vnde in Exodo legitur, dominum dixisse. Non ascendam cum populo isto duræ ceruicis, quod cũ audiret populus lachrymatus est. Sic tu deberes ingenti mœrore confici, & lachrymarum copia hanc grauissimam iacturam sentire: cum dominus a te recedit. Quapropter Dauid inquit, vt quid domine recessisti longè? Nam quemadmodum multi aduersus viduam insurgere solent, quia neminem habet, qui suas partes possit defendere, nec causam suam agere: ita omnes dæmones, & omnes creaturæ insurgunt aduersus animam Dei præsidio, & auxilio destitutam. Vnde idem regius uates. Quia

Gen. 31 — Exo. 33 — Psal. 9. — Psa. 70.

Quia quærebant animam meam, consilium fecerũt in vnum dicentes, Deus dereliquit eum, persequimini, & comprehendite eum, quia non est, qui eripiat.

Psa.50. Ideo idem ipse Dauid sapienter, & grãdi consilio orat. Ne proiicias me, &c. Et quemadmodum barba in facie ipsum hominem honorat, sed si barbæ tonsor eam absciderit tunc conculcatur, & despicitur: sic qui Deo est coniunctus laudatur, & honoratur: quando verò per peccatũ à Deo separatur, despicitur, & conculcatur ab hominibus.

¶ Præterea quemadmodum discessu regis omnes qui sunt in curia abeunt: ita cùm Deus discedit ab anima, omnia bona opera, quæ peccator in statu gratiæ est operatus amittit, & nullius sunt valoris. Nam si benè, & attentè velitis considerare, grauissimum est malum: quòd homo per totum suæ vitæ spacium ieiunauerit, orauerit, & eleemosynam sit largitus: cõmittens autem mortale crimen, omnia hæc opera irrita sint, & nullius valoris, atque momenti. Bene quidem dominus

Eze.18. dixit per Ezechielem. Si auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem: omnes iustitiæ eius quas fecerit, non re-

Eccle.9. cordabuntur, & cæt. Et Sapiens etiam. Si offenderit in vno, multa bona perdet. Remota enim radice charitatis ex qua procednnt merita, remouentur, & corrumpuntur fructus meritorum. Et sicut mors corporis hominem exuit quocunque bono corporali, & quocunque ornatu, ita peccatum, quod mors est spiritualibus. Quapropter Moses cum filii Israel peccauerunt adorantes vitulum, tetendit tentorium extra castra procul. Nihil enim quod suum sit, vult Deus, vt peccator apud se retineat. Omnia enim bona meritoria aufert: vt inde intelligas, quàm graue malum sit peccatum. Quod si homo secum reuolueret quando ita effrænatè, & præcipitanter in peccatum dilabitur, non vtique tanta facilitate creatorem suum, & liberalissimum Redemptorem offenderet. Mirandum quidem est, quàm insanè, & quanta amentia homo ipse audeat Deum offendere: cùm videat se amittere, & perdere ipsum Deũ, qui omne bonum, summum est, & in ipso alia bona, quæ intelligi, & cogitari possunt. Nam si homo aliquis ab Indis ad nos veniret, & statim cùm portum attigerit, omnem rem, aurum, & argentũ, quæ tantis laboribus sibi comparauit, ludo exponat, & vnica tantum sponsione totius substantiæ iacturam fecerit: nonnè hunc amentem, insanum, & omni prorsus carentem intellectu diceres? Quę igitur obsecro maior insania aut amentia esse potest: quàm breui quadam voluptate ad triduum peritura omnis lucri, & tantorum meritorum, quæ tot laboribus comparasti, iacturam facias? Aspice igitur si libet, ò peccator, cõuincam enim te amentiorem & insaniorem esse, quàm ille, qui ab Indis tractus diuitem supellectilem, & omnem rem breui ludo exposuit, & amisit. Nam ille in promptu remedium sibi habet paratissimum: potest enim ad Indos iterum transire, & sibi maiora alia comparare. At verò peccator constitutus in mortali crimine, eo status, & miseriæ deuenit, vt nullum possit opus facere, quod vita æterna sit dignum, nec ipsa gratia Dei. Si linguis hominum 2.Co.9.
loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam (inquit Paulus) factus sum, &c. Si distribuero substantiam meã in cibos pauperum, &c. Hoc est tertium, & grauissimum malum, quod peccatum animæ infert, constituit quippe illam in tam miserum & calamitosum statum, vt etiam si ipse faciat, quantum suæ vires suppetierint, nihil potest efficere, quod vitam æternam promereatur. Mancipiũ enim omne quod siue die siue nocte labo rans, sibi comparauerit, & lucratus fuerit: non suum est, sed domini sui. Et Ioannes Ioã. 8.
ait, quòd qui peccatum facit, seruus est peccati. Et cùm peccator seruus sit dæmonis, nihil sibi adquirere potest, quod æterna vita sit dignum. Absit enim à me vt cum sacrilegis, & impiis Lutheranis velim dicere, quod omnia opera facta in peccato, sunt peccata: sed quòd non potest promereri gratiam neque gloriam, etiam si multa bona opera possint facere, quibus bona temporalia possunt acquirere. Vxor enim Loth in salem Gen.19
conuersa est per peccatum: peccator etiam sterilis fit, & mendicus, & manet,

vt

vt terra sale consita, quæ nullum fructū potest producere. Regi Iudæ postquam ciuitatem Hierusalem fugit, & captus 4.Re.25. fuit à Nabuchodonosore, oculi sunt erepti, & eius filii interfecti: & is captiuus ductus est in Babyloniam. Hoc idem efficit dæmon in homine, qui cum in statu tranquillo gratiæ sit, menti eius caliginē infert, vt sic mancipium factum, ad nihil aliud prodesse possit, nisi vt in illa misera seruitute captiuus maneat. Nullum maius malum aut grauius esse potest, quàm peccatum: quandoquidem non solùm ea mala quæ vidimus in anima efficiet, verùm quod magis dolendum est, post hanc vitam miserum peccatorem in gehennam ignis detrudit.

¶ Et vt semel concludamus, peccatum mortale ita infirmum languidum & debile liberum arbitrium relinquit, vt nequeat omnia vitare peccata. Nam quemadmodum sensitiuus appetitus, quia penitus rationi non subditur, non potest homo etiam si in statu gratiæ sit, omnia leuia peccata euitare: ita nimirum cùm homo sit à gratia separatus, & ratio omnino Deo non subiiciatur, qui finis nostrorum operum est: non potest homo circa media non errare, & ita lætaliter contra ipsum finem delinquere. Ideo
Lib. 25. Mora. cap. 12. Gregorius inquit, quod peccatum quod per pœnitentiam non diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit. Chrysostomus etiam super illud, Soluite & adducite, in-
Mat. 12. quit, Quod sicut nauis sine gubernaculo non vadit quo vult, sed quo tempestate impellitur: ita homo diuinæ gratiæ auxilio perdito non agit, quòd vult, sed qđ
Gene. 3. diabolus ei intendit. Si igitur vnum solum peccatum, quod prius noster parens commisit, vniuerso mundo tantum malum attulit, quanto maiora damna, & incommoda animæ tuę aduenient propter tot tantaque scelera commissa?

¶ Cùm igitur iam viderimus, quomodò peccatum bono vtili, & commodo opponatur, quod quidem secundum malum est à peccato effectum. Peccatum enim est malum quoddam vile, & inhonestum: nam ipsum peccatorem infamię nota inurit, quo circa quicunque peccat, diligenter curat, se abscondere, & à nullo vult videri, nouit quippe quantum honorem amittat.

¶ Opponitur etiam bono delectabili: nam malum quoddam est triste, & mœrore plenum: ita vt non solùm mortem æternam pariat, verum etiam in hac vita nihil sit tristius, & calamitosius. Non sinit Deus dedecus culpæ sine vindicta, multæ enim molestiæ ipsum sequuntur peccatum. Ideò Hieremias. Hiere. 2
Scito, & vide quam malum, & amarum est dereliquisse te dñm Deum tuum, &c. Nolo modo agere de pœna, qua cruciabuntur in inferno omnes peccatores: sed solùm de ea pœna, & dolore, quibus in hac vita mala conscientia torquetur: quam quidem quatuor acerrimis tormentis vndique agit. Primum est propriæ conscientiæ morsus. Habet enim pessimum finem, & quosdam stimulos addit: vt ferè in desperationem adducat. Cùm peccato finis imponitur: quàm lassus, & insipidùs homo manet. Veluti cùm malum vinum bibit, cuius malum gustum, & saporem in fine sentit. Peccatum est vinum quoddam ita forte, vt ipsum hominem amentem reddat, ebriū, & prorsus omni sensu carentem, iuxta illud, Comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Affert e- Psal. 48.
nim colorem quendam, & fucum, & delectationem ob oculos ponit: honorem, aut diuitias. At verò cùm ipsum peccatum compleueris, remanet nescio, quæ amaritudo, nec cor ipsum quiescere potest: & conscientia ipsa interiùs mordet. Quemadmodùm in calamitatibus, & ærumnis quas passus est Iob, Iob. 1.
nunquam defuit, qui malum nuncium ad eum deportaret: ita ei, qui peccat, nunquam deest comes hic propitius, ita vt etiam in grauissima perditione saluū illum dicat, & incolumem, & in ipsa morte vitam habere: qui simul cum hoc ipsi peccatori ob oculos ponit bona, quę amisit, quando in Deum suum peccauit, & miserum, & infœlicem statum ad quē deuenit. Est quippe flagellum quoddam, quod interius malos torquet, & pondus suum in eorum voluptatibus aloes immittit, Et vix allia Aegyptii degustarent, quando iam statim incipiunt lachrymis

chrymis

chrymis suas maxillas irrigare. Hanc pœ
Esai. 14. nam per Esaiam Deus peccatoribus com minatur dicens: se traditurum Babyloniam in potestatem Echini: id est, vt cor eius vepribus, & spinis transfigant. Crudelis quidem spina, est morsus conscien-
Iob. 15. tię. Quod tormẽtum rectè explicuit Iob, cùm dixit, Cunctis diebus suis impius superbit: & numerus annorum incertus est tyrannidis eius. Sonitus terroris semper in auribus illius: & cùm pax sit, ille insidias suspicatur. Non credit, quòd reuerti possit, &c. Exemplum satis apotissimũ habemus in Amon, qui statim post com-
2. Re. 13 missum scelus cum sorore Thamar, mœrore maximo fuit confectus, nec illum amorem, quem antea erga illam ostendit, sed potiùs eam odio habuit.

¶Secundum tormentum quod peccatum infert, illud est, verecundia scilicet, & pudor, quo ipse peccato suffunditur: ita vt ab omnibus se abscondat. Quemadmodum mulier, quæ in facie aliquam maculam aut defectum habet, semper illum tegit, ne minùs pulchra aut formosa appareat: at verò quæ pulchra est, & decora facie semper gaudet ab omnibus
2. Re. 11 conspici. Ita Dauid diligenter curat suũ peccatum palliare: iubet etiam vt in suá domum eat. Postea verò cibos calidos illi mittit, vt luxuriam, & libidinem excitet: & tandem illum miserè interimi facit. Et hæc omnia Dauid fieri curauit, vt posset peccatum suum tegere. Libet autem, vt rem hanc clariorem reddamus ipsum Dauidem interrogare. Nonnè tu Rex es? Quis te peccati incusat? Quis facit, vt tantas curas, & labores tibi assumas? Respondebit vtique ipse pudorẽ, & verecundiam peccati tan-
Gen. 3. tæ sollicitudinis esse causam. Adam etiã statim, vt peccauit, cooperuit se foliis ficus, & fecit sibi perizomata, ob hanc eandem causam.

¶Tertium verò tormentum, idque grauius est timor ipse punitionis, & vindictæ, nam sola ratio id ostẽdit, nec opus est ad id persuadendum fide aut scriptura. Considerat enim tunc homo Deum esse, eundemq́ue rectissimum, & æquissimum iudicem, qui in malos, & impios grauiter, & acriter debet animaduertere, vel in hac vita vel in futura: atque ita peccator semper timidus, & pauidus vitã degit. Fugit impius nemine persequente. Peccatum enim carnifex est ipsius Pro. 28.
peccatoris. Videbis nanque furem, vel qui aliud quoduis scelus commisit viso iudice statim fugere: cùm nemo illum persequatur. Arguit vtique eum peccatum suum.

¶Quartus peccati dolor est, bellum illud ingens, quod inter sensitiuam partẽ, & rationem ingenerat. Caro quippe tunc superbire incipit, vt ait Iob. Fa- Iob. 7.
ctus sum mihimetipsi grauis, Nam ex eo domine quòd aduersus te deliqui, & ꝙ tibi contrarius fui, inde factum est, vt ego idem aduersus me bellum geram: postquam sensualitati arma dedi. Contigit enim mihi, vt ei, qui seruos habet agrestes, rusticos, & inurbanos, qui dum maiora beneficia illis cõfert, dum magis eos fouet, deterioris fiunt conditionis. Ita nimirum sunt sensus nostri, qui dum magis deliciis, & voluptatibus eos afficimus, deteriores, & crudeliores sese nobis ostendunt. Quo circa impii qui iam in inferno torquentur, loquentes de dolore, & tormento, quod propter peccatum in hac vita passi sunt, inquiunt, Lassati su- Sapiẽ. 5.
mus in via iniquitatis, & perditionis.

¶Vides igitur iam quàm malum, & iniquum sit peccatum: quandoquidem omni bonorum generi opponitur. Et tandem vt semel cõcludamus ita malum est, vt nihil magis Deus abhorreat. Nam si dæmon perpetuo Deo est exosus, & in inferno torquetur, non est ob defectum creaturæ, quia ipsa bona est: sed propter peccatum. Nam si Diuus Petrus, qui Apostolus erat, & Deo charus, & dile- Mat. 26.
ctus, cum in peccatum illud incidit, si statim è vita discederet, nõ dubium quin perpetuo illum Deus detruderet in tormentum inferni. Et vt latius rem hanc perpendamus, si in sanctissima Virgine Dei matre aliqua peccati mortalis macula inueniretur, non vtique matris priuilegium eum ab inferno liberaret. Vel si in sacratissima Christi humanitate hypothesi facta, (per impossibile.) Deus aliquod peccatum inuenisset, relegaret illam Deus in flammas inferni. Quid est

quod

quod Deus abhorreat nisi peccatum? Quare Deus animam factam ad imaginẽ, & similitudinem suam in infernum mittit: nisi ob peccatum? O venenum pestiferum, & execrandum. Si tibi aliquis offerret vas aureum veneno plenum, nõne illud acciperes? Vtique, sed tamen venenum diffunderes, vas verò in commodum, & vtilitatem tuam acciperes, quia ipsum bonum est. Sed peccatum ita malum, & deprauatum venenum est, vt non solum ipsum peccatum, sed peccatorem, & animam, quæ subiectum est, vbi peccatum residet, in gehennam mittit. Mirum quidem est, vt animam (quæ vas est incorruptibile, & pretiosissimum) in fœdissimum inferni sterquilinum prçcipitet: nam peccatum sic adeo pessimum venenum est, vt vas ipsum valeat polluere, & contaminare. Vipera enim non interficitur suo proprio veneno: nec Basiliscus, nec aliquis alius serpens, hæ quidam bestiæ suo proprio veneno non interimuntur: at vero peccatum ita pessimæ conditionis, & naturæ est, vt sua propria subiecta, & substernicula penitus perdat, & destruat. Nullum in hac vita est tantum incommodũ, quam peccatum. Nihilominus tamen ne peccatori quamtumuis maximo ansa detur desperandi: certissimè sciat, & intelligat, quòd etiam si peccatum tam malum sit, & detestabile, vt iam retulimus: & peccatoris conditio, & status tam miser, & infçlix, nihilominus tamen maiorem multo, & præstantiorem esse bonitatem, & clementiam Dei: quandoquidem valet, è tam vili, & abiecto statu ipsum peccatorẽ eruere. Vincens enim, & superans diuina clementia iniquitatem nostræ culpæ, & parcens Deus sui offensam, ipsum dæmonem eiicit anima nostra, & iterum Christus reuertitur habitaturus in eam. Tunc dæmon videns se possessione spoliatum, ambulat per loca arida, & inaquosa, quærens requiem, & non inueniens dicit, Reuertar in domum meam vnde exiui, & assumit septem spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi.

¶ Quando aliquis ex graui quadam infirmitate liberatus est, cum iam vires incipit recuperare, nisi diligenter sibi caueat iterum in ægritudinem recidet: Sic multi post peccatum facilè redeunt ad pristinum statum infirmitatis: quod multis modis contingere potest. Primò quia putant se iam sanos, & valentes esse. Quia videbis aliquem qui febri acuta largo tempore laborauit, cui si febris affectus vno vel altero die defecerit, inquit statim, Iam volo bibere, & comedere vsque ad satietatem. Et iterum infirmitate laborat. Duo præcipua mala peccatum efficit. Primum separat animam à Deo, iuxta illud Esaiæ. Iniquitates vestrç diuiserunt inter vos, & Deũ. Esai. 59.
Secundum verò, quòd efficit est, ut ipsa voluntas bonum creatum amplectatur. Primum gratia resarcitur, quæ amicum Dei hominem constituit. Secũdum verò quod est ipsam voluntatem ad bonũ creatum inclinari, hoc quidem non omnino sanatur: iam interius manent quædam reliquiæ, & appetitus, & nescio quæ desideria. Et secundum tempus, quo in peccato fuistis detenti, secundum hoc sunt maiores vel minores reliquiæ. Et etiam si cum gratia pristinam valetudinem recuperetis: nihilominus semper remanent quidam appetitus earum rerum, quas antea diligebatis, quæ etiam in noua gratiæ valetudine quç sese interdum phantasiæ repræsentant. Atq; ita ēt si peccator omnino in anima sanetur: ex hac altera non ita citius, sed paulatim incrementum sanitatis suscipit. Sic nimirum quamuis Exo. 14
Deus filios Israel eduxit ex Aegypto, & introduxit eos in terram promissionis, nihilominus reliquit illius cõuicinos Philistæos, quæ gens erat bellicosa: cum quibus interdum possent dimicare. Sic tibi peccatori quamuis te è peccati tenebris Iud. 5.
eruat, & liberet, nihilominus feroces, & crudeles inimicos relinquit: contradictionem, scilicet carnis, & sanguinis, quibus bellum ineas. Ne igitur te omnino incolumen, & sanum existimes, sed potius infirmum te iudica, & ab occasionibus peccati recede. ¶ Secunda verò ratio quare quis in peccatum relabitur est, quia debilem, & languidam virtutem habet, cùm infirmitas multum durauerit, & hunc quicunque ventus adeò leuis prosternit,

sternit, vel robustus cibus, vel mala nox. Et hic talis opus habet, vt optimis, & delicatis cibis pascatur, vt naturalis virtus ad suum robur, & integritaté perueniat. Sic qui ante actam vitam maximis peccatis inuoluerunt, si virtutis vires recuperare velint, optimis vescantur cibis: scilicet sacris rebus, & concionibus intersint, sanctos libros, & spirituales legant, probis, & rectis viris fateantur, & sacramenta frequentent. Ideò in Canticis habetur.
Cant.1. Fulcite me floribus, stipate me malis: quia amore langueo.

¶ Tertiò relabuntur in aliam infirmitatem hi, quos diximus, quia nullũ exercitium faciunt. Paraliticus enim opus habet, vt paulatim se moueat, vt membra eius exerceantur, & sic sentire valeat. Sic qui ab ægritudine, & affectu peccati liberatus est, bonis actibus, & operibus sanctis se exerceat. Cum hæc omnia nõ adimpleantur, cùm dæmon domum inueniat vacantem, & scopis mundatam, redit peccator ad pristina peccata: & tunc fiũt nouissima hominis illius peiora prioribus. Vidisti iam, quàm malus sit status peccati? sed peior est secundus, quàm primus.

¶ Primò ex parte diaboli, secundò ex parte ipsius peccatoris, & tertiò ex parte Dei. Ex parte diaboli, quia magis crudeliter hominem tractat: & vigilantius obseruat illum. Cõtingit huic, qđ homini in carcere detento, quem custos cùm videat hominem esse probum, & nobilem, non ita vt reliquos cathenis, & compedibus deuincit. Si verò iste talis modo è carcere fugerit, certum est, quod si iterum ad eundem carcerem reuertatur, magnã custodem habiturum curam, & vigilantiam circa eius custodiam. Et si antea simplici cathena illum deuinciebat, modo duplicem addet. Et si anteà per noctis silẽtium, & requiem eum non visitabat: modo omnibus noctibus illum adit, & videt an aliquid machinetur, vel quo possit compedes frangere, vel è carcere fugere. Hoc idem dęmon cum peccatore efficit. Nam priùs cùm in sua potestate hominem teneat, paruam curam, & diligentiam adhibet circa eius custodiã, fugit igitur à dęmonis captiuitate, & illum irridet. Si verò ita fueris infœlix, vt iterum ad eius captiuitatem deuenias, secunda conditiõ, & sors peior est, quàm prima: addet quippe maioris ponderis cathenas, vigilantius te custodiet. Nam si antea vnam, aut alteram offerebat tentationem, modo quinquaginta substernet: & porticus claudet, quibus priùs effugisti. Si vero videat quo familiaritas studiosorum ab eius captiuitate seuocauit, ipse diligenter curabit ne iterum cum illis familiaritatem ineas. Si verò videat, quod sermones audiendo liberatus es, ipse alio mentem seuocabit, & distrahet. Et hoc modo omnes portas claudet, quib' priùs te ab eius manibus eripuisti. Quòd intelliges ex eo, quod hic Euangelista inquit: Nam cum antea hunc hominem vnus dęmon possideret, foras expulsus Dei gratia iste dæmon: deinde cùm rediit, alios septem secum attulit, & habitarunt ibi.

¶ Secundò ex parte peccatoris peior efficitur hic status: quia ex cõsuetudine peccandi comparat sibi habitus pessimos: & sic difficilius conuertitur, & disponitur ad gratiam. Solet enim contingere, vt sępius, vel per creditores, vel causa furti, vel alicuius criminis aliquis in carcerem deducatur, & hic talis iam frontem indurauit, & verecundiam amisit, & ex consuetudine, nec cathenas sentit, nec detentionem in carcere: immo gaudet in illo. Contingit aliquando, vestem habeas ita vetustam ex nimio ipsius vsu, vt si aliquam rupturam habeat, non possis eam resarcire: quia ita debilis, & tenuis est, vt nec filum sustentare possit, nec acum. Ita sunt multi homines, qui ex nimia consuetudine peccandi, ita debilem animam, & languidam reddiderunt, simul & ipsius virtutem, vt nec prędicatorum monitiones, nec Dei inspirationes valeant animam eorum resuere, nec à peccatis semouere, & omnia hæc labor perditus, & otiosus illis videtur. Ideò Dauid. Cor mundum crea in me Deus. Habeo domine cor meum ita destructum, & perditum Psal 50.
peccandi consuetudine, vt sit mihi opus, vt aliud nouum in me renoues. Fac mihi aliam vestem nouam, & nouo indumento me indue, nam hoc ita habeo ruptum, & perditum, vt vix possit resarciri. Aspi-

ce

ce igitur, ò peccator, quòd in priori statu bellum gerebas contra mundum, dęmonem, & carnem: si verò peccatis nimis dederis operam, iam alium præter hæc tria dicta aduersus te prouocas inimicum, qui mala consuetudo est. Hæc mala consuetudo hostile, & inimicum bellum tecum inibit, & ducet te post se: & in eum statū miserum, & infœlicem deducet, vt malitiam peccati non sentias: sed potius peccata tanquam vinum imbibas, & eum habitum miserum, & iniquum efficiet, vt difficulter, & cum maxima vi possis ad Deum
Hier.13 te conuertere. Sic Hieremias. Si potest Aethiops mutare pellem suam, &c. Et in
Pro.18. Prouerbiis. Peccator cum in profundum peccatorum venerit, contemnit. Et iterū
Hier. 3. Hieremias. Frons mulieris meretricis facta es, noluisti erubescere. Hęc impudentia, & obstinatio peccandi euenit, quia ad peccata priora redimus.

¶Tertiò iste status secundus peior est priori, ex parte Dei: quia magis derelinquitur à Deo talis peccator, qui ad peccata priora iterum accedit: & Deus minorem curam erga illius salutem habet. Quemadmodum medicus, qui infirmum curat, postquam eum in pristinam valetudinem restituit, & vires iam in dies recuperat infirmus, medicus ipse regulas, & pręcepta ponit, ne grossiores cibos, pisces, aut alia nociua sibi assumat. At verò si medicus aliquantulum negligens fuerit, & non semper cum infirmo adsit, ipse infirmus saturabitur escis nociuis: & in eandem infirmitatem recidet: vocatur iterum medicus, & quantum potest valetudinem restituit: ipse infirmus, qui nullam regulam circa suę salutis curam obseruat iterum ęgrotare incipit, & ita sæpiùs atque iterum in infirmitatem labitur, vt medicus fastiditus dicat, Quærat is infirmus, qui de sua valetudine post hac curet, nam ego nolo id agere. Relinquit illum medicus, quasi desperatus de sua salute, vtpote, qui semel, atque iterum medicamenta adhibuit: ipse tamen infirmus, vt incautus, & amens, eius consiliis acquiescere noluit. Ita deus solet facere cum peccatore, cui cum multoties veniam condonet, & suis peccatis medeatur: ipse tamen pręcipiti cursu iterum in peccata fertur. Quocirca merito, & optimo iure dominus per Hieremiam inquit.
Curauimus Babyloné, & non sanata est, Hier.51
ecce relinquamus eam. Et ad Hierusalem. Hier.15
Quis miserebitur tui Hierusalem: aut quis ibit ad rogandum pro pace tua? Tu enim me dereliquisti dicit dominus: retrorsum abiisti. Ac si diceret. Nolo deinceps iam medicinam adhibere. In Ec-
clesiastico etiam dicitur, Languor proli- Eccl.10
xior grauat medicum: sed breuem languorem prædicit medicus. Ita nimirum medicus ille cœlestis, & diuinus manum suā compressit, nec medicinā applicauit Pharaoni regi Aegypti: quem cum septies curasset per purgationem plagarum & tribulationum, & ipse ad se reuerteret, & pœnitentiam faceret de malo præterito: cum posteà iterum ęgrotaret, decreuit Deus inde illum amplius non curare, quandoquidem, vt incautus ægrotans, nullam regulam, nec præceptum ad suam salutem conducens obseruabat: atque ita cum medicina illi deficeret, miserè, & infœliciter periit. Reliquit illum dominus ob multitudinem peccatorum: quia huiusmodi peccatoribus denegat non solùm auxilium efficax ad conuersionem: (quod quidem omnibus denegatur, qui non conuertuntur) sed etiam aliquibus ob grauissima peccata denegat auxilia multa ex antecedentibus: vt sunt prædicationes, admonitiones, tribulationes, miracula, & alia id genus: quibus Deus inuitat, & allicit peccatores ad pœnitentiam. Tamé Deus pro sua summa misericordia non destituit quemquam omnibus suis fauoribus, & auxiliis, temperat enim rigo-
rem suæ iustitiæ. Quamuis verò simile Aug. lib.
sit, & ante nos non contemnendi auto- de vita.
res tradiderūt esse certum numerum pec- Chrys.
catorum ita magnum, & aliqua peccata c.3. & 4
ita grauia: vt cum ea homines commise- Adria.
rint, Deus eos iam despiciat, neque curā q. 1. de
illam & solicitudinem paternam illis ex- Pœnit.
hibeat, quam pręstat aliis peccatoribus. Caieta.
Ideò tales difficillimè pœnitent. Perdes Iētacu.
enim operam, & tempus si velis hos corri- 8. q. 3.
gere. Sic Caim, quia interius derelictus est Gen. 4.
à domino, non correptus est. Sic etiam de
filiis Heli dicit scriptura, ꝙ non audierūt 1. Reg. 2
voces patris sui: quia voluit dominus occidere

cidere eos. Et ideo Spiritus domini conti-
Act. 16. nuit Apostolos ne prædicarent in Asia: quia nondum erãt digni, vt de ipsorũ vita prouideri posset. Huiusmodi peccatores quasi miraculosè spiritualiter sanantur. Intellige autem, quando scriptura ait de multis, quòd non possunt pœnitere de suis peccatis, secundum communem legẽ, sed tantum secundum super excellentem misericordiam. Nulli enim in hac vita quantumuis grauissimo peccatori clausa est via salutis. Veruntamen est, aliquos adeo esse graues, & maximos peccatores, & ita in peccatis suis in vtramuis aurem dormire, vt nisi Deus secundum præexcellentem suam misericordiã maioribus, & plenioribus, & vehementioribus suæ gratiæ auxiliis, quàm sint communia, eos ad pœnitentiam conuerterit, & potentiùs, & benigniùs eorum corda emolliat, & obstinatas voluntates infringat, nunquam in meliorem mentẽ redibunt. Indigent nanq; huiusmodi peccatores vtrisque auxiliis, & antecedentibus, & concomitantibꝰ auctioribus, & locupletioribꝰ. Atque hinc poterit vtcunque explicari, quare huiusmodi peccatores fieri nõ possit, vt se conuertant, & pœniteant. Possunt tamen in sensu diuiso, idest simpliciter, & absolutè pœnitere: nam potuerũt cùm voluerint habere auxilium Dei efficax ad resurgendum: quamuis hoc difficillimum, & ferè impossibile sit illis.

¶His igitur tribus causis satis constat quomodo status secundus peccatoris peior sit, & deterioris conditionis, quàm prior: quod satis etiam ostensum est in nouissimis hominis illius. Cauendum igitur est ne post hac peccatis, & flagitiis nosmetipsos maculemus, & maximè illud fugiendum nobis est, nè peccata peccatis addamus. Sed de his hactenus. Iam verò historiã prosequamur, & audiamus Euangelistam dicentem.

Factum est autem cùm hæc diceret: extollens vocem quædam mulier de turba dixit illi. Beatus venter, qui te portauit, & vbera quæ suxisti. Non est dubium nisi quod audientes hæc Pharisæi cruciabantur.
Gen. 37 Solet dominus inuidos alieni boni torquere: augendo bona eis, quibus inuidetur, Inuidebant filii Iacob Ioseph, eo quod maiori amore illum pater prosequeretur: & immisit Deus in illum somnia quibus somniis magis ipsi torquebantur. Non contentus fuit Deus eo solum, vt à patre Ioseph maiori amore prosequeretur: sed ostendit etiam fratribus eũ præponendum esse regno, duobus somniis. Vbi debes aduertere, quod non desunt aliqui, qui impiis narrent bona ventura eis, quibus inuident. Quemadmodũ de Pharisæis apud Ioannem legimus, qui Io. 11.
bus tanquam inuidis voluit dominus resurrectionem Lazari narrari. qui statim moti sunt, & concilium inierunt, vt ipsum interficerent. Sic nunc cum inuidebant Christi miraculis Pharisæi isti, vt vehementius interius torquerentur, suscitauit dominus spiritum cuiusdam mulieris, quæ alta voce in Christi laudes prorupit. Magnis quidem doloribus, & cruciatibus inuidi torquentur. Quare elaborandum maximè nobis est, nè talis bestia animum nostrum inuadat. ¶ Attende autem diligenter, & considera virilem animum, & pectus huius mulieris, quę quidem ausa est Christum laudare alta voce inter suos inimicos, cùm adeo potentes essent. In hoc enim videbis mirabilia Dei opera: nam vt inquit Apostolus, infirma mun- 1. Co. 1.
di elegit Deus, vt fortia quæque confundat. Magnas quidem victorias Samson Iud. 16.
simul, & trophæa reportauit de Philistæis: Sed videas, quòd vires illas ingentes in capillis habebat, quæ pars erat imbecillis in corpore: non in brachiis: nam infirma mundi eligit Deus, &c. vt magis in suis operibus extollatur, & laudetur. Et ideo etiam voluit superbum, & ferocẽ Iud. 13.
Holofernem per brachium imbecillis mulieris interfici: propter q cum ipsa Iudith intelligeret Dei viribus id effectum fuisse, ob insignem victoriam, canere incepit Deo, & dixit, Non excelsi Gigantes im- Iud. 16.
posuerunt se illi, sed Iudith filia Merari dissoluit eum. Etiam posset Deus populũ suum Israeliticum liberare à tyrannide Aman multis viis, atq; modis, sed noluit, nisi, vt Hester intercedente saluus esset. Hest. 7.
Nec minus voluit tribuere victoriã Sysaræ duci Barac, nisi mulieri cuidam nomine Iael: quæ vxor erat Aber Cinei. In Iud. 4.
hoc voluit Deus ostẽdere suam mirabilẽ

potentiam,

potentiam, nam cum hic esset tanta gentium multitudo, voluit è medio omnium mulierem surgere, quæ non timens iram, & furorem scribarum, & pharisæorũ sanctissimam Christi matrẽ mirabilibus laudibus extulit. Sapienter quidem, & prudenter mulier hæc virginem laudat. Non quidem laudat maximam suam fidem, nõ profundam humilitatem, non feruentem charitatem: non audet virtutes virginis laudare, quia hoc esset altum pelagus, & profundum mare ingredi, vbi sine dubio esset illi periclitandum. Obmutesceret quidem si vellet agere de virtutibus suæ animæ sanctissimæ. Ideò præteriens has omnes mirabiles animæ dotes, & tantã pulchritudinem quã laudare non audet: canit corporis laudes, cuius virtutes laudat. Atq; ita diuino consilio Spiritus sanctus postquam retulit perfectionem capillorum eius, oculorum, oris, colli, & manuũ, cõcludit dicẽs, Absque eo, ꝙ intrinsecus latet, Laudauit ea quæ exteriora erant, nam interiora animæ, ita sunt mirabilia, & diuina, vt facienda foret satis quędam prolixa, & inaudita narratio, ita vt omnes creaturæ in admirationem raperentur. Quemadmodum ille, qui solẽ conspicere vult ponit ante oculos ipsam manum, ne luce offendantur, præcipuè si infirmos eos habeat, quia excellens sensibile corrumpit sensum: ita nimirum lingua nostra, & sensus omnes conturbantur, & confunduntur coram excellentia tantæ, & tam diuinæ claritatis Virginis Mariæ: quam si homines vidissent, non multum si aliqui errore ducti idolatriam sequerentur, & tanquam Deum adorarent. Hac ratione existimo ductum fuisse Mosem, qui cum describeret rerum omnium creationem, nihil de creatione Angelorum retulit: nam cũ populus ille Hebræus nimis esset deditus indolatriæ, timuit ne si audiret puritatem, & excellentiam perfectionis Angelorũ illos, vt deos coleret. Sic Ioannes Euangelista vidẽs pulchritudinem, & splendorem vnius Angeli, voluit illum adorare, quod quidem Angelus prohibuit. Multo melius hoc alii homines fecissent si Angelos viderent suo fulgore splendentes. Scimus nanque Gentiles errore ductos, videntes Solis

Cant.4.

Gen. 1.

Apo.19

pulchritudinem, & Lunæ, hos planetas, vt Deos colebant. Quando potius Virginem sanctissimam adorarent, si puritatem, & gloriam suæ animæ simul munditiam corporis, quæ maior erat, quàm omnium Angelorum? Quid facerent ii, qui Lunam, vt Deum adorabant: si Virginem viderent multo pulchriorem, & formosiorem ipsa Luna? Ita existimo, quòd quemadmodum Deus hac ratione noluit, vt Moses scriberet pulchritudinẽ, & creationem Angelorum: hac eadem ratione abscondit, & occultauit Deus corpus Mosi, nè populus ille in idolatriam cõuerteret, cum vidisset mirabilia magna, quæ feceratin Aegypto, & in mari, & in deserto, Ita inquit Diuus Iudas dæmonem, & Archangelum Michaelẽ decertasse propter corpus Mosi. Nam dæmon volebat corpus ostendere populo, vt ipse populus idolatraret: & Deus offensus esset, At verò sanctus Archangelus ipsum celabat, ne locum daret offensæ Dei. Et præterea cum conueniens esset ne corpus Mosi manifestaretur, nec puritas, & excellentia Angelorum describeretur, multo potiori ratione decens fuit, ne Virginis perfectiones, & virtutes describerẽtur, quandoquidem longo interuallo reliquas omnes creaturas antecellit. Ideo Hieronymus ait, Quidquid in Maria gestum est, totum puritas, totum veritas, totumque gratia fuit. Ita hæc deuota, & pia mulier silentio præteriens animę laudes, corporis dotes extollit, magnificat, & laudat: cętera relinquens laudanda ei, qui eam condiderat. Et ita relinquit, Beatus venter qui te portauit, Laudans ventrem, omne corpus laudat: nam si venter beatus est, beatum etiam erit caput, pedes, manus, & anima. Principium enim, & organum peccati venter est, in quo homo concipitur in peccato, & maledictionem ab ipso ventre secum trahit. Ideo Psalmista. Alienati sunt peccatores à vulua, errauerunt ab vtero, loquuti sunt falsa. Et Dauid cum Deo loquens, implorans suam misericordiam, imbecillitatem suam in medium proponit, & illam ostendit: conceptioni suæ tribuens culpam dicens, Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in pecca-

Iud.1.

Ser. Assump. Virg. Mar.

Psa.57.

Psal.50

tis concepit me mater mea. Ac si diceret. Ne mireris Domine, quòd ego peccata actualia habeam, quandoquidem in peccato originis sum conceptus. Vnde Diuus Augustinus contra Iulianum ait. Profectò si Christus minor existens originale peccatum habuisset, grandioris ætatis accessu, actuali non caruisset. Sequitur ergo, quòd si beata Virgo habuit originale peccatum, maioris fuisse virtutis, & præstantioris, quàm Christus: quandoquidé cum concepta esset in peccato, eam virtutem habuit, vt tueri se posset, atque defendere ab actualibus, quod Christus non fecisset (vt Augustinus ait) si conceptus esset in originali peccato. Et si quidem Virgo beata actualibus se non miscuit peccatis, bene concluditur, nec originali fuit defœdata: quandoquidem non ipsa melior erat, quàm Christus, qui si originale haberet, actuali non caruisset. Et ita Dauid culpam suorum peccatorum originali tribuit. Et sic mulier hæc diuino illustrata spiritu Virginem laudat ab origine, & principio culpæ, qui venter est: quem beatum dicit. Nam si venter, qui origo est maledictionis, & corruptionis principium, & culpę fons, benedicitur, & laudatur: nullum vtique erit dubium, nisi quod benedicti erunt etiam oculi, os, & manus. Quoniam si ingrediens domum magnatis, aut diuitis alicuius minora vasa argentea videres, indicares statim illum esse hominem diuitem. Sic de Salo-

3. Re. 7. mone ait scriptura, quod forfices, candelabri, & claui portarum ex purissimo auro erant confecti. Quod si minora templi vasa aurea erant, quid esset de Cheru-

2. Par. 9 bin, & de altari sancta sanctorum? Laudans quidem ea, quæ minora erant in templo: maiora etiam extollere videtur. Ita etiam in alio loco laudans scriptura diuitias, & potentiam Salomonis inquit etiam scabellum pedum eius aureum esse, & sedes omnes, & reliqua omnia, quæ ad ornatum, & cultum domus spectabant ex purissimo auro esse confecta. Quid obsecro de vase esset, vbi ipsi regi vinum apponebatur? vel ex qua materia putas essent patinæ, vbi cibi apponebantur? Ita cum mulier hæc ventrem virginis laudet (qui in aliis solet esse organum peccati) & benedictum eum appellans: exinde etiam uidetur laudare oculos, os, & reliqua omnia, quæ in uirgine erant. Hinc clarè colligitur, & constat uirginem matrem prorsus alienam, & immunem fuisse ab omni peccati genere. Beatus uenter, beatum corpus, beata anima, & tota denique est benedicta, cuius uenter, qui principium, & origo peccati esse solet, benedicitur. Cur ergo beatus? Quia te portauit. Nam basis, & fundamentum omnium beneficiorũ, & meritorum virginis inde ortum habet, quia in Dei matrem fuit electa. Nam venter beatus est, quia Deum in eo portauit. Si immunis fuit à peccato originali, inde euenit, quia erat mater Dei electa. Si virgo simul, & mater extitit: factum id est, quia Deum in vtero tulit. Si exaltata est à Deo super omnes choros Angelorum, ob eandem rationem dictam factum id est. Hæc est origo, & fons vnde promanant omnia beneficia, & dona, quæ illi à Deo sunt concessa. Quocirca mulier hæc reddens causam, & rationem quare venter virginis benedicatur, inquit esse causam, quia Deum in ipso portauit. Vnde visum est sanctis patribus magnum inconueniens dicere, ventrem illum, qui Deum in se receperat, consumptum fuisse à vermibus. Atque ita in hanc veniunt sententiam, scilicet, ꝙ beata virgo corpore simul, & anima cœlum conscendit. Quandoquidem minus erat rationi consentaneum, vt virginis viscera quibus verbum Dei carnem induerat, in cinerem, & puluerem conuerterentur. Et hac eadem ratione dictus diuus Thomas dixit, virginẽ 3. par. q.

nullum habuisse peccatum actuale, nec ve 27. ar. 4.

niale quantumuis minimum: nam si peccatum haberet, non esset idonea, & sufficiens, vt mater Dei esset: & ita inquit ille iustum esse, vt ab omni prorsus veniali peccato liberaretur, adhoc vt esset mater Dei. Si igitur inconueniens est hanc virginem habere veniale peccatum, vt sit mater Dei: maius quidem inconueniens esset si originale habuisset, qđ deterius est. Veniale quippe non separat nos ab amicitia Dei, neq; gratiã tollit, nec aliquã gratię partẽ. At verò originale peccatũ subtrahit gratiã, & inimicos Dei nos constituit,

S. Tho. vbi supra ar. 1. ad 3. & art. 2. ad 2.

tuit, & consortio diuino nos priuat. Si igitur diuus Thomas magnum inconueniens putauit, ponere in virgine matre peccatũ veniale: quare etiam non habuit inconueniens ponere originale, cũ deterius multò sit veniali? Quapropter nos dicimus, & firmiter credimus, quòd adhoc, vt apta & idonea beata virgo posset esse mater Dei, fortiori, & firmiori ratione conueniens erat, vt originali caruisset. Cumque beata virgo dignissima fuerit Christi mater non dubitamus, nisi quod quemadmodum nullum habuit actuale peccatũ mortale, nec veniale, ita etiam nec originale habuisse, à quo quidem liberaliter singulari quodam priuilegio, & beneficio immunis fuit. Decuit enim virginem (ait Anselmus) ea puritate nitere, qua maior sub Deo nequit intelligi. Quod profectò diabolus bene nouit, & ideo primos fontes oblimare conatus est sciens, quòd nisi à purissima matre Christum nunquam fore nasciturum. Purissimam igitur ab omni labe decuit fore matrem Dei, eiusque fœlicissimum ventrem, quippe qui Christum Dei filium portauit. Neque beatus fuisset, si huiusmodi donum præseruationis non habuisset. Beatitudo enim status est omnium bonorum aggregatione perfectus Augustino authore. At verò, quia in hoc opere non prædicatoris officium exercemus, sed expositoris, hoc de hac re sufficiet: quandoquidem ita de laudibus virginis: & de eius purissima conceptione magni codices sunt memoriæ traditi. Et etiam si nos longiori oratione digredi possemus occasione data ex his verbis, quæ mulier dixit, tamen nè prolixi simus, id decreui aliis relinquere. Iam verò quid Christus huic mulieri responderit, audiamus. [At ille dixit, Quinimo.] Intelligitur non contradictoriè, sed assertiuè, Ac si diceret. Non tantum est illa beata, quæ me portauit in vtero suo: immo etiam beati illi sunt, qui audiunt verbum Dei. Non negat beatum ventrem, & beata vbera: sed potior beatitudinis ratio adiicitur, & formalis, dicens, [Beati qui audiunt verbum Dei.] Est hęc beatitudinis ratio communis omnibus electis, & maximè conueniens beatæ virgini. Itaque magis commendatur virginis laus, & encomiũ in genere per hæc filii verba: quàm fuerit in specie commendata per verba mulieris. Quoniam verbis Christi laudata est ex parte animæ, verbis autem mulieris ex parte corporis. Præterea his uerbis conceptum spiritualem prætulit conceptui corporis. Ita quod nec uirgini gloriosæ profuisset ad salutem esse secundũ carnem matrem filii Dei, nisi Christum in mente spiritualiter concepisset. Ideo beatior concipiendo Christum mente, quàm uentre. Hinc poteris discere, nè præsumas de aliorum propinquorum sanctitate, quæ tibi non prosit: ni eorum uirtutes sectari cupias.

Ansel. de conceptu virg.

Aug. li. 13. de Tri. c. 6.

¶ Aduerte uerò, quod cum omnes homines natura sua appetant beatitudinẽ: hic Christus, ut optimus pręceptor, & magister ostendit omnibus, in quo consistat beatitudo. Nullus enim adeo barbarus, & immanis ille sit, qui beatitudinem non cupiat. Ipsæ nanque seculi huius ærumnæ, & afflictiones, labores, & pericula cogunt fœlicitatem, & beatitudinem exoptari: imò & animus suapte natura cupit esse fœlix. Si enim Adam fœlicitatem appetiuit cùm esset in loco amœno, & uoluptatibus affluenti: quid nos miseri facere deberemus in tam ingenti miseriarum abysso? Igitur cum omnes natura sua desiderent, & appetant beatitudinem: grandis fuit, & difficillima inter Philosophos quæstio, quæ esset beatitudo hęc summa, & beata fœlicitas, aut in quo illa consisteret, quam cuncti ita anxiè, & solicitè sibi cupiebant, & summis uotis desiderabant. Ideo hæc quæstio in infinitum abire cępit, adeo ut de hac re ducentę octoginta octo Philosophorum sententiæ inuenirentur. Quas omnes Marcus Varro colligit teste Augustino. Diuus Ambrosius ait, quosdam Philosophos beatitudinem constituisse si nullum dolorem aliquis pateretur, aut sentiret: ut quidam Philosophus nomine Hieronymus dicebat. Alii uerò in rerum scientia illam constituebant, ut Herillus, qui cum audiret ab Aristotele, & Teophrasto mirabiliter esse laudatam rerum scientiam, solam eam quasi summum bonum collocauit: cùm illi quasi bonum, non quasi uerum, & stabile bonum laudauerint,

Gen. 3.

Aug. 19 ciui. c. 1. Ambr. li. 2. offi cio. c. 2.

Alii vt Calipho, & post eũ Diodorus ita dixerunt, vt alter in voluptatem, alter in vacuitatem doloris consortium honesta tis posuerint, eo quod sine iis non possit esse vita beata. Zeno item Stoicus solum bonum appellauit id quod honestum est. Aristoteles verò, & Theophrastus, & cæteri Peripatetici in virtute quidem, hoc est in honestate beatam vitam esse dixerunt etiam beatitudinem compleri corporis uoluptatibus atque externis bonis. Possidonius Philosophus Stoicus inter bona fœlicitatis opes constituit. Sed hæc omnia tanquam à proprio fine aberrantia, & veritatis scopum non attingentia, ipsa eadem veritas qui Christus est damnat, & condemnat: qui inquit: Væ vobis diuitibus, Væ vobis qui ridetis: Væ vobis cum laudauerint vos homines, &c. Beati pauperes: Beati qui persequutionem patiuntur, &c.

Zeno ẽ. Stoic. Aristot. & Teophra. Possid. Luc. 6. Matt. 5.

¶Et in primis, quòd in diuitiis nõ possit esse beatitudo, clarè satis ostenditur: nam cùm beatitudinis sit appetitum satiare, nihil minus, quàm in hoc diuitiis ipsis conuenit. Nam vt in Ecclesiastico admonemur, Auarus non implebitur pecunia. Qua de causa quandam infirmitatem earum cupiditas secum habet, qua ratione ipsi beatitudini est contraria. Beatitudo enim quanto perfectius possidetur, tanto eius perfectio suauius degustatur, atque adeò tanto vehementius amorem ad se rapit, & allicit. Diuitię vero cõtrario modo se habent, nã quo plures possidentur, eò magis illarum insufficientia, & euidẽtius percipitur, quia aliæ, & aliæ desiderãtur: Neq; vero in honore qui bonum est animæ consistere potest beatitudo. Est enim honor virtutis prẽmiũ, qui id circo à nobis expetitur, quia virtutis testimoniũ & indicium est. Et hac ratione homines à sapientibus honorari cupiunt: quo circa virtus prẽstantior est, & sublimior quàm honor. Et ideo non debemus nimis honorem sectari, qui vmbra virtutis est, sed ipsam virtutem: vt nobis statim honor cum ipsa adueniat. Nam quemadmodum illũ, qui versus solem ambulat, statim ipsa vmbra comitatur: ita virtutem ipsam sectanti, honor statim aderit.

Eccle. 5.

¶ Multò autem minus collocanda fœlicitas in bonis corporis, nempe in voluptatibus, & deliciis. Delectatio enim non est per se bonum, sed nutritio: cui sagax natura delectationem adiungit, propter illius necessitatem. Nec per se bona aut mala est delectatio: sed malitiam vel bonitatem sortitur à re illa, ad quam consequitur. Igitur bonum illud, à quo voluptas bonitatem sortitur, præstantius est ipsa. Quapropter non potest beatitudo consistere in voluptate: & multo minus in ea, quę sensus est. Nam bonum, quod sensu percipitur: non est bonum hominis perfectum: vt pote cuius propria species sit esse animal rationale, ꝙ vtique habet ab anima. Ex quo fit, vt bonum corporis non attingat ipsam hominis perfectioné: atque ideo voluptas, quæ sensu percipitur, multum ab hominis fœlicitate degenerat. Ex his iam clarius constat omnes illos Philosophos maximè à veritatis uia aberrasse. Et quid mirum, quod tantum aberrarent, qui sine lumine fidei ambulabant: cum videas nunc multos, qui radiis, & luce fidei sint illustrati, quiq; Christianam religionem sunt professi, circa betitudinem aberrare? Qui Christũ in baptismate ducem iurauerunt: discunt verò in schola Epicuri, Diodori, & Possidonii, & facti eorum discipuli, miseros eorum errores insequuntur. Beatitudinem suam constituunt, & collocant in diuitiis, voluptatibus, & carnalibus oblectamentis. Diuites, quippe beatos, pauperes vero miseros, & infœlices iudicant, & à Deo derelictos. Beati (inquit Christus) pauperes, Matt. 5.
Beati, qui lugent, Beati, qui persequutionem patiuntur, &c. At vos facti inimici crucis Christi beatos tantum diuites dicitis. Certè si mores hominum consideraueris, si attentè videris curam, & solicitudinem diuitiarum anxiam, quę animos multorum uelut cathenis, & vinculis ligatos habet: non eos Christienos iudicabis, sed potius Possidonios, aut Epicuros. Vnde egregius Psaltes de talibus ait, Quorũ Psa. 143.
filii sicut nouellę plãtationes in iuuẽtute sua: filię eorum cõpositę, &c. Beatum dixerunt populũ, cui hęc sunt. Tu verò rex sancte Dauid, ais hęc esse hominis beatitudinem? Beatus populus, cuius dñs Deus eius. Multi enim sunt Christiani, quorum

rum dominus non est deus, sed Epicurus, Diodorus, aut Possidonius. quorum disciplina nondum extincta est: nondum periit. Nam in regalibus curiis plurimos nobiles inuenies legentes, & docentes publicè doctrinam Epicuri. Videbis tot deliciarum inuentiones, tantam voracitaté, tot cibos, mille artes parandi escas, tanta rerum monstra, vt facilè credas, quòd isti Philosophorum viã, & regulas sequuntur, existimantes nullã aliam post hãc, nobis manere patriã: cũ horũ beatitudo venter, & guttur sit. Hos omnes cęcos, & stultos philosophos, & eorum discipulos impios Christicolas summa veritas Christus Redemptor noster vnico ictu ferit, & iugulat dicens, Beati pauperes, & qui audiunt verbum Dei. A csi dicat. Tantum abest, vt beatitudo in his rebus, quæ mundus admiratur collocanda sit: vt in eorum prorsus fuga, & reiectione sit posita. Pendet enim nostra fœlicitas ex notitia Dei: quæ cum sit causa rerum non fallit. Hoc autem fit per verbũ Dei, quod ducit nos in Dei notitiam, & hęc ducit nos in operationem, & demũ in vltimã fęlicitatem, & gloriã, ad quam tendimus, & propter quam creati sumus, quæ quidé cùm summum bonum sit, nullum secum compatitur malum. ¶ Aduerte autem, quod beatitudiné dixit esse in auditione verbi dei: quia sicut fructus virtute sunt in semine (vt Philosophus ait) sic beatitudo ęterna est in auditu verbi Dei: quia est origo, initium, & radix beatitudinis. Primum enim est audire verbũ Dei, deinde credere, posteà operari: & tandem propter merita bonorum operum possessio beatitudinis cœ
Ro. 10. lestis. Quomodo (inquit Paulus) credent in quem non audierunt? & quomodo audient sine prædicante? & quomodo prędicabũt, nisi mittantur? Ergo fides ex auditu. Et per fidem operamur bonum, quia hæc docet, quid credendum, & quid agendum sit. Per bona autem opera in charitate facta peruenitur ad beatitudinem, quæ ab auditu verbi Dei procedit. ¶ Prætereà beatitudo est in auditione verbi Dei, tanquam in signo: maximum enim signum est, quòd quis in beatitudinem sit electus, & prædestinatus, quod audiat libenter verbum Dei, dicente Christo, Qui ex

Deo est, verba Dei audit. Et vt à contrario sensu intelligeremus, magnum esse re Ioan. 8.
probationis signum nolle audire verbum Dei, subdit, Proptereà vos non auditis, quia ex Deo non estis. Et alibi nolentes recipere Apostolos, nec audire verba eorũ grauiores pœnas illos manere, quam ciuitates illas Sodomorum, & Gomorræorum. Mat. 11
Et Ioannes dicit. Nos ex Deo sumus. 1. Io. 3.
Qui nouit Deum audit nos, qui non est ex Deo, non audit nos. Habent verba diuina nescio quid diuini, & paterni amoris, quòd audientes Dei filii, qui ad æternam beatitudinem destinati sunt, in ipsis agnoscunt, & gaudent, & exultant. Cumque verba diuina in se contineant omnium malorum spiritualium remedia, & omnium virtutum, & totius profectus spiritualis documenta, & ex eis maximè liceat agnoscere, quę ad Deũ, quæ ad Angelos, quæ ad sanctos omnes, & ad ciuitatem illam supernam Hierusalem spectant, dum ipsa legere, & audire delectat, & eorum gustu, & desiderio quis afficitur, hoc ipso, & filium Dei, & consortem electorum, & ciuem illius patriæ beatæ secundum æternam prædestinationem, se esse probat. Ps. 118.
Vnde & Dauid à Deo electus dicebat. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Verum nè in eam cogitationem satis ineptam incidas, vt putes satis esse audire verbum Dei: sed opus etiam esse, vt illud custodias, & obserues, audi quid deinde dicat. [Et custodiunt illud.] Non satis est ad beatitudinem cõsequendam audire verbum Dei, & credere: nisi bona opera adhibeas, vt verbum rectè custodias. Custoditur autem verbũ Dei à nobis bonis operibus, quemadmodum ignis seruatur in fomite. Vnde beatus Ioannes
in Apocalypsi cum dixisset, Beatus qui Apoc. 1
audit, & qui legit verba prophetiæ huius: protinus adiecit, Et seruat ea, quæ in ea scripta sunt. Iacobus etiam, estote facto- Iaco. 1.
res verbi, & non auditores tantùm fallentes vosmetipsos: quia si quis auditor est
verbi, & nõ factor, &c. Et Paulus. Nõ au- Rom. 2.
ditores legis iusti sunt apud Deũ: sed factores legis iustificabuntur. Hinc est, quod sciẽtia hæc nostra, quæ habetur ex verbo Dei (quæ longo spacio reliquis omnibus

ſcientiis præſtat) inter ſcientias practicas numeratur, id eſt operatiuas: quod non propter ſcientiam tantùm, ſed propter operationem à Deo nobis datum ſit. Hunc locum coram oculis tibi conſtitue aduerſus impios, & neſarios illos legis Chriſti ſubuerſores, qui dicunt, ſolam fidem ad ſalutem ſufficere. Ad idem facit, & illud Matthæi. Omnis qui audit verba mea, & facit ea, aſſimilabitur viro ſapienti, qui ædificauit domum ſuam ſupra petram: Eadem verba in ſuperioribus etiam habetur in noſtro Luca. Et in capite ſequenti. Seruus ſciens voluntatem domini ſui, & non faciens, vapulabit multis. Non igitur ſatis eſt audire verbũ Dei, & credidiſſe, niſi adſit verbi adimpletio, & executio.

Mat. 7.

Luc. 6.

¶ Obſerua etiam quòd non dicit, Qui audierũt, & cuſtodierũt: ſed qui audiunt, & cuſtodiunt: vt intelligamus ſolos perſeuerantes audiendo, & cuſtodiendo eſſe beatos. Parum enim eſt audire verbum Dei, & cuſtodire illud per aliquod tẽpus: ſi non perſtiteris, cuſtodiendo illud. De talibus nanque in ſuperioribus dixit Chriſtus: Qui ſecus viam: hi ſunt qui audiunt: deinde venit diabolus, & tollit verbum.

Luc. 8.

¶ Alii etiam ſuſcipiunt verbum, & per aliquod tempus credunt: ſed in tempore tentationis, & aduerſitatis recedunt. Hæc iam latius explanauimus in capite octauo.

¶ Opus igitur eſt, vt cuſtodias verbum Dei, vt maturo tempore fructum centuplum afferas. Nam ſunt multi, qui audientes verbum Dei incipiunt bene operari: ſed pauci vſque in finem perſeuerãt. Cuſtodiũt verbum aliquando, ſed modo iam non cuſtodiunt: qđ quidem ſatis non eſt ad beatitudinem conſequendam. Nam qualem te inuenerit mors, talem te iudicabit dominus. Quapropter opus eſt perſeuerantia: & omni tempore ſobrius, caſtus, & diligens ambules, circa ea, quæ pertinent ad obſequium domini tui. Et vt iã ſemel concludam, ita voluit dominus verbum eius cuſtodiri, vt dixerit Moſi. Erunt verba mea in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis: eruntque quaſi ſignum in manu tua. Vtitur Deus more loquendi eorum, qui cum aliquam rem uolunt non excidere à mente, ſed ut ipſius recordentur, anulum vel filum in digito ponunt. Sed iam vltra.

Exo. 13.

Turbis autem concurrentibus cœpit dicere, Generatio hęc generatio nequam eſt.] Meminiſſe oportet turba Phariſæorum, ex quibus alii dixerunt in Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmoniã: alii verò tentantes ſignum de cœlo quærebant. Prioribus reſpõdit vſque ad illa verba. Omne regnũ in ſe diuiſum, &c. Sed modo reſpondet aliis ſignum de cœlo quærentibus. Sæpè enim in ſcriptura ſacra particula orationis non legitur cum proxima dictione, ſed cum remota. Sicut in Canticis dicitur. Nigra ſum ſed formoſa ſicut tabernacula Cedar: ſicut pellex Salomonis. Quo in loco ſi cum priori ſententia vtranque particulam coniungas, non cohęrebunt verba. Erit enim ſenſus. Nigra ſum, ſed formoſa ſicut tabernacula Cedar: quod ineptum eſt, cum tabernacula Cedar nigra, & fœda eſſent, vtpote quæ æſtui, & imbribus atque iniuriis cœli erant expoſita. Itidem ſi vtrunque cum pellicibus Salomonis coniungas, quæ pulcherrimæ erant. Vt ergo proprium ac genuinum elicias ſenſum, pulchritudinem cum pellicibus, nigredinem verò cum tabernaculis Cedar coniunges: & ſenſus erit. Nigra ſum ſicut tabernacula Cedar: ſed cum hoc formoſa ſicut pellex Salomonis quæ rubricatę erant. Et ſic in Ezechiele vbi dicitur, Opera tua ſunt, ac ſi habitationes tuæ, & cogitationes tuę fuiſſent de terra Cananęorum: pater tuus fuiſſet Amorrheus, & mater tua Cethęa. Vbi ſi coniungas cognationes cum de terra Cananęorum, aut habitationes cum patre Amorrhęo ineptam reddes orationem. Quare vt ſenſum genuinum verba reddant, dicendum erit. Habitationes tuę de terra Cananęorum, & cogitationes tuę: ac ſi pater tuus fuiſſet Amorrheus, & mater tua Cethęa. Et quemadmodum particula non ſemper adiungitur, neque ligatur cum proxima: ita neque ſententia cum ſententia, ſed multis interiectis adiungitur, quę erant immediatè connectenda. Vt in prouerbiis. Inſidiemur ſanguini, abſcondamus nos contra innocentem gratis. Cui ſtatim adiungendum erat. Fruſtra iacitur rete ante oculos pennatorum

Cant. 1.

Eze. 16.

Prou. 1.

natorum. Quæ reddit rationem prioris. Quare scilicet cum iustis velit insidias parare, quoniam frustra illis apertè insidiaretur: quemadmodum auceps, qui in oculis auium extendit rete. Aliud huius rei exemplum offendes in Exodo, vbi
Exo. 22 in priori versu capitis vigesimi secundi ponitur lex furti, & post duas vel tres sententias aliud membrum illius legis subditur. Sic in præsentiarum si legeris hæc, quæ Lucas noster ait, postquam mulieri illi respondit Christus, videbitur tibi inepta oratio, & quòd absque proposito loquatur. Non enim cohærent hæc cum oratione immediatè precedenti. Ideoque iungenda est hec narratio cum illa oratione, quæ in superioribus præcesserat. Vbi dixit Lucas, quòd quidam, scilicet, ex scribis, & Pharisæis, vt Matthæus declarat, tentantes quærebant signum de cœ-
Mat. 12 lo. Istis autem in medio positis respondet nunc Christus in præsenti. Modum autem quomodo tentantes querebant signum de cœlo, explicat Matthæus dicẽs, quod accesserunt ad Christum atque dixerunt, Volumus à te signum videre. Vide iam nunc, & considera istorum superbiã, qui non supplicant, aut rogant, sed volumus, inquiunt: arrogantissimis, & ineptissimis verbis suam superbiam ostendentes. O vtinam nunc hec maledicta verba ab ore nostro nunquam prodirent. Quanto melius nobis esset, si voluntas nostra non esset nostra? Ita vt ipsi vellemus, quòd Deus vult, & non quod nos volumus. Herodias dixit volo. Herodes, &
Mar. 6. ego volo: sit pro ratione voluntas: & Ioãnem sanctissimum occiderunt. Maledictum tale velle. Caue à propria voluntate tanquàm à nociua, & mortifera peste. Sic Saul inobediens factus est, & preuari-
1. Re. 15 catus est domini preceptum. Christus autem dicebat. Non quod ego volo, sed
Mat. 26 quod tu: & hac eximia, & rara obedien-
Phil. 2. tia à morte liberati sumus. Factus est enim obediens usque ad mortem. Hec nostra voluntas ducit nos in Baratrum: & sola propria voluntas ignibus inferni torquetur. Quis obsecro ferre poterit tantam impudentiam, & procacitatem, ut seruus coram domino suo dicat, Volo? Si igitur nos serui sumus, & serui inutiles, si pretio empti, absit à nobis, ut quilibet sibi uelit, & quiuis sibi uiuat: sed ei, qui pro nobis simul mortuus est.

¶Preterea non dicunt, uolumus conuerti tuis miraculis, sed uolumus ea uidere. Speculatores erant, & curiosi, uolentes Christum capere: uel in uerbis, uel in factis, ideo aiunt. Volumus à te signum uidere. Sed priùs isti insipientes deberent à Christo petere oculos, quibus uidere possent illa miracula: qui enim fieri poterat, ut uiderent, qui oculis erant priuati? Ceci erant, & duces cecorum, excecauerat enim eos sua malitia. Quemadmodum Mat. 15 pellis sicca, qua se exuit serpens, ut renouet suam etatem, habet quandam effigiẽ oculorum, & membranam tenuissimam, qua oculi anguis preteguntur, uerè tamẽ oculos non habet: sic uidebatur impiis Iudeis se oculos habere, cum ceci essent, & pelles inanes, & hominum figuras induentes, nec homines erant, sed immanes bestie sua rapacitate. Christi miracula specula erant diuina: cum autem Iudei cæci essent, quomodo illa videre volebãt? Quid cæco cum speculo? Si speculum nõ videbant: qui fieri potest, vt se ipsos in speculo conspicerent? Vt hec dicerent, & quærerent accesserunt ad Christum, & quanto magis vanè, & fraudulenter accedebant, tanto longius, & distantius se à Christo elongabant. Petrus dicens, Exi à me domine, quia homo peccator sum: Luc. 5.
& Centurio dicens, Non sum dignus, vt Mat. 8.
intres sub tectum meum: magis ad Christum accedebant. At verò illi cùm corporibus magis accederent ad eum, tanto magis se elongabant. Habetur in libro Sapientiæ, Sentite de domino in bonitate, Sap. 1.
in simplicitate cordis querite illum: quoniam inuenitur ab his, qui non tentant illum. Nos verò accedamus ad Christum in simplicitate cordis, & in mansuetudine anime. Multi ingrediuntur templum: concionatorem audituri, & aures suas attentas prebent: sed non omnes vtilitatem capiunt, quia non omnes recto animo accedunt. Multi intrantes officinam aurificis, alter emit cathenam auream, alter pretiosum anulum, alius vas pulchrũ, alius verò nigrum carbonem sibi assumit, quem manibus terit, & nihil aliud

sibi vult ex officina, nisi carbonem illum, quo niger efficitur. Sic multi concionem audituri accedũt, & vnus accipit salubre consilium animæ suæ, alius compungitur: sed non deest alius qui prædicatorem irrideat. Oportet ergo sancto, & synceroanimo ad hanc diuinam officinam accedere: nam sic accedentes, Deus instruit, alios verò arguit, & increpat, sicut hos impios, & nefarios Pharisæos: quos appellauit generationem prauam, & adulteram. Sed cur ita? Audi. Cum voluntas nostra perfectè Deo hæret, & nullum alium amplexata est maritum: nihil de miraculis curat, nullumq; petit signum ad credendũ. Tot signa in se videt, & contemplatur, vt stultum sit alia maiora inuestigare. Sentit illum vehementem amorẽ, frequentes, & mutuos amplexus, suauitates illas, & dulcedines cœlestes, quæ omnẽ sensum exuperant. Sed cum adultera est, & relinquẽs sponsum suum Christum, post alios amatores vadit, & se copulat, & coniungit rebus his caducis, & perituris, non vtique experitur signa interiora, tuncque externa alia quęrit, & ad ea se conuertit. Prius ergo est necesse auertisse animum à suo proprio viro, id est à Deo: & cum altero adulterasse: quam alia signa petantur. Merito ergo adultera generatio signum petit: neq; hoc peteret nisi adultera prius esset. ¶Sed mirum quidem est, nam cum Christus id haberet ingenium, & conditionem, vt de eo dicat Petrus, quòd cùm male diceretur non male dicebat, cumq; eadem esset patientia, & mansuetudo his tam asperum, & rigidum se ostendat: ita vt eos appellet generationem nequam, & adulteram. Nam si ob hanc causam, quia signa petunt, generationem nequã eos vocat: per Esaiam minatur Acaz, quia signum non petebat. Sæpius inuehitur Christus contra hos, nam per Matthæum eis dicit, Auferetur à vobis regnum Dei. Et per Ioannem, Vos ex patre diabolo estis. & ratio huius iræ, & odii eadem fuit, quæ nunc. Ratio verò, quia sic adeo irascitur, & in furorẽ accenditur est, nam cũ aduentus Christi in mũdum fuerit, vt homines in cœlum ducat: atque ita ad hoc efficiendum quęsiuit omnes vias, & modos conuenientiores quos ipse potuit.

1.Pet.2.

Esai. 7.

Mat.21

Ioan.8.

Quando verò misericordia, & blanditiis vtens eos allicere nequibat: illis comminabatur supplicium, vt vel sic metu, & timore posset. Hoc etiam tecum sæpè facit dominus beneficiis, & sanctis inspirationibus te vocans: quando verò hoc nõ prodest, in te animaduertit, & comminatur. ¶Pręterea per ironiam magistrum illum appellauerant: nunc autem istam inurbanitatem reprehendit: nam cum eis qui verbum Dei pręedicant modestè, & cũ reuerentia debemus loqui. Si Elias, quia dixit ille dux quinquagenarius homo dei ironicè, respondit, Si homo Dei sum, descendat ignis de cœlo, &c. Sic etiam Eliseus pueris irridentibus, & dicentibus. Ascẽde calue, maledixit: & exierunt duo vrsi, & dilacerarunt quadraginta duos pueros. Sed nostro tempore sacerdotes, & ministri verbi Dei nullo honore afficiuntur: Ideo Christus hic tam apertè, & acriter his est loquutus. Sed quid hæc generatio mala, & adultera quærat, audiamus. 4.Re.1. 4.Re.2.

Signum quærit, & signum non dabitur ei.] Nonnè vides quam meritissima, & optima ratione isti reprehenduntur, qui post tot signa, & miracula à Christo facta signum quærunt? Postquam Christus doctrinam suam, & cœlestem tot miraculis confirmauerat, alia nunc miracula noua petere, defectus quidem est fidei, & res maxima reprehensione digna. Sic tu miraculis iam factis à Christo, ab Apostolis, & sanctis credere debes: & non debes postulare alia signa, sicut isti nequissimi, & sceleratissimi Pharisæi. Moses ante quàm legem daret multa miracula fecit in Aegypto, & eduxit populum Deus mirabiliter per medium mare. At verò post datam legem, & confirmatam, multo aliter cum illis se gessit. Terram quippe promissionis armis expugnarunt. Sic fides euangelica in principio nascentis ecclesiæ multis miraculis confirmata, & stabilita est: iam verò non opus est miraculis: & qui propter iam facta miracula nõ credit, multo minus crederet etiam si alia noua miracula illi proponerentur. Nam vel tu credis miraculis factis à Christo, & à suis Apostolis, vel non: si miraculis credis, non est quod disputemus: nam credens

Exod.7 & 8. Exo.14

credens miraculis, & eius doctrinæ credere debes: quandoquidem in testimonium, & probationem veritatis quam prædicabant, Christus & apostoli fecerunt illa miracula, & sic credens hæc miracula, credis etiam articulos, quos ipsi prædicabant. Si verò nolueris credere doctrinam nec miracula: id crede, quod oculis cernis, quandoquidem vides omnem mundum, subiectum fuisse Cstristi fidei, sine eo, quòd crederent sua miracula. Hoc certè magnum miraculum, & prodigium videtur, vt sine miraculis tot tantiq; viri sapientes fidei subiicerentur, & quòd totus mundus crederet. Et propter hoc magnum miraculum omnia alia quæ Christus fecit debes credere: quandoquidem hoc est omnium maximum. Quòd si dixeris, Omnem Africam, Asiã, Aegyptum, & maiorem partem Orientis sequi falsam, & iniquam sectam Mahometicam, & in Germania, & Anglia sequi nefarium illum, & sacrilegium Lutherum: & dixeris Lutherum nec Mahometum nunquam miracula fecisse. Respondeo tibi negotium nostrum multo differentius esse ab isto. Nam Mahometus, & Lutherus libidini, & voluptatibus copiam fecerunt: & maledictæ, & sacrilegæ eorum sectæ constitutæ sunt secundum carnis, & sensualitatis appetitum, cumque amor cupidinis, & carnis tam ingenitus sit hominibus, non miror hos, qui falsos illos Prophetas sunt sequuti. Christum verò qui omnia contradicentia carni, & voluptatibus prædicauit: quod isti fuerint sequuti magnũ est miraculum: Præcipiebat enim ieiunare, diligere inimicos, iniuriis parcere, labores perpeti, & multa alia, quæ carnem nostram videntur deprimere, & ei contradicere, & quod hęc prędicans mundus conuerteretur, hoc est magnum miraculum, & stupendum. Et ita debes credere, quod qui hoc miraculum fecit, multa alia potuisset facere: & etiam miracula illa, quæ Euangelistæ scripserunt vera esse, & cum illis omnem mundum ad suam doctrinam, & fidem conciliasse. Nam si nauem relinqueres in fluuio sine velis, & remis, & gubernatore, si altera die illam videres, iuxta aquæ cursum distare tribus vel quator leucis, non quidẽ mirareris: nam impetus fluuii, eam secum duxit, neque id esset mirandum, quãdoquidem fuit ratio, & causa. At verò si hanc nauem vidisses sine remis, velis, nec aliqua humana arte aduersus cursum aquæ ascendisse: tunc merito mirareris. Sic nimirum quod fuerint multi sequuti doctrinam Lutheri, Vvicleſ, & aliorum similium, non est mirandum: nam ipsum aquæ ductum appetitus, libido caro, & sanguis sequuntur. At veò quòd hæc nauis ascendat contra omnem impetum, & aquę cursum, & ꝙ homines, qui ex carne & sanguine sunt effecti cõtra naturã suã & inclinationem castitatem sequantur, paupertatem, pœnitentiam, euangelio se subiicientes, & ea credentes quæ naturalis ratio non valet comprehendere: hoc magnum, & stupendum miraculum est. Igitur firmum, & stabile apud te debes habere, fidem nostram in summa veritate, & rectitudine esse constitutam, & probatam, & confirmatam multis hisq́ue magnis miraculis. Si enim hominem videres turris alicuius altitudinem demirantem, simulque miraretur, qui fieri potuit, vt magnum cimbalum in culmen illius turris ascenderet, & huic diceres congregatos fuisse multos homines, qui vno tantum impetu cimbalum illud in turrim eleuarunt: homo iste sine dubio hoc non crederet, quia videret omnes humanas vires ad id non posse sufficere. At verò si huic diceres, quod machinis, & paulatim id fuit factum, illud sine dubio crederet. Interrogas igitur me quomodo fieri potuit, vt tanta gentium multitudo quæ ex carne erat, legem recepit tam spiritualem, vt erat lex Christi? Quì fieri potuit, vt in statum tantæ perfectionis ascenderent homines terreni, ad vilia, & immunda inclinati? Si ego tibi responderem, id factum fuisse, qui legem hanc pauperes homines, & literis humanis destituti prædicarunt, qui viribus suis tantum valuerunt, vt possent homines ferre in illum statum: sine dubio verbis meis fidem non adhiberes, dicerésq; solas humanas vires ad id esse non sufficientes. At si vera narrãs, tibi dicerẽ hmĩes istos piscatores multa fecisse miracula, & plenos fuisse Spiritu

ritu sancto, & diuina sapientia, & hoc modo persuasisse legem hanc hominibus, & mundum conuertisse: diceres vtique hoc ita fieri potuisse, & rationem, & veritatem in se continere. Quemadmodum igitur tu non potes credere cimbalum illud ascendisse in turrim viribus humanis, sed machinis, & stratagematibus: ita debes credere fidem nostram non esse humanum opus, sed diuinum, in quo Deus multa miracula, & prodigia fecit. vt corda hominum moueret. Et quod nisi Deus hoc negotium suis humeris assumpsisset, & suæ curę, omnes vires humanæ, & omnis sapientia non satis esset ad hoc negotium conficiendum, nec persuadere possent hominibus euangelium. Crede igitur miraculis fuisse euangelium prædicatum.

¶Sed dices. Nonnè consentaneum esset rationi, & conueniens, vt nunc aliqua fierent miracula, vt vires maiores imbecilles assumerēt, & vt magis fides confirmaretur? Non vtique. Nam miracula potius nunc damnum nobis afferrent, quàm commodū.
Luc.16. Abraham dixit, Si Mosi & Prophetis non credunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit credent. Necdū adimpleti sunt triginta anni, ex quibus frater Andræas de Espoleto Martyr sanctus ex ordine beati Francisci adfuit in Mauritania in medio ignis orans, ita ut nec capillum ignis poesset attingere, & cū ter à Mauris in ignem esset iactus, nihil mali ignis in eo effecit. Cumque hoc miraculum adeò magnum esset, & fieret in conspectu multorum Lusitanorum, qui & hodie viuunt nullus Maurorū conuerti voluit. Imo sanctum virum multis lateribus, & lapidibus iactis in medio prunarum interfecerunt, qui genibus flexis orabat. Ex quo constat, ꝙ miracula hoc nostro tempore precipue inter illos qui iam crediderunt, vt sunt hæretici, & apostatę sanctæ religionis, & fidei Christianæ, nec opus sunt, nec vllam vtilitatem afferrēt, etiam si principio nascentis Ecclesiæ fuerint necessaria. Puer enim quando ambulare incipit, adiuuatur vehiculo, & ipsum ingredit. At si homo adultus triginta annis natus vehicculum ingrederetur, non solum non vehiculum iuuamen illi esset, imo grande impedimētum, quo minus posset ambulare. Sic ecclesia tunc paruula erat: & Paulus inquit illis teneris fidelibus. Tanquam paruulis in Christo lac dedi vobis. 1.C At modò non est opus miraculis, quia est mulier adulta. Quando aliquod opus fit necessariæ sunt scalæ, & ligna ad ascendendum: postquàm verò opus iam est confectum, nihil ad aliud seruiunt scalæ, & ligna, nisi vt sint impedimento transeuntibus. Ita homines nunc si miracula fierent, in id offenderent, & dicerent, fidem nostram non adhuc esse bene confirmatam, & probatam: quādoquidem, & modo erant necessaria miracula, quibus magis comprobaretur. Caue igitur ne tibi contingat, signum à Deo quærere, vt isti infideles post tot signa coram eis facta: Satis sint tibi signa vetera & antiqua, nec quæras modo signa noua. Sed quid istis respondeat Christus, audi.

Signū nō dabitur ei, nisi signum Ionę.] Sicut peritus mercator non merces ostendit nec pandit eis, quos intelligit non eas mercaturos, qui ad officinam accedunt, vel vt curiosi, vel vt speculatores, non autem animo emēdi, eos autem vocat, quos intelligit empturos: ita Christus nō ostendebat sua signa & miracula, nec volebat ea facere coram eis, qui ex curiositate, & malitia petebant signa. Ideo ipsemet apud Matthæum ait. Matt.7 Nolite sanctum dare canibus: nec proiiciatis margaritas ante porcos. Hac de causa cum esset manibus vinctis coram Herode, Mat.27 ei qui cupiebat videre signum, id noluit facere. Petebant signum, & quando viderunt signa, dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? Ioā.11 Noluit itaq; signū facere coram istis. Sed dixit. Signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ. Dedit eis hoc signum, quamuis non peterent: quia hoc signum directè respondebat ad ea quæ petebant Pharisęi. Nam petierunt signum de cœlo tentantes eum, scilicet scire volentes: ipse verò Christus dedit eis signū, quo possent intelligere, quòd ipse illud poterat, de quo quærebant Pharisæi. Nā sicut Ionas tribus diebus, & noctibus fuit Ionæ 1. clausus in ventre Cęti: sic postquam filius hominis mortuus fuerit, & resurrexit, credetis vera esse omnia de quibus

nunc

nunc dubitatis. Quia tunc apparebit Iesum esse deũ, Christum & Messiam promissum in lege: & tunc incipiet vniuersus mundus in eũ credere. Sic etiam Christus dixerat eis. Cum exaltaueritis filium hominis, tunc videbitis, Idest, cum cruci-
Ioan.2. fixeritis me, videbitis omnia, quæ dico esse vera: quia tunc apparuit gloria Chri-
Ionæ.3 sti. Sicut enim Ionas fuit signum salutis Niniuitis, quia eo prædicante Niniuitæ pœnitentiam fecerunt: sic Christus Iudæis signum salutis erat futurus, si eo prędicante conuerterentur. Quando tamẽ eum recipere noluerunt, fuit eis aduentus Christi signum, & occasio maioris perditionis: ideo textus inquit.

Nam sicut fuit Ionas signum Niniuitis: Ita erit filius hominis generationi illi.] Nam sicut Ionam euomuit Cętus tertia die, & eo prædicante tota ciuitas conuersa est: Sic Christo tertia die resurgente, & prędicatores mittente totus mundus conuersus est, quia Christus per eos prędicabat. ¶ Præterea magnum miraculum est, quód corpus hominis transire posset per foramen gutturis cęti. Magnum quidem etiam est miraculum, quòd tribus diebus non fuerit digestus Ionas, nec dissolutus calore Cęti. Magnum vtique etiam est miraculum, quod cum ita sit ingens, & magnus ille piscis, sic vt natare nequeat, nisi in profunda aqua, ꝙ euomeret illum, & propulsaret in litus maris. Sic magnũ miraculum est, quòd Christus cuius anima sanctissima gloria erat plena posset esse in angustia limbi, & quod mors illum
Psal. 87 non consumeret, sicut cęteros. Sed quod esset, vt ait psalmus inter mortuos liber: & quod viuus resurgeret tertia die in hunc mundum, primitię resurgentium. Hoc signum Ionę dedit Christus generationi huic pessimę.

Regina Austri surget in iudicio cum viris generationis huius, & condemnabit illos, quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis.] Illa fœmina fuit, & vos viri. Illa à longè venit, & vos hic me habetis. Illa reliquit imperium suũ, vos estis in patria vestra, Illa munera attulit, vos non vultis gratis beneficium Dei accipere. Illa ad purum hominem, vos ad Deum simul, & hominem accediditis. Illa sola fama nouerat Salomonem, sed vos multis miraculis approbatum contemnitis. Præterea illa condemnabit vos.

¶ Aduerte, quòd hic condemnare, seu iudicare, non accipitur pro sententiam ferre damnationis: quia isto modo solus Christus iudicabit. Dimissis itaque aliis acceptionibus, quibus solet accipi condemnare, de quibus infra dicemus: quantum ad præsentem contextum attinet, accipitur hic condemnare, cum aliqui inter se conuenit de re aliqua disceptaturi, & alter æquus, & rectus, alter vero sceleratus, & iniquus apparet. Sic regina Austri condemnabit: nam quod illa fecit, erit in condemnationem Iudæorum. Sic etiam peccata O olla, idest Samaria, cum sceleribus O oliba, idest Hierusalem (vt habetur in Ezechiele) quodam modo videntur iustam ostendere Samariam eò, quòd Hierusalem vberiori Prophetarum doctrina fruens, ipsam spreuerit. Deinde etiam, quod per sapientem dicitur, ꝙ sancti iudicabunt nationes, eundem sensum habet, idest, fides in electorum numerum coaptatis natione illas, quæ in infidelitate persliterunt, condemnabunt, ex collatione operum. Huc nimirum respicit illud, quod habetur in Ioanne. Sermo, quem locutus sum ille iudicabit vos in nouissimo die. Et illud, Si ego in Beelzebub eiicio demonia, filii vestri in quo eiiciunt? Ipsi iudices vestri erunt.

¶ Postremò ad illum sensum potest adduci illud Apostoli. Nescitis, quod Angelos iudicabimus, quanto magis secularia? Id est: Nos condemnabimus Angelos apostatas, qui cum Deum eximio mentis acumine cognouissent, ob suam insolentiam è cœlo eiecti sunt: si nos, qui non admodum exactam (si cum Angelis conferamur) assequuti mentem, vsque in finem vitæ æquo animo innumeras ærumnas sustinuerimus: ita Regina Austri condemnabit generationem Iudæorum: quia ipsius factum damnabit incredulitatem Iudæorum. Illa nanq; à finibus terræ venit audire sapientiam Salomonis. [Et ecce plusquam Salomon hic.] Arguit locus iste eos, qui in rebus parui momenti plusquam opus est, cu-

Cap. 18 descendit iusti ficatus ab illo.

Ezec.3.

Sap. 3.

Io. 12.

1.Co.6.

tiosi sunt: in veritate autem vel inuenienda vel retinenda stupidi sunt, atque inerter. Arguit itē locus hic, verum esse quod
Mat.28. Christus alibi dicit, Multi primi erunt nouissimi, & nouissimi primi. Et fit nonnunquam, vt eos contemnamus, qui si non meliores, saltem nobis pares, & æquales. Calumniabantur Iudæi sæpè gentiles, cum ipsi non suæ vocationi responderent. Et in hoc loco Niniuitæ, & Regina Sabba eis præferūtur. Ideo dominus
Hier. 2. per Hieremiam inquit. Transite ad insulas Cethin, & videte: & in Cedar mittite, & considerate vehementer, & videte si factum est huiusmodi. Si mutauit gēs Deos suos, populus verò meus mutauit gloriā
Hier. 8. suam in idolum. Et alibi. Miluus cognouit in cœlo tempus suum, turtur, & hirundo, & ciconia custodierunt tempus aduentus sui: populus autem meus non cognouit iudicium domini. His verbis videmus quomodo contumaciam Iudæorum exprobrare soleat Deus: & posset etiam nostram superbiam, & arrogantiam confundere, qui viliores sumus creaturæ.

¶ Duo in Salomone admirata est ma-
3.Re.10 xime Regina Sabba. Primum scilicet, maiestatem suam, & potentiam: nam videns diuitias, potentiam, & magnum ordinem ministrantium obstupuit. Sed hic plusquam Salomon est, & maioris maiestatis, & potentiæ. Nam tanta fuit eius maiestas, & autoritas, vt cum templum ingrederetur, eiiceretque ementes, & vendentes, in diuina sua facie mirabilis splendor, & maiestas refulgebat: vt nullus eorum qui in templo erant, ausus fuerit ei contradicere, cum tanta ibi esset gentium
Mat.21. multitudo. Hoc miraculum deberet eos in admirationem rapere, vt Reginam Sabba diuitiæ, & potentia Salomonis.
Mat.26. Et in Christi passione, quoniam ab ipsius facie diuinus quidam splendor emanabat, in domo Caiphæ velamine faciem operuerunt. Nam quemadmodum in facie Moysi diuinus splendor apparebat,
Exo. 33 propter conuersationem, & familiaritatem, quam cum Deo habebat, ita magnus erat fulgor, & splendor faciei Christi propter communicationem, quam humanum cum diuino habebat: ita vt Iudei cum tantam claritatem intueri non possent, velamen ei imposuerint. Bene etiam hanc gloriam suam, & maiestatem ostendit in horto, cum eum voluerunt comprehendere: quandoquidem solis illis verbis, ego sum, omnes in terram deiecit. ¶ Secundum verò, quod vehementer Ioā. 18.
admirata est Regina Sabba, fuit sapientia Salomonis. Sed ecce plusquam Salomon hic. Nam quando Pharisæi miserunt ministros suos, vt Christum caperēt, & comprehenderent, inuenerunt eum in templo prædicantem: sic adeò voluptate affecti sunt audientes suam doctrinam, vt redeuntes Pharisæis dixerint: Quare nō Ioan. 7.
accepistis eum? Respondentes autem dixerunt, Quia nunquam sic loquutus est homo. Non solum quatenus Deus, Christus sapientior erat Salomone, sed etiam quatenus homo: nam reliquis hominibus data fuit scientia, & gratia secundum pōdus, & mensuram. At verò sanctissimæ animæ Christi propter vnionem verbi data fuit scientia infinita. Nam etiam si actu infinita non sciat, scit tamen infinita, potentia: quia patet ei aditus infinitus. Et preterea infinitas res potest suscipere, per infinitas notitias effectas in intellectu suo à Verbo, cum quo est vnita. Regina itaq; Sabba surget, & condemnabit generationem istam, & condemnabit etiam te Christiane. Nam Regina illa non venit visura Salomonem, vt aliquid pertinens, & spectans ad salutem animæ cum eo ageret, sed tantùm propter nimiam curiositatem, & vt aliqua philosophiæ, & naturæ secreta cognosceret. Vt hanc mundi sapientiam posset attingere regina hæc tā longam sibi suscepit viam, tot labores pertulit. Tu verò, vt salutem animæ consequaris tribus vel quatuor gradibus non vis moueri, nec in ecclesiam ire auditurus sacrum, nec concionem. Illa sine dubio te condemnabit.

Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione hac, & cōdemnabunt illam, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ, & ecce plusquam Ionas hic.] Ionas erat propheta aduena, Christus verò naturalis, & notus: Ionas trium dierum spatio prædicauit, Christus verò tribus annis: Ionas prædicauit gentibus, Christus verò eis qui cognitionem Dei habebant:

habebant: Ionas nullum miraculum fecit, Christus multa: Ionas desiderabat subuersionem, & destructionem Niniues, Christus verò salutem omnium cupiebat. Illi verò fidem adhibuerunt prophetæ aduenæ, qui nullum fecit miraculum: vos verò post tot conciones, & miracula contumaces, & rebelles estis. Niniuitæ condemnabunt generationem istam. Quid rogo illi facerent, si viderent mortuos resurgere, sicut vos videtis? Ecce plusquam Ionas hic. Vultis videre hunc esse meliorem quàm Ionam? Ionas fuit Propheta, qui non seruauit, nec habuit obedientiã: Christus verò ita obediens, vt dicat Paulus, quòd factus est obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Ille subuersionem Niniues videre cupiebat, nam in quodam loco sedit, & ibi expectabat viginti dierum spatio, & quadraginta subuersionem ciuitatis: quando verò vidit in fine illorum dierum ciuitatem non esse euersam: ita de hac re illum pœnituit, vt mortem suæ animæ peteret. Christus autem ita salutem nostram semper curauit, & exoptauit: vt propter hanc rationem mendax, & falsus Propheta voluerit haberi, & seductor populi. Vide igitur quàm longo spatio Christus antecellat, & superet Ionam. Quid igitur Iudæi respõdebunt, cùm magnum prædicatorem habuerint? Viri Niniuitæ condemnabunt illos. ¶ Bene dixit condemnabunt, & non damnabunt: quia mali seipsos damnant, & ipsi principium sunt, & origo suę perditionis. Vnde Oseas, Perditio tua ex te Israel. At si Iudæi nullam excusationem habebunt corã Dei tribunali seuerissimo: multo minus tu ò Christiane. Proh dolor quanti sunt in inferno, qui forsitan non deliquerunt nisi in duobus vel tribus mortalibus peccatis: & tu mille peccatis, & flagitiis coinquinatus lætaris, exultas deliciis, & voluptatibus te tradis. Deus autem clemens, benignus, & patiens tibi auxilium in necessitatibus suppeditat, nutrit, & sustentat. Vnde meritissimè de illo dicitur, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, &c. Si maior pœna, & suppliciũ in inferno Iudæos manet, quoniam cũ maiora beneficia à Deo accepissent ipsi ingrati fuerunt: mihi crede, multo maiora, & grauiora supplicia tibi parata esse, qui plurima, & maxima sacramenta, & beneficia à Deo optimo maximo recepisti.

Phili. 2. — Ionæ. 4. — Oseę. 13 — 2. Co. 1.

¶ Nota etiam, quòd Ionas dixit Niniuitis. Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur: cùm quòd hic terminus dierum esset illis designatus, non diem vltimum ad faciendam pœnitentiam expectarunt: sed statim operi se accingunt, vt iram Dei mitigare, & placare possent. Tu igitur, qui nec venturum diem certum tibi habes: quid est, quòd statim pœnitentiam non agas? Tibi nanque non tantum temporis, quantum Niniuitis cóceditur, nam illi certissimos habebant quadraginta dies: tu vero nec vnam horam. Signum Ionæ est, vt statim pœnitentiam agas, nec procrastines dicendo. Cras istud faciam, subinde repetens, & alia noua miracula postulas. Age igitur obsecro pœnitentiam antequam incidas in angustias, & tribulationes mortis: quia in diluuio aquarum multarum ad eum non approximabunt. Falleris nanque si cogitas te in hora mortis agere pœnitentiam: nam tunc cùm malè semper vixeris, grande miraculum erit, si in Deum te conuerteris. Quando filii Zebedæi petierunt dextram, & sinistram, quæsiuit ab illis Christus. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Ipsi verò dixerunt, Possumus. At verò quando Christum comprehenderunt, eo relicto omnes fugerũt. Ita etiam fallit opinio, scilicet, quod in hora mortis poteris agere pœnitentiam, & sine dubio vanè hoc tibi presumis. nam quando tribulatio mortis te circundederit, multa alia restant tibi peragenda, & sic difficillimè pœnitentiam facies, quamuis illam facere possis. Nam etiam si in hora mortis multi rem alienam restituant, & alia multa bona opera faciant: nihilominus non isti propria voluntate mouentur, sed necessitate coacti, & compulsi: & ita talis pœnitentia multoties est inutilis. Quando tauri agitantur, & taurus aliquem hominem persequitur, ille homo pallium suum in cornua tauri iactat. Sed cum iam taurus abierit, suum pallium accipit, & securus sedet. Sic multi in angustia, & periculo

Psal. 31 — Mat. 20

mortis

mortis constituti, rem alienam restituūt, & suum vnicuique tribuunt: at postquàm periculum euadunt, in antiqua vitia relabuntur, & quas iam pepercerunt iniurias, deposcunt. Aliquibus etiam Deus hoc beneficium ob suam infinitam misericordiam, & benignitatem fecit, vt dignam pœnitẽtiam in hora mortis de peccatis commissis agerent. Sed nunquid tu idem habes chirographum, & priuilegiū?
Luc.23. Latroni in cruce pendenti hoc beneficiū condonauit: tum verò ex priuilegio paucis concesso, non debes vniuersalem le-
Eccl. 9. gem stabilire. Sicut pisces capiuntur hamo, sic iniqui capientur tempore malo.
Dan. 5. Ita captus est à morte Balthasar rex Babyloniæ, quando manus illa in pariete scripsit. Mane, tethel, phares. Oblitus erat mortis, & cibo meroq; se ingurgitans, q̄si repente, & inopinatò mors illi aduentauit. Cum aliquis inimicum alterius se ostendit, & declarat, operę pretium est, vt talis cautè viuat, & paratus ad quodcunque periculum, quod se illi obtulerit. At si non sibi cauerit, & ab altero interficitur, interfector sine dubio non est traditoris nota reprehendendus. Sic nimirum iā mors diu est, ex quo nostram inimicam se manifestauit: tua verò est culpa, si minus cautè vixeris, nā quotidie te monet multorum obitū ob oculos tibi ponens. Quo-
Mat.25. circa dominus ait. Vigilate, quia nescitis,
Luc.12. quando dominus vester venturus sit. Sed hoc in sequenti capite explanabimus. Si igitur continuò pœnitentiam non egeris, Niniuitæ surgent in iudicio, & condemnabunt te: quia cum ipsi spatium quadraginta dierum haberent ad pœnitendū, statim pęnitentiæ iugum assumpserunt. Tu autem qui incertus es, an visurus sis venturum diem, pœnitentiam in crastinum protendis, Si senex iam decrepitus, & in extremo ætatis suæ à rege peteret, vt in suum famulum, & clientulum vellet illum accipere, nonnè talis irridendus esset? sic sunt sine dubio qui pœnitentiam in senectutem protendunt. ¶ Secundò
Matt. 1. quia incerti erant, an veniam essent im-
Marc. 1. petraturi. Non enim audierant à Ioanne,
Luc.22. Pœnitentiam agite, appropinquauit re-
Luc.7. gnum cœlorum. Non viderant Petrum lachrymis consequutum fuisse veniam, nec Mariam Magdalenam: sed de venia in-
Ioel. 2. certi, pœnituerunt. Dicebant enim, Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus? Nos verò certissimi sumus, habemus nanque illud manifestum, & certum, quod in
Eze. 18. quacunq; hora ingemuerit peccator, &c. Nihilominus tamen hæc non recordantes, in vtramuis dormimus aurem, & pœnitentiam in crastinum dilatamus: ideo illi barbari surgent, & condemnabunt nos.

¶ Tertio quia omnia alia, quæ illis impedimento esse poterant, reliquerunt: nā nutrices infantes suos non lactabant, rex non sedebat in solio ad iudicandum: & artes mechanicæ cessauerunt: & nulli alicui rei intenti erant, nisi pœnitentię. Nos verò pœnitentiam accipimus tanquam rem accessoriam, & accidentariam. Nam si aliquem interroges cur, non peccata cōfiteris? Respondebit statim, Paululum negotii nunc habeo. id posteà faciam. Negotia vero temporalia tanquam rem præcipuam, & nobis magis conducentem accipimus. ¶ Quarto Niniuitę induti sunt
Exo.33. saccis, & pœnitentiam egerunt, Sic filii Israel videntes quòd propter adorationem vituli recedebat Deus ab eis, nullus eorum secundum morem, & consuetudinem induebatur. At nos bombicino, & purpura induti pęnitentiam volumus agere. Si mulier plorans mortem mariti defuncti, Ecclesiā ingrederetur margaritis, & gemmis ornata, proculdubio hæc talis irridenda esset. Quanto meliori iure lugubribus vestibus induti mortem animæ
Luc.7. deplorare deberemus? Sanctissima Magdalena pœnitentiam egit proiiciens uestes in terram: & capillis suis tersit Christi pedes. Sed iā superiùs de his egimus. ¶ Quinto Ionas semel Niniuitis prædicauit, & statim se ad Deum conuerterunt. At nos quotidie audimus prædicatores clamantes, dormimus tamen obturatis auribus, nec de peccatis pęnitemus.

¶ Sexto Ionas potiùs prædicabat, & annunciabat desperationem, quam pœnitentiam: nihilominus egerunt: nos uerò ad misericordiam, & clementiam uocamur: sed nihil de hac re curamus. Lege Chrisostomum in Homelia undecima super Epistolam secundam Pauli ad Co-
2.Co.5. rinthios, tractantem illud. Obsecramus

pro Christo, reconciliamini Deo. Et quia ad alia properamus, satis sit ostendere tibi locum.

Nemo lucernam accendit, & in abscondito ponit, nec sub modio, sed super candelabrum, vt qui ingrediuntur lumen videant.] Ostendit hic Christus, se non debere cessare à sapientiæ suæ communicatione, & prædicatione ob Iudæorum istorum duritiem, & iniquitatem. Nam ad hoc cœlestis Pater tantam illi communicauerat sapientiam, vt illam bonis, & malis ostenderet, & offeret, & quantum in se erat, cum illa omnes illustraret.
Esa. 49. Iuxta illud Esaiæ, quod diuinus pater suo filio dicebat, Dedi te in fœdus populi, & in lucem gentium: vt aperires oculos cæcorum, & educeres de conclusione vinctum. Per lucernam intelligit doctrinam, quæ illuminat intellectum: sicut lucerna artificialis oculos corporis. Docet ne scientiam, & doctrinam abscondamus, sicut faciunt multi, qui ea, quæ sciunt aliis abscondunt, sed sibi ipsis seruant, auaros imitantes? Et non ob aliud id faciunt nisi vt soli ipsi laudētur in populo, & gloriosi æstimentur propter raram, & eximiam doctrinam, & eruditionem. Super candelabrum ponit lucernam, qui cathedram ascendit, siue quemcunque alium locum, vt communicet aliis, quæ ipse didicit. Ille verò abscondit, & ponit sub modio: quia aliis non vult eruditionem, & doctrinam manifestare, vt discant. Christus Saluator noster nec propter calumniantium duritiem, nec propter eorum murmuratiōné voluit abscondere lucernam suæ doctrinæ. Sic tu non abscondas donū tibi a Deo creditum: quia vt Paulus ait, Spiritus da-
1. Co. 12. tur in vtilitatem, non in desidiam. Et ali-
Ephe. 4. bi, Dedit Deus Apostolos, & Doctores, & reliquos, in ædificationem corporis Christi. Et Dominus vult, vt talenta quæ tradidit apponantur in mensa: & damnauit
Mat. 25. seruum, qui posuit libram in sudario. Ad
Luc. 19. uerte autem quòd lux, quę sub modio ponitur sub mensura ponitur: quia sub modio non lucet. Sed lux quæ super candelabrum ponitur, omnes illuminat, nullo termino clauditur. Vult enim Deus, vt charitatem habeamus sine modo, & mensura. Nam lucerna non solùm lucet, sed ardet, & comburit: quod proprium est ignis. Quare locus hic non solùm de doctrina, sed etiam de operibus charitatis, & misericordiæ potest intelligi. Vult Dominus, vt sine acceptione personarum omnes doceamus, & charitatem habeamus: sicut lucerna, quæ posita super candelabrum omnibus lucet, & omnes illuminat. Multi nanque suos amicos docent, & suos diligunt: sed non inimicos nec extraneos. Charitas horum terminos habet, parum extenditur, & sub modio ponitur. De præcepto charitatis loquens Dauid dixit Domino. Latum Ps. 118.
mandatum tuum nimis. Quod mandatū est hoc? Illud, de quo Dominus ait, Mandatum do vobis, vt diligatis inuicem. Hoc Ioā. 13.
inquam præceptum latum est, & ad omnes extenditur: quia ipsos inimicos includit, hæreticos, & infideles, notos, & ignotos: quos omnes charitate prosequi debemus. Ideoque super candelabrum ponitur, vt omnibus qui in mundo sunt luceat. Cùm audieris auarum dicentem, Erogabo eleemosynam, sed extremè indigenti: & cum audis tepidum Christianum dicentem, Non audiam Missam, nisi præcepto me cogente. & alterum, non cōfitebor peccata, nec eucharistiam suscipiam, nisi in paschate: hi omnes similes sunt luci positæ sub modio, & sub angusta mensura. sed cum audis. Optabam ego anathema esse à Christo pro fratribus Rom. 9.
meis. Et rursus. Optabam ego non solùm vobis conferre Euangelium, sed & viscera mea. Hæc quidem est lucerna super can 1. The. 2.
delabrum posita. Sed ex superiùs dictis conuertit Christus sermonem in nostram vtilitatem.

Lucerna corporis tui est oculus tuus.] Parabola sumpta est ab oculo materiali. Sicut lucerna facit nos videre ea quæ facimus. sic oculus corporis totum corpus. Christus (vt ex consequentibus ostenditur verbis) vult insinuare, quòd sicut oculus corporis est eiusdem corporis nostri lucerna: sic oculus noster interior, scilicet, intellectus siue intentio animę nostræ illuminat omnes operationes eiusdem animæ. Ideò ait.

Si oculus tuus fuerit simplex, totum Le. Gre.
corpus tuum lucidum erit.] Hoc est, si li. 2. Mo
intentio

12. c. 13. & Aug. li. 4. cõtra Iulianum Pelag. c. 3. to. 7

intentio tua fuerit simplex, & recta, tota anima rectè dirigetur ab intellectu: & luce sapientiæ eius clarior efficietur: operum quoq; multitudo studiosa erit, quia intentio imprimit speciem operi.

¶ Docet locus iste, vt in omnibus nostris operibus semper ob oculos Deum præsentem habeamus, & vt ipse sit noster finis, & præcipuus scopus. Multa sunt bona opera, quæ cum examinata fuerint perpendiculo diuinæ iustitię, ab hac recta intentione deficient: intentio nanque, & finis operis est, qui meritum tribuit. Nam coram tribunali Dei nec virtutes morales per se, nec labores corporis quantumuis magni illi sint, aliquid valent: nisi spiritu amoris Dei, qui à cœlo mittitur, coniungantur. Nihil enim erat in templo, quòd non esset ex purissimo auro confectum, vel saltim deauratum. Atque ita in templo viuo animę nostrę, nihil debet esse, quod non sit charitas, vel ornatum cum charitate. Quapropter non tantum oculos debes conijcere in id quod facis, sed in id quod intendis: nam vilia, & minima opera dum diuino spiritu fiunt, & intentione recta maximi sunt valoris, & momenti: & è contra maxima, & heroicà opera si debita intentione, & recto fine careant, nullius sunt valoris, & ponderis. Vult Deus, vt omnia ab amore procedant. Ideo pręcipit, vt dilectionem eã habeamus, qua ipse nos fuit prosequutus: hoc est nullo apposito pretio nec mercede. Et cum inter circunstantias diuinę charitatis hęc sit excellentior in persona diuina: fœlix ille, & beatus erit, qui in omnibus suis operibus, curauerit illam imitari. Quocirca in omnibus quę feceris auerte oculos tuos ab humano pręmio, & laude, & id omne in Deum conijce: nec patiaris, vt opus quod talem dominum premium habet, deseruiat alicui respectui temporali. Nam quemadmodum dolendum esset, quòd mulier aliqua pulcherrima, & diues maritum acciperet vilem hominem, & abiectum: ita etiam multo magis est dolendum si virtutem videamus, quę pro pręmio Deum habet, debitam acquisitioni honoris mundani. Omnis enim basis, & fundamentum meriti aut demeriti consistit in recta intentione, & fine nostrorum operum: opus est, vt propter solum Deum efficiantur: nam diuinus amor valorem, & pondus illis tribuit. Ita superiùs in capite sexto loquens Christus de persequutionibus patiendis, dixit, Cum maledixerint homines propter me. Et de contemptu rerum mundanarum etiam dixit, Propter nomen meum. Tunc enim dicitur oculus noster simplex, quando rectè intelligens sine aliqua malitia opera dirigit in finem debitum, qui naturaliter vnicus est, scilicet, summum bonum, qui Deus est: & tunc omnia opera nostra bona efficiuntur.

3. Re. 6.

Luc. 6.

¶ Sed videtur hic statim maximum dubium insurgere: nã Dominus ait per Ioannem, quòd illi qui persequebantur Apostolos, arbitrabantur obsequium se pręstare Deo: sed nihilominus grauissimè peccabant, & intentio eorum bona erat, & simplex, quia ipsi putabant Deo seruire, vt Christus inquit: nam intentio omnes iudicat, sicque qualis fuerit intentio, tale factum efficitur, & à fine nomen opus accipit: finis autem hic bonus est, quia honor Dei, ergo & opus bonum: nam si oculus simplex fuerit, totũ corpus lucidum erit. Ad hęc respondeo dicendo: aliud esse intentionem rectam, & aliud bonam habere intentionem. Bona intentio est, quę finem bonum habet, sed facilè potest se error illi admiscere ita vt corrumpat illam: quia licet illa ex fine sit bona, tamen alię circunstantię illam deprauare possunt, vt minùs bona sit. Recta autem intentio est voluntatis nostrę operatio, qua illa vero modo, & medio tendit in bonum: quando scilicet cum lege Dei mensuratur, & dirigitur cum lumine legis rectę. Fieri autem potest, vt aliquid cum bona intentione fiat, & non sit opus bonũ: quia non fit vero modo, & intentione recta. Quantumcunque finis, & intentio bona sit, si media bona non fuerint, nunquam opus rectum consistet. De hoc opere ait Paulus. Non sunt facienda mala, vt veniant bona. Et iterum. Zelum habent, sed non secundum scientiam. Error itaque perdit opus, dicente Domino per Prophetam. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia nõ habuit scientiã. Non sufficit itaque quòd intentio bona sit,

Ioã. 16.

Rom. 5.
Ro. 12.
Esai. 5.

sit, sed q̀ sit perfecta. Perfectio autem con
sistit in eo, q̀ nihil ei deficit tamen cum re
ctitudine caret. Et hac de causa elegan-
ter Christus hic non dixit, si oculus tuus
bonus fuerit: sed simplex fuerit. Simplex
enim hic perfectionem significat: nam He
bręis verbum, simplex, sonat integrum,
Iob. 1. & perfectum. Ita dicitur de Iob Erat sim
plex. Quòd qui peritissimi sunt in sermo
ne Hebręo, exponunt. Erat vir integer.
At alii. Erat vir perfectus. Itaque ad boni
tatem operis non sufficit bonitas inten-
tionis: quia ad bonitatem operis requiri
tur obiecti integritas, & cōuenientia om-
nium circunstantiarū, quas recta ratio ad-
esse debere, iubet actui. Sed fieri potest in-
tentionem finis esse bonam, & tñ deficere,
vel obiectum debitū, vel alias circunstan-
tias: ergo stat intentionem esse bonam, &
opus malum: quia bonum consurgit ex
causa integra. malum aũt ex quocunq; de
fectu. Nā si quis rapiat diuiti, vt subueniat
pauperi, vel mentiatur, vt succurrat in-
fonti, bonus quidem finis est: electio auté
contra dictamen rationis mala. Sed boni-
tas finis non excusat male eligentem. Ad
malitiam operis sufficit malitia intentio-
nis: nā ad hoc, quòd aliquod opus sit ma-
lum, sufficit defectus vniuscuiusq, requi-
siti ad operis bonitatem. Sed de his satis.

Obserua autem, quòd non ait, quòd
aliqua pars corporis erit lucida, sed totum
(inquit) corpus tuum erit lucidum: cura
enim viri perfecti simplicis, & integri est,
se totum circunspicere, & sua lucerna se
Iob. 9. examinare. Verebar (inquit Iob) omnia
opera mea. Vir integer totus sibi notus
est. Probat enim se an in fide sit, vt Pau-
2. Co. 13. lus inquit. Itaq; eris lucidus totus, aut te-
nebrosus totus quia aut places totus, aut
displices totus. Non enim poteris partim
deo placere, & partim displicere. quia qui
in vno deliquerit, factus est omnium reus.
Iac. 2. Et saluator. Nemo potest duobus domi-
Matt. 6. nis seruire. Ideò de sanctis Zacharia, &
Luc. 1. Elisabet dixit Lucas, quòd erant iusti an-
vide ibi. te dominum: incedentes in omnibus man
datis, & iustificationibus domini. Non
dixit, in aliquibus, sed in omnibus. Sed
iam de hoc superius.

Si autem nequam fuerit.] In hoc appa-
ret hic nō loqui de oculo corporali, quia
talis non potest esse nequam, cum nequi-
tia non sit nisi in operibus nostris: quę
sunt aliquo modo voluntaria. Oculus
autem est aliquid naturale, & non est in
potestate nostra, quòd bene, vel male se
habeat. Intelligitur ergo de oculo intelle-
ctus: quia tale est iudicium vniuscuiusq;,
& talem finem constituit, qualis ipse est.
Qui autem malus est constituit sibi malū
finem, & omnia ad illum malum finem di
rigit: & tunc est oculus nequam. Et sic
Christus loquitur. An oculus tuus nequā
est, quia ego bonus sum? Et dixit oculum Mat. 20
illius nequam esse: quia non rectè iudica-
bat, cum murmuraret de liberalitate pa-
trisfamilias.

Etiam corpus tuum tenebrosum erit.]
Idest, omnes operationes simul aggregatę
malæ erunt: cùm ipsæ non habeant boni-
tatem completā, nisi ex intentione. Quia
dato, quòd aliàs operatio sit bona ex gene
re suo, si intentio nō est bona, non adhuc
erit perfecta, & absoluta talis operatio,
nec meritoria.

Vide ergo ne lumen, quod in te est tene Aug. li.
bræ sint.] Idest, caue ne tua ratio, & intē- 2. q. euā
tio sit peruersa, aut modis iam dictis ob- gel. c. 15.
scura. Quod fit si opus nostrum in debitū
finem nō ordinemus: videlicet ad Dei glo
riam, & honorem, & ad beatitudiné ęter- Col. 3.
nam. Hinc hortatur apostolus. Omne
quodcunque facitis in verbo, aut opere,
in nomine domini nostri Iesu Christi agi-
te, gratias agentes Deo patri per ipsum.

Si ergo corpus tuum totum lucidum
fuerit.] Idest, si omnis operatio tua fuerit
studiosa, & tam intentio, quàm actio inde
procedens sint bonæ.

Non habens aliquā partem tenebrarū.]
Idest, si nullum peccatum mortale habue-
rit admixtum. Partes tenebrarū, idest, vi-
tiorū sunt superbia, auaritia, luxuria, &c.

Erit lucidum totum.] Hoc est. Tunc
totum corpus tuum erit verè, & per-
fectè dignum meritis, atque Deo ip-
si placitum. Nam vno solo mortali
peccato omnia opera meritoria extin-
guuntur: si verò nullum insit peccatum
mortale, charitas, & gratia Dei efficiunt,
vt ipsa opera coram oculis Dei splendeát.
Hinc in Ecclesiastico habetur, Qui in Eccl. 8.
vno peccauerit: multa bona perdet.

Eze.18. Et dominus per Ezechielem, Si iustus auerterit se à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, &c.

Et sicut lucerna fulgoris illuminabit te.] Itaque anima tua his bonis coram Deo pulchra erit, & fulgida. Vnde in pro-
Prou.9. uerbiis habetur. Iustorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit vsque ad perfectam diem: via verò impiorum tenebrosa, nesciunt vbi corruant.

¶ Igitur (vt ad alia iam gradum faciamus) ex his Christi verbis, & metaphora oculi, luminis, & tenebrarũ docemur, vt semper rectam intentionem habeamus in omnibus operibus nostris, nempe vt quidquid fecerimus in Deum dirigamus. Vn-
Matt.6. de, & alibi saluator ait. Attendite ne iustitiam vestram faciatis corã hominibus, vt videamini ab eis: alioqui non habebitis mercedem apud patrem vestrũ. Vult enim Deus vt opera nostra in ipsum dirigamus, & vt sigillo rectę intentionis ea designe-
4.Re.20 mus, ne ea amittamus collocantes ipsa in
Esai.39. ore hominum. Sicut Ezechias qui ostendit bona sua nuntiis Babylonis regis, quapropter dixit illi dominus. Auferentur omnia quę in domo tua sunt. Vult Christus, vt merces nostrę securæ portum contingant: ne post lõgã nauigationem ipsius mercibus spoliemur. Spoliamur vtiq; quãdo bona opera non propter Deum, sed ad humanam, & inanem gloriam captandã facimus. In moralibus finis (vt ait Philosophus) habet eandem vim mouendi, quam habet principium in naturalibus.
1.Ti.1. Cum autem charitas sit finis, vt ait Apostolus: ea nos debet mouere, & dirigere. Si verò charitas nos mouerit, dirigentur sine dubio opera nostra in Deum: & poterunt perfecta, & omnibus suis numeris absoluta appellari. Consistit autem bonorum operum perfectio in duabus rebus pręcipuè: in directione scilicet ad bonum finem, qui realiter sit bonus, & in electione mediorum illi accommodatorum, & conuenientium: & tunc finis est realiter bonus, quando est etiam principium bonum. Vis cognoscere, an sit opus bonum & perfectum, considera eius finem ad quẽ dirigitur. Si oculus tuus simplex fuerit, &c. Si intentio, & finis fuerit rectus (vt diximus) bonum erit opus. Ob eam causam asserunt Mathematici circulum esse perfectam figuram: quia principium, & finis idem est in illo: cum autem Deus sit principium, & prima causa, apertè concluditur, tunc opera nostra esse perfecta, si eorum finis fuerit Deus. Deum autem esse principium, & rerum omniũ primam causam, asserit ipse, qui per Ioannem de se ipso dicit. Ego principium, qui, & loquor vobis. Et ipse Ioannes de Ioan. 8.
Deo loquens, inquit. Omnia per ipsum facta sunt. Et Diuus Paulus ad Romanos Ioan. 1.
ait, Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt Ro. 11.
omnia. Et ideo viri iusti opera sua in Deũ dirigunt, & propter ipsum ea efficiũt. Sicut Moses cum leuabat manus consequebatur victoriam Israel contra Amalech.
Sic cum bona opera nostra, quę per ma- Exo.17
nus significantur, leuamus, & dirigimus in Deum, victoriam de mundo, diabolo, & carne reportamus. Si autem ea in terrena direxerimus laudem humanam captantes, & inanis gloriæ desiderio flagrantes, ab inimicis superabimur: nam qui appetitu humanę gloriæ ducuntur, & laudes hominum quęrunt, in Deum opera non dirigunt: ideo Christus in omnibus suis actionibus oculos leuabat in cœlum: insinuare volens vt in omnibus nostris o- Ioan.6.
peribus intentionem eleuemus in Deum. Itaque in omnibus nostris actionibus inanem gloriam vitemus instar illius, de quo
Neemias ait, quòd altera manu faciebat Neem4
opus, altera verò tenebat gladium. Sic tu toto pectore incumbe operi, & altera manu tene gladium ad populi laudes resecandas. Oportet igitur vt oculum simplicem habeamus, & rectam intentionem in omnibus nostris operibus solam Dei gloriam
quęrere: & quemadmodum Abraham vo- Gen. 15
lucres super carnes immolatas descendentes fugare, & reiicere: vt doceret inanem gloriam esse fugiendam, eamque à nostris operibus relegandam. Tunc totum corpus nostrum lucidum erit, & sicut lucerna splendens illuminabit nos.

Et cum loqueretur rogauit illum quidam pharisęus vt pranderet apud se.] Egregię declarauit, & insinuauit nobis hoc exemplum quantum verè dominus egerit, & aptè de mala, & palliata intentione. Solet enim Diuus noster Lucas

doctrinę

doctrinæ ac verbis Christi plerunque viua exempla, & appositissima adicere. Ostendit nanque Pharisæus hic quid sit habere oculum duplicem, & ex hoc vno licebit colligere quales alii fuerint: siquidem pharisæi cum haberent oculum viciatum iustitiam constituentes in cæremoniis externis, negligebant ea quæ non cernuntur, nisi puris oculis: hoc est mundo corde: ibi nanque putabant esse lumen, vbi tenebræ erant: & vbi grauis erat culpa, & crimen nullum ibi esse putabant. [Iesus autem ingressus recubuit.] In quo quidem eius benignitas, & bonitas ostenditur: qui cum rectè nouisset Pharisæorum calumnias, & mentes, nihilominus vt eos hortaretur, & moueret, nõ dedignabatur eorum conuiuiis adesse. Docet quomodo humiles corde, & benigni esse debeamus, etiam cum inimicis, & persequutoribus nostris. Ecce quomodo dominus immemor iniuriæ, & memor suæ antiquæ benignitatis cum impiissimo inimico, & calumniatore accumbit mensæ. Considera quæso hominum cæcitatem, & ignorantiam, qui arbitrantur hominibus suam virtutem ostendere, cum in alios sæuiunt, & illatas iniurias vindicant: & nihil patiuntur quod illorum nomini aut famæ aliquid detrahat. Non sic Christus qui cum inimico accumbit. Parcendo enim Deus magnum nomen sibi comparauit. Atque ita diuino illustrata Spiritu canit illi Ecclesia. Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maximè, & miserando manifestas. Quod si rectè volueris animaduertere, apparebit hoc coram oculis manifestum: nam iniuriam illatam vindicando inimicum superas, parcendo verò te ipso superior es: vtpote qui iram tuam compescere, & frænare potes. Perpende autem calumniatoris cogitationes.

Pharisæus autem cœpit intra se reputans dicere: quare non baptizatus esset ante prandium.] Id est, quare non lauisset manus. Mos enim erat apud Iudæos vt antequam sederent ad prandium manus lauarent. Vnde Matthæus, inquit, quòd pharisæi dixerunt Christo. Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum? non enim lauant manus suas, cum panem manducant. Erant hi obseruantissimi exteriorum cæremoniarum, cùm interius deprauatam, & viciatam conscientiam haberent. Et Marcus inquit, pharisæos ita magnificare exteriorem manuum ablutionem obseruantes traditionem seniorum, vt redeuntes à foro nisi prius lotis manibus non manducabant. Vtinam nunc peccata quæ Christiani in foro, & in plateis committunt, talia essent, vt aqua mundari possent: vel etiam id fieret aqua benedicta quæ peccata venialia mundat. At verò mundus ita est transmutatus, & conuersus, vt ii qui professione sunt Christiani, more viuendi, & consuetudinibus ethnici sint, & gentiles: ita vt omnis aqua, quæ in mari continetur non satis sit, vt tanta peccata, & flagitia mundari possint. Hæc igitur erat pharisæorũ cæremonia ab ipsis magna cura obseruata. Christus verò noluit lauare manus, vt hac sumpta occasione pharisæorũ vitia increparet, & reprehenderet.

Mat.15. | Mat. 7.

¶ Aspice igitur quomodo nouit dominus res ad tuam vtilitatem spectantes dirigere. Quærit occasioné quomodo ignorantes doceat, & instruat: & hoc modo multoties salutem animæ tuæ inquirit, per ea media, & modos, & viam, quæ tu non attingis, nec intelligis. Ita se habuit cum muliere illa Samaritana in puteo Sicar. Ita cum diuo paulo cũ in Damascum tenderet, suæ salutis oblitus. Et sic nobiscum quotidie agit. Videns auté phariseus quòd dominus nõ se lauisset, cœpit secum de hac re murmurare. Est enim mos eorũ qui corrupti, & deprauati sunt animi, vt cũ magna non habeant, de quibus taxare aliquẽ possint, minima assumant, vt vel inde occasionem calumniandi capiant, quod quidem manifestè ostenditur in pharisæo. Vbi malorum, & bonorũ contrarium ingenium, & conditionem disces: nam mali ex quacunque minima occasione mala faciunt, boni verò bona. Sumebant enim prophetæ ex quibuscunque rebus occasionem prophetandi. Ahias ex vestimento nouo Ieroboam ansam sibi prophetandi sumpsit, Eliseus ex oleo, Elias ex lechito olei, & hydria farinæ. Impii verò è contra ad faciendum malum Diabolus ex quacunque occasione sumit audaciam,

Ioan.4. Act.9. 3.Re.11 4.Re.4. 3.Re.17

vt tenet. Sic famis occasione Christum do
Mat 4. minum esurientem tentauit. Sic etiam
Gen. 3. Euam matrem nostram pulchrę arboris
Gen. 11 occasione. Et illos etiam tentauit, qui ędificarunt turrim Senaar. Amã quoque occasionem sibi leuem assumpsit, vt flagitiũ
Hest. 5. perpetraret: quia scilicet Mardochæus non flectebat genua coram illo. Mali itaque quacunque leui data occasione peccatum committunt. Et quid dico occasione sumpta? Ex sua potius propria malitia peccant, cum bonis inuideant. Quid obsecro erat in Ioseph, quod non amore, & beneuolentia esset dignũ? at fratres e-
Gen.27 ius, quia plus omnibus diligebatur, inuide
1.Re.19 bant ei: cum nihil eis noceret. Sic Saul Dauidi, &c.

¶ Rursus obserua, quàm differentes
1.Re.19 sint cogitationes malorum à cogitationibus bonorum. Mali quippe non nisi exteriora conspicientes, interiora à tergo relinquunt, & obliuiscuntur: boni verò si cogitatus suos omnes iactent in Deum, exteriora hæc obliuiscuntur. Adam in
Gen. 3. terreno paradiso cum totus deditus esset rerum diuinarum contemplationi, cum esset in statu innocentiæ non aduertebat se nudum esse: postquam verò peccauit, in se conuersus vidit se nudum esse. Et
2.Co.12 Paulus cum in tertium cœlum raperetur, dicebat se nescire vtrum in corpore, siue extra corpus esset: nam homines qui cogitationes suas in cœlum eleuant, ea quæ corporis sunt non curant. Ita nimirum Christi discipuli cum ab ore magistri penderent, & ab ipsius doctrina, non recordati sunt lotionem manuum. At pharisæi vt qui maximè hæc exteriora curabant, grauissimum peccatum illud existimantes murmurabant. Et ait dominus ad illum.

Nunc vos pharisæi quod de foris est calicis, & catini mundatis: quod autem intus est vestrum plenum est rapina, & iniquitate.] Multi erant ibi Pharisæi atque etiam Scribæ, vt ex sequentibus patebit: atque ideo in plurali omnibus illis loquutus est. Mos hypocritarum est externa curare, vt hominibus tantum placere possint. Ideo hypocritæ araneis assimilantur, quę telam texunt, quę a vento rapitur, vbi omnem substantiam, & viscera exhauriunt, & omnia hęc efficiũt, vt muscas venentur. Sic isti vt laudem humanã sibi comparent crucem ferunt, sicut Simõ Cirineus: sed conducti, propter mercedé, & retributionem temporalem. Quemad-
modum pueri qui in ędificiis ex marmo- Mar.15.
re vel ex lapidibus confecti totam Ecclesiam vel ędificium videntur sustentare, cùm re vera illi nihil ad fortitudinem ędificii conducant: ita isti existimãt suis virtutibus, & sanctimonia Ecclesiã Dei sustinere: cum tamen id falsum sit. Est maximum discrimen inter rectos, & probos viros, &
hypocritas: sicut inter Esau, & Iacob. E- Gen.26
sau quęrebat ea quę foris erãt, Iacob quę intra domum erant. Sunt aliqui mercatores, qui cum non admodum diuites sint oẽm rem, & omnes merces, quas habent, exponunt in taberna, vt pateant. Sunt verò alii diuites, qui parum vel nihil merciũ foris ostentant. at verò si penetralia domus ingrediaris, grandem supellectilem, & ingentem mercium videbis. Et qui sapientes, & cauti sunt, non statim prima facie viso panno eum emunt: sed quid boni vel mali interius habeat, priùs contéplantur. Si tabernam hypocritę adieris, explica prius omnem pannum. De iusto verò
inquit Psalmista. Omnis gloria filię regis Psal.44.
abintus. Et in Canticis animę sanctę ait Cant.1.
Dominus. Oculi tui columbarum absque & 4.
eo quod intrinsecus latet. Et Diuus Paulus. Gloria nostra hęc est, testimonium 2.Co.1.
conscientię nostrę. Boni nanque semper id curant maximè, ut interiora sua recta,
& pura habeant. Ideo Dauid in salmo. Ps. 118.
Fiat cor meum immaculatum in iustificationibus tuis, ut non confundar. Vult enim dominus, ut cor nostrum semper mũ
dum sit, & immaculatum. De corde enim Mat.15.
exeunt, quę coinquinant hominem. Vn-
de dominus in Leuitico iubet adipem arie Leui. 7.
tis quę circa renes est, & quę interiora operit imponi super altari. Vt & tu scias quę audis omnia quę intra te sunt, scilicet cor, uoluntatem, & reliqua omnia esse offerenda Deo. Ita ut cum Dauide
dicas, Benedic anima mea dominum, & Ps. 102.
omnia interiora mea nomen sanctum eius. Non offeruntur Deo pellis, & exteriora, sed interiora cordis munda. Pharisęi, & multi etiã nũc manus suas lauãt: & cor à quo omnis immũditia procedit, nõ mundant.

Mat.27. mundant. Sic Pilatus manus lauit, non tamen cōſcientiam. Si igitur intus coinquinatus es, prius id munda, tuncque ſimul exteriora mundabis: nam ſi ſancta & perfecta confeſſione animam tuam mundaueris, & interiora & exteriora ſimul pulchra & formoſa Deo & Angelis apparebunt. Vnde Eſaias. Dic iniquitates tuas, vt iuſtificeris. Chriſtus Phariſæos odio proſequitur, quia vitæ ſuæ erant contrarii. Nam magis perfectum in Chriſto erat interius, quia anima Deo fruebatur: & ſi aliquid erat humanum, id erat exterius, quia cum publicanis & peccatoribus mēſæ accumbebat. Maxime offenditur Chriſtus hac ratione & modo viuendi. Nam non ſolùm Phariſæi, ſed etiam mali Chriſtiani exterius fidem profitentur, & genibus flexis orant: interius autem pleni ſunt iniquitate. Quod qui faciunt, Deum ipſum rerum omnium conditorem, & Dominum dominantium tanquam idolum colunt, & venerantur: cum ſolum illi obſequium exterius tribuant. Oſtendunt enim, quòd dominum timeant: ſed illum non venerantur, nec gloriam debitam, & honorem illi tribuunt. Ideo ipſe per Eſaiam. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt à me.

Eſai. 43

Luc. 15.

Eſai. 29

¶ At ſi iſtorum vita Deo odio habetur, quanto maiori iure eorum erit exeeranda, qui nec exterius obſequium Deo præſtant, quia nec ſunt operibus Chriſtiani, nec tales videntur eſſe.

¶ Prętereà in hos Phariſęos quadrat illud Ezechielis. Ipſi liniebant parietem ſcilicet exterius abſque temperamento. Pręterea ſimilantur iſti illis, qui carnis peccata deteſtantur tanquam grauiſſima: ſpiritualia tamen parua eſſe iudicant, cum tamen minoris culpę ſint carnalia, quamuis maioris infamiæ. Sic multi prælati peccatum carnis, quod in ſubditis repeiunt quamuis veniale ſit, acriter, & grauiſſimè puniunt: non autem auaritiam, ambitionem, ſimoniam, quæ maximè Eccleſiam Dei vexant. Sic iſti exterius mundi erant, ſed interius omni malorum genere deprauati atque corrupti: quapropter arguit illos dominus dicens. [Stulti.] Quì fieri poteſt, vt Chriſtus hos ſtultos appellet, cum ipſe dixerit: Qui dixerit fratri ſuo, Fatue, &c. Dicimus ad hoc, quòd cum verba ſigna ſint eorum quę ſunt in mente, culpa aut virtus eſt in verbis ex ipſo effectu cordis. Ideo per contemptum aut animi elationem, vocare alium fatuū, & amentem, eo animo vt iniuriā illi inferant, prohibetur à Chriſto: nō autem ſi id dicatur ex charitate, & animo corrigēdi. Sic in hoc loco appellat ſtultos Chriſtus hos Phariſęos: & etiam diſcipulos euntes in Emaus vocauit ſtultos. Et Paulus item incolis Galatiæ ait, O inſenſati Galatæ, quis faſcinauit vos? &c.

Eze. 13.

Mat. 5.

Luc. 24.

Gal. 3.

Nonne qui fecit quod foris eſt, etiam id quod deintus eſt, fecit?] Acſi diceret. Nonnè qui fecit corpus humanum, quod mundare vultis: condidit etiam animam per creationem? Cur ergo non eſt vobis curæ animam, ſicut corpus? Imo quanto anima præſtantior eſt corpore: tanto ipſius munditię eſſet innitendum: & ideo ſtultos illos appellauit: quia de minimo habentes curam, maximū obliuiſcebantur.

Veruntamen quod ſupereſt date eleemoſynam: & omnia ſunt munda vobis.] Hoc in malam partem interpretandum eſt: nam vt Hieronymus admonet, ex antecedentibus, & conſequentibus colligitur verus ſenſus ſcripturæ. Et ideo illud Pſalmi. Ego hodie genui te, exiſtimo fore intelligendum de generatione Chriſti temporali: quāuis multi id de generatione æterna interpretentur. Sed ſi quę pręceſſerunt, legeris, & quę ſtatim ſequuntur, cum dicit, Poſtula à me, & dabo tibi gentes in hęreditatem tuam, de Chriſto Domino homine intelligi debet: vt multi grauiſſimi patres eum locum explanarunt: ſic illud Eſaię capite primo. A planta pedis vſque ad verticem non eſt in eo ſanitas, multi de flagris Chriſti interpretati ſunt. Et cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus pręſepe domini ſui, de natiuitate prędicant: quod ſi literam rectè perpēderis de populo Iſraelitico eſt intelligendum: quia totus erat languidus, & omnes pleni erant ſceleribus, & plagis peccatorum, & ingratiſſimi domino: nam cum bos, & aſinus cognoſcant benefactores, & præſepe domini ſui, Iſrael verò peior beſtiis effectus poſt tot, & tanta illi beneficia colla-

Hier. ſuper 25. Matth.

Pſal. 2.

Eſai. 1. Lege Hiero.

Gala. 4.

Eſa. 45.

Amb. li. 5. de fide. c. 2.

Au. li. 2. Tri. c. 18

ta dominum suum ignorauerit. Sic igitur in præsentiarum cum Christus dominus peccata Pharisæorum arguisset, quia exteriorem munditiam curantes, interiorem, & præcipuam contemnebant, impietatem, & auaritiam exercentes: subdit dicens, Date eleemosynam, & omnia sunt munda vobis. Putabant isti, ꝙ si darent eleemosynam, omnia erant illis műda: cum intus pleni essent superbia, ambitione, inuidia, & iniquitate. Itaque in hoc loco existimo Christum loquutum fuisse ironicè, & increpando. Quasi dicat, Vos pharisæi cum sitis pleni iniquitate, cum rapinę studeatis & lucro, quæ per fas vel nefas abstulistis, in eleemosynam erogatis: & cum hoc simul maxime curatis exteriorem munditiam: quæ duo cogitatis sufficere, vt omnia quæ in vobis sunt műda remaneant, cum re vera immunda, & defędata reddantur. Nam secundum horum doctrinam omnia erant munda post datam eleemosynam.

¶ Multæ sunt in scriptura imperatiuæ loquutiones, quæ ironicè sunt interpretandæ, sicut locus hic: & cum quadam irrisione pronunciari debent. Vt est illud sapientis. Lætare iuuenis in adolescentia
Eccl. 11 tua. Et illud Amos. Venite in Bethel: & impie agite in Galgala: multiplicate præuaricationem, & afferte mane victimas vestras: tribus diebus decimas vestras. Hoc est. Ter in anno offerte decimas idolis, vt
Am. 4.
Thrē. 4. mihi soletis offerre. Et Hieremias in Threnis. Gaude filia Edom, & lætare quę habitas in terra Hus. Ad te quoque perueniet calix. Et dominus per Ioannē Iudæis di-
Ioā. 11. xit. Soluite templum hoc. Et ad Iudam.
Ioā. 13. Quod facturus es, fac citius. Hæc & alia plurima loca quæ ironicè, & irrisoriè dicta sunt, ita veniunt intelligenda. Addam etiam ex propheta Amos loco citato, qui
Hier. super Amos. c. 4 ait, Pręparate in cursum Dei tui Israel. Acsi diceret: iuxta Diui Hieronymi explanationem. Occidisti seruos meos quos ad te miseram, & mittam denique filium meum: tu autem vt moris habes, & consuetudinis, prepara te, vt contradicas, & aduerseris Deo tuo. Lege de hac re beatum Hieronymum.

¶ Ex his patet quàm vehementer viri alias eruditissimi decepti sint, ꝓpter ignorantiam modi loquendi scripturę: ita vt in extraneum, & alienum sensum scripturam detorqueant. Scholastici doctores decepti fuerunt in expositione huius loci ex Amos sumpti, scilicet, Præpara te in occursum Dei tui Israel: aiunt nanque intelligendum esse de illa præparatione, quæ ad gratiam consequendam exigitur in ho-
S. Th. 1. 2. q. 112 art. 2. mine. Sic sentit Sanctus Thomas, & alii in secundo, cum de gratia disputant. In similem lapsi sunt errorem in quarto, exponentes illud Pauli ad Ephesios dicētis, Do-
Ephe. 4. nec occurramus omnes in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Affirmant enim illo testimonio probari, nos resurrecturos esse in iudiciű ea ętate, & ea corporis magnitudine, qua Christus resurrexit. Sed genuinus est sensus huius loci. Christus est vnű corpus, cuius nos sumus mēbra ac partes illud constituentes. Hoc corpus quandiu sanctorum numerus non fuerit adimpletus, multis membris destituitur. Desunt enim huic corpori oculi: cű videlicet aliquis vir sanctus eruditione, & dignitate præstās, Ecclesiæ coaptandus est. Desunt illi manus: cű aliquis vir misericors, nondű per gratiam ei est coniunctus. Desunt pedes, digiti, aures, & reliqua mēbra: cű aliqui alii viri deficiunt, qui possent augere, & perfectű, & absolutű reddere hoc corpus Christi mysticum. Cùm verò iam omnes per gratiam illi vniuntur, vnum cum eo efficiuntur, & tunc Christus integer manet. Sic dixit Apostolus, Donec occurramus obuiam Christo, id est, donec simus perfecti viri, qui possimus exire obuiā Christo, vt vnum cum illo efficiamur in mensurā ętatis, id est, vt habeamus iā integrā, & adultā ętatem, vt Christo possimus vniri, aut Christo addere illa mēbra, quę nondű illi coniuncta sunt. Plenitudinis Christi, id est, vt Christű adimpleamus, & vt liceat nobis dicere, Omnibus suis mēbris illum constituamus, quod fiet per cognitionem Dei imperfectam: nam subdit statim Apostolus, Ne simus paruuli, &c. [Sed væ vobis Phariseis, qui decimatis mētam, & rutam, & omne olus, & pręteritis iudicium, & charitatem Dei.] Væ, comminatio est in interitum ęternum, qua voluit Christus deterrere Pharisęos, vt timore superuenturi

uenturi mali à peccatis se abstinerent. Aduerte autem, quòd hic nõ damnantur decimæ, quod falsò existimant hæretici, sed ostendit charitatem esse preferendam. Nã ex eo quod statim subdit, dicens, hæc oportet facere, & illud non omittere, apertè Christus fatetur decimas esse offerendas: sed quòd non omittatur charitas. Pharisæi nanque pauperes expoliabant, vsuram, & rapinam exercentes: putabant tamen se iustos, & mundos esse, si decimas soluerent. Hunc errorem damnat hic saluator noster, decimas approbando, & charitatem suadendo. Multi sunt qui pluris faciunt minora, quàm maiora. Sic Abraham pluris faciebat adulterium quàm homicidium, atq; ideò dixit Saræ, Occident
Gen. 12 me, & te viuificabũt. Sic Dauid cũ Bersa-
2.Re. 12 be adulterio coinquinatus esset, inquirebat an mulier esset sanctificata ab immunditia sua, & non inquisiuit, an viro esset copulata cõiugio: ac si maius esset peccatũ coire cum ea, quæ secundũ legem erat immunda, quàm cum ea, quæ per coniugiũ viro erat copulata. Sic Iudęi noluerunt ingredi Pilati prætorium, ne contamina-
Ioã. 19. rentur, sed vt manducarent, in Paschate: & nihili faciebant peccatum innocentem
Mat. 23. Christum occidendo. His multos similes hac nostra tempestate inuenies, qui camellum deglutiunt, pulicem excutientes. Inuenies eos obseruantissimos ceremoniarum: cùm pleni sint inuidia, & ambitione, & aliis interioribus criminibus.

¶ Aduerte autẽ quòd decimæ fuerunt constitutæ non ex lege naturę, sed ex institutione Dei, qui iussit solui decimas,
Nu. 18. quãdo legem dedit: vt patet in Numeris. Inceperunt autem primo illo anno cum
Exo. 19 legem dedit, cum ab Aegypto discederẽt: quamuis solutio decimarum non fuit inchoata illis quadraginta annis, quibus manserunt in deserto: quia tunc nullas
Deu. 12 legis ceremonias Iudæi obseruabant, sed
Gen. 14 solum postquam ingressi sunt terram Ca-
Gen. 28 naam, vbi securi vixerunt. Quamuis ante legem dederit eas Abraham, & Iacob: tamen eas non dabat ex aliqua lege, aut necessitate, sed spontè. In lege autem præcepit dominus quòd Leuitis darentur decimæ, Causa autem præcipua huius taxationis erat, quia dando decimas Leuitis, videbatur Deus tantum victus tribuere cuilibet Leuitæ, quantum cuilibet populari homini: eo quod duodecim erãt filii Israel, quorum vnus erat Leui. Et quamuis vna tribus aliquando esset minor vel maior propter maiorem copiam hominum: tamen secundum generalem considerationem tribus Leui erat duodecima pars Israel. Ideo si diuiderentur fructus per æquales partes, deberent omnes fructus totius terræ Israel diuidi in duodecim partes, & vna illarum debebat dari Leuitis, & sic haberent duodecimam partem fructuum. sed quia ipsi Leuitæ dabant decimam decimæ suæ summo sacerdoti, pars quæ ipsi superaret, non erat vndecima pars omnium fructuum terrę Israel, sed erat inter duodecimam, & vndecimam: & sic diuisis fructibus in ęquales partes, danda erat Leuitis decima pars. Si autem daretur solum duodecima aut decima tertia, & ipsi rursus dare deberent decimam summo sacerdoti, angustus, & parcus victus eis superesset: quia non haberent tantum, quantum quilibet homo Israel diuisis fructibus in ęquales partes: & ideo optima ratione taxata fuit portio fructuum, quę danda erat Leuitis, vt esset decima. Nunc autẽ in Ecclesia non sunt decimę de iure naturali aut diuino, sed de iure positiuo quo ad cotam: nam illa lex quò ad ceremonialia, & iudicialia cessauit: hoc autẽ pręceptũ non erat morale: quia moralia sunt naturalia, & tamẽ decimę non erant de iure naturę, nec in nouo testamento Christus, & eius Apostoli aliquid de decimis sunt loquuti. Aduerte autem, quòd optimè coniungitur hic iudicium, & charitas: quia iudicium sine charitate in crudelitatem conuertitur: & charitas sine iudicio remittitur, cum iudicio autem in ęquitate consistit.

Hęc autem oportuit facere, & illa nõ omittere.] Scilicet pręcepta. Pharisęi, ea quę nullius momẽti erãt magnifaciebãt, Dei verò pręcepta non curabant. Vult dominus, vt ipsius pręcepta, & manda-
ta obseruentur. vt Dauid in Psalmo Do- Ps. 118.
mino dixit. Tu mandasti mandata tua
custodiri nimis. Et in Deuteronomio Deut. 6
loquens de pręceptorum obseruantia

Dominus dixit. Ligabis (proculdubio pręcepta) in signum in manu tua: & erunt specilla seu ocularia inter oculos tuos.

¶ Expende quanti faciat Deus obseruantiam pręceptorum eius, vt sicut specilla illa voluerit haberi. Qui per specilla seu ocularia videt, mediantibus ipsis videt. Sic dominus statuit, vt nihil videas ad concupiscendum, nisi ipsius mandata preceperint: & illud bonum appelles, quod diuina lex bonum iudicat, & idem de malo.

Ps. 118. Tunc (ait Dauid) non confundar, cùm prospexero in omnibus mandatis tuis: & consilium meum iustificationes tuę. Similiter iubet vt eisdem manus tuę deuinciantur, vt quocunq; ieris intelligas Dei pręcepto esse ligatum.

Eccle. 7. Vę vobis Pharisęis, quia diligitis primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro.] Cùm tamen scriptum sit. Noli quęrere ab homine ducatum, neque a rege cathedrā honoris. Et aduerte quòd non dicit. Qui habetis cathedras, sed qui diligitis primas cathedras: quia non est vi-

Mat. 23. tuperandum, quòd aliquis sit magister,

Iaco. 3. Episcopus, aut primus in honore, & dignitate: sed hęc appetere & quęrere, hoc est vituperio dignum. Vnde per Mattheū non ait, Nolite plures magistri fieri. Vbi voluntatem, ambitione plenam damnat: non ipsos magistratus aut honores.

Vę vobis quia estis monumenta, quę non apparent, & homines ambulantes supra, nesciunt.] Per sepulchra non apparentia describit sepulchra terra cooperta & lapidibus marmoreis: vt videmus aliquando in cimeteriis Ecclesiarum, in quibus multi pauperes sepulti sunt. Et hunc esse literalem sensum constat ex eo, quod dixit, scilicet, Et homines ambulantes supra nesciunt. Et similes esse dicit Christus Pharisęos, Scribas & hypocritas talibus sepulchris non apparentibus: qui tales in rei veritate sunt vasa fœtida, sicut sepulchra mortuorum. Sed coram hominibus eorum fœtor non apparet: latet enim homines hos intus plenos esse vitiis, quę si ab hominibus cognoscerentur, nullum cum eis colloquium haberent.

Respondens autem quidam ex legisperitis, ait illi. Magister hæc dicens, contumeliam etiam nobis facis.] Dicens hæc contra Pharisæos, etiam nobis iniuriam infers, & honori nostro & statui derogas. Doctor hic hæc fuit loquutus, quia Christus Pharisæos arguebat, quòd primas cathedras cupiebant in Synagogis. Fuerunt autem inter Iudæos cathedræ doctorum, iudicum & pontificum. Cathedra doctorum legisperitis dabatur: qui erant scribæ & doctores. Vbi hic legisperitus correctionem culpæ, contumeliam sibi illatam iudicat. Castigatio nanque quæ humiles & synceros corde meliores efficit, superbis hominibus intollerabile iugum videtur: nam cùm mali conscii sibi sint suorum peccatorum, semper existimant, omnem parabolam de se dici.

At ille ait. Et vobis legisperitis væ, Hier. in proœmio.
Quia oneratis homines oneribus, quæ portare non possunt, & ipsi vno digito vestro non tangitis sarcinas.] Quemadmodum diuus Hieronymus annotat, onus nunquam in scriptura refertur, nisi cum illud quod sequitur, aliquid graue est, & plenum laboris. Inter duodecim Prophetas minores quatuor scribunt onus, seu pondus. Et Zacharias in medio & prope finem duos sic inscribit titulos. Ita etiam in Psalmo de peccatorum pondere ait Dauid. Sicut onus graue grauatæ sunt super me. Aliquando Psal. 37.
etiam in bonam partem sumitur: vt cum Christus dixit. Onus meum leue: tunc enim Christus de suauitate legis Euangelicæ loquebatur. Hic autem in malam partem sumitur onus, quia isti rudem populum multisque grauibus & onerosis præceptis, & legibus onerabant, cùm ipsi essent filii Belial, hoc est, absque iugo & obedientia pro libito viuentes. Mat. 11.

¶ Sed aliquos hac nostra tempestate inuenies prælatos similes his scribis subditos onerantes multis præceptis, & legibus: à quibus omnibus ipsi se facilè explicant. Vexant subditos tot excommunicationibus, & censuris, ligant animas, & tanta præcepta multiplicant: vt videatur lex Mosi iterum suscitata: at ipsi lautè, & opipare viuunt, & ad omnia vitia laxis habenis currunt. Et si aliquando subditi in minimo delinquunt, leges positæ & statutæ crucem illis parant,

rãt, superbè loquuntur, & pœnas grauissimas minantur: ita vt vix possis eos pastores, & custodes iudicare, sed superbissimos tyrannos. Non sic Apostoli, qui cùm pleni essent Spiritui sancto scribentes Ecclesiæ, quæ erat Antiochiæ dixerunt. Vi-
Act. 15. sum est Spiritui sãcto, & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hęc necessaria, Sed iam Christum audiamus.

Væ vobis, qui ædificatis monumenta Prophetarum: patres autem vestri occiderunt illos.

Aedificare, & ornare sepulchra Prophetarum, si consideretur quatenus fit zelo religionis, opus est laude dignum: sed si consideratur, vt est cõsummatio operis circa mortuos, sic est actus consummationis occisionis, prius nanque occidunt, & deinde sepeliunt. Ex eo autem, ꝙ patres occiderunt, & illi sepelierunt, perficiunt opere (quamuis non intentione,) quòd parentes inceperunt. Non religioso animo, sed hypocrisi ornabant pharisæi sepulchra prophetarum, vt ostenderent, se odire, & execrari crimina parentum suorum contra prophetas: & tamen persequebantur Iesum caput omniũ prophetarum, illum crucifixerunt, maiores iniquitates in cumulum congerentes. Et ideo rectè alibi addidit. Implete mensurã
Mat. 23 patrum vestrorum.

¶ Præterea in hac re multos habet Pharisæi imitatores. Respondeas obsecro: nõ nè hi qui in peccatis sunt, & qui sanctorũ reliquias serico, & auro concludunt, & suspensas ex collo portantes, dominum in corde suo occidentes, & fratrum suorum sanguini insidiantes, nonnè inquã isti tales ædificant, & ornant monumenta Prophetarum? Idem etiam faciunt, qui basilicas, & monasteria construunt in honorem sanctorum, cum ipsi peruersi peccatores sint. Hoc etiam faciunt mali prædicatores. Cum enim exornant sanctorum dicta, & facta, (quæ horum sunt monumenta) non ne tibi vñr exornasse monumenta Prophetarum? Denique omnis, qui peccatum mortale committit, non Prophetæ, aut iusto, sed Deo ipsi ædificat sepulchrum. Quemadmodum qui iustus esse cupit, parat templum Christo animam suam, & sedem vbi requiescat: ita qui peccatum patrat, sepulchrum adornat, in quo Christum sepelit per obliuionẽ: idque maximè facit, si in peccato diu perstiterit.

Profecto testificamini, quòd consentitis operibus patrum vestrorum: quandoquidem ipsi eos occiderunt, vos autem ædificatis sepulchra eorum.] Certè aduersus vos testificamini, non verbis, sed ipsis factis: quòd similes estis patribus vestris in exemplo impietatis. Et cùm ita sitis mali, tamen eorum sepulchra ædificatis, ad captandum vulgi fauorem, & opinionẽ, vt videamini iusti, & quòd detestamini crimina patrum vestrorum. Sed profecto multo maiori impietate ꝑsequimini me, meosque discipulos, quàm patres vestri persequuti sunt Prophetas. [Propterea, & sapientia Dei dixit.

Hoc est, ego Christus qui sum virtus, & sapientia Dei Patris, ab ęterno dicere decreui, & nunc dico, quod per Prophetas prædixit.

Mittam ad illos Prophetas, & Apostolos, & ex illis occident, & persequentur: vt inquiratur sanguis omnium Prophetarum, qui effusus est à constitutione mundi a generatione ista.] Aduerte quòd
quãuis Lucas dicat hic vt inquiratur san- Mat. 23.
guis omnium Prophetarum, & Matthęus dicat: Vt ueniat super vos omnis sanguis iustus: sensum eundem esse: scilicet, quod sumatur de illis vindicta propter effusionem sanguinis, & hoc est, quod Christus significare voluit. Euangelistæ etiam eandem conceperunt sententiam: sed non eodem modo se explicarunt. Nam hoc est munus pertinens ad Spiritum sanctum, inspirare scilicet Euangelistis, vt non eisdem verbis easdem sententias proferrent, vt maior esset suspicio, quòd multis ambagibus verborum veritatem curabant: sed conspirauerant, vt idem omnino dicerent. Etiam de testibus non bene suspicatur, cum omnes omnino eadem verba referunt: carent nanque tunc suspitione
cum eandem sententiam, non eisdem Luc. 11.
verbis proferunt. Item Lucas dixit, Re- Mat. 23.
quiretur sanguis Prophetarum. & Matthæus, Requiretur sanguis iustorum. Vbi nulla est cõtradictio, quia multoties scriptura Prophetam pro iusto accipit. Sic habetur

Gen.20 betur in Genesi, Deum dixisse Abimelec Regi Geraræ. Redde vxorem viro suo: quia Propheta est, & ipse orabit pro te, & viues. Esse Prophetam, non est legitima causa, vt oratio exaudiatur, quia aliqui Prophetæ sunt mali: causa quare aliquis exauditur, ipsius orantis iustitia est. Abraham exaudientibus erat, quia iustus erat. quapropter Propheta ibi pro iusto accipitur. Igitur sanguis Prophetarum siue iustorum veniet super Iudæos, quia patientur pœnam pro omnibus iustis, qui occisi sunt, ac si ab eis occiderentur. Et est hic modus loquẽdi Hebraicus.
Mat.27. Sic enim dixerunt Iudæi. Sanguis eius super nos, & super filios nostros: si aliquis venturus est. Sic Dauid ad adolescentem
2.Reg.1 Amalechitam, quem occidi iussit. Sanguis eius super caput tuum, os enim tuũ loquutum est dicens, Ego interfeci Christum Domini. Hoc est pœna pro effusione sanguinis tui non veniat super aliũ nisi super te: quia tu cùm loquutus sis contra teipsum, dignus es hac pœna. Ideo ait: Vt inquiratur à generatione ista. Inquirere sanguinem ab aliquo, est punire ipsum pro peccato occisionis. Requiretur autẽ à generatione hac, quia nũquam legitur, gẽtiles aliquem prophetam occidisse, sed potius magna cum reuerentia ipsos ho-
4.Re.25 norasse. Chaldæi honorarunt Hieremiã, quem persequuti sunt Iudęi. Benadad E-
4.Reg.8 liseum honore affecit: & Niniuitę Ionam. Vide etiam quod dicit: inquiretur
Ioan.3. sanguis omnium Prophetarum. Quomodo fieri potest, vt omnis sanguis Prophetarum veniat super hos? quia maiori pœna punientur, quàm patres sui: nam post tanta exempla proposita non sunt emen-
Gen. 4. dati. Sic Lamech maiori supplicio est affectus, quam Cain: quia noluit corrigi cum sententia, & pęna Cain. Disce tu, qui pauperes expolias, & inopes persequeris, & opprimis innocentem: quàm asperum & rigidum, si talia feceris, tibi immineat supplicium. Deus nanq; vltor est iniuriarum innocentium. Clamat sanguis pauperum petẽs iustitiam, & ipsius officium implorans coram Deo, non minus, quàm sanguis Abel. Sic Rubem dixit in Aegypto fratribus suis: Nunquid non dixi vobis, nolite peccare in puerum, & non audistis me? Et sanguis eius inquiritur.

A sanguine Abel, vsque ad sanguinem Zachariæ: qui periit inter altare & ædẽ.] Gen.42
Propter duas causas hos duos potiùs, q̃ alios nominat, quia hi sunt alter prior, alter verò vltimus: quos scriptura refert pro religione esse interfectos. Quamuis alii multi fuerint interfecti à Manasse Rege Iuda, vt Esaias, & alii post hunc Zachariam filium Ioiadæ sacerdotis, & Hieremias dicatur posteà obrutus lapidibus à Iudæis in Aegypto: authentica tamen scriptura nullum nominat specialiter, p religione post Zachariam filium Ioiadæ. Deide nominauit hos duos, q a hos duos solos legimus petiisse vindictam. De A- Gen. 4.
bel ait scriptura. Sanguis fratris tui clamat ad te de terra. Zacharias autem filius Barachiæ, vel Ioiadæ summi sacerdotis, cùm occideretur a Ioa Rege Iuda, dixit, 3.Pa.24
Videat Dominus, & iudicet. Dicit autem hunc Zachariam, periisse inter altare, & ædem, quia occisus est in templo Salomonis, quod templum sic constructum, & dispositum erat. Erat quædam domus nimis alta, clausa parietibus: & hæc vocabatur templum, in quod non intrabant nisi sacerdotes, vt imponerent thura quotidie mane, & vesperi in altare thymiamatum: & vt lucernas componerent, & semel in anno summus sacerdos sancta sanctorum ingrediebatur. Exterius erat, Hebr.9.
quidam murus lapideus profundas habẽs portas quatuor ventis contrarias, & erat in modum fortalitii, & intra hunc murũ erat altare holocaustorum, in quo cremabantur omnia sacrificia, ob quam causam nullo tecto cooperiebatur propter magnitudinem ignis, & fumi: & sic non erat in domo illa, quæ vocabatur templum, sed foris, intra murum tamen dictum: & erat contra portam templi, quæ erat vnica ad partem orientalem templi, licet murus exterior, vt dictum est, habebat quatuor portas. Intra hunc murum ingrediebatur totus populus Iudæorum ad orandum, & ad audiendum doctrinam legis, vbi Christus sæpius prædicauit. Inter altare autem holocaustorum, supradictum, & portam templi erat spatium quoddam medium, quod vocatur porticus à porta templi, & vocatur in-

Ioã. 10. terdum porticus Salomonis. In hoc spacio, vel porticu occisus est Zacharias: & ita dicitur occisus inter altare, & ædem, Mat. 23. hoc est templum, vt Matthæus dicit. Quẽ occidistis inter templum, & altare. Porticus enim erat inter templum, & altare: quia erat altare scilicet holocaustorum à parte Orientis, & porta templi à parte Occidentis: & porticus siue spacium illud in medio. Et in illo spacio erat Rex Ioas, & populus quando Zacharias ex parte Dei arguit populum, & ibi mandato Regis lapidauerunt eum. Nam loca illa bene intrabant laici: quia Christus qui erat laicus, scilicet ex tribu Iuda, de qua nullus ministrabat altari, vt inquit Apostolus: cùm sæ Hebr. 7. pius maneret in illa porticu, Iudæi voluerunt lapidare eum, sicut olim patres eorum Zachariam, & ideo bene dicit, quòd lapidauerunt Zachariam, & illum occiderunt inter templũ, & altare, vel vt Lucas ait, inter altare, & ædem. Templum itaque accipitur dupliciter, aliquando strictè, & tunc vocatur templum domus illa, quæ erat clausa parietibus, porta, & tecto, quam soli sacerdotes ingrediebantur. Alio modo accipitur templum largè pro toto illo spacio sacro clauso muro, in quo erat altare holocaustorum. Accipiendo primo modo templum, non fuit Zacharias occisus in templo, sed extra templũ, & inter templum, & altare: & sic hic accipitur templum strictè. Accipiendo secundo modo templum est dicẽdum, occisum fuisse in templo: & in hoc secundo modo Ioã. 10. accipit Ioannes templum, cùm dicit. Ambulabat Iesus in templo, & porticu Salomonis. Et tamen accipiendo primo modo templum, nunquam Christus ibi intrauit, neque Iudæi laici: sed soli sacerdotes.

Ita dico vobis requiretur ab hac generatione.] Primo, quia maiori pœna Deus in illos animaduertet, quàm in parentes suos: quia post tot exempla in saniorum mentem non redierunt. Secundo non loquebatur Christus his Iudæis, tanquam particularibus hominibus, sed vt erant populus Iudæorum, quæ gens non erat noua, sed ortum, & originem trahebat à principio mundi. Timenda valdè sunt Dei iudicia, & punitiones: nam quãuis aliquando taceat, dissimulet, & patienter expectet, mihi credas, vel sero, vel citò te soluturum esse pœnas mali, quod feceris. Sparserunt Iezabel, & Achab sanguinem innocẽtis Naboth, eius autem Deus vindictam cum fœnore sumpsit, quandoquidẽ in eodem loco quo iniustè fuit interfectus Naboth, ibi canes Achab sanguinem imbiberunt. Et quia sanguis Prophetarum Dei dispersus fuit, canes ipsam Iezabel comederunt. Et Iehu destruxit omnem domum Achab interficiens suos septuaginta filios, & omnes posteros suos, & omnis sanguis domus Achab dispersus fuit in pœnam sanguinis Prophetarum. Noti etiã sunt labores, quos intulit Deus Dauidi propter sanguinem innocentem Vriæ. De Ioa autem Rege qui Zachariam interfecit, ait scriptura, post ærumnas maximas quas passus est, surrexisse seruos eius, & occidisse illum in vltionem sanguinis Zachariæ filii Ioiadæ sacerdotis. Et isti Iudæi quibus Christus dicit, quòd requiretur sanguis omnium Prophetarum ab eis, quem putas habuerunt exitum? Ciuitas eis dilectissima Hierusalem solo fuit æquata, & omnis terra destructa, ipsi verò interfecti sunt gladio, & fame, & omnes filii eorum venditi sunt, & omnis posteritas eorum fuit exul à patria, & facti sunt omnes in derisum, & opprobrium cunctis gentibus: nam cum iustos persequerentur, sibi ipsis potius malum parabant. [Væ vobis legis peritis, qui tulistis clauem scientiæ, ipsi non introistis, & eos qui introibant prohibuistis.] Per clauem intelligit Christus scientiam reconditam legis, & Prophetarum. Clauis enim scientiæ Metaphoricè est eruditio, & scientia aperiens sensum legis, & Prophetarum. Hoc fecerunt legis periti introducentes mandata, & præcepta hominum, & non docentes ea, quæ legis, & Prophetarum sunt: iuxta illud Hieremiæ. Verè mendacium operatus est stylus mendax scribarum. Prohibebant autem eos, qui introibant: quia parati erant per fidem, hos eiiciebant, & persequebantur, quia stabilierant Iudæi inter se, vt si quis Christum cõfiteretur, is extra synagogam fieret.

Marginal notes (right column): 3. Re. 21. — 3. Re. 22 — 4. Reg. 9 & 10. — 2. Re. 11 — 2. Par. 24. — Hiere. 8. — Ioan. 9.

¶ Hoc & nostra tempestate aliqui doctores, & prædicatores verbi Dei faciunt, cum

eum conciones, & prędicationes, quas ad populum habent, in fabellas, & humanas leges, in poetas, & philosophos conuertunt.

¶ Expende etiam quanta sit humana malitia: nihil enim est, quod in malum non conuertat. Scientia, quæ ad cognoscendum Deum statuta est, & vt eius cognitio nos ducat in ipsius dilectionem in peccatum conuertunt: & lumine, & luce scientiæ eos excæcant, quos illuminare
Gene.6. debuissent. Sic gigantes illi vires, quas dominus dederat ad colendum terram, & adiuuandum homines, in hominum opprobrium conuertunt: Nihil enim deterius aut inclementius in homine inueniri potest, quàm vt id, quod ad agendum bonum donauit, in malum perpetrandum exerceat. Hoc Christus Saluator noster obseruare voluit: vt potestatem, quam habebat nunquam voluerit in mala conuertere, nec curiosa speculari. Nam cùm discipuli eius voluissent aduersus Samaritanos irasci, iram eorum fręnauit, dicens,
Luc.9. Nescitis cuius spiritus estis, filius hominis non venit animas perdere, sed saluare. Sanctus etiam Dauid à Deo edoctus dixit, Fortitudinem meam, ad te custodi.
Psa.58. Acsi diceret. Quamuis potens sim, nolo nisi in seruitium tuum fortitudinem meã ostendere. Grãde idque graue malum est, quando Deum offendis iis rebus quibus
Psal.41 honorare illum potius deberes. Et vt videas quomodo abyssus abyssum inuocat, vtque ii, qui in peccato sunt in alia maiora, & grauiora descendunt, ita vt obstinati, & indurati efficiantur: attende quid de hisce legis peritis, & Pharisæis dicat Euangelista.

Cum hæc ad illos diceret, cœperunt Pharisęi, & legis periti grauiter insistere, & os eius opprimere, de multis insidiantes ei, & quærentes aliquid capere ex ore eius, vt accusarent eum.] Illi qui videbàntur alios antecellere in vita, vt Pharisæi, vel in scientia, vt legis periti difficulter
Exod.2. correctionem sustinent. Sicut Iudæi rixãtes qui correctionem Mosi nõ valuerunt sustinere, sed dixerunt. Quis te constituit iudicem super nos? Semper paratior est, & aptior gens popularis ad quamcunque correctionem, quam literati, & potentes. Veritas nanque similis est aquæ benedictę: nam diuites, & nobiles cum asperguntur in ecclesia aqua, faciem tegunt, & oculos claudunt: at vero rustici, & populares ambabus manibus eam accipiunt, & detecta facie. Sic correctiones nolunt magnates, & diuites sustinere, sed blandè, & delicatè: qui aliàs grauiter irascuntur. At populus meliùs eas accipit. Nam si concione clericos castigaueris, & reprehenderis, nullum alium fructum percipies, nisi quẽ Christus in his fecit: qui furore, & ira perciti aduersus Christum irascuntur. Vnde in Ecclesiastico dicitur. Sicut sagita infixa Eccl. 19
fœmori canis, sic verbum in ore stulti. Verbum correctionis sic pungit sicut sagitta: & sicut canis sagitta percussus sagittã mordet, & latrat, sic stultus correctus, vel reprehensus, contra verbum correctionis murmurat. Gemma, quam appellant Chalaziam, quamuis iniiciatur in ignem, tamen natiuum frigus retinet: sic Iudæi multis moniti miraculis, & correctionibus, in suis flagitiis perseuerabant, non enim amat pestilens eum, qui illum corripit.

¶ Obserua autem quod non receperũt Pro.15.
isti doctrinam Christi quamuis sapientes essent: quia vas ad fundendum liquorem triplici ratione non fit aptum.

¶ Primò quia plenum est aliquo liquore, & re solida. Ideo isti, quia repleti erant iniquitate non poterant Christi doctrinã
recipere. Supercecidit ignis, vt non viderent solem. Sic modo multi literati pleni sunt cupiditate, & ambitione, vt nihil boni recipiant: quia pleni erant isti diabolo, & ideo Christi doctrinam non capiebant, imò illa doctrina quam ibi deposuerat Christus, contra Deum iuuabant diabolum. Sicut si aliquis traderet alicui nobili castra plena machinis, & armis, & ille traderet castra in potestatem inimici Regis: tunc inimicus Regis magis fortis efficeretur contra regem illis machinis, & armis. Pro.15.

¶ Secundò quando vel est vas clausum vel conuersum. Isti verò propter odium quod aduersus Christum conceperant claudebant aures cordis doctrinę ipsius: tantummodo aperientes aures corporis ad contradicendũ. Ideo in Psalmo, Posuit Ps. 104.

pluuias

pluuias eorum grandinem, &c. Pluuiæ sunt doctrinæ bonæ, quæ in grandinem conuertuntur, dum vir eruditus eis abutitur: tunc enim bonos fructus suffocat, quando id, quod bonum est frigiditate mẽtis induratæ ad defendendum malum, cõuertunt. Sicut grando pluuia est, quæ cõtra calorem magis fortis efficitur, & induratur, & sata, quæ tangit, destruit.

Tertiò, quando vas nimis distat ab eo, qui liquorem debet infundere: qui deuiat à principio, quantò plus itineris peregerit, tantò magis deuiat à fine. Cùm igitur Deus sit principium, & finis omniũ, quia isti deuiabant à principio, quod debebat eos replere, sequitur quod ab eo nunimè repleti sunt. Cauendum igitur nobis est ab hac obstinatione, & impietate, sed aures nostras aperiamus audituri Christi increpationes, abiicientes à corde amorem seculi, & accedentes ad illum: vt vel sic mereamur æternam beatitudinem cõsequi; & perpetuis sponsi colloquiis perfrui cũ sanctis Angelis, & iustis. Amen.

CAPVT XII.

EDIA illa, modos, & viam, quæ mali sibi assumunt, vt famam, gloriã, honorem bonorum destruãt. Hæc eadem Deus eligit, vt eorum gloriam, dignitatẽ,
Gen.37 & honorẽ magis extollat, laudet, & summis encomiis efferat. Filii Iacob ob inuidiam, quam de fratre conceperant, decreuerunt eundem vendere in Aegypto, vt vel sic eum non adorarent: quam eandem
Gen.41 viam dominus sibi statuit, vt Iosephũ magnum, & excellentem efficeret in regno Aegypti, ita vt omnes eum laudarent, venerarentur, & suspicerent, tanquam proprium dominum. Sic contigit pharisæis, & scribis, qui mortali odio Christum dominum persequebantur, qui pleni inuidia, quæ bona aliorum ferre non valet, volebant populum à Christo seducere. Sed cùm ipsi diligentius hanc rem curabant, tantò maiori concursu, & plausu populus ad Christum accedebat. Nam cùm temporibus Noe aquæ tumidis fluctibus cœlũ vsque attingebant, tanto arca Dei in al- Gen.8.
tũ eleuabatur: & quanto maioribus persecutionibus Pharao in Aegypto populum Exo. 1.
Israel molestabat, tanto in dies populus augebatur, & multiplicabatur. Sic nimirũ cùm pharisæi, & scribæ magis curabant Dei gloriã, & laudẽ obscurare, tanto eius famam, & nomen altis præconiis omnes declarabant. Vidimus in fine capitis præcedentis, quomodo pharisæi, & legisperiti vehementius insistebant, vt Christum insidiis accusarent. Vt videas quomodo Deus malorum opera in contrariam partem detorqueat, & pharisæorum astutiã nihil valere, vt laudem Christi, & concursum ad eũ venientium possent impedire: audi quid nunc dicat Euangelista.

Multis autem turbis concurrentibus, ità vt se inuicem conculcarent: cœpit dicere ad discipulos suos.] Tantum abest, vt mundi ingenium aduersus Christum, & iustos aliquid valeat, vt quibus viis, & modis laudem, & honorem cupiat ipsis arripere, eisdem magis, ac magis panditur, & Hest. 3.
manifestatur. Quid profuerunt insidiæ Aman aduersus populum Dei? Et quid calumniæ Iudeorum aduersus Christum? Tentabãt pharisæi, & scribæ ipsum in sermone, & verbis illaqueare, vt turbas ab eo auerterent: sed res multo aliter euenit, quia maiori impetu turbæ ferebantur in Iud.9.
Deum. Suo gladio sunt occisi, sicut Abi- 2.Re.17
melech filius Gedeon, & velut Goliath Iud. 13.
Philisthæus, & Holofernes, Saul, & Aman, 1.Re.31
qui digno suæ iniquitatis supplicio suspẽ Hest. 7.
sus est cruce, quã parauerat Mardocheo.

Vide autem huius populi feruentem in Christum deuotionem. Sic enim concurrebant, vt se inuicem conculcarent, & alii aliis essent impedimento. Ita Deus feruẽti animo quærendus est à nobis: nã dona Dei si tepidè, & remissè cupiãtur, ob eandem hanc causam homo indignus ipsis efficitur: Nam si in voluntate tua, & animo sederet velle mihi pretiosissimum lapidẽ offerre, videresque me illud donum parui pendere, sine dubio manus à tali liberalitate abstineres. Sed potius alteri homini illum tribueres, qui vt æquum esset, digno valore, & æstimatione eum haberet. Ita nimirum ob nimiam frigiditatem, & remissionem qua dona Dei accipimus,

eorum indigni efficimur. Qui hanc ignauiã, & vaecordiam à se longe non relegauerit, nimia semper paupertate, & egestate spirituali laborabit. Et solum si hoc vellet homo rectè intelligere, vt alacris, & lętus viueret hanc ignauiam, & frigiditatem à se deberet propellere. Nam si in terra dies aliquis bonus est, & lętus is solus habet qui feruenti animo Deo deseruit, & suis mandatis paret. Huic soli res aduersæ prosperè succedunt, & huic soli onera illa, quæ nimis grauia, & ponderosa aliis videntur facilia, & leuia ipse iudicat. Sed de his aliàs.

¶ Itaque cùm turbæ istæ sic feruenter, & magno impetu ad Deum concurrerẽt: cœpit discipulis suis dicere, tum quia magis capaces erant, tum quia futuri erant aliorum doctores.

Attendite à fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis.] Erant discipuli inclinati in pharisæorum doctrinam, qui religiosi inter eos habebantur: quam Christus vult vt fugiant, quia de exteriori mũditia cura erat eis, non autem de interiori sanctitate. Honorem humanum ambiebant, omnia propter hominum laudem efficere desiderabant, & primas sedes in cœnis, & primas cathedras in synagogis diligenter curabant, & vocari volebant ab omnibus Rabini. Hoc vitio specialiter laborabant hi, quò circa toties Christus
Mat. 23. de hypocrisi eos arguit. Omnis enim homo suum vitium habet particulare, quod vt interficiat, maximè est illi laborandum. Hoc debet vnusquisque in se examinare, & cognito quod sit, neruos & vires addere, vt illud superare valeat. Fermentum igitur Pharisæorum est, malos esse, & bonos videri, quod ad hypocrisim pertinet.
1. Co. 5. Vocatur autem fermentum. Primò, quia vt Paulus ait, modicum fermentum totã massam corrumpit. Sic appetitus humanę laudis totum perdidit bonum, & meritum operis tollit: atque omnia bona opera corrumpit. Vnde omnia opera hypocritæ, sunt velut falsa moneta, quæ intus ferrea, exterius verò deaurata est. Et sunt velut poma, quę inueniuntur in arboribus, quæ sunt prope mare mortuum: quę cùm pulchra videantur, si ea ascindas, fauillas inuenies. Videntur opera eorum meritoria esse, sed in futurum erunt digna igne æterno. Vix intelligi potest quomodo hoc peccatum hominem occidat. Vnde hypocritæ videntur viuere, cùm anima eorum mortua sit. Sicut ille, de quo in Apocalypsi habetur. Nomen habes, Apo. 3.
quod viuas, & mortuus es. Secundò fermentũ appellat hypocrisim pharisæorũ, eo quod latens virtutem habet eleuandi ad similitudinem fermenti. Modicũ quippe fermentum eleuat totam massam. nam Pharisæi sub specie religionis inflati erãt, auaritiæ studentes. Hic est mos hypocritarum, vt velint magni aliis apparere, cũ in rei veritate parui, & miseri sint. Ideo assimilantur struthioni, de quo Iob dixit. Iob 39.
Pena struthionis similis est Herodii, & accipitris. Accipiter, & Herodius sua velocitate reliquas aues superant. Struthionis autem pennæ similitudinem illorum habent, sed volatus eorum non habent. A terra eleuari non valet, & alas quasi ad volandum erigit: sed nunquam volando à terra elongatur. Ita sunt hypocritæ qui bonum simulãt, & apparentiam sanctitatis habent: sed vitiorum pondere grauati nullatenus à terra subleuantur. Sic erant Pharisæi, qui cùm pleni essent vitiis, & auaritia, superbia, & ambitione imbuti, optabant boni aliis apparere. Sed Deus cùm veritatem diligat, talem exteriorem similitudinem non vult. Et vt hoc insinuaret præcipiebat in Leuitico, vt animal detracta pelle immolaretur, & membra igne Leui. 1.
comburerentur. Exterior simulatio vult, vt auferatur, & quod interius igne charitatis exardescas. Ideo ait. Fili præbe mihi cor tuum. Ea enim differentia, quæ est Pro. 23.
inter naturam, & artem, est inter veram, & falsam virtutem. Vt enim natura in hominis generatione incipit à corde, & postea ad exteriora se conuertit: sic vera virtus incipit ab animo, eumque exornat & postea in exterioribus splendet: ars verò non curat interiora, sed exteriora. Pictores nanque, & statuarii cùm imaginem depingunt, non interiora faciunt: vt est cor, viscera, & iecur, nec alia huiusmodi: sed tantum externa, vt oculos, nares, & similia. Sic falsa, & ficta virtus non curat de interiori animi ornatu, & munditia, sed externa tantum quęrit, vt omnibus

nibus placeat, & illis bona appareat. Quàm verò malum hoc sit bene Christus ostendit, cùm non obiter, & velut in trãscursu, sed tam efficaciter dixerit. Attendite, cauete inquam, & diligenter videte ne hypocritæ sitis. Maximum hoc malum est, & facilius decipit aperta, & cognita ipsius iniquitate, quoniam sub imagine virtutis delitescit. In mari nanque peiores sunt scopuli, qui aqua cooperti tristem interitum nauigantibus parant, quàm rupes eminentes, quas nautæ facilè vitare possunt. Sic hypocritę, quorum vitium latet, & non videntur, quia abscõduntur sub specie virtutis, multo magis occultantur, quàm peccatores manifesti: caues enim ab eo, quem iniquum, & peruersum nosti, non tamen ab eo, qui lupus est, latens sub pelle ouina. Vt in pharmacopolæ officina sunt aliqua vasa literis designantibus aliquod medicamentũ salubre ibi esse inclusum, cum tamen re uera, nihil nisi toxicum contineant. Sic hypocritæ foris fingunt se virtute esse præditos, cum interius nefariis sceleribus sint imbuti. Et vt Pauli verbis vtar, repleti sunt omni iniquitate, fornicatione, malitia, auaritia, nequitia, &c. Ideo hypocrisis iuxta Chrysologi descriptionem est subtile malum, secretum virus, venenum latens, virtutum fucus, & tinea sanctitatis. Vt vmbrosum, & opacum nemus, quod prima facie amœnum, & deliciis plenum appareat, quodque oculos, virentium plantarum varietate delectat, & pascit, ita vt voluptatis causa videatur comparatum, cùm intus plenum sit serpentibus venenosis, lupis, & aliis feris. Sic hypocrita cùm foris sanctus appareat, oculos oblectat ipsum conspicientes, sed intus latet superbia, auaritia, cæteraque scelera, velut in nemore immanes bestiæ: tunc apperiunt, quales ipsi sint. Nam sicut riuuli qui producti ex pluuia, & ex alia parua terræ humiditate, solummodo in tempore hyemali fluunt, sed in vere solis calore exsiccantur, & steriles fiunt: sic hypocritæ suas virtutes ostendunt in prosperitate, veniente autem afflictionis æstu desiccantur, & arescunt. Ideo Christus de his dixit, esse lu-
Matt. 7. pos venientes sub pellibus ouinis. Assimilantur hypocritæ lupis venientibus sub pelle ouina. Differentia, quæ est inter pellem ouis viuæ, & inter eam, quam lupus indutam habet, hęc est: quod ea, qua ouis viua cooperitur, dum magis scinditur, & tondetur, magis ac magis crescit. quod idem si fiat ei, quam induit lupus, deperditur, & destruitur: sic bonus dum maiores persequutiones, & calamitates illi aduenerint, in virtutum exercitio magis crescit, & augetur: sed impius hypocrita in tribulatione statim ostenditur, q̃ falsa, & fallax sit ipsius virtus.

¶ Obserua autem, quod sicut est duplex veritas, vitæ scilicet, & doctrinæ: sic etiam est duplex mendacium seu fictio hypocritarum, nempe falsitas vitæ, & falsitas doctrinæ: sic multi hæretici sunt hypocritæ in doctrina, qui sub nomine Christi, & sub specie religionis, & fuco, & verbis adulatoriis populum simplicem decipiunt. Pharisæi hanc duplicem hypocrisim habebant, scilicet morum, & doctrinæ: quapropter de vtraque hypocrisi hoc Christi dictum intelligi potest. De falsitate doctrinæ eos arguit Christus sæpè. Docebant enim populum sub specie adorationis, & diuini cultus, vt ea, quæ patribus indigentibus erant daturi, offerrent in templo Deo: & sic adimplerent Dei præceptum de parentibus honorandis. Mat. 15
Ideò cùm Christus hanc falsam doctrinam reprehenderet, vocauit illos hypocritas, & dixit eis, Deus dixit, Honora patrem tuum, & matrem tuam: uos autem dicitis, munus quodcunque est ex me, &c. Propterea quia Deus dixit. Diliges amicum tuum, ipsi a contrario sensu falsè argumentati sunt: ergo inimici sunt odio habendi, & sic docebant, inimicos odio esse prosequendos. Duplex itaque erat fermentum pharisæorum: unum simulatio vitæ, quod efficiebat hypocrisis, & aliud peruersio doctrinę, quod faciebat cupiditas siue curiositas. Hoc duplici fermen- Osée 7.
to corrupta erat synagoga, secundum illud. Quieuit paululum ciuitas a com- 1. Co. 5.
mixtione fermenti, donec fermentaretur totum. Quò circa diuus Paulus. Non epulemur in fermento malitiæ, quan-

quantum ad peruersam doctrinam, & nequitiæ quantum ad simulatam iustitiam. Sed in azymis synceritatis quo ad vitam, & veritatis quo ad doctrinam. Apertè Christus loquutus est de falsa doctrina sub nomine fermenti, cùm per Matthęum dixit. Cauete à fermento pharisæorum, &
Matt.16 Sadducæorum. Et non dixit, vt cauerent à fermento panum, sed à doctrina. Sed nónne Christus alibi dixit, quod super cathe-
Mat.22. dram Mosi sederunt scribæ, & pharisæi, quæ dixerint vobis facere, facite? Cùm bo-
Exo. 12 na docebant, hoc est, ea quæ Moses prædixerat, & docuerat, audiendi erant. Nam cùm boni quidpiam impii doceant, auferendum est ab his, tanquam ab indignis possessoribus, & designandum ad cultum
Exo. 25 Dei, & salutem animarum. Ideo populus Israel abstulit ab Aegyptiis vasa aurea, quibus tabernaculum, & sancta sanctorum adornarunt: ita à poetis, philosophis, & ethnicis tanquam ab Aegyptiis auferédum est, quidquid boni dixerunt, & cum eo sacræ scripturæ debent potiùs adornari, & id Deo est dicandum. Sic Paulus in
1.Co.15 priori epistola ad Corinthios inquit, ꝙ corrumpunt bonos mores colloquia praua: quod ex Menandro sumptum est. Et ad Titum scribens dixit. Cretenses malæ
Tit. 1. bestiæ. Hoc Epimenides dixit. Et in Actis adducit Aratum Poetam dicentem. In
Act. 17. quo viuimus, mouemur, & sumus ex doctrina pharisæorum sume tibi bonum, & malum relinque. Sicut à Poetis bona, quę dixerunt auferenda, vana autem, & ridicula contemnenda sunt. Sic in Deute-
Deu. 21 ronomio præcepit dominus, vt qui vxorem vellet ducere captiuam ancillam, raderet vngulas, & cęsariem tonderet, & vt veste exueret, qua capta fuit: & sic postea illi coniungeretur. Sic rade à poetis
Aug. li. 2. de do. christia. c. 40. vngulas, & pilos, hoc est superflua, vana, & inutilia, & sic poteris sapientiam eorum amplecti. Lege Augustinum. Sed à falsa doctrina poetarum, & pharisæo-
Leui. 23 rum cauendum est, sicut à fermento ma-
Leuit. 2. litię: bona autem doctrina amplectenda, & Deo cum ea inseruiendum est. Vnde in Leuitico præcepit Deus, vt ponerent sacrificium super panes fermentatos. Anteà fermentatum prorsus à sacrificiis abiecerat: sed cur modò præcipit imponi sacrificium super panes fermentatos? Vide quod non ad sacrificium, sed ad ministerium sacrificii fermentatus panis assumitur. Humana doctrina est fermentum, vt Christus ait: & hæc non est Deo offerenda, sed tantum seruire debet sacrificio, hoc est Deo, & sacræ Theologiæ, & sic Dialectica, Philosophia, & cęteræ scientiæ Theologiæ deseruiunt, & ancillæ ipsius sunt. A falsa verò doctrina cauendum esse, admonet Christus in hoc loco, & expressius per Matthæum.
Magnum enim periculum est acceptare falsam doctrinam pro vera, & tenebras Mat. 16.
pro luce. Certè nihil magis interest, quàm tum in ascensum per scalam Iacob in cœ- Gen. 28
lum, & præcipitium per foueam peccati in infernum. Ideò dominus tanto verbo- Ezec. 1.
rum pondere inquit. Attendite: estote, vt animalia illa Azechielis oculis ple- Ezec. 1.
na: vt à falsa doctrina fugiatis. Omni custodia custodite cor vestrum, ne pharisaico fermento inficiamini. Omnis doctrina, quæ auocat ab interioribus, & reuocat ad exteriora fermentum est pharisæo-
rum. Toti dediti sunt exterioribus, lo- Mat. 7.
tioni manuum, & aliis huiusmodi, nihil vero curant de interioribus. Sepulchra sunt dealbata, plena ossibus mortuorum, quia intus nihil de charitate curant, quia pleni sunt odio, & rapina, nihil de humanitate, cùm gloriam ab hominibus quærant: nihil de eleemosyna, cùm viduarum domos diripiant. Discamus ex hoc loco omnem simulationem fugere tam vitæ, quàm doctrinę fugientes hypocrisim, quàm toties Christus in euangelio detestatur. Simulator ore decipit
amicum suum. Qui ambulat simpliciter, Pro. 11.
ambulat confidenter. Respondeat obsecro simulator, & hyppocrita, si bonum est, bonum apparere, cur non vis esse, quod vis apparere? At si malum est, malum apparere, cur vis esse, quod non vis apparere? Quod si bonum est, bonum apparere, melius est bonum esse: & si malum est, malum apparere, peius erit malum esse. Asto ergo, quod appares, aut appare, quod es. Sed quid dico? Cur sanctitatem simulatam, & hyppocrisim arguo? Christi nanque temporibus maxima hyppocrisis vigebat præ

fertim

fertim in pharisæis: atque ideo iure optimo contra hyppocrisim disceptabat. Sed nunc cùm tanta homines inuaserit impudentia, vt de peccatis glorientur, & gaudeant omnibus manifesti peccatores apparere: quid opus est, vt hyppocrisim reprehendamus? Non solum multi seipsos iactant, & laudant de malo, quod cõmiserunt, sed de eo, quod nunquam fecerunt. Ita vt mundus sic adeò sit deprauatus, vt cùm tam iniqua sit hyppocrisis, opus sit, vt ipsos homines inuitemus, ad hoc, vt sint hyppocritæ. Nam minus malum est, vt sint hyppocritæ, quàm vt, cùm tam impudenter in peccata irruant, alios secum præcipitent, & ducant in infernum. Estote igitur hyppocritę, dum mali estis, & contenti sitis, si soli in infernum abeatis, &c. Sed iam Christum audiamus.

Nihil enim est opertum, quod non reueletur: neque absconditum, quod non sciatur.] Affert rationem vitandi hyppocrisim ex euentu contrario. Nam ideo homines in vitium hyppocrisis dilabuntur, quia putant hac ratione fieri posse, vt lateat sua vitia, & propterea aduersus hoc Christus dicit, nihil esse in hac vita opertum, quod in futura vita non reueletur. Vult hyppocrita malus esse, & bonus videri: & rectè punitur in eo, quod appetit, quia secretam malitiam Deus manifestabit. Vnde per Naum prophetam ait Dominus. Ecce ego ad te dicit Dominus
Num.3. exercituum, reuelabo pudenda tua in faciẽ tuam, & ostendam in gentibus, nuditatem tuã, & regnis ignominiam tuam.
Prętereà opertum pertinet ad opera, quę occultantur ex industria: & absconditũ ad cogitationes, quæ occultantur ex propria natura. Sed vtrumque in futuro iudicio manifestabitur. Vtinam hęc secum reuoluerent omnes ii, qui secreto peccãtes, illa secum dicunt Ecclesiastici. Quis
Eccl. 23 me videt? tenebræ circundant me, & parietes cooperiunt me, & nemo circunspicit me. Quem vereor? Delictorum meorum non memoratur altissimus. Et non intellexit quoniam omnia videt oculus illius. Non cognouit quoniam oculi Domini multo plus lucidiores sunt, super Solem: circunspicientes omnes vias hominum, & profundum abyssi, & hominum corda intuentes in absconditas partes. O vtinam coram oculis suis hęc semper ferret miser, & infœlix peccator, & certo sciret, se in ipso peccato à Deo videri, & conspici: non mihi est dubium, quin si hæc animaduerteret, non ita facilè in peccata dilaberetur. Nam si Deum non times: & homines magis, quàm Deum venereris, scias nihil ei esse absconditum, & omnia secreta peccata in extremo die iudicii Deo, omnibus hominibus, & Angelis manifestanda esse. O quantum pudorem, & verecundiam tunc habebis, quando omnes manifestè nouerint omnia illa peccata, quorum minimum, vt committeres faciem hominum fugiebas. Reuelabo stultitiam eius in medio amatorum Osee.2.
eius: dicit Dominus exercituum. In die enim iudicii (vt Apostolus ait) illuminabit Dominus abscondita tenebrarum, & 1. Cor.4
manifestabit Dominus consilia cordium.

Quoniam quæ in tenebris dixistis: in lumine dicentur, & quod in aure loquuti estis in cubilib[9] prædicabitur in tectis.]

Christus sæpè suos tantum discipulos docuit ita, quòd ibi nullus adesset extraneus: & hæc etiam quæ ipsi aliis prędicabant ad aurem, hoc est secretè prędicabitur in tectis. Erant enim tecta planicies domorum in parte superiori, quia in Palestina, quæ erat patria Iudæorum, non erant recta in modum pyramidum, sed plana, & ęqualia: & in ea conueniebant homines ad voluptatem, & solatium capiendum diebus festis: per quod significãtur loca publica, scilicet eo, quod in publicis locis prędicandum erat. Verba autem hec multipliciter vera sunt. Constat enim, quod in die iudicii virtutes bonorum, & vitia malorum detegentur. Rursus ea, quæ Apostoli tempore Christi per circuitum Iudeæ tantum prędicarunt, postea hęc eadem erant prędicaturi per totum orbem: quia in omnem terrã Psal.18.
exiuit sonus eorum. Vult ergo dicere, omnia manifestabuntur, tam secreta cordium, quàm doctrina euangelica in die iudicii, nã nihil est occultũ, &c. Quod cũ ita sit, ea curemus deinceps facere, q̃ ante vniuersum mundum possint apparere sine aliquo pudore nostro, & verecundia.

¶In omnibus iis, quæ Christus dixit, id præcipuè intendit, scilicet, vt paruipẽdamus hominum dicta, & laudes, cuius contrarium hypocritæ faciunt, sed tantum, vt Deo nos concilienius, & curemus eum amicum, & propicium habere. Ita quod nec hominum laudes quærere debemus, nec eorum minas, persequutiones, aut conuicia timere. Quomodo autẽ homines non debeant timeri, ostendit id Deus, in eo, quod sequitur.

Dico aũt vobis amicis meis ne terreamini ab his, qui occidunt corpus: & post hac non habent ampliùs quid faciant.

Seruos amicos cum ad martyriũ ascendit. vt discas mala præsentis vitæ, tormẽtũ, & martyrium parata esse Dei amicis, & talia esse amicitiæ eius pignora. Ideo cũ Christus discipulis suis promittit mortem, & passionem, his verbis vocat eos
Heb. 12 amicos. Vt intelligas, quòd quos Deus diligit, corrigit: & signa quæ ostendunt aliquem esse amicum Dei, sunt, si propter Deũ maximas tribulationes, afflictiones, & labores fuerit passus. Qua propter ait. Dico autem vobis amicis meis, ne terreamini ab his, &c. Non qualemcunque timorem Christus admittit: sed cum duntaxat, qui amicitiæ Dei aduersatur: vt est timor humanus, & mundanus. Vbi etiam aduertes multiplices esse species timoris. Primus timor naturalis appellatur: quo quisque naturaliter timet nocuũ naturæ, per quem timorem neque meremur, neque demeremur, quia non subest libero arbitrio: quo timore Christus fuit affe
Mar. 14. ctus, vt Marcus ait: Cœpit (inquit) Iesus pauere, &c. Alius est timor humanus, cũ aliquis nimis timet, ea quæ corpori nocere possunt. & hic malus est, de quo nunc dominus loquitur: & per Matthæũ cum dixit. Nolite timere eos qui occidũt cor-
Mat. 10 pus. Qui timor promanat ex nimio amore vitæ præsentis. Et sicut amor præsentis uitæ quandoque est peccatum veniale, quando est citra Deum: ita timor humanus quandoque est peccatum veniale, quando oritur ex amore veniali: & quãdoque mortale, scilicet, quando oritur ex amore mortali. de quo amore ait do-
Ioã. 12. minus. Qui amat animam suam perdet
Mar. 14. eam. Hoc timore humano correptus Petrus Christum abnegauit, cùm dixit illum non nosse, ne vita corporis priuaretur. Alius est mundanus timor, quando aliquis nimis timet res suas, & bona amittere: qui timor impiissimus est. Hic timor Herodem inuasit, cum Christum occidere voluit: & innocentes interfecit, ne regnum temporale perderet. Hoc etiam ti- Matt. 2.
more permotus Caiphas, Pharisei, & Põtifices Christum occiderunt, timentes ne venientes Romani perderent locum, & gentem. Alius est timor seruilis, cum quis propter crucem, & tormẽtum inferni se à peccatis abstinet: qui non malus est, quia initium est ad bonum: sed nec dign9 est, vt perfectus appelletur, quia non est cum charitate, & seruus potius, quàm amicus iste potest dici. De hoc timore seruili loquitur Ioannes, Perfecta charitas, 1. Ioã. 4.
foras mittit timorem. Alius est timor filialis, qui manet cum charitate, quem habent viri puri atque perfecti: qui etiam in patria manet. De quo regius Propheta. Timor domini sanctus permanet in Psa. 18.
seculum seculi. Sed Christus hic, timorem humanum à suis fugat, & repellit. Timẽdi enim sunt homines, quia malum possunt infligere. sed non sunt timendi, ita quod ob eorum causam à mandatis Dei desistamus: quia mala, quæ homines efficere possunt, multo minora sunt, quàm ea, quæ Christus potest infligere. Volebat igitur Christus timorem humanum ab Apostolis propellere, neque ob hanc causam cessandũ esse à prædicatione, quia in maiora mala incideret, s. in pœnã eternã.

¶Ad nostram verò eruditionem discamus hic, nõ timere corporis mortẽ: iustus enim non timet, quia tales timores effectus sunt iniquæ, & deprauatæ vitæ. non timet iustus mortem, quia toto suæ vitæ tempore semper discit, quomodo bene moriturus esset. Homo verò, qui cautè, & prouidè viuit, inimicum non pauescit. Non timet mortem, quia toto vitæ curriculo semper solicitus fuit in quærendo adiutores, & patronos illi horæ: qui quidem virtutes, & actiones sanctæ sunt. Non timet mortem, quia multis obsequiis, & operibus propitium, & fautorem sibi dominum comparauit. Denique non timet mortem: quia mors

iusti immeritò mors appellatur, sed potiùs somnium, & transitus debet dici. Nō mors, sed mutatio: non est mors, sed vltimus dies laborum, & calamitatum: non mors, sed via ad beatitudinem, & vitam nunquam perituram. Discamus igitur sic viuere, vt mortem non timeamus. Secundò discamus timere peccatum: nam qui peccatum timuerit, non timebit mortem. Arma mortis peccata sunt. Vbi non est peccatum, nullus est mortis timor: quæ si nullum adsit peccatum imbecilla, & inermis venit mors. Apes, & aliæ id genus muscæ quæ ictibus suis dolorem infligunt omnem pœnam stimulis suis ingenerant, quibus nos feriunt: nam si his stimulos abstuleris, quid mali poterūt facere? nullum sanè. Stimulus igitur mortis cum peccatum sit, id auferas. Vnde Paulus. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors stimulus tuus? Stimulus mortis peccatum est. Diuus Paulus, qui mundam habebat conscientiam suam à peccato, mortem irridebat, cùm victam eam teneret: tanquam qui triumphum de illa reportauerat, inquit, Vbi est mors victoria tua? Et quid est in causa quare mors sine victoria remansit? Certè quia stimulum non habebat. Ideo dixit. Vbi est mors stimulus tuus? Et quis sit hic stimulus, Paulus manifestat, inquiens. Stimulus mortis peccatum est. Igitur quia mors nullum habebat peccatum, inde erat, vt nec stimulum haberet: & quia nō habuit stimulum, nec victoriam reportauit. Aspice igitur ô homo peccator, quod cum mandata Dei transgrederis, arma tribuis ipsi morti, quibus fortissimè aduersus te possit dimicare. nam ipsa nullum malum infert, nisi peccatum irascitur, & his armis bellum nobis parat. Nisi peccatum habueris, non est quod mortem timeas: si verò peccatum abhorrueris, mortem irridebis. Ideò Ioannes in Apocalypsi ait. Qui vicerit, non lædetur à morte secunda. Quoniam dicit mortem secundam, sequitur, quod est alia mors quæ prima appellatur: ideoque scias duas esse mortes. Alteram mortem animæ, quæ est peccatum, iuxta illud, Peccatum cum consummatum fuerit, generat mortem. Altera vero est mors secunda, quæ corpus occidit. Merito itaque peccatum mors prima dicitur, quia prior fuit mors animæ, quàm corporis: sicut causa est prior effectu. Per vnum enim hominem peccatum, & per peccatum mors: ait Paulus. Et dominus Adæ, In quacunque hora comederis, morte morieris. Ait igitur Ioannes, Qui vicerit, non lædetur à morte secunda. Ac si diceret, Qui priorem mortem, hoc est, vitia, & peccata superauerit, à corporis morte, quæ secunda est, & effectus peccati non lædetur. Non dicit, quòd non morietur: quia omnes tam boni, quàm mali morimur: sed non lædetur à morte secunda: quia iustis nullum malum mors infert. Quare? quia venit mors languida, imbecilla, & inermis: sine peccati stimulo. Quo circa Christus, (vt statim videbimus) dixit discipulis suis, vt Deum timerent: nam tutissimum, & præsentaneum remedium, vt corporis mors non timeatur, est Deo obedire, ipsumque timere. Nam qui Deum timent, ab eius offensis se abstinent, & qui illum non offendit, non timet mortem, neque homines: qui nihil mali possunt illi inferre. Maximum enim malum, quod ab hominibus potest nobis euenire, est corporis mors: quæ optima est, & gloriosa, viro iusto. Quid obsecro possunt homines facere, nisi corpus occidere, animæ autem nullum malum possunt immittere? Imo vero qui occidunt, ob hanc eandem causam non sunt timendi. Si enim in tormentis possent nos cruciare non occidendo, procul dubio timendi essent, sed quantò vehementius torquet, breuius à tormentis absoluunt. Nolite igitur timere, quia in causa sunt hi, vt pretiosum, & maximum, quod in vobis est Deo offeratis. Magnus Abraham, qui filium offerebat: quanto igitur maior, qui se ipsum obtulerit? Non possunt animam interficere: nec ipse Deus huius rei est potis: potest tamen per peccatum interemptam, in gehennam mittere. Nos verò adeò immanes, & crudeles sumus, vt animam nostram occidamus. Nemo potest animam tuam occidere, nisi tu illam peccatis interemeris. Quid ergo eos times, qui

Margin notes: 1.Co.15 — Apoc.2 — Iaco. 1. — Rom 5. — Gen. 2. — Gen.22

qui corpus possunt interficere:cum prius te ipsum timere deberes? Tu tibi immanis es, & acerrimus hostis. Si consistant aduersum te hominum castra, dæmonum copiæ, & Angelorum exercitus nihil tibi nocebunt: nisi tu tibi ipsi nocueris. Ergo peccatum time, & non mortem corporis: quæ nihil mali inferre potest, si non inuenerit peccatum. Igitur nec sunt timendi qui mortem parare possunt, & corpus occidere. At multi sunt velut infantes, & pueri, qui murem: vel aliud quiduis simile horrescunt: cùm non timeant manus in igné mittere, vbi se ipsos comburunt. Ita nos corporis mortem valdè timemus, peccatis autem,(quæ mors sunt animę) velut aliud agentes nos immiscemus. Sumus etiam velut equi, qui vel ipsam vmbram contremiscunt, & retrofugiũt: at si eques calcaria illis admouerit, nimia securitate vltra progrediuntur. Corpus hoc nostrum est velut equus pauidus, & timidus, qui suam propriam vmbram fugit, & mortem propriam timet, cùm eam semper secum ferat, etiam si eiusdem semper oblitus incedat, in vtramuis dormiens aurem. Igitur vt hunc timorem ab eo auferamus, conducet multum memoriam mortis ei repræsentare, & vires, & animum inducere, vt prompta voluntate ea acceptemus: vt inde altiora, & maiora petamus: vt si opus fuerit, libenti animo pro Christo subire mortem, non dubitamus. Homines verò cùm sic adeò morté timeāt, non tantum peccatum timent, quod mortis est causa, & id prouenit, quia cũ peccatum committunt, in nihilum delinquere sibi videntur. Iusti autem ita graue malum, & horrendum peccatum existimant, vt eorum vires videatur excedere. Vnde sanctus adolescens Ioseph
Gen. 39 dixit dominæ suæ. Quomodo possum hoc malum facere magnum? Cedunt enim iustorum vires peccato. Iustus ad bona magnum robur, & ingentes vires habet: ad malam verò parum fortis est.

¶ Docemur tertiò, quàm debiles, & exiguas vires tyranni, & principes huius mundi habeant aduersus Christi seruos. Quemadmodum quercus dura, & robusta procellis, & ventis resistit, & quamuis frondes amittat, tamen interiorem virtutem perseuerantem habet: sic quamuis mundus hùc, & illuc amicos Dei concutiat, & possit opes, & honores auferre, & corpus interficere: iam amplius quid facere nequit? Non potest animi tollere virtutem, neque charitatem, quæ intus latet, & viget. Potest vir iustus expolliare diuitiis, honoribus, & vita, à Christo tamen separari non potest.
Vnde Paulus. Quis separabit nos à charitate Christi? An tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas? Bene potest mundus iusto auferre frondes, corticem, & viriditatem tamen simul cum radicibus, id est, cum Christo nunquam eum diuellet. Nam quemadmodum in cerea false lumen tandiu durat, quandiu cera: & consumpta cera statim ignis consumitur: sic cum vita hæc corporis consumitur, statim finem facit totus furoris ignis. Rom. 8.

¶ Docemur quartò, hanc vitam contemnendam esse pro Christo. Hæc enim non est vita: sed vitę vmbra, & imago mortis. Quare absolutè loquẽdo cùm vitam audieris, non hanc intelligas, sed illam, qua beati fruuntur: Vnde adolescenti, qui de vita æterna quęrebat, dominus dixit, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Mat. 19 Vbi aduerte, quòd non dixit. Si vis ad vitam æternam ingredi, sed si vis ad vitam ingredi. Respondit Christus simpliciter, & sine addito suo more, quæstioné eleuando: vt insinuet, vnam & eandem esse in substantia uitam absolutè, & uitã ueram, uitam secundum uirtutem, & uitam æternam. Sicut enim uerum, & ens conuertibiliter idem sunt, nam si uerum non est, nec ens esse potest: Sic uita, & uera uita non separantur. Si enim non est uera uita, sed fluxa, & momentanea, ut est hæc: non uita appellari debet, sed uia in mortem.

¶ Docemur quintò, utiles nobis esse persequutores: quandoquidem uitam ęternam nobis parant, & præstant: nã ipsi nos condiunt igne suarũ persequutionũ, & cibum nectare, & Ambrosia dulcioré Deo efficiunt: ut in hostiam, & holocaustum gratissimum ipsi offeramur. Vnde

aduerte,

aduerte, quòd duabus de causis solet dominus, inimicos, & persecutores nobis relinquere. Altera, vt eisdem nos exerceant. Altera, verò nè inimici magis crudeles, & deteriores nobis maneant. Sic reliquit Iudęis Cananæos, ne belluas, & feras paterentur infestiores. Quo in loco disce acceptare, quę pius, & benignus pater mala immittit, nè deteriora patiaris. cuius rei exemplum ex scriptura sacra tibi libet ostendere. Cùm olim Achaz Rex Iuda ęgrè ferret duos reges, qui aduersus eum dimicabant, Rasim, scilicet Regem Syriæ, & filium Romeliæ, audiuit dominum per Esaiam illi dicentem. Pro eo, quod abiecit populus hic aquas Siloe, quæ vadunt cum silentio (quod statim explicat gaudium, scilicet Rasim, & filium Romeliæ) ascendere faciet dominus super eos aquas fluminis fortes, & multas, regē Assyriorum, & omnem gloriam eius, & ascendet super omnes riuos eius, & fluet super, &c. Vult dicere. Quia abiecistis malum pręsens, quòd cum gaudio sustinere debuissetis: maius malum eueniet vobis. Et nota, quòd vocat minorà mala gaudium, collatione facta cum maioribus. Sic iacturam facere huius corporalis vitæ, gaudium magnum est: si conferatur cum iactura mortis ęternæ. Et tormenta illa acerrima, & cruciatus, quos sanctis martyribus carnifices intulerunt, gaudia, & delitiæ sunt, si conferantur cum eis quos iniqui in gehenna patiūtur. Quocirca rectè nos monet hic locus, ne temporalia mala timeamus, nec eos, qui occidunt corpus, sed vnicum Deum, qui corpus, & animam in crucem inferni potest mittere. Nā si aliquis corporis mortem timens fidem deserit fugiens leue malum, in grauissimum incidet. Incidet in scyllam, cupiens vitare Carybdim. Cadet nāque in dęmonum manus. Quapropter mala huius vitæ tanquam delicias, & gaudia, quæ à manu Dei nobis adueniunt, debemus accipere, quandoquidem illorū causa, à grauioribus liberamur.

Iud. 3.

Esa. 8.

¶ Vltimo loco docemur animam esse immortalem, quòd satis apertè hic demonstratur: & clarius cùm per Matthęum dixit. Animam autem non possunt occidere. Et in Psalmo regius Propheta dixit. Iusti autem in perpetuum viuēt, & apud dominum est merces eorum. Nam si anima iustorum simul cum corpore interiret, falsum esset apud dominum esse mercedem eorum: nam certum est, quod in hac vita dominus non retribuit iustis, cùm videamus illos esse contemptos, pauperes, & à multis conflictatos, & denique flagellis, & scorpionibus expositos. Quod obsecro in hac vita pręmium, ac mercedem post tot labores passos, & calamitates Paulo dedit? Quod diuo Petro, aut Apostolis, aut Martyribus: quod denique omnibus amicis suis. nam si post hanc vitam non maneret nobis alia, & si anima non esset immortalis, proculdubio miseri, & infœlices illi fuerunt. In hac vita nullum illis retribuit præmium, & si post hanc non est alia, vbi sancti, & studiosi digno præmio afficiantur: sequitur Deum non esse iustum, quandoquidem iustis secundum sua merita non soluitur. Et si non est iustus, sequitur, quòd neque est Deus: neque summum bonum: quodquidem in lumine etiam naturali est absurdissimum. Ergo anima immortalis est, si Deus est, & post hanc vitam alia nobis restat, vbi mali puniuntur, & bonis retribuetur. Hoc etiam post Dauidem docet Salomon in libro Ecclesiastes, dicens, donec reuertatur puluis in terram suam vnde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui fecit illum. Et ibidem. Ibit homo in domum æternitatis suæ. Et in libro sapientiæ. Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum malitiæ: visi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace. Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate est plena. In paucis vexati, in multis bene disponentur, quoniam Deus tentauit eos, & inuenit eos dignos se. Et in Apocalypsi Ioannes inquit, Vidi sub altare Dei animas interfectorum propter verbum Dei, &c. Et in libro Sapientię legitur. Excæcauit eos malitia sua, & nescierunt sacramenta Dei, nec mercedem spreuerunt iustitiæ: nec iudicauerunt honorem animarum suarum: quoniam Deus creauit hominem inexterminabilem: ad imaginem similitudinis suę fecit illum. Ex quo apertè colligitur animam esse inexterminabilem, id est, incorru-

Mat. 10
Psal. 33
2. Cor. 5
Eccl. 12
Sap. 3.
Apoc. 6
Sap. 11.

corruptibilem, & immortalem: quoniam vt ex litera colligi potest, de homine disserit secundum animam, & non secundum corpus, secundum quam, & ipse homo imago Dei est. Sic enim ait, Nec iudicauerunt honorem animarum suarũ, & causam subdens ait, Quoniam creauit Deus hominem inexterminabilem. Et
Luc.16. infra ait noster Lucas: quòd animam iusti Lazari deportauerunt Angeli in sinum Abrahe. Et anima diuitis purpurati post ipsius obitum sepulta est in inferno. Accedit ad hæc, quod Dominus dixit in
Mat.22. Euangelio Sadducæis negantibus resur-
Exod.3. rectionem. Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob. Non est Deus mortuorum, sed viuentium. [Ostendam autem vobis quem timeatis. Timete eũ, qui postquam occiderit: habet potestaté mittere in gehennam.] Vide Christi benignitatem. Non dicit, vt non timeant: sed ostendit quem potius timere debeant. Timor enim, sicut & gaudium passio est animæ. Et sicut discipulis lætantibus, & gaudétibus, eò quòd dæmonia illis subiicerentur, dixit, in hoc nolite gaudere, qa dæmonia subiiciuntur vobis, sed gaudete quoniam nomina vestra scripta sunt in celis: & nunc dixit, Nolite timere eos, qui occidunt corpus, timete autem eum, qui postquam occiderit, &c. Vbi aduertere debes, quòd Christus non tollit gaudium nec timorem: sed commutat finé, & obiectum, aut causam gaudendi vel timendi ostendens, dicens in quo gaudere debeant, aut quem opus est, vt timeant. Timete inquam eum, qui postquã occiderit, habet potestatem mittere in gehénnam. Sed singula verba iam veniunt obseruanda. Postquam occiderit, intellige corpus, nam animã nec homo, nec Deus ipse qui illam condidit, occidere potest: nec corpus etiam occidi potest. Quapropter quod nunc ait de occisione corporis, & quod antea dixerat, Nolite timere eos, qui occidunt corpus: modus est loquendi vulgaris, quo Christus vtitur propter rudes: quia corpus nõ occiditur, nec anima, sed totus homo. Dicitur tamen corpus occidi, id est vita priuari, quia prius viuebat, & per occisionem iam non viuit.

¶Præterea potest dici, seu potestatem habet mittendi in gehennam: quia Deus potest perdere, non tamen vult perdere. Sed nos nostris peccatis cogimus, vt perdat, quem saluare cupit. Deus enim vult 1. Ti.3.
omnes homines saluos facere: quapropter qui damnantur, sua voluntate propria, & malitia damnantur: quia Deus inferni ignem, & torméta parauit dæmonibus. Ipse enim in iudicio vltimo ini- Mat.25
quis dicet, Ite maledicti in ignem inferni, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Non dixit hominibus, sed diabolo, & eius angelis. Et si impii cruciantur inferni tormentis, hoc non fuit nisi quasi per accidens, & præter Dei intentioné: quia ille in beatitudinem æternam creauit homines, non in ignem. Potest itaque Deus, non tamen vult mittere homines in gehennam.

¶Obserua autem, quòd post mortem mittet impios in gehennam, nec vnquã eos amplius quæret, nec de illis erit solicitus. In hac vita perdit, & quærit, & Luc.15.
ouis perdita inuenitur à pastore: & gratulantur ei, quia cùm amissa esset, eam inuenit. Verum si post hanc vitam perieris, perpetuo peribis sine vllo remedii aut redemptionis genere. In te igitur nunc peccator descende, & si deuius post peccatũ abieris in dominum tuum citò reuertere: antequam obtenebrescat Sol, & lumé, Eccl.12.
& stellæ, & lumina, & reuertantur nubes post pluuiam. Clama sicut ouis ad pastorem, vt eripiat te de ore lupi Christus pastor bonus: antequam te deglutiat lupus rapax, & in ventrem inferni mittat.

¶Ostendit itaq; dominus eorum omnium quæ timere debemus, maximum esse gehennam. Vnde præ omnibus, & summopere maximè est timendus, qui in illam potest nos mittere.

¶Porro gehenna idem est, quod Hebræis gehinnon. Est autem gehinnon vallis hinnon. Erat enim vallis voluptatibus plena, quæ dicebatur, hinnon: quę dictio significat frustra, vt tandem gehenna significet vallem frustra. Erat hæc vallis locus, vbi idolo Moloch incendebantur pueri viui: quorum lamentum ne audiretur tympana percutiebant, qui pueros immolabant. Vnde, & nomen

4.Re.23 Tophet locus ille accepit, id est timpanum. Hunc locum destruxit & contaminauit sanctus Rex Iosias, iubens in eū proiici cadauera & reliqua excrementa. Vnde dictum est, gehennam esse locum mortuorum. Erat autem Moloch statua concaua & ex ære confecta, faciem habens vituli, & manus extentas & brachia ad accipiendū: incendebaturq; interius, & in manibus & brachiis candentibus apponebatur puer, qui viuus ardebat: & tunc saltitabant adstantes, & qua tiebant tympana. Per hanc vallem intelligit Christus infernum, quia Iosias in contemptum idolorum hunc locum impleuit ossibus mortuorum & spurciciis, qui horrendus erat, instar inferni. Et subdit statim dominus. [Ita dico vobis hunc timete.] Deū plusquam homines timete, qui maiora damna vobis inferre potest, quam homines: quia potest mittere vos in gehennam, quod facere nequeunt homines. Admonet locus iste, vt Deum timeamus: si reliqua omnia, quæ sub celo sunt, nolumus timere. Qui Deum timet, nihil illi restat, vt timeat: & qui Deum nō timet, omnia alia expauescit. Igitur, vt homines non timeamus, inquit hic Christus, Deum esse timendum. Cain cum timorem domini amisisset, ita pusillanimus & timidus mansit, vt dixerit. Omnis qui inuenerit me, occidet
Gen.4. me. Qui potens fuit & animosus ad interficiendum fratrem: iam ita iners, & ignauus redditur, vt dicat, quicunque inuenerit me, &c. Quod quidem non mirari debes, cum videas illum amisisse timorem domini: De quibus omnibus, qui timorem hunc amittunt, scriptura
Leu. 26 inquit, Terrebit eos sonitus folii volantis, & ita fugient quasi gladium, cadent
Pro.28. nullo persequente. Et Sapiens ait, Fugit impius nemine persequente: iustus tamen confidit vt leo. Mali cum malè viuant, semper pleni timore & pauore incedunt: at verò iusti & recti confidunt in Domino, & tanquam robustissimi Leones sunt. Non est cur mireris, si qui timent Deum, homines non pauescant: quandoquidem Deum semper patronū & aduocatum habent. Vnde Dauid ait, Dominus protector vitæ meæ a quo trepidabo? Nihil Dauid timebat, cum protectorem suum Deum haberet: propter Psal. 26. quod ante versum hunc dixerat Psalmista, Dominus illuminatio mea & salus mea: quem timebo? Et quia Deum timebat, ipse erat eius adiutorium & protectio. Ideò subdit, Dominus protector vitæ meę, à quo trepidabo? Quocirca dominus his armis timoris sui suos milites induit: [nam hoc vestiti nihil omnium, quæ sunt in mundo, est quod timeant. Et vt eos magis firmos reddat, ne eos timeant, qui occidunt corpus, adducit exemplum, ostendens illis curam, quam de eis habebit, dicens. [Nōne quinque passeres veneunt dipondio: & vnus ex illis non est in obliuione coram Deo? Quod si Deus non obliuiscitur passerū, qui tam parui pretii, & valoris sunt: qui fieri potest, vt vos obliuiscatur, qui creaturæ estis rationis participes, & conditæ ad ipsius imaginem, & similitudinem? Timete Deum, & omnem vestram fiduciam in eum constituite: nam qui passeres non obliuiscitur, nec vos obliuiscetur, nec deseret, qui multo præstantiores illis estis. Dixerat enim homines nō esse timendos, quia parum mali nobis inferre possunt: quod etiam nunc probat ex alio capite, nempe quia Deus id permisit, qui rerum omnium habet prouidentiam. Et assumit exemplum de quinque passeribus, qui veneunt dipondio, & non tradit illos Deus obliuioni: multò minus vos. Prouidentia enim Dei aufert rationem mali ab aduersis, quæ nobis accidunt: quia cum prouidentia eius sit per quam omnia diriguntur in finem, & ipse bonus sit: necesse est quod omnia ordinet ad bonum: & ideo quidquid nobis euenerit, bonum censendum est, licet malum videatur, cum tamen ad bonum ordinetur. Sicut potio amara licet palato non sit suauis: bona tamen est, quia ad bonū ordinatur, & dirigitur, scilicet ad sanitatem. Ideo nihil homini potest accidere, quod ad bonum non sit. Sed ea est differētia, quia malis aduersa mala sunt: bonis autem etiam ipsa mala in bona cōuertuntur, quia in bonum proficiunt. Nam, vt Paulus inquit, Diligentibus Deum Rom.8. omnia cooperantur in bonum.

¶Duplici itaque ratione non est homini bus timendum. Primo quia parũ mali no bis inferre possunt: Deus autẽ grauissimis malis nos afficere potest. Secundò nõ debemus homines timere, quia quid quid mali infligunt, Dei ordinatione & voluntate faciunt: quod fieri non potest, nisi vt in maximũ bonum nobis cedat. Hoc duplici argumento solatur Deus suos discipulos, & monet ad aduersa ferenda. Aduerte autem illam non esse loquutionem hyperbolicam, scilicet quod Deus nec ipsos passeres obliuiscitur: nam Deus secũdum rei veritatem (quamuis nobis mirabile videatur) curam habet singulorum passerum non solùm in genere vel specie, sed vniuscuiusq; indiuidui. Spectat enim ad immensitatem prouidentiȩ eius singulis quibuscunque indiuiduis prouidere, & illorum curam habere: sine vlla mutatione, aut multiplicatione actuum videndi, volendi, disponendi, aut curandi. ¶Docemur hic in hominibus aduersis, in omni tribulatione, angustia & labore patientia nos indui, attendentes quòd omnia nobis eueniunt ex diuina prouidentia & voluntate: & hoc sufficiat nobis ad consolationem, & requiem, ita quòd quando tribulationibus, & ærumnis simus affecti, sciamus illud esse consilium diuinum. Nam si quinque passeres, qui omnes vno dipondio venduntur Deus non obliuiscitur, nec illorum singulum quomodo nostri obliuiscetur Deus? Subiiciamur ergo nos diuinæ ipsius prouidentiæ: cum nesciamus, quid nobis magis expediat. Aliquibus nanque magis expediunt aduersa quam prospera & fœlicia. Ideoque in aduersis & inopinatis nõ debemus murmurare. Quocirca in Eccle
Eccl. 39. siastico dicitur. Non est dicere, hoc est me lius illo. Nec soliciti simus, quid de nobis
Ro. 14. facturus sit Deus. Vnde Paulus, Siue viuimus, siue morimur: dominĩ simus. Rectè enim scit medicus cœlestis & diuinus, quid daturus sit nobis in refrigerium, & solatium, quid verò in exercitium. Sic Esaias ait, Vȩ qui contradicit factori suo.
Esa. 45. Et posteà. Nunquid dicit lutum factori
Esa. 39. suo quid facis? Peruersa est hæc cogitatio, quasi lutum contra figulũ cogitet, & dicat opus factori suo. Quid fecisti me?

Hoc Dei consiliũ & decretũ respiciẽs Dauid, cum malediceretur à Semei, & vellet illũ occidere, dixit, Dimitte eũ, vt maledicat, iuxta pceptũ Domini. Sic Dominus 2.Re.16
Petro volenti passioni suȩ obstaculũ esse, Ioa.110
dixit, Calicẽ quem dedit mihi Pater, non vis vt bibã? Præterea destruitur hoc verbo illorũ assertio, qui dicebat, Deum nullam mundi curã habere. Quis enim est fabricator, vel artifex, qui operis sui curam negligit? Quis deserit, & auxilio destituit quod condidit? illius quod fecisti nullam curam habere, summa inclementia est. Si quis enim (vt Paulus inquit) suorum cu- 1. Ti. 5.
ram non habet maxime domesticorum, fidem negauit: & infideli est deterior. Sed Deus (quod ratione naturali suaderi potest) qui summum bonum est iniquus esset, si eorũ quæ condidit negligens esset: & si iniquus, iã non Deus. Omnia enim summa sapientia, summa prouidentia & consilio regit & gubernat: ita vt nec arboris folium moueatur, nisi ipsius voluntate. Nec obstat huic rei quod Paulus ait.
Nunquid cura est Deo de bobus? Loqui 1.Cor.9
tur nanque ibi de cura seu prouidentia speciali: puta doctrinæ & disciplinæ quȩ creaturas rationis cõpotes gubernat, & regit: hic verò sermo incidit de prouidentia generali, qua Deus cuncta disponit,
iuxta illud Sapientiæ. Non est alius Deus Sap. 12.
quã tu, cui cura est de omnibus. Quapropter sequitur in contextu. [Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Nõ hyperbolicos & augẽdæ rei gratia loquitur, sed hæc est firma & stabilis veritas, & omnium etiam capillorũ numerum esse apud Deũ: ita quòd non solum cognoscit, nos habere capillos, sed curæ illi est, ne capillus capillo vicino noceat. Numerari dixit: quia quȩ diligenti cura seruare volumus, ea numerare solemus. Quo nimirum nobis Christus ob oculos vult ponere, quanta illi sit cura de amicis suis, cum etiam capillos eorum nõ solum seruet, sed etiam numeret. Maximam cu-
ram habet Deus de iustis: ita vt minimè Psa. 104
permittat, aliquem eis nocere, iuxta illud. Non reliquit hominem nocere eis: &, corripuit pro eis reges. Nam quemadmodum Deum nemo potest decipere: ita nec iustum, cuius curã gerit Deus. Iustus

enim

enim est sicut figura sphærica: quæ quocunque eam verteris, sedem propriã habet. Rerum, & consiliorum mutationes quas fecit Laban cesserũt in vtilitatẽ ipsi Iacob. Hoc quippe interest inter iustos & impios: quoniam si impium verteris & volueris, iam non amplius manet: pius autem & iustus quocunque se verterit, suam sedem habet: quia vt Dauid ait, Dominus supponit manũ suã & sedẽ illis constituit. Sic de sancto Ioseph scriptura dicit, ꝙ Dominus erat cum eo: & omnia opera eius dirigebat. Sic ipse postea dixit fratribus suis. Vos cogitastis de me malũ, sed Deus vertit illud in bonum. Sic Dauidi cum sæpius à tantis inimicis persequeretur, Dominus manũ præstabat: & vbicunque sedem inueniebat, manus enim Domini tanquam scabellum illi erat. Vnde ipsemet domino ait, Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es. Dominus enim est, qui iustum venditũ nõ dereliquit, sed à peccatoribus eum liberauit, descenditque cum illo in foueam, & in vinculis eum non dereliquit. Et in Psalmo, Multæ tribulationes iustorum, & de his omnibus liberabit eos Dominus. Et propterea etiamsi huc & illuc multis laboribus & procellis agitentur, nunquam deficient, nec victi erunt: sed potius virtute diuina muniti & roborati omnia illis fęlicia succedunt. Quemadmodum si arbori grandi noua virgulta abscideris, magis in altum quotidie propagatur. Sic iusti quanto magis ab impiis affliguntur, magis in virtute proficiunt. Tantam curã eorum dominus gerit, vt nec vnũ capillũ perire velit. Oculi domini super timentes eum, & in eis qui sperãt super misericordia eius. Et in Zacharia Propheta. Qui vos tangit, tãgit pupillam oculi mei. Et non solum ipse dominus eos seruat, & custodit: sed ẽt Angelis suis eos cõmendat, vt habetur in Psalmo, Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiãt te in omnibus viis tuis: in manibus portabunt te, &cæ. Quemadmodum fratres maiores natu fratres suos infantes, & pueros manibus sustinent: sic Angeli qui sunt fratres maiores iustorum, & eos portant in manibus suis, eos custodientes. Sic animam Lazari pauperis mendici tulerunt Angeli in sinum Abrahę. Et in circuitu Elisei Prophetæ erat Angelorum multitudo, qui Prophetam custodiebant.

Gen. 31 · Psal. 6. · Gen. 59 · Gen. 45 · Psa. 20. · Sapi. 10. · Psal. 33. · Eccl. 15. · Zach. 2. · Psal. 90. · Luc. 16. · 1. Reg. 6

¶Præterea aduertes quanti Deus faciat iustos ità vt nihil habeant, ꝙ non sit Deo gratissimum. Anima nanque, corpus, vngues, vestes, & capilli, Deo maximè placẽt. Vnde habetur in Numeris, qđ capilli Nazaræorum in odorem suauitatis, domino offerebantur. Capilli verò impiorum apud Ezechielem scinduntur, comburuntur & sparguntur. sanctorum vero numerantur. Concludit aũt dominus suum argumentũ dicẽs. [Nolite ergo timere: multis passeribus pluris estis. Si passer rerum vicissitudinibus expositus nec cadit, nec moritur: quanto minus homo iustus. Si absq; magno consilio & rõne nihil agitur de his quorum pretium est dipondium, quid decretum erit de his, quorum pretium est sanguis Christi? Quamuis multi sint qui pluris habeant sua, quã seipsos, & magis hęc terrena, quàm animam & vitam corporis magis quàm ęternam: quot obsecro homines erunt qui vilissimo pretio & solum propter quinque passeres falso & mendaciter iurabũt? Cũ Christus hic dicat, multis passeribus pluris estis vos: coram oculis peccatis nihil est vilius nec abiectius quàm anima sua: nam ferè pro nihilo & pro vilissimo pretio dæmoni eam tradit. Vnde scriptura ait. Pro nihilo habuerunt terram desiderabilem, Sed de his aliàs. ¶Ostendit deinde Saluator nullius timoris causã à se esse recedendum: & id ostendit ex retributione malorũ & bonorum. Dico autẽ vobis, Omnis quicunq; confessus fuerit me coram hominibus. Hoc est, quicunque fidem suam persequutionis tempore verbis constanter atque fideliter expresserit corã tyrannis ac perfidis, confitendo me esse vnicum Dei filium, Deum verum atque hominem: & cætera quæ ad fidem Christianã spectant. [Et filius hominis confitebitur eum corã Angelis Dei.] Ego filius hominis testis adero in cęlis in conspectu sanctorũ omnium, & manifestissimè ostẽdã illũ esse ex ouili meo: propter qđ æterna beatitudine illum glorificabo. Ad hãc confessionẽ fidei tenetur quilibet

Nu. 16. · Eze. 5. · Psa. 105

Christianus in omni loco, & tempore, & coram infidelibus: & quando videret fidẽ periclitari. Quomodo autem Christus cõfitebitur, & cõtestabitur eos coram Angelis Dei, duplici modo potest intelligi. Primò, ꝙ hæc confessio sit approbatio. Quia in die iudicii bonos approbabit dicens.
Mat. 25. Venite benedicti patris, &c. Secundò, ꝙ hæc confessio sit quædam laus, qua Christus euehet, & magnificabit bonos, enarrans virtutes eorum. Isti sunt viri boni, qui præcepta mea seruarunt, & me corã hominibus confiteri, nec timuerunt, nec erubuerunt. Tunc enim erit necessium, vt Christus nos approbet: quia solùm illi salui erunt, qui à Christo fuerint appro-
Ioan. 5. bati. Et quia iudicium competit Christo homini, dicit coram Angelis: ad significandum magnum honorem: nam cum quis testimonium alicuius virtutis perhibet coram aliis, inde resultat illi, & accrescit magna laus, & gloria: & quanto ibi adstantes excellentiores fuerint, tãto est maior laus, quia natura honorem cupimus, & desideramus. Et quia nemo est adeo excellens sicut Deus, & sancti Angeli, coram illis dicit debere nos confiteri.

¶Obserua autem, quòd ex hoc contextu apertè colligitur, vt si Christianus aliquis sic opprimeretur, vt propter subditum tyrannorum furorem, & hostium fidei Christi, ante suorum omnium peccatorum factam pœnitentiam pro Christo esset interfectus, martyrium ipsius sine dubio ad pœnitentiã satis esset. Nam qui virtutem ipsi pœnitentiæ tribuit, vt dicat, nisi pœnitentiam habueritis oẽs simul peribitis: tribuit etiam hic virtutem martyrio
Luc. 15. dicens, Omnis quicumque confessus fuerit me coram hominibus, &c. Omnis dixit, vt intelligas, & iustos, & peccatores posse huius gloriẽ esse participes. Nã martyriũ, vt Cyprianus ait, tam baptisma appellatur, quã corona: quia baptizat, & coronat. Sic beata Emerentiana suo sanguine fuit baptizata. Nam si saluus fit, qui pp Deũ aquã suscipit: quare nõ qui propter Deũ sanguinem, & vitã fundit? Nã Deus, qui dolorem peccatorum, & cõtritionem acceptat: quantò libentius martyriũ acceptabit pro ipso receptum? grauius enim est, & ex suo genere laudabilius, mortem

Cypri. de singulari. clerico.

subire pro Deo: quã pœnitentiam peccatorum. Certe agrestis ille esset, & inhumanus inter homines habitus, cui si aliqua iniuria esset illata, & qui illam intulit mortem propter ipsum subiret, non illi libẽti animo parceret. Quanto igitur liberalius, & magnificentius piissimus dominus illius peccato parcet: qui sanguinẽ simul, & vitã pro ipso fundit? Ipsum naque martyrium in virtute continet pœnitentiam, & sufficiens remediũ est ad salutem: & ita fas est credere, quod qui libẽti, & spontanea volũtate vitã pro Christo amittit, si tẽpus illi concederetur, sine dubio pœnitentiã ageret peccatorũ. Nã adest nobis illa firma stabilisq; sententia, omnis qui me confessus fuerit coram hominibus, filius hominis confitebitur illum coram angelis Dei. Sed apud homines nulla maior confessio esse potest, quàm illa quæ fit cum dispendio vitæ. Igitur, &c. [Qui autem negauerit me coram hoĩbus, negabitur coram Angelis Dei.] Si dicat se nõ esse Christianũ, vel Christũ nõ esse Deũ, siue hoc faciat in persequutione, siue nulla persequutione addita: in mortali delinquet. Sic infideles, & hæretici Christum abnegant. Sic ẽt multi iniqui, & peruersi peccatores suis operibus, & factis Christum nõ nosse ostẽdunt, ore autẽ illum cõfitẽtur: De quibus Tit. 1.
Apostolus ait. Cõfitentur se nosse Deum, factis autẽ negant. Aduersus quos percitus ira Paulus ait. Ostende mihi fidem tuã Gal. 3.
ex operibus. Vitam degis quasi non moriturus? Operaris, quasi non redditurus rationem in die iudicii? Quid tibi prodest, Deum credere, & sine Deo viuere? Auarus Deum negat, & pecunias pro Deo colit: Quia vt Paulus ait: Auaritia est idolorum seruitus. Prẹlatus etiam, & quicunque ille sit, qui suorum non habet curam maximè domesticorum fidem negauit, & infideli est deterior. Multi etiam dicent in illa die, domine domine nonnè in nomine tuo dæmonia eiecimus, virtutes multas fecimus, &c. Dicam eis, Nescio vos, Cur illos negabit Christus? Certè, quia opera non habuerunt. Et ideo subdit. Discedite à me operarii iniquitatis. Sed quomodo Christus aliquẽ negare dicitur, qui omnes nouit, & mentiri non potest? Negare dicitur, idest reprobare, & dãnare.

Ephe. 5. 1. Tim. 5 Matt. 7.

re.Nam ficut confiteri aliquem,eft ipfum laudare & approbare, & pro bono opere retribuere:ita negare aliqué,eft ipfum tanquam malum vituperare, & malũ iniquitatis fuę infringere.Illos enim negat, quibus dicit,ite maledicti: quia eos dam-
Mat.25 nat.Sic fatuis virginibꝰ dicit.Nefcio vos. ¶Præterea dicere Dei eft facere, ipfe dixit, & facta funt:ipfe mandauit, & creata funt.Negare ergo Dei eft ad nihilũ redigere:ficut dicere,eft dare effe rei, quæ nullum effe habet.Sed dices nũquid dãnati redigẽtur in nihilũ? Minimè.Ideò aduerte,ꝙ negare eft duplex. Aliud negare fimpliciter, & illud coram patre, & angelis eius.Si Chriftus negaret damnatos fimpliciter,in nihilũ eos redigeret.Sed negare coram patre,eft illos deftituere, & orbare illis bonis æternis,quæ pater, & angeli poffident. ¶Aduerte ét, quod prius explicuit præmium, quod daturus eft bonis,qui illum fuerint confeffi coram hominibus, & poftea pœnã, qua in eos dẽt animaduertere, qui eum abnegauerint, quia magis naturale eft Deo retribuere, & foluere,quàm punire.Et cum per Mat
Mat.25. thæum de die iudicii loquitur: prius explicat retributionem bonorum dicens. Venite benedicti, &c. quam fnĩam malorum. [Et omnis qui dicit verbum in filiũ hominis remittetur illi:ei aũt qui in Spiritum fanctũ blafphemauerit,non remittetur.]Duo dederat præcepta. Alterũ ad vitandum fermentum Pharifęorũ:alterum ne corporis interfectores timerent. Primum præceptũ confirmatũ erat ex vanitate hypocrifis; ex alio capite modo id oftendit,fcilicet qđ nullam habeat remiffionem nec veniam.Quia fermentũ Pharifæorum adeo erat corruptũ, & contaminatũ, vt nulla remiffione effet dignũ. Adhoc enim propofitum fubiungit hæc verba. Pro quorum maiori declaratione aduerte,quod de peccato in Spiritũ fanctum variè loquuti funt autores. Alii appellãt negationem Chrifti, aut apoftafiã. Alii cùm videant omne peccatum quãuis grauiffimum remitti in hoc feculo,dicunt effe finalem impœnitentiam: & hoc dicunt peccatum effe in interitũ, de quo
1.Io.5. Ioannes loquitur. Aliqui quodlibet peccatum poft baptifmum commiffum. Alii obdurationem, & obftinationem in peccato cum voluntate nunquam amplius pœnitendi. Alii tamen credunt peccatũ in Spiritum fanctum effe defperationem de diuina mifericordia ex malitia prouenientem: & non ex ignorantia vel paffione. Alii verò dicunt effe quodcunq; peccatum lætale commiffum ex malitia fiue confulto, & data opera. quod quidem diuidunt in fex fpecies,quæ funt præfumptio,defperatio,obftinatio, impœnitentia,impugnatio veritatis agnitæ, & inuidia charitatis fraternæ: quia hæc omnia aduerfantur bonitati Spiritus fancti, & ex diametro opponuntur principio fiue difpofitionibus iuftificationis noftræ, & remiffioni peccatorum noftrorum, quæ peculiariter dicitur opus Spiritus fancti. Sed faluo meliori iudicio, nullum iftorũ ego crediderim peccatum effe in Spiritũ fanctum. Nam Chriftus apertè diftinguit peccatum in Spiritum fanctum, & peccatum in filium hominis: & tamen peccatũ in filium hominis ex malitia poteft contingere, & in eo quis poteft obdurari, & decedere:ficut verifimile eft deceffiffe aliquos ex eis qui Chriftum voracem appellarunt, & potatorum vini. Nam inter illos fortè illi fuerunt, quibus Chriftus dixit, In peccato veftro moriemini.Præte Mat.11.
rea ab huiufmodi peccatis,quæ appellantur in Spiritum fangum plerunque homines folent refpicere, & in vitam vocari.
Neque verò fimile eft tot homines com- Ioan.8.
mittere hoc peccatum in Spiritũ fanctũ, qui impœnitentes decedunt. Dicendum
igitur eft,peccatum in Spiritum fanctum Hilà. ca
Chriftum vocaffe blafphemiam: qua ope none
ra, & miracula diuina virtute facta, tri- 12.i Ma.
buuntur ipfi demoni.Et huiufmodi blaf- Hilar.li.
phemiam crediderunt effe peccatum in 2.cõmẽ.
Spiritum fanctum,grauiffimi, & eximii Ma.c.12
doctores Ecclefiæ:.vt Hilarius, Atanafiꝰ, Amb.li.
Hieronymus,Ambrofius, & Chryfoftomus, 2.de pę.
mus, & ex fcolafticis Durandus. Quod capi. 4.
quidem fatis videtur expreffiffe Marcus, Chry.
cùm poft verba hęc ftatim adiecit, reddẽs home.
caufam. Quoniam dicebant fpiritum 42. in
immundum habet. His nanque verbis fa Mat.Du
tis explicuit Euangelifta fulminatam effe ran.2.d.
illam fententiam de peccato in Spiritum 43.q.1.
fanctum,quia ipfum calumniabantur: & Mar.3.
habere

habere spiritum immundum dicebant. Et hic noster Lucas peccatum in Spiritū sanctum blasphemiam appellat: nā cùm voracem illum, & potatorē appellarent, & publicanorum amicum, patienter id tulit: & iniuriam sibi illatam, tanquam si esset in alium hominem paulisper dissimulauit. Cum verò, (vt solet) contumelia creuit, & ad blasphemiam vsque diuinitatis vidit pertingere, (ne iniurias diuinæ maiestati illatas tāquam nostras putaremus dissimulandas) constanter, & virili animo respondit, Omne regnum in se ipsum diuisum desolabitur, &c. Et illud. Ego dæmonium non habeo. Atque vt scirent, quanto se reatui addixissent, vel certè, vt cauerent, ne perseuerantes in ea blasphemia, eo peccatum illorum perueniret, vt nullus esset locus veniæ: subiunxit, quæ de peccato in Spiritum sanctum commemorauimus. ¶Ratio autem cur vocauit peccatum in Spiritū sanctum hanc blasphemiam est, quia quamuis opera Trinitatis ad extra sint indiuisa, tamē quia iustificatio, & sanctificatio, nostra tribuitur Spiritui sancto, & ea miracula quæ in ipsa iustificatione fiunt: ideo qui ea dæmoni tribuunt censendi sunt peccare peculiariter in personā Spiritus sancti, saltim per appropriationem. ¶Et attende, quòd non omnis huiusmodi blasphemia est peccatum, in Spiritum sanctum, quod Christus nunquam remittendum asseruit: sed illa tantum, quæ ex malitia procedit, & ex impietate. Si enim quis non data opera, nec ex industria, sed ex ignorantia Christo, & ipsius operibus detraxisset, non is censendus foret peccare in Spiritum sanctum: Qua ratione cōcedimus Paulum blasphemum fuisse, nō tamen peccasse in Spiritum sanctum: qa ignorans fecit: & ideo misericordiam est consequutus. 1. Ti. 1. ¶Obseruandum preterea, ꝙ licet huiusmodi blasphemia possit dici peccatum in Spiritum sanctum, quod nū quam remittetur: fortassis tamen requiritur certa aliqua, & maxima obduratio, & obstinatio animi, & tanta propensio ad infirmandam, & euertendam gloriā, & claritatem diuinam, vt non facilè mortalium aliquis explicare queat, quando quis peccat in Spiritum sanctum. Nam quamuis huiusmodi blasphemia si scientia fiat ex genere suo peccatum sit in Spiritū sanctum: tamen nō omnis talis blasphemia censenda est esse peccatum in Spiritum sanctum, quod nunquam veniam consequetur: & incertum est à quanta malitia procedere debeat, vt bene sciatur nullam esse illi veniam futuram. ¶Hactenus ostendimus, quid sit peccatum in Spiritum sanctum, & quare sic vocetur. Restat nūc scire, quare irremissibile dicatur hoc peccatum blasphemiæ. Ad hoc dupliciter respondeo. Primò quod irremissibile sit quo ad pœnam temporalem, quam Christus talibus peccatoribus infert. Nā cùm Christus Hebreus esset, more Hebræorum loquebatur: & ipse qui condiderat scripturas, ad earum normam loquutus est. Sic dicit Paulus, Esau, non inuenisse locum pœnitentiæ etiam si cum lachrymis postulasset. Heb. 12. De Saule etiam dixit dominus ad Samuelem. Quid luges Saulem, cùm ego eiecerim eum? 1. Re. 16 Et de Iuda, Hieremiæ dicitur. Si steterint Moses, Hier. 15 & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum. Et de eodem Iuda dicit dominus, Non pascam vos: quod moritur, moriatur. Virgam meam quæ vocatur decus (idest Iudam) abscidi, vt irritum facerem fœdus meum, quod percussi cum omnibus populis. Zac. 11. Nunquid Deus ita abscidit Iudam, vt ex necessitate eius culpa punienda esset in inferno? Minimè. Nunquid peccatū gulæ Esau quo ad culpam fuit irremissibile, aut etiam Saul à peccato inobedientiæ non poterat resilire? Quis hæc credat? Certum est quod in pœnitentiam adduci poterant, & salui fieri, & nullum est peccatum quāuis grauissimum, quod venia careat. Sensus ergo est eorum locorum, quę adducta sunt. Peccata dicta Iudæorum, & Esau, & Saulis, ideo irremissibilia appellari: quia decreuerat Deus propter illa peccata eos à pristino gradu, sede & honore deiicere, & in eūdem nunquam perpetuo illos reuocare; vt ipsa rerum docuit experiētia. Eodem igitur sensu propter blasphemiā, qua dixerunt Iudaei, Christum habere spiritum immundum, in cuius virtute operabatur miracula, decreuit Deus ab honore, dignitate, & loco eos deiicere

4.Re.23 re in perpetuum. Et ita factum est. Quocirca eorum peccatum indignum venia appellatur; quoad pœnam hanc temporalem: dignum verò venia si ipsi pœnitentiam agerent, & conuerterentur.

Secundò quamuis loquamur de spirituali pœna, hoc est, quod talis peccator nunquam consequeretur gratiam, nec remitteretur ipsius peccatum quoad culpam, sed quòd sine vlla condonata venia cruciandus est in inferno, dico, quod isto modo peccatum in Spiritum sanctum dicitur id quod omni prorsus caret venia, quia nunquam de facto remittetur, quamuis possit remitti. Neque tamen per hoc, quod peccatum in spiritum sanctum nunquam alicui remissum esse, neque remittendum asseruimus, consequens est, vt & illud nullam habere remissionem secundum legem concedamus. Multa quippe secundum legem fieri possunt, quæ tamen nunquam fient. Poterit namque Antichristus, & quilibet reprobus secundum legem quandiu fuerit in hac vita saluus fieri: sed in rei veritate nunquam saluus erit. Certi etiam sumus, quia Ioannes inquit, neminem ingressurum esse ciuitatem Dei, nisi qui scriptus est in libro vitæ: & possunt, qui scripti sunt in libro vitæ, quandiu hic viuunt, secundum legem condemnari: certi tamen sumus, id nunquam futurum. Neque violenta ista expositio censenda est. Multi namque grauissimi authores contemnentes rigorem scholasticum, sequentes scripturam, & vulgarem loquendi modum imitantes, sæpè dicunt impossibilia, quæ nunquam fient, & necessaria, quæ certo scimus futura esse, & facienda à Deo. Vnde fit, vt hæ veræ sint. Necesse est impleri scripturas, & electos saluos fieri: & præscitos condemnari. Et fieri non posse, vt pereant, qui scripti sunt in libro vitæ, & neminem posse eos rapere de manu patris: & alia multa occurrunt, quæ contempto rigore dialectico interpretanda sunt. Nec aliquis Euangelistarum asserit hoc peccatum irremissibile, sed quod non remittitur. Quod quidem verbum obseruatione dignissimum est, quia insinuat, quod de facto non remittetur, licet ex se remissibile sit. Et hæc satis sint de peccato in Spiritum sanctum.

Apo.21

¶ Vnum tamen antequam ad alia gradum faciamus operæpretium est obseruare: quod ex verbis, quæ Matthæus addidit, loquens de hoc peccato, scilicet, quòd non remittetur, neque in hoc seculo, neque in futuro, apertè colligitur Purgatorium esse: & peccata in alio seculo remitti: nam si nullum peccatum in futuro seculo remitteretur, superfluo sermone vsus esset Christus, apponendo, nec in futuro: vtriusque ergo seculi distinctè seorsum, & pari contextu mentionem faciens significauit aliqua peccata remitti in hoc seculo, & aliqua in futuro. Ex quo duo colliguntur, scilicet Purgatorium in futuro seculo: & remissio peccati, quod in hac vita non fuit condonatum. Scriptura etiam in secundo Machabæorum testatur: Sancta, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Et Paulus ad Philippenses. In nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Et Ioannes in Apocalypsi. Nemo poterat in cœlo, neque in terra, nec subtus terram, &c. Ex his planè colligitur subtus terram aliquos esse, qui nomini Iesu genua flectant, spem habentes in eo, & qui tribuant sedenti super thronum singulari quadam pietate sanctam benedictionem. Et quare obsecro inuenti erant digni, vt librum possent aperire: nisi quia mortui sunt in fide viua? Non in inferno, vbi damnati sunt: quia vt inquit Esaias, non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te. Et Psalmus. In inferno (scilicet, vbi damnati sunt) quis confitebitur tibi? Accedit, & Pauli authoritas, qui Corinthiis ait. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, vniuscuiusq; opus manifestum erit: dies enim domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Vbi beatus Paulus de Purgatorio loquitur, & si hoc testimonium Pauli intelligunt, & interpretantur diuus Augustinus, Hieronymus, & Origenes, & ferè oēs. Sed de hac re multa

2. Mac. 12.
Phil.3.
Apo. 5.
Esa.38.
Esa.38.
Psal.6.
1.Co.3.
Aug. li. 21.ciui. cap.24.

ea aduersus Lutheranorum impietatem, & malitiam poterant adduci, quę nos breuitati consulentes consultò aliis omittimus. [Cùm autem inducent vos in Synagogas, & ad magistratus, & potestates: nolite solliciti esse, qualiter aut quid respódeatis, aut quid dicatis.] Duplex nostra infirmitas, nam propter timoré pœnarum martyrium fugimus, vel propter simplicitatem. Propter timorem dixit eos non metuendos, qui corpus occidunt, cùm animam immortalem occidere non possint. Vel ob simplicitatem, & ob id dicit tum temporis non nos, sed Spiritum sanctum pro nobis esse loquuturum. Nam alius tunc erit concionandi modus: & non nostrum, sed Dei bellum est. Quamuis sitis ignorantes, imbecilli, & humiles, non est, quod timeatis mundi tumultum aduersus vos irruentem. Sufficit vobis spiritus Dei benignus, ac simplex aduersus omné mundi potentiam, & fraudem. Nam si verbum dei in vestris pręcordiis habitat: quomodo deesse poterit vobis in ore magnum eloquentiæ flumen, & verborum copia, & abundantia? Veritas ipsa quam vos profitemini non eget externo verborum lenocinio, nec oratione fuco composita. Per se enim satis pulchra est, & decora, satis firma, & stabilis: falsitas verò fuco indiget, ne comprehendatur. Hinc est, quòd homines sua mendacia multis verbis componunt. Sic consuescunt facere Oratores, Philosophi, & Poetæ. At scriptura sacra, nullis verborum eget ambagibus, sed veris, & simplicissimis verbis est tradita.

& in enchir. ad Laurét. ser. 4. & lib. 50. hom. homil. 16. & in ps. 37. Hiero. in fi. cómé. Es. Orige. hom. 12 sup Esa. Greg. 4. dialo. & habetur d. 25. ca. qualis.

¶Notabis prætereà Apostolos potuisse prædicare, sine aliqua speciali reuelatione ex doctrina quam acceperunt à Christo, & ex habituali infusione qua imbuti sunt in die Pentecostes. Secus autem deberent facere, quando ad præsides ducerentur, & ab eis varia quærerent: tunc enim nulla certa notitia prius data sufficeret, sed oporteret actualem reuelationem illis fieri. Secundò, quia prius præmeditari deberent: quia ad prædicandum prius cogitabant, quid dicturi essent. At verò coram præside interrogati, protinus respondere tenebantur, & sic à seipsis habere non poterant, quid rectè factum essent responsuri. Tertiò, & præcipuè timoris causa: quia timor etiam sapientis animum conturbare solet, & sæpè facit imperitè, & ineptè loqui: ideò oportuit, vt actualiter diuinus spiritus, tunc eos illustraret, vt rectè ad interrogata responderent. ¶Ad nostram verò eruditionem duo hic docemur. Primò ne ea, quæ diuina sunt, & quæ humanum captum superant nostris viribus aggrediamur, qualis est prædicatio verbi dei: alioqui in vanum laborabimus, cùm nec exteriora ipsa si nostris viribus annitamur, fœliciter succedat. Nu. 21. Sic filii Israel suis viribus confidentes infœliciter pugnauerunt contra Cananæos. Iud. 20. Sic vndecim tribus de suis viribus, & multitudine præsumentes contra Beniamin ter victi fuerunt. Sic idem populus contra Philistheos, sine vlla fide in deum in arca tantum confidens bellum iniuit. 3. Re. 4. Vnde Esaias. Vę filii desertores, vt facerent consilium, & non ex me, confidentes in fortitudine Aegypti. Esa. 30. Propterea subdit statim. Ob id erit vobis Aegypti fortitudo in confusionem. Nec alia de causa nostra consilia toties irrita fiunt, nisi quia nostris viribus fisi ea aggredimur, nec dei auxilio confidimus: non attendentes, quòd nó tam labor noster, quàm benedictio domini diuites facit. Pro. 10. Hinc est, quòd patres illi veteris testamenti, magnum aliquod facturi, ad orationem confugiebant. Sic Moses pugnaturus contra Amalech, orauit. Exo. 17 Sic Iosaphat cùm audiret hostes superatos esse, atq; deuictos oraturus abiit. 2. Pa. 20 In nobis (inquit) non est tanta fortitudo. Si hęc in aliis necessaria sunt, multo magis in prędicatione Euangelii: quod quia nó facimus, ferè nihil fructus deo afferimus. Sicut enim nó cythara animos audientiú captat, & allicit, sed qui eam pulsat: sic nisi Spiritus domini linguam nostram mouerit, frigidum, & nullius vtilitatis erit, quod loquimur. Dei opus est, & causam ipsius agimus, & ille docebit nos. Sic Paulus. In prima mea defensione nemo mihi astitit: sed deus astitit, & eripuit. 2. Tim. 4. Et ad Romanos. Nihil audeo loqui eorum, quę per me non effecit Christus. Ro. 15. Et ad Corinthios. Deo (inquit) gratias) qui semper triumphat per nos, & odorem iustitię suę manifestat per nos. 2. Co. 2.

Docemur

Docemur secundo omnem spem nostrã in Deum ipsum reponere, & collocare. Nam si nauis fixam anchoram habuerit, à vẽtis & tempestatibus secura erit: aliàs huc, & illuc rapta tandem demergetur. Sic tu in Deum, qui immobilis & firmus est, iacta cogitatum tuum, & ipse te enutriet.
Psal. 54. Sic Ioseph. Iacob, Helias, & Susan-
Psal. 39. na. in domino fiduciam habebant. Qua-
Gen. 19. propter in Psal. dicitur, Beatus vir cuius
Dan. 3. dominus spes eius. Sic liberauit Loth à Sodomis, & tres pueros in fornace ignis. [Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora, quid oporteat vos dicere. O fœlix tribulatio. & angustia, quę organum spiritus sancti nos efficit. Quale obsecro illud erit pectus à quo verba Spiritus sancti promanant? Rationi esset consonum, vt pręsides illi & sapientes mirarẽtur hominum illorum & dicta simul, & facta, & vt cogitarent & in animum suum inducerent, vera esse quæ sancti illis nar-
Act. 4. rabant. Vnde & ipsi dixerunt, Vnde
Rom. 8. ista est sapientia? Et ita Paulus.
Act. 6. Ipse spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Et sic etiam de Stephano legimus, q̃ non poterant contradicere sapiẽtiæ, & spiritui, qui loquebatur. Expende
Psal. 45. etiam quomodo Christus (vt inquit Dauid) sit adiutor in necessitatibus & tribulationibus. Adest enim spiritus patris filiis suis suam rem, & negotium agentibus. ¶Præterea quomodo Spiritus sanctus homines suos milites facit, vt pro eo bellum suscipiant? Quid opus est, vt in Apostolis loquatur? Nam si Spiritus Dei vult fidem augeri & propagari, iu-
Sapi. 8. beat & factum erit. Vult enim humanas res humanè tractare. Homines vult ho-
Sap. 8. minum verbis conuerti. Disponit omnia suauiter, & ea ratione, qua homines ea disposuissent. Sed iam prosequamur historiam, & nostrum Euangelistam audiamus. Ait autem ei quidam de turba [Magister dic fratri meo vt diuidat mecum hęreditatem. Fac diuisionem rei & facultatum inter me & illum. Malè iste est loquutus. Primò quia auaritia motus, hæc fuit loquutus: vt liquet ex Christi verbis, quę sequuntur statim: quia inde sumpsit sibi ansam contra auaritiam disputandi. Secundò malè petiuit, quia licet ista diuisio licitè posset fieri, non tamen illam opportuno tempore postulauit: quia Christi prędicationem & sermonem interrupit: nam cum Christus diuina & spiritualia ageret, ille sermonem intulit de rebus temporalibus. Tertiò quia id à Christo petebat, quod minimè ad ipsius munus, & officium spectabat: nam diuina omitteret saltim per aliquod tempus: cum Christus non venerit terrena acturus: sed vt nos cœlestia doceret. & regnum Dei nobis aperiret. Ideo Christus ipsius petitione noluit acquiescere, asperè respõdit. [At ille dixit. Homo, quis me constituit iudicem aut diuisorem supra vos? Quamuis talis diuisio licitè posset fieri, saluator verò, vt pote qui corda hominum inspicit, cùm cognosceret, hanc petitionem ex auaritia prouenire, illam noluit facere. Et aduerte quod vocat hunc, hominem dicens, O homo. quæ vox sonat vitium & quod carnem sapit: iuxta illud Apostoli. Cum sit inter vos zelus & 1. Cor. 6
contentio, nonnè carnales estis: & secundum hominem ambulatis? Docet Christus suo exemplo temporalia & terrena contemnere, & consilium prædicatoribus suis proponit, vt semper vitent secularia negotia. vt etiam si nimis inuitentur & obsecrentur, negotia mundana fugiant: nam hæc nihil ad munus prædicationis conferunt. Quod postea Paulus Timotheo scripsit, dicens, Nemo militans 2. Ti. 2.
Deo implicat se negotiis secularibus. Noluit Christus ea, quæ maiores momenti, & põderis erant, propter leuia & secularia relinquere. Quod sequuti Apostoli dixerunt. Non est æquum nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Sed Acto. 6.
iam multos eorum videbis qui de sorte domini sunt, qui postquam rem sacram celebrarunt, mille se implicant negotiis & quæstibus, & corda sua his cupiditatibus tradunt: & ita omnem diem, & noctem his studiis consumunt, non operam dantes lectioni sacrarum scripturarum, nec contemplatiuæ vitæ, ad quam electi fuerunt. O quantum distant cogitationes istorum à munere, & statu, quem acceperunt. Videbis etiam multos religiosos prædicatores, qui viti degunt in curiis, & in domibus regum &

principum

principum, semper cum secularibus agẽtes, & secularia tractantes, Videntur hi mihi similes Centauro illi, quem Poetæ fingunt, qui medio corpore effigiem hominis ferebat, reliquo autem medio figuram tauri. Sic prædicator, qui se negotiis puplicis & secularibus ingerit, partim homo, & partim bellua appellari potest: quia spiritualis simul & carnalis est. Sed de his aliàs. ¶Sed cùm mali (vt iam superius) ex quacunque leui occasione malum eliciant, & peccata committunt: ità è contrario boni, ex leui causa occasionem sibi sumunt ad bonum faciendũ. Et ita ex quæstione auaritię quam iste coram domino proposuit, Christus redemptor noster ansam sibi arripuit, vt salubrem cœlestem doctrinam populum doceret. Atque ita sequitur. [Dixitque ad illos, Videte & cauete ob omni auaritia. Singula hæc verba obseruanda sunt, Non dixit Christus hoc soli illi homini, sed omnibus qui ibi aderant: nam vt Hieremias ait, à minimo vsque ad maximum omnes auaritiæ student.
Hiere.6 Præterea, Videte, ait, quia auari cæci sunt, vt aperiant oculos mentis, & videant, quàm impium sit pecunias diligere. Et vt videant, & considerent, quòd in mortis hora nihil secum deferent: sed omnibus spoliabuntur, & tantum veteri & vili sindone induentur. Videant etiam, quàm nullius momenti sint omnia illa, quæ diligunt, & in quæ oculos suos & mentem coniicunt. Et ita
Phili.4. diuus Paulus omnia hæc tanquam stercora reputabat. Videant etiam cæcos esse, quia nec seipsos cognoscunt, neque vllus auarus est, qui talem se esse iudicet. Omnes nanque auari falsi vana cogitatione liberales se iudicant, sapientes & cordatos: ipsi verò alios putant insanos esse, dementes, & prodigos, & humanorum laudum amicos & cupidos. Et si aliquid hi auari, vel semel in vita distribuerunt, semper id memoria secum repetunt, & altis præconiis declarant: & inde fit, vt hoc vitium difficilimè medicinam accipiat. Nam quemadmodum si ob oculos & coram magno luminis splendore vas aliquod micans siue speculum vrso apposueris, vis oculorum statim splendore ipso obtenebratur & obcæcatur: ita etiam hi pæcuniæ splendore & suæ auaritiæ cupidine cæci ambulant, & in miseris tenebris delitescunt. Videte (ait Christus) & cauete ab omni auaritia.

¶Ab omni ait, vt insinuet tam in paruis quàm in magnis penitus auaritiam esse fugiendam. Nam radix omnium malorum est cupiditas. Huius cupidinis causa Acam fuit lapidatus & interfectus: Hiezi lepra coopertus. & Heliodorus asperè & rigidè vapulauit: & iniquus ille traditor Iudas seipsum suspendit: & denique repentino & infœlici obitu Ananias & Saphira vitam finierunt. Illam autem mortem magis debes timere, & expauescere, qua scilicet anima interit in gehenna crucianda. Vnde Apostolus ait. Auarus non habebit hęreditatem in regno Christi & Dei. Propter quod Christus monet illos, vt caueant ab omni auaritia. Si quis peritus medicus tibi diceret, caue ne de illius herbæ succo aliquid auidiùs bibas, quod si feceris subito morieris: non dubito, quin nisi propriæ salutis esses euersor, consilium acciperes. Nunc verò tam corporis, quàm animæ cœlestis medicus, simulque dominus iubet auaritiam fugere, & temporalium rerum solicitudinem tanquam mortiferum succum relinquere: & tu ab eis non vis abstinere? Præterea quamuis ille medicus peritus sit, & rectè suam facultatem calleat: nihilominus errare potest, & te ipsum decipere, cum ille homo sit: & tamen suis præceptis, & verbis acquiescis & obtemperas: cur igitur Dei mandatis non debitam obedientiam pręstas, qui nec fallere, nec falli vnquam assueuit? ipse enim ait. Cauete ab omni auaritia. Hoc igitur est, quod cælestis hic medicus nobis parat. Quòd autem Christus medici fungatur officio, satis apertè constat, cum ipse dixerit se medicum esse in illis verbis. Non egent qui sani sunt medico, sed qui male habent. Et subdidit. Non veni vocare iustos, sed peccatores. Tanquam medicus præceptum posuit Adã, & dixit. De ligno vitæ ne comedas: in quacunq; .n. hora comederis, morte morieris. Si igitur tu hominis verbis,

1. Ti.6. Iosu.7. 4.Re.5. 2.Ma.3. Mat.27. Act.5. Ephe.5. Matt.9. Gen.2.

qui

qui facilè errare potest, fidem adhibes, & ab eis cibis te abstines, quæ ipse præcipit, & id solum vt corporis vitam, & incolumitatem tuearis: quantò obsecro iustius erit, vt verbis Christi redemptoris nostri acquiescas: quo fiet vt non incolumitatem, & salutem corporis, sed potiùs immortalem animam tibi conserues, & liberam & saluam facias?

¶ Auaritiam igitur fugiamus. Primo quia ipsa fidem, spem, & charitatē, quas Deo deberet tribuere, in creaturas refert. Nam de fide clarum id est, cū auarus melius sentit de diuitiis: & potius eis credit, quam Deo. Credit nanque firmo animo quòd necessaria semper habebit, si diuitiis seruitutē præstiterit: & credit se fame periturum, si Deo seruiat: quasi Deus nō ita bene soluat his, qui ipsi deseruiunt, sicut diuitię suis amoribus & sectatorib⁹. Duabus enim de causis contingit, vt quis suo obsequio mancipatus nō prouideat de necessariis: vel quia non vult: quarum neutra in Deo reperiri potest, cum sit summè omnipotens, & ipsum bonitatis principium & origo. Spem etiam, qua suam fiduciam in Deum deberet iacere, auarus diuitiis tribuit. Idem etiam contra charitatem agit, quia omnem amorē, & conatum illis adhibet, & illas Deum suum existimat: quia, vt Paulus ait, Auaritia est idolorum seruitus. Non minus

Colo.3. peccat, qui pecuniam insatiabili auaritia congregat: quàm ille, qui idolis & sculptilibus obsequium præstat. Idolis certè dicendus est ille inseruire, qui creaturis ipsis fruitur: quique debitam omnem reuerentiam, quam Deo deberet tribuere, ipsis creaturis præstet. Ideo Propheta

Ose.10. Oseas. Secundum multitudinem fructus sui Israel multiplicauit sibi altaria, &c.

¶ Secundo cauenda maximè est auaritia, quia si auarum pecuniis oneraueris, adhuc magis sitiet. Et inde Sapiēs dicit. Aua

Eccle.5. rus non implebitur pecunia. Non enim satiatur auarus, nec eius sitis extinguitur. Primo quia ipsa anima, quæ Dei capax est, non potest impleri nisi Deo ipso: nam cum omnia, quæ sunt in mundo minora sine vlla collatione sint, quā Deus, non potest anima his terrenis rebus impleri. Omnes mundi opes, facultates & diuitiæ si cum Deo conferantur, velut minima aquæ gutta sunt. Secundo quia insatiabilis appetitus auari est sicut ignis, qui nunquam dicit, Sufficit. Anima calida (ait Ecclesiasticus) quasi ignis ardens. Et in prouerbiis Salomon. Ignis Ecc.23. nunquam dicit, Sufficit. Ignis nanque non extinguitur, si ei apposueris ligna sicca, sed maius incrementum accipit. Secundum ligna Syluæ (ait Ecclesiasticus) exardescit ignis? Sic dum magis Pro.30. locupletatus fueris, & maiores congregaueris diuitias: minus cupiditatem tuā Ecc.28. explebis. Tertiò quia diuitiæ, quas auarus acquirit, illum locum non ingrediuntur, vbi sitis illarum residet: ideo non extinguitur sitis. Nam sicut vinum in dolio non extinguit sitim corporis: sic nec pecunia in arca sitim auaritiæ. Non enim sitis est in arca, sed in appetitu, in quo pecunia esse non potest: quia quod spirituale est, minimè corporali impleri potest.

¶ Tertiò cauendum est ab auaritia, quia nec tempore consumitur: sed in dies in potius crescit. Et ratio est, quia cum senibus calor naturalis simul & vita deficit: ita his auaris semper videtur, necessaria ad victū, & vestitū esse defutura.

¶ Quarto hanc mortiferam pestem à nobis debemus propulsare, quia nemo adeo inhumanus & crudelis est, vt sibiipsi auarus. Caret enim charitatis & pietatis visceribus: fratrem nescit, matrem ignorat, propinquos, & consanguineos velut extraneos reiicit: & seipsum fame consumit, & sibi ipsi crudelis & inhumanus est. Qui sibi nequam, cui erit bonus? Nullum adeo est graue flagitium, Ecc.14. & scelus, quod auarus non audeat committere, quando quidem in seipsum crudelitatem exercet. Nihil boni efficit, nisi iamiam moriturus. Qui auaritiæ diuitiarum studet, prodigus est honoris: & qui ad mercedem, vel solutionem respicit, non veritatem inspicit. Qui verò aliis vitiis se tradunt, etiam si sibi ipsis mali sint: tamen vtiles sunt aliis, & emolumentum aliis afferunt. At auarus nec sibi, nec aliis est bonus: & ideo Ecclesiasticus dixit. Auaro nihil scelestius in cęlo nec in terra, nec in inferno. Nemo ità Ecc.10.

pauper est sicut auarus: nam nulla maior pauperies esse potest, quam omnibus prorsus bonis carere. Ità auaro omnia deficiunt: nam & iis, quę possidet caret, & iis quæ non habet. Non possidet, quod non habet, & eius quod possidet, non est dominus, sed mancipium. Alii peccatores si nō gaudent, nec fruuntur alia vita, saltim in hac voluptates & oblectamenta accipiunt. At auarus nec isto seculo nec futuro gaudet. Vnde colligitur illum esse omnium infelicissimum. Ardet in hac vita igne cupiditatis: in futura autem igne

Iob. 2. inferni torquebitur & comburetur. Circuit terram, & perambulat eam. sicut pater suus diabolus. Fugiamus obsecro hanc perniciosam, & pestiferam feram: quandoquidem cœlestis medicus iubet, ne nos illa coinquinemur. Nec debemus ita nos præcipites dare, ad amandas huius seculi diuitias, ne nos eiiciat Deus a

Iud. 7. regno suo, quemadmodum reiecit milites illos, qui euntes in bellum Madiā proni aquam bibebāt. Sunt enim diuitiæ, velut aquæ, quę fluunt, & refluunt: nam hodie vnus eas possidet, mane verò iam illis est spoliatus: sed ex eis nobis tantum sumamus, quod necessarium nobis fuerit ad vitam degendam, oculos coniicientes in cœlum. Et subdit dominus aliam rationé quare auaritiam debeamus fugere præter iam dictas. [Quia non in abundantia cuiusquam vita eius est, ex his quæ possidet.] Vita enim hominis non consistit in abundantia facultatum & diuitiarum. Rerum nanque temporalium affluétia nō facit hominem diutius viuere: imo sæpi⁹ solet esse occasio, vt citius intereat. Videmus enim frequenter diuites, qui ciborum varietate vtuntur, citiùs vitam finire: & paucos reges inuenies, qui numerum sexaginta annorum impleuerint, multos verò rusticos, & agrestes, qui laboribus manuum victum, & vestitum

Lege. Chrys. ho. 2. ad populū Antio. post me. vsque in finé.

quærunt, qui & centesimum attingunt. Equidem in rerum abundantia non vita hominis consistit: nam videmus, quòd statim in prima mundi conditione homines viuebant quingentos & octingentos annos, & aquam bibebant, & parcis epulis vescebantur, & perizomatibus se induebant. Nunc verò qui maiorum diuitiarum copia abundant, breuius vitam finiunt. Ergo vita hominis non est in abūdantia rerum. Et vt hoc Christus moneat, & vt nostram cęcitatem ostendat, qui existimamus beatitudinem, & fœlicitatem positam esse & constitutam in rerum affluentia, & in hoc etiam diuturnā vitam consistere, exemplum adducit de diuite quodam grandi rerum suppellectile locupletato, qui præter suam opinionem, & priusquàm ipse cogitabat, mortem obiit: quo exemplo docet fugiendam esse auaritiam, nam nō liberabit nos a manibus mortis pecuniarum copia. [Dixit autem similitudinem ad illos, dicens. Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager tulit.] Deus in hac vita multa bona temporalia etiam ipsis peccatoribus concedit, vt saltim his bonis alliciantur, & cognoscant dominum benefactorem suum. Aspice igitur tu qui auarus diues es, quòd ea de causa dominus largitus est ea bona, vt mētem & oculos in tuū benefactorem coniicias, & vt charitate, & amore illum prosequaris. Et si nolueris in cęlū oculos eleuare, saltim aspice terram, & vide quam vberes fructus ferat in tuam vtilitatem, & commodum. Ager huius diuitis vberes fructus attulit. Ager, hæreditas, & omnes possessiones tuæ fructificant: quòd si nolueris imitari volatilia cęli, quæ dominum suum laudant, terram saltim, quam vides, & conteris imitare. Noli esse deterior insensibili elemento. Illa nanque fructus, quos affert, non suis vsibus vendicat, sed tuis: tu verò illius fructus tibi accipis. Et si quidem terra nō sibi, sed aliis fructus producit: noli etiam tu diuitias tibi soli seruare, sed distribue illas inter pauperes: Quid autem hic diues auarus cogitauerit, audiamus. [Et cogitabat intra se dicens, Quid faciam?] Vnde auari curam anxiam, & solicitam. Ecce curas, solicitudines, & anxietates, quas secum afferunt diuitiæ. Serui mali sunt diuitiæ, siquidem non auferunt curam domino suo. Serui enim diligentes curas omnes dominis auferunt. alius nanque cibum parat, alius uestitum, alius lectum sternit, alius mensam, atq; ita dominus quietus, tranquillus, & sine cura viuit. At verò diuitiæ mille solicitudi-

citudi-

citudinibus dominos onerant: Solent enim si huius anni fructus fuerunt, dicere, Quid faciam? Xenophon in dialogo quodam pulchrè ostendit diuitiarum, & paupertatis comparationem. Pauper cùm angustã & curtam habeat spellectilem, non tantæ curæ ab eo pendent: diues verò cum amplam & copiosam possideat, obnoxius est mille curis, & solicitudinibus. Serui multi, multis indigent: vestitu scilicet, cibo, & aliis, &c. Salomon inquit, Vbi multæ sunt opes, multi qui cõmedunt eas. Has tantas & tam anxias curas voluit dominus diuitiis iniungere: ne nimis rapidi in illarum amorem duceremur. Qui multas habent, plures desiderant: cùm verò has plures compararunt, statim solicitudo & cura eos vexat, quid de illis facient, siue quomodo illas distribuent. Sed vt videas quousque hic insatiabilis appetitus diuitiarum perueniat, cum Semiramis in suo sepulchro inscripsisset (vt refert Aelianus, & Plutarchus, etiam in Apophtheg.) siquis rex pecunia indiget, hoc monumentum diruat: cunq; Darius monumentum aperiret, nullas pecunias inuenit, sed in literis mandatum inuenit. Nisi esses insatiabilis, nunquam sepulchrum mortuorum attigisses.

Eccl. 5.

¶ Aduerte autem, quòd in scriptura legimus tria hominum genera, qui se vitiis, & flagitiis tradebant, hæc verba dixisse: Honoris scilicet cupidi, vt ille villicus, qui munere suo erat honoratus, postquã cum expoliarũt, dixit, Quid faciam, quia dominus aufert à me villicationem? Hę sunt illæ curæ & solicitudines: quæ homines honorum, & dignitatum cupidos vexant, & torquent. Secundi verò, qui hoc dixerunt, illi sunt inuidi, de quibus Lucas in Actis Apostolorũ inquit: quòd cum viderent opera & miracula Apostolorũ, & quomodo Petrus & Ioanes claudum sanauerant iuxta portam templi, & quòd populus illos magnificabat, & eximiis laudibus extollebat, inuidia commoti, non valentes tanta miracula, & prodigia ferre, dicebant: Quid faciemus hominibus istis? Bene hic homo, de quo hic agitur, auarorum mores, & ingenium refert, qui variis cogitationibus torquentur, quid de diuitiis sint facturi: ac si nulli essent pauperes & medici, inter quos diuitias superfluas possent distribuere. Pauperes enim (ait dominus) semper vobiscum habebitis. Et Ecclesiasticus ait, Absconde eleemosynam tuam in sinu pauperis, & ipsa orabit pro te. Quamuis vitia, & peccata nullum aliud tormentum secum afferrent, nisi illud, quod in peccatrice anima ingenerant, plusquã nouercali odio deberemus ea prosequi: sed quod dolendum est, alia maiora, & grauiora tormenta illos expectant. Aspice obsecro huius hominis curam. [Quia non habeo quo congregem fructus meos. Mentitur. nam habebat pauperum domos, & corpora: vbi posset fructus recondere. Parata erant illi à domino hęc horrea, iu quæ si reconderet, nec tinea nec ærugo posset demolire. Nihil melius fructus tuos conseruare poteris, quã si in pauperes distribueris. De primitiis frugum tuarum (inquit Salomon) da pauperibus, & implebuntur horrea tuã saturitate. Insuper bona Deo concessa sua dicit, quasi suis laboribus & industria cõparata. Et dixit, hoc faciam, Destruam horrea mea, & maiora faciam, & illic congregabo omnia, quæ nata sunt mihi, & bona mea, & dicam animæ meæ. Anima habes multa bona reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, & epulare. Tanquam insipientissimus, & qui potius elleboro esset purgandus, inquit. Destruam horrea mea, & maiora faciam. Cum melius dixisset. Aperiam horrea mea, & dabo indigentibus. Secundò huius manifestam stultitiam, & insaniam vide, qui longam & diuturnam vitam sibi promittebat, dicens: Habes multa bona in annos plurimos: cum nec vnã horam certam haberet. O quanta illorum est insania, qui omnem suam curam constituunt in longa, & diuturna vita, & in eis, quę in posterum facturi sunt, sibi ipsis vanè & insanè pro libito vitam promittentes. Hæc insania, & amentia hodie in inferno multos discruciat, qui cum procrastinantes in dies pœnitentiam, & conuersionem protenderent, subito & repente à morte rapiuntur: nã cum vita breuissima sit, & in manu Dei posita, pro libito ipsi eam sibi largam, & diutur-

Luc. 16.

Acto. 3.

Ma. 26
Ecc. 29

Matt. 6.
Prou. 3.

nam promittunt, vt diues faciebat. Quando tempus his conceditur, nolunt occasionem datam accipere, vt rectè operentur: cum verò eis denegatur, illud quęrunt, nec inuenire possunt: quemadmodum contingit illis quinque virginibus
Mat.25. fatuis. Breues dies hominis sunt (ait Iob)
Iob. 14. & numerus mensium eius apud te est. Tanquam flores transeunt, & similes sunt rori campi, & in ictu oculi non apparent. Vapor est ad modicum parés. Tanquam
Iaco. 4. nebula, quę mane efficitur, at verò radiis solis nascentibus statim à terra resoluitur: ita hæc vita nostra aliquid videtur, cum homo protinus, vt nascitur, aliis vult dominari, diues fieri, ad dignitates, & honores aspirare: at verò vanitas apparet, cùm subiecta & obnoxia sit febri, & variis ęgritudinibus, quæ in puncto in
Iob. 9. cinerem & puluerem redigunt. Quid obsecro aliud est omne tempus vitæ nostræ nisi breuissimum instans, quod tanquam ventus currit, & vt nauis, quæ pertransit fluctuantem aquam, cuius cum pertransierit non est vestigium inuenire? Est veluti nuncius breui spacio iter suum peragens, & velut hospes nunquam rediturus: sicut fulmen de cœlo cadens, quod in ictu oculi absconditur: ita sunt omnia tempora & regna mundi. Vanitati omnis creatura est subiecta. Numera si libet
Rom.8. omnes dies, omnes horas, menses & an-
Psal.89. nos tuæ vitæ, & dic mihi vbi sunt? Transierunt sicut vmbra, & sicut aranea meditabuntur, Flauit ventus, & periit araneę tela. Nihil sub cœlo stabile & firmum est. Nihil breuius ea vita, quæ secum mortem sodalem & sociam ducit. Breuis est & miseriis vndique circundata: quam boni cum patientia ferunt, & mali vehementer diligunt: Sed quantumcunque eã diligant, & amorem ipsius exoptent, non ea multo tempore fruentur. Omnes nan-
2.Re.14 que morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertuntur. Nemo ità velociter currit, vt vita hominis. Aquæ enim non retro redeunt. & dies hominis recuperari non possunt. Si igitur adeo breuis vita est, vt cum nondum venerit, iam transit: quid est quod tam diuturnam & spatiosam vitam tibi promittas? Multi sunt Christiani, qui etiam si omnia hæc clarè cognoscant sibi ipsis dicunt. Anima mea habet multa bona in annos plurimos: & hac falsa opinione, & spe se totos vitiis & voluptatibus tradunt. ¶Tertiò postquam vanè & amenter deliciis & voluptatibus se tradens, sibi ipsi multos dies promisit: id etiam animæ suæ dicit. Requiesce, comede, & bibe, & epulare. Tanguntur quatuor vitia, quæ ipsas diuitias semper comitantur: scilicet ocium, gula, ebrietas, & voluptas. Nam comedere & bibere irrationalis animæ est bonum: rationalis verò intelligere, ratiocinari, & lætari in lege domini, & sanctis cogitationibus & operibus intendere. Hoc iste diues animæ suæ dicit: & hoc etiam carnales homines suę libidini dicunt, laxis habenis per omnia genera vitiorum currentes. Sed vt videas quomodo homines in suis cogitationibus deuanescunt, & omnia eorum consilia & decreta irrita esse coram Deo, audi quid sequitur. ¶ Dixit autem illis Deus. Stulte hac nocte animam tuam repetent a te, quæ autem parasti cuius erunt? Hoc modo homines incautos, & suæ salutis improuidos, repente mors vocat. Sed verba hæc consideratione sunt dignissima: quocirca quatuor obseruanda sunt. Primum est quod uocat illum stultum, & optimo quidem iure, quia diues auarus seipsum sapientem, & cordatum existimat, literalem & magnificum: iuxta illud Prouerbiorum, Sapiés sibi videtur vir di- Pro.28.
ues, Se ipsum ignorat. nam cùm auarus, & parcus sit liberalem se iudicat: & reliquos àlios prodigos, & gloriosos appellat. Quapropter sapiens irridet diuitem auarum dicens, Vidisti hominem sibi sa- Pro.22.
pientem videri, magis illo spem habebit stultus. Cùm igitur in vita cæcus fuerit, & amens, & in sua ęstimatione sapientem se ipsum iudicauerit: necesse est, vt in morte oculos suos aperiat, & manifestè videat, eum vocari amenten, & sine ratione.

¶Secundò stultus est auarus, quia ea custodit, quæ custodita perduntur: perdita verò custodiuntur. Quod facilè pót ostendi, per similitudinem de frumento adductã, qđ si custodiatur perditur, si verò seminetur & spargatur in terrã. multiplicatur,

Eccl. 29 plicatur, & augetur. Vnde in Ecclesiastico dicitur, Perde pecuniam propter fratrem & amicum: & non abscondas sub lapide in perditionem. Lapis vocatur cordis duritia, sub qua dum absconditur, in perditionem abscõditur: quia dum magis perditur, & nõ solum sui ipsius iacturã facit, sed etiam domini & possidentis, quod deterius & infœlicius est.

¶Tertiò stultissimus est valde amens, quia eã domum & mansionem, non sibi curat, in qua in perpetuum debet permanere: vbi verò tantum pernoctaturus est, grandes ædes & palatia construit. hęc enim vita si conferatur cum futura, vna

Sapi. 5. nox appellari debet. Spes impii quasi lanugo est, vel tanquam memoria hospitis vnius diei prætereuntis.

¶Quartò stultus est, quia quæ somniat vera existimat. Sicut somn antes putant manibus suis aurea poma contrectare, & lapides pretiosos, & assumere cibos delicatos, & euenit phantasmatum causa. Sic illi veras diuitias existimant habere cum tantùm diuitiarum phantasmata possideant. Maius nãque est discrimen & differentia inter has & veras diuitias, quam inter vera poma & somniata. Ad huius-

Esa. 29. modi somnium potest referri illud Esaiæ. Quemadmodum somniat esuriens & comedit, cũ aũt fuerit expergefactus vacua est anima eius: & sicut somniat sitiẽs & bibit, & postquã fuerit expergefact' lapsus adhuc sitit, & anima eius vacua est. Sicut somnians comedit, & bibit, & vacuus est, sic auarus esurit diuitias, & cõgregat eas, & vacuus est: quod intelligitur cũ in hora mortis à somno expergefactus, omnibus orbatur, & destituitur. Vnde psalmista.

Psal. 75. Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerũt viri diuitiarum in manibus suis. Manus Christi sunt pauperes: & quia nihil posuerunt in manibus Christi, nihil inuenerunt in manibus suis.

Psal. 38. ¶Quintò stultus est auarus, quia thesaurizat, & nescit cui thesaurizaret. Tãdem stultus est, quia cum dies nec tempus in sua sint potestate, longa secula vitæ sibi promittit. Quibus omnibus Dauid ait.

Psal. 92. Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite.

¶Perpende secundò: quòd non dixit in hac die, sed in hac nocte repetent animam tuam, quia in nocte suorum appetituum erat, & in tenebris, & obscuritate vitiorum, nec vllum lumen diuinæ scientiæ illum illustrabat. Bonis mors, dies est, nã tũc illis clarus illucesceт dies, in quo iustitiæ diuinæ solem splendentem conspiciunt in sua diuina essentia, qui dies perpetuus est, & clarus sine vllo termino nec fine. Sed malis, etiam si media die moriantur statim nox obscura & tenebræ adueniunt: siquidem, vt malus seruus, in tenebras exteriores eiiciuntur. Mat. 22.

Vnde sapiens inquit, impios in inferno constitutos dixisse, Sol non illuxit nobis. Sap. 1.

Rectè igitur hic dicitur, quòd malus, & impius in nocte moritur.

¶Tertiò ait. Repetẽt animam tuam, a iusto enim non repetitur anima, sed ille gaudens, & libens eam domino commendat, vtpote qui dissolui cupit, & esse cum Christo. Iustus nanque non ægre fert mortem: oneratus est quippè corpore suo, sicut ille, qui dicebat. Quis liberabit me à corpore mortis huius? Hanc sar- Phili. 1.

cinam, & facillimo negotio, & gaudens deponit. Sed peccator qui animam suam carni subdidit, & eam carnem efficit, dare illam non vult: & ideo dicitur repetita tanquam ab inobedienti debitore, qui crudelibus exactoribus traditur. Angeli, qui terribiles exactores sunt animam ab impio repetent, etiam illo inuito.

¶Quartò aduerte quid post hæc omnia dixerit, scilicet: Hæc quæ parasti cuius erunt? Laborat auarus, vt sibi multa diuitias cumulet in diuturnum tempus: extranei verò, & alieni substantiam eius deglutiunt. Cùm interierit, non sumet secum omnia, neque descendet cum eo gloria eius. Nescit homo finem suum,

sed sicut pisces capiuntur hamo, & aues Psal. 48.

laqueo comprehenduntur: sic capientur Eccle. 9.

homines tempore malo. Sic Nabuchodonosor cùm in aula Babylonis ambularet, dicens, Nonnè hæc est Babylon

ciuitas magna, quam ego ædificaui in Dan. 4.

domum regni, &c. vocem de cœlo audiuit, Tibi dicitur Nabuchodonosor Rex, regnum tuum transibit à te, & ab hominibus eiicient te, & cum bestiis

bestiis, & feris erit habitatio tua. Omnia quæ comparasti, cui sunt? Certe non tibi, sed oportet: vt hæredi ea relinquas: vel vt quiuis alius ea possideat. Vnde
Psal. 38. Dauid sanctus. Ecce mensurabiles posuisti dies meos, & substantia mea tanquã nihilum ante te. Veruntamen vniuersa vanitas omnis homo viuens. Veruntamen in imagine pertransit homo, sed frustra conturbatur. Thesaurizat & ignorat cui diuitias congregat, tantum abest, vt diues hic tam citò ad se mortem venturam expectaret, vt nec talis cogitatio animum suum inuasisset. Sed cum maiori oblectamento, & voluptate hac vita fruebatur, tunc mors subito, & inopinato iã aderat ad postes pulsans. Hoc certè filii huius seculi deberent mente reuoluere, qui tam anxiè & solicitè diuitias quęrũt, mundi honores, & dignitates. Solet enim contingere vt gulosi, & helluones pueri hortum ingrediãtur, nuces vel poma, vel aliud quoduis genus fructus furaturi: cũque arbores ascendunt, alii sinus suos, & manicas implent: alii verò infra arbores sunt colligentes, & comedentes. At cum ipsi incauti sunt, & improuidi, ecce repètè olitor, & custos horti cum illis adest, & fructus omnes eis aufert, & flagellat, & sępius vestibus eos exuit. Ita omnes homines in mundo velut isti pueri gulosi, & helluones ambulant: quærentes diuitias, honores, & dignitates. Videbis nanque multos in curiis regum, qui in altas, & supremas dignitates constituti, onusti sunt magnis redditibus, superbi, elati atque potentes. Alios verò videbis, qui infra has arbores magnas ambulant, videntes an aliquid ab istis superioribus cadat, siue beneficium, siue canonicatus, siue episcopatus, vt inde possint manducare. Atque ita videbis plurimos, qui regum curias, & Papæ sequuntur: expectantes, an aliqua spiret dignitas, officium: vel prælatia, manibus suis apertis ad eam suscipiendam.
Eccl. 8. At verò repentè olitor, qui mors est his aduenit cum somno sopiti in vtramuis dormiunt aurem, & in hæc verba prorumpit. Eia igitur o tù Episcope vel Archiepiscope a tua dignitate plorans descende: depone obsecro vniuersa, quæ habes & me ipsam insequere. Aufert ab eis iniquus hic latro aurum, argentum, pompam: honores, & dignitates, & his omnibus spoliatos in sepulturam nudos defert. Quæ parasti cuius erunt? O vanitas vanitatum, omnia enim exues, quæ habes, & possides: exutus vero, in sepulturam abibis. Et vtinam quemadmodum diuitiis, & honoribus spoliatus sepulturam ingrederis, nè ita etiam virtutibus, & bonis, & sanctis operibus exutus in infernum proficiscaris. Stat nanque illa sententia aduersus diuites prolata. Diues cum interierit, non sumet secum omnia, neque descendet cum eo gloria eius. Psal. 48. Sapi. 5.
Vnde Sapiens dixit impios in inferno positos talia protulisse. Quid profuit nobis superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? transierunt omnia illa tanquam vmbra, & tanquam nuncius citò percurrens, &c. Non est igitur hæc mundi gloria tam anxiè, & solicitè a nobis quærenda: quandoquidem sui amatores tam citò deserit, & relinquit. Quid huic diuiti profuit tam abundans, & pinguis suppellex? Potuit nè illum liberare a morte? Laborant diu noctuque diuites, & se mille curis onerant, vt grandes diuitias sibi comparent, qui nihil aliud faciunt, nisi vt auis Fenix ligna sicca congregare, vt in inferno comburantur. [Quæ parasti cuius erunt?] Quadrat in hos maledictio illa, quam Moses intulit legis suæ trangressoribus, cum illis dixit. Percutiat te dominus amentia, & cæcitate ac furore mentis: & palpes in meridie sicut palpare solet cæcus in tenebris, & non dirigas vias tuas. Domum ædifices, & non habitabis in ea. Plantes vineam, & non vindemiabis eam. Hoc idem huic diuiti contigit, & omnibus etiam diuitibus auaris contingit. Videbis enim quod mulus, qui aquã haurit ex puteo, ad irrigandum hortum, primo coopertos habet oculos linteo. Secundò vero in circuitum ambulat. Tertiò aqua exhausta non suis commodis, nec vtilitati deseruit, sed aliis, nam aqua quam, & ipse hauriuit, olera irrigantur, quæ ipse non comedit sed alii, illi autem nihil aliud restat, quam labor. Ita diuites auari: vt hic de quo sermo habetur, cæci ambulant, Deu. 28 Soph. 1.

&

Soph.1. & caliginosis tenebris inuoluti, secundũ illud scripturæ loquentis de his. Ambulauerunt vt cæci, quia domino peccauerunt. Nulla maior est cæcitas, quàm auaritiæ. Et ideò Moses dixit, Percutiet te Deus amentia & cæcitate. Secundò, vt mulus aquam hauriens in circuitu ambulant, iuxta illud psalmi, In circuitu impii
Psal.11. ambulant. Omnem terram circuunt, perlustrant maria, ad Indos nauigant, in barbaras & immanes nationes trãseunt, vt insatiabilem diuitiarum appetitum expleant. Ideo Moses dixit. Palpes in meridie sicut, &c. Tertiò mulus non lactucas comedit, nec reliqua alia olera; ipse solum laborem sibi haurit & nihil aliud illi remanet. Sic diues auarus non sibi sed aliis laborat: nam alii extranei, & ignoti sæpè diuitiis: quas ipse comparauit, potiuntur, & possideut: & sui hæredes gaudentes & lætantes illas consumunt & deuorant. Ideo Moses, domum ædifices, & non habitabis in ea. Plantabis vineam, & vuas non comedes: quia alius vindemiabit. Rectè igitur hic dicitur. [Hæc quæ parasti cuius erunt?] Congregasti multas diuitias, & dicis te illis multis annis fruiturum, O stulte, stulte, hac nocte morieris, & alii ipsis gaudebunt. Cuius erunt, Non tui, sed alienorum. Alii deuorabunt & consument eas, non tu, cui nihil restabit nisi pœnitere, cùm illas relinquas. Qui amat diuitias fructum non
Eccle.5. accipiet ex eis. Et Salamon sapientissi-
Sapie.3. mus. Vacua est spes eorum, & labores sine fructu. Dauid in psalmo. Relinquunt
Psal.48. alienis diuitias suas. Quemadmodum arca, quæ constituta est vt semper clausa maneat, vt accipiat quid quid in illam fuderint: nihilque dat quousque illam frangunt: sic auarus quantumcunque illi dederis, accipiet: ipse tamen nihil dabit: nisi quando iam frangitur & moritur, & veniunt extranei, & multoties inimici ad possidendas diuitias: quas ipse comparauit. Et Hieremias Propheta ex mandato Dei dixit quibusdam diuitibus auaris: se illis daturum hæredes extraneos: & causam huius rei ostendens: dixit, Quia à minimo vsque ad maximum om-
Hier.8. nes auaritiam sequuntur. Et in dignitatibus & officiis ecclesiasticis hoc sæpius videbis contingere: vt vni episcopo alter succedat: qui immanis & crudelis inimicus semper illi fuit. Saul successorem sui regni habuit non filios proprios, nec consanguineos: sed Dauidem, quẽ ipse odio 1.Re.16 habebat, quique ex altera erat tribu. Et summæ illius beneuolentiæ, & amoris quem Rex habebat erga Aman, Mardochæus hæres fuit: quem Aman odio prosequebatur, & eius rem, & substantiam hæreditauit Hester. Hoc enim permittit Heste.8 Deus, statuit, & discernit, vt extranei & inimici, quos ipsi auari nouercali odio prosequuntur, diuitias suas, dignitates, & honores accipiant. Vbi ergo sunt prin Baru.3. cipes gentium, & qui dominantur super bestias, quæ sunt super terrã? Qui in auibus cœli ludunt, qui argentum thesaurizant & aurum, in quo fidunt homines, & non est finis acquisitionis eorũ? Exterminati sunt, & ad inferos descendunt, & alii loco eorum surrexerunt. Quid obsecro habent in hora mortis principes huius mundi? Quid de omnibus suis diuitiis, honoribus & dignitatibus secum ferunt? Solet contingere, vt quando Rex aliquis vel princeps magnus ex vna ciuitate vel regione in aliam vult migrare, iubet multos parari ad vehenda itineri necessaria. Aliꝰ enim mulus vehit culcitras, ceruicalia, & stragula lintea. Alius sedes & scabella, & leuia quędam supellectilia. Alius instrumenta culinaria, Aliùs vero vasa aurea, & argenta, & pecuniam portat: & hic cum iam ad stabulum omnes peruenerunt, magis defatigatus & lassatus manet. Ità similiter diues auarus etiam si superbus & elatus incedat, quia maiores redditus habet, quàm pauper. At quando cursui finis fuerit impositus, & huius vitę laboriosum iter fuerit peractũ, & in mortis hospitium peruenerimus, omnes simul tã diuites quã pauperes exonerabimur. Moritur doctus pa- Eccle.3. riter & indoctus: & omnes morimur, & 2.Re.13 quasi aquæ dilabimur super terram: quia vt Paulus inquit, Statutũ est hominibus semel mori. Tunc igitur rogo, quis magis Hebr.4. defatigatus & lassatus veniet, pauper, qui leue onus sustinuit, vel diues, qui oneratus fuit diuitiis? Quid obsecro habet mulus, qui graue pondus, aurea scilicet vasa

& argentea portauit? Quid sibi reliquũ fuit? Certè non aliud nisi vlcera maiora: labor, & defatigatio. Exonerant Episcopum, & diuitem cum iam morti est propinquus omnibus suis diuitiis. Et quid restat illi nisi vlcera? Remanent illi defectus, & negligentiæ, quas in munere suo obeundo commisit. quæ grauissima vulnera sunt. Iter suum isti faciunt maiori labore, quàm pauperes & egeni: cuius causa est graue, & ponderosum onus, qđ humeris suis ferũt. Quando verò ad mortem isti accesserint, & omnibus fuerint, spoliati, quid de illis fiet? Mittentur in gehennæ stabulum ex itinere defatigati, & pondere peccatorum præssi: vbi ardore, & sudore ignis perpetuo cruciabuntur. Et tunc alii fruentur vasis argenteis, & aureis, quæ mulus portauit: ipse verò mulus in stabulo defatigatus, & lassatus manebit. Ita hæredes horum auarorum lætabuntur, & fruentur iis bonis, quæ ipsi reliquerunt, & factis æqualibus partibus lautè, & opipare inebriabuntur. Et tunc quæ parasti cuius erunt? Bene qui-
Oseę.7. dem Propheta Oseas. Comederunt alieni robur eius, &c. Sed de his iam satis. Applicans igitur Christus hanc similitudinem proposito, inquit: [Sic est, qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues.] Non damnat thesaurizantem sibi ipsi, nisi iste talis etiam in Deum non thesaurizet, ad differentiam eorum qui suis diuitiis ipsi Deo etiam inseruiunt. Qui vtrumque fecerit, huius damnationis expers erit. Possunt enim homines, & licitè sibi thesaurizare, & filiis suis: dummodo diuitiis suis vtantur, vt ipsa lex domini præcipit, scilicet pascendo Christi pauperes, & reliqua pietatis & religionis opera exequendo. Sed qui sibi ipsi tantum thesaurizat, huic diuiti similis est. Præterea ille diues est in Deum, qui ita suis diuitiis vtitur, vt expectatio ipsius sit dominus. Vn-
Psal.32. de in Psalmo. Beata gens cuius est dominus Deus eius, populus quem elegit in hereditatem sibi. Itaque quando iam vidisti quid contigit huic diuiti, & quid etiam contigerit diuiti illi, qui noluit eleemosynam largiri mendico Lazaro, & quomodo in inferno fuit sepultus, accipe experi-
Ro.15. mentum in capite alieno: Quæcunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: Docet hæc similitudo, vt meditatio mortis semper mentibus nostris insideat, & quotidie illam venturam expectemus, ne nos incautos, & improuidos inueniat, quemadmodum diuitem hunc. Hic enim lõgam vitam sibi promittebat: qui si sciret mortem illa nocte venturam, non vtique dixisset animæ suæ, Anima mea habes plurima bona posita ad multos annos.

¶ Docet quàm bona, & vtilis mors sit pauperibus. Multum quidem pauperes ipsi morti debent. Videbis nanque multos diuites, qui toto discursu vitæ nunquam pauperi nec buccellam pãnis tribuerunt: at in hora mortis iubent elemosynas fieri, & nouis vestibus pauperes indui. Non tunc, vt solebant in vita modum viuendi pauperis inquirunt: nam ipsa mortis angustia non concedit illis locum. Iudæi petierunt ab Aegyptiis diuitias suas, & do- Exo.12
na mutuata: ipsi verò cum intenti essent mortuis suis sepeliendis, non attenderũt Iudęos abire: atque ita quicquid petierunt dederũt illis Memoria mortis: quam pręsentem habebant, non dedit illis locum, vt animaduerterent, quod possent amittere suas diuitias. Nec etiam incolæ terrę promissionis oculos cõuerterunt ad speculatores Israel, cum grandis tunc grassa- Nu.5.
retur pestis, cum intenti essent mortuis sepeliendis, vt inquit glossa diui Augustini. Hæc omnia memoria mortis effecit. Nè igitur vanè & stultè nobis ipsis diuturnã vitam concedamus, vt hic diues auarus: sed memoriam mortis nobiscum recolamus, & ita liberales semper existemus in pauperes.

¶ Docet denique similitudo hæc, diligere diuitiarum contemptum propter vitæ nostræ breuitatem. Transimus enim cito velut flosculus campi, & iter facimus per quod nunquã reuersuri sumus, & mẽsurat nobis horas, & leucas nuncius, ita velocissimus, qui viginti quatuor horarũ spatio millia milliũ leucarũ pertransit: & constituit nos in manus seuerissimi illius iudicis, de quo Paulus dicit. Horrendũ est Heb.10
incidere in manus Dei viuẽtis. Nos verò hãc vitam consumimus in comparatione vilis stercoris, & vanæ spei, quæ breuiter

nos

nos deludet. Nonne hoc exemplo apertissimè vides hoc esse somnium phantasticum, & fallax, quod dormiunt viri diuitiarum: qui cùm in hora mortis fuerint
Iud.4. expergefacti, vacuos se, & inanes inuenient. Iungetur tunc istis æterna mors, & vera, cum somno mortis huius vitæ: quemadmodum Sisaræ, quem excitauit à somno (quod ingenerauerat dulcis lactis potus) Iael pertransiens, & configés
Iud. 13. cerebrum ipsius acutissimo clauo. Continget etiam his, quod superbo illi Holoferni, cui huius vitæ somnium simul, & æternæ mortis euenit. Hoc igitur, & nos videntes, non videmus, & audientes, non audimus: facti illis idolis similes, quorum
Ps. 134. vanitates diligimus. Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Quid de nobis erit, cùm audierimus vocem dicentem. Stulte hac nocte tollent animam tuam à te. Tunc dominus diuortium faciet inter carnem, & mundum, quem tantum diligimus, & audiemus irrisionem illam domini qua irridet amato
Deu.22 res mundi, dicens, vbi sunt dii eorum, in quibus habebant fiduciam, surgant, & opitulentur vobis, & in necessitate vos
Deu.22 protegant. Igitur filii hominum vsque-
Psal. 4. quo graui corde. vt quid diligitis vanitatem: & quæritis mendacium?

¶Fugiamus ergo auaritiam, has res terrenas, & caducas contemnamus, in pauperes eas distribuamus, memoriam mortis nobiscum semper ferentes, & ita viuamus, & res mundi huius tractemus tanquam hac nocte morituri. Omnem hanc salubrem doctrinam docet hic nos Christus Redemptor noster hoc exemplo proposito, ansam sibi, & occasionem sumés, ex quęstione facta. Sed iam postquã Christus docuit, immoderatum affectum rerũ temporalium esse vitandum: docet nunc solicitudinem inordinatam eorum, quæ necessaria sunt funditus extirpanda. Nam solicitudo necessariorum, sæpè induit solicitudinem rerum superfluarum. [Dixitque ad discipulos suos. Apostolos pręcipuę instruit, quia futuri erant prædicatores huius euangelicę perfectionis, & pręceptores totius mundi, quocirca operępretium erat, vt ipsi hoc sibi prius persuasum haberent, & ipso opere adimplerent, ne de illis diceretur, Qui alium doces, te ipsum non doces? Nam Rom.2.
sicut cœpit Iesus prius facere, & docere: Act. 1.
sic opus erat, vt ipsi priùs facerent, & postea docerent contemptum, & solicitudinem superfluam rerum terrenarum. [Ideo dico vobis.] Illationem hanc infert ex præmissis. Ac si diceret, Vidistis ne quid contigerit diuiti illi auaro, quàm solicitus ambulabat, quid facturus esset de tantis diuitiis, & quomodo mors præter ipsius spem, & opinionem illum inuasit? Experimentum igitur vos hinc sumite. Nam fœlix quem faciunt aliena pericula cautum. Et ideò dico vobis. [Nolite soliciti esse animæ vestræ, quid manducetis. Quia loquutus fuerat dominus aduersus auaritiam, nunc sermonem suum conuertit aduersus auaritiæ radicem, scilicet, aduersus nimiam solicitudinem rerum temporalium. Anima hic pro vita sumitur: sicut etiam in primo Regum legimus Dauidem dixisse Abimelech sacerdoti. Ego sum 1.Re.22.
reus omnium animarum domus patris tui. Mane mecum, nè timeas. Si quis quæsierit animam meam, quæret, & animam tuam. Hoc est, si quis molitus fuerit vitam mihi auferre, etiam tuam curabit auferre. Appellatur vita hęc, qua viuimus anima, nam sępius nomen causę in suos effectus mutamus. Sic ferrum ardens appellamus ignem: nam vrit, & calefacit, qui effectus sunt ignis. Cùm igitur anima qua viuimus vitam huic corpori tribuat propter sui præsentiam, & vnionem, bene compatitur huic effectui, qui viuere est, nomen suę causę imponere, scilicet, animæ.

¶Obserua autem, quòd non tollit dominus omnem solicitudinem, sed illam, quę Christi iugum repellit. Nam vt clarius in Matthęo habetur, prius dixerat. Nemo potest duobus dominis seruire. & postea subdit, Nolite soliciti Matt. 6.
esse, &c. Non verò vos esse solicitos: verò tamen esse solicitos si hęc solicitudo coegerit seruire Mammonę. Ideò Gręcis hęc solicitudo est. merimnã, quod significat curam anxiam, & solicitam, quam habent auari de pecuniis congregandis. Quapropter non dixit,

Nolite

Nolite laborare, aut curam moderatam habere. Et ideo etiam in exemplo auium non dicit, quod non volant, sed quod nõ seminant, neque metunt, neque congregant in horrea. Non prohibet honestum laborem neque studium acquirendi temporalia: sed nimium ipsorum amorem. Ita enim alienum, & extraneum est homini vsurarium esse siue latronem: vt esset ipsis auibus cœli seminare, arare vel metere. Et sicut aues solum volando sustentantur, nec seminant, nec metunt, Ita vos solo honesto labore, & vestræ naturæ consentaneo vitam degite, nec modos illicitos quæratis.

¶ Aduerte autem, quod triplici modo solicitudo rerum temporalium potest esse illicita. Primo quidem ex parte materiæ siue rei de qua soliciti sumus, vt cùm quis quærit temporalia bona: illa constituens, vt finem suum. Secundo ex parte superflui, & soliciti studii quod in illis acquirendis consumitur: propter quod studium retrahitur homo ab exercitio rerũ spiritualium, quibus inseruire debet. Tertiò ex parte timoris superflui: quando scilicet quis nimis timet, quod si non fecerit quantum suæ vires suppetierint, necessaria sibi deficiant. Sed iam adeo creuit rerum terrenarum amor, & cupiditas, vt multi Christianorum, (& vtinã non sint Ecclesiastici ac Monachi) ita de his rebus caducis, & perituris sunt soliciti, vt videantur nullam aliam vitam expectare. Propter quid obsecro defatigaris? Certè propter nihil. Videbis enim in fluuio pisces huc, & illuc discurrentes, & inter se certantes, & id omne solum faciunt propter aliquem vermiculum, vel micam panis, & hoc non vident pisces, sed illi qui in litore sunt eos irridentes, qui propter rem tam vilem, & parui momenti tantam contentionem inter se habeant, & tandem vnus illorum micam vel vermiculum rapit. O quantæ admirationis est videre strepitum, voces, & contentiones, quas homines nectunt, sola cibi, & victus causa: quanta est illorum solicitudo, ita vt videantur omnem mundum reuoluere. Certè qui hunc magnũ strepitum, & clamores videret, nil aliud intelligeret, quod non nisi de re grauissima, vel de hominum morte ageretur. At si rectius, & attentius id examinaret, clarius intelligeret, id esse propter rem parui aut nullius momenti. Qui verò in litore quieti, & tranquilli sedent, illos irrident, & subsannant. Nam ii quibus dominus hoc contulit beneficium, vt dederit illis lucem, & oculos ad intelligendum has mundi vanitates, & ob quas res homines laboribus, & curis se ipsos conficiant, maximè demirantur. Nec id mirandum, quia puluis mundi eos obcæcauit, nec ingens periculum ipsis imminens videre possunt. Vnde Salomon. Vidi omnia quæ sub cœlo geruntur, & ecce vniuersa vanitas. O curas hominũ, o quantum est in rebus inane. Quapropter nõ ille diues appellandus est, qui plures diuitias habet: sed ille cui minores sunt curę, & solicitudines. Nam si aliquis homo octo millia aureorum haberet, simul & filias quatuor, quibus de maritis ipse esset promissurus: & alius quatuor millia aureorum, & nullam filiam innuptam, certè iste secundus ditior, & locupletior esset appellandus: nam iste minores necessitates habet, quàm ille. Sic qui parum habet, & contentus est, ditior illo qui multa possidet, & plurimis necessitatibus, & curis plenus est. Si Christus dixisset, Laborate, & soliciti estote de rebus humanis, & temporibus, & de cœlestibus securi sitis, me vobis illas daturum: non mirarer si homines tam anxiè, & vehementer earum inuaderet cura. Sed multo aliter, & diuersissimo modo inqt, Quærite bona cœlestia, nam terrena vobis ego condonabo, & mihi hæc cura est imposita. Eccle. 1.

Si hoc igitur ita est, quod rogo est nostrum tam profundum somnium, & quæ tam acuta fames, vt ita defatigemur, propter ea, quæ terrena sunt: & quæ cœlestia sunt obliuiscamur? Vnde Amos, Væ qui opulenti estis in Sion, & confiditis in montem Samariæ, &c. Magna est aliquibus cura in prouidendis necessariis in venturum annum, & quod omnia sint abundantia, & superflua in futurum tempus, ignorantes an sequenti die sint morituri. Præcipiebat dominus in Leuitico, vt eodem die, in quo oblatio offerebatur, Amos 6 Leuit. 7

tur, in ipso etiam comederetur. Etiam præcipit, vt de agno pascali nihil in venturum diem seruaretur, & manna si seruabatur in crastinũ diem corrũpebatur. Exo.12 Exo.18

Ezec.4. Ezechiel etiam dixit. Nunquam caro hesterna intrauit in os meum. Vult dominus ne tam anxiam curam de venturis habeamus: vt ipse præcepit in Euangelio: sed vt pendeamus ab ipsius prouidentia. Quid tu Christicola tantopere temporalia bona curas cui æterna, & nunquam peritura sunt promissa? Quod etiam ethnici Philosophi contempserunt, etiam tu in pretio habes? Nihil ita ab homine alienum, & extraneum est, vt ipsa pecunia, nec aliquid quod minorem illi afferat vtilitatem. Nam etiam si omne aurum, & argentum mundi possideres: esses ne illius causa melior, doctior, meliori corporis valetudine, aut præstantiori, & elegantiori forma? Nihil minus. Sed obiiciet aliquis, dicens, Diuitiæ gaudium afferunt, & voluptatem, & efficiunt, vt homo in maiori honore, & dignitate sit habitus. Ad quod respondeo, quòd etiam si gaudium afferant, & voluptatem, tamen id est perniciosum, & nociuũ: neque optimo iure gaudium appellandum. Nam verum gaudium, & voluptas, est tranquillitas, & pax cordis. Bona tua quid honoris tibi conciliant? vt te populus laudet, & veneretur? O stulte, stulte, non te aspiciunt, sed pretiosas vestes. Nam si miseria, & mendicitas animæ tuæ illorum oculis pateret, infœlicissimũ te iudicarent, quem nunc beatum existimant. Verus honor, & laus est ipsi Deo placere. Sed dices. At diuitiæ amicos multos conciliant. Respondeo, eos non veros amicos, sed fictos esse, qui te amant, non tui, sed pecuniæ, & sui commodi causa. Nemo te ipsum tanto amore prosequitur, qui non desideret, te iam sepultum videre, vt tuis bonis fruatur. Et vt vnico tantum verbo omnia dicta complectar, commoda, quæ diuitiæ secum ferunt, falsa sunt, vana, & instabilia, atq; ita vera mala afferunt, miserias, & calamitates, curas, anxietates, & labores, & hominem iis, quæ veræ sunt diuitiæ, & nũquam interituræ, spoliant, nimirum, animi, & cordis quiete & pace, quod iucundissimum, & pretiosum bonum in terra est. Nimia cupiditas, & vana solicitudo rerũ temporalium pondus grauissimum est, quod deprimit spiritus alas, & volatũ impedit animæ nostræ in contemplatione diuinarum rerum. Fecit Deus hominem, vt summum bonum intelligeret, & intelligendo amaret, & amando frueretur. Ab hoc gaudio te semouet solicita cura rerum terrenarum. Ideo beatus Petrus. Omnem solicitudinem vestram 1.Pet.5. proiicientes in Deum: quoniam ipsi cura est de vobis. Dauid etiam. Pauper ego sum, & mendicus, dominus solicitus Psa.39. est mei. Sed hæc satis sint de hac superflua solicitudine. Nunc autem duo videamus in speciali, quorum nos esse solicitos Christus prohibet. Vetat enim solicitudinem cibi, & solicitudinem vestitus, quæ duo magis anxiè, & solicitè homines curant. Et de primo sic ait, [Nolite soliciti esse animæ vestræ, quid manducetis.] Si populus Israel animam ad id intenderet, quod in deserto erat manducaturus: nunquam ab Aegypto exiret, nec Exo.14. promissionis terram ingrederetur. Et multi illorum, quia soliciti fuerunt, postquam exierunt ex Aegypto, carnes petẽ Num.11 tes, & illas seruantes in deserto interierunt, nec consequuti sunt finem desideratum, nec terra sibi promissa sunt potiti. Si non ob aliud, saltim propter honorem tui patris cœlestis non tam solicitus debes esse, quid manducaturus, quiduè bibiturus sis: Iniuriam infers diuino pa- Ps.103. tri, qui aperit manum suam, & implet omne animal benedictione. Israelitas Exo.16 quadraginta annis cœlesti pane in deser- Exo.17 to pauit. Et dedit illis aquam de petra. Et Num.11 desiderantibus carnes, coturnices in tanta abundantia suppeditauit, vt etiam ipsis manibus eas apprehendere possent. Vide quot annis, quam innumerabilem populum pauerit in deserto. Sanctus Abraham, vt præceptum domini impleret, domum paternam reliquit, & ad peregrinos, & ignotos migrauit, sed dominus alebat eum, vt & ditesceret, & vt fœlici successu omnia prospera, & secunda illi contingerent. Iacob pauper, & pro- Gen.32 fugus trans Iordanem peregrè proficisce batur, sed quia Dei auxilium implorauit,

Gen.42 uit, & in ipsius manus se constituit, reuersus est cum duabus turmis. Sãctus Ioseph venditus & in exilium missus: paupertatem, miserias, & labores sustulit: sed De⁹ illum tantis diuitiis locupletauit, vt fratres eius frumentum ab ipso petere cogerentur. Moses coactus fugam facere ex Aegypto, sed Deus etiam inter peregrinos, & ignotos illum pascebat. Et Heliá
3.Re.19 adeo iniqua, & peruersa Iezabel persequebatur, vt in syluis, & cauernis semper lateret. sed Deus, vt qui tantam curã seruorum suorum habet, tũ per coruos, tum etiam per Angelos necessaria subministrauit. Et vidua illa Sareptana non nisi
3.Re.17 vnum pugillum farinæ habebat, Deus autem sic farinam augebat, vt ipsa, & filius eius, & Helias trium annorum spatio victum haberent. Et Daniel inter Zenones
Dan.14 positus, à domino fuit pastus, nã Abacuc, qui erat in Iudæa, & cibum messoribus portabat: adduxit Angelus in Babylonem, & cibum dedit Danieli. Et cum E-
4.Re.4. liseus propheta populo Israelitico prædicaret, centum homines viginti panibus satiauit. Et Christus quinque panibus, & duobus piscibus famem expleuit quinque millium hominũ: & alia die quatuor
Io.6. & milia hominum septem panibus, & pisci
Marc.8. culis satiauit. Manifestissimis testimoniis tum in veteri, tum in nouo instrumento ostendit Deus, se posse suos alere, & sustentare. Quod autem id etiam nunc ve-
Esa.49. lit, declarat his verbis, & per Esaiam dicens, nunquid poterit obliuisci mater infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego auté non
Ps. 102. obliuiscar tui. Hoc etiam Dauid ait, Sicut pater miseretur filiorum, misertus
Ps. 144. est dominus timentibus se. Et alibi. Suauis dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius. Ideo ipse Dauid de domino minus confidens: in-
Psa. 54. quit, Iacta cogitatum tuum in domino, & ipse te enutriet. Hæc omnia libuit dicere, ne nos nimis soliciti simus de cibo, & potu, cum patrem adeo benignum, & misericordem habeamus, vt ex his adductis exemptis facile constat. Sed iam ad literam. [Neq; corpori quid induamini.] Iam sic mũdum adeò inuasit nimia cura, & solicitudo vestitus, vt nullus sit anim⁹ adeò fortis, & virilis prædicatorũ, qui illũ audeat reprehendere. Tãtæ sunt nouæ inuentiones vestium, tanti tamque excessiui sumptus, & præcipuè in Hispania, vt omnis hominum res, & substantia penitus destruantur. Et ita huic rei intenti sunt, vt nullam aliam curent, nec de alio sint soliciti. Sed quia in superioribus Cap. 7.
de his egimus, & infra acturi, ad contex- hominé
tum reuertamur. [Anima plus est quàm mollib⁹
esca, & corpus plusquàm vestimentum.] vestitũ.
Sex rationibus probat non debere nos solicitos esse. Scilicet quia de maioribus Deus prouidet, de anima inquam, & corpore sine nostra solicitudine. Qui dat optimum, dabit conueniens, & qui maiora ministrat, minora tribuet.

¶Secundam rationem ab ipsis auibus desumit, dicens, Cõsiderate coruos, &c.

¶ Tertiam ex impotentia solicitudinis ad augmẽtum corporis, dicens, Quis vestrum cogitando, &c.

¶ Quartam sumit ex floribus, dicens, Considerate lilia.

¶ Quintam ex discrimine inter ipsos, & ethnicos, dicens, Hæc omnia gentes inquirunt.

¶ Sextam ex patris scientia dicens, Pater enim vester scit, &c.

¶Prima itaque ratio qua Saluator ꝓbat, non debere nos esse solicitos de cibo & vestitu ea est, scilicet: quia si Deus maiora donat, sine vlla nostra solicitudine, multo melius de minoribus prouidebit. Quo circa æquum est, ut omnem nostrã curam, & solicitudinem in Deum ipsum reponamus, & à mundanis, & caducis rebus eam auocemus ea prius agentes, quæ ad partem diuinam, & superiorem spectat. Nam quibusdam hominibus, Aggęi.1
qui sua tantum curabant, non quæ Dei erant, dominus dixit: Quia domus mea deserta est, & vos festinatis vnusquisque in domum suam propter hoc super vos prohibiti sunt, &c. Iustum enim est, vt omnia eis deficiant, qui creatorum relinquuntur, & mundana sequuntur. Quod certe propter honorem patris tui cœlestis, non sic deberes facere. Nam nimia filii solicitudo, & cura tacita quędam reprehensio est inertiæ patris circa prouisionem necessarii. Omnem igitur

curam,

curam, & diligentiam adhibe circa ea, quæ domini sunt: iuxta illud Apostoli Pe-
1.Pe.5. tri. Omnem solicitudinem vestram proiicientes in eum, quia ipsi cura est de vo-
Psa.39. bis. Sic fecit sanctus ille Rex, qui dixit, Pauper ego sum, & mendicus, dominus solicitus est mei. Si dominus curam tui habet, nec solicitus sis circa temporalia: quandoquidem ista solicitudo ad nihil aliud deseruit, nisi ad suffocandum verbum Dei. A solicitudinibus huius seculi (ait Saluator) suffocari verbum Dei.
Luc. 8. Gentiles, & infideles qui vana, & inepta opinione existimat fortunam esse, non mirandum si soliciti sint. Ac verò vos vt pote qui sub vexillo Christi militatis soliciti debetis esse circa spiritualia: quandoquidem si à viis rectis non deflexeritis, clarè cognoscetis, nunquam vobis necessaria defutura. Distractio nimia circa res temporales, effectum amoris diuini videtur frigefacere: & ipsum hominem in varias inimici tentationes, & insidias constituit.

¶ Secunda ratio sumitur ex parte auium: ideo ait. [Considerate coruos, quia non seminant neque metunt, quibus non est cellarium neque horreum, & Deus pascit illos. Quanto magis vos plu-
Matt.6. ris estis.] Per Matthæum dixit, Respicite volatilia cœli. Vnde hic ponitur species pro genere, scilicet coruus pro volatili. Et ideo ita in particulari loquitur de coruis: quoniam cum vniuersis volatilibus dominus escam prouideat, specialiter tamen dicitur pascere coruos, quia nulla adhibita diligentia parentum educantur, cum cæteris omnibus volatilibus labore, & ministerio parentum cibus ministretur. Ferunt enim naturam corui esse, vt statim in ipso ortu à parentibus destituatur, nam cum parentes videant coruos natos esse albos, existimantes suum non esse fœtum, eos relinquunt, & fugiunt. Interim tamen dum alæ nascuntur, & nigri fiunt, cœli rore sustentantur, & etiam liquore tenuissimo nutriuntur. Ideo Dauid dixit,
Ps. 146. in Psalmo. Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocanti-
Iob 38. bus eum. Iob etiam dixit. Quia præparauit coruo escam suam, quando pulli eius clamant ad Deum vagantes, eo q non habeant cibos? Sed si Deus coruis prouidet, & ei de illis est cura: quanto maiorem curam de vobis habebit, qui cōditi estis, & facti ad ipsius similitudinē, & imaginem? Vnde Salomon. Non est alius Sap.12.
Deus, quàm tu, cui cura est de omnibus.

¶ Obserua autem diligenter: q cùm homo sit omnium creaturarum dominus, & magister, ad bruta ducendus mittitur. Quia cum in honore esset non intellexit, Psal.48.
factus est iumentis insipiētibus similis: & ideo ad illa mittitur. Sic sapiens pigrum hominem, & inertem ad formicam mittit. Ita nos miseros, & ineptos reddidit peccatum, vt multa possimus discere ab ipsis brutis rationis expertibus. Præterea Prou.6.
non sine causa exemplum coruorum, & volatiliū dn̄s proposuit. Potuisset nāq; viros religione, & sanctitate excellētes nobis adducere, vt fuerunt Moses, Helias, & Ioannes Baptista, quos nulla ex parte ipsorum adhibita cura Deus pauit. Sed noluit: quia posset aliquis dicere. Quid hoc in meum solatium facit? Nā si ego ea probitate, & vitæ sanctimonia essem præditus, qua ipsi, possem, & ego Dei præsidiū sperare. Et fuit in causa quare volatilia pro exemplo adduxit, vt intelligeremus maiori iure nostram diffidētiam esse detestandam, considerantes securitatem, & libertatē irrationabilium animalium. Est ergo mens, & animus Christi. Quoniam Deum patrem habetis, qui tanta bonitate omnibus creaturis prospicit, non est, quod vos soliciti sitis: potius dēt vobis ipsis prospicere quibus tanta dedit, & contulit beneficia, quos ad immortalitatem creauit, & ad æternæ beatitudinis diuitias prædestinauit, quibus denique suum filium vnigenitum Redemptorē, & vnicum reparatorem tradidit. ¶ Denique iustorum vitam cum ipsis volatilibus cōfert, quia vult, vt in solicitudine cibi nos illis similes efficiamus. Primo, quia nullam quietem nec sedem in terra fixam habent, nisi eam, quam necessitate coacta sumunt. Secundò, quia aues semper in alto vitam degunt, & ambulant. Ita simili modo tu si huius vitæ pericula, & scopulos liber euadere volueris, opus est, vt terram ipsam fugias,

&

&in altum tuis cogitationibus, & operibus aduoles. Cum Deus aues, & pisces creauit, dedit illis benedictionem suam: at brutis, quia in terra vitam degunt, non benedixit. Qui illius benedictionis, quam daturus est dominus in die iudicii, particeps esse voluerit, volare in altum debet, vel natare, vt saluus, & incolumis euadat, vbi alii periclitantur. Eis enim, qui vt bruta in terrenis vitam agunt, negabit dominus benedictionem
Mat.25. suam, imo eis maledicet, dicens. Ite maledicti in ignem æternum. Exemplum igitur volatilium ob oculos semper deferas, ex quo duo potes discere. Primum, ne nimis solicitus sis circa temporalia. Secundum, vt in altum aduoles, tuas cogitationes in Deum ipsum eleuando. Vnde quidam dixit, Pronaque cum spectent animalia cætera terram, Os homini sublime dedit, cœlumque videre iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

¶ Tertia ratio desumitur ex impotentiæ solicitudine ad augendam staturam. Ideo ait, [Quis autem vestrum cogitando potest adiicere ad staturam suam cubitum vnum?] Sicut auium exemplo ostendit, non debere nos solicitos esse de cibo, nunc etiam hac ratione, & sequenti suadet ne de vestitus superfluitate simus soliciti. Et hoc ostendit: quia vestimentum ad mensuram corporis fit, ad illum ergo pertinet curam de veste habere, an magna vel parua futura sit, ad quẽ pertinet curam habere de magnitudine corporis. Homo non potest per suam solicitudinem aliquid addere magnitudini corporis sui: quia nemo sua cogitatione addere potest aliquid staturæ suæ, sed tanta erit, quanta ipse Deus voluerit. Ac si diceret, Si in potestate hominis esset facere sibi magnam corporis staturam, optima ratione deberet etiam solicitus esse de vestibus. [Si ergo nec quod minimum est potestis, quid de cæteris soliciti estis?] Hoc est. Si hoc tantillum non potestis facere, quod quidem Deo est facillimum, quid soliciti estis de corporis necessariis? Ideo creatori talem curam relinquite. Aduerte autem, quod sicut maxima opera animę sunt operationes intellectiuarum viriũ, quia cogitatione, & intellectione reguntur, magna verò ipsius opera sunt virium sensitiuarum, quia cogitatione reguntur, minima verò sunt virium vegetatiuarum, quoniam naturali necessitate reguntur: ita maxima opera Dei sunt opera gloriæ, magna verò sunt gratiæ, minima autem opera naturæ.

¶ Quarta ratio ad idem tendit, ne simus soliciti de vestibus: & sumitur ex floribus. [Considerare lilia agri quomodo crescunt. Non laborant, neque nent.] Posuit in his exemplum, quia habent maximam pulchritudinem, & dixit, lilia agri, ad ostendendam minorem solicitudinem. Nam si essent lilia domorum, quæ in hortis nostris nascuntur, per humanam solicitudinem, & culturam, dici poterat, quod humanus labor, & solicitudo conferebat aliquid ad illorum pulchritudinem. Sed lilia agri nulla cultura nascuntur, & à nemine plantantur, & sine vlla sua solicitudine tantum decorem, & pulchritudinem habent. Dicit etiam non laborant, propter viros: neque nent, propter fœminas, vt vtrisque auferat superfluam solicitudinem: nam viros docet laboribus corporis intendere, mulieres etiam colũ accipere. [Dico autem vobis. Neq; Salomon in omni gloria sua vestiebatur sicut vnum ex istis.] Solicitudo magna vestiũ inutilis est, quia per illam desiderata nobis non valebimus consequi, quia Salomon cum omni apparatu, & ornatu exteriori, nõ potuit ad tantam pulchritudinẽ peruenire, vt æquari posset alicui liliorum campi: quia opera naturę præstãtiora sunt, & excellentiora, quã ea, quæ fiunt ab arte. Nã si ars velit imitari naturam, non tñ adæquare poterit. Sed dices. Nonne Salomon auro, & margaritis pretiosissimis ornatus pulchrior erat, quam vile lilium? Regina Sabba videns vestes Salomonis stupuit: nunquam tñ admirata est lilium. Præterea si Salomon sapientissimus erat, cur potius non contexuit vestẽ ex liliis, quàm ex gemmis & auro? Et quis est, qui non dicat aurum pulchrius esse, quàm lilium? Hic manifestissimus hominum est error: quia ea, quæ apparent pulchra, pulchriora iudicamus 3.Re.10

his,

his, quæ verè pulchra sunt. Cupiditas nostra est causa horum. Vestis enim ex auro confecta pulchrior nobis videtur, quā lilium: qui si non essemus cæci, & claris oculis id vellemus perspicere, videres in veste deaurata manum hominis, qui eam fecit, in lilio autem Dei artificis manum. Et quanto tibi gratior esset Deus, quàm homo, si mundos haberes oculos, tanto pulchrius videretur lilium, quod depinxit. Sic sponsa spetiosissima laudatur.
Cant.2. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea, &c. [Si autem fœnum, quod hodie est in agro, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit: quāto magis vos pusillæ fidei?] Cras in scriptura sacra pro omni tempore futuro, quod cito eueniet, ponitur. Vnde Iacob dixit in Laban. Respondebitque mihi cras iustitia mea. Acsi diceret.
Gen.30 Modo iniuriam mihi infers, quia retines oues vnius coloris: sed in futuro consequar iustitiam meam. Sensus huius literæ planus est. Sed vt latiùs hoc interpretemur, aduerte. Quod hoc, quod est mittere in clibanum non dixit de liliis, sed de fœno: quia quamuis lilia marcescunt, non tamen in clibanum mittuntur, Ideoque sicut Christus vocauit animam iusti lilium, cùm dixit, sicut lilium
Cant.2. inter spinas: sic nunc reprobos intelligit per fœnum, sicut alibi etiam designantur per paleas. Habet enim scriptura suas figuras, & tropos. Esaias iussu do-
Mat.13. mini dixit. Omnis caro fœnum, & om-
Esa.40. nis gloria eius, quasi flos agri. Hic homines lætantur, & florent, sed in ignem ęternum destinati sunt. Sensus igitur est. Si impios, & eos, qui cruciandi sunt in gehenna, Deus sic vestit: hoc est honores illis tribuit, diuitias, & dignitates: quomodo vos obliuiscetur? Certè hæc ratio nimis vrget. Nam videbis Tiberium, Caligulam, Neronem, Heliogabalum, Commodum, Domitianum, qui cum tam impii essent, nefarii, & truculenti, Deus illos sic ditauit, vt totius orbis imperium, & sceptrum tenerent: Quomodo credibile est, quod seruis suis negabit necessaria: Verùm vt ostendat,
Heb.13 quàm breuis sit, & inanis gloria huius mundi, & fœlicitas dicit, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur. Impii autem tantùm hodie sunt: pii verò hodie, & cras, & in perpetuum, sicut Christus, cum quo in ęternum regnabunt. Sic Sapiens personam agens impiorum, qui sunt in inferno, inquit, Nos nati, continuò desinimus esse. Sap.5. Vnicum tantum diem vixerunt: quem non concupiuit ille sanctus, qui dixit, Diem hominis non Hier.17 desideraui, tu scis domine. O rem maximè horrendam. Cras in clibanum mittitur. Ibi impius ita possidebitur ab igne: sicut possidetur fœnum cùm in clibanum coniicitur. Penetrat mors intima viscera peccatoris.

Et vos nolite quærere, quid manducetis, aut quid bibatis.] Redit ad præcipuū scopum, repetens, quod dixerat de nimia solicitudine cibi, & potus. Superfluam epularum curam simul, & potus dominus reprehendit Est mundus adeò perditus, vt hominibus sit plenus, quorum Deus venter est: id enim honorem existimant esse, dignitatem, & laudem, si Epicuri scholam sequantur, cum Christum in sacro baptismatis fonte fuerint confessi. Audi igitur Christum freno cohibentem hominum helluonum gulam, & ebrietatem. Dixit enim Esaias. Equi eorum, Esa.31. caro eorum. Maximum est periculum equitare in pingui, & lucido equo, qui nunquam domitus fuerit. Et siquidem Propheta inquit, equum nostrum, carnem nostram, & appetitus esse, opus est, vt abstinentiæ fræno cohibeamus, nè aduersus nos insurgat, & in mille peccata, & miserias nos præcipitet. Quapropter Psalmista ait. In chamo, & fræno Psal.31. maxillas eorum constringe. Nisi carnem continueris abstinentiæ fræno, ducet te tanquam equus indomitus per delitiarū aquas huius mundi, & vt Pharao suffocaberis, qui cum equis suis in Rubro mari Exo.14 perierunt, & ipse cum suis tanquam lapides in profundum descenderunt. Corpus secum animam ducet, nisi illud frænaueris abstinentia. Exo.15 Abstinentia enim est mors culpæ, exterminatio voluptatum, remedium salutis, origo, & radix gratiæ: & substerniculum castitatis. Magna quidem ignominia est, vt tuus seruus tibi præcipiat, & imperet. Ismael filius an- Gen.21. cillæ persequebatur filium spiritus, &

Agar dominam suam contemnebat. Nisi domueris carnem tuam superbia elata insurget aduersus spiritum. Magna quidem est confusio, & verecundia, quod cũ ita sis magnus princeps, & dominus, vt paulò minorem angelis te ipsum fecerit. voluntatem facias, & pareas tam vili seruo qui ipsum corpus est. Hoc lamentabatur Hieremias dicens, Serui dominati sũt
Psal.18. nobis. Ideo Christus curam anxiam, &
Thrē.5. superfluam solicitudinem cibi, & potus prohibet his verbis. Et quia inter varios cibos, & grandes mensas, & pretiosa vasa inueniri solet supbia, & vanitas, vt cõtigit in conuiuio Regis Assueri, subdit statim
Heste.1 dominus. [Et nolite in sublime tolli] Sunt multi qui lautè & opiparè manducant, & omnes venientes ad se inuitãt, non tantum propter manducationem & potum, quàm vt ostendant vanitatẽ suã, & sumptus. His igitur verbis Christus medelam adhibet huic ęgritudini. Hoc idem Apostolus suadet dicens. Noli altum sapere, sed time. Admonet Christus, vt quã
Ro.11. uis ita diuites simus, vt omnia nobis superflua fuerint, ne vanè & stultè extollamur, sed pro omnibus ipsi Deo gratias re
1.Ti.6. feramus. Hinc ad Timotheum ait Apostolus. Præcipe diuitibus huius seculi non sublime sapere, nec sperare in incertitudine diuitiarum, sed in Deum qui omnia nobis abundè præstat.

¶ Quinta ratio desumitur ex differentia inter ipsos, & ethnicos. [Hæc autem
1.The.4 omnia gentes mundi quærunt.] Qui ni-
Heb.10 hil habent in cœlo, non mirum si terrena quæsierint: vos verò qui thesaurum, redemptionem atque iustitiam habetis in
1.Cor.1 cęlo, cur secularia curatis? Qui nullam in futuro seculo habituri sunt requiem,
Gen.44 nihil mirum si hic satientur. Qui non ha-
Psal.22. bent in terra promissionis panem, in
Luc.22 Aegyptum descendunt, vt cibos afferãt.
Psal.35. Sed vos quibus parata est in cœlo mensa,
Esai.64. quibus disposuit pater regnum, vt edatis
1.Cor.2 & bibatis, qui potandi eius fonte dulcedi-
Numer. nis, imo torrẽte voluptatis, quibus ea pa-
11. rata sunt, quæ nec oculus vidit, nec au-
Esai.48. ris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, cur hic tam vehementer cupitis aliis, & porris Aegyptiorum, & carnibus satiari? Denique non mirum si qui seruilem habent conditionem terrena tractent, sed qui filii Dei sunt ignominiosum deberet eis videri, si his se inuoluerent. ¶ Obserua autem, quod ex his verbis vnusquisque poterit colligere an ex gentibus sit, vel ex Deo. Suum studium videat, an circa terrena & peritura, an circa immortalia, & diuina ambulet intentus. nam si terrenis se contaminauerit, iã factus est dæmoniorum socius. ¶ Sexta ratio desumitur ex patris scientia. [Pater autem vester scit, quoniam his indigetis.] Iam hic vides, quod Deus indigentium sit pater, non autem diuitum, & superborum, qui omnibus abundant. Quocirca gaudere debes, & lætari, cum tibi aliquid defuerit, vel non omnia ex animi sententia successerint. Preterea non dicit vos indigere domibus eburneis, lapidibus pretiosis, phaleratis equis, & aliis similibus rebus, sed quod indigetis cibo, &
potu, & veste. Viri enim pii his solis, & 1.Ti.6.
non aliis indigent. Habentes (inquit Paulus) victum & quibus tegamur, his contenti sumus. Verè Deus est pater eorum, qui victu & vestitu sunt contenti. Quis est tam crudelis, & acerrimus pater, qui filio suo non concedat necessaria, si habuerit: deus autem cum sapiens sit, omnia nouit, & quia omnipotens, omnia potest, & quia pater est, pie vult, ideo ad prouidẽdum est summè bonus, & idoneus, & qui hominem creauit, rectè nouit ipsius indigentiam, & mendicitatem. Et si aliquando patiuntur aliquas graues necessitates, id euenit, quia in Deum fiduciam suam non collocarunt, qui id permittit in pœnam suę culpæ. Qui mundo confiderunt, ipse mundus iis remunerauit, & digna factis exoluit. Ex his omnibus, Christus sic infert, dicens, [Veruntamen quærite primum regnum Dei & iustitiam eius.] Quod ego magis desidero vobis dare, & quod vobis magis vtile est id quærite. De reliquis ne soliciti sitis, magna, & alta quærite, quandoquidem magnum, & excellentem dominum habetis, Spiritualia inquirite, terrena nanque & temporalia, non deficient vobis. Qui maiora dat, minora etiam concedet. Et qui anima simul & corpore vos dotauit, cibum, &

vestitum largietur. Deficit ne cibus iudæo, aut infideli? Deficit cibus auibus, cœli, aut formicis? Quærite ergo primum, hoc est præcipuè regnum Dei. Beatitudo finis noster est, & finis prior est in intentione. Primū ergo quærendum est regnū Dei orando, meditādo, & mētem in Deum leuando, vt inde referatur, hoc principale bonum ad cætera opera nostra. Nam res, quæ propter aliud quæritur (vt pulchrè disserit Augustinus) inferior est, quam id propter quod quæritur. Et ideo illud primum est propter quod istam rem inquiris, non ista res propter quam aliud quæris. Quapropter si regnum Dei, cibi tantum causa quærimus, ante ponimus sine dubio cibū regno Dei, vt si non deesset cibus, non quærendum esset nobis regnum Dei. Prima itaque solicitudo, & principalis habenda est de regno Dei: quod est beatitudo cęlestis. Quęrere autem iustitiam eius, est conari ad obseruantiam legis, & ad faciendum opera bona, per quæ tandem peruenitur ad regnum Dei. ¶ Obserua autem, quòd prius loquutus est de regno Dei, quod est finis, quàm de iustitia, quæ medium est, nam finis primus est in intētione, quàm ea quæ sunt ad finem, quia nullum agens secundum rationem potest aliquid agere, nisi præsupposito fine. Ideo ille qui est finis simpliciter omnium operationum humanarum, necesse est, vt præsupponatur ante omnem operationem, si autem non præsupponeretur, ageremus temerè, & à casu, nihil præcogitantes, & talis operatio nunquam est bona, quia non est conformis rationi, & sic non est Deo accepta, & sic oportet finem præsupponere ad hoc, vt bonū operemur, & hoc est regnum Dei quærere, hoc est pręsupponere, & de illo cogitare. Hæc enim sunt de quibus soliciti esse debemus, & in hac solicitudine peccare nunquam poterimus, qui quanto magis de hac re soliciti fuerimus, tanto melius nobis erit. Quia illa, quæ propter se quæruntur (vt ait Philosophus) in infinitū quæruntur. Beatitudo autem, & virtutis operatio propter se ipsa quæruntur: ideo nullus terminus nec modus constitui debet, in inquirendis istis. Secus autem est de necessariis ad vitam, vt cibo, potu, & vestimento, quia ista non propter se quæruntur, sed quatenus sunt necessaria ad vitam conseruandam: & conseruatio vitæ consistit in quadam mensura, ergo præter necessaria, alia superflua quærere vana est, & taxanda solicitudo.

August. lib. 2. de ser. domini in monte.

Arist. 1. politico.

¶ Rursus obseruandum est, non esse intelligendum, prius tempore quęrendum esse regnum Dei, quàm cibum, & potum: sed hic prius in intentione debet intelligi, & mentis & animi desiderio, quia interdum oportet temporalia prius curare, quàm regnum Dei. Vt si quis propter instātem necessitatem cogatur prius corporaliter laborare, quàm orare. Item obseruandū, Christum non fuisse loquutum de honore Dei, sed de regno Dei, & iustitia eius: quia licet honor Dei prius, quærendus sit quàm beatitudo nostra, & via pietatis, qua peruenitur ad beatitudinem: de honore tamen Dei noluit hic Christus loqui, quia solum hic agit Christus de illis tantum bonis quæ quærimus propter nos ipsos, istorum est præcipua beatitudo & iustitia. Honor autem Dei nō appetitur propter nos, sed propter se ipsum. Ideo non est hic loquutus de honore suo. Quia Christus non intendit, in hoc loco agere, quid magis, vel quid minus desiderare debeamus: sed quid potius propter nos ipsos quęrere debeamus. Nā quid nobis sit petendum in superiori capite Christus retulit, in dominica oratione: cū prius egit de honore Dei, cū dixit, Sanctificetur nomen tuum. Postea vero egit de beatitudine nostra, dicens, Adueniat regnum tuum. ¶ Sed non possum nō homines vehementer mirari: qui cum audiant Christum dicentem: Quęrite regnū Dei, tantę petitioni aures suas obturatas habeant, & frigidi, & tepidi sint, & velut in chenice sedeant. Et est causa, quia cum carnales simus non existimamus regnum Dei ad nos ptinere. Saul cum audisset se potiturum regnum Israel, non motus fuit: imo Samueli rem tantam promittenti, dixit. Nunquid non filius Gemini ego sum: de minima cognatione in Israel? Quare ergo loquutus es mihi sermonem hūc? Ac si diceret. Nō hæc ad me spectāt,

Sed is, qui irriserat verbum de regno, ubi domini spiritus eũ agitauit, statim Dei, animum fortem & virilem induit: & nihil deinceps nisi regium, & magnum facere cepit. Ita nos cum solum homines simus, putamus regnum Dei nihil ad nos spectare, sed si spiritus domini in nobis flauerit, nostram dignitatem cognoscemus, & nihil regio nomine indignum facere tentabimus. Hoc itaq; regnum Dei primò, & præcipuè querere debes: deinde temporalia, & terrena tanquam media ad consequendam beatitudinẽ. Hunc nanque ordinem & cõsensum vult Deus nos habere. Addit enim pulchritudinem magnam ordo & dispositio omnibus rebus seriem inter se seruantibus. Nam sine aliqua doctrina vel concio bona fuerit, si nullum tamen ordinem seruauerit, nihil placet. Ita in omnibus operibus tuis, & exercitiis rectum ordinem & normã seruare debes. Primò ergo regnum Dei quære, deinde verò temporalia, & terrena tãquam media ad finem.

¶ Obserua etiam, quod in hac vita ita temporalia, & necessaria ad corpus inquirere debes, vt hoc non possit tibi esse impedimento: vt celestia & diuina obliuiscaris. Ita regnum Dei debes primo quærere, vt ipsa intẽtione & desiderio supra ipsa exteriora opera aduoles: sic vt cortuum non præcipuè exteriori operi applices, sed portionem aliquam ipsius cordis reserua, vt ipse in res celestes te ipsum erigas ad exemplum auium quæ mare pertranseunt, quę cum defatigatæ & lassatæ sunt in aquam descendunt, & alteram alam in aquam constituunt, alteram verò extra aquam habent, nè postea si volare in altum velint, habentes omnes plumas madefactas aqua, non possint se in cęlum eleuare. Qui hoc tempestuosum huius vitæ mare vndique fluctibus exagitatum in salutis portum nauigamus, si lassati & defatigati fuerimus volatu orationis, & contemplationis, alterã alam in vitam actiuam debemus conuertere: sed non omnino, his rebus inhærere debemus, sed alteram alam sublimen semper & erectam desiderio, & affectu, in cęlum habere debemus, nè si aqua ambæ submergantur, præcipuum nostræ orationis scopum obliuiscamur, atque ita semper salui, & incolumes remis actiuæ vitę, & contemplationis velis æternę vitæ portum feliciter attingamus. Quo fiet, vt rectè, & optimo iure illud de nobis cantetur. Odor vestimentorum tuorum sicut odor incensi. Incensum enim in sacra pagina orationem significat, deuotionem, & sanctũ desiderium animę, quod ad cęlestia volat: vestimenta autem sunt bona exteriora opera quæ homines conspiciunt. Tuncque incensum redolent, quando diuino amore, & deuotione fiunt. Cuius rei exemplum extat in Iacob. Qui etiam si septem annis pro Lia inseruierit, ipsius intentum, & scopus non fuit nisi pro pulchra Rachele famulari, per quam quidem contemplatio significatur, & in quam nos omnia opera nostra debemus dirigere, etiam si Liã, hoc est vitam actiuam nobis dent: cum qua non contenti esse debemus, sed vltra ad maiora progredi, & Rachelem desiderare, opera nostra externa in altiorem finẽ & in contemplationem diuinam eleuando: Sic Machabæi manibus dimicantes, & vocantes cordibus dominum suum claram, & insignem victoriam de Nichanore, & de aliis inimicis suis reportarunt. Etiã si corporalibus laboribus fuerimus intenti, etiam si victum & vestitum quæramus, in his etiam occupationibus, regnum Dei, & cęlestem Hierusalem in memoria habeamus, & hoc primo nobis quęrendum est. Nam si diuinum & cęleste, tanquam præcipuum curauerimus, omne temporale liberali, & magnifica manu dominus ministrabit. Vnde fit vt statim dominus dicat. [Omnia hec adiicientur vobis.] Qui maius dat, maius etiam concedet: & qui præcipuum dat, quod huic conueniens fuerit, dabit. Nã omne agens naturale dans formam, tribuit etiam omnia consequentia ad formam. Ignis nanque cum formam substantialem ligni corrumpit, dat illi formam ignis, & præterea ipsius accidentia, quæ sunt calor, & siccitas. Iure etiam consulti dicunt, quòd cui conceditur principale, videtur etiam accessorium illi concedi. Nam si Rex aliquem constituit regni gubernatorem, vel rectorem: clare constat, concederet, illi

Can. 4.
Gen. 29
2. Mac. 2
l. 2. ff. de iurisdit. omniũ iud.

illi facultatem, vt possit citare, conueni-
re, suspendere, & reliqua alia huic officio
necessario. Ita igitur inquit Christus. Si
vitam vobis liberaliter concedo, clarum
est, me vobis concessurum victum & ve-
stitum, vt illam sustentare possitis. ¶His
verbis ostendit Christus, temporalia non
esse nobis petenda tanquam bona nostra,
etiam si necessaria sint. Regnum autem
Dei petendum est, tanquam finis & præ
cipuus scopus noster. Ideò dixit, adici-
entur, tanquam necessaria ad finem. In
quo indicat aliud esse, quod præcipuè da
tur: aliud verò, quod superadditur. Ae-
terna nobis in intentione esse debent,
temporalia verò in vsu: & illa quidem
dantur, hæc autem tanquam conuenien-
tia adduntur. ¶Discamus ergo in Deum
confidere, nec vnquam de diuina ipsius
prouidentia desperare. Non vidi iustum
Psa. 36. derelictum (ait diuinus Psaltes) nec semē
Rom. 8. eius quærens panem. Si credimus nos ita
Nu. 20. à Deo diligi, vt filium vnigenitum nobis
3. Re. 17 dederit, quomodo cum illo non donabit
nobis omnia? Si pater est benignissimus,
& suorum filiorum amantissimus, si be-
neuolus sponsus, si fidelis amicus, si pa-
stor diligens, si ditissimus rex, si pia mater
& nutrix, quomodo eorum obliuisceretur
Psa. 77. quos in vlnis gerit? Si panem illum in ter
ra dat, quem edunt angeli in cœlo, quo-
modo non dabit panem, quem edunt iu-
menta? Potest de petra aquas haurire.
Potest farinam, & lechytum olei plenum
Dan. 14 semper exhibere. Potest Danielem in la
3. Re. 19 cu, & Heliam pascere in deserto, & non
poterit vos satiare, & sitim vestram ex-
plere, si omnem vestram curam, & dili-
gentiam in ipsum posueritis? Sic in para-
Mat. 25. bola illa, quæ habetur in Matthæo de pa-
tre familias, qui conduxit operarios, ibi-
dem dicitur, quod fecit conuentionem
ex denario diurno, per quod intelligitur
retributio æterna, & beatitudo cœlestis,
quam dabit dominus his, qui rectè in sua
Ecclesia laborauerint. Et aduerte, quod
non fecit conuentionem cum illis de ci-
bo & potu, sed tantum de denario, quia
cibus & potus non potest amicis Dei defi
cere. Nam pater familias qui dat dena-
rium laborantibus in vinea, dabit & cibū
& potum. De denario enim tantum fac
conuentionem, hunc quære, hunc con-
cupisce, & cetera necessaria vitæ mini-
strabit. Sed dicet aliquis, quomodo hoc
verum sit, quia multis seruis Christi hæc
non sunt addita, Nam Paulus de illis di-
cit. Circumierunt in melotis, & in pelli Heb. 11
bus caprinis, egentes, angustiati, afflicti,
quibus dignus non erat mundus. Et de 2. Co. 11
se ipso ait. In fame & siti, in ieiuniis mul-
tis, in frigore & nuditate. Sed nunquid
Paulus non quærebat regnum Dei? Ec-
quis vehementiori, & ardentiori animo
quæsiuit? Cum hæc imperfecti conside-
rant, quæ solicitudini potiùs quàm pro-
missioni diuinæ committunt. Sed re-
spondeas obsecro. Quis habet cibum
ille ne, qui cum cibo, quem habet, dolet
& tristatur: an ille qui cùm cibo careat,
gaudet & lætus est? Certè cibus quæri-
tur, vt animus contentus sit cibo. Qui Act. 4
igitur fame contentus est, is maiorem
abundantiam cibi habet, quàm qui cibo
contentus esse nescit. Neque erat quis-
quam egens inter illos (ait diuus Lucas
de Christianis, qui sine proprio viuebant
in primitiua Ecclesia.) Hæc enim est diui
na prouidentia, vt si regnum Dei quæsie
ris, quod cibus tibi adiciatur, aut quod
est cibo maius & excellentius, scilicet vt
animus sua sorte sit contentus. Audi
Apostolum, quem fame, siti & nuditate
confectū proponebas, Philippensibus dicē
tē, Scio humiliari, scio & abūdare: in om
nibus institut' sum, & satiari, & esurire,
& abundare, & penuriam pati. Nemo Phili. 4.
omnium, qui abundantiam bonorum
omnium in mundo habet, ità contentus
erat, & satiatus, vt Paulus sua egestate &
mendicitate. Da tu mihi hunc animum,
& ego tibi regias opes promitto. Verum
quia solicitudo superflua prouenit ex in
ordinato timore: docet Christus talem
timorem esse vitandum, datque fiduciam
quærendi regnum cœlorum, dicēs, [No-
lite timere pusillus grex. quia cōplacuit
patri vestro dare vobis regnum] Nā qui
vobis dat regnum cœleste, multo melius
terrena concedet. Timorem & pusillani-
mitatem expellit, & vt fiduciam & spem
in dominum erigamus, locus hic mo
net. Neque in aduersis rebus, nec in se-
cundis & felicibus timere docet, quando

quidem in his omnibus præsto adest no-
Dan.13. bis dominus, paratus, vt gloriam suam nobis concedat. Gloriosè de inimicis suis triumphauit Susanna, quia erat cor eius fiduciam habens in domino. Et ma-
1.Esd.8 gnam spem habuit Esdras cum in oratione ad dominum facta magis consideret,
Iob.13. quàm in chirographo regum. Et sanctus Iob in suis tribulationibus dicebat, Si occiderit me in ipso sparabo. Quia verò populus Israel, cum in deserto am-
Nu.14. bularet, nec fiduciam habuit: se ingredi posse terram promissionis, quia in ea erãt Gigantes: quia defuit illis spes, in eam non sunt ingressi.

¶Præterea pusillus grex vocatur, ob humilitatis deuotionem, qua quidem hu-
Pro.29. militate Ecclesia magnum incrementum suscipit, & ob hanc etiam peruenitur ad regnum. Humilem spiritu suscipiet gloria. Ostendit locus hic, quantum illi promereantur apud Deum, qui sibi ipsis per humilitatem, & mundo ob simplicitatem & syncer[i]tatem vilescunt. Etiam si pauci sitis, humiles, abiecti, & insipientes, non est tamen cur mundi impietatem, & inhumanitatem formidetis, quia placuit patri vestro, reiectis superbis diuitibus, & sapientibus huius mundi sua scientia inflatis, dare vobis pusillis regnum Dei. Nonne pauperes elegit Deus in hoc mundo, diuites in fide, & hære-
Iaco.2. des regni? Et Paulus. Videte vocationem vestram fratres, quia non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stul-
1.Co.1. ta sunt elegit, &c. Humilibus enim placuit hęreditatem regni concedere. Et
Mat.11. sic ipse dixit. Confiteor tibi pater do-
1.Re.15. mine cœli & terræ: &c. Iustis nanque dominus regnum concedit, Saul cum in oculis suis paruulus esset, in caput filiis Israel factus est. Sed de his aliàs diximus.

[Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam] Antequam præcipiat dare eleemosinam, duo dicit. Primum vendite. Secundò, quæ possidetis. Dicit vt vendamus: quia homo in eleemosynam largiri non debet domum vel hæreditatem: quia hoc non esset pauperis necessitatem subleuare, sed illum ditare. Sed vendendo domum vel hæreditatem, pecuniis habitis, sapienter, & prudenter eleemosyna fieri potest, vt vniuscuiusque pauperis fuerit necessitas. Ideò præcipit, vt prius vendamus. Secundò dicit, quæ possidetis, & non, quę rapuistis: nam eleemosyna fieri debet ex propriis bonis nostris. Ideo Ecclesiasti- Ecc.14.
cus. Qui offert sacrificium de substantia pauperis, quasi, qui victimat filium in conspectu patris sui. Et in Prouerbiis dixit Salamon. Honora dominum de tua substantia, de primitiis omnium Prou.3.
frugum tuarum da pauperibus, & implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcularia tua redundabunt. Bona igitur tua in pauperes debes erogare. Id nanque præcipuè semper dominus nobis commendat, vt misericordes, & pii erga pauperes existamus. Et relinquens alia multa loca aliorum Euangelistarum, in quibus de hac re sępius à Christo monemur, & etiam illud Mat- Mat.25.
thei, qui dicit, in die iudicii bonos de hoc opere esse à Deo laudandos, & maximè commendandos: sola illa loca adducam, quę de commendatione huius operis habentur in nostro Luca. Vn- Luc. 3.
de in superioribus habetur, Qui habet Luc. 6.
duas tunicas, det vnam non habenti. Et, ibidem.
Estote misericordes, sicut pater vester misericors est. Et item. Date, & dabitur vobis. Et in parabola illius, qui descendebat ab Hierusalem, in Hierico, Luc.10.
hanc virtutem maximè commendauit. Et ipse dominus misericordia motus filium viduę suscitauit, & quinque pa- Luc.7.
nibus famelicam turbam satiauit. Et deni- Luc.9.
que in hoc loco eleemosynã commẽdãs, subdit statim, Thesaurizate vobis thesauros in cælo. Et infrà dicit. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Et historiam diuitis epulonis addu- Luc.16.
xit, qui mendico Lazaro non vsus est misericordia. Et querenti quid faceret, vt vitam eternam consequeretur, dixit, Vade, & vende omnia, quę ha- Luc.18.
bes, & da pauperibus. Et Zacheum laudauit, dicens: illum esse filium Abrahę, Luc.19.
eo quod eleemosynam dedisset. Denique mendicis, cæcis, leprosis, infirmis, & egenis semper Christus misericordia est vsus: & hanc virtutem non solum verbis, sed etiam ipsis operibus

voluit

voluit persuadere. Quo fit, vt si non aliud argumentum esset, nec ratio, ad hanc virtutem suadendam nisi tot tantaque testimonia filii Dei, & verbis, & operibus adducta: satis esset, vt hæc virtus perpetua,
Luc. 12. fixaque animo nostro sederet. Detrusit in infernum illum qui dixit. Non habeo vbi reponam fructus meos: cum multi essent pauperes in mundo. Nunc auté præter ea quæ diximus, addam aliquas vtilitates, & commoda, quæ eueniunt, tribuéti pauperibus eleemosynam. ¶ Primum commodum est, quòd eleemosyna, quasi captiuum hominis ipsum Deum facit, vt colligi potest ex duobus testimoniis sapientis, si vnum cum altero coniungamus.
Prou. 19 Vnum est illud. Qui vtitur misericordia cum paupere fœneratur domino.
Pro. 22. Alterum verò est. Qui accipit mutuum, seruus est fœnerantis Si hoc verum est, bene sequitur Deum manere quasi captiuum, & seruũ illius, qui pauperi eleemosynam dedit: quandoquidem iste talis fœnerauit domino. Quid obsecro est, quod possit maiori æstimatione esse dignum, quàm Deum captiuum habere, si ita fas est dicere? Quid magis desiderabile esse potest, quàm in nostra potestate habere claues misericordiæ Dei, vt nobiscum
Mat. 16. vtatur misericordia? Sine dubio has claues largitor eleemosynæ suis manib⁹ habet: quandoquidem dominus inquit, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et præter hoc bo-
Eccl. 5. num aliud restat magis præcipuum, scilicet consequi veniam peccatorum. Vnde Salomon. Sicut aqua extinguit ignem, ita
Pro. 21. eleemosyna extinguit peccatum. Et in Prouerbiis. Munus absconditum extinguit iram: & donum in sinu, indignatio-
Tob. 4. nem maximam. Et Tobias. Eleemosyna
Dan. 4. liberat ab omni peccato. Et Daniel dixit Nabuchodonosor Regi. Peccata tua eleemosynis redime. Et si infidelis ille, & ethnicus potestatem habebat, vt posset saluus fieri, si cõsiliũ prophetę accepisset: quãtò magis Christiani eleemosyna satis faciet ex bonis debitè acquisitis? Operã & oleum perdit, qui manus in Deum eleuat, vt sua peccata illi remittat: qui manus suas ad elargiendam eleemosynam, pauperi extremè indigenti complicauit, & hoc voluit dominus insinuare, quando dixit, quòd sacerdotes comedebant peccata populi: nam propter meritum Ose. 4.
eleemosynæ, quam illis homines tribuebant, peccatorum suorum misericordiã consequebantur.

¶ Prætereà non contenta est hæc virtus, eo solùm, quod misericordiam peccatorum commissorum consequatur, sed etiam illum ditat nouis meritis, est enim hęc solutio ita pinguis, diues, & abundans, vt pro commissis satis sit soluere, & possit etiam in posterum ditare. Et ratio 4. Re. 4.
est, nam hoc opus misericordiæ ea parte, qua penalis est, est etiam satisfactoria, & quia fit in charitate, est meritoria: atque ita ex vna parte debita soluit, ex altera verò, quæ possidet auget. Quod vtrunque ostenditur in eo, quod Propheta Eliseus fecit cum vidua illa, quando oleum multiplicauit. Ita quáuis adeo pauper, & egena sit anima, nisi illi defuerit oleum misericordiæ, & vsa fuerit illa industria, quã vsa fuit illa mulier, fundens partem illius olei misericordiæ inter pauperes, vacuos opibus, & solatio: & clauso ostio, hoc est, ita abscõditè, vt nesciat sinistra, quod Matt. 6.
facit dextera: certum, & indubitatum sibi habeat, quod tantum augebitur, & multiplicabitur fructus, & meritum huius largitionis, vt satis sit ad soluenda omnia debita peccatorum commissorum, & vt in posterum nouis meritis ditescat. Quod apertissimè Psalmista ostendit, dicens, Dispersit, dedit pauperibus, iu- Ps. 111.
stitia eius manet in seculum seculi. Ideo Apostolus similem eleemosynam facit semini, cùm dicit, Qui parcè seminat, 2. Cor. 9
parcè & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Nam qui seminat, etiam si prima Eccl. 11.
fronte videatur semen perdere, re bene inspecta, illud multiplicat. Quod etiam Salomon visus est sentire, cùm dixit, Mitte panem tuum super transeuntes Eccl. 11.
aquas, quia post multa tempora inuenies. Nihil magis perditum, & amissum videtur, quàm id quod in flumen iactatur: sed reuera etiam si videatur amitti, nõ tamé amittitur. quia post multa tempora inuenies illud: Quod obsecro maius lucrum, & fœnus reperiri poterit,

quàm hoc? Terram das, & inuenies cęlum, panem hominum tribuis, & panis Angelorum redditur: vas aquæ frigidæ largiris, & aquam viuam reperis. Denique id tu tribuis, quod portare nequis, & tibi datur, quod nemo auferre poterit. Cur igitur rem tuam non transferres in eum locum, in quo perpetuo es habitaturus? Sed alia duo specialia bona his superaddam. Primum est auxilium Dei quod nobis præstatur in ipsis tribulationibus.
Luc.6. Nam si Christus dicit, mensura qua aliis mensi fueritis, eadem & metiemini: ita iustum est, vt misericos homo, qui in necessitatibus, & angustiis miseris succurrit: in suis propriis subueniatur à Deo. Hoc nobis insinuant tot tantęque benedictiones, quas Dauid conicit in miseri-
Psa.40. cordes, dicens, Beatus, qui intelligit super egenum, & pauperem, in die mala liberabit eum dominus. Dominus conseruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra: & non tradat eum in animam inimicorum eius. Dominus opem ferat illi, &c. Vehementi quodam amore prosequebatur Propheta sanctus hanc virtutem, quandoquidem ipsius amatores tot benedictionibus implebat.
Esa.58. Ideò Esaias postquam eleemosynam cõmendauit: & dixit, Frange esurienti panem tuum, egenos, & vagos introduc in domum tuam, si videris nudum operi eũ: subdidit statim dicens. Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, & sanitas tua citius orietur, &c.

¶ Secundum bonum est, scilicet, quod largitor eleemosynæ exaudietur à Deo. Nam quemadmodum ipse pauperem audiuit, ita Deus suis orationibus, & clamoribus aures applicabit. Ideo Esaias in superiori testimonio postquam eleemosynam laudauit, subdidit, Tunc clamabit, & ego exaudiam. Et è contra qui pauperem non audierit, neque ipse exaudie-
Pro.21. tur à Deo. Vnde Salomon. Qui obturat aures suas ad clamorem pauperis, ipse clamabit, & non exaudietur. Maximè tamen præter omnia dicta, in id oculos debes conicere, quod piis, & misericordibus vitam æternam promittit. Nam in extrema illa die in qua vniuersis secundum vniuscuiusque merita retribuetur, his dominus dicet. Venite benedicti patris mei, &c. Constitue igi- Mat.25
tur in stateram vnam omnia hæc bona, quæ tibi accrescunt, & in alteram stateram omnem rem temporalem, quam amittis, eleemosynam tribuendo. & cõsidera, quæ bona maiorem valorem habeant, illa quæ das, an ea quæ accipis. Nihilominus tamen volo tibi ostendere, nõ solùm te hæc quinque bona spiritualia, quæ retuli, lucrari: sed quod nulla temporalia amittis. Nam eis qui misericordes sunt, & largitores eleemosynæ non solùm in futura vita dominus multa bona concedit, sed etiam in hac. Lege in Deuteronomio, & inuenies ibi innumeras be- Deu.28
nedictiones quas dominus dat largitoribus eleemosynæ. Et præterea audi Salomonem dicentem: Honora Deum de Prou.3.
tua substantia, & de primitiis omnium frugum tuarum da pauperibus: & implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcularia redundabunt. Et iterum. Qui Pro.28.
dat pauperi non indigebit, qui despicit deprecationem, sustinebit penuriam. Et Paulus Timotheo ait. Pietas autem ad 1.Ti.4.
omnia. Omnia hæc allata testimonia idem dicunt, quod vnico verbo Christus Luc.6.
retulit. Date, & dabitur vobis. Hoc clarè, & apertè cognoscitur in vidua illa Eliæ: cui etiam in temporalibus rem do- 3.Re.17
minus auxit, siquidem non defuit illi farina, & oleum. Idem contigit Tobiæ, Tob.11
quem dominus propter ipsius charitatẽ diuitem effecit.

¶ Nunc autem à te libet interrogare, credas ne illis testimoniis scripturæ, vel non. Si nõ credis, iam non es Christianus: quandoquidem Christi verbis non fidem adhibes. Si dixeris te credere: necessariò fateri debes, quòd quando largiris eleemosynam, nullam iacturam rerum temporalium facis, sed potius magis diues efficeris, tum rerum spiritualium, tum etiam temporalium. & quamuis nullam viam ad hoc tibi persuadendum inuenias, debes tamen te firmum stabilẽq; habere, quandoquidem id Deus dicit. Et ipse Deus etiam inquit, quod qui liberaliter vsus fuerit cum paupere, nunquam necessitate laborabit. Quemadmodum igitur Deum trinum esse, &

vnum:

vnum: ita credere debes, quòd largienti eleemosynam in statu gratiæ nunquam deficiet, etiam si asperum, & durum tibi videatur. Si igitur hoc ita credis, quare parcus & auarus es, in largienda eleemosyna: quando fides tibi dicit, quod si eã distribueris, ipsa magis ac magis augebitur. Nulla via excusari potes: nam si in bona spiritualia oculos conuerteris, multa tibi hic promittuntur, si verò temporalia inspexeris, fides te securum, & quietum reddit, nunquam tibi esse defutura. Si cũ scis triticum in terra multiplicandum esse, id spargis magna fiducia, etiam si spes aliquando fallatur, si credis etiam hoc semen eleemosynæ multiplicandum fore, quare non seminas? cur tam auarus, & parcus es in seminando? Nam si dixeris te non videre, quomodo sparsa eleemosina, magis tua res, & substãtia augeatur, nec etiam vides quomodo Deus trinus sit & vnus. Deus enim vtrunque dicit, & firmissima fide id credere debes. Teneris

3.Re.17 nanque vel fidem abnegare, vel concede

Dan.14 re libenter, q̃d largitori eleemosynæ nũquam necessaria deficient. Defuit ne Eliæ vel Danieli inter Leones constituto? Si volatilibus cœli Deum ignorantibus nõ deest: quomodo Christianis deerit? Quomodo Christus eũ abnegauit, qui ipsum Christum esurientem pascet? Quomodo terrena bona negabit, qui liberaliter cœlestia concedit? Quomodo frustum panis, vel parum aquæ negabit, qui proprium sanguinẽ & vitã fudit? Vnde tibi ò Christiane nata est ista praua & iniqua cogitatio? Quid in domo fidei, infidum pectus facit? Qui fieri potest, vt nomine Christiani gaudeat, qui verbis Christi non fidit? Fatere igitur veritatem, & dic nullam te excusationem habere, & clarè, & apertè insinua huius rei causam tuam insatiabilem auaritiam esse. Tu ipse mancipium es tuę

Gen.24 pecuniç, & captiuus tuæ auaritię. Seruus Abrahę nullum maius signum nec euidentius inuenit in puella, vt existimaret dignam posse esse nurum Abrahæ, nisi misericordia, qua vsa est, cum peregrini sitientis sitim expleret. Hoc signum elegit magis, quam aliud, quia digna non erat vt nuberet Isaac, si misericordiam non fecisset com proximo: nec credere poterat ille Abrahæ Deum daturum nurum seruo suo Abraham, quæ charitatem cum proximo non haberet. Sed huius tempestatis multi Christiani iam non relinquunt opes pauperibus nisi in mortis articulo: quando iam ipsæ diuitiæ eos deserunt. Sunt veluti animalia, quæ nõ manducantur nisi mortua & coacta. Nõ potest pauper quidquam ex eis comedere, nisi prius eos mors concoquat. Tunc plura mandant, qui in vita nec obolum Pro.14.

pauperi dederunt. In Prouerbiis ait Salomon. Qui miseretur peuperi, beatus erit. O quantum & quam magnum prçmium promittit, pro tam paruo dono. Cur ergo eleemosynã non tribuis, Quemadmodum putei, qui olim claras habebãt aquas, luto repleti, non manant, nisi mundentur à sordibus & cœno: sed potius aqua fœtida, & immunda redditur, sic opes si coagulentur perniciosæ sunt, immundæ & fœtidæ. si verò in pauperes & egenos distribuantur, alias maiores p ducunt & meliores. Sed ad textum reuertamur & videamus Christũ vlterius hanc eandem eleemosynam commendantem. Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cœlis, quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit. Docet Christus, vt in cœlo thesaurizemus, & ibi recõdamus eleemosynas nostras, nè ea nobis contingãt, quæ in terra thesaurizãtibus. Quæ enim hic reconduntur latronum astutiis sunt exposita, aut tineæ læsioni. Per quæ duo internæ & externæ omnes causæ damni significantur. Per tineam internæ, per furem externæ, neutrum tamen contra ea, quæ reconduntur in cœlo militant. Discè hęc terrena contemnere, cum corruptioni & variis rerum euentibus sint subiecta. Nihil nanque in terra firmum est, stabile, & quod diu durare possit, omnia infirma, caduca, & interitura sunt. Vita pertransit, iuuentus senescit, honor aufertur, diuitiæ fugiunt & fluunt, velut aqua fluminis, & meretricum more, quæ amorem simulant, & nulli datam seruant, facilè pertranseunt. Quocirca in terra nolite thesaurizare: transeunt terrena illa simul cum thesaurizante. Quod Exo.14

obsecro auxilium Pharaoni contulerunt

illi plures thesauri Aegypti? Nonne repente in maris profundo absorptus est? Quid præsidii atulerunt Nabuchodonor totius orbis omnes simul diuitię congregatę & in Babylonem translatę? Nonnè eiectus est miserè ab altitudine glorię suę & de medio hominum subitò separatus est, atque cum feris agrestibus computatus? Quid adiuuerunt Balthasarem filium eius, qui post patrem innumerabiles etiam congregauit diuitias? Nonne percussus est, & eadem nocte periit? Quid de aliis quàm pluribus dicemus? Thesaurizemus ergo in cœlo, vbi verè diuitiæ, firmæ, stabiles, & nunquam perituræ.

Dan. 4.

¶Obserua autem, quàm suaue sit iugum domini, & quàm leuia ipsius diuina mandata. Iucundum & lætum esset mandatum illud piscatori, quod iuberet, vt piscationē exerceret: & venatori, quod etiam venationem commendaret. Attende obsecro & vide suauitatem & dulcedinem diuinorum præceptorum. Accesserunt enim quadam die discipuli ad dominum nimis læti & alacres dicentes. Domine in nomine tuo dæmonia subiiciuntur nobis. Non dixit Christus illis absolutè, nè gauderent: nam homini, qui natura sua lætitiam induit, durum erit, & asperum non lętari. Sed dixit illis. In hoc nolite gaudere, sed gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cęlis. Nó aufert gaudium, sed ostendit de qua re potius gaudere possint. Sic etiam dixit de timore, qui alia passio animæ est. Nolite timere eos, qui occidunt corpus. Naturale quidem est, ipsos homines aliquando timore corripi: quod si absolutè illis diceret. Ne timeatis, durè & asperè ipsorum aures hæc verba sentirent: propterea non omnino timorem auferre illis vult, sed ostendit quid potius timere debeant, dicens, Eum timete, qui postquam occiderit, potest animam simul & corpus in gehennam mittere. Sic olim legimus dominum fecisse cum populo suo Israelitico. Nam cùm difficilè esset populo illi sacrificia suorum idolorum relinquere, Deus non abstulit omnino sacrificia: sed iubet vt illa sacrificia ipsi offerantur. Sic cũ difficile videretur Apostolis suum officium piscandi relinquere: dixit illis dominus, Faciam vos fieri piscatores hominum: Et cum Paulus nimis arduum atque difficile æstimaret ipsis hominibus persuadere posse ne gloriam quærerent, non docuit gloriam omnino respuendam esse, & fugiendam: sed ostendit non in mundi vanitatibus, & momentaneis & fluxis honoribus, sed solum in Deo ipso esse gloriandum. Qui gloriatur (inquit) in domino glorietur. Ita nunc Christus cum rectè sciret, homines à natura nimis esse auidos & cupidos congregandi & thesaurizandi sibi diuitias, non iubet, ne thesaurizēt, sed docet vbi thesaurizare debeāt. Qui enim diuitias congregat, & thesauros vult recondere: locum sibi securum ab omni metu & suspicione quærit, nam thesaurus semper expositus est latronum periculis Ideo non dico, quod non thesaurizetis, sed maturum & salubre consilium præbeo, scilicet vt in cœlo thesaurizetis, vbi ærugo, & tinea non corrumpunt, neque latrones furantur.

Luc. 10.

Ma. 10.

Exo. 26

Matt. 4.

2. Co. 10

¶Vbi obsecro diligenter aduertas, & consideres: quàm graue malum sit peccatum: quod diuitias tuas & thesauros reconditos in sinu Dei, (qui locus tutissimus est, vbi nec ærugo nec tinea perdit illos nec destruit) peccatum tamen compos est, vt possit illos auferre & subtrahere à sinu Dei. Peccatum enim est fur quidam manibus aduncis & picatissimis, quę cœlum vsque pertingunt, & inde thesauros uestros rapiunt. O procax & inuerecundum peccatum, quod etiam in diuina penetralia irrumpere audet: indeque multo tempore & labore partas opes, sine misericordia vlla eripit. O terribilem Dei iustitiã, qui peccato thesauros peccatoris rapienti, fores non claudit. Verum peccatum non ita prorsus & omnino opes tollit, quin si conuertaris opes in Dei sinu reconditas, inuenias. Si autē non conuertaris, quę tibi non profuerũt opes, alterius miseriam subleuabũt. Thesaurus enim Ecclesię ex superfluis sanctorum operibus, & ex his quæ authobus suis non profuerunt, aggregatur, Sed quid est, quod ego diligenter curo, mihi ipsi lucrari, cum meis operibus, & laboribus alios videam ditatos? Ergo peccatum est, in quod si incidam

meas

meas omnes opes, & diuitias subtrahit, & animam expoliat & nudam relinquit.

¶Discamus ex hoc loco peccatum tanquam omnium grauissimum malum fugere, q̃a opes & thesauros nostros, quos furari nequeunt fures, necà tinea corrũpi, peccatum ipsum furatur, corrumpit & destruit. Discamus non in terra, sed in cœlo thesauros recõdere, eleemosynam erogando, & opera pietatis exercendo. Nam Christus in hoc loco de his ad literam loquitur, quia agens de eleemosynę largitione, subdidit de thesauro. Contrario enim modo se habent thesaurus mundi, & thesaurus cœli. Nam thesaurus mundi cõparatur congregando & cumulando diuitias. Thesaurus verò cœlestis, opes omnes distribuendo.

¶Præterea est hic obseruandum tria esse thesaurizandi genera. Nam alii thesaurizãt in terra, alii in inferno, alii verò in cœlo. Et aduerte, quod non solum cõgregare & cumulare diuitias, thesaurizare dicitur, sed etiam finis: quem vnusquisque sibi destinauit, thesaurus appellatur: nã nemo est adeo pauper & egenus: qui non aliquem finem sibi proponat & intendat, & dirigat. Ille autem finis intentus, & amatus thesaurus dicitur. Ideo
Mat. 6. Christus statim post hæc subdit. Vbi est thesaurus tuus, ibi est, & cor tuum. Et quia res amata est, vbi cor est, & è contrario: ideò quod diligimus, thesaurus vocatur. Qui cogitationes suas in tera dirigunt, hi thesaurizant in terra. Et his Christus dicit. Nolite thesaurizare super ter-
Iob.28. ram. Et superius dixit dominus. Thesaurizat, & nescit cui thesaurizet. Et Iob. Qui ingreditur in thesauros niuis, quæ quidem ad modicum calorem liquefit, & sic perditur & fluit in terra. Et Dauid. Po-
Psal.32. nit abyssos in thesauris: ponit enim abyssos insatiabilis cupiditatis. Misera & infœlix est illorum conditio, qui malunt has diuitias terrenas, quã thesauros omnes cœlestes. Vt.n. canis os, q̃d rodit, non cõmutaret pro diuitiis Regis: sic diuitias isti pluris æstimant: quàm regnũ cœleste.

¶Obseruandum preterea quod Christus non prohibet thesaurizare honestis,
2.Co.12 & licitis causis. quia Paulus ait: parentes debere thesaurizare filiis. Hoc ipsum naturę ius docet, sed prohibet thesaurizare ex auaritia & amore pecuniarum.

¶Alii verò sunt, qui thesaurizant in inferno: de quibus Paulus ait, quod the- Rom.2.
saurizant in diem iræ, multiplicantes scelera sua, & in peccatis perseuerantes. Adducit illos dominus ad penitentiam: ipsi vero thesaurizant sibi in diem iræ & reuelationis iusti iudicii Dei, secundum duritiam & impœnitens cor eorum.

¶Nos verò si Christi filii esse cupimus, nec in terra nec in inferno nobis est thesaurizandum: sed in cœlo, vt diuinum ipsius mandatum adimpleamus. Primò, quia ille est tutissimus locus, ab omni prorsus violentia, & corruptione præseruatus. Ideo ibi thesaurus nec perdi nec minui vnquam potest. Quocirca Christus ait. Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, & hi sunt corpora pauperum. Thesaurum non deficientem in cœlis, quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit. Ea enim, quæ perpetuo possidenda sunt, libentius acquiruntur: quàm ea, quæ per paruum tempus, sicut reditus ad vitam, quàm reditus ad tempus. Quemadmodum faciunt hi, qui ex Hispania pecunias in Flandriam volunt traducere, quibus in hac ciuitate datur chirographum, vt in Flandria dentur pecuniæ: ita nimirum si pecunias in cœlum volueris transferre, & ibi thesaurizare, locus tutissimus vbi pecunias debes reponere in hac vita, vt in cœlo retribuantur, ipsi pauperes sunt. Isti dabunt tibi chirographum, quo & ipsum cœlum tibi dent, & non sine multo fenore. In quã re duo debes animaduertere, scilicet, hoc cambium multũ excellere id, quo in mundo vtitur: nam hic si velis tuas pecunias in alterum locum translatas ibidem dari, iacturam aliquam in eis debes facere: nam non omnes pecuniæ, quas tu in Hispania dedisti, reddentur tibi in Flandria. At verò si pauperibus dederis, in cambio cœlesti non solum reddetur quod hic dedisti: sed etiam multo amplius non sine magno fœnore & lucro. Deinde secundò, nemo hic promittit se saluas, & incolumes merces in alia ciuitate, vel regione daturũ, nisi bene soluatur ei, qui p̃mittit

hoc

hoc factum. At in hoc cambio nulla mercede addita promittit Deus se rem omnem saluam & incolumen redditurũ. Ideo thesaurizemus in cœlo. Primò, quia ibi tutum habemus thesaurum. Secundò, quia in illo loco thesaurus corrũpi nec minui potest. Quia neque ærugo neque tinea demolitur: neque vllo pretio comparari potest, quia infinitus est. Tertiò, quia ille est locus in quem migraturi sumus. Quo circa omnem suppellectilem, & opes confert, vbi patriam habes. Quæ est ista insania, vt in eo loco velis bona relinquere, a quo breuiter recedere debes: & illic non mittere, vbi iturus es, & sine fine mansurus? Mercator suas merces mittit, vbi bene vendantur: non vbi dissipentur. Maxima est deploranda multorum insania, qui cum duorum vel trium dierum spatio in hac vita sint mansuri, thesaurizant in patria, vbi hospites, & peregrini sunt: nec congregare curant diuitias in cœlum, cuius perpetui incolæ debent esse. Nam si aliquem viatorem videres, qui cum vnius horæ spatio in taberna sit demoraturus, parietes dealbaret, omnia stabilia sterneret, & tecta renouaret, nonne hunc talem amẽtem, & insanum iudicares? Si enim die ac nocte in aliam vitã iter facimus: quid est, quod hic thesaurizemus, & frustra pecunias consumamus? Qui in regionibus longinquis habitant, omnes facultates, opes, & diuitias mittunt, in eam patriam, in quam tandem sunt deuenturi: ita nimirum tu, qui cœlum patriam promissam habes, omnes tuos labores, partes, opes, & diuitias, eo debes reportare: nuntii autem & vectores pauperes sunt. Ita fecit diuus Laurentius, qui Decio dixit. Facultates Ecclesiæ quas requiris in cęlestes thesauros manus pauperum deportauerunt. Ideo Dauid dixit. Dispersit dedit pauperibus: iustitia eius manet
Psal. 11. in seculum seculi. Ideo non thesaurizemus in inferno, vbi tormenta parantur: neque in terra, vbi fures effodiunt, & furantur: sed thesaurizemus in cęlo, vbi tutæ erunt merces nostræ, & vbi perpetuò mansuri sumus.

¶ Thesaurizemus nobis thesauros ex optimo ære, & ex purissimo auro. Nemo enim thesaurum congregat, ex vili vel æneo metallo: sed ex auro vel argento. Moneta aliqua vilis esse potest, vel non in pretio haberi, duplici de causa. Altera ratio est, vel quia confecta est ex vili, & abiecto metallo: vel quia falsa est. Hæc duo monetæ genera, non sunt apta, vt in thesauro recondantur. Prima, quia uilis est: secunda, quia falsa. Vnde fit, ut eleemosyna, quæ solum propter Deum non fit, uilissimi sit pretii, propter quam res temporales promereri poteris, non autem uitã ęternam. Moneta ænea, ut asse, uel ternucio emere poteris, uel lactucam, uel raphanos: equum uerò minime poteris, nec sex uel octo ulnas purpuræ, uel serici. Ita quando eleemosynam tribuis solũ ut ab hominibus lauderis, & ut uenari possis humanum honorem, & gloriam, has uiles laudes, & honores temporales, cum ista emis. Thesaurizare ergo debes pretiosam monetam, quæ digna sit in thesauro gloriæ reponi, non humanas laudes curans, sed solum uni Deo placere. Tunc enim moneta tua maximi ualoris, & premii digna efficitur, quandoquidem illa uitam æternam emis, ut ipse Christus inquit in Euãgelio. Qui dederit uas aquæ Mat. 10
frigidæ in nomine meo, &c. Et quia Christus uult ut eleemosyna fiat sola ipsius causa, præcipit ut secreto fiat: ita ut nec sinistra manus quid dextra faciat, sciat. Atque ita Paulus. Vnusquisque uestrum apud se reponat, recondens quod Matt. 6. 1. Co. 16
bene ei placuerit. Quæ uerba sunt propria illius, qui abscondit thesaurum eleemosynæ, de quo ibi loquitur. Qui thesaurizat, quoad fieri potest secreto id faciat, ne forsitan thesaurus in manus latronum incidat. Vnde Gregorius. Deprædari desiderat, qui thesaurum publice portat. Ezechias qui thesauros suos ostendit Gre. ho. 11. Eua. 4. Re. 20
& manifestauit nuntiis Regis Babyloniç acriter & aspere in ipsum fuit animaduersum. Nec eleemosynam tum facias mũdi causa, nec enim habet unde possit tibi soluere, quia pauper est: sed soli Dei amore commotus & tactus eã largire, qui ditissimus est, & satis aptus ut soluere tibi possit. Sic Abraham ditari noluit a Rege Gen. 14
Sodomorum: sed propter id dominus nimis eum locupletauit, & amplissimis for- Gen. 15
tunis

tunis au tum reddidit, qui dixit, Noli timere Abrahā, ego merces tua magna nimis. Sic tu honoribus, & diuitiis nolis ditari, sed a solo Deo: nam id quod ipsi tribuimus, reddit nobis in tempore necessitatis non sine fœnore, & lucro. Si aliquis homo ei⁹ virtutis manus haberet, vt omnia, quæ vel ipsis tangeret, vel acciperet, incrementum & augumentum susciperent: nonnè manifestissima esset insania, illum non rogare, vt omnia nostra manibus suis acciperet? Nonne summum esset nobis beneficium, si ipse vellet accipere, & reseruare? Similes his sunt Dei manus, de quibus dicitur in Canticis. Manus eius tornatiles aureæ, & plenæ Hyacin-
Can. 5. tho. Quantumuis minimæ sint eleemosynæ nostræ, si propter Deum fiant, & in eius manus constituantur: statim in pretiosissimas margaritas conuertuntur, quibus ipsum cœlum emi potest.

¶ Secundum verò, quòd habere debet hæc moneta eleemosynæ, scilicet, vt non sit falsa. Falsa moneta est, quam hypocritæ ostendunt, qui in exterioribus purissimum aurum esse videntur cum interiora habeant ex ære vilissimo, & mille pecca-
Marc. 6. tis coinquinata. Vnde Matthæus dicit, quod Christus reprehendit hypocritas, antequam de isto thesauro loqueretur, dicens. Nolite fieri sicut hypocritæ tristes, &c. Vnde quemadmodum eleemosyna in exteriori videtur bona, ita opus est, vt sit in interiori. Volo enim dicere, quod sit facta in statu gratiæ. Ipse sibi prius eleemosynā debet facere, qui acceptā & gra-
2. Co. 8. tā elemosynā Deo voluerit offerre. Ideo Paulus Corinthiis ait, loquens de Philippensibus. Semetipsos dederunt primum domino, deinde nobis. Ideo Ecclesiasticus etiam dixit. Miserere animæ tuæ pla-
Eccl. 30 cens Deo. Si volueris cum proximo vti misericordia, eadem tecum prius vtere, & cum anima tua. Nam rectus ordo charitatis præcipit, vt prius in te, deinde in proximos misericordiā exerceas; Tūc. n. in cœlestem thesaurum pretiosam monetam mittes: quando talis intus extiteris, qualis exterius appares. Et ideo in statu gratiæ eleemosyna debet fieri: vnde euenit, vt in scriptura ipsa eleemosyna gratia appelletur. Et ita Paulus Corinthiis ait. Notam vobis facimus fra- 2. Cor 8
tres gratiam Dei, quæ data est in Ecclesiis Macedoniæ. Et in priori ad Corinthios 1. Co. 16
epistola inquit, Cum autem presens fuero, quos probaueritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam vestram. in Hierusalem. Vtque videas quanti sit valoris & meriti tuum opus, debes illud conferre cum diuino amore, & charitate. Hic diuinus amor inquit, Oīs ęstimatio siclo Leui. 27
sanctuarii ponderabitur. Hoc siclo ponderare debes monetam eleemosynę, quam Deo obtuleris. Nam si nudum operueris, hoc opus defer in siclum sanctuarii. si verò famelicum paueris, cōstitue opus hoc in stateram sanctuarii, &c. Sed de his satis, iam nunc Christus subiungit, cur tam gratus illi sit contemptus rerum temporalium non ex parte rerum, sed ex parte affectus: quia cor comitatur thesaurum. Ideo ait.

Vbi est thesaurus vester, ibi, & cor vestrum erit.] Locus thesauri trahit ad se cor. Vnde secundum Augustinum, ani- Aug. li.
ma plus est vbi amat, quam vbi animat. 11. ciui.
Hinc fit, vt thesaurizātes in terra habeāt ca. 28.
cor terrenis affectum, & thesaurizantes in cœlis habeant cor affectum cœlestibus. Vbi est res amata, ibi est cor amantis. Vn- Psal. 35.
de Dauid in Psalmo. Cor meum dereliquit me. Ac si diceret. Et si cor meum semper sit mecum secundum effectum, tamē dereliquit me secundum affectum, & vsque ad cœlum volauit, vbi est thesaurus meus. Itaque si in terra quis thesaurum reponat, animam suam quę Dei imago est, terrenis immergit: quod graue malum est. Si verò circa Deum, & beatitudinem eternam studium suum applicuerit, iam in Deo est cor eius, & conuersationem habet in cœlo. Vbi est amor, ibi & cor.

¶ Discamus ergo ex his omnibus thesaurizare in cœlis, & ibi cor nostrum ponere diligendo ęterna illa bona.

¶ Discamus hæc terrena contemnere, & solū Christū amare. Vnde beatus Ioan- 1. Ioā. 2.
nes. Nolite diligere mundū neque ea quę in mundo sunt. Lumine enim naturali, constat hæc terrena non propter se esse diligenda: siquidem amor tāti pretii est & valoris, vt nequeat dari, nisi illi, qui Ta-

lionem

ſionem ſoluere poteſt, ſcilicet eodem amore eum proſequi, à quo amore proſequeris: cumque hoc non poſſit præſtare niſi creatura, quæ rationis eſt capax, nõ debes cor tuũ captiuare rebus huius mũdi præſentis. Aduerte obſecro: quod vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt, & cor tuum. Theſaurus tuus, eſt tuus amor. Summa iniquitas eſt, eis rebus frui, quibus vti deberemus. Solum Deum diligere debes propter ſe ipſum: quia ſummum bonum eſt, & centrum tui cordis: creaturis autẽ tanquam ſeruis debes vti, referens illum amorem in Deum, & in ipſum ordinando. Si hæc terrena bona dilexeris, tanquã mundanus ordinem naturæ peruertis, & dignus es grauiſſimo ſupplicio. Creauit Deus hominem ad ſui ſimilitudinem: vti ſuum ſimile diligat, quæ natura eſt, vniuſcuiuſque animalis, vt vel ita cùm in bonis terrenis nullum inueniret homo, qđ ſibi aſſimilaretur, in ſuum creatorem ſe conuerteret. Quam obſecro ſimilitudinem habes tu cum diuitiis? Quid anima tua cum auro habet, quod conferri poſſit? Deum igitur (cuius ſimilitudinem geris) teneris diligere: non autem hæc terrena bona. In omni tempore, quo Iacob habuit liberos ex Lia, & ex ancilla, nunquam recordatus eſt ire in patriam ſuam: nam rerum terrenarum amatores, his exterioribus intenti cœlum obliuiſcuntur, quod vera patria, & verus locus quietis eſt. At cum filium in Rachele ſuſcepiſſet, ſtatim in patriam ſuam rediuit. Mortuo Rege Aegypti clamauerunt Iſraelitæ ad dominum, & exaudiuit eos. Sed cùm Deum ante mortem regis Aegypti vocauiſſent, noluit ſuis orationibus aures accommodare: Boni, & mali omnes dominum in ſuum auxilium vocant: ſed malos Deus non audit, quia non interſecerunt Regem Aegypti, qui amor eſt harum rerum terrenarum. Amorem à terrenis, & mundanis ſemoue, & illum creatorem tuum colloca: nam talem te præbere debes, qualis eſt ille, quem tu diligis. Nabuchodonoſor cum mundum, & bona quæ ſunt in eo nimio, & exceſſiuo proſequeretur amore, in campis ſuã vitam degit beſtiarum more: cumque pœnitentia ipſius animam ſubiret, imaginẽ quæ per peccatum maculata, & defœdata erat in priſtinam, & antiquam pulchritudinem reſtituit. Creauit Deus cœlum, terram, Solem, Lunam, & cęteros omnes planetas, quæ omnia valde bona eſſe dixit. At vero cùm hominem condidiſſet, nec malum nec bonũ ipſum appellauit. Si igitur homo non minor eſt omnibus aliis creaturis, imo multo præſtantior, & excellentior, quid eſt quod cum reliquas omnes creaturas vidiſſet, dixerit eſſe bonas: at de homine nullum ſermonem fecit, quandoquidem dignitate, & virtute reliquas omnes ſuperabat? Non laudauit hominem, nec dixit bonum eſſe, neque malum quouſque ipſe homo operaretur, & vtram vellet vitam eligeret: atque ita ſecundum electionem nomen illi imponeret. Si bonum diligis, bonus es: ſin verò malum, malus iam effectus es. Solus homo eligere poteſt, cum ſit liber, quodcunque ipſe voluerit, & ei magis arriſerit: ſiue bonum id ſit, ſiue malum. Voluit dominus videre prius, cui rei & ſtudio animum ſuum homo applicaret: vt ſic de ipſo loqueretur: quam poteſtatem nulla omnium creaturarum habet præter ipſum hominem. De multis inquit Apoſtolus, quod mutarunt gloriam incorruptibilis Dei, in imaginem hominis corruptibilis, auium, quadrupedum, & ſerpentum. Contemplare igitur ò homo improuide, & omni prorſus mente carens, quas figuras, & imagines in anima tua depingis, quando mundanas res huis ſeculi nimio proſequeris amore. Propria, & naturalis animæ habitatio ipſum cœlum eſt: vbi cor tuum, ſolicitudinem, & curam omnem reponere debes animi affectu, & deſiderio, ſecundum illud Apoſtoli. Conuerſatio noſtra in cœlis eſt. Ne obſecro theſauros, & diuitias Hierico cupias, & affectes: quos propter ſuam mutabilitatem mundus hic repræſentat. Qui verò contrarium fecerit, lapidabitur, vt Acham, damnatione æterna. Deum igitur diligamus ſi recte theſaurizare volumus: poteſt enim ipſe, & in hac vita, & in futura nos ampliſſimis fortunis auctos, ac locupletatos reddere. Sed iam ad contextum.

Gene.2 Gen.31 Exod.2 Dan.4. Gene.1 Rom.1. Phili.3. Inſu.7.

Sint

Sint lumbi vestri precincti.] Inter om
nia remedia, quæ conferunt, & condu-
cunt ad semouendam, & depellendam a
a nobis auaritiam: illud potissimum, &
præsentaneum est, scilicet memoria mor
tis. Hæc enim optima magistra est, quæ re
ctè ostendit & docet, quàm parum prosit
in hac vita amplam & pinguem diuitiarũ
fortunam habere, ꝙ cum aduenerit osten
Eccl.11. det omnia hæc vanitatem esse. Vnde Salo
mon. Si annis multis vixerit homo, & in
his omnibus lætatus fuerit, meminisse de
bet tenebrosi temporis, & dierum multo
rum: qui cùm venerint, vanitatis arguen
tur præterita. Vera quidem illa sententia
Hier.ad est diui Hieronymi, qua dixit, Facile con
Paulinũ temnit omnia, qui semper cogitat mori-
cap. 8. turum. Si verò ad id omne quod Christus
in superioribus adhuc predicauit, oculos
conuerteris, inuenis facilè hoc, quod nũc
dicit, rectè quadrare cum his, quæ supe-
rius tractauit. Admonuerat reticendam
esse omnem curam rerum temporalium:
ideo ostendit nunc, vt memoriam mortis
ob oculos semper habeamus: vt semper
bonis operibus animos applicemus, quã-
doquidem ignoramus quãdo sumus mo-
rituri: & quando dominus sit venturus,
vt rationem exigat vitæ nostræ. Hæc.n.
contemplatio cõtemni faciet omnes res
temporales, & earum solicitudinẽ & cu-
ram abiiciet, & quotidie nos alliciet in di
uinarum rerum amorem. Ait ergo, sint
lumbi vestri præcincti. Accingere lũbos,
est viriliter aut expedite aliquid agere,
aut se ad ministrandum expedire: quia is,
qui summa cum diligentiã & solertia mi
nistrare cupit, ne vestes sint impedimen-
to, illas accingit. Sic legimus in quarto
4.Re.4. Regum Eliseũ dixisse Giezi. Accinge lum
bos tuos. Hoc est fac vt expeditus sis & di
Iob.4. ligẽs ad opus quod præcipio tibi. Iob etiã
inquit. Accinge nũc vt vir lumbos tuos.
Idest, esto expeditus, aut fortis, & virilis
animi teipsum ostende. Idẽ itaq; est præ-
cingere, quod præparare myarac yaxo,
Vnde præcinctos, eyxòsoys strenuos &
& expeditos dicimus. In rigore gramma-
tices hoc significat verbũ præcingere: ni-
hilq; aliud voluit Christus his verbis insi-
nuare: quod infrà clariùs patebit ex eo
quòd dicit, seipsum declarans & applicãs
similitudinem. Ideoq; estote parati, quia
qua hora, &c. Et de se ipso dixit, Præcin- Mat.24.
get se. Hoc est expediet se administrãdũ.
Sic Tobias Angelum præcinctum ad am- Iob. 5.
bulandum inuenit: quia paratus erat ad
iter agendum. Et beatus Petrus ait. Esto- 1.Pet.1.
te parati succincti lumbos vestros. Et alię
multæ authoritates & testimonia scrip-
turæ sacræ adduci potuissent ad hanc rẽ
confirmandum, quæ longum esset recen-
sere. Satis enim ex dictis ostenditur, quã
violenta sit illorum explicatio, qui hunc
locum de castitate in literali sensu inter-
pretantur. Vult itaque dominus dicere.
Parate vos diligenter & precingite, que-
madmodum illi facere consuescunt, qui
negotium aliquod sunt aggressuri: vestes
enim largæ impedimento sunt, ad bene
ministrandum. Quare dominus significa-
re vult, vt obstacula & impedimenta bo-
norum operum auferamus, quæ peccata
sunt: vel sic quando dominus venerit, pa
ratos, & prouidos nos ipsos inueniat.
Tunc enim lumbos præcinctos habemus
cum preparamus conscientias nostras, &
eas à peccatis mundas reddimus. Vestes
largæ & discinctæ impediunt ministran-
tes: atque ita similis est rerum tempora-
lium amor, qui impedit Dei obsequium,
& memoriam mortis à nobis semouet.
Prætereà cum iubet, nos præcingi: docet,
vt passiones nostras & appetitus rationi
subiiciamus, vt vel sic quando dominus
venerit, digni simus, coram ipso appare-
re. Non dicit, quòd nudi ambulemus,
quia per peccatum hæ passiones nobis
quasi naturales sunt, nec omnino eas à
nobis semouere possumus: sed vult, vt
eas præcingamus & frænemus, rationi il
las subiicientes, & carnem spiritui. Vi-
tam nullo modo transigere potes, nisi mã
ducaueris: at verò manducans, præcinge
gulam abstinentiæ fræno. Si in altos ho-
nores & dignitates te constitutum vide-
ris, vanitatem præcinge tui ipsius humi-
li cognitione. Quod etiam Paulus rectè Colo.3.
consulit, dicens mortificate membra ve-
stra, &c. Iosue illos quinque reges suspen Iosu.10.
dit versus solem: quod tu facere debes si
crucifixeris coram sole iustitię Christo
Redemptore nostro omnes tuę carnis ap
petitus, & quinque sensuum acres & for
tes

tes impulsus. Deniq; si vestis non sit præcincta à vento eleuatur, & rapitur. Ita nimirum homines, qui cogitationes suas non præcingunt sui ipsorum humili cognitione, elati superbia quocunque vanitatis vento huc, & illuc feruntur. Imaginatur quis turres venti, & in cogitationibus suis deuanescit, & omne quod cogitat vanum est, nullum habens fundamentum, sed solum in sua imaginatione. Et hinc nascuntur tanti atq; tam superflui vestituum modi, nam homines nolunt se præcingere, & componi cum re, quam habent. Solent enim multi parentes filias suas ab incunabulis in tantam vanitatem constituere, atque in tam superfluos vestitus & cultus, vt quando illę nubere volunt, nulla iam dos supersit: atque ita omnis mundus iamiam ruinâ minatur, vt pote qui suas cogitationes, sumptus, & apparatum non vult præcingere. Bene quidem Beatus Paulus præcingebatur, cum dicebat. Habentes alimenta, & quibus tegamus, his cõtenti sumus. 1. Ti. 6. Igitur præcingamus nos, vitia deprimentés, & mortificantes nos ipsos, & tollentes cogitationes pessimas, & vanas, quãdoquidem istæ sunt impedimento, quominus, vt par est Deum venturum expectemus. Sed quia non satis est tollere impedimenta, & à malo recedere, sed etiam est opus recta, & sancta operari, iuxta illud, Diuerte à malo, & fac bonum, subdit statim Dominus dicens. Psal. 33.

Et lucernæ ardentes in manibus vestris.] Hoc est bona opera facientes. Non satis est, vt mala vitetis, sed vt bona opa faciatis. Nam si dominus aliquis seruum domi haberet, qui nullam iniuriam nec malum alicui inferret, nihilque in minysterio domus nec heri faceret, proculdubio iste talis inutilis esset, & à domo eiiceretur. Sic opus est, vt tu qui habitas in domo Domini, non solum nociua vites, sed in eis, quæ spectãt ad domini seruitium, te ipsum debes exercere. Sed singula hæc verba iam veniunt consideranda.

¶ Primo lucernas vocat opera nostra bona: nam hæc illuminant nos, & viam aperiunt in patriam illam beatam. Quẽadmodum faces incensæ in nocte viam ostendunt, ne per deuia deflectamus: ita bona opera, & pura, & syncera vita hominis intellectum illuminant, & viam cœli manifestant. Quo circa diuinus vates inquit, A mandatis tuis intellexi. Ps. 118. Quasi diceret. Mandata tua tui ipsius cognitionem mihi dederunt. Vis ne in cognitione Dei non allucinare? Mandata ipsius obserua. Ita viuas, vt qui sub vexillo Christi Domini militas, & ego promitto, & fidem do, quòd nunquam in miseros errores, nec hęreses incides. Intellectus enim bonus omnibus facientibus ea. Qui legem domini obseruat, in ea nunquam errabit. Præceptum Domini lucidum illuminans oculos, & intellectum dat paruulis. Et Sapiens etiam inquit. Iustorum semita, quasi lux splendens. Prou. 4 Mali vero in tenebris, & misera caligine ambulant: iuxta illud, Ambulauerunt, vt cæci, quia Domino peccauerunt. Soph. 1. At verò boni suis bonis operibus seipsos illuminant. & alios, de quibus operibus Saluator dixit, Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona: & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. Matt. 5. Quẽadmodum ille, qui noctu facem accensam portat, non solum se ipsum illuminat, sed alios multos: ita boni nõ solum sibi vtiles sunt, sed suis sanctis exemplis, & bonis operibus cœli viam aliis ostendunt, & quid illos oporteat facere, vt salui sint. Aduerte autem ne similis illis sis, qui cum manibus à tergo relictis facẽ portent, in lapidem offendunt, & cadũt, Lumen ante te feras, si videre cupis quanam via gradiaris. Ita sunt multi, qui toto vitæ discursu, nec buccellam panis in eleemosynam erogarunt, nec in vno bono opere se exercuerunt, quousque aduentante morte hæredibus præcipiunt, multa pia opera adimpleri, & eleemosynas erogari. Lumen ante te porta, per quod bona opera facta in hac vita intelliguntur, nec lumen post te feras, expectãs illud tempus, in quo post obitum tuum multi pauperes ex substantia tua induentur. Mors vitam sequitur, & ita, vt vixeris, morieris. Prius quã vita finiatur, hęc lumina bonorum operum te ipsum comitentur, & ante te eant, vt videas recta nè, an deuia insequaris. Qui riuulum transgredi vult, duobus vel tribus gradibus retrouertit,

trouertit, atque ita sine vllo periculo in alteram partem trãsit. Mors est transitus quidam periculosissimus, quo quidem ex hac vita in aliam sumus migraturi, atque ita opus est, vt si illum transgredi voluerimus sine periculo, eum contemplemur, in hac vita mortem ipsam præ oculis habentes: nam qui hoc non faciunt, incidere solẽt in scopulum inferni, vbi brachia franguntur simul, & caput. Itaque hæc bona opera in vita faciamus ferentes lumina coram nobis, non expectantes mortis tempus, in quo fortè nullus dabitur locus bonis operibus faciendis.

¶Obserua secundo, quòd non solùm dixit, vt habeamus lucernas, sed etiam, vt sint ardentes. Quod quidem dixit propter duas proprietates, quas habet ignis. Primo incendit, & calefacit: secundo verò illuminat. Propter primam dixit ardentes, nam non sufficit, vt bona opera facias, sed oportet, vt igne charitatis incendantur: nam opus aliquod quantũuis illud excellens sit, nisi charitate fiat, nullius est valoris nec momenti, neque dignum est vita æterna. Vnde Diuus Paulus, Si distribuero substantias meas in cibos pauperum, charitatem autem nõ habuero, nihil mihi prodest. Sola hæc opera, quæ fiunt in gratia, & charitate maximi sunt valoris coram Deo, & hac moneta emitur cœlum. Opera enim nostra vilissimi æris, & sordidissimi sunt. Omnes iustitiæ nostræ (inquit Propheta) tanquam pannus menstruatæ. Et Paulus. Nõ sunt passiones huius seculi cõdignę, &c. Omnes nanq; vires nostræ non sunt sufficientes ad consequendam vitam æternam. At si in hoc vilissimo ęre, idest, si in operibus nostris stemmata Regis illius cœlestis insculpseris, hoc est si tacta fuerint in gratia opera tua, tanquam vsuaria moneta, poteris cum illis regnum cœlorum emere de congruo. Secundo lucerna ardens lucet: atque ita vult Dominus, vt omnia opera nostra luce diuinæ legis examinentur. Examinandum est, quod Deo tribuimus. Agnus paschalis, qui in decima quarta luna erat immolandus, adducebatur decima die, & examinabatur, an in eo esset macula, quæ posset illũ à conspectu Domini arcere: vt doceret

1.Co.13

Esai 64

Rom.8.

Exo.12.

nos, quanta diligentia, cura & solicitudine actiones nostras debemus examinare, vt coram Domino possimus eas offerre. Sic in prima mundi constitutione Dominus lucem examinauit, & vidit, quòd esset bona: vt insinuaret non solum praua opera, verùm ea, quæ natura sua bona sunt ad vnguem esse probanda. Nam potest opus aliquod bonum esse in genere mortis: quod si non fiat debitis circunstantiis, iam malum efficitur. Sed de his in capite præcedenti disseruimus.

¶Obserua tertio, quòd præcipit has lucernas ardentes in manibus vestris. Primò dixit, quòd habeamus lucernas: secũdo ardentes. Tertiò autem dicit in manibus tenendas esse. Multi namque has lucernas habent, & ardentes, non in manibus, sed in corde, nam in animo fixum immotumque habent, se vitam rectam acturos, & diuinos futuros homines: nunquam tamen id opere complent. Aiunt nanque multi in Quadragesima futurum esse, vt sua peccata fateantur, & quòd aliena restituent: nunquam tamen à vitiis semouentur, sed in peccatis suis hærent. Sicut porta vertitur in cardine, ita piger in lectulo suo. Ita simpliciter hi suis vitiis tranquilli, & quieti sedent, etiam si parum huc, & illuc impellantur, quando multorum obitum suis oculis contemplantur: sed nõ id efficitur, quod cogitant, nec opere complent, quod promittunt. Isti lucernas ardentes in cordibus habent, non verò manibus. Alii verò hæc bona opera in lingua habent, de Deo semper loquentes, virtutibus alios instruendo: at hæc bona opera non portant manibus suis, quia quæ ipsi prædicant, non faciunt. Omnes lætantur, & gaudent, de Deo loqui, & libros pios, & sanctos legere: sed si ad hos, qui gloriantur legem Dei continuo in oribus ferre, pauper & egenus accesserit, eleemosynam petiturus, nec bucellam panis dabunt: & sepius inuenies hos magis tepidos, & inertes ad diuina pręcepta adimplenda, quam alios rusticos, & mediæ plebis homines. Aduerte obsecro, quòd vult Dominus, vt has lucernas ardentes in manibus habeas, vt quemadmodum loqueris, ita facias: & bona opera simul

Prou.6.

cum

cum sanctis verbis ambulent. Aduersus
Iaco. 1. priores ait Iacobus. Auditor verbi, & nõ factor comparabitur viro consideranti vultum natiuitatis suæ. Audiunt isti verbum Dei, & sanctis propositis, & cogitationibus afficiuntur: at quia operibus, ea non exercent, sæpesæpius damnantur. Aduersus autem secundos qui legem Domini in ore habent, non in manibus, Salomon dicit. Sentite de Domino in bo-
Sap. 1. nitate: & in simplicitate cordis quærite illum. Non sentiunt simpliciter de Deo, qui sine operibus beatos se futuros præsumunt: inanes relinquentur isti, & sine vllo honore in die iudicii. Et princeps A-
2. Pet. 1. postolorum Petrus etiam inquit, Cui enim præsto sunt hæc, cæcus, est manu tentans: obliuionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum. Quapropter fratres magis satagite, vt per vestra
Rom. 2. bona opera, &c. Vnde Paulus. Non auditores legis iusti sunt apud Deum: sed factores legis iustificabuntur. Et iterum,
2. Co. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi: vt referat vnusquisq; propria corporis prout gessit, siue bonum, si-
Apo. 14 ue malum. Et Ioannes. Opera enim illorum sequuntur illos. Tertiò addidit in manibus vestris, aduersus eos qui restitutiones fieri mandant à testamentariis suis. Isti non habent lucernas in manibus suis, sed in manus alienas eas constituunt: cum bona opera, eleemosynas, & restitutiones, quas ipsi deberent facere, aliis relinquant. Sed de his aliàs dicendũ. Quod igitur iam dixerat, scilicet, vt sim' præcincti, & quòd habeamus lucernas in manibus nostris, quadã similitudine nũc suadet, dicens.

Et vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando reuertatur à nuptiis.

Optima, & oppositissima quidem ad propositum similitudo. Primò quia serui, & familia quæ dominum expectat, nesciens quando dominus sit venturus, omni tempore in expectatione manet. Ideo nos oportet semper rectam viuendi normam sequi, & sanctis operibus animum applicare: vt pote qui Saluatorem expectamus, diem aduentus ignorantes? Nõne manifestissima esset insania, si pauper qui solùm argentum haberet, magnas ciuitates, & pulchra ædificia videns, alia similia velles, ipse ædificare? Diceres statim illi, Insane nõne vides hanc esse apertam insaniam? Quibus pecuniis has ædes vis construere, cum nec assem ad cœnandum habeas? Tu igitur maiori insania es taxandus, qui cum tam pauper temporis sis, vt nescias an crastina die sis victurus, magna tecum machinaris dicẽs, Anno venturo hoc, & illud faciam, postea verò hoc faciam: & in senectutem hæc congregabo. Hoc idem alius insipiens, & amens secum cogitabat, & dicebat. Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos, &c. At vocem audiuit dicentem. Stulte hac nocte repetent animam tuam, & hæc quæ parasti, cuius erunt? Quia vidisti senem transeũtem, qui septuaginta, vel nonaginta annis vixit, tu verò cum vigintiquinq; habeas, tecum reputas quid facturus sis in reliquis multis annis qui tibi restant, nõ respiciens te forsitan venturo die moriturum, cum nullam obsignatam tabellã Deus tibi dederit, qua hora, vel quo die sis moriturus prædicentem. Et siquidem qui dominum suum expectant, nescientes quando venturus sit, omni tempore parati sunt: esto tu similis illis, rectam vitã in omni tempore agens.

¶Secundò, qui dominum suum expectant, domum habent mundam, conditã cœnam, stratum lectum, denique omnia rectè ordinata priùs quàm dominus adueniat: nam postquam venerit nullus restat locus in quo hæc fieri possint. Hoc idem tu deberes facere, vt pote qui in hora mortis dominum venturum expectas. Ideo Christus dixit, Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Dominus nanque nocte venturus est, & non vrbanum neque decens erit hospitium, si mortuis lucernis ipsum excipiatis. Virgines illæ fatuæ interie- Mat. 2
runt, quia lucernas suas non habebant ardentes: quod idem Christus in hoc loco docet, vt sancta opera habeamus, igne amoris diuini facta, & diuina charitate incensa, obuiam sponso nostrarum animarum faciamus. Et siquidem incerti sumus quo die, quave hora sit venturus,

rus, conscientiam mundemus ab omni inquinamento malorum, & animam nobis vestibus induamus, vt vestibus nuptialibus induta coram sponso audeat apparere, & mēsæ accumbere cum reliquis
Mat. 22 ad conuiuium inuitatis. Non pigri, & negligentes simus vt virgines illæ fatuæ, quæ media nocte oleum inquirebant, sed potius semper habeamus ardentes lucernas, quibus iter sponso, & nobis magis illustretur. Hoc igitur modo prudentes virgines sponsum exceperunt. Perierunt nanque fatuæ illę virgines. nam cum tempus illis concederetur, vt se aduentui sponsi parare possent, illud amittentes, ecce sponsus venit, & illæ nihil parauerant. Et denique vt vno verbo omnia dicta complectar, Christus hic docere vult, vt non in vtramuis aurem dormiamus, sed semper sanctè & castè viuentes, dominum expectemus: siquidem nescimus quando venturus sit. Neque pœnitentiam in crastinum differamus: cum nec vnam horam vitę certam nobis possimus promittere. De quadam anima sancta sub nomine mulieris, Sapiens dixit. Manus eius extendit ad fortia, & digiti eius apprehenderunt fusum. Interrogauerat prius Sapiens, Mulierem for-
Pro. 31. tem quis inueniet? Et postquam eam inuenit, fortem illam appellauit, quia apprehendit fortia: & fortitudinem eius in id constituit, scilicet, quod digiti eius apprehēderunt fusum. Quę vires obsecro sunt fortes, & robustæ, manus ad fusum applicare? Si diceret ensem, vel hastā arripuisse: vel leones, & immanes tigres ma-
Iud. 14. nibus dilaniasse, vt Sāson, & Dauid cō-
1. Re. 17 sueuerunt facere) vel si diceret aduersus fortes gigātes, & potētes barbaros arma induisse, bene quidem dictum videbatur. Sed inquit, Digiti eius apprehenderunt fusum: quod quidem opus ad vires imbecillas, & languidas mulieris videtur pertinere. Sed si rectè id animaduerteris, magnum quidem opus, & insigne est. Quocirca notare debes, quod in colu ponitur linum vel lana ad nendum: in fuso vero ponitur quod iam filum factum est, & elaboratum. Interrogabis fortè vsurarium vel concubinarium, meminerit nè, an aliquando sit moriturus, & an cogitet futurum esse, vt saluus sit: ad quā interrogationem respondet, se vitam in melius mutaturum, & de peccatis confessurum, & ita saluus fiet. Hic talis sine dubio manus ponit in colu: quia cōfidit, non his operibus, quæ facit, sed his, quæ facturus est. At verò homo iustus, dominum suum vigilanter expectat, & confidit se daturum illi gloriam ob merita passionis suæ, & propter opera, quę ipse facit. Et hic talis manus fuso applicat: id est fretus est illius operibus, quæ iam effecit. Mulier amens manus in colu ponit: prudens vero in fuso. Nam anima sancta iusti: dominum recta conscientia, & sanctis affectis operibus expectat: vt amens, & sine intellectu stultè dominum expectat, cum eis operibus, quę confidit posse facere, quę fortassis nunquam faciet. Quando dominus venerit, iam omnia parata esse debent: nam si cum iam ipse ostium pulsat, velis tu ignem accendere, domum sternere, & parate omnia: sine dubio dominus portas franget, & seruos suos in carcerem detrudet. Aduerte ò stulte, quòd forsitan hodie veniet ostium animę tuę pulsaturus. & repentè morieris. Expectas ne cum iam ipse aduenerit, omnia parare? facito igitur protinus pœnitentiam, & esto similis dominum expectantibus, quando reuertatur a nuptiis.

¶ Tertiò, qui dominum suum expectant, interim dum non uenit, de ipso loquuntur, quid magis ad ipsius obsequiū conducat, animaduertunt, considerant quę magis ipsius palato possint satisfacere: & dicunt nocte pręterita in tali, uel tali oppido mansit, nunc a nobis distat quatuor uel quinque leucis, bene possumus iam obuiam exire. Ita nimirum omnes nostri sermones, & loquelę de Deo deberent agi, quomodo in ipsius obsequio rectius, & sanctiùs nos exercebimus. Sed iam nunc cum multi non Christum, sed diabolum expectent, de ipso sermonem ineunt, iurando, mentiendo, & sanctum Dei nomen blasphemando. Qualem dominum quisque expectat, talem sermonem exorditur. Aues cum uolarę uolunt alas expandunt: sic

nos qui dominum expectamus cordis, & desiderii nostri alas in cœlum deberemus extendere. Illi duo Cherubim alas suas
Exo. 25 expandebant. Ita semper debemus ardenti desiderio, & vehementi amore in ipsum Deum inflammari, horam expectare, in qua finietur peregrinatio nostra. Hinc illud est, quod Abraham in ostio ta
Gen. 18 bernaculi sedebat, & Elias etiam in speluncæ
3. Re. 19 ostio. Sic nos in ostio huius vitę mortis cōsideratione dominum expectemus, vt Abraham, & Elias. nam si ita expectamus, quemadmodum & illi, nos etiam excipiemur.

¶ Quartò dominum suum expectantes, domum omnem parant, sternunt, & mundant. Sic nos qui dominum expectamus, intellectum nostrum debemus inducere ipsius Dei cognitione, & voluntatem sancto ipsius amore, & memoriam omnium bonorum recordatione, quę ab ipsius liberali manu semper accipimus. Nam cum infeliciter, & misere perditi essemus ob peccatum illud primi nostri parentis, ipse nos redemit tanta perfectio
Rom. 5. ne, vt Paulus dixerit. Vbi abundauit iniquitas, superabundauit & gratia. Nam morte sua cœlorum ianuam aperuit: & resurrectionem carnis donauit. Nam & si mortem nobis reliquerit, infirmitates, & labores: id effecit, vt his vexati infirmitatibus, ad ipsum vnicum præsidium, & remedium nostrum confugeremus. Perfectos nos condidit, & perfectè nos redemit. & ita voluit, vt semper ab eius diuina prouidentia penderemus. Pullus enim quantumuis paruulus sit, perfectumque animal est: nihilominus multas necessitates habet, quibus coactus, matrem quærit, & ad ipsius auxilium confugit. Ita similiter Deus cum nos creauisset, & redemisset modo absolutissimo & perfectissimo: voluit nobis relinquere has miserias & labores, vt vel hi nobis essent occasio maiorum meritorum, & abundantioris, virtutis corona. Quod quidem non solum in naturalibus rebus conspicitur, sed etiam in eis quæ arte fabricantur. Nam si pictor aliquis figuram aliquam pulchram, & excellentem depingeret, & hāc sine oculis reliquisset: clarum est, quòd si hæc imago sensum haberet, & loqui posset, quod a pictore oculos peteret. Ita cū perfectè & absolutè Deus nos creasset, & redemisset, nihilominus voluit his miseriis, & laboribus subiici, vt ad ipsum confugeremus, cum ipse facientibus quantū vires suppetierint, non deficiat.

¶ Quintò dominum expectantes è fenestris conspiciunt, & speculantur, huc & illuc, an veniat: ita nos cœlum ipsum aspicere debemus, & propter illud suspirare: nam Dominus ibi adest cum Angelis, & sanctis suis. Quod sanctus Dauid consi- Ps. 122.
derans, inquit: Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. Misera, & infelix, est conditio nostra, qui cum tot tantaq; bona semper a domino accipiamus, nunquam oculos in cœlum ad benefactorem nostrum conuertimus. Si aliquis homo iter faciens lassatus ab itinere iuxta turrim accederet, & ibi iacenti, ab altitudine turris bonum vinum, sufficiens cibus, & multa condimenata iactarentur, quibus sitim suam & famen expleret: semperque hic homo oculos defixos haberet in terram, nec in altum turris aspiceret, vnde tanta illi bona veniebant: nonne immanem bestiam & omni prorsus mente carentem hunc hominem appellares? Quì igitur fieri potest, vt tu, qui tanta beneficia a cœlo acceperis, affectum tuum, & desiderium in ipsum non eleues? De his diuinus vates, inquit, Oculos suos statuerunt declinare in ter- Psal. 16.
ram. Nos verò tanquam qui expectant dominum suum, oculos ad Deum conuertamus. Sed multi iam sunt (quod sine lamento non possum proferre) quo- Phili. 3.
rum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt, inimici Crucis Christi Iesu: qui ita viuūt, ac si Deus nunquā esset venturus: & ac si non crederent post hanc vitam, aliam nobis manere. Si hominem interrogares in lecto iacentem, an aliquem expectet, & responderet quod non, ex negligētia ipsius tu etiam colligere posses, quod neminem expectat. Ita sunt multi Christiani tam negligentes erga ea, quæ ad ipsorum salutem pertinet, vt facilè iudicare possis, quod hi nunquam Deum venturum expectant, & quod cœlum non esse iudicēt, nec aliam beatorum patriam. Impingua- Deu. 32.
tus

tus est, dilectus, incrassatus, dilatatus, &c. Sequitur. Dereliquit Deũ factorẽ suum.

¶Obserua autem, quod dicit expectantibus Dominum suum. In quo videre oportet, quod Deus, qui venturus est ad te, quod sit tuus & quod tu sis Dei: ita vt verè possis dicere cũ Dauid. Tuus sum ego, saluum me fac: quoniam iustificationes tuas exquisiui. Rarus est in terris, qui possit dicere Deo. Tuus sum ego. Illi enim verè dicere poterit, qui toto affectu & tota mente Deo hæret. Nunquid hoc dicere poterit auidus pecuniæ: & qui meretrici adhæret? Ille qui de mundo cogitat: & mundana quærit, sine dubio mundi est: sicut & diaboli, qui ei deseruiunt. Venit libido, & dicit. Meus es tu, quia ea, quæ corporis sunt & concupiscentiæ cogitas. Venit auaritia & ait. Meus es tu: quia pecuniis studes. Et sic luxuria, & reliqua alia vitia. Quomodo ergo tu qui talis es, poteris dicere Domino, tuus sum ego? Et statim addidit. Quoniam iustificationes tuas exquisiui. Hoc est. Nihil aliorum quæsiui: tantum quæ tua sunt curaui. Alii monilia quærunt, aurum, argentum & lapides pretiosos, dignitates, carnis illecebras, & inimicorum vindictam: ego autem iustificationes tuas exquisiui. Nescio possidere, nisi quod tui iuris est. Tuus sum, quia portio mea non in huiusmodi terrenis, sed in te solum. Hunc ergo qui multis nominibus dominus noster est, expectemus, & ea opera in hac vita faciamus, quæ ad verum dominum spectant.

Psal. 118

¶Demum, vt ad alia procedamus, obseruandum est, quod non dicitur hic dominus venturus tanquam iudex, vel alio modo, sed reuertens à nuptiis, Dominus qui à nuptiis reuertitur, alacris, lætus & iucundus venit, ad inuisendum suos. Sic expectaturi sumus dominũ ingenti lętitia, ita vt in nobis nihil sit, quòd corda nostra tristetur, neq; sponsi pręsentiam offendat. Multi nanque sunt, qui Deum expectant non tanquam sponsum, sed tanquam acerrimum iudicem. Expectat illum tanquam reuertenté à nuptiis, qui rectam & lætam habet conscientiam: at qui deprauatam habet, tãquam iudicem sumẽtem vindictam. Thesaurizas in diẽ iræ & vindictæ, inquit Paulus. Thesaurum congregas, peccata peccatis addens, & in inferno diuitias cumulas: vbi congregatę sunt iræ Dei. Expecta igitur dominum non tanquam iudicem, sed tanquam sponsum reuertentem à nuptiis alacri & lęta mente: ne super te adueniat thesaurus irę suę, sed thesaurus pacis & misericordię. Causam verò cur sic eum debeamus expectare subdit, dicens.

Rom. 2.

Vt cum uenerit, & pulsauerit, confestim aperiant ei. Qui non sunt parati, ad excipiendum dominũ ipsum iuxta ostiũ expectare faciunt: quia isti nõ faciũt tria illa, quę solent fieri ab eis qui dominum expectanr. Prętereа iusti cum sint parati, statim aperiunt, & Christum iudicem hilari & sereno uultu suscipiunt. Talis fuit Paulus, qui dixit, Cupio dissolui & esse cum Christo. Et psalmista. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Hinc & Iacobus ait, Patiétes estote vsque ad aduentum Domini, & confirmate corda vestra: quia aduentus domini appropinquabit. At verò mali cum non possint de sua vita rectam rationem reddere, cumque timeant corã iudice sistere: dilatant mortem quantum possunt, corpus lautis opiparisque ciborum generibus pascẽdo, vt si possent, in perpetuũ in hac vita permanerent. Mulrer adultera quæ domi adulterum habet, quando maritus ad ostium pulsat, non ita cito aperit, sed tardatur, vt interim abscondere possit adulterum. Ita mali quantum possunt tempus distendunt, vt mors non tam cito adueniat: nihilominus tamen non poterunt impedire, quominus Christus ingrediatur, & adulteria & peccata sua videat, iuxta illud psalmi. In operibus manuum suarum comprehensus est peccator. Boni autem cum sint parati aduentu sponsi lætantur: mali verò ægrè ferũt & detinentur. De bonis verò qui statim domino aperiunt, & parati sunt, inquit Dominus.

Phili. 1.
Psa. 118
Iaco. 5.
Psal. 9.

Beati serui illi, quos cum venerit dominus inuenerit vigilantes.] Igitur opus est, vt semper vigiles: quia nihil refert bene antea vixisse: nam qualis in morte inuentus fueris, iudicaberis. Quid prodest obsecro, si seruus tota nocte vigilet, &

quando venerit dominus inueniat eum dormientem? Nam si prius dormisset, & quando dominus accederet inueniret eum vigilantem, vtique parceret illi. Saul vigilauit toto tempore, quo bonus
1.Re.9. fuit: sed quia quando dominus venit, inuenit illum dormientem, in infernum eũ detrusit. Ita etiam Iudas vigilat accedés ad Christum: at quia obdormiuit in fine vitæ, condemnatus fuit. Bonus ille latro, qui Christum in cruce confessus est, multoties dormire solebat: sed cum veniens
Mat.27. dominus inuenisset eum vigilantem, in gloriam suam secum tulit. Quocirca hu-
Luc.23. ius rei basis, & fundamentum est, quod vigilemus, quando ipse venerit. Bene viuere in scriprura dicitur vigilare, vt etiam status peccati somnus. Ideo Paulus. Vigi-
1.Co.5. late iusti, & nolire peccare. Et siquidem nescimus quando vocandi sumus, omni tempore vigilemus: nam qui vigiliã protendunt in mortis horam, & pœnitentiã eousque dilatant, similes sunt illis, qui lõgius nauigaturi, nihil secum asportant, à portu discendentes, recordantur eorum, quæ necessaria illis sunt: cum iam non liceat, retro progredi. Sic iam morituro nihil eorum agere licet, dum in extrema agonis hora est constitutus, quæ omnia viuens, si vellet, potuisset perficere. Cùm igitur incertus sis qua hora nauis à litore debeat discedere: fatuus, & stultus es, si omnia quæ tibi necessaria sunt, summa cura & solitudine non paraueris. Si enim tunc quando iam mors vrget aliquis quęrat lanam & linum, & nere incipiat, & texere: forsitan quando tela necessaria fuerit, parata non erit. Quocirca operæ pretium est, vt in hoc tempore, quod modo tibi liberaliter cõceditur, texere incipias & laborare: ne quando Christus aduenerit, te ipsum in somno peccatorũ in vtrãuis aurem inueniat dormienté. Ideo bea-
Ephe.5. tus Paulus. Redimentes tempus, quoniã dies mali sunt. Occasionem tẽporis, quã tibi dominus offert, arripe, ad agendum penitentiam: quod quidem tempus cum captiuum sit in catenis nostrorum peccatorum, consulit Apostolus, vt solicita cura & diligentia ipsum redimamus, vt pote quoddam est mancipium valde vtile & commodum suo domino. Bene quidem ipsum appellauit captiuum, & opus illi esse redemptione: nam annis male consumptis, æquum est, vt correspondeant sancta atque bona opera. Nec dicendum est, cras istud faciam, subinde repetens: nam fieri poterit, vt hodie moriaris, & sine vllo prorsus remedio permaneas. Ita viuere debes, vt tempus hoc præsens pretium sit, & redemptio illorum annorum, quos iniquè & peruersè consumpsisti: & siquidem tempus tibi fuit, in quo peccatis totum te tradidisti, iustum est, & rationi consentaneum, vt tempus quod per peccatum erat captiuum, redimamus. Nam in hoc consistit nostra perfectio, & clauis totius damni vel commodi nostri: vt vnusquisque tempus ordinet secundum suum statum & vocationem. Et ratio quam subdit Apostolus in superiori authoritate illa est, scilicet, quod dies sunt mali. Omne quod Deus Gene.1. fecit bonnm est, vt ipsa scriptura inquit. nam ex manibus tantæ bonitatis & clementię, nihil exire potest, quod optimum non sit. Beati igitur erimus si tempus rectè consumpserimus: vt cum Christus venerit, inueniat nos vigilãtes in statu gratiæ. Et quid faciet seruis vigilantibus, cum dominus venerit?

Amen dico vobis, quod præcingit se.] Hoc est summa diligentia & solicitudine se ipsum parabit, ad ministrandum illis.

Et facit illos discumbere.] Quia ab omnibus rebus illos semouebit, & quietos esse faciet. Nam sicut qui recumbit, totum ipsius corpus requiescit, ita sancti in secundo aduentu ab omnibus superse debunt: nam in hac uita nullus perfectè requiescere potest. Deus enim est centrum animæ nostræ: & sicut una quæque res in suo centro quiescit, ita anima nostra in solo Deo requiem inuenire potest. Tunc quippe iusti uerum gaudium, & perfectam lætitiam habebunt, & quantum desiderare possint, ipsa diuina essentia fruendo. Faciet itaque nos discumbere: hoc est summa, & ineffabili quiete refici. Solent enim homines cum magna illis proponuntur præmia, fieri alacriores. Quocirca dominus pinguem, & maximam

hic

hic pollicetur mercedẽ, nempe quod post huius vitæ miseros labores & vigilias, in regno cœlorum fœlicissimè quiescamus. Ibi enim sedebit populus (vt scriptura
Esa. 32. ait) in pulchritudine pacis. Illic videbi-
1.Co.2. mus, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Facilius nãque dici potest, & explicari, quod
Apo.21 non est in cœlesti illa Hierusalem, vbi in perpetuum sedebimus, quàm manifestare & declarare eas pfectiones, quibus ditata & adornata est. Fundamenta eius (vt inquit Ioannes) erant iaspidis, calcedonii sardinis, chrysoliti, &c. Non est in illa templum, nam Deus est templum suorum amicorũ: non est sol, quia ipse Deus, qui claritas est infinita eam illuminat, & lampas ardẽs atq; splendens ipsius agnus immaculatus Christus Redẽptor noster est. Portæ eius ex margaritis confectæ, & nunquam clauduntur: quia nullus timor inimicorum, sed summa pax & tranquil-
Psa. 83. litas. Nunquam in ea pertransibit nox, nec multitudo dierum, sed vnicus tãtum dies: qui melior erit (vt inquit Dauid) quàm millia millium annorum, quos peccatores in hac vita viuunt: munus & officium ciuium est sine vlla cessatione diuinam essentiam contemplari, & Trinitatem personarum. Hæc est ciuitas sancta, princeps, tributi libera, corona & triumphus eorũ, qui in hac vita fortiter se gesserunt, quique sub vexillo Christi inuictissimi ducis militarunt. In hac ciuitate sedebunt perpetua quiete, illi qui cum venerit Dominus inuenerit eos vigilantes, & in gratia.

Et transiens ministrabit illis.] Transiens, hoc est iucundissimè visitans singulos seipsum totum dabit nobis. Ipse enim est præmium nostrum & beatitudo nostra: nam sicut boni in hac vita Christo ministrarunt: ità & ipse Christus in ciuitate illa eodem argento rependet: & erit Deus illis omnia in omnibus. Dabit dominus electis suis summa cum abundantia cœlestes cibos.

¶ Secundò transiens ministrabit illis non ad singulos accedens, nam illic omnia sunt fixa atque perpetua. Sed protinus, vt quisque ciuitatem illam ingressus fuerit, cœlestẽ primogenituram illi dabit. Sic ipse transiens ministrabit illis: non quia ipse transibit, sed quia nos transibimus, & in gaudium domini intrabimus.

Et si venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit, & ita inuenerit, beati sunt serui illi.] Ne quis desperet, si maiorem vitæ partem in vitiis, & voluptatibus consumpserit, spem veniæ præbet, si in meliorem mẽtem velit respicere. Deus enim cùm fons sit & origo totius misericordię & pietatis, eis agricolis, qui vndecima hora ad laborandum in vinea fue- Mat. 20
runt profecti præmium dedit æternę beatitudinis: quamuis totum ferè diem ociosi & nihil agentes consumpsissent. Si peccasti in pueritia tua, & magnũ baptismatis sacramentum, & fidem datam duci Christo violasti, noli desperare, quia rex tuus benignus, & misericors, paratus est veniam tibi concedere. Denique si tota adolescentia, si etiam vsque ad decrepitam ætatem peccatis te amancipasti, reuertere & surge de somno & vigila: quia etiam in quarta vigilia, cum venerit, suscipiet te benignissimus dominus. Vnde
ipse per Esaiam ait, Audite me domus Esa. 46.
Iacob, & omne residuum domus Israel. Qui gestamini in vulua mea, qui portamini à meo vtero. Vsque ad senectam ego ipse, & vsque ad canos ego portabo. Ego feci, & ego feram, ego portabo, & saluabo. Significauit itaque per has tres custodias omnes differentias ætatis humanæ, & quòd in quacunque ætate inuenti fuerint vigilantes, beati sunt serui illi: vt nullus desperet quamuis in senectute inceperit vigilare. Docet præterea locus iste quàm parati semper esse debeamus in obsequium Dei, nam omni tem-
pore oportet, vt vigilemus. Quando di- Exo. 13
scedebat nubes: proficiscebãtur filii Israel siue in die, siue in nocte: omni tempore erant parati. Nec dicebant. Nox est, discedere non possumus. Qui Israelitis præcipiebat, vt ambularent in nocte, lumen illis præstabat: quo per deuia non deflecterent. Sic omni tempore parati debemus incedere ad iter agendum. Multi iuuenes sunt, qui existimant, nunquam dominum venturum nisi in quarta vigilia: quia multos homines vident senio confectos, qui nunquam decesse-

decesserunt, & putant in ætate florenti non esse à Deo vocandos, sed priùs tempore illos senes abituros, quàm ipsi. In qua re quantum natura hęc nostra fragilis & caduca decipiatur, facilè est videre. Credit.n.citò ea quæ sibi indulgent, & facilè suadetur homo se victurum esse multis annis super terram: difficulter autem ea credit, quæ cum sensualitate pugnāt. Sed id sine vlla dubitatione est credendū, eos mori posse in iuuentutis flore, & in iuuenili ætate, quod plerunque contingere solet. Ideò in omni noctis vigilia, hoc est quocunque tempore est vigilandum, cum nesciamus qua noctis vigilia dominus sit venturus. ¶ Aduerte autē, quod ex his, quæ hic Christus loquitur, multi existimarunt, aduentum Christi futurum esse in nocte: cum secundum historiam aduentus Christi gloriosus futurus sit in die: vt pote quia est tempus congruum & aptum: vt ab omnibus videri possit. Cum tamen Christus hic loquatur de aduentu ad vnumquemque nostrum per mortem: de quo etiam clarè constat, quòd non omnibus futurus sit in nocte, cum multi in meridie moriantur. Igitur de quocunque aduentu loquaris, intelligēdum, est quod in nocte veniet propter similitudinem eorum, quæ occurrunt in nocte: quia subito & prętcr opinionem veniet Christus, sicut ea, quæ in tenebrosa nocte adueniunt. Sed iam ad contextum. [Hoc autem scitote, quoniam si sciret pater familias qua hora fur veniret, vigilaret vtique, & non sineret perfodi domum suam.] Si igitur propter res temporales, & vt videat domum suam perfodi, paterfamilias vigilat: quanto maiori iure pro salute animæ vos vigilare debetis? Pulchra quidem & appositissima similitudine docet, semper nos debere esse paratos, quia si paterfamilias in custodia domus vigilat, non vtique fur poterit perfodere domum. Hoc nobis maximè hic cōmendat Christus, & sæpe sæpius per Matthęum rem ita arduam & grauem, in qua non minus quā de discrimine animę agitur. Vigilate, quia nescitis diē neque horam. Et alibi inquit, Videte, vigilate, & (Mat.25.) orate. Et rursus, Beatus ille seruus, quem (Mar.24.) cum venerit dominus eius inuenerit vigilantem. Præterea per furem dominus seipsum intelligit, qui in nocte veniet tanquam fur. Vnde Diuus Paulus loquens de Christi aduentu. Dies domini sicut fur, ita in nocte ueniet. Et in Apocalypsi ait dominus. Si non vigilaueris, veniam ad te sicut fur. Et quod loquatur Christus de seipso, satis clarè ostenditur: quia seipsum exponens, statim subdidit applicando similitudinem, Estote parati, quia nescitis quando filius hominis venturus sit. (1.The.5 Apoc.3. & 16.)

¶ Assimilatur Christi aduentus in hora mortis furi venięti quatuor de causis. Primò propter incertitudinem & inopinatum ipsius aduentum. Sic beatus Augustinus incertitudinem aduentus domini per furem & noctē intelligit. Per noctem incertitudinem intelligit: ea enim incerta sunt, quæ noctu occurrunt. Per furem etiā incertitudo significatur, quia fur nunquam expectatur. Nullus enim expilabitur qui furem expectet. sed qui hunc minimè expectant, illi expilabuntur. Quocirca dominus in inferioribus loquens de suo aduentu glorioso, qui erit sicut in diebus Noe, in quibus homines lætabantur in nuptiis, nihilque cogitabant de futura calamitate, quæ ipsos cōprehendit, cum per diluuii aquas omnes obruti sunt, ait, quòd in aduentu speciali per mortem vniuscuiusque repente & subito impiis adueniet. (Aug. li. 83.q.59 Luc.17. Mat.24. Gen.8.)

¶ Secundò, quia sicut fur non expectat, vt furetur quando vigilat paterfamilias, sed quando est somno sopitus: ita Christus non segregabit ex hac vita impium, cum paulò aptior cœlo fuerit, sed forsitan hoc illi eueniet quando ineptior & inferno dignior. Falluntur ergo qui existimant, tunc Christum homines vocaturum, cum in meliori statu & conditione vitę sunt: imo si impii sunt, aliquando vocantur, quando peiores sunt effecti. Cain nanque bonus aliquando extitit, nam cum nasceretur, credendum est, quod per sacrificium mundatus fuerit à peccato originali. Sic etiam Saul, cum electus fuit in Regem, & vnctus à Samuele, humilis & bonus erat: & saluaretur si tūc mortem obiret: sed postea malus effectus, cū in deteriori vitę conditione esset cōstitutus, (Gen. 4. 2.Re.9. 1.Re.9.)

tatus, de medio raptus est: & in infernum
detrusus, vt ipsa scriptura asserit. Nam in
primo libro Paralipomenô post commemorata ipsius scelera, subdidit scriptura.
1.Pa.10 Mortuus est Saul ꝑpter iniquitates suas.
Nu. 16. Quodquidem scriptura non diceret, nisi
Iud. 9. de homine damnato. Iudas etiam circun
3.Re.12 cisus fuit, qui si tunc moreretur, saluus
3.Re.22 fieret. Multi etiam alii de populo Israelitico damnati sunt, sicut Esau, Core, Datan, Abiron, Abimelech filius Gedeon, Ieroboan, Acab, & plures, quos cum venit mors inuenit in peccato mortali: & isti aliquando fuerunt boni, & erant in statu gratiæ constituti, saltim in circuncisione. Et non solum in mortali peccato solet mors impios tollere, sed multoties in peiori, & deteriori statu
Exo.14 totius vitæ. Pharao Rex Aegypti nunquam tantis flagitiis fuit coopertus, quã cum in mari ipse, & exercitus submersus
Heste.7 fuit. Nec Aman vnquam ita pessimus ac malus fuit, quàm tempore mortis suæ:
2 Re.19 quia tunc magis elatus superbia, & furo-
Mat.27. re incensus erat. Absalon etiam, & Iudas in pessima, & flagitiosa vitæ conditione interierunt.

¶ Tertiò assimilatur furi: quia fur nõ venit nisi, vt furetur, interficiat, & per-
Ioã. 10. dat. Ita etiam Christus aduersus impios veniet: ut dona, quæ illis contulerat fure-
Mat. 10 tur, & spoliet, & vt ea morte interficiat,
Mat. 26 de qua dicitur. Eum timete, qui potest corpus, & animam mittere in gehennã. Neque satis erit Christo, impium spoliare, & interficere, nisi eũ omnino perdat. Bonum esset ei, si natus non fuisset. Meritò quidem infœlix, & miser appellari potest, qui in manus huius furis inciderit, qui non solum spoliatur, & semiuiuus relinquitur: ita vt id quod restat illi vitę, melius ei esset, si non habuisset. Bene qui-
Thre.2. dem aiebat Hieremias, Factus est mihi quasi inimicus, & quasi hostis: & nõ quasi hostis fit miserrimo peccatori, sed quasi acerrimus, & crudelissimus hostis: vt ve-
Thre.3. rè Propheta dixerit. Vrsus insidians factus est mihi, leo in absconditis.

¶ Quartò assimilatur furi: quia cũ fur ingreditur domum, si inuenit dominum vigilantem, modestè illi loquitur, & magna cum reuerentia: at verò si dormientẽ illum videat, eum interficit, &, quæ potest, rapit. Et hoc modo mors iusto, quia vigilat, non damnum affert, imo alacris, & læta est illi: at verò peccatori, quẽ dormientem inuenerit, periculosa est, quia ipsum interficiet, & in infernum detrudet. Quemadmodũ igitur fur, qui nocte venit, bonus, & vtilis est ei, qui vigilans est, malus verò ei, qui dormit: ita Christ⁹ in morte cum venit, bonus est iustis qui semper vigilant, (quia pretiosa in con-
spectu domini mors sanctorum eius) ter- Ps. 115.
ribilis verò, & acerrimus peccatoribus, quia mors peccatorum pessima. Vigilemus itaque, & in omni tempore studiosè, & sanctè viuamus, nè mors subito, & improuiso ad ostium pulset. Quietus, &
sine vlla mortis memoria sedebat Heli in 1.Reg.4
domo sua, & ab scabello retro cecidit, & interemptus est. Nullus in hac vita viuere debet, quin maximam curam, & solicitudinem suæ salutis semper secum non ferat: siquidem tantæ mortes, & calamitates eueniunt præter hominum opinionem.

¶ Obseruandum etiam hic est, ꝙ hoc, ꝙ dicitur, & non sineret perfodi domum suam, de domo impii est intelligendum: non autem de domo iusti. Non perfodiet dominus domum iusti cum venerit, quia iam ipse aperuit domino suæ voluntatis ianuam, & volens, & libens à vita discedit. Impius tamen, quia ianuam aperire non vult, patitur domum suffodi: iustus pacificè à vita discedit, sicut sanctus ille
Simeon: sed impius non nisi multis icti- Luc.2.
bus acceptis, & variis angustiis circunda tus. Anima, quæ vigilat, & diligit domini aduentum statim, vt nuncius mortis
accedit, portas aperit, cupiens dissolui, & Psal.1.
esse cum Christo: cupiens transire in do-
mum Dei. Nõ sinit se perfodi, qui statim Psal.41.
aperit venienti: sed peccatrix aĩa timore conficitur aduentu sponsi, cum adultera sit. Et, vt similitudine quadã Diui Augustini vtar, quemadmodum nupta mulier, cuius vir peregrè profectus est, si ipsa honestè, castè, & studiosè vixerit, nimis lętatur, & gaudet in ipsius viri aduentu. At verò si mulier hæc adultera fuerit, & datã fidẽ marito non obseruauit, vehementer timet mariti aduentum, cum conscia sit

secundũ humanas leges merito se in sanguinis, & vitæ discrimen adduci posse. Ita nimirum iusti anima, quæ fidem datã in baptismate Christo sponso fideliter seruauit, in aduẽtu ipsius sponsi gaudet, & ianuas illi aperit. At verò anima, quæ se multis peccatis, & flagitiis contaminauit, quæque fornicata est cum amatoribus multis: quomodo hoc, aut qua vere-
Hier. 3. cunda fronte sponso ianuas aperiet? Necesse vtique erit, vt perfodiat domum, & vxorẽ interficiat, & peius illi erit, quàm mulieri adulteræ: nã mulier adultera (vt sæpiꝰ fieri solet) manꝰ mariti poterit euadere, & aliquod refugium, & remedium sibi quærere, quo possit à morte se ipsam liberare. At verò tu Christiana anima quando omnibus remediis fueris destituta, & quando medici prædixerint sine dubio mortem tuam futuram esse, & recordata fueris tantorum peccatorum, flagitiorum, furti & rapinæ quæ commisisti: quid tunc facies? Quod præsidium siue genus remedii tibi inuenies? Nulla erit ecclesia, nullum cœnobium ad quod confugere possis: tunc enim nihil tibi prôderunt auxilia regum nec principum, nihil diuitiæ, & facultates, nihil amici nec consanguinei, nihil denique quod sub cœlo sit, poterit te à mortis manibus eripere. Sistendus nanque eris coram seuerissimi iudicis tribunali cum omnibus tuis culpis, & peccatis, qui quidem acerrimè in te animaduertet, nec vllus erit locus veniæ aut appellationi. Iam igitur cũ peccator videat sine vllo prorsus remedio se esse moriturum, & quod omnes, qui de arte medica sunt bene meriti de eius salute desperant, magnis angustiis circundatus, & doloribus plenus in lectulo huc & illuc se reuoluens: locũ aliquem quietis quærit, quem tamẽ nullo modo inuenire potest. Vult miser abscondi, & non potest: tuncque necesse est perfodi domũ suam. Non vult mori: quo circa languore, & infirmitate dominus corpus percutit, & animam subtrahit.

Iob. 4. ¶ Si igitur in domo lutea habitas, & terrenum habes fundamentum: si ruina aliqua facta fuerit per peccatum, lachrymis, & pœnitentia claude illã: quia Christus cum veniat in morte tanquam fur, per illam ruinam corporis ingreditur, & spoliat te. Egregiè quidem Esaias inter reliquas fœlicitates, quas viro pio promittit, vnam illam præcipuam promittit. Vocaberis ædificator sæpium: ꝙ Hebreis sonat, Vocaberis reparator ruinarũ: indicans summam hominis vigilantiam, curam, & solicitudinem illi rei semper debere studere, vt nulla conscientiæ suæ pars ruinam patiatur: sed semper contendat eam resuere, & reparare. Hoc debet esse Christiani hominis exercitium. Contemplare igitur mortẽ in vita, & præpara te tanquam si singulis horis esses moriturus: nam cum ipsa venerit, alacri, & sereno vultu eam excipias. Si basiliscus videt te, antequam tu videas illum, occidet te visu: si autem videris prius, eum illum occides, inquit Ambrosius. Sic nimirum si tu mortem videris in hac vita illam cõtemplando, facilè de ipsa victoriam reportabis, & eam occides: si autem ipsa te viderit prius, antequam tu illam consideres, æterna morte morieris. Vigilemus igitur, aduersarius noster diabolus tanquam leo rugiens, circuit, quęrens quem deuoret, &c. Sed iam Christus exemplũ accommodat suo proposito dicens. Esa. 58. Ambr. ser. 10. in psal. 118. 1. Pet. 5

Et vos estote parati, quia qua hora nõ putatis filius hominis veniet.

Contemplare obsecro tantam bonitatem, & benignitatem Christi Saluatoris nostri, qui tantis monitionibus, & consiliis, tantis exemplis toties repetitis, nullum non lapidem moueat, vt ad solicitã curam mortis, & ad vitam rectis institutis componendam animos nostros conuertat. Omnibus his vocibus, & monitionibus clamat dominus: vt pote qui nostram salutem vehementer cupit atque desiderat. Si sanctus Dauid animum, & voluntatem induisset interficiendi inimicũ Saulem, bene posset id facere, cum eũ dormientem inuenisset: at verò, quia sanctus rex viscera pietatis, & misericordiæ habebat, (quamuis ipse Saul dignus esset morte) etsi Abisai ad id adducebat, noluit illum interficere, imo ipse Dauid clamans à somno excitauit. Aduerte igitur ô homo qui peccati somno indulges, cõfidens in hasta, vt Saul, hoc est in viribus, & adolescentia, inquiẽs: iuuenis sum, robustus, 1. Re. 26

bustus, incolumis, & optima valetudine gaudens, diuturnam vitam habeo, in senectute ad pœnitentiam me conuertam. Iustitia verò Dei, vt Abisai aduersus Saulem, dicit, quod moriaris, siquidem in obliuione, & somno peccatorũ manes. At Christus tanquam piissimus, & clemẽtissimus dominus, qui propitiatio est pro peccatis nostris, vt alter Dauid iram, & vindictam patris detinet, & protendit, cumque ipse sit offensus, & aduersus quem tuis peccatis bellum geris, ad te clamat in hoc Euangelio, dicens, Vigilate, quia nescitis quando dominus vester vẽturus sit. Audi tu qui dormis voces, quibus Christus clamat, dicens quod vigiles. Hoc autem scitote, quoniam si sciret pater familias, &c. Quo circa dominus aufert tibi hastam, & vas aquæ, & immittit tribulationes, & labores, prospera, & pristina valetudine te ipsum destituẽs, & ea quæ magis chara, & dilecta tibi sunt, & de medio tollit: vt cognoscens malitiam tuam ad ipsum Deum te conuertas, misericordiam petiturus: vt Saul fecit, qui proiectus ad pedes Dauid, veniam impetrauit, dicens, Peccaui. Audi igitur tu voces, & clamores Christi, qui dicit, Vigilate, & estote parati. Et aduerte ne quando dominus veniat, te inueniat dormientem: vt erat Isboseth, quem latrones interfecerunt. Ita si veniente Christo in hora mortis, dormiens fueris, vt Isboseth, morte æterna morieris. Estote ergo parati vigilantes in omnibus, nè si dominus venerit, inueniat vos dormientes. (4. Reg. 4)

¶Rationem autem subdens, quare vigilare debemus, inquit, Quia qua hora non putamus filius hominis veniet: qđ idem per Matthæum explicauit, dicens, Quia nescitis diem neque horam. Quapropter tria hic obseruatione dignissima sunt. Primum quomodo mortis incertus, & fortuitus euentus nos inuitat, & allicit ad rectè operandum, & ad hoc, vt semper parati simus. Secundo, quomodo plerunque pœnitentia, quæ in hora mortis fit inutilis est. Tertiò autem causas adducemus, & rationes, quare voluerit dominus horam mortis nobis incertam esse. (Matt. 25)

¶Et quantum ad primum, certum est, quòd incertitudo mortis, est quædam monitio, & consilium ad hoc, vt vitã nostram rectis institutis componamus: nam postquam vita peracta, & finita fuerit, nequit fieri, vt eum statum mutes, in quo mors teipsum cœpit. Multi domos ædificant, alta, & superba ędificia cõstruunt: cum tñ nesciant, an per vnicum diem eas debeant colere. Multi ẽt victũ, & necessaria venturo anno quæritant: quẽ forsitã non attingent. Ad incertam vitam parãtur, certam mortẽ non curantes, nec reminiscentes. Cùm igitur ad ea, quæ incerta sunt te præparas: quid est in causa, ꝙ morti, quæ certissima est, non prouideas? Nonne consonum rationi erit, vt incerta pro certis deseras? Incerti sunt dies, quos in hoc misero, & tempestuoso huius vitæ pelago debemus fluctuare: certissimum autem est omnia hæc terrena finem & exitum habitura. Nescit homo finem suum: atque ita Sapiens ait, quòd sicut pisces capiuntur hamo, & laqueo, sic iniquos capiendos esse tempore malo. Quod nobis firma certitudine proximum est, iam vt preteritum reputatur: atq; ita cum mors nobis appropinquet, iam ut pręterita debet iudicari. Vnde si, quod nondum uenit, tanquam iam transactum reputares, nulla esset ratio, quare hęc pręsentia, & momentanea teipsum detinerent. Si rex beneficium aliquod tibi impenderet, & daret tibi aliquam ciuitatem sui regni, & diceret se profecturum esse peregrè post unam transactam horam: nonnè citiùs & omni ignauia reiecta priuilegium scriberes, ut ipse suo nomine designaret? quòd si tunc amicus aliquis tibi diceret, Ludamus parumper exercitii gratia, nonnè illum à te proiiceres, & semoueres? Neque manducationi dares locum, neque somno, neque amicorum loquelis: sed potius omni cura, & solicitudine regium chirographũ curares impetrare, prius quàm proficisceretur. Quantò igitur excellentior, & opulentior est illa cœlestis Hierusalẽ nobis promissa: omnibus ciuitatibus, & regnis huius mundi? Neque solam ciuitatem Christus promittit, sed totum regnũ cœlorum. Et quantum tempus tibi concedit, vt promereri possis hoc regnum? (Eccle. 9. / Ioan. 9.)

spatium

spatium quidem huius vitæ præsentis. Operare dum dies est, veniet nox quando nemo poterit operari. Post hanc vitam non est locus merendi, nec demerendi. Est nè aliquis, qui certò sciat se crastino die victurum? Est qui certam vnam vitę horam habeat? Si igitur regnum, quod dominus promitrit ita magnum est, & opulentum: tempus verò ita breue, in quo illud possimus promereri: quid est, quod in huius vitę nœniis, & vilibus gradum sistis? O vanitas vanitatum, quot curis, & solicitudinibus, quibus crucib⁹, & tormentis seipsos homines vexant: vt momentanea, & ad triduũ peritura sibi comparẽt. Quid est, quòd cùm fidem spõso Christo inuiolabilem in baptismate promiserimus: quòd non festinemus lachrymis, suspiriis, & gemitibus, patriam illam cœlestem nobis acquirere? Si cum nolis perdere bonum temporale, somno priuaris, cibo, & quiete, & à te omnia oblectamenta reiicis, nè occasio oblata è manibus elabatur: quę est causa cur id non facias, propter diuinum, & nunquam periturum bonum, siquidem breuissimum est tempus, & nescis quando mors uentura sit? Qua hora non putatis filius hominis ueniet. Verba sunt hęc Dei: quę nec deficient, nec deficere unquam potuerũt. Quocirca insanum est, & omnino brutis animantibus simillimum, in eo uiuere statu, in quo nolles, ut mors teipsum inueniret: & si quidem hoc quacunque hora potest contingere, omni tempore uigilare

Iob. 14. debes, & studiosè, & sanctè uiuere. Breues dies hominis sunt, & numerus mensium eius, apud te est. Nescis qua noctis

Matt. 2. uigilia dominus uenturus sit. Ne obsecro falli teipsum desinas, sinens tempus pręterire, falsam spem habens diei crastini, quem forte non uidebis. Audi Christum dicentem. Estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis ueniet.

¶ Secundum ex illis tribus, quę promisimus dicturos, idest, quòd cum hora mortis incerta sit, te ipsum sanctis operibus, & uirtutibus induas, & prępares nunc, quando recta ualutudine uteris: nam in hora mortis difficillimum erit, te in Deum conuertere, si in uita flagitiis, & peccatis te ipsum tradidisti. Quando venerit mors, ità doloribus, & angustiis eris pressus, vt nequeas in Deũ conuerti, nisi maxima difficultate. Vnde operępretium est, vt aures Christi sermonibus accommodes, qui dicit, Estote parati, quia qua hora non putatis. Protinus debes te ipsum parare, ni velis, vt mors te inermem, & improuidum capiat. Ecce tempus acceptabile, ecce nunc dies salu- Esa. 40.

tis. In omnibus exhibeamus nos sicut dei ministros, in multa patientia in ieiuniis, in aduersitatibus, &c. In tempore quo Psal. 3.

sanus es, ad Deum conuertere: quia in diluuio aquarum multarũ doloribus mortis circundati impii ad eum non approximabunt: qui in vita suum consortium, & amicitiam à Deo segregarunt. Dominus enim ait, Tempore accepto exaudiui te: Eccl. 3.

& in die salutis adiuui te. Dies salutis est status huius vitæ pręsentis: quod tẽpus, si cautus, & rationis compos es, in vanũ non debes præterire: quando in ipso perpetuam quietem, & tranquillitatem potes tibi comparare. Tempus omnia habent. Tempus ridendi, & tempus flendi, Eccl. 3.

tempus huius vitę in lachrymis, & fletu, & pœnitentia consumi debet: quandoquidem dies mortis non bene aptus est, vt in Deum conuertaris. Primo, quia cõtritio, quę adprimè necessaria est tuę saluti, procedit ex diuino amore: quem maxima difficultate poteris in hora mortis cõciliare, cum toto vitæ discursu iniquè, & peruersè vixeris. Nam quantumuis aliquis se in hora mortis lachrymis cõficiat, potius est credendum, id facere timore inferni, quàm amore diuino allectus: qui do- Exo. 14

lor, quia est charitate destitutus, non sufficit, vt ipse peccator saluus fieri possit. Quocirca sæpe sępius pœnitentia, quæ in illa hora fit, inutilis esse solet. Semei cum vidisset Dauidem redeun- 2. Re. 19

tem cum triumpho, quem ipse offenderat, obuiam exiit, petiturus veniam. At hoc potius necessitate coactus fecit, quàm amore commotus: & propterea etiam si tunc Dauid dissimulauit, nihilominus postea illũ interfici iussit, cùm clarè cognosceret pœnitentiam illam, violentã esse, & non ex amore, & voluntate natã. Atque ita vnus ex equitibus Dauid dixit. Nõnè bonũ erit, vt propter hęc ver-

ba Semei moriatur? Talis est multorum pœnitentia, qui cum iamiam morti esse proximos videant, necessitate coacti, & potius timore quàm amore ad pœnitentiam se conuertunt. Latrones non nisi tormentis, & cruce veritatem confitentur: & illa confessio non liberat eos a pœna, sed potius ad mortem adducit. Ita etiam contingit illi, qui in mortis articulo est cōstitutus: quem ipsi dolores, & angustiæ compellunt, vt veritatem confiteatur: quæ confessio non vitam, sed æternā mortē parabat. Non festinant mali ad bonum peragendum, nisi quando iam vires deficiunt ad peccandum: & quando tempus vitæ finitur. Pharao Rex Aegypti quādo vidit se morti propinquum, vitam in meli us voluit traducere, nec persequi Israeliticum populum. At serò recordatus est Pharao, nam iam erat clausum iter Maris Rubri aquis, atque ita interiit clausis portis suę salutis atque remedii. Virgines etiam fatuæ serò oleum quæsierunt, & propterea in perpetuum a gloria sunt exclusę. Hoc idem contingit peccatoribus, qui in hora mortis remedia quærunt: qui ferè semper delusi & falsi inueniuntur: quia potius gehennæ tormentis commouentur: quàm diuino amore. ¶ Secundò quia passiones quę ingenerantur a tristitia magis mouēt potentiam, quam illæ, quę efficiuntur a rebus delectabilibus. Si igitur breuis delectatio rationis vsum impedit: multò magis iudicium subuertet ingens, & magna tristitia. Et inter omnes maior, & terribilior est mors, quæ sic te ipsum contremiscere faciet, & rationem obfuscabit, vt difficillimè possis in Deum conuerti: si in vita flagitiosus, & peccator extitisti. ¶ Non potest intellectus in eodem tempore diuersa obiecta speculari: atque ita tunc dolores in contrariam partem teipsum impellent, vt maxima cum difficultate possis mentem tuam, & cogitationem in Deum eleuare. Vnde Salomon. Non est in hominis potestate prohibere spiritum, nec habet potestatem in die mortis.

2.Rc.16 [margin]

Mat. 25 [margin]

Eccl. 8. [margin]

¶ Tertiò cùm habitus sit qualitas, quæ difficulter remouetur: consuetudo, quam in peccando induisti, post se te ipsum ducet. Vnde patientissimus Iob, Ossa eius implebuntur vitiis adolescentiæ eius: & cum eo in puluere dormient. Et Salomon in Prouerbiis. Adolescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea. Et Hieremias. Si mutare potest Aethiops pellem suam, & pardus varietates suas: & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. Consuetudo est altera natura: & hæc super cor tuum tanquam grauissimū onus sedebit, quæ non sinet, vt cor tuum in ipsum Deum eleues.

Iob.20. Pro.22. Hier.13 [margin]

¶ Quartò in illa hora aliquo modo diuino auxilio destitueris: & acrius à dæmone tentaberis. Primum ex parte Dei nobis dicit sapiens, Vocaui & renuistis, ego quoque in interitu vestro ridebo, cū id quod timebatis aduenerit. Cùm irruerit repente calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit, quando venerit super vos tribulatio, & angustia. Tunc inuocabunt me, & non exaudiam, &c. Quia peccatores in uita noluerunt consiliis, & uocibus Dei acquiescere: ipse Deus in hora mortis subsannabit illos, & non exaudiet. Nam ut Augustinus ait: hac animaduersione percutitur peccator: ut moriens obliuiscatur sui, qui uiuens oblitus est dei. Vnde etiam apud Hieremiam ait dominus. Curauimus Babylon, & non est sanata: relinquamus eam. Secundo tunc acrius tentaberis: quia sæpius aduersarius noster, quē in uita modo non potest superare, alia uel alia die de eo triumphat. Sed quem in morte perdit, nunquam iterum lucrari potest: & ideo in illa hora tot acerrimis tentationibus, tot fallaciis, & technis utitur, ut tentationes, quę in hac uita nobis contingunt, cum illis collatæ, nomen tentationis non mereātur. Si igitur cum incolumis es, & optima ualetudine fruens, non potes, uel leui tentationi resistere: qui fieri poterit, ut cum delirus sis, & omni mente carens grauissimas tentationes liber, & saluus possis euadere? Quænam spes uictorię tibi adesse poterit, si inimici tunc potentiores sunt, tu uerò magis imbecillus, & languidus? Modo cum sanus es, non uis in campo manus cum hoste cōserere: cum uerò infirmus, & languidus,

Prou.1. Aug. in ser. innocentum. Hier.51 [margin]

&ia

& in lecto multis doloribus circundatus existimas te illum superare? Cum igitur nescias an crastino die hoc prælių̃ debeas aggredi, consilio saluberrimo Saluatoris tui acquiesce, qui his verbis mõet, vt semper vigiles: quia qua hora nõ putas filius hominis veniet. Psalmista domino ait, Non est in morte qui memor sit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi? Viuẽs viuens ipse confitebitur tibi. In vita pœnitentiam age: & audi Sapientem, qui dicit. Memento creatoris tui in die iuuentutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis tuæ, & anni de quibus dicas, &c. Bene quidem cognoscitur, pœnitentiam quæ in hora mortis fit sæpenumero falsam esse, & nullius momenti: quandoquidem si isti infirmi in pristinam valetudinẽ restituuntur, aliquando in antecta peccata se conuertunt, & iniurias quas pepercerunt, reposcunt. Nam si propositum talis pœnitentiæ, firmum, & constans esset, non ita facilè in pessimos ante actos mores dilaberentur. Necessitas cogit illos, vt virtute vtantur. Si cum peccare non potes, peccata relinquis: merito dici potest, quòd peccata te ipsum deseruerunt, non tu illa. Nam quando mercator merces proiicit in mare, coactus iacit & inuitus. At si postea serenum & tranquillũ, mare fuerit, curat illas extrahere: neq; principio illas in mare proiiceret, nisi in tanto periculo esset constitutus. Ita isti compulsi necessitate in articulo mortis ad pęnitentiam se conuertunt: cum cor suum tradiderint, huius mundi vanitatibus. Mortis timore bona aliena restituunt, & alia pia opera exercent, at ægritudinem euadunt, ad priora peccata se conuertũt. Vix fieri potest, vt cum peccator inferno sit proprinquus, magis Deum, quàm ipsum infernum memoria recolat. Si mente non es destitutus, clarè cognosces quibus tenebris cæcitatis sis inuolutus, si mortem expectas, vt pœnitentiam agas. Omnis ille qui pęnitentiam in crastinum diem protendit, in ipsam horam mortis protendit, cum nesciat an futuro die sit moriturus. Si dominus, cum tu non cogitas, est venturus, non est cur differas pœnitentiam: sed vt statim incipias te ipsum macerare, & lachrymis conficere. Nunc quippe Christum parentem pium, dulcem sponsum, suauem & benignum, dominum inuenies: in morte verò iudicem acerrimum, iustitię diuinæ & illatarum iniuriarum arctissimum executorẽ. Quod quidem exemplo tibi ostendam. Nam si litem ageres in iudicio, & ille quẽ aduocatum cõstituisti, in illa hora qua ferenda est sententia, mandato regis iudex designaretur, si ad illum accederes, dicturus, Domine nunc est tempus, in quo debes mihi fauere, tuum auxilium, imploro te ipsum aduocatum, & fautorem expostulo: statim ipse tibi responderet: ea quæ petis, minimè possum facere. nam ecce quomodo nunc a rege in iudicem sum constitutus, & vt iudex de causa sententiam sum laturus, non autem vt aduocatus. Nonne huius rei magna tristitia, & męror animum tuum subiret? Nunc igitur cum Christum aduocatũ habeamus, iuxta illud Ioãnis, Aduocatum habemus apud Patrem Dominum Iesum: in meliorem mentem redeamus, & vigilemus: quãdoquidem nescimus, an in hora mortis iudex seuerissimus nobis futurus sit.

Psal. 6.

Eccl. 12

1. Ioã. 2

¶ Tertiò diximus pręcipue esse aduertendum id quod dicit. Quia qua hora nõ putatis, filius hominis adueniet. Noluit Deus, vt horam mortis sciremus. Cur hoc? Primò quia voluit, vt nescientes horam mortis, semper rectè, & sanctè vitã ageremus. Et quòd nobis non manifestet, quando morituri sumus, innuere voluit, quòd semper debemus intelligere, iamiam vitam nostram finiri: si quidem cum certum tempus non habeamus, eam horam, qua nunc viuimus, extremam debemus computare. In hoc, sicut in reliquis, quæ Christus nobiscum operatur est, benignè, & misericorditer se habuit. Ignorantes horam mortis: mundioribus, & syncerioribus animis viuimus. Nam si cum hominis ignorent, rent, an hodie sint morituri, audent in peccato viuere: quid facerent, si certo scirent longæuam, & diuturnam vitam habituros? Solet enim contingere, vt si nobilis aliquis ludo in nocte sedeat famuli eius alii dormitent, alii verò per ciuitatem diuagentur: ita vt cum dominus à ludo surgit, nullus

Lege Gre. lib. 12. Mora. cap. 18.

adest qui faces accendat, neque qui ipsum comitetur. Clamat statim Dominus. At, at serui, tamen nullus respondit, vsquequo cum iam habeat caput fractum tantis vocibus, venit minimus omnium famulorum ferè somno sopitus cum facere incensa. Respondeas obsecro: si isti famuli cum nesciant, quãdo dominus sit illos vocaturus, alter in ciuitatem abiit, & alius dormit: si hi certo scirent herum vsque ad certam horam non de illis percontaturum, nonnè melius, & libentiùs abirent? Aliquis tamen erit, qui cùm nolit à domino reprehendi, expectabit: siquidem nescit qua ora sit vocandus. Ita Deus noluit certam nostrę mortis horam nos habere, nè per peccata ab ipsius consortio, & amicitia fugeremus: nihilominus tamen multi sunt, qui pessimè, & iniquè viuant, & deteriores sint dicentes, in vltimo mense vitæ meæ ad pœnitentiam me conuertam: nunc autem flagitiis, & peccatis me tradam: quod forsitan modo non audent facere, timentes nè in ipsis moriantur.

¶ Præterea si homo sciret, quando moriturus est: vel sciret se statim moriturũ, vel ad certum quoddam tempus Si sciret se statim moriturum, tunc maiorem occasionem peccandi sibi assumeret: differens pœnitentiam in illud tempus. Ambo quidem grandia, sunt inconuenientia tuæ salutis: nam breuis pœnitentia, & vana dilatio duæ res perniciosissimæ sunt tuæ conscientiæ. Quo circa suauis ille omnium rerum cõditor voluit sua admirabili prouidentia, vt hora mortis tuæ incognita tibi esset, & occulta: vt ab his duobus maximis periculis te ipsum liberaret, & vt semper sobriè viueres, & castè, & sanctis institutis vitam componeres. Si diem mortis designaret, temporis securitate magis atque magis ipsa peccata multiplicarentur. Tertiò voluit nobis occultare horam mortis, ut utilitati communi, & non solum propriæ uiueremus, proximorum obliti, & nostra tantum curantes. Quartò si ægrotans homo sciret infirmitatem illam non esse ultimam, non utique de peccatis confiteretur, nec sacramenta acciperet, nec sanctos in suum auxilium inuocaret, nec sacra celebrari iuberet: nec multa alia opera pia, quæ infirmorum causa fiunt. Omnia hæc bona opera cessarent, si certo haberetur infirmum illum ex tali ægritudine non moriturum esse. Multi nanque grauioribus infirmitatibus affecti, sua peccata confitentur, & in Deum conuertuntur, cùm credant, se morti esse proximos: quod non facerent, si scirent, illam non esse ultimam ægritudinem. Quintò noluit Deus hoc nobis esse notum propter humanam consuetudinem, & tranquillum, & quietum modum viuendi. Nam si homines scirent se per multos annos uicturos, odia, iras, & inimicitias suas prosequerentur. At uerò si breuiter scirent finem suæ uitæ imponendum esse, melancholici, & mœsti uitam degerent, & proximis suis molesti essent, graues, & incommunicabiles. Atque ita utrique communem pacem destruerent totius reipublicæ, & humanam conuersationem. Denique Deus non solùm nos condidit adhoc ut in ultima hora ad ipsum conuerteremur: sed reuera, ut totam uitam ipsius obsequio consumeremus, neque quidquam committeremus, cuius postea opus esset nos pœnitere. Aspice igitur quomodo in hoc dominus, ut in reliquis omnibus nostram utilitatem, & commodum respicit: & ita uoluit incognitam esse nobis horam mortis nostræ, vt semper parati & uigilantes essemus. Ideo ait, Estote parati: quia qua hora non putatis filius hominis ueniet. At tantum inualuit malitia multorum hominum, quòd id quod Deus fecit, ut eos a peccatis segregaret, idem ipsi assumunt in occasionem, ut deteriores, & peiores sint. Boni nanque cum considerent se uentura hora ex hac uita migrare posse, à peccatis se abstinent: mali uero deteriores facti, dicunt, Comedamus, & bibam⁹, q̃a cras moriemur. Esa. 22.

¶ Obserua autem quòd Christus vocatur hic filius hominis, quia naturaliter

dicitur

dicitur filius hominis, quia natus erat ex matre, non habens patrem hominem. Et sic ex homine, & non ex hominibus dicitur, ad differentiam eorum, qui in scripturis dicuntur filii hominum. Quemadmodum enim Christus est filius Dei modo quodam singulari, quia singulariter vocatur filius Dei, vt singularis indicetur filiatio: alii autem in plurali filii Dei, vt communis generatio significetur, sic etiã singulariter filius hominis vocatur, vt videatis singularé modum filiationis, quia (Psal.4.) non ex vi seminis conceptus fuit, sed ex Spiritu sancto. Neque carnem accepit peccati, sed similem carni peccati innocentissimus, & idoneus ad expiandum peccatum. Sed de his satis. Ad contextum. [Ait autem ei Petrus, Domine ad nos dicis hanc parabolam, an ad omnes.] Dixerat Iesus parabolam, de seruis expectantibus dominũ, adiuncta alia parabola de patre familias, non vigilante. Petrus autem cum sciret, se & alios condiscipulos electos fuisse ad officium patrisfamilias, dubitabat an hec parabola quæ in vltimis verbis ad ipsos spectabat, esset eis propria: an omnibus communis. [Dixit autem dominus.] Non præcipuè respondet ad factam quæstionem, sed in doctrina adhuc persistit: quoniam instruit Petrum, de differentia inter electos ad pastoris officium, & reliquos alios, & quoad meritum, & quoad præmium: similiter etiam quoad crimen & pœnam. Ex quibus facile intelligi potest dictam parabolam secundum proportionem communem esse omnibus, cum differenti præmio ac pœna. Et subdit, dicens, [Quis putas est fidelis dispẽsator] Ac si diceret, Prædicta parabola ad omnes pertinet, sed ista ad vos meos discipulos specialiter pertinet, quos dispensatores efficio, cum vos alios ad regendum, alios verò ad danda consilia & documenta præficiam. Ideo quæro, Quis putas est, &c. Non ex ignorantia quærit, sed vt ostendat, quòd paucissimi sint tales prælati, fideles & prudentes: sicut ille de quo Sapiens dixit, Qui non abiit, nec sperauit (Eccl.31.) in pecuniæ thesauris: Ideo interrogauit, quis est hic, & laudabimus eum? Rarus est talis diues, & paucos inuenies tales ꝓlatos. Particula autẽ interrogatiua quis non pro re impossibili, sed pro difficili, (vt Hieronymus ait) frequenter accipitur in sacris literis. Et sic ipse Hieronymus exponit hunc locum. (Hier. sup Nau. cap. 3.) Hoc est, Pauci serui fideles inueniri possunt. Sic intelligitur illud: Leo rugiet, quis non timebit? (Psal. 13.) Et illud, Quis ascendet in montem domini, aut quis stabit in loco sancto suo? Et Paulus. Quis me liberabit de corpore mortis huius? (Rom. 7.) Et apud Oseam. Quis sapiens, & intelliget hæc? (Osee. 14) Si de hac re plura videre desideras, leges Origenem, & Hieronymum. (Orig. hom. 18 Nume. Hiero. Amos. 3. Zach. 4. Et in Epistola ad Minerium)

¶ Præterea Christus in his verbis conditiones assignat boni prælati, quem dispensatorem vocat fidelem, atque prudẽtem. Hæc & singula, quæ dicit animaduersione sunt digna. Primo dicit, quod sit fidelis dispensator. Officium prelati a dispensatione nominauit: vt intelligant prælati officium suum non in agẽdo pro libito, sed in dispensando consistere. Videant etiam prelati quòd Christus eis imponit nomen dispensatorum. vt intelligant se dispensatores esse bonorum, & redditũum ecclesiasticorũ. Fidelitas etiã requiritur: vt ea, quę sunt domini, non in suos vsus & vtilitates conuertantur, vt dominum sum incolumen, & liberum in honore conseruẽt: ita vt pro ipsius honore semper vigilent, & defensione, quę omnia necessaria sunt seruis fidelibus. Est igitur fidelis dispensator, qui non quod suum est quęrit: sed quę Iesu Christi, cuius vices gerit: quodque cedit in ędificationem, & augmentum Ecclesię, in cuius gratiam sibi omnia commissa sunt. Iustus nanque dispensator semper prę oculis habet pręcepta, & instructiones committentis. Gloriam Dei quęrit, non suam propriam. Hęc autem si in fideli seruo & dispensatore requiruntur: merito dicemus cum diuo Paulo. Iã (1. Co. 4.) quęritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur. Rarum esse putabat Paulus, dispensatorem qui fidelitatem: suo domino seruaret. Plerique enim sunt, qui fraudem faciunt: dum quęrunt quę sua sunt, nõ quę sunt Iesu

Iesu Christi, & cœleste, & diuinum mysterium in vsum terreni lucri conuertũt, nec salutem proximorum, sed propria commoda quærunt: Ad salutem proximorum curandam negligentissimi sunt: ad redditus verò, & vectigalia exigenda diligentissimi. Debitores suos opprimũt, in carcerem detrudunt, & excommunicant: si tamẽ in peccatis eos viderint, nec illos admonent, nec corrigunt. Si illos in angustia, aut tribulatione aliqua videant constitutos, contemnunt, & negligunt: cum deberent eos consolari, & reficere. Quod officium est prælatorum, sicut do-
Luc.22. minus Petro dixit, Tu autem conuersus confirma fratres tuos. Hi non fideles dispensatores, sed lupi rapaces dicẽdi sunt:
1.Co.4. & quia istorum maior est inquit Paulus. Iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis, quis inueniatur.

¶ Præterea in administratione rerum temporalium oportet, vt fidelis sit dispẽsator pauperibus, orphanis, & viduis. Vnde beatus Paulus, qui in præfatione omnium suarum Epistolarum solebat dicere, Gratia vobis, & pax: scribens Timotheo, qui Episcopus erat Ephesi, inquit, Gratia, & misericordia, & pax. Timotheo, quia Episcopus erat, misericordiã commendauit: quia præcipuum munus Episcopi est esse misericordem, & pium erga egenos, & pauperes. Sed iam nunc aliqui in tantam infidelitatem peruenerunt, vt non solum non pauperibus sua bona tribuant, sed velint ab illis ditari.
Malac.1 De his conquerebatur Deus olim dicẽs, Quis est in vobis qui claudat ostia mea, & incendat altare meum gratis? quodquidem ad infidelem dispensatorem pertinet: cumque ad lucrum magis, & proprium commodum respiciant, & non ad obsequium Dei, nõ oues pascunt, sed eas dilaniant, & comedunt. Cum filii Is-
Num.7. rael offerrẽt plaustra Mosi, dixit dominus ad eum. Cape ab eis. Vide quomodo à populo non audet illud recipere sine domini licentia. Et quis nunc quæso ministrorum Dei tam fidelis est, vt oblata sibi respuat? Iste verò necessaria non recepisset plaustra, nisi dominus imperasset. Denique, vt vno verbo concludam, ille fidelis dispensator est, qui sibi soli honorem non vsurpat, qui tyrannidem non exercet, qui recta intentione, & non propter temporalia ministrat, qui potestatem spiritualem sibi non adscribit: denique qui rem domini non negligit. Omnia autem hæc colliguntur ex intentione beati Pe-
tri, cum inquit, Seniores qui vobis sunt obsecro pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè, secundum Deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntariè: neq; dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo. 1.Pet.5.

¶ Secundò ait, dominus, quòd sit prudẽs. Prudentia nanque dicitur scientia operãdorum: nam sapientia pertinet ad intellectum, prudentia verò ad ea, quæ sunt agenda: atque ideo non solum prudentia est lumen illuminans intellectum, sed etiam clefacit affectum: non solum ostendit, quid, quando, & qualiter sit agendum: sed etiam mouet voluntatem, vt appetat bonum post iudicium, & vt fugiat malum. Vnde vsus scripturæ, & vsus cõmuniter loquentium habet, vt inepti dicantur, qui imprudenter operantur: licet prudenter intelligant quid, & quãdo, & quomodo sit agendum. Vnde in Prouer- Pro.15.
biis dicitur. Vir prudens dirigit gressus suos. Ideo ad hanc spectat moderare omnes virtutes, quia auriga est earum, & ordinatrix affectuũ, & morum doctrix. Sine hac curritur in obscuro: nã dum quis magis currit in maiori est periculo, vt frãgat caput. Vnde hæc constituit ordinẽ in aliis virtutib⁹: ita vt si hãc sustuleris, virt⁹ nõ est virtus, sed vitiũ. Hac virtute maximè indigẽt prælati: iõ hic Christus bonũ prælatum prudentem appellat. Opus est vt prælatus res alias corrigat: alias verò dissimulet, tanquam qui non intelligit nec videt: Modo grauem se debet ostendere, vt non contemnatur: aliàs verò modestum, & affabilem, ne arrogans, & superbus existimetur. Modo vti debet misericordia, modo verò iustitiam debet exercere: quod totum ipsa prudentia docet, sine qua non bene suum munus, & officium exequetur, etiam si magnis virtutibus sit præditus. Multa enim sunt, quæ blãdè, & cũ moderatione quadã fieri debent: & multa debemus exorare, vt subditus faciat, quæ aliàs iuberi possent.

Quando

Quando vero hoc sit faciendum, ipsa prudentia docet. Quemadmodum tonsor, qui nouacula tonsurus est barbam, prius eam lauat, & nouaculam acuit: nam alias scinderet, & rumperet: ita facit imprudens prelatus, qui cum velit barbam tondere, hoc est aliquod vitium subditi propellere, tanta asperitate, & rigore id facit, vt potius destruat, ac scindat, atque ita non corrigit, sed in deteriorem mentem subditum prouocat. Priùs lauare debes, & blandè, & misericorditer agere. Et tu subdite vide, quòd quando tonsor insanus est, túc te ipsum magis tranquillum, & quietum præstare debes, nè te scindat: atque ita dum prælatus magis insanus fuerit, humilior, & prudentior existere debes. Solent in finibus prouinciarum speculatores constitui, quoniam hi terram vicinam cognoscunt, & hostes vicinos maiori odio prosequuntur. Sic prælati optimè subditos cognoscant, & hostes sint hostium animæ, & cum modestia veritatem ostendant: & prudenter regant rem publicam: potiùs amari, quàm timeri cupientes: nam si omnia voluerint timore, & asperitate regere, omnia facilè euertent. Quemadmodum aqua magni, & profundi lacus cum natura sua tranquilla sit, vi tamen ventorum agitatur, & commouetur: sic populus etsi sua sponte mitis sit, & quietus, nimia tamen seueritate, & asperitate prelati velut violenta procella concitare, & perturbare solent. Debet esse prælatus quasi plures: quia pluribus consulere debet, & de omnium salute cogitare. Vt in solo capite sunt oculi, vt omnia videant, & non in alio membro: sic soli prælato conuenit omnia videre, & consulere, & mentis oculis considerare quæ ad rectam gubernationem pertineant. Ideo per Ezechielem (Eze. 27.) dicitur, quòd Cherubin, qui erant depicti in templo, habebant duplicem faciē, alteram hominis, alteram verò leonis: quia prælatus debet esse humanus, & benignus viris iustis, seuerus autem, & terribilis sceleratis. Quibusdam debet humanitatem ostendere: quibusdam vero terrorem incutere. Et hæc omnia prudentia docet. Igitur hac admirabili prudentia induti esse debent prælati: quia non solùm est opus rerum spiritualium gubernatione, sed etiam temporalium: quia non tantum unis debet tribuere, ut aliis deficiat. Opus est, vt seruare sciat, & distribuere: & ut prudentiam similem Ioseph habebat, qui in annos steriles in abundantibus, & prosperis congregauit. (Gen. 41.) Prudentia opus est in impartienda eleemosyna: nam cæteris paribus potius suis, quàm extraneis eroganda est: ad quod etiam opus est prudentia: nam consanguinei tui seipsos ditare cupiunt tuis bonis, & re temporali, & pauperem te efficere cœlestium diuitiarum. Beatus qui intelligit super egenū, & pauperem. (Psa. 40.) Cognoscere debes necessitatem tua discretione, sine eo, quod ipse pauper eam manifestet. Et ideo dixit, intelligit. Denique prælatus non debet esse cæcus, sed lumine intellectus pollere debet. Et ideo in Leuitico præcepit dominus ne offerretur illi animal cæcum. (Leu. 22.) Animal cæcum est prælatus sine prudentia, qui tanquam cæcus in consiliis seipsum præcipitat. Vult Deus, vt habeat oculos, & uideat quod facit, & quid acturus sit: neque ignorans sit, & insipiens. Bases templi Salomonis non erant sine Cherubin. (4. Reg. 6.) ita bases sunt prælati, qui sustinent ædificium spirituale, non tamen debent esse sine cognitione, & lumine rerum agendarum, sed sapientes, & prudentes sicut Cherubin. Ideo Moses uolens constituere gubernatores populi, dixit Hebræis. Date è uobis uiros sapientes, & gnaros: (Deut. 1.) quorum conuersatio sit probata in tribubus uestris. Quod etiam intelligens Salomon non diuitias postulauit, sed prudentiam. (3. Reg. 3.) Gubernator absque prudentia, est tanquam nauis sine clauo. Et ob hanc causam dicebat dominus per Hieremiam. Introducam uos in Sion: (Hier. 3.) & dabo uobis pastores, qui pascant uos scientia, & doctrina. Et Paulus cum loqueretur de officiis Ecclesiæ, Quosdam (inquit) dedi Apostolos, quosdam Prophetas. &c. (Ephe. 4.) Cum autem loquutus est de prælatis, inquit, Alios autem pastores, & doctores. Coniunxit doctores cum pastoribus: ut insinuaret prælatos scientia debere esse præditos:

tos: vt sciant quid agendum, quidue vitandum sit. Sciat igitur prelatus dispensatorem esse, & non dominum: & quod fidelis esse debet domino, & prudens in rebus agendis: talis denique, qualis describitur in Exodo, cum Ietro dixit Mosi. Prouide de omni plebe viros sapientes, & timentes Deum, in quibus sit veri-
Exo. 18 tas, & qui odierint auaritiam, &c. Prouide, idest, cum magna deliberatione elige: de omni plebe, idest, absque personarum acceptione: viros, idest, viriles homines, & non pusillanimes, seu effœminatos: sapientes, idest, sapientia, & prudentia præditos: in quibus sit veritas, idest, in quibus non sit simulatio, aut hypocrisis: & qui sequantur veritatem, & non inordinatum appetitum. Qui
Phil. 2. oderunt auaritiam, idest, qui non que-
Eccl. 20 rant, quę sua sunt, sed quæ Iesu Christi,
Esa. 1. & non accipiant munera. Encænia enim & munera, excæcant oculos iudicis. Principes tui infideles socii furum: omnes diligunt munera, sequũtur retributiones. Qui regant populum, idest, verbo, & exemplo prædicando, & rectè gubernando: ita vt prælatus cunctis sit benignus, nemini blandus, paucis familiaris, omnibus ęquus, ad iram tardus, ad misericordiam pronus: in aduersis firmus, in fœlicibus, & prosperis cautus, & omnibus proficiat, & nemini noceat, omni denique sapientia, & prudentia ornatus. Lege Gregorianum de cura pastorali: & Bernardum de consideratione ad Eugenium Pontificem. De tali prælato ait dominus, [Quem constituit dominus super familiam suam.] Abeant impii Lutherani, qui audent dicere Pontifices nõ esse superiores de iure diuino, sed solum hominum decreto electos. Mentiuntur: imò constituit illos dominus super familiam suam: ipse enim quosdam
Ephe. 4. dedit Apostolos, quosdam Prophetas, quosdam Euangelistas, & quosdam pastores, & doctores. Nam apud ecclesiam quamuis sit certa forma constituendi prælatos, siue per electionem, siue per maiorum decretum, ita vt videantur constituti ab hominibus, tamen à
Act. 20. Deo constituuntur, & sic in Actis dicitur. Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo Spiritus sanctus posuit uos episcopos regere ecclesiam Dei. Spiritus sanctus constituit episcopos ad regendam ecclesiam Dei, non homo: & sic episcopi, qui successores Apostolorum sunt, immediatam habent potestatem ordinis a Christo, sicut Apostoli: quamuis authoritas præsertim quoad iurisdictionem sit à Papa. In quo tu maximè aduertere debes ne dignitatem, aut prælatiam fauoribus, aut simonia compares. O quanti sunt prælati, quos non constituit dominus, sed ipsi se constituerunt sua ambitione, fauoribus aut pecuniis. Nolo tamen dicere, quòd qui talis est non sit verus Papa, aut episcopus: non tamen est in tali dignitate Dei voluntate, sed permissione: quia permittit illos imperare, quos nec vult propter populi peccata a dignitate propellere.
Sic enim ipse ait. Ipsi regnauerunt, & Oseæ 8.
non ex me. In hoc, quòd dicit, & non ex me, intelligit, quòd non sua voluntate regnant: & ideo non sunt à Deo super suam familiam constituti. Dominus enim debet eligere prælatum, non humanus fauor, tuncque à manu Dei intelligas prouenire, quando sine tua solicita diligentia dignitas tibi offertur: quando verò eam acceptaueris, conuerte oculos ad rationem, quam de illa es redditurus, & de omnibus tibi commissis.
Dixit dominus Mosi, voluntas mea est, Exo. 3.
vt educas oues meas ex Aegypto, & quòd tu sis pastor earum. Et respondit Moses. Quæ obsecro in me residet authoritas? Et dixit illi dominus. Quid habes in manu tua? Proiice virgam in terram. Quidquid homo habet à se debet expellere. Bonus prælatus reiicere debet honores, & gloriam quam consanguinei, & parentes illi curant. At verò si Deus iubet, per caudam debet accipere, hoc est per finem. Finis officiorum, & dignitatum, est arcta ratio, quam dominus debet exigere de animabus sibi commissis. Si Hieremias cùm Hier. 1.
esset in vtero matris sanctificatus, & cum à domino ad prædicandum mitteretur: ferè tantùm onus recusauit dicens.
A, A, A domine nescio loqui. Magna Hier. 1.
quidem est audacia, vt velis tu dignita-

tem solicitè curare: & acquirere, &c.

¶ Obserua autem quod dicit, super familiam suam. Non inquam super familiam Episcopi: non constituit eum super nepotes, cognatos aut consanguineos suos: sed super familiam suam, scilicet domini. Familia enim domini nostri Iesu Christi sunt pauperes fideles, paruuli, pupilli, infirmi, &c. Super hos constituitur prelatus, hos pascere debet, sustentare, & curare. At quantos nunc videbis, qui solam curam suæ familiæ gerunt: non erogant, quod habent Christi familiæ, sed suæ. Sed si hoc solum contingeret in bonis temporalibus, non tam graue malum esset: at conferunt beneficia Ecclesiastica suis, soluentes laborem: & dando illis beneficia curata. Hoc Romæ facere consueuerũt aliqui Cardinales & Episcopi, qui seruis suis, & mulionibus beneficia Ecclesiastica tribuunt, nec quærunt homines doctos, & studiosos, sed suos familiares. Sed iam vlterius. [Vt det illis in tempore tritici mensuram.] Vt det (inquit) illis: Quibus? his qui sunt de domini familia, de quibus modo loquuti sumus. Sed iam non tribuunt nisi diuitibus, a quibus sperant aliquid accipere. At cum prelati modo deberent esse sicut sol, efficiuntur veluti luna. Nam luna non illuminat, nisi in parte, qua recipit lumen à sole. Ita multi prelati non bona conferũt nisi eis, a quibus sperant aliud maius sibi euenturum. Atque ita (Deus est testis, me non mentiri) me vidisse in curia Hispaniæ Regis Philippi, aliquos amicos Regis a prelatis multa dona, diuitias & pecunias accepisse, vt Talionem possent illis rependere: & vt sic hac via amicitiam Regis possent sibi conciliare, vt ad maiores dignitates, & officia promouerentur.

Eze.34. Alii pascunt semetipsos: quod Ezechiel plorat. Væ pastoribus, qui pascebant se metipsos. Nonne oues a pastoribus pascuntur? Officium autem boni pastoris est, vt det familiæ domini: & quod oues suas pascat doctrina, & exemplo, & eleemosynis. tribuẽs ouibus Christi tam bona spiritualia, quam temporalia. nam ad Episcopum pertinet alere pauperes, & ministrare eis, de substantia sua. Opor-

1.Tit.4. tet Episcopum esse hospitalem: alienam inopiam, vt propriam debet existimare: quod si hoc non præstiterit, non est dignus Episcopi nomine. Et ad Titum Apostolus ait, Oportet Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: nõ turpis lucri cupidum, sed hospitalem, & benignum. Tit. 1.

¶ Dicitur autem in tempore, quia cũ oporteat, vt iste dispensator sit prudens, ad prudentiam spectat modum disponere circa actiones: quia est ratio recta agendorum: & ideo qualitas cibi, quantitas, & tempus cibationis considerari debent. Porro de cibo spirituali, quod est verbũ Dei etiam considerandum est, quòd detur suo tempore tritici mensura: hoc est, vt prædicet, & doceat prælatus iuxta captum auditorum, aliquando subtilia, aliquando plana. Sic Paulus simplicibus, & 1.Co.3.
rudibus dicebat. Ego non potui vobis loqui tanquam spiritualibus, sed tanquã carnalibus: tanquam paruulis in Christo lac dedi potum, non escam, &c. Dandũ est triticum ad mensuram, idest, iuxta capacitatem vniuscuiusque. Insipientibus, non dicenda altissima, sed ea tantum, quæ facile possint capere. Sapientibus etiam non sunt dicenda vulgaria, & trita. Sic Paulus, Sapientiam loquimur in 1.Co.2.
ter perfectos. Considerare autem tempus, mensuram, & alia huiusmodi pertinet ad prudentiam ministri: sine qua fidelitas parum proderit. Ideoque tam in cibo spirituali doctrinæ, quam in cibo corporali considerandum est tempus, & necessitas, & qualitas subditi: & sic in tẽpore conuenienti oportet dare vnicuiq; mensuram iuxta intellectus ipsius captiuitatem, vel de cibo corporali iuxta mensuram, & inopiam: ita vt vnicuique prudenter prouideatur. [Beatus ille seruus, quem cum venerit dominus inuenerit ità facientem.] Idest, cum in morte Christus venerit, beatus efficietur. Tales enim non solùm simpliciter erunt beati, sed etiam habebunt magnum beatitudinis gradum: nam, vt Paulus ait, Qui bene pręsunt, duplici honore digni sunt. Obserua 1.Tim.3
autem quòd non dicit ita fecisse, sed ita facientem: quia non satis est, quòd aliquando bonus fuerit, & rectè prædicauerit, eleemosynas fuerit largitus: sed

opus

opus est, vt talis sit, & perseueret in bono incepto, vt cum dominus venit in hora mortis, inueniat illum sanctis operibus intentum. quod fieri non potest nisi firmus, & constans rectitudine vitæ præstiterit. Multos videbis senes, qui seipsos laudant, bona quæ in adolescentia fecerunt, iuuenibus narrantes: cum tamen in senectute, quam actionibus sanctis deberent consumere, auari sunt, cupidi, maledici, & ambitione pleni. Iuuenes non viderunt, quæ tu in adolescentia vel iuuentute fecisti, sed quæ modo agis: & iuxta ea quæ modo vident, ante actam vitam iudicant. His enim præsentibus virtutũ exemplis alios mones & doces. Quocirca non satis est, aliquando bonum fuisse, nisi vt strenuus, & magnanimus miles vsque in finem perseueraueris. Beatus itaq; est, quem dominus sic inuenerit facientem, quando venerit siue in iuuentute siue in senectute, qualem te inuenerit, talem te iudicabit. Et quid faciet seruo prudenti, & fideli, quem sic inuenerit? [Verè dico vobis, quoniam super omnia quæ possidet constituet illum.] Quicunque ad vitam æternam transfertur, constituitur super omnia bona domini, quia diuina essentia fruitur: quæ omne bonum est. cogitari nec dici potest quale & quam diuinum, & admirabile illud bonum sit. Sed hoc omnibus, qui deferuntur in beatitudinem conuenit, siue sint prælati siue non. sed tamen Christus bonis, & sanctis prælatis qui munus suum in hac vita rectè exercuerunt, aliquid aliud his promittit, præter id omnibus concessum. Habebunt enim illi excellentiorem gradum, gloriæ, nempe aureolam, & coronam doctoratus: nam boni prælati officium est docere, vacare orationi, lectioni, & doctrinæ. Episcopi proprium munus, & officium est docere. Vnde curam rei familiaris, & negotia secularia debet aliis cõmittere. Et ita Apostoli dixerunt, Non est nobis bonum relinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Quo circa elegerunt septem diaconos, qui hæc facerent. Et preter aureolam, habent aliquid excellentius in præmio essentiali, quod consistit in excellentiori gradu visionis: quia magis meruerunt, cum plura charitatis opera edat bonus prælatus, quàm subditus. Ideo de solis prelatis dicit, Constituet eũ super omnia bona sua. Sed de subditis dixit in parabola præcedenti, quòd præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis. Maius est autem, quod seruus maneat super omnia bona sua: quam quòd semel dominus trãseat, & ministret seruis.

Amb. li. 1. offi- cio. c. 1. Actor. 6

¶ Oportet igitur, vt status prælatorũ in terra conformis sit illi, quem habituri sunt in cœlo: vnde sicut in Ecclesia militanti est summus, sic erit in Ecclesia triumphanti. Nam sicut quia Christus saluandi homines munus accepit, meruit sibi locum super omnè principatum & potestatem: ita prelati, qui functionem saluandi homines suis humeris imposuerunt, constituentur super omnẽ principatum. Nec aures tuas offendere debet, id quod dicimus, scilicet quòd prelati subeant munus saluandi homines: cum Paulus dicat, Omnia factus sum omnibus, vt omnes ad me traham. Et albi. Si quomodo ad æmulationem prouocem carnem meam, & saluos faciã aliquos ex illis: Igitur munus generandi filios Christo, nutriendi, & saluandi, nec Angelis datum est, ideo super Angelos est. Ephe. 1. 1. Co. 9. Ro. 11.

¶ Obserua, quòd non dicit hoc cum iuramento, sed affirmans Christus, ait, Verè dico vobis. Non dicit, Ego iuro vobis per Deũ, sed ego vos certos facio. quod mirandum quidem est, cum in re tam graui, & tanti ponderis, & momenti loqueretur. O quàm pessima & execranda est huius nostri temporis consuetudo, ita vt in re leuissima homines mille iuramentis, vtantur: & pueri etiam incipientes loqui, nihil affirmant nisi nomen Dei in vanum assumentes. Nabuchodonosor cum vidisset, quòd Deus liberasset ab igne Sidrac, Misac, & Abdenago, edictum iussit diuulgari, vt nemo nomen Dei Israel blasphemaret. Si Rex ille Gentilis hoc iussit, quare Principes, & reges Christiani hoc non præcipiunt magnis pœnis impositis: quando quidem maiora miracula, illo quotidie Deus facit, &c. Hactenus loquutus est dominus de bono prælato, Dan. 3.

to, & de ipsius præmio: nunc autem de malo prælato & pęna ipsi infligenda disserit, dicens.

Quòd si dixerit seruus ille in corde suo, Moram facit dominus meus venire, &c.] Dicit se desiderare si fieri posset, vt nunquam mors adueniret. Inter vitia, & peccata huius serui mali illud vnum est, quod existimet se diu victurũ: quod quidem quàm vanum & stultum sit satis ostẽditur, cum quotidie videamus iuuenes mori, & sepeliri. O quot & quanti sunt iuuenes, qui iniqua opinione falsi existimant longæuam vitam habere, & dicunt, Moram faciet dominus meus: & sic pœnitentiam differunt in senectutem. Sic virgines fatuæ perierunt. Et cum hanc vanam fiduciam conceperit, vide, quid faciat. [Et cœperit percutere seruos, & ancillas, & edere, bibere, & inebriari,] Seruus iste malus eo quod longa tempora vitæ sibi promittit, in malam administrationem defluit, in qua omne flagitium, & peccatum includit. Posuit tamen Christus duo, quæ præcipua sunt, scilicet superbiam & luxuriam, ad quæ cætera reducuntur. Primum autem, idest, superbiã per seruorum concussionem designauit: vt inquit diuus Augustinus. Luxuriam autem ostendit, dicens, Cępit edere, bibere, & inebriari. Cum percutit seruos, velut dominus in illos animaduertit, cum non sint eius serui: sed ipse sit conseruus eorum. Et ideo per Matthæum dicitur, quod cœpit percutere conseruos suos. Istud autem ad prælatos pertinet: quia licet cõstituantur a Christo super plebem, non tamen subditi desinunt esse serui Christi: & ipsi, qui eis præsunt non sunt domini illorum, sed conserui. Sic dicitur in Ecclesiastico. Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis quasi vnus ex eis. Cœpit percutere, quia hoc magno vitio præcipuè laborant prælati. Ideo Paulus, quòd oportet episcopum non esse percussorem, sed modestum. Percutit autem eos suo malo exemplo cum scandalizando damnat cõscientiam subditorum, ait nanque Paulus. Sic autem peccantes in fratres & percutientes conscientiam eorum infirmam. Percutiunt etiam prælati subditos multis censuris & excommunicationibus, præceptis, constitutionibus, & comminationibus: ita vt non possint vlterius progredi, nec in bono proficere. De his per Ezechielem inquit dominus. Vę vobis, qui cum potentia, & maiestate imperabatis. Multos nũc inuenies in ecclesia Dei ita arrogantes & superbos, vt non eos existimes pastores, sed tyrãnos, & dominos: qui potius mores referũt leonum, & Tygridum, quàm prælatorum. Non est opus ità arcum intendere, vt frãgatur: nec subditos ita vexare, & opprimere, vt nequeant crescere, nec proficere. Quod Christus his verbis voluit innuere: scilicet quod prælati superbi ita vexãt subditos, vt non sinant illos in virtutum exercitio crescere. Et ut similitudine diui Anselmi vtar: si plantam arboris in horto tuo plantaueris, & mox illam ita ex omni parte concluderes, vt ramos suos nullatenus extendere posset: cum eam post annos excluderes, quales putas ramos extenderet? Profecto inutilis arbor rugosa, & gibbis plena ramis suis incuruis perplexa. Hoc faciunt multi prælati, & magistri & parentes subditis, & filiis suis: qui plantati sunt in horto ecclesiæ, vt crescant, & fructificent Deo. Sic adeo illos minis, terroribus, & flagellis comprimunt, vt nulla penitus liceat eis libertate potiri. Atque ita inepte oppressi prauas & spinarum more perplexas cogitationes in se cõgerunt, & fouent, & nutriũt. Vnde fit, vt cum nihil amoris, nihil pietatis, & beneuolẽtiæ erga se in illis sentiãt: nec subditi alicuius boni in illis, aut grati operis: sed omne odium, impietatem, & maleuolentiam aduersus illos concipiũt. Dum corpore crescunt, crescit etiam in illis timor, & inuidia, & omnis suspicio mali. Huius rei causa superbia est, & crudelitas, quam multi prælati aduersus subditos exercent: in causa enim sunt, vt subditi impatientes sint, & vt ira, & furore commoueantur, cum non possint ferre grandia onera, quæ illis imponunt. Et sępe sæpius videbis, q̃ prælati hæc cum subditis facientes, seipsos blandè, lautè & piè tractent: ipsi secundum suam libidinem comedunt, & bibunt: volunt autem, vt subditi ieiunent, & se pœnitentia conficiant. Semper ego id sum expertus:

Marginalia (left): 18. — Mat. 25 — Augu. Epistola ad Esichium. — Mat. 24. — Eccl. 32 — 1.Ti. 3. — Tit. 1.
Marginalia (right): Ezec. 34 — Ans. lib. similitu di. c. 177

tus: eos homines, qui asperam, & pœnitentem vitam degunt: erga subditos blandos, modestos, & pios seipsos ostendere: Econtra verò, qui sibi indulgent pro renio, & vitiosi, & profani sunt: erga subditos legum, & præceptorum obseruãtissimos se exhibent. Aspice obsecro diuum
Matt. 3. Baptistam, qui tam sobriam, & asperam
Lucæ. 3. vitam agebat, qui cilicinis pellibus induebatur, erga publicanos, & peccatores mãsuetus, & blandus erat. Et ita loquutus est illis dicens. Qui habet duas tunicas, det vnam nõ habenti. Et militibus dixit. Contenti estote stipendiis vestris. Non dixit. Non carnes comedatis, nec vinum bi
Mat. 23. batis, nec in lectulis cubetis: siquidem hęc omnia ego facio: sed blandè, & modestè illis fuit loquutus. Econtra verò Pharisęi grauissima onera humeris hominum imponebant, sed ipsi, nec digito ea ferre volebant. Atque ita Christus in hoc loco, coniunxit vexationem, & percussionem quas prȩlati exercent cum eorum cibo & potu, & cum blanda vita, quia alterum ex altero nascitur, & proficiscitur. Hinc enim euenit, vt prȩlati subditos vexent, & opprimant: quia scilicet helluones, ꝓfani, & vitiis dediti sunt. Sed vt intelligant tales prælati id non sine animaduersione prætereundum esse, audiant qua pœna sunt puniendi. [Venit dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua nescit, & diuidet eum.] Malus prælatus, quasi securus de longa vita animum suum ad malè administrandum applicuit: quasi postquam diu vacauerit delitiis, poterit breuiter ante mortem pœnitere. Sed toto errat cœlo: quia cum putauerit tempus sibi ipse quietis, superueniet subito mors, quando non erit tẽpus pœnitendi: quia vt iam ostendimus pœnitentia in horas mortis difficilis est, Siquis toto tempore suæ vitȩ gratiam Dei spreuerit, & Deum pulsantem, ad ostium non audierit, forte in extremo vitȩ illam non habebit gratiam, quam toties contempsit, & recusauit. Et forte tã subita & repentina veniet mors, vt nõ sit locus, nec aliquid de ipsa pnia cogitare.

¶ Illud verò quod dicit, quòd diuidet eum: non est intelligendum, quòd eum gladio dissecabit: sed quòd a consortio sanctorum illum diuidet, & separabit. Nam cum malus prȩlatus in vita sanctis viris, & aliis esset prȩpositus, & ideo cũ sanctis communicabat: meritò post mortem a bonis segregabitur, & non cum eis in gloria erit coniunctus. Et quod deterius est, a Deo pœna damni separabitur: quȩ quidem pœna iuxta Theologorum sententiam maior est omni pœna. Illa enim pœna maior est, in qua maius malũ inest, & plus inuenietur de ratione mali in causa, quàm in effectu. Diuidetur itaque in morte anima eius a corpore, diuidetur a consortio beatorum, & a fruitione diuinæ essentiæ, quod infœlicissimum & grauissimum malum est. In libro Danielis Prophetæ legitur Nabuchodonosor Regem vidisse arborem magnam, & subter eam habitabant animalia, & bestiæ, & in ramis eius conuersabantur volucres cœli, &c. Daniel interpretatus est, per illam arborem significari ipsum regẽ magnum, superbum, potentissimum, & diuitem. Plurimos, & nunc inuenies prælatos similes Nabuchodonosor, ꝑsertim in nostra Hispania, quæ ditissimos habet Episcopos: arbores inquam magnas, cuius cacumina ipsum cœlum tangunt, sub ter eam animalia multa, & bestię. Sub vmbra pinguium, & magnorum redditũum, ipsius Episcopi, non videbis multos homines doctos congregatos, non studiosos, & sapientes: sed animalia bruta, hoc est homines ignorantes, insipientes, & nulla bonarum artium scientia prȩditos. Ità ex redditibus prælati magna multitudo bestiarum alitur: scilicet tot famuli, & serui, tot muliones, & alii multi, qui solũ intenti sunt luxuriæ, & omni vitiorum generi se commiscent. In ramis eius conuersabantur volucres cœli. Passerculi suauem harmoniam & cõcentum efficiunt, per ramos altos ipsius arboris saltant: hoc est parasiti, & adulatores, qui suauiter, & dulciter auribus prælati concinunt, & secundum palatum ei loquuntur: hi inquam, sunt qui maximam familiaritatẽ, & amicitiam cum prælato nectunt, qui fructus maturiores comedunt, quiq; maiora dona & pinguiora beneficia accipiũt. Hi nec latũ vnguẽ à verbis ꝓlati discedũt, genio ipsius indulgẽtes: q̃ ipse lau

dat, & ipsi etiam eadem extollunt: quæ ipse vituperat: & denique hi ad viuum referunt personã illius famosi parasiti Gnatonis. Si quid dicit, approbant, si statim ipse reprobat, & ipsi continuo in eandé eunt sententiam. Omnia assentari, is quęstus est nunc multo vberior. Alius etiam Satyricus Poeta hoc genus hominum depingebat. Rides maiore cachino. Concutitur: flet, si lachrymas conspexit amici. Nec dolet, igniculum brumæ si tempore poscas, Accipit endromidem: si dixeris æstuo, sudat. Nocte dieque post alienum sumere vultum: A facie iactare manus, laudare paratus. Hi denique soli sunt, qui in domo prælati lautè, & opiparè epulantur, & vsque ad satietatem inebriantur. Ita viuunt hi, vt is viuat, qui vincit, aduersus autem victum omnes insurgunt: & hi non accedunt nisi ad diuites, & potétes, & ad eos, qui magnatum amicitiam sibi conciliarunt. Qui veritatem loquuntur, ab his reiiciuntur procul, quemadmodum rex Achab Micheam abhorruit, quia non prophetabat ea, quæ ipse volebat. Hoc genere hominum impletus est mundus. Quod idé satis aptè in scriptura sacra depingitur. Vnde Ecclesiasticus dicit, Diues loquutus est, & omnes tacuerunt, & verbum illius vsque ad nubes perducunt. Pauper loquutus est, & dicunt. Quis est hic? Et si offenderit, subuertent illi, &c. Sunt veluti echo, qui idem respondet, quod loquutus es. De quo Salomon, Resonans de altissimis montibus echo. Si tu canis, etiam canit echo: si ploras, echo etiam plorat. In altis montibus, & sublimibus dicit resonare echo: nam adulatores, & parasiti non habitant in domibus pauperum, sed in domibus principum, & magnatum. In his altis montibus ipsi resonant, & canunt: & ideo Daniel inquit, quod aues in altum arboris ascendebant: nam hi ad eos, qui in altas, & sublimes dignitates sunt cõstituti, accedunt, & cum ipsis vna habitant. Sed audi quid de hac arbore subdit Propheta. Et Ecce vigil, & sanctus de cœlo clamauit. Succidite arborem, & præcidite ramos eius: excutite folia eius, & dispergite fructus eius: fugiant bestiæ, quæ subter eam sunt, & & volucres de ramis eius. Idem hoc est, quod Christus in hoc loco dicit. Et diuidet eum. Succidite illum in morte: animam à corpore separate, diuidite illum, descendat anima in infernum, & corpus in sepulchrum à vermibus, & bestiis deuorandum. Tunc enim omnes bestiæ, & aues fugiunt: quia solus in sepultura relinqueris: & vnusquisqne tuorum per suam viam abibit, tu verò, qui magna arbor eras scissus, & solo æquatus manebis, & ab eis conculcaberis, à quibus nũc tanquam Deus coleris. Et non solum diuidet te dominus, sed in tormẽta grauiora detrudet. Quocirca sequitur in textu. [Partemq; eius cum infidelibus ponet.] Hactenus loquutus est de pœna damnati, quia diuidetur, & separabitur à consortio diuinæ essentiæ, & etiam ipsa anima à corpore discedet. Nunc autem agit de pœna sensus, quia non tantum diuina visione carebit propter quam creatus est, sed etiam tormenta æterna patietur. Sicut enim dixerat de prælato fideli, qđ super omnia bona sua constituet eum: sic nũc loquens de prælato malo dicit, quod ponetur cum infidelibus, quia infidelis fuit in muneris sui administratione. Bene etiam dicit, quod cum infidelibus collocabuntur mali prælati, quia (vt Paulus ait) si quis suorum curam domesticorum non habet, fidem negauit, & infideli est deterior. Quia infideliter suum munus exercuit: cum infidelibus sortitus est locum tormentorum. Sapiens inquit, Iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet. In sequentibus Christus ostendit, quod mali dispensatores, imò & omnes eruditi si sint vitiosi, grauiora sustinebũt supplicia propter suam scientiam. [Ille autem seruus, qui cognouit voluntatem domini sui, & non se præparauit, & non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis.] Seruus, qui omnia præcepta diuina rectè percalluit, & quid dominus ab eo requirat, & non se præparauit, hoc est non se disposuit ad bene agẽdum, nec mentem adaptauit, vt obediret Dei præcepto: pluribus, & grauioribus punietur suppliciis: quia grauiùs, & iniquiùs peccauit. Homo nanque debet se ipsum præparare faciendo quantum suæ vires suppetierint:

Iuuen. Sat. 3. — Eccl. 13 — Sap. 16. — Dan. 4. — 1. Tim. 5 — Sap. 6.

petierint: iuxta illud Prouerbiorum. Hominis est, animum preparare. Propter
Pro.16. quod Samuel in libris Regum hortatur.
1.Reg.7 Præparate corda vestra domino. Sed prelatus, & doctus, qui cognoscit, & nouit domini voluntatem, & non se præparat, vt eam exequatur, grauissimè punietur.
Ioc.4. Nam vt Iacobus ait, scienti bonum facere, & non facienti, peccatum est illi. Et di
2.Pet.2. uus Petrus etiam inquit. Melius erat non cognoscere viam iustitię, quàm post agnitionem retrorsum reuerti. Vbi donum maioris, & altioris scientiæ relucet, ibi trãsgressor maiori subiacet culpę. Ideoq; homo, qui perspicaci ingenio est præditus, qui abundantioribus naturę dotibus est cumulatus, si turpibus se immisceat flagitiis, si peccatis se ipsum dedecoret, inexcusabile committit peccatum: at homo rusticus, & mediæ plebis facilius veniam impetrabit. [Qui autem non cognouit, & fecit digna plagis: vapulabit paucis. Quare punitur si non cognouit domini voluntatem? Quia poterat illam scire, & noluit, & negligens fuit circa suã salutem, & non inuincibiliter ignorauit: nec fecit, quod potuisset, si viros peritos, & doctos consuleret. Vnde Esaias. Pro-
Esa.5. pterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam. Et Paulus.
1.Co.14 Ignorans ignorabitur.

¶Aduerte autem, quod quædam est ignorantia, quæ excusat à peccato, & alia quæ non excusat. Quapropter sciẽdum, quòd ignorantia potest esse duplex: iuris scilicet, & facti. Ignorantia facti est duplex, quia interdum adhibetur debita diligentia, & tunc ignorantia excusat à toto: vt patet de concubitu Iacob cum Lia. Interdum non adhibetur
Gen.29 diligentia debita, & tunc non excusat, &
Gen.4 sic occidit Lamec Cain putans illum esse bestiam. Ignorantia autẽ iuris est duplex: videlicet vincibilis, & inuincibilis. Ignorantia quoq; vincibilis duplex est: quædã est affectata, quæ non excusat, vt dũ quis non vult, aut spernit ius scire, vt liberius peccet: quædam est non affectata, quę vocatur crassa, vel supina, quę non excusat, licet in aliquo excuset. Ignorantia vero inuincibilis, cùm homo facit omne, quod in se est, excusat à toto.

Obserua etiam, quod licet distinguantur peccata, nempe in peccata malitiæ, fragilitatis, & ignorantiæ: tamen omne peccatum aliquo modo est peccatũ ignorantiæ: quia omnis qui peccat caret sciẽtia actuali, & practica, boniq; approbatiua. Si enim cognosceret peccati malitiam, & mala ęterna, quæ sibi parat, & bona cœlestia, quæ perdit: quomodo auderet peccare? Ideo philosophus dixit, quòd omnis malus est ignorans. Et in Prouerbiis Salomon ait. Omnis via viri Prou.1. recta sibi videtur. Malum namque secũdum, quod tale non appetitur: cum bonum sit appetitus obiectum. Nullus enim respiciens ad malum operatur, appetit enim, & agit malum, vt bonum apparẽs. Verùm peccata, quæ ex fragilitate, aut ex ignorantia iuris, vel facti fiunt, cæteris paribus, minora sunt, quàm ea, quæ ex malitia fiunt: & ideo ait hic dominus, quod ignorans vapulabit plagis paucis, nihilominus perpetuò damnabitur, si in mortali decesserit. Ex his etiam patet: quod nõ omnes æquali pœna puniuntur in inferno, sed vnusquisque iuxta quantitatem demeritorum.

Omni autem cui multum datum est, multum quæretur ab eo: & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo.] Hæc duo datum, & commendatum referri possunt ad idem: & tamen distinctè ponuntur, quia datum refertur ad dona homini propter se ipsum collata: commẽdatum verò ad dona homini pręstita pro aliorum directione. Et certum est, quòd plus requiritur ab eo, cui maior animarum cura commissa est, quia de cunctis, & singulis redditurus est rationem.

¶Discamus ex hoc loco nõ gloriari de nobilitate, pulchritudine, scientia, aut qualibet alia gratia, cum omnia data sint à Deo. Sed qui maiora acceperint timeãt 1.Cor.4 arctissimum Dei iudicium super illũ euẽturum. Ideo Paulus. Quid habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Qui enim maiora accepimus à Deo, maiori tenemur obligatione ad ipsius obsequiũ: quia magis arcta à nobis exigetur ratio.

¶Præterea, quia dicta domini præcepta implenda sunt potius amore, quam timo-

timore: addidit statim dominus. [Ignem veni mittere in terram. Si quæras à Christo, quid attulerit in mundum, respondebit: Amorem. Hic enim dicit, Ignem veni mittere in terram. Et si iterum quęras, quæ res attulit eum in mundum, respondebit: Amor. Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitũ daret. Si ab eo quæras. Quid prædicauit, respondebit Amorem. Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem. Quid multa? Si ab eo interrogas, quid ipse sit, respondebit, Amor. Ita enim ait beatus Ioãnes. Deus charitas est. Quemadmodum malum, & scelestum hominem ipsam malitiam, & ipsum scelus appellamus. Ita Ioãnes Deum ipsam charitatem, & amorem vocat, tum quia charitas perfectissimè in ipso apparuit: tum etiam quia sicut Deus essentialiter non tantum bonus, iustus, verus, misericors: verùm etiam ipsa bonitas, iustitia, veritas, sapientia, & misericordia est: sic etiam essentialiter ipsa charitas est. De hac Apostolus dixit. Excellentiorem viam ego vobis demonstro. Postquam Paulus excellentiam Apostolorum, prophetarum, & doctorũ ostenderat, & dona, & gratias, quas habebant, dixit, Et adhuc excellentiorem viam ego vobis demonstro. Estne quid maius charitatem habere, quam Apostolum esse, prophetam, aut Doctorem? multo quidem maius. Nam poteris propheta esse, Apostolus, aut Euangelista, & nihilominus in infernum abire, & hoc sine charitate. Quid prodest Apostolum esse sine charitate? Apostolus Iudas erat, verùm quia sine charitate discessit, dãnatus est. Si linguis hominum loquar, & Angelorum, charitatem autem non habuero: factus sum velut æs sonans, aut cimbalum tinniens. Cimbalum enim postquam sonuit, & tinniit, vt antea cimbalum manet. sic apostolus aut prædicator homo, vt antea manet, etiã si prædicauerit: quia charitatem non habet. At charitas homines diuinos efficit, & transformat illos in Deum, ita vt iam homines non sint, sed dii. Hunc ignem venit Christus mittere in terram: & ideò spiritum sanctum misit in linguis igneis, vt corda eorum igne sui amoris accenderet, & charitate inflãmaret. Hanc charitatis lectionem sæpe Christus repetiuit, & iam ad patrem iturus in vltima cœna super omnia commẽdauit discipulis. Et in hoc (dixit ipse) cognoscent homines, quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicẽ, de hoc igne subdit dicens, [Et quid volo, nisi vt accendatur?] Significat per hoc, vt ex eo tempore ex quo inceperat accendi ignis spiritualis amoris in discipulos, desiderabat, vt extenderetur in vniuersum mundum: Vbi declarat non solùm suum officium, sed fructum, quem expectat mediante munere discipulorum. Ignis inter cætera elementa maioris virtutis est, & ociosus esse nequit: sic amor Dei nescit esse ociosus, magna enim operatur, vbi adest: si autem desinit operari, amor non est. Hic ignis accensus est, & totum mundum inflammauit in die Pẽtecostes, mittens spiritus sanctus carbones illos accensos per mundum vniuersum. Sed antequam genus humanũ prædicto igne charitatis inflãmaretur, prædicit se mortẽ passurum. Sua enim sacratissima passione tantã gratiam humano generi promeruit: atque cum ex suæ sanctissimæ passionis memoria præcipuè accenditur iste ignis in cordibus fidelium, ideò subdidit. [Baptismo autem habeo baptizari, & quomodo coarctor vsque dum perficiatur?] Mortem suam intelligit per hãc ablutionem, in qua ablutus est proprio sanguine: iuxta illud, quod filiis Zebedæi in alio loco dixit. Potestis baptizari baptismo quo ego baptizor? Dicit, quod coarctatur ad hanc passionem: quia secundùm iudicium ad passionem hanc vehementer incendebatur ex amore, quem erga genus humanum habebat. Hinc in nouissima cœna dixit. Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum. Deinde ponit Saluator modum perueniendi ad perfectionem diuini amoris dicens, [Putatis, quia pacem veni mittere in terram?] Mirabile est, quod dicit, scilicet, quod non quærit pacem, cùm videatur ipsum ad nihil aliud venisse, nisi ad pacem componendam. Vnde protinùs, vt ipse natus est, dixerunt Angeli. Et in terra pax hominibus bonę voluntatis. Ipse quoque dicitur venisse ad pacificandum

Marginal references: Ioan. 3. — Io. 15. — 1. Io. 4. — 1. Cor. 12. — 1. Cor. 13 — Act. 2. — Ps. 132. — Act. 2. — Mar. 10 — Luc. 22. — Col. 3. — Luc. 1.

nos Deo in sanguine suo. Apostolis etiã pacem manifestare iussit: ita vt cum in trarent domos dicerent, pax huic domui.
Io. 20. Et post resurrectionem Apostolos salutauit dicens. Pax vobis. Quomodo ergo pacem detestatur? Est pax spiritualis, & bona quæ est quies mentis in Deo, seu ordinata concordiæ: quam Christus venit dare mundo. Est autem alia pax impia, & carnalis, cum spiritus subiicitur sensualitati, & facit anima pacem cum vitiis. De
Psal. 72. hac ait Psalmista. Zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns. Cumque Christus venerit destruere hanc pessimã pacem impiorum, subdit.

Non dico vobis, sed separationem.] Effectus describitur duorum præcedentium officiorum ad quæ venerat, declarando, quòd affectus suæ passionis, & ignis amoris non erat pax mundana, & carnalis, sed separatio a carnalibus, & mũdanis hominibus. Et aptè contra pacem posuit separationem: quia pacis est coniungere. [Erunt enim ex hoc quinque in domo vna diuisi, tres in duos, & duo in tres. Diuidentur pater in filium, & filius in patrem suum, mater in filiam, & filia in matrem: socrus in nurum suam, & nurus in socrum suam.] Dixit, quòd in domo erunt quinque personę, quæ contra se diuidentur, & tamen sex enumerat, scilicet patrem, & filium, matrem, & filiam, & socrum, & nurum. Sed intellige, quòd illa, quæ mater est filii, socrus est vxoris eius, & sic eadem in filiam suam, & nurum suam dicitur diuisa. ¶Obser-
Mat. 10 ua autem, quòd, vt in Matthæo clarius dicit, non separatur pater a filia: sed ècõtra dicit Christus, quòd venit separare hominem aduersus patrem suum, & filiã aduersus matrẽ suam, & nurum aduersus socrum suam. Quare separabitur filius à patre, & filia a matre, & nurus a socru: & nõècontra? Quia faciliùs recipiũt Euangeliũ iuniores, quã ii, qui ætate sunt prouecti. Iuuenes nanq; minus se peccatis cõtaminarũt, & minus voluptatibus atque diuitiis seipsos tradiderunt: senes verò duri effecti, & velut callo obducti minus aperiũt postes sui cordis, vt dominus ingrediatur in eos. Quare non immeritò Dauid dicit, iuuenes virgines, & senes cum iunioribus laudẽt nomen dñi. Vide Ps. 148.
quomodo bis iuuenes, & senes nomen domini laudant. ¶Perpende etiam quanta sit virtus, & efficacia euangelii Christi. Non enim esset mirabile si pater contra filiũ insurgeret, maior videlicet cõtra minorem, sed ꝙ filius cõtra patrem, & filia contra matrẽ, & nurus contra socrũ insurgat, ab eisq; separentur: id quidem nõ nisi summæ, & diuinæ efficaciæ tribuendum est. Disce etiam ex hoc loco, ꝙ filius neq; filia in negotio euangelico a parentibus non pendent. Potest enim filius inuito patre, & renuente se ipsum mancipare, vt euãgelicam perfectionem sequatur: maximè, vbi annum sextum decimũ vir pertigerit, fœmina verò decimũ quartum. [Dicebat autem ad turbas. Cum videritis nubem orientẽ ab occasu, statim dicitis, Nimbus venit. Et ita fit. Et cũ austrũ flantẽ, dicitis. Quia æstus erit: & fit.] Ratio horũ est. De primo, quia pluuia fit de materia vaporũ humidorũ, vel humefactorum, & ingrossatorũ: nubes autem est corpus crassum ex vaporibus taliter humidis, & incrassatis. Ideò quando nubes sic surgebat, signum erat, qđ pluuia iã aduẽtabat: quia id quod in nube crassum erat, citò in aquam resoluebatur. Et dicitur de nube oriente vel ascendente ab occasu, idest, de mari: quia totum mare Mediterraneum est ad occidentalem partem terræ Iudæorum. Sic in Numerorum libro dicitur. Plaga aũt occidentalis à mari Nu. 34.
magno incipiet, & ipso fine claudetur. De mari autem eleuantur exhalationes humidæ, quę statim, vt incrassantur, dissoluuntur in pluuias. Ideò surgẽte ab occasu, vel ex parte maris, quod idem est, erat signum pluuiæ statim futuræ in terra Iudæorum. Et sic dixit Elias, quando 3. Re. 18
pro pluuia orabat, occisis sacerdotibus Baal. Respice contra mare, & ascendit nubecula, & venit pluuia. Ideoque in terra Iudæorum ascensus nubis ab occasu, siue de mari, quod idem est, signum erat pluuiæ. Ratio autem secundi, scilicet, quod videntes austrum flantem dicitis, quia ęstus erit, euenit, quia auster est ventus calidus, & siccus, & ita quando ille flat, omnia desiccat.

¶Sed sciendum, quod flatus ventorũ

aliquando

aliquando humectat, & aliquando exsiccat, non secundum conditionem venti: sed secundum conditionem & temperiē regionum super quas transit, vel de quibus colligitur materia eius. Videmus.n. quod quidam uētus est in aliqua regione pluuiis abundans, in alia vero nunquam pluuiam generat: & ita est de austro. Nā auster fere in tota Europa pluuias affert. Ideo Poetę Latini, qui describunt rerum naturas & conditiones iuxta proprietatem suæ regionis scilicet Europæ uocāt austrum pluuiosum, & hæc est ipsius pro-
Ouid. 1. Meta. prietas & natura. Sic Ouidius dixit, Pluuio quæ madescit ex austro, idest, ab Au-
Virg. 1. Aenei. stro pluuioso. Et Virgilius. Austrum quē ipse Africum uocat, idest, de Africa ueniē tem creberrimum procellis, idest, aquis venientibus cum impetu ventorum; & tamen in terra Iudæorum est Auster ualde desiccans, & signum æstatis, ut hic dicitur. Ratio diuersitatis est, quia ad hoc ut Auster transeat in totam regionem Europæ, quam nos incolimus, necesse est quod transeat mare Mediterraneum, unde trahitur multa materies, quæ conuertitur in uentum: & inde fit, ut propter humiditates conuertatur in pluuias. Et etiā quia ipse uentus propter rationem dictā est humidus: & aliquo modo calidus propter regionem meridianam, ex qua uenit. Et sic nubes humectat, & dissoluit per calorem: & hoc est, quod requiritur ad distillationem pluuiarum. In regione autem Iudæorum, contrarium fit: quia ad hoc ut auster ueniat in illam transiturus est per solas regiones siccas & calidas: scilicet per deserta Africæ, & non transit per aliqua maria: & ita cum perflauerit regionem, desiccabit illam, & hoc est esse æstatem. Hypocritæ, faciem cœli, & terræ nostis probare, hoc autem tempus quomodo non probatis? Scitis ex dispositione aeris quando sit tempestas aut calor: cur ergo ex oraculis prophetarū nō uultis colligere neque probare, quomodo sit impletum tempus aduentus fœlicissimi Christi, vobis in lege & in Prophetis promissi? Iam enim sceptrum erat ab-
Gen. 49 latum à tribu Iuda, sicut prædixerat Iac. Similiter numerus hebdomadarū, de quibus Daniel prophetauit. Christus etiam multa miracula fecerat sicut Esaias prædixerat. Ecce (inquit) Deus vester ueniet, & saluabit vos. Tunc aperientur oculi cæcorum & aures surdorum, &c. Dan. 9. Esai 35.
O quot & quantos nunc in mundo reperies his similes, qui terrenis, & perituris penitus impliciti, de conducentibus ad salutem animæ nihil curant, quæstionibus futilibus & vanis intenti, uitam consumunt: quæ nihil ad rem conducunt: parum autem de eis quæ ad Deum spectant curantes. Vnde Paulus, Quomodo Gala. 4 conuertimini ad infirma & egena elemēta: dies obseruatis, menses & tempora, & annos, timeo vobis, ne sine causa laborauerim in uobis. Quid tibi proderit cursum & motum cœlorum nosse, & planetarum influentias callere: si cognitione conditioris ipsius cœli careas? Quid prodest tibi omnem Bibliam memoria retinere, & omnes scientias mathematicas didicisse, herbarum vires cognoscere, nisi te ipsum cognoueris? Si igitur opera Dei cognosces, & factorem ipsorum cognoscas. Vos igitur hypocritæ qui rectè scitis à uentis currentibus causas naturales omnium euentuum cognoscere: ęquum etiam est, ut de cognitione ipsius creatoris agatis, & scientiam uestram ad salutem animarum applicetis. Vnde in Eccle. 3. Ecclesiastico habetur. Quæ præcepit tibi Deus illa cogita semper: & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. [Quid autem & a vobis ipsis nō iudicatis quod iustum est?] dixerant increpādo, quomodo signa temporis huius non probatis, qui signa & tēpus pluuiæ & æstatis probatis? Aliud peius nunc subiungit. Cur ex interioribus uestris & reconditis non iudicatis quod iustum est? Longe siquidē deterius est & peius habere in semetipsis exemplaria, & errare, quàm errare circa iudicia, quæ pendent ab exterioribus signis. Habemus enim apud nos synderesim, & uirtutum seminaria naturę iura. ex quibus debemus colligere quid iustum sit. à quorum cognitione nemo potest se excusare. Quocirca arguēdo, quia etiam isti hypocritæ errabant circa mores inquit. Cur nō ex uobismetipsis (hoc est ex his quæ intus habetis uirtutum seminibus & principiis) quod iustum est

iudica-

indicatis? Ac si aperte diceret. Non est mirum, quod hypocrisis vestra semoueat vos in probatione temporis aduentus mei: cum ipsamet seducat vos à iusto & recto iudicio circa moralia, & ea, quæ ad ipsum proximum spectant, quorum tamen habetis in vobis ipsis. [Cum autem vadis cum aduersario tu ad principem in via, da operam liberari ab illo.] Loquitur hic Christus de lite, quæ est inter stimulum rationis, & malum affectũ. In superioribus peritos hypocritas taxauerat, eo quod habentes signa clara, & manifesta temporis messiæ, non curarunt illa examinare: & etiam illos reprehenderat, quod cum in se ipsis haberent rationes iustitiæ moralis, eas non sequerentur. Nunc autem his verbis significat litem inter rationem (tum naturalem, tum euidenter signorum aduentus Christi) ex altera parte, & malum affectum hypocritarum ex altera. Vnde saluberrimum, & optimum consilium in hac parabola subiungit, docẽs, quod in via, hoc est in uita, efficiat, vt ab ipso liberetur. Aduersarius synderesis est, quæ continuò aduersatur mordendo, & stimulando animum iniquè agentis, vt istis contingebat. Dicit quod vadit cum eo, quia indiuiduus comes est ratio stimulans, & mordens conscientiam. In hac vita, quæ via est ad primam cœlestem, poteris te ipsum liberare à conscientiæ morsu, bona & recta operando: flendo etiam propter illa peccata, de quibus ab aduersario incusaris. Nam de damnatis dixit Esaias. Vermis eorum non morietur in æternum, & in perpetuum manebit: quia iam nõ erit postea locus pœnitentiæ. Absolute autem vocatur via non excludens aliquam partem vię, in quo quidem innuitur in omni tempore locum esse conuersioni, antequam quis coram iudice constituatur. Demus ergo operam, vt ab isto aduersario liberemur, commissa flendo, & pœnitentiam agendo, & in melius mutantes, quæ ignorantes peccauimus. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Nunc autem in via sumus, & ignoramus quando ad finem, & terminum simus peruenturi. In omnibus exhibeamus Dei ministros in multa patientia, in ieiuniis, in aduersitatibus & tribulationibus, &c. Da ergo operam ab isto aduersario liberari. Et quare? Ne fortè trahat te ad iudicem. Iudex iste Christus est, cui pater omnem potestatem iudicandi dedit. Trahit autem, cum accusat peccatum coram iudice Christo conscientia ipsius. Sic intelligendum est illud, quod dominus dixit Pharisæis. Nolite putare, quoniam ego accusaturus sum vos apud patrem: est qui accuset vos Moses. Non est sensus, quod Moses potius quàm aliquis alius deberet accusare Iudæos: sed peccata, quæ ipsi commiserunt contra legem Mosi accusabunt eos. Ne fortè, non ponitur dubitatiuè: quia in sacris literis fortè ponitur, vbi nulla est ratio dubitandi. Sic in Genesi dicitur. Ne fortè moriamur. Et tamen nullum dubium erat, nisi quod comedentes de ligno vetito erant morituri. Et per Matthæum etiam dominus dixit. Ne mittatis margaritas vestras ante porcos: ne forte conculcent eas pedibus suis. Et tamẽ nullum dubium erat, quin essent eas cõculcaturi pedibus suis. Itaque forte non significat hic vllam dubitationem: quia certissimè tradetur iudici, qui se non liberauerit ab isto aduersario. [Et iudex tradat te exactori.] Sententia feretur à iudice Christo, & impius tradetur exactori, vt in eum animaduertat: quia peccator tradetur diabolo puniendus. Dicit nanque dominus impiis. Ite maledicti in ignem æternum qui paratus est diabolo, & angelis eius. Et in Psalmo. Misit in eos iram indignationis suæ: immissiones per angelos malos.] Et exactor mittat te in carcerem.] Hoc est in infernum: de quo carcere per Esaiam dicitur, Claudentur in carcere. Ne autem istum carcerem contemneret: putans aliquid leue esse, subdidit ipsius grauitatem dicens, Dico tibi non exies inde donec etiam nouissimum minimum reddas. Nõ intelligas, quod aliquando exiet: quia, donec, particula in sacris literis temporis æternitatem significat. Vnde in Psal. habetur. Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos, &c Certum est tamen quòd Christus Redemptor noster in potioribus bonis Patris sedet vsque in æternum, & in

seculum

Marginalia: Esa. 66. (left, at "Nam de damnatis dixit Esaias"); Esai. 66. (at "catum coram iudice Christo"); Gen. 3.; Matt. 7.; Mat. 25.; Psal. 77.; Esa. 34.; Psa. 109

Gen. 8. seculum seculi. In genesi etiam dicitur. Coruus non est reuersus donec exsiccarentur aquæ, tamen nunquam reuersus est. Matt. 1. Sic & Mattheus. Ioseph non cognouit eam: donec peperit filium suum primogenitum, Lege de hac re Diuum Hieronimum. Hier. cõtra Heluidiũ.

¶Secundò potest iste locus exponi ꝓpriè vt sonat: quia non exies donec sol uas nouissimum minutum: tamen postea exies. Sed nunqum peruenitur: pęna autem inferni in duratione temporis infinita est, & ità nunquam peruenitur ad finem solutionis. Psal. 71. Sic accipitur illud Psalmi. Orietur in diebus eius iustitia, & abũdantia pacis, donec auferatur luna. Idest, donec desinat esse in cœlo: & tamen nũquam desinet esse in cœlo, ideo pax illa nunquam deficiet. Sic impii in infernum constituentur, donec soluant vsque ad vltimum quadrantem: quem, quia nunquam soluent, certum est vsque in æternum ibi futuros esse.

¶Ex his omnibus facile esset vobis (si vellemus) huius mundi breuem gloriam vanitatem, & oblectamenta respuere, & contemnere quandoquidem hęc omnia nihil aliud pariunt nec generant nisi tristitiam, & mœrorem sempiternum. Discamus ab hoc aduersario in hac via liberari ieiuniis, orationibus, & rectis operibus, & institutis, vitam nostram componere. Breue enim est quod delectat, & æternum quod cruciat. Hoc quippe facientes non inimico exactori, sed sanctis Angelis tradet nos Dominus noster Iesus Christus, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

CAPVT XIII.

S pœnitus animaduertere volumus, quot quantisq; rõnibus, Deus Opt. Max. negotia salutis nostræ semper dirigere nitatur, nihil est profecto, quod magis nos, animosque nostros, eius amori sempiterno mancipare possit. Multis enim beneficiis inuitat ad regnum cœleste, creberrimis & suauissimis inspirationibus clamat, & multis sermonibus hortatur: vidensque multos in nequitia sua obstinatos, & Dei clementia abutentes, alia incedit via, vt illos etiam lucrifaciat, adducendo eis in memoriam iustitias, punitiones, tormenta, & flagella iniquorum: vt saltem formidine pœnę peccare desinant, & timore trahat quos benignitate ducere non potuit. In hoc capite comminatur peccatoribus pęnam ęternam, & exempla iustitiæ, & punitiones aliquorum profert in medium: nè nos si pœnitentiam non egerimus similiter pereamus. Ait ergo Euangelista. [Aderant autem quidem ipso in tempore nũciantes illi de Galilęis, quorum sanguiné Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum.] Locus hic communiter interpretari solet, de Iuda quodam Galilęo, de quo in Actis fit mentio, qui docebat suos non offerre sacrificia pro Imperatore Romano: sed tantum Deo offerenda esse aiebat, qui eduxerat patres eorum de Aegypto. Act. 5. Quod ęgrè ferens Pilatus iussit illos Galilęos occidi super sacrificia, quę ab eis prohibebantur fieri pro Romanorũ gente, & ita cõmisceri sanguinem eorum cum sanguine sacrificiorum. His gestis (sicut mos hominum est, aliena crimina acutius videre, narrare aliis, aliorũ delicta ad cœlos vsque extollere, sua autem quamuis grauia non aspicere, aut cognoscere) quidam qui ad huiusmodi spectaculum adfuerant, hęc Christo narrauerunt: illorum mortem dignam factis credentes, se autem ipsos iustos existimantes, atque ideo vita dignos. Obserua quod multi etiam nunc hoc idem faciunt, miscentes sanguinem cum sacrificio, quando id quod secundum spiritum diligi debet, secundum carnem diligitur: sub prętextu enim dilectionis spiritualis, quæ est quasi sacrificium Deo, latet sanguis carnalis affectionis, & de pallio religionis, operitur sentina vitiorum, & de Christo fit ostium lupanaris, cum propter Deum dilectio simulatur. Ideò Paulus. Sic stulti estis, Gala. 3. vt cum spiritu cœperitis, nunc carne consummamini? Igitur cum quidam nunciarent Iesu quomodo Pilatus miscuisset sanguinem eorum cum sacrificiis, eos confutat Christus ostendens manife-

stè

ſtè ipſos non minoribus eſſe criminibus inquinatos, quàm illos: hortaturque ad pœnitentiam. Et reſpondens dixit illis. Putatis quod hi Galilęi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia paſſi ſunt non dico vobis: ſed niſi pœnitentiam egeritis omnes ſimiliter peribitis. Ex quo patet, quod illi Galilæi iuſtè à Pilato puniti ſunt, quia Deus ſuis demeritis exiſtentibus in cauſa, ſubiecerat illos

Ro. 13. poteſtati Romanorum, & vt inquit Paulus, non eſt poteſtas niſi à Deo, & qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit: atque ideo Chriſtus non dicit illos peccatores non fuiſſe, sed quòd nuncii ipſi etiam peccatores fuerunt: nam ex eo quòd quis non ſit ſeditioſus, non ſequitur, quòd non ſit peccator. Sic multi ſi in aliis vidēt aliquod flagitium dicunt, ego nunquam id facerem, cum ipſi aliis multo peioribus criminibus detenti ſint. Iudicant aliena peccata, etſi minima ſint, eſſe maxima, & grauiſſima: ſua autem leuia exiſtimant. Plurimi ſunt: qui alienam vitam acutiſſi

Matt.7. mè intuentur, ſeipſos autem non vident:

Luc.6. quibus dominus dicit. Hypocrita feſtucam quæ eſt in oculo fratris tui vides, trabem autem quæ eſt in oculo tuo non cōſideras? Tecum habita vt noris quàm ſit tibi curta ſupellex. Putas quod quāuis alii pœna aliqua puniantur, quòd tu innocens es, quia ſimilia non pateris? non certè. Aduerte autem quòd poſt hanc vitam, verum eſt, qui maiora peccata habuerint maiore pœna puniendos eſſe,

Deu.25 quia pro menſura peccati erit, & plaga-

Apo.18 rum modus. Et in Apocalipſi habetur. Quantum glorificauit ſe in delitiis ſuis, tantum date illi tormentum, & luctum. Sed in hac vita non ſemper ſic accidit, vt patet in his Galilęis, qui quidem non prę

Prou.2. omnibus peccatores fuerunt, quia talia paſſi ſunt: nam multi maiores peccatores viuunt gaudent & incolumes lætantur, exultant in rebus peſſimis, & omnia eis proſpera ſuccedunt, ſicut enarrat Da

Pſa.143 uid in Pſalmo de peccatoribus loquens. Quorum filii ſicut nouellæ plantationes in iuuentute ſua, filiæ eorum compoſitę, circum ornatę vt ſimilitudo templi, prōtuaria eorum plena, &c. Imò ſæpe dominus aliqua peccata hic ſuis electis purgat, & caſtigat calamitatibus, & mortibus: permittens, vt ex ſententia peccatoribus omnia eueniant. Vnde Iob, de peccatoribus ait. Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad infernum deſcendunt. Multi hoc de pęna damnatorum intelligunt, cùm loquitur Iob, quòd in infernum peccatores deſcendunt: ſed ſi literæ contextum conſideraueris, quid præcedat, & quid ſequatur expendes, quod de ſepulchro loquatur, & quod diuites huius ſeculi ſine infirmitate, & doloribus deſcendunt in ſepulchrum. Enumerat enim vir ſanctus qualiter cuncta in hac vita malis ſuccedant. Cur, inquit, impii viuunt: ſenuerunt, & roborati ſunt ſubſtantia, ſemen eorum ſtabile fuit coram eis, & quæ ſequuntur: quos non ſolùm dum hic agunt fœlices prædicat, ſed etiam in exitu vitæ fortunatiſſimos affirmat, quippe qui non vt boni longa ægritudine diſcruciantur, & tabeſcunt, ſed cum dies ſuos in delitiis abſumpſerint, in momento ad ſepulchrum deſcendunt. Arbitrabantur enim antiqui ad fœlicitatem huius vitæ pertinere, non longò morbo hic teneri, ſed ſtatim mori, quemadmodum apud Hieremiam oſten- Thre.4.
des: qui dicit maiorem fuiſſe pœnam iniquitatis ſanctę ciuitatis, ſubuerſione Sodomorū: quoniam illi momento ſubuerſi ſunt cum vrbe ſua, ciuitas verò ſancta multis diebus, & ferreis machinamentis. Quod etiam Pſalmiſta approbare videtur, cùm de reprobis dicit, non eſſe ligamenta in morte eorum, hoc eſt, quia nō longa infirmitate detinentur, ſana eſt fortitudo eorum, ſcilicet, dum obeunt. Ac ſi dicat, Non ligatur longa infirmitate: ſed viribus potentes & quaſi ſani mo
riuntur. D. quoq; Hieronymus, & Chry Hic. li.2
ſoſtomus aiunt, quod Maſſagetæ & Der- cō. Iou.
bitæ miſerrimos putant, qui ægrotatio- Chryſ.
ne moriuntur: vnde & parentes, & co- ſer.1.de
gnatos, & propinquos, cum ad ſenectam Pō.to.3
perueniebant, iugulabant. Itaque iſti nimis errabant, putantes quod illi Galilæi, quia peccatores erant, talia paſſi ſunt: nam licet peccatores fuerint, non tamen credere debuerant, quòd ipſi erant innocentes, quia non puniebantur tali morte.

¶Doce-

¶Docemur hic non contemnere eos, quos hic pœna purificat à culpa: sed magis timendum nobis est, qui maiora scelera quotidie perpetrantes, socordes viuimus quasi iusti, ac si Deus aliquando non sit puniturus peccata nostra. Nunquid quia Deus est bonus, sis tu malus? aut qa tecum agat benignius, clementer conuersionem tuam expectans: ideo tu arrogantia, superbiaque flagres, te solum bonũ, alios improbos existimans, quos in hoc seculo puniri vides? Expende etiam quãtum placeat Deo vindicta malorum. Christus nanque non damnat, sed approbat hanc punitionem. In Numeris quoque legimus, quòd Israel promisit delere
Nu. 21. vrbes Cananæorum, si Deus dedisset illas in manus eius: exaudiuitq; dominus preces Israel, & tradidit Cananæum, quẽ illi interfecit, subuersis vrbibus eius. Multi enim sunt qui falsa ducti pietate timẽt in impios sæuire, putantes pietatis esse neminem castigare.

¶Aduerte etiam & vide quàm prudẽter respondit Christus, vtpote qui nec Pilati factum damnauit, nec contra vulgi affectionem, qui libertatem optabat, loquutus est. Sic & accusantibus mulierem illam adulteram respondisse videmus, nõ modo hæc mulier peccato obnoxia est
Ioan. 8. (inquit) sed omnes vos iudicio peccatores estis, quantumuis innocẽtes appareatis. [Ita etiam dico vobis nisi pęnitentiam habueritis, omnes simul peribitis.] Afflictio illorũ dabit vobis intellectum: pœna illorum non solùm prodest afflictis, sed etiam aliis, qui aliorum afflictione perterriti se à vitiis abstrahunt. Vt enim ignis radius confectus ex terræ exhalationibus in aere inter vapores eleuatis, in vnam partem cadit, & ibi solum ferit, & vrit, sed omnes illius regionis incolas perterret: sic vnius hominis calamitas eum solùm affligit, sed multis aliis terrorem incutit, eosque exsuscitat, vt à vitiis auocentur. Vide quomodo illis aliorum pœnam ante oculos proponens minatur. Quoniam repræsentatio pœnarum & suppliciorum impendentium, ratio est frequentissima, qua Deus peccatores sæpenumero ad se trahit. Quamuis enim bona bonis promissa, multum alliciant omnes, tamen maiori ex parte, rebus aduersis magis quàm prosperis mouemur: quoniã vt si cõperimus, maiori dolore vsu, iniuria, quàm honor, nos afficit voluptate, magisque morbus fatigat, quã delectat sanitas: & prosperę valetudinis suauitatem, ex incommodo aduersæ cognoscere solemus, vt ex re eo notiori, quo magis sensibili. Ita in præsenti Christus peccatores attrahit, pœnæ repræsentatione. Priscis autem temporibus sępius hoc remedio Deus vsus est, vt patet manifestè ex Prophetarum scriptis, quæ omnia timorum, & minarum referta sunt: quibus dominus nitebatur terrere, & cohibere hominũ animos, eosque legi subiicere. Iuxta hoc imperauit dominus Prophetę Hieremię, vt librum non scriptum caperet, in eoq; omnes minas & calami- Hier. 36
tates sibi reuelatas conscriberet, & corã populo recitaret; si forte ea res homines ad pœnitentiam mouere, vitamque corũ corrigere posset, vt ipse etiam sententiã mutaret, qua in eos iracundiam suã ostẽdere statuerat. Et sic ait scriptura, quod stupebant audientes. Eisdem minis, quibus vtebatur in scripturæ lege Deus, vtitur & in lege gratiæ. Nouit enim hæc, quam sit præsens medicina, vt peccatores ad meliorem vitæ frugem, facilius traducantur, sic Ioannes incepit predicationem suam dicẽs, Iam securis ad radicem arboris posita est, tantum autem valuit terror hic, vt publicani, milites, & pecca- Matt. 3.
tores D. Ioannem quid esset pro salute consequenda faciendum, interrogare nõ dubitarint. Expende etiam, quod hæc sententia comminatoria est, sicut illud Ionę, Adhuc quadraginta dies Niniue subuertetur. i. si non egeritis penitentiã. Ionę. 3.
Et illud. Esaię de Nabuchodonosor. Detracta est ad inferos superbia tua, idest, si Esa 14.
non egeris pœnitentiam. Et illud etiam 4. Re. 20
quod Ezechię dixit. Dispone domui tuę, quia cras morieris. Et alia plurima scripture loca, sic interpretanda sunt. Igitur Christus, hos peccatores, & omnes admonet, & pœnitentiam suadet, si perire nolumus: hęc enim est secunda tabula post naufragium. Mundus nanque post Adę peccatum mari assimulatur, quod omnes intrantes nauem baptismi ascendunt,

dunt, quæ ob id integra dicitur, quia per ipsum omnia peccata quo ad culpam, & pœnam simpliciter condonantur: atque adeo homines per ipsum in summa innocentia nauigant. Qua vtique naui per peccatum mortale, quod naufragium est, effracta: quia baptismus ex eo, quod characterem imprimit reiterari non potest, restat pœnitentia. Quare pœnitentia non dicitur secunda tabula, respectu primæ tabulę, sed respectu saluę nauis: nec debet comparari scaphæ, vt nõnullis placet, quę ex naui iactatur in vndas, ex naufragio, sed simplici solutę tabulę, ex qua nauis erat compacta.

¶Verùm non silentio pretereundum puto, quid est cur Deus à peccatoribus pœnitentiam, dolorem, & afflictionem exigat: an non erat satis amorem in Deũ & in proximũ exigere? Cur deus cõtristari vult peccatorem, eius peccatum, si non contristetur, non remissurus? Torsit hęc quęstio Lutheranos, adeo, vt dicerent, non à nobis Deum tristitiam pro commisso crimine requirere, sed solam vitæ nouitatem. Sed stat sententia, nisi pœnitentiam habueritis, &c. Cur ita? Sanè quia tam malum & tam pestilens est peccatum, vt fas non sit, quin tu de te vindictam sumas, doleasque quod illa pestis animum tuum inuaserit. Est tam grande vulnus, quod tibi peccatum inflixit, vt nefas sit te nõ exardescere, & non irasci, doloremque velut gladium arripere, quo peccatum interimas. Secundò licèt Deus misericors sit: ita tamen misericors est, vt iustus sit, scriptura nanque de ipso ait. Misericordia enim & ira sunt cum ipso. Nũquam igitur voluit Deus ita suę misericordię indulgere, quin suę iustitię rigoré seruarit illesum. Id tibi persuasum sit. nam ex misericordia pater misertus est generis humani, sed non sine summo rigore iustitiæ in filii sui passione monstrata. Ita Deus vult peccatoris misereri, vt rigorem suę vindictę non pretereat: non preterit tamen cum ipse peccator sui peccati vindex est. Eccle. 5 & 16.

¶Tertiò hic est naturę ordo, & hęc lex, vt nunquam offensum tibi concilies, nisi de offensa te dolere asseras: & quia Deus corda videt, ex eadem naturę lege non tibi patitur conciliari, nisi verè doleas quod Deum offenderis.

¶Quartò, petit dominus, vt peccator peniteat: quia cum sola voluntate placatur. Nihil est enim quod Deum offendere possit, si ex voluntate non procedit: quoniam id quod voluntarium non est, peccatum censeri non potest. Hoc Christus. De corde exeunt quę coinquinant hominem, furta, blasphemiæ, &c. Ac proinde quę ex corde non exeunt non possunt coinquinare hominem, nec Deum offendere. Vnde cum Deus corde offendatur, corde placari vult. ideo contritionem querit, vt eodem loco punitio, & iustitia exerceatur, vbi crimen perpetratum est. Ideo peccator, qui Deum iratum placare vult, oportet, vt qa cordi suo placuit, posteà eidem displiceat: & sicut prius lętatum est cor eius, & exultauit in rebus pessimis: ita postmodum faciat planctũ amarum, & sic fiet, vt quantum glorificauit se & in delitiis fuit, tantum tormentum subeat. Per hanc salutarem penitentiam, primus homo Adam, consequutus est misericordiam: per hanc Dauid, Manasses, Nabuchodonosor, Petrus, Paulus, Matthæus, Magdalena, latro in cruce, & plurimi quorum non est numerus, saluati sunt: quamuis anteà peccatores fuerint. Vide etiam & diligenter considera Dei bonitatem, & clementiam: non enim vult Deus mortem peccatoris, sed emendam. Virga Mosi versa est in colubrum, non autem in leonem: vel vrsum, nam si leo aut vrsus esset, statim occideret Pharaonem, sed serpens terrę occidiosum est animal, voluit eos terrere, & non occidere, vt corrigerentur. Mat. 15. Prou. 2. Hiere. 6 Apo. 18 2. Re. 12 Dan. 4. Luc. 7. Luc. 23. Exo. 7.

¶Admonet locus iste, non contemnere domini comminationes, quoniam verissimę sunt: neque tota die arabit arans, sed etiam seminabit: neque semper minabitur Deus, sed sequetur pœna comminationes eius. Admonet etiam, vt à peccatis caueant peccatores: quod quàm primum peccauerint, peccati pœna eos è vestigio sequetur, & licet quandoque non statim inueniat. eos tamen tandem tenebit. Hinc dominus populo suo. Scitote quoniam peccatum vestrum inueniet vos. Esa. 28. Nu. 33.

Tertiò, admonet, vt malè viuentes caueamus: extremę enim dementię est, malè agere, & impunitatem sibi polliceri. Qui malè agunt summè cogitare debent, quod impuniti nõ erunt. Admonet etiã, & quartò, vt ex aliorum malis nostra caueamus incommoda. Vnde in libro Nu-
Nu. 22. merorum habetur, quod Balac audiuit omnia, quæ fecerat Israel Amorrhæo, & timuit valdè. Quis daret, vt impii mala, quę Deus aliis impiis inflixit attentè considerarent: ac vera remedia sibi quęrerent: relinquendo mala sua? Audi quid dominus dicet. Et vidi: ait dominus, quod viderit, quod secundum omnes causas quibus fornicata est rebellis Israel, dimisi eam, & dedi illi libellum repudii: & non timuit pręuaricatrix Iuda Soror eius, sed abiit, & fornicata est etiã ipsa. Volebat dominus Iudam in repudium Israel, timere suum repudium: & emendare mala sua, quod quia non fecit, periit etiam ipsa, nam hac de causa dominus super peccatores pœnas publicè immittit, & eorum exemplo monet pœnitentiã non vt destruat, sed vt saluet. Quãdo iudex vult nocentem aliquem comprehendere, & in carcerem coniicere non illum terret minis, sed occulta quærit: quando autem illi publicè carcerem minatur, non vult illum punire, imò tacitè illũ minis illius iustitiæ hortatur, vt caueat: & à maleficio desistat, Ita Deus minatur hic supplicium, & interitum non vt eos perdat, sed vt ad pœniten-
Eze. 18. tiam vocet: non enim vult Deus mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat. ¶ Denique vt concludam in ipsis Christi verbis, duo consideranda sunt & commendanda. Primum, quòd non dixit, nisi pœnitentiam egeritis, sed nisi pœnitentiam habueritis. Aliqui enim habent pœnitentiam, quia voluntariè, & ex amore faciunt opera pœnitentiæ, aliqui autem non habent pœnitentiam, sed habentur à pœnitentia, vt illi, qui ex coactione, aut ex timore, vel pudore pœnitent, sicut illi peccatores, de quibus in sapiente dicitur. Pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes, Secundò, non dixit, nisi pęnitẽtiã egeritis p tres, vel quatuor dies, vel per annũ: sed absolutè, nisi pœnitentiã egeritis, ac si diceret. Tota vita vestra pœnitentia sit. An non miserum est Deũ offendisse, vt opus sit pœnitentiam agere? Hæc.n. vita locus est pœnitentiæ.

¶ Ad nostram autem eruditionem discamus ex hac litera, non lætari in malis proximorum, sed compati: & nostra peccata pœnitentia, & lachrymis abluere: nè nobis aliquid mali eueniat. Casum Galilæorum Christo narrabant isti, quasi lætantes, & seipsos iustos existimantes. Ammonitæ cùm deberent dolore affici, ob Israelitarum ærumnas, eo quòd descenderent ab Ammone filio Loth, cõsanguineo Abrahã, similiter Idumæa, quia erãt ab Edon, qui est Esau, frater Iacob: non solùm non opitulabantur eis, sed efferebantur lætitia in eorum damno: quapropter Ezechiel, & Abdias prophetauerunt contra eos, & voluit eos, vt in Israelitarũ calamitatibus versarentur. Non enim debemus in aliorum aduersitatibus læta-
ri. Vnde Iob. Si gauisus sum ad ruinam Iob. 31.
eius, qui me odorat, & exultaui, quòd venisset in eo malum. Vbi particula, si poni-
tur pro non: vt in Psalmo. Quibus iura- Psal. 94.
ui in ira mea, si introibunt in requiem meã. Hoc est, iuraui impios Iudæos, non esse terrã promissionis ingressuros. Cùm Saul grauiter insequeretur Dauidem, nõ
solũ Dauid in eius morte non est lętatus, 2. Reg. 1
sed lachrymas effudit. Vnde in Prouer- Pro. 17.
biis habetur. Qui in ruina alterius lætatur, nõ erit impunitus. Et rursum. Cùm ceciderit inimicus tuus ne gaudeas: & in ruina eius, ne exultet cor tuum. Et Eccle-
siasticus Laqueo peribunt, qui oblectan- Eccl. 27
tur casu iustorum: dolor autem consumet eos antequàm moriãtur. Et Paulus.
Gaudete cum gaudẽtibus, & flete cũ flẽti- Ro. 12.
bus. Isti qui Christũ nunciabãt de Galilęis gaudebant in interitu eorũ, & putabãt se ipsos multò iustiores: ideo admonentur à Christo Saluatore nostro, vt & ipsi pœnitentiã agãt: nè simul, & ipsi pereant: sicut, & illi perierunt. Sed procedamus.

Sicut illi decem, & octo super quos cecidit Turris in Siloe, & occidit eos. Putatis, quod ipsi debitores fuerint pręter oẽs homines habitãtes in Hierusalem, nõ dico vobis, sed si nõ pœnitentiã habueritis,

omnes

omnes simul & peribitis: Siloe fons est in
Esai. 8. Hierusalem, vt ex Esaia & Ioanne satis
Ioan.9. liquet. Iuxta hũc fontem quidam ex Hie rosolymitanis turrim ędificauerunt: quę vt finita fuit, cadens, occidit decẽ & octo ex illis. Non putetis (ait Christus) quòd illi soli fuerunt digni illa morte, sed multi alii: & vos ipsi peiorem mortem meremini. Obserua quod multoties Deus peccata multorum hic vlciscitur, vt suam iustitiam prouidentiamque ostendat: atq; vt cæteri terreantur, & vitam emendent: vel vt per vltionem vitæ præsentis, à grauioribus futuris eruantur suppliciis. Sic
2.Re.24 Dauidem puniuit gladio, & peste: & quia
2.Re.11 tulerat vxorem Vriæ Ethæi absconditè,
2.Re.16 palam ingressus est Absalõ ad cõcubinas patris sui. Vel etiam ne peccatores diutius hìc viuendo grauius peccent, vt duriora sibi parent tormenta. Quoniam vidit Deus improbos non modo pęnitentiam non agentes, iacturamque temporis maximam facientes, sed etiam in dies magis datorem Deum offendentes optimo iure ipsis vitam eripit. Temporibus
Gene.8 Noe centum, & viginti annos concessit Deus peccatoribus, vt facerent pęnitentiam. Sed quia noluerunt pęnitere, abstulit viginti annos: & misit aquas diluuii
Psal.89. anno centesimo. Ideò Psalmista. Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, & in ira tua defecimus: anni nostri sicut aranea meditabuntur. Aliquando etiã quorundam peccata quantum grauiora non iudicat in præsenti, suam in eis ostendẽs longanimitatem, patientiam, & pietatẽ, vt diu tolerati aliquando ad cor reuertãtur, quod si facere neglexerint, postea iustius condemnentur, grauiusque æternaliter puniantur. In quibus omnibus sicut in cæteris multis, apparet, quam incomprehensibilia sint iudicia dei, & inuestigabiles viæ eius. Serutator enim maiestatis
Rom.11 oprimetur ab ea. Occultis enim causis ali
Prou.21 quos peccatores repentina morte castigat, & alios sinit diu viuere. Vnde docemur quod ea quę casu euenire videntur, & illa etiam quæ per humanam fiunt iustitiam, in punitionẽ peccatorum: quod natu & moderamine prouidentiæ diuinæ aguntur. Docemur etiam humiliari ex malis aliorum: & pęnam quã patiuntur, illam nos etiam nostris malis credamus. Multi enim sunt qui neque à deo, sicut illi sup quos cecidit turris in Siloe, neque ab hominibus, sicut illi Galilei, quos occidit Pilatus, puniuntur in hoc mundo: tamen pęnam maiorem merentur, & maiora in inferno patiẽtur, quàm illi, nisi pęnitẽtiam egerint. Docemur etiam vt sæpè bene viuamus, nam mors occupat cum minus eam cauemus. Illi decem & octo super quos cecidit turris, incauti erant: sed subitò cecidit turris, & inopinatò interfecit eos. Sic & tu forsitan morieris sicut illi, & qua hora non putas, ideo semper habere debes animum præparatum. Vide etiam hominis miseriam, & conditionem humanam, quę tot generib⁹ mortis & miseriis subiacet. Et tot discriminibus est obnoxia. Heli sella sedens sua ociosus, cum se tutiorem putabat, cecidit & interiit. Sic amon filius dauidis multique alii. Hoc quod appella- 2.Reg.4
mus viuere, nihil aliud est quàm mori, tã- 2.Re.13
ta est vitę nostrę cum morte familiaritas, vt sustineri nisi cum morte nullo modo possit. Nam vt viuat homo, moriendum est arieti, gallinæ, cæterisque animalibus terrestribus, volatilibus, & aquatilibus. Itaque alia moriuntur, vt ille viuat: vita igitur nostra sine multorum morte, stare non potest. O homo de tot mortibus quasi confecte, quid mortem miraris: cũ morte viuas, morte sustenteris? Nihil enim aliud homo est, quàm phantasma temporis, speculator vitæ, lucis desertio, vitæ consumptio, viator transiens, locihospes, & mancipium mortis.

¶Docemur etiam dei iudicia timere. Hæc supplicia vult Deus perpetuò vt in memoria habeamus in nostram vtilitatem & emendam. Hac de causa præcepit dominus Mosi, vt Elazar filius Aaron tolleret thuribula Core & ducẽtorum quin Nu. 16.
quaginta virorum, quos ignis consumpserat, vt produceret in laminas, & figeret altari, vt cernerent ea pro signo, & monimento filii Israel, quibus commouerentur, ne quis alienigena accederet ad offerendum incensum domino, ne pateretur sicut passus est Core, & omnis cõgregatio eius. Vide quomodo Deus vult in memoria habere punitiones peccatorum

rum nè ipsi similiter pereamus cum illis, si similia fecerimus. Non meminerunt multi suppliciorum Dei, & quanta pro peccatis suis pœna digni sint, vt corrigantur, & habent in memoria iniurias, quibus lacessiti sunt, vt vindictam sumant: & crimina quæ aliquando perpetrarunt, vt recordatione eorum voluptate perfundantur, nec recordantur vltionum & iudiciorum Dei, vt ad sese redeāt, vitamque longè à virtutis via aberrantem corrigant. Sed de his aliàs. ¶ Sequitur in contextu.

Dicebat autem, & hāc similitudinem. Arborem fici habebat quis plantatam in vinea sua.] Poterant dicere Iudæi, Si ergo nos maiores peccatores sumus quàm illi Galilæi, & Hierosolymitæ, quare ergo nos non punimur sicut illi? Signum est, quòd non sumus peccatores sicut illi: vt tu asseris. Ad hanc tacitam obiectioné respondit Christus in hac parabola: in qua ostendit, hoc non prouenire ex innocentia illorum, sed ex Dei misericordia, qui diu expectat peccatores ad pœnitentiam. Hęc igitur arbor fici significat synagogam. Sic in Deuteronomio loquitur Moses synagogæ. Te elegit dominus, vt sis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terram. Vide autem quam aptè synagogam cōparauit ficui, quia sicut hęc arbor foliis redundans fluētibus, & viridibus, vmbrosa videtur, vmbram autem non faciens dominum suum fallit: sic synagoga dū doctores eius operibus infœcundi, verbis autem velut foliis redundantibus gloriantur, inani vmbra legis exuberat, spes autem falsi expectata prouentus populi vota credentis illudit. Aliæ etiam arbores flores ferunt, antequam fructus: hec sola ab initio germinat poma pro floribus. In aliis flos discutitur, & poma nascuntur: in hac poma decidunt, vt poma succedant, sic in initio synagoga protulit patres, scilicet, Mosem, Aaron, Iosue, Samuel, &c. Quibus mortuis non inuenit nisi folia Christus. successerunt alii vberiores fructus, scilicet, Apostoli, & discipuli. Hæc ergo ficus plantata fuit in Israelitico populo, qui vinea domini exercituum est: iuxta illud Esaiæ. Vinea domini exercituum Esa. 5. dominus Israel est. Et in Psalmo etiam habetur, loquens de populo Israel. Vineam de Aegypto trāstulisti, Psal. 79. [Venit quęrens fructum in ea.] Quia dei filius a solio excelso descendit, vt visitaret dilectam synagogam, & videret fructus ex ea. Baruc enim ait. Post hęc in terris visus est, & cum hominibus cōuersatus est. Bar. 3. [Et non inuenit.] Folia amabat verborum, & externam sanctimoniam, & cultum habebat: carens fructu virtutum, & bonorum operum. Aliqui boni fuerunt, quando dominus venit quærere fructū, ut Zacharias, Simeon, Anna, Ioseph, & alii: sed paucissimi comparatione malorum. Væ etiam tibi, quoties dominus visitat animam tuam, quærens fructum, & expectat patientissimè fructus fidei, charitatis, & virtutum, quas deus tibi dono dedit, & eluditur. Tot anni sunt, ex quo vitā corrigere proposuisti, deoque inseruire: sed nunquam producis, nisi folia. Animaduerte vitam tibi à deo fuisse concessam: ut in ea mereréris, & consequereris fructū glorię. Hoc unū est huius miseræ uitæ summū bonum, quod & malus, bonus: & bonus, melior fieri possunt. Hi autem fructus nullo sunt pretio æstimabiles, nec in alia, præter hanc, regione proueniunt, & hic a domino nostro ad eos colligendos detinemur. Quare prestaret, uel natos omninò non fuisse, uel a natiuitate statim interiisse, quam datoris dei intentioni non respōdere: qui nobis uitam, & salutem dedit. Vt possimus fructum ferre deo, oportet Nehem 4. ambabus manibus operam nauare: sicut illi, de quibus habetur, quod altera manu ædificabant, & altera gladium tenebant. Quemadmodū ficus putatione, irrigatione, laboreque indiget, ut crescat, & fructū ferat: eodem etiā modo nos, amputare, & frenare peruersas animi propensiones, & libidines, uirtutisque, nam ad hoc nati sumus, palæstra insudare debemus. ut cum uenerit dominus ad nos, inueniat in nobis bonorum operum fructum, ne fortè de nobis fiat, quod factum est de Iudæis, ut iussu eius excisi in ignem sempiternum detrudamur. ¶ Sequitur. Amos 3 Dixit autem ad cultorem uineæ. Tractāda sunt cum amicis consilia, neque faciet dominus

dominus, verbum, nisi prius reuelauerit seruis suis Prophetis. Incerta (inquit Da
Psal.50. uid) & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Etsi in omnibus, quæ facturi sumus, consilium capere debemus: maximè tamen cum vindicta exercenda est, ne in ea excedamus. Solet enim ira, ita hominem excæcare, vt raro nó excedat in verbis, aut factis. Sic Deus volens destruere
Gen.29 Sodomam, & Gomorram prius cum Abraham arcanum habuit, & dixit, Nunquid celare potero Abraham, quæ gesturus sum? Si ergo Deus, quia vindictam excedere nequit, consulit amicum: quis tu, qui illum consulere dedigneris? Porrò cultor istius vineę, cetus Apostolorũ, & discipulorum Christi significat: quorũ precibus, & monitis, assidua plebi Dei cura suggeritur: & non inaniter sub nomine vnius cultoris, tot Apostoli, & disci-
Act.4. puli ponuntur, quia vt in actis noster Lucas ait, multitudo credentium erat cor vnum, & anima. Occultè autem nos docet litera hæc misericordiam Domini. Vt quid enim dixit cultori vineę, quod volebat ficum destruere: nisi vt cultor pro ficu intercederet? Ad quid reuelare etiã
Gen.19 voluit Abrahę Sodomorum vindictam:
Exo.32 nisi vt pro eis oraret vir sanctus, & quoad posset prohiberet? Sic Mosi reuelauit peccatum populi, vt ipse apud deum pro eo intercederet. Nos autem sine consilio, & consideratione præcipites sumus ad vindictam sumendam: sed ad bonum quid agendum, aut eleemosynam erogandam, vel quid simile pluribus consiliis vtimur. Sed audiamus, quid dixerit cultori vineę. [Ecce tres anni sunt, quòd venio quęrens fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Satis emendationem plebis huius expectaui, quia ante captiuitatem Babylonicam, & post reditum Iudęorum de Babylone: & nunc tertio in meo aduentu, quęsiui opera uirtutum in plebe hac. Dicitur autem Christus quęrere, & non inuenire, non quod sterilitatem malorum ignoret: sed vt suam in nos diligentiam prouidentiamq́; demonstret: & vt humanam declaret ignauiam, seq́; pro nostra salute probet solicitum, & examinatoré totius vitæ nostrę, iuxta
Psal.13. illud Psalmi, Dominus de cœlo prospexit super filios hominum, vt videat si est intelligens, aut requirens Deum. Dices, & tu. O durities Iudæorum, populus rebellis, & ingratus: quem tot beneficiis Deus allexerat, qui tanta bona a Deo acceperat. Fuerunt illi omnium hominũ mundi peiores, quando non conuersi sunt, Deoq́ue genibus flexis non inseruierunt. Sed & tu quare illi non seruis die noctuque: qui maiora dona accepisti, quàm isti Iudæi? Illos eduxit Dominus per aquas maris rubri, te aqua baptismi Exo.4.
abluit: illos in deserto, manna cœlesti pa Exo.16.
uit: te Sacramento altaris. Quando hęc illis Christus loquebatur, non fuderat pro eis sanguinem suum pretiosum: pro te autem mortuus est, & vitam tibi dedit. Illis ante eius mortem clausa fuit cœli porta: nobis auté aperta est. Illos astrinxit deus multis, difficilibusque præceptis seruandis: tibi autem pauca, faciliaq́; proposuit. Illis pauca fuerunt sacramenta in remedium criminum suorum concessa: tibi verò multa, gratiamq́; maiorem importantia. Illi nullo remedio post peccatum, vna excepta contritione, salutem consequi poterant: at tu præter eandem contritionem omnibus in vniuersum permissam, sacramentali confessione, cũ attritione simul coniuncta, quorum concursus virtute, verè contritus redderis: veniam peccatorum, sacramenti pœnitentiæ virtute impetras. Sanctiores concionatores fuerunt nobis Apostoli, & discipuli Christi, quàm illis antiqui Prophetę. Expende igitur Deum, tua causa plura, quàm illorum fecisse: quare plus illi debes. Ideo si duritiam, & contumaciam illorum reprehendis, teipsum reprehende, qui tam inertibus eũ colas obsequiis: & si eorum perfidiã miraris, magis te ipsum mirari debes, qui cũ maiori iure ad dei cultum tenearis, remissius eum veneraris. ¶Docemur hinc exemplo Christi Saluatoris nostri, misericordia vti circa peccatores: & misericordes esse, expectãtes patienter eorum conuersionem: siquidem peccatores tam clementer expectat deus, multis beneficiis eos alliciens. Eadem mensura qua mensuramus, par est, vt fratres nostros metiamur. Hæc.n. parabola munificentiã, pietaté, & miseri-

cordiam Dei ostendit, quàm nos habere debemus erga proximos nostros. Cum delinquis, velles vt te statim Deus ad inferos detruderet? Si ergo vis à Deo clementer tractari, proximorum tuorum eodē modo miserearis necesse est. Qui enim seuerius aliena plexerit, nunquam suorum criminum veniam merebitur. Neminem quantumuis malum contemnas, nescis enim, quem sit vitę suæ exitum habiturus: si hodie est malus, cras bonus esse poterit. Quis cogitare posset, latronem, eum viuendi finem facturum, vt à Christo in gloriam perduceretur? Qui si annum ante mortem oppetiisset, tam fortunatum exitum amisisset. Quis aliquo in numero aut gradu quam plurimos peccatores habendos censeret, qui tamen postea ad maximam sanctitatis culmen peruenerunt? Si Deus Paulum cum Christianos homines persequebatur de medio sustulisset, & eius conuersionem non expectasset: non haberemus modo tantum in Ecclesia concionatorem, nec eius Epistolarum doctrinæ eximia suauitate frueremur. Si frater tuus peccat, audi Apostolū dicentem, cum simus alii aliorum membra, par est vt iuxta legem naturæ, aliud membrum alii subueniat. Fer fratrē tuū in minimis, quandoquidē Deus te in maximis perfert: & ne irascaris in fratrē tuū, sed potius Iesum Christum imitare, qui tandiu synagogæ indulgens, eius cōuersionē expectauit, profert & expectat quotidie animo patientissimo reorum conuersionem. Sed quia plerique Dei misericordia abutuntur, & audent atrocissima crimina committere, ea confidētia, quia existimant se veniam à Deo consecuturos, nec reuocant in memoriam, Deum ita esse pium erga pœnitentes, vt sit etiā iudex inexorabilis in obstinatos reos, audi quid dicat. [Succide ergo illam.] Hoc est, destruendam atque damnandam pronuncia. Sic loquitur Dominus per Hieremiam. Eiice eos à facie mea. Id est, eiiciendos pronuncia: ita vt de ea dicatur illud Psalmi, Fiat habitatio eius deserta. Atque ideo Apostoli ex parte Dei nunciauerunt excidium Hierosolymitanum, imo, & ipse Christus flens super ciuitatem prædixit calamitates venturas. Huius fieri successionem bene Dominus prę figurauit, cum maledixit ficulneæ illi, eò quòd fructus non haberet, quæ statim arefacta est, in quo ostendit aliquando ob suam sterilitatem, synagogam destruendam fore. Sequitur. [Ad quid etiam terram occupat? Id est, ad quid inaniter terræ promissionis, quæ est omnium terrarum opulentissima, immoratur? Ingrata est synagoga tantis beneficiis: quia multis miraculis dedi ei terram fluentem lacte, & melle: sed omnia beneficia perdita sunt, quia his omnibus donis abutitur, peccator non est dignus pane quo vescitur: ideò oportet illam eradicare, & in dispersionem gentium, rapinam & captiuitatem mittere. O bone Deus: si etiam & nunc Dominus omnes ociosos, & qui terram occupant eradicaret, quàm pauciores homines essent in orbe. Aduerte ne perperam tempus consumas tibi à Deo concessum ad laborem. Imperauit Deus homini, vt in sudore vultus sui panē comederet: q. labor licet illic molestiæ speciem præferre videatur, maximum est remedium & medicina, qua pristinum malum sanetur: videlicet, vt laborando recuperet quod ociosus comedendo perdidit. Quod etiam si tantummodo sustinendi supplicii causa homini esset imperatum, iniquum esse non posset: præsertim cum omnia Dei imperio sanctificentur. Dedit itaque laborem Deus velut medium ad fruendam teram, cęlúmque promerendum. Et ita ait Iob, quod homo nascitur ad laborem: & Christus magister rectissimumque omnium exemplar, omnem vitā suam laboribus, ad mortem vsque impendit: virgines dormientes, & ociosos qui sunt in foro reprehendit. Nihil arduum sine labore factum est, res autem labore partæ iucundiores videntur: vnde qui laborem tollit, tollit quietem. Defesso & defatigato oīa lauta, omnia dulcia videntur: nam, & cibus sapore, somnus quiete, cæteraque vitæ humanæ præsidia, maiori multò voluptate homini laborioso commendantur. Qui verò nunquam laborauit, nunquam defatigatus est, quo tandem otio gaudere poterit? Considera omnes creaturas, nullam

Margin notes: Luc. 23. Act. 9. 2. Co. 12. Hier. 15 Psal. 80. Luc. 19. Mat. 21. Mar. 11. Gene. 3 Iob. 5. Mat. 25 Mat. 20

lam ociosam inuenies. Cœli orbes, & elementa motu operátur assiduo: terra annuis fructibus procreandis finem non facit. Econtrario verò desidia est, omnium vitiorum mater: virtutum auté sæuissima
Eccl. 33 nouerca. Multá malitiam (ait scriprura)
Eze. 16. docuit ociositas. Et Ezechiel ait, quod inter peccata propter quæ fuit destructa Sodoma, fuit ociositas. Vinum, oleum, omnesque liquores, ferrum cœteraq; omnia metalla situ citius, quam vsu consumuntur. Præterea medicorum communis verissimaque est sententia, neminé vllo modo sanitatem sine labore, & exercitatione conseruare posse. Otium equis, aliisq; animalibus pedes vitiat, milites otio ignauiores fiunt: in prœliis strenuissimum qué que tutissimum, tardiores omnibus esse periculis obiectos quis ignorat? quin nec auibus volantibus, sed morantibus auceps arcum tendit, aut insidias molitur. Vide quantum labor commodi, quãtum incommodi otium omnibus rebus, nedũ hominibus, importet. Diuus Paulus doctor gentium, laborem sæpissime cómendat:
2. Th. 3. cui se esse deditũ gloriatur. Ad Thess. cum scribat ait, illis non esse ignotũ quomodo se imitentur, quãdoquidem apud illos nunquam fuerit ociosus: nunquam enim panem sumpsit labore non peracto. interdiu vero & noctu laborando se defatigabat, vt nemini molestus esset: hoc autem, vt aiunt, faciebat, illis normam, & exemplum laborandi exhibiturus: & ita illis commendat, & persuadet, vt semper in labore persistát, ignauisque victum de-
2. Co. 1. negent. Item Corinthiis inculcat, labores suos recensens: multisque aliis in locis curam eandé ostendit. Aduerte ergo ne sis ficus otiosa, quæ nequicquam terram occupat, nec velis hic quiescere: nam in cœlo
Mat. 20. est omnis quies. Hæc vita est vinea Domini, ad quam vocati sunt operarii: in altera autem est soluenda merces. Ideò
Apo. 14 Ioannes, Beati mortui qui in Domino moriuntur: amodo enim iam dicit spiritus, vt requiescant a laboribus suis, opera enim illorum sequuntur illos. Ne ergo occupes terram otiose viuendo. Obserua etiam, quod ille terram occupat, qui non solum otiose viuens bonis operibus non exercetur: sed etiam exemplũ

prauitatis aliis præstat. ¶ Docemur hic Mat. 25.
talentum nobis creditum non abscondere: sed in Ecclesiam sanctam Dei vtilitatē afferre scribendo, ducendo, laborando, vnusquisque iuxta gratiam sibi datam, alius sic, alius vero sic. Denique quomodocunque poterimus, laboremus non tãtum nobis ipsis, sed etiam aliis vtilitatem & commodum afferentes: ne tanquam ar Matt. 7.
bores infructuosæ eradicemur, & in igné mittamur. [At ille respódens dicit illi,] Cultor inquam vineæ, qui vt iam diximus Apostolorum chorus est, dixit domino suo, [Domine dimitte illam, & hoc anno.] Hoc est clementer differ hãc vltionem, quosque tempus prædicationis in Iudæa compleatur: quod per quadraginta, & duos annos durauit. [Vsque dum fodiam circa illam,] Orando, docendo, miracula operando, exemplariter viuendo, increpando, & ab amore terrenorum reuocando. Qui enim fodit terram, illam extrahit, & fossam facit: id est, humilitatem ingerit, & solicitudinem terrenarum rerum extrahit. [Et mittam stercora,] Id est abominationes peccatorum suorum reducam ad memoriam. Peccata enim stercora dicuntur, propter fœditatem, & vilitaté: si tamen ad radicem arboris mittuntur, id est, si ad mentem peccatoris reuocentur, fœcundatur arbor. Vtilis enim est memoria peccatorum, vt peccator caueat in posterum, & vt humilietur, & timeat. Ideo Deus posuit Adam iuxta pa- Gen. 3.
radisum voluptatis, vt videns terram deliciarum, quam per peccatum perdiderat, pœnitentiam ageret, recordatus transgressionis eius. Sic Dauid. Peccatum Psal. 50.
meum contra me est semper. Petrus, qui Christum ter negauerat, in Christi passione interrogatus ab ipso post resurrectionem, an cœteris plus diligeret Christum: memor fragilitatis suæ cautè, & modestè respondit. Tu scis Domine quia amo te. 1. Io. 21.
Hac de causa dicit cultor vineç, qđ mittet stercora ficui, adducens in memoriam fœditatem, & abominationem peccatorum, vt detestantes ea, & execrantes, afferant fructum. At nunc ita abundauit iniquitas, vt nullus velit, vt memoriam peccatorum reuocent

prædicatores: quod si fecerint detrahunt illis, murmurant, & maledicunt. ¶ Secundo exponi potest locus iste de intellectus exercitio, & humilitate. Expende stercoris magnam vim, tanta enim est, vt de infœcundis fœcunda, de arentibus virentia, & de sterilibus faciat fructuosa.
Iob. 1. In stercore sedit Iob, cum tentaretur, & vinci nequiuit: & cum antea plura perdidisset, postea quam sedit in stercore, nõ habuit quod diabolus posset ei auferre. Bonum est ergo vt terra fodiatur, bonum vt stercus mittatur in eam: de terra enim
Ps. 112. Deus suscipit inopem, & de stercore, erigit pauperem. Ideoque cultor per intellectus exercitium, quod fodere terram est, & per humilitatis affectum quod per stercora intelligit, credit cultor Iudeos bonũ fructũ producere. Excęcati erant ne Christum, quem præsentem cernebant, cognoscerent: superbi autem, quia quamuis maiores cognoscerent, nolebant credere, quia illum pauperem, & humilem cernebant, & vita eorum arguebat, quod superbis molestum est. Quapropter per intellectum scripturarum, & cordis humilitatem adducendi erant ad Christum. Hoc est fodere terram, & mittere stercora. De
Ioan. 7. principio dixit Christus, Scrutamini scripturas, quia illę testimonium perhibẽt de me. Et de superbia eorum ait Hieremias,
Iere. 49. loquens de Christo. Ecce Paruulum dedi te in gentibus: & contemptibilem inter homines. Et conuertit sermonem ad synagogam dicens. Arrogantia tua decepit te: & superbia cordis tui, qui habitabis in cauernis petræ, & apprehendere niteris altitudinem collis. Quasi dicat. Qui vidisti illum humilem, & tu superba es, abiecisti eum. Hæc duo remedia ceperunt sancti Christi discipuli, ad eius iram sedandã, iustitiamque longe lateque propagandã. Addunt & vltra. [Et si quidem fecerit fructum. Supplendum hic est, non excidetur, Aposiopesis, qui modus est loquendi illorum, qui vehementi dolore affliguntur. Sic enim apostolorũ cętus loquitur, qui ex dilectione, quam ad synagogam habebant, maxime de eius perditione dolebant. Sic vnus ex illis Paulus Roma-
Rom. 9. nos alloquitur dicens, Tristitia mihi magna est, & dolor continuus cordi meo, pro fratribus meis qui sunt Israelitæ. [Sin autem.] Hoc. [In futurum succides illam.] Id est, trades in manu Romanorum. Ex his omnibus satis constat excidium Hierosolymitanum, dilatum fuisse orationibus, precibus, & meritis Apostolorum. Iam hic aspicis quanti æstimandi sint viri iusti, siquidem propter eos multa mala a peccatoribus auertit. Salomoni nimio mulierum amore deprauato, dixit Deus. Scindam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo. Verũtamen in diebus tuis 3. Reg. 2.
nõ faciam propter Dauid patrem tuum. Et apud Esaiam. Sic faciam, inquit pro- Esa. 65.
pter seruos meos, vt non disperdam totum. Hoc voluit scriptura significare cũ ait, abegisse Abrahamum volucres, super Gen. 15
immolata cadauera descendentes, lacerassent, & deuorassent volucres animalia illa mortua, nisi eas sanctus ille pater longe superasset. Sic sanctorum meritis, & suffragiis, tyrannorum potentiam, impios conatus, & studium irruendi in filios Israel abegit dominus. Sic etiam olim cõmotus dominus, hominum peccatis dixerat. Delebo hominem, quem formaui, sed Gen. 6.
delectatus Noe viri iusti sacrificio dixit. Nequaquam vltra maledicam terræ propter homines, non igitur percutiam omnem animam viuentem sicut feci. Sic in præsentiarum dixerat Deus de hac ficu, Succide illam. sed orationibus sanctorũ placatus reliquit eam. Habent hoc viri iusti, vt non solum Deum a malo reuocẽt, sed factæ punitionis eum facient pœnitere, quemadmodum sanctus Moses fecit Deum non solum populo parcere, sed punitionis iam factæ pœnitere. Commen- Exo. 32.
dat locus iste misericordię. Eodem modo qui voluerit Deum imitari vtatur benignitate, beneficientia, & misericordia, & ob aliorum ingratitudinem, misericordiam non derelinquat. Vt enim sol non desinit terras suis calidis, & fulgentibus radiis illustrare, quamuis illis lutum obdurescat: sic vir pius, & rectus non debet à rectè factis, & beneficiis desistere, quamuis illi iniquorum animus durior, & in sua ingratitudine pertinacior in dies redditur. Non enim Deus ob synagogę duritiem destitit a sua consueta misericordia, vt beneficiis suis vteretur, & expe-

ctaret

ctaret eorum conuersionem.

¶ Docentur prælati, vt pro muro se gerāt coram Deo pro ouibus commissis, sicut Apostoli rogabant dominum vineæ pro ficulnea: vt Deus patiens & misericors synagogam non destruat. Officium prælatorum, & sacerdotum est intercedere pro grege, vt Deus non destruat populū. Dominus enim dixit Mosi, Pro anima,
Leui. 5. que preuaricauerit Dei ceremonias oret
3. Re. 2. sacerdos. Et in libris regum dicitur. Si peccauerit vir in virum placari ei poterit Deus: si autem in Deum peccauerit vir, quis orabit pro eo? Et in Leuitico de purificatione mulieris loquēs dominus ait.
Leui. 12 Orabitque pro ea sacerdos, & sic mundabitur.
Nume. 16. Aaron inter mortuos, & viuentes se posuit coram Deo: & plaga cessauit. Hoc etiam Mosem fecisse scriptura commemorat. Sed paucos nunc Moses habet Ecclesia, qui videntes Deum iratum contra populum suum intercedant apud
Exo. 32 Deum dicentes. Dimitte eis hanc noxam aut dele me de libro vitæ. Sed nunc prælati aliqui quos pro muro contra Dei iram opponere se oportebat ad defendendum oues peccantes, absentes sunt, & deliciis vacant: de quibus conqueritur Dominus
Iere. 49. per Hieremiam. Quis est pastor, qui resistat vultui meo? Audi, q̄d ad te Dominus
Zachar. 11. dicat. O pastor & idolum derelinquens gregem. Idolo est similis, qui more idoli se habet. nam idola habent manus, & non palpant, habent pedes, & non ambulant, oculos, & non vident, nares, & non
Ps. 119. odorant. Sic isti oculos habent ad videndam egestatem proximi, & non subueniunt: habent pedes vt in eius adiutoriū procedant, & cessant: habent manus ad elargiendum eleemosynam, & illas pauperi non extendunt, &c. Sed velut idola adorari cupiunt, & vt omnes genu flectāt, dominationis nomine adulante eis. illi vero quasi idola nullo labore, nullo negotio occupati sedeant. Atque vtinā iam multi prelati idola essent, & hoc minus malum esset: quia idolum, licet nullum bonum faciat, tamen nihil agit mali. Sed plurimi prælati tanquam serpentes non solum bonum non faciunt, imò deuorant carnes subditorum, fiunt lupi, destruunt, dissipant, & dilacerant gregem excommunicationibus, censuris, spoliantes pauperes Agricolas. Vtinam Deus re- Psa. 79.
spiciat de cœlo, & visitet vineam istam, quam plantauit dextera eius. Sed de his satis. igitur postquam Christus hanc ficulneæ parabolam populo prædicauit, sicut mos illi erat ex quacunque occasione lōgam protrahere doctrinam, & hanc miraculis confirmare: prædicat in synagogis eorum, & hanc mulierem infirmam sanat: sic ergo prosequitur d. Lucas suam narrationem dicens. [Erat autem docēs in synagoga eorum sabbathis.] Quia Christus dixerat infæcundam, & sterilem esse synagogam, non facit nisi irrigare illam sua doctrina. Vide quomodo Chri- Lege
stus ex tam leui occasione: vt erat narra- Chrys.
re ei, quod Pilatus interfecerat illos, sum- homil.
psit occasionem docendi eos: frequenter 49. in
enim ex occasione carnali incipiebant imperfe.
Prophetæ in Dei laudes, & prophetias: fe. Mat.
Dauid ex persecutione filii Absalon incepit Psalmum tertium, Domine quid multiplicati sunt, qui tribulant me, vbi multa de Christo vaticinatur: Hoc enim quod dicit, Domine quid multiplicati sunt, qui tribulant me, secundum tristitiam qua erat afflictus accipiendum est, quia multi iungebantur Absaloni: verum
illa quæ dicit, Ego dormiui, & soporatus Psal. 3.
sum, & multa alia, de Christo ad literam sunt intelligēda: vt Petrus Apostolorum princeps repletus Spiritu sancto in actis
interpretatur. Sicut enim boni ex quacū- Act. 2.
que occasione in laudes Dei erumpunt: ita impii maledictiones, & conuicia dicunt, Sicut Semei, qui ex eo quod vidit
sanctum Dauidem excalciatū extra Hie- 2. Re. 16
rusalem ire iam credidit nō reuersurum ad regnum, & multa maledicta, & conuicia dixit illi, quod etiam, & nunc passim videmus contingere. Docebat autē Christus in sabbathis, quia eo die Iudæi frequentius conueniebant ad synagogam: quia dies festus erat, & etiam propter uitandam doctrinæ suæ suspicionem. Sic Annæ Pontifici insidiose quærēti de sua
doctrina fatetur Ioannes, respondisse. Ioa. 18.
Ego palam locutus sum mundo, ego semper docui in templo, & in synagoga, vbi oēs Iudæi conueniunt: & in occulto locutus sum nihil. Veritas nō quærit angu-

los. In istis conuenticulis mulierculárum pseudoprophetæ specie religionis, pileo ad oculos depresso, voce submissa & modesta, docét hæreses: quasi noctuę, & bubones conuenticula facientes. Denique Christus, qui non solum sicut synagoga folia verborum habebat, sed opera charitatis, non solum verbo, sed etiam operibus docet, quid agendum sit: ideò postquam publicè in synagoga prædicauerat opere cóplet, quæ verbo docuerat, salutem tribuens mulieri cuidam infirmitate incurabili grauatæ. Ait ergo Euangelista. [Ecce mulier, quæ habebat spiritum infirmitatis, annis decem, & octo.] Habebat infirmitatem à spiritu diabolico præparatam, vel inflictam: sicut de sancto
Iob. 1. Iob legimus, quod egressus satan à facie
2.Co.11 Domini percussit Iob vlcere pessimo. Et Apostolus ait. Datus est mihi angelus satanæ: Ideò Christus dixit posteà de hac
1.Re.16 muliere, quod alligauit eam satanas siue ex culpa sua sicut Saulem, vel vt manife-
Ioan. 9. staretur gloria Dei in illa, vel alia quauis causa: nobis autem ignotum est. Decem & octo annos erat in infirmitate, cuius ex sua natura videbatur difficilior curatio, & salus: veruntamen Deo nihil est difficile, qui omnia æquę faciliter operatur. Ostendit autem Lucas grauitatem infirmitatis dicens. [Et erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere.] Vultu & corpore versus terram depressa, & incuruata ad modum brutorum, cum Deus homini rationali os os dederit sublime, cęlumque videre iusserit, & erectos ad sydera tollere vultus. Vtinam omnes, qui cœlum cótemnentes & inclinati versus terram mundana appetunt, & quærunt, qui auertentes sensum suum, decli
Dan. 13 nauerunt oculos, & non viderunt cœlū,
Psal. 16. statuerunt oculos suos declinare in terrā. Dominus etiam dignetur curare: vt iam intelligant se non tāqaum bruta animalia ad terrena esse creatos, sed ad fruendū bonis, quæ nec oculus vidit, nec auris au
1.Co.2. diuit, quæ Deus illis preparauit, si hæc cō temnētes super omnia Deum dilexerint. Sed ad contextum. [Quam cum vidisset Iesus.] Non tm̄ oculis corporalibus, sed etiam miserationis affectu. Nunquā nos videt Deus, nisi, vt aliquid nobis boni impartiatur. Si Rex transiens oculos in aliquem conuertit, eumq̀ue lætiori vultu intuetur, statim is gratiosus apud eum putatur, & aliquod beneficium consecuturus: quanto maiore ratione hæc Deo tribui possunt, qui propterea oculis suis sole splendidioribus, aliquem intuetur, vt eum maximo bono afficiat? Ideò sequitur aliud maius beneficium. Siquidem non modo eam aspicit, sed etiam alloquitur: & non solum alloquitur, verum etiā sibi coniungit, & eam vt ad se veniat solicitat, in quo notatur maxima saluatoris mundi clementia & bonitas. Ideò sequitur, [Vocauit eam ad se.] Bene poterat illam curare, absque eo ꝙ appropinquaret ad se, sed voluit, vt miraculū omnibus esset manifestum ad Dei honorem, populique ædificationem. ¶Obseruandum est, quod sanauit socrum Simonis Luc. 4.
Petri, rogatus ab Apostolis: quandoque etiam non rogatus curat, vt hanc mulierem, vt ostendat voluntatem quam habet ad sanandum nostras infirmitates, & auxiliandum, & adiuuandum nos, si velimus inuocare eum: nam si tanta est eius dilectio, & ita appetit commodum & bonum nostrum, quod nō rogatus ipsemet amore tantum tractus, vocat & sanat nostras infirmitates, quid si vocaretur? Quid aget, si inuocatus fuerit? Nonnè exaudiet? nonne veniet? Maxime commendat locus iste Dei infinitam misericordiā: cum ipse quærit, vocat, & rogat peccatorem Deum contemnentem. Immensa & ineffabilis Dei clementia hæc est. Noli ergo dilectissime contemnere auxiliatoré tuum, noli desperare, quantumcunque peccator sis. Hęc igitur tanta bonitas durissima corda labefactare poterit, nec vlli tam rigida præcordia esse possunt, licet adamante duriora sint, qui hac tam mirabili saluatoris nostri clementia, non molliatur. Vide illum in cruce tuam salutem sitientem, & brachiis apertis vt te amplectatur. Vtere tam bono ad tuam salutem saluatore, ne talem occasionem huius vitæ præsentis amittas: in qua semper te vocat, semper rogat, teq; libētissimo animo quotiescunque ad eum confugies accipiet. ¶Sed his omissis, quærendum hic nobis est, cur hęc mulier nō vocauit Chri Mat. 15.
stum,

Luc.18. stum, & non quæsiuit à medico sanitaté
Luc.17. sicut Cananæa, cęci in via, leprosi, & multi alii? Quia infirmitas inueterata despicit medicum, & non curat de illo: quia desperat sanari. Sustinens peccator graue onus peccatorum humeris suis in terram respicit, sicut hæc mulier, quæ cęlum nõ poterat aspicere: quia inueterata erat infirmitas decem & octo annorum. Et tu auxilium à Deo qui in cœlis est, nõ petis, nec desiderium cœli habes inueteratus peccatis. Ne desperes de Dei benignitate, nec differas de die in diem cõuersionem tuam. Nam si non potes leuare onus peccatorum, quando minus est: quomodo leuabis illud quando maius erit? quo magis cessas, incommodius facis: auges enim onus, & habes vas minus idoneum, vt dominus infundat balsamum gratię suæ. vas enim sordidum, quia diutius peccati sordes habuit, est minus idoneum ad gratiam suscipiẽdam. Nullus libenter infundit balsamum in vase, quod diu cõtinuit lutum: ideò ne differas pęnitere, nec inueterascas in peccatis: nam tanto difficilius ad Deum venies. Sequitur in contextu. [Et ait illi: Mulier dimissa es ab infirmitate tua.] Obserua, quod multi habent infirmitatem, & non suam, quia non suo merito sibi inflictam, aut quia non bene vtuntur ea: aut quia murmurant, & impatientes sunt. Ait, tua, quia bene vtebatur ea. Similiter & Ioannes de illo paraly-
Ioan.5. tico, qui erat in piscina expectans aquæ motum, locutus est dicens, Erat ibi homo triginta & octo annos habens in infirmitate sua. Nouus est modus loquendi: nã anni non tenentur, cum de tempore nõ habeamus nisi nunc: sed ille annos habet infirmitatis, qui patienter suffert infirmitates, nam illi anni sui sunt, quos ad suũ meritum conuertit. [Et imposuit illi manum] Non quia sine tactu non poterat sanare: sed ad ostendẽdum beneuolentiã, charitatem, & humilitatem suam ad pauperes & infirmos, quos non dedignabatur tangere. Mira Christi bonitas est, qui non tantum propter nos homo fieri non dedignatus est: sed etiam non abhorret à nostris miseriis & infirmitatib⁹. Sed quid actum est ad Christi tactum? Et confestim erecta est. In quo patet, quàm imperialiter Christus egit miracula: siquidem omnes creaturæ sunt in potentia obedientiali, & nutu Dei reguntur. Nõ aliter poterat esse Christo volente & iubente: qui dominus est salutis & infirmitatis. Verũ quid ipsa fecerit audiamus. [Et glorificabat Deum.] Læto animo gratias Deo retulit, eiusque potestatem cognouit, confessa est & exultauit corde, & verbo gratias egit, pro tam magnifica eius curatione. Gratitudinem docet locus iste: vult enim Deus, vt illi gratias referamus pro beneficiis nobis collatis, sicut hæc mulier fecit. Non quod Deo aliquid crescit honoris, aut gloriæ: sed vt in nobis crescenti merito efficiamur digni ampliori dono & beneficio. Gratus fuit Ietro sacerdos Madian cum Mose, qui quia eripuit filias eius à pastoribus, interrogauit, & dixit. Quare dimisistis hominem? vocate eũ Exod.2.
vt comedat panẽ: deditq; postea filiã ei in vxorẽ. Dauid quoq; reddidit gratias Berzelai, ex eo, quòd cibaria præbuit ei, & viris, qui cum ipso erãt, quando fugit à fa 3.Reg.1
cie Absalon filii sui: & iam morti appropinquans pręcepit Salomoni, vt filii eius comederent in eius mensa. Si Deus vult, vt hominibus grati simus, quantò magis deo reddere tenemur gratias à quo semper tot bona recipimus? Illi nouem lepro Luc.17.
si ingrati, qui recepta sanitate gratias nõ reddiderunt Christo domino, a Christo reprehensi sunt. Dignum enim est, vt pro tantis beneficiis, ingentes deo reddamus gratias. Hoc admonet egregius Psaltes dicens, Benedic anima mea domino, & no- Ps.102.
li obliuisci omnes retributiones eius. Sic & Paulus Ephesios hortatur dicens, Gra Eph.5.
tias agentes semper pro omnibus in nomine domini nostri Iesu Christi, Deo, & patri. Et ad Colossenses. Et grati estote. Col.5.
Thessalonicensibus quoque ait. In 1.The.4
omnibus gratias agite, omnia enim referenda sunt in Christum salutis nostræ autorem: maiora enim tibi contulit deus beneficia, quàm huic mulieri, quare eius exemplo in gratiarum actione continuo maneamus, eũ laudãtes, dignus est.n. omni laude. Verũ cũ hæc mulier Deo gloriã redderet pro accepto beneficio salutis, vide quid agat homo inuidus, & arrogans. [Respõdens Archisynagogus indignans,

gnans, quod sabbato curasset Iesus dicebat turbæ.] Hic Archisynagogus respondere dicitur non ad quæstionem, quę nulla præcessit: sed multoties in scriptura respondere accipitur pro dicere. Sic apud Marcum legimus, quod cum dominus habens famé accessisset ad ficulneá, non in-
Mar. 11. & Mat. 21. ueniens ficus, respondens dixit, Non nascantur ex te fructus. Clarum est, quod neque ad verba, neq; ad cogitationes respondit, quia ficulnea nó cogitabat, aut loquebatur: sed respondere ibi pro dicere sumitur. Sic etiam apud Matthęum le-
Mat. 11 gimus. Respondens Iesus dixit. Confiteor tibi Pater domine cęli, & terræ. Expende huius Archisynagogi ingenium. Non dedignabatur hic nebulo, ob sabbati violationem: sed propter Christi glorificationem. Fingit se de sabbati violatione turbari, cum torqueretur inuidia. Iam & nunc plurimos huius similes inuenies, qui sub prætextu iustitiæ fingentes zelum vindicant suas iniurias: & illum, qui in aliquo eos offendit persequuntur vsque ad destructionem. Si prælatum aut iudicem in aliquo minimo verbo, aut facto offendisti, caue ne aliquam legem transgrediaris: nam si peccatum veniale commiseris, tunc furit, insanit, seipsum vindicat, & ait, quod opus est, & condecens ęquitati, vt delicta puniantur: quoniam, vel solis splendorem pedibus proculcasti, vel in templo expuisti, culpá tuam exaggerat, & de culice Elephantum facit. Et nunquam ignoscunt, aut finem faciunt donec te funditus perdant. Et quod multo impudentius est, se hoc iustitię, cultusque Dei causa facere mentiuntur: cum reuera faciant, vt iniurias sibi illatas vlciscantur. Etsi laudaueris eorum vitia, & tyrannidem, & amicus fueris eorum, quamuis homo facinorosus sis laudant te, & honorant: & si in aliquo fueris lapsus peccato, licet conuictus sis, & probetur delictum, tunc nulla, vel leuis pœnitentia te abluet, ac dicunt, qd non rectè probatum fuit peccatum, & quod Christus misericordiá predicauit, ac fecit cum publicanis, & peccatoribus, & sic dissimulát amicorum delicia. In aulis regú, principú, & pręlatorú, & in omni republica inuenies potentes, suas iniurias vindicare sub typo iustitię, & quòd vitia vocantur uirtutes: & ècontra, inopes, & innocentes, multa incómoda patiuntur. Et utiná hæc pestis per sacros et monachorum ordines non grassaretur. Ecce hic Archisynagogus liuore inuidię stimulatus innocentem persequitur, & contra iustú indignatur, fingens se sabbathi zelatorem, & Dei honoris defensoré. Non est hic adeò amicus Dei, ut Deú esse offensum doleat, nec sabbathi curat uiolationem: nam si esset Dei honoris studiosus, non molestè ferret honorem à populo domino deferri: quia Deus summa bonitas, & summa charitas est. Ideo grauissimè inuidia offenditur, quę repugnat & ex diametro charitati opponitur. Verum cum rationem non habeat offensionis Dei, sed tantum suę cupiditatis fingit se legis studiosum, ut possit Christú quasi transgressorem notare. ¶ Porrò turbæ loquebatur sycophanta iste: quia Christum arguere non audebat, timés confusionis. Ignaui sunt peccatores, exiguæ sunt vires malitiæ: siquidem non audent hostem suum facie ad faciem inuadere. Vide aút qd turbis dicat. [Sex dies sunt, in quibus operari oportet, in his ergo venite, & curamini, & non in die sabbathi.] Bone Deus, quomodo malitia cor excæcat & oculos mentis. Quid inuidia nó dicet? si ægrotaret iste Archisynagogus, diceret ne nolo hodie curari? Si in sabbatho cecidisset in foueá, & crus, brachiú, vel caput fregisset, non vocaret chirurgum, vt se curaret? certè sic. Ergo, quod tibi vis fieri, alteri ne prohibeas. Non enim opera Deus in sabbatho fieri prohibuit, sed tantum seruilia: alioquin non liceret in sabbatho comedere, bibere, loqui, cibaria scindere, potú effundere. Nunquá opera charitatis, & necessitatis fuerút illo die illicita. Sed quia in capitulo sequenti Deo annuéte aliqua de sabbathi obseruatione disseremus: nolo hic diutius immorari. Super illud an liceat sabbatho curare.

¶ Vide autem hominis stultitiam. Vocat alios, vt sex diebus veniant ad curandum: quasi ipse possit curare. Sicut canis, qui nec olera comedit, nec alios sinit comedere: alios etiá inficit detractor iste, vt contra Saluatorem insurgant. Vnde egregius Psaltes. Sepulchrum patens, lingua Psal. 5.
eorum.

eorum. Sepulchrum clausum fœtorem suum aliis expandit, & omnes appropinquantes inficit. Ita detractor, cuius os est sine ostio, omnes proximos inficit. In veteri lege vas, quod non habebat operimentum, immundum erat. Sic immūdus, & abhominabilis est corā Deo, qui apertū habet os ad virus euomendum. Hi detractores, qui carnes proximorum deuorant non oportet, vt impuniti maneant: sed respondere illis opus est, & eos confundere, nè alios sua lingua inficiāt: iuxta illud Sapientis. Respōde stulto iuxta stultitiam suam. Ideò Christus nè populum hac detractione damnaret: respondit illi. Vnde sequitur. [Respondit ad illud Dominus, & dixit.] Archisynagogus non fuit ausus Christum directè arguere, sed populum alloquendo, quasi indirectè redarguit eum: sed Christus Dei iniuriam non sustinens, nec populi deceptionem ferens, apertissimè redarguit Archisynagogum dicens. Hyppocrita, qui te simulas iustum, & zelatorem legis Dei te ostēdis coram populo rudi, cum plenus sis inuidia, & superbia. (Nu. 19.) (Pro. 26.)

Vnusquisque vestrum in sabbatho nō soluit bouem suum, aut asinum, & ducit adaquare?] Quasi dicat, hoc facitis, cum tamen hoc sit opus magis manuale, quā infirmum manu tangere, aut verbo curare. Non est melior homo, quàm bestia? Coram oculis vestris, quia estis auari, nō ita est: nam auari magis volunt asinum, aut bouem, aut possessionē suam, quàm bonum proximi: & sic videmus, quod magis curant de mula, aut equo si infirmus sit, quàm de paupere vidua, & infirma, quæ non habet, qui curet eam. Sed isti Pharisæi, quia auari erant curabant in sabbatho de boue, & asino, nolebant proximorum salutem [Hanc autem filiam Abrahę.] Tam carnis propagatione, quàm fidei, ac virtutum imitatione, quæ non solum rationalis creatura est, & multo nobilior omni irrationali creatura, sed etiam fidelis, & filia Abrahæ. [Quam alligauit Satanas.] Et vinculo infirmitatis constrinxit, non tantum per breue tempus, sed decem, & octo annis, ab impiissimo inimico patiebatur. [Non oportebat solui à vinculo isto die sabbathi?] Certè oportebat, & expediebat: tum quia homo nobilior est iumento: tum etiam quia alligatio ista erat miserabilior. Vos autem Pharisæi zelatis legem Dei, cum tota lex ex dilectione Dei, & proximi pendeat, curā geritis die sabbathi iumentorum, & dilectionē proximi prætermittitis. Destruitis legem Dei, & prçceptum dilectionis proximi, quod est principium, & fundamentum mandatorum secundæ tabulæ: quia pœnitet vos, eo quod salutem tribuo infirmis die sabbathi, & cum in cordibus vestris sitis prçuaricatores legis Dei, tanquam hyppocritæ sanctitatem simulantes, iustos corā plebe vos ostendere vultis. ¶Obserua, ꝙ Christus de hac muliere dicit, quod eam satanas habebat alligatam, vt insinuet, quod funibus peccatorum soleat diabolus alligare captiuas animas. Sic quidam dixit. Funes peccatorum complexi sunt me. Vitula indomita plus se iactat, & excutit cum tenetur, nec acquiescit imperio, nec astringitur vinculo, sed magis cū loro retrahitur, exasperatur. itaque nec coacta se subiicit, nec tamen libera vinculorū est. Sicut ergo trahit vincula lorū iugi: ꝙ si non tenetur proximo, tenetur tamen, nec se explicat, & absoluitur: ita trahitur vnusquisque peccator ab iniquitatibus suis, quamuis putet se liberum, qui non est iugo subditus, subiectusque iudicio, & nescit, quòd non sit exutus, sed magis, vt illa vincula se implicat suorū nexibus peccatorū. Hi sunt funes delictorū nostrorū, quibus inuoluimur, & ligamur. Ligat nos diabolus vinculis fornicationis, & auaritiæ, & ambitionis, sicut Nembrot, & Esau: qui feras laqueis alligabant. Dirūpamus ergo nos vincula ipsorū. Sed opus est Dei auxilio, nā sola diuina misericordia nos absoluere nequit: atque ideo hanc mulierē, quā satanas alligatā habebat diuina maiestas quæsiuit, respexit, vocauit, & sanauit. Sed de his alias: sequitur in cōtextu. [Et cum hęc diceret erubescebant omnes aduersarii eius.] Quia cōuicerat eos, optimo, & insolubili argumēto, & derisione dignos esse monstrauit. Nā si de beato Stephano ait noster Lucas in Actis, quod aduersarii nō poterāt resistere sapientiæ, & spiritui, qui loquebatur: (Mat. 22.) (Ps. 118.) (Gen. 10 & 25.) (Psalm. 2) (Act. 7.)

quebatur: quid dicendū est de Christo redēptore nostro, qui fons est sapientiæ? nā
Luc. 21. suis dixit, Ego dabo vobis os, & sapientiam, cui non poterunt resistere, nec contradicere omnes aduersarii vestri. Quantò magis ipsemet Christus? Vide quomodo sapientia Dei confundit mundi sapiētiam. Sapientiæ diuinæ omnia se subiiciunt. Dicentes enim se esse sapientes, ait
Rom. 1. Paulus, stulti facti sunt. Bene possunt impii aliquo tēporis spatio veritati resistere, eamq; opprimere. veruntamē veritas, vt oleum, quod omnes liquores supernatat, omne mendacium vincit, & superabit.
3. Esd. 3. Super omnia enim vincit veritas. Hi autem confusi erubuerunt, cum se vi veritatis victos cernerent, quę illos obmutescere fecit. Erubescebant inquam omnes aduersarii eius, non enim amat vir pestilens corripientem se. Odiosa est lux
Pro. 15. oculis infirmis. Si leoni ostendas pratum viride, non excitatur eius appetitus: quia ex natura sua non est comedere herbas virentes, sed carnes. Similiter si luxurioso peccatori predicaueris amœnitates cœlestes non accenditur ad eas desiderādas: quia non est moris sui desiderare spiritualia, sed carnalia, & voluptuosa. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus
1. Co. 2. Dei. Sic isti, quia inimici erant veritatis, & mendaciis pascebantur: cōfunduntur, & torquētur audita veritate. ¶Docemur ex hoc, nunquā resistere veritati: siquidē eo nomine nihil, nisi confusionē, & pudorem captare possumus. Aaron, & Maria, quando restiterunt, & maledixerunt Mosi fratri suo, cōfusi sunt, & reprehensi à Deo. Omnes enim illi, qui nūc Deo cōtradicunt in operibus suis, si in hac vita non fuerint confusi, saltem in conspectu omnium in iudicii die, maximè confun-
Ier. 17. dentur. iuxta illud Hieremię. Omnes, qui te derelinquunt, confundentur.

¶Obserua aūt, quod Christus multipliciter cōfundebat, & cōuincebat Iudęos
Luc. 5. miraculis, vt supra ostēdimus, cū eis dixit, quid est facilius dicere, remittuntur tibi peccata tua, aut dicere, surge & ambula? vt autem sciatis, &c. Aliquādo scripturis sacris, vt in Mattheo legimus, quod dice-
Mat. 21 bat illis, Nūquā legistis, quod ex ore infantiū, & lactentiū pfecisti laudē? Aliquando rationibus, vt cum dixit, cuius est imago hęc? & subdit, Reddite ergo quę sunt Cęsaris Cęsari, & quę sunt Dei Deo. Non- Mat. 22
nunquam testimoniis: vt cum dixit, Vos misistis ad Ioānē, & ille testimoniū perhi- Ioan. 5.
buit de me. At nūc ratione cōfundit suos aduersarios, & ipsi erubescebant, quia ex sola inuidia aduersabātur. Confusi autē, quia nō poterāt veritati cōtradicere, nec propter inuidiā credere uolebant: plebs tamen aliter sentit, dicit. n. beatus Lucas.

Et omnis populus gaudebat in vniuersis, quę gloriosè fiebāt ab eo.] Sic in Exodo habetur, qđ filii Israel videntes Aegyptios mortuos in mari, & mirabilia, quę fecerat Deus, cecinerunt carmen Domi-
no dicentes. Cantemus Domino: glorio- Exo. 15.
sè enim magnificatus est. Aduerte tamen quod aliud est glorificari, & aliud gloriosè glorificari, Cum carnem Christus ex Virgine suscepit, in passione etiam, & in cruce glorificatus est, non tamen gloriosè glorificatus est. ibi enim vidimus eum, & non erat aspectus: vnde nec reputauimus eum, & non erat aspectus: vnde nec
reputauimus eum. Erat ei gloria passio Esa. 53.
Crucis: tamen hęc gloria non erat gloriosa, sed humilis: glorificatus est Dominus in oīs: non tamen gloriosè, sed humiliter. Sed cum venerit in gloria maiestatis
suę cum Angelis ad iudicandū: tūc enim Mat. 25.
non solum glorificabitur Dominus, sed gloriosè glorificabitur: Hoc enim in miraculis factū esse credimus: atque ideò in subuersione Pharaonis, atque exercitus eius, cecinerunt filii Israel, gloriosè glo-
rificatus, seu magnificatus est. Eadem igi- Exo. 15
tur ratione videns populus miracula, & mirabilia, doctrinamq; Christi Saluatoris nostri gaudebant in his, quę gloriosè fiebant ab eo. ¶Obserua etiā, quod quāuis virtus, ab impiis, & iniquis hominib' impugnetur, in fine tamen laudabitur,
& obtinebit victoriam. Sic castitas Su- Dan. 13
sannę impugnata est: sed tandem gloriā cōsecuta est. Cœlū primū mobile appellatum uehementi suo motu alios globos rapit, & facit, ut alii cœli moueantur uiolēter, & per accidēs, ab Oriente in Occidentem. Nihilominus tamē hi cęli inferiores inuito primo mobili mouentur suapte natura proprio motu ab Occidente in Orientem.

Orientem. Sic quamuis impii suis maledictis viros iustos labefactare, & ad occasum ducere conentur: tamen velint nolint virtutes habēt suum cursum in sphera laudis, & gloriæ. Obscurare conantur Christi potentiam Pharisæi, verū ipsi confunduntur: &, vt hic dicitur, aduersarii Christi erubescebant, populus verò gaudebat, & virtus Christi extollitur. ¶Expende etiam, quam verum illud sit, quod actus actiuorum sunt in patiente disposito. Pharisæi inuidi doctrina domini, deteriores, & duriores fiebant: & populus simplex, & syncerus gaudebat, & lætabatur in his, quæ gloriosè fiebant ab eo. Vtinā, & tibi non contingat, quod pharisæis contigit: vt miraculis Christi, quæ te conuertere, corrigere, & meliorem reddere deberent, causam prauitatis capias. Non est opus mirabile, quod ferat deus peccatorem mille peccata admittentem, & cū sit ab eo offensus, tamen nihilominus eū expectet, & vocet, in eum multa millia misericordiarum effundēs? Sed sunt multi, qui ex hoc, quod eos inuitare, & ad virtutem excitare deberet, causam peccādi capiunt, Dicentes peccemus: Deus enim

Rom.2. omnia remittit. Audi Paulum. An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras, quod benignitas dei ad pœnitentiam te adducit? Abuteris dei bonitate, & clementia. nam illud, quod (vt ait Apostolus) oportebat, vt adduceret ad pœnitentiam, te peiorē reddit, & tam improbus es, vt bono patientiaque dei abutens statuas in dies esse nequior, eo enim durescis, quod molliri deberes. Docemur hinc, vt nobis vtilitatem ex beneficiis dei comparemus: ne in nobis eius miracula, passio, & Crux sanctissima, pereant: imò potius illi toto animo inseruiamus, & eius mirabilia, & benignitatem, quam in nos ostendit considerantes. Huius populi exemplo ad deū conuertamur, eum laudemus, magnas illi gratias pro omnibus eius mirandis beneficiis agentes. ¶Igitur Christus redemptor noster dimissis illis obstinatis pharisæis, in quibus sua miracula, & doctrina nihil operabantur, pp malā eorum voluntatē, & dispositionē: docens nos ne margaritas mittamus ante porcos, nec sanctū demus canibus, ad populum syncerū vertit sermonem, docens illos.

Dicebat ergo. Cui simile est regnum dei? Et cui simile esse ęstimabo illud?] Interrogat, & interrogationem sub aliis resumit: vt attentos redderet auditores. Aduersarii eius erubescebant, populus autem gaudebat. Videns ergo dominus eos gloriosis operibus congaudentes; ad eorum instructionem subdit parabolam de grano sinapis, quod vile est, modicum, & contemptibile: sed cum seminatur, in arborem magnam crescit, & dilatatur in ramos, ita vt in eis requiescant aues. Ait ergo. [Simile est grano sinapis, quod acceptum misit homo in hortum suum, & creuit, & factum est in arborem magnā, & volucres cœli requieuerunt in ramis eius.] Obserua, quod regnum dei, regnū Christi, & regnum cœlorum, idem sunt. Dicitur enim regnum dei, quod deus illic exercet suam iustitiam, potentiam, misericordiam, sapientiam. Item quod in eo dei bona, & diuitiæ continentur. Dicitur autem regnum Christi: quia Christus super hoc regnum cōstitutus est rex, Mat.28.
& dux: & ipsi data est potestas in cœlo, & in terra. Dicitur autem regnum cœlorum, vt scias non esse mundanum, aut externum regnum, sed spirituale, aut cœleste. Regnum meum non est de hoc Io.19.
mundo. Sicut igitur ad regnum externum plura requiruntur, scilicet, rex siue princeps: populus, siue ciues: & externa, utpote diuitiæ, potentia, &c. Sic in regno dei, Christus rex est, ciues omnes Christiani, diuitiæ regni iustitia, pax, fides, &c. Ob hanc igitur causam regnum dei in scriptura, aliquando Christus dicitur, tanquam rex in hoc regno: & aliquando regnum dei est Ecclesia fidelium. Qualitercunque igitur hic accipias regnum dei, vera est sententia, quod simile est grano sinapis, quod vt planè fiat per singula declarabimus. Primum si regnum pro ipso rege accipias, verissima est sententia, quod simile est grano sinapis, quid enim abiectius Christo erat? Quid humilius antequā in terram seminaretur per mortem? Exinaniuit semetipsum factus obediens vsq; ad mortem. Esa.53.
Et Esaias. Vidimus eum, & non erat ei Phil.2.
aspectus.

Ioa. 12. aspectus. Vnde & filium fabri vocabāt, & peccatorem, & demoniacum. Paruum istum granum proiectum in terram, & mortuum, & sepultum, adeo creuit, vt Paulus dicat, Dedit ei nomen quod est su

Philip. 2 per omne nomen. Extendit ramos suos usque ad terminos terræ: & volucres cœli sub vmbra eius habitāt, factus est enim nobis iustitia & sanctificatio: De hac exal

Esaiæ. 4 tatione Esaias dicit. Erit germen domini in iucunditatem, & gloriam: & fructus terrę sublimis. ¶ Secundò si regnum accipias pro Ecclesia hoc est, pro populo Christiano, & congregatione fidelium, idem videbis: & quòd est simile grano sinapis. Videte (inquit, Paulus) vocationem vestram: quia non multi potentes,

1. Co. 1. &c. Vide autem & nunc quantum creuerit, vt omnes velint sub huius ramis habitare, idest, filii Ecclesiæ esse: & propagata est ecclesia, & extensa in omnibus mūdi partibus. Et isto secundo modo credo quod hic accipiendum est regnum Dei, videlicet pro ecclesia, & sic coadunatur litera hæc cum præcedentibus. Conabantur illi inuidi gloriam Christi obscurare, sed hac de causa magis gloria Christi elucebat. Ne autē aliquis putaret hoc inopinato fieri, & sine Christi voluntate, adducit parabolam hanc, vbi docet, non ideo Euangelium esse cōtemnendum, eoquòd tūc pauculos haberet discipulos, sed omnia sub ordine peragenda. nam tempus aduenit, in quo dilatabitur ecclesia, quā hic per regnū Dei intelligimus, ita vt ve-

Gen. 28 rè de illa dicatur, Dilataberis ab Oriente, in Occidentem, Septentrionem, & Meridiem. ¶ Obseruāda autem hic duo sunt. Primum, quod nō dicit grana, sed granū, quia licet plures simus Christiani, omnes unam fidem, & dominum habemus Christum. De fidelibus etiam primitiuæ eccle-

Act. 4. siæ in Actis habetur, quod erat cor vnum

Eph. 14 & anima vna. Vnus est nobis Deus, vna fides, vnum baptisma, & speciatim calor charitatis, seu Spiritus sancti, qui granū aliàs mortuum in naturā sinapis vertit. Hic calor vnus est: & ideo sicut vnus spiritus uitalis membra multa cogit in vnū, ita multo vehementiùs calor spiritualis multa grana reddit in vnum.

¶ Obseruandum secundo quantū sit discrimen inter opera Dei, & opera mundi. Opera enim mundi splendidum habent exordium, sed malo fine clauduntur. Econtra, Dei opera humili principio oriuntur: sed splendidum, & gloriosum habent finem. Ideo Dominus per Esaiam. Non sunt viæ meæ, viæ vestrę: & Esa. 55.
cogitationes meæ cogitationes vestrę: nā sicut exaltantur cœli, &c. Ecce hic granum sinapis paruum creuit in arborem magnam: & humilis ecclesia nimis exaltata est. Mundus verò omnia sua splendidè incipit: sed in fine deficit. Exemplum sit turris Babel, quam si quis secundum Gen. 11
exordium iudicaret, affirmaret vtique neque Deum, neque mūdum illam turrim subuersurū: sed confusæ sunt linguæ, & omnia ad nihilum redacta. Nabuchodo- Dani. 3.
nosor omnium gentium victor, qui Iu- Dani. 4.
dæis precepto suo obedire nolentibus dicebat, Quis est Deus, qui vos liberare possit de manibus meis? vt Deum se adorari, volebat, sed vt bos pascebat herbas. Alteri Nabuchodonosori regi Assyriorum, qui omnes Deos terræ exterminari pręcepit, vt ipse solus Deus haberetur, prosperè successit hoc negotiū in initio, sed vna mulier Hebræa cōfundit eum, & Ho Iudi. 14
lofernē principem exercitus trucidauit, & exercitus periit. Sed quid multis moror? Mūdana vita splendidum habet exordium, potentiam videlicet, voluptatem, diuitias, gloriā, & hęc omnia ad tempus prospere succedunt: sed finis eorū mors, & perditio est. Econtra verò opera Dei, tam humile habent initium, ut vix credi possit aliquid boni secuturum: sed finem habent splendidissimum. Exemplum est Gen. 37
in Ioseph, filio Iacob. Vide quam humile habuit initium, a fratribus est venditus, in exilium ductus, ibidem infamatus, & incarceratus. Quis hunc crederet futurum Ægypti dominum? Liberatio Exod. 3
quoque Israelis de Aegypto humile habuit exordium. Mittitur vnus Moses inermis contra Regem potentissimum. Quis hunc crederet aliquid boni consecuturum? tamen finis gloriosus fuit. Sed vt ad nostrum propositum veniam, regnum Christi grano sinapis assimilatur, grano certè humili, & paruo inter grana. Vide Christi initium, in

natiuitate,

natiuitate, in uita, & in morte. Vide etiã ecclesiæ nascentis exordium. Prædicatur Euangelium a pauperculis, & humilibus hominibus: sed iam nunc in toto orbe diffusum esse cernimus, & omnem terram verbo Dei repletam videmus. Hoc enim proprium Dei est, humili exordio sua incipere: sed semper ascendere vsque in finem gloriosissimum. Hoc sciens
Act. 5. Gamaliel dixit in concilio. Si ex hominibus est consilium hoc, dissoluetur. Ac si diceret. In hoc differunt opera Dei, & hominum: quod cum opera hominum quotidie decrescant, & deficiant qualecunque exordium habeant, opera Dei in immensum crescunt, & augentur. ¶ Admonet locus iste nequis mundi prosperitate decipiatur, aut aduersitate terreatur. Considera semper finem. Sic enim Salomon ait, vt in Hebræo legitur. Melior est finis alicuius rei, quàm principiũ.
Eccl. 17 Omnibus in rebus considerandus est finis: nullam enim rem secundum principium iudices, sed secundum finem. Ad idem facit parabola illa de ædificante turrim, qui prius computat sumptus, imò an
Luc. 14. tequam incipiat cogitat finem: qui enim rem non secundum finem cogitat, facile decipitur: plerunque enim vsu venit, vt quæ splendidum habent exordium: malo fine claudantur, sicut omnia mundana. Sed quia de his multa disseruimus in libro nostro de vanitate seculi, sit iã nunc
2. Par. cap. 37. satis. ¶ Secundo admonet locus iste. Ne cõtemnamus paruulos, et pauperes, quos videmus, quamuis nobis ignoti sint, & in oculis mundi parui videantur. Granum sinapis paruum est, tamen creuit in arborem magnam: & qui modo humiles sunt, forsitan sunt a Deo prædestinati ad ma-
1. Re. 16 gnum gloriæ culmen. Quis putaret pastorem Dauidem in deserto pascentem pauculas oues, minimum inter fratres suos ad regni fastigium ascensurum: & gloriosum fore, non solũ in regno Israel,
Exod. 3 sed in omni Ecclesia? Quis hominem exulem Mosem pascentem gregem soceri sui sacerdotis Madian non contemneret? Qui tamen in tanta multitudine filiorum Israel principatum obtinuit.
Gen. 39 Quis Iosephum venditum, & in carceratum in Aegyptum non paruifaceret?

Sed ad contextum. [Cui simile æstimabo regnum Dei? Simile est fermento: quod acceptum mulier abscondit in farinæ tria sata.] Idest, miscuit in tres mensuras farinę aqua aspersę. Dicitur tamen abscondi: quia cum fermentum respectu massæ sit paruum, ponitur intra massam, & fermentat eam: & cum sit occultum, operatur. Satum vero non est vox Latina sed Syra: quæ apud illos genus est mensurę, vnum modium & dimidium capiẽs: & sic tria sata facient aliqualem massam. Sic dixit Abraham Sarę, quando venerũt Gen. 18
Angeli quos voluit inuitare, cum non haberet panes. Dixit autem Iesus tria sata, & non plura vel pauciora, quia in terra Canaam, vbi Christus loquebatur, erat vsus frequentior fermentare tria sata. Interdum autem maior, vel minor massa fiebat: Christus tamẽ locutus est de eo, ꝙ cõmunius erat. Hęc parabola idem significat, quod prima de grano sinapis, & ad idem tendit: tamen quia Christus cupiebat, vt omnes vtilitatem caperet ex eius doctrina, & ab omnibꝰ intelligi volebat, similitudines duplicat, quia similitudinem sumptam ex agricultura non intelligit miles, nec rusticus illam, quę ex militia trahitur. Itaque ne aliqua mulier ignoraret, ea quæ per parabolam sinapis voluit docere, addidit hanc ex farina, & massa quæ ab omnibus mulieribus intelligi poterat: hac de causa Christus, sępe Mat. 13.
idem sub diuersis parabolis, aliquando prædicabat: quia vbi congregatio est magna, populi varia sunt officia. Vnum hic aduertendum moneo, quòd quando multis modis res similes rebus apparent, non putemus, ait D. Augustinus, quod Aug. 3.
vbique eodem modo accipiantur. Nam doct. Chris.
supra fermentum in malam partem sumpsit Christus, cum dixit. Cauete a fer- cap. 24.
mento Phariseorum, quod est, hypo- Luc. 12.
crisis: at nunc in bonam partem. Multa enim in scriptura accipiuntur in bonam partem, & in malam. Sic leo significat Christum, vt in Apocalypsi, & etiã signi Apoc. 5
ficat diabolum. Serpens etiam in bonam 1. Pet. 5.
partem sumitur, vt cum Christus dixit, Estote prudẽtes, sicut serpentes: & etiam in malam, vt cum Paulus dixit suis Corinthiis. Timeo nè sicut serpens seduxit Mat. 10.

2.Co.11 Euam astutia sua. Et ut exéplo utar Bea-
Greg.li. ti Gregorii: lapides in bonam, & in malã
18.mor. sumuntur in scripturis sacris. In malã
c.20. pro duritie, ut illud: potens est deus ex la
Matt.3. pidibus istis suscitare filios Abrahæ. In
1.Pet.2. bonam autem, ut cum Petrus dixit: Vos tanquam lapides uiui superædificamini domos spirituales. Itaq; quamuis ferméntum accipiatur pro falsa doctrina, & hypocrisi, hic tamen in bonam sumitur partem. Sequitur. [Donec fermentaretur totum.] Hoc est donec tota massa uirtutem a fermento accipiat. Ita ecclesia sicut illud paruum fermentum totam massam fermentat, creuit in totum orbem dilatata: ita ut iuxta Malachiæ uaticinium, à (Mala. 1.) solis ortu usque ad occasum, offeratur sacrificium mũdum in nomine Christi. Sed quia hæc parabola ad idem tendit, ut iam diximus, quod præterita: hoc unum dicam, & statim ad reliquam huius capitis explanationem accedemus. Vide enim quod in omni rerum genere, id in conspicuo minus est, quod magis est preclarum. Excellentissimum in omnibus rebus, occultissimum est. Arbor habet foris folia, flores, & fructus: sed radicem, quæ pretiosior est, habet absconditam. In homine corpus videtur, non anima. In omnibus rebus accidentia videntur: non forma, aut rerum substantia. Sic ecclesia bonum absconditum. Psalmus. Omnis gloria (Psal.44.) filiæ regis abintus, fermentum enim habet absconditum: & granũ sinapis paruum est exterius in visu, sed intus virtute calet. Iusti exterius nullius momenti sunt, interius verò plurimis bonis abundant. Et in ecclesia vides, foris oleum, aquam, albedinem, misericordiam videlicet sacramentorum. intus verò plena est uirtute, & gratia. Sic absconditum est fermentum: quod massam eleuat.

Sed ad contextum. [Et ibat Iesus per ciuitates, & castella docens.] Quia per illas similitudines Christus de fide, & ecclesiæ ampliatione locutus fuerat, consequenter operibus, & factis verba sua verificat. Ibat enim per ciuitates, & castella Iudeæ, & Galileæ: tã vrbanos, quàm rusticos, sine personarum acceptione: per loca parua, & magna, tam potentes, quã pauperculos, omnibus seminando verbum Dei, & quantum in se fuit, tam doctos, quàm indoctos adducens ad salutem. Docemur exemplo Christi redemptoris nostri omnibus prædicare: pauperes non contemnere, pro omnibus enim Christus passus est, pro omnibus sanguinem fudit, ipsa denique summa sapientia, & bonitas non dedignatur in paruis castellis paucis auditoribus euangelizare verbum dei. Saluator mundi pro omnibus venit, omnes quærit: & tam magnas, quàm paruas ciuitates circuit prædicando. Seminator non stat immobilis in vno, & eodem loco, sed hac, & illac ambulat. Sic prædicator verbi dei non debet vno loco semper stare, quamquam vbi iam sunt noti, & habent honorem, & amicos semper manere volunt. Non Ezec. 1.
sic illa sancta quatuor animalia, quæ vbi erat impetus spiritus illuc gradiebantur, nec reuertebantur cum ambularent. In Psalmo de Apostolis legimus: quod Chri Ps. 125.
stum Dominum imitantes, euntes ibant & flebant, mittentes sua semina. Lege in Actis eorum quot prouincias Paulus peragrauit, cæterique Apostoli, & discipuli Domini, relinquentes patriam, & genus suum, nihil aliud preter salutem animarum quærebant: non timuerunt barbaras accedere nationes, vt verbum Dei seminarent. Sequitur.

Et iter faciens in Hierusalem.] Appropinquat ad locum suæ passionis, iam cupiens genus humanum liberare. Feræ desatigatę, & lassatæ teneriores sunt, sic Christus lassatur, & fatigatur: quia cibus noster est: & vt meliùs nobis sapiat. Vide quomodo desatigetur deus, & quot ambitus propter salutem tuam faciat: quot itinera, villas, & pagos, vt animam tuam lucretur, perlustret. Tu autem nihil eius lucri causa facere vis. Perpende etiam quantum desatigetur, vt remediũ tuum finitum, & conclusum Luc.12.
videat. Ipse.n. ait. Baptismo habeo baptizari, & qũo coarctor donec perficiatur. Quid autẽ in hoc itinere acciderit, audi.

Ait autem illi quidam, domine si pauci sunt, qui saluantur?] Quia audierat Christum de regno dei prædicantem, & ardua documenta tradere pro acquirenda vita æterna, hac sumpta occasione

hoc

hoc illum interrogauit. Inutilis profectò quæstio scire numerum reproborum, & electorũ, vel an sint plurimi vel pauci. Sic etiam & nunc multos videbis populares, & aliquas mulieres interrogantes, quæ non ad vtilitatem, sed ad curiositatem pertinét. Nonne quæres, vt ille legis do-
Luc. 10 ctor optimè quæsiuit dicens: Quid facien
Mat. 22 do vitam æternam possidebo? Interroga peritos sacerdotes: quid facias, vt salueris: an talis, vel talis contractus sit licitus nec ne? an hoc vel illud sit peccatum nec ne? & horum similia quæ ad salutem animæ tuæ concernunt. Ne animum tuum inducas nimis curiosa & inutilia inuestigare: aut numerum eorum qui saluandi sunt quærere: tibi enim satis est scire id quod ad salutem tuam spectat, quod si feceris proculdubio inter electos numeraberis. Ideò Christus non respondit huic ad quę interrogabatur: nullius enim erat momenti eius interrogatio, paruique intererat scire, essent ne multi vel pauci saluandi, docuit tamen eum, quid vt saluaretur, faceret. Nõ respondit illi ad ea, quę quæsierat: sed ea quæ quærere debuerat.
Ioa. 21. Sic Petro interroganti, Hic autem quid? non respondit Dominus ad interrogationem Petri, quæ inutilis erat. Sed dixit, quid ad te? Tu me sequere. Admonet locus iste, ne inutilia quæramus: aut in vanis scientiis cõsumamus tempus: vt multi in Astronomia iudiciaria, & magicis artibus, & aliis: quæ potius ad damnationem, quàm ad animę salutem conferunt. Sed iam Christum audiamus. [Ipse autẽ dixit ad illos. Contendite intrare per angustam portam. Nihil aliud esse censeo, q̃ Dei præceptum inuiolabiliter seruare.
Matt. 7. Hæc est porta angusta, de qua apud Matthæum apertius loquitur Christus. Intrate per angustam portam: quia lata & spaciosa est via, quæ ducit ad perditionem, & multi inueniunt eam. Vocatur hęc via angusta metaphoricè, quia sicut per angustum locum difficile est intrare: ita difficile est homini carnali per obseruantiã præceptorum ambulare. Omnes enim appetunt delectabilia, & fugiunt labores & difficultates. Operari autem secundum virtutem est valde difficile: quia virtus consistit in medio: quod medium inueni-

re non est facile: & multo difficilius circa medium inuentum operari. Ideò porta hæc angusta & difficilis est, via autem & porta perditionis lata: quia operari vitiosè est valde facile propter duo. Primò, quia nulla difficultas est inueniendo viam, quia non est aliquis modus certus operandi ad male agendum: sed qualitercunque velimus possumus malè facere. Secus est de bono: quia non possumus bonum facere nisi vno modo, videlicet, obseruando omnes circunstantias secundum rectam rationem. Malum autem fit ex defectu cuiuscunque circunstantiæ: ideo peccare contingit infinitis modis, bene autem agere solum vno modo. Exemplum est in sagittariis, quia difficile est percutere signum, eo quod ad percutiendum in medio signi non est nisi vna via: ad deficiendum autem sunt infinitæ, quia totus mundus via est. Secũdò, quia operari malum non habet difficultatem, cum sit secundum inclinationem naturæ nostræ deprauatæ: virtus autem semper est contra hanc inclinationem, ideò operari virtutem est difficile: propter difficultates repugnantiæ ad deprauatam inclinationem. Per hanc difficultatem ait Christus. Contendite intrare, idest, cum magno conatu parate vos ad hoc, quia regnum cœlorum vim patitur. Sed videtur his repugnare quod in Matthæo dicitur, vbi Dominus vocat mundi Mat. 11
seruitores laborantes & oneratos, vt veniant ad illum & reficiãtur. Et posteà addidit. Iugũ meũ suaue est, & onus meũ leue. Videtur enim ex his, quod seruire mundo onus sit, & seruire Christo iugũ suaue. & quod vitium difficile & onerosum sit, & virtus facilis, & suauis. Respondendum tamen est, quod Christi lex est leuis tum propter considerationem præmii, quia dat Christus vitam æternã, quã considerata vilescunt terrena: sicut Iacob amanti Rachelem septem anni vi- Gen. 29
debantur dies pauci propter premii magnitudinẽ. Tũ etiã pp adiutoriũ gratiæ, & charitatis, atq; ideo vocatur lex Christi iugũ, quia à duobus portatur animalibus, & vnum adiuuat alterum. Ita à Christo adiuuamur, sine cuius gratia nemo potest legem Christi obseruare: etiam pro-

posito sibi fine beatitudinis. Gratia enim res asperas, molles facit: ita vt nō solum præcepta, sed etiam consilia obseruare leue sit. Igitur licet virtus sit circa difficile, & porta cœli, quia carni, & sanguini, & naturæ corruptæ repugnat, angusta sit tamen cum Dei adiutorio considerata præmii magnitudine, dulcis est virtus: & lex Christi, dulcis atque suauis. Contende ergo & tu intrare per hanc angustam portam. Vincens te ipsum, & negans: sensualitatem subiiciens rationi, & fortiter legem Christi amplectendo. Quis autem quantumcunq; stultus sit non faciet hāc vim carni suæ, vt mortem æternam euadat, & vitam consequatur perpetuam? Si quis magnorum criminum conuictus, & in carcerem coniectus certus esset se postridie moriturum, ab amicisque solicitaretur, vt per aliquod parietis cauū euadens, morti iamiam impendenti se subtraheret: nonne prorsus amens esset, si nè perderet, aut ne exueret pallium, tunicam vel toracem tanta occasione sibi consulere negaret? certè hunc omnes iudicio parum valere crederent. Nemo est quantumuis excors quidem, vt mortem ante oculos propositam effugiat, necessario aliquo angustissimo loco esse transeū dum, non modo vestem omnem abiiciat, etiam cutem corpusque ipsum scindere non dubitet: vita enim omnibus rebus anteponitur. Attende igitur ò Christiane, eoque modo animum tuum pręparа, vt quotiescunque opus fuerit rem familiarem cōtemnas, victum corpori neges: & si saluti tuæ expedierit, religionem ingrediaris, & de duobus beneficiis, alterū, si viam cœlestem impediant, resignes. Angusta est cœli porta: qua oneratus intra-
Gen. 39 re non poteris, præstat nudum saluari, q̄ vestimentis & calceamentis ornatum in ignem æternum damnari. Religiosus, & castus adolescens Ioseph, in manibus dominæ suæ turpissimæ fœminæ pallium reliquit: & seminudus, nè libidini eius acquiesceret, aufugit. Eo modo omnia relinquenda sunt nè deum offendas, & vt quod debes, facias, quare si oportet propter deum persecutiones & labores ferre, quamuis insufficiens tibi videaris, ferenda sunt omnia. Qui enim à carcere morti adductus fugit, si sapit, non modo vestem deponit: verum etiam quæcunque vulnera in corpore suo admittet, vt expeditius euolet. Considera Christum laceris in cruce membris constitutum, quibus angustiis ad Patrem trāsierit: eisdem enim discipulos suos transire vult: vt qua via caput, eadem mēbra euadant. Sed multi sunt odierna die qui vestem ante ponunt vitę: & malunt vestibus ornati in ignem descendere sempiternum, quàm nudi in regno cœlorum collocari. Pluris faciunt rem familiarem, gaudia, & delicias huius vitæ: quàm uoluptates nunquam interituras. Malunt perfrui huius seculi bonis, ea conditione, ut morte obita igne infero torqueantur: quàm renuntiantes omnibus quæ fugam mortis impediunt, infera supplicia uitare, & angustis cœli portę superatis, æternum cum Christo gaudium adipisci. Quamuis sit ingens labor mundum contemnere, te ipsum negare, & portam angustam ingredi, uita tamen multò maioris est pretii: quare omnes has difficultates ferre debes, vt posteà viuas, beatusque dici possis. Sed multi iam nunc abiecto Christi documento contendunt non quomodo intrent per angustam portam, sed quomodo lautè uiuant, & contentio eorum est, quomodo abundent diuitiis, & quod periculosissimum est quomodo pluribus beneficiis adeptis carnalem uitam ducant, & per amplam portā ingrediantur, quomodo ad ecclesiasticas dignitates ascendere possint, & honores adipiscantur. Hæc est contentio Christiana? hæc Christi disciplina? Contendite, contendite, intrare per angustam portam. Sed de his satis. Expende etiam ad tuum solatium quod licet Christus dixerit angustam portam, non tamen dixit angustissimam portam, alioquin, si tantæ essent angustiæ frustra dominus in mundum uenisset, ut saluos nos faceret. Iam ad contextum reuertamur, & audiamus Christum ulteriùs dicentem.

Quia multi dico uobis quęrent intrare, & non poterunt. Multi quærunt, imo omnes quærunt & appetunt esse beati. sed q̄runt nō omnes, quia multi

ti mihi faciunt pro beatitudine. Sed alii Deum agnoscentes quærunt intrare, & clamabũt, sed non poterunt: quia tardè, & insufficienter quærunt. Insufficienter, quia non amore Dei super omnia magis dilecti, sed timore pœnæ mortis vel inferni, amore inquam quodam seruili ducuntur. Tardè autem quemadmodũ virgines fatuæ quæsierunt dominum, cũ esset clausa ianua, quando iam non erat tempus pœnitentiæ. Oseas enim inquit. In gregibus, & armentis suis vadunt ad quærendum dominum, & non inueniẽt. Quærite ergo dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum prope est.

Mat. 25.
Oseas. 5
Esa. 55.

¶ Obserua autem quod Christus non dixit hic, quòd non poterunt conuerti hora mortis, quia omnis quantumcunque peccator sit, in statu vitę præsentis saluari potest, etiam in vltimo instanti vitæ: sed mos est scripturæ, opera: quæ cum magna difficultate fiũt vocare impossibilia. Sic dominus de Pharisæis: Propterea non poterant credere: quia Esaias dixit, Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum. Et in Hieremia legimus. Si mutare potest Aethiops pellem suam aut pardus varietates suas, & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. Tamen impossibile est quod mutet Aethiops pellem suam, aut pardus varietates suas: sed impossibile non est, vt assuefactus vitiis non possit esse bonus. Sic etiam Pharisæi, absolutè loquendo, bene poterant credere: sed difficillimè credere poterãt, quia non ex ignorantia, sed ex malitia peccabant, dixit quòd credere non poterant. Similiter quia illi, qui ex praua, & veteri consuetudine vitiorum difficillimè conuertuntur. Hanc maximam difficultatẽ dixit dominus impossibilitatem, vt illæ similitudines Aethiopis, & pardi insinuãt: Sic in præsentiarum qui in vitiis sunt immersi, & ferè totam vitam in peccatis cõsumunt, bene possunt hora mortis cõnuerti, & saluari: sed quia hoc difficillimum est, & raro contingit, ideo hanc maximam difficultatem impossibilitatem Christus vocat. Volent ipsi saluari, sed non poterunt: quoniam contritio ad eorum salutem in primis necessaria ab amore Dei procedit. Quam difficillimè ille poterit habere, qui vitam suam Deum offendendo consumpsit. Docemur hic, in hac vita pœnitentiam agere, nè cum voluerimus illam facere iam non detur nobis locus. Esaias enim dicit, Tempore accepto exaudiui te: & in die salutis adiuui te. Ecce ergo tẽpus acceptabile: ecce nunc dies salutis. Nunc ergo pœnitentiã age, ne præoccupatus die mortis quæras locum quando inuenire non possis. Sequitur.

Ioa. 12.
Hier. 13
Esa. 49.
1. Co. 6.

Cum autem intrauerit pater familias.] Hoc est Christus Iesus, qui omnium dñs, & pater est, & venerit die iudicii ad iudicandum omnes: oportet enim nos ante tribunal eius præsentari, vt vnusquisque reddat rationem de his quæ gessit in corpore siue bonum siue malum.

2. Co. 5
Ro. 14.

Et clauserit ostium:] Idest, aditum regni cœlestis. Quando finita vita fuerit, finitumque tempus merendi, & demerendi, illud ostium claudetur pietatis, & misericordiæ Christi. Illud inquã ostium, quod nunc lachrymis, gemitibus & precibus pęnitentium, facilè aperitur. Illud ostium quod nunc aperitur venientibus ab Oriente, & Occidente. Illud ostiũ quod nunc ait, omne quod venit ad me non eiiciam foras. Illud quod nunc patet meretricibus, adulteris, & peccatoribus. Denique illud ostium, quod Aaron post idolatriam, Dauid post adulterium, & homicidium, mulierem post adulteriũ, Magdalenam post peccata, Mattheum post thelonarium, Petrum post trinam negationem: & Paulum post ecclesiæ persecutionem admisit, hoc inquam ostium tunc claudetur. Nullius etiam tunc pœnitentia, nullius oratio, nullius gemitus, admittetur: nullius clamor audietur: omnes sãcti, quorum intercessionibus hic adiuuatur peccator, tunc erunt surdi. Durus hic sermo est, Et clauserit ostium: Peccatori hæc tãtum via patet: hoc illi est refugium, misericordia inquam Dei: qua nisi in hac vita sibi commodet, posteà nihil proderit, quia iam non est locus penitendi, nec manet via salutis. Vnum solum asylum habebat, videlicet misericordiam Dei: si hoc autem deficit, quod remedium habebit? Certè nullum. Nunc verò antequam tibi porta claudatur pulsa: nunc dum tem-

Matt. 8.
Ioan. 6.
Exo. 32.
2. Re. 11
Ioan. 8.
Luc. 7.
Matt. 9.
Mar. 14.
Act. 9.

2. pus est misericordię, eà vtere. Memento ergo creatoris tui, in diebus iuuentutis tuæ: antequam veniat tempus afflictionis tuæ, & appropinquent anni, de quibus dicas, non mihi placent: antequam tenebrescat sol & luna, &c. Sed quid erit postquam clauserit ostium?

Et incipietis foris stare.] Hæc maxima pœna erit peccatorum, pœna inquã damni: quia exclusi ab illo beatitudinis regno, qui finis vltimis est animę nostrę,
Psal.29. exilium ęternum patietur priuatus diuina visione & fruitione summi boni. Maxima omnium pœna erit foris stare, & re
Psal.29. gno cœli in æternum excludi. Auertisti (inquit Dauid) faciem tuam à me. Sequitur. Et factus sum conturbatus, omnia
Psal.87. ossa mea contremuerunt. Et ego plenus sum doloribus, quia faciem tuam auertisti à me: in me transierunt irę tuę: & terrores tui conturbauerunt me. Quanto timore corripientur peccatores cùm viderint Deo faciem suam ab eis auertente, se ęternum omni desperato remedio à cœli gloria exclusos, cum dęmonibus, suppliciis condemnatos esse perpetuis? Quantis lachrymis & gemitibus, quantaque inuidia, suspicient alios supra cœli sidera eleuatos, qui in seculo æqualibus vel fortè maioribus fuerunt criminibus immersi? Et quid vltra? [Et pulsare ostiũ] Hoc est, incipietis ingressum deposcere:
Pro.20. sed serò medicina paratur. Propter frigus (inquit Salomõ) piger arare nõ vult: mendicabit ergo in ęstate, & non dabitur ei. Noluit vocare Deum: cùm illi aperire ostium parabat, cumq; vt veniret rogabat, noluit affligere corpus suum & pœnitentiam agere, dum tempus agendi habuit: nunc verò postquam vitę hyems pręteriit, in qua operari noluit, mendicat, & velut insanus ostium pulsat dicens [Domine aperi nobis.] Dominum uocant, cui nunquam obedire uoluerunt. Habuerunt in uita diabolum dominum, fecerunt omnia quę diabolus illis imposuit: obedierunt mundo & carni morigerantes eis, nunc uerò uocant Christum dominum, cuius pręcepta non obseruarunt.
Esa. 29. De his loquitur Esaias. Populus hic
Mat. 15 labiis me honorat, sed cor eorum, &c. Si labiis sine corde honorare facit hypocritas, ut Christus dicit: quid iu rare, blasphemare, mentiri, &c. Hęc isti sola bona uerba habent, cùm intus sint uacui uirtute.
De his conqueritur dominus dicens, Si Mala. 1.
ego dominus, ubi est timor meus? Verũ responsum pro meritis eorum fuit. [Nescio uos unde sitis.] Hoc est, non approbo uos. Cognoscit enim Deus omnia,
nulla enim inscitia cadere potest in intel Hebr. 4.
lectu diuino, cum omnia sint nuda, & aperta oculis eius. Impossibilia enim, & ea, quę nunquam erunt cognoscit scientia simplicis intelligentię, eorum uerò q̃ non sunt, sed aliquando erunt, habet sciẽtiam uisionis: prędestinatorum autẽ habet scientiam approbationis: nam quia bon habet reproborũ, quia eorum mala opera non approbat, dicitur nescire illos, scientia inquam approbationis. Isto modo dicitur quod Deus facit omnia, quia nihil fit nisi eo agente & cooperan-
te: sine ipso factum est nihil, & quidam Ioan. 1.
non facere nec scire, quia non placent ei. Rom. 13
Hoc patet de principatu & potestate: qa 1. Pe. 2.
omnis potestas à domino Deo est, & ab
eo sunt Reges & duces, ut in Prouerbiis Prou. 8.
dicitur, per me principes imperant: &
potentes descernunt iustitiam. In Osea Ose. 8.
autem oppositum legimus, ubi dominus ait, de quibusdam principibus Israelitici populi. Ipsi regnauerunt, & non ex me: principes steterunt & nõ cognoui. Quia Deus non approbat opera eorum, dixit quod non cognoscebat eos, neque regnabant ex ipso id est, eo iuuante, aut concurrente, cum operibus eorũ malis. Ideo quibusdam placuit ponere in Deo notitiã hominum, quam habet practicam seu approbationis, & speculatiuam. Notitiã habet omnium speculatiuam, quia omnia cognoscit, & scit: approbationis autem solum prędestinatorum, quia ad bo-
na illorum opera Deus concurrit, imò Ioa. 15.
operatur ipso testante, qui ait, Sine me ni 2. Co. 3.
hil potestis facere. Et Paulus. Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tã quam ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est. Secundum hunc sensum locum istum intelligendũ esse censeo sic. Nescio uos, id est, scientia practica: quia speculatiua oĩa cognosco. Similia uerba narrat
Matthæus, quod Christus dixit illis quin Mat. 25.
que

que fatuis virginibus. Expende, quod Deus non cognoscit eos, qui eum nõ cognoscunt: nam ut inquit Paulus, ignorãs
1.Co.14 ignorabitur. Multi cognoscunt temporalia, tenẽt gemmarum ualorem, & earum uirtutes, gradus autem, pretium panni, propietates herbarum, & arborum callent, optimè pauperem decipere, diuitias & dignitates cõsequi sciunt: sed Deum ignorant, & multa peccata committunt: quę si scirent esse peccata, non facerent. Ignorantia autem hęc non excusat corã deo: quia corda autem habent immersa negotiis secularibus, & nube mentẽ offuscatam habent, ne diuina cognoscant, & sunt negligẽtes circa salutem animarum suarum, quia nolunt Theologos sapientes interrogare, & sua pereunt stultitia, quia ignorantia eorum non est inuincibilis, sed culpabilis. Vnde dominus.
Esa. 5. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam. Vis ut te dominus agnoscat hora mortis tuę: cùm eũ vocaueris, & vt tibi ostium aperiat? necesse est, vt tu eum in vita cognoscas, & voces. Cognoscit eos, qui eũ nouerit: & respõdet illis, qui eũ hic vocant. Quid tibi prodest motum cœli, omnes scientias, & quæcunque scripta sunt nouisse, si notitiam Dei non habes? nec debes satis esse putare, eum cognoscere esse Deum, vt omnes cognoscunt Christiani, sed oportet dare operam, vt specialiter eum scias esse seuerum, & potentem, vt eũ timeas: bonum, vt eum ames: misericordem, ne desperes, &c. Qui huic libro non nauat operam, & hanc scientiam ignorat: inanes literas doctrinam futilem doctus est. Diuina enim sapientia ait, Vani autem
Sap. 13. sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei. Sed procedamus.

Tunc incipietis dicere.] Tunc emphasim habet. Tunc, quando opera loquentur, & ora tacebunt. Tunc, cùm plus valebit bona conscientia, omnibus mundi thesauris. Tunc, quando nec nobilitas sanguinis, nec cognati, aut amici, nec regum, aut principũ fauores, nobis prodesse poterunt. Tunc, quando iudicii die vi-
Apo.12 tæ examinabuntur, & aperiẽtur libri no-
Soph.1. strarum conscientiarum. Tunc, quando venerit dominus in lucernis ardentibus scrutari Hierusalem: & reuoluerit omnia scrinia nostrorum cordiũ. Tunc, quãdo ante supremum iudicem fueris constitutus: à quo appellare non poteris. Tũc, quando orbis cõbustus fuerit, & cõsumptus: quando iam non erit locus pœnitentiæ, quando, vt inquit Paulus, illuminabit Deus abscondita tenebrarũ, & manifestabit obscura cordium, Tunc, inquam, quando iam non proderit quidquam, incipietis dicere.

Manducauimus coram te, & bibimus, & in plateis nostris docuisti.] Hoc cõmuniter exponitur de Iudæis, inter quos Christus corporaliter conuersabatur: qui cum ipso sæpè cibum sumpserunt, & in eorum prædicauit Synagogis, & locis. Sed si de illis hoc verificari potest, multò magis de nobis. Nam hoc non modo ad eorum instructionem, & morum correctionem dictum est, sed etiam ad nos: qui maiora illis suscepimus, & maiorem familiaritatem nobiscum habet, & comedimus, & bibimus nos sacerdotes ferè quotidie in vna mensa cum illo, & illum manducamus, & familiariter tractamus. Væ nobis, qui tã familiariter mãducam⁹, & bibimus cũ illo in altari: si tales nõ fuerimus quales oportet esse, maiorẽ damnationẽ patiemur. Sed oẽs Christi fideles illũ manducant, & audiunt suos ministros ꝓdicantes, & populũ docentes in ecclesiis & in plateis. & vocat illos Deus ꝑ inspirationẽ internã: sed ipsi aduertere, aut parere recusant. Aduerte aũt, ꝙ in hoc, quod ait, Mãducauimus, & bibimus coram te, cultus exterior in sacrificiis, iuxta morẽ illius temporis significatur. Sacrificantes aũt manducabant, & bibebant coram domino, hoc est, in loco dicato ad diuinum cultum, & secundum legis ritum.

¶ Præterea ad nostram eruditionem, duo hic obseruãda sunt. Primũ quod illi eiecti sunt à consortio beatorum, qui in plateis dñm audiunt: nõ autem in corde prædicantem, & vocantem. Sic tecũ fiet si illum non audieris, in angusto, trito, & compuncto corde. Plurimi audiunt Christum, publicè in ecclesiis per ministros suos prædicantem: sed quia interius in cordis secreto non audiunt illum, sed tantum in plateis, graui pœna plectentur.

Secundò disce ex isto loco non gloriari de donis Dei, quantumlibet eximiis, nisi ex fide, & charitate obtineantur, & ad Dei gloriam exigantur. Nihil enim profi cit ad salutem cum Christo manducare, illum audire, prophetare, aut miracula fa cere: sed Dei præcepta seruare, atq; Chri sto obedire. Vnde dominus clarius in
Matt. 7. Matthæo in nomine istorum dicit, quod clamabunt dicentes, Nonnè in nomine tuo prophetauimus: dęmonia eiecimus, virtutes multas fecimus? & tunc confite
1. Co. 13 bor illis, quia non noui vos. Et Paulus Co rinthiis suis. Si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, &c. Spiritus. n. prophetiæ & hæc dona gratiarum sæpè dantur hominibus qui sunt longè à chari tate & dilectione Dei: quare in his glo-
Nu. 23. riari vanum & stultum est. Balaā prophe ta fuit, quemadmodum apud Aegyptios Mercurius Trismegistus, & Sybillæ apud aliàs nationes: ideo non oportet, vt in his glorieris. Quis omnium mortalium, æquiparet dæmonis scientiam? Qui tamen omni sua sapientia, pœnas infernas effugere nequit: nec alia vlla arte aut industria niti debes, aut gloriari, omnia enim vana sunt. Sed q̄d vltra dicit illis?

Et dicet vobis, Nescio vos vnde sitis.] Deus nihil ignorare potest, sed dicitur
Le. Hieron. super Da. 9. ignorare ea, quæ indigna sunt notitia: sicut dicitur inclinare aurem, aperire, videre, quando exaudimur, & nos aspicere dignatur: & auerit faciem, quando illo sumus indigni: dicitur autem dormire quos deserit: & quando propter peccata nostra corripimur, vigilat super nos Deus. Sed quia hoc iam paulò ante expo situm est, procedamus.

Discedite à me operarii iniquitatis.] Magna miseria discedere à Deo vsque in seculum, & ab illa æterna beatitudine ex
Psalm. 5 cludi, iuxta illud Psalmi. Nec habitabit iuxta te malignus: nec permanebunt iniusti ante oculos tuos. Nam cùm Christus sit omne bonum, pax, & delicię, fit vt discendentes illi à Christo, incidant in omne malum, inquietudinem, & anxietatem. Equidem non tantum omne bonum est; sed etiam omne esse. Ita dixit Mosi, Ego sum, qui sum. Est igitur Chri-
Exod. 3. stus esse, dices, Si Christus est esse, & iubet, damnatos à se discedere: ergo iubet abesse. iubet eos non esse. Non iubet eos non esse, sed iubet peius, quàm non esse: nam quamuis generaliter loquendo melius est esse in quocunque esse, quam non esse: nam esse habet aliquam bonitatem, quæ est esse, quam non habet non esse: tamen esse cum isto onere & grauitate pœnæ, melius est non esse, quàm sic esse. Ideo de damnatis habetur. Desiderabunt mortem, & mors fugiet ab eis. Quod est ap- Apo. 9.
petere non esse: nam certum est, quod damnati tantis cruciatibus afflicti appetunt non esse.

¶Expende igitur impiorum miseriam. iubētur proruere in maius malum, quàm sit non esse: & sicut esse supernaturale deitatis, quod Deus piis dat, exuperat omne esse naturale animalium, cęlorum, & Angelorum, bonumque illud omne bonum excedit: ita & non esse damnatorum est non esse supernaturale, quod omne malum & omne non esse transcendit. Optimè autem dicit, discedite: nam omnes qui hanc sententiam audituri sunt, discesserunt à Deo per peccatum, in hac vita. Bene ergo, pœna respondet delicto, sunt nanq; in quolibet peccato duo mala: iuxta illud Hieremiæ. Duo mala Iere. 2.
fecit populus meus, me dereliquerunt, fontem aquę viuæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas. Auerti à Deo est derelinquere summam Dei bonitatem: estque primum omnium & maximum malum. Alterum ad creaturas, easque caducas cōuersio, & deflexio: quæ nunquam sine Dei contemptu fieri potest. Atque ideo addit, operarii iniquitatis: nam Deum dereliquerunt & mala operati sunt itaq; hi sibi cisternas putridas fodiunt, qui ęternis bonis temporarias voluptates præferunt. Eoque magis abalienati à Deo, quo magis istis rebus dediti sunt, eisque immersi. Iustè igitur qui dum vixerunt longius abierunt: per peccata nunc merētur audire quam commeruerunt sententiam à iusto iudice. Discedite à me. O vocem seueram: ò irretractabilem senten-
tiam. Antea audire neglexerunt blandi- Mat. 11.
ter allicientem, venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Nunc secus, discedite à me, audient

disce-

discedite procul hinc execrati, à Deoque
proscripti, nihil vobiscum præter Chri-
stianissimi nomen commune, & id qui-
dem inanissimum est. Certè horrendum
Heb.12 erit tunc incidere in manus Dei viuentis.
Caue ergo tu à Deo hic per peccatum di-
scedas, ne postea dominus vsque in ęter-
num discedat à te: quod ita magnum ma
lum est, vt ipse dominus compatiens di-
cat, Vę eis cum recessero ab eis. Atq; ideo
Oseę.9. Susanna potius voluit infamiam pati, &
Dan.13 mortem, quàm per peccatum à Deo rece
Iosu.24 dere. Et Iosue dixerunt filii Israel. Absit à
nobis vt relinquamus dominum: & ser-
uiamus diis alienis. Vide in quanta mala
incipit ille filius prodigus, quia recessit à
iLuc.15 facie Dei. Quapropter quia ille dum ad-
huc viueret, antequam ostium misericor
diæ clauderetur, reuersus est ad patrem,
& inuenit gratiam, ita & vos si per pecca
Dan. 3. tum recessistis, reuertite, & dicite cũ Da-
niele. Peccauimus, iniquè egimus, recedẽ
tes à te. Et sicut pater ille, multa bona fi-
lio reuertẽti dedit, sic Deus nobiscum fa
ciet. Nam sicut peccatoribus damnatio
nem minatur, & eiicit illos è se, sic è con-
Psa.139 tra de bonis egregius psaltes canit. Verũ-
tamen iusti confitebuntur nomini tuo,
& habitabunt recti cum vultu tuo. In
Mat.25. Mattheo hoc clarius legimus. Nam bonis
dicitur venite, & malis ite. Bonum com-
pletiuum consistit in appropinquatio-
ne hominis ad Deum. Malis autem dici-
tur, discedite quia opposita eis cõpetũt.
Præterea operarii iniquitatis vocantur:
quia in peccatis mortalibus deprehensi
sunt, & similiter non pœnituerunt. Ob-
serua etiam hic, & diligenter aduersus
Lutheranam perfidiam: quod isti damna
ti sunt, non quia Christum non audie-
runt, & crediderunt, sed quia operati
sunt iniquitatem. Vides quod ex eo, ꝙ
opera bona nõ habuerũt damnati sunt?
fides enim vt Iacobus ait, sine operibus
mortua est. Quomodo fides viua est quæ
Iaco. 2. charitate caret? Illa fides viua est, quæ vt
Gala.. ait diuus Paulus per charitatem opera-
tur: illam verò quæ sine charitate est nõ
prodesse ad æternã vitam cõsequendam
apertissimè ostendit locus iste, & Paulus
1.Co.13 Corinthiis scribens. Si habuero omnem
fidem ita vt mõtes transferã, charitatem
aũt non habuero, nihil sum. Quid ad hæc
respõdebunt Lutherani qui sola fide glo-
riantur, opera autem charitatis reiiciunt
non esse necessaria affirmantes? Quì fie-
ri potest, vt non sint necessaria opera, si
nos Deus secundum ea iudicaturus est?
Vide quid dicat Paulus in Epistola ad Ro
manos. Deus reddit vnicuique secũdum
opera sua. Quid potest esse clarius? Præ- Rom.2.
terea si sola fides satis est, cur dixit Iaco- Iaco. 1.
bus: estote factores verbi, & non audito-
res tantum, fallentes vosmetipsos, quia si
quis auditor verbi est & non factor, &c.
Et Paulus. Non auditores legis sunt iusti Rom.2.
apud Deum, sed factores legis iustificabũ
tur. Lege scripturam, vbique inuenies o-
pera commẽdari. Apud Matthæum Chri Mat. 20
stus nos ad operandum in vineam mittit.
Et alibi sic inquit. Luceat lux vestra corã
hominibus, vt videant opera vestra bo- Matt.5.
na, & glorificent patrem vestrum. Et ali-
bi reddens rationem quare producturus
est iustos in regnum sempiternum opera
charitatis commemorat nulla facta men-
tione de fide, sine qua tamen vt ait Pau- Mat. 24
lus, impossibile est placere Deo. Diuus Heb.11.
quoque Petrus princeps Apostolorum in
Epistola secunda ita ait, Satagite vt per 2.Pet.1.
bona opera certã vestrã vocationem, &
electionem faciatis. Et diuus Paluus in se
cunda ad Corinthios testatur, ituros nos 2.Co.5.
esse ante tribunal Christi, & ibi manifestã
dos, vt referat vnusquisque propria cor-
poris prout gessit, siue bonum siue malũ.
O insipientes Lutherani, cur Luthero cre
ditis homini perditissimo, pòtius quàm
diuo Paulo doctori gentium: potius, quã
diuo Petro Apostolorum principi: & po
tiùs quàm Christo cœlesti atque summo
doctori, qui ideo humanam naturam co-
pulauit, vt hominum genus doceret, & à
tenebris vindicaret, & viam veræ salutis
consequendæ aperiret? Sed iam ad con-
textum reuertamur.

Ibi erit fletus.] Dicit Christus de pœ-
na dãni, ꝙ est carẽtia diuinæ visionis in eo
qđ dixit discedite à me: iam nunc agit de
pęna sensus dicens qđ ibi, hoc est, in infer
no erit flet⁹. Prius de maiori malo loqu
tus fuit, nõ, aũt de secũdo agit. Porrò flet⁹
erit ĩ dãnatis: sed nõ vt nos vocam⁹ fletũ,
.i. resolutionẽ lachrymarũ, q a nõ põt esse

lachrymarum fluxus, sine alteratione reali, quæ est quædam calefactio interiorum, vt possit resolui, & destillare, id qđ prius non erat fluidum: nihil enim istorum potest esse die iudicii, cessante motu cœli, qui est principium omnium motuum naturalium. Sed erit fletus in damnatis, tanquam aliquid quod est in fletu corporali: & illud est non resolutio lachrymarum: quia si hoc est, cum pœna sit æterna, esset infinita: & sic excederet quantitatem maris: sed erit commotio capitis, & turbatio vultus, & oculorum: & obnubilatio. Erit autē in anima summa tristitia, quæ erit maior, quàm omnis voluptas, quę præcessit in peccato: in corpore autem erit dolor summus ab igne, & aliis tormētis, quę verè, & acriter sentiuntur, & erit turbatio quædam vultus, & offuscatio, qualem solent facere, qui flent, quamuis lachrymas non emittant. Sed tristitia, & pœna secundum corpus ita erit, ac si verè lachrymas funderent, quia ille lachrymarum fluxus non auget pœnam, cum sequatur ex motu præcedente corpore. Et vltra hoc etiam erit.

Et stridor dentium.] Verè erit in damnatis stridor, sicut & fletus. Sed non ab igne, & fumo, & frigore, a quibus nobis solet causari: sed gignuntur à causa intrinseca, idest, motu indignationis, & displicentiæ. Aduerte tamen, quòd pœnæ inferni significantur, in tristitia animi causa fletus, & cōcussione totius corporis vsque ad stridorem dentium, vt pœna animi, & corporis comprehendatur. Sequitur.

Cùm videritis Abrahā, Isaac, & Iacob, & omnes prophetas in regno Dei.] Ex hoc sequitur, quod damnati videbunt gloriam beatorum: nam damnati habebunt omnem modum pœnæ, & erit maxima, vt Christus hìc ait, quod videbunt Abraham, & sanctos in regno Dei, & ipsi expelli foras. Aduerte autem, quod hęc visio non erit corporalis, sed intellectiua ad quam non requiritur sensus, neq; propinquitas, aut proportio medii, aut lux corporalis, quia non est visio sensitiua. Hoc tamen scient damnati naturali cognitione: nam si ponerentur scire gloriam sanctorum, idest, quòd viderent, quę esset gloria eorum, & quanta, necesse erat poni reuelationem fieri damnatis & quodammodo beatificari eos, & hoc non scient, sed scient beatorum gloriam in quodam confuso, & generali: videlicet, scient esse in quodā bono ineffabili, sed nescient quale illud sit: quia nihil experti sunt de illo, sicut nos cognoscimus gloriam beatorum, sed delectationem illius glorię nescimus, quia nōdum experti sumus. Ratio autem huius cognitionis prouenit, quia anima separata cognoscit aliam, cum cognoscat quamlibet substantiam separatam, tamē qui cognoscit substantiā alicuius rei actu existentis, vt actu existit necesse est, vt cognoscat aliquid de conditione eius. ideo damnati, qui beatos cognoscunt, sciunt positos in magno bono, & hæc est magna eorum afflictio. Dari autem eis interiorem cognitionem de bono beatorum non expedit. quia nō poterat fieri sine quadam participatione beatitudinis in damnatis, cùm cognitio nō possit fieri sine similitudine quadam: ideo ad cognoscendum illam gloriam, & quanta sit, necesse erat tantum de gloria habere, & tunc esset cognitio per assimilationem vniuocam, aut eleuari intellectum eorum per aliquid excellentius repræsentatiuum ad illam gloriam cognoscendam, sicut intellectus cognoscit ea, q̃ sensus, non quidē vniuoce, idest, per speciem talem, qualem sensus: & facta tali passione qualis fit in sensu, sed per excellentium repræsentatiuum, idest, per speciem immaterialem, & tunc esset excellētior cognitio damnatorum, quàm beatorum, quod est inconueniens. Ideo non possunt damnati, neque etiam dæmones scire determinatè gloriam beatorum, sed solùm in confuso. ¶Sequitur in cōtextu.

Vos autem expelli foras.] Sic in Matthæo dicitur. Inutilem seruum proiicite in tenebras exteriores. Et alio in loco dominus ait, Exibunt Angeli, & separabūt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Mat.25. Mat.13.

¶Et venient ab Oriente, & Occidēte, & Aquilone, & mari, & accūbent in regno Dei.] Hoc intuens Dauid aiebat. Memor esto Raab, & Babylonis scientium me. Ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Psal.86.

lus Aethiopum,hi fuerunt illic.Per Raab intelligitur Aegyptus ab Aegypto rege fratre Danai,ita denominante, vt ait Manethon Aegyptius in libro de Regibus Assyriorum.Per Babylonem vrbs illa celebris;quā Semiramis incredibili magnitudine extruxit, vt ait Archilocus in lib. de temporibus, quæ euersa fuit per Cyrū, & Dariū,q annis duobus simul regnauerunt,deinde solus Cyrus, vt asserit Methasthenes Persa in libro de iudicio temporū.Per alienigenas possunt intelligi cultores Italiæ: fuit enim Regio illa possessa in initio à gente Phœnicia, & Saga sub Iano,vt ait Porcius Cato in originibus, & postea coluerunt eā, & Archades alienigenæ,vt ait Marsilius Lesbius in libro de origine Italiæ. Possunt etiam per alienigenas intelligi Philistæi: quoniam sic eos Hebręi vocare solebant. Est loci illius sensus. Intra ecclesiam meā, dicit Deus, nō solùm gentē vnam cōcludam, sed multas & varias:memor.n.ero Aegyptiorum,et Babyloniorum, quos afferam ad Ecclesiā meam:qui me scient, cum me antea non cognouissent, & nō solum hi, sed etiam Palæstini Tyrii, & Aethiopes, hi in Ecclesia mea inuenientur, quā ex omnibus gētibus,linguis, & populis congregabo. Vn-
Esa. 49. de Esaias primitiuam Ecclesiam in hunc modum alloquitur. Leua in circuitu oculos tuos, & vide. Omnes isti congregati sunt, venerūt tibi filii tui de lōge veniēt, & filiæ tuę de latere surgent, &c. Quibus verbis hominum multitudinē ad Ecclesiā concursuram prædixit.Hoc autem videmus impletum,eo quod per quatuor mūdi partes Euangelium prædicatum sit, & ex omni natione sanctissimos habet viros ecclesia: vt nunc habet fideles, & iustos:cum adhuc multitudo Iudęorum maneat in sua perfidia. Maximus enim erit dolor Iudęorum. Videmus enim ipsos, qui ex populo dei erant, & filii Abrahæ, & sanctorum Patriarcharum expelli foras: & alienigenas gaudentes, & fœliciter requiescentes cum eorum patribus in
Mat. 25. regno Dei. Hinc apud Matthæū loquitur Christus de semetipso. Mittet Angelos suos in tuba, & voce magna, & cōgregabit electos à quatuor vētis, & accumbent in regno dei.Magis torquebuntur Iudæi, videntes Gentiles gaudentes cū patribus, & ipsos expelli. Qui remotiores vidētur, & quos minus credimus sępenumero illos,qui propiores loco sunt virtute, & religione anteuertunt.Propius habitabant Bethleemitæ, cum Christus in lucem est editus,eodemq; modo Iudęi: qui omnes non cognouerūt eū.Multi etiā extiterūt, qui viginti passuū spacio confecto, si voluissent Christum adorare potuissent: & tū eū nō viderunt. At ecce Magi ab Oriētis extremis regionibus lōgo itinere, magnis sumptibus, & laboribus veniunt. Sic videmus pagos, quàm plurimos tria, aut quatuor milliaria à Cōpostella distantes, quorum habitatores nunquam sanctissimum Iacobi Apostoli tēplum inuiserūt: cum ibi Germani, Theutonici, Galli, Flādri, aliiq; inauditę nationes, visitātes celeberrimā basilicā reperiantur. Sic ēt sępè videbis simplices seculares, & muliercular Eucharistiam suscipientes in magnis festiuitatibus maxima cū deuotione, & lachrymis: sacerdotes verò ferè quotidie communicātes tepidos, & indeuotos uidebis. Qui propinquiores sunt sępè peiores sunt: & de longè ueniunt, qui non sępe religione antecedunt, ut ego uidi ex partibus Indiarum homines Barbaros, & simplices multo meliores Christicolas, quàm nos, qui habemus antiquā fidem. Ita qui foris ueniūt, illos qui intus sunt, sępe numero excedunt. Vtinam in die iudicii, multi milites, sacerdotes, & religiosos non pręcedant: neu sint meretrices, q̄ custoditissimis fœminis pręferantur, sicut multi Gentiles, Iudęos antecesserunt, ut Christus hic fatetur.

¶Discamus non inaniter de statu religionis, aut perfectionis gloriari, sed iuxta nostram uocationem piè, & iustè uiuere. Nos enim, qui maiora a Deo suscipimus ad maiora tenemur, & strictiorem rationem reddemus ante tribunal iudicantis. Vę nobis cum uiderimus milites, & publicanos cum patribus nostris Augustino, Benedicto, Dominico, & Frāncisco, in regno Dei: nos autem expelli foras. Vę etiam nobis cum uiderimus publicanos, & meretrices uenietes ab Oriēte, & Occidente intrātes in regnū dei, & accipientes beatitudinis denariū: & nos, q Mat. 20.
summo

summo mane vocati sumus ad vineam domini, expelli foras a præmio æterno. Sed ad contextum veniamus.

Ecce sunt nouissimi, qui erant primi, & sunt primi, qui erant nouissimi.] Fuerunt Israelitæ, primi cultores Dei, ad extremum autem Christo prædicante venerunt gentiles, & ideo ipsi credebant, q essent potiores, & priores in regno Dei, quàm gentiles: sed reuera aliter eis euenit, nam publicani, & peccatores præcedent vos in regno Dei. Interdum etiam, & apud nos accidit, vt qui sunt perfectiores in virtutibus, & gratia, quia socordes viuunt, & negligentes, tepescũt, & fiunt nouissimi, vt videmus in religionibus, in quibus multi tyrones qui Deum culturi, à mundo se subtrahunt, maiori feruore, & spiritu, quàm veterani religiosi, Deo inseruiunt: qui cum longius in virtute, & perfectiores multorum annorum exercitatione, & Gymnasio diutuiniori esse deberent, remissiores sunt, & ad omnia diuina exequenda postremi. Ideo Paulus monet. Qui stat videlicet in altitudine perfectionis, videat nè cadat, & retrò reuertatur. Sed vnusquisque cum timore & tremore seruiat Deo. Nemo enim scit vtrum sit Deo acceptus, nec etiam quantum in bono incœpto perseuerabit: quapropter Christus Saluator noster, qui nõ vult mortem peccatoris, nec lætatur in perditione morientium, hortatur, & monet nos ne cõfidamus in eo, quòd sumus veteres Christiani aut filii sanctorum: sed vt contendamus operibus bonis fidem nostram ostendere, & conemur per angustiam portam intrare seruantes Dei præcepta, dum adhuc tempus, & locus est pœnitendi: quia in futuro non est tempus, aut locus intrandi, claudetur enim porta misericordiæ deinceps non aperienda, &c. Igitur postquam hæc Christus populo prædicauit, ait noster Lucas.

Matt. 8.

1. Co. 10

In ipsa die accesserunt quidam Pharisæorum dicentes illi. Exi & vade hinc, quia Hærodes vult te occidere.] Iesu bone, vnde Phariseis tecum tanta amicitia? Moleste ferebant, quod Christus gentiles illis prætulisset: & cum ob inuidiam suã, miracula, conciones, & honorem Christi apud populum pati non possent, veluti vespertiliones solis radios auersantes, hanc astutiam excogitarunt, vt Christũ à Galilæa vbi tũc erat, eiicerent. Id enim vi satis tuto facere non poterant, nec eũ comprehendere aut vexare audebant, nã ab vniuerso populo Christus diligebatur. quare proditores hũc dolum fabricarũt, vt eum illinc relegarent. Sic etiam & hodie multi similia faciunt: qui postea quàm vident non posse valentiorem expugnare qui viribus, & dignitate potentior est, nituntur eum apud principem vel prælatum dolis, & cauillationibus infamare, blãdis nihilominus mollibusque verbis proximum, quem prodiderunt compellantes. Hic est aulicorum hominũ mos, hoc vsurpant homines in principum regiis, bene loquentes, & male volentes, coram te laudant, clam vituperantes, ostendunt se amicos, & mutant vestem, quẽad modum fecerunt Cabaonitæ Iosue: calceos vestesque attritas induentes, amici apparebant, cum reuera hostes, & aduersarii essent, populi Israel. Sic etiam multi te conueniunt domi tuæ: prætextu amicorum, mutata veste, ludunt tecum, quẽ tamen mortuum vellent. Dant tibi consilium, vt hi versipelles Pharisei Christo dederunt: quod quanquam foris bonum & vtile videtur exitũ tibi, & ab rege alienationem molitur. Hoc quod Christo pfidi Iudei consulebant, primo aspectu salutare videbatur: verum illum a Galilæa in exilium officii nomine mittere, tentabant. Hoc est osculum Iude: caue ab his scorpionib⁹, qui ore blãdiũtur, & cauda pungũt. Ne multitudine miraculorũ turbas sibi conciliaret, & virtute verbi ad se alliceret: fingũt se saluatoris curã gerere.

Iosue. 9

Mat. 26.

¶ Expende etiam hominum malignorum stultitiam. Videbis alios, qui se amicos tuos profitẽtur, & semp molestiis te afficiunt: sunt quam plurimi stulti amici, qui nihil aliud agunt, nisi vt nunciis solicitis amicos suos conficiunt. Nuntius in ore hominis loquacis, est sicut triticũ loco humido consitum: quod præter modum luxuriat, sed statim corrumpitur. Ita isti loquaces, & fabulatores, nuncios sibi commissos corrũpunt, & omnia quæ dicunt, licet in se bona sint, suo malo animo peruertunt. Sed audiamus Christi

sti

sti responsum. [Et ait illis, Ite & dicite
2.Ti. 4. vulpi illi.] Sicut Paulus ob crudelitatem Neronem vocat Leonem: sic Christus, ob calliditatem uocat Herodē uulpem, propter hypocrisim, & simulationem. Vt pellis uulpis in pretio est, caro autem nihil ualet: sic exteriora hypocritę magni ęstimantur, interiora autem paruipenduntur. Volens Carbo prudens homo Syllā crudelem, & fallacem uocare, aiebat ut refert Plutarchus eum Leonem esse, & uulpem. Ideo ueteres hominem versipellē, & dolos sub uirtutum tegumento conflā tem uulpem appellabant. Vnde fluxit uetus prouerbium, uulpes annosa haud
2.Co.11 capitur laqueo. Si Satanas, vt Paulus ait, transfigurat se in Angelum Lucis: quid mirum si idem faciant membra eius, qui sunt homines impii? De his ait Aposto
2. Ti.3. lus Timotheo. Speciem pietatis habētes, uirtutem autem eius abnegantes. Igitur sicut uulpes se in terram prosternit, & mortuā esse simulat, ut auiculas decipiat, & comedat, sic Herodes hic, Ioannem Baptistam occidit sub specie sanctimoniæ, simulans religionem, & se uelle seruare iuramentum, fingens exterius tristitiam,
Eccl. 19 cum intus gauderet. Sic in Ecclesiastico habetur. Interiora eius plena sunt dolo. Docet hic locus, homines impios, non homines, sed feras appellandos esse. Ea enim scelera concipiunt, ut bruta animalia, ferocitate, stoliditate, & maleficio superēt. Pharisæos appellauit Ioannes Baptista, progeniem uiperarum: quibus etiā Christus dixit, Progenies uiperarum, quomodo fugietis a iudicio gehennę? Libidini
Hier.5. debitos appellat Hieremias equos amatores: uoluptuosi apellantur porci, impudētes uero canes: iuxta illud quod Chri
Matt.7. stus ait, Nolite sanctum dare canibus: nec
Mat.23. mittatis margaritas uestras ante porcos. Ait itaque Christus. Fallimini, si creditis uos aut Herodes, quòd uersutia humana possit aliquid contra potentiam Dei, & eius uoluntatem.

Ecce eiicio dęmonia, & sanitates perficio.] Vide Christi sapientiam. Non tantum respondet uerbis, quantum animo, quo loquebantur. Dolentes nanque Pharisęi, quod Christus tanta faceret miracu
Matt. 7. la, dixerunt, quod Herodes uolebat eum interficere, ut discederet ab eis: ideo Christus de miraculis loqtur, ut inimicos torqueat, ac si diceret. Si pænitet uos eo, quod miracula facio, audite. Ego eiicio dęmonia, et sanitates perficio. Quia illi propter sanitates inuidebant, id circo ipse dixit, quod credebat illis potissimum, dolere. O quantum tormenti inuidi sua sponte capiunt: nemo alteri tam sæuus carnifex est, quàm inuidus sibi ipsi. [Hodie & cras, & tertia die consumor.] Hodie, & cras, plures dies significant: quēadmodum & nos familiari sermone consueuimus dicere hodie & cras fit hoc. Non omnino intra tam graue temporis interuallum rem circunscribentes: sed statim fieri significantes. Sic etiam cras in scripturis accipitur pro tēpore propinquo, sicut in Genesi Iacob ait. Cras respondebit mihi iustitia mea. Nec etiam significare voluit, quod tertio die esset consu- Gen.30
mendus, idest, moriturus. Sed in breui mortem suam esse futuram declarauit, & non diu apud eos mansurum: quasi dicat. Quid meditamini meam mortem? Ecce cito ipsamet ueniet Noę dicitis, quòd Herodes mortem mihi molitur, & vos non molestè fertis: sed inanis est deliberatio eius, quia non est in manu Ioan.10
eius mors mea, quia nemo tollet animam meam a me: potestatem enim habeo ponendi animam meā, & sic cum voluero ponam eam, & moriar. Volo nunc per aliquod tempus miracula facere, & prædicare, quia non expedit tam citò tolli, ideo nunc, hodie, & cras dęmonia eiicio, & sanitates perficio: sed post breue tempus moriar cum voluero, non tamen iuxta voluntatem Herodis, & vestram, nec cuiusquam hominis. Docet hic locus voluntariè Christum passum esse pro nobis. Expediebat enim vt opus tam insigne redemptionis nostrę ostenderent Euangelistæ, non coactum, & inuitum: sed merè opus amoris, & dilectionis fuisse, ex fonte diuinæ voluntatis, & dulcedine amoris procedens. Sequitur. [Veruntamē oportet me hodie, & cras, & sequenti die ambulare.] Hoc est oportet aliquibus diebus immorari, docendo, & miracula faciendo, & operando hominum salutē: & postea in Hierusalem proficisci, vt impleantur

pleantur quæ Prophetæ scripserunt de me. Obserua autem quod dicit, oportet me. Non te oportet domine Iesu, sed nos oportet. Expende Christi bonitatem, & clementiam, bonum nostrum suum vocat: commodum nostrum, & vtilitaté nostram, suam reputat. Tanta enim est vis amoris in eo, & sic diligit nostram salute, quod omnia nostra sua reputat: & tristatur, cum videt nos tristari: & gaudet in nostro profectu. Atque ideo detentus vt prædicet, & vt doceat contemnere terrena, & amare cœlestia, & occupatus in curandis leprosis, cęcis, claudis, paralyticis, aliisque infirmis, dicit quod eū oportet ambulare, & viuere aliquantulum. Me oportet domine, non te: quando omnem vitam tuam consumis in meum cōmodum, & omnes gressus tui in meum bonum diriguntur, & ista vita non est tua sed mea: siquidem tu ea non frueris, sed ego. Mea refert audire doctrinam tuam: & miracula tua eo tendunt, vt nos credamus, &c. Ambulat Iesus benefaciendo, & operando salutem nostram, deinde vt consumentur in eo omnia quæ scripta sunt per prophetas, vadit in Hierusalem. Quia non capit. Hoc est capacitatem, seu congruentiam non habet. [Prophetam perire extra Hierusalem.] Hoc est occidi extra Hierusalem. Hiperbole est, quia non omnes prophetę occisi sunt in Hierusalem. Cum Ieremias in Aegypto. Et Ezechiel in Galilæa, & Amos in terra decem tribuum legantur occisi: sed quia copiosius in Hierusalem sanguis Prophetarum effusus est. quia ibi regnabant reges Israel, & summi sacerdotes, sicut etiā in vrbe Roma fuit maior occasio sanctorum Martyrum, quia ibi sicut in mundi capite Cęsares imperabant. Sed considerans peccatum grande Hierusalem, & mala quæ super ipsam erant ventura, dolet eius miseriam pater misericordiarum, &
2.Co.1. Deus totius consolationis, & gemitu altius emisso, animoque tenerrimmo, sic inquit, [Hierusalem, Hierusalem quę occidis prophetas, & lapidas eos, qui mittūtur ad te.] Per Hierusalem non ligna, & lapides, sed homines intelliguntur: vt
Esai.23. apud Esaiam. Vlulate naues maris. Hoc est qui nauibus per mare cursum facitis. Et in Ezechiele, dominus ait, Ponet faciē Eze.6.
tuam ad montes Israel, Figura est Metonymia, cum cōtinens pro contento vsurpamus. Cum ait Hierusalem, Hierusalem intellige, ac si diceret. O Iudęi Hierosolymæ habitantes, qui cędem sanctis Prophetis infertis. Sic etiam Ezechiel. Ecce Eze.35.
ego ad te mons Seir. Et Esaias. Audite cœ Esai.1.
li, & auribus percipe terra. Aduerte autem, quòd non dicit in præterito occidisti, & lapidasti, sed in præsenti occidis, & lapidas. quia perseuerabat in statu occidendi, & lapidandi: & prius quidem repleta fuerat sanguine prophetarum, postea autem occidit dominum Prophetarū. Præterea geminatio verbi affectū diligētis, & miserētis exprimit. Sic Dauid geminabat. Absalon fili mi, fili mi Absalon: commota enim erant viscera patris super filio. At patre & matre multo magis 2.Re.18
misericors est Deus. Dolet piissimus Iesus eo quod multoties voluerit populum durę ceruicis reducere ad salutem, sed frustra. Reuocat in memoriam ingratæ synagogæ beneficia accepta, quorum maximum est, sanctos homines ad eam misisse. Misi ad te Esaiam, & serra secasti eum: misi Hieremiam, & hunc lapidasti: misi Ezechielem, & eum excerebrasti, & alios plures occidisti. Quid facere debui, quod tibi non fecerim? Quomodo sanabo te, Esa.5.
qui medicos omnes persequeris? Sanctis meis non peperci, vt tibi parcerem peccatrici. illorum vitam neglexi, vt mortem tuam nō viderem. si tuam voluissem mortem, non misissem ad te prophetas. Rursus in hac geminatione verborum, videlicet Hierusalem, Hierusalem, duplicem pœnam ciuitatis plangit Christus: duplici nanque pœna plectetur, expulsione videlicet a regno temporali, & damnationem patietur æternam.

¶ Aduerte etiam, quòd Christus non saxa, & lapides ciuitatis lamentatur, sed eius habitatores. Animabus peccatricibus condolendum erat, & tristandum de bonis animæ spiritualibus, non de perditione bonorum temporalium.

Obseruandum quoque est, quod non solum ad illam ciuitatem loquitur Christus, sed ad totum regnum Iudæorū, quia omnes incolę illius regni occupati fuerunt,

runt, & consenserunt in Christi morte: quia in die Azymorum Christus mortuus est, vbi oēs conueniebant, & tenebātur interesse ex omni parte regni, & tota
Mat. 27 turba exclamauit, Non hunc, sed Barabbam. Et de discipulis Christi non est dubium, qui vexati sunt de ciuitate in ciuitatem, & ideo cōis culpa fuit oīs gētis Iudæorum: & sic in punitione non solum deleta est Hierusalem, sed etiam tota Iudęa. Sed loquitur de toto regno sub nomine tantum Hierusalem. quia sic est consuetudo Dei loqui in prophetis, vt non solum per vnam ciuitatem designet vnā gentem, sed etiam per vnam mulierem.
Ezec.23. In Ezechiele ponit Oolā, & Oliuā: & per Oolā intelligit gentem Israel, siue Samaritanos, & per Oliuam gentē Iudæorum. Rursus obseruādum, quod lapidatio hęc, de qua loquitur Christus, non distinguitur contra occisionem, sicut species contra genus: quia cōiter apud Iudęos idolatræ, & blasphemi lapidabātur. Cū.n. volebāt prophetā, aut sanctum occidere, im-
Deut.3. & 17. ponebant, quod cōtra legē egisset, & lapidabant. Sic lapidauerunt Stephanū. Chri-
Leui.24 stum tū, quamuis de blasphemia accusa-
Act.7. tus esset, non lapidauerunt: quia iudicatus fuit à Pilato, qui gentilis erat. Vel melius, quia Deus verterat voluntatem iudicis. & Iudęorū, vt eum crucifigerēt: q̄a prophetatum fuerat p̄ prophetas, vt crucifigeretur. Et ideo prophetatum, quia Christus id genus mortis elegit, quæ vilior, & magis infamis fuit, & abiectior: vt humilitatem ostēderet, & altiùs nos exal-
Deu.21 taret: quia secundùm legem maledictus erat, qui pendebat in ligno. Admonet locus iste super animam rebellem, & obstinatā plorare: vt Christus dolet cęcitatem & duritiem Hierusalem. Docemur hoc etiā Christi exemplo nō lætari damno nostrorum proximorum: sed potiùs condoleamus miseriam eorū. Sed ad textum.

Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum auis nidum suū sub pennis, & noluisti?] Mira Dei bonitas, non obstantibus occisionibus sanctorum non desinit eos vocare, non semel, sed multoties: atq; ideo dixit, quoties, acsi diceret. Non semel, aut bis, sed sæpè: quo etiam verbo indicat omnes retro prophetas à se missos. Magna certè durities fuit habitantium Hierosolymis: sed vtinam, & tu durior ne sis, contemnens Christum tā benignè quotidiè vocantem: semper.n. Deus vocat peccatorem, & pronior est ad parcendum, quàm ad puniendum. Gen. 3.
Adam post quam peccauit punitus quidē est: sed attende quàm humaniter se habuerit cum illo iudex clementissimus. Non misit ad illum Angelum, aut Archāgelum, sed ipsemet venit. Nec ei dixit. O sceleratissime, cui tot contuli beneficia, quid fecisti? sed dixit. Adam vbi es? non oblitus est nominis eius, quamquā ille Dei oblitus sit. Nos odio habemus nomina inimicorum nostrorum, & eorum, qui nobis iniuriam fecerunt: & nolumus eos propriis nominibus vocare.
Saul, qui Dauidem oderat, eum proprio 1.Re.20
nomine nō appellauit, cū de eo percontaretur: sed potius dixit, Vbi est filius Isai? Et Iudæi, de Christo dicunt, vbi est ille: & non dicunt, vbi est Iesus. At Deus, vt Ioan. 9.
ostendat per peccatum hominis non esse suam dilectionem extinctam ait, nomine proprio, Adam vbi es? Bene illud sciebat Deus: sed vt eum oculos ad se conuertere faceret, vt vbi esset à peccato constitutus videret, inquit, Vbi es. Alibi te re Hier. 3.
liqui, & alibi te inuenio: in honore eras Apoc. 2.
& gloria, & nunc in confusione: vide vbi prostratus sis, memento vnde excideris: nolo mandare iudicium alii, qui minus te diligat, quàm ego: per me ipsum te volo iudicare, & relinquere. Alii forsitan punient, sed non corrigent. Iudices cùm fures quærunt, & capiunt, non laborant quomodo illi latrones meliores fiant: sed quo pacto puniantur pœnis. Sed ego Eze.18.
cùm peccatores arguo, non expecto, vt supplicium quæram, sed vt corripiam: nolo mortem peccatorum, sed vt magis conuertantur, & viuant. Volui, ò Hierusalem non occidere te, sed congregare. O quàm bonus Israel Deus, non Psal.72.
tantum his, qui recto sunt corde: sed etiam nefandissimis peccatoribus. Cùm hæc maledicta ciuitas mereretur in Barathrum mergi: non vult illam destruere, sed saluare, & ideo multoties suauiter vocat illam, & illa rebellis inobediēs semper extitit diuinæ vocationi. Malitia

enim

enim eius cum Dei bonitate certabat.

¶Volui, inquit, congregare sicut auis congregat nidum sub pennis. Vide quod congregare opus Dei est, & propriũ eius: disperdere uero opus diaboli, & alienum
Esa. 28. a Deo. Sic viri iusti inter discordes amicitias tractant: impii vero, discordias seminant. Porro, quod vnus Euangelista tacet, alius dicit: nam Matthæus dicit, sicut
Mat. 23. gallina, quæ quidem auis magno affectu nutrit pullos, fouet eos, & propter illos infirmatur, & à miluis defendit: quæ omnia Christus solerter cũ Synagoga fecit, & nobiscũ agit. Vę pullis non fugiẽtibus
1. Pet. 5. sub Christi alis, cùm diabolus tanquã miluus circumeat quærens quem deuoret. Sic Dauid in persecutione inuocabat dominum protectorem suum, dicens, Sub
Psal. 16. vmbra alarum tuarũ protege me. Aperit inquam gallina alas suas, sub quas pullos admittit, apertura si liceret, & corpus, vt eos intro reciperet. Ita Christus aperuit in cruce brachia sua, vt nos omnes susciperet: & quia ei fas fuit corpus, & cor aperire, idcirco latus aperuit, vt nos intro ingrederemur. Nec hoc contentus sua nos membra esse voluit, vnumq; sibi nos effecit. Ita enim ille habet. Volo pater, vt vnũ sint, sicut ego & tu vnum sumus. Adeoq́, voluit sui cordis penetralia omnibus patere: vt pullis suis dicat. Intra in gaudium domini tui. Sed in gaudium Dei planè nemo penetrare potest, nisi ad intima, & vltima cordis admissus. Præterea, vt pulli sub alis sunt velut in abscondito, ac ideo in silentio sunt: ita & Christiani sub alis Christi sileant, vnicum illud pręsidium sibi ipsi putantes esse. Cur ergo Christiani in laboribus murmuramus, cùm simus protecti sub talibus alis? Sumus enim nos de quibus Dauid dixit. Abscondisti eos
Ioan. 9.
Ro. 12.
Io. 17.
Mat. 25.
Psal. 26. in abscondito faciei tuæ, protege eos in abscondito tabernaculi tui. Denique sicut contra miluos, nullum pullis remedium est, nisi gallina: ita nec sub cœlo est datum hominibus cõtra dæmones aliud
Act. 4. præsidium, nisi Christus. Demum si pulli ęquales ferè sunt sub alis matris suæ, & non odia gerunt, non rixantur, non pugnant: cur nos sub alis Christi pugnamus? Certè in ventre Rebeccæ fratres
Gen. 2. pugnant: & in ventre Thamar fratres corrixantur: sed sub alis Christi id minimè licet. Sed his missis ad alia properemus. Quid fecit Hierusalem, ad tantam Dei bonitatem? Et noluisti. Dubium est, cum Deus omnia quæcunque voluit fecerit in cœlo, & in terra, & in omnibus abyssis, quid est, quod Hierusalem nõ est Ps. 134. saluata? Quia noluit. Deus voluit illam saluare, vult etiam omnes peccatores saluos facere: tamen ipsa non est saluata, quia noluit: nec alia ratio danda 1. Tim. 2. est. Non compellit Deus liberum hominis arbitrium, reliquit enim hominem ab initio in manu consilii sui. Neminem cogit, sed in sua voluntate relinquit, nec virtus esset virtus si homo cogeretur recipere eam: aut peccatum non Eccl. 15 esset culpabile, si inuitus faceret. Potest quidem Deus de nolente facere volentem: nolentem tamen non cogit. Voluit nanque Deus saluare Hierusalem voluntate antecedenti, quæ non semper impletur, quia non est voluntas absoluta, & plena: sed voluntas Dei consequens semper impletur. Voluntas antecedens est, cum Deus omnia necessaria dat homini, vt consequatur vitam ęternam: & sic intelligendus est Paulus cùm dicit Timotheo, Deus vult omnes homi- 1. Tim.
nes saluos fieri. Voluntate inquam ante- 2.
cedente, quia Deus nemini negat suum auxilium. Si quispiam pater paruo filio gladiolum in manus traderet, suspicaremur hunc velle, vt filius se interficeret: quando illi vti nescienti, ferrum concessit, ad hunc effectum medium satis accommodatum. Sic etiam est mos loquendi, si aliquis in manibus palam portaret thesaurum suum, qua multi latrones grassarentur, diceremus hunc spoliationem suam affectare. Eodem modo si quæras quare Turca non saluatur? quia non vult. Nihil aliud, aut certius, aut breuius responderi potest. Non vult vti donis Dei, & secundum legem naturæ viuere, ideo damnatur. Non quod lex naturę satis sit ad salutẽ, nemo.n. sine lege Christi, & baptismate potest saluari: sed si Turca: aut Maurus, aut infidelis viuerent iuxta dictamen rationis, Deus illorum mentes illuminaret, eosq́ue ad fidem catholicam, & sanctum baptisma, vt salvarentur

uarentur

uarentur adduceret. Neminem facientem, quod in se est Deus deserit: sed quia infideles legem naturalem non seruant, non illuminantur à Deo. Omnes enim carnem, & sanguinem sequitur, & vitiis se tradunt, libidines suas belluinas sectantes, & pleni sunt execrabilibus peccatis, quibus ostium Deo claudunt, ne ad animas eorum ingrediatur. De his ita Paulus loquitur, ita vt sint inexcusabiles.
Rom. 1. Quia cum cognouissent Deum, scilicet lumine naturali, non sicut Deum glorificauerũt, aut gratias egerunt: sed euanuerunt in cogitationibus suis. & obscuratũ est insipiens cor eorũ, &c. Sequitur quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum: & in immunditiam, vt contumeliis afficiant corpora sua, in semetipsis, qui commutauerunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt creaturam, potius quam creatorem. Omnia itaque media necessaria ad consequendam vitam æternam dedit Deus omnibus: atque ideo si non saluantur, nõ est ex defectu Dei, nec quod non illis omnia necessaria suppeditauerit: si illi sibi vtiles esse velint. Ideo ꝓpria eorum culpa fuit. De hoc etiam accu-
Hier. 8. sabat Deus olim populum suũ Israel per sanctum Prophetam suum Hieremiam, dicens, Transit messis, finita est æstas: & nos liberati non sumus, super contritione filiæ populi mei, contritus sum, contristatus, stupor obtinuit me. Nunquid resina non est in Galaad, aut medicus, non est ibi? Quare ergo non est ibi obducta cicatrix filiæ populi mei? Vide quomodo non ex defectu medici, aut medicinæ, non est sanata Synagoga, sed quia noluit sanari. Cum Deus perfectè omnibus sufficientibus remediis prouiderit Hierusalẽ, non solum communia auxilia, sed etiam multa particularia dedit, particularem legem illi tribuens, ad eamque quam plurimos prohetas mittens, quorum prædicatione, monitu, & reprehensione a vitiis suis auocaretur, donec idem filius Dei, per se ad eos missus est, vt illis Euangeliũ prædicaret: & tamen noluerunt venire ad illum. Et noluisti ait dominus: omnis culpa est in te. Et ita quanto maiori obligatione tenebaris tu, quàm aliæ nationes, vt esses bona siquidem maiora beneficia acceperas: ita etiam poteris maiora supplicia, quia maiorem culpam habes. Et si uis cognoscere quanta sit culpa: vide quanta sit pęna. Sed qualis est pœna? Audi.

Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.] Relinquetur inquam vobis, idest, ad vestram confusionem, vestrarũque culparum vindictam, domus vestra deserta: quod factum est, quando Romani destruxerunt Hierusalem, & vendiderunt ac disperserunt plurimos Iudæorũ, vt olim prædixerat Daniel. Ciuitatem, Dani. 9.
& sanctuarium dissipauit populus cum duce vẽturo. Et Psalmista. Fiat habitatio eorum deserta. Obstinati adhuc & cæci Psal. 68.
Iudęi in sua adhuc perfidia permanẽtes, nolunt concedere, (vt ego ipse cum eis, disputando audiui) quod Deus dereliquerit populum suum dilectum Israel, atque quod eiecerit Synagogam. Sed audiant quid propheta suus Esaias prædixe Esa. 2.
rat. Venite ascendamus ad montem domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias: & ambulabimus in semitis eius: quia de Sion exiuit lex, & verbum domini de Hierusalem. Hoc de Christo loquutus est atque eorum Messia, cuius lex exiuit de Sion: nam lex Euangelica exiuit, &
incępit Hierosolymis, quæ ciuitas est, in Exo. 19
monte Sion. Lex tamen Mosi incępit à monte Sina, vbi data fuit. Et etiam lex Mosi iam erat data tempore Esaię, & nũc vaticinatur quomodo Christus docturus esset gentes, & populos: quapropter de nullo alio loquitur Esaias hic, nisi de Christo Rege Messia. Sed quod Deus aliquando expulerit, & a se abiecerit Synagogam, & domus eius maneret deserta, in eodem capite post pauca subiungit Esaias. Dereliquisti domine populum, tuum domus Iacob. Ecce ibi Propheta dicit eos derelinquẽdos à domino Deo suo. Nunquam tamen, nec sub Nabuchodonosor, aut Antiocho, aut alio principe,
tãto tempore derelicti sunt, nam plus fluxerunt, quam mille, & quingenti anni, ꝙ 4 Re. 21
expulsi sunt à templo, & Hierosolymis, & nunquam redierunt. Expende ergo, & diligenter considera: quod Iudæi propter Idololatriæ crimen exules facti sunt, & ducti captiui. Manasses enim

Rex

Rex Iuda posuit idola in téplo domini, & fecit populum adorare, vt habetur in quarto volumine Regum :propter quod dixit dominus, Delebo Israelem, sicut deleri solent tabulæ, &c. Fuerunt autem captiui in Babylonia septuaginta annos,
Hie.25. vt dixit dominus, per Hieremiam. Et seruient omnes gentes istæ Regi Babylonis septuaginta annis. Et nunc videmus, qđ plusquam mille quingentis annis, sunt extra patriam suam dispersi per omnes orbis nationes : igitur propter aliquod peccatum maius quàm idolatria. Deus enim maiora peccata maioribus pœnis plectitur:hoc autem peccatum aliud non est, quàm Christum occidisse. Vnde sequitur Christum Deum, & hominem esse. Nam si homo purus esset, quanquam ab illis occideretur, non esset hoc tantũ peccatum:quoniam occisio hominis non est maius peccatum, quàm idolatria. Videmus autem, quod propter hanc occasionem Iudæi grauiore pęna plectuntur, quia perpetuò damnãtur exilio:ergo homo iustus quem suspendentes in ligno, occiderunt, aliquid maius habebat, quàm humanitatem. Igitur quia Deum, & hominem suum verum Messiam occiderũt, domus eius vsq; nunc manet deserta : & ipsi exules, & profugi, quod maius peccatum fuit, quam Idolatria: atque ideo non septuagenario, sed perpetuo exilio damnantur. Ecce ergo, quia volui congregare filios tuos, sicut auis nidũ suum sub pennis, & noluisti, relinquetur domus vestra deserta.

¶ Ad nostram autem eruditionem monet locus iste, vt Deum timeas ne te deserat: sicut istos Iudæos deseruit. Bonum erit ex aliis periculum facere. Considera diligenter populum tam charum, & acceptum Deo: quippe qui genus ducebat ab illis sanctissimis Patriarchis Abra-
Exo. 14 ham, Isaac: & Iacob : quem tantis miraculis eduxit dominus de Aegypto, cui tantum in deserto, & postea in terra promissionis indulsit, in qua tot Reges, & Prophetas esse voluit. Denique de quo idem Deus carnem sumere dignatus est, & ad quem (vt Cananeæ dixit) po-
Mat.15. tissimum saluandum veni. Videbis illum ante dilectissimum, & charissimum, omnium populorum, nunc ita a domino destitutum: vt nulla sit in toto orbe terrarum natio vilior, & abiectior gente Iudæorum. Ab omnibus contemnuntur, omnibus odio sunt: sed quamobrem a tanto honore ad tantam vilitatem deuenerunt? propter peccatum? Fuge igitur peccatum, nam vbi est peccatum : non considerat Deus vtrum sis cognatus, vel amicus. Aduerte quantũ Deus de Iudæis supplicium sumat, quos eorum culpa reliquit, & se cognoscendum, & colendum gentibus exhibuit. Sic Paulus, & Barnabas dixerunt illis eorum duritiem improperantes, & incredulitatem. Oportebat vobis primum loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis Act.13.
ęternæ uitæ, ecce conuertimur ad gentes. Caue ne tecum Deus sic faciat vt te derelinquat, si non audieris eum vocantem: time ergo ad simile tibi accidat. Gen.3.
Sic Adam audiuit vocem Dei deambulantis, & timuit, & abscondit se. Cur? Quia deambulabat. Qui deambulat non moratur: graditur de loco in locum: deserit hunc & capit illum. Hoc est valde timendum, vt Deus te deserat ad proximũ tuum: vt fecit Sauli, quem reliquit, & ad Dauidem migrauit. Sic dixit Samuel Sauli. Quid interrogas me, cum dominus re 1.Re.16
cesserit a te, & transierit ad ęmulum tuũ? 1.Re.28
Ideo multum debes timere, ne a te transeat ad alium. Ideo in Apocalypsi habetur: quod illi qui vicerunt bestiam, & ima Apo.15.
ginem eius, per quos iustos intelligit, dicebant. Quis non timebit te domine, & magnificabit nomẽ tuum : qui solus pius es: quoniam omnes gentes, & adorabunt in conspectu tuo. Mirabile est, dicũt iusti: quod timent Deum, quia pius est. Si dixissent, quòd potens est, vindex an seuerus, &c. non mirum si timerent: sed dicunt, quia pius es. Quare pius? Quoniam venient gentes, & adorabunt in conspectu tuo, Ac si dicerent. Ideò ego te timeo: quia cum pius, & misericors es, omnes suscipis, & gentes venient ad te : ideo ego timeo ne derelinquas me, sicut dereliquisti Hierusalem, & mansit deserta, & conuersus es ad nationes. Hoc etiam & ego timeo ne accidat

cidat mihi, ne cùm sis pius suscipiens pec catores obliuiscaris mei. Caue ergo, & time: ne propter scelera tua, derelinqua ris à Deo: sicut misera Hierusalem. Et vltra hoc, addidit etiam dominus.

Dico autem vobis, quia non videbitis me, donec veniat cùm dicetis: benedictus, qui uenit in nomine domini.]

Dico autem uobis incredulis, & ingratis, non uidebitis me, idest, in uestra cæcitate relinquemini iusto Dei iudicio, propter vestras iniquitates: ita quòd nõ cognoscatis me esse Christum filium dei, donec veniat cùm dicetis, idest, vsque ad diem iudicii: quando corporaliter videbitis, & Christum esse scietis me, quem cõfixistis. Tunc dicetis, seu confitebimini, benedictus, qui venit in nomine domini: quia in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum. Phil.2.

¶Obserua autem, quod locus iste intelligi non potest de generatione Iudæorum, quæ tunc erat præsens, cùm Christus hoc dicebat: nam illa in suis peccatis mortua est. Nec intelligit de generatione Iudæorum damnanda in die iudicii: nam nullus istorum dicit, Benedictus, qui venit in nomine domini. Intelligitur ergo de generatione Iudæorum ante iudicii diem aliquantulum: de qua D. Paulus. Cùm plenitudo gentium intrauerit, tunc Israel saluus fiet. Hi igitur, qui prope finem mundi conuertentur, dicent. Benedictus, qui venit in nomine domini. Sensus ergo huius loci est. Generatio Iudaica hactenus fui maritus vester: hactenus vos in humeris meis portaui: hactenus salutem vestram quæsiui: Prophetas, sapientes, & scribas mandaui, iam amodo libellum repudii vobis trado, amodo vos desero, non maiorem vestri, quàm aliorum infidelium curam habens. Ad generationem quippe meliorem me confero: nec licebit iam me in vestra generatione videre: donec proxime ad iudicium, ad me conuertamini, & videatis me in spiritum per fidem. Bonum ergo erit, vt ex aliorum incommodis tua compares commoda: quia, vt Paulus ait, quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Ideò Euãgelistę hoc scripserunt, vt non simus ingrati Deo, sicut Iudæi fuerunt: quandoquidem tanta beneficia à Deo accepimus quanta illi, aut etiam maiora: sed potius si forte conscientiam aliquo peccato grauatam senserimus, aut labores, & tentationes patimur, fugiamus sub alas huius gallinæ: vt nos protegat, defendat, atque tueatur. Et hæc super decimum tertium caput Beati Lucæ satis sint dicta: nunc autem ad decimi quarti capitis explanationem accedamus.

Ro. 11.

Ro. 15.

CAPVT XIIII.

CVM Christus in mundum veniret, & prædicare, & miracula facere inciperet: omnes pontifices, sacerdotes, scribę, & pharisęi, quoti erant, tunc sine ulla animi perturbatione eum esse Messiam cognouerũt. Examinabãt inter se scripturas dicẽtes, Hęc prophetia iã est impleta: prophetię, & figurę, debito tempore consummantur: oĩa cõueniunt, & hic homo magna signa facit, se esse Christum ostendit. Certè Christus est. Ita ait Euangelium eos dixisse. Hic est hęres. Posteà verò animũ mutauerunt, quia erant improbissimi, & se videbãt ab illo reprehendi: & q̃a se supra modũ amabant: nã quo quis peior est, eo plus se, minus Deũ amat. Igitur cùm viderent Christũ, viderunt esse Messiã, Messiam aũt mẽtiri nõ posse: qui illos ob malã vitam eorũ via pditionis incedere pręddicabat, illi autẽ grauissimum putabant malum viuendi morem relinquere, grauius tamen in æternũ damnari, nam quo quis peior est, plus se amat. & quo plus se amat, plus odit pęnas inferni. Nemo beatorum tm̃ se amat, quantum quilibet dãnatus: & ita si aliquo casu D. Petrus, vel D. Paulus apud inferos esse possent, minus pœnarum sanctitate sua, quã Iudas sentirent: sancti enim acquiescerent diuinę voluntati, & dolorẽ patientius ferrent: Iudas autem, quoniam se plusquam Deũ amat, sibi ab illo eius crimina plectente, iniuriam fieri putat: quare non fert patienter, sed blasphemando, & execrando Deum, eiusque bonitatẽ

Mat. 21.
Luc. 20.

Prætereà cum considerarent se agere vitam non ferendam, dicebant inter se. Hic verus est Messias. Et asseuerat nos esse execrabiles, & hoc modo viuendi proculdubio esse perituros. Corrigi, durum est: perire tamen in ęternum: durius. Quid nam remedii potest in hoc negotio inueniri? Nos existimamus nos esse sanctos, vt ille
Luc. 18. dixit qui in templo orabat, non sum sicut
Mat. 29 cæteri hominum. Alius verò dixit, se custodisse a iuuentute sua legem Dei: non possumus ferre, tam acriter ab hoc Iesu reprehendi, duorum alterum faciendum est. Aut mali mores vitæ nostrę sunt relinquendi, quod est difficilimum: aut illũ non esse Messiam, defendere debemus. Denique statuerunt illi non credere: ad hoc autẽ opus fuit credere: ipsum nõ esse Messiã, in quo maiorẽ laborẽ existimo ipsos suscepisse, quã in credendo. Nã ad credendum habebant maxima documenta: verum ad negandum defatigabantur in inueniendis argumentis, quibus fallaciam suam probarent. Quærebant igitur multa media, nè Christus Messias videretur. Maximum autem erat eorum medium, quo intellectui suo persuaderẽt Christum non esse Messiam, peccatum in Christo quærere: vt inuento in Christo, peccato, probarent ipsum non esse Messiam: Quo probato non adhiberent fidẽ eius dictis aut reprehensionibus: & sic, eo modo quo viuebant viuere possent, & ab inferno liberari, licet Christus contradiceret. Quærunt igitur in Christo peccatum ad eum negandum: nam Messias peccatum habere non poterat, iuxta il-
Esa. 53. lud Esaiæ. Iniquitatem non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius, in quo toto capitulo, si rectè attẽderis, Esaiam de Messia, & non de alio loqui inuenies: quoniã si Christus peccasset, non modo mortaliter, sed etiã venialiter, hac de causa quod inuentum esset in Christo peccatum licet paruum, non tenerentur illi credere illũ
Ioan. 8. esse Messiam. Quare innocentiam suam ostendit Christus tũc, cum dxit eis, Quis ex vobis arguet me de peccato, ne vllam excusationem haberent. Quærunt igitur in Christo peccatum, & hoc argumẽtum faciunt. Hic homo cum publicanis, & peccatoribus semper versatur, ergo peccator, & similis eorum est. Et vt videbimus in sequenti capite, murmurãtes scribæ, & pharisæi dixerunt. Hic peccatores recipit, & manducat cum illis. Murmurant etiam quando Christus cum Mat Matt. 9.
thæo publicano manducauit: & cum lo- Luc. 19.
cutus est cũ Zachæo, & manducauit cum illo. Quibus omnibus concludere tentabãt Christum esse peccatorem: quia cum peccatoribus agebat. Huic argumento respondens Christus dixit, Non veni vo- Ioa. 18.
care iustos, sed peccatores: & quod sani non indigent medico, sed ægroti.

¶ Aliud erat argumentum. Cur tu cũ homo sis, facis te ipsum Deum? soluit hoc dicẽs, Nonnè in lege vestra scriptum est. Et ego dixi dii estis vos? Afferebant, & aliud dicentes. Hic homo non est a Deo, qui sabbathum non custodit. Hoc autem dixerunt cum cæcum a natiuitate Christus videre fecit: & cum sanauit qui erat
in piscina: Et in capite præcedenti vidi- Ioan. 9.
mus Archisynagogum indignatum fuis- Ioan. 5.
se: quod Christus in sabbatho mulierem illam curauerat, quæ decem, & octo annos, recto corpore incedere non poterat.
Idem etiam fecerunt, cum in sabbatho, Luc. 9.
hominem manum aridam habentem curauit. Cum igitur Pharisæi, sacerdotes, &
scribæ, Christi essent inimici, & peccatũ Psal. 19.
in eo quærerent, vt infirmare possent ipsum non esse Messiam: de quo Dauid dixerat, quæretur peccatum illius, & non inuenietur: scribit modo Euangelista noster Lucas dolum, & laqueum quendam, quem illi tetenderunt. Nam eum inuitantes ad manducandum sabbatho, corã hydropicum curandum proposuerunt, vt si curasset postea possent in illum quasi sabbathi, & legis Mosi transgressorem notare: & ita tanquam peccatorem credentes non esse Messiam contemnerent, non adhibentes fidem eius verbis, & reprehẽsionibus, quibus affirmabat, illos ni vitam corrigerent, in infernum ituros. Sępenumero Christum falso accusarunt, quod non obseruaret sabbathum, vt patet multis in locis euangelii, & vidimus in capitulo supra proximo. Nunc scribit hic noster Lucas, quoddam argumẽtum Christo ab illis appositum, & eius solutionem a Christo redditã, qua probat

se

se non esse sabbathi aut legis Mosi violatorem. Nam quod facit rectum, & non contra Deum aut legem, imò secundum charitatem aut rationem factum esse ostẽdit, eo quod proximo subueniendum est, etiam in die sabbathi. Ait ergo Euangelista. [Et factum est cum introisset Iesus in domum cuiusdam Principis Pharisæorum sabbatho manducare panem, &
Mat. 11 ipsi obseruabant eum.] Expende Christi bonitatem, & clementiam. Dicebant Pharisæi de Christo saluatore, quod erat potator vini, & comestor carniũ, & nihilominus tãta eius dilectio est, vt hydropi cum curet, & homines doceat: cõuiuium Pharisæorum acceptat, sua postponens propter nos: non curat de his, quæ de se ipso dicuntur, vt curet nos. Tantum diligit salutem nostram, vt quamuis sciat illos esse murmuraturos: etiam cum detrimento honoris sui venit ad conuiuium, sciens quod obseruabant eum. At tu vis Deo seruire ea conditione, vt nihil de honore aut iure tuo amittas. Vis ieiunare, sed non famen, aut tantillum capitis dolorem perpeti: vis iniuriam tibi illatam, condonare, non aliter tamen quàm si tibi nihil de iustitia tua concedenti, plenè satisfactum fuerit. Denique volumus Deum colere, nullo nostro sumptu, cum Christus nobis adeò suis impensis inseruierit.

¶ Admonet locus iste, vt iniuriarum
Gen.25 obliti, dona proximorum curemus. Sic Israel sepeliuit patrem suum Abraham, quamuis expulsus esset domo, cum matre, & exhæredatus cum natu maior esset: & Esau iniuriæ immemor cucurrit in
Gen.33 occursum Iacob fratris sui. Docemur ét vt malos non ex animo sed dolo nos honorantes non statim fugiamus, dummodo spes sit nos in bono posse vincere malum: si secus exeundum est de medio eorum, nec prorsus communicandum operibus tenebrosis, ne cum peruersis ob infirmitatem nostram peruertamur.

¶ Præterea Christi etiam benignitas attendenda est. Acceptat enim conuiuium, vt serui, qui domi manebãt, & nõ gerãt in sabbatho ad Synagogam, etiam ipsi audiant sermonem. Genus seruorum solet mane rem diuinam audire, postea autem domi in seruitio, & præparatione prandii, & rerum domesticarum occupari: ita isti saltem in Hispania nostra, in toto anno non audiunt, neque vnam concionem. Sed Christi charitas, & bonitas, qui non solùm pro diuitibus, & magnatibus, sed etiam pro seruis, & ancillis venerat, ingreditur in domum principis Pharisæorum, vt seruitores mẽsæ, & ministri, & tota pharisęi familia audiat dominum ibidem concionantem, & gaudeant viso miraculo, & conuertantur. Verbum Dei prædicandum est, non solum dominis, & liberis, sed etiam seruis, & pauperibus, omnibusque absque personarum acceptione. Sed iam prædicatores nostri aulas Regum, & Principum circuunt: diuites quærunt, magnatibus blandiuntur. Quot villagia sunt vbi nunquam verbum Dei prædicatur, quia steriles terræ sunt, & pauperes ibidẽ habitant? Vbi non magna palatia, & delitias inueniunt: nunquam Episcopi, & prædicatores verbi Dei accedunt: ac si Deus pro illis sanguinem suum non effuderit, sicut pro diuitibus: in quo facto satis ostendunt non animas, sed lucra temporalia, & delicias quærere. ¶ Cæterũ Christus non tam pro consolatione suæ verę humanitatis, quam pro vtilitate animarum conuiuia acceptauit: nam semper aliquod spirituale bonum operabatur. In domo Simonis discubuit, & peccatricem mulierem absoluit. In domo Luc.7.
Zachæi hospes gratissimus ingressus, salutem eius domui dedit. Marthę Lazarũ Luc.19.
à mortuis suscitauit: in conuiuio à Mat- Luc.10.
thæo exhibito, ipsum ad Apostola- & Ioa. 11.
tum prouexit. Denique inuitatus ab Matt.9.
hoc principe pharisæorum, hydropicum sanauit: & conuiuas salutati doctrina refecit.

¶ Aduerte etiam ac diligenter considera, quod hunc principem pharisęorum, qui Christum inuitauit, non nominauit Euangelista Lucas, cum in superioribus vidimus nominatum alium pharisęũ, qui Christum incitauit, & murmurauit, eo quod peccatricem suscepit, quem Lucas, dixit fuisse Simonem. De isto autẽ ait, qđ intrauit Iesus in domũ cuiusdã principis pharisęorum. In quo facto expende quã- Luc.7.
tum

tum Deus odiat peccata quæ non casu, & sortè fortuna fiunt: sed ex malitia, & proposito malo peccantium. Simon ille casu peccauit, non enim sciebat, quòd Magdalena esset ventura: & licet arrogans, & superbus fuerit, tamen forsitan bona intẽtione inuitauit Iesum, & si peccauit, hoc fuit casu, & sumpta occasione atque inopinato. At iste princeps Pharisæorum proposito malo, & malitia inueterata, & recocta inuitauit in sabbatho, vt sumeret occasionem accusandi, & hydropicum coram illo posuit, vt calumniare possent. Denique Euangelista ait, quod ille cum aliis qui malignum consilium inierant, quod obseruabant eum. Illorum enim nomen, qui non casu aut fragilitate humana, sed sicut dæmones ex inuidia, & malitia, & proposito malo peccant, Deus obliuiscitur, iuxta illud Psalmi. Nec memor ero nominum eorũ per

Psal. 15. labia mea. Cum aliis autem peccatoribus misericordius agit. Nomẽ scit, & eos pacificis verbis, & inspirationibus hortatur. Et aduerte si iam tibi sit peccandum, vt non de industria, sed casu peccare videaris: nec odium habeas inueteratum, nec obstinatus viuas in peccatis tuis, nec

Gen. 3. innocenti retia tendas. Vnde dominus arguit Adam, & quæsiuit ab eo de peccato: & etiam correxit mulierem, quia peccauerant. Sed serpentem nihil interrogauit: quoniam peccatum quod ex malitia procedit, nihil habet quod illud possit excusare aut suffragari. Vnde dominus in veteri lege dans remedium peccatorũ

Leui. 4. in Leuitici libro, tradit sacrificium pro his, qui ex ignorantia peccant: & quomodo peccatum eorum expiandum sit: similiter de peccatis ex fragilitate, & aliis: sed nihil agit de peccati malitia. Nullus enim deberet aduersus tam pium patrem studiose peccare, ideo nullum sacrificii ge-

Leg. Origi. ho. 5. super Leui. nus institutum legimus: licet fuerit, pro expiatione illorum, qui sua sponte in vitia prolabebãtur, sed illi magistratui puniendi relinquebantur. Sicut enim dominus neminem, vt videtur, sua sponte castigat, sed coactus: ita nemo deberet eum sua voluntate offendere. Qua in re considerandum est quam grauia sint peccata ex studio commissa, quibus ante legem, nullum ad expiandum institutum legimus sacramentum, aut sacrificium. Admonendi itaque sunt qui in culpa ex cõsilio ligantur, quatenus prouida consideratione perpendãt, quia dum mala ex iudicio faciunt, & proposito malo, & malitia peccant, quòd districtius contra se iudiciũ accendunt: vt tanto eos durior sententia feriat, quanto eos in culpa arctius vincula deliberationis ligant. Citius fortasse delicta pœnitendo abluerent, si in his sola præcipitatione cecidissent: nã tardius peccatum soluitur, quod per consilium solidatur: nisi enim mens omnimodo æterna despiceret in culpa, ex consilii iudicio, non periret. Hac ergo præcipitatione lapsi, & per consilium pereuntes differunt: quod cum hi a statu iustitię peccando concidunt, plerunque simul, & in laqueum desperationis cadunt, & a radice spei funditus euellũtur. Hinc est, quod per Hieremiam dominus, non tam præ- Hier. 21

cipitationem paruam, quam delictorum studia reprehendit, dicens, Ne forte egrediatur ignis, indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat, propter malitiam studiorum vestrorum. Hinc iterũ per eundem Prophetam iratus dixit. Visitabo super vos, iuxta fructum studiorũ vestrorum. Quia ergo a peccatis aliis diffe- Hier. 44

runt peccata, quæ per consilium perpetrantur, non tam praua facta dominus, quam studia prauitatis insequitur: in factis enim sępe infirmitate, sæpe negligentia, in studiis vero semper malitiosa intentione peccatur. Quocirca recte beati viri expressione per Prophetam dicitur. Et in cathedra pestilentię non sedit. Cathe- Psal. 1.

dra iudicis vel præsidentis esse solet: in cathedra enim pestilentię sedere est, ex ratione mala discernere, & tamen ex deliberatione perpetrare. Lege diuum Gre- Gre. de

gorium in cura pastorali de hac re disse- cura

rentem. pas. 3. p. cap. 33.

¶Obserua etiã, quod in sabbato voluerũt illũ inuitare, quia Iudęi maxime isti pharisęi, qui cęteris sanctiores volebãt videri, erãt superstitiosissimi in obseruatione sabbati, & calũniabãtur Christũ de trãgressione festorũ. Cum Deus dixit, memẽ- Exo. 20

to, vt diẽ sabbathi sanctifices, nõ dixit, qđ recorderis, vt in eo gaudeas, tripudies,

aut

aut proximum decipias: sed ut deo uaces, & proximo charitatem exhibeas: quapropter proximum, & infirmum curare, æquum & sanctissimũ erat. Sed post pauca hæc latius enarrabimus. Porrò mãducare panem in scriptura, quãuis de pane tantùm fiat mẽtio, tamen de omni ci-
1.Re.28 bo intellige. Sic in primo lib. Regum habetur, quod mulier illa phythonissa ad panem inuitauit Saulem, & dedit ei vitulũ
4.Reg.6 paschalem. Et in quarto Regum etiam legimus, quod corã Assyriis iussit Eliseus ponere panem: apposita autem est coram eis ciborũ maxima multitudo. Ionathas etiam, qui fauum mellis comedit, præce-
1.Re.14 ptũ patris fregit, qui dixerat: maledictus, qui comederit panem vsque ad uesperã. Vbi vides nomine panis intelligi etiã fauum mellis, & omnẽ cibũ: nam apud Hebræos panis appellatur lechem à verbo lachã, quod significat comedere, unde quidquid comeditur panis appellatur. Plura autem scripturę loca hìc in medio afferri possent, breuitatis tamen causã omittimus: clara enim hęc sunt. Igitur iam Christus inuitatus ad mensam sedet: sed quid pharisęi agunt? Audi:

Et ipsi obseruabant eum.] Princeps iste alios traxit ad malum. Hoc malũ usq; hodie grassatur in orbe: ut omnis malus uelit habere consortem: & quod deterius est etiam amicos. Vtinam sic eos uelimus habere ad bonum, sicut ad malum. Hoc autem ex amore, quem erga nos gerimus accidere reor, ut amicos in malo uelimus habere consortes: nè si contingat ex hoc malum aliquod sine cõsortio,
Pro.28. & solatio in supplicio simus. Nihil enim est peccatore timidius, sicut neque iusto audacius. Iustus ait sapiens, ut leo confidit. Ideò peccator multitudine armat se. Ex pusillanimitate malorum uenit, ut unus uocet alium in socium, ut for-
Gen. 3. tior sit. Sic Eua post peccatum uoluit statim habere maritum socium criminis. Sic etiam, & filia maior Loth, postquam cum patre dormiuit, sororem suam, & fi-
Gen. 9. liam Loth minorem, habere uoluit sociam incesti. Sic etiam, & hic pharisæus uolens Christum capere in factis, aut uerbis, secum alios duxit: & simul discubuerunt, ut Iesum obseruarent. Ini-

qui inter se coniuncti animantur, & roborantur, ut capiant aliquid ex ore innocentis: & ut inuadant iustum, nam unusquisque solus per se nõ audet. Est enim uirtus fortissima, uitium autẽ imbecillũ.

¶In eo autem, quod obseruabant ostẽdunt se Christum idcircò inuitasse, non vt aliquod ipsi officium charitatis impenderent: sed ut inter prandendum aliquid deprehenderent, vnde ipsum accusarent, & damnarent. Vtinam non sint plures, qui hos ex sua malitia, quàm Christum in sua charitate exercenda imitari malint: & de facto imitentur. Quotidie hoc videmus, vt illi, quibus magis fidas, te prodãt. Proprium hoc est hostibus veritatis, vt dũ ratione nihil, dolos (vt inquit Dauid) Psal.
meditentur tota die. In alio quoque Psal.36.
Psalmo ait, Obseruabit peccator iustum: & stridebit super eum dentibus suis. Psal.33.
Et alibi. Aduersus iustum sunt omnes cogitationes eius in malum. Inuitant Christum, vt ei insidientur: hoc tamen pestilentissimum est insidiandi genus, vt sub beneficio fraudem occultes, quomodo hic domino sub epulis factum est, & Absalon fratrem suum Amon ad conui- 2.Re.13
uium uocatum occidit. Similem necem 1.Mach.
Simon Machabæus cum duobus filiis à 10
Ptholomæo duce pertulit: & id insidiatorum genus tanti peius est, quanto difficilius euitatur. Nam parum prouidemus: vbi fidem amicitiæ præsumimus. Vnde Salomon, meliora iudicat vulnera Pro.27.
diligentis, quam oscula blandientis. Et egregius Psaltes. Loquentur pacem cum Psal.17.
proximo suo, mala aũt cũ cordibus eorũ.

¶Vide etiam istorum pharisæorum malitiam: contaminauerunt enim laudabilem conuiuiorum vsum. nam vbi debebant Christo gratulantes congaudere, obseruabant eum, implentes illud Psalmi. Principes conuenerunt in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum Psal. 2.
eius. Plenus est mundus istorum, qui exteriùs inuitant, & ostendũt se diligere interiùs verò mordent: quod Propheta Hieremias deplorat dicens, A propheta vs- Hier.6.
que ad sacerdotem omnes faciunt dolum. Plures etiam nunc imitantur hos in sua malitia, quàm Christum in sua charitate. Hos detestatur Abacuc, dicens,

Abac.2. Væ qui potū dat amico suo, mittens fel
Iob.1. suum, & inebrians: vt aspiciat nuditatē eius. Laudatur Iob in scriptura, quod fuerit simplex, cui similes perpaucos inuenies.

¶Sed quid obseruabant? Duo. Primū, quomodo manducabat, obseruātes quoties biberet: vtrum comedat carnem necne: vt si manducet helluonem, si non māducet hyppocritam eum vocare possent. Sic etiam & nunc multi, si vident aliquem manducantem, & cibo affatim affluentem dicunt: Quomodo habuit tantum vnde comedat: fur est: ex vsuris, & iniquitate, manducat. Si non comedit aiunt esse inutilem, & hominem nihili: si quidem victum quærere nesciuit. Si quis inuitat splendidè omnes, & lautè viuit, dicunt, quod prodigus, vanus, & prophanus est: si autem temperatè viuit, & modestè, vocant eum auarum, & sordidum. Denique & manducando, & abstinendo notatur.

¶Secundo obseruabant an curaret hydropicū necne. Tantum erat odium, quo isti maledicti in Christum ardebant, vt etiam miracula, & infirmitates ab eo curatas accusarent: nam si in sabbato curabat, dicebant esse festi violatorem. Si extra sabbatum, miracula humilia esse dicebant, se autem malle miracula cœle-
Ioan.9. stia videre. Eo modo mali etiam, bona
Mat.12. iustorum opera reprehendunt, & murmurant de illis, quæ laudare debuissent. Perpulchrum locum scripturæ inuenies
Esa.36. apud Esaiam, vbi legitur, quod Rapsaces Dux Assyriorum inter alia, quæ improperans Ezechiæ Regi dixit, hoc ait, Nonnè ipse est, cuius abstulit Ezechias excelsa, & altaria? Cōsidera impudentis, & scelerati hominis calumniam. Vertit vitio regi sancto, id propter quod ipse verā laudem fuerat cōsecutus. Sanctè quidem, & iuxta Dei legem abstulerat Ezechias altaria idolorum, vt errore sublato, deleta superstitione, & idolatria, coleretur verus Deus in templo sancto suo. Ex hac calumnia Rapsacis, & pharisæorum, eo qđ Christus sabbathis curabat, colliges quāta cæcitate laborent impii: quantisque tenebris obscuratum habeant intellectum: hi præsertim, qui te odio prosequuntur: qui non solum te falsis criminibus ad inuidiam vocant, sed etiam virtutis actiones quibus das operā, dānant, & falsis vitiorū nominibus appellant: & quāto maior est tuæ integritatis opinio, tanto acrius eā extinguere conantur. Sed quemadmodum ignis in aquam coniectus statim extinguitur, & refrigeratur: sic falsum vitium in vitam integram, & laudabilem proiectum, illico euanescit, & extinguitur. Sed procedamus.

Et ecce homo quidā hydropicus erat ante illum.] Omne nostrū bonum in hoc consistit, vt nos coram Deo cōstituamus: quoniam ipse est, qui sanat omnes infirmitates nostras. Quia Adam abscondebat se a medico, vocauit illū Deus, & adduxit coram se: & sanauit eum. Profuit misero hydropico fuisse ante domini præsentiam. Infœlix peccator, qui se subducit ab eius conspectu, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad cognitionem veritatis venire. Psal.37. Gen.3. 1. Tim. 2.

¶Obseruandum, quod non petebat verbo salutem, sed humili affectu: quod nunquam dominus destitit exaudire. Hinc Dauid, Domine ante te omne desiderium meum, gemitus meus à te non est absconditus: exaudi me domine, quoniam benigna est misericordia tua. Atque ideò Christus, qui paratus est subuenire inopibus, & infirmis, sanauit illum, vt statim videbimus: nam, vt Dauid ait, desiderium pauperum exaudiuit dominus, & præparationem cordis eorum audiuit auris tua. Psal.9.

¶Docet locus iste, nullum apud Christum locū, aut tēpus esse importunū, impartiendo proximis opera misericordiæ: quare nec melius vnquam, nec cum maiori merito festa sanctificamus, quàm cū opera misericordiæ exercemus. Docet insuper omnes Christianos quemadmodum Christū sint requisituri, vbi primum se ægros cognouerint, fidesque ipsis asseruerit, Christum esse verum, & potentem medicum, est illis festinādum, ad ipsumq; fugiendum, vt animarum vitia curet. Vbicunque Christus est, ibi est quærendus, vel in domo pharisæi, vel in itinere, vel inter turbas sine pudore, sine doctrina, illius opem debemus implorare.

Porrò

Porrò crediderim ego non defuturos, quamplurimos doctores, qui dicant hūc hydropicum non casu illic affuisse: sed ex malitia pharisæorum illic positum cōtra Christum, obseruantes quid cum illo ageret, hęc intra seipsos cogitantes. Videamus an curet hunc hydropicum, vel non: si illum curat, accusabimus eum, tāquam sabbathi transgressorem: si autem non curat, amittet opinionem, quam apud populum habet, qui eum diligit, & magni facit, quia pius est, & nunquam desistit misericordiam prędicare, & infirmos curare, quare ab hominibus comitatur, & amatur. Ille igitur, vt hanc vulgi opinionem cōseruet, non cōmittet quin eum curet: & ita eum accusabimus, vt legis transgressorem. Hoc negotium semper dęmoni ex sententia successit, qui quamplurimos coegit Deum offendere ne famam, aut opinionem, quam apud homines habebant, amitterent. Videbis nobiles multos, qui cum plus debeant, quàm habeant, si ab aliquo forte admonentur, ne luxum, famulos, & sumptus vltra cēsum extendant, vt quæ debēt soluant, respondent hoc sibi nō licere, quia sua, & suorum maiorum dignitas nō patitur aliquid de statu pristino detrahere, ne authoritatem suam imminuant: ita hi nē perdant vulgi opinionem, tendunt ad infernum. Alios videbis, qui proximos infamant, & nolunt famam detractam restituere: ne se retractando fidem sibi habitam deinceps amittant: & malunt in infernum mitti, quàm mundi honorem non habere. Multi ex principi-
Io. 12. bus, ait Ioannes, quod crediderunt in Iesu, sed propter phariseos non confitebantur: dilexerunt magis gloriam ho-
Mat. 27. minum, quàm gloriam Dei. Condemnauit Pilatus Christum innocentē sciēs: ne fidem, & gratiam apud Cęsarem perderet. Sciebat enim sibi inuidia traditum fuisse, quare optabat illum soluere: at accusatores dixerunt. Si hunc dimittis non es amicus Cæsaris. Et
Io. 19. quia timuit gratia Cęsaris priuari, authorem vitæ morte mulctauit. Voluit conscientiæ suæ vim facere, ne in principis despectum caderet. Maluit Deum offendere: quàm aliquid de suo statu, & gratia detrahere. Multos hac tentatione expugnauit diabolus. Hęc est hasta illa, qua per ministros suos phariseos Christum vulnerare voluit. Credidit enim dominum nè authoritatem, & opinionem apud homines perderet, solita pietatis opera non prętermissurum, & hydropicum illum curaturum: quo curato posset, vt festi violator, accusari. Ad hunc igitur effectum Christo hydropicum proposuerunt, de industria: ut quid faceret obseruarent. Colligitur autem hanc illos habuisse intentionem, & hoc in cordibus suis agitasse ex illis, quæ in litera euangelii statim sequuntur. [Et respondens Iesus dixit ad legisperitos, & phariseos.] Respondit, non ad uerba, sed ad cogitationes: & in eo, quod eos interrogauit, uidelicet an liceret sabbatho curare, insinuat, quod ipsi obseruabant an illum curaret hydropicum die sabbathi: & sic quod habebant illam calumniā præparatam, vt superius diximus.

¶ Docet hic locus cogitationes nostras à deo uideri: quod cùm ita sit, audiamus Esaiam dicentem. Auferte malum Esa. 1.
cogitationum uestrarum. Demus operam, ut omnem animi cogitationem, puram integramque seruemus. Aquila pullos suos quos habet in nido aduersus Solem ponit, & eos qui non ualent Solem intueri, & eius radios non ferunt, è nido Mala. 4.
tanquam spurios, & alienos eiicit. Sic nos paruas adhuc cogitationes uersus iustitiæ solem dirigamus: ut ad eum oculos leuantes eum authorem atque dominum cognoscant: eas uerò quæ deum intueri noluerint, nec in eum oculorum aciem dirigere, tanquam extraneas, & illegitimas, ab animæ nido eiiciamus: easq; dum paruæ sunt ad petram, hoc est ad Christum allidamus, iuxta id quod dicitur in Psal. Beatus, qui illidit paruulos Ps. 136.
suos ad petram. Itaq; cum omnia deus intueatur, & omnia sint nuda, & aperta oculis eius, opus est, ut semper bonas habeas cogitationes, nè oculos tantæ maiestatis offendas. Respondet autē Chri Hier. 4.
stus cogitationibus doctorum, & pharisęorū, Iam hic uides, qui fuerint illi, qui Christum obseruabant, & calumniabantur: nēpe legis periti, scribę inquā & do-

ctores, homines literati, & in lege exercitatissimi: & cum his iunguntur pharisæi, viri religiosi, & separati a communi vita aliorum. Homines literati, & qui se sanctos esse præsumunt, sunt omnium maximi Christi persecutores. Doctores docebant populum, pharisæi sancti, vt cupiebant, reputabantur: sed cum Christus melius quam doctores prædicaret, populus eũ relictis illis sequebatur. Præterea quia Christus erat vitæ integerrimæ, & miracula faciebat q̃ nõ poterãt pharisei, populus sectabatur eũ quẽ sanctissimũ iudicabat: & pharisæos relinquebat. Vnde orta est in doctorib⁹, & pharisæis æmulatio, & inuidia potiusq̃ in aliis, q̃a doctrina & miracula Christi magis eos, quã alios causa cõcertationis torquebãt. Quis est inimic⁹ tuus? q̃ artẽ tuã exercet. Ita quotidie videbis, p̃dicatorẽ de p̃dicatore, tabellionẽ de tabellione, medicum de medico, sutorem de sutore: magis quam de alio detrahentem: nam faber fabro inuidet. Cain
Gene. 4
& Abel germani erant, eodem patre, & matre progeniti: probabile est, illos ante se inuicem dilexisse, postea verò quam idem munus Deo offerendi sacrificium obierunt, statim concertatio, & inuidia orta est inter eos. Ita illis, qui se fraterna necessitudine amauerant causa extitit Abel mortis, Cain autem exilii. Eodem modo etiam iurgium erat inter pastores
Gen. 13 Abrahami, & pastores Loth, de pascuis ambigẽtes: quia omnes idem munus exequebantur, & alteri alteris inuidebant.
Ioab dux vniuersalis regis Dauidis cre-
2. Reg. dens Dauidem velle honorare Amassam,
20. & illi locum suum cedere, statim Amassã interfecit. tanta est hominum ambitio, vt in omnibus factis suis vnici, & ab aliis separati esse velint: videbis magnum aliquẽ prædicatorem concionantem a populo, admirante eius suauitatem, finita concione laudari: ò magnum concionatorem, beatus venter qui portauit illum: at ille qui eandem exercet artem ait. Mediocrẽ quidem habet leporem: sed quę dixit communia sunt, & trita. Laudas ducem de aliquo magno facinore, si alius dux adest, ait illicò, Vsus est bona fortuna, nã hostibus erat ventus aduersus. Idem dicendum est de omnibus aliis artificibus.

Itaque Christo non inuidebant argentarii, aut sutores, quia non celabat argentum, nec suebat calceos: sed doctores qui populum docebant, quia Christus erat magister, & docebat populum. Persequebantur illum Pharisæi, quia miracula faciebat, & a populo pluris æstimabatur: & eũ vt hominem idẽ artificium exercentẽ columniabantur. Sic tu caue ab illo, qui tuum officium facit, & ne fidas illi: quia cum minus putaueris te prodet: & habe semper suspectos omnes quos videris tui officii esse. Iam nunc audiamus Christum cum illis loquentem: atque eos interrogantem. [Si licet sabbatho curare.] Sabbathum tunc a Iudæis in veteri lege maxima cum religione seruabatur, quam Ecclesia transtulit in diem Dominicã: quia Dominica dies fuit prima dies seculi, & in illa creauit Deus cœlum, & terram: & Arca Noe quieuit in montibus Armeniæ, & populus Israel eductus est de Aegypto: & pluit manna de cœlo: & Christus natus est de Virgine, & effudit sanguinẽ primò in circuncisione, & signorum suorum fecit initium, aquã in vinum conuertens. satiauit quinque millia hominum ex quinque panibus: introiuit in Hierusalem cum honore in ramis palmarum. In hac die resurrexit, & misit Spiritum sanctum in filios adoptionis. Et si aliquis dicat, si sabbathi obseruantia est diuinum præceptũ morale, quì fieri potuit, vt mutaretur: nã & si ceremonialia ablata sint, moralia tamen auferri non poterant? Respondeo, quod in sabbathi sanctificatione erat q̃ppiam morale: quippiam verò ceremoniale Morale est obseruare diem vnũ in hebdomada, & hoc non abstulit Ecclesia: esse autem hunc diem vel illum, hoc erat ceremoniale, & hoc merito mutauit, quia mutare poterat: imo mutare debebat ob resurrectionis mysterium, & nonnulli Psalmi inscribuntur pro octaua, per quã Diuus Hieronymus, diem resurrectionis intelligit. Et ipsa lex vetus inueniebat Iudæorum sabbatha esse abroganda, solum què, vsque ad Christum duratura. Oseas Deum in hunc modũ inducit loquẽtem. Cessare faciam sabbathum eius, omnia festa, & tempora eius. Esaias etiam. Neomeniam

Gen. 1. Gen. 8. Exo. 14 Exo. 16. Ioan. 2. Ioan. 6. Mat. 21. Mar. 16. Act. 2. Hiero. Osee. 2. Esa. 1.

niām, & sabbathum, & festiuitates alias non feram. Bona erant festa illa durante lege Mosayca: sed adueniente euangelio cessatura. Et intuens idem propheta mentis oculis venturum esse Christū,
Esa. 66. qui noua festa intueretur, dixit, Sicut cœli noui, & terra noua stabit semen vestrū coram me. Et erit mensis ex mense: & sabbathum ex sabbatho: & veniet omnis caro, vt adoret coram facie mea. Aperte fatetur Esaias noua festa instituēda in lege gratiæ. Erant festa illa uetera umbræ quædam futurorum: quæ erant adueniente sole discessura. Ideo Paulus
Col. 2. ad Colossenses. Nemo vos iudicet in cibo, & potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniæ, aut sabbathorum, quæ sunt umbra futurorum. Vult significare Apostolus festa legis Mosaycæ eiusque ceremonias, & sacrificia iam cessasse: quoniam adumbrauerunt venturum Christum: qui iam venerat. Vide & tu quanta obseruantia, & deuotione diem Dominicam obseruare debeas, & festa Ecclesię: quandoquidem Iudæi tanto rigore, & obseruantia custodiebant illa sabbatha sua, quæ nihil aliud erant nisi nostrorum festorum vmbra quædam, adeò vt etiam existimarent in sabbatho mederi esse fla-
Nu. 28. gitium. Apud Iudæos in sabbatho duo agni offerebantur: in aliis verò diebus vnus, præterquàm in solennitatibus, & calendis: ad significandum in festis diebus Deum abundantiùs esse laudandum. Sed nūc a multis minus honoratur Deus, imo magis offenditur in festis, quā in aliis diebus: nam in hebdomada homines laboribus honestis occupantur, in diebus verò festis ebrietatibus, luxuriis, aliisque criminibus tempus perperam consumūt ociosi, & nulla in alia re, quam in ludis, murmurationibus, & vitiis occupati. In sabbathis Iudæorum, & in hac die Dominica, quæ multo sanctior, & celebrior est sabbathis Iudęorum licitum est infirmos curare: hęc enim opera non prohibētur in sabbatho nisi seruilia, quæ etiam fieri possunt in diebus festis, si necessitas vrgeat, vel si modico tempore occupentur, vel si consuetudo fuerit præscripta, vt in aliquibus locis licitè in die festo aliqua aguntur seruilia opera ex immemoriali consuetudine loci. Illud autem, quod aliqui existimarunt, quod si non acceperis pretium pro opere seruili, licitè possis operari die festo: verum non videtur: quia intentio lucrandi, nō facit, vt opus, quod nō est de se seruile, seruile sit, formaliter, nec materialiter. Alii etiam illud Exodi, quod Dominus loquitur de Exo. 20
die sabbathi. Omne opus seruile non facietis in eo, perperam interpretati sunt de peccato, cum peccatum omni tempore sit vetitum, & non magis aggrauaret conscientiam illud committere in die festo, quàm in alio die, & licet finis præcepti obseruantiæ festi sit, vt cessando ab operibus seruilibus deo vaces, tamen quia finis præcepti non est in præcepto, quamuis sanctissimum sit Deo vacare talibus diebus, tamen non ex præcepto teneris Deo vacare, nisi tantum opera seruilia non agere tali die. ¶Hoc itaque in omni præcepto, & lege summopere aduertendum est: vt potiùs attendamus mētem, & sententiam legislatoris, quàm literam, & verba legis. Sæpè enim euenire solet, vt à litera legum recedendum sit, si non omnino sententia legislatoris labefactari debet. Sicut sacerdos Abimelech faciebat contra literam legis, cum 3. Re. 21
Dauidi panes propositionis dedit, qui tamen solis sacerdotibus comedendi debebantur: sed non faciebat contra mentem legislatoris, quandoquidem Deus Mat. 22.
omnia sua præcepta in charitatem direxit, in qua ea complexus est. Et ob hanc causam etiam Christus laudat Abimelech: immo si in litera legis mansisset, & Mat. 12.
Dauid fame periclitanti panes propositionis denegasset, vtique contra Dei mentem fecisset, qui ante omnia charitatem vult, & misericordiam ait sacrificio multo sibi potiorem esse. Sic etiam sacerdotes omnibus sabbathis contra literam legis facere cogebantur, laboran- Oseæ. 6
dum illis erat, dum pecudes mactarent, & holocausta cremarent: verumtamen nihil peccabant contra mentem legislatoris, quia res illa spectabat ad gloriam Dei. Moses per quadraginta annos nullum inter Israelitas circuncidi sinebat: id quod apertè erat contra literam legis, quę iu- Ios. 5.
bebat, vt omnes pueri octo dierum circuncide-

conciderentur: nec tamen Moses faciebat contra mentem legislatoris: necessitas enim illud postulabat, siquidem nunquam de mouendis castris certi erant. Gen.13.
Ita etiam hic in præcepto de sabbatho, & in omnibus aliis præceptis magis respiciendum est ad mētem, quam ad literam: magis ad animū eius, qui legem dedit, quā ad verba legis. At qui dicit Christus, in his duobus mandatis vniuersa lex pendet, & Prophetæ. Mat.22. Hæc demum est mens legislatoris, vt Deum, & proximum nostrum diligamus, si facimus quod dilectio Dei, & proximi requirit, satisfecimus legi, etiam si a litera recedamus. Atq; ideo sabbathum non est violatum, si quid facis quod ad dilectionem Dei, & proximi requiritur. Exo.20 Dicit quidem lex sabbatho non esse opus faciendum: sed mens legislatoris est Deum, & proximum esse diligendum. In hoc postremo plus momēti situm est, quam in litera: ideoque iuri per mittitur. Idem etiam fit, & fieri debet in omnibus aliis constitutionibus, siue illæ sint Ecclesiasticæ, siue monasticę, vt mens legislatoris magis sit consideranda quam litera legis, sciamusque nullam legem ligare hominem, si mens legislatoris aliquid aliud, quàm verba legis postulat. 1. Mac. 2. Sic stulti fuerunt illi Machabæi, qui noluerunt bellari in die sabbathi, ne festum violarent. ¶ His itaque præmissis non dubium est quin licitum sit sabbatho curare, hoc ratio charitatis postulat, & lex non prohibet, sed fauet charitati, nec Christus quasi ignorans quærit, sed vt aduersarios confundat. Quanto magis quod Christus nec contra literam legis faciebat, nam Medici Iudęorum curabāt in sabbathis: imo peccarent si esset talis ęgritudo, quod si quolibet die non prohiberetur languenti, periret. Et sic iudęi nō prohibebāt medicos suos sabbatho curare, & sic Christum arguebant, eo quod faceret istas curationes in sabbatho, quia non erat tunc necessarium facere illas: nam quamuis Christus differret illas ad alios dies, non esset periculum: sicut sanando cęcos, claudos, paralyticos, quos poterat in aliis diebus sanare, quia curatio illorū poterat sine periculo differri. Dico quod Christus curabat etiam aliis diebus: scriptura tamen de his, qui fuerunt curati in sabbatho loquitur, in aliis autem curationibus diem nō exprimit: quia de sabbathis tunc erat controuersia, non de aliis diebus. Sed aliquis dubitare potest, si aliis diebus de quibus nō erat calumnia poterat curare necessitate non vrgente, sicut hunc hydropicū, & alios similes, cur curabat in sabbatho? Dicendum quod aliqui ita erant in periculo: quòd nisi statim curarentur perirent, sicut fuit in filio reguli de quo pater dixit: descende, priusquam moriatur filius meus: & vt in socru Simonis quæ tenebatur magnis febribus. Luc.4. Alios verò qui tantam necessitatem non habebant, curabat in sabbatho: propter maiorem gloriam Dei. Nam curationes Christi erant miraculosæ, & in instanti sanabāt: quāto aūt coram pluribus ostendebatur diuina virtus, erat maior Dei gloria, & in sabbatis conueniebant plurimi propter vacationem operis, & Christus quærebat salutem omnium spiritualem.

¶ Interrogans autem eos nunc, an liceat sabbatho curare, manifestè irridet eos, vt insipientes: si quidem cum sabbathum Dominus benedixit, ipsi benefacere prohibent. Hoc non ignorabāt scribę & Pharisæi, qui doctissimi erant: sed ex inuidia dicebant illicitam curationem Sabbathi. Sic etiam & multi hodie inuidia vel auaritia dictante male interpretātur scripturas, vt alios mordeant, vt vel sua vitia tegant, vel vt aliquod emolumētum acquirant. Interrogat itaque illos Christus vt confundat. Sed quid adhæc illi? [At illi tacuerunt.] Non tacebant illi cum in suis conuenticulis murmurabant de Christo, quia sabbatho curabat: nunc verò tacent cum loqui opus est. O quam multi sunt his similes, qui plus aliis decem garriunt, murmurant, & infamāt proximum suum, omnia eius vitia amicis suis manifestantes: atsi præstito iuramento veniente prælato rogantur, vt verum dicant de aliquo male viuente, tunc tacent. Si sciunt vicinum suum esse concubinarium, per omnem ciuitatem dicunt: non autem prælato, qui corrigat. Cum tacere debent, loquuntur. & cum loqui debent, tacent. Cum ex conscientia

tia teneris dicere, tunc taces, & cum tacere teneris, tunc loqueris. Vniuersus orbis, nulla alia de causa est, ita vt videmus, conquassatus, nisi ob nimiam loquendi licentiam & sunt non pauci tam rudes, vt existiment nō esse flagitium vxori aut filio peccatum proximi arcanum manifestare: posteà vero dubitant illud prælato interroganti dicere: & tunc cum loquendum erat, tacent. Eodem modo isti Pharisæi, qui cum essent loquacissimi murmuratores, cum opus non erat: vt religiosi statuerunt seruare silentium. Maledictum sit tale silentium: maledictus talis cætus hominum, maledicti qui eos imitantur.

¶Præterea si tacere, respondere est: egregie responsum est. In turba simplici magnas extitarent tragædias, sicut hæreticorum mos est: sed præsente Christo nnn audent, neque mutire. Nam si respōdissent, licitum est in sabbatho curare, audirent, Cur ergo me obseruatis? Cur me toties violati sabbathi accusatis? si autē respondissent, non licere: accepissent responsum, qnale audiemus, etiam non respondentibus datum. Quidquid responderant erat contra ipsos, atque ideo tacuerunt. Nō latebat hoc regem Dauidē,
Psal. 62 cum dixit de Christo. Rex verò lætabitur in Deo, & laudabuntur omnes, qui iurāt in eo: quia obstructum est os loquentiū iniqua. ¶Expende etiam quomodo mundi sapientia muta sit, & stulta coram Dei sapientia. Exod. 2 Cum erat Moses in Aegypto & erudiretur in omni sapientia Aegyptiorum, non erat tardus lingua: nec profitebatur se esse ineloquentē, erat enim quantum ad Aegyptios sonorę vocis, & eloquentiæ incomparabilis: sed coram Deo quasi mutus est, & tardam & imperitam suam intelligit esse linguam. Si mutis animalibus comparetur homo licet rusticus & imperitus sit, videbitur eloquens in comparatione brutorum: si vero eloquentibus & eruditis viris atque in omni sapientia probatissimis conferatur, ineloquens, & mutus videbitur. Sic etiam isti legislatores, & Pharisæi licet sapientes essent inter alios, & præcipuè in populo, & eloquentes & religiosi: sed eorum sapientia posita iuxta diuini verbi sapiētiam, stultissimi & insipientes facti sunt, & quasi lapides muti coram ipso tacent, & nō audent nec mutire. ¶Sic virga Aarō deuorauit virgas Magorum Pharaonis: quia Dei sapientia consumit & deuorat Exod. 7 mundi sapientiam, & stultissimam illam reddit. Quod sanctus Dauid intuens dicebat Deo. Psal. 72 Vt iumentum factus sum apud te. Omnes enim homines ad comparationem verbi diuini, non solùm ineloquentes, sed & muti putandi sunt. Obserua etiam quomodo impii confunduntur & cadunt, ità vt verissimum sit illud, quod Psalmista ait. In laqueo isto quem abscon Psal. 56 derunt comprehensus est pes eorum. Parauerunt insidias, obseruabant, & modo loqui nesciunt confusi. Sic Pharaoni con Exo. 14 tingit. Permisit Deus Iudæos quasi deserto & mari concludi, vt animus impii regis excitaretur ad eos persequendos, & corrueret, tam ipse, quàm populus eius. Vbi simul erudimur nō posse pios vnquā cōcludi licet malis hoc videatur: sed semper eis exitum quo à malis exire possint patere, vt filiis Israel contingit: qui sicco pede mare transierunt. Iustus (vt inquit Sapiens) de angustia liberatus est: & tradetur impius pro eo. Sequitur in contextu. [Ipse vero apprehensum sanauit eum ac dimisit.] Expende Christi beni- Pro, 11. gnitatem. Poterat vnico verbo hunc sanare: sed propria manu hominem horridum & fœtidum tetigit. Hydropisi enim morbus est aquosus ex vesicę vitio natus cum inflatione turgente, & anhelitu fœtido. Non sic faciunt qui proximos infirmos non solum non curant, sed nec tangere, aut videre volunt, auertētes caput, & oculos: ne vllorum vlcera videant. At diuina maiestas vsque vt tangat nostras miserias, & infirmitates descendit à sinu patris. ¶Præterea non obstante qđ Pharisæi offendebantur, ægroto & egeno benefaciebat Christus: demum nullam mercedem pro beneficio dato quęrens, gratis curat infirmum hominem hydropisi laborantem. Denique nec à bono opere propter hominum calumnias cessauit, in quo facto docuit nos. Primò, vt proximorum miserias non fugiamus, nec abhorreamus, sed vbi pauper magis squalidus, & vlcerosus est, ibi maiorem impendamus

mus charitatem, sicut exemplo Christi multos sanctorum fecisse, legendę sancto rum commemorant. Secundo, docet hoc factum propter hominum impiorum calumnias, nó desistere à bono. Si quod vis facere est bonum nó desistas ob vulgi dictum. Quantumcunque canes tibi allatrent, nihilominus tu rationalis, illi irrationales erunt. Non est lucis vituperiũ, sed potius laus vespertilionibus odio esse. Multi sunt qui bene facere vellent: sed timentes quis sit de illis hominum sermo bona opera prætermittunt: tanquã pueri, qui per viam transire canum timo
Psal.65. re nolunt. De his ait Psalmista. Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum. Nam à quibusdam paruis puerorum arcubus timent. Docemus tertio nullam mercedem pro beneficio dato quærere: & quod prælati Ecclesiæ pro beneficio collato, aut dispensatione nihil quęrant. Apprehendit inquit eum, ac dimisit liberum abire. Non quæsiuit ab illo pecunias vel mercedem pro salute. Gratia conferre indulgentias, & miracula facere à Domino Deo est: & hanc gratis accepistis
Mat. 10 gratis date. Sic Eliseus Propheta, cum
4.Re.5. Naaman Syrum mundauit à lepra dimisit illum, non accipiens munera nec dona illius, & liberum abire permisit. Docemur similiter nos facere, de omnibus bene mereri, & non curare hominibus ne id placeat an non. modo Deo placeat. Etiam docemur quod in omni tempore, & loco, siue in mensa, siue in foro, siue in die, siue in nocte tempus est benefaciendi proximis: & quod illis impendamus omni tempore charitatem & beneuolentiã. Nullus locus est vbi deo non possis seruire: in omni etiam tempore & loco poteris proximis vtilis esse. Vnde Salomon.
Eccl. 12 Quodcunque potest manus tua, instanter operare. Sed procedamus.

¶Igitur postquam Christus Saluator noster miserabilem illum hominem sanũ fecit, vult etiam sicut corpus hydropici currauit, animabus conferre salutem: nó solùm inimicis, sed etiam omnibus astantibus prędicat, & docet plura ad mores bonos concernentia. Ideo postquam hydropicum curauit, & dimisit, diuertit primo sermonem ad legisperitos, & Pharisæos: vt eorum irrationalem calumniã ostendat. Insuper & doceat, curationem infirmorum non esse contra sabbathi obseruantiam. Ait ergo. [Cuius vestrum asinus aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die sabbathi? In his uerbis & in hac similitudine reddit Christus causam suorum factorum ostendens nihil contra sabbati præceptum fecisse: & quamuis indigni erant, vt suarum rerum causas aperiret, attamen docere nos voluit, ut nihil aperiamus, faciamusque in spiritualibus fidei negotiis, cuius ex uerbo Dei rationem reddere non possimus. Quapropter, & Petrus uult 1.Pet.3
ut semper parati simus ad satisfaciendũ, omni poscenti nos rationem de fide & spe, quæ in nobis est. Poterat sola sua authoritate compescere illos & confundere: sed docuit ut aliquando danda est ratio dictorum, & factorum proximis, etiã si minoris conditionis existant. Non sic multi prælati, qui arrogantia pleni satis esse credunt, & sufficere: quod ipsi illud iubent, & præcipiunt, nec ab illis petenda est ratio. Imo si quęras ab illis rationem factorum superbiunt, rixantur, illud in lingua passim portantes. Sic uolo, sic iubeo, sit pro ratione uoluntas.

¶Obserua etiam, quòd propter epulas non desinit Christus dicere ueritatem. Non fecit more adulatorum (quorum plenus est mundus) qui ut uentri consulant, & gulę satisfaciant, ad placitum loquuntur magnatibus: & sicut canes ulcera, sic ipsi lingua adulatoria, lambunt uitia eorum. Admonet locus iste prædicatores uerbi dei, ne propter conuiuia aut munera principum, desinant principum, & diuitum uitia repęhendere, nec desinant à ueritate. Quamuis Benadab
Rex Syrię miserit ad Eliseum Prophe- 4.Re.8.
tam quadraginta Camelos omnium bonorum Damasci oneratos, per manum Azael: non tacuit ueritatem uir sanctus: sed ostendit ei quod infœlici morte erat moriturus. At nunc multi concionatores verbi dei carpunt uitia, mordent, & reprehendunt peccata: sed si quid eis porrigas, Abbatiam nempe aut Episcopatũ, uel bonum quid temporale, sicut canes latrones, quibus os cum carnẽ dederis, desinunt

finunt latrare comedendo: sic istos obmutescere facias quodcunque donum illis tribuas: & muti manebũt. Sed de his ailàs:

¶Aduerte autẽ, quod Christus optimè arguit à minori ad maius. Nam si asino, aut boui iacenti succurritur, quanto magis homini? At nunc multi prælati maiorem curam gerunt de equis, & mulis, quàm de animabus subditorum. Si mula cadit, leuatur, curatur, si infirmatur: & maxima diligentia, & si moritur tristitiam gignit. Verùm quot viduæ pauperes, miserabiles ægrotant: nec de lecto surgunt: quot etiam necessitate, & penuria moriũtur: de quibus ipsi nihil curant. Si asinus cadit, leuatur: si autem proximus cadit, non leuatur, nec ei impéditur auxilium.

Iob. 1. Iob virum sanctum non legimus scidisse vestimenta: cum perdit omnes boues, camelos, nec omnes temporales diuitias: at cum mortem filiorum audiuit, surrexit, & scidit vestimenta sua Et sic tu mortem filiorum tuorum, siue illa temporalis, aut spiritualis sit, sentire, & lugere debes, & pericula, & damna subditorum plorare, & illorum miseriis, & calamitatibus compati. Sequitur. [Et non poterant ad hęc respondere illi.] Admirabili artificio, & subtilitate, conficit aranea telam suam, sed in aere, ex quo efficitur, vt ipsa tela simul cum aranea facile frangatur, & pereat. Sic sceleratorum hominum cogitationes, & consilia licet ingeniosa, & subtilia videãtur, vana tamen sunt, & in aere constituta: vnde euenit, vt dum alios irretire volunt, ipsi irretiti capiantur. Vide quam fragili rei: sicut telæ aranearum hoĩum vanorũ cogitationes, atque cõsilia cõpararet Esaias propheta dicẽs, Te-

Esa. 59. las araneæ texuerunt. Cor humanum est textrina, vbi hæ telæ struuntur, sed homo orditur telam: Deus vero illam scindit, & fila tenuissima resecat. Vanum est cor hominis, superbi, & impii: & omnia eius consilia euanescunt. Scit inquit Da-

Psal. 95. uid, Dominus cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. Nulla sapientia, nulla scientia, nullumque consilium est contra Dominum. Ecce non possunt respondere illi. Et quis poterit ei respondere, cum Dominus ad iudicandum ve-

Psal. 95. nerit? Quis poterit ei resistere: si nunc in humilitate ita inimicos obmutescere facit? Dic mihi, qui tot consilia, & pessimas cogitationes in pectore tuo componis contra dominum: quid respondebis ei cum venerit in potestate magna, & maiestate iudicare viuos, & mortuos? Sed de his inferius suo loco oportunè Deo dante dicemus.

¶Præterea admonet locus iste nihil contra nos facere posse sceleratorum cõsilia: si Deum propitium habeamus. Nihil nocuit Dauidi consilium Achitophelis: nec Ioseph consilium suorum fratrum, neque Christo hoc consilinm pharisęorum: vnde enim existimabant eius splendorem maculare, nomenque extinguere, inde confunduntur, & tacent, & sapientia Christi magis lucescit. Ita quãuis te homines nefarii oppugnent, nequaquam tamen vincent, si fueris virtutibus velut muro sepius diuinoque presidio munitus. Ita enim ait Deus apud Hieremiam. Bellabunt aduersum te, & non preualebunt, quia ego tecum sum, vt liberem te. Et Iob, Deus comprehẽdit sapientes in astutia eorum: & consilia prauorum dissipat. In Prouerbiis etiam Salomon ait. Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum. Et pater eius Dauid. Dominus (inquit) dissipat consilia hominum. Etsi viri iusti videantur aliquando ab impiis superari: ipsi tamen de iniquis triumphant, vt Christus de pharisæis. Cum Palæstini Hebręos propter eorum scelera superarent, Deique arcam in templum Dei sui inferrent, euenit sacra referente historia, vt surgentes diluculo altero die Azotii inuenerint Dagonem Deum suum, iacentem in terra ante arcam: & alio die scissum, & confractum. Quando existimabant arcam Dei esse victam, & abiectam, subiectamque idolo suo, inuenerunt illam superantem, idolumque apud se confractum, & ipsam mirabiliter triumphantem. Aspicis hic gloriam Dei præeminere, etiam cum abiecta esse creditur: virtutemque victoriam obtinere, etiam cum victa esse existimatur? Voluit Syria cum Samaria Hierosolymam euertere: sed Hierosolyma euasit superior, & ipsę fuerunt

Marginalia (right column): Cap. 21 de die iudicii. — 2. Re. 17 — Gen. 37 — Hier. 15 — Iob. 5. — Pro. 21. — Psal. 32. — 1. Reg. 5

fuerunt euersæ, & in summis calamitatibus constitutæ. Vt enim fluctus maris duram ingentemque rupem ferientes ibi illiduntur, nihil aliud efficientes, quàm seipsos frangere, & in spumas inanes conuertere, manente rupe immobili & stabili: sic, qui iustum ac pium hominem volunt impugnare, spumas suæ iracundiæ, & inuidię ostendunt: sed nihil aliud efficiunt, quàm seipsos frangere & atterere perseuerante viro iusto in virtute & constantia, nullam gloriam virtutis atq; constantiæ pręmium amittente: vnde diminuuntur, rupes autem immobilis, & fixa
Heste. 7 est. Mali cōfunduntur, bonus triumphat. Superbus Aman, exoriens affligit populum Dei, Israel tamen triumphat: Aman autem cum tota familia sua periit. Maxima Pharisæorum turba in Christum conuenit: sed iam vides quomodo omnes taceant, & mutire non audeant. Omnia eorum consilia, consultationes, & astutiæ, quasi spuma euanescunt. Nunc ad contextum reuertamur. [Dicebat autem & ad inuitatos parabolam intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos.] Vides cœnas Christi quales sint, nempe in salutem animarum, non in satietatem ventris vertuntur. Sanauit hydropicum, docuit Phariseos quod bo-
Heb. 5. nū sit in Sabbatis bene facere: & videns eos primos accubitus ambientes medetur huic morbo. Ostendit non esse veram gloriam quæ ambitur: sed quæ datur. Sic
Heb. 5. Paulus. Nemo sibi assumat honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Verum nostri sermones inter manducandū ab eis valde discrepāt. Christus super mensam concionatur, sermonem spiritualem & de ædificatione animarum iniens: illi verò qui legem eius profitentur, & iactant se esse Christianos, omne suum studium ponunt in eorum moribus arguendis, & postea quàm plenis stomachis suis incaluerunt, de proximis suis detrahunt, & eorum vitas calumniantur. Hoc est mundi vernaculum, & quod magis in comessationibus & conuiciis diuitum vsurpatur, post luculentam ciborum, & pau-
Dani. 5. corum satietatem. Non aliud agebat ille Babyloniæ Rex Balthasar, qui cum vxoribus suis helluabatur, cum venit in eum Dei iustitia, & scripsit illa manus, Mane, tethel, phares. Ità etiam credo Deum iustitia sua venturum super vos: non tantum propter cibi, potusq́ue luxuriam, quantum propter malos sermones, quibus in conuiuiis vtimini. Nam sicut Bathasar cum familiaribus suis Deos suos laudabat, ita vos laudatis vitia vestra, q̄ vt idolacolitis, & pro diis habetis. Aliter Christus hic facit, qui in conuiuio bonum spirituale, & doctrinam salutarem tradit inter epulas. Sic etiam faciūt religiosi, & qui vitam monasticam profitentur, vt semper lectionē scripturarum inter cœnandum audiant.

¶Præterea obseruandus est locus iste à præconibus verbi Dei vt non illico verbum veritatis subtrahant, vbi vel animo pessimo, vel capiendi studio, quosdam sibi auditores senserint adesse: sperantes, vt sicut Christus multos dolo venientes, virtute sui verbi ad pietatem conuertit, ità per suos id posse præcones. Factum fuit Hieremiæ verbum Domini in opprobrium tota die. Omnes irriserunt eum, Hie. 20.
quamobrem silere penitus proposuit, sed audiuit à Domino. Noli subtrahere verbum, si fortè audiant, & conuertantur vnusquisque a via sua mala. Verùm Hie. 26.
vbi talibus spes deest, nō est canibus proiciendum sanctum Dei, nec porcis subster Matt. 7.
nendę margaritæ.

¶Aduerte etiam quòd hic dicitur, q̄ Christus dicebat ad inuitatos parabolā, quibus prædicabat sæpe sępius quòd fecit, vt declararet se eodem spiritu loqui quo Prophetæ locuti sunt, familiare.n. est Prophetis vti parabolis, idque cuique legēti libros Prophetarum patet. Imo nedum verbis, sed plerunque factis parabolas proposuerunt. Sic Hieremias lagunculam coram populo confringens, hoc fa Hier. 19 Hie. 27.
cto insinuat futuram Iudæorum desolationem. Idem cathenis ligatus quas in collo gestabat, præfigurabat futuram captiuitatem Iudęorum. Sic Oseas accipiens Ose. 11.
vxorem fornicariam prædixit gentes in gratiam Dei venturas. Ideo in eodem Propheta Dominus dixit, In manibus Prophetarū assimilatus sum. Ideo Chri- Osee. 8.
stus vt declaret se ab eo missum parabolis vtitur more Prophetarum. Sed quia de parabo-

parabolis in superioribus, satis locuti sumus, audiamus iam nunc Christi Saluatoris parabolam. [Cum inuitatus fueris ad nuptias non discumbas in primo loco.] Nihil aliud Christus his verbis insinuare vult, nisi contendere arrogantiam, & factum Pharisęorum: & nos docet honores fugere, humilia petere, alta contẽnere, & humilitatem sectari. Considera autem Christi ingenium. Solet nãque vt bene Chrysostomus adnotat, quando de mysterio alicuius rei est locuturus, introducere ante corporaliter facientẽ ipsum: vt ex eo occasionem inueniens tam corporalem narrationem misterii, quam rei propositum exequatur. Quia de cõpescẽda Pharisęorum iactãtia locuturus erat, introducit primo hydropicum, & eum sanat, vt in corporali timore hydropici, iactantiæ Pharisæorũ prępingeretur inflatio. Sic in superioribus ex ablutione vrceorum, docuit Christus immunditias, & sordes Pharisexorum, quomodo abluendæ erant. Perpende autem quod Christus in hac metaphora intẽdit, & sub hac parabola, vel comparatione est, nos docere ne simus ambitiosi procurantes, & cupientes honores, & prælaturas, & dignitates in hoc seculo, quod egregiè ostẽdit ambitionem Pharisæorum reprehendens. Igitur sub hac similitudine docet quomodo primos acubitus non eligant: quamuis Christus non damnet primos accubitus, nec eos qui in illis sedent: sed eos qui primos accubitus sibi eligunt. Periculum igitur est in eligendo, & non in sedendo: necesse enim est, vt ex multis, vnus supremũ locum habeat. Etsi Papa, Rex, Episcopus, aut Pręlatus sedeat in locò eminentiori, hoc non damnat Christus: sest hæc appetere, ambire, & eligere condemnat. Multi enim humiles in loco supremo sedent & multi superbi in in fimo. Animum respicit Dominus, non externum factum. Ioseph in Aegypto primum locum habuit, sed non propter hoc accusari poterit. Hester cultu regio intrauit ad regem: sed quam longe à fastu & superbia, eius historia abundè testatur. Itaque ambitionem, & appetitum dominandi damnat. vt erant illi Pharisæi, qui appetebant primos accubitus in synagogis, & vocari ab omnibus Rabbi, quærere & appetere hæc stultissimum est. Sic Dominus discipulis, qui voluerunt sedere, vnus à dextris, & alius à sinistris respondit, Nescitis quid petatis. Ex tui ignorantia oritur tibi appetitur imperandi, & præeminentiæ honor est præmium virtutis, si te existimas illo esse dignum, & virtute præditum, hoc nomine putandus es honore indignissimus. Ambitio est mater hæresis, & difficile est esse in summa dignitate cõstitutum, & cogitationes non eleuatas habere. Maximum discrimen subis si prælatus esse vis. Tantum debet præstare prælatus subdito, quantum pastor ouibus suis. Non est ornandus doctoris gradu tyro, & ille, qui in primo limine studii literarum est, hac duntaxat causa, quòd indolem eruditionis futuræ prȩferat: sed ille, qui iam de literis est bene meritus. Eodem modo non debet esse prælatus, qui virtutis via ingredi cepit: sed ille, qui iam omnibus suis libidinibus renunciauit, & perfectæ virtutis studiosus esse appareat. Prȩlatura status est perfectorum, igitur teneris esse aliis perfectior, & virtutis studiosior.

Chrys. hom. 33 in opere impe. Mat.

Gen. 41

Hest. 14.

Mat. 23

Mat. 20.

¶Præterea, dignitas prȩlaturȩ non est appetenda, nam si peccas grauius peccas, scandalum aliis malis tuis moribus prȩbens, tanto etiam est maior ruina, quanto maior est status. Omnibus discipulis in horto dormientibus, solum Petrum reprehendit Dominus: nam licet omnes in eodem sint crimine, cęteris paribus maiori dignus est reprȩhensione prȩlatus, quã subditus. Non est dormiendum illi, cui incumbit alios excitare. Omnes oculos habent in te cõiectos, quare si à vera via deliras, scandalizantur. Prȩlatus iniquus, tot mortibus dignus est, quot fragilibus subditis malo suo exemplo, causas delinquendi dedit. Filii Iob, in domo fratris sui maioris interierunt: nam subditi malo exemplo prælati sui, qui locum obtinet maximi fratris intereunt, subditi prȩlatorum suorum exemplis diriguntur. Cum nubes incedebat, quȩ populum Israel ducebat, populus sequebatur: cum autem cessabat, stabant etiam Iudȩi immobiles incedente prȩlato via virtutum, incedunt etiam maxima cum sua vtilita-

Mat. 14.

vtilitate subditi: sed si prælati ociosam faciunt moram, subditi item ociosè immorantur. Non est appetenda denique dignitas prælaturæ, nam astringis te reddere rationem de aliorum animabus. insanus autem est ille, qui se soluturum obligat quod alii commiserunt. Cùm venerit hora mortis, q̃ citius fortasse tua cogitatione aderit, satis erit tibi cõscientiæ tuæ rationem reddere, non etiam aliorũ conscientias præstare: quo in puncto tẽporis adeo te perplexum inuenies, coram seuero Dei iudicio, vt te liberando parum non facias, nedum in te suscipias aliorum conscientias. Ideoque ne recumbas in primo loco, ne velis aut cupias honores & prelaturas, aliisvè hominibus p̃ferri: Preter has autem, & alias, quam plurimas causas, quibus primum locum fugere & postremum eligere debes, quas hic breuitatis causa prætermitto: ponit in præsenti Christus Dominus noster quoddam maximum inconueniens, propter quod quilibet primus esse non debet, dicens, [Ne forte honoratior te sit inuitatus ab illo, & veniens is qui te, & illum inuitauit, dicat tibi: Da huic locum.] Tu existimas te esse quacunque dignitate & prælatura dignum, vel quia literatus aut nobilis es, Deus tamen vnde minime reris alium habet electum ad illam dignitatem, vel prælaturam te digniorem: & si tu primum locum tyrannica ambitione, seculari que negociatione occupaueris, aut aliquo principum fauore, veniet dominus, & tibi non sine magna cõfusione tua & pudore, prælaturam auferet, & eam alii te præstantiori committet. Et ita præmittit Deus iusto & recto iudicio suo, vt illi qui tyrannice primo loco abutuntur & dominari volunt dignitate & honore adepto ante tempus à natura præfinitum decedentes nõ fruãtur. Multa historiarum secularium exempla adducere ad hoc possem. Sed his supersedentes ad diuina veniamus. Vide Iud. 9. Abimelech filium Gedeonis, qui septuaginta fratres, vt imperaret, occidit, quanto labore principatum populi Israelis te-
2.Re.18 nuerit: & quàm cito, quamque infelici exitu interierit. Idem accidit Absaloni, qui intendens primum locum regni occupare & esse Rex, suspensus suis ipsius capillis, tribusque hastis confixus vitam finiuit. Idem etiam successi eius fratri 3.Reg.1
Adoniæ, qui primum etiam locum affectauit: verũe Domino responsum accepit, da huic locum, & cõstituit Salomonẽ. Athalia primũ ẽt locũ obtinuit: sed huic eodẽ mõ Deus dixit, da huic locũ, quare gladio interẽpta, Ioe locũ reliq̃t. Posuit 4.Re. 11
Dñs Saulẽ in primo loco: postea tamẽ ob eius insolentiã, & superbiam audiuit Dominum dicentem, Da huic locum, & ita 4.Re. 9. 1.Re.15
Dauidi vt honoratiori, & pręstantiori locum suum concessit. Potentissima erat Vasthi Regina vxor Assueri Regis: sed p̃pter suã superbiam de primo loco deiecta est: quem Deus Hester fœminę præstantissimæ tribuit. Hest. 1.
Primum locum habebat Aman in regia Assueri: verum ob suã arrogantiam audiuit Dominum sibi imperantem, da huic locum, qui Mardocheo præstanti viro cessit. [Tunc incipies cum rubore nouissimum locũ tenere. Vide quanto probro & pudore hi superbi tyranni de primis locis descenderint: qui non modo magna confusione, & contumelia infimis inferorum tenebris sepulti sunt, verum etiam & in hoc seculo, vitę finem fecerunt, hastis aut pugionibus confossis, aut sibi ipsis manus inferentes. Hoc idem accidit qui Zambri 3.Re.16
Helani regis Israelis occidit, & oppressit regnum se regem faciens, qui tamẽ plus septem diebus non imperauit. nã in prelio cum se vndique circumsęptum videret, vrbemque in qua se defendebat, iamiam expugnari, Regiam suam ingressus est, admotoque igni spontaneo, se cũ tota familia combussit. O bone Deus quanta confusione & pudore isti ambitiosi tyranni, qui modo tanta iniuria orbem occupãtes imperant, die iudicii peribunt: in solumque deiecti, & in postremo loco constituti apparebunt. At pauperculi & humiles & qui in hoc seculo in extremo sunt loco, tunc erunt in primo: & tanquam aues in aere, si illi in altissimis sedibus corporibus suis gloriosis fulgebunt vt sol in conspectu Dei. Quanta ignominia & quantum opprobriũ iniquos homines corripiet, q̃ mortiferis dolorib. & angustiis torquebũtur potẽtes, qui

qui in hoc seculo primum locum tenuerunt: cum se viderint proiectos in terram, & in postremo loco, pauperes uerò à se toties despectos & contemptos, in summo honore constitutos. Tunc verè incipient cum rubore & confusione nouissimum locum tenere: quia hic recumbere voluerunt in loco primo. Sed nihilominus non desunt qui honores summa quærant contentione: omnes volunt in prætio esse, & moriuntur vt sint in hoc seculo primarij, Deum ut aliis imperent offendentes. Similis est hic mundus rotę voloci & mobili super cisternam positæ, quam cæca fortuna assiduè rotat, miseros homines in honore proscribens qui quasi aquę ductus alius post alium incedunt: donec ascendunt ad altissimum honoris gradū, qui quasi aqua de manibus elabitur. Et quemadmodum aquæductus non omnē aquam retinent, sed partim effundunt, suam partim aliorum aquæductuum aquam suscipiunt: sic homines ambitiosi cum nihil illis ex sententia succedat antecedentes sequuntur vt eorum honorem, & sanguinem bibant. Rotantur alij post alios, oribus apertis, quemadmodum David dixit in psalmo, in circuitu impij ambulant, sed descendentes à summo ad imū locum, omnem aquam effundunt, & cadunt vacui & inanes diuitiis & honoribus in locum postremum. Ita cum antea stetissent in primo loco, quasi aquæductus: aqua pleni, descendunt proni, & exinaniti extremi fiunt. Ideo sapientissimus Salomon hominum vitam rotæ super cisternam comparauit. Et quemadmodum alij aquæductus implentur cum alij exinaniūtur, ita & in mundo, vt alij ditescant alij pauperes fiunt: nam mundus alij aufert vt alij tribuat: nam ut quis hæreditatem acquirat necesse est ut aliquis moriatur, mundus enim nemini dare nescit, nisi alíquem occiderit: Vnde Boetius. Hæc est nostra vis, hunc continuo ludum ludimus, rotam volubili ordine uersamus: imfima summis, summa infimis mutare gaudemus. Atque ideo in Sapiente dicitur in persona mundanorum. Quid profuit nobis superbia, aut diuitiarum iactantia q̄d contulit nobis? transierunt omnia illa tanquam vmbra, & tanquam nuncius præcurrens, & tanquam nauis quæ pertransiit fluctuantem aquam: aut tanquā auis quæ transuolat, tanquam cardus, quem postquam aruit rapit uentus: tanquam spuma aquarum, quæ statim euanescit, tanquam fumus qui in aerem eleuantur, quasi hospes transiens, cuius non est memoria. Hoc dixerunt impij, qui cum se videant in primo loco diuites & honoribus abundantes, non animaduertunt instabilitatem, & vices mundi: nec aduertunt aut sentiunt quali sint ruina perituri: sentient tamen, cum se in infimo loco uiderint. Sicut illi qui aquam è puteo hauriens hydria plena, onus non sentit donec hydriā altius ab aqua eleuat: ita tu senties naturam rerum humanarum cum penitus cor tuum ab illis exemeris. Ideo ne mundus te sursum deorsum illudat, & ne à summo ad imum decidas: ne sis ambitiosus, ne quęras primum locum, nè ve honores, & prælaturas, aut dignitates affectes. Sed quid agendum? audi mundi Saluatorem. [Sed cum vocatus fueris ad nuptias, vade & recumbe in nouissimo loco, vt cum venerit qui te inuitauit dicat tibi, amice ascende superius.] Quemadmodum qui primum locū occupant honoris à Deo deprimuntur & confunduntur: sic è diuerso humiles extolluntur, & illi qui honorem fugiunt, sicut dixit Virgo sanctissima, in Cantico suo, Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Eos qui sponte sua mundi honores & gradus contemnunt, extollit Deus, & ad honorem vocat, deprimens superbos & ambitiosos. Quare optime honor assimilatur umbræ: nam si propriam vmbram sectaris, quò magis ꝓperas, magis ipsa fugiet: adeo vt nunquam eam consequi possis. Eodem modo honor insequentes fugit: & licet aliquando honores, qui quærunt adipiscantur: sed vt dictum est illis breui tempore magnis laboribus, & defatigationibus fruentur, & denique magno cum malo desinent. Quidnam igitur remedij ut hanc vmbram cōsequi possimus? proiice te in terram, nam si te prosternas vmbram sub te capies. Eodem modo, si uis honorem adipisci, humilia, & abiice: nam si spōte tua eligis locum humilem & honoribus & dignitatibus hu-

Psal. 11.
Eccl. 12
Boe. l. 2. pro. 2.
Sapiē. 5
Lucæ 1.

ius seculi renuncies, dominus te extollet, & constituet magnis in honoris gradibus quod quamuis in hoc mundo non faciat, faciet in altero vbi vero honore, magno & securo, & qui à te auferri non poterit frueris. Saul in principio adeo humilis erat vt Samueli dixerit, Nunquid filius gemini ego sum, & de minima tribu Israel, & cognatio mea nouissima inter omnes familias de tribu Beniamin? Tunc Deus illi dixit, ascende superius. Et fecit illum caput populi sui, & constituit illum in primo loco, Idem fecit Dauidi minimo Isai filio humili & paruo ante oculos suos: & quia in postremo loco sedit, & in deserto exiguum ouium gregem custodiebat, vocauit eum Deus dicens, Ascende superius, & eum regem fecit. Humili Abrabam, qui Deo dixerat, Loquar ad Dominum meũ cum sim puluis & cinis, Respondit Dominus. Faciam te in gentem magnam Et sic re ipsa ostendit, faciens eum magnum & nobilem in hoc seculo, & in altero. Quæritat Dominus assiduo humiles & paruos vt eos eleuet, & honoret: quare cum in orbem uenit non elegit Dominus, ut ait Apostolus, sapientes & potentes huius seculi, sed humiles & pauperculos, & idiotas piscatores: infirma enim mundi elegit, ut fortia quæque confunderet. Humilia enim respicit & alta à longe cognoscit. Vide quanto maior te consequetur honor, si in hoc seculo vitam degens in postremo paupertatis & mendicationis loco vt Lazarus, & in angustiis plagarum & infirmitatum, postea delatus fueris ab Angelis in Abraham sinum gloriàmque sempiternam: quam si diues & magnus cum fueris, postea ad inferos detrudaris. Attende igitur Christiane, quanto securior est humilitatis status, quantoque præstet, in hoc seculo te esse paruum & humilem, quam magnum & diuitem. Cras fortè morieris, & tunc nihil tibi proderit Regem, Imperatorem aut summum Pontificem fuisse? Non pauci magnorum prælatorum cum moriuntur, inquiunt, Vtinam & ego pauperculus fuissem sacrista, non prælatus. Et profecto cum reddenda erit ratio, quod cum minime reris, & seuerius quam putas, erit, præstabit fuisse pusillum & humilem, quam magnum doctorem & superbum prælatum, aut potentem in hoc seculo. Et siquidem de Deo Dauid canit, Quis sicut dominus Deus noster, qui in altis habitat: & humillia respicit in cœlo & in terra? suscitans de terra inopem & de stercore erigens pauperem. Hic autem ait dominus, se dicturum humili, Ascende superius. Crede mihi, sede in extremis, vt voceris ad primos: nam vt in præsenti inquit. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus. Non docet Christus quomodo efficiamur gloriosi, sed honestatem atque urbanitatem docet uon enim humliare nos debemus vt gloriam inueniamus, quia hoc hypocritarũ est: sed quod iustum & honestum est, iustè & honestè faciamus. Arguebat Christus Pharisæos, quia gloriam non solum indignè, sed etiam stolidè & ineptè quærerent, acsi diceret. Si gloriam hominum quæritis ineptè agitis, constituendo uos in superiori loco: q a maior inde vobis oritur ignominia. Sed si gloriam quæritis, melius illam acquiretis humiliter agendo: nam gloria insequitur fugientem sic agite vt gloria magis quærat vos, quam vos gloriam. Hoc iam ante à sapientissimo Salomone dictum erat sub his uerbis, Ne gloriosus appareas coram rege, & in loco magnorum ne steteris: melius est enim vt dicatur tibi, Ascende huc, quam vt humilieris coram pincipe. Itaque non docet Christus hic quomodo gloriam mũdi quæramus, sed quomodo humilitatem studeamus habere, honores huius seculi fugientes: ea enim, si illa non quæsiuerimus sponte sua sine vlla nostro opera aut cura nobis in manus ueniet. E diuerso qui illam quærunt amittunt, qui uerò contemnunt facilius illam inueniunt: atq; ideo humiliemur, sedeamusque in extremo loco, ut honorem, & gloriam absque vlla contentione aut industria nostra adipiscamur. Vis hoc clariùs videre? Attende, vt hoc rectè intelligas omnes qui modo in aliquo honoris & gloriæ sunt gradu, honorem contempserunt quare in tantam dignitatẽ prouecti sunt: & oẽs illi qui modo in primo honoris gradu constituti ab vniuerso orbe ingenti laude celebrantur, homines fuerunt mũdi eiusq; gloriæ fugaces:

1. Re. 9.
1. Re. 16
Gen. 18
1. Cor. 1
Luc. 16.
Psa. 113
Pro. 25.

gaces:

gaces: Econtra verò qui mundo inseruierũt & summa ambitione & cupidine gloriã & honores captarunt, vt sui perpetua relinquerent monumenta, obliuioni traditi, summisq; tenebris obruti iacent. Nã ẽt si dum viuerent primum obtinuerunt locum: nunc sunt extremi, & eorũ memoria veluti si nunquam fuissent deleta est, hoc tibi apud aĩum tuum propone, quod dicturus sum. Si Romam te contuleris, q̃ olim totius orbis caput fuit, nulla alia insigniora monimẽta inuenies, quã ea quæ aliq̃n aut pauper piscator Petrus aut Paulus posuerunt. Omnia eorum nominib. inscripta sunt. At non fuerunt in illa ciuitate reges, consules, senatores, duces fortissimi, imperatores ditissimi, maximi & potentissimi principes? negari non põt. Sed omnes quia gloriã huius seculi quęsierunt nulla in gloria aut laude sunt: nec vlla sunt illorum monimenta, & eorum memoria quasi fumus euanuit, nullo sui indicio aut vestigio relicto, cum sint maxima signa & vestigia eorum qui mundũ contempserunt & à mundo contempti sunt. Honoris igitur gloria & præmiũ nõ quęrentibus sed fugientibus conceditur. Quòd si clarius videre vis aspice imperatores, reges, quid dicam? summos etiam põtifices, ad pedes eorum deuolutos, qui summis honoribus paupertatem & humilitatem ante tulerunt. Hic est notandum qũo de seruis Dei mundum, eiusq; honorem & blanditias fugientibus separatisq́ue ab omni laude, hominumq́ue gloria, faciat dominus Deus præconiũ per vniuersum orbem terrarum, omnibus gentibus illorũ laudes nunq̃ interituras prædicans. Nunquam diua Maria Aegyptiaca tanta celebritate in orbe coleretur, nisi mundo derelicto se in desertum recepisset. Si mũdo inseruisset, iam esset obliuioni tradita: verum quia mundũ fugit, nõ est a domino Deo nostro eius honos destitutus, quin omnibus gentibus, laudes famulæ suę in eremi latibulis delitescentis publicaret. Quare multo plus absens quã si esset præsens lucrata est: multoque maioris honoris est particeps qđ illum despexit, quàm esset si quæsiisset. Aduerte quanto in errore viuamus in hoc miserrimo vitæ curriculo. Honorem perdimus dum quærimus: quærentes ẽt nostri memoriam facere sempiternã, nihil aliud præterquam obliuionem inuenimus. Præterea dum nos volumus magnificare abiecti manemus. Itaque ea media quæ ad nostram conseruationem capimus sunt efficacissima calamitatum nostrarum initia: nam vbi nobis profuturos existimamus, ibi ingenti ruina perimus. Maxima igitur est hominum amentia & cœcitas, qui tanta libidine honores quærunt: videntes quotidie illos qui magis honores fugiunt, maioribus honoribus perfrui. Nemo est honoratior illo, q̃ honorem fugit: nemo est ditior illo, q̃ paruo contentus viuit: nemo est in tanta dignitate constitutus, quanta ille qui in exiguo vitæ statu se continet: denique neminem ita homines obliuiscuntur, vt eũ qui supra modum huius mundi gloriam affectauit. Omnes illos de quibus mũdus maximam lætitiam, & alacritatem capit, certum est mundi acerrimos hostes extitisse. Matathias dixit filiis suis. Date animas vestras pro testamento patrum nostrorum, & accipietis gloriam magnã & nomẽ æternum. Itaque si piis oculis hoc inspicere & considerare vis, cordatè & sapienter profecto hanc inanem, & caducam huius seculi gloriam contemnes. Esto igitur animo humili permittẽs Deo tua. Ille enim eam de te curam habebit vt vias & semitas tuas, quà minimè existimes dirigat, sine vlla tua industria aut labore. Deus enim diligentia tua non indiget vt te ab imo ad supremum dignitatis gradum ascendere faciat. Verùm humiliare donec tibi dicat ascende superius: & hic erit magnus coram Deo honor, & ẽt coram hominibus simul discumbentib. Hanc doctrinam confirmat Christus dominus noster, sigilloque suo impresso roborat, veramque esse ostendit. [Quia omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur.] Hæc ex superiorib. patent verissima esse quoniam superbo, qui primum locum occupat, dicitur, da huic locum, & incipit cum rubore nouissimum locum tenere. Ecõtra verò humili, qui sedet in nouissimo ait dominus: Ascende superius, quod idem est ac si humiliet eos qui se exaltant: & exaltet humi

les qui in loco nouissimo & despecto sedere eligunt.

Aduerte tamen q non dicit omnis q exaltat, sed omnis qui se exaltat: q a multi sunt exaltati qui iusti sunt. Sed ait omnis qui se exaltat: i. exaltat se ipsum ambiendo honores & dignitates, & negotio humano & ambitione obtinet principatũ: non enim potestas & status, sed elatio in crimine est. Præterea non dicit qui vestes & corpus humiliat, sed qui cor suum, qui seipsum abiicit, ac dimittit: debet enim humilitas esse vera & non ficta, illorum more, qui animi fingunt submissionẽ vt alios fallant, & mundi gloriam aucupentur. Sicut feræ prædam inuasuræ se inclinant & retrahunt, vt fortiori conatu in eã irruãt & insiliant: sic superbi & callidi se aliqñ demittunt, vt hac virtutum simulatione dignitates acquirant. Sic Psalmista dixit: Inclinabit se & cadet, cum dñatus fuerit pauperum. Qui non exaltantur ã Deo, sed se ipsos sic exaltãt humiliabuntur, quia Deus mentiri non põt qui ait, qui se exaltat humiliabit. Sicut in hyeme frigore vigẽte, & æstate nimio calore oĩa inflammante raro cadunt ingentia fulmina, ut ait Plinius libro secundo, sed uerè & autumno, quando aer est serenus, & tranquillus, tunc maximè adurunt & feriunt: sic ærumnæ & calamitates, prosperitati insidiantur. Non eos quærunt qui frigore & æstu in humili statu laborant: sed illos repentino vulnerant impetu & deiiciunt incendioque comburũt, qui in tranquillo prosperitatis vere & autumno superbia extolluntur & inani mundi gloria insolescunt, & in sublime vanitatis eleuantur. Nihil in vita securius, quàm vera humilitas, & Christiana animi submissio.
Psal. 137 Excelsus Dominus ait Dauid, humilia respicit, & alta à longe cognoscit. Ac si diceret: Humiles Deus altissimus diligit, eosq; qui se submissè gerunt, & effert in sublime: elatos verò & superbos mundi honores & mundi dignitates sibi assumentes à longè uidet, quasi res detestabiles, nolens eos de propinquo vt charos intueri. Humiliat Deus suos vt exaltet, sicut mundus eleuat suos, vt deiiciat. Quemadmodum uolens vt parua ignis flãma eleuetur, & in altum feratur eam flabelli motu & veloci agitatione deprimit: sic Deus nos deprimit vt extollat. Deiicit deorsum ut sursum erigat. Contra, ut luctator eũ, qui secum contendit amplectens, fert in sublime, ut eum inde prosternat in terrã: sic mundus ideo nos extollit ut præcipitet, ut ex uertice falsæ & fluxæ glorię ruamus ad profundũ veræ & perpetuæ ignominiæ. Vnde Psalmus: Vidi impium exal- Psal. 36
tatum supra Cedros Libani, & ecce iam non erat. Voce vna Dei cadunt impii iuxta illud quod idem Psalmographus ait. Vox Domini confringentis Cedros, Psal. 28.
& confringet Dominus Cedros Libani, & comminuet eas tanquam vitulum Libani. Intelligit per Cedros Libani potentes & mundi superbos, qui fulmine diuini verbi percussi corruunt & euanescunt instar illius vituli, quem ab Hebreis in Oreb fabricatum comminuit ac dissi- Exo. 32.
pauit dominus per Mosem. Esaias etiam, Esaiæ 2.
Dies (inquit) Domini super omnes Cedros Libani sublimes & erectas. Hoc est super superbos & magnates. Dominus enim mortificat, & viuificat, humiliat, & subleuat; dixit Anna mater Samuelis. Non glorietur fumus quia ascendit, nam 1. Re. 2.
ascendendo euanescit. Ideo Psalmus de superbis ait. Sicut deficit fumus ita defi- Psal. 67.
ciunt, sicut fluit, &c. Vis videre quàm verum hoc sit, quod Deus humiliet eos qui se exaltant? Ioseph filius Iacob, prædixerat quod esset adorandus à fratribus, vnde illi superbientes dixerunt. Nunquid Gen. 37
Rex noster eris, aut subiiciemur ditioni tuæ? sed hos superbos quomodo Deus humiliauerit ex Geneseos libro constat; nam in Aegypto adorauerunt fratrem Gen. 43
proni in terram. Hoc enim malum habẽt illi qui nolunt humiliari & subiici, cum Deus vult illos esse subiectos, vt postea magis subdanť & humilientur. Quia isti noluerunt vtcunque subiici, coacti sunt postea demissa in terram facie fratrem dñm adorare. Quãobrẽ dicebat Petrus, Humiliamini sub potenti manu Dei, vt 1. Pe. 5.
uos exaltet in tempore visitationis. Econuerso verò qui humiliatur cũ Deus vult eũ humilem esse, nunq̃ tantum deiicitur quantum erat deiiciendus, si se nõ humiliaret. Humiliatus sum (inquit Dauid) & Ps. 114
liberauit me. Sed si humiliari noluerint

super-

superbi,humiliabuntur à Deo. Stat.n.sen
tentia:Qui se exaltat,humiliabitur. Ange
Apo.12 los superbientes, & exaltantes usque ad
2.re.vlt. ima detrusit, Dauidem quia eleuatũ fuit
cor eius,& iussit populum numerare,pe-
1.Pa.21 ste puniuit,& septuaginta millia virorum
4.re. 19 occidit pestis: Senacheribum humiliauit,
Dan. 4. & postea à filiis occisus est. Nabuchodo-
Hest. 2. nosor à regno deiectus cum bestiis pa-
1.Re.18 stus est herbam. Aman,Goliat,Holofer-
Iud. 13. nem,Pharaonem,Core,Datan,& Abyrõ,
Exo. 14 quibus Moses dixit.Multum erigimini fi-
Nu. 16. lii Leui. Sic humiliauit vt superbũ Antio
2.Ma.9. chum,& Nichanorem,Adoniam, Absalo-
2.Ma.15 nem, Rapsacem, & Herodem Agrippam,
3. Re.2. & plures alios.Ecõtra uerò humiles exal-
2.Re. 18 tat,sicut superbos humiliat: Saulem in re
4.Re.18 gno subleuat quia humilis erat, vt ei di-
Act. 12. xit Samuel. Cum eras paruulus in oculis
1.Re. 15 tuis,caput in filiis Israel factus es: & ipse
1.Re. 10 abscondit se domi dum quæreretur ad
1.re. 16 regnũ Dauid minimus inter fratres suos
Exod.3. eligitur ad regnum. Humilem Mosem
Hiere. 1 principem populi fecit Deus. Dixit enim
Iudi. 6. Deo humiliter. Quis ego sum domine?
Psal.72. Et humilis Hieremias qui dixit A. A. A.
2. Re.7. Domine ego nescio loqui,quia puer ego
sum, constituitur super gentes & regna.
Humilis Gedeon: Ecce familia mea mi-
ma est in Manasse, & ego minimus in do
mo patris mei, dux populi constituitur.
Nummus enim qui descẽdit in statera in
thesaurum mittitur,qui uerò ascendit re
probatur: sic superbi reprobantur à Deo.
Et ipsi (inquit Dauid) de manu tua repul
si sunt:& proiecisti eos dum alleuarẽtur.
Sed humiles approbantur & in thesauris
cœlestibus reconduntur. Sic Dauid quan
do dominus illi promisit perpetuum re-
gnum retulit Deum illum ex patris cau-
Deu.82 lis extraxisse:& populo suo Israelitico di-
xit.Si audieris vocem domini Dei tui,&c.
Faciet te Dominus Deus tuus excelsiorẽ
cunctis gentibus, quæ versantur in terra.
Si ergo exaltari & alios superare vis, hu-
milia te sub potenti manu domini Dei
tui,obediendo vocibus eius.Sed filii Adæ
genus ambitiosum putant ascensum, uiã
esse ad exaltationem, & contra apertam
domini sententiam in digitos super alios
eriguntur. ¶ Et vt ad sequentia explanan-
da procedamus: expende quam ad rem

& iuxta ea,quæ antea dixerat, locutus est
hic Christus: primo in spirituali commo
do,& mali deuitatione: secundo vt bonũ
sequamur iuxta illud Psalmi. Diuerte à Psal.33.
malo & fac bonum. Et sic Christus prius
dixit,quid esset vitandum, & negatiuam
posuit dicens: Ne recumbas in primo lo-
co,& postea quid agendum docuit,dicẽs:
Recumbo in nouissimo loco.Et modo cõ
sequenter,& ordinatè asserit, contra eos
qui recumbũt in primo loco: Qui se exal
tat humiliabitur. Sed iam ad contextum
reuertamur.[Dicebat aũt & ei qui se inui
tauerat.] Attẽde ẽt quam gratus sit Chri
stus,ꝙ non vult surgere a cœna ante cibi
potusq; pretii solutionẽ,& non quacunq;
pecunia, sed verbis diuinis & cęlestib.ho-
spitem omnesq; conuiuas cęlesti pane re
fecit,in prætium illius materialis cibi quẽ
illi præbuerant.Semper.n.Deus pro mini
mis operibus magna nobis confert bene
ficia:& in solutionem tp̃alis prandii cibũ
spiritualem Pharisæo subministrauit. Ille
corpus Christi refecit, Christus animam
illius pauit: & quanto spiritus carnẽ ante
cellit,tanto spirituales epulæ præstantio-
res euadũt corporalibus.Hoc idẽ tęcũ fiet
in cœlo,si pauperem Christi in terra refe
ceris,qui Christum ꝓꝑ pauperem repræ-
sentat.Ille.n.sic ait. Quod vni ex minimis
meis fecistis,mihi fecistis. Sed illũ audia-
mus docentem Pharisæum, & vide quod Mat. 25
ẽt tecum loquiꝛ,dicens.[Cum facis pran-
dium,aut cœnã noli vocare amicos tuos,
neque fratres tuos,neque cognatos,neq;
vicinos diuites.] Non prohibet Christus
pia conuiuia, nã Abraham in die ablacta-
tionis Isaac, fecit grande conuiuium: &
Laban filiã suam traditurus Iacob, voca-
tis amicis fecit magnũ cõuiuiũ:& Ioseph Gen. 21
fratribus suis in Aegypto, Iob cum filiis, Gen. 29
& Tobias cum amicis, quæ omnia non Gen. 43
damnat scriptura. Et Martha Christo pa- Iob. 1.
rauit cœnam: & conuiuia fecere illi san- Tob. 2.
cti fratres. Itaq; Christus hic docere vult, Luc. 10.
vt benefaciendo non nos ipsos sed proxi-
morum necessitatem spectemus: nequa-
quam nos humanos aut benignos arbi-
trantes si proximis nostris bene feceri-
mus, & si in eos liberales fuerimus, qui
possunt nobis vicem rependere. Non
damnat conuiuia fratrum,sed ne id mise

ricordiam & liberalitatē arbitremur. Pharisæi isti putabant satis se esse misericordes, si compharisæos inuitabant: suadet ergo Christus ut liberales & misericordes simus in pauperes, hospitalitatemque commendat, & pollicetur nobis æternam mercedem. Non diuites inquit, sed
Esa. 58. pauperes sunt inuitandi. Vnde Esaias. Frange esurienti panem tuum, & egenos non diuites introduc in domum tuā Prohibet Dominus conuiuia diuitum propter superfluitates, detractiones, confabulationes, & cæteras inhonestates, quæ ibi solent fieri. Qua pro-
Pro. 23. pter in Prouerbiis habetur, Noli esse in conuiuiis potatorum, neque in comessationibus, & &c.

¶ Quamuis etiam cum dicit hic, diuites, referri potest ad omnes præfatos, scilicet, ad amicos, ad fratres, & cognatos: nam si hi pauperes sunt meritorie inuitātur, imo cæteris paribus potius essent inuitandi quam alij: non principaliter, neque duntaxat, quia amici, frates & cognati, sed quoniam pauperes & egentes, & potissimum intuitu & amore Christi ad gloriam Dei, qui ita requirit, ut non solum dilectio, sed & ordo charitatis seruetur: qui exigit ut propinquiores magis amentur, non solum amore naturali sed
Canti. 2 spirituali cæteris paribus. Ideo in Canti-
1. Ti. 5. cis sponsa testatur. Ordinauit in me charitatem. Et Paulus. Si quis suorum non habet curam domesticorum, &c. Igitur intentio Christi & finis est, vt amicos & diuites non solum inuitemus: non quia malū est, sed quia præmio caret apud Deum, si ex charitate nō fit. Nam Christus alibi dicit. Si diligitis eos qui vos diligunt: quam mercedem habebitis? Atque ideo ipsemet Christus seipsum declarans addidit dicens causam quare cognati & amici & diuites non sunt inuitandi. Ait enim. Ne forte & ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio. Vult Dominus quod omnia opera nostra presertim eleemosynę in Deum dirigātur: & ab ipso tantum expectemus pretium, qui maiora quam homines potest tribuere. Qui ergo eleemosynam facere uult, rectā habeat intentionem: quia Deus nō ex operibus tantum iudicat, sed ex intentione & corde. Igitur da pauperibus qui non possunt reinuitare. At nunc oppositum fit: nemo enim solet aliquid nisi habenti tribuere: At tu multa caponum paria mitis illi qui hesterna cœna refertus, nauseans cruditate cibum capere non potest: nec memoriam habet pauperis, qui fame & inedia noctem dormire non potest. Omnis charitas inter Christianos iam adeo refrigit, ut nemo sit, qui nisi diuitibus largiri uelit: aut illis à quibus vel retributionem, fauorem, aut commodum aliquod expectet. Itaque quæ ab impiis dantur in hoc seculo, spe retributionis dantur: nihil propter Deum. Qui autem pauperibus sæpè petentibus ne assiduas illorum sollicitationes perferant, aliquid concedere coguntur, non amplius quam obolum, aut exiguum frustum panis impertiuntur. Itaque non habenti minima conceduntur, diuitibus uerò, quæque optima maxima & pretiosissima reseruantur. Si autem tantummodo apud seculares, & eos, qui à religione remotiores uiuunt, usurparetur, ferendum esset: verum hoc idem uidemus ab Episcopis, cæterisque prælatis factitari, q omnia bona sua cognatis diuitibus tribunt: permittentes pauperes inedia interire. Ità uidebis cum Episcopis & prælatis non pauperes debiles & claudos, sed nobiles, equites, comites, marchiones, discumbere: in hos enim pauperculos Ecclesiarum suarum redditus, Christique patrimonium perperam insumunt. His omnia quæ habent, tribūt, honorificumque esse existimant, si eos pro cognatis habeant & apud se discūbere faciāt. Verum si pauperes habent cognatos, eos nō curant nec agnoscunt: non quia cognati, sed quia pauperes sunt. O quam seuero iudicio punientur, quam crudeli condemnatione torquebuntur qui se in hoc seculo eo modo habent. Hoc autem nimium discrepat, ab Euangelicis Christi præceptis, ualdeque est contrarium exemplis & uitæ qui ait. [Sed cum facis conuiuium uoca pauperes claudos &c.] Vnde etiam quanto melius sit dare pauperibus quam diuitibus, nam etiā ad seculi usum collatio beneficij i pauperes magis iuuat, quam in diuites: quia diues non est gratus pro beneficio accepto, existimans omnes sibi officium & obsequium debere: & cum

cum multa possideat multaque accipiat, non meminit conferentium beneficia: sed penitus obliuiscitur cuiusque rei sibi elargitæ, & ità sæpè numero diuites narrare audimus. Hæc supellex mihi data est: sed à quo sit, nescio. Quin etiam id quod collatum est sibi meritis suis arrogat: quod uelut debitum acceperit: uel ideo datum sit, eò quod is, qui dedit reddendum sibi à diuite vberius existimauerit. Ita accipiẽdo beneficium, eò ipso quòd acceperint diuites dedisse se magis quam accepisse existimant: pauper uerò etsi non habet unde reddat pecuniam, refert gratiam laudans & honorans te, & tibi esse deuinctus fatetur, in quo certum est quod plus reddit quam accepit. Pecunia enim nummò soluitur, gratia autem nunquam exinanitur. Reddendo uacuatur pecunia: gratia autem & habendo soluitur, & soluitur, & soluendo retinetur. Quare non modo secundum Deum, sed etiam secundum mundum vrbaneque & politè loquẽdo multo præstat, multòque maioris est lucri pauperi quam diuiti, extraneo quã ciui tribuere: gratiores enim sunt pro beneficiis acceptis extranei, ut plurimum, quam cognati. ¶ Secundo inuitandi sunt pauperes & non diuites: quia sapiens creditor debitori fideli libentius bona sua committit. At Christus fidelior creditor, omni homini est, cui datur quod pau-
Pro.19. peri confertur, iuxta illud. Fœneratur domino, qui miseretur pauperis. ¶ Tertio quia potius est acquirenda amicitia eius, qui plus potest prodesse. Diuites nisi in temporalibus remunerant benefactoribus suis beneficia: sed pauperes bonis æternis. Atque ideo dixit Christus. Facite uobis amicos de mammona iniquitatis,
Luc.16. &c. ¶ Quartò quia quod das repones in loco tuto. Quod das diuitibus amitti potest, non autem quod das pauperibus. Si inuitas vt te inuitent falli poteris: sed si pauperem inuitas, de mercede non falleris. Ideo Christus, Facite saculos, qui non veterascunt. Thesaurum non deficientem in cœlis: quo fur non approximat. Temporalia deficiũt sed data pauperi propter Christum, æternum fructum conferunt in cœlis.

¶ Quintò merces carius vẽditur ad terminum longiorem persoluenda: & ideo cum illud quod mũdo impenditur in præsenti remuneratur, quod uerò pauperibus futurum præmium expectat: carius venditur quod pauperi impenditur. Et nè existimes te non esse adepturum in cœlo mercedem quam in primis attendere debes: uide q̃d addiderit Christus dominus noster, ut intelligas omni ratione prestare pauperi quã diuiti tribuere. Et beatus eris quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.] Non erit opus tuum sine mercede, Deus enim tibi istam in cęlo eleemosynã soluet: ubi certior multò & securior merces te manet. Ideò in Ecclesiastico habetur. Bene fac iusto & inuenies retributionem magnam. Et in Ecclesiaste. Mitte panem tuum super transeuntes aquas: post multa tempora inuenies. Eccl.11.

¶ Obserua autem, quod quanuis omnes tam boni quam mali resurrecturi simus, tamen non fit memoria de resurrectione malorum sed de resurrectione iustorum, quia mali non curant de illa, omnis eorum cura est de rebus huius seculi, & ità cum nihil nisi de præsenti agant, & non de resurrectione cœlesti, ideò Christus non loquitur de resurrectione impiorum. Præterea non fit etiam mentio de eorum resurrectione, quia impij non resurgent ad uitam: iuxta illud Psalmi. Non resurgent impij in iudicio. Resurgent quidem: nam (ut Paulus ait) omnes quidem Psal.1.
resurgemus, sed non omnes immutabimur: quia mali non mutabuntur in corruptionem, nec resurgent ad gratiam & uitam spiritualem, sed ad mortem ęternam. Vnde Regi Antiocho quidam Martyr ex Machabæis dixit, Tibi resurrectio ad uitã non erit, 1.Co.15 2.Ma.7.

¶ Docemur hic operibus misericordiæ insistere: non enim sua mercede, & retributione carebunt, Itaque cum pauper petit à te eleemosynam quatuor debes attendere. Primò quis petat: quoniam Deus ait, quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecisti. Cogita Christum quando manum pauperi extendis. Secundo Mat.25.
cogita quid petat Deus in illo paupere, non petit tuum sed suum: unde ualde ingratus est qui de bonis Dei abundan-

ter habet ad mensam suam, & tamen non vult dare modicum panis Deo petenti. Cum enim pauper petit eleemosynã Christus est qui dicit tibi, da mihi de eo qđ dedi tibi. De meo quæro: & mihi nõ donas. Da, & reddo, habuisti me largitorem, facito debitorem. Tertiò debes cogitare ad quid petit, non enim petit ad dandum, sed ad mutuandum, & centuplas vsuras. Quod fœneraris homini, fœnerare Deo & centupplum accipies, & uitam æternã possidebis. Mira ingratitudo & stultitia Christianorum qui nolunt fœnerare Deo ad tales usuras, ad quales commodarent Iudæo & Saraceno. Quartò debet cogitare quod ipse habet petere, à Deo regnum æternum: & ille modo petit à Deo modicum panis, & si negabit illi Deus regnum
Pro. 21 suum. Qui obturat (inquit Salomon) aures suas ad clamorem pauperis: ipse clamabit, & non exaudietur. Igitur nè dubites impendere pauca cum tu ipse magna petas. Sed procedamus.

Et cum audisset quidã de simul discumbentibus dixit. Beatus qui manducabit panem in regno Dei] Expende quantæ utilitatis & commodi sermo Domini sit. Ecce in hoc conuiuio Pharisæus hic, uel quisquis ille fuerit animo mutato ad superna suspirat, hoc conciones faciunt, ut incipiat populus contemptis terrenis superna sapere.

¶ Docemur nè nos pœniteat verbum Dei prædicare, etiam in multitudine derisorum. Nunquam in hac uita desperanda est salus cuiuscunque peccatoris licet sceleratissimus sit. Sed ad contextum. [Et ipse dixit ei, Homo quidam fecit cœnam magnam.] In primis hæc parabola non
Mat. 22 est illa quæ ponitur à Matthæo: quia non est idem ordo, nec deducitur ad eundem: quia Lucas hic respondit homini, qui dixerat, Beatus qui manducabit panem in regno Dei, & Matthæus loquitur contra Principem sacerdotum. Prætereà in Matthæo vocatur conuiuium, & hic vocatur cœna: & illic vocatur Rex, & hic homo quidam: & illic inuitati quidam noluerunt & alij neglexerunt, hic autem excusauerunt se. Illic intrauit Rex vt videret discumbentes, hic verò nihil tale dicitur. Igitur secundum expositionem huius parabolæ aduerte, quod sicut ignis ex sua natura, quidquid ei adiungitur in suam substantiam cõuertit, eodem modo quidquid homines uident, in suum amorem & effectum conuertunt: quapropter mali omnia in malam partem transferunt, boni autem in bonam interpretantur, & in omnibus quæ faciunt, aut uident, occasionem capiunt Deum laudãdi: & quidquid terrenum apud illos agitur ad superna deducunt, & quia spirituales sunt, omnia spiritualibus referunt. Cum hanc parabolam Christus Pharisæis dixit, erat in domo pharisæi sedens atque manducans: & pulchrè de corporali cibo atque conuiuio ad spirituale & æternum conuiuium sermonem uertit. Similiter & in Ioanne facit, cum quinque millia hominum ex quinque panibus pauisset in deserto, mox de spirituali cibo locutus est: scilicet, de corpore suo & de sanguine. Quæritis me (inquit) quia manducastis ex panibus & saturati estis. Operamini non cibum qui perit: sed qui permanet in vitam æternam. Simili modo hic facit. Tota enim hęc parabola nihil aliud est quam respondere ad uerbum quod ille dixerat, Beatus qui panem manducabit in regno Dei. Hac parabola seu similitudine ostēdit Christus, quod Deus mortem vnigeniti iam parauerat cõuiuium ęternum omnibus, & singulis: quia omnes inuitauit, & omnes vocauit per se & suos Apostolos & discipulos. Sed hoc non erat satis vt quis esset beatus, vt comederet cibum in cœna æterna, nisi & ipse vocationi responderet, & mandatis obediret: qđ si multi non capiunt cibum in regno, hoc est ob culpam suam, quia propter cupiditates huius seculi, & amorem terrenorum contemnunt uenire ad nuptias. Vocat Deus & nemo audit, & æterna offert, & ipsi temporalia sectantur: quinimo ob tēporalium rerum amorem, ęterna negligunt. Excusationem sumunt ubi nulla excusatio est: & impedimentum fingunt qđ per se impedimentum nullum est. Sed q̄a multi ex Iudæis noluerunt vocati venire, & tot beneficiis allecti, in hac parabola ostendit Christus vocationem gentium. Nam misit Deus uocare claudos, & cęcos gentiles, qui sine lumine & cognitione veritatis

Ioan. 6

ueritatis errabant: & sententia contra Iudæos prolata est dicens, quod nemo illorum Iudæorum, qui uocati fuerunt, & non venerunt, gustabit cęnam in regno Dei, sed pęnas luent æternas. Quod optime Esaias Iudæorum Propheta prędixerat: nam loquens primo de uocatione eorum dixit, Venite ascendamus ad montem Dñi, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos uias suas, & ambulabimus in semitis eius, &c. Verùm quia ipsi uocati noluerunt uenire, adiecit Propheta. Proiecisti enim populum tuum domum Iacob. Sed vt dilecta synagoga nullam habeat excusationem, experitur Dominus priùs omnia media: quibus illam retineat, antequam penitus alienet. Ideò in hac parabola, primum agit de vocatione Iudæorum: & quia ipsi uenire noluerunt agit de vocatione gentium. Sic Paulus & Barnabas dixerunt eis. Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quia indignos vos iudicatis æternæ uitæ, ecce conuertimur ad gentes. Denique concludit cum sententia contra Iudæos prolata dicens, Dico autem vobis quòd nemo illorum virorum, qui vocati sunt, gustabit cœnam meam. Et hæc est summa & scopus totius parabolæ: sed singula expendamus.

Esai. 2.

Act. 13.

Homo quidam fecit cęnam magnam. Hoc primum verbum commendat nobis misericordiam Dei, nam quando uindicatiuam Dei uirtutem scriptura significat, pantheram, ursum: & pardum eum uocat: ut Daniel Propheta ostendit. Vnde etiam per Oseam dicit. Ego ero eis quasi leena, & sicut pardus in uia Assyriorum: occurram eis quasi ursa captis catulis, &c. Quando autem scriptura Dei benignitatem ostendere uult, homini eũ comparat. Vnde in Daniele, ubi gratia noui testamenti describitur, Deus pater & filios eius homini comparantur: nam quales nos sumus, talem se nobis exhibet Deus. Si homines sumus, & uiuimus sicut rationales creaturæ, ipse etiam Deus homini comparatur: sin autem belluarum more uiuimus, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, fit nobis Deus fera terribilior.

Oseę. 13

Dan. 9.

Psal. 31.

¶ Homo itaque hic uocatur Deus, quia benignè & misericorditer, nos uocat & allicit ad epulas uitę ęternæ, vocans nos dulciter & clementer. Multis modis, in hac cœna apponit nobis dilectum filiũ suum Iesum Christum. In cuius vera cognitione & amore consistit nostra beatitudo dicente ipso. Hæc est vita æterna, ut cognoscant te. Ipse enim est panis verus cœlestis qui omnibus nobis proponitur. In hoc Iesu Christo, & per hunc donauit nobis pater æternus iustitiam, gratiam, remissionem peccatorum, & vitam æternam, qui saluberrimi sunt animarum cibi.

¶ Porrò cœna est, ad quam vocati sunt omnes, quibus est Euangelium prædicatum: & vocantur modo, & vocabuntur perpetuò: iuxta illud Christi pręceptum. Euntes in mundum vniuersum prædicate euangelium omni creaturæ. Vocatur autem magna, quia magnus est ille pater familias qui eam parat: iuxta illud psalmi. Magnus dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis. Atque etiam dicitur magna propter cibum, quẽ proponit: nempe gloriam diuinę visionis. Hinc Dauid. Implebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsque in finem Et parantur ibi ea, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit: & non præparantur ad horam, diem, vel annum, sed in æternum. Vnde dicitur cœna magna, quia in æternum durat, & non habet finem sicut cœnæ mundi.

Ioan. 17

Ioan. 6.

Mat. 16

Psa. 144

Psal. 15

1. Co. 12

¶ Obserua autem, ꝙ hoc conuiuium Dei non prandium, sed cœna uocatur: quia in sero paratur, & post cœnam nullum conuiuium restat. Inuitat mundus ad prandiũ, & non ad cœnam: solet enim in hac vita suis amatoribus delicias præparare, sed hora cœnæ hoc est sero & hora mortis eorum, reliquit illos fame dissolutos abire. Sic Baruc in persona mundi, de suis dilectoribus ait. Nutriui eos cum iucunditate: dimisi autem illos cum fletu & luctu. Hic seculi huius amatores prandium faciunt, comedunt & bibunt, lætantur & exultant, & ad uotum illis omnia succedunt: sed in fine fame peribunt, cum in morte, nec caro nec mundus, nec delitiæ, quicquam eis proderut: sed vili operti sindone, vermibus deuorandi traden-

Baruc 4

tur

tur sepulturæ, & animæ in æternum cruciabuntur in inferno Sed aliter Christus, qui in hoc seculo, ad labores & famen, & sitim inuitat & hic persequutiones & famem patiuntur: sed opulentissimam dabit cœnam in fine. In finem ait Ioannes quod Christus dilexit suos: quia in fine vitæ, & hora mortis maiora signa dilectionis, & amoris eis ostendit, tribuens eis cœnam illam æternam in gloria. Ideoque hoc tam splendidum & magnificum conuiuium cęna & non prandium vocatur. Ad hanc verò pinguem & opulentam cęnam omnes vocat nullum excludit venientem, atque ideo sequitur. [Et vocauit multos.] Considerada est Dei patris immensa bonitas. Nō potuit enim Deus de nobis melius mereri, quàm cùm dignatus est nos miseros peccatores ad hāc cœnam vocare. Vocat autem nos cùm primùm incipimus vsum rationis habere: nam statim de cœlo lux quædam descendit, quæ ad beatitudinem nos naturaliter instruit, & inuitat ad hāc gloriosissimam cœnam: asserens in hac miserrima vita neminem perfectam gloriam comparare posse, cum ad alia maiora sit creatus, quæ omnia adipiscetur facillimè si malum vitauerit, bonum autem sequutus fuerit. Hoc autem quilibet infans cum primum annos iudicij tangit cognoscit, nec eum latet furari aut mentiri malum esse: obediri autem, cultumque debitum præstare parentibus esse bonum. Itaque cùm incipimus homines esse, illico à Domino Deo nostro inuitamur. Ideo Dauid interrogat, Multi dicunt, quis ostendet nobis bona? respondit ipse, Signatū est sup nos lumen vultus tui dn̄e. Vltra hanc gn̄alē vocationē uocat nos Deus multoties, multisque modis: nempe inspirationibus, prædicationibus, infirmitatibus, tribulationib. & alijs modis. Et licet oēs uocati & inuitati simus ad hanc cœnā à pueritia, nō desinit hos inuitatos vocare in omni uita ętate. Quapropter sequitur in contextu. [Et misit seruum hora cœnæ dicere inuitatis vt venirent.] Hora cœnæ est spatium vitæ vniuscuiusque, qui dominum inspirantē, vel prædicatorem, uel confessorem audit docentem, Euangelium & doctrinam catholicam quæ nos de his instruit, qui nobis dabuntur in illa cœna, quomodo nos oporteat ad illam accedere: quæ media, quæ conditiones, sint necessariæ, &c. Et per hunc seruum cætum prædicatorum intellige: sæpè enim in scripturis fit sermo de tota plebe aut de multitudine, sub vna persona. Sic dominus loquitur Pharaoni. Dixit tibi dimitte filium meum, idest, populum Hebræorum Et in Esaia. Ecce Iacob puer meus. De toto Israel intelligēs. Et in Ezechiele sub nomine Oolæ Samariam hoc est Israelem intelligit, & sub nomen Oolibæ, intelligit Hierusalem, idest, populum Iuda. Itaque Apostoli & Christi discipuli in omnem terram prædicauerunt, & eius successores Episcopi, prælati sacerdotes prædicantes verbum Dei. Quod si aliqui eorum minus digni videantur, quia tamen ad æternas delicias inuitant & ex parte Dei æterna promittūt, audiendi & venerandi sunt, nam dominus dicit. Qui vos audit me audit, & qui vos spernit me spernit. Atque ideò prædicatores verbi Dei si ad cœnam celestem inuitant audiendi sunt licet ipsi aliquando peccatores sint. Nam si aliquis exularet: & Rex mitteret seruum uilem dicens ei, ut ueniret ab exilio, & ferret chirographum Regis, continens aliquod maximū beneficium, certe iste gauderet & lætaretur cum tali nuntio: quia non seruum sed Regem & Dominum considerat, & mercedem sibi datam. Hoc intelligendum est de prædicatoribus catholicis qui ueram & catholicam doctrinam prædicant: non de pseudo prædicatoribus, qui nec à Deo missi, nec ingressi per ostium, sed ascendentes aliunde seminant errores, prædicant hæreses, schismata suscitant, de quibus per Prophetam dicitur. Non mittebam Prophetas & ipsi currebāt. Et etiam aliqui ex nostris prædicatoribus catholicis solent inter prædicandum faceta dicere, ut populus rideat, & etiam seipsos laudare, aut defendere, uel in reprehensionibus ità immoderatè & impotenter se habere, & ita populum scandalizare ut deterior fiat. Hos non misit Dominus, quapropter in eo quod hic dicitur, misit seruum suum, duo considera. Vnum est, qd̄ sit suus seruus ille, id est, catholicus, nam hæretici & schismatici non Dei sed diaboli sunt.

Ioā. 13. Psal. 4. Exod. 4 Esaiæ. 4 Eze. 23. Luc. 10. Ioan. 10 Hier. 23

li sunt. Alterum est quod dicit quod misit illum: quia qui inutilia uel faceta prædicat, licet Dei sit & catholicus non tamen missus est à deo, sed à proprio amore aut passione ductus. Nõne malus esset seruus qui dicente domino uoca uicinum ex parte mea, ut ueniat ad cęnam, si ille dixisset uicino, dominus meus dicit ne ingrediaris domum eius, mandato præuaricato & inuerso, certè iniquus esset. Sic dominus dicit, ut uoces inuitatos ad cęnam glorię prædicans pęnitentiam qua itur ad gloriam: officium enim prædicatoris est facere populum plorare, & non ridere.

Ioan. 6.

Ioan. 5.

¶ Præterea uenire ad hanc cęnam est integra fide & charitate formata Christum amplecti, qui uitam præstat æternam. Vnde Iudæos dominus reprehendit dicens, Non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis, eo quod scripturis quæ ipsum testabantur, nec sibi credere uellent. Obserua etiam quod non uult eos compellere, sed tãtum uocare ut ueniant si uelint. Etsi non uelint non ueniant: ante hominem mors & uita, bonum & malũ, quodcunque uoluerit dabitur illi. Sequitur.

Eccl. 15.

[Quia iam parata sunt omnia.] Antequã mundus fieret aut crearetur orbis in initio suæ æterc itatis. Præparauit autem illam magnis sumptibus, pretioso uidelicet sanguine filij sui unigeniti illam nobis promeruit. O quantum gaudium antiqui patres haberent si hoc illis contigisset. Vocabantur quidem illi, sed nondum omnia parata erant, quia passio Christi nondum exhibita erat: quinimo sperabãt futuro tempore paratum iri. O fęlix tempus, ætasque beata, in qua prædicatores dicere possunt, Iam sunt omnia parata: iam Christus mortuus est pro uobis, iam suo sanguine cęlum aperuit, iam cælos ascendit & præparauit uobis mansiones in æterna beatitudine. Venite ergo ad cęnam quia omnia parata sunt. Ideò Christus Apostolis dixit, Beati oculi qui uidẽt quæ uos uidetis. Et beatiores certè patribus antiquis, quia iam cęnam præparatã inuenitis. Sed uide hominum impudentiam & ingratitudinem. [Et cęperunt simul omnes excusare.] Omnes dicit non aliqui: O lachrymabile malum, O miserãda progenies Adami. Ferè omnes cõtemnunt uitam cælestem, omnes quærunt quæ sua sunt: omnes appetunt terrena. Vnde Hieremias, A minimo usque ad maximum auaritiæ omnes student. Si pauperculus quidam à diuite potente, & honorato inuitaretur ad cęnam, nonnè gaudens & lætus præpararet se diligenter, ne alius ad conuiuium potentis prius occurreret? Quanto gaudio & exultatione Aman iuit ad conuiuium Assueri Regis & suam gloriam lætus nunciabat uxori & amicis. Quanto magis hæc cęna multò prætiosior est conuiuio Regis Assueri, Si Rex pauperem inuitaret festinaret ad conuiuium, & nos ad Dei inuitamur cęnam & excusamus nos, & ire contemnimus. Mira res: uocat Deus ad cęnam & uenire recusant. Si uocaret ad labores: non mirum si nollent uenire: sed uocantur ad cęnam, & nolunt. Vocat mundus ad labores, & omnes sequuntur illum, omnis populus sequutus est Sibam filiam Bocri, pauci autem Dauid. Vocat mundus ut decipiat, diabolus ut torqueat, & caro ut illudat, & omnes hos sequuntur. Christus autem uocat ad cęnam, ut gaudeas & cęnes cum illo, & lęteris, & pauci sequuntur illum. O si consideraret peccator quod amittit, quare amittat, Hæc duo uellem in primis considerare optime. Primum quantum amittas, secundum quare amittas. Quod amittis. Deus est, nam summũ bonum propter peccati uilitatem perdis & propter fęditatem & turpitudinem uitiorum supernas gloriæ delicias deseris. De hoc conqueritur dominus per Prophetam Hieremiam. Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ: & foderunt sibi cisternas dissipatas. Me inquam fontem omnium bonorum reliquerunt: ob mundi abominationes. Ea est enim humani iudicii corruptela, ea cęcitas & ignorantia, ut mala pro bonis, obscura pro illustribus, amara pro dulcibus sæpenumero amplectamur. Prouenit hæc gustus deprauatio ex esu illius pomi funesti primis parentibus prohibiti. Et ut multi morbo aliquo & sensus stupore suauitatem cibi non sentiunt, sic improbi homines ueræ uirtutis gustum non habent. Quia potius mortiferas uoluptates concupiscunt, Peccatum dulcissimum esse existimant, uirtutem ue

Luc. 10

Hier. 8.

Heste. 5

2. Re. 20

Hier. 2.

Gene. 3.

rò amarissimam. Sic isti epulas illas diuinas & suauissimas ob eam causam contēpserunt: quia deprauatum gustum habentes pro dulcibus amara desiderarunt, dutissima mūdi & amara, epulis Christi suauissimis anteponūt. In Psalmo Dauid ubi editio uulgata habet, bonitatem & disciplinam & scientiam doce me, uertit quidā, bonum gustum & sciētiam doce me. Ita enim potest uerti ex hebræo. Vbi uides sanctissimum uatem à Domino bonū gustum postulare. Ac si diceret. Ita domine mentem meam illumina, ut perspiciam quid appetendum sit: & quid uitandum. Talem mihi animi gustū præbe, ut uerorum bonorum suauitatem sentiam, mala uerò acerba esse iudicem.

Ps. 118

¶ Expende etiam hominū malitiam, q. non tantùm amore huius seculi Deū cōtemnunt, sed uolunt se excusare à peccatis. Sic multi Deo imponunt pecata: excusantque se, dicentes: naturam suam adeo in malum esse procliuem, ut non peccare non possint, quantumcunque renitantur, & ita cuipiam omnem in Deum naturę autorem transferunt. Quā grauis autē culpa hæc sit, Propheta regius testatur, dū præcatur dominum ne in talem errorem incidat, dicens, Ne declines cor meum in verba malitię, ad excusandas excusationes in peccatis. Sic Saul, quia à Samuele fuit reprehensus, eo quod acceperit de spolijs Amalech, sub pretextu sacrificij, inobediētiæ peccatum voluit defendere & excusare. Excusationis & defensionis causa & origo superbia est, sicut enim ad humiles pertinet confusio peccatorum, ita & excusatio delictorum pertinet ad superbos. Quòd si adeo manifesta sunt eorū crimina, ut excusari, palliarive omnino nō possint: tunc superbia inflati & cæci, vel in Deū, vel in fatū, quod nihil est: vel in stellas, vel in tempus mentiētes imo blasphemantes retorquent. Hoc reprimit dominus per Prophetam dicens, Nolite extollere in altum cornu vestrū, nolite loqui aduersus Deum iniquitatem. Quoniam nec ab Oriente, nec ab occidente neque à desertis montibus, quoniā Deus iudex est.

Ps. 140.

1. Re. 15

Psal. 74.

¶ Obserua etiam, quòd illa quæ impediunt vocatos ne conuiuio fruantur, non sunt de numero illarum rerum quæ de se malæ & prohibitæ in lege sunt, quemadmodū furta, periuria, adulteria, & alia similia: sed illarum quæ ut plurimum vt bonæ admittuntur, vt est matrimonium contrahere, rem familiarem administrare. Vnde perspicuè infertur, nō solùm ea, quæ mala esse cognoscimus, verùm etiā & illa, quibus huic mundo indulgemus licet bona videantur, si parce eis non vtimur, nos perpetuò à gloria cœlesti exterminare, & in inferno sepelire, & si uerum fateri volumus apud Christianos homines multo maius in his posterioribus quàm in his prioribus periculum uersatur. Nam rapinæ, homicidia, adulteria, aliaque similia peccata, cum aperta facie grassentur, facillimè à nobis cognoscuntur, vt ea vitemus & odio habeamus, verum hæc altera mala, quia operta & palliata incedunt, & sub prætextu boni, multò periculosiora, faciliora que sunt, vt in ea incidamus. Certum est, facillius quemuis hominem à re aliena se continere posse, quàm suis parcè & moderatè vti: quod de reliquis etiam dicendum videtur. Doctrina igitur huius parabolæ non modo in hoc versatur, vt nobis mala prohibeat, sed & vt insinuet quantum lateat discrimen in illis, quæ primo aspectu nobis bona videntur. Quare expedit rectè hanc doctrinam animaduertere, ita, vt vnusquisque quod sibi obtigerit arripiat, est enim maxime uniuersalis, & omnibus cōpetit. Nam vt ait diuus Ioannes, omne quod est in mundo concupiscentia oculorum est: concupiscentia carnis, aut superbia vitæ. Quòd si his tribus incommodis mundus est plenus nemo omnium viuentium, aliquod horum periculorum effugere potest. Istæ sunt tres excusationes, quibus inuitati vsi sunt. Sed iam audiamus primum se excusantem. [Primus dixit ei: Villam emi.] In emptione villę notatur acquisitio dominij, qui enim villam emit, hominibus appetit præesse & dominari, quod ex radice superbiæ procedit. Ac si dicat. Malo dominari in terris, quā venire ad vitam ęternam Expende ēt quòd non dicit ciuitatem, aut castrum, aut regnum, sed uillam exprimit vt significet tantā esse ambitionem & cęcitatem, vt pro re vilissima maximum negligat bonum,

1. Ioa. 2

num, quod tamen nec pro mundo dare deberet vniuerso. [Et necesse habeo.] Ambitione cogente, quæ non potest coram domino permanere: nec in cęlo habitare.

Psa.130 [Exire.] Ab ęternorum contemplatione, a mei consideratione. Omnis enim superbus extra se est qui supra se est. Sic Dauid

Psa.130 Domine nō est exaltatū cor meum, nec elati sunt oculi mei: nec ambulaui in magnis, neque in mirabilibus super me. [Et videre illam.] Hoc est totum studium ad eam applicare, hoc enim est superborum, toto studio laborare ad hoc, vt dominari possint. Expende etiam hominis stultitiā. Fructus rei, quam tam carè emit, propter quam se ipsum calamitatibus innumeris subdidit & damnauit, non est alius quam videre illam. Quam vtilitatem habuit, nisi quia eam vidit. Non dicit, gaudebo de ea, vel possidebo, vel satiabor: sed videbo. Infelix fructus bonorum huius mundi & potentatus, Dic mihi si maximam famem haberes sufficeret tibi tantum cibum videre non comedendo illū? Certè hoc non modo famem non extingueret, sed magis appetitum excitaret. Vide qui honores ambis, & seculi vanitates quæris: quod nō de illis plus habes quam videre illas. Non enim satiant, non quietant appetitum, sed magis voluntatem accedunt. Quid prodest possessori diuitiarū, nisi ꝙ cernit diuitias oculis suis. Nō plus aliis eis vtitur: & quemadmodum Tantalus in mediis aquis sitit. Tantalus a labiis sitiens fugientia captat, Flumina: quid rides? mutato nomine de te Fabula narra-

Horatius. tur. Tu Tantalus es. qui in medio diuitiarum siti peris. ¶ Obserua etiam huius stultitiam, nō solùm in eo, quod rem inutilem tā carè emit: sed etiam in eo quòd priusquam uidisset. Emit enim, & postea exiuit videre illam. Quomodo autem emeret, si prius vidisset? Honores, diuitias, uoluptates, & quæcunque mundus dare nobis potest, prius emimus quam videamus: nam si prius vidissemus, nullo modo a nobis emerentur. Verùm nos, vt cæci in omnia mundi oblectamenta ruimus, non attendentes, quid faciamus, nosmetipsos vendentes, libertatemque nostram propterea erogantes. Verùm si oculos aperientes animi, ea inspicimus nos perditos & infortunatos compellabimus; cognitis mundi abominationibus & incommodis. Obserua igitur, vt anteaquā res mundi emas inspicias & consideres quales sint; si hoc enim facis, mihi crede nunquam ea comparabis. Nam si mundus gladio ueritatis scinderetur, palam omnium oculis falsus & inanis appareret. Omnia quæ in mundo sunt, præterita, præsentia sunt, aut futura. Præterita iam non sunt, futura incerta sunt; præsentia vero instabilia & momentanea reputantur. In his bonis externis, mundus bonus esse videtur, cum reuera doli & mendacii plenus sit. Viriditas arundinum & amœnitas, aspectum oculorum oblectat suo nitore exteriorique conspectu, attñ si illas confringas, intus inanes & uacuę apparebunt. Ne te decipiat mundus, neve oculi tui, viriditate pulchritudine illaqueentur, nam si rectè considerare uolueris quia subtus lateat, omnia inania, nihil firmum aut solidum inuenies. Mercator est qui breues ac pestilentes uoluptates aliasque mortiferas merces pretio animarum vendit, aut saltem promittit vt nos ad æterna supplicia deducat. Atque ideo est summa diligentia & cōsideratione aduertendum, ne cum tali negotiatore cōmercia exerceamus. Ostendit dapes in superficie suaues & appetendas, sed intus funestas & latenti ueneno contaminatas. Nō est aurum id quod apparet sed scoria, nō mel, sed fel, non uita, sed mors, non fama, sed ignominia, non bonum sed malum. Vt enim stultus censetur qui equum empturus eum non inspicit, sed frēnum, phaleras, & exteriora ornamenta miratur, sic insanus iudicandus est qui merces diaboli, carnis, & mundi, speciem solum aspicit, interiora uero minime contemplatur. Disce ex hoc loco ea, quæ sunt mundi prius diligēter aspicere, quàm emere. Sic de quadam anima sapiente legitur in Pro

uerbiis. Considerauit agrum, & emit eū. Pro.31.

Prius agrum considerauit, & quia bonus erat, emit eum. Sic prudens negociator Euangelicus prius inuenit thesau- Matt.13

rum, & posteà antequam emeret abiit & vendidit vniuersa, quæ habuit. Sed diues epulo tunc fallaciam uidit, quan- Luc.16.

do oculos eius pœna aperuit. Solent caupones

pones offerre pretiosa vina, pauones indicosque gallos diuersantibus, quibus ignari homines lætantur, & se illis ex animi sui sententia satiant, posteà uerò cum ad solutionem deueniunt, seuerissimè cũ illis agit, sæpius enim plus soluunt, quàm omnia illa quę apposita sunt stare poterant. Ideo tu facere debes quod cauti & prudentes uiatores solent, qui quotiescũque à caupone aliquid ad comedendum cibi offertur, prius de pretio percontantur. Vnde si pro re unum ducatum valente, vident ducem ducatos exigi, tangere nolunt, sed potius comitibus suis dicunt. Abeamus hinc in aliud diuersorium, hic enim carius omnia uenduntur. Eodem modo quotiescunque tibi aliquis Episcopatus, dignitas aut officium offertur, quanti constet animaduerte: nam si postea quàm interrogaueris, quantum sit tibi pro dignitate & officio persoluendũ, inuenies te esse aliorum animarum rationem redditurum, ea cõditione, vt multo melior omnibus alijs esse tenearis, huius indignitatem & honorem repudies. Si conspexeris pulchritudinem mulieris, dic, Quanti emitur carnis delectatio? Igne inferni sempiterno. Inferni? carum est hoc diuersorium comites, aliud quæramus, inseruiamus Deo, non carni aut mundo, &c. Fac prius tecum omnium rationum periculum, Sed procedamus, [Rogo te habe me excusatum.] In superficie verborum ostendit humilitatem, sed per superbiam venire contemnit. Humilitas sonat in voce, sed superbia in actio-

Gen. 27 ne, vox quidem vox Iacob, manus autem

Mat. 13 manus Esau. Sic Iudas ait domino, Aue

2.re. 20 Rabbi, & Ioab osculatus est Amassam, sed alter dominum tradidit, alter Amassam interfecerit, fuerunt verba amborum pacifica, actio autem utriusque proditoria fuit. Perperam hic se humiliauit, cùm interiora eius Deo nota essent, nõ enim mẽtitur hominibus sed Deo. Iam alium se excusantem audiamus. [Et alter dixit. Iuga boum emi quinque.] Hæc est secunda excusatio, quæ expectat ad ea, quæ diuus

1. Ioã. 2 Ioannes dixit, concupiscentia oculorum, quæ auaritia est, nam sicut iugum animalia ligat & constringit, ita auaritia ligat, & illaqueat animas, iusta illud Apostoli.

Qui volunt diuites fieri, incidunt in laqueum diaboli. In Prouerbijs quoque ha 2. Ti. 6.

betur. Iniquitates suæ capient impium, Prou. 5.

& funibus peccatorum suorum constringetur. De auaro loquitur, nam auarus propriè impius dicitur, quia sine pietate est ad pauperes. Hic funibus auaritiæ detinetur, ideo iuga, quæ boues ligant dicitur emisse pretio animæ suæ, quam mammonæ tradidit. Vide stultitiam auari. Christus dicit, Tollite iugum meum super vos, iugum enim meum suaue est, hic

autem ne se subijciat iugo suaui, humeris Mat. 11

suis quinque grauissima iuga subit, quorum quodlibet grauius est centum Christi iugis. Diaboli quinque sunt iuga, quia nullus est sensus, quem sibi diabolus subiicere non desideret. Dicit etiam quod emit ea. Ego profecto gratis & sine vllo pretio humeris meis nõ susciperem, quinque talia iuga, nedum emerem. Certè sic est, quod emimus cum impendio nostrarum animarum & conscientiarum, diuitias, honores & delectationes huius mũdi, quæ nobis nihil aliud nisi onus, dolorem, ingentemque cruciatum afferunt. Magno labore consequitur auarus quod cupit, timore possidet, dolore relinquit.

In Apocalypsi scriptum est eos qui be- Apoc. 4.

stiam adorauerant quietem nullam habere, quam quidem qui cupiditati suæ inseruiunt, assequi nunquam possunt. Quare videbis quàm perpetuo cruciatu & dolore auari, rerumque humanarum cupidi torqueantur. Attende igitur miser, qui ne te subiicias unico Christi iugo leuissimo & suauissimo humeris tuis quinque mundi iuga grauissima baiulas: quæ emisti, animam tuam, & te ipsum pro momentanea vitæ laboriosæ, quam per-

fers, delectatione erogans. Hos vocat Mat. 11

Christus eis compatiens. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis: & ego reficiam vos. Quæ maior cæcitas, aut quæ maior dementia esse potest: quàm difficile existimare, vnico domino inseruire, qui cultum nostrum ea tantum de causa expectat, vt nos a tantorum hostium tyranni deliberet? Facile verò quinque grauissima iuga sustinere? Emi inquit iuga boum. Morbus est omnium cupidorũ, uitiũque natiuum, nunquam ab emptio-

Esaiæ.5 nibus rerumque familiarium coaceruationibus desistere. Esaias hic loquebatur dicens, Væ qui coniungitis domũ ad domum: & agrum agro copulatis. Nunquid habitabitis vos soli in medio terræ? Aduerte ꝙ Esaias non arguit hic homines, qui coniugunt diuitias furto acquisitas: causa enim eius reprehensionis fundatur in cupidine coniungendi diuitias & hereditates: & non loquitur de mediis, quibus ea coniungi possunt. Quod proculdubio optimo iure deplorat: causa enim quod tot sint in republica pauperes nulla alia est quam ingens diuitum fames in acquirendis diuitiis: nam cũ res temporales infinitæ non sint: sed certis terminis claudantur, perspicuum est luxum aliis cum impẽdio aliorum fore. Hoc apud Christianos effusius quã apud Ethnicos accidit. Ideo scriptura, non modo rapinas & furta condemnat: sed etiam inexplebilem diuitiarũ
Mat.19. acquirendarum cupidinem, adeo, ut Chri
Luc.18. stus dixerit esse impossibile diuitem ingredi in regnum cœlorum, quod ex tribus incommodis, quæ diuitias comittantur oritur. Primò, quia cùm cœlestia comparari non possint, nisi earum desiderium habeas, omne id quod hoc desiderium impedit, rerum celestium consequutionem impediat necesse est. Opes autem & diuitiæ humanæ, hoc desiderium omnino impediunt, detentis enim omnibus animæ cogitationibus in bonis temporalibus acquirendis, minima vel nulla pars desiderii relinquit̃ ad cupienda ęterna. Non aliter quam si quis ad magnum & lautum cõuiuium inuitatus moræ impatiẽs, vilibus dapibus se adeò ĩ principio ingurgitaret, vt postea, omni edendi appetitu amisso, reliqua comedere nõ posset. Iam enim inediæ satisfecerat, qua lautioribus cibis fruiturus erat. Hoc contingit quamplurimis, qui naturale desiderium diuinorum bonorum, quod Deus hominibus quasi quandam cœli famem dedit: rebus terrenis tradunt, & ita inebriati bonis temporalibus viuunt, vt æterna cęlorum bona, non desiderent, Ideo Pau-
2.Cor.1 lus. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Vocat animalia illos qui se sensibus tantummodo tradunt, quibus omnes bestiarum voluptates definiuntur. Hoc inconueniens proponebant filii Israel, qui inescatis oleribus Aegypti adduci non poterant, vt bo- Exo.16
na terræ promissionis desiderarent. Hoc inconueniens oritur communiter ex omnibus mundi voluptatibus, quæ licet legitimè retineri & possideri possint, tamen si effusius vsurpantur & exercentur in anima bonorum spiritualium fastidium generant. Quod est maximum ad ea consequenda impedimentum. Fit autem particularis mentio diuitiarum: quia diuitias reliqua vitia consequuntur. Ideo Paulus Timotheo, Præ- 1.Ti.6.
cipe diuitibus huius seculi, non sperare in incerto diuitiarum, &c. Et in eo quod Christus dixit de diuite illo qui dicebat, Gaude & lætare anima mea, habes multa bona, tetigit dominus inconuenien- Luc.12.
tia quæ ex diuitiis oriuntur: specialiter securitatem & confidentiam quam diuitiæ secum ferunt. Alio etiam in loco non tantum deplorat Christus diuitiarum possessionem quantum obliuionem cęlestium bonorum, quam inducunt. Hac de causa hic deditus terrenis rebus contemnit cęnam cęlestem propter terrenas opes.

¶ Secundum inconueniens quod oritur ex nimia diuitiarum abundantia est: quia homines his rebus humilibus, & caducis præpediti: ad cęlestia, etsi uelint, aspirare non possunt. Nam cum res spirituales tranquilitatem in conscientia & in anima requirant, bona autem temporalia uagationes & inquietudines spiritus secum importent: fit ut homines Deo vacare non possint. Ideo Christus superius dixit, Hi sunt qui a diuitiis & solicitudinibus huius seculi suffocantur. Qui nimium in rebus huius Luc.8.
uitæ occupatur, cum illi deficiat tranquilitas, qua alterius uita desiderium comparatur conuiuii diuini impos efficitur: ideo ait, non possum venire, rogo te habe me excusatum. Duabus in rebus consistit omnis impossibilitas: in uoluntate & in excusatione. Primum ait, Eo probare illa. Non possum quia cùm omnem uoluntatem in temporalibus bonis occupatam habeam, nihil restat expeditum quo cęlestia desiderem. Secundò

hoc

hoc facere non possum, nam licet id valde desiderarem, res tamen mea familiaris mihi tantum tranquillitatis non dermittit, vt cœlorum bonis animum adiungam.

¶ Tertium inconueniens diuitiarum quare diuites in sacra scriptura grauiter à Spiritu sancto reprehenduntur & accusantur est maximum periculum, quod in his omnibus inferioribus rebus versatur: nam qui diuitias etiam bene acquisitas nimis amat, facile male acquisitas cupiet. Quamuis enim malè parta omnino non desideret: tamen cum magnam animi sui partem diuitijs concedat, in eam forte cupiditatem diuitiarum ueniet ut malè parta, bene parta esse existimet, quod quotidie in mercatoribus experimur. Hoc inconuenies ostendit Paulus. Habentes alimenta & qui

1 Ti. 6. bus tegamur, his contenti sumus. Nam q volunt diuites fieri incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desiderabilia multa, & inutilia & nociua quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum cupiditas, &c. Laquens cuius hic D. Paulus mentionem facit, in hoc consistit, quoniam desiderium opum bene acquisitarũ illis non contentum eo væcordiæ procedit, vt etiam male acquisita desideret. Cũ autem desiderium feruidum & vehemens huius sit naturæ vt mentis iudicium haberet, sequitur necessariò vt cum aliquid desiderare cupimus, statim nobis cogitatio proponat argumenta quibus id quod de se malum est, nobis bonum esse uideatur, & ita pedetentim in fraudẽ labimur, vt ibi lucrum sit, nihil alienum esse putemus. Eo modo enim rem affectamus, & circumuenimus, ut quod alienum sit nostrum esse videatur.

¶ Maxima sunt igitur diuitiarum peri-

Exo. 20. cula. ideo cum Deus legem dedit Mosi, duo illi ad hoc præcepit, primum non furtum facies, secundum non concupisces rem proximi tui. Quia autem declaratio horum duorum præceptorum ad hoc propositum est necessaria uolo secundam excusationem inuitatorum huius enarrationem terminare. Quare aduerte quod in his duobus mandatis, non debemus putare duo nobis esse prohibita, in quibus consistit peccatum, videlicet desiderium & exercitium hæc enim duo vnico præcepto non furandi comprehenduntur. Idẽ enim qui nobis præcipit ne alienum rapiamus, idem eodem præcepto desideriũ furandi nobis probibet. Hoc patet ex Mathæo, vbi Christus falsum Pharisæorum ad legem sensum condemnans, eam declarat, videlicet, vt lex quæ mala opera prohibet, mala etiam desideria prohibere videri debeat. Quæ ergo est ratio qua Matth. 5 re si sufficiebat vnum mandatum, posuit duo, in hac materia? Dicendum quod fuit necesse, vt altero sciamus alienum non esse rapiendum: nec desiderium furandi habendum. Altero vero nihil alienum esse procurandum vt cum alienum sit, nostrum fiat. Itaque quemadmodum in primo præcepto non furandi, habetur non furtum facies, nec alienum furari concupisces ita & in secundo, qui desiderium rerum proximi prohibet, habetur, ne perperam desideres aut procures, vt ea quæ proximi tui sunt, iniustè tua fiant. Hæc autem duo mandata necessaria fuerunt, quia his duobus modis postquispiã alterum offendere. Cum autem lex vniuersa Dei, eò tendat vt Deum in primis, deinde proximum nostrum amemus, opus fuit vt separatim etiam prohiberet cupidines omnes rerum, in quibus aliquis Deum aut proximum suum offẽdere posset.

¶ Sed dices, quomodo possum ego mercaturam exercere, aut aliqua in re negociari: sine eo quod cupiam vt alienum meum fiat? Dicendum tamen est legem Dei, hoc duntaxat prohibere ne proximos nostros offendamus: ideo qui negociatur sine alicuius offrnsione, litè lucratur. Itaque seruata inter partes iustitia, videlicet vt tantum valeat quod datur quantum quod accipitur, iusta & licita negociatio est. Præcipitur ne alienum furemus atque etiam ne aliena procuremus aut cupiamus, vt bona proximi cum eius incommodo ad nos transeant quod Deus tantummodo primum mandatum nobis prę ciperet. Tot sunt doli, & fallaciæ hominum vt nomina verisimilia, titulosq; apparentes adinuenirent, quibus proximis suis

substantiam eripent: Expedit igitur hominibus, vt quantumcunque primum mandatum seruent secundum etiam non contemnant, fraudibus & dolis aliena sua reddere procurãtes, Exempli gratia, Vicinus tuus iuxta hortum tuum vineam habet, quàm è re tua fore existimas, si cum horto tuo illam copulaueris, sed vicinus vendere non vult. Quid facies? fureri non licet, & omnia media quæ excogitas nihil prosunt, cupido autem tua tibi in dies magis augetur: quare si forte ad aures tuas peruenit dominum vineæ ære alieno oppressum esse, eius creditorem adis rogando & pollicitando impellis, vt vicino tuo debitori diem dicat, centumque aureos sibi debitos nullo ad soluendum spacio relicto postulet, quo ludo miser vicinus tuus adductus: cùm alias soluere non posset vineam vilius tibi vendere cogitur, quàm si esset liber. Hoc autem maximum esse flagitium nemo non videt. At contra quod præceptum admissum? Contra nullum aliud inuenies perpetratum fuisse, quam illud quod desiderium de rebus proximi prohibet, Hoc autem sæpissimè contingit, nostrorum omnium criminum causa, vt de Acab Rege
3.Re.21 legimus, qui vineam Naboth cupiens, quod è re sua videbatur, Naboth occidere iussit. Hoc autem peccatum, quamuis apud magnates & potentes homines sæpenumero inueniatur, frequentius tamẽ est apud mercatores qui cum aratoribus aliisque huiusmodi hominibus negotium habent: & quibus plurima ad tempus vtenda permittunt, pannum, frumentumque vendentes vel pecuniam mutuãtes, eos tamen postea in eas angustias inducunt, vt à se ipsis pretio dicto, omnia bona vendere compellant. Si autem quis eos impietatis accusat, respondent se sua recuperare. Quare merito dixit diuus Paulus, qui volunt diuites fieri, incidunt in laqueos diaboli. Emi quinque iuga boum, quo iure quaque iniuria? ideo non possum venire. Quasi diceret. Nimia cura mearum rerum conseruandarum & augendarum mihi locum non concedit, eundi ad conuiuium. Quod igitur erit tanti incommodi remedium. Maximum erit remedium, satisque ad salutem sufficiens, si homines contenti rebus a Deo concessis, modestè & moderatè viuant, nihil amplius procurantes. Addidit amplius hic dicens, [Eo probare illa.] O homines modicæ fidei, non sufficit vt de sapientia diuina moneamini quam nihil subterfugere potest, non satis est, hoc ab hominninibus expertis & dictum esse. Omnes quodquod mundo inseruire asserunt, mundi iugum, esse intolerabile, è contrario autem omnes qui Deum colunt, iugum domini dulcissimũ & suauissimum testantur. Tu tamen nihilominus periculum etiam nunc facere vis. Quinque iusta boum habeo: quæ ego per memet ipsum: mea sponte & autoritate comparaui, volo probare illa, ideo non possum venire. [Rogo te habe me excusatum.] Sed audiamus tertium, & quid dicat uideamus. [Et alius dixit, uxorẽ duxi, & ideo nõ possum uenire.] Hæc est tertia excusatio quæ ad illud diui Ioannis respondet, concupiscentia carnis. Iste qui duxerat vxorẽ, renuit ad cœnam uenire. Ad- 1.Ioa.2
uerte tamen quòd hic non damnat Christus nuptias, ut Tacianus impiè credidit & illas negauit, sed uult insinuare nimiũ mulierum amorem esse maximum impedimentum: ad erigendum spiritum ad diuina cœlorum domicilia. Nam si simplex fornicatio ipso iure naturæ damnata est, nullum aliud patet remedium ad conseruationem generis humani nisi matrimonium, quo quidem multoties male utuntur coniugati, de quibus Paulus ait: quod qui nupserint tribulationem carnis habebunt. Cùm tamen hæc huma- 1.Cor.7
na fragilitas nullo alio remedio conseruari possit, quam maris & fœminæ coniunctione, institutum fuit matrimonium ut uir & uxor iuuicem inter se licitis uoluptatibus intenti, illicita non quærerent. Sed quid dicemus de malitia humana, quæ eo ꝓcessit, ut omnia illa, quæ in eius salutis medium & auxilium concessa sunt in causas condemnationis suæ conuerterit? O rem duram. O rem absurdam & non ferendam: ut dicas alicui, cole Deum, ille autem respondeat, non possum quia uxorem habeo. O magnum malum, ut matrimonium quod institutum fuit ad cultum Dei, malitia humana mille incom-

modis, in eius offensionem conuerterit sæpenumero vxor, quod remedium est multorum incommodorum, alia quam-
Gene. 3 plurima, sæuitia sua, sumptibus, insaniis & cultibus causet. Verũ ad hoc proficiet mariti prudentia vt eam monitis suis corrigat atque emendet: non enim satis est cuipiam mulieri, castitatem seruare, nisi etiam habitu & consuetudine, pudicitiã præse ferat: maritus debet cohibere vana vxoris suæ desideria. Concupiuit Eua fructum vetitum comedere inuitauit quæ maritum qui comedit & mortuus est, at si non comedisset neuter interiisset: nam in fortitudine viri sustentaretur mulieris fragilitas. Desiderat vxor tua fastum, cultum, sumptus, & cætera huius seculi inania, & cum non possit sine te libidini suæ satisfacere, tu ne eam molestia afficias, eius voluntati acquiescis: & efficeris eius stultitiæ particeps, existens mortis spiri-
Gen. 3. tualis vtriusque causa. Postea te excusas vxorem duxi, quemadmodum Adam, mulier quam dedisti mihi. Præter has autem insanias & luxus, quæ occasionem præbent hominibus, ne ad conuiuium gloriæ accedere possint, & in causa sunt huius tam immensi mali, est aliud maximum inconueniens ex parte carnis, quæ
Exo. 19. spiritum Dei suffocat. Cum Deus dedit legem Mosi, dixit Moses ad vniuersum populum. Ne appropinquetis vxoribus vestris nam quamquam de se nullum sit peccatum in actu matrimonij: ingens tamen est impedimentum, vt spiritum Deo leuemus, & legem eius recipiamus, esse vxoribus præpeditos. Nunc verò aliqui sunt coniugati tam stupida & hebeti mẽte prediti, vt raro aut nũquam ab vxorum amplexibus & toro abstineãt & nihilominus frequenter communicãt, frequenter cum Deo colloquia miscere præsumunt: nihil inordinatum coniugalem congressum sanctitati obesse credentes. Quibus locus iste obiiciendus est: nã vt de diuitiis dicebamus, impedit amor carnalis desiderium spiritualium & diuinorum, nam amor mulierum spiritum obruit. Deus autem cum omnem munditiam amet, non modo animæ sed etiam coporis puritatem & mundificationem requirit. Ea enim de causa duntaxat tempore Noe occidit Deus vniuersali eluuione non modo peccatores omnes: sed e- Gene. 6
tiam bestias, quæ peccare non possunt, solis piscibus viuis manentibus. Nam cum diluuium in peccatum carnis tantummodo inductum sit: in brutis autem animalibus ratione naturalis congressus & concubitus inueniatur etiam turpitudo & abominatio huius detestandi vitij, ideo dominus aquis diluuij vniuersa animalia terrestria suffocauit. Nõ sic autem pisces qui alium habent modum multiplicandi se: neque tam faciles sunt ad huiusmodi commixtiones. In eo autẽ quod iste dixit, non possum venire, id est, non possum continentur viuere, mentitur, quia quamuis sit castitas donum Dei & à Deo detur, tamẽ nemini facienti quod in se est Deus illam negauit, qui paratus est nobis omnia sua bona largiri, & adiuti gratia Dei bene possumus castè & continenter viuere, si volumus.

¶ Obserua etiã quod superbus & auarus quamuis noluerint venire ad cœnã, tamen modestius se habuerunt, quia dixerunt seruo vocanti, habe me excusatum hic autem nihil tale dixit, sed tantum nõ possum venire. Peccatum carnis hominem bestiam reddit, in bestia autem modestiam aut vrbanitatem ne requiras. Hoc vitium intellectum humanum adeo hebetat, adeòque vsum rationis offuscat, vt qui in eo obrutus iacuerit, tanquã bestia quæ sensibus tãtummodo se astringit omnis modestiæ humanæque politiæ quam vt homo rationis particeps obseruare tenetur prorsus obliuiscatur, tanquam homo inciuilis & inurbanus: hebetudine intellectus nihil de urbanitate curans, nec aliquod in Deum officium præstans. Sed iam ad contextum reuertamur. [Et iam reuersus seruus nunciauit hæc domino suo.] Deus qui omnia nouit stabiliter atque incommutabiliter nõ indiget nuntijs, vt ei aliquid innotescat. sed ideo dicitur hic seruus nunciasse domino quia Euangelij prædicatores sæpè Deo conquæruntur de contumacia & duritia auditorum. Sic Moses cum Dathan & Abiron, & Core a proposito seditionis non Nu. 16.
posset auertere aliqua ratione, dominũ ne eorum sacrificia respiceret, orauit. Sic

&

3.Re.19 & Elias conquærebatur. Altaria tua suffoderunt, Prophetas tuos occideruut gladio,& derelictus ego sum solus, & quærunt animam meam. Bene sciebat Deus quòd altaria suffoderunt & prophetas occiderunt, quod nō dicit Elias vt ei de nouo aliquid innotescat, sed querelam facit,
Psal.73. Sic etiam Dauid, Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam. Sic etiam Petrus & Ioannes è concilio Iudæorum dimissi, reuersi ad suos nunciauerunt eis, quanta ad eos principes sacerdotum & seniores dixissent. Vbi post pauca apud Deum quærelam depromentes dixerunt, Conuenerunt enim verè in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuum Iesum:
Acto, 4 quem vnxisti, Herodes & Pilatus, &c Paulus etiam Romanis conqueritur de dura ceruice fratrum suorum Iudæorum. Sequitur in contextu. [Tunc iratus pater familias dixit seruo suo.] Deus non irascit̄, nec pœnitet eum more hominum, quia in Deū nullo modo cadere possunt hę passiones, sed scriptura sacra (vt Origenes adnotat (more humano loquitur, quia hominibus loquitur, sicut homo senex quādo loquitur cum infantulo paruulo, puerilia & vt paruulus loquitur. Sic in deuteronomio dicitur. Portauit te dominus Deus tuus vt solet homo gestare paruulum filium suum. Humanos igitur mores Deo scriptura imponit, vt hominibus utilitatem afferat. Itaque per iram & furorem Dei non perturbationem mentis intellige, sed (ut Augustinus ait) vim, qua iustissime uindicat subiectam sibi ad ministerium uniuersam creaturam. Alioquin (ut ait Salomon) tu domine uirtutum cum tranquillitate iudicas, & cum magna reuerentia disponis nos. Quanquam etiam ut Cyrillo & Hieronymo placet, ira Dei ipsa mentis obscuratio sit, quæ cō sequitur eos qui legem Dei transgrediuntur, atque ideo in scriptura quando hanc uindicatiuam uirtutem significat: vocat Deum pantheram, & ursum & Pardum: quando autem misericordiam vult insinuare, hominem inducit. Similiter quādo propter peccata nostra corripimur, uigilat sup̄ nos Deus, & uisitat, qn̄ uerò a Deo

Orig.li. 4. cōtra Celsū. Deut.2. Aug. in Psal.2. Psa. 12. Ciril. li. 9. super Ioa. ca. 13. & Hier. Zac. 1. Hier. 1. Dan. 9.

deserimur & non iudicamur, indignique sumus correctione domini, dormire dicitur. Vnde in psalmo legitur. Surrexit quasi dormiens dominus, & quasi crapulatus à vino. Malitia enim nostra inebriat Deum, quæ quando in nobis corripitur euigilare dicitur, & de sua ebrietate consurgere, vt nos à peccato ebrios euigilare faciat. Ita hæ passiones dicuntur cadere in Deum, secundum suos effectus in nobis exhibitos. Sed q̄d ait seruo? [Exi cito ī plateas & vicos ciuitatis, & pauperes ac debiles, & cæcos & claudos intro duc huc.] Hęc vt in initio huius parabolæ diximus ad literā de prædicatione gentiū intelligenda sunt. Videns enim Deus contumaciam & infidelitatem Iudæorum, vocat prædicatores suos & omnes gētes, quibus dicit. Ite & prędicate euangelium omni creaturæ. Et Petrus cū vidit in Iope linteamina, & Cornelij conuersionem, dixit, In veritate comperi, quia Deus acceptator personarum non est. Ecclesia quoque gauisa est videns, q̄ etiam inter gentes gratia Spiritus sancti esset diffusa. Considera etiam Dei clementiam & benignitatem in duobus. Primo quòd omnes recipit debiles, claudos, cæcos pauperes, & miserabiles. Neminem despicit: nulli claudit ianuam suæ misericordiæ. Non contemnit dominus Aethiopem, aut Indum: a Mexico vsque delatum, nemoque est quantumuis miser & abiectus qui illa pietatis viscera aperta non inueniat. Eoque modo illum in cruce pendentem videbis, passis manibus vt omnes ad se accedentes suscipiat: latereque aperto, vt omnes quātumcunque peccatores sint in præcordia sua introducat.

Psa. 77. Mar. 16 Act. 10. Act. 11.

¶ Secundo vide eius bonitatē, non. n. quomodocunq; eos vocat, sed cito & sine vlla mora: Nunquā Deus piger est, vt nobis benefaciat, sed potius diligentissimus, valdeque solicitus, vt nos vocet gratiamque suam concedat. Nullam moram in rebus nobis vtilibus patitur, vult enim vt statim sine vlla mora, nuncius conuiuas vocatum exeat, & ita Zachæo vt eum iustificaret, beneficioque secum ad mensam discumbendi afficeret, dixit, festinans descende. In quibus omnibus videbis quā, valde nos Deus amet, qui nos tanta diligē

Ioan. 19

Luc. 19. tia & solicitudine vocat. Sed vide, quã ingratus sis Deo, pro his omnibus beneficiis. Ille enim diligentissimus est ad te vocandum, tu vero pigerrimus ad Deum colendum. ¶ Obserua etiã & considera eius magnificẽtiã & liberalitatẽ. Nos si ingratitudinem in aliquo inuenimus pro accepto beneficio, omnibus portam occludimus, & propter vnius malitiam, nemini benefacere volumus. At misericordia diuina magis se extendit: nam non obstante horum hominum ingratitudine & perfidia, qui inuitati & vocati venire noluerunt, tamen Deus non vult ostiũ occludere alijs: sed eos vocatũ mittit. Minimè defatigatus priorũ ingratitudine, posterioribus benefacere non desistit. Non exhauritur diuina misericordia tam cito vt perfidia & ingratitudo aliquorum: beneficia Dei, in alios conferenda impediat.

¶ Obserua etiam ꝙ in hanc cęnam regiam intrauerũt cæci, & claudi, & debiles, sed qui integri erant intrare noluerunt. Impii toti erant corpus, toti indulgebant corpori. & nequid corpori deesset, animã minuebant. Econtra pii nihil aliud meditantur quàm corpus affligere, minuere & deponere, vt integrum sit in die domini nostri Iesu Christi. Ideoque Christus impio alibi dicit, Vt totum corpus tuum mittatur in gehennam. Totum corpus impiorum integrum mittitur in gehẽnã: sed iustorum non totum corpus intrat in cœnam gloriæ: non enim intrant in cœlum nisi manibus erutis, vel claudi vel cæci: nam licet in cœlo corpora nostra integra futura sint in membris, non tamen erunt integra quantum ad suas necessitates: nec enim manducabũt aut nubẽt. Est enim nunc corpus animale, tunc erit spirituale, nunc infirmum, tunc erit in virtute, vt Apostolus habet. Sed impij integri hic in corpore sic in inferno erũt nulla enim erit corporis pars quæ non omniũ tormẽtorum corporalium genere torqueatur. Contra erit in animabus animę enim piorum erunt integerrimæ, & omnibus spiritualibus deliciis fruẽtur, impiorum verò erunt imminutæ, nihil enim boni aut cogitare aut velle potuerũt. Sequitur, [Et ait seruus, Domine factũ est vt imperasti, & adhuc locus est.] Iam prædicauimus gentibus & nationibus, & adhuc manẽt loca vacua in regno cœlorum, vbi & alii plurimi possunt esse. non enim numerus hominũ prædestinatorũ est impletus in cœlis. [Et ait dñs seruo, Exi per vias ad sæpes & cõpelle intrare, vt impleaẽ domus mea.] In eo quod dicit cõpelle intrare modus quodammodo violentus conuertendi istos significatur. Considera cõuersionem Pauli, & compelle intrare illum videbis. Si sciremus quibus viis dominus aliquos conuertit, videremus sæpius impleri quod compelluntur intrare: non quod compellatur voluntas, sed mutantia voluntatem talia sunt, vt cõpellatur quis mutare volũtatem, vt fecit in Paulo. Et hoc facit dominus dupliciter. Primo ostendendo voluntati nostræ tantum bonum vt ipsa nõ possit non appetere illud. Secundo remouendo & abscondendo omne malum, & cùm obiectum voluntatis sit bonum, tantum bonum potest voluntati repræsentare, vt non possit non amare illud quod videt bonum. Et isto modo liberum hominis arbitrium subiicitur Deo, quod compellere voluntatem non est. Nam voluntas naturaliter fertur in bonum & ex natura sua appetit illud, si autem cogeretur ad diligendum malum. quod est contra suam naturam, tunc diceretur compelli, sed quia in bonum fertur repræsentatum ideo remotis inconuenientibus non dicitur cogi, id quod ipsa naturaliter agit. Dicitur tamen subiici Deò: quia Deus hoc facere potest. Tribulationibus etiam, aduersitatibus, & calamitatibus non trahit ad se multoties, quod compelli quodammodo dicitur. Concludit dominus hanc parabolam dicens. [Dico autem vobis quod nemo illorum virorum qui vocati sunt gustabit cœnam meam.] Hæc est sententia aduersus illos rebelles, qui venire ad cœnam contempserunt. Expende Dei bonitatem & clementiam. Non dicit hic Christus quod illi qui regnum cœlorum contempserunt, & cęnam beatitudinis, quod fuerunt homicidæ, adulteri, traditores aut quid simile, sed tantum quod vnus quia duxit vxorem, & alius quia emit villam, & alius quia comparauit iuga boum non venerunt, quia quamuis impediret ad regnum cœleste: non tamen

Marginal notes: 1. Th. 4. Matt 5. Mat. 22. 1. Co. 15 Act. 9.

tamen fuerunt grauia delicta. Nos cùm volumus aliquem qui nos offendit puniri, indignati maximum in eum crimen dicimus omnium quæcunque perpetrauit, vt seuerius puniatur, non summum leuius, sed grauius delictum. Christus tamē è contrario, ut lenis non castiget, leuiora crimina sumit, vt maiorum obliuiscatur: & iracundia sua, atque furore positis ante oculos suos modicis criminibus tēperet atque moderetur. Sic in die iudicii nō
Mat. 25 dicet peccatoribus, Ite maledicti in ignem æternum, eo quòd blasphemi, latrones, & homicidæ fuistis: sed ite quia esuriui & non dedistis mihi manducare: sitiui & nō dedistis mihi bibere, &c. Ecce quomodo non peccata grauia commissionis, sed ea quæ sunt omissionis & leuiora commemorat: vt rigorem temperet suæ iustitiæ, & sic puniet eos, vt Theologi dicunt, citra condignum: Iratus fuit dominus contra illos rebelles, vt parabola ait: tamen
Abac. 3. quia cum irascitur, vt Abacuc inquit, misericordiæ recordatur, minima eorum peccata commemorat vt misericordius puniat. Disce ex hoc loco: vt cum iudiciū feceris de aliquo, non eius delicta extollas, & exaggeres vt impii vindices & crudeles facere solent: sed in quantum in te est illa minuas. Si peccandum est altero duorum extremorum præstat lenitate, quàm sæuitia peccare. Sic sanctus ille Ioseph, fratrum peccatum licet ex inuidia & ini-
Gen. 45 quitate peccassent contra illum, in quan
Gen. 50 tum poterat excusabat dicens eis quod voluntas Dei fuit vt illud contingere, sed ad contextum. [Ibant autem multæ turbæ cum eo, & conuersus dixit ad illos.] Proficiscens verò dominus Hierusalem ad petitionem principis Pharisæorum, qui eū ad conuiuium inuitauerat, in domum eius declinauit de conuiuio vero proficiscebatur iter destinatum, videns autem dominus turbas sequētes se instruit eas de modo sequendi: imò in turbis nō verè sequētibus instruit veros sequaces q. regia via incedunt passibus corporū nō autem passibus operū. Instruit ergo dominus generaliter omnes qui sunt in via ad pœnitentiam tendentes, & est hic ordo doctrinæ. Primo docet cauere ea q̄ possunt esse impedimēta viā ingrediētibus. Secundò addit de suffragiis quę sunt necessaria uenientibus. Tertiò agit de lege, quæ proposita est, & data peruenientibus. Addit adhuc Luc. 17.
necessarium hęc omnia implentibus, videlicet misericordiam Dei, vt iis omnibus impletis dicāt, serui inutiles sumus. Primū ergo instruit de vitandis impedimentis: quia maximum est iter facienti nosse impedimenta multiplicia, id est, interiora & exteriora, quæ sunt impedimenta arduæ viæ ducentis ad vitam: nec sufficit abiicere exteriora nisi abiiciantur interiora: ideo dominus non tantum dicit, qui odit patrem suū & matrem, sed addidit adhuc & animam suam. Et quia multa sunt impedimenta exteriora hortatur dominus Matt. 7.
vt abiiciāt grauiora, uidelicet carnales affectus, qui præcipuè homines retrahunt ab ardua via. Multi enim fuerūt quos nō terrebant angustiæ pressurarum, & reuocabat eos à martyrio affectus vxorum & matrum ostendentium eis vbera, & sic parati ad martyrium retinebantur carnali affectu vel cura vxoris vel liberorum.

Hæc ergo sunt præcipua impedimenta exteriora, scilicet carnales affectus: ideo dominus specialiter docet ea amputanda: & similiter interiora, scilicet, desideria carnis. Dixit ergo. [Si quis venit ad me & nō Aug. de
odit patrem suum & matrem & vxorē & vera re-
filios & fratres, & sorores adhuc autem & lig. ca.
animam suam non potest esse meus disci 18.
pulus.] Omnes creaturæ naturaliter centrum suum appetunt, nulloq; alio in loco præter quā in propriis spheris suis cōquiescūt. Scintillam ignis si attenderis, videbis sursum versus tendentem: tanto quodam modo desiderio superiorum locorum, vt nullibi donec in propriam sedem perueniat immoretur. Flumina vniuersæque aquæ, multis variisque flexibus nusquam cessant, donec in mare fontem omnium aquarum communem tanquam in suam perfectissimam quietem perueniant.

Quod idem de omnibus aliis rebus dici potest: quarum omnium cum anima rationalis ad imaginem Dei procreata præcipua & nobilissima sit creatura: ea de causa voluit Deus qui illam ad se creauit, vt visione diuina frueretur esse illius centrum spheraque perfectissima quo tādem corporeis vinculis soluta deuenerit,

pleneque in eius conspectu conquiesceret, & satiaretur. Vnde magnus ille Augu- Aug. in medita. stinus, & Ecclesiæ doctor eximius Deum alloquitur, dicens, Fecisti nos domine propter te: & inquietum est cor nostrum donec perueniat ad te. Extra Deum, quæcunque in mundo sunt, turbatio, inquie- Luc. 15. tudo, & defatigatio mentis sunt. Filius prodigus extra domum patris sui nunquam nisi famen & angustias offendit. Ion. 1. Ionas Propheta Deum fugiens ab eo separatus, maris procella ingentibusque alijs erumnis vexatus fuit: sed venter Balenæ Deo orationem faciens reuersus est ad Deum centrum suum, & statim ab omni labore liberatus est. Iacob domi Laban soceri sui mille laboribus & defatiga- Gen. 32 tionibus semper fuit oppressus: quare à Deo responsum accepit, vt in patriam suam & in domum natiuitatis suæ rediret: & illico vidit Angelorum exercitus, & inuenit pacem & tranquilitatem. Hydria in puteum missa ad hauriendam aquam, dum adhuc aqua plena intra puteum est non grauat educentem sed facilime eleuatur: postea verò quàm supra aquæ superficiem tollitur statim eius pondus sentitur. Sed quare cùm est intra aquam hydria non videtur ponderosa: postea vero cùm aquis eleuata est adeo grauare solet? Quia prius in elemento suo videlicet in aqua est postea verò quia extra elemētum suum esse cogitur, proprio pondere quasi quadam innata vi in sedem suam redire contendit. Ne mireris igitur, si eos qui extra Deum sunt mundo ministrantes & carni, suisque animi perturbationibus tam defatigatos & debilitatos videris: sunt enim extra Deum centrum & elemētum proprium hominum. Quare sem- Pro. 12. per perturbati, laboriosi, defessi, & anxij incedunt. Multo aliter sese habent Dei cultores, nam cum in propria sint sphera, veloces sunt in omni probitatis lætitia, & Pro. 12. contenti ac alacres viuunt in omnibus suis aduersitatibus. Salomon enim ait, Non contristabit iustum quidquid ei acciderit. Nam ægritudines, ærumnæ persecutiones vniuersaque huius vitæ prospera aut aduersa, eos nitidiores, securiores & alacriores in dies facere videntur. Hi igitur soli viuunt: cæteri enim non viuunt, sed infelici morte moriuntur suis libidinibus mancipati, portantes humeris suis iugum mundi intolerabile, oneraque proprii amoris, corrupta voluntate sustinentes. Si vis perfectum gaudium veramque trāquillitatem inuenire, opus est vt ad Deum reuertaris. Nihil integritatem & perfectionem naturę suæ consequitur, nisi conseruet̃ in genere suo. Quare cū Deus genus & fons sit omniū bonorū à quo omnia bona procedunt, anima nostra rationalis, tam intensè Deum suū desiderat, nam ad Deum rediens omnia bona assequitur. Vnde cùm Deus videat optimeque sciat, nihil extra eū esse, nisi laboris defatigationisque plenū & sine eo nos nullū gaudium habere posse: compatiens nostris laboribus nos mille ęrumnis defatigatos, & funditus interēptos à mediis mortis faucib. euocat, dicens, Venite Mat. 11 ad me oēs q. laboratis, & onerati estis, & ego reficiā vos, venite igitur & ne timeatis. Columba: quæ ex arca Noe exiuit non Gene. 8 inuenit requiē vllo in loco vbi requiesceret pes eius, & ita in arcā rediit. Attēde igitur ꝙ eodem modo & tu in omni huius seculi oceano, extra Dei manum & obsequium, nihil aliud præterquam procellas, pericula, variaque vitæ impedimenta offendes. Nullamque sedem vsquam tranquillitati idoneam inuenies, atque ideo potissimum remedium est ad Christum verum Noe quasi in arcam redire, vnde egressus es, & à quo separatus tandiu per huius seculi immēsos fluctus iactatus es. Est autem Dei tanta bonitas & clementia vt licet se contemptum & desertum viderit, propter huius mundi fœditatem & immunditiam, nihilominus tamen rogat & inuitat te inquiens, Venite ad me omnes qui laboratis, &c. Domine placet mihi summopere ad te redire, iam enim huius seculi sum defatigatus ministerio. Vis tu redire ad Deum? Vis remigrare in centrum tuum? Contentusque viuere, discipulus Christi factus, audi illum, [Si quis venit ad me & non odit, &c.] Hoc modo Vide Christus dominus noster omniū oppres- Hilar in sorum confugium factus, dum nos vocat Psa. 118 docet quid facere debeat qui à mundo expeditus, ad Deum se conferre statuit. Vult autē vt hoc facias videlicet, ut ad Deū tāquam

quam animæ tuæ centrum in quo patrē, matrem, filios, fratres, & sorores tuas odio habeas, te conferas. Sed cur domine tu qui charitas es odium præcipis? Certè sicut Deus simul est amor & odium, amor rerum bonarum & odium malarū, ita vult quemque nostrum simul habere amorem eorum quæ in proximis aut in nobis bona sunt, odium verò eorum quę in proximis aut in nobis mala fuerint. Vult ergo in nobis esse oculos quosdam, qui videant non vasa, sed quod est in vasis. Si in vasis quantumuis inimicis nostris est pietas, eam amemus, contra si in vasis quantumuis amicis & cognatis sit malitia, eam detestemur. Si igitur in parente aut amico, aut in te malitia est, eam odit, ideoque non simpliciter iubet odio habere parentes, quia hoc iniquum esset: sed si voluerint plusquam Christum diligi, in hoc odio habeantur, nam omnes oportet odire qui in via Dei aduersantur. Parentes namque debemus honorare & diligere, quia maiora ab eis suscepimus, quàm a cæteris hominibus: Deum tamen magis tenemur honorare quàm parentes: quia maiora accepimus ab eo. Ideoque parentibus obediendum est, quando eorum mandata diuinæ obedientiæ non repugnant, quia alias absol-
Ephe.6: uimur ab omni debito. Vnde Paulus: Filii obedite parentibus vestris in domino. Id est, quando mandata eorum consonāt diuinis mandatis: nam alias non est eis obediendum, sed odiendi sunt, non homines, aut natura, sed peccatum, sicut Deus odit peccatum, & possumus eis ostendere signa odientis. Nam qui amat complacet amato, qui autem non complacet sed aduersatur non diligit sed odit: & quia parentib. viam Dei impedientibus complacendū non est, dicimur eos odisse. Quomodo aūt pater & mater percalcādi sunt propter vitæ perfectionē de qua hic Christus, ad literā loquit̃ vt statim videbimus
Hie.epi. r. quāto tēpore. optimè differit D. Hieronym. ad Heliodorum, de vita Eremitica. Quid enim impedimenti afferat perfectioni paterna domus, patria, & consanguinei, satis ostendit dominus cū Abrahæ præcepit dicens: Egredere de terra tua, & de cognatione
Gen.12. tua, &c. Ideo dominus, quem vult in discipulum accipere, & eum docere, præcipit odire parentes, fratres & sorores. Vnde quos dominus erudire vult, segregat ab huiusmodi hominibus. In Osea enim Oseæ dicit: Ducam eam in solitudinem & loquar ad cor eius. Et vt in Hebræo habetur: Ecce ego seduco eam, & ire faciam eam in desertum: & loquar ad cor eius. Vbi expende verbum, seduco, & considera quod etiam ad ea quæ nobis maxime vtilia sunt, oportet Deum nos seducere. Verum quia non sufficit extrinseca tantum vitare impedimenta, addidit. [Adhuc autem & animam suam.] Per animam vitam animalem intelligit: quæ secundum Apostolum vocatur caro, caro autem concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Et ideo odienda est. Tunc enim carnem odimus cum Galat. 5 eius carnalibus desideriis non acquiescimus: conuenit enim Christi discipulo vt proprium amorem concupiscentiam & carnis desideria abiiciat, vt Christi discipulus fiat. Si eiicis ab anima tua propriū amorem: crede illam statim amore Dei impletum iri, eius enim bonitas, non patietur nos amoris proprii uacuos, Dei amore non impleri. Hoc sui ipsius odium quasi cauterium quoddam, omnem veterem hominem abiicit, nosque eo exuit veluti angues, qui inter asperos lapides transeuntes, vetus indumentū deponunt. Hoc exercitium seruare debet, qui vult perfectus & uerus Christi esse discipulus nitens exuere se propriis affectionibus, amoreque sui ipsius, nam qui se uerè abnegat in omnibus rebus, uolūtatē suam deponens, is demum uerè Deo inseruire potest.

¶Obserua autem quòd odire parentes & cæteros, atque etiam se ipsum secundū aliquem modum & sensum est præceptum & aliquo modo est consilium. Est enim præceptū quantum ad hoc, ut carnalis affectus prædictarum personarum cōtrarios charitati spirituali abiiciamus, & ita ut prædictas uitemus & odiamus personas, quantum ad hoc ꝙ nos ab impletione præceptorum Dei impedire nituntur. Sed est consilium quò ad hoc vt carnales affectus, carnaliterque propinquos siue coniunctos odiamus, relinqua

mus & vitemus: quantum ad hoc quod nos impedire nitũtur, aut possunt à spirituali profectu, ad perfectionem tendente, per actus & opera supererogationis, vt scilicet carnales prædictarum personarum affectus non illos duntaxat, qui charitati diuinæ obuiãt directè, sed illos quoque qui charitatis profectum, & ardorẽ & perfectionem impediũt. Nisi quis hoc egerit, ait Christus, [Non potest meus esse discipulus.] Vide quantum præmium consequeris, si Christi discipulus fueris, sicut nunc dicebamus Abrahę, qui propter Deum dereliquit domũ, cognationem, & patriam contulit meliorem terram: & fecit illum in gentem magnam, & patrẽ constituit multarum gentium, ita vt pro consanguineis rusticis magnos habeat: & pro patris benedictione consequatur benedictionem Dei. Sic etiam Apostolis q omnia propter Christum reliquerunt illos super duodecim sedes sessuros, & iudicaturos duodecim tribus Israel promisit Christus. Expende hic quid lucri si perdere parentes, cognatos, aut aliquid propter Deum periculo exqonere, nam ut ait Bernardus, quia virgo se exposuit propter Deum vouendo castitatem, illo tempore uitio datam, vt ab omnibus mulieribus esset maledicta: dedit illi vt iter mulieres esset benedicta. Sic qui propter Christũ hæc terrena & carnalia contemnit, Christum habebit in patrem & dominum & magistrum. Sed procedamus. [Et qui non baiulat crucem suam & venit post me, non potest meus esse discipulus.] Crucem intellige carnis mortificationem, tribulationes, aduersitates, & mundi afflictiones, & omnia quæ inimica sunt spiritui. Qui hæc omnia patienter tulerit, dicitur Christi crucem baiulare. Itaque nihil aliud est accipere crucem q̃ quotidianam mortis carnem sustinere, exponendo se cuicunque labori ꝑp Christum, sine quo Christo placere non possumus. Ideo Paulus. Qui sunt Christi, carnẽ suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis. Ideo in die iudicii, signum suum ponet Christus in cœlo, idest, crucem: nã signum crucis erit in cœlo cùm dominus ad iudicandum venerit. Et sicut artifex regula põderat & metitur quis lapis aptus sit ædificio, sic Christus cruce sua videbit quis secundum crucis mortificationẽ vixerit, & quis sit aptus regno Dei. Prætereà ne aliquis pondere crucis retrocedat, non dicit Christus, qui non baiulat crucẽ meam, sed crucem suam, vt vnusquisque iuxta propriam virtutẽ faciat: alius plus & alius minus.

Mat. 19. — Bernar. ho. 3. super Missus est. — Galat. 5 — Mat. 24

¶ Obseruandum etiam, ꝙ potest esse, vt quis tollat crucem, & quod non sit discipulus Christi: vt est ille qui accipit pęnitẽtiæ statum, & nõ ambulat sicut Christus ambulauit sequẽs illum, si ignem hoc est charitatem, non habet in corde vt crementur sacrificium, sine igne enim non fit sacrificium. Duo sunt facienda. Primum accipere crucem, & secundo diligere Christum: & hoc modo sacrificabis Deo te ipsum. Abraham non sacrificat sine igne. Vnde Paulus: Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Debes tu ligna & ignem ponere, vt sacrifices. Hoc est sequi Christum, in cuius pectore tantus ignis ardebat amoris. Vult igitur Christus vt tollas crucem, sed etiam cum amoris flamma: & non inuitamur ad hæc ex viribus nostris, ipse enim præcedit, & fauet, & præstat auxilium, in quo etiam eius benignitas & bonitas ostenditur. Solent enim serui suos præcedere dominos, & explorare, & præparare hospitia, iter ostendere, atque ante illos ire: sed Christus hic ante nos vadit & iter ostendit quasi seruus, & suadet, vt illum sequamur. Sequitur in contextu. [Quis enim ex vobis volens turrim ædificare.] Discipulos perfectionẽ vitæ profitentes docet duab. parabolis. Aedificatio turris professio est perfectionis vitæ, merito turri propter suam celsitudinem comparatæ. Sumptus aũt vt ipsemet dñs dignatus est declarare, sunt renũciare omnibus, quæ homo possidet. Debet antequam quisque profiteatur perfectioris vitæ statũ sedens perfectè cogitare, & diligenter examinare affectus suos, an sint alieni ab omnib. quæ possidet, an in veritate renunciet, nõ solũ rebus sed affectib. rerum exteriorũ: computando inter possessa, non solùm agros sed etiam honores. Sed si deficiunt melius est non incipere, quàm postquam posue-

Gen. 22 — 1. Co. 13

fuerit fundamentum professionis, carendo sumptibus perfectæ renunciationis, non posse perficere ædificium turris vitæ celsioris: fit ludibrio Demonibus, & hominibus, sicut mūdus irridet religiosos apostatas, qui ceperūt iacto fundamēto pro-
2.Pet.2. fessionis & nō perseuerātes quia defecit in eis virtus finiendi, opus inceptum, ad seculum reuertuntur, tanquam canes ad vomitum. ¶ Admonet locus iste perseuerantiam in vita perfectionis incepta: sine
1.Co.9. qua nulla virtus coronatˀ, iuxta illud Pauli. Omnes qui in stadio currūt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium.
1.Re.9. Sic Saul bene incepit & tandem quia nō perseuerauit damnatus est. Docet etiam cautelam quæ per necessaria est viantibus ne ardua supra vires aggrediantur: sed pro modulo virium suarum sese intra se misceantur. Alioquin enim minus cauti vitam austeriorem eligūt ad quam sustinendam insufficientes in medio vitæ deficiunt. Expende etiam quàm differens sit ædificium corporale & spirituale: nam ad ædificium materiale necesse est congregare diuitias: sed ad spirituale contemnere illas, & parentes odire, & se ipsum abijcere. Obserua etiam quod in numero singulari & conditionaliter loquitur dicens, Quis enim ex vobis, vt notet raritatem eorum: qui spirituale ædificium & vitam perfectam ædificare volunt. Multi enim ædificant turrim Babel, & inter tot qui gehennam ædificāt in suam damnationem: est ne aliquis
Gen.11 qui velit turrim vitæ perfectæ ædificare? Si forsitan aliquis est audiat quid agere ei conueniat. [Nonne prius sedens.] Idest, à mundi tumultibus quiescens: qui enim negocijs secularibus se implicat non mi-
2.Ti.2. litat Deo. Sedet igitur sequestratus à mūdi curis, se ipsum considerans & humiliās, vana huius mundi contemplando. [Computat sumptus. qui necessarij sunt.] Idest, considerat diligenter quibus operibus & laboribus possit constitui ædificium, uitę perfectionis, & ad illum apicem altissimæ turris ascendere & peruenire, considerat vires suas vtrum sufficere possint ad hoc quod inchoare proponit. Prius quàm enim aliquid incipias, consulito, & postquam consulueris, opus est facto.

Videt prius si vires habeat ad perficiendum, ne pòstea quam posuerit fundamētum & ne potuerit perficere, omnes qui viderint, incipiēt ei illudere dicētes Quia hic homo cœpit ædificare & nō potuit cōsummare.] Hæc ex dictis clara sunt. Expende autem quod in omni opere quod agis oculos irrisoris considerare debes, nam quando diabolus uidet quod incipis ædificare bonum, expectat, vt relinquas opus incæptum: videns autem quòd reuerteris ad vitam pristinam, iridet & exultat, nam sicut fuit ad malum persuasor, ità gaudet videns quod derelinquis bonum incæptum. Ideo Dauid petens à Deo auxilium perseuerandi ait, Deus meus in te confido non erubescam, nec irrideant me inimici mei: etenim omnes qui te expectant, non confundentur. Omnes enim Psal.24.
tam boni quàm mali Angeli prospiciunt nos laborantes, boni de bono gratulantur, de malo quasi dolent, mali verò de bono dolent, de malo autem irrident. Spectaculum facti sumus mundo, Angelis & hominibus. Non solùm Angelis & 1.Cor.4
hominibus, sed etiam mundo inquit, idest, amatoribus huius seculi qui sedulo circunspiciunt viros religiosos, & si in aliquo deprehendunt lapsum eorum statim insultant & dicunt, Hypocrita erat iste.

¶ Denique vnum hic obseruandum esse censeo quod non dicit si possit perficere, sed si habeat ad perficiēdum, quia posse perficere est à natura, sed habere ad perficiendum est à gratia. Sic etiam posse credere natura est hominum: credere autem gratia fidelium. Bene etiam dixit, computet si habeat, & si non habet procuret & congreget. Sed iam secundam parabolam ad idem tendētem audiamus. [Aut quis Rex iturus committere bellum aduersus alium regem nō sedens prius cogitat si posset cū decē millibus occurrere ei q. cū viginti millibus venit ad se? Posita similitudine de turri ędificanda supponit hic aliā similitudinē de rege pugnaturo: in qua duo ostendunˀ. Primò quod pugnādo oportet peruenire ad regnū, quia vt Paulus ait non coronabitur nisi qui le 1.Ti.2.
gitimè certauerit. Secūdū est quod nullus ꝑ sua merita potest peruenire ad regnū, Esa.64.
nisi

nisi iustitia Dei per misericordiã temperetur, nam vt Psalmista ait, non iustificabitur in conspectu eius omnis viuens. Et Esaias. Facti sumus vt immundus omnes nos. Summa ergo totius parabolæ hæc est. Si in rebus externis & corporalibus prudentes & prouidi sumus, quare non multo magis in spiritualibus? Qui ergo militiæ Christi se addicere vult, prius perpendat vires suas, quas si inuenerit ad id, quod subeundum est impares: non temere sese iniiciat in periculũ: sed potius omnia excogitet, vt inuocato Christi auxilio facilius agere possit, Cum ergo necesse sit pugnare cum diabolo, mundo, & carne, qui nobis fortiores sunt: inuocandus est Deus, cuius manus abbreuiata non est. Sic Dauid, Domine quid multiplicati sunt qui tribulãt me, &c. Et iterũ, Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos Expende autem quod in illo ꝙ dicit habere regẽ cõtrarium viginti millia, ostendit mundi duplicatam potentiã, quia maiori conatu hos perfectiores impugnat. Illud autem quod statim sequitur in contextu, scilicet. [Alioquin adhuc illo longe agẽte legationem mittens rogat ea quę pacis sunt.] Intelligendũ est ꝙ sit cõtentus vita & statu communi, nam si in vita perfectiori nõ potuerit perseuerare, nec habuerit vires ad resistendum maiori mundi potentiæ: sit contentus vita seculari & communi. Doctrina harum duarum parabolarum est, vt altam turriũ ædificemus, & machinas mundi destruamus, vitam inquam perfectam agẽtes & apicem perfectionis quærentes, hac tamẽ modificatione, vt prius vires nostras consideremus, ne retrocedamus, nam melius est viam Dei non agnoscere: quam post agnitam retroire. Tunc enim erimus mũdo & Angelis, inderisum, victi reuertemur cum confusione à fortiori inimico. Ideoque perseuerantia opus est ne irrideant nos inimici nostri, & dicant, Hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare. Non enim cœpisse virtutis est, sed perfecisse. Cœpisse multorum est, ad culmen autem venisse, paucorum. In cassum bonum agitur, si ante vitæ terminũ deseratur, quia frustra velociter currit, q priusquam ad metas perueniat deficit.

Ps. 142.
Esa. 64.
Psal. 3.
Ps. 117
2. Pet. 2

Ideo cursores paulatim in mane procedunt, & semper plus & plus proficiunt: & sic continuando ad terminum optatum perueniunt. Sed quidam sunt sicut leęna, quæ in principio parit multos catulos, deinde pauciores, & in fine sterilis efficitur. Sic etiam plurimi in principio operis sunt feruidi, deinde tepescunt, & in fine prorsus infrigidantur, & deficiunt. Sic turris incœpta manet, vel deficit in bello: & uicta manet. Hoc autẽ valde placet diabolo, qui super oĩa conatur facere ne homo in bono opere ꝑseueret. Vnde in Genesi dixit dominus serpẽti. Tu insidiaberis calcaneo eius, idest fini, sic.n. in omni re finis est prę̃statior, & qui destruit finẽ, destruit omne bonũ. Summe autẽ dolet. qñ videt nos inceptis bonis operibus perseuerare: quia scit, quod cum perseuerantia obtinemus quidquid petierimus à Deo, sicut ille, qui petiit tres panes ab amico obtinuit, q a ꝑseuerãter petiit. Sic etiã Magdalena, quia in sepulchro ꝑseuerauit plorans meruit Christũ prius videre suscitatum quam discipuli qui recesserunt, & reuersi sunt non perseuerantes. Similiter etiam Christus turbam famelicam septẽ panibus satiauit: quia perseuerauit cum eo. Misereor, inquit, super turbam quia ecce iam triduo sustinent me. Sicut enim nulla vtilitas est seminum in principio florentium nisi maturescãt, ità nihil valet ad salutem bene incipere si vsque in finem nõ perseueraueris, Caue ne irridearis. Iam ad cõtextum reuertamur. [Sic ergo omnis ex vobis qui non renunciat oĩbus quæ possidet non potest meus esse discipulus Hinc clarè apparet, quod ad professores vitæ perfectioris adduxit vtramque parabolam. Renunciare enim omnibus quæ possident non mandatur omnibus Christianis: sed tantum his, qui statum perfectionis quærunt: de quibus Christus hic loquitur, & ad quod propositum adduxit parabolas suprà dictas. Ac si diceret. Ex quo non bene turrim ædificat, qui sumptus non præparat, nec securè occurrit, qui legatos non præmittit, ergo non potest meus esse discpulus qui omnibus non renunciat, sed uolo, vt homo sese totum mihi dedat, nihil mihi proponat, & nihil ardentius diligat quam me,

Gene. 3
Luc. 11
Ioan. 20
Marc. 8

me, seipsum non quærat, sua non amet, sed meam voluntatem diligat.

¶ Aduerte autem quod in his verbis excluditur error Anabaptistarum, qui sicut olim Adamitæ & Apostolici: asseuerabant hominem nõ posse esse Christianum nisi renunciauerit omnibus. Quare Christus non dixit absolute, omnis qui non renunciauerit, sed omnis ex vobis, videlicet Apostolicis viris, & discipulis meis qui perfectiorem vitam estis professi. Cum istis igitur Apostolis loquitur Christus, non cum omnibus. Abraham, Dauid, Iob & alij plurimi diuites fuerunt & perfecti. ¶ Obserua etiam quod multum distat inter renunciare omnibus, & relinquere omnia: quia renunciare omnibus, conuenit omnibus, qui licitè mundanis vtuntur. Sic tenent quæ mundi sunt, non

1. Cor. 7 teneantur à mundo. Vnde Paulus. Reliquum est, vt qui habent vxores tanquam non habentes sint, & qui vtuntur hoc mundo tanquam non vtantur. Relinquere verò omnia, perfectorum est, qui omnia temporalia abiiciunt propter Deum. Attẽde autem, vt omnino his mũdi vanitatibus renuncies, vt tam sublimi dignitatis gradu Christi discipulus factus fruaris omnem amorem tuum in Deum conuerte, & renuncia tui ipsius rerumq; humanarum amori: perfectus enim Christianus nihil aliud nisi Deum amare debet. Nec debet quispiam credere amorem suum rectè esse collocatum, ob uirtutes, & merita illius quem amat. Valde enim interest esse bonum, & esse bonum mihi, nisi quis tam insanus inueniatur, qui dicat ego iudico esse bonum, vt mihi oculi eruantur, si aureo gladiolo, adamantino vel smaragdino fiat. Arbor paradisi bona erat: sed Eua ibi oculos perdi

Gene. 3 dit Susanna bona erat & sancta, sed illi se

Dan. 13 nes propter eius amorem interierunt. Io

Gen. 39 seph bonus erat sed illum eius domina offendit. Hinc coniicere potes quantum cauere debeas, ne alterius quam Dei prudentiæ habenas affectionis tuæ committas, qui solus sufficiens est, vt tranquilitatem & quietudinẽ animi nostri affectionibus tribuere possit. Ideo in Deo solo amorem tuum constitue: separans te ab omnibus rebus, quę Dei amorem non referunt. Quid existimas te facere: cum omnia humana contemnis? Opus est cogitare, quas angustias relinquas: vt cęli latitudinem consequamur. Vniuersa enim terra respectu totius mundi, punctus est: adeò vt si fingeremus terrã locatã esse in cœlo stellato: adeoque perspicuã vt quælibet aliarum stellarum redderetur, ex his locis inferioribus discerni nõ posset, propter eius exiguitatẽ, sunt enim decem & septem stellę, quarum quęlibet maior est toto orbe terram centies & septies. Sunt etiam aliæ quadraginta quinque, quarũ quælibet nonagies est tota terra maior: ducentæ & octo etiã sunt septuagies bis maiores. Aliæ ducẽtæ sexaginta quatuor, quinquagies quatuor maiores esse dicũtur. Item ducentæ septem, tricies quinquies maiores æstimantur. Præterea ducentæ quadraginta nouem. Decies & octies ampliores dicuntur. Sunt aũt hæ postremæ minimeq; quidem uideãtur, non gentarum quinquaginta nouem stellarum, quas Astrologi notauerunt, de quibus intelligitur id, quod dictũ est: qđ minima stellarum uisu notabiliũ est maior tota terra. Quod si respectu firmamenti, terra punctum est minimum, quanto minor respectu Empyrei cœli cẽsebit? Quid igitur putas te relinquere, dum mũdum contemnis, licet eius dominus esses vniuersalis, nisi angustissimum formicarum nidum, propter regia & ampla cœli palatia. Rex dominus est quinquagesimæ unius pũcti partis: Tu uerò quid relinquere potes, licet omnia tua relinquas? Parũ esse existimares, huius mundi fœditatem relinquere, uoluntatique tuæ, & amori proprio renunciare: si considerare uelles te à Deo uocatum esse, in Christi discipulum, ut cum eo simul ueris magnisq; cęli thesauris fruaris. Sed de his alias. Sequit̃ in contextu. [Bonum est sal.] Gustum nõ habet ille sanum cui sapiunt amara, & cui acida & insulsa, dulcia & lauta uidentur. Stomacho bili laboranti dulcia omnia, quasi amara uidentur. Doctrina Christi eiusq; lex suauissimus cibus animę est, verum quotiescunq; stomachus plenus est malorũ humorũ, volũtas, quæ assuefacta alliis, porrisquę Aegypti cum mũdi effrę

nato

nato amoris, carnisque & sanguinis gustum percipere non potest. Ex lautis, suauibusque cæli dapibus omnis doctrina, eum defatigat, cibusque animæ substantialis diuinumque nutrimentum illi nauseam facit, quo pinguscere quasi suo naturali cibo & nutriri in primis deberet, vitia autem & peccata dulcia & delectabilia iudicat. Cum dulce fuerit in ore eius
Iob. 20 malũ (ait Iob) abscõdit illud sub ligua sua parcet illi, & non derelinquet illud, & celabit in gutture suo. Optima est metaphora, qua hic vsus est Iob. Suscipis ore paruũ crustũ alicuius re, melle illitę, illud autem dentibus tangere nõ audes, imo potius parens illi sub gutture abscondis, & retines: vt paulatim liquescat, diutiusq; sapor & gustus in ore maneat. O mũdũ perditũ quot peccatorũ genera homines quęrũt & ĩueniũt varias peccãdi formulas & modos: quibus saporẽ peccati morẽtur, & vt delectatio tã cito nõ trãseat? Quot varietates inueniũt homines ciborũ, quot modos ludẽdi seq; oblectãdi omnibus mũdi vanitatibus & turpitudinibus. Ideo bene ait Iob, Cũ dulce fuerit malũ in ore eius, &c. Ij uescẽtur in Dei offẽsione, vt diutius manẽte peccato in illis maiorẽ capiãt uoluptatẽ. Cũ Christus gẽtibus prædicabat tã perfidus erat mũdus, quã nũc est. Hoc autẽ magis exaggerare non possum. Homines gustũ deprauatum habebant: quibus dulcia amara: amara verò suauia videbãtur. Huic igitur populo Christus prædicat: hasq; animas diuino cibo pascit, cęlestem panem illis tribuens. Pręedicauit au-
Mat. 5. tem illis, vt ait Diuus Matthæus, octo paradoxicas in monte inquiens, Beati pauperes spiritu, beati mites, &c. Hic autem dicit D. Lucas, Dominum dixisse illis, vt renunciarẽt omnibus bonis suis, post hãc vero doctrinam de paupertatis amore, spiritus, & de diuitiarum despectu affirmant ambo Euangelistæ Dominum statim de sale verba fecisse. Matthæus ait illum dixisse Apostolis, vos estis sal terræ: Lucas verò hic habet dixisse. Bonum est sal, vtrumque autem in idem recidit: ad idemque propositum tendit. Homines cupidi & auari & qui gustum deprauatũ habent, & qui acquirendis diuitijs inebriantur, non delectantur audiendo. Beati pauperes spiritu. &c. Vel, Qui non renunciat omnibus, quæ possidet: non potest meus esse discipulus. Prædicatio paupertatis insuauis cibus est auaro & diuitiarum despectus: eodemque modo, iracundo, patientiæ, crudeli, misericordiæ: mundanis autem, qui adeo honores huius seculi amant, persecutionum amorẽ prædicare acerbum est. Itaque hic cibus acerbus illis videbatur, non ex defectu Euangelicæ doctrinæ à Christo domino nostro prædicatæ, sed eorum culpa, & propter gustum auditorum deprauatũ. Sic Paulus ob suam humilitatem se in Rom. 7.
istorum numero comparans dicit. Scimus enim quod lex spiritualis est, ego autem carnalis sum, venũdatus sub peccato. culpa est in me inquit Apostolus ¶ Vidẽs autem vnigenitus Dei filius, quam exiguũ gustũ ille populus ex eius prædicatione cõciperet, oculos ad discipulos qui iuxta se erant conuertit, & ait. [Vos estis sal terræ.] Attẽdite discipuli mei. Sal enim omnibus cibis saporem præbet: gens hęc gustum non inuenit in doctrina mea, sed eam esse insipidam existimat: quare vos, qui estis sal terræ & sapor, illis saporem date. Tanta bonitate vitæque integritate esse debetis, vt videns mundus vitæ vestræ sanctitatem & perfectionem accipiat doctrinam & eam amplectatur, licet gustum iuxta libidinem suam in ea non inueniat. Boni mores prædicatorum, sal eorum doctrinæ est, Sicut Eliseus misit 4. Re. 2.
sal in aquas amaras quę dulces factę sunt sic prælatus doctor sua bona vita & exemplo faciet dulcem doctrinam, quamuis populus eam pro amara reputet. Et quemadmodum prælati debent esse sal terræ vt alios doctrina bonoque exemplo salian tita eodem modo Christus sui exemplum dedit qui verus est sal, tanquam sal se comminuens, vt laboribus nostris saporem immitteret. Cum venit Eliseus Hierico dixerunt ei viri ciuitatis. Ecce habitatio ciuitatis huius optima est, sicut tu ipse optime nosti, sed aquæ pessimæ sunt & terra sterilis. Tulit vas cum sale Eliseus, & misit salem in aquas & factæ sunt dulces. Hoc autẽ modo duo mala in orbe erãt ante Christi redemptoris nostri aduentũ. Alterũ ꝙ labores & tribulationes

amaræ

amaræ videbant̃. Alterum quod erat in terris maxima fames & sterilitas. Sterilitati nec Eliseus, nec ẽt Christus remediũ adhibuit:vult.n.vt famem Dei, desideriũque cœli patiamur.Imo vt cœlestia amemus, in terris nobis famen iniicit, ut aĩa nostra nusquam satietatẽ inueniat. Hoc
Psal. 16. enim pacto cœlum ardentius desiderabit, vbi plene satiabitur, iuxta illud. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Illud verò alterum malum, videlicet aquarum amaritudinem sustulit, eas dulces reddens, vas quoddam nouum.n.accepit, & in illud salem coniecit. Sic Deus assumens Virginẽ Mariam, tanquam nouum uas in ea filiũ suum vnigenitum deposuit, qui verus est totius orbis terrarum sal. Hic sal cum ortus est, statim in aquas tribulationũ coniectus fuit: plorans enim nudus exoritur frigoreque milleque aliis doloribus, & angoribus ita affectus, ut dicatur in Psal-
Psal.68. mo. Saluum me fac Deus quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam. Quemadmodum sal in aqua comminuitur, eodem modo Christus: laboribus passioneque sua se conterit iuxta illud Pauli.
Phil.3. Semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. Liquefactus est tanquam sal in aqua. Hinc procedit nostrorum laborum & passionum suauitas, sicut de aquis Hierico, factum est: postea quam Eliseus salẽ in eas coniecit. Dominus Iesus cum doloribus suis tanquam sal se in aquas coniiciens, vitæ mœrores mortemque dulcem reddidit. Antequam hoc sal in aquas con iiceretur pauci illis vtebantur in potum, quare paucissimi fuerunt in ueteri testa-
Act. 7. mento martyres, uerum postea quam in eas tribulationum aquas amarissimas Christus Iesus uerus sal coniectus est, maxima extitit virginum ad martyrium confluentium multitudo. Sic beato Stephano fuerunt dulces lapides torrentis, crux beato Andreæ, Agatha quoque ibat ad martyrium quasi ad epulas inuitata. Vn-
2.Cor.1. de Diuus Paulus: Sicut abundant Christi passiones in nobis: ita per Iesum abundat consolatio nostra. Sic de Apostolis
Act. 4. ait noster Lucas in Actis, quod ibant gaudentes à conspectu concilii, quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Sic denique omnes sancti Martyres. Solent uiatores cum sitiunt, & per æstum iter faciunt, si nusquam aquam inueniũt nisi in aliqua palude turbidam & insipidam, ut eam bibere possint, quandoquidem aliã non inueniunt, illam per aliquem colum, uel pannũ trãsmittere, ut ita suauior & purior efficiat̃, & panni illius prȩsertim si aromatis, gariophilis, cynnamomo, & zinzibere infectus est: suauitatem erat. Eodem modo dolores, passiones, cæteraque uitæ mala, quæ de se amara & insipida erant postea quam per Christum transierunt colata aromaticis eius diuinitatis odoribus, dulcia & suauia sunt, & ab omnibus maxima cum lætitia & sapore potantur. Tu uerò nisi gustum percipis ex his aquis & tribulationibus, & si de illis murmuras &
conquereris, fit, quia Deo non appropinquas, eius suauitatem doctrinæ, morumque integritatem diligenter attendens. Psal. 33.
Gustate & uidete (ait Dauid) quàm suauis est Dominus. Si paulisper in gustu Dei immorari uelles, maximam suauitatem inuenires in omnib. illis rebus quas nunc pro insipidis & acerbis reputas. Vn
de in Prouerbiis habetur. Anima saturata calcabit fauum: & anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet: Voluit itaque Christus tanquam sal terræ coniicere, & liquefacere se in aquis amaris tribulationum, & passionis, ut eas dulces redderet, nobis innatam famem relinquens, quam anima nostra assidue habet desiderans Deo cœlestique beatitudine satiari, ut hæc fames desideriumque gloriæ appetentiam animȩ nostræ excitet, ut abiecto terræ & mundi amore omnem suam curam in Deo, cœloque constituat. Hoc idem uult etiam Christus, ut prælati qui locum eius in Ecclesia obtinent, faciant, uidelicet tanquam falce comminuant, operamque impendant ut subditi sibi commissi saluentur. Sic Mat- Pro. 27.
thȩus ait, quod dixit eis: Vos estis sal terrȩ, noster autem Euangelista Lucas bonum est sal. Adeo adiuuat prælatum, doctorem uel prædicatorem bona de eo audientium opinio, ut in concione asperrimȩ etiam reprehensiones, quȩ suapte natura omnibus odio sunt, libentissimo animo & patiẽtissimo audiant̃: si ut diximus Matt. 5.
bonam

bonam concipiũt de doctore suo opinionem, eum non modo suasorem, sed etiã authorem omnium quæ dicit esse videntes. Hæc autem verba ad prælatos, sacerdotes, & doctores diriguntur: quos Christus sal vocat. Primo quia est res valde cõmunis: vbique enim sal inuenitur. Nulla est vetula quantumuis pauper, quæ vel pugillum salis non habeat. Tam faciles & communes debẽt esse prælati, vt qui eos quærant statim inueniant: tam comes, vt pauperes sine timore ad eos accedere possint, & egestates suas manifestare. Tanta denique debent esse benignitate, vt nemo eorũ conspectum perhorrescat. Nũc tñ aliter fit. Sunt.n.aliqui eorũ tã superbi & arrogantes, vt nemo eos conuenire audeat: ꝙ si eorum opera subditi indigent ad aliquam subleuandam egestatẽ vel necessitatem, Regiis principum longe a ꝑlaturis suis absunt, vbi propria negotia sua procurant. Si aũt pręsentes sunt, clausis ianuis uiuunt, audientiamq; pauperib. nullam concedunt. Itaque negotia subditorũ quæ eorum magis propria sunt aliena iudicant nihil de illis curantes. Nemoque
Eze.34. eos audet cõuenire. Hoc deplorabat Ezechiel propheta inquiens: Væ pastoribus Israel qui pascebant semetipsos. Nonne greges à pastoribus pascuntur? Quid hoc sibi vult: Iam pastores non pascunt oues suas: sed viceuersa, oues pascunt pastores suos, illosque pingues & nitidos reddũt, oues verò tam macilentæ & exiles sunt, vt vix ossibus hæreant. Cum austeritate imperabant eis & cum potentia.

¶Secundo sal liquescit & consumitur, vt carnes sustineat, & præseruet à corruptione. Sic prælatus confici & consumi debet, geniumq; defraudare, vt subditis indulgeat: Ille laborauit, vt sui otientur & quiescant: ieiunabit, vt comedant, humerisq; suis egestates & miserias subditorũ
2.Co.12 supportabit. Optimus enim ille prælatus D. Paulus Corinthiis suis ita inquit: Ego libentissimè impendam & superimpẽdar pro animabus vestris. Tanquam sal me liquefaciam & conficiam propter animarum vestrarum salutem, & consummar in vestram omnium vtilitatem. Sed vbi nam sunt modo prælati qui hoc faciunt?
Nu.27. Prouideat dominus Deus omnis carnis hominem qui sit super, &c.

Tertiò sal quãuis cibo saporẽ tribuit, austeritatem etiam habet. Si ore suscipis micam salis tibi linguam inflammat & adurit. Sic prælatus suauitatem & saporẽ fragilibus pauperibus peccatoribusque contritis & humilibus ostendere debet, eos piè & comiter suscipiens, seque humilem & ducem illis præbens: superbis verò & potentibus asperum & seuerum se exhibeat, itaque & suauitatem & austeritatem certis, propriisque temporibus habere debet. Heli sacerdos, reprobatus fuit 1.Re.4
in sacerdotio suo infœlicique morte interiit, ob suam nimiam mollitudinem. Sciebat filios suos, malis moribus esse, & nihil amplius dixit quàm non est bona fama, quam audio, plus enim facere debuit illos uirga ferrea, summaque seueritate corrigens. Eodem modo & tu, si filiam tuam uides fenestram frequentare, non satis est si dicas, hoc deinceps ne facias, sed eam in cubiculũ coniice: ibique summa uigilantia da operam ut custodiatur. Alii uiceuersa, adeo asperi sunt ut Phari- Mat.27
sæi uideãtur, qui misero Iudæ peccati sui pœnitenti tam asperè respondèrũt, ut illorũ asperitate lacessitus desperarit, seque suspenderit. Quare utrumq; prælatus bonus suo tempore & cũ uiderit expedire facere debet: quãquam nũc è contrariò omnia hæc in mũdo transeũt prelatis maxima potentium peccata dissimulantib. leuissima uerò pusillorum hominum delicta seuerissimè, maximaque cũ arrogantia plectẽtibus. Quartò uoluit sal dicere, illiq; prælatos cõparare, ut humiles essẽt. Cupit. n. Deus ut prælatus dignitate illa summa constitutus meminerit quis esset anteq̃ ad illum statum peruenisset, ut q̃dquid boni aut honoris habeat Deo acceptum referat: per se enim nihil nisi fragilitatem habet. Sal est quædam aqua salsa, pigra, & cohibita, nã albedinẽ, & q̃dquid boni habet à Sole accepit. Sic tu doctor aut prælate nihil aliud es quam quædam aqua suapte natura uilis: dignitatẽ enim literarumque cognitionem quam habes, à Christo iustitiæ sole accepisti, nam omne datum optimum desursum est. Vult
igitur Deus ut Episcopus aut doctor qui Iaco.1.
libetque alius domus suæ minister, non obli-

obliuiscat̃ q.s anteà esset, quã esset sal coagulatus, i. in tali dignitate constitutus. Lucifer non habuit in memoria cùm se in tãta dignitate uidit positum, ꝙ erat creatura q̃dam de nihilo creata: & ideo suæ perditionis causa fuit. Meminit dignitatis, & nõ meminit essentiæ a Deo datæ.
Gene. 2 Noluit Deus Adamũ nisi de luto confice re, nec illud quidem de terreno paradiso sumpsit: ut cum se aliq̃n in aliquo honoris gradu uideret, meminisset qua de materia fuisset cõfictus, nihilominus tamen Dei mandato inobediens est. Esaias. Assur uirga furoris mei, &c. Dixit aũt Assur
Gene. 3 in fortitudine manus meæ feci. At q̃m minister Dei ab eo missus in illarum gentium ultionem superbiuit a Deo asperrimè punitus est, ut uidere poteris in deci-
Esai. 10. mo capitulo Esaiæ. Dauid aũt quia in dignitate cõstitutus regia, eodem modo se extulit cõueniens. Propheta illi in memo
2. Re. 12 riam adduxit, q̃d anteaq̃ rex crearet̃ fuisset, dixitque ex parte Dei. Ego te unxi in regem super Israel, &c. Non habuit in memoria Saul se fuisse à Deo exaltatum de
1. Re. 9. 1. Re. 15 minima tribu Israel: & ita superbia se extulit, ut Deo non obediret, Amalech nolens occidere. Vt igit̃ cognoscatur uerus prælatus, à Domino Deo nostro sali comparat̃. Si homo literis dignitateque ornatus nasceret̃, nemini, q̃ est eius superbia, auscultaret: ꝙ ne fieret uoluit Deus ut lugens, cęcus, & mutus nasceret̃, ut humilitatem suam cognosceret. Iacob uidit scalam quandã, altera parte cœlũ, altera terram tangentẽ. Sic prælatus, Ecclesiæque minister, per quẽ quasi per scalam oẽs ad cœlum scandunt, partem in cœli contemplatione habere debet, secum perpendẽs oĩum dignitatum summitatem & perfectionem Deum esse: partem uerò animi sui in terra debet defigere, ut miseriam, exiguitatemque suã, cognoscat. Sic Pau-
1. Co. 15 lus. Gratia Dei sum, id q̃d sum. Ex huius rei aũt obliuione multa apud ꝑlatos mala reperiuntur: habent. n. rationem sui familiarumque suarũ. Dei aũt nec rõnem nec curam habent. Ionas sui supra modũ rõnem habuit, nimisque operam dedit, ne eius opinioni apud hoĩes derogaret̃:
Ionæ 1. credens ꝙ si Deus misericordia & pietate sua (qua sæpissime usus est) sententiam suam reuocasset, se uanum & mendacem habitum iri: quare quia hanc curã, rationemque nimiam suarum rerum habuit. Deique honoris oblitus est, omnia illi ad uersa fuerunt. Heli ẽt quia maiorem ha- 1. Reg. 2
buit rationem filiorum suorum, quos supra modum deamabat, q̃. officii q̃d præstare tenebatur, iniquus sacerdos habitus est. Et in Canticis est. Aperi mihi, &c. Re- Can. 5.
spondit. Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? Laui pedes meos, &c. Vt sibi prospiceret, Deo non aperit. Ideo uos estis sal. Mementote uos ex uobis nihil habere: nam quidquid boni habetis, à Domino Deo est. Ideò ne obliuiscamini rerum diuinarum: sed potius uestra omnia propter Deum relinquite.

¶ Quintò sal cum in uulnus coniicitur aut imponitur, pruritu suo vulnus acerbat, etiam si eius sanitati utilitatem afferat: parti tamen sanæ integræ carnis non nocet, nec vllam molestiam infert.Ità & eodem modo correptio doctrinaque prælati, aut prædicatoris non molestat nec fatigat eum qui sanus & integer est, sed iniquum tãtummodo. Maximum igitur est indicium te esse malum quandoquidem de prædicatore murmuras & quęreris, eo quòd te reprehendit. O maximum malum. Sunt in animis hominum vulnera infixa adeo corrupta & putrefacta, ut saltem reprehensionis non patiantur. Vnde Paulus. Instabũt tempora periculosa, 2. Ti. 4.
& erunt homines seipsos amantes, &c. A ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Nolunt ueritatem audire, nolunt reprehensionẽ ferre: sed tanquam illi de quibus Esaias ait. Dicite nobis placentia. Sed iam huiusce- Esai. 30.
modi rei tempus abiit, mundus enim in peius ruit in dies: quare etiam si sal tibi molestiam inferat, tamẽ nihilominus vulneribus tuis est imponendus, quia & temporibus Christi mundus tam corruptus erat, ut diceret Christus. Væ uobis, qui Mat. 23
estis sicut sepulchra dealbata, & Ioannes Matt. 5.
Baptista uocabat eos genimina viperarũ. Nunc uerò cum multò corruptior est, & deterior: quid uultis dicam uobis, &c. Murmuratis quia reprehensio uos macerat & dolorem infert, sed uæ uobis. Sæpenumero uideo, optimeque intelligo prędica-

dicatorum & religiosorum iniquos mores,vitamq; iniustam, murmurationũ vestrarum causa existere:quare ait Christus cum sal euanuerit ad nihilum valet vltra nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus & ita omnibus despectui sumus, omnesque de nobis detrahunt: sed væ vobis qui hoc facitis. Dominus loquitur per Esaiam. Assur virga furoris mei. Deus nos punit linguarum vestrarum flagello:sed vę Assur,sicut puluis,&c. Vos estis tanquam scopa, qua nos Deus mundificat: sed væ vobis qui detrahitis de prę latis & de religiosis, puniemini tanquam Assur,vt Deus hic per Esaiam dicit. Mittet dominator Dominus exercituum in pinguibus eius tenuitatem: & subtus gloriam eius succensa ardebit,quasi combustio ignis suscitabit super eum dominum exercituum flagellum.

Esai. 10

¶Sextò sal saporem dat: nam olla bulliens sine sale insipida,coniecto sale bene cõdita & lauta redditur. Sic si paupertas amara subdito videatur, coniice te in illam. Item si ieiunium aut pęnitentia subdito tuo insulsa apparet, coniice te in illam, & fac idem quod alios facere vis, in omnibus rebus omnes antecedens:vt subditi qui te anteire virtute & religione cõspexerint, primumque labores omnes suscipere ea quæ antea amara iudicabant, dulcia deinceps reputent. Ita Ionas iussit se in mare coniici, tempestasque statim compressa est. Ministri Dei, vosq; omnes q̃ munera diuina exercetis coniicite vos in ista laborum omniũ vndas, cessabuntque murmurationum & scandalorũ, quę subditi vestri propter vestros malos mores capiunt,tempestates. Sed multa sunt in Hispania sine sale salina: quã plurimæ Ecclesiæ sine rectore. Quærit vidua Episcopum, ut egestatem suam exponat, remediumque aliquod sibi imploret, & nõ inuenit:est.n.in regia,aut alibi, & non ad est:vt miserorum necessitatib. subueniat. Quod si eum inuenit,non salsum, aut facilẽ,sed adeo insipidum,acerbũ, & superbum,eum esse experitur, tam difficilibusque moribus, vt coram eo toto corpore contremiscat,nedum aliquid auxilii consequatur. Hoc est maximum malum:videlicet vt sal non saliat,idest,prælatus,officium suum saporem tribuendi nõ præstet:atque ideo sequitur in contextu.

Ionæ 1.

Si aũt sal euanuerit in quo condiet̃?Intellige in quo condiet̃ ipse sal.Si subditus peccauerit,à prælato corripiet̃: verum si prælatus peccauerit,quis corripiet illum? quod remedium habebit? Nullũ. Quare non debet referri illud in quo condiet̃ ad cibum,sed ad ipsum salem.Ideo in Marco habetur quod dixit Christus. Habete in vobis sal. Videlicet vt vestra apte natura, vestroque marte & industria illum habeatis. Nemo.n.illum vobis dabit salẽ si peccaueritis, quemadmodum subdito peccãti: quia ille accipiet salem à prælato; sed non prælatus ab alio. Pastores salẽ seruãt ad curandas oues suas: prælatusque ad curandos subditos suos.Sed si pastor vel p̃latus curatione indigent:quis eos curabit? Hoc valde consentaneum est ad illud q̃d in Ecclesiastico habetur. Quis medebitur incantatori à serpente percusso? Si serpẽs mordere aliquem intenderit, ab incantatore cantabitur: sed si incantator, antea quàm serpentem cãtare possit,ab ea morsus fuerit,quis serpentem cantabit?O magnum malum & inauditum. Medicina iam venenum facta est, illique qui nobis medicamenta adhibituri erant,ægrotant grauiter, penuriamque medicinarum & curationis patiuntur: & ab aliis curari indigent. Hinc verè dignoscitur & aperitur maxima quædam vulgi amentia & insania. Nam si vident homines Episcopum, monachum, aut clericum in aliquod crimen incidisse, quod scandali causam dederit,lætantur, fabellamque ad inuicem, inter se religionibus illudentes commemorant, tanta perfusi lætitia, acsi maximum aliquod gaudium memorarent, iustiori de causa susceptum. Insani quæso dicite,si hæc ciuitas corrupto aeris spiraculo (quod dominus auertat) laboraret, omnesque tabifica contagione tacti iaceretis, semianimes: non moleste ferretis, mirumque in modum doleretis,si vestras ad aures perueniret, medicos & chirurgos in quibus solis omnium vestrum salus supererat,grauiter ægrotare? Quare ergo in infirmitate sacerdotũ & religiosorũ tantopere lætamini:qui medici sunt spirituales animarum vestrarum, cum ad uersa

Marc.9

Eccl. 12

uersa animæ laboratis valetudine? Si saperetis, cum audiuissetis aliquod cuiuspiam sacerdotis peccatū, lachrymas guttatim deberetis effudere: omne enim illius malum & incommodum in vestrum damnum & præiudicium recidit. Maximum est incommodū, & quod siccis oculis spectari non potest. Locus est omnis serpentum plenus omnibus incantatoribus qui eas cantare debuerant, morsi manus curationi adhibere non possunt, prælati & religiosi, qui mederi populi flagitiis multo maioribus criminibus obruti viuunt. Scholasticus qui scientiarum expers est multa audiendo & legendo, quotidianasque prælectiones in scholarum Gymnasiis, discens, doctus & peritus omnium facultatum euadere poterit. Verū qui postea quàm doctoris gradum attigit adhuc ignarus est, eorum quæ tamdiu inculcauit: quid remedij vt ea calleat, habebit nihil. Nam doctor creatus non poterit quasi scholasticus lectionibus interesse: & ita semper erit inscius. Eodem modo subditum iniquum prælatus corriget, vitamque eius emendatam reddet: verùm prælatus improbus cùm à nemine corrigi possit, semper in improbitate sua manebit.

¶Obserua autem ꝙ non dixit si sal cōputruerit, aut humectatū fuerit, sed si sal euanuerit, aut insanierit: quia grande periculum salis est à vanitate aut insania. Cum.n. prælati in gradu sint excelso & videāt se esse doctores populi & magistros ipsa eos celsitudo vanos reddit, ipsaq; sua scientia inflatos, & vanos, & fatuos, natura dignitatis loci homines vanos facere solent. Exemplum habemus in Lucifero, Pharaone, Nabuchodonosore, Saule, & Aman: cui gratia Regis Assueri euanuit, in aliisque multis. Scientia etiam (vt Paulus dicit) inflat. Graue ergo periculum est si sal infatuatur. Sed nunc quid aliud videmus, nisi prælatos elatissimos & arrogantissimos? Hoc aūt malum eo grauius est, ꝙ putant ipsi bonum & licitum esse atque expediens, p.p authoritatem & decentiam status: atque ideo irreparabile malum, quia videtur eis ipsa seculi altitudo, & elatio, necessaria esse pontificiæ dignitati. Quomodo ergo medebimur malo illi ꝙ qui habet grande credit habere bonum? Insanus medici manus renuit, quia cùm insanus sit, sanum se esse putat, itaque nunq̄. curatur. Prædicatores his nunq̄ prosunt reprehensionibus suis, q̄ à cùm se literis ꝑditos existiment, officiūq; suum iugiter præstare, si forte reprehenduntur in aliqua re, quæruntur, & in prædicatores tam hi, q̄ improbi clerici & episcopi audaciter inuehuntur. Ego quidem mallem in deserto viperis, & scorpiis prædicare, quàm huiusmodi hominibus: qui cum vitam non emendent, persecutionibus suis prædicatorum doctrinā eleuāt, fructumq; impediūt, in aliorū animabus faciendum. Primo libro Esdræ habetur, quod Artaxerxes Rex præcepit procuratori domus suæ vt daret ex thesauro suo Esdræ sacerdoti quantitatem quandā argenti, olei, tritici, sed sal præcepit ei vt daretur absque mensura. Sic prælati famulos, argentū, cibū, oīaq; parcè & moderatè impēdere debēt: salem verò sine mēsura. Exemplū bonæ vitæ, doctrina, & ꝑdicatio effusissimè, sine vllaq; mēsura insumi debēt: eorum.n. debet esse maxima vbertas & abundātia apud prælatos. Verùm nūc multò aliter fit, apparatus, famulorū, equorum dapum & cōuiuiorum, nimiū, sine ordine, sine limitatione, sine mēsura, aut delectu: doctrinæ verò sanctorumq; sermonū parum, multa parsimonia, & limitatione, adeo vt non paucis in locis sacra concio semel in anno tantummodo populo exhibeat. Præcipiebat Deus vt q̄ in aliquam seruam deperiret, eam vxorē ducturus, vestē illi detraheret, vnguesque & capillos raderet. Sic & eodem modo & tu, vt cum Ecclesia verò matrimonio copuleris, quæ de serua Christi redemptione libera effecta est: aduerte te esse Episcopū, vt ei vnguens, & capillos oīaque superflua, aurū, argentū & famulos, vestes, apparatus & vanitates eripias, eāque nudā in vxorē accipias. Quanquam nūc nemo iam Ecclesiam concupiscit, sed redditūum, auri, & argenti, & vestimentorū cōcurrētium causa: quare tam pauci modo pii, sanctique prælati in Ecclesia Dei repeniuntur. Hi igitur insani tanquam sal infatuatus & euanescens nullo remedio, in infirmitate sua, & insania curari possunt.

1.Cor.8

1.Esd. 7

Deu.22

Quid igit̃ de his fiet, quid boni huiusmodi prælatus aut doctor ex sese prestare poterit? Audi Dominum. Nec in terram nec in sterquillinium utile est, sed foras mittetur. Vinũ si corrumpatur acetum fiet, ex ueste bombicina attrita calcei fabricant̃. Equus mancus cisternæ rotæ alligat̃, utileque præstat ministerium, quin etiam & mortui corium utile est: Elephantorumque ossa conducũt. Verum sal postea quã corruptus est prorsus inutilis redditur, & ad nihilum ualet. Nihil est inutilius minorisq; momẽti, quàm sal corruptus & euanescens: ita nihil est deterius aut inutilius malo prelato. Nõ mihi satis perspicuũ est, quæ causa sit, ut talis prælatus à terra sustineatur, in Deoque patiẽtiam inueniat. Si subditus malus est, unica tãtummodo anima deperit, uerum si prælatus est malus, ipse cum aliis quàm plurimis qui malo eius exemplo scandalizantur intereũt. Quare nihil est deterius improbo prælato, aut inutilius. Si quinquaginta suũ terga forte cõparaueris, tribus item salis ad ea salienda simul emptis modijs, & acciderit salem non recte naturam suam in illis salliendis ostẽdere, ut salis defectu corrũpantur, & in sterquilliniũ mittantur, quęro, quid amissum est? non salliente sale? Facta est tãtummodo iactura trium aut quatuor aureorũ, quibus sal emptus est? minime, multo enim maior fuit iactura. Corrupta enim sunt, quinquaginta terga suum, quæ plus centum aureis emuntur. Ita prælato malo existente plura amittũtur, quàm si tantummodo prælatus sui iacturam faceret: nã ꝙ subditos suos à corruptione nõ præseruauit bonis exemplis & moribus, ipse in infernũ descendet mille animas secum damnatas ducens: ut eũ in pęna sequantur ducem, quem in uitijs malisque moribus prælatũ imitati sunt. Quare aduertendum est, quòd eodẽ modo, quo Episcopi arrogãtes & superbi maxima famulorũ caterua stipante, uicatim incedunt, in infernum nihilo minori turba insequente damnatorum qui ignorãter, & ex defectu doctrinę peccauerũt, mittentur: sequẽtibus cognatis, uiciosissimis, quibus multa dum uiuerent indignis beneficia ecclesiastica abutẽda permiserũt, mulierculisque inopiæ reique familiaris penuria, quæ se prostituerunt, cum à prę latis illis negligentissimis sustẽtari in uirtute & pudicicia, earũ egestate subleuata possẽt, &c. ¶ Maxima igit̃ turba huiusmodi prelatos cõsectabitur. Attẽde igitur ꝙ teneris multarũ animarũ rationẽ reddere aliòsque uitæ tuæ doctrina & exemplo sallire, & meliores facere. Cũ ergo hoc ita sit, quis est tã mentis inops, ut prælaturæ dignitatẽ cõcupiscat? Quis est qui aliis imperare uelit? Diuus Bernardus etsi sanctissimus esset, subditosque religiosissimos atque optimos haberet, nihilominus tamẽ labores suos deplorabat dicẽs in quodam aduẽtus sermone. Hei mihi quia uos sanguinis Christi mihi commissum est. Quid putas animas esse? pretiũ sanguinis Christi q pro illis effusus est: & ita pretij æstimabilis sunt. Si tibi forte darẽt uas uitreum Christi plenũ sanguine, in cruce fusi, propter nostrã omniũ salutem: nõnè illud summa diligentia custodires; nonnè illud maxima reuerentia seruares, totoque corpore contremisceres ne aliqua gutta in terram decideret? Profectò illud in loco tutissimo constitueres quo nemo posset appropinquare. Attende igitur prælate, uas Christi sanguinis tibi esse commissum: non uitreum, sed carneum, fragile & corruptibile. Vas uitreum si à nemine tãgatur mille annos poterit durare. Attende igitur istas animas quę sanguine Christi emptæ sunt, tibi commendari, quæ cũ sint fragilibus uasis inclusæ adeo, ut nemine etiam tangente nullo uulnere aut ictu suapte natura corrumpantur, maximum periculum tibi incumbit eas tueri. Paulus, Habemus thesaurum hoc in uasis fictilibus. Si ergo uitreum uas sanguine Christi plenum quod mille annos durare potest tibi commissum tanta cura asseruares: quantò potiori iure summa diligẽtia eniti debes, ut tot animæ, tam futilibus uasis inclusæ nulla iactura custodiantur? Veruntamen quot sunt, qui impudentissimè, effusissimaq; conscientia prælaturas suscipiunt, & administrant, non animaduertẽtes quam astricta obligatione teneantur ad uirtutẽ? Quis esset adeo insanus qui per aliquem montem transiens, pastorem uideret uerè sub umbra recumbentem roboris aut quercus & ob illa

Ber. ser. 3. aduẽtus.

2. Co. 4.

illa minima uoluptatis momenta cum illo uellet manere pastorq; factus equitis habitum deponere non dubitaret? Pastorum uita admodum est laboriosa, & ita Iacob, qui pastor erat depicta est. Die noctuq; urgebar gelu, somnus fugiebat ob oculis meis. Quamplurimi ut ab hominibus dominationis nomine appellentur, ob exiguasque mūdi delicias officium pastoris laboriosissimum sibi comparant: uide igitur qualem habeas obligationē: teneris enim esse omnibus alijs pfectior, eo quod omnes oculos in te cōuersos habent, actionesque tuas obseruant: peccataque hominum priuatorum & uulgarium sunt quasi quædam in pede aut manu notę, quæ facillimè occultari possunt. Prelatorum uerò crimina tanquam stigmata ori iniusta ab omnibus non conspici non possunt. Sed de his satis. Iam ultimum uerbum huius capitis audiamus.

Gen. 31

Qui habet aures audiendi audiat. Loquebatur Christus de prælatis Ecclesiæ, qui ferè nunquam corriguntur, sed potius indignantur aduersus prædicatores, eos arguentes, ideo dicit, ut audiant. Rari enim sunt inter ipsos, qui quamuis habeāt aures applicent illas ad audiēdum uerbum Dei, nam putant omnia scire, & quòd ab omnibus tanquam dij sunt adorādi. Ideo propter raritatem dicit, qui habet aures audiendi. Habent aures mentis, sed nō ad audiendum Spiritussancti uocem, ut faciant mandata eius. Sed iam nunc ad explanationem capitis decimiquinti accedamus.

CAPVT XV.

PErpendens D. Paulus causas quare Dominus noster Iesus Christus in tantam humilitatem & abiectionem in mundum venerit, potissimam ait fuisse remedium, salutemque omnium peccatorum. Christus (inquit) Iesus venit in hunc mundum, peccatores saluos facere. Nam nisi Adamus peccasset, quanquam Christus ad extollendam humanitatem, illamque præmio prædestinationis æternæ beandam nihilominus erat venturus, & vt operibus nostris vigorem daret: tamen in carne passibili nō descenderet nec tanta abiectione, varijs frigoris, sitis inedię, æstus, & mortis aliorumque incommodorum supplicijs obnoxius. Omnes enim hi labores, quib. Christus dū viueret est affectus, medicinæ pręsentissimaque plagarum & peccatorum nostrorum fomenta, extiterunt: quòd si nulla fuissent peccata, opus non esset, vt Christus tantis miserijs se subiiceret: Vnde beatus Augustinus. Tolle morbos, & tolle vulnera, & nulla est causa medicinæ. Et ideo quia homo peccauerat expediebat, vt Christus quasi medicus, malorumque nostrorum reparator descenderet. Et ideò ait ipse. Nō veni vocare iustos, sed peccatores. Et iterum. Venit filius hominis saluum facere quod perierat. Esaias quoque de Messia prophetans ait. Ad annunciandum mansuetis misit me, vt mederetur contritis corde. Quæ verba in superioribus Euangelista noster Lucas narrat, quod de se ipso fuerant pronunciata. Hoc erat Christi officium, quod Christus exercebat, & ad quod exercendum in mundum venit. Accedit enim ad paralyticum ante omniaque illi dixit, Remittuntur tibi peccata tua. Magdalenæ etiam dixit. Remittuntur tibi peccata tua. Etiam paralytico, qui erat in piscina, mulieriqué adulteræ, aliitque quamplurimis confirmauit. Videntes igitur publicani & peccatores maximum, quod ex diuina Saluatoris nostri prædicatione commodum perciperent, illaque regalia præcordia quibus omnes peccatores suscipiebat, cōsiderantes eximiamque benignitatem & amorem, quo medicus ille cęlestis infirmitatibus medebatur, peccataque remittebat, allecti, adductique tanta bonitate, suauitate & dulcedine, eum quocunque iret insequebantur: vt salutis verę via dirigerentur. Hoc est, quod sanctus noster Euangelista ait. [Erant autem ei appropinquantes publicani & peccatores.] Cū taurus carcere, quo detinetur solutus in forum, vel in arenam vi maxima erumpit nemo propius accedere audet: qui verò prope taurū sunt retorquēte tauro caput, statim maximo territi pauore fugiunt, in vallumque, seu quæcunque alia receptacula se coniiciunt, vt vim incessentis,

1. Ti. 1.

Au. ser. 9. de verbis. Apost.

Matt. 9.

Luc. 19

Esai. 61

Luc. 4.

Mat. 9.

Luc. 7.

Ioan. 5.

Ioan. 8.

tauri deuitare possint. Verum si posteà tantus currui fortiter astringatur vel iugo subijciatur, quilibet impunè, comminus accedit, vt vel etiam puer cornu audeat tenere. Hoc igitur modo in lege veteri nemo Deo appropinquare audebat; nam quasi taurus ferus temere accedentem interficiebat. Accessit ad Deum Oza, arcamque tetigit, statimque interijt. Accessit Ozias indebitè, & leprosus factus est. Accesserunt etiam Nadab, & Abiu, filij Aaron, offerentes ignem alienum & statim mortui sunt in cornibus tauri. Et cum Deus voluit legẽ dare populo Israel, dixit Moses populo ex parte Dei. Cauete nè ascendatis in montem, neque tangatis fines eius: omnis qui tetigerit montem morte morietur. Quare non modo proximè accedere non audebant: sed nec etiam vno interposito milliario: nam sicut taurus ferus appropinquantes interficiebat. Ideoque Dauid dicebat in Psalmo, Deus vltionum Deus: Deus vltionum liberè egit. Verum posteà quam amore victus se humanitati tradidit, naturæque humanæ iugum subijt, hominum charitate deuinctus, tanquam agnus mansuetus factus est, adeò vt publicanos, peccatores, meretrices, latrones, claudos, cæcos, & paralíticus, leprosos & mendicos, cæteramque miserorum hominum turbam facillimo animo accipiat, summoque amore complectatur. Ita omnes in illo misericordiarum parente auxilium, & solatium inueniunt. O beata fæliciaque tempora. Quis hoc audire potest, cui nõ præcordia desiderio labefactentur? Quis est adeò durus, vt non tanta bonitate & pietate & misericordia domini molliatur? Neminẽ filius Dei reijcit, nullius plagę aut miseriæ illi nauseam mouere possunt: sed cũ sit summa bonitas & munditia, facili, alacrique vultu, luxuriosos, abominabiles, & turpes peccatores accipit, qui ab eo non modo morte aut aliquo supplicio non afficiuntur, verùm vitam consequuntur. Antea in veteri lege nemo audebat appropinquare. Adamus se abscondit & cum audiuit vocem eius fugit: hi autem cum multo sint maiores peccatores audita filij Dei voce non modo non se abscondunt, sed potius appropinquant, vt audiant illum. Nullum confugium reliquit Deus miseris peccatoribus tempore diluuii, nec Sodomitis, Pharao etiam rex Aegypti, ita cum omni exercitu suo aquis maris interclusus fuit, vt nec retro, nec ante vllum remedium inuenerit, quo effugere posset interitum. Nunc verò tantum habent asylum & confugium peccatores: quia idem Christus refugium & defensio, medicina, & venia, peccatorum. Vide nunc illum ante quem omnes Angeli tremore corripiuntur, imo ad cuius nutum columnæ cœli contremiscunt, in tantum se humiliauerit, & sublimi sua maiestate, seueraque iustitia, ita exinaniuerit, vt etiam publicani, & peccatores ad eum accedere ausi sint. Vide etiam quomodo sicut ad Dauid conuenerunt omnes olim, qui erant in angustia constituti, & oppressi ære alieno & amaro animo, & factus est eorum princeps: sic omnes miserabiles conuenerunt nũc ad Christum, quem videbis vndique circumseptum gẽtibus miseris, qui factus est eorum princeps, defensio & confugium. Videbant benignitatem illam qua illos accipiebat, illamque familiaritatem & conuersationem Christi considerantes, animosiores & alacriores reddebantur, vt eum quærerent. Qui perdices aut coturnices venari intendunt, illicem earum simulant. Eodem modo Christus cum publicanis & peccatoribus manducans & conuersans illos ea consuetudine quasi quodam illice Deo venabatur. Quãdo aliquis princeps venatum procedit & vel aprum, vel ceruum, aut feram quantuncunque capere vult: cum suis vniuersum montem circunsidet, & vnusquisque separatim suo in tramite locatur, qua feram transituram existimat: at dominus locum capit communiorem, quem feris frequentissimum transeũtibus esse existimat, vt cum transire feram eo senserit propria manu interficiat. Non aliter peccatores huius mundi saltus pererrant, prorsus ab omni intellectu alienati, non intuentes pericula quamplurima non modo in altero seculo sibi parata: sed etiam in hoc ante oculos proposita belluinas libidines suas insectantur vsum rationis obliti, non vt homines, sed vt bestiæ, sensualitati toto pectore,

[Margin notes: 2.Re. 6. 2.Pa.26 Leui.10 Exo.19. Psal.93. Gene.3. Gen.c.8. Gen.19 Exo.14. Iob.26. Phili.2. 1.Re.22]

pectore, totisque uiribus suis dediti. Descendit Christus dñs noster gloriæ Rex, à summa cœlorum sede in terram vt peccatores venetur: & ne venanda terreat aīalia, colorem cāpi induitur. Nā vt ait Apo-
Phili. 2. stolus uenit in similitudinem carnis peccati, & habitu inuentus, vt homo. Venit in habitu peccatoris, & forma peccatoris, ne ab eo fugiant peccatores. Et quia sunt quamplurimi, operibus pietatis & misericordiæ dediti, constituit dñs in quadā sta-
Gen. 18 tione seu limite Abrahamum quendam, qui eos venetur: est.n. hmōi venator talibus feris capiendis aptior, qui eo peruenientes eleemosynis piisque operibus saluentur. Præterea quia sunt nonnulli ieiunatores, pœnitentes, amatoresq; solitudinis, in alia statione Ioānem Baptistam locat, ut pœnitentia sua & cilicio illius generis peccatores lucretur. Ita circumcirca vniuersum montem aliis quamplurimis famulis obsedit, qui pro diuersitate locorum, ingeniorumque suorum & virtū variis modis uirtuti operam nauantes, uariis morib. homines caperēt, vt vnusquisque iuxta naturam suā facilius saluaret. Sed princeps Christus Iesus frequentissimo in loco sedet, quo plures feræ deueniunt homines, s. qui dum in huius vitæ saltibus lustrisque vagantur, non iniuria ferarum nomen sortiuntur. Sedet igitur dñs, excubatq; in illa frequentissima statione, mediocritatis videlicet: nam nec Ioannis Baptistæ austeritatem viuendi in exterioribus actionibus corporis delegit, quia in deserto plus quadraginta diebus non est moratus: nec nimiam aliorum sanctorum hominum mollem & delicatam nimis vrbanitatem admisit: sed agens, conuersansque cum peccatoribus cum illis discumbebat, & ambulabat, vt eorum animas Deo lucraretur. Hæc est causa quare doctores dicunt, Christum communiorem vitam elegisse, videlicet vt plures peccatores venaretur doctrinæ
1. Cor. 9 suæ facilitate. Nam si D. Paulus dicebat, omnia factus sum omnibus, vt omnes ad me traham: quanto melius hoc præstare posset Christus? posuit se in loco communi, & in statione, qua plurimæ feræ transire solerent: & ita eum videbis circunseptum vndique publicanis & peccatoribus, qui ad eius sibilum & illicē concurrentes in manus illius incidunt, & ità interficit dominus in illis omne id quod est mundus, aut caro, aut peccatū, vt Christo viuant veram gratiæ vitam. Ex omnibus officiis nullum maiorem patientiam postulat, quàm venatio. Opus est enim, vt patientiam habeas, nec te tædeat, expectandi quantamcūque feræ cessationem faciant: nam si festinas tempusque idoneum capiendi expectare non vis, nihil vnquam uenabere Si perseueras, manesque expectans donec fera irrumpat cum minimè reberis, tenebitur fera, cùm tu iam tędio affectus desperare uenationem ceperis. Quæ lingua satis explicare posset Dei patientiam, qua conuersionem peccatoris expectat, unum aut alterum annum, tertium aut etiam plures clamans, uocans, inspirans, diuersisque modis aliis peccatores ad se alliciens? Immensa est igitur Dei patientia, qua erga homines utitur. Nullus uenator est, qui diutius uenando expectet, quàm Christus peccatores expectat. An diuitias bonitatis eius & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem Rom. 2.
duritiam tuam & cor impœnitens thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicii Dei. Diuitias uocat Paulus quia cum tanta mala quotidie faciāt peccatores, solem suum oriri facit super bonos & malos, & patienter sustinet, & blandiens multa bona largitor, ut ad pœnitentiam per beneficia prouocet. Diues est & longanimis, quia ad pœnitentiam expectat per multa tempora. Tertullianus librum de Dei patientia elegantissimum scribit, ubi monstrat nihil in eo diuinius aut mirabilius, quàm cum facta mortalium improborum toleret, ac miseretur.

¶ Videntes itaque publicani & peccatores hanc benignitatem, erant ei appropinquantes. Appropinquemus ēt & nos ad Christum, horum exemplo, qui tā longè recessimus ab eo per peccata, sicut admonet Esaias dicens. Quærite dominum Esai. 55.
dum inueniri potest, inuocate eum dum prope est. Iacobus quoque Apostolus Iaco. 4.
hoc idem suadet dicens: Appropinquate

Deo, & appropinquabit vobis. Quæ res magno indicio est, ꝙ peccata longe nos à
Ps. 113. Deo abducũt: quemadmodum Dauid dixit, Longe à peccatoribus salus. Esaias ẽt.
Esai. 59. Iniquitates nostræ diuiserunt inter nos
Ephe. 2. & Deum nostrum. Et Paulus ad gentes. Aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi. Verùm qui longe sumus per peccatum, appropinquabimus ei per dilectionem. Duo extrema sunt, inter se maxime distantia, quorum alterum Deus est, alterum tu: voluntasque media inter vtrumque sedet. Vnde quo magis ad Deum accedit, eò magis à nobis recedit: & quo magis nobis appropinquat, tanto longius à nobis separatur. Quare tãtum hęc voluntas ad Deum accedere potest, vt nos omnino deserat. Rursus tantum ad nos approximari potest, vt prorsus Deum derelinquat. Tantum accesse-
Gala. 2. rat Apostoli voluntas & animus, ad Deũ, tamq; ab se recesserat, & ab alienata erat, vt dixerit, Viuo ego, iam non ego. Homines sancti quia valde Deum amabant, Deoque erant admodum propinqui, longe ab se erãt: suique obliti, & negligentes, rapti, & eleuati in Deum viuebant. Sed quoniam mundus eos alienatos esse videbat, & in omnibus externis actionibus suis quasi mortuos, illos insanos iudicabat, vt Apostolus de se & socijs suis ait.
1. Cor. 4 Nos stulti propter Christũ, vos autem sapientes, &c. Quanto quis magis Deum diligit, tanto minus seipsum amat: & quanto magis se amat, tanto minus Deum diligat necesse est. Quare non pauci sunt peccatores qui ob id, quod voluntatem suã nimis ad se trahunt, funditus in Dei con-
Pro. 8. temptionem, sacrarumque concionum odium incidunt, vt nequidem vllum de Deo verbum audire velint, iuxta illud, Peccator cum in profundum peccatorũ venerit, contemnit. Hi duo amores sunt il
Aug. li. 14. ciui. ca. 28. li de quibus Augustinus ait. Duo amores fecerunt duas ciuitates: amor Dei vsque ad contemptum sui, & amor sui vsque ad
Aug. li. 11. ciui. ca. 28. contemptum Dei cum autem amor pedes animę sit vt idem Augustinus innuit, inquiens, Amore feror quocunque feror: si Deum amaueris magis quàm te ipsum proprius ad Deum accedes.

¶ Accede igitur ad Deum, nõ gressibus corporis, sed mentis: illum super omnia diligendo. Sic qui non est calidus per charitatem Deo appropinquare non potest. Impius autem sicut fluuius, quia quanto magis recedit à fonte, à quo exijt, tanto magis appropinquat ad mare: sic fluxibiles & deliciosi, quanto plus fluunt viuendo, tanto plus recedunt à Deo fonte viuo & vero, appropinquantes ad amaritudinem ęternã, ità vt eis verè dicatur, Appropinquauerunt ad portas mortis. Nos verò appropinquemus ei per dilectionẽ, vt Ps. 106.
ipse appropinquet nobis per suam gratiam. Qui ægrotus est, festinet ad Christum is, enim verus animarũ est, medicus. Si quis sitit & æstu præmitur, currat ad Christum: qui fons est aquæ salientis ad Ioan. 4.
vitã æternam. Qui infirmus & debilis est ad Christũ veniat, quia lux mũdi est. Qui famelicus est, ad Christum curat: quia vi- Ioan. 8.
nus est & substantialis panis, per quem animæ nostræ ab æterna more liberãtur: Appropinquemus itaque Deo per amorem & Deus appropinquabit nobis per amorem reciprocum: iuxta illud quod in Prouerbijs dicit. Ego diligentes me dili- Pro. 8.
go. Ferrũ enim quandiu est frigidum nõ potest cum alio vniri, nec ad id perfectè appropinquare: sed quando est calidum facilè potest. Sic nec homo frigidus per odium vel malitiã appropinquare potest Deo: sed bene calidus per dilectionem. Sic enim beatus Augustinus dicit, super Aug. super Ps. 144.
Psalmos, quòd Deo qui vbique est, neque per loca appropinquamus, nec ab illo per loca remouemur. Appropinquare illi est simile ei fieri, recedere ab illo est dissimilem fieri, fit autem homo magis similis Deo ꝑ dilectionem. Sic isti publicani & peccatores appropinquabant ad Iesum, Pharisæi verò & Scribæ longe distabant.

¶ Appropinquemus etiã Deo per pœnitentiam, vt Deus appropinquet nobis per gratiam: iuxta illud: Pœnitẽtiã agite, Math. 3
appropinquabit regnum cœlorũ. Si accesseris ad imaginem in speculo, accedet ad te: si recesseris, elongabitur. Sic etiam est Sap. 7.
de Deo, qui est speculum sine macula. Sicut enim nauis quantò magis accedit ad littus fluminis, tanto magis littus ei propinquum fit: sic quanto magis peccator accedit ad Deum per pœnitentiam,

tantò magis Deus cum sit immobilis fit ei propinquus. Sic isti publicani & peccatores Iesum quærebant pœnitentes, & ei appropinquabant: non tantum illum gressu corporis sequentes, sed etiam per penitentiam, & dilectionem appropinquantes.

¶ Porrò isti publicani, qui fuerint iam sæpè diximus, quòd erant illi, qui publica vectigalia cogebãt. Veluti cõductores, portitores, publicani, quæstores & alii similes regum ministri, qui communiter apud populum infames & abiecti reputabantur. Non quod omnino hæc ministeria de se sint illicita (vetitum enim non est, conducere, aut recuperare, vel cogere regia vectigalia) sed quia, vt plurimũ, qui in huiusmodi negotiationibus versantur, homines sunt tyranni, crassæque consciẽtiæ: vnde ea munera & officia quæ de se illicita non sunt, malitia eorum, qui ea obtinent, infamia reddũtur. Vide igitur, quãtum debeas optimum vitæ cursum tenere, officiumque tuum iustè administrare: ne infamia tua officium tuum in honestes, & infames. Verùm tu, q prælatus, monachus, aut clericus es, malo viuendi exẽplo inhonestas & infamas officium, quod habes perfectionis. Nullus est status quã tumuis sanctus & perfectus sit, cuius autoritas non magna ex parte minuatur si hominibus male moratis sit commissus. Quis est status Christianismi dignitata altior? Hic tamen impunè ab Ethnicis & infidelibus, ob malam Christianorum uitã & mores vituperatur & contemnitur: nam vt Diuus Chrysostomus ait, videntes mala opera Christianorum infideles
Chry. hom. 10. in oper. impe. Mat. blasphemãtes dicũt. Qualis est Deus Christianorum, nunquam sustineret eos, qui talia agunt, nisi consentiret malis actibus eorum. Vnde Apostolus ait, Nomen Dei
Ro. 2. blasphematur per vos inter gentes. Corin
2. Cor. 6 thios quoque admonet dicens, Adiuuantes exhortamur nè in vacuum gratiam Dei recipiatis, &c. nemini dantes vllam offensionem, vt non vituperetur ministerium nostrum. Ne impiè viuatis, ne vestra vitæ impietate sanctissimum Christianismum infametis: ansamque infidelibus præbeatis, vt Christianos parui faciant.
Neem. 5 Quapropter Neemias Iudæos reprehendens ait, Quare non in timore Dei ambulatis, ne exprobretur vobis à gentibus inimicis nostris? Lege Augustinum super Au. sup Psal. 25.
illud Psalmi. In Ecclesiis benedicam te Domine. Itaque ministeria, publicique magistratus reipub. olim infames, & abiecti reputabantur, eò quod ab iniquis hominibus gerebantur: vnde etiam publicani infames & peccatores putabantur. Hi tamen aliique huiusmodi homines licet maximis criminibus immersi essent, moti & inuitati Christi doctrina, proprias domos familiasque deserentes Christum quærebant, vt Christo in omnibus auscultarent. Ideo de istis publicanis & peccatoribus qui Christo appropinquabant, subdit Euangelista.

[Vt audirent illum.] Verbum Christi traxit illos, sicut pisces capiuntur hamo. Hoc primum argumentum est diuinæ gratiæ, quòd peccatores sua gratia præuenit, & vocat, & etiam trahit dum adhuc in peccato sunt, imo certissimum signum diuinæ gratiæ est, quod nondum cessat nos verbo suo vocare & trahere. Non igitur ulli peccatorum desperandum quã diu adhuc nos vocat Deus, nisi enim misereri nostri vellet, non vocaret nos & traheret verbo suo.

¶ Obserua autem, quòd non omnes quærunt Christum, vt cupiant ab eo discere, & audire, sed sicut Iudas appropin- Mat. 26
quauit, ut osculo traderet illũ, sic multi appropinquant ad Christũ, nõ vt discant, sed vt tradant: & sicut Iudæi, qui sæpè accedebant ad Christum, non vt audirent, & di- Mat. 22,
scerent ab eo, sed ut caperent eum in sermone. Isti autem recta intentione audiebant verbum eius, & ideò conuertebantur. Docemur simplici oculo accedere ad audiẽdum sermonem: nam sicut gladius rectus non intrat in vaginam curuam, sic Ephe. 6.
gladius verbi Dei penetrabilior omni gladio ancipiti non intrabit in animam maleuolam, nec Dei sapientia habitabit in corpore subdito peccatis. Erat etiam Christi doctrina cibus suauissimus animę maximæque nutritionis, & accedebant Sap. 7.
isti sicut famelici ad porrigentẽ cibum, ita lætabantur Christum insectantes eius sermone, ut cibo uitæ. Ab eo enim nusquã recedebant Pharisæorum murmura-

 tiones

tiones contemnentes, quantòque magis Christum audiebant, maiori audiēdi desiderio capiebantur. Hoc est enim maximū inter cibum animæ & corporibus discrimen: nam cibum corporis cum esurimus optamus, postea verò quā satiati sumus fastidimus: at cibus animæ cum semper satiet nunquam fastidium parit, & quod diutiùs sumitur & frequentius, suauior & delectabilior est.

¶ Obserua etiam quam efficax fuerit Christi sermo, quo tanti ac tales peccatores adducti sint in veram vitæ emendam morùmque correctionem. Bonum testimonium dederūt de hoc illi, qui dicebāt.
Ioan. 7. Nunquam sic locutus est homo. Et rursus
Ioan. 6. ille qui ait, Quo ibimus? verba vitæ ha-
Hie. 23. bes. Hinc Dominus ipse per Hieremiam loquitur dicens, Nunquid nō verba mea sunt quasi ignis, & quasi malleus conterens petras? Sed vnum hic maximè aduertendum esse censeo. Nam cū verba Christi tam egregius, tamq; efficax essent animæ cibus, vt post se publicanos & peccatores traherent, nihilominus tñ Pharisæi illis audiendis non conuertebantur, sed potius deteriores fiebant: de Christo, deque eius concionibus sacris murmurantes. Pharisæi & publicani omnes peccatores erant: hoc tñ intercedente discrimine, quòd publicani publici, Pharisæi verò occulti erant peccatores: nam exterius iusti ac sancti uidebantur, cum intus inuidia, superbia, & ambitione essent pleni. Hi igitur, q̄ exteriori inspectu boni apparebāt, cum interius essent impij, duriores ad cōuersionem, tardiorèsque erant, quā qui palam erant improbi. Sic Diuus Augustinus ait, quod etiam si peccatum publicū grauius sit secreto, facilius tamen publicum quam secretum curatur. (Augus. tract. de cōflictu vitio.) Nam peccatorem ocultum nemo admonet, nemo reprehendit: publicum prælati, prædicatores, multique alij accusant, donec eum aliis multo vitæ moribus immutatum videant, adeo vt non raro huiusmodi homines religiosissimum vitæ finem faciāt.
2. Re. 11 & 12. Exemplum habemus de hoc in Dauide, qui dum eius peccatum secretum fuit pęnitētiam nullam egit, postea vero quam diuulgatum est, Prophetæ Nathan reprehensionibus ductus, pęnitentiā egit. Ideo misericors Deus, sæpe permittit, vt occulta peccata publicentur: vt peccator confusus, & erubescens, infamia & ignominia peccati ad eum conuertatur. Quapropter Dauid in psalmo ait, Imple facies eorum ignominia, & quærēt nomen tuū. Mauult Psal. 8. enim Deus vt cum paruo opinionis tuæ impendio salueris: quam vt secretò concubinam habeas, & sub prætextu pudicitiæ apud homines viuens, posteà in infernum mittaris. Quot sunt qui credentes se omnem vitam suam secreta peccata sua habituros: postea tamen criminibus publicatis & punitis, ipsi authores in carcerem coniecti ad Deum pœnitentes conuersi sunt? Pharisæi tanquam secreti peccatores in peccatis suis manebant: at publicani veluti publicè peccantes, ad audiendum Christi sermonem accurrunt, veluti præsentissimam animarum medicinam, omniùmque in terra saluberrimā. Nec herba, nec malogranata sanauit eos sed sermo tuus, qui sanat vniuersa. Sed Sapiē. 16 quid Pharisæi? Et murmurabant Pharisęi & Scribæ, dicentes, Hinc uides quod multoties vt pauperculi seculares & milites, qui videntur esse longe à Deo, sunt multis ecclesiasticis viris meliores & perfectiores: & illi qui videntur esse prope per sapientiam & dignitatem in ecclesia sint remotiores, quod est contra ordinem rerum naturalium. Corpora enim quę magis appropinquant cęlo & soli, sunt nobiliora & clariora: vt patet de sphera ignis & superiori parte aeris, ad quæ caligines, turbines, & nubes non ascendunt. Sic ecclesiastici, qui propinquiores sunt firmamento ecclesiæ, & soli iustitiæ per dignitates ecclesiasticas qui deberent esse cæteris meliores & clariores in moribus per veram scientiam & sapientiam aliquādo sunt peiores. Sunt enim multi similes istis scribis & pharisæis, similes Saturno, qui est planeta cœlo propinquissimus, atque ideò deberet cœli influentiam, cæteris plenius participare: & tamen est planeta maleuolus tardus, terreus, retrogradus ponderosus, & pallidus. Veniebant publicani & peccatores deuoti, vt Christum audirent, ecce isti scribæ & pharisæi maleuolentiæ & murmurationi se dedebant: qui secundum rectam rationem sanctiores & perfe-

perfectiores esse debuerant.

¶ Obserua secundò quam sint homines de rebus arduis, magnisque agentes, linguis detractorum & murmuratorum subiecti. Vnde Diuus Hieronymus in secundo prologo super librum Iob, inquit, Si fiscellam iunco texerem, aut palmarū folia complicarem, &c. Sed qui munera ardua exercēt multorum detractionibus sunt obnoxij. Lege Augustinum. Sic Reges, prælati, & magnates murmuratoribus subiecti sunt. Sic Christus habebat præstantissimū officium, videlicet peccata remittendi, q̄ sublimius erat, quam cęlū ac terram de nihilo creauisse: quomodo igitur effugere posset murmuratorū linguas? Murmurabant igitur scribæ & Pharisei quia erāt legis doctores aliique qui eximia sanctitatem & perfectionem ostēdebant: quorum detractio non parui facienda erat. Nam cum detractores ignari & imperiti sunt, pro nihilo est ducēda eorum reprehensio, nam ineptus, si dicas Deum esse trinū & vnū autumat te in aliquam hęresim esse delapsum: quare nihil æstimāda est ineptorū murmuratio. Nec magis debes ęstimare si de te detrahant homines impij: verba enim hominū iniustè viuentium nullam habent autoritatē, omnes enim qui illum audiunt, quæcunque dicit ex effectu, non iudicio dicere credunt. Veruntamen quando de te sapiētes, & qui sancti putantur, murmurant, timendum est: cogunt enim vulgus, vt credat suæ sanctitati & opinioni; nam partim quod sapientes & literati sunt, nota illos dicere credunt: partim quia sancti, homines qui iusti reputantur, longè ab eorum linguis malitiam & mendacium abesse opinantur. Quibus adiunctis adeo cōfirmata & corroborata redditur illorum detractio, vt omnes illorum verba oraculo paria iudicent. Tales erant Pharisæi & Scribæ qui murmurabant cōtra Christū: nam Pharisæi æstimabantur sancti, & scribæ erant viri in lege doctissimi. Sed quid murmurabant audiamus. Dicebāt enim:

Aug. de verb. sup Matt. ser. 15.

[Hic peccatores recipit & manducat cū illis.]

Hoc autem quod hi dicebant, vt Christum vituperarent, in maiorem gloriam & honorem Christi redundat; nam dum dicunt Christum peccatores benigniter recipere, saluatoris excellētiam innuunt, qui neminem quātumuis malum & peccatorem reiicit. Moses saluator fuit populi Israel, verum non tā perfectus, vt peccatores ad se reciperet: imo manum suā in mare tēdens Dei inimicos in aquis rubri maris suffocauit. Præterea cum populum Israel vidit vitulum fabricasse ad orandum, rediens tabulas confregit, ingētemque edidit in illos peccatores stragē: Item Iosue saluator fuit (hoc enim erat nomen eius & officium) sed occidit peccatores, qui erant in in terra promissionis, & reges, qui possidebant eā occidit. Achā etiam qui peccauit furādo de anathemate Ierico lapidari iussit. Item hi duo iusti fouebant bonos, puniebant malos. Sed fœlix beatusq; saluator noster Iesus Christus, discipulos suos ita fouet & amplectitur, vt etiam peccatores recipiat nedū occidat. Inter oīa Christi mysteria, quæ fidem nostram extollunt, potissimum est illud arcanum quo peccatorum remissionem credimus, & quo speramus nos quātumuis peccatores piè & benigniter à Deo receptum iri. Quid enim prodessent nobis omnia quę credimus, nisi venię spē haberemus? Si iniquitates obseruaueris domine: domine, quis sustinebit? Sequit. Quia apud te propitiatio est, & propter legem tuam sustinui te Domine. Vnde Beatus Augustinus in ea verba Pauli, Iustificati gratis, per gratiā ipsius: si Deus (inquit) non reciperet confugientes ad se esset in eo iniquitas. Si Deus peccatoribus non indulgeret, quid esset de Adam & Eua? q̄d de Aaron, Dauide, Petro, Paulo, Matthæo, & aliis innumerabilibus. Nullus istorum regnum cęlorum intraret: & ex omni humano genere, Christus Dominus noster tantummodo, beatissimaque eius mater Virgo Maria, qui innocentes fuerunt saluarentur. Quid præterea prodesset sacramenta à Christo instituta: si illis veniam peccatorum nostrorum non impetraremus? Nisi Deus nos reciperet, cum ad Deum cōuertimur, multo peior esset uiuentium hominum status quam illorum mortuorum qui in inferno æternis suppliciis torquentur quantū ad hoc. Nam damnati in inferno, quanquam peccant

Exo. 14. Exo. 32. Iosue 10. Iosue 7. Psal. 129. Rom. 3.

cant non illis hoc imputatur in nouam pœnam quemadmodum nobis peccantibus. Vnde nisi haberemus veniæ spem futuræ, eàque prorsus, vt illi careremus, manifestum est conditionem nostram viuendi, multo fore quam illorum deteriorem, miseriàmque nostram maiorem quàm damnatorum in inferno iacentiũ: quandoquidem maiori pœna esse digni in dies poteramus nullo consequendę veniæ remedio relicto. Hic igitur est maximus honor & gloria Christi, vt videlicet remittat peccata, peccatorèsque iustificet.
Psal. 58. Vnde in Psalmo habetur in persona peccatoris. Adiutor meus, & susceptor meus es tu. Quia nõ solùm Deus adiuuat peccatorem vocando, inspirando, auxiliũ exhibendo, vt à peccato surgat: sed etiam
L. Amb. serm. 15 suscipit quem adiuuat. Audiui Domine quia misericors es, & promittis veniam
Psal. 11. peccatoribus, in hoc verbo, ego superaui non tantum speraui sed supersperauit: quod non dicitur nisi de eo qui semper addit ad sperandum, & cum sperauerit aliquid iterum sperat, & spe proficit, extendens se semper ad superiora. Hic est maximus Christi honor, quod sæpè & sæpesæpius recipiat peccatores ad se confugientes: imo vnica nostra spe & fiducia est, ꝙ Christus nullum peccatorem quãuis im-
Joan. 6. pium repellat. Omne inquit quod dat mihi Pater ad me veniet, & omne quod venit ad me non eiiciam foras, O dulce & omni melle suauius verbum: hic peccatores recipit. Nam qui tot peccatis grauati sumus quotidie: quid solatij haberemus, si Christus tantũ reciperet iustos? Atqui nullum certius & clarius argumẽtum habere possumus gratiæ apud Deũ semper inueniendæ, quàm hoc verbum, hic peccatores recipit. Si enim Deus recipit peccatores, benignus & misericos est: apud quem multa & magna misericordia necesse est vt sit. Et nisi Deus peccatores in gratiam reciperet desperandum nobis foret, sicut Dauid confitetur. Si iniquitates obseruaueris domine: domine quis sustinebit? O beata fœliciaque verba, vitæ con
Ps. 129. solationisq; plena, hic peccatores recipit. Hæc me confirmant, hæc me solantur: & secundum peccatorum meorum multitudinem, iam desperarem, in infernòque essem, nisi horum verborum dulcedine cõfirmatus erigerer, & sustinerer, &c.

¶ Obserua autem quod sicut in initio capitis præcedentis cæpimus dicere, scribæ & pharisæi hoc dixerunt, vt sibi persuaderent Christum non esse verum Messiam. Messias enim grauis magnæque authoritatis esse debet, & cum hominibus honoratis versari: verùm hic peccatores recipit & manducat cum illis, cum hominibusq; infamibus & humilibus ait, quæ oĩa sanctitati authoritatiq; Messiæ derogant: ergo hic non est Messias: quia peccatores recipit & manducat cum illis. Hoc argumento probare volebant Christum non esse verum Messiam, cum vtique eo ipso probatur esse Messias: nam Esaias lo- Esai. 40
quitur de Messia. Sicut pastor gregẽ suũ pascet in brachio suo congregabit agnos in sinu suo leuabit fœtas ipsas portauit. Nonnè etiam Ezechiel de Messia dixit, ip- Ezec. 37
sum effusurũ super populũ suũ aquã mũdam & mundaturum eos ab omnibus inquinamentis. Et in Hieremia Deus pro- Hier. 31
misit tempore fęderis noui ꝙ per Messiã pacturus esset, propitiaturũ se oĩbus iniquitatibus nostris. Et Michæas dixit, Mes- Mich. 7.
siam depositurum iniquitates nostras, & proiecturum in profundum maris peccata nostra. Dauid quoque in Psalmo fatet̃, Psal. 17.
populũ humilem facturũ saluũ: & oculos superborũ humiliaturũ. Nonne etiam Za- Zach. 14
charias dixit, in die illa fore fontem patẽtem domui Dauid, in ablutionem peccatorum? Dominus etiam per Esaiam, Ego Esai. 43
sum (inquit) ego sum: qui deleo iniquita- Esai. 53
tes tuas propter me. Et alibi. Verè iniquitates nostras ipse tulit, & infirmitates nostras ipse portauit. Et quid multis opus est? Nihil Prophetæ tam dilucidè denunciarũt de Christo seu Messia, quam quod Mat. 15.
peccatores ad gratiam promoturus esset at Pharisæi è contra noluerũt Christum pro Messia recipere, eo quod peccatores ad pœnitentiam vocabat, recipiebatque. Si excęcauit eos malitia & inuidia contra Christum, vt illũ respuerent. ob illam causam qua illũ maximè pro vero Messia agnouisse & recepisse debebant. Itaque impia est hęc murmuratio ex omni parte. Primo ex parte Christi iniusta erat: quia Christus faciebat opus ad ꝙ missus fuerat à

rat à patre, videlicet quærere salutem hominum peccatorum. De hoc autem murmurare esset, ac si quis murmuraret contra solem, eo qđ radios suos & calorem quibus omnia crescunt, & fructificant diffundit super terram, & si murmuraret q̃s de aliquo quia quærit opes suas perditas. Quid de aliquo murmuraret ea quæ amiserat quærente non esset insanus? Hi igitur peccatores cum sint res Christi familiares, creaturęq; ipsius quas in gloriam cęlestẽ creauit Christus eas perditas quærit, tanquam bona sua: quare igitur murmuratis Pharisæi? Nam si dicitis illos esse peccatores, eo ipso debent maiori indulgentia & lenitate tractari. Aegrotus plus indiget deliciis quam valens, molliorique lecto suauioribúsque cibis: ita & eodem modo hi quia peccatores sunt, & infirmi, debent esse mollius & lenius habiti. Quòd si dicas infamiam esse cum infamibus agere, & Christum cũ illis agendo se perdere: hæc ratio parum valet. Dominus enim noster Christus peccatorũ societate, non modo non deprauaretur, verũ è contrario peccatotes Christi societate iusti fierent. In cuius cõfirmationem animaduertite quam mutationem vitæ morùmque suorum fecerint Matthæus. Zachæus, Magdalena, Samaritana, Regulus, eo quod ad Christũ appropinquauerunt eius doctrinæ obedientes. Qui imperfectus est, & in virtute nondũ consummatus, rectè iudicat si malorũ cõsuetudinẽ
Exo. 23. deuitet. Sic in Exodo habet ꝙ dixit Deu Non inies fœdus cum eis, ne forte peccare te faciant in me. Hoc dixit Deus quia Iudæi idolatriæ dediti erant: vt potè in Aegypto educati: quare volebat dominus ne amicitiam cum gentilibus vicinis suis haberent, ne idola colere adducerentur. Et ita dicunt sancti, quod primi qui populum Israel idola colere coegerunt, & illum ad conflandum & adorandũ vitulũ compulerunt, fuerunt illi denuo cõuersi
Exo. 32 qui cũ Iudæis ab Aegypto venerunt. Qui etiã si ad verum Deum Israel conuersi essent miraculis mirabilibúsque Dei inspectis, quæ in Aegypto fecit, tamen quia à pueritia vsque sua, Idolis serui erant, in idololatriàque illa educati fuerant, parua sumpta occasione in pristinos mores recidebant. De hoc optimum est exemplũ in collationibus Cassianis. Christus cum Coll. 24
peccatoribus versabatur, nullo incõmo- c. 8.
do ob suam eximiam perfectionẽ, & q̃a miranda multa faciebat: ideo qui voluerit cũ iniquis versari & nullo affici in cõmodo ex eorum consuetudine, opus est vt sit eiusmodi vir, qui miracula faciat, aut facere possit. Bonum est malorum cõsuetudinẽ effugere, ne mali eorũ mores nobis officiãt. Verum Christus quia erat adeo perfectus, vt nõ modo nullum incõmodũ caperet ex malorũ societate: imo etiã illos bonos redderet, maxima pietate & charitate perfungebatur cum huiusmodi peccatoribus agẽdo. Medicus ægrotũ tangens pulsatilèmque venã cõtrectãs facilius illum sanare potest. Sol etiam per sterquiliniũ transiens non coinquinatur. Sic Christus cum peccatoribus communicãs eos sanat: & quasi Sol inter illos versatus non inquinatur. ¶ Præterea si verũ
vt est verissimum quod Paulus ait, quod 1. Tim. 2
Deus vult omnes homines saluos fieri, tenetur eos recipere veniẽtes ad se: oẽs.n. ad beatitudinem creauit, & etiam reprobos: quod si damnantur, non Dei voluntate, sed ex propria malicia, & voluntate mala dãnantur. Figulus vasa, quæ facit non ea facit, vt fragãtur, sed vt homines illis vtantur etiã si optimè scit, illa aliquando fractũ iri: tñ eius intentũ est ea facere, vt homines eorũ vsum habeant. Sic Deus quãuis sciuerit, Iudam esse dãnandum, non tñ creauit illum ad gehennam, sed ad beatitudinem: & voluit vt saluaretur, dans illi oĩa media necessaria ad salutem consequendam. Itaq; cũ Deus velit omnes homines saluos fieri tenetur eos recipere, quãuis sint peccatores, quia illos creauit ad suam beatitudinẽ. Hos Christus quęrit hos tantis itineribus, & laboribus fatigatus vestigat, ad hoc de cœlo venit vt peccatores saluos faceret: quomodo uenientes ad se non recipiet?

¶ Ex parte etiam Pharisæorum iniqua erat hæc murmuratio: quia non ex zelo iustitiæ mouebãtur, sed ex odio & ex mala voluntate. In peccatore enim tria consideranda sunt: videlicet, natura, peccatũ, & pœnitentia. Naturæ compatiẽdum est, peccatum odio habendum, & pœnitentia gauden-

gaudendum. Isti verò hypocritæ neq; naturam neque pñiam cōsiderabant in peccatoribus, sed solum peccatum. Non meminerant illos hoīes esse, nō videbant, vt illi iam sese corrigerent, & vitam in melius commutarēt: sed id solum quod peccabant, respiciebant. Præterea iustos se ipsos existimabant, alios contēnentes: cōtra
Apoc. 3. quos scriptura ait: Dicis quod diues sum & nullius egeo: & nescis qđ tu es miser, & miserabilis & pauper, & cœcus & nudus. Docet nos hoc murmur Pharisæorum ne quis suæ probitati fidat: secundo ne peccatores contemnamus. Quis enim scit si
Ioel. 2. conuertatur & viuat? Tu quis es, qui iudi
Rom. 14 cas alienum seruum? Neminem contemnas: nescis enim quid Deus de proximo tuo statuerit: quare neminem quantumuis iniustum despicere debes, nescis enim quem sit finem habiturus. Qui hodie malus est, cras bonus esse potest. Quis crede-
Luc. 23 ret latronem, qui omnem vitam suā prædando transegit, eum vitæ finem factuum, vt à Saluatore in gloriam perduci mereretur? Si annum ante interiisset, tā fœlicem finem amisisset.

¶Quis aliquo in numero cōplurimos peccatores habendos censeret, aut putaret illos vnquam reuicturos, qui postea tamen sanctissimi euaserunt? Neminem alium contemnat etsi peccator sit, potest enim sanctus euadere: manus enim Domini (vt Esaias ait) non est abbreuiata.
Esa. 59. Ideo tu, nec intendere nec velle debes, vt eius gratia exhauriatur, nec diuinam clementiam vllo termino aut limite definiri. Si proximus tuus peccat, audi Aposto-
1. Co. 10 lum dicentem. Oēs alii aliorū mēbra sumus & iuxta legē naturæ par est, vt mem brū membro subueniat: quare potius cōpati, & misericordia moueri debes, quam indignari, vt Pharisæi isti indignabātur, ut ab omni sanctitate & virtute alieni.

¶Docet tertiò locus iste pharisaicā fugere murmurationem. Quærebat egregius Psaltes dicens: Quis est homo qui vult vitā, & diligit dies bonos? Et q a oēs
Psal. 33. hoc desiderant statim respondet dicens: Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquanī dolum. Nō fecit Deus linguam duram & osseam sed carneam & mollem. Voluit.n. vt verba tua mollia & suauia, non aspera aut dura forent. Accerrimè puniuit Dñs murmuratores: adeo vt Mosi dixerit. Oēs qui murmurastis cōtra me, non habitabitis terram super quā leuaui manum meam. Quare ex sexcentis millibus hominum qui de Aegypto exierunt, duo tantummodo ingressi sunt terram promissionis. Vnde secundum veritatem in terram cœlestem nobis promissam, non intrabunt murmuratores. Docet quartò locus iste quod quamuis peccator maximus sis, ne diffidas de eius misericordia, quandoquidem Deus peccatores suscipit.

¶Aduerte tamen ꝙ non omnes, sed illos tantum suscipit peccatores qui pœnitent. Pœnitentia enim sola est, per quam peccator in gratiam redit: quare si tibi placet, quod Christus peccatores suscipit, placeat etiam tibi quod pœnitentiā vult: imo scito quòd neminem suscipere volet nisi pœnitentiam agentem. Pœnitentes peccatores appropinquabant, tu autem manens in complacentia peccati, quotidie elongaris à Deo. Si fugis peccata, gaude, cum audis quod Christus recipit peccatores, & manducat cum illis magnam consolationem tibi afferre debēt hæc ver Leui. 7.
ba. Ideo habetur in Leuitico, quòd in loco vbi iugulabantur holocausta, ibi etiā hostia pro peccato. Vide quanta sit benignitas Dei, quòd vbi holocaustum iugulatur, illud quod soli Deo offertur: ibi etiam hostia pro peccato immolari iubetur. Vnde colligitur, quòd peccator pœnitens sociatur cum his quæ pertinent ad Deum: ibi enim immolatur hostia pro peccato, vbi offertur hostia Deo. Hinc videre poteris, quanta sit inter Deum, & contritum peccatorem amicitia, & familiaritas. In suo sacrificio, sacrificium peccatoris est: quia cum peccatoribus Christus sedet, & comedit. Sed si in peccatis manens: scito Christum huiusmodi peccatores non recipere, sed in extremo iudicio illis dicet. Discedite a me qui operamini iniquitatem. Ideo inferius ait, gaudiū fiet in cœlo super vno peccatore pœni Mat. 7.
tentiam agente, vt intelligas quòd cum Luc. 13.
istis sit gaudium: non autem cum obstinatis & induratis peccatoribus: sed iam ad contextum.

Et

Et ait ad illos parabolam istam, dicẽs,] Vide Christi clementiam atque modestiam qua humiliter & modestè adoritur eos, & docet vt sanarentur: poterat enim eos vocare superbos, & quod ipsi erant peccatores & non publicani, qui quanuis fuerint antea peccatores iam per pœnitentiam erant conuersi, sed nõ vult nisi parabolarum ratione respondere eis, & modestè loqui. Docemur hic mites esse cum aduersariis: nam vt inquit Sapiens,
Pro. 15 & 25. sermo mollis frangit iram, Parabola autem talis est. [Quis ex vobis homo qui habet centum oues, & si perdiderit vnam ex illis, nonne dimittet nonaginta nouẽ in deserto, & vadit ad illam, quæ perierat donec inueniat eam?] Si pastor tãto amore prosequitur oues suas quas non creauit, quod illi plus curæ est de vna perdita, & errabunda, quam nonaginta nouẽ incolumibus, maiorique afficitur gaudio propter vnam ouẽ nouiter inuẽtam quã propter totũ gregẽ: quid murmuratis si ego qui natura bonus sum, solicitus sim, ne pereant oues amissæ? Nunquid pastor iugulat aut occidit ouem perditam? Certè non, imo lassata, humeris suis imponit. Hoc autem malum esse, dicere non potestis, & ꝙ male faciat pastor, ergo multo minus de me potestis murmurare, eò ꝙ oues perditas quæro, & recipio peccatores, & mãduco, & gaudeo in eorum cõuersatione, cũ multò præstantiores sint animæ rationales quã oues. Si ergo pro inuentione ouis perditæ gaudendum est pro peccatore multo magis penitentiam agente. Et si de pastore ouem trahente & gaudente non murmuratis: multo minus debetis murmurare contra me qui peccatores recipio, & cũ illis conuersor, & gaudeo. Hoc voluit Christus hac similitudine insinuare. Quapropter mirari satis non possum: quare adeo delirauerint aliqui per nonagintanouem oues in literali sensu Angelos intelligerent, & per ouem perditam humanã naturam. Pharisæi murmurabant, non ꝙ relictis Angelis cũ hominibus Christus esset: sed quod illos qui iusti esse videbantur secundum vulgi opinionem relinquebat, & cum publicanis & peccatoribus agebat. Ideoque comparatio hominum ad homines non Angelorum ad homines, esse debet. Sed quoniam Christus dixit nonagintanouem, & hoc numero vtitur, sumpserunt hinc occasionem vt tantum absurdum dicerent: considerantes, Angelorum choros esse nouẽ. Quod autem Christus dicat, centũ oues, nihil amplius habet mysterij quam si dixisset quinquaginta, ducẽtas aut mille. Voluit pastor ille ostendere quantum ouem illam diligeret: siquidẽ omnes alias deserebat, vt illam perditam quæreret, Quod autem sint centum aut ducẽtæ: parum ad rem facit Dixit autem, centum potius quam alium numerum, quia grex centum ouium communior est. quia plures sunt qui centum oues habeãt, viginti aut quinquaginta gregem non faciunt, mille autem pauci habent, quare centum potius quam alium numerum posuit.

¶ Igitur in hac parabola Christus est pastor, quia in ea pastori Christus se comparat. Centum oues homines sunt: ouis amissa publicanos & peccatores representat, nonaginta nouẽ scribas & pharisæos non quod essent iusti, sed quod iusti à populo æstimabantur, & etiam ipsi se ipsos iustos putabant. Quia hoc post pauca in hoc capite in expositione literali parabolæ filij prodigi dicturi sumus latius, nunc supersedeo. Si.n. pastor tantũ ponit operę pro vna oue perdita: mirũ non est, si ego vos deseram vt hos peccatores quærã, & recipiam, cũ illisque gaudeã. Christus itaque in hac parabola comparat se pastori: officium pastoris est laborare, vt ouẽ perditam quærat. Duo boni pastores fuerũt in veteri testamento Iacob, & Dauid. Iacob dixit, Die noctuque gelu vrgebar, & somnus fugiebat ab oculis meis, &c. Dauid etiã dixit Sauli. Pascebat seruus tuus patris sui gregem, & veniebat leo vel ursus, &c. Nam & leonem & vrsum interfeci ego seruus tuus. Verũ neuter horũ duorum pastorum tãtum enixus est, vt oues suas defenderet: quantum Christus, qui vt eas protegeret ac tueretur vitam suam posuit. Aduerte etiam quanta diligentia ouem perditam quærat. Exemplum sit tibi Iudas, quem perditum dominus, ut ad gregem reduceret genibus flexis illi supplicare non dubitauit, illiusque pedes lauit, & osculatus est: & postea dedit illi buccellam

Gen 31
1. Re. 18
Ioa. 13.
Mat. 26

cellam intinctam in agno manu sua: denique corpus & sanguinem suum illum vt alliceret ad se amicum vocans, tribuit. Tribus etiam diebus dum ab illis absuit, videlicet ad inferos descendit, illos omnes patri commendauit, dicens: Sancte pa-
Ioan. 17 ter serua illos. Et in cruce dixit. Dimitte il-
Luc. 23. lis: O bonum pastorem, dominum nostrum, quoties tu qui eius ouis es intra pectus tuum sibilum vocationum inspirationumque eius sentis, & non aduertis, neque auscultas. Sicut bonus pastor oues suas cohibet ne messes pascant: sic dominus noster te prohibet à patris malorum vetitis, animum tuum à peccatis auertens, eorumque desiderio. Sæpè numero fundā rotat pastor, vt eius stridore oues terreat, sic Christus te terret vicini tui obitu. Aliquando etiam pastor, baculum in oues intorquet, vt eas ad veram viam, aut herbarum locum abundātiorem reducat: sic Christus tibi, vel vxorem, vel liberos, vel bona tēporalia eripit, aut morbum tribulationemque infligit: vt ad ve-
Eze. 34. ram salutis viam conuertaris. Omnes boni pastoris mores quos in Christo inueniet à Propheta Ezechiele describuntur dicente: Ego requiram oues meas & visitabo eas, &c. Sed dum nos ouibus comparat, miseriam nostram fragilitatem, maximamque quam Christi habeamus indigentiam, nobis significat. Ouis per se solam viuere non potest: indiget enim pastoris cura & industria, vt videlicet eam, hyemis tempore in loca deducat aprica, & æstate ab æstu solis eam auertat, pascua prataque optima eligens, & à luporum insidiis eam omnibus modis defendens & custodiens. Sic homo non potest sine suo pastore Christo, s. viuere. Tanta est enim eius miseria & fragilitas, quibus semper est circunseptus vt à solo Deo remedium habere possit. Præterea, ouis animal est vtile, cuius omnia homini ꝓsunt: lanā enim ad vestimenta conficienda, lac, carnemque in cibum, coriū in calceamenta ex sese reddit: ipsa deniq; tota ex vsu est. Eodē modo & tu si huius gregis Christi ouis esse vis, cōmodare proximis tuis, & reipublicę debes. Sic Paulus Corinthiis
2. Co. 12 dixit: Ego autem impendar & superimpendar pro animabus vestris. Non debes esse contentus hoc tantummodo quod prosit tibi: sed eniti debes, aliis utilitatem ferre. Deinde ouis vngues ut leo non habet, ut se tueatur, aut dentes more canū ut mordeat: nec itē habet tauri cornua, ut feriat uel robusta vrsorum brachia vt interficiat, uerum animal est mansuetū, pacatum, simplex, & syncerum. Sic & tu dentes habere non debes ad proximi tui famam rodendam, & defraudandam: neuè ungues vt fratri tuo incommodum irroges: sed synceritatem, pacem, & simplicitatem amare: non malum pro malo, sed bonum pro malo reddens. Rursus ouis cum errat magis est omni animali misera & infœlix. canis enim cæteràque animalia in domum herilem redire calent: quod & si nesciant dentibus, vnguibus, aut pedibus, quæ quasi arma habent à natura indita se à periculis tuentur. Verùm ouis errans delectum non habet, vt ad gregem redeat, nec arma quibus se defendat: quare inquisitione pastoris indiget. Eodem modo homine in peccatum incidente nihil est omnium rerum miserabilius aut infœlicius. Nam neque potest, neque nouit redire, nisi à Deo quæratur & in gratiæ statum reducatur. Itaque peccatum laberinthi imaginem præfert: in qd̄ qui semel immersus est, exitum non inuenit: imo quo magis quęrit, magis errat. Eodem modo & peccator in peccatū lapsus se erigere non pōt nisi speciali auxilio Deus illum quærat, & a peccati laberintho ad ostium usque pœnitētiæ extrahat. Cùm autem arbitrium liberum sine gratia quam peccādo amiserat, nimis fragile, imbecillumq; maneat, se ab omnib. tentationibus defendere nō potest. Quare uariis animæ periculis, tanquam lupis desertorumque feris, ut ouis perdita, obnoxium est, nullis ad defensionē armis relictis. Non dico hominem coactè peccare, nec omnia opera in peccato facta peccata esse: sed facilè uinci ob defectū gratiæ virium, liberique arbitrii infirmitatē. Ideo Dauid perditionem peccatoris ouis
errori cōparauit dicēs: Erraui sicut ouis Ps. 118.
quæ periit: quęre seruum tuum, quia mādata tua non sum oblitus. Adeo à uia uera declinaui, ut nisi tu domine me q̄ras: nullo modo redire possim, sum. n. ouis errans.

rans. Igitur dñe inuestiga seruum tuum. Non autem ait hic dñs in hac parabola, quod ouis pastorem quæsiuit, sed quod pastor iuit quæsitum ouem Esaias etiam

Esa. 53. ait: Perditionem peccatoris & errores exaggerans. Omnes nos quasi oues errauimus. Nihil enim est errante oue errantius aut miserabilius. Expende autẽ Christi domini nostri bonitatem aut clementiam, post tot peccata & scelera ipse quærit, ipse vocat, & propria persona venit clamans per mõtes & colles & ualles, multis lachrymis, laboribus, dolorib. ieiuniis, afflictionibus, quæ sunt vestigia & signa peccati, Pastor ouem per vestigia quærit, relinquit enim ouis in arena impressa uestigia, uel in luto per hyemem. Per ea igit uestigia & signa eam quęrit pastor, & nõ cessat donec eam inueniat. Per peccatum errauimus, infirmitates autem miseriæ, mors, & labores huius uitæ uestigia sunt peccati. Hæc omnia à peccato ortum habuerunt, sunt. n. peccati effectus. Christus autem hominũ optimus pastor per hæc signa & uestigia nos quæsiuit, & ideo uenit defatigatus, labore, frigore, & inedia, siti, morte, multisque aliis doloribus affectus, eoque modo nos inuestigauit, suspirans, clamans, & moriens. Quis pastor unquam tanto amore ouem errantẽ quæsiuit, quanto Christus animam tuam quærit? Quod multum amatur, multo dolore quæritur. Hinc uide peccator quantũ Deus te diligat q̃ tot cruciatibus te quæsiuit: siquidem nulla consolatio, nulla lætitia in corde eius intrauit, donec animã tuam inuenit & in ueram causam cum aliis ouibus reduxit.

¶ Obserua etiam quod ille qui bonorum nostrorum non indiget Deus dicit se amisisse, sicut pastor ouem cũ potius Deum homo amiserit: & damnum sit hominis & nõ Dei. Ille enim propriè amisisse dicitur cuius est damnum: sed tanta est Dei bonitas, ut damnum nostrum suum reputet damnum. Vide etiam Christi sedulitatem in quærendo q̃ nõ desinit quęrere tantisper dum inuenerit, quod respexit Esaias dum ait, In brachio suo cõgre-

Esai. 40 gabit agnos, & in sinu suo leuabit, fætas ipse portabit. ¶ Ad nostram autem erudi

1. Ioa. 4 tionem discamus, & nos uicissim erga hunc bonum pastorem, quomodo gerere debeamus. Diligamus eũ, siquidẽ ipse prior dilexit nos, & uitã suã dedit pro nobis. Discamus illi etiã aliis in rebus fidere, quemadmodũ illum tã benignũ & fidum experti sumus in summa necessitate: Discamus tertio, quomodo ex nobis ipsis nihil simus, aut possimus: nã ut ouis se ipsam nec à lupis, nec ab aliis periculis tueri põt, sed opus habet pastore ita indubie nos miseri & egeni sumus sine Deo, quare apud nostrum fidum pastorẽ maneamus eumque fideliter sequamur. Discamus quarto, ex hoc Christi exemplo, ut etiã nos alios homines à peccatis abstrahamus: ad bonum ducamus, & deinde ẽt ad salutem ipsorum perducamus: mandauit. n. Deus unicuique de proximo suo. Discamus quinto, ex hac similitudine ut miseriis peccatorũ compatiamur, præsertim iis qui à peccatoribus resipiscũt, quẽadmodum Paulus docet: Suscipite inuicem sicut Christus suscepit nos in hono- Ro. 15.
rem Dei. Et ad Galatas. Si præoccupatus Gala. 6.
fuerit aliquis uestrum in aliquo delicto, uos qui spirituales estis instruite illum in spiritu lenitatis, &c. Et Thessalonicensib. 1. The. 4
etiam dicit. Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Ad Galatas iterum, Alter alterius onera portate. Discamus sexto, oues esse ut Christum mereamur habere pastorem. Galat. 6
Christus namque non est pastor porcorum, bubalorũ, leonum aut similium ferarum, sed pastor est ouium. Vide & tu, ut non sis lupus per uoracitatem, leo per rapacitatem, porcus per immũditiam, canis per mordacitatẽ. sed esto ouis per mansuetudinem & simplicitatem, ac obedientiam. Si ouis fueris habebis Christum in pastorem, qui pastor bonus est, & pascit oues pane cœlesti & spirituali cibo. Denique discant ex hoc loco Episcopi, prælati, pastores, & qui curam habent animarum parochi, & concionatores, quid officium eorum requirat: & legant Ezechielem, & Ioannem. Eze. 34.
Si pastor pro una oue errante tantum o- Ioã. 20.
peræ ponit, ut montes, rupes, & ualles percurrat: quantum tu facere debes, qui curam animarum geris, pro anima ad imaginem & similitudine Dei creata Christi

que

que sanguine redempta? Vtinam prælati Ecclesiæ oculos ad Christum Iesum optimum pastorem conuertant & inspiciant quāto maioris sint prætij animæ, quam omnia mundi bona: vtinam tantam adhiberent curam in animabus suis redimēdis, quantam in augendis redditibus ponunt. Videant igitur quales esse debeant vt multa pericula & labores pro Christo & animarum salute subeant. Deus enim è manibus eorum requiret sanguinem ouium, quæ per suam negligentiam perierunt. Hoc cōsiderare hi possunt, q̄ magna officia, & magistratus ambiunt. Omnes gaudēt dici patres & pastores, nemo tamen curam gerit ouium. Sed de his satis, iam reliquam huius parabolæ partem videamus.

Et cum inuenerit eum imponit in humeros suos gaudens, & veniens domum
Esai. 53. conuocat amicos, & vicinos, dicens illis.]

Hoc communiter exponi, quia in cruce Christus peccata nostra tulit, & iniquitates nostras ipse portauit: quod verum esse fatemur, de nostris & totius mundi delictis: quia Christi morte & dolore eius sanati sumus, sed in proposito vt Christus respondeat aduersariis, hæc expositio nō quadrat. Standum enim est in proposito de quo loquitur: nam Christus tunc temporis pro istis publicanis & peccatoribus de quibus est sermo nōdum sanguinem fuderat, nec in humeris portauerat peccata eorum: sed vt insinuaret laborem ex amore procedentem, quæ prædicans tolerabat, vt peccatores reciperet, & ad se alliceret. Dicit quod sicut pastor labore & sudore ducit ouem perditam, sic ipse docens villas & castella, prædicans regnū Dei eos conuertebat & trahebat. Et hic mihi videtur germanus huius literæ sensus. In humeris etiam portat cùm eorum mores & molestias patienter tolerat. In hūc sensum Paulus loquutus est dicens.
Gala. 6. Alter alterius onera portate, Hoc facimus patienter ferentes proximorum nostrorum defectus & culpas, eorumque fragilitatem tolerantes: vt Christus his publicanis & peccatoribus faciebat. Audiant hæc pontifices nostri, audiant sacerdotes, & videant quid hic pastor Euangelicus faciat. Super humeros ponit gaudēs & amicos & vicinos congregat. Sed quid nūc dicā de pastorū & sacerdotū sæuitia? pro eo ait dominus, q̄ in latus & humerū Ezec. 34
impulistis, & cornibus vestris cornu petebatis oues infirmas donec dispergeretis eas foras, seruabo pecudes meas. Expēde quæso, ille super humeros portat: illi humero eas impellunt. Ille congregat, isti dispergunt. Præcipiebat dominus quod sacerdos veteris legis nomina filiorum Israel super humeros portaret: nouæ verò legis, & pastor noster re ipsa ouem super humeros portat, vt scias vmbram præcessisse veritatem. Qui autē sint isti amici & vicini quos verus pastor Christus vocat, & qui congratulantur, facilè ex literæ contextu coniici potest, quod sint Angeli: nam subdit Christus, quod gaudium fit in cœlo coram Angelis Dei, super vno peccatore pœnitentiam agente. Congratulātur enim Angeli cum Deo de nostra conuersione, & gaudent in nostro bono profectu. Eos ergo alloquitur Christus dicens, [Congratulamini mihi, quia inueni ouem, quæ perierat.] In hoc autem quòd vicinos & amicos conuocat, vt eos participes gaudij sui faciat, īnuit Christus quantum conuersione peccatoris gaudeat: maximum enim quodq; gaudium occultari non potest, quin cum amicis Iud. 16.
communicetur. Sic Philistim cum comprehenderunt Sansonem, communicauerunt aliis lætitiam, & omnes simul gaudebant, & immolauerunt Deo suo. Iudith Iud. 13.
etiam gaudens de victoria populum inuitauit dicens, Laudate dominum Deum nostrum, &c. Expende etiam quod non dixit congratulamini oui, sed congratulemini mihi: quia ouis non meritis suis sed meritis & diligentia pastoris inuenta est. Quare gaudium illius esse debet, qui eam inuenit & pro ea inuenienda laborauit. Præterea quanquam nos maximè lætare debemus siquidem nostra interest penes talē pastorem esse, tn̄ adeò pastor hic Christus dominus noster nos diligit, vt nostrum gaudium pro suo habeat, & nostrum bonum suum ipsius reputet. Vnde nostris commodis, nimium non lætari non potest, nos liberatos saluos, & prosperos videns. Attende igitur homo peccator, qn̄ delinquis quem offendas: cum

enim

enim offendis & iniuria afficis, qui se ipsum dedit pro te, saluteque tua. Nunc iã applicat quę dixerat loquẽs scribis & pharisæis. [Dico vobis quod ita gaudium erit in cœlo super vno peccatore pœnitentiã agente, quam super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia.

Gaudium beatorum semper est æquale in eodem subiecto, gaudium tamen accidentale potest intendi & remitti & esse maius & minus: imo desinere esse circa res aliquas particulares. Gaudium itaque hoc occidentale fit in cœlo magis de conuersione peccatoris, quam de salute iustorum: quam quia iam habent non est necesse, vt de nouo gaudeant, sicut de infirmo sanato de cuius conualescentia magis est gaudium amicis, quam prius cum sanus esset: sicut Iob post multas tribulationes, & ærumnas ad extremum opulentior & cum magno gaudio magnificentior factus est, quam si miser nunquam fuisset. Similiter & cum Tobias reuersus est ex Rages maius factus est parenti vtrique gaudium, quam si nunquam abiisset ipsi quoque Tobiæ à cæcitate restituto letitia maior erat, quam si cæcus nõ fuisset. Est itaque noua ratio gaudendi in cõuersione peccatorum, quia perierant, & de peccatoribus conuersis tãquam de re nouiter habita gaudendum est. De iustis autẽ in quantũ huiusmodi nulla ratio est gaudendi de nouo cum non superueniat in eis aliqua nouitas, non tãtum gaudiũ sumitur: quia sicut nunc iusti sunt, ita antea iusti erant, & ideo maius gaudiũ fit super vno peccatore pęnitentiã agente q̃ super nonaginta nouẽ iustis, quia de peccatorẽ fit nouũ gaudium, de iustis autẽ nullũ gaudiũ nouum fit. Obserua etiam vltra hoc qđ Deus & Angeli eius magis gaudẽt de pœnitẽte quam de iusto semꝑ bene operante: quia si loquimur de iustis feruentibus cęteris paribus, magis diligit Deus iustum nunquam cadentem, quam peccatorem pœnitẽtem, & maius gaudiũ est in cœlo de innocentia feruentis iusti cõseruata, quam de peccatoris pœnitentia, sed si loquitur de iustis tepidis magis gaudent Deus & Angeli de peccatore feruenter pœnitentiam agente quã de illis. Dux in pręlio magis amat militem, qui post fugam reuersus hostem fortiter ferit: q̃ illum qui nunquam terga vertit, & nihil vnquã fortiter fecit. Item arator magis terrã, quę post spinas vberes fructus profert, quam eam quę nunquam spinas habuit, & nũquã fertilẽ messem produxit. Sæpè enim accidit ꝙ illi qui à maximis peccatis surgunt, per pœnitentiam postea acquisito habitu opposito feruentiores sint in diuino armore, quã illi qui nũquam ceciderunt & tepidi sunt. Ferrũ enim ignitum feruentius est ligno accenso: quia quanto materia & substantia est magis frigida, & igni contraria, si igne accenditur & ignitur, tanto calidior & feruentior efficitur, & calorẽ diutius conseruat. Eodem modo sæpe fit licet non semper de peccatore cõuerso & igne charitatis accenso. Sicut patet in Dauide, Petro & Paulo, & in multis aliis, qui in sanctitate quam plurimos qui nunquam ceciderunt antecellunt: Magdalena quoque multis virginibus sanctissimis qui in cœlo sunt, antestat. De talibus itaque peccatoribus feruentibus conuersis, hanc Christi loqutionem inteligere possumus. Potest etiam hoc intelligi in comparatione illorum, qui tepidè seruiũt Deo: nam isti resurgũt ad maius meritum, & sic maius gaudium fit de istis in cœlo. Ideo non solum quia de nouo fit gaudium, sed etiã quia sępę ad maiorem gratiam surgunt, fit maius gaudium. Et istis duobus modis intelligendum puto dictum Christi. Obserua etiam qđ non loquitur hic Christus de pœnitentiam cogitante, sed de pęnitentiã agente: multi enim procrastinãt pœnitentiam: alij illam pr ędicant, alij laudant, & ipsi lautè uiuunt. Non solum pœnitentia cogitanda est, & prędicanda, sed etiam agenda. Vnde Ioannes, Facite fructus dignos pœnitentiæ. Hoc suprà exposuimus. Sequitur.

Iob. 42.

Tob. 11.

Luc. 3.

Aut quæ mulier habens drachmas decem, si perdiderit drachmam unam nonne accendit lucernam & euertit domum & quęrit diligenter donec inueniat eam? Et cũ inuenerit conuocat amicas & uicinas dicens, Congratulamini mihi, quia inueni drachmã q̃ perdiderã. Hęc parabola clara est, q a eadẽ est cũ illa, q̃ modo diximus de pastore & oue ꝑdita: nã sicut Pharao quia

Gen. 41.

rao qui vidit somnium, quòd ascẽdebant septem vaccæ pingues, & postea aliud vidit somnium idem significans, videlicet septem spicas, &c. quæ somnia interpretatus Ioseph, dixit, somnium regis vnũ est: sic in præsentiarum hæc parabola & proximè preterita, idem sunt: & sensus vtriusque ad idem tendit. Si mulier adeò lætatur & gaudet quòd inueniat drachmam amissam, vt vniuersam domum suã euerterit, vt eam inueniat, qua inuenta vicinas suas conuocet: quare ego non lætabor daboque operam maximam in his peccatoribus perditis quærendis, vt ex illis inuentis gaudium percipiam? Aduerte autem quod homo in prima sui conditione creatus fuit innocens & sine peccato: atque ideò in prima parabola, assimilatᷣ oui, quod animal innocens est & simplex atque mansuetum. Fuit etiam creatus ad Dei imaginem, & ideò significatur per drachmã in qua est imago regis impressa: per peccatum autem perdit homo innocentiam, & deformat imaginem Dei,
Thrẽ. 4. iuxta illud quod Hieremias loquitur animæ peccatrici. Denigrata est super carbones facies eorum, & non sunt cogniti in plateis. Ideò peccator quales erant isti publicani assimilatur oui & drachmę perditę. Accendit lucernam quando sua doctrina hos peccatores traxit: nam vt in initio dixit noster Lucas erant isti publicani & peccatores appropinquantes ad Iesum vt audirent illum. Illuminauit corda istorum verbo Dei, & sua prædicatione, quæ quidem lucerna dicitur, iuxta illud quod
Pro. 6. in Prouerbiis habetur. Mandatum lucer-
Psa. 118 na est, & lex lux. Et pater eius Dauid. Lucerna pedibus meis verbum tuum: & lu-
Hier. 23 men semitis meis. Et Hieremias in persona domini. Nunquid verba mea nõ sunt quasi ignis? Hanc lucernam accendit Iesus cum cœpit prædicare uerbum Dei: subuertit autem domum, quando corda hominum impiorum turbauit prędicando, commutationibus, terroribus, & minis. Concussit corda, & sic drachmam inuenit, quia publicani & peccatores commoti eius prædicatione appropinquabãt ad Iesum.

¶Obserua autem ꝙ diligẽter dicit hic, quòd quæsiuit eam: quod maximè commendat Christi bonitatem. O ꝙ̃ diligens fuit Christus quærendo peccatores: accẽsa enim face prædicationis mane, meridie, sero, die, ac nocte, quæsiuit nos indefatigabiliter. In sero ꝑdicauerat, & diluculo Ioan. 8.
inquit Ioannes erat in templo, vt populũ doceret, & peccatricem illam adulteram liberaret. Sæpe in itineribus prædicabat: in Synagogis & in domibus & in deserto, & in omni loco euangelizans verbum Luc. 4.
Dei, drachmam perditam quærebat, diligentissimus enim fuit Saluator noster vt homines peccatores quæreret, & saluaret. At nos pigri & ociosissimi sumus, vt illum queramus. De die in diem conuersionem distulimus, & procrastinamus, & in eius seruitio pigri sumus. Missam quęrimus post meridiem, conciones sero: pauperibus non statim eleemosynam damus, denique omnia negligenter agimus cum in nostris propriis commodis diligentissimi sumus. Disce igitur ex hoc loco opera Dei diligenter agere, quando quidem Christus salutem animæ tuæ nõ segniter quæsiuit. Vnde Iosaphat rex Iu- 2. Pa. 19
da, iudicibus Iudeæ dixit. Sic timor domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite. Quia autem negligenter Deum quęris vide quid dominus per prophetam dicat. Quia domus mea deserta est & uos Aggæ. 1
festinatis, vnusquisque in domum suam, propter hoc prohibiti sunt cœli ne darẽt rorem terra prohibita est ne daret germen suum, &c. Eandem diligentiã, quam adhibes vt hominibus gratus sis: adhibere debes ut Deo placeas. Vtinam idem faceret mercator pro Dei cultu, quod vt pecuniam lucretur, facit. Si mulier tantum operæ impenderet ut Deo placeret, quãtum vt hominibus pulchra uideatur grataque sit impendit, nihilominus decorã animę faciem, quàm corporis redderet. Vxores Regis Assueri se diligentissimè la- Hest. 1.
uabant, componebant, & ornabant, ut Regi suo placerent: qui Rex Assuerus vt primates regni sui splendidius inuitaret, pretiosissimos omnis generis arboribus consitos hortos fecit, uasaque auri & argenti ditissima, &c. Vtinã & nos propter Deum faceremus quod Rex iste mundo placiturus fecit. Sed procedamus. [Ita dico vobis gaudiũ erit corã Angelis Dei super

per vno peccatore pœnitentiam agente.] Angeli gaudent pœnitentia & conuersione peccatoris, primò quia eorũ officiũ & ministerium quod ex Dei mandato erga nos exhibent in pęnitẽte non frustra est. Secundò, quia numerus eorũ per hos pœnitentes impletur: etenim quousque in peccatis iacent, in castris diaboli sunt, & si ad pœnitentiam conuertuntur, sed vexillum Christi confugiunt. Hoc verò sanctis Angelis gaudium affert, quòd diabolo regnum eius minuitur, Deo verò adaugetur regnum eius, & quòd etiam ex humano genere quotidie noui ueniunt, qui cũ illis Dei bonitatem & misericordiam laudent & prædicent.

¶Obserua autem quòd non dicit simpliciter quòd Angeli gaudẽt in nostra pęnitentia, sed etiam quòd sit gaudium in cœlo propter peccatorem pœnitentem. Ideo dicendum quòd non solum Angeli, sed etiã beatissima Trinitas gaudet in nostra conuersione & pœnitentia. Gaudet Deus pater quòd per pœnitẽtiam nouos adipiscatur filios, & Dei filius gaudet, eo quòd non frustra sanguinem suum fuderit & passus sit, & spiritus sanctus quia acquirit suum templum in quo habitet, & membrum suum quod uiuificet, & suum vas quod gratia sua adimpleat. Vide igitur peccator ne Christus pro te frustra sit mortuus. Vide etiam ne sanctos Angelos gaudio, teque ipsum salute tua spolies. Quia igitur tam clarè Dei gratiam & bonitatem vides, caue ne ingratus inueniaris: & oblatam misericordiam repellas. Caue abutaris, quo autem nunc misericordiam suam lenius declarat, hoc seuerius postea suam iustitiam ostendet, si ingrati fuerimus. Discamus etiam vt sicut tota sancta Trinitas & Angeli de nostra salute gaudent in cęlo, vt nos similiter de salute proximorum gaudeamus, & peccatorum duritiem deploremus. Multi enim (vt inquit Paulus) vnum corpus sumus: alter enim alterius mẽbrum, & ita queadmodum unum membrum in alterius salute lætatur, dolorem verò & infirmitatẽ sentit, & compatitur: sic nos de bonis proximorum gaudeamus, & eorũ mala sentiamus, & deploremus: non sicut impii pharisæi, qui tristabãtur & murmurabãt, in cõuersione & bono proximorum. Obserua secundò, & vide quanta sit humana malitia & iniquitas. De eo propter quod Angeli benedicunt Deo, lætabantur Angeli & gaudebãt, Deum laudantes, cum videbant hos peccatores ad Deum conuerti, Pharisæi verò murmurantes inuidia flagrabant. Laudabant Angeli Deũ eo quod Magdalenæ pepercisset summamque capiebant lætitiam lachrymas illius mulieris peccatricis videntes. At Simon Phariseus murmurabat. Iudęis Christum in cruce pendentem deludentibus, lætabantur Angeli in cœlis, Deo gratias agentes, & gratulantes quod esset inuenta ouis perdita, dicentes. Benedictus sit talis ac tãtus pastor: nullus vnquam fuit amor, tanta dignus commendatione. Disce ex hoc loco paruifacere hominum de te murmurationes, dummodo id quod debes facias: Angeli enim tibi bene dicẽt in omnibus bonis operibus manuum tuarum. Vnde Paulus. Mihi autem pro minimo est, vt à uobis iudicer, aut ab humano die, qui autem me iudicat, dominus est. Sic tu in officio tuo permanens, Deumque tecum ferens, murmurationes, impundentiàque hominum dicta despice: sunt enim quasi quædam apum punctiones, quæ parum incommmodi inferre possunt.

1.Co.10 Luc. 7. Mat. 27 1.Cor.4

¶ Obseruandum denique vltimo est, & diligenter considerandum, qualem quantàmque doctrinam dominus noster Christus & Redemptor à Pharisæorum murmurationibus eliciat: quo enim malitia humana magis crescit & augetur, eo diuina misericordia effusius abundat. Cum Saulus blasphemando persequebatur Ecclesiam, tunc Christus apparuit ei & conuertit illum. Cum optimo iure illi apparere poterat non vt saluaret, uerum ut occideret in infernumque detruderet: tunc illum luce cœlesti circundedit, menteque illius diuina sapientia illustrata eum ad se conuertit. Quando Iudæi multo duriores & infideliores erant adeò ut dicerent, quod signum ostendis ut credamus tibi, tunc pollicitus est Christus illis, se corpus suum preciosissimum in cibum daturũ. Itẽ per Oseam, populo ita deprauato & perdito, ut diceret Deus, ibat post

Act. 9. Ioan. 6. Oseę. 2.

amatores suos & me obliuiscebatur: pro maximo supplicio quo debuisset afficere vniuersum populum dicens aperiatur terra, & gentem hanc vniuersam peccatricē deuoret, multo aliter se habens inquit. Propter hoc ecce ego lactabo eam, & du-
Esai.2. cam in solitudinem. Sic per Esaiam eos reprehendit, dicens, Nunquid parum vobis est, quia molesti estis & Deo meo? Vbi eos punire poterat inquit, propter hoc dabit vobis signum, Ecce virgo concipiet & pariet filium, &c. Vides maximam Dei misericordiam, q numeratis flagitiis populi eius, cum iure eos punire poterat illis indulget, maioràque beneficia tribuens. Ita & eodem modo hic cum murmurantes malignè & iniustè, & Scribas & Pharisæos iustè punire posset, eos non modo non punit, verum etiam pro acerrimo, seuerissimòque supplicio, quod eorum flagitia postulabant, magna æternaque doctrina illos instruit, ut in superioribus parabolis visum est. Nequis contentus esset, vt hominibus magis pietatem & misericordiam commendaret, addidit superioribus parabolis & tertiam, adeò dulcem, suauem & lepidam vt in vniuerso omnium quatuor Euangelistarum cōtextu, nulla sit quæ cum hac filij prodigi parabola nec commendatione Dei misericordiæ, nec peccati detestatione conferri possit: siquidem misericordiæ abyssus eum qui in miseria maxima culpæ erat immersus, ab omnium peccatorum abysso, extraxit. Audiamus ergo Christum dicentem.

Homo quidam habuit duos filios & dixit adolescentior ex illis patri, &c. Hęc est tertia parabola, quam Christus ad eundem propositum, contra iniquam Pharisæorum murmurationem adducit. Parabola certè dulcissima, & tanta suauitate repleta, vt nos valde consolari, & corroborare, omnes quotquot peccatores sumus possit. In ea enim infinita Dei misericordia ante oculos nobis pponitur, benignitasque & amor incredibilis, quo peccatores recipit. Quare in toto Euangeliorum volumine nulla tanti solatij parabola mihi occurit. Et ita existimo nullum esse tātum peccatorem, qui ad Deū non conuertatur, si attenderit bonitatem, benignitatem & amorem huius clementissimi patris & quemadmodum obuiam procedat, ut filiū perditum accipiat, quomodo eum deosculetur vestiat, & vitæ malè actæ non reprehendat, vtque illi vitulum saginatum occidere iubeat: & cantoribus introductis, cum eo discumbat & lætetur fratri murmuranti in omnibus quæ contra eius laudem opponebat satisfaciens. Quis peccator in peccatis suis adeò obstinatus, his omnibus cōsideratis libentissimo animo ad hunc patrem clementissimum se non transferat, licet omnium peccatorum gurgite quantumuis profundo immersus sit? Quis tam durus erit vt hac tanta pietate non molliatur? Quis adeò contumax in iniquitatibus suis, vt tanta bonitate non terreatur, visceribus labefactatis quasi cæra: totoque denique corpore veræ contritionis & pœnitentiæ lachrymis perfuso? illi domine clementissime de te quæri possent, & murmurare de misericordia tua: qui ad te conuersi præcordia tuæ misericordiæ ad eos suscipiendos nōn offendissent. Scio nunquam fuisse vllum tantum actam execrabilem peccatorem, etsi te millies offenderit, qui domum tuam rediens, ianuam misericordiæ tuæ apertam non inueniat, stratamque mensam, vt secum cœnaturus discumbas, tanta suauitate, tali conuersatione & consuetudine familiaritate & gratia, quasi omnem vitam suam te coluerit. Quod autem prętere cætera me maximo recreat solatio est, nomen suauissimum, quo te patrem nostrum iactas, me autem tantillum de nihilo creatum hominem filiū vocare non dedignaris. Hoc igitur nomen patris quo nuncuparis, calcaria, acerrimòsque stimulos conuersioni meæ iniicit: ori enim meo dulcius est nomen tuum fauo mellis, quæ omnia opus sunt vt cor tam durum & difficile, vtpotè tanti peccatoris molliatur. Titulus iudicis timore afficit: nomen Dei: domini magni, terribilis, aut potētis, nemo est quin perhorrescat, præsertim se tantis criminibus humanàque fragilitate, infirmum & caducum videns. Hac de causa nomē patris tibi vendicasti, vt nobis pro timore, quē fortè alio verò nomine iniicere posses, solatiū maximum, spèmque salutis

salutis non exiguam nobis omni tempore præstares. Ingentes igitur tibi gratias ago pater clementissime pro tam dulci facilique cognomento. Sed his prætermissis posteà proprio loco tractandis, ueniamus ante omnia ad uerum literæ huius parabolæ sensum, quæ & si perspicua primo aspectu intuētibus uideatur, adeò tamen obscura & difficilis est, ut omnes interpretes, quos adhuc uiderim, tam antiqui, quàm noui, in uera literæ declaratione allucinentur. Inter quos non parū miror aliquorū nostri temporis incuriam & negligentiam, qui cum literalem sensum sacræ scripturæ in primis profiteantur, in omnibusque aliis quæ de scriptura sacra eruditè docent scopū attigerint, in hac parabola tā turpiter lapsi sint. Vt aūt veritas clarius elucescat, videamus prius illorum errores: qui hanc interpretantur parabolam:q̃ omnes ad quatuor reduci possunt.

Primus error in sensu literali est illorum qui dicunt per hunc filium maiorem, populum Iudæorum intelligi, qui domi patris erat, fide, & vnius Dei veri cognitione: per filium autem prodigum populum gentilium significari. Qui sensus apertè repugnat literæ huius textus, obuiatque Christi in hac parabola proposito. Vt autem melius intelligatur istorum error verusque huius parabolæ sensus, opus est in memoriā reducere, quod antea admonui, nec me semel ac iterum, aut etiam sæpè illud tædet dicere: video enim maximè expedire, vt hæc doctrina, qua Euangelicæ parabolæ declarantur, semper ob oculos versetur. In quibus summè consideranda est semper intentio ad quam parabola dirigitur, & quæ Christum causa mouerit, illius parabolæ dicendæ: denique quòd sit præcipuum intentum Christi, & quid velit concludere. Ferè semper respondet dominus, per parabolam illis qui eum de re aliqua interrogant. Quod igitur Christus in hac parabola intendit est, scribis & pharisæis ostendere manifestè, iniusta vti murmuratione illos in Christum dum eum reprehendunt, quòd cum peccatoribus manducet, & conuersetur. Si Christi aduersarii dixissent Christum malefacere, quòd cum gentilibus versaretur, tunc rectè intelligere possemus, per hunc filium prodigum, populum gentilicum: verum hi publicani non gentiles, vt nonnullis videbatur, sed Iudæi erant. Nam diuus Matthæus, Iudæus & publicanus erat ex tribu Leui. Præterea si publicani essent gentiles non dixisset Christus quòd duo homines ascendebant in templum, vt orarent vnus Pharisæus & alter publicanus. Si publicanus gentilis, quare ascendit in templum vt oraret? Et quomodo dicebat vni Deo soli, Deus propitius esto mihi peccatori? Denique si Christus cum gentilibus manducasset multo acrius reprehendissent illum Pharisęi quia apud illos esset maximum scandalum, & non dicerēt, hic peccatores recipit, sed gentiles recipit & manducat cum illis. Demum & diuus Hieronimus in quadā Epistola ad Damasum Summum Pontificem tertulianum reprehendit, eo quod dixerit, quod isti publicani erant ex gentilibus.

Matt. 9.
Luc. 18
Hiero. de filio prod. tomo. 4.

¶ Igitur publicani Iudæi erant, & vnius veri Dei cultores: nihilominus tamen dediti erāt vsuris, rapinis, auaritiæ, & cupiditatibus, atq; alijs peccatis: sicut sunt nunc multi mali Christiani similes istis: Et cum murmuratio illorum Pharisæorum sit, eo quòd Iesus hos suscipiebat, & cum illis manducabat, extra propositum est populum gentilicum hic adducere, nisi velis allegoriam adducere. Scio quatuor esse sensus scripturæ, & quos Ecclesia suscepit sensus & approbat, ego damnare non possum: tamen asserere supradictum esse sensum literalem, quem Christus contra Pharisæos intendit, vt aliqui autumāt ridiculum est.

¶ Secundus error est eorum, qui exponentes illud quod pater dixit ministris, Date ei anulum, per anulum intelligunt fidem, quasi Deus restituat peccatori fidem, quam per peccatum perdidit, quòd asserere periculosum est, & fauet hęresi Lutheranæ, quæ dicit peccatorem perdere fidem per peccatum mortale. Caue tu ne per anulum intelligas fidem, nam homo quantumcunque peccator sit non amittit fidem nec ei fides restituitur quando conuertitur ad Deum, nisi tantum charitas & gratia & merita, quæ per veram in Deum conuersionem,

& iustificationem reuiuiscũt & restituuntur ei, vt postea latius suo loco opportuno dicemus Et si dicas ꝙ bene per anulũ, intelligiẽ fides: quia iste recessit à domo paterna per peccatum infidelitatis recedens a Deo, & consentiens alicui hæresi, & cùm ait textus ꝙ accessit vni ciuium regionis illius, intelligitur quod adhæsit hęresiarchæ alicui, & magistro hæresum. Si per infidelitatis peccatum recessit hic à Deo optimè intelligunt per anulum fidem. Sed cùm iam ostenderimus, ꝙ isti publicani (quorum in rigore literæ, iste filius prodigus typũ gerit) non recesserunt a Deo, per infidelitatem nisi per peccata contra bonos mores, auaritiæ præcipuè & luxuriæ: erroneus sensus est intelligerę fidem per anulum: maximè cũ Christus apertè dicat hic, quòd iste filius prodigus consumpsit substantiam suam luxuriosè viuendo, & non cum idolis aut hæreticis. Et quis adeò demens est, vt dicere audeat, quòd per peccatum luxuriæ amittitur fides?

¶Tertiò errant (& in hoc ferè oẽs) intelligentes per illum vitulum saginatum Christum redemptorem in cruce passum & immolatum pro peccatoribus. Hæc expositio tam longè est a germano sensu huius literæ, quantum distat ortus ab occidente. Faciũt isti metamorphosim trãsmutando vnas res in alias, & sicut fingũt Poetæ, quod Actæon mutatus est in ceruum quia vidit Dianam se lauantem: sic isti mutant Christum in vitulum saginatum. Nam si per hunc patrem intelligitur Christus. quomodo ipsemet qui est pater, est vitulus? Quòd si dicas quod per hunc patrem intelligitur pater æternus, vt isti intelligunt patrem, inquam (vt
2.Cor.1 ait Paulus) misericordiæ, & Deum totius consolationis: & per vitulum saginatum Christum eius vnigenitum filium, qui in cruce pro peccatis nostris mori dignatus est. Ad hoc respondeo quòd hoc stare nõ potest, & iste sensus corrumpit contextum literæ: nam Pharisæi non murmurabant de Deo patre dicẽtes, quòd Deus recipiebat peccatores, sed murmurabant de Christo quia illos recipiebat. Si vis ergo vt Christus ad propositum respondeat, tanquam vir prudens satisfaciendo murmurationi inimicorum velis, nolis, oportet vt Christum intelligas per hunc patrem misericordẽ: nam de ipso est sermo, & murmuratio contra Christum est, quòd peccatores & publicanos recipiebat, & cum illis manducabat.

¶Quartò in illa murmuratione & indignatione filij senioris veniẽtis de agro qui conquestus est de patre, multi allucinantur, & cæcutiunt legentes hoc, ac inter semetipsos dicentes. Quomodo potest esse vt beati & iusti qui semper cũ domino fuerunt, & nunquam mandatum domini præterierunt quod murmurent de Deo, eo quòd peccatores recipiat & saluos faciat? Quapropter ne ponant inuidiam aut murmurationem in viris sanctis, hãc literam non intelligentes in maximum quendam errorem incidũt, & eo ignorantiæ perducuntur vt dicant hanc querelam filii senioris non debere literæ conuenire, quia ad ornatum parabolę ponitur & quòd nõ opus est vt exponatur, aut adducatur ad propositum. Nam non expedit quòd omnes parabolarum particulæ ad propositum ducantur, sed attendendus est finis parabolæ: quem illi dicunt, quòd in hac parabola nõ est alius quàm commendatio misericordiæ Dei, quæ satis ostenditur in benigna filii prodigi susceptione & quòd cætera omnia ponuntur ad ornatum & præcipuè hæc filii senioris querela. Alii autem qui omnia uolunt exponere dicunt quòd hæc murmuratio, admiratio est: nam iusti mirantur de Dei bonitate, uidentes ꝙ tam benignè Deus peccatores recipiat. Sic etiam exponunt illud, quod in Matthæo Mat. 20
legitur de illis agricolis qui murmurãtes aduersus patremfamilias, dixerunt: Pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & æstus: quòd illa non sit murmuratio, sed admiratio. ¶ Verum nulla istarum expositionum mihi placere põt, non quòd displiceat illa regula Chrysostomi quæ ait, quòd in parabolis aliquando ponuntur aliqua ad ornatum parabolæ, quæ nõ opus est vt omnino ad propositũ accommodẽtur: sed quod hæc regula verificatur in hoc loco. Itaque hæc quæ de filio seniore dicuntur, sint ad ornatũ, vel quòd hæc murmuratio filii iusti, quæ hic

Chryſ. ho. 48. in Mat.

hic narratur, non sit murmuratio, omnino displicet. Itaque si hæc ita essent Iesus nihil diceret neque concluderet aliquid, neque responderet calumniatoribus: esset enim sicut parasitus, ac stultus homo sine iudicio & intellectu, qui nihil aliud scit, nisi multa verba sine sensu, & ordine proferre, & nihil cōcludere, neque ad propositum. Nullus nanque ita ad propositum respōdit quæsitis sicut Christus Saluator noster, qui non solùm ad interrogata, sicut acutissimi intellectus homo respondebat: sed vt Deus ad cogitationes illorum. In hac ergo filii senioris murmuratione & patris responsione ad filiū est tota vis & scopus parabolæ. Potissimum igitur robur & finis magis principalis huius parabolæ responsum est Christi ad Pharisæos quo euidenter illos confutat & reprehendit eorum iniustam murmurationem, ergo cum hoc sit in hac parabola in primis spectandum quasi primū in his tribus parabolis à beato Luca cunscriptis intentum quibus Christus Pharisæis respondit, vt statim videbimus: valde errant illi, qui rem adeò præcipuā, accessoriam faciunt. ¶His prælibatis ad pleniorē intellectum huius parabolę accedens, vt mentem meam aperiam, dicam, qđ sentiam, omni qua potero breuitate: de huius parabolę literali & germano sensu. Pater itaque hic qui duos filios habebat Christus est. Filius maior gens ipsa Pharisæorū & scribarum murmurātium cōtra Christū, quibus parabolas dicebat. Filius minor qui recessit à domo patris & consumpsit substātiam suam luxuriosè viuēdo repręsentat illos publicanos & peccatores cum quibus Christus comedebat, postquam receperat eos. Hoc supposito audi nunc. Veniebāt ad Iesum publicani & peccatores ut audirēt illum, quos cùm Christus exciperet & benignè tractaret, at cum illis comederet, murmurabant de hoc scribę & pharisęi q. seipsos iustos existimabant, & alios despiciebant tāquam peccatores & dicebant: Hic peccatores recipit & manducat cum illis. Sed eos arguit Christus dicens: Quis ex uobis habebit centum oues, &c. Et iterum. Aut quæ mulier habens drachmas decem, &c. has duas parabolas iam enarrauimus, addidit tertiam dicēs: Homo quidam habuit duos filios, & dixit adolescentior, &c. Ac si diceret. Vos murmuratis contra me, quia vos, qui iusti estis, relinquo (secundum, inquam, vestram ęstimationem & populi reputationem, quamuis nō secundum rei veritatem) & molestè fertis, quia hos peccatores excipio. Ego optimè possem paucissimis verbis hanc vestram sententiam refellere: qua uos iustos asseritis, hos verò publicanos peccatores esse dicitis: nam etiam si adhuc fuerint in peccatis suis, & extra meam potestatem & obedientiam, iam nunc conuersi & contriti doctrinam meam audire, salutemque suam querere gaudent. Sed nullius indignationis uobis ansam prębere, nec hoc modo uestræ calumnię respondere volo: nam hoc supposito quòd verum sit, vos esse iustissimos, hos autem publicanos peccatores: nihilominus tamen, hoc etiam concesso, (quamuis multo aliter se habet) iniquè agitis mecum dum me reprehenditis, quia uobis relictis, hos publicanos & peccatores excipiam. Quòd si clarius iniquitatem vestram vultis cognoscere, audite. Homo quidam habuit duos filios, &c. narrata parabola applicatio eius hæc est. Dicite Pharisęi pater hic fecit benè an malè, filium errantem benigniter suscipiens, quia ad illum supplex, factique pœnitens redibat? Bene proculdubio fecit, erat enim caro de carne eius, & sanguinis ab illius præcordiis deriuatus. Vnde æquissimum fuit, ut filii in tanta miseria, & infœlicitate constitūti, pater suus misereretur: aliàs enim seuerior æquo, immanissimusque foret iudicandus. Bene igitur & ego facio istos excipiens peccatores & publicanos, qui ad me criminum suorum pœnitentes ueniunt. Quæro item ex uobis: Pater hic nōne benefecit, filium hunc inedia consumptum, cæso uitulo satians? certè sic. Patre enim adeò diuite, vt serui etiam mercenarii abundarent panibus, indignum erat, vt eius filius fame periret. Sequitur ergo, quod & ego benefacio cum his peccatoribus discumbendo & manducando. Sed & ulterius interrogo vos Pharisæi. Si pater benefecit filium prodigum excipiens, nonne perperam egit maior filius,

lius, cum de patre ob hoc murmurabat? Nemo negare potest malè fecisse: malum enim est de bono opere murmurare. At si id quod pater erga filium prodigum fecit, iustum fuit, vt vidimus: perspicuum est murmurationem & indignationem filij maioris esse iniustam. Ergo si maior filius male fecit cōtra patrem suum murmurans, quod filium perditum suscepisset, cum eoque discubuisset, malè & vos facitis, qui in me inuehimini, eo qđ peccatores recipio & cum illis manduco. Nā etiam si optimi iustissimi sanctissimìque essetis, vt Dauidem, Samuelem, Esaiam, & Hieremiam, pietate etiam æquaretis, & quemadmodum hic filius maior, mecum semper fuissetis, mandata mea obseruantes: tamen iniquè ageretis si in me isto modo inueheremini murmurantes. Hic autem est maximè obseruandum, ꝙ eodem responso, quo pater filio maiori satisfecit, qui se iustum existimabat, refellit Christus Pharisæos quæ responsio totius parabolæ conclusionem continet, qua illam quasi quodam sigillo impresso terminat. Inquit enim pater. Fili tu semper mecum es, & omnia mea bona tua sunt, &c. Acsi diceret, in persona Christi. Filij Pharisæi, legisque doctores, ego quotidie vos in templo video, vobisque tanquam intimis familiaribus meis non solum prædicatio mea, sed etiam omnia alia beneficia mea præsto sunt. Potestis enim à me & doctrinam & cætera quasi vestro iure postulare. Sinite tamen hos pauperculos in summàque miseria constitutos publicanos & peccatores ad me venire. Sunt enim fratres vestri & ego pater illorum, omniùmque vestrum sum, & omnes à me valde diligimini. Isti salutem suam curantes ad Deum conuertuntur audiunt sermonem meum vt calleant, quid sibi pro consequenda salute sit faciendum. Epulari igitur & gaudere oportet, quia hic frater vester, hoc est cætus publicanorum & peccatorum mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Quare nec vos quantumcunque sancti sitis, dolere debetis, quod ego hos susceperim benigniter peccatores sed potius mecum lætari ingentèsque gratias Deo agere tenemini.

¶ Iam credo prudens lector quod intelligis mentem nostram, circa huius parabolæ literalem sensum, à quo in toto hoc opere nunquam discessi quamuis aliqua etiam quæ sunt in litera condecens est apponere. In primis forsitan scandalū patieris, eo quod filius, qui dixit, nunquā mandatum præteriui, typum gerat Pharisæorum, qui peccatores erant & arrogantes. Nec ex hoc scandalizeris, audies
enim in nostro Luca alium Pharisæum Luc. 18.
similia de seipso arroganter iactare. sicut hic filius senior, Domine (inquit) gratias tibi ago quod non sum sicut cæteri hominum, raptores, adulteri, sicut hic publicanus. Ieiuno bis in sabbatho, decimas do omnium quę possideo. Hoc idem ait iste filius senior, sicut Pharisæus dicebat, nunquam mandatum tuum præteriui. Et si replices quod verè iustus erat, quia pater approbauit sententiam eius dicēs, fili tu semper mecum es, & semper cum Christo esse iustorum est. Iam dixi tibi quod Christus nunc non vult exasperare Pharisæos, sed supposito hoc falso, videlicet quod iusti sint, procedit argumentum, arguens eos ratione, ostendens qđ quamuis iusti sint, nihilominus tamen errant murmurantes, quod Christus peccatores suscipiebat. Cum dicit, tu semper mecum es, uocat eos iustos non quod iu
sti sint, sed quia iusti existimabantur. Sic Mat. 9.
etiā loquens cum eis, & de illis dixit alibi. Non veni vocare iustos, sed peccatores. Vbi Pharisæos uocauit iustos, non veni vocare iustos, idest, confidentes in sua iu
stitia, sicut Pharisæos, quibus Christus Rom. 10
hæc dicebat, & quales erant illi de quibus Paulus, ignorantes Dei iustitiam & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei nō sunt subiecti sed peccatores, desperantes omnibus viribus & conatibus suis, totòque desiderio suspirantes gratiam. Confidebant Pharisæi in sua iustitia sicut hic filius senior, qui propter suam ceremoniarum obseruationem & hypocrisim ęstimabantur iusti a populo, & ideò Christus vocat illos iustos iuxta populi reputationem. Mos enim scripturæ est uocare res, non ex substantiis earum, sed ex
æstimatione, & apparentia. Sic Ezechiel Eze. 13.
dicit, quod est factus sermo dicens ei. Vaticinare

cinare ad Prophetas Israel. Prophetas falsos vocat prophetas, non quod essent, sed quia vulgus putabat eos esse prophetas. Isto modo sæpè vocat scriptura prophetas Baal: sicut Paulus appellat prophetam, Epimenidem, Poetam Cretensem.
Lucæ 2. Sic etiam in Euangelio dicit Lucas de Ioseph, quòd erant pater eius & mater mirantes: vbi Ioseph, vocatur pater Christi. Et Maria dixit filio Iesu: pater
Mat. 24 tuus & ego,&c. vocans patrem Christi Iosephum, cùm non esset pater verus, sed quia existimabatur. Sic etiam Christus dicit, quòd stellæ de cœlo cadent: quia existimabit populus quòd cadent. Simi-
Gen. 18 liter in Genesi, illi Angeli qui Abrahæ apparuerunt vocantur viri: non quod essent viri, sed quòd viri videbantur. Lucas
Act. 1. etiam in Actis loquens de Ascensione domini, vocat Angelos viros dicens: Ecce duo viri astiterunt iuxta illos in vestibus albis. Et alia sunt innumera loca horum similia in sacris literis, vbi vocantur res non secundum existentiam sed secũdum apparentiam, & æstimationem, quæ breuitatis causa nolo hic citare: & quia iam de his disseruimus in capite quinto huius, super illud, non veni vocare iustos sed peccatores. Isto modo iusti hic vocantur Pharisæi, argumentationis gratia: & vt argumentum procedat. Itaque hic frater maior, hoc est cętus Phariseorum & scribarum, eorum more fratrem peccatorem despicit & contemnit: sicut ille qui orãs despiciebat publicanum in templo, & sicut isti Pharisęi cum quibus Christus loquebatur, despiciebant eos. Quare hic maior filius, mores Pharisæorum expressissimè repræsentat tam cùm dicit nunquam mandatum tuum præteriui, quàm minorem natu fratrem contemnens, patrique suo iniustè succensens. Quare si rectè animaduertas inuenies profecto in hoc fratre maiori ingenium Pharisæorũ
Luc. 18. simillimum: & quod nunc ait Lucas, ꝙ conquestus est de patre, & quòd indignatus est, respondet ad illud quod antea dixerat, in initio huius capitis, quòd Pharisæi murmurabant de Christo, eo quòd recipiebat peccatores, & ideo hæc murmuratio istius filii senioris non fuit admiratio, vt aliqui putauerunt, sed vera murmuratio ex impietate procedens sicut verè murmurabant scribæ & pharisæi de Christo, eo quòd recipiebat peccatores, confidebantque in sua iustitia, sicut hic filius maior.

¶ Obseruandum quoque hic est, quòd duo dixerunt hic pharisęi murmurantes de Christo: primum quòd recipiebat peccatores, secundum quòd manducabat cum illis. Si primum tantummodo dixissent, breuior esset hęc parabola: nam postquam dedit calceamẽtum filio prodigo, statim diceret, quomodo venit filius senior & murmurauit de patre, hac tãtum de causa, quia filium peccatorem recepit. Sed quia pharisæi addiderant secundum, videlicet, manducat cum illis: hac ratione introducit filium seniorem dicentem. Occidisti vitulum saginatum. Et vt etiam responderet Christus huic secundæ obiectioni, dixit in parabola, quòd pater fecit conuiuium, quod conuiuiũ, non poneretur in parabola nisi Christus antea cum peccatoribus manducasset, etsi isti pharisæi non dixissent murmurantes, quòd Christus comedebat cum peccatoribus. Ad hoc igitur secundum de manducatione cum peccatoribus oportebat respondere, ideoque hæc parabola maximam in se habet perfectionem, & nihil superfluum continet nihilque ad ornatũ ponitur: sed omnia principali intento correspondent, & adinuicem connectuntur. Idem autem responsum quòd filio maiori dedit, dedit etiam Christus pharisæis illis sub hac metaphora respondens. Et ita his tribus parabolis terminatis & conclusis imponit noster Lucas extremam manum sermoni & capiti. Quòd si nihilominus his non obstantibus quæ diximus, velis instare, filium maiorem uerũ & iustum esse, asserens, ea quæ responsa sunt pharisæis, tollis, quod iniurium est, vt Christus videlicet ab re loquatur: parabolasque proposito quòd intendit nõ applicet. ¶ Verum si quęras a me quid significet vitulus & quid ꝑ vitulũ intelligã, breuiter respondebo dicẽs, ꝙ significat vitulũ: & nihil aliud respõdebo. Quod si literã inspicias in proposito, quid aliud significet nõ facilè reperies: sin uerò aliquid aliud ꝑ illud volueris insinuare, opus ẽ vt

à lite-

à literali sensu discedas. Posuit enim Christus in hac parabola vitulum, symphoniā & thorū, vt ostendat magnum gaudiū, & quasi tripudium fieri in cœlo in conuersione peccatoris, Christoque esse iucundissimum cōuiuiū paschàq; celeberrimū cum peccatoribus cibum sumere. Pullum gallinaceum, gallinàvè, hædum, aut arietem occidere, solenne festū non faciebat erat enim nimis tritum & vulgare. Verū uitulum occidere, præsertim paschalem, & saginatum apud Iudæos solennissimū erat, quod in pascha illi, aliisque diebus
Gen. 18 festis maximis faciebant. Sic Abraham cū vidit illos tres Angelos, vt eos lautius & opulentius hospitio susciperet, gregem adiit, & occidit vitulum tenerrimum. Idē mulier illa fecit phythonissa, quæ cùm re
1. Re. 28 gem Saulem domi suscipiens suæ, se tāto honore affectā videret, paschalē vitulū occidit. Hi enim vituli, ita molliter educati, & in deliciis habiti: apud Iudæos non nisi solennissimis festiuitatibus mactabātur. Quare nihil aliud Christus dominus noster voluit significare, per hunc vitulum saginatum, symphoniam, & chorum, nisi quantum perciperet gaudium cum peccatoribus discumbens & manducans, qđ summam festiuitem, summàmque lætitiam, & voluptatem, in dicabat. Vt autem exaggeraret, huius festiuitatis pretium, & valorem posuit vitulum saginatum & chorum, summàque alacritate dixit, Manducemus & epulemur. ¶ Denique neque prætermittendum silentio arbitror illud quod ait, quod filius senior erat in agro, & quod venit ex illo. In hoc insinuat saluator qđ sicut ille erat in villa & in agro occupatus circa terrena & temporalia, & ideò non approbauit ea quæ bonus pater faciebat: sic isti Pharisæi, qui erant: auari ignorabant quæ sunt spiritus Dei, & non intelligebant quanta benignitate essent peccatores suscipiendi. Et quia de rebus terrenis tractabant, & erant occupati & ītēti rebus istis corruptibilibus, nō intelligebant nescientes Christi officium esse, suscipere peccatores: & ideo murmurabant. Sic etiam alibi cum Christus dissereret de virtutibus, dicit Euangelista quod audientes hęc Pharisæi, qui erant auari deridebant eum.

¶ Hoc est quod pro meo captu ingenii que tenuitate, circa sensum huius parabolæ literalem dici posse comperio, ex qua more meo solito, doctrinam eliciam ad mores instituendos consentaneam, in verò literę sensu quem hactenus dixi, perpetuo vbique persistens, doctrina tantūmodo ex ipsis literæ visceribus, qui pote ro aptissimè deriuata. Secundum quam literam, minor filius peccatorem domo Dei aberrantē, & discedentē propter mortale peccatū, repręsentat, ad publica nosq; & peccatores à Christo domino nostro refertur. Hic igitur continetur primum quomodo minor filius accepto patrimonio domo patris sui discesserit. Secundū quod non solū discessit à paterna domo, sed abiit in regionem longinquā. Tertiū quomodo dissipauit substantiā suā luxuriosè viuēdo. Quartū fames q̃ passus est. Quintum quomodo peccator se applicet dæmoni aut vitio in qđ natura sua procliuior est. Sextum miseria & turpitudo peccati, cum porcorum gregem custodiret. Septimū mira peccatoribus conuersio. Octauum infinita Iesu Chri misericordia suscipientis benigniter. Nonum maxima clebritas quā exercet Christus vniuersusque chorus cœlestis in cōuersione peccatoris. Decimum & ultimū qumodo dominus noster peccatorum sit præsentissimus aduocatus, respondeatque constantissimè contra arguentibus. Sed iam singula hæc discutiamus. Ait ergo noster Euāgelista. [Homo quidam habuit duos filios, & dixit adolescentior ex illis patri.] Miro ordine hęc parabola filij prodigi ponitur tertio loco. Nam cum de iustificatione impij, hæ tres parabolæ loquantur, primum & ante omnia vt meritum Christi præcedat necesse est: sine quo omnis nostra actio qualibet in specie bona nihil est. Nemo enim venit ad patrem nisi per Christum, qui vnicus mediator est, inquit Paulus, inter Deum & nos. Ideo in similitudine de bono pastore primo loco stat: nam si ianua est ad salutem, merito primo de se ipso loquutus est. In prima & secunda parabola multa fecerunt pastor & mulier, & nihil ouis aut drachma. Quia autem non sufficit Dei voluntas nec passio Christi, ut peccator

Luc. 16
Ioan. 14
1. Tim. 2

peccator consequatur vitam æternam, si ipse non fecerit aliquid, quia oportet vt & ipse addat operam suam, partesq; suas obeat, additur hæc tertia parabola: vbi docemur quòd peccator cum filio prodigo seipsum consideret, seipsum agnoscat, suam miseriam deploret, & de peccatis resurgat: ad Deum patrem suum currat, peccata sua humiliter confiteatur & suppliciter veniam & misericordiam imploret. Hoc peccatorem in iustificationem sui facere necesse est: qui enim creauit illum sine ipso, non iustificabit illum sine ipso. Homo itaque iste Christus est qui duos filios habuit hoc est peccatores pœnitentes, & alios se iustos simulantes, vt iam in literæ expositione ostendimus. Vterque appellatur filius creatione.

Per filium adolescentem non modo cætus ille publicanorum & peccatorum, sed quicunque peccator intelligitur. In hac enim parabola, satis ostenditur in illis publicanis & peccatoribus, quomodo homo per peccatum à Deo discedens in plurimas incidat miserias & calamitates. Adolescentior itaque peccator hic est, non ætate sed moribus, non annis sed defectu sapientiæ, & hinc ad insolentiam & peccata procliuior. Optimè igitur dicit adolescentior, nam si erat adolescens in ætate, multò adolescentior erat in iudicio: moribus inquam & leuitate adolescens erat, licet non esset in ætate. Multos enim senes inuenies qui iuuenes sunt in habitu, incessu, in verbis, & in moribus, plerosque videbis amantes, politos, adeoque ornatos, acsi vigesimum quintum agerent ætatis annum. Alios ædificiis rebusque suis administrandis, & ambitionibus, publicisque reipublicæ muneribus ad districtis, quasi heri vel nudius tertius in lucem essent editi. Mundus eos repellit & dimittit: ipsi verò nunquam se respiciunt vt mundum deserant, & se in Dei cultum recipiant, reliquum temporis, quod sibi est vitæ. Hos vocat Propheta Esaias pueros centum annorum. Alii autem sunt iuuenes ætate, sed senes in moribus: vt fuerunt Ioseph, Dauid, Daniel, & Samuel. Vnde Dominus ad Mosem ait, Cõgrega mihi septuaginta viros quos tu nosti, quod senes populi sint. In quo puncto senes non vocantur cani, sed religiosi & prudentes. Si enim Deus tantummodo de senibus canis verba faceret non diceret quos tu nosti, quod senes sint: sed absolutè dixisset congrega septuaginta senes ex Israel. Illos voluit Deus eligere quos sciebat Moses, & experientia cognouerat, viros esse virtuti deditos, sapientes & morigeratos, licet iuuenes essent ætate. Hos Deus vocat senes. Eodem modo Christus redemptor noster hic volens ostendere leuitatem & stultitiam peccatoris, eum adolescentem vocauit: nam vt plurimum adolescentes parum sciunt, quia pauca experti sunt, quare ut eius inscitiam notaret, adolescentiæ nomine vsus est. Nam vt dixi adolescentes inscii sunt suarum rerum, inopesque consilij. Si hic domum patris sui deseruit, & se iuit perditum, causa stultitiæ suæ id fecit: quare quilibet adolescens, senex sit ætate. Omnis homo qui prudentia, ad vitæ suæ actiones dirigendas, caret, verus adolescens aut puer est. Ex hac iuuenili ætate prouenit inscitia, quæ vna causa est nostri errati. Propterea (dixit Esaias) captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam. Et Dauid in Psalmo. Ne scierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant: & mouebunt fundamenta terræ. Quare Moses condolens populo precatur dicens, Vtinam saperent & intelligerẽt, & nouissima prouiderent. Hanc autem adolescentiam seu inscitiam peccatorum deplorabat mundi Saluator dicens, Quoniam si cognouisses & tu in hac die quæ ad pacem tibi. Pueri futura non curant, tantum enim præsentia considerant: ideo Paulus passim precatur, & optat fidelibus vt cognitione Dei repleãtur: nam vbi consilij nulla copia est, facilè in errorem adducitur homo. Eam ob causam promisit Deus in veteri lege daturum, ac missurum doctorem iustitiæ: iuxta quam sententiam in persona Dauidis quoque dicit. Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac qua gradieris. Non est igitur mirum si Deus deseratur ab iis, quibus notus non est: qui verbum Dei, nec audiunt nec habent, qui nihil de Deo sciunt. Per ætatem filius prodigus intelligere non poterat, quanta facultas fruendi erat

Psal.65. Num.11 Esai.5. Psa.81. Deu.32 Luc.19. Ioel.2. Psa.31.

di erat in paternis laboribus, posteà tandem vexatio dedit intellectum, & sensit damnum. Sic nos Deum derelinquimus, & in vitia labimur, quia non prospicimus quanta male inde proueniant. Quemadmodum accipiter nisi compede ligatus teneretur opertisque oculis, cohiberi non posset, quin frequentissimis insultibus superas cœli auras peteret, euo lareque etiam cum pedum iactura & afflictione niteretur: ita & tu nisi oculis opertis in huius mundi caligine cæcutiens, libidinibusque astrictus tenereris, stare non posses, in exosis omnibus mundi voluptatibus quin velocissimis in cœlum cogitationem, operumque pennis rapereris. Cecidit hirundinum stercus in
Tob. 2. oculos Tobiæ dormientis, & cæcus factus est: quę hirundines in veris initio canunt: & statim auolant latentque. Idem habet & hic mundus ingenium, vt breuissima demonstrata voluptate, quæ miseros homines sui amore præpeditos posteaquam cęcos efficit, suorum bonorum terrenorum stercore, statim auolat & eua
Phili. 3. nescit, vt est apud D. Paulũ. Omnia enim breuiter transeunt, huius vitæ commoda & voluptates: sub quibus qui incapti dormiunt, tandem oculis capti efficiuntur, mentisque caligine demersi in infernum mittuntur. Omnes enim peccatores in peccatis suis permanentes oculis carent, vt lucem Dei videant tenebrasque quib. inoluuntur effugiant. Aperiamus igitur animarum nostrarum oculos, vt ignorantiam teterrimũ inferorum monstrũ propulsemus. Quanquã enim multa sint peccata fragilitatis multa etiam malitiæ: tamen verissimum est ignorantiam omnium malorum & flagitiorum esse fundamẽtum & principium. Ignorato enim Deo maximoque virtutis præmio incredibilique peccatorum suplicio, facilè omnes in malum labimur. Ergo si considera ret homo quid esset Deus, quantùmque peccatorum causa amittat, infernique tormenta & cruciatus horrẽdos, non peccaret. Verùm quia in iudicio adolescens est caretque Dei notitia, in peccatum labitur. Ideo Philosophus dicit, quòd omnis malus est ignorans, quia nullus peccat nisi quia quid perdat non videt.

Ideo nihil aliud nobis restat nisi vt dominum cũ Dauide rogemus. Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiã in morte. Et alibi. Da mihi intellectum & scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo. Petamus à Deo iudicium canitiem senectutemque veram, quæ sciẽtia Dei est: ne eum derelinquamus, cum eo permaneamus, domi eius habitemus, illius mandata custodientes, &c. Psa. 12. Ps. 118.

¶ Secundum, quod habent iuniores est, quòd confidunt præter modum sibi ipsis, ingenio, viribusque suis, existimantes se iam esse tales, vt per se rem suam tenere & administrare possint. Et hac de causa recessit hic à domo patris, confidẽs in proprio ingenio & virtute. Et putant se omnia scire & posse. Propria confidentia multorum causa est, vt à Deo recedant. Istis loquitur dominus in Apocalypsi. Dicis quòd diues sum & nullius egeo, & nescis quòd miser es, & miserabilis: & tu pauper, & cæcus & nudus. Quàm parum autem possit homo sine Dei gratia & auxilio infrà in isto filio prodigo videbimus. Nos verò in hoc loco discamus in hoc filio prodigo quid auertat nos à Deo, nempe inscitia & confidentia proprii ingenii. Vidisti Petrum in suis viribus præsumentem atque dicentem: etsi omnes scandalizati fuerint in te, ego autem nunquam scandalizabor. Sed quia propriæ confidebat virtuti, à muliercula quadam superatur. Sic etiam & Dauid dixit. Ego dixi in excessu meo non commouebor in æternum. Et subdidit. Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Atque ideo posteà vt pote qui in seipso expertus fuerat in illos illudit, qui non omnem suam fiduciam in Deo constituunt. Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum: ego autem speraui in misericordia Dei in ęternum & in seculum seculi. Et alibi de peccatoribus etiam ait, Qui confidunt in virtute sua. Sed iam hunc stultum adolescẽtem patri loquentem audiamus. [Pater da mihi portionem substantiæ, quæ mihi contingit.] ista substantia rationalitas est: quam arbitrii libertas comitatur. Sine me pater viuere pro meo arbitrio & libidine, vt quæcunque mihi placita fuerint faciã. Omnia autem

Apoc. 3 Mat. 26. Psal. 29. Psal. 51. Psal. 48.

autem mala & incommoda quæ in orbe videmus ex altero duorum malorum oriuntur, uel ex eo q̃ volunt homines suo arbitrio cuncta gerere: vel quod præceptis diuinis obtemperare contemnunt. Petitio autem huius adolescentis adeò peruersa & irrationabilis fuit: vt insanior esse non potuerit. Voluit enim similis esse
Eccl. 15 Deo, initium autem omnis peccati superbia est, & qui illam habuerit maledictus. Hac inuaserũt omnia peccata mundum. Vult hic proprio arbitrio & iudicio se gubernare, patris libet præceptis. Hic idem amor proprius in nobis, quo cõtra Deũ, eiùsque præcepta vtimur, causa est omnium malorum, amor enim proprius iudicium peruertit, rationem offuscat, intellectum obscurat, voluntatem inficit, viàmque salutis obstruit. Homines enim huiusmodi amore implicati nec Deum agnoscunt, nec proximum diligunt, nève virtutem quærunt, sed honoribus tantummodo curandis, mundìque gloriæ peruestigandæ operam nauant: quorum insania in hoc potissimum cõsistit, quod existiment se proprio iudicio, & arbitrio posse viuere, sine auxilio aut industria patris sui cœlestis. In Pelagianam heresim incideret ille qui assereret, quemlibet rationis vi, liberoque arbitrio adnitente vitam æternam per se ipsum sine Dei auxilio posse consequi. Causa autem huius effusissimæ libertatis, quam impij homines cupiunt, est vt pro libidine sua à patris sui præceptis liberi viuere possint: nã reuera nemo viribus arbitrij sine Dei gratia saluari potest, nec etiam se ab omnibus tentationibus tueri. Nam etsi per peccatum liberum hominis arbitrium non tollatur: nihilominus tamen adeò imbecillum & infirmum, deprauatumq; maneat, vt paucissimis tentationibus resistere possit, sed nauis clauo amisso in medio maris constituta, quocunque vel minimo flatu, huc, illuc impellitur. Sic hoc nostrum liberum arbitrium post peccatum mortale nisi iam per pœnitentiam fuerit confirmatum, adeo infractum, & vacillans efficitur, vt vel leuissimo carnis, mũdi, aut diaboli pulsu nutet & contremiscat. Nam liberum arbitrium ante lapsum poterat ex gratia accepta bene viuere, & non peccare vnquam, & idcirco nõ indigebat tunc gratia Christi miserantis & ad pugnandum & vincendum adiuuãtis. Sed post lapsum factum est miserum seruituti peccati & damnationis obnoxium, à quibus malis non potest liberari nisi per gratiam Christi redimentis. Nec per hoc auferimus ab arbitrio hominis suam libertatem, quia liber est in deliberando, in iudicando, & consentiendo. Peccator enim per peccatum perdit vires, & potestatem: non tamen libertatem, quæ consistit non in eo quod possit bonum facere, sed in eo quod consentire vel non consenetire aut velle, aut nolle possit bonum vel malum. Vnde Saluator, Sine me
nihil potestis facere. Potestatem hic tollit, Ioã. 15.
non libertatem, nec etiam quamuis Deo subiiciatur, adimit ab illo Deus aliquam libertatem. Exempli gratia, Nutrix infantem docet ingredi, cùmque quo vult tendere permitit. Sed tamen fragilitati, infirmitatìque illius diffidens, illum manu deprehensum, usquequaque sustinet progredientem. Dic igitur mihi, infans hic, nonne liber est eundi quo velit? certum est quod sic. Nutrix dicere non poterit, si li sine me nihil poteris facere? certum est quod sic. Nam etiam si nutrix eum incidere quo velit liberè permittat, tamen si manu mitteret illum, profecto infans cũ se sustinere ob pedum instabilitatem diu non posset, caderet. Eodem modo homo post peccatum, adeo viribus effœtus manet, vt sine Dei auxilio, nec vitam æternã impetrare, nec cõsistere in virtute possit. Item sicut infans hic retenta liberè gradiendi libertate, nutrici tamen subst at, ità & liberum arbitrium etsi liberũ, Deo subiectum est. Rursus, vt infans post ruinam factam habet libertatem vel gradiẽdi vel sedendi: attamen sine auxilio nutricis surgere non potest. Eodem modo, & homo, qui in peccatũ lapsus est, libertatẽ habet se eleuandi à peccato, vel in peccato manendi, admittendi, vel non admittendi Dei inspirationes, dæmonisve suggestiones: caret tamen viribus gratiæ: sine quibus nec erigere se, nec viam virtutis ingredi potest: tanquam infans, qui nisi manu ducatur recta incedere non potest. Prætereą quemadmodum pos-

set

ſet infans hic licet manu duceretur nutricis, incedere nolle: ita & peccator poteſt in peccatis ſuis immorari, licet diuina manu corripiatur ad ſalutem. Ex his colligimus primò quot mala ex noſtra tantum fiunt voluntate: & quot bona fiunt ex noſtra voluntate ſimul, & Dei adiutorio. Hic puer per ſe ſolum, ſe proſternit humi, ſedetque ſine vllo nutricis adiumento: verum vt incedat motu pedum, nutricíſque auxilio indiget. Sic etiam & eodem modo ſe habet peccator poſteaquam ſemel lapſus eſt in peccatum mortale. Secundò quòd liberum arbitrium liberum ſit, ſubiectùmque Deo ſine vlla implicatione contradictionis. Tertiò quod homo poſt lapſum Adæ, filius iræ natus, & in peccato conceptus liberi arbitrii viribus, ſine Dei gratia non poſſit ſurgere à peccato, nec Dei præcepta adimplere. Et quod magis eſt, quod quãuis gratiam Dei ſit aſſequutus, & remiſſionem peccatorum, idoneus non eſt tamen ad ſuperandas diaboli inſidias & ad vincendas carnis concupiſcentias, niſi per quotidianum Dei adiutorum, perſeuerantiam bonæ conuerſationis acceperit. Ex quibus patet quod cum homo ex ſeipſo tam parum poſſet, maxima ſit temeritas de ſe ipſo nimis præſumere, viribus ſuis confidere, proprioque nutu ſe regere & gubernare velle. Ita hic filius prodigus ſtulte nimis, puerique more patri ſuo dixit, vt ſibi ſuo arbitrio viuere liceret, & vt ſe pro libidine ſua vitam agitare concederet, ſiquidem liberum habebat arbitrium. Deus tamen neminem inuitum ad ſalutem ducit: ſed permittit, vt vnuſquiſque in libertate viuat, iuxtaque propriæ rationis dictamen, aut iuxta libidinem ſuam: quapropter ſequitur hic in literæ contextu. [Et diuiſit illi ſubſtantiam.] Dat nobis Deus rationem, vt liberè vtamur tanquam noſtra ſubſtantia, dat autem omnibus ex æquo, omnes enim ex æquo rationales ſunt & æquè liberum habent arbitrium. In hoc enim elucet humani libertas arbitrii: quod pater nec diſcedere volentem tenuit, nec manere cupientem cogit abſcedere. Vnde in
Eccl. 15 Eccleſiaſtico habetur, Deus ab initio cõſtituit hominem, & reliquit eum in manu conſilii ſui: adiecit mandata & præcepta ſua. Appoſuit tibi aquam & ignem ad quod volueris porriget manũ ſuam. Neminem itaque cogit, nec vult aliquem aſtrictum eſſe quin poſſit recedere cum voluerit, donat etiam cum arbitrii libertate alii ingenii ſplendorem, alii ſcientiam, alii fortitudinem, &c. [Et non poſt multos hos dies.] Animus humanus naturalibus ſuis donis, non poteſt diu inniti, ſed quamprimum labeſcit, vbi Deus abſtrahit manum ſuam. Prauum cor hominis, (ait Ieremias) & inexcrutabile. Hinc Iere. 17.
Eſaias. Cor impii quaſi mare feruens. Eſai. 55.
Satanas etiam non dormit, vt exponat hominem quem videt Dei auxilio deſtitutum. Qui nihil rei vult ſibi eſſe cum Deo, haud diu quietum illum ſinit diabolus, quin ſtatim occupatum illum reddit negotio aliquo quod Deo, nõ probat. In primo noſtro parente hoc clarè verificatum eſt: quem Deus optimè condiderat, & pulcherrimis donis ornauerat, relictum in manu conſilii ſui, hoſtis non ceſſabat, donec in peccatum præcipitauit. Gene. 3.
Hoc ſibi vult particula hæc, non poſt multos hos dies. Quid autem facit filius prodigus audi. [Congregatis omnibus.] Donis naturalibus, ſcientiis, diuitiis, &c. putabat iam ſibi opibus ità proſpectum eſſe, vt nulla calamitas animum eius ſolicitare poſſet, ac proinde impoſſibile eſſet aduerſam fortunam in ſe vllam poteſtatem habere poſſe, ſibi perſuadens facultates iſtas perpetuo duraturas. Quid autem accidit? Sic ſuperbire incepit potẽtia elatus, vt derelinquerit domum paternam, & cõfidens in diuitiis & in proprio ingenio, omnia cœpit conſumere.

¶ Obſerua autẽ quomodo ſuperbia cõgregatis omnibus diuitiis, Sic qui abundant his donis, & bonis mũdi huius ducũtur in interitum. Sic Saul qui bonus & humilis erat in domo patris, in ſtatu communi: poſtquam diuitias obtinuit, & potẽ 1. Re. 9.
tatus ſuperbè egit, dominum dereliquit, & multa mala operatus eſt. Sic etiam Dauid qui bonus erat, cum erat paſtor, & 1. Re. 15
in perſecutionib. Saulis: poſtquam Deus dedit illi requiem ab omnibus inimicis rapuit Berſabe vxorem Vriæ, & Vriam occidere mandauit. Sic iſte filius prodigus, 2. Re. 11

digus, qui anteà, sub obedientia patris humilis erat, & bonus postquam se diuitem vidit, & omnia sua congregata, superbire cœpit. Discamus diuitias huius vitæ, honores, & vana contemnere. Hic enim diuitiarum, honorumque status periculosissimus est, præsertim incautè viuentibus, nã tantum est periculum quanta est negligẽtia. Quam plurimos vidimus homines religiosos, Deumque timẽtes qui elati in prelaturã vel in alium gradum dignitatis effusius viuentes superbi facti sunt. Quare huius mundi prosperitatem instar maximæ alicuius calamitatis effugere debet. In montibus Gelboe interierunt nobiles
2.Reg.1 Israelita in honoribus & prosperitatibus huius seculi, virtutes vitam perdunt. Nauigatio multo est periculosior in aquis fluuialibus, quàm marinis. Ita magis salus tua periclitat, dum in prosperitatibus, delitiis, & opibus versatur quàm in aduersitatibus, & tribulationibus. Prosperitas prima facie suauissima apparet, & quod peius est carnis importunissimæ vicinæ auxilio sustentata, animam fortius inuadit. Cum igitur secũdam fortunam habueris cogita aduersam quam primũ reflaturã, & sic prosperitate nõ quasi certa sed quasi commodata vteris. Hoc autem in hoc filio prodigo apertius videre poteris: qui opibus suis, prosperitate & iuuentute nimis lætus paulo post superbia sua in ingentem deuenit egestatem & miseriã. Nõ ergo fidendum est huius mundi prosperitati. Fœlix videbatur sibi Aman, cum Assuero Regi gratiosus erat: atamen eo
Heste. 9 die quo maius gaudiũ habebat, inuitatus
Exo. 14. à Regina Hester ad suppliciũ ductus est,
4.Re.19 ibique suspẽsus eiusq; domus diruta. Hoc idẽ accidit Pharaoni, & Senacherib: q maxima expeditione cũ Hierusalẽ obsedisset posteà tamẽ profligatus, centum octuaginta quinq; suorũ millibus amissis fugit
Tob.1. à filiisq; suis pugionibus cõfossus animã efflauit. Insaniens igitur filius hic prodigus diuitijs & fœlicitate summa in qua se cõstitutum videbat, libertatis cupidus quid faciat vide. [Adolescentior filius peregrè profectus est.] Quis præcepit huic adolescenti, vt discederet? Quis domo eiecit illũ? Nõ misit pater in exiliũ, nõ expulit domo: sed ipsemet à nemine expulsus spõte sua aut potius leuitate abiit & reliquit domum paternam. In hoc digressu filii a patre agnosce discessum liberũ & voluntariũ peccatoris à patre cœlesti, & separationem illius ab eo, qui neminem deserit nisi prius ipse deseratur. Ex quo patet quòd causa peccati est propria voluntas: & non Deus nec diabolus aut caro, vt multi peccatores excusantes excusationes varias in peccatis solent dicere. Non repulit pater hunc filium, sed ipse sponte sua abijt.
Ideo Dauid in Psalmo. Spreuisti omnes Ps. 140.
discedentes à iudiciis tuis. Iam hic vides Ps. 118.
quo modo mali discesserunt à iustitiis Dei: atque ideo spreti sunt a Deo.

¶ Præterea obseruandum est, quomodo index & origo totius malis est auersio a Deo: hoc est, primum & omnium maximum malum, ad quod etiam maius malum respondet, quod est carentia diuinæ visionis. Sicut enim peccator ex malitia voluntatis suæ se auertit a Deo, per malum culpæ: sic Deus auertit faciem suam ab eo, qui ab illo auersus est, quod est omnium maximum malum. Hinc cæteræ pœnæ oriuntur. Proficiscitur peccator peregrè, longè a domo paterna se auertens ab incommutabili motu, & adhærens creaturæ: quam pluris facit quam Deum, omnis enim peccator creaturam pluris quàm Deum æstimat, vnde ortum
habent omnia peccata. Ideo Dauid in Psal.61.
Psalmo dixit, Mendaces filii hominum in stateris. Filij hominum, si iuxta naturam suam considerentur mendaces sunt in stateris. Quid ais sanctissime Dauid? omnes ne homines lanii, tabernariive sunt: vt falsa põdera faciant omnes, quia in ponderibus omnes mentiuntur? Nullus in peccato est, qui centies vapulare dignus non sit pro ponderum falsitate. Põdus enim falsum nihil aliud est, quàm libram facere ex eo quod libra non est. Ponunt enim in statera alia in parte Deum, alia verò in parte libidines, emolumentaque sua, Deumq; in pondere leuiorẽ faciunt commodis suis. Hoc demum est pondus falsum facere. Hic filius prodigus vniuersiq; peccatores dũ peccant, Deùmque amore terrenorum relinquũt, pondus faciunt falsum. Ponis sensualitatem, carnisque amorem, in altera

staterae

staterae lance, Deum vero in altera: & dicis quod pluris pendatur, plurisque aestimetur sensualitas: carnisque amor quam Deus Et non modo hoc, verum etiam & addis, malo hoc quam vitam Dei, cum te nearis Deum super omnia amare, impudenter ais, cum mortaliter peccas, malo hoc, quam vniuersa quae Deus mea causa fecit. Eo modo igitur quo pondus fuit falsum, peccatum mortale committitur: mortale autem peccatum committere, est à Deo discedere, propria domo relicta vt hic filius prodigus fecit. Vnde Esaias, Iniquitates, inquit vestrae, diuiserunt inter vos & Deum vestrum. Inquitas autem est pondus falsum facere, cū in oculis peccatoris pluris penditur terrae stercus, quam Deus. Ideo Salomon in Prouerbis. Statera dolosa abominato est apud Deum. ❡ Obserua etiam quod pondus falsum, altero duorum modorū fit: vel quod celeriter praedatur, vel quod altera staterae lanx grauior sit, aut quod examen non sit ab vtraque parte adaequatum in statera. Hic filius prodigus despexit domum patris sui, vitaeque blandimēta quibus ibi abundabat, quia nimis celeriter pependit, temerè se accinxit, & vt adolescens nullius experientiae non considerauit quid perderet, & quantum periculum subiret. Nondum enim satis discedere cogitauerat, cum nihil animaduerteret quot essent in via incommoda, discessit. Quare eo stultitiae peruenit vt pondus falsum faceret. Nemo igitur celeriter pendat. Vnde in Prouerbiis dicitur. Qui festinus est pedibus, statim ruet. Qui nimis festinè se disponit, posteà poenitentiam aget. Vnde factum est, vt filij Israel vitulum in deserto post tot beneficia à Deo accepta adorarent, nisi ex hoc quod venturum Mosem expectare noluerunt? Existimauerunt enim eum nimis in monte immorari: & ideo expectare noluerūt. Fuerunt festini, nimisque cito proposuerunt, & statuerunt factum suum, & ideò quia nimis celeriter perpenderunt, pondus falsum fecerunt: pluris pendentes & aestimantes vitulum quam Deum. Homo peccat quia affectum suum paulisper cohibere donec exitum peccati consideret, malùmque successum non vult. Quod si

Esai. 59
Pro. 11
Pro. 19.
Exo. 32

se cohiberent, & non tanta festinatione raperentur, qua neque malum, neque incōmodum animarum suarum respiciunt non tanta amentia in peccata incurrent. Ideo Dauid, Consideraui vias meas, & cōuerti pedes meos in testimonia tua, Ibat Dauid, vt pēderet: at quia cōstitit, & prius considerauit, quid esset potissimū factu, noluitque festinè pendere, bonum pondus fecit, & non peccauit. Pependerunt nimis festinanter Bethuli, cū iam de Deo, eiusque pietate desperantes, statuebant se Holoferni tradere nisi intra quinque dies sibi subueniretur. Cum Iudaei adulteram illam vt iudicaretur, ad Christum adduxerūt, inclinauit se Dominus digitòq; in terra scribere coepit, innuens prius homines negotia omnia iudicaturos, se inclinare debere: digito iudicij considerantes, se esse terrā & puluerē, eam.n. qui habet considerationem, peccare non audet. Quotiescunq; populus Israel quaerens ad Mosem veniebat, priusquā responsum reportaret cōsulebatur Deus à Mose populi Principe & Duce. O si hoc seruaremus quoties vindictae, honoris, vel carnis libidine incessimur, nullū responsum illis faciētes, donec Deū cōsuleremus. Verū nos celeriter respōdemus, Deòq; inconsulto: & inde facillimè in peccata labimur. Priusquā aliquid statuatis de omnibus Deum cōsulite: eiusque praeceptis & consiliis obtemperate: ne erretis perperàmque pendatis. Iosue à Gabaonitis deceptus fuit, quia fidē habuit illorum mendaciis Deūque prius noluit consulere, quam cum illis negocium perficeret. Sic tu cum nimis citò te disponis mendaciis huius seculi cōfidens Deo inconsulto, facilè decipiare necesse est. Ne igit̄ velociter te alicui rei peragendae accingas: ne effusissimum, quomodo frueris, risum posteà deplores. Hoc autem adeo verū est, vt etiam bona opera, velit Deus. priusquā fiant, cogitentur: Ideo Ioānes Apostolus ait, Nolite credere omni spiritui: sed ꝓbate an ex Deo sit, Beata Virgo vt in superioribus adnotauimus, antequam Angelo responderat, prudenter considerauit qualis esset illa salutatio. Immorare igitur ne pondus falsum facias. Ideo in Deuteronomio dicitur. Gens absque consilio & sine prudentia,

Ps. 118.
Iud. 7.
Ioan. 8.
Exo. 19
Iosue. 9.
1. Ioa. 4
Luc. 1.
Deu. 32

tia, vtinam saperent & intelligerent, ac no
2.Re.19 uissima prouiderent. Dauid quia nimis fe stinanter mendacijs Sibę fidem adhibuit, iniustam tulit sententiam contra Miphibosetum. Quādo aliquis è summa aliqua turri decidit, præcipitauisse se omnes credunt, non tamen si pedetentim per scalas descendit, Ita & eodem modo hoc peccatum festinationis præcipitatio dici potest: quoniam altissima hominis pars intellectus est, infima verò est re præstare quod intellexit. Vnde si tu nulla consideratione præuia re præstare intendis opus quod non excogitasti, & perpendisti: nemo dubitat, quin te sis præcipitaturus. Descende igitur gradatim prius perpendens semel atque iterum pedetentimque descendens per iudicii gradus: ne te præcipites. Hic filius prodigus quia non considerauit, à domo patris sui discessit. Considera ergo peccator quid tibi peccata pręsentia & præterita prosint: nihilo enim magis tibi futura proderunt. Reuoca in memoriam te gloriam cœlestem fore impetraturum nisi hoc peccatum commiseris, cohibe te, ne celeriter cogites.

¶ Secundum quare homines pondus falsum faciunt est, quia altera lanx trutinæ grauior est magisque onerata quàm altera: & ita inferius propendet obliquo examine. Vnde etiam si quilibet diu pensitando immoretur dum trutina huiusmodi vitio laborauerit, semper pondus falsum euadet. Cum propria voluntas grauata est & onusta, rerumque terrenarum amore affecta, facile peccatorem ad se trahit. Achab in bellum profici-
3.Re.21 sci volenti dixit Propheta Michæas. Ne facias. Ille verò quadringentos Pseudo prophetas conuocauit, qui omnes vno ore illi, vt proficisceretur in bellum persuaserūt: ille autem proficiscens suorum. Prophetarum monitu, primus omnium interiit. Quando aliquis alicui rei animum addictum & obnoxium habet, eiusque amori quasi mancipatum, non sufficiunt prædicatorum exhortationes, confessorum monita, vt illum à peccato illo extrahant, ad veramque viam reducant. Habet enim alia ex parte forte nō paucos amicos, aliquando etiam doctorem, qui omnes amicitiam vel doctrinam primo aspectu profitentes illum exhortantur vt in proposito crimine, quasi esset virtus maxima, persistat. Si igitur scopum attingere vis, nullaq; in re delirare à vera rationis via depone animi tui perturbationes, & affectiones. Ibat Balam ad maledicendum Dei populum, sed prius Deum
rogauit, iret necne: responsumq; accepit Nu. 22.
quo sibi viæ venia negabatur, verum cupidine numerum à Balac oblatorum captus, ire decreuit. Sed tamen asina, qua vehebatur in medio itineri consistens vlterius progredi nolebat: ille verò qui eam stimulo, verberibusque propellere tentabat, Angelum vidit, asinaque humana voce locuta est. Mirum est hoc affectionis exemplum, quo ostenditur fuisse asinam hero suo sapientiorem. Quoties admoneris ab intellectu ne pecces, ne hac incedas, sicuti Balam ab asina sua admonebatur? At tu intellectum tuum cædis & pulsas. Quoties dictanti tibi intellectui illud, vel illud esse peccatum vt caueas respondes insolenter illam esse nimis putidam superstitionem, nimiumque scrupulosam, & ita iudicium tuum verberas, insi
da contumacia tua. Ideo Ecclesiasticus di- Eccl. 18.
cit. Ne vadas post concupiscentias tuas, ne libidinis dictamen sequaris, sed dictamen iudicii & rationis, prius tamen Deū
obseruare debes, dicens, Deus meus, illu- Psal. 17.
mina tenebras meas. Falsa est omnis sententia quæ prius à voluntate quàm ab intellectu ordinatur. Quia Iudæi dediti erant honoribus & diuitiis, ideo di-
xerunt, Si hunc dimittimus venient Ro- Ioā. 11.
mani, & tollent locum nostrum & gentem. In iudicio etiam de passione Domi
ni, Christo, & Barraba in bilance consti- Mat. 17.
tutis, plus pependit Barrahas quàm Christus: quia pluris æstimabatur à Iudæis Barrabæ, quàm Saluatoris nostri vita. Dixisses si ab aliquo fuisses interrogatus Iudæos istos igni sempiterno esse dignissimos siquidem tam iniquè hominum merita pependerunt. Si tibi daretur optio vtrum eligeres, Christum an Barrabam? diceres Christum. At si alium Barrabam peiorem eligisses, quid diceres? Atqui hic vtrum pluris facis Christum an peccatum? Proximo substantiam eripis, animam diabolo tradis, sequitur

quod peccatum & dæmonum plusquam Christum amas: sed cum dæmon Barraba multo sit peior, te esse deteriorem multo Iudæis illis, siquidē dæmonē pluris quã Christum facis, necessario concluditur. Cuius mali vera causa & principium est, statera odij vel amoris quæ in voluntate tua constituta pondus adulterinum te facere cogit. Eodem modo & hic filius prodigus pondus falsum fecit, quia huiusmodi lasciuitatibus & luxuriis deditus erat, quæ cum domi parentis exercere nõ posset, maluit libidinem sequi, quam patri obtemperare, libertatem q; pluris pependit, quam domus paternæ delicias. Similiter & omnis peccator mauult turpia desideria sua adimplere carnisque libidini satisfacere appetitúmque in omnibus sequi quasi subulcus porcos, sic cupidines suas obseruans, quam amicus Dei factus bonis æternis & nunquam interituris perfrui. Itaque omnes homines illi, qui terrena sectantur, & ea plus diligunt quã Deum, mendaces sunt in statera. Sed de his hactenus. ¶ Vsque adhuc de primo principali locuti sumus videlicet quo modo filius hic prodigus discessit à domo paterna per peccatum, pluris æstimans creaturas, quam creatorem: nunc de secundo principali, vt promisimus nempe quod longè abi erit, est disserendum. Secundo igitur hic filius prodigus non solum discessit à domo patris peccans mortaliter, sed longè abiit: quod Euangelista expressit, dicens, [Et abiit in regionem longinquam] Cum peccatum nihil aliud sit quam auersio ab incommutabili bono, & adhæsio ad creaturas: patet quod quilibet peccator se auertit ab eo, atque elongatur, non tñ oēs peccatores qui à Deo absunt, æqualiter distãt. Alius enim longius est quam alius, iuxta grauitatem, & magnitudinem, numerum ve criminum. Dum autem hic dixit Christus, quod hic abiit in regionē longinquã significare voluit, illum multis magnisq; peccatis se à Deo auertisse. Sic Dominus
Mat. 15 noster Iesus Christus, de quibusdam pec
Esai. 29 catoribus, allegans illud Esaiæ Prophetæ dixit, Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. Non refugiebat eos Christus, qui de cœlo venerat in terra, & præcipuè ad Iudæos, quibus hæc dicebat: sed ipsi volũtate sua se elongauerunt, & fugerũt à salute. Venit filius Matt. 9.
hominis saluum facere quod perierat: sed quia ipsi Barrabã petierũt & Iesum repudiauerunt longè facti sunt à salute. ¶ Sed Hier. 23
dubiũ hic oriri videtur, cum Deus dicat. Cœlum & terram ego impleo, & vbique sit per suam essentiam, præsentiam & potentiam: qui fieri potest, vt aliquis longe sit ab eo? Vnde Dauid etiam in Psalmo al Ps. 138.
loquitur Deum dicens, Quo ibo à spiritu tuo & quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cęlum tu illic es: si descendero in infernum, ades, si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris. Igitur si nemo potest Dei conspectum effugere, aut ab eius pręsentia distare: quomodo peccator hic procul à Deo est? Dico quod triplex est distantia in omnibus rebus. Prima est distãtia localis, qua videlicet decem aut viginti passus distat colũna à colũna, vel paries à pariete. Hęc igitur distantia localis nõ est inter peccatorem & Deum: Deus enim vbique est, & ita nihil ita latere potest, vt eius conspectum effugiat: de qua distantia loquutus est Dauid, dicens in Psalmo, Quo ibo à spiritu tuo, &c. ¶ Secunda distantia dicitur comparationis vel perfectionis, qua quippiam alio nobilius, doctius, pulchrius, ditius, aut melius est, vt cũ de excessu, quo quis alium excedit dicimus, maxima est inter vtrumque distantia, quia alter, alterum longe superet. De hac distantia loquutus est Dominus ad Mosem, Filij qui Deu. 1.
hodie boni & mali ignorant distantiam ipsi ingredientur, &c. Sapiens quoque Eccl. 16
Salomon ait. Non vidit solem, neque co- Eze. 22.
gnouit distantiam boni & mali. Ezechiel quoque ait. Sacerdotes eius contempserunt legem meam, & polluerunt sanctuaria mea: inter sanctum & prophanum nõ habuerunt distantiam, & inter pollutum & mundum. De hac secunda distantia, quam vocamus perfectionis, si intelligimus nulla maior dici potest: infinita est enim inter Deum & peccatorem distantia. Verum hic non agitur de hac distantia, secundum quam tam longè esset bonus à Deo q̃ malus: Deus enim infinitè oēs creaturas excedit, & oēs creaturæ à perfectio-

perfectione Dei infinite distant. ¶ Verũ est & alia tertia distantia oppositionis, quando videlicet vnum alteri opponitur vt si sedentibus hic quinq; aut sex doctoribus sententiam de qua piam relaturis, & vnus aliquid dicat, cuius contrarium affirmet alius: tum demum dicimus, hos inter se distare. Huiusmodi distantia oppositionis est, quia sibi inuicem sentētiis suis & uoluntatibus contradicunt: nam alter ab altero tam longe est, quantum album à nigro distat. Ita inter duos dissentientes licet corporibus hęreant, dicimus quod magna sit distantia: non inquam distantia localis, sed oppositionis distantia. Hoc modo ergo distat peccator à Deo, per oppositionem, & contrariam uoluntatem. Dicit Deus, honora patrem tuum & matrem tuam: Sed ille respondet. Nõ honorabo eos. Dicit Deus: non mœchaberis, respondet autem ille. Volo mœchari, &c. Quando Deus ait, peccator negat quando autem Deus negat, peccator ait. Itaque de pręceptis affirmatiuis Dei, facit peccator negatiua, & è conuerso de negatiuis affirmatiua: omnia contra Dei voluntatem gerens, Deòque resistens & contradicens, se eius pręceptis opponens. Ideo dicimus illum esse longissimè à Deo. Iuxta Christum erant scribæ & pharisæi illi, dicente Matthæo, Accesserunt ad Iesum Scribæ & Pharisæi dicentes. Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum, veruntamen de illis ait Christus. Cor eorum longe est à me. Si corpore prope erant, longe voluntatibus distabant, amabant enim quod Christo odio erat, & odio habebant, quod Christus amabat.

Mat. 15.

Cum autem omne peccatum, vt ait Augustinus sit dictum, vel factum, vel concupitum cõtra legem Dei: hinc fit vt omnis peccator à Deo per peccatum discedens hac distantia oppositionis, aut contradictionis ab illo distet. Paulus etiam, Peccatum nescirem nisi lex prohiberet. Quia peccator se opponit contra legem, à Deo longè distat. Vnde egregius Psaltes ait. Longè à peccatoribus salus. Cur autem longè est ab eis? Reddidit causam alloquens Deũ. Quia iustificationes tuas non exquisierunt. In eodem quoque Psalmo dicit, Apropinquauerunt persequentes me iniquitati, à lege autem tua longè facti sunt. Recesserunt peccatores à lege Dei, & appropinquauerunt iniquitati: quia cum vitium & virtus duo extrema sint inter se opposita inuicèmque contraria, quo quis mais recedit ab altero, magis ad alterum extremum accedit qui autem à lege Dei recedit, quę voluntas Dei est, necesse est vt à Deo recedat. Vnde iniquitati propinquior fit, quo magis à Deo remotior est non autem interuallo locorum vt diximus, à Deo quis elongatur, sed prauitate morum & deformitate gestorum. Vnusquisq; .n. suis studiis sese adiũgit aut separat, ad vtrumuis extremum. Quia peccatores, ait Dauid, iustificationes Dei non exquęsierunt, quod longe facti sunt ab eo. ¶ Verum tria hic obseruanda sunt. Primò, quid sit à Deo longius distare. Ille enim longius distat, qui maioris præcepti transgressor est, aut maioris alicuius virtutis violator. Longius enim recessit à Deo, qui patrem suũ iniuria afficit, quam qui proximum suũ aut vicinum opponit enim se magis præcipuo mandato. Plus recedit à Deo, qui proximum occidit quam qui vxorem alienam concupiuit quia maiori præcepto contradicit. Ex hac autem regula, quæ Diui Augustini est, cognoscere facillimè possumus quis longius à Deo recedat, si animaduertamus quis contra maiorem aut potiorem virtutem, aut præceptum faciat. Vt si perpendamus, exempli gratia quis magis peccet, helluo an superbus, cõsiderare debemus vter illorum contra maiorem virtutem faciat prior contra abstinentiam, posterior contra humilitatem operantur. At istarum virtutum quę est maior? certum est quod humilitas ergo plus peccat superbus quam helluo, & ità à Deo magis recedit superbus hellone, & sic de aliis. ¶ Obserua secundo, quod quemadmodum qui maiores passus incedendo facit, longius recedit ab eo loco, in quo fuit sic peccator maiora peccata, & sæpius committens remotior fit à Deo. Cum in gratiæ statu & in Dei amicitia es, si peccas, faciem à Deo ad creaturas auertis, à quo si semel peccas vnum passum ad mundum accedis, si sæ-

Aug. li. 22. con. Faustũ c. 27.
Rom. 7.
Psal. 118

pius pluribus passibus ad mundum appropinquas. Toties autẽ peccare potes, aliis peccatis ad alia additis, ut in profundum omnium malorum, ultimumq; Dei contemptum uenias adeo, ut omniũ diuinorum sicut missæ, sacrę concionis, diuinarumque precum tędio capiaris, iuxta il-
Pro. 18 lud, Peccator cum in profundum peccatorum uenerit, contemnit. ¶ Tertio quã plurimi recedunt peccatores non uno ductu, sed pedetẽtim & paulatim, nam quãuis peccatum in instanti perpetretur, tamen quemamodum febres, aliæque infirmitates mortem præueniunt sic peccatum plurimæ animæ ægritudines precedũt, antequam fiat. Solebas quotidie missæ interesse, sed paulatim ita frigescis, ut paulo post audeas dicere, te ad missam audiendam nisi diebus festis non teneri & ita pretermittis. Vnde fit ut postea etiam diebus festis audire contemnas, mortaleque pecccatum admittas. Paulatim recessit a Deo mater nostra Eua, nam uidit li-
Gene. 3 gnum in medio Paradisi quod erat pulchrum uisu, & suaue ad uescendum, & postea concupiuit fructum eius, quo decerpto, præceptum Domini transgressa est.
Gene. 4 Sic Cain, sic filij Iacob, ex parua inuidia
Gen. 37 quæ in principio non poterat esse nisi uenialis, tandem paulatim crescente inuidia ad internecionem deuenerunt. Quantum autem malum sit a Deo elongari testis est hic filius prodigus, qui postquam exiit à domo paterna non inuenit nisi fa-
Gen. 16. mem & miseriam. Quid habuit Agar extra domum Abraham, nisi laborem?
Psal 72. Vnde Psalmista ait, Ecce qui elongant se abs te, peribunt. Sicut pulli incessiti ab accipitre quandiu circumuolant iuxta matrem securi sunt, at si ab ea longe discedant citò capiũt & pereunt sic qui à Deo non discedunt custodiuntur ab eo qui uero longius discedunt capiunt à dæmone,
1. Pe. 5. qui circuit, ut Petrus ait, quærens quem deuoret. Ex hac igitur auersione incurrit peccator in multa damna. Ideo de
Gene. 4 Caim ait scriptura, quod egressus à facie Domini habitabit profugus in terra. Inter alia autem mala quinque enumerabimus.

¶ Primum est Deum paruifacere, cum proculdubio nihil maius sit, oĩa enim illa quę eminus uidemus quantuncunq; magna sint apparent exigua. Radij enim uisibuiles qui ab oculis nostris procedunt quò longius procedunt angustiores fiũt, donec protinus euanescunt. Si solem intueris cũ sit octies tota terra maior, duorum pedum aut trium mensuram habere tibi uidebitur. Quare ergo sol cũ tantus sit, tã paruus esse apparet? Nulla alia ratio est, nisi quia longissimè abes ab illo, maxima autẽ distantia, quę est inter nos & solem, illius magnitudinem defraudat eumq; de magno paruum uideri facit. Eodem etiã modo ad nostrum propositum nulla causa est contẽptionis tuę, qua Dei amorẽ pro nihilo deserere aut certè pro rebus nullius ponderis & momenti, non dubites, nisi quod de longe eũ aspicis, longèque ab eo immoraris Pluris enim facis emolumenta tua quam Deũ, cẽtiesque peiorabis, ut mercimonia tua ex animi sententia negotieris aut etiã ut drachmã unam lucreris Deum centies prodes & derelinques. Hoc autem fit, quia tam parui Deum facis ut argẽteum nummũ multo esse maiorem iudices. Bona terrena cum uilia & abiecta sint tamẽ quia ea nimis amamus, nobilia nobis & pulchra uidentur. At Deus quia super omnia huius seculi bona à nobis ut deceret non amatur, exiguus & quasi inuisus nobis est uerum multo aliter Paulò Apostolo gentiumque doctori uidebatur, qui quoniam procul à mundo, proximèque Deum esset, ad Titum scribens di- Tit. 2.
xit, usque in aduẽtum gloriæ magni Dei ubi Deum magnum uocauit. Et alio in loco tam parui mundum duxit, ut diceret Philippensibus. Omnia arbitratus Phili. 3.
sum sicut stercora. Dauid quod multis in locis eius magnitudinem extollit. Et in Psalmo nonagesimoquarto ait. Quo- Psal. 94.
niam Deus magnus dominus, & Rex magnus super omnes deos. Et alibi. Magnus Psal. 146
Dominus Deus noster, & magnitudinis Psal. 47.
eius nõ est numerus. Et iterum. Magnus Dominus & laudabilis nimis, in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius. Ideo oẽs hi sancti, aliiq; multi quorum sententiã hic citare nolo, magnitudinẽ Dei profitebãtur, eumq; esse maximũ & immensum memorabãt, quia illũ amabãt, & propè se

habebant.

imbebat:tu autem illum paruum esse ducis,quia lōge abes ab illo. Vnde fit quòd Deum adeo despicias, vt quæcūque mundi bona quantumuis parua Deo anteponas.¶ Secundò, quo longius discedis à sole tanto longiorem vmbram facis. Vesperi etiam sole occidente, multo maior corpora omnia vmbra consequitur : itá & eodem modo & tu quo longius à Deo separaris maiorem vmbram , huius mundi bonorum consequeris: vmbra enim sunt omnia humilia & terrena,iuxta illud scripturæ . Transierunt omnia illi velut vmbra . Ergo quo quis remotior à Deo fit maiorem vmbram facit, & maioribus huius seculi vitiis & voluptatibus implicatur , quæ velut vmbra transeunt : & ita optimè vmbræ assimilantur . Hos autem peccatores qui magnam habēt vmbram deplorat Hieremias dicens . Væ vobis quia declinauit dies . Sed vnde hoc colligis ? Quia longiores factæ sunt vmbræ vesperi . Hæc bona terrena , amplissima sicut vmbræ vespertinæ hominibus videntur, & non animaduertunt , in quantam decidant fraudem quantamque incurrant fallaciam. De his loquitur Ecclesiasticus dicens . Quasi qui apprehendit vmbram & sequitur ventum : sic qui ad visa mendacia attendit . Qui sequuntur honores,qui diuitias diligunt, non apprehendunt vmbram ? sequuntur certè visa mendacia . Aurum enim quod tu plurimi facis,scoria terræ est , honores autem ventus & fumus. Vnde Dauid in Psalmo: Filii hominum, vsquequo graui corde ? Vt quid diligitis vanitatem , & quæritis mendacium,&c.Tertium cum Sol ab aliqua regione procul cursus suos dirigit , illam frigidam & sterilem reddit: & è conuerso , cum communis aliquam regionē radiis suis perlustrat,eam calidam & fertilem efficit: & vt citiùs fructus omnes producat. Vnde vt experientia nouimus, regiones soli propinquiores temperius remotioribus fructificant:itá & eodem modo cum comminus iustitiæ Sol Christus dominus noster caloris sui radiis suæque diuinitatis præsentia animas nostras collustrat, eas multo fertiliores & abundantiores reddit , adeò vt etiam poculofrigidæ aquæ pleno , cœlum quis emereri

Sapiē. 5

Hier. 6.

Eccl. 34

Psal. 4.

possit. In statu autem gratiæ quocunque opere bono in gratia vitam æternam cōsequi potes: nam nulla terra fertilior aut vberior est anima rationali, si comminus à Deo perlustretur : si verò Sol longius recesserit obscura,tristis, frigida , & sterilis manet.Ideo Paulus: Si distribuero substantias meas in cibos pauperum.Si tradidero corpus meum itá vt ardeam , &c. Charitatem autem non habuero , nihil mihi prodest. Terra igitur quæ non calescit Christo supremo sole,sterilis, & infœlix est, vt nihil producere possit de seminibus sibi commissis quod prosit ad vitā æternam.Nullum enim opus absque gratia quantumuis bonum sit, compotes facit homines æterna vita,nisi calore iustitiæ,eiusdemq; gratiæ fuerint calefacti . Quiuis pagus , quantumuis sterilis , si in eo rex habitet,omnibus rebus ad victum necessariis abundat & affluit:postea verò tamen si rex discedat,sterilis,vt antea manet, vt nihil in eo ad victum necessarium inuenias. Eodem igitur modo, quo præsentia regis loci steriles & deserti fertiles & frequentes fiunt , itá præsentia Dei in animabus nostris abūdantiam omnium virtutum parit , absentia verò omnibus vitiis ianuam concedit.Quartò quemadmodum sol præsens vniuersa omnia creata lætificat, absens verò in tenebris & caligine cuncta relinquit: itá Deus cum nobis adest,nos lætos reddit, cum abest,obscuros & solicitos . In omni terra Aegypti erant tenebræ densissimæ,ita vt palpari possent:sed in terra Gessen vbi erant filii Israel, erat lux . Ita vbi sunt impii non sunt nisi tenebræ : sedent enim ipsi in tenebris & in vmbra mortis , quia cum primum quis à Deo recedit,ad dæmonū regionem commeat, vbi non sunt nisi tenebræ,quantum enim distat cęlum à terra, tantum distat gratia à peccato.Itá peccator separatus ab illo claro iustitiæ sole, sedet tristis & infœlix , in tristitia miseriaque peccati, & in vmbra mortis , in tenebrisque densissimis dæmonum . Quintū & vltimum incommodum quod accipiet peccator se à Deo separās est , quòd cum ab eius misericordia separetur ad rigorem eius iustitiæ appropinquet necesse est.Sicut homo elongans se ab oriente ap

Mat. 19

1.Cor.3

Exo. 10

Lucæ 1.

propinquat ad occidentem, & elongans se ab Austro, appropinquat ad Aquilonem: ita ille, qui per peccatum se elongat à misericordia Dei præueniente, appropinquat ad eius iustitiæ vltionem: & qui elongat se ab eius gratia subsequente, appropinquat ad eius iustitiam punientem: in Deo enim quasi eius oriens & occidens sunt eius misericordia & iustitia, & Auster & Aquilo, sunt eius gratia & potentia. Peccator cum recedit à misericordia incidit in manus iustitiæ. Constat

Ionę. 1. hoc ex Iona perspicuè, qui fugiens Deum nauim conscendit, exortaque est tempestas. Fugere voluit Deum præcipientem, & inuenit eum punientem: quanto magis elongatur peccator à gratia Dei, tanto magis ad infernum approximat.

Hic filius prodigus tantus fuit peccator vt non solùm obedientiam patris sui reliquerit, verùm etiam è domo discesserit, abiens in regionem longinquam, si filius tuus domi tuæ ægrotat, facile curabis illum: si tamen peregrè profectus, & aliqua regione longinqua immoras male habet, à te curari non poterit. Sic homo quantumuis fragilis & infirmus, licet sæpius cadat restaurari tamen potest quandiu domi patris permanet: hoc est, quando non multum recedit. Amici enim Dei qui casu & forte fortuna aliquando peccant, citò à peccato resurgunt: cæterum qui abeunt in regionem longinquam, vt hic filius prodigus, multa ob peccata difficiliter ad patrem redeunt & vt plurimum omnino intereunt. Cuius rei duo insignia

Mat.26. sunt exempla, Petri videlicet, & Iudæ proditoris. Petrus ter Dominum negauit & lapsus est: verùm quia non nimis longe à Christo abierat, non illi multum obfuit, sed cito reparatus est. Cùm enim ceciderit iustus (inquit Dauid) non colli-

Psal.36. detur: quia Dominus supponit manum suam. Iudas autem se iunctus à Christo, domum Dei egressus maluit inter hostes Dei, quàm cum Christo inueniri. Quid mirum si in peccatis mortuus sit? Hic à patre discessit, & à domo eius & abijt in regionem longinquam: ideo tot mala inuenit. Vide ergo quàm malum & amarum sit, te dereliquisse Dominum Deum

Hiere.2 tuum, ait Dominus per Hieremiam: ideo cur vt ad Deum reuertaris: quod facies expeditissimè si eadem via iterata, qua recessisti, redieris conuersus ad Deum. Ideo Ephe.4.

Paulus, Deponentes itaque mendacium loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo. Qui furatur iam non furetur, &c. Reuertamur igitur ad humilitatē si superbi sumus: ad castitatem, si libidinosi: ad liberalitatem, si auari, &c. Si auersi facti sumus à sole conuertamus faciem iterum ad Deum, illique vita denuo reformata, moribusque correctissimis appropinquemus vt de nobis dici possit, quod Paulus ad Ephesios, Vos qui eratis Ephe.2.

longè, facti estis propè. Sed quia de hoc reditu & conuersione inferius acturi sumus, cum videlicet hic filius prodigus domum patris sui remigrauerit, nunc interim tertium principale videamus.

¶ Tertiò filius hic prodigus non solùm recessit à domo paterna, & abijt in regionem longinquā, sed & omnem substantiam suam cum meretricibus cōsumpsit: ideo sequitur in contextu. [Et ibi dissipauit substantiam suam cum meretricib. viuendo luxuriosè.] Duo hic dicit, Primo, quòd dissipauit substantiam suam: & secūdo quòd illam dissipauit viuendo luxuriosè. De primo vide quomodo per hanc auersionem à Deo, miserrimus peccator amittit omnia quæ accipit, & quæ illi conducere poterāt ad ipsius salutē, scientiā, intellectū, gratiā, corpus, & animam tam spiritualiter, quàm tēporaliter, & æternaliter. Deniq; & omnia bona, & merita quę habuit, in vita sua perdidit, iuxta illud qđ Ezec.18

Dominus per Ezechielem ait, Si auerterit se iustus à iustitia sua & fecerit iniquitatem secūdū omnes abominationes, quas operari solet impius, nuquid viuet? omnes iustitiæ eius quas fecerat, non recordabunt. Hoc mihi velim dicas, si qui per viginti aut triginta annos apud Indos versatus, postea in Hispania rediens summis diuitijs & opibus, immemor præteritorum laborum & periculorum, quæ ob illa acquirenda subierit, vnica ludi spōsione chartæque pictæ missione, vniuersa erogaret, nonnè veniret insanus iudicandus? Atqui tu insanior multò es, qui triginta aut quadraginta annis, ieiunando, orādo, donando, piaq; exercendo, Deo inseruieris, &

ris,& postea vno mortali peccato vniuersa hæc amittas. Paruo enim emolumēto, breuiq; voluptate,& ferè nihilo,qui quātū lucratus est omnem vitam suā perdit, insanus est certè:at tu insanior. Ille enim amissa substantia,quam apud Indos peperit redire poterit,vt tantundem lucretur: cæterum peccator,qui vno peccato lucrū, sortemque omnem amisit, hoc remedio vti non potest, quia qui facit peccatum seruus est peccati: seruus autem omnia quæ lucratur domino non sibi lucratur, ita peccator tam afflictus & perditus manet, in statuque adeo infœlici,vt nullum opus vita æterna dignum facere possit.

Ioan. 8.

Duo itaque mala considerare debes quotiescunque peccas te incurrere. Alterum quòd omnia bona amittis, quæ antea feceris. Alterum quòd in eo statu es vt etiā si tantundem lucrari velis, non possis, & ita nemo est magis infœlix quàm peccator. Meritò igitur insanus vocabere, si vel pro tantillo emolumento, vel breuissima delectatione nō recusas omnia lucra tua dilapidare,quemadmodum hic filius prodigus qui consumpsit substantiam suam. Sed quomodo consumpsit? luxuriosè viuendo. Dissipauit hic iuuenis imprudens cum scortis & nebulonis.Id non raro accidere solet ijs qui licentius ab ipsis incunabulis educantur:vbi vero adoleuerint iam iugum,ferulamq; parentum & magistrorum detractant, contemnunt proborum virorum consortia, alea & conuiuationibus omnia profundunt etiam quæ parentum cura laboreque multo sunt parta & acquisita. Sest iste omnia bona dissipauit in luxuria,quod quidem vitium,consumit omnia bona gratię & naturæ:quia naturales corporis eneruat, rationem turbat & ingenium hebetat,pecunia, honore,bonis temporalibus & spiritualibus,& quod plus est se ipso spoliat,& defraudat. Ideo Salomon ait. Qui nutrit scortum perdit substantiam. Et iterum. Qui diligit epulas, in egestato erit. Ideoque igni assimilatur,qui quidem omnia consumit,vt ait sanctus Iob. Ignis est vsque ad consummationem deuorans, & omnia eradicans germina. Non enim solum his bonis externis homines nudat, sed etiam corporis & animæ multis eripit.

Pro.21. Ibidem. Iob. 31.

Causa huius inuisi peccati, demolitus est Deus orbem vniuersum terrarum diluuij aquis,flammisque de cœlo immissis Sodomam & Gomorrham,& quinque alias ciuitates subuerrit. Ona repente occisus. Sichen ciuitas vastata, & ferè omnis tribus Beniamin interempta fuit. Hoc vitium immaturæ Ammonis mortis causa extitit. Salomonem ad idololatriam duxit,occidit maritos Saræ. Sansonem oculis priuauit. Dauidi maxima intulit incommoda,& senes Susanæ accusatores perdidit. Illius causa Deus vno die viginti quatuor millia hominum populi Israelis interfecit. Omnia maiora supplicia quę legimus Deum hominibus inflixisse in hoc extiterunt peccatum. Vnde colligere poteris, quanto sit hoc vitium odio Deo,quando quidem ab illo tam acriter punitur tantum enim odit Deus hoc vitium,vt Christus saluator noster omnia ferè peccata in suo Collegio permiserit, vno excepto videlicet luxuria. Permisit Thomam incredulum, & discipuli omnes fuerunt increduli,nam recumbentibus illis Iesus, & exprobrauit incredulitatem eorum. Permisit eorum ambitionem & superbiam, nam duo fratres voluerunt se alijs præferre & alij decem indignati sunt. Et in vltima cœna facta est contentio, quis corū videretur esse maior: duo etiā Apostoli irati sunt contra Samaritanos,& se vlcisci cupierunt dicentes Domino. Vis dicimus,vt descendat ignis de cœlo? Inuidiam etiam permisit: nam quidam eorum dixerunt Saluatori, Ecce inuenimus quendam dæmonia eijcientem in nomine tuo, & non sequitur nos. Auaritiam quoque permisit. nam Iudas fur erat,& loculos habens, simul & traditor:& Petrus illū negat: denique omnia permisit Deus in suo Collegio vitia,sordes tamen luxuriæ & carnis, ille qui pascitur inter lilia,nunquam permisit,imo Ioannē propter donū virginitatis plus omnibus dilexit. Seruus nanque dæmonis est,qui vitiis cōsentit, & turpib. cogitationibus delectatur. De hoc peccato loquitur Apostolus dicens q qui talia agunt regnum Dei non possidebūt. Est.n. quidam ignis infernalis, cuius gula est materia,turpitudo flāmis, immundicia cinis,infamia fumus,tormētū finis. Illud est

Gene.7. Gen. 19 Gen.18 Gen 34. Iud. 20. 2.Re.13 3.Re.11 Tobi.8. Iud. 16. 2.Re.12 Dan.13. Nu. 25. Ioa. 20. Mar. 16 Mat. 20 Luc.22. Luc.9. Mar. 14 Cant. 3. Gala. 3.

corporis perditio, uitæ coarctatio, virtutis corruptio, legis transgressio. Alia peccata vnam tantum hominis partem contaminant, animam scilicet: hoc autem omnem hominem, corpus scilicet & animam ipsius vitia. Apostolus ait, Qui violauerit tēplum hoc destruet illum Deus. Nescitis inquit quod corpora vestra templum sunt Spiritus sancti? Non poterit mihi crede
1. Cor. 6 seruum Dei supplicium effugere: si impudicè templo Spiritus sancti vsus fuerit.

Sed iam hæc maledicta pestis tóto ferè mundo grassantur. Taxantur filiæ Loth: sed credo quod castior fuit illorum incæ-
Gen. 19 stus quam pudicitia multarum, quæ modo castæ reputantur. Nō redierūt ad concubitū vltra conceptum quia tantum generationis desiderio credentes totum orbem igne consumptū accesserūt ad patrē: at vltra nō quęsierūt virū. Discutiant se & requirant fœminæ in coniugio positæ, si ob hoc solum adeant viros vt suscipiant liberos. & si post conceptum desistunt: istæ enim quæ argui videntur de incæsto, postquam conceperunt, vltra ad consortiū viri non accesserunt. Nonnullæ verò mulieres (nec enim vniuersas pariter notamus) sunt velut animalia bruta absque vllo iudicio, iugiter libidini inseruiunt, quas ego nec mutis pecoribus comparauerim: pecora enim cum concipiunt, vlterius maribus sui copiam non faciunt. Has notat scriptura diuina cum dicit. Nolite fieri si-
Psal. 31. cut equus & mulus quibus non est intellectus. Sed satis sit de hac turpissima materia dictum.

¶ Vincitur hoc peccatū fugiēdo, iuxta illud quod Paulus consulit dicens, Fugite
1. Cor. 6 ab omni fornicatione. Alia vitia pugnādo vincunt hoc verò peccatū fugiendo, q̄a luxuria peccatū est valde immundū. Et sicut non expediret cū homine lutoso luctari, quia licet eū prosterneres, tamen te inquinaret: sic non est securum, nec oportunū luctari cū vitio isto, vix enim fieri potest,
Eccl. 13. quin homo coinquinet. Vnde Ecclesiasticus, Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Tū etiam, quia non bonū cōminus pugnare cū illo hoste, qui ex propinquitate sumit vires. Talis enim est luxuria, corpus enim nostrum, quod prius erat pro nobis contra nos hostis efficitur. Vnde sicut princeps aliquis eminus pugnat cum hostibus suis, quādo credit quod in suo exercitu sunt multi proditores, qui commisso prælio, partem contrariam adiuuabūt: sic debet homo contra luxuriam eminus pugnare, ne corpus nostrum tam tetri vitij propinquitate infectum proditor contra nos efficiatur

¶ Secundū remediū est memoria ignis, vbi in æternū luxuriosi ardebūt. Durū forsasse tibi videbit̄ tentationi resistere: durius tamen mitti in ignem sempiternum videri debet. Qui non cauerit ab igne luxuriæ, ignem inferni cauere non poterit. Sed sicut alius ardor aliū ardorem vincit & extinguit: sic ardor ignis sempiterni frequenter in memoriam adductus, carnis ardorem libidinemque extinguet.

¶ Tertiū remedium est pęnitentia, quasi carnem tuam afflixeris, cilicijs, & laboribus, abstinentiamque seruaueris, proculdubio victor euades. Ignis aqua extinguitur: lachrymis carnis desideria & libidines opprimuntur, quæ sunt quasi ignis, quo omnes virtutes conflagrant.

¶ Expende etiam ad quantam miseriā homo stolidus suam sequens voluntatem redigatur. Ecce hic adolescens qui diues, integer, sanus & honoratus domi patris sui fuerat, ad quantam paupertatem, & egestatem venerit: quia uoluntatem suā sequutus sit nemo ignorat: amisit omnia quæ habebat, & de fortunato & diuite, pauper & infœlix factus est. Hæc autem mala omnia incurrit ille qui in omnibus voluntati suę obtemperat. Vide etiam q̄d præmium maneat illum, qui Deum dereliquit, & quid lucri ille faciat, quid illi opes, ingenium, & scientię sublimitas prosint: qui præter Deum aliud requirit. Rursus aduertendum hinc, quid facere soleat is, qui sibi derelictus est, quomodo videlicet deterior semper fiat & de vno in aliud ruat vitium. Denique perpende, quomodo peccatorum multitudo in homine de die in diem accrescat, & augeatur donec totum hominem opprimat. In summa discimus hinc, quàm sit horribile iudicium & misera conditio illius qui Deo curæ non est. Nihil maius, nihilque optabilius homini accidere potest, quàm si in Dei tutelam & parrocinium recipiatur,

tur,

tur, nihil rursus timendum magis quàm si curam ipsius habere Deus recuset. Quid aliud hominem à peccato, à morte, omniq; periculo immunem reddit, quàm præsidium Dei. Contra verò si quis fuerit à præsidio Dei destitutus, q̃d aliud facit, quàm quòd in varia flagitia & mille discrimina se conijcit: sicut iste iuuenis, qui discedens à domo paterna in turpitudine & fætore luxuriæ consumpsit sub̃stãtiam suam? Sed satis sit de tertio.

¶ Quartum consideratione dignum est fames in quam incidit, vnde subditur in contextu. [Et postquàm omnia consumasset facta est fames valida in regione illa & ipse cępit egere.] Et merito quidem iste cæpit egere, qui thesauros scientiæ &
Colo.2. sapientiæ Dei, diuitiarùmque cælestium altitudinem dereliquit. Qui recedit à fonte sitit, qui recedit à thesauro, eget: & qui recedit à virtute, dissoluitur. Egere ergo & famem pati ideò cępit, quia nihil voluntati prodigæ satis est, semperq; famem patitur sui qui alimentis perpetuis nescit
Gen.41 impleri. Vbicũq; Ioseph in Aegypto erat, copia omniũ rerum confluebat: vbi verò non erat, ingens fames & penuria in dies augebatur. Ita eodem modo vbi Deus est ibi satietas & abũdãtia: vbi verò abest, fame & miseria omnia consumuntur. Quapropter tria hic consideranda & obseruãda sunt. Primũ, quomodo extra Deum nihil nisi fames sit & penuria: secundum quòd vnus Deus animam nostram potest satiare, tertium qua de causa in Deo solo & non alibi homines satietatem, copiamq; omniũ rerũ inueniant & cæteræ oẽs creaturæ. De primo ait Psalmista. Di-
Psal.33. uites eguerũt & esurierũt: quærentes aũt Dominũ nõ minuen̄t omni bono. Omnia quæ sunt in mundo, paupertas & fames animę sunt. Ideo ait Psalmista. Dominus
Psal.22. regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. In Græco est, Dominus pascit me & nihil mihi deerit. Non poterũt dicere hoc reges, pricipèsve istius mundi: qui quò altiori in gradu sunt eo maioribus egestatibus opprimun̄t, eo ꝙ nimiũ honoribus rebùsque familiaribus operæ impendũt: & ideo maximos faciũt sumptus quibus vix substare possint. Nam quis Rex, Imperator, vel etiam summus Pontifex affirmare audebit: nihil mihi deest? Vna Christi ouis hoc verè poterit asserere. Ille enim tantummodo, qui in diuinis pascuis pascitur contentus & satiatus viuit. Super aquas refectionis educauit me animam meam conuertit. Dæmon herbas marcidas ouibus suis porrigit inter spinas & carduos pascens illas: aquæ illius venenosæ sunt, & eius herbæ mortem latitantem secum important. Dæmon primos generis humani parẽtes Gene.3
in terreno paradiso pauit, qui cum comederũt, veneno sunt infecti cibi enim dæmonis vitam suis eripiunt: nam & honores voluptates & diuitiæ animarum mũdanis & peccatoribus sunt exitium, vitam enim hæc nõ tribuunt illis sed eripiunt, non satiant, sed fame conficiunt. Quare velut hydropicus siti fameque æterna cruciabere, quantũcunq; bonorum, diuitia- Ps. 103.
rum, & voluptatum biberis. Ideo Psalmista Deo dicit. Omnia in te spectãt vt des illis escam in tẽpore: aperis manum tuam & imples animal benedictione. Vitia famem & solicitudinem voluptati injciũt: quod nõ faciunt virtutes, quæ leuamine & consolationem animam recreant. Quapropter sapiens dixit, Ne comedas de cibis eius, vbi est panis mendacij. Mentitur Pro. 23
mundus dum ait in viis suis esse nutrimenta, quæ possint satiare. Præstigiatores & necromantici hortum fructibus abundantem ante oculos suis præstigiis apparere faciũt: at si fructum decerpere velis & comedere omnia vanitati similia cõtrectantis manus effugient. Ita mundus sequacibus suis persuadet se esse alicuius momenti aut valoris & ea quæ concedit satis habere virium ad restringuendam famem animarum, at in extremo omnia vana lucrida, ventoque simillima esse apparent. Hæc est causa verissima, quare peccatores non vnquam nec contenti viuunt, nec sibi aliqua in re satisfaciunt, & iure: anima enim rationalis veluti Chamæleon aere vesci aut sustentari non potest. Ideo dixit Psalmista in persona impii. Ps. 118.
Os meum aperui & traxi spiritum. Aperiebat os suum vt aerem reciperet sed famem satiare non poterat: quia homo nõ aere, aut vento vescitur. Impius desiderium aperit suum extendit & dilatat voluntatem

luntatem, credens se vento posse sustineri. De his propheta Oseas ait: Ephraim vẽtos pascens. Inane nimium est illud & vanum, quod locum suum vbi est, non occupat & implet. Ergo inania sunt omnia terrena, quæ non modo non implent, aut satiant, verum animam nostram inflãt & esurire faciunt. Non putares esse insanissimum hominem qui esuriens os suũ aperiret aurasque captaret, vt inediæ satisfaceret, famenq; extingueret? At nõ minor est insania tua si vento mundi vanitatis libidini tuæ satisfacere tentas. Considera nihil huius mundi posse inueniri vt animæ desiderio possit satisfacere. Omnia enim terrena sunt quasi quoddã salsamentum quod acciditate sua comedendi appetitũ excitat. Videbis clericos, quàm plurimos in initio pauperes ad beneficium aspirantes: quo impetrato, abbatiam, vel canonicatum affectant: posteà verò abbates vel canonici creati archidiaconatũ vel episcopatum ambiunt, &c. Nec unquam vllo adepto dignitatis gradu sibi satisfaciunt aut quiescunt: licet vel episcopi vel summi Pontificis obtineãt præeminentiam. Quid igitur factum est de illo beneficio quod in initio fuerat consequutus? Quid fuit nisi quoddam salsamentum quod appetitum excitauit plura in dies cupiendi? Ergo nihil est in mundo quod famem non excitet, & irritet nedum extinguat. Vnde in Psalmo habetur. Famem patientur vt canes, & circumibũt ciuitatem. Circũdant mundum, & circundant terram, sicut diabolus, qui dixit in libro Iob. Circuiui terram & perambulaui eam. Auari, honorisque cupidi, iugiter diuitias, dignitates, & honores quærunt: quibus impetratis, nihilo magis satietatis habent, sed vt canes in dies esuriunt magis. Ideò optimè istos alloquitur propheta Aggæus dicens: Comedistis & non estis satiati: bibistis & non estis inebriati: operuistis vos & non estis calefacti. Et qui mercedes congregauit misit eas in saculum pertusum. Heliæ torrens exaruit: Ionæ hædera à verme corrosa emarcuit. Ita ex omnibus mundi bonis genuinus vermis exoritur, qui illa omnia corrodit & consumit. Quo plus tibi concessum fuerit de huius mundi bonis quæ tu cupis, eo magis ignis cupidinis tuæ flagrabit: non aliter quàm si q̃s sitim extinguere sale in ore suscepto vellet, aut ignem oleo immisso restinguere. Ne igitur desatigeris inuestigandis huius mũdi fallacibus & infidis rebus: licet enim plurima pepereris, nihilominus fame & miseria, vt hic filius prodigus conficieris. Hoc voluit significare Euangelista noster dum dicit, famem esse in illa regione, quia ubi Deus non est, famem patitur anima nostra. ¶Quapropter videamus secundum, scilicet, quomodo unus Deus animam nostram satiat. Ita enim hic filius prodigus nunquam satiatus est donec domũ patris sui rediit. Ex quo disce satietatem, gaudiumque perfectum in solo Deo quęrere. Ille enim est qui per prophetam regium ait, Aperi os tuum, & ego adimplebo illud. Posteà enim quã Dominus populo suo, suorum mandatorum obseruantiam commẽdauit in illius pręmium ait eidem populo vt os aperiat, &c. Quid tanti momenti & difficultatis est os implere? Os humanum nuce, panisve bucella nonne impletur? Hoc non de ore corporali, sed de ore animæ spirituali, quod illius desiderium est, est intelligendum. Mundus enim vt suprà diximus animi desiderium implere non potest, sed solus Deus: qui eam ad imaginem suam creauit, & dicit illi: Dilata & extende desiderium tuum, ego enim solus tibi satisfacere: teque satiare possum, & non alius. Nam anima rationalis ad imaginem & similitudinem Dei creata, cum omnibus aliis rebus possit occupari & impediri, nulla tamen re præterquam Deo impletur. In solo Deo satietatem, lætitiam, & quietem, perfectumque gaudium inuenit. Quidquid Deus non est, amaritudo, anxietas, & solicitudo animæ est: quæ demum nunquam quiescere poterit, dum in terrenis rebus solatium quæsierit. Impii defessi, & defatigati mundo inseruiendo sũt: & sibi ipsis facti sunt graues, quia extra Deum viuunt, animus tamen, qui in Deo est, omnia suauia, facilia, & lęta experitur: cùm impii in honoribus, diuitiisque & voluptatibus, nihil non laboriosũ, nihil non anxietatis, solicitudinisque conscientiæ plenum inueniant. At boni in angustiis,

Marginalia: Ose. 12. — Psal. 61. — Iob. 12 — Aggæ. 1 — 3. re. 17 — Ionæ 4. — Psal. 80.

gustiis, doloribus, & ærumnis, quietem & lætitiam habẽt: quia in solo Deo est omnis cordis gaudium, extra Deũ nec pax, nec iucunditas esse potest. Quemadmodum enim corpus tuum in tenui magisque pro sui mensura stricta sede quiescere non posset: ita nec anima quiescit in omnibus mundi solatiis, & uoluptatibus, quæ multo sunt animæ amplitudine angustiora. Quidquid enim Deus non est, non maiorem habet opportunitatem vt anima in eo possit quiescere, quàm si quis in tabula trium digitorum vel quatuor latitudinis, corpus ꝓsterneret. Hinc colligere poteris nullam requiem alicubi posse inuenire si terrena amaueris: quare ad Deum conuertere, si vitam habere uis. Cùm Deus creauit hominem ait scriptura, quod requieuit ab omni opere quod patrarat, quod non fecit quãdo cætera creauit: quia cum solus homo in Deo quiescere possit, meritò dicitur Deus in solo homine quieuisse. Cũ homo quietem capiat in ipso Deo, Deus desiderium tuum bonis implet: ait Propheta: nũquam enim appetitus noster quietus est donec in finem suum peruenerit. Nã anima nostra adeo est nobilis, vt nullibi nisi in summo bono possit cõsistere. Ideo sanctus Rex & propheta Dauid ad Deũ clamat dicens. Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, qñ ueniã & apparebo ei. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie ubi est Deus tuus. Aberat lõgissimè à Deo flebatq; eo quod sitiẽtem & egentem videbat: Deumq; desiderabat ut perfectam satietatem & gaudium inueniret. Non poterit mundus sitim desiderii tui extinguere, ire igitur ad Christũ debes, qui ait. Qui sitit veniat ad me. Si vis omnia quæcunque cupis assequi, cape illius sancti consilium dicentis. Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui, &c.

Gene. 1

Ps. 102.

Psa. 141

Ioan. 7.

Psal. 36

¶Hucusque vidimus quemadmodum in mundo nihil nisi fames, summaque omnium rerum penuria sit, at in uno Deo perfecta satietas, gaudium, & gloria inueniatur: nunc uideamus omnium supradictorum rationem, & qua de causa mundus inediam causet, & in Deo tanta satietas tantumque gaudium animabus nostris offeratur. Hoc enim est quod tertio loco dicturi promisimus, cum de hoc tractare inciperemus. Primum, quòd in mundo nulla inueniatur satietas, sed in solo Deo est, ob amplissimam animarum nostrarum capacitatem: anima enim quæ ad Deum appetendũ creata est, quidquid infra Deum appetit, minorem & angustiorem habeat locum diligendi necesse est. Vas quod capax est vna aquæ mensura, certè non poterit alia minori mensura adimpleri. Sic cum omnia mundi bona respectu animæ nostræ amplitudinis sunt velut sinapis granum in Elephantis uentre: necessariò consequitur, ut nihil ex hoc mundo animæ nostræ capacitati satisfacere possit, quia vas Dei capax mundo satis impleri non potest: secundum quemadmodum illa omnia quę natura sua intus inania sunt, eo modo locum suum occupant, vt semper aliquid inane maneat, quia ipsamet inania sunt. Ita mundi omnia bona quia uana, & nequaquam solida sunt, animam nostram adeo occupare aut implere non possunt, quin plus loci inane, & vacuum relinquant. Tertium est, quòd omnia terræ bona animæ nostræ desiderio non possunt satisfacere: quia sunt animæ desideria infinita & interminata. Vnde nullum aliud remedium nobis in hac uita reliquum est, quam inordinatum animum à bonis huius seculi amouere: ut possimus aliquando satietatem & quietem in cœlestibus inuenire. Si quis esset tam insanus, ut usque in cœlum uolare intenderet nequicquam alis de papyro uel membrana confictis, aliòue ullo instrumento humano id tentare præsumeret. Præstaret enim considerare quam inani & inutili cupidine raperetur quando impossibile naturæ uiribus tentabat. Hoc modo cohibere debes insatiabiles honores, diuiuitiarùmque cupidines, persuadens tibi impossibile esse animam tuam satiare: licet omnia quę sub cęlo sunt consequaris. Vnde nullum aliud remediũ tibi restat, nisi inane desiderium abs te remoueas, faciliùs.n. est homini, pennis in

nubes

nubes eleuari quam animæ nostræ desideria huius vitæ bonis satiare & implere. Bona enim tẽporalia sunt quasi quidã fomes, quo magis incenduntur & inflammantur desideria. Quare sicut esset maximus furor ligna in igne coniicere ad eum extinguendum ita nec minor est insania, flammas desideriorum nostrorum arentibus mundi bonorum lignis, extinguere & continere velle, potissima tamen harũ omnium rationum, quare nullo modo his temporalibus rebus satiari possimus, est, quia nihil inter omnia bona huius seculi potest inueniri, qđ in omnibus quadret, consentaneùmve sit animæ nostræ, ingenio & naturæ. Deus enim qui omnia nutrimenta omnibus viuentibus iuxta naturam vnius cuiusque tribuit, sed animarum nostrarum cibum futurum, creaturis cæteris in nutrimentum non cõcessit. Quemadmodũ stultum esset si quis equum carne aut leonem herba pascere vellet, quę ab eorum naturis abhorrent nec sunt apta, vt illis supra dicta animalia vescantur: sic & animæ rationali qui rebus terrenis satisfacere intẽdit insanus est. Nihil enim ex omnibus quæcunque orbis terrarum fert, cum natura animæ nostræ conuenit. Mundus enim aliis aerem veluti Chamælæonibus tribuit, quo arrogantium superbia alitur: sed anima Chamalæon non est. Aliis ferrum vt struthio camelis, quo auari viuunt: aliis lutum, vt voluptatibus deditis: aliis uenenum suppeditat, vt inuidiosis: sed quia nihil horum animæ nostræ naturæ consonat, nutrimentum illius esse non possunt terrena. Gratia & dona Spiritus sancti, q̃ a spiritualia sunt nutriunt, & confirmant & corroborant animam nostram. Superbia tamẽ & inuidia cæteraque vitia, quãuis spiritualia sint, non tamen nutrimentum sunt spiritus quoniam multa etiam sunt corporalia, quæ corporis nostri non sunt nutrimentum. Genuina autem ratio & vera, quare Deus tantummodo animarum nostrarum sit nutrimentum, ea est: quia tali natura & ingenio animam creauit, vt nihil illam præter illum satiare potest. Si enim quis petat quare panis potius, quàm venenum corporis humani sit nutrimentum, nihil aliud aptius poterit responderi, nisi quia panis consonus est naturæ humanæ, venenum verò dissonum. Ità & Deus cibus animæ est, non aliam ob causam nisi quod naturæ illius consonat. Quare omnia alia vno excepto Deo mors & famæ animæ sunt. Vnde q̃d quid animæ concedis in quo Deus non sit, idem est, ac si corpori lapides in nutrimentum concederes.

¶ Obserua etiam hoc vno cibũ animæ cibo corporis in primis antecellere, quod cibus corporalis post satietatem fastidiũ & tædium parit: in anima autem nostra quantumuis satiata sit diuino conspectu & gloria, satietas & fames eo modo inter se conueniunt eamque habent necessitudinem & coniunctionem, vt nullus nec fastidio nec fame vincendi locus concedatur. Sed hęc duo inter se disiunctissima fames & satietas, ita conueniunt, vt non modo altera alteram non expellat, sed ambabus simul vigentibus desiderium fruendi, & gloria consequendi æterna sine vllo fine augeantur. Igitur quemadmodum anima nostra extra Deum mortua est & esuriens: ita omnia mundi bona, miseria & egestas animæ sunt. Vt autem hoc significaretur dicitur hic, quod facta est fames in regione illa: propter quod miser hic cœpit egere, nec fieri potest quin anima nostra fame intereat, si extra Deum, propriamque domum, vt hic filius prodigus immoretur. ¶ Quintũ principale, & notandum est, quod cum se tanta paupertate & inedia oppressum vidisset, operæpretium duxit, si herum, cui inseruiret, quæreret: vnde necessaria ad victum & vitam haberet. Et hoc ait Euaneglista, his uerbis. [Et abiit & adhæsit vni ciuium regionis illius.] Hoc est diabolo, cui obediuit, iuxta illud Pauli, Annescitis quia cui exhibuistis vos seruos ad obediendum: serui estis cui obedistis? Sed singula uerba expendamus. Rom. 6. Abiit inquit & adhæsit. Abiit spõte. & adhęsit, quasi inuitus. Prius dixit abiit & postea adhæsit: homo enim ex propria voluntate primo diabolo se subiicit: diabolus enim non habet potestatem vt hominẽ subiiciat nisi homo ex propria sua uoluntate laqueo se astringat. Sed postquã laqueo diaboli se astringit, quasi inuitus

ab eo

ab eo retrahit. Postquam enim Diabolus aliquem vinculauit, adhæret ei coactus. Ciuis etiam dicitur regionis illius & non peregrinus, aut exul: quia in regione peccati manet irreuocabiliter cui adhæret, q. volunt proprijs satisfacere desiderijs. Nomen itaq; ciuis & incolæ optimè diabolo competit, quandoquidem in peccatis ità obcæcatus est, vt non ex ignorantia aut ex infirmitate, sed ex improbitate aut mala voluntate delinquat.

¶ Obserua autem q homo per peccatũ in alteram venit regionem, vbi non habitat tanquam ciuis, sed tanquam aduena. Hoc enim differũt peccata hominis à peccatis mali spiritus, quia homo peccat, cadit, & surgit: quapropter hospes est solũ in terra peregrina. Diabolus verò peccat & peccatis immoratur, nec male faciendi finem facit, qui id circo ciuis peregrinę regionis non immerito appellatur. Hospes solummodo illic transit, non diu in vno loco cunctatur: ciuis autem non mutat regionem suam: quare & tu attẽdere debes, nihil enim est in quo tantum dæmoni assimilari possis, quàm in peccati perseuerantia, & tenacitate. Quare obsecro te, ut in regione peccati sis hospes transiens, & si peccas, nitere vt de peccato quam primum resurgas: humanum est enim peccare, persistere dæmoniacum. Ideò ne fias in peccato ciuis velut diabolus, Hoc deplo-
Baruc 3 rabat Propheta Baruch, in populo Israel dicens, Quid est Israel quod in terra inimicorum es? Inueterasti in terra aliena, conquinatus es cum mortuis, deputatus es cum descendentibus in infernum. Qui descenderunt in infernum sunt veluti dæmones peccati ciues quoniam æternum in inferno habitabunt. Quare tu qui in peccatis senescis, & habitas in terra aliena, culpæq; regione importunissima diu permanes: attende te simillimum esse illis inferni damnatis, paremque infœlicissimorum peccatorum, qui perpetuis supplicijs torquentur.

¶ Obseruandum præterea, quòd cùm peccator à Deo recedit, statim in dæmonis potestatem recidit. Solum enim contra eos qui recesserũt à Deo præualet diabolus, quia eis antea obesse non poterat,
Iud. 5. vt in libro Iudith inscribitur, quod dixit Achior. Non fuit qui insultaret populo isti, nisi quando recessit à cultura Dei. Ideo conqueritur de hoc Moses, reprehendens populum. Deum qui te genuit dereliquisti, & oblitus es domini creatoris tui.
Hieremias quoque ait. Deputatus es cum Deu. 32
descendentibus in infernum: quia dereli- Hier. 2.
quisti fontem sapientiæ. Et Ecclesiasticus. Eccl. 19
Væ vobis impii, qui dereliquistis dominum. Baruch etiam. Vę illis qui recesserũt Baruc. 3
à me. Quod maius malum aut incommodum posset inueniri, quàm in manus dæmonis tanti tyranni incidere? Ipse enim dominus lamentatur eos, Væ illis cum re-
cessero ab eis. Quò autem peruenire po- Ose. 9.
terunt nisi in illud Dei terribile iudicium, de quo dicitur si dereliqueris eum
proiiciam te in æternum? Et alibi. Furor 1. Esd. 8.
eius super omnes, qui dereliquerũt eum. Rursus obserua quod vni diabolo dicit non omnibus: quia maligni spiritus certis quibusdam vitiis singuli obsequi credendi sunt. Vsurarii adhærent principi cupiditatis, iracundi & auari principibus iracundiæ & auaritiæ, & omnis peccator tot principibus adhæret quot vitiis subiacet. Hic autem adolescens perdens substantiam adhæsit principi luxuriæ & voluptatis, qui tametsi antea quoque adhæserit statim vt à domo paterna exiit: nunc tamen totum se illi tradidit & peccati factus est mancipium. Neminem post hac veretur, nihil non impietatis exercere audet: ità se cum tacitè loquens & cogitans
Edamus & bibamus, cras enim morie- Esai. 22
mur. Existimans se percussisse fœdus cum Esai. 28
morte, & cum inferno fecisse pactum.

¶ Denique obseruandum, quòd non abiit ad patrem fame compellente, quia patris non recordabatur, & si fuit recordatus, pudor tamen vetabat. Famem & exilium maluit sustinere, quàm confiteri crimen. Sic etiam, & nunc multi peccatores, cum ad domum patris confugere deberent, malunt in angustiis & egestate viuere, & conscientiæ torqueri miseria, quam coram Deo sese submittere, & peccata sua sacerdoti confiteri. Si contritionem haberes paruipenderes hominum æstimationem, quia contritio dolor est propter Deum cuius offensam si præo-

culis

culis haberes non curares quam de te possset confessor opinionem habere: sed potius eligis in peccato manere, & diabolo adhærere, quam confiteri Deo peccata tua qui omnia scit. Quia non habes peccatorum tuorum contritionem & vis hominibus placere, in peccato es, vt hic filius prodigus. Forsitan putauit patrem inexorabilem esse, & nihil charitatis pristinæ in eius pectore residere: quapropter fame vel etiam desperatione eo redigebatur, vt adhuc longius à patre disiungeretur, & seipsum in seruitutem eamq; fœdissimam daret, quia ante liber erat. Sic multi adeò sunt animo abiecto, vt timeant nihil loci misericordiæ relictũ esse, cum multoties sint cõfessi peccata sua videntes se toties relapsos, desperant de correctione & emenda, dicentes intra se. Ego toties proposui abiicere peccata, & vitam in melius mutare, & toties confessus sacerdoti statim reuertor ad peccata: iam non possum nisi in peccato esse, atque ideo in ipsis volo manere, & nolo cõfiteri. O summa stultitia: forsitan tu septuagies septies es confessus? Nunquid centies millies? Nunquid infinities? Sed si infinities ad patrem iueris, & confugeris ad Deum, certè peccata remittet tibi toties. Isti pusillanimes de Dei pietate desperantes, de emenda non confidentes, totos se in peccata coniiciunt. Desperatione adducti ipsi sese potestati dæmonis tradunt. Sic Israeliticus populus quem fames in Aegyptum abire coegit, deinde a rege summis grauabatur laboribus in conficiendis lateribus: ità peccator tanta vrgetur fame, vt peccatis totum se mancipet: videns nimirum se gratia & fauore Dei planè excidisse: & ita quasi desperãs ad dæmonem vilissimum & abiectissimũ monstrum accedit. Mauult enim infœlix hic tyrannidem seruitutemque miserrimam dæmonis pati, quàm paululum laboris sustinere dum domum patris sui se conferat, amplissimis diuitiis & satietate fruiturus. Eodem modo filiij Israel maluerunt in Aegyptum redire, tyrannidẽ & persecutionem Pharaonis laturi, quàm paruum laborem in deserto perpeti, ut terra promissionis fruerentur. Ad hunc modũ multi reperiunt peccatores, quib. magis probat, seruitutem & dominationem dæmonis perferre, q̃ aliquid laboris subire aut parum ruboris sustinere, dum peccata sua confiteantur: quo possint spiritualem Christi consolationem obtinere, eiusq; gratiã & amicitiam impetrare. Sed iam ad alia procedamus. Sextum itaque principale est videre miseriam & abiectionem peccati. Hæc ostenditur in eo quod subdidit Euangelista, dicens. [Et misit illum in villam suam, vt pasceret porcos.] Nõ patitur illum esse in ciuitate vbi ciuiliter & honestè viuitur: sed in villam ad porcos eum relegat, negotiis secularibus & humilibus eum ita implicans vt expedire sese ex his amplius nõ posset. Multos eodem modo inuenies, & nunc ita deditos negociis, mercimoniis, contractibus & officiis huius mundi, vt nullũ tempus relinquant Deo vacandi: suffocatum enim habent spiritum, ita vt nihil de Deo sentiant. Sed nihil aliud cogitant, loquuntur, faciunt, & appetunt, quàm quod terrenum temporale & carnale est. Eodem modo tu pastor porcorum verè dici poteris, si corpus nutriens animæ esuriem & defectum propellere non curaris. Quid tunc? Etsi in pascendis porcis sis diligentissimus, etsi corporis curam habeas maximam, etsi sensibus externis nullam nõ concedas voluptatem: tamen nihil aliud agis quàm porcorum curam & custodiã exercere, qui nihil vnquam boni appetũt, nihil etiam collabuntur, moriuntur, putrescunt instar pecoris. Quid prodest homini inquit Christus, si mundum vniuersum lucret, aĩę verò suę detrimentum patiat? Anima est quę nobis curę in primis esse debebat: & iuxta hanc homines nuncupamur rõnales. Sed si sequimur sẽsum & prauas cupiditates, quę luto semper, & oĩum peccatorum spurcitia gaudent, porcos pascimus, irrationales sumus, quod abiectissimæ seruitutis conditio est. Misera certè conditio pascere oculos pulchrioribus uisis, tactum illecebris, gustum delectabilibus: tota.n. cura mundanorum est seruire uentri, sensibus, & carni. Quos sensus pascit his infirmis rebus in quib. tanquam inter lutum demergitur, vt porcus & in cæno delectatur: quibus etiã pascuis diabolus delectatur, de quo in Esaia: Et orien-

Marginal references: Mat. 18; Gen. 46; Exod. 1; Nu. 14; Mat. 16; Esa. 54.

orientur in domibus eius spinæ & vrticę, & paliurus in munitionibus eius: & erit cubile draconum & pascua, &c. Ex hac Esaia autoritate si bene omnia legeris ex pendes quam miseranda est hominũ con Ioel. 1. ditio si se uitiis tradant, si se hisce immer- Psal. 82 gant. Nõ enim homines sed bruta & stercora appellabuntur. Fatetur id Propheta. Putruerunt in stercore suo. In Psalmo etiam: Disperierunt in Endor, facti sunt vt stercus terræ. Quo quid abiectius? Quid abominabilius? Tales tamen peccando euadimus. In tantam itaque miseriam deuenit hic peccator, vt dicat Euãgelista. [Et cupiebat implere uentrem suũ de siliquis quas porci manducabant. Siliqua Græcè λόβος: Folliculus seu integumentum, vbi grana leguminum includuntur, & si quid Verg. 1. leguminibus est simile. Vnde quidam Georg. ait: Grandior ut fœtus siliquis fallicibus esset. Intelligit autem hic per siliquas oĩa, quibus homo extra Deum suis cupidita- 1. Ioã. 2 tibus satisfacere sese putat. Omne enim quod est in mundo concupiscentia oculorum, concupiscentia carnis, & superbia uitæ est. Mundus nihil uoluptate præstantius habet. Petulantia, & honorum & diuitiarũ vanitate, nihil sublimius. Ad quæ filii huius mundi certatim contendunt, propter quę adeo soliciti sunt, ut bella nonnunquam suscipiant, cum tñ aliud nihil sint quàm siliquæ. Hominẽ enim non satiant, sed ventrem tantum grauant. Voluptas in cibo & potu tandiu durat, quãdiu guttur cibum & potum habet. Sed statim ubi illa traiiciuntur in ventrẽ non sunt voluptati sed oneri: & veneno corpori officiunt, vtpote ex quibus in varia morborum genera corpus incidit. Sic de omnibus voluptatibus sentiendum est. Siliquæ enim sunt quę hominem molestãt magis quàm iuuant. ¶ Expende aũt quod ventrem cupiebat implere: non. n. alia cura est voluptati deditis, quàm vt ventrem impleant, quem vt Paulus ait in Deum Phili. 3. habent. Sed sicut siliquę magis sunt oneri quam vsui, sic oẽs mundi delicię & uoluptates. Ita inutiliter laborãt isti, quia vt paulò ante ostendimus nunquam hęc, circa quę peccator delectatur satiant animam, quia cupiditas terrenorum non impletur, nam cum delectatio incipit, statim finitur. Quod autem magis mirandum est tanta miseria, tyrannisque dæmonis erat, ut etiam harum siliquarum, carnisque turpitudinum non satis illi infęlici & errabundo filio prodigo concederet. Nã vt suprà dictum est in contextu, cupiebat implere uẽtrem suum siliquis, & statim subiicit. [Et nemo illi dabat.] Etiam vitiis dæmon te satiare non vult, timens ne tędio uitiorum captus ab eius ditione abhorreas, eoque relicto ad dñm Deũ tuum te recipias. Constituit tibi ante oculos dæmon cuiusque fœminæ eximiam pulchritudinem, vt illam ames & cupias. Idemque postea quàm te satis incensum comperit, mulierem, quam antea tibi præstiterat, aufert & abscondit, ne tu eius cõspectu aut etiam eius fruitione satiatus, eam adeptam contemnas, peccatumque deinceps odio habeas, eoque spreto nulla mora sit quin ad Deum cõuertaris. Ideo igitur tantam tyrannidem exercet, sequaces suos esurire faciens absconso cibo: ita ut coram siliquas quæ turpitudines & immunditiæ carnis sunt, adeò parcè tribueret, vt infœlix hic iuuenis, fame ferè confectus illis satiari vellet, ne tñ satietate affectus, illas deinceps odio haberet, statuit eius importunissimus dñs parcissimum illarum sumptum facere. O dominum crudelissimum, infœlicissimam peccatoris seruitutem & conditionẽ, siquidẽ tam sæuo tyranno subiectus est. Hoc modo excruciatur à dęmone peccator, constituta ante oculos re quam amat, & anteaquã aliquo modo fruatur ablata, vt multò seuerius supplicium & tormentũ sentiat. Sic deludit diabolus & affligit hominem, qui sibi adheret, multa promittens, sed nihil uel modicum tribuens. Eodem modo tyrannus ille Pharao, cum populus Exod. 5. Israel ei seruiret in opere luti, eidem populo negauit paleas, ut magis illum defatigaret. Sic etiã alter tyrannus Holophernes Iud. 7. qui cum Bethuliam obsideret omnes aquarum fontes qui in ciuitatem subter terram labebantur interclusit, unde miser populus Bethulicus tanta vigebatur aquę penuria, ut singuli certa mensura aquam in diem accipientes ob eius exiguitatem potius sitim incenderent, quã sedarent. Non aliter dęmon omnes uoluptates

ptates tibi eripit, ea tamen ratione partẽ illarum tibi fruẽdam relinquit, ut tu nec omnino satiatus, neque omnino desperans misero voluptatum desiderio crucieris. Hoc tamen cruciatu tu dignus es, si quidem prætermisso illo insigni aquæ viuæ fonte, qui Deus est, te contulisti, vt ait Hieremias, ad bibendum aquas putridas in cisternis dissipatis. Istæ autẽ aquæ quibus in potum vteris malè olent, propter vitiorum tuorum immunditiam maleq; sapiunt, propter tuę conscientiæ morsus, assiduasque querelas, quibus tute surdis auribus stupidoque corpore insentientem præbes.

Iere. 2.

¶Expende etiam ad quantam miseriã descendit infœlix peccator, vt nemo sit, q. ei det ventris satietatem, nec dare vtique possit nisi solus Deus. Vide ergo filia Siõ quàm amarum sit dereliquisse dominũ Deum tuum. Dereliquisti fontem sapientiæ: nam si in via Dei ambulasses habitasses vtique in pace super terram. Quæ igitur nos homines, nos inquam Christianos dementia cepit tanta: vt veris ac sempiternis bonis posthabitis, paleas, & porcorum pabulum tanti faciamus: præsertim cum nobilissimi conditi simus, & per Christum ad insignes honores simus electi & vocati? Nam quandiu oculis capti sumus tandiu siliquarum amore tenemur, quas pro magnis deliciis habemus, & cibo prestantissimo, cum tamen non hominis sed porcorum stomacho naturalis sit, & conueniens cibus. Caue igitur ne cum a Christo magno pretio emptus sis, & libertate donatus, te ipsum in peccatorum & diaboli seruitutem tradas. Conferte obsecro hunc peccatoris miseri præsentem statum cum illo priori. Antea patrem habebat, nunc dominum. Quid dico dominum? Imo tyrãnum. Antea liber erat, nunc seruus est: ante omnium rerũ copiam habebat, nunc omnium inopia laborat: antea apud filios Dei vixit: nunc apud sues, anteà domi patris deliciabat, nunc in villa rusticatur: anteà cibo angelico vescebatur, nunc siliquas vorat, nec eas vsque ad saturitatem. Hæc perpende, & caue à Deo discedere. Sed non desperes si a Deo discessisti: sed audi quid sequitur parabolam, & ea quæ in consequentibus

Baruc. 3

Gala. 6.

Saluator dicat. [In se autem reuersus dixit.] Septimò iam hic agitur de conuersione peccatoris, in qua primum est vt se ipsum cognoscat, & in se reuertatur. Hinc clarè apparet, quòd a se ipso abierat a forma naturalis rectitudinis, procul iuerat in deformitatem naturæ animæ. Et rursus a formæ doctrinæ fidei, quam infusam ex diuina habuerat gratia procul abierat, exercens cõtraria diuinis præceptis. Reuersio autem ad se per actum intellectus facta describitur, inchoando à memoria domus paternæ, & relatione sui ad mercenarios, reuersus est ad rectum rationis dictamen, seipsum discutiens & interiora sua considerans, quemadmodũ Dominus per Esaiam dicit: Redite præuaricatores ad cor. Nihil enim tam longe a nobis quam nos: quare homines sceleribus implicati & mundi vanitatibus dediti extra se sunt, & in mundo vagantur. In se reuertitur, qui à se fuerat alienatus. Exierat extra se, & se ipsum relinquens reliquerat patrem, & reuersus in se inuenit se ipsum qui perditus erat. Non.n. poterat ad se redire, nisi qui a seipso abierat, & in se reuersus excitat se ipsum, memoria præteritæ fœlicitatis, & in spẽ veniæ erigit: & tũc cognoscit nõ fuisse cœcum cum se in se videt. Reuertit aũt cogitans statum, in quo fuit, & ad quẽ venerat per peccatum. Homo.n. peccando extra se viriliter euagat, limitesq; rõnis transcendens, terminos sibi à Deo pfixos transcendit. Cum homo ebrius insanus aut obsessus loquit, quidve facit aliud, dicere solemus, non esse sui cõpotẽ nã tũc multa dicit & facit, quæ si sanæ mẽtis esset nõ faceret. Sed qñ omissis ineptiis, facit aut loquit vt hoĩem sanum decet, dicimus, in se reuersus est. Sic qui Deum deserit & diabolo adheret insanus est, aut dæmoniacus. Sic Christus & post ipsum beatus Stephanus dicit. Ne sciunt quid faciunt. Igitur si tu existẽs in peccato, videris stultum, insanum, aut dæmoniacum, extra se ipsum furentẽ, de te ipso cogita, q a cũ peccator sis ita ineptus es corã Deo, sicut ille est in oculis tuis. Si res stupẽda est corpus hominis a dæmone occupari: quãto horribilior cẽseri debet animam in ipsius detineri ptãte? Si ridiculum est & indecẽs, id quòd homo ex ebrie-

Esai. 46

Luc. 23.
Act. 7.

ebrietate loquitur aut facit: quanto maio
ri illi vertitur vitio, qui ex animi cupidita-
te admittit? Si res dolẽda aut miserabilis
plane est, homo furiosus & mẽte captus:
quanto infelicior existimari dẽt hominẽ
nec secũdũ rationẽ, nec secũdũ verbi diui
ni eloquium viuere. Hoc considerandum
tibi præbet particula ista ad se reuersus.
Beatus homo q̃ ex spirituali insania, ebrie
tate, ac potestate diaboli ad se reuertitur.
Sed duo erant quare ad se reuersus est.
Primum fames eius & miseria. Secundum
paternæ domus abundantia & diuitiæ,
qđ ipse testatus est cũ dixit. [Quanti mer-
cenarii in domo patris mei abundant pa-
nibus: ego autem hic fame pereo.] At que
ideo Deus misit illi famem vt illum quæ
reret: nam alioquin ad meliorem mẽtem
non venisset. Sic Deus multis pœnis solet
hic peccatores punire: vt ad illum ruertan
Esa. 28. tur. Nam vt Esaias, ait, vexatio dat intelle-
Deu. 30 ctum. Sic in Deuteronomio habet, quòd
post quam Moses plura flagella & pœnas
comminatus est populo Israelitico, subdi
dit dicens, Et erit cum venerint super te
omnia hæc, & redieris ad cor tuum. Vides
quomodo postquàm multa flagella præ-
dixerat, dixit, quod ad cor esset rediturus
Israel? Sic idem populus Israel tempori-
bus Eliæ fame attritus ad Dominum re-
3. Re. 18 nouatur. Ideo Ioan[illegible]Baptista, terrori-
bus, & comminando peccatoribus ge-
hennam trahebat eos dicens, Iam securis
Matt. 3. ad radicem arboris posita est. Ita Paulus
Act. 9. Primo prostratus est in terram & cæcus
Oseę. 6. factus his flagellis ad fidem venit. Sic Do-
Hiere. 2 minus per Oseam. In tribulatione sua ma
Psal. 82. ne consurgent ad me. Et Hieremias. In
Psal. 31. tempore afflictionis dicent. Surge & libe
ra nos. In Psalmo etiam scriptum est. Im-
ple facies eorum ignominia, & quærẽt no
men tuum Domine. Et in alio Psalmo,
Ps. 119. Conuersus sum in ærumna mea, dum cõ
figitur spina. Et iterum. Ad dominum cũ
tribularer clamaui. Mala enim quæ nos
Eze. 7. hic præmunt (vt ait Gregorius) ad Deum
ire compellunt. Vnde Dominus per Eze-
chielem. Afflictio vna ecce venit, venit cõ
tritio super te, qui habitas in terra, &c. Se-
quitur. Et scietis quia ego sum dominus
percutiens. Manasses in vincula coniectus
2. Pa. 36 orauit: & Hebræi à serpentibus ignitis la-

cerati, Deum cognouerũt. Ideo Neemias, Neę. 9
In tribulationis tempore clamauerunt
ad te domine, & tu de cœlo exaudisti eos.
Sicut vinum proferendum ad torcular
defertur, vt prelo comprimatur: ita homo
ad calamitatem ducitur, ut mœrore pres-
sus uirtutis liquorem producat. Sicut ma
ter uolens ablactare filium paruulum,
mammilis apponit amaritudinem, ut ea
percepta lac deseratur: sic Deus uoluptati
bus mundi multa miscet amara, dura &
aspera: ut deserantur: quod utique diuinę
pietatis est. Ideo in Osæa habetur quod
dixit insipiens in corde suo. Vadam post, Osea. 2.
amatores meos, qui dant panes mihi, &
aquas meas, lanam meam, & linum meũ
oleum meum, & potum meum. Verùm
attende misricordiam Dei. Propter hoc
dicit Dominus. Ecce ego sæpiam uiam
tuam spinis, & sæpiam illam maceria, &
semitas suas non inueniet. Et sequetur
amatores suos & non apprehendet eos,
& quæret eos & non inueniet, & dicet.
Vadam & reuertar ad uirum meum prio
rem quia melius mihi erat tunc, quàm
nunc. Quæ autoritas in tota sacra scriptu-
ra magis ad hanc rem faceret quàm ista?
sæpsit dominus spinis uiam animæ, quæ
eum dereliquit, quemadmodum & hunc
peccatorem qui domum patris sui reli-
querat, fame & tribulatione oppressit.
Qua de causa ad priorem amicum redire
statuit, considerans tunc sibi multo fuisse
melius cùm apud illum erat, non aliter
quàm hic filius prodigus qui perpendens
domus paternæ abundantiam & miseriã
in qua absens uersabatur rediit. Canibus
& suibus hic mos est, cùm esuriunt domi
num inspicere, si fortè quid quod edere
possint, ex illius manibus decidat, & si q̃d
illis proiicitur tunc oculos suos a domi-
no auertunt, & in ipsum cibum tota intẽ-
tione uertuntur. Cùm autem totũ deuo-
rauerunt cibum, tunc iterum oculos suos
ad dominum conuertunt. Sic filius prodi
gus & multi etiam nũc cùm res trãsitorię
affluunt Dei obliuiscuntur. Sed his deficiẽ
tibus tribulatione coacti ad Deum reuer-
tuntur & illius implorant misericordiam
qua antea egere non putabant. Cùm Deũ
& eius immensam bonitatem contem-
plantur, & se suumque miserum statum

cognoscunt, vident se longissimè à Deo abesse: ac proinde longe à salute, & vitam in melius mutare proponunt. Sic iste cũ
Gen. 42 habuit parimonium non recordatus est domus paternæ: modo tamen in miseria positus, patris recordatur.

¶ Hinc discimus optimas esse aliquando tribulationes & labores: quandoquidem iis fames ingens & extrema, quam perpessi sunt filij Iacob, in causa fuit vt illi fratrem suum Iosephum inuenirent: & vt eorum pater maximũ perciperet gaudium recuperato filio Ioseph, allisque facti sui pœnitentibus, & dicentibus. Merito hęc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum, &c. Si herus cuius in domo hic filius prodigus erat, clementer & leniter eum haberet nunquam is de reditu in domo paternam curasset, ibique omnes dies vitæ suæ mansisset: fama tamen: miseriaque commotus patrem suũ quęsiuit, vitam emendauit, & ad eum reuersus est. Nam tribulationum amaritudo peccatori oculos aperit mundificat,
Tob. 11 & sanat: sicut in Tobia factum est, cuius oculos fel cuiusdam piscis illustrauit. Duplex autem visus est, alter naturalis, alter supernaturalis. Cæco enim à natiuitate duplicem visum concessit Christus: natu-
Ioan. 9. ralem scilicet cum ipsemet cæcus se in natatoriis Siloe lauit. Supernaturalem, quã do cognito Christo vero Messia, filioque Dei sempiterni in illum credidit, illumque adorauit. Primi oculi naturales non satis erant vt Deum videre possent: & ità ait diuus Ioannes, quod non cognoscebat Iesum: postea tamen eum cognouit oculis supernaturalibus fidei. Eodem modo huic Dominus oculos liberi arbitrij aperuit, quibus venit in cognitionem, & odium sui peccati: iustificatio enim peccatoris est quidam internus animi motus suam insignem calamitatem & exitium perpendentis. Hoc autem per liberum arbitrium fit. Vnde ista particula, ad se reuersus hunc motum explicat. Aperuit etiam Deus illis supernaturales oculos gratiam suam illi concedens qua ad se conuerteretur: oĩs enim peccator luce quadã supernaturali idiget, qua dona diuina cõcipias, animamque in Deũ suscitet atque erigat. Hi duo motus optimè explicantur illis verbis quæ paulo post subiunxit hic filius prodigus, dicens. Surgam & ibo ad patrem meum, &cæt. qui est supernaturalis fidei: quia oportet accendentem ad Deum credere, cum quadam vitę ante actæ recognitione & pęnitentia, in posterumq; amplius non peccandi firmissima intentione. Sed de his post pauca fatius dicemus. Oĩa itaq; bene considerauit Ego filius, illi mercenarij. Ego non solum esurio sed pereo fame. Illi autẽ abundant panibus, nec est vnus, sed multi. ¶ Obserua autem quod simul cum hac cognitione & fide idiget peccator spe ne desperet, sed Dei benignitatẽ respiciat. Nihil enim huic profuisset dicere, fame pereo. Nam ad desperandum potius deseruisset, si nõ adderet, quanti mercenarij, &cæ. Patris magnificentiam & bonitatem adducit in memoriam, qui tam largus erat, vt etiam mercenarios satiaret. Non enim sufficit uidere peccatum & iram Dei: sed sperare de Dei misericordia necesse est, ut per spẽ diuinæ gratiæ animum sumat. Nam alioquin desperandum nobis foret. Sic etiam Ioannes Baptista, qui peccatoribus pœnam æternam comminabatur, ostendebat eis ueniam & bonam spem, dicens, Ecce agnus Dei. Ecce qui tollit peccata Mat. 9
mundi. Petrus eti[illegible] postquam acriter Ioan. 1
arguerat Iudęos [illegible]risti morte, cœpit Act. 2.
eos consolari dicens. Nunc autem pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque &c. Paulus etiam qui cęcus cecidit in ter Act. 9.
ram audiuit statim, Surge & ingredi in ciuitatem, & dicetur tibi quid te oporteat facere. Duo hic concurrunt: agnitio peccati, & misericordia Dei, timor inquam, & spes. Vtrunque enim Deus metum & spem immittit: metu enim nos impellit & spe gratię ducit, quanti inquit mercenarij, &c. Mercenarius ille censendus est qui Deo seruit propter huiusmodi diuitias, uel propter comodũ propriũ æternę uitę attamen beatum se existimaret miserrimus peccator, si modo qua utitur talis mercenarius, eadem sibi cõmoditate uti liceret. Sibi soli omnium pessimus uidetur, & miserrimus, omnium fortunam sũę prefert neminẽ nõ se meliorẽ iudicat, precatur ut infimũ saltẽ gradũ securitatis possit cõsequi, quę est in domo

Dei,

Dei, Ingenium putat ad maiora aspicere. Quãti inquit mercenarij, &c. Reliqui Christiani omnes in portu nauigant, omnes in maiori degunt saturitate, quam ego: qui licet mercenarij sint, nihil tamen illis deest: nullam panis patiuntur penuriam, consolationem habent à Deo, tam spiritualem quam temporalem, sed ego solus hic fame pereo.

¶ Obseruandum hic obiter est, nõ omnes filios Dei esse qui in domo patris aut permanent aut sunt, qui non propter hæreditatem sed propter mercedem seruiũt Citius centum inuenies qui Deo propter suũ commodũ aut formidinem pęnæ seruiunt, quam vnum qui seruiat Deo propter ipsum amore filiali. Exilis gloria est illorum, qui non filiorum sed mercenariorum morem habent: nã seruus nõ manebit in domo in æternũ, quãuis plures annos seruiat. Nihilominus melius est esse seruum, & mercenarium in domo Dei quam extra: nam mercenarius & seruus habet qui ei victum suppeditet, cum alius è contrario egeat, & fame perire cogatur. Obserua iterum si Deus adeo bonus est, qui mercenarios idest eos qui non ex charitate, sed gratia commodi aliquid boni faciunt, sua mercede non frustrãtur: quo pacto filios suos frustrabitur si quid rectè & bene operantur? Si seruis omnium rerum copia suppetit: in domo Dei qui putas filius deesse posse? Sed procedamus.

Ioan.8.

[Surgam & ibo ad patrem meum & dicã ei.] In eo quod dicit surgã, indicat se lapsum esse, cum non nisi lapsi surgere dicatur. In eo autem quod dicit, ibo ingenuè fatetur se hactenus stetisse: aut potius terga dedisse. Dicens vero patrem meum, innuit se hactenus in manu tyrãni fuisse, Expende autem quod peccator trãsgressor legis Dei & violator præceptorum eius, qui Deum contempsit nullum refugium inuenit, nisi in ipso Deo quem offendit. In eo pro cuius amore Deum dereliquit, non inueniens requiem aut vitam: compellitur ei quem contempsit adhærere, sine ipso enim uiuere non potest, atq; ideo ad illum ire decreuit quia in ipso solo erat vita & spes sua. Necesse est vt eamus ad Deum. Si vita hominum tantæ esse lõgitudinis & durationis, vt posset homo omnes creaturas percensere & percurrere, ab eisdem facillime perduceretur ad Deum nulla enim est omniũ illarũ quæ perfectè placere possint, & satisfacere. Quare statim esuriens alia atque alia cuperet, quibus non contentus necessario ad Deum perueniret: Signa à sigillo in cera impressa ab ipso sigillo tantummodo adæquatè impleri possunt. Eodem modo Deus impressit nos sigillo imaginis suæ, cũ naturam humanã operatus est. Huius sigilli diuini signa nihil huiuc mundi implere potest, præter quam ipse Deus: tãta est animæ capacitas. Fecisti nos domine ad te: & inquietum est cor nostrũ donec perueniat ad te. Nihil extra Deum satiare aut satisfacere potest. Quicquid extra naturalẽ cursum suũ est, quietum esse non potest: semper enim inuitũ detinetur. Lapidis natura est deorsum versus in centrũ tẽdere, quo postquam peruenit quiescit: aliàs intuitus est. Ideo Dauid in Psalmo. Quid mihi est in cœlo & à te quid volui super terram? Helluoni si parum cibi proponitur ait. Quid hoc mihi est? Eodẽ modo ait Dauid sibi nihil esse omnia quæ in mundo sunt. Satiabor cũ apparuerit gloria tua. Sed quare bona temporalia quando à nobis non habentur, tantopere desideramus, adepta uerò contemnimus, tædioque habemus? Rationalis & perspicua est Philosophiæ demonstratio, bonorum enim est, lætitiam tribuere hominibus: media tamen quibus illa comparantur, molestiam infligunt. Non aliter infirmus sanitatem desiderat, tanquam finem summumque bonum syrupum tamen aut purgationem fastidit, & ita in finem optatum peruenire vult, sine vlla mensura aut parsimonia cupiens sanitatem media tamen parcè nimium facere uult quibus sanitas comparatur. Vnde aliquando pro liquida purgatione pilulas mauult. Aliquando vice versa pro pilulis, cassiam fistulam, uel reubarbum, nonnunquam purgationem modico reubarbo conditã, & quasi dilutam parcissimè desideret. Cũ igitur diuitiæ & bona tẽporalia sint quędam media & instrumenta ut ad uitam transeamus, suapte natura solicitudinem & molestiam, ærumnasque secũ portant. Et ita esurit anima nostra vsq; semper, do

Psal.72.

Eccle.2.

nec ad Deum perueniat. Ideo Salomon ait. Magnificaui opera mea, ædificaui vineas, &c. Ecce vniuersa vanitas & afflictio spiritus, omnia fames & miseria sunt
Ioan. 4. Ideo dominus. Qui biberit ex aqua hac sitiet iterum: sed qui biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in eternum. Respice igit. ò peccator te ipsam assiduè laborantem. Nunquam enim quantumuis
Gen. 32 labores, gaudium perfectum, aut quietem vsquam inuenire poteris nisi in solo Deo Sic hic filius prodigus nunquã quieuit donec rediit domum patris sui: nec etiam tu quietem inuenies nisi postquam ad Deum patrem tuum reuersus fueris, Omne tempus quo Iacob fuit domi Laban, variis laboribus & fatigationib. fuit implicatus: sed cum ab illo discessit maximum Angelorum exercitum offendit. Nihil perfectam integritatem naturæ suę obtinet nisi suo se in genere contineat & seruet. Cum igitur Deus sit genus omniũ bonorum à quo omnia bona procedunt, ideo anima nostra adeo desiderat Deum suum vt videlicet ad illum regrediens omnia bona cõsequatur. Quare attende nusquam gaudium aut quietem præterquã in Deo inueniri posse: non in mundi honore, quam Esaias comparat fœno agri,
Esai. 40 nec in diuitiis, sed in solo Deo. Quid prodesse illi qui manum haberet luxatam, digitos annullis aureis, smaragdis, adamantibusque exornatos? Certè nihil: donec manus & os distortum in locum propriũ restitueretur. Attende igitur peccator crimen quod perpetrasti, nihil aliud fuisse nisi quandam manus aut aut brachij extorsionem qua à Deo Deiq; amore seiunctus est. Sic dicit dominus per Hieremiã Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ & foderunt sibi cisternas dissipatas quæ con
Iere. 2. tinere non valent aquas, &c. Nihil igitur ex omnibus quæ in mundo sunt, te poterit restituere & sanare, nisi in eum locum redeas, vnde diuulsus es, Deum videlicet tuũ. Nulla enim creatura, vt iã sæpe diximus perfectum gaudiũ aut quietem inuenire potest, donec in terminum suũ perueniat, qua si extremam naturæ suę manum & perfectionem: quo dũ non peruenerit, necesse est nusquã in via quiescat aut lætetur, vtpote quæ indigens est & inops naturalis sui ingenij, & inclinationis. Vltimus autẽ finis hominis Deus est: quemadmodum & principium. Theologi enim beatitudinem obiectiuam hominum Deum vocant: in cuius possessione vniuersa fœlicitas humana consistit. Vnde sicut esset impossibile duo fuisse principia, ita esset absurdum duos vltimos fines statuere: ac si essent duo dij. Si ergo solus Deus vltimus finis est hominis: vltimaque beatitudo, & est impossibile quod sint duo fines & duæ vltimæ beatitudines: impossibile est, extra Deum beatitudinem inuenire. Nam proculdubio quemadmodum chirotecę manibus vagina gladio, & non ad alium vsum sunt fabricata aut conueniunt: ita animus humanus Deo & non ad aliud creatus, nulla alia in re quiescere potest quam in Deo. Illo solo contentus viuere potest: extra illum egens, & solicitus sit necesse est. Hac duntaxat causa, quia cum præcipum beatitudinis sustitutum sint intellectus & voluntas, potissimæ hominis potentiæ, dum illæ inquietæ fuerint, non potest homo aut eius animus quietus esse, donec ad Deũ perueniat, à quo & ad quem creatus fuit, vbi tandẽ perfectũ solatiũ & trãquilitatem adipiscetur. Quemadmodũ enim acicula horologij solaris quæ sub vitreo latet speculo [illegible] nete infecta, nunquam quiescit sed semper mouetur, semperque rotatur donec cuspidẽ septentrionem versus dirigat: quo facto statim cessat & consistit, ampliusque non mouet, ita anima nostra, quæ Deum suũ iugiter desiderat, ad illumque tanquam suũ septentrionem & centrum dirigitur, nullo modo quiescere, aut consistere potest, donec illum teneat.

¶ Præterea cognitio proprij peccati cõpulit hunc filium prodigum vt ad Deum se cõuerteret. Tanti enim facit dominus noster hanc propriorum criminum recognitionem & pœnitentiam, vt etiam si gratissimæ Christo sint lachrymæ in eius Luc. 23. passione ab hominibus profusæ, noluerit quando crucem humeris portabat, vt filiæ Hierusalem eius passionem & cruciatus deplorarent, sed potius in propriis criminibus deplorandis occuparent. Hæc aũt cognitio maximi fructus est & vtilita

tis,

tis, si cum humiliate fuerit coniuncta. Mala enim in bona conuertuntur sicut apibus moris esse accepimus, quæ de amaris floribus dulce colligunt mel. Quia nõ cognouit superbus pharisæus parua peccata sua amplissima illa facta sunt: at verò publicanus quia crimina sua magna esse cognouit, illa de magnis parua facta sunt, & ad nihilum potius redacta. Vbi enim ægrotauit sanus, suam infirmitatem & ægritudinem non cognoscens, sanauit infirmus: qui ægritudinem suam & peccatum suum cognouit. Latro qui in cruce pendens culpam suam non nouit damnatus est: alter autem qui humiliter se subiecit, sui criminis conscius, veniamque implorans, in cęlum auferri meritus est. Non paruũ est leuamen medico, & adiumentum, quod ægrotus locum doloris assignet, causamque morbi explicet, vt aptius medicamenta possint adhiberi. Deinde mouit hunc filium prodigum vt ad eũ conuerteretur, cognitio, quam de liberalitate patris sui habebat, bonique mores, quibus in eius domo fuerat educatus. Si in aliquam tabulam antiquam inspiciens in qua sit alicuius ab hinc mille annos depictum simulacrum adeo vt iam colores, vmbręque fere euanuerint, vides illic partem diadematis, illic vero clauem depictã extare, licet omnia alia deleta sint, statim dicis. Hæc imago diui Petri erat. Eodem modo animæ sunt plurimæ, quæ quondã pulchræ, lætæ, spirantesque Dei imagines fuerunt. At nunc peccati fœditate, obtusæ, & obscuratæ sunt, adeo vt vix apparere aut extare possint. In prædestinatis tamen ad vitam æternam, semper quædam virtutis manet propensio, quædamque bonitatis indoles qua quantumuis sint peccatis impliciti, quãdam quasi sanguinis & nobilitatis suæ imaginem præseferunt. Quemadmodum aliquando accidere videmus, in puero aliquo qui nobilibus ortus parẽtibus lenitatis vel imprudentiæ causa de domo paterna egreditur vt externas videat regiones: qui etsi vagus, pannosusque, despiciendusque omnibus videatur, tñ imaginẽ quandam exemplarque ostendit vrbanitatis & pietatis, generisque sui non leuia indicia, vt & iniurias facilè sibi illatas condonet, & inimicos non se uerissimè vlciscatur, adeo vt statim se intuentes dicere compellat. Proculdubio hic puer, quẽ hic perditum errare videmus, nobilibus, clarisque natalibus exortus videtur. Idẽ & in prædestinatis euenit, qui etiam si aliquãdo in peccata dilabantur, immundoque & contemptibili incedebant habitu retinent tñ quãdam in virtutem propensionem qua plurimum adiuuantur, vt de peccator resurgant. Recordatio domus paternæ, generisque claritas hunc filium prodigum adiuuauit, vt à peccato exiret: meminit enim diuitiarum & clementiæ paternæ, quibus admonitus ad patrem suum reuersus est.

Luc. 18. Luc. 23

Ad nostram verò eruditionem docemur non sedere aut quiescere in peccatis sed surgere aut ambulare vt Christum sequamur. Qui sequitur Christum non sedet sed tanquam filius lucis ambulat. Necesse est, vt surgas & ambules si Christum vis sequi. Negociator ille Euangelicus inuento thesauro, prægaudio illius vadit & vendidit vniuersa quæ habuit. Et Saluator ait, Filius enim hominis vadit, &c. Ne sedeamus, ne immoremur in vitiis: sed tãquã ceruus qui canib. obsessus gemit & implorat, si quẽ hominẽ transeuntẽ videt ab eo auxiliũ, vt illius ope se tueri possit: sic nos tantis laboribus & periculis circũuallati, ploremus & gemamus, quęrentes Christum factum pro nobis hominem, &c.

Mat. 13 Mat. 26

¶ Docemur secundo quod per peccatũ non perditur liberum hominis arbitriũ, vt impiissimi Lutherani ausi sunt asserere: voluit namque iste surgere & ad patrẽ ire, licet non veniret nisi occurreret illi pater & misericordia moueretur. Sed de hac re nonnihil in superioribus diximus: & multi viri doctissimi hac nostra tempestate contra impudẽtissimam Lutheri hęresim scripserunt. ¶ Docemur tertio vt anteaquam ad cõfitendum crimina nostra accedamus, sacerdoti qui locum Dei obtinet, cõscientias nostras exactissimè examinemus quid admiserimus cogitantes. Hic filius prodigus priusquam culpã suã coram patre fateretur, se cum meditatus est, q d dicturus esset. Sic dicã ei: Pater peccaui, &c. Priusquã dispensator domus rationes dño suo reddat, prius ipse secũ illas

computat, librum inspiciens ne fortè erret. Sic tu priusquam confessurus ad confessarium accedas, conscientiam tuã perpendere debes. Sed iam in capite vndecimo de hac re disseruimus. Disce ergo ex hoc filio ꝓdigo qui antea quã patri suo crimina exponeret, quid dicendum esset cogitauit, dicens secum: Surgam & ibo ad patrem meũ, & dicam ei. Quid dices? [Pater peccaui in cœlum, & corã te.] Singula hæc consideratione digna sunt. Primò dixit, pater: quia in hoc uocabulo fiduciam totam constituit suã. Ideo Christus in nostra oratione, in initio cõstituit hoc dulce nomẽ, vt ad pietatem Deum fle-
Matt. 7. ctamus dicentes: Pater noster qui es in cę-
Luc. 11 lis, &c. vt sic audacius ad Deũ accedamus.
Ioan. 16 Ipse enim pater (ait Christus) amat vos. Et
Mat. 6. iterum. Scit pater vester quia his omnib. indigetis. Vide quàm misericors sit Dominus, qui neque offensus patris nomen non dedignatur audire. Secũdò dixit, peccaui, humiliter confitendo suam culpam: nec se excusat, nec culpam in naturam, dæmonemve coniicit, aut in carnem & mũdum improbissimos amicos: sed in seipsum tantummodo. Nam reuera oẽs cum peccamus, nostra & non aliorum culpa peccamus. Quare Dauid populi sui intuẽs
2. re. 24 exitium, humiliter dixit: Domine ego sum qui peccaui. Hi qui oues sunt quid fecerunt? Hæc est confessio peccati quam
Ro. 16. Deus exigit a peccatore, quamuis Deus sciat omnia, attamen vocem tuæ confessionis expectat: ore enim confessio fit ad salutem. Sese accusans peccator, accusatorem cõfitendo præuenit: alioquin frustra debes occultare quem nihil fallit, & sine periculo prodas, quod scias iã esse cognitum. Expende etiam quas cogitationes Deus ingerat: Pater peccaui, non vulgariter, sed supra quàm credibile est: in cœlũ, non me tibi purgabo, sed simpliciter confitebor me indignum omni gratia: Istas cogitationes non indidit natura, sed fides & gratia: nam si filius prodigus suum ingenium & naturam sequutus fuisset, ita dicturus erat. Dicam patri meo. Non satis intellexi, non dolo malo feci: quapropter in locum filii me recipe, æquum est vt mihi præ cæteris bene facias, &c. Ratio eius naturalis tale daret consilium, quod si ob temperasset, patrem magis ad vindictam prouocasset, quàm reddidisset eum exorabilem. Ideo Deus aliud suadet. Videt etiam quantum coram Deo valeat humilis confessio. Apud iudicem secularẽ confessio delicti dãnat, sed saluat apud Deũ, qui ait: Non sunt viæ meæ viæ vestrę, & cogitationes meæ cogitationes vestræ. Humiliter confessus est peccatum suũ Da- Ezec. 18
uid. Sic & Manasses Rex Iuda: sic Magdalena, sic & ille publicanus qui templum 2. Re. 12
ascendit orare, sic latro in cruce humili- 2. Pa. 34
ter agnoscens suam culpam dixit. Nos Luc. 7.
quidem digna factis suscipimus. Et om- Luc. 18.
nes isti misericordiam domini sunt con- Luc. 23.
sequuti, humiles enim dilecti cõfessio misericordiam peccati remissionem consequitur. Hanc non sunt consequuti Cain, Saul, & Acab, & alii, quia superbè misericordiam domini non humiliter petierunt.

¶ Tertiò dixit in cœlum. Peccaui inquã in cœlum, quia terrena & corruptibilia pluris feci, quàm cœlestia, quemadmodũ in te peccat ille qui puerum tuum tibi præfert, illumque maiori prosequitur ꝙ te honore, sic peccat in cœlum qui terrena cœlestibus præponit. Prętereà cũ peccas non modo te proditorem Deo facis, sed etiam aliquo modo peccato tuo omnibus creaturis displices, anima enim tua medium est quoddam, quo omnia creata ad Deum suum conuertuntur, & redeunt. Deus enim hęc omnia uisibilia & corruptibilia propter corpus creauit, corpus autem propter anima, animam vero, ut Deum suum cognosceret, amaret, & coleret, ab eoque traheretur, quasi à nouissimo cathenæ orbiculo, qui vniuersam cathenam post se trahit. Itaque vt omnia ad principium suum redigerentur siquidem propter hominem creata sunt, homo autem propter Deum. Hoc voluit dicere Salomon cùm dixit, vanitas vanita- Eccle. 1
tum & omnia vanitas. Non quod plantæ aut flumina, suam iuxta naturam à Deo sibi datam perfectionem non habent, aut in elementis aliqua sit huius rei culpa, sed quia inanis homo inaniter utens creaturis, nomen illis nouum uanitatis imponit, quemadmodum enim inutilis, & incõueniens Horologii uniuersa structura

censetur, quando suis temporibus horas non sonat, aptissimum labentis temporis signum reddens, ita elementa, cœlique compositi, & fabricati subtiliter diuino artificio cum rotæ sint, & structura quædam mundi quasi cuiusdam Horolgij, nisi per hominem quasi per vocem quandã Horologicam sonent, id est Deũ pro tanto opere fabricato assiduo concelebrent,
Psal. 33. inania & inutilia sunt. Ideo Dauid ait, Benedicam dominum in omni tẽpore, semper laus eius in ore meo. Cum autẽ propter peccatũ homo obmutescat qui quasi quædam vox viua mundi est, laudesq; diuinarum rerum intermittantur, sequitur necessariò hominem esse potissimam causam, qua orbis mundi vniuersus inter se dissonet, & funditus intereat. Ideo ait, peccaui in cœlum, vt intelligas etiam omnia in cęlo clausa, quæ homo cũ Deũ offẽdit iniuria maxima afficit. Quartò dicit & coram te, hoc est in ipso interioris conscientiæ conclaui, quod solius Dei valent oculi penetrare. Quapropter hic (coram te) idem est acsi dixisset te cognoscente. Vnde Dauid Domino ait, Tibi soli peccaui & malum corã te feci. Quã
Psal. 50. uis Dauid peccauit in Vriam capiendo eius vxorem & postea illum occidendo: quia solo Deo præsente peccatum commisit, & solus Deus fuit illius peccati conscius: soli Deo peccasse & malum coram
2. Re. 11 eo fecisse dixit. Certum est enim Dauidem nullis vocatis testibus adulterium perpetrasse: & etiam secrete iussit Ioab vt occideret Vriam. Peccatum etiam qđlibet plus pendet à corde quam ab opere. Nam hac sola ratione peccatum censetur peccatum, quia ex malitia cordis prodit: de corde enim exeunt adulteria, homicidia, fornicationes, &c. Si enim cor
Mat. 15 de præcipuè peccatur corã solo Deo peccamus, cũ solus ipse sit qui intuetur cor nostrum, adulterium Dauid & peccata huius filij prodigi, qui consumpsit substantiam suam luxuriosè viuendo, quod opus verecundum est: adeo vt coniugalis concubitus qui licitus & honestus est: secreta loca requirat. Et vt scias qđ Dauid occultè peccauit, audi quid dixerit ei Na-
2. Re. 12 than. Tu fecisti in occulto, ego autem faciam in conspectu totius Israel. Et hic modus loquendi satis vsitatus est in sacris literis, vt ille dicatur peccare Deo qui peccat coram eo: & ille dicatur peccare in hominem qui peccat, coram homine. Nam propheta Baruch peccata filiorum Israel, Baruc. 1
sub eorum nomine deplorans ait, Peccauimus domino Deo nostro. Et paucis interiectis eandem cãtilenam repetẽs ait, Peccauimus ante dominum Deum nostrum, Et in Euangelio. Si peccauerit in te frater Mat. 18
tuus, id est, te sciente. Sic hic, peccaui coram te, id est, te sciente, & teste, peccaui. Non erubui pater tuam præsentiam, Feci coram te quod non auderem facere corã Principe aut Rege terreno. O domine Deus quam parui te feci, quam nihil te pependi, equidem considerare debuissem me in tua esse præsentia, vt etiam si multũ diuque à carne solicitatus & interpellatus essem, tamen præsentia tua memoriaque tuæ autoritatis qui præsens aderas confirmatus, me à peccato continerem. Nunquid domine tu cæcus eras, vt flagitia mea non videres? miserãda hominum cæcitas, qui cum se inuicem reuereantur cum peccant, & coram aliis non audeant peccare, Dei tamen præsentiam nunquã formidant: aut ignorant diuino illos lynceòsque oculos omnia prospicere, nihil esse tã occultũ quod eos latere possit. Etsi Deũ cuncta scire credunt, suspicantur fortè illum peccatis nostris nõ offendi, aut illum adeò iniustum credunt, vt peccata impunita esse velit: aut forte impotentem qui etiam cum velit punire non posset, existimant? Si credũt diuinos oculos posse frustrari, audiant scripturã. Homines iudicant quæ foris sunt, Deus autẽ intuetur cor. Et Dauid. Scrutans cor 1. Re. 16
da & renes Deus, Scrutantem dixit, vt cũ Psal. 7.
minutissima quæque cognoscere innueret: prout facit is, qui rem quampiam cũ diligentia scrutatur: cui nihil est etiam quantumlibet paruum quod non sit exploratum. Et diuina sapiẽtia clamat se in Eccl. 24
profundũ abyssi penetrasse: vt ostẽdat nihil esse tam occultum quod nõ sit illi manifestum. Nemo putet peccatum esse se- Dan. 13
cretum, nec dicat cum illo maledicto sene. Ostia pomarij clausa sũt, & nemo nos videt. Videt te Deus, videt te iudex ille ad cuius tribunal te assistere oportet. Multi

enim sunt sicut perdix quæ dũ caput abscõdit, & non videt vidẽtem se, putat à nemine videri. Ita quamuis nos Deum non videamus, tñ ipse nos optimè videt. Qui finxit oculum (ait Sapiens) ipse cõsiderat, & oĩa (vt Paulus fatet̃) sunt nuda & aperta oculis eius. Sic Dominus tulit prophetã Ezechiel & dixit ei. Fode parietem, & cũ fodissem parietem apparuit Ostium & dixit ad me. Ingredere & vide abominationes pessimas. Vidisti quæ faciũt seniores domus Israel in tenebris unusquisq; in abscondito cubilis sui? Dicunt enim nõ videt nos dominus, dereliquit dominus terram. Sed de his satis. Merito ergo ait filius hic prodigus, peccaui coram te. Acsi diceret. Adeò effrons & inuerecũdus fui, vt te præsente & coram oculis tuis peccare non erubuerim: nam etsi hoĩes peccatum meum latuerit, tibi autem qui omnia occulta nosti latere non potest. Peccaui ergo coram te: quoniam tu solus secretorum scrutator me peccantem videbas. Obserua etiam quòd quando peccauit, quasi non esset coram Deo peccauit. Sic enim se habet peccator, vt si Deus nõ haberet oculos. Sed iam modo qui oculos aperuerat, & ad se fuerat reuersus sentit & uidet, quod coram Deo peccauit. [Iam nõ sum dignus vocari filius tuus fac me sicut vnũ de mercenariis tuis.] Indignus inquam sum vocari filius tuus: quia imaginem tuam in me peccando multipliciter deturpaui, meque tibi valde dissimilẽ feci. Item quia peccando feci meipsũ seruum diaboli & peccati, à quo enim vt ait Petrus quis superatus est, huius & seruus est: atque ideo ad gratiam & nomen filii me recipi fateor indignum: idcircò humiliter precor, saltem inter mercenarios computari. Sic & Abigail prudentissima fœmina cognito quod Dauid vellet eam in coniugem sumere dixit, ecce famula tua sit sicut ancilla, vt lauet pedes seruorum domini mei. Hoc etiam Centurio dixit: Domine non sum dignus vt intres sub tectum meum. Sed propter hãc humilem cõfessionem, meruit salutem puero, & vt à Christo tam magnificè laudaretur fides eius. Sic & iste propter hanc humilẽ confessionem veniam est assequutus. Igitur sicut hæc in animo proposuerat, ita

Sapiẽ. 1
Hebr. 4.
Ezec. 8.
2. Pe. 2.
Mat. 8.

fecit & opere compleuit: quapropter sequitur in contextu. [Et surgens venit ad patrem suum.] Vtinam nos sic surgeremus à peccatis cum proponimus surgere: sed tota vita trãsit in bonis desideriis, nunquam opere desideria bona exequendo. Multi enim sæpè detestantur fœditatem peccatorum, sed sunt sicut ostium in cardine, quod voluitur non tamen exiit à loco suo. Quid enim prodest proponere, si opere non facis quæ proponis? Ambulate dum lucẽ habetis, ne tenebræ vos cõprehẽdant. Dum enim tempus habemus operemur bonum ait Paulus, quia iuxta Ioannis sñiam nouissima hora hæc est. Ideo admonet Esaias dicens. Quærite dominum dum inueniri potest: inuocate eũ dum prope est. Multum te deberet monere ad accelerationem cõuersionis, q̃a tot homines defuncti sunt qui benè proponebãt se q̃nque facturos pœnitentiam, & præoccupati morte non fecerunt. Nec de cætero vnquam facient. Ista procrastinatio multos decepit: & vt in Ecclesiastico habet̃, repromissio nequissima multos ꝑdidit. Repromissio qua peccator promittit sibi tempus & longam vitam nequam est: quia vsurpat quod est proprium Dei, videlicet disponere tempus de futuro. Nõ est vestrum nosse tempora, vel momẽta, quæ pater posuit in sua potestate, ait Christus. Tẽpore Noe sustulit dñs viginti annos ex illis quos hominibus, vt agerent pœnitentiam permiserat, quia tẽpore cõcesso sibi commodare nolebant. Si igitur Deus tempus promissum nolentibus pœnitere abstulit: quid faciet de his quibus nullum tempus promisit? Quinimo quamuis scires multum tempus te victurum statim deberes conuerti: nam officium eorum qui cito cõuertuntur gratius est Deo, nam offerunt ei de flore & vigore vitæ suæ. Sed qui tardè conuertuntur fæces Deo reseruant, qui timere possunt ne & ipsi etiam fæces calicis domini bibãt, & eius indignationem: fæx. n. eius non est exinanita, bibent omnes peccatores terræ. Bonum de vita sua offerunt mũdo, & fæces Deo, cum ea quæ offeruntur Deo bona & optima debeant esse & electa. Vnde in Ecclesiastico dicitur. Fili si habes bene fac tecum, & dignas Deo obla-

Galat. 6
1. Ioã. 2
Esa. 55.
Eccl. 29.
Act. 1.
Gene. 2
Psal. 74.
Eccl. 23.

tio-

Nu. 18. tiones offer. Et in Numeris pcepit Deus meliora ei offerre, dicens: Omnia quæ offeretis ex decimis, & in donaria domini separabitis, optima & electa erunt. De
Mala. 1. malis verò ait Propheta Malachias. Maledictus qui habet in grege suo masculum, & votum faciens immolat debile domino qui Rex magnus est, dicit dominus exercituum. Sed quare tu vis impendere optimos uitæ tuæ annos in mundo, iuuẽtutis tuæ omne tempus illi concedis, fæcibus, peioreque vitæ tuæ tempore Deo reseruas? Præterea stultissimus esset ille, qui cadens in aquam profundam & adhuc supernatat, & si ei subueniatur dicat. Nolo adiuuari vsque ad annum, cùm statim submergatur & suffocetur. Qui in peccato mortali est cecidit in aquam profundam incertus quando ad profundum inferni descensurus sit, & cùm ad pœnitẽtiam monet, quasi quædam tabula ei porrigit, vt in ea euadat à naufragio. Ideoq; fatuus est peccator, si differt tabulam pœnitentiæ arripere quæ est secunda tabula post naufragium, dicens. Postea me adiuuabo, cũ iam aquæ veniant super caput eius. Attende igit ne tibi vita nequicquã transeat, bonis propositis contenta, quæ nisi opere præstiteris a peccato exire non poteris, priusquã à morte occuperis, post mortem enim etiam si pœnitentiam agere velis nullo modo poteris. Hic filius prodigus considerans miseriam peccati altissimumque gratiæ statum vnde decidit, statuit peccati mansionem relinquere, & ad Deum suum redire, quod quemadmodum proposuit opere impleuit, & surgẽs venit ad patrem suum. Idem & tu facere debes statim a criminibus tuis surgens, crastinum diem non expectans: nescis enim vtrum sis in diem crastinũ peruenturus necne.

¶Obserua autem quòd si ad patrem venit, non ex suis viribus, sed Dei auxilio venit, & non quocunque auxilio sed Dei auxilio speciali. Aduerte autem quòd duplex est auxilium speciale, quo Deus adiuuat peccatorem ad pœnitentiam. Quædam enim sunt auxilia antecedentia, & præuia ad ipsum actum pœnitentiæ: alia illum comitãtia & ei inseparabiliter coniuncta. Prioris generis sunt prædicationes, inspirationes sanctæ, admonitiones amicorum, timor gehẽnæ, spes regni cœlestis, tribulationes, miracula, exẽpla aliorum & similia. His nanque oĩbus trahit Deus & allicit misericorditer peccatores ad pnĩam. Et huiusmodi auxilia à plerisq; inefficacia auxilia dicuntur, quia nõ semper habent suum effectum, sed plerũque à peccatoribus propter suæ mentis obstinationem frustrantur, & obfirmato animo in suis peccatis perseuerant. Posterioris autem generis auxilia sunt, concursus quidam specialis, quibus Deus peculiariter & immediatè nostras rebelles ad se cõuertit uoluntates, coniunges se & intimo quodam & benignissimo modo vniẽs se ipsis, & potentiores eas ad operandum reddens. Atque ut doleãt de peccatis suis, & vitam bonam in malam commutent inflectens. Et auxilia efficacia dicunt communiter, & simultanea, & siue comitãtia aut coniũcta ipsis operationibus possunt appellari: quia comitantur actum pœnitẽtiæ, & inseparabiliter sunt coniuncta, & simul sunt cum ipso: neque vnquam frustrantur aut frustrari possunt à nobis, & omnes & soli ea habẽt, quos suorum peccatorum pœnitet. Quamuis autem hæc secundi generis auxilia necessaria sint & sufficere possint fidelibus ad pœnitentiã, & primi generis auxilia sine istis non sufficiant: tamen & priorum aliqua moraliter videtur necessaria: homines enim nõ nisi multis allecti occasionibus & impulsionibus ad operãdum trahimur. Habuit hic filius prodigus auxilia prima, ut fuit tribulatio, paupertas, fames & miseria: quæ eum alliciebant ad conuersionem & contemptum peccati. Habuit & memoriam domus paternæ quam Deus illi præstitit, ut recordatus fœlicitatis quam perdiderat appeteret domum patris. Habuit & cognitionem sui quam Deus illi infudit, ut ad se ipsum reuerteretur. His auxiliis adiutus oculos suæ mentis aperuit: quapropter ad se ipsum reuersus est, & surgens venit ad patrem suum Obseruãdum rursus gradus esse quosdã ad Deũ redeundi. Primum ad seipsum reuerti, seque ipsum arguere ac obiurgare delinquẽtiæ: id quod hic fecit, nam ad se est reuersus, nimirum per miserãdi status considerationem

side-

ſideratıonem, in quem ſuapte ſponte ac
Eſai.46. voluntate inciderat. Hoc eſt quod Eſaias
hortatur. Mementote iſtud, & confundi-
mini: redite præuaricatores ad cor, & re-
Hier.18. cordamini prioris ſeculi. Hieremias etiã,
Reuertatur vnuſquiſque à via ſua mala.
Ioel 2. Eadem Ioel & alij præcipiunt.

¶ Secundus gradus eſt comparare dam
num & lucrum, bona inquam quæ perdi-
dimus, & mala in quæ incidimus: ideo
dixit, Quanti mercenarij in domo pa-
tris. &c.

¶ Tertius gradus eſt, vt ſurgas & eri-
gas te, firmoque propoſito vadas ad pa-
trem, & delicta tua illi confitearis: quod
hic fecit ſurgens, & veniens ad patrem
ſuum, &c.

¶ Octauum principale iam nunc videa
mus quomodo Chriſtus Ieſus peccato-
rem recipit, de quo ſequitur in contextu.
[Cùm autem adhuc longe eſſet vidit illũ
pater ipſius, & miſericordia motus eſt.]
Hic notatur ordo quo Deus venit ad pec-
catorẽ, ſecundum proprietatem & ſimili-
tudinem vulturis, q primo vidit cadauer
à longe: deinde aduolat, & poſtea inſidet,
& tandem incorporat. Sic facit hic Chri-
ſtus, cum adhuc lõge eſſet in regione pec
cati, quia longe à peccatoribus ſalus, vidit
Pſ. 118. illum oculis pietatis & miſericordiæ: ſicut
Petrum poſt trinã negationem Et miſeri
cordia motus eſt, quia eius miſericordia
Mat.26. vt Hieremias inquit, nõ ſumus cõſumpti.
Thre.2. Præterea in eo qđ ait, quod lõge erat, inſi
nuaĩ quod non erat cõtritus, ſed attritus
qui dolor eſt imperfectus, ꝑ quẽ aliquali-
ter ſe diſpoſuit ad gratiã. Nam ſi verè con
tritus eſſet, & ꝑꝑ Deũ ſummę dilectũ pę-
niteret, non eſſet longè ſed propè. Sed po
ſtea cùm amplexatus eſt illum pater, ex at
trito factus eſt contritus, vel iuxta aliquo
rum ſententiã, actus attritionis perfectio
natus eſt, per charitatis formam & in con
tritionem mutatus. Itaque quia nondum
per charitatem infuſam & verã contritio-
nem, & virtutũ adeptionem fuit Deo ad-
iunctus longe erat: videt autẽ illũ oculis
Pſal.24. miſericordiæ: vidit aſpectu illo quem pete
bat Dauid dicẽs, Aſpice in me & miſerere
mei. Vidit quẽ nihil fallere poteſt, quique
ſolicitudinem filiorum ſuorum, etiã cũ ab
eo errãt nõ prorſus abijcit. Vidit in ſe re-
uerſum & ad eum reuerti deliberantem.
Nec enim ille ad ſe reuerti nec tam ſancta
vota concipere potuiſſet: niſi eũ ille prius
aſpexiſſet. Imago quæ in ſpeculo eſt ocu-
los ſurſum attollere nõ poteſt, niſi ille cu-
ius eſt ſimilitudo illos prius attollat, Attẽ
de igitur peccator te oculos tuos in terrã
deprimere affectionibus tuis in mundi
bona deiectis. Sic Dauid in Pſalmo de qui Pſal. 16
buſdam peccatoribus dixit, Oculos ſuos
ſtatuerunt declinare in terram. Et Daniel
de illis ſenibus impudicis dixit, Auerte- Dan.13
runt ſenſum ſuum, declinauerunt oculos,
& non viderunt cœlum. Vt igitur oculos
tuos ad cœlum eleues opus eſt, vt Deus
cuius tu es imago prius te de cœlo aſpi-
ciat, oculoſque miſericordiæ in te dirigat,
vt tu reſpicias aſpicientem te. Nam niſi il-
le prior ſpeciali auxilio te conſpexerit, ne
quaquam tu eum reſpicere aut ad eum
conuerti poteris. Non poteris ire ad eum
niſi Deo mouente, ducente, aut impellen-
te, aut trahente. Vnde Saluator. Nemo ve
nit ad me niſi pater meus traxerit eum.
Propter quod ſponſa hanc ſuam omnipo Ioan. 6.
tentiam agnoſcens orabat dicens, Trahe
me poſt te curremus in odorem vnguen-
torum tuorum. Si tu non traxeris, ego ire Cant. 1.
non potero. Sic Prophetæ Ezechieli præ- Ezec. 2.
cipienti Deus vt ſurgeret & ſtaret ſupra
pedes ſuos, ingreſſus eſt ſpiritus domini
in eundem Prophetam, & ſtatuit illum ſu
pra pedes ſuos: quia niſi ſpiritus domini
adiuuaret eum, ille ſtare per ſe non pote-
rat. Ideò in Threnis dicitur. Conuerte
nos domine, & conuertemur. Sic prius re- Thre.5.
ſpexit Petrum, & poſtea fleuit amare. Vn- Mat.26.
de egregius Pſaltes de Deo loquitur di- Pſ. 103.
cens, Qui reſpicit terram, & facit eam tre-
mere. Hic eſt qui ouem perditã perducit
ad caulam: qui ſolus ſanat omnes infirmi
tates noſtras & propiciatur omnibus ini
quitatibus noſtris. Hic ſolus eſt de quo ait
Iob. Deus molliuit cor meũ & omnipotẽs Iob. 23.
conturbauit me. Solus enim Deus penitẽ
tiã donat, nam beatus Paulus ait, pœnitẽ
tiam eſſe donum Dei, cũ in poſteriori ad 2. Ti. 2.
Timotheũ Epiſtola ait, vt cum modeſtia
corripiamus eos qui reſiſtunt veritati, ne
quando det illis Deus pœnitentiam ad co
gnoſcendũ veritatem. Ex quo loco Augu
ſtinus colligit, quod non ſolùm cùm agiť
pœniten-

pœnitentia, sed etiam vt agatur necessaria est Dei misericordia, & est illa miseri-
Psal. 58. cordia de qua i Psalmo, Misericordia eius præueniet me. Ante ergo quàm peccator pœniteat, misericordia Dei præuenit eũ. Non enim sufficiunt omnes conatus nostri vt nos iustificent & Deo concilient: verùm quod deest nobis ipse benignissimè supplet. Quamuis enim aliqua opera spectãtia ad nostrã iustificationẽ à solo Deo sine nostro concursu fiant: non ideo tamẽ & idem licet colligere de omnibus operibus ad eam requisitis. Triplicia enim sunt opera Dei concurrentia ad iustificationẽ peccatoris. Primi generis sunt illa quæ antecedunt etiam tempore nostram iustificationem: & sic Deo sunt propria, vt nullam in eis partem libertas nostra habeat, scilicet, neque consensum, neque cooperationem. Et talia sunt prædestinatio, electio, seu vocatio pulsare ad ostium, & aliquando admonitio, & inspiratio. Secundi generis opera sunt productiones qualitatum supernaturalium, gratiæ, scilicet, & virtutum, quibus completur nostra iustificatio, & formaliter iustificamur Et quia ad producendum tam præcellentes qualitates natura nostra pertingere non potest, habet se homo respectu earum passiuè: sicut aer respectu luminis cum illuminatur à sole. Sunt tamen inter hæc opera quibus incipitur & perficitur nostra iustificatio, alia media opera tertii generis, quæ Deus in nobis non exercet nisi nos assensum præbeamus. Cuius generis sunt fides, spes, dilectio, pœnitentia, & omnia breuiter opera concurrentia ad nostram iustificationem, quæ affectum liberum cordis nostri designant, & hæc sunt requisita ad cooperationem nostrã: & hæc à nobis requiruntur. Quamuis enim iustificatio nostra per infusa dona & uirtutes a Deo solo sit, & solius Dei munera sunt gratia & virtutes infusæ: hoc tamen fit nobis consentientibus, & cooperantibus, Deus enim hæc munera non elargitur, nisi ope sua dispositis, & vocationi suæ sanctæ libenter obtemperantibus. Vide quomodo antequam verbũ loqueretur hic filius prodigus, imo priusquam ad patrem veniret, cum adhuc lõgè esset à domo paterna pater illi obuiauit: atque ideo iustificationem nostram, & peccatorum remissionem gratiæ Dei ascribere cogimur. Et vt videas quam promptus sit Deus, vt peccatori succurrat, & faueat: vide quid sequatur in contextu.

Et accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum. In occursu pręsentia, in amplexu clementia demonstratur. Accurrens notatur gratia coadiuuans siue cooperans, quæ non patitur morã siue dilationem. Sicut enim nutrix videns puerum inualidum conantem ad ambulandum, statim occurrit ne cadat: ita Deus cũ aliquis nititur per liberum arbitrium ambulare ad eũ statim Deus occurrit ꝑ gra-
tiã. Ideo Iob. Operi manuum tuarum porriges dexteram. Quando enim facit quis quod in se est præparando se ad gratiam, Deus mox subuenit, gratiamq; infundit. Iob. 14.

¶ Expende autem quomodo non sit lẽta, neque tarda diuina misericordia ad subueniendum compũctis corde. Mox vt tacti dolore de peccatis illum inuocamus exaudit, & sinũ suæ misericordiæ aperit, vt recipiat cõfugientes ad se, & redeat in gratiã nobiscum & reconciliet nos sibi. Verùm cùm Deus tam diligẽs sit vt nobis det bona: nos per oppositũ diligentes sumus ad malum, & pigri ad bonum. Filii
Israel nondum Aaron verba finierat, qñ Exo. 32.
dederunt ei iocalia in aures ad idolum fabricandũ. Quis homo vt pauperem subueniat tam facilè daret annullum aut aurũ? Quot sunt hodie in mundo qui cum meretricibus preciosa consumunt: & cum sorore aut nepote, nec obolum cõsumerẽt? Imperat virtus & dormimus, imperat vitium & currimus. Faciles sumus ad vitia & desides ad opera virtutum, &c.

¶ Secundò dicitur hic quòd cecidit super collum eius: in quo notatur gratia cõseruans, quæ fouet & amplectitur pœnitentem duobus brachiis charitatis. Læua est dimissi culpæ, & dextra promissio glo-
riæ. Vnde dominus per Oseam. Ego qua- Oseę. 11.
si nutricius Ephraim, in brachiis meis portabo eum. Amplexus cum osculo, ipsa gratia reconcilians est his signis descripta, ad significãdum magnitudinem affectus, & effectus diuinæ benignitatis erga pęnitẽtem. Multo enim maior est quam amplexus & oscula significet: sed spiritualia per

hæc

hæc sensibilia significantur. Preterea in osculo notatur gratia consumans seu perficiens: quia osculum est signum perfectæ reconciliationis, & pacis & dilectionis. Et ideò vltimo ponitur, quia non habebitur nisi post tres gratias prædictas. Mira certè diuinæ potesta tis dignatio, qui à sanctissimis etiã si districtè valet eos coarguere inueniret quod damnaret. Sed clementissimus dominus peccantes conseruat, fugiẽtes reuocat, dispersos congregat, pereuntes liberat, mortuos viuificat, impios iustificat, negligentes increpat, torpentes excitat, lapsos erigit, ignorãtes instruit, deuios reducit, redeuntes suscipit, & susceptos custodit. Quisquis ergo diuinam clementiam considerat, de venia nullatenus diffidat. Quare igitur peccator à peccato non exis? Siquidem optimè intelligis quàm parata sit diuina clementia, vt te benigniter suscipiat: summoque afficiat honore. Cuniculus cauo sua cubilique inclusus, vociferante venatore non est mirum si exire nolit. Non enim ignorat si exierit in rete peruenturum, quo præditus proculdubio interimetur: quare sæpè numero ne in tantum incurrat discrimen exiens, se toto corpore discindi & dilaniari à viuerra patit. Verùm tu q. optimè tenes, si exieris à peccato à Deo apertis vlnis molliter & suauiter te esse suscipiendum, & denique in cœlestem æternamque gloriam vbi omnibus cœlicolis maximæ sis voluptati peruenturum: quare te à peccato non eximis? Quare immoraris in peccato? Quare in manus tam benigni patris venire negligis: Aliquis esset pater qui hic multo secius se habens filio suo prodigo diceret, Heus veterator adesdum, vbi res mea? vbi bona sunt, quæ perperã consumpsisti? vbi tandiu vagus & errabundus es immoratus? Expende obsecro hanc infinitam clementiam. Non petit ab illo rationem vbi nam fuerit, nec illum reprehẽdit iniuriavè afficit: sed vultu lætissimo illi obuiam procedit, eum suscepturus vlnis suis molliter brachiis, osculis, summaq; indulgentia, fauore, & tripudio illum excipiẽs. O inæstimabilem amorem, charitatem infinitam, bonitatem ineffabilem. Quis est animus qui lachrymis non liquescat? quæ viscera vllius peccatoris quantumuis obstinati, etiam si adamãte duriora sint, hæc tanta pietate non molientur? Attende igitur peccator, & ad dominum tuum te recipe qui nihil aliud quàm conuersionem tuam & vitam desiderat, nec mortem peccatoris. Respice ad Deum vt peccandi finẽ facias: nam cum tu nocte dieque nihil aliud facias aut cogites quam creatorem tuũ mille modis offendere, ille nocte dieque multa misericordiarum millia super te profundens conuersionem tuam expectat. Sed de his satis. Iam ad contextum reuertamur. Dixitque ei filius. [Pater peccaui in cœlum, & coram te, iam non sum dignus vocari filius tuus.] Simile dixit Paulus Corinthiis scribens. Non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persequutus sum Ecclesiam Dei. Quãto enim Deus hominem peccatorem gratiosius visitat & illustrat, tãto se illi profundius humiliat grauiusque illum accusat: nempe quod Dei pietatem euidentius circa se experitur, & maiestatem ac sanctitatem ipsius clarius contemplatur, eo propriam ingratitudinem, peruersitatem, & prauitatem lucidius intuetur: acrius detestatur, & plenius confitetur. Hinc Esaias post contemplationem illam sublimen vbi vidit dominum super solium excelsum & eleuatum testatus est, Væ mihi quia vir pollutis labiis ego sum. Et Iob etiam. Oculus meus vidit te, idcirco in cinere & fauilla pœnitentiam ago.

Eze. 18.
1. Co. 15
Esai. 6.
Iob. 42.

¶ Obserua aũt ꝙ quãuis fateẽ nõ esse dignũ filio, non tñ addidit quod antea dixerat & proposuerat dicens, Fac me sicut vnũ ex mercenariis, quia iam nunc nõ est in illo statu, in quo erat, quãdo proposuit hoc petere. Nam tunc cogente fame anhelabat ad panem: hoc est, te cognita miseria proprii status mouebatur affectu ad proprium bonum: nunc autem amplexus & osculatus à patre occurrente ad ipsum, quia contritus erat, & ei dilectionem habebat, non vult Deo seruire propter præmium, sed propter Deum ipsum amore filiali. Antea timẽs supplicia & horrens immunditiã porcorum, quasi seruus timore declinauit à malo, & desiderauit statum mercenarii. Sed iã nũc postquã patris osculantis & amplexantis charitate attẽdit, oblitus conditionem serui de sola charitate co-

te cogitat, vt iam non mercenarius, sed filius esse cupiat: quia non mercedis intuitu, sed virtutis amore quæ placita sunt patri perfecturus. Sed procidamus. [Dixit autem pater ad seruos Cito proferte stollam primam & induite illum, & date annullũ in manu eius, & calceaméta in pedes eius. Pater nõ dirigit verba ad filiũ, sed seruos alloquit: quia qui pœnitet, orat, sed respõ sum verbo non accipit, misericordiã tñ cõ sequitur in effectu. Serui isti ministri sunt Ecclesiæ, quia sacraméta ministrãt, & maximè sacerdotes absoluentes à peccatis: & cùm Christus hanc parabolam dicebat, erant Apostoli & alii eius discipuli, quorũ ministerio vtebatur Christus, & eorum prædicatione, vt gratiam quæ à charitate non distinguitur conferret publicanis illis, sicut nunc ministerio sacerdotum & prædicatorum confert illam. Per stollam primam, gratiam intelligit quę datur peccatori cõtrito, quam antequam peccaret
1.Co.13 habuerat. De hac enim Paulus. Charitas operit multitudinem peccatorum. Atque ideo hic vocatur vestis seu stolla. Hanc vestem habuit homo primus cùm conditus fuit, & nobis datur in baptismo & eam ille perdidit male persuasus, & nos ꝑ quodcunque peccatum mortale: restituitur tamen per pęnitentiam. Sed duo sunt hic aduertenda. Primò quod cito iussit illam afferri: nam res non patitur moram: vbi enim peccator adhunc modum flagitia sua & conscientiæ tormenta & ita complexus est, maturo opus habet auxilio, ne desperando periclitetur. Nulla enim mora est inter remissionem culpę & receptionem gratiæ, quod quidem tam citò fit vt in eodem instanti fiat, ita quod nulla prioritas temporis sit inter collationem gratię & remissioně culpæ, Corporis bona valetudo nõ impetratur nisi paulatim quia nõ est magni momenti, quare sensim cõualescit infirmus, & salutem cõsequitur. Salus verò animæ in puncto temporis cõparatur, quia non vult Deus, vt quod tanti momẽti est adeoque necessarium differatur. sed vt in instanti impetretur. At nos id multo è diuerso facimus, qui ad consequendam corporis salutem diligentissimi sumus & celerrimi, adeò vt quocunq; ẽt minimo capitis dolore, summamque curam & diligentiam ad valetudinem adhibemus, vndique conuocatis medicis, nè morbus vlla negligentiæ culpa differri videatur. Animã verò facilè patimur ægrotare, vsque ad quadragesimam confessionem expectantes, religioni potius sanctæ hebdomadæ, illiusque religiosissimi temporis, q̃ pœnitentiæ nostræ confidentes.

¶ Discamus hoc loco statim post peccatũ surgere per pœnitentiam, & confessionem quærere. Si dicis pœnitentiã peccati sufficere tibi, & vt propositũ confitendi in quadragesima habeas: respondeo verum esse te vlterius nõ teneri, sed nihilominus statim cõfiteri debes. Primò qui cõfessio de attrito cõtritum facit. Dolor autem ꝙ à peccato habes fortè contritio non est, sed tantummodo attritio: id enim sæpius vsu venit, nam rarissimè homines tam sublimatum doloris habẽt actum vt est cõtritio cum omnibus circunstantijs quæ requiruntur, præcipuè si homines seculares negotiisque profanis immersi sint. Quare si non satis tenes qualis quantusque dolor sit quem habes de peccatis, nõne præstabit, vt consilium eligas securius, statimque confitearis sine eo quod expectes quadragesimam? Secundò dum es in gratiæ statu vitam æternam bonis operibus quæ facis mereris: quare igitur amittere vis bonorum operum pręmium quæ ab hinc quadragesimam vsque facturus sis? Nonne melius erit, vt te Deo cõcilies, siquidem confitendo peccata tua, consciẽtiam reddit securam: cœlumque bonis operibus quæ facis consequeris? Tertiò quia nescis vtrũ subita & improuisa morte sis moriturus, aut aliqua infirmitas super ventura tibi sit, quæ tibi loquendi vsum confitendiq; facultatẽ eripiat. Quartò confessio non modo culpam remittit, sed etiam magnam partem pœnæ condonat, & dat gratiam ex vi sacramenti, quæ animam nostram cõfirmat ad resistendũ tentationibus: pudor aũt quẽ ibi pateris, maxima est satisfactionis pars. Vnde sequitur ꝙ etiam si verè contritus esses statim tamen confiteri deberes, vt hæc tanta cõmoda lucri faceres. Quintò nemo aperire arcana sua vult homini loquaci & futili, quia vt Ecclesiasticus ait, qui denudat ar Eccl. 17
cana, amici fidem perdidit. Vnde si dæmõ

viderit

viderit te statim omnes eius tentationes tibi ab illo factæ confessori dicere, te tanquam loquacem deinceps relinquet, & tam sæpè tentare te nō curabit. Sextò qui differt confiteri multa tradit obliuioni, & illa non obliuiscitur Diabolus nec etiam ipse Deus: quare si frequenter cōfitearis, omnia peccata confitebere nullo excepto & postea secura & tranquilla conscientia esse poteris, nec timere vtrum sufficienter memoriam examinaueris necne. Nā quomodo quis tantorum peccatorum vtpote quæ per annum commiserit potest meminisse, ita facilè vt quotiescūque voluerit ea in promptu habeat, sine maxima aut memoria aut meditatione. Septimò confessio partem pœnæ remittit: quare causa tantummodo huius tanti commodi etiam si tunc contritus esses, tamen nihilominus confiteri deberes. Octauò quia difficillimè confitebere, si confessioni assuetus non fueris, quod passim videmus in illis qui summopere torquentur, summaque afficiuntur molestia, quotiescunque ad confessorem accedendum est. Hoc autem illis tantummodo contingit, qui rarius & non frequenter confiteri solent. Non aliter Dauid arma Saulis tentauit, eaque statim reiecit, quia illis indutus
1.Re.17
propter desuetudinem, quam habebat armorum, incedere non poterat, cum tamē illa essent præstantima, & non solùm ad resistendum, sed etiam ad vincendum duritiæ & roboris præsentissimi. Si & arma cōfessionis, quibus dęmonem, mundum, & carnem propulsamus illis quadrare nō possunt, qui non sunt assueti armis pœnitentiæ. Pastor aut rusticus qui caput semel in anno tantummodo petere solet, quotiescunque ad pectendum acedit summo dolore & molestia pectendo afficitur, è diuerso ille qui quotidie pectit, leniter nulloque labore id facit. Nonò, hoc sacramentum frequentare debes, vt melius animam tuam abluas, & bona proposita renoues. Solēt mulieres stamina quæ satis candida non reddunē vnica decoctione semel, bis atque etiam tertio decoquere, donec cum niuis candore contendere posse videantur. Propheta Eliseus septies præcepit Naamā ut se in Iordane fluuio ablueret: quo facto à lepra mundatus est & cō-
4.Reg.5
ualuit. Lauamini, mundi estote (ait dominus per Esaiā) Vt autē intelligas quod nō Esai.1.
loquebatur de lauacro aut munditia corporali, sed tantummodo de ablutione animę, subdidit Auferte malum cogitationū vestrarū, &c. Decimò & vltimò, sacerdos, imo potius vniuersa Ecclesia tibi suffragiis suis auxiliabitur, sacrosanctisque consiliis & monitionibus. Ne igitur tantum bonum amittas negligentia tua, & salutem animæ differas, quæ confessionem consequitur: quandoquidem tantam in curando corpore diligentiam adhibeas. Si sotularis luto tibi inficitur statim absterges. Singulos dies vis sotulares tuos tergere ne si lutum in eis fuerit desiccatū postea de facili id remouere non possis: & à te ipso non vis remouere sordes vitiorum, per dimidium anni vel amplius. Ergo ne diu in anima tua tam tetrum & fœdū hospitem dęmonem habitare sinas sed quam primum illū domo tua expelle, & si te in huius truculentissimi lupi ritu detentum videris implora Christi Iesu pastoris accerrimi auxilium. Sicut qui cū primum vident gladium rubigine aliqua affectum, illum statim exacuunt & poliunt, & alii semel in anno: alii nunquam nisi sit summa necessitas, & tunc accidit sæpè vt nō possint gladium è vagina educere, ex quo efficitur, vt ensis vagina in sterquilinum mittatur: sic sunt multi qui statim mundant animam per sacramentum pœnitentiæ. Alii ita sunt pleni rubigine, vt iam assueti peccatis indurati sine sapientia in inferni sterquilinium mittantur. Igitur vt intelligas salutem animę nō esse differendam, sed statim summa diligētia & celeritate esse curandam ait, Cito afferte stollam primam.

¶ Obserua secundò, quòd non dixit, date ei stollam sed proferte: quia ex arca Dei debet sumi & accipi: nam homo non potest dare homini gratiam charitatem, iustitiam, au remissionē peccatorū, solus enim Deus habet potestatem remittendi peccata. Hæc stolla dn̄i erat. Et is illam filio prodigo concessit, verum iussit afferri per famulos suos. Eodem modo Deus solus est qui gratiam & remissionē peccatorum concedit, per manus tamē ministrorū suorū, qui a peccatis absoluunt gratiāque

que ministraliter concedunt. Apud Deũ (ut inquit Dauid) propitiatio est, & copiosa apud eum redemptio. Quam donat pius pater filio reuertenti, famuli autem illum proferunt ex thesauro Dei & meritorum Christi.

Psa. 129

¶Secũdò dedit ei anulum, per quẽ iam diximus in superioribus q̃d nõ põt intelligi fides, quæ nõ perdit̃ per peccatũ mortale nisi sit infidelitatis, & hic nõ discessit à domo patris per infidelitatẽ: ideoq; per anulum qui manũ ornat opera bona intelligimus, quia sicut per peccatũ perdit̃ gratia & omnia opera bona quę peccator fecit cũ erat in charitate hęc omnia summa Dei bonitas restituit dãs ei stolã primam & anullum, hoc est gratiam & pristinam amicitiã & omnia meritoria quæ in statu gratiæ operatus fuerat. Quodquidem quantum Dei misericordiã exaltet, quantumque extollat non potest homo narrare. Mirabile certè dictum est ꝙ peccatori, qui exẽpli gratia habet decẽ gradus demeriti, & pœnę, iuxta exigentiã delictorum, qui si discessisset, in tali gradu pœnę esset in inferno intensiuè puniẽdus si hic conuertatur totum debitum Deus remittit. Sed si postea rediens ad peccata sicut canis ad vomitum decesserit non punietur in decem gradibus, sed tantum iuxta pœnam debitam nouo peccato in quo mortuus est, quia Deus quod semel dimisit nunquam repetit, nec in reciduãte redeunt prima peccata, licet redeat quædam macula ingratitudinis ratione præteritorum, quæ iam dimiserat. Sed misericors Deus qui ponit citra cõdignũ, restituit pœnitenti omnia bona quę per peccatum perdiderat, non restituens recidiuanti mala quæ per pœnitentiam ablata fuerant. Sic huic peccatori pœnitenti restituit vestem innocentiæ & gratiæ, & etiam omnia opera bona & merita quæ fecerat in statu gratię, antequam ab illa excidisset.

2. Pe. 2.

¶Tertiò dedit in pedes calceamẽta, quia affectus animæ qui per pedes significant̃ facit agiles & promptos ad bene operandum, quod prouenit ex gratia Dei vt hoc dono gaudeat Dei amicus, ut ea quę sunt bona facilius operetur.

¶Obserua aũt ꝙ triplici gratia adiutus fuit hic: gratia uidelicet pręueniẽte, cooperãte, siue subsequẽte, & gratia cõsummationẽ præstante. De his tribus gratiis loquitur Paulus. De prima ait: Cùm autem placuit ei qui me segregauit, de vtero matris meæ, & uocauit me per gratiã suam. Hanc expertus est iste filius prodigus cum hic dicit̃, ꝙ pater uidit illũ a longe & misericordia motus occurrit ei. Nisi enim Deus videret, uocaret, & occurreret, nos ad Deum uenire non possemus. De secunda gratia subsequẽte seu cooperante dicit Paulus. Plus omnibus laboraui. Nõ ego sed gratia Dei mecũ. Quapropter dedit pater huic calceamenta, vt per uiã mãdatorum Dei incederet. De tertia gr̃a videlicet cõsummationis dicit Paulus ꝙ sicut Deus operat̃ in nobis velle: ita & perficere. Hic etiam ad familiaritatem & mensam patris receptus est, ut statim dicemus. Prima gratia est quę peccata consumit, & eadem est quę iustificat, & ideo ait Paulus. Iustificati gratis per gratiam Dei. Secunda dat vires ad bene operandũ: sed tertiam recipit ad familiaritatem & consuetudinem. Nam non sequitur ut ij quibus peccata dimissa sunt, sint ipso iure in familiaritatẽ recepti: posset nãque Deus unum ab altero separare, ita uidelicet, ut peccata dimittat nec tñ gratiam concedat. Hoc etiam homines facere solent. Dauid. n. Absaloni filio delictum homicidii hac lege dimisit, ut faciem illius nõ uideret, nec ad illius cõspectum ueniret. Deus autem ex magna eius misericordia peccatori pœnitenti non tantum peccata cõdonat, sed gratiam largiens in domo sua recipit, & ad mensam sedere facit. Propter hoc Paulus cùm Deũ appellauit patrem misericordiarum, addidit & Deus totius consolationis, quibus verbis Paulus aliquid diuinę misericordię addere voluit: effusissimam Dei in peccatores misericordiã explicaret. Nam ad misericordiã solum pertinere uidetur iniurias condonare. Verum Deus non solum hoc cõtentus ex ultore fit consolator: non solum peccata dimittens, sed & gratiam qua deinceps in futurum cauere ualeat præstãs. Expende etiam Dei infinitam misericordiam, qui non solum parcit peccatori, sed etiam donaria multa tribuit quæ in libro

Gala. 1.
1. Co. 15
Phili. 3.
Rom. 3.
2. Re. 14
2. Cor. 1

Iob numerant his verbis: Si reuersus fue-
Iob. 22 ris ad omnipotentem, ædificaueris, & lõ-
gè facies iniquitatem à tabernaculo tuo,
dabit pro terra silicem, & pro silice torren
tes aureos. Hoc est, dabit pro infirmitate
fortitudinem & pro silice torrentes au-
reos. Hoc est pro ignorantia & cæcitate
& peccato contracta aquam sapientiæ sa
lutaris. Præterea solet etiam inter homi-
nes aliquando contingere, vt is qui igno
scit ex metu condonet iniuriam: aliquan-
do etiam si velit vlcisci potest: Deus autẽ
qui solo nutu potest perdere quem velit
quoties à nobis offensus est, spretus & ab
negatus toties tolerat, inuitat, recipit, &
amplectit. Hanc eximiã gratiã & præstan
tissimã misericordiã declarat piissimus pa
ter in hoc quod ministris dixit. [Adducite
vitulum saginatum, & occidite, & mandu
cemus & epulemur, quia hic filius meus
mortuus erat, & reuixit perierat & inuẽ-
tus est, & cœperunt epulari.] Hoc repræ-
sentat maximam letitiam quam capiebat
Christus ex cõuersione illorũ peccatorũ
& publicanorũ, quantumq; lætaretur ꝙ
cùm illis manducabat: quod idem angeli
in cõuersione peccatoris in cœlo faciunt.
¶ Hoc est nonum principale qđ promisi-
mus nos dicturos. Insinuare vult qđ non
solum angeli, & tota ecclesia lætaĩ sed ẽt
ipse Deus, atque ideo in numero plurali
locutus est. Obserua autem & uide ꝗ be-
ne locutus sit Dauid cum dño dixit. Quo
Psal. 75. niam cogitationis hõis confitebiĩ tibi, &
reliquię cogitationis diem festum agẽt ti
bi. Prima cogitatio peccatoris est de pec-
cati fęditate, de turpitudine & de malitia
illius, & ex hac cogitatione sunt semper
Nan. 3. quædã reliquiæ, videlicet odium, detesta-
tio, & displicẽtia peccati. Nam vt est apud
quendã Prophetam. Oĩs qui uiderit te re
siliet a te: quisquis. n. probè vt decet pecca
ti malitiam cognouerit, nisi mẽtis inops
sit, ab illo tanꝗ a profundo puteo resiliet,
& veluti à poculo venenato abstinebit.
Reliquiæ ergo ꝗ de peccati cogitatione
sunt, odiũ & displicẽtia, hæc festum agũt
Deo, vel vt alia trãslatio hẽt solẽnia cele-
brãt Deo. Rectè colligiĩ ex his verbis Euã
gelistæ hic, si quidem in peccatoris cõuer
sione tanta agitur celebritas, & lætitia.
¶ Obseruandum rursus quòd in hoc fe

sto non solùm repræsentatur gaudium il
lud quo Deus vniuersaque cœlestis curia
afficitur in conuersione peccatoris, sed
etiam illa ostenditur lætitia quando pro
peccatore capitur, ipsique peccatori exhi-
betur, simulatque peccatis relictis recta
virtutis via incedens Deum colerę inci-
pit. Dubium enim non modo patrem do
mesticosque & familiares in reditu filii
prodigi gauisos fuisse, sed etiam ipsum fi
lium summa lætitia perfusum esse, dum
famem ex longo collectam, summa co-
pia, varietateque ciborum extingueret.
Lætatus est etiam pater cum omni fami-
lia, atque item filius prodigus gauisus est.
Nulla lingua est quæ dicere possit, quan-
tas delicias, gaudiaque Deus concedat
animabus, quæ relictis peccatis ad Deum
conuertuntur. Etiam si post hanc vitam
nulla esset bonis gloria, tamen nihilomi-
nus propter ingens solatium spirituale,
quod hic capiunt qui ad Deum conuer-
tuntur, deberes miser peccator hæc vitia
in quibus obrutus viuis relinquere. Vide
quantum distet à custodia porcorum hęc
tam opulenta & copiosa patris mensa.
Quid aliud in peccatis præter famem, tur
pitudinem, & immunditiem inuenis? At
in virtute nihil nisi copia, musica, summa
que indulgentia inueniri potest. Verum
hoc uernaculum non percipitur ab om-
nibus nec omnibus est ista doctrina præci
pienda. Nulla in re longius falluntur pec-
catores quam dum existimant in virtute
non posse tãtum solatium, tãtamve volu
ptatem inueniri, quantam in suis luxuriis
inueniũt & hac de causa in uitiis immo-
ranĩ. Videbis pauperem mulierẽ quę diui
tis alicuius concubina cũ sit, à peccatis cõ
scientia quotidie quærẽte & exprobrãte
exire cupiens: quamuis velit, timẽs inopiã
suam, qua necessaria ad vsum uictũque
quotidianum statim deficiẽt. Alii ẽt sunt
qui ex peccatis summam capiũt volupta-
tem, existimant in virtute, non tantam se
suauitatem inuenturos. O cæci & infœli-
ces, attendite errorẽ vestrum, procul enim
dubio fallimini, nã multo maior iucũdi-
tas & voluptas virtutis est, quàm illa, quã
non modo quis inuenit, sed ne inueni-
re posse in vitiis vnquam suspicatus est.
Relinquite igitur peccata vestra, pau-
per-

pertatem contemnite, Deòque credite, qui per prophetam ait, Non vidi iustum derelictum nec semen eius quærens panem. Deus qui prouidet auibus cœli quę non nent neque seminant, non prouidebit filiis suis qui ad Deum cõuertuntur? Vide quomodo huic filio prodigo prouisit, qui cùm exiit à peccato, mensam stratam & paratam inuenit, & symphoniam & musicam. Similiter cùm filij Israel exierunt de Aegypto, statim cantum, musicã, & lætitiam offenderunt, & nunquam illis defecit cœleste manna, donec tertam promissionis ingressi sunt. Sic iste dæmonis tenebrarũ principis tyrannidem euadens illico mensam paratam & musicam inuenit. Eodẽ modo Deus illis qui relicto hoc mundo iter per deserta huius vitæ faciunt Deum colentes, dum cœlestem gloriam quæ per terram promissionis figuratur non concedit, delicias alias quamplurimas, solatiàque spiritualia tribuit quibus illos quasi quodam cœlesti manna, sustinet, & interpellat ne defatigentur. In Aegypto, allis, porrisque vescebantur filij Israel, in deserto verò dapibus lautissimis & cęlestibus. Ita hic non comedebat nisi siliquas porcorum at nunc comedit vitulum saginatum. ¶Obserua etiã qđ statim in ipso initio cõuersionis solet aliqñ Deus tribuere maiores voluptates spirituales denuo cõuersis, quaẽdmodũ fecit huic filio prodigo peruenienti, & populo Istael egredienti de Aegypto. Hoc autẽ facit pater clemẽtissimus quia nouit illorum fragilitatem, qui recenter ad illum conuertuntur. Vnde particulari indigent auxilio & solatio. Qui etiã si iugiter cęlesti illo manna à Deo sustinentur, tamen nihilominus Dei permissione labores quam plurimos & tentationes patiũtur sicut populus Israel in deserto passus est. Nõ tamen in illis laboribus & tentationibus deseruntur à Deo optimo maximo sicut nec desertus est Israel, sed potius eius cõfirmati auxilio uicerũt Iudæi Amalech, & Amorrhæos, &c. Sed in principio illos summa lætitia & alacritate excipit, & in fine cum illis gloriã sempiternam daturus est. Hoc voluit insinuare qñ in illis festiuitatibus veteris testamenti præcipiebat, vt primus & extremus quisque dies essent maximæ solennitatis. Reliqui verò dies quasi de medio hebdomadæ sumpti erant nulla celebratione excẽdi. Sed hęc duo extrema insignia & solẽnia erãt. Docet qđ in principio conuersionis & fine perfectionis summa prosequit̃ lætitia dominus seruos suos, in aliis meritum perpendens, in alios iustitiam suam, in alios verò gratiã ostẽdens: vnde aliis gratiam propter egestatem suam, aliis gloriam causa suorum meritorum tribuit. Arbores dum florent fructùsque dum maturescunt multo sunt visu pulchriora, dies nuptialis dièsque coniugalis insigniores sunt. Quãdo dominus despõsatur animæ, quia illam omnibus rebus exutam & vacuam accipit, sumptùmque facit, tanquam pater clementissimus filio suo, nec rem gerit ex meritis sponsæ sed iuxta diuitias & opulentiam sponsi, quia omnia à se sumit, & nihil ab illa. Et ideo ait ipse. Soror mea paruula est, & vbera non habet. Iuxta quod alieno lacte infantem lactabit. Ideo ipsa sponsa ait sponso. Adolescentulæ dilexerunt te. Non ait mulieres quæ sunt animæ in virtute confirmatæ, sed adolescentulæ, quæ sunt animæ nunc primum oculos aperientes, & ad illã nouam lucem aspirantes: istę adolescentulæ dilexerunt te quia solent in initio maximos habere amoris motus. Parentes etiam si omnes filios summopere diligant, parique amore prosequantur, paruulos tamen in vlnis suis portant, illisque multo magis indulgent. Sic Deus denuo conuersis, & illis, qui ad eius cultũ vt hic filius prodigus tunc primum accedunt, magis fauet eòsque maiori indulgentia prosequi videtur.

Mat. 6. Exo. 15. Exo. 16. Leu. 23. Nu. 28. Can. 8. Cant. 1.

¶Vsque adhuc vidimus duo quæ huic filio prodigo pater fecerit. Primum quod eum benigniter suscepit secundum quod cum eo ad mensam discubuit, quæ duo fuerunt quæ Christus cum publicanis & peccatoribus fecit, quando illos excipiebat, & cum illis manducabat. Videamus modo Pharisæorum murmurationem, q̃ hic filius maior repræsentat, & quomodo Christus, pro peccatoribus respõdeat, quod decimo loco & vltimo dicendũ promisimus. In eo autẽ cõcluditur & terminatur hæc parabola. Dicit itaque,

[Erat autem filius senior in agro, & cum veniret & appropinquaret domui, audiuit simphoniam & chorũ & uocauit vnũ de seruis, quid hæc essent. Isque dixit illi, Frater tuus venit, & occidit pater tuus vitulum saginatum, quia saluum illum recepit, indignatus est autem & nolebat intro ire.] Hæc clara sunt si aduertas ad ea quæ in initio huius parabolæ diximus suprà. Nihil aliud vult significare Christus nisi indignationem scribarum & pharisæorum, ex eo quod Christus publicanos & peccatores recipiebat: & cum illis manducabat. Quod ait vocauit vnum seruorum, quid hæc essent: hæc enarratio iuxta Chrysostomi doctrinam ad ornatum parabolæ ponitur & ad eius elegantiam: licet etiam si vis vt omnia quadrent, possit intelligi per hunc nuntium & seruum, qui hæc filio seniori narrabat, fama illa quam Pharisæi audierunt, quod Christus cùm publicanis manducaret. Nam audiẽtes quod Christus hæc faceret, indignati sunt & murmurabant aduersus Christum. Indignabantur enim scribæ & Pharisæi, eo quod Christus cum istis comederet, cum magis esset gaudendum & congratulandum de bono proximorũ & peccatorum cõuersione, & ideo nolebat huc introire, hoc est alijs congaudere. Intrare enim in domum gaudij, est gaudium aliorum communicare, quod ex superbia facere nolebant Pharisęi, sicut ille Simon murmurabat, quia Christus Magdalenam suscepit. Multi etiã & nunc sunt similes istis qui de bono proximorum tristantur, & inuident, eo quod Deus bonus sit, & hominibus benefaciat, qui quodãmodo peccare videntur in spiritum sanctum, qui cõtra bonitatem Dei peccant: & à bonitate Dei quæ infinita est, ipsorum impia voluntate in causa existente, colligunt malitiam, & ex misericordia Dei thesaurizant sibi irã. Opponunt enim se isti contra charitatẽ, quæ regina est virtutũ, in quo grauitas istius peccati satis apparet. Nec etiã est aliud peccatum in quo assimiletur ita diabolo, præter superbiã, sicut in isto peccato: quia vt sapiens ait, inuidia diaboli intrauit mors in orbem terrarum. Nam statim inuidit parentibus nostris. Denique in sola malitia fundatur, sicut diaboli peccatum quod ex malitia procedit. De his loquitur Beatus Iob. Per diem incurrent tenebras, quasi sic palpabunt in meridie. Cum enim alieno bono inuidus affligitur inde radio lucis obserat. Ideo Cainus occidit Abelem fratrem, & filij Iacob vendiderunt Iosephum, Saul persequebatur Dauidem & Iudæi Christum crucifixerunt. Fera pessima & maledicta, quæ fratres proprios odit & bonitatem persequitur, & mortem dedit vitæ autori, & tantis eum murmurationibus afflixit, vt in hoc contextu videmus, & multis aliis in locis Euangeliorum. [Pater ergo illius egressus cœpit rogare illum.] Vide patris benignitatem, qui nihil improperat responsanti filio: sed ipse vadit ad illum & rogat nihilque aliud laborat, imo se in omnia vertit, vt fratrem fratri conciliet. Poterat enim dicere seruis si recusat esse conuiua maneat foris: si non vult epulari & gaudere, famẽ patiatur & mœrore pereat. Quis prohibet me expendere mea vt lubet? Sed nihil horum ait pater imo egreditur & rogat filium. Sic Christus blandè alloquitur Pharisæos quos cum posset vocare inuidos & superbos, eo quod se ipsos iustos existimabant, cum peccatores essent, & proximos contemnebant, & inuidebant: non tamen exasperat eos: sed leniter respondit Simonis ratione cõuincens eum, & nunc his parabolis respondet, non conuicians eis, sicut pater hic blande & ratione respondit huic filio, & non iniuria. Discamus & nos leniter respondere conuiciantibus, iuxta illud quod in prouerbiis legitur. Responsio mollis frangit iram: sermo durus suscitat furorem. Posses tu sapienter, & patienter respondens iracundiam inimici tui sedare, quo facto quam plurimæ contentiones & quæstiones intercciderentur. Sic & Paulus docet. Non litigiosos esse sed modestos: omnem ostendentes mansuetudinem, ad omnes homines, &c. Sequitur in contextu. [At ille respondẽs dixit patri suo. Ecce tot annis seruio tibi & nunquam mandatum tuũ præteriui, & nunquã dedisti mihi hædum vt cum amicis meis epularer. Sed postquã filius hic tuus qui deuorauit substantiam suam cum meretricibus venit, occidisti illi vitulum saginatum,] Ecce Pharisæus quid dicat.

Marginal notes: Chry. ho. 65. in Matthæ. — Luc. 7. — Ro. 2. — Sap. 5. — Iob. 5. — Gene. 4 — Gen. 37 — 1. Re. 18 — Mat. 27 — Prov. 5. — Tit. 3.

dicat. Non ait tot annis educasti me, tot dolores tot curas meo nomine sumpsisti, vnde nunquā potero redere æquiualens: sed dicit, tot annis seruio tibi, sicut alter q̃ dixit, ieiuno bis in sabbatho, decimas do, &c. Præterea quid arrogantius q̃ dicere
Luc. 18. nunquam mandatum tuum præteriui? Quis hęc dicere potuit nisi vnigenitus patris? Solus ipse verè ait. Ego quæ placita sunt ei facio semper. De cæteris autem dicitur. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. Non est qui faciat bonum.
Ioan. 8. Et si aliud peccatum non fecisset nisi hoc
Psal. 13. contra charitatem magis, inuidens fratri & non compatiens eius miseriæ, Græci legunt substantiā tuam, vt sit odiosius. ὁ καταφαγὼν σου τὸν βίον. Et sic legit Diuus Ambrosius. Impius inquit qui accusabat fratrem quod cum meretricibus paternam substantiam, prodegisset. Non enim dixit suam substantiam, sed paternam. Nec dicit frater meus, sed filius tuus. Noluit enim illum vocare fratrem ex superbis indignans, sicut Pharisæi contra publicanos. Denique in summa omnia quę iste hic dicit murmurans, dixerunt superius pharisæi. Hic peccatores reccipit, & manducat cum illis. Hic tanquam tyranus omnia sibi assumere volebat: sicut pharisæi, qui molestè ferebant Christum cum alijs versari, & non cum illis. Sed attende quæso qua molliter Christus respondit pharisæis, non irritans aut prouocans eos ad iracundiam: sed inquiens, [Fili tu semper mecum es: & omnia mea tua sunt. Epulare autem & gaudere oportebat, quia frater hic tuus mortuus erat, & reuixit, perierat & inuentus est.] Hoc est responsum & conclusio vltima omnium trium parabolarum, quibus Christus pharisæis respōdit ipsosque tacitè accusat, quod de ipso murmurarent, asserens illos publicanos & peccatores fratres esse illorum, qua de causa æquissimum erat vt piè & benigniter susciperentur. Præterea ait pharisæis facillimum esse, & expeditissimū, cum ipso vel in templo vel vbiq; colloqui, publicanis verò reliquisque peccatoribus non ita facile erat, qua de causa nemo iustè potuit moleste ferre, si illos suscepit, cum illisque discubuit. Obserua autē quod pater nō dixit, hic filius meus, sed frater tuus, vt alliciat ad commune gaudium: quia frater de bono fratris gaudere debet. Sic vos pharisęi cum isti sint fratres vestri, quippe ab vno patre, & ex vno populo geniti nō debetis indignari. Sic dixit Dominus Mosi, Descende peccauit populus tuus. Et Moses ad Dominum, Cur Domine irascitur
furor tuus contra populum tuum? Sic Exod. 2.
vterque vtrunque ad compassionem populi inuitabat.

¶ Obserua iterum quod in eo quod dixit mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus est, ostendit quòd peccatum est
mors & perditio. De primo ait Paulus. Sti Rom. 6.
pendium peccati mors. De secundo verò
dixit Oseas. Perditio tua ex te Israel. Deni Oseę. 3.
que ex his omnibus expende Christi bonitatem & clementiam. Substantiam diuisit petenti, & recedentem remanere non compulit, reuertenti compassus occurrit, amplexus & oscula dedit, uestem corpori. ornamentum manui, monimentum pedibus exhibuit. Oblitus damni prioris adduxit uitulum, & occidit & ededum tribuit. Præterea fratrem seniorem benignè placauit, rogauit, ut pœnitenti fratri communicaret, utrumque filium reconciliare curauit, non est prouocatus inuidentis indignatione, nec arrogantis commeudatione: sed reprehensionem æquanimiter tolerauit, & cuncta sua bona dare promisit. Blādè locutus est iracūdo, adolescētis oblitus est culpas, & maius sibi dicit inuenisse lucrū de inuentione filii, q̃ sit damnū substantiæ perditæ. Sic respōdit pro peccatoribus Christus, & factus est eorum patronus & defensor & pharisæis blandè locutus est, & respōdit his parabolis, ut tu discas cū peccatoribus esse humilis, cum omnibus benignus, modestus, affabilis, urbanus, & bene institutus, ēt ī inimicos tuos & in illos qui de te murmurant. Quod si ita feceris hic uiues in pace, & ab omnibus diligere: postea uerò in cęlis gloriam sempiternam adeptus regnabis. Amen.

CAPVT XVI.

IN præcedenti capite tribus similitudinibus ouis uidelicet perditæ, drachmæ, & filii prodigi, Dei ineffabilem, bonitatem, & misericor-

diam erga nos miseros peccatores clarè ostenderat Christus: nunc autem nequis neglectis bonis operibus huiusmodi gratiæ fidat, & hac sumpta occasione vt multi solent peccatores segnior aliquis fiat, in initio statim huius capituli addit parabolam, in qua docet oẽs Christianos, & monet, vt omnibus modis studeant proximis benefacere, quemadmodum Deus illis benefecit. Docet secundo, in hac similitudine eiusmodi beneficia quæ ꝓximo exhibemus non perire: sed in futurã vitã nobis seruare. Docet tertio Christus in hac parabola verũ vsum tẽporalium bonorum, & quomodo illa vtilia facere possimus: id quod potissimum fit, si illa liberaliter in pauperes erogemus. Imo hic verus vsus est omnium bonorum spiritualium & temporalium, si ea in vtilitatem ꝓximi nostri conferamus. Sed iã singula hæc expẽdamus. Ait ergo Euãgelista. [Dicebat autem & ad discipulos suos.

Quibus præ cæteris datũ est nosse mysterium regni Dei, & tanquam ad fontes ex quibus deriuanda erat aqua doctrinæ
Luc. 8. in mundum vniuersum. [Homo quidam erat diues.] Deus, hic homo est: mos nanque scripturæ sacrę est, ut qñ Dei indignationẽ, irã & iudiciũ vult ostẽdere, cõparet
Esai. 5. illum terribili cuidã ac feræ bestiæ. Sic Esaias ait. Rugitus eius vt leonis: rugiet vt catuli leonum: & frendet & tenebit præ-
Thrẽ. 3. dã, & amplexabitur, & nõ erit qui eruat.
Oseę. 13. Sic etiã Hieremias de eo dicit. Factus est mihi sicut leo, in abscondito. In Osea quoque dicit ipse, Ego ero eis quasi leæna, sicut pardus in via Assyriorum: occurram eis quasi vrsa, &c. Verum qñ Dei bonitatem indicare vult comparat illum homi-
Dan. 7. ni, vt in Daniele vbi gratia noui testamẽti describitur, Deus pater, & filius eius vnigenitus homini comparantur. Nam quales nos sumus, talẽ se nobis exhibet Deus. Si homines sumus & viuimus sicut rationales creaturæ, ipse etiam Deus homini cõparatur. Sin autẽ belluarum more viuimus, vt equus & mulus in q̃bus nõ est in-
Psal. 31. tellectus, fit nobis Deus fęra terribilior.

¶ Adeòque Deus diues est, vt omnem pascat carnem: & aperiens manum suam
Ps. 140 repleat omne animal benedictione. Tam
Pro. 10. diues, vt nos sua benedictione diuites faciat: imo adeo diues est, vt iam per sex millia annorum omnes homines & creaturas pauerit. Nec tamen arca eius adhuc ex- Prou. 3.
hausta est, & vacua facta. Sed quid verbis opus est? Longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra illius diuitiæ & gloria. Omnes enim vno ore fatemur illum tam diuitem esse vt nostris bonis nõ indigeat. Si enim Deus creatura aliqua indigeret infinitus non esset: nam si aliquod emolumentum ex creatura aliqua capere posset, fieret inde quod non esset necessariũ & æternũ quidquid in Deo esset. Etsi necessarium & æternum non est quicquid in Deo est: oportet vt Deus mutabilis sit, cum illi aliquid aduenire possit. Deus autem mutabilis non est. Necessarium ergo & æternum est, quidquid in illo est perinde ac ille est. Præterea si necessarium & æternum est quidquid in se continet Deus, consequens est, vt nullam vtilitatem ex omnibus creaturis capere possit: cum illæ contingentes sint, & temporariæ. Sed quid de isto homine diuite Euangelista dicat audiamus. [Habebat villicũ.

Poterat etiam interpres dicere gubernatorẽ domus: nã ĩ Gręco originali ĩ qua lingua Lucas scripsit habetur οἰκονόμον ab οἶκος domus, & νέμειν q̃d est distribuere quæ ad rem domesticam pertinent. Nam villicus villæ gubernator est, & de re rustica agit, & causa colendi agrum cõstituitur, ideoque gubernator domus seu dispensator magis quadrat quam villicus. Vide autem in hoc verbo quo nomine Christus suos appellet. Auarus homo dicit. Diues sum & nullius egeo,
mea sunt quæ habeo, quemadmodum Apoc. 3.
Rex Babyloniæ ait, Nonnè hæc est Baby- Dan. 4.
lon magna, quam ego ædificaui in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Christus autem longè aliter loquitur, homo inquit quidam habebat villicum. Quo docet nos bonorum quæ in hac vita accepimus à Deo, non dominos sed dispensatores esse: siquidem Deus solus eorum dominus est. Meus (inquit ipse) est orbis terrę, & plenitudo eius. De nobis autem dicit Paulus. Quid habes ò ho-
mo q̃d nõ accepisti? Si vero accepisti, q̃d Psa. 49.
gloriaris quasi non acceperis? Sũt diuites 1. Cor. 4.
huius mundi, quasi nouæ nuptæ pauperes,

res, quæ ad diem nuptialem, si non habēt vestem, omnem commodatam accipiunt à vicinis suis, ab alia pallam, ab alia endromidem, ab alia mitram petentes, &c. Verùm die nuptiali transacto, vnaquæque vicina quod commodauit repetit, ipsæ nudatæ & spoliatæ omnibus ornamētis manent. Omnes diuites huius mundi œconomi Dei sunt: qui quamplurima à Deo accipiunt beneficia, vt ea inter pauperes & egentes diuidant. Illi vero bonis à Deo concessis ornantur & fruuntur in hoc seculo quasi in die nuptiali. Cæterum cùm ad mortem iudiciumque extremum peruenerint, tunc omnibus bonis suis spoliabuntur & cogentur rationem reddere: quemadmodū hic villicus à domino suo coactus est, Tūc repetet pauper pallium, quòd moluisti tinea consumi quam pauperi erogare: mulierque egens, vestem efflagitabit, quam de multis quæ tibi superabant, concedere illi noluisti, &c. Si duobus hominibus aliqua via incedentibus canis insequitur non facile iudicare poteris vter illorum dominus eius sit. Cæterū si alter ab altero discedat: statim apparet, clarissimè quis dominus: canis enim ignoto relicto ad notum accedit, eumque dominum esse suum clarè ostendit. Sic modo temporales diuitiæ cuius sint dignosci non possunt. Sed aduentante morte cum tibi à mundo necessario discedendū est, tum demum quis sit diuitiarum dominus cognoscetur. Bona enim temporalia hic manebunt, tu uero solus nemine comitante ab hoc mundo exibis uilissima sindone indutus. O si diuites, sibi iam persuadere uellent se nō esse dominos sed uillicos & dispensatores bonorum Dei, quæ Deus uoluit, ut semper in mundo manerēt. Nullus cogitet, sibi ipsi soli uiuere, sed curam habere proximi sui, quem adiuuet bonis temporalibus, doctrina, exemplo, & extrema subministratione: quæ pia uillicatio est. Dispensatorē te esse cognosce non dominum eorum, quæ habes: sed tantum temporalis fructus participem. Abijce fastum & arrogantiam diuitiarum, atque modestiam serua dispensatoris. Sed nunc iam multi sunt sicut satanas, qui in deserto Christo dicebat, qđ omnia mundi bona sua erant. Sic multi mentiētes sicut pa- Matt.4.

ter suus diabolus putant sua esse hæc terrena, & non esse dispensatores: ideo ad libitum exoluunt meretricibus & scurris, &c. quasi non sit de illis reddenda ratio, & strictissime exigēda. Hoc uerbum meū, omnes homines fallit, regnum meum, Episcopatus meus, Ecclesia mea, uilla mea, negociatio mea, plena deceptionis sunt uerba. Possessores enim sumus, non proprietarij. Villa quā possides hodie tua est, cras filij tui uel alterius heredis erit, cuius nec per somniū meministi. Nabuchodonosor Rex Babylonis dixerat, Nonnè Dan. 4.
hæc est ciuitas mea quā ego ædificaui in robore meo? Et ideo in belluam conuersus est. Donec scias inquit Daniel quod dominator Dominus in regno hominū, & cuicunque uoluerit dat illum. Nulla igitur ratio suppetit ut dicamus quicquam esse nostrum. Scito igitur te dispensatorē esse. Vnde Paulus, Sic nos existimet ho- 1.Co.4.
mo ut ministros Christi: & dispensatores ministeriorum Dei. Bonus dispensator & sufficiens pauperum suorum est Archiepiscopus Toletanus: cui quotannis plus ducentorum millium ducatorum uectigalia redduntur. Item bonus dispensator est Episcopus huius, illius, vel illius loci: omnes enim hi dispensatores diuites pauperum sunt, qui bona sua à Deo hac conditiones acceperunt, ut illa fideliter & prudenter pauperibus dispensaret. Sed iam quæritur, ut inquit Paulus inter dispensatores, ut fidelis quis inueniatur. Omnes quærunt quæ sua sunt: non quę Iesu Christi. Parū fidei inueniī in prælatis Ecclesię, Phili. 2.
multoque minus in diuitibus huius seculi charitatis & ueritatis. Dic mihi, si dominus quis œconomo suo iuberet, ut certam portionem pueris à pedibus certamque aliis famulis in diē impēderet, hic autē œconomus dimidiū uniuscuiusq; portionis furaretur adeo ut pro decem quatuor aut quinque tātummodo solueret, & ea de causa famuli omnes, fame & siti urgerētur, in quem esset culpa potissimū conijcienda? In dominum nullo modo; ille enim sufficienter prouisit omnibus necessarijs. In œconomum ergo conijciēda est, qui aliorū pręmia sibi arrogat, & mercedes: bona domini sui defraudās, quæ illi data sunt, ut domesticis imparti-

rentur. Ita nec pauperes in Deum culpam coniicient, cum illoue expostulabunt de mercede sibi negata. Diuites enim dispēsatores & œconomi à Deo cōstituti sunt: quare si pauperes necessitate, & penuria vrgentur, culpa œconomorum est, qui bonis abutuntur Dei, & infidi sunt dispensatores. Miseriæ & paupertates extremæ pauperculorum hominum clamant, & vociferantur coram Deo: non secus
Gene 4 quam sanguis iusti Abelis clamauit, vltionem crudelis sui interfectoris implorans. Ideóque sequitur in contextu. [Et hic diffamatus est apud illum.

Non debet procedi contra aliquem donec is prius de crimine sit infamatus. Oportet enim vt infamia præcedat: & vocatur infamia non frequens vox discolorum, sed frequens vox talis vt apud probos & prouidos viros reddatur persona de crimine tali rationabiliter suspecta. Nec inquisitio fieri debet nisi tātū de crimine quo infamatus est & non de aliis. Primo enim hic fuit infamatus & postea processerunt contra illū, quamuis multi peccatores & ciuitatum iudices propter simplicem suspicionem accipiunt iuramētum ab illo, quem existimant reū, & postea quærunt testes, & faciunt inquisitionem & processum in quo grauissimè peccant. Nec illi tenentur eis propalare veritatem cū infamati non sint, & exponunt illos in periculum se infamandi. Quod si tūc non dicunt delictū qđ non tenentur dicere, sed posteà testibus conuincuntur, puniunt illos contra ius tanquam periuros: cum reuera non fuerint periuri, quia antequam infamia præcederet, non tenebantur occultum manifestare delictum. Hunc pessimum modū procedendi iam ego in causis aliquoties vidi, & ingemui. Discant enim ex hoc loco iudices, & prælati etiam Ecclesiastici & qui monasticā vitam profitentur, antequā de aliquo crimine inquirant vt prius pręcedat infamia & non propter quamcunque infamiam leuem, vel suspicionem inquirant, quæ non eis licet. Vide quomodo hic prius fuit infamatus, ac postea requisitus & interrogatus.

¶ Obserua etiam quod hoc verbo indicatur, qđ Deū nihil lateat. Omnia enim, vt inquit Paulus sunt nuda & operta oculis eius. Præterea nō solū videt Deus quo Heb. 4.
modo donis eius vteris, sed alij ēt sunt q̃ te diffamant, & accusant. Infamāt te pauperes & clamāt, eo qđ iniustis rationibus premiis & fraude & dolis circumuenis, & tua immisericordia fame perire sinis. Clamant contra te, & clamor eorum in Dei aures intrat: sicut clamor filiorum Israel ascendit in Aegypto, & venit ad Dominū: Exod. 3
Hinc Dominus per Mosem loquitur. Aduenam non contristabis, viduæ & pupillo Exo. 22
non nocebis. Si læseris eos vociferabunt ad me, & ego exaudiam clamorem eorū, quia misericors sum. Vide ergo q̃d agas, non enim proderunt diuitias in die vltionis, non honores: non potentia tuebitur: neque Deus timet humanum fastum, vel etiam humanam potentiam. Iam nunc videamus de quo infamatus sit.

Quasi dissipasset bona ipsius.] Accepta bona dissipamus quando his neque ad ipsius honorem, nec ad propriam salutem: sed magis ad Dei offensam, ad proximorum iniuriam & scandalū aut propriam perniciem abutimur. Dissipauit hic villicus bona animæ: quando omne ingenij acumen, animi industriam, artem, scientiam, memoriam, cogitationes desideria transfert ad vana, aut perpetrandis accommodat sceleribus. Dissipat bona corporis dum fortitudine ad vim alteri inferendam, sanitate ad turpia, pulchritudine ad vana abutitur: exhibens per hæc & similia membra sua arma iniquitatis peccato. Dissipat etiam hic villicus bona temporalia non solum illicitè in comessationibus, ebrietatibus, luxuriis, pompis & vanitatibus, in vestibus, in sumptuosis ædificiis, in equis, in canibus nutriendis, in alea, & similibus consumendo, sed etiam cum proximorum iniuria per furta, fraudes rapinas, vsuras, & per alias nefarias artes hæc acquirendo.

¶ Expende autem quod dicit, quasi dissipasset bona ipsius, non autem absolutè, quod dissipasset: quia quantumlibet impij male donis cōcessis vtantur, & dissipēt nihilominus tamē ad aliquem bonitatis ordinem dilapidationem istam reducit Deus. Nunquam enim sic destruitur humana

mana natura in hac vita, quin per Dei clemētiam reparari poſſit: quod angelis peccantibus & bona ſua dilapidantibus non contigit. Quantumcunq; enim malus ſis ſaluari potes, & hoc eſt qua diſſipare: & quãuis nõ ſis omnino perditus ſicut dæmon, qui remediũ nõ habet, & ſic diſſipauit ſubſtãtiã: homo autẽ quaſi diſſipauit, q a licet ſit omni flagitio repletus, poterit dũ viuit, ſaluari. Sed quid adhęc dominus? [Et vocauit illum, & ait illi. Hæc verba nõ pertinent ad illam vocationem, qua quilibet tempore mortis ſuæ, vel etiam in extremo die tribunali Dei ſiſtitur: ſed ad eã potius vocationem, quæ in hac vita fit: cum quis per internam inſpirationẽ, vel per externam prædicationem & exhortationem, vel per beneficia, aut flagella diuinitus commouetur, vt cogitet quomodo ſuo tempore rationem reddere poſſit. Expende hic quot modis te Deus vocet &
Pſal. 57. tuam ſtudeat ſalutem: nempe blanditijs
Rom. 2. & flagellis & innumerabilibus modis.

Tu autem tanquam aſpis obturans aures ſuas ſurdus es, ne audias vocem in cantatis ſapienter: quapropter theſaurizas in diem iræ, & quia hic miſericordiam vocantem non audis, audies poſtea iudicem dicentem. Ite maledicti in ignem æter-
Mat. 25 num. Aduerte autem quod antequàm condemnet vocat ad iudicium peccatorem, quia vult Deus iuſtificare ſententiã ſuam, & non damnare peccatorem illa inaudito. Vnus enim omnium, quotquot extiterũt in mundo iudices, iniquiſſimus fuit Pilatus: quoniam contra hominem, quem iuſtum cognoſcebat & ſanctũ ſententiam tulit, & ſuper omnia voluit ſe iuſtificare lauando manus ſuas. Innocens
Mat. 27 ego (inquit) ſum, à ſanguine iuſti huius. Cũ ſecundũ rei veritatẽ Pilati conſcientiã totus Oceanus nõ ſufficeret ad lauandũ. Quare ſi iſte Pilatus cum tamẽ improbiſſimus alias eſſet, ſententiam ſuam iuſtificare voluit: quanto maiore ratione hoc faciet Deus, ſiquidem ait Dauid, Iuſtitia
Pſal. 18. Domini vera, iuſtificata in ſemetipſa? Nõ vult Deus hunc inauditum condemnare, vt eius cauſa magis iuſtificetur. Sæpenumero ſolet abſens abſque vlla culpa cõde-
Ioa. 11. nari. Sic Caiphas Chriſtũ condemnauit in abſentia in concilio ſuo. Nec illum accerſiuit vt ſui rationem redderet. Quare apud iureconſultos omnia quæ contra abſentem non contumacem fiunt, irrita ſunt. Vnde nullus maior defectus, aut nullitas cuicũque proceſſui opponi poteſt, quam Heſte. 1
ſi dicamus partem non fuiſſe citatam. Malè fecit Aſſuerus, cum damnauit populum Dei ductus malo conſilio ſine audientia partium. Itaque iſte quamuis infamatus eſſet & ſciret illum dignum pœna: nihilominus tamen antequam remoueretur ab officio vocatur vt reſpondeat pro ſe, & reddat rationem. Vtinam Reges & prælati ſic facerent, vt nunquam obliuiſcerentur huius doctrinæ: etiam non ſicut 2. Re. 19
Dauid ita faciant, qui credidit Sibbæ narranti de Miphiboſet, & innocentem abſentem damnauit, ante quam redderet rationem ſui: & Sibbæ ſuſurroni dedit poſſeſſiones Miphiboſet filij ſui maximi amici Ionathæ. O Reges iniqui & mundi principes qui ſæpe nullam fidem & iuſtitiam in iudicando ſeruatis. Et quod multò peſſimum omnium eſt, tantum valet prima informatio & inquiſitio, vt etiam 2. Re. 19
ſi Dauid poſtea ſciuerit Miphiboſet innocentem eſſe, tamen nihilo magis ſententiam reuocauit: ſed potius poſſeſſiones diuidi iuſſit.

¶ Diſcant ex hoc loco Principes & Prę lati, vt infamatũ & accuſatũ vocẽt, & quærant, antequã iudicet, vt pro ſe ipſo reſpõdeat, & ſui rationem reddat. Sic Deus an- Gen. 19
tequam Sodomam & Gomorrham damnaret, clamor inquit Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus eſt, & peccatum eorum grauatum eſt nimis. Vide ẽt infamiam Sodomæ & Gomorrhæ: ſed audi eorum inquiſitionem. Deſcendam, ait, & videbo vtrum clamorem, qui venit ad me opere compleuerint an nõ: ita vt ſciã. Non dixit hæc Deus quod aliquid eum latere poſſet: ſed vt nos doceat humano more loquitur. Prius enim probare voluit
miſſis eò duobus Angelis vt explorarent Gen. 11
impietatem: antequam iudicaret, & ciuita Gene. 3.
tes ſubuerteret, Sic etiam antequam Adã Gene. 4.
puniret vocauit ad iudicium, dicens, Adã Gen. 11
vbi es? vt ſui rationem redderet. Sic etiam Leg.
Caim interrogauit de fratre, & ante- Chr. ho.
quam puniret ad rationem uocauit. & 30. in
ſimiliter antequam confunderet turrim Gene.

Babel descēdit, vt videret ædificium. Sed iam nunc damnantur absentes inauditi. Sic Nicodemus dixit pharisæis. Nunquid
Ioan. 7. lex nostra iudicat hominem nisi prius au
Act. 25 dierit ab ipso & cognouerit quid faciat? Festus quoque in Actis, dixit, Non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, priusquam is, qui accusatur locum defendendi accipiant. At nunc aliqui prælati Christiani & Episcopi, qui maiorem sanctitatem profitentur faciūt
1.Re. 2. quod illi Gentiles Romani Idolatræ facere non audebant, homines innoxios persequentes: nō dantes locum excusationi nec defensioni, &c Discant secundò nè peccata subditorum dissimulent & im
1.Reg. 4 punita relinquant: sicut Heli sacerdos, qui sciens peccata filiorum non curauit nec correxit: atq; ideò mala morte mortuus est, & reprobatus à sacerdotio. Imo per quirant voce subditum, moneant, & diligenter officium pastorale exerceant, & solicitè atque charitatiuè & benignè corrigant, vt hic fecit homo diues, qui postquam infamiam proximi sciuit non dormiuit, neque segniter se habuit, sed vocauit illum ad se. Discant tertio ne accusatorum, visitatorum, aut testium nomina prodant. Hoc enim est maximum incendere ignem & odia & discordias seminare, vt aliqui ex leuitate, aut imperitia facere solent. Iste enim non dixit, talis, vel talis, mihi dixit quod male gerebas tuum officium, sed tantum dixit, quid hoc audio de te? Docentur & quarto vt articulum, de quo quis infamatur, specificent. Melius enim potest se homo corrigere cum ei exponitur de quo infamatur aut se excusare si innocens sit, cū speciatim dicitur, hoc audio de te, quam si dicerent ei in genere vnū malū de te audiui sic iste dixit villico exprimens malū. quod audierat. Redde rationē villicationis tuæ: de infidelitate enim villicationis accusaris. Ideoque vocatus hic coram domino suo dixit ei.

Quid hoc audio de te? Redde rationē villicationis tuę. Ait dominus villico. Imò sic loquitur ad vnumquenq; nostrū. Ho-
Tit. 1. mo cogita quis status tuus sit. Christianū te vocas, sed viuis gentiliter: vita tua nō respondet vocationi tuæ; Deū confiteris ore: sed operibus negas. Dominū tuū me vocas, nec tñ voluntatem meam facis. Nō dominū sed dispensatorem domus meæ Mat. 25
te constitui. Quare ergo non dedisti pecuniam meam ad vsuram? Abscondisti talētum tibi creditū. Quare non pauperibus fęnerasti & dedisti bona, quæ mea sunt, indigentibus? constitui enim te vt alteres pauperculos seruos meos. Quid hoc audio de te? Seuera profecto accusatio, & percontatio. At vbi percōtatio illa re agitur ipsa, obmutescat oportet homo: & cōgitur cōfiteri cū Diuo Iob se coram Deo Iob. 9.
pro mille vnū respōdere non posse. Vtinā hæc vox & querimonia in auribus tuis semper personet. ¶ In eo autem ꝙ rationem quærit admonet, vt semper parati simus, vt bonam rationem reddamus hora mortis. Mirum valde est, quod nolis ꝑ Deū idem facere qđ villicus propter herum suum facere non prætermittit: cum tibi perpetua animæ tuæ salus proponatur, vel lucri facienda, vel amittenda, illi opinio quædam tantummodo quam apud dominum suū habet. Si esses alicuius viri præclarissimi dispensator à quo tibi esset imperatum, vt primo vesperi illi redderes rationem certorum millium ducatorum quæ tibi ad sumptum faciendum dedisset: nonne priusquam illi rationes ostendere properares, libros prius inspiceres vt rectam tuorum gestorum rationem reddere posses? Nam etiam si omnia optimè dispensata habuisses saltem ne coram Domino rationem reddens postea titubares, re multo ante non prouisa nec meditata libros inspicere omnia quæ adamussim prius perpendere deberes, vt rectam rationem redderes. Attende igitur te vel spontè, vel inuitum aliquando rationem redditurum non domino terreno, sed Deo: non de impensis sed dè bonis animæ, bonisq; corporalibus, quæ tibi à Deo opti. Max. concessa sunt. Tunc dicitur tibi, redde rationem villicationis tuæ: ꝙ fortè hodie ante Solis occasum audies. Et hanc rationē seuerissimā Deus à te exiget. Oportet igitur vt vnusquisq; dū viuit reputet se post mortem horum omnium rationem redditurum. Quis homo est qui Christianus, aut esse, aut dici vult, qui quotidie conscientiam suam nō

examinat,

examinat, vitam suam respiciens, malam que & peruersam viuendi rationem in bonam conuertens, præparânsque se ad omnia euenta quæcunque accidere possint? Cum enim minus cogitat, tunc illi discedendum erit: quia nemo scit vtrum in diem crastinum sit peruenturus, necne. Ita igitur viuere debes quasi statim sis moriturus: & si sapis non minus inspectã rationem habere debes, ac si statim illam esses redditurus. Quare interiora arcana tua optimè cognita habeas, conscientiam tuam examines oportet, vt sit aliquid inueneris in conscientiæ libello, quod iure reprehendi possit, vel moribus immutatatis deinceps corrigas, vel lachrymis & suspiriis deleas vt veniente Domino, & dicente, redde rationem villicationis tuæ, apparere possis nulla ignominia notatus, nulloque rubore suffusus: vt pote qui rectam rationem omnium beneficiorum, quæ accepisti reddideris. Hæc debet esse Christianorum in hac vita exercitatio, videlicet, vt dent operam libris suis inspiciendis, & vt optimam reddãt rationem. Quare si mors de improuiso ipsos occupauerit, turbati & confusi nihil habebũt, quod summo iudici respondere possint: & ideo maxima cum ignominia in infernum detrudentur.

¶ Obserua etiam diligenter quod hic non dicit Dominus, redde rationem villicationis alienæ, uel redde rationem villicationis alterius, sed vilicationis tuæ. Propriæ enim vitæ tuæ, factorumque tuorũ non alienorum, redditurus es rationem Deo. Vnusquisque enim redditurus est de factis propriis rationem. Cum igitur tanta beneficia à Deo acceperis, totque res habes de quibus reddere rationem debes vt vitam emendes, tempùsque breuissimum vitæ tibi ad agendum concessum ne inaniter abire prætermittas, quod vix satis esse potest ob negotiorum magnitudinem, otiosus nequaquam esse debes neque dum alienas vitas obseruas & examinas propriæ vitę emendandæ & corrigendæ obliuiscaris. Quid enim ad te aliena attinent? Redde rationem villicationis tuæ. Tuæ villicationis propriæ redditurus es rationem, non alienæ. Ideoque tibi consule, te ipsum cura, ne sis de aliorum vita curiosus nimium censor, nè vè facta aliorum iudicare velis. Visus enim in primis tibi à Deo hac de causa datus fuit, vt te ipsum præcipuè inspiceres. Ideo Dauid in Psalmo. Dereliquit me virtus mea, & lumẽ oculorũ meorum ipsum nõ est mecum. Non ait se esse cæcũ, aut lumẽ oculorum perdidisse: sed inquit, lumen oculorũ suorũ non esse secum. Erat enim errans, & ociosum lumen illi oculorũ, dũ aliorum facta intuendo occupabatur. Nõ erat mecum lumen oculorum meorum: sed cum aliis. Si igitur vis progressus maximos facere in Dei cultu & seruitio maxima cura vitare debes ne de aliorum vita nimis curiosè inquiras. Nũquàm quietus, & tranquillus esse poteris si curiosus factorum alienorum scrutator fueris. Nũquam pacem in cordè aut spiritu tuo habebis, si te ad inspiciendas proximorum tuorum vitas profuderis: sed potius omnes homines in odium tui inflammabis, nisi ab hoc vitio caueris. Ideo Dauid postquam dixit lumen oculorum meorum non est mecum, statim addidit. Amici mei, & proximi mei recesserunt à me: quia quicunque aliorum vitas calumniantur & mores, omnibus odio est etiam vt amici, familiares, ac fratres, omnesque propinqui ab eius consuetudine abhorreant. Ab hoc vitio oritur murmuratio, quæ fons & principiũ est superbiæ. Ideo enim alios despicis quia te ipsum non cognoscis quod maximum est superbię fundamẽtũ. Fluuius extra alueum suũ exundãs fluctibus suis ripas mũdificat, ipse tñ cũ oẽs immunditias paleas, & stercora riparũ secũ ferat immũdus, pallidus, & turbidus fluit. Eodẽ modo homo extra sui ipsius notitiã & cognitionẽ, qui aliorum immunditias extra se egressus aliorumq; facta rimatur, fluuio superabundanti rectè cõperari potest. Tota autem iactura illius tantummodo est, qui hoc facit turbidã.n. cõscientiã & immundã habet malitia & superbia. Alios vero mũdat dũ illos sua loquacitate & murmuratione monet vt vitã emendent & corrigãt. Itaq; alij cõ modũ consequuntur ex monitis tuis, qui bus duum corrigũtur, molestiamque patiuntur iniquæ detractionis tuę magis apud Deũ merẽtur. At tu sicut fluuius turbidus

Psal. 37.

bidus & immundus conscientia coinquinata, in dies tibi ipsi deterior fluis in omnes vitiorum vndas, & in extremum inferni mare. Culpa est homini immiscere se rei ad se nō pertinēti. Tu iacturam pateris, alii lucrantur. Si quis mercator negotium aliquod tractat, in qu non modò nullum futurum commodum sperat, sed etiam incommodum timet, illud proculdubio deponit. Attende igitur & tu, quòd nullum aliud negotium magis inutile gerere poteris, quàm si aliorum facta scruteris. Relinque igitur hoc officiū ne pereas, neu tempus perperam consumas: obseruādo quid ille vicinus tuus, aut ille faciant, quid habeant vnde viuāt, aut quomodo uiuāt. Non enim exiget Deus à te rōnem villicationis alienæ, sed tuæ propriȩ. Satis argumenti est, te paruam curam conscientiȩ tuȩ gerere, siquidem tantum de aliis curas: nimia enim cura q̃ aliorum geris indicat te esse oblitum tui. Nemo enim tot rebus animum intendere potest: quare facile colligitur quòd te ipsum negligis, qui aliorum curā habes. Hȩc maxima stultitia est. Vnde Sapiens.
Eccle. 9 Pes fatui facilis in domum proximi. Quādo dominus domi, est: omnes famuli officium suum faciunt. Eodem modo quando aliquod ædificium fit, si dominus operis adest, omnes ministri laborant & officium suum exequuntur: verum si tantisper abest, alius sedet, alius garrit, alius ludit, nemoque operam nauat. Ita & eodē modo cum tu intra teipsum es per tui notitiam ratio recta est, cogitationes cohibitȩ, sensus recepti, cæterȩque affectiones animi ȩquè & iustè operantur. Econtrario verò si propria relicta domo, domos alienas percurris, non possunt cogitationes tuæ, non esse ociosȩ & errantes, milleque vanitatibus obnoxiæ. Esau
Gen. 27 semper in agro viuebat, Iacob autem domi semper erat: proprium enim bonorum est intra domum conscientiæ suæ se continere, malorum autem, & otiosorum proprium est extra se errare, aliorū vitas obseruando. Ne igitur tam iniquū officium subeas. Si enim proximus tuus malus fuerit, ipse actionum suarum rationem domino reddet: tibi satis erit si tui curam habueris perfectè. Es enim rationem redditurus exactissimam, & citiùs fortasse, quàm existimas, &c. Sed iam ad contextum reuertamur. [Iam enim non poteris villicare.] Hæc quamuis de hora mortis & de vltimo vitæ instanti intelligēda sint, quia deinceps nullum erit tempus villicandi, hoc est merendi, nec demerendi: tamen in hac vita inspirationibus adducit Deus hȩc nobis ad memoriam, vt habentes præ oculis nostris hoc vltimum tempus cōstitutum, quo cum uita simul nostra finito & terminato, amplius uillicare nequibimus. Hinc statim villicare summa cura studeamus, bonisque operibus mansionem in cœlis quȩramus, tempus enim erit aliquando quo etiam si velimus nullo modo nobis prodesse possimus ut malè acti temporis pœnitentia ducti ea, quæ facere noluimus facta lucremur. Constitue igitur ante oculos tuos tempus & horam mortis, quo vbi perueneris Deum dicentem audias, redde rationem villicationis tuæ, iam enim non poteris uillicare. Quare nunc dum tempus ad uillicandum habes, talia opera facere debes, vt nullus vnquam temporis defectus tibi nocere possit: cum ad horā mortis perueneris. Operemur igitur bonum Gala. 6.
dum tempus habemus, ait Paulus. Hæc vita est dies in qua villicare & operari licet: nam veniet nox (inquit Christus) in Ioan. 9.
qua nemo poterit operari. Tempus enim veniet, in quo non poteris villicare, atque ideo modo sicut hic villicus fecit, eleemosynis & bonis actionibus amicos quære: qui te in æterna tabernacula recipiant. Fœlix dies uitȩ hominis in quo uillicare & mereri licet vitam ȩternam: infœlix etiam tempus post mortem peccatoris in quo nihil uillicare, aut mereri poterit. Sic Paulus suis Corinthiis dicit. Om 2. Cor. 5
nes nos oportet præsentari ante tribunal Christi, ut unusquisque reddat rationem de his, quæ gessit in corpore. De his inquit, quæ gessit in corpore, quia non reddat rationē de his quȩ gessit extra corpus. Nam morte obita nullum erit tempus villicādi. Vnde etiam si opera sanctorum, quæ in gloria cœlesti fiunt suapte natura bona sint & è diuerso opera damnatorum sint mala, neutra tamen a Deo prȩmio, aut supplicio afficiuntur, propter

illa

illa ipsa opera, quæ post mortem fecerũt, sed ob illa tantummodo quę uiuentes hic & in carne mortali constituti prestiterunt, cuius rei nulla alia causa reddi potest pręter Dei supremam voluntatem. Vult enim Deus hęc opera bona accipere, ut illorum autores pręmiis quam plurimis afficiat: illa uerò non accipit, quia omne meritum dependet à diuina acceptatione, tempore huius pręsentis uitę durante paruo multa comparare potes multaque minimis sumptibus mereri. Paupertate, videlicet, diuitias semper duraturas, lachrymis lętitiam perpetuam, fame satietatem eximiam, paruisque persecutionibus regnum cœleste consequeris. Non esset ille insanissimus, qui cum posset in aliquo emporio frequentissimo frumentum, drachma in annum emere, tanta opportunitate vti nollet emptionem in tale tempus differens, quo nec si mille aureos numeret paulum frumenti, aut etiam frustum panis inuenire possit? Non minus igitur insani sunt, qui sinunt uitę suę tempus inane præterire, quando paruo sumptu paruoque labore, gloriam cœlestem mereri poterant, vitam otiosam nullo negotio transigẽtes, quare posteà in inferno doloribus suppliciisque inauditis torquebuntur, lachrymisque & suspiriis, nullum leuamen merentes conficientur, cum hic uel paruo frusto panis, quod inopi cuiuis tribuerent, uel cœlorum gloriam possent comparare, quę una post mortẽ in pretio est hominibus, alia enim parum prodesse poterũt. Hic pœnitentia, quam propter tua peccata susceperis, quibus dominum tuũ offendisti, remittuntur tibi omnia delicta tua, quod nisi feceris postea in inferno suppliciis, doloribusque horrendis cruciabere, quæ tibi tamen nihil ad ueniam prodesse poterunt. Ille caminus ignis quem incendit Nabuchodonosor Babyloni, cum in tantum exardesceret, vt quadraginta nouem cubitos flammas sursum extolleret vno tamen cubito deficiente non peruenit ad numerum quinquagenarium, qui quidem numerus annum Iubilei facit, ut intelligas flammam illam ignis sempiterni confusionisque Babylonicę, inferni etiam si tantum exardescit, vt grauissimè iniquos torqueat, nõ tamen illis remissionem peccatorum concedere posse, nec Iubileum gratię aut venię. Ideo opus est vt festines, negotiaque tua uillices, summaque cura conficere enitaris, anteaquam tibi dicatur, iam non poteris villicare, iam negotiandi tempus elapsum est: nullum deinceps tibi mercaturam exercendi tempus concedetur. Quare quandoquidem nescis quando tibi dicetur iam non est tempus uillicandi, habe hoc in memoria, vt summopere festines, laborando, bene operando, & denique merendo, vt aduentante morte, quę fortasse, uel perendie aderit, & tibi facultas deinceps dispensandi erepta fuerit, negotiandique potestas, iam tunc mereri poteris tuis bonis operibus mansionem in cœlis, ubi perpetuo beatus dici possis. Cogita igitur & induc in animum tuum Deum tibi modo dicere iam non poteris uillicare. Vt quod futurum est in hora mortis, statim futurum existimans, quid faciendum potissimum sit, consideres. Idemque facias quod uillicus hic fecit. Cui cum Dominus dixisset redde rationem uillicationis tuæ, iam non poteris uillicari: afflictus, mœroreque summo oppressus est, adeo ut dicat Euangelista. [Ait autem uillicus intra se,] Relinque negotia huius mundi, relinque externa, scrutare conscientiam tuam intra te. Ab ea enim summa tui ipsius accusatrice si obtemperare uolueris, audies quid tibi faciendum sit. Solus nanque hic uillicus curat de salute animę, quia nullus est amicus, oẽs quę sua sunt quęrunt, non salutẽ animę, sed bona temporalia sequuntur. Ideo omnia exteriora relinquens intra te ipsum habita, cogitaque cras tibi esse moriendum, quando nihil tibi honores, diuitię, amici, amicorumve consuetudines, quibus omnibus abundas prodesse poterunt. Vix enim mortuus eris cum ab omnibus desertus, obliuionique traditus eris. Adeò ut etiam si totus orbis tui memoriam coleret, tamen tibi parum prodesset. Solus tu & Deus estis rationẽ uitæ tuę confecturi: quare iustum est, ut tu etiam solus in hanc uitam ingrediaris, tecumque ritè solo rationem bene uiuendi perpendas, omnia alia quę aliquando

Dan. 3.

Phili. 2.

à te

à te relinquenda sunt despiciens & contemnens. Quare si solus mansurus es, meritò omnes illos relinques, à quibus aliquando es relinquendus. Solus igitur tecum age, solus qui sis cõsidera: vitam præteritam corrige, nouum rationum tuarũ librum conficiens: si quidem solus tui, actionumque tuarum rationem es redditurus. Omnia enim externa (mihi crede) hanc internam conscientiæ rationẽ impediunt.

¶Obserua etiam timorẽ in causa fuisse vt hic se reciperet, sibiq; consuleret, & ad se rediens nouum uiuendi modum quæreret: iure.n.timuit, si aliter sese haberet ne in æternum periret. Sic timor multos
4.re. 20 induxit ad meliora. Sic Rex Ezechias timore huius iudicii cõuersus ad parietem fleuit, &c. Sed quid consuluit iste? Dixit enim intra se. [Quid faciam, quia dñs aufert à me vi lic ationem?] Non dixit quid dicam, sed quid faciam, sciens quia apud Deum plus valent opera virtutis q̃ verba
1.Cor.4 facunda, iuxta illud Apostoli: Non in sermone est regnum Dei. Quasi diceret: Regnum cœlorum non verbis sed operibus
Psal.23. emitur. Quærebat Dauid in Psalmo dicens. Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? sibi ipsique respondens statim subiicit: Innocẽs manibus & mundo corde. Dum dixit innocens manibus insinuauit ad cõsequendam gloriam sempiternam verba nõ sufficere, nec etiam ipsam fidem solam: necessaria enim est manuum innocentia, opera videlicet candida & sancta. Vnde
Ezec. 8. sequitur manifestè neminem posse cœlestem gloriam consequi, verbis tãtummodo: nisi ea opera fecerit, quibus dignus
Iaco. 2. tanto præmio iure videri possit. Non e-
Gen.27 nim satis est credere, sed operari oportet. Quemadmodum enim ille, qui in fluuiũ cadit nisi manus pedesque moueat, mergitur, nec supereminere potest, si tamen natet, ad terramque peruenire conetur, omni periculo liber & incolumis euadet: eodem modo ille, qui nullam operam nauat ad salutem consequendam, & ut ad gloriam cœlestem ab hoc mundo quasi à quodam naufragio natare possit, & bonis operibus omissis, soli fidei confidit, proculdubio in profundum inferni pelagus immergetur. Si tamen cum fide operetur in bonisque operibus persistens, fidem viuificet: profectò in terra incolumis euadet, salutisque portum cõsequeť.
Vnde Ezechiel Propheta. Emissa similitu Ezec. 8.
do manus apprehendit me in cincino capitis mei. Bona enim opera sunt quę nos apprehendunt, & rapiunt in cœlũ, viamq; muniunt ad gloriam immortalem conse
quendam. Non sufficit sola fides, cum Ia- Iaco. 2.
cobus dicat, quòd fides sine operib. mortua est. Non fidit Isaac verbis Iacob, vt
ideo eius manus tãgeret, quando illi suã Gen. 27
benedictionem concedere voluit, sed operibus rebusque ipsis: eius enim collum & manus prius pertentauit, quàm illi benediceret. Eodem modo nihilo magis tibi benedictionem gloriæ concedet dominus, licet quam plurimis verbis illam contendat: nisi prius manus, quæ bona opera sunt pertentaueris. Illæ quinque vir-
gines fatuæ fidem habebant propterea Mat. 25
quod & uirgines erant, & lampades habebant: reprobatæ tamen sunt, quia oleum in lampadibus non habebant, per quod in sacra scriptura charitas significatur. Nam quemadmodum oleum omnes alios liquores supernatat: ita charitas omnes alias uirtutes excedit. Quare
Diuus Paulus illam supereminẽtem scien 1.Co.12
tiam uocat: sine charitate fides mortua est. Vnde multoties in sacra scriptura multa legis miracula effectusque summæ admirationis, fidei virtute fuisse præstitos, intelligere debes hoc de viua fide, & non de mortua, quia ut Dialectici asserunt, analogum per se sumptum stat pro famosiori significato. Si enim dicas in hac vel in illa via hominem esse, omnes profectò intelligent te de reali ac uiuo homine, nõ depicto simulatove, aut mortuo loqui: nam si mortuus esset, nõ sufficeret dicere tantummodo, homo est, sed addẽdum esset, homo mortuus est, quia absolutè loquendo, homo supponit pro
homine viuo. Sic cum scriptura dicit san- Heb. 11
cti per fidem uicerunt regna, uel fides iu- Rom. 3.
stificat, aut crede, & saluus eris, & alia hu- Ioan. 3.
iusmodi semper intelligit de fide uiua Act. 16.
formata charitate fides enim, ut Paulus Gala. 5.
ait per charitatem operatur. Vnde quemadmodum ille insanus iudicari posset, q̃

cum nullius esset meriti, aut gratiæ apud regem, quippe qui nec aliquod prælium vicisset nec alia laude digna facinora edidisset: tamen nihilominus audaciæ suæ confidens à rege contenderet, vt sibi ciuitatem, vel amplissimum aliud beneficium concederet: sic insanus inuerecundus ille
Mat. 25 iudicandus est, qui more illarum virginũ fatuatum nullis operibus tanto præmio dignis à Deo summa petit contentione, vt sibi cœlestis gloriæ ostium aperiat. Nam si rectè & consideratè tecum reputare velis quo ore poteris à Deo contendere gloriam, cum nihil tanto nomine dignum feceris? Non sufficit ergo sola fides, sed opera sunt necessaria. ¶ Hic tamen aduertendum magnopere censeo: quod etiam si fide carere euidens signũ est, & presagium æternæ damnationis in eis qui sine fide decedunt: non tamen è diuerso Euangelio credere euidens est argumentum aut indicium, quo quis putari possit prædestinatus. Pannus enim vt verè mundus dicatur omni nota & macula vacare debet: vt autem immundus dici possit quæcunque labes sufficit. Hoc pacto vt intelligamus aliquem esse reprobatum satis est fidẽ nõ habere: verum vt is sibi prædestinationis bonum ineffabile arroget, opera tanto præmio digna operari debet. Fidem habere, & ferè nunquam operari iuxta dictamen fidei magnum est reprobationis indicium. Diutina in peccato mora, persistentiàque continua, argumentum est reprobationis: licet non ita vrgens vt omnino infallibile sit. Quia plurimos videmus, qui cum omnem vitam suam in criminibus fuerint periclitati, in finem tamen gloriam meriti sunt: vt in bono la-
Luc. 23. trone cruce pendente videre est. Alij etiam è diuerso extiterunt qui cum partẽ vitæ suæ bene agendo transegissent, exi-
Mat. 27 tu infelici decesserunt: sicut Iudas. Sed tandem qui rectè mandata Dei seruat bonisque dum viuit semper operibus occupatur, cõputandus est merito in prædestinatorũ & electorũ Dei numero, nullum .n. aliud præsentius mediũ ad consequendã gloriã est quã seruare mandata. Si vis ad vitã ingredi serua mandata. Si aliquẽ
Luc. 18. videres viã versus Valentiã facere reputares vtique ipsum Valentiã ire non tñ iureiurando te astringeres ipsum Valentiã ingressurum: quia libertatem habet licet ambagem aliquam faciat anteaquã Valentiam perueniat, viam aliorsum dirigere. Ediuerso si aliquem videres Valentiã euntem viam tamen Granatam versus facientem, meritò suspicareris illum non habere animum Valentiam eundi tamen nec iurare nec affirmare auderes illũ non esse Valentiam peruẽturum, quia potest viam alio inflectere, cum liber eundi & non eundi sit. Sic in proposito, qui bona opera facit viam facit ad gloriam, existimaturque ad gloriam peruenturiis: bene tamen potest antequam ad finem vitæ, quasi cuiusdam itineris veniat, viam inflectere, & ad damnationem peruenire. Similiter qui malè viuit ad infernum tendit: bene tñ potest vitæ & moribus in melius mutatis in extremo cursu saluari. Attamẽ qui bona opera operatur facile creditur salutem consecuturus. Nemo enim adultorum in cœlo est qui prius bona opera non fuerit operatus. Hæc enim media sunt & via qua gloria comparatur: sola enim fides non sufficit, quia sine operibus mortua est. Quod si hic (vt ait Christus) dixit, quid faciam ad salutem consequendam quo supplicio dignos esse impiissimos Lutheranos dicam dum asserũt Mat. 7.
solam fidem satis esse etiam sine operibus ad consequendam vitam æternam? Non omnis, qui dicit mihi, Domine, ait Christus, intrabit in regnũ cęlorũ sed qui fecerit voluntatem patris mei. Et Paulus Heb. 11
ait, Sancti per fidem vicerunt regna. Sequitur, operati sunt iustitiã & adepti sũt repromissiones. Non ergo sola fide, sed operibus iustitiæ adiunctis ingressi sunt terram promissionis. Sic & tu nihilo magis cœlũ. [E]t si operibus iustitiæ, quomodo ergo sola fide? Sed de his alias. ¶ Quid faciã ait, exercebat officium aliquod domi regis, qđ cũ sibi ereptũ videat, nõ fatis exploratũ habet quid sibi faciendũ sit. Seneca de breuitate vitæ meminit cuiusdã senatoris q̧ cũ esset cõcessũ sibi à Caio Cap. 20.
Cęsare quoniã nonagesimũ annũ ætatis agebat, vt q esceret à publicisq; muneribus vacaret, tam solicito deinceps fuit animo se procul à negotiis sui separatum vidẽs,

vt

vt mortẽ iamiam sibi imminere credẽs, si bi tãquam mortuo supremum funus fieri imperaret, ut ab omnibus familiaribus domesticisq; suis in pheretro collocatus deploraretur. Eo autem modo vniuersa eius familia senis ocium eluxit, vacationemque a publicis muneribus: donec beneficio eiusdem Cęsaris restitutus, officio suo ad mortem vsque perfunctus est. Nõ aliter plurimi reperiunt̃, qui sine munere negociove aliquo viuere nesciunt: nec vllã in vita priuata iucunditatem inueniũt. In principum regis huiusmodi homines sæpissimè reperiũtur, qui multitudine negotiorum delectantur, clientumq; amãt frequentiam, ante ostium negociorũ suorum expeditionem expectantium. Sic veneno officiorum & negociorum educati eo tantummodo aluntur, vt nulla alia in re suauitatem inueniant.

¶Sed his prætermissis in literali sensu persistẽdo in quo Christus hãc parabolã dicit. Obserua quòd iste non dixit, Dñs auferet villicationem loquens de futuro, sed de præsenti loquitur dicẽs: Dominus aufert villicationem. Quod.n. proximè sequitur, certumque est, tanquã si esset pręsens reputatur. Cum igitur mors, quę nobis omnem facultatem merendi & negotiandi ereptura est: adeo propinqua sit, vt nesciamus an ab hinc horam vnã simus morituri: statuamus nobis iam esse præsentem. Sic Paulus Philippẽses vocat mortuos. Et nos mortui sumus, quia morti appropinquamus. Stultum est de morte tanquam de re futura, sed quasi iam præsenti agere. Sic illa sapiẽs mulier dixit Dauidi regi: Omnes morimur & quasi aqua dilabimur super terram. Non ait moriemur, sed morimur: quemadmodũ enim fluuius iugi perennique flumine currit, nunq̃ aquæ iam elapsæ retrò redeũt: ita dies nostri incessantes ad mortem fluũt: & de die diem trudẽte nũquam idẽ ętatis flumen ad nos redit. Dies.n. hesternus p̃cedentem trudit, hodiernus verò hesternum, & ita alii alios mutuo se expellũt & excludũt, nosq; ad mortem citissimo uolatu rapiunt. Sic aliis euntibus aliis redeũtibus diebus, nunq̃ id, quod præteriit in eũdem statum redit: more aquarum labentium, quæ nunquam refluunt. Alii quidẽ vadunt, & alii veniunt: verum attẽde oẽs breui tempore ad finem peruenturos. At que ideo Ioannes. Filioli nouissima hora hæc est. Meritò igitur dixit, quid faciam. Si homo cogitare vellet quid defuturũ esset semper animo angeretur, diceretq; quid faciam O me infœlicem qui tot peccata commisi, quid de me fiet, quo perueniam, quid faciam, quid consilii capiam? Si hoc, quid faciam, homines sæpenumero secum meditarentur meminissentque illius sollicitudinis, qua hora mortis afficiunt̃, profecto vitam suam corrigerent, melioremque in dies facerent. Cum autẽ nemo sit qui dubitare possit, esse mortẽ, alteramque post obitum vitam restare omnes credimus: quis adeo insanus est, qui secum ipso non dicit, quid faciam: & ea quæ ad salutem pertinent operatur? Fœlix qui de fine cogitat, fœlix qui quotidie cogitat se prope die moriturum: fœlices quibus uitæ finis viuendi cõfert initium. Dic ergo illud Iob. Quid faciã cum surrexerit ad iudicandum Deus: cũ quæsierit quid respondebo illi? Ita hic villicus afflictus & angustiatus dixit. [Fodere non valeo.] Hoc est dura pœnitentiæ opera exercere nequeo. Abstinendo, flendo, ieiunando, & alia huiusmodi operãdo. Quamuis enim hæc opera sint viris perfectis dulcia atque facilia, qui cõsuetudine exercitatos sensus habent, & omni virtutum actione spiritualiter delectantur: mihi tñ qui educatus sum in deliciis & libertate, durum & rigidum videtur virtuti operã nauare [Mendicare erubesco.] Idest, Deũ orare, seu alios vt pro me intercedant, pudet. Quia perseuerare in oratione nõ possum, coram autem Deo qui peccata mea cognoscit apparere non audeo, præ confusione & verecundia delictorum meorum. Expende quòd negocia harum duarum viarum viuendi, scilicet, vel labore, vel mendicitate, significat consilium hominis de æterna vita non quærenda, labore ieiuniorum, nec mendicitate orationum. Multi enim nobiles & lauti deliciisque assuefacti sunt, qui sacerdoti dum fatentur respondent: Pater, ieiunia, flagella, aut preces faciendas ne mihi imponas: non enim potero substare: aliud quiduis mihi impera. His igitur talibus hominibus

Marginal notes: Phili. 3. — 2.Re.14 — 1.Ioã.2. — Iob. 31.

bus iniungere debes in peccatorum suorum satisfactionem vt faciant eleemosynas. Sic Daniel Regi Nabuchodonosor q̄ nimium lautus & delicatus erat, adeò vt nollet opera magnæ perfectionis obire, dixit: Peccata tua eleemosynis redime. Sic Ioannes Baptista debilibus & imperfectis peccatoribus & publicanis non dixit, ieiunate, flagellate, cilicia portate: sed qui habet duas tunicas det vnam non habenti. Et Paulus in Actis cupiebat Agripam Regem Christianum fieri, & esse sicut ipse Paulus erat, demptis, dixit, cathenis his: quia nondum Agrippa erat perfectus ut posset acerba tolerare. Iste etiam delicatus villicus non poterat fodere nec mendicare: idest opera supererogationis & magni laboris facere, & martyrium tolerare: atque ideo ad eleemosynarum largitionem se conuertit. Sequitur. [Scio quid faciam, vt cum amotus fuero à villicatione recipiant me in domos suas.] Quāuis in spirituali sensu, in quē Christus inducit hanc parabolam, hoc nihil aliud insinuet, nisi, vt de bonis nostris (omnia enim nostra sua sunt) pauperibus largiamur, facientes eos amicos de mammona iniquitatis, tamen vt litera sonat, multi sunt similes huius, qui malunt furari quàm operari, meliusque esse ducunt in ocio & deliciis viuere, alienis bonis fruētes, quàm aliquod addiscere artificium, vnde sibi licito & honesto vultus sui sudore victum quærant. Nam si alicui domino inseruiūt eius bona ita diripiūt ut polliti & elegantes, vicatim incedere possint, senatorioq; apparatu uiuere. At hi, patet, quòd multo præstare existimant otium multoque melius esse quàm negotiū, quo honestè, & sanctè homines viuunt occupati. ¶ Verum in doctrina quam Christus prætēdit in hac parabola admonet, qui misericordiam vult inuenire apud Deum & ueniā suorum peccatorum, misericordiam faciat cum pauperibus, & eis eleemosynas elargiatur de bonis temporalibus, quæ bona nō quidem nostra, sed Dei sunt. Beati (ait Christus) sunt misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. [Conuocatis itaque singulis debitoribus domini sui dicebat primo. Quantum debes dn̄o meo? at ille dixit, centum cados olei. Dixitque illi, accipe cautionem tuā, & sede cito scribe quinquaginta. Deinde alii dixit. Tu verò quantū debes. Qui ait: Cētum coros tritici Ait illi. Accipe literas tuas, & scribe octoginta.] Quatuor hic cō siderāda sunt pro eleemosynarū largitione. Primū qd̄ non dedit eis eleemosynam vocatus a pauperib. aut rogatus, sed iste uocauit illos: largitus est.n. liberaliter nō uocatus, nec rogatus, nec coactus: sed spō te & gratis quęrens ipsemet illos. Itaque pauperibus anteq̄ ipsi petāt dāda est eleemosyna: imo & aliqn̄ cogendi & solicitandi sunt pauperes, ut factū est ab illis duobus discipulis, qui ibāt in castellū Emaus erga Christum, quem peregrinū & ignotum esse putabant: coegerūt enim illum, vt apud se maneret. Sic Abraham in itineribus expectabat sedens, & pauperes transeuntes solicitabat, & angelos obnixè precabatur, vt apud se diuerterēt, & cū eo manerent & comederent. Idem & Loth fecisse legimus. Tobiamque multosque alios sanctos patres. Quanquàm modo non solùm non petentibus negatur eleemosyna: sed etiam tāta est diuitum nostri temporis auaritia, vt ne clamantibus quidem, fameque pereūtibus pauperibus aures præbeāt, &c. Secundò docet quòd eleemosyna nō segniter, sed diligenter est facienda: atque ideo dixit, sede citò. Celeriter sunt agēda bona, maximè opera misericordię. Sicut enim hilarem, ita & celerem datorem diligit Deus. Ideo Salomō ait: Ne dicas vade cras dabo tibi, cum statim possis dare.

¶ Tertiò docet, q̄ non vni soli, sed multis est danda eleemosyna, quod secus faciūt multi prelati & diuites, qui non nisi consanguineis pauperibus elargiuntur: alii amicis, alii verò ciuibus suis tantummodo. Sed hic uillicus multos benefecit, nam singulos debitores vocauit. Deniq; & quartò abūdanter eleemosynam dedit. Dimidium enim olei alii concessit, alii quintam partem tritici donauit: iuxta illud Tobiæ. Si multum tibi fuerit abūdanter tribue, quomodocūque potueris. Aliter multi faciunt, qui pauperibus nō tribuunt nisi ea, quæ sibi vtilia fore nō existimant. Carnes.n. iam corruptas, & à quibus etiam canes abstinerent, pauperibus lar-

Marginal references: Dan. 4. Luc. 3. Act. 20. Mat. 5. Luc. 24 Gen. 18 Gen. 19 Tob. 2. 1. Cor. 9 Prou. 3. Tobi. 4.

largiuntur, quæ potius in sterquilinium erãt mittendæ. Panem item muscidũ, duritiamque inutilem p.p Christum se concedere asserũt, & iactant: cum ipsi in summis deliciis, uiteq; blandimentis agãt. Sed dices. Improba videtur illa esse eleemosyna, quæ de alieno conceditur. Quod hic villicus fecisse videtur dum bonis domini sui liberalis haberi vellet. Ad hoc respondendum est statim in verbo sequenti. Porrò ubi dicitur centum cados, in Greco est, ἑκατὸν βάτους, idest, centum batos nõ cados: Hæbraicè bath siue batos mensura erat liquidorum, & corus aridorum mensura, modios triginta complectens: quæ est onus cameli. Sequitur. [Et laudauit dominus uillicum iniquitatis eo quod prudenter fecisset.] Non tñ laudatur modus quem habuit, nec media, accipiẽs alienũ. Perinde acsi concionator auditores suos vt prouocet ad orationem & bona opera hortetur dicens, Ecce fures & latrones vigilant tota nocte, vt furentur & prædent cum periculo uitæ suę: cur ergo tu nõ uigilabis ad orationem & bona opera spe æternę mercedis? Talis laudat fures & latrones nõ ob solertiam, quod etiam opera sua mala ita prouidè instituũt, ut tam impigri ad ea sint. Similiter si dicat ad quempiam. Impudica mulier ornat se, ut alios ad obscęnos mores alliciat, te ipsum non etiam ornares fide uiua, & Christo cõformibus uirtutibus, ut Deo placeres? His uerbis certè nõ laudat impudicitiam mulieris, sed diligẽtiam tãtum illius, qua ad flagitia abutit. Sic ẽt hoc loco dispensator iste, ob solertiã tãtum laudatur, eo qđ utilitatem suam tam bene perpẽdere potuit, ut eodem modo animabus nostris prospiciamus largiẽdo facultates nostras pauperibus, atque ita thesaurum cõgregemus ad vitam futuram. Nã ut Chrysosto. ait in parabolis explicãdis, attẽdere oportet ad quem scopum dirigãtur, ut in illo immoremur, reliqua quæ assumpta sunt ad illa contexãda negligentes. Lege si placuerit Augustinum, Origenẽ, & Theophilatũ. ¶Nõ itaque hęc parabola nobis proponitur ut dispensatorem in omnibus sequamur, sed in eo duntaxat, quòd tempore officii sui & blandientis fortunæ futuram inopiam considerauit & anteuertit. Quia prudenter se habuit laudatur, & quia furatus est, uocatur iniquitatis.

Chryso. ho. 65. ĩ Matth. Au. sup Ps. 57. & li. 7. q. in lib. Iudicũ q. 30. Orig. Mat. 13. Theop. Ioan. 16.

¶ Obserua autem & diligenter considera, quod si Dominus huius mali uillici, qui eius bona dissipauit & reliqua sit furatus, nihilominus illius prudentiam laudat quoniam prudenter egerit, quãto magis laudabit eos qui in sibi creditis, concessis, & datis misericordes fuerint? Si enim laudatus est qui cum fraude prudenter egit, multo magis laudem & gloriam merebitur apud Deum, qui de sua substãtia, & rebus sibi creditis honorat dominum in pauperibus.

¶Secundo locus iste & hęc parabola intelligi potest, & exponi hoc pacto, uidelicet si dicamus hunc uillicum rectè fecisse, tam prouidendo in posterum sibi quàm in modo, quem in danda eleemosyna seruauit. Nam ut iam supra latius dictum est, si per hunc diuitẽ Deum intelligimus, per uillicum autem huius mundi diuites homines, qui ueluti dispensatores & uillici à Deo acceperunt diuitias quas in pauperes dispensarent: sequitur quotiescunque cum aliquis diues huius seculi eleemosynam pauperi concedit, de domini Dei bonis non de suis opibus concedere, siquidem omnia quæ habemus tanquam dispensatores possidemus, eaque accepta Deo referre tenemur. Hoc autem est quod Christus uoluit significare circa hæc bona nobis concessa, cum illam parabolam proposuit, quę de talentis agit, famulis ad negotiandum concessis. Hunc autem sensum tenentes non dicemus hunc fuisse furatum bona Dei, quorum dispensator erat, sed ea pauperibus impartisse, ut fecerunt Abraham, Loth, Iob, aliique uiri sanctissimi, faciendique eleemosynas studiosissimi, quibus ut fideles dispensatores non tanquam suis, sed tanquam domini Dei bonis utentes gloriam cœlestẽ compararunt. Sed dices. Quando hunc sensum defendo, si res ita se habet ut affirmem hunc uillicum tam in uitę remedio inueniendo, quàm in modo dispensandi rectè fecisse, quare hic uocatus est uillicus iniquitatis? Respondeo. Illum uocatum fuisse uillicum iniquitatis, non quod eleemosynam fecisset, sed quia in initio

Mat. 25

initio non bene se habuit bona domini sui dissipando & dilapidando. Posteà tamen quam ad se reuersus iniquitatem vitæ suæ cognouit, quanquam iam demũ nec fodere, nec arare poterat, hoc est magnas pœnitentias & preces agere, in omnibus tamen reliquis optimè se gessit, adeo vt dandis eleemosynis de bonis Dei quorum dispensator erat iustissimus & fidelissimus villicus iudicari debeat. Christus autem in hac parabola si rigorem literæ inspiciamus cum diuitibus tantummodo loquitur, eosque hortatur ad dandam eleemosynam de bonis Dei quorũ dispensatores sunt. Quod si recte fecerint, postea in cœlo æternam inuenient mansionem. Hos duos sensus in omni parabola tãquam magis uerisimiles sequutus sum vt supradictum est.

¶ Expende etiam quod in eo quod ait villicus iniquitatis, & laudauit dominus villicum iniquitatis, phrasis Hebræa est, & modus loquendi Hebræorum, vbi genitiuus ponitur loco nominatiui. Vt illud
1.Pe. 2. quod in prima epistola Petri habetur, populus acquisitionis: id est, populus acquisitus. Et in Psalmo, Virga æquitatis pro
Psa. 44. virga æqua. Vas electionis, id est, vas electum. Et in Esaia, vox clamantis: pro vos
Act. 9.
Esai. 40.
clamans. Sic in pręsentiarum laudauit dominus villicum iniquitatis, id est villicũ iniquum: quia prudenter fecisset. Sequit. Quia filij huius seculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt.] Hoc dixit nõ qđ impiis sit vera prudentia, cũ dicat Paulus qđ prudentia carnis mors est, & solis bonis insit prudentia, sed ideo Christus, sic loquitur, quia mũdani homines diligentiores sunt, & agiliores circa mundana, q̃ boni circa diuina. Et ideò nõ simpliciter dixit prudentiores esse filiis lucis, sed in generatione sua: hoc est in negotiis & rebus secularibus pertractandis, quia in his multò prudẽtiores sunt filij huius seculi quam filij lucis, attamen in rebus spiritualibus prudentiores sunt filij lucis. Nam licet Bufones & noctuæ melius noctu videant, quam homines: simpliciter tñ melior & acutior est visus hominũ q̃ illorum. Illę enim aues noctu vidẽt vt prędam capiant, sic etiam mundani. Vnde
Psalm. 9 David, Insidiatur vt raperet pauperem, rapere pauperem dum attrahit eum. Sũt diligentes & tyranni in recipiendis & recuperandis debitis suis, astuti in fallendo pauperes, &c. In his quæ ad generationẽ carnalem pertinent prudentiores & sapientiores sunt. Sic catus clarius videt hominem non ad legendum literas sed ad capiendum mures. Prudentia huius mundi eo tendit vt decipiat pauperem. Hæc est prudentia vsurariorum & raptorum, quorum quisque in nocte & in tenebris peccatorum absente sole iustitiæ, suæ voluptati quasi cuidam prædæ rapiendæ intentus est. Prætereà vocantur filij huius seculi quia hunc mundum pro patria habent & amant, cupientes solùm suam hæreditatem, & diuitias in temporalibus.
De mundo ait Ioannes quod sunt: & de mundo loquuntur, & mundus audit illos. 1.Ioã.4. Ioan. 8.
Electi autem vocantur filij lucis, quia per fidem & charitatẽ filij sunt Dei: quia uera lux est, & nullas patitur tenebras, & ueram lucem, quę Deus est super omnia diligũt. Vnde Paulus. Eratis aliqñ tenebrę nũc autẽ lux in domino. Cautiores enim sunt & diligentiores filij huius seculi in acquirendo temporalia, quam filij lucis spiritualia. Experientia docet: nam quę ad lucrum pertinent, quanuis cum periculo sint ultro facimus: ad spiritualia uero neque admonitionibus, neque minis uenimus. Igitur in hac parabola sumite argumentum quod sicut iste ne priuatus officio fame periret, sic prouidit ad tempus futurum: ita uos date eleemosynã, & præparate in ęternis tabernaculis domos, his bonis domi vestri quę dedit, ut lucremini uitam ęternam. Propterea ad hoc similitudo ista dicta est, ut discamus, futura considerare: ut in Deuteronomio dicitur. Vtinam saperent ac intelligerent, &
nouissima prouiderent. Deu. 32.
Vult etiam Christus docere in hac parabola quod cum breuis vita sit, satagamus facere bona opera, vt cum mors aduenerit maneat domus & refugium in cœlo, vnde in æternum quiescamus. Quapropter applicando hãc parabolã cõsequenter dicit Christus. [Et ego dico vobis, facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis recipiãt vos in æternã tabernacula. Μαμμωνας, nõ Hebręorũ, sed Syriorũ

lingua ut Hieronymus ait diuitiæ nuncu
Li 1. cō. pantur. Vocatur hic à Christo diuitiæ ini
in Mat. quitatis non tantum iniustè acquisitæ,
cap. 6. sed etiam licitè partę: quoniam repugnat
diuinis præceptis, eleemosynæ sacrificia
offerre de rapina. Vocantur autē iniqui-
tatis, idest, inæqualitatis, eò quod inæqua
liter sint diuisæ, uel etiam quia aliquo
peccato auorum uel proauorum partæ
sunt, & acquisitæ. Diuitiæ enim ex se
bonæ sunt, nostra tamen peruersitas &
malitia facit illas iniquas. Si uinum fun-
das in cadum aliquem immūdum, statim
in suauitatē vasis sapit: adeo vt dicas quo
tiescunque adhibendum accesseris, hoc vi
nū antea cum esset bonū cado illoto dif-
fusum insipiditatem attraxit. Sic diuitiæ
bonæ sunt: verū si in cor cupidū incidāt,
malę redduntur, & ita uocantur iniquæ,
quia plerunque causa sunt iniquitatis.
Ephe. 5. Hunc in modum Paulus diem & tempus
malum vocat. Redimentes (inquit) tem-
pus, quoniam dies mali sunt. Non quod
malus sit dies & tempus, sed quia homi-
nes mali tempore abuntutur ad malum:
sic propter diuitias sæpe oriuntur iurgia,
bella, furta, homicidia, &c. Quapropter
1. Ti. 6. Paulus auaritiam & cupiditatem tempo-
ralium nominat radicem totius mali.

¶ Obserua primo quòd Christus volens loqui de his diuitiis terrenis locutus est de illis cū hoc additamento, videlicet iniquitatis. Nam si absolutè diuitias dixisset vtique intelligendum non esset nisi de veris diuitiis cœlestibus. Sic Paulus scribens Timotheo charissimo non absolutè dixit, præcipe diuitibus, sed pręcipe diuitibus huius seculi, nam absolute loquendo, diuitiæ huius seculi diuitiæ vocari nō debent. Quemadmodum enim cum aliquem album secundum dentes dicimus, idem est, acsi diceremus ipsum esse nigrū ita cum Diuus Paulus dixit diuitias huius seculi, idem est ac si diceret paupertatem huius seculi. Veræ enim diuitiæ in cœlo
Psa. 111 sūt: vt ait Psalmus. Gloria & diuitię in do
Pro. 14. mo eius. Prudentiam sapientis etiam diui
tias esse testatus est Salomon dicens, Corona sapientium diuitiæ eorum, Vt autē per diuitias non metalla terrena, sed prudentiam se intellexisse ostenderet, illico per contrarium subdidit. Fatuitas stultorum imprudentia. Si enim coronam sapientium terrenas diuitias dicere voluisset profecto fatuitatem stultorum paupertatem potiùs, quàm imprudentiam dixisset. Sed dum fatuitatem stultorum appellauit imprudentiam, q̄ sapientium diuitias prudentiam dixerit, satis apertè innuit. Vnde colligimus aliam esse mammonam bonitatis, illę enim diuitiæ, quas soli iusti putant esse diuitias, vt virtus & superna illa bona, verè diuitiæ sunt: nam hæc terrena paupertas est. Ditio est arca tua, quam multis opibus refertam habes te ipso: siquidem eas non possides, sed ab ipsis possideris. ¶ Expende, secundo quod mortem vocat defectionem. Cum defeceritis inquit, à præsenti vita per mortem. Homo enim cum moritur deficit à uita. Deficit mundus, deficiunt amici & consanguinei: deficiunt opes & delicię, deficit tempus gratię & bene operandi: sola misericordia est comes defunctorum Sicut enim vmbra insequitur corpus: ita bo
na opera sequuntur mortuos, vt Ioannes
ait. Obseruandum quoque est tertio & Apo. 14
diligenter, quòd non singulariter dixit in æternum tabernaculum se in æterna tabernacula, ut intelligas multa esse præmia in celo, & non omnes ęqualiter esse beatos. Gloria enim respōdet gratię, quę
illius est seminarium & arrha. Non autē
omnes iusti sunt pari modo grati Deo, 1. Co. 15
nec eundem apud ipsum habent locum, quia non omnes de Deo æqualiter bene merentur, nam ut Paulus ait, sicut stella differt à stella in claritate, sic resurrectio mortuorum. Quemadmodum astra omnia lumen à sole secundum cuiusque naturam accipiunt, ita beati in Dei præsentia eius gloria secundum diuersa merita
promicant. Et Christus ipse. In domo, in Ioan. 14
quit, Patris mei mansiones multę sunt. Loquitur tamen de gloria beatorum, nam statim subiunxit. Quia vado parare vobis locum. Ibat autem per mortem ad Patrem, & cœlum per metaphoram vocauit domum sicut nunc tabernacula. Domus nanque & tabernaculum distinguuntur à diuersorio: quam in diuersorio in transitu peregrini recipiunt: tabernaculum autem est, in quo permanenter habitatur. Et ideo Petrus, in monte petebat

bat fieri tria tabernacula, vt perpetuo es
Mat. 17 set beatus. Vnde Paulus. Scimus quod si
2.Cor.5 terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus, Igitur qua ratione receptaculum illud, quo vniuersi beati recipiũtur ob id dicitur vna domus, eo quod omnes sub eodem patre familias vnius Dei visione & hæreditate fruuntur: ita propter diuersos gradus beatitudinis dicitur apud Ioannem in eadem domo multas esse mansiones, sicut hic in nostro Luca, pluraliter dicuntur tabernacula. Destruit hic locus Lutheranorum hæresim, qui putant nullam in nobis inesse iustitiam, sed
Ioa. 14. per solam Christi iustitiam nos iustificari quæ una est, atque ideo colligunt omnes esse Deo ęquè gratos, pariterq; amicos, atque omnes æquali sanctitate pollere. Expende eorum insaniam. Quamuis Christus quod ad sufficientiam omnib. plenissimè satisfecerit, applicatur tamen nobis illa satisfactio, & meritum quo ad efficaciam per sacramenta, per quę nostra opera liberi arbitrii eius opere & fauore suffulta sunt. Quapropter licet infantes ante vsum rationis ex fonte baptismatis eius efficiuntur membra, & gratia ęquali consurgant: tamen post modum rationis luce adueniente, tanquam Dei filii per eius gratiam merita nostra accumulamus, plus minusve secundum curam & diligentiam, quam eius cultui im
Apo.22 pendimus: iuxta illud Apocalypsis: Iustus iustificetur adhuc. Si enim Deus, ut
Rom.2. Paulus ait, reddet vnicuique secundum opera eius, opera autem non sunt æqualia neque in uiris probis, neque in reprobis: ergo sicut aliis inęqualia supplicia, ita iustis imparem gloriam est redditurus. Si autem quis obiiciat illam parabolam Matthæi ubi ęqualiter illi, qui in
Mat. 20 vinea laborauerunt pręmiati sunt denario beatitudinis, qui tamen non æqualiter laborauerunt, quorum quidam à summo mane, quidam hora undecima. Dicendum quod obiectiuè omnes sunt ęquales, nam omnes uident Deum, omnesque perpetuo erũt beati, in hoc æquales sunt. Non tamen subiectiuè, nam alius plus, vel minus iuxta merita erit beatus. Docet enim Christus per illam parabolam, quod in Dei cultu tantum solertissimus quisque potest in breui tempore proficere, quantum segnis in maiori. Docet etiam quod omnia nostra merita ex sua voluntate & gratia valorem sortiãtur. Et ideo dixit, quia huic volo dare. Cęterum in suprema retributione gloriæ, quamuis cunctis idem conferatur beatitudinis denarius, nihilominus visio illa essentiæ diuinæ non erit in omnibus æqualis. Atque adeo licet Deus in se denarius sit infinitæ æstimationis, non tamen in omnibus erit eiusdem pretij.

¶ Præterea ad nostram etiam eruditionẽ docemur hic mundum non futurum æternũ, sed temporalem, contra quosdam Philosophos. Secũdo, quod post hanc vitã erunt futura tabernacula æterna contra Ethnicos. Tertiò qđ erit iudicium futurũ, contra Mauros & Turcas. Quartò qđ opera examinanda sunt, non tantum fides: contra Lutheranos. Quintò, paupein res sanctos quos in hac vita fouimus, fore in alia propitios. Sextò qđ eleemosynis aliisq; operibus eorũ fauorem in hac vita imploremus. Arbor enim quę nõ amputatur in super fluis ramorũ germinibus horrida & syluestris euadit. Ita & eodem modo opus est vt diues sese quotidie exploret superflua amputando, pauperibusque elargiendo. Et qñ Christus locutus est de operibus misericordiæ quater repetiuit opera misericordiæ dicens. Esu- Mat. 25
riui, & dedistis manducare, sitiui, &c. Vt sciamus vtilissima esse, ea q̃ toties à Christo repetuntur. ¶ Consolatur etiam nos hæc parabola in duobus. Primò quòd in breui possimus mereri vitã ętternã: nã hic villicus in hora vna quid manducaret, parauit, per totã vitã. Latro in cruce in par Luc.23.
uo tẽpore vitã æternã meruit. Alterũ solatium est quod non solũ in breui tẽpore sed pro paruis rebus tẽporalibus, æterna bona & immensa pręparare volumus De mãmona inquit, iniquitatis. Quid vilius istis terrenis rebus? Tamẽ illis cęlestia possumus emere: & amicos in ęterna beatitudine cõparare. Sed nos omnẽ curã adhibemus in amicitiis potentiũ & diuitũ cõciliandis. Christus tñ oppositum docet, videlicet, vt pauperũ amicitias quæ ramus plus enim emolumẽti poteris habere ex

 pauperi-

pauperibus, quam ex diuitibus. Verũ hoc non credit mundus, licet in hoc dispensatore sit optimè probatum. Non enim dubium est quin amicos habuerit diuites & potẽtes: sed cum amouẽdus esset à munere nullus illorũ sucurrit: quare ad pauperes se conuertit: in quibus inuenit commodum. Res eodem modo se nunc habet quia qui diuitibus fidit sæpenumero decipitur. Nihil enim amicis suis in altero seculo proderunt, quia nihil habent. Quid diues in inferno positus fratribus prodesse potuit, qui guttam aquę petiit? Vnde psalmista. Nolite confidere in principibus, &c. Ecõtrario uerò pauperes in cęlo retribuent: quod si non retribuerint, quia sint peccatores, Deus retribuet pro illis. Venite benedicti Patris mei. Esuriui, & dedistis mihi mãducare, &c. In Prouerbiis etiam dicitur. Qui miserentur pauperũ, Deo fęneratur. Qualis fueris circa proximũ, talis erit tibi Deus. Docemur etiam ex hac parabola ꝙ nulla potẽtia, nec diuitiæ sunt, quin ad finẽ aliqñ nõ perueniãt: & qđ nihil aliud expectandum nobis est, aut potius timendum in futura vita, quã se verum iudicium & æterna fames: nisi nobis in hac vita facultatibus nostris pauperes amicos conciliemus. ¶ Igitur quod Christus redemptor noster in hac parabola nos in primis docet nihil aliud est, quã si quidẽ hæc vita, velimus, nolimus, breui terminanda est, qua finita ęternum victuri sumus, ut demus operam eo modo vt viuamus ne alterius seculi cõmoda amittamus. Hãc enim vitam commodatã habemus, illàque conditione nobis concessam vt dum viuimus æternam beatitudinem vitamque perpetuo duraturam cõparemus. Nullum enim aliud prudentiæ opus magis elucet, quam oĩa futura tempestiuè prospicere & prouidere. Hãc autẽ prudentiã laudat Dominus in hoc dispensatore iniquitatis, qui adeò prudenter se habuit, vt tẽpore prosperitatis & abũdantiæ in tempus aduersitatis & penuriæ vẽturæ se optimè præparauit. Hac cautione inuenit sibi cõmodũ ille prudẽs & sapiẽs iuuenis Ioseph, quem ait scriptura septẽ annis pane abundantibus summam frumenti in Aegypto sitis & horreis inclusisse, ad hoc fabricatis ut septem aliis annis sequẽtibus tẽporis iniuria deficiente frumento, esset vnde populo subuenire posset. Sic tu tẽpore huius vitę prȩsentis, quæ abundans est, vbi paruis laboribus & impensis cœlũ mereri potes eniti debes, vt plurimas diuitias meritorũq; thesauros, bonorũque operũ frumentũ congeras: vt qñ venerint steriles alterius vitę anni quibus nullum dabitur ad merendum uel demerendum tempus qđ fortasse cras aderit, & citius quam putas, habeas vnde tibi vitam conserues, emeritisque in hoc seculo stipendiis, domo, & nutrimento posteà in altero quietem, satietatem & diuitias inuenias. Sed hoc quippe fieri poterit dando eleemosynas pauperibus, partiendo has diuitias iniquitatis inopibus & egenis. Nullam moram igitur facere debes quin terræ paleis cœlestes thesauros quam primum cõpares. Quo quid esset, nobilius, stercore videlicet & puluere terreni soli, pretiosas & inæstimabiles margaritas emere? [Facite inquit uobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, &c. In literę rigore, si hęc verba perpendantur nihil aliud Christus nobis hic īnuere voluit nisi vt bona nostra pauperibus impartiamur: vt cum vita excesserimus in æternis habitaculis recipiamur. Hoc idem nos admonet Propheta regius Dauid quando in Psalmo inquit. Iucundus homo qui miseretur & commodat, disponit sermones suos in iudicio. Singula enim hæc verba suam Emphasim habent. Quare opus est hanc autoritatem acutius tractemus & discutiamus, & verbatim explicemus, loquitur enim in hac parte Propheta mysticè & obscurè. Primum inquit iucundus homo: vt nos doceat eleemosynam esse cum lętitia faciendam, hilarẽmque vultum & iucundum pauperi ostendẽdum. Hoc idẽ docet Ecclesiasticus dicens. In omni dato hilarem fac vultum tuum. Et Apostolus in secunda epistola quã ad Corinthios scripsit, ait. Non ex tristitia aut ex necessitate: hilarẽ enim datorem diligit Deus. Cũ benignitate itaque fieri debet eleemosyna, & nõ cum asperitate, scriptum est enim, Inclina pauperi aurem tuam sine tristitia. Et iterum. Congregationi pauperum affabilẽ te facito. Sed hoc multo secius faciunt illi qui

Luc. 16. Psa. 145. Mat. 25. Pro. 19. Gen. 41. Psa. 111. Eccl. 35. 2. Cor. 9. Eccle. 4. Ibidem.

qui prius quam eleemosynā pauperi ero gent, miserum sexcentis quæstionibus solicitant, illū ociosum, vagabundū, perditū appellantes. Posteà verò quam illum mille confectum plagis, iniuriis quam plurimis affecerunt, quia illū inermen & abiectum iniurięque paratissimum viderunt, dignùmque æstimarunt, in quem arrogantiæ & superbiæ suæ virus effunderēt, vt virtutis causa se illud fecisse existimentur, & zelo iustitiæ, exiguū panis frustū impertiuntur. Contra hos loquitur Ecclesiasticus dicens. Datum insipientis non erit vtile tibi. Exigua dabit & multum improperabit: & apertio oris illius inflāmatio est, Si tibi non placet eleemosynā pauperi facere noli illū molestia afficere: satis enim miseriæ illi est, qui nudus etiā hyeme ostiatim mēdicat. Quod si otiū pauperis culpas, asserisque te hoc virtutis zelo & iustitiæ reprehendere, quare nō quam plurimos alios in otio viuentes respicis, qui lectis mollissimis cubantes ad mediū vsque diem dormiunt, dapibusque lautissimis fruentes, pretiosissimisque vestibus ornati, toto diei spatio nulla alia in re occupantur, quàm ut uicatim huc illuc deābulent, nihil boni operis præstantes? A quibus omnibus ita alienus est pauperis status vt nihil remotius esse possit: humi enim dormit, ostiatim victum quærit, famâque conficitur. Quare igitur pauperem tantummodo reprehendis iustitiæ amator, cum tot ignauos in ciuitate relinquas? Quia hic pauper est, alij verò diuites. Quod diuites ense accinguntur, & ornantur, in uitiis suis laudandi sunt pauper uerò, quod nihil aliud præter fragilē arundinem habet, in quam infirmum vlcerosumq; corpus inclinet, ideò pro quocunque vel minimo peccato quasi pro maximo delicto reprehendendus, & puniendus est? O summā mortalium preuaricationem, ò mundum funditus perditum & insanum. O hostis diuini nominis, tuique proprij sanguinis & naturæ quid furis? Tanta ne existimas Deum esse patientia vt ferre possit te, qui caponibus dapibusque aliis lautissimis ad nauseam satiatus ante ostium tuū egressus ad digestionem & exercitium molliter incedas, veste pretiosissimis martium pellibus sociata, lingua effrænata tua & proterua miserum pauperem reprehendere, qui à te nihil aliud quàm exiguum duri panis frustum proposito IESV nonmine cōtendat? Si tanto iustitiæ zelo & amore teneris, quare prius te ipsum non reprehendis & emendas, vt postea iustè possis errabundos & ociosos quosuis populi accusare? Nam pauperes nulla ratio te mouere debet, quare accuses: illis enim satis est miseriarū, vt & pro peccatis si qua habent sufficientem pœnitentiam agere possint. Tu enim qui multis maioribus criminibus īfectus & coinquinatus viuis more Epicuræorum, Sardanapalique & eorum, quibus, vt Apostolus ait, Deus venter est, viuens, nullàmque pœnitentiam agens: quo iure pœnitentiam agentibus pauperibus tèque melioribus insultabis? Ideò Dauid in hac autoritate, quā interpretamur, coniunxit hominem cū iucundo dicens. Iucundus homo: vt tibi in memoriam adducat te èsse hominem, quem decet humanitatem & suauitatem in pauperibus ostendere. Nec existimes te qui diuitias & nobilitatem maiorem pauperes sortitus es, ideo de auro uel argento uel alia nobiliori, quam pauperem materia fuisse formatum. De eadem enim humo, eaque vili & abiecta massa omnes pauperes & diuites surreximus. Memento præterea te esse mortalem, corruptibilem, fragilem, tantisque miseriis subiectum quātis quilibet alius, quantumuis pauper sit: quem si humaniter receperis, benigniter allocutus fueris, te omnibus miseris multo meliorem iudicarim. In quo audi Esaiam dicentem. Si videris nudum operi eum, & carnem tuam ne despexeris. At pauper caro tua est, quare igitur carnem tuam despicies? quare tui ipsius hostis eris? Ideo exclamat Dauid dicens, Filij hominum vsque quo graui corde? filij hominum non Leonum, aut Luporum, quare nō seruatis inuicem humanitatem inter vos, si filij hominum estis? Quare corda plumbea habetis cum carnei sitis? &c. Vt autem iam tandem hæc duo Psalmistæ dicta concludamus, vide q̄d dicat scriptura. Nō exaspe res pauperē i inopia sua, & cor īopis ne afflixeris. Dāda est igit̄ eleemosyna summa cum

Eccl. 20. — Phili. 3. — Esai. 58. — Psal. 4. — Eccle. 4.

cùm lætitia, qui miseretur in hilaritate, ut
Ro. 12. ait Paulus. Ideo in scriptura per oleum, per quod significatur misericordia significatur etiam hilaritas. Ideo in Psalmo ha
Psal. 103 betur. Vt exhilaret faciem in oleo. Et ali
Psal. 44. bi. Præterea vnxit te Deus tuus oleo læti
Mat. 6. tiæ. Hoc Christus insinuare uoluit cùm dixit. Cum ieiunas vnge caput tuum. Hoc est, hilarem te ostende, & ne sis sicut hypocrita tristis.

¶Verum vt ostendat egregius Psaltes, qua intentione & quibus faciēda sit eleemosyna, addidit dicens: Qui miseretur. Eleemosyna enim a visceribus misericordiæ in pauperem procedere debet, ubi omnia merita fundantur, & omne bonum opus prius radices agere debet, quā re ipsa appareat. Pluris facit Deus viscera charitatis a quibus omnia pietatis opera procedunt, quacunque boni operis magnitudine. Respexit enim domi-
Gene. 4 nus ad Abel & ad munera eius: prius ad personam & deinde ad munera respexisse dicitur.

¶Qui miseretur ēt inquit, vt doceat nō diuitibus, aut huius mūdi potentib. erogandam esse eleemosynam, sed pauperibus solum. Misericordia enim miseriam denotat: vnde obiectum misericordiæ proprium, miseria est. Quare illius nunquam miseremur, qui nulla in miseria cō stitutus est. Insanus enim esset, qui diceret se beatorum cœlesti gloria perfruentium misereri. Nam cū beati omni prorsus miseria & incommodo uacent, in tā sublimi fœlicitatis gradu constituti: summa esset amētia si aliquis putaret eorū fortunā esse miseratione dignam. Cuius igiť te miserere debet? Cuius incōmoda compati? diuitis ne? Minimè profectò: verum miseri pauperis, afflicti, infirmi, soliciti illiusq; deniq; qui aliquam patiť fortunæ iniuriam. Statuit igitur hic Propheta regius Dauid, pauperibus tantummodo & non diuitibus, qui nullius indigēt, faciendam esse eleemosynam. Hoc idem est, quod dominus superius consuluit di-
Luc. 14 cens. Cùm facis prandium aut cœnam noli uocare amicos tuos, neq; fratres tuos,
Eccl. 11 neque cognatos, neque diuites, &c. Sed cùm facis conuiuium uoca pauperes, debiles, claudos, & cœcos. Hoc idem admonet sapiens dicens: Mitte panem tuum super transeuntes aquas, quia post multa tēpora inuenies illum. Hæc autem locutio metaphorica est: vtitur enim scriptura sępenumero metaphoris, aliisque tropis & figuris. Nam certum est Salomon hæc nō intelligere de aquis materialibus, sed de afflictionibus, angustiis, doloribus, & aduersitatibus. Eodem modo loquebatur sanctus pater eius Dauid dicens: Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt a- Psal. 1
quæ vsque ad animam meam. Quis adeò demens est, ut audeat dicere, quòd loquutus est hic Dauid, de iustis aquis elementaribus, cum anima spiritus sit, aquæ istæ materiales in illam ingredi nullatenus possunt? Germanus igitur huius literæ sensus est, ꝙ Christus cuius anima sacratissima passionis eius tempore repleta erat malis, ut alio in Psalmo fatetur pro-
pheta regius, hoc est, angustiis, tristitia, do Psal. 87.
loribus & pœnis, ait nunc æterno patri, orans patrem, cuius unigenitus iuxta naturam assumptam minor erat. Saluum (inquit) me fac Deus, quoniam tristitiæ & afflictiones intrauerunt usque ad animam meam:ità ut tristis sit anima mea vsque ad mortem. Habes ergo quod per aquas intelligit sapiens dolores, angu-
stias, aduersitates, & alia huiusmodi. Mit- Mat. 16
te panem tuum, ait, super transeuntes aquas: hoc est, super pauperes. Soli.n pauperes, afflictionibus & laboribus afficiuntur. Soli pauperes, famē, sitim, frigus animique iniuriam sentiūt. In pauperes tantūmodo conditæ sunt leges & statuta humana, pœnæ & supplicia excogitata. Si frigus est nihil nocumenti diuites capiunt: quibus uestimentorum copia, caminique luculenti ad calefaciendum, domusque superius inferiusque stratæ affatim sunt. Si solis æstus est eodem modo diuitibus nihil nocere potest. Præterea, si frumenti ob anni sterilitatem respublica laborat penuria, lætantur diuites, quia frumentum suum pro libidine sua tunc temporis uēdere possunt. At pauper multo secius se habet: quippe qui hyeme, frigore, estate, æstu cōficitur tempestatumque iniuria: ingruente fame solus famem patitur. Rursus cōcubinarii diuitis crimina & delicta publica, magistratus Ecclesiastici

facilè

facilè dissimulant, & conniuent paupere verò anathematis ecclesiasticisque censuris grauiter urgent, uehementerque conflictant. Quin etiam si pauper in extrema constitutus necessitate fortè ne fame interiret, agnum vel hædum à vicini sui grege abstulit centies vapulabitur: potens verò & diues, qui orbem vniuersum terrarum compilauit, rapinisque & spoliis vastauit, ab omnibus honoratur, & animosi fortisq; viri nomine cōdecoratur. Quare optimè dixisse habetur piratam illum Alexandro magno. Ego quia piraticam per mare exerceo vnica tantum naui ab omnibus prædo increpor, & tanquā prędo ad sucplicium ducor: at tu qui instructissima, celeberrimàque expeditione omnem terrarum orbē diripis & spolias summa cum iniuria aliena regna occupans, ab omnibus magnus nuncuparis Alexande. Hinc notare poteris Christum dominum & saluatorem nostrum, cum de pauperibus loquebatur ritè dixisse. Beati pauperes spiritu, quoniā ipsorum est regnū cœlorum, cum etiam de afflictis verba faceret, dixit, Beati qui persecutionem patiuntur, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Vnde aduerte quod cū de aliorū fœlicitate loquutus est adiectiuo vsus est: de pauperibus uerò & persecutionem patientibus loquens substantiuo. Eadem autem oratione vtitur pro pauperibus & afflictis cum hoc verbo, est, & regnum cęlorum: quia procul dubio & pauperes & afflicti, vnum & idem sunt. Et ideo merito à Christo domino nostro in vna & eadem oratione coniuncti fuerunt. Quis enim ꝑsecutionē patitur? pauper. Diues enim ab omnibus colitur & laudatur, adeò, vt etiam si aliquid ineptissimū dicat tn̄ oēs circunstātes nihilominus affirmēt nihil subtilius Aristotelem dicere potuisse. At si pauper dum loquitur aliquid etiam grauissimum Salomonèque dignissimum efferat ab omnib. interturbatur, reprehenditur & deluditur. Vnde in Ecclesiastico habetur, Diues loquutus est, & oēs tacuerunt & verbum illius vsque ad nubes perducunt pauper loquutus est, & dicunt, Quis est hic? Et si offenderit, subuertent illum. Eo autem vecordiæ euadit hoc malū, vt iam uulgò usurpari soleat loco prouerbij. Concilia mihi fauorem ego tibi iustitiam concedam, &c. Horū igitur pauperum afflictorum, variisque incommodis merentium, misericordia debes moueri: iisque facienda est eleemosyna, qui afflictionum & laborum aquas pertranseunt. In uacuo enim uase liquorem funde, & non in pleno. Eliseus enim uasa uacua impleuit oleo infuso. Ità etiam tu in pauperē opibus, omnique domestica supellectile uacuum & egentem, animaq; omni consolatione destituta afflictum, oleum misericordiæ infundere debes: nō in diuitem, qui quam plurimis bonis opibùsque abundat. Nunc uero nihil solet nisi habenti concedi. Non enim mittuntur caponum paria nisi ad illum qui centena in pœnore suo habet. Tu aūt ceruum ad eum mittis, qui cum uiginti millia nummum quotannis reddituum suorum colligat domum habet auibus, vitulina, ceruina, aliisque carnibus adeò repletam, stomachùmque ab hesterna nocte, ciborum multitudine & diuersitate ita affectum, ut magis uideatur fame ad digerēdum cibum, quam cibo ad nutriendum corpus indigere. Quibus nihilominus ita constitutis, pauper, qui incœnatus accubuit, capitis laborat hesterna fame confecti atque exinaniti dolore, solùsq; excruciatur nemine consolante, nec uerbo quidem opem ferente. Ergo uerissimum est ferè neminem iam hac nostra esse tempestate, qui aliquid faciat nisi spe commodi temporalis. Das diuiti, ut retribuat: colis regis intimos, ut pro te intercedāt: ueneraris potentes, ut gratiā eorum in eas. Qui oēs quam parum possint tibi omnibus opibus suis prodesse optimè perspicies, cum tibi uita cum morte fuerit commutanda. Quāto ergo præstitisset pauperibus & egentibus benè facere, qui te posteà in cœlorū domiciliis recipere poterunt, ut hic continet sacrum Euangeliū. Sed inquies Quomodo me poterit beatitudinis hospitio accipere pauper, qui criminibus dū uixit coinquinatus fuit, posteà uero moriens in infernum est detrusus? Pauper quidem non te recipiet uerū eleemosyna, quā illi fecisti ante diuini cōspectus ꝑsentiā clamabit. Audi Ecclesiastī cū. Claude eleemosynā ī sinu pauperis, &

Matth. 5

Eccl. 13.

4. Reg. 4

Eccl.29. ipsa orabit pro te. Vides hic qũo paupere nõ orãte, ipsa eleemosyna Deũ solicitet? Ideò nihil ad te attinet examinare vtrum bonus vel malus pauper sit: sufficit.n.tibi quemlibet esse pauperem ut meritò adiuuandus, & fouendus sit. Ideò admonet sapiens dicens: De primitiis frugũ tuarũ da pauperibus. Pauperibus, ait, non diui-

Prou.3. tibus. Esaias quoque ait: Cùm effuderis

Esa.57. esurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris: orietur in tenebris lux tua, &c. ¶ Expende quòd non dicit, da, sed mitte. Non enim ait, da panem tuũ transeuntibus aquas, sed mitte panem tuum super transeuntes aquas, vt intelligas pauperes cursores Dei esse, qui portant eleemosynam, vt præsentent illam Deo. Sic beatissimus ille martyr Laurẽtius, qui thesauros, quos Syxtus ei reliquerat, pauperibus distribuit, Decio Cæsari, respondit: Facultates Ecclesię, quas requiris, in cęlestes thesauros manus pauperũ deportauerũt. Ideò & tu si frumentum, oleum, & vinũ, vestes, pecunias, vel quid simile uolueris recondere: vbi latrones non furentur nec

Matt.6. tinea consumet, mitte hæc in cœlum per manus pauperum, securum enim illic habebis thesaurum.

¶ Obseruandum etiã hic est ꝙ ait, mitte panem tuum: non inquam alienũ, sed tuum. Cõtra illos qui porcum furati existimãt se cõscientiæ suæ satisfacere posse, pedibus pecudis pauperibus ꝑ Deum erogatis. Eleemosyna enim ex propriis

Tob.4. bonis faciẽda est. Sic sanctus ille Tobias

Prou.3. dixit. Ex substãtia tua eleemosynã fac. In

Esai.58. Prouerb. quoq; habet. Honora dominũ de substãtia tua. Non inquam de aliena

Luc.19. sed de tua, ait, substantia. Esaias etiã. Frange esurienti panem tuum. Beatus ille qui cum Zachæo dicere poterit Christo Saluatori nostro. Dimidium bonorũ meorũ Domine do pauperibus. O Deus bone quot sunt qui cũ antea pauperrimi essẽt, furtis, rapinisq; posteà quã diuites & potentes facti sunt, hospitia & monasteria ædificãda sacellaq; dotãda curant, ut mũdo satisfaciant, fidemque faciant se integerrimam vitam egisse: cum reuera aliis pauperibus tribuant, quod aliis eripuerunt. Horum aũt sacrificium & eleemosyna inuisa sunt ante diuinum cõspectũ; illa enim vera commiseratio est, quæ in primis aliena docet restituere, deinde debita soluere, postremò verò de propriis bonis eleemosynam facere. Vnde in Eccle-

siastico habetur. Immolantis ex iniquo, Eccl.34

maculata est oblatio eius. Et iterum. Qui

offert sacrificium de substãtia pauperis, Ibid.

quasi qui victimat filium in cõspectu patris sui. Sed videamus quid amplius dicat Salomon, subtexens quòd eius Dauid pater in autoritate dixit quam interpretamur. Quia post multa tempora inuenies illum. Quod idem est cum eo quod dixit Dauid inquiens, & commodat. Non ait quod dat, sed quòd commodat, vt sibi post multum tempus reddatur. Quare non debes existimare te perdere qđ pauperi tribuis: illud enim fœneraris domino vt tibi cũ summo fœnore postea red-

datur. Vnde Salomon. Fœneratur domi- Prou.9.

no, qui miseretur pauperis. Vicissitudinẽ suam reddet ei. Quod si dicis hoc lucrum velim ego statim videre. Nam quod in mortem differtur seruis uenit, nec dignũ est ideo vt in tanto pretio habeantur. Audi insane, fœneratorumque exemplum sume, qui quo tardius solutio fit, eo magis lætantur, crescit enim tempore fœnus, ac subinde lucrum. Quare tu eleemosynam pauperi concedens Deo fœnereris, æreque alieno illum obstringas, qua ratione molestè fers tibi in hoc mundo si debita tua nõ soluantur quorum potius curare deberes, vt differretur solutio si saperes: quandoquidem pro parua eleemosyna, quam in hoc seculo fecisti, tanta in cœlo præmia te manent? Plurimũ te consolari & corroborare hoc sapientis dictũ debet, post multa tempora inuenies panẽ quem pauperi das. Multi existimant se æs alienum contrahere eo tantummodo quod eleemosynã faciũt. Quã plurimos nobiles & diuites videbis qui ad ea quæ mundi sunt sibique iucunda videntur, videlicet ad cibum & potum, cæteraq; huiusmodi præparanda, quãtumuis magno ære alieno oppressi sint, tamen nihilominus largissimo animo vtuntur, effusissimasque faciunt impensas: at verò pauperi si eleemosynam vt faciant rogentur, debita sua statim recensere incipiunt. Hoc autem inde prouenit quoniã ea tantum-

modo quæ in pauperes religiosos honestasque viduas & egentes insumunt perire, familiæ domusque suæ exitium existere putant. Vnde in omnibus quæ ad Dei cultum pertinent auari, parci, sordidique sunt: cum effusissimi sint in omnib. quæ ad honores reliquasque mundi stultitias attinent. Hęc autem labes communis est, & hæreditaria contagio in plerisque nostræ Hispaniæ nobilibus. Attendant igitur illi qui existimat bona sua defraudari, si qua opera pia faciunt illudq; diligenter animaduertant quod in tertio regum
3.re. 17 libro scriptũ est. Accessit propheta Elias, esuriens ad pauperculam quadam viduã in Sarepta Sydoniorum, quæ cum nihil præter pugillum farinæ in fundo ollæ, oleique parũ in lechytho haberet, tamen tanta extitit eius fides, ut ex illis panem subcineritium confecerit Eliæque dederit, quod sibi filioque suo reseruaret, ne fama interirẽt. Quare merita est prophetam audire dicentem. Hydria farinæ non deficiet, nec lechytus olei minuetur. Eoq; modo ab eo impletum est, nã adeò multiplicata sunt oleũ & farina vt diues facta sit illa muliercula quæ antea pauper erat pro eleemosyna, quã sancto fecerat prophetæ. Sed dices: Ostende mihi pauperes tam integra piaq; vita, vt cũ Elia possint conferri: ego illis eleemosynam faciam: vinosis.n. pauperibus ganeonibusq; quorum vitam nescio, bona mea erogare nõ placet. Falleris opinione tua: qui.n. pauperi propter Deum eleemosynam petẽti nõ concedit, nec Eliæ prophetæ concederet: nemo enim seruo daret quod domino petẽti negat. Vnde tu si Christianus es
Mat. 25 Euãgelio credere debes, in quo tñ Christus asserit, quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Patet ergo si Christo in persona cuiuslibet pauperis petẽti eleemosynã nõ cõcedis, te nihilo magis Eliæ petẽti concessurum: sed potius multo minus. Quin etiam ausim affirmare eũ qui tam duro & obstinato animo sit, ut pauperi extremè indigenti & petenti eleemosynam, si põt non eroget: non eleemosynam facturum, etiam ipsi Christo de cęlo ut peteret descendẽti. Dic mihi obsecro si Rex domum tuam ueniens se tibi ignotum offerret causamque itineris exponeret se uenãdo aberrasse atque hospitiũ petens, fidem suam obstringeret, dicens, polliceor tibi coram omnibus regni mei principibus, te apud me summam gratiã beneficia consecuturum: nonne hoc summæ fœlicitati tuæ tribueres, illique pro opibus tuis lautissimum conuiuium facere studeres, uxor, liberique tui huc illuc concursarent, ut illi in omnibus morem gererent? Dubium minimè est, hoc te facturum, aliaque complura summo cùm gaudio & studio. Dic igitur o homo Christiane audebis Christo gloriæ regi domũ tuam se conferenti sub paupercculi imagine non conuiuium aut hospitium petenti, sed paruum frustum panis tritamvè subuculam quæ tibi usui non est, pro quibus pollicetur se cùm uenerit in potestate magna coram omni curia cœlesti tibi gratiam relaturum, inquiens, esuriui & dedistis manducare, sitiui & dedistis mihi bibere? &c. Audebis inquam si hoc ita futurum credis tam fido, liberalique regi ostium claudere quòd aperires infido, inopique huius mundi domino? Hoc autem hinc prouenit quòd nullo modo boni Christiani dici possumus: si enim tãto nomine essemus digni, & vt decet eos qui tam sanctam religionem colunt, pauperes non modo hospitio benignè susciperemus, sed etiam illis pedes ablueremus, mensam sterneremus, genibusque flexis faceremus ministerium, Christum dominum nostrum in illis contemplantes: cuius causa omnia quæ pauperibus facimus, facienda sunt, ut æternam beatitudinem non huius seculi gloriam consequamur. O quãtus est in pauperibus thesaurus. Fœlix enim illa regio dici potest in qua multi sunt pauperes, multò etiam fœliciores, & beatiores illi dici possunt qui hoc summum Dei beneficium agnoscũt in se esse collatũ, quotiescũque Deus manu pauperis eorum pulsat ostiũ, ipsi Luc. 19.
verò summa cùm diligẽtia & spiritu charitatis eodem, quo Zachæus hũc amplissimum dñm domo sua suscepit, eum accipiũt. Eleemosyna tantũ in se bonũ continet, tãtisque laudibus oĩbus hominib. cõmendatur, ut facilius initium q̃ dicendi finem inuenire possit ille, qui eam laudare intẽderit. Verũ ut concludamus psalterium

terium beatissimi regis nostri Dauidis audiamus: qui prosequens canticum suum postea quam dixit, eleemosynæ faciendæ largitorem debere esse hilarem, humanũ, misericordem, in omnes miseros & afflictos, hac potissimum de causa, quia omnia quęcunque pauperibus erogaret, non donaret, sed commodaret postea sibi cum magno fœnore soluenda: ait modo idem diuinus spiritus sancti cantor. Disponet sermones suos in iudicio. Parabit quid respondeat in die iudicij. Quando omnes gentes vniuersique orbis terrarum populi coram iusti iudicis tribunali consistent. Quibus ita ordine dispositis rogabit dominus misericordes dicens, Esuriui, dedistis mihi manducare? Illi respondebunt. Etiam domine. Sitiui, dedistis mihi bibere? Respondebunt liberales. Etiam domine. Rogabit item. Fui hospes & peregrinus: & recepistis me? Respondebunt. Etiã domine. Et sic de alijs operibus misericordiæ. Quare ò quam præclarè ait Propheta regius DAVID in die iudicii facilè inuenient homines pii quid summo iudici respondeant. Disponet inquam sermones in iudicio. Qui eleemosynam faciunt in hoc seculo sermones suos disponunt in iudicio: in his enim operibus vt ait dominus sumus examinandi & rogandi in illo terribili & horrendo iudicii extremo die.

Psal. 40. Soph. 1. Beatus qui intelligit super egenũ, & pauperem in die mala liberabit eum dominus. In die inquam illa amara calamitatis & miserię liberabit illum dominus. Summum profecto consequeris honorem, tunc cum ante omnium gentium conspectum, diuinamque sanctissimæ Trinitatis maiestatem consequutus liberè, nullaque perturbatione affectus poteris Dei beneficio respondere: cùm vel in hoc seculo vix aliquis possit coram rege vel principe aliquo aut publicè verba facere, quin summo inter turbetur pudore. Impii autem & immisericordes præ nimia confusione turbati, iacebunt. Et quando fuerint rogati, esuriui non dedistis mihi manducare, nullum verbum facere audebunt, quia in pauperes crudeles extiterunt, & ideo nihil respondere poterunt. Sicut pisces capiuntur hamo, sic inqui tempore malo.

Eccle. 9. O summum bonum eleemosyna, quæ te tanta perturbatione & opprobrio liberare poterit. Verum in hoc summè est consideranda bonitas, & clementia domini, qui in hac vita nobis reuelat de quo in examine & iudicio rogandi sumus: vt deinceps statim incipias idoneum excogitare responsum, quo diuinis quæstionibus satisfacias. Si illi qui licentiati aut doctoris gradum petit quem vt cõsequatur ab omnibus illius facultatis doctoribus, & magistris examinandus est, antequam tã seuerum subeat discrimen, & iudicium vnusquisque illorum doctorum argumẽta publicè postea proponenda secreto reuelasset: nonne summum in eum beneficium esse collatum omnes existimarent? Nemo dubitat. Ille enim qui se examinandum obtulit cum argumenta nesciat non paruum subit honoris sui periculum.

Qui enim aptè propositis argumentis non respondet, sæpenumero gradus honore priuatur: quod illis euenire non potest, qui multo antè argumenta, quàm proponant callent. Attende igitur quàm bonus sit DEVS quantaque in omnes homines facilitate, qui cum ĩ die iudicii nos seuerissimis quæstionibus sit interrogaturus, æquissimoque examine mores nostros perpensurus: tamen nihilominus tãtum apud illum in humanum genus valet amor, vt nos prius de omnibus rebus quas rogãdi sumus, certiores faciat: ut cognitis illis de quibus sumus rationẽ reddituri, facilius excogitemus quid nobis respondendum sit. Nõ uult nos incautos præuenire, cupit enim salutem nostram & ut argumentis satisfaciamus: ideò nos deinceps admonet omnium, quorum cura nobis incumbit & administratio. Vnde colligitur quantum gaudeat, quantãque capiat lætitiã dominus si rectè quis ad interrogata respõdeat: cùm nihil aliud intẽdat in hoc seculo nihilque magis studeat, quàm ut nos officii nostri admoneat. In quo summè est cõsideranda DEI bonitas. Quare nulla alia re magis lætabitur quàm si rectè respõderimus, salutemque fuerimus consecuti. Quod omnino penes nostram est potestatem & arbitriũ si in pauperes misericordes esse uoluerimus. Sed dicet aliquis. Ergo nihil aliud opus est ad consequendam beatitudinem

præter

præter misericordiã in pauperes? Nam si quis ambitiosus, luxuriosusque cum sit omnia misericordiæ opera in pauperes præstiterit: consequetur beatitudinem? Pater nullo modo illam posse consequi. Paulus enim ait, Si distribuero substãtias meas in cibos pauperum,& tradidero cor
1.Co.13 pus meum, &c. Charitatem autem non habeam nihil mihi prodest. Respondeo tamen crudeles & immites homines potius quàm alios à Deo fore examinandos: quia in hoc crimine datur pars læsa, quæ merito de sibi debitis quæritur, non solutis ab illis qui maximè soluere tenerentur,verbi gratia. Si hic homine aliquo interfecto nulla inuenitur pars,quæ illius mortem expostulet, magistratus de officio suo interfectorem punire potest. Veruntamen si interfector illo priori iuris impetu euitato,veniam ab rege impetrarit qui illud liberè vel concedere vel negare potest,nulla parte expostulante, deinceps omni iudicii instantia solutus manet.Hoc autem minimè fit si aliquis inuenitur læsus, filius, vel nepos,vel vxor,vel parens defuncti.Rex enim nec alius princeps non potest pro libidine sua sententiam ferre, nisi partibus plenissimè restituatur. Sic in die extremo iudicii quem-
Mat. 12 admodum Niniuitæ in Iudæos, sic pauperes in diuites consurgent. Tunc autem demum apparebit coram diuina maiestate vidua, quam tu fame perire passus es, dicens, Domine iustitiam tuam imploro in hunc diuitem,qui mihi fame,omniumque rerum penuria periclitanti subuenire noluit. Attende igitur ò infœlicissime auarissimeque homo vt videas miserorum pauperum egestates, coram supre-
Exo. 22 mo Dei tribunali clamantes iustitiam implorare.Sic ait dominus,Viduæ & pupillo non nocebitis: si læseritis eos, uociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum. Deus enim nec surdus est, nec aliquo laborat auditus uitio: quominus omnes pauperes clamantes exaudiat, ut idem hic ait,O homo flagitiosissime,quare non aduertis te flagitiis tuis diuinam liberalitatem absterrere:& iustitiã prouocare? Horrendum etenim iudicium illos manet, qui in pauperes in hoc seculo immites fuerunt. Quod si mihi non cre-

dis, audi Iacobum dicentem, Iudicium Iacob. 2
fiet sine misericordia, ei qui non fecerit misericordiam. Illud etiam infortunatissime hominum iudicium subire audes Dei seuerissimum, cum tu prius impietate tua eius misericordiæ ostium obstruxeris, præsertim cum omnia illa quæ pauperibus donas centupla in altero seculo sis consecuturus. Da altissimo ait Ecclesiasticus secundum datum eius ut magis, ac magis multiplicet tibi dona sua. Siquidem igitur & in hoc seculo, & Eccl.35.
in altero omnia quæ pauperibus concedis cum multo fœnore tibi reddentur: ne in pauperem immitis sis,& immisericors. In quo Ioannem audi dicentem, Qui habuerit substantiam mundi huius & vide- 1.Ioã.3.
rit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit ab eo viscera eius:quomodo charitas Dei manet in illo? Stude igitur nunc vt pauperes tunc amicos habeas & patronos:Deus enim eleemosynarũ intercessione tui miserebitur.Nam misericordes(teste Christo)misericordiam consequentur: Matt. 5.
è contrario verò immisericordes in tenebras exteriores eiicient, sicut ille iniquus Mat. 21
seruus q proximo suo immisericors fuit, & crudelis. Sed tempus est vt ad contextum beati Lucę iam reuertamur. Et audiamus quid Saluator noster Iesus Christus vlterius dicat.[Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est: & q in modico iniquus est,ĩ maiori iniquus erit.[Alterũ documẽtũ elicit ex parabola,de pœna inquã mali dispensatoris facultatum temporalium: propter quod ponit duas regulas. Prima, Fidelis in minimo,est quoque fidelis in multo, iniquus in minimo, est quoque iniquus in multo. Et ambæ sunt veræ per se intellectæ,Hoc est.Qui ex fide rectè se habet in dispensatione rerũ quantumcunque paruarum, multo rectius se habet ex eadem fide dispensando res magnas. Et similiter, qui ex iniquitate malè se habet dispensando minima, multo peius se haberet ex eadem iniquitate dispensando maiora. Res minimæ sunt terrena,maiores autem spiritualia: vt prædicatio, administratio sacramentorum, quæ ad prædicatores,& Ecclesiæ prelatos pertinent. Vnde Paulus ait Sic nos existi- 1.Cor.4
met homo,vt ministros Christi,& dispensatores

ſatores miniſteriorum Dei. Vnuſquiſque videat quomodo diſpenſat. Auari qui in temporalibus infideles ſunt, non erunt fideles in ſpiritualibus: è contrario qui fidelis eſt in minimo, erit in maiori. Itaque qui fidelis eſt in minimo remuneratur, cum ei maius committitur. Et qui infidelis eſt in maiori punitur, cùm ei modicum aufertur.

¶Quapropter ex hoc loco ad tuam eruditionem diſce ꝙ ſicut Deus opus bonū alio bono opere remunerat dans in temporalibus fideli bona ſpiritualia: ſic è diuerſo peccatum peccato punit. Vis horū exempla videre: quomodo Deus vnū bonum opus, alio bono opere muneret?
Gen. 12 Exemplum habes in Abraham, nam cum primo iuſſioni diuinæ obtemperaſſet cognationem ſuam relinquendo, ſemper maiora dona gratiæ percepit: donec tantam fidem acquireret vt in ſpem contra
Rom. 4. ſpem crederet. Propter quod & merito pater omnium credentium & pater fidei appellari meruit, & omnibus in exemplum proponi. E contra, Philoſophi cum naturali dono intellectus abuſi ſunt, traditi ſunt in reprobum ſenſum, vt facerent mala.
Rom. 1. Sicque Deus peccatum peccato puniuit. Hæc eo tendunt, vt diſcamus bene vti Dei donis: ne mereamur illa amittere. [Si ergo in iniquo mammona fideles nō fuiſtis. Hoc eſt, ſi in temporalibus diuitiis diſpenſandis non fuiſti fideles, fidelitate inquit, ad iuſtitiam pertinente, ea erogando pauperibus & Eccleſiis, ſecundum ꝙ iuſtum eſt, ſupernēdo temporalia pro ſpiritualibus. [Quod verum eſt, quis credet vobis?] Hoc eſt, Bona ſpiritualia & interna vobis diuitus præparata, quis committet & tribuet vobis? Quaſi dicat, Indigni eſtis huiuſmodi bonis, imo & prælatura, ſpiritualiumque diſpenſatione. Auari, ambitioſi, & immundi, qui in temporalibus infideles ſunt: non erunt fideles in ſpiritualibus, nec boni prælati eſſe poterunt: quia ad ſua commoda, ad temporales honores, carnaleſque delicias, impiè reflectūtur. Sed miſericors & compatiens in pauperes, & proximorum querēs ſalutem, dignus eſt, vt ei credentur maior, ſicut Paulus Timotheum hortatur. Eſto inquit fi-
1. Ti. 3. delium exemplū, in verbo, in conuerſatione, in charitate, in fide, in caſtitate. Et ad Titum. In omnibus te ipſum prebe exemplum bonorum operum, in doctrina, & integritate, &c. Tit. 2. Sequitur. [Et ſi in alieno fideles non fuiſtis.] Idem ſub alia ratione repetitur. Quod prius dixit iniquū mammona, modo appellat alienum: quia quidquid ſeculare eſt, alienum eſt à perfectione animi. Et propterea ſi in alieno, hoc eſt in rebus temporalibus quæ minima ſunt fideles non fuiſtis? [Quod veſtrum eſt.] Genus ſpiritualium quod veſtrum eſt, quod non poteſt à vobis inuitis auferri, quod ad perfectionem veſtri animi ſpectat, quod multo maius eſt toto genere
1. Ti. 3. ſecularium. [Quis dabit vobis? [Quaſi dicat. Nemo vtique. Vnde Paulus ait. Si autem domui ſuæ præeſſe neſcit: quomodo Eccleſiæ Dei diligentiam habebit? Pro maiori autem huius literæ explanatione aduerte, quòd bona tēporalia hic Chriſtus aliena vocat, quia propria noſtra nō ſunt: illud enim noſtrum eſſe dicitur quod eſt in plena noſtra poteſtate & libertate, & quod inuitis nobis auferri à nobis non poteſt. Quapropter cum bona temporalia, corpus noſtrū, & vita, & quidquid habere videmur, poſſint à nobis auferri etiā nolentibus, non noſtra ſed aliena eſſe dicuntur. Hanc credo eſſe cauſam cui Deus præcipit vt eum diligamus: quia nihil noſtrum eſt niſi voluntas, quæ in noſtra plena eſt poteſtate, & libertate. Et cū homo non poſſit dare niſi illud cuius dominus eſt, & nihil ſit niſi voluntas, in eius libertate & dominio. hanc à nobis exigit, vt diligendo eum tribuamus, ſolo enim amore potes Deo ſoluere quod illi debes, propriam voluntatem tuā negando animumque tuū illius tradendo amori: hæc enim terrena valde aliena ſunt à nobis. Vnde Leg. Democrates dicere ſolebat. Qui animum Aug. li. curat ſe ipſum curat, qui verò corpus, non 2. queſt. ſe, ſed ſua curat: qui autem pecuniam nō euang. ſe, nec ſua, ſed valde aliena curat. Ideoque c. 35. migrantes de hoc ſeculo, nihil rerum temporalium ferre nobiſcum poterimus. Quapropter in Pſalmo habetur. Homo cum interierit, non ſumet ſecum omnia. Aqua fluuii tranſeuntis non eſt alicuius Pſal. 48. propria, tranſit enim per ciuitates, vt vnuſquiſque ſumat quod ſatis ſit. Sic diuitiæ

non

non sunt tuæ, quæ per tot hominum manus transierunt. Hac ratione dicit Dauid. Diuitiæ si affluant nolite cor apponere. Diuitię in modum fluuii ita ut fluunt defluunt, non est aqua fluuii illius ciuitatis, apud quam fluuius transit, sed ad necessitatem suam potest vnusquisque inde sumere. Sic licet bonis temporalibus uti possimus ad necessitatem nostram, nostra tamen non sunt, quia si nostra essent mors ea a nobis auferre non posset. Quando aliquis sedet ad mensam alicuius potentis ponuntur ei multa fercula in patinis aureis & argenteis, in quibus ille solũ vsum habet. Si uerò aliquis per simplicitatem crederet discos & vasa illa esse sua, & uellet ea secum auferre, ianitor ad ostium resisteret, & ostenderet illi non esse sua. Ita multi diuites stulti putant hæc temporalia sua esse: mors tñ contrarium ostendit cum dicit. Nihil intulistis in hunc mundum, nec quicquã auferre potestis. Vnde satis cognosci nõ potest cuius sint, modo bona quæ tu & mundus possidetis: mors tñ ueniens cũ tibi ab hoc mundo discedendum erit, oĩa bona tibi eripiet, teque in sepulchro, tenui amictum sindone relinquet. Quod satis magnum argumentum est oĩa quę in hac vita possides tua non esse, siquidẽ tibi inuito eripi possunt: tu autem ea moriẽs auferre tecum non potes. Expende etiam ꝙ cùm loquitur de bonis vię dicitur, quis credet, idest, committet, sed de bonis spiritualibus dicit quis dabit, quia bona vię dicuntur committi homini quia de eis reddíturus est rationem. Obseruandum pręterea, quod contra iniquum, mammona, hoc est diuitias temporales, è regione posuit quod verum est, significans per hoc non esse vera bona, sed apparentia, & instrumenta quędam veri boni temporales diuitias. Et similiter contra alienum posuit è contra, quod vestrum est, significãs per hoc, quòd tantum spirituale bonum est nostrum proprium.

Psal. 62.

¶ Denique obseruãdum quoque est, ꝙ hęc parabola ad duo inducta est. Primò, vt homo, his reb. temporalibus eleemosynis & operibus misericordię amicos pauperes sibi conciliet, qui post mortem eum recipient in ęterna tabernacula. Secundo, vt sciant bene dispensare: nã alias incurrunt pœnam, quia Deus videlicet bona spiritualia non dabit illis qui negligentes fuerint circa terrena, & temporalia. Docet igitur ne pauripendamus administrationem rerum temporalium: nã abusus in hoc indignum reddunt hominem vt illi spiritualia dentur dona, quod satis clarè ex hoc cõtextu elicitur. Sed procedamus. [Nemo seruus potest duobus dominis seruire.] Dixerat de eleemosyna eroganda pauperibus, & contra auaritiã prædicauerat: modo autem ostendit, non posse auaritiæ, & Deo quemquam simul seruire. Intellige quod nemo potest seruire duobus dominis contraria præcipiẽtibus: nam si eadem imperent ac velint: iam tunc non duo domini, sed vnus censendus est: quia vna est amborum voluntas. Et quia diuitiarum abundantia sæpe inimica est Deo: qui huiusmodi vanitatibus seruit, nequaquam Deo seruire potest. Contrariæ enim sunt leges mundi & leges Dei inter se carnis & spiritus, terrenarum rerum & cęlestium bonorum. Vnde Paulus ait. Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate: & quę societas lucis ad tenebras? quę autẽ conuentio Christi ad Belial? Quapropter cum hæc tam diuersa & 2. Cor. 6
contraria sint non poteris simul his duobus dominis seruire, vt idem Paulus alio loco fatetur dicens. Non potestis mensæ domini participes esse & mensę demoniorum. Vnde quemadmodũ impossibile est 1. Co. 10
altero oculo terram, altero vero cœlũ simul aspicere: ita etiam fieri non potest, vt Deũ simùsque huius vitę bona inordinatè diligas. De Samaritanis ait scriptura rẽ admiratione dignã risùque dignissimã, quod Samaritani dominum colebant & vnà diis suis seruiebant, iuxta consuetudinem gentium Hoc idem quã plurimi facere volunt: qui Deum colere simulantes 4. Re. 17
huius mundi idola relinquere nolũt. Prætendunt castitatem sed nolunt visitationes & consuetudines periculosas vitare. Volunt haberi sancti, sed nihilominus in deliciis voluptatibùsque esse cupiunt. Asserunt se oĩa quęcũque debẽt, velle restituere, iuxtàq; Christianã pietatẽ viuere, eleemosynam pauperibus facientes: cum tamẽ mundi fastũ, vitæque luxũ non deserant,

rant. Istis loquitur Esaias dicens, Pallium breue est, vtrumque operire non potest. Quasi dicat, Non est tantus reddituum tuorum prouentus, vt tantam familiam alere possit, tantoque luxui sufficere, & præterea æs alienum quo deuinctus teneris soluere, Alter igitur duorum dominorum tibi est destituendus. Præstat igitur, vt mundum destituas falsum & proditorem antequã ab eo cras aut perēdie destituaris. Quod si feceris officiumque boni Christiani præstiteris, siquidem vtrique Deo & mundo simul seruire est impossibile, te recipias mores corriges, vitamque

1. Re. 8. deinceps reformabis, Philistæi in templo cuiusdam idoli, quod vocabatur Dagon arcam fœderis Israelis comprehēsam collocarunt, surgentesque primo mane, die crastino inuenerunt idolum ante arcam deiectum: qui licet sæpe sæpius enixi sint idolum cum arca coniungere, nunquã potuerunt. Hoc autem nihil aliud significat nisi Deum nullo modo perpeti, se idem templum & altare cum dæmone habere. Non vult enim Deus esse vbi vitiorũ tuorum idola sunt: quę tu veneraris. Si igitur vis vt Deus in cordis tui templo habitet, opus est vt vitia prostrata & deiecta ante illum iaceant. Tunc tamen stetit in altare idolum erectum, posteaquam arca foras extracta est. Eodem modo si tu arcã Dei de corde tuo eieceris, idest, eius religionem & pietatem, illico vitia tua summam in te obtinebunt potestatem: verum si arca religionis & pietatis diuinæ in te constiterit, nulla erit mora quin mundus, caro, & dæmon, omniaque vitia ante pedes tuos quasi victa prosternantur, & à te penitus recedant, quia vt iam sæpe diximus vtriq; inseruire domino impossibile est.

Exo. 16. Non fuit datum populo Israel cęleste mã na, donec consumpta est farina quam ab Aegypto secum portauerant: nec tu etiã poteris diuina fœlicitate frui, donec omnino omnis mundi amor, in te fuerit consumptus: & à te penitus recesserit. Quemadmodum enim manna & farina Aegyptiaca simul non comeduntur sic tu his duabus voluptatibus & saporibus Dei, & spiritus, mundi & carnis frui non poteris. In hoc autē perspicuè videbis quàm vilis nulliusque pretij sit consolatio humana: siquidem diuinam impedit. Sicut stomachus illius, qui aduersa laborat valetudine si malis humoribus oppressus sit, cibi sua uitatem nõ sentit: sic illi qui alliorũ, cucumerum, & cæparum Aegypti voluptate capiuntur, cœlestis cibi dulcedinem percipere non possunt, Si ergo Deo planè perfrui, illiusque suauitatem sentire vis, oportet vt omni genere mundanæ & libidinosæ consolationis vaces. Nam quemadmodum filijs Israel non fuit manna in deserto concessum nisi deficiente Aegypti farina, qua finita deinceps nunquã illis illud celeste manna defuit donec de fructibus terrę promissionis comedere potuerũt ita & tibi non se Deus exhibebit tanquam cœlestem cibum nisi deficientibus in te vitijs quibus omnino abs te se paratis, huiusque vitæ peregrinatione confecta, cœlestis gloriæ, quæ vera promissionis terra est, largissimi tibi fructus porrigentur. Exo. 16. Iosue. 5.

Præterea, si relicto mundo diuinam fœlicitatem es adeptus, & relicto Deo in summam huius mundi miseriam, æternaque supplicia necessario recides nè comittas vt tantillæ voluptatis pretio æterna priueris beatitudine. Suauis enim est diuina cõsolatio, ea tamen non conceditur illis, qui alienam & peregrinam consolationē admittũt. Quanquã multi sunt qui vtranq; cõsolationē Dei, scilicet, & mundi habere velint. Hos alloquitur Propheta Sophonias, ex parte Dei dicens. Disperdam qui iurant in Melchon, & iurant in domino. Per idolum & per Deum iurabant, & vtrique seruire conabantur: sicut illi Samaritam de quibus modo loquebamur. De his condolet & miseretur Ecclesiasticus dicens. Væ duplici corde, &c. Et peccatori terram ingredienti duabus vijs. Ingredieris duabus vijs Deo inseruire & mundo inseruire intendens simul. Quid igitur itineris facere potes cum duabus viis ingrediaris? Isti claudicant duabus viis more illorum quibus Helias dixit. Vsquequo claudicatis in duas partes? Si dominus est Deus sequimini eum, si autem Baal sequimini eum vel Deum, vel Baal: nã impossibile est ambobus simul inseruire. Cũ Pharao permitteret Hebræis, vt Deo in Aegypto victimas immolarent, respondit Moses. Non potest ita fieri. Abominationes Soph. 1. Eccle. 2. 3. Re. 18

enim

enim Aegyptiorum immolabimus Deo
Exod. 8 nostro? Fieri non potest, vt Pharaoni, hoc est, vt diabolo, & Deo simul seruiamus. Cùm ingrederetur Iesus in templum eie-
Ioan. 2. cit vendentes & ementes, quia non possumus seruire Deo & mammonæ. Nam neque ignis & aqua simul esse possunt: nec item duobus dominis tam diuersis seruire possibile erit. Sed quare non possumus his duobus dominis simul seruire? Audi quod sit inconueniens. [Aut enim vnum odiet & alterum diliget: aut vni adhære-
Luc. 11. bit & alterum contemnet. [Christus dicit. Qui non est mecum contra me est: quapropter si Christum diligis diabolũ odies, qui contrarius illi est. At si diabolo adhæres per conformitatem affectus ea videlicet cupiendo & amplectendo quæ diabolo placent, vt sunt opera vitiosa Deum cõtemnes. Impii enim adhærent diabolo sicut membra capiti: qnia diabolus caput est omnium impiorum, & ipse sua suggestione pestifera influit in eis vitam iniquam vitiorumque motum. Contemnet autem Deum, eius præcepta paruipendendo, & transgrediendò: & vana ac vilia ei præferendo. Obserua autem quòd cum locutus fuit de diabolo non dixit, diliget, sed adhærebit: quia peccator non amat, diabolum quamuis ei consentiat. Et de Deo non dixit odio habebit, sed contemnet: quia nullus potest odire Deum quatenus Deus est, sub ratione deitatis: quia secundum se cum sit summa bonitas odiri nullatenus potest. De diabolo etiam dicit, quod si qui Deum diligunt, illum odiunt: sed impii qui Deum contemnunt ei adhærent, sed non dicit quòd eum diligunt. Quia cum obiectum voluntatis sit bonum: diabolus qui malus est diligi non potest. Expende etiam quòd in Euan-
Mat. 6. gelio Matthæi de illo qui diabolo seruit, non dicit quod adhærebit, sed quod sustinebit quod idem est: nam qui Diabolo adhæret illum sustinet, & portat maximum onus super humeros suos. O maxima & absurdissima peccatorũ stultitia, vt Deũ, qui illos portas contemnant & diabolo sed mũdo & vitiis adhærcant? De hoc do-
Esai. 46 minus per Esaiam cõqueritur dicens. Audite me domus Iacob, & omne residuum domus Israel: qui portamini à meo vtero, & gestamini à mea vulua. Vsque ad senectã ego ipse, & vsque ad canos ego portabo, &c. Lege quæ sequunt in ipso Esaiæ capite quadragesimo sexto: vbi Deus constituit differentiam inter se & idola, quæ ab illis colebantur: quam differẽtiam hic repetit noster Euãgelista: Attẽde ò Israel differentiam, quæ inter me est & idola à te adorata. Ego te humeris porto, tu autem Idola tua. Ego te in visceribus meis gesto, tu autẽ adoras, humerisq; tuis baiulas Deos tuos, quos de auro & argento confecisti. Ego tibi leuissimũ onus impono: tu grauissimè grauatus es mũdo inseruiens humerosque oneris magnitudine attritos & vlceratos habes. Si peccator attenderet quotiescunqne Deũ deserit & mundo appropinquat se illũ relinquere à quo in vlnis portatur in summisque deliciis habetur, peccatisque grauissimũ cum subeat onus intolerabile humeris suis suscipere: nullo modo auderet, tã suaue benignum & magnificum Deum relinquere, qui onere leuat laboranres omniaque peccati intolerabilia pondere suscipiẽs, humeros peccatorũ reficit & recreat. Tu aũt cur idẽ non facis quod arenarii in foro facere solent? Qui antequàm onus humeris suis suscipiant, aut de pretio vnum verbum tecum faciant, sarcinã baiulandam manibus pertentãt: vt si eam portare non potuerint iacturam temporis non faciãt, nequidquam de pretio, aut de via conuenientes. Eodem modo tu si sapias facere debes. Prius enim quàm cum Dæmone aut mũdo cõuenias perspicere diligenter opus est vtrũ possis sustinere onus peccati humeris tuis imponendum. Quod si feceris non dubium est quin subiturus non sis tantũ onus humeris tuis, etiã si vel mũdus vel dæmon tibi pro eo sustinẽdo cẽtũ mundorũ millia concederent. Nõ ignorabat quam graue onus esset hoc ille qui di-
xit. Quoniã iniquitates meæ supergressæ Psal. 37.
sunt caput meum: & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Eiice ergo onus gra-
ue diaboli quod sustines, & Christũ dilige Mat. 11
cuius onus leue est & iugũ suaue: si quidẽ vtriq; simul inseruire impossibile est. Vnde in sequentibus dominus ait.] Non potestis Deo seruire & Mammonæ.] Dixerat prius, nemo potest duobus dominis serui

re: &

re:& nūc declarat se dicens, ꝙ isti domini sunt Deus & diuitiæ. Sed diuitiæ nōne ad seruitium hominis creaturæ sunt? Quis mammonam fecit dominū? Nos fecimus diuitias dominas quia obedientiam dedimus eis. Rex cùm homo sit quemadmodū cæteri homines eiusdemque conditionis, quis eum dominū fecit? obedientia à ciuibus suis præstita. Sic nos diuitias quæ ancillæ nostræ sunt, facimus dominas eis obediētes. Pecuniæ enim omnia obediūt. Sed de his alias.

Eccl. 10.

¶Expēde ꝙ Christus nō dixit. Nō potestis Deū & tēporalia bona simul habere: sed nō potestis Deo seruire & māmonæ. Aliud enim est habere bona tēporalia, & aliud illis inseruire. Diuitias enim habere, per se malum nō est: quinimo benedictio est Dei, vt in prouerbijs Salomon dicit. Benedictio, inquit, Dei, diuitias facit. Abraham, Isaac, Iacob, Dauid, Loth, Iob, & multi alij diuitias habuerunt plurimas, & perfecti fuerunt, & amici Dei appellati sunt. Seruire autem eis ita, vt nō illis vtatur, vt auari qui serui sunt diuitiarū: hoc iniquū & abominabile est. Dormierūt inquit Dauid somnum suum, & nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus suis. Itaque istis terrenis rebus seruire: & Deo qui cor nostrum totum & liberum quærit, nullatenus fieri potest. Præterea aduertendū est, quod cum ait non potest, intelligēdū est in sensu cōposito, nō tamen in sensu diuiso: sicut quod antea dixerat. Nemo potest duobus dominis seruire. Potest enim quis duobus dominis seruire in sensu diuiso, hoc est pro diuersis temporibus, diuidendo tempora: sed in sensu composito & simul impossibile est. Sic Turcam non posse saluari verum est in sensu composito, si viuat, s. vt modo viuit, sed in sensu diuiso falsum est: quia si cōuertat ad Christū & bene vixerit saluabit. Vnde quicunq; infidelis & impius in hac vita saluari potest in sensu diuiso, q a potest in melius mutari. Sic in sensu cōposito intelligēdū est, id quod Ioannes ait in sua prima Canonica. Omnis qui natus est ex Deo peccatū non facit, quoniam semen ipsius in eo manet: & nō potest peccare, quoniā ex Deo natus est. Sic & illud Pauli ad Romanos. Sapiētia carnis inimica est Deo: legi. n. Dei

Pro. 10

Psal. 75.

1. Ioa. 3

nō est subiecta, nec enim potest. Quandiu enim est inimica Deo, manēte hac inimicitia legi Dei subijci non pōt: sed in sensu diuiso potest non esse inimica Deo, & tunc subijci. Sic etiam intelligendum est illud eiusdem Pauli. Non potestis mensæ dñi esse participes, & mēsę dæmoniorum: in sensu composito, non tamen in sensu diuiso. Multę etiam sunt propositiones in scriptura his similes.

Rom. 8

1. Co. 10

¶ Igitur cū vtrique dño seruire nō possimus, cui istorū seruiēdū est? Vsq; adhuc ostendimus, quod duobus dñis seruire nō possumus, Māmonæ, scilicet, & Deo diabolo & Christo, carni, & spiritui, nec mundo & regno cœlesti: q a isti domini contrarii inter se sunt, & quod vnus præcipit agendū, alius iubet non esse faciendum. Nunc operę pretiū est scire cui potius seruiendū sit. Videamus horū dominorū cōditiones, Primò diabolus præcipit difficilia: Christus è contra facilia & iucunda. Secundò diabolus non dat suis cibum, nec eos alit: at Christus cibum optimum suis dat, & eos reficit pane dulcedinis. Tertiò, diabolus non dat stipēdium nec præmium suis: sed Christus seruis suis dat vitam ęternā, & cœlestem beatitudinem. Vtri igitur æquius est, vt inseruias? Domino qui seruos suos laborare cogit noctu dieque vsque ad fellis eiectionem, nec illis vestitū, cibum, aut pręmium vllum pro tanto seruitio præbet, sed potius illos grauissimis penis afficit: an potius illi domino, qui seruis suis nihil nisi facillimum imperat, illisque omnia necessaria suppeditat, in fineque perpetuam requiem & beatitudinem, amplissimaque pręmia concedet? Non dubium est, quin si sapis malis potius Deo inseruire seruituti diaboli renūciās. si quidem Deo inseruiens in hoc seculo iucundè, in altero vero fœliciter viuere poteris. Mundo verò si inseruias cùm summis hic afficieris laboribus tum post morte ęternis supplicijs cōficieris. Sed singula hæc expendamus.

¶ Primò quod diabolus vel mūdus difficillima præcipiant clarissimū est. Etiā si omnes homines quotquot, antehac, vita functi sunt nunc resurgerent, nemo illorū omnium esset qui affirmare posset, se in hac via vel semel lętitiā sine tristitia, prosperi-

speritatem sine aduersitate habuisse. Praeterea tam graue est dæmonis seruitium, ut Deus per prophetam Hieremiam dixerit. Seruietis diis alienis, qui non dabunt vobis requiem die ac nocte. In cuius confirmationē duo hic adducam testimonia, eorundem hominum mundo inseruientium. Alterū viuorum, alterum vero mortuorum. Viuorum tale est testimonium ditissimi & sapientissimi Salomonis dicētis: Aedificaui mihi domos, plantaui vineas, feci hortos & pomaria, &c. Et uidi in omnib. afflictionem animi. Testimoniū mortuorum est in libro Sapientię, vbi impii positi in inferno dixerunt. Lassati sumus, in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, viā autem domini ignorauimus. Quid profuit nobis superbia, &c. Falsę Dalidę illecebrę ad mortem, fortem Sansonem prodiderunt, quē Philistæi obcœcatum, pistrino molitu rum alligarunt. Eodem modo tu dum in seruis huic mundo, respice te quasi alterū Sansonē gyros facere, honores, diuitias, & voluptates huius seculi quærētem, animoque miserrimo & abiectissimo libidini tuæ incæstisque uoluptatibus obtemperare. In circuitu impii ambulant, ait Psalmista. Nam qui passionibus suis seruiunt, nō recta via incedunt, ut ait Sapiēs de iustis: sed in circuitu & in gyro multo cum labore, more ianuæ, quę in cardine voluitur, & à termino & statione suorum peccatorum non exeunt. Vnde gyro rationeque assidua, quam in uanitatib. suis faciunt capite obtuso, insani, omnemque sapientiam procul assiduo honores & diuitias huius mundi quęrentes vitā inutilem & inanem agunt. O graue & intolerabile iugum Satanæ. Magno labore ea, quæ cupiunt impii quærunt: timore possidēt, dolore relinquūt. In Apocalypsi scriptum est, quod illi qui adorauerūt bestiā requiem non habebant. Quam etiā nunquam adipiscentur qui belluinos appetitus suos adorant. Ipsum peccatum tormētum & supplicium est grauissimū peccatoris. Oīa peccatori sunt doloris plena, nā si prospera vtitur fortuna, timore fœlicitatis suæ amittendæ iugiter conficitur: si uerò aduersam fortunam patitur, in dolore & mœrore assiduo viuēs interno quodam cruciatu, qui semper pungit, semperque excruciat miseram animam, nullo puncto, aut momēto temporis quiescūt. O infœlicissimam miserrimamq; vitam hominis libidinibus suis deseruientis. Attende eius importunitatem. Nam si quis impius iniuria ab aliquo afficitur, uidere est quanta insania domum se referat, cibo potuque abstineat, dormire aut quiescere recuset, armatus amicos suos undecunque congregat, vt se vlciscatur. At alia ex parte quanto maiori potiantur solatio & requie Dei cultores, qui etiam plurimis acceptis iniuriis minimè irascūtur, dormiunt, quiescunt, gaudent, quamplurimisque laboribus vacāt. Nam quemadmodum diabolus, & mundus intollerabili in hoc seculo etiam tormento afficiunt sequaces suos: ita è diuerso Christus dominus noster sua iucunditate & voluptate prosequitur eos, qui ipsum colunt. Mundus vindictam de iniuriis sumēdam esse præcepit, Christus omnia condonanda. Vter autem maior labor est: remittere iniurias, an vindictam sumere? Vide quā facilia sint omnia, quæ a Deo imperantū. Sed dices, durissimum præceptum est inimicum diligere, ut teneamur. At ego tibi facillimè ꝓbabo multo esse difficilius mundo, quàm Deo inseruire. Quæro à luxurioso quis sit maior labor, seruire castitati an luxurię? Magis luxurię: nam vt gratum facias mulieri illi quam amas, bona tua impēdis, honoris iacturam facis, amoris causa uigiliis, infirmitatibusque corporis, aliisque laboribus innumeris affligeris, & non raro capitis discrimen subis. Ideo dicendum est de amore inimici, aliisque præceptis diuinis: quæ multis de causis facillima sunt. Primùm quia iuxta rationem sunt: vitia verò laboriosa, quia contra omne rationis dictamen: virtutes enim suapte natura innatæ hominibus, humanoque ingenio consentaneæ sunt. At vitia repugnantia. Si quis peteret vtrum est corpori nostro laboriosius pane aut lapidibus uesci, certè quilibet respondere posset, esum panis delectabilem esse, quia secundum naturam, lapidum verò inauditum & acerbum, quia omni animalium naturæ repugnat. Ascendere accliua via laboriosum est, quia contra na-

Marginalia: Hier. 16; Eccl. 2.; Sapiē. 5; Iud. 16.; Psal. 11; Sapiē. 10; Pro. 23.; Apo. 14; Matt. 5.

naturam corporis grauis est, descendere uerò per decliuia, quia naturæ est conforme. nam omne graue deorsum tendit facile & suaue est. Cum igitur uirtutes sint hominibus naturales, uitia uerò contra naturam, sequitur necessario maximè rationi consentaneum esse mandatū diuinum, quo & inimicum amare, & bona aliena restituere teneris. Quod si durum esse existimas, te esse hominem
Psal. 93. negas. Nam dic mihi tu qui fingis laborem in præcepto nonne summè insaniret qui cum alio litigans, contenneret, ut eiusdē litis iudex existeret? Solemus enim iudicem recusare quotiescunque in negotio suspectus est, aut patris uicem gerit contrariæ. Tu uerò nihilo minori insania cū pars sis, iudicem te facis in causa propria, ut uindictam de inimico tuo capias. Permitte Deo ultionē ille enim iustissimus iudex erit inter te & oēs inimicos tuos.
Mat. 5. Quod si legem Dei etiam inimicā putas, quod malas etiam cogitationes damnat, ueluti cum ait qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, &c. animaduertere debes omnia in commoda à malis cogitationibus initium sumere. Bonum igitur olitorem age, qui malagramina radicitus euellit ne mitibus noceat frugibus. A malis cogitationibus orit̄ consensus, &
Psal. 7. à consensu opus existit. Vnde in psalmo dicitur. Ecce parturit iniustitiam, cōcepit dolorē, & peperit iniquitatē. Omnia mala Adam, & Euæ à mala cogitatione pro
Gene. 3 cesserunt. Vidit mulier lignum, & cogitans cupiuit cupiens comedit, maritoq;
Gene. 4 suo dedit. Immoratus Cainus in malis co
2. Re. 11 gitationibus suis fratrem suum interfecit. Eo modo etiam Dauid, Bersabeth uidens peccauit. Præter hoc autem quod & uirtutes iuxta naturam nostram sunt, unde iustissimum est, ut malæ cogitationes radicitus extirpentur, tot sunt fauores & beneficia, quibus Deus legum suarum obseruatores officii, ut nemo existimare debeat, quin multo maiora præmia præcepta Dei obseruantibus tribuant, quam supplicia uiolatoribus irrogent. Si illi qui & arte & exercitatione uenator est, uenationique deditus Rex imperaret, ut uenaretur, prestitis ad hoc falconibus, equis, & canibus, nō esset hoc leuissimum præcæptum iudicandum? Esset profecto. Non igitur tibi difficilia debent uideri Dei prę cepta, cum secundum uirtutem sint uirtus autem humanæ naturæ sit consentanea. Cum præsettim baptismum, pœnitentiam, eucharistiam, reliquàque sacramenta tibi suppeditet, quæ omnia ex uirtute sua causant gratiam, facilèmque uirtutum exercitationem faciunt. Et qđ pluris æstimādum est ipse Christus cultores suos comitatur, illos adiuuans, illisque in omnibus opem ferens laboribus. Vnde ipse ait, Venite ad me omnes qui laboratis Mat. 11
& onerati estis & ego reficiam uos. Tollite iugum meum super uos, iugum enim meum suaue est. Lex uerò Dei iugum uocatur, quia quem admodū iugum à duobus animalibus simul unitis & copulatis fertur, ita qui se subiicit Dei iugo & legibus cum Christo simul unitus & coniunctus eius auxilio & uirtute iugi pōdus & laborem facilius substinet. Qđ adeo perspicuū est, ut non indigeat explicatione, quoniam in omnibus laboribus, quoscūque subieris propter Deum, Christum socium coadiutorēmque inuenies qui tanquam bos inferior, cui maior pars ponderis sæpè solet incumbere, ita ipse humilitate sua, omnium mortalium minimum se faciens potissimum partem tuorum laborum, ceterorumq; mortaliū humeris suis sustinet, ut uerò expeditus incedis. Ideo enim tu Christianæ religionis iugū leue sentis, quia omnem eius difficultatē & pondus Christus dominus noster in se suscipiens ab humeris tuis sustulit, ꝙ quidē iugū ea de causa nō modo nō grauat, uerū homines mobiliores & expeditiores facit. Nam quemadmodū auis alarū, plumarùmq; suarū non grauatur, sed potius leuatur pondere ꝙ posito pennarū adiumento non consequeretur: sic sic Christianæ religionis iugū depositum à tardis sumptum leues, & mobiles hoīes facit ad uirtutis uiam. Nam etsi pœnitētia laboriosa, uitàque uirtutis aspera uideatur, dulcis & iucūda redditur, comitatu consuetudineq; Christi stipata, atque adiuta. Suaue igitur est iugum domini & delectabile, quod si tibi nec dulce nec suaue uidetur, inde fit, quia illud inuersa ratione & ordine subis. Vestis aspera. &

rustica

rustica pretiosis pellibus & suauibus so-
ciata, si facie versus carnem asperiori in-
duatur, intoleranda est: si tamen inuerta
tur rursusque pellibus intro spectantibus
suscipiatur, lenissima & suauissima esse ap
paret. Sic lex Christi difficilis & insuauis
videtur, quia asperitatem illius contra ra
tionem constituis, nec rationem perpen
dis. sed carnis tantummodo iudicium su
bis. Si Deus diuiti præcipiat, vt de bonis
suis eleemosynam faciat, pauperes bonũ
& æquum præceptum esse asserunt, qui
si essent diuites aliter dixissent, vt quoti-
die experimur. Nulla enim lex aspera vi-
detur hominibus, nisi quæ contra illorũ
libidinem fertur. Similiter si aliquẽ iniu-
ria afficis statim vis, vt tibi ignoscatur: q.
si affectus esses iniuria, ignoscere nolles.
Et sic de aliis dicendum est. Sic etiã onus
eius leue est: quod tu tamen graue esse
existimas, quia peccata tua atque animi
perturbationes humeris tuis portas. Plu-
marum sarcina leuis per se est, sed si me-
talli alicuius pondus accipiat tam grauis
efficitur, vt portari vix possit. Eodem
modo onus Dei leue est nisi tuorum pec
catorum amorisque proprij pondere, le-
gem Dei grauem facientis deprimatur.
Psal. 37. Iniquitates meæ supergressæ sunt caput
meum: & sicut onus graue, grauatæ sũt
Li. 11. ci super me. Et Augustinus ait, amor meus
ui. c. 28. pondus meum, amore feror quocunque
Mat. 11 feror. Fecit Christus iugum sum suaue,
& onus leue: quia contriuit graue iugum
diaboli, quod erat ceruicibus hominum
impositum, & loco eius iugum imposuit
nobis suaue. Id prædixerat his verbis E-
Esai. 9. saias. Iugum oneris eius, & virgam hu-
meri eius, & sceptrum exactoris eius su-
perasti. Ac si diceret, Cùm veneris ò do-
mine Iesu, & assumpta humanitate viam
ad gloriam immortalẽ munieris, eripies
homines à graui dæmonis iugo, quo ip-
se dæmon eorum colla deprimit, & à vir
ga qua eos percutit: & à sceptro quo im
perat: & diaboli denique tyrannidem de-
Mat. 11 lebis. Ideo dominus ait, Venite ad me q.
laboratis & onerati estis, &c. Per Hiere-
Hier. 6. miam ait ita Deus. Ambulate in via bo-
na, & inuenietis refrigerium animabus
vestris, & dixerunt, Nõ ambulauimus. Im
pij homines dixerunt, durum esse & labo
ribus plenum cũ eadem veritas Christus
dicat suaue. Et Ioannes. Mandata inquit 1. Ioa. 5
Dei grauia non sunt. Et egregius psaltes. Psal. 93.
Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis, q.
fingis laborem in præcepto? Ac si dicat,
Tu qui fingis Dei præcepta dura esse, nõ-
ne sedes in flagitiis? sedes quidem. Dicis la
boriosam esse legem Dei, non quod hoc
ita sit, sed quia tu sedes in tuis iniquitatĩ
bus, ex quibus surgere nõ vis. Dum lignũ
viride est, potest esse graue iugum ex illo
factum, sed lõgum tempus reddit lignum
siccum & leue. Priusquam Dei filius su-
per se iugum ferret, poterat illud graue
esse: sed postquã illud Christus collo suo
imposuit, effectum est siccum & leue. Vt
enim currus etsi grauis sit efficit vt onus
aliàs intolerandum boues ferant: sic iugũ
Christi quamuis onus sit, efficit tamen,
vt Christi seruus vitæ onera sustineat, &
ferat. Non omnino Christus subtrahit iu
gum & onus, non nobis laborem penitus
aufert, sed commutat, pro aspero mundĩ
iugo tribuit suaue, & ꝓ graui onere leue:
vt in hac vita animæ tribuat quietem, &
in altera gloriã sempiternã. Graue onus Zach. 5.
est iniquitas sedens super talẽtum plum-
bi, quo ille premebatur, qui aiebat, Iniqui
tates meæ supergressæ sunt caput meũ, Psal. 54.
& sicut onus graue grauatę sunt suꝑ me.
Sed Deus tunc nos oneret, cum à peccati
pondere exonerat. Onerat beneficio, cum
exonerat peccato. Onera nostra super se
portauit, vt nos mundi leuaret impedi-
mentis. Ideo canebat Dauid. Iacta super Ibid.
dominum curam tuam, velut verti po-
test ex Hebræo. Iacta pondus tuum, &
ipse te enutriet: seu vt alij vertunt, sub-
leuabit.

¶ Denique suauissimũ est seruire Chri
sto, & laboriosum seruire mundo. Tu .n.
mundo inseruiẽs ipsum humeris portas,
Deo verò inseruiens ab ipso portaris. Præ
tereà mundus difficilia & turpia imperat
Deus facilia, & honesta.

¶ Deinde diabolus & mũdus & caro ẽt
si laboriosa suis ꝑcipiũt & quę aliquo prę
mio remunerãda videbãtur, nullo tñ pa-
cto illos alit, aut sustẽtat: sed potius ine-
dia, atq; inopia omnium rerum eos con-
fici patitur. Respice auari hominis famẽ
& inopiam, qui nunquam satiatur: cui

nihil satis est, cupidinem ambitiosi, qui in dies plura desiderat pluribusque rebus cõparatis multo pauperior redditur. Qui omnes aliique id genus improbi, & vitiosi homines, mirum non est si vllam in suis actionibus vnquam satietatem inueniant iugiterque esuriant: qui satietatem in rebus huius mundi, vbi non est quærunt. Quod Christus optimè significauit per illam parabolam filij prodigi, quando facta est fames in regione illa, & quando ipse peccator cœpit egere, & cupiebat saturari de siliquis porcorum, & nemo illi
Luc. 15. dabat. Peccatores enim dapibus iuxta os appositis nunquam satiantur, quia libidini, quæ sumpte natura rerum cupitarum acquisitione augetur nihil satisfacere potest. Simile fingunt poetæ esse apud infe-
Horatius. ros Tantali tormentum de quo quidam sic ait. Tantalus à labiis sitiens fugientia captat, Flumina, Quid rides? mutato nomine de te Fabula narratur. At è diuerso Christus refectos & contentos rebus suis omnes suos adeò habet, vt nemo illorum esurire possit. Et quia de hac fame peccatorum & de seruorum Dei satietate in præcedenti capite in parabola filii prodigi plura diximus, nũc videamus tertium.

¶ Tertiò, diabolus non dat præmium nec stipendium suis: verum Christus suis, & vitam æternam & cœlestem beatitudi-
Iudi. 16 nem tribuit. Philistæi Sansonem nullo præmio affecerunt pro illius laboribus, sed potius obcæcatum illum mollæ astrinxerunt: nec item tu aliud maius præmiũ, aut melius à mũdo cui deseruis expectes. Quemadmodum autem (mihi crede) fides temeraria Sansonis, quam amori con ficto dolis, mendaciisque Dalidæ adhibebat, ipsum in cæcitatem, seruitutemque miseram, in mortemque denique induxit sic fidem adhibere mundi fallacis, à quo expectas te pro seruitio præmium consecuturum, cæcitatis fœdissimo vitiorum carcere existentem, te haud dubiè nisi ca-
Exod. 5 uteris ad mortem compellet. Posteà quàm filii Israel intentissimi esse cœperunt cõgeadis paleis, fingendisque lateribus quotidie insudantes nullum aliud præmium præter verbera ab imperatore suo Pharaone capiebant. Similis est dæmonis, mũdi & carnis merces, quã ministris suis impendunt. Quod si clarius videre vis, audi Apostolum dicentem. Quem fructum ha Rom. 6.
buistis: de his, de quibus nunc erubescitis? Stipẽdium enim peccati mors est, &c. Præmia sunt malorũ crudelia conscientię supplicia, mors, corruptio, fœditas, abominatio, infernus, æternique cruciatus. O misera, & infœlicia præmia: ò infortunatam impiorum cõditionem: qui magnos in vita labores sustinentes, maximos in morte, multo maiores post mortem subeunt. Diu summoque cum labore serui- Gen. 31
uit Iacob Labam, deciesque ab eo deceptus est, debita mercede abnegata. Non aliud præmium est, quod mundus in ministros suos confert. Onus grauissimum, labor infructuosus, qui mundi causa sustinetur, semper est. Nec sunt ioca Laban cum iocis conferenda, quibus mundus ministros suos deludit. Retribuebãt mihi mala pro bonis, & sterilitatẽ animæ meę. Psal. 34
Sic optimum ministerium improbissimum præmium consequitur. Quibus tamen non obstantibus plurimi sunt, qui mundo inseruire non dubitant, & animo ineptissimo huius vitę & alterius iacturã faciunt. Maluerunt quam plurimi Iudæorum crudelem Pharaonis tyrannidem in Nu. 21.
Aegypto perpeti, quàm paruo suscepto la & 22.
bore posteà terra promissionis frui. Attende quantum laboris suscipias mundo inseruiẽs, pro quo posteà tam iniquo præmio ab ipso afficeris. Pueri sæpe toto die defatigantur plumam ventilantes, vel aliquid aliud nullius momenti agentes: pro quo sępenumero corruunt, & vulnerant. Illis tamen facile ignoscitur, quia & pueri sunt & iudicio carent. Tu tamen qui & vir es, iudiciumque perfectum ad agendũ habes, quid causæ afferre potes, quare vanitatem, honorumque & diuitiarum ventum sequaris? Si quidem transacto huius vitæ tempore & labore, quam mundo seruiens consumpsisti, nullum aliud præmiũ pater acerrimos, & atrocissimos dolores habebis. Qui aliquam ciuitatẽ oppugnare intendit prius secũ reputat vtrũ expensæ vtilitatẽ & cõmoda excedãt: sic tu si diligenter cõsideraueris quanto mundi ministerium constet, haud dubium est, quin eius seruitiũ relinquas. Christus Iesus dominus noster suis, quos ĩ hac vita spiritualibus

libus consolationibus quam plurimis fouet, in altera perpetuam fœlicitatem concedit. Ita qui mundo inseruit cum duplicem infernum timeat: sic qui Christũ colit, duplicem gloriam consequit̃. Si eundem laborem, quem pro mũdo subis spõte tua propter Christum suscipere uelles, in hoc sæculo lętus uiueres & in altero fęlix esses. Nemo tam stultus est, qui alicui uelit ministrare nulla ꝓposita mercede. Qua de causa omnes, qui in dominũ aut patronum aliquem accipiunt, cui sint ad ministraturi, prius de mercede agunt & paciscuntur, ne frustra laborent. Ita & tu prius à dæmone, mundo, & carne, quærere debes quod sit tibi pro officiis tuis præmium ab illis expectandum quando cœli iacturam facere non recusas ob illorum ministerium: nec magnum præmiũ pro alio minori relinquas. De carne enim ait Apostolus, non colliges nisi corruptionẽ. Gala. 6. Dæmonis præmium tormentũ est, nam mundus suos relinquit, obliuionique penitus tradit: quare mihi crede omnia incommoda tua inde proueniunt, quia cũ his dominis rationem non confers: qui cum multa promittant, pauca tribuunt. Qua de causa prius perpẽdere debes, quãta & qualis sit eorum merces, nec præmio prius non constituto illis ullo modo inseruias. Qui mundo inseruit durissimis mandatis obnoxius est, assiduaque dum uiuit fame urgetur, posteaque mittetur in infernum, at qui Deum colunt, mandata suauia exequuntur, uiuunt in satietate & uoluptate, posteaq; æternam fœlicitatem adipiscuntur. Vtri igitur horum mauis inseruire? Siquidem utrique simul impossibile est. Nisi omni humano intellectu & iudicio cares Christo domino nostro inseruias, cui qui seruiunt, imperant & non seruiunt. Oculos igitur mẽtis tuę explica, statueque soli Deo inseruire, & ab humeris tuis grauissimum Satanę iugum proiice.

¶ Certum igit̃ & indubitabile est, quod oẽs uni Deo inseruire tenemur, iuxta illud Deuteronomii quo Christus tẽtatori respondit: Dñm Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Deu. 6. Sed qm̃ iam satis explicatum & perspectum habemus uni Deo esse inseruiẽdum: operępretium esset etiã hic agere, quo ordine & modo Deo esset cultus pręstãdus. Sed quia de hoc prolixius in libro nostro de Vanitate seculi tractauimus, hoc supersedentes ulterius progrediamur ad textum Euãgelistæ nostri, & illum audiamus dicentem [Audiebant autem omnia hæc Pharisæi, qui erãt auari, & deridebant illum.] Carnalis homo dicit Paulus, non percipit ea, quę sunt spiritus Dei. 1. Cor. 2 Ideo deridebant quia in ueteri lege temporalium abundantia promittebatur, quia Abraham & multi sancti diuites fuerunt. Quia Pharisęi uerba Christi non intellexerunt. Non enim simpliciter opulentiam rerum, sed auaritiam seu seruire diuitiis Christus reprobauit. Abraham, Loth, Iob, Dauid, & alii diuites fuerunt, tñ non seruierunt diuitiis, iuxta illud Psalmi. Psal. 61. Diuitiæ si affluant nolite cor apponere illis. Sed cùm uerba Christi non intelligebant deridebant illum, quod proprium est superborum hominum, qui ne ignorantiam suam fateantur melius ducunt illud quod non intelligũt deridere, quàm dicere. Non satis percipi: dic iterũ, aut clarius explica, ut intelligere possimus. Hoc genus hominum derisorũ perniciosissimum est, ecclesiæq; maximè incommodum: sæpè enim numero, hi derisores solent eos, qui denuo Dei inseruire incipiunt, in uirtuteque adhuc teneri existũt à uirtutis uia auertere, & diabolus per irrisores filios Dei suffocat dũ paruuli sunt. Hæc enim est una de astutiis diaboli suffocare bonum inceptũ per hos irrisores, &c. Ratio aũt cur isti irridebant Christum erat, quia auari erãt, & Christus cõtra auaritiam disputauerat. Sic ẽt & nunc multi cum reprehendunt̃ a concionatoribus irrident eos, & murmurant dicentes. Illud dixit, quia oblitus materię, quam ad prędicandum didicerat, aliud non inuenit, quod uel facilius uel melius dicere posset, aut quid simile. Non amat pestilens eum, qui se corripit, nec ad sapientes gradit̃. Pro. 15. Respondendum est istis derisoribus, quia & magnum scandalum in populo causant, qui illos irridentes prædicatorũ doctrinã molestè fert, atq; ẽt, vt intelligãt se esse stultissimos iuxta illud, Respon- Pro. 26. de stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse uideatur. Atque ideo se-

sequitur in contextu.[Et ait illi. Vos estis qui iustificatis vos coram hominib. Deus aũt nouit corda vestra.] Sensus est, hoĩes, quos vident externam habere sanctimoniam, verbisq; & factis neminem offendere, eos sanctos ac iustos iudicãt, quidquid in corde celent. Sed Deus externam illam sanctimoniam nisi in corde radices egerit abominatur: nec quidquam abominabile est magis apud Deum, quàm hypocrisis & impia illa simulatio. Hinc Iob ait: Simulatores & callidi, prouocant irã Dei. Deus enim corda intuetur: iuxta illud quod Samuel dixit, cũ vellet vngere vnũ ex filiis Isai in regem. Non iuxta intuitũ hominis ego iudico, homo enim videt ea quæ patent: Dominus autem intuetur cor. Is itaque diues est, qui apud Deum diues est. Ille iustus qui apud Deum iustus est. Ex his discimus quę sit vera iustitia nempe interna: hoc est cordis, quam impii simulare non possunt, nec habent. Externam autem iustitiam impii, infideles, Iudæi, imò simię imitari possunt. Prosequitur ultra dicens. [Quia quod hominibus altum est, abhominatio est apud Deum.] Hoc est quod ab hominib. altum reputat & magnum vt simulata iustitia, opulentia rerum, ornatus exterior, pompa atque prosperitas mundi, abominatio est apud Deum, & coram Deo vanum & detestabile reputatur, quia impedit beatitudinẽ. Ideo alia sunt iudicia Dei, & alia iudicia hominum. Quapp ipse dñs per Esaiam ait. Sicut exaltantur cœli à terra, sic exaltatæ sunt viæ meę à viis vestris, & cogitationes meæ à cogitationib. vestris. Iepte cõtemnebaẽ à populo suo, quia legitimo matrimonio susceptus non erat, adeò vt etiam à fratribus suis domo eiiceretur quasi homo vilis nulliusque momenti. Hunc tamen quem mundus ferè pro nihilo reputabat elegit dominus, vt populum suum liberaret. Mundus enim plurimi facit nobilitatem generis, eosque solet semper magni pendere, qui à claris natalibus orti sunt: uerum Deus hæc omnia contemnit, nisi quis per se uirtutemque suam clarus & nobilis euadat, vt ex Iepte colligitur qui cum esset spurius & filius mulieris meretricis, erat fortissimus atque pugnator, & percussit Ammonitas & liberauit dominus per illum Israelem. Quis videre posset fortissimum illum Gigantem Goliat, quin eum magnificaret, quem tamen humilis & abiectus pastor à Deo in singulare certamen deductus facilè superauit? Saul ẽt cum esset de minima tribu Israel, humillimaque familia, ab omnibus pro nihilo habitus est, dicẽtibus nunquid saluare nos poterit iste, & despexerunt eum: sed dominus percussit per illum Philistæos, & elegit illum in principẽ populi sui. Et quando in hunc mundum venit non elegit diuites, principes, vel sapientes: sed piscatores, & viros infirmos secundum seculum. Optimè intelligebat Apostolus hanc diuinam ordinationẽ & ritum, cum dixit ad Corinthios. Quia nõ multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, nõ multi nobiles: sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat sapientes.

[Margin notes, left column: Iob. 36. — 1.re. 16 — Esai. 55. — Iud. 11. Right column: 1.Re. 17 — 1.Re. 9. — 1.Re. 10 — 1.Cor. 1]

¶ Discamus non gloriari in diuitiis, potentia, sapientia, neque in seculi honore, ut multi superbi & stulti opinantur, existimantes in his consistere fœlicitatem, & tunc beatos ac fœlices esse, & charos Deo esse cum terrenis gaudent, & omnia sibi ad votum succedunt. Cum populus te honorat, miratur & lætatur, & laudibus te extollit: humiliate in corde tuo coram Deo, & dic quod dicit dominus hic. Quod hominibus altum est, abominatio est coram Deo. His autem verbis & hac consideratione, sic in corde tuo facta, superbiam humiliabis: considerans te fortassis in Dei conspectu sanctorumque suorum vltimum & abiectissimum esse: licet in oculis mundi summa dignitate præfulgeas. Discamus seculi diuitias & mundi pompam contemnere. Illa enim verè magna sunt quæ coram Deo talia esse iudicantur, & illa exigua & minima, quæ ante illum parua existimantur. Ergo si parua despectu digna sunt: & hæc, quæ mundus alta iudicat minima sunt: cur illa nõ despicis? Si Christianus es, quare Christo non credis dicẽti oĩa quæ mũdus maxima esse existimat, minima sunt in conspectu Dei? Si autem ea exigua esse credis, quare amas illa? Si verò nõ credis esse exigua, sed maxima esse putas: cur non credis Christo ipsa esse parua asseren-

ferenti? Certè Christianus esse nō potes, si quidem Christo fidem non habes. Nā si Christianus esses Christoque perfectè crederes, oīa hæc, quæ Christus exigua esse affirmat parui duceres, teq; rursus magni penderes, vtpote quem Deus ad imaginē & similitudinē suam creauit, participēq; æternæ beatitudinis fecit. Pro nihilo putat omnia hæc Apostolus ille sanctus cū
Phili. 3. dicebat: Omnia arbitratus sum, vt stercora. Sed audiamus Christum vltra dicentē. [Lex & prophetæ vsque ad Ioannem.] De ridebant Iudæi eo quod Christus temporalia contemnenda prædicaret. Cum pro missiones veteris Testamenti essent de temporalibus: ideo ad hoc propositū ostē dit modo quod illud vsque ad Ioannem durauit. Lex enim Euangelica paupertatem docet & contemptum diuitiarum & regnum cœleste, quod Ioannes tanquam vir Euangelicus prædicauit, & diuitias & honores & domum paternam contēpsit. Ioannes enim non inchoauit legem nouam, nec fuit legislator sed dispositor nouæ legis: nam ritus ille baptizandi nullatenus ad antiquam legem pertinebat, sed ad Euangelicam, & fuit ille ritus medius inter sacramenta noua & vetera. In
Mat. 11 materia siquidem conueniebat cum nostro baptismo: cùm antiquis uerò in hoc quod gratiam non conferebat. Fuit ita finis veteris legis, quia terminum posuit legi & Prophetis, quia omnes Prophetæ & lex vsque ad Ioannem prophetarūt, quia sub Ioanne completum est quidquid lex & Prophetæ dixerant, quia tūc venit Mes
Ioan. 1. sias, qui ab eis fuerat prænuntiatus. Ipse nanque clausit omnem Prophetiā, ostendens illum in quo tota prophetia complebatur, & cœlorum regnum prædicauit, quapropter consequenter subdidit dicens. [Ex eo regnum Dei euangelizatur.] Hoc est à tempore quo Ioannes exorsus est prædicare, cœperunt bona cœlestia apertè aperiri, & promitti, & vita æterna doceri, atque Euangelica perfectio prædicari, quæ amore cœlestium & spiritualium bonorum docuit temporalia contemnere.

¶Obserua aūt quod cū dicit, lex & Prophetæ vsque ad Ioānem, intellige qđ nō abiicienda sint lex & Prophetæ, post Ioānis aduentum, sed quod lex & prophetæ fuerunt vsque ad Ioannem tanquā pręparatoria, & prænuntia aduentus Christi, quo adueniente præparatio & pręnunciatio eorum cessat, vtraque tamē remanēt ad prænunciatorum confirmationem, ut sciamus aduentum Christi ad eis diuina dispositione prænunciatum longè antequam aduenisset. Remanent etiam ad conseruandam animi nostri gratitudinē vt eis gratias habeamus, qui nobis tam fęlicem Christi aduentum prænunciarunt. Quemadmodum enim si quis pædagogum haberet, (vel vt etiam Apostolus dicit legem nobis pædagogum ad Christi aduentum) vbi peruenerit ad ætatem, & acceperit perfectionem non omnino reiicit pædagogum velut inimicum: sic & nos cum educati simus in lege, & prophetis vsque ad Christi aduentum, reperto præceptore non reprobamus pędagogū: sed gratiam ipsi confitemur, ꝗ pueritiam nostram deduxit, & ad perfectiores disciplinas extulit. Igitur a diebus Ioannis Baptistæ regnum cœlorum euangelizatur: Mat. 3. ipse enim primus omnium cœpit dicere, pœnitentiam agite, appropinquabit regnum cęlorum. [Et omnis in illud vim facit.] Ad tacitas Pharisæorum cogitationes videtur esse responsio. Cogitarunt nimirum. Pręedicet Ioannes quandiu velit de pœnitentia & de regno cœlorum, certè habebit paucos discipulos. Nec enim sic stupidus est populus, ut spem pretio emat, & inuisibilia visibilibus præponat, &c. Ad hoc ergo Christus ait. Ne putetis ò Pharisæi Ioannis prædicationē frustra fieri, nec esse qui regnum Dei quærant. Quilibet enim audita Ioannis concione vim facit in regnum Dei, cum vi acquiritur. Certè magna violentia est semetipsum negare: animam suam propter Christum odio habere: parentes, filios, uxorē pro Christo contemnere, inimicos diligere, & pro eis intercedere. Nam homo assuetus, & nutritus in amore bonorum temporalium difficiliter talia contemnere propter Deum nisi sibi quandam violentiam faciat, quia consuetudo quasi quędam natura est. Illa autem, quę contra naturam fiunt, sunt aliquo modo uiolenta. ¶Obserua autem quod regnum

Gala. 3.

cœlorum alij rapiunt, alij inueniunt, alij furantur, aliqui merentur: nonnulli trahuntur vi: his enim quinque modis possidetur regnum cœlorum. Qui inueniunt paruuli sunt, qui baptizati decedunt, ante vsum rationis: hi enim statim gloriam consequuntur. Propter quod stulti sunt patres, qui mortem paruulorum suorum deflent: nō minus quam esset ille stultus, qui filium suum deploraret in Regiam
Mat. 19 aulam acceptum. Ideo Dominus ait, Sinite paruulos venire ad me, istorum est enim regnum cœlorum. Hi igitur inueniunt cui absque labore & merito consequuntur illud alieno studio, & opere Iesu Christi. Alij sunt qui furantur, qui tanquam imperfecti abscondunt sua bona: ne laude hominum perdant meritum.
Mat.6. De his Christus ait. Attendite ne institiā vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Multi enim sunt qui exterius non bona fama aut laude: sed interius contritione & lachrymis furantur cęlum: sicut latro in cruce, qui hominibus
Luc. 23 nequam videbatur: sed coram Deo bonus
Luc.8. & sanctus fuit. Sicut illa hęmorhoissa, quę tangens clam vestem Christi sanitatem obtinuit. Sic isti clam rapiunt cœlum oculis hominum non videntibus. Alij merentur, quippe qui viuentes in hoc seculo eleemosynis & bonis operibus intenti cœlum consequuntur. De his Christus ait suprà, Facite vobis amicos de mam-
Luc.16. mona iniquitatis, vt &c. Alij compelluntur intrare: sicut illi, qui pressuris & calamitatibus oppressi, coguntur, necessariū pro iucundo ducentes. De his autem di-
Luc.14. cit Dominus, Aduc cæcos, claudos, & debiles, compelle intrare eos. Vltimi sunt, qui rapiunt: qui hæc omnia terrena contemnētes se ipsos totos Deo, & obsequiis eius impendunt: & hi fortes sunt & violenti, qui victores sunt in certamine spirituali, quo quidem certamine mali vincuntur, & boni vincunt carnem, obedientiā, paupertatem, & castitatē vouentes, & sic hostes superant. Hi violenti rapiunt illud, sed hoc est à diebus Ioannis Baptistæ, nā antea inueniebant & furabantur, &c. Sed à diebus Ioannis Baptistæ incepit ista perfectio in noua lege, Apostoli & discipuli Christi cœperunt relinquentes omnia, &c. Hoc autem multi faciunt, ita vt qđ Ioannes euāgelizat accipere possint. Sed dicere poterant Pharisæi. Ergo & tu pęuaricator es legis? Ad hoc respondet, [Facilius est autem cœlum & terram præterire, quam de lege vnum apicem cadere. Quidquid in lege & Prophetis scriptum est implebitur: qui enim facit quod lex faciendum præscripsit, is non potest legis transgressor dici. Vnde in Matthæo ait, Non veni legem soluere, sed adimplere. Matt. 5.
Itaque facilius est cœlum & terram præterire desinendo esse, quæ tamē non possunt præterire nec desinere esse: quam vt non impleatur quod in lege scriptum est. Dicit apicem, vt intelligas qđ nec minima pars legis præteribit: apex enim non est litera, sed punctus positus supra literam, qui dat aliquid significare literis. Inter Hebræos tantum sunt quinque apices siue puncti, qui habent locum quinque vocalium: quia nulla litera apud Hebræos habet determinatum sonū & vim vocalis: sicut apud Latinos. Illa puncta siue apices ponuntur supra, vel infra literas, & per hoc redditur sonus vocalium: & sine illis positis, vel subintellectis esset impossibile aliquid sonare apud Hebræos, sicut apud nos nulla litera præter vocales sonum habet. Illi apices sunt minus quam literæ, eo quod Iudæi interdum sine illis legunt, eos facile subintelligentes. Quare nihil potest esse magis exiguum in Hebræorum scriptura quam apices. Dum igitur dicit Christus, nec apex transibit, innuit nihil de lege quantumuis paruum casurum, sed omnia indubitanter impletum iri: nam postquam factum fuerit id quod in lege promittitur non potest præterire. Præterire enim dicitur aliqua promissio, qn̄ nō adimpletur: præterite autem & cadere pro eodem accipiuntur. Postquam tn̄ impletum est promissum, non potest non esse completum, ideo iam non potest præterire. Et vt ostenderet Pharisæis quanti faceret legem, noluit illam negligi vel contemni, sed potius perfectè adimpleri: & sic legem de coniugio, attulit dicens, [Omnis qui dimittit vxorē suā & alteram ducit mæchatur.] Quod vt plenius intelligas nota sensum perpetuitatis legis & Prophetarum.

phetarum etiam in minimo apice esse, q Christus non soluit sed implet legem & Prophetas. Quod quantum ad promissiones in dubio non vertitur, quantum verò ad precepta, de quibus potest dubitari declaratur modo in hoc contextu, q̄d tunc implentur cum sublatis imperfectionibus ad perfectionem reducuntur. Hoc est enim quod in hoc vno præcepto de dimittente vxore significatur.

Deu.24 ¶ Obserua secundò quod in lege concessus erat libellus repudij: ac per hoc præcepta circa coniugium imperfectionem huiusmodi habebant annexam. Iesus autem noui Testamenti autor hanc imperfectionem tollit à præceptis circa coniugium, & sic non soluit legem, sed perficit illam. Et quod dicitur in hoc præcepto, intellige de vniuersis aliis præceptis legis. Significat ergo Christus subiungendo hoc exemplum, quod præcepta legis omnino implenda sunt, quemadmodum istud, hoc est sublatis imperfectionibus. Permittebat enim lex libellum repudij Iudæis imbecillibus, imperfectis & infirmis, & hunc tollit Christus Christianis: quia status Christianorum perfectior est, & oportebat carere criminibus, & ideo excepta causa fornicationis, vt in Matthæo habetur, non potest homo dimittere vxorem. Propter fornicationem tamē potest illam dimittere quo ad totum, q a matrimonium est contractus, & dant sibi inuicem fidem coniuges: ergo altero frangente alius remanebit liber. Obserua autem quod maritus in sex casibus non poterit relinquere vxorem adulteram, & sic intellige & limita Christi dictum. Primò quando ambo commiserint adulterium: quia iam est ibi recompensatio. Secundò si maritus propriam vxorem prostituerit pro pecunia, vel alia re. Idem est etiam iudicium, si ipse maritus viderit & non prohibuerit. Tertiò si vxor putans se cū viro congredi decepta est ignoranter, aut contraxit putans esse mortuum. Quartò si fuerit vi oppressa. Quintò si vir postquam reconciliatus est vxori cognouerit eam nam tunc non poterit eam relinquere. Sexto si vxor infidelis ab eo repudiata contraxerit cum aliquo & postea ambo fidem suscipiant debent iterum

Matth.5 & 19.

Primus 23.q.6. p totā. Secūdus c.discretioni.de eo q. cognouit consan. uxo. suę Tertius in c.cū per belli cū 24.q. 1. & 2.

conuenire. Isti sex casus in quibus vir non potest dimittere vxorem fornicariam sunt expressi in iure Canonico.

¶ Epende autem quod licet vir possit in aliis casibus preter istos sex dimittere vxorem causa fornicationis, tamen non tenetur illam dimittere, potest enim parcere ei, & retinere si voluerit & cum ea manere nisi vxor sit adeò incorrigibilis vt ratione scandali maritus ei consentire videatur. Nam tunc propter scandalum tenetur ab ea separari. Hæc verò separatio ab vxore adultera quo ad torum potest fieri sine iudicio Ecclesiæ sed nō quo ad habitationem. Hoc tamen intellige quando adulterium est occultum si verò sit notum quod adultera illa cum mæcho plures dies habitauerit tunc sine licentia Ecclesiæ potest ab ea separari, etiā quo ad habitationem, vt habetur in cap. Significasti de diuortiis. Cæterum quamuis illa fornicariam iure dimittat, si viuēte illa aliam duxerit, aperte dicit hic Christus quod mechatur. Et qui dimissam à viro ducit mæchatur. Nā sicunt vir aliā nō potest ducere vxorem, ita nec vxor alium virum, qua propter qui sic nupserit cum relicta à viro mechatur. Ex his Christi verbis apertissimè cōstat q̄d matrimonium ratum & cōsummatum nunquam dissoluitur, quo ad vinculum quia licet causa fornicationis dimittatur à viro, tñ non potest alius illam ducere, iuxta Christi Saluatoris nostri sententiam. Et ideo cum dixit q̄d propter fornicationem potest vir dimittere vxorem, intelligitur quantum ad torum & habitationem mutuam, non tñ quantum ad vinculum quia matrimonium quod semper verū fuit semper manet, nec licet alicui coniugum transire ad alias nuptias viuente altero. Cum tamen hæc ita sese habeant, non defuerunt olim qui contrarium asserere ausi sint, & nunc nostris temporibus hæresim sepultam quidam suscitauerunt dicentes, q̄d coniux innocens potest nubere viuente adhuc altero, contra Christi Saluatoris nostri sententiam. Paulus quoque Corinthiis suis sic ait. His uerò, qui matrimonio coniuncti sunt præcipio non ego sed Dominus vxorem à uiro non discedere quod si discesserit manere

Quar. ī c. pposito 32.q. 5. Quītus. 32.q.4. c.2. Sextus c.gaudemus. §. ul. extra d̄ diuor.

Eras. in anno. 1. Co. 7. & Caie. in Mar. 10. & 1. Co. 7. & Math. 19. al legat p se Amb. ī cōm. 1.

Cor. 7. quem Magister sen. in 4. di. 35. ait cōmēt. Ambr. in eodē loco à falsariis esse cor rupta.

Amb. Catharinus etiā a tenet idem 1. Cor. 7. Rom. 7. Lege Alphonsū Castro, libr. 11. aduersus hære. here. 5. Deu. 24

nere innuptam, aut viro suo reconciliari. Sed discedere nequit nisi ob fornicationē ergo fornicaria innupta maneat: quia virum habet. Et similiter vir manere debet, quia vxorem habet. Rursus Apostolus ad Romanos. Mulier viuente viro alligata est legi viri. Hanc sententiam diffinit tota Ecclesia. Et merito quidem, nam si matrimonij vinculum per adulterium rumperetur omnino nullus esset coniux qui vbi coniugem vellet repudiare illico non fornicaretur, videlicet paratum hac ratione habens remedium, vt à coniuge dimitteretur. Quod vt esset, omnia matrimonia dissoluere, ita esset via ad multas fornicationes perpetrandas. Cur ergo qui accipit dimissam à viro mæchatur? quia alienam accipit.

¶ Denique vt concludam aduertendum hic est, quod magna differentia est inter libellum repudij veteris Legis, & dimissionem vxoris noui Testamenti: quia mulier repudiata accipiebat alium virum & vir aliam vxorem, vt videre licet in Deuteronomio. In nouo autem Testamento non accipit vxor dimissa alium virum: & ideo in Lege gratiæ non dicitur dari libellum repudii, etiam pro fornicatione. Sed dicitur fieri diuortium: id est separatio quantum ad totum, eo quod dari libellum dicit fornicationem simpliciter: diuortium autem non dicit matrimonij dissolutionem, sed coniugatorum separationem. Sed satis sit iam de his: nunc autem Christum audiamus dicentem. [Homo quidam erat diues & induebatur purpura & bysso & epulabatur quotidie splēdidè.] Quemadmodum in præcedentibus Dominus admonuerat homines, vt facerent amicos de mammona iniquitatis, quo audito Pharisæi deridebant eum: sic nunc tale exemplum, eamque historiam horridam atque admirabilem nobis ante oculos constituit, vt eius consideratione sanguis ipse in corpore frigescere atque concrescere videatur. Ostendit enim diuitem purpuratum nullum expectantem remedium apud inferos torqueri: eo quod pauperem Lazarum, à quo in æterna tabernacula tunc posse recipi amicum sibi dum viueret facere neglexisset. Adducit igitur hoc exemplum Christus contra

Lege Irænēū libr. 4. c. 4. & August. de tēpore. sermo. 227.

irrisionem auaritiamque Pharisæorum persuadens illis ne facere elemosynam cunctarentur proposito huius auari supplicio quod apud inferos subiuit, quia in Lazarum immisericordem se præstitit. Hoc autem anteà verbis tantummodo monuerat inquiēs, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula, nunc verò re ipsa adducens hoc exemplū, illis persuadere nititur ne facere elemosynam contemnant, eosque omnibus modis, quibus potest mouere laborat. Quem enim non moueret & concuteret illa vox, Recepisti bona in vita tua: nunc autem cruciaris in inferno sepultus? Grandis permutatio & rerum vicissitudo miseranda esset, si quem paulò antea splēdidè epulātem vidisses eum postea sitiētem, nudum omnibus bonis spoliatum videres. Vnde rectè Dauid ait, Diuites eguerunt, & esurierunt, inquirētes autem Dominum non minuentur omni bono. Duo hic genera hominum ponit sanctus rex Dauid. Vnum quidem in bonis externis diuitem & gloriosum, cuius vxor proles, familia adaucta plurimum sunt: quorum filij (vt ait ipse Dauid) sicut nouellæ plantationum, &c. Et Iob. Semen eorum permanet coram eis propinquorum turba & nepotum in conspectu eorum. Domus eorum securæ sunt & pacatæ, & non est ira Dei super illos. Bos eorum concepit, & non abortiuit: vacca peperit, & non est priuata fœtu suo. Egrediuntur quasi greges paruulis eorum, & infantes eorum exultant lusibus, Tenent tympanum & citharam, &c. Hi sunt qui luxuriantur in conuiuiis suis (vt Apostolus Iudas ait) in epulis suis malè conuiuantes, &c. Pauper verò omnia per oppositum. Sed qualis vtriusque sit finis, hæc historia docet. Docet inquam statum vitæ præsentis & futuræ, & quàm distantes gradus perfectionis sint adepturi iusti: & peccatores damnationis in altero seculo. Nam in cœlo, qui beatifica Dei visione fruuntur adeò in omni figura sua ab hac huius vitæ mortalitate & figura mutabuntur, vt innouati in Deumque penitus transformati, & in illa dignitate amplissima constituti, quæ illos mirum in modum differre faciet

Psal. 33. Psal. 72. Iob. 21. Iudas.

ciet à nemine cognosci possint. Quare antiqui patres volentes significare quanta sit hominum mutatio illam carbonis anteaquam incendatur, & posteaquam incensus est, simillimam esse affirmant, vel ferri posteaquam igne incanduit. Quemadmodum enim qui antea ferrum non vidisset si illud postea cãdens videret à prunis illud difficile distinguere posset: sic hominis anima, post diuinæ naturæ in illam influentiam adeo diuersa redditur à pristino aspectu, & moribus Dei communicatione vt carboni incenso per similis, & alia multo diuersior à se ipsa dici possit. Nam carbo adeo habet in se ignis substantiam admistam, vt nullo modo possit distingui ignis materia, à materia carbonis. Hoc igitur, & eodem modo intelligere debes animam sese habere postquam incenso illo beatitudinis, camino carpitur: unde quilibet regni cœlestis possessione fruens, in æternisque fœlicitatis summi boni constitutus, adeo difficilis cognitu reddetur, vt nemo sit qui eũ videat, qui in eum ob eximium gloriæ splendorem non hominem, sed quasi Deum existimet. Ita enim habebit in visceribus Deum inclusum, vt nihil mortale habere videatur. Vnde Regius Prophe-
Psal.81. ta Dauid hanc animam tanta diuinitate circumseptam intuens meritò dixit. Ego dixi dii estis vos. Hanc igitur gloriam bonis reseruatam, & hoc supplicium improbis præfinitum nos docet præsens historia. Docet etiam aliam vitam post hanc vitam esse: & animæ immortalitatem. Nam si Deus iustus est necessario bonos est donaturus gloria, improbos verò inferno puniturus: quòd si aliter per impossibile fecisset iustus non esset, & si non esset iustus non esset Deus. Sed cùm hęc iustitia in hoc seculo minimè præstetur, videmus enim impios, diuites, pingues, & validos, omnibus ex sententia rebus illis succedentibus, è diuerso verò probos afflictos, & mille incommodis oppressos: patet aliam vitam esse iniquam: Deus tãquam iustus præmiat bonos, & punit malos. Hoc autem elegantissimè in hac historia depingitur, vbi diuiti improbo omnia prospera succedebant. Lazarus verò, qui prius erat, & bonus male habebat. Verùm posteaquam vterque huius vitæ tempore elapso ad iudicium constitit: tum demum diuiti improbo supplicium: Lazaro verò, omnium laborum requies concessa est. Nam si post hanc vitam nihil esset aliud expectandum, aut timendum: quid esset vilius Lazari virtute? quid honorificentius diuitis crudelitate? Et hac de causa constituit Deus Optimus Maximus in altero seculo alteram vitam alterumque bonorum operum & malorum rettibutionem: vbi omnia recta iudicabuntur via. Ideò Paulus
ait. Si in hac vita tantum in Christo spe 1.Co.15
rantes sumus: miserabiliores sumus omnibus hominibus. Quid esset vilius aut miserabilius Christi Apostolis pauperibus, & mendicis, & afflictis nisi altera esset uita? Vnde hæc historia mirum est, quantum pios homines consoletur, vitiosos vero & improbos terreat. Docet enim bonos vt in paupertate sua plagis, & infirmitatibus forti constantique animo sint. Pro vita enim breui exiguoque vitæ perlato labore summa expectantur præmia. Docet Christus in hac paradoxa necessitatem bonorum operum, & quòd fides sola sufficiens non est ad vitam ęternam consequendam. Docet & præcipuè ea quæ sunt pietatis & misericordiæ, Iudas baptizatus fuit, & sacramentum com
munionis accepit: tamem damnatus est. 1.Co.10
Et Israelitę omnes in Mose baptizati sunt & in nube & in mari (vt inquit Paulus) & omnes de spirituali petra, qui est Christus biberunt, sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo: nam prostrati sunt in deserto & perierunt ex ipsis. Hic enim diues epulo non ex incredulis gentibus fuit, quia Abraham patrem suum nominauit: & eius fratres habebant Mosen & Prophetas, & ex Iudæis credentibus erat: tamen damnatus est, non propter incredulitatem, sed ob duritiem eius, & immisericordiã erga ęgenum Lazarum. Diues hic pro exemplo, & admonitione ponitur, nè eueniat nobis quod huic diuiti euenit. Caue ne deditus sis voluptatibus huius mundi, & præsentis vitæ. Vide nè pauperum obliuiscaris, qui ad ianuam tuam iacent, famem & inopiam patientes. Non quia diues erat damnatus est,

pote-

poterat enim diuitiis bene uti:nam Abraham, Loth, Isaac, Iacob, Dauid,& multi alii diuites fuerunt & iusti:sed damnatus hic est,quia diuitiis abutebatur.

¶ Abutebatur autem tripliciter. Primò, quia induebatur purpura & bysso. Secundò quia epulabatur quotidiè splendidè. Tertiò quia non aperiebat manum suam ad pauperem Lazarum. Non dubito multos nunc esse Christianam religionem profitentes, qui comedunt multo plus,quàm iste comedebat, & qui multò magis pretiosis uestibus utantur,in pauperesque immaniores sint:& tamen gaudent,lętantur,& inaniter sibi promittunt uitam æternam. Væ illis, quia manet eos æterna damnatio. Nullis unquam temporibus maiores sumptus, superfluitates, maiorue uanitas aut iactantia fuit in cultu,quàm nunc.Prætereà nunquam duritia maior aut immisericordia ut quisquis non immerito admirari possit: unde tanta incommoda in Christianos nunc irruerint: cùm Christus summo studio, ubique humilitatem,temperantiam, contemptum temporalium, & charitatem, uerbis & operibus simul doceat? Sed hæc zizania hostis salutis nostræ diabolus cũ pastores dormirent, superseminauit in
Mat. 13 medio tritici. Discat enim hinc quisquis Christianus est, & esse uult, hæc tria ex hac historia, ut ea fugiat: ni uelit in tormentis huic diuiti associari. Discat igitur primò,quòd non ad fastum, luxum, pompam,uanitatem, aut ad uestium magnificentiam uocati sumus, sed ad crucem. Sed singula hæc tria discutiamus. De primo sic ait Euangelista. [Homo quidam erat diues, & induebatur purpura, & bysso.] Omnia ac singula uerba obseruatione digna sunt. Hominem illum uocat non uirum, ut intelligamus radicem omnis impietatis in mala uoluntate, & natura corrupta inhærere. Postquam primus homo peccauit,omnes cogitatio-
Gene.6. nes hominis, ad malum tendunt omni tempore:etiam à tenera ætate. Vnde non immeritò Dauid ait, omnes homines inutiles factos: & non esse qui faciat bonum.

¶ Quidam dixit,insinuans eius singularitatem:diues enim auarus solus est, & à nemine amatur, cum omnibus sit aduersus. Nam auarus uisceribus charitatis caret,patrem nescit,fratres ignorat, & propinquos uelut extraneos abiicit:unde nemini utilis est.Quia alii peccatores licet sibi incommodi sint,aliis non inutiles sunt. Exempli gratia.Superbus & arrogãs, qui plurimis stipatus famulis, amplissimas ædificat domos,& ita ædificatores famulosque alat necesse est. Helluo uerò pistoribus,uenatoribus, & cauponibus,edacitate sua prodest,&c.Et sic aliis emolumẽto sunt alii peccatores: quod in diuitibus ambitiosis multo aliter se habet. Nam præter hoc quod nemini ex usu sunt, reipublicæ summè nocere solent: frumentum, reliquaque necessaria asseruantes, & in tempora cariora reponentes, pauperes conflictantes,omnesque summis incommodis afficientes. Quia & noxii sunt tenuioribus, eos mille modis opprimentes,& cùm se uideant in tantam diuitiarũ amplitudinem euectos ab omnibus obseruari,& tãquam dii adorari uolunt.Eodẽ modo uolebat ab oĩbus adorari Amã Heste.3
molestè ferẽs Mardochęi(ut ipse putabat) inobedientiam: qui illi nullum exhiberet cultum.Hanc autem singularitatem & superbiam diuitis notauit Christus hic dum dixit quidam. Arbores huc illuc sese propagantes ramosque profundentes in latera solent umbra sua frondiumque densitate alia arbuscula emergentia suffocare, sibique inuicem nocumentum inferre: adeo ut sæpe numero necessario amputãdæ sint,ut sursum tantummodo surgant, relicto aliis crescentibus spatio. Eodẽ modo & diuites sese cohibere & amputare debent,sursumque ad vnum Deum cogitationes suas attollere, ne ꝓximis sint impedimento:nam qui se nimis extendit,superbiaque eleuat,aliis circa se positis nocumento est:quare solus esse debet, siquidem neminem socium compatitur.

¶ Erat inquit,ueluti res,quę fuit & trãsiuit:& tanquam aer qui desinit esse Heri fuit,hodie nõ est.Sic Dauid. Vidi impium Psal.36.
superexaltatum supra cedros Libani, & Ecce iam non erat. Et ipsi positi in inferno dixerunt.Quid profuit nobis superbia Sap. 5.
& diuitiarum iactantia quid contulit nobis?Transierunt omnia illa tanquam umbra,

bra, & tanquam nuntius percurrens, &
tanquam nauis quæ pertransiit. Eodem
modo enim transierunt reges & impera-
tores huius seculi principesque terreni, &
diuites sicut velocissimi nuntii, & aues vo
lantes: quæ nullum relinquunt vesti-
gium, aut sagittæ, quæ maximo impetu
torquentur.

¶ Obserua etiam, quòd illum non no-
minauit Christus suo nomine proprio.
Primò, quia per ea, quæ quis peccat per
eadem punitur. Impii desiderant suum
nomen perpetuum facere in terra: iuxta
Psal.48. illud Psalmi. Vocauerunt nomina sua in
Gen 11 terris. Sic illi, qui ædificauerunt turrim Se
naar, dixerunt, Venite faciamus nobis ciui
tatem & turrim, cuius culmen pertingat
ad cœlum: & celebremus nomen nostrũ,
antequam diuidamur in vniuersas terras.
Verum Deus eorum sermone confuso il-
los dissipauit, memoriamque eorum pe-
nitus deleuit. Quidam homo vilis condi-
tionis, vt nominis sui memoriam posteri
tati relinqueret templum Dianæ Ephesi-
næ incẽdit, sed tamen iussu magistratuũ,
nemine illum nominante obliuioni peni
tus traditus est. Non aliter destruit Deus
nomina illorum qui in terra volunt cele-
brari. Non quæramus memoriam no-
stram in terris: cum videamus nomina il-
lorum oblita esse, qui celebritatem in se-
culo affectarunt: nomina autem iusto-
rum vbique maximis honoribus coli, &
Eccl.49. celebrari. De sancto Rege Iosia habet di-
uina scriptura. In omni ore quasi mel in-
dulcabitur eius memoria: & vt musica in
Gen.12 conuiuio vini Abrahæ dixit Deus, Ma-
gnificabo nomen tuum in terra. Quia
sanctus Abraham gloriam huius mun-
di non quærebat, sed tantummodo Deo
inseruire studebat: & ideo eius nomen in
omnibus seculis magnificatũ est. Sic me-
moriam illorum imminuit Deus, qui no-
men, & famam in orbe affectant. Cum
enim pauperes multis modis spolient, am
plissima monimenta ędificant: maioratus
instituunt, vt summi nominis & famæ lau
dem apud homines habebant: qui ta-
men Dei permissione cum moriuntur,
omnibus ignoti & inauditi efficiuntur.
Quoniam sicut Herostratus incenso Dia-
næ templo famam quæsiuit: sic isti in-
censis & inflammatis conscientiis suis per
mille flagitia, & scelera, gloriam mundi
captant. Deus tamen eorum memoriam
destruet, sicut destruxit memoriam Ama Exo. 17
lech de super terram: & nomina iusto-
rum in cœlo, & in terra perpetuo cele-
brauit.

¶ Secundo non nominatur iste diues
quia dignus odio erat. Scriptum est enim, Psal.15.
Nec memor ero nominum eorum per la-
bia mea: peccatores enim nomen in con-
spectu Dei non habent. Sic egregius Psal- Psal.68.
tes ait de peccatoribus. Deleantur de li-
bro viuentium, & cum iustis non scri-
bantur. Impii enim, & peccatores, vt
hic diues nomen non habent in libro vi-
tæ: quia cum nullum commercium ha-
beant cum Deo, nomen in conspectu Dei
non habent. Si cum aliquo loqueris, &
alius vicinus vel amicus tuus transit, illi-
co quærit abs te, Amice quis est ille cum
quo loqueris? Tu verò respondens, no-
men illius nescio: quia nulla est mihi
cum illo consuetudo. Sic iste cum nul-
lam cum Deo possessionem haberet,
nullum apud Deum nomen sortiebatur,
Deum enim bonorum tantummodo qua
lis Lazarus erat, nomen tantummodo
nouit, & ita amico suo Mosi dixit, Noui
te ex nomine. Exo. 33

¶ Tertio nõ nominat illum: quia vitia
sua & peccata, quibus in infernum tetẽ-
dit commemorat. In quo docet, Ne quot
tiescunque vitia alicuius narramus, auto-
rem nominemus: ne aliqua infamia inde Gen. 39
illi sequatur. Ioseph maluit in carcerẽ de-
trudi, persecutionemque sustinere quam
cunque, quàm dominam suam infamare,
illius peccati accusator existens. Cum di-
xit pincernę Pharaonis vt sui meminisset, Gen.40
non enunciauit, se à fratribus suis vendi-
tum fuisse, nec peccatum mulieris adul-
tera exposuit: sed tantùm furtim sublatus
sum, & innocens in lacum missus sum. In
nocentiam suam proposuit, neminem in Ioa. 18.
famans, nullius peccatũ arguens. Ita Chri
stus ab Anna interrogatus de discipulis
suis & de doctrina respondit quo ad do-
ctrinam inquiẽs, Ego palam locutus sum
mundo. Et nullum verbum fecit de disci-
pulis suis: ne detegeret illorum peccatum
quod cõmiserant quando illũ reliquerũt,

& scan-

& scandalizati sunt in ipso. Quanquam iã hæc Christi doctrina apud Christianos obliuioni tradita est: qui proximos suos infamat illorumque peccata palam dicunt, & deficiunt vt huius vitii dici possit omnem orbem esse labe coinquinatum. Vn-
Eccl. 28. de in Ecclesiastico habetur. Multi ceciderunt in ore gladii: sed nõ sic quasi interierunt per linguam. Manus enim absentibus parcunt: lingua verò iniusta nemini parcit, Nam cum sis in Hispaniæ eum qui Romæ est occidere potes, illi famam, & honorem eripiens. Eo autem magis nocere posset proximo, qui linqua persequitur illum quàm qui manibus: quo bona animi corporis bonis sunt præstantiora. Sed de his multis iam locis diximus. Videamus nunc huius diuitis primum abusum suarum diuitiarum. [Induebatur purpura & bysso.] Purpuram regis habitum esse colore marinis cõchiliis tinctum sanguineo nemo est qui dubitat. Nam conchilia ferro circuncisa lachrymas purpupurei coloris, quibus lana tingitur remittunt. Byssus verò genus est quoddam lini candidissimi & mollissimi. Itaque purpura desuper ad iactantiæ pompam, subtus
Exo. 26 autem ad mollitiem induebatur, Cinerem, terram, & puluerem, purpura serico & bysso tegebat. Arca testamenti quanquam intus, & foris tota erat inaurata: sacco tamen pannoque vilissimo tegebatur. At tu qui puluis & cinis es bombicina, aureaque intertexta veste, amiciri vis. Da operam vt interiora animæ tuæ auro contegas pretioso amoris Dei. Exteriora enim quomodocunque amicta esse possunt. Hinc autem rectè coniicere possumus vitium esse non exiguum vestibus pretiosis vti; quod à Christo Redemptore nostro vitia huius diuitis taxãte, vestium deliciæ sint enumeratæ. Disce hunc fastũ
Heb. 11. igitur, & pompam mundi contemnere. Apostolus ait de sanctis veteris testamenti, quod circuierunt in melotis, & in pellibus caprinis. Homines erant sicut nos: sed agnoscentes ꝙ nudi egressi sunt de vtero matris, & qđ nudi erãt illuc reuersuri, si-
Iob. 1. cut pauperes peregrini ambulauerunt in hoc mũdo. Ante peccatũ opus nõ erat homini vestibus: quia quemadmodũ sol lumine, sic homo gratia induebat, & veluti album lilium exornabat innocentia. Verũ posteaquam innocẽtia amissa est, puduit hominẽ se esse nudũ, vnde manib. diuinis tunicę ex animaliũ pilis cõfectę sunt, q.b. primi parẽtes nostri induerentur. Itaque Gene. 3
homo per peccatum saucius veste indiguit quia corpus velaret, plagasque suas tegeret. Vnde qui de vestibus suis gloriatur, similis dici potest illi, qui de pannis quibus vulnera sua inuoluta, & astricta habet, se iactat, quod summa est ignominia. Insanus enim esset putandus qui fragilitatem suam & vulnera iactaret. Vili induebatur Iob vestimento, siquidem di- Iob. 16
cebat. Saccum consui super cutem meam & operui cinere carnem meam. Nec mollior erat vestis illius sanctissimi regis qui dicebat. Posui vestimentum meum Psal. 68.
cilicium, Illis autem qui huiusmodi uestimenta magni faciunt, ait Dominus per Esaiam. Operimentum tuum erunt Esai. 14.
uermes. Irritas Deum uanitatibus tuis: quas Deo odiosas esse Psalmista affir- Psal. 30.
mat. Ne igitur in mundum inducas noua uestimentorum genera, timeque seuera Dei supplicia: qui per Prophetam So- Soph. 1.
phoniam ait, Visitabo super principes & super filios regis, & super omnes, qui induti sunt ueste peregrina: & uisitabo super omnem qui arroganter ingreditur super limen, in die illa. Præconium de te ipso facis, conspicientibus te, defectusque tuos manifestas illis, qui te antea pru- Eccl. 19
dentem esse putabant, iuxta illud Ecclesiastici. Amictus corporis & risus dentium, & ingressus hominis enunciant de illo. Ita tu bonam de te conceptam opinionem uerbis tuis, cultu, & gestu corporis, apud homines dilues. Interro- 4. Reg. 1
gauit Ocozias eos, quos miserat ad consulendum Deum Acharon dicens, Cuius figuræ & habitus est uir, qui occurrit uobis: & locutus est uerba hæc? Et illi dixerunt. Vir pilosus, & zona pellicea accinctus renibus. Qui dixit, Elias Thesbites est. Cognouit Eliam ex uestitu: sic tu si tumide incedis, & culte summoque cum ornatu, ut inquit Amos Amos 6
Propheta, iudicaberis ab omnibus homo uanus, arrogans, & leuis. Non te cognoscent esse alium Eliam: sed stultum inani ueste coopertum. Exterior enim

luxus

luxus indicium est luxus & vanitatis interioris: vestiumque mollities, animi fragilitatem & mollitudinem arguunt. Fieri enim non potest, vt aliquis tanta cura corporis cultum quærat: qui animam virtutibus nudatam squallere patiatur. Pauperes enim spolias vestibus rebusque necessariis, vt te superfluis indumentis exornes. Vnde Petrus docet in prima sua Canonica, ne Christianæ mulieris ornamentum sit in externa capillatura, aut circundatione auri, aut vestimentorum cultu: sed incorruptibilitate quieti & modesti spiritus: imo in casta & pura conuersatione & timore Dei. Sed dices: Nonne gemmæ sunt dona Dei? Verum est: sed non adhoc datæ, vt illis abutamur ad peccatum & superbiam. Quantum verò hæc Deo displiceant, audi quid dominus dicat per Esaiam, & intelliges. Pro eo quòd eleuatæ sunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant & plaudebant & ambulabant, & pedibus suis composito gradu incedebant: decaluabit dominus vertica filiarum Sion, & dominus crinem earum nudabit. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia, & periscelidas, & murenulas, & olfactoriola, & inaures, & annulos, & gemmas in fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus, & specula, & sindones, & vitas, & terristra. Et erit pro suaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine caluitium, & pro fascia pectorali cilicium. Romani gentiles ditissimi, qui toti orbi imperarunt publicè statuerunt, ne cuiuspiam vxor, plus semuncia auri ad vestium suarum ornatum adhiberet. Denique ut concludam, respice Christum Iesum orbis Dominum atque Imperatorem in cruce nudum pendentem propter te: vt ea consideratione, si verè Christianus es, de cogitatione & animo tuo omnem luxum stultitiamque humanam deponas. Quid enim inanius? Hic cum esset, dum viueret, ditissimus, moriēs nihil secum abstulit, præter vilissimam sindonem, qua humatus est. Nec tu aliquid amplius ex hòc mundo asportabis cùm discesseris: quod vel cras fortasse, vel citius quā putas eueniet. Sed hæc sufficiāt. Iam secūdū abusum diuitiarum istius audiamus. [Et epulabat̄ quotidie splēdidè] Abominabilis idolatria est hæc, quia vilissimam creaturam deificat, & peior in hoc quàm idolatria paganorū. Nā illi auro & argento, & marmoribus diuinos honores tribuunt: at isti epulones ventrem pro Deo honorant, qui est quasi latrina. Ideo Paulus de hac maledicta idolatria dicit. Quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt. Quia sicut Deum summo honore venerari deberent, & omnia meliora de rebus suis illi offerre: sic ventrem suum venerantur, offerentes ei pretiosa, & summo studio præparata ciborum genera, semperque sunt dediti ventris seruitio, illum quasi Deum colentes. Et quod peius est, gloria eorum est in confusione ipsorum, quia iam amissa peccandi verecundia, gloriantur ex his operibus nequitiæ, de quibus erubescere deberent. Terrena enim tantum sapiunt, & nihil nisi quod vident, intelligunt. O infœlices qui velut illi, qui conuiuium aliquod splendidum facturi, prius volatilia, cæteraque animalia saginant: sic isti corpora sua nutriunt, ut ex illis deliciosisq; carnibus suis postea in sepulchro opiparum exhibent vermibus conuiuium. Dic mihi quæso nōne esset ille insanus, qui latronem cras suspendendum pretiosis dapibus pasceret, vt pinguis efficeretur? Sic nos cùm capitali sententia simus condemnati, stultissimi essemus si corpus morti damnatum in deliciis pasceremus. Hinc naturalis ratio nos admonet, vt abstinētiam seruemus: omnemque ingluuiem ciborumque superfluitatem fugiamus, quod euidentius tibi ante oculos proponam. Primo si quis homo sapiens stipendiarius esset, quotānisque certum vectigal soluere teneretur, si secundum rōnem se gereret non amplius solueret, quàm illud quod teneret̄, & hoc etiam inuitus & coactus: ab his enim qui tributum aliquod soluere tenētur oīa quæ possunt per fas & nefas eripiunt̄. Dic ergo mihi, hæc nimis curiosa lectorum, cortinarum in hyemem cōquisitio, guadamisiliū, pannorumque bombicinorū, culcitrarum ad æstum: illi pre-

Margin notes: 1. Pe. 3. — Esai. 3. — Phili. 3.

præterea diuersorum ciborũ apparatus, temporumq; electio ad voluptatẽ, quid aliud sunt quam quoddam durissimũ vectigal quo teneris? Seuissimũ quidem est hoc filiorũ Adam tributũ: quare queadmodum nobiliores ceteris sunt, qui oĩ tributo & vectigali soluunt: eodem modo eximia corporis cẽsenda est nobilitas, quod nec esui, nec potui, aut quieti, cæterisque mortalitatibus subiectum est, vt nihil aliud studeat. Sancti in cœlo nobiles & ingenui sunt: in quorum similitudinẽ oẽs resurrectionis die claris generosisq; corporibus omni mortali seruitio & tributo exempti stabimus. Sic Paulus inquit Romanis. Vanitati creatura subiecta est, sed ipsa liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriȩ filiorum Dei. Tẽpus aderit, s. quando creaturæ liberȩ stipendio & ingenuæ erunt: quia nec cibo nec potu indigebunt, &c. Habebunt libertatem filiorum Dei, Angelorum videlicet, nam sicut quia ingenui sunt in cœlo liberi omni stipendio & tributo viuunt, similiter & nos viuemus. Ergo si stipendium est, corpori cibum impendere, stipẽdium autem soluere nulla est nobilitas, sed potiùs summa vilitas: non ad luxum, sed ad necessariam sustentationem tantum, corpori nutrimentum concedamus. Et hoc tributum, quod soluere tenemur tãta soluamus consideratione, vt vix illud soluamus: quod nullo modo non soluere possumus. Quod etiam soluẽtes molesto animo & tristi & quasi coacti soluere debere mus, summus enim labor est homines tributum soluere.

¶Præterea si cum rege aliquo loquereris de his rebus agens, quȩ nimium tua interesse putares, non molestè ferres summumque dispendium existimares esse, si aliquis ad te ostium vocaret ad quem necessario rege relicto esset tibi accedendum? Certè negari non potest. Sic homo quotiescunque à rebus terrenis interpellatur, quominus diuina consuetudine fruatur stipendium se soluere & libertatem amittere, cogitare debet. Nam vt Diuus Augustinus, ait, creauit Deus hominem vt summum bonum intelligeret, intelligendo amaret, & amando frueretur. Ideo Dauid inquit: Venite & narrabo quanta fecit Deus aĩæ meȩ. Quȩ beneficia sunt hȩc sanctissime Propheta? Ad ipsum ore meo clamaui. Dignatus est me tanto honore vt cum illo loquerer: eiusq; consuetudinis diuinæ particeps fierem. Quod beneficium quo quis ad consuetudinem diuinam admittitur particepsque fit per sacras preces arcanorum Dei, tantum est, vt nihil maius dici possit. Summa est voluptas, quam percipiunt illi tãtummodo qui se contemplationi tradũt diuinarum rerum, quæ nemo præter ipsos quanta sit vnquam nouit. Hi igitur oẽs molestissimè ferũt, relicta Dei dulcissima consuetudine tributis vectigalibus corpori soluendis intendere. Cur igitur tu Deũ relinquis, vt corpus nutrias? Si quispiam Rex famulum sibi in primis gratiosum haberet, secretorumque omnium præfectum, posteaque illum equis scalpendis & pascendis præficeret: profecto summa illum ignominia notaret. Huiusmodi enim famulus non mediocriter doleret se à tam alto dignitatis & gratiæ loco in tã vile, & ignominiosum officium esse detrusum. Non aliter tu quotiescunque precibus diuinisque operibus relictis sensus tuos pascis, & libidines: nihil aliud agis, acsi Dei domini tui consuetudine præter missa equos scalperes. Non sunt sensus nisi bestiæ, qui communes sunt illis & nobis. Seneca cũ esset gentilis tñ de hoc tributo querebatur inquiens. Maior sum, & ad maiora genitus, q̃ ut corporis mei mãcipium fiam. Grande seruitium est, summaq; miseria, ut sit aliquis mãcipium corporis sui, cogaturque sæpenumero illi potum, cibum, cæteraq; subministrare. Si essemus qui esse deberemus: summoperè dolẽdum esset nobis quotiescunque hoc tributum solueremus. Sed nullam molestiam capimus: quia id tributum, non tributum putamus. Hoc autem ex eo prouenit, quia parum de diuina cõsuetudine contemplatione & precibus curamus. Educatus es, & institutus in hoc seculo, corporiq; alẽdo semper operam dedisti, & ita hãc operam vsu laborandi, iam minimè laboriosam sentis. Sentiebat tamen Dauid qui Dei familiaritate vtebatur, quare inquit: De necessitatib. meis erue me. Dic mihi o Dauid, necessitates istæ istȩ

De dili- gẽ. Deo cap. 2.

Psal. 65

Psal. 24.

sunt necessariæ, an non? Si necessariæ, quare petis, ut ab illis eruaris? Si uoluntariæ & non necessariæ sunt, tu illas facillimo negocio tollere potes. In terra, inquit ille, impossibile est eas non habere: sed vellem ab hoc seculo discedere, ad Deumque peruenire, ut illis uacarem. Et hoc est quod Paulus petebat: Infœlix ego, quis me liberabit à corpore mortis hu-
Rom. 7 ius? Cupiebat Paulus se videre liberum à corpore mille necessitatibus subiecto, ut illud immune deinceps habere posset Sic sanctus ille Bernardus, religionis apex, lux mũdi, & laus monachorum, ducebat ad cibum, quasi ad tormentum. Sicut em̃ medicamentum ad purgationẽ acerbum sumeres nõ voluptate sed necessitate ductus, sic hoc stipendium corpus tuum pascendi, inuitus & necessitate coactus, subire debes, iuxta illud Apostoli. Curã carnis ne feceritis in desideriis. Non prohi-
Ro. 13. bet Paulus tibi ne comedas, sed ne tãta cura & voluptate cibo & potui indulgeas. Non tollit ædificia, sed præcipit ne tantis sumptibus, & impensis ædifices. Non reprobat vestimẽtorum vsum, sed vestium superfluitatem & luxuriam, &c. ¶ Habete igitur corporis, ut par est curam, eo tamen modo, ut cura non libido dici pos-
Leu. 9. sit. Omniaque desideria vestra in hoc constituite, ut ab omnibus his curis liberari cupiatis. Hinc præcipiebat Dominus in lege veteri, ut qui turturem esset oblaturus, illius caput prius eo modo torqueret ut nec omnino auulsum, nec rursus penitus ut antea fixum penderet, innuens huiusmodi sacrificio & ceremonia curã corporis nullo modo penitus esse deponendam, quia omnes hoc tributum soluere tenemur. ¶ Secundo aduerte hãc esse maximam differentiam inter diuites & pauperes quod pauperes, vestib. decisis incedunt, calceisque pertusis: at diuites multò aliter recentib. uestibus & calceis utuntur. Hoc autem corpus nostrum nihil aliud est quàm quoddam animæ uestimẽtum, sicut Iob dicebat Deo. Pelle & car-
Iob. 10. nibus uestisti me. Nam quemadmodum nullum uestimentum sine corpore moueretur per se: ita nec hoc corpus tuum sine anima aliquid posset agere. Cùm igitur in hoc seculo quidam pauperes pannosi & vestibus decisis vtentes simus: nisi quotidie potu ciboque corpus quod vestimenti vicem subit resarciamus, subsistere non poterit vitæ lanoribus. Vnde somnus, cibus, potus, singula resarcimina sunt quibus hoc uestimentum suimus. In cœlo recentissima inueniemus ut ho- Phili. 3.
mines diuites, uestimenta, quia ut Paulus dicit, Christus reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Attendite quam recentia Mat. 13
nos maneant uestimẽta, quibus fulgebũt iusti sicut sol in conspectu Dei. Hic verò hoc uestimento corporis adeò trito & ueteri utimur, ut nisi illud quotidie resarciamus, impossibile sit nobiscum permanere. Sed etiam si nullo modo illud non resarcire non possimus hanc perpetuo prudentiam adhibe, vt ubicũque unũ satis erit sarcimen duo non congeras. Nam iuxta scissuræ magnitudinem, est sarcimẽ insuẽdum, & iuxta caloris innati coctionẽ & vim, irrogandus est corpori cibus. Sed modo multo aliter se res habet: pro parua enim corporis rimula mille sarcimina inducuntur, incredibile est quam variæ missionum dapumque formæ in vno conuiuio, vel cæna congerantur. Hoc autem nonne summa insania est? vt videlicet magnifaciant homines vestes mille locis nulla urgente necessitate resarcitas, id est corpus pluribus quam satis est dapibus pastum summàmque amplitudinem & nobilitatem existiment Epicuri & Sardanapali similes fieri? Qui ut etiam multo deformiores & uiliores uideantur, discoloribus utuntur sarciminibus. Si pallium pulli coloris resarcire uis, pullo uteris panno, ne sarcimẽ à reliquo pallio discrepet. Si enim esset uiride aut purpureum, omnibus ridiculum uideretur. Quanta igitur deformitas uestimẽto illi inerit quod nõ uno sed plurimis discoloribus pannis consutum fuerit? Eodem modo tu tempore quadragesimali necessitate affectata carnem prima mesa comedis: extrema uero pastinaca, lampetra, recentibúsque piscibus uesceris, quæ inter se cùm dissimilima sint fictam, & causatam mendose necessitatem tuam arguunt, tèque pro una scissura corporis uestimenti, simplicique egestate, uario, multipliciq; sarcimi-

ne usum esse, Iuuenalis poeta Satyricus, luxum in cibo & potu nimium Romanorum reprehendens, dicebat. Quis fercula septem: Secreto cœnauit auus? Quasi diceret. Quis antiquorum Romanorũ Iuue.Sati. 1. septem missiones cœnauit? Exi ò Iuuenalis ab inferno, ut visas Christianorum regias in quibus inuenies non modo qui septẽ, sed etiam qui septuaginta fercula unica cœna ingurgitet. Sed poterit respõdere Iuuenalis & meritò, mihi opus non est, isthæc ab inferno inuisere: qui enim ea perpetrant aliquando ad infernum ꝑuenientes mihi nullo meo labore nunciabũt. Si ergo poeta ille tam molestè & iniquo animo, illorum Romanorum gentilium uirorum luxui iam ferebat in cibo & potu, cæteroque humano cultu, quid faceret, quid diceret, aut scriberet, si profusiones Christianorum uideret? Immutesceret credo, nihilque præ dolore dicere posset. Quis enim adeo verbosus est, vt sermone comprehendere possit, quot gulę irritamenta Christianis in vsu sint? &c. Hinc tantummodo factum credo vt diues hic immanem & immisericordem se in Lazarum ostenderet, quia plus nimio uẽtri deditus, nisi sibi superesse arbitrabatur. Mat. 14. Sũt autem aliqua peccata, quæ aliorũ causa quodammodo sunt: animam enim adeò opprimunt, ut ferè non in alia crimina quotidie incidere. Huius generis fuit inuidia Caini, quæ causa Abelis extitit homicidij. Eo enim q̃d inuidus erat fratrem suũ occidit, & ita inuidia fratricidiũ Gene. 4 peperit in Caino, sicut in Iuda auaritia proditionem. Sic dicimùs septem esse peccata capitalia, non quod non sint plura, sed quia hæc sunt causæ & genimina aliorum. Diues hic in infernum missus est: in primis quia se immisericordem erga pauperes præcipuè Lazarum, quem quotidie ante ostium suum videbat, præstitit. Euangelista tamen noster, ante quã ad hoc peccatum perueniret immisericordiæ, alia illius diuitis vitia explicauit, vestium videlicet luxum, & quod comedebat quotidie splendidè, tanquam crimina immisericordiam præcurrentia: qui enim nimis splendidè comedit & vestitur, maiori ex parte, æs alienum contrahit, mutuo accipit, quæ soluere non potest, & ita aliena diripit, aliàque plurima scelera perpetrat. Hic est processus: quem contra huiusmodi diuites Christus dominus noster facit. In primis vestium ciborùmque luxum notans: qui enim huiusmodi conditione viuendi astringuntur, ad faciendam eleemosynam impotentes redduntur. ¶ Discamus abstinentiam & Rom. 8 sobrietatem, iuxta illud Apostoli, Si secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu vitia carnis mortificaueritis, viuetis. Nauis quæ supra modum onere præmitur, mergatur in profundum, necesse est. Eodem modo tu si pluribus ci- Gene. 3 bis corpus tuũ oneraueris, animam tuam Iob. 1. in profundum culpæ pessundabis. Diabolus cibo primos parentes nostros superauit: & Iob, filiorum suorum conuiuio primum tentauit: Deus verò vt nobis si- Gen. 1. gnificaret exiguam esse homini de cibo curam habendam prius brutorum victũ quàm hominum stabiliuit. Paulus vas ele- Act. 9. ctionis multis modis corpus suum mace- 1. Cor. 9 rabat: tu autem qui palam profiteri debes te esse peccatorem, in delicijs viuis vi- Dan. 10 tamque cibo & potu sumendo consumis? Daniel vt paratior esset ad diuinas consolationes accipiendas hebdomades ieiunauit pane, carne, & vino omnino abstinens: quare postea quam plurimas visiones cœlestes, reuelationèsque vidit. Nulla alia dæmon habet arma quibus te oppugnet præter carnem tuam propriam: ergo si inimico sine periculo resistere vis armorum vigorem infringe prius corpusque tuum macera. Nam qui se tradiderit delicijs corporeis carnique indulserit, in ditionem Dæmonis veniet. Prius destruxit Daniel idolum Baal: & posteã draconẽ Dan. 14 in eo latitantem. Si tu afflige idolum carnis tuæ vigilijs, abstinentijs, & precibus, & triumphabis de dæmone. Nihil enim est quod tanto terrori dæmoni sit, quam vitę asperitas, nihil rursus quod illum audaciorem faciat ad tentandum, aggrediendumq; homines quam nimia cibi & potus copia, deliciarùmque corporis mollities. Sed de his alias.

¶ Obserua etiam, quòd non solùm dixit euangelista, quod epulabatur splendidè, sed quod hoc faciebat quotidie. Vitio tribuendum non est alicui quod interdum

dum splendidè comedat, ludat, uel lætet: homines enim prorsus humanitati renũciare non possunt: aliter quis huius uitæ onus sustinere posset? Sed quòd quotidiè splendidè comedas, semper ludas, & otieris, maximum vitium censendum est. Iacob, qui virum spiritualem & perfectum repræsentat, à Mesopotamia in regionẽ suam veniẽs Esau fratrem suum per quẽ caro significatur adorauit. Fratres enim sunt corpus & anima sociique coniunctissimi: tunc autem demum spiritus carnem adorat quotiescunque vir spiritualis cibo & potui cæterisque corporis necessitatibus se interdum subiicit. Sed audi quid Esau ad Iacob dicat. Gradiamur simul eroque socius itineris tui. Corpus enim quotidie splendidè affectat comedere & gaudere, & quia semel te perpulit, ut in agrum te conferres, ientaculum duceres, splendidè conuiuareris, orat te vt semper facias. Sed attende ad Iacob qui societatem Esau recusauit, alia que via digressus regionem suam peruenit, vbi altare ad inuocandum Dei nomen ędificant. Sic tu vno vel altero die lætari cum amicis tuis potes: eo tamen modo, ne morem tuum orandi, contemplandi, abstinenterque & seuerè uiuendi relinquas. Sed tunc multo magis Dei nomen inuoces, laudisque altaria ædifices. Hic miser & infœlix diues quasi sus uentri deditus, omnem curam corpori impẽdebat, splendidè quotidie comedens. Sed non multò aliter videmus hoc nostris temporibus à quamplurimis improbis Christianis factitari, quorum omnis cura & cogitatio de ventre est, fœda ciborum varietate resarciendo.

Gen. 33

¶ Obseruandum denique est Deũ dominum nostrum nihilominus huiusmodi peccatoribus & diuitibus improbis salutem, vitam diuitiasq; oẽs & bona elargiri, si possit, his illecebris & beneficiis eorũ aĩos ad se trahere & a mũdi erroribus auocare. Nemo est qui aucupandi artem calleat, qui falconem errantem quotiescunque ad dominum suum redire non vult, minis aut prętẽta fuste vocet, sed carne ostẽtata suauique compellatione eum alliciens. Eodem modo Deus improbos qui extra manum eius aberrant plurima beneficia confert: diuitiisque multis pane, vino & carnibus eos affatim implet, vt his deliciis allecti in manum & uoluntatem Dei redire gaudeant. Expectat item peccatorum conuersionem, vt videntes peccatores quantum Deo debeant, iam tandem aliquando conuertantur. Sed nõ pauci sunt, qui velut falcones feri & fugaces, nec etiam his tantis beneficiis allecti in manum Dei venire nolũt, beneficiisq; diuinis, huius auari diuitis more abutuntur. Qui cùm a Deo quam plurimas diuitias accepisset, non modò nõ veniebat ad Deum gratias agens, verum abutebatur eis primo in luxu uestium, secundò in cibis, tertiò quia inopi Lazaro eleemosynã nõ dabat. De his tribus abusionibus diuitiarum ait Ezechiel Propheta. Hęc fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas panis & abũdantia & otium, & manum egeno & pauperi non porrigebant. Vsq; adhuc de duabus primis abusionibus huius diuitis disseruimus. Iam tertium videamus. Sed antequam crudelitatem huius diuitis dicat Euangelista prius quis ille pauper fuerit explicat, dicens.

Eze. 39.

[Et erat quidam mẽdicus nomine Lazarus.] Apud mũdanos nomina diuitum sciuntur, & cum de eis verba fiunt nominatim explicantur, pauperum autem nomina nesciuntur, nec si sciantur digna existimantur aliqua appellatione. Quod si de aliquo eorum sermo fiat, dicitur quidam pauper. Verum secundum ordinem spiritus oppositum obseruatur, vt nos hic Christus docet, qui diuitem non nominauit, & nominauit pauperem. Docet præsertim prælatos ut nomina pauperum sciant, & uisitent eos, & tanquam filios diligant, & curam illorum gerant. Obserua hic contra quosdam qui ausi sunt dicere in ueteri lege pauperes non mendicare, dicentes mendicationem a Deo prohibitam esse. Quod si verum esset, Lazarus contra legem fecisset, & si contra legem fecisset non deductus esset ab Angelis in sinum Abrahæ. Elias quoque mendicauit. Et Paulus ad Hebræos ait, de sanctis veteris testamenti. Erant angustiati afflicti, & egentes: egentes, id est mendici. Ad

3. Re. 17

Heb. 11

Deu. 15

illud autem quod poteſt obiici ex Deuteronomio, ubi dominus ait, non erit mendicus inter vos, non eſt præceptum pauperibus impoſitum ne mendicent ſed diuitibus vt illis neceſſaria ſuppeditent. Acſi diceret diuitibus. Eam libertatem in pauperes oſtendite, vt nulla vrgeantur neceſſitate mendicandi: nihil enim carius emitur, quam quod petitur. Quare ſi diuites tales eſſent quales eſſe deberent: nemo mendicus eſſet nullúſque pauper oſtiatim peteret. Quin etiam & Diuus Thomas ait, illud quod Deus in Deuteromio dixit, non eſſe præceptum ſed conſilium.

¶ Obſerua autem & diligenter expende mirabilem diuinorum operum conuenientiam & ordinem. Multi ſunt qui mirantur dicentes, Quare Deus illi diuiti improbo, tot bona & diuitias conceſſit, è diuerſo verò miſero Lazaro homini iuſtiſſimo tot incommoda, tot ærunnas & plagas inflixit? Qua in queſtione adeo irretiuntur & turbantur ſæpenumero, vt nullam ſolutionem ſatis idoneam inuenire poſſint. Hos autem ego freneticis & inſanis ſimilimos iudico, quibus omnia circum circa poſita, nulla in ſede morari ſed gyris & volutionbius aſſiduis rotari vidētur. Illa tamen inuerſio & turbatio nō in rebus extra poſitis ſed in iudicij, capitiſq; moderamine poſita eſt Eodem modo opera diuina ſummo ordine & cōpoſitione procedunt quod ſi aliquid ſecus eſſe videatur, culpa in delirium iudiciorū noſtrorum, non in diuinam ſapientiam cō ijcienda eſt. In quo idem nobis accidit, quod illis accidere ſolet qui opus aliquod inceptum inſpiciūt: cuius artificum cum ignorent, admodum ſolent admirari cū ordinem, tum etiam partes operis, magnitudine, materia, figura adeo diſtantes vt nihil ad rem facere videantur niſi artificis eccedat documentum & explicatio, aut operi ſumma manus imponatur poſteà vero quam opus iam perfici & omnia locis ſuis quadrare incipiunt, tum demum apparet quantum cuiuſque partis in magnitudine, materia, & figura diuerſitas conuenerit. Ita & nos cum partes huius diuini operis & eccleſiæ ſimus, mirum non eſt ſi alicui admirationem moueamus conditionum noſtrarum diuerſitate. Deus enim ſumus, ſapientiſſimuſque artifex, vt partes huius operis ſuis locis congruentes faceret, noſtrum alios diuites, pauperes alios, alios nobiles, alios verò humiles eſſe voluit, cuius rei ꝑfectio & cauſa opere demum finito exactè cognoſcetur: quando viuos & mortuos iudicaturus dominus in poteſtate magna, formamque cuiuſque partis recogniturus in opus ſuum gloriæ ſempiternę aderit. Nōnullas tñ poſſumus huius diuerſitatis cauſas, licet hoc in iudicij die multo perfectius ſit cognoſcendum, aſſignare. Prima eſt vt iuſtificetur Deus coram hominibus. Cum enim ſint non pauci, qui iniquū eſſe iudicāt diuitias à Deo & bona temporalia illis hominibus concedi, qui iuſtè illis maiori ex parte non vtuntur, quia & ſuperflua ſibi arrogant, & neceſſaria pauperibus non impendūt: vt Deus hanc de ſe impiam hominum opinionem diluat, cauſam que ſuam apud homines defendat, pauperes eſſe voluit, qui domeſticatim eleemoſynam petentes, diuites elargiri compellant, quo facto diuites ſint miſericordes. Et Deus illorum diuitiarum elargitor iniquus nō cenſeatur, eò quod diuitias illis conceſſerit, qui illis perperam abutuntur: ſed potius laudetur, & iuſtificetur, eleemoſynæ faciendæ diuitibus primus omnium autor exiſtens. In ſcriptura autem eleemoſyna vocatur iuſtitia, non alia vt puto ratione, niſi quia & Deus diuitiarum largitor, & diuites per eā iuſtificātur. Diſperſit (inquit Paulus) & dedit pauperibus: & iuſtitia eius manet in ſeculū ſeculi. Eleemoſyna igit̃ iuſtitia vocatur, q̃a eleemoſynam faciens Deū iuſtificat, ne iniquus aut caſus prouidentia videatur. Etiam enim ſi pauperi diuitias non dedit, ſatis eſt diuiti daturo pauperi dediſſe. Vnde quotieſcunque eleemoſynam facis duplex bonum operaris. Gratum te oſtendis & Deum iuſtificas: quatenus eum rectè omnibus creaturis prouidiſſe eleemoſyna tua confirmas. Quia autē abundantia tuarum diuitiarum & pauperis egeſtas adeo publica ſunt, vt omnibus pateant:

2.Cor.9 & Pſal. 111.

teant: ea de causa gaudet etiam Deus pùblica iustificatione, quare pauperes publi-
Hier.16 cè mittit, vt publicè eleemosynam facias, publicèque Deum iustifices. Ideo pauperes nequaquam de Dei liberalitate quæri possunt: ille enim omnibus satis consuluit, diuitibus bonis quàm plurimis, pauperibus diuitum eleemosynis, quòd si secus fiat, culpa malorum est di-
Eccl. 2. spensatorum, non domini, cuius est indefessa liberalitas.

Quemadmodum enim qui simul diuertunt ob multitudinem diuertentium
Sapiē. 5 deficientibus lectis, singulatim solent bini & terni accumbere, vnde sæpenumero accidit, vt socius qui in altera sponda cubat, vniuersa in somnis stragula ad se rapiat, sociosque frigori expsitos relin-
Iud. 16. quat nulla hospitis culpa, quę omnia necessaria optimè prouisit, & ad sternendum lectum, & ad euitandum frigus: ita nihilomagis culpanda est diuina prouidentia, quę omnia necessaria non solùm hominibus, sed etiam alijs creaturis in mundi principio ordinauit. Quare si secus aliquando accidat, mortalium non diuinæ prouidentiæ culpa est: qui vel superbia, vel auaritia, aliorum hominum bo-
Psal. 11 na, quasi quoddam stragulum plusquam
Sapiē.10 satis est sibi adrogant. Quare si pauper
Pro.23. necessitate vrgetur, diuitis accusanda est nequitia non Dei, qui sufficienter pane & vino omnibus prouisit. Plurimos enim inuenies, qui numerosa palliorum, aliorumque suppellectilium copia abundant, alii uerò è diuerso non pauci sunt, qui nec necessaria ad vitam sustentandam habent, quòd si homines aliter sese gererent, quod in medio est omnibus esset satis, diuitibus pauperibus de his quæ habent, impertientibus. Ergo pauperes ne
Apo.14 de Deo quæramini: sed vnusquisque pauper de vicino suo quęratur, qui bona aliena, male quæ a Deo accepit dispensando sibi arrogat. Deus enim constituit diuites quasi nutrices indigentium: nam quē admodum nutrici optimus cibus datur, vt pinguiori lacte infantem regium nutriat: sic Deus te fecit vberiorem, ut tu proximos tuos vberiori lacte à necessitatibus vindicares. Verùm multi diuites sunt qui Deum sæuitia sua infamant, præsertim apud vanos stultosque seculi homines Deum iniustum credentes, eo quod pauperum necessitatibus non consuluerit. Deus tamen aliquando pro honore suo pugnabit, causamque suam in finali iudicio iustificabit, cum dicet: Esuriui & non dedistis mihi manducare. Sitiui, &c. Tamen pauperum famem suam vocat, quia famem suam eiusque culpam Deo pauperes imputare solent. At quoniam me non iustificastis (dicet Deus diuitibus) coram illis, qui me vt iniustum notabant propter plurima bona, quæ vobis tribui, ego me iustificabo cum vestro magno malo vosque in infernum detrudam. Ego enim si aliis elargitus sum diuitias, eò fecit ne putarent homines nullam mihi in temporalibus esse potestatem. Aliis uerò negaui, quia eorum saluti expediebat. Certè vt studiosiores religionis & non cupidi efficerentur. Nam si Deus omnia rogata concedere soleret, quis illi non magis mercedis causa, quàm amore inseruiret. ¶ Atque ideo secūda ratio cur Deus fecit pau-
peres hæc fuit, vt scilicet essent qui Deū Mat. 25
amore & deuotione, & non ambitione colerent.

¶ Tertiò facit Deus pauperes, nè mali vsque adeo diuitias & bona temporalia magnifaciant, intuentes bonos quamplurimos homines Deique amicissimos illa non esse adeptos, & contrario boni paruipendant omnia bona temporalia, quæ mali consequuntur, si bona dicenda sunt. Quartò facit Deus pauperes ipsorum causa. Nam quasi medicus sapiens inędia ęgrotum cōficit ut à morbo liberetur. Sic Deus penuria rerū necessariarum sibi dilectos corrigit, ne in uitia illabantur.

Arescerent proculdubio pinus, funditusque interirent, nisi quotannis superflua amputarentur: illa enim luxuries spiritus earum uitales obturaret & occluderet ad exitiumque pinus perduceret. Sic diuitiæ animam oppilant adeò, vt non pauci in conscientiis suis rectè instituendis periclitarentur, si bona temporalia pro animi sui libidine retinerent. Vnde non parua est diuina cura, qui hominibus inutilia & nociua negat, ...

illis causa ruinæ sint. Quemadmodum enim auibus pennas secare solemus, ne auolent: sic multis tollit Deus diuitias ne superbiant & extollantur in perditionem suam. Alios uerò facit Deus pauperes, vt eorum patientiam exerceat ad meritum.

¶Quintò non solùm propter vtilitatē pauperum tantummodo fecit Deus pauperes, sed etiam propter diuites: pauperibus enim medetur Deus vlcerosis diuitū conscientiis. Vnde vtilius est diuitibus esse pauperes, quā pauperibus esse diuites: maiusque officium est in diuites eleemosynam accipere, quàm in pauperes tribuere, Sic Paulus ait. Rom.15

Obsecro vt adiuuetis me in orationibus vestris, vt obsequii mei oblatio accepta fiat in Hierusalem sanctis. Ex quibus verbis colligitur plus lucrari dātes quàm accipientes eleemosynam: siquidem opus est Deum precari vt accipiatur eleemosyna. Christus autem domum Marthę petiuit cœnaturus ibi, non quod non haberet alias vnde cœnaret. Angeli enim affatim illi ministrare potuissent, cœnam, sed propter illius & sororis vtilitatem. Eodem modo Elias ad viduam Sareptanam iuit ob viduæ ipsius commodum. Maius enim beneficium consequuta est vidua Eliam pascendo, quàm Elias ab illa pastus accepit. Idem dicendum est de duobus discipulis euntibus in Emaus: Christo sub pauperis peregrini figura, & habitu accepto. Hoc igitur summum remedium est diuitis ad salutem eleemosynam, scilicet pauperi facere. Siquidem paupertas ea potissimum de causa permissa est à Deo in terris vt sit diuitiarum veneni tiriaca quædam præsentissima. Quod videre clarius possumus in hoc diuite: cui in salutem datus est pauper Lazarus: Lazarum verò pauperem esse uoluit Deus, vt patientia sua cœlum mereretur. Hanc autem medicinam non clàm, sed adeò in promptu porrexit Deus illi diuiti, ut dicat Euangelista de Lazaro loquens.

Luc. 10

Luc.24.

[Qui iacebat ad ianuam eius.] Vt maius meritum accumularet, videns fœlicitatem diuitis, & è contra pœna diuitis augeretur, quia videns pauperem non est compassus illi, & etiam vt non ignoraret quod non vidisset illum: nihil enim est in hoc diuite, quod possit patrocinari. Nam omnia argumenta defensionis hic diluuntur, omnesque viæ præcluduntur, ita vt nihil prorsus sit reliqui qđ possit diues in excusationem adducere. Nam si dixerit, quod tanta fuit multitudo mendicorum, vt non potuerit omnibus auxiliari: Euangelista contrarium affirmat, inquiens: Erat quidam mendicus, non multi, sed vnus. Si dixerit non noui eum, nec illum vidi, & forsitan accepisset eleemosynam si aliò non recepisset, Euangelista contra ait: iacebat ad ianuam eius. Si dixerit diues, non adeo ægrotus fuit, potuisset manibus operando victum quærere: Euangelista ait. Erat vlceribus plenus. Denique si dixerit, non magna premebatur fame, respondebit Euangelista.

Cupiebat saturari de micis cadentibus de mensa diuitis. Sic omnes purgandi rationes tollit Euangelista, diuitemque facinorosum conuictum damnat, ut hominem impium, & ab omni humanitate alienum, iudicabuntur die iudicii mali tanta seueritate, ut uel minimæ defensioni non sit locus futurus: iudicia enim Dei adeo iustificata sunt, vt Dauid in Psalmo dicat. Iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa. Psal. 18
Obmutescent peccatores omnes non habentes quid respondere aut allegare possint coram iustissimo Dei iudicio, &c. Non poterat itaque dicere diues hic se non uidisse illum, qui ante eius ianuam iacebat, denique quomodo daret absenti, si præsenti non dabat? Sed prosequamur historiam. [Vlceribus plenus.] Tot habebat ora clamantia, quot uulnera, quorum tamen nihil impiissimum illum diuitem mouet.

¶Expende autem, quòd quamuis Lazarus multis malis affligeretur, nullam contra homines querelam, nullam in Deum contumeliam effudit, nec ullum impatientiæ iudicium extulit. Sic faciunt electi qui gloriantur in tribulationibus suis, uoluntatem bonam patris sui scientes sibi æternum regnum daturi.

Disca-

Discamus ergo hoc exemplo miseriam nostram pœnitentiam,& crucem,patienter ferre. Breui res mutabuntur cum Lazaro : atque ita vt crux in æternum gaudium mutetur. [Cupiens saturari de micis,quæ cadebãt de mensa diuitis.]Quem admodũ mundus diuiti quantũ potuit liberalissimè omnia cõcessit pretiosa vestiũ supellectile, ciborumque varia abundantia illum locupletem faciens, omniaque in illum bona quæcunque potest impendit,sic è diuerso huic Lazaro quæcunque eripere potuit,abstulit,adeò vt etiam veste & victu ad vitam necessariis eum priuaret,innumerisque plagis affecerit.O ingentem ignorantiam,omnibusque hominibus merito deplorandam:quam paruis de rebus condemnentur mortales: ne videlicet exigua sibi à Deo imposita præcepta adimpleant. Deus verò adeò in omnibus rebus suis se iustum ostendit,vt neminem quod implere facile non possit efflagitet,contentumque se fore profitetur,si illũ temporis,rei familiaris, ciborumque superfluis pauperibus erogatis colamus. Quot enim pauperes possent sustentari reliquiis ills,quę ludẽtibus aut comedentibus sępe numero redundãt: qui micas de mensa tua cadentes tãtummodo petunt, vt possis in die iudicij extremo iustificari, si nunc cum tempus habes illis subueneris? Ille sanctus vir Booz vidẽs pauperem mulierem Ruth spicas à messoribus relictas colligentem, dixit messoribus, De vestris manipulis proiicite de in- Ruth.2.
dustria:& remanere permittite,vt absque rubore colligat,& colligentẽ nemo prohibeat.Eodem modo deberent & diuites facere, multas de mensis suis de industria pauperibus relinquentes, quib. sustentarent,reliquias. Nam cui incommodum tibi videatur: superflua quæ tibi prodesse nequeũt pauperibus erogare? De hoc autem iniquissimo diuite ait hic euangelista,tanta illum auaritia esse infectum, vt licet summa omnium rerum copia abundaret, extremæ tamen Lazari necessitati succurrere nolet. Vnde sequitur in contextu. [Et nemo illi dabat.] O crudelitatem horum temporum eximiam. Si quidem nemo iam inter Christianos inuenitur,qui pauperũ misereatur. In illa enim ecclesia primitiua tanta in pauperes vigebat liberalitas, vt satis non esse vlli Christiano videretur si ea, quæ poterat tribueret,nisi etiam de necessariis ad vitam suã largiretur.Hac de causa laudantur à Diu. Paulo Achaiæ & Macedoniæ habitatores qui cum summa præmerentur inopia tamen vltra facultates suas pauperibus 2.Cor.8
consulebant,rebus etiam necessariis ad vitam propter Deum erogatis, multis lachrymis testantes. Apostolos, vt ea acciperent pauperibusque pro arbitrio dispẽsarent. Quare non potest non esse Deo gratissima eleemosyna puro, & pio animo facta,etiam si vltra vires cuiusque facta sit.Si quidem Diuus Paulus simili casu tantopere Macedonum pietatem laudat. Nam etiam si polytica liberalitas in eo quod quisque sine suo dispendio erogare potest versatur infusa, tamen hoc medium non seruat, quippe quæ necessaria etiam propter Deum solet elargiri. Sic temperantia infusa non tantum abstinet à voluptatibus, quæ animam, & vsum rationis impediunt: sed etiam radicitus omnia humanarum fomenta libidinum euellere tẽtãt: quo facto spiritui corpus subiiciat. Pulcherrima liberalitas est pauperibus etiam vltra vires opem ferre: præstat enim nimiæ accusari misericordiæ, quàm impietatis. Abdiæ prophetæ 4.Re.4.
tanta fuit pietas,vt se maximo ære alieno astrinxerit, quo prophetas egestatis tempore sustentaret: quo tamen ære illius vxor postea liberata fuit aucto Elisei opera oleo.Huius autem diuitis tanta extitit auaritia, ut non modo sibi necessaria,sed nec etiam superflua pauperi daret. Qua de causa optimè ait Diu.Chrisostom.malle se cum mille dæmoniacis quàm cum Chry. Matthę. cap. 8.
auaro vno versari. Nam ille, qui a dæmone vexatur vestem discindens corpusque dilanians, sibi soli incommodum infert, at auarus proximis in primis nocet. Procul enim dubio quotiescunque pauperi fame oppresso rebus tuis si potes non opitularis, illum propriis bonis spolias: quia tunc bona tua, non tua, sed pauperum sunt, quibus nisi subuenias Aug.de verbis domini ser.29.
extreme indigẽtibus manifestum furtum committis. Hinc Diuus Augustinus ostẽdit auaros feris esse multo immaniores:

illæ nanque nisi ingruente fame venari non solent, qua sublata cæteris animalibus pacem concedunt. Diues verò auarus semper aliena diripit, plura indies cupit, nec quantumuis sit omnium rerum copia plenus satiatur, & tantum abest, vt pauperi summe indigenti subueniat, vt etiam illum quomodocunque potest expoliet.

¶ Obserua autem in hoc quòd non solùm damnat Euangelista diuitis huius auaritiam & credulitatem, sed etiam seruorum eius & familiæ: non modo enim Dominus, sed nec seruus, aut familiaris quispiam extitit qui misericordia motus Lazaro de dimenso suo ferret opem. Qualis dominus, tales famuli sunt. Si enim dominus crudelis est: familiares misericordes esse qui possunt. Vnde in Ecclesiastico habetur. Secundum iudicem populi, sic & ministri eius: & qualis Rector ciuitatis, tales & inhabitantes in ea. Domino aleatore, vniuersa familia ludo indulgēt. Si autem dominus libidinosus sit, eodem modo & famuli censentur, & è contrario, domini boni continentis & misericordis, misericordes continentes, boni que sunt familiares. Vnde quotidie videmus in domo diuitis liberalis in pauperes, famulum quemq; viso paupere ad ostium cum eleemosyna accurrere. Hic pater filios, parentes, famulos dominos suos in omnibus sibi æmulandos proponere. Sic in domo huius diuitis cōstat omnes pro domini sui libidine in Lazarum esse animatos: quippe qui cum non modò non aliqua eleemosyna solabantur, sed etiam frequentibus iniuriis afficiebant, & molestabāt. At quid opus est verbis? similes erant domini sui. Ideo ait Euangelista. Nemo illi dabat. Discant ex hoc domini & parentes, vt tales ipsi sint, quales suos esse volunt: minores nanque natura duce maiorum exempla sequuntur. Abrahami famulos bonos fuisse certum est: legimus enim vnum ex illis celeriter ad gregem cucurrisse, vt inde aliquid afferret in Angelorum hospitium: qui sub peregrinorum forma apud Abrahamum diuertebant. Idem fecit Sara eius vxor: vt intelligas omnes illius familiares, qui diligenter Deum colit, eodem modo ad Dei cultum esse diligentissimos. Loth etiam, qui nutritus erat in domo Abrahæ, hospitalis fuit, & misericors. Item Ioseph: quia bonus erat, bonum habuit seruum, qui cæteris filii Iacob dixit, Pax vobis. Deus patris vestri reddidit vobis pecuniam. Econtra verò Absalon, qui erat impius, famulos habuit impios: quippe qui Amon fratrem domini sui interficiētes nefarium scelus perpetrarunt. Non poterant enim ab Absalone melioribus viuendi exemplis instrui: Discant ergo patres familias suos docere non tantum verbis sed operibus, præclarisque actionibus. Hoc autem quanto secus nunc eueniat, nemo non videt, si eos attendat, qui aulicum viuendi statum secuti pro bonis moribus omne vitiorum genus contrahunt: cum tamen à maioribus suis magnatum, & potentum virorum seruitio sint addicti vt vrbanitatem vitæque cultum addiscant, quæ illi omnia in ludum desidiamque transferunt. Sic fortasse plerisque Iudæorum visum est, qui filios suos pharisæorum seruitio mancipant, existimantes eos apud dominos suos summa morum integritate instituendos fore: à quibos tamen miseri iuuenes hoc duntaxat edocti sunt, quomodo scilicet Iesum dolo accusarent, omniumque Saluatorem morti traderent. Ideo ait Ioannes, quòd miserunt Pharisæi ministros vt apprehenderent Iesum. Sed tu non multo aliter facis quippe qui famulos tuos citius ad inhonesta munera subeunda, quàm vel ad sacrum audiendum, vel ad confessionem annuam peragendam compellis. Igitur mira nemini videri debent seruientium flagitia, qui dominorum suorum nutus omnes, & voluntates obseruantes eorum similes euadunt. Sed de his satis.

¶ Expende etiam idem nunc vulgò passim factitari, quod hunc diuitem fecisse conquerimur. Illi nanque non defuerunt opes, quas in vestium ciborumque luxum, ludum, & istius genera vitia insumeret, sed quibus inopiæ Lazari subueniret. Sic modo magnates huius seculi vana vestium supellectile affluentes, cōuiuiorum, libidinumque luxuria corrupti, egestatem effectatam quærunt, qua possint

Eccl. 10.
Gen. 18
Gen. 45
2. re. 13
Ioan. 7

possint largiori se indies cibo potuque ingurgitare, at veræ miserorum inopiæ succurrere se non posse causantur. Et quod nequius est, quantumuis magno ære alieno oppressi sint, nihilominus dolis, fallaciis, fœdissimisque versuris sumptus facere nituntur, vbi de opum, aut cuiusuis vanitatis æstimatione agitur, ne illorum opinio apud homines defraudetur, vel eo minus humanæ stultitiæ sit inseruitum. Verùm si rogantur, aut in virginis orphanæ matrimonio locandę dotem, aut aliud pietatis opus: tunc demum apparet ingens æris alieni vinculum, tunc illa inueterata inter auaros formula. Dominus tibi opem ferat. Hinc videbis hospitia, monasteriaque non pauca, ab istorum maioribus, melioris notæ hominibus cœpta, nequaquam ad debitum finem perduci: quia huiusmodi est eorum auaritia, vt omnia quæ in Deum, à quo bona vniuersa sunt, erogent pro amicis reputent causamque suę paupertatis fore in posterum existimēt. Hos autem qui sic erga Deum parci, erga mūdum effusi & prodigi sunt, lepori simillimos ego iudico: quod quadrupes anteriores pedes cùm breuissimos habeat, posteriores habet prælongos: in quos minima corporis videbatur necessitas incumbere. In mundum sunt liberales, parci & auari erga pauperes. Non aliter se habuerunt filij Israel qui se auro argentoque domesticatim spoliarunt, vt vitulum illum nefandum conflarent: cui velut Deo cultum exhiberent. Sic isti nefarii diuites faciunt in concubinas, libidines, variaque crimina perpetranda, liberaliter omnes opes suas prodigentes: sed in pia per parcè nimium, aut nihil erogantes: quod in hoc diuite manifestè nobis proponit Euangelista. Cuius, cùm esset in vita effusissimus, auaritiam erga Lazarum iustè miramur. Scurræ non grauabatur, vestem bombicinam, aureamuè largiri: Christo impartiri nolebat vel paruū panis frustum. Hac de causa præcipiebat Deus in lege veteri vt pauperes etiam agnum Deo offerrent, videns multos, fictam erga Deum ministrosque eius inopiam causari: quare noluit eum, qui ad vouenda vitia diues est, esse inopem ad sustētandū eius ministros. Ergo cùm diuitum verò pauperes iubet Dominus offerant in templo diuitum munera. Nam quo ad Deum, Deive cultum nemo inops esse aut videri debet, A tamen heu quantis hodierna die malis est deprauatus orbis terrarum: in quo nemo pauperem amat: nemo propter Deum solatur: nemo nec videt quidem. Quot hodie Lazaro vident mundi amatores & animarum suarum hostes, & peremptores: & sunt magis soliciti de phaleris equorum, & canibus venaticis, & scuris, quam de Christi pauperibus. Vnde Dominus per Prophetam conqueritur dicens, Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti nihil compatiebantur super contritione Ioseph. Diues hic bibens, & comedens non compatiebatur super paupertate, & Lazari vlceribus. Sed vt diuitem hūc & omnem domum eius confundat Dominus, audi quod sequitur.

Exo. 33

Amos 6

[Sed & canes, & veniebant, & lingebant vlcera eius.]

O crudeles homines: qui finitis canes, quod uobis incumbit, officium exequi pietatis, pudeat uos miseros sic crudeles esse. Canum est latrare, peregrinos mordere, abigere hospitales, non recipere hospitio aduenas & ignotos. Atqui vicit brutorum natura hominum duritiem: dum miseret languentis hominis humi considentis. Humaniores fuerunt canes, hominibus.

¶Hæc ait Euangelista Christum de diuitis, pauperisque vita dixisse, alterum cum altero conferendo, diues enim crudelitate laborabat, mollibus uestibus torpebat, luxuque corrumpebatur nimio: pauper uero è contra, fame: nuditate, inopiaque summa omnium rerum urgebatur, Ille geniali stertebat lecto, hic in nuda cubabat humo. Sed sicut in uiuendo, sic in moriendo dissimillimi extiterunt.

Nam omnes morimur, & quasi aqua dilabimur. 2.Re.14

Pauper, & diues, nobilis, aut ignobilis, doctus vel indoctus: omnes simul mortem opetunt: unde moritur doctus simul & indoctus. Cùm igitur horū duorum vitæ adeo fuissent distantes: vt iam uidi-

Eccle.2

vidimus, modo Euangelista de vtriusque exitu & prius de Lazaro ait,

Factum est autem cùm moreretur mẽdicus.] Misera huius seculi vita, cùm sit vndique multis circumuallata periculis, & incommodis, non immeritò ab omnibus iustis hominibus maximè habetur odio, ne ius beatitudinis amittant aliquo modo, quia nulla est peior viuendi conditio, quàm in ea vita uersari, in qua facilè fit cœli iacturam facere. Et ita omnes sancti summè cupiebant, se mortem cum vita commutare, renuentes eam vitam viuere: in qua nulla sit tam antiqua virtus, quæ non arescere, & corrumpi possit. Quare postquam iustus superauit maris tempestates in portum tutissimũ ab Angelis summa lætitia excipitur, dicentibus, Factum est iam, consummatum est, nullum deinceps periculum, aut timor sit tibi: quare hoc verbum factum est suam emphasim habet. Factũ est iam & consummatum. O factum iusto suauissimum: impositus est laboribus finis, iam desinent dolores & miseriæ. O bonã fortunam, magnam fœlicitatem: nemo poterit iustum inde vlla vi interturbare, nihil est amplius timendum, iam factum est. Pari verò ratione iniquus viuendo iudicium quod subiturus est prorogat, cui diuina liberalitas viuendi vsuram largitur, vt pœnitenti conuertatur iudicium in melius. Et ne fortè hoc tantum aliquem lateret beneficium, publicare fecit Deus apud omnes ditionis suæ agentes,
Eze. 18. quotiescunque ingemuerit peccator. Semper enim nos Deus vocat, & inuitat in cœlum. Vnde an ignoras quod benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Si hoc non nouisti in diem iræ thesau-
Rom. 2. rizas. Eodem modo omnis infernus mortem impij expectat, timens quia quilibet peccator dum viuit vitam corrigere potest, quantumcunque incorrigibilis videatur. Sed si in iniquitatibus suis ad mortem vsque persistit illico dæmones alacritate furibunda exclamant & miseri mortalis spolio gaudentes, inquiunt. Iam factum est, nihil amplius restat, noster, noster eris, iam non potes vitam corrigere, quam in æternum perdidisti, te nobis nemo etipiet, secludite curas, factum est. Aduertat Dominus tam diram ab auribus nostris vocem. Quando ergo omnipotens Deus peccatori coram omnibus Angelorum sanctorumque ordinibus dixerit, factum est, erit ille in æternum hæreditate cœlesti priuatus, quam tamen dum viuit recuperare, licet milites amissam, potest, quod tamen si non fecerit veniens ad illud seuerissimum tribunal, audiet illud verbum terribile, factum est. Clausa est cœli ianua: nullo deinde nec expectando remedio relicto salutis. Ideò si sapis: nunc dum tempus datur clama, nunc lachrymarum effunde riuos, criminum tuorum pœnitẽs, quoniam ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. 2. Cor. 6

¶ Verum aliqua hic obseruanda sunt. Primum horum est, qualis sit ordo narrationis de superbo diuite, & de paupere Lazaro. Dum enim de viuentibus loquitur humano more, de diuite primo locutus est & posteà de Lazaro, nam primo dixit vitam diuitis, & posteà vitam pauperis. Præposuit diuitem pauperi disserens de vita vtriusq; quia in hac vita diuites præponuntur pauperibus: & sedent primò in theatris, in foro, in conuiuiis & in omni honore & loco pauperibus p̃feruntur. Sed dum de his iam vita functis narrationem incipit, narratio pauperis præponitur: quia pauperes diuitibus in alia vita præponuntur, & ideò cùm de alia vita agitur, primò fit mentio de paupere, & diuiti præfertur. Ideo prius loquitur de morte & retributione pauperis, quàm diuitis.

¶ Obserua iterum quod quando dicit de paupere dicit vt moreretur mendicus: non dicit mortuus est mendicus sicut dixit de diuite, mortuus est diues. Non posuit præteritum perfect in mendico, quia Lazarus non perfectè mortuus est, quia si corpore mortuus est, non tamen anima quæ viuit Deo, & nihil perfectum habuit in morte, quam moriendo euasit. De diuite autem dixit, quod mortuus est vsus præterito perfecto, quia verè & perfectè mortuus est, morte animæ per culpam & morte corporis.

¶ Denique

¶ Denique obseruandum quod gloria sanctorum à morte incipit: sicut gloria impiorum, morte finitur. Calamitas & miseria Lazari morte finitur: nam quem homines viuum despexerant, hunc in morte portant angeli. Et quis credidisset hunc inopem & a toto mundo despectum hominem: Deo in cœlis tam charũ & acceptum esse? verum longè alia sunt Dei iudicia quàm hominum. Vnde dominus per Esaiam dicit, Non sunt viæ
Esa. 55. meæ viæ vestræ, & cogitationes meæ, cogitationes vestræ: nam sicut exaltantur, &c. Quo modo autem dominus honoret suos in morte, audi Euangelistam de mẽdico dicentem.

Et portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ Ex quo intelligimus Angelos adesse morituris, quod videlicet suo defungãtur officio in quod designati sunt. Vnde
Heb. 1. Paulus. Nonne omnes administratorij
Psal. 90. sunt spiritus, propter eos qui hæreditatem capiũt salutis? & Dauid. Angelis suis Deus mandauit de te vt custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus portabũt te, ne fortè offẽdas ad lapidẽ pedem tuũ. Fœlix anima quæ hic à nemine nisi à canibus visitabatur, nunc verò non vnus sufficit Angelus, sed Angeli occurrerunt multi, qui portent eum. Docemur sanctorum Angelorum fidei, tutelæ atque custodiæ, nostras animas in vita pariter & in morte assiduis precibus commendare: quatenus ab incursu spirituum malignorum (vti rugientium præparatorũ ad escam) defensas in lucis ac pacis loca deducant. Prætereà ex hoc loco satis constat dæmones nullam habere potestatem in animas iustorum ante Christi aduentum in sinum Abrahæ, sicut nec habent modo super animas purgatori? neque tunc habebant. Nam si detinebant sanctos in sinus Abrahæ, habuissent ius ibidem deportandi. Dæmon enim nullam habet potestatem nisi in existentibus in peccato originali vel mortali: & non vtcunque, sed taliter vt vasa etiam & arma ipsius & possessio eius merito dicantur. Iusti autem quandiu perseuerant in iustitia, neque in hoc seculo, neque in futuro in potestate eius fuerunt.

¶ Porro sinus dicuntur loca maris à procellis & ventorum turbine liberrima. Et quidem mundus iste velut mare fluctuat, & ventis tentationum agitatur maxime. Ante vero Christi aduentum iustorum animæ à corporibus liberè egredientes non perducebantur ad portum cœlestis patriæ: sed interim in regione quietis manebant, qui patrum limbus appellatur, qui propter sui tranquillitatem etiam sinus dicitur, & creditur supra locum pœnarum esse. Dicitur tamen sinus Abrahæ non quod illic primò venerit Abraham, cum multi iusti ante ipsum vita functi essent: sed quia pater dicitur credentium in Christo, quibus locus ille seruatus est. In hoc sinu detinebantur patres ante Christi aduentum, vbi moriens Christus descendit, quæ infera vocabantur loca superiora ab inferno vbi cruciantur damnati, à quo eduxit sanctas animas ad portum cœlestis patriæ, & mansit sinus ille vacuus: nam post Christi mortem iusti perfecti morientes statim euolant in cœlum, imperfecti verò sicut tunc ita & nunc igne purgatorij purgãtur. De hoc sinu ait Iob.
In profundissimum infernum descendẽt Iob. 17.
omnia mea, putasnè saltem eueniet requies mihi? Merito autem portatus fuit Lazarus in sinum Abrahæ, vt in hospitalitatem illius diuitis auari Patriarcha sanctissimus reprehenderet: qui refugium pauperum fuerat, & apud quem primum
cœpit vigere pietatis scola, & cuius do- Gen. 19
ctrina Loth pietatem edoctus est. Sed de diuite iam audiamus. Mortuus est autem diues. Igitur sic moritur diues vt pauper. Hoc si animaduerterent Reges, Principes diuites & potentes huius seculi, superbiã arrogantiamque dediscerent, qua putant se vermibus, vt pauperes corpora sua nõ pascere, quasi sublimiori materia formata, quam aliorum: cum reuera omnia nata intereant & aucta corrumpantur. Meminerint igiť superbi huius seculi tyranni vermes eorum corporibus non parsuros, quæ postmodũ in puluerem vilissimum conuertentur: vt saltem hac cõsideratione aliqua ex parte arrogantiam suã diminuant. Nihil sunt diuitiæ, nihil generis nobilitas, vt mortẽ omnibus certam absterreant. Quare si opibus aut nobilita

te, qui-

tẽ, quibus ab Adam hæres es institutus, morbos, mortem, aut aliqua incommoda vitæ effugere posses, magnũ esset quã plurimas possidere diuitias, clarisque esse, ortum natalibus. Sed cum diues, pauper nobilis, & ignobilis, Rex vel pastor, omnes simili modo moriuntur: quid absurdius, quàm in huiusmodi vanitatibus spẽ ponere? Ergo cùm omnes homines simus eadem conditione nati, meritò eisdem vitæ incommodis nemo nostrum est, quin sit subditus. Si Rex aut Imperator liber esset à morte, & omni alia infirmitate res esset profecto excellentissima Regis aut Imperatoris conditio: sed nemo põt esse Rex aut Imperator quin sit homo. Hoc innuit Saluator noster, cùm dixit, Simile est regnum cœlorum
Mat. 18 homini Regi: Non satis fuit dicere Regi, siquidem qui Rex est homo est. Sed singulari consilio, Regi, addidit homini, vt videntes Reges & potentes se esse homines ut pauperes morti reliquisque vitæ incommodis subiectos desinant superbire sibiq; persuadeant eadem mala in quæ nati sunt omnibus esse communia, nisi forte diuites cum morte aut inferno ali-
Esai.28. quid pacti sunt, vt ait Esaias, ne illis noceat. O insane tunc mortem vidisti? scis quomodo se habeat, qui cum ea tam facilè quæuis pacisceris? nouisti illam de facie? aut quo colore figuraue sit? Expertus verò es inferni cruciatus: at publicam accepisti à Deo fidem te nunquam moriturum? Considera igitur licet sis magnus aut potens, vt hic diues fuit, te esse mortalem, & sic facilè honores, diuitias, & cætera inania seculi despicies. Nam quid prosunt vniuersa blandimenta, deliciæ, aut voluptates carni morituræ? Ideo Dauid ait. Quæ vtilitas in sangui-
Psal.29. ne meo dum descendero in corruptionem? Attende ad hunc diuitem, quem omnes fortunæ suæ à morte liberare nõ potuerunt, Vnde Ecclesiasticus ex cla-
Eccl.10. mat dicens. Quid superbis terra & cinis, Perpende diligenter tuam conditionem & naturam, & in quam dissoluendus eris materiam, & omnium tuarum vanitatum finem cito impones. Arbores cognoscuntur quædam ob truncorũ differentiam, quædam ob frondium fructuùmque proprietatem: sed traditæ igni & in cinerem redactæ, cognosci nequeũt. Non cognosces mixtis cineribus proceram pinum, aut excelsam populum ab humili myrtho. Sic homines dum viuunt & degunt in sylua mundi huius cognoscuntur, ob maiorem stipitem, quidam ob verborum folia, hic in flore pulchritudinis ille in altitudine principatus, sed cùm mors venerit: in cineres redacti cognosci non poterunt. Mistis cineribus quid interest inter principem & colonum. Quid profuerunt istis aurum, argentum, vestes, diuitiæ, famuli, cognati, aut familiares. Omnia hæc nihil valuerunt, nec superbia aut gloria vana seculi fuerunt tanti vt sectatorem suum morti eriperent: aut à vermibus corporum custodibus fidissimis carnem, aut denique ab inferno animam vindicarent
Ita propter clamabat Propheta Baruch, Baruc 3
dicens, Vbi sunt principes gentium & qui dominantur super bestias quæ sunt super terram, qui ludunt in auibus cœli, qui argentum thesaurizant, & aurum, in quo confidunt homines, &c. Exterminati sunt & ad inferos descenderunt,
& alij loco eorum surrexerunt. Iob etiam, Iob. 21.
Moritur, inquit, diues & fœlix. Non enim possunt locupletes se suis nummis à morte redimere: vel aliquam secum certam deferre pecuniam. Ideo in Psal-
mo habetur. Ne timueris cùm diues fa- Psal.49.
ctus fuerit homo, & cùm multiplicata fuerit gloria, &c. Et iterum. Relinquet alienis diuitias suas, & sepulchra eorum domus eorum in æternum. O stulta diuitum scriptura, pessimùmque testamentum, Relinquunt animam diabolo, corpus vermibus, & diuitias mundo. Vnde
in persona eorum ait Sanctus Iob. Ego Ibid.
ille quondam opulentus repente contritus sum. Hic finis est mundani perituri que gaudij cuius extrema luctus occupat: & omnia importuna mors sub sua iu
ga mittit. Vidi (inquit Dauid impium Psal.72.
exaltatum supra cedros Libani, & ecce Psal.36.
iam non erat. In labore hominum non sunt, ideo tenuit eos superbia, &c. Mors dura omnia æquat, omnia ex imis euertit fundamentis.

Quãquã Lazarus, & diues hic dũ viuerẽt essent

essent dissimiles, quia alter opulentus, alter verò mendicus erat: attamen in morte similes fuerunt, quoniam neuter illorum, illius aciem potuit effugere. At in præmio etiam diuersi extitere. Aqua saporem contrahit terræ, qua transit, nam si venam salis aut sulphuris offendit salsa, sulphureavè fluit, & calida: si terram bo
2.Re.14 nam dulcis manat. Omnes morimur & quasi aqua dilabimur. Mors autem saporem vitæ contrahit, vnde quoties vita bona est, mors etiam suauis est: vitam verò malam, mors acerba & amara consequetur. Qualis ergo fuit vita horum duorũ talis extitit vtriusque exitus. Vbi nunc diuitis diuitiæ, vbi splendor, vbi mundi gloria? Seipsos infœlices homines seducunt: non enim diuitiæ liberãt homines a morte, nec pecuniis potuit iste redimere mortem. Quare Paulus non ab re scri-
1.Tim.6 bit discipulo suo Timothæo. Præcipe diuitibus huius seculi, ne sublime sapiant, nec sperent in incerto diuitiarum, sed in Deo vero. Mundus enim transit, & concupiscentia eius. Hoc tecum reputa
1.Ioã.2. vana esse omnia & transitoria. Non enim multum erat, diuitem mori, quia statutum est omnibus hominibus semel mori. Verum id quod sequitur est perpẽdenHeb. 9. dum. [Et sepultus est in infernum.] Vsitatum est vnicuique: vt in sua parochia post obitum sepeliatur. Ius suum diabolus districtè sibi defendit: nec patitur eũ qui suæ debetur parochiæ alio loco sepeliri. Vide si in vita parochianus eius sis, si aqua cõcupiscentiæ ab eo baptizatus sis. Parochiani enim eius sunt qui suorum operum & initia & consummationem quasi primitias soluunt & decimas: qui lasciuiis, cantilenis, dictaminibus, impudicitiis, carminibus vanis, aut verbis detractoriis, vel dicendis vel audiendis intendentes parocho suo diabolo student adesse. Ij in sua infernali parochia sepelientur.

¶Obserua autem quòd cùm de morte pauperis loquebatur, non dixit vbi esset sepultus, nec nomine sepulturæ vsus est, aut de sepultura egit: sed loquens de diuite dixit, quod esset sepultus. Omnis superbi diuitis cura magnificè construendo corpori sepulchro cernitur, nec moriens recordatur animæ suæ, sed omnes cogitationes, & conatus in rebus terrenis collocans insignia gentis suæ summa contentione sibi adfabrè insculpta superimponi iubet, cæterorumque vel in pace vel in bello facinorum similitudinem, ne apud homines illius nomen intereat.

¶Rursus obseruandum hic est maximè qua culpa diues hic damnatus fuerit: non enim legimus illud aut fẹneratorem aut furem fuisse, sed quod de bonis suis (quæ forte iustè quæsierat) pauperi non impertierit. Expende qua pœna mulctandi erũt raptores, vsurarii, fures, qui aliena retinẽtes pauperes spoliant, cum æterna damnatione puniatur hic, qui non abstulit aliena, sed quia de propriis & superfluis statui, pauperibus non erogauerit. Timeant vsurarii, timeant illi, qui aliena retinent: cum hic tam diro torqueatur supplicio quod propria non sit elargitus. Sed historiam prosequamur.

[Eleuans autem oculos suos cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longe & Lazarum in sinu eius.]

Ex naturalibus non patet quomodo iste cognouit Abraham: quoniam si anima diuitis vidit alias animas, quomodo cognouit illam fuisse animam Abrahæ, & illam Lazari? Itaque eleuatio oculorum ordinatio est intellectus ad Abraham & Lazarum: & hoc intelligi potest diuinitus factum, & per hunc modum cognouit Lazarum & Abraham. Ordinatio siquidẽ diuina effectrix fuit istius discretionis. Ad maiorem autem sui pœnam vidit Lazarum in sinu Abrahæ: hoc est, in certa & quieta æternæ beatitudinis spe quiescere. Iustum enim erat oculos illos immisericordes puniri, in hoc quod hic noluerunt misereri. Sed frustrà in suppliciis oculos aperit, quos olim inopi & mendico crudeliter clausit. Hinc rectè vir iustus nos instruens ait. Non auer Eccle.4.
tas faciem tuã ab vllo paupere: ita enim fiet, vt nec à te auertatur facies domini Sicut talpa, quæ cœca est in vita, sic iste nõ vidit se ipsum nec Deum, sed terrenas cupiditates, veluti talpa sub terra degẽs, quæ dicitur in morte aperire oculos suos. Sic isti in morte aperiunt oculos, &

videns

vident vanitatem, quam antea diligebāt, dicētes, Quid profuit nobis superbia aut diuitiarum iactantia: quid cōtulit nobis?
Sapiē. 5 Transierunt omnia illa tanquam vmbra
Psa. 118 & tanquam nuntius præcurrens, & tanquam nauis quæ pertransit, &c. Optime dictum, sed sero dictum.

¶ Expende autem quod à longè vidit Abraham: vt scias quam longè sit à peccatoribus salus. Tam longè enim erat diues iste à paupere: quantum gratia Dei à peccato: & à vitio virtus, & ab īferno beatitudo, tam distantes post obitum fuerūt ambo, quantum distabant eorum corda in vita. Aduerte etiam ad quadruplicem commutationem, quæ fuit inter diuitem hunc & mendicum Lazarum. Primò di-
Pro. 14 ues, qui in aula magnifica & in sublimi cathedra sedebat, abiectus in ima iacet, & pauper qui ad ianuam diuitis omni solatio destitutus fuit in sinu Abrahæ recipitur & honoratur. Sic per Salomonem dicitur. Iacebunt mali ante bonos & impij ante portas iustorum. Secundò diues in deliciis, & pauper in laboribus vixerat & doloribus, nunc vice versa diues cru-
Esai. 65 ciatur, & Lazarus exultat. Vnde per Esaiam Dominus dicit. Ecce serui mei comedent & vos esurietis: ecce serui mei bibent & vos sitietis. Ecce serui mei lætabuntur, & vos confundemini: ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos præ dolore cordis clamabitis, & præ cordis contritione vlulabitis. Tertiò Lazarus in hac vita à diuite mendicabat, sed postea diues mendicabit à Lazaro: & sicut diues non exaudiuit Lazarum in hac vita, ita postea non est exau-
Prou. 21 ditus, iuxta illud, Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis: ipse clamabit & non exaudietur. Quartò sicut pauperi dum viueret grauiorem faciebat pęnam iacere ante ianuam diuitis, & alia bona prospicere, sic diuiti mortuo augebat pœnam in gehennam prospectus dele-
Gene. 3 ctationis Lazari. Sicut enim dominus eiectum Adam è regione paradisi collocauit, vt videns illum sentiret à quantis bonis excidisset, sic ante oculos diuitis
Sapiē. 5 posuit Lazari fœlicitatem, vt magis torqueretur. Stabunt iusti in magna constātia aduersus eos, qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis: gementes præ augustia spiritus dicentes intra se pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum & in similitudinem improperij: Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam & finem illorum sine honore: ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. Ergo errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen nō luxit nobis. Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles: viam autem domini ignorauimus. Hæc dixerunt impij positi in inferno. ¶ Obseruandum est etiam quod non dicitur hic tantum, quod erat in tormento, sed in tormentis, vt scias multa esse in inferno tormentorum genera. Ibi enim est pœna damni, hoc est carētia diuinæ visionis, quæ maior est omnium pœnarum: quia quamuis damnati non apperant videre Deū propter amorem suæ bonitatis, tamen vehementissimè appetunt hoc propter desiderium propriæ delectationis: eo quod credere firmiter cōpelluntur ex illa visione maximam in vidente delectationem causari, & ideo carētia visionis illius apprehēsa vt ex actuali malitia propriæ voluntatis proueniens maior est pœna quàm pœna sensus. Est etiam multiplex pœna sensus, vt pœna ignis acerbissima, vt noster hic materialis ignis respectu illius atrocissimi quasi depicta flamma videatur. Erit vermis hoc est remorsus propriæ conscientiæ, & culpæ commissæ in Deum. quæ maior pœna erit quam pœna ignis: de qua in Eccle
siastico habetur. Vindicta carnis impij, Eccle. 7
ignis & vermis. Et Iudith etiam. Dabit Iud. 16.
(inquit) ignem & vermes in carnes eorum. Erunt & tenebræ corporales densissimæ: multò magis quā illæ tenebræ Ae-
gypti. Fætor horrendissimus, dæmonum Exo. 10.
visiones, & innumerabilia alia tormentorum genera, quorum minimum: omniū tormentorum maximum est, quæ in vita pati, vel fingi possunt. Quare cùm appetere non esse sit contra omnem voluntatem, deliberatamque naturam: appetunt

sunt tamen non esse: inquantum ad non esse sequitur carentia pœnæ quam per se appetunt. Et super omnes eorum dolores accedit illa in sempiternos dies detentio in illo cæco carcere, à quo nulla vis, nullaque potentia poterit vnquam eripere. Cuius perpetuæ mansionis memoriam habebunt damnati sine fine, nam recordatio perpetuo manendi in inferno, damnatis est maxima pœna, & supplicium: Quæ certissima remedii desperatio, qua impij planè cognoscunt à tantis malis nũquam emersuros, illis omnium summum suppliciorum est. Quare nihil tam difficilè nobis à Deo imperatum uideri deberet, quod non libentissimo animo susciperemus, ne dum facilia, & suauia eius præcepta, quibus summum bonum assequimur, ne in eam miseriam & infelicitatem unquam deueniremus. Heu miserimos peccatores, quare non ante oculos constitutis gemitus, planctusque illos, & dolores sempiternos, quos breuissima uoluptatis delectatione emitis? Si ferre non potes paulisper digitum in igne, quo animo feres igne illo sæuissimo æterno torqueri? Quis enimpoterit (ut inquit sapiẽs)

Eccl. 43. habitare cum ardoribus sempiternis. [Deinde ipse clamãs dixit, Pater Abraham miserere mei,] Ex magna pœna, magnam uocem emittebat. Patrem autem illum uocat, quem in operibus noluit imitari, præcipuè in hospitalitate. Abraham non so-

Gen. 18 lùm reliquias mensæ suæ pauperibus dabat, sed & uitulos saginatos occidebat, simulque cum uxore & reliqua familia pauperibus ministrabat: nec eo contentus, sæpenumero in uias exiens prætergrediens sistebat, in suamque domum pertrahebat. Hic ergo diues quid simile cum Abraham? Abrahamus uitulis pascebat pauperes, diues uerò hic nec de micis è mensa sua cadentibus sustinebat inopum miseriæ subueniri. Abrahamus pauperibus prætereuntibus etiam inuitis hospitium benignè præbebat: diues Lazarum, quem domi habebat famę cruciatum eiiciebat, & audet nunc illum patrem uocare: cui tam immisericordem & immanem se pręstitit. Bene autem dixit Christus, aliis simi-

Ioan. 8. libus hominibus. Si filii Abrahę estis, opera Abrahę facite.

¶ Discamus & nos qui Christiani sumus, & de nomine Christi gloriamur, ut uerè Christiani uita & moribus uideamur: perfectio enim Christiana nõ uerbis sed operibus constat. Nihil iste uerbis suis egit, quoniam operibus suis hunc sanctum Patriarcham imitatus non fuerat, quare sicut illi nihil conduxit patrem uocare, sic nobis nihil proderit Christum patrem aut dominum clamare, nisi eo modo uixerimus ut dignè eum sic appellare possimns: Vnde (ut ait Euangelista) dicit dominus. Multi dicent in illa die: domine domine, &c. Et ego dicam, nescio uos. Sicuti uirgines illæ fatuæ: quę uerbis rem agere tentarunt, cùm uiderent Deum sibi defuisse dicentes, Domine domine aperi nobis. Quare illis pro meritis respõsum est. Nescio vos. Mat. 7. Mat. 25

¶ Prętereà dixit, miserere mei, seroque misericordiam petitum uenit, qui misericors in pròximum nunquam extitit. Iudicium enim fiet sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam. Iacob. 2

¶ Hinc duo discamus. Primum horum est, ut faciamus cum proximo nostro misericordiam, si uolumus à Deo obtinere misericordiam. Ille cui Rex condonauit Matt. 5. decem mille talenta quia postea proximo Mat. 18 suo exiguum condonare noluit, acriter punitus fuit. Itaque secundò sicut primo misericordiam consequi non potuit: immanitate enim sua indignus effectus est, cui bis condonaretur aut ignosceretur. Vnde in Ecclesiastico habetur. Relinque Eccl. 28. proximo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Eadem mensura mensuraberis, qua mensus fueris. Da igitur operam, ut semper erga pauperes pius, & misericors appareas, ut etiam misericordiam inuenias. Secundo discamus: ueniam peccatorum nostrorum in hoc seculo petere, nec in aliud expectemus. Iste diues nunquam eius fuit pruduntiæ ut hic à Domino misericordiam peteret, ut dicit Dauid, domine miserere mei: nunc uerò in inferno ubi nulla Psal. 50. est redemptio nequicquam imploret. Antea quidem ueniam petere debuisset & non morte obita, quando nullus pœnitentiæ locus est. Eum tamen iam non pœnitebat quod Deũ offendisset, sed qa

se crudelissimis pœnis vndique circumuallatum videbat. Quapropter audi Salomonem dicētem. Quodcunque potest facere manus tua instanter operare: quia nec opus nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas. Non dolebat diues iste de culpa, quia obstinatus erat, sed dolet de pœna quam cupiebat mitigari. Ideo rogabat vt sui misceretur Abraham non pœnitens de suis patratis sceleribus, sed de comparatis suppliciis: nec Deum offendisse, sed semetipsum læsisse dolebat. Si ergo in inferno quo in tot tantisque sceleribus viuens tēdis, nullus est misericordiæ, nec pœnitentiæ, aut rationi, sapientiæuè locus: proijce abs te hoc vitiorum onus, humilisque ad Deum conuertere, dum tempus habes. dicens domine miserere mei, certus hanc vocem nihil tibi postea profuturam, quemadmodum nec huic diuiti profuit, qui dū vixit, onus peccatorum non sensit. Dum stipes aliquis quamuis grauissimus per fluuium transit, leuis, tractabilisque videtur quoniam mobilitate, & inconstantia aquæ, illius pondus non sentitur. At postea quàm ab aqua extrahitur, illico grauitatem suam, & pondus ostendit. Sic eodem modo peccatorum tum demum onus comperies, cum finita vitæ huius vsura coram rectissimo tribunali constitueris. Hic enim diues criminibus oneratus dum viueret pondus non sentiebat, & ideo à Deo misericordiam non petebat: nunc verò tanto onere pressus, quippe quo ad ima inferni detrusus est, clamat vt subleuetur. Nos tamen in hoc seculo, si sapimus, pondus peccatorum nostrorum sentiamus, quod tantum est, vt ne à cœlo quidem potuerit teneri, tunc sanè quando impios Angelorum ordines ad sedes compulit inferorum, simùlve animę faciet, quæ tempestiuam non fecerit pœnitentiam. Bene hoc sensit Dauid cùm dixit, Quoniam iniquitates meæ supergressę sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Onus repudiat qui illius grauitatem sentit. At nos in hoc seculo pondus perferamus, & Christum dominum nostrum audiamus dicentem. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.

Eccle. 9. Psal. 37. Mat. 11.

Stultus iste cùm poterat onus deponerē noluit, nunc verò quia plagas sarcinæ nō facilè sustinet, remedium petit. Demum hoc etiam consideratione dignum est. Cur Abraham orat, & non Lazarum? putauit Lazarum vindictæ auidum, & ex suis causis iudicabat illum. Si ego in tanta fœlicitate positus contempsit illum in sua angustia derelictum: multo magis ipse contemptus vindicabit iniuriam? & non veniet ad me. Et ideò Abraham orat: putauit, enim ignorare Abraham quæ contigissent. Sed quid oret audi. [Mittæ Lazarum vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.] O quanta est subtilitas iudiciorum Dei, infinitumque sapientiæ eius pelagus, quàm districtè agitur, bonorum actuum, malorùmve retributio. Diues qui Lazarum in hac vita misereri noluit, in suo supplicio positus patronum quærit. Ad tantam inopiam redactus est, vt qui minima negauerat, scilicet micas panis ad petenda minima perductus est, quæ illi quoque negata sunt sicut ipse negauerat micas Lazaro. Nemo itaque spernat ne forsitan ipse iusto Dei iudicio rebus aliquando mutatis pauperē deprecari cogatur. Gen. 42
Filij Iacob venerunt in manus & in potestatem Ioseph, quem antea puerum inuiderant, despexerant: & vendiderant. Fortè aliquando recides tu in manus illius quem nunc contemnis, & persequeris, & eius auxilio, & ope indigebis, cui nunc illudis, Deus enim illum conscendere faciet, teque subditum illius constituet. Sic persequebatur Saul Dauidem à quo bis fuerat interficiendus: nisi plus valuisset viri sanctissimi pietas, quàm crudelissimi tyranni nequitia. Idem Semei fecit, qui cum lapidibus maledictisque euntem incessebat, existimans ipsum nunquam regnaturum, postea tamen coactus fuit, ad illius pedes abiectus veniam petere. Igitur neminum affligas, Dominus enim solet affligentes sæpenumero pedibus afflictorum subdere, malosque punire, eo modo vt quibus minimè vellent quosque odio habeant inseruiant. Sic euenit Amā, qui Mardochæo infestus cùm esset, in regiamque Assueri Regis iret vt inimico

1. Re. 24 1. Re. 26 2. Re. 16 2. Re. 19

suo incommodaret, iusto Dei iudicio ab Assuero iussus est tenere Mardochæi equum, pedésque ante illum incedere, regalibus vestibus indutum, diadematéq; ornatum, clamabátque miser Aman, dicens, Sic honorabitur quemcunque rex voluerit honorare. Hoc autem quod filiis Iacob, Sauli, Semei, Aman, & multis aliis contigit. Diuiti huic plurimisque aliis quotidie accidit. Quare etiam si hodie cõstitutus sis in aliquo dignitatis gradu amplissimo, ne ideo superbias: esse enim potest, vt ille quem modo contemnis, propediem altiorem te consequatur vitæ conditionem, qua tibi parpari possit referre.

¶ Sed aliqua in hoc textu obseruatione digna sunt. Primum horum est quod lingua, manus, & digiti, & horum similia in animabus metaphoricè dicuntur. Sicut enim in Deo manus ipsius operatiua virtus dicitur, sic & ea quæ hic de membris animarum dicuntur, non corporaliter sed mentaliter seu spiritualiter exponenda sunt. Animæ enim huiusmodi mẽbra non habent, quia spiritus sunt. Nihilominus tamen in membris ideo pati dicuntur, quod exutæ à corporibus tales ꝓ peccatis suis affectus sentiunt, acsi etiam corpore paterentur in membris. ¶ Secundò obseruandum est hunc diuitem magis de linguæ quàm alio mẽbri dolore conqueri: nam etsi nihil in toto corpore habebat immune summorum cruciatuum, tamen quia quo quis peccat, punitur, lingua eius præcipuè torquebatur. Dixerat Euangelista quod epulabatur iste quotidie splendidè, quare cùm qui eo modo gulæ indulgent, soleãt post nimium cibi & potus haustum de fama & honore aliorum detrahere, verisimile est hunc diuitẽ maledicũ extitisse, & ea de causa lingua peccasse, eadẽ, & fuisse mulctatũ. Nõ aliter Balthasar Babyloniç Rex finito opulentissimo conuiuio, in quo satis supérque deuorauerat, cœpit in Dei contumeliam Deos suos aureos argenteos, æreosque iactare, & de populo Israel ait scriptura. Sedit manducare & bibere & surrexerunt ludere. Quod est idolatrare, Vnde postquam lautè pransi sunt, maledicta linguarum suarum verba distrinxerunt dicentes, Isti sunt dij tui Israel: qui te eduxerunt de terra Aegypti. Exo. 32

Commune ergo est inter epulandum, de aliorum vita & moribus agere, quod cũ optimè nosset beatus Augustinus, vt fœdissimum abusum compesceret: hos duos versus in mensa sua suscriptos habebat. Quisquis amat dictis absentum carpere vitam. Hanc mensam indignam nouerit esse sibi. Sic diues iste cùm esset ventri obedientissimus, nimirum post conuiuium alienam notare famam solitus, nunc merito in ipsa lingua peccatrice in primis cruciatur, nam peccantes eodem modo plectuntur, quo peccat Pharao Aegypti Rex aquis filios Israel Rubri maris suffocare tentans: optimo iure eodem mortis genere quod in alios conatus fuerat, interiit, ibique in omnis potestatis memoriam submersus insigne contumaciæ suæ documentum reliquit. Sic & improbus Nicanor, qui Deum blasphemare, malignáque lingua perstringere ausus fuerat, iactans se Dei templum in idolorum suorum cultum redacturum, fœdissimè pulsus & interfectus, pœnas tantæ temeritatis per soluit, Iudas enim eius linguam euulsam auibus minutatim conscissam dari iussit. Eo igitur modo sontes, qui linguæ loquacitate & vitio deliquerunt, lingua puniuntur, quoniã Dei permissu nec in morte sermonis habebũt facultatem, quo vel peccata sua fateri, vel veniam illorũ implorare, aut saltim sacramẽta petere possint, & postea in inferno, huius diuitis exẽplo sæuissimè cruciabuntur. Iste cruciatus exprimitur à Ioãne in suo diuinarum reuelationũ libro dicente. Mãducauerũt linguas suas præ dolore, & blasphemauerũt Deũ cœli præ doloribus & vulneribus suis. Non enim dicit manducarunt manus suas: sed linguas suas: quia per linguam peccauerant. Exo. 14 2. Mac. 14. & 15 Apo. 16

¶ Discamus ex hoc loco nostrę lingue frænũ imponere: q a vt Paulus ait, Quæcunque scripta sunt, ad nostram salutem scripta sunt. Atque ideo hæc spiritus sanctus per Lucam scripsit: vt nos ex huius diuitis pœna discamus linguam frænare, non dilacerantes fratrum nostrorum vitas. Beatus enim (ait Ecclesiasticus) qui non est lapsus verbo ex ore suo. Econtra Ro. 15. Eccl. 14.

verò infœlices sunt illi, qui in verbo labũtur. Ideo Spiritus sanctus in discipulos in linguis igneis apparuit, potius quã in manibus & aliis membris, vt ostenderetur ꝙ membrum illud maximè inflammatum erat igne infernali. Vnde necessariũ erat multum ut igne cœlesti inflammaretur. Nocet lingua quasi ignis, ideo comburit ideo. Iacobus Apostolus linguam ignem vocat, quia ignis inter omnia elemẽta potentior est ad destruendum, & hanc potestatem insinuat ipse Iacobus cũ dicit, q̃d lingua inflammat rotam natiuitatis nostræ, inflammata a gehẽna. Multo magis nocet lingua quam manus, quia manus parcunt absenti, sed non lingua: quæ nocet absenti, & ẽt mortuis, & in secretò, & ẽt bonis & probis viris. Et nocet in honore & fama, quę sunt bona potiora hominis. Et sibi ipsi maledico nocet, & tantum nocet, vt dicat scriptura sacra: Multi ceciderunt in ore gladii, sed non sic quasi qui interierunt per linguam. Salutare igitur fuit vt spiritus Sanctus in igneis linguis descenderet: quo uitiosum linguarum nostrarum ignem exureret. Hæc tamen lingua quæ diuino illo igne exusta & purificata non fuit, sempiterno inferni igne torquetur.

Act. 2.

Iaco. 3.

Eccl. 28.

¶Tertiò obseruandum est hunc diuitẽ non rogasse, ut sibi mitterentur in auxilium, Isaac, Iacob, Ioseph, Iob, Dauid, aut alius ex ueteri testamento electus, optimè enim nouerat pauperes gratia diuitum esse à Deo productos, vt eorum paupertate subleuanda quasi quadam præstantissima medicina diuites auaritię suę reliquisque uitiis mederentur. Et hac de causa potissimum opposuit Deus diuitibus paupertatem ubique obuiam, ut uel inuiti sibi per pauperes consulerent. Inuocabat igitur Lazari, nõ alius, diues hic & meritò auxilium. Sed dicet aliquis. Cur potius Lazari quàm aliorum idoneum inuentum est auxilium, cum præsertim inter alios iustos pauperes essent, Elias, Eliseus, Abdias, Hieremias, Amos, & Michæas, qui iustius multo possent inuocari? Sed ad hãc obiectionem facilè respondebit, qui secum cogitarit Lazarum diuiti illi in specialem animę salutem iniunctam fuisse, quod diues quanquam igne æterno detinebatur secum reputans non ab re in morte, q̃d in uita amiserat, egregium salutis suę iuuamen exoptabat.

¶Quartò obserua, quod in hoc quod dicit, cruciatur in flamma, ostendit quod animæ separatæ licet spiritus sint, tamen ab igne corporeo cruciantur in inferno, ut Augustinus & Gregorius & tota Theologorum scola fatetur in quarto Sententiarum libro, quadragesima quarta distinctione.

Nam licet ignis sit corporeus, est tñ in eo naturalis quædam vis & aptitudo, ut eius species recipiatur in intellectu spiritus separati, & sic in eo imprimitur, ut ad se conuertat ipsius spiritus intentionem, vt per hoc notabiliter impediatur in aliarum consideratione contra suã uoluntatem, quod quidem impedimẽtum & detentio sibi sit pro graui onere, hoc est per virtutem iustitiæ increatę. In illo etiam igne est aptitudo naturalis, ut in ipso sit spiritus separatus, sicut in loco diffinitiuè, qui quidem locus per infinitam omnipotentis Dei uirtutem non solùm detinet animas, sed etiam efficit, & agit in eas, quod separatum spiritum detineat contra voluntatem suam hoc conuenit ei in uirtute iustitię increatę. Illa enim inuoluntaria detentio est ipsi reprobo spiritui incredibilis cruciatus. Quamuis etiã ille ignis sua virtute naturali tantum nõ posset in spiritu separato causare dispositionem naturalem repugnantem illi dispositioni, quæ conuenit essentię spiritus secundum debitum statum suę naturæ: tamen in eius consideratione, cooperatur virtute increatæ iustitiæ, in quantum est instrumentum eius. Sicut uidemus quod quamuis phantasma per se non possit aliquid educere de potentia intellectus possibilis, vel ipsum mouere motu intellectionis, alterum tamen eorum potest in virtute intellectus agentis: ipse enim intellectus per suum actũ mouet se ipsum vt est possibilis mediante phantasmate tanquam instrumentali agente. Ex apprehensione autẽ prædictę dispositionis, quę contraria est bono statui naturæ generatur in ipso reprobo spiritu cruciatus experimentalis. Vnde Gregorius ait, quod anima non solùm viuẽdo sed etiam experiẽ-

do incendium patitur: per peccatum aũt est in spiritu dispositio ut igni infernali modo prædicto patiẽdo subdatur. Expende etiam quod damnati non pœnitẽt de peccatis inquantum sunt Dei offensiua, turpia,& iniusta,sed ut sunt eis causa tanti supplicii: vnde non ait, miserere mei quia peccaui,uel quia Deum offendi, sed quia crucior in hac flamma, &c. Sed ad contextum.[Et dixit illi Abraham,Fili recordare quia recepisti bona in vita tua,& Lazarus similiter mala, nunc autem hic consolatur,tu uerò cruciaris.]In memoriam adducit ei bona præterita, ut illum magis torqueat: nam infœlicissimum infortunii genus est, fuisse fęlicem. Vnde quidam dixit: Dura satis miseris memoratio prisca bonorum. Præterea.in uita inquit tua, ac si diceret. Tibi uixisti,non Deo,in tuis propriis cupiditatibus te occupasti,nõ in Dei obsequio, tui corporis curam habuisti,& non proximi.

¶ Expende autem quod solet Deus in hac presenti vita multa temporalia bona peccatoribus elargiri. ut aliqua bona quę in illis sunt remuneret, è contra uerò solet iustis mala inferre,vt aliqua mala quę fecerunt purget & castiget. Sed peccatoribus vita functis omnem pœnã infliget, iustis uerò suorum laborum præmium lætissimum dabit.Sic ait Diuus Augustinus quod Romanis propter egregias eorum uirtutes morales, contulit Deus maxima imperia & mundi principatus: & aduersus Romani nominis hostes ingentes strages,opulentaque regna. Scriptura etiam hoc testatur de Nabuchodonosore, qui mandatum domini impleuit aduersus Tyrum & exercitum suum,nec aliquam inde accepisset mercedem:ideo dominus dixit per Hieremiam prophetam de illo:Ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor serui mei,insuper & bestias agri dedi ei, vt seruiant illi. Ecce dominus promittit hostium suorum ingentem victoriam Nabuchodonosori Regi Babylonis, & spolia ampla referre de Edom,Moab,& Amon.Hæc est ratio quare boni nec murmurare, admiratiuè debent, cum uiderint malis omnia ex sententia succedere sibique nihil ex uero euenire.Quis arcana Dei intellexit aliquãdo.Quis consiliarius eius fuit? Recepisti, inquit,bona in vita tua. Vide ne & tu similiter retribuaris in hoc mundo, & postea æterna careas retributione. Sñia eñi ista Abrahæ terret:ita vt magis pauore q̃ expositione indigeat. Nã si bona agimus timendum nobis est,ne nobis prosperè & fœliciter oĩbus succedẽtibus,in his remuneremur. Abundantia rerum & fœlicitas vitæ transeũtis remunerauit in diuite aliquod bonũ quod fecit. & Lazarum ignis inopiæ purgauit defectus.Sed nunc diues pro superbis ędibus,habet Tartarum:pro deliciis,cruciatum æternum: pro iocis & cantionibus,perẽnem eiulatum: & Lazarus pro tribulationibus patienter toleratis,refocillatur.Ideò Esaias ait: Hæc dicit dominus.Ecce serui mei comedẽt, & vos esurietis: ecce serui mei lætabuntur, & vos confundemini: ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis,& vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus vlulabitis.Si ergo ægrotamus, si pauperes sumus, gaudeamus: accipiamus mala in vita nostra, vt posteà bona consequamur æterna. Eligamus potius nunc cum Mose & populo Dei affligi,magis q̃ temporalis peccati habere iucunditatem. Non enim sunt condignæ passiones huius temporis ad futurã gloriã q̃ reuelabiẽ in nobis.Qui in hoc seculo lætanẽ in altero tristabunẽ. Cũ Iacob vellet benedicere filiis Ioseph,posuit Ioseph Efraim, vt maiorẽ natu à dextra: Manassem autẽ natu minorẽ a sinistra aui sui: verũ Iacob manib. trãspositis, dextram quidẽ super Manassem,sinistrã aũt super Ephraim firmauit. In hoc seculo diuites à dextra honoris & gloria sedẽt,pauperes verò à sinistra ignominiæ & infamiæ: at in futuro secus fiet.Tunc.n.quamquam mũdus potentiores maioribus afficere honorib. & laudibus solebat, Deus hac honorãdi consuetudine versa atque immutata deponet potẽtes de sede & exaltauit humiles. Cuius rei facilè occurrit in hoc diuite exẽplum,qui tot tãtisque viuens honoribus fuerat perfunctus,vt nihil ad veram gloriam status & dignitatis sibi defuisse posset arbitrari,nisi vita functus,contrariam esset exorsus viuendi, vel potius moriẽdi normam & rationem: Lazaroque à dex-

Marginal notes: Aug. li. 5. de ci. Dei. ca. 12. — Hie. 27. — Esa. 65. — Heb. 11 — Rom. 8 — Gen. 47 — Luc. 1.

tra sedente, se à sinistra abiectum videt. Cui Abraham. Fili recordare quod accepisti bona in vita tua, &c. Cum dominus eduxit filios Israel de Aegypto, occidit
Exo.12. omnes primogenitos Aegypti, & tunc plorabant mulieres Aegypti filios suos, & mulieres Iudææ cantabant dicentes.
Exo.15. Cantemus domino gloriose enim magnificatus est, &c. Verùm cum Herodes oc-
Matt. 2. cidit pueros Bethleemiticos fuit vice versa: nam mulieres Iudææ plorabant filios suos paruulos, & Aegyptiæ multæ fortè exaltauerunt, quando dominus ingressus est Aegyptum. Ita plorante Lazaro gaudebat diues: sed postea rebus conuersis diues gaudium suum in lachrymas conuertit. Dentes quandiu locum suum tenent, & integra sunt valetudine, summa solemus cura & solicitudine excolere atque fouere: verum cum primum computrescere cœperunt, illico nulla pristinæ seruitutis habita ratione, illos extorquemus foràsque proiicimus. E contrario pedes sanos quidem & beneualentes, laboribus assiduòque incessu, nullo locorum habito discrimine exercemus, quin sæpè sæpius in mediis cœni aut pulueris obsidiis transilire cunctemur: eorum ad fœdissima ministeria officium requirentes. Attamen si casu aliquo aut deficiunt, aut debilitantur, quominus munus suum possint obire: non minori diligentia, medicamur, fouemus, & recreamus, quam si ad delicias non ad laborem producti fuissent. Sic ergo diuites qui in mundo quasi quidam dentes optimum dignitatis locum tenent delicatissima peragunt officia, & summa dum viuunt & valent obseruantur ob omnibus superstitione: at postquam computrescunt, id est, casu aliquo opes amittunt, ac omnibus despiciuntur, quod si vita excidunt criminum suorum impœnitentes æterna fœlicitate pelluntur. At non ita pauperes, qui in seculo pedes omnium sunt abiecti, & ad labores expositi: attamen si infirmantur à Deo cœlestibus recreantur solatiis, & si moriuntur beatorum gaudēt consortio. Quod ne longius abeamus intueri licet in hoc paupere Lazaro, cuius opē diues implorabat. Discamus itaq; ex hoc loco, ne pauperes, inopes, infirmos & debiles contemnamus, cùm dominus sæpè iustos hic præmat, vt purget aliquam imperfectionem, vel vt mereantur patiētiam habentes, sicut sanctum Iob percussit: nec è contra diuites & principes iudicemus fælices, aut illos qui nunquam persecutionem aut aduersa patiūtur. Addit vltra sanctus Patriarcha. [Et in his oībus inter nos & vos chaos magnū firmatū est, vt hi qui volūt hinc transire ad vos non possint, neque inde hinc transmeare,] Expende prudens Abrahæ responsum. Primùm n. rationem reddidit diuiti, cur illum adiuuare non debeat: quoniā videlicet receperit bona in vita sua. Deinde qđ etiam si velit iuuare illum prorsus nequeat, ꝑp immēsum chaos inter vtrumq;. Prætereà chaos nomine significatur impossibilitas citro vltro remigandi, inuisendique: Græcè enim σχάσμα quam vocem si reddamus Latinè, idem est quod hiatus. scissura, seu terræ vorago interiacens, qua fit vt illi succurrere non possint merita citro vltròque impensa.

Sic in Exodo habetur. Ego dominus q ponā diuisionem inter populum meum & populum tuū. Et Esaias. Introibunt in speluncas, petrarum & voragines terræ, à facie formidinis domini. Significatur itaque per hoc chaos, vel magnus hiatus seu vorago illa magna distantia, quæ instat inter reprobos & iustos & inæqualitas meritorū, qđ rigore diuinę iustitię immutabiliter firmatum est: vt electi maneant in bono confirmati, & reprobi obstinati in malo. ¶ Sed dubium hic oriri videtur. Quo modo dicit hic Abraham, quod quamuis hinc velint ad vos transire non possunt? De reprobis non dubiū est quin damnati velint ad gloriam beatorum venire: sed quomodo beati possunt velle ire ad illos? Aduerte quod sicut reprobi vellent ire ad beatos, ita beati transire mente per misericordiam, eósque velle liberare, sed non possunt: quia beatorum animæ quamuis in suæ naturæ bonitate misericordiam habeant, autoris tamen sui tanta iustitię rectitudine constringuntur, vt nulla ad reprobos compassione moueantur: quin potius lætabitur iustus cùm viderit vindictam, Non enim beati aut iusti essent, si beatificantis iustitiæ nō appro-

Exo. 14
Esai. 2.
Psal. 57

approbarent iudicium: videlicet diuinæ iustitiæ, cui beati adhærent immobiliter & cui nullo modo consentiunt damnati.
Exo. 14 Vnde inter castra Israel & castra Aegyptiorum erat nubis tenebrosa illuminans noctem vt ad se inuicem toto noctis tempore accedere non valerent: nec se promiscuè commiscerent. Sic iudicium diuinę iustitiæ quemadmodum nubis refrigerat iustos & fulminat peccatores, quæ dicitur tenebrosa & illuminans, damnatis quidem horrida tenebris, beatis verò est amabilis claritate, cuius interpositione sit, vt ad se mutuo Aegyptij damnati, & Israel electus non possint accedere. Sequitur, [Et ait, Rogo ergo te pater vt mittas eũ in domum patris mei: habeo enim quinque fratres. vt testetur illis, ne & ipsi veniant in hũc locum tormentorum.] Ex hoc patet quod damnati vtũtur apud inferos notitia quam habuerunt hic in vita & Abrahã dixit huic diuiti recordare. Recordare quod accepisti bona in vita tua. Ergo poterat diues recordari, nam aliàs nõ diceret Abraham quod recordaretur. Hoc patet quia in anima separata manẽt species intelligibiles acceptæ in vita quia non corrumpuntur, sed per illas potest exire in actum intelligendi quandocunque voluerit, se conuertere ad illas, & sic manebit notitia acquisita in vita, & vsus eius. Nam habitualiter manent species, quæ cum semel fuerint actu intellectæ, quandocunque se conuertat intellectus ad illas nullam habebit difficultatem in intelligendo: sicut qui operatur per habitum. Ex hoc etiam patet, quod anima separata cognoscit singularia: nam aliàs non posset recordari eorum, quæ gessit aut passa est dũ esset in corpore: & diues iste cognouit Lazarum & recordabatur fratrum. Hæc autem cognitio & recordatio damnatorum est illis necessaria ad illorum pœnam: quia si non recordarentur de peccatis, quæ commiserunt, & ne scirent an aliqua peccata commisissent cessaret vermis conscientiæ, qui est quidem stimulus pungens insurgens ex recordatione peccati quæ pœna est grauissima, & ablata recordatione tolleret̃ ista pœna. Et si hæc recordatio tolleretur ab eis tolleretur ista pęna, ergo ad Dei prouidentiam pertinet seruare in dãnatis istã recordationem: quæ non potest esse nisi maneat in illis recordatio particularium atque ideo manet in eis, tam cognitio particularium quam recordatio eorum, ¶ Expende autem quod noluit fratrum conuersionem ex dilectione Dei, nec ex dilectione proximi. Quod non ex dilectione Dei, satis patet, quia non dixit, vt mitteret Lazarum ad fratres meos ne meo exemplo & more viuentes offendãt Deum, sed tantum ne veniant in locum istorum tormentorum, atque ideo non faciebat hæc ne Deus offenderetur, nec in eius laudem & gloriam. Nec ex proximi dilectione hoc dicebat: quia in inferno non est charitas ad proximum. Corruperat iste diues fratres suos malo exemplo, & timebat ne supplicium (quod sibi minus exoptabat, Lazarum rogans vt intingeret digitum in aqua & linguam eius infrigidaret) magis augeretur aduentu fratrum suorum in infernum, & sic ex timore, & non ex amore erat solicitus. Nam quemadmodum in cœlo ex omni theologorum sententia doctores sancti qui in seculo exemplo & doctrina homines ad Deum conuerterunt, prætor commune præmium beatorum, alio accumulantur accidentali, quod aureola corona dicitur: ità è conuerso in inferno damnati qui alios dum viuerent suasu vel facto ad peccatum pepulerunt, speciali vltra generales pœnas tormento ex cruciabuntur, vnde tantum doloris damnatis accumulatur aduentu illorum quibus occasio fuerunt peccandi, quantum voluptatis electis accrescit sequacium suorum salute. Ideò dixit beatus Augustinus quod pœna Arrij in dies augebatur: quia suo pessimo dogmate plures corruperat, & quicũque hæreticus in infernum intrãs, est illi singulare tormentum. Nam licet pœna essentialis iuxta vniuscuiusque demerita detur vnicuiq; dãnato statim post mortẽ, & hæc nõ augeatur, sicut nec præmium gloria beatorũ essentialis: tñ accidentalis gloria aut pęna augetur & accrescit in vtrisque. ¶ Igitur diues hic quod sibi augeretur pœna in aduentu fratrum Phili. 2.
timens, volebat ne in infernum irent nõ saluti fratrum consulens, sed suum pro-

prium incommodum euitare uolens, & damnum. Sicut enim mali dum hic uiuũt querunt quæ sua sunt, & non quæ Iesu Christi, & salutem proximorum negligunt, nec Dei honorem zelant: sic in inferno positi, sua tantum curant. Verùm non damnati tantum, hoc modo affecti sunt, cum in mundo multi uiuentes inueniantur, qui sui ipsorum duntaxat curam gerãt aliorũ salutem pro nihilo ducẽtes? Quid ardet in inferno (ait Bernardus) nisi propria uoluntas? Quid etiam destruxit mundum nisi propria volũtas? Igitur contra propriam voluntatem exardescit infernus ignis precipuè quia nihil est quod maiora reipublicæ inferat detrimẽta omnibus sua præter modum procurantibus. Sed audiamus Abrahæ responsum. [Et ait illi Abraham, Habent Mosem & prophetas audiant illos.] Non sint tibi magis curæ fratres tui quam Deo qui eos creauit, & statuit eis doctores qui eos commonerent, & solicitarent. Vocat autem Mosem & prophetas Mosaicam legẽ scripturam Propheticam, per legem instrui poterãt de operibus, & per Prophetas de fide. Prophetæ dixerunt quid credendum & lex quid faciendum. Sufficienter igitur prouidit Deus de his quę ad salutem pertinent: Malis nullum responsum quantumis bonum satisfacit, nihil denique placet, nihil sufficit, unde diues Lazari responso non contentus, iterum replicat. Quare ait Euangelista.

Mat. 28 At ille dixit. Non pater Abraham, sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pęnitentiã agent.] Mentitur diues iste: nam Lazaro suscitato non crediderũt, imo vt Ioannes ait voluerũt illũ interficere: neq; Christo suscitato crediderunt, sed pecunias dederunt militibus, vt tacerent resurrectionẽ Christi. Sic & illi merito reiiciendi sunt, qui Christo non credũt, nec assensui concordi Euangelistarum, & sacro sanctæ Ecclesię. Qui istis non credunt, nec mortuis credent, quamuis resurgant. Damnantur hic q curiosius miracula requirũt à mor-

Deu. 18 tuis, aduersus illud quod in Deuteronomio habetur. Non inueniatur qui lustret filiũ suum, &c. & quærat à mortuis veritatem. Damnantur etiam qui portenti, volunt patefacere diuinam voluntatem, quando ad sunt doctores ecclesiæ pontificum decreta, & sanctiones legitimæ: ad quarum amussim nostros mores, fidem, vitamque corrigere & emendare debemus Neque enim semper edenda sunt miracula neque ad cuiuslibet importunas preces, sed cum id communis expostulat reipublicæ necessitas, & fidelium consolatio ac vtilitas. Quando enim humana nos præsidia destituunt, ad miracula est confugiendum. ¶ Obserua autem quam importunus sit hic diues, qui tot verbis inaniter & frustra sanctum patrem Abraham defatigare non sit veritus. Deinde vide hominis iniquitatem, quoniam qui antea cum fratribus suis recusauerat mẽdico Lazaro micas aliquas ex mensa lauta præbere nunc illum requiem suam cupit amittere, sinumque Abrahę deserere & rursus ad istos in mundum venire. Mali nihil nisi de proprius commodis agunt & ideo proximorum iacturas parui faciunt. ¶ Expende etiam hic non placuisse diuiti Abrahami dictum, dum de fratribus illius dixit ut audirent euangelium: qui diuites & potentes seculi, raro prædicatorum solent frequentare conciones: nisi fortè vt boni videantur. Cubant non tantum noctem sed etiam ad medium vsque diem: & ita nec sacris concionibus intersunt, neque sacrarum literarum lectioni student, in tanta morum peruersitate. At non causari possunt temporis penuriam ob negociorum magnitudinem, quibus enim ad aleam, luxuriam, & profanarum, lasciuarumque scripturarum lectionem satis abundè vacat, nulla temporis angustia ad salutem esse deberet. Ideò dicebat fratres suos non audituros scripturas: sed mortuos, si surrexerint, credituros.

¶ Præterea vide hominem temerariũ qui ipsum sanctum Patriarcham docere tentat. Sic etiam & nunc multi peccato- 1.Re.18
res impœnitentes, confessarios docere volunt: non monita eorum implẽtes sed repellentes, vel arguentes. Vanè igitur hic mortuos compellat: sibi persuadens fratres suos mortuis magis quàm viuis credituros. Sic etiam & Saul optauit audire Samuelem mortuum, quem viuentem audire neglexerat. Quapropter Abraham

ham finē loquēdi facite diuite petitionis suæ repulsam patiente, & iure quidem: nam quemadmodum in hoc seculo diuites voluntatem Dei raro aut nunquā faciunt, sic in altero suorum votorum impotes semper erūt. Ideò sequitur. [Ait au
Mat. 27 tem illi: Si Mosem & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.] Quādo mortuus est Christus multa corpora sanctorum surrexerunt, & introierunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Sed nunquid propter hoc emendati sunt Iudæi? Imò peiores effecti sunt. Qui adeo induratus est quòd scripturæ non credit: nec mortuis resurgentibus credet. Potius enim adhibenda est fides scripturis, quàm reuiuiscētibus
Galat. 1 mortuis. Paulus enim Angelis descendentibus de cœlo præponit scripturas, & id certè valdè congruenter. Angeli enim quamuis magni sint: tamen ministri sunt altissimi: sed scripturæ omnes non à seruis sed ab vniuersorum domino Deo venerunt ad nos. Admonet locus iste ut fidem habeamus ex scriptura & ei credamus non quærentes miracula, nec rationem petentes, in his quæ nobis tradit sa-
Deu. 18 crosancta mater Ecclesia. Vnde in Deuteronomio habetur. Non inueniat̃ qui consulat Phythonem & diuinos, & quærat à mortuis veritatem. Debēt enim Christiani credere scripturis sacris, & catholicis concionatoribus. Nemo enim gloriam consequi potest ad quem creatus est, nisi fidem habeat. Creauit Deus hominem, vt ipso Deo frueretur in gloria, quæ quidē est supra naturam, & quòd excedit humanum intellectum. Vt homines hæc mysteria in altero seculo cognoscant, oportet in hac vita fide cognoscere incipiāt, quasi quibusdam ad tantam sciētiam rudimentis: quoniam notitia diuinorum tāta est, ut nemo repentè possit comprehendere. Vnde expedit multo studio & præmeditatione excolamus intellectum, obedientemque eum faciamus in obsequium fidei: vt postea aptus euadat diuinæ scientię. Primum enim boni discipuli requisitum est, vt præceptori obediat & credat. Vnde illud Aristotelicum fluxit prouerbium. Oportet addiscentem credere. Quare si puero prima elementa à præceptore audienti incesseret cupiditas vlterius pręceptorem rogandi, velletque scire singularum literarum causas & vires, nihil prorsus vnquam proficeret, quia nec ætati nec captui conuenientia quæreret. Valde igitur addiscentis interest præceptorem, valde Christiani fidem integram obseruare, qui quasi dum uiuit discipulus est diuinæ scientiæ, & puer in virtute & Dei cognitione. Ideò Paulus ait: Tanquam 1. Cor. 3
paruuli dedi vobis lac, non escam: nondū poteratis. Ad hanc ergo tam sublimem scientiam, sublimia principia requiruntur, ut fide teneantur: dum carnis ruditate intelligi non possunt. Hæc autem sunt duodecim articuli fidei. Hæc est prima charta alphabetica, qui hanc nescit nihil vnquam in hac scientia proficiet. Ideò Dominus. Si non credideritis, non intelligetis. Sed dices. Iam video opus esse ma- Ioan. 12
gistro credere ad discendum. Verum vt ego animum applicem ad fidem, Christianamque dóctrinam addiscēdam, sunt ne aliqua signa aut argumenta quibus illorum necessitatem aut vtilitatem percipiam? Sunt quidem & plurima. Nam Iudæus aut Saracenus qui nullam sectarum suarum rōnem possunt reddere nisi fortè se maiorum suorū errore excusare contendāt: non est mirum si interrogantibus obmutescāt, quoties ad disputationem sit deueniendum. At Christiani non modo in virtute operandi, sed ēt in veritate credendi fundati, nihil est ꝙ vel humani iudicii uiribus, vel diuinarū reuelationum autoritate nō possint comprobare. Primum. n. in ecclesia sunt ꝗ plurima miracula, quę nō modo numero & magnitudine excellūt, sed ēt quia nemini nō Christiano quantumuis in naturalibus bonus appareat cōcedūtur: & ita miraculis quasi quodam certissimo sigillo discernunt̃ fideles ab infidelibus. Secūdò orbis vniuersi conuersio non sapiētum, sed piscatorū & rudium hominum opera, quod nunꝗ nec magni alicuius imperatoris exercitu nec Philosophi doctrina factum fuisse lectitamus. At quomodo conuersus Mahometine, aut hęreticorum more qui voluptuaria suadentes, mundiq; delicias proponentes mortaliū infirmissimos in suos pepulerunt errores? Absit: in fide catholi-

ea,nihil non sanctum,non purum,non diuinum, non ipsi humanæ rõni consentaneum est,si mallet nobiscũ infideles rõne q̃ cõtumacia pugnare. Sed de his quia superius diximus in capite vndecimo finẽ faciam. Nec.n.qui Romanæ ecclesiæ & euangelistarum autoritati non credit, miraculis credet. Vnde infideles si aut mortuum suscitari, aut aliud mirabile fieri videant, quæ illorum est nõ intellectus, sed morum peruersitas, non verebunt id dæmonis potestate fuisse factum dicere præstigiatorem aut necromanticum uocantes operantem, persistentes in malitia & incredulitate sua. ¶ Igitur ex hac historia (quæ quidem historia est, nam hic nominatur Lazarus quod Christus in parabolis facere non solet) aliqua ad nostrã eruditionem expendemus: prẹter illa quẹ in initio huius historiæ in summa annotauimus. Itaque hæc euangelica historia depingit nobis mirabilem mundi cursum, variamque filiorum hominum fortunã: quorum alii sunt diuites, alii mendici, alii viuunt in omni rerum copia, alii scalescunt inopia: alius ridet, alius flet: alius gaudet, & alius luget. Hæc est mundi rota, & quasi alter Protheus in diuersas mutatus figuras. Sed neque illi sunt dicendi fœlices, neque isti miseri: quo adusque veniat dies illa vbi illuminabuntur abscondita tenebrarum, & manifestabũtur
1.Co.14 obscura cordium. Docet vana mũdi contemnere, eiusque inanem gloriam pro nihilo ducere. Si enim ostenderentur tibi duo viri, vnus potens, purpuratus, & magna comitante caterua, & alius egẽs, mendicus, vlceribus plenus, & daretur tibi optio quem istorum velles esse? Credo ꝙ velles esse diues, nam omnes cupiunt diuites esse, & propter diuitias, mare, terrasque inuisunt. Sed quàm debile sit hominum iudicium hæc historia ostendit apertè. Vidisti diuitem purpuratum sepultum in inferno, & quod cruciatur in flamma, & pauperem mendicum in sinu Abrahæ quiescentem. Quem ergo eliges ex his duobus diuitem cum suis opibus, in inferno flammis & tormentis æternaliter cruciandum: an pauperem plenum vlceribus, æternaliter gaudentem? Certè si mente sanus es potius eligeres pauperem mendicum & vlcerosum esse. Quis enim dubitat Hieronymum maluisse fragilem Pauli primi eremitę vestẽ ex frondibus palmæ contextam cum eius præmio: quàm bombicina, pretiosaque regum supellectilia, cum eorum suppliciis? Hier. in fine vitę Pauli.
Mirum est quantum hæc historia mortales doceat, & excitet huius diuitis documento, quem nihil opes morientem nihil voluptates dolentẽ iuuare potuerunt. Vnde Psalmographus ait. Ne timueris Psal. 48
cum diues factus fuerit homo, & cũ multiplicata fuerit gloria domus eius, quoniam cum interierit non sumet secum omnia, neque descendet cum eo gloria eius. Mos est in magnis festiuitatibus, monilibus & mundo undique conquisito simulacrum aliquod in sancti memoriam ita componere, vt non modo viuus sed & gloriosus videatur: at confecto ludo & festiuitatis die transacto, detractis ornamentis, eo humilitatis redigitur simulacrum, ut nec humanam referat similitudinem, & ita abiectum in tenebris latet. Non aliter diuitibus euenit: Quidam viuunt commodato, ornantur, poliuntur, coluntur honoribus, opibus, & bonis alienis, quæ etiam ante ipsum uitæ finem sępenumero dominos deserũt, quod si diutissima sint, tñ in morte deficiunt. At domini in tenebras reiiciuntur inferni, vbi pro temporalibus voluptatibus æternis suppliciis puniuntur, quia temporalia æternis prætulerunt. Tunc sicut vetus & blaterosum simulacrum a templi custodibus, tanq̃ inutile, omnibus spoliatum ornamentis solet comburi. Ita diuites in infernum vita & voluptatibus suis priuati comburentur, qui dum vixerũt tanto culti fuerunt oĩum cõsensu. Ergo nemo pauper semper pauper, nec diues. Respice Lazarum æterna gaudentem fœlicitate, diuitem æterna omnium bonorum inopia pressum. In hoc recidunt honores opesq; terrenę, hic est exitus voluptatum, & deliciarum seculi. Docet etiam hæc historia sanctos inuocandos, sed in hac uita: nam si eos hic inuocauerimus iuuare poterũt nos, quemadmodum patet in Mose cùm Exo. 32
dixit Deo. Recordare Abraham, Isaac, & Israel seruorum tuorum. Sic orabat Azarias in fornace ignis. Ne quæsumus tra- Dan. 3.
das

das nos in perpetuum p.p. Abraham dilectum tuũ, & Isaac seruum tuum, & Israel sanctum tuum. Sic visi sunt Iudæ Macha-
2.Ma.15 bęo, Hieremias & Onias orãtes pro populo Dei. Poterũt itaque nos iuuare sancti, si eos in hac vita inuocamus: nõ tñ si eos inuocauerimus post mortem nostrã. Tũc enim claudent aures & non audient nos, sicut nec Abraham exaudiuit diuitẽ, quia
Mat. 16 & 25. se recepit illum in aduocatum. ¶ Docet denique quod pius & catholicus homo siue pauper siue diues debet summũ studium adhibere vt bonis operib. promereatur, & æternam dãnationẽ euadat: datur.n.ęterna vita in mercedem operibus bonis in proximum ex charitate collati: redditũ verò æterna damnatio malis. Opera.n.in die iudicii requisiturus est Christus Iesus iudex, vt ipsemet ait in Matthæo. ¶ Docet etiam ne animo cadamus aut scandalo assumpto aduersus Deum aliquid cogitemus, cùm videmus impios plenos diuitiis & impunitos esse in hoc seculo, pios verò abiectos & pauperes vt videre fas est in hoc diuite & Lazaro. Solet Dominus pro sua pietate diuturnam concedere impunitatem, non tamen ea relinquet impunita, sed differt æternis cruciatibus punienda: solet enim ex impiorum malis multa bona depromere. Vt qui pulchrã aurificis officinam preciosis monilibus ornatam ingreditur, non debet ægrè ferre carbones, & fornacem, quæ ibi videt, quoniam ad annulos & cætera auri monilia conficienda opus est igne, & carbonibus. Sic si in Dei ecclesia, vbi sunt viri sancti & docti uideris impios, carbones nefarios, & diuites tyrannos, ne scandalizeris, quia nõ essent martyres nisi essent
Au.l.11 ci.c.28. tyranni. Vnde D. Augustinus dicit, quòd Deus non crearet homines neque Angelos quos sciebat malos futuros, nisi posset ex illis bonum aliquod elicere. Et ut
Au. sup Psal. 54 idem Augustinus ait ad hoc uiuunt mali ut per ipsos boni exerceantur. Non ergo scandalizemur cum viderimus bonos tribulationi expositos, & malos lætos & fœlices, quia modo sic fieri expedit, sed postea aliter fiet in alio seculo.

¶ Demum docet diuites pauperibus bona elargiri, & timere æternum supplicium: secundum illud Iacobi, ne superbiant in diuitiis suis. Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miseriis vestris, quæ aduenient vobis. Vtinam sic in aliorum Iacob. 5
incommodis periculum facientes caueamus, vt ritè & exactè huius diuitis inspectat, & perpensa historia similem viuendi institutum vitemus, Lazarumque in paupertate & patientia & morum integritate imitemur: vt confecto huius vitæ curriculo miserrimo cęlestes illas diuitias consequamur, & beatorum consortio digni efficiamur in suprema illa & æterna fœlicitate: ad quam Dominus nos perducere dignetur. Amen.

CAPVT XVII.

VM in capite superiori Christus contra auaritiam disputaret, Pharisæi (vt audisti) deridebant eum: quoniam molestissimo patiebantur animo, se tam publice vitiorum accusari, quæ abditissima esse putabant. Nec Pharisæi solùm contra Christum insurgebant: sed etiam cum minores maiorum exempla sequantur, reliqui Iudæi doctrinam domini contemnebant, tantum potest superiorum & prælatorum ad inferiores bonum vel malum exemplum. Quare sicut laudandi sunt doctores, qui virtutem suadentes viam cœlorum patefaciunt: sic & multo magis execrandi sunt perfidi prauitatis magistri, qui cum cæci sint mi[illegible]riorum in pœnas sempiternas duces existunt. Quod malum ò vtinam in nostri temporis prælatis non inueniretur, qui sicut in hac vita luxuriosa viuentes multos vitiorum suorum comites & stipatores habẽt sic in altera nisi dominus sua pietate anteuertat, iisdem ad infernum comilitonibus circunsepti descendẽt, vt per eosdem supplicium infligatur, per quos fuit inducta occasio peccandi.

¶ Igitur quia pharisæi alijs erant in scãdalum, rectè Lucas post derisionem pharisæorum, de scandalo loquitur & de pœna qua mulctandi sunt scandalizatores, quales isti Pharisæi erant. Modeste tamen arguit Pharisæos loquens de eis ad discipu-

discipulos, quod etiam generaliter ad omnes dicit hanc doctrinam, de scãdalo Pharisæorum sumpta occasione. [Ait ergo ad discipulos suos. Impossibile est vt non veniant scandala.] Quasi dicat. Licet infirmi scandalizentur, vos autem ne turbemini, si derisores moueant scandala, quia necesse est ita fieri. Necesse est inquam vt veniant scandala, sicut ait Paulus de hæresibus q̃ oportet quòd hæreses sint, & qui
1.Co.11 probati sunt manifesti fiant. Aduertendũ tamen quòd hæc necessitas non est absoluta sed conditionata. Primò ex Dei prædestinatione: sicut dicimus, quòd necesse est hoc esse, si illud Deus prȩuidit.

¶ Secundò ex inclinatione fomitis: sicut dicimus quòd necesse est peccare venialiter, quamuis sit possibile quòd singula peccata venialia vitemus. Nam secundũ statum vitæ præsentis, cum iam tam corrupta sit natura, & homines ad malũ propensi, cum omnes quȩrant quȩ sua sunt, & amor proprius tantum uigeat in eis: necesse est vt veniant scandala, sicut est necesse ex putrefactione aeris pestẽ generari.

¶ Tertiò ex vtilitate cõsequentiæ, quã Deus ex scandalis elicit: & sic omnia dicũtur necessaria. Non tamen necesse est ab-
Matt.18. solutè & simpliciter, nam si sic fuisset necesse non dixisset dominus, vȩ illi per quẽ scãdalum venit. Necesse est lupum in caulam descendere: sed si vigilauerit pastor, non necessarium est perire oues. Igitur cũ ait necesse est, non destruit libertatem arbitrij, nec necessitati aliquarum rerũ supponit: sed q̃ omnibus futurum est prædicit. Neq; enim quia prædixit propter hoc futurũ est: sed quia futurum erat ꝑꝑ hoc prædixit. Et ita Christus noluit ponere necessitatẽ eueniendi ex parte causæ, quasi nihil aliud vel cõtrarium agere posset, sed voluit ponere certitudinẽ q̃ verè euenturũ esset, q̃ scandala fierẽt: ita quòd impossibile sit vt nõ veniant. Est autem hæc certitudo vel necessitas eueniendi necessitate consequẽtiæ, quia quilibet vult viuere ad libitum suũ, & inclinatio hominis ad malum est, & licet raro possit emendare coercendo desideria affectus nostri: tamẽ tolli omnino ista desideria est impossibile
Hier. in ex conditione naturæ. Sic diuus Hierony-
Ma. c.19 mus ait, quòd vbi ponitur impossibile nõ impossibilitas prætenditur, sed raritas demonstratur, vt est illud. Sicut camellus nõ potest per foramen acus transire, &c. & Paulus ad Hebræos. Impossibile est eos q̃ Hebr.9. semel illuminati sunt gustare donum cœleste, &c. Sequitur. [Væ autem illi per quẽ veniunt.] Væ comminatio ȩterna est, quȩ pœna non datur nisi pro mortali peccato. Quapropter scandalum ex suo genere peccatum mortale est. Ideo aduertendum quod scandalum nihil aliud est, quàm dictum vel factum minus rectum præbens occasionem ruinæ. Pro maiori autem intelligentia horum, vt scias quando scandalum mortale sit, vel veniale peccatum: aduertẽdum quòd scandalum duplex est: actiuum scilicet, & passiuum. Actiuum est facere aliquod malum intẽdendo aliquẽ incitare ad peccandum, vel facere saltim malum publicè aut manifestè ex quo possunt videntes ad peccandum induci, licet agens non intenderit aliquem ad peccatum inducere. Scandalum passiuum est spiritualis ruina, scilicet cùm quis cadit à bono quod agebat, motus malo exemplo alicuius. Scandalum passiuum semper est peccatum in eo qui patitur: quia non scãdalizatur nisi quia ruit spirituali ruina, quæ est peccatum: & in via Dei gradiebatur & ductus exemplo alterius recedit ab illa: & hoc mortale est. Ideo scandalum passiuum mortale est, interdum tamen veniale est, vt si quis tendebat ad perfectionem, & scandalizatus defecit ab illa, vel committit aliquod leue malum, quod veniale dicimus. Ideo semper est mortale vel veniale scandalum passiuum in patiente: quia est ruina spiritualis, quæ peccatum est. Scandalum autem actiuum semper est mortale uel veniale. Nam in eo qui intendit alium inducere ad peccatum semper est mortale, in eo verò qui talia facit, ex quibus alij iustè scandalizari possunt, erit mortale vel veniale, si illa quæ facit sunt verè mala aut habentia speciem mali. Si sunt verè mala, si illa agit peccat mortaliter scandalizando proximum quamuis non intenderit scandalizare. Sed si facit quæ verè mala non sunt sed habentia speciem mali, interdum mortaliter peccat, & interdũ uenialiter. Quia quæ speciem mali habent, licet mala non sint,

sint, dimittēda sunt propter salutem proximi, quam tenemur procurare: cùm vnicuique mādauerit Deus de proximo suo, Eccl. 17. & contrarium facientes contra charitatē militamus. Sic Apostolus suadet talia dimitti scribens ad Romanos. Ro. 14. Et etiam Corinthiis ait. 1. Cor. 8 Si caro scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum. Et ita ait de manducātibus idolatrica: id est cibos consecratos idolis. Nam nō est malum per se comedere ista cum idolum nihil sit, & cibi sic consecrati, nihil cō trahant ex cōsecratione ipsa: & tamen q. a uidentes putabant per hoc honorem impendi idolis, obligamur illa uitare coram infirmis. Illa autem quę nec mala sunt, neque mali speciem habent dimittenda nō sunt, propter scandalum inuidorum: sicut Pharisæi scandalizabantur de bonis Christi operibus, de quorum scandalo non est curandum, ut Christus dixit discipulis. Mat. 15. Sinite illos quia cæci sunt, & duces cæcorum: quia Christus non præstabat eis causam scandali. Ideo dubium est an ueritas sit relinquenda propter alicuius scandalum? In primis clarum est, quòd hic nō loquimur de scandalo actiuo, quia hoc nunquam agendum est, cùm sit peccatum ipsius facientis: imò nunquam poterit sequi scendalum actiuum secundum ueritatem, cùm scandalum actiuum sit factum nimis rectum, & sequi ueritatem semper est rectum. Intelligitur autem de scandalo passiuo. Vnde nihil aliud est, quàm quærere, an aliquod bonum sit dimittendum, ne alius peccet. Ad quod dicendum, quòd cum homo circa spiritualia bona teneatur magis seipsum diligere, quàm quemcunque alium, nullo modo tenetur peccare, ut peccatum alterius euitet: quicunque autem ueritatem prætermittit, peccat. Veritas autem consistit in hoc, quòd homo in dictis, & factis suis rectitudinem diuinæ legis siue diuinæ regulæ seruet, & illi se conformari tenetur. Et ista ueritas partim consistit in his quę ad cognitionem pertinent, & illa uocatur ueritas doctrinæ. Partim consistit in his quæ pertinent ad actiones, & tunc dupliciter quia aut circa ea quæ ipse per se agere debet, & ista est ueritas uitæ aut circa ea quæ aliis agendi promulgare debet aut cogere alieos ad agendum, & ista est ueritas iustitiæ. Circa hoc tamen considerandum quod licet ueritas sit conformando se circa omnia diuinæ regulæ uel legi, non tamen est necesse quòd conformet se homo in omnibus in quibus potest illi quia aliqua conformitas esse potest qua omissa non agitur contra ueritatem uel legem Dei, quia adhuc ueritas manet. Vnde sicut nullus obligatur ad quodlibet bonum agendum, obligatur tamen ad nunquam agendum malum: ita non obligatur ad conformandum se diuinę regulæ in omnibus in quibus potest, & tamen nunquam debet quis agere, contra diuinam regulam uel legem. Potest enim quis conformare se diuinæ regulæ per opera consiliorum, sed non peccat non se conformando huic regulæ: quia non sequendo regulam consiliorū potest se conformare regulæ præceptorum, quę est diuina. Tunc autem dicitur relinqui ueritas quando ueritas nullo modo manet: id est, non manet homo conformatus diuinę legi, taliter autem dimittere ueritatē est semper peccatū mortale, quia est agere contra legem Dei. Ideo propriè loquendo ueritas nunquam dimittenda est propter scandalum passiuum, cum dimitti sic ueritatem sit pececatum mortale: & nunquam committēdum est peccatum mortale ut caueamus scandalum proximi, ita ut nullus teneatur peccatum committere ueniale, ut euitet mortale alterius: si illum eruere aliter non potest nisi committendo ueniale. Quia nullus debet offendere Deum saltem parum, ut alius non offendat multum: quia homo in infinitum tenetur, plus diligere Deum quàm proximum, ideo nullus debet facere peccatum ueniale, ut euitet scandalum proximorum. Opera autem bona quę sunt ex consilio ad quæ non tenetur homo per uotum, nec illi ex aliqua lege sunt obligatoria non tenetur dimittere si scandalum passiuum procedat ex malitia, secus autem si procedat ex ignorantia: nam aliqui ignorantes scandalizantur si uiderint facere ea, quæ sunt perfectionis, & hic dicitur scandalum pusillorum. Sic Christus dixit Petro. Vt non scandalizemus eos, uade, & solue pro me, & pro te.

te. Nam licet Christus esset liber a tributo, quia Rex Regum erat: nesciebant tamen hoc qui colligebant didragma. Propter hoc scandalum ab operibus consilio rũ cessandũ est vel occultè facienda sunt opera, ne ignorantes, quorum mens infirma est turbentur. Sed si illis reddatur ratio, & non cessat scandalum iam tunc ex malitia est, & contemnendum: & non cessandum à bono perfectionis. Sed de his satis. Sequitur pœna scandalizantium. [Vtilius est illi si lapis molaris imponatur circa collum eius & proiiciatur in mare.] Multo melius pro culpa esset breuem recipere pœnam: quam æternis cruciatibus seruari: nam de duobus malis minus tolerandum est, vnusquisque enim antea debet mortem subire corporalem quam vitam animæ perdere propter peccatum mortale: vt fit proximum scandalizando, cum anima nobilior sit quàm corpus ita perniciosior est mors animæ q̃ corporis. Ideo vtilius esset illi vt mortem subiret corporalem, qualis est proiectio in mare lapide magno posito ad collum. Porro lapis molaris idem est, quòd mola asinaria, vt inquit Matthæus. In originali Græco diui Lucæ habetur μῦλος ὀνικός, id est mola asinaria: nam Græci ὄνον, id est asinum vocant, & saxum substractum in mola, quòd accipit frumentum. [Quàm vt scandalizet vnum de pusillis istis.] Pusilli vocantur hic vel ætate paruuli vel perfectione, Et si nefas est pusillum scandalizare, grauius erit perfectum in scandalum esse. Loquitur enim Christus hic tam de pusillis, quam de perfectis.

Matt. 5. Hinc discimus si tam grauis erit pœna illius, qui pusillum vnum scandalizauerit: quod melius esset occidi quàm scandalizari vnum istorum, quid erit de illis quos Deus tanquam mundi lucem posuit super candelabra vt omnibus lucerent: qui iam episcopatus, dignitates, & principatus obtinent: non vt populum ædificent exemplo & verbo, sed in scandalum sunt multorum & in ruinam populi totius, videntes eorum potentiam, delicias, auaritiam, superbiam qui ouibus suis sunt in scandalum. Discant à Christo Saluatore nostro, cuius vices in terris gerunt, qui vt scandalum vitaret, licet ad legem non teneretur, in templo voluit præsentari, & didragma soluit, & plura alia fecit in exemplum nostrum. Corpus etiam Mosi Dominus occultauit, vt doceret occultare ea quæ sunt scandali. Nam Iudæi si haberent corpus Mosi darent illi diuinos honores. Quia si serpenti æneo dederunt honorem Dei, multo magis corpori Mosi dedissent, pronus, enim erat ille populus ad idolatriam. Sic etiam Deus puniuit morte miserabili exploratores illos, qui terram promissionis detraxerunt, & fuerunt in scandalo Israeli. Sic etiam vos puniet mulieres, qui vestris fucis, & compositionibus, & ornamentis estis alijs in ruinam, & in scandalum. Si mihi nõ creditis audite Deum per Ezechielem dicentem, Quicunque scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, ponam faciem meam super hominem illum in exemplum, & in prouerbium: & disperdam illum de medio populi mei. Sic perdidit Iezabelem, & Acham eo quod turbauit Israelem, vt Elias ei dixerat. Acham lapidatus est a populo. Isti enim quia plebem scandalizauerant miserrimè interierunt: qua pœna digni sunt, qui suis prauis operibus, & sermonibus populum scandalizant, & plebem. Maximè prælati qui lux mundi sunt, & ad ædificandum, & gubernandum populum Dei, positi sunt in Ecclesia sancta. Lege in tertio volumine Regum, quãtum Deus puniuit Hieroboam filium Nabath, & Regem Israel, eo quod fecerit vitulos aureos, & peccare fecit Israel. Omnem domum eius subuertit, & aliorum peccata illi impingit scriptura, dicens, ꝙ peccare fecit Israel: quia in scandalum fuit toti populo. Quapropter Diuus Gregorius ait, quòd tantis mortibus prælatus dignus est, quantis subditis scandalum præbuit suo malo exemplo. O si prælati: populique magnates, & principes secum reputare vellent, quam sint omnibus quasi in quadam specula constituti, vnde eorum vitia neminem latere potest, æstimarentque itidem grauissima supplicia quæ malo exemplo suo, demerita sub uiuunt, secus quam uiuunt, viuerent, cautiusque peccare attenderent: nec Ecclesia Christiana tantis subiaceret incommodis:

Luc. 2. Mat. 17 Deu. 34 4. Re. 18 Nu. 14. Eze. 14. 4. reg. 9. 3. Re. 1? Greg. in curs pastor. p. 23. 6. 5.

modis:

modis. Ideo subditur. [Attendite vobis.] Id est, diligenter cauete ne proximū scandalizetis, proximo enim debemus famā bonam, & ædificationem ideo honorem, & gloriam nobis ipsis debiti adimpletionem. Specialiter tamen monet discipulos de non scandalizando, quoniam figuram gerebant prælatorum, doctorum, prædicatorum, & religiosorum, quorum scandalum actiuum periculosius est, & magis ad exempla trahūtur. Et quoniam aliorum scandalo læsi, sunt piè recuperandi, subdit Saluator.

[Si peccauerit in te frater tuus increpa illum, & si pœnitentiam egerit dimitte illi.]

Quia latè hæc de correctione fraterna exponit Matthæus, Lucas vt dicta à Matthæo silentio pręteriit. Sensus igitur est: Si peccauerit in te, .i. te sciente peccatū alterius: nam non scita non teneris corripere. [Increpa illum.] Aduertendum quòd vel proximus est iam à peccato alienus & emēdatus, vel nō est. Si est, nō teneris ad correctionem, quia vana & ociosa est medicina sano. Correctio autem fraterna est in medicinam peccati; quando res, & ratio postulauerit. Sed multi fratrum peccata antiqua & iam emendata corrigunt, certioresque faciunt prælatos, & iudices, maxima cum animarum suarum iactura, proximorumque infamia. Igitur si peccator permanens in peccato publicè peccat, publicè arguendus est, iuxta illud Pauli: Peccatum coram omnibus argue, quia prouidendum est de scandalo multitudinis. De emendatis aut de publicè & notoriè peccantibus, non loquitur hic Christus de his duobus generibus peccatorum: sed tantum de illo peccatore qui actualiter est in peccato, & non est notus peccator. De isto tamen distinguendum est. Nam si est capax correctionis & probabiliter credis quòd audiet te & emendabitur, teneris eum corrigere occultè, ea forma qua tradidit Christus in Matthæo, scilicet ut corripias eum inter te & ipsum solum. Qui si te non audierit, secundo corripias adhibens vnum vel duos testes: qui si etiam illos non audierit, dicas ecclesiæ, id est, prælatis ecclesiasticis: quos si non audierit sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus. Rectè hæc ordinata sunt, quia proximus duo bona habet, famam scilicet & conscientiam, quæ duo seruanda sunt inquantum fieri potest. Sed si poteris curare conscientiam seruando famam teneris facere, ideo occultè corripiendus est. Sed si occultè monitus noluerit emendari, tunc quia conscientia est maius bonum quàm fama, necesse est fama periclitetur ut conscientia non pereat. Et sic etiam si cum famę dispendio fiat prouidendum est, nihilominus cum animæ, salutisque remedio, quæ cæteris omnibus rebus anteponēda sunt, ideo adhibe duos testes, & dic ecclesiæ. Verùm si peccator correctionis capax non est quo pacto non pauci inueniuntur adeò superbi, morosi, & intemperantes, vt verbum vnum duriusculum, etsi vtilissimum ferre non possint, prætermittendus est. Cum his enim hic ordo seruandus non est: sed ne eius salus, si ab omni admonitione destituatur grauius periclitetur, Deusque in dies licentius offendatur, is qui nullam fraternam correctionem admittit, prælato denunciandus est: vt ab eo non tanquam iudice, sed patre & pastore piissimo, ad veram virtutis viā reducatur. Prælatus tamen peccatum isto modo scitum non potest tanquam iudex punire, sed tanquam pater corrigere, & occultè monere: nisi iam publicum sit: cùm tamen est occultum debet prælatus occultare illud.

Sic Deus cùm peccatum Dauidis erat occultum celauit, sed cum fuit manifestū 2.Re.12 misit ad illum Nathan, qui dixit. Quia blasphemare fecisti nomen Dei, &c. Ex quo patet, q̄ iam erat publicum. In Exodo etiam habetur, quod vidit Moses populum quòd detectus esset, & tūc congre Exo. 33 gauit filios Leui vt puniret eos. Igitur cū prælatus scit subditi peccatum occultum, non tanquam iudex sed sicut pater non poterit illud punire, sed tantum occultè monere. Nam multo melius accipiet correctionem fraternam à prælato qui habet autoritatem, q̄ à socio: nā multoties subditus ita erubescit audire verba prælati sui, vt vellet potius pœnam grauem tolerare quàm peccatum eius cognosci a prelato. Si autem prelatus habet

odium

odium subdito, non est ei reuelandum crimen subditi. In his denique regula certa dari non potest, quando licebit statim dicere prelato, & quando non. Sed quia omnia hæc propter charitatem fiunt, dēt esse charitas regula horum. Et ideò si prudens iudicauerit melius ad salutem proximi cōuenire denunciare statim prælato peccata eius, licebit detegere pro rei grauitate, & exigentia. Si verò contrarium crediderit, cōtrarium tutò facere poterit. Et vbi fuerit dubium potius debet cessare denunciare prelato cōformando se ordini tradito à Christo de secreto admonendo. Et in his omnibus debet intelligi quod dicens prælato peccatum alterius dicat bono animo nam si ex malitia dicat vt proximus confundatur & erubescat in conspectu prælati, etiam si ex hoc credat futuram magnā vtilitatem peccat mortaliter qui sic denūclat prælato peccatum alterius.

¶ Obseruandum tamen quòd hæreticos & infideles alios non tenemur corrigere, sed statim dicere prælato, iudici aut inquisitori heretice prauitatis non seruando hunc ordinem correctionis. Ideò Christus dixit, Si peccauerit in te frater tuus. Hæretici tamen non sunt fratres nostri: quia ipsi habēt diabolum in patrem, nos tamen dominum Iesum Christum. Non ergo sumus fratres. Sunt tamen aliqui qui decepti ex ignorantia labuntur in hæresim, qui hæretici non sunt censendi: q.a omnis hæreticus contumax est, isti simplices & populares bene possunt corrigi, & moneri occultè, qui si in prima correctione non resipuerint, imò in sua hæresi permanserint, tunc iam hæretici contumaces sunt, & iudex est admonendus. [Et si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te, dicens, pœnitet me, dimitte illi. [Vt iā ostendimus hęc correctio proximorū à charitate procedere dēt, oportet vt ex charitate, & in charitate fiat, ideo iniuriæ dimittendæ sunt. Porro hic numerus finitus pro infinito ponitur, nam non tantum septies sed vsque septuagies septies, & millies, si oportuerit condonabis ei. Aduerte tamen quòd etiam non petenti neque roganti ignoscendum est, quantum ad culpæ, odij remissionem quanuis maior sit ratio dimittendi petenti veniam, quàm non petenti illam. Sed væ quot quantaque odia, factiones, bella, dissidia, lites, inimicitiæ, grauissimæque inter Christianos offensiones reperiuntur. Longum esset recensere: qui solo baptismo, fideque semimortua contenti, omni prorsus pietate, charitateque vacāt more Ethnicorum, Saracenorumque viuunt. Pauci sunt qui sponte sua totoque animo iniurias condonent. Sed audi quid Paulus dicat. Non vosmetipsos vlciscentes sed date locum iræ. Dare locum iræ est permittere Domino iudicandi facultatem, quam Deo eripiunt qui se ipsos vlciscuntur. Si quis occupato regni imperio iurisdictionem, autoritatemque regiam vsurparet inuito Rege, Principe, vel Imperatore: nonnè esset diminutæ maiestatis reus? dubium non est. Atqui Deus inquit, Mihi vindictam & ego retribuam. Quare existimare debes quādocunque ab aliquo læderis non tibi sed Deo iniuriam factam fuisse. Ne proprium iniurias vindicandi munus, illi autoritatem & iurisdictionem suam eripias. At non modo iniuriarum punitio propriè Deo incumbit, sed etiam & venia. Ne simus difficiles ad parcendum, nec tardi ad ignoscendum, nec proni ad vltionem, nec immoderantes memores illatæ nobis iniuriæ pensates, quod in Genesi Patriarcha Iacob, affirmat. Maledictus furor eorum quia pertinax, & indignatio quia dura. In Leuitico quoque ait Dominus. Non quæras vltionem nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. Ne oderis fratrem tuum in corde tuo. Hinc Apostolus iubet. Deponite iram, & indignationem, supportantes inuicem, & donantes vobis metipsis: si quis aduersus aliquē habet quærelam. Sic & in Marco Christus hortatur. Quum stabitis ad orandum dimittite si quid habetis aduersus aliquem: quod si non dimiseritis nec Pater vester qui in cœlis est dimittet vobis debita vestra. Vbi obseruandum quod si ille qui offensus non dimittit iniuriam incassum orat: quomodo orabat ille qui offendens alios opprimit pauperes, & iniuriam facit vicinis, & proximis? Frustra igitur orat qui proximo non dimittit iniuriam. Ideo Sapiens ait. Qui vindicari nult

Ro. 12. Deu. 32. Ro. 12. Gen. 49 Leui. 19 Colo. 3. Mar. 11 Eccl. 28.

si vult à Domino inueniet vindictam, & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Quum autem tanto grauior sit offensa, quanto maior est honorabilitas, & excellentia eius: nonnè immensa, & rationabilissima dementia est, vt homo vas putridum petat sibi à Deo ignosci, cum ipse proximo suo
Eccl.28. non velit ignoscere? Ideo in Ecclesiastico scribitur. Homo homini seruat iram, & à Deo quærit medelam. In hominem si bi similem non habet misericordiam, & & de peccatis suis deprecatur altissimum. Qui exorabit pro peccatis illius? Quamuis autem remittere iniurias iustissimum & æquissimum sit: caro tamen recusat: grauaturque remittere: ideo exhortatione opus est gloriæque æternæ recordatione illam excitare, Fideique non parum adhoc conduxerit robur: quoties in memoriam reuocabitur diuina misericordia: quæ neutiquam ijs negabitur, qui fratribus suis misericordiam fecerint iniuriarũ veniam non negarint. Ideo non immeritò cùm hæc loqueretur dixerunt Apostoli. [Adauge nobis fidem.] Quasi dicant. Iubes vt condonemus iniurias, hoc non potest esse nisi credentes quod habebimus thesaurum in cœlo, confidentes de præmio futuro: ideo adauge nobis fidem. Perfice & corrobora fidem nostram, vt possimus hæc ardua tua præcepta, & documenta supernaturalia adimplere. Hoc petierunt Apostoli, quoniam tam incessanter iniuranti ignoscere, & scãdala deuitare, delinquentemque corripere, procedunt ex magna fide, qua quis firmiter ac lucidè credit prouidentiam ac iudicium Dei præmiumque beatum pro actibus bonis. [Dixit autem Dominus. Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro, eradicare, & trã-
Mat.12. splantare in mare, obediet vobis.] Morus arbor est sui generis peculiaris Syriç, quẽadmodum indicat Diuus Hieronymus, Græcè συκαμίνῳ. Sed quia granum sinapis sicut Christus dixit, est minimum omnium seminũ: voluit hic Saluator noster designare minimè fidem. Vult ostendere quòd non solum fides magna potest impetrare petita; sed etiam fides minima impetrabit quidquid petierimus, etiam si postulauerimus montes arboresque transferri: & loquitur modo vulgari vt intelligi possit. Nam fides est aliquid pure spirituale, spiritualia tamen non habent aliquam quantitatem magnitudinis: in qua communicent cum corporibus, ideo fides nec est maior, aut minor quantitate, nec æqualis grano sinapis: quia granu sinapis est alicuius quantitatis, fides autem nullius. Sed est quędam qualiscunqua similitudo, scilicet, quod sicut granum sinapis in corporibus habentibus quantitatem est aliquid minimum, ita accipiatur in fide id quod est minimum: dum tamen sit fides, quia sufficit illud ad obtinendum omnia petita, in fide autem est accipere maius, & minus eo modo quo accipitur in spiritualibus perfectionibus.

¶ Præterea diligenter obseruãdum est, quòd fides accipitur dupliciter, primò pro virtute Theologica, quæ nihil aliud est quàm habitus quo assentimus credibilibus, credendo ita esse sicut asserit Ecclesia orthodoxa: secundum quam fideles efficimur: & est principium omnium virtutum, & bonorum, & ista est sine qua impossibile est placere Deo. Secundò fides accipitur pro dono quodam, & ponitur ab Apostolo inter dona gratis data. Diuisiones inquit gratiarum, &c. Sequi- 1.Co.12
tur, alij datur sermo scientiæ, alii sermo sapientiæ, alii fides in eodem spiritu, Fides autem prout est virtus Theologica non vocatur propriè donum. Largè quippe potest vocari donum omnis virtus Theologica, quia sunt in nobis per infusionem, & ita sunt per diuinam collationem: & tamen non vocantur propriè dona: quia dona vocantur gratiæ gratis datę, quæ secundum se non gratificant hominem Deo. Charitas tamen per se ipsam reddit hominem gratum etiam non dum existente actu: sed solo habitu charitatis: ideo non vocatur ipsa donum eo modo quo vocamus dona illas gratias, quas Apostolus ponit. De hac fide quæ donum est, quæ proprio vocabulo confidentia vocatur, ait Iacobus, Si quis indi- Iac. 1.
get sapientia petat à Deo, postulet autem in fide nihil hæsitans. De Centurione dixit

xit Christus: non inueni tantam fidem in
Math.8. Israel. Et mulieri Cananeæ. O mulier ma-
Mat.15. gna est fides tua. Et illud. Habete fidu-
Mat.14. ciam, ego sum: nolite timere. Et illud.
Modicæ fidei quare dubitasti? Et illud.
Quid timidi estis modicæ fidei? Omnes
istæ autoritates crediderim quòd de hac
confidentia loquuuntur. Et etiam illud,
Videns Iesus fidem illorum dixit paraly-
Matt.9. tico. Confide fili: Sic, & in præsentia-
rum de hac confidentia loquitur hic Christus: nam innuebat Christus quod discipuli non habebant illam talem fidem, & tamen certum est quòd habebant fidem Theologicam, qua credebant omnia quæ Christus eis credere iusserat, & omnia quæ ex veteri testamento credere tenebantur. Ideo non loquebatur de fide prout virtus Theologica est. Et patet etiam: quia Christus dedit discipulis istam fidem: quando dedit eis potestatem faciēdi miracula: & non habebant istam fidem quæ est donum, constat tamen quod habebant fidem Theologicam virtutem, quia fideles erant ante Apostolatum in lege Mosi: postea Christo credebant: nam aliàs essent infideles, & in magno peccato mortali.

¶ Igitur qui habuerit talem fidem, id est, confidentiam super re quam petit, ita vt nullo modo hæsitet obtinebit. Et quia Deus vult quod in quibusdam rebus obtineamus, dat nobis desiderium petendi, & confidentiam certissimam obtinendi: & tunc obtinemus infallibiliter, id quod petebamus. Cum autem non dignatur concedere: quod petimus, etiam si concedat desiderium petendi, non donat fiduciam obtinendi: & tunc cum petamus sine fide quia hæsitamus non obtinebimus. Et ita fides quæ est fiducia obtinendi est donum Dei, & dat eam cui vult, & quando vult, & alijs non. Et ideo ille, qui interdum solebat confidenter petere, volens postea petere relaxatur animus suus, & deficit aliqualiter hæsitans, & tunc non obtinebit, quia hæsitat. Sic Apostoli non potuerunt curare lunaticum, dæmonium habentem: & interrogauerunt Dominum secreto, dicentes.
Mat.17. Quare nos non potuimus eijcere illum?
Quibus respondit Dominus, Propter incredulitatem uestram. Sequitur. Si habueritis fidem sicut granum sinapis, & dicetis monti huic, transi hinc, transibit. Est ergo fides quæ est uirtus ad credendum in potestate nostra, sed fides quæ est ad obtinendum non est in potestate nostra, sed sicut a Deo nobis donatur, qui interdum donat illam, & interdum non donat, & aliquando paruam, & aliquando magnam. Et sic verum manet, quod quicunque habuerit confidentiam istam in petendo quæ fides vocatur, quod obtinebit omnia, etiam si velit montes trāsferre, & arbores eradicare, & transplātare in mare. Potest etiam hæc postulatio Apostolorum cum dicunt, adauge nobis fidem, referri ad vtranque partem fidei: nempe, vt eis intellectum aperiat lumine cœlesti, quo pluraidque perspicacius de Deo intelligant per fidem, vtque affectum roboret, & confirmet, quo constantius, & immobilibus persistant in his quæ mente intellexerunt, sitque illorum fides Theologica virtus vti debet, hac confidentia perfecta. De fide autem vtraque sui parte perfecta insinuat Apostolus se loqui cum dicit. Si ha-
buero omnem fidem ita vt montes trans- 1.Co.13.
feram, &c. Significat primo per hoc quod dicit omnem, idest, perfectam, nempe vtraque sui parte absolutam, nam omne, & perfectum vnum sunt, secundum Aristotelem primo de Cœlo. Secundo per hoc quod adiungit dicens ita ut montes transferam. Nam miraculorum operatio præcipuè spectat hanc secundam fidei partem. Et de hac acceptione fide, scilicet, confidentia credo quòd potius loquitur hic Christus, dicens, Si habueritis fidem sicut granum sinapis, &c. Vt iam in pręcedentibus ostendimus, quamuis etiam de vtraque fide possit exponi.

¶ Preterea quia Saluator suis electis excellentissima gratiarum charismata promisit & contulit pręstaturusque fuit tam in donis gratię gratum facientis, quàm gratię gratis datę, idem post prędicta saluberrime instruit eos de profunda & inconcussa humilitate semper in omnibus conseruanda, vt omne bonum omnipotenti creatori iugiter ascribatur, & tanto plus

plus ei regratiemur, quanto copiosiora gratiæ dona ab ipso sortiti fuerimus. Ad hoc igit persuadẽdum aptissimam, atque planissimam introducit parabolã. [Quis aũt uestrũ habẽs seruum arãtem, aut bouem pascẽtem, qui regresso de agro dicat illi: Statim trãsi recumbe, & nõ dicit para qđ cœnem, & præcinge te, & ministra mihi donec mãducem & bibam, & post hæc tu mãducabis, & bibes. Nunquid gratiam habet seruo illi?] Id est, nũquid dominus debet agere gratias illi suo ministro.

[Quia fecit quod ei imperauerat? non puto.] Seruus enim tenet ad hoc, & post laborem in agro habet etiam laborare in domo: ut sit assiduè in labore ne insolescat, iuxta illud Ecclesiastici. Cibaria & virga & onus Asino, panis & disciplina, & opus seruo. Itemque seruum inclinant operationes assiduæ: Nam seruus quamuis bona fide suo fungat officio in agro, & domi reuersus fecerit imperata, non tenetur dominus illi reddere gratiam, quia pœnam exacturus erat nisi id fecisset. Quamobrem? Non ob aliud nisi quod seruus est, & omnem operam debet Domino, cuius est ipse. Seruus non in agro solum, sed etiam domi, domino suo seruire animo libentissimo debet: æquum enim nõ est, ut uel quoniam gregem pauit, aut fundum coluit, ideo securus ad mensam discumbat, omnium aliorum ministeriorum expers, quæ domino nihilominus exhibere tenetur. Ita & uos quantumcunque iam satis superque uobis uideamini mundum despexisse, iniurias condonasse, aut etiam mirabilia fecisse, arbores trãstulisse, & omnem legem implesse, ne superbiatis: sed modestissimo animo cogitate plures esse ad perfectæ virtutis culmen ascendendum labores subeundi, & opera facienda. Ideo pergit ut expositione parabolæ, seipsum declarans. [Sic & uos cum feceritis omnia quæ præcepta sunt uobis.] A Deo, ab Ecclesia, a recta dictante ratione. Dicite. Ex toto corde, cum plena humilitate. [Serui inutiles sumus.] Id est, nostra seruitute nihil utilitatis aut perfectionis Deo attulimus, qui bonorũ nostrorum non eget. Vnde in Iob habet. Si peccaueris, quid ei nocebis: & si iustè egeris quid ei donabis? [Quod debuimus facere fecimus.] Implendo præcepta. Domur hic omnem præsumptionem & uanam gloriam uitare. Si enim hi se seruos inutiles reputare debent qui omnia impleuerunt præcepta: quid nobis incubit, qui in tam multis offendimus: & ea ipsa quæ forsan implemus præcepta, tam imperfectè implemus, ita ut iuxta Esaiam, uniuersæ iustitiæ nostræ sint quasi pannus menstruata? Si parentibus & magistris non potest reddi æquale, quomodo omnipotenti Deo poterimus condignũ rependere. Quidquid sumus habemus, & quicquid boni agimus ab ipso est, & ipsius est, ipsique ascribendum tanquã datori, & supremo conseruatori. Vnde Paulus Apostolus Corinthiis scribens ait: Quid habes quod non accepisti? & si accepisti quid gloriaris quasi non acceperis? Itaque eo ipso quod totum, quòd habemus, & sumus, à Deo suscepimus, obligamur totum hoc eius obsequio mancipare ad eius honorem, & gloriam ordinare atque conuertere, totumque ei subiicere: & quo plura nobis dona contulerit, eo ad regratiandum, obediendum, & obsequendum obligatiores consistimus. Hinc uiri sancti, quo perfectiores, & sanctiores, eo humiliores fuerunt, & de seipsis nihil boni existimabant. Sic beatissimus ille Pater Franciscus post tot insignia, & præclara opera in ultimo uitæ fine suis dicere solebat.

Laboremus & Domino seruiamus: nam usque adhuc parum, aut nihil fecimus. Hos ergo nos imperfectionibus pleni sequi conemur, istud Christi sapientissimum documentum iugi memoria recolentes. ¶ Sed cum alibi dicat Christus: Seruum inutilem proiicere in tenebras exteriores: quomodo iusti uerè se dicunt seruos inutiles? dicuntur hic inutiles serui respectu Dei secundum sensum prębabitũ: alibi uerò respectu sui, uel proximi qui nec propriam salutem sunt operati, nec exemplares fuerunt. Nostrũ igitur similiter est sentire de nobis: & Dei erit dicere. Euge serue bone & fidelis. Videant ergo & contremiscant, qui peccantes, & mandata Dei prætere gredientes extolluntur, quum omnia facientes nihil magni de nobis sentire nos uelit ut præ-

Eccl. 33. Iob. 35. Iacob. 3 Esai. 64 1. Cor. 4 Mat. 25 Prou. 2.

præcipit Deus. Timeant illi, humilientur, & ne extollantur, qui relinquũtur iter rectum, & ambulabant per vias tenebrosas, qui lætantur cum malefecerint, & exultãt in rebus pessimis: quorum viæ peruersæ,
1. Pet. 5 & infames gressus eorũ. Ideo ait Petrus. Humiliamini sub poteti manu Dei: vt vos exaltet in tempore visitationis. Ergo in hoc positum est negocium nostrum, ne de benefactis nostris gloriemur nobisque plus æquo placeamus.

¶ Præterea, obseruandum est hic diligenter ne erres, aut Martini Lutheri Heresiarchæ pessimi nostri temporis doctrinę adhæreas. Docuit enim ille qui semper operibus humanis detrahit, quod nullum opus humanum quantumlibet bonum est vitæ æternæ meritorum, neque ad vitam æternam assequendam necessarium. Nam dicit ille si inutiles sumus, ergo impletione mandatorum vitam æternam non meremur: quoniam si tali impletione mandatorum uitam æternam meremur, non solùm vtiles, sed vtilissimi meritò censendi sumus. Est enim ipsa vita æterna supremum bonum, & vtilissimũ, quod nobis contingere potest. Deinde si quod debuissemus facere fecimus: consequens est, vt sic faciendo nihil mereamur. Nam qui reddit quod debet satis habet quod per hoc liberetur à debito, & à pœna quæ ab illo foret merito exigenda si debitum nõ redidisset. Fatemur quidem nos omnes etiam postquam omnia mandata exequimur debere existimare nos esse inutiles ex natura nostra, & ex ꝓpria natura eorum quæ fecimus: quia nec ipsa mandatorum impletio ex sua natura est tanti valoris, vt sit digna præmio vitæ æternæ; neque nos tot tantasque vires habemus, vt per nos solos sine speciali Dei adminiculo mandata illius omnia exequi valeamus. Nam de mandatorum Dei executione Dominus loquebatur, cum dixit. Sine me nihil potestis facere.
Ioa. 15. Ex sola igitur misericordia diuina prouenit nobis vtrumque, videlicet diuinum auxilium ad exequendum mandata Dei, & liberalitas ipsius Dei, qua promisit se nobis daturum vitam æternam si mandata eius seruauerimus. Et quia hæc omnia non ex nobis, sed ex Dei misericordia procedunt: ideo Christus omnium nostrum magister docet nos, ne superbiamus ex bonis quæ facimus: sed dicamus nos esse seruos inutiles, existimando nos ipsos nihil eorum sine speciali Dei adiutorio facere potuisse. Gratia tamen eius adiuti vtiles esse possumus. Hedera herba vilis, fragilis & inutilis, cum primum se arbori applicat ad cacumen vsque solet ascendere. Sic opera nostra quamuis vilia, & inutilia sint ex natura sua tamen si Christo fuerint innixa, & ipsius meritis coniuncta, magni meriti, & eximii sunt valoris. Atque ideo licet ex se inutilia sint, tamen ex Christi gratia uitam æternam merentur, & possumus omnia præcepta adimplere. In quarto uolumine Regum habetur, quod Eliseus supposuit manus suas manibus Regis Ioas, & eiecit sagittam salutis Israel: sic Deus supponit auxilium suum, & gratiam nostris operibus, cuius adiutorio, & fauore salutis sagittam mittimus, & Dei præcepta adimplemus, & uitam æternam meremur. Parum ualent opera nostra: sed cum gratia Dei multum. In Exodo pręcepit Dominus offerri aurum, & argentum, & pillos caprarum. Viles sunt pilli caprarum, sed cum auro, & argento multum ualent. Sic opera nostra uilia sunt, sed cum gratia Dei, & eius adiutorio multum ualent. Operemur itaque, & adimpleamus Dei mandata, ut gloriam mereamur, quam postulare possumus, & Deus tenetur illam nobis dare ex debito, ut diffinit Augustinus. Quapropter Paulus illam coronam iustitiæ uocauit, scribens Timotheo discipulo: debetur enim ex rigore iustitiæ seruanti mandata Dei: quia ille ex mera sua liberalitate promisit beatitudinem his qui mandata Dei custodierint. Si Rex quispiam in stadium descensuris equitibus suis præmium proponeret, ut qui præclarius se præstitisset in equitandi certamine, ciuitatem quasi sui laboris, & uictoria brauium ferret, esset quidem liberalitate mirabili. Attamen impleta conditione promissis nihilominus stare teneretur, licet pro tam exiguo opere tantam esset mercedem pollicitus. Sic opera nostra de se exigua, humilia, & ferè nihil sunt: quia ut Paulus

Lege Greg. li. 16. mor. cap. 11. in fi.

4. Re. 13

Exo. 25

Au. epi. 105. & libr. de gratia, & libero arb. ca. 8. & lib. 4. cõtra Iulia c. 3.

2. Ti. 4.

lus ait, Non sunt condignæ passiones hu-
Rom.8. ius temporis ad futuram gloriam quæ re uelabitur in nobis. Sed tanta est largitas, misericordiaque patris ęterni, ut fidem suam astringere non dubitarit: sed ijs qui præcepta eius seruarint, summam fœlicitatem elargiturum. Sic iuueni illi dixit Dominus, Si uis ad uitam ingredi serua
Mat. 19 mandata. Et cum operariis fecit con-
Mat. 20 uentionem ex denario diurno, & misit illos in uineam suam dicens, Quod iustum fuerit dabo uobis. Ergo ex iustitię debito tenebatur dare beatitudinem, quam intelligit in denario. Quoniam uerba Regis, quantumcunque sit exiguus, irrita esse non possunt, nedum tanti regis.

¶ Igitur possumus mereri beatitudinē & opera utilia, & meritoria glorię operari: non inquam ex nobis tanquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, ut ait Paulus: In quantum in nobis est inutiles serui sumus: sed adiuti diuina gratia, quam Christus nō negabit facienti quod in se est, utiles serui erimus, utentes namque bene libero arbitrio erimus serui utiles & merebimur uitam ęternam.

¶ Super illud autem quod ait arantem seruum, aut pascentem, obserua, quod prius dixit arantem & postea pascentem: quia non poteris esse bonus prelatus si prius non fueris bonus subditus. Prius
2.Cor.3 oportet ut labores, & ares, & obedire scias
1.Ti.3. quam aliis imperare. Qui enim domui suę nescit pręesse ut oportet, quomodo Ecclesię Dei curam geret? Et qui subditus malus est, bonus prelatus non poterit esse. Magnates minus sibi imperant, impotentiorèsque sunt ad omnes affectus: & maioribus solicitudinibus sunt obnoxij quam alii homines. Prelati tamen in hoc negocio omnium maximis deuinciuntur obligationibus, & officiis: non enim modo suarum illis rerum incumbit: sed etiam alienarum cura: Quapropter qui priuatus, & liber omni externo negocio domesticis non sufficit actionibus: quid speret prelaturę pondus se posse sustinere? Aut quomodo magno oneri substabit, qui exiguo succumbit: Animus uerò qui paucis numero curis ab oratione cęterisque piis operibus tam facilè auertitur: quid faciet tot undiquè prępenditus negotiorum compedibus? Oportet ergo ut prius pascas, & ares: hoc est, ministres & obedias, & humilitatem discas, si perfecti prelati officium prestare uis. Sed procedamus.

¶ Consequenter describitur a Christo miraculum peractum, uel potius plura miracula, quibus ipsius confirmabatur super naturalis doctrina. Quemadmodum enim naturalis scientia probatur per argumenta, atque principia naturali ratione patentia: sic supernaturalis sapientia Christi in Euangelio tradita per supernaturalia, solique Deo possibilia roborata est opera, per quę Deus testimonium perhibuit Euangelicę ueritati.

[Et factum est dum iret in Hierusalem, transibat per mediam Samariam, & Galilęam.] Hęc ut ex omnibus circunstantiis colligi potest ultima eius profectio fuit a Capharnaum Hierosolymam uersus: ubi iam certo decreuerat uoluntatem patris sui implere, atque electos suos morte omnium uilissima ab ęterno exitio liberandos. In hoc itinere Christus decem leprosos mundauit, insinuans quòd sacratissima eius morte, & passione, uulnera nostra, & morbos sanare uellet: sicut reipsa factum est, quia sanguine suo nos à peccatis nostris lauit. Quia ad purgandam animæ nostrę Apoc.1.
lepram sanguinis sui effusione Hierosolymam ibat non reformidat gentem quamlibet atrocem, quamlibet effusionem sui sanguinis auidè sitientem, pertransiit Galilęam prius, qua peragrata intrauit Samariam, quę interiacet Iudęam, & Galilęam, ut patet in Ioanne. Ioan.4.
Itinera autem Domini plena erant miraculis, & mysteriis: ambulabat enim de loco in locum, ut omnibus subueniret, omnibus adesset, occurreret singulis, occurreret uniuersis, hos miraculis, illos premiis ad fidem alliciens. Vt omnes ad se traheret, non recta Hierosolymam petebat: sed per mediam Samariam, & Galilęam, ut multis Euangelium suum prędicaret, multis ęgrotis auxiliaretur, multos ad pœnitentiam inuitare posset, & undequaque pateret ad eum accessus ad audiendum eum, tanquam uerum, & precipuum doctorē

salutis: necnon ad petendum ab eo auxilium & cõsilium. Inter Iudæos & Gẽtiles transiit, quia de cœlo pro omnibus venit, vt per se ipsum omnes mortales Deo reconciliaret, sine respectu personarum.
Gala. 3. Apud eum.n.non est Iudæus, neque Græcus, non masculus, neque fœmina: non seruus, neque liber: communis Redemptor, propiciator, & Saluator est, & esse vult omnium verè in se credentiũ. Transiẽs autem ibat in Hierusalem, vt pro nobis sanguinem fundere: docens nos ne rebus huius seculi, ad beatitudinem iter facientes immoremur. Hac enim de causa cursim Dominus per Samariam, & Galilæam ad Patrem transiens festinabat: vt videlicet significaret, nullam esse moram in huius seculi diuersorio faciẽdam, quin præcipitatis omnibus negotiis, & oblecta mentis terrenis cœlum antelucano rapiamus itinere. Sic miserant filii Israel ad Edom cum transirẽt per desertum, dicentes. Hæc mandat frater tuus Israel. Nosti laborem qui apprehendit nos, &c. Per tritam gradiemur viam, & si biberimus aquas tuas, nos & pecora nostra, dabimus quod iustum est: nulla erit in pretio difficultas, tantum velociter transeamus. Eodem modo faciendum nobis est, ad supremam illam, quasi ad promissionis terram, fœlicitatem festinantibus, sic ut necessariis tantummodo pro uiatico sumptis, reliquis neglectis, nihil sane impedimento nobis possit esse, quo minus ad optata perueniamus habitacula, ideo Paulus ait. Tempus breue est, reliquum est, vt
1. Cor. 7 qui habent vxores sint tanquam non habentes, & qui flent, tanquam non flentes: & qui gaudent tanquam non gaudẽtes, & qui emunt tanquam non possidentes, & qui utuntur hoc mundo, tanquam nõ vtantur. Præterit enim figura huius mundi. Non est substantia sed accidens: non res, sed figura & similitudo rei. Verùm
Iosu. 13. multi sunt qui sicut Ruben, Galaad, & Manasses pecorum pascendorum causa vltra Iordanem manere voluerunt: nec quicquam de sibi tantis laboribus quæsita terra curabant. Ita inquam sunt plurimi qui bonis terrenis intenti, diuitiarumq; contenti vsura, fructuque breuissimo ad cœlestia regna aspirare contemnunt: quæ (si saperent) tã celeri cursu rapere deberent, quanta in voluptatibus suis desidia torpent. Sed de his aliàs. Nos verò cum Christo transeamus, & ad cœlestẽ festinemus patriam.

¶ Obserua vlterius quòd Christus transibat per Samariam qui idolatræ & Gentiles erant, docens nos quod non diu morandum est inter malos, ideo transibat ne videretur approbrare eorum idolatriam. Sic tu ne misceatis peccatori- Prou. 1.
bus: pedes enim illorum ad malum currunt. Ideo Iosaphat Rex reprehensus fuit à Iehu, eo quod præberet auxilium impio Regi Achab, dicens: Impio præ- 2. Pa. 19
bes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitia cõiungeris: idcirco irã Do 3. re. 22.
mini mereberis. Necnon & ipse Iosaphat Mar. 14
pene fuerat occisus descendens cum Achab in prælium, & Petrus Apostolus inter ministros Pontificum, Christum negauit. Ideo in Ecclesiastico habetur. Qui Eccl. 13
tetigerit picem, inquinabitur ab ea, & qui communicauerit superbo induet superbiam. Nulla est in omnibus morbis contagio, quæ sic tactum sequatur, vt mali mores consuetudine sese insinuãtes: quare fugienda est malorum conuersatio, si vis Christo inseruire. Sunt.n. multi dæmonis ministri ab eo huic negotio præfecti, vt bonos decipiant incautosque venentur, amicitiæ, consuetudinisque nomine. Ab istis ergo cauendum est magis quam ab ipsis latronibus: latro enim bona corporis tantum auferre potest, at illi bona animæ auferunt: id est, bonos mores corrumpunt, malos inducũt: virtutes eradicant, vitia seminant, & ad interitum uiam pandunt. Quo igitur potiores sunt diuitiæ internæ animi externis corporis bonis: eo diligentius vitanda est malorũ, quàm infirmorum consuetudo. Malus consuetudine sua ita lenis primo aspectu videtur, vt difficile cognoscatur, nisi virtutis æstimatione vniuersa eius opera perpendantur. Malus consuetudine sua ita animos debilitat, inquietat, & ad vitia impellit, ut difficilius sit in cursu retinere quã in initio resistere. Malorũ igit̃ summopere vitanda est cõuersatio, quoniam licet nõ omnino impiorum conuersatione cogamur, ne eorũ vitia despiciẽtes in

medio quasi flagitiorum incendio, integerrimam (si volumus) vitam viuamus: tñ summum est periculum, temeritasq; insi gnis malle potius tanto hosti cum discrimine resistere, quam tuto subterfugere. Cùm præsertim tantum possit in omni negocio imitatio, vt sæpenumero homines videamus antea moribus maximè distantes in eandem deuenire & voluntatẽ, & uiuendi rationem, assiduo congressu & vitę consuetudine. At cum natura humana procliuior sit in malum, fit vt sæpius boni à malis corrumpantur, quàm mali à bonis corrigantur. Pro quo facit egregium illud Pauli dictum. Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Hoc
1.Co.15 autem multis non solum exemplis, sed etiam sacræ scripturæ testimoniis probari
Exo. 34 potest. Præcipiebat lex Israelitis ne contraherent cum gentibus matrimonium: hac de causa videlicet ne malis illorũ moribus, & institutis corrumperentur. Filii Seth optimi quidem fuerunt antequam
Gene. 6 filias Cain vxores ducerent: posteà verò
3.Re.13 illarum consortio in tanta sese effuderũt scelera, vt causa extiterint diluuij vniuersalis. Pius ille Propheta à Deo in Samariã missus in itinere à leone fuit interfectus: quia cum falso Propheta cibum sumpsit. Hebræorum populus Deo dilectus ex omnibus nationibus, quia cum gentibus conuersabatur, accerrimè ab Esaia obiur
Esai.1. gatus est, dicente. Vinum tuum mistum est aqua. Vinum enim aqua mistum, vim magna ex parte amittit. Sic & bonus qui cum malis agit paulatim virtutem perdit, deuotionisque feruorem diminuit. Quod si quis adeò animosus inueniatur, vt & virtutem integram seruare etiam in mediis sociorum uitiis possit, certè aut indies magis magisque ad bona opera frigescit: aut si hoc minus (quod ferre impossibile videtur) malam apud homines de se excitabit opinionem, sicut vinum quod aqua dilutum etiam si vim non amittat, amittit tamen calorem. Sic tu opinionis tuæ apud homines iacturã facies, si cum vitiosis hominibus vbique verseris: talis enim quis æstimatur quales sunt, cum quibus viuit, homines. Vnde nullo alio iudicio cuiusque animus perspicitur exploratius, quam ex amicorum, cum quibus viuere in primis lætatur, moribus: omne nanque animal suum simile diligit, neque est difficile ex duobus amicis altero cognito, alterum etiam ignotum cognoscere. Hac de causa incusabat Iob. 34.
Heliu Iob inquiens. Quis est vir vt est Iob: qui bibit subsanationẽ quasi aquã? Qui graditur cum operantibus iniquitatem, & ambulat cum viris impiis? Magnã igitur de integritate sua dubitationem iniicit, qui ita viuit vt malorum consortia vitanda non curet. Nam virtutem inter media seruare vitia par est, ac si quis aduerso amne cymbam remigando vrgeat, quorum vtrum difficilius sit non facilè dixerim. Pauci autem reperiuntur, sicut Loth, qui inter Sodomorum iniquitates integer permansit: quem, ne fortè Gen.19
aliquando periret malo ciuium suorum exemplo, Angelus eduxit extra ciuitatẽ vrbemque incendio deleuit. Laudanda etiam est Iob constantia, qui cum peccato Iob.1.
ribus viuens iustitiam ad finem vsq; seruauit. Sic Apostolus Philippensium virtu Phili.2.
tem commendat, qui inter malorum cœtus, vt clarissima luminaria resplendebãt. Ecclesia etiam laudatur quoniam tanquam lilium inter spinas efflorescit. Dif- Cant.2.
ficile est vt lilium mole, & tenerum illæsum inter spinas permaneat. Ezechieli dixit Deus. Increduli & subuersores sunt Ezec.2.
tecum, & cum scorpionibus habitas. Ideo Christi exemplo, ne maneas, neve habites cum hominibus vitiosis, vsq; adeò vt tanquam vnus ex illis aut fias, aut existimeris.

¶Obseruatio etiam quod trãsibat per mediam Samariam, ne Iudæos scandalizaret, multum cum gentibus conuersans. Quantum autem malum sit scandalum, & de ipso scandalo satis abunde superius dictum est. ¶Obseruandum etiam est Dominum transeũtem in ipso itinere decem leprosos mundasse, vt significaret virtutem tam frequenter esse faciendam vt etiam in itinere, & obiter sese occasio obtulerit bene operemur, quod consuetudo facilè præstiterit si nos in gymnasio bonorum operum tamdiu exercuerimus, quousque uirtutem ipsam perfectè habeamus, quæ habitus quidam est multis actibus constans. Sed eò quàm

parum probitatis & virtutis in hominibus inuenitur, qui nũquam bene operantur, nisi animo inuito & summa cum molestia. Siue enim ad confessionem deueniendum sit extrema Quadragesima, atque ipso Sabbatho sancto: nec satis sponte sua accedunt, siue ad sacrorum celebrationem tardius veniunt, quàm aut familiarum patientia, aut ministrorum dignitas, aut sacrificii conditio, aut temporis opportunitas ferre possit. Quid dicam de eleemosyna, quoties publicè petita satis verecundè negari non potest, quanto tædio, quanta superbia, quanta indignatione fit?

¶ Obserua rursus & vide quãto studio semper dominus bonis nostris inseruiat, qui quacunque iter facit nihil aliud cogitet nisi quo pacto commoda nostra quã locupletissima sint. [Et cum ingrederetur quoddam castellum.] Quatuor milliaria intra Galilæam: ad oppidum quod vocabatur Iannin. [Occurrerunt ei decem viri leprosi.] Nam cum audissent ipsum illac transiturum illi obuiam venerũt: qua occurrere, prodire obuiam est: Nemo autẽ ad Deum uadit, nisi Deus prius ad eũ veniat. In quo summè considerãda est Dei misericordia. Ipse eos quærit, ipse illis occurrit: sed omnia hæc Deus ea de causa
Mat. 26 fecit, quia nemo surgit nisi ab illo subleuetur: nemo ad eum uadit, nisi Deus ad illum prius veniat. Sic dominus respexit
Psal. 21. Petrum, & fleuit amare. Ideoque Dauid clamabat. Deus Deus meus respice in me. Quemadmodum habena ligatus canis audita domini voce prosilit, nec quiescit donec fractis vinculis illi obuiam procedit: sic isti leprosi audito Domino, à quo salutem infirmitati suæ sperabant, uocibus, precibusque non destiterunt, donec fuerunt Domino occurrentes fœdissimo morbo liberati.

¶ Quorum exemplo (si fortè, aut nimis molesti, qui tantis Dominum urgerent precibus, aut parum vrbani qui illi ferè abeundi eriperent facultatem videbant.) Docemur summam diligentiam & solicitudinem circa salutem nostram adhibere, ne remedium differentes occasionem salutis consequendæ amittamus. Regem allocuturi solent oĩa temporis, & locorũ media seruare, quibus facilius & commodius rem possint impetrare: quoniam Reges, & Principes, cæterique huius conditionis hoĩes cum crebris præmantur solicitudinibus, non semper cuiusq; arbitrio vacant. At qui Deum quærit nulla istarũ obseruationum indiget, quoniam Deus oĩ tpe, omnique loco paratus est inuocãtibus se. Quare si sapis ne differas salutẽ tuam, quæ modo impetrare potes, ne forte cum velis non possis. Qui ostium pulsat arcis alicuius aut castri, eo tẽpore quo stratis pontibus periculi minus est facilè cum facultate custodis admittitur. At si idem noctu, vel aliàs tempore periculoso, aut postquam sublati pontes aditum negant, ingredi velit, nullatenus quantũcunque fores ictibus lacessat exaudietur. Hoc pacto tu si vis ad æternam admitti beatitudinem dum viuis pulsa & aperietur tibi: nam postquam sublato benefaciendi ponte, clausoque uiæ ostio mortis nox, merendi potestatem tibi eripuerit, frustra clamabis: Domine aperi nobis. Pulsa igitur sine intermissione dum põs diuinæ misericordiæ paratus est omnibus ingressuris, nè aliquando te negligentiæ nequicquam incuses cùm nulla ratione eiectioni tuæ possis mederi. Quid putas causæ fuit vt illæ quinque virgines fatuæ damnarentur? Dum habuerunt tem Mat. 25
pus idoneum ad sumendum oleum noluerunt: & posteà cùm maximè uellent, tempus non inuenerunt. Dixerant autẽ: Sponsus noctu ut noctua aut vespertilio non veniet: satis temporis nobis est, dormiamus interim paulisper: sed ueniente sponso non audierunt, & ita excluse sunt. O quàm multi in inferno modo crucientur, qui dum viuerent propositum habuerunt pœnitendi, nisi morte præuenti irrita redderetur eorum expectata pœnitentia. Ideò consulit Ecclesiasticus di- Eccle. 2.
cens: Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: subitò enim veniet ira illius, & in die uindictæ disperdet te. Deus dicit: Nolo mortem pecca- Eze. 18.
toris, sed ut conuertatur & viuat. Veniam pœnitenti Deus promittit, non diem cra- Act. 1.
stinum: tu autem pœnitentiam differs in tempus, quod nescis an uisurus sis. Nescis an sis hora victurus: & expectas an

nuum ad pœnitendum tempus? Non est nostrũ nosse tempora aut momenta, quæ Pater posuit in sua potestate: non enim in tua potestate, sed in suo arbitrio tempus cõstituit.
Act. 8. Ille Eunuchus Candacis Reginæ in itinere legebat Esaiam. Quid faceret si domi esset? Si non intelligens legebat, multo magis legeret si intelligeret. Ille Philippo confessus est ignorantiam, isti leprani: tu confitere culpam. Si diligẽs fueris in animæ tuæ salute quærenda: non tibi diuinum auxilium deerit: quod si negligentius te habueris, incommoda pa-
Iud. 19. tieris grauissima: sicut Leuita ille fecit, qui precibus soceri motus, serius domum profectus est, quo cum eadem non posset nocte peruenire, summè læsus est.
Debes ergo horum leprosorum exemplo statim pœnitentiam tuorum criminum agere, neque audire eos qui te interpellare & ab incepto reuocare nituntur, ne te fortè opprimat lentius euntem tenebrosa mortis nox & caligo, antequam ad cœli, quo tendis, hospitium possis peruenire: & sic coactus sis in inferno infœlicissimo, æternoque omnium malorum habitaculo infœlix manere. Igitur euigila, in omnibus labora, viamque arripe dum datur tibi pœnitentiæ locus, vt possis domi tuę: id est, beatorum consortio adueniente
Eccl. 12. quiescere. Ideo memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, & appropinquent anni, &c. Si senseris Dominum per animam tuam transeuntem ne eum permittas abire, detine eum, & obsecra apud te vt maneat: nè omissa occasione optima, postea nequicquam eius exoptes aduentum. Ego (inquit ipse) vado, & quæretis me, & in peccato vestro moriemini: quia
Ioan. 8. vbi ego sum vos non potestis venire. Ideo Christus post parabolam quinque virginum dixit. Vigilate itaque, quia nescitis
Mat. 25 diem nec horam. Et in Ioanne. Ambulate
Ioa. 12. dum lucem habetis nè tenebræ vos com-
Gala. 6. prehendant. Et Paulus Galatis ait. Dum tempus habemus operemur bonum. Et
Ro. 13. ad Romanos. Hora est iam nos de somno
Heb. 4. surgere, nunc autem propior est nostra salus quàm quum credidimus. Et iterum. Festinemus ingredi in requiem nobis promissam.

¶ Obseruandum præterea quàm se ostenderint sapientes in procuranda sua salute. Non modò enim diligentiam adhibuerunt nè Christus abiret, sed etiam prudentes fuerunt, & callidi salutem ab illo implorantes, qui solus dare poterat. Docemur hinc in necessitatibus ad Deum con- Ps 102.
fugiendum. Ipse enim est qui sanat omnes infirmitates nostras, qui redimit de interitu vitam nostram. Ideoque Dauid Psa. 119
aiebat ad Dominum cum tribularer cla- Psal. 90.
maui, & exaudiuit me. Cum ipso enim (inquit Dominus) sum ĩ tribulatione, eripiã eum, & glorificabo eum. Filius prodigus ad patrem iuit. Sed multi Ochoziæ Regis Israel exemplum imitatur: qui in infirmi 4. Reg. 1
tate positus consuluit Beelzebub Deum Acaron: propterea audire meruit ex parte Dei. Quia misisti nuncios ad consulendum Beelzebub Deum Acaron quasi nõ esset Deus in Israel, à quo posses interrogare sermonem: ideò de lectulo super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. Huic proh dolor, quàm plurimos similes inuenies, qui in infirmitatibus, & tribulationibus suis, amicorum filiorumque interitu contra Deum loquuntur: quidam blasphemantes, quidam de omnipotentis Dei sapientia & iustitia malè sentientes, de sanctis queruntur. Missam non audiunt, omniaque bona opera prætermittunt, quæ anteà facere solebant, solaque libidine, nihil aliud aduertẽtes, brutorum more, ducuntur: quàm in omnibus actionibus suis consulunt, quasi non esset Deus in Israel. Alios etiam inuenies qui vno verbo indignantur, neque dormiunt, aut cibum capiunt, suscipiunt labores maximos, stipati amicis incedũt, vt iniuriam illatam vlciscantur: qui tamẽ si animaduertere voluissent Christum in Cruce pendentem pro nostra omnium salute, & pro inimicis orantem. Pater di- Luc. 23
mitte illis, quia nesciunt quid faciũt, quãto moderatius, & prudentius agerent. Sed quia in lboribus, & tentationibus suis, nõ Dei consilia sequuntur, sed seculi, cuius est ad omne vitium parata nequitia, ideò non merentur leprosorum exemplo sanari, at exudiri à Christo, licet adeò misericors, & pius sit, vt nunquam clamandi, & vocandi nos finem faciat, dicens, Venite ad me omnes qui laboratis, & onera-

ti estis,& ego reficiam vos.[Qui steterunt
Matt. 1. a longe.]Propter reuerentiam Christi nõ
Luc.18. accesserunt ad eum, de sua immunditia erubescentes: sicut ille humilis. Publicanus qui a longe stans oculos non audebat ad cęlum leuare, potantes etiam se fore Christo, quemadmodum, & alijs odiosos.
Leu.3. Leprosi enim in lege veteri extra consortium hominum viuebant, & a populo separati: nè sanos contagiosa infirmitate interficerent. Non sunt ergo ausi ad Christum cominus accedere: quia erat eis prohibitum hominum consortium. Quòd si tanta diligentia Mosaica lege cauebatur in corporali lepra, quid nos Euangelicã legem seruantes facere debemus? Verùm contra fit in multis ciuitatibus, quarum tanta est morum effusio, vt meretrices aliaque vitiorum fomenta in medio permittantur populo habitare. Vnde mirum nemini videri debet, si in huiusmodi viuendi consortio, quotidie coniugatarũ adulteria, virginum raptus, & stupra viderit. At secùs fit in ciuitatibus bene institutis, in quibus huiusmodi monstra quasi fœdissima cadauera in exquilias extra ciuitatem deportantur: vt in suburbio sibi non in vrbe omnibus cõtagione sua, malo exemplo & vitæ sordibus noceant. Nec minus periculosum est, quod plurimis in locis factitari video, vbi non iam scorta, quæ vt apertè scandalizãt longius vitari possunt: sed aliæ mulierculæ non coniugatæ, matres familias interseruntur, honestissimarum fœminarum domibus, quæ ut est mulierum fragilitas sæpe huius, aut illius amore captæ aut pretio victæ, vt paruum fermentum totam massam, sic illę totam ciuitatem corrumpũt.
1. Cor.i. Quod autem hæc animi contagia tam parum ab hominibus sentiantur, cum corporalia tanta solicitudine etiam futura pellantur, causa est, quoniam viuimus ab anima adeò seiuncti, & corporalibus desideris coniuncti, vt spiritus eiulatus, non sentiamus, corporis verò etiam tenuissimos anhelitus percipiamus. Igitur quemadmodum infirmus a circunstantibus, vel gemat, vel doleat, aut suspiret facile auditur, ab alijs qui longè sunt non item: sic anima exaudiri non potest ab illis, qui ab eius distant miserijs, exauditur verò à bonis qui corporales sensus animæ non spirituales corpori impendunt. Non est ergo mirandum eos, qui ita corpori sunt dediti, morbos reipublicæ impendentes prospicere, animæ pręsentia damna non videre: permittentes teterrimis meretricum, lenonum, scurrarum, & vitiosorum moribus ciuitates suas inquinari. Timeo ne veniat iudicium Dei, & punitio super nos
Hoc erat maximum olim malũ in Israel, Esai.5.
quod Esaias deflebat, dicens, Morticina eorum quasi stercus in medio platearum. Quòd si dicas prophetam de cadaueribus intellexisse, non erat ille tali viro ea corporum cura, vt eorum fœditatem, & eiectionem animæ incommodis lugendam præferret, viditque in spiritu peccatorum abominationem, per morticinia figuratam, quam plagam Deus misit in pę
nam peccatorum populi sui in medio eorum. Leu.26.
Mittam pestilentiam in medio vestri. Sed ad hos leprosos reuertamur: audiamus enim eos, & videamus quid fecerint. [Et leuauerunt vocem suam dicentes.]Ore simul & corde clamabant: sed clamor cordis eorum longè maior erat, quam clamor oris. Magna cupiditas, & flagrans desiderium verę sanitatis clamor erat cordis eorum. Talem clamorem, talia vota pij cordis audit Deus libenter. Hoc vidimus in Mose. Is adeo coangustiabatur ad consolandum populum suũ in necessitate, vt verbis ad Deum orare
non posset. Attamen Deus desiderium Exo. 14
eius respiciebat, & dicebat. Quid ad me clamas? Ac si dicat. Noui desiderium tuũ: illud iam exaudi, perge tantummodo
percute aquam, & mare, & dabit vobis Ionę. 2.
locum transeundi, &c. Item videmus in Iona, qui in profundo maris in ventre cęti non multa verba proferre poterat: attamen dicebat, Clamaui de tribulatione mea ad Dominum, & exaudiuit me. Clamor prophetæ magis fuit ingens desiderium cordis, quàm vocis. Susanna sancta fœmina, neque clamorem, neque verba faciebat in sua tribulatione. Cor au-
tem eius (inquit Daniel) erat fiduciam ha- Dan.13
bens in Domino. De tali etiam clamore loquitur David. Desiderium pauperum
exaudiuit Dominus, preparationem cor- Psal.9.
dis eorum audiuit auris tua. Et Paulus Ro. 8
scribens

scribens credentibus ait: quod spiritum adoptionis filiorum Dei acceperint gemitibus inenarrabilibus ad Deum clamã tem. Quisquis ergo a Deo aliquid impetrare vult, is clamet oportet, non tam alta & clara voce quæ sola non sufficit, quam magno desiderio: imò magna charitate & spe. Externus enim clamor sine viua fide & desiderio Deo non admodum acceptus est, quemadmodũ in Esaia dicit, Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est a me. Igitur ex vehementi corporalis sanationis affectu isti leprosi leuauerunt vocem suam: quos nos spirituali lepra infecti, & vitiorum varietate contaminati sectari debemus, dicendo ex ardentissimo cordis optatu quod illi dixerunt. [Iesu præceptor miserere nostri.] Præcipere prẹcipue, præsertim, ac proprijssimè competit Christo secundum quod Deus est: sed secundum naturam assumptam competit ei participatiuè & ministerialiter quantum ad Deum, excellenter tamen respectu aliorum Dei seruorum, omnis nanque creatura etiam Christi humanitati est subiecta. Miserere, inquiunt, nostri. Obserua quòd non vnusquisque sigillatim pro seipso ait, Miserere mei, sed Miserere nostri: charitas enim non quærit quæ sua sunt. Ideo Paulus. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur & ego non vror? Declaratur his verbis alterum pro alterius salute solicitum fuisse, iuxta illud beati Iacobi? Orate pro inuicem, vt saluemini. Sed iam nunc omnes quẹrunt quẹ sua sunt: de salute proximorum non curant, de bono alterius obliuiscuntur. Videbis passim non solum in hospitijs publicis, sed etiam in domibus priuatis pauperes inopia, & miseria summa confici: quia nullus proximorum miseretur: tantum circa sua propria occupantur, ea tamen quæ proximorum sunt obliuiscentes. Præterea, vt eis misereatur curans lepram eorum, clamant, & nos vt tollat Agnus Dei peccata nostra clamemus. Quia quanto ratio mali amplius competit malo culpæ quam malo pœnæ: tanto plus exoremus tolli a nobis peccata, quam corporalia incommoda, morbos, siue aduersa. Sed multi plus dolent, ac deflent mala exteriora, corporalia, ac caduca: quam interiora, spiritualia, & æterna: quorum valde obturatus est interior oculus. [Iesu (inquiunt) præceptor miserere nostri.] Breuis sed tamen pulchra, & pia oratio. Optandum foret eam semper nobis in ore esse. Etenim non audis hic longas verborum ambages quibus vtuntur quidam absque vlla animi intentione, & amore erga Deum, persuadentes sibi ob verborum prolixitatem se tanto citius exaudiri, sed breuibus, & quidem electis verbis confitentur. Hi leprosi pariter omnes Dei potentiam atque etiam bonitatem Christi, necessitatem suam ostendunt, & misericordiam petunt. Hæ verè sunt partes ad orationem pertinentes. Vocant illum Iesum, ut declarent se credere illum verum, & vnicum Saluatorem esse, qui absolutam potestatem habeat in vitam & in mortem: cui salus, ægritudoque omnis obediat. Præceptor, dicunt, vt declarent se paratos esse ei obtemperare: subest enim tibi cum volueris posse. Tu præcepisti ventis, & mari, & obedierunt. Tu præcepisti adolescenti morruo vt resurgeret, & statim surrexit: præcepisti filiæ Archisynagogi dicens, Puella surge, & statim surrexit. Sic præcipe lepræ nostræ, & mundabitur per te fontem viuum.

Esai. 29. · 2. Co. 11 · Iacob. 1. · Phili. 2. · Matt. 8. · Luc. 7. · Matt. 9. · Mar. 5. · Luc. 8.

¶ Dicunt tertio, miserere nostri: vt testentur se vltro agnoscere suam miseriam, ideoque misericordiam a Domino exposcunt: & qui nulla habebant, quæ possent allegare merita, ad misericordiam confugiunt vt dicebat Dauid. Non intres in iudicio cum seruo tuo Domine, &c. Et rursum, Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Et alibi. Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Sic orat Daniel in captiuitate Babylonica suam & populi sui deplorans necessitatem cõfitens & accusans populi sui peccata, ait, Domine non in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuã, sed in miserationibus tuis multis. Sic isti misericordiam petebant. Nam vt ex Euãgelijs patet, huiusmodi plagæ ut plurimum pœnæ sunt peccatorum. Nos quoque ex his capiamus exẽplum: quoties in varias inciderimus infirmitates,

Luc. 8. · Psa. 142 · Psa. 129 · Psal. 50. · Dan. 9.

firmitates, ne murmuremus contra Dominum, sed potius cogitemus Deum pro misericordia sua sic nos visitare exigentibus peccatis nostris, vt nobis ad se rursū per pœnitentiam conuersis, & peccata nostra condonare, & in perpetuum bene facere possit. Preterea non dubitemus q̄ n omnes tribulationes & angustias, calamitates, & afflictiones nostras nobis possit auferri: si modo velit. Deinde firmiter credamus Deum haud dubiè ex mera, & liberali sua gratia velle auxiliari & subuenire, quando noueri t hoc in rem nostrā fore. Postremò si volumus quod Deus nostri misereatur, opus est, vt sicut præceptor est Christus: sic nos ei obediamus. Infirmi oportet vt medicis obediāt: quia alias non consequentur salutem. Sic si tu miseriam tuam cognoscis, & huius medici misericordiam & auxilium imploras opus est ei obtemperes. Peccatores enim
Ioan. 9. in suis peccatis complacentes non exaudiet Dominus: sed si quis cultor Dei est, hunc exaudiret Deus.

❡ Sed vnde istis leprosis hæc fides? Ex auditu & rumore: quia qui portas ciuitatis ingrediebantur prædicabant Christi potentiam & misericordiam, & inde crediderunt eundem esse potentem & beneuolum ad sanitatem cōferendam. Hinc damnantur sacerdotes, & Pharisæi, qui viuam eius vocem audiebant, & miracula videbant, & credere nolebant. Damnamur & nos qui non minus reprehensione digni sumus quàm Iudæi, atque vtinam non leprosorum testimonio cōdemnemur: si quotidie audimus Euāgelista & miracula Christi, non tamen ei obtemperamus neque eius mandata exequimur. Sed de his satis. Sequitur in contextu.

Quos vt vidit dixit.

Non solùm exteriori aspectu, sed interno compassionis affectu. Respexit Dominus leprosos quorum cum vidit infirmitatem statim medicinam voluit adhibere. O quantum est mortalibus bonum Domini aspectus: quo omnia mala sanātur. Oculi enim Christi fenestræ sunt salutis, ianua misericordiæ, & in eo omne bonū nostrum residet. Hinc sponsa in Canti-
Can. 5. cis. Oculi eius sicut columbæ desuper riuos aquarum: quę lotæ sunt & resident iuxta fluenta plenissima. Assimilantur oculis columbarum, quoniam simplicissimi sunt atque purissimi, & ab omni malitia remotissimi. Vnde in forma colum- Matt. 3
bæ Spiritus sanctus voluit apparere. Super fluenta aquarum sedent, vbi vident imagines rapacium auium. Sic Christus imagines peccatorū, & miserias nostras videt, compatitur & miseretur. Nunquam Deus oculos suos leuauit ad videndum hominum necessitates, quin in nostrum redundaret commodum. Aspexit Deus homines de summo cœlo, & inde illis contulit maxima bona, iuxta illud Prophetæ. De cœlo respexit dominus & Psal. 32.
vidit omnes filios hominum de preparato habitaculo suo, &c. Sequitur. Vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame Anima nostra sustinet Dominū, q̄a mediator & protector noster est. Respiciens igitur Deus de cœlo humani generis ruinam misertus est hominum infirmitates: quas vt sanaret, animasq; à morte redimeret, statuit carnem sumere, vt sic factus homo, hominum patronus existeret. Hinc iam vides beneficium incarnationis ineffabilis verbi Dei, ea potissimum euenisse de causa, quia respexit Dominus de cœlo miserias nostras, laborū nostrorum misertus. Et sic intelliges omne bonum inde ortum habuisse & originem, quod oculos misericordiæ suę Dominus ad nos conuertit: vnde omnia beneficia postea nobis collata prouenerūt. Consicerauit Dominus infirmitatem nostram, & statuit remedium adhibere, quia nihil ex nobis possumus, nihil sine illo sumus. Quare sicut nobis omne bonum importat conuersio oculorum eius sic omne malum auersio. Vnde Dauid, Omnia à te expectaui, &c. Auertente au Ps. 103.
tem te faciem tuam turbabuntur, auferes spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Et iterū, Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Ora igitur Deū vt oculos suos Psal. 29.
ad te conuertat, neque vnquam auertat, quemadmodū auertit ab illis Israelitis, de quibus ait. Et cum extenderitis manus ve Esai. 1.
stras auertam oculos meos à vobis. Postquam misericorditer videt mox in effectū misericordiæ ostendendo dixit. Ite &

ostēdite vos sacerdotibus.] O benignitas
Tit. 3. & humanitas Saluatoris nostri Dei.

¶ Expende q̄ promptus sit Deus ad sub
ueniendum,& q̄ celeriter medetur. Non
promittit eis salutem tanquam daturus
illis munditiam lepræ, uel facturus quod
optant & petunt: sed ita se habet circa il-
los quasi iam factum sit. Loquitur enim
Leu. 14 perinde acsi iam petitionem illorum sit
executus. Nam post expiationem lepræ se
cũdũ legem ostendebant se sacerdotib. &
nunc loquitur eis acsi iam essent munda
ti. Non enim dicit miserebor vestri, cura-
bo vos, mundabimini, sed simpliciter ait.
Ite & ostendite vos sacerdotibus. Putate
vos iam esse mundos & sanatos. Nihil
restat, nisi vt vos ostendatis sacerdotibus,
qui sanitatis & munditiæ uestræ testimo
nium ferant. Non opus est multa verbo-
rum ambage, iam cõsecuti estis quod pe-
titis. Coram me iam mundi estis: q̃n qui-
dē de me piã fiduciã habetis, & spē. Nec
aliud iam uobis restat nisi ut eatis, & mũ
ditiam vestrã sacerdotib. significetis: qua-
les ego uos iudico, & quemadmodũ ego
sentio, tales estis, tales reperiemini. ¶ Hic
vides iam quam bene dixerit Hieremias.
Thrē. 3. Bonus Dominus sperantibus in eum, &
Psal. 33 animæ quærenti illum. Ergo accedite (in
quit Dauid) ad eũ, & illuminabimini, &
facies vestræ non confundentur. Gustate
& videte quoniam suauis est Dominus.
Beatus uir qui sperat in eo. Hæc omnia
ad nostram doctrinam & consolationem
scripta sunt, vt videamus vbi, & apud quē
auxilium, & salutem potissimum quære-
re debemus: & quomodo accedere ad eũ
debeamus. ¶ Porrò sacerdotes Iudaici po
terãt ad aliquem dicere, Tu leprosus, pro
inde excluderis. Contra autem dicere nõ
poterant. Mundus esto, aut mundare. Le
pram cognoscere poterant, sed non pel-
lere. Et quid solum dico lepram. Nec aliis
quidem in rebus omnibus lex potuit per
se quicquam, nisi peccatum ostendere &
Deu. 27 manifestare: sed nullum peccatum tolle-
re. Cœlum potuit homini claudere, sed
non aperire. Illa nanque veteris legis sa-
crificia & ceremoniæ erant per se momē-
tanea, nec vnquam propter se à Deo præ
cepta: vt ostendit Diuus Augustinus con
tra Faustum Manichæum: nõ enim mun-
dabat leprosum: sed sacerdotes ostende-
bant illum esse mundatum. Sed longe ali
ter Christus, qui potuit leproso dicere, Mat. 8.
mundare. Et mox verbum res secuta est.
Potuit peccatori dicere, remittuntur ti- Matt. 9.
bi peccata tua: & protinus ita factum est. Luc. 7.
Is adolescenti defuncto dicere potuit. A-
dolescens tibi dico, surge: & ex templo fa
ctum est. Is ad latronem dicere potuit,
Hodie mecum eris in paradiso, & mitte- Luc. 23.
re illum in paradisum. Non ergo mirum
quod ęgroti peccatores & infirmi plus &
cupidius ad Christum concurrerint quã
ad Iudaicos sacerdotes: qui quidem dice
re alicui poterant, quod ægrotus & pec-
cator esset: sed sola lege sua illum iuuare
non poterant, neque sanare, aut illi pec-
cata remittere. Sed ad Christum nemo
verè & fide viua accedit: cui non auxilie-
tur. Venite ad me, inquit, omnes qui la- Mat. 11.
boratis, & onerati estis, & ego reficiam
vos. Ideo multo magis de nobis miran-
dum est, cum non feruentiores simus, cũ
tamen nemo meliora & maiora audiat &
sciat quam nos. Id autem aliunde non
fit quàm quod arida fide contenti, pec-
cata nostra non agnoscimus, non plan-
gimus, atque emendamus. Non hor-
remus spiritualem lepram: quinimo
non credimus nos per peccata à regno
Dei excludi, cum Paulus toties in suis
Epistolis dicat, qui hoc vel hoc faciunt 2. Cor. 9
(intellige peccatum, dedecora, & in- Gala. 5.
iustitiam) regnum Dei non posside- 1. The. 4
bunt.

¶ Sed nunc operæ prætiũ est scire qua-
re cum sacerdotes non poterant eos cu-
rare à lepra, misit illos ad sacerdotes? Ip-
si enim in itinere mundati sunt, Dei vir-
tute operante: superfluum ergo videtur
& inane mittere eos vt ostenderent se sa-
cerdotibus, qui nihil facere poterant. Re-
spondendum est quod misit illos & præ-
cepit vt ostenderent se sacerdotibus: pri-
mo, vt veteris legis mores seruarentur, &
ne videretur ipse legis transgressor. Præ- Leui. 13
ceperat enim Moses quod leprosus sepa-
raretur à consortio aliorum: qui si sana-
retur, nõ admitteretur ad conuersationē
hominum, nisi testimonium ferret sacer
dotum, quod iam erat mundus. Docet
Christus sanctas cõsuetudines antiquorũ

venerari

venerari & seruare, & quod inimici simus nouitatum & nouæ doctrinæ. Quid ergo isti noui Lutherani nouarum rerum amatores contra sanctas consuetudines Ecclesiæ Catholicæ moliuntur antiquas conditiones ab Apostolis traditas destruere: Pontificem Romanum verum Christi Domini vicarium, & Beati Petri successorem paruipendentes: omnes bonas ac pias consuetudines destruentes, sanctissimo domino nostro Papæ, & sacris Conciliis non obedientes, & nouitatibus suis totum populum Christianum scandalizantes? Tu verò caue à sibilo serpentis, qui totum genus humanum infecit, & sanctorum patrum vestigiis inhærendo, antiquas orthodoxæ Ecclesiæ consuetudines serues.

Gene. 3

¶ Docuit etiam Christus hoc facto nō tantum antiquos mores ab Ecclesia vsitatos, sed etiam humiliter legibus, ordinationibus, moribus, & consuetudinibus in republica receptis & vsitatis nos subiiciamus, conformemusque etiam si iure obligati non simus. Nam si Christus qui Dominus est in cœlo, & in terra, & ob omnibus legibus liber: imo verus & vnicus legislator est, seipsum tamen submisit: cur nos miseri homines grauamur tale exemplum Domini nostri, & Dei imitari, & quod ad communem pacem & tranquillitatē seruire potest nollemus seruare & ferre ne cui offendiculo simus? Certe Diuus Paulus exemplum Iesu Christi grauiter, & fortiter imitatus est. Cum liber essem (inquit) omnium me seruum feci, vt plures lucri facerem: factus sum his qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, vt eos qui sub lege erant lucrifacerē. Iudæis factus sum tanquam Iudæus, vt Iudæos lucri facerem: iis qui sine lege erant tanquam sine lege essem (cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi) vt lucri facerem eos qui sine lege erant, Factus sum infirmis infirmus, vt infirmos lucri facerē: omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos. Sic & tu quamuis sub aliquibus legibus non tenearis & exemptus sis ab aliquibus, non tamen opus est semper priuilegio & exemptione vti: sed propter bonum exemplum subiici legi, quāuis ad illā seruanda nō tenearis

1. Cor. 9

¶ Secundò præcepit, vt ostenderent se sacerdotibus, vt etiam ipsi leprosi cooperarentur ad suam salutem, & aliquid facerent, vt mererentur sanitatem obtinere. Voluit Dominus illos probare, & vt salutem suam proprio labore, obedientia, & merito consequerentur. Potuissent enim leprosi dicere, Quid ad sacerdotes ibimus qui nec mundare nos possunt, neque sanitatis nostræ testes esse, quoniam immundi sumus? Siquidem non potuit præsens nobis medicari, quid faceret absens, Inutilis est labor, ne eamus. Sic Naaman ille Syrus dicebat, Putabam quod egrederetur ad me, & stans inuocaret nomen Dei sui, & tangeret manu sua locum lepræ, & curaret me. Hæc omnia potuissent leprosi dicere. At fides vera & simplex, nō disputas, non ratiocinatur, sed humiliter rationem mysteriis subiicit: captiuantes intellectum (vt inquit Paulus) in obsequium fidei. Vera obedientia nullis obiectis argumentis mandata exequitur. Veritatem mandantis non inquirit: non discurrit, non petit causam, sed obedit. Solus Deus lepram peccatorum mundat, & mirabilia operatur: attamen, attestante Paulo, vt coadiutores illius simus, vult enim ad suum auxilium labor accedat noster. Ille gratiam nobis concedit ad operādum, cupiens ne sis ociosus, sed quam diligentissimè possis iter celeste arripias: nō tamen liberum tibi arbitrium tollit, quo minus omnia vt volueris facias. Isti leprosi propter fidem quam habuerunt Christo credentes, aut opus quod præstiterūt, se ostendentes sacerdotibus non meruerunt de condigno salutem a Domino, sed de congruo secundum legem ordinatam à Deo, vt consequerentur salutem supposita bonitate & misericordia diuina. Qui si ire recusarent aut contradicendo, aut non obtemperando præcepto Domini? Nunquam ab infirmitate essent mundati. Vides ergo plàne Dei voluntatem esse vt omnes laboremus quantum in nobis sit: ne eius auxilium, quo quotidie nobis subuenit, cassum reddamus? Est Deus diligentissimus ad iuuandum omnes qui strenuè laborant, & ita non libenter ad opera sua admittit ignauos, qui sola fide mortua cōtenti, nihil laude dignum operantur:

4. reg. 5

1. Cor. 3

rantur: sed illos duntaxat fideles ministros, qui vbique laborant, viamque virtutis moliuntur. Legitur in libro Iudicũ exercitu comparato ad expugnandum Madiam, dixisse Deum Gedeoni. Magnus est numerus copiarum tuarum, aduoca concionem: & præconis voce impera, vt qui formidolosus & timidus est reuertatur. Quo facto reuersi sunt viginti duo millia, manentibus non amplius decem milibus. Iterum tamẽ Deus ait Gedeoni. Adhuc populus multus est: ideo qui manu lingua lamberint aquas, separabis eos seorsum, qui vero curuatis genibus biberint in altera parte erunt. Trecenti igitur tantum inuenti sunt, qui manu aquas suscipientes biberunt, quibus Dominus castra Medianitarum profligauit, tubas in manibus habentibus lagenàsque vacuas ac lampades in medio lagenarum. Sed videamus modo qua de causa iussit Dominus dimitti tantas copias, retentis trecentis tantum viris: siquidem nec armis bellum gesserunt, nec cum hoste pugnarunt, aut aliquem interfecerunt? Nonnè melius fuisset, vt omnibus simul euntibus armis Madianitarum vires frangerentur, quo Dei nomen vbique magnificaretur? Quid enim profuit tercentum fortes eligere, reliquis dimissis: si pugnandum nõ fuit? Hoc quidem magnum fuit mirabile. Deus enim pro populo suo pugnauit: nõ tñ vacat mysterio. Elegit Deus trecentos viros fortes & strenuos quoniã quanquam pugnaturi non erant: sic tamen erãt affecti, vt si opus esset pro dño Deo suo mori non dubitarent. Cœteros dimisit, quia necignauos, nec socordes vllo modo Deus admittit. Eodem modo Deus concedit hominibus vires & gratiam, qua tentationes possint superare, mundum, carnem, dæmonesque ipsos. Omnis nanque hęc victoria propriissimè Deo tribuitur. Non ego sed gratia Dei mecum, ait Paulus: postea quam recensuit victorias, quas de mundo reportauerat. Verum hoc diuo Paulo, similibúsque in fortitudine & animo viris succedit, nõ pigris & imbellibus: qui nihil animi, nihil roboris ad pugnandum habent. Ideo Deus etiam si ipsius adminiculo & potentia res propriè agatur, victoria que nobis

Iud. 7.

Phili. 3.

eueniat: nihilominus diligentiam nostrã, laboremque desiderat, magis vt mereamus, quam vt miraculũ operemur. Quia nos nõ sumus sufficiẽtes cogitare aliquid ex nobis tanquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Hæc igitur est ratio & causa quare dominus leprosos mundaturus illos prius ad sacerdotes misit. Poterat sane statim infirmitatem illorũ curare: sed noluit, illorum operã & officium expectans, gratis salutem concedere: sicut nec tibi concedet, nisi sic laboraueris & obedieris, vt salutem animæ cõsequaris, & demum vitam æternam.

2. Cor. 3

¶ Præterea misit illos ad sacerdotes vt eorum sanationem clariorem & expeditiorem faceret: ne postea vicinus aut affinis obiiciat. Vos leprosi estis nec potestis in hac vrbe habitare. Quod si responderent iam sumus mundati, dicerent, vbi est sacerdotum chirographum, quo id scire possimus, aliàs vt violatores legis pœnas dabitis. Quare ad has lites & molestias uitandas breuius fuit prius ad sacerdotes ire, vt sic eorum testimonio leprosi sanitatem suam comprobarent. Adeo semper intendit Deus omnem negotiorum breuitatem & expeditionem. Sumãt hinc documentum reges & iudices, qui iura populis dicunt, ne pauperes & humiles conficiant, lites nimis diu producentes, dum iustitiam luculentius sic apparituram credũt. Tẽpore enim, vt patet experientia, indies maiores emergunt in causis doli & fraudes grauiorésque excogitantur calumniæ. Ergo si rex, si iudex, uel iurisconsultus es, ne differas in finem eius qđ statim in litis principio legitimè nosti, sed reiecta omni fallacia & mora sententiam fer, aut clientes molli sermone dimitte, ut sic Deo tuo sis simillimus: nec eleemosynam, quam statim pauperi potes facere bene monendo in aliud tempus reiicias: nam qui cito dat, bis dat. Ait scriptura. Ne dicas amico tuo Vade & reuertere, cum statim possis dare. At amicus tuus uerè pauper est, cuius causa maiora tibi dantur beneficia quã tu illi possis dare. Non produxit dominus latronis spem, dicentis, memento mei cum ueneris in regnũ Dei sed illã statim confirmauit verbo suo inquiẽs, Hodie mecũ eris in paradiso.

Prou. 3

Luc. 23

paradiso. Sic etiam statim filios Zebedæi dimisit rogatum negans, quia iniustum
Mat. 20 erat, respondens. Sedere ad dexteram meam non est meum dare vobis.

¶ Quartò præcepit, vt irent & ostenderent se sacerdotibus, vt sacerdotibus deferrent hunc honorem & reuerentiam. Etenim quamuis mali sint, tamen debetur eis honor & reuerentia propter offi-
Ioan. 11 cium. Sic Caipham honorauit dominus: & prophetauit quamuis malus esset, quia
Eccle. 7 Pontifex erat anni illius. Sapiēs enim ait, In tota anima tua time Deum, & sacerdotes illius sanctifica. Istos pertinebat distinguere inter leprā, & leprā, sicut dn̄s dixit. Si difficile est, & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris, inter sanguinem & sanginem, causam & causam, lepram & non lepram, & iudicium intra portas
Deu. 17 tuas vides verba variari: surge & ascende ad locum quem elegerit dominus Deus tuus, veniésque ad sacerdotes, leuitici ge-
Mal. 2. neris, &c. Et alibi. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius: quia Angelus domini exercituum est. Sicut ad hos pertinebat legem scire & distinguere inter lepram & lepram, ita & nunc sacerdotibus inest Theologiam vel sacros Canones scire, & inter peccatum & peccatum distinguere.
1. Re. 2. Sed multi iam sunt sicut Ophni & Phinees filij Belial nescientes dominum, neque officium sacerdotum, quos dominus interimit infœliciter. Vtinam ad sacros ordines non promouerentur nisi digni & literati: & vtinam etiam ministri Ecclesiæ dignitatem suam cogitarent, vt sic cauerent, ne indigna suæ dignitati agerent, & ne ei qui eos honorauit contumeliam inferreut, & vt manus spiritu sancto delibutas ab inquinatione studiosè seruarent. Aliter enim seruandus est calix, vasque sanctū Ecclesiæ, quàm vasa communia. Sic aliter seruare se debent ministri Ecclesiæ, quam laici. In Exodo eadem vn-
Exo. 30 ctione iubentur sanctificari Aaron & filij eius, & vasa tabernaculi. Sed de hoc alias. Et factū est dū irent mundati sunt. Iā hic vides ꝙ sola fides non sufficit vt Christo placeamus: & eius gratiam cōsequamur. Hi leprosi fidem habebant, qua credebāt Christum posse eos sanare, firmiterque statuebant, quòd hoc essent consecuturi atque ideo clamauerunt ad illū, nō tn̄ fuerunt sanati, fuissent vnquā, nisi fidei obedientia accessisset. Non fuerunt liberati à lepra quando crediderunt tantum, sed quando credentes obtemperarunt, vt intelligamus quod animam non mundat sola fides, sed fides quæ obedientiam coniunctam habet. Ostēditur.n. hic meritum obedientiæ. Discamus ex hoc loco in omnibus obedire, melior est enim obedientia quam victima. Si quis Christo obtemperat, mundabitur à quacunque infirmitate. Magnopere laudatur in sacro eloquio Abrahami obedientia. Quoniam cū Deus illi promisisset plurimos populos 1. Re. 15
fore ab Isaac filio eius prouenturos, non refragatus est Dei præcepto iubentis, vt eum filium sacrificaret. Sane dicere poterat, Domine quid vis? Quare promissorum tuorum fidem frangis? Sed maluit tacere & sapiēter obedire, permittēs oīa diuinæ prouidētiæ. Quo facto docuit omnes nos, vt simus prælatis nostris in omnibus obedientes: dummodo eorum præceptum sine peccato fieri possit. Nam prælatus locum Dei tenet sibique eodē modo postulat obediret: iudiciūmq; submittere, quasi ipsi præcipienti Deo. Nec sit subditus curiosus præceptorum disputatator, sicut Eua quę hac de causa omniū hominum fuit exitium. Dixit illi serpens. Gene. 3
Quare præcepit vobis Deus, vt non comederetis ex omni ligno paradysi? Cui si sapiens fuisset respōdisset vtique. Scio hoc nobis fuisse à Deo præceptum, seruandū est, causam non est nostrum quærere: sed patienter obedire creatori nostro ac domino.

¶ Discamus præterea ingratis etiam præstare beneficia: siquidem Christus nouem leprosos, quos sciebat fore ingratos mundauit. At nos etiam gratis propter ingratos nolumus benefacere. Sæpè enim quia aliqui ingrati sunt erga nos, in eos bonum conferre negligimus, nec proximis etiam gratis & benemeritis. Olim Deus propter decem iustos pepercit So- Gen. 19
domitis, nos verò bonos detestamur & bona opera negamus eis, propter paucos impios. Sed de his aliàs. Porro in via mundati sunt antequam ad sacerdotis accederent:

cederent: ne virtute legis, sacrificij vè legalis, aut sacerdotum putarentur mundati, sed sola potestate diuina. Sequitur. Vnus autem ex illis, vt vidit quia mundatus est. Non dixit quia mundus esset, sed quia mundatus est, suæ mundationis recognoscens autorem Iesum, & quod non à se ipso, sed à Deo habuisset munditiem.

Pro. 20 Sic in Prouerbiis legimus. Quis pōt dicere mūdū est cor meū? quasi dicat nullus.

¶ Obserua quod decem mundati sunt, sed vnus tantum cognouit se mundatū, & gratias dedit: vt intelligas quanti sunt qui multa beneficia quotidie recipiunt à Deo, & quam pauci qui gratias Deo red

Mat. 20 dant. Vide quam verum sit quod Saluator dixit. Multi sunt vocati, pauci verò electi. Multi beneficia consequuntur, pauci grati sunt. Multi incipiunt, pauci perseuerant, & multi sunt qui currunt, sed vnus

1. Cor. 9 accipit brauiū. Hic ergo regressus est cū magna voce magnificans Deum. Vnus inquit, non multi. Si eundum fuisset ad torneamentorum, taurorum, aut ludorum sæculariūmq; tragœdiarū spectacula, nō vnus sed plures inuenirentur deprecatores. Verum ad agendas Deo gratias vnus tantum inuenitur impiger. Plurimos habet diabolus mundus & caro ministros: Deus verò paucissimos. Nō est igitur mirum si vnus tantū gratus numeretur. Porro quatuor hic indicat Euangelista vnde gratitudinem huius Snmaritani intellimus. Reuersus est enim, & magnificauit dominum magna voce, cecidit in faciem ante pedes, & gratias egit. Qđ regressus est magna voce magnum ipsius gaudiū declarauit, quod ex misericordia Christi suscepit, per quam ex magna miseria liberatus est, & ideo magnificauit dominum cæterisque hominibus idem faciendi dedit occasionem, velut illud Prophetæ.

Psal. 33 Magnificate dominum mecum, & exalte

Eccl. 42. mus nomen eius in ipsum. Certè hic fecit iuxta consilium sapientis. Glorificantes dominum quātumcunque potueritis superualebit, & adhuc admirabilis magnificentia eius. Et quod procedit in faciem argumētum de se præbuit euidens qđ do

1. Re. 4. minum cognouerit Deū suum dum adorauit diuinitatem ipsius hoc modo confessus. Mali autem non procidunt in faciē sed retrorsum, sicut Heli, qui retrorsum à sella cecidit, & fractis ceruicibus animā egit. Et Iudæi in Christi captione retror- Ioan 8.
sum ceciderunt. Magnam itaq; gratiam adeptus est hic Samaritanus, quando sic se humiliauit coram domino, cuius pedibus qui appropinquant accipient de doctrina ipsius.

¶ Docemur pro tātis Dei beneficiis Deo immensas agere gratias. Hoc admonet egregius Psaltes dicēs, Benedic anima mea Psa. 102
domino: & noli obliuisci omnes retributiones eius. Sic & Paulus Ephesios horta- Ephe. 5.
tur dicens, Gratias agentes semper pro omnibus in nomine domini Iesu Christi Deo & patri. Et ad Colossenses. Et grati Colo. 3.
estote. Thessallonicensibus quoque ait, 1. The. 5
In omnibus gratias agite. Omnia enim referenda sunt in Christum salutis nostræ autorem. Sicut illi viginti quatuor senes, de quibus legimus in Apocalypsi, qui accipientes coronas suas posuerunt Apoc. 4
ante sedem Dei, & agni, Deo gratias referentes. Tu quoque tribue illi grates, & dic animæ tuæ. Conuertere anima mea Psa. 114
in requiem tuam, quia dominus benefecit tibi. Quid boni mihi fecit vt ad Deum reuertar gratias agendo? Eripuit animā meam à morte, oculos meos à lachrymis pedes meos à lapsu. Tria sunt genera beneficiorum. Quædam beneficia sunt in dando, alia in promittendo, alia verò in liberando à periculis. Quo ad primum igit̄ vix numerari possunt quæ tibi Deus concessit. Creauit enim te de nihilo, sui similem, hominem non brutum, Christianum non infidelem, inspirationes salutares, innumerabilia bona donauit tibi, mori denique pro salute tua non recusauit, & crimina quotidie commissa benigniter remittit. Ideo ait Psalmista. Quia Deus benefecit tibi. Secundò à malis quā plurimis liberauit te. Nam nisi prohibuisset in ventre matris tuæ à dæmone communi omnium aduersario fuisses suffocatus, vt Dei beata visione priuareris, sustinuit te in peccato mortali existentem vt aliqñ pœnitentiam ageres. Eripuit te sæpe numero à morte eo tempore quo proculdubio fuisses damnatus, nisi tanto præsido conseruatus esses. Ideo sequitur, Eripuit animam meam à morte, oculos

meos

meos a lacrymis, nisi enim eius insignis intercessisset misericordia, iamdiu in numero assisses damnatorũ. Tertiò, pro tam exiguis laboribus, quanta tibi pollicetur post obitum bona? Immortalitatẽ qua nihil diuinius, summam beatitudinẽ, qua nihil fœlicius: consortium denique suum cum omnium honorũ, & uoluptatum perpetua & secura abundantia, quę amitti nunquam poterũt. Ideo ait, pedes meos a lapsu. Ideo iustum est, quod pro tantis & innumeris beneficiis Deo gratias agas, uelut hic Samaritanus. Maiora enim tibi Deus contulit bona quàm huic Samaritano: a maiori lepra peccatorum te mundauit & lauit sanguine suo. Ideo humiliter gratias Deo age. Quapropter sequitur in textu.

[Et cecidit in faciem suam ante pedes eius.] Scilicet Christo regratiando, seq; illi totis uirib. humiliando, cuius beneficio gratioso tam clemẽter ac mirabiliter fuit curatus. Fœlix qui ad singula dona gratię redit ad eum in quo omnis est plenitudo gratiarum, & dum pro acceptis nõ ingratum se exhibet: locum in se facit gratię amplioris.

¶ Obserua autem quòd nõ solũ gratus fuit hic Samaritanus, sed ẽt modestus, q̃ uenit suo functurus officio, non accusaturus alios. Nam non accusauit socios neque Phariseos qui eos deceperant: sed pro se gratias egit, nihilque de aliorum ingratitudine locutus est. Ne de absentibus malum etiam si uerum sit loquamur. Iacobus enim ait. Nolite detrahere alterutrum fratres, qui detrahit fratri suo, aut qui iudicat fratrem suum detrahit legi, & iudicat legem: si autem iudicas legem non es factor legis, sed iudex. Vnus est enim legislator qui potest perdere & saluare: nam ut in Prouerbiis habetur: Abominatio hominum est detractor. Nã imitator est diaboli qui Deo detraxit mẽdacii ipsum incusans. Dixit enim. Nequaquam moriemini. Scit enim Deus quia in quacunque die comederitis ex eo aperientur oculi, & eritis sicut dii scientes bonum & malum.

Iaco. 4.
Pro. 24.
Gene. 3

[Et hic erat Samaritans.]

4. Re. 17 Assyrii erant Samaritani, & quasi perditi à Iudęis reputabantur, ut Gentiles, quos Salmanasar (ut quarto Regum narrat historia translatis decem tribubus cõstituit pro illis in terra Samarię Gentiles. Per hoc autem quod dicitur Samaritanum fuisse, insinuat alios nouem fuisse Iudęos. Illi Iudęi, qui religiosiores & sanctiores uidebantur, fuerunt ingrati, hic tamen Samaritanus gratus fuit. Ita accidit, ut sępenumero ubi multa putamus esse scientię, & uirtutis ornamenta nihil nisi hypocrisis sit, & è conuerso (ut aiunt) sub sordido palliolo lateat sapientia. Quo in loco attende quàm diuersa sint Dei & hominum inter se iudicia. Homines, Samaritanos quasi perditos & infames despiciebant, Iudęos uerò magnę religionis & pietatis studiosos putabant, at in oculis Dei multo aliter erat, quippe qui cũ aĩos intueatur nõ signa exteriora, Samaritanorũ plurimos ob humilitatẽ diligebat: Iudęos uerò superbos, & ingratos detestabatur, quę uitia Hebręi ualde percalluerant. Quare Dauid postquam in Psalmo multa beneficia populo Israelitico exhibita narrauerat, & Deum memorię commendauerat, ita ut filii qui nascerentur narrarent filiis suis: ut non obuiscerẽtur beneficiorum Dei: nihilominus tamẽ dixit, Et obliti sunt benefactorum eius & mirabilium eius, quæ ostendit eis. Et idẽ ferè ostendit in Psalmo centesimo quinto. Dominus quoquæ per Osæã, ait, Ego cognoui te in deserto, in terra solitudinis: iuxta pascua sua adimpleti sunt, & saturati sunt, & eleuauerũt cor suum, & obliti sunt mei. Populus hic à Deo dilectus Deo a quo tot & tanta accepit beneficia immemor & ingratus factus est: cum Samaritanus & Ethnicus benefactorem suũ cognouerit, & gratias egerit. Nemo ergo desperare debet cuiuscũque nationis sit, modo corde toto se conuertat ad dominum: sicut & reliqui nouem nihilo erant meliores q̃ ex bonis nati fuerunt Iudęis. Samaritanus siquidem ille illuminatus non fuerat per scripturas prophetarum, & pauca miracula de Christo uiderat. Si autem percurramus Euangelium totum inueniemus Samaritanos ex tribus uirtutibus laudatissimos. Quod facilè crediderint sicut illa mulier Samaritana iuxta puteum Sichar, & totus populus

Psal. 77.
Ps. 105.
Oseę. 13.
Ioan. 4.

Luc.10. pulus in illa ciuitate. Quod misericordiã proximis suis adhibuerint: sicut ille qui vulneratum iumento suo imposuit. Et quod grati fuerint, vt hic & nunc loquimur. Docemur hic non gloriari de parentibus & progenitoribus, aut natalium origine, quandoquidem vt Christus Iudæis qui gloriabantur ex semine Abrahæ descendisse, dixit, multi venient ab Oriente
Matt.8. & Occidente, & recumbent cum Abrahã, Isaac, & Iacob, filii autem regni eijcientur foras. Huiusmodi sunt quam plurimi qui facinora maiorum suorum magnopere iactant, cùm tamen ipsi pusillanimes, & ignaui sint in nullo sunt apud homines pretio. [Respondens autem Iesus dixit, Nonne decem mundati sunt, & nouẽ vbi sunt? Non est mos Dei exhibita beneficia improperare, quæ dat omnibus affluenter & nõ improperat: sed ingratitudo nostra illũ quodammodo cogit. Sic in Deu-
Deu.19. teronomio refert beneficia. Non vetera-
2.Re.12 uerunt vestimenta vestra. Et Dauidi. Ego te tuli de pascuis ouium, &c. Dubitabit tamen aliquis. Si Christus curauit eos omnes ab infirmitate, non tantum corporis sed animæ: quomodo isti nouem leprosi arguuntur de ingratitudine si conuersi sunt, quia putãdum est ꝙ mortaliter peccauerũt: nam pro veniali peccato non credendum est quod ita arguerentur. Dicendum quòd omnes in fide petierunt sanitatem & sanati fuerunt in corpore & anima: nouem verò Iudæi à sacerdotibus existimo quod decepti sunt, & suasi ab ipsis sacerdotibus ne crederent quòd à Christo erãt mundati, sed à Deo propter legis obseruationem. Inuidebãt enim sacerdotes Christo, & doctrinæ: & vbicunque poterant detrahebant. Horum suasionibus decepti exciderunt à fide. Curatio autem Christi & si præstaret salutem animæ, nõ tamen cõfirmabat eos in gratia, ita vt nõ possint iterum labi in peccatum, vt isti fecerunt: & vt accidit etiam Petro, qui post conuersionem & gratiam iterum lapsus est in peccatum, ter negans Christum.

¶ Ad nostram autem instructionem tria nobis documẽta colligere possumus. Primum ne sicut isti leprosi ad vomitum vt canes reuertamur: sed in Dei gratia perseueremus, sicut Samaritanus, ille qui proficiebat à bono in melius, Sic paterno
ster Adam in bono per parum temporis Gene.3
perseuerauit. Dominus eum ait, Qui per-
seuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Mat.10.
Multorum est incipere, paucorũ perseuerare. Opera bona sine perseuerantia mer-
cede carent: quin sæpe accidit vt benefa- Mat.10.
ciens in initio, in fine dignior sit supplicio quàm pręmio, eo quod non perfecit ince
ptum, inconstansque fuit. Amici Iob in Iob.3.
principio optimi & amantissimi animi signa ostenderunt quoniam per septẽ dies cum Iob fuerunt flentes, illiusque ægritudinem & fortunã quoad potuerũt officio
subleuãtes: at postea ipsum crudeliter de- 1.Reg.9
seruerunt. Sic Saul pręclarè regni imperiũ suscepit: quod postea culpa sua turpiter amisit. Idem testatur vxoris Loth supplicium, quæ Sodomam respiciens in statuã salis fuit conuersa. Multi sunt in inferno
qui supplices Deum exorarunt, & à lepra Gen.19
peccatorum suorum mundati cœperunt viam virtutis intrare, & præceptis diuinis obedire, sicut isti leprosi: verùm postea recidiuantes omnem gratiam perdiderunt. Quare nihil est quod minus diabolus curet quam bona principia, nisi bono etiam fine copulentur. Quapropter non modo incipiendum est virtutis iter, sed etiam perficiendũ: si volumus omnes anteactos labores non amittere. Sit igitur constans & fidelis, qui beatitudinis coronam expectat. In fimbriis uestium sua-
rum solebant sacerdotes in lege veteri ap Exo.28
pendere malogranata inter aurea tintinabula: quæ ideo non in principio neque in medio vestimenti, sed in extremitate figebantur: vt significarent mercedem nõ deberi in principio, sed in fine, illis nempe, qui prius vitæ quam virtutis finem faciunt.

¶ Secundò docemur ex hoc loco quantum pro sit animæ saluti omnis fortunæ aduersitas, quantum verò obsit prosperitas. Sic enim leprosi dum infirmitate detinebantur orabant Deum, & clamabant. At postea quam sanitatem consecuti, Dei auxilio amplius nõ indigere sibi visi sunt: statim dolorem cum memoria beneficii simul deposuerunt. Incrassatus est di-
lectus, & recalcitrauit: incrassatus im- Deu.32
pinguatus, dilatatus. Sed vide quid sequatur.

tur. Dereliquit Deum factorum suum, & recessit à Deo salutari suo. Hinc etiam & nos quàm anxii sumus quando infortunium & periculũ præ foribus est: tam dissoluti & leues sumus infortunio liberati. Vtinam & nos deteriores non essemus q̃ ibi nouem leprosi, qui maiora beneficia accepimus, & peccata maiora perpetramus. In angustiis Deum inuocamus & eũ propiciũ habere volumus, sed statim obliuiscimur illius. Igitur potiores sunt infirmitates, & labores corporis, salute & prosperitate: in persecutionibus enim Deus inuenitur, in gaudiis amittitur. Dauid dũ periculis & incommodis vrgebatur Deo

1. Re. 24 & 26. adhærebat, psalmos componebat, in tantumq; virtuti & pietati studebat, vt cum bis Saulem interficere potuisset noluerit: at posteà quam pacatis populis tantoque imperio securus regnare cœpit, effudit se

2. Re. 12 in vitia, rapuit Bersabe, interfecit Vriã: & ita ille qui in malis etiam hosti pepercit, in bonis familiari & innocẽti parcere no-

Psal. 15. luit. Vnde ipsemet Psalmista ait Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, posteà accelerauerũt. Sed in prosperitate citò obliuiscunt̃ Dei. Obliuio, ꝓsperitatis est comes.

Gen. 40 Quod hoc exẽplo patebit manifestè. Rogauit Ioseph, Pharaonis procuratorẽ, vt meminisset illius cũ bene haberet: at procurator egressus carcere (ait diuina scriptura) oblitus est interpretis sui. Ideò Ioseph, in recessu dixit ei. Memento mei dũ bene tibi fuerit: non ignorans homines in prospęritate superbire, & obliuisci scolere amicorũ. Qua de causa nemo sit qui labores, & aduersitates incuset: voluptates verò ita amet vt nihil existimet pręferẽdũ, quoniã mala Deus sæpenumero nobis euenire ꝑmittit, ne luxuria, & vitiis corrumpamur vt his leprosorũ & Aegyptii exẽplis patet.

¶ Tertio docemur ne horum exẽplo ingrati Deo simus, multi enim inueniũtur, qui quo plura accipiũt beneficia peiores fiunt: & ita bonis insolescũt & incommo-

Esai. 1. da capiunt. Primum quod Deus Esaiæ prędicandum imperauit fuit ingratorum accusatio: qui cùm alia multa potuisset in illo populo vitia reprehendere maluit ab hoc exordium sumere tãquam ab ima radice & fonte omnium vitiorum. Audite cœli & auribus percipe terra, quoniam Deus locutus est, filios enutriui & exaltaui ipsi autem spreuerũt me, cognouit bos possessorem suum & asinus præsepe domini sui: Israel autem me non cognouit & populus meus non intellexit. Cœlos & terram in testes vocat, vt iustissimè querẽtem audiant, hominesque ingratitudinis notat, inquiens, peiores brutis facti sunt. Vide igitur quantum sit ingratorũ crimẽ in cuius confirmationem hoc solùm sufficeret siquis vellet expendere, nullam esse omnium virtutum firmiorem quã beneficiorũ memoriam. Huius vitii notat̃ Pha

rao, qui Iosephi genus est insecutus, à quo summis fuerat officiis affectus: Iosephi Exod. 1

nanque opera eximiam adeptus est opũ abundantiam, conseruato in summa ege- Gen. 41

state regno. Verùm quemadmodum hedera, quæ parietis ope & infirmitate nixa paulatim ascendit & diffunditur, donec aeris & lucis potita, totumque parietem complexa ipsum destruit: sic multi sunt, ea animi peruersitate vt illis non modo non gratias agant à quibus beneficiũ acceperunt, sed etiam quacunq; ratione possint noceant, hoc autem non rarum aut inusitatum est, quotidie videmus improbos homines diuites euadere, cum illorũ decrimento, quorum auxllio sæpenumero steterunt: quod si rebus conuersis fortunaque immutata, paululum minari ruinam cęperis, non modo desereris, sed etiã impelleris ab illis, quos maioribus beneficiis affecisti, præsertim si ignobiles sint. Quare ne ab amicis decipiaris, bonis & generosis viris stude: degeneres & improbos vita: qui hæderæ plantæ humillimæ, & caducæ similes sunt, ne te posteà tuo ipsius (vt aiunt) gladio iugulent. Vult igitur Deus vt grati simus & tempore necessitatis eum inuocemus: in prosperitate verò gratias agamus illi, præceptisque illius obtemperantes. Ea igitur sit gratitudo constantiaque nostra, vt nulla humanorum bonorum æstimatio nos à Deo summo bono certissimoque nostrorum bonorum fine diuellat: cum præsertim omnia sine Deo bona, falsa, & fallacia, non bona sed mala dicenda sint.

¶ Sed nunc ad literam reuertendo: quare dominus ab istis leprosis inquirit vnde sint, siquidem omnia antequam fiant no-

nit.

uit. Respondendum. Bene sciebat Dominus vnde essent, rogabat tamen in detestationem uitii ingratitudinis. Et ut magis attēderetur rō ingratitudinis, ostēdit etiam quantum nos à Deo separet ingratitudinis vitium, nemo enim solet eum quærere qui adest, sed absentem. Vnde sequitur nullum malorum hominū genus tam esse à Deo separatum, q̄ ingratos, quia omne peccatū ingratitudo est, nullumque vitium itidem grauius quàm ingratitudinem: siquidem absentiā à Deo causat, quæ grauissimum est damnatorū præ cæteris supplicium.

Mat. 25 ¶Præterea sciens vbi essent quæsiuit de nouem leprosis, ex more scripturæ vbi multoties dicitur Deus aliquos nescire, quos non approbat, & qui sibi non placent. Sic nescire profitetur illas quinque virgines fatuas: scientia nimirum approbationis. Ita hic quia displicebat domino ingratitudo istorum nouem, quærit de

Gene. 3 eis tanquam de ignotis. Sic Adam post-

2. Ti. 2. quam peccauit quæsiuit, Adam vbi es? Nouit enim dominus (vt inquit Paulus) qui sunt eius.

¶Obserua autem quātum malū sit ingratitudo, quod Christus ita scādalizari videtur cum scādalum pati nō possit, qd' ad modum admirantis se habet in hac interrogatione. Certè nihil ita admirari debemus. Nemo hominem, equum, aut canem vidēs miratur, quia hæc animalia sæpenumero vidit: miraremur tñ si monstrum videremus, Centaurum, aut Satyrum, hominemve quadrimanū aut monoculum quoniam hæc rara sunt, & naturæ repugnantia. Sic sunt quædam vitia in vsu posita & naturali carnis libidini adeo indita, vt nemo mireť iā edacitatē, ebrietatē, iracundiam aut luxuriam: ob naturæ in hæc vitia pronitatem. At ingratitudinē oēs, non modo mirātur, sed ēt detestātur & accusant vt inuisum, ignotumque uitium & naturæ maximè repugnās, & meritò. Nihil. n. est minus ferēdum, & pœna grauiori vindicādum, quam accepti beneficij obliuio. Et hac de causa apud Romanos libertas seruo cōcessa postea ingratitudinis culpa reuocari poterat. Nihil ergo homini absurdius est, & nequius, q̄ nō esse erga Deum quam gratissimum, à quo constitutus fuit super omnia opera eius in hoc seculo. Quid dicam in altero? summam ei promisit beatitudinem qua nihil potest maius excogitari. At quo precio comparatā? Sāguine vnigeniti sui in omnium nostrorū salutem effuso. Quis erit ergo tam ferus, tā immanis, vt feras ipsas sæuitia vincat? Nam Leo & Vrsus beneficiis ita deuinciūtur, vt mitissimo soleāt ante dominorum suorum mēsas vultu sedere. Et inuenitur inter homines, qui benefactori suo sit ingratus. Hoc igiť merito Christus admiratur, quia nullum peccatū est adeo immane, adeo indignū venia, vt ingratitudo: quæ ianuam diuinæ misericordię claudit, & fontem Dei pietatis restringit, & autorem suum omni beneficio deinceps reddit indignū, & quasi quidā uētus adurēs bona præterita extinguit: peccata iam remissa aggrauādo reuocat, omnium denique malorum est radix. Sic Dauid grauiter ob Nabalis ingratitudinem affectus descēdit de mon 2. re. 25

te, eo animo, vt illū cum tota familia traderet exitio: & ēt grauiter puniuit ingratitudinem Regis Ammon nuncios suos 2. Re. 10

deturpās. Ideo Sapiens ait: Qui reddit ma Pro. 17

la pro bonis, nō recedet malum de domo eius. Ideo de ingratis conqueritur Dominus per Hieremiam dicens. Nūquid red- Hier. 18

ditur pro bono malum, quia foderūt foueam animæ meę? Sic & modo de istis cōqueritur dicēs. [Non est inuentus qui rediret, & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena?] Vide quomodo vult Deus vt illi gratias agamus, nō solum pro maximis, sed ēt pro minimis beneficiis, si qd' minimum in diuinis beneficiū pōt inueniri. Hac de causa iussit dominus asseruari panum fragmēta, quæ superauerāt in deser Ioan. 6.

to, significās Dei beneficia semper in memoria habenda esse, vt sic assiduò gratias illi reddamus. Sic Noe exiens de arca fecit Gene. 8

altare domino, & sacrificia obtulit, gratias agens Deo. Vnde in Leuitico, holo- Leu. 7.

caustum quod offerebatur pro gratiarū actione, & caro victimæ non erat in crastinum reseruāda, quia gratiarū actiones non sunt differendæ. Quare ut grati simus, opus est vt sciamus quis nobis benefecerit. Sic ille regulus quæsiuit à seruis de hora, qua filius melius haberet, vt

Christo gratias ageret, & crederet, sciēs il lum benefactorem. Sed si iniuriam patimur, nō curemus scire quis iniuriā facit,
Gen. 15 ne illum odiamus. Deus dixit Abrahæ, ꝙ semen suum esset passurus mala in terra non sua, & non nominauit Aegyptū, ne Aegyptios odiret. Et Christus in passione alapis cæsus faciem cooperiri permisit, vt doceret ne sciamus percussores, sed tātū benefactores, & eis gratiam agamus.

Mat. 26 ¶ Obserua autem, quòd non vult Deus vt grati simus propter se: nam propter nostram gratitudinem vel ingratitudinem, bonitatem, vel malitiam, non acquirit, nec deperdit ipse aliquid: sed vult gratos esse, vt sic capaces simus maiorū beneficiorum. Nā qui beneficiis gratus est, maiora indies meretur accipere munera. Ideò cùm nos adeò diligat, vt eximiam habet semper nobis benefaciendi voluntatem, ingratitudinem odio habet, non sua causa, sed nostra: quoniam huiusmodi vitium quodammodo beneficia de manibus extorques. Sed dices. Cur non puniuit ergo hos nouem leprosos lepræ reuocatione, siquidem tanto beneficio ingrati extiterunt? Quia si Deus sine discrimine ingratos omnes eo modo puniret, pauci euaderent punientis Dei vindictā: quin & nos omnes iam diu pœnas soluissemus. Si illos vt ingratos domino lepræ reuocatione dignos iudicas: quod suppliciū te censes meruisse cùm multò maiora, quàm leprosi acceperis, minusque gratus extiteris.

¶ Docemur hoc Christi exemplo, primò vt mansueti simus erga ingratos, qui ēt si multi sint nobis, multò plures sunt Deo, & ab illo perferūtur. Secūdò, ne nos pœniteat benefactorum nostrorum, quæ tunc optima sunt, cum retributionē non expectant: quoniam nec Christus eo ani-
Mat. 20 mo in leprosis beneficus extitit.

¶ Docemur tertiò, genus aut personarū dignitatē nihil prorsus facere ad iustificationem, aut ad Christi amicitiam conciliandam, cū Israelitæ mali & ingrati sint, Samaritanus autem bonus.

Mat. 21 ¶ Docemur quartò, verum esse illud quod Christus dixit, multi sunt vocati, pauci verò electi.

¶ Quintò, Regnum Dei Iudeis ꝓꝓ ingratitudinem ereptum esse, & gentib. ex gratia traditum & concessum. Auferetur a uobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius.

¶ Expende etiam, ꝙ nō dixit Christus, nō est qui redderet & daret laudem mihi: sed, nō est qui rediret, & daret laudē Deo. Docet oīa opera nostra Deo ascribenda esse, & pro omnib. bonis quæ operamur Deo gratias referre. Ne tibi arroges gratias eorum quæ Deus in te, & per te fecit. Dan. 4.
Ideò puniuit Dominus Mosem ad aquas contradictionis. Ideò humiliauit Nabuchodonosor se iactātem & in hæc verba prorumpentem. Nonne hæc est Babylon ciuitas magna, quam ego ędificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Ideò extra hominum cætum & commercia eiectus cū feris animantibus in syluis agere & pascere coactus est. Sed potius dic cum Esaia. Esai. 26
Omnia opera nostra operatus es domine. Quid autem dńs grato Samaritano dicat audi. [Surge, vade: quia fides tua te saluum fecit.] Magna fuit fides istius, quia nec suasione sacerdotum neque exēplo Iudęorū sociorū suorum minui potuit. Iacet ante pedes Iesu, non audet surgere dubitatq; quibus vocibus, laudes Christi Luc. 1.
extollat. Iubetur ergo surgere & cū nollet relinquere Christum, sed in perpetuo illius esse cōsortio, audit. Vade, quia fides tua te saluum fecit.

¶ Surge etiam & tu ex impuritate peccatorum tuorū & ambula in lege dńi in sanctitate & iustitia coram dńo omnib. diebus uitę tuæ. Sic enim fides uerè te salnabit, si ambulaueris in Dei mādatis & præceptis. Quam ergo fidem laudat hic dńs. Non certè prauorum hominum nudam & mortuam: sed illam quæ per dilectionem operatur, quā habuit hic Samaritanus. Nam domino credens nō stetit, sed Dei præceptum impleuit, & mādatis obtemperauit. Et posteà ad dominum reuersus est, & cecidit in faciem & gratias egit. Vide ergo quō multa operatus est. Non enim nobis Deus dedit mandata, vt illa tantum sciamus, aut illum precepta dedisse credamus: sed vt præcepta eius implēda obediamus eius voluntati. De operibus misericordiæ in die iudicii disce-

disceptabit: non si credimus, sed si opere compleuimus ea. Si enim tantum fides so la sufficeret sine operibus ad salutem: ua-
Mat. 19 num fuit, qđ adolescenti interroganti q̃d facturus esset, ut regnum Dei possideret, Christus respōdit. Si uis ad uitā ĩgredi ser
Luc. 1. ua mandata. Si uerò nulla sunt opera bona: quid quæso Baptista Christi Ioannes pro seruãda innocentia puer ad eremum fugiens pœnitentia tam dira se afflixit? Necessarium est quòd fides per dilectionem operetur. Nam de fide sine charitate loquitur Christus, quando multos in nouissimo die uenturos prænunciat, at-
Mat. 7. que dicturos. Domine nonne in nomine tuo prophetauimus & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo uirtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis nunquam noui uos. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Habuerunt quidem hi fidem: ideo prophetauerunt, & signa fecerunt. Sed quid illis profuit hæc fides? Quid sine charitate & bono opere profuit? Neque enim fides illa si esset uiua: nec cheritas ipsa esse sine bono potuisset. Charitas enim ostenditur si non ociosa est: si gaudet bene operari, si opere exprimit quanti faciat suum conditorem: cuius præcepta amat, quia ipsum qui præcipit amat. Talem ergo fidem à nobis exigit.

¶ Igitur hæc tria exempla ante oculos habeamus. Primum ut fidem & obedientiam discamus ab istis leprosis. Secundò ut opera bona quæ necessaria sunt ad salutē, à Christo discamus. Et tertio gratitudinem à Samaritano. Et si ingrati fuerint nobis homines quibus bene fecimus, imitemur in hoc casu exemplum Dei patris, qui solem suum oriri facit super bonos,
Matt. 5. & malos. Atque hoc exemplo Christi, qui non denegat sua beneficia his, quos sciebat esse ingratos, mercedem, & gratiam quarum ingrati nullam habent rationē, Christus nobis in libro uitæ rependendã scribit. Deinde cum nos lepra animæ, hoc est, peccatis infecti simus debemus leprosorũ exemplo Christo occurrere: firma fide procul cum istis leprosis & cum publicano stare: atque agnoscētes nostra peccata clamare. Iesu pręceptor miserere nostri Consecuti auxiliũ debemus rursus de be-

neficiis acceptis Deo gratias agere. Si id fecerimus non dubitemus quin cum Samaritano audituri simus, Surge & uade: fides tua te saluum fecit. Id est, uade & exulta, nam per fidem consecutus es corporis salutem, & per eandem impetrabis charitatem & alias uirtutes, quibus non tantum anima tua iustificata à lepra peccatorum liberabitur, uerum etiam in æternum in cœlis corona iustitiæ decorata lætabitur. Sed satis sit de hac historia leprosorum, nunc ad explanationem sequentium procedamus.

¶ Post hæc cùm naturale sit omnibus hominibus appetere lib rtatem & horrescere seruitutem cum Deus hominem liberum, & totius creaturæ dominum fecerit, Iudęi Romanorum subditi maximo affectu appetebant liberari à iugo Romanorum, cùm captiuitas etiam à brutis animalibus abominetur Expectabant suum Messiam, cuius ope liberandos fore putabant à mundana seruitute. Ideo ait Euangelista. [Interrogatus autem à Pharisæis.] Vel ex curiositate, uel ex derisione. [Quando uenit regnum Dei.] Non erat parua nō solùm Pharisęorum, uerùm etiam omniũ Iudæorum solicitudo de Messiæ aduentu. Putabant enim quod regia potestate, & apparatu esset uenturus restituere regnũ Israel, congregans omnes tribus quæ per alias nationes erant dispersæ. Sic etiam hac ignorantia ducti illi discipuli interrogauerunt dominũ in die suæ ascensionis.
Domine si in tempore hoc restitues re- Act. 1.
gnum Israel? Et etiam in die resurrectionis illi duo, qui ibant in Castellum Emaus Luc. 24
dixerũt. Nos sperabamus quòd redempturus esset Israel Igitur cum Pharisęi hactenus frequentissimam mentionem audiuissent à Christo fieri de regno Dei, quod scilicet per Messiam auspicandum esset in terris, accedunt ad Christum eumque alloquuntur rogantes, quando ueniret regnũ Dei. Videntur autem hoc uelle dicere. Audimus iam diu sæpenumero te de regno Dei disserentem, & populo quasi persuasum te esse Messiam Christum illum domini. Si itaque tu ille es quem hactenus expectamus, quando tandem incipies regnare? Nihil enim regis præ te fers. Dic ergo nobis quãdo ueniet regnũ Dei? Quã-

do tandē Deus promissionis suæ memor erit,& restituet nobis regnū Israel? Aegrè ferebāt corporum captiuitatem & exilia, nihil curētes de animarum suarum remedio, & scelera sceleribus addendo inuidebant Christum,parua magnifacientes,dissimulantes maxima. Ideò Christus illis dixerat. Duces cæci,excolantes culicem, camelum autem glutientes. Sic multi in ceremonijs, & in rebus quæ sunt parui momenti totam fœlicitatem constituunt: non curantes de auaritia,ambitione, multisque spiritualibus vitijs, in quibus quasi suffocati viuunt. Respondens eis dixit. Mat.23.

[Non veniet regnum Dei cū obseruatione.]Id est, non veniet cum apparatu aut pompa mundana, ita vt obseruari possit tempus vel locus, Neque dicent, Ecce hic, ecce illic.[Neque poteritis dicere:ecce hic habet thronum,illic habet regiam aulam, hic circūstāt famuli,illic regius apparatus, hic aurea nitet corona illic sceptra micantia fulgent, his populis dominatur illam subegit ciuitatem. [Ecce regnum Dei intra vos est.]Tripliciter hoc exponi potest. Primo sic. Quasi dicat,Regnum in quo regnabit Messias non est temporale sed spirituale. Nō dominabitur (vt falso putatis) rebus terrenis: nec liberabit Israel de Romano imperio, non enim venit regnum facere temporale,vt fecit tempore Dauidis & Salomonis. Sed regnum spiritale erit,& regnabit super animas vestras,quæ quidē intra vos sunt:interiora enim quæret Messias,& quæ intra vos sunt:non tamē externa. Cum anima legibus Dei obedit,regnum Dei est. O verè rem admirabilem:totus mundus regnum Dei est. At verò ita cupit Deus animæ imperium, vt vni animæ imperare regnum sibi esse putet. Et quidem multò pulcrius regnum Dei est vnica anima, quam totus hic visibilis orbis: siquidem corporeus mundus subiectus est animæ, & propter animam factus est hic mundus totus. Quis igitur non studeat animi capacitatem,intra quā regnum Dei est? Imo quis non admirabitur, animam ipsius Dei esse capacem? Demum aduerte quod per solam fidem licet in peccato simus dicitur Deus, quanquam non plene in nobis regnare: regnum siquidē non solum ex bonis constat,sed ex malis: dummodo fideles sint. Igitur per fidem subijcimus colla Deo,volumusque Deum super nos regnare:& ita ad regnum Christi & Dei spectamus.

¶ Secundò exponitur locus iste.Regnū Dei intra vos est,quasi dicat, Soliciti estis de vestro Messia, & cùm in medio vestrū sit,& intra vos,id est, vestram ciuitatem, templum, & Synagogam non vultis cognoscere eum.

¶ Tertiò exponitur locus iste, quia credere vel non credere in potestate est nostri liberi arbitrij. Intra uos est,hoc est, in vobis ipsis est regnum Dei & in vestra potestate: quia si vultis accipietis illud, & si non,eritis absque illo. Idem est, quod in Deuteronomio dixit Deus. Ecce dedi ante faciem tuam vitam & mortem,bonum & malum:elige vitam & viues. Item apud Esaiam Si volueritis & audieritis me, bona terra comedetis: si autē nolueritis, & non audieritis me,gladius vos consumet. Os enim domini locutum est. Et in Ecclesiastico. Ante hominē mors, & vita,bonū & malū: quodcūque voluerit dabitur illi. Ita regnum Dei intra vos est,hoc est in vestra potestate. Sed de his satis. Deinde vt prudentiores,& magis cautos redderet discipulo:dixit,[Venient dies, quādo desideretis videre vnū diem filij hominis & non videbitis.]Iam diximus quod Pharisæi & discipuli putabant regnum Christi temporale & nō poterant intelligere quomodo messias in tanta humilitate venisset: quia potius carnalia sapiebant & amabāt. Ideò noluit Dominus multa narrare de mysterio primi aduentus (contentus affirmasse regnū Dei iam in terris esse, hoc est,Messiam à Deo missum)Sed orationem vertit ad vltimum aduentum, quando venturus est,nō humilis,pauper,& incognitus: sed sicut fulgur,qui ab omnibus videtur, non vt humanum iterum subeat iudiciū, sed vt ipse iudicet mundum vniuersum. Non enim tunc erant capaces, vt mysterium primi aduentes caperent,ideo diuertit loquelam ad secundum aduentum. Quod autem hic discipulis dicit omnibus nobis dictum esse putemus. Venient dies quando desideretis videre vnum diem filii hominis, & non videbitis. Sensus est. Quem iam multi contemnunt tanquam contem-

Deu.30 Esa.1. Eccl.15.

contemptissimum hominem, olim sentient terribilem iudicem. Illi, qui Christũ hic noluerunt in sua paupertate & humilitate videre, videbunt eum in nubibus cęli venientem ad iudicandum cum potestate magna & maiestate. Et illi, qui noluerunt audire prædicantem, audient dicentem. Ite maledicti in ignem æternum. Mat. 25.
Et qui noluerunt ad ipsum venire inuitãtem eos atque dicentem. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos: quando voluerint ad illum accedere, expellentur ab eo. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Mat. 11. Matt. 7.
Nunc tempus cognoscendi Christum nobis datur, & adipiscendæ gratię: non enim uenit condemnare, sed omnibus vitam, & salutem præbere. Et tunc desiderabitis videre vnũ diem gratiæ & misericordiæ, & non videbitis.

¶ Multi etiam nunc sicut olim Pharisæi, horrent Christi paupertatem, improperium, & crucem. Ideò ab istis non cognoscitur Deus nec amatur, quia vt dicit Paulus, Crux Christi Iudæis scandalũ est: gentibus tamen stultitia. Sed uexatio dabit intellectum, & cognoscent tempore maximæ angustiæ & calamitatis quando nihil eis proderit. Ergo & nunc Christum humilem in primo aduentu cognosce, & amplectare paupertatem suam, nuditatẽ, crucem, & passionem: ut posteà securè venienti ad iudicium obuiam exeas. Caueant etiam ne post Christum alium expectent. Messiam. Ideo ait, [Et dicent uobis. Ecce hic, Ecce illic: nolite ire, neque sectemini.] Docet hic non expectandum alium Messiam. Alibi etiam Iudæis dixit. Ego ueni in nomine patris mei, & non accepistis me. Si alius uenerit in nomine suo illum accipietis. Hoc multoties fecerunt Iudęi. Acceperunt Iudam quendam Galilæum, & Theodam aliosque quam plurimos. Sic etiam temporibus Theodosi iunioris apud Cretã insulam, diabolus in figura Mosi Iudæis apparuit, & dicẽs se Mosem esse promisit ducere eos in terram promissionis, & ostendere Messiam. Illi uerò Iudæi, qui illum secuti sunt, & ab eo decepti, aquis suffocati sunt: reliqui uero Christiani effecti. In Hispania in regno Portugaliæ in oppido quodam, qui Setuual appellatur, quidam nostro tempore surrexit dicens se esse Messiam, cui aliqui Iudæi crediderunt, & adhæserunt. Quo cognito ad hęreticę prauitatis inquisitoribus apprehensi in urbe Vlyssea, quæ Vlyssipo appellatur (Lusitanorum enim est maxima & potẽtissima ciuitas) omnes combusti sunt publica sententia. Nec nos etiam credamus omni spiritui. Quia Angelus Satanæ transfigurat se in Angelum Lucis. Nam si Messiam non expectamus sicut perfidi Iudæi, tamen multi pseudo prophetæ quotidie surgunt in Ecclesia sancta Dei dicentes, se à Deo missos, euangelicos se nuncupantes, sed sub pelle ouis qua incautos decipiunt latent lupi, q̃ nomen Christi in ore quotidie habẽtes, Christum eiusque Ecclesiam persequuntur, hęreses seminant, sacram scripturam deprauant, denique membra dæmonis sunt ad omne uitium impudenter perpetrandũ. Ideò caue à Lutheranis. Si dixerint tibi, ecce hic est, ecce illic manet: noli credere. Hac de causa beatus Ioannes admonet dicens, Charissimi nolite omni spiritui credere, sed probate an ex Deo sit. Quia multi pseudoprophetæ exierũt in mundum. In Lutheri tamen moribus, & uita nihil opus est probatione: nam ex omni hæreticorum grege, nemo credo extitit, qui sic palam à Christiana non solùm fide, etiam doctrina & moribus deuiauerit. Cuius insaniam, superbiam, luxuriam, auaritiam, & ad omne uitiũ inuerecundissimum animum exponere pudet, tędetque. In promptu igitur est doctrinam illius ex moribus perspicere. Aliter Christus uenit, aliter beatissimi Apostoli Euangelium prædicauerunt, casti, pauperes, nudi, patientes, ieiunantes, & orantes: ita ut in uitæ sanctimonia & miraculorum multitudine clarè uidentes organa esse uiua Spiritus sancti. Sed ad rem. Postquam Christus docuit cauendum esse ab istis falsis Prophetis, ostendit quomodo in secundo aduentu Saluator ipse manifestè uenturus sit: iuxta illud Psalmi, Deus manifestè ueniet, & non silebit, ait ergo.

Marginalia: 1. Cor. 1 — Esai. 28. — Ioan. 5. — Act. 4. — 2. Co. 11 — 1. Ioa. 4. — Psal. 49.

[Nam sicut fulgur coruscans de sub cœlo in ea quæ sub cœlo sunt fulget, ita erit filius hominis in die illa.

Primus aduentus, qui erat in carne oc-

cultabatur aliquandiu & solùm primis illis innotuit hominibus. Vnde Magi illi venientes Hierosolymam, inquirunt, vbi est
Mat. 2. qui natus est Rex Iudęorum. Non sic occultabitur secundus Christi aduentus. Nā sicut fulgur licet moueatur per aera, non apparet successiuè, sed subito super Orizontem illuminat, illius saltē hemisphe-rii, in quo gignitur: sic Christus cùm venerit ad iudicandum, erit omnibus hominibus notus: quia veniet cum magna glo
Luc. 21. ria & maiestate. Posuit autem Christus similitudinem de fulgore, potius quàm de sole, & luna, quia aduentus eius erit terribilis, & fulgur exterret homines: sol verò & luna & cætera omnia non exterrent, sed potius cuncta fouent suo lumine. In primo aduentu descendit sicut ros in vellus, cuius signum in vellere Gedeonis pręcessit. Rorem enim quando cadit à cœlo nullus sentit: quia nec sonitum, nec aspectum vllum sui præbet. Quare mirū non est si intuentes etiam oculatissimos fallit. Sic silenter venit Christus tunc: sed in secundo aduentu manifestus omnibus apparebit. Ideoque secunda ratio, quare Christus suum secundum aduentū comparauit fulguri est, non tantum propter terrorem vt diximus: sed secundo & magis principaliter, quia manifesta & subita erit apparitio eius. Nam Christus vult hic ostēdere quod apparitio eius erit subita, vt patet in sequentibus exemplis, quæ adduxit Noe & Iob. Et ad hoc magis conuenit conditio in fulgoris apparitione, quàm solis, & lunæ. Quia sol semper circuit cœlum, & per motum suum aliquando est supra Orizontem: aliquando infra, & cùm est in vna mundi parte non uidetur ab aliis, qui sunt in Orizōte. Et ad hoc quod videatur ab his à quibus nō videbatur venit ad eos per motum, & ita successiuè facit se videri ab hominibus. Fulgur autem non circuit cœlum sed in parte cęli in qua gignitur apparet, & dum ibi est videtur simul ab Oriente & Occidente, id est, super totum Orizontem, etiam si nō moueatur. Ideò apparitio fulguris magis assimilatur apparitioni Christi ad iudicium veniētis, quàm apparitio solis vel stellarum.

Psal. 47. ¶Obserua autem quod dicit, quòd sic erit apparitio filii hominis in die sua. Diē iudicii uocat diem suum, quia tunc accipiet tempus, quo puniet peccatores ut ip
semet ait: Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Nunc poteris pœnitere peccatorum tuorum, nunc dum tempori damnaris, tibi prospice: nunc est tēpus acceptabile, nūc dies salutis & misericordiæ 2.Cor.6 Mat. 25
quem si præterire sinis excluderis, sicut virgines illæ fatuæ regno cœlorum, cùm ratio reddenda erit.

[Primùm autem oportet illum multa pati & reprobari à generatione hac.]

Expende quomodo nūc de gloria, nūc de ignominia loquitur Christus. Loquebatur de gloria, in qua venit ad iudicandum, & statim loquitur de passione, in qua lapis angularis reprobatus est ab ædificantibus, & latro Barabbas approbatus. Mat. 27
Vide q̄ permistus sit Christi sermo, partim in tribulationum recordatione: partim fœlicitatis & gloriæ, vt ideò eo exemplo discamus nunquam sic lætitiæ adhærere, vt luctus prorsus obliuiscamur nec rursus ita mœrori, & solicitudini animū tradamus, ut omnem deseramus spē melioris fortunæ: quantum enim alterum Sapiē.11
sine altero nocet, tantum vtrumq; simul coniunctum prodest ad bene agendi, beneque sperādi rationem. Deus enim, qui omnia pondere & mensura disposuit cōgruè, etiam voluit, ne dolores consolatione sua carerent, nec rursus voluptates sine vllo aduersitatis vinculo debaccharentur, & insanirent, quorum primum humanos animos debilitaret, postremum corrumperet. Ideò ea prudentia se gerit in rebus omnibus, prosperitates aduersitatibus corrigens: vt in bonis simus humiles, in malis animosi venturæ fœlicitatis memores. Quod si recte animaduerteremus, sapientius nos gereremus in omni negocio, audaces pariter & timidi, ex quorum societate & commistione magnanimitas oritur. Quia misericors Deus mœstis rebus iucunda quæque permiscuit, quod in omnibus sanctis fecit, quos 1.re. 17
neque iucunditates neque iubilationes sinit habere continuas: sed tum ex prosperis tum ex aduersis sanctorum vitam mirabili quadam uarietate contexuit. Vide Davidem nūc Goliæ victoria gloriosūm, 2.re. 15
nunc

hunc Saulis persecutionibus miserum & errabundum. Quo superato & interfecto, regno potitus pristinam fœlicitatem
2.re. 16 adeptus ẽ, sed paulo post Ammonis mor
2.re. 20 te affectus ingemuit. Cui dolori dum so-
3.Re. 1. latiũ quærit, ecce Absalonis insurgit per-
Gen. 36 fidum in patrem suum bellum. Consequutus quidem est victoriam pater, iamque in pace deinceps futurus sibi videbatur nisi Sibæ, postea verò Adonię perfidia rumperetur. Vide etiam Ioseph, fi-
Gen. 41 lium Iacob, quanta vixerit fortunæ varietate. Primum quidem apud parentes in deliciis habitus, postmodum venditus est exteris, deinde Domino valde gratiosus, postea aũt accusatus & in vincula coniectus: demũ absolutus, totius Aegypti imperio potitus est Et sic de aliis.

¶Obserua secundo Christum dicentẽ primum oportet pati & reprobari à generatione hac, quàm veniat vt dixit, sicut fulgur ad iudicandum in honore & maiestate, quia primò tolerauit passionẽ, crucem & ignominiam, deinde honorem &
Gen. 30 gloriam. Prius Iacob seruiuit Labam so-
Exod. 1 cero suo, quàm pecore potiretur: prius Israel mille laboribus fuit in Aegypto & in deserto vexatus, quàm terram promissionis ingrederetur. Nam quemadmodũ fictile tunditur, rotatur, ignibusque, & solibus exuritur, ut sic formam accipiat, & in mensa Domino ministrari mereatur: sic nos opus est multa hic patiamur ma-
Phili. 2. la, ut æterna dignitate dignissimus. Non alia ratione confessores, non alia martyres beatitudinis coronam adepti sunt. Et Paulus ait de Christo Saluatore nostro. Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Ideò sequitur: Propter quod exaltauit illum Deus & dedit illi nomẽ quòd est super omne nomen. Aduerte iterum, quod cũ locutus est de honore, dixit q̃d sicut fulgur, quia gloria huius mundi citò transit, sed de passione & ignominia multa dixit, quòd oportebat pati: nam maxima & ferè innumera passus est. Perpende rursus quod a generatione hac dixit, quòd passurus erat & reprobandus, à generatione inquam hac peruersa, ut nõ fiat determinatio substantiæ, sed qualita-
Psa. 118 tis, quia non tãtum Christus reprobatur a perfidis Iudæis, sed ab omnibus peccatoribus à quibus quotidie patitur Christus in suo corpore, quia semper vsque ad tempus iudicii ecclesia inter malleum, &
incudem. Supra dorsum meum fabricaue Psa. 118
runt peccatores. Et adhuc fabricant, & fabricabunt.

[Et sicut factum est in diebus Noe.]

Id est, tempore quo vixit, & Deo iubente arcam construxit, diluuiumque futurum prædixit.

[Ita erit in diebus filii hominis.]

Id est, circa secundum Christi aduentũ: in quo suam potentiam mirabiliter declarauit, propter quòd illud tempus dicitur spiritualiter esse ipsius.

[Edebant, & bibebant, uxores ducebãt, & dabantur ad nuptias usque in diẽ qua intrauit Noe in arcam.]

Non enim crediderũt prędicationibus, & comminationibus eius: sed laudis, & vanitatibus, & carnalitatibus intẽdebant.

[Et venit diluuium.]

Sicut in Genesi legitur. Anno sexcẽtesi Gene. 7
mo vitę Noe, mẽse secundo, septimo die mẽsis venit diluuium, apertique sunt omnes fontes abyssi, & cataractæ cęli apertæ sunt, & multiplicatæ sunt aquæ, & facta est pluuia super terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & eleuauerunt aquæ arcam in sublime. Quindecim cubitis altior fuit arca montibus excelsis: obtinueruntque aquæ diluuii terram centum quinquaginta diebus, & requieuit arca super montes Armeniæ.

[Et tulit oẽs.] Id est, vniuersos qui erãt extra arcam submersit, præter octo homi
nes, qui erant in arca. Hoc exemplum 1. The. 4
Noe adduxit Christus, ut ostẽderet quod repentè veniet & inopinatè & pluribus lasciuientibus. Hoc enim & Paulus dixit. Cùm dixerint pax & securitas, repẽtinus superueniet interitus. Sic etiam tempore quo Christus uenerit, erunt homines bibentes & comedentes, & lætantes. Sed dices? Nonne prius multa superuenient signa in sole, luna, & stellis & terremotus qui præcedent diẽ iudicii? Verum est, nihilominus obstinati in peccatis uoluptatibus vacabunt, boni autem non. In no- 2. Ti. 4
uissimis, inquit, diebus instabunt tempora periculosa: & erunt homines se ipsos aman-

amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, & voluptatum amatores, magis quam Dei, habentes speciem quidem pietatis, virtutem tamē eius abnegantes. His vitiis irretiti & iu-
2.Pet.2 stitiæ præconē piū Noe, vt ait Petrus nō audierunt. Ideo exemplum posuit conueniens: nam in nouissimis diebus cùm dominus ad iudicandum venerit, ita inueniet homines his vitiis debitos & induratos. Noe pœnitentiam docuit futura prædicens mala, mali autem non credentes lasciuiis vacabant.

¶ Obserua tamen quod dicitur, comedebant, & bibebant, & vxores ducebant, ad ostendendum securitatem hominum: ideo ponuntur ea quæ homines exercent quando securi sunt, & de longa vita sperant, scilicet, comedere, & bibere, & accipere vxores, & ad nuptias tradere, & plantare & ædificare. Talia autem inuenientur homines facientes in die iudicii in quo inuenitur quod securi erunt nullum malum timentes. Ideo Christus nō dicit, erunt furantes, occidentes, &c. quia quam quam vitiosissimi futuri sunt, non tamen sermo de vitiis nunc est, sed de viuendi securitate & negligentia, quoniam diutissimè se victuros existimabunt. Quare male exponitur locus hic ab illis, qui dicunt vxorem ducentes, idest propter voluptatem magis quam propter bonum prolis, quia ducent vxores non recta intentione: quoniam bene possunt comedere, & bibere, & nubere sine peccato: tamen plerunque fit quadam securitate & quasi certitudine qua longum viuendi sibi spacium promittant. Nam qui sic securi sunt vtplurimum effusius in voluptatibus & temporalibus bonis se gerunt. Non ergo intelligit dominus in hoc loco de peccatis, sed de viuendi incuria: quæ tanta erit, vt nullis signis, quæ multa iudicium finale præcedent eorum animus moueatur, aut animaduertat rationem esse iamiam de singulis operibus reddendam. Sic accidit tempore Noe quando immisso in terras aquarum diluuio homines negligentissimam vitam degentes brutis ipsis imprudentiores videbantur. Ascendentibus enim paulatim aquis & summa montium cacumina operiētibus, se inuicem exhortabantur, dicentes. Natabimus donec isthæc pluuia pertranseat quod si perstiterit, aut in arboribus aut in tabulis vitam tuebimur, postea recedent aquæ, & reuertemur in patriam. O præclaram fiduciam, nisi eos nimia fefellisset securitas. Non aliter ergo in vltimo, igneòque aduentu accidet: quando mala hominum securitas, homines male perdet, quia signa in sole luna apparentia Astrologorū arbitrio interpretabuntur causis naturalibus omnia reddentes, nec prius errores aduertent suos, quàm à subito & improuiso igne correpti sint. Ponit Christus aliud exemplum simile præcedenti. [Similiter sicut factum est in diebus Loth.] Ita fiet in secundo aduentu filij hominis. [Edebant & bibebāt, emebāt & vendebant, plantabant & ædificabant.] Cum falsa securitate vacabant: & quasi diu victuri, coniugia ædificiàque agentes. [Qua die exiit Loth à Sodomis pluit ignem & sulphur de cœlo & omnes perdidit secundum hæc erit qua die filius hominis reuelabitur.] Arguitur hic tacitis verbis stultitia hominum mundi huius, qui omne studium collocant in rebus tēporalibus: spiritualia verò & perpetua nihil faciunt. Exempla enim à Christo adducta satis arguūt quàm improuiso finis vitæ huius venturus sit. Sed cum omnia quæ scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, hanc geminam historiam tēpori nostro accommodabimus. Si enim statum nostri temporis accommodare voluerimus, in nullo dissimilem esse temporibus Noe & Loth sanctorum virorum reperiemus. Quid enim obsecro de illo tempore dicitur, quod de nostro rectius non dicatur? Edebant & bibebant dicit Christus, vxores ducebant, emebant & vendebant, plantabant & ædificabant. Hoc est, sic vitam suam instituebant, sic rebus caducis intenti erant, ac si perpetuò hic victuros sperarent. Sed quia homines in hac nostra tempestate faciunt? Respice orbem mortalibus quam frequētissimum, considera ciuitates refertissimas vsque ad habitantium fastidium, in-

Gala. 6.

uenies

uenies pro artificibus deceptores, fures, homicidas pro ciuibus, ganeones, lusores, & fœneratores: pro magnatibus de litiosos, prædones, & tyrannos. Quare mirum non est si in talibus vitæ moribus sit qui pro lignorum aut palearum fasce audeat centies mentiri, centies periurare, in lucro omnem vtilitatem & honestatem constituens. Quid dicam de illis qui altiorem nacti status conditionem adhuc habeant & inuident: de quibus illud Horatij prouerbium verè dici potest. Nemo sua sorte contentus est. Qua de causa quo iure quaque iniuria hac illac cursitant, quærunt, accumulant opibus opes. Alius vt filiam præclaro locet viro & nobili: alius vt filio maioratũ relinquat: alius quod peius est, nobilissimorum virorum ritu mollitur viuat, & vitiosè. Ea autem omnibus multo etiam peioribus mediis quærunt, adeò vt nec virtutis nec mortis, nec æterni supplicij memoriam vllam habere videamus. Siquidem omnem vitam suam, tam imprudenter in vitiis transigunt, quasi nunquam essent ad finem peruenturi. Hoc
Esai.5. Esaias olim plorabat super populo Israel quod nunc rectius plorare poterat. Væ (inquit) qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuetis. Cithara & lyra, & tympanum, & tibia in conuiuiis vestris: & opus domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis. Nam si oculos conuerteris ad hominum curas, miseraberis, proculdubio illorum labores & solicitudines: omnis enim illorũ laborum negotiatio in rebus terrenis inanibúsque consistit, acsi nunquam essent morituri & reddituri rationem. Ideò di
Eccle.1. ctum est. Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum, vt occuparen tur in ea. Dominus enim scit cogitatio
Psal.93. nes hominum quoniam vanæ sunt. Quoniam his occupationibus erant dediti Sodomitæ comedentes & bibentes, ementes & vendentes, perdidit illos Deus: quia ebrietatibus sicut modo & luxuriis vaca
Eze.15. bant. Ideòque in Ezechiele habetur, Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia & ocium illius, & filiorum eius, & egeno, & pauperi manum non porrigebant. Ideo si nos illis peiores sumus, audi quid Mat. 11
Christus dicat, Tolerabilius erit Sodomæ & Gomorræ in die iudicij, quàm nobis. Igitur illæ duæ grauissimæ historiæ non solum ad tempora extremi diei referendæ sunt, sed ad omina nostra tempora, vt ex earum admonitione nunquam ita securè agamus, quin semper cogitemus dominum nos expectare ad pœnitentiam: Neque mulo post hinc nos vocandos esse. Quam bonum est sumere in alieno capite periculum. Felix quem faciunt aliena pericula cautum. [In illa hora,] scilicet parum ante iudicium: non in illa iudicij hora in qua omnes domus erunt destructæ. [Qui fuerit in tecto & vasa eius in domo: ne descendat tollere illa.] Tantum enim erit periculum, horror, & acceleratio illius iudicij, quod tũc non vacabit, neque expediet alicui circa temporalia occupari, quæ tunc penitus auferentur ab eo, & ipsum protinus oportebit ad tribunal Christi deduci. Tunc curandum non erit de minimis, cum instabit maxima & incomparabilis illa causa discriminis infiniti. Quia vbi maxima surgit solicitudo, minimæ non apparent curæ: sicut fluctuante & periclitante nauigio, multa solent nautæ sociorum delicta perpeti, & perferre, quæ pacato mari nũ paterentur. [Et qui in agro similiter non redeat retro.] Non curet ad sua terrena reuerti, quia iam non erit tempus neque locus, sed solum prouideat sibi, quomodo iudici metuendo præsentetur saluandus. Hæc similitudo clara est & eadem cũ præterita. Sed vnum hoc aduertendum puto, quod idem dicit Matthæus sed ad aliud propositum: Nam in Matthæo ad Mat.24
demonstrandam celeritatem fugæ necessariæ volentibus euadere ab excidio Hierusalem: hic verò de tempore ante aduentum Christi loquitur ad significandum non celeritatem fugæ, sed celeritatem affectus necessarij ad spiritualia. Intendit enim per hæc aperire quod tunc non erit commoditas temporis differendi affectum ad spiritualia: sed quàm celerrimè absque quacunque minima dilatione etiam prætextu cuiuscunque occupationis, adhibendus est animus ad spiritualem

tualem

tualem vitam. Hunc autem esse literalem sensum testantur subiuncta verba. [Memores estote uxoris Loth.] Quæ cum vertisset se retro non habuit tempus uertendi se ad ante. Quo circa monet quòd neque prætextu tam paruæ morulæ, quæ occupatur ad tolerandum ea, quæ domi seu retro relicta sunt, differenda est spiritualis vita. Ideoque non ames hæc terrena, sed statim transi ad cœlestia & spiritualia, nunc quando tempus habes, cogita quę fœminæ illi acciderint: præcaue inordinatam ad temporalia affectionē, ne simul cum illa tangat te plaga Dei. Nam sicut illa contra præceptum Dei retro respiciendo, conuersa est subito in statuam salis: qui immoderanter ad carnalia & terrena se vertunt, peribunt. Vnde

Luc. 9. alibi asserit Christus. Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro aptus est regno Dei. Sic multi ex Israelitis

Nu. 16. qui ad Aegyptum redire cupiebant, in deserto perierunt. Neemias, & Esdras constantissimi fuerunt in ędificatione templi: à cuius operis consummatione nec minis nec terroribus, nec vllis obstaculis deterreri potuerunt, quin perficerent. Ideo memento vxoris Loth, eiusq; exemplo prospice tibi, ne à bono incepto desistas. [Quicunque uoluerit animam suam saluam facere.] Anima hic pro uita accipitur corporali: nam illa est, quæ informat, cum sit actus corporis physici organici. Sic clarè hoc ostenditur in libro Iob,

Iob. 2. vbi Deus Satanæ dixit, loquens de sancto Iob. Verum animam eius serua. Vbi satis apparet, quòd de vita & non de anima rationali loquebatur. Nam diabolus non quærit nostra sed nos, non indiget nec appetit res nostras, sed animas quærit, ut secum in infernum ducat, & cum tollit nostra intentio eius est, vt animas nostras acquirat. Ideo frustra loqueretur Deus Satanæ de anima, cum dixit: Animam eius serua. Nam diabolus responderet. At ergo quid aliud nisi animam quęro? Sensus ergo illius loci est. Do tibi facultatem ut omnia bona quæcunque habet Iob, destruas pro libidine tua, eiusq; corpus plagis conficias: dummodo non exanguas, neve illius vitam adimas. Itaque qui uoluerit hic suam uitam seruare & à persecutionibus & à nece liberare, malens Christum negare, seu æquitatem relinquere, quàm seipsum morti & persecutionibus exponere. [Perdet illam.] Id est, ad æternam damnationem perducet. Ad quod propositum nunc Dominus Iesus Christus, hæc quæ ad martyrium pertinent inter ea, quæ de suo vltimo iudicio loquebatur admiscuit: Videntur hæc verba non cohærere cum superioribus, & cum his quæ post hæc immediatè sequuntur. Sed si bene tribulationem illorum dierum in memoriam adducas, & persecutionem Antichristi in Ecclesiam, nonne extra propositum hæc dicta putabis. Ipse enim filius perditionis multos faciet martyres, aliosq; blãdiciis, tum terroribus à fide auertet, & erit persecutio magna & tribulatio tunc temporis, qualis nunquam fuit ex quo homines esse cœperunt. Ideoq; admonet Christus, ne hanc uitam carnalem ita diligamus, ut timeamus perdi illã pro Christo, nam qui uoluerit illam saluam facere &

liberare eam à tormentis, quæ Antichristus fidelibus dabit, consentiens illius suasionibus amore huius temporalis uitæ, hic profecto illam perdet. [Et qui perdiderit illam.] Hoc est vitam suam morti & tribulationib. exposuerit p̄p Deũ atque iustitiam. [Viuificabit illam.] Vitam gloriæ sibi acquiret merito fortitudinis & constantiæ suæ. Huic cõsonat qđ in Ioãne dominus loquitur. Qui odit animam Mat. 24

suam in hoc mundo, in uitam æternã custodit eam. Et iterum Christus. Qui perdiderit animam suam p̄p me: inueniet eã. Ioã. 12 Mat. 16

Qui enim pluris facit hanc hanc uitam, q̄ pietatem, quàm Christum, ēt si videatur ad tempus lucrifacere uitã: tñ reuera perdit eam. Nullus. n. hic uitam suã ultra præscriptum diem valet prorogare, & post hãc vitam, quæ nulli non breuissima est, addicitur æternę morti. Porro quisquis amore Christi, vitam suam posuerit in discrimē mortis, saluam faciet. Oportet nos enim omnino imitari Christum qui passus nobis reliquit imitandi exemplum. Nõ pudeat discipulum sequi præceptorē, nõ pudeat seruum sequi Dominũ. Oportebat pati Christum, & sic intrare in gloriam suam: ergo oportet & nos per multas Luc. 24

tas tribulationes intrare in gloriam alienam. [Dico vobis in illa nocte erunt duo in lecto vno, vnus assumetur & alter relinquetur.] Hora iudicii et quæ hic proxime copulantur sibi inuicem, diuidentur adinuicem? ita quod vnus erit lectus, & propter suas virtutes assumetur ad numerũ electorum, occurretque Christo in aera, sicut ait Apostolus. Nos qui viuimus qui residui sumus simul rapiemur cum illis
.Thc.4 in nubibus obuiam Christo in aera. Alius reprobus erit, & ob sua demerita relinquetur inter damnandos in terra cum corpore graui. In omni statu sunt boni & mali, atque in omni conditione & gradu optimis admixti sunt pessimi. Sic Abel
Gene.4 cum Cain, Isaac cum Ismael, Iacob cum
Gen.27 Esau, Sem cum Can, Dauid cum Saul, An
1.Re.1. na cum Fœnena, & Helias cum Iezabel
3.Re.18 ad exercitationem & meritum bonorũ.
Pro.28. Tunc diuidentur & mali relinquentur in terra, & boni assumentur in aere. Nullus ergo præsumat aut stultam sibi securitatem promittat: imò beatus homo qui semper est pauidus, tunc erunt securi, qui modo non sunt securi. [Duæ erunt molentes in unum, una assumetur & altera relinquetur.] Quod erit de viris idem de mulieribus: quia de vtroque sexu & de omni statu lingua & natione assumentur & relinquentur: vna tanquam bona erit saluanda, altera autem tanquam iniqua condemnanda. [Duo erunt in agro vnus assumetur, & alter relinquetur.] Diuinæ electionis gratia describitur dicendo, assumetur: descripta præsertim paritate status quietis in lecto, & laboris molẽdo. Similiter quoque meritum reprobationis significatur, dicendo relinquetur. Non potest qui relinquitur sibi ipsi imputari relinquenti nisi negationem gratiæ, sed suis imputet meritis, quidquid sibi euenerit. ¶ Obserua autem quod de duobus unus dicit, quod assumetur & alius quod relinquetur. O vtinam media pars hominum saluetur, optandum illud esset, & non tantopere formidaremus, tremendum illud quod ex quatuor seminis
Lucæ.8 partibus sola quarta profecit. Vigilandum ergo nobis erit, si ex duobus vnus est relinquendus. Prætereà, assumetur, dicit, & relinquetur: sed tacetur quò assumetur, & quò relinquetur: neutrum enim humanus animus capere potest. Assumetur inquam ad gloriam, & relinque 1.Cor.2
tur ad pœnam. Quanta autem hæc beatitudo ad quam boni assumentur, sit, dici non potest, quia nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec, &c. Similiter dicẽdum est de pœna.

¶ Aduertendum est vlterius, quod quãuis bonos posuerit duos in lecto, duos in mola & duos in agro, ꝙ voluit dñs significare numerum electorum parem futurũ, cum numero reproborum. Nam alibi legimus multos fuisse uocatos, paucos verò electos, & paucos ingressuros arctam
viam, plurimos aũt latam uiam, quæ du- Mat.20.
cit ad perditionẽ. Nõ ergo hic de numero Marc.7.
electorum sermo est, sed de hoc quod nec res, nec locus, nec vitæ genus nobis causa est mortis aut uitæ: quia ex eodem lecto vnus assumetur alter relinquetur, ex eodem lecto vnus saluabitur, alter damnabitur: ex eodem agro vnus eligetur ad regnum, alter ibit in ęternum supplicium. Quare hoc? Quia diuersis vtimur affectibus in hac vita, vnus est deditus terrenis rebus, alius cœlestibus: diuersæ voluntates & amores diuersa habebunt loca. Dixit ergo quòd ex eodem lecto, mola & agro vnus assumetur, & alter relinquetur: ad designandum, quòd de omnibus statibus aut modis viuendi saluantur aliqui, & per istos tres modos signat alios omnes modos. Nam hominum quidam sunt ociosi, & inuenientur ociosi in die iudicii: alii sunt occupati. Ociosos significauit per eos qui in lecto sunt: quia lectus est locus quietis. Occupati autem sunt dupliciter, quidam sunt occupati in rebus domesticis, quidam in rebus forensibus: primos occupatos per molentes significauit, quia molere ad molam manualem intra domum est: secundos significauit per existentes in agro. ¶ Docemur hic non confidere in statu, honore, nobilitate, quia locus aut status cuiuscunque perfectionis aut dignitatis sit, erit bonus & malus. Nihilominus bonus assumetur & malus relinquetur, & vnus frater saluabitur, & alius damnabitur. Tunc enim nihil valebit nisi bona conscientia. Tempore enim iudicii separabuntur boni & mali.

li. Nam adueniente illo igne conflagra-
1.Thc.4 tionis omnia peribunt, & omnes homines morientur & qui viuentes inuenti fuerint subito morientur, & subito resurgent, sed boni ab angelis rapientur: & in ipso raptu suo, dicũtur morituri, & simul resurrecturi, & educentur tunc ad aerem altum vt ibi sint simul cum Christo iudicantes, vel saltem audientes: mali verò nõ rapientur, sed manebunt in terra, & ibi iudicabuntur. ¶ Obserua etiã quòd prius dixit Christus, vnus assumetur, & postea, alius relinquetur: prius enim locutus est de præmio, postea de tormẽto: quia facilior est dominus ad præmiandum pios, quàm ad puniẽdum impios. Respõdẽtes dicunt illi, vbi domine? Audientes discipuli dominum multa dicentem de regno Dei, quod tamen ipsi non intelligebant præ carnali illa opinione de regno mundano Messiæ, interrogant vbi sit locus in quo assumẽdi sunt aliqui, & aliqui relinquendi. Christus verò cognoscens eorum imbecillitatem, similitudine quadam respondit, qua subindicare voluit non esse multũ cogitãdũ de his curiosè: vnusquisque enim ad suum locum perueniet. Imbecillitas & ruditas discipulorum nõ ferebat vt hęc tam alta mysteria eis panderẽtur: quare vsque ad suum tẽpus Christus differre voluit, sed pro nũc aliqua similitudine respõdẽs dicit. Vbicũq; fuerit corpus illic cõgregabũtur & aquilæ. Vbi fuerit Christus homo verè corporeus, qui in hac humanitate glorificata iudicabit: ibi cõgregabuntur ante ipsum omnes gentes. Dixerat quod apparebit subito omnibus hominibus sicut fulgur apparet, & hoc poterit esse quia in loco vbi Christus apparuerit erũt omnes homines simul.
Nam vbi corpus fuerit qui immobiliter stat: aquilæ vero ad illum mouentur: ita Christus in loco vno immobiliter apparebit, & omnes homines congregabuntur ad illum. Locutus est tamen de aquilis & non de coruis aut de vulturibus, quamuis omnia ista tria genera auium venire solent ad cadauera: quia aquilæ à longissimis regionibus per odorem percipiunt vbi iaceant cadauera quod non conuenit coruis, quia non è longinquo apprehendunt cadauera, sicut aquilæ & vultures.
De vulturibus tamen quamuis odoratus eorum forte perspicacior sit quam aquilarum, non tamen locutus est Christus de illis: quia Christus volebat ponere conditionem sui aduentus quantum ad modum congregationis hominum. Et ista congregatio duas habet conditiones. Prima, quia de quacunque parte terrarum vbi fuerint mortui resurgent & conuenient ad locum, in quo Christus fuerit. Secunda quia ista congregatio fiet in mo-
mento, in ictu oculi, vt Apostolus ait. 1.Co.15
Quantum ad primam bene conueniunt aquilæ & vultures, quia vultures accutissimi sunt in odoratu, & de longinquioribus mouentur ad veniendum. Secunda autem conditio, quæ præcipua est deest vulturibus, quoniam sunt tardi volatus, & pigrè veniunt. Aquilæ verò ualdè conuenit ad hoc, quia est impetuosi celeris, & fortis uolatus: & subito transuolat magnam regionem. Sed non placet hanc rẽ iam pluribus tractare. Sufficiat iam huic capiti imposuisse finem: gratia & benignitate domini Iesu Christi. Amen.

CAPVT XVIII.

VLTA IN superioribus dominus docuit, & præcipuè nunc in fine capitis immediatè præcedentis, quomodo fugienda sint mala, præsertim sententiam illam terribilem, quam cõtra peccatores in die iudicij pro-
nunciabit. Sed cum nõ satis sit ut ait Psal- Psal. 13
tes egregius, diuertere à malo nisi etiam bonum faciamus, nunc iam de oratione disserit, quæ quidem si exactè fiat, omnia bona opera antecellit. Eleuat enim mentem nostram Deo, & animam Christo sponso suo unit: & in eius dilectionem ascendit, & arripit. In quo exercitio assiduo occupantur Angeli beatorùmque animæ in cœlo, quos nos etiã dum uiuimus quotiescunque oramus imitamur: oratione siquidem possumus inimicitias tollere, quæ inter nos & Deum subinde fiunt, prohibere malum & obtinere bonũ si modo perseueranter orauerimus non desistentes,

desistentes, etiam si qđ petimus statim non detur. Sed persuasum habentes Deū quod magis expedierit daturum, aut qđ uolumus, aut quod malumus. Hanc nobis Christus nunc commendat, cum qua etiam omnia mala quæ dixerat in præcedenti capite uincere poterimus. Ait itaque sanctus Euangelista Lucas loquens de Saluatore nostro. [Dicebat autem & parabolam ad illos: quoniam oportet semper orare & non deficere, dicens. Antequam uideamus parabolam hanc, de qua Christus hic loquitur, opus est hæc uerba exponere: nam multa multi dixerunt de hac cōtinua oratione. Igitur hoc quod Christus hic dicit, qđ oportet semper orare & nuuquam deficere, hyperbole est. Nam nō possumus incessanter semper orare cùm necessarium sit dormire, quo tempore nemo orare potest: quia tunc nullus est mentis usus, qui maximè in oratione exigitur, nullus enim nisi solus Christus uerè dicere potest. Ego dor-
Can. 5. mio, & cor meum uigilat. Oportet enim comedere & bibere, & pro his acquirendis laborem aliquem moderatum, non tamen solicitudinem adhibere. Oportet etiam curam rei familiaris habere, quoniam beatus Paulus de uiduis loquēs ait,
1.Tim.5 Si qua uidua filios aut nepotes habet, discat primum domum suam regere, & mutuam uicem reddere parentibus: hoc enim acceptum est coram Deo. Et paucis interiectis subiungit, Si quis autem suorum & maximè domesticorum curam nō habet, fidem negauit. Et quod hoc non solum secularibus hominibus, sed etiam
1.Tim.4 Ecclesiasticis uiris necessarium sit apertè insinuat Paulus. Si quis, inquit domi suæ præesse nescit: quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam hebebit? Igitur multa sunt necessaria, ut faciamus, ubi nec uocaliter nec mentaliter orare possumus: & quamuis hunc locum multi sic & alij sic interpretentur, mihi tamen uerior expositio uidetur, quod hyperbolicè locutus est hic Christus ad rem exaggerandam. Quæquidem figura à Cicerone dicitur superlatio, ab aliis excessus, cum sententia aliqua fidem excedit augendæ rei gratia, ut cum dicimus esse aliquid niue candidius, hæc autem sæpè in sacris literis reperitur. Quoniam sacra scriptura, quæ instar est communis locutionis scripta, eisdem etiam utitur tropis & figuris, qui bus communis modus loquendi utitur. Et ut res sit apertior aliqua exempla proferam ex sacris literis, in quibus hæc hyperbole inuenitur. In Actis Apostolo- Acto.2.
rum describens noster Lucas illam historiam aduentus Spiritus sancti, & uolens innuere multitudinem gentium & nationum, quæ tunc erant Hierosolymis ait, Erant autem in Hierusalem habitantes uiri religiosi ex omni natione, quæ sub cœlo est. Quod nisi hic admittatur hyperbole, erit necessarium fateri tunc fuisse Hierosolymæ Hispanos, Gallos, Anglos, Scotos, Indos, Aethiopes, Siculos, Sarmatas, Scythas, aliàsque nationes, quas uix Niniue, quæ ciuitas erat maxi-
ma, itinere trium dierum capere potuisset: nedum Hierosolyma, quæ oppidum Ionę. 3.
erat mediocre. Similiter & Christus suadere nobis uolens, ut eleemosyna secreto Matt.6.
& absque iactantia fieret, dixit, Te autem faciēte eleemosynam nesciat sinistra tua quid faciat dextra tua. At cum eadem in utraque manu sit anima, fieri non potest ut sinistra nesciat quid faciat dextera: quare quædam ibi est hyperbole, siue quidam excessus ad rem magis commendandam. Similiter & apud Matthæum legimus Christum dixisse. Fa- Mat.19.
cilius est camelum per foramen acus trāsire, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum. In ueteri etiam tastamento uolentes exploratores à Mose missi ma Deu. 1.
gnitudinem urbium, terræ promissionis significare, & murorum altitudinem dixerunt. Vrbes sunt magnæ, & ad cœ-
lum usque munitæ. Ezechiel etiam uo- Ezec.31
lens significare nullum fuisse Regem similem Assyrio, qui tantis diuitiis tantàque potentia floreret dixit. Cedri non fuerunt altiores in illo paradiso Dei. Ita & nunc Christus ut magis nobis orationem commendaret frequentem, dixit, Oportet semper orare, pro frequenter, Vbi hyperbolica locutione usus est. Ea-
dem etiam figura utitur Paulus dum di- 2.Th.3.
cit, Sine intermissione orate. Et Ioannes. Sunt autem, & alia multa quæ fecit Iesus, quę si scribātur per singula nec ipsum arbitror

arbitror mundum capere posse, eos qui scribendi sunt, libros. Sed parabolam audiamus. [Iudex erat in quadam ciuitate, qui Deum nō timebat, & homines nō reuerebatͣ] Hęc parabola est, & parabolicè loquebatur Christus, quę vtinam etiam, & nunc esset parabola, & pro historia non posset recenseri. Quosdam enim iudices a malo solet retrahere aut timor Dei, aut pudor seculi. Primi sunt boni: secundi occultè mali. Sed iste erat apertè malus, quia neutrum istum retrahebat. Quoniam nec Deum timebat, quo ad primum, nec homines reuerebatur, quo ad secundum. Hæc enim impietas ex auaritia communiter prouenire solet, iuxta illud Ecclesiasticis. Enxenia & dona excęcant oculos iudicis. Hęc enim dona & hęc libido habendi & excellēdi ac imperādi, iustitiam peruertūt, & reipublicę gubernationē funditus destruūt. Quod lamētabatͣ Propheta Esaias dicēs, Vę qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti aufertis ab eo. Mores autem boni iudicis expressit Ietro cum dixit Mosi. Prouide de omni plebe viros sapientes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, qui oderint auaritiam, &c. qui iudicent populum. Ecce quales iudices esse debent, Primò, sint viri & non pueri, sensu, & moribus Nolite (inquit Paulus) pueri effici sensibus. Etiam si canicie vacent, sint tamen robore & virtute validi, iuxta illud, Noli quærere fieri esse iudex, nisi valeas virtute irrūpere iniquitates, &c. Daniel licet ætate esset iuuenis, senes tamen impudicos iudicabit. Secundò, dicit sapientes. Hanc sapientiam postulabat Salomon ut populum Israeliticum iudicaret. Sic Iosue fuit repletus spiritu sapientiæ: qui populum erat iudicaturus, Quapropter in Prouerbiis dicitur. Via stulti recta in oculis eius, qui autem sapiens est, audit consilia. Tertiò, timentes Deum. Vnde rex Iosaphat, ait iudicibus. Videte quid faciatis. Non enim hominis exercetis Iudicium, sed Dei. Quartò, in quibus sit veritas iustitiæ & vitæ. Vnde in Deuteronomio habetur. Quorum conuersatio sit probata in tribubus vestris. Quintò, non cupidi munerum, imò qui oderunt auaritiam: hoc enim est quod in primis nocet iustitiæ iudicumque omnium corrumpere æquitatem valet. Nam sicut piscatore arūdine pisces decipiente quandiu nullus piscis hamum apprehendit arundo recta permanet: postea verò quam apprehensa in hamo esca, filum trahit, inclinatur harundo piscis pondere, & torquetur: sic multi iudices iustitię virgam rectam tenent dum pondere donorum non tentatur, cum autem cliens aliquis accedit præcium pro iudicio pollicens, inclinatur, sæpè etiam frangitur iustitiæ sacrosancta ę quitas. Cum Deus misit Mosen ad Pharaonem habebat virgam in manu, quoniam facturus erat iudicia in Aegyptios: cuius quidem iustitiæ virga cum Moses caput apprehenderet serpens erat, cum verò caudam, in uirgam vertebatur. Quia hoc habet iustitia. vt si quis principium aspiciat mordere uideatur reum: sed si finem inspexeris, uirga est æquans inæqualia. Verùm uirga in terram proiecta in serpentem uertitur. Quoniam iudex terrena cupiens omnia ueluti serpens deuorat: sed si iudex finem considerauerit accipiens illā caudā, & finem iudiciumque futurum perpenderit, uidelicet quomodo ipse etiam a Deo iusto iudice sit iudicandus, iam tunc non serpens sed uirga æqua erit. Ideò Dominus Mosi præcepit dicens. Iudices, & magistros constitues in omnibus portis tuis, ut iudicent populo iusto iudicio: nec in alteram partem declinent. Talis erat ipse Moses de quo habetur in Exod. Stetit populus iuxta Mosem de mane usque ad uesperam. Audiant hæc nostri iudices, qui uix ad unam horam ferunt litigantium importunitatem. Expende etiam quod dicit iuxta aut supra Mosem: nostros uerò nemo audet tangere, nec pauperes sine summo timore accedunt. Quos Dominus accusat per Esaiam, Principes tui infideles, socii furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones, pupillo non iudicant, & causa uiduæ non ingreditur ad eos. Talis erat iste, de quo nunc est sermo, ad quem causa uiduę non ingrediebatur: atque ideo subditur.

[Vidua autem quędam erat in ciuitate illa, & ueniebat ad eum dicens: Vindica me de

Eccl. 20. Esai. 5. Exo. 18 1. Co. 14 Eccle. 8. Dan. 13 3. reg. 3 Deu. 34 Pro. 12 2. Pa. 19 Deu. 1. Exod. 3. Deu. 16 Exo. 18 Esaię. 1.

me de aduersario meo, & nolebat ꝑ multum tempus.] Posuit exemplum in vidua vt in fœmina, quæ natura sua fragilis & viribus, virique auxilio destituta est. Sic notantur iniqui iudices qui humillima quæque seuerius puniunt, nec ius dicunt nisi potentibus. Huic viduæ fragili & desertæ viri auxilio iniuria facta est: habebat enim aduersarium potentem, siquidem eum aduersarium nominam. Potuit autem esse, quantum coniicere possumus, aut mercator, aut publicanus, aut exactor quorum officium est, non modò debita, sed etiam plura quàm debita sint exigere. Aut fortè habebat hac fœmina aliquē fundum aut prædium iuxta alicuius diuitis limitem, qui viduæ iniuriam inferre quacunque ratione posset: ea de causa cupiebat, vt aut partem aut totum prædium viduæ illius arrogaret sibi, & adiungeret: Vtcunque sit hoc constat verissimè fœminam hanc iniuria esse affectam, quo in casu iudicem nullum inueniebat iustitiæ amatorem, quoniam potente aduersario existente rarissimè iustitia exhibetur fragiliori. Quare nihil vnquam profecit, nec precibus, nec querelis, quibus sæpenumero crudelem solicitauit iudicem. Quod ò vtinam nostris temporibus adeo frequens non esset, vt potius de iniuria huic viduæ illata querentes omnem in hac materia sermonem consumeremus, quàm ad tempora hæc nostra præsentia oculos conuertentes in tot iniurias innocentum incurreremus. Nam quis est qui regum curias, ciuitatum iudicia, siccis oculis possit intueri: quibus in locis tot viduarūcateruas aliorumq; hominum miserrimorum, eiecta, & oppressas passim videmus: quibus non modò non patent iustitiæ, sed nec etiam portarum aditus à quibus per immanes iniquitatis ministros summa cum ignominia submouentur? Non sic faciebat ille sanctus vir, qui dixit, Oculos viduæ ex- Iob. 31.
pectare non feci.

[Post hęc autem dixit intra se. Et si Deū non tam eo, nec hominem reuereor, tamen quia molesta est mihi hæc vidua vindicabo illam, ne in nouissimo ueniens sugillet me.] Ecce quod saltem iste licet iniquus esset, tamen pro uitanda molestia iustitiam facit, & uindicat illam. Sed iam nūc multos iudices inuenies peiores isto, qui nec ob Dei timorem, nec propter hominum pudorem, nec aliqua importunitate uolunt iustitiam facere: de quibus potest dici illud Zachariæ, Cor suum posue- Zach. 7.
runt, ut adamantem: ne audirent legem. Porro sugillare est carnem maculare ex percusso à sugendo, quòd succus id est, liuor deducatus. Græce uerbum est. ὑπωπιάζω. Solet etiam accipi pro accusare, damnare, & reprehendere, sicut accipitur hic. Ille enim dicitur sugillare, qui cogitur ui rationis obmutescere: uel qui tædio clamorum suffocatur. Timebat hic iudex ne posteà ab hac muliere coram superiori iudice accusaretur, & ut se hac molestia, & periculo liberaret, statuit iustitiam illi facere, licet animo inuito.

¶ Discant ex hoc loco iudices supremi, à quibus non est appellatio quales esse debeant: nempe ut eorum iudicium rectum sit. Cum enim Dominus uellet ciuitates Sodomorum subuertere, occurrit ei sanctus senex Abraham dicens, Absit Gen. 19
hoc à te, ut perdas iustum cum impio qui iudicas omnem terram. Ac si diceret, Tu qui iudicem superiorem non habes, à quo possit appellari, uide quid facias quia supremus es iudex: & iudicas omnem terram. Discant ergo supremi iudices, ut summè aduertant ne quid iniustum faciant, cum non habeant, qui eorum sentētias corrigant, Discāt etiam omnes prælati, diuites, & potentes, ac principes non opprimere pauperes, ne in nouissimo sugillent eos: quia in die iudicii importunis clamoribus corā Deo supremo Sap. 5.
iudice cœli & terræ accusabunt eos. Vnde Sapiens ait. Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum. Venient enim tunc ante tribunal Christi diuites, tyranni, & iniqui iudices pupillorum, & uiduarum oppressores: ubi erit pupillorum accusatio grauis, & allegatio dura. Suffocabuntur enim ita, ut non possint respondere: sicut ille, de quo Euangelista Matthæus ait. At ille obmu- Mat. 22.
tuit. Applicat iam nunc Christus ad propositum parabolam.

Ait autem Dominus, Audite quid iudex iniquitatis dicit. Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantiū ad se die ac nocte, & patiētiam habebit in illis? Dico vobis quia cito faciet vindictā illorum.] Concludit parabolam arguendo, Quod si iudex iniquus victus precibus viduæ disposuit tandem vindicare viduam: quantò magis Deus iustissimus faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se? Quapropter Deum oremus, petitionesque nostras coram illo cōstituamus. Hoc enim hic docet Christus vt in tribulationibus nostris nomen illius inuocantes, omnesque dolores, & labores in manibus eius deponentes, deinceps de salute simus securi. Ipse nanque cum opus fuerit nos auxilio solabit suo, quod si statim non exaudierit preces nostras ne diffidamus, sed potius in oratione perseueremus. Nam si iudex ille iniquus viduę iustitiam fecit ab illa solicitatus: quid faciet Dominus iudex iustissimus? Non poterit certè precibus nostris non acquiescere, si perstiterimus. Hoc igitur Dominus in tota hac parabola præcipuè intendit: nempe vt perseuerantes simus in oratione. Cum enim dixisset, oportet semper orare & non deficere, statim adduxit parabolam: vt nobis orationis assiduitatem, & perseuerantiam suaderet. Eandem doctrinam scripsit noster Lucas in capite vndecimo, vbi Dominus etiam frequentem orationem commendat, in cuius rei confirmationem adducit parabolam de eo, qui ab amico tres panes commodatos petiuit: facta hac consideratione, si non dederit, eo quod amicus est, saltem propter importunitatem dabit, quot quot habet necessarios. Eodem modo hic dicitur, si iudex iste noluerit iustitiam ob virtutem facere, saltem ob importunitatem faciet: quare multo facilius Dominus si eum solicitaueris preces tuas, motus exaudiet. Et hic est huius parabolæ sensus.

¶ Verùm pro maiori explicatione aliquorum verborum contextu, obserua ꝙ iste clamor continuus electorum non est formaliter petitio vindictæ (quanuis vindicta iustitia sit punitiua, vt sanctè possit desiderari) sed est formaliter petitio quod adueniat regnum Dei. Est formaliter desiderium beatitudinis perfectæ (in anima, scilicet, & corpore) cum aduenerit regnum Dei, & quia regni Dei aduentus annexam habet vindictam, hoc est iustitiam punitiuam iniuriarū illatarū electis Dei, ideo clamor iste est virtualiter petens vindictam. Et quoniam electi continuè suspirant ad regnum Dei: ideo quotidie dicuntur petere vindictam clamando die ac nocte. Et conformis est hæc sententia clamori martyrum: iuxta illud Apocalypsis. Apoc. 6 Sub altare Dei vidi animas interfectorum propter verbum Dei, & clamabant dicentes, Vsquequo Domine non vindicas sanguinem nostrum, &c. Obserua etiam quod dicit Deum vindictam sumere nomine electorum, non reproborum, quorum condemnatio hic incipit. Sed procedamus. [Veruntamen filius hominis veniēs putas inueniet fidem in terra?] Post orationem optimè nunc agit de fide: quia vbi fides non est, deficiet oratio. Ro. 10 Sic Paulus ait. Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt. Nulla erit orationis vis vbi fides defecerit. Quoniam autem oratio animam optimè præparat ad expectādum iudicij supremi aduentum, qui veniet, vt faciat vindictam electorum suorum, prius locutus est Dominus de oratione, nunc verò de aduentu suo loquitur: quando veniet, vt vlciscatur & puniat illos qui seruos illius iniuriis & incommodis afficere non verentur. Et tunc cum venerit putas quòd inueniet fidem super terram. Quanuis Deus sic zeletur pro suis electis, tanta tamen erit tunc malorum multitudo, vt apud paucos vera fides inueniatur. Et si nunc veniret, vbi inueniret fidem. Quot videmus in præsenti seculo schismata, quot hæreses, quot impias opiniones. Non loquor de Turcis, nō de Iudæis, non de hæreticis, sed de his etiā qui sibi videntur, & ab aliis existimantur Christianissimi. O miseram & infirmam fidem. Præterea si loquamur de fide, qua homo homini fidem vel habet, vel seruat, neque illa suo loco habetur: sed tanta est hominum huius seculi vanitas, vt meritò illud ethnici locum habeat. Nusquam tuta fides. Quocunque enim te veteris vix inuenies, cui tuto fidas: nec qui sibi fidere ausit.

re ausit. Sicut enim Deo neque fidimus, neque fidem seruamus: ita & homines aliquãdo nec nobis fidem vel seruant vel habent: vt sic per pari reddatur. Iam synceritas antiqua perijt, abierunt aurea illa secula: modo enim nemini fidere audemus. Quoniam olim omne æs alienum sine testibus: & sine chirographo probatissimũ erat. Nunc è conuerso etiam testibus, & chirographo ipso fidem facientibus audent debitores debitum negare creditoribus. Tanta est in hominibus perfidia & nequitia. Qua de causa, nec amicissimis, & notissimus iam fidem facimus sine iactura. Olim Gabaonitæ venerunt ad Iosue, & credidit eis: vbi duo considera, de illius temporis bonitate & synceritate.

Iosũ.9.

Primo quàm sancta erat illis temporibus fides, vt fallere aliquos posse non crederetur. Sancti qui cætero de suo affectu esse existimabant: quia ipsis amica est veritas & non mentiuntur: ita mentiri neminem putant, & quia ipsi alios fallere nesciũt, nõ putant quòd alii fallant eos. Hinc Salomõ ait, Innocens credit omni verbo. Non est in Iosue & in sui vituperãda facilitas: sed laudanda bonitas. Arguendi sunt quia Deum non consuluerunt: & commendanda animi synceritas & bonitas mentis, q̃ Gabaonitas mentiri non crediderunt, sed bene de proximis iudicabant. Hoc est innocentem esse, ignorare quod nocet: & si si circunscribitur ab aliquo, de omnibus tamen bene iudicat, qui fidem esse in omnibus arbitratur. Hac igitur mentis suæ deuotione inclinatus, vt crederet testamẽtum disposuit, pacem dedit, & confirmauit societatem. Secundò expende, quòd vbi ad terras eorum ventum est deprehensa fraude, nihilominus tamen fidem seruauit, & reuocandam non censuit ne fidem suam solueret: quanuis alienam perfidiam apprehenderet: sed nunc nec fides, nec iuramenta seruantur. Mirabile exemplum de fide seruanda narrat Diuus Augustinus de M Regulo, qui captus in primo bello punico à Pœnis cum esset Romam missus ad captiuos commutandos, iurasset que se redditurum, rediit quidem non commutatis captiuis quanuis ab amicis retineretur Romæ: maluit tamen redire ad hostes ad exquisita supplicia quàm fidem hostibus crudelissimis datam nõ seruare: & sic Chartaginem reuersus est. Paucos nunc M. Regulos inuenies vbi iam nulla fides aut promissio seruať. Sed de his iam satis.

Pro.14.

Aug. li. 1. ciui. c. 15.

¶ Igitur quia Christus hactenus fuerat locutus de necessitate orationis: modo docet qualis oratio debeat esse: nempe humilis & modesta. Erant etiã ibi pharisæi q̃ orationes longas faciebant, & putabant magnã se habere fidem, & quòd non essent ipsi de numero illorũ, in quibus non inueniretur fides: & de se magna confitebant. Docens itaque hos, quomodo nihil de se sit præsumendum, & quomodo oratio humilis esse debeat, subdit Euangelista, dicens, [Dixit autem, & ad quosdam qui in se confidebant tanquam iusti & aspernabaatur cæteros parabolam istam dicens, Duo homines ascendebaut in templum vt orarent, vnus pharisæus & alter publicanus.] Vulgò dici solet nullum est malum quod aliquando non subsequať bonum. Prouerbium quidem verissimum est: quoniam tanta est Dei misericordia, vt non solum ex bonis, sed etiam ex malis occasionẽ benefaciendi capiat. Peccauerunt Angeli in cœlo contra suum creatorem. peccauerũt certè & grauissimè. Quapropter omnipotẽs Deus hominem creauit: vt enim ait Diuus Augustinus. Homo ea de causa creatus est à Deo, vt implerentũr Angelorum sedes, quæ vacuæ manserant. Creato autem homine ad illam supremam fœlicitatem, accidit aliud flagitium: peccauit enim ille homo recenter creatus contra Deum, & inobedientia sua iustitiam originalem perdidit, simul cum gratia & amicitia Dei. Ex hoc tamen malo, ingens consecutum est bonũ: nam Deus vt hominem quem ad similitudinem suam formauerat in pristinum statum restitueret, homo factus est.

Augu. ench. c. 9.

Gene. 3

Venit enim filius hominis saluum facere quod perierat. Verum bonum hoc ingenti scelere cõtaminatum fuit. Perfidi enim mortales Christum Redemptorem suum cruci affixerunt: non tamen tanto crimine tardior facta est Dei misericordia, quin ipsa Christi morte salutem hominum cogitauit. Ex summo igitur omnium mortalium malo, summum effe-

Matt. 9.

cit Deus omnium bonorum bonum. O quàm bonus est Deus qui (vt ait Moses
Deu. 32 in Cantico suo) sicut educit mel de petra, oleumque de saxo durissimo: ita educit ex duro peccatoris animo mel deuotionis & suauitatis, & oleum misericordiæ. Sic etiam iusti sæpe post peccatum feruẽtius seruiunt Deo.

¶ At diabolus è diuerso, ex bono elicit malum: quoniam quemadmodum Deus adeò bonus est, vt ex malis etiam possit creare bona: sic diabolus adeo est malus vt ex bonis etiam possit conficere mala. Nam cum Deum creatorem æmulari velit in operibus contrario modo omnia operatur, nec amplius assequitur, quàm apparentiam quandam bonitatis, velut simia naturæ humanæ imitatrix. Vt ergo Deus ex eleemosyna pietatem, ex oratione deuotionem, ex ieiunio continẽtiam, ex decimarum solutione iustitiam, &c. educit. Sic è contrario diabolus ex his omnibus arrogantiam, superbiam, & ad cæteras virtutes ignauiam quandam extrahit. Mirùm tamen non est: si sint contrariæ voluntates Dei & dæmonis, quorum opera tam opposita sunt. Quid magis oppositum quàm arrogantia & humilitas? At arrogantiam diabolus ex virtute educit: Deus verò ex peccato humilitatẽ procreat. Vtrumque autem in hac parabola licet intueri. Poteris considerare opera Dei in illo publicano, qui peccatum suũ cognoscens, humilitate meruit salutem, diaboli verò in pharisæo, qui legem obseruans superbia sua omnia bona opera inquinauit. Hoc summatim dictum sufficit, postea cum de vtraque persona tractabimus, fusius agemus. Nunc singula verba huius parabolæ explicemus. Ait itaq; Euangelista. [Dixit ad quosdam qui in se confidebant tanquam iusti, & cæteros aspernabantur.] Ad quosdam videlicet arrogantissimos & vanos, qui cum per se nihil sint, plus æquo sibi tribuunt & vendicant. Hoc vanissimum est. Primo quia incertum est homini quando iustè operatur: falsa enim iustitia multos decipit. Vn
1. Cor. 4 de Paulus: Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Ideo hic non inaniter dicit tanquam iusti, vt doceat non verè fuisse iustos; nam si verè iusti fuissent, iustitiam suam non sibi, sed Deo retulissent acceptam. Vanum itaque est confidere in sua iustitia: cum nesciat homo an iustus sit. Secundò non est confidendum in propria iustitia, quia iustitiæ nostræ non sunt puræ: iuxta illud Esaiæ.
Facti sumus vt immundi omnes nos, & Esai. 64.
quasi pannus menstruatæ omnes iustitiæ nostræ. Tertiò non est confidendum in propria iustitia, quia non est stabilis: homo enim quantumcunque magni meriti sit labi potest, vt Dauid, Petrus, & multi alii: Adam cecidit, & etiam Angeli
qui eminentis erant naturæ. Vnde Iob. Iob. 4.
Ecce qui seruiunt ei non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit prauitatem. Quis
Sansone fortior, Dauide sanctior, Nabu- Iud. 16.
chodonosore potentior, & Petro feruen- 1. re. 11
tior? Sed omnes isti p.p præsumptionem Dan. 4.
corruerũt. Sẽnacherib omnem fiduciam Mat. 26
suam constituebat in magnitudine sui 4. Re. 18
exercitus: at sanctus Rex Ezechias Deo tantummodo fidens victoriam obtinuit, Hierusalem liberata ab hostibus, occidit enim Dominus centum octuaginta quinque millia illorum, & postea Sẽnacherib ipse a filiis suis fuit occisus. Ita profliga-
uit Dominus Holophernem cum omni Tobi. 1.
Assyriorum exercitu: de quibus ait Iu-
dith loquens de Deo. Qui confidunt in Iud. 9.
multitudine sua & gloriantur, &c. Quapropter istis, qui sibi ipsis confidũt nõ do-
mino ait Propheta Amos. Væ vobis qui Am. 4.
opulenti estis in Syon, & confiditis in monte Samariæ optimates capita populorũ: ingrediẽtes põpaticè domũ Israel. Discamus ex hoc loco nihil nobis confidere. Ne confidas in diuitiis: quoniã in scri-
ptura ait: Væ vobis diuitibus, qui habe- Luc. 6.
tis hic consolationem vestram. Ne confidas in viribus, multi enim fortissimi fuerunt duces in seculo, quorũ nomina prorsus ignoramus, ait enim scriptura. Poten-
tes, potẽter tormẽta patientur. Ne glorie Sapiẽ. 6
ris in ædificiis, aut æquis mũdique luxu:
quoniam inquit Hieremias. Væ qui ædi- Hie. 22.
ficatis iniustitiam. Ne confidas in nobilitate generis, aut corporis pulchritudine:
scriptum enim est. Vana est pulchritudo. Prou. 31
Ne multum tribuas velocitati, reliquisve artibus humanis, quibus bruta sunt hominibus præstantiora. Asael, qui erat veloci-

locitate par capreis, quæ morantur in sylvis
2.reg. 2 uis occisus fuit, quia Abner sequebatur. Ne iactes literarum cognitionem, si quidem nemo adhuc extitit æqualis dæmonibus scientia, qui tamen omni scientia sua inferni pœnas euadere non possunt. Non adhibeas fidem fauori, aut gratiæ principum. Aman enim Regi Assuero gratissimus eo die, quo cum Rege suo cœnauerat ab illo suspensus est. Ideo Dauid. Nolite confidere in principibus, neque in filiis hominum: in quibus non est salus. Hos ergo qui uirtute sua, & uiribus confidunt, alloquitur Christus dicens. [Duo homines ascendebant in templum: ut orarent unus Pharisæus & alter publicanus.]

Heft. 7.

Psal. 14.

Ioan. 2.

3. Re. 8.

Ad orationem ascenderunt. Ad hoc enim factum est templum: iuxta illud Saluatoris, Domus mea, domus orationis est. Et Salomon orans Domino dixit in templo. Exaudies deprecationem, quodcunque orauerit in loco isto. Quanquam multi sunt, qui templis utuntur non ad orandum sed ad negociandum aut (quod turpius est) ad peccandum: quibus multo esset melius si nunquam templum ingrederentur, ut huic Pharisæo accidit, qui in templum intrans arrogantia, & superbia perdidit quidquid antea uirtutis habebat. Sanius igitur fecisset si se domi continuisset. Iuerat ad orandum, & pro oratione peccatum admisit: cuius exemplo omnes caueant, sibi, nequid aliud in templo faciant quam preces effundere animumque totum Deo tradere. De iis enim qui contra faciunt conqueritur Dominus inquiens. Quid est quod dilectus meus in domo mea facit scelera multa? quia in uia affectus est iniuria, leuius ferre solet quam si in propria domo fuisset iniuriam passus. Vnde illud uulgo celebratus exaggerationis argumentum. Vim mihi intulit etiam in domo mea. Quare Rex Assuerus ut Amã grauius peccasse probaret, dixit, Etiam Reginam uult opprimere me præsente in domo mea. Ita etiam offendunt Deum qui in templo peccant: quoniam adeo impudentes sunt ut Deum in propria illius domo non uereantur offendere. Ita nunquam legimus Dominum adeò indignatum fuisse, quam cum uendentes & emẽtes in templo inuenit, quo in casu ille qui omnibus aliis peccatoribus semper pepercerit tam grauiter succesent hominibus: innuens quam sibi displiceat templorum uiolatio. Oportet ut in loco sancto sanctus sis: nam quid prodest quod locus sanctus sit, si tu sanctus non es? Hic Pharisæus in templo erat, sed in eo superbè egit: locus enim non iustificat hominem. Quapropter disce in loco sancto Dei orare, psallere, & uerba diuina attentè, & deuotè audire, &c Pharisæus stans hæc apud se orabat.] Cùm enim preces eius debuisset ad cœlum ascendere, gloria tamen inanis meritorum suorũ hoc faciebat, vt orans apud se esset: & tamen uera oratio extra se rapit orantem. Præterea, statio hæc indicium præbebat inflati animi, quam Deus semper odit. Contra uerò cor contritum, & humiliatum nunquam despicit, Vnde in Ecclesiastico habetur quod hominis seipsum humiliantis oratio, nubes penetrat. E diuerso autem quæ oratio illa erit, ubi humilitas non est: imo in qua nos humilitatis pudet? Salomon erat omnium ditissimus, & gloriosissimus Rex, quam Iudæi unquam habuerunt: attamen non pudebat eum coram omni populo genibus flexis orare. Daniel in die ter cadebat in genua in oratione. Moses cadebat in facie in sua oratione. Et ipse Christus cœlorum Rex procidens in horto orabat Patrem. Et quid solum hos commemoro? In Apocalypsi Ioannes uidebat non solùm uigintiquatuor seniores, sed etiam omnes Angelos in cœlo in faciem procidere ante Dei thronum. In Iob quoque scriptum est, quòd etiam columnæ cœli ante Deum contremiscunt: denique obstupescunt omnes creaturæ ad diuinam maiestatem, & hic superbus Pharisæus peccator, & impurus homo in terris, erecto collo & capite, coram Deo audebit stare & comparere? Sed non solus est hic Pharisæus, qui superbè, & arroganter est in templo. Nam nostris temporibus uidemus etiam mulieres pulcherrimis stragulis cubantes, missæ, sacrisque concionibus interesse. Et existimo breui fore, (ea sunt stultitiæ incrementa) ut ceruicalia, ipsosque lectos in templo

Hier. 11

Heft. 1.

Ioan. 2.

Psal. 50.
Eccl. 35.
3. Re. 8.
Dan. 8.
Nu. 16.
Luc. 22.
Apoc. 7
Iob. 26.

transferant vt mollius cubent. Sed quia in capite secundo huius cum Simeonem venit in spiritu in templum de his locuti sumus: nunc duo obseruamus hic. Primum horum est, quod hæ cæremoniæ Ecclesiæ quauis de essentia non sint, tamen maximam animi superbiam ostendũt qui eas omittunt. Quanquam enim potissimum omnium sacrificium & maximè acceptabile sit cor cõtritum, humile, & mundum: corporis tamen humilitas sicuti genuum flexio, &c. Multum adiuuat ipsius cordis humilitatem, sensualitatem frangens, animamque erga Deum disponens. Quare cum Christus & Apostoli has externas ceremonias non modò docuerint, sed etiam commendarint, stupenda videri debet eorum impudentia, qui hæc in missa, & reliquis diuinis officiis audent contemnere.

¶ Secundò obserua quàm difficile, & atrox sit superbiæ vitium, omnia enim alia non semper apparent, latent interdum quia nonnunquam occultari possunt, nõnunquam etiam acquiescunt. Nam vorator si domi peccat, foris non item: libidinosus etiam non semper nec in omni loco flagrat: friget aliquando, vel naturæ fragilitate, vel vitij tædio. Ad superbus in lecto in mẽsa, in foro, in templo, in omni denique loco & tempore, domi, forisque indicia ostẽdit tumoris sui, vt in hoc Pharisæo videmus. Qui vbi arrogantiam suam in primis cohibere, & occultare debuisset (siquidem in conspectu Dei constitutus nihil aliud non modò velle sed nec cogitare quidem debet nisi quod pium sanctumque sit) ibi superbissimus fuit: sed nec veritus est illũ offendere, à quo multa petitum venerat. Sed iam eius orationem audiamus. [Deus gratias ago tibi quia non sum sicut cæteri hominum raptores, iniusti, adulteri, velut hic publi-
Pro. 18. canus.] Iustus in principio accusator est sui, & sic oportebat, vt iste faceret: tamen a suis laudibus incipit. Abraham rogans pro Sodomitis coram Deo se humiliabat. Quia, inquit, semel cœpi, loquar ad Dominum meum, cum sim puluis, & cinis. Acsi
Gen. 19 diceret, Ne irascaris mihi, quòd pro aliis
Gen. 32 oro: qui tamen ipse peccator sum. Sic faciebat Iacob dicens, Domine Deus minor sum omnibus miserationibus tuis, &c. Sic etiam Dauid. Quis ego sum (ait) 2. Re. 7.
Domine Deus, & quæ domus mea quia adduxisti me huc vsque? Sic etiam faciebant socij Danielis dicentes. Domine Deus iustus es, in omnibus quæ fecisti nobis. Sic & ipse Daniel dicebat. Tibi Dan. 3.
Domine iustitia, nobis autem confusio, &c. Hunc in modum confitentur probi Dan. 9.
omni tempore in sua oratione propria sua peccata: è contra autem impii a suis laudibus incipiunt, sicut iste qui gratias dabat, quia non erat sicut cæteri.

¶ Sed cur iste male egit dando gratias Deo, & numerans bona sua, cum Paulus dicat quod in omnibus gratias agamus? Dauid etiam & Exechias, Paulus quoque Ephe. 5.
& Zachæus, & alij bona sua narrauerũt. Cur ergo iste damnatur? Aliud est gratias agere cognoscendo Deum autorem bonorum, & aliud est bona habere reputando quod à se ipso vel suis meritis Deus illa dederit, & proximum contemnendo. Quapropter aduerte quòd triplex est genus superborum. Quidam sunt quod ea quæ habent non putant a Deo se habere: sed quod suis viribus, ingenio, aut sollicitudine illa acquisierint. Talis fuit Nabu Dan. 4.
chodonosor qui dicebat iactanter. Nonne hæc est ciuitas magna Babylon quam ego ædificaui, &c. Et sic, Sanson hac ta- Iud. 14.
ctus vanitate dixit. In mandibula asini percussi eos. Quos Dominus percusserat dixit quòd ille percusisset. Quapropter statim Deus illum magna siti percussit: ita vt penè moreretur. Sicut etiam vox dixit de cœlo Nabuchodonosor Regi. Regnum tuum transibit a te. Est enim Deus honoris sui Zelator, soletque æstimationem suam tueri, quotiescunque ab hominibus vsurpatur. Aduersus hos Esai. 10.
loquitur Isaias dicens, Nunquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum a quo trahitur? Quomodo si eleuetur uirga cõtra eleuantem se & exaltetur baculus qui vtique lignum est. Et videas quomodo Deus zelat suum honorem, statim subdit pœnam. Propter hoc mittet dominator Dominus exercituum in pingui- 1. Cor. 4
bus eius tenuitatem, & subtus gloriam eius succensa ardebit quasi combustio

ignis.

ignis. Et Paulus etiam contra istos. Quod habes quod non accepisti? Si autem acce pisti, quid gloriaris quasi non acceperis. Iacob.1 Iacobus Apostolus etiam ait. Omne datum optimum, & omne donum perfectũ desursum est à Patre luminum. Et rursus 2.Cor.3 Paulus. Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis tanquam ex nobis, sed sufficientia nostra a Deo est. Si homo ex se sufficiens non est ad cogitandum bonum, quod est minimum inter bona opera: quid poterit ad agendum? Vnde Do- Ioan. 6. minus. Nemo venit ad me nisi Pater Ose.13. meus traxerit eum. Et per Oseam. Perditio tua (inquit) ex te Israel: & auxilium tuum ex me. Per se vadit homo ad peccatum, sed non redit: per se nauis descendit in rapida aqua, sed non ascendit. Terra spinas & tribulos per se profert, sed non per se triticum: mater enim est herbarum, & nouerca tritici. Sic homo per se potest facere malum, sed non bonum, meritorium vitę æternæ sine gratia Dei. Ideo Dominus. Sine me nihil potestis facere. Omnia bona tua tam corporalia, quàm spiritualia a Deo sunt. Cur igitur superbis? Multi adeo arrogantes sunt, ut si audiant se ab omnibus amari, statim respōdeant vrbanitatem suam, liberalitatem, & bonum ingenium amoris illius esse causam. Si verò audiant valetudinem, viresque suas in pretio esse glorientur, & dicunt: continentia mea, vitæque moderatio hæc mihi præstitit bona. Quorũ quanta sit superbia: nemo non videt: quando ea bona quæ Deo sunt, vt autori suo referenda, sibi tribuunt. Alios inuenies nihilo meliores, à quibus si petas, qua ope diuitias compararunt: iactant industriam suam, dicentes. Indos petiui, inauditas nationes penetraui, ibique ingenio meo hæc omnia mihi confeci, quæ vides. O insane. Nonne alii in eisdem locis quibus tu versati ditescere nunquam potuerũt? Nonne etiam alii multi te ditiores effecti, in mari cum omnibus diuitiis suis perierunt? Igitur, ò amentissime cur mauis Deo ingratus, quàm Deo omnia quæ habes accepta referre, siquidem & qui non habuerunt Dei auxilio consequuntur, & qui habent Dei patrocinio opes suas à mille periculis tuentur. Quod si opponas: pro hærede omnia bona mea possideo, nihil hic ad comparandum, aut casus aut auxilium vllum promouit: pater mihi reliquit. At patri quis dedit? auus, auo? atauus. Fateor, sed si perstitero omnino deueniendum est ad illum, qui habuit a maioribus suis nihil. Sed sint ita sanè omnia bona tua hæreditaria: qua ope conseruas, quæ mille modis diligentissimos dominos deserũt? quo auxilio denique vales (quod præstantius est) & spiritum ducis ad illa perfruẽda? Nullam ergo excusationem afferre potes tuæ ingratitudinis: nisi Deum datorem omniũ bonorum cognoscas, at si cognoueris quot bona consequantur, inde gratus eris, & plura in dies beneficia consequeris.

¶Aliud genus superborum est, qui etsi omnia beneficia à Deo fateantur accepta, non gratis tamẽ sed meritis suis sibi concessa autumant. Habent in memoria aliqua pietatis opuscula, quæ aliquando fecerunt: & ideo, valetudinem suam, bona temporalia, & etiam animi tranquillitatem iam pridem sibi debitam, & ita nihil accipiunt de manu Dei vt gratuitum, sed vt debitum. Horum tamen non modo superbia, sed etiam stultitia est mirabilis, nã Ioã.15. quæ habemus, non quia boni sumus habemus, sed quia bonus est Deus. Vnde Christus Apostolis dixit. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos vt eatis & fructũ afferatis. Quasi diceret, Hęc omnia quæ facitis, mea opera sunt. Nihil enim quis conari potest nisi præuia gratia diuina, quæ dormientes excitat, pigros strenuos facit. Non quia boni eramus futuri, elegit nos Deus, sed quia elegit nos Deus, Rom.11 boni sumus. Quare gratia Dei gratis dari dicitur, quoniam sola Dei bonitas in causa est, vt hominibus detur. Ideo Paulus. Si gratia ex operibus, gratia non est gratia. Vnde in capite immediatè precedenti Dominus dixit: Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite serui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus. Et quia ibi satis diximus, in hoc loco de merito nostrarum operationum supersedentem puto. ¶Nunc tertium genus superborum videamus: illos nempe qui licet sciant bona quæ habent esse à Deo & non ex meritis suis data, ta- Nu. 20.

men in illis gloriantur acsi sua essent: gloriam Dei vsurpātes: ut fecit hic Pharisæus de quo non loquimur. Propter hoc peccatum non peruenerunt Moses & Aaron in terram promissionis: quia non retulerunt honorem Deo pro fonte de lapide excusso. Quare ait Paulus. Regi seculorum, immortali, & inuisibili, soli Deo honor, & gloria. Quod testati sunt. Angeli in Christi Natiuitate, dicentes, Gloria in excelsis Deo: & in terra pax hominibus. Hoc iam in superioribus exposuimus. Se ipsum extollit stultus hic & laudat inaniter. Sicut lanx trutinæ quanto leuior est, tanto amplius sursum ascendit: sic quanto homo uanior est, & inutilior & iniustior, tanto sublimius se extollit, & cum sit impius iustitiam sibi iactabundus assumit: & iusti nomen impudenter vsurpat. Contra uero quemadmodum lanx plenior & grauior se de primit deorsum: sic uir virtute clarus & honestate insignis se abiicit & inclinat, & quanto est apud alios virtutibus onustior, tanto apud se ipsum iudicatur imperfectior. Hæc est enim magna perfectio suæ imperfectionis cognitio.

1.Tim.1

Luc. 2.

¶ Sed expende hominis arrogantissimi verba. Non sum (inquit) sicut cæteri hominum. Cùm se solùm bonum credit: quodammodo male de Deo sentit, quia credit quod Deus in uno solo loco diuitias posuerit, & quod aliis non sit bonus nisi sibi, vel quod aliis sit parum bonus, in quo Deo derogat. Aman qui credebat, quod solus ipse esset honorādus à rege, cum interrogauit eum, quid faceret rex quem uoluerit honorare, cogitans Aman & reputans quod nullum alium rex nisi se uellet honorare respondit, Homo quem rex honorare cupit debet indui vestibus regiis, &c. Quod cum fecisset Mardochæo lugens & operto capite abiit tristis in domum suam, & etiam suspendio interiit. Et sicut Mardochæus est exaltatus, quem despiciebat & odiebat Aman, & ipse Aman suspensus & damnatus sic iste Pharisæus, qui solus se dignum honore putabat, est condemnatus, & publicanus despectus à Deo iustificatus & honoratus. Solum inter omnes hic Pharisæus se putabat esse. Ideo superbia vento comparatur quia nihil sustinet: ita superbus nihil sustinet aut patitur: solus esse uult & ab omnibus præ cæteris obseruari. Alia uitia consortio gaudent, vt libido, ludus, edacitas, auaritia uerum superbia solitudinem quærit, societatem non patitur, tanta est huius teterrimi uitij importunitas omnia sibi defert, se solam in pretio esse habendam putat: omnes humiliat, vt se exaltet. Et in hoc uidemus, quia dixit. Alij raptores, &c. Cum reuera ipse esset raptor & iniustus, quia rapiebat gloriam Dei, de qua ipse dixit quod alteri illam non esset daturus. Iniustus quippe erat, quoniam proximum non auditum prius nullis testibus, nullis iudiciis temerè damnabat: digitoque ostendens publicanum trahebat in exemplum accusationis suę: in quo istius perspicuè cernitur impietas, qui non modo se iactabat, sed etiam alios vituperabat. O quot habet iste in seculo imitatores, qui festucam in oculo fratris uident, trabem autem in oculo suo non considerant. Vnde Paulus ait, Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? suo domino stat aut cadit. Certè si iste sapuisset, vel in hoc cognouisset improbitatem suam quod perperam de aliis iudicaret, verum nemo improbus sapit. Ignis omnia in se conuertit, quemadmodum, & fluuius omnes torrentes in se recipit, & immutat sic & homines qui boni sunt, quæcunque aut audiunt, aut aliqua ratione accipiunt secundum naturam suam optima reddunt. Mali autem etiam bona in mala conuertunt. Quare nullum est certius argumentum, quo quis se discutiat, morèsque suos exactius exploret quam si sibi persuadeat se esse talem, qualem proximum esse iudicat. Quod si animaduertisset Pharisæus iste, cognouisset utique suā iniquitatem.

Hest. 5.

Esai. 48

Math. 7.

Rom. 14

¶ Obserua autem hic, nullam aliam causam esse quare proximos contemnamus, nos verò magni faciamus, nisi quia acutius uitia illorum, quam nostra intuemur. Cùm autem nemo sit, qui in aliquo defectu peccet, fit necessario, ut proximorum mores & uitam nostris semper postponamus. Veruntamen diuerso se habet modo in huiusmodi æstimandi negocio superbus & humilis: nam superbus qui

qui malè omnia perpendit in altera pprte trutinæ mala proximi sui constituit, in altera uerò bona, si quę habet sua: & ita non est mirum si digniorem se inueniat cæteris. At humilis & modestus è diuerso se habet, mala sua semper præ oculis gestans, nihil in proximis dignius supplicio quam in se intuetur quia bona opera sua qui bonus est non perspicit. Mala sua intuetur, & bona aliorum considerat. Moses cum haberet faciem splendidam, ita vt filij Israel non possent in faciem eius intendere solus ipse nesciebat sic tu si bona proximorum tuorum animaduertere vel les, mala autem tua ob oculos semper gestares, pluris proximos tuos quam te ipsum faceres. Quare periculosissimum est se bonum putare. Infirmus enim qui se morbo oppressum nō sentit, medicinam non quærit. Sic Pharisæus iste, quia uitia sua non attendebat, innocentissimum se iudicabat, reliquos uerò iniquissimos, quorum etiam minima peccata notabat. Ideo Dominus ait istis, Publicani & peccatores pręcedent uos in regno Dei. Quoniam se iudicantes infirmos remedium quærunt. Sic intelligenda sunt uerba illa seuerissima Apocalypsis. Vtinam frigidus esse aut calidus, sed quia tepidus es incipiam te euomere de ore meo. Quo modo fieri potest, ut homo frigidus Deo sit gratus, tepidus autē qui calido propinquior est peioris sit conditionis? facilis responsio est. Calidus dicitur illi qui igne charitatis flagrans, virtutes omnes interius & exterius possidet. Frigidus qui charitate destitutus, procul ab omni uirtute moratur. Tepidus uerò qui nec charitate calet, nec etiam omnino friget, saltem in exteriori apparentia. Dicitur ergo tepidus peioris esse conditionis quam frigidus, nō quod plurium peccatorum sit reus, sed quia in eo statu est, in quo difficilius sanari potest. Negligit enim medicinam qui morbi sui conscius non est. Sic iste cum se infirmum non putet, remdium non curat. Et quod iste sit sensus germanus huius autoritatis patet, quia immediatè subdidit Dominus dans causam quare tepidus sit peioris cōditionis, dicēs, Quia dicis diues sum & locupletatus, & nullius egeo & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Sic iste Pharisæus cum pauper esset, & cæcus & nudus, putabat se esse diuitem & iactabat opera sua dicendo, [Ieiuno bis in sabbatho, decimas do omnium quæ possideo.] Iste ascendit ut oraret, & cum oratio sit petitio, expende quam stultus sit quod bona opera sua ostendit Deo ad quem orat. Ineptus esset illie qui eleemosynam petiturus, se prius annulis torquibus aureis, & uestibus pretiosis ornaret credens id sibi adiumento fore. Nam pauperes ulcera sua ostendere solent, ut sic facilius intuentium animos moueant. Eodem ergo modo nos in oratione si uolumus Dei misericordiam flectere non uirtutes, ut Pharisæus hic ostētemus, sed potius cum publicano peccata fateamur. Nam quemadmodum ægrotus qui à medico ictus puriorem sanguinem emittit, grossiorem retinet, deficit, ille uerò qui puriori retento inutiliorem foras proiicit conualescit sic peccator qui bona sua prędicat, & mala tacet salute caret, ille autem uiuit qui bonis non emissis, quidquid mali habet, humiliter coram Deo medico sapientissimo exponit. Sic Balac rex Sydoniorum dicebat, Septem altaria ordinaui. Vide quid impij Deo offerant, & quæ sint illorum præparationes nempe iactare si quę fecerint bona quasi Deus non uiderit illa aut esset cæcus. Optimè Deus hęc omnia nouit, & scit opus bonum quod facis & non solum opus ipsum, sed omnes circuustantis boni operis. Videas quantum Deus consideret omnia opera nostra. Obtulit Abraham holocaustum, & Deus omnes circunstantias considerauit, dicens, Quia non pepercisti filio tuo unigenito, &c. Non solum dixit filium, sed unigenitum, & omnia optime considerauit & laudauit. Quia fecisti, inquit, hanc rem Quam rem Domine? Non inuenio nomen operedignum. Vide quomodo omnia ponderat. Sic etiam in domo Simonis Pharisæi fecit cum Magdalena, ponderans omnia eius bona opera, & circunstantias. Osculum mihi nō dedisti, hęc autem, &cę. Igitur si Deus ita uidet & ponderat omnia opera & eius circunstantias, & omnia uidet, & scit nequicquam tua enarras opera? Celauit hic Pharisęus peccata quę

Marginal notes: Exo. 34 — Mat. 13 — Apoc. 3 — Quomo Pharisęi ieiunēt, & dēt decim. vid Epi. lib. 1. c. 16. to. 1. — Nu. 22. — Gen. 22 — Luc. 19

sua quæ confiteri debuerat, & bona si quę fecerat patefecit. Qui enim sana membra medico ostendit, & vulnera tegit, nunquam curari poterit: imo potius quotidie peius habebit. Tales sunt multi qui quoniam iusti magis haberi quam esse appetunt cum bona aliqua faciunt non in secreto sed publice illa facere satagunt. Et postquam facta sunt, illis quos latere putant illa referunt vt inde ab illis qui-
Matt. 7. bus illa referunt æstimentur. Transionem agunt, suas canunt laudes, suorum gestorum historiographi fiunt. Ne tamē ita faciant docet hæc parabola. Hæc alibi Saluator dicit. Cum facis eleemosynam ne sciat sinistra tua q d faciat dextera. Et iterum. Noli tuba canere ante te. Tuba canit qui bona sua aliis iactat: qui se ipsum de bonis quæ fecerat laudat. Hinc est
Deu. 15 quod præcepit Deus filiis Israel ne tonderent primogenita ouium. Cum virtutis initium & bonum quod fecerat aliis enarrat primogenita ouis tondit: quia sublato secreto quo quasi quodam vellere virtus ipsa tegebatur, tonsa postmodū virtus manet. Quam graue autem hoc sit
Iob. 31. peccatum, Iob apertè pronunciat dicens, Si osculatus sum manum meam quæ est iniquitas maxima. Ille manum suam ore proprio osculatur qui opera sua bona laudat: quod dicit esse iniquitatem maximam. Nec solum iniquitas est, sed meo quidem iudicio stultitia maxima: quod inde censeri potest, quia quod maxime optant non assequuntur. Nam ideò bona sua narrant, sperantes hoc medio futurum, vt ab aliis maiori æstimatione digni censeantur. Sed longe aliter quam sperabant euenit, nam qui audiunt ob hanc solum causam illos contemnunt: & quod forte iustos & cordatos putabant, & velut tales venerabantur, postea tanquam peccatores & stulos æstimant, & quasi iactabundos dedignantur. Et si fortè vnus aut alter illius dictis assentiens illum ob hoc veneratur & suspicit, is è vulgi erit fæce, quod iuxta solum rerum faciem iudicare solet, & interiora minimè scrutatur. At dementia est maxima rem tam leuem qualis est vulgi opinio tam caro pretio emere, vt à uiris bonis & doctis contemnatur. Hi enim similes sunt gallinis qui cum oua excusserint statim clamant, atque adeò importunæ vt auditoribus sint molestiæ, qui autem illarum importunos clamores audiūt illas peperisse hoc signo intelligunt & ob hanc causam excitantur vt oua perquirant, & rapiant: quod forte non facturi essent, nisi illarum clamoribus ad hoc faciendum excitarentur. Sic iactabundis contingit. Nam dæmon illos sua bona iactantes auscultat, & ad illorum bonorum deprædationem inuitatur. Suggerit enim illis arrogantiam, & inanem de bonis quæ habent gloriam quæ bona omnia destruit, & sicut ventus vrens omnia consumit. Ideo Psal- Psal. 77.
mista ait, Tradidit in captiuitatem virtutem illorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici, quia deuorantur & captiuantur eorum bona. Deprædari desiderat qui thesaurum publice portat: atque ideo Ezechias Rex puni- 4. Re. 20
tus fuit, quia thesauros suos ostendit nunciis Regiis Babylonis. Nullus ponit amico poma quæ à vento impelluntur ab arbore: sed quæ manu colliguntur. Sic Deo non sunt danda opera quæ uento vanæ gloriæ eiiciuntur.

¶ Discamus hinc hāc pestem vanæ gloriæ fugere: & bona nostra non inaniter propalare. Si enim adeo Deus indignatur quod bona sua temporalia nobis arrogamus, quid si spiritualia? Esset quidem dux supplicio dignus si oppidum regi suo vsurparet: multo maiori tamen si regnum. Sic Deo magis displicet arrogantia in rebus spiritualibus. Ne igitur bona & virtutes nostras prędicemus. Nam Amygdalus quia præcoces nimium producit flores sæpius fructu caret. At morus semper retinet fructum suum quoniā serius floret. Stomachus etiam validus hyeme quam uere cibum concoquit: quoniam calor qui verè exterius grassatur, hyeme latet in corpore. Sic aratores sato frumento gelido tempore gaudent, calidum detestamur: quia gelu terra erumpētia frumenti gramina cohibet, donec altius radices agat. At calor statim malè hærentes herbas euocat, & tenuiores ac minus fructuosa reddit: Eodem modo accidit illis, qui bona opera quæ faciunt non continent. Sicut enim apud Act. 28.
Miletum

Miletum vipera inuasit manum Pauli, dum sarmenta in ignem mitteret: sic dum opera bona mittimus in Deum, qui ignis dicitur in scriptura, statim nobis-
Deu.24 cum est gloria inanis: quæ ideò difficilè vitatur: quia omnia alia vitia à malis eruuntur, hæc autem à bonis. Vnde quantum reliqua virtutibus extinguntur tantum gloria inanis crescit: sicut ignis sulphureus qui aqua iniecta roboratur, præbente materiam, cui hæret alimentum. Est tandem hoc vitium adeò in omnibus virtutis simile: adeò virtutis personam gerit: vt nunquam nisi bonis tendat insidias. Non enim blasphemus, homicida, aut latro inani gloria peccat, qui in quo sit gloriosus non habet. Quare cauere debent iusti, ne ab hoc vitio fallacissimo operum suorum bonitas destruatur. Edidisset Eleazarns præclarum faci-
1. Mac.6 nus occiso Elephanto, nisi illato vulnere imperitia sua ab eodem etiam fuisset interfectus. Sic tu quoties vitio resistis, aut opus bonum operaris, elephantem occidis, mundum, vel diabolum, periclitaberis tamen nisi telum anceps vanæ gloriæ caueris. Tunc igitur strenuissimum te ostendere debes cum viceris, ne à te ipso vincaris, blandiente laudis tuæ memoriæ: quæ uniuersam victoriam destruet, humilitatē oīum virtutū velut columnā & fundamentum euertens. Nā cętera vitia singula singulas perdunt virtutes: auaritia liberalitatem, libido castitatem, iracundia beneuolentiam: at hęc pestis omni bono opponitur. Sed de his satis.

¶ Nunc verba huius Pharisæi discutiamus. Sabbathum hic pro hebdomada sumitur, quia duos dies hebdomadæ ieiunans abstinebat à carnibus, tamen non abstinebat à vento uanæ gloriæ quo pascebatur, à quo etiam melius illi vt abstineret. Cum ait, decimas do, rectius diceret reddo, cum Dei sint omnia. Obserua etiam, quod licet superbus esset & arrogans tamen optimè ordine processit. Prius enim dixit mala quæ non fecit: quia prius eradicanda sunt mala, deinde facien-
Psal.33. da bona, iuxta illud Psalmi. Diuerte a malo, & fac bonum. Nam quemadmomum impossibile est aliquem ad sanitatem restitui nisi prius à morbo liberetur: ita etiam impossibile est aliquem bene operari nisi prius recesserit à vitiis. Sic Dominus Hieremiæ dixit. Ecce constitui te su- Hiere.1
per regna, ut euellas & destruas: ędifices, & plantes. Non poterat ędificare bona nisi prius destrueret mala, neque plantare optima, nisi prius eradicentur pessima: atque ideo prius dixit vt euellas & destruas mala: & postea ædifices & plantes bona.
Sic etiam Dauid prius dixit, Beatus vir Psalm.1.
qui non abiit in consilio impiorum, & in uia peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit: & postea dixit, Sed in lege Domini uoluntas eius: & in lege eius meditabitur die ac nocte. Christus in Ioanne ait; Amen dico uobis qui non in-
trat per ostium in ouile ouium, sed ascen Ioan.10
dit aliunde ille fur est, & latro. Et postea dixit, Qui autem intrat per ostium pastor est ouium. Prius ponit indicia mali pasto
ris, & postea boni. Et in Decalogo prius Exo. 20
ponuntur pręcepta negatiua, & posteà affirmatiua. Et Paulus idem fecit scribens
ad Timotheum & ad Titum. Sic & iste 1.Tim.3
prius numerat mala quæ non egit dicens, Tit. 1.
quod non erat raptor nec adulter, nec iniustus: & postea subiungit bona dicens. Ieiuno bis in sabbatho, & decimas do omnium quæ possideo.

¶ Obserua rursus in hoc superbo pharisęo quod has duas partes iustitiæ, scilicet, euitationem mali, & perfectionem boni sibi ipsi ascribit. Quapropter non dicit gratias ago tibi Deus, quod me gratia tua à malo abstraxisti, & per spiritum tuū ad bona agenda permouisti & adiuuisti: sed simpliciter dixit. Gratias tibi ago quia non sum sicut cæteri hominum: imo tot bona ego solus feci, quando alij malis rebus studuerunt. Stultus non legerat, qđ dominus dicit. Ego sum qui deleo iniquitates tuas, propter me. Et in Ezechiele. i
Ego sum sanctificator tui. Et Paulus aper Esai.43
tè dicit, Deum operari in nobis bonum Eze.37.
velle, & perficere. Et quemadmodum pal Phili. 2.
mes non potest fructum ferre: nisi man- Ioa.15.
serit in uite: si nos fructum ferre non possumus nisi manserimus in Christo. Discamus omnem spem nostram & fiduciam in Christo ponere. Et quidem necessaria sunt opera bona ad salutem, sed sciamus sine Dei gratia nos uitam æternam

non

non posse mereri: atque adeò qui nos ad
i.Thes.4 iuuat gratias tribuamus, non nobis qui
sine ipso nihil facere possumus. Reiicit
Christus hunc Pharisæum hypocritam
cum sua oratione licet caueret à malis,&
bona fecisset: quia gloriam Dei sibi ipsi
vsurpauit. Fideles Christi serui gloriam
tribuunt Deo omnium operationum sua
rum.In publicano è contra lætatur Christus,nō quod peccata placerent sed quia
peccata confitetur & veniam petiit contrito corde. In Pharisæo erat bonum &
malum, & in Publicano etiam bonum &
malum eligamus bona vtriusque & mala
odiamus. Diligamus bona opera Pharisæi,& humilitatem publicani, & peccata
publicani, atq; arrogātiam & superbiam
pharisæi odiamus. Discamus cum multis
operibus posse damnari, si humiles non
fuerimus. Discamus licet peccatores simus non desperare de Dei misericordia,
quam obtinebimus cum publicano si pęnitentiam egerimus.

¶Denique obserua sicut in initio dicebamus qūo diabolus ex bonis operib. elicit mala & gloriam inanem.Sed vt videas
apertè Dei bonitatem,qui tam bonus est
quod etiā ex malis nostris bona eliceat,
iam audiamus Euangelistam & videamus quæ narrat de publicano. [Et publicanus a longe stans nolebat oculos ad cęlum leuare, sed percutiebat pectus suum,
dicens Deus propitius esto mihi peccatori.]Expende Dei bonitatem,atque sapientiam. Qui de peccato quo nihil peius esse potest,humilitatem educit. Ille quidē
artifex esset admiratione dignus,qui non
modò aurum vel argentum optimè omnium celaret: sed etiam scoriam ipsam in
aliquod opus eleganter conuerteret. Eodem igitur modo Deus se habet in animarum nostrarum salute fabricanda: si
quidem non tantum virtutum metallo,
verum etiam peccatorum nostrorum scoria nos illustrare contendit. Scoria enim
in sacra scriptura aptissimè pro peccato
sumitur. Sic dixit Dominus Ezechieli.
Eze.22. Versa est mihi domus Israel in scoriam.
Omnes isti æs stannum,ferrum, & plumbum in medio fornacis scoria argenti facti sunt.Idem dixit Isaias Propheta popu
Esai.1. lo Israel. Argentum tuum versum est in
scoriam. De hac igitur tam vili crimīnū
nostrorum scoria, nititur Dominus supremam fœlicitatem nobis cōficere. Vnde ait Diuus Augustinus: Deum non per Au.su.
missurum fore peccata, nisi ab illis ali Psa.104
qua essent bona peruentura, iuxta illud Rom.5.
Pauli. Vbi abundauit delictum, superabundet & gratia. Quare nullo satis pacto potest Dei sapientia commendari:
quàm quod a peccato ipso virtutē, a malo bonum,ab inferno denique gloriā suscitat. Qua de causa nemo desperare debet: si diu in peccato permanens nullum
diuinum sensit auxilium. Deus enim sæpenumero electos suos diu in peccato esse pmittit,vt in virtute radicitus hæreāt,
humilitatemque suam cognoscentes, verè humiles fiant. Sicut enim qui domum
firmiorem ædificaturus post parietum
antiquorum ruinam multùm in iacendis fundamentis immoratur, vt sic stabilius & diuturnius ædificium euadat: sic
Deus peccatorem quotiescunque fragilitate sua cadit non statim excitat, sed iacere patitur, vt ille cognoscens suam imbecillitatem omnia bona sua Deo acceptare ferat,altiusque fundamenta humilitatis & virtutis iaciat. Huiusce rei nobis proponit exemplum sacra scriptura in
Dauide, qui postquam per Prophetam
Nathan reprehensus est, humilior postea
fuit & cautior. Non dubito Dauidem 2.Re.12
multo meliorem & doctiorem post pœnitentiam fuisse, quàm ante peccatum.
Sic ipse. Afflictus sum, & humiliatus sum Psal.37.
nimis. At humilitas intelligētiam parit, Psa.118
vt ipsemet ait: Bonum mihi quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas.
Sic etiam profuit Petro, nam ex lapsu didicit nūquam de suis viribus præsumendum, nec alios contemnendos. Et ideò
post resurrectionem Domini interrogatus a Christo, an plus cæteris diligeret
eum,modestius respōdit.Tu scis Domine Ioan. 2.
quia amo te. Sic & Paulus cum vas esset
electum à Domino recordatus quod pec
cator erat dixit.Ego sum minimus Apo- 1. Co.15
stolorum qui nō sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei. Certè cum dignissimus esset
Apostolus tantam humilitatem decerpsit, vt nō se putauerit dignum. Et alibi

etiam dicit. Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere: quorũ primus ego sum. ¶Secundò non solũ humilitatis fructum parit peccati ruina, verum & prudentiam in posterum: nam sicut auiculæ laqueos vitare cautissimè solent, quibus aliqñ præpeditę alarũ & corporis iactatione se explicuerunt: sic peccatores diaboli compedes formidãt, in quibus semel aut bis detenti sunt rursus, quẽadmodum spinæ interius vineis noxiæ sunt: verùm si eleuantur, & circumcirca pro sæpe ducantur alia noxia prohibẽt: sic peccata in anima quidem valde nocẽt virtutis fructum impedientia, si eradicẽtur, tamen & in memoriæ vallo statuãtur, ad omnia vitia firmissimum erunt propugnaculum: peccati nanque memoria, peccatorem deinceps reddit cautiorem. Sic David. Peccatum (inquit) meum contra
Psal.50. me est semper.

¶Tertiò, surgens peccator à peccato, sæpe feruẽtior incedit & velocior in via Dei, sicut viator solet qui comitib. præcedentibus festinat, vt illos consequatur, ne fortè aut erret, aut solus viã faciat. Hinc ergo poteris Dei perspicere bonitatem, quãdoquidem tot commoda ab ipso peccato nobis conficit, vt in hoc publicano videmus, qui de superbo humilis factus, procul in angulo templi pudibundus consedit, culpam suam fassus, illiusq; veniam implorans humiliter? Singula autem consideremus. Primò a lõge stabat, quia con gius scelerum suorum se indignum venia reputans non audebat Deo appropinquare. A longe stabat quem longe eum à Deo posuerunt sua peccata. Hoc est vnum veræ conuersionis principium, cùm peccator cognoscit quod longe à Deo recesserit. Tale fuit filii prodigi conuersionis initium, cognitio videlicet elongatio
Leu.15 nis à domo paterna. Quanti (inquit) mercenarii in domo patris mei, &c. Surgam & ibo ad patrem meum. Iuxta exemplũ hoc, qui gratiam apud Deum inuenire & consequi volumus à lõge stare debemus in humilitate: nos nostraque peccata considerantes nobis ipsis displicere, nos ipsos corripere, & dignam agere pœnitentiã. Præterea à longe publicanus stabat, sed Dominus illum de propinquo intuebatur. Sic quo magis quis se humiliat magis accedit Dñs, quo verò magis se extollit, magis recedit ab eo. Vnde Dauid. Acce Psal.63.
der homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Fugit nanque dominus superbos, & illos qui se ope sua eleuare nitunẽ: qua de causa humilibus quo propinquior est, eo ab arrogantibus remotior. Secundò nolebat oculos ad cœlum leuare præ pudore suorum scelerum. Præ pudore reformidabat maiestatis diuinæ conspectum. Hæc est vera cordis humilitas, hęc vera animi submissio: vbi homo ex consideratione suorum peccatorum ad considerationem maiestatis diuinæ ascẽdit, & corã eo totis artubus contremiscit. Quemad- 1.Esd. 9.
modum in Esdra videmus, qui cũ pro populo oraret, dicebat. Deus meus confundor & erubesco leuare faciem meam ad te: quoniam iniquitates nostræ multipli Lucæ. 7
catæ sunt super caput nostrum, & delicta nostra creuerunt vsque ad cœlum. Sic etiam Magdalena indignam se reputauit coram Christo apparere, atque pudibunda stetit retro, & ad pedes eius sese abiecit atq; ibi perseuerauit cum lachrymis, tergẽdo, osculãdo, & vngendo, & erigere se non audebat, vt Christum aut quemquam alium intueretur, donec verbũ consolatorium audiret. Remittuntur tibi peccata tua. Talis spiritus exigitur ad pœnitentiam, & vbi Deus pro remissione peccatorum rogatur. Et sane quidem peccator indignus est qui cœlum intueaẽ, qui dominum cęli offendit, atque ideo debet peccator faciem Dei vereri postquã peccauit sicut mulier adultera, quæ virũ grauiter læsit, & vir misericors parcens ei, apparet illa confusa & verecunda ante maritum. Tu autem ò anima peccatrix quanto maiore pudore apparebis in conspectu Christi, cui per sacramenta Ecclesię & Hier. 3.
fidem fuisti desponsata? Quoniam fornicata es (vt inquit propheta) cum amatoribus multis. Non cum vno sed cum multis, nõ semel sed sæpissimè. Cur igitur nõ mœstissimo & non turbatissimo vultu 2.Pa.36
ante oculos sponsi tui venire audebis, quem tam graui iniuria affecisti? Rex Manasses in sua oratione dicebat indignum esse vt cœlum videret. Discat igiẽ peccator quanta cum humilitate & verecũdia

Deum

Deum precari debeat, ita videlicet ut culpam suam agnoscens præ verecundia nõ audeat apparere coram Deo, sicut hic publicanus qui oculos non audebat leuare.
Psal.50. Hoc etiam Dauid fecisse scriptura commemorat, quia dixit, Miserere mei Deus, non audiens nomen suum prodere præ verecundia & pudore. Non enim cum veniam petebat dixit, miserere Dauid, sicut
Psa. 131 alibi dixit, Memento Domine Dauid: aut sicut alibi blandiens dicit, filius ancillę tuę aut puero tuo. Quia hæc omnia familia-
Psa.115 ritatis sunt, & ideo magis occasionem cu-
Psal.68. mulandi culpam, quam minuendi tribue-
1.Tim.2 rent. Denique ut Paulus orationem deferre præcipit cum verecundia & sobrietate. Tertiò percutiebat pectus suum. Percutiebat pectus vbi erat cor, ex quo omnia peccata pullulant, iuxta illud Saluatoris: De corde exeunt quę coinquinãt ho-
Mat.15. minem, nempe furta, homicidia, &c Hãc ergo voluntatem nostram, propriùmque cor percutere debemus, iuxta illud, Scindi-
Iocl.2. te corda vestra, & non vestimenta vestra. Arbor quæ radicitus euellitur, terram in qua hęrebat deiicit. Sic peccatum quod radicitus & omnino euellitur, cor commotum & afflictum relinquere debet. Pectus igitur percutiendum est à quo culparum emanarunt libidines. Theseus rex Herculi qui vxorem suam & liberos interfecerat, dicebat, Percute, percute ictu valido pectus istud: non enim debent blandè tractari ea pectora quę tantis sceleribus conscia extiterunt. Quartò, ore simul & corde dicebat, Deus propitius esto mihi peccatori. Breuis oratio & efficax. Primo confitetur Deum tãquam misericordem, qui solus ipse, & non alius potest peccata dimittere: iuxta illud quod ipsemet inquit
Esai.43. per Esaiam, Ego sum qui deleo iniquitates tuas. Quis enim potest peccata dimittere, nisi qui sine peccato est? Quis potest facere mundum, de immundo conceptũ semine? Nonne tu qui solus es? Deinde seipsum fatetur peccatorem qui neque
Iob. 14. bona opera, neque merita habeat, quæ possit prętexere, sed quod omnis sua spes præcipuè in misericordia Dei posita sit. Prætereà non accusat alios, non satan, nõ astra, non carnis amicos, sed seipsum, & ideò dixit, Mihi peccatori. Atque hac de causa dicitur etiam hic quod suum pectus percutiebat: quia sciebat, quòd peccati causa erat ipsa voluntas. Sic Dauid, Miserere mei Deus, &c. Et sequitur, Quoniam iniquitatem meam ego cognosco. Iterum Psal.50.
quoque dixit, Confitebor aduersum me Psal.31.
iniustitiam meam domino.

¶ Ad nostram autem eruditionem discamus ex humili huius publicani confessione culpam nostram cognoscere: & proprium pectus nostrum tundere: & nobis ipsis veniam petere, non defendentes peccata nostra, nec aliquem accusantes, sicut patres nostri Adam & Eua fecerunt. Adã traiecit culpam in mulierem, & in ipsum Deum qui illam dederat tam molestam:
& mulier accusauit serpentem. Ad excu- Gene. 3
sandas (vt inquit Dauid) excusationes in Psal.14.
peccato, Vnde Paulus consulit dicens, Nõ Rom.12
vos defendẽtes charissimi. Iudas filius Iacob licet innocens esset propter cyphum inuentum in sacco Beniamin, se ipsum accusauit dicens, Quid respondebimus domino nostro? Deus inuenit iniquitatem seruorum suorum. Et ille qui peccatum non fecit nec inuentus est dolus in ore eius, signa peccatoris habere voluit: voluit circuncidi, & cum iniquis reputari. Quare ergo nos tantis criminib. obruti, nõ humiliter culpas nostras fatebimur? Iacob quia lenis erat, nuda colli & manus pellibus hædi texit: in signum ut vir iustus & innocens peccatorem se debeat reputare: nam quo humilius & liberalius professus fue-
ris peccata tua: eo faciliorem Dei erga te Gen.17
misericordiam reddis: quanto uerò pertinaciorem te præstiteris in peccatis tuis defendendis, tãto indignior venia efficieris. Quod si clarius volumus videre conuertamus oculos in hũc Pharisæum, cuius superbæ orationi prælata est publicani humilis confessio: quod etiam ex iis quæ in textu sunt elucescunt quę Dominus dixit, parabolam applicans.

Dico vobis descendit hic iustificatus in domum suam ab illo.

Hoc est, magis quam ille Pharisæus, qui sanctitatem sibi uendicabat. Hebræi enim sua conficiunt comparatiua, per propositionem, mẽ, quę est, ab, quam interpretes uertunt, quam, positiuis subiunctam. Vt bonus sum ego à patribus meis: id est, melior

melior quam patres mei. Et Esaias. Multæ filiæ desertæ, &c. Et in Psalmo. Bonum est confidere in Domino quam confidere in homine. Id est, melius est confidere in Domino, quam in homine: & melius est confidere in Domino, quam in principibus. Vnde Beatus Ambrosius in libro de fuga seculi, allegans illud, quod Dominus dixit serpēti. Maledictus eris inter oĩa animantia & bestias terræ: & cum in codicibus septuaginta intepretum legisset maledictus tu ab omnibus pecoribus terræ: ait ipse quod serpens esse maledicendus ab omnibus animantibus terræ, eo ꝙ omnium malorum nostrorū causa & origo fuit. Sed salua pace tāti doctoris nescio an hunc Hebraismū exacte percaluerit vir sanctissimus, & Ecclesiæ Doctor eximius: nam septuaginta trāstulerunt maledictus tu ab omnibus animantibus, intellige prę omnibus & magis quam omnes. Similiter hic descendit iustificatus ab illo id est, magis quam ille. Et ne quis existimet interpretationem nostram reiiciēdam, Diuus Hieronymus aduersus Pelagianos citat iustificatus plusquam ille, & Augustinus epistola octuagesima sexta ad Cassulanum ita scribit, Nō dixit damnatum Pharisæū, sed magis iustificatum dixit publicanum.

¶Ad nostram autem eruditionem duo hic obseruanda sunt. Primum obserua. Si humilitas cum peccatis tantum valet, vt etiam Pharisæi sanctitatem superet: quid effecisset eadem humilitas cum pietate coniuncta? Rursus. Si arrogantia adeo mala est vt sanctitatem vincat si fuisset cum peccatis aliis copulata, quid egisset, Secundò si Christus dannat eos qui gratias sibi ipsis tribuunt de bonis quæ ipsi faciunt, & in quibus habent partem quāto magis damnabit eos qui se iactant de bonis in quibus ipsi nihil fecerunt. In ieiunio enim & eleemosyna & aliis operibus uirtutis homo aliquid habet, & ipse operatur cum Dei auxilio nihilominus tamen detestatur dominus eos, qui gloriam Deo non tribuunt, ut in hoc Pharisæo. Sed corporis pulchritudine, nobilitate sanguinis, virium fortitudine, & diuitiis quas ex parentibus hæreditasti, in his non habes partem, nec aliquid tu egisti, vt nobilis esses, aut pulcher.

¶Igitur si de bonis quæ nos facimus gloriari nō licet quanto magis abominabitur Deus illos, qui de dinitiis aut generis nobilitate, corporis fortitudine seu pulchritudine se iactant, & gloriantur, Abominabiliores & stultiores sunt isti, quam illi qui de his quæ fecerunt gloriantur. Tertio discamus bonorum nostrorum obliuisci, & peccata recolere, memoria enim bonorum sæpè superbiam generat, vt licet videre in hoc Pharisæo. Lege de hoc Gregorium. Sed Christus concludit dicens,

Quia omnis q. se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur.

Regulariter loquendo non intelligitur hoc de hac uita in qua multi extolluntur & eleuantur supra se ipsos, & superbiunt, & nunquam abiiciuntur in hoc seculo sed reuera humiliabuntur in inferno. Solet tamen Deus in hoc mūdo eos superbos humiliare, ad exemplum & correctionem eorum, vt humiliauit Pharaonem, Goliath, Saulem, Holophernem, Aman, Senacheribum, Nabuchodonosorem, Antiochum, Herodem, & alios. Porrò hic, humiliabitur, non pro humilitatis uirtute sumitur nisi pro abiectione & vilipēdio. Sic sumitur illud quod Beata uirgo dixit, Respexit humilitatem ancillæ suæ. Hoc Luc. 1. est paruitatem, seu exiguitatem ut in expositione huius cantici annotauimus. Sic etiam illud quod in Exodo habetur intelligendum est cum de Virgine uitiata dicitur, si humiliauerit eam, quia post perdi- Exo. 21 tam uirginitatem nō est tanti valoris aut existimationis. Sic enim dominus hos suꝑbos humiliare. Vnde serpēti dixit Deus. Super pectus tuum gradieris. In hoc vi- Gene. 3 debis quid pariat excellētiæ appetitus, nēpe deiectionē, & qui supra se sine Deo extollitur, īfra se deiicit. Serpēs voluit esse vt homo, & effectus est omni bestiæ agri inferior. Sic etiā q. a homo voluit ad Deū ascēdere, ad bestias descendit.

¶ Obserua etiam quod hæc sententia ter legitur in Euangelio. Vna in Euangelio Matthęi, & bis in nostro Luca hic, & iu capite quarto decimo, ad innuendum triplicem humilitatem, cordis, scilicet, oris & operis. Et quia in quarto decimo capite huius superius iam hęc uerba interpretati

pretati

pretati sumus, nunc nolo amplius in his verbis demorari. Verùm pro conclusione huius doctrinæ, quam Christus in hac parabola docet, aliqua sunt obseruanda.

Mat. 23 ¶Primum est, quantum sit arrogantia ac vanagloria, vel quæcũque superbia fugienda. Hoc est quod in primis Chrstus hic docet, videlicet, vt omnem superbiam fugiamus, quantum autem sit flagitium superbia, vel ex hoc poteris cognoscere, ꝙ permittit dominus alia multa peccata curandæ superbiæ causa. Dixit Dauid in Psalmo: Ego dixi in abundantia mea, nõ mouebor in æternum. Cui arrogantiæ vt possit medicina adhiberi, permisit Deus ut homicidium & adulterium, vitia teterrima committeret. Quare dixit idẽ Propheta: Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Nec minus Diuus Petrus viribus suis plus nimio fidens, dixit: Si omnes scandalizati fuerint in te,
Psal. 29. ego autem nunquam scandalizabor. Postea uerò hanc arrogantiam suam, periurio confutauit. Vide igitur quantum sit superbia flagitium. Siquidem (vt iam dictum est) permisit Deus in Dauide & in Petro alia peccata: hac de causa s. vt arrogantiam deponerent. Nunquam enim permittuntur vitia, nisi ad alia maiora delicta euitanda. Cùm autem dominus, vt
Mat. 28 superbiam exterminet, alia peccata permittat, patet superbiam esse oĩum flagitiorum maximum. Hinc intelligitur maxima illa difficultas, quare Deus permittat iustos sæpenumero in hoc seculo variis laborib. & calamitatib. torqueri. Cũ impii è diuerso voluptatibus affluãt: quoniam adeò exoptat à nobis superbiæ telum declinare, vt etiã amicissimis multa eripiat vitæ bona, incommodaque obiiciat, ne rerum prosperitate extollant & superbiãt. Vnde Paulus. Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi spiritus Satanę qui me colaphizet. Ecce
1. Co. 12 charissimo sibi & electissimo viro nõ dubitat Deus spiritũ Satanæ iniũgere, vt nõ perdat, sed vt admoneat, ne vnquã suę fragilitatis obliuiscat. Secũdò obserua superbiæ mirabilem pertinaciam, quæ oĩum vitiorum exercitu profligato, sola in campo audet manere, virtutique per totã hominis vitam repugnare. Arma autem virtutis nõ modo non timet, sed ẽt virtutis vulneribus, magis magisq; roborat: humanæ fragilitati tribuens, ꝙ gratia diuina operatur. Quare quemadmodum vmbra corpus, nisi vndequaque illustretur, cõsequitur: sic superbia virtutem: nisi quis ita effulgeat luce probitatis, vt nihil loci tenebris vitiorum relinquat. Oportet igit dum viuimus, iugiter cũ superbia pugnemus, quoniam cęteris vitiis debellatis fortius in pectore solet radicari: à quo nisi penitus eradicet, omnis victoria pro nihilo reputãda est. Quantum autem superatis vitiis superbiam exturbare debemus, tãtum humilitatem amplecti virtutib. receptis Quando igitur nõ modo innocẽs, sed ẽt misericors, fidus, & religiosus euaseris, memento semper humilitatis, vt nihil superbiæ loci relinquatur, quæ perpetuò pugnat. Nunquam defatigatur, & interdum sola sine aliorum vitiorũ adiumento expugnat cordis humani propugnacula, vt in hoc pharisęo videmus, qui omnia alia vitia superauerat, & à superbia miserrimè captus est.

¶Discamus ẽt non confidere de nobis ipsis, tanquam iustis, sed semper nos miseros fragiles, & ad nihilum existimemus. Ad quosdam enim qui se tãquam iustos existimabant, locutus est Christus hãc parabolam. Docet. n. hæc parabola quantũ Deus odiat arrogantiam, & superbiam, & quantum diligat humilitatem. Nam superbiam Deus nunquam potuit aut voluit pati, aut impunitam relinquere. Ex- Gene. 3
perti sunt hoc Angelus qui cecidit de cœlo, & Adam qui eiectus est de paradiso, & Psal. 35.
alii innumerabiles quorum nomina longum esset recensere. Ideò Dauid orabat, domine non veniant mihi pes superbiæ: ibi enim ceciderunt, qui operantur iniquitatem. Iudith quoque. Superbi nõ pla Iud. 9.
cuerunt sibi ab initio.

¶Docet etiam hęc parabola ne in nobis fidamus, sed quãtumcunque exaltati Luc. 6.
fuerimus, habeamus humile cor, & casũ Mat. 25
timeamus: constituamus omnem fiduciam in Deo non in nobis ipsis. Nihil perniciosius quam si quis propriis suis glorief, nimiumque fidat, quippe super arenam is ædificat virginibus fatuis similis, qui lampades habebant, sed non in illis oleum.

oleum. Speciem solùm boni habebant coram hominibus, placebant sibi ipsis sed veniente sponso lampades extinguebātur: & cogebantur prę foribus stare & frustrà pulsare. Sed de his satis. Sequitur in contextu. [Afferebant autem ad illum infantes vt eos tangeret.] Turbæ hoc facie-
Mat. 19. bant, vt dicitur in Matthæo: credentes per manuum impositionem dari eis aliquam virtutem. Videbant enim per manus Christi multa miracula fieri, quia mox vt aliquid tangebat volens sanare sanabat: sicut leprosum cum descenderet de
Matt. 8. monte. Ideò Iairus rogabat eum vt im-
Luc. 8. poneret manum super filiam suam, ut ui
Mat. 26 ueret: & sic tetigit eā, & duos cæcos quos
Ioan. 9. illuminauit, tetigit, & cœcum natum: &
Luc. 7. cum suscitauit adolescentem tetigit loculum. Et ideo credentes Iudæi quod illi quos tangerent liberarentur ab incursibus dæmonum, & ab aliis malis, offerebant ei paruulos tangendos. Parentes tamen non erant frustrati a desiderio suo: nam suscipiebant quod parentes uel offerentes desiderabant consequi paruulos per illum tactum: nam si nihil consequerentur inutilis esset tactus & deluderet offerentes. Quod autem esset bonum quod eis Christus conferebat tangendo eos nemo sufficienter dicere potest: quia nemo scire potest quantæ uirtutis esset tactus manus Saluatoris: unde aliquibus magna & aliquibus minora coferentur, secundū quod Christus eos ad inæqualia bona disposuerat perventuros. Paruulos nostros sacerdotibus offeramus, qui locum Christi habent in terris, ut benedicant eos, nā ex benedictione sacerdotum imponendo manus super eos, magna bona consequūtur. Non enim sunt illi qui benedicunt, sed Deus qui effectum benedictionis infundit, sacerdotibus benedicentibus nos, id est, bona petentibus. Et ita dixit Deus sacerdotibus legis Mosi, ubi Deus tradi-
Num. 6. dit formam benedicendi, dicens Mosi. Loquere Aaron, & filiis eius. Sic benedicetis filios Israel, & dicetis ad eos. Benedicat tibi Dominus, &c. Sequitur. Inuocabunt nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis. Et tamen sacerdotes noui testamenti sunt multo excellentiores sacerdotibus ueteris testamenti, sacrificium nostrum est excellentius illo sacrificio umbratili, ideo multo perfectius benedicere poterunt sacerdotes nostri quam sacerdotes ueteris testamenti, & licet omnes possunt benedicere, sed sacerdotibus magis conuenit quam aliis, quia istis est data talis potestas a Deo in ueteri lege, & non aliis, ideo ab istis est benedictio expectanda. Sed ad contextum.

[Quod cum uiderent discipuli increpabant illos.

Non faciebant per contemptum neque per inuidiam hoc, sed potius per ignorantiam, putabant enim Apostoli infantes nulla utilitate Christo offerri, & etiā ut importunitatem offerentium uitarēt. Pia intentione hoc faciebant, licet non secundum scientiam, & ideo Christus monuit eos. Vnde sequitur.

[Iesus autem conuocans illos dixit. Sinite paruulos uenire ad me, & nolite uitare eos, talium est enim regnum Dei.]

Non dixit istorum, sed talium, ut ostendat non considerare ætatem, sed mores. Atque ideo subdidit dicens,

[Amen dico uobis quicunque non acceperit regnum Dei sicut puer non intrabit in illud.]

Opus est, ut simus paruulis non sensu (ut inquit Paulus) sed moribus. Paruuli Ephe. 4.
enim non sunt ambitiosi nec honores appetunt, & in puluere sedent, nec ambiunt cathedras primas. Sic nos oportet esse humiles despicientes hæc uana mundi, & nos ipsos humiliantes. Vnde per Esa. dici- Esa. 47.
tur. Descende & sede in puluere. Secundo sunt sine malitia. Sic nos iuxta illud Pauli. Malitia paruuli estote. Tertio non ser- 1. Co. 14
uant iram, sed facilè placantur. Ideo Apostolus, Sol non occidat super iracundiam uestram. Quarto sunt casti. Quapropter
Paulus admonet Timot. Teipsum castum Ephe. 4.
custodi. Denique ut lachrymæ arma in- 1. Tim. 5
fantum sunt, quas si ab aliquo læduntur statim effundunt. Ita piorum arma sint fletus & dolor, quibus infernos hostes profligare, & arcem cœlorum capere possimus, in qua postea longa æternitatis serie, lætemur, quærelas autem omnes Deo Rom. 12
nostro exponamus, qui ait, Mihi uindictam, & ego retribuam. Sed de his satis, Vnum hic tā obseruandū est, quanti pre-

Gen. 21 tii sint paruuli ante Deum. Fleuit Agar in solitudine, & dominus non quidem vocem matris, sed vocem pueri audisse dicitur. Vt ex hoc discam quanti faciat Deus infantes & eorum fletus, lachrymas & ora-

Ionæ. 3. tiones. Vnde solemus in necessitatibus innocentum lachrymas ad Deum mittere. Sic etiam Rex Niniuitarum etiam paruulos ieiunio afflixit, quemadmodum apud Ionam legimus. Sed procedamus.

[Et interrogauit eum quidam princeps dicens, Magister bone quid faciens vitam æternam possidebo.]

1.Reg. 9 Solebant Hebræi per prophetas ea quæ-

3.Re.14 rere, de quibus dubitabant. Saul quærens asinas pergit ad videntem: ita enim prophetam appellabant. Aegrotante filio Seroboam mittitur vxor eius in Silo ad Ahiam prophetam. Dauid etiam consulit

2.Reg.7 prophetam Natham: vt templum ædifi-

Ios. 9. cet. Cum Gabaonitæ fraudulenter locuti sunt filiis Israel, ait diuina scriptura eos deceptos fuisse: quia os domini non interrogauerunt, vbi per os domini intelligitur diuinus vates, per quem Deus loqui solebat: quem interrogare deberent. Itaque cum mos esset Hebræis diuinos vates cōsulere & interrogare: ideo hic princeps Christum dominum interrogat quid sit acturus, vt vitam æternam possideat. Audierat Christum dicentem, qui nō fuerit sicut puer nō intrabit in regnum Dei, & ideo sumpta hac occasione quæsiuit, quid esset facturus, vt illud regnū possideret. Expende autem adolescentem diuitem, & principem qui cū tot afflueret diuitiis & honoribus non de rebus externis aut vanis querit: sed de cœlo & de vita beata. Profectò sat hoc est viri probi signum: sed paucis nunc est hæc solicitudo, omnes quærunt quomodo principum fauores venētur: quomodo prælati fiant, aut quomodo bona terrena, aut honores adipiscā-

Matt. 6. tur. Cur nos etiam hæc non tangit cura? Vita hæc nostra fugax, sed ex hac vita pen-

Rom.6. det æterna. Cur ergo hæc cura non vehe-

1.Co.6. menter nos angit? Docuit ergo hic adolescens primū quærere regnū Dei, & iustitiam eius. Docuit primum exhibere membra nostra arma iustitiæ in sanctificationē. Docuit ita habere terrena, ac si ea non possideremus. Qui enim diuitias habens anxius est de vita æterna: ita eas habet ac si non haberet. [Dixit ei Iesus, Quid me dicis bonum? Nemo bonus nisi solus Deus. Leg.

Homines, & cæteræ res vocantur bonæ Aug. ad

cum limitatione: bonum tamen absolu- Ma. epi.

tè non dicuntur, quia hoc non competit, 54. & Hi

nisi ei qui habet totam naturam bonita- la. lib. 9.

tis qui est Deus. Quia sicut in eo est tota Exod. 3

natura enitatis, ita & tota bonitatis natura. Sicut ergo accipiendo propriè esse, nemo est nisi Deus: ita accipiendo bonitatem absolutè, nemo est bonus nisi ipse solus. De suo esse dixit Moyses. Qui est misit me ad vos: quasi ipse solus esset. Idem dicendum est de bonitate. Tamen limitatè vocatur homo, bonus homo, bonus miles vel bonus geometra, &c.

¶ Secundò potest intelligi quòd solus Deus est bonus, s. a se ipso bonitatem habens suam, & non accipiens ab extrinseco cętera autem non habent bonitatem nisi communicatam eis à Deo: & ideo datur eis pars bonitatis: & non tota natura boni. Ideoque homo vocatur bonus participatiuè, non tamen absolutè, nec bonitatem habens à seipso: sicut Deus. Docemur hinc primò Deum super omnia diligere. Quia si obiectum voluntatis est bonum verum, vel bonum apparens, ita vt voluntas nihil diligere possit nisi sit sub ratione boni: si adeò creaturam amas, in qua tantillum bonitatis apparet, cum aliàs mille sit defectibus vitiata, cur Deum totum bonum, totum perfectū non amas, à quo quidquid in mundo est bonitatis & perfectionis emanauit? Præterea si tantopere creaturarum amori indulges: cur non potius amores omnes ad Deum conuertis? in quo omnis bonitas, omnis perfectio est, quo non modo voluptatem in hoc seculo, sed etiam beatitudinem in altero consequeris? Sed quia de hac re multa disseruimus ī libro quē nuper ædidimus meditationū dilectionis Dei, præsertim meditatione tertia nunc ad alia gradum faciamus. Docemur itaque secundo ex hac Christi responsione: vt cum laudamur reflectamus oculos mentis nostræ ad defectum nostrum: & ad eius q in nobis laudatur dependentiam à Deo: & sic laudem nobis exhibitam in Deum cui debetur retorqueamus, dicendo. Nemo bonus nisi

solus

solus Deus. Quid me dicis bonum, iustũ, aut sapientem? Mea non sunt, nisi quæ ad defectum spectant. Deus autem solus est, cuius sunt, quæ ad perfectionem quamcunque spectant. Sic sancti solẽt cum lau
Iud. 16. dantur, Deo laudes referre. Sic Iudith fecisse legimus, quæ cum magnis præconiis a populo laudaretur, ipsa in Deum laudem referens, ipsum cantico solemni celebrauit. Incipite domino in tympanis, canite domino in cymbalis, &c. Sic beatissima virgo cum laudaretur ab Elisabeth, ipsa laudes omnes Deo retulit dicens. Magni-
Luc. 1. ficat anima mea dominum. Sciamus nos ꝙ Deus ipse solus bonus est, à quo si q̃d boni habemus est nobis communicatũ,
1. Tim. 1 atque ipsi tantum sit pro omnib. honor & gloria in secula seculorum. Sed Christum audiamus. [Mandata nosti? Nõ occides.] Via cœli est obseruatio mandatorũ. Obserua autem hic, quòd Christus non posuit hic præcepta primæ tabulæ, quæ ad Deum pertinent, sed solùm posuit pręcepta secundæ tabulæ ad proximum pertinentia, quia in præceptis secundæ tabulæ includuntur præcepta primæ tabulæ, quia in dilectione proximi includitur dilectio Dei. Deus enim diligitur ex charitate propter seipsum, & proximus ꝓpter Deum & ideo non potest aliquis diligere proximum, quin diligat Deum, si dilectio est ex charitate: secus est de dilectione naturali, aut carnali, aut vtili. Itaque ponendo præcepta secundæ tabulæ omnem legem posuit: cum omnis lex sit in dilectione proximi vel præsupponat ab ea. Ideo Paulus ait. Qui diligit proximum legem impleuit. Et iterum. Si quod aliud præce-
Rom. 13 ptum est in hoc vero instauratur: diliges
Gala. 5. proximum tuum sicut teipsum. Charitas enim ꝓximi pręsupponit necessario charitatem Dei. Est tamen prior dilectio Dei ratione & natura in quantum secundum ordinem charitatis diligitur proximus nõ propter se, sed propter Deum, & ideo Deus prius diligitur. Ait itaque dominus. Non occides. Tantum enim Deus homicidium detestatur, vt cum etiam qui per errorem occiderit hominem exilio
Nu. 35. relegandũ putet: vt in Numeris legimus. Fugiet homicida in vrbem manebitque ibi donec sacerdos magnus qui oleo sancto vnctus est moriatur. Et si homicida qui sine culpa occidit, sic a domino castigatur, quid faciet illis qui insidiosè & malitiosè hominem occidũt. Ideo si aliquando voluntas aut animus occidendi occurrerit, cogita hominem esse ad imaginem & similitudinem creatoris tui, & quemadmodum non auderes in Deum malum illatum vindicare, aut in eum manum mittere, ita eam extendere in eius imaginem time, quæ ad viuum refert ipsum Deum.

¶ Aduerte autẽ ꝙ potest quis sine peccato occidere hominem in quatuor casibus, s. in bello iusto, pro iustitia publica, vt iudices, & eorum ministri, defendendo bona sua, & defendendo seipsum & propriam vitam. Omnibus aũt aliis casibus mortaliter peccat⁹, qui hominem occiderit, & ẽt in tribus primis casibus quamuis homo non peccet occidendo, tamen irregularis est, sed defendendo seipsum, occidendo inuasorem, non solùm non peccat, sed nec est irregularis.

¶ Obserua etiam ꝙ tantum est hoc peccatum maximũ, vt de isto peccato dicat scriptura, quòd clamat ad Deum, iuxta illud quod Dominus dixit ad Cain. Sãguis Gene. 4
fratris tui clamat ad me, &c. Quatuor enim sunt peccata quæ clamant ante Deũ & petũt vindictam. Primũ est homicidiũ sicut sanguis Abel clamat. Secundum est Exod. 2.
oppressio innocentum, iuxta illud quod in Exodo habetur. Ascendit clamor filiorum Israel ante Deum. Tertiũ est peccatum Sodomiticum, quia in Genesi dici Gen. 19
tur. Clamor Sodomorum & Gomorręorum multiplicatus est. Quartum est detẽtio mercedis mercenariorum. Ideo Iacobus Apostolus ait. Ecce merces operario- Iaco. 5.
rum vestrorum quæ fraudata est à vobis clamat, & clamor eorum in aures domini Sabaoth, introiuit. Hæc tria vltima peccata clamant ad modum homicidii, quia sunt quasi homicidium. In peccato Sodomitico perditur quod potuit esse materia corporis humani, ideo quasi homicidiũ. In oppressione verò innocentum & retentione mercedis aufertur pauperibus vita eorum, & ideo à Deo quasi homicidium reputantur. Vnde in Ecclesiast. ha- Eccl. 33.
betur. Panis egentium vita pauperis est,

qui defraudat illum, homo sanguinis est. Et ibidem. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximũ suum [Puniuntur etiam homicidæ irregularitate, etiam illi qui sine culpa occidunt in casibus in quibus diximus, & qui cũ culpa occidunt
1. Pa.28 licet pœnitentiam agant. Sic Dominus dixit Dauidi Regi. Non ædificabis domum nomini meo, eo quod sis vir bellator, & sanguinem fuderis. Vide quantum Deus abhorreat homicidium, & illud detestetur. Impiissimum enim est hominem occidere pro cuius vita Deus ipse mori dignatus est. Sed aliud præceptum videamus. [Non mœchaberis.] Prohibet Christus hic non solùm adulterium, sed etiam omnem simplicem fornicationem: nam qui accedit ad non suam mœchatur: omnis autem mulier quam non copulauit coniugio non est sua: cum qua mœchatur. Omnem nãque fornicationem prohibet hic Dominus. Quapropter simplex fornicatio contra legem diuinam est, & contra naturalẽ. Cõtra legem diuinam nõ est du
Mat. 15. bium, cum Christus in Mattheo loquens de his quæ coinquinant hominem inter
Gala. 5. alia nominauit adulteria & fornicationes. Et Paulus ad Gala. Manifesta sũt opera carnis, quæ sunt adulteria, fornicatio,
1.Cor.6 &c. Et ad Cor. ait. Nolite errare, neque fornicarii, neque idolis seruientes, &c. Quod autem sit contra legem naturalẽ euidens est: nam si simplex fornicatio liceret, nullus duceret vxorem vt perpetuo iugo esset coniunctus. Secundò, quænam esset filiorum educatio, vbi nullus vir fœtum crederet esse suum? Tertiò, quis esset qui filios vellet sanctè instituere & erudire si existimare posset alienos esse quos instruere parabat? Quartò vbi esset illa hominum sancta & firma amicitia, quæ ex matrimonio per cõsanguinitatẽ & affinitatẽ germinat, & firma perseuerat? Quintò, zelo, iniuriis & cædib. totus orbis macularẽt: si viri quas amare cœpissent ab aliis viderẽt amari, quęrentes duo vel tres viri vnam pulchram fœminam, inter eos essent maximæ discordiæ & rixæ. Sextò, viris senio cõfectis, quis filius pſens remedium afferret, si patrẽ esse dubitaret, quẽ senio præmi videret? Septimò, sane de pudore & verecũdia actum esset si fornicandi libido impunè per homines grassari posset. Octauò pulchris fœminis fornicariis parata essent conuiuia: sed castis & iam vetulis quis prouideret? Nonò, si fornicari liceret, nullas futuras domos, nullas ciuitates, nullamque politiam fore. Quod enim domos firmat est matrimonii indissolubilis nexus: ex domib. enim firmis firmantur & vrbes. Decimò, tolleres etiam regnorum legitimas successiones: quia Rex Reginæ partum non crederet esse suum, sed forsan pastoris aut vilis personæ, &c. [Non furtum facies.] Hoc præcepto prohibetur non modo nequis rei alienæ proprietatem retineat inuito domino, sed etiam nequis vsum & possessionem vsurpet. Est autem maximum & saluberrimum pręceptum quo in primis respublicę conseruantur. Nulla namque vnquam fuit tam barbara ciuitas, aut imperium, ꝙ furta acerrimo iudicio plectenda non censuerit, quin etiam vt autor est Pius Papa II. in sua cosmographia, & Mar. Ant. Sabel. lib. 3. Aeneadis decimæ prope finem: Carinthię & Austriæ habitatores, in quadam parte quæ Age furmi vocatur legem sanxerunt, vt qui in furti patrandi suspicionẽ venisset, illico suspenderetur. Dracon etiam Atheniensium legislator præcepit, vt pro quocunque furto latrones occiderentur. Quod de causa apud has nationes fuit statutum, quoniam nihil est paci inimicius, aut magis contrarium quàm latrones: qui ideo legibus humanis & ciuilibus tã acriter puniũtur. Nã omnes alii scelerati homines nocent quidam reipublicę, minus tamen latronibus, qui nisi punirentur, nemo res suas posset tuto possidere, pro quib. defendendis committerentur quotidie homicidia, seditiones, & scãdala, orbisque in interitum rueret. Quare sapiẽtissime hoc præcepto, sicut & reliquis consuluit Dominus humanæ fragilitati, nõ modo furta prohibens sed & latrones capitali pœna plectendos esse censens. Sic enim fecit Ios. 7.
Acham quem cum tota familia lapidari iussit, eo quod vestem auream que regulam Hierico rapuerat.

[Non falsum testimonium dices.] Multò nequiores meo iudicio sunt hi, ꝗ superiores, illi enim bona corporis furantur,

et isti animi. Quare quò animus corpore præstantior est, eò animi bona corporeis prestant, & sic quia animo nocet dignior est supplicio. Vnde lege talionis merito damnantur calumniatores, eandem pœnam subeuntes quam illi erant subituri:
Pro. 19. quos infamarunt si verũ esset crimen. Sic
Dan. 13 in Prouerbiis dicitur. Testis falsus nõ erit impunitus. Atque ideo illi senes, qui falsũ testimonium contra Susanam dixerũt, noluit Dominus vt impuniti manerent, sed à populo interfecti sunt.

[Honora patrem tuum & matrẽ.] Sed cur è diuerso, non præcepit etiam Deus vt parentes filios diligerent? facilè respondetur. Quoniam id naturæ humanæ ingenium est, vt nulla regio sit tã barbara vbi
Ephe. 5. filii parentibus nõ sint charissimi. Nemo enim carnem suam odio habet. Quomodo esse potest, vt pater filio indigẽti si potest non subueniat? Cuius rei etiã in brutis exempla habemus. Nam gallina pro pullis suis non dubitat se omni periculo opponere, miluoque, fragilitatem suam non considerans resistere. Idem in fele, cane, sueque videmus. In cæteris autẽ quæ mansuetiora sunt, licet non pugnent mærent tamen in filiorum periculis, & raptorem flebilibus vocibus insequuntur. Superuacuum ergo esset de diligendis filiis præceptum, siquidem natura duce etiam bruta filios amant suos. Quod autem ad propositum attinet nisi tanta esset hominum peruersitas, nihilo magis necessariũ foret de honorandis parẽtibus præceptũ. Quoniam filius magis est obnoxius parẽti suo quàm parens filio. Casu enim quo pater tuus simul & filius essent captiui tenereris prætermisso filio patrem liberare. Præterea cùm iuxta æquitatem debita antiquiora in solutione sint recentioribus præferenda: parentum aũt cura erga filios antiquior sit filiorum erga parẽtes obseruãtia, sequitur manifestè prius esse parenti q̃ filiis subueniendum. Verũ est morum corruptela, vt paucissimi reperiãtur, qui morte parentum suorum non lætentur. Si diuites sunt, vt hæreditentur, si pauperes vt cura liberẽtur & sumptu. Nã vt ad sacras literas reuertamur. Quid a-
2.Re. 16 liud mouit Absalonem contra Dauidem patrem suum bellum gerere: nisi regnandi libido? Non tñ mansit impunitũ hoc flagitium, quoniam telis miserrimè transfixus immortale nobis relinquit documẽtum, qualem vitæ finem sortiantur, qui parentibus inobedientes existunt. Merito
ergo Deus præceptum dedit de diligẽdis parentibus non filiis, siquidem, in superiori exemplo David interfecto præter suã voluntatem filio, quem incolumen seruari iusserat acerbissimè fleuit, quod si rectè iudico, nunquam Absalon parente extincto fecisset. 1.Re. 18

¶ Obserua autem quòd solùm inter omnia alia præcepta in hoc solo præcepto posuit Deus premium dicens. Honora patrem tuum & matrem tuã, vt sis longæus super terrã. Exo. 20 Cur posuit præmium in hoc præcepto, potius quam in aliis? Ne fortè quis existimaret amorem in parentes nihil promereri, quoniam in iis quæ à natura insunt, nec laudamur, nec vituperamur. Cùm verò adeò sit rationi cõsentaneum vt filii parentes suos diligant, superuacaneum videbatur præmium iniungere, posuit tamen vt multo melior esset bonorum filiorum cõditio. Secũdò, quia cum amor velut aqua res sit procliuis, & ita facilius descendat, q̃ ascẽdat, oportuit præmium quasi quoddam artificium excogitare, vt retrogradè filiorum dilectio ad parentes ascenderet. Nam quemadmodum aqua quæ in hydria est ascẽdere nõ potest, nisi quis iniecto lapide aut alia re ponderosa aquas eleuari cogat: ita amor hominum sursum versus nõ aspirat nisi spe præmiorum erigatur. Meritò igitũ & sapienter Dominus longam vitam promittens parentum obseruatoribus arte roborauit amorem, qui natura erat imbecillior. Illis verò qui sacrosanctum maiorum suorum ius audent violare calamitatesque plures, & immaturum vitæ finem minatus est. Quod si veterũ historias euoluere non pigritemur, non solùm autoritate diuina, sed etiam experientia passim impleri videbimus. Nam præter Absalonem, quem constat in flore ętatis interiisse alia extra sacram scripturam, verissima tñ exempla adducere possem, quibus constat filios in parentes impios miserrimũ fecisse vitæ finem. Quis enim nesciat. Orestes matrem Clytemnestram interfecit,

Nero Aggripinam, Ninus Semiramidem, Ptolomæus Euergetem, Heraclius imperator Phocam patrem suum. Mitridates item in matrem sæuit, Tullia fœmina crudelissima in patrem, cuius cadauer à Tarquino superbo extinctum quadrigis, recusantibus equis calcauit. Isti omnes tamen & alij parricidæ quos breuitatis causa omitto, uaria sed paria pro scelere subierunt supplicia, luctuosissimum uitæ finem facientes. Vult enim Deus: ut huiusmodi flagitia, præter pœnas, quas in altero seculo ferent, etiam in hoc incipiant puniri: ne mortales lateat, quantum sit filiorum impiorum scelus, & quanta piorũ uirtus. Huius autem præcepti, nec in lege ueteri, quæ cùm Euangelica nullatenus in perfectione comparari potest, oblitus est Deus: ita ut filius inobediens occideretur,
Exo. 21 quanuis pater pepercisset ei. Mirabile
Deu. 21. est etiam patribus parcentibus, nihilominus
Gene. 9 filius inobediens lapidabatur. Cham etiam maledictus fuit & omnis posteritas eius, quia in honorauit patrem suum Noe. Per oppositum filii obedientes multo tempore uixerunt: ut patet de Sen, filio Noe: qui operuit uerenda patris, ui-
Gen. 11 xit sexcentis annis, ut dicitur in Genesi,
Isido. ędificauitque Hierusalem, & fuit ibi Rex,
lib. 5. ut ait Isidorus: & erat trecentorũ & nouẽ
ethimo. annorum cùm obtulit Abrahæ panem &
Gen. 41 uinum. Ioseph etiam filius Iacob, patrem
Gen. 45 suũ qui famem patiebatur in terra Chanaam sustentauit in Aegypto, & honorauit: cum sese ostendit fratribus quis esset statim ut dixit, Ego sum frater uester Ioseph, interrogauit de patre dicens, Adhuc
Gen. 48 pater meus uiuit? Ideò benedictus fuit
Gen. 49 a patre, & dedit illi pater hæreditatem ex-
Gen. 50 tra fratres suos, & dixit illi. Filius acrescẽs
Tob. 5. Ioseph, filius crescens & decorus aspectu,
Tob. 14 &c. Vixitque Ioseph centum & decem annos. Tobias etiam Iunior cum pater eius Tobias iussisset eum peregrinari obediẽs & patrem honorans respondit. Omnia quæ præcepisti mihi faciam pater. Et ideo tot annos uixit in prosperitate & senectute bona, quòd uidit quintam generationem, & filios filiorum suorum, &c. Sed hæc sufficiant.

¶ Verùm circa ordinem quem Christus habuit in his præceptis obserua quod cœpit à facilioribus uadens ad difficiliora. Primò ait non occides: id uero à natura uidet insitum, nullius sanguinem fundere. Aliquanto difficilius pulchra alterius uxore temperare: ideo secundo loco dixit, Non Mœchaberis. Et difficilius à rebus abstinere Et ideo dixit, non furtum facies. Quartò difficilius est os moderari, & ideo dixit: non dices falsum testimonium. Porro difficillimum est patrem odire: quapropter addidit, honora patrem tuum, &c. Sequitur in contextu. [Qui ait, Hæc omnia custodiui à iuuentute mea.] Hæc respondit Iesu ille princeps. Non desunt qui putent quod iste fuerit mẽtitus: sed re uera uerum dixit. Nam aliàs Christus qui ueritatem nouerat eũ tanquam mendacem argueret, nõ dando sibi regulam de perfectione. Et etiam quia ut dicitur in Marco, uidens Christus istum ita dicentem dilexit eum. Christus tamen non diligit mendacium, sed detestatur.

¶ Expẽde etiam ꝙ Matthæus dicit hũc esse adolescentem: uidetur ergo contradictio quod adolescens dicat quod seruauit hæc à iuuentute sua: accipitur hic iuuentus largè: nam prius est ădolescentia quàm iuuentus. Quod si non attigerat uigesimum primum annum non æque bene poterat dicere, quod seruauit præcepta à iuuẽtute sua. Dicendum ergo quod adolescentia & iuuentus in scriptura largè sumuntur & non secundum taxationem annorum, quam nos ponimus. Nam hic qui princeps erat Pharisæorum credendum est quod transierit statum adolescentiæ, quia homines in tali ætate, non solẽt ad talia aspirare. Sic etiam in scriptura adolescentia solet sumi pro quacunque ætate parua: imo pro principio cuiuscunque ætatis quæ non sit infantia. Sic in Genesi dicitur. Omnis ætas ab adolescentia sua prona est ad malum. Hoc est a principio cuiuscunque ætatis prona est ad malum. Et ita in præsenti iuuentus, & adolescentia accipiuntur largè: ita quod adolescentia accipiatur pro iuuentute uel a principio uirilitatis, iuuentus autem accipiatur pro parua ætate, scilicet pueritia. [Quo audito Iesus ait ei. Adhuc unum tibi deest, omnia quæcunque habes uende & da pauperib. & habebis thesaurũ in cœlo.

lo. Et veni & sequere me.] Videtur ꝙ hæc nõ ad propositum dicta sint: nam ipse nõ quærebat nisi quid faceret, vt vitam æternam possideret, ad quam possidendam satis erat pręcepta decalogi seruare. Nihil ergo illi deerat vt vitã haberet. Sed quod
Mat. 19 Lucas hic dimisit Matthæus dixit, quod dixerat adolescens, quid mihi deest? Ideo dixit Christus quòd posset bonum facere vltra decalogum, & quod restabat perfectionem esse faciendo opera supererogationis vltra iustitiam sufficientẽ quã fecerat. Quamuis haberet perfectionem simpliciter voluit illum Christus iuxta desiderium suum & petitionem ducere ad statum maioris perfectionis. Pro quo obseruandum primo, ꝙ perfectio Christiana non consistit in renunciatione temporalium rerum, sed in charitate. Abdicatio rerum temporaliũ est perfectionis dispositio & instrumentum: nam tollũtur per hæc impedimenta ad actus perfectæ charitatis. Et ideo cum Christus dixit huic, vt in Matthæo habetur, si vis perfectus esse, vade & vende omnia, &c. intellige ac si dixisset. Si vis esse dispositus ad perfectionẽ quia cura rerum temporalium multum solet homines distrahere.

¶ Aduerte secundò, ꝙ non posuit Christus perfectionem in vendendo oĩa, quia multi Philosophi hoc fecerunt, sed in sequẽdo illum, ideo ait, Sequere me. Proposuit prius vendere, quæ est dispositio. Expẽde rursus, ꝙ non est tota dispositio ad perfectionem vendere omnia, sed aliqua etiam sunt necessaria, scilicet, non vti matrimonio, & non habere cõuersationem secularem. Tamen posuit Christus de venditione possessionũ. Primò quia istud est efficacius remedium & potior dispositio inter omnes ad perfectionem. Non est enim aliqua tam extensa, tam quotidiana solicitudo, sicut cura bonorum possessorum, quæ totum hominẽ implicat, & ista magis distrahit, quã oĩa alia impedimẽta simul sumpta, & ita qui ab ista abstinet faciliter poterit vacare perfectioni, quasi sit omnino dispositus. Secundò, quia quantum ad iuuenem istum nihil erat quod magis impediret peruenire ad perfectionem quàm cura possessionum, nã erat diues valde, & amans possessa: quod patet, quia tristis recessit à Christo. Et ideo hunc nihil tantum impediebat, quã possessio diuitiarum: quamobrem Christus hoc tetigit tanquam magis necessarium iuueni. Apostolis etiam non dixit, quod abstinerent à venereis vt perfectionem sectarentur. Primò ꝓ magnam difficultatem, quam maiorem difficultatem satis ostendit Christus, quia in renunciatione bonorum non dixit per aliqua verba quòd esset difficile, sed abstinẽdo à venereis ostendit difficultatem magnã cũ dixit. Non omnes hoc capiũt, sed quibus datum est. Christus autem noluit suadere statim ad consilia maximè ardua, scilicet ad abstinendum à venereis, sed induxit ad minora s. ad vendendum omnia. Secũda ratio. Cur non præcepit Christus vt abstinerent à venereis? Quia plurimi eorũ erant coniugati quando vocati sunt à Christo, & si abstinerent ab istis necessarium erant vt repudiarent vxores, vel qđ indiceretur vxorib. perpetua castitas. Primũ non conueniebat quia Christus uetuit libellum repudii: secundum ẽt non conueniebat, quia castitas est res voti, & non præcepti.

¶ Ad nostram tñ eruditionẽ discamus hinc ne superbiamus ẽt si ad supremũ virtutis culmen peruenisse existimemus. Quoniã præter mandatorum obseruantiã, quæ necessaria est ad salutẽ, sunt alia multa, sine quib. nemo põt esse ꝑfectus: ideo noluit dñs, vt homo sciret qñ est in statu gratiæ ne superbiret. Et Paulus dixit. Nihil mihi cõscius sum. Hoc aũt fecit dñs, vt semper timẽtes & humiles simus, quare si sapimus semper cogitare debemus, ꝙ quemadmodũ uas fictile in quo 1. Cor. 4
est ruptura aliqua liquorem continere non potest, sic etiam in nobis sit aliquod vitium quo apud nos gratia diuina permanere non possit. Hic diues ea de causa conceperat opinionem, vt crederet sibi nihil deesse ad summam perfectionem. Attamen Christus qui penitus animos hominum intuebatur eius arrogantiam confutauit dicens. Vnum tibi deest. Sic etiam alii dixit, dicis quia diues es & nul- Apoc. 3
lius egeo, & nescis, &c.

¶ Discamus ea quæ magis amamus despicere, hæc enim est via perfectionis &

meritum:vt quæ magis amamus despiciamus,propter Christum,graue opus Christus adolescenti præcepit.Graue opus fuit
Gen.22. Abrahæ positum, quem vnicè diligebat suis manibus occideret. An non multi tenerius amant diuitias quàm filios? Illa quæ magis amas,& tenerius diligis abijce propter Christum:vt corde à terrenorum amore euacuato, fœlici commutatione Deus impleat cor,& fœlix sis in eo qui est vera fœlicitas.

¶ Discamus gratia Dei non abuti sed semper cũ ea in melius prodesse, vt Deus augeat in nobis dona sua. Conabatũ Christus trahere hunc adolescentem ad Christianam perfectionem: certè quia quem ab ineunte ętate amauerat,custodierat,& gratiã dederat,ut mandata custodiret,nũc gratiæ perfectione ornaret,& illustraret.

¶ Discamus etiã Dei mãdata custodire: hos enim Deus amat, q̃ sua mandata custodiũt. Amauit etiã signis exteriorib us hunc adolescentem,vt testatur Marcus: ex quo intellige,quantum doleat de mandatorum violatione. Certè tangitur dolore
Mat. 10 cordis intrinsecus:& doleret si posset.

Gene.6. ¶ Discamus præterea in cœlo vbi diuitiæ securæ sunt thesaurizare,dãdo nostra bona pauperibus:nam huic adolescẽti dominus dixit vt daret sua pauperibus & inueniret in cœlo thesaurum. Mirabilis modus thesaurizandi, scilicet dispergendo, cùm alij soleant congregando thesaurizare.Thesauriza in cœlo:vbi thesaurum nec fures rapere,ne que incendium consume-
Matt. 6. re poterit.

¶ Denique discamus ex Christo Saluatore nostro curam habere pauperũ,& memores illorũ esse. Ille enim pater est pauperum & protector: & ne inopia consumantur præcepit non modo huic, sed omnibus diuitibus vt pauperes in necessitatibus suis adiuuent, cuius pietatis nõ pauca sunt in sacris literis exempla. Propria enim manu non est dedignatus dominus
Gene. 3 primos parentes nostros vestire, qui ante in paradyso nudi incedebant. Postea verò summopere Iudæis pauperũ curam commendauit multa statuens in eorum fauo-
Deu. 15 rem. Nam & decimandi ius induxit, quo pars aliqua cederet pauperibus & statuit vt debita septimo anno condonarentur: cui pietati aliam non minorem addidit,
Iubilæum excogitans quo possessiones vẽ Leu.25.
ditæ ad pristinos dominos redire solebãt. Preterea iussit vt in agris & vineis, messiũ & vuarum reliquiæ manerent,& si fasceis aut corbis obliuione fortè relictus esset
ne quæreretur,vt his alerentur pauperes, Deu.24
Permisit etiam Iudæis, vt latius & splen Leu. 25
didius in festiuitatibus conuiuarentur vt Neem.8
pauperes. At in lege Euangelica non so Mat.10.
lum pollicetur pauxillum aquæ pauperi datum, sed tanquam sibi esset datum benigniter accepturum: sed etiam pauperibus regnum cœlorum largitur, inquiens vt faciamus nobis amicos de mammona
iniquitatis. Itaque si exactè sacram scri- Luc.16.
pturam quis perscrutari voluerit comperiet proculdubio eximiam habuisse dominum omniũ pauperum curam, quod etiam ex hoc loco constat, vbi Christus huic diuiti pauperes commendat. Verum multi sunt qui hanc domini commendationem paruipendentes,nec viduæ in paupertate sua subueniunt in eadem vicinia moranti,nec pupillo omni auxilio destituto opem ferunt:nec considerant Christianum impium esse qui Christum non audit & imitatur.

¶ Demum discamus ex hoc loco, quòd melius est dare omnia simul pauperibus quam manere in seculo ministrando res possessas,& dando quotidie eleemosynas: quia qui eleemosynas dat,fructum dat rerum,tamen qui totum dat spoliat se à fructu & à possessione. Et etiam in possidendo delectatio quædam manet, caret qui totum simul dat. Verùm vt rectè daretur pauperibus, oportebat prius vendere vt daretur moderatè: nam si non venderentũ quædam darentur integrè, vt magna domus vel ager qui est magni valoris,& hoc non esset reuelare inopiam pauperis, sed eum ditare. Reductæ tamen diuitiæ in pecuniam possunt diuidi inter plurimos, & moderatè dari. Sed iam ad contextum reuertamur, vt videamus quid egerit diues iste. Ait itaque Euangelista. [His ille auditis contristatus est,quia diues erat valdè.] Mirum videtur,quod iste qui omnia præcepta seruabat tanto tenebatur diuitiarum ardore, quod non poterat ad perfectionem venire. Vide ergo q̃ amare diuitias

tias immoderatè semper impedit perfectionem: quomodocunque cõsideratur ipsamet perfectio, aut instrumentum perfectionis. Si instrumentum: tunc obseruatio consiliorum est necessaria: quia sunt instrumenta quædam quorum præcipuum est renũciare omnibus possessis: sed ad renunciandum nihil est quod magis impediat quàm amor immoderatus possessorũ: sicut fuit in isto iuuene. Ideo iste amor impedit perfectionem. Si autem consideretur ista perfectio in seipsa, etiam impedit amor diuitiarum perfectionem, quia consistit perfectio in charitate, & vt nos accipimus cõsistit perfectio in actu excellenti amoris: sed cõditio animi nostri est, vt non possit fieri intense ad multa, nam si ad vnum fit intense, fit ad alia remisse. At ideo si quis diligit Deum intense dilectione excellenti non potest diligere aliã rem intense: quod si illam diligat intense minuitur dilectio Dei. Minus enim Deũ diligit, qui cum eo aliud diligit: ideoque amor immoderatus diuitiarum impedit perfectionem.

¶ Igitur quanuis amare inordinatè diuitias impediat perfectionem, non tamen obseruantiam præceptorum, quod illud obstat præceptis, in præceptisque vetatur, & amor ad res proprias non vetatur in præceptis, sed cupiditas rei alienæ. Potest etiam amor inordinatus ad res possessas esse contra præceptum cum diliguntur diuitiæ plusquam Deus. Et tunc agit contra præceptum & mortaliter peccat, quãdo ita amat quod potius vellet offendere Deum quàm illis carere, & committere potius aliquod peccatum mortale quàm priuari velle rebus possessis. Nam quantuncunque feruentur amet, si potius vellet carere illis quàm Deum offendere nõ peccat mortaliter amando possessa: & tũc seruat præcepta: & tamen non attingit actum excellentem amoris Dei, in quo est perfectio. Talis erat iste iuuenis dè quo nunc est sermo: quia præcepta seruabat: verùm, quia diuitias feruẽter amabat, impeditus erat à perfectione. Et hac de causa recessit à Christo, vt dicunt Matthæus
Mat. 19 & Marcus, & contristatus est. Contemptũ
Mar. 10. diuitiarum diuites audire non possunt. Habent enim clausas aures, & sono æris obtusa, & nũmus magis illis sonat quàm diuina verba: & ita æris tinnitu verbum Dei audire non possunt: sicut molitores qui aquarum fragore, vocantes non audiunt. Quare sicut sapiens molitor aquas compesceret, vt possit audire vocantes: ita diuites si sapiunt diuitiarum fremitum, & terrenorũ cupidinem coercere debent, vt vocationes, & inspirationes cœlestes percipiant.

¶ Nos verò discamus hæc omnia terrena despicere, & derelinquere ne animus noster amore caducarum rerum depressus, & præpeditus ad perfectionis vitam & diuinum amorem aspirare non possit, ad quem Deus omnes electos suos tãquã ad scoppum summi boni intendere voluit. Vt enim auibus pennas alarum resecamus ne longius auolent quã oportet: sic dominus vult vt diuitiarum luxũ abscindamus, ne plus nimio cor nostrũ à diuino amore elongetur. Quòd si putatores arborũ circumcirca superflua demũt, ne ascendere impediantur: quid nos facere debemus quorum maius agitur commodũ, nisi falce diuini amoris omnia terrena & caduca amputare, quo facilior nobis pateat ad cœlum ascensus?

¶ Expende etiam ad tuam eruditionem, quod cùm iste recessisset a Christo abiit tristis. Profectò nulla vera tristitia est nisi à Deo recedere: nam ille q. à Deo non recessit non habet cur tristetur. Imò si in te, qui a Deo nõ rececessisti irruant tristitiarũ agmina, dic. Pone me domine Iob. 7.
iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Et illud Psalmi. Dominus protector Psal. 29.
vitæ meæ, à quo trepidabo? Et illud. Si am Psa. 22.
bulauero in medio vmbræ mortis non ti Esai. 50
mebo mala, quoniam tu mecũ es. Esaias quoque. Non sum confusus, te pastorem sequens. Et qui recedit à domino cùm ab omni bono discedat, verè veram causam habet tristandi. Vnde Dauid in Psalmo. Psal. 41.
Fuerunt (inquit) lachrymæ meæ panes die ac nocte, dũ dicitur mihi quotidie vbi est Deus tuus, &c. Sed procedamus. [Vidẽs autem Iesus illum tristem factum dixit. Quam difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt.] Bene possunt pecuniam habentes regnum Dei intrare, sicut Abraham, Dauid, & multi alij; sed loquitur de

tur de illis qui pecunias diligunt immoderate: & ideo cupiditas, voluntas immoderata damnatur hic à Christo. Hoc dixit ꝓpter istum adolescentem. Sed dubium est. Quomodo hic difficiliter intrabit in regnum Dei, cum pręcepta Dei seruabat? Nonne, ut diximus uir bonus erat & Christus dilexit eum? Pro maiori explicatione istorum quæ diximus, & huius difficultatis obserua: quod diuitiæ tripliciter possunt haberi. Primò quando earum amor omni alij non modo humano, sed etiam diuino amori antefertur. Cuiusmodi eas
Luc. 16. possidebat diues ille vorator, qui Lazaro malè consuluit. Secundo quando magni quidem fiunt: non tamen adeò vt omnino amorem Dei superent: quo pacto ab hoc adolescente possessæ sunt. Tertiò haberi possunt diuitiæ, ita vt nullatenus earum cura impedire diuinorum exercitiū, aut cum Dei amore in contentionem venire possit. Et hoc modo, Abraham, Iob, Dauid, alijque viri sanctissimi & ditissimi extiterunt. Ex his autem diuitum conditionibus, prima quidem malorum est: secunda bonorum: tertia perfectorum Christus ergo hic loquitur de illis diuitibus, qui secundum locum tenent: quorum possibilis est, difficilis tamē salus, propter periculum, in quo versantur. Ea enim est humanæ naturæ fragilitas, vt qui nimis diuitiarum amore tenetur sæpenumero amorem Dei post habeat, quo facto in impiorum numero esse incipit. Considerent igitur qui hunc secundum locum tenent, quanto sint periculo expositi, & uigilantes ne vnquam obdormiant, & cadant in laqueum diaboli, vt Paulus dicit. Et periculum istorum
1. Tim. 6 patet in duobus. Primò quia qui diuites sunt isto modo, ut non perdant quæ possident committunt quæcunque mala: amant enim tam ardenter possessa, quod etiam si aliena non ambiant, ne perdant quod amāt faciles sunt ad peccatum mortale. Secundò, quia impediuntur ad bonum, & cessant facere bona quia diuitias habent. Sicut iste iuuenis qui Christum non est secutus, quia diues erat, nam quia diuitias relinquere oportebat cessauit sequi, & ideo diuites difficile intrant in regnum Dei, propter magnum periculum in quo viuunt. Si quis autem possideret illas non amans in nullo esset periculo: sed quia hoc raro fit consultius est eas relinquere. Vnde In Ecclesiastico habetur. Eccl. 31.
Beatus diues q inuētus est sine macula, & qui post aurum non abiit neque sperauit in pecuniæ thesauris. Quis est hic & laudabimus eum? Quasi dicat, Rarus aut vnus est. Fuit quidem unus Abraham, alter Iacob, Loth, & Dauid. Sed tamen pauci sunt, ita ut digito monstrari possint. Quare, quia raro euenit, & quis diues vt perfectus esse simul possit totiusque semper eligendum sit. præsertim in re tam graui in qua salus & uita hominū vertitur: suadet Christus diuitiarum derelictionem propter periculum. Quia difficile est possidere & possessa non amare: securius est non possidere. Et sic Apostolus de solis diuitiis dixit, quod pararent laqueos. Ex istis patet declarationem istius quod sequitur immediate dicens Christus. [Facilius est enim camelum per foramen acus trāsire, quam diuitem intrare in regnum Dei.] Maximam difficultatem, impossibilitatem vocat. Quędam enim in scriptura dicūtur impossibilia mortaliter: alia autem Logicè seu Metaphysicè. Moraliter ea dicuntur possibilia quæ sæpe & sine magna difficultate fieri possunt. Contra uerò impossibilia moraliter dicuntur, quę fieri non possunt nisi rarissimè & cum magna difficultate. Et sic hic dixit similitudinem impossibilitatis. Et clarius in Matthæo impossibile 1. Tim. 6
esset dixit, diuitem intrare in regnum cęlorum Logicè verò seu metaphysicè possibilia dicuntur quæ utcunque fieri possunt & è contra impossibilia quæ nullo modo. Hic autem loquitur Christus de impossibili morali. Sic etiam in Ieremia habetur. Si mutare potest Athiops pellem Mat. 19
suam, aut pardus uarietates suas: & uos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. Et dominus in Euangelio de Phari- Hie. 13.
sæis. Propterea non poterant credere: Ioā. 12.
quia Esaias dixit. Excæca cor populi hu- Esai. 6.
ius, & aures eius aggraua. Nunquid peccator assuetus peccatis, non potest saluari? Absit. Omnis enim peccator quamtumuis sit celerosus dum viuit cōuerti potest: vnde & ipsi Pharisęi si saluti suæ consuluissent

suluissent credendo saluari potuissent. Ieremias autem impossibilibus comparauit istorum saluationem: & item Christus dixit illos nullo posse credere modo non quod simpliciter non possint saluari huiusmodi peccatores: sed moraliter quia maiori ex parte euenit, vt qui tam duro & Pharisaico sunt animo non conuertantur, non quod non possint, sed quod nolint: pari modo diuites qui bona temporalia nimis amant, quoniam nimius amor diuitiarum ad peccandum valde incitat, vt iam dictum est. Qua de causa hęc propositio & illa Ieremiæ superior comparatio non sunt interpretandæ rigore Dialectico, aut physicè: sed moraliter loquendo: qui loquendi modus omnibus etiam nobis familiaris est, vt vulgo dici solet exaggerationis gratia impossibile quod nō est factu facile. Optimè autem colligitur hoc sic intelligendum esse, quoniam immediatè antea dixerat hoc Christus interrogatiuè. Quam difficile qui diuitias habent in regnum Dei introibunt? quam difficultatem statim exposuit cameli comparatione, quod videtur impossibilis saluatio diuitum: nulla tamen ibi oritur inde impossibilitas, sed exaggeratio tantummodo difficultatis. Sic etiam D. Hieronymus, ait quod non impossibilitas prætenditur, sed raritas demonstratur. Hie. ī c. Mat. 19.

¶ Sunt qui dicant quod hoc intelligendum est de diuitibus qui totam spem suā ponunt in diuitiis, & diligunt eas plusquam Deum: & si de istis loquitur Christus, certè etiam metaphysice loquendo impossibilie est quod isti ingrediantur regnum Dei. Sed Christus quantum existimo non loquebatur de istis diuitibus, nisi de illis qui amant Deum plusquam diuitias: sed nihilominus ardenter diligunt diuitias, qualis erat ille iuuenis. Oportet enim attendere quorsum Christus hoc dixerit, quoniam hoc dixerat loquēs de illo adolescente qui mandata seruabat diuitiis non obstantibus, qui quidem nō erat de illorum numero qui diuitias plusquam Deum amant: sed aliorum secundi gradus scilicet quibus ut supra diximus dilectio Dei omnibus aliis rebus etiam charissimis non videtur postponenda. Quare de his non de primis intelligit Christus propter periculum in quo versantur illi qui etiam si Deum plusquam alia diligūt tamē bonorum temporalium alia ex parte nimio amore detinentur. Itaq; de hoc adolescente & similibus loquens intentum persequitur aliàs si de diuitibus primi gradus qui in peccato mortali sunt, esset intelligendus absurdum uideretur, quippe quia nulla est dubitatio huiusmodi diuites qui diuitias plus amant quam Deum saluari non posse, dum sic diuites fuerint & diuitias hoc modo dilexerint.

¶ Si autem quæras quid intelligat Christus per camelium, ego non possum aliud intelligere nisi funem nauticum. assentiens expositioni Theophilati, qui sic hūc locum interpretatur. Comparationes enim debent fieri iuxta rationem & cum iudicio unde cum funis videatur habere quandam similitudinem & proportionē cum filo, quia vtrunque netur & torquetur, de fune intelligendum videtur nō de animali. Alias ridicula esset comparatio: quemadmodum si quis, diceret se melius in equo quam in lapide equitare, quia lapis nihil cum equo habet similitudinis. At si diceret, equum esse equitatui aptiorem quā mulam, rectè & aptè loqueretur quia uterque eidem ministerio conueniunt. Ita etiam Christus reprehendens iudicia temeraria aptam à rebus similibus duxit comparationem inquiens, Quid vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem quę in oculo tuo est non consideras. Quæ ambo inter se longitudine saltem & impediendi modo similia sunt licet trabs multo sit maior. Sic etiam agens de illis rebus, quę per foramem acus ingredi possunt, vtitur rudentis comparatione qui quanquam per acus foramen ingredi nō possit, ministerium tamen habet simile: quoniam per anchorarū foramina transmittitur & sic quodad acum se haberet ni si obstitisset crassities. In Græco autem est κάμυγος, quod significat funis nauticus. Quod si quis dicat tam impossibile est, ut funis nauticus transeat per foramē acus quam animal: ergo quid refert potius de fune quam de animali intelligere? Respondetur funis habet, ut iam diximus maiorem proportionem cum filo, quod

Theo. super Mat. ca. 19.

Luc. 23.

solet

ſolet tranſmitti per acum foramina, quã animal,& de animali eſſet nimis longè pe tita comparatio. Et præterea funis tranſi tus non eſt impoſſibilis quemadmodum animalis,licet ſit difficilis:quia licet rudẽs craſſitia ſua integer non poſſit ingredi a-cus foramen:poterit tamen filatim,ſi ſcin datur in tenues fibras, ex quibus confe-ctus eſt. Vnde etiam aptior & ſapientior exiſtit comparatio, nam ſi diues qui mo-re rudetis incraſſatus & impinguatus eſt, ſe minutatim conſciderit,pauperibuſque bona ſua erogans luxum & opes atte-nuauerit: proculdubio ianuam cœlorum ingredi poterit: ſecus ſi auarus extiterit: opes opibus quaſi fila filis accumulans. Sequitur in contextu.[Et dixerunt qui au diebant.Et quis poteſt ſaluus fieri?]Exiſti mabant diſcipuli vix quempiam poſſe in-ueniri q̃ amplas poſſeſſiones ſubito pro-fuſurus eſſet ob regnum Dei, quãquam ipſi paucula quædam reliquiſſent: vnde non pro ſeipſis interrogant quum paupe res eſſent,ſed pro omnibus: quia miſeri-cordes erant. Quotus.n.quiſque eſt mor-talium, qui aut abiiçere poteſt diuitias quas habet aut non optare,ſi non habet. Soliciti.n.erant diſcipuli de puſillo ſaluan dorum numero.[Ait illis.Quæ impoſſibi lia ſunt apud homines,poſſibilia sũt apud Deum.]Nihil aliud vult inſinuare,niſi qđ opus ſit diuina gratia, vt cum diuitiis re-gnum Dei acquiramus: nam Dei adiuto-rio ſuffulti ea quæ difficilia videntur, & ſunt ſecundum naturam ferè impoſſibi-lia,perficiemus cum gratia Dei. Impoſſi-bile ferè eſt homini diuiti immoderato amore diuitias diligat, & ita vt ſpem ſuã in eas ponat: Deo tamen poſſibile eſt di-uitis animum mutare, ita vt rectè eis vta-tur.Ideo Dauid qui Rex erat, & diues hoc auxilium petebat Domino dicens. Incli-na cor meum Deus in teſtimonia tua, &
Pſa.118 non in auaritiam. Humanarum enim vi-rium non eſt vt quis habitis diuitiis, cor non apponat: Deo autem poſſibile eſt vt in nobis erret cor nouum & ſpiritum no uum, creatorque apud nos in multis præ ponderet.

¶Diſce in hoc loco in omnib. reb. tuis, tam proſperis quam aduerſis ſemper po-nas ante oculos hanc Domini ſententiã: quod apud Deum omnia ſunt poſſibilia. Si enim tibi fortuna iam arridet: poteſt Deus dulce hoc in amarũ reddere. Lætus erat Dauid in Sicelech diuidẽs Amalechi-tarum ſpolia equitibus ſuis: quæ lætitia accepto nuncio de morte Saulis & Iona-thæ Iſraeliſque calamitate, in luctum con uerſa eſt. Lætus accubuerat Holophernes 2. Re.1.
bene cœnatus & potus: ſed craſtinum ma ne habuit in inferno.Lętus erat Aman ab Iud. 13.
Heſter Regina inuitatus,eodem tamẽ die Heſt. 6.
inimicum ſuum per ciuitatẽ honoris cau ſa comitatus eſt pedes:cum magno dede-core & triſtitia ſua. Nemo igitur lętitiam huius ſeculi æſtimet, qñ multi hodie læti ſunt qui cras erunt mœſtiſſimi: è contra-rio autem ſi fortuna ſe tibi nouercã oſtẽ-derit, potens eſt Deus fugatis nebulis in-commodorum lucem ſalutis reuocare. Mœſtiſſimus erat Patriarcha Iacob pro- Gen.45
pter communem regionis famem filio-rumque abſentiam,preſertim Beniamin, quando accepit nuncium de Ioſephi pro-ſperitate: quo ſummo eſt affectus gau-dio. Dominus enim (iuxta canticum An- 1.reg.2
næ)mortificat & viuificat:deducit ad inſe ros & reducit.

¶Docet et locus iſte non humana in-firmitate metiendam ſalutem, ſed virtu-te diuina.Sed ad contextum.[Ait autem Petrus. Ecce nos dimiſimus omnia, & ſe-cuti ſumus te.]Quid reliquit Petrus?Cim bam cum duab. retibus pauperque tugu rium? Nõ attẽditur id quod relinquitur, ſed voluntas qua relinquitur: quare qui Chriſtum ſecuti ſunt tanta reliquerunt, quanta relinquere potuerunt, qui cum ſecuti nõ ſunt.Ea.n.eſt humanæ libidinis in cupiendo inſatiabilitas, vt qui illam te neat nunquam ſibi ſatisfacit, & qui relin quat,omnia relinquere videatur. Quare tantum reliquit Petrus, quantum potuit affectare Alexander. Nam taliter fuit er-ga Dominum Petrus animatus, vt ſi ſi-cut tenues opes habebat, opulẽtiſſimum haberet imperium, nihilo ſecius impe-rium vnum & quinquaginta imperia re-liquiſſet.Hæc eſt Deo grata & acceptabi-lis voluntas: vnde videre potes quam ex-peditum velit animum vniuſcuiuſque eſ ſe ab omni humano impedimento:quan do Apoſtolis exiguas etiam opes relin-

quere

quere precepit. Vt Christum sequerentur Apostoli, expediens erat vt omnia relinquerent. Cum Christus curreret exultauit vt Gigas ad currendam viam & necesse erat vt currerent discipuli, quod non poterant ita expeditè currere nisi essent exonerati: eam ob causam omnia relinquerunt, nec diuitiarum pondere grauarentur. In Genesi vbi communis editio habet, Erat Abraham diues valde habet versio Græca βαρύς σφοδρα hoc est, grauis vehemente Pròdere Aegypti grauabatur: licet enim diuitiæ leues videantur, tamen quia Aegyptiæ sunt, viris sanctis graues sunt. Ideòque omnia reliquerunt Apostoli: vt nudi, nudum sequerentur.

Psal. 18

Gen. 13

¶ Deinde vt mundum cognoscerent quem oppugnaturi erant, necesse erat vt eum viderent. Circunfusi mundi confusionem minime intueantur. Sicut in ludo calculorum euenit sæpe vt ipsi ludentes veluti oculis capti ob nimiam confusionem non videant quomodo latrunculos mouere debeant: cum illi qui extra ludum sedent foris id considerantes rectè inspiciant. Sic qui in mundi negotiis implicantur cęcutiunt mentis acie tenebris cooperta, cum illi qui animum à mundo separarunt seque in solitariam requiem receperunt, mundi dolos labores, & vanitates, acutè tamen intueantur. Vt aliquid videamus necesse est, vt sit aliquod interuallum inter oculos & obiectum. Sic vt mundum intueamur necesse est esse aliquam distantiam inter nos & illum. Oculi palpebras suas prospicere non ualent, quia nullum est medium interiectum. Sic mundani, non vident, quæ sunt mundi.

¶ Tertiò qui cum aliquo vult negotiũ agere illum expeditum ab omni cura desiderat habere: quia pluribus intentus, minor est ad singula sensus. Sic cum dominus voluit tractare cum Abraham, dixit ei. Egredere de terra tua & de cognatione tua. Viri perfecti tigno domus extuendæ similes sunt qui iuxta locum in quo ponendus est dolatur & excauatur: nam tugurio aptatur rudius & planius, atrio vero exactius. Eodem modo Apostoli quia in ecclesia in præstantissimo erant loco constituendi in omnium mortalium conspectu, ideo Christus voluit, vt omni non solum vitio sed etiam imperfectione carerent quare eos decorticauit & mũdauit prius ab omni mortali affectu: vt posset illis à negotiis secularibus separatis tuto diuina mysteria communicare. Vnde Paulus, Mulier innupta & virgo cogitat quæ domini sunt, alia diuisa est. Hinc in Deuteronomio præcepit Deus ne homines diuino cultui deputati haberent possessiones, aut prędia vlla: ne distraherentur ab officio. Et in Leuitico pręcepit ne sibi in templo Gibbosus ministraret: in figuram, quoniam sicut Gibbosus oculos corporis vitio leuare ad cœlum non potest: sic secularibus negotiis implicati minus idonei supernis redduntur. Hanc ergo seruauit dominus in electione Apostolorum rationem, vt si quidem erant cœlestium consiliorum participes futuri, nudarentur prius omni carnali affectu.

Gen. 12

1. Cor. 7

Deu. 18

Leui. 12

¶ Quartò bene poterant Apostoli saluari Deoque bonis suis inseruire. Abrahamus enim, Isaac, Iacob, Iob, & alij antiqui patres diuites fuerunt simulque perfectissimi Deòque amicissimi, Verum est. Sed tempestate illa quia simplicius & purius viuebant homines & poterant diuitiæ externæ cum interna paupertate copulari, non fuit impedimento rerum affluentia quo minus boni ad perfectionem euaderent: postea verò ingruente acquirendi & congregandi libidine merito negauit dominus Apostolis rerum temporalium possessionem, ne impedirentur & vt temporalibus illis exemplum conueniens præberent. Tranquillo, & pacato mari tuto nauigant nautæ mercimoniàque retinent: si vero aliqua exurgat tempestas, vndeque nauim iactare incipiant cum sint in periculo omnium iacturam faciunt, mallentes nudi euadere quam ornati interire. Sic priscis temporibus ea erat seculi tranquilitas vt nihil humanum videretur viam perfectionis impedire posse. Vnde Abraham cum esset tanta opum preditus abundantia vt cum domesticis duntaxat quatuor simul reges prelio vicerit: ea erat etiam humilitate non erubesceret hospitum suorũ pedes lauare, Sara eius uxore officium coci & pastoris subeunte. Verum tunc

Gen. 14

Gen. 18

frugalius

frugalius cõuiuabantur homines parciúſque ornabantur diuitas parui pendentes quibus non ad luxum, ſed ad naturæ neceſſitatem vtebantur. At nunc vſque adeo creuit vitiorum tempeſtas, & tantum exurgit honorum & diuitiarum pondus: vt niſi his proiectis nemo poſſit tuto nauigium vitæ gurbernare. Verum enim verò ſi conſeruandæ vitæ corporeæ cauſa, auarus mercator nõ dubitat merces ſuas iactare: quid nos facere debemus, vt æternam non amittamus? Nihilominus tamẽ multi ſunt qui profitẽtur ſe quicquid grauiſſimum propter Deum ſubituros, & tamen bonis temporalibus inuigilant cum ſalutis ſuæ detrimento: qui ſi reputare vellent quod non minori ſunt bona temporalia periculo viuẽtibus quam ſarcinæ fluctuantibus, paucioribus eſſent contenti. Nam quoniam quo eſt maioris pretij vita æterna quã temporalis: eo debet maior in illa quam in hac conſeruanda ſumptus fieri, furor eſt ingẽs cum animæ detrimẽto opes retinere quas propter corporis diſcrimen proiicimus, ſanus igitur non præfert temporalia æternis exemplum ſecutus Petri aliorùmque Apoſtolorum ut vitæ pericula declinet. Per hoc.n. pelagus tot tempeſtatibus obnoxium in quo tanta occurrunt diſcrimina cautius eſt nauigandũ vt perueniamus ae illam promiſſionis terram quo tendimus: neu ſicut Pharao Rex
Exo. 14 Aegypti in trãſitu intereamus. Illi autem ſummo cum diſcrimine viuunt qui Petro in præmio pares eſſe volunt: opes tamen nec relinquunt nec contemnunt. Diuitiæ de ſe malæ non ſunt, nimia tamen diuitiarum ſolicitudo non poteſt non intercludere ſupernorum cogitationes. Quia ſicut qui duabus acubus ſimul ſueret aut ſimul duobus cœlis cœlaret, minus & peius ageret quam ſi vno: ita qui non contentus rerum terrenarum ſimplicitate bona bonis accumulat, non poteſt uiuendi finem conſequi. In primo libro Machabæorum le-
1. Mac. 4 gitur quod venit Gorgias contra Iudam & populum Iſrael: & cum Iudas exiſſet ad eos in campum, dixit ſuis. Non concupiſcatis ſpolia eorum: ſed ſtare contra inimicos noſtros & ſumetis poſtea ſpolia ſecuri. Si enim moram feceritis eorum diuitias & ſpolia cupientes vincemini. At poſt victoriam omnia erũt in veſtra poteſtata. Sic nos qui pugnamus in hoc mũdo, quia militia eſt vita hominis ſuper terram, ne cupiamus bona temporalia, quoniam parta victoria, abundè diuites erimus in cœ-
lo. Nunc autem contemnamus has diuitias: quia non ſunt niſi laquei quibus mi- Iob. 14.
ſera anima detinetur. Vnde Paulus. Qui 1. Tim. 7
volunt diuites fieri, incidunt in laqueum diaboli. Poſuit diabolus laqueum diuitiarum Iudę cum quo ſtrangulauit eum: qui miſer cum eſſet illaqueatus, vt proderet dominum, poſtea laqueo ſe ſuſpendit. Diſ
rumpamus nos ſicut iſti ſancti Apoſtoli Mat. 27
fecerunt vincula eorum: & proiiciamus à
nobis iugum ipſorum. Dedit tibi Deus vt Pſal. 2.
non ſolum caueas laqueos diaboli: ſed etiam vt cũ Dei adiutorio vincula diſrumpas. Non capit laqueus: niſi ante eſca te cęperit. Deum eſcam petis laqueo ipſo te nectis, Eſca laquei eſt auaritia quæ nos vult capere, non paſcere. Non dat venator eſcam aui, vt illa comedat eſcam ſed vt ipſa
fiat eſca venatoris. Ita venatus eſt primos Gene. 1
parentes noſtros eſca ligni vitæ: quare ſiquidem diuitiæ mundanis eſca diaboli ſunt quibus eorũ animas peſſum dat, optimum erit factu illas non cõcupiſcere, ne laqueis diaboli capiamur. Ideo Paulus ad
monet dices, Ne tetigeritis neque guſta- Colo. 2.
ueritis, neque contrectaueritis, quæ ſunt omnibus in interitum ipſo vſu. Bene poſſemus & vti & frui diuitiis in hoc ſeculo licitè niſi ipſe vſus animum in illarum amorem propelleret, animanque proinde ad interitum duceret. Bene poſſet quis eſcã diuitiarum guſtare ab illarum laqueo euadens incolumis: veruntamen hoc aut raro continget. Quare quemadmodum auibus tutius eſt ad eſcam, num accedere, ita hominibus diuitiarum non attingere blandimenta, & ſi iam captus es amore diuitiarum & es diues & diuitias amas, fran-
ge hos laqueos dimittens illas ut poſſis di- Pſa. 123.
cere cum Petro. Ecce nos dimiſimus omnia, hoc eſt, anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium, laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus. Hoc autem non fecerunt Apoſtoli virtute ſua: ſed cum Dei auxilio & fauore.
Ita & tu tantum opus diuitias nempe cõtemnere ſolus facere non poteris: niſi à

Deo

Deo adiuueris. Ideo nō est in Psalmo. Ego me erui à laqueo venantium, ego cōtriui laqueum: sed dixit. Anima nostra erepta est à laqueo venantium & laqueus contritus est. Cum quo adiutorio? Subdidit. Adiutorium nostrum in nomine domini, qui fecit cœlum & terram. In hoc ostē dit egregius psaltes cuius auxilio sit liberatus à laqueis diaboli. Auis per se ipsam cadit in retibus sed non potest nisi auxilio alterius eripi à laqueis. Ideo roga Deum vt te eripiat à laqueis diaboli, & tunc liberaberis quando terrena hæc dimiseris.

¶ Verum quia non satis est, vt ab vno laqueo libereris nisi omnes laqueos diripias, subdidit Petrus dicens, quod omnia dereliquerunt. Opus est, ut non partem sed vt omnia dimittas propter Christum.
Act. 5. Annanias & Saphira mala morte perierunt, quia partem agri sibi reseruarunt non relinquentes omnia: sed partem seruantes sibi, & partem contempserunt. Sed quia de his in superioribus locuti sumus, cætera consideremus. Non est contentus Petrus reliquisse sua & non tantum partem, sed omnia: uerum & tertiū dixit scilicet & sequuti sumus te. Primò dereliquit sua: secundò dereliquit omnia. Tertio secutus est dominū. Sed duo priora nihil profuissemt, nisi adderent & tertium, scilicet, secuti sumus te. Duo priora multi ex Ethnicis strenuè præstiterunt: sicut Socrates, Diogenes, Bias, Thales Milesius: Crates Thebanus, qui etiam, aurum proiecit in mare, Fabricius Romanus & plerique alij: se qui autem dominū Christianæ perfectionis est & ad bonos fidelèsque tantum pertinet. Sic Iob. Viam
Iob. 23. eius custodiui & non declinaui ex ea. Sic sequuti sunt dominum tres illi pueri in
Dan. 3. fornace ignis in captiuitate Babylonica: quum dixerunt. Sequimur in toto corde & timemus te, & quærimus faciem tuam. Sequi Christum est eius vitam imitari ꝙ nemo potest facere nisi prius mundum reliquerit. Quanquam multi sunt hodierna die qui libidines suas non Christum sequentes ad supremam illam promissionis terram ascendere præsumunt at longe falluntur, vt enim ad illam perueniamus, per desertum laborum, viam facere debemus ab Aegypto vitiorū emergentes. Eliseus etiam derelinquens boues secutus est Heliam, stat sententia. Nemo potest 3. Re. 19
duobus dominis seruire. Matt. 6.

¶ Expende etiam quod Christus non præcipiebat hæc duo, scilicet, relinquere omnia & illum sequi quasi æqualiter essent bona, sed vnum propter alterum sequi enim se directè tanquam bonum suadebat, dimittere autem omnia non ob aliam causam nisi quia erat dispositio ad sequendum Christum, & principium operis debet esse à dispositione. Sequuti sunt itaque Apostoli Christum corporaliter & spiritualiter euntes post Christum & credentes in illum & eum imitantes. Corporalis enim sequela, satis non erat cum & Iudas secutus sit illum corporaliter & patrē & matrem dereliquit se Christum filium Dei esse non credit, nec mores eius est imitatus. Quapropter potius Christus sequendus est gressibus mentis quam corporis.

¶ Obserua etiam quantum animi & audaciæ pręstet bona conscientia. Attende qua grauitate & fiducia dicat Petrus. Ecce nos reliquimus omnia, quasi par cum pari loqueret. Sic rex Ezechias dixit Deo. Memento domine quoniam ambulauerim coram te in corde perfecto. Non aliter loquutus est quam si Deum esset in ius vocaturus. Nullius delicti erat sibi conscius Ezechias quippe qui omnia mā- 4. re. 20.
data Dei impleuerat & ideo tanta fiducia loquutus est. Eodem modo Christus ligatus & coram Anna adductus, summa autoritate respondit pontifici, Ego palam loquutus sum mundo. Quid me interrogas? Interroga eos qui me audierunt. Ioan. 18
Hæc autem tunc tam audacter dixit dominus, non tantum quia Deus, sed quia iustitia sua nixus. Veritus non est liberrimè loqui pontifici, cui alias in quantum homo volens vt iudici erat subiectus, Nos verò ea de causa ad omnia timidi & pusillanimes sumus, q. ante actę vitę memoria peccatorùmque conscientia nihil audemus aut dicere aut facere, etiam si oportet. At Petrus nullius improbi facti nec dicti conscius, summo animo non modo allegauit quæ fecerat: sed etiam (vt inquit Matthæus) ausus est dicere Christo, Quid erit nobis? Prossemus equidem

dem in hoc casu cum Petro expostulare
Math.4 his verbis, Vnde tibi, ò vir modestissime
tanta denuò creuit arrogantia? reliquisti
nauim cum retibus? Fateor magnum fuit
opus & laudabile: nullo tamē modo cum
illis beneficiis, quæ à domino accepisti cō
ferendum. Nam pro naui, ecclesiam: pro
retibus, doctrinam: pro piscibus homines, pro arte denique piscandi summum
pontificatum, consequutus es. Quid amplius animus potest humanus quærere.
Responderet Petrus. Ista quidem quæ me
moras magna sunt, & meritis meis superiora, verum votis meis non satis faciunt
quæ humanis dignitatibus etiam iustis
non terminantur. Qui diuitias, honores, aut voluptates huius seculi quasi scopum & finem omnium suarum contentionum proponunt, his comparatis nihil
amplius quærant, quiescant, fruantur par
tis. At illi, qui humanis student, non vt
supremis bonis: sed vt quibusdam mediis
quibus æterna consequantur contenti esse non possunt donec ad beatam illam de
ueniant fœlicitatem. Quare etiam si Petro totum orbem terrarum Christus con
cessisset immortalèque seculi imperium:
nihilominus diceret domino, quid erit no
bis? Id est, post hanc vitam quid fiet de
nobis? Saluabimur ne vt cœlorum sedibus Deique fruamur conspectu? Nō quærunt iusti secularia bona in præmium operum suorum: sed æterna. Ideo Prtrus
immemor tantorum beneficiorum quæ
à domino acceperat, ad cœlestia aspirat
Ioā.20. interrogando. Domine quid erit nobis?
Erat Maria Magdalena plorans ad monumentum & interrogauit illam dominus
quem ipsa tunc non cognoscebat. Mulier
quid ploras? Et illa respondit. Quia tulerunt dominum meum, & nescio vbi posuerunt eum. At non satis est tibi quod
Angelos præsentes habes vt illorum conspectu omnem deponas mœrorem? minime, nihil enim sine Deo meo mihi potest esse iucundum. Cum ipso mihi placeo, sine ipso ipsamet mihi sum grauis &
Psal.16. molesta. Vnde Dauid etiam cū esset Rex &
Propheta Deoque charissimus dicebat, Satiabor cùm apparuerit gloria tua: quoniā
omnia humana misera & exigua reputabat. Quibus exemplis manifestum est nihil esse, quod iustis satis sit præter Deum.
Nos igitur illorum doctrinam imitantes
eo animo nos in hoc seculo geramus, &
in fluxis rebus medium actionum nostrarum non finem collocantes, ad cœlestia Colos.3
semper aspiremus ad quæ creati sumus.
Quæ sursum sunt quæramus, non quæ su
per terram, &c. Sed iā Christi responsum
audiamus qui non solum Petro, sed omnibus Apostolis respōdit: quia Petrus) qui
erat os totius collegij apostolici) non solùm pro se sed pro oībus locutus est. Ideo
Christus Petro simul & oībus respōdit. Sequitur in contextu. [Qui dixit eis, Amen
dico vobis nemo est qui relinquit domū
aut parentes, aut fratres aut vxorem, aut
filios propter regum Dei, & non recipiat
multa plura in hoc tempore & in seculo
futuro vitam æternam.] Mos est euangelistarum vt quod vnus prætermittit alius
suppleat, & dicat. Antequam Christus hoc
dixisset Beatus Matthæus ait, Apostolis
enarrasse. Vos qui secuti estis me in regeneratione cum sederit filius hominis in se Mat.19.
de maiestatis suę sedebitis vos super sedes
duodecim iudicantes duodecim tribus Israel. Post hæc autem verba subdidit hæc
quæ Lucas dicit: quod omnis qui reliquerit domum aut parentes, &c. Promittit Acto.4.
Apostolis, quòd ipsi erunt iudices super
omnes tribus Israel. In actis apostolorum
legimus quod Iudæi flagellarunt Aposto
los, & in carceribus coniecerunt: & eos
sunt persecuti. Vide iam quomodo omnia mutentur & versa vice conuertantur.
Apostoli qui adeò, à Iudæis iniurijs & sup
plicijs affecti sunt illorum in iudicio iudices existent: quare caueant diuites & potentes qui pauperculos in hoc seculo persequuntur: nam fortasse in altero accidet
illis quod auaro diuiti cum Lazaro euenit cui mortuo iustissimo Dei iudicio La Luc. 16
zarus merito gutulam aquæ denegauit, à
quo viuo nihil in suæ paupertatis remedium impetrare poterat. Exaltabit dominus humiles & pauperes, ut sint impiorū
iudices & tūc comprobabitur illud quod
ait scriptura. Iudicium fiet sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam, Iaco. 2.
&c.

¶ Obserua autem quod iudicare propriè est sententiam in alium ferre, quod
bifariam

bifariam contingit. Vno modo per propriam autoritatē, & hæc est propria Christi functio. Sed alio modo contingit sententiam proferre autoritate illius qui id munus ministro committit. Et hoc modo iudicabunt Apostoli & Apostolici viri sententiam, scilicet Christi autoritate latam in noticiam iudicandorum proferendo. Quod est quasi illam pronunciare hoc eos docere cuique iustitia Dei pro suis meritis retribuat. Expende autem quòd honorificum hoc iudicandi munus non quibuslibet sanctis ob quæcunque merita, sed solis Apostolis eorumque sequacibus propter statum perfectionis concedendum est. De illa aūt paupertate loquimur de qua Christus hic loquitur, videlicet cum qui cuncta quæ habet vt Christum sequatur reliquit & trino voto religionem profitetur: firmitas enim voti status dicitur. Istis tantum dicit in regeneratione sedebitis &c. Hoc est non stabitis inter eos qui iudicandi, sunt: sed sedebitis iuxta sedem maiestatis meę. Et quod mea ego autoritate facturus sum: id vos tanquam mei ministri facietis. Et huic altissimo paupertatis statui datur hæc facultas iudicandi, propter duo Primò propter congruitatem. Nam qui de rebus cuiuslibet est iudicaturus, oportet vt sit purus ab illis. Ideo iudices rerum ab omni affectione debent esse puri & alieni: quapropter statui paupertatis iudicandi potestas accommodatur, quia alieni sunt à rebus. Secundò quia in iudicio de operibus misericordiæ erit disceptatio. Esuriui & non dedistis mihi manducare, &c. Illi qui per erogationem omnium bonorū statum paupertatis elegerunt (quia manifestum est vno religionis actu & voto cuncta misericordiæ opera exoluisse) non iudicabuntur? sed alios iudicabunt qui partem dederunt & partem retinuerunt: atque eos præcipuè qui nihil dederunt. Denique hoc etiam eis conuenit ratione meriti. Abiectio enim & contentus mundi, excelsæ humilitatis indicium est, præmium autem humilitatis est exaltatio, iuxta illud, Qui se humiliat, exaltabitur. Quum ergo qui statum paupertatis profitentur ab omnibus suppeditentur despectique à cunctis habeantur: æquissima sapientia diuina est, vt super omnes exaltentur. Nulla vero est exaltatio maior quàm alios iudicare. In hoc etiam iudicantium ordine includuntur omnes paupertatis euangelicæ professores vtriusque sexus, licet cathalogo sanctorum non sint adscripti, dummodo saluentur, & in sua professione vitam absoluant. Nam sicut singulariter datur aureola martyribus, virginibus & doctoribus, sic istis euāgelicis pauperibus datur hæc singularis prærogatiua iudicandi alios.

Mat. 15 (margin, beside "Esuriui & non dedistis")

Luc. 14. (margin, beside "Quum ergo qui statum")

¶ Præterea, per duodecim sedes vniuersitatem iudicantium intelligit, & per duodecim tribus totam iudicandorum vniuersitatem: sed nominauit tantum populum Israeliticum quia, Christus peculiariter huic populo erat promissus. Sed iam ad nostrum Lucam reuertamur. Exod. 3

¶ Qui reliquerit inquit domum, parentes, aut patres, aut vxorem, &c. Impedit enim vxor obsequium Dei. Cùm dominus apparuit Mosi, & eduxit Israel de Aegypto, non legimus quæsiuisse vxorem aut filios: & quod fortius est nec meminisse quidem. Didicit enim vir Dei propter Deum relinquere patrem Ietro, vxorem, filios, domum: sicut è contra homines mundani, & carnales de relinquūt Deum propter vxorem, & propter filios, & domum: sicut illi qui ad regni cœlestis cœnam non venerunt, quia vnus duxerat vxorem: alius villam emerat, & alius iuga boum, &c. Verùm vt sciamus, quòd omnia relinquere non facit homines beatos sed animus duntaxat quo id fit præcipit Christus hic vt fiat propter regnum Dei. Si mundum contemnis, si vxorem deseris aut filios negligis, & quicquid egeris, propter Deum facito, Multi Philosophi contempserunt mundum, sed perfectio Christiana & meritum cuiuscunque boni operis consistit vt hæc sint, & fiant propter Deum. Si vis scire an opus aliquod sit perfectum, considera eius finem ad quem dirigit, & vide quod sit Deus. Ob eam causam asserunt Mathematici circulum esse perfectam figuram: quia principium & finis idem est in illo, Cùm autem Deus sit principium, & prima causa apertè concluditur tunc opera nostra esse perfecta si eorū finis est Deus Luc. 14.

qui est principium: & ad illum sint dicata.
Quod autem sit principium ipsemet ait,
Ego principium qui & loquor vobis. Et
Paulus ad Romanos ait, Ex ipso & per ip-
Ioan. 8. sum, & in ipso sunt omnia. Quapropter
Christus in suis actionibus sæpe oculos e-
leuabat in cœlum vt nos doceret, vt quid
Ro. 11. quid agimus sit propter Deum. Per ocu-
lum enim intentionem intelligit scriptu-
ræ, de qua loquens dixit dominus, Si ocu
lus tuus simplex fuerit: intentionem & fi-
Matt. 6. nem operis intelligens. Hanc vult Deus vt
in ipsum dirigas, & eam in cœlum eleues,
vt eum consideres. Faber ferrarius cùm ali
quod opus facit aut cudit, debet tenere in
memoria eum à quo ex pacto accepit ma
gnitudinem & formam & modo: vt iu-
xta eius voluntatem opus faciat. Sic in
omnibus quæ Deus tibi præcipit, vt facias
Dei voluntatem in tua memoria habe: vt
iuxta eius voluntatem bonum opus fa-
Psal. 15. cias. Sic faciebat sanctus ille Rex qui di-
Exo. 25. xit Prouidebam dominum in conspe-
ctu meo semper. Hac de causa voluit Deus
vt duo Cherubin expansis alis tegerent
propitiatorium, vbi Deus responsa eius
dabat. Deus benefactor rectus vult esse
& coopertus: vt nos doceat benefacere, &
nolle ab hominibus videri. Vnde bea-
tus Paulus. Siue manducatis, siue bibi-
tis, siue quid aliud facitis: omnia in glo-
1 Co. 10 riam Dei facite. Illa sancta quatuor ani-
malia habebant facies & pennas extensas
desuper, quia) vt Gregorius dicit) omnis
contemplatio sanctorum super se tendit:
vt illud possit adipisci, quod in cœlestibus
Gre. ho. 4 super Ezechi. appetit. Siue verò bono operi, siue ve-
rò vigilet contemplationi, tunt veraciter
hoc quod ait bonum est, quando ei com-
placere concupiscit à quo est. Nam qui
bona agit & hoc non propter Deum: sed
propter homines facit, intentionis suæ fa
ciam deorsum premit. Etiam in Eze-
chiele habetur, quod illi iusti qui non
sunt occisi ab Angelo, habebant signum
Eze. 9. thau, in frontibus suis. Hoc signum habe
bant etiam anima impressum illi quos vi-
dit in gloria Ioannes: Litera thau est vl-
Apoc. 7 tima hebraici alphabeti, velut Omega Al-
phabeti Græci, & quia ω est finis literarũ
solent Græci per hanc literam finem signi
ficare. Vnde dominus ait in Apocalyp-
si. Ego sum, α, & ω, principium & finis.
Sic apud Hebræos thau, significat finem Apoc. 1.
Accedit ad hoc quod ipsa litera thau signi
ficat finem & consummationem: quia
omnes literæ Hebraicæ habent suas signi
ficationes, vt ait Hieronymus in libro de
nominibus Hebraicis. Cum ergo Chri- Cant. 8.
stus sit finis, vt ostendimus in loco ex A-
pocalypsi citato, debemus ipsum in omni
actione nostra ante oculos habere, iuxta
id quod ipsemet ait. Pone me vt signacu-
lum super cor tuum, Fige me tanquam
scopum in corde tuo, quo tendant om-
nia tela tuarum cogitationum, verbo-
rum, & operum. Omnia itaque pro-
pter Christum faciamus: ipse sit finis no-
ster, & causa, & intentio propter ipsum
solum terrena contemnamus. Atqui ne
fortè putes ea quæ propter Deum feceris
donanda non fore, vt cognoscas Dei in ser
uos liberalitatem, audi q d dicat hic Euan
gelista: quia non solum in altera vita præ
mium virtutum suarum reportabunt, sed
etiam in hac laborum mercedem conse-
quentur. Recipiet inquit Christus mul-
to plura in hoc tempore, & in futuro vi-
tam æternam.

¶ Obserua quomodo Christus præmiat
suos non solùm in alia, sed etiam in præ-
senti vita, & in hac vita dupliciter: primò
in temporalibus: secundò in spirituali-
bus. Cum enim Christus suaderet homini
bus dimittere omnia, & nihil posteà possi
dere: & quia ad sustentationem nostram
sunt temporalia necessaria, putarent
quidem quòd: dimissis omnibus non ha-
berent, vnde possent sustentari, & hoc
multùm distraheret eos ab eo quod Chri-
stus illis suadebat, scilicet dimittere om-
nia. Ideo Christus voluit certos reddere
homines, quod nihil illis deesset in hoc
seculo, licet omnia dimitterent: quia
multo plura inuenirent in hoc seculo, &
centuplicata vt dicitur in Matthæo, quan-
tum ad vsum, & communicationem, li-
cet nihil haberent quantum ad possessio-
nem. Hæc autem temporalia noluit es-
se pro mercede, aut retributione: sed ad
sustentationem. Hoc quod hic Apo-
stolis factum est, videmus quotidie viris
Apostolicis fieri: qui domum, cognatos,
& bona temporalia propter Christum
relinquunt.

relinquunt. Quia religiosus, præsertim ex ordinibus mendicantium qui dimisit vnum agrum de cuius fructibus sustentabatur, inueniet centum agros, quia de fructibus agrorum fidelium inueniet sustentationem. Relinquit vnum patrem, & inuenit multos patres & prælatos habẽtes ad eum uiscera paterna & materna, & inueniet plures fratres, ut sunt omnes religiosi sui ordinis. Pro una domo inueniet plures domos. Secularis quantũcnnque apud se sit opulentus, longius iter facturus pauper est quoniam hospitum & diuersorium auaritiæ nullius sunt tãtæ opes, quę diu satis faciant. At monachus quocunque uelit tendere, præstò habet hospitia religionis suę, quibus gratis accipitur, cœna, lecto, & aliis ad quiescẽdum rebus necessariis. Ad sunt fratres summoque amore fatigati pedes lauant, illique non secus acsi in propria domo esset ministrãt. Quis tam diues aut potens est qui ubique terrarum fuerit sic recipiatur? Pretereà nemo secularium tantus est qui ministros habeat, quibus mercedem pro seruitio non impendat, aliter ab omnibus destituetur. At monachus qui in seculo forsan unum aut duos ministros alere non posset in monasterio plurimos habet famulos, alium cocum, alium pistorem, aut fulonẽ, alium sartorem, &c. quibus nihil pro mercede tenetur. Omnes enim gratis, & propter Deum famulantur, & ita religiosus, quasi esset princeps potentissimus famulos habet, distinctis fungentes muneribus, quibus nihil soluit, & etiam cum dormit custodem habet, cui incumbit quietis & silentij cura, ne aliquo motu excitetur, Et ita omnia relinquens: quę habebat in seculo: plura etiam in hoc seculo consequutus est, quàm si in seculo mansisset, & magna solicitudine diuitias quęreret. Hoc enim dominus prouisit, ut qui propter illum omnia reliquisset, omnium bonis frueretur, iuxta illud apostoli. Tãquã nihil habentes, & omnia possidentes. Quare ne fallantur seculares, qui insectari religiosos nũquam desistunt: sciantque certo nihil unquam illis defuturum, qui omnia propter Christum reliquerunt. Deus enim qui cordibus dominatur hominum efficiet semper in illis præsentissimam uo-

1.Cor.7

luntatem, ut religionibus prouideant: sicut fecit in vidua, quæ Eliæ esurienti opem tulit. Quin etiam principes & potestates huius seculi, diuina (vt credo) inspiratione tam maioribus honoribus accipiunt & prosequuntur religiosos, quã seculares; multo maioris dignitatis quã illi si in seculo mansissent, futuri fuissent. Hoc optimè disserit Beatus Ambrosius super Psalmum, Beati immaculati. Adducit autem in medium Mosem qui potuit esse quasi Pharao, quia nutritus à filia Pharaonis, sed noluit esse rex quanuis potuisset, & opprobrium Christi præferendum arbitratus est thesauris Aegypti. Dimisit diuitias & delicias propter Christum, & aulam regiam contempsit: sed fugiendo potentiam (inquit Ambrosius) potentior factus est, in Deum Pharaonis. Rex erat Pharao. sed Deus non erat: sed Mosi dixit. Ecce constitui te Deum Pharaonis, hoc est, regi ipsi terribilem quem rex timeret. Sic tu, si uis peccatoribus esse in terrorem, regibus in reuerentiam, & vt omnes tanquam Deo sint tibi subiecti contemne quæ seculi sunt, & relinque diuitias. Vide Petrum, & audi illum claudo dicentem. Argentum & aurum non est mihi, quod autem habeo hoc tibi do In nomine Iesu Christi surge & ambula. Reliquit aurum, & accepit facultatem sanandi claudum. Non tibi videtur quod accepit Petrus multò plura in hoc tempore quàm reliquit? Non potest mentiri ipsa veritas quæ ait, Qui relinquerit agros, fratres, &c. multò plura recipiet in hoc tempore. ¶ Secundò in hac vita præmiantur non solùm vt diximus honore, vt his rebus externis sed quod principalius & multò excellentius est spiritualibus consolationibus fruantur. Ratio potissima, quare homines virtutis viam reformidãt est, quoniam non percipiunt virtutis suauitatem: in qua multò sunt maiores, quã in vitijs voluptates. Existimant enim quia nos qui virtutis studio incumbimus pauperes & infirmos uideant, nihil in nobis esse consolationis spiritualis, & ita uident nostras cruces, & non uident nostras consolationes. Et quemadmodum simiæ quæ nucem proijciunt corticis amaritudine de territæ: ita homines carnales

3.Re.17
Am. se. 8. in ps. 118.
Heb.11
Exod.7.
Acto.3.

quia virtutem tenus cortice tantum gustant illius suauitatem non sentiunt: qui si penitus experirentur, virtutis saporem perciperent: qua de causa vitam monasticam & religiosam asperam & acerbam reputãt. Verum longe falluntur. Nihil enim est in seculo voluptatis, quod cum suauitate vitæ spiritualis possit cõferri. Nemoque religiosus est (dummodo verè sit religiosus) q malit in seculo mansisse, etiam cũ Regis aut Imperatoris dignitate. Plus enim habet pauper religiosus quàm reliquit. Cuius ditissimæ paupertatis figura extitit nobis Christus. Nã sicut Dominus exterius pauper & tenuis apparens interna æstuabat dignitate & gloria, ita religiosi in tenuitate & humilitate sua lætabundi & gloriosi incedunt. Vnde Paulus, Mortui (inquit) estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Simile sunt qui seruiunt Deo Alcibiadis silenis, de quibus scribens Plato ait esse quædam simulacra exterius rudia, interius politissima. Hæc enim est bonorum figura, vt scilicet virtutis rosetum humilitatis maceria septũ habeant. Vnde idem Paulus Conuersatio nostra in cœlis est. Quasi dicat, Ne vos moueat extrinseca apparentia, quia pauperes, abiecti, & miseri videmur: quoniã intrinsecis gaudijs, & celestibus voluptatibus affluimus. Et meritò. Nam si mundus, & dæmon tot voluptatibus se afficere sequaces suos iactant: quid faciet Deus penes quem omne synceræ voluptatis est imperium? Etenim non debuit vitij quàm virtutis peior esse conditio: & impii meliorem elegisse viuẽdi rationem quàm pios existimaret. Ideo Dauid in Psalmo inquit, Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti, &c. Quod nisi experiẽtia ipsa compertum habuissemus, fides (si quidem Christiani sumus) nobis persuadere potuisset. Ait enim Dominus seruos suos etiam in hoc seculo centuplũ accepturos. Quod si minus aliquando videmus, id aliqua trium causarum euenire potest. Aut quia non animaduertimus, aut quia peccando diuinis beneficijs resistimus, aut quia præmia temporalia nobis in æterna transferuntur. Non enim fieri potest quin Deus fidem suam seruet. Aperti sunt oculi Elisei famulo, quibus exercitus Angelorum vidit plurimos, vt significaretur pios in solitudine non viuere, nec sine voluptate esse. Sic ait Dauid, In via mandatorum tuorum delectatus sum: sicut in omnibus diuitiis.

Colo. 3. Pla. in conu. amoris. Phili. 3. Psal. 30. 4. Re. 6. Psa. 118

Hæc autem bona propria sunt eorum qui seculum contemnunt: quoniam in tẽporalibus, & spiritualibus ea beneficia cõsequuntur quæ centuplam cõtineãt quãtitatem eorum quæ relinquerunt: & post hanc vitam æternam. Ait enim Christus, recipiet in seculo futuro vitam æternam. Quoniã sicut peccatores duplici sunt obnoxii supplicio, morsui conscientię in hac vita: & igni æterno in altera: sic iusti duplex retinent præmium, tranquillitatem Consciẽtiæ, & vitam sempiternam. Cuius laudes nemo est qui satis explicare, aut attingere possit, superant nanque omnem humanam cogitationem bona, quæ Dominus illis concedit, qui secularibus renũciant oblectamentis, pro mundi stercore margaritas elargiens. Quinimo quanuis nihil aliud mercedis pro bonis operibus reportaremus: quàm spirituales consolationes, deberemus vtiq; omni studio virtuti incumbere: ne dum vt supremam fœcilitatem cõsequamur. Quare ne detinearis his inferioribus bonis, & sic superiora & æterna impetrabis.

¶ Sed hæc suffecerint: iam nunc ad contextum veniamus in quo Euangelista Lucas de ascensu Christi in Hierusalem, & de his quæ in itinere dixit & egit mundi Saluator incipit tractare dicens,

[Assumpsit autem Iesus duodecim & ait illis, Ecce ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur, &c.] Apud homines probos & sapientes pluris fit animus quo beneficium confertur quàm ipsum beneficium: quoniam non tam attendere solemus munera, quàm facilitatem quandam in donando, quæ beneuolentiæ medium præfert. Vnde quantumcũque quis sit in te magnificus, si id animo faciat inuito gratiam habere non teneris. Cum ergo omnium beneficiorum, quæ plurima Deus Optimus Maximus in nos contulit maximus fit eiusdem mors in peccatorum nostrorum remedium, qua ianuam cœli aperuit, & honorem suum periclitari passus est, non satis esse duxit id liben-

libentissimè facere, nisi nobis impenderet se non inuitum mortem subiisse. Alias enim magna pars huius beneficij imminueretur, quippe quod homines crederent non sponte à domino fuisse concessum, ne propter amorem quo nos summo prosecutus est, sed coacto Iudæorum iniuria. Quare & quia magni fuit momenti huius voluntatis apud homines expositio futura, vt melius & suauius religionem Christianam amplecterentur, ostendit se Christus multoties suam passionem in euitanda morte potentem & liberum: vt intelligeremus sic fuisse facturum si voluisset ne occideretur, cum ab impiis Iudæis comprehensus est. Nam si rogamus
Matt.2. Matthæum, qua de causa Christus in Aegyptum Herodem fugit? respondebit quia nondum tempus aderat quo vellet
Mar. 11 mori. Si Marcum rogamus, cur non potuerunt principes, sacerdotes, & scribæ comprehendere Christum, & occidere? respondebit quia nondum tempus aderat quo vellet. Si Lucam rogamus, cur
Luc.4. quando in Nazareth voluerunt Iudæi Dominum præcipitare, elapsus Dominus ibat per medium illorum? respondebit eodem
Ion.13. modo. Quod si Ioannem rogamus cur non potuerunt turbæ Iudæorum Christum tenere: cum id maximè optarent? respondebit, quia nondum venerat hora eius. Omnes denique quatuor Euangelistæ affirmāt Domini nostri Iesu Christi moriendo libertatem: vnde si nunquā mori voluisset non fuisset vnquam à Iu-
Ioan.10 dæis comprehensus: etiam si contra hoc admitteretur omnis infernarum potestas tenebrarum. Vnde illud. Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam. Quin etiam præter Euangelistarum autoritatem asserētium Christum sponte sua obiisse, patet hac ratione: quia cum Dominus multò antea quę
Ioan.13 erant euentura cognouisset, noluit peri-
Mat.20. culum effugere, imo sponte in Hierusa-
Mar.10. lem se contulit: vbi sibi insidias parari videbat. Ait enim Ioānes. Sciens Iesus quod venit hora eius vt transeat ex hoc mundo ad Patrem. Et Matthæus, Marcus, & Lucas exponunt quo modo Christus mortem suam futuram Apostolis prænunciarit, vt omnium quatuor Euangelistarum testimonio constet Dominum sponte sua fuisse passum: quod ideo factum est vt homines non inuiti illum colerent, & amarent, qui non inuitus pro illorum salute morti se obtulerat. Hoc igitur nobis hic insinuat noster Lucas, siquidem Christus in Hierusalem iter faciens, vbi erat passurus de passione sua cum discipulis agebat, Ait enim Euangelista.

[Assumpsit autem Iesus duodecim: & ait illis.]

Locuturus Dominus de passione sua, conuocauit omnes discipulos, vt intelligas passionem Domini esse sufficientem medicinam in omnium salutem: & redem- Mat 17.
ptionem, quippe quæ pro omnibus prolata fuit. At vero se in monte Thabor transfiguraturus tres tantum assumpsit, innuens non omnes vitam æternam consecuturos: quoniam pauci sunt qui Christum in monte gloriæ transfiguratum sint visuri, & fructum passionis eius percepturi. Quod ita fore planum videtur ex eo: quoniam cum totus orbis, tot Iudæis, Gentilibus, Saracenis, & hereticis, sit adeò refertus, vt vix decima terrę pars Christianis cedat: mirum non est si exiguus videatur saluandorum numerus. Quot enim sunt Christiani & fideles, qui in hoc numero non computabuntur? Nam si Euangelica documenta inspicias, & cum illis morem multorum Christianorum componas, videbis quam longè aliter viuant, quam in baptismo suo polliciti sunt. Vbique fiunt vsuræ, vbique
fraudes: omnes à minimo vsque ad maxi- Hiere.6
mum auaritiæ student, honores, delicias, & 18.
& voluptates huius uitę quęrentes. Sic Nu. 16.
de sexcentis Iudęorum millibus qui ab Aegypto egressi sunt, duo tantum terram promissionis uiderunt. Nihil erat quod magis doleret, Christus Dominus noster quam eo quod uidebat quàm plurimos fore q. ab eius passione nullum fructum perciperent.

¶ Obserua etiam inter hos duodecim quos Dominus à reliqua multitudine, ut iustiores elegit, etiam Iudam Iscariotem fuisse, quibus omnibus suæ passionis mysterium pate fecit. Sed nunquid in tanta multitudine nemo extitit Iuda melior: qui in illius locum subrogaretur?

garetur? Verisimile non est. Videtur igitur Christum causam mali exempli dedisse: siquidem contemptis melioribus improbum Iudam in consilium asciuit. Verùm non est ita. Christus enim Iudam alijs multis iustis hominibus prætulit, hac de causa, quia etiam si tanto honore dignus non esset, tamen quia Apostolus & in suprema dignitate constitutus, non debuit posthaberi. Quo facto non modo iniustus non fuit, quin etiam nos docuit vt prælatis & superioribus dignitatem, non hominem attendentes obsequium & honorem exhibeamus. Nam cum prælati superiores, ab ecclesia sint præfecti reipublicæ, locum Dei tenentes iustitiam conseruent, omnes subditi tenemur dum ipsa ecclesia contrarium non disponit, illis obtemperare ratione officii sui: quamuis alias vita sint non laudabili. Sic Dauid obseruauit Saulem licet malum Regem, tamen suum, quem cum bis potuisset interficere noluit dicens: Absit vt mittam manum meam in Christum domini. Et quia semel ex insidiis abscidit illius vestem (vt ait scriptura) percussit dominus cor Dauid eo quòd abscidit oram clamidis Saul. Paulus etiam cum a sacerdotibus insimularetur, quòd Ananiam principem sacerdotum reprehenderat, respondit. Nesciebam fratres, quòd princeps esset sacerdotum. Quin etiam Christus de scribis & pharisæis dixit, audiẽdos non imitandos esse. Sequitur ergo: subditus etiam optimus, prælato, in iis quæ bene præcepit quamuis alias pessimus sit obedire tenetur: quia ratione officii prælati sunt subditis digniores, cum Dei locum obtineãt. Vnde in superioribus dixit Dominus. Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit me spernit. Quod non modo Apostolis: sed etiam omnibus aliis Ecclesiæ prælatis Apostolorum successoribus dictum est, vt in hunc locum vidimus, & suprà exposuimus, &c.

1.re 24. & 26.

Act. 23.

Mat. 23

Luc. 10.

¶ Expẽde etiam Christi benignitatem & clementiam, quam cum Iuda habuit. Non destitit dominus agere circa illum omnia quæ ad eius salutem pertinebant vtendo sua magna potestate paterna illum reuocare à malo. & quidquid honestè poterat agebat omnem operam solicitando, ne ille periret. Et specialiter tractauit hic de morte sua, & de venditione propter Iudam, vt illum reuocaret à proposito malo, quod etiam posteà sæpe fecit, & etiam cum osculatus est eum. Omnem medicinam experitur dominus quotidie vt nos ab inferno liberet, & tamen nihilominus multi sunt Iudæ similes, in peccatis suis adeò obstinati, vt quo magis a domino vocantur, duriores fiant, sicut incus ictibus mallei, diuinis vocationibus resistentes. Hoc quòd hic Christus dixit eo tetendit vt Iudas saluaretur, ille tamẽ noluit, & damnatus est. Quare ò vtinam tu diuinis inspirationibus non resistas, ne similiter more Iudæ intereas, qui diuinas opes quibus sibi potuit consulere neglexit. An diuitias (inquit Paulus) bonitatis eius, & patientiæ & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei: ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem impœnitens cor tuum thesaurizas tibi iram, &c.

Mat. 26

Rom. 2.

¶ Denique obseruandum est, quòd hoc dixit secreto clausum testamentum condens ante mortem suam ad illam appropinquans, vt testes illo viuente tacerent: mortuo autem Domino testamentum aperirent, & Euangelium vbiq; prædicarent, ne populus in illo scandalizaretur, sicut scandalizatus est: dicente Domino, oportet exaltari filium hominis, respondit. Nos audiuimus ex lege, quòd Christus manet in æternum, quomodo ergo, &c. Multo autem magis scandalizaretur, si audisset quòd hic Christus. Erat enim crux (vt ait Paulus) Iudæis scandalum, gentibus stultitia, ideo expediens erat vt nunc celaretur, vt totus postea crederet orbis. Multi tamen, sunt hodierna die homines improbissimi, qui arcana eo ipso, quòd secreta sunt gaudent patefacere, quasi præclarum & inauditum opus facientes, pleni sunt illarum: hac illac perfluunt, & nihil difficilius putant, quàm tacere: quare quo magis tacere iubentur, loqui cupiunt. Nec animaduertũt quantorum malorum loquacitas causa semper extiterit. Quod ne longius abeamus in Thamar videre possumus, quæ exponens Absaloni ea quæ secreto cum Amone sibi euenerãt, causa fuit vt Amon confossus

Ioã. 10.

1.Cor. 1

2.Re. 13

fossus interiret, ob cuius interitum Dauid ad mortem vsque Absalonem persecutus est, quorum nihil profecto fuisset si Thamar silentio honestate voluisset factum inhonestissimum.

Mat. 7. ¶Secundò, secreto locutus est Christus quia nõ omnes crucis mysterii sunt capaces, non oẽs possunt thesauros Dominicę passionis haurire, & nõ licet mittere margaritas ante porcos, & sanctum non est dandum canibus, sicut Iudæis & Gentib. quibus erat scandalum & stultitia. Quare Apostolicis viris, qui capaces sunt tanti mysterii, & non aliis dicendum est. Nullũ in orbe fuit facinus tanti valoris, aut dignitatis, ac dñi passio. Primũ ex parte authoris, qui cum Deus sit, commẽdatione nõ indiget. Secundò ex parte aduersarii, peccatum enim profligauit, cuius in orbe longè lateque inualuerat potestas. Tertiò, ex parte illorum pro quibus pugnauit, hominum videlicet qui per Christum nõ modo liberati sumus a peccato, sed ẽt æternæ glorię effecti participes. Quod bonum omne bonum superat: ideo mirum non est, si Christus de re tanti momenti secretò secreta egerit. Quoniam & in mõ-

Mat. 17 te coram Elia, Mose, Petro, Iacobo, & Ioãne transfigurauit se, ostendens gloriam suam: exemplum principibus præbẽs, qui negocia sua cum paucis peragant, quos sapiẽtissimos & fidissimos esse nouerint,

Esai. 24. Qua de causa ẽt Esaiæ multis ante seculis reuelauerat Deus mysterium incarnationis: & redemptionem generis humani, gẽtilium cõuersionem, & Iudæorũ interitũ. Propheta aũt intelligens, quanti hoc negocium esset momenti dixit. Secretum meum mihi, secretum meum mihi. Cum igiť tot testimoniis pateat crucis mysterium summæ esse dignitatis non modo secretum esse debet, & dignis tãtum esse communicandum, sed ẽt in secreto tractãdum & pensitandum intra pectus & animum, vt eo modo eius suauitas sentiať, omnia enim quæcunque Dominus acer-

Can. 1. ba tulit salutis nostræ causa, non imbecillitatis suæ pertulit fortissimus: quare nihil Christianis suauius debet esse Christo, & eius passione. Sic sponsa alloquitur dicens: Fasciculus mirrhæ dilectus meus mihi inter vbera mea commorabitur. Fasciculum myrrhæ vocauit passionem Domini. Nam quemadmodum fasciculus multis floribus conficitur, ita passio Christi multis tormentis constitit. Vbera autem vocauit secretum animæ quod est intellectus & voluntas.

¶Tertiò agit dñs de morte sua cum Apostolis solicitudinem subleuet, qua in quantũ homo afficiebatur. Ad hoc enim laudabilis est amicorum consuetudo, videlicet ad extinguendum dolorum morsus: non vt multi amicitia abutuntur, ad vitiorum tutelam, & pœnitentiæ de peccatis acumen retundendum, qua de causa nec sunt admittendi nec eorum consilia quasi salutaria publicè nec secreto au- Iud. 3.
diẽda, ne fortè accidat tibi vt Egloni Moabitæ cui dixit Aioth, verbum secretum habeo ad te rex: quo eum interfecit. Assumit ergo Christus Apostolos secreto, & ait illis.

[Ecce ascendimus Hierosolymam, & cõsummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis.]

Aduerbium Ecce in scriptura Emphasim habet, & attentionem postulat, non enim adhibetur nisi ad rem aliquam magnam & insignem significandam, & ita Esaias facturus de incarnationis myste- Esai. 9.
rio orsus est. Ecce virgo concipiet, &c. Vagao etiam Holophernis cubicularius vt Iud. 14
significaret Iudith fortitudinem, postquã dixit vna mulier Hebrea fecit confusionem in domo regis Nabuchodonosor, addit facinoris magnitudinẽ exaggerãs. Ecce Holophernes iacet in terra, & caput eius non est in illo. Quin & in incarnatione dixit Maria, Ecce ancilla Domini: fiat Luc. 1.
mihi secundum verbum tuum. In nullo tamen horum locorum hoc aduerbium maioris est admirationis nota, quàm hic. Audite omnes quicunque in orbe habitatis Hoc esse vobis vtilissimum, & saluberrimum. Ecce, salutis, & redemptionis no- Psal. 93.
stræ Ecce ille Deus vltionis, qui antea si- Esai. 53.
milis erat leoni: Ecce tanquam agnus mansuetus se luporum ferocitati traditurus venit. Ecce impassibilis Deus factus homo passibilis, ad Hierusalem accedit: sanguinem suum pro nobis fusurus: Ec- Luc. 21.
ce appropinquat redemptio vestra. Ecce Psa. 101
venit tempus, quo Deus oblitus indigna-

tionis quā in genus humanum conceperat: proprium filium morti tradere pro nobis non dubitauit. Ecce, aduertite diligenter peccatores quomodo Christus Hierosolymam ascendat, ut uos à peccato liberet, salutemque restituat qua ab binc quinque annorum millia caruistis, exules a beatorum sedibus. Ecce iam in patriam restituimini. Ecce restituimur antea hostes Dei in eius amicitiam, virtute vnigeniti sui passionis. Ecce quomodo uenit Christus vt impleat quod prædictum est per Prophetas de morte eius & redemptione tua Vide igitur & diligenter considera ascensum hunc, quoniam ex eo pendet salus tua. Est enim res summa attentione dignissima, quòd ascendat ille, quo nihil est altius, vt vitam suam pro vita tua non corporea sed æterna ponat. Videamus ergo quomodo ascendit Hierusalem vt occidatur, quia ipse dixit, non capit Prophetam perire extra Hierusalem.

Luc. 13. ¶Summè expendunt sancti doctores, quare Christus Hierosolymæ potius q̃ alibi voluerit mori, cuius rei duæ rōnes sunt. Prior quia nusq̃ tanta inueniri potuit malitia, quæ satis esset ad occidendū Saluatorem nostrum nisi Hierosolymæ, vbi Iudęorum insignis erat inuidia, cuius vitii est natura, vt nunq̃ inter eos oriatur qui summo ab inuicē interuallo distant, sed inter illos qui se esse æquales, aut credunt aut sperant. Cum igitur Iudæi Hierosolymitani se esse sanctissimos pręsumerent, viderentq; Christum miraculis & sanctitate clarum, vsq; adeo inuidia exarserunt vt oculis animi obcœcatis, illum occidere non dubitarint. Vnde quoniam nullo alio loco præter Hierosolymam in Christum erat inuidia, maluit dominus ibi quam alias pati. Reges terræ conuenerunt in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Secunda ratio cur Psal. 2. dominus maluerit Hierosolymę pati, fuit vt patientiæ suæ eo maior esset victoria, quo maior iniuria foret in loco celebri, quàm obscuro. Quare cùm Hierusalē in illa regione omnium ciuitatum esset celeberrima, eam elegit ad mortem suam, vt ex summo dedecore summā gloriam reportaret.

¶Præterea hic ascensus in Hierusalem eo fit vt nos ēt nitamur cœlestem Hierusalem ascendere. Ideo ascendit dominus terrenam & materialem Hierusalem, ut nos immortalem & immaterialem ascendamus. De qua dixit Apostolus. Illa autē quæ sursum est Hierusalē libera est, quæ est mater nostra. Qui verò hāc Hierusalē Gala. 4. ire parat, non oportet vt quærat sibi aliā viam, quam Christus ipse mensus est, & ibit nimirum per crucem & afflictiones. Per hanc viam introiuit Christus in gloriam suam. Est quidem uia difficilis, quoniā omnis ascensus laboriosus est, sed scriptum est: Per multas tribulationes oportet nos intrate in regnum Dei. Deinde cū Act. 14. Mat. 10. animo nostro reputemus Christum Dominum & Regem nostrum primum omnium hanc crucis viam triuisse, atqui nō est discipulus supra magistrum, nec illius, q̃ magistri debet potior esse cōditio. Omnes autem hi labores suaues nobis viderentur si in cordibus nostris arderet religionis amor. Quando anima Deo unita est per omnia iucundissimè peragit: si uerò à Deo est separata nihil est quod non æstimet graue & laboriosum. Nā quemadmodum uestis dum corpori induta hæret, quantumcunque onerosa sit grauis non uidetur propter decentem incorporationem & facilitatem, si uerò exuatur & in fascem ligetur uix humeris potest sustineri: ita Deus eiusque præcepta si decenter & cùm suauitate induantur facillimè feruntur, aliàs grauissima esse uidentur. Ideo Paulus admonet Romanos Rom. 3. dicens: Induimini Dominum Iesum Christum. Nulla enim alia est causa quare molestissimum nobis sit Deo inseruire, & persecutiones perpeti: nisi quoniam non induimur Deo. Ascendamus igitur Hierusalem in hac uita cum Christo, ut in altera illum habeamus ducem in gloriam.

¶Obserua autem q̄ Christus vt doceat Mat. 17 humilitatem suam, coram paucis in monte Thabor se transfigurauit, sed crucem & ignominiā in ciuitate celeberrima coram Græcis, Latinis, & multis aliis nationibus ostendit.

¶Præterea consummabūtur ait in hac ciuitate omnia quæ scripta sunt per Prophe-

phetas. Est autem mysterium nostræ salutis picturæ simile: nam quemadmodum pictor imaginem picturus illam prius carbone, ut certa delineat & distinguit duntaxat loca, quæ umbra quæque purpura, aliisve coloribus sunt ornanda, quo facto tum demum supremam illi manum imponit perfectissimamque reddit, sic Deus in lege ueteri salutem nostram præfigurauit & quasi delineauit, ut postea mitteret Christum Dominum pictorem egregium qui omnia ad viuum duceret purpura sanguinis sui, quo opere perfecto & finito, dixit in cruce consummatum est. Erat ille locus imaginis imperfectus adhuc, de quo dixerat Dauid in Psalmo,
Psal.40. Qui edebat panes meos magnificauit super me supplantationem. Et de quo Za-
Zach. 11 charias. Appenderunt mercedem meam triginta argenteis. Hoc autem consummatum est, quando Iudas vnum de duodecim Christum triginta argenteis vendidit, cuius panibus vescebatur, pane doctrinæ, & pane materiali in mensa. Dixe-
Psal.87. rat etiam Dauid, lõgè fecisti notos meos à me: hoc autem tũc impletum est quando diffugientibus discipulis Christus solus relictus est. Dixerat etiam Esaias, fa-
Esai.50. ciem meam non auerti ab increpantibus & conspuentibus in me, & impletum est hoc cum conspuebant in eum in domo Caiphæ. Dixerat Dauid, factus sum il-
Psal.68. Psa. 26. lis in parabolam: hoc adimpletum est cũ illudebant ei cædentes & colaphizantes eum. Dixerat ẽt in me surrexerunt testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi, quod impletum est in domo Caiphę & coram
Psal.72. Pilato, & Herode. Dixerat Dauid, sui fla-
Esai. 53 gellatus tota die, & castigatio mea in matutinis, & Esaias etiam, disciplina pacis nostræ super eos cuius liuore sanati sumus quod impletum est in prætorio Pilati cum flagellatus fuit Christus. Dixerat
Esai.9. Esaias, uidimus eum, & non erat aspectus, unde nec reputauimus eum, quod impletum est cum flagellatus & spinis coronatus ostendit illum omni populo deformem, vulneratum, & exulceratum.
Psal.21. Dixerat etiam Esaias, principatum eius super humerum eius, quod est impletum quando portans crucem & lignum suæ victoriæ exiuit in montem Caluariæ. Dixerat Dauid, foderunt manus meas, & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea, quod impletum est in crucifixione Psal.68.
Christi. Dixerat etiam partiti sunt uestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem, quod in vestibus Christi factũ est, vt refert Ioãnes. Dixerat præterea, Ioã. 19.
dederunt in escam meã fel, & in siti mea Psal.68.
potauerunt me aceto, quòd Christo dederunt in cruce. Dixit etiam Esaias, & cũ Esai. 53
iniquis reputatus est, quod quis dubitat impletum in Christo, quia inter duos latrones crucifixus est? Dixerat etiam idẽ Esaias, & pro transgressoribus orauit vt non perirent, quod impleuit Christus cũ in cruce orans pro crucifixoribus dixit: Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Dauid quoque dicit: Factus sum opprobrium illis: viderunt me & moue- Ibid.
runt capita sua. Et alio loco Deo patri dicit. Exprobrauerunt inimici tui domine: exprobrauerunt faciem Christi tui. Hoc Psal.30.
impletum est cum principes sacerdotum Psal.38.
& scribæ mouentes capita sua illudebant ei, & deridebãt dicẽtes: Vah qui destruis templũ Dei, &c. Dixerat ẽt Dauid in per- Psal.88.
sona Domini, ponetur anima mea in inferno inferiori, quod Christus fecit descendens ad inferos. Et Esaias quoq; erit Esai. 11
sepulchrum eius gloriosum, quia positus est in sepulchro optimo & nouo in quo nondum quisquam positus fuerat. Et Dauid prædixit etiam, non dabis sanctũ tuũ uidere corruptionem, quia corpus Chri- Psal. 15.
sti incorruptum permansit in sepulchro. Denique prophetauit Dauid dicens: Ego dormiui & soporatus sum, & exurrexi, Psalm.5
quia Dominus suscepit me, quod Christus victor resurgens a mortuis impleuit. Vides ergo quàm verè dixerit Christus consummabũtur omnia, quæ scripta sunt per prophetas, seipsum exposuit, & quæ essent adimplẽda expressit cum dixit, tradetur gentibus ad illudendum, flagellandum, conspuendum, & crucifigendum, & tertia die resurget. Hæc erant in summa dicta à prophetis quæ omnia in Christi passione consummata sunt, ut hic latè ostendimus: aduerte autẽ ne erres quod non hæc ideo passus est Christus, quia Prophetæ prædixerunt, sed è contrario ideo Prophetę dixerunt quia Christus

hæc

hæc erat passurus. Nam prophetia non est causa operis: sed è diuerso opus est causa prophetiæ: quare, quia Christus erat vinciendus, vendendus, deludendus, conspuẽdus, flagellandus, & crucifigendus, dixerunt de hoc Prophetæ. Nam alias sequeretur quòd testamẽtum nouum esset ordinatum ad perfectionem veteris instrumenti, quod erroneum esset asserere: sed oppositum verum est, quia omnia veteris instrumenti ad perfectionem noui ordinantur, sicut in illa similitudine imaginis ostendebamus: quia lex antiqua fuit quædam ad nouam delineatio quæ erat veteris perfectio non interitus. Ideo ait Christus. Non veni soluere legem sed ad-
Matt. 5. implere. Quasi dicat, Non veni delere delineationes prophetiarum & figurarũ, sed illas perficere colore sanguinis, & passionis meæ.

¶ Expende etiam q̃ Christus Dei filius vocat hic seipsum filium hominis, quia totus ipse est hominis magis q̃ sui ipsius, & totus est deditus homini, nam ad hoc venit vt hominem saluaret, & seipsum daret in redemptionem pro homine, quod est nomen naturæ humanæ. Sicut Hebræo modo loquendi filii nuptiarum dicuntur dediti nuptiis, filii sponsi, dediti his quæ sunt sponsi: & filii mortis: obnoxii morti. Propter hoc Dominus noster Iesus Christus oppropriauit sibi ipsi hoc nomen filius hominis, quia totum se dedit homini. Dic etiam, & tu, cur non dabis aliquid Christo cum ipse se ipsum totum dederit tibi? Ipse vitam, & sanguinem se ipsum totum dat tibi. Nonne par esset vt vel horæ dimidium in nocte concederes, siquidem totum diei tempus in mũdi occupationibus perperam consumis? nonne de substantia quam ludo, conuiuiis, & vanitatibus dilapidas: fas erat vt pauperi subuenires? Omnes proditores dici possunt, qui diuites cùm sint bona Dei occupant, nec ea distribuunt iuxta datoris voluntatem, qui nobis non modo temporalia verùm etiam æterna pretio vnigeniti sui sanguinis empta concessit. Igitur postquam Christus dixit discipulis quòd passurus erat in Hierusalem declarans seipsum sigillatim declarat suam passionem dicens,

[Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & cõspuetur, & postquam flagellauerint occident eum.] Dixit passionem suam nõ solùm generalium, sed etiã specialiter pertractatis sigillatim passionis momenta. Primum, vt sapientiam suam ostenderet qui omnia non confuso tantum, verùm distinctissimè futura nouisset. Secundò vt palam faceret quantum nos amaret quantique faceret salutem, nostram quando sic in doloribus perferẽdis gloriabatur, quos omnes speciatim explicans manifestauit se non modò mortem, sed mortem omnium dolorum refertissimam perpessurum. Et cùm multi sint, qui malint semel: & simpliciter mori, quàm tormenta, & cruciatus qui mortem præcedunt perpeti: Dominus noster recensuit mortis suæ circunstantias, vt innueret se: nõ quocunque modo moriturum, sed miserrima omnium mortaliũ conditione. At tanta est pro tanto beneficio hominum ingratitudo, vt nihil, nec minimum quidem velint propter Deum facere. Audiamus igitur Petrum dicentem: Charissimi, Christus pro vobis mortuus est, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vias eius, &c. Sed aliqua hic obseruanda sunt. 1. Pe. 2.

¶ Primum horum est, q̃ Christus ante passionem voluit discipulis mortem suam dicere, vt multò ante parati essent ne scãdalizarentur. Nam si discipuli omnibus sigillatim præcognitis nihilominus scandalizati sunt: quid fuisset si nihil prorsus futurorum sciuissent? Hæc autem quæ in passione erant euentura omnia patefecit Dominus illis vt facilius mysterium Resurrectionis crederent cogitantes. Dominus dixit se esse tradendum in manus peccatorum. Et ecce traditus est. Dixit præterea se esse flagellandum, flagellatus est vtique. Ergo & eodem modo ea, quæ de resurrectione sua nobis dixit, vera sunt. Hac igitur de causa Christus de omnibus præmonuit, vt per ea quæ oculis erant visuri, etiam inuisibilia crederent. Chryso. ho. 35. in op. imp. Matth.

¶ Secundò obserua, q̃ non semel tãtũ, sed sæpesæpius locutus est Dominus discipulis suis de passione sua, sed sæpissimè, multisque in locis. Primũ in regione Cæsa- Mat. 16
reæ,

reæ, quãdo Petrus dixit, ꝙ erat filius Dei. Secundò cum esset circa Capharnaum in Galilæa cũ discipulis, nã dicit in Mattheo qđ conuersantibus discipulis in Galilæ dixit illis Iesus. Filius hominis tradendus est in manus hominũ, & occident eum, & tertia die resurget. Tertiò dixit, hoc vnum Christus inter Iordanem & Hierico ascendens Hierusalem, & vadens ad Hierico. Quarta vice dictũ est in Hierusalem ipsa nocte vltima, qua cum discipulis cęnauit. Toties autem dixit de passione, & locutus est de ea, vt inquit diuus Hieronymus, vt magis illam commendaret memoriæ: & ne de memoria elabi possit, toties passionem suam repetiuit eis. Vnde cum prima vice locutus est de hac passione sua in partes Cæsareæ Philippi, ait suprà noster Lucas quod dixit discipulis. Ponite sermones istos in cordibus vestris, filius hominis futurus est vt tradatur in manus hominum. Tradite hoc memoriæ: & seruate ne obliuiscamini. Quare Ecclesia memor huius commendationis Dominicæ, ne locum vllum obliuioni relinquat non modo in Dominica Quinquagesimę, sed etiam feria quarta post Dominicam secundam Quadragesimæ, ante vigesimum diem: eadem verba dignissima memoria repetit. In libro Hester habet, quod Mardochæus liberauit Regem Assuerum à morte detectis insidiis, quas famuli ipsius Regis in dominum suum tetenderant, quos Rex in annalibus iussit conscribi. Quod ò vtinam Christiani Principes facerent: qui siquidem Principes religiosos in virtute non imitantur, saltem Ethnicum imitarentur Regem: & sic labores, & virtutem clientum, famulorumque suorum remunerarent. Sed his prætermissis, quæ extra rem sunt, cùm olim Assuerus vigilia laborans non posset somnum capere, iussit adduci historiam suorum gestorum in qua cum forte legeretur quomodo fuisset Mardochæi opera à morte liberatus, interrogauit an fuisset Mardochæus aliquo pro virtute affectus beneficio, & cum comperisset indonatum, summum illi & honorem & dignitatem concessit. Si igitur Assuerus vsque adeo se Mardochæo gratum præbuit pro vitæ parua mora: quanto gratiori animo, debent erga

Mat. 26.
Ioã. 13.
Lib. 3. com. Mat. ca. 20.
Lucæ. 9
Heste. 6

Deum Christiani esse a quo non vitam mortalem, sed æterna sanguine eius emptam acceperunt? Liberatus est Assuerus à morte corporis, at nos ab animæ interitu, liberati sumus. Non effudit, Mardochæus sanguinẽ pro Rege suo: at Christus pro populo suo sanguinẽ suũ exhausit. O quanta diligentia deberemus in annalibus animæ nostræ imprimere tantũ Dei beneficiũ: nã cũ ad æternã mortẽ essemus damnati, aperuit nobis Dominus passione sua cœlorũ ianuam, q̃ alias nulla virtus humana aperire posset. Insomnes deberemus noctẽ traducere: sicut Assuerus historiã redẽptionis nostræ legentes, beneficiumque recolentes à Christo nobis collatum qui verus Mardochæus noster fuit, cuius ope à morte æterna reducti sumus. Hoc deberet esse nostrum exercitium, hæc meditatio, hæc lectio, vt eo vsque exardesceret animis nostris amor diuinus ne, vel martyrium pati cunctaremur iuxta illud Psalmi. In meditione mea exardescit ignis. Vt ignis flatu accenditur crebro: ita amor diuinus assidua meditatione in mentibus nostris accendet. Nã quemadmodum Sol speculum obiectũ radiis suis illustrans ex radiorum reflexione ignem vel in papyro, aut qualibet festuca excitat: sic radius indicii nostri in speculũ passionis Domicæ intentis, ignis amoris diuini ingens in cordibus nostris orietur. Ideo Christus Iesus passim repetit passionis suæ memoriam discipulis suis, sicut bonus magister, qui si quod punctum in primis necessarium offendit, nõ cessat discipulis inculcare, donec radicitus percipiant. Sic Paulus hortatur ad perpetuam memoriam passionis Christi cum ad Hebræos ait. Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus contradictionem. Non solùm dixit cogitate, sed recogitate: hoc est iterum atque iterum cogitate. Igitur Saluator noster huius consideratio nis vim cognoscens sæpissimè admonet ne obliuiscamur passionis suæ. Quare res est indignissima Christianorum negligẽtiam videre, qui cum se Christianos iactent, nihil magis oblitum habent, quam rationem, & causam salutis suæ. Multi enim sunt qui per totam vitam immemores cum fuerint in articulo mortis tãdem

Psal. 38.
Heb. 12

in me-

in memoriam reuocāt quid sint, qua ope saluati: tunc demum amplexantur Christi crucifixi imaginem, vt criminum suorum pœniteant. Qui quemadmodum ille verè insanus esset iudicādus qui accepto à Rege literarum fasciculo, in quo certo sciret inclusum deferri Regium chirographum quo sibi cōcederet ingentem redditiuum quantitatem, statim legere negligeret ad mortemque vsque differret. Sic procul dubio furiosus ille est qui beneficia diuina ad vitæ finem differt, nec statim cum possit fruitur. Memento igitur passionis Christi, in qua omnium bonorum abundantiam inuenies, charitatem, humilitatē patientiam, omnesque virtutes, dū viuis: nam in morte satis efficies si dolores tuos perferre possis nedum, vt dolorum Domini recorderis. Educturus Deus Israelem de Agypto misit Angelum, qui domesticatim oēs primogenitos extingeret Aegyptiorum: & ne fortè simul Iudæi necarentur
Exo. 12 precepit illi ne intraret in domos, quarum postes agni sanguine essent peruncti. Nō aliter Saluator noster nobiscum aget, quorū omnes qui memoria sanguinis sui nō fuernit muniti, æterna morte
Eze. 9. damnabit. Sic habetur etiam in Ezechiele quòd præcepit Dominus interficere omnes qui signum Tau: in frontibus impressum nō haberēt, qui autē, T, habebant nō occidebantur, nec minus ergo digni sunt morte qui, T, passionis & crucis Domini ī frontibus & cogitatione sua non gestant.

¶ Obserua tertiò, ꝙ Dominus dum hic loquitur non in sua, sed in tertia persona loquitur, nec enim dicit tradat: illudar, flagellabor, aut crucifigar: sed filius hominis tradetur, illudetur cōspuetur &c. tāquam si de alio nō de se intelligeret. Cuius ratio est, quia etiam si Dominus in persona sua non in aliena passionem tulerit, eam tamē nō pro se, sed pro genere humano pertulit: quare per personam alienam, quam inducit, alienam innuit fuisse culpam, &
Ro. 12. causam mortis suæ. Traditus est (ait Paulus) propter delicta nostra. Ediuerso Prophetæ passionis Christi mentionem faciētes de illa in propria persona loquebantur, quoniam videbant Christum ob eo-
Psal. 68. rum culpam esse moriturum. Sic Dauid sæpè ait. Partiti sunt vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Et foderunt manus meas: & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea, &c. Id ge- Psal. 21
nus & Hieremias inquit: Sustinui propter Hier. 15
te opprobrium, &c. Nostra erat culpa, nostra fuit pœna, magis enim reus est qui delinquit, quàm qui plectitur. Meritò igitur de Christo in persona aliorum alii verò in persona sua loquebantur: vt scilicet innueret omne genus humanum in morte Domini fuisse culpatum.

¶ Quartò obseruandum ingentem Domini nostri per totam vitam solicitudinem. Enim verò si ad mortem damnati, eousque de sua celantur morte donec iamiam ad supplicium sunt educēdi, ne tandiu futuri agonis memoria excrucientur: quid sensisse putamus illum qui ob diuinitatem suam à tempore conceptionis vniuersam semper ante oculos gestauit passionis figurā? Ea de causa Abraham filium Isaac postmodum sacrificandum celauit, quæ esset victima futura. Cū structio enim igne: dicētemque filio, vbi est victima? Respondit oculos largissimas effundētibus lachrymas. Ne quere fili mi: Dominus ꝓuidebit. Quid est hoc, o Abraham? cur filium falsa spe producis? Nōne multò prestitisset statim rem exponere, vt cōstātius mortem ferret? Nequaquam In morte nāque nullus esset penitus, dolor, nisi animi internūtio excitaretur sensus ad dolendum: quòd in dormientibus planum est, qui nihil dolēt donec doloris stimulo excitātur. Qua de causa qui mortem iamiam credunt imminere, nō minorem interius sustinēt dolorem: quàm si in ipso mortis agone versarētur: vnde sequitur, mitissimum fuisse Abraham erga fi- Gen. 22
lium suum, homines verò in suum Saluatorem crudelissimos, qui tam diuturnæ mortis supplicio illum affecerūt, pro peccatis nostris libēter morietēm. Quare tota Christi vitā quædam passio fuit. Sic modo in particulari dicit. Illudetur & occidetur. Vide & tu, quomodo mortales vitam damnant ad nostram abolēdam mortem, iuxta illud, De manu mortis liberabo eos de morte redimam eos. Præterea omnia in passione Domini plena sunt illusionibus, vt scias summam ignominiā peccatū esse. Nō enim tot opprobriis redimeremur

mur si peccata ipsa non essent ignominia
Thre.3. opprobriis & illusionibus plena. Sic Hieremias de eo dixit. Saturabitur opprobriis. Quibus verbis magnitudinem & molem cruciatuum ingentem significat. Vt enim ventres saturati, nihil amplius capere possunt: sic, dominus saturatus dolorum nihil amplius habuit, quod dolere posset.
Esaiæ.1. Dictum est enim, A planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas. Ergo saturabitur opprobriis. At quibus vẽditus, vt seruus, delusus, vt mẽte captus: consputus, vt infamis, flagellatus, vt fur, occisus denique tanquam proditor. Quod nihilo secius hoc tẽpore peccatores faciunt à quibus diuersimodè Deus offenditur: nam à simoniacis venditur, illuditur ab hypocritis: flagellatur à tyrannis, cõspuitur à blasphemis: & occiditur ab apostatis, iterum
Heb. 6. crucifigẽtibus, vt ait Paulus, Iesũ Christũ.

¶ Quintò obserua, & attende diligenter quantum Deus te amauerit, vt rẽ fermè impossibilem propter te fecerit. Quid impossibilius videtur, quàm Deum æternum, mortalem fieri & mori? cuius mortuum, mortalem fieri & mori? cuius morte mortis acerbitas, & acies retusa & superata est, adeo, vt pro amaritudine summam in morte pij suauitatẽ sentiãt: quippe ab æterno interitu liberati facilè vitæ
Colo.2. immutationem ferunt. Deleuit Chirographum (ait Paulus) quod aduersus nos erat, affigens illud cruci: vt quemadmodũ hæreticæ prauitatis inquisitores, si fortè reos nancisci non possunt, eorum simulacra ignibus exurere solent, vt sic etiam supplicio ficto sceleratos homines plectãt
Phili. 2. eodem modo pro Adam scelere, eius simulacrum & imago supplicium tulit iuxta illud, Apostoli. In similitudinẽ carnis peccati. Non enim fuit peccator sicut Adam sed similis illi: & si innocens punitus
Psal.68. est, quemadmodum rex Dauid in persona eius ait. Quæ non rapuit tunc exoluebam. Quia Chirographũ, quod cõtra nos diabolus habebat sanguine & Cruce Christi deletum est. Quare quando cõfessarius te à peccatis absoluit cogita vberrimum super te fluuium descendere de vulneribus Domini quibus omnia delicta tua lauantur. Crux igit̃ Dominica, & eius mors viuificat peccatores. Præcepit Dominus Mosi, vt educeret filios Israel ab Aegypto, quo facto secus oram Rubri maris iter facerent, & iam ad aquas accederent, respicientes Aegyptiorum copias insequentium maximo timore correpti clamauerunt ad Mosen: qui respondens dixit illis, Exo.14
Nolite timere Aegyptios, quos nunc videtis, nequaquam vltra videbitis. E vestigio enim locutus est Dominus ad Mosen, dicens, quid clamas ad me? Eleua virgam & extende manum tuam supra mare: & apertum est mare, &c. Nõ aliter peccator viam faciens ad illam cęlestem promissionis terram, quoties se conuertit, & videt peccata quę in vita commisit insequẽtia, quasi quoddam Aegyptiorum agmen nõ potest non contremiscere & exanimari, nisi à Deo confirmetur. Verum ait Dominus eleua virgam: quod non sine mysterio dictum est. Nam antequam Christus pareretur virga crucis abiecta & villis latronum mansio, & ignominiæ erat argumentum: at postea quam à Domino assumpta stetit corporis sacratissimi fulcrũ, miraculis claruit, & peccatorum fuit ad gloriam ductrix, Vnde sicut filij Israel de mari exeuntes Aegyptios viderunt mortuos, tamen virgæ illius medio: sic virtute crucis peccata nostra per pœnitentiæ aquas demortua videmus: quorũ non modo non pertimescimus aspectum, sed etiã gratias agimus Deo, dicentes, Cantemus Exo.15.
Domino gloriose enim magnificatus est, equum & ascensorem, &c. Sic nos gratias agamus Deo, quia nr̃a peccata suffocauit sanguine suo: & nos flagellis, opprobrijs, clauis, spinis, cruce, & passione redemit.

¶ Ad nostram autem eruditionem discamus pro Christo dura & acerba subire, quando quidem tanta & tam dura pro nobis pati non dubitauit. Omnes enim tantæ sumus imbecillitatis & inconstantiæ, vt etiam ea quæ vel coacti facere tenemur, quantũ possumus fugiamus, parti mque eorum laborẽ declinemus. Religiosus iuxta votum suum non potest paupertatem effugere: ac alijs exercitijs, quæ paupertati sunt annexa quãtum potest se subtrahit, & ita sitim, famẽ, frigus, & vilipendiũ nõ fert. Et quemadmodũ pillulas purgandi solẽt melle circumlinire quo amaræ nõ sint: ita nos ob nostrã fragilitatẽ virtutem multis modis condimus, eam

ad arbitrium nostrum fingētes, ne amara videatur. Hoc autem ab amore proprio proficiscitur, quo seducti omne dulce virtuti cōsentaneum iudicamus. Volumus sine labore virtutem sequi, & eius suauitate frui, qua sequaces suos afficit, sine vllo voluptatis corpore dispendio. Filius verò Dei è conuerso, asperam non dulcem virtutis partem arripit, & ita morit̄ ab amicis destitutus summa cum ignominia. Quæ igitur amentia est? Volumus ociosi gloriam cōsequi, quam gloriæ dominus tātis exaustis ærumnis ascēdit? Rapiamus ergo crucis vexillum, & fortiter omnes incommodorum huius seculi salebras transileamus? earum verò timorem consolemur iis verbis quæ statim subiiciuntur in textu. [Et tertia die resurget.] Iam hic vides quomodo Christi labores requie, & tranquillitate finiuntur: quod idem accidit illis, qui propter Christum incommoda patiūtur in hoc seculo. Trāsactis enim & finitis vnà cum vita mortali laboribus, non mediocris imo maxima est consolatio ad illa æterna gaudia fruenda ascendere. At è diuerso impiis accidit, qui multa in alio seculo supplicia sustinebunt: Quippe qui obita morte temporali, æterna cruciabuntur. Sapiens ergo pœnas illas timebit, has contemnet, quæ morte finiuntur, & medium sunt ad gloriam cōsequendā: quod cuiuis erit facillimū, qui voluerit secum perpendere in mediis clauorū, igniū, & cruciatuum doloribus, quāta sunt præmia victoribus, proposita: & contra in voluptatum blādimentis meminerit suppliciorum inferni, quæ victos miserrimè affliget. Qui hæc fecerit proculdubio victor euadet. Nec enim vsq; adeo à domino deseretur, qui non vniuersos labores simul nobis immittit, sedpaulatim. Nam (vt Hieronymi verbis vtar) Dominus prosperis admiscet tristitia, vt cum repente venerint nō terreant, sed à præmeditatis ferātur animis. Si enim cōtristabat apostolos, quod occidendus esset Christus, dicebat eos lætifiare quod die tertio erat resurrecturus. Sæpenumero enim: vt optime adnotat Ioannes Chrysostomus ponitur in scripturis simul pasio: & resurrectio. Esaias vtrunque simul ponit. Tanquam ouis, inquit, ad occisionem ductus est, &

Hier. super. Matt. 7.

Chryso. hom. 67 in Ioan.

Esai. 53.

tanquam agnus, &c. Subdidit autem de resurrectione dicens. De angustia, & de iudicio sublatus est. Et Dauid in Psal. tertio, & in aliis Psalmis sæpè cōiungit hec duo, Psal. 2.
Dormiui, inquit, & soporatus sum: & surrexi, quia dominus suscepit me. Et antea prædixerat de passione dicēs Astiterūt reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum aduersus dominū & aduersus Christum eius. Sequitur. Postula à me & dabo tibi gentes in hæreditatem tuā, &c. Iacob Gen. 49
etiam Patriarcha, Dormiuit (inquit) vt Leo. Deinde addidit. Et vt Catulus Leonis excitauit eum. Simul passionem & resurrectionem ostendit. Iam hic vides quomodo Christi iugum suaue sit, si quidem inter tristitia, gaudia admiscet, & la ta. Mos enim scripturæ est, vt Diuus Hieronymus Hier
differit aduersis læta subiungere: vt post super.
quam tristibus dominus fuerit comminatus, lætis rebus, & prosperis subleuet, & ex Amos. 5
tollat. Sic Esaias postquam terrores & mala dixerat, vt dicens, Væ genti peccatrici, Esai. 1.
populo graui, &c. terra vestra deserta, ciuitates vestræ succensæ sunt igne, regiones vestræ coram vobis alieni deuorant: loquitur deinde ad eos, meliora promittens, & & ait. Leuamini, mundi estote, & cæt. & venite & arguite me, dicit dominus. Item Amos. 5
Amos quibus dixerat, cecidit domus Israel, non adiiciet, vt resurgat virgo Israel, errauit in vtero, non est qui suscitet eam, post loquitur dicens, Quærite me & viuetis: & nolite quærere Bethel in Galgala. Hoc idem Hieremias agit, Vocem terroris audiuimus, formido & non est pax. Hier. 30
Ecce ego saluo te, & cæ. Vult primo humiliare nos in rebus tristibus, & postea consolatur: atque ideo Esaias, & reliqui prophetæ qui vaticinati sunt ad populum domini post onera consolantur populum afflictum & mœstum. Sed Nahum & Abacuc post onera nullam subdunt consolationem, quia eorum vaticinia erant contra gentes, quæ idola colebāt, & Messiam non expectabant. Fidelibus tamen Israelitis consolatio futura post calamitatem promittitur: & nobis etiam post flagella & crucem resurrectio nunciatur. Primo tamen ponit tristitiam deinde hilariora: vt scias post flagella & dolores ad resurrectionem venire.

¶ Expen-

¶ Expende etiam fructum passionis Christi qui est resurrectio vitæ: à morte enim exiit vita. Ideo ipsemet de seipso ait, vt Diuus Augustinus exponit, nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, &c. Magnum ergo fructum adduxit se cum Christi mors propter saluandorũ multitudinem, quorum numerum Esaias miratur dicens, Generantionem eius quis enarrabit? Putauit quidam, quod de æterna Christi generatione locutus sit Esaias, Et certè si antecedentia & consequentia inspexeris, inuenies quoniam de fructu passionis Christi locutus si propheta. Habuit enim innumerabiles animas, quæ per sanguinem Christi & eius passionẽ saluæ factæ sunt: sicut & ipse Christus dixit, Cũ exaltatus fuero à terra omnia traham ad meipsum. Lege totum caput quinquagesimum tertium Esaiæ: & apertè uidebis qđ ad literam loquitur propheta de Christi domini nostri passione: & mirans fructum passionis: & spiritualem Christi generationem, quam acquisiuit sanguine suo. Admirans ait, Generationem eius q̃s enarrabit? Quis dicere poterit quam magnam generationem acquisiuit sanguine suo? Et subdidit. Si posuerit animã suam videbit semen longæuum. Ac si diceret. Antea erat Deus solus in cœlo: sed si mortuus fuerit & posuerit vitam suam, multos filios habebit, quia totus mundus veniet ad Christum, & cęlũ replebitur filiis. Sic etiam cũ Ioseph viuebat pauci erant filij Israel sed post mortem eius creuerunt nimis. Ita Christũ pauci secuti sunt in vita: sed post mortem eius omnis orbis credidit in eũ. Sic etiam vt Theophi latus interpretatur, intelligendũ esse puto illud, qđ Simeon dixit, Positus est Christus in ruinam, & in resurrectionẽ multorũ. Multos, cũ dixit de fructu passionis fuit locutus. Mortuus est Christus sed ex hac ruina, & Christi morte multi resurgẽt ad vitam, q̃a post mortẽ eius multi crediderũt in eũ. Sic etiã intelligẽdũ puto illud Pauli, cum ait, Christus Iesus humiliauit semetipsum factus obediẽs vsq; ad mortẽ, mortẽ autem crucis, ꝓpͤ qđ exaltauit illũ, & dedit illi nomen, &c. Dedit illi famã: & homorẽ: vt q̃a antea ignotus erat notissimus factus à principibus terrarũ coleret. Hũc itaq; fructum ostẽdit Christus docẽs resurrectionẽ post mortẽ suã, mortuus quidẽ est, sed resurrexit, & vitã ex morte elicit. quia morte sua vitã nobis præstitit: & mortuos in peccatis resurgere fecit. Tenebamur vinculo mortis: at Christus morte sua à morte liberauit, & reuocauit genus humanũ ad vitam. Eius enim, morte saluati sumus, & vt Paulus ait, Iustificati gratia ipsius.

Au. tra. 51. sup. Ioan.

Esai. 53

Hie. su. c. r. Ma.

Ioã. 12.

Exo. 1.

Luc. 2.

Phili. 3.

¶ Prętereà, nõ solũ mors Christi animarũ nostrarũ vitã amplificauit, verũ etiam corporis debilitata mors est, nõ secus quã apis, quæ si carnem de mortuam pungit incolumis manet & acrior: si verò ad corpus viuens peruenit, amisso aculeo interit. Sic mors ab Adamo vsque in genus humanum, tanquam in morticinium sęuiẽs asperius in dies sęuiebat postea verò quã in domini nostri viuidissimum corpus arma obtudit sua, uictrix illa iam diu superata est. Vnde meritò illã Apostolus spoliatam irridens ait, Vbi est mors uictoria tua? ubi est mors stimulus tuus? Deo gratias, qui dedit nobis uictoriam per Iesum Christum. Antea morti uictoria cedebat: at nunc postquàm à Christo superata est, uictoria nostra est: unde illam mortem formidabiliter domini uiribus infractam, nec pueri timent, nec puellæ, quia resurgente Christo ad uitam, mors uita est. Denique non dicit suscitabit, quasi ab alio esset Christus suscitandus, sed resurget: quia seipsum suscitabit & Christus sua porpria uirtute surrexit à mortuis. Sed iã Lucam audiamus.

Tit. 3.

Cor. 15.

Et ipsi nihil horum intellexerunt, & erat uerbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant quę dicebantur. Non ꝙ uerba Iesu non intelligebant, sed quia sensum verborum existimabant esse parabolicum, aut quod loqueretur per metaphoram. Pueri cum incipiunt legere cognoscunt quę sit litera A, quæ sit B, & C, quibus cognitis nõ tñ adhuc legere sciunt nã etiam si singularum literarum potestatẽ proferre possint, conunctionem ignorãt. Quòd tradetur, illudetur, & conspuetur, ununquodq; horũ sigillatim facilè fuit intellectu, at oĩa simul cõiũcta tãquã pueri rudes, adhuc nõ poterũt percipere. Cuius præcipua causa fuit amor, quo Christum ꝓsequebãtur unde sibi nõ persudebãt do-

minum

minum occidendum esse. Loquens olim
Ioã. 12. dominus de passione sua dixit; Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Quorum verborum sensus præterquam quod erat obscurissimus ad multa posset detorqueri, aut accommodari: aut ad dominum concionantem, vt virtute sermonis sui omnia ad se pulpitum ascendentem traheret, & ad alia multa. Nihilominus tamen multi ex illa turba, quæ Christum oderant, intellexerunt, & ideo responderunt, Nos audiuimus ex lege, quod Christus manet in æternum: & tu dicis, oportet exaltari filium hominis? Vide quomodo non intelligentibus discipulis Christi clara uerba, alij circunstantes intellexerunt, etiam si erant obscurissima. Cuius causa est quoniam, vt dixi, cum discipuli Christum tenerrimè amarent nullo modo sibi persuadebant ea, quæ euenire nollebant at reliqui maleuoli id ꝙ optabant in Christo, statim animaduerterũt. Sic dicimus apud nos, nulla est surditas peior, quam eius qui audire nõ vult. Enim verò tanta est intellectus nostri autoritas, vt nihil penitus non modo scire, sed ne amare quidem sine eius facultate possimus. Nã ea quæ scimus, nisi essent tanquam vera ab intellectu iudicata scire non possent, ita ea quæ amamus, nisi esse bona intellectus affirmaret, nunquam amaremus. Sed tanta est intellectus nostri erga voluptatem indulgentia, vt sæpenumero, quæ bona non sunt mille rationibus iustificet, vt voluntati gratum faciat: & quodammodo assentitur, quod omnium malorum in orbe est causa. Nemo enim tam perditus est qui delinqueret si à iudicio suo deceptus, peccatum esse appetibile sub specie boni crederet.

Sic igitur discipuli iudicio ob amorem perturbato, nullo modo intelligebant Christum fore moriturum: at Iudæi statim intellexerunt. Idem dici potest, de fide, quam discipuli nequaquam adhibebant Christo loquenti de passione sua, quia illum amabant, cum Iudæi vtique crederent illum esse occidendum. Exem-
Mat. 12. plum habemus de hoc in Herode Ascalonita, qui cum audisset Christum natum esse: ex Prophetarũ & Magorũ sententia, & esse regnaturũ: quę veritas nulla humana vi vitiari poterat, obcæcatus tamen libidine non credidit ea, quæ aliàs nihil dubitationis habebant: quare quidem credidit scripturæ, quatenus ait Christum esse Mich. 5.
natum, non tamen credidit regnaturum Et ita teterrimum flagitiũ adorsus, innocentes iubet interfici, existimans se posse eo modo natum Regem occidere. Hæc autem omnia (vt diximus) ex eo fiunt, quoniam plus nimio cõcupiscentiæ indulgẽs intellectus multa aliter quam re uera sunt iudicat. Saul similiter sciebat sicut Herodes quod Dauid esset regnaturus in Israel 2Re. 20
nam Ionathas dicit Dauidi: & pater meus 1Re. 24
scit hoc. Et Saul etiam dixit Dauidi. Sciò quod certissimè regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israel, Cum sciret itaque Saul Dauid regnaturum & electum à Domino: cuius voluntas immobilis est, nihilominus quęrebat illum occidere, ne regnaret: quia suaderi sibi non poterat quod esset regnaturus, quod nole- 3.Re. 21.
bat vt regnaret. Hac de causa nolebat Ioan. 9.
Achab credere Michęæ Prophetæ veraci: quia non iuxta regis beneplacitum prophetabat. Et in Euangelio Ioannis habetur, quod Iudæi qui cæcum natum interrogabant de modo quo uidebat putantes quod ad libitum eorum aliquid loqueretur, postquam laudauit Christum quem ipsi oderant ait Euangelista, quod non crediderunt ei, cui certè credidissent, si q d contra Christum loqueretur. Nec solus Herodes, Saul, & Achab hoc faciunt qui enim experiri voluerit, quanta sit modò morum corruptio, videbit nunquam virtuti esse locum, Quod si quis contrà renitatur, velitque ea, quæ iustitiæ sunt suadere insanite existimabit. Ille verò sapiet, ingentique applausu excipietur, qui vel vectigalium veterũ incremẽtum vel nouorum extorquendorum artem inuenerit. Nec minora sunt inter ciues, domósque priuatas incommoda. Quis nanque mercator est turpi lucro mercimonia augens sua, qui doctorem quãtũuis doctũ iustitiã suadentẽ audiat? At is imperitũ quẽuis attẽtissimo audiet animo si ex illius sententia loquatur. Cur? Quia iucũda loquitur. Similiter peccator si audiat se cras moriturũ nõ credit, quoniã nollet: & videns alios seniores, & imbecilliores facilè sibi longinqui

ginquitatem vitæ arrogat. Eidem tamen si pollicearis grandem annorum seriem habebit fidem, & ad credendũ nõ deerũt argumẽta. Dicet, iuuenis sum corpore salubri integroque, alii imbecilliores longius vixerunt. Ex dictis manet ea quæ iucunda sunt facilè non modò voluntati, sed etiam intellectui probari, Ne quis fortè miretur Apostolorum simplicitatem, qui Christo de passione non credebant.

¶ Sed dubium hic est. Si Christus, qui cum omnia nosset discipulorum videbat ignorãtiam: quare ea quæ dixerat, iterum atque iterum inculcauit, vt crederentur? Ratio est q.a voluit paulatim, eos instruere, vt eorum ignorantiam tunc tolerans post resurrectionem maturius quæ non intellexissent reuelaret. Sic Apostolis piscantibus non dixit, Faciam vos piscatores hominum, sed faciam vos fieri piscatores hominum. Poterat enim continuo illos facere piscatores hominum, voluit tamen paulatim disponere, vt cognoscant quid
Matt. 4. à se sint, & quid à Christo efficiantur. Vides tu nunc Apostolos rudes, & posteà doctissimos: totum hoc tribue gratia Dei. Docet nos locus iste, ne repente velimus ascendere in arcem virtutis: sed vt lento
Chryso. gressu, & quasi per quosdam gradus. Sic
ho.42. i beatus Chrysostomus illum legis illudit
op.imp. doctorem, qui Christum rogauerat quod
Matth. esset mandatum magnum in lege, dicens, De magno mandato quærit, qui minimũ non obseruat. Tales sunt plurimi tyrones in virtute: qui cum vix attigerint prima castrorum munimina, cum veteranis certare præsumunt Quare sæpè numero deficiunt aut credũt. Istos autem ego simillimos iudico cantoribus imperitis: qui dũ carminum facilitas patitur, spontè suauiterque canunt, vt etiam certare cum peritioribus non timeant: postquàm verò locus occurrit difficilior & maiori arte tractandus, labuntur miserè. Opus est igitur calleat qui ad virtutis suprema certamina peruenire contendit: nec sicut inexpertus miles, aut imperitus cantor irrideatur. Nam quid aliud Petrum deiecit feruentissimum Christi comitem, & discipulum, nisi præcox quædam, & immatura fiducia, qua martyrium summum perfectionis gradum sibi arrogabat? Veruntamen turpiter lapsus est ille qui paulo ante dixerat. Si oportuerit me mori tecum non te Mat.26.
negabo. Qua de causa Christus cum iam sibi manus iniici videret, dixit Iudæis. Si ergo me quæritis, sinite hos abire. Quasi diceret. Permittite eos viuere dum in vir Ioã. 18.
tute teneriores sunt, quàm vt possint substare martyrio, me solùm comprehendite. Illos firmiores iam factos postea ad mortem, & supplicium quærite. Valde igitur aduertendum est, ne in cultu Dei priùs magistri quàm discipuli esse velimus, Attendamus ad discipulos Domini: quos ipse quacunque hora summos facere poterat, quod tamen noluit: sed paulatim eos instruxit vsque quo per aduentum Spiritus & sancti consummati fuere & confirmati. Atque ideo modò noluit eos docere passionis suæ mysteria, quæ non intelligebant, sed in posterum suo tempore seruauit instruendos. Sed iam ad textum reuertamur, & prosequamur huius itineris mysteria, Dicit itaque Euãgelista.

[Factum est autem cum appropinquaret Hierico, cæcus quidam sedebat secus viam mendicans.] Quemadmodum homini assueto peccatis diabolus offert semper occasionem peccandi, vt nefanda possit sua explere desideria, ita volenti facere bonum Deus materiam obiicit, qua bonam voluntatem possit perficere. Si qui ebrietati studet, in qualibet domo vinum propinatur, si lusor vbique lusui paratus est: si incontinens, & lubricus vbique fœminæ, quas male concupiscat se impudicè ingerũt. Econtrà si bonus est, & iustus, & cupit Deo seruire, Deus offert illi occasionem vbi virtutes possit exercere. Quapropter si misericors est, omni loco & tẽpore videbis pauperes ei occurrere. Cum enim pius, & misericors Abraham stetisset ad ostium tabernaculi sui expectans Gen.18
peregrinos, vt charitatem eis exhiberet, ecce tres Angeli in habitu peregrinorum venerunt. Cum etiam sanctus ac pius Dauid interrogaret seruos suos an de domo Saulis aliquis esset relictus, cũ quo misericordia Domini uteretur statim audiuit. Est filius Ionathæ debilis pedibus. Et fecit Dauid cum eo misericordiam Domini. Super quo 2.Reg.9
etiam

etiam aduerte, quòd misericordiam, quam in domum Saulis uolebat exercere, vocauit misericordiam Domini, nam nostra in hoc à diuina videtur distare misericordia: quod nostra ad nostros tantum se extendit, diligimus enim
Matt.5. tantum eos: qui nos diligunt amicos, non tamen inimicos. Misericordia verò Domini ad amicos est, & ad inimicos, qui solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Itaque sicut Abrahæ & Dauidi, & iustis ac piis hominibus cum misericordiam, & pia opera volunt facere statim illis Deus offert materiã faciendi illam, sic & Christo Saluatori nostro, quoniam pius & misericors erat, vbique cæci, leprosi, paralytici, infirmi, ac miserabiles personæ sese offerebant. Ecce nunc cum appropinquaret Hiericho in ipso itinere cæcus quidã oc-
Lucę.19 currit clamans, & misericordiam petens, ac statim post hæc venit & Zachæus alius cęcus mente & auarus. Ita Domino, qui semper eo animo erat vt vbicunque esset benefaceret, oblatæ sunt virtutis occasiones. Docet vt semper & vbique apud omnes vtiles simus, & non ignaui: obiter enim in via miraculum hoc operatus est Christus. Oculos autem cęci aperuit, quia
Esai.35. de ipso Christo Messia prophetauerat olim Esaias. Tunc aperientur oculi cæcorum, & addidit, Redempti à Domino conuertentur, &c.
Mat.20. ¶ Obserua autem quòd Lucas hic dicit, Cæcus quidam sedebat, &c. Sed Mattheus dicit quod erãt duo cæci. Ad quod potest responderi, quòd non sit eadẽ illuminatio, quam Lucas & alii Euangelistæ narrant, sed duæ. Nam antequam Christus ingrederetur Hierico, in via illuminauit hunc cęcum cum appropinquaret Hierico: sed cum egrederetur illuminauit duos alios, de quibus loquitur Matheus & Marcus: & ideo dicunt ipsi. Egrediente Domino de Hierico: sed Lucas dicit, appropinquante Domino Hierico. Lucas loquitur de primo, & vnico cæco, quem Christus illuminauit, antequam ingrederetur Hierico, ut hic dicitur: sed
Marc.10 Matthæus & Marcus tractant de aliis, quos illuminauit cum egrederetur ab vrbe. Expende etiam quòd Marcus cum scriberet quomodo Christus illuminauit illos duos cæcos, proficiscens, vt ipse ait de Hierico, cũ duo fuerint, vt ait Matthæus, tamen Marcus vnum dicit, quem nominat proprio nomine vocans illum Bartimæum: quia iste insignior erat. Nam vsus est scripturæ sacræ, per personam: quę insignior est etiam intelligere quæ minus nota est, vt egregiè Diuus Hiero- Hier. su
nymus annotat. Sic in Genesi habetur. per.Dã.
Curre ad oues & accipe duos hædos. Si- 11.
mul enim pascebantur oues, & hædi: sed Gen.27
quia potiores sunt oues, earum nomine caprinum pecus complexus est. Abra- Gen.18.
ham etiam cum loquitur cum illis Ange Deu.29
lis aliquando ad vnum, aliquando ad plures sermonem dirigit. Et Sodoma dicitur euersa, cum ex Deuteronomio constet quinque vrbes esse euersas. Et in Ge Gene.8
nesi etiam dicitur. Recordatus est Dominus Noe & cunctorum animantium Sub Noe nomine intelliguntur octo animæ quæ in arca erant. Et eodem modo intelligendus est catalogus illorum regum qui fuerunt in Edon. Alioquin in Gen.36.
tanto temporis interuallo tam pauci nõ Aug.li.
fuissent numerati, sed posuit insigniores. 1.
Denique vt ait Augustinus: cum in Ge- Q.in Ge
nesi legitur Simeon & Leui interfecisse ne.107.
Sichimitas, intelligit Augustinus secum Gen.37.
habuisse multam familiarium societatem. Ioseph etiam dixit. Vidi per som-
nium Solem & Lunam & Stellas adorare 1.Co.10
me. Sed mater non adorauit illũ in Aegypto: quia iam obierat: sed in patre, quia caput est uxoris, Rachel intelligitur. Paulus etiam, Patres inquit nostri mare trãsierunt. In patribus intelligit matres, & pueros. Sic Marcus in hoc cæco qui insignior erat intelligit duos. Sed ꝓcedamus. [Et cum audiret turbã pretereuntẽ, interrogabat quid hoc esset. Dixerunt autẽ ei, ꝙ Iesus Nazarenus transiret: & clamauit dicens, Iesu fili Dauid miserere mei.]
Poterat Christus hunc cæcũ illuminare, quanuis non clamasset, sicut potest ẽt nobis auxiliari citra nostras preces: sed rogari uult, quò melius palã fiat oĩa nobis ab illo solo ꝓficisci. Ita cũ Israelitas ab Ae-
gyptiis oneribus liberari decreuisset tali Exod.3.
illorũ animos desiderio inflãmabat, ut ipse dicat, Audiui clamorẽ filiorũ Israel, &c.

Similem

Similem affectum quoque in hoc cæco accendebat, vt clamare inciperet, nec desineret, donec ꝙ petebat impetrasset: tamet si turba silentium illi indiceret. Itidem fe
Gen. 32 cit Iacob cum ad Angelum dixit, Non di-
Psal. 49. mittam te nisi benedixeris mihi. Ita Dauid sub persona populi fidelis, Domine (inquit) non discedimus à te: viuificabis nos & nomen tuum inuocabimus. Quia
Lucæ, 1 tanta fiducia & contentione ad Christum
Psal. 33. clamat, profecto euenit, quòd Christus dicit, Amen dico vobis si perseuerauerit pulsans, aperietur ei. Quod testatur Dauid dicens, Exquisiui Dominum, & exaudiuit me. Et mox subiicit, vt nos eadem faciamus. Accedite ad eum & illuminamini, &c. Quanquam scit Deus indigentiam nostram tamē nihilominus vult eius imploremus auxilium: vt maius beneficium me
Psa. 118 reamur. Non tamen satis est eum voce vocare, nisi etiam corde vocemus, sicuti hic cæcus hic faciebat. Sic Dauid in psalmo. Clamaui in toto corde meo, exaudi me Domine. Persecutus Dauid ab iniquis & filiis vexatus & à dæmonibus, quia non
Ephe. 6. solùm est sanctis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates, &c. Ad Deum confugit,
Exo. 41 & clamabat in toto corde suo. Hunc cor-
1. reg. 1. dis clamorem attendit Deus. Sic tacens
Mat. 15 clamat Moses in corde suo: ita vt Dominus diceret ei. Quid clamas ad me? Sic Anna mater Samuelis clamabat effundens cor suum coram Domino, cum penitus vox eius nō audiretur. Hanc vocem Deus exigebat cum dixit. Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longè est
Greg. à me. Vnde Diuus Gregorius in Morali-
libr. 22. bus dixit. Aeternam vitam si ore petimus
mor. c. corde autem non desideramus: clamantes
18. tacemus.

¶ Obserua autem ꝙ nō solùm dicit Dauid quòd clamabat ad Deum corde, sed in toto corde. Sicut enim tunc corporaliter verè clamatur: cum toto ore clamatur: ita spiritualiter toto est clamandum corde, si volumus à domino quæ poscimus impetrare. Docet locus iste vt angustiis, in tribulationibus, & pressuris ad Deum confugiamus ipsumque inuocemus, atque vt illi omnes necessitudines nostras pandamus. Sic sanctus faciebat Dauid, sic Tobias, Iudith, Hester, Ezechias, & omnes
Dei electi. Ne ad huius seculi auxilia con- Mat 27.
fugias, neu illius viribus confidas, quem- 4. Reg. 1
admodū Iudas, & infœlix Ochozias fecerunt, ne funditus intereas. Sed quia in septimo capite huius de his diximus: nunc orationem breuem, & multis mysteriis plenam, quam obtulit cæcus iste audiamus.

¶ Iesu, inquit, fili Dauid miserere mei. Vtranque enim Chrsti naturam fatetur, vocans illum Iesum hoc est, mundi Saluatorem, & Redemptorem, atque filium Dauid secundum carnem Iesu, inquit, mundi Redemptor Ideo descendisti è cœlo: ideo carnem suscepisti: vt ego loquar ad te: vt cum fiducia petam. Filium Dauid dixit potius quàm Abrahæ, aut Iacob, vt illum ad misericordiam prouocet. Petit vt ei misereatur, & compatiatur, & adducit in me 1. re. 24.
moriam patrem Dauid qui clementissi- & 26.
mus & misericors admodum fuit: nec so- 2. reg. 9.
lùm in Saulem clementiam ostendit suā: sed etiam in vniuersam eius familiam: tantum abest: vt sæuierit, quinimo quæsiuit, an remansisset aliquis de domo Sau-
lis, vt faceret misericordiam cum eo. Mise 2. Re. 16
ricors etiam fuit cum Semei, à cuius occa 2. Re. 28
sione Abisai gladium prohibuit. Quid dicam de Absalone quem pius pater multum diuque luxit dicens, Absalon fili mi,
fili mi Absalon? Ideo dicitur in Esaia. Mi- Esai. 55.
sericordias Dauid fidelis. [Fili Dauid miserere mei.] Si tu ò naturæ artifex sapientissime cum etiam brutis animalibus instinctum indidisti, vt vel ceruus qui natura se paratissimus est ab humano commercio, quoties grauius à canibus premitur ad hominem confugere soleat, malens ab eo occidi, in quo nouit esse clementiam: quāto potiori iure homo ratione prædit us, ad te tutissimum & clementissimum asylum confugiet. Verùm enim verò, vt mercatores qui emporium difficile, incidunt, in quo nummorum penuria nihil vendere possunt, solent quouis pretio, quæ adduxere, distrahere: sic tu ò fili Dauid in emporium huius seculi gratiam & misericordiam adduxisti, quæ deficiētibus meritis publicanis, & peccatoribus erogasti. Quare si tam vili pretio tua emuntur, miserere mei. Memento fili Dauid arboris

naturæ, in qua rami radicum virtutem se quuntur, & in se referunt: vnde tu si filiũ Dauid te iactas oportet pari ratione patri tuo in clementia assimileris. Ideò fili Dauid miserere mei.

¶ Discant ex hoc loco nobiles maiorum suorum virtutem sequi. Nam qui generosus est, non modò cauet ne degenerem animum ostendat: sed etiam summopere nititur auorum suorum facinora imitari, & amplificare. Hæc enim vera nobilitas est: hic verus maioratus à virtute nunquã discedere, quid qui aliter faciunt non nobiles, sed nobilitatis portenta sunt. Quoniam sicut inter homines, qui distortis membris capite canino, corporeo humano nescuntur, homines non sunt: cum tamen hominibus sint similes: sic inter nobiles flagitiosi nobiles non sunt, licet nobilibus sint similes. Vnde quidam dixit. Stemmata quid faciũt, quid prodest Pontice longo Sanguine censeri pictosque ostendere vultus Maiorum, & stantes in curribus Aemilianos? Nobilitas sola est atque vnica virtus. Malo pater tibi sit Thersites, dummodo tu sis Aeacide similis vulcaniaque arma capessas. Quam te Thersitæ similem producat Achilles. Age ergo vt moribus sis nobilis. Iuue. sat. 8.

¶ Præterea cum audis Iesum filiũ esse Dauid, gaude, lætare, gratias ingẽtes Deo reddens, qui æternus cum esset, mortalis propter te factus est. Considera filiũ Dei, filiũ Dauid factũ. Fecit se Deus hominẽ vt hominem Deum faceret. Illeque qui absque tempore ante omnia secula à Patre est genitus, in tempore voluit nasci: vt homines sine vllo temporis termino in cœlis regnarent. Hinc planè colligitur quanti sit peccati malitia, siquidem ad eã purgandam oportuit Deum ipsum in carnẽ mortalem descendere passibilemque fieri, vt sic copulata diuitate quasi quoddam formentum faceret ad naturam humanam sanandam. Ideo quoties peccas attende quantam incurras infirmitatem, ad cuius curationem oportuit filium Dei mori. Attende etiam q̃ mansuetus & mitis factus sit ille Deus, ad quẽ antea nemo audebat accedere, vt paralyticos, cæcos, claudos, benigniter recipiat. Ille autem quem Cherubin tremunt in cœlo: iam in terra mendicus quidam & cæcus pauper eius aspectum non formidat. Angeli tremunt ante eum in excelsis, & miserabilis cæcus fiducialiter accedit in terris. Psal. 31. Luc. 1.

¶ Absolutè tamen vocat illum filiũ Dauid, in quo innuit illum esse Messiã in lege promissum: quem expectabant. Nam quanuis Dauid plures habuerit filios, vnus tamen solus dicitur filius Dauid: secũdum promissionem: sicut solus Isaac dicitur filius Abrahæ. Filius autem secundum promissionem Messias est: de quo dicitur. De fructu ventris tui, ponam super sedem tuã. Hic solus est Christus, de quo Angelus ad Virginem, Dabit illi Dominus sedem Dauid patris eius. Ideo vocans hic Christum filium Dauid, confitetur illum esse Messiam in lege promissum. Prę terea quia miserum se esse sciebat non competit: quia misericordia solis miseris est necessaria. Nullus est enim adeò demens vt fælicium & beatorum misereatur. Sicut pauperes eleemosynam petentes, vilissimas induunt vestes, easque partes corporis denudãt, quæ vulnere aliquo sunt affectæ: vt sic facilius diuitum animos ad misericordiam flectere valeant: sic iste miseriam suam ostendebat. Sic Dauid misericordiam postulabat dicens. Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Miserere inquit mei. Hoc vnus fretus nempe misericordia Christi, & nihil fidens in suis meritis: nam suis meritis tantum consequi non potuisset, quantum ex gratia & misericordia Christi consecutus est. Igitur cum ita deuotè, & tam sapienter oraret audi quid Euangelista dicat. [Et qui præibant increpabãt eum, vt taceret.] Accedit hic ad Dominũ salutem non solùm corporalem, sed spiritualem adepturus, quam impetrauit Christum vocans: quam ob rem mundus, & diabolus in eum insurgunt. Hæc est enim vna de astutiis diaboli suffocare bonum semen in germine. Vnde per serpẽtem religionem incoactam in paradiso suffocauit, & per Pharaonẽ populum Israeliticũ destruere voluit submersione paruulorũ, & per Herodem Christum paruulũ occidere voluit, & vt illum occideret paruulos innocentes occidit. Sic, & nunc per hanc turbam vult bonum inceptũ suffocare, in hoc

Psa. 50. Gene. 3 Exod. 1. Mich. 2.

hoc homine cæco. Disce ex hoc loco in bono incepto perseuerare, nec a uirtute
Exo.17. deciscere, ob vllas seculi perturbationes,
Iud. 11. quæ multæ statim opponuntur illis qui viam ineunt salutis. Sunt multi iusti & sancti ambulantes in uiis Domini qui scã dalum patiuntur cum aliquid sinistri eis acciderit: arbitrantes cuncta ad vota sibi uentura postquam præcepta Dei sequi cœperunt: quod non ita sæpe accidere locus iste demonstrat. Sic filiis Israel profectis iuxta sermonẽ Domini defecit aqua, & multa aduersa passi sunt. Sic etiam in libro Iudicum habetur, quod vndecim tribus ex imperio Domini susceperunt bellum aduersus Beniamin, & bis, aut ter hostibus succubuerunt, nempe ut discas quod cum Domino famulari inceperis
Eccle.2. pares animam tuam ad tentationem, vt Ecclesiasticus clarè ostendit dicens: Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & in timore: & præpara animam tuam ad tentationem. Nam sicut leo, si quam uidet prædam fortiorem è manibus eius resilire nitentem vnguibus fortius stringit: sic dęmon quem videt è manibus elabi incipientem unguibus tentationum infigit fortius, ne amittat iam elabentem. Sic
Gen.31 Labam persecutus est Iacob cum uoluit proficisci ab eius domo. Sic Pharao filios
Exo.5. Israel grauius persecutus est, & addidit opus, & paleas non dabat. Cum ad Dominum ire voluerunt, eos tanquam unguibus suis arctius constringebat: videns eos velle discedere. Et eo modo impediebat populum Israelis ad Deum ire cupientẽ, quo turba cęcum istum ad Dominum clamantem perterrebat. Quemadmodum enim uenator, qui feram sponte in retia incurrentem tacitus obseruat, neque vlla vtititur vociferatione: si verò diuersam abire videt, sese illi in via opponit, cogitque terroribus & minis in laqueos redire: sic diabolus quos spontè videt perire, non molestat: illos verò qui tutiorem elegerũt uiam omnibus modis ab incæpto terrere conatur. Tantum autem valent huiusmodi terrores mundi & dæmonis, ut plurimi
Matt.10 sint de virtute optimè meriti ab incæpto
Luc.9. deterriti, de quibus ait Dominus. Qui me erubuerit coram hominibus, erubescam ego eũ corã Patre meo. Pusillanim es qui hominum opprobria non sustinentes retro miserrimè cadũt, sicut Nicolaus vnus ex septem Diaconibus ab Apostolis electis: qui cum pręclarè in principio se haberet, postea aliquorum uerbis commotus, qui dicebant illum esse zelotypũ vxorem prostituit, & hæresiarcha factus est unde Nicolaitæ hæretici vocati de quibus in Apocalypsi dicitur. Hoc habes bonum quod odisti facta Nicolaitarũ, quæ ego odi. Enim uerò non parua dignum est admiratione, cum tot sint in seculo, quę homines ad peccandum moueant, esse tamẽ pauca quę illos à peccatis eruant & ad uirtutem ducant. Sed antiquum est in orbe hoc uitium. Audiens Dauid Goliam blasphemasse, ibat ut honorem Dei propugnaret: quod videns Heliab frater eius arguebat eum. Eodem modo Michol Dauidem maritum deludebat ante arcam Domini saltantem dicens. Quam gloriosus fuit hodie Rex Israel discooperiens se ante ancillas seruorum suorum, &c. Deus tamen hæc impiorum oppropria non relinquit impunita: nam Micholem sterilitatẽ mulctauit, quod olim probrosissimum supplicium fuit. Ita primo Esdræ scribitur quod populus terræ impediebat populum Iudę in ædificando: quia moris est populi terreni iustorum omnes conatus impedire Nõ modo autem inueniũtur, qui uiam uirtutis impediant: sed etiam multi sunt, qui uiam inferorum pate faciunt, sicuti faciebant quadringentæ prophetæ Achab regi suo. Si uirtutem sequeris mirantur, quasi nouũ aliquid & inauditum, ridentque, & quasi hypocritam contemnunt si uerò uitiorum sectaris partes dicunt te esse comen, suauisque consuetudinis malũ factũ bonis prætegentes uerbis. Si alicui te succensere sentiunt, nõ placant: sed potius magis irritare conantur dicentes. Sũmum oppropriũ & nõ ferendũ. Equidem si mihi factũ fuisset, nõ quiescerem donec abundè ultus essem. Quæ omnia cũ malorum sint cõsilia flagitiorum nõ uirtutum causa sunt. Vastãtibus Caldæis Hierosolymã Idumæi inuitabant illos, & dicebant. Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea, Et ita illi qui dicere debuissent satis est, abũdè sanguinẽ effudistis addebãt calcaria, ut crudelius & atrocius uictoria exercere

Right margin notes: Acto.6. — Apoc.2. — 1.Re.17. — 2.Re.6. — 1. Esd.4 — 3.re.22. — Ps. 136.

exerceretur. Sic multi faciunt, qui nō modo viam virtutis impediunt: sed etiā omne virtutis fundamentum eruunt. Ideo in omni contentione hæc obstacula fuge. Hac de causa. Nicodemus venit ad Iesum nocte, ne à pharisæis interpellaretur, quo
Ioan. 3. minus cum Christo loqueretur, & Abraham de nocte surgens, fugiens impedimenta, quæ vel ab vxore, vel à familia op
Gen. 22 poni possent. Discamus ex hoc loco non impedire eos, qui virtutem sectantur. Præclare se gessit Booz erga Ruth Moabitem, quam non modo non impediebat
Roth. 3. sed etiam adiuuabat, denuò conseruatam verbis quam operibus. Ita decet adiuuare eos, qui Deum colere incipiunt. Latro ille in cruce cum Christianus est fa-
Luc. 33. ctus, statim cæpit admonere socium suū.
Ioann. 1 Sic Philippus post quam Christum inuenit, Nathanaelem adduxit: vt ambo simul domino fruerentur. Idem fecit diuus Andræas cum diuo Petro, vt nos docerent esse in proximos nostros beneficos: scilicet, eos viam virtutis docentes, non perditionis: sicuti plurimi nunc faciunt perfidi monitores. Discamus cōstantiam in virtute seruare, hominum nihil curantes impedimenta. Sic faciebat cæcus hic de quo ait Euangelista. [Ipse verò magis clamabat. Fili Dauid misereremei.] Ignis paruus, quouis afflatu extinguitur: at magnus eo magis accenditur: capit enim vires a con trario. Sic amor exiguus quolibet obstaculo frigescit, ingens indies augescit atque inflammatur, vt videmus quotidie, & experimur in hoc cæco, qui ad voces maleuolorum altius uociferabatur. Ex quo pulcherrimum nobis resultat documentum: ne deficiamus unquam ob improborum calumnias à uia uirtutis. Offerebat Abraham sacrificium
Gen. 15 Deo, & quanuis descendebant uolucres & impediebant, ipse abigebat eas, & perseuerauit usque ad solis occasum. Similiter po
1. Esd. 4. pulus Iu dæ quanuis impediretur à populo terræ, tamen non dimittebat opus: sed cum una manu se defendebant, & cum altera pugnabant. Saulus quoque qui & Paulus, cum contradicebatur Damasci, non solùm non cessauit à prædicatione,
Act. 9. sed multò magis confortabatur, & confundebat Iudæos qui erant Damasci, affirmans quia hic est Christus. Sic tu debes facere quod quendocunque maiorem contradictionem habueris, magis perseueres Exo. 14
in bono incepto, & amplius accendaris. Si dominus dixit Mosi. Loquere filiis Israel, vt proficiscantur. Hoc solum debent curare pij, ut proficiscantur ac properent ad uirtutes & ad cœlum, quæ est terra eis promissa: non curantes de præliis, quæ excitant aduersus eos Satanas, mundus, & caro. Quanuis uideant Aegyptios super se armatos, proficiscantur ad terram promissam. Contra hos mundi insultus & machinationes optimum remedium est, contempus dictorum homiuum impiorum Ps. 119.
ut inuocent dominum cum Dauide dicente, Domine libera me a labiis iniquis & a lingua dolosa. ¶ Obseruandum præterea Multi sunt similes his: qui pauperes nec ope aliqua solantur, nec etiam petētes audire uolunt, quod impissimum est, siquidem non modo Deo, sed etiam sibi crudeles sunt tantum à Deo beneficium oblatum despicientes, quo summam illam fœlicitatem consequi possent: in quo nō minus stulti sunt, quam qui medicū aut chirurgum ægrotus & uulneratus domo excluderet.

¶ Postremò, expende eadem esse inter fidem uiuam & mortuam differentiam, quæ est inter ignem naturalem & uiolentum nam ignis naturalis flatu magis, magisque augescit: at ignis uiolentus ut est ferri, flatu extinguitur. Sic fides mortua persequutione aliquando euanescit per infidelitatis peccatum. Verùm cæcus hic qui fidem uiuam habebat, quo magis interpellabatur magis clamabat.
Sia sancti martyres, Laurentius, Stephanus & alij, quorum fides uirtutum innixa uiribus ingentia leuauit charitatis incendia. [Stans autem Iesus iussit illum ad duci ad se.] Stat Deus cum ad auxiliandū se parat. Sic Protomartyr Stephanus uidet Iesum stantem id est, ad subueniendum paratum. O quam misericors dominus est, quam facilis petentibus, propè enim est dominus omnibus inuocantibus eum. Opportunum est omnibus necessitatibus nostris Dei, auxilium qui sicut medicus diligens & beneuolus nunquam longius ab infirmo recedit quinimo prope illum

Act. 7. Ps. 144.

pe illum cubat, comedit & versatur, nocte, dieque. Ita Deus nunquam adeò longè à nobis recedit, quin orationes non possit nostras exaudire. Non est alia natio tam grandis quæ habeat Deos appropinquantes sibi: sicut adest nobis Deus noster. Præcepit Deus, vt fieret propitiatorium iuxta arcam testamenti, in qua legis tabulæ seruabantur: vt significaret, legis transgressores omni remedio non carere. Non enim tam cito peccat peccator, quàm cito à peccato domino remissionem consequitur, dicens, Miserere mei domine, quia peccaui, & doleo tibi me ingratum præstitisse pro tantis beneficiis tuis. Prope nãque est propitiatorium diuinæ misericordiæ pœnitentibus.

Deut. 4. Exod. 2

¶ Obserua etiam Christi pietatem qui non solum benigniter admisit cæci illius petitionem sed etiam constitit vt quiescẽte turbæ incedentis strepitu placatius hominis miserrimi audiret lachrymas. Poterat præstare beneficium non aduocando: sed pietatem & benignitatem piissimi Iesu considera. Docet enim quanta benignitate, & mansuetudine pauperes & miseri suscipiendi sunt. Hoc est mirabile diuitibus exemplum, qui tanquam surdi transeunt, nihil voces pauperum clamantium curantes. Quare qui sic miserias miserorum prætereunt: audiant sapientem: Inclina pauperi aurem tuam sine tristitia: & redde debitum, & responde illi pacificè in mansuetudine. Discãt etiam reges, principes, prælati, & horum ministri pauperibus negociantibus locum dare: qui (proh dolor) sæpenumero omnes humanitatis obliti, eos, à curiarum & iudiciorum sedibus eiiciunt, quod si fortè qui sunt, qui pauci sunt, aliquanto humaniores, mille excusationibus pauperem protrahũt que relas, nec eorum expeditioni manum vnquam ponunt. Discite ex Christo diuites & potentes vt eius exemplo misericordes in pauperes sitis, qui eiusdem vobiscum conditionis sunt pretiosoque item Christi sanguine redempti. Dixit quædam mulier Adriano imperatori, vel me audi vel imperatoris dignitatem depone Sed iam nunc adest tempus de quo olim prædixerat Paulus. Instabunt tẽpora periculosa, erunt homines seipsos amantes: cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scœlesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, &c. Omnes quærunt quæ sua sunt, negocia tractant sua, emolumentum quærunt nec officiis publicis funguntur vt Reipublicę commendent, sed potius vt sibi quo iure quaque iniuria vtiles sint. Hoc deplorabat Isaias propheta, in cuius rei aggrauationem testimonia cœli & terræ conuocat dicens, Audiat cœlum & terra, vt videant vix ferendum malum. Principes tui infideles, socii furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones, pupillo non iudicant, & causa viduæ non ingreditur ad eos. Sed attende supplicium. Propter quod ait dominus exercituum. Deus Israel. Vindicabor de inimicis meis, &c. Non minus clamat coram Deo sanguis pauperis spreti quã sanguis iusti Abelis. Audi ergo tu illum, quia frater tuis est: nam nisi eum audias, à Deo non exaudieris: iuxta illud quod in Prouerbiis scribitur. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, ipse clamabit & non exaudietur. Comitabãtur Christum homines diuites & potentes & etiam inferioris cõditionis in quorum omniũ ædificationẽ audito clamore pauperis constitit eumq; ad se vocatum rogat, quid velit, magna cũ familiaritate.

Eccle. 4. 2. Ti. 3 Esai. 1. Gene. 4 Pro. 21.

¶ Expende etiã ꝙ consueuit dominus beneficia sua differre, vt fides misericordia & miraculorum gloria magis manifestetur. Sic non statim exaudiuit Cananæam illam quæ filiam habebat dęmoniacam. Sed laudans eius fidem: & cũ maiori honore illam dimisit. Si nunc aliquando dissimulat clamorem cæci, vt fides eius crescat, sed cũ multiplicat clamorem stat, & iubet illum ad se adduci. Sic etiam ad clamores nostros stat Christus, & audit vota nostra, & paratus est ad opitulandũ nobis. Tu autem firma fide & sancta humilitate implora opem illius: & omnia ex voto tibi succedent. Sequitur in contextu. [Et cum appropinquasset interrogauit illum dicens. Quid tibi vis faciam? Sed quæret aliquis. Si Christus sciebat quid cæcus vellet, quare rogat quid vis ut faciam tibi? Respondetur, quòd tribus de causis. Primũ, vt fides illius manifestaretur:

Mat. 15

nam quanquam domino non erat abscō dita, uoluit tamen omnibus alijs patefieri. Quod multi male imitantur proximorum uirtutes tacentes, uitia verò palam enunciantes, nec putant se fore culpandos, si vera sint quæ de proximis dicunt, cum proculdubio ignorantibus proximi
Ps.139. uitium nullo modo sit patefaciēdum, nisi superioribus qui possunt peccatores ex officio corrigere. Hos detractores grauiter reprehendit psalmista inquiens, Acuerunt linguas suas, sicut serpentes, uenenū
Gene.3 aspidum sub labiis eorum.

¶ Secundo interrogauit pauperem, ut nos doceret quomodo sit pauperi facienda eleemosyna. Non enim esuriēti potus nec sitienti cibus dādus: sed vnicuiq; iuxta indigentiā suam. Adā & Eua primi omniū mortalium experti sunt paupertatē: quibus Deus non cibum aut potum præstitit, sed vestitum: quo ob nuditatem maximè indigebant. Fecit itaq; illis tunicas pelliceas, quibus induerentur, & tegerentur. Pauperi ægrotanti aliter prouiden-
Gen.18 dum est, quàm bene ualenti: non enim satis est illi, nisi vt medicum uoces, & medicamenta quæras in proximi salutē. Abraham peregrinis hospitio susceptis melioribus obsoniis impertiuit, nā vitulum tenerrimum occidit, & optimum, & panes siligineos apposuit: quod nunc multò aliter faciunt nostri tēporis diuites, qui pauperes acribus insectantur vocibus, grauibus urgente maledictis: canisque sępenumero in eos morsus incitant.

Chrys. ho.33. i Matt. ¶ Tertiò vt pulchrè adnotat Diuus Chrysostomus Christus maiorem gerebat animarum, quàm corporum curam, neminē enim agrotantē curabat: nisi prius propriā culpam cognouisset. Nam dominus
Aug. Epist.181. capit. 8. vult ut unusquisque seipsum cognoscat & declarat, & sic incendatur desideriū nostrum, ut bene adnotat Augustinus. Ideò dominus ab omnibus infirmis quærebat suæ infirmitatis causas vt se ipsos agnoscerēt & peccata sua proprio ore cōfiterētur. Ita quæsiuit à languido. Vis sanus fieri? Quæsiuit & olim ab Agar. Quid agis
Ioan. 5. Gen.21 Agar? Hæc uidetur causa fuisse quare dominus neminē furiosum curauit. De insanorū curatione nihil legimus, quia insani seipsos non agnoscunt esse mēte captos: sed potius se iudicant sapiētissimos. Vult dominus ut vnusquisque defectus suos humiliter agnoscat, & proprio ore fateatur. Sic Dauid tanquam prudens petens à domino misericordiam & veniam suorum delictorum allegat cognitionem sui peccati dicens, Quoniam iniquitatem Psal. 50
meam ego cognosco. Sapiens etiam dicit. Pro.28.
Qui absconderit scelera sua nō dirigetur: qui autem confessus fuerit ea, misericordiam consequetur. Primus gradus ad corporis sanitatem recuperandā est, vt æger suam infirmitatem cognoscat: quia quo magis se rectè valere putat, eo minus auxilia medicorum requiret. Ille enim periculosissimè ægrotat, qui se egrotare ignorat. Sic etiā qui se peccasse nō agnoscunt salutē animę assequi nō possunt: nunquā enim pœnitebit facti, nisi prius se male egisse intellexerit, quia nūquam dicet cōfessori quod non putat esse peccatum. Sunt.n. multi qui cū male agunt, non putant malū fecisse: sed quasi de virtute aliqua gloriātur: vt Salomon de illis ait, Læ- Prou.2.
tantur cum male fecerint, & exultāt in rebus pessimis. Frænetici cùm laborāt morbo grauissimo, putant se bene ualere: & congaudent, rident & lętātur: in medicos furiunt, & non se curare permittūt, & sæuiunt in illos, qui illis seruiūt. Hæc omnia faciunt peccatores qui se non cognoscūt: nam ridēt, exultant, & in prædicatores sæuiunt, & sic semper manent infirmi. Ideo Psal. 37.
Dauid Corruptæ sunt cicatrices meæ, à faciæ insipienti meæ. Quasi diceret, Quia insipiēs fui, ut cicatrices peccatorum meorum nō agnoscerem, addidi præteritis noua peccata, & ideo putruerūt & corruptæ sunt cicatrices peccatorum meorū. Ideo Luc.16.
dominus fleuit super ciuitatē Hierusalē, quia non cognoscebat peccata quæ cōmiserat, nec tempus suæ visitationis, Miseretur pijssimus dominus tanquam fræneticis illius, qui sui non miseretur, eo q̄ morbum suum non agnoscit. Et vt hos ad sui cognitionem adducat, interrogat sicut illum cæcum vt veniant in confessionē peccati. Ob hanc causā Caim interrogat. Vbi est frater tuus Abel? Vt confiteatur suum Gen.4.
delictū, sed superbè occultare illud voluit dicēs. Nescio. Nūquid ego custos sum fratris mei? Si peccatū suum cognouisset, &

illud

illud coram Deo qui omnia nouit fuisset
confessus condonasset illi dominus illam
noxam quantũuis crudelissimam. Sed Pe
trus qui cognouit crimen abiuratæ verita
Ioan.21 tis, pastor ouiũ instituit̃. Paulus agnoscit
1.Tim.1 crimen blasphemiæ, & instituitur vas ele-
Luc.7. ctionis. Magdalena agnoscens peccatum
Luc. 23 quia præ verecundia retro se posuit audi-
uit. Remittuntur tibi peccata tua. Sic La-
tro in cruce dixit, Nos quidem digna fa
ctis suscipimus & veniam obtinuit. Tu er
go agnosce peccatum vt veniam cõsequa
ris. Expende etiam ꝙ non satis est vt ore
confitearis peccatum si opere negas: sed
opus est, vt sis paratus condignam subire
pœnam. Saul cognouit peccatum, & dixit
peccaui, tamẽ quia pœnam subire noluit,
sed voluit se in regno cõseruare si potuis
set, non est consecutus veniam. Igitur di-
1.Re.15 ligit Deus cognitionem peccatorum no-
strorum, vt veniam præstet: & ideò hunc
interrogat quid velit.

¶ Obserua etiam quid cõfessio proprii
delicti pariat. Nam in Dei iudicio confi-
tens peccatum absoluitur, qui in homi-
num iudicio damnatur. Si quis homi-
nem occidit, si aliena rapit, statim vt fatet̃
crimẽ suspendit̃: si negat nec adsint crimi-
nis testes absoluit̃. Sed in Dei iudicio ali-
ter fit, nã si corã illo neges, damnaberis: &
si peccata confessus fueris, absolueris.
Confessio delicti, absolutionem præstat.
Sed de his satis. Sequitur. [At ille dixit, Do
mine vt videam.] Modo nõ dicit filius Da
uid. Sed domine, ac si diceret, Filius Da-
uid potest misereri, sed non cæcos illumi-
nare: filius autẽ Dei, qui est dominus po-
test. Vnde quandiu dixit, fili Dauid misere
re mei, suspensa est sanitas, sed cum dixit
Ps.145. domine infusa est. Nec mirum, ipse enim
est dominus de quo in Psalmo, Dominus
illuminat cæcos. Vide etiam quomodo do
na Dei non repentè sint summa: sed cres-
cant paulatim. Primo vocat filium Da-
uid, & nunc dominum, Nemo enim repen
tè fit summus. [Et Iesus dixit ille, Respice.

Imperatiuo modo sanauit illum, &
præcepit sicut Deus, vt uisum haberet.
Expende etiam quòd quando fideliter,
& bene petimus, non alia nos peti-
mus. & alia dat Christus: sed illa ipsa
quæ petimus. Atque ita quoties vnum
petimus & aliud accipimus, manifestum Iaco.4.
est ꝙ nõ bene neque fiducialiter petimus.
Vnde Iacobus, Petitis & non accipitis, eo
ꝙ malè petatis. Iste magna cũ fiducia pe-
tijt, & quia dixit, Domine vt videam, con-
sequenter respondit Christus dans quod
petebat, & dicens: Respice. [Fides tua te sal
uum fecit.] Ex quo patet diuinam dispen
sationem & operationẽ ex nostra disposi 4.Re.4.
tione & præparatione dispẽsari. Impleuit
mulier illa sub Eliseo multa uasa ex oleo,
tantũ verò olei: quoduis uas accepit, quã
tum erat uas ipsum: sed capacitas uasorũ
diuersa, diuersitatem plenitudinis fecit.

¶ Obserua autem ꝙ in principio domi
nus non statim cæco clamanti respondit,
vt illius diutius in petitione perseueran-
tis fidem laudaret. Quemadmodũ enim
cantores solent, vnam vel alteram vocem
modo intendere, modo remittere, vt can-
tico suauior fiat, ita dicente cæco, fili Da- Mat.15.
uid miserere mei, tacebat Christus: ea vi-
delicet de causa vt posteà suauius posset
dicere, fides tua te saluum fecit. Hoc idem
cum illa muliere Canança fecit Christus.
Clamat illa, miserere mei, & tacet Chri-
stus, clamat iterum, domine adiuua me:
& non respondit ei uerbum, Denique &
ait illa, Catelli edunt de micis, quæ cadũt
de mensa dominorum suorum. Tũc Chri
stus extollẽs vocem ait, O mulier magna
est fides tua. Tacuit Christus, vt posteà
Cananææ fidem altius decantaret.

¶ Sed dubium hic est, Si Christus au-
tor extitit illius cæci curandi, quare dixit, Lucæ.7
fides tua te saluum fecit? & Cananææ, ò Heb.11.
mulier magna est fides tua? Magdalenæ
etiam dixit. Fides tua te saluam fecit?
Præterea Apostolus ad Hebræos omnia
miracula quibus antiqui patres in lege
veteri claruerunt fidei attribuit. Sancti
(inquit) per fidem uicerunt regna, ope-
rati sunt iustitiam, apti sunt repromissio
nes. Obturauerunt ora leonum, extin-
xerunt impetum ignis, effugauerunt a-
ciem gladii, conualuerunt de infirmita-
te, fortes facti sunt in bello. Castra ver-
terunt exterorum, acceperunt mulieres
de resurrectione mortuos suos. Alij au-
tem distenti sunt, non suscipientes re-
demptionem, vt meliorem inuenirent re
surrectionẽ. Alij verò ludibria & uerbera

experti,

experti, insuper & uincula & carceres, &c. Nonnè Deus omnia ista fecit? peccata remittit, mirabilia operatur? Cur igitur illa fidei attribuit, Nunquid Deus fideiussor est? Est certè. Nam sicut qui pro aliquo fideiubet si debitum à fideiussore accipit, ait sibi iam satisfecisse debitorem, licet per alium satisfecerit, ita Christus fidei fideiussor, omnia miracula faciens affirmat fidem ea omnia fecisse, cuius ipse fideiussor est. Vnde non pro omnibus solet mirabilia facere, sed pro illis tantum qui fidem habent, quod à priuatione ad habitum erat possibilis regressus. Meritũ fidei est, ut credamus de Deo ea, quæ supra nos sunt. Ideo fides assimilatur specillis, quia cum illis uidemus ea quæ naturali lumine non possumus uidere. Vt qui breuem uisum habent, specilisque indigent, vt à longè ea quę naturaliter non poterant videre penetrent, sic quod naturali ratione nõ possumus cognoscere, attingimur lumine fidei. Sequitur.

[Et confestim vidit, & sequebatur eum magnificans Deum.]

Confestim vidit quia omnis operatio miraculosa fit instanti, quia est operatio diuina & non habet resistentiam aliquam ex parte patientis, & ideò quomodocunque facere Christus miracula semp̃ operatio sua, in miraculo erat in instanti. Sed operatio exterior dispositiua ad miraculum non semper fiebat in instanti, sed aliquando in instanti, & aliquando secundum successionem, sicut illuminatio cæci

Ioan.9. nati, & etiam cum sanauit hominem surdum

Mar.7. & mutum, inter medios fines Decapoleos semper Christus in instanti faciebat miracula, sed illos effectus successiuè aliquando ostendit. In cæco nato, ut fidem eius probaret, & in surdo, & muto, vt ostenderet, quòd mutum sanare volebat spuit in linguam, & ad ostendendum quòd surdum uolebat sanare misit digitos in aures eius. Et alia miracula successiuè fecit propter diuersas rationes, tamẽ in instanti operabatur, quod pertinet ad operationem miraculi.

¶ Gratitudinem etiam admonet locus iste. Hic enim cæcus, postquam illuminatus est statim vt vidit sequebatur benefactorem suum beneficij memor. Sic nobis non licet obliuisci benefactores nostros, nec Dei beneficia. Ob hoc enim instituit dominus Pascha & festa, & neomænias. Exo.12.

Ob hoc enim seruare præcepit manna in arca, nihil ob aliud nisi ut populus Israel Exo.16.

esset memor beneficiorũ Dei, & cibi, quo pauit patres eorum in deserto. Commemoratio enim beneficiorum Dei accendit eius amorem in corde nostro.

¶ Discamus etiam Christũ sequi, oculos aperientes quos peccatorum caligine offuscatos habemus, ut mundi cognoscamus uanitatem, accedamus ad Christum fide viua, re præstantes quod credimus. Hoc enim intendit fides, scilicet, ut eum, in quem credimus imitemur. Vt enim nĩ refert clauim bene asseruare, nisi ea vtamur: ita fides mortua est, & prorsus inutilis nisi ad finem suum applicetur. Finis fidei est uitam moderare, ut ad possessionẽ æternorum bonorũ deuenire possimus: quæ fides latenter nobis prædicat. Non enim Deus permittebat, ut sancta sanctorum per desertum detecta à Leuitis portarentur. Vita autem nostra quoties à fide gubernatur, implemus illud Apostoli Num.4.

& prophetæ dicentium. Iustus ex fide viuit. Obserua autem quod non dixit qui credit, viuit ex fide: sed iustus viuit ex fi- Apoc.2.

de vt ostenderet ad vitam spiritualem so- Rom.2.

lam fidem sine operibus nõ sufficere. Dicit autem iustus ex fide viuit, vt oĩa quæ fides præcipit, faciat, & ab oĩbus quæ vetat abstineat. Si videmus sequamur Christum. Idest, si fide, vt christiani cognoscimus eum operibus imitemur, virtute & sanctitate. Sed ad contextum. [Et omnis plebs, vt vidit dedit laudem Deo.] Narremus etiã & nos laudes Dei videntes, quomodo quotidie, cęcos, auaros, & peccatores illuminat, & Deũ laudemus, & enarremus, omnia mirabilla eius, iuxta illud Tobię. Cõfitemini domino filij Israel, &c. At vos enarretis mirabilia eius. Ad nostrã autem eruditionem discamus ex hac historia à Christo Saluatore nostro semper bona agere, & vsque ad mortem non cessare: etenim Christus vadens Hierosoly- Tob.13

mã & morti appropinquans cæcum hũc illuminauit, in quo facto docere voluit, vt non desistamus in benefaciẽdo proximis usque ad mortem. Discamus etiam à cæ

co

eo primo nostram agnoscere cæcitatē & illuminationem petere. Hic primus ad illuminationem gradus est. Secundò quando audis turbæ prætereuntis strepitū: hoc est, ubi te foris quid mouet, si Christū videre nequis, saltem ex alijs roga, quid rei sit, ex illis quære qui Christum uiderunt. Scripturam lege uerbum Dei audi, experieris ad Christū dirigi quidquid hac prę terit. Tertiò quando audis Christum præsto esse, incipe clamare, hoc est feruenter orare. Fili Dauid miserere mei, & veniam precari. Quartò cùm tibi populus obstrepit, & silentium imperat, hoc est quando te tua cōscientia reprehendit, & à precatio ne dehortatur, has & similes cogitationes tibi suggerens. Quid tibi rei cùm hoc
Ioan. 9. Iesu, qui vitiorū sordibus mades, ne gratia aliqua dignus frustra clamas, Deus enim non audit peccatores, &c. Eiusmodi cogitationes quando tibi obstrepūt, tuāqu e precationem interturbare conātur, ne mouearis, nec propter ea ab orādo desist e, imo tāto validius clama. Quinto cū ad Christum veneris hoc potissimum pete, ut uideas. Hoc opus est, uideamus, nēpe quis Deus sit, quis mūdus, & quid peccatū, &c. istud rogare nos ante omnia decet. Postremò vbi iam visum à Christo adeptus es, & illuminatus es: vide vt illum quoque æmuleris gratias agendo, & voluntati ipsius morem gerēdo. Sequamur igitur illum eius uestigiis inhærendo, vt tandem ad cœlestem illam beatitudinem ubi ipse dominus IESVS regnat peruenire mereamur, vt cum ipso vsque in ęternum semper maneamus, Amen.

CAPVT XIX.

REGIVS ille vates Dauid inter præclara & diuina opera quæ de Christo redēptore nostro mirabili eloquio concinit, il-
Ps. 145. lud etiam in Psalmis nō obliuiscitur. Do
Esai. 35 minus illuminat cæcos. Quam sententiā alibi prædixerat Esaias: scilicet in aduentu Messiæ eos qui cæcitate laborabant illuminandos esse tali lumine & splendore vt & externi corporis oculi, & internæ mentis hebetudo penitus tolleretur. Quod diuinum operis artificium, sic placuit Christo in terris fieri, vt nō solùm in hoc miraculo, verùm in omnibus aliis, quę sua virtute, dum in hac lachrymarum valle vitam degens, operatus fuit, non tantum corporis morbos expellendos curauit, quantum spirituali animæ medelæ maximo suo consilio consultum ire. Quocirca Saluator noster si quod miraculum aut signum erat, facturus, tum potissimū homines ab infidelitate remouebat, & ad diuini numinis cognitionem eos adducecere conabatur. Itaque semper fuit Saluatoris nostri scopus, homibum animas pefero languore affectas sanare: desiderans diuino amoris & charitatis glutino tanquam proprio capiti copulari.

¶ In fine capitis superioris diuus Lucas scribit Redemptorem nostrum mendico cuidam & cæco iuxta viam Hierico salutem tribuisse. Cum quo etiam nec te fugiat velim eūdem nobis ad cęcitatem animæ sanādam venisse. Protinus verò sacer Euangelista postquam narrauit salutem restitutam homini illi corporeo lumine priuato, alium nobis proponit periculosiori & grauiori mentis cæcitate ægrotantem. Quid obsecro peius, miserius, infœlicius aut magis miseratione dignum inueniri potest, quam qui tenebrosus & cæcus spiritu est? Nanque quantò spiritualia visibilibus præstantiora sunt: tanto spirituales morbi, & interiora mala periculosiora experiuntur. Etenim auaro nullus cæcior est: quia propter humanas cupiditates quibus rapidus & in trepidus fert oculos terreos habet: nec aspicere potest cuius con- 1. Cor. 2
ditionis sint hæc villia quæ summo amore prosequitur, nec etiam altitudinem & diuitias summi illius & abditissimi thesauri, quem nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascēdit. Cum igitur D. Lucas nobis dixisset Christum dominum sanasse hominem corporali visu carentem, nunc etiam subiungit quo pacto alii cæco visum restituerit. Quiquidem cęcus Zachæus erat, qui cum multis pecuniis & terrenarum rerum supellectile abundaret, diuina cognitione & virtutibus quæ hominem ad cœlestem patriā perducunt carebat. Et ex his eundem cognoscamus & confiteamur humani generis

ris

ris Saluatorem? qui non solum ægritudines corporis, verum & animæ sua virtute compos est sanare. Ad historiæ igitur veritatem & personę nomen: & vbi singula
Iosue. 6 acciderunt commemorat. [Et ingressus perambulabat Hierico.] Hęc est ciuitas illa vetustissima inter Iordanem & Hierusalem sita, quam olim Iosue & vniuersus populus sibi subiectam fecerunt, cum illius muros & turres fortissimas subuerterunt: ita ut nemini in populo illo commoranti pepercerint, pręter Raab & suos: quã quidem ciuitatem post ruinam Ahiel cõ-
3.Re.16 struxit. Nunc verò (ueluti tempore Iosue) nec peccatores sceleratissimi desunt, qui uitam sibi degẽtes, grandi animaduersione sunt digni. Tamẽ quemadmodum Iosue dux Israel septies Hierico obsedit, ut caperet illam, & penitus subuerteret, ita & nunc Redemptor noster illam obsidet. Et perambulabat Hierico ut saluam & incolumem eam efficeret, nam Christus salus est peccatoribus, nec uenit ut illos interimat! O quàm magnus, quàm potens, quàm iustus, quam rectus, quam misericors & pius pro temporis mutatione & rerum uarietate nobis dominus efficitur, Deus quidem iustitię, Deus timoris & uindictæ quondam hominibus erat: nunc au-
2.Cor.1 tem factus est (ut inquit beatissimus Paulus) pater misericordiarum & Deus totius consolationis: clementissimus enim dominus recordatus est hoc tempore grauissimę illius punitionis quam huic ciuitati miserat: eandem uolens mũdo in gratiam & amorem suum conciliare diuini sui corporis præsentia, & suæ tantæ doctrinę beneficio, ut uel ita exponeret animaduersionem illam & punitionem præteriti temporis in eorum salutem contulisse. Christus non miles armatus incedit, sed amator quietis, non accedit ad perdendos habitatores Hierico, sed ut saluos illos faciat, non uenit ad perdẽdum peccatores, sed ut eos resarciat & restauret. O si tu uidisses humani generis Redemptorẽ hinc inde totam ciuitatẽ perlustrantem ubi essent magis ferina mõstra & fericiora animalia suam sensualitatem, & uanos appetitus sequentia, ut ea capere posset, & ad suam societatẽ adducere. [Per ambulabat Hierico.] Ipse nobis occurrit, & nos ipse quęrit. Zachæus minimè Christo occurrisset nisi prius ipse dominus illũ quæreret. Vnde diuinus ille vates huius misericor- Psal. 58.
diæ non immemor inquit. Misericordia eius præueniet me. Perambulabat in quã sicut diues sua misericordia qui cũ gratia diuinis donis abundet, ea nobis cõmunicare & impartiri cupit. Circuit vt medicus animas nostras, eas à languoribus curare cupiens, & omnes contritiones alligare. Perambulabat sicut peritus & doctus ma- Ps. 145.
gister viam salutis docere expectans: & sicut pater pijssimus qui cum filios suos ardẽti amore diligat cupit eos ab omnibus malis & periculis liberare. Namque cum video Christum dominũ per ambulãtem Hierico, ipsius viscera pietatis & misericordiæ plena ergo nos esse intelligo: immẽso amoris igne ipsius cor inflammatum esse credo, quo nostram salutem ille modis & viis inuestigabat. Perindeq; intelligo maximam necessitatem & extremum periculum nostræ infirmitatis & ęgritudinis. Nã cũ medicus frequenter, & multoties infirmũ visitat, & eius domũ ingreditur: signũ euidens est, vel ægrotum in extremũ periculum abire, vel ad ipsam mortem celeri cursu properare. Tertio itidem loco memor sum diabolum ipsum tanquam leonem rugientem perpetuo quærere, quem sua canina rabie deuoret in ouili 1. Pe. 5.
Christi. Idcirco necesse est vt Christus tan- Ioan. 10
quam bonus pastor circumeat & perambulet ouile suum. Ille circuit vt deuoret: hic vt tueatur & medeatur. Et quarto loco cùm Christum video perambulantem Hierico, neque mula, nec equo vehi, mirari satis nequeo hominem imbecillũ, ieiuniis, & laboribus confectum, tam ardenti in nos amore inflammari. Sciebat enim nos ita adamantino & lapideo corde esse natos, vt nec ad nostras oues curãdas, hoc mirabili exemplo induceremur. Videbis quippe multos pręlatos, qui aut nũquam ouile suum visitãt, aut tãta pompa & gloria incedunt, vt si illos cum Christo velis conferre: non facilè diiudicabis an sint serui vel discipuli Christi. Præterea cùm video illum perambulantem Hierico, in memoriam subit fortis ille armatus qui multo iam tempore in pace suum atrium possidebat, ciuitates scilicet & castella, par-

uos

uos & magnos. Quid igit̃ faciendũ ut fortis hic cùm tyrannus sit à regno suo expellatur & propulsetur? certè ut alius fortior adueniat, qui in circuitu obsidionem ponat & buccinam clangore & sonitu iuuabat Hierico. Vt autem hunc laborem non existimes frustraneum esse, nec in unum Hierico perambulasse subditur in contextu.

[Et ecce uir nomine Zachæus.]

O utinam tu quando dominus te propugnaturus accedit, & prius clamans teipsum fuerit aggressus, ut alter Zachæus Christo occurras. Quam plurimi enim sunt quos Deus uocat, inflãmat & expergiscit (ut Zacheo cõtigit) ipsi uerò tanquã inobedientes eius uoces cõtemnunt, & in utrãuis autem dormientes eius clamoribus aures obturatas habent. Ipse enim est qui inquit. Ego sto ad ostium & pulso, si quis aperuerit mihi ianuã intrabo ad illũ
Apoc. 3 & cenabo cum illo & ipse mecum. Tamẽ qui scelerum, & flagitiorum laqueis est irretitus Deo ad ostium pulsanti aperire nequit, cùm dulciter ad misericordiam illum prouocet. Vnde Zachæus tibi in exẽplum datur, ut dubio procul existimes ꝑ necessarium esse, ut tu domino Deo occurras, & ante eum te ipsum constituas, ne uitiis & sceleribus sepultus diuinę obliuionis immotus persistas. Præterea peccator hic qui obuiam Christo factus est, ab Euangelista Zachæus nominatur: cuius nomen expressit, tum propter conuersionis eius facilitatem, & propter conuersi perfectionem, tum præterea quoniam in libro uitæ scriptum erat nomen eius. Sed iam munus, & conditionem eius scribit noster Lucas dicens.

[Et hic princeps publicanorum.]

Publicani erant, & sunt qui respublicas sua cura administrant, in quibus pauperes plus iusto grauantur & spoliantur, ut sunt illi qui publica uectigalia exigunt & extorquent. Neque isti eo dicuntur infames quòd peccatum sit hæc munera exercere, sed quia multoties contingit hos esse grauissimis peccatis inquinatos tyranni de scilicet, credulitate, latrociniis, & oppressione pauperũ, uulgò enim odiosi, & omnibus infesti dicuntur. Quorum sane hac nostra tempestate multi similes sunt, nemo tamen propterea uellet dici publicanus. Verũ aliud est esse, aliud dici distat nanque plurimum inter dictum & factum. Nouit enim dominus, qui sint digni vt nominentur publicani, quanuis isti à nobis maximo honore haberi & æstimari velint.

[Et ipse diues.] Tale scilicet munus exequebatur, vt nullatenus fieri posset diues. Facile enim est quemlibet sine conscientia, sine anima, & sine timore domini diuitem esse. Quare obsecro rex pauper est vtique quia Zachæus diuitiis abundat. Nam cũ mare crescit alteram ripam euacuando pauperem reddit, alteram verò implendo ditat. Quia hic diues est: ipse rex pauper uiuit. Videmus nanque illos qui ad aures regibus cantant quotidie magis diuites fieri, ipsum uerò regẽ indies pauperiorem. Nec ob aliam causam id scias Gen. 47.
contingere, nisi quia isti non tam ad regis ærarium, quam ad proprium lucrum pecunias à populo exigunt. Non sic fidelis & sanctus Ioseph qui pecuniam intulit in domum Pharaonis. Nam tu qui paucis ab hinc diebus vilibus indutus pãnis incedebas, nunc verò superbum exaltas ædificium, magnificas domos ædificas, luteas iam patinas uilipendis, auro uero & argento confectas ad tuum ministerium paras, phaleratos equos ascendis, ingenti famulitio comitatus nemora, mõtes in animi recreationem emis rogo vnde tibi hęc Ex quibus maiorem redditibus tibi comparasti? cum nec thesauros fodiens hæc inueneris, nec ad Indorum nauigaueris insulas. [Et ipse diues.] Horum nemo unquam pauper. Potius enim illum egenum & mendicũ videbis qui uirtutibus est imbutus, qui literis per totum uitæ spacium nauauit operam, & qui in sacra Theologia uel Pontificio iure laureatus est. Potius nudum eum uidebis qui semper militiam secutus, dura arma humeris gestauit potius ille pauper erit q̃ cũ probus est regiæ adulationis uitam fugit illi uerò diuites & opulenti viuunt, qui pecunias mutuantes auaritiam & usuram sectantur. Sed de his alibi. ¶ Præterea Lucas Euãgelista ista de Zachæo narrauit, scilicet q̃d diues esset, & publicanorum princeps, vt eius conuersio mirabilior, & alacrior

videre-

videretur. Quia quanto morbus grauior est tanto periculosior, & perinde maiori diligentia curandus: vnde & medici peritia & excellentia maioribus laudibus commendanda venit: Tamen vt Euangelista excellentiam Christi medici præstantissimi commendet, & extollat pestiferas ęgritudines & fere incurabiles morbos quibus quibus Zacheus vexabatur commemorat. Vt nemo quãtumuis pelago scelerum & flagitiorum profundo fuerit submersus, de diuina pietate & misericordia non desperet: sed potius Zachæi sequutus exemplum ad dominum cõuertatur. Sed quomodo hæc facta sunt? Vtique si alienum restituas, si propria bona tanquam alter Zachæus pauperibus erogaueris. Sed dolendum est quot quantique sint, qui Zachæi peccata & priora vitia sectentur: at conuersionem & eleemosynas Zachæi posteriori manticæ commendant. Exempla sanctorum hominibus imprudentibus & sceleratis, qui prius fuerunt peccatores, solum deseruiunt vt audaciores fiãt ad offendendum Deum. Sequuntur enim eos in prioribus criminibus, rigidam autem pęnitentiam quam pro delictis debent, cane peius & angue fugiunt. Multi

2.Re.11 adulteria perpetrant Dauidem sequuti, at postea id non lachrymis lamentantur vt ipse Dauid, nec patientiam habent in calamitatibus & afflictionibus, quę illi postea contigerunt. Odia & inimicitias sectantur vindictam ab inimicis reposcunt: non verò exemplum Dauidis animaduertunt, qui cum Saulem inimicum suum mortis pœna plectere posset, semel & iterum vi-

1.Re.24. tam illi condonauit, nec quidquam mali

1.Re.26 intulit, quin potius in eius morte lachry-

2.Reg.1 mis & mœrore confectus est. Sic in periu

Luc.7. riis in iuramentis alios imitantur. Magda

Luc.23. lenam alij, & latronum coram oculis proponunt non vt pœnitentiam eximiam & animi promptitudinem in Deum imitentur, sed mala quibus se prius contaminarunt. Non admodum isti dissimiles sunt suibus qui cum amœnum locum floribus amœnis & pulchris uirgultis consitũ ingrediantur, nihil dubitant uilia stercora & immunditias quæ ibi sunt floribus anteponere. Quapropter si deterius & peius sequutus aliquem huc usque imitatus es, retro vertas modo & sanctis vitę institutis eiusdem candidos mores & virtutes sapias. Obserua etiam quod Lucas (qui & pictor fuisse dicitur) hucusque Zachæum depinxit: non aliter ac pictores, qui suscipientes carbones imperfectam imaginem depingunt: postea uero eandẽ variis coloribus adhibitis pulchram & formosam reddunt. Depinxerat enim Lucas nobis imaginem rudi quadã minerua de lineamentis imperfectis, modo autem tãtam colorum varietatem illi adhibet, vt difficile valeas iudicare sit ne eadem imago, an diuersa. Quærebat videre Iesum, quis esset. Perpaucos Zachæos his nostris temporibus inuenies, plures autem qui vniuersas vias ciuitatis circũdẽt vt equos suos currentes videant, taurorũ agitationem, comœdias, & alias huiusmodi vanitates sequuntur: quos tamen difficile in sanctum Dei templum adduces, vt rebus sacris intersint, etiam si concionatorum vocibus & clamoribus eorum aures discrutientur. Sunt autem non pauci qui noctu diùque vigiles, sunt taxillorum & alearum ludum exercentes, in conuiuiis ebrietatibus, luxuriis consumentes tempus, ita vt vix possint postea ad templum domini conuenire: atque ita (quod maxime dolendũ est) propriis domibus post dimidiam diem sacrum iubent celebrari. ¶ Sed dices fortassis. Omnes volumus videre Ie-

sum: quia naturaliter omnes appetunt es- Mat.27.

se beati. Hoc verum est: tamen quid prodest Deum voluisse videre, nisi in eo vidẽdo diligentiam adhibueris? Optabat nanque Herodes (vt inquit Euangelista) videre Iesum, quod idem & mali exoptant, sed hoc nihil cõducit, cum id sano, & integro

animo non fiat. Dicit enim dominus, cũ Hie. 29.

quæsieritis me in toto corde vestro, inueniar à vobis. Herodes inanis curiositatis gratia Iesum videre expectabat, & hac de causa illum quærebat, tu tamen si Iesum videre cupias, si eo perfrui, si diuina eius cõuersatione lætari, esto similis Zachæo, qui tantam diligentiam & solicitudinem adhibuit, vt videret Christum, vt nõ dubitauerit sumitatẽ arboris ascendere, vt cõpos euaderet propositi. Vides iam quo pacto bona desideria sine ipsis operibus nihil proficiant vt æternã salutẽ possis consequi?

sequi? Si enim rectam intentionem: sancta desideria & animum promptum in ministerium domini habes: his omnibus bo-
Ge. 12. na opera coniungas, quæ tanquam mar-
Psal.44. garitæ pretiosæ auro copulatę erūt. Egredere igitur de domo tua, & de cognatione tua, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui: eleemosynam pauperibus tribue, & suscipe hospitio peregrinos Esto humilis, castus, clemens, benignus, & misericors tuncque dominus seipsum tibi in cœlis ostendet, tuis votis & desiderijs annuens, si viuens ad iusta & fidelia opera tuam cogitationem traduxeris. Ideo desiderium Zachæi Christus dominus adimpleuit: quia recto corde illū videre cupiebat, ita vt relicta domo rapidus arborem ascendit. Nec solum habuit animi rectitudinem, sed etiam laboris onus suscepit: nā licet mūdanis negotijs intentus esset, seipsum vincens omnia reliquit, ut Christum dominum sequeretur: ob quam causam compos euasit propositi. Sed q̃a Christū sequi volentibus nūquam grauissima impedimenta desunt, prosequitur Euangelista dicens. [Et non poterat præ turba.] Vide quam præsto sunt obstacula & impedimenta illis qui recto animò Deum diligunt & vestigia eius sequi conantur. Turba enim multis fuit impedimento, quo minus desideria sua & salutem consequerentur. Hæc languidum à sanitate impediuit, hæc illum cæcum qui dominū inuocabat, increpat vt taceat, hæc paralyticum impediebat ne ante Christum cōstitueretur:
Luc.18. hæc matrem domini, & discipulos ex-
Luc.5. clusit, ne cum Christo loqui possent: hæc
Mat.13. resurrectionem puellæ retardauit, & Ie-
Mat.9. sum cōprimebat. Hæc Christum comprehendit & cōtra dominum murmurat, hæc Deū nō nouit. Nō igit̃ mirandū est, si Zachæum impediebat, vt Christum non videret. O quā multis modo turba impedimento est, ne Christū sequi & uidere possint. Nā vel ex ipso experimento cognouimus, mundū maxima impedimenta parare his qui se cultui diuino obtulerunt, qui eiusmodi conditionis est, vt neminem sequatur nisi illum qui ipsius mundani tumultus oblitus est. Sicut diximus cæco cōtigisse, qui Christum clamans viam vocibus impleuerat, quem turba increpauit vt taceret, de cuius impedimentis illic abunde diximus. Zachæus autem non solum à turba impeditus fuit, sed etiam in semetipso impedimentum habuit. [Quia statura pusillus erat.] Iam hic vides quomodo mundus despicit pusillos, & honore magnates prosequitur. Hoc est hominum ingenium vt plurimi magnos faciat, facie & uultu pulchros laudat, & etiā eos qui bona corporis habitudine præstant. Ita Samuel Bethlehē diuino mādato ꝓfectus, ut ungeret alterum filiorum Isai in Regē, præsentauit illi Isai pater Eliab filium suū i.Re.16
maiorem natu, adolescentem magnum corpore de quo prophetæ Deus dixerat. Ne respicias vultum eius, nec altitudinem staturæ eius quoniam abieci eum, nec iuxta intuitum hominis ego iudicio. Homo enim uidet ea quæ apparent, dominus autem intuetur cor. Dauid autem filiorum natu minorem, quem pater despexerat, præcepto Dei in Regem unxit. Adhuc (inquit) paruulus est reliquus, & pascit oues. Saul autem quem corpore præstantem appellat scriptura ab humeris usque excedebat populum. dixit enim dominus Samuel. Vsquequo tu lugebis
Saul quem ego proieci à facie mea? Sciun- 1. Re.9.
xit dominus oculos à Saul eosque in Za- 1. Re.16.
chæum coniicit. Cum Hebræi templum Esai.66.
domino ditissimum & opulentum ædificassent, hoc ideo gratum & iucundum domino esse credebant quibus ipse per Esaiam inquit. Quæ est ista domus quam ędificatis mihi, & quis est iste locus requietionis meę. Omnia hęc manus mea fecit, & facta sunt uniuersa ista dicit dominus. Ad quem ego respiciam nisi ad pauperculum & constrictum spiritu, & trementem sermones meos? Mundus spernit pusillos & paruos potentes, & magnos honore afficit. Nam existimat mundus magnos, & superbos solum esse amicitia Deo coniunctos minimos uerò & humiles propter eorum paupertatem, à domino esse derelictos, cum contrarium omnino ipse dominus solitus sit efficere. Non humiles contemnas, quia pauperculos Deus respicit non corporis eleganti forma prestātes, cū hęc omnia, nisi cęcus sis, facilè cognoscas parui fieri à domino. Quid enim obsecro

coma

coma illa Absalonis rubicunda & aurea illi pro fuit, nisi mortem asciscere? Nam si corporis specie cōspicuus es, nonne hęc pulchritudo à dotibus in ternis animę ꝓficiscitur? fac igitur (si hęc non credis) ut animam ab ipso corpore diuellas, & statim uidebis hanc pulchritudinem in nihil
2.Re.15 lum conuerti. Nam ipsa anima est quę ui res pulchras corpori pręstat. Si corpus propter pulchritudinem diligis, à fottiori & animam diligere debes, illius pulchritudinis instrumentum. Vera pulchritudo in anima consistit: reliquæ naturę dotes in momento temporis arescunt. Interiorem animæ pulchritudinem ama, ut pote quam, & non aliam dominus uult. Hanc pauperculam, hanc deuotam esse desiderat quanquam ipse mundus qui cęcus & amens est, magnos ducat esse honore dignos, humiles uerò uituperio & contemptu.

[Et pręcurrens.] Qui Iesum uide cupit necessum est, ut turbam fugiat, ut eam pręcurrat, quia qui se cularibus negotiis & affectibus disturbatut, Iesum non uidet. Nec tibi molestum sit ut domino cōiuagaris, familiaritatem amicorum & cōsanguineorum fugere namque isti sępius uiam cœli impedire intendunt. Vt enim cirhurgus uulneri medeatur infirmum ab omni gentis tumultu amouet, fenestras claudit, & cum nemine loqui finit, tuncque medicameta necessaria infirmo currando accammodat, nec dicit illū curandū in magna gentis multitudine vbi omnes præsentes adsint. Sicopus est, si sanus fieri cupis a uulneribus animæ ut pręcurras turbam & ciuitatis tumultus fugias. Consilium enim hoc domini est, qui cum animæ cuidam multa secreta pandere in animo esset, dixit, Ducam eam in
Oseæ.2. solitudinem, & loquar ad cor eius. Sic Angelus loquutus est Agar in deserto & solitudine. Et Elias cœlesti pane pastus est, cum prius in grandi gentis multitudine nec fragmentum panis inuenire
3.Re.16 potuisset. Mihi credas rogo, quod si istius
3.Re.19 seculi legibus vitam tuam composueris, vt nobiles & campsores, facillimo cursu in infernum descendes. Mundus quippe in
1.Ioā.5 maligno positus est: & idcirco oportet ut turbā pertranseas, nec homines respicias diuersa sequences, quin potius hæc mūdana fugiens, aliud sanctius & rectius viuendi institutum eligas. Ascendit in arborem Sicomorum, vt videret illū. In omni loco & tēpore præuenit nos dominus vt alacres nos inueniat. Porro sicomorus caprificus est quę ficus fatua dicitur, eo ꝙ inanes ficus generet. Vnde ficus Aegyptiaca dicitur, quia in Aegypto iuxta Nilum fluuiū σικομωρος, præcipue nascitur, suis foliis morum referens. In hanc igitur arborem ascendit: ut quod natura negauit, ipsa arbor suppleat. Atque ideo merito benedictionem Dominicæ susceptionis ꝗ desiderabat meruit uidere. Expende modo Zachæi humilitatem & mūdi contemptum quem habuit: nam cum diues & ex optimatibus Ierico esset personæ suæ grauitatem & autoritatem deponens per arborem repit: ascendens in sublime, ita vt vel oēs ad risum prouocaret, & cui alias magna fides & autoritas tribuebatur, videbant puerilia facientem. Tamen hoc nihil refert, cum ipsum Christum videre cuperet. Captus enim desiderio vidēdi Christum, seipsum propter Deum contemnit. Tamen his nostris temporibus tanta hominum vana gloria & vanitas credit, tantum elatio animi, vt si Deo seruiant contemptu digni videantur. Tantas inuenies mulierculas vanitatis mūdi plenas, ut propter vnius famulę defectum facile à sacris desistāt: semperque domibus præsunt ne ob defectum ancillarum amittant grauitatem & honorem. Sara licet ditissima esset, propriis manibus humilia officia domi suæ peragebat. Rebbeca etiam vxor Isaac magni Abrahæ hęres desumens urnam fontem petebat vt hauriret aquam. Gen. 18
Nunc autem quælibet muliercula facile Gen. 24
hæc officia contemnit. Humilitas illa antiqua propter temporis angustiam obliuioni tradita est, & a memoria cecidit: quia hoc tempore omnes homines gloriæ cupiditati maxime student: putant nanque dedecori esse tribuendum si infirmos inuisant, & eorum infirmitatibus consulāt putantque pudorem amittere, si pauperibus eleemosynas efflagitent hostiatim & per totam ciuitatem, nec in aliis uirtutis operib. seipsos volūt exercere, arbitrāte huiusmodi sancta munera esse illis detrimento.

mento. Hæc enim tumiditas sic adeò mẽtibus hominum sita est, vt multos Deum colere uolentes non permittat: & hac de causa multa facere dimittunt ne parui fiant: quæ aliàs exequerentur, & ita hæc opera Dei contemnunt ne dictis hominum eorum honos labefactetur. Scias autem id hominibus honorem auferre scilicet mendacia dicere, superfluè uiuere, vel alia facere quæ factu minimè digna sunt. Nam propter Christum humilia facere magnus honor est: nec à sua autoritate & grauitate labitur ille, qui se ipsum propter Iesum contemnit, etiam si mundus in contrariam sententiam pedibus & manibus eat. Itaque cum arborem ascendit Zachæus magnum honorem sibi cõsequutus est, etiam si autoritatis & grauitatis suæ detrimentum videretur pati. Omnia hæc uerus Christianus facilè pro Christo contemnere debet: nam cùm verùm desiderium domini adest, facillimũ est per hæc omnia celeri cursu transire. Ita Zachæus omnem mundi abusum, & hominum dicta contemnens nihil nisi videre Christum magni facit: vt autem id quod desiderat consequi valeat, ne à turbis impediatur, decreuit arborem ascen-

Amb. li. 4. i Luc. dere. ¶ Vbi obseruandum tibi est maximè quod Ambrosius inquit. Nemo potest videre Iesum constitutus in terra. Si Deum videre cupis huius seculi affectio-

Gen. 32. nes contemne. Quando Iacob cum Angelo per totam noctem luctabatur, mane Angelus eius femur tetigit, & tunc pede claudus mansit, ut inquit scriptura. Tunc temporis dixit Angelus ad Iacob. Nequaquam uocabitur nomen tuum Iacob sed Israel, quod est uidens Deum, & ita uocauit nomen loci illius phanuel, dicẽs, Vidi Dominum. Aduerte quòd Iacob quando uidet dominum, & uocatur Israel, pede vno claudicat. Anima mea (inquit egre

Aug. li. 2. ciui. c. 28. gius Augustinus) amore fertur, quocunque fertur: & sicut propagatum corpus duos habet pedes, ita anima duas habet uel affectiones, uel amorem duplicem, amorem uidelicet mundi & amorem Dei. Quando mũdum perfecto amore diligit, amorem Dei contemnit: præfert amorẽ mundi amori Dei, & dilectioni, quando autem diligit Deũ in terreuo amore claudicat, mundi charitatem spernit. Ideoque Iacob quia Deum uiderat claudicabat pede dilectionis mundi: quapropter tu si Deum cupis videre atque diligere necesse est, ut hæc terrena & teipsum odio prosequaris. Tamen in hoc malum adest & consistit inquitas, quod licet omnes uidere Deum concupiscant & appetant esse beati, tamen pauci Zachæi sunt qui ad humana hæc non conjicientes oculos bona hæc temporalia æquo animo contemnant: Cùm & illa sententia Christi sæpe auribus nostris repetatur. Nemo potest Mat. 6.
duobus dominis seruire. Sunt autem quàm plurimi qui utrisque seruire conantur, sed frustra quidem: admodum similes illis Samaritanis de quibus ait scriptura. Fuerunt isti timentes dominum, sed tamen idolis suis seruientes. Quocirca 4. Re. 17.
si Christum videre cupis, terrenis spretis, ascende ut Zachæus in arborem, & elige locum ex quo aptius & facilius ipsum dominum poscis aspicere. Et ideo subdit Euangelista. *Quia inde erat transiturus.* Zachæus Christum videre meruit, quem cognoscere mirum in modum desiderabat: quia in talem se constituerat locum, quo Christus erat transiturus. Quare si Esai. 55.
Christum inuenire cupis in loco vbi ipse est, eum quæras. Quod consilium sanctissimi vatis Esaiæ est, inquit, Quærite dominum dum inueniri potest. Vbi obsecro illum reperit Moses? Inuenit sane il- Exod. 3.
lum inter uepres & spinas. ita tu illum inuenire poteris inter spinas afflictionis vitæ, & pœnitentiæ: inter dolores & angustias, illum crucifixum inuenies, spinarum corona ornatum, ligno ligatum, durissimis clauis transixum, in medio latronum constitutum: non inter res delectabiles huius mundi, nec inter saltatrices mulieres, non in ludis & conuiuijs: sed in alto loco & sublimi, vbi illum possis conspicere. Inuenitur enim dominus in tẽplis, & in religiosorum conuersationibus: vbi sunt lachrymæ, ubi ieiunia & orationes. Denique in solitudine eremi aptè dominus conspicitur. Ibi illum expecta, nam illam transiturus est. Non illum quæras inter hortos voluptatum & deliciarum huius seculi, sed potius inter amaros pœnitentiæ labores. At quia mul

ti licet Christum cognoscere & uidere cupiant, in uoluptates huius seculi ascendunt & cubilia blanda ubi illum videre existimãt: qua propter in his locis arduũ & difficile fit illos eum alloqui aut inuenire posse. Sed in re agenda maximè uellem Heliam considerares, qui familiaritatẽ mundi fugiens, in deserto cum esset solus ad speluncę portam dominum iacens expectauit, quem mirabiliter uidit. Nam cum per illum locum transiret dominus eum ibi inuenit & alloquutus est. Quæsiuit nanque aptum locum in quo dominus ei apparere posset. Solent homines cùm agitantur tauri meliorem locum sibi eligere, ut aptius possint eis gaudere: & idem faciunt ad alia spectacula conspiciẽda. Quid ad hæc dices? Ad videndum Deum nonne contrarium facis? Zachæus ascendit locum per quem dominus transiturus erat. Ascende igitur tu loca sancta & deuota: sit tibi cũ hominibus religiosis familiaritas, neque iustos & bonos contemnas: quia si cum his sermones & colloquia institueris, facile Deum inuenies, qui diligentes & quærentes se non spernit. Quod ut uerbis meis fidem adhibeas, aspice rogo Zachæum, qui cum locum aptum quæsiuisset, Christum dominum videre meruit. *Et cùm uenisset ad locum*. Vbi iam uides quomodo dominus neminem facientem q in se est deserit. Omnibus opẽ fert, omnes aspicit, nec illis se abscõdit qui iusto corde illum quærunt. Spera in Deo qui suum axilium non tibi negabit, nemo nãq; illũ syncero corde quæsiuit, qui eũ nõ inuenerit. Ipse enim fuit qui Zachæo occurrit, qui se ante illius oculos constituit. Quis unquam eum uocauit, cui non responderit? Deus exaudiuit Ionã à profundo maris, à uentre cęti vbi abscõditus erat. Exaudiuit Danielẽ inter leonum ungues positũ. Susannam inter angustias & dolores mortis cõstitutã, nec aures suas eius clamoribus obturauit. illi enim clamoribus & uocibus cõquerãtur de diuina pietate & misericordia, quos tribulationis tẽpore illũ vocãtes nõ exaudierit. Ipse soluit cõpeditos, illuminat cæcos: erigit elisos, & iustos diligit. Dominus custodit aduenas, pupillũ & uiduã suscipit. Vbi animaduertas obsecro, quomodo omnia prospera & fœlicia contingãt illis, qui rectam intentionẽ & animũ habent: iuxta illud Pauli: Diligẽtibus Deum omnia cooperãtur in bonum. Tantum enim fauet dominus illorũ sanctis & rectis institutis, quorum etiam si opus non sit rectum illud adducit ad rectitudinis viam, cùm intelligat eos nullatenus aberrare uelle. Quocirca Paulus qui Ecclesiam Domini persequebatur, misericordiam fuit consequutus, ut ipsemet fatetur, quia ignorans id faciebat, existimans legem Mosi præstantiorem esse. Cupiebat videre Christum Zachæus: nec à desiderio suo defraudatus fuit: inuenit enim q quærebat. Aequum est & iustũ ut nos ea faciamus, ad quę tenemur, si animi nostri desideriũ uoluerimus cõsequi. Multi nanque à domino tẽporalia bona efflagitant: filios, diuitias & alia huiusmodi, quæ tamẽ minimè dominus illis concedit, cum scelerata uita & peccatorum nota coram omnibus inurantur. Necessum est ut domino satisfacias, si uis à domino satisfieri. Nam si tu diuinam uoluntatem cõtemnis: quid est quod uelis ut tuam dominus adimpleat? Vnde dominus meritò per Esaiam inquit, Me de die in diem quærunt: Et sequitur. Omnes debitores uestros repetitis. Et rursus. Cùm extenderitis manus uestras, auertã oculos meos à uobis, & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Et huius tantæ asperitatis subdit dominus causam. Manus enim uestræ sanguine plenæ sunt. Prope est dominus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in ueritate, Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet: & saluos faciet eos. Nec eo solùm Christus cõtentus fuit. s. seipsum Zachæo ostẽdere, sed maiori illum prosequitur beneficio: nã sistẽs gradũ in media uia illũ alloquitur, & conspicit, vt uidere licet in sacro Euangelista.

Et suspiciens Iesus uidit illum. Et duplicatis uerbis, suspiciens & uidit, insinuat nobis sacer Euangelista non velut in transcursu & celeri quodam motu, sed maximo amore dominum in eum oculos coniecisse. Præterea respicere ad externos oculos spectat: uidere autem ad misericordiam. Sic dixit Dauid domino.

4.Re.19. Ionæ,4. Dan.14. Dan.13. Rom.8. Act.19. 1.Ti.1. Esai.59. Psal 144.

Psal.85. Respice in me, & miserere mei. Respice inquam in me calamitatem, & afflictionem meam uidendo, & miserere mei auxiliando. Sic itaque Christus respexit & uidit: quia respiciens illum, diuina sua benignitate & pietate cum illo fuit usus. Ex quibus colligo, uidere Christum bonum & fœlix esse: sed à Christo videri optimum & fœlicissimum. Videt Deus uidentem, & diligit diligentem se. Videt inquam illum diuinæ suæ gratiæ lumen illi infundens. Sic uidit Petrum in atrio, Mathæum in Theloneo, latronem in cruce, & filium prodigum à longe, cuius misertus est. Etenim oculi domini sunt super iustos: cùm pater sit misericordiarum & Deus totius consolationis. Hinc est illud Esaiæ. Nunquid potest mater obliuisci infantem suum, ut nō misereatur filio vteri sui, Et si illa oblita fuerit, ego autem non obliuiscar tui. Ecce in

Mar.14. manibus meis descripsi te: muri tui co-

Matt. 9. rā oculis meis semper. Et iterum Eris tu

Luc. 23. velut filius altissimi obediens, & misere-

Luc. 15. bitur tui magis quàm mater. Et rursus;

Psal. 33. Ad quem respiciam oculo misericordiæ,

2.Cor.1. ut mansionem apud eum faciam, nisi ad

Esai.49. pauperculum, id est humilem spiritu, cō-

Esai.66. tra superbiam uitæ quantum ad præsentia:

Esai.ibi. humilem & uilem in oculis suis? Sic vidit cordis Zachæi desiderium, & ad omnia esse paratum, quæ illi dicturus erat.

¶ Sed modo operæ pretium erit uidere, quis prius incipit, aut quis prius ad alterum loquitur. Iustum enim esset, vt prius sermonem suum institueret Zachæus, quem maior urgebat necessitas. Zachæus potius indiget Christo, quàm Christus Zachæo. Christus sine Zachæo, tamē Zacheus sine Christo viuere nequit. Nihilominus cū hæc omnia uera sint, is ad alterum prius loquitur qui maiori amoris igne īcēdebatur. Nō enim sic adeo teipsū amas sicut dominus te diligit. Nec tanta tibi propriæ salutis cura est: quanta ipsi Christo. Etenim Zachæo nō tātū inerat desiderium uidendi Christum, quantum ipse Christus habebat, ut illum ad cœlestem illam patriam perduceret. Ideo dominus prius nostræ salutis opera incipit. O quàm diligens est dominus in operibus salutis nostræ: nec mirū cum fons sit & origo totius boni nostri. Idcirco licet Zachæus taceret, ipse Christus ad eum inquit, *Zachae*. Ecce benignitas domini erga illum ostenditur, cum proprio nomine eum appellet. Christus est q̄ prius Zachæum uocat, nec Zachæus in arborem ascendisset ad uidendum Christum, nisi Christus diuina sua misericordia Zachæi cor tangeret & moueret. Nam cum homines à peccati morte iniustitiæ uitam resipiscunt, hoc solùm diuinæ misericordiæ tribuitur, qui gratiam suam largitur peccatori, non ex propriis meritis, sed ex uocante Deo & miserente. Opera enim nostra cum in peccato mortali manemus quantumuis heroica & excellentia sint, non merentur, ex condigno nec ex congruo gratiam illam qua iusti efficimur & grati Deo. Id quod catholici dicunt opera nostra non mereri primam iustificationem. Si enim gratia est, iam non ex operibus: alioqui ut Paulus inquit,

gratia non esset gratia. Et alibi, Non ex Rom.11.

operibus quæ fecimus nos, sed secundum Tit. 2.

suam misericordiam saluos nos fecit. Est tamen necesse ut huius mundi iustificationi accedat motus liberi arbitrij, quia hæc iustificatio non fit absque bono opere & motu uoluntatis acceptante diuinam gratiam. Verùm recta opera primā iustitiam præcedentia, & si iustificationem ipsam non mereantur, prouocant tamen ipsam diuinam misericordiam, & hominem ad ipsam suscipiendam disponunt. At post iustificationem cum gratia gratum faciente in bona opera & uirtutum actiones incumbētes beatitudinem meremur. At meriti nostri fundamentū est in diuina misericordia collocatum. Quemadmodum enim plumbeus annulus pretiosissimo adamante ornatus summi ualoris est, non quidem propter ualorem plumbi, sed propter gemmam pretiosam ipsi annulo insertam: sic bona opera nostra facta in gratia uitam æternam merentur: nō quod nostra sint, quia propter ea nullius sunt ualoris aut pretij, sed quia in gratia fiunt & corroborata sunt inæstimabili adamante meriti mortis & passionis Christi, cui per gratiā adhæremus, qui suis meritis nobis facienti-

cientib.bona opera)dum in gratia persti terimus) vitam æternam promisit. Quo
Mat.25. factum est ut in Euangelio uita æterna, merces iustorum appelletur,eo quod suis bonis operibus illa digni inueniantur. Vnde diuus Paulus connumeraris suis
2. Ti. 4. operibus,Timothæo scribens subdit. In reliquo reposita est mihi corona iustitiç, quam reddet mihi dominus,&c. Vitam æternam (quæ in præmium est suorum operum) appellat coronã iustitiæ,quod eam meruit: quam daturum illi dominũ dicit,eo quod iudex sit iustus. Aduertas tamen non dixisse,quam dabit,sed quam reddet:reddere enim est dare quod debe-
Rom.13 tur. Vnde idem ad Romanos,inquit,Reddite omnibus debita. Vnde cùm Christus dominus filius hominis uenerit in gloria sua cum Angelis suis,reddet tunc unicui-
Mat.13. que secundum opera sua. Et laborãtibus in vinea dixit: Voca operarios,& redde
Mat.20. illis mercedem. Merces est id quod debetur ex metito. Igitur Zachæum non ex merito,sed ex gratia & misericordia uocauit: & deinde bonis actibus intentus meruit filius Abrahæ appellari. Sed quia plus iusto digresi sumus, ad institutum reuertamur. Dixit itaque Zachæo. *Festinans descende*. Si Deum cupis in domum tuam ducere, teipsum proiice ab arbore: descẽde,ut tecum comedat. Nam melius dominum suscipies si humilis atque subiectus illi fueris. Cùm dicit festinanter, ostenditur quantam dominus habeat voluntatem, afficiendi & ornandi nos suis beneficiis: ne autem aliquod obstaculum nobis opponatur,præcipit ut festinanter & citò bonis incumbamus operibus. Sic adeò credendum est nos ab eo diligi, ut donaturus nobis suam misericordiam, nullam moram patiatur. Volebat cito Zachæũ iustum efficere,maximis beneficiis illum cumulare, & tantopere saluti eius cõsulit,ut cum properatione iubeat ex arbore descendere. Quam quidem doctrinam non aliundè quàm ex sacris musis tibi comprobabo. Nam cum dominus alloquutus est Iudam inter cœnandum, cum iam tempus mortis appropinqua-
Ioan.13 bat dicit, Quod facturus es, fac citius. Proditorem Iudam mouet,quia iam cruci affixum esse summopere cupiebat, ut animas nostras à tyrannide & captiuitate eriperet. Et dominus ipse nondum natus profectus est in domum Ioannis Ba- Luc.1.
ptistæ,ut illum iustificaret, ut dictum est in superioribus Virginem ascendisse in montana cum festinatione. Et tandem considerare debes quanto animi ardore & desiderio cupit dominus salutem tuã, ut uel inde intelligas non æquum esse tepido & frigido animo illum quçrere,qui festinanti corde nostram exoptat salutẽ. Subdit protinus Euangelista descensus Hier.31
causam dicens, *Quia in domo tua oportet me manere*. Zachæe dilecte mi, ego te prior dilexi: ideo misertus tui,te traxi. Exo.33.
Ego ostendam tibi omne bonum. Hoc est, manifestabo meipsum tibi, eo quod diligens fuisti,ut me uideres: inuenisti.n. gratiam coram me.

¶Animaduerte obsecro quomodo dominus sanctus & bonus sit & in cõdonandis suis muneribus liberalis:nam non cõsueuit parua reddere,cum seipsum respiciat,plus petitis semper petentibus concedit. Zachæus quippe nihil aliud quàm uidere Christum cupiebat, solùm hoc desiderabat, & hoc solum contentus erat, & tandem si hoc consequeretur fœlicem & beatum se existimaret: tamen diuina clementia cum non parcè,non strictè,sed liberaliter sua munera impartiat, plus illi dedit,quam expectabat. Eum nanq; amicè & suauiter fuit alloquutus & ingressus sui splendore domum illustrare decreuit: & de potestate tenebrarum eũdem in claram animi lucem asseruit. Nec ad nostrũ propositum illud memorandum exemplum boni latronis memoria excidat,qui cum ardentibus precibus à domino peteret,vt ipsius memor esset,plus illis concessit,quàm petiuit. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradyso. Vbi etiam est Luc. 23.
obseruandum quo pacto dominus conuiuam se obtulerit in domũ Zachæi,cùm nec inuitatus, nec rogatus ab eo duceretur. Nunquid nouum est dominum conuiuam seipsum obtulisse? Sed quomodo (cum inurbanũ hoc uideatur) se Christus in cõuiuam obtulit ei,quem nõ frequentauerat? Nec uellem te arbitrari se Christũ cõuiuio obtulisse,prius quàm à Zachæo Luc. 5.
inuitaretur. Quando Petrus cũ domino loque-

loquebatur, dicens, exi à me domine, q a homo peccator sum: nō existimes hoc Petrū fecisse, vt Christum à se amoueret, nā
Matt. 8. hoc faciēs Petrus propinquior Christo fiebat. Eodē pacto cùm dixit cēturio, Domine nō sum dignus ut ītres sub tectū meū: nō existimes ob hoc Centurionē, domus suæ ianuas domino claudere, nā proprio ri uolūtate tū tēporis Christo portas patentes esse sentiebat. Lautū & opiparum côuiuiū Christo parat, is q humilitate doctus seipsum indignū iudicat, ut eū in domū suscipiat. Zachęus nāq; singulari quodā obsequio internis animi viscerib. dominū inuitauit. Nā supra arborē cōstitutus dicebat. O q tā fœlix esset, vt hunc sanctisimū virum videre mereretur. Et quātò beatior & fœlicior, si uel digito cōcederetur illum tangere. Crederē equidē nihil īfęlix aut ṗter spē unquā mihi euenturū, si fimbriā vestimenti eius tangerē. O infęlix hic populus Israeliticus, q tātum uirū à se oriundū meruit, ego uerò Gentilis & peccator tātis scęleribus implicitus, eum adire minimè audebo. Satis mihi erit si hisce oculis illum uidero, indignus ut illum alloquar. Fœlix ille nuncupādus erit, q talē hospitē susceperit. O utinā ortū ab hoc populo ducerē, ut possem ab eo precibus contendere, ut meus vellet esse côuiua. His atq; aliis huiumodi cogitationibus detentus Zachæus, Christum ad mādućandum inuitauerat. Nā cum se tanto hospite indignum iudicat, iā dignus efficitur. Nemo.n. ita propinquus & coniunctus Deo est, q̄ is q humilitatis ueste induitur. Sicut circunferentia circuli quanto minor est, tanto magis appropinquat centro: sic quāto quis humilior, tāto propinquior est Deo: q 'cētrū est in qđ uoluitur intellectualis spiritus. Quapropter cū se ipsum indignum duceret, iam dignus & propinquus efficitur. Vbi attendas rogo Christi benignitatem & clementiā, q non solùm peccatorem respicit & parcit: sed cū illo prandere non dedignatur. Nō aspernatur peccatorē, modo sit bonæ uoluntatis & pœnitentiā agat. Et quāuis Redemptor noster minimè solicitus esset de dono Zachæi, voluit tñ nouiter conuerso seipsum familiarē exhibere, & plusquam desiderauerat ṗstare. Quando.n. Zachęus suorū delictorū cōscius ausus fuit sanctū Dei, quē uenerabatur inuitare? Nouit certè dominus Zachei desideriū: quanuis Zachæus seipsum cōsiderās, nihil tale ṗsumere audebat, vt Christū aduocaret Iesus uerò ut pius & misericors, q̄ nec cogitare audebat ṗter spē obtulit: ut certo crederet iā eū in amicitiā suā recepisse. Sed nūq d hęc omnia ṗp solū Zachæum fecit? Minime: sed ostendit, qꝫ Zachæo contigit, singulis nobis euenturū si modo toto corde illū q̄ramus. Vt discas & fiduciā habeas, semṗ se Christū ultroneū nobis offerre. Ex quo ēt loco docemur, eundem semper paratissimum esse, vt ad nos ueniat, ut habitet in cōscientia nostra, dummodo nos illi obtulerimus promptam uoluntatem & feruentem deuotionem.

¶ Obserua ēt diligenter, nunquā Xp̄m Zachæo dixisse, oportet te hodie meipsū in hospitē recipere: sed dixit, oportet me manere. Cui.n. expedit introire in domū Zachei tibi an Zachęo? Cui commodius aut utilius est? Quis maiorem utilitatem consequitur? Clarum & manifestū est Zachæo fore vtilius uide Christi eximiā charitatem & amorem. Hoc.n. operabatur amor, cuius officiū erat amantem uel bonum aliquādo, uel bonorū participē fieri. Nam cùm alterum diligis, si illum tristem uides, tu etiam tristis es: si uerò iucūdum & lætum, tu etiā lætus incedis: quia cum inter ueros amatores sit unū uelle & idē nolle, consonum ēt rationi est, ut uterq; eundem habeat animum. Hoc.n. in hac re potisimum obseruare debes, quanto.s. amore dominus teipsum prosequatur, qui tuis rebus non aliter ac suis consulit. Illius enim lætitia & gaudium tuum est, utilitatem item & indigentiam tuā propriam iudicat, & cum amicorum omnia sint communia. Oportet igitur ipsum Zachæum vt dominus in domo sua maneat: quod commodum, proprium ipse dominus appellat, & inquit, Oportet me in domo tua manere. Efficit nanque ille antiquus & maximus amor, quo dominus Zachæum diligit: ut bona Zachæi, ipsius Christi bona appellentur.

Et festinans descendit & excepit illum gaudens. Vbi aliqua diligenter obseruabis. Et Gen. 18.
in primis aduertere oportet quanta iucū-

ditate & lætitia Zachæus in domo sua Christum exceperit. Sic Abraham cũ Angelos suscepit in hospitio diligẽs fuit: nõ solùm ipse: sed omnes qui in domo erãt. Abraham nanque occurrit in occursum Angelorum (vt inquit scriptura) & festinauit in tabernaculum ad Sarã, & incurrit ad armentum, & tulit inde vitulum tenerrimum & optimum. Sara verò accelerauit & fecit subcineritios panes: puer verò festinauit & coxit vitulum. An nõ consideras in domo Abraham oẽs fuisse diligentes in obsequio domini? Obserua Zachæum ad imitationem Abrahæ in domum suam diligenter Christum suscepisse. Quo factum est ut dominus uocauerit illum filium Abraham, ut inferius suo loco dicemus. Secundò non solùm diligẽter, sed etiam gaudens excepit illum. Etenim non libenter accipit dominus tristia ministeria, sed hilarem diligit ministrum. Sic legimus, Aaron respõdisse Mosi. Quo
Leu. 10. modo potui comedere panem, aut placere in ceremonijs: mente lugubri? Qua de causa noluit dominus ut Israeliticus populus in Aegypto festa illi celebraret:
Exod. 5. quia cum captiuus esset & in persequutione constitutus, non posset cum hilaritate festis interesse, & ei inseruire. Vnde dominus per Mosen dixit Pharaoni. Dimitte populum meum, vt mihi festa celebret in deserto. Vnde Dauid in Psalmo
Psal. 99. inquit, Iubilate Deo omnis terra, seruite domino in lętitia. Et Apostolus Pau
2. Co. 9. lus, Hilarem (inquit) datorem diligit Deus. Vnde non est mirũ, quod Zachæus ita gaudens dominum susceperit: nam cum ipse sit summum bonum, sine ingẽti animi lætitia suscipi non potest. Tertio loco obseruabis in hoc Zachæi facto promptam illius obedientiam, quia protinus ut præceptum domini audiuit, statim obtemperauit, & obedientiam quã debuit præstitit. Primo nanque festinandum est in obedientia, cuiusmodi fuit diuus Paulus: nam statim ut audiuit, Saule
Act. 9. Saule cur me persequeris? respõdit dicẽs, Domine quid me vis facere? Sic Abrahã
Gen. 17. statim ut audiuit præceptũ de præputio, adimpleuit: quãuis id operis graue nimis
Gen. 37. esset. Sic legitur de Ioseph, quod cũ pater eius Iacob dixisset ei, Veni & mittam te ad fratres tuos, mox respõdit dicens, Præsto sum. Sic discipuli etiã ei obtẽperarũt, qui cùm piscantes essent, & audirent dominũ dicentem, venite post me: & faciam vos fieri piscatores hoĩum, mox relictis retibus & naui sequuti sunt dominũ. Deniq; ostenditur in sanctissimo Ioseph admirabilis obedientiæ exemplum, qui cũ mandatũ accepisset ab Angelo dormiẽs, ut iret in Aegyptum ait Euangelista, ꝙ Matt. 4.
cõsurgens accepit puerum & matrẽ eius nocte. Nec primam lucem expectauit, sed excitatus sermone Angeli, eius præceptũ adimpleuit. Secundò obedientia dẽt esse Luc. 4.
humilis & uoluntaria: non sicut multi ꝗ exteriùs obediunt, interiùs uerò suꝑbiũt, murmurantes in cordib. suis. Quorũ obediẽtia nihilo differt ab obedientia demonum: qui inuiti & murmurantes exibant à corporib. obsessorum. Nec sic Zachæus, qui gaudens & hilaris domino obediuit.

¶ Verùm quia quidquid scriptum est (ut inquit Paulus) ad nostram eruditio- Ro. 15.
nem scriptum est, discamus ex facto Zachæi promptam, humilem, & hilarẽ obedientiã domino semper præstare. Secundò discamus non segniter & tepidè Deo seruire, sed festinanter ac diligenter. Vnde in Exodo habetur præcepisse dominum Mosi, ut faceret Cherubinos duos aureos Exo. 25.
& ꝓductiles ex utraq; parte oraculi unũ ad alterũ latus, alium uerò in aliud latus. Delectatur dominus Cherubin figuris, q̃ sunt maximæ uelocitatis: ut oñdat quantum delectatur cum illis, qui summa diligentia adimplẽt uerbum eius. Vnde Apo Ro. 12.
stolus Romanis suis inquit, ut in solicitudine nõ sint pigri, sed spiritu feruenti domino seruiamus. Pluris nãq; ducit spũm diligentẽ quo ei inseruimus, q̃ tp̃s cõsumptum in suo ministerio. Nã quilibet hõ famulum diligentẽ pluris facit, qui bono studio & solicitudine illi ministrat, q̃ illũ qui tepidè & ignauè suo fungitur officio: ẽt si per maximi tp̃is spatium in eius obsequio ambulauerit. Pastores nanque in nocte natiuitatis dñi festinãtes venerunt ad Bethleem, ut Xp̃m natum adorarent. Luc. 2.
De quorum iã feruore loco suo diximus.

¶ Tertio hospitalitatis simus sp̃ amatores, & nõ solùm hospitalitatis: uerùm pauperes & peregrinos suscipiamus cũ hilaritate,

2.Co.4. tate, iuxta illud Apostoli, Qui ministrat ĩ
1.Pet.4. hilaritate. Et Petrus. Hospitales inuicem sine murmuratione. Per hospitalitatem .n. Abraham & Loth Deo placuerunt Angelis hospitio receptis, ĩquit Paulus: in ea
Heb.13. epistola quam ad Hebræos scripsit. Vt.n. piscatores reiectis in mare retib. ad pisces trahendos colligunt aliquando vniones & margaritas: sic isti accipientes homines, piscati sunt Angelos. Sed iam hodie periit hospitalitas: multi namque pauperes peregrinos nolunt recipere, timentes ne aliquid furentur aut quoduis aliud malum eueniat. Timent enim furem sub
Luc.10. paupere, aut lubricum sub hospite, Nonnè inter Christi discipulos Iudas fur erat & latro, & forsitan lubricus? Sed nunquid Martha Iudam venientem cum Christo exclusit? Et expendas obsecro, an deterius sit hospitem recipiēdo furem, qui rapiat argentū, vel aureum uas, charitatē amittere, vel vas? Times vilia amittere, nec times virtutem perdere, quæ longè pretiosior est cunctis mundi rebus. Aduerte ēt ꝙ nullum beneficium in pauperem confers, illum hospitio recipiendo: sed potius tu maius & grãdius bonū ab ipso paupere suscipis: si ipse permittat, ut eum recipias. Pauper à te obolū accipit: tu verò quia donasti, vitam consequeris æternã, iuxta illud, Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi. Vnde
Psal.111. sanctus Patriarcha Abraham hospitibus
Gen.18. dicebat. Si inueni gratiam in oculis tuis, ne transeas seruum tuum, sed afferã pauxilium aquæ & lauentur pedes vestri. Intellexit uir sanctus & pius in proprium commodum resultare sibi, si illi peregrini in domo sua manere vellent. Et quia do-
3.Re.17. minus volebat viduam Sareptanam ditare, Heliam ad ipsam misit accepturū eleemosynam: cum reuera domum viduę ingrederetur, vt farinæ copiam & oleū tribueret. Sed de his aliàs. Tamen cum antiquus mundi mos sit, bonis maledicere & eisdem mille obstacula ponere, animaduertite quid dicat euangelista de his qui ibi aderant *Murmurabant dicentes, quod ad hominem peccatorem diuertisset* Qui obsecro sunt isti murmuratores & detractores qui huius rei Christum insimulabant & reprahendebant? Pharisęi qui de se ipsis præsumebant, & confidebant tanquã iusti, cæteros verò aspernabantur: qui sæpius id faciebant, se iustos & sanctos existimantes, alios verò peccatores. Murmu- Luc.11.
rabant eo ꝙ ad publicanum respiceret, & quia dicebat, se cū illo in domo sua pransurum esse. In quo facto duplex peccatū incurrebant: primo temerè iudicando, quia peccatorem iudicabant Zachæum, qui iam iustus effectus erat. Sed audiant isti quid Paulus dicat. Deus qui iustificat, Rom.8.
quis est qui condemnet? Et dominus superius ait. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Et iterum. Nolite iudicare secun- Luc. 6.
dum faciem, sed iustum iudicium iudicate, Malè isti iudicabant, iudicãtes Zachæū Ioan. 7.
peccatorem, cum iam effectus esset amicus Dei. Vides quàm incertum & periculosum sit hominem iudicare? Tu igitur neminem in terra iudices, sed spera & crede vnumquenq; propriæ salutis semper esse memorem: ita vt qui heri peccator fuit, iam hodie possit diuina benignitate iustus effici. Ideo Paulus. Nolite ante tē- 2.Co.4.
pus iudicare. Et iterum. Tu quis es, qui iudicas alienū seruum? Suo enim domino, Rom.2.
non tibi competit. Vera namque institia indignationem nō habet: sed compassionem. Sic Paulus admonet dicens. Si præ- Gala. 6.
occupatus fuerit aliquis vestrum in aliquo delicto, vos qui spirituales estis instruite illum in spiritu lenitatis: considerans nè & tu tenteris. Teq; ipsum respice: nam si te cognoueris, non defectus alienos iudicabis, carpens aliorum mores.

Secundò non solum temere iudicando peccabant, sed ēt inuidia. Ad hominem (inquiunt) peccatorē diuertit. Quasi non primum omnium proximo inuidere, & quasi bonus esse posit, qui fratris saluti inuideat. O contaminatam & deprauatam impiorum iustitiam, quę mauult fatigire, quam sanari: mauult inuidere proximo, quam cum illo communicare. Dupliciter enim quis communicat cum peccatore, vel ut illum à peccato suo corrigat, & hoc sanctum & pium est: (sic medicus communicat cum ægroto) vel vt in peccato foueat & hoc pessimū est. Sed isti gloriam Christo detrahẽtes murmurabant, acsi particeps esset publicanorum & peccatorum, quasi eorum pecca-

tis faueret. Ideo Dauid in Psalmis de detractoribus inquit. Sepulchrũ patens est guttur eorum: linguis suis dolosè agebãt. Duo sunt sepulchrorũ genera. Quædã bene ornata & tecta: ita ut ẽt si uariis corporibus & cadaueribus sint impleta, nõ ideo malum aliquẽ odorẽ ex se emittũt. Talia sunt syncera hominũ studiosorũ corda, q̃ pximorũ gloriã & eorum bonũ nomẽ nõ reprehendunt aut mordent: quorum detractationes (si aliquæ erant) cooperire maluerunt, quã detegere. Hæc certe sepulchra sunt duro betumine obtusa. Alia sũt q̃ panduntur monumenta: & hæc sunt q̃ mala proximi in publicũ produnt. Quorum ora infecta sunt & coinquinata maleuolentia proximi, quia proximi famam & bonum nomen nihil perdere dubitant, quia sepulchrum patẽs est guttur eorum. Habebatur.n. in lege tanquam immundũ
Nu. 16. uas illud qđ operculo carebat. Sed qua de causa putatis horum ora ita fætida esse? Certè quia carnẽ uiuam & crudam edere non uerentur. Naturales Philosophi dicere consueuerunt ea animãtia, quibus crudas carnes vesci contingit, fœtida esse ore.
Li. 8. de Isti sanè anili Hiena peiores sunt, de quo
animal. inquit Philosophus: edendi carnes huma
c.4. nas sibi tãtam cupidinẽ esse, ut multoties contingat humana sepulchra uiolare, ut mortuorum carnib. vescatur. Quã similes sunt isti homines huic bruto animãti, qui non solùm uiuis detrahunt, uerùm ẽt propriis dentibus sepulta corpora sepulchris tradita mordicus euellunt. Huius uitij iniquitatẽ & abominationẽ uerbis exprimere nequeo, nisi dixero isto pessimo & ca-
Psal. 46. nino more Deum grauissimè offendi: Nihil remedii huic crimini superest, nisi tacere. Hoc enim facit Deus, cum istis murmuratoribus, ipsemet ait. Sedẽs aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scãdalum. Hæc
Psal. 39. fecisti, & tacui. Certè Domini patientia miranda est. De istis etiam egregius psaltes loquebatur, dicens. Acuerunt linguas tanquam serpentes, venenum aspidũ sub
Dan. 2. linguis eorum. Serpentes.n. edũt terram, & de uilioribus terræ comedũt. Lapis qui ex monte cecidit contra statuam Nabuchodonosor nõ in aureum caput tetigit, nec in argentea brachia: sed in luteos pedes. Nam qui detrahunt, solùm proximi defectus pandunt: bona verò & eorũ uirtutes silentio prætereunt. Et quidẽ isti non prædicauerunt obedientiam Zachæi animum & ardorem uidendi Christum, aut charitatem qua illum excipere volebat: sed potius præterita illius crimina in memoriam reuocarunt. Velut uitreæ cucurbitæ deprauatam & infirmã carnem Luc. 7.
ad se trahunt, sanam verò relinquunt. Sic Simon ille Pharisæus Christum insimulabat: eo quod Magdalenam in hospitem suscipiebat. Quod ẽt factum esse constat de Matt. 9.
Matthæo publicano quãdo in Christi ho Luc. 19.
spitium fuit receptus, Ita ẽt illi in Christũ Nu. 14.
peccauerunt dicentes. Hic peccatores recipit & manducat cum illis. De quibus omnibus suis locis superius habuimus sermonem. Præterea tam grauiter animaduertit Dominus in hos detractores, vt dixerit Mosi. Omnes qui murmurastis cõtra me, non intrabitis terram sup̃ quam leuaui manũ meã, vt habitare vos facerem. Quo factum est ut ex sexcentis milibus filiorũ Israel solus Iosue & Caleb ingressi sunt terram promissionis. Cùm & certum ẽt sit istius modi detractores regnum cœlorum nobis promissum nunquam ingressuros. Verùm vt scias q̃ propter prauorũ hominum & scandalum & murmurationem à uia veritatis & uirtutis nõ esse deflectendum, sed potius persistere tanquã bonus miles in iustitia & timore Dei, abundans in omni opere Domini semper, vide obsecro quid Zachæus fecerit.

Stans autem Zachæus.

Stabilis & immobilis in spe & in fidei veritate. Sic oportet uiros iustos in uirtute stare, & non retro cedere propter maleuolos murmuratores. Porro rectitudo corporis mentis rectitudinem significat & intentionis. Stabat autem qui diu in ipsis peccatorum inquinamentis iacuerat, & obrutus erat. Sedit diu terrenis Matt. 9.
lucris cum Leui inhians: sed nunc stetit Matt. 7.
in conspectu Dei fundatus supra firmam petram. Ideoque nec flantes murmuratorum venti nec cupiditatum vndæ eum propellere potuerunt: sed potiùs hæc ferendo propter iustitiam Dei, & secundum eius voluntatem, fideli suo creatori causam & animam suam commendabat

in bonis operibus dicens, Redime me à ca
lumniis hominum, ut custodiā mandata
Psal.118. tua. Et ita dixit ad Iesum. *Ecce dimidiū bo-
norū meorum Domine do pauperibus.* Duo di
xit iste nouus Christi miles: alterum elee-
mosynæ largitionē, per quā omnium ma
lorum radix cupiditas extirpatur, & pecca
ta cōdonātur. Alterum est acquisitorum
iniustè restitutio secundū ordinem iusti-
tiæ: & hoc requiritur ad proximi læsi ac-
quisitionē & reconciliationē. Expende au
tē quantum in Christi cōuersatione pro-
fecerit. Anteà quippe aliena rapiebat: iam
verò dimidium bonorum tribuit. Tali e-
quidem uiro adhærebat, ut liberalis non
esset & charitatis amator, talem susceperat
hospitem: fieri.n.nō poterat quin ma-
ximum incrementum acciperet Zachæus
ex Christi conuersatione, & familiaritate.
Hinc manifestò liquet, ꝙ si cupimus ī vir
tutibus proficere, adhærere oportebit vi-
ris bonis & probis. Nam Zachæus in me-
dio Hiericho inter peccatores, & ipse pec-
1.Re.16. cator habebatur: Christo autē cōiunctus,
1.Re.19. Christianus & iustus efficitur. Saul cum
erat inter prophetas prophetabat: inter
stultos uerò uidebatur stultus. Et Petrus
Mat.16. familiaritati & consuetudini Apostolorū
Mat.26. coniunctus, Christum cōfessus est esse fi-
lium Dei: quem postea cum peccatoribus
incedens in domo Caiphæ negauit. Ex his
omnibus videre licet, quātum lucri & cō-
modi sibi reportabit Zachæus ex Christi
coniunctione & amicitia. ¶ Sed iā singula
discutiamus verba. Bonorū (inquit) meo-
rum, & nō alienorum: quia de bonis tuis,
non uerò de alienis eleemosynam eroga-
Prou. 3. re debes. Sic enim habetur in Prouerbiis.
Honora Deum de tua substantia, & de
primitijs frugum tuarum da pauperibus.
& implebuntur horrea tua saturitate, &
Iob. 31. uino torcularia redundabunt. Et Iob. De
Ephe.4. uelleribus ouium mearum calefactus est
Eccl.34. pauper. Et Paulus Ephesiis inquit. Qui
furabatur iam non furetur, magis autem
laboret, operando manibus suis quod
bonum est. Et in Ecclesiastico habetur.
Qui offert eleemosynam de substantia
pauperis, quasi qui uictimat filium in
conspectu patris sui. Quemadmodum
aqua si munda est mundat & lauat, si im-
munda coninquinat: sic eleemosyna quæ
fit de re iniustè acquisita, non mundat
à peccato. Igitur ex propriis bonis elee-
mosyna facienda est: non autem ex furto,
vsura, aut rapina. Videmus namque plu-
rimos campsores largientes eleemosynas,
ædificantes monasteria, ex multis diui- Prou. 3.
tiis quæ quotidie inquitate sua compa- Eccle. 4.
rarunt.

¶ Secundò obseruandum est non di-
xisse dabo: sed do pauperibus. Nam elee-
mosyna non est de die in diem procrasti-
nanda, aut bonum opus quod facturus
est: & audi Salomonem dicentem, Ne di- Eccle. 9.
cas amico tuo, uade & diuertere, & cras
dabo tibi: cum statim posis dare. Et in Ec
clesiastico dicitur. Cor inopis ne affligas:
& ne protrahas datum angustianti. O
quot quantique homines ab hæredibus
decipiuntur. Quis enim fidelis erit illi,
qui sibi infidelis est? Ideo ne unquam di-
cas, dabo, sed protinus in uita tua cum
paupere, liberalis esto: quia nec opus, nec
sapientia, nec ratio, aut scientia erunt a-
pud inferos quo tu properanter curris.
¶ Discamus etiam opera bona statim à
nobis esse adimplenda, nec dilatanda esse
in aliud tempus: quòd forsitan nunquam
uidebis. Quando alicui titulus est & spes
sibi aliquos magnos redditus & maiora-
tum comparandi, nihil mirum, si ali-
qua bona mobilia consumat: at is cui so-
lum sunt operæ & labores quotidiani,
quorum forsitan domino suo rationem
redditurus est, quid est quòd magnus
sumptus facit? Certè unius solius diei pos
sesionem aut titulum non habes, nec
nosti an peruenturus sis in crastinum: &
omittis bona opera in uenturos annos?
Et quidem tam arctum & angustum ti-
bi tempus est, ut nec unam horam tuam
habeas: tu uerò satis liberaliter tibi ipsi
multum tempus uitæ promittis. Ne ob-
secro excedas in promisione temporis:
pauper enim es & indigens temporis. Fie
ri enim poterit ut hodie ab hac uita di- Eccle.19.
scedas. Scriptura enim inquit. Repromis- Act. 1.
sio nequissima multos perdidit: & non
est uestrum nosse tempora & momenta,
quæ Pater posuit in sua potestate. Non
enim Deus in manu tua posuit tempus:
sed potiùs in sua. Vnde psalmographus Psal.118.
inquit. Tēpus faciēdi Domini, dissipaue-
runt

runt legem tuã. Sed cum hodie poßis pe-nitentiã agere & ad Deũ te conuertere, & aliena restituere, & tuũ testamẽtum cõdere: & animã tuam cum Deo cõponere: nõ, obsecro, hæc omnia in futuros annos relinquas. Multos nanq; his nostris tẽporibus videmus, qui cũ nullã mortis curã habeãt, in maximo vitæ suæ discrimine sunt cõstituti. Quibus ẽt cõtingit infecto testamento discedere: vel si id faciũt, ita properãter vt nõ iubeant solui debita debitoribus suis, qui & maximas rixas, lites, discordias, & contentiones inter famulos & hæredes relinquunt. Et ita quasi bruta animãtia discedunt, eam uitam sibi promittentes, quæ nullatenus illis cõceditur. Itaque fugiendum tibi est tanquam à peste ab his, dabo, restituã, faciã: sed potiùs dicito, do, restituo, facio, sicut Zachæus. Obseruandũ etiam est tertio loco non dixisse, do diuitibus cõsanguineis, aut amicis: sed pauperibus. Vtinam episcopi nostri temporis & prælati hæc obseruarent. Tribuunt namque amicis & consanguineis suis beneficia & alias dignitates: pauperes verò fame pereũtes relinquũt. Tribuunt isti prĩcipibus & regũ familiaribus gemmas incredibilis valoris, vt uel sic à regibus in altiores dignitates & pinguiores assumantur. At pauperes Christi contemnunt: quorũ neceßitatibus subuenire nõ curant. Inuenies plurimos maioratus in nostra Hispania, qui ab episcopis constituti sunt & creati: plurimas etiã domos opulentas erectas videmus ipsis patrimonijs ecclesiasticis, & ex bonis quæ pauperibus fuerunt oblata. Pinguiora domus suæ propinquis elargiri nõ dubitant: virginibus uero & mulierculis pauperibus, obolũ tribuere plurimi faciunt: quibus certe necessum est subuenire, ne ab ĩceptis propositis neceßitatis causa desistant. Zachæus surget in resurrectione in die iudicij, & cõdẽnabit generationẽ hãc: cũ ipse nouiter conuersus, dimidiã bonorũ par-
Mat. 12. tem pauperibus erogauerit. Sed iã videamus quid vlterius Zachæus noster dicat. *Et si quid aliquem defraudaui reddo quadruplum.* Ex quibus verbis conijcitur parũ aut nihil defraudasse, quia sub cõditione fuit loquutus: si q d: idest si forte aliquid defraudaui. Tamẽ licet Zachæus haberetur peccatorũ princeps, & talis à Iudæis nũcuparetur: tamẽ multi alii huiusmodi erãt cõditionis, & ipse solus hoc nomen erat consequutus. Alii nanq; sunt qui latronũ nomine inuruntur, alii uerò sunt qui scelus latrocinij perpetrãt. Cõtigit ẽt multos suspendi: alios verò esse presentes spectaculũ videntes, q certè maiori supplitio sunt digni. Et vtinã horũ numerũ (ꝙ absit) non ingrediantur ipsi præsides & satellites, qui ad suspendiũ alios ferunt. Sed de his aliàs. Quadruplum dixit se reddere: forsitã quia audierat à Iudæis, inter quos habitabat, legẽ præcipere, quatuor oues pro vna debere restitui. Vel dicendũ est vo- Exo. 22.
luisse Zachæũ facere opera supererogationis, ad quę ex lege non tenebatur. ¶ Et expendas itidẽ quã differentes sunt homines in rei veritate ab eo quod de eis vulgus iudicat: & ab eo quod exterius apparet. Pharisæi in exterioribus habebantur Mat. 23.
sancti & iusti. Erant (vt illis ait Christus) pleni omni dolo & rapina. Zachęus Gentilis & diues, & publicanorũ princeps, abominabilis in conspectu Iudæorũ videbatur: vide illũ liberalẽ & iustũ, corã Domino. Hũc respicit Deus, quẽ homines paruifaciũt. Pharisæos verò superbos Dominus cõtemnit. Nã Dominus non sicut homines externa tãtũ respicit, mentẽ enim intuetur, & ex factis vnũquenq; iudicat, quæ à fide & charitate procedunt. Obserua etiã ꝙ Zachæus non hæc de se prædica- Luc. 8.
bat, quẽadmodũ ille alter Pharisæus suæ iustitiæ buccinator, & publicani derisor, qui suã iustitiam alienæ præferebat: sed ut homo peccator & simplex studiũ suũ pãdit, ut uideat, an q d aliud supersit agẽdũ, vt uitã æternã consequatur. At si diceret. Iã hæc feci, si aliud restat, tu mihi qui magister omniũ, dicito. Hæc uox Zachæi expediebat, ut audiretur ab impiis Iudęis, & à Christo eisdem audientibus probaretur. Non enim efficacius poterit exprobare illorũ fraudẽ, auaritiam, & rapacitatẽ: qui non solum nihil largiebantur egẽti proximo, verũ etiã pretextu pietatis pa- Mat. 15.
rentes defraudabant subsidio filiis debito. Sed iã Christi responsum audiamus. *Quia hodie salus huic domui facta est.* Hodie ergo: in tẽpore gratiæ, & in die salutis. Salus, idest gratia saluans à peccato & custodiens

stodiens à gehenna. huic domui, id est Zacheo domino domus per dæmonis expulsionem, Zachæi conuersationē, & dignos fructus pœnitentiæ, & tamen per Christi ingressum qui partticipem eū fecit bonorum suorū, & salutē tribuit, quā antea nō habebat: & hoc pacto salus facta ē. Huius mutationis ratio in ipso Zacheo est, non in Christo: ex Christi præsentia: quia domum suam materialem intrauit, tantum fructus produxit, non solū in Zacheo, sed etiā ī tota eius familia. Vide obsecro quātū utilitatis, quantum lucri præsentia Domini afferat. Sed dices, Deus in omni loco est. Id benè, sed alio modo fuit in domo Zachæi, & alio modo in aliis domibus: nam Christus Zachæo suam præsentiam ostendit, quo factū est ut multis cumularetur beneficiis. Aliter etiā est in ecclesia: & aliter in foro. In tēplo namque sacramentaliter adest uerū corpus Christi, ita magnū & integrū sicut in domo Zachæi: & ita meritò possumus dicere tantā salutē nobis esse in tēplo, quāta olim fuit in domo Zachæi. Quia quamuis lapides ædificij uel tēpli salutē nostris animabus nō tribuāt, tamen in hoc loco copiosiorē Dominus salutem p̄stat, quā ī alio mediātibus sacramentis. Hoc in tēplo ex infidelibus facti sumus fideles: & cohæredes gloriæ Christi. Hic. n. pænitentiæ sacramentū ministratur, quo Deo reconciliamur, quādo post baptismū susceptū in misera labimur peccata. Hic adest uerū Christi corpus in hostia consecrata: quod q̄dem & animas nostras alit, & diuites efficit. Hic uerbum Dei nostrę salutis cibus ministratur. Hic certè sanctissimum Dei templum est, vbi multos dæmon p̄dit, Dominus autē lucrifacit. Alia ēt grandiora beneficia Dominus nobis cōmunicat ī hoc sāctissimo templo, p̄ter seipsum qui ibi est, & p̄ter alia sacramenta, quæ in eo nobis ministrantur. Sed ut consideres quanto cultu & obseruantia digna sint ea loca sacra ubi Dominus habitat: uideas quid fecerit Dominus cum Mose, quando ex rubo il-
Exod. 3. lum alloquutus est dicens. Ne appropinques huc. Solue calceamentum de pedibus tuis: locus enim in quo stas, terra sancta est. Noluit Dominus locū illū quē Dominus sua p̄sentia sanctificauerat, pedibus

Mosi conteri: eo modo quo reliqua illius Exo. 40
montis loca. Idcirco Dominus Aaroni sacerdoti & filiis suis præcipiebat, ne illotis manibus & pedibus sanctuarium Domini ingrederentur, ut uel inde intelligas quem cultum uelit Dominus locis suis præstari. Nam si Leuiticū legeris, passim inuenies multas cæremonias & lotiones quæ fieri præcipiebantur eis qui templū erant ingressuri, ne sanctum locum polluerent. Et in Numeris. Quicunque acces Nu. 16.
serit ad tabernaculū Domini, morietur. Ex quibus omnibus locis & ex aliis quæ breuitatis cā omittimus, liquido constat, quanto cultu tractanda sint loca sacra. In cuius rei signum audi pulchrum exēplum ex sacra pagina petitum. Nam cum Philistim capta arca Domini, illam collo 1. Reg. 5
cassent in templum Dagonis idoli sui, reuertentes mane inuenerunt in limine templi caput idoli sui & duas ēt manus. Qua de cā sacerdotes Dagon ingredientes templum limen eius non tangebant, tanta. n. reuerentia & cultu uenerabantur locum, quem Dagon tetigerat, existimātes omnem locum à Dagone tactum esse sacrum. Et quanuis iste Philistinorū error non laudetur: tamen reprehendere possumus prætorum audaciam, qui uerū Dominum in ecclesijs habentes easdem petulantia pessima uiolare nō dubitant. Et ut aduertas quantum Deus offenditur iniuria illorum qui templum Domini uiolāt, uide quid Dominus fecerit, quando eie- Ioan. 2.
cit ementes & uendentes de templo, mensas eorum deiecit dicens, Domus mea domus orationis est. Expende ēt Christum Dominum, qui misericordiæ instrumentum est, iustitiæ etiam fieri obseruatorē, & hoc ut puniat templi uiolatores. Nam cum primum Christus humanam carnē suscepit, non uenit ad puniendum, sed ad condonandum, nec iustitia sed sua misericordia fungi, & ad componendā pacem inter Deum & homines. Huius pacis & misericordię instrumētum Christus erat: qui tanto odio uiolatores tēpli prosequitur, ut misericordiæ officium ad quod uenerat, obliuiscatur, & iustitię munus exerceat. Is enim qui adulteris, latronibus, & sceleratissimis hominibus uenerat, ut parceret, in templi uiolatores grauiter animaduer-

maduertit. Alia multa punitionis exempla adducere posse aduersus eos qui templum Domini violant facta, quæ ne molestus videar silentio prætereo. Sed hoc solum (vt finem imponam) te latere non permittam, q̃ isti nunquam sui temporis rectum fecerint præsertim cum Deus in hac vita in eos animaduertere uoluerit.
1.Mac.9 Hoc enim ab Antiocho & Nicanore, & à
2. Mac. Balthasare Rege Babyloniæ roga: qui
15. cum vasculis Templi Hierusalem ipsi &
Dan.5. eius pellices inuerecundè bibebant. Sed quia Templum Dei & Ecclesia est hominibus saluti per Christi præsentiam, sicut salus in domo Zachęi data est: quapropter templi has dedicationes cum loca sancta sint, ubi tantis ornati sumus beneficiis & muneribus venerari & colere necesse est. Sed ut ulterius procedamus iam Christus causam assignat, cur Zachæo tanta salus data sit, dicens. *Eo quòd sit filius Abrahæ.* Nō vtique quia de eius stirpe aut sanguine sit procreatus, sed quia fidem & opera eius imitatus fuerit. Non filius sobole, sed merito: non stirpe aut semine, sed deuotione. Sed vide similitudinem Zachæi cū Abraham. Abraham desiderauit uidere
Ioan. 8. diem domini. Zachæus cupiebat Iesum uidere, & quis ille esset: Abraham uidit & gauisus est. Zachæus uidit illum, & excepit gaudens. Abraham Dominum recepit in hospitio cum Angelis, & Zachæus cum
Gen.18. Apostolis. Ille pergentem in Sodomam, hic transeuntem per Iudæam. Abraham festinans currit & parat conuiuium, hic festinans & parauit cōuiuium. Abraham stabat coram Deo, & Zachæus stans corā Christo ei loquutus est. Abrahæ dedit Dominus benedictionem filij, & Zachæi familiæ Christus benedixit: nam salus eius domui facta est. Rectè ergo Zachęus filius Abrahæ nuncupatur, dum morum similitudo in vtroque ostenditur. Iudæi qui ex sanguine eius erant, degenerabāt Abraham: & hic alienigena ob imitationē morum factus est filius eius. Melius enim est uirtutibus esse plenum, quàm ab illustri prosapia ortum ducere. Potius nanque appellandus erit Zachæus filius Abrahæ, quàm Iudæi, cum suis operibus malis ab ipso parente Abraham degenerarēt. Ideo
Ioan. 1. Dominus eis dixit. Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Ex quo loco disce vt si te ipsum laudas de maiorum stemmatis, imitari etiam te oportebit maiorū tuorum facta: ut uel sic similis illis fias, ex quorum sanguine originem dicere affirmas. Si autem generis natalibus obscurus es talia facito opera, ut id nomen consequaris, quo tui maiores claruerunt: nam hæc certè melior nobilitas est, quàm ea quæ à maioribus duci potest. Sed quia de his in tertio capite diximus, alia modo consideremus. His igitur uerbis quæ Christus loquutus fuit Zachæo, soluitur illa
magna quæstio quæ Apostolorum tempore orta fuit: an ad gentes etiam pertineret salus. Act. 10.
Christus nanque in hoc loco breuissimis uerbis ostendit illos solum filios Abrahæ nuncupari, qui eius fidem & pia
opera sectantur: sicut Paulus & Iacobus Rom.9.
qui ob hanc causam ueri filij Dei ascribū-
tur. Paulus enim ad Romanos inquit, Ro. 14.
Non omnes qui ex Israel sunt, ij sunt Israelitæ: nec qui semen sunt Abrahæ, hi omnes filij (sed in Isaac uocabitur semen) idest non qui filij carnis, sed tamen fili Dei. Sed qui filij sunt promissionis æstimātur in semine, hoc est qui ex promissione facta Abrahæ regenerantur in Christo. Et iterum ait Abraham pater eorum est, nō solum qui sunt ex circuncisione, sed etiam eorum qui sectantur uestigia fidei Abrahæ, & eius fidei, quam hic habuit nōdum circuncisus. Sicut enim Abraham non circuncisus credidit in uenturum Christum: ita & Zacheus non circuncisus credidit in pręsentem Christum. Qm̄ Iudæi hæc non intelligebant, sed oēm iustitiam externis metiebantur cultibus. Zachæum fratrem suum non agnoscebant: sed potius indignum illum reputabant, cum quo uir bonus aliquod commercium habere posset. Nec mirum nobis uideatur hæc fieri à Pharisæis & Iudæorum uulgo, quando videmus Apostolos post acceptum Spiritum Sanctum difficulter, & grauiter Gentiles ad consortium fidelium ad-
mittere, ut in Actis Apostolorum habe- Act. 10.
tur.

Venit enim filius hominis quærere, & saluum facere quod perierat.

Hæc

Hæc dixit Christus ut seipsum & Zachæum excusaret. Ex parte Zachæi iam responderat, dicens filiũ esse Abrahæ: ex parte verò suipsius, dicens hoc esse suum munus, nam ad hoc uenit ut salnum faceret qđ perierat. Est igitur literæ sesus. Vos Iudæi mihi calumniam paratis, eo quòd ad publicanum & ethnicum diuerterim: sed ethnicus non est qui fidem Abrahæ habet: & qui fidem suam sanctis operibus confirmat, Zachæus talis est, ergo immeritò accusor, quòd ad ipsum diuerterim. Quod si hoc uobis persuasum non est, & existimatis eum improbum esse: sciatis igitur me ad hoc uenisse, ut saluum facerem quod perierat. Et non solùm in hoc loco, sed sæpe alibi Christus seipsum excusauit, ut in conuersione Matthæi, & quando murmurabant Pharisæi, quòd Christus suscipiebat publicanos, & peccatores.

Matt. 9. Luc. 15. ¶ Vide ergo & tu, quòd quemadmodũ Zachæum, ita teipsum Dominus quærit & uocat, si tu uolueris salutem consequi: nam Zachæus ita potuit, quia voluit, cũ & alius idcirco non potuit, quia noluit. Ita enim uelle efficit posse: vt efficit nonnolle posse. Maxima est uoluntatis vis, quæ efficit, non posse quod uolumus: & non posse, quæ nolumus. Idcirco nemo poterit excusari, quasi uoluerit & non poterit: Cum constet eum idcirco non potuisse, quia noluit: ut nolens uolentis exẽplo damnetur, & uolens uoluntate propria, quia impleuit quæ uoluit remuneretur. Quęramus igitur eum, qui tanta solicitudine & diligentia nos quæsiuit. Quęrite Dominum (ait Esaias) dum inueniri potest, & inuocate eum dum prope est. Et Psalmista. Quærite dominum & uiuet anima uestra: quærite faciem eius semper. Exeamus à domibus nostris, hoc est ab amore proprio cum Zachæo, & fugientes turbam & strepitum mundi, terrena omnia cõtemnamus. *Hæc illis audiẽtibus adiiciens dixit parabolam, eo quod esset prope Hierusalem, & quia existimarent quod cõfestim regnum Dei manifestaretur*. Putabant Iudęi regnum Christi esse temporale, & Messiam in lege promissum tẽporaliter esse regnaturum. Legerant enim in Esaia. Super solium Dauid, & super regnum eius

Esai. 55. Psa. 68. Esai. 9.

sedebit: ut confirmet illud, & corroboret in iudicio & iustitia, amodo & usque in sempiternum. Et Hieremia. Ecce dies ueniunt, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum: In diebus illis saluabitur Iudas: & Israel habitabit confidenter. Sed has prophetias non intelligebant, nec interpretabantur de regno Christi spirituali, qui regnat in cordibus fidelium: sed de regno temporali, quale habuit Dauid, Salomon, & alij reges Iuda. Sperabant enim suum Mesiam, solium locaturum in regia ciuitate Hierusalẽ. Hæc si rectè obseruaueris, facilè intelliges quare Lucas noster tam diligenter scripserit, quo loco & tempore Christus sequentem parabolam dixerit. Nam sit negotium altius altamente contemplari uolumus tria inquit. Primum dicit Christum venisse ad saluãdum quod perierat. Non autem loquitur de ciuitatibus, oppidis, aut castris Iudæorum recupetandis: sed de animabus redimendis. Secundò erat Iesus propè Hierusalem, non ut inde fugaret Herodem aut Pilatum, non ut ibi solium suum constitueret: sed ut ibi post multa opprobria & flagella, turpissimam, & ignominiosam mortem subiret. Tertiò Iudæi putabant Christum in breui manifestaturum regnum suum, ut qui per miracula & signa in dies magnificentius suam potestatem ostẽderet, iamq́ue ascenderet ad ciuitatẽ regiam. Quod si Iudæi adhuc cæci manifestationem regni Christi quærunt, aperiant oculos cordis sui, & fide uideant, quomodo potentissimus iste Rex in cruce moriens, eum uicit, qui mortis habebat imperium. Et de tali sui regni manifestatione inquit, Cùm exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum. Et ipse Christus iterum. Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. De huiusmodi manifestatione regni Christi etiam loquitur Paulus ad Colossenses scribens: quod Christus delens quod aduersus nos erat chirographum decreti quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud cruci: & spolians principatus & potestates traduxit confidenter palam triumphans eos in semetipso. Hactenus Lucas. nunc uerò Christum Dominum

Hier. 23. Hebr. 2. Ioan. 8. Ioã. 21. Col. 25.

minum audiamus. *Homo quidam nobilis*
Ioan. 3. *abiit in regionem longinquam.* Sciẽs Dominus quàm præposterè & stultè sentirent de regno eius, voluit hac parabola indicare, se non uenisse in carnem, ut aliquem condemnet, vel ut ui opprimat: non enim misit Deus filium suum ut iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Sed in fine se venturũ sumpturũ rationẽ factorum nostrorũ, & de omnibus bonis in nos collatis. Tũcq; instare tẽpus in quo serui inutiles & pigri supplicijs sunt afficiẽdi, frugi verò remunerandi. Interim tamẽ admonet, vt omnes & singuli munus suum rectè exequantur, & acceptis beneficiis utantur cõmodè & in utilitatẽ proximi. Itaq; hæc parabola duas partes cõtinet, prior est de Iudæis pertinacibus, & incredulis, qualem scilicet reportati sint pœnam propter Messiam contẽptum, minimè cognitum nec suscepturum. Altera pars huic inserta per occasionẽ de seruis bonæ uel malæ fidei, quam scilicet mercedẽ utrique reportaturi sint à Domino. Hic igitur scopus est totius parabolæ. Igitur homo hic Christus est. Nobilis autem est siue diuinam, siue humanam naturam attenderis. Iuxta diuinam quidem, æternus Deus est: iuxta humanam verò ex regali progenie Dauid. Dicitur autem in regionem longinquã, per corporalem absentiam proficisci. Fuit enim aliquando inter homines conuersatus, & p̃dicauit: posteà uerò resurgens à mortuis, in cœlum, quod nobis regio longinqua est, euolauit. Hoc conuenit Christo secundum naturam assumptam: quia secundũ deitatem ubique est, & discipulis dixit, Ecce Ego uobiscum sum usque ad consum-
Mat. 28. mationem seculi. Sed ad quid abiit?

Accipere sibi regnum & reuerti.

Quale rogo regnum? Regnum sanè cœleste ac æternum: quia super omnes Angelorum choros ascendit. Dicitur verò reuerti propter secundum aduentum, quia in die nouissimo reuertetur, & in hora mortis cuiuscunque etiam ut unicuique iuxta opera sua mercedem reddat, ut in
Apo. 22 Appocalypsi habetur. Ecce uenio cito, & merces mea mecum est dare vnicuique secundum opera sua.

Vocatis autem decem seruis suis, dedit eis decem mnas.

Vnicuique enim secũdum sua merita, seu capacitatem tribuit. Hinc ait Paulus. Ephe. 4.
Aliis per spiritum datur sermo sapientiæ: aliis sermo sciẽtię: aliis gratia sanitatum, aliis operatio uirtutũ, &c. Porrò mna dictio est Græca, Latinè uerò dicitur mina, pondus duodecim unciarum & dimidiæ significans: centum enim drachmis appenditur. Per has sanè euangelicas mnas bona quæ nobis largitur Deus, intelligenda ueniunt: quæ quidem bona quintuplicia sunt, Externa primo, ut opes, honores, amici, corporis, &c. Secundò, vt nobilitas, valetudo, decor, & id genus alia. Tertiò verò animi bona, qualia sunt scientiæ, quæ quidem naturalia bona uocantur. Quartò autem gratiæ sunt gratis datæ, quæ recensentur à Paulo dicente ipso. Vnicuique datur ma- 1. Co. 12.
nifestatio spiritus ad utilitatem: alii quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alij gratia sanitatum in eodem spiritu, alij operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alij genera linguarum, alii interpretatio sermonũ. Hæc autẽ omnia operatur unus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Quintò demũ gratia iustificans est cum omnibus uirtutibus infusis. Hæc duo vltima bonorum genera (vt planè constant) sup̃ naturalia sunt: tria verò priora non propriè Christi bona appellanda existimo: quapropter cũ ipse Dominus Optimus & Maximus regnũ suũ ex hoc mundo nõ esse apertè asserat, nec opes mundi huius inter sua bona cõputãtur. Propriè igitur Ioan. 19.
mnarum nomine non hic temporalia bona significãtur: licet ad prædicandũ populo nihil erit incõmodi, si talenti nomine talia nũcupentur. Quintũ deinde gratiarũ genus mna dici non debet: quia gratia iustificans cũ uirtutibus infusis nõ datur in aliorũ utilitatẽ, sed in illius solùm qui accipit cõmodum. Et licet in his uti nomine mna liceat: propriè tamen loquendo, nomine mna ad quartũ genus bonorum arctandum est. Cum igitur pateat Domi-

Dominum seruos suos uocasse, eisque bona sua contulisse, facilè intelliges omnes seruos uocatos, omnibusque talentũ aliquod concessum fuisse. Nullus est sanè Christianorum cui mna aliqua data non sit: sicut nullus est qui seruus non sit. Vide ergo quod id quod accepisti, domini bonum est: & talentum est. Si autem domini bonum est, non potuit non esse pretiosum. Huius seculi principes, uilia inter bona sua nuncupare ægrè ferunt. Si verò aliquid ipsis delectabile habent, id quidem pluris faciunt: & de eo ipso quod suum est magnũ ac pretiosum existimant. Itaque diuisis mnis inter seruos,

Ait illis, Negotiamini dum venio.

Negotiatio hæc spiritualis est, & bona quidem. Quanto enim his Dei bonis laboramus, cui etiam seruimus: proficimus proximis, illis seruiẽtes eis beneficiis quæ nobis à Deo data sunt. Negociari, operari est: finis enim moralis philosophiæ & ad quod ipsa tendit, potiùs est facere, quã scire. Quid tibi prodest, rogo, diffinitionem virtutis percipere, nisi ipsam prorsus virtutem sequaris? Non in sermone regnum
1.Co. 4. Dei est, ait Apostolus: sed in uirtute. Et
Ethic. 1. Aristoteles. De uirtute (ĩquit) scire, sat nõ est: sed enitendum est ipsam habere. Ideo Dominus nõ dicit hic discite dum venio, sed negotiamini dũ venio. Bona quidẽ sciẽtia, sed debet esse cum uirtute copulata. Malum enim limeum per se nec comeditur, nec utile est: sed cum perdice aut alio huiusmodi cibo. Similiter scientia per se sola, absque virtute inquã sciẽtia inutilis est: sed uirtuti admixta magnã habet utilitatẽ, & uirtutẽ ipsam reddit suauiorem, ac illustriorẽ. Negotia sanè ad quæ Deus nos inuitat dum ait, negotiamini dum venio, opera sunt honesta, & actiones virtutum. Tempus antem quo uiuimus, tẽpus inquam uitæ præsentis: vsque ad secundum Christi aduentum, tempus negociationis est, & tempus merendi. Hinc habes, q secundus Christi aduentus finem imponit statui meritorio: ideò dixit negotiamini dum venio, nã posteà nullum erit tempus negociandi aut merẽdi. Post mortem enim non erit locus merendi,
Gen. 41. nec demerendi. Ioseph in Aegypto ꝺ diuitiarum & abundantiæ tẽpore, in recõdito ad famis tempus, panẽ tum aggregauit, tum verò seruauit: quod quidẽ Aegyptii facere nescierunt, cuius rei gratia ob nimiam ac urgentem famen bona sua vẽdiderunt, & seipsos etiam regis imperio in seruos tradiderunt. Si autẽ Aegyptij illi prudenter se gessissent, considerare debuerant non sine causa œconomos illos Pharaonis tantam tritici copiam tanta cura ac studio congregasse, idque in locis ad obseruandum consuetis reposuisse: quorum exemplo moniti hoc ipsum facere debuissent. Tamen tunc tẽporis Aegyptii penuriæ uenturæ ignari vacui remansere, postea uerò necessitate famis perire cogebantur. Qua propter age ergo modo & considera tum huius vitę spatiũ tempus esse opportunum satis ad augendum opes & diuitias congregandas, in quo etiam quilibet fidelis ditari ac locupletari poterit, & in uitam perẽnem thesaurizare atque mereri. Quòd si modo prætermiseris & tempus in aduersum cõsumpseris, famis tempus aduenit quo quidem nihil nec aggregare, nec mereri valebis. Quocirca diligenter modo labora, ne forte cum uelis, iam non liceat. Vnde Paulus suis Corinthiis ait. Ecce nunc 2.Co. 6.
tempus acceptabile, ecce nũc dies salutis: in omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros, in multa patientia, in ieiuniis, in tribulationibus, in uigiliis, &c. Fidelium quippe hominum uita nihil aliud, nisi perpetuus labor & continuum negotium ad consequendam vitam æternam existimanda est. Soliciti verò emptores & mercatores non in uno atque eodem uiuunt loco: sed ubique terrarum soliciti, atque inertes de suis agunt mercibus atque negociis. Ita tu non sine magno labore putes salutem consecuturum. Ne ociosus sis, cùm te saluum esse oporteat: id ipsum sanè lachrymis, orationibus, gemitibus, vigiliis & aliis muneribus & gratiis quæ accepisti à Deo contendere debes: quæ si in seruiendo Deo secundum ingenium & gratiam tuam, & in utilitate proximi exercueris. optatissimum quidem exitum impetrabis. Tẽpus autẽ hoc negotiationis huius vitę

in quo laborandum est, breue esse concernitur. Volat enim ætas: tempus verò venturæ gloriæ accedet, quando perpetuò requiesces. Huius uitæ autem tempus totum in labore ac negotiatione dicta positum est: cum in uenturum tempus, nec merẽdi, nec demerendi, uti diximus, opor- 2. Co. 5. tunitas concedatur. Sic Paulus Corinthios monet dicens. Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat unusquisque propria corporis, prout gessit siue bonum siue malum. Expende quòd non dicit extra corpus, sed in corpore: quia quilibet factorum suorum rationẽ redditurus est, prout gessit in corpore. Beatis quidem in cœlo propter amorem quem erga Deum habent, gloria non augetur: nec condemnatis similiter propter offensas Deo illatas pęna augetur. Nullus quippe istorum, nec in merendi, nec in demerendi statu est. Duo equidem si bene considerantur, Christus hic nos docet. Alterum ꝙ negociemur: alterũ uerò dũ ipse uenerit. Ponit enim mẽsurã & metã tẽpori negotiationis, quã in hac vita agere debemus: quod quidem arctat ad tempus huius uitæ Ideoq; in vita præsenti negotiaturus es, cum in futura nec mereri quidem possis. Sed cur Dominus post huius uitæ cursum præmio non donat: nisi ea opera quæ à nobis uiuentibus facta probantur? Quia diuinæ prouidentiæ placuit huius uitæ opera esse donanda: non tamen quæ in futuro seculo fiãt. Non quia opera huius seculi prę ferri debeãt illis quę in futura gloria fiũt: sed quia vt diximus diuinæ placuit prouidentiæ, quòd appositissimo exemplo ostendam. Nonnulla reperies oppida, loca, & castella, eaque uilia & infima, in quibus ex beneplacito regio mercatus & nundinæ à certo in certum tempus celebrantur. Concesso tamen priuilegio & libertate de solutione uectigalis ꝙ ratione emptionis & uenditionis debetur (sunt certę aliquæ huiusmodi nundinæ in nostra Hispania (multi tam emptores quàm venditores undique ad commercium, ut tanto gaudeant priuilegio) libentissimè conueniunt & affluunt: quibus durantibus quicquid de mercaturis & suppellectibus uolueris facile inuenies. Finitisq; nundinis, & finito priuilegio, nihil prorsus simili pretio in oppido parui momenti inuenies. Quæ rogo cã est? Nũquid pecunia minoris est ualoris, quàm antea? Non sanè, sed eiusdem, Ergo non ex eo, sed ex defectu mercium, atque mercatus id prouenit: quia mercato cõfecto sterilitas & inopia oppidi subsecuta est. Sic sanè anima nostra sicut sterilis est uicus, iuxta illud Prophetæ. Anima mea sicut terra sine a- Psal. 143. qua tibi. Sed ea est Dei bonitas & misericordia, quod nobis à primo usu rationis ad mortis usque tempus & vltimum instans uitæ nostræ priuilegium emendi & uendendi & negotiandi, ad futurã gloriã comparanda concessit. In hoc autem ratio aliqua reddenda non est, nisi quod diuinæ uoluntati bona huius uitæ opera acceptare & in futura gloria huiusmodi bona opera remunerari placuerit. Facta verò illorum qui diuino regno intersunt, minimè dono affici Deo placuit: quemadmodum diximus regni temporalis uisum est hoc mercati priuilegium huic loco & uico tanto tempore esse cõcedendum. Quamobrem post huncuitæ cursum nihil mereberis: non propter defectum bonorum operum: sed quia mercati tempus præteriit. Antea uerò quàm prætereat & finiatur dum lucẽ habes diligẽs esto mercator: & quoniam regnum cęlorum vendibile est, mercatorum & agẽtium more agẽdum est. Mutuabis hic si lucrũ in futurũ exoptas facultates & opes tuas, ꝓ paupertate: risum pro lachrymis: gloriã & requiem, pro persecutionibus: uoluptates, pro laboribus: & saturitatẽ, pro fame & ieiunio. Finito enim huius uitæ spatio etiã si instar maris aquę lachrymeris, nihil gloriæ plus hoc ideo impetrabis: & quanuis dolores inferni maiores sine modo huius uitæ doloribus sunt, tamen illic nec demerito nec merito locus relinquitur. Quo fit ut si in hac uita centesima parte minus laborum inferni pœnituerant dãnatum propter Christum, credere placet illum uitam cœlestem hoc dolore esse cõsecuturum. O fœlix uitæ tempus, in quo sine magno labore possumus uitam æternam obtinere. In hac autem uita paucis laboribus pro Christo susceptis, multum sanè mereri poteris. At plus eligis in infernum

fernum descendere, quàm propter Christum moderatos aliquos hic ferre labores: nam ipsis confectis de facili ad optatam metam peruenies. Hic enim paucis eleemosynis erogatis, & exigua tolerata fame, paucisque uigiliis & ærumnis, negotiari, & cœleste regnum mereri potest. Quapropter animaduertas uelim Christum dicere, negotiamini dum uenio, quia postea negotiandi tempus non est. Si tanta quæro tritici copia in foro daretur, ut argenteo uno viginti tritici modios emere potuisset, & post octo dies tāta esset penuria, ut si centum pro singulis granis dares, inuentu essent difficillima: stultum quippe esset emptionem illā uiliorem tempore congruo non præuenisse. Idem serua ò tu quicūque fidelis in uitæ æternæ acquisitione & negotiatione: ne tibi tempus ad hoc deficiat, & in tantas uenias angustias, ubi nec precibus postea ullus locus detur: cū modo in hac uita quæ meritis abūdat, uili pretio, hoc est, exiguis lachrymis & paucis laboribus possis æternam uitam emere & mereri. Vnde sanctus Propheta Esaias clamat dicens, Venite & emite absque auro & argento: & absque ulla commutatione.
Esai. 55. Ideò propera, & te laboribus accommoda, ut futuram uitam negotieris & consequaris: cum aduentum Domini ignores, nec scias quando mors sit ventura. Exemplum enim præbent uolatilia, aquilæ, accipitres & similia: quę accelerato cursu & uolatu ad prædam se præparant ac discurrunt, id quidem antequam dies eua nescat. Considera tandem huius mortalis vitæ tempus esse breue: ideo gemitibus, lachrymis, & orationibus tibi regnum cęleste captes, necesse est. Væ illis qui non considerant & tempus pœnitentiæ, & dies salutis præterire. Properanter certè ad sepulchrum tendis: ridiculum ideo est tuæ saluti non prouidere. Ociosus es, & salutis propriæ contemptor uideris: age iam laborem ne differas, statim imo si ne negligentia uigila, negotiare tibi regnum promissum: nam si in laborando & uitam æternam acquirendo negligens fueris, eueniet tibi forsan quod Leuitæ cuidam contingit, qui uesperi è Bethlehē profectus precibus soceri detētus, ad propriam domum non peruenit, iuxta Gabaa in tribu Beniamin in hospitium fuit exceptus, & ibi graui iniuria lacessitus. Ideo statim proficisci tibi necesse est: ne precibus mundi & dæmonis, aut carnis detentus, ad domum cœlestem peruenire nequeas. Quapropter pœnitentiam opportuno tempore agito, & uiam cælestis patriæ tibi munire intende: ne ob tenebrosa nocte, mortis inquam occupante in hospitium tartareum excipiaris potius quàm ad domum optatam (quæ cælum est) accedas. Negotiamini itaque dum uenio, dicit Christus. Sed quia in superioribus capite duodecimo illud estote parati quia nescitis, &c. Plura de his diximus, nunc supersedendum est, vt historiā prosequamur. Ait ergo Euāgelista. *Ciues autem eius oderant eum.* In his sane uerbis malitia Iudæorum insinuatur, odio enim prosequebantur Christum Dominum, Ioa. 15.
sicut ipsemet fatetur dicens. Odio habuerunt me gratis. Tanto odio detinebantur aduersus Christum, vt cruci affixerint eum: & præterea etiam post mortem Pilato dixerunt, Domine, recordati Mat. 27.
sumus quòd seductor ille dixit adhuc uiuens. Ecce post mortem seductorem uocant: qui nec mortuo Domino odium & iram nondum deposuerant, qua illū iniquè prosequebantur. Nondum enim ira & insanus furor eorū placatus erat. Quis rogo tā immanis & acer est, quis tandē tā tū inimicum odit, ꝙ si uiderit illum mortuum, & in patibulo affixum cōpatiatur & flectatur: ita ut ira & odiū in ipso prorsus extinguatur? Sed isti non ita, imo post mortē ignominiosam Christo Domino illatā nō quiescunt, sed uocant eum seductorem, in quo apertè ostendunt uindicatos adhuc non fuisse. ¶ Perpende etiā quòd homines mali & damnati, atque etiam dæmones ipsi non possunt Deum tanto odio prosequi, quin potius cum naturali quodam amore etiam plusquam seipsos diligere. Odio tamen habent ipsum, ut hic dicitur in quantū punit peccata: pharisęi verò filiū Dei oderāt, quia eorū peccata arguebat. Odiū quippe quidam motus est appetitiuæ potentiæ, qui non mouetur nisi ab aliquo obiecto apprehenso: Deus autem dupliciter

citer cognosci, & apprehendi potest. Vno quidem modo secundum seipsum cum per essentiam uidetur & cognoscitur, secundum quam cum sit ipsa bonitas etiã in abstracto à nullo potest odio haberi: quia de ratione boni est quod naturaliter diligatur. Alio modo cognoscitur Deus per suos effectus, cũ punit uel cũ benefacit: & sicut benefactor non potest naturaliter odio haberi. In quantum uerò Dei effectus repugnant inordinatæ uolũtati humanæ per peccatum deprauatæ sicut inflictio pœnæ & coerctio peccatorũ & huiusmodi, potest Deus ab improbis odio haberi. Fur enim & latro non odit iudicem in quãtũ est homo, quia hoc est contra naturã: sed odit eũ in quantum est iudex, & pęnæ inflictor. Sic isti mundi Saluatorẽ oderant, quia eorum peccata puniebat: & pœnã pro illis cõminabatur ęternã. ¶ Porrò Iudæi uocantur hic ciues, quia Christus ex eis natus est, & factus est
Rom. 1. (vt Paulus ait) ex semine Dauid secundũ carnẽ, & sub eadẽ lege Mosi uiuebat, & in uno eodemque templo communicabat, & in eadem patria habitabat: & propter has ciuium conditiones erant Iudæi ciues eius De istis etiam ciuibus qui tantopere illum odiebant, dicit Euangelista. *Et miserunt legationem post illum, dicentes, Nolumus hunc regnare super nos*. Miserunt legationem quia post Christi ascensionẽ fidem Christi, Euangelicamque doctrinã conati sunt destruere, & de orbe delere.
Act. 9. Vnus eorum legatus fuit aliquando D. Paulus cum acceptis epistolis in Dama-
Act. 4. scum proficiscebatur Christianos persecu-
Ioa. 19. turus. Sic etiã in Actis legimus quòd adductis apostolis in cõcilio denunciatum est eis ne omnino in nomine Iesu loquerentur, Nolumus inquiunt regnare hunc super nos. Sic Pilato dixerunt. Non habemus regem nisi Cęsarem. Et cum causam mortis eius posuit scriptam in cruce, dixerunt, Noli dicere rex Iudæorũ: sed quia ipse dixit, rex sum Iudæorum. O infelicissimi & cæci Iudæi. Maluerunt enim tyrannidem Cæsaris & Herodis tolerare, quàm regem Christum, benignum & misericordem suscipere. Similiter & olim patres eorum maluerunt tyrannidem Pharaonis sufferre & superbissimo regi inseruire, quàm parum quid propter Deum in deserto pati, & gaudere optima terra promissionis & dominos esse. Vnde Exo. 16.
Mosi & Aaron dixerunt: Vtinam mortui essemus per manum Domini in terra Aegypti, quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panem in saturitate. Et timentes Aegytios dixerũt, Melius erat nobis seruire Aegyptiis. Exo. 14.
Multi etiam non similes sunt istis, qui præferunt officia dęmonis, & eius vitia, officiis Christo domino omnium rerum opifici debitis: & sic si non uoce, tacitè uerò in cordibus suis dicunt. Nolumus hunc regnare super nos, sed auaritiam, luxuriã, iram, superbiam, & alia id genus. Maluerunt enim peruersi illi Iudæi dęmonis tyrãnidem ferre, & grauissimum Satanæ & mundi iugum tolerare: quàm parum laboris pro Christo sufferre Stultum quidem est uiribus totis virtutem non aggredi, & postea dulcissima Christi conuersatione & regno frui. Renuentes autem uirtutem & bonitatem, laqueis peccatorum subiecti sunt: qui si seipsos deuincerent, familiaritate & dulci Christi conuersatione gauderent. Nolunt ergo ut Christus fons uitæ regnet super illos: quinimo turpitudo, libido, immunditia, & peccata, &c. Nolumus (inquiunt) hunc regnare super nos. Ex eo quòd dicunt nolumus, perpende quòd si Christus recedit ab anima, illud sanè est quia tu recedis ab eo. Malitia enim uoluntatis expellitur dominus. Quod si eum vocaueris & bono corde & simplici quæsieris eum, præsto erit: si uerò à te discedet, non id ex animo facit, sed quia tu ipse illum discedere cogis. Si uolueris quòd Christus regnet super te ipse regnabit: si autem nolueris recedet: homo certè suæ uoluntatis dominus est. Si malus es, tua ipsius culpa es: tuque ipse malignitatis autor es, & si Christus tui regnator non est, id causæ est quia te reluctantem nouit. Iure ergo Eccl. 15.
dicitur: Ante hominem mors & uita, bonum & malum: quodcunque uoluerit dabitur illi. Tuæ dãnationis causa est, quia tu saluus esse non uis: si autem dominus tuæ animæ non præ est, id fit propter cõtrariam quam opponis uoluntatem. Ex quibus deducitur manifestè causam pec-

cati

cati voluntatem quidem esse: sine cuius vel tacito vel expresso consensu perpetrari maculam peccati, impossibile est. Hoc insinuatur cum isti dicunt nolumus. Sequitur in contextu. *Et factum est vt rediret accepto regno.* Rediret inquit: ad generale iudicium, intellige ad quod in fine seculi veniet Christus accepto regno: quia ante finem seculi totus mundus cõuertetur,
Dan. 7. iuxta illud Danielis. Dedit ei, scilicet pater Christo potestatem, regnum, & honorẽ: & omnes populi, tribus, & regna seruient
Act. 1. ei. Sic angeli apostolis in die Resurrectionis dixerunt, Viri Galilæi quid statis aspicientes in cœlum? Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cœlum, sic ueniet quẽadmodum uidistis eum ascendentem in
Luc 24 cœlum. Dicit accepto regno: quia iam erat suum, sed non acceperat eius possessionem: quoniam regni possessionẽ morte meruit, iuxta illud. Oportuit Christum pati, & sic intrare in gloriam suam. Dicitur etiam quòd redijt ut seruos uideret & examinaret: ut doceat operarios esse videndos, nam ut in plurimum mercenarij ad oculum experientia testante seruiunt. Sed mirum ualde est, quòd omnes seruiamus ad oculũ hominis, & paucissimi ad oculum Dei. Hoc etiã inter ecclesiasticos uidebis, ut si prælatus diuinis officijs interfit, cæteri omnes adsint, & comparent: sin minus, chorus uacuus, & ecclesia deserta existit. Nonne Deus ibi est? Num oculi hominum perspicaciores sunt oculis Dei? Cum uerò nullũ ferè virtutis opus exerceant, nisi a prælatis uideri se prius cognoscant: ideò sæpius prælatos ad eos accedere, eosque uisitare necesse est, ut propriis oculis subditorum misteria videant, ut dicitur in presenti hominem hunc accepto regno rediisse, ut rationem a seruis suis sumeret, eorum quippe quæ eo absente fecerant. Verũ licet Deus nos sæpè uisitet, & præsto sit ut opera intueatur: tamẽ hæc reuersio de die iudicij, uel de morte uniuscuiusque intelligenda est. Expende quod non exprimit quãto tpe nobilis ille aduentum suũ distulerit: quia filius hominis hora qua nescimus, & qua non putamus adueniet: & ideo B. Paulus ad Thessa
1. The. 5 lonicenses scribit dicens, Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini sicut fur in nocte ueniet. Hoc est inopinato: quod clarius in superioribus Dominus dixit. Et uos (inquit) estote parati, quia qua hora non putatis filius hominis ueniet. Præterea hoc in loco obseruandum ulterius censeo, uidelicet uerbum illud redijt. Redijt dicit, quia in morte siue in iudicio, nõ potest homo ire ad Deum, sed Deus uenit ad illum: nam mors non est in potestate hominis, sed Dei: ipse enim posuit animã in corpore nostro, aufert etiam quando uult, & ideo in iudicio potius dicitur Deũ uenire ad hominem, quam hominem ad Deum, Sic de Ioanne dicit Christus. Sic eũ uolo manere donec ueniam. Idest, donec ueniam ad eum, per mortem ipsius. Neq; enim est in potestate nostra Deo adhærere: sed ipse potest nos sibi propinquos facere, & hoc est ad nos uenire. Recte ergo Dominus seruorum redit, & uenit ad seruos. Sequitur.

Luc 12 (beside "rius in superioribus Dominus dixit. Et")
Ioan. 21 (beside "Deum, Sic de Ioanne dicit Christus.")

Et iussit vocare seruos, quibus dedit pecuniam. Omnes enim adducentur ad ipsum, in iudicio. Omnes (inquit Paulus) oportet nos stare ante tribunal Christi. Cõstat ergo neminem à Deo condemnari nisi prius illum uocet, cuius seruus sibi redditurus est rationem, ut unusquisque pro se respondeat. Non sic nostri temporis iudices nec prælati, qui innocentem inauditum damnant: & facile detractoribus, & murmuratoribus credunt, quorum officium est maledicere absentibus: quod quidem Romani gentiles suis temporibus minimè fecerunt, quod Christiani nunc faciunt. Festus quidem ausus est dicere Agrippæ Regi. Non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, priusquam is qui accusatur præsentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina quæ obiiciuntur. Ad iudicium itaque uocat seruos suos dominus. Ad quid? Attende causam. *Vt sciret quantum quisque negotiatus esset.* Hoc est, ut alios scire faceret præiudicialem suam sententiam. Sic scriptum habetur in Exodo. Dixit Dominus ad filios Israel, Iam nunc depone ornatum tuum, ut sciam quid faciam tibi. Præterea hæc ratio in morte à quolibet exigetur, ideo ibi sententiam aut damnationis, aut salutis eternæ accipiet

1. Cor. 5 · Act. 25. · Exod. 33

in die autem iudicij ab omnibus generaliter exigitur. Dicitur autem uocare seruos & reddere rationem, ut sciret quantum quisque negotiatus esset ad normā hominum, quia sæpè homines qui aliquid seruis suis ad ministrandum committunt, ignorant euentum rei illis commissæ: ideò rationem petunt per quam constet an res sua profecerit uel detrimentum passa fuerit. Deus autem omnia nostra nouit: ideoque nulla indigent inquisitione, nec oportet exigere rationem ab aliquo: & non solum nouit qui damnandus, & quis gloria dignus sit, sed etiam quanta gloria, uel quanta damnatione, & iuxta hoc ꝙ de singulis nouit, iudicat eos, & hæc est ratio quam ponit cū eis. Vnde nullam rationem serui hic reddunt, sed recipiunt conclusionem rationibus suis, conueniētem damnationem, uel gloriam. Ista autem ratio redditur de libris commissis: & quia nullus est à quo in iudicio non exigatur ratio, nullus est qui mnam aliquam non acceperit: hoc autem de illis qui ad discretionis annos peruenerunt intelligitur, Nam his saltem donum rationis commissum est, & tenetur omnes actus suos secundum rationē dirigere. Quod si ab ea quis deuiauerit, mnam suam amittit: licet hic magis signatur efflagitatio rationis quantum ad ea quæ sunt in mala cōmisione. De illis autē qui peruenerunt ad rationis usum, alius modus rationis est: nā illi nihil potuerunt omittere, cùm agere minimè ualuerint: etiam nec cōmittere aliquid mali potuerūt, sed damnantur aut saluantur ex alia radice, nēpe ex peccato contracto, uel ex gratia collata in sacramento baptismi. Sed ad contextum. *Venit autem primus dicens, Domine mna tua decem mnas acquisiuit.* Per hunc seruum intelligitur bonus seruus, qui multa à Deo recepit, vt sunt doctores, prælati, & prædicatores, qui maiora à Deo receperunt munera: ideoque maiores tenentur reddere rationes, quàm populares & simplices: qui non tanta à Deo susceperunt dona. Itaque primus dixit, Domine mna tua .i. gratia mihi à te præstita, decem mnas acquisiuit: hoc est, copiosum fructum produxit, sicut Apostolus protestatur, Gratia Dei in me uacua nō fuit. Obserua autē ꝙ nō dixit, Domine ego cum mna tua decē mnas acquisiui: sed mna tua decem mnas acquisiuit: nimirum omne lucrum in dominum referens, à quo gratiam benefaciendi acceperat. Gratiæ enim Dei uir sanctus totum attribuit lucrum, iuxta Apostolum alibi fatentem. Deus autem incrementum dedit. Hominis siquidem est rigare & plantare, & uniuersaliter operas proprias adhibere: ex diuina autem gratia fructus populare, & incremētum subsequi est. Docemur profectò in hoc à nostris operibus ostentationem uanam separare, & in solū Deum fontem perennē à quo dimanant reducere. Expende etiā ꝙ hoc quod seruus iste dixit, dicitur ad modū parabolæ: nā in rationibus humanis bene poterat scire seruus quidquid acciderat, q̄d denique lucratus esset: ideo poterat sic determinatè loqui. Circa spiritualia uerò nemo scit quantū acceperit: quia Deus solus qui bona tribuit est mēsurator illorum. Etiam lucrum suum nemo nouit, quia nescimus quantū profecerimus apud proximum ex talentis nobis creditis, & nihilominus quanta fuerit erga Deū operatio nostra. Ideo nemo potest determinatè dicere Deo, tantum accepi à te, & tatū reddo tibi. Itē quia in iudicio nouissimo non est cur dicat homo, Domine hoc est q̄d accepi, hoc uerò egi, cum Deus multo euidentius id nouerit: sed dicitur hic ad modum humanarum rationū, in quibus qui accipit & expendit tam refert quantitatem acceptorum, quàm expensarum & lucratorum. Sed videamus quid huic bono & fideli seruo Dominus responderit. *Euge serue bone quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem ciuitates.* Euge illud in hoc loco interiectio est designans affectum commendantis, non insultantis: sicut etiam est in Psalmo. Ferant confestim confusionem, qui dicunt mihi euge euge. Bonus autem seruus uocatur quia mnas sibi commissas multiplicauerit & communicauerit. Bonum enim sua pte natura diffusiuum est & communicabile. Præterea in modico ait fuisse fidelē: quia omnia præsētis uitæ bona, pauca & perexigua sunt cōparatione futurorū. De-

mum

1.Co.15.
1.Cor.3.
Psal.39.

mum in eo quod ait eris supra decẽ ciuitates, insinuat ꝙ in gloria & fœlicissima illa beatitudine erit in beatis ordo dignitatis: quilibet enim iuxta meritũ accipiet præmium. Qua ratione hic qui decem talenta lucratus est super decẽ ciuitates cõstituit, ille uerò q. quinque mnas acquisiuit, super quinque ciuitates, ut statim videbimus. Itaq; per has decem ciuitates spirituale præmium ignotum nobis similitudine sensibiliũ significatur. Cùm enim cœlestia præmia atque præcelsæ dignitates nostris sensibus remotissima sint, per sensibilia & nobis nota designantur. Perpende autem hic quod laudatur seruus iste, & honoratur positus super decem ciuitates: quia in gloria & beatitudine non solùm boni glorificabũtur, sed etiam laudabuntur à Deo, eosque Dominus bonos & fideles uocat: Duplici deinde gloria præmiabuntur, scilicet, laude & honore. Sic dicit Paulus. Itaque nolite ante tẽ-
1.Cor.4. pus iudicare quoadusque ueniat Dominus qui reuelabit abscõdita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tũc laus erit unicuique à Deo. Sed quid de alio seruo? *Et alter venit dicẽs, Domine mna tua fecit quinque mnas. Et isti ait. Et tu esto super quinque ciuitates.* Per hunc etiam seruum uiri boni & fideles homines intelliguntur: qui susceptis à Deo beneficiis, huiusmodi munera Deo in seruiendo accõmodant. Tot talenta posteriores isti non acceperunt, & ita tãtum muneris ut priores non meruerunt. Tamen hi quòd in se fuerat & potentiæ & uirtutis effecerunt, & ita Deo placuerunt, & talenta illis credita auxerunt: ita etiã secundũ uniuscuiusque merita quilibet corona donatur. Præmia enim hic respondent meritis: qui verò plus laboris adhibuit, super decem ciuitates collocatur: quia decẽ mnas Domino acquisiuit, hi uerò posteriores serui ideò super quinque præficiũtur ciuitates. quia quinque mnas Domino lucrifecerunt.

¶ Expende etiam, ꝙ omnes isti boni serui constituuntur super ciuitates, quia in regno illo cœlesti omnes sunt domini, omnes reges, & dominantur. Sicut in inferno è diuerso omnes sunt miseri, serui, & abiecti: ita per oppositum in cœlo omnes sunt reges, principes & domini. Et merito quidem illi qui fuerunt subiecti peccatis, vitijs, & concupiscentiis semper subditi & captiui sunt: illi autẽ qui in hac uita passiones suas, & illicitos motus coercerunt, aliasque propensiones nociuas frenarunt, pari ratione dicendum est eos in gloria dominos & principes futuros esse, qui uiuentes in mortali carne seipsos subditos fecerunt. Præterea ex loco colligitur, ex fidelium numero plures saluari quàm damnari: nam unus hic est qui malam reddit rationẽ ex mna sibi cõmissa, duo verò bonã reddiderunt, & salutẽ ex eo obtinuerunt. Vna etiã ouis ex centum in- Luc.15.
uenitur perdita: ita ex decem talentis, ut Mat.25.
unum etiam perditum fuit: unus tandem Mat.22.
qui suæ mnæ malã rationẽ reddidit. Sed ad malum iam seruum deueniamus. *Et tertius uenit dicens, Domine ecce mna tua, quam repositã in sudario habui, timui enim te, quia homo austerus es: tollis quod non posuisti, & metis quod non seminasti.* Tertius hic relatus imbecillos atque pusillanimos seruos repræsentat, qui sese ualdè imperitè de rebus sibi commissis gerũt. Eligunt potius tales abstinere ab omni opere, quàm aliquid efficere: quod plerunque circa donum ingenii & alia dona accidit. Qui dum possint proximis cũ donis suis prodesse, id efficere reluctantur, timentes euentum fœlicem non obtenturi. Et hoc malum est: nec accidit sicut in mna aut talẽto pecuniæ, quia in illa si quis abstinuerit à negotiatione, seruat illam integram. In donis uerò spiritualibus secus est: quia cum sint ad opus in seipsis deficiunt, si nihil per ea fecerimus: sicut apparet in habitibus, quos per operationem acquirimus, quia si omnino ab operatione cessemus, per consuetudinem habitus delentur. Itaque quantum ad parabolam sensus clarus est: sed quomodo uerificatur in proposito, non satis apparet. Nam hæc duo coniungere difficile est, scilicet, vt donum Dei abscondatur, & quod reddendum Deo integrum seruetur. Sed utrumque stat simul, nam, uelut integrum donum Dei se seruare arbitratur, qui illud à cõtrariis actionibus custodit, præcepta negatiua seruando, nulli etiam iniuriã inferendo, & à reliquis actionibus abstinendo, quæ præcepta negatiua di-

 cuntur.

cuntur. Quãuis secundum rei ueritatẽ Dei donum integrum non seruetur, nisi etiã affirmatiua præcepta de usu donorum Dei seruentur: quia dono Dei non solum contrariatur actio contraria, sed etiam negatio usus quando ubi & sicut oportet non fit. Non autẽ sic est in argento mna quæ non minui per non vsum, sed integra manere clarum est. Ad similitudinem ergo mnæ pusillanimis seruus existimat donum Dei esse seruandum, si à malis actionibus abstinet, quãuis donis Dei non utatur faciendo bonum iuxta suum ingenium à Deo datum. Ideo ait. Ecce mna tua, &c. Quando aũt dicit metis vbi non seminasti, non est quærendum quomodo hoc de Deo uerificetur, cum falsæ tales æstimationes sint. Obseruandum tamen est q pusillanimis de Deo huiusmodi cogitationes occurrũt, scilicet quòd de affirmatiuis pręceptis exactæ rigorem iustitiæ requirant: hoc est de cura animarum, de prædicatione, de audientia confessionum, & huiusmodi quæ ad bona spiritualia sunt pertinentia: & quòd omne periculum perditionis in huiusmodi pręceptis occurrit, quòd tutum sit has negationes non subire. Repræsentat iste illos qui cũ defectus suos cognoscere deberent, & ex eis veniam petere in Deum culpas suas retorquent: quasi Deus præcepta dura dederit & seruatu difficillima, & proinde putant (sed falso quidem) Deum exigere ab homine qđ præstare nequit: sicut circa aliqua mandata aliqui calũniantur. Sed mentiuntur quidem, quia Deus minimè præcepit quòd homo prẽstare non valet, præsertim diuina gratia auxilioq; particulari adiutus, quod certè dominus libẽtissimè petenti confert. Secundò autẽ ponitur hic dictũ serui huius ad ostendendũ maiora atq; grauiora peccata esse eorũ qui Deũ calũniantur. Nõ enim hi suis peccatis cõtẽti sunt, sed peccatorum suorum causas in Deũ transferunt: hoc certè manifesta blasphemia est, & peccatũ deinde ualdè aggrauatur, cũ peccati excusatio per peccatũ fiat: quia peccatũ excusando, cõmittitur peccatum. ¶ Vocat autem hic malus iste seruus dominũ suũ austerũ, cũ sit dulcis & pius, & ex eo quòd pcepit malis quæ dura & difficilia sibi ipsis apparẽt, & quia prohibet quæ eis delectabilia extãt & cõplacẽt. Præterea dicit, tollis quæ non posuisti, hoc est, plus requiris q̃ contulisti: & metis quod nõ seminasti, id est, qđ nos facimus tibi ascribis: ideoq; nolui negotiari. Istæ sunt applicationes morales. Intẽtio enim Christi est cõtra illos qui pigri existentes nihil operãtur & ad excusationem suæ inertiæ Deum calũniãtur, quia si ille iniustus sit petens ab eis quod non est rationabile, & volens ab illis talia cõpleri ad quæ sufficienda gratiã & uirtutes nõ dederit. Mira huius stultitia qui cũ supplex esse deberet & pigritiã propriã fateri & ab ea veniã precibus impetrare: nõ sic, sed peruersè fecit calũniã patrifamilias imponens, & putat prudẽti consilio fecisse. Sed quid ad hęc dñs? Audi. *Dicit ei dominus, Ore tuo te iudico serue nequã*. Hoc est, tuo te gladio iugulas. Retorsit enim argumentum paterfamilias in malum seruũ excusationem ab eo pro iusta allatam in culpam vertit, iniustamque ostendit, Si nequam hic seruus certo persuasum haberet dominum sic austerum esse, non talentum abscondisset, nec ociosè gessisset: sed omnem impendisset operam, ut uel tantillum lucraretur: cur timor illum à negotiando cohibuit? Torpor & ignauia. Sic nos nonnunquam prætexere nescio quas causas solemus, cum mẽs etiam nostra certo sciat rem aliter se habere: fieri autem aliquando potest, ut sic homines decipiantur, Deus uerò nequaquam. Talis quorundam Christianorum prætextus esse solet. Sed dicet aliquis. Ego quidẽ tardo ac agresti sum ingenio, nescioque diiudicare cuinam parti adhærere debeã. Talibus Christi verbis facilè ego respondebo, De ore tuo te iudico serue nequam. Si rudior es, ut certo iudicare posis, fiet ut neglectis alteris ad alteros inclines. Quo fiet ut veteribus contemptis sectaris noua. Hanc appello conscientiam quæ spiritum domini non latet, non malitia potius causa est quam inscitia: non sectaris quæ tibi uera uidentur, sed quæ ingenio tuo grata esse noscuntur. Vide ergo imo caue, ne dum peccatum tuum excusare procuras, potius peccatum accumules: causa enim non bona, patrocinio redditur peior. Huic concordat illud

illud Prouerbiorum. Illaqueatus es uerbis oris tui. Et illud, Ex uerbis tuis iudicaberis, & ex uerbis tuis condemnaberis. Vnde apud Iob legitur. Os tuum condemnabit te, & non ego: & labia tua respondebunt tibi. Præterea sic etiam & nunc multi illaqueantur propriis verbis. Nonne in baptismo promisisti Domino præcepta custodire, & satanæ renuntiare? Sed quomodo seruas rogo? Proprio sane te gladio iugulas: & Dominus ex dictis tuis te iure condemnat. In oratione etiam Dominica quotidie dicis: dimitte nobis debita nostra, sicut nos dimittimus debitoribus nostris. Non tamen uis proximo in te peccanti ignoscere: sed potius odio atque iniuria, & uindicta illum prosequeris. Ore ergo tuo te condemnas: illaqueatus enim es verbis oris tui. Ita etiam proprio ore sacerdotes & religiosi damnantur, qui promissa uota in professione non obseruant: in qua quidem obedientiam, paupertatem, & castitatem promiserunt, non tamen promissa custodiunt. Tuo ore te condemnas, tu ipse in te ipsum sententiam promulgas: & ita Dominus tempore mortis tuæ in te insurget dicens, Serue nequam, ore tuo te iudico. Et ita Propheta Regius Amalechitam illum damnauit, qui Saulem Regem interfectum à se laudauit: cui ad mortem damnatus dixit Dauid. Os tuum aduersum te locutum est dicens, ego interfeci
2. Re. 1. Christum Domini. Sic Salomon præcepit, vt Semei occideretur, qui cum dixisset, bonus est sermo Regis, quo præceperat ne exiret de Hierusalem, contra ea quę
3. Re. 2. ipse dixerat & approbauerat, fecit. Sed de his aliàs. Addit Dominus vltra. *Sciebas quòd Dominus austerus sum, tollens quod non posui: & metens quod non seminaui.* Hoc est, si durum & austerum me putabas: quare hæc cogitatio non te excitauit ad hoc ut cautius, fructuosius, ac diligentius uiueres: & traditam pecuniam augeres? Expende autem quod repetit Dominus verba serui pigri, ut ex eis eum condemnet: & est fortis argumentatio .s. ut ex illo ex quo seruus se excusabat directè damnetur. Et rectè concluditur aduersus eum quia si Dominus metebat, vbi non seminabat: ex hoc sequebatur spectari lucrum suarum pecuniarum, hoc enim est metere absque seminatione: vt si quis dederit decem, & nullo labore adhibito expectet uiginti. Sic etiam erat de domino isto, teste eius seruo: quanto enim magis sciebat seruus dominun cupidum lucrorum, tanto magis ad lucra domino acquirenda omni cura & diligentia tenebatur. Sequitur. *Quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego ueniens utique cum usuris exegissem eam?* Hoc est, cur donum gratiæ tibi concessum non expendisti ad aliorum spiritualem refectionem, instructionem, seu ædificationem: & ego ueniens tecum ad iudicium merita & progressus in bono exegissem? Obserua autem quòd dicimus dare pecuniam ad mensam & lucri facere quandocunque per aliquod donum nostrum proximis proficimus: quia ex eo ab eis quãdam quasi usuram accipimus & augmentum pecuniæ: bonum enim quod nunc proximis impendimus, duplicatum in uita æterna inueniemus, duplicíq; usura nobis reddetur. In illo .n. examine, in maiestate terribili ĩter Angelorũ & Archãgelorũ choros uidebitur Dñs: ibique electorum omnium & reproborum multitudo deducetur, & ostẽdetur quid unusquisque fuerit operatus. Ideo Petrus cum Iudæa conuersa apparebit, & Paulus ferè totum mundum ducens: ibi Andreas Achaiam, Ioannes Asiam, Matthæus Aethiopiam, Thomas Indiam, in Mat. 20.
conspectu tanti iudicis conuersa præsentabunt? Ibi serui boni & utiles cum animarum lucris apparebunt: illi (inquam) qui in uinea Domini diligẽter laborarũt orationibus & prædicationibus sanctis Dominicum gregem docuerunt: per uiasque rectas deduxerunt. Cum igitur tot pastores cum gregibus suis in conspectu æterni pastoris steterint: nos miseri & inutiles serui quid dicturi sumus, qui ad Dominum nostrum post negotium vacui redimus: qui pastorum & doctorum nomen habuimus, & oues nostras traditas non ut boni & probi pastores, imo malè & negligenter pauimus? Ideoque redargutio ista acriter & acerbè satisfiet contra omnes qui operati non sunt iuxta dona eis tradita: nam omne lucrum

ex donis Dei promanans ueluti quædam vsura est: & ideo omnes habentes dona illa admonentur ne in uanum acceperint, imo uero ad mensam & quæstum conferant, idest, communicent proximis, qui etiam per illa operentur. Et tunc sine periculo domi poterũt lucrum facere: quia nullum lucrum est quod operando amittatur, sed potius non operãdo. ¶ Rursus obseruandum etiam est, q̃ si tã strictè dominus iudicat & arguit seruũ hunc qui uno talento accepto abusus est, quanto strictius & seuerius arguet & damnabit illos qui plura dona acceperint, nẽpe sciẽtiam, gratiam prædicandi, cõsulendi, regẽdi, & gubernandi: qui ut rationales imo ueluti animalia quædam in somno, accidia, comessationibus, & ebrietatibus uitã transigunt? Proh dolor, quã multi nostri tẽporis prælati, q̃ cũ literis & ĩgenio præditi sint, & ex officio lucescere, & proficere teneantur, non sic faciunt: malũt enim suis deliciis & pro uoluntate oblectamentis perfrui, quàm laborantes prædictis muneribus fungi. Habent enim oculos & lumẽ scientiæ, & subditorum mala nõ uident: os habent, & non prædicant: manus, & non palpãt: pedes, & nõ ambulant:
Zach. 11. de quibus ad literã Zacharias propheta in hunc modum alloquitur, O pastor & idolum, derelinquens gregem: gladius super brachiũ eius: & super oculum dextrũ eius. Brachium eius ariditate siccabitur: & oculus dexter eius tenebrescens obscurabitur. Quænam ratio seu excusatio afferri poterit ab istis eorum munerum & dignitatum quæ sibi à domino tradita sunt ad eius munus subeũdum: si ita asperè seruus iste pauperculus fuit in examen deductus (ut videmus) & etiã ob malam redditam rationem acriter punitus, qui talentum unicum suscepit. Et vt animaduersionem in eum consideres, quid ultra dixerit dominus audire necesse est. *Et astantibus dixit.* Hoc est, angelis, q̃ Deo astant ad contẽplandũ, fruendum, & ministrãdũ, iuxta illud Danielis. Millia millium
Dan. 7. ministrabant ei, & decies millia cẽtena assistebãt ei. *Auferte ab illo mnã, & date illi qui habet decem mnas.* Aufertur sane ab illo donum gratiæ sibi collatũ, Angeli uero hoc auferunt, quia non impendunt hominibus suã administrationem post hãc uitã: uel ostendendo q̃ homo iustè priuatur gratia sibi à Deo data. Datur autẽ habenti decem mnas, quia quanto quis in spiritualib. bonis plus quotidie proficit, tantò amplius gratia eius augetur, & cũctæ eius uirtutes perficiũtur. Nam gratia bono ipsius usu meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici. Aduertẽdum tamen, q̃ talentum non datur quo ad usum, q̃a iam non erit tempus merendi nec demerendi, sed quo ad gaudium: gaudebunt enim iusti in cœlesti patria non solùm de bonis Dei in seipsis, sed etiam de bonis Dei aliis collatis, iuxta illud, Tene q̃d Apoc. 3.
habes, ut nemo accipiat coronam tuam. Præterea hæc mna ab illo ablata datur non solum habenti decem, sed etiam habenti quinque, & uerè sic est quod ita datur vni quod datur omnibus. Cõmunio enim gaudii de uno & eodem, nõ minuit gaudia singulis. Demum gratia ab uno auferri, & alteri dari asseritur, non quòd eadem numero sic tollatur & detur: cum accidens ab uno subiecto in aliud migrare non queat: sed quia in specie similis sit cõfertur, & fructum gratiæ quem unus si bene uixisset consequeretur, consequitur alter. Angeli uerò dant talem gratiam alicui disponendo, & cooperando, seu illuminando uel impetrando. ¶ Duo tamen hic obseruanda sunt. Primò quid accidia homini auferat: aufert quidem bona gratiæ homini pigro, & bona gloriæ. Bona Luc. 12.
gloriæ quia illa solum promittuntur uiris strenuis & uigilantibus: beati enim sunt serui illi, quos cum uenerit dominus inuenerit vigilantes, quia regnum Mat. 11.
cœlorum iuxta saluatoris sentẽtiam uim patitur, & uiolenti rapiunt illud. Sic iste qui laborare renuit iuxta gratiam sibi à domino datam, à regno cœlorum excluditur. Paulus quidem istorum pigritiam detestatus seruum diligentem sese præstauit, qui dixit de se, Gratia Dei in me va- 1. Co. 15.
cua non fuit. Imo ipsa mouẽte diligenter operabatur: atque ideo addidit statim. Sed gratia eius semper in me manet. Ideo si vis quòd gratia Dei in te maneat, & q̃ non auferatur sicut à seruo pigro, operare, & omnibus modis utere ea. ¶ Secundò expẽde, si à Deo dura ratio ponitur cum

eo qui

eo qui nõ duplicauit quod acceperat vnicum talentum, quanto durior ratio erit cum his qui non decem mnas multiplicauerunt? Et quanto durior cum eo qui aliena aufert, si tam strictè iudicatur qui cũ mna uel mina sibi data aliam sibi lucratus non exhibet. Denique ut concludam hoc unum, summoperè est aduertendũ. Videmur quidem nos domino negotiari: sed certè nobis cedunt negotiationis lucra: & domino hostias offerre uidemur, sed tamen nobis offerẽtibus tribuũtur. Deus enim nullo indiget: sed nos diuites esse uult, & nostrum desiderat per singula quæque profectum. Obtulit Deo
Gen.22. Abraham filium suum gaudens: sed illũ
Iob.1. accepit incolumen, & multam plebem &
Iob.42. reges cum illo. Sic Iob propter Deũ perdidit omnia sua, cùm diues esset: sed postmodũ dupla ex eo recuperauit: Ita si obtuleris quinque multiplicata in decem tibi ipsi donantur, & tibi cõceduntur. Negotiãdo enim cum donis à Deo collatis, non Deo, sed nobis ipsis negotiamur: omnis quippe quæstus in nostrũ cedit commodum. Quapropter sequitur ulterius in contextu. *Dico autem vobis, quòd omni habenti dabitur, ab eo autem qui non habet auferetur ab eo.* Dabitur inquit omni habenti, nã ei qui habet circa bona accepta operationẽ, addũtur alia: eis verò qui nullum habent exercitium, aut lucrum auferuntur ea quæ habent, qui per desuetudinẽ quantũ ad præmium illa perdunt. Clarum igitur est, ꝙ qui habet donũ aliquod, & in illo se exercet proximis proficiendo, donum ipsum ei Dominus auget, uel alia dona quæ illi non erant, conferuntur: & hoc exercitatio illa prodest dupliciter ad bona seu ad dona per modum dispositionis, & per modũ meriti. De primo quidẽ, quia omnis actus alicuius habitus facit ipsius augmentum: & si gignatur ex operatione sicut sunt morales, augebitur effectiuè per actus, scilicet ꝙ actus augeret habitum, & non poneretur aliud extrinsecum agens. Si autem non gignatur per actus, sed infundatur à Deo, erit etiã augmentum à Deo effectiuè, sicut est de charitate. Est tamen actus dispositione se habẽs ad agendũ illam. In aliis autem donis Dei si per infusionẽ sunt sic erit: & tunc augmentũ peractum nõ est nisi respectu illius doni, cuius est actus. De secundo patet, quia per operationẽ bonorum meremur: & tunc non meremur solùm uitam æternam, sed etiã augmẽtum donorum. Sicut charitas nutrita meretur augeri, & aucta meremur augmentum illius doni, & etiam acquisitionẽ aliorũ donorũ, uel augmentum aliorum existentium. Illud uerò qđ dicit, ab eo autem qui nõ habet, quod habet auferetur: sic intelligendum esse puto. Ab eo qui nõ habet, scilicet charitatem, nec gratiam Dei gratum facientem, ꝙ habet auferetur: id est, multa bona quæ gessit extra charitatem. nam mali bona aliquando faciunt. Itaque impius habet & non habet. Habet multa bona opera: & non habet charitatẽ nec meritũ. Si quis uiuens multa bona opera exercuit, & moriens non habet aliquas, quia uiuendo perdidit illas per contrariam operationem, auferetur quod habet. Idest omnia illa nõ computantur ei ad uitam æternam, ac si nunquam habuisset: & ita uidentur trãsire in utilitatem sanctorum & gloriam, agentibus autem minimè prosunt. ¶ Dicitur auferetur, quia Deus aufert quasi uiolenter quædam bona quæ mali fecerunt, ut cedant in gloriam suam: multa enim bona faciunt infideles, & existentes sine charitate Christicollæ, quæ nunquam illis profutura sunt ad beatitudinem consequendam: sed Deus illa conuertit in gloriam suam, sicut auctor & dator talium donorum. Sicut laudamus Deum qui talia ingenia dedit qualia habuerunt Philosophi, qui tam copiosam doctrinam inuenerunt, etiam Ecclesiæ Dei profuturam: illis autem labores sui nihil profuerunt si in tartara descenderunt, abstulit uerò Deus fructus illos siue dona ab eis ut nobis seruis suis prosint, & ropterea ipsum laudemus.

Veruntamen inimicos meos, illos qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, & interficite ante me.

Hoc ad Iudæos pertinet, qui dixerunt
suprà, nolumus hunc regnare suꝑ nos: ut Ioa. 19.
ibidem uidimus. Et Pilato dixerunt, Non Hier. 5.

habemus

habemus regem nisi Cæsarem. De his loquẽs Hieremias ait, Præuaricatione præuaricata est in me domus Israel, & domus Iuda ait Dominus. Negauerunt Dominum & dixerunt. Nõ est ipse. Hos Dominus adduci iubet ad se, hoc est ad suum tribunal: nam in die iudicij adducentur ibi ab Angelis omnes reprobi, quia in cõ-
Mat. 13. summatione seculi (ut Matthæus scribit) exibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis.
Mar. 6. Morte etiam pœnæ æternæ atque miseriæ plectentur. Faxit autem Deus ne etiam nobis hoc quod de perfidis Iudæis hic iubetur contingat, qui etiã ore dicimus orantes, Pater noster qui es in cœlis, adueniat regnum tuum: & hoc petentes nolumus Christum regnare in nostro mortali corpore, sed regnat sathanas, regnat mundus, regnat caro, regnat denique in nobis innumera scelerũ multitudo. Nec ignoramus certè Christũ dixisse: nemo potest duobus dominis ser-
Mat. 6. uire. Similiter & Paulum, non potestis
1. Cor. 10. mensæ Domini participes esse & mensæ dæmoniorum. Caueamus ergo ne nobis supplicium hoc à Domino iussum infligatur, ita ut mortem desideremus & fu-
Apoc. 9. giat à nobis, iuxta illud, Desiderabũt mor-
Psal. 48. tem, & mors fugiet ab eis. Mors enim (vt inquit Psalmista) depascet eos. Mors depascet miseros, in æternum duraturos.

Et his dictis præcedebat ascendens Hierosolymam.

His dictis, hoc est, parabolis peractis præcedebat discipulos Hierosolymam, in qua statim passurum prædixerat: in quo docet prælatos uoluntariè ituros, atque oblaturos ad mortem pro salute gregis
2 Ma. 6. sibi commissi: prout in secundo libro Machabæorum de quodam uiro strenuo dicitur. Eleazarus ætate prouectus gloriosissimam mortem magis quàm odibilem uitam complectens, uoluntariè præibat ad suppliciũ. Ità nunc Christus Dominus.

Et factum est cùm appropinquasset Iesus ad Betphage, & Bethaniam ad montem qui uocatur Oliueti.

Describit nunc Euangelista noster Lucas quomodo Christus cùm ingrederetur Hierusalem processerunt obuiam ei cum ramis palmarum cantantes, Osanna in excelsis: pro cuius historiæ introductione & ad contemplandam mundi mutabilitatem & leuitatem aduerte, quòd Salomon ille sapiens, Sapientiam & diuinam Sapi. 11.
ordinationem considerans, & quanta cũ mensura & compositione creauerit, & disposuerit altissimus cuncta quæ fecerat sic miratus, cum Deo loquẽs inquit, Omnia in mensura, & numero, & pondere disposuisti. Quod cum ita sit, & diuinæ bonitati placuerit tã irrationabilia quàm insensibilia ordine & mensura constare: plus multò credibilius est eidem placuisse rationabiles creaturas & homines ad sui similitudinem facto ordine & numero debere consistere. Cognouit quidem dominus hominis conditionem, eumque in prosperis superbire, in aduersis uerò desperare: & ita omnia quæ sub cælo sunt laboribus, fœlicitatibus, & infortuniis, subdita esse uoluit: & in pondere atque mensura collocauit. Ideò D. Ioãnes Chry- Chrys.
sostomus super Matthæum ait, Enim ve- ho. 8. in
rò misericors Deus mœstis rebus iucun- Matth.
da quæque permiscuit, quod in omnibus sanctis apertè fecisse constat, quibus neque tribulationes, neque iucunditates permisit habere continuas, sed tũ ex prosperis tũ ex aduersis sanctorũ uitã mirabili quadã uarietate contexuit. Hanc certè veritatem non solũ Chrysostomus, & alij sancti, uerũ ẽt nõnulli ethnicorũ & gentiliũ cõsecuti fuerunt. Nã cũ Philippus Macedo tres eodem tẽpore fœlices nuncios accepisset, duos de victoria parta, & tertiũ de filio nato, sciẽs ꝙ solicitũ aliquid lætis ĩteruenire solet, Deos rogabat vt alicuius moderati casus tẽperamento fortunæ inuidiam minueret. Ex quo magnũ nobis documentũ exoritur ad uitã nostrã regẽdã & moderandã: ne forte in nobis fortunæ ꝓsperis superbia & gloria efferamur, imo hodie lętos & cras tristes de facili posse fieri consideremus. Quo circa uir probus & circunspectus ista perpẽdere debet, & suã uiuendi normã pondere & mẽsura librabit: ita vt neq; ĩ prosperis se extollat, nec in aduersis deficiat: imo uitã hãc & q̃ in ea sũt, incerta, caduca, & breuia esse putet. Sic quædã sapiẽs mulier Dauidi Regi 2. Re. 14.
dixit,

dixit, Sic est dñs meus rex sicut angelus do
mini:q. nec maledictione nec benedictio-
Eccl. 11. ne mutatur. Labores certè ita sentimus,
quia nos imparatos offendunt: & prospe
ra perpetuo duratura putamus. Ideò sa-
piens ait, In die bonorũ, memor esto ma-
Heste.7. lorũ. Quid nostra hac uita instabilius? Om
nia mutabilia & momentanea sunt. Amã
ille satis in scriptura notus prosperè vi-
uebat & Regi Assuero propinquus assiste
bat, qui quidem se nimis efferebat & lau-
Iudi. 13. dabat cũ solus reginæ Hester conuiua es-
set, cui quidẽ eodem die accidit ut suspen
deretur. Holofernes ẽt Assyriorũ ille for-
tissimus dux cũ lætus dormitũ iret, mane
apparuit iugulatus. Ecõtrario aũt Ioseph
missus in exilium, à fratribus venditus,
& in carceribus detentus: præter opinio-
nem ad magnos effertur honores, & ad
Gen.41. vniuersum Pharaonis imperiũ moderan
dum præses constituitur. Quæ & similes
historiæ nihil aliud nobis significant, nisi
omnes huius uitæ labores cito finiri: &
omnes vitæ fœlicitates, deliciæ & volupta
tes per breue tempus durare. Nostrã tan-
dem uitã apertè indicant tum prosperis
tum aduersis euentibus esse subditam.

¶ Hoc enim quod diximus miro ordi-
ne Euãgelista noster in præsenti declarat
historia. Describit enim honorẽ illũ & glo
riã qua dominus à populo Hierosolymi-
tano fuit exceptus. Exierunt enim ei ob-
uiã cũ appropinquaret Hierosolymis cũ
lætitia: & gaudio: sed paulo post ab eisdẽ
interfectus. Sic ẽt in torneamẽtis & mũdi
spectaculis euenire solet. Omnis enim tur
ba ducem & inuasorem tubis & aliis mu-
sicorum instrumentis comitari assuescit:
sed posteà ab hoste superatus & vulnera-
tus, mærens & tristis reuertitur. Ità enim
Ioan.19. hodie canticis & ramis & lætitia Christus
in Hierusalẽ fuit receptus: tamen posteà
omnes illum percutiẽdum, & blasphemã-
dum relinquunt, & miles lancea latus
eius aperuit.

¶ Quadrupliciter autem beatus Lucas
à Iudæis Christum dominum honestatũ.
totidemque ei ab eis illatas ignominias
apertè testatur. Primò quidem obuiam
Iudæi Christo exierũt: quẽ posteà quinq;
peractis diebus crucifixerũt. Secũdò pro-
pter Christum omnia Iudæorum uesti-
menta fuerunt in terra prostrata: & ab
hinc quinque diebus dominum propriis
expoliauerunt, vt nudus crudelissimis fla
gellis uapularet. Tertiò autem uiridibus
ramis ei occurrerunt: & paulò post caput
eius siccis arundinibus plectebant. Quar-
tò denique cantant Iudæi, Osanna filio
Dauid: benedictus qui uenit in nomi-
ne Domini. & quinque post dies clamo-
ribus magnis dicunt, crucifige, crucifige
eum. Quid hoc aliud significat, nisi ua
riam & instabilem mortalium conditio-
nem, nec aliquid firmum, aut stabile in
uita reperiri posse? Hanc certè tempo-
ris mutationem Ecclesia in Dominica
in ramis nobis significare conatur. Vi-
debis tunc sacerdotes pulchris indumen-
tis uestitos, albis certe & festiuis palliis in
dutos: processionibus autem finitis ni-
gris vestimentis amictos, lamentatam
Christi mortem incipere. Quamobrem
has mundi uanitates contemnere uobis
necesse est: cum clarè cõstet homines vni-
uersos & eius honores & falsos & muta-
biles esse. Si ab artifice perito domus tuę
ruinę monearis, nonne ab ea recedes? Sed
dominus præstantissimus ac cœlestis opi
fex nos quotidie hortatur dicens, Cœ-
lum & terra transibunt. Et Ioannes. Tran
sit (inquit) mundus & concupiscentia Lucę.21.
eius. Quæ quidem tria omnium malo- 1. Ioã.2.
rem fundamenta & columnas esse dicit
carnis concupiscentiam, oculorum & ui-
tæ superbiam: quæ cum falsa & casura
sint, securius quidem est ab his recedere,
& ad stabilem Christi viuendi normam
confugere. Caue ergo ne mundi machi-
na ruat, & te imparatum offendat & te-
rat. Ne credas præsentibus his rebus, cum
reuera præsentes appellari illæ non de-
bent, quia variabiles sunt omnis huius
vitæ siue bona siue mala caduca sunt, nec
vllam firmitatem præstare possunt, as-
serente Philosopho. Res non est stabilis
quæ cum fluxu huius temporis est fluxi-
bilis. Illum præterea hominem incapa-
cem esse dicimus, qui uarius & mutabilis
est, à cuius consortio omnes ferè rece-
dunt. Talis certè mundus iste uidetur, &
ideo iure paruipendendus est. Si nunc
ridet & ludit mundus, ne te ob hoc mo-
ueat: alias cito ingemisces, si ei consense-
ris.

ris. In naturalibus ẽt uarietas hæc uidenda est: nam sol aliquando mane pulcher & rutilans oritur, paulo verò post insurgunt nubila, obscurescit cœlum, tempestates ingruũt, ita ut totus orbis in ruina, & casu positus uideatur, Quid aliud est hoc nisi testimonium certum de incertitudine firmitatis & prosperitatis huius uitæ? Nondum eius uoluptates prælibasti, quando planctus & tristitię ex eo subsecuta sunt. Christus dominus locupletissimus est testis. Ab eo disce quo pacto mũdus tantorum beneficiorum gratiam domino retulerit, pro salute quidem mortẽ acerrimam reddidit. Mutabilis ergo est mundus, & quos nunc laudat, statim uitu perat: & posteà extollit. Est certè veluti arenæ horologium quod singulis voluitur horis. Sic mũdus singulis horis mutatur. Et quemadmodum superior pars horologij quæ plena erat euacuatur, & cum eadẽ arena pars inferior vacua impletur, & statim inferior fit superior, & ea quæ altiorem locum occupabat descẽdit deorsum, nec potest una impleri quin euacuetur, & altera: sic qui antea erant in honore & dignitate constituti opibus & honoribus abundantes atque oblectationibus, omnia amittunt & remanent uacui: & iterũ uel alii ad diuitias & honores efferuntur, & hoc alternatim fieri solet. Hãc tandem vitæ huius uarietatem, hancque gloriam fugacem, ostendit præsens historia. Nunc iam singula expendamus.

Et factum est cum appropinquasset ad Betphage, & Bethaniam ad montem qui uocatur Olìueti.

Betphage nomen loci est, & est paruulus viculus iuxta montem Oliueti: & ideo dicitur in litera, cùm appropinquasset Be- Nu. 24.
tphage ad montẽ Oliueti. Est enim mons ille ex parte Orientali Hierusalem, & venientibus de Ierico uersus ciuitatem occurrebat mons iste in medio circa Hierusalem, & quia Ierico sita est ad oriẽtalem plagã terrę promissionis circa Iordanẽ, quæ est in parte orientali, cùm uenirct nunc Iesus de Ierico erat transiturus per montem Oliueti per Bethaniam quæ distabat per tria millia passuum ah Hierusalem, & posteà per Betphage quæ distabat per vnũ milliare ab Hierusalem. Non desunt qui dicant quòd Betphage erat viculus sacerdotum, qui cõpleto officio suo in templo illuc diuertebant ad manendũ. sed hoc nunquam mihi placere potuit. Primò, quia sacerdotes ministrabant di- 1.pa.24.
stinctè per uigintiquatuor sortes uel par- & 25.
tes, & quælibet sors ministrabat per unã hebdomadam, quia intrabant sabbatho ad ministerium, & exibant in alio sabbatho, ut colligitur ex quarto libro Regum, 4.R.21.
& secundo Paralipomenõ. Et ita in vigin 2.pa.23.
tiquatuor hebdomadis, id est, in dimidio anni mutabantur omnes sacerdotum vices, quia finiebatur omnium ministeriũ. Quando autem illi vice una finiebant ministerium erant cessaturi per dimidium annum, & non erat necesse redire in Hierusalem, nec ad illud munus quousq; trãsirent uigintiquatuor hebdomadæ. Ergo non diuertebãt Betphage, quia hoc esset si una die uel parte ibi essent mansuri.

¶ Secundò cùm sacerdotes essent diuisi per uigintiquatuor partes, & in qualibet parte essent multi uiri, cum Betphage esset paruulus uicus, sicut illuc diuerterent sacerdotes completo officio suo omnes diuerterent: sed impossibile erat eos capi Betphage nec plures similes uiculi. Tertiò patet, quia hoc modo sacerdotes non irent in ciuitates suas: nam eo tempore quo ministrabãt manebant in templo, nec discedebant de circuitu eius, erãt enim in exedris, & contiguis, ut colligitur ex libris Paralipomenõ & Regum: & hoc 1. par.9.
erat ne sacerdotes diuerterent ad alias oc- & 2.par.
cupationes, & potissimè, vt à propriis v- 21.& 23.
xoribus abstinerent. Zacharias autem pa- & 4.Re.
ter Ioãnis cum sua obtingeret sors & mi- 11.
nistraret, apparuit illi Angelus, & comple Lucæ.1.
ta hebdomada abiit in domum suam: ex quo patet quòd quandiu ministrabãt nõ poterant exire de templo. Si autem completo ministerio diuerterẽt in Betphage, ut ibi manerent: quousque iterum ministrarent, nullum esset tempus ad redeundum in propria, & ita superuacaneum esset proprias habere ciuitates. Sed hæc Nu. 35.
falsa sunt, quia leuitis & sacerdotibus datæ erant octo & quadraginta ciuitates siue oppida: & ex istis erant tredecim quæ pertinebant ad solos sacerdotes,

cæte-

Iosue.21 Iosue 24 cæteræ autem ad Leuitas, & illæ tredecim (vt habetur in Iosue) erant in tribu Iuda, & Simeon, Et in eodem libro Iosue dicitur, quòd Eleazar summus sacerdos filius Aaron sepultus est in Gaas ciuitate quæ data erat ei in monte Ephraim. Cùm autem haberent sacerdotes ciuitates & suburbia in quibus manebant, consonum non est quòd finito ministerio reuerterentur in Betphage.

¶ Quartò Zacharias completo ministerio officij sui abijt in domum suā quæ non erat in Betphage, sed in montana Iudæ, quia ibi salutauit virgo Elisabeth: Betphage autem non erat in terra Iudæ, sed Beniamin, quia distabat miliario vno ab Hierusalem, & Hierusalem (vt habetur in libro Iosue) est terra Beniamin: nec Betphage est ciuitas, sed viculus paruus, nec erat in montana, sed in latere montis Oliueti. Ergo Zacharias non habitabat Betphage, nec sacerdotes illic diuertebant, nec ad sacerdotes pertinebat Betphage, cum non esset de tribu Iuda, & Simeon. Sed de his satis. Iosu.18.

¶ Nunc uide. sicut enim ille agnus cuius immolatione Aegyptus tādem perijt, & Israel liberatus fuit: decima die tollebatur à grege, seruandus usque ad quartam decimam diem, in cuius uespera immolabatur: sic uerus ille agnus Christus qui sua immolatione præstitit quod Moses hactenus non potuerat, sicut quartadecima die immolari cœpit, sic decima die locum passionis intrauit. In hoc Christi magno ingressu, & spectaculo credēdum est agricolas plurimos iuxta Hierusalem habitantes in uicis & castellis offerre ista die agnos decimaquarta sacrificandos luna. Cousidera etiam Christum dominum agnum uerum ad sacrificium festinantem: oblatus enim est, quia ipse uoluit, cuius sanguine pretioso à seruiture dæmonis erepti sumus. Igitur cum accessisset Betphage, uide quid dicat Euangelista. *Misit duos discipulos suos dicens, Ite in castellum, quod contra vos est: in quod introeuntes inuenietis pullum asinæ alligatū, cui nemo unquā hoīum sedit, soluite illum, et adducite.* Apostolis & sacerdotibus incumbit solue re peccatores brutorum more suis sceleribus alligatos; nec enim uelut rationales Exo.12. Esai.53.

& à Deo ad ipsius imaginem & similitunem procreati ratione utuntur, sed appetitibus suis irrationabiliter gubernantur. Hos igitur soluere sacerdotis est officiū, iuxta illud. Quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt. Nunc autem quibus alios soluere demandatum erat, iidem arctius scelerum uinculis constringuntur. Quid igitur? Nec enim bruta quædam extricare & enodaree recte possunt aliorum brutorum nexus: sed manus & digiti hominum ad nodos & filorum implicationes soluendas requiruntur. Maximè expedit ut præter merita, uirtutes, & sanctitatem quib. optimi sacerdotes & ornari & commendari debent, acre habeant iudicium, acutam mentis aciem, non mediocrem literarum peritiā: quibus quos ligare quos soluere debeant, facilè dignoscant. Quot tamen horum inopes & pene nudi in Dei Ecclesia sunt sacerdotes? Ceterum de his aliàs. Ioa. 20.

¶ Qui fuerint hi duo discipuli sacræ literæ non exprimunt, ac proinde non liquido constat. Quod tamen per castellū in quod mittebatur non intelligitur Hierusalem certissimum est: tum quia Hierusalem conspici nequit à Betphage, in qua Christus erat: est enim Hierusalem in medio oliuarum monte: at Betphage ad latus meridianum eiusdem montis sita est. Deinde qui castellum non munitum locum, non muros, non turres, sed rus, uicum, seu pagum significat, ut iam sæpe diximus. Prædicabat Iesus per ciuitates & castella. Idest, per ciuitates & uicos. Erat itaque quidam pagus, qui ab illo loco, in quo Christus erat, cōspici & digito poterat commonstrari. Ait ergo Dominus. Ite in Castellum, quod cōtra uos est. Hoc est, quod coram uobis est: contra enim raro significat corā, idest, è regione, seu ex opposito. Vnde poeta. Vrbs antiqua fuit Tyrii tenuere coloni. Carthago Italiam contra. Et regius propheta, Peccatum meum cōtra me est se per, idest, corā me est semper. Hoc ex multis cōstat trāslationibus: sic etiā Augustinus legit. Igitur Dauid semper cogitabat, & ante oculos statutum habebat qualiter Deum offendisset, ut ex ipsa cogitatione summissionis Matt. 4. Vir. 1. Aenei. Psal. 50.

Ezec. 7. sionis fructum perciperet. Ita in Ezechie-
Eccl. 6. le legimus. Ponam contra te abominatio
Matt. 27 nes tuas. Et in Ecclesiaste. Si humiliauerit
Psal. 49. se contra te. Et apud Matthæum. Sedentes contra sepulchrum. In psalmis etiam.
Luc. 10. Arguam te, & statuam contra faciem tuam. Quasi dicat, Ostendam tibi flagitia tua, & statuam coram te: ut ipsa posis cernere. Duos uerò discipulos mittit sicut ad prædicandum binos miserat, vt societatem & proximi dilectionem magis commendaret. Porro Lucas hic solius pulli mentionem facit, in cuius sententiam subscribunt Marcus & Ioannes, Mattheus tamen asinæ, & pulli meminit: inter quos nulla est repugnantia: ambo enim fuerũt adducti. At tres Euangelistæ solius pulli meminere, quia Christus in pullo tantum equitauit, ut hi Euangelistæ apertè testantur. Cæterum Matthæus de asina
Mar. 11. mentionem fecit, quia allegauit Zacha-
Ioan. 2. riam prophetam vtriusque meminen-
Mat. 21. tem. Si igitur Matthæus vtrumque non poneret, allegatio narrationi dissonaret. Tres ergo Euangelistæ narrationis: Matthæus autem prophetiæ rationem habuit. Aduertendum vero Zachariam à so-
Zach. 9. lo Matthæo & non ab alijs fuisse allegatum, quia solus ille Iudæis Euangelium hebraice scribebat, vt illi Mesiam sibi, per prophetas promissum expectantes, ac nil aliud quàm quod in scripturis, quibus multum fidei tribuebant considerantes, cum cui illi consonarent, in Mesiam recipiendum arbitrarentur. Quam ob causam Christus ipse citabat etiam non raro scripturas in testimonium contra Iudæos, illisque dictabat, ut uiderent num scripturæ ipsius factis concordarent: ut uidere est apud Ioannem Scrutamini
Ioan. 5. (inquit) scripturas, in quibus vos putatis habere uitam æternam: quia ipsæ sunt, quæ testimonium perhibent de me. Hanc igitur ob rationem citabat Matthæus scripturæ testimonia quoties ad Christi gesta faciebant: ut sic Iudæi, quibus scribebat, facilius ad credendum inducerentur. Cæteri autem Euangelistæ non Iudæis, sed alijs gentibus ad Christianæ religionis cultum conuersis fidei doctrinam Græcis literis prodiderunt: qua de causa non magnopere enarrarunt afferre in medium scripturæ testimonia ad probandas res à Christo gestas, nisi forte ad id scripturæ facere viderentur.

Ad doctrinam autem nostram tria hic sunt notanda. Primum, Christum ultro accessisse ad locum in quo pro nobis acerbissimam mortis crucem subiret. Vnde nos tanti magistri ducti exemplo crucem nostris humeris impositam: idest labores, & aduersa omnia sponte & patienter ferre discamus. Deinde ex hoc contextu scimus euidenter nihil eorum quæ aguntur Christum latere. Quamobrem ita nostrã uiuendi rationem instituamus, & nostros effingamus mores: ut eius oculos minime offendamus. Si enim cogitaremus nos uel minimarum cogitationum dictorum, & factorum Deum ipsum testem habere oculatum, proculdubio nihil unquam, uel in Deum, uel in proximum impiè moliremur. Apud Esaiam scriptum legimus. Quare dicis Iacob, & Esai. 40.
loqueris Israel, abscondita est uita mea à Heb. 4.
domino? omnia (inquit Apostolus) nu- Psal. 138
da, & aperta sunt oculis eius. Ita propheta ille regius. Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum tu illic es, si descendero in infernũ
ades. Sciebat itaque Christus quòd esset Psal. 15.
ibi pullus & asina alligata, licet absens esset: scit etiam cogitatus nostros & opera. Tertiò uidemus hic uerbo Dei nihil posse resistere: unde colligamus nobis nõ coactè, sed spontè Deo esse seruiendum, qui & si bonorum nostrorum non indigeat: ministerium tamen, & officium nostrum desiderat. Potest ille quidem pedes adire Hierosolymam, iubet tamen sibi adduci iumentum. *Et si quis uos interrogauerit quare soluitis, sic dicetis ei. Quia dominus operam eius desiderat.* Probe tenebat Christus aliquem discipulis fore obstiturum: noluit tamen illis dicere, cum uos interrogauerit dicetis, quia dominus operam eius desiderat, ne uideretur sub necessitate ponere actum Apostolis obstituri, cum quisque ad agendum liber sit. Vel dicemus quòd propositio illa conditionalis resoluitur in simplicem temporalem: scilicet si quis uos interrogauerit, idest, quando uos aliquis interrogauerit, respõdebitis, Dominus operam eius desiderat.

Protu-

Protulit Christus verba ab Apostolis respondenda, vt iumentorum Domino significarent quis esset qui iumenta peteret.
Exo.21. Quemadmodum enim quando filij Israel petierunt ab Aegyptijs uasa mutua dominus posuit uirtutem in verbis petentium, ita vt moueret Deus corda Aegyptiorum, ut darent uasa: sic huic responsioni eam indidit uirtutem, vt facilè audito, quod ijs opus esset domino, concederentur à possessore suo, cui Christus erat notus: quapropter cum intellexisset à Iesu iumenta peti, danda censeret. In eo autem quod dicit, dominus eorum operam desiderat, innuit quis esset. Christus
Ioan.13 communiter apud notos præcipuè, &
Ioan.21 amicos Dominus vocabatur, & magister, unde cum septem discipuli piscarentur in mari Tiberiadis post Christi resurrectionem, & Ioannes intellexisset dominum in litore stare, dixit Petro. Dominus
Ioan.11 est. Et Martha. Domine si fuisses hic frater meus non fuisset mortuus. Quod autem magister etiam vocitaretur, patet ex uerbis eiusdem Marthæ dicentis ad sororem. Magister adest, & uocat te. Deinde mittens duos discipulos ad parandam cœnā, & locum petendum, dixit illis Christus. Magister dicit. Tempus meum prope est,
Mat.26. apud te facio pascha. Cum itaque his duobus nominibus ab amicis, & notis uocaretur, cum volebat aliquid suo nomine fieri, altero illorum nominum se uocabat. Quare nunc, dicite (inquit) quia dominus his opus habet. Idest dicit, ꝙ ego Iesus, quem illi dominum vocāt, operam eius desidero. Obserua autem Deo nihil
Psal. 15. esse opus. Vnde egregius Psaltes. Deus meus tu es, quoniam bonorum meorū non indiges. Sed ut bona sua creaturis communicaret, necessitatem pati uoluit.
2.Cor.8 Vnde Paulus Corinthijs ait. Scitis enim gratiam domini nostri Iesu Christi, quo-
Philip.2 niam propter nos egenus factus est cum
Psal. 64. esset diues: vt illius inopia uos diuites es-
Rom.10 setis. Hoc tamen mirum debet uideri: nā propter nimiam charitatem, qua nos dilexit ille, de quo est apud Dauid, aperiente te manum tuā omnia implebuntur ubertate,
1.Cor.8 quippe qui diues est, in omnes qui inuocant eum, asina nūc uili animali indiget. Quæ omnia testante Apostolo eo spectarunt, ut eius necessitate, & indigentia nos diuites essemur. *Abierunt qui missi erant, & inuenerunt sicut dixit illis stantem pullum.* Hoc in loco discipulorum ponderanda est obedientia: etenim Christi dictis minimè diffidentes eius mādatum illico sunt impigre exequuti: quippe qui sibi persuadebant fieri nō posse, ut aliter quā Christus dixisset, res eueniret. Vnde nobis saluberrimum eruetur exemplum: nec enim est opus, ut Dei præcepta exequamur scrutari prius qualia, aut quę sint ab eo imperata: non nos suorum præceptorum statuit examinatores, sed impigros exequutores esse vult. Alioqui iure optimo curiosius illa excutientibus nobis, ut Petro obiicietur. Quid ad te? Si ergo inculpatissimi Christi discipuli esse uolu- Ioan.21
mus uelis, & remis, ut aiunt, imitemur oportet obediētissimos illos filios Israel, Exo.24.
qui Mosi dixerunt. Omnia quæ locutus est dominus faciemus. Expendendum e- Psal. 7.
tiam iterum certitudinem mandatorum Dei, quippe qui falli nùnquam nec fallere potest: quamobrem necessum erat, ut sicut illi dictum fuerat, res eueniret Miser & infœlix peccator. in cogitatinnibusq; tuis maxime obcæcate, à Deo te falli arbitraris: cū per os Dauid inquit, nisi cōuersi fueritis: arcum suum vibrauit, & tetendit Luc.13.
illum, & in eo parauit uasa mortis, & sagittas suas ardentibus effecit? A Deo te falli arbitraris cum inquit, nisi pœnitentiam egeritis omnes simul peribitis? Qui pœnitentiam non egerint, ij dictum domini uerissimum experientur, hoc est in perditionem, sulfurem, & gladium, & pestem inciderent. Oportet igitur Dei timore corripiamur, ac eius dictis indubitāter acquiescamus: certissimum enim est nos simul omnes perituros, nisi suppliciter conuersi pœnitentiam egerimus. Si autē caro, & mundus aliud suadere conabuntur, eorum suasiones ueluti prophetarū falsorum reijciamus. *Soluentibus autem illis pullum, dixerunt domini eius ad illos, Qui soluitis pullum?* Hinc patet errare eos qui putant asinam esse communem: nam domini eius, ut hic ait Lucas ad Apostolos dixerunt, cur soluebant eam. Sic errauerunt qui arbitrabantur asinam illam fuisse in Hierusalem, cum tamē id falsum es-

se suprà ostenderimus: erat enim in oppidulo quodam non longè ab Hierusalem. Chrysostomus etiam affirmat asinam illam (quod de pullo dictum intellige) post
Ho.37.i Christi ingressum in Hierusalem ad do-
ope.im- minum suum reuertisse; quod si esset cō-
per.Ma. munis, nō dixisset. Adde, quod si esset cōmunis, cito periisset, cum nulli præcipuè curæ esset. Dubium tamen exoritur hoc loco utrū uidelicet discipuli solam asinā vel solū pullū soluerint, an ambos simul? dicendū puto ambos fuisse solutos, allatos & necessarios. Necessarios inquam non ad tolerandum laborē equitationis, cū pullus ad hoc solus sufficeret, sed ad mysteriū. Nec enim Christus illo vehebatur, quasi de itinere defatigatus, sed ad aliquid significādum. Vtrumque itaque iussit sibi afferri: tum ob dictā rationē, tum etiā, ut impleretur prophetia Zachariæ meminentis utriusque, ut suprà diximus. *At illi dixerunt. Quia dominus eum necessarium habet.* Quæ uerba tanti ponderis ac uirtutis fuerunt, ut statim pulli dominus eum solui sine ulla cōtrouersia permiserit. Vnde constat à Christo domino duo hic fuisse ostensa: puta sapientiam, & potentiam. Sapiētiam quidem cum prædixit fore ipsos interrogandos, vt reuera fuerunt interrogati. Potentiā autē cū illis dixit, verba, quibus facillimè pulli dominus acquiesceret. Atqui quoniā quo aliqua uirtus citius æqualia operatur, eo fortior est: ac nulla operatio citius fit quā quæ in instāti: ideo dictum est à Matthæo, confestim dimittet eos. *Et duxerunt illum ad Iesum.* Expēde discipulorū summissionem & humilitatē. Nā cū asinos agere uilissimū sit: Apostoli tamen ætate prouecti asellos agere de Christi mandato non recusarunt. Etenim nullum tam uile & abiectum officium est, ut si ob obedientiam fiat, non facillimè præstetur: nec enim officium illud aut labor uilis est habendus, quo uita illa æterna consequitur. Nos uerò non obsequimur nisi illis quæ nobis honori fore arbitramur: abiecta verò opera, etiā propter Christū operari verecundamur. Hanc igitur uerecundiam seu uanitatem nostram discipulorum humilitas & obedientia nunc & accusat, & damnat: etenim eo miseriarum deuentum est, ut pauperi, & infimo nessaria & uera aliquando monenti acquiescere nolimus, id nobis
dedecori futurum existimantes. At non 2. Rc. 6.
Propheta ille regius sibi persuadebat cum humilium & pauperum ritu coram arca domini saltitaret: quā ob causam ab vxore sua Michol cœpit contemni. Nec mirū id uideri debet: mundus enim humilitatem ignominiæ loco ponit. Hinc oritur, vt arrogantes homines & vtrium instar inflati tunc se suumque nomen contem-
ptum iri putant, cum summissi propter 1. Re. 9.
Christum effecti uulgaria opera exercue-
rint. Saul uir corporis robore præstantis- 1. Re. 15.
simus patri suo Cis est obsecutus in quærendis asinis uelut ille præceperat: quā ob brem regnum est adeptus: sicut dixit ei Samuel. Cùm esses paruulus in oculis tuis, caput in filiis Israel factus es. Eodem prorsus modo nos si humilitatē propter Christum non aspernati, sed amplexati fuerimus, procul dubio regno æterno potiemur. Cæterùm de hoc aliàs.

¶ Admonentur hoc loco concionatores quomodo sese habere debeant: quemadmodum enim hi Apostoli, qui ueri erant concionatores hæc iumēta ad Christum duxerunt. Sic illi Christianum populum non ad mundum, non ad teterrimū gentium hostē, nō denique ad seipsos, sed ad Christum ducant: in hoc disimillimos sese exhibentes impudētisimis hæreticorum concionatoribus, qui non ad Christum, sed ad cacodæmonē fideliū animos attrahere conantur. Porrò hoc nō solùm improbisimi hæretici, sed catholici nūquā efficiunt. licet enim orthodoxi & boni alioqui sint concionatores, non tamen fidelium saluti & emolumēto, sed humanæ gloriæ, & auræ populari plerumq; inseruiunt: vnde efficitur, ut non ad Christum, sed ad seipsos populum Christianum alliciant. Tu verò qui ad optimi concionatoris munus aspiras, integerrimè exequendum enitere, ut ad Iesum qui est uera salus, & omne bonum audientes tuos pelliceas: quod tunc cumulatissimè præstabis, cum in concionibus tuis clamitaueris, oraueris, obsecraueris flagitiis inquinatos homines, ut sese in meliorem frugem recipiant, ad Christumque ex animo conuertant, ipsumque

omiſsis uitiis omnibus & peccandi occaſionibus quæritent. Quod cùm feceris, tunc te non tuæ gloriæ, ſed Chriſto ſeruiſſe arbitrare. *Et iactantes veſtimenta ſua ſuper pullum impoſuerunt Ieſum.* Cooperuerunt Apoſtoli pullum ueſtibus ad decentiam & ornatum. Reſpondeant nunc qui dicunt Eccleſiæ ceremonias eſſe ad inuentionem humanam, & nihil Deo placere, niſi quod ipſe præcipit: non ſolum hi diſcipuli aſinam & pullum adduxerunt, ut iuſſum fuerat: uerum ueſtibus ornarunt, quod præceptum nequaquam erat, Deo tamen non diſplicuit immo approbatum fuit. Vide etiam ueros Chriſti diſcipulos ſeipſos ueſtibus ſuis nudare, ut Deo ſeruiant, Deumque id ad exemplum diſcipulos permiſiſſe: & in eo uoluit Deus diſcipulos ſeruire, in quo ſeruierant, atque ideo permiſit ut illi qui Chriſtum excipiebant, ſeipſos ſuis ueſtibus exuerunt, & uiam qua diſcipuli erant tranſituri ueſtibus ornarent. In eo enim uoluit dominus diſcipulis eſſe ſerdum, in quo diſcipuli Chriſto ſeruierant.
Exod.1. Sic ſe habuit Deus cum obſtetricibus Aegyptiis, quæ quia timentes Deum paruulos Iſrael non occiderunt: domibus id eſt, poſteritate dignæ extiterunt. Loth quia miſericordia erga peregrinos uſus eſt, à maximo illo Sodomæ incendio li-
Gen.9. beratus fuit. Raab quia excepit exploratores, à ſubuerſione Hierico erepta eſt.
Ioſue.6. Veriſsima eſt ſententia. Beati miſericor-
Matt.5. des, quoniam ipſi miſericordiam conſe-
Lucę.6. quentur. Et alibi. Prout uultis, ut faciant uobis homines, ſic facite illis.

Porro in hoc facto adimpleta eſt pro
Mat.21. phetia Zachariæ, quam refert Matthæus
Zach.9. dicens, Ecce Rex tuus uenit tibi manſuetus, &c. Exulta ſatis, inquit, filia Sion, & iubila filia Hierusalem. Ecce Rex tuus uenit tibi manſuetus ſedens ſuper aſinam & pullum filium ſubiugalis. Merito & optimo iure Sioni erat tripudiandum: nullus enim nuncius ſolidiori gaudio erat celebrandus ab Hieruſalem quàm ille, quo Regem ſuum aduentare intelligebat: quando quidem per illum ab omni malo erat liberanda. Quamobrem non modo erat exultandum, ſed ſatis, id eſt, abundanter exultandum filiæ Sion, per quam Hieruſalem intelligitur, quæ erat ciuitas poſita ſub monte Sion, & quia illi mōti erat ſubdita dicitur filia Sion: quia filia matri ſubiicitur, Iubila filia Hieruſalem ad eandem ſententiam pertinet: etenim eadem eſt filia Sion, & Pſa.143. filia Hieruſalem, ſed eſt repetitio quædam qualis eſt in carminibus, & in modo loquendi prophetarum, iuxta illud Pſalmi. docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Bellum & prælium idem ſunt, ſicut idem eſt manus & digitos mouere cum neuter ſine altero moueatur. In ſecundo Regum 1.Re.20. volumine etiam dicitur. Quæ pars nobis in Dauid: aut quæ hæreditas in filio Iſai? Idem enim Dauid & filius Iſai: & idem eſt habere partem in Dauid, & habere hæreditatem in filio Iſai. Aduertendum particulam demonſtratiuam, ecce conuenire illi qui ſe oculis uidendum offert: hic uero conuenire ei qui ſe intellectui offerebat. Cognoſce, id eſt, uide illum in carne: intuere illum realiter ad te venientem, ſed crede illum tuum redemptorē & regem eſſe. Præterea obſeruandum eſt etiam quòd licet tres perſonæ diuinæ regnent ſuper nos, Chriſtus tamen peculiariter dicitur Rex, quia factus eſt homo, ac incarnatio ad illum eſt terminata. Vnde Pſalmographus de tribus di- Pſal.52. uinis perſonis loquens. Benedicat (inquit) nos Deus noſter, benedicat nos Deus: quia trinus eſt Deus in perſonis, dixit ter Deus: addidit autem, noſter, propter incarnationem uerbi, quia noſtram aſſumpſit naturam. Vt autem oſtenderet tres illas perſonas unum eſſe Deum in eſ- Deut.6. ſentia, addidit, & metuant eum omnes fines terræ. Sic etiam in Deuteronomio habetur. Deus Deus tuus, Deus unus eſt Poſitum eſt tuus in ſecunda trinitatis perſona, nec ab re, quia filius Dei naturā aſſumſit humana, & nobis natus & datus, pro nobis mori non dubitauit: quapropter ait Zacharias. Ecce rex tuus venit tibi. Exulta Sion quia rex tuus venit tibi. Non poteſt enim non eſſe tuus, ò homo ille, qui corpus, animum, uitam, ſanguinem, ſe denique totum tibi dedit. Merito igitur, ille deus tuus dicitur quādoquidē ſibi nihil retinuit. Nōne aliquid te dare ęquum

quum esse putas, qui se totum tibi dedit? Aequissimum profecto erit, ut ex multis horis, diebus, mensibus, & annis, diem saltem vnum in meditandis sceleribus & peccatis, quibus Deum autorem & protectorem tuum grauiter offendisti, consumas. Aequissimum profecto erit, vt ex tot sumptibus, quibus mundo seruis frustum saltem panis ob Christũ omniũ datorem eroges ipsius pauperculis. Insitum à natura est omnibus, ut quisque sua diligat. Quare igitur veluti domum, uineam, fundumque, quia tua hæc sunt, amas: Deum uerò tuum non amabis? Etenim Deus optimus maximus cum uidisset homines tanto amore sua prosequi, se nostrum facere statuit, ut sic eum amare quodammodo compelleremur. O charitatem eximiam. O semper memorandũ amorem. O clementiam admirandam. O benignitatẽ incomprehensibilem. Mirabile, imo mirabilissimum uideri debet hoc. Nam cum tot Angeli, Archangeli, tanta denique cœlestium spirituũ multitudo Deum ardentissimo prosequantur amore: ipse hoc posthabito à nobis homunculis, terrenis, abiectis, & ingratissimis, amari expectat. Expetit à nobis amari, ut nostræ familiaritatis & amicitiæ ineundæ gratia se quoque hominem facere non dubitarit. Omnibus nostris miseriis obnoxius ipse ad homines accedit: illis se ultro offert ad ipsorum utilitatẽ & commodum. Quod multo maioris amoris est iudicium, quàm si ad ipsum venientes reciperet. Quare admiratus Dauid inquit. Quid est homo, qđ memor es eius, aut filius hominis quoniam uisitas eum? Ipse peccatores quærit, ad eos uenit quẽ iniuria grauiter affecerunt. Sed quia de hac re multa disseruimus ĩ libello nostro meditationum dilectionis Dei ad alia gradum faciamus. Igitur, ne aufugiant, ne se occultent tremore metuque correpti, audiant attentè quod sequitur. Mansuetus & humilis: sedens super pullũ. Non adest in rigore iustitiæ, aut potentiæ mittens ignea fulmina, aut ardẽtes flammas, qualiter super Sodomam & Gomorram factum fuisse memoriæ est proditum, non qualiter super legatos Ochoziæ testantur historiæ sacræ gestum: non aquarum eluuio peccatores puniturus adest, ueluti tẽpore Noe accidit. Mansuetus & humilis ad homines accedit: non uectus generoso equo, nõ hasta armatus ꝑ medios homines irruit: sed uili asello, & inermis hominibus sese immiscet. Si ergo peccatorẽ te esse intelligis, ne ideo timeas: imo illi aduentanti, obuiam procede. Exoptauit illũ uidere Abraham, quo uiso, incredibili gaudio exultauit. Ecce uenit tibi mansuetus & humilis. Quo ergo fugis ò miser peccator? Quorsum uitã tuã & salutẽ fugis? Si lucem fugis, quomodo uidebis? Si uitã, quo pacto uiues? Venit iam tꝑs miserendi, quia uenit tꝑs. Non solùm dominus exoratus nobis ignoscit: sed ipse rogat, ut oremus, & ueniã ab ipso petamus. Porrò ab hac humilitate & mansuetudine Christi animi submissionem, mansuetudinẽ, humanitatẽ denique docemur. Turpe profectò est, & quod nobis nõ mediocrem pudorem iniicere deberet, uidere Christum rerum omnium opificem tãta humanitate & mansuetudine, uehi asello quodam uili: nos uerò phaleratis equis & curribus maximo alicui triumpho accõmodatis incedere. Etenim eo vanitas & superbia deuenit, ut non solũ fœminæ ingenuæ, sed uiri ipsi curribus inauratis vehãtur. Quem fastum, stultitiam & amentiã, animo præsagiens propheta ille Amos deplorabat dicens, Væ uobis, qui opulenti estis in Sion, & confiditis in montẽ Samariæ: optimates capita populorum, ingredientes pompaticè domum Israel. Sed de his aliàs.

Psal. 8. — Gen. 19. — 4. Re. 1. — Gen. 8. — Ioan. 8. — Psal. 101. — Am. 6.

¶ Aduerte autem honorabiliorem & longè maiorem fuisse pompam & maiestatem Christi in humili & uili asello uehi, quàm eorum Imperatorum, qui superbi & arrogãtes in ciuitates suas ingredientes opulentissimum triumphum egerũt. Cæsar est Romam ingressus cũ maximo triũpho, cuius triumphalis currus à quadraginta elephantibus ducebatur. Pompeius ille magnus etiam de Africa elephantis inuectus Romæ triumphauit. Marci Antonii currum leones. Aureliani uehebant cerui, quæ quidem magna uidebuntur. Cæterùm si cum Christi triumpho conferantur, uilia & inania habentur hæc trophea. Etenim Cæsares illi,

Pompei, Antonij & reliqui omnes mundi huius Principes & Imperatores superbissimi, cum nullas diuitias à natura sua haberent, imò nudi & pauperrimi ueluti quilibet mendicus nascerentur: aurum, diuitias, triumphos ab hominibus mendicorum ritu petebant, ut illa omnia sibi in honorem, quo à natura priuabantur, redundarent. Quemadmodum enim mulier deformi facie & uitio aliquo corporis facta à natura, fucos, medicamina & alios corporis ornatus quærit quibus pulchra uideri possit: cōtra uerò illa, quę benigna natura egregiis & faciei & corporis dotibus locupletauit, licet inornata incedat, gratior & amabilior omnibus est, quā cornicula illa superior uariis & alienis induta plumis: eodem prorsus modo imperatores & Principes illi, cùm nihil bonorum sibi à natura cōpararint, externa hæc, aurum uidelicet, diuitias, triūphos, currus deauratos & alia id genus quærebant. vt sic elati gloria hac mundana & honore digni uiderentur. At in Christo domino lōgè aliter sese res habet: quippe qui ex sua natura diues & potens non deauratis curribus, non gemmis, nō auro, nec aliis hominum gazis indiguit: in illo enim asello sublimior, potentior, & gloriosior omnibus mundi Imperatoribus triumphauit. Innumerę causæ triūphum hunc longè solenniorem omnibus aliis efficiunt: sed quatuor præcipuas id præstare comperies, duas scilicet, ex parte ipsius saluatoris, & totidem ex parte recipientium ipsum Christū. Ex parte enim Christi redēptoris nostri hic triumphus clarissimus extitit. Primò quia ī eius ingressu, & modo ingrediendi, Christus suæ diuinitatis omnipotentiā manifestauit. Cum enim sacercedotum Principes contra ipsum eiurassent, hodie Hierusalem publicè & palā ingressus, templum adit, & in conspectu omnium inimicorū suorum ementes & uendentes ab illo imperiosè eiecit: nec tamen quisquam ei restitit, aut aduersus eum uocem ne unam quidem emisit. In quo luce clarius patuit illum esse uerum Deum, cordaque & uoluntates hominum in sua potestate habere: & quamuis eo usque in Ephren iuxta desertum delitescere uoluerit, nunc autem in ingressu Hierusalem uerissimum se esse Deum demonstrauit. Porrò tanta erant peruersitate & malitia obcæcati illi pharisæi, vt hoc tam ingenti miraculo uiso clarissimè & cognito non conuerterentur: imo singulis diebus magis ac magis eorum odium, & incredulitas inualescebat. Quamobrem maximis & longissimis, ut par est pertinaciæ & cæcitatis suæ nunc pœnis excruciantur. Sancti nō rarò suam debilitatem & humanitatem & agnoscunt & fatentur: constanter tamen & uiriliter se erigunt cùm opus est. Moses ab Aegypto fugit: sed posteà Pharaoni nequissimo & arrogantissimo regi restitit. Helias à muliere aufugit: at cum opus fuit rediit, & grauiter Achab Regem reprehēdit. Paulus submissus in sporta, Damascum aufugit, fracto autem carcere cum uinctus teneretur, aufugere noluit. Christus ipse in Efrem sese proripuit, quia uidelicet nondum hora eius uenerat: nunc autem palam prodiit, & se inimicis suis immiscet, quos ipsius ingressui ad esse fecit.

Ioa. 11. Exod. 2. Exod. 5. 3. Re. 19. Act. 9. Act. 16.

¶ Secundò in hoc ingressu suam diuinitatem ostendit, cum triumphum egit ante ipsam victoriam, præter omnem Imperatorem & reliquorum morem, qui non nisi deuicto hoste & capta præda triumphant. Cuius rei ratio est, quia licet bellum certum habeant, uictoria tamen incerta est. Fœminæ illæ Israelis, Dauidi obuiam processerunt cantantes. Saul percusit mille, Dauid autem decem millia. Sed hoc obtruncato iam Goliath Gigante factum est. Christus autem uerus Deus ante pugnam celebrauit uictoriam, quam habebat certissimam: quia nimirum longe aliter, ac mundi huius duces, & Imperatores, quia teterrimum hostem erat superaturus. Illi namque salui & incolumes suis inimicis occisis de hoste triumphant: at Christus moriens, uictoriam erat acturus. Qua de causa post mortem, id est, post ipsam uictoriam non erat triumphandi locus: quapropter necesse erat, ut ante concertationem, & uictoriam celebraret triumphum. 1. Re. 18.

¶ Ex parte autem recipientium hic triumphus fuit solennissimus duas ob res:

scilicet, ob ea quæ fecerunt, & ob ea, quæ dixerunt. Ob facta inquam, quia cum ramis palmarum & oliuarum Christo tripudiantes occurrerunt: eique non tanquam puro homini, sed tanquam Deo gestientes, cum ramis obuiam exierunt: quæ ceremonia Deo duntaxat, non
Leui.23 verò hominibus fieri solebat. Quando enim Deus tabernaculorum festum instituit hac ceremonia voluit illud celebrari dicens, Sumetis uobis de primo fructu arboris pulcherrimæ, spatulasque palmarum & ramos ligni densarum frondium, & salices de torrente: & lætabimini coram Domino Deo uestro, celebrabitisque solennitatem eius septem diebus per annum. Iudæi igitur Hierosolymitani, qui catholici & ceremoniis dediti erant, honorem hunc Deo solummodo dicatum Christo domino tribuunt veluti uero Deo, quod nunquam mundus suis Imperatoribus & Principibus exhibuit, ut thura aut cultum suis Diis dicatum eis offert.

Ob ea etiam, quæ isti dixerunt, diuinitas Christi celebrata est: nam illum Osanna, in excelsis uocarunt, Hoc est, tu es Saluator mundi, peccatorum Redemptor, & peccatorum remissor. Messias, filius dauid, & Rex Israel. Itaque factis & dictis Christum filium Dei, & mundi Remptorem confessi sunt: ideòque triumphum hunc honorabiliorem, & præstantiorem fuisse quàm omnium mundi Principum perspicuum est.

At dices. Si Christus nos doctrinæ & humilitatis exemplum relinquere, & honores despicere docuit: quare hunc triumphum & honorem acceptauit? Dicendum est hunc honorē sibi deferri permisisse, ut omnes intelligerent ipsum esse filium Dei & verum Messiam, qui solus honore hoc recipiendus erat. Alioqui hanc pompam & fastum proculdubio aspernatus fuisset: tanta enim humilitate erat, ut ne miracula quidem quæ faciebat diuulgari vellet. Surdo nanque
Matt. 7. & muto præcepit, ut taceret, dicens, ne-
Matt. 9. mini dixeris: Iairi etiam filiæ resurrectio-
Mat. 17. nem, & Apostolis transfigurationem tacendum uoluit. Nunc igitur hanc triumphi gloriam non contemnendam duxit, eo quòd urgeret necessitas: necessum enim erat, ut nostra redemptio omnibus innotesceret, ac proinde ut se filium Dei ostenderet, de quo apud Zachariam præ- Zach.9.
dictum erat. Exulta filia Sion, ecce Rex tuus uenit tibi. Sion autem, id est, populus qui Christum excipit: regem Israel illum uocat dicens, Benedictus qui uenit in nomine domini. Etiam si surdi fuissent Pharisæi & templi sacerdotes, signū hoc uocem populi potuissent cognoscere. Certè optimè intellexerunt prophetiam illam in Christo domino uerè fuisse uerificatam & adimpletam: cæterùm quia malitia subobcæcati credere noluerunt. Igitur uoluit Christus hoc honore Ioa. 11.
insigniri nostræ utilitatis causa: ut scilicet illum cognosceremus. Deinde ut nobis exemplar quoddam in recipiendis honoribus imitandum relinqueret. Quid est enim aliud illum asello quodā uili in tanto triumpho uectum fuisse: nisi nos verè doceri humilitatem quæ inter honores & pompam maximè periclitatur? Quemadmodum enim ille, qui fastiginm excelsi alicuius ædificij est ascensurus, nisi plurimum habeat cerebri & mentis compos fuerit, cadet, & animam exhalabit: eo prorsus modo qui ad dignitatum & honorum fastigium euehitur, nisi sanæ mentis & intelligentiæ compos fuerit, humilitatemque præ oculis amplexandā habuerit, facillimè decidens in profundissimas asimplorum sedes delabetur. Quamobrē maxima in dignitatibus moderatio est habenda & humilitas: alioqui & honorū & animæ iactura fiet. Vnde Ec Eccl. 11.
clesiasticus. In die honoris tui, ne extollaris. Humilis erat Saul quando rex Israel creatus est, qđ ipse probè tenens dicebat, Nūquid nō filius Gemini ego sum, de minima tribu Israel: & cognatio mea nouis- 1.Re. 9.
sima inter omnes familias de tribu Beniamin? At uerò postea q̄ regno potitus est & Israel Dominio, prorsus euanuit: & ex humili arrogās rex effectus, ad īferos est præcipitatus. Humilitas inter honores rara auis: & ideo paucissimi in alto dignitatū gradu collocati, à superbia sibi tēperāt. Quocirca à Deo obnoxè est nobis cōtēdedum, ut in rebus secundis nos tueatur, humilisque efficiat: quòd non ignorans prophe-

Psal.118 propheta ille regius à Domino cum esset Rex humilitatem petiuit, quam meruit impetrare, Idem etiam præstitit sacrosancta illa uirgo ac Deipara Maria in angelica salutatione, cum ab angelo se laudari uideret Ita se gesit præcursor Domini
Lucæ I. Ioannes quando honore Mesiæ elatus,
Ioan. I. dixit, Non sum dignus soluere corrigiam calciamenti.

Tertio Christus hunc honorem, & triũphum non lentè, sed raptim sibi uoluit exhiberi, ut scilicet nos doceret modũ, quo in dignitatibus nostris terrestribus, & caducis honoribus nos habere debeamus: fluxiles enim, & momentanei sunt, milleque periculis, & casib. obnoxij. Quamobrem in illis imitari debemus Aegypti canes, qui siti compellente aquam Nili hausturi properanter quidem, nec omnem simul, sed raptim per litus decurrentes ex interuallis illam degustant: ne uidelicet si lentè, & parum circunspecti ebibant in medio potu à Crocodilis capiantur, & deuorentur: unde dici solet. Ito, sicut canis per Nilum. Hoc est, properanter. Quot diuites, quot principes, quot Reges, & Imperatores è uiuis demigrarunt: quorum sepulchra teruntur pedibus eorum, quos in uita ne uidere quidem uoluerunt? Vbi illa arrogantia? Vbi illorum omniũ despectus? Vbi honores, dignitates, & regna? Omnia illa iam ut fumus transiegnarunt, eorumque memoria est consepulta.

Quartò Christus in medio triumphi in lacrymas prorumpit innuens mundanas has dignitates potius tristitia, & fletu quàm gaudio, & risu esse prosequendas. Si huiusmodi honores quemadmodum Christus recepit nos susceperimus, nobis detrimento minimè fuissent: uerum quia elato animo suscipimus, nos perdunt, & occidunt, Testis nobis esse poterit Aman, quem non aduersa, sed secunda miserrimum fecit fortuna: quippe quæ non solum illum Assueri regis familiaritate, uerùm uita ipsa per summum dedecus denu
Hest. 7. dauit. Quamobrem soli humiles inter ipsos dignitatum cumulos prudenter à lachrymis sibi non temperant: qua de causa potens illa regina Hester lachrymis tota distillans, Domino dicebat. Tu scis ꝙ
Hest.14. abominer signũ superbiæ, & gloriç meæ: ꝙ est super caput meũ, &c. Sed ad contextũ reuertamur. Igitur cũ sic humilis Iesus in asello incederet uersus Hierusalẽ ꝑ mõtem oliuarũ, audi quid Euangelista dicat.

Eunte autem illo, substernebant omnia uestimenta sua in uia. Quæ non solùm à discipulis, uerum ab omnibus illis, qui Christum sequebantur ab Hierico, & ab omni populo Hierusalem, & uicinis, ut Christum honorarent proprias uestes asello terendas tetenderunt ad nullum illarum damnum attendentes: & uestimenta quibus honorari solent homines sibi detraxerunt, ac illius subiecerunt pedibus. Perpende præterea discrimen inter hanc Christi exceptionem, & aliorum huius sæculi regum, & imperatorum. Hi namque vrbem aliquam solenniter ingressuri excipi solent sub precioso aliquo peripetasmate ad aeris iniurias euitandas, & solennitatẽ ac apparatum ostendendum. Itaque ingrediuntur tecto cœlo, & discoperta terra: ut scilicet non illud, sed hanc posint intueri, innuentes se non cœlestes, sed terrenos esse reges, & Imperatores. At cum Christus dominus dicat regnum meum non est de hoc mundo, ingreditur cooper
ta terra: cum autem sit rex cœlestis disco Ioa. 19.
operto cœlo. Exceptus igitur est strata terra non solum uestibus, uerum etiam ramis, tum oliuarum tum palmarum. Oliuarum quidem ramos afferebant illi, qui Iesum ab Ierico sequebantur, palmarum ramos illi, qui ab Hierusalem egredientes Christo obuij facti sunt, ut testatur Ioannes. Motæ uerò hæ turbæ sunt ad hunc honorem Christo exhibendum, tum à quodam gaudio spirituali quod conceperant ex miraculis, & signis quæ uiderant:
quod expresè affirmat noster Lucas cum Ioa. 12.
inquit, laudabant eum super uirtutibus, quas uiderant: tum ẽt specialius ob miraculũ suscitationis Lazari, ut ait Ioannes. Testimonium (inquit) perhibebat turba, quæ erat cum eo, quando Lazarum uocauit de monumento, & suscitauit eum à mortuis. Propterea, & obuiam uenit ei turba, quia audierunt eum fecisse hoc signũ Et cùm nunc primum post miraculum illud editũ Hierosolymam ingrederetur, omnis populus ei obuius factus est. Sed præcipua ratio, quare gæ gentes mo-

tæ sunt, ut Christum sic honorificè exciperent est, quia Deus mouit corda earum, vt hæc facerent, & illum cum honore prosequerentur. Et ideo dicentibus Iudæis, vt increparet gẽtes illas ob ea quæ faciebãt, respondit. Si hi tacuerint, lapides clamabunt. Quasi diceret. Fieri non potest, ut aliter fiat: est enim hoc in eorum animis
Mat. 21. insitum. Vnde apud Matthæum inquit. Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem. Hoc est, Deus laudem in ore puerorum perficit: at qui illa quã Deus perficit est ad quam exhibendam ipse incitat, qualis fuit hæc præsens harũ turbarũ.

Obseruandum quoque hic est, nõ exisse Christo obuiam diuites, nõ magnates, non principes, hi enim de gloria Dei non admodum sunt soliciti: sed turbam, hoc est populum ipsum, & abiectos ac pauperculos homines: in his enim quæ ad Dei cultum attinent, longè promptiores pauperculi, quàm opulenti reperiuntur.

Porrò ex diligentia, & feruore, quo hæ turbæ excipiunt ramis, & vestibus Christum exemplum possumus capere, & mo
Gen. 18. dum, studium, animi ardorem, quo nobis Deus est colendus. Hoc sane modo Patriarcha ille Abraham Deum excepit hospitio suo. Confestim ipse ad armenta cucurrit, iubet adduci vitulum, & Sara eius vxor panes festinanter coxit. Vnde aduertendum relinquitur in domo iusti ad cultum Deo exhibendum esse omnes egregiè diligentes. At in domibus impiorum omnes inuenies Deo negligentes. Cacodemoni vero diligentissimos. Vnde apud
Hier. 7. Hieremiam de impijs loquens dicit dominus. Filij colligunt ligna, & patres succendunt ignem, & mulieres conspergunt adipem: ut faciant placentas reginæ cœli, & libent dijs alienis, vt me ad iracundiã prouocent. In Hebræo est placentas opere cœli: & appellat panes latos, & rotundos ex farre, & melle, cum stellulis quibusdã depictis, qui offerri solebãt idolis, & quia stellati erant, ideo dicuntur facti opere cœli. Quemadmodum igitur probi homines Deo seruituri non quiescunt, ut dicebamus de Abraham, & de hac turba, quia alij scindebant ramos de arboribus, & alij uestes suas in via prosternebant: sic etiam improbi in dæmone colendo omnes suas adhibent uires, ac inquieti nihil intentatum relinquunt. Balac maximè occupabatur in cõstruendis altaribus, ut Balam Nu. 23.
populo Dei malediceret. Summa diligentia, & studio quærebat Herodes à Magis quo in loco Christus esset natus: ut illum Matt. 2.
è medio tolleret. Impigrum etiam se exhibebat nefarius ille Iudas, ut Christum uẽderet ac traderet: cum cæteri discipuli in Mat. 26.
horto obdormirent. Erubescamus ergo videntes tam diligentes in dæmone seruiendo esse impios: nos uerò in Christo omnium autore colendo tam pigros, & tardos esse. Quinimo deinceps nõ solum ipsi, uerum tota nostra domus, & familia in Dei cultu, & obseruantia occupetur, uelut Abraham, & hasce turbas occupari cõspicimus. Sequitur de laude uocali.

Et cum appropinquaret iam ad descensum montis Oliueti cœperunt omnes turbæ descendentium gaudentes laudare Deum uoce magna super omnibus quas uiderant uirtutibus.

Ex quo loco clarè patet prius uias fuisse instratas, & omnem apparatum exhibitum: deinde verò accessisse laudes. Hic autem maximè est obseruandum cõuinci ex hoc textu errorem impijssimorũ hæreticorum nostri temporis: qui vestigijs nefarii Lutheri insistentes falso damnant orationes uocales, & laudes quas sacrosancta mater Ecclesia Romana Spiritusancto ducta celebrare consueuit. Nõne si magna uoce Christum efferebant, ip Mat. 21.
so id approbante, immo eos defendente coram pharisæis hoc faciebant? Hæretici uerè filij, & discipuli sunt pharisæorũ, quando quidem prohibent laudes vocales domino reddi: cum tamen ipse maximè probet has laudes, quia cum pharisæi dixissent magister increpa illos: respondit dominus, Si hi tacuerint, lapides cla- Lucæ 2.
mabunt. Constat etiam ex superioribus angelos in Christi natiuitate concinuisse magna uoce, gloria in excelsis Deo. Cùm igitur cantent Angeli, & cantent turbæ hæ: audent tamen hæretici impudentissimè has laudes, & cantilenas improbare, & claudunt os laudantium Deum. Et ipse Christus (ait Marcus) quod hymno di- Mar. 14.

Ephe. 5. cto exijt in montem Oliuarum. Et Paulus quoque Ephesiis ait, Cantantes, & psallentes in cordibus vestris domino. Dixit in cordibus uestris, vt moneat, quòd quā do psallimus, & cantamus, atteñtationem habeamus; ne unum dicat os uocale, & aliud cor nostrum cogitet. Idem dicit ad
Colos. 3. Colossenses. Et Ioannes affirmat in fœli-
Apoc. 4. cissimis illis cœlitum sedibus nihil aliud personare quam uocalem Dei laudem, & quatuor animalia incessanter noctu, & interdiu proclamare, sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipotēs, qui erat, & qui est, & qui uenturus est. Addidit deinde quatuor illa animalia cū quatuor,
Apoc. 5. & uiginti senioribus quòd cantabant canticum nouum dicentes, Dignus es domine, aperire librum, &c. Et rursus turba ingens magna uoce personabat, sa
Apoc. 7. lus Deo nostro. Deinde, audiui (inquit)
Apo. 19. quasi uocem turbarum multarum in cœlo dicentium, alleluia. Obmutescant ergo & meritò obmutescant impii, & proterui hæretici uidentes nimirum toties repetitam, & celebratam uocalem laudem. Intelligant iure optimo Ecclesiam in laudādo uocaliter domino uerè imitari cœlestes illos ciues qui nihil aliud curāt quàm creatorem suum uocaliter laudare. To-
Tob. 13. biam quoque audiant prædicentem, per uicos Hierusalem cantandum alleluia. Attendant ad id quod Moses fecit cum filiis Israel, qui cum uidissent Aegyptios mor-
Exo. 15. tuos in Canticum proruperunt, dicentes. Cantemus domino gloriose enim, &c. Videant factum Dauid & totius Israel, qui
2. Re. 6. cum arcam deferrent ex domo Obededon, in citharis, lyris, & tympanis colludebant. Aduertant ad illud primi libri Pa
1. Par. 6. ralypomenon, ubi dicitur. *Isti sunt quos constituit Dauid super cantores domus domini.* Item secundo eiusdem, cum Iosaphat pugnaturus esset contra filios Moab factus est spiritus domini super Iaziel Leuitam de filiis Asaph, & dedit consiliū populo, & statuit cantores domini, ut laudarent eum in turmis suis, & antecede-
2. par. 20 rent exercitum. & uoce consona dicerent. Confitemini domino quoniam in seculum misericordia eius. Et cum cœpissent laudes canere, uertit dominus insidias eorum in semetipsos. Et Ecclesiasticus laudans Dauid inquit. Et stare fecit cantores contra altare, & in somno eorum dulces fecit modos. Esaias etiam uidit Eccl. 47.
duos Seraphines clamantes alterum ad alterum, dicentes. Sanctus, sanctus, sanctus dominus exercituum, plena est omnis terra gloria eius. Esai. 6.
Et de Sion inquit idem Esaias. Gaudium, & lætitia inuenietur in ea: gratiarum actio, & vox laudis. Esai. 51
Et cum Dauid, choro, chordis, organo, laudemus Deum in tympanis. Psal. 150
Ait etiam Tertulianus in Apologetico aduersus gentes, Plinium secundum cum prouinciam regeret, damnatis quibusdā Christianis, eorumque multitudine perturbatus Traianum Imperatorem consuluisse quid de cætero ageret: cui allegauit præter obstinationem non sacrificandi nihil aliud se de sacramentis eorum comperisse quam cætus antelucanos ad canendum Christo, & Deo. Hinc igitur constat uocalem laudem semper esse Deo à Christianis redditam, ab ipso primæuo ortu Ecclesiæ. Cæterùm de his satis. Nunc quid uoce magna laudabant isti, atque dicebant audiamus. Tert. in ap. ca. 2. de ign.

Benedictus qui uenit Rex in nomine domini pax in cœlo, & gloria in excelsis.

Sit laudatus qui uenit in uirtute Dei, & secundum uoluntatem ipsius, atq; ad gloriam eius. In eo autem, q̃ dicunt pax in cœlo, significatur reconciliatio generis humani cum Deo, & angelis facta per Christum: de quo dixit Apostolus Pacificans per sanguinem crucis eius siue quæ in terris sunt siue quæ in cœlis. Colos. 1
Matthæus testatur quod dixerunt Osanna, quæ Hebraicè est, salua uel saluifica. Et in Psalmo centesimo decimo septimo, qui manifestè de Aduentu saluatoris scriptus est, inter cætera hoc quoque legimus. O domine saluum me fac, ò domine bene prospe rare: benedictus qui uenit in noīe domini. Pro eo quod habetur ò domine saluū me fac, in Hebręo legimus Ana, Adonay. Osanna, quod manifestius interpretatus est Simachus dicēs. Obsecro, ò domine sal uum me fac. Lege diuum Hieronymum. Hie. su p Mat. c. 11. & in epi sto. ad Damas.

¶ Obseruandum uerò est non esse ueri simile quod omnis hæc multitudo intelligeret quæ de Christo canebantur: licet omnes tam præcedentes quàm insequentes hæc canerent: magnorum tamen erat illa intelligere. Vnde Chrysostomus ait, quod non omnes intelligebant. Cæterũ impulsi ab Spiritusancto huiusmodi cantilenis hunc triumphum celebrabant: qua de causa saluator dixit Pharisæis. Non legistis illud, ex ore infantium, & lactentiũ perfecisti laudem? non dixit infantes, & lactentes perfectam reddiderunt laudem, sed ex ore infantium & lactentium, quia Deus per os illorum loquebatur, ipsis nõ intelligentibus quæ dicerent. Etenim si ipsi intelligerent quæ dicebant, non Deus per eos, sed ipsi à Deo illuminati loqui dicerentur. Perpende hic diuinam potentiã: nam Deus ipse suum honorem, & gloriã custodit, & tuetur, & tunc magis procurat augmentum eius cum magis periclitatur: tunc enim altius effertur: altius eleuatur, & longè gloriosior redditur. Cũ iam Christus morti esset addictus per nepharium illud concilium, & impiam Iudæorum congregationem, tunc prædicabant ipsius gloriam, & ei occurrebant obuiam. Itèm cum gloria miraculorũ Christi obscurior videbatur ob dicta pharisæorum blasphemantium, & dicẽtium in Beelzebub dæmoniorum principe eijcit dæmonia, tunc Deus suam gloriam maiorẽ ostendit, & redijt per mulierem magna uoce clamantem, beatus uenter qui te portauit, & ubera, quæ suxisti. Præterea cùm gloria Christi in Crucem moriẽtis, extingui uidebatur, Christum uerũ Deũ confessus est Centurio dicens, Verè hic filius Dei erat: Et non solùm in ipso mortis articulo à Centurione hoc rationali, sed etiam à sole, luna, & stellis, & lapidibus irrationabilibus uoluit glorificari. Adde etiam quòd Azoti putantes arcam Dei esse uictam suoque idolo subiectam inuenerunt eam superantem idolumque ipsum Dagon confractum, ipsa mirabiliter triumphante. Nec pro se tantummodo suoque honore stat Deus, sed pro omnibus ipsi morigerantibus. Cùm enim Israeliticus populus esset depressus, & à Rege Assuero morti addictus ob insidias, & odium Aman: tunc per Mardochæum in domo regia magnum effectum, populus ille liberatus, & exaltatus est: Iudæis enim noua lux oriri visa est, gaudium, honor, & tripudium. Sic iustum Ioseph in carcere abiectum, honoribus affecit: & Susannam morti adiudicatam. In nostris ergo angustijs, & tribulationibus ne animum contrahamus Dei potius clementiam, & misericordiam inuocantes: nostrarum miseriarum remedium fidenter expectemus. Sic enim omnipotens ille Deus, immensum benignitatis pelagus nos à malo eripiet, & glorificabit. Sic enim Israel ab Aegypto seruitutis iugo liberauit: sic per magnanimam illam Iudith squallore iacentem, mœrore confectum, ac prope desperantem de salute populum suum erexit, exhilarauit, in mentem denique ac spem meliorem restituens uendicauit.

Chr. ho. 38. ĩ op. imperf. Matt. — Ioan. 11 — Luc. 11 — Mar. 15. — 1. Reg. 5 — Hest. 8. — Gen. 41. — Dan. 13 — Exo. 14. — Iudi. 14.

Et quidam pharisæorum de turbis dixerunt ad illam. Magister increpa discipulos tuos.

Putabant enim Regis nomen ad seditionem, domini uerò nomen ad blasphemiam facere. Vbi notandum quàm tetrum, quàm pestilens, & detestandum malum sit inuidia. Si nanque cum auaritia conferatur, superior euadet inuidia: etenim auarus si nõ vult communicare alijs bona sua, uult tamen, ut alij sua communicent: inuidus autem neutrum vult. Si comparetur cum ira, superabit inuidia: ira enim, & maleuolentia percitus male quidem cupit alijs, hoc tamen odium, & iracundia à proximi offendiculo ortum habeat necesse est, ac proinde non in iratum, sed in alios culpa conijci debet. At inuidus à nullo offensus torquetur ob aliorum res prosperas: quod in cæteris etiam vitijs facile erit perspicere. *Quibus ipse ait, Dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt.*

Sciebat namque Christus tempus illud definitum esse à diuina prouidentia ad contestandum publicè ipsum esse uerum Mesiam, & adimplendam necessario diuinam prædestinationem: quam ob causam non solùm rationales creaturæ, uerùm irrationales & insensibiles, utpotè lapides clamassent. Dixit autem hoc vt intellige-

telligerent fieri nullo modo posse, immo esse omnino impossibile, ut ipsi tacerent.

¶ Aduertendum autem scripturam sacram (ut Chrysostomus annotat) ita de insensibilibus loqui solere ac si sensu ac uoluntate prædita essent. Vnde illud. Spiritus ubi uult spirat, & uocem eius audis & nescis unde ueniat, aut quo uadat: significans liberum à natura impetum uenti. Sic Esaias. Erubesce Sidon dixit mare. Et in Psalmo. Cœli enarrant gloriam Dei. Et Abacuc ait, Lapis ex pariete clamabit, & lignum quod inter iuncturas ædificiorum est respondebit. Hoc est. Si extruxeris domum ex alienis opibus, ipsa ligna fatebuntur te esse furem. Et iterũ in psalmo. Mare uidit & fugit. Et Abacuc iterum. Inanimatæ creaturæ clamant. Loquitur de tyrannis, & usurariis qui mala conscientia ædificant, & est figura prosopopœia. Impossibile igitur est quin gloria Dei prædicetur ab irrationabilibus creaturis, quando rationales tacuerint. Clarius hoc uidere possumus in passione domini: nã cum eo crucifixo starent à longè omnes noti, & amici eius, nec præ timore auderent cõfiteri uerum esse Deum quem in Crucem sublatum intuebantur, ac proinde meticulosi tacerent: ecce irrationalia rerum omnium autorem pati significarunt: emisso enim Christi spiritu terra commota est, lapides se collidentes scissi sunt, mortuorũ sepulchra oĩbus stupescentibus patuerũt.

Chr. ho. 25. super Ioan. | Ioan. 3. | Esai. 23. | Psal. 18. | Abac. 2. | Psal. 113 | Abac. 2. | Matt. 27

¶ Aduertendum præterea multifariã Christi dispensationem. Alibi enim ab iis quibus benefecerat se laudari uetat, nunc uero suos laudatores defendit: illud modestiæ, hoc aũt necessitati tribuẽdum est. non enim in præsentia oportebat ut negaret se uerum esse Deum. Nũquam igitur cessemus in eius laudibus, ei nanque gratissimum id semper erit, quod optimè intelligebat & præstabat regius propheta cum dicebat. Benedicam dominum in oĩ tempore: semper laus eius in ore meo.

Luce. 8. | Psal. 33.

Et ut appropinquauit uidens ciuitatem fleuit super illam.

Sæpissimè in ueteri testamẽto prophetæ calamitates, & infortunia populo Israelitico euentura prædixerunt: non uerbis solum sed operibus, & alijs signis exterioribus. Samuel prophetauit regnum Israel Dauidi futurum obnoxium cum in manibus tenens pallium Saulis scidit mediũ. Sic Achias propheta cum scidit palliũ Hieroboam in decem partes innuit ipsum regem futurum decem tribuum. Hieremias etiam arripuit urceum, & coram populo fregit, præsagiens ita omnes fore frangendos. Deinde cathenis vinctus corã populo stetit demonstrans eius futuram seruitutem, & captiuitatem apud Babylonios. Ezechiel quoque assumpta nouacula capillos sibi per partes tres abrasit: quarum unam combussit, aliam scidit, & tertiam per aerem sparsit. Per primam partem innuit populum peste, & fame laboratur ũ: per secundam, gladio percutiendum: per tertiam captiuum fore dispergendum. Sic in præsentia Christus intuens ciuitatem Hierusalem præsagit non sine lachrymis mala, & euersionem illius ostẽdit per has lachrymas aliquando fore, ut Hierosolymitani licet nunc rideant, non mediocriter defleant. Tria hic dicuntur notatu digna. Primum ꝙ appropinquauit Hierusalem. Secundum ꝙ illam uidit. Tertium ꝙ super illam fleuit. Itaque quod ad primũ attinet, hoc idẽ profecto accidit singulis diebus: etenim Deus ad peccatores appropinquat in uitiis, & sceleribus obstinatos, ac suæ gloriæ lumine irradiat eos: cum tamen miserrimi & obcæcati homines inspirantẽ, & saluberrimè hortantẽ non recipiant. Ideo Salomon admonet dicens. Appropinqua ut audias: multo enim melior est obedientia, quam stultorum uictimæ. Lachrymis ꝓsequebatur Sophonias propheta, hanc hoĩum obstinatorum iniuriã, dicens. Væ prouocatrix, & redempta ciuitas, colũba. Non audiuit uocem, & nõ suscepit disciplinã: in domino non est confisa, ad Deum suũ non appropinquauit. Cum igitur christus uideat se ad nos accedere, nos uerò ad eum minimè, in lachrymas prorũpit. Non tantũ ciuitati appropinquabat pedibus, sed cõpassione. Vnde diuites sibi exemplũ petant, ut se exhibeãt ueros Christi imitatores appropinquantes hoc modo ad pauperes, & ad infirmos commiseratione uidelicet Christiana, ac eorum inopiam subleuent, afflictationẽ consolentur, iacentes erigant, humano

1. Re. 15. | 3. Re. 11. | Hier. 19. | Hier. 28. | Eze. 5. | Eccle. 4. | Sopho. 3

denique

denique auxilio prope destitutos confirment. Sed proh dolor non ita sese gerit: appropinquant quidem illi ad egenos in viis stipem de mandantes corporaliter: at si ad commiserationem spectemus, potius ab illis recedunt. Intuentur illos corporeis oculis, pedibus proculcant, cum tædio, & nausea prætereunt: tantum abest, vt eorum miserijs condoleant, leuamenque aliquod afferant. Sibi tamen persuadent si nũc oculos à pauperculis auertũt, fore aliquando vt Deus ipse egenorũ pater, suos à diuitibus auertat: & iure optimo audient in illa die in qua totius uitæ nostræ rationem sumus reddituri. Ite maledicti in ignem æternum. Esuriui & non
Mat.25. dedistis mihi manducare. Sitiui. &c. ¶ Deinde vidit Deus ciuitatem. Fœlix illa quidem si hac visione non fuisset abusa: non enim solet ex Dei intuitu sequi perditio, sed salus. Sic enim oculos coniecit in Pe-
Mat.26. trum, Zachæum, Matthæum, & misertus
Lucæ 19 est eis: & tandem eos conuertit. Sic uidit
Matt.9. Agar ancillam Abrahæ, quæ dixit, Tu
Gen.16. Deus, qui vidisti me. Ex Dei igitur intuitu nostra procedit salus: è contrario uerò ex auersione oculorum eius, perditio.
Psa.103 Quamobrem dicebat Dauid. Auertente te faciem tuam omnia turbabuntur: auferes spiritum eorum, & deficient. Cæterum cum Christus hunc intuitum nihil ciuitati profuturum uideret, super eam misericordia cõmotus, collachrymatus est. Vidit Deus mundum, & miseratione impulsus eius redimendi gratia carnem hãc nostram sibi copulauit, & miseriis humanis subiecit se. Nobis igitur à Deo est petendum, ut nos dignetur aspicere, ac tandem nostri misereri, quemadmodum intuitus est Petrum, & misertus, quando apud Pontificem negauit ipsum. Digne-
Mar.14. tur pręterea super nostra scelera flere, nosque sua miseratione intueri, ut culpas deleat. Vnde egregius psaltes dominum deprecabatur dicens, Respice in me, & mise-
Psa.103 rere mei: quia vnicus & pauper sum ego. ¶ Porro quod ad tertium attinet fleuit super illam: non diruendos quidem muros, non subuertenda ædificia Hierusalẽ deplorat' dominus: sed cæcitatem ciuiũ eius, & animarum interitum, & iacturã. Licet ergo modo aliquo, & minus principaliter per has lachrymas prædicet euersionem murorum, & turrium: non deflet nisi peccata, quæ tantæ vastationis causa fuerunt, quam causam subdit ipse Christus dicens, Eo quod nõ cognoueris tempus visitationis tuæ. Docet præterea lachrymis esse eluẽda peccata, quippe quæ scelerum uulneribus aptissima sint medicamenta, & nihil aliud præstent quàm cõmissa peccata abolere. Licet enim natos, parentes, amicos, uita defunctos, licet bona amissa lachrymis prosequaris, nunquam tamen quidquam illorum recuperabis. At si Deum grauiter offendisti, lachrymis offensum tibi reconciliabis, obliteratisque peccatis omnibus amissam recuperabis gratiam. Hic est lachrymarum vsus, hic scopus, ad quem sunt dirigendæ. Vnde dominus per Ezechielem In quacũ Exe.18
que hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius, quas operatus est non recordabor. Ne ergo in temporalibus lamentandis tempus teramus, sed potius ad abluendas animorum sordes fletum, & lachrymas conuertamus. Si enim approbatissima nobis esset aqua, aut alius liquor ad lippitudinem, & omnem oculorum morbum curandum: & nos eo abutentes pedes lauaremus, nonne iure optimo irrideremur? Eodem prorsus modo lachrymæ peccatis non autem aliis rebus medentur: si uerò ad huius seculi bona recuperanda applicentur, vanæ sunt. Lachrymę itaque ad nihilum omnino prosunt, nisi ad uulnera animæ curanda: ad alia autem medicamenta nullius esse momenti, perspicuum est. Qua propter uiri prudentia, & sapientia exculti non lachrymantur nisi pro Deo illatis iniurijs: insa- Luc.23.
num nanque existimant pedes aqua abluere, quæ ad medelam oculorum solum modo utilis est. Quamobrem cùm mulieres illæ tempore passionis Christi super ipsum flerent, nolite (inquit ille) filię Hierusalem flere super me: sed super uos ipsas: quia uenient dies, &c. Ratio autem quare Christus hæc dixerit est: quia lachrymæ peccatis adhibentur, ipse uerò absque peccatis erat: obidq, nolite flere sume, q a peccator nõ sum, sed super uos, & su p peccatores filios uestros. Hãc n. lachrymarũ medicinam Christus prudens medicus ad

peccata

Ioã. 11. Hebr. 5. peccata delenda solùm esse applicanda dicebat. Hæc etiam est causa quare super Lazarum fuit collachrymatus, quia scilicet mors introducta fuerat per peccatum: contra quod tunc infremuit spiritu. Et in cruce testante Paulo ob nostra flagitia lachrymis orauit clamore magno, & exauditus est pro sua reuerentia. Præterea cum sanasset aridam manũ cuiusdam, vt ait Marcus, contristatus est super cæcitatem cordis eorum. Quam cæcitatem nunc etiam deplorat, atque ideo dicit. Si cognouisses & tu. Vsum lachrymarum probè tenebat regius ille propheta Dauid: nam cum aliquando filius puer ex Bersabe moreretur, mortemque eius audisset, ab stratis surrexit, & mensæ lætabundus indulsit, ac Bersaben non mediocriter est cõsolatus. Quod ideò fecit, quia fletus suscitare nequit uita defunctos, & puer ille innocens & absque peccatis erat. At quando impius Absalon fuit interemptus, damnationem eius timens, lachrymis mortem eius lamentabatur dicens, Absalon fili mi, fili mi Absalon. Quis mihi daret, ut moriar pro te? Intelligebat enim sanctus vir filium flagitijs immersum diem obiisse. Eodem modo Christus dominus nunc crimina, scelera, & cæcitatem Hierusalem lamentans ait, O Hierusalem, Hierusalem, quis mihi daret, ut morerer pro te? Si Dauid Absalonis mortem deflebat, amore quo eum diligebat in cã existẽte dicens quis mihi daret, ut moriar pro te: quanto iustiori ratione hoc facere Christus poterat & plorare, quis mihi det Hierusalem ut moriar pro te? Maiori certè dilectione ꝑsequebatur Christus Hierusalem, quàm Dauid filium suũ Absalon: quo fit vt Christus pro Hierusalẽ mortem susceperit, non uerò Dauid pro Absalone. Quis mihi daret ô Hierusalem dilectissima ut moriar pro te? itaq; ego, vsquequo pro te mortem suscipiam, non quiescam. Lachrymæ certè Dauid nihili fieri debent, si lachrymis quas emisit, & effudit Christus æquiparentur. Vterq; itaque super peccata defleuit. Flebilia uerba super Hierusalem Christus proferebat, quam abundare peccatis sciebat. Si Christus hoc tempore è cœlo in terram delaberetur, ut olim carne passibili, conspiceretque tot ciuitates, regna, & imperia innumeris flagitiis inquinata & immersa, nõ potuissent à lachrymis temperare. Etenim si super Hierusalem unicam ciuitatem tot lachrymas profundit, quid super tot regiones, & ciuitates facturum fuisse arbitrãdũ est? Certè incessabilibus lachrymis super hanc potius ploraret ciuitatem quàm olim super Hierusalem fleuit. Ampliora enim beneficia quàm Hierosolymitani illi accepimus à domino: sceleraque nostra, & ingratitudo maiora certè sunt sceleribus ciuium Hierusalem, &c.

Marc. 3.

2. Re. 12

2. Re. 18.

Adnotandum præterea, quòd in hoc maximè ostenditur Dei sapientia: nam quid animi sordes potius elueret, quã id quod ex intimis defluit partibus, nempe lachrymæ? peccatum duo in mundum inuexit: mortem scilicet, & tristitiam. De primo ait diuus Paulus, Per unum hominem peccatum, & per peccatum mors. De secundo fecit mentionem ipse dominus cùm dixit Euæ. In dolore paries filios. Cæterum his etiam duobus à se inuectis deletur peccatum. Voluit dominus, vt filiis peccati adoleretur peccatum. Quemadmodũ enim ut Philosophi naturales tradunt, & refert Lactantius cineres, & pulueres combustæ uiperæ, ad ipsius morsum uenenosum sunt præsentissimum remedium, ac ut tineat ex ligno nata ipsum cõsumit: ita ex peccato nascuntur hæc duo ipsum penitus delentia: Quod autem mors peccatum deleat, patet in martyribus, quorum mors, & martyrium in causa sunt quare illis peccatum remittatur. Deinde Christi Redemptoris mors animarum nostrarum mortem destruxit. Deinde Paulus, uos (inquit) moriemini, vt morte peccata soluantur. Secundum innuit dominus per Ezechielem dicens: In quacunque hora ingemuerit peccator omnium iniquitatum, &c. Lachrymis, dolore, tristitia, delentur peccata: & animarum nostrarum uulnera curantur. Vnde Petrus Spiritu sancto afflatus peccatoribus quibusdam dixit. Pœnitentiam agite, in remissionem peccatorum. Ex dictis itaque patet Christum non mœnia, non turres Hierusalem: sed flagitia eius lachrymis fuisse prosecutum. Restat nunc

Rom. 5. Gene. 3.

Lact. fir li. de ira Dei. c. 3

Rom. 7. Ezec. 18

Act. 2.

nunc videre: quæ flagitia illa fuerint. Fuerunt autem, duo præcipua. Primũ, quod Hierusalem, nullam futurorum malorũ rationem habebat. Secundum, quia nolebat suscipere dona Dei. ¶ Quo ad primũ aduerte turpissimum esse, & homine indignissimũ non oĩno præuidere mala futura. Vnde inquit dominus. Venient dies in te, & circundabunt te inimici tui vallo. Cum igitur ciuitas illa iam multis calamitatibus, & infortuniis esset destinata, & gaudio exiliens rediret futurorũ malorũ immemor, Christus hoc intelligẽs lachrymas præ dolore, & commiseratione cohibere non potuit. Fræneticus quanto infirmior, & proximior sepulturæ, est magis ridet: eius tamen consanguinei maiores extendunt fletus cum fræneticus feruentius ridet, & lætatur. Ciuitas hæc uelut frænetica cum morti, vastationi, & excidio esset exposita, ridebat, & lętabatur: Christus verò flet, quod nequaquã fecisset si Hierusalem pœnitentia non eguisset. Maximè enim est deplorãdum videre homines in præsentibus ita occupatos, vt futuris minimè cogitent. Prudentes non ita se gerunt: nã si prospera adest fortuna aduersæ meminerunt, præ oculis habentes illud Sapientiæ. In die malorum memor esto
Eccl. 11. bonorum. Ideo Dauid in psalmo. Homo
Psal. 48. (inquit) cùm in honore esset, & non intellexit comparatus est iumentis insipientibus: & similis factus est illis. Bruta enim solummodo ad id quod adest, quodq́ue pręsens est se accomodant. Cordati igitur homines à brutis longo interuallo distantes in principio tentationis, & peccati finem consecuturũ considerent. De Iacob legitur, ꝙ quando natus est Esau per plan
Gen. 25. tam pedis illum cœpit Iacob. Inter iustos & flagitiosos homines hoc interest, ꝙ iusti per plantam pedis, hoc est, per finem vitia apprehendunt, semper enim ad peccati finem aduertunt: flagitiosi verò per caput, hoc est, per principium apprehendũt Esau, hoc est vitia, nulla finis habita ratione. Mala Hierusalem futura nũc Christus plorat: quod olim Hieremiam fecisse scri
Thren. 1 ptura commemorat. Sordes eius in pedibus eius, non est recordata finis illius. Apprehende igitur Esau per plantam pedis. Vnde hebraicè idem nomẽ עקב significat plãtam pedis, & finem. Itaque si in numero prudentium haberi volumus, ad finem semper attendamus: atque ita qui sanitate fruitur se aliquando ægrotaturũ recordetur: qui diuitijs affluens est, se aliquando ipsis spoliatum iri cogitet, qui viuit, se aliquando diem obiturum consideret: qui denique risui, & voluptati indulget, sibi aliquando plorandum, omniumque vel minimarum cogitationum reddẽdam fore rationem animaduertat. Hanc igitur in aduertentiã deflet nũc summus ille rerum omnium opifex Christus. Nec immeritò: nihil tam multis lachrymis dignũ est quàm uidere miseros homines mortis, & fortunę telis obnoxios ita viuere quasi nunquam quidquam horũ sint degustaturi. Hanc incuriam appositissimo exemplo declarandam arbitror. Aestiuo tempore solent defatigati viatores ad vmbram arboris alicuius sese recipere, ac tandem somno corripi. Cæterum cùm à somno excitantur, se ad solis radios expositos uident opprimente caput dolore, febre plerumque corpus uexãte, sudore undecunque copiosissimè mananti: atque ita qui ad umbram illam fugacem releuandi sui causa aufugerãt, delusi grauius uexantur. Eodem prorsus modo, qui fidunt secundis rebus, uoluptatibus se dedunt, genio indulgent, seque in his omnibus quæ fugacissimæ umbræ instar sunt, releuandos arbitrantur: cum tandem ali Iob. 40.
quando expergescunt in morte, illarum fallaciam, & inconstantiam experiuntur. Peccatores (inquit Iob) sub umbra requiescunt. Ne igitur nostræ salutis, & animarum immemores fallacibus huius miserrimæ uitæ rebus fidamus: ne principũ fauoribus, ne honoribus, ne dignitatibus fidem adhibeamus: qui enim fidit fauori principis, qui diuitijs, & opibus, qui uoluptatibus, qui denique dignitatibus, is proculdubio sub umbra dormit. Vnde fit, ut hæc prætereant, & ipse se ad solem, hoc est, ad inferni calorem, & ignem expositũ comperiat. Quamobrem ne uanè, & stultè fluxiles huius seculi res suspiciamus, sed despiciamus potius, & nostrarum actionum principium illarum uerò fines contemplemur: etenim hominum uiuere conferri solet fluminibus: ut enim eorũ

aquæ

aquæ dulces quidem sunt, sed ad falsum & amarum mare semper tendunt: sic hominum uita dulcis est, tendit tamen in
Hie.18. amaritudines sepulturæ. Vocauit aliquãdo Deus Prophetam Hieremiam & adduxit in domum figuli cuiusdam, ut ibi prophetam edoceret, cum ubicumque id præstare potuisset: innuens domum illam esse sepulturam, ubi ueræ sapientiæ schola est, in qua Deus admirabilem doctrinam suos edocere consueuit: ibi quidem de natiuitate huius uitæ informantur, & qui sint considerant, & quem
4. Re.9. finem sint habituri ponderant. Iezabel ad fenestram ornata stetit capite putans se decepturam Iehu: & tandem dilacerata est à canibus, nihilque præter capitis caluaria, & pedum & manuum extremitates superfuit. Mundus principia instar capitis Iezabel habet composita: sed tamen finis huius compositionis pessimus est. Extremitates eius solum in memoria supersunt, quia Deus nos uult hæc recordari: & finem uitæ nostræ meditari. Flet itaque Christus, quia Hierusalem gaudebat & reficiebatur præsenti prosperitate: non autem futura mala præuidebat.

Psa.102 ¶ Denique plorat Christus hominum uæsaniam, quippe qui periculosissimè ægrotantes nolunt curari. Non enim miratur homines peccare, cùm probè teneat carnis nostræ fragilitatem, ipse nãque (vt Psalmographus ait) cognouit figmentum nostrum: sed miratur quod præsentissimum remedium aspernentur, & cum infirmi sint, curari nolint. Peccatis te coinquinasti, infirmitatem ex culpa contraxisti. Christus cœlestis medicus domum tuam curandi tui causa venit, imo ut te cures inspirationibus incitat, ultro & gratis medelam facturus adest. Sed proh dolor, ita nequam & uæsanus es: ita perditus, ut in uitiis tuis persistere quàm purgari malis? Peccare fragilitati humanæ condonandum est: sed nolle sanari & flagitiis obstinatè persistere, dæ-
Mat.26. monis est, ne dicam hominis. Ter Chri-
Ioa.13. stum negauit Petrus, à Domino tamen, nec incusatus, nec reprehensus legitur: obiurgauit tamen in ultima cœna quando pedes ipsi lauare parabat, & Petrus renuebat. Non ita acerbè ipsum ter negantem increpauit: tamen acriter pœnas se Petro daturum promisit, nil otioni pedum acquiesceret. Adiit Christus, vt ciuitatem hanc infirmam inuiseret & curaret: illa tamen nec Christum uerum medicum, nec tempus visitationis suæ cognouit, imo ipsum illius redimendi causa uenientem eiecit, nec eum excipere noluit, nec aduentum eius in suam utilitatem conuertere, quocirca ipse lachrymas nequiuit cohibere. Cupit Christus eam sanare, & ipsa curari recusat. Sic se habet super animam infirmam peccatisque grauatam. solum flet Dominus propter flagitia peccatorum: sed propter multos annos quos sceleribus immersi consumunt: nec peccatum expellere volunt, nec Christi inspirationibus, nec concionibus, nec aliis conuersionum mille modis acquiescere. Quæ mala quam obstinationem Christus nunc deflet.

¶ Ad nostram autem eruditionem ex hoc Christi facto discamus primò quantum propria scelera plorare debeamus, cùm ille ita deploret aliena. Flet Christus nostra peccata, flet hominũ stoliditatem & risum. Nam conspiciebat Hierosolymitanos ridentes, & tripudio in rebus pessi- Prou.2.
mis (ut inquit Salomon) exultantes: laudatur enim peccator in desideriis animæ Psal.9.
suæ, & iniquus benedicitur. Flebat eorũ fletum e uestigio subsecuturum: & ideo dicebat illis, Væ uobis qui ridetis, quia Lucæ.6.
flebitis. Discamus etiam nos lachrymas Christi magnificare: & cum illo nunc flere, ut cum illo rideamus. Discamus flere mala, & damna proximorum nostrorũ: & de ipsorum miseriis condolere. Flenda enim sunt aliorum peccata, ut Christus exemplo docet non ridenda. Vnde in libro Numerorum dicitur, quòd Nu.25.
Moses & filii Israel flebant peccata sociorum, & fratrum filiorum suorum, ante fores tabernaculi. Sic flebat Pau- 1.Co.12.
lus super quosdã qui peccauerãt, & nullã Phili.3.
agebant pœnitentiã. Et alibi flebat super eos, q. ex fidelibus facti erant infideles & crucis Christi hostes teterrimi: uentrem suum pro Deo habentes. Et iterum Corinthiis ait, Quis infirmatur, & ego non 2.Cor.
infir-

infirmor? Quis scandalizatur, & ego nō vror? Et Iob sanctissimus. Flebam (inquit) super eo qui afflictus erat: & compatiebatur anima mea pauperi. At nunc proh dolor, Christiani quāplurimi in eorū casibus, & infœlicibus aduentis impudentissimè lætantur. Gaudio exibunt, & proximorum peccata aliis detegunt & diuulgāt: præsertim seculares homines exhausto omni rubore clericorum vel monachorum infortunia (si quæ illis accidunt) iterum ac sæpius aliis ea ignorantibus narrare solent, cum potius id obtegere multas ob causas tenerentur. Nō attendunt hi miseri ad illud Ezechielis ubi uiri aliorum peccata gementes signari iubētur à domino: ut illis in die furoris Domini parcatur. Hoc debet esse piorū munus: nempe flere, & pro peccatoribus orare. Sic faciebat Dauid. Ego autem (inquit) orabam. Discamus igitur mansuetudine, & inimicis & calumniatoribus peccantibusque omnibus condoleamus. Sic erimus boni Christiani: Christi etenim ineffabilis est amor erga populum perditioni iam proximum, & ideo illorum vesaniam & interitum uehementer dolet. Nōne est maximum amoris argumentum nullius unquam uindictæ meminisse: cū tamen toties tam ignominiosè fuerit tractactus? Imò uero ingenti misericordia commotus illorum cæcitatem, & futurū malum deplorat. Si iudex es sententiam iustitia impulsus contra reum profer: eāque officio, non odio, non maleuolentia ductus exequere. Propone tibi ob oculos Christū qui in inferenda pęna tardus est, & illam lachrymis manantibus pronunciat, & quasi coactus īgerit. Vnde ī Esaia. Heu (inquit) consolabor super hostibus meis: & uindicabor de inimicis meis. Hoc est quia nullum aliud remedium est, puniam oportet. Et in Ezechiele. Quare moriemini? Nolo enim mortem peccatoris, sed magis ut cōuertatur & uiuat. Et quia nos īuitos punit, ideo ob animaduersionem qua erat usurus in ciuitatem Hierusalem lachrymatur. Si enim illam puniret hilaris, in eius perditione lætari videretur ꝙ à Deo est ualde absonum. Discimus etiam ex hac historia Deum misericordē esse & iustū. Nā si nostræ inbecillitati omnia cōdonaret, & nostra scelera impunita relinqueret, nequaquā esset Deus iustus. Iam uerò si omnes lapsus nostros ita castigaret ut nihil remitteret, nō esset Deus misericors: At scriptura sacra hæc duo attributa Deo congruere affirmat. Misericordiam inquit Dauid & iudicium cantabo tibi Domine. Et Deus ipse dicit, Ego sum Dominus deus, & fortis & Zelotes: uisitans iniquitates patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorū qui oderunt me: & facias misericordiam in millia his qui diligunt me & custodiunt præcepta mea. Hæc duo ostēdit hic Christum, Primum quia flet per misericordiam: secundum quia ingressus templum cœpit eiicere uendentes & ementes. Per fletū intelligere possumus spem & fiduciam misericordię dei: per seueritatem autem qua in templo usus est, metum nobis incuti intelligimus, ne tam temerè contra Deum agamus. Hinc etiam miseriam nostram discamus lamentari. Si enim flet qui nullam debuit sentire miseriam: quanto iustiorem flendi causam habet ille, q innumeris miseriis & necessitatibus est immersus? Ad hoc possem accōmodare quod Christus in passione sua dicit. Si in viridi ligno fit hoc, quid erit in sicco? Hoc est. Si boni & insontes lachrymis nequeunt tēperare: improbis & peccatoribus quid accidet? Hanc ob causam peccatrix illa mulier tam ardenter & abūdè flebat, ut pedes Christi rigarentur. Sic etiam flebat Dauid cum dicebat: Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis: stratum meū rigabo. Et iterū. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. discamus hinc etiam uanam huius mundi lætitiam & risum cōtemnere. Vnde per Sapientem dicitur. Risum reputaui errorem: & gaudio dixi, quid frustra deciperis? Et iterum, Melius est tibi ire ad domum luctus: quam ad domum conuiuii. Apertè ostendit hic Christus quàm vanus sit huius mūdi risus, quem talis finis consequi debet: nam inter factum, pompam, honorem & risum huius seculi, ipse in lachrymas prorumpit. Ob idque ait, Væ uobis qui nunc ridetis: quia flebitis. Et Iacobus. Risus uester in luctum conuertetur. Si magnifacimus aquas florum

Ezec. 9. Psa.108. Esai.1. Ezec.18. Psa.100. Exo.20. Luc.23. Lucę.7. Psal.63. Psal.41. Eccle.2. Eccle.7. Lucę.6. Iaco. 6.

rum aut herbarum qui abluunt oculos aut uulneribus medentur: cur non magnifacimus lachrymas, quæ animæ sordes abluunt, eiusque ulcera saluberrimè sanant? Hic liquor est omni balsamo preciosior, utilior, & salutarior: quod signi-
3. Rc.6. ficare uoluit Salomon cum mare fusile, & lateres in templo constituit. Cùm domus aliqua incēdio flagrat, qui ei succurrere uolunt ad aquam accurrunt. Sic nos cum uidemus animas nostras flāmis impiarum cupiditatum correptas & incēsas ad lachrymas statim sumus recursuri, ut illis incendium extingamus. Vt in pelui numus non potest uideri à certo quodā aliquantulumque distante loco: sed si peluis aqua impleatur, statim ab eodem loco numus cernitur. Eodem prorsus modo anima nostra in uasa huius corporis delitescens vt pote numus pretiosissimus imagineque Dei insignitus, non uidetur. unde fit ut nos ipsos ignoremus: nisi iniecta aqua, hoc est, profusis lachrymis, quibus pestiferas eius labes abluamus. Vana uerò mundi lætitia excæcat, & perdit
Hebr.11. homines. Hanc igitur lætitiam contemnendam putemus. Maluit Moses affligi cum populo Dei, quàm gaudere in risu, & mundi prosperitate apud Pharaonē: quamobrem negauit se esse filium filiæ Pharaonis. Sed de his satis. Nunc autem quid flens dicat Christus super ciuitatem Hierusalem audiamus.

Quia si cognouisses & tu: & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nūc autē abscondita sunt ab oculis tuis.

Hæc uerba animum cōpatientem indicant, quasi dicat Christus: O Sion & Hierosolyma, ecce uenio Rex tuus & Saluator, quemadmodum Prophetæ de me, dixerunt: sed uenio mansuetus & pauper: ideo me nō cognoscis, sed contemnis me, à quo uno uitam & æternam salutem habere posis. O si cognosceres quid ad pacem inseruire tibi posit, nec ita insensibilis esses in tuo proprio damno. O si nunc cognosceres in hac die tua tot tantasque promotiones ad eiusmodi cognitionem habere posis. Etenim nunc dum me habes, qui tibi regnum cęlorum annuncio orta est tibi dies salutis & diuinæ visitationis, id quod iam pridem ex mea doctrina & uita, ex tot denique & tam euidentibus miraculis didicisse debebas. Sed o popule infelicisime, qui hæc nec uidere, nec cognoscere uis: & ideo sæuis in me, & me quæris occidere: quem merito iuxta exēplum totius populi toto animo accipere debebas. Verùm quòd nunc non uides, id magno tuo malo in posterum videbis.

¶ Aduerte autem, quòd Christus cum hæc uerba scissa, & absque perfecto integræ orationis sensu protulit, nobis significauit ingentem animi dolorem, ob quē uox hæsit faucibus: & lingua perfectè pronunciare & exprimere sensum suum non potuit. Etenim fletus à tristitia oritur, & sicut gaudium dilatat cor, ità tristitia cōstringit: corde uerò constricto, & congelato, vix potest quod intus est exire. Vnde in
Psalmo. Statuit quasi in utre: à quo nihil potest exire. Igitur quia cor Domini cōstrictum erat magnitudine doloris pro peccatis populi Israel, nō potuit tunc integrum explicare sermonem: ideo ait, Si cognouisses & tu: & in hac die quæ ad pacem tibi. Est Aposiopesis figura: sicut illud Comici. Ego ne illam quæ illum, quæ me, quæ non? Flet pater ob mortuum filium, quem unicè diligebat: & cum rogaretur ut uelit causam tantifletus exponere, non potest eius mortem exprimere, & ita abrupto sermone, filius (inquit) solus, habilis & pollens ingenio, adolescens. Nec filii obitum explicat: nec dolor & tristitia id rogantibus narrare permittit. Sic loquitur hic Dominus: quare supplenda sunt quę desiderātur. Ait igitur. Si cognouisses: s. ruinam quæ imminet: uel me Redemptorem tuū. Et tu. s. fleuisses, quę modo exultas. Et quidē in hac die tua. s. qua lætaris & gaudes: & tibi & nō Deo uiuis, quare tua dicitur dies & non Dei. Quę ad pacem tibi temporalem, & non transitoriam faciūt: pœnitentiam faceres in hoc tempore uitæ tuę, & me Saluatorē cognosceres. Nunc aūt tēpore lætitiæ tuæ abscōdita sunt ab oculis tuis mala tibi imminētia: certè nō rideres ut modo rides, sed potius lugeres. Non solū hoc in loco, sed in aliis scipturæ supplēda sunt uerba: ex quibus aliqua adiiciemus. In secundo Regū dicitur, Et Dauidi annunciauit, vbi nullus

Psal.32.
2.Re.15.

nullus qui nunciaret exprimitur:& sic subaudiendus est nuncius. Et in primo Regum dicitur, & secundum tempus ꝙ Sa-
1. Re.13. muel.s.prædixerat. Et in eodem libro ha-
2 Re.24 betur etiam.Et tibi pepercit, scilicet ani-
2. Re. 6. ma mea. Et de Oza etiã legitur, quod misit ad arcam. Scilicet, manum suam. Et Zacharias ait, Salutẽ ex inimicis nostris. Scilicet, ut daret.

Lucæ.1. Sed hic aliqua obseruanda sunt. Primum quòd Christus ante omnia ciuitati Hierosolymorum precatur agnitionem præsentis boni & futuri mali: quandoquidem ignorantia causa est totius mali. Vnde Moses ad populum suum dicit. Popule stulte & insipiens hæccine reddis Domino? Vtinam saperent atque intelligerent:
Deu.32. & nouissima prouiderent. Sed Domine te rogo cur inquis, quod illi te non nouerunt? Nonne tibi obuiam gestantes manibus ramos occurrunt? Nonne uiam uestibus suis instrauerunt? Nonne omnium ore & uoce uocaris mũdi Saluator: filius Dauid, & Rex Israel? Non denique te ueluti uerum Messiam uenerantur? In hoc cognosces Christum nihil de cæremoniis curare, quando cor ab illis dissonat. Hi enim diuina præcepta non obseruabant: & cæremoniis exterioribus solummodo Christo satisfacere se arbitrabãtur. Ecclesiæ ceremoniæ optimæ & sanctissimæ sunt: nonnulli tamen non solùm pias & sanctas putant, uerùm etiam omnem perfectionem in illis collocant: & quod lõgè peius est cum auersum è proximis suis habent animum. Itaq; caput demissum, manus coniunctas pectorique adherẽtes, inclinationes corporis, & alia huiusmodi parua illa quidem magnifaciũt: at animorũ mille sceleribus inquinatorum penitus obliuiscuntur. Cæremonias ergo huiusmodi aspernatur Christus: & ideo Hierosolymitanorum (qui toti in cæremonis erant occupati) miseriam & cæcitatem nunc deflet.

Obserua etiã quòd hæc dies uitę huius data est nobis ad pacem, ut sic possimus pacẽ æternã, gaudiũque nobis comparare. Expectemus item diẽ aliã in qua Christus in tribunali se debit & puniet, quod
Hie. 37. nunc in die gratiæ & pacis dissimulat. Hi igitur duo dies attentissimis animis sunt considerandi. Horũ dierũ alter Dei, alter uerò hominis est. In die quidem hominis, poterit homo quodcũq; sibi placebit operari, tacẽte Domino. Poterit Sedechias Dei prophetam præcipitare in foueã, & illũ fame enecare, alimenta per uncias, suppeditans: & Dominus tacebit. At cum altera illa dies uenerit, capiet Dominus Sedechiã, & captũ priuabit regno corã Hierusalẽ affligtabit; in præsentia regis Babyloniæ Sedechiã uinculis constrictũ in carcerẽ abripiet, & tandem rex ipse Babyloniæ Sedechia inspectante ipsos filios obtruncabit. Itaq; quemadmodũ homo in die suo uiuens adhuc quodcunq; libuit effecit: ita Deus in die suo iustitiam exercẽs unicuiq; pro meritis præmiũ reddet. Vnde illud. Cùm accepero tp̃s, ego iustitias iudicabo. Inter iustũ & flagitiosum hominem hoc maximè interest: nã dies & uita tota hominis probi, dies est Dei: etenim per totum uitæ curriculum, Dei operibus intentus est. At improbi & scelerati hominis dies, ipsius solummodo dies est: per totam nanque uitam gulæ, palato, & genio indulgẽs libidinibus sese dedit. Quapropter ipse iã transacto die inquit. Dies mei sicut umbra trãsierunt. Vmbrę cõparatur homo, quia ut umbra omnibus similis homini est: ita mũdanus homo omnes mundi motus, & cursus exequitur: nã umbra est, & mundũ insectantur. Ergo age o homo, & in hac tua die, dum uita tẽpusq; sinunt ad rectè operãdũ accingere: dum non occidit hic dies tibi necessaria cõpara: nã cũ nox illa tenebricosa mortis aderit, iã tunc rectè operari nõ erit in manu tua. Qua de causa ageris animo, laboribus cõflictabere & miseriis, quibus totus undique ita tenebris oppressus, ut ex illis ad pœnitentię meritiuę portũ emergere non liceat. Quamobrem si sapis pręsentis uitæ tempore ad sanitatem, salutẽ, & pœnitentiam uteris.

Hie. 39.
4 Re.25
Psal.74.
Iob. 8.

Tertiò hæc mala uentura abscondita dicit ab oculis tuis. Quapropter multi securius peccant, & patientia Dei ita abutuntur, ut multo peiores in dies effecti in consuetudinem peccandi dilabantur. Vnde in Ecclesiastico dicitur. Quia non cito profertur cõtra malos iudiciũ, absque ullo timore, filii homi- Eccle. 8.

num

aum perpetrant mala. Item. Sunt impii cogitantes non rectè. Venite inquiunt, fruamur bonis quę sunt, & vtamur creatura, tanquam in iuuentute celeriter. [Quia venient dies in te.] Idest, cōtra te. Aduertè, quòd quando loquebatur Christus de pace peccatorũ, & de tempore vitæ præsentis, in numero singulari dixit in hac die: sed quando locutus est de pęna, & calamitate ventura dixit, dies in numero plurali. Hinc intelliges, quàm breuis sit fœlicitas mundana, quàm breui trāseat pręsens delectatio: quam verò longus cruciatus, utpote sempiternus, fineq; cariturus. Breue enim est, quod delectat, & ęternum, quod cruciat. Voluptas nondum venit: quādo finita est: at cruciatus, tormenta, & afflictio ob illam breuissimā voluptatem in perpetuum durabūt. Hoc certè peccatoribus erat valde considerandum, ad quod si diligenter attenderent rebus his mundanis nequaquam sese implicarent: sed quia incauti se gerunt, & incōsideratè, facilè irretiuntur. Et sunt simillimi adolescentibus nobilibus, & opulentium filiis, qui licet apud parentes in deliciis, & voluptatibus delicatè educentur, rerum tamen non sunt experti, & si quādo iter aliquod faciunt ad diuersoriumq; appellunt, in quo diuersorii Dominum, hoc est cauponam egregia facie hilarique offendunt, per iactantiam omnes pecunias quas deferunt consumere non dubitant. Quapropter exinaniti è diuersorio ipso egrediuntur nō sine magno plerunq; dolore. Hoc exemplum ante oculos tibi statue, atque intime meditare. nā hæc uita diuersorium est, res uerò illius, & delicię ueluti diuersorii huius dominæ, ac ita cum ob ipsas omnem substantiā cōsumamus, uacui omnino ex hoc diuersorio egrediemur. Veniet inexorabilis fallasq; caupona nempe mors, & omnes nimios sumptus quos in taberna huius uitæ fecisti tibi connumerabit: & apud inferos omnium epularum pretium solues. Veniet enim dies in te, in quibus omniũ risuum, & cachinorum pœnas pendes. Porrò causa ob quam minatur dominus, & hos dies tribulationis in memoriam reuocat, alia non est nisi, vt conuertamur, & nos in meliorem frugem mentemque Eccl.18.

recipiamus. Repente inquit apud Hieremiam loquar aduersus gentem, & aduersus regnum: vt eradicem, destruam, & disperdam illud. Si pœnitentiā egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersus eam: agam & ego pœnitentiā super malo, quod cogitaui, vt facerem ei. Sic Christus nihil aliud desiderabat, quàm pęnitentiam: & satis tempus ad eam agendā concedebat. Niniuitæ quadraginta tantũ dies habebant pœnitētiam, hi verò quadraginta annos: quia post quadraginta annos subuersa est à Tito Hierusalem. Verùm his quadraginta annis nō tm̃ efficiebant quantũ Niniuitæ tribus diebus: quare cũ iudicium dei incipiebat abscindere hanc arborē nullum erat refugium, nec clamor vllus proderat. Auxiliatorem quidem exoptāt, sed nullus erat. Proptereà Christus illis prædixerat. Veniēt dies, qñ desiderabitis videre vnum diem filii hois, & non videbitis. Et iterum. Ego vado, & quæretis me: & in peccato vestro moriemini. Hoc modo deus punit hominum ingratitudinem, Vocaui (inquit) & renuistis: ego verò in interitu quoq; vestro ridebo, & subsanabo cum vobis id quod timebatis aduenerit. Tunc vocabunt me, & nō exaudiā. Hoc nobis dictũ putemus. Differt enim deus pœnam, vt peccatores cōuertantur. Sic expectat Hierusalem, & expectauit Cain: quem post fratris inuidiam, post homicidium, post perditionē, & post impietatem non puniuit illico, sed dedit tempus pęnitentiæ. Quamobrē multi censent illum vsque ad septem generationes fuisse dilatum, vt saltem malis ipsis, & longo vitæ mœrore compulsus tandem aliquando resipiscens pœnitentiam ageret, & veniam mereretur. Sed quæres. Cur Deus non expectauit Adam, sed statim puniuit, Cain autē non statim? Quia inter patris, & filii peccatũ interposita est agni innocentis mors, idest Christi passio, cuius causa extitit Adæ peccatum: nisi enim Adam peccaret Christus non moreretur, & propter eius meritum hanc misericordiam consecutus est Cain, vt ad pœnitentiam sibi prorogaretur tempus, locusque daretur. Hoc etiam modo se cum multis peccantibus habet. Omnium miseretur, & dissimulat

Hier.18
Ionæ 3.
Luc.17.
Ioan.8.
Prou.1.
Gen.4.
Gen.5.

peccata hominum, propter pœnitentiã: & sic Hierosolymorũ excidium per quadraginta annos distulit, vt resipiscerent, & pœnitentiam agerent. Sic se habet tecum, qui postquam te peccatis coinquinasti, vitam immerenti concedit, vt pœnitentiam agas. Rom.2. Ideo Paulus. An ignoras ꝙ patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Sed proh dolor. per multi scelera sceleribus cumulantes trahunt iniquitates Esai.5. in funiculis vanitatis, (vt ait Esaias) & Iob.24. quasi vinculum plaustri peccatum. De talibus dicitur in libro Iob. Dedit illi deus locum pœnitentię, & ille abutitur in superbiam. Nonne abusus est cum id quod tibi concessum est ad emendationem: tu vertis in damnationẽ tuam? Sed vt scias, quòd si vt Deus peccatores expectat, ita obstinatos sęuissimè punit. subiungit Paulus. Secundum duritiam tuam & impœnitens cor tuum thesaurizas in diem iræ, &c. Hæc duo in hoc loco, maximè sunt perpendenda. Primum, Dei misericordia, qui tot annis expectauit Hierusalem. Secũdum seueritas iudicii. Quæ duo colliges ex Paulo dicente dei misericordiam patienter expectare, & quòd iram peccator obstinatus thesaurizat: ideo postquam deus expectauit Hierusalem, vide quid dicat.

Et circũdabũt te inimici tui vallo, & circundabunt te, & congustabunt te vndiq; & ad terram prosternent te, & filios tuos qui in te sunt, & non relinquent in te lapidem super lapidem.

Iosl.li 6. & 7. de bello iuda Egesipus li.5. capi.20. Maxima omnium populorum fuit Iudęorum calamitas & euersio, vt testatur Iosephus testis oculatus, & egesippus contemporaneus Apostolorum: & ad hanc vsq; diem eorum disseminatio, & per vniuersum terræ orbem dispersio durat. Vnde infertur eos grauissimè peccasse, quippe, qui Prophetas cognouerunt, & Christum ac ipsius sectatores per summã crudelitatem occiderunt, & eorum saluberrimas conciones omnino sunt aspernati: quæ omnia grauissimo & attrocissimo corporum supplicio animorumque damnatione sempiterna solet Deus castigare. Alienis ergo malis edocti discamus Christi Prophetas, concionatores, pastores, & episcopos nõ persequi, sed eorum monitis & doctrinis saluberrimis atque scentes ipsos amemus, ad eorum viuendi rationem instituamus, ne ęternis afficiamur suppliciis. Hinc prætereá colligimus à Deo familias, oppida, ciuitates, regna denique solere pœna mulctari quando peccata publicè commissa impunita relinquuntur: Gene.8 & delinquentes non solùm Gen.19 castigantur, verum omnium suffragiis & defenduntur, & liberantur. Sic mundus diluuio periit, sic nephandæ illę ciuitates Sodoma & Gomorra incendio conflagrarunt, sic Hierusalem à Romanis funditus excissa est. Hoc idem timeant sibi quicunque simili scelerum genere Deum offenderint. Hinc discamus proximis iniurias non esse faciendas: nam si mortem filii sui ita vltus, eadem proculdubio ratione vlturus est iniurias illatas proximis nostris, cum ipsius sint etiam fi- Gene.3 lii, puniuit olim omne genus humanum 2.Re.24 propter Adæ peccatum, populum Israeli Gen.19 ticum propter Dauid: Sodomam & Gomorram propter suorum ciuium scelera. Pœna mulctabit profectò nos nisi cum Christo fleuerimus & cognouerimus tẽpus visitationis nostræ. Discamus hinc Heb.10 alieno sapere periculo, & ex alienis malis nostram vitam componamus: nec abutamur dei misericordia, ne incidam⁹ in manus dei viuentis. Ne dicamus, maximè misericors est Dominus, ipse nostri miserebitur: quapropter nunc fidenter peccare poterimus. Meminerimus potius hanc Dei misericordiam comitem esse iustitię: ac ita nisi pœnitentiæ operibus dei iram præoccupauerimus nos fore grauiter, & in sempiternum puniendos ob nostra flagitia. Meminerimus prepotenti Deo neminem posse resistere quantumuis fortem. Iactabant se Iudæi in templo illo, & cultu externo credentes propter magnificentiam tanti templi nunquam fore, vt Deus permitteret vrbem erui, soloque penitus ęquari: cum tamen ipsi flagitiis sese dederent: sed sua longè falsi sunt opinione, nam legimus apud Hiere.7 Hieremiam. Hæc dicit Dominus Deus exercituum, Deus Israel. Bonas facite vias vestras, & studia vestra, & habitabo vobiscum in loco isto. Nolite confidere in verbis mendacii dicentes. Templum

domini

domini, templum domini, templum domini est. Propter templum, & diuinum cultum solummodo se fore defendendos arbitrabantur iudæi: cum impiis essent nimis, & peccatis irretiti. Nec nos putemus fore liberandos tantum propter ordines quos accepimus, tonsuras, religionis habitus, & clausuram ab ira Dei: nisi tales interius fuerimus, quales esse debemus. Nec filiatio, & origo ab Abrahã, nec tẽplum, nec aliqua religio iudæos liberauit: erant ipsi peccatores, quare iustissimis pœnis afficiebantur. Vnde sequitur. [Eo q̃d nõ cognoueris tẽpus visitationis tuæ.] Quẽadmodum cæci si aliquibus prę tereuntibus obuiant, & cõcurrunt statim illis irascuntur, & eos cæcos vocant: ita nos de propria nostra fortuna quærimur si mali aliquid vel infortunii contigit, nõ intelligentes id nostra culpa euenisse. Propter ipsius peccata suppliciis affecit dominus Hierusalem, quia visitationis suæ tẽpora non cognouit. Sic deus ob detestabilia nostra scelera, nos affligit, & castigat. Nihil est, q̃d magis irritet in nos quã ingrati animi crimẽ: etenim Deus nõ visitare in hac vita cupit in ira sua, & virga, sed benigna potius miseratione. Visitauit nos homo factus, tanquã creator creaturam suam, tanquam redẽptor captiuũ: at
Ioan. 1. tantum est nostri animi ingrati crimẽ, vt si lux in mũdum venit magis tñ tenebras iniquitatis, quàm iustitiæ diligamus. De⁹ in mũdo est, & illum creauit: sub mundus eum non cognouit. In ꝓpria venit, & sui
Esa. 1. nõ receperunt: quare in nobis impletum
Hier. 8. cernimus illud Esaiæ. Filios nutriui, & exaltaui: ipsi autẽ spreuerunt me. Cognouit bos possessorẽ suum, & asinus pręsepe domini sui: Israel autem me non cognouit. Et Hieremias. Miluus in cœlo cognouit tempus suum. populus autẽ meus non intelligit iudicium dñi sui. Sed historiã ꝓsequamur. [Et ingressus in tẽplum cœpit eiicere ementes, & vẽdentes, dicens illis, Scriptũ est, Quia domus mea domus orationis est.] Ante oĩa ad templum it, & ibi vult indicare se illorum irã non timere, nec crucẽ, & passionem velle fugere: sed sponte sua se illis committere excruciandum. Secundò voluit indicare regnum suum nõ in foro, & mundo, sed in tẽplo, & in domo dei fore: idcirco nullibi frequentius cõspiciebatur, quã in templo. Luc. 2.
Nesciebatis (inquit) quod in his, quæ patris mei sunt oportet me esse? Tertiò voluit docere omnes homines, primum esse quærendũ regnum dei. Præcipuè autem voluit omnes pastores admonere, vt summam suam curam eo conferant, ut non thesauros accumulent, sed ut donum dei sibi commissum, puram, & mundam seruent. Aduerte autem illos fuisse inuentos uendentes, & ementes. Iam deus per prophetas illos obiurgauerat, quòd tem Hier. 11
pla prophanarent huiusmodi rebus. Esai. 26.
Quid est (inquit apud Hieremiam) quod dilectus meus in domo mea facit scelera multa? Et apud Esaiam. In terra sanctorum iniqua gessit, & non uidebit gloriã domini. Negabant id quidem: sed deus poterat eos conuincere. Vnde inquit, Quid niteris bonã ostendere uiam tuam? Hier. 2.
Ecce ego in iudicio contendã tecum. Et Hier. 7.
iterum, Ego sum, ego uidi: dicit dominus. Sed iam res ipsa docet, Inuenit ementes, & uẽdentes in templo: dicit Euangelista, Ac si diceret, De quo toties quæstus fuerat, & ipsi negabant, nunc re fuit confirmatum: nec. n. tunc negare poterãt se in tẽplo illicita fecissẽ, cum Christo fuerint cõprehensi, Væ autẽ homini illi, quem sæpe sæpius præmonitum, deus in peccatis deprehendit. Sic. n. Christus discipulos Mat. 26.
suos increpauit, quia solummodo dormiebant: quid credimus esse facturum illis, quos peccatis immersos inuenerit? Huc expectat illud Christi. Malus seruus Mat. 24.
dicit in corde suo, moram faciet dominus 1. The. 5
meus uenire: & ob id cœpit percutere cõseruos, ueniet dominus in die qua nõ sperat. Cùm dixerint pax, & securitas, repentinus superueniet interitus. Erant ipsi inscii ementes, & uendentes cum repente dñs iratus eos expellere cœpit. In hunc ergo modum solet uisitare impios, & flagitiosos homines. In operibus manuum suarum comprehensus est peccator. Quamobrem oportet diligenter aduertere ne dominus nos ita imparatos inueniat. Cũ enim diem aduentus domini ignoremus statim sine mora de conuersione nostra in melioremque frugem receptione cogitemus. Fieri enim potest, ut hodierno Psal. 9.

die adsit Christus cum flagello nosque in mediis uoluptatibus reperiat: ac ita nulla excusatione admissa grauiter castiget.

¶Scire tamen operæpretium erit, unde fuerit introducta huiusmodi consuetudo, ut in templo columbę, & alia id genus uenderentur, & emerentur? Quia in illo templo innumerabiles (ut ait Hieronymus) immolabantur hostiæ, taurorum, & arietum, & hyrcorum: & ne pauperes absque sacrificio manerent offerebant pullos columbarum, & turtures. Adde, quod illi, qui à longè distantibus locis ueniebant non habebant uictimas: quapropter excogitarant sacerdotes emolumenti causa, ut omnia animalia quibus opus erat sacrificium in templo uenalia haberentur, ut uenderent non habentibus, & ipsi rursus acciperent. Hæc ab initio quidem poterant sana mēte, & bona institui: ne deessent hostię ad cultum dei uolentibus eas offerre. At posteà pietas illa uersa est in quęstum, & pia deuotio in auaritiam commutata est: ideò dominus noluit ferre domus suę prophanationē, sed flagello eos eiecit de templo.

Hier. li. 3. cō. in Mat. ca. 21.

¶Expende hic Christi modestiam. Poterat enim iure optimo eos scorpionibus cędere, sed funiculo ad modum flagelli eiecit: ne ex uerberibus sanguis sequeretur. Ita supplicia huius uitę sunt pietate, & misericordia plena. Quamobrem ex hoc Christi facto exemplum sumamus ne crudeles, ne tyranni, ne asperi nimis simus in eos, qui nos offendūt: sed potius in sumenda de illis pœna moderati. De Mose dicit scriptura, quòd erat mitissimus oīum habitantium terram: & ita legitur, quòd cum contemneretur, nec obseruaretur à Core, Dathan, & Abiron, & aliis ad dominum caput flexit dicens, Ne respicias sacrificia eorum. Non dicit, ut absorbeat eos terra quanuis hoc meruerint, nec ut igne corripiantur, & consumantur: sed tantum ne respicias sacrificia eorum. Similiter sanctus propheta Oseas cum enarrasset scelera populi Israelitici, & dixisset profundè peccasse, conuertit sermonem ad dominum dicens, Da eis domine. Quid dabis eis? Da eis uuluam sine liberis: & ubera arentia.

Nu. 12.

Nu. 16.

Oseæ. 9

Obserua autem, quòd bis Christus ingressus in templum ementes, & uendentes eiecit. Primò in initio prędicationis suę: cuius eiectionis meminit Ioānes. Secundò in die palmarum, ut testatur Matthęus, & hic noster Lucas: & hoc fuit quinque diebus ante mortem suam, & post suscitationem Lazari teste Ioanne. Patet hoc ita esse, quia in eiectione illa de qua loquitur Ioannes petierunt signum iudęi, & dixit eis soluite templum hoc: sed hic nullum signum petiit, ergo bis hoc fecit. Ita tenent Augustinus, & Chrysostomus. In quo maior est iudęorum culpa: quia cum bis hoc esset factum, in sua tamen dementia tenaciter perseuerabāt.

Ioan. 2.
Mat. 21.
Io. 12.

Aug. li. 3. de cō. euāg. c. 67. & Chrys. ho. 68. in Matt.

¶Aduerte etiam, quòd licet subuerteret mensas nihil tamen inde Christus abstulit, sed permisit dominus, vt omnia auferrent, & alibi venderent, nec enim res ipsæ venales erant illicitæ, sed locus: & ideo de loco fuerunt eiecti à Domino, dicente, Domus mea, domus orationis est. Secundò peccabant, quia iniusto desiderio, & fine lucri illud efficiebant. Licet enim non darent pecuniam ad vsuram, munera tamen accipiebant pro mutatione: & ideo Diuus Hieronymus colibistas eos vocat, Prædixerat enim Ezechiel. Vsuram & superabundantiam non accipietis. Pertinebat autē ad Christum hoc facere, & prohibere eos: quia peccabant tam in verbo, quam in opere. Porrò in prima aiectione dixit, auferte ista hinc: in secunda autem nihil tale protulit, sed euertit cathedras, & mensas. In prima etiam dixit, nolite facere domum patris mei domum negotiationis: in secunda verò dixit, domus mea domus orationis vocabitur, at vos fecistis eam speluncam latronum: & multò asperius est dicere speluncam latronum: quem domum negotiationis, teste Chrysostomo. Ratio vero est quia primā signum de eiectione fuit, vt diximus in principio pdicationis Christi: quo tempore non tantum sese ostendebat: & ideo blandius cum illis egit. Deinde quia in secunda erant in peccatis de quibus iam fuerāt obiurgati, & ideo asperius illos est allocutus. Posteriora enim errata maiori pœna digna cēsentur, quàm priora: quod etiam in legibus humanis conspicitur. Nā fur qui primo abstulit flagellis

Hier. li. 3. cons. Matt. c. 21
Eze. 18.

Chrys. ho. 68. super Matth.

gellis plectitur: quod si incidit in diem crimen, auribus priuatur: quod si tertio perseuerat, in crucem tollitur. Si igitur semel peccata tua fuisti cōfessus, caue ne iterum delabare: quia iam grauius punie-
Mat. 18 ris. Atque tibi illud serui nequaquā, qui cum ei decem millia talentorum fuissent à Dño condonata, & ipse nihilominus à peccatis nō abstinuisset, sed in eadē re incidisset, grauissimis fuit pęnis mulctatus.

¶ Aduerte autem, ꝙ licet Christus abegisset eos, reuersi tamē sunt ad vomitū.
Pro.26. 2. Pet.2 Ioan.11 Nam post suscitationem Lazari pontifices aduersus Christum concilium inierunt, & mandatum dederunt, vt inuentus comprehenderetur: cuius nepharii mandati causa aufugit in ciuitatem Efrē iuxta desertum. Quapropter sacerdotes putabant illum non esse reuersurum) vel si reuerteretur propter illud mandatum in se prolatum non posse venditores excludere de templo: & ideo ausi sunt proponere res venales in templo, quod non fecerant pręcedenti tempore ex principio prædicationis Christi. Nec vulgus putabat ad illud festum esse venturum: quapropter quærebatur, vt ait Ioannes. At
Ioan.12 Christus inopinatè venit & deprehendit eos & eiecit, vt dictum est. Sed dubiū exoritur. Quomodo non restiterunt ei sacerdotes, qui erant in templo in prima, nec in secunda eiectione: & maximè in hac secunda, cùm eum comprehendere à summis sacerdotibus potestatem haberent. Dico hoc fuisse vnum ex ingentibus miraculis à Christo factis. Miraculosè.n. tantam multitudinem eiecit vnus homo pauper & inermis tanta maiestate & autoritate quanta ne numerosus quidem exercitus auderet. Incussit eis timorem maximum ostendens aliquid terribile in vultu suo ex diuina virtute procedens: & ita omnes exierunt, vt ne mutire, quidem auderēt, nec faciem eius intueri. Atque ita Christus ostendit hic suæ diuinitatis imperium eo modo quo quādo fuit comprehensus suam etiam potestatem indicauit, cum ad cohortem conuersus dixit, ego sum. Quo solo verbo ipsi in terram sunt prolapsi: licet illi armati, ipse verò inermis esset. Nemo enim suo virtutis verbo resistere valuit: & ita nè vl-
Ioan.18 lus quidem ei respondit vel illum respexit qui magna authoritate inquit.

Scriptum est quia domus mea domus orationis est, vox autem fecistis eam speluncam latronum.] Hoc scriptū est apud Esaiam in persona Dei dicentis, Domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis. Esa. 58. Ex hoc loco colligitur grauissimum esse scelus in loco sacro peccare, cū Christus peccantes in templo sic puniuit. Locus enim misericordiæ in quo hominum miseretur, eorum sceleribus ignoscit in quo peccatores cum Deo reconciliantur, & cum illo gratiam ineunt, templum est. Cùm igitur hi sacerdotes inexplebili auaritia misericordię locū impedirent, iustissimè fuerunt exclusi. Nec tantum Deus peccatis fuerat offensus, quantum auaritia sacerdotum. Intuebatur.n. medicinas ad salutem & remedium traditas, in perniciem & interitum esse conuersas. Acriter profectò puniendus esset ille qui fontem vnde tota ciuitas aquam potandam haurit veneno inficeret. Cum ergo è templo aquam gratiæ pii Christianæ religionis cultores hauriant, hoc est, cum in templo sacramenta vera animarum medela & remedium administrētur: quis dubitet graui esse pœna mulctandū illum, qui templū prophanarit, flagitiorumque veneno polluerit & contaminarit? Huius classis & farinæ sunt fœminę permultę, quę domi quidem vestitu sunt quotidiano contentę: profecturę tamen in Ecclesiam vano fuco & ornatu componuntur, vt visę miseros homines illaqueent & irretiant: ita festa, templa, & sacrificia Deo placando nostrique miserendo instituta, cum magis in nos irritando conuertimus ni nostrā perniciem. At de veneratione tēplorū iam hoc capite dictum est in historia Zachęi. Ex hoc verò Christi facto licet colligere quantū detrimētū ꝓlatorū & antistitum auaritia Christianę ecclesię allatura sit: nam vbi pecunię studium est, nihil purum, nihil sanctum manet. Non solùm autem Christus ita se se- 2. Ti. 6. uerum exhibeat erga prophanatores tēpli, sed etiam verbis eos increpabat, cum latronibus similes esse dicebat. Auaritia enim radix & origo latrocinii, & veluti latro in spelunca delitescens prę‑

dam expectat: sic hi in templo sedebant, prædam cum populo exercentes. Sed vide, quàm bene eos hic depingat Christus, imò quam illis laruam seu personam detrahat. Illi se præferunt aliis hominibus: at Christus non præfert, sed deteriores etiam ipsis latronibus appellat. Nec immeritò, nam longè peius, & deterius est animam quam corpus occidere: & aliquem spiritualibus, quam corporalibus bonis defraudare. Hoc sibi dictum putent illi, qui sibi ipsis ob externa opera nimium placēt cum interius nec fidem, nec charitatem habeant. Prȩtereà sacra loca, & id genus, aliquando homicidarum iam nunc spelunca facta sunt. Quid nunc vtilitatis ecclesiæ minores ordines afferunt? Dic quis lectorum, quis acolytorũ, quis ianitorum officio suo satisfacit? Ad id res deducta est, vt sacri ordines in priuilegia facinorosorum hominum versi sint: quare meo quidem iudicio ecclesiæ consultũ esse (quoniam hac de causa cædes in im-
Gen. 3. mẽsum multiplicari videmus) si minores
Iob. 1. ordines non nisi cum maioribus traderẽ-
Dan. 3. tur. Demum considera, quod quemadmo-
Chrys. dum cucula monachum non facit: ita nec
ho. 4. ad sacra loca sanctos efficiunt homines. Adã
popu. in paradiso peccauit, Iob in sterquillinio
Antioc. deo placuit. Illi etiam tres in ardenti camino ignis, deo seruiebant, & laudabãt. Lege Chrysostomum. Sequitur vlterius. [Et erat docens quotidie in templo.] Cur docet illos quibus tam dira comminatus fuerat? Nimirum vt illos ad resipiscentiã adducat: sicque possint iram Dei à se auertere. Ita enim dominus apud prophetam loquitur. Ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos domus Israel in manu mea. Repente loquor aduersus gentem, & aduersus regnum, vt eradicem, &c. Et iterum. Dominus misit me, vt prophetarem ad domum istam, & ad ciuitatem hanc omnia verba, quæ audistis. Nunc ergo bonas facite vias vestras, & studia vestra, & audite vocem domini dei vestri: & pœnitebit dominum mali, quod locutus est ad
Hier. 18 uersus vos. Similiter Christus prædixit, quæ pȩna contemptores Dei manet. Interim tamen docet, prȩdicat, hortatur ad pœnitentiam, vt si qui volent, iram dei placare possint. Sic Hieremias tria prȩstabat. Primò comminabatur iudȩorum populo innumera mala, quȩ cogitauerat do
minus illis immittere, nisi maturè resipi- Hier. 26
scerent. Secundò affirmabat ira dei emendatione vitȩ posse placari. Tertiò seip-
sum interponebat mediatorem inter deũ Hier. 18
& populum. Recordare inquit, ò domine, quod steterim in conspectu tuo, vt loquerer pro eis bonum, & auerterem indignationem tuam ab eis. Sic hæc omnia frustra facta sunt à propheta, quoniam iu dȩi nolebant prophetȩ acquiescere: imò in carcerem coniecerunt: hoc quod non abhorret à prȩsenti historia, nam continenter sequitur in contextu.

Principes autem sacerdotum, & scri-
bȩ, & principes plebis quærebant illum Chrys.
perdere, & non inueniebant quid facerẽt ho. 42.
illi.] Non degenerant iudȩi à maioribus in opera
suis homicidis: qui prophetas maluerant ra imp.
occidere, quàm audire. Omnis malitia Matth.
(vt ait Chrysostomus) sȩpè confunditur ratione veritatis, corrigitur verò nunquam: maximè eorum, qui proposito malo, & non ex ignorantia peccant. Hi qui ex malitia peccabant, & obstinati erant, peiores in dies reddebantur. Vide etiam quantum abhorreant homines ab audienda veritate, cum hos veritas ipsa longè deteriores reddebat. Est enim sententia, Obsequium amicos, veritas odium parit.

Omnis enim populus suspensus erat
audiens illum.] Hic docemur modũ quo Ps. 118.
nobis est audiendũ dei verbũ. Non enim potest Christus frequens esse in concionã do, & cor tuum conuertere, nisi tu frequens etiam, & diligens sis in audiendo. Dulce & delectabile est Dei verbum. Vnde Regius propheta. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua: super mel ori meo.
Dixit, quod erant melle dulciora, quia Ioan. 6.
mel apum, si tẽpore eo vtamur delectat: Exo. 24
sed cito sapor eius vanescit, & plerumq; viscera vitiosa redduntur. At verba Dei delectant, & nutriunt: & quod maius est, vitam animȩ prȩstant. Vnde Beatus Petrus dixit Iesu. Verba vitȩ habes. Hoc suauissimo cibo sustentatus est Moses quadraginta diebus. Prȩstet ergo nobis immensum illud & infinitum dulcedinis pelagus, ita audiamus verba vitȩ, vt in ȩternum

num viuamus cum ipso, in seculorum secula. Amen.

CAPVT XX.

DIci non potest qualia fecerat inuidia corda sacerdotum, & scribarum. Aegrè ferebant honorem quem Saluatori dederat populus exiens obuiam ei in die Palmarum: nec pati poterant tantã saluatoris authoritatem qua expulit de templo vendentes, & ementes. Itaque cęci hac tanta luce quęrebant occasionem, vt Christi Saluatoris honorem, & gloriam obscuritatem: nam inuidi immunditiis satiantur quemadmodum ciconię, hoc est, proximorum miseriis. Non poterant vespertiliones solis claritatem sufferre: immo vt in Prouerbiis legitur, per diem incurrunt tenebras, & sicut nocte sic palpabunt in meridie. Peiores itaque quotidie effecti omnem mouent lapidem, vt Christum morti tradant: & quia hoc timore populi apertè non audent facere, ne forte populus seditionem concitet, quærunt inde occasiones quę sibi iustę visę sunt ne hoc fecisse videantur odio, imò propter iustitiam: ita vt eum occidant, ac intelligat populus se legis zelo legisque causa eum occidisse. Hac occasione inuenta conuenerunt in vnum, vt eum interrogarent qua authoritate verbum Dei profiteretur: quauè potestate eiiceret de templo uendentes, & ementes. Ait itaque noster Lucas,

Et factum est in una dierum docente illo populum in templo, & euangelizante conuenerunt principes Sacerdotum, & Scribę cum senioribus, & ueniunt dicentes ad illum, Dic nobis in qua potestate hęc facis: aut quis dedit tibi hanc potestatem.

In vna, inquit, dierum. Hoc est die tertia post ramos palmarum: scilicet die martis: nam Christus die dominica in ramis palmarum receptus est in Hierusalem, & introiuit in templum, & eiecit uendentes, & ementes: & eadem die ad vesperam rediit ab Hierosolyma. Tunc esuriuit, & accessit ad arborem ficum, maledixitque ei, & aruit, & iuit sequenti die in Hierusalem: & vespere rediit. Docebat autem populum in templo: in quo videre est, quod Christus in templo docet, nec à doctrina cessat quamquam insidiantur, qui primas in populo obtinebant. Cui deus tantum munus delegauit, is necesse est ad mortem vsque suá obire functionem. decretum habens capillos capitis sui iam numeratos esse. Secundò animaduertẽdum est, quòd Lucas scribit Christum euangelizasse in tẽplo: hoc est bona, ac fausta nunciasse. Nunciabat enim haud dubiè tempus esse acceptabile, & quemadmodum Paulus testatur dies salutis: dies inquam in quibus deus statuerat cum hominibus gratiam pristinam inchoare. Nunciabat etiam Christus tempus esse noui fœderis, quod iam olim Deus fuerat pollicitus per prophetam Hieremiam se pacturum cum hominibus: vt iam peccatorum obliuiscatur: immo potius legem in cordibus scribendam daturum. Quemadmodum lucerna cum vult extingui maiorem emittit splendorem: sic Christus iã morti propinquus maiora signa ostendebat, crebrisque concionibus id docebat. Prætereà conuenerunt in quam principes sacerdotum. Principes sacerdotum vocantur illi, qui præcipui erant inter sacerdotes. Cum senioribus ait, qui erant iudices magnæ authoritatis in populo, quorum sententiam sequebatur populus: & erant ex illis septuaginta senioribus quos dederat Moses in socios ad supportanda onera negotiorum: & semper seruatus est numerus illorum septuaginta, succedentibus aliis loco mortuorum. Seniores, qui alios corrigere debebant isti sunt peiores, & adunantur cum impiis sacerdotibus, sicut olim, venerunt ad Ezechielem ostendentes immunditias suas: egressa est enim iniquitas à senioribus Israel, qui videbantur regere populum. Pari gradu scelestius est peccatum senis, quàm iuuenis: quoniam senex rerum experientia, & sapientia præstat: & debet alios non solùm consilio, sed vita, & exemplo instituere: cum autem impius est plus nocet. Vnde in Ecclesiastico habetur. Tres species odiuit

Marginal notes: Mar. 11. — Mat. 10. — 2. Co. 6. — Hier. 31 — Nu. 11. — Ezec. 8. — Dan. 13 — Eccl. 25.

uit anima mea. Pauperem superbum, diuitem mendacem, & senem fatuum, & luxuriosum. Quemadmodum in veteribus ædificiis periculosius est incendium quam in nouis: ita peccatum senis plus nocet, quàm iuuenis. Senes itaque, qui alios corrigere debuerant peiores effecti conuenerunt cum scribis, qui erant legis doctores: aduersus dominum, & aduersus Christum eius Sed nihil humana sapientia contra diuinam facere potest.
Psal.2. Vnde Dauid in psalmo in persona domini ait, Protexisti me deus à conuentu malignantium à multitudine operantiũ iniquitatem. Quærebant autem ab illo in qua potestate hæc faceret, ut confun-
Psal.63. derent doctrinam eius: ac si nullius esset, qui valoris, nec ab aliquo acceptanda: quia non habebat legitimam potestatem. Nec enim poterant admiranda eius facta damnare, quæ tam multa, & præclara populo teste gesserat: nec poterant doctrinam refellere, quæ cum lege diuinaque voluntate consentiebat. In autoritate ergo venantur causam calumniandi. Si enim Dominus (quem non nisi tantum hominem esse credebant) sibi vendicasset authoritatem Dei, parata erat blasphemiæ calumnia: si minus in promptu erat calumnia seditionis, quod absque authoritate sacerdotum, & seniorum, hoc auderet in templo. Hoc ambitionis causa quo ipsi erant scelerati, eo Christum illis similem iudicabant. Nam omnis homo (vt egregiè disserit Chryso
Hom.2. de Dauid, & Saule. to.1. stomus) secundum se existimat alium. Fornicarius neminem castum putat esse: superbus neminem putat humilem. Sic qui non est ex Deo sacerdos, nullum sacerdotem putat ex Deo. Vnde credis fieri, vt contendant inuicem sacerdotes, nisi quod ambitiosi facti omnes tales quales sunt ipsi existimant? Videmus inquiũt tuis concionibus te discipulos conuocare, & nos volumus te ipsum audire, & sequi: sed prius dic nobis in qua potestate hæc facis? Quamuis isti mali essent, & hoc vt calumniarentur interrogarent: nihilominus vtinam nostri prælati hoc facerent annis præteritis, ne tot seminati essent errores, nec tot idiotæ prædicantes populo publicè concionem facerent. Quia homines dormiebant, qui
Mat.13. sunt ecclesiæ prælati, quorum officium est vigilare, venit inimicus, & super seminauit zizaniam. Sed de his alias.

¶Vide igitur, quod non dicunt in qua potestate hæc dicis, doces aut prædicas, sed facis: quia de authoritate faciendi quærunt, Duo enim operum genera fecit Christus. Alterum miraculorum, quia tunc sanauit in templo cæcos, & claudos, vt ait Matthæus, alterum eiectionis vendentium, & ementium, & euersionis mensarum. Quærunt igitur in qua potestate hæc facis, id est, eiicis ementes, & vendentes, & de hoc principaliter quærunt, quia non erat nouum Christum miracula facere. Denique omnia volunt examinare: doctrinam videlicet, & miracula: licet hoc principaliter non quærunt. [Respondens autem Iesus dixit ad illos. Interrogo vos, & ego vnum verbum respondete mihi, Baptismus Ioannis, de cœlo erat: an ex hominibus? Vsus est Christus hoc argumento, vt doceat nos ne illicitum arbitremur, vt iidem quibus interdum vti expediens, & utile est. attamen non ita putaremus licitum esse nisi Christum videremus sic vsum. Sic etiam Paulus usus Act.23.
est, quando omnes Iudæi concitati erant contra eum vnanimiter dedit operam, vt disceptatio fieret inter eos adhærens pharisæorum sectæ contra Sadducæorum doctrinam dicens, pharisęus ego sum, & filius pharisæorum: de spe, & resurrectione ego iudicor. Et cùm hæc dixisset facta est dissentio magna inter pharisæos, & Sadducæos, & soluta est multitudo. Iterum cum Pau- Act.25.
lus sciret, quòd iudæi insidiabantur vitæ eius, & Festus proconsul vellet causam Pauli in Hierusalem audiri, vbi non erat Paulo securum, ut audiretur, appellauit ad Cæsarem: ad quem est missus. Et Act.21.
rursus Paulus cum Tribunus iuberet eum flagellis cædi, iam alligatus ait. Si hominem Romanum indemnatum licet vobis flagellare? Et iussit statim eum solui Tribunus. Et iterum cum fuisset iniustè incarceratus, & cęsus occulteq; principes, & magistratus iubebant illum, & Syllam dimitti, quod ad vere custodiam

custodiam eorum cedebat quasi ipsi fugerent à carcere, vel si pecunia aut precibus occultam haberent liberationem, dolens Paulus se sic eiici dixit. Cæsos nos publicè indamnatos homines Romanos miserunt in carcerem, & nunc occultè nos eiiciunt? Ita nos licet vt eisdem cautelis, & ingeniis in nostram utilitatem cum non cedant in iuris alicuius præiuditium, vel non includant in seipsis aliquod illicitũ, scilicet, quod expresse sit lege vetitũ. Sic in præsentiarum vsus est Christus. Posuit hãc potius quęstionem quàm aliam, quia neutra pars responsionis poterat esse secura.] At illi cogitabant intra se dicẽtes. Quia si dixerimus è cœlo, dicet, Quare ergo nõ credidistis illi? Si autem dixerimus ex hominib. plus vniuersa lapidabit nos.] Promptum erat pontificibus & senioribus respondere, quod ipsi credebãt, nam putabant baptismum Ioannis esse ab hominibus, nolebant tamen hoc respondere, quia videbant prima facie quæstionẽ inuoluere difficillimam & arduam, atque ideo cogitabãt. Sic accidit impiis qui cõuitio probos insequuntur, seipsos maiori supplicio afficiunt. Vnde psalmographus ait. In laqueo isto quẽ abscõderunt, comprehensus est pes eorum. Dum alios illaqueare volunt, sibi ipsis inextricabiles laqueos machinantur. Christus sua quæstione illos sis concusserat, ut nullam amplius elabendi viam haberẽt, hoc etiã qđ in sua ipsorũ conscientia sentiebãt. Vide autem Deum non verẽtur, nec iudicium propriæ conscientiæ, sed tantum populũ timent, & malunt ignorantiæ, quàm impietatis accusari. Sed ò miseros & plusquam infelices homines, qui dum externa ope fallunt homines, in sua ipsorũ cõscientia sentiunt Dei maximam offensionem. Si reprehenderit nos cor nostrum (ait Ioannes) maior est Deus corde nostro, & nouit omnia. Proinde caue ne qđ commitas contra cõscientiam, quæ apud Deum mille testium loco est. Porro baptismus Ioãnis è cęlo erat, & à Deo erat, ipse enim ait, Qui misit me baptizare ipse mihi dixit, &c. Et in superiorib⁹ dixit noster Lucas. Omnis populus & publicani iustificauerũt Deum baptizati baptismo Ioannis: pharisæi autem & legis periti spreuerunt consilium Dei in semetipsos nõ baptizati ab eo. Quia ipsi spreuerunt baptismum Ioannis non audebant dicere ex Deo, ne confunderentur, neque ex hominibus, uel lapidarentur à plebe quã timebant, quia populus uenerabantur Ioannem, ideo addiderunt.

Psal. 9.

1. Ioã. 3.

Ioan. 1. Luc. 7.

☞ Certi sunt enim prophetam esse.] Hoc est, missum a Deo, & non ab hominibus. Vide quomodo non erat eis curæ, vt uerum responderent, sed quòd ipsis erat commodum. Formidabantque homines qui dei timorem eiecerant: atque ideo respondent se nescire. Sequitur enim. [Et responderunt se nescire vnde esset.] Vide humani cordis malitiam. Nõ confitentur culpam impii, tametsi deprehensi sint: sed aut excusant quemadmodum Acham, & Saul, aut omnino negant sicut Cain. Sed nihil his versutiis proficiunt coram iudicio Dei. Apud homines excusatio vel negatio criminis nonnunquam liberat: apud Deum autem, confessio. Multum enim differt iudicium Dei & hominum: nam quod apud homines condemnat, apud deum saluat. Multos etiam inuenies modo his pharisæis peiores, ac superbiores. Nam illi licet superbissimi, nihilominus suam confitentur ignorantiam: sed nunc quamplurimi magis amant suam commendare opinionem quanuis ab aliis uincantur, quàm ignorantiam confiteri. Hoc autem est omnibus hæreticis commune, quibus quanuis scripturę testimoniis purissimis probes falsam, & hæreticam eorum doctrinam, non tamen poteris vlla ratione euellere à doctrina quam semel tuendam acceperunt, & malunt superbia ducti hæreses defendere, quàm humiliter ab errore deuiare. [Et Iesus ait illis, Nec ego dico uobis in qua potestate hæc facio.] Si Christus non dicit nobis quis ipse sit, verè perimus, prima enim salus est ipsum audire sese manifestantem. Audit Saulus, Cur me persequeris? At ille. Quis es Domine. Tota Sauli vita inde pendebat, ut dominus diceret, Ego sum Iesus. Diuina est mihi potestas, non ex hominibus. Audit cęcus ille ego sum filius Dei, vt corde etiam videret. Quæ verò alia salus est Samaritanæ neque Sama-

Iosu. 7. 1. Re. 15. Gen. 4.

Act. 9.

Ioan. 9. Ioan. 4.

maritanis nisi Christus diceret quis esset? Vigerent densissimæ tenebræ in mundo, nisi diceret Iesus quis esset. Si fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi: vbi Christus non loquitur, caret anima verbo vitæ & vita. Pete ergo ab eo vt tibi se declaret, nec patiatur abscondi sicut à phariseis quibus ostendit Dominus
Ro. 10. eos Spiritu sancto in obedientes esse, Ioãnique Baptistę viro sanctissimo non credidisse, & de Iesu dixerunt se nescire vnde esset, ob idque par pari referẽs ait, si vos nescitis, nec ego dico in qua potestate hæc facio. Quæ facio conferte facta mea
Ioan. 9. cum factis illius & expendite an si non dubitatum est de autoritate illius conueniat de mea dubitare: si quidem ille crebis concionibus annũciauit regnum Dei
Ioa. 14. & de me testimonium perhibuit. Vide etiam non dicentem ego scio, sed non vobis dico. Nouerat enim se autoritate patris cuncta gerere. Vnde ipse, Pater in me manens facit opera.

¶Nota duabus de causis veritatem esse abscondendam quærentibus. Prima, quia capaces non sunt ad intelligendum.
Ioa. 16. Ideo dominus discupulis ait, Multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modo. Altera quando odio aut contemptu quæritur veritas, sicut hic occultauit Christus veritatem suæ potentiæ: nec dixit se hæc facere diuina potestate: quia ipsi nolebant hoc scire, nisi vt calumniis afficerent eum. Vnde Dominus dixit
Matt. 7. Nolite sanctum dare canibus, nec mittatis margaritas ante porcos. Demum noluit dicere quis esset: quia nondum venerat hora suæ mortis, & hoc vsque ad vltimum vitæ seruauit: quia sciebat illos dicturos blasphemasse, & reũ esse mortis. Sequitur. [Cæpit autem ad plebem dice
Mar. 14 re hanc parabolam.] Gratanter eũ plebs audiebat, & maiores iam confutauerat: & ideo sermonem suum ad populum vertit ostendens quales fuerint illi sacerdotes & scribæ & seniores populi: in parabola quam proponit. Scriptum est enim
Psal. 77 de illo, Aeripiam os meum in parabolis, loquar propositiones ab initio. Ait itaque. [Homo quidem plantauit vineam, & locauit eam agricolis.] Aduerte, quòd in Christi responsionibus, vt Chrysostomus annotat, duo consideranda sunt. Pri Ho. 38. Matth.
mum, quòd Christus non tam verbis in- Luc. 9.
terrogantium respondet, quàm intentioni qua interrogant. Vnde cuidam dicenti, magister sequar te quocunque ieris, respondit, Vulpes foueas habent, & volucres cęli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. Quid attinet Domine hæc respondere? Erat ille auarus, & vt diues esset sequi eum optabat: & Christus menti eius respondit dicens, vulpes foueas habeant. Acsi diceret, Quamobrem cum diuitem te esse velis sequi vis hominem adeo pauperem, vt vulpes foueas habeant & volucres cœli nidos, & ipse non habeat vbi caput recli-
net. Respondit non verbis eius sed men- Mat. 19
ti. Alii etiam dicenti magister bone, pu- Luc. 10.
tans solum Christum hominem esse dixit Quid me vocas bonum? Nemo bonus nisi solus Deus. Si bonum me confiteris, crede me esse Deum. Et discipulis dicentibus dæmonia subiiciuntur nobis, respondit, Videbam sanam sicut fulgur de cœlo cadentem. Quasi dicat, Ne insolentes sitis, quia dæmones vestræ ditioni sunt subiecti: ne vt satanas à cœlo, ita vos à me depellamini. Et Petro dicenti, quo abis re-
spondit, Quo ego nunc ab eo non potes Ioa. 13.
me sequi sequeris autem postea. Non dixit quo abiret, sed non potest me sequi: quia Petrus interrogabat, vt sequeretur Iesum, Lege Cirillum.

¶Secundò ostendebat Christus suã di- Libr. 2.
uinã sapientiam cum rñderet interrogan Thes. c.
tibus ita vt ipsimet inimici eius seipsos re 1. & li. 3
spondẽdo dãnarent. In hac parabola hoc super
apparet, in qua cũ Christus rñderet inter Ioan. ca
rogationibus sacerdotum, eos fecit iudi- pitu. 3.
ces respõsionum: & ipsemet seipsos dãnãt. Hac in re apparet præclarissima Christi doctrina & sapientia. Sensus parabolę est. Dixerant Christo principes sacerdotũ in qua potestate hæc facis. Hoc est, Qua gratia ementes & vendentes, eiicis de templo? Respondet huic interrogationi hac parabola in qua inquit, ꝙ hæc autoris perscrutandi, & examinandi concionatores nec nõ licentia qua vsi erãt eũ interrogãtes in qua ptãte id faceret, iã venisse tempus in quo hac autoritate erant priuandi suis peccatis in causa existentibus:

bus: & ab eis ad Gentiles hæc potestas transferenda. Hoc insinuare vult in hac parabola dicens illis, Homo quidam plantauit vineam, &c. Sub hoc homine intelligitur Deus: vinea est ecclesia & populus Israeliticus, in quo notus erat Deus. Agricolæ sacerdotes templi, cum quibus Christus hæc loquebatur in templo. His locata est vinea hæc, vt redderent doctrina ac exemplis singulis annis fructus domino, scilicet animarum quarum curam habebant. Cum enim ad eos mitteret multos ex prophetis seruis suis non solum non præstiterũt pactum, quin potius eos occiderunt, necnon suum vnicum filium Christum Dominum quem crucifixerũt, quamobrem iustissime ecclesia & euangelica concio translata est ad gentes, iuxta illud quod Paulus & Barnabas dixerunt Iudęis, Vobis oportebat primum prædicari verbum Dei: sed quoniam illud repellitis & indignos vos iudicatis æternæ
Act.13. vitę, ecce cõuertimur ad gentes. Sic enim præcepit nobis Dominus. Ideo Christus concludit hic dicens, Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Qua de causa non est vobis interrogare in qua potestate hęc facio, cum perspicuum sit hæc potestas à vobis vestris demeritis esse ablata, & aliis concessa. Hic sensus est parabolæ, sed singula exponamus, elicientes more nostro ex ipsius literali sensu doctrinã ad mores componendos, vitamque corrigendam. Ait itaque. [Homo quidam plãtaui uineam. Homo iste Deus est Optimus & Maxim⁹: Pater videlicet æternus. Non quia ipse sit homo, imò ab effectu eo quòd ipse facit homines. Vocatur quidam sutor nempe: quia facit calceos: & alius faber argentarius, ab eo quia argentea facit opera. In scriptura etiam visitato modo loquendi causæ vocantur sæpè ex effectus nomine. Sic noster Lucas in superioribus voca
Luc.11. uit quendam dæmonem mutum, quia hominem in quo erat faciebat mutum. Sic pater ęternus dicitur homo, nempe quia est hominum conditor, denique hominum causa efficiens, vt ipsi homines sint.
Orig. hom. 19. in Ma. Secundò dicitur homo, vt placet Origeni non quòd reuera ipse sit homo, cùm natura humana ad Verbum sit terminata & non ad Patrem: sed dicitur homo, quia conuersatur cum hominibus, & eis declarat quę conducunt ad mores componendos. [Plantauit vineam. De hac vinea plenissimè per Canticum loquitur Esaias describẽs omnem commoditatem vineæ Esai.5.
sic excultæ, vt nihil supra. Vinea Domini Sabbaoth domus Israel est. Attamen videamus vnde portauit radices, quouè loco eas plantauit. Hoc docuit Dauid cum loquitur cum Deo inquiens, Vineam de Aegypto transtulisti, eiecisti gẽtes & plantasti eam: dux itineris fuisti in conspectu eius, & plantasti radices eius, & impleuit terram. Operuit montes vmbra eius, & Psal.79.
arbusta eius cedros Dei. Extendit palmites suos, &c. Quemadmodum bonus cultor si in terra sterili habet optimas radices viuas, & eas in aliam bonam mutat, nihilominus inquit Dauid transtulisti vineam tuam, quæ est populus Israeliticus, qui sicuti vinea intenderat ramos suos, & extenderat se ac creuerat ab Aegypto loco seruitutis, & afflictionis & tenebrarum, vt eam plantares in terram bonam, quam patribus eorum promiseras, quæ manat lacte & melle. Eiecisti gentes. Vulsisti ab hac vinea omnes sentes, quæ poterant officere: eiiciens à terra propria, Amorręos, Cananæos, Iebusæos, aliosque idolorum cultores, qui collebant terram promissionis: fecistique populum tuum habitare, & fructibus terræ frui. Non solùm egregius Psaltes, vnde Dominus vineam transtulit, & vbi plantauit enarrat: quin etiam quid eius causa fecerit in vinea dicens, Dux fuisti itineris. Præcessisti populum tuum die columna nubis, ne sol eos offenderet, & nocte colũna ignis, vt viam viderent. Eduxisti è terra Aegypti faciens mirabilia eiecisti è terra electa, Exo.14.
& optima gentes immanes & truculentas, & terras eorum dedisti populo tuo. Et occupauit hæc vinea omnẽ terra quã in possessionem accepit, & eiusmodi creuit populus, vt extenderet se à Dam vsque Bersabee. Et operuit montes vmbra 1.Re.3.
eius, quare tantam amplexa est celsitudinem hæc vinea, vt sub vmbra eius absconderent se magni montes, nempe quia sub eius imperio erant regna, & imperia, nam huius vineæ propagines extiterunt

Dauid,

Dauid, Salomon, Ezechias, Iosaphat, Iosias, & alii quam plurimi, qui fuere non solùm excellentes principes, sed etiam integerrimi duces, vt omnes cedri eos circundarent. Et ne sortè ignorarent quantum se dilatauerant implicat dicens, & extendit palmites suos vsque ad mare. Hoc est, Mediterraneum, & vsque ad flumen, scilicet, Eufratem.

¶Videre est etiam quomodo Deus hãc vineam amauerit, & quam illius habuerit curam, vt electis propaginibus eam plantarit. Quomodo elegit Deus Abraham, & Isaac reprobato Ismaele, Iacob reprobato Esau, & seruauit Mosen incolumen, eo quod vidit eum esse plantam optimam huic vineæ. Sed hæc satis sint de vineæ plantatione. At nunc operę precium est scire cur ecclesia assimiletur potius vineæ, quàm alicui rei aliæ. Hoc est propter duo. Primum nam radix viua in exteriori aspectu apparet vilior cæteris plantis ac arboribus, attamen fructus est dulcissimus. Necnon radix viua est, maximè vtilis: nam ex ea decerpimus vuas dulces ad edẽdum vinum, acetum & sapam: vuas etiam passas, botrum, denique cinerem optimum, vt mundentur linteamina nobis præbet, postremo lixiuium, ut mulierum capilli deaurentur. Ita & iusti qui sunt huius uineæ propagines quales fuerunt Moses, Iosue, Samuel, Dauid, Esaias, Hieremias, &c. & modo Apostoli, Martyres, & Confessores, & omnes iusti veteris ac noui testamenti (nam vinea vna eademque est Ecclesia) omnes in exteriore parte visi sunt homines impoliti, pauperes, spreti, infames, cùm introrsum sint virtutibus abundantes, diuites, & hominibus commodum afferentes. Omnis gloria filię Regis abintus. Attamen extrorsum visi sunt flagitiis, infames, idiotæ, gẽs denique inutilis. De principe huius vineę dixit Esaias. Vidimus eum, & non erat aspectus: vnde nec reputauimus eũ. De aliis verò iustus inquit diuina Sapientia, quod mali dixerunt cum essent apud inferos. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum & in similitudinem improperii, nos vitam illorum æstimabamus insaniam, &c. Tanquam purgamenta huius mundi (ait Paulus) facti sumus, omnium peripsema vsque adhuc. Hæ propagines quæ extrorsum apparebant viles, fœdæ, ac inutiles: non potest facilè explicari quam sint vtiles optimæ accommodæ: quam denique vtilitatem attulerint Ecclesię Dei. Lege Acta Apostolorum ubi inuenies commodum Pauli. Mirum in modum profuerunt Ecclesiæ Augustinus, Hieronymus, Basilius, Athanasius, Chrysostomus, &c. Sed quid dices de Benedicto, Bernardo, Francisco, Dominico, & reliquis fundatoribus sanctarum religionum, qui tanquam inutiles viuę radices erant ab hominibus spreti, sputi, quia videbant eos pauperes & deformes? Sed certè in Christi Ecclesia commodum maximum attulerunt: nam plurimorum animæ istorum doctrina & exemplis saluæ factę sunt. Diuites & potentes huius seculi velut populi & salices inutiles sunt virides, vmbrosi, & olentes suis diuitiis, quibus umbris cooperiunt lenones & scurras: sed & ipsi scindentur vt inutiles plantæ infrugiferæ, vt ait dominus, & mittentur in ignem tartareum.

Psal.44.
Esai.53.
Sapie.5.
1.Co.4.

¶Secundo, Ecclesia assimilatur vineæ, nam in vinea semper est, quòd agant per totum annum ferè, & quid decerpant, nam fodiunt, putãt, spargunt fimo pingui, mundant, vindemiant, &c. Nihilominus ecclesia in hac vita & radices viuæ, qui sunt eius filii dum hoc exilium currunt, & labores patiuntur, & persecutiones, & denique in doloribus & patientia exercitantur. Respice ergo Christiane quàm sit opus, vt deo puteris qui est optimus cultor, si vis fructificare. Qui tunc te putat cum te orbat vxore, filio, amico, vel salute, diuitiis etiam, nam hoc Deus ita vt cultor sapiens facit, nam in hoc tua res agitur, vt maiorem fructum afferas, ac maiorem denique commodum. Vnde dominus, Palmitem qui fert fructuum, purgabit eum, vt fructum plus afferat. Cum te vides à Domino putatum in tribulationibus, scito te tunc amari, nam hoc facit, vt possit commodare tibi, quia corrigit omnem filium, quem recipit. Sic etiã multoties Israelitas putauit manibus Philistinorum ac Chaldeorum, quibus permisit eos occidere, & in captiuitatem ducere. Hodie postremò eiusmodi ecclesiã suam.

Matt.7.
Ioã.15.
He.12.

suam putat, vt peti patiatur persecutiones, ac vt denique Turcæ, & infidelium gentes cum hæreticis eam putent. Inscii, & parui momēti homines malum & turpe ducunt deum suam vineam putare & affligere: sed nec hoc intelligunt nec

Psa. 38. sciunt. Ideo Dauid in persona ecclesiæ. Opprobrium insipientium dedisti me: sed obmutui, & non aperui os meum. Eo oportet nos pati iniurias patienter, quo etiam scire & reminisci nos esse huius vineæ plantas, & inimicum instrumentum quo nos deus putat. Sic cum Semei perse

2. Re. 61 quebatur Dauid ac maledicebat, nec non iacebat in eum lapides, non hoc ægrè ferebat Dauid: quin potius dicebat, Sinite, dominus præcepit ei, vt malediceret Dauid, deus in eo magno bono me putat, vt maiorem fructum afferam: & Semei est instrumentum. Sed procedamus. Et locauit eam colonis. Coloni seu agricolæ, maiores populi sunt: quales erant illi pharisæi & sacerdotes ad quos Christus loquebatur, nam infrà dicit concludens parabolam. Auferetur à vobis: idest principibus sacerdotum, scribis & pharisæis regnum dei: id est fides, & cognitio dei, & potestas: & vineam suam, idest ec-

Chrys. hom. 40 imperf. Matth. clesiam dabit gentibus. Tunc (ait Chrysostomus) dari elocari cum secundum legem constituti sunt sacerdotes, & leuitæ & ipsis est curæ ministrare populo. Prælati, & episcopi ecclesiæ, aduertant, audiāt ac videant, vineam nō dari agricolis, seu colonis, sed locari, vt reddant fructus domino. Aduerte ergo te non dominum, sed villicum domini: non ideo oportet, vt optimates fiāt ex Christi patrimonio. Non tibi episcope siue abbas sis data est ecclesia vt domino, sed vt villico, non ergo es dominus, sed dispensator. Deus est animarum dominus, qui non te fecit dominum, sed rectorem, & pastorem, vt eas regas, ac gubernes doctrina, & sustentes eleemosynis. Proph dolor, quanti hodie prelati extant, qui tanquam hi coloni surripiunt vineam & tyrannide opprimunt subditos, pauperumque eleemosynas vsurpant: nec se esse villicos, & non dominos vident. Iam homines non episcopatus accipiunt, vt in vinea domini laborent: quin potius, vt ipsi sint domini ac principes, & vt denique surripiant Christi primogenituram. Expende etiam hanc vineam non nisi colonis locari: sciētibus officium. Sic ecclesia non est danda nisi colonis scientibus officium: hoc est, his qui literis sunt exculti, virtutibus ornati ac prudentia, ut possint esse prælati. Prius est homo colonus, & post tradunt ei vineam: non enim ait locauit eam hominibus sed agricolis. Non satis est te esse hominem, imo necesse est, vt sis agricola, vt huius vineę possis habere curam hoc est, vt ornatus sis virtutis, sensu, iudicio, prouidentia, habilitate & literis bonis imbutus: & sis optimus sacerdos & prælatus. Non ad curandum infirmum corpus quenuis medicorum quæris, nec quia est probus homo: sed quia esse doctum & in arte medicinæ peritum ferunt. Sic non oportet p̄latum solummodo esse hominē bonum, quin etiam optimum opificem: & ad gubernādum & regendū ecclesiam literis p̄stet & prudentiā. Et ipse peregrè fuit multis temporibus. Primò hoc dicitur tam propter rationem metaphoræ, q̄ propter significationem. Quantum ad rationem significationis, ꝙ dominus sit absens vel peregrinetur: quia dominus vineæ Deus est, qui peregrinatur à nobis, non quidem per localem absentiam, cùm vbique verè sit, sed quia non hic se nobis ostendit per oīa sicut aliquando ostensurus est. ipse quippe iudex est omnium, q̄ rectè, vel prauè aguntur. Et quia pro bonis non statim retributionem reddit nec pro malis pœnā, videtur quasi absens esse. Erit autem pręsens quādo omnia adducet in iudicium, & pro omnibus retribuet. Et verū est, ꝙ à deo absente ista fiūt: quia si ipse quasi præsens pro peccatis statim pœnam inferret, non fierent tot mala: sed quia rarò pro peccato pœnā hic infligit, audent impii committere quæcunque grauia. Secūdò dicitur absens, & Eccl. 15
peregrè proficisci, quia reliquit illos colonos in manu consilii sui: & dedit spatiū, & tempus bene operandi. Tertiò fuit abire longè abstrahere ab eis ob eorum peccata fauorē & auditoriū, qđ illis benignè largitus erat, & quo eos liberauit à malo. Nā quemadmodū solē ferunt nobis appropinquari cū eius radii nos ambiunt,

&

& contra discedere cum eius radii discedunt ita metaphoricè dicimus Deum appropinquari vel discedere cum nobis radios sui fauoris ostendit, vel peccatorum
Ioa. 20. causam aufert. Quartò dicimus Deũ proficisci, quia talem se dominus ostendit, qualem de eo opinionem habemus. Hor-
Luc. 24. tulanus visus est Mariæ Magdalenę, quia nondum illa de Christo deitatis opinionem conceperat: sed eum horti dominũ credebat. Peregrinus visus est euntibus in Emaus: quia non illum vitam esse credebant, sed à vita peregrinum. Ita nunc longè profectus dictus & visus est: quia vt à colonorum animo longè discesserat, & illi eum velut longè distantem arbitrati sunt. An non prelatorum quidam ita viuunt ac si nullum Deum esse crederent: aut si credunt longè abesse existimant? Recte de anima meretrice dictum est. Non est vir in domo sua: abiit via longissima. Ita enim misera credit anima. Sic
Prou. 7. etiam in Psalmo de peccatore loquẽs ait
Psalm. 9 egregius Psaltes. Non est Deus in conspectu eius, inquinatæ sunt via eius in omni tempore: auferuntur iudicia tua à facie eius. Seruus ille malus cœpit inebriari, quia credit dominum eius longè abesse: atque ideo longam facturum moram. Itaque cum videas Deum adeo malorum dissimulatorem, cum videas ne
Luc. 12. quitiam ita vigere: an non videtur Deus longè profectus? Si enim mala non sustineret, abesse non videretur: cum verò ita turpiter nos agentes sustineat & dissimulet, longè videtur esse. Vtinam prelati ecclesiæ quibus Dominus tradidit vineam excolendam: quemadmodum putãt Dominum abesse intelligerent prope esse, & fideliter laborarent. Sequitur.] Et in tempore misit ad coltores seruum, vt de fructu vineæ darent illi. Qui Cæsum dimiserunt eum inanem.] Per hunc primũ seruum intellige Mosem, qui quadraginta annos continuos fructum aliquem legis quam dederat cultoribus exigebat: sed cæsum eum dimiserunt vacuum. Irritauerunt enim Mosem in castris, & Aaron sanctũ domini, & vexatus est Moses propter eos: quia exarcebauerunt spiritum eius. Quin & ipse seruus quid de fructu
Psa. 105 huius vineæ sentiat palam carmine declarat dicens, Ex vinea enim Sodomorum vitis eorum, & propago eorum ex Gomorra. Vna eorum vna fellis & botrus Deu. 32
amaritudinis in ipsis. Furor draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile.

¶ Animaduertendum, quod hic dominus misit ad cultores vinæ tempore fru-
ctus: nam vt Matthæus, cum tempus fru Mat. 21
ctus appropinquasset, &c. Attende dominus exigit à te fructus quos legisti: & tu ab agricola exigis triticum, quem nõ metit. Quo pacto reddet tibi redditũ si ager sterilis est, qui nihil dedit? Vis fortè colonum fieri creatorem ac Deo similem, qui de nihilo metat triticum, si ager infrugifer est? Si ager respondet nihil vetat quin tibi debitam partem accipias, nam hæreditas tua est: sed tu veluti tyrannus in carcerem pauperem agricolam communiicias, & permittis eius vxorem & filios fame perire: nec solum boues eius vendis, verum etiam destruis eum, eo quod non reddit tibi quod nec potest nec terra dedit. Magna multorum diuitum iniquitas esse solet & tyrannis, qua pauperes innoxios persequuntur. Venatio leonis (ait
Ecclesiasticus) onager in eremo: sic & Eccl. 13
pascua diuitũ sunt pauperes. Et sicut abominatio est superbo humilitas: & sic execratio diuitis pauper. Itaque quemadmodum non repetit Dominus ab agricolis fructus nisi cum decerpserunt, nec tu velle debes fructus nisi cum ager dedit.

¶ Vide est & ꝙ Deus non petit fructus quia his opus habeat, sed vt tu laborẽ adhibeas sciens hoc a se tibi repetẽdũ, & ꝙ venturus est q̃rere fructus. Tui commodi causa hoc facit, nõ verò sui. Vult Deus te in hac vita laborare, vt bonorũ operũ fructũ reddas: ac etiã vt hanc vineã Dñi fodias, & vt scias te rationẽ redditurum iubet à te exigere fructum.] Et addidit alterum seruum mitterre: illi aũt hunc quoque cædentes & afficientes contumelia dimiserunt inanem.] Hic seruus Dauid Regẽ & Prophetã cæterosque significat, qui post Mosem missi sunt, vt post edicta legalia, psalmodia modulatione, & dulcedine citharæ, colonos ad exercitium boni operis excitarent. Sed & hunc cõtumeliis affecerũt dicentes, Quæ nobis pars in

David, aut quæ hæreditas in filio Isai? Attamen ipsi pro hac vinea, quæ de Aegypto translata Palestinæ mõtes sua obũbratione ꝑtexerat ne radicitus exterminaretur orabat. Domine Deus virtutum conuertere nunc: respice de cœlo & vide & visita vineam istam: & dirige eam quam plantauit dextera tua. Prꝑterea obseruandum hic est quam verum sit illud Diui Gregorii, peccatum quod per penitentiam non diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit. Quid verius? Primos inquit hic noster Lucas cecidisse, secundos verò non solum ceciderunt, sed etiã contumeliis affecerunt, quod est grauare delictum. Ita demum peccata peccatis cumularunt, vt magno incremento iniquitatũ perfricata facie ipsum Dei filium hæredẽ occiderunt. Hucusque veniunt qui peccatis perseuerant, qui culpas suas tãtum multiplicant, vt multo deteriora cõmittant facinora. Si malum est peccare, peius est in peccatis perseuerare. Hæc enim cõtumacia & perfidia multa alia peccata & grauiora parit. Sed q̃a de his multa in superioribus diximus, nolo nunc eadem repetere. Sequitur in contextu.

Psal. 79

Greg. li. 25. mo. capi. 12.

Et addidit tertium mittere, qui & illũ vulnerantes eiecerunt.] Per hunc tertiũ intellige prophetarum chorum qui continuis attestationibus populũ cõuenerũt & quæ huic vineæ venturæ imminerent mala prędixerunt. Sed quem prophetarũ non sunt persequuti & occiderunt eos, qui denunciabant aduentum Saluatoris? Serra sciderunt Esaiam, Hieremiam, lapidibus obruerũt, Micheas maxilla percussus, & Ezechiel & ferrè omnes sancti prophetæ & ministri Dei vulnerati sunt, & eiecti, & hi omnes multa dixerunt de sterilitate huius vineæ: sed sufficiat Hieremiæ audire planctum. Ego te plantaui (inquit) vineam electam, omne semen verũ: quomodo conuersa es in prauum vineæ alienæ? Et in Esaiæ Cantico. Expectaui, vt faceret vuas, fecit autem labruscas. Valde dolendum quo magis augebatur Dei misericordia mittẽs ad eos viros sanctos, & iustos, qui populũ docerent, monerẽt ac denique conuerterent. eo augebatur eorum malitia. Sic nunc multi quo Deus est magis misericors, vt illis remittat peccata, eo ipsi deteriores effecti dicunt. Incidamus in peccata, nã deus misericors est: oĩa nanq; remittit. Sed obsecro quo deus est optimus, eo es tu pessimus? Dei misericordia & bonitas immensa, quæ te ad odium tui ipsius excitare ac flectere debebat: ab hac sumis argumẽtum grauius peccãdi. Necesse est, vt eius iustitia veniat tibi in mentem. Quia his non venerat in mentẽ Dei iustitia, ideo abutebantur sua misericordia immensa. Sic factũ est quo Deus erat melior & benignior, eo ipsi peiores fierent. Eo magis ipsorum malitia visa est, quo misericordia Dei crescebat: malitia enim hominum (vt Chrysostomus ait) contra Dei bonitatem certabat. Virtus paulatim deficit hominibus ꝑꝑ ingratos: nõ cũ homo quamuis probus confert beneficium, in ingratũ cessat ab opere bono nec curat, quia ingratus durescit iusti bonitatem. Sed hic erat contra: nam quo erat populus Iudæorum Deo ingratus & rebellis, eò magis erat Deus misericors, benignus & pius, & maiora in eos conferebat beneficia. Quo maiora cõmittebant peccata, eo sanctiores viros ad illos mittendos destinauerat: quousque ad eos suum vnigenitum filium mitteret Mira Dei misericordia, quam ad exitum perducere nulla malitia humana valet. O quoties his vsus est tecum dominus. Sepe sepius Deus nuntiis te admonet, assiduis concionibus, vt cõuertaris, sanctis inspirationibus, quæ cor tuum pulsant vt velis à via iniquitatis deuiare: & non vis. Vide ab hinc quot annos manes in peccato & deus sæpesepius vocat, & tu indies durior: & dei nuntiis sic respondens quẽadmodum Iudæi, & in grauissimam diuini numinis offensionem incidis, ac denuo duplicas peccata. At misericordia dei omnia sustinet: ipse. n. ait, Audite me domus Iacob & omne residuum domus Israel. Qui portamini ab vtero meo & gestamini à vulua mea, Vsque ad senectam ego ipse & vsque ad canos ego portabo. Ego feci & ego feram: ego portabo, & saluabo. Et apud Hieremiam. Si demiserit vxorem suam & recedens ab eo duxerit virum alterum, nunquid reuertetur ad eum vltra, Nunquid non polluta, & contaminata erit mulier illa, Tu autem

Act. 7. 3. Re. 21

Hier. 2.

Esai. 5.

Ho. 40. in perf. Matth.

Esai. 40. Hiere. 3

fornicata

fornicata est cum amatoribus multis, tamé reuertere ad me dicit dominus. Si dominus eiicit à domo sua seruum, qui fuit traditor domino, & postea parcit illi, & eum iterum conciliat: si hic seruus iterum peccauerit in dominum, & hoc bis tenue fecerit: nonne eum in æternum dimittet, Attamen Dei misericordia & bonitas immensa est res miranda, nam si millies & vltra peccaueris semper misericordiæ suæ ianuam apertam inuenies, si conuersus toto corde fueris. Quos accíuit vt in vinea laborarent etiam si erant ociosi in foro, nihilominus eos vocauit, & misit in vineam suam quamuis sero, & reddidit illis mercedem. Vide ergo Dei
Mat. 20 misericordiam. Licet sis senex, & morti propinquus si deum quæsieris, quemadmodum latroni in cruce pendenti dabit
Luc. 23. tibi beatitudinis mercedem. Non desiuit
Mat. 26. Deus vti his misericordiis cum Iuda tra-
1. Re. 28. ditore, quem semper monebat & vocauit illum amicum; quod fecisse cum Saule rege iniquo sacris literis est mãdatum, ille qui, locutus est forma Samuelis dixit ei se moriturum sequenti die, vt conuerteretur & pœnitentiam ageret, ne fortè mors eum inspirato ac inermem occuparet. Sic nũc vsus est cũ his agricolis toties misericorditer vocans. Sed de his iá satis.

¶Vide ergo Christiane, nam sicut ab his repetit dominus vineæ fructus: ita à te repetet fructus salutis & ingenii: quæ omnia tibi dedit. Si à domino accepisti dona, vt illi inseruires, & commodum faceres: ergo fac des illi redditum, & proficias ac domino inseruias cum his, quę de manu domini accepisti vt denique possis cum seruo fideli dicere, domine quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quin
Mat. 25. que superlucratus sum. Vt ergo Dei bonitatem videas scito se à te hos redditus non exigere sui commodi causa nisi tui: non sibi sed tibi, vt te diuitem faciat. Quando fratres Ioseph profecti in Aegyptum quęrebant triticum, iussit Ioseph vt ad hora sacrorum ligarent pecuniam,
Gen. 42 quam illi dederant. Cum facis Dei mandata, ipse Deus reddit tibi tuum argentum & duplicat vim vt possis beatitudinem adipisci. Pium opus est cum Deus repetit ab hominibus redditum. Misericordia eius pręueniet me. Pręueniet inquam, vt redditus soluam. Quid cogitas conciones esse quas quotidie audis, inspirationes, & labores quos suffers, nisi red- Psal. 26.
ditus à te repetitos, Non igitur afficias iniuriis hos nuncios, quemadmodum isti agricolę impiissimi fecerunt.

¶Demum docet locus iste, vt ingratis beneficiamus: nam Deus ingratissimis agricolis plures seruos misit. Sol non desinit micare radiis, etiam si nubes velint lumen obscurare. Sic & nos non debemus à beneficiis desistere etiam erga eos, qui nostrum benefactorum splendorem maculare voluerunt. Vt enim nux & oliuę notissimę plantę etsi virgis cędantur, vberrimos tamen fructus producunt: sic nos etiam ob pręclaras virtutis actiones obiurgati, maledictis lęsi: ingratis & impiis non finamus bona facere. Ita Deus ingratis colonis non finit nuncios mittere: vt eos tam crebris beneficiis demulceat, alliceat, & trahat. Et vt videas, quanta sit Dei misericordia audi.

Dixit autem dominus vineę, Quid faciam, Mittam filium meum dilectum. Gala. 4.
Hoc est, quòd Paulus ait, Postquam venit plenitudo temporis misit Deus filium suum vnigenitum natum ex muliere, factum sub lege. Et Ioannes. Sic Ioan. 3.
Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret. Vide obsecro quemmadmodum in istos ingratos agricolas mundumque etiam perditum non solum non animaduertit, sed filium vnigenitum dat. Moris est Deo non raro peccatores bonis operibus punire. Ita discipulorum incredulitatem castigauit ingens miraculum operans, cum ex quinque panibus, & duobus piscibus maxi- Ioan. 6.
mam multitudinem satiauit. Quod maius supplicium iis, qui non credebant, quàm videre magistrum suum tam inauditum miraculum operari: Pro certo tenendum est, quòd suæ præteritæ incredulitatis confusi remanerent. Vnde Hieremias, Metuamus dominum Deum Hiere. 5
nostrum, qui dat nobis pluuiam temporaneam, & serotinam, &c.

Forsitan cum hunc viderint vere- Libr. 3.
buntur.] Quomodo dixit forsitan ve- cõm. in
rebuntur filium meum, cùm sciret, quòd Matt. ca
pi. 21.

Chriso. hom.69 in Mat. non erant eum verituri. Dicendum iuxta Hieronymi sententiam, ꝙ hoc dixit non ex ignorantia, sed pp hoīs liberam voluntatē, & arbitrii libertatē. Poterāt. n. velle contrariū, & vertere arbitriū quocūq; voluissent. Chrysostomus verò ait, ꝙ dixerūt nō ad significandū id, ꝙ illi erāt facturi, sed vt insinuaret id quod vt facerēt iustū erat. Iustū erat, vt filium meum vereentur, & quis est animaduerterēt. [Quē cū vidissent coloni cogitauerunt intra se dicētes. Hic est hæres occidamus illum, vt nostra fiat hæreditas.] Singula hæc obseruatione digna sunt. Primò ait, ꝙ coloni videntes filiū intra se cogitauerunt. Secūdò dixerunt, Hic est hæres. Tertiò occidamus eū. Quartò, & vltimò, vt nostra fiat hęreditas. Expendamus hæc. Primò cogitauerunt. Sic prædixerat Hieremias. Cogitauerunt super me consilia dicētes. Mittamus lignum in panem eius, & eradamus eū de terra viuentium, & nomen eius non memoretur amplius. Et Sapiēs. Morte turpissima condemnemus eum: erit enim ei respectus ex sermonibus illius. Hæc cogitauerunt, & impias cogitationes opere adimplerunt. De his olim Esa. Oua aspidis ruperunt. Hoc est, iniqui aperuerunt cogitationes suas: ex quibus non nisi venenū prouehitur. Comparat iniquorum prauas cogitationes, & consilia ouis aspidum: quæ tunc rumpuntur cum operibus perpetrantur. Oua aspidū foris sunt alba, oculis grata, & pulchra: intus autem veneno plena. Sic flagitiosorum hominum consilia, prima specie apparent ipsis vtilia, sunt tamen eis valde nociua: sicut qui oua aspidum frangunt seipsos occidunt ex ipsis nāque ouis venenum fractores inficiens erumpitur. Ita quidem, qui flagitiosas cogitationes, cōsiliaq; tetra in effectū producunt, sibi ipsis pniciē machinantur. Sic agricolis istis contigit: qui occidentes Christum, vt haberēt hæreditatem, & hanc amiserunt. Itaque quia ex iniquis cogitationibus mala opera oriuntur, a prauis cogitationibus recedere cauereq; nos oportet. Molinæ (vt Anselmi similitudine vtar) secundum triticum, quod in arca eius proiicitur, farinam eiicit. Imaginatio enim tanquam moliminis rota reuoluitur: & ita si bonos cogitatus in id proieceris, bonorum operum farinam emittet: sinautem prauas, opera ipsis consona reddet. Nunquā ex hordeo, tritici farina: nec ex turpibus cogitationibus, bona dimanarūt opera. Si in succensum fornacem ligna arida, incendio apta conieceris, resplēdebit ignis, puram viuamq; flammam emittens: sinautem viridia inieceris ligna, & iuncos palustres indubiè ardebūt: sed totus fornax erit fumo repletus, & denigratus, nec ex turpibus, & ob caliginem, & fumi densitatem productam. Sic cor nostrum fornax est semper ardēs. Si illud diuini amoris cogitationibus nutrieris, charitatis flamma resplendebit: sin autem impiis foueris totū fumabit: eritq; obscuritate circunfusū. Euanuerūt in cogitationibus suis ait Paulus: & obscuratū est insipiens cor eorum. Caueamus ergo impias cogitationes. cogitatio enim veluti radix arboris abscondita est, quæ quidē si viridis, & bona extiterit, fructum bonorum operū proiiciet: si verò arida, nullum prorsus fructum pręebit. Si cogitatio bona est, statim voluntas ab illa capitur: & intellectus bona desideria concipit, bonaq; opera parit. Quibusdam, qui turpibus cogitationibus nauabant, dixit dominus per Hieremiam, Vsquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ. Non conqueritur Deus, ꝙ habeant cogitationes iniquas, sed ꝙ in eis morantur. Cùm Gentiles simul cum populo Israelitico commorabantur, Deus à populo suo recedebat, & eos minimè alloquebatur. Simili modo, & tu derelinqueris à Deo, si locum concesseris cogitationibus iniquis. Tecum est Deus, quando in te, prauæ cogitationes non habitant: receditque à te si consensus locum eis tribuis. Iudæis licitum erat Gentiles per iter relinquere: sed in culpa erat eos habitatores facere. Ne aspires in malam cogitationem velut in scintillis: si non vis vt ignis crescat, & teipsum comburat, & demum in inferis ardeas. Coloni isti cogitauerūt inter se: & ex hac turpi cogitatione euenit, vt dicerēt venite occidamus eum, quē postea excutioni mandauerunt. ¶Secundò quid dicant audiamus. Hic est hæres, dixerunt. Iam literis mādauimus, quòd loco istorum colono-

Margin notes: Hie. 11. — Sap. 2. — Esa. 59. — Ansel. lib. de similitu. cap. 4. — Rom. 1. — Hier. 4.

rum sacerdotes tẽpli, scribę, & pharisęi, principesq; populi intelliguntur. De his hic agitur, & hi dixerũt, hic est hæres, licet enim simplex populus Christum minimè nouit esse Messiam, sacerdotes tñ isti, & legis periti bene quidem ipsum nouere: sed quia populus eum sequebatur vitiaque pharisæorum arguebat odio eum prosequebantur, malitia nanq; eorum reddit cęcos, sicq; nullam Christi doctrinæ fidẽ adhibentes eum in iniquorum flagitiosorumq; hoĩum numero computauere. In principio priusquã eorum aĩos odium aduersus Christũ occuparet, tanquam sapiẽtia pstantes oẽs prophetias in Christo adimplere cernebant, eumq; cognouerunt: ducti tñ malitia non esse Christum dixerunt, & sic excæcati ipsum minimè cognouerunt. Vnde dñs de istis alloquens ait. Excęcauit eos malitia eorũ. Sed huic vr̃ contradicere, ꝙ Apostolus ait. Si dñm glorię cognouissent non vtiq; crucifixissent. Ad hoc potest responderi primò, ꝙ qñ eum crucifixerunt, tunc eum haud cognoscebant, nec esse Christum existimabant: quoniam erant cæci, quamuis in principio eum cognouissent. Secundò dici potest, ꝙ non cognouissent eum tanq̃ dñm glorię: tametsi cognouissent eum tã quam Messiam. Paulus enim exponit seipsum dicens. Sed dñm glorię cognouissent, idest, tanquam dominum glorię. Cognouerunt eum Messiam, ideo dixerunt, hic est hęres: sed non cognouerunt esse filium Dei, & glorię dominum. Sed ignorantia hęc nequaquam erat illis excusationi: miracula enim, quæ Christus vniuersaliter operabatur, apertè eius diuinitatem declarabant: quia fateri Christum esse Deum miraculaque agere in huius doctrinę ostensione procul dubio illum esse Deum probabant. Quapropter eum verè filiũ Dei esse credere facile erat, modo voluissent, sed magnopere eorum malitia, vt iam diximus eos excęcauit. Lege Diuum Thomam Aquinatem. ¶Igitur principes sacerdotum quorum typũ isti gerebant agricolę non ex ignorantia, aut fragilitate, sed ex malitia peccauere veniaque ita minimè digni fuere: nam ex arbitrii libertate cum omne pendeat peccatum, ita quidem opus aliquod quo magis libertate caret eo minus peccatum dici meretur. Et inde euenit, vt ꝙ ab ignorantia ortum est inuincibili peccatum non sit, eo quòd liberum non fuit, quandoquidem voluntas pręter id, quòd intellectus obiicit appetat. Quod autem ex fragilitate, aut ex carnis infirmitate ꝓuenit non habet plenam arbitrii libertatem eo, quod ipsa carnis concupiscentia quodam modo minuit iudicium, & vim intellectiuam hebetat. Sic illi senes, qui exarserunt in concupiscentiam Susannæ auerterunt sensum suum ait scriptura, & declinauerunt oculos. Itaque si vim intellectiuam inuit carnis concupiscentia, necesse est, vt illa ipsa etiam arbitrii libertate aliquid deroget, præsertim cum arbitrii pars quędam non parua sit intellectus. Leuius ergo peccatur cum ex ignorantia, aut fragilitate peccatur, quam ex malitia: ideo isti grauissimè peccauere, pro istisque Christus minimè suas ad patrem fudit preces, sed pro illis duntaxat, qui nesciebant quid faciebant, & ex ignorantia peccabant. Tertiò dicunt. Occidamus eum. In Matthæo habetur, quòd dixerunt, venite occidamus eum. Et Hieremias. Venite eradamus eum de terra viuentium. Congregati sunt coloni conciliumque fecerunt, & omnes vnanimiter dixerunt. Quid facimus? Quia hic homo multa signa facit. Et quod in concilio dixerunt, omnes in eum credent. idem est, quod hic dixerunt sub hac parabola hic est hæres, nihil aliud est Christum esse hæredem vineæ Israeliticæ, nisi ꝙ oẽs in eum crederent. Venite uerbum est quidẽ quo alter alterum inuitat: & ita in illo cõcilio Caiphas inuitauit, incitauitq; alios dicens, Vos nescitis quidquam, neque cogitatis. Expedit, &c. Vide etiam impiorũ pusillanimitatem, & imbecillitatem: & quomodo inter sese coadunarunt ad persequendum iustum. Est tam vile, & pusillanime peccatum, ꝙ nõ audeat peccator persequi iustum timens virtutis vires. Et ita coloni isti coadunantur simul, & seipsos hortando dicunt, Venite occidamus eum. Filii Iacob robustissimi erant, & ausi sunt arreptis gladiis ingredi Sichem, & destruere Sichimitas: sed aduersus Ioseph fratrem innocentem, & puerum sedecim

annorum.

Marginal notes: Io. 12. | 1. Co. 2. | S. Th. 3. p. q. 43. art. 4. & 59. | Dan. 13 | Luc. 23. | Matt. 2. | Hier. 11 | Io. 11. | Gen 34 | Gen. 39 | Prou. 1.

annorum omnes cōuenerunt, & muto sese exhortantes, dicebant, Venite occidamus eum. Certè vnus sufficeret adhoc; sed uitium, quod intentare conabantur adeò erat ignauum, vt vnus minimè fuerit ausus aduersus huiusmodi virtutem, itaque contra hanc animam viresq; quæ
Psal. 82. rit. Sic in Prouerbiis vocant se impii mutuo ad mala perpetranda opera, & turpia facinora, dicentes. Insidiemur sanguini, abscondamus tendiculas contra insontem, frustra deglutiamus eum. Ita Dauid in Psalmo alloquitur Deum dicens, Quoniam inimici tui sonuerunt, & qui oderunt te extulerunt caput. Super populū tuum malignauerunt consilium, & cogitauerunt aduersus sanctos tuos. Dixerunt, Venite & disperdamus eos de gente: & non memoretur nomen Israel vltra. Quoniam cogitauerunt vnanimiter simul aduersum te. testamentum disposuerunt tabernacula Idumeorum, & Ismaelitarum, Moab, & Agareni, Gebal, & Amon, & Amalech: alienigenæ cum habitantibus Tyrum. Etenim Assur venit cum illis: facta sunt in adiutorium filiis Loth. Non audis hic innumerabiles malos aduersus paucos bonos conuenisse? Decem nationes sceleratorum hominū contra populum Dei cōuenerunt. Quàm primum coadunantur mali ad persequendos bonos: ita modo quàm primum conueniunt mali ad furandum ad ludendum, & ad omnia mala, sed ad bonum minimè. Si dixeris, congregemur in alicuius domo ad videndum testamentum alicuius, qui naturæ concessit, vt quid quod continet ac iubet re præstetur, vix quidem licet tibi eos congregare. Ad malum tamen quodcunque omnes parati sunt.

¶Quartò dicunt, Habebimus hęreditatē. A quo Christum esse occisum putas? Ab ambitione, & auaritia. Sic dixerunt in concilio isti coloni, Si dimittimus eum sic, venient Romani, & tollent locum nostrū & gentem. Sed quid remedii nobis superest, vt nostrum sit dominium, & potestas? Occidatur hęres, & hęreditas erit nostra. Videbant isti vineæ se esse dominos eiusque possessionem obtinere: atque in isto statu, vt securi esse queant hęredem interimere decernunt. Quot sunt, qui hoc ipsum hodierno tempore operantur? Plurimi ne à sua hæreditate excludantur suāque amittant autoritatem Christum Iesum mortaliter peccando cruci affigunt. Non restituunt aliena, ne honores, & diuitias opinionemque in qua sunt constituti perdant. Proximum opprobrio afficiunt, noluntque honorem ei restituere: ne sibi ipsis contradicendo opinionē in qua habebantur amittant. Malunt potius in vmbras perpetuas adigi, quàm huius seculi gloria priuari. Multi ex princi-
pibus (ait Ioannes) in Christum crediderunt, sed propter pharisæos non confite- Io. 12.
bantur, vt non è synagoga eiicerentur. Dilexerunt enim magis gloriam hominum, quàm gloriam Dei. Ipsa diuitiarū honorumque nimia cupiditas haud mediocrem virorum multitudinem ad inferos ducere, Christique immemorem reddere cogit. siquidem coloni isti, vt sibi illius vineæ possessionē adscriberent Christum occidere, è medioque tollere intentauerunt. Qui suos oculos animum, ac mentē totam in huius vitæ opibus coniiciunt citra dubium in maximum suæ vitæ discrimen graueque periculum deueniunt: siquidem sempiternæ animæ fœlicitatem huius mundi gloriæ præferunt. Sicut enim ex luna maris æstus perpetuique fluctus, & procellæ procedunt: siquidem ex deprauata affectione animi commotiones, mors animæ, & impietates.
Isti diuitias, & honores effrænatè dilige- Ios. 10.
bant, & Christum dominum intersecerunt propter ambitionem, existimantes ab illis substantiam rerum abstrahi. Iosue
iussit solem stare, & stetit, præcepit tamē Ios. 7.
stare auaritiam, quando Hierico expugnauit, sed stare minimè quiuit, quia Achā furatus est spoliis Hierico. Igitur, quia auaritia stare noluit, fuit quidem de Iudæis actum Christum occidendo. Fabulantur Poetę, ꝙ Midas, qui auaritiā amabat animo effrænato. Deos oratos habuit vt facerent quidquid ipse tangeret aurū fieret: atq; illi eius volūtati fecere ita satis, vt cibus quē sumere volebat, in aurū statim cōuerteretur: ita nimia fame tortus periit. Nō erant Gentiles adeò imprudentes, & ignari, vt adducerentur vnquā ad id ita esset, vt crederent: sed huius mentionē fecerūt idcirco, vt nos certiores redderent homines huius tempestatis

ob diuitiarum ambitionem efficiunt se iacere in inferno, ad hæc nonnunquam vidisse sæpè numero contigit truncari. Appetitus igitur honoris, diuitiarum, & status, homines occidunt. Quare existimas Pilatum, Christum morti tradidisse? Cum sciret illum innocentem vt honoris, laudis, & bonorum detrimentum nihil in quibus erat maximis constitutus, si bi deueniret, ad mortem iustum damnauit. Sciebat, quòd propter inuidiam tradidissent, eum, & mortis esse indemnem: ob idque voluit liberum abire, manereq; impunitum. Tunc inimici eius infestissimi clamores edere cœperunt dicentes. Si hunc dimittis, non es amicus Cęsaris. Cú
Ioa. 19. esset Pilatus honoris & diuitiarum sitientissimus magnopere verebatur ne ab his priuaretur, neue à Iudęis coram imperatore accusaretur, & ob id vitæ autorem morti tradidit. Maluit quidem veritati rationique repugnare, quàm ex principis honore quidquam perdere: & Deum potius voluit offendere, quá aliquid sui status relinquere. Etiam Hieroboam Israeliticus Rex ne à regno exterminaretur in eoque necessaria, vt ei suppeditarentur secum reputans, ꝙ si populus ibat Hierusalem Deú adoraturus se in dedecus ma-
3. Re. 12 gnum summamque inopiam indubiè véturum, decreuit & constituit improbè, vt populus idolatraret, duosque fecit vitulos aureos, posuitque vnum in Dan, & alterum in Bethel dicens, Isti sunt Dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Hac de causa Herodes Ascalonita gla-
Matt. 2. dio innocentes pueros interemit: vt ipse solus regno Israel potiretur. Et coloni isti Habebimus (inquiunt) hęreditatem. Quid ergo remedii? Interficiamus hæredem. Vt sustentarentur in honore, innocentem occidunt. Magna quidem horum colonorum fuit ambitio, sed maior eorú obstinatio & duritia: siquidem tantis misericordiis abusi sunt, & eorum auaritia ita eos captiuos tenebat: quia ad hoc vt non amitterent ista temporalia & inanes huius seculi honores pro nihilo habuerunt æterna bona, & hæredem occiderunt. Heu quot sunt & hodie viuentes, qui cum sint à Deo vocati inspirationibus, & predicationibus ita viuunt, ac si non esset Deus. Et propter hanc hæreditatem coloni isti floccifecerunt cœlum, gloriam, & requiem nullo æuo interituram, atque omnia alia æterna bona. Similiter multi incredibili amore prosequuntur vxores suas, & liberos & diuitias, & ita in his intenti sunt & occupantur, ac si non esset beatitudo alia fœlicior, & sic videntur aspernari æternam: iuxta illud Sapientiæ de impiis loquentis. Dixerunt inter se non rectè cogitantes. Exiguum Sapi. 2.
& cum tœdio tempus vitæ nostræ. Venitæ perfruamur bonis quæ sunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter. Vino pretioso & vnguentis nos impleamus, & non prętereat nos flos téporis. Coronemus nos rosis, antequam marcescant, nullum paratum sit, quòd non pertranseat luxuria nostra, &c. Sic coloni illi improbi hæredem occidunt existimantes, quòd sic conseruarentur. Sed expéde obsecro quam magna est Dei omnipotentis sapientia, quamque iniqua sunt improborum hominum iudicia. Putant enim tales sibi optata adepturi ex mediis pró suo libito ordinatis, se, quidem ipsos extollendos, & alios opprimendos. Sed Deus vana eorum iudicia è diuerso mutat, vt planè videre est in filiis Iacob, qui quidem adorare re- Gen. 37
nuentes fratrem suum Ioseph vendiderunt eum Aegyptiis, sed existimantes ipsum opprimere, & inhonorare, extulerunt eum. Media, quæ illi elegerunt Gen. 42
ad deturbandum, & perdendum fratrem assumpsit Deus ad extollendum eum. Similiter, & Saul cupiens Dauidis interi- 3. Re. 18
tum iussit ut aufferret centum Philistinorum præputia, quòd quidem aiebat, ut in tanto periculo interficeretur, se cum dicens, Non sit manus mea in eum, sit autem manus Philistim. Cogitabat Saul tradere Dauid in manus Philistim. Sed quo Saul conabatur Dauid ignominia afficere, eo certè honore efferebat: quia reuersus est Dauid magna cum uictoria, & occidit ducentos Philisteos, quòd quidem maximum honorem Dauid attulit, mœrorem uerò, & ignominiam Sauli. Sic Aman parauit crucem Mardochæo, & populo Iudeorum necem, in quo facto sibi ipsi parauit crucem: in qua idem ipse suspensus fuit, & omnis do-

mus

mus eius abſcita, & Mardochæus & populus Iudæorum exaltati. Et nunc in pręſentiarum, quid dicunt agricolæ? Occidamus eum, & habebimus hæreditatem. Sed aliter illis preter ſpem euenit: quia Chriſti mors cauſa fuit vt illi hæreditatẽ perderent & terram, & vt Hieruſalem totumq; regnum Iudææ exterminaretur. Vide quid Caiphas conſulendo dicat, Si hunc dimittimus venient Romani & tollent locum noſtrum & gẽtem. Hoc quod illi pro medio acceperunt, nẽpe, vt Chriſtus occideretur ne Romani venirẽt, cauſa fuit vt Romani venirẽt & eos deſtruerent & proſternerent. Qui malis artibus temporalia quærunt, diu nequeunt eã poſſidere: nam, vt optimè diſſerit Diuus Ambroſius id quod turpe eſt non poteſt eſſe vtile: nec ꝙ honeſtum eſt inutile: quia cõplex honeſtatis eſt vtilitas, & vtilitatis honeſtas. Memorabile illud ferũt rhetores (ait Ambroſius) ꝙ lux Romanorum cum ad eum medicus regis aduerſarii veniſſet pollicens ſe daturum regi venenum: vinctum eum ad hoſtem remiſerit. Et reuera præclarũ, vt qui virtutis certamen ſuſceperat, nollet fraude vincere. Victoriam enim turpẽ putabat, niſi honeſtate partẽ. Quid verò Eliſeus ſecutus eſt niſi honeſtatem, cum exercitum regis Syriæ, qui ad obſidendum venerat captiuum duxit in Samariam: cuius oculos cæcitate obduxerat: & dixit Domine aperi oculo eorum, vt videant, & vident? Cum autem rex Iſrael vellet eos ꝑcutere eamque ſibi facultatem poſceret à propheta, reſpondit non percutiendos, imo ſubſidio alimentorum iuuandos. Maluit honeſtè confundere, quam turpiter vincere eos. Beata quoque illa Suſanna denuntiato falſi teſtimonii terrore, & tãto opprobrio & periculo expoſita: maluit honeſta morte vitare opprobrium, ꝗ̃ ſtudio ſalutis, turpem vitam ſuſtinere. Itaque dum honeſtati intendit, etiam vitam ſeruauit: quę ſi quod ſibi videbatur ad vitam vtile optauiſſet, non tantam reportaſſet gloriam: imo etiam id quod nõ ſolum inutile, ſed etiam periculoſum foret, pœnam criminis forſitan non euaſiſſet: quia adultera aliquando incideret in manus viri & legis: & Deus eã nõ liberaret.

Heſt. 7.

Ioã. 11.

Amb. li. 3. offic. cap. 13.

4. Re. 6.

Dan. 13

Adde ẽt de Tobia, qui nõ ſolùm adorare vitulos aureos renuit, ſed oĩa ſua fratribꝰ pauperibꝰ: & cõcaptiuis largebatur: nec diuitias aliquas fraudulẽter acqſiuit, quapropter Deus illum ditauit & uiſum reſtituit, quia uirtutem, & miſericordiã amplectabatur. Patet igitur id quod decorum eſt ſemper eſſe vtile: è contra autem inhoneſtum, ſemper eſt inutile. Pharao rex Aegypti vt vitam ſuam & ſuorũ ſeruaret perſequebatur Iſrael, credens utile eſſe regno Aegypti: ſed ualde inutile fuit nam petiit ipſe & ſui, & totum regnum ſterilitate variisq; calamitatibus eſt percuſſum. Sic Abimelec filius Gedeon, qui ſeptuaginta fratres occidit dempto vno Ionatha, vt regno potiretur, morte acerba interiit: & perdidit, quod malè acquiſierat. Denique vt iam ab exemplis abſtineamus ex hac parabola patet qualiter ſacerdos templi tam graue crimen aggrediuntur: mortem videlicet hæredis: cupiunt enim hæreditatem poſſidere, & redditibus templi, & oblationibus frui. Sed longè aliter eis euenit: nã eo ipſo quo putauerunt conſequi hæreditatem, prorſus illam perdiderunt. Igitur nihil nos quęramus, niſi mediis honeſtis adhibitis, nihil niſi ex virtute: cùm omne, quod malis artibus acquiritur, durabile non ſit: Sed iam ad contextum. [Et eiectum eum extra vineam occiderunt.] Hoc ad literam adimpletum eſſe ſcimus cum Chriſtus dominus extra vineam paſſus eſt. Hoc eſt, extra populũ Iſrael: quia vt diximus, populus Iſraeliticus vinea Domini exercituum eſt. Principes autem ſacerdotum, & phariſęi tradiderunt eum Gentibus: & poſuerunt in poteſtate Pilati Gentilis: quem impii iudæi eiicientes extra vineam, occiderunt ſuſpendentes in ligno. ¶Finita igitur parabola, in qua prędixerat dominus quid patres eorum fecerant erga prophetas, & quid ipſi facturi erant contra Chriſtum: nunc vertit ſermonem ad ipſos ſacerdotes, ſcribas, & phariſæos, dicens ad illos. [Quid ergo faciet illis Dominus vineę? Veniet, & perdet colonos iſtos, & dabit vineam aliis. Quo audito, dixerunt illi, Abſit.] In Matthęo dicitur, quòd ipſi phariſęi reſpon-

Tobi. 1.

Exod. 1.

Iud. 9.

Mat. 21.

ſpõderunt hanc ſententiam dicentes, malos male perdet & vineam ſuam aliis locabit agricolis, ſed hic dicitur ꝙ Chriſtus illam protulerit. Nec eſt in hoc contradictio: nam quidam illorum reſponderunt malos malè perdet, vt Ait Matteus, alii verò vt ſcribæ qui erant literis exculti intelligentes parabolam, & q̃d de ipſis loquebatur, dixerunt, Abſit. Sed circa iſta à phariſęis primo dicta & poſtea à Chriſto domino relata, nonnulla annotatione digna inſurgunt. Primò quidem quàm iuſta ſint altiſſimi iudicia, idemq; dominus in ſuis cauſis iuſtus, ſiquidem aduerſarios ſuos in propriâ eorum cauſa iudices inſtituit, ipſoſque propria ab eis ſentẽtia prolatâ, & ab eorum ore conuincit. Tam iuſtè & rectè ſe habet Deus in ſuis cauſis & in damnando peccatore, ut non modò condemnatus ſententiam non recuſet, imo apertè cognoſcat, & confiteatur iuſtiſſimam damnationem ſibi impoſitam iuſtiſſimeque mereri in tartara deſcendere. Hac ſimilitudine vſus eſt Natham ſpiritu Dei ductus cum propoſuit Dauidi Regi parabolam illam hominis diuitis qui plures oues habebat. Vnde Dauid cognita cauſa & delinquentis crimine examinato, ignorans tamen quòd ad eum parabola tenderet, idem cõtra ſe ipſum ſententiam iuſtam protulit. Ita Chriſtus in hoc loco eoſdem phariſæos contra ſeipſos in propria cauſa iudices conſtituit, & in parabola reuocat ad eorum mentes beneficia accepta, vt viderent illi quam iuſtè proiicerentur à vinea, & ab eo punirentur, & ſic conuicti à ſeipſis iudicentur. Sed vide quid dicat dominus erga ſuam iuſtificationem per Eſaiam prophetam. Nunc ergo habitatores Hieruſalem & viri Iudæ iudicate inter me, & vineam meam. Quid eſt quod debui vltra facere vineę, & non feci ei? An ꝙ expectaui, &c. Verum ſicut improbi ſeipſos damnarunt dicentes malos malè perdet, eodem modo erit in nouiſſimo die quãdo mali etiã ſi inuiti confitebuntur iuſtiſſimè à Deo damnari. Age ergo ò homo quicunque es expergiſcere, aures arrige, & ad rationem reddendam de vinea tua & fructu te prępara. Accepiſti enim animam, baptiſmum, virtutem, valetudinem, & cætera

2. Reg. 12.

Eſaię. 5.

bona tam ſpiritualia quam corporalia, & iſta quidem nec fruſtrà data ſunt, imo vt tantis auxiliis & inſtrumentis operando fructum cum fęnore reddas, ſin minus ad iuſtitiam & iram mouebis dominum vineæ ſicut iſti impii coloni, & ſic etiã perdet te ſicut & illos. Hoc enim proterui peccatores faciunt, tantaque eorum nequitia eſt, vt ad ſupplicium potius quàm ad miſericordiam rectiſſimum iudicem irritent, & ſic quia miſericordia abutuntur, iuſtitia plectentur. ¶Secundò obſeruandum ꝙ dupliciter poteſt homo perdi, malè videlicet & bene. Iuſti enim bene perduntur dum hic viuunt, quia mundo, carni, hominibus & ſemetipſis perditi & mortui ſunt, quæ perditio vtilis eſt & bona, quia per ea ſaluantur. Vnde dominus, Qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam. Mali autem homines, malè perduntur, cum damnantur, q̃a perditio eſt irreuocabilis. Vnde in Pſalmo habetur. Vultu autem domini ſuper facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Ita Iudæi in ſua malitia perſeuerãtes malè perduntur, quia ſic à Deo alienantur, vt nunquam inueniantur ab ipſo. Ab hac perditione liberat pęnitentia, quę perdit hominem, ne pdatur: Perdit enim peccatum, ne perdat ſalutem, & perdit culpã, ne inueniat pęnam, in qua perditur omnis damnatus. Niſi pęnitentiam egeritis omnes ſimul peribitis. Prętera poteſt etiam dici ꝙ omnis qui peccat perditur, verùm eſt differentia inter hos perditos, quia quidam bene perduntur, alii male. Bene perditur qui ad bonum pditur, & bonum elicit de peccato exiens ab illo. Male autem qui ſemper manet obſtinatus in peccato, & in eo pertinax inuenitur. Sunt quędam oua quæ perdita vocantur quę cum ſint aſſa abſtrahimus ab igne & comedimus, ſed ſi manent in prunis quoad omnino comburantur ita perduntur, vt nihil valeant. Sic peccator quanuis per peccatum perdatur, ſi tamen à peccati flammis exeat bene perdi dicitur, nec ſecus quam perditum ouum. Sic Dauid quia multa pręclara geſſerat ſuperbiens quod ipſe dixerat refert: Ergo dixi in abundantia mea non mouebor in æternum. Sed vt eius ſuperbiæ dominus mederetur

Matth. 10.

Pſal. 23.

Luc. 13.

Pſal. 29.

deretur auertit se paululum ab eo cecidit, quapropter ipse dixit. Auertisti faciē tuam à me, & factus sum conturbatus. Et alibi. Bonum mihi quia humiliasti, me vt discā iustificationes tuas. Elegit bona ex peccato nempe humilitatem, & vt in posterum caueret prudentiam elicuit, & didicit nihil fidere in propriis bonis. Similiter & Petrus qui antea superbiens & nimium sibi vendicans dixerat, si omnes scādalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor. postquam cecidit in ignem peccati & exiit ab eo, modestius & humilius locutus est dicens, cùm esset interrogatus à Christo an plus cæteris eum diligeret, Tu scis domine, quia amo te. Iam nō contemnit alios, sicut antea solebat. Hi porro viri sanctissimi quamuis perditis ouis fuerint assimiles, bene tamen sunt perditi cùm cito ab igne peccati exierint, & humilitatem sint edocti. Sic Petrus ab igne, qui erat in domo Caiphę exiit iam assatus interius ab igne peccati, & exiens foras fleuit amare, & a peccato fructus excerpsit vberrimos. Sed non sic impii & obstinati peccatores faciunt, qui non bene, sed malè perduntur, vt ait Christus, quia semper existentes in igne peccati indurati, & efficiuntur carbones in ignem inferni destinati, cumque male pdantur, erunt perditi in æternum, quemadmodum isti impii & obstinati sacerdotes & pharisęi quibus dominus loquebatur male perditi erunt in secundum seculi. ¶Tertiò expende quòd licet Deus perdat hominem peccatorem, vt dicitur hic quia perdet dominus vineæ colonos illos, attamē non perdet illos dominus, nec conteret eos nisi prius ipsi se per peccatum perdiderint. Præcessit ingratitudinis peccatū, præcessit & cruenta inspiratio, & ueritatis odium, & Dei exterminium, oderant enim filium, & extra vineam eiecerunt, hinc ira Dei, hinc comitata est vindicta in improbos. Nunquā enim Deus vasis iræ pararet incendium, nisi homo inueniretur habere spontaneum peccatum. Hoc psalmographus testatur dicens, Perdes omnes qui loquuntur mendacium.

¶Præcessit mēdacium interitum Dei. Non perdet iustum cum impio, sicut Abraham testatus est, sed eos perdet qui malè agunt. Vnde in prouerbiis habetur. Impii verò de terra perduntur, & prosperitas stultorum perdet illos. Ecclesiastes etiam. Qui in vno peccauerit, multa bona perdet. Sic suapte culpa Iudas interiit, ideoque Saluator, Nemo ex eis periit, nisi filius perditionis. Sic etiam Oseas. Perditio tua ex te Israel. Cum sit igitur peccatum genuina nostrę perditionis origo, admonet hic locus vt peccata fugiamus, non enim in hora mortis perdet nos Deus, nisi nos per peccatum perditos inuenerit. ¶Perpende etiam quòd nō solùm perdidit hos impios colonos, sed vineā aliis locauit agricolis, ex quo manifestè colligimus ob incredulitatem & ingratitudinem reuocari beneficium, & non modo rescindi pacta priora, sed etiam ī alios digniores potiora conferri. Receperunt Iudæi legem, digni habiti sunt prophetarum oraculis, sunt quoque illis diuina cōcredita promissa, verò ob suam incredulitatem & cęcitatem regno priuari meruerunt, nempe Euangelii gratia & dignitate. Cupio vt intelligas quàm terribilis ad hos iudicandos colonos venturus sit dominus. Hoc Daniel declarat dicens. Aspiciebam, donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit, & vestimentum eius candidum sicut nix, & capilli capitis eius quasi lana munda, thronus eius flamma ignis, rotæ eius ignis accensus. Dicit alba vt nix, quia ex omnibus partibus alba est. Non sicut paries qui cum foris sit albus, interius tamen est niger, vt denotet ꝙ ex sua natura, Deus innocentiam habet, & ita nihil impunitum relinquet. Erat thronus ignis, quia cum ipso peccatores incendet & mundum cremabit. Tota hæc pœna grauecꝫ supplicium veniet super istos peccatores colonos. Quòd si tu forsitan dixeris. O quàm impii fuerūt illi Iudęi, quàm ingrati, quamꝗ; rebelles, aduerte quam eis tu sis deterior, qui cum à Deo longè maiora acceperis beneficia, sis & longè Iudęis ingratior. Non tot ac tanta in Iudæos contulit, ac in te beneficia. Esset planè longum quibus es a Deo affectus hic recensere beneficia, quibus tamen haud quaquam Iudęos affecerit. Illos enim eripuit à iugo & captiuitate Pharaonis, & inimici eorum submersi sunt

Ibidem. Psalm. 118. Mar. 14. Ioā. 21. Matth. 26. Psal. 5. Gene. 18. Prouer. 2. Eccl. 9. Ioā. 17. Oseę. 13. Dan. 7.

in mari, sed cum tu captiuis in Aegypto & in tenebris peccati, propter originale peccatum in vtero matris tenereris, ab hac te captiuitate liberauit. Exeũtem ab utero matris statim te dęmonis incursus persequitur, vult tamen Deus vt ad baptismi aquas peruenias, ex quibus anima tua sole clarior, lunaque rubicundior exeat. Cum velit te cacodęmon vsquequa que persequi & in peccatum attrahere, in profundum tamen aquarum submergitur. Incepit populus Israel maximis laudibus Deum extollere, dicens, Cantemus domino gloriosè enim magnificatus est, &c. Canta tu etiam domino, nullis siquidem tuis meritis adiutus factus est Christianus. Qui igitur beneficium incarnationis & redemptionis commemoret? Si vt suspendereris esses iudicatus capitisuè damnatus discrimine, & cum fieret in te iudicium quidam tibi amicissimus tuis indutus vestibus suum in caput eiusmodi transferret periculum, nonne & salutem & quidquid haberes ab eo accepisse fatereris? Aduerte igitur quid tecum Deus egerit, siquidem cum sis peccator pœnisq́ue inferni condemnatus tuis se vestibus Deus induit, & ad capitis discrimen cruci affigendus ducitur innocens, te verò qui eiusmodi merebaris supplicium, saluo & incolumi. Ille te creauit redemit ac pauit, vitamque concessit. Non dico Deo, sed vel Aethiopi cuipiam qui tot ac tanta in te contulisset beneficia gratus esse tenebaris, quam verò magis Deo, in quo summa est bonitas? Sed tu loco istorum beneficiorum his colonis ingratior peiorque Iudæis eiicis à te dominum, & quantum in te est eum iterum crucifigis grauiter peccando, vt ait Apostolus, & crucifigentes eum in carne si modo esset mortalis & passibilis vt tunc erat. Igitur si tã acerbè Deus Iudæos acceptis a Deo beneficiis abutentes puniuit, quàm nos grauioribus afficiet suppliciis si ingrati fuerimus, qui multò grauioribus ab eo simus affecti beneficiis. Paulum attende. Irritam quis faciens legem Mosi sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur, quanto magis putatis acerbiores eum mereri pœnas qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollu-

Exod. 15.

Hebr. 10.

tum duxerit? Auferetur (inquit) à vobis regnum Dei quæ est hæc vinea, & dabitur Gentibus. Si a iudæis qui erant filii regni & à Deo dilecti propter eorum nequitiã sublata est vinea Domini, & propter nimiam ingratitudinem missi sunt in tenebras exteriores, quid iam de nobis fieri oportebit? Certè Deus acceptor personarum non est, sed omnis ei gens, quę dominum pertimescat est grata. Ob hanc etiam ingratitudinem Germani, Angli, Scoti, & aliæ nationes regnum ammiserunt. Discant catholici animum gratum Deo exhibere ne ab ipsis auferatur regnũ Christi, quod penè compleri videmus, cum ad Indos iam migrare videatur Ecclesia. Sed vlterius progrediamur. [Ille autem aspiciens eos ait, Quid est ergo hoc quod scriptum est, lapidem quem reprobauerunt ædificantes hic factus est in caput anguli.] Vult in hoc Deus illis ostendere, quòd quamuis eum occidere conuentur, ut priuetur hęreditate, id tamen eis aliter quàm cogitant eueniet. Nam sua cum hæreditate morte priuari non oportebat, & vt eos experiretur adducit Dauid prophetam dicentem. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, &c. Hic lapis Christus est, iuxta illud Apostoli. Petra autem erat Christus. Aedificatores sunt ipsi pharisæi & scribæ & sacerdotes ad quos est sermo, & ædificatores appellantur quia propter officium tenebantur ædificare domum viuam in qua Deus habitaret, ad docendum videlicet, atque instruendum populum exemplo & verbis, & vt tali modo huc venirent, ut dignaretur dominus cohabitare inter eos. Reprobatus est non solùm inutilis, sed etiam ędificio odiosus a dicentibus eum esse fallacem, seditiosum, mandatorumque Dei trãsgressorẽ, & vt talis proiectus est ab ædificio. Sed hic lapis reprobatus collocatus fuit in ædificio in capite anguli, vt ad unam concordiam duo parietes Ecclesiæ redigerentur, qui erant populus Iudaicus & Gentilicus. Sed lapis hic non fuit manibus ædificatorum collocatus, sed manu Domini, atque subdidit. A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Hoc præclare declarat diuus Paulus, quomodo hic lapis positus sit

Act. 10.

Psal. 17.
1. Cor. 10.

Ephes. 2.

in summitate capitis anguli, dicens, Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, & medium parietem maceriæ soluens inimicitias in carne sua legem mandatorum decretis euacuans, vt duos condat in semetipso, &c. Obserua autem, quòd non dicit colonos ædificatores arte, sed ędificantes actu: non artifices officio, sed exercitio. Vbi sunt ergo, qui dicunt prę latos posse non residere? Si Dominus dicit, quòd manus admotas operi ecclesiæ habeant, quid tum fiet si manus habeant ecclesiæ admotas, non ad ædificandum verbo, & exemplo, sed ad dissipandum verbo, & exemplo? Vide etiam an nostri ædificantes lapidem approbent, an reprobent. Iacuit humi lapis, à plurimis conculcatus, frigorique & æstui, imbribus, & gelu expositus. Vide nunc an ita prælati approbent Christi frigus, & ęstum: vide an humilitatem sectentur, & crucem. Forsitan prælatus non reprobat, imò approbat, & laudat lapidis vtilitatem, & prædicat Christi humilitatem, crucem, mortem, & eius paupertatem: sed si quod verbo probat, & laudat, id reprobat exemplo: quid hic ædificabit? Videtur is altera manu ædificare, altera destruere: altera telam construere, altera textum retexere, vt Ecclesiasticus ait.

Eccl.24. [Omnis qui ceciderit super illum lapidē conquassabitur, supra quem autem ceciderit comminuet illum. Hic ostenditur non hic agi simpliciter de lapide, sed de lapide signato, qui est ipsemet Christus: nā lapis de quo scriptura loquitur in templo Salomonis fuit, super quem nemo caderet, sed loquitur Christus de seipso, qui lapis est per metaphoram. Et iste non est sensus mixticus, sed literalis, quia literalis sensus est ille, quem intendit signare per literam conditor eius. Christus tamen loquens hæc noluit intelligere per lapidem istum aliquam petram, sed ipsum: ergo in literali sensu semetipsum significat. Ait ergo. Si lapis ille ceciderit super aliquem comminuet eum in partes minutas, & ea est maxima læsio. Est enim ea lapidis natura, vt si quis super eum ceciderit, lædatur, & tamen si lapis magnus super aliquem ceciderit, multò magis lædetur: & designatur ista differentia per conquassare, & comminuere, quia comminuere designat partes minutissimas, & conquassatio solam læsionem. Et est sensus. Ille supra lapidem Christum cadit, qui supra illum est: qui autem supra illum est fundatur supra eum, & ita designantur per hoc credentes, qui pro fundamento Christum habent. Fundamentum enim aliud nemo ponere potest præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Cadit autem supra Christum quicunque non perdita fide peccat in actione, cuiuscunque generis sit. Et iste confringitur, idest, læditur, qui peccat mortaliter, & est dignus morte ęterna: & tamen non est manifestum vulnus, sed sola confractio, eo quod cùm fides maneat potest faciliter peccatum tolli, cum quis ad Christum ingemuerit. Super illum autem cadit lapis, idest, Christus, qui sub se non habet Christum, idest, non credit in eum, & ita non habet eum pro fundamento. Et quia non habet eum sub se, necesse est, vt habeat supra se: idest, vt eum, quem non tenet, vt fundamentum timeat supra se, vt dominum, & paueat vt vltorem. Tunc lapis cadit supra hominem quando peccat in fide, quia tale peccatum est immedicabile manente infidelitate: quia cùm non credat non potest inuocare clementiam pro delicto ab eo quem Deum non esse putat, & ideo dicitur eum, qui non credit iam esse iudicatum. Dico, quòd iam iudicatus est: quia manente infidelitate, non potest eius peccatum remitti, & damnatus est. Et ideo iste conteritur, quia pœnæ æternæ irreuocabiliter adiudicatur: quę maxima est læsio, cùm nulla maior sit pœna. Hac comparatione vult Deus ostendere grauissimas pœnas, quibus iudæi sunt puniendi, vtpote infideles, & increduli, qui non modò suum agnoscere noluerit redemptorem: sed & illum persequentes, ac extra vineam eiicientes occiderunt. Caueamus, & nos ne in Christum incidamus multoque magis caueamus ne ipse cadat super nos, propter infidelitatis peccatum. Dicas mihi nequissime peccator quomodo sis laturus graue illud iustitię diuinę pondus:

1.Cor.3

Ioan.3.

dus:

dus: cum super te ceciderit. Duxit domi
Hier.18 nus Hieremiam Prophetam in domum fi
guli, & ipse faciebat opus super rotam: &
dissipatum est vas quod ipse faciebat è lu
to manib. suis, &c. Dixit Dominus. Ecce
sicut lutum in manu figuli, sic vos in ma-
nu mea domus Israel. In hac visione cō-
parat homines vasi terræ: quod facit fi-
gulus, qui Deus est: cumque nos simus va
sa terra, debilia, & ex puluere confecta.
Talem se sanctus ille reputabat, qui Deo
Iob. 10. dixit: Memento domine quòd sicut lutū
feceris me, & in puluerem reduces me.
Aduerte posse figulum si dum vas facit id
in rota frangatur denuo in id efficere, vel
etiam si sit opus ad meliorem formam re
ducere: sed vas frangatur eductum à ro
ta & soli expositum iam sit in fornace de
coctum, nullum prorsus habebit reme-
dium. Si fractam ollam postquam sit deco
cta figulo per feras reparandam, non du-
bium est quin ab eo sis deridendus. Mun-
dus iste est tanquam rota quæ semper in-
uoluitur, nunquam cessat. Dum itaque
hoc in mundo vitam agimus, & in hac vi
ta quæ est ceu rota figuli commoramur,
licet frangamur & semel atque iterum in
peccatum incidamus, remedium habe-
mus, & cum pœnitentia possumus ite-
rum ad figulum reuerti à quo reparemur
& meliores forte fiamus, ac perfectiores
2.Re.11 quam antea eramus. Peccauit Dauid, &
tanquam vas figuli confractus est: sed cū
ad dominum confugisset, ita per pœnitē-
tiam purgatus est, vt longè candidior, lō-
geque sanctior, quàm antea fuerat sit in-
de reuersus. Idem beato Petro accidit,
idem Paulo, ac Magdalenę, aliisque quā-
plurimis peccatoribus, qui cum in huius-
ce vitæ rota confracti, à Deo petissent au
xilium, ita sunt eorum preces exauditæ,
vt effecti sint à Domino potius puritatis
vasa præclarissima. Sed caueas ne extra
rotam frangaris: quia si ab hac vita in pec
cato mortali decesseris, in eo vsque in
æternum permanebis. Si concoctus iam
in hora mortis in petram cecideris: quæ
est Christus, conquassaberis: nec minus
manebis diminutus, quàm si supra te pe-
tra caderet. Terribile iudicium veniet
super te, & pertimescendum supplicium
cùm iustitia diuina super te aduenerit, si
mors te in peccato mortali corripuerit.
Vnde Dauid de his peccatoribus alloqui
tur Deum. Reges eos in virga ferrea, & Psal.2.
tanquam vas figuli confringes eos. Ani-
maduerte quid de luteo fieret vase, si gra
uibus ictibus à brachio Gigantis virga fer
rea concuteretur. Sic quidem ait Da-
uid, quod tu eris ante dominum. Quid
faciet miser, & debilis peccator coram il-
lo omnipotenti Gigante, qui eum ad iu-
dicandum est venturus, vt sua eum infi-
nita potestate conterat? Quid faciet, &
quomodo non contremiscet? Non per-
cuteret virga ferrea diuinæ iustitiæ vasa
integra, quæ iustorum sunt: sed vasa
iam multa peccatorum multitudine fra-
cta. Quibusdam rebus tetrum illud in-
ferni chaos refertum esse existimas? Con
tritis abundat vasis, testis, quam plurimis
& ollis. Et quemadmodum vas, quod
fractum est extra rotam in æternum fra-
ctum, & irreparabile permanet: ita ille,
qui in infernum cadit nullum prorsus ha
bet remedium, cùm nulla sit in inferno re
demptio. Quòd si à me sciscitaris cuinam
vsui fracta vrna sit vtilis, nulli planè dixe
ro, nisi tantum ad ignem fractis in testis
huc atque illuc deferendum. Contingit
sæpè vt veniens mane vetula ferat à do-
mo vicinæ prunas in testa fracta: nec se-
cus circunferunt diaboli damnatos, vt
ignem (ceu conquassatæ vrnæ) cùm
nulli possint alii prodesse ministerio, ap-
portent. Sed si adeò sit vas figuli dimi-
nutum, vt iam nec igni ferendo minutissi
mæ partes sint vtiles, ad quid prodesse di
centur? Proderunt quidem ad calculos.
Solent enim lusores cum eis calculi de-
sunt ad connumerandas pecunias, terre-
num vas confringere altero lapide. Par-
tes autem, quæ remanent primò fractæ
sunt, quæ ceciderunt in petram, cuius-
modi sunt illi, qui cum Christiani sint, fi-
demque habeant, lapidem offendunt, qui
est Christus, & in peccato mortali con-
fringuntur. Sed supra istos infideles, &
Gentiles cecidit lapis, & comminuit eos,
vt hic ait Saluator: & cum adeò sint di-
minuti quid iam poterunt prodesse? Pro
derunt vsui calculorum, quibus num-
mi connumerentur. Quid iam præsta-
bit Alexander Magnus? Quid Cyrus?
Quid

Quid Codrus Athenienſium Rex, qui ſponte ſe morti obtulit? Quid Curcius, qui ſe libenter in hiatum terræ proiecit? Quid Annibales? Quid Scipiones? Quid denique Cæſares: & Pompeii, qui tanto ſtudio & diligentia gloriam famam, & mundi honorem ſunt fouere conati. Sūt hi omnes in infernis ſedibus collocati, nec vlli alii rei vtiles, quàm calculis ad pecunias numerandas. Reliquerunt hoc in mundo perennem de ſe memoriam, ſcribunt de eis Hiſtoriographi, canunt poetæ, loquuntur homines: at iacent ipſi in inferno ardentibus vndique flammis circunſepti. Fuit præcipuus iſtorum finis, vt eximiis laudibus vſque ad aſtra ab hominibus extollerentur, & ſui nominis immortalem poſteris memoriam relinquerent. Quid tamen hæc omnia prodeſſe exiſtimemus? Sunt miſeri in profundo illo Barathro, Tartareiſque ſedibus conſtituti, flammiſque perpetuo ardore flagrantibus admoti. Cum ſint Cæſar, atque Pompeius in inferno, canit tamen Lucanus, Bella per Aemathios pluſquam ciuilia campos. Iacet miſer Aeneas in Orco, & tamen ſic Maro, Arma virumque cano. Cadit ſuper hos ingens ille lapis, eoſque comminuit, De
Eſa. 30. his ait Propheta Eſaias. Subito dum non ſperatur veniet contritio eius, & comminuetur, ſicut conteritur lagena figuli contritione prævalida, & non inuenietur de fragmentis eius teſta, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fouea. O vtinam inter Chriſtianos non inueniātur etiam multi iſtis Gentilibus peiores, quorum ſpiritus nullus alius eſt, quàm ſui ipſius memoriam relinquere in hoc mundo, famamque & æternum nomen abſque domini vlla recordatione quærere: qui non aliter nunc viuunt, quàm ſi nullam vitam poſt hanc futuram exiſtimarent. Attende igitur & vide, vt ſi forte cecidit, cadas ſuper petram, quæ Chriſtus eſt, vt poſſis inde conſurgere, ne ſic fractus, & comminutus in æternum abſque auxilii ſpe maneas. Caue ne lapis ſuper te cadat, & irruant. Et ſi cecidiſti, moneo, vt quàm citiſſimè reſurgas, dum in huius mundi rota es: antequam morte correptus omni ſis auxilio deſtitutus, & gehennalibus flammis, cruciatibusque æternis plectaris. Sed de his plus ſatis. Iam nunc videamus quę ſequuntur.

Et quærebant principes ſacerdotum, & ſcribæ mittere in illum manus in illa hora, & timerunt populum, cognouerunt enim quod ad ipſos dixerat ſimilitudinem hanc.] Obſtinatam contra Chriſtum malitiam declarant. Nam quanuis à veri notitia plus nimio ab alienati eſſent, multis tamen coniecturis colligebant domini ſententiam contra ſe dirigi: atque ideo inſaniam ferè coniecti, eum tenere, & capere contendebant. Nec quicquam illorum impios conatus impedit niſi timor populi: hoc eſt quia verentur ne impunè ferant tantam crudelitatem. Non Exo. 13.
timuerunt legem Dei quæ dicit, innocentem & iuſtum non occides: & timuerūt homines, adhuc enim memoria habebāt, quàm honorificè fuit Chriſtus à turbis in die palmarum exceptus: ideo timebant ne turba inſurgeret contra eos. Quot modo ſunt, qui grauia crimina committerent, ſi illis non eſſet ſupplicium? Plus coercet à malo timor hominum, quam timor Dei. Cras ueniet mors, & tunc videbis, quāto eo melius tibi fuiſſet Deum ueteri, quam homines, &c. Vide, quàm uerum ſit prouerbium illud, Veritas odiū parit. Hinc Salomon. Qui erudit deriſo- Prou. 9.
rem, ipſe ſibi iniuriam facit: & qui arguit impium, ſibi maculam generat. Et Amos. Odio habuerunt in porta corripien- Amo. 5.
tem: & loquentem perfectè abominati ſunt. Id, quod euenit Chriſto, ſæpè accidit probatiſſimis Dei miniſtris, ſi quando acrius flagitioſos quoſque obiurgāt. Verum etſi nolint triumphabit ueritas: & melius eſt, pro ueritate ſupplicium, quā pro adulatione conſequi beneficium. Igitur Scribæ & phariſæi, Sacerdotūq; principes primas nō deferūt veritati: & quāquam audiant iudicium diuinum, tamen nihil ſibi metuunt: imo inaſſueta perſiſtentes perfidia, & inuidia, conſilia captant renuentes domino. Sic & hactenus apud multos fieri uidemus, qui cum apertam ueritatem negare non poſſunt, ueritatis tamen pręcones, & autores pluſquam nouercali proſequuntur odio.

Ideò

Ideo ait textus. [Et obseruantes miserunt insidiatores, qui se iustos simularent, vt caperent eum in sermone.] Sed priùs, vt inquit Matthæus cõsilium inierunt, vt caperent Iesum in sermone. Dauid cum aliquid arduum facere cupiebat, consulebat dominum, vt illud, Vtrum tradet me Ciphæi? Respondit dominus. Tradent. Et illud, persequar latrunculos hos? Moses etiam cum apprehendit blasphemum consulit dominum, & etiã cùm inuenerunt hominem colligentem ligna in Sabbatho. Et sancti viri, qui cõsulebant prius dominum omnia ad votum succedebant eis. Sed impii pharisæi cùm consilium faciunt non dominum cõsulunt, sed diabolum, & quomodo dominum capiant in sermone student: & ideo maledicti, & damnati, sicut Saul Rex eorum, de quo scriptura ait, quod interfectus est propter iniquitates suas. & inter alia facinora obiicit ei, eo q͂ Pythonissam consuluerit. Væ, qui profundo estis corde, vt à domino abscondatis consiliũ: de istis ait Esaias. Vide, & in omnibus, quæ agis, dominum verere, totam tuam spem in eo pone: aliàs omnia in malum cedent. Quia multi in his, quæ ad vitam spectant, carnem suam, mundum, & sanguinem consulunt, ob id contra omnia illis contingunt. Ideo periit Ochozias Rex Israel, qui misit, vt consuleret Beelzebub Deum Acaron. Asa etiam Rex Iuda mortuus est dolore pedum vehementissimo, quia in infirmitate sua dominũ non quæsiuit. De hoc consilio ait Dauid, Cõsilium malignantium obsedit me.

Mat. 22. 1. Re. 23 1. Re. 30 Leui. 24 Nu. 15. 1. Pa. 10 Esa. 29. 4. Reg. 1 2. Pa. 16 Psal. 21

¶Vide etiam pusillanimitatem impiorum, quorum parum, aut nihil virtuti obsistere. Simul cum Herodianis tentant inuadere iustum. Principes conuenerunt in vnum aduersum dominum, & aduersus Christum eius. Sicut viri sancti sunt vnũ, vt faciant bonum: nam, vt ait noster Luca de sanctis primitiuæ Ecclesiæ, multitudo credentium erat cor vnum, & anima vna: ita in pii sunt vnum, vt faciant malum, & persequantur iustum. Samson vulpium caudas ad caudas iunxit, vt philistinorum segetes succenderet, & consummeret. Sic impii, astuti, & dolosi, sicut vulpes coniunguntur adinuicem, vt faciant malum proximis: & in eos damnum ingerant. Sed vide quo pacto vulpes illæ, etsi damnum intulerint, & ipsæ concrematæ sunt. Sic mali, & peccatores, non tantum aliis, sed sibi nocent, quia se interimunt sibi ipsi inferentes malũ: proximos in caducis solùm præmunt.

Psal. 2. Act. 4. Iud. 15.

Sed ad quid congregant concilium? Vt capiant Iesum in sermone. Erat enim tunc quæstio, an tributum deberet dari Cæsari, an non, quibusdam dicentibus, quòd debebat exigi tributum, quia Romani pro omnibus militabant aliis contra affirmantibus non debere populum Dei, qui decimas solueret, & primitias daret, humanis legibus subiacere. Cæsar Augustus Herodem filium Antipatri Regem iudæis constituerat, qui tributis præesset, & Romano pareret imperio. Super his mittunt ad dominum: eo consilio, quod parabolam illam de vinea intellexerant ad seipsos dictam. Malitia huius legationis sistit in hoc. Christus apud populum erat vir maximæ æstimationis, & quia eos vexabat tributum persoluere (libertas enim naturaliter ab homine expetitur) ideo visum est illis, Christum non ausurum proferre tributum debere persolui, ne nomen, & honorem perderet: vt sic Herodes eum interficeret: tanquã seditiosum, ac Cæsari infestum. Ideò insidiatores vocat hos Euangelista discipulos. & iustorum expectatores. Quales magistri, tales & discipuli. Si serpentes veneno inficiunt, & filii eorum: & sic dissimulantes, vti hypocritæ conantur Christum tentare. Sic demon tentauit Christum in deserto. Sic vxor Hieroboam voluit decipere prophetam Abiam dissimulans se esse. Sed frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. (Deus falli non potest) sed ipse patefecit machinam vxoris Hieroboam, & suo nomine vocauit eam: nec enim malitia horum Christo abscondi poterat. Sic etiam Rachel sedit super abscondita idola, & sereno vultu dixit. Secundùm consuetudinem mulierum accidit mihi. Sed isti veniunt in vestimentis ouium, cum intrinsecus sint lupi rapaces. Sepulchra dealbata erant foris: intus verò plena erant ossibus mortuorum. O, quot etiam habet mundus

Mat. 4. 3. Re. 14 Prou. 1. Gen. 31 Matt. 7.

nunc

Mat. 23. nunc similes istis. Totus mundus plenus est falsis amicis, & hominibus fictis dupli ci corde, facieque. Vix inuenies, cui fi-
Mat. 23. dere possis, nec qui simplici corde tecum agat, & cùm te esse tu tum putaueris, de-
Eccle. 2. ceptum te inuenies ab amicis. Væ dupli- ci corde (ait Ecclesiasticus) labiis scele- stis, manibus malefacientibus, & pecca- tori terram ingredienti duabus viis. Abo minatur enim altissimus hos simulatos, & fratrum deceptores. Arca Noe inte- rius & exterius illita erat bitumine. Vult Deus vt interius, & exterius ornati si- mus sanctitate, & cor linguę consonet & sic intus, sicut foris nos simus, vt om-
Gen. 7. nia in numero sint. Vnde in Prouerbiis habetur, Simulator ore, decepit amicum suum. Non mittebant Pharisęi discipu- los, vt Christi sermones audirent, sed mittunt, vt capiant illum in sermone. Hæc est doctrina, quam à Pharisæis di-
Ioan. 7. scunt. Alio etiam in loco ait Ioannes, quòd miserunt Pharisæi ministros, ut ap prehenderent Iesum. Videbatur horum patribus filios quos à Pharisæis docen- dos susceperant futuros sanctos, tamen perpendite, quam discant doctrinam. Sic contingit nunc patribus, quibus filii magnæ sunt curæ vt eos in ministerium nobilium tradant, vt inde educti & bo- næ indolis virtutisque studiosi eua- dant: ipsi verò ludo solùm vacant, offi- cioque inter nuncii funguntur. Quot sunt parentes etiam filios in academias mittentes, ut literis operam nauent: qui tamen vagantes vanitati potius student? Videbatur illis filium à Pharisęis edocen- dum susceptum per triennium futurum alium Esdram in lege peritum, ac san- ctum: illi tamen docent eos omnem do- lum, vt audientes tributum non debere persolui, coram Herode, & Pilato Chri- stum accusent, & tandem morti tradant. Quapropter insinuat Euangelista cau- sam simulationis, [Vt traderent illum principatui, & potestati præsidis.] Per principatum intelligit Herodem, & per potestatem Pilatum. Differt enim prin- cipatus à potestate in hoc: quod princi- patus pertinet ad dignitatem, & pote- stas ad iurisdictionem. Habebat Pilatus potestatem traditam à Romanis: quia procurator erat in Iudęa. Hoc enim fa- ctum est quatuor diebus ante Christi mor tem, & tunc aderat Hierosolymis Hero des, qui venerat ad diem festum. Quod timore populi isti non audebant facere, manibus pręsidis efficere volunt: vt ve- lut immunes videantur à morte ipsius. Sed iam hos impios versipelles, & simu- latores audiamus. [Et interrogauerunt eum dicentes, scimus quia rectè dicis, & doces, & non accipis personam; sed viã Dei in veritate doces.

Iam audis expectatores, qui tãquam scorpiones ore blanduntur, sed cauda pungunt, nam post hæc verba calumnia- toriam quæstionem proposuerunt inter rogantes, an liceret tributum dari Cęsa- ri. Imitantur hos Pharisæos, omnes, qui proximis suis blando sermone impone- re contendunt, adeunt quidem pacificis verbis, cum interiora plena sint dolo, fraude, & hypocrisi. Tales sunt, qui probas quasque virgines decipiunt mul- tis promissionibus, ut suam libidinem expleant. Quales etiam sunt, qui fictis sermonibus concionatorem aggredien- tes periculum facturi, si quid expiscari valeant, quo hunc subinde apud vulgus traducere queant. Cuius rei periculum fecit Dauid, qui dixit. Qui loquuntur
pacem proximo suo, mala autem in cor- Psal. 34.
dibus eorum. Et iterum. Sepulchrum pa- Psalm.
tens est gutur eorum, linguis suis dolosè 139.
agebant, venenũ aspidum sub labiis eorũ. Vno ore flare, & sorbere volunt. In una manu ferunt lapidem, & in altera panem ostentant. vt hirundines verno tempore adsunt, sed hyeme recedunt, sic adulato- res amicorum personam induentes, qua- les erant isti pharisæi, in rebus prosperis pręsto sunt, sed in hyeme, id est tẽpore ca lamitatis euolant. Vt apis ore portat flo- rem, sed retro aculeo ferit. Sic multi blan dè loquuntur, sed intus malitiam gerunt. Dę his aiebat regius vates. Circundede-
rũt me sicut apes, & exarserũt sicut ignis Psalm.
in spinis. Habent se isti sicut caupones, 117.
qui quidem cibaria delecta hospitibus lar giuntur, sibi despecta vendicantes. O quàm isthæc simulata gens, hypocrisi ple na, & Deo inuisa, foris, quæ bona appa- rent mũdo ostẽdens, intus verò in humili

con-

conscientiæ prauæ morans loco. Omnia in fictione, & mendacio cōsistunt. Diues se pauperem esse, numisque carere ait, ne à paupere procaci, & postulanti vexetur. Pauper fingit diuitiis affluere, vt pluris fiat. Inimicus te blandis alloquitur verbis timore perterritus: amicus veritatem conticet, ne te molestia afficiat. Alter se tibi amicum prædicat, alter tibi deuinctus. Tandem omnia dura, & veneno mixta sunt. Credo, quòd si Deus hac ętate mundo appareret, etiam ingenti pretio emptam veritatē vix inueniret. Ideò Deus populo Iudaico prohibuit esu cygni, quia pennæ eius sunt candidiores niue, caro autem ipsa nigredine nigrior. Vnde Sapiens, Spiritus domini affuget fictum. Aliud enim isti adulatores gestant in animo, nimirum venenum: & aliud in ore, scilicet pacem, & salutem. Ideo dominus præcipit in Leuitico dicens, Nihil mellis adolebitur in sacrificio Domini. Odit enim Deus adulatores verbis dulcibus imponentes. Ideo dominus per Esaiam, Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt. Sicut de Cameleone legitur semper reddere colorem eius rei cui est propinquior: sic adulatores, ac illi quibus adulantur, assentantur, se habent. Commendant, quæ ipsi commendant, & vituperant, quæ vituperant. Vnde Beatus Augustinus super illud Psalmi, Deus in adiutorium meum intende, ait. quòd plus nocet lingua adulatoris, quam manus persequutoris. Sic Ioab osculo percussit Amassam. Ne iudices vinum propter dulcedinē, nam in potu suaue est, & postea mordebit, vt coluber: & sicut regulus venena diffundet. Manus Mosi extra erant mundæ: positæ verò in sinu, erant leprosæ. Sic isti foris mundi apparent, intus autem sordibus pleni sunt. Ne credas adulatoribus, qui sub amicorum personis: sunt inimici, & hostes acerrimini, vt speculum, quod res ipsas omnes, & intuentium imagines repræsentat, sed aliter, quàm sunt à parte rei: quia dextrum represenṫat sinistrum, sinistrum verò dextrum: & respicientem versus Orientem, refert ad Occidentem. Sic adulator voce, & vultu est speculum: nam si rides, ridet: si ploras lachrymas fundit: si

Leu. 11. Deu. 14 Sapi. 1. Leui. 2. Esaiæ. 3 Aug. in psal. 69. 2. Re. 20 Pro. 23. Exod. 4.

detrahis de aliquo, eundem ille vulnerat maledictis: si te laudas mirificis te ipsum laudibus effert. Sed omnia versat & emollitur: quia si Orientem intueris, te repræsentat ad occasum intuentem: si te præsentem laudat, absentem irridet. De his Psalmista. Qui loquūtur pacem cum proximo suo: mala autem in cordibus eorum. Et Iacobus. Ex ipso ore procedit maledictio, & benedictio. Quem coram prædicant, retrò vituperant. Vnde Paulus, Nec aliquando fuimus in sermone adulationis. Hi detestandi sunt, vt Christus hic egit: nam, qui falsis laudibus ducuntur, adulatores suos muneribus fouent: illi verò eos spoliant & diripiunt. Sicut ligna ignem nutriunt, ignis autem ea incendio deuorat: sic adulati sustentant adulatorem, adulator autem eos absumit. Sicut Actæon (vt poetæ fingunt) à canibus quos alebat fuit deuoratus: sic adulati ab adulatoribus, quos alunt, donis consumuntur, & quid acquirunt, nisi paruam, & fluxam hominum apparentem laudem? Sed de his infra non nihil dicemus: nunc verò verba adulatorum expendamus. ¶ Primò dicunt, quòd rectè dicit, docet, & quòd in veritate docet: tum quòd non respicit personam. Commendāt eum, & propter veritatem doctrinæ, & propter vitæ eius integritatem. Omnis homo laudatus benignor fit: & placabilior eis, qui eum laudant: qui autem beneuolus est alicui, non abscondit secreta cordis sui ab eo sicut ab hoste abscondimus: ob id voluerunt ergo facere Christum sibi placatum suis verbis dolosis vt planè veritatem aperiret. Et illud est primum munus hypocritarum, laudare eos, quos oderunt: vt sic eos securos de seipsis reddentes perdant. Laudant itaque primò de veritate doctrinæ. Nihil enim perniciosius iudice, aut doctore mēdace. Ideò maximè cauendum docet Deus, Non suscipias auditionem mendacem. ¶ Nota autem, quòd varia hæc vox, veritas in scriptura sacra significare consueuit. Nam solet significare conformitatem illā, q̄ est inter signa, & res illas significatas: cū videlicet ita res se habent, vt signa enunciare videntur. Et hoc est cōmune eius uocis significatum: & ita potest

Psal. 27. Iacob. 3 1 Thes. Exo. 23

hic accipi, quia Christus veritatem docebat, & illam proferebat. Omnis homo
Ps. 115. mendax, ait Dauid, Quod intelligendum est, non iuxta naturam, sed iuxta naturę conditionem, & qualitatem, ita vt illum solum hic hominem dixerit, qui humanos sequitur affectus, quia Paulus Corin
1. Cor. 3. thiis scribens ait, Cùm enim inter vos sit zelus, & contentio, nonne carnales estis & secundum hominem ambulatis? At contra de his, qui spiritui & non carni obtemperāt, dicitur, Ego dixi, Dii estis vos,
Psal. 81. & filii excelsi omnes. Dauid ergo cum ostenderet tunc non esse mentitum, prẹmisit dicens, Ego dixi in excessu meo, ut innueret se hominum ab statu excessisse, & non secundum hominem ambulasse, vt non hominis lege iudicaretur, ne mendax sicut cęteri iudicaretur. Quòd si homo esset, oportebat, vt mendax ipse esset, & quòd mentiebatur dicens, omnis homo mendax, vt autem ostenderet se à mẽdacio immunem, dixit, Ego dixi in excessu meo omnis homo mendax. Ac si diceret, Quamuis omnis homo mendax dicatur eo iure, quo homo est, & viuit, ego autem dicens hęc, de mendacio notari non debeo, quia non vt homo hęc prędico, sed in excessu meo. Secundum hunc modum Christus veritatem loquebatur, tanquam vir spiritualis, & de hac veritate hic laudatur.

¶Accipitur veritas secundo modo pro
Prouer. 20. iustitia. Sic enim accepisse videtur Salomon cum dixit, Misericordia & veritas custodiant regem. In eadem etiam signi-
Psal. 84. ficatione accepit Dauid, cùm ait, Misericordia & veritas obuiauerunt sibi. Et ita etiam potest hic sumi, &c.

¶Laudatur secundò Christus ab istis, eo quòd non sit acceptor personarum, dicentibus eis, quòd non est acceptor personarum. Iuxta quòd perpende, quòd acceptio personarum opponitur iustitię distributiuæ. Est autem iustitia distributiua particularis habitus versans circa æqualitatem in distribuendo, & est ista æqualitas, non secundum magnitudinẽ, vel quãtitatem, sed secundum proportionem in quantum diuersis personis damus diuersa præmia vel pœnas, secundum merita, vel demerita personarum. Et ex eo tempore dicitur dare ęqualiter secũdum proportionem. Vt si bonitas vnius est dupla ad bonitatem alterius, honor illi collatus debet esse in duplo, & ita debet etiam cõparari pœna secundum proportionem. Quando autem consideratur solùm persona, & non meritum, acceptio est personarum. Aduerte etiam quòd potest quis esse faciens officium, & mercedem propter conditionem personæ, & quòd non sit acceptor personarum. Nam si conditio illa, quam inspicimus, facit debitum esse personę, vel competens id ei, quod damus, nõ est acceptio personarum, quia hoc non est inspicere personam, sed meritum, vel rationem, ob quàm conditio illa facit illam personam dignam ea re, quã ei tribuimus. Sed propriè accipere personam, est, quando ita damus vni personę rem quam non daremus alteri magis merenti. Et tamen si æqualitatem inspicimus, dabimus vnicuique iuxta meritum suum. Ergo non accipitur ibi persona, sed causa, & ita non est acceptio personarum. Si autem conditio illa, quam respicimus non facit debitum esse personæ, vt competens id, quod ei tribuimus, est acceptio personarum. Igitur, postquàm isti adulatores de veritate doctrinæ, & rectitudine iustitię dominum laudarant, euomunt venenum dicentes. [Licet nobis tributum dare Cæsari, an non?] Iste census erat tributum annuum, quod Iudæi soluebāt Romanis. Modus autem erat, quia Iudæi fuerunt liberi temporibus prioribus, quando habebant reges, quia non dabant tributa gentibus aliis, sed principibus suis, etiam post captiuitatem Babylonicam, & liberationem eorum Iudæi fuerunt liberi, & potissimum tempore Machabęorum, qui liberauerunt gentem illam de manibus hostium. Et eo tempore 1. Mach. 8.
facti sunt Iudæi socii, & amici Romanorum: nam Iudas Machabæus misit legatos, & factæ sunt amicitiæ inter eos, & post Iudam renouauit has amicitias Ionathas frater eius. Et manserunt sic vsque ad tempora Aristoboli, & Hircani: qui fuerunt vltimi duo fratres principes de genere Machabęorum, & propter discordias eorum Romani se intromiserunt, & cùm ipsi non seruarent Romanis. 1. Mach. 12.

nis legem amicitię, pugnarunt Romani contra illos, & intrauit Pompeius vrbē, & succedit templum, atque prophanauit. Et ex tunc Iudæi qui primo fuerant amici Romanorum, facti sunt eorum tributarii, & sic manserunt vsque ad totalem subuersionem vrbis, & gentis. Vnde tempore Christi tributarii erant, & soluebatur tributū istud Cęsari, qui pręerat Romanis. Iudæi autem (cum hominibus congenita sit libertatis cupiditas, quod & brutis animalibus cōpetit) hanc subiectionem ęgrè ferebant, & ideo vi huiusmodi tributum soluebant, & seditiones inter illos fuerunt. Sed expende stultitiam, & dementiam istorum. Renuunt tributum soluere, nihilominus persequuntur insontem Christum Iesum, & congregant concilium aduersus eum. Si molestè ferebant subiectionem illam, deberent aduertere causam, propter quam in eam deuenerant, vt ea sublata de medio effectus ipse auferetur. Ratio enim captiuitatis erat, eorum ingentia flagitia, & scelera, & à Deo acceperant, & audierāt per manus Mosi. Vide Deuteronomium, vbi dominus promittit multa bona Iudæis, si seruauerint eius præcepta, & contra verò multa mala, si transgressi fuerint ea. Hoc idem fatetur dominus, & comminatur in Leuitico. Sic Hieremias videns desolatam Hierusalem, flens ait, Fecit dominus quæ cogitauit, compleuit sermonem suum, quem prædixerat. Hoc idem comminatus est dominus populus Israelitico per Malachiam prophetam. Vnde in Baruch legitur dixisse Hebręis, peccauimus ante dominum Deum nostrum, &c. Sequitur. Ideo adhæserūt nobis multa mala, & maledictiones, quæ constituit dominus. Mosi seruo suo. Igitur cum in hanc seruitutē venerit populus Hebręorum ob peccata, ob quæ eos torquebat, deberent se remouere ab eis, & renouare vitam, vt abolitis peccatis, aboleretur seruitus, subiectio, & ira Dei. Sed quid remedii adhibent? Addunt inquā peccata peccatis, & conātur de medio tollere Iesum innocentem in remedium suorum scelerum. Latet malos iactura, in qua sunt interclusi, & cæci: quia nesciunt properare ad principium, & causam, vt illa remota

Deu.28.

Leu.28.

Tren.2.

Mala.2.

Bar.1.

obsistatur male inde sequuto. Imo sępè, ac sæpius, remedia, quę adhibent, vt à malis liberentur maiora attrahunt. Addere peccata peccatis non est conueniens antidotum, vt a tribulationibus, & angustiis, in quibus sumus, & quæ nos præmunt, eripiamur. Multi sunt, his Iudæis similes, qui volunt laboribus liberari quādo deteriores sunt, & efficiuntur. Si regē iniquum, principem, vel prælatum habent, qui tyrannicè se gerit cum illis & eos torquet, quod adiiciunt est detrahere, & conuitiari, atque despicere, quod medicamentum pessimum est, nam ratio propter quam huiusmodi prelatos Deus mittit est, subditi praui & mali, qui benigniores pręsules non merentur. Diuina sapientia, quę mendacium proferre non potest, sic testatur. Et erit sicut populus sic sacerdos, & sicut seruus, sic dominus eius. Idem etiam Oseas testatur. Si ergo prelatus iniquus est: quare tu iniquè agis. Esto tu bonus, & talem tibi Deus mittet pastorem, auferens malum, vel potius corripiens. Ex quo sequitur, quòd vera, & necessaria medicina fugiendi à laboribus, & tribulationibus est renouare vitam. Disce ergo detrahentem non persequi, sed nouam inchoare vitam. Dicunt te collusorem esse, si à ludo desistas omnium obturabis ora, nec de hoc amplius detraheris. Quamplurimi tamen huius temporis prę lati, & nobiles non curant de ęmenda, & abutuntur hac doctrina, causa in autem detractations non è medio tollūt, sed potius augent. Quia compertum est, quòd si quis non persequutus te detrahit, quid improbus maiori ratione faciet cum te emendatum non viderit etsi à te iniuria affectum. Corrige tu uitam nemini noceas, & omnium dictis obstabis, quod est pręstantissimum omnium remedium, nā aliter tuū augebis dolorem, cùm sint plures, qui tibi detrahunt, & de pluribus quā ante, te eos per sequente. Ad rem est paratissimum exemplum Gentilium. Cum Regi Philippo Macedoniæ magni Alexādri patri nunciatum esset quendam nomine Nicanorem ei nimium detrahere, non solùm non succensuit, nec persequutus est, quanuis vt Rex & potens de eo posset supplicium sumere, sed respondit

Esa.24.

Oseę.4.

Smi-

Smicitho, à quo audierat, se experiri velle vtrum in officio esset, necne, & æquè eum detraxerit. Quod cum clam opere adimplesset, comperit Nicanorem iusta causa detraxisse, eo quod ei strenue, accurateque inseruierat, & tandem in inuisam pauperiem deuenerat: quapropter loco supplicii beneficio prosequutus est. His factis postea labente tempore ab eodem Smicitho dictum est Regi Nicanoré magna, & mirabilia de ipso canere. Igitur dilucidè constat remedium malorum esse causam eorum auferre. Non sic iudei, qui cum male eos tractaret tributum soluere, ad quem statum deuenerant propter sua peccata, persequebantur Christum, vt ab hac seruitute liberarentur. Sed de his iam satis. Preterea vltra hæc obseruanda sunt hic aliqua. Primò, ꝙ isti impii pharisæi non considerabant conscientiam suam, nec legem: sed suam auaritiam tantum, & superbiam consulebant. Secundò eo, ꝙ maiori curæ erāt illis terrena, quā spiritualia, & cœlestia. Non quærunt legis interpretationem, non quomodo melius seruiant deo: non soluti animæ consulunt, sed an debeant soluere tributum. Et tempestate hac de quo multi christiani soliciti sunt, nisi de rebus temporalibus, & externis? Solùm de cibo, potu, vestitu, honoribus, diuitiis, & rebus transitoriis. Hæc est cura Christianorum: & circa hæc diebus, ac noctibus versantur. Vnde dominus. Nolite solliciti esse quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur. Primum quærite regnum dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis. Tertiò imago Cesaris notior erat istis, quā imago dei in propriis suis animabus. Vnde sæpe numero accidebat: vt cum eos Christus de rebus spiritualibus interrogaret, eorum digiti ori adhærerent. Sed hic in procinctu responsum habebant, (de moneta nimirum interrogati) nam statim responderunt dicentes, quòd imago esset Cæsaris. Quibus nunc multos habet populus christianus similes: qui in rebus externis solicitissimi, prudentissimi sunt, qui mille modos habent, vt pecunias ab aliis tollant, & proximos spolient: sed in rebus spiritualibus hebetes sunt, nec sua

Matt. 6.

peccata confiteri sciunt, nec vllum probum loqui, &c. Filii huius seculi in generatione sua prudentiores sunt, quam filii lucis. Sed Lucam audiamus. [Considerans autem dolum illorum dixit ad eos, Quid me tentatis?] Hypocritas illos vocauit, vt refert Matthæus, quia fictis verbis dominum decipere optabant: aliud in ore, & aliud in corde gerentes. Impiissimi sunt hi hypocritæ, qui homines suis simulationib. decipiunt. Sicut paries foris dealbatus nō cognoscitur, an ex luto, vel lapide sit constructus, nisi malleo conteratur exterius: sic hypocritæ foris videntur iusti, sed maleo tribulationis percussi cognoscuntur. Vnde Paulus cuidam hypocritæ dixit. Percutiat te deus paries dealbate. De his etiam Ezechiel, quòd sunt quasi vulpes in deserto. Vt pellis vulpis in pretio est, caro autem nihil valet: sic exteriora hypocritæ bona sunt, interiora autem nihil valent. Et Apostolus. Spem quidem pietatis habentes, virtuté autem eius abnegātes. Sicut, qui ficto boue perdices aucupatur: nō est ille bos, sed sub specie bouis simplices auiculas decipit, capit, & occidit. Sic hypocritæ, & adulatores decipiunt simplices homines, qui eorum laudibus delectantur. Magi Pharaonis suis incantationibus opera, & miracula Mosi imitabantur, sed virga Mosi deuorauit virgas eorum. Sic hypocritę imitantur opera iustorum, verbaq; eorū: verùm sapientia dei confudit illos, sicut isti confusi sunt à Christo, eorū machinationes ad nihil redactę, & a Christo dei sapientia detectæ. Vnde propheta. Imaginem eorum ad nihilum rediges. Non est consilium, non est scientia, non est sapiētia contra dominum. Quāuis isti leniter & blandè accesserunt: tñ Christus, qui corda hominum nouit durè loquutus est.

¶Hinc admonemur primò, ne inimicis fidamus, nec illis credamus, quos nō synceros habemus. Hinc Ecclesiasticus sapiēter consuluit dicens, Non credas inimico tuo in æternum: sicut enim æramentum ęruginat nequitia illius. Et si humiliatus vadat curuus, abiice animum tuū, & custodire ab illo. Non statuas illum penes te, &c. Et si tibi esse amicum dicat, caue ab illo, nā te fallere vult. Hęc sunt,

Luc. 16.
Mat. 22.
Act. 23.
Eze. 13.
2. Tim. 3.
Exo. 7.
Psal. 72.
Pro. 21.
Eccl. 12

propter, quę Christus eis dixit in parabola vineę, & modo simulant esse illi amicos vt eum decipiant: sed Christus illos redarguit, & hos monet, ne eis adhibeamus fidem, quanuis blandè loquantur. Sic Iacob prudens non adhibuit Esau inimico licet blandè loqueretur, ac diceret ei: gradiamur simul eroque socius itineris tui: sed dixit, quòd non poterat eum sequi.
Gen.33 Sic etiam Dauid, quanuis Saul se reconciliauerat cum eo, attamen non stabilem habuit eius amicitiam: & ideò dixit, Ali
1.Re.27 quando incidam in manus Saul. Et abiit ad Achis Regem Geth. Stultus nimis fuit Sichem, qui cum tam grauiter offendisset
Gen.24 Iacob, & Dinam filiam eius oppressisset, adhibuit fidem verbis fratrum eius, eo quod eorum verba apud ipsum Sichem de dolo suspecta nõ fuerũt: & quia offensis fidit, ideò ab eis fuit interfectus. Itidé Abner confossus fuit à Ioab, quoniam fidit illi: cum ille prius occidisset Asael fratrem Ioab. Sic Ammon occisus ab Absalone in conuiuio, quia fidit illi cùm antea eum affecisset iniuria, & sororem oppres
2.Re. 3. sisset. Sed Christus non credit istis, sed ca-
2.Re.13 uet ab eis, quia inimicos esse sciebat: vt doceat nos, qua cautione, & animo debeamus incedere inter inimicos nostros, vt non omnibus eorum dictis fidem adhibeamus.

Secundo docet Christus in hoc facto, adulatores esse fugiendos, tanquam hostes animę truculentissimos, eosque non audiendos, sed abiiciendos: deteriores enim sunt, quam manifesti persecutores. Agricola clamãs ad passares, qui per eius fundum incedunt, & lapidibus petens, nullum capit: venator autem plures, quádo illice vocat. Ita dęmon, non tot persequutoribus venatur, & capit, quot adulatoribus: qui dulce nos alloquuntur. Interrogatus Diogenes philosophus inter animalia quot esset venenosius, respondit: inter fera tyrannus, & inter mansueta, adulator: quia vitiorum nutritor est. Sunt isti similes umbrę, quę si, stat: si sedes, sedet: si ambulas ambulat: denique & omnia, quę agis imitatur: sic adulatores laudant: quę laudas, vituperant, quę uituperas: & omnia imi
Iudi. 4. tantur, vt applaudant, & decipiant. Et sicut crescente umbra, aut diminuta, corpus non minuitur: sic laus, licet sit magna, vel parua, crescit, aut nõ te facit crescere vel minuere de virtute. Sic bonis verbis, & adulationibus interfecit Iael Sisaram. Blande loquuta est illi petẽti aquam dedit lac, & fecit illum dormire, & sic occidit. Hoc modo adulatores faciunt adulationibus dormire sensus hominis hebetantes eos, vt iugulent, & occidant. Ideo Ps.140.
Dauid ait. Corripiet me iustus in iustitia sua: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Hos igitur hostes animę fuge, & abiice abs te: nam sirenę suo dulci cantu obdormire faciunt homines vt suffocent, & perdant. Hos igitur Christus docet hic fugere, increpare, & expellere sicut expulit istos: qui pleni iniquitate blandis verbis illum salutabant, & laudabant. Quos postquam arguerat addidit dicens. [Ostendite mihi denarium. Qui Ca.1. cogitabat Maria, quę salutatio esset.
ad imperatoris pręceptum soluitur pro tributo. Docemur non pręcipitare sententiam, sed omnia prius maturè considerare, sed de his, quia multa in superioribus diximus nunc ad alia Cumque ostendissent Christo, interrogauit eos. [Cuius habet imaginem, & inscriptionem? Simulat se monetam nescire: quo responsum ex eis eliceret, in quos eos caperet. Quanquam etiam hoc nomine monetã agnoscere nolebat: vt insinuaret, quòd munus & officium suum esset, nõ temporalibus, sed spiritualibus rebus vacare. Voluitq; hoc docere, ꝙ hi, quibus spirituale regimen commissum est, temporalium rerum vsum pluris non faciant: sed sint tanquã aduenę & peregrini in terris, suasque cogitationes, & habitationes in cęlo faciãt. 1.Pet.2.
Ita enim mortui debent esse seculo, vt nõ phili.3.
agnoscant quę sit imago auri, aut argenti. Licet hęc ignorantia iam abest à multis hominibus ecclesiasticis, & pastoribus huius temporis, siquidem experientia patet eos maiore scientia nummorum, contra ctuum, esse pręditos, & vectigalium incrementi, quam indigentię & egestatis pauperum, & earum inopię: quas in conscientia facere tenentur pro munere. ¶Sed his omissis si poneretur aliquibus, & interrogaretur, cuius est imago hęc? quid responderent? Certè multę mulieres

res sunt, quæ adeo fucis, & multis aliis ita facies mutuant, atque hora, quæ à Deo acceperunt, vt eas Christus posset interrogare, quod hos modo interrogat, & diceret, Cuius est imago hæc? Certè non quam fecit Deus, sed quam ipsa fecit. deus te nigram fecit, & tu alba fieri curas deus te exiguæ frontis creauit, & magnā conaris. Sic mutas imaginem Dei, vt non cognoscas per faciem, quam tibi dedit.
Mat. 25 Maximè cauere debes, ne eo, quod mutaris, deo ignota reddaris: vt quando eum vocare volueris respondeat tibi, quod fatuis virginibus nescio vos. Non noui te, quia non habes vultum, quem dedit tibi. Dicito mihi, si ostenderetur tibi quædam imago, quem Apelles depinxit, Zeuxis, vel alius maximus pictor, quæ imago esset præstantissima: si rusticus pastor, qui non nouit, nisi hædos, aut armenta pascere videns vellet ei addere, vel auferre ab ea, nonne haberetur stultus & fatuus? Si ergo cœlestis pictor te depinxit, aut fecit qualis es: quare vis tuo rudi ingenio opus dei corrigere? Quando faciem fuco tingis, qui te facere existimas, & dicere? deus quando creauit me nesciuit quid faceret, vel saltem dormiebat: non me sic, sed aliter facere deberet. Quisnam tu es qui opus dei corrigere, seu mutare velis? deus sumet de tua audacia supplicium. Lege de hac re Beatum Ambrosium. Iam quid ad hanc interrogationem pharisæi respondeant videamus.
Libr. 6. Exa. c. 8

Respondentes, dixerunt ei Cęsaris.] & Tiberii inquam Cesaris, qui tunc imperabat: quo passus est Christus, anno imperii eius decimooctano. [Et ait illis, Reddite ergo, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt dei deo.] Ac si diceret, Hactenus detraxistis Deo honorem, nūc etiam præsumitis Cæsari præripere tributum: estisq; autores seditionum maximarum, peccantes in deum, & in Cæsarem: digni vt crudelibus vtriusque suppliciis afficiamini. Hinc apparet, quòd prætextu dei fiebat illa quęstio, tanquam cederet in decus dei dare tributum Cæsari: & ad hoc excludendum addit Christus. Et dei, deo. Et docuit per hoc, quod soluere tributa, census, vectigalia, & quæcunque huiusmodi, non contrariantur ad reddēdum, quæ sunt dei, deo: vtrunque potest fieri simul. Vn ipse dn̄s soluit pro se, & Petro. Et Paulus docet: cui tributū, tributū: cui vectigal, vectigal. Prius de Cæsare loquutus est, & postea de deo: quia quęstio erat de debitis reddentis Cæsari, & non de debitis deo. Debita dei non inducuntur hic principaliter, sed accessoriè: ideò de illis erat posterius dicendum: nam pharisæi non quærebant, an aliquid esset dādum deo, sed Cęsari: & ideò respondens dixit, reddite, q̄ sunt Cæsaris, Cesari. Addidit autē, q̄ sunt dei, deo, vt respōderet quæstioni pharisæorum, scilicet, quomono staret, quod homo esset tributarius deo, & homini: nam, vt diximus, hęc nō contrariantur, quoniam poterant vtrunque facere reddētes Cęsari, quę sunt Cesaris, & quę sunt dei, deo. Deinde optimus modus procedendi erat, vt prius poneret, quæ sunt Cęsari reddenda, & postea, quę sunt deo: vt Paulus ait. Prius quod animale est, & deinde quod spiritale est. Natura etiam in suis actionibus ab imperfectiori ad perfectius procedit. Hoc in hominis generatione videmus: nam prius est corpus hominis sub forma embrionis, & deinde sub forma corporis organica, ac perfectiori, ac demum sub forma hominis: & sic etiam gradatim in pueritia procedit, vsque ad virilitatem: quo ordine etiam arbores, & plantę ab imperfectiori, vsque ad statum perfectiorē procedunt. Hic idem ordo seruandus est in spiritualibus rebus: quod ex minimis paulatim ad maiora opus est, vt crescamus. Sic prius agendum est de corporis mortificatione, & de vita actiua, quàm de contēplatiua. Prius enim Iacob accepit vxorem Liā, q̄ Rachelem. Hac ratione opinor, quòd prius voluit Christus vt homo proximo reconciliaretur, quam sibi. Vnde ait, Si offers munus tuum ante altare, & ibi recordatus fueris, quòd frater tuus habet aliquid aduersum te relinque munus tuum ante altare, & reconciliare prius fratri tuo. Demum bene, quę sunt Cęsari, prius reddenda discernit quia nemo potest esse domini, nisi prius renūtiauerit quę sunt mundi. Rlinque prius temporalia mundi: vt possis deo vacare. Non apparuit deus Mosi vsque adeo exiuit de
Mat. 17 Rom. 13 1. Co. 15 Gen. 29

Aegypto. Nec tu fueris diuinis conso-
Exod.3 lationibus, nisi prius despicias terrenas, &c. ¶ Expende etiam, quòd non dixit dare, sed reddite: quia dare est donare, vel sponte dare, reddere autem est soluere, & dare quod accepit. In omni enim debito soluendo est reddere: quia nullum debitum causatur, nisi ex accepto. Deo enim debemus aliquid, quia ab eo suscepimus omne bonum: principibus debemus tributa, quia ab eis recipimus defensionem, tranquillitatem & alia bona. Propter hanc autem obligationem potius dixit, reddite quam date, Nec dicit reddite Cæsari, quæ petit: sed reddite, quæ illius sunt. Nam vbi potestas aliquid à nobis petit per quòd offendi Deũ necesse esset: id non esset Cęsaris, sed diaboli tributum: quamobrem, nec facere illud debemus, oportet enim magis obe-
Act.4. dire deo, quàm hominibus. Proinde Christus mox subiecit, reddite quæ sunt dei, deo. Quare nos docere vult Christiano non satis esse, si Cæsari, & potestati obedientiam præstet: nisi deo obediens sit. Vult etiam regum, principum, magnatum per hoc indicare seruis, quòd coram deo non erunt excusati, si propter dominorum suorum negotia negligunt, & omittunt, quæ deus exigit aut ob rationem suorum dominorum aliquos homines iniquis modis grauant. Domino tuo fidelis esse debes, sed scito intereà deo te plus debere. Docet etiam Christus ecclesiæ auctoritatem, & regnum: diuersa esse à regno, & auctoritate mundi: sic tamen, vt neutrum reiiciat, sed potius confirmet: Ad regnum mundi pertinent census, tributa, & vectigalia. pertinet, & ius effundendi sanguinis humani, quando res postulat. Ad regnum dei pertinet in suis causis ius dicere, filios rebelles punire, ac supplicium dignũ de eis sumere. Docet, quòd magistratus non debet exercere tyrannidem in subditos, nec diripere, quæ possident: sed debent esse contenti tributis debitis. Nam non dicit, reddite Cæsari omnia, sed quo sunt Cæsaris. Non constituit deus magistratum, vt pro suo arbitrio, & libidine expilaret subditos: sed vt ab illis moderatè exigeret, quæ ad rempubus honestè gubernandam spectarent. Docet, quòd sicut deus auctoritatem regendi populum præstitit magistratui, & semper promouet: ita magistratus debet deo, & ecclesię Roma- Ro. 13.
nę ipsius sponsę omnem obedientiam. Et sicut Romana ecclesia docet populum magistratui esse subiectum: ita, & ipse (qui non sine causa gladium portat) debet ecclesiam defendere, ac subditos suos ab eius obedientiam, reuerentiamque complere, quòd ex diuino iure prosanus magistratus debet ecclesiastico: & sic adimplebunt preceptum domini dicentis: Reddite, quę sunt Cęsaris, Cęsari, & quę sunt dei, deo. Docet censum, tributa, vectigal, decimas, & si quę istius modo plura sunt, non solum Cęsari: sed etiam legatis eius, & non modo probis, sed improbis etiam porrigendũ, pendendaque esse. Atque hoc egregiè ex hoc verbo Christi conuincitur, si consideremus quo tempore Christus talia verba loquutus sit. Nimirum tempore Cęsaris Tiberii, qui non solum ethnicus, & idolatra erat, sed etiam impius, & crudelis tyrannus: ex quo manifestè demonstratum est omnia prędicta
non solum probo, sed etiam malo Cæ- 1.Pet.2.
sari: & non solum illi, sed etiam legatis ipsius porrigenda esse, & reddenda, qualiacunque illa sint. Hoc etiam docet Petrus seruos subditos esse debere in omni timore dominis: non tantum
bonis, & modestis, sed etiam discolis. Rom.13
Paulus omnis (inquit) anima potestati sit subdita. Dicit omnem potestatem esse à deo, & qui resistit potestati, eum facere contra dei ordinationem Per me (inquit
Sapientia dei) Reges imperant, & po- prou. 8.
tentes discernunt iustitiam. Quapropter
Iosaphat suis iudicibus, & prefectis de- 2.pa. 19
nunciabat, vt bona fide agerent: siquidem officium eorum, non hominis est, sed dei mandatum. Et quod magis est, dicit deus per Dauid ad iudices, & potentes. Dixi, dii estis vos.
Hoc est ordinaui, & commisi, vt di- psal.81.
uina munera obeatis: nimirum pacem, disciplinam, iustitiam, honestatem, & bonos mores colatis, peccata arguatis, &c. Quę omnia diuina sunt.

Igitur

Igitur Dei præcepto vt ex hac litera con
1.Re.8. stat, tenemur Regi dare: qui per Samuelem
iura regni monstrauit. Ius enim regis
est, vt alatur à regno in pompa regali, &
vt ei regnum subministret omnia, quæ
necessaria fuerint, tum ad bella gerenda,
tum ad pacem conseruandam. Ideo Cæsari,
qui tributum exigebat ad iustitiam
exequendam, pacem tuendam, bellum gerendum,
& splendorem seruandum iussit
reddenda: sed hoc dicta sufficiant. Nõ
est opus amplius ostendere populo teneri
ad tributum soluendum Regibus: nam
ipsis eiusque ministris curæ maximæ est
illud exigere adeò, vt non solùm de hoc
siquidem tot publica vectigalia, & tributa
subditis imponunt, vt potius prædicati
dicantur, quàm exigere: quare in his
non plus perdamus olei, & operis. Sed
quia pauci sunt, qui ea, quæ Dei sunt,
Deo reddant, non ab re esse duxi de his
aliquid dicere, nouum enim apparet hoc
quod est dare Deo, quæ sunt Dei. Nonne
cœlum, terra, & quicquid in nobis est
sunt Dei? Omnia enim per ipsum facta
Psa.148 sunt, Quanuis verùm sit, quòd omnia
sint Dei immortalis, tamen quædam
sunt, quæ maiori ratione dicuntur esse
eius, quàm alia. Sicut verbi gratia. Si te domum
regiam conferas inuenies hoc cubiculum,
& cellã Regis esse quia in eo Rex
residet, atque habitat: aliud verò reginæ
principisve, quòd ipse in eo residet. Tota
nanque domus Regis est: sed hęc vel
illa pars illius esse dicitur, quòd in ea habitet.
Eodem modo, quanuis omnia Dei
Optimi Maximi sunt, & in eis habitet
per essentiam, præsentiam, & potentiam
tamen excellentiori modo in anima residet
cum per gratiam in ea habitat, quàm
Sap.7. in reliquis, Ideo in scriptura dicitur. Anima
iusti est sedes sapientiæ Dei, quia in
ea Deus habitat, & quiescit: sicut tu quãdo
in tuo sedili sedes. Ideo sigillatim Dei
creatura vocatur, domusq; eius. Vnde, &
si omnia Dei sunt, speciali modo anima
Dei esse dicitur, propterea quod in ea per
gratiam habitat, secundum quem modum
in aliis rebus Deus non est. Præterea
dicitur anima nostra Dei, quia hanc
ipsam ex nihilo immediatè ipse Deus ad
imaginem, & similitudinem suam creauit.

Habet literatus in suo archiuo, seu bi- Gen.1.
bliotecha plurimos libros, inter eos quẽdam
habet, quem ipse edidit, & composuit:
de quo dicit, liber iste meus est. Nonne
cæteri illius etiam sunt? maximè: sed
illum quem ipse composuit, specialius
suum vocat eo quod proprio marte composuit,
Et anima Dei esse dicitur, quia est
illius imago. De aliis creaturis dixit. Producat
terra herbam virentem. Producat
aquæ reptile, &c. Nam licet omnia Deus
creauit, tamen aliæ creaturæ deductæ
sunt ex potentia materię, sed non anima
quæ ab ipso immediatè ex nihilo creatur,
Non dixit Deus producant aquę animam,
vt de piscibus, nec dixit, producat
terra animam viuentem, in genere suo,
iumenta, reptilia, & bestias terrę, sed faciamus
hominem ad imaginem & similitudinem
nostram: sic se habet anima sicut
liber eductus ab illo ingenio, imagine
& similitudine dei: ideo illa præcipuè
res, & creatura dei dicitur: & non cęteræ
creaturæ. Hanc animam vult deus vt
illi des, & de illa dicit dominus. Reddite
quæ sunt dei deo. Quomodo redditur?
Amore. Officium amoris est, & munus
eius, vendere amãtem pro re amata. Anima
nostra prestantiori modo ibi est, vbi
amat, quàm vbi animat. Qui alium amat,
amore datur ei, quem amat, & ita magis
est eius, quem amat. Cum ergo amor trãsformet
amantem in amatum, in eum quẽ
transfundat, tunc quis dari deo dicetur,
quando eum amat. Ideo in sacris literis
viri iusti, & amantes deum vocantur viri
dei. Sic puer Saul vocauit sanctum pro- 1.Re.9.
phetam Samuelem dicens, Ecce vir dei
est in ciuitate hac. Et Saul etiam dixit,
Quid feremus ad virum dei? Panis deficit
in Sirarchiis nostris: & sportulam nõ
habemus, vt demus homini dei. Mulier
etiam Sareptana dixit Helię, In hoc cognoui,
quoniam vir dei es tu. Et nuncii
Regis Ochozię dixerunt Helię. Homo 3.Re.17
dei, pręcepit, vt descendas Rex. Mulier 4.Re.1.
etiã illa Sunnamitis loquens ad virũ suũ
dixit de Eliseo propheta. Animaduerto,
ꝙ vir dei Sanctus est iste. Et econuerso
quando quis mundũ amat dicitur vir mũdanus:
Sic de diuitibus auaris dicit psalmista,
Nihil inuenerunt viri diuitiarũ in

manibus suis. De viro religioso, qui sanctè viuit: cum in contemplatione arripitur, dicimus, quod datur Deo. Tu ergo vide, quod des Deo, quæ Dei sunt: eo modo des animam, te ipsum, totumque diligens eum super omnia, & plusquam te ipsum? Vnde Dauid in psalmo quærit dicens, Quis ascendit in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius. Et respondet. Innocens manibus & mundo corde, qui nõ accepit in vano animam suam. In vano accipit animam, qui Deum non redamat cùm Deus eam sibi ipsi creauerit. Sed iam modo omnes mundo dantur, carni, vitiis & peccatis. Instabunt tempora periculosa: & erunt homines seipsos amantes, cupidi, &c. Quid aliud iam in mũdo regnat nisi amor sui ipsius. Quid diligunt homines, nisi seipsos, &c. Attendamus igitur, ne rem Dei nobis vendicemus, sed reddamus ei, quod ipse dedit nobis ad hoc, vt redderemus: cognoscamus eum: nã participes intellectus nos fecit, vt eum cognosceremus. Memores simus Dei: siquidem memoriam contulit, vt recordaremur beneficiorum eius erga nos. Diligamus eum, siquidem voluntatem dedit: vt ipsum diligeremus: tandem demus illi animam, & nosmetipsos, quandoquidem creaturæ eius sumus & fecit nos, vt ei redderemur. Sed ad alia. [Et non potuerunt verbum eius reprehendere coram plebe, & mirati in respõso eius tacuerunt.] Optimè.n. Salomon dixit. Non est sapientia, non est scientia, non est consilium contra Dominum. De ipso etiam ait Iob. Qui comprehendit sapientes in astutia eorum, & consilium prauorum dissipat. Non potuerũt isti sapientiam Christi concludere: imò quò amplius eum interrogabãt: eò plus glorificabant eum, & confundebant se ipsos. Itaque mirabantur, quod tam irreprehẽsibiliter illos respondit. quod insidiandi, calumniandique locum non repererunt. Prosequitur nunc Lucas historiam suam: & agit de quadã quæstione proposita Christo à Sadducæis, per quã voluerunt Christi sapientiam explorare.

4.Re.4. Psal.75. psal.23. 1.Ti.4. Pro.31. Iob.5.

Accesserunt autem quidam Sadducęorum, qui negant resurrectionem, & interrogauerũt eum dicentes,] Sadducęorum quædã secta erat apud Iudæos: qui vt hic dicitur, negabant resurrectionem. Ideo notandum, quòd, (vt Iosephus decimo octauo antiquitatem enarrat) quatuor fuerunt apud Iudæos opiniones vel sectæ. Pharisæorum scilicet, Sadducæorum, Essæorum, & iudæ Galilæi. De pharisæis, & Sadducæis tantum faciunt mentionem Euangelistę, quia isti soli Christo aduersabantur: & ipse de multis eos arguebat: pręcipuè pharisęos. De secta Essæorum nihil narrant Euangelistæ, quia erant viri boni: & fortassis nunquam cõtigit eos Christo aduersarii, vel concurrere cum eo ad aliquid. De secta autem Iudæ Galilæi non fit mentio in Euangelio, quia minor erat. Istarum verò duarum.s. Pharisęorum, & Sadducęorum Euangelista ponit differentiam, quę erat pręcipuè in credendo: quia Pharisęi erant catholici, credebant animas esse immortales, resurrectionem futuram, & Angelos esse spiritus. Sadducęi autem negabant resurrectionem, animę immortalitatem: & dicebant non esse Angelos: nec alios spiritus, sed sola entia corporalia: propter quod erant sępè multę controuersię: & quęstiones inter Pharisęos, & Sadducęos. Iõ Paulus, cum ab hominibus accusaretur Iudęis: vt faceret discordiam inter eos, dixit, Viri fratres, Ego pharisęus sum, & filius pharisęorum, de spe, & resurrectione mortuorum ego iudicor. Et cum hoc dixisset facta est dissensio inter pharisęos, & Sudducæos: soluta est multitudo. Aduerte nunc, quòd quamuis Sadducęi, & pharisęi essent inter se diuisi, & contrarii tamen vt Christum persequantur, coniũcti erant, & vnanimes. Sic Herodes, & Pilatus in passione Christi facti sunt amici, vt Christum eluderent: cum antea inimici essent inuicem. Sic solent impii coniungi, & coadunari, vt bonos persequantur. Sed quid dicant, audiamus. Magister, Moses scripsit nobis si frater alicuius mortuus fuerit habens vxorem, & hic sine liberis fuerit, vt accipiat eã frater eius vxorem, & suscitet semen fratri suo. Hoc pręcipisse Mosem habetur in Deuteronomio: sed scripsit hoc, non tanquam mandatum nouum, sed tanquam uetus, & approbatum propter antiquos patres, ut patet in filiis Iudę, & Thamar. Nam, ut

Lib. 18. Act.23. Mat.27 Deu.15

in

Gen. 38 in Genesi habetur, dixit Iudas ad Onam filium suum, Ingredere ad uxorẽ fratris tui, & sociare illi, ut suscites semen fratris tui. Ratio huius mandati prima fuit obseruatio distinctionis tribuum familiarumque illius populi, Secunda multiplicatio fidelium ad cultum Dei, Magistrum etiam illum uocant, quod nomen est honoris: ut illum facilius decipiant: morte adulatorum. Sed ponunt causam dicentes Domino. Septem ergo fratres erant, & primus accepit vxorẽ, & mortuus est sine liberis, & sequens accepit illam similiter & omnes septem, & non reliquerunt semen, & mortui sunt nouissimè omniũ mortua est Mulier. In resurrectione ergo cuius eorum erit uxor, siquidem septem habuerunt eam uxorem. Vide qua astutia historiam hanc (si modo historia est) narrauerunt pharisęi. Primo ne quis diceret impiè factum, quòd unica mulier septem maritos succedentes habeat, illi adducunt legis pręceptum, & ut res absurdior apparet, non duos, aut tres, sed septem ponũt uiros. Tertiò nullus est illorum, qui renuerit illam accipere in coniugẽ. Quartò nullus ex illa sustulit filium, ut nulli eorum aliqua concederetur pręrogatiua, qua fretus in futura uita eam haberet uxorem. Quintò non uacat astutia, quòd aiunt mulierem superuixisse adhuc etiam illis septem defunctis maritis. Si enim postremus maritus post vxoris mortem superstes fuisset, uidetur forte, & ipsi deberi uxor. Cùm itaque sic sese habeat, mirari se fingunt Sadducęi, quis nã illius uxoris in alio mundo maritus sit, cum non sit maior ratio de uno, quàm de alio. [Et ait illis Iesus. Filii huius seculi nubunt, & traduntur ad nuptias: illi uerò, qui digni habentur seculo illo, & resurrectione ex mortuis, nec nubent, nec ducẽt uxores, nec ultra maiori poterunt.] In alia uita non erunt nuptię sicut in terra: nam in hac uita necessarię sunt nuptię ad conseruationem speciei, & cum homines pereant si corruptis aliis non succederẽt, actum esset de generatione humana. At uerò in cœlo nec est mors, nec ergo erit opus generatione nec nuptiis: quia nihil deficit ibi, quid ergo est opus generante? Aequales enim Angelis sunt, & filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis, Angelos dixit beatos ad tolendum errorem, qui poterat suboriri: nam putaret forte, quis quòd abstinerent ibi homines à ueneris quasi ex mandato Dei, sicut hic abstinent, qui se castrauerunt propter regnum cęlorum. Nam si hoc esset cum dispositio ex parte corporis ad nenerea, appetitus ad illa non desit, cõsequenter q̃dam pœnalis afflictio in cohibendo illas concupiscentias esset. Christus autem abstulit hęc, ostendens, quod ex conditione huius status, homini illud ꝓueniet: quia ex conditione status cõpetit nunc homini uenerea exercere, delectabiliter exerceret, & cum tristitia abstinet, eodem modo tunc ex conditione status competit homini non exercere uenerea, & delectabiliter carebit illis, quoniam erit tunc sibi quasi naturale ab eis abstinere. Sicut enim Angelis naturale est non exercere uenerea, nec concupiscere, ideo non indigent uirtute aliqua moderante ad cohibendum uoluptatum uenerearum concupiscentias, cũ hęc nec eis accidere possint, Igitur erit hominibus tunc, ut Angelis, ex conditione status non concupiscere, quamobrẽ non erit eis pœnale abstinere, sicut nobis. Pręterea dixit hoc Christus ad specialiter reiiciendã, & explodendã opinionẽ Sadducęorum: nam ipsi non solum resurrectionem, sed etiam Angelos, & spiritus esse negabant: & ideo Dominus contra totã protulit in medio positionẽ. Tertiò dixit hoc Christus, ut ostenderet perfectionem abstinentiæ à uenereis: nam licet sint alia opera magis meritoria, & perfectiora apud Deum, quàm abstinere à uenereis, tamẽ nihil est, quòd magis hominem spiritualem reddat. Ideo quando Christus loquitur de aliis actionibus uirtutum, non dicit homines futuros sicut Angelos: sed solum quando de abstinentia à uenereis, q̃m nihil est, quod magis carnalem, bestialem, aĩalem, & ab spiritualitate remotum faciat, quã exercitium uenereorum. Expende tamen, quod hic non dicit Christus erunt Angelis meritis ęquales: nam multi homines sunt sanctiores multis Angelis, & alii inferiores: nec omnes Angeli sunt eiusdem meriti, nec eiusdem gradus glorię, sed

Mat. 19

ſed quidam maioris gloriæ, & alii minoris, nec inter homines ſunt omnes æqualis gloriæ. Ideo hæc æqualitas intelligenda eſt conditionibus, quę pertinent ad incorruptibilitatem: ideo omnis alteratio, corruptio, imperfectioque æqualiter auferuntur ab Angelis, & ab hominibus in reſurrectione: nam quantum ad hoc omnes homines, & omnes Angeli erũt ęquales, licet Angelis conueniat hoc ſecundũ naturam, hominibus autem ſecundum
Mat.22. gratiam. Matthæus clarius expreſſit dicens, quòd erunt ſicut Angeli Dei, hoc eſt, incorruptibiles, immortales, & glorioſi, ſicut illi ſpiritus beati, ſed Chriſtus poſtquam eorum argumentum ſoluit, contra illorum errorem de animarũ immortalitate, & reſurrectione mortuorũ loquitur dicens,

Quod verò reſurgant mortui, & Moſes oſtendit ſecus rubum, ſicut dicit, Dominum Deum Abraham, & Deum Iſaac,
Dan.12 & Deum Iacob.] Poterat Chriſtus alle-
Exo.37 gare ad hoc propoſitum plures alias ſcri-
Iob.19. pturas: vt illud Danielis. Multi qui dormiunt in terræ puluere euigilabunt. In Ezechiele apertior ſcriptura eſt de oſſibus aridis, ſuper quæ inducta eſt caro, & introiuit in ea ſpiritus. Iob clariſſimè. In nouiſſima die de terra ſurrecturus ſũ: & in carne mea videbo Deum. Et etiam in libris Machabæorum. Niſi enim eos, qui ceciderãt reſurrecturos ſperaret, &c. Allegauit autem hanc auctoritatem, quę parum videbatur agere, niſi in argumentum, & nonnullas, quæ clariores erant: alias nanque non recipiebant Sadducæi,
Li.3.cõ. eo quod aliæ erant in libris Prophetarũ,
Matt.c. & Sadducæi non recipiebant, niſi quin-
22. que libros Moſi, vt ait Hieronymus: &
Exo. 3. ideo ex Exodo adduxit hanc auctoritatem. Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob. Ex hac igitur auctoritate probat Chriſtus reſurrectionem mortuorum dicens, [Deus autem non eſt mortuorum, ſed viuorum, omnes enim viuunt ei.] Accipiuntur hic Abraham, Iſaac, & Iacob non pro animabus, ſed pro perſonis, quæ ſimul corpus, & animam habent: & iſti dicuntur viuentes, non quòd realiter viuerent, nam mortui erant, ſed quia viuebant in Dei diſpoſitione. Ipſe enim diſpoſuerat de illis, quòd viuerent, potens erat viuificare eos quandocunque vellet, & tunc valet ratio magis apertè. Abraham, Iſaac, & Iacob viuent, ergo reſurrecturi ſunt. Quia non eſt aliud, eos ſic viuere niſi viuere in dei diſpoſitione: ideſt, quod diſpoſuit Deus eos viuificare aliquando. Tamen quando deus hoc dixit Moſi iſti iam obierant, nam deus vocauit ſe deum eorum, ergo viuebant: quia non entis, nec vllus eſt deus, nec dominus, ergo Abraham, Iſaac, & Iacob viuebant, quamuis eſſent mortui, ſi deus erat deus eorum.

¶Sed obiiciet aliquis dicens, quòd malè concludat Chriſtus iſtos viuere: eo, quòd non probat eos ſimpliciter viuere: ſed viuere in deo. Vnde hic clarè ait Lucas. Omnes enim viuunt ei. Et quantum ad vitam, quæ eſt in deo non diſtinguuntur viuentia à non viuentibus, quia non viuunt deo. Dicendum, quòd aliud eſt viuere in deo: & aliud viuere deo. Viuere in deo eſt, habere exẽplar in deo, quòd ſi vita vel viuens: viuere deo eſt, habere vitam in ſpe ſecundum, quod deus diſpoſuit: licet in pręſenti non habeatur. Primum competit omnibus entibus, ſecundum competit ſolis hominibus. De primo patet: quia omnia: quæ ſunt à Deo ſunt: & prodierunt, tanquam à cauſa prima, quia ipſe non eſt agens à caſu, ſed agens propter finem, & ſecundum præconceptionem oportet poni cuiuslibet rei ab ipſo faciente exemplar, vt ſpeculum, ſeu ideam quandam in eo, ſicut eſt in cæteris artificibus. Illa autem idea ſeu ſimilitudo rei faciendæ eſt aliquid viuens, cùm ſit ipſe deus: quia in deo non eſt aliquid abſolutum diſtinctum ab ipſo. Et quia res dicuntur eſſe in mente artificis ęo modo quo ſpecies illarum ſunt in eo: ſic in deo res quælibet eſt eo modo quo exemplar eius eſt. Sed illud exemplar eſt aliquid viuens in deo ergo quælibet creatura eſt aliquid viuens in deo. Imò vita, ſicut Ioannes ait. Quod Ioan. 1.
factum eſt in ipſo vita erat. Melius dixit vita, quàm viuens: quia ſi diceret viuens, ſignificaretur aliquid ab eo diſtinctum: & tamen nihil eſt in deo: quod ab eo diſtinguatur,

guatur, sed quò est, ipse est deus, deus autem est vita: ideo quod in ipso est, vita est, quæ ipse est. Sed ista prædicatio non est formalis, vel denominatiua: sed magis per causam, scilicet id quod est, vita in deo est: idest à vita, quæ est deus, per ideam, seu formam exemplarem, quę nõ est aliud, quàm ipse deus.

¶ Aliud est autem viuere deo, talia nanque viuunt formaliter, & non per causam: sed imperfectè: quia viuunt in spe, vel dispositione. Et ita homo, qui fuit, & iam non est, & de quo deus disposuit: vt rediret aliquando ad vitam: viuit deo, quales sunt, qui resurgent, & qui nondum nati sunt: & deus disposuit, quòd nascerêtur, viuunt deo, idest iuxta dei dispositionem, qua præordinauit, ꝙ eos aliquando viuere faceret. Quamobrẽ cùm plus sit viuere deo, quàm in deo, quid ꝙ viuit deo, viuit in deo: non tamẽ ẽ contrario, quia omnia entia viuunt in deo, & soli homines, qui non sunt, vel qui iam fuerunt viuunt deo. Ergo quicunque viuit deo, viuit in deo, sed non econtra. Et scriptura distinguit istos duos modos loquendi, quia quando loquitur de omnibus entibus: prout habent in deo exemplaria, dixit quod factum est in ipso vita erat: quando autem de mortuis resurrecturis dicit hic noster Lucas, quod omnes viuunt ei. Et talem modum loquendi secuta est Ecclesia, cum orat pro defunctis dicens, Regem, cui omnia viuunt, venite adoremus. Non dixit, in quo omnia viuunt, quia non orat pro omnibus entibus: sed tantum pro omnibus mortuis, qui deo viuunt. Sed ad rem.

Respondentes autem quidam scribarum, dixerunt ei. Magister bene dixisti. Et amplius non audebant quicquam interrogare.] Per duos, vel tres dies ante passionem, hoc fuit, scilicet, die martis post Dominicam Palmarum, non fit mentio de resipiscentia, sed tantum de timore, quod deterriti timebant. Ecce quomodo in istis perduntur opera dei, & eius prędicatio. Vtinam tu non desinas à malo, non voluntate, sed coactus, &c. [Dixit autẽ ad illos, Quomodo dicunt Christum filium esse, & Dauid, & ipse Dauid dicit in libro psalmorum. Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Dauid ergo dominum illũ vocat, & quomodo filius eius est.] Interrogauit Christus eos: vt Matthæus enarrat Mat. 22 cuius filius esset Christus: illi responderunt, & bene, ꝙ erat filius Dauid. Sic.n. Psal. 88 scriptum est in psalmo. Semel iuraui in Psal. 13 sancto meo si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit, & thronus eius, sicut sol in conspectu meo. Et alibi. Iurauit dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eũ: de fructu ventris tui ponã super sedem tuam. Ecce dies venient (ait Hieremias) & suscitabo Dauid germen iustũ: & regnabit Rex, & sapiens erit, &c. Contra hanc responsionem argumentatur Christus ex auctoritate psalmi, non Hier. 13 quod velit probare, quod Christus non erat filius Dauid, quia certè erat filius eius secundum carnem, vt ipsi bene responderant: sed voluit probare: ꝙ Christus esset deus, in quo maior erat Dauid, & hanc excellentiam Christi insinuat argumentum, quod tale est. Nullus est maior Dauid, qui deus non sit, sed Christus est maior Dauid: ergo est deus. Minor huius syllogismi probatur, quia Dauid Christum vocat dominum, vt illud, Dixit dominus dño meo sede à dextris meis. Et si Psal. 16. dicatis, Dauid homo erat, & poterat errare. Certum est, quòd Dauid, & quilibet propheta potuerit errare, & mentiri extra actum prophetiæ: sed in actu prophetiæ impossibile est mẽtiri, sicut nec deus, qui loquitur per hos prophetæ. Et ideo Christus hic notanter dixit in Psalmis, & Matthæus dicit, ꝙ dixit in spiritu, hoc est, in spiritu prophetico. Igitur si Dauid in spiritu vocat illum dominũ, in quo actu prophetico errare non poterat, quomodo filius eius est? Sed certum est, quòd est filius eius, ergo aliquid est in Christo plusquam esse hominem. Maior autem syllogismi probatur eo, quod apud iudæos nullus erat maior Dauid, quia Dauid omnibus excellentior fuit. Primò ex dignitate, nam ipse fuit Rex, & nemo poterat esse maior Rege. Et non solùm fuit Rex: sed etiam excellentior omnibus Regibus: cum ipse primus fuerit omnium, 2. Re. 7. qui regnauerunt ex Iuda, & primus om- 1. Par. 7.

nium

nium Regum sanctorum, ratione cuius datum est regnum successoribus eius, etiã si ob ipsorum peccata auferre voluerat deinceps Deus sæpè regnum de stirpe illa, sed propter ipsum Dauid reliquit duas tribus in quibus regnaret eius posteritas.
3.Re.11 & 12. Secundò Dauid excessit illos in sanctitate, nam de eo dixit Deus. Inueni virum
Act.3. secundum cor meum, quod de alio non dixit in toto veteri testamẽto: Tertio in illo fuerunt tres dignitates, quæ in nullo viro iudæo inuentæ sunt: nisi in eo: nam erat Rex, Patriarcha, & Propheta. De regno, & prophetia notum est: sed de patriarchatu dixit Petrus. Viri fratres liceat
Act.2. audenter dicere ad vos de patriarcha Dauid. Moses fuit propheta, & magnus, sed non fuit rex, nec Patriarcha. Isaac fuit Patriarcha, sed non Rex, nec propheta. Abraham verò, & Iacob fuerunt patriarchæ, & prophetæ: sed non fuerunt Reges. De patriarchatu vtriusque manifestum est, & de prophetia patet, quia Deus
Gen.20 Ioan.8. vocauit Abraham prophetam: & vidit in
Gen.49 spiritu Christi incarnationem. Et Iacob spiritu prophetico nunciauit filiis suis vẽtura. Dauid autem omnia tria simul habuit, & non solùm habuit, sed etiam omnia per excellentiam habuit, siquidẽ propheta fuit, & maximus prophetarum, ideo per antonomasiam vocamus eum prophetam. Excellentior etiam fuit omnibus Regibus, ex quo etiam sequitur, quòd fuerit potentissimus in patriarchatũ ex eo, quod pater fuit omnium Regum Iudæ. Igitur cum nullus purus homo excellentior fuerit in veteri testamẽto Dauid, & ille Christum vocat dominum, sequitur quòd Christus aliud quid habeat excellentius homine.

¶Hoc autẽ, quod dicit, sede à dextris meis, potest referri ad diuinam, seu humanam naturam. Si ad humanam, tunc dicendum est secundum August. in libro de Symbolo, quod non est intelligendum, quòd Deus pater humanitatem Christi ad dexteram suam collocauerat: quia Deus membra non habet, vt possit dici dextera, vel sinistra in eo, sed est sermo metaphoricus, quia sicut in dignitatibus humanis, nullus apud regem, vel aliquem dominum dicitur præstantior, & dignior, quàm qui ad dexteram eius sedet: sicut etiam Deo esse gratius, & sublimius dicitur, quod est ad dexteram virtutis Dei patris, Sic illa humanitas Christi est apud Deum exaltata quantum est possibile aliquam naturam exaltari: ita quod nunquam alia sic exaltabitur: quoniam vt Psalmista ait Deus pater gloria, & honore coronauit dilectũ filium suũ, & constituit eum super opera manuum Psal.8.
suarum, vt Stephanus cum lapidaretur aiebat, Ecce video Iesum stantem à dextris virtutis Dei. Et Christus. Videbitis Act.7.
filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei. Verùm si dextera refertur ad diuinam naturam, tunc per dexteram intel Mat.27.
ligitur æqualitas patris, & filii, ne quis crederet Dei filium propter assumptam humanitatem esse minorem patrem secundum diuinitatem: ideo filius dicitur sedere ad dexteram patris, idest, ad æqualitatem patris, Ideo Paulus ad Colossenses. Colos.3
Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus Hebr.1.
est ad dexteram Dei sedens. Et ad Hebræos, Cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, &c. Et adorent eum omnes Angeli eius. Itaque sedere ad dexteram quãtum ad diuinitatem est esse æqualem Deo. sed sedere secundum humanitatem est frui potioribus bonis Dei præ ceteris creaturis, idest in maiori beatitudine.

¶Aduerte, quòd sicut Deus pater alloquitur filium dicens, sede à dextris meis donec ponam, &c. Sic nos hoc ipsũ Christo dicamus, sede ad dexteram nostram, donec inimicos tuos ponamus sub pedibus tuis. Sede inquam, ad dexteram: hoc est in loco nostro meliori, in nostris melioribus bonis. Qui solam fidem habet, sicut malus Christianus, qui est in peccato mortali, habet Christum in intellectu per solam fidem informem, quia Christum cognoscit: sed non habet illum sedentem in meliori loco, hoc est, in voluntate per charitatem, & dilectionem Dei. Et quoniam Christus vult sedere nõ tm̃ in intellectu per fidem, sed in voluntate per dilectionem Dei, ideo non dixit, sede in dextera, sed sede in dextris: quia in vtraque potentia sedere oportet per fidẽ viuam. Præterea, qui frequenter cadit

in

in vitia, & inde resurgit, non habet Christum sedentem, sed discurrentem. Dic ergo ei. Sede fixus in melioribus meis bonis.

¶Sequitur vlterius. Donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis. Inimici Christi, & eius hostes sunt appetitus noster inordinatus, caro rebellis, voluntas carnis, & mundi illecebræ. An non prudentia carnis inimica est Deo? A non lex carnis repugnat legi Dei? Age tu, vt hi inimici sub pedibus Christi sint. Fœlix anima, vbi hostes Christi sunt Christo subiecti, & vbi solus Christus imperat, & regnat, ubi anima liberata de manibus suorum inimicorum seruit ei in sanctitate, & iustitia coram ipso. Vide etiam quod sicut pater in cœlo non solus, sed merito Christi Christo in subiicit hostes, ita nec nos soli, sed ex meritorum Christi efficacia, suos illi hostes subiicimus. Vt enim factus est Christus nobis sapientia à Deo, ita factus est victoria, ut qui gloriatur in Domino glorietur. Sed vę illis, qui eum, quem pater cœlestis ad dexteram collocat, illi non ad dexteram, sed sub pedes inimicorum suorum deiiciunt. Tu, qui peccas nonne Christus est sub pedibus luxurię tuæ, auaritię tuę, aut superbiæ tuæ? De hoc scelere, & de hac impietate conqueritur Christus per Prophetam Esaiam dicens, Serui re me fecistis i peccatis vestris. Facis enim Christum seruum iniquitatum tuarum. Flebat Hieremias quod hostes animæ facti essent in capite, si hostes in capite, vbinam Christũ collocasti? Cecidit (inquit) corona capitis nostri. Christus, qui corona est capitis nostri, cecidit sub pedibus impiorum. De hoc per Danidem queritur Christus coram patre. Miserere mei, quoniam conculcauit me homo, conculcauerunt me inimici mei, Et Paulus etiã. Quando (inquit) putastis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei cõculcauerit? Vides ergo quomodo iniqui Christum pedibus calcant, quem pater posuit ad dexteram suam super omne nomen, quod nominatur in hoc seculo & futuro, ut Paulus ait: cum impiissimi peccatores sub pedibus dęmonum, & peccatorum statuunt? Expende etiam quod non solùm est filius Dauid, quia factus ex semine illius secundum carnem: sed etiam Dominus

Rom.8. Rom.7. Luc.1. 2.Cor. 10. Esa.45. Tren.1. Tren.5. Psal.55. Heb.10. Ephe.2. Rom.1.

est eius secundum diuinitatem. Sed inquis, quid prodest nobis, quod Christus sit Dauid Dominus? Audi quod ad te attinet. Christus ille est, ad quem Deus dixit. Sede à dextris meis donec ponam inimicos tuos, &c. Talis Rex est Christus, qui à dextris dominatur, hoc est cuius regnum spirituale est. Sinistra enim significat temporale. Rex est, & victor non solùm in seipso, sed etiam in nobis. Quapropter ad nos dicit, Confidite, ego vinci mũdum. Sed audi iam quomodo in nobis regnet, & vincat: nominare in medio inimicorum tuorum, dicit Dominus ad eum. Non dicit annihilabis inimicos tuos. vt amplius nullus eorum sit: sed inter medios hostes eris, vbique ab illis affligeris, sed tamen Dominns, & Rex manebis, Non enim penitus tollit à nobis malum Christus: sed dat virtutem, ac fortitudinem, ut uincamus. Huc spectat, quod Salomon dicit. Sicut filium inter spinas, sic amica mea inter filias. Quapropter contenti esse debemus, & gnauiter ut illius gratia, sit non vult auferre à nobis, quod nos premit: sicuti ad Paulum dicit, Interea temporis etiam nos cum Christo regnare oportet inter medios hostes, donec nobis Deus tandem etiam inimicos nostros pedibus nostris subiiciat, vt verè possimus dicere. O mors ubi est uictoria tua? Deo autem gratias, qui nobis victoriam dedit, & dat, per Iesum Christum Dominum nostrum. Postremo etiam talis Rex est, cui omnes inimicos euis subiici oportet, idque duabus viis. Alii ultro se illi dedunt, & agnoscũt eum pro Domino suo, vti Paulus: qui postquam diu hostis, & persequutor Christi fuerat, postremò cõuertebatur, vt diceret Domine quid uis faciam? Ita fiebat scabellum pedum Christi, imo fiebat vas electum, ut nomẽ Christi portaret ante Reges, & præsides. Talem in modum etiam illa peccatrix subiiciebat se pedibus Christi, & rigabat eos suis lachrymis. Ita & nos aliquando inimici eramus, nunc autem agnoscimus Christum pro nostro Domino. Beati homines, qui hoc modo, & uolentes scabellum Christi fiunt. Verùm, qui non ultro se dedunt Christo ii, vel inuiti æterno ipsorum damno, illi subiici coguntur.

Ps. 109. 1.Io.2. Cant.2. 2.Co.2. Act.9.

Igitur

1.Co.5. ¶Igitur ex hoc textu colligimus quòd Christus Deus sit, & homo. Filius nanque Dauid, & Dominus eius. Quia homo est, humanus, est benignus, misericors, & clemens, ita vt audeamus, quanuis peccatores simus ad hominem humilem accedere: Deus verò est vt possit dimittere peccata, regna æterna donare, & gloriã perpetuam. Solatium nobis est q̃ homo sit filius Dauid, vt ad eum accedamus, & quod
Luc.7. sit filius Dei, vt possit ditare nos bonis æternis. Sed hæc suffecerint. Sequitur in contextu.

Audiente autem omni populo, dixit discipulis suis. Attendite ab scribis qui uolunt ambulare in stolis, & amant salutationes in foro, & primas cathedras in synagogis, & primos discubitus in cõuiuiis, qui deuorant domos viduatum, simulantes longam orationem. Hi accipient damnationem maiorem.] O quam multi etiã nunc in ecclesia horum scribarum, & pharisæorum vitia imittantur, non Dei honorem & gloriam, sed proprium commodum, venerationem, laudem, & famam quærentes, carni deseruientes, ambitiosi, & simulatores, ac spiritualia propter temporalia exhibentes: vt quidam presbyteri propter oblationes multiplicãt missas. Væ ambitiosis prælatis, carnalibus, cupidisque doctoribus, & vniuersis superbię filiis. Hi certè maiorem damnationem accipient: quia maiora bona acceperunt à Christo quam cæteri. Dum enim crescũt dona rationes etiam crescunt donorum.

Sed cur Christus hos sacerdotes Iudæorum coram populo increpauit, Primo q̃a uerum vitia publica erant. Secundo quod scandalizatiua fuerant plebis. Tertio pro doctrina discipulorum, vt exemplo eius illi maiores increparent, & eorum peccata patefacerent. Docet etiam fugiẽdum esse consortium & conspectum impiorum. Isti enim erant peruersi, & facinorosi: ne autem coinquinarent totum pecus monet populum, vt caueant ab eis, & fugiãt, dicens, Attẽdite ab scribis, Cauete ab eis, ne suo prauo exemplo ducant vos in interitum. Scriptum est enim. Qui tangit pi-
Eccle.3. cem inquinabitur ab ea. Nulla infirmitas
3.Reg. 22. corporalis magis inficit, quam homo prauis morib. corruptus alios, suo malo exẽplo. Iosaphat Rex Iudæ, qui bonus erat, vix mortem euasit in quodam bello, eo quòd se impio sociauit & ex parte Dei à quodam propheta sancto reprehensus est dicente, Impio præbes auxilium, & his, qui oderunt Dominum amicitia coniungeris: & idcirco iram quidem Domini merebaris. Sed iam colligenda sunt vela, & huic capiti imponendus finis: gratia Domini nostri Iesu Christi, qui nobis operatur velle, & perficere.

CAPVT XXI.

IN fine proximi capitis accusauit Dominus scribas, eo quod deuorarent domos viduarum, & hoc sub specie religionis, faciẽtes longam, & ornatam orationem: nunc autem ne quis existimet illa a Domino in odium scribarum, & pharisęorum confecta, ostendit præsens historia quàm faciles fuerint homines ad cõferendum munera sua in Gazophilaciũ templi. Ait nanque Euangelista.

Respiciens autem Iesus videbat eos, q̃ mittebãt munera sua in Gazophilacium diuites,] Considerabat Dominus populum, suas oblationes in templo faciẽtem. Expende & tu, q̃ libenter attendat Dominus eos qui bonis operibus sunt intenti, & q̃uo eorum, deuotioni congratulatur.

Maximum tibi debet esse solatium hoc, quòd sicut illo tempore Christus oculis corporeis respiciebat, & intuebatur eos qui in templo offerebant: ita & in eodem modo à cœlo, vbi ipse residet, respicit, & videt ille, cui omnia sunt aperta, labores, afflictiones, mœrores, & omnia, quæ pro eo i hac vita sustines: lachrymas, quas fundis, persequutionem, quam pateris, &c. omnia opera, quæ in occulto facis. Quare ergo te laudas, & de rumore curas? Deus enim omnia videt, non solum opus, quod exerces, sed etiam inuentionem, & cor, quo facis. Oculi enim eius nitidiores sunt sole, & ipse reddet vnicuique iuxta opera sua. Porro Gazophilacium nomen compositum est ex dictione Persica, & Græca philatto quod est custodi, quia sic locus dicitur esse vbi

Heb.5. Eccl.23. Mat.14.

opes

opes reconduntur gazophilacion erat-
que Gazophilacium triplex. Vnum in
quo ponebantur oblationes, & dona-
2.Re.16 ria Regum: quod in libris Regum Mu-
Mat.27. sac sabbathi vocatur: Secundum in quo
ponebantur oblationes sacerdotum, vo-
cabaturque corbona. Tertium, in quo
vulgi oblationes reponebantur, quod
communi nomine Gazophilacium no-
minabatur: quod erat arca, in qua po-
nebantur oblationes ad sustentationem
templi, ad reparationemque ædificio-
Ioan. 8. rum ipsius. Interdum quoque Gazo-
philacium dicitur locus in quo erat hu-
iusmodi arca, iuxta illud Ioannis. Hæc
verba loquutus est Iesus in Gazophila-
cio docens in templo. Vtinam diuiti-
bus huius temporis curæ esset (horum
exemplo) templorum, & pauperum in-
digentia. Sed iam adest tempus, de
2. Tim. quo beatus Paulus Timothæo suo di-
4. cebat.

In nouissimis diebus instabunt tem-
pora periculosa: erunt homines seipsos
amantes, cupidi, &c. Nos sumus, in
quos fines seculorum deuenerunt: &
iam oculis nostris hunc vaticinium Pau-
1.Co.16 li cernimus ad impletum. Nam multæ
sunt ecclesiæ, vbi in plumbeo calice san-
guis Christi consecratur, ornamentis egē
tes, atque ædificiis, mappisque altaribus
consignatis.

Si tamen forte domos diuitum huius
seculi intraueris, inuenies mirifica ædi-
ficia, ab acumque aureum, & argenteum
ad vescendum paratum: qui solum mun
do magnifici, & liberales sunt, ecclesiis
autem parci nimis, & auari, quandoqui
dem nunquam nisi paruas, & exiguas
eleemosynas eis largiuntur. Et quod
peius, in multis locis non solùm non
conferunt templis eleemosynas, sed po-
tius eorum bona prædantur, eisque spo
liant. Vide in Germania quot templa,
abbatiæ atque monasteria spoliata, &
dirupta sint: & in Hispania quot modo
equites religiosi, & commendatarii sunt,
qui cum rerum ecclesiasticarum possesso
res sint nullæ curæ eis est de necessariis
prouidere, calicibus scilicet, & orna-
mentis: qui tantum student, & consu-
lunt propriæ sustentationi, sumptibus,
deliciis, necnon vanitatibus, templo-
rum vectigalia consumentes in equis,
phaleris, canibusque venatoriis: atta-
men templa quotidie deuastari sinunt,
omnique veste sacra carent, quæ ipsi mi
nimè curant. Videant isti Antiochum, 3.Mac.9
quia templum domini spoliare tentaue-
rat, quomodo percussit illum dominus
insanabili: & inuisibili plaga. Apprehen-
dit eum dolor dirus viscerum, & amara
internorum tormenta. Lisias quoque 2.Mac.1
qui existimauit templum habere in pe- 2.Reg.3
cuniæ quæstum, turpiter fugatus est,
& Heliodorus flagellis cæsus. Sed ad
contextum.

Vidit autem & quandam viduam pau
perculam mittentem æra minuta duo.]
Hoc est, parum: quia nomina numerabi-
lia in sacris litteris ab vno vsque ad quin 3.Re.17
que significant diminutionem.

Vnde in tertio Regum volumine ha-
betur, quod vidua illa Sareptana dixit He
liæ. En colligo duo ligna, Hoc est pauca li
gna. Esaias quoque. Erit sicut quærens Esa. 17.
spicas in valle Raphaim, &c. & sicut ex-
cussio duarum vel trium oliuarum. Pau-
lus etiam. Malo in ecclesia quinque ver- 1.Co.14
ba meo sensu loqui. Idest, pauca verba.
A quinque verò vsque ad decem solent
nomina significare incrementum: vt se-
pties, in die cadit iustus. Idest, multoties. Pro.24.
Et Iob. Ecce decem vicibus confundistis Iob.29.
me. Volens etiam Esaias significare tam
admirabilem futuram esse Hierosoly-
mę virorum paucitatem ob cladem iu-
dæorum, vt multæ viduæ apprehende-
rent virum vnum quem vix possent inue
nire, dixit, Apprehendent septem mulie- Esa. 4.
res virum vnum. Vbi septem mulieres Esa. 30.
pro multis ponuntur. Et rursus. Lux so-
lis erat septemplicitis, sicut lux septem
dierum. Explicans etiam Hierеremias Hier.15
Hierosolymæ calamitatem, & Hebræo-
rum interitum, infirmata est (inquit) quę
peperit septem. Ac si diceret, Oppressa est
Hierosolyma mater multorum virorū,
qui in prælio corruerunt. Et illud Ge-
nesis. Omnis qui occiderit Cain septu- Gen. 4.
plum punietur: hunc habet sensum. Qui
Cain interfecerit, multiplici pœna mul-
ctabitur: & perfectè punietur. Non quod
septies puniatur, cùm deus non puniat
bis

Nau.2. bis in idipsum, sed perfectè castigabitur.
Psal.11. Sic in Psalmo. Argentum igne examinatum, purgatum septuplum. In oratione Annę vbi communis versio habet sterilis peperit plurimos, est in Hebræo. Ste-
Reg.2. rilis peperit septem. Septem itaque pro plurimis solet capi: sicut duo pro paucis. Ideoque hic non restrictè pro duobus minutis accipienda est litera: sed quia pauper erat pauca misit minuta quædam quæ non ex argento erant nec auro sed ex ære, & valebant quartam partem vsualis denarii.

Et dixit. Verè dico vobis quia vidua hęc pauper plus quàm omnes misit.] Plus enim cæteris obtulit. Plus inquam non per respectum ad magnitudinem rei oblatę in se, sed per respectum ad deuotionem interiorem, & animi promptitudinem: diuinam acceptationem, & muneris qualitatem. quia de necessariis sibi dedit. Ideo subditur.

Nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt munera.] Hoc est, diuites hi omnes ex copiosa sua substantia posuerunt aliquid in Gazophilacium, inter oblata quę
Ps. 134. dicuntur munera sua. Primo, quia à Deo hominibus sunt collata: quemadmodum Dauid Domino ait. Tua sunt omnia: & quæ de manu tua accepimus dedimus tibi. Secundo, quia Deo ab ho-
Gen.4. minibus offeruntur. Quapropter meliora sunt Deo offerenda, sicut Abel qui obtulit de primogenitis gregis sui adipibusque eorum. Cain verò de fructibus ter-
Mala.1. ræ. Ideoque apud Malachiam habetur. Maledictus dolosus qui habet in grege suo masculum & uotum faciens imolat debile Domino.

Hæc autem de eo quod deest illi omnem victum suum quem habuit misit.] Id est. Hæc vidua ex terrena substantia quam non habet obtulit modicum quod habuit, ex quo se aliquantulum sustentare potuit. Et quod ait omnem victum suum intelligi potest siue simpliciter ita quod de numismate nihil sibi retinuit, aut per modum hyperbolicæ locutionis quo aliquid dicitur per excessum.

¶Admonet locus iste, primo quòd Deus plus respicit animum & intentionem in omnibus actibus nostris quàm opus ipsum. Credibile est diuites hic non omnes eadem ratione obtulisse: sed quia Christus eos non accusat, committendi sunt eius iudicio qui nouit abscondita cordium. Deus enim pluris facit uoluntatem 2.Re.7.
bonam, Vis de hoc scripturæ exemplum? Cogitabat Dauid construere Domino exemplum iudicās indignum arcam Dei sub pellibus esse: sed Dominus per Natham monuit vt non ædificaret illi templum. Laudauit autem Dominus animum & uoluntatem Dauid, eo quod uoluerit ei ædificare domum, vt filius suus Salomon refert dicens, Fuit in corde patris mei Dauid vt ædificaret domū nomi 2.Par.8.
ni dñi Dei Israel, & dixit Dominus ad eum. Quia hæc fuit voluntas tua vt ædificares domum nomini meo, bene quidem fecisti huiusmodi habere voluntatem. Vbi vides quanti Deus fecerit uoluntatem ædificandi domum in Dauide, pro qua domum ædificauit illli Deus stabilem, scilicet regnum Israel. Maxime respicit Deus uoluntatem cuiusque: & hæc est illi maximæ curæ. Est Deus adeò bonus liberalis & magnificus, ut nihil uelit à nobis quin prius ei nostram offeramus uoluntatem. Sic dona Abel acceptauit, non Autem Cain. Item Abraham Gen.4.
& Sara riserunt: risus tamen Saræ repre Gen.18.
hensus fuit, Abrahæ vero maximè lauda 1.Re.15.
tus. Dauid atque Saul fleuerunt, & pec- 2.Re.12.
catorum pœnituit eos: at deus Dauidi i- Leu.16.
gnouit, & non Sauli, quia uoluntates eorum nimium distantes erant. Illi ducenti quinquaginta viri qui deo thus offerebant bonum quidem opus exercere videbantur: nihilominus tamen ignis egressus à facie domini omnes illos inter- 1.Re.16.
fecit, quia deus præcipuè intuetur cor. Exo.7.
Mirabilia fecerunt Moses & Magi coram Esai.1.
Pharaone: sed Magi fuerunt deo inuisi, Grata erat durante lege festorum obseruatio: sed impiis Iudæis dixit dominus per Esaiam. Calendas vestras, & solennitates vestras odiuit anima mea. Offerebat alii in templi Gazophilacium munera magna, sed vidua hæc paupercula diuitibus præponitur.

¶Secundo vide quantum distent humana iudicia à diuinis. Sed eos qui in templo erant interrogares, quis plus obtu-

obtulerit vidua ad diuites? Certum ac copertum est quòd omnes responderent plus diuites obtulisse: sed aliter iudicat
1.Re.16 deus qui ait quòd plus hæc vidua. Sic Isai obtulit filiumsuum Eliab maiorem prophetæ Samueli ut ungeret eum in Regem, at dominus illum non elegit sed Dauidem: qui oues in deserto pascebat. Existimabant homines filios Isai maiores digniores esse coram Deo: sed aliter Deus iudicauit. Impii etiam positi in inferno
Sapiē.5. dixerunt de iustis. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum & in similitudinem improperii. Ecce quo modo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. Sic etiam amici Iob putabant quod vir sanctus iniquus
Iob.4. coram domino esset & reuera aliter erat. Nunc etiam homines sæpe fallũtur alios iustos existimantes: parui pendentesque eos qui forsan coram deo longe præstantiores sunt. Ideo Paulus ait, Nolite an-
1.Co.4. te tempus iudicare, quousque veniat dominus qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit obscura cordiũ: Tunc erit vnicuique laus à deo. Quia cum operis meritum tantum secundum charitatem æstimandum sit, & hæc à solo Deo dignosci possit, qui videt cuiusque intentionem, hinc est quod ipse tantummodo quis nam alio sanctior & melior sit iudicare potest.

¶Tertio obseruandum hic est deum nostros cogitatus, uerba & actus, respicere: vt vidit oblationem simul & charitatem uiduæ huius. Erimus enim cautiores in actibus nostris si meminerimus quòd deus omnia quæ agimus intuetur, & etiam cordis nostri secreta. Non enim solùm corporeis oculis eos qui mittebãt munera in templi Gazophilacium respiciebat: sed etiam mentis oculis eorum cogitationes intuebantur, ob idque hanc viduam plura misisse dixit. Vtinam peccato-
Ca.11. videns cogitationes eorum. res hæc aduerterent: qui in occulto peccantes putant à nemine videri. Sed de his alibi plura diximus.

¶Quartò consolatur locus iste pauperes, qui videntes ingentes diuitum oblationes, se in fœlices existimarent, qui talia obsequia non possunt deo præstare. Etenim si minima obtuleris, poteris plus quàm diuites mereri. Ita parum sicut mutum Deus acceptat, si a qua uoluntate &
pia intentione offeratur. Acceptat deus Mat.10. duo minuta, acceptat calicem aquæ frigidæ, acceptat etiam laudat, & coronat promptam uoluntatem, si faciendi desit facultas. Hanc rem multis tractat diuus Paulus ad Corinthios scribens in hec verba, Si uoluntas (inquit) prompta est, se- 2.Co.8.
cundum id quòd habet accepta est, non secundum id quòd non habet. Vnde dominus nõ iubet relinquere multa sed om- Mat. 19
nia. Nam si multa iuberet relinquere, qd relinqueret pauper, qui pauca habet. Paulus etiam non dicit quòd copiosum datorem: diligit Deus, sed hilarem dato- 2.Co.9.
rem, qui ex corde optimo & uoluntate 1.Cor. 13.
bona offert quod habet. Itaque dominus non attendit quantum das, sed quo animo das. Hec enim est uera & Christiana charitas quæ non querit quod suum est, sed quòd aliorum: quę etiam cum suo incommodo aliorum promouere curat commoda. Optimè senior ille Tobias, fi- Tob.4.
lium suum docebat dicens, Si multum tibi fuerit abundanter tribue, si exiguum etiam hoc libenter impartiri stude.

¶Quintò colligitur ex hac litera maiorem perfectionis gradum esse omnia propter Christum dimittere & ingredire religionem, quàm alere pauperes in seculoque manere: quia plus elargitur, qui nihil sibi vendicans omnia relinquit: quàm qui sibi aliquid retinet. Adolescenti Christum interroganti quid facere deberet, vt vitam æternam consequeretur, respõdit dominus, vt omnia dimitteret.

¶Sextò & ultimò aduertendum quòd Mat.19.
hęc quod de vidua hac Christus dixit sub iuramento narrauit dicens, Verè dico uobis, in quo innuit quantum cupiat in animos nostros hoc inducere: quando quidem ille iurat, cui sine iureiurando fidem adhibere debemus. Maximo etiam conatu uoluit commẽdare Christus huius pauperculæ viduæ eleemosynam, vt intelligamus quanto ipse amore pauperes afficiat & prosequatur, necnõ & ipsam paupertatem & indigentiam. Non quidem allectus est ab oculis diuitum & potentiam, uel ab eorum maximis muneribus, nec diuitias vllo modo poterunt Christi

linguam

linguam mouere, ut eos laudaret, pauperies tamen viduæ omnia hæc operata est. Iam ad contextum reuertamur. [Et quibusdam dicentibus templo quod bonis lapidibus & donis ornatum esset.]

Mat. 24. Apostoli fuerunt isti, ut patet ex Euangelio Matthęi. Sępe sępius Christus in templum fuerat ingressus, & illud viderat, cur ergo modo ostendunt templi structuram, & ad quid? quia Christus dixerat destruendam Hierosolymam & quòd de tota illa non mansurus erat lapis super lapidem: discipuli miseratione moti vt narrat Matthæus ostenderunt ei templi structuram, operis excellentiam cariorem facientes: ut Christus eius pietate motus non dirueret, & destrueret. Ac si dicerent. Ne obsecro patiaris, ut tam nobile ædificium pereat. Lege Origenem super Matthæum, Aut fortassis discipuli nihil aut parum supra hominem sentientes putāt vix possibile esse ut tam vasta & munitissima ciuitas, & tam ingens hominum multitudo expugnari possit. Mirabantur ergo discipuli lapides templi, & eius ornatum quod ex lapidibus esset constructum, preciosis vtensilibus seu donariis decoratum, & pulchrè formatum. Multos etiam tempestate hac inuenies Christi discipulis similes: qui tantum exterius ædificium curant, & illud solummodo extollunt & magni faciunt. In Exodo præcepit Dominus dicens, Altare terreum facietis mihi, neque ex lapidibus excisis.

Orig. hom. 17. in Matth.

Exo. 20.

Vult dominus altare terreum, nos autem marmoreum construimus, non quòd malum sit altare marmoreum, & ampla ecclesiarum ædificia construere, sed quia externis rebus delectamur, neglectis interioribus. Præcipit etiam vt esset ex lapidibus impolitis. Nunc uerò cuncta polita, ne dicam polluta sunt, ita vt opus materiam superet. Arbitramur enim Deum nostris vanitatibus delectari. At nunc tota cura est de ędificiis & externo ornatu. Sicut nihil uerò de interiori munditia mentis. Sicut rudes discipuli magis respiciunt ornatum ecclesiæ corporalem quàm spiritualem, & ad ædificiorum pulchritudinem quàm administrantium sanctimoniam: eodem modo plurimos inuenies, qui admirantes aurea ecclesiæ ædificia, & picturas ibi detinentur ea contemplantes, qui etiam exterioribus templi imbuti non exhibent debitum honorem, & cultum sanctissimæ Eucharistiæ. Non hoc dico vt ędificia téplorum, reditus ecclesiarum, ornatus, honorem, & imaginum adorationem damnem, sed eos arguo qui sic mirantur externa, vt non erigant cor ad ordinem qué illa imago & pictura repræsentat.

Præterea multis etiam prelatis maiori curę est parietum, vectigalium, bonorumque temporalium studium quàm clericorum, optimorumq; ministrorum templi morum. Sunt maximè soliciti in recipiendis vectigalibus molesteq; se gerunt cum pauperibus agricolis conductoribus, qui etiam maxima instantia de furibus & latronibus necnon de his qui ecclesia domina inuita aliquid alienum retinét supplicium summunt, obliti concubinariorum peccatorumq; ecclesiasticorum hominū, nec student mores in modū redigere, sed tantum illustrium domorum erectioni, in quibus maiorū suorum stemmata designent, consanguineisq; relinquāt, ut perpetuo eorum memoria in seculo extet, & maneat. In tantum sistit hæc consuetudo seu corruptio, quod in ecclesiis (& utinā non sit in monasteriis etiam monachorū non eligitur pręsul studiosior, nec qui plus prodesse religioni potest, ut antiqui religionis mores semper sint stabiles, sed potius ille, qui plus monasterii vectigalia cumulat. Et si cōtigerit ut munere suo functus fuerit & reddiderit rationé suæ industriæ in qua diligés exactor inuenitur, qua omnia bona auxit, etiā domus ædificia & maiora dimittit quàm inuenit, iste iterū postea eligitur, bonus semper antistes habetur, & maximè ab omnibus cōmendatur & laudatur, vt homo qui rei cōmuni cōsulit, & prouidet quo ad téporalia, & si aliàs sit moribus corruptus, & peccatis irretitus. At Christus dominus abominatur ędificia vana, quādo sacerdotes praui sunt, & habitatores templi impiè viuunt, Ideoq; quamuis templum Hierosolymitanum erat, ipsa diuitiæ & pulchritudo, tamen quia sacerdotes uitiis dediti erant vide quid dominus discipulis respōdeat.

Hæc

Hęc quę uidetis venient dies, in quibus non relinquetur lapis super lapidem: qui non destruatur.] Nihil est horũ omnium tã munitum, & pulchrum, aut sanctum quod non sit demoliendum, adeoq́; dissipandum, vt nec lapis vnus lapidi cohereat. Docemur ex his uerbis non placere Deo splendidum, & externum cultum si frigeat animi pietas: quod quidem sic se habere nemo sanę mentis contradi-
Esa. 66. cere potest, nam ipse assertè per Esaiam dicit. Quæ est ista domus quam ędificastis mihi? Et quis est iste locus requietionis meæ? Subdidit. Ad quem ego respiciam nisi ad pauperculum, contritum, & tremen tem sermones meos? ¶ Pręterea cur deus uoluit, quòd templum dei cultui dicatũ funditus deuastaretur? Dicendum primo, quòd volebat Deus destruere gẽtem iudæorum, & manente templo manebat id qđ pręcipuum erat de iudæorum statu: quia ibi fiebant omnes ceremonię cultus diuini, in quibus populus ille Hebræorũ distinguebatur ab aliis gẽtibus, ideoq́; manere non debuit. Secundò, quia super uacaneum esset templum, nam non erat nisi ad cæremonias exercendas gentis iudæorum, quæ iam erant oblitæ, & cultus ille antiquus Mosaicę legis finem erat sortitus, ob idque voluit templum destrui. Tertiò fuit in causa, quia templum illud erat Iudæis arx munitissima in Hierusalem; & quanuis iudæi expugnati essent, tamen quandiu templum illud maneret, haberent spem redeundi, & continuandi ibidem ritum veterem; vt ergo omnia illa cessarent, placuit deo, vt euerteretur templum. Quartò fuit ne daretur occasio paruulis errandi. Voluit deus ꝙ cæremoniæ legis, & obseruationes penitus extinguerentur, & nouus ritus colendi ipsum introduceretur, stante autem templo Hierosolymitano, cum illud egregiũ, & perpulchrum esset, vt nunc discipuli mirarentur aliqui iam Christo dediti maiestatem templi illius respicientes, forte ad pristinas, & assuetas cæremonias redirent. Ob idque voluit deus, vt occasio è medio omnino tolleretur, ita vt lapis super lapidem non maneret: quia post sufficientem euangelii promulgationem ad Christi legis obseruationem homines, astringebantur, & cessauere legalia, ideoq́ue oportuit, quòd lex vetus cum suo templo Hierosolymitano caderet. Quapropter permissione diuina quadragesimo secundo anno ab orbe redempto, cũ iam obligabat euangelium, finem sortita est synagoga, & Tito imperatore templũ illud funditus fuit euersum: quòd a die primæ ædificationis per Salomonem ad diem vsque vltimæ euersionis transierant anni mille centum, & duo. Habuit enim se Deus cum populo iudęorum in hac templi subuersione, sicut medicus cũ infirmo, qui graui febre laborat. Permittit enim illi gelidam aquam bibere ad maius malum vitandum: deinceps cum opus esse intelligit, pręcipit illi, vt a tali aqua abstineat. Et dolente ægroto a tali aqua desistere, vrceũ frangit. Sic Deus permisit populo iudæorum canes in templo immolare, vt illum ab idolorum cultu auerteret: si enim Deo non sacrificaret idolis. Sed veniente tempore cœlestis medicus in cruce pendens dixit, Consummatum est. His verbis indicauit ve-
teris legis sacrificia cessasse. Et nolente Mat. 27.
iudaico populo a sacrificiis abstinere seu ab illa acqua gelida desistere, coram illo vrceum fregit: templum euertit, & destruxit, ne amplius sacrificarent. Erat enim templum veluti omnium sacrificiorum vas. Vnde fracto templo apertissimè constat esse antiquæ legis sacrificia abrogata. Vt enim lapis in cacumine templi est clauis totius domus, & ruẽte illo lapide ruit tota templi fabrica, & structura: sic euerso templo Hierosolymæ, quod erat clauis totius Iudaismi, pręcipuè ostenditur totam iudæorum Synagogam esse euersam, & funditus conuulsam. Sed iudęi cęca malitia ducti, hoc perpendere nolunt. His rationibus iustum fuit, & ęquum, vt templum illud destrueretur: illa vt non remanere ex eo lapis super lapidam. Nos vero videntes iam oculis nostris illud pręclarissimum templum euersum, & destructum, discamus domos nostras in cœlo fabricare, ibique memoriam nostram constituere: quia terrena hęc cito pereunt, & transeunt, omnia mundi tempora, pereunt enim
omnia quę sub cœlo sunt, quicquid, & Eccl. 1.

orbis habet. Quin enim firmum, & stabile sub sole? Sic hoc tam magnificum templũ corruit, & muri Babiloniæ: templum Dianæ Ephesinum, & septem mundi mirabilia: quid poteris hic operari vt pmaneat? Omnia mundi huius mutabilia sunt, & nullum habent esse permanens. Quæ hodie sunt, cras desinũt esse: ideoque cor tuum in eis perfectè quiescere nequaquam poterit. Sic adeo ruit Salomonis téplum, periit solium, & sceptrũ Dauid, vt si modo regnum illud adeo celebre, & insigne Iudeæ videres: depopulatum, sterile demolitumque inuenires. Ita omnia regna, & mundi principatus cadunt, & subuertuntur. Mundi monarchia exordium habuit apud Assyrios, & post sex, & triginta Reges defecit in Sardanapalo, & postea viribus Arbacis in Medos est trãslata: & cum mundus vicissitudini sit obnoxius, per Regem Cyrum transiuit ad Persas, post obitum Astiagis, & octo Medorum Reges: Item etiam Persarũ regnum quo incepit Cyro Rege, in Daria est finitum post Reges quatuordecim, & tandem literis est mandatum translatũ fuisse vi Alexandri Magni ad Macedonios. Etiã vigintinouem Macedonum, tredecim Argiuorum, quatuordecim Atheniensium, duodecim Corinthiorum, viginti, & vnum Latinorum, nouem Lidorum, septem Romanorum, & tredecim Aegyptiorum cũ suo regno in Cleopatra finẽ sortita sunt. Sic pereunt omnia mundi regna: sic regnum Israel, omnis mundi principatus, & potestas. Si ergo nihil est in mundo quòd tempus non terat, & cõsummat, ne glorieris in diuitiis, honoribus, aut potestatibus: siquidem etsi vniuersi orbis dominus esses, cras perire deberes: cum omnibus his. Illa itaque quęre quæ nunquam marcescunt, nec temporis iniuria desinunt esse. Sed ad contextum.

Interrogauerunt autem illum dicentes, Præceptor quãdo hæc erunt, & quod signum aduentus tui cum fieri incipiét?] Hoc in monte Oliuarum discipuli Christum Dominum interrogauerunt. Consueuerat enim Christus egressus vrbe Hierosolymorum vt in hoc loco Patrem secretius oraret, & discipulos suos seorsum doceret. Cum ergo Christus sederet, in monte Oliuarum, vbi templum erat in conspectu venit in mentem discipulis sermo quo prædixerat fore vt templum funditus dirueretur. Et vt Marcus ait, discipuli qui hæc interrogauerunt fuerunt quatuor, Petrus scilicet, Iacobus, Ioannes, & Andræas. Secreto tamen ait Matthæus ꝙ ad Christum accesserunt in montem Oliueti, vt quęrerent de hac quæstione. Mar. 13.

Aduerte autem, quòd Christi aduentus accipitur hoc loco pro Aduentu ad regnandum temporaliter, & de regno téporali est sermo. Existimabant enim discipuli quemadmodum & alii quã plurimi Christũ regnaturum temporaliter, sicut Dauid, & Salomon olim regnauere: quòd esset in maiori prosperitate, & potestate futurus: & quòd congregaret dispersos Israel, & sic omnes ferè Iudęi credebant: ob idque quando cœlos ascendere voluit qui conuenerant interrogabãt eum dicentes, Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? Eo modo nõ intelligebant, quòd eis dixerat, sunt quidã de hic stantibus qui non gustabunt mortem donec videant filium hominis veniẽtẽ in regno suo. Et illud. Sedebitis super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israel. Credebant Apostoli Iesum esse Christum: sed putabant, ꝙ supra singulas tribus cõstitueret singulos Apostolos sicut Salomõ habebat duodecim præpositos in duodecim tribus Israel. Christus autem docet talem aduentum numquã futurum qualem ipsi opinabantur, sed aliũ esse quem ipsi non putabant. Quapropter: primo abstulit ab eorũ mentibus primum aduentum quem illi falso credebãt fore, qui erat aduentus pseudoprophetarum, & deinde agit de vero Christi aduentu, quem illi nondum sciebãt, nec de illo cogitabant. Hic erat aduentus ad iudicium. Ait ergo [Videte ne seducemini.] Duo quæsierunt discipuli alterum de subuersione Hierusalem, & alterum de Christi aduentu. Dominus autem respondit secundæ quæstioni in eo quod ait, erunt signa in sole, & luna. Et respondet ad primam quæstionem dicés, Cum audieritis prælia, & seditiones nolite terreri: vbi agit de subuersione Hierusalem,

Act. 1. Mat. 16. Mat. 19. 3. Re. 4. 1. para. 27.

salem, vsque dum dicit, Erunt signa in sole, & luna, & stellis. Nam tunc illico reuertitur ad secundam quæstionem loquens de suo aduentu ad iudicium. Cum autem dicit non præteribit generatio hæc, reuertitur ad primo quæsitum de vastatione Hierusalem. Et ex inanimaduersione huius mixtionis responsionum atque quæstionum Christo domino obiectarum, multi in huius literæ sensu allucinantur & decipiuntur. Audiui sepè concionatores ad populum uerba facientes super illud Matthęi, cum videritis abominationem desolationis, quę dicta est à Daniele propheta, intelligentes per illam abhominationem Antichristum, & omnia quæ Matthæus ibidem enarrat interpretantur de vltimo die iu-
Mat. 24. dicii. Et cùm hæc de excidio Hierosolymitano, intelligi necessum sit, illi perperam de iudicio vltimo interpretantur. Alii verò oppositum dicunt omnia de subuersione Hierosolymę intelligentes, & sic omnes isti maximè aberrant: nam aliquando ad vnam, & aliquando ad aliā quæstionem respondet Christus. Nunc autem indirecte tollit Christus errorem quem discipuli conceperant de regno tēporali: deinde verò declarat, quando ad iudicium sit venturus. Videte ne seducamini ait, faciendo satis secundę quæstioni de suo aduentu. Multi post meam in cœlos ascensionem venient ante subuersionem Hierusalem in nomine meo dicentes se ad regnandum venire. Regnū enim meum non temporale, sed spirituale est futurum: super animas. His verbis insinuare vult ipsum non venturum, vt temporaliter regnet, veluti Dauid, Salomon, & alii reges Iudæorum. Sed quomodo domine venies? Huic quęstioni postea Christus respondebit, cum prima quęstio de subuersione Hierusalē fuerit
Io. 14. absoluta. Sed quomodo seduci poterant Apostoli post aduentū Spiritus sancti, qui eos docuit omnia ad salutem necessaria? Dixerat enim eis Iesus. Spiritus sanctus quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. Post aduentum Spiritus sancti surrexerūt multi pseudoprophete, quomodo ergo seduci poterant Christi Apostoli, & discipuli? Dicta fuerūt hæc discipulis non vt eis prodessent: sed vt aliis ipsi prędicarent. Omnia enim quę Dominus Iesus reuelauit Apostolis, quā tuncunque ea in secreto diceret, publicè prædicare debebant: ipsi nāq; erát carnales per quos aqua doctrinæ quā Christus fons viuus ille prædicabat, ad cæteros perueniet ecclesiæ fideles. Vnde ipse dominus. Quod dico vobis in tenebris dicite Mat. 10.
in lumine, & quod in aure audistis, prædicate super tecta. Videte ergo ne seducamini. Hoc est illi quibus loquimini videant ne seducantur. Quasi Christus sermones suos dirigeret ad eos. Sed quō poterunt seduci? Reddit causam. [Multi.n. venient in nomine meo. Voluit dicere Apostolos nō expectare eū isto modo tēporaliter venturū: quia nō sic veniet. Sed dices. Nō poterat Christus eis clarè dicere, non sum ego regnaturus temporaliter, vt vos putatis? Nam si apertè cum eis loqueretur, tolleret omne dubium, nec oporteret circa pseudoprophetas vigilare. Noluit Christus tollere hunc errorē, quia non illi crederent: imò forsitan recederent ab eo scandalizati, eo ꝙ locutus fuisset contra oīum iam probatam sentētiā: Sic cū Christus dixit, nisi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinē nō habebitis vitā in vobis: audiētes hoc discipuli dixerūt, Durus est hic
sermo: & quis poterit eū audire? Ex hoc Io. 6.
multi discipulorum eius abierunt retro, & iam non cum illo ambulabant. Multò magis ab eo recederent si regnum non tēporale, sed spirituale audirent, crederentque deceptos fuisse omni tēpore quo eum fuerant secuti. Et quamuis discipuli possent Christo adhibere fidem propter illius autoritatem, tamen forsan hęc expectare molestum illis esset, eo ꝙ vltra certitudinem fidei, quæ est in intellectu requiritur q̄dam confortatio appetitus, ꝓ donum spei siue virtutē ad sperādum arduū, ꝙ supra hominem est. Ideoq; non sufficiebat discipulis credere ad hoc, ꝙ sequerentur doctrinam eius in re tam ardua: sed etiam, vt perficeretur desiderium eorum, vt possint se eleuare à rebus temporalibus ad merè spiritualia. & quoniā nunquam tales fuerunt discipuli ante Spiritus sancti aduentum, vt capere possent

hanc doctrinam, ideo nunquam voluit Christus tollere hunc errorem. Verùm in Spiritus sancti aduentu ablatus est hic error: nam non se morti exponerent Apostoli si crederét, q̄ in hac vita essent cum Christo temporaliter regnaturi. Sed quia credebant regnum Messiæ æternum, & spirituale esse, & non temporale, libenter se iugulo tradiderunt: nec quando hunc errorem habuerunt, existimandum est discipulos infideles fuisse in peccato mortali detentos, quia oppositum credere, scilicet de regno spirituali Messiæ non erat determinatum ab ecclesia, nec erat notũ per se, nec ex principiis naturæ, nec erat in scriptura traditum, sicut articuli fidei de humanitate Christi: sed potius contrarium putabatur accipi ex scriptura sacra. Et hæc Apostolorum opinio communis erat omnium Iudæorum, & sic eorum rabini sacram scripturam interpretabãtur: quapropter non erat infidelitas, aut hæresis hoc tenere. Non ergo modo quo discipuli putabant Christus erat venturus: quamuis multi ambitiosi hoc errore ducti venient ante excidium Hierusalem. [Dicentes, quia ego sum, &c. Tempus appropinquauit. Dicent enim, ego sum Christus, ego Messias, quem expectatis. Iam appropinquauit, & est nunc tempus aduentus Messiæ, & completæ sunt prophetiæ. Ecce ego veni, qui sum vobis promissus in lege. Vita functo Iesu Saluatore nostro, & mũdi redemptore tempore Tyberii Cæsaris surrexit quidam in Samaria, qui Christũ se esse dixit. Et sub Claudio surrexit Theodas. Et anno tertio decimo Claudii Cęsaris, & vigesimo secundo post Christi morte surrexit quidam Aegyptius. Eo etiam tẽpore sub Fœlice pręside ad finem imperii Claudii, & in principio Neronis, & consequenter vsque ad excidium Hierosolymitanum multi surrexerunt pseudoprophetæ, & pseudochristi, qui omnes contra Romanos rebellare suadebant. Et sub regno Neronis, & sub Festo præside Iudæi quidam alii Magi steterunt, qui se prophetas dicerent, quos Festus occidit. Ante hos etiam fuit Simon Magus, de quo in Actis legimus, qui se virtutem Dei dicebat, qui postea Romæ sub Neronis Imperio infœliciter periit. Lege de hac re Iosephi historiam. Tanto enim desiderio libertatis tenebantur Iudęi, vt cuicunque promittenti libertaté credebant. Admonet Christus ne his fidé adhibeamus, dicens. [Nolite ire post eos.] Sed iá nunc multi sequũtur hos pseudo prophetas deserentes Christũ propter auaritiam, aut ambitionem, sequentes quiq; sua vitia, quibus tanquã Deo cultũ adhibent. Quot sunt, qui sicut Iudæi Christũ deserebant sequẽtes Theodã? ipsi etiam Christum deserunt cum sint Christiani, & ambulant post mulierculas meretrices, quibus sicuti Deo honorem, & cultum tribuũt, quasq; recipiunt loco Christi domini? Quanti clerici sequuntur Simonem Magum? pauci enim sunt beneficiati, nisi aut prece, aut precio, aut temporali seruitio, vel ratione sanguinis, vel amore. Christus in vna persona habuit tres substantias, corpus, scilicet, animam, & deitatem: isti verò in vna subsistentia plures congregant personatus siuę prębendas, &c. Sed nunc iam Christus postquã monuit discipulos a quibus esset cauendum, ostendit modo signa, quæ euenient ante destructionem Hierusalẽ, & ea quæ præcedent ante eius desolationẽ. Ideo ait. [Cũ audieritis prælia, & seditiones nolite terreri.] In primis, quod hic Christus non loquitur de die iudicii, vt multi falso putauerunt, ex his quæ iam hic diximus clarissimum est. Loquitur enim Christus, vt satis ostẽdimus, de euersione Hierusalem, quia ista dicũtur Apostolis personaliter, quasi in eis euentura essent, qui tamen non durarunt vsque in finem seculi. Præterea hic dicitur, quod qui in iudęa sunt fugiant ad montes: sed quid proderit in die iudicii fugere ad mõtes? Et patet etiam, quod in Matthęo dicitur. Tunc tradent vos, & occident. Ergo tempore quo bella fierent, & fames, occidendi erant Apostoli. Euidens ergo est, quod de subuersione Hierusalem dicit, quo tempore consulit, vt relinquẽtes iudæam ad mõtes fugiant discipuli Christi, ut infra suo loco dicemus. Vult Christus eos paratos esse, vt fugiant, & in custodia ponantur minusque pręmantur laboribus venturis: cum sint prius de hac re docti. Præterea solet Deus ostẽdere ser uis

Act. 8.

Act. 8.

Iof. lib. 20. antiquit.

vis suis mala à quibus eos liberauit, vt do na Dei cognoscant, & ei obsequium præstent pro beneficiis eis collatis. Sic in

Num. 1. Numeris habetur, quòd antequam filii Israel ingrederentur terram promissionis, ostendit eis Deus habitatores terræ: & exploratores dixerunt. Vidimus monstra quædam filiorum Enach, de genere Giganteo, quibus comparati, quasi locustæ videbamur. Sic etiam & nunc discipulis tribulationes, & mala futura prædicit, vt videant a quibus eos liberauit periculis. Solent matres cum pueris suis metũ incutere volũt laruas ostendere, & si viderint plus in isto timere phantasmata ostẽdunt facta sua, & coram illis laniant. Sic Christus mala aspectu terribili offert: sed postquam videt timore percussos mortuã esse ostendit nec mala esse, sed malorũ figuras, Sed cur in tantis periculis Christus suos non terreri iubet? nunquid marmorea sunt: aut pectora habent ænea, aut cor ferreum: non ne patres antiqui hæc mala

Hier. 14 timuerunt: timuit Hieremias bellum, do-

3. Re. 19 luit tamen, fugit etiam Helias Iezabelẽ, quorum præ molestia fastidiuit vitam. Cur ergo Christus iubet eos esse securos, quia hæc mala naturalia sunt: sed fides in Christũ viua supra naturã est. sola enim illa mala timenda sunt, quæ à Christo diuellunt, reliqua verò non sunt timenda. Vnde dominus in superioribus dixit. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Quæ iam exposuimus, & diximus cur hæc mala mundi non sunt timenda, sed tantum mors animæ, quę quidem omnia quia in capite duodecimo huius latè exposuimus. nunc cœtera considerare oportet. Prelia dicit, & seditiones, eo ꝙ prelia quę sunt inter hostes, & seditiones quæ erant inter ciues: fuerũt in Hierusalẽ ante eius subuersionem. Ciues enim inter se erant seditiosi, & singulariter certabãt. Et hinc totũ est ortũ, & profluit malũ miserę Hie-

Luc. 11. rusalem. Stat enim sententia Christi. Omne regnum in se diuisum desolabitur: & domus supra domũ cadet. Concordia nãque (vt Sallustius ait) paruæ res crescũt: & discordia maximè dilabuntur. Plura super hoc Christi verbum, omne regnum in se diuisum desolabitur, enarrauimus in capite vndecimo huius. Homines namque mundo dediti non possunt vera pace gaudere, variis flagrant cupiditatibus: quæ innumeras vitiorum perturbationes excitant. Hinc oriuntur bella, & seditiones, quę omnia cessarent si se ipsos vincerent. Sed vt Esaias ait, cor impii quasi Esa. 63. mare feruens, & si nũquam quiescit sicut vndæ maris quæ semper agitantur. ¶ Disce hinc si vis quietè, & pacificè viuere, non tuis seruire desideriis, & concupiscẽtiis, quia si eis morem gesseris: nullam vnquam quietem habebis. Nulla maior inquies, quàm obedire voluptatibus. Si mũdo deditus fueris nũquam quiesces, sicut horologii rotæ, sed semper in crebris curis, & soliciitis cogitationibus versaberis, propter amoris huius mũdi pondera, quę a tua pẽdent volũtate. iste tuas mouet rotas, iste te vita inquieta prosequitur: iste te quiescere vetat, facitque continuo moueri, tandem vbi amor proprius, ibi requiem abesse necesse est. Iste excitauit bella, & seditionies in Hierosolymam. Iste deiecit, ruere fecit nobilem illam, & antiquam ciuitatẽ. Sed procedamus. Postquã dixit Christus seditiones, & bella, quæ erant ventura super Hierusalẽ, subdidit, [Oportet hæc primum fieri] Ante destructionẽ Hierusalẽ necesse est, euenire non absoluta, & fatali necessitate, sed necessitate conditionata cõsequẽtię, in quãtum à Deo preuisę sunt: quanuis in se ipsi, sint cõtingentia, oportet enim ea accipere nõ Deo cogẽte, sed hominũ malitia exigẽte, [Sed nondum statim finis.] his euenĩẽtibus nõ determinatè cognosci valebit tempus, & hora vastitatis Hierusalẽ, [Tũc dicebat eis.] Signa p̃fata magis in speciali exprimẽdo. [Surget gẽs cõtra gẽtẽ, & regnũ aduersus regnũ.] Denunciat bella, calamitates, & dissentiones, q̃ venturæ sint super Hierusalẽ, ante eius euersionẽ. Obserua aũt ꝙ Matthęus, & sermonẽ destructionis Hierusalem, & non Ioannes Euãgelista, qui nullã in suo euãgelio de his calamitatibus mentionẽ fecit: quia Ioannes scribendo hæc aliquo modo videbatur suspectus, quod non erat in aliis Euangelistis. Et causa est, quoniam Christus prædixit hæc de euersione Hierusalẽ per modum prophetiæ, quæ non fue-

runt facta stati m, sed quasi annis quadraginta duobus post mortem Christi. Ideo Euangelista debebat illud describere per modum prophetię. Euangelistæ autem tres scripserunt antequam illa implerentur, imo ante destructionem Hierusalem obierunt. Ioannes autem Euangelista vixit multò tempore post destructionem Hierusalem, scilicet vsque ad Imperium Traiani Cæsaris: & post destructionem Hierusalem scripsit Euangelium. Si ergo Ioannes hanc destructionem scriberet, magis videretur historiam narrare, quã prophetiam scribere: ideo sancti spiritus inspiratione nihil horum scripsit. [Et terræ motus magni erunt per loca, & pestilentiæ, & fames terroresque, & signa magna erũt.] Voluit dominus narrare discipulis tã particulariter omnia euentura ante destructionẽ Hierusalem, quia vt voluit ꝙ discipuli non recederent de iudęa, sed ibi prædicarent, & conuerterentur omnes, qui erãt præordinati ad credendũ: quod fieri non poterat nisi per discipulorum prædicationem. Ideò oportebat, vt manerent in Iudæa vsque ad sufficientem Euangelii prædicationem. Scientes tamen Hierusalem destruẽdam, vt Christus ꝓdixerat, & ne vidẽtes aliqua bella illico fugerent, putantes futurã esse tũc euersionem Hierusalem, & relinqueretur prædicatio: ideo Christus instruit eos dicens, quæ illorum inducerent euersionem Hierusalem, & quæ non: vt scirẽt quando erat fugiendum, & quando non. Propter quod quando prænunciauit primas tribulationes. s. surget gens contra gentem: & regnum aduersus regnum, dixit nolite terreri. Sed postea cum dixit, cum videritis circundari ab exercitu Hierusalẽ, addidit, Scitote quoniam appropinquat desolatio eius. Docuit quando esset manendum, & non timendum, & quãdo fugiẽdum. Ideoque nõ sufficiebat dicere, ꝙ destrueretur Hierusalẽ: nisi narrasset mala intermedia ante eius euersionem, vt per hæc signa scirent discipuli, quando esset fugiendum. ¶ Expende hic Christi Saluatoris nostri clementiam, & infinitam eius misericordiam, & bonitatem, qui quadraginta annis expectauit homicidas illos, & perfidos Iudæos, vt conuerterentur, & pœnitentiam agerẽt. Maxima, & absque mensura fuit patientia qua cum ista iniqua ciuitate Christus visus est, & cum habitationibus eius. Vide quanta sit misericordia Dei: quæ vnquam lingua eius infinitas misericordias cantabit: Vnde ipse dominus per Ezechielem ait. Et quare moriemini domus Israel? quia nolo mortem morientis, dicit dominus Deus. Reuertimini, & viuite. Audi etiam illum per Esaiam. Audite me domus Iacob: & omne residuum domus Israel, qui portamini a meo vtero, qui gestamini a mea vulua. Vsque ad senectam ego ipse: & vsque ad canos ego portabo. Ego feram, ego portabo, & saluabo. Quo meliori modo amor ega homines carior fieri a Deo potuit, quandoquidem dicit, quòd sicut mater filium suum in vulua gestat, ita nos Deus in sinu suo, & visceribus portat? Nunquid obliuisci potest infantem suum mulier? Et si illa oblita fuerit, ego tamen tui non obliuiscar. Dices, Quare Deus non statim illos Iudæos morti tradidit, si tam impii erant? Ego enim mox interficerem. Non tanti emisti tu illas animas sicut Christus. Si tanti enim tu emisses. vt pro earum redemptione sanguinem tradidisses, non destrueres. Ideo dixit. Ego feci, & ego feram. Ipse fecit, & ipse redemit: pro illisque sanguinem effudit. Ipse sperat, & sustinet eas: gloriæque promissione exorat. Aduerte quanta bona Deus Iudæis contulit, & q̃ eos delicatè tractauit post quam morti tradiderunt. Eos enim melioribus mundi concionatoribus prosequutus est: quibus præcepit, vt illis priusquam aliis nationibus regnum Dei annunciarent, & q̃ multa mirabilia, & miracula facerent coram ipsis: quorum fuerũt multi, qui morti Christi consenserunt, & quia conuersi sunt, Deus illis pepercit, propter quod tãdem vitam æternam consequuti sunt: illis qui plus persequuti sunt maiora Christus beneficia contulit, & prius pepercit. Quis ergo de infinita Dei misericordia desperabit? Cuinam suam gloriã nõ cõcedet, quãdoquidẽ crucifixoribus donauit? Misereris omniũ domine, quia oĩa potes: & dissimulas hominũ peccata propter pęnitentiam.

Eze. 18.

Sapiẽ. 11

nitentiam. Tu ergo qui tuis iniquitati-
Hebr.5. bus Christum crucifixisti toties, age peni
tentiam, & reuertere ad illum, quia tibi
etiam sicut illis veniam concedet. Non
enim habemus pontificem, qui non pos-
sit compati infirmitatibus nostris. Adea
mus ergo cum fiducia ad thronum gratiç
Hebr.4. eius, & inde misericordiam conseque-
mur. ¶ Multi tamen sunt qui cum sciãt
Deum adeo pauperum misereri: audent
offendere in vitiisque diu morari, sicut
multi illorum Iudæorum impii facere au
si sunt: qui discipulos redemptoris perse-
quebantur vt morti traderent, qui vt eo
rum commodis inseruirent, missi erant.
Abutuntur Dei misericordia: optimam
medicinam veneno mutantes, ita vt Dei
maxima misericordia, & benignitas, quç
eos terrere debebat, corda liquefacere,
& ad pœnitentiam adducere, est illis ma-
ior occasio ruinæ, cum peccata peccatis
adiiciant, audacioresque fiant. Audiant
Esa.42. ergo isti, quid per Esaiam Deus loquitur.
Tacui, nunquid semper tacebo? Existi-
mas ne quod quia Deus modo taceat,
semper tacebit? & quia modo dissimulet,
ratum habebit? Crede mihi, quòd dum
magis Deus tacet, supplicium differt, at-
que dissimulat: acrius postea plecteris.
Et si meis non adhibes fidem verbis, adhi-
be euangelistæ, de cuius historia agimus:
in qua duo debes considerare. Primum
ingentem Dei patientiam, & benignita-
tem, qua cum ista perfida gente vsus est, si
quidem expectauit eos quadraginta, &
plures annos: cum tam peccatores essent:
interea delicatè tractans suis miraculis, &
sermonibus semper accuratè tractans de
vita, & cõuersione illorum qui cruci af-
fixerunt. Secundum, quòd attendere de-
bes, est rigida Dei iustitia, quam. s. acri-
ter Deus se habebat cum obstinatis, quan
doquidem non omnium maximum sup-
plicium, quod de peccatoribus sumpsit,
fuit Hierusalem euersio atque destru-
ctio. Disce ex hoc loco, quòd sicut Deus
est misericors in parcendo, & sperando,
ita est terribilis iudex contra obstinatos
peccatores: qui sua misericordia abutun
Eze.1. tur. Ezechiel inquit quod facies homi-
nis, & facies leonis desuper ipsorum qua
tuor. Deus duas habet facies, habet fa-
cië hominis, quia humanus, & benignus
est cum peccatoribus qui resipiscunt: ha-
bet etiam faciem leonis voracissimi, quia
rigidè sumit supplicium de obstinatis pec
catoribus. Vide quid Iudæis contigit, si-
quidem nollent gradum reuocare, nec
conuerti ad Deum, Deus misit illis terræ
motus, bella, pestes, fames, occisiones, tri-
bulationes, flagella, & supplicia: ita vt
non manserit lapis super lapidem, vt ex
hoc quòd imago, & figura futuri est intel
ligas, & inferas quot quanti erunt crucia
tus inferni, & mala, quç ibi Deus obstina
tis infert. Si ergo Deus dilectum sibi po-
pulum, quem eduxit de terra Aegypti, Exo.14
tot miraculis, quemq; cibauit atque nu- Exo.19
triuit in deserto quadraginta annis man
na cœlesti, necnon fuit prosequutus tot
victoriis, Regibus sanctis, Patriarchis, pro
phetis, & tãdem filii sui incarnatione, sic
tribulationibus affecit, & pressit: vt in
exilium, & captiuitatem miserit, fecerit-
que contemptibilem & opprobrium om
nium mundi gentium: quid in tantam mi
seriam, & calamitatem fecit venire Israel
nisi peccatum? Quia subiecit pedib. Deus
populum quem capiti, & oculis imposue
rat. Caue ne pecces, & iam quod peccaue Ro.15.
ris ne diu permaneas in peccato. Quæ
enim scripta sunt ad nostram doctrinam
scripta sunt: & ideò tam solicitè & accu-
ratè Euangelistç quæ deus gesserit cum
Hierusalem, quantum dilexerit, & quod
de illa supplicium sumpserit, scripserunt,
vt tu hinc sumas doctrinam, & periculũ
facias in alieno, nec tardes ad eum con-
uerti: siquidem te sperat apertis vlnis, an-
tequam ad eius acerrimam iustitiam de-
uenias. Ne sicco pede hęc prætereas cu-
rã, & habens malam conscientiam. Nam Dani.5.
satis solutus curis erat Balthasar Babylo
niæ Rex epulans, & bibens cum regni
sui optimatibus, quãdo apparuit manus
in pariete scribens, quod erat sibi paratũ
supplicium. Ne tempus risibus, & vani-
tatibus teras, nam Deus qui electo & di- Rom.2.
lecto sibi populo non pepercit: nec tibi
parcet, etsi modo taceat, & dissimulet, dũ
magis suppliciũ distulerit, peius tibi erit.
Audi quid dicat Paulus. An diuitias boni
tatis eius, & pœnitentię, & longanimita
tis contemnis? Ignoras, quia benigni-

tas Dei ad pœnitentiam te adducit? secũdum autem duritiam, & impœnitens cor tuum thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicii Dei. Sed de his satis. Iam nunc Saluatorem Iesum audiamus. [Sed ante hęc omnia iniicient vobis manus suas, & persequentur tradentes in Synagogas, & custodias, trahentes ad reges, & præsides.] Antequam hæc omnia compleantur, persecutionem patiemini vsque ad sanguinem. Voluit Christus prędicare discipulis mala, quæ passuri erant, quamuis de hoc non interrogauerint primo, vt mala, quæ erant passuri essent eis tollerabiliora. Nam hæc eis euentura erant, etsi non præuiderentur valde affligerent ipsos: cum autem præuidentur tolerabilia efficiuntur. Secundò, quia si ista euenirent, & non essent prænunciata, quando venirent, putarent discipuli, quod non præuidisset illa Christus, quia ventura nesciebat, cum alia prædiceret, & non ista: ideoque maximè turbarētur. Tertiò prædixit ad ostendendum sapientiã suam, quia quanto plura prædiceret, tanto amplius cognosceretur sapientia eius. Et ideo prædixit ea quę ad discipulos specialiter pertinebant: quia nihil poterat vtilius prædici. Et nulli erant, corã quibus potius se deberet Christus ostendere sapientissimum, quàm corã discipulis. Verè litera ista intelligitur de discipulis Christi, & de statu ecclesiæ eius à morte vsque ad euersionem Hierusalem. Quã-
Act.7. ta aũt mala passi sunt Apostoli, post Christi ad cœlos ascensionem vsque ad destructionẽ Hierusalẽ, satis ostẽdit liber Actuũ Apostolorum. Nã mox post Christi ascensionẽ Stephanus fuit lapidatus, & tam ma-
Act.4. gna fuit persecutio ecclesię: ꝙ omnes discipuli fugerunt ab Hierusalẽ, pręter Apostolos, & dispersi sunt per regiones Iudeę
Act.13. & Samariæ: & Apostoli positi in vinculis, & flagellati, ne in nomine Iesu prædicarent, & eiecti extra Iudeã. Iudei qui erãt Damasci, & in Syria insidiabãtur Paulo.
Act.12. Et in Pamphilia concitauerũt potentiores ciuitatis, & expulerunt Paulũ, & Barnabã de finibus suis. Iacobus ab Herode decapitatus, & Petrus incarceratus, & multa alia Apostoli, & Christi discipuli passi sunt, quę longum esset recensere.

Sed quia multũ eos consolari debebat, qđ hæc omnia paterentur propter Christũ, subdidit dicens, [Propter nomẽ meum.] Hoc est propter prędicationem, confessionem, & cultum nominis mei, & legis ac fidei christianæ. Oderũt carnales hoĩes veritatem, & ꝑdicationẽ verbi Dei, & ea quę sunt spiritus eius: quapropter, qui Christum amplectuntur, necesse est, vt ab hominibus persequantur. Coruus cum videt pullos suos in initio plumescere, & albos esse non cognoscit eos. Sed postea videns eos nigros nutrit, & fouet. Sic mũdus iustos nõ agnoscit, qa nõ nigri sunt, sicut ipse: sed vestiti sunt albedine innocentię. Ideoq; persequitur iustos, fouet aũt peccatores, iustos inquã si mali efficiãtur, malosve ipsos, quia nigri sunt, & impii, sicut ipsi. [Continget autem vobis in testimonium.] Hoc est vniuersa persecutio per inducta eueniet vobis in signũ, & attestationẽ, quòd verè discipuli mei fidelissimi estis: & quòd illi impiè contra vos egerũt, & iustè damnentur: quia spreuerunt, & afflixerunt vos, nec credere voluerũt prędicationibus vestris, per diuina miracula confirmatis. Et sic nõ potuerũt causam suę damnationis in vos trãsferre. Phil.1.
Quod bene, & ad rem Paulus ad Philippẽses ait. Scire volo vos fratres, quod quę circa me sunt magis ad profectum venerunt euangelii: ita vt vincula mea manifesta fierent in Christo in omni prętorio, & in cęteris omnibus, & plures ẽ fratribus in domino cõfidẽtes in vinculis meis abundantius auderent sine omni timore verbum dei palam loqui. Sed possent discipuli dicere, Quinam sumus in quos totus mundus insurget? Idiotę sumus: facile a pharisęis, & viris doctis superabimur. Respondit Christus. [Ponite ergo in cordibus vestris non premeditari quemadmodũ respondeatis.] Solent hoĩes ad iudiciũ vocati ante omnia peritũ, vt Demosthenẽ adhibere ducem, adulari iudicibus, supplices prouoluere ad genua, fauorẽ redimere pecunia, sed nihil horũ opus erat Apostolis. Ponite inquit in cordibus vestris, non premeditari quemadmodum respondeatis. Quasi dicat. Si verbum Dei habetis in corde, quomodo deesse poterunt verba in ore? Deinde ipsa veritas: quam

quàm vos profitemini, non eget externo lenocinio verborum, non eget fuco: nam ipsa satis pulchra est, & satis sana. Falsitas tamen fuco eget, ne ipsa deprehendatur. Hinc est, quòd homines sua mendacia in primis verborum lenocinio hominibus venditare conantur, sacra autem scriptura, quæ veritas est simplicibus, & verissimis verbis tradita est. Aduerte, quòd nõ inhibuit piam in lege domini meditationem, & studiũ: quo nihil vtilius, & beatius: iuxta illud, Beatus vir qui in lege domini meditatur die, ac nocte. Omnis.n. scriptura diuinitùs inspirata (ait Paulus) vtilis est ad docendum. Hinc Petrus, vult nos esse paratos omni poscenti rationem reddere de ea, quæ in nobis est spe. Non ergo, vt diximus prohibetur pia domini meditatio: sed anxia & diffidens solicitudo. Admonemur hic ne res diuinas, qualis est euangelica prædicatio humanis viribus aggrediamur, alioqui frustra laboraturi: nec mirum cum nec externa ipsa, si nostris viribus tantum innitamur, fœliciter succedant. Sic enim filii Israel sine verbo Dei suis viribus confidentes, infœliciter pugnauerunt contra Cananæos. Sic vndecim tribus contra tribum Beniamin semel, & iterum infœliciter pugnauerunt, confidentes multitudine. Sic idẽ populus cõtra Philisthæos, infœliciter pugnauit, confidens in arca, sine fide ad deũ, charitate formata. Hinc per Esaiam dicitur. Væ filii desertores, vt faceretis consilium, & non ex mẽ: confidẽtes in fortitudine Aegypti, Sequitur pœna. Ob id erit vobis Aegypti fortitudo in cõfusionem. Nec aliam ob causam nostra consilia irrita nobis fiunt, quàm quòd ea tantum in nostris viribus aggredimur: non Dei auxilio confidentes. Sic & nonnunquã maximis mœroribus fatigamur: vix tamen vitæ necessaria cõquirere possumus: quia solis nostris laboribus confidimus, non attendentes, quòd non tam labor noster, quàm benedictio domini diuites facit. Hinc est, quòd patres testamenti veteris aliquid facturi magnum, ab oratione incipiebant. Sic Moses pugnaturus contra Amalech orauit. Ezechias Rex ad orationem confugit, videns exercitum Assyriorum: & Iosaphat audiens irruisse hostes orans dixit. In nobis (inquit) non est tanta fortitudo, vt possimus huic multitudini resistere quæ irruit super nos, &c. Si hæc in externis necessaria sunt, multo magis in prędicatione euangelii: quod quia nõ facimus, inutiliter clamabimus, nec tamen fructum facimus: imò quoniam hoc opus nonnunquam propriis viribus aggredimur, in errores incidimus. Scriptum est enim, Qui sequitur cogitationes suas impiè agit. Hinc Paulus in suis epistolis orare pro se postulabat. [Ego enim dabo vobis os, & sapientiam cui non poterunt resistere, & contradicere omnes vestri aduersarii.] Putant iusti à domino in mediis tribulationum vndis derelictos: dominus tamen illis auxilio est in tempore opportuno. Quare si aliquando ab eo te putaueris derelictũ, recole nondum esse tempus, vbi egeas eius auxilio: quod cum fuerit, non defuturum scito. Sic recordatus est dominus Noe, quando videbatur ei, quod esset oblitus. Recordatus Ioseph in Aegypto in carcere humiliati, Daniel in lacu Leonum. Sic denique, & omnium iustorum in suis tribulationibus. Ita nunc hac consolatione lætificat, & confortat corda discipulorum: quos scire oportebat Christum in suis necessitatibus non defuturum: promittit enim illos non deserturum, cum opus fuerit, & indiguerint eius auxilio in tempore opportuno. Dabit enim os, & sapientiam, cui non poterunt eius aduersarii contradicere. Ad idem facit illud. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis, qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Victoriam Apostolis promittit: sed non qua ipsorum curæ sit: vita aut externa bona, sed qua munita stet veritas. Id quod Christiano, etiam propria vita charius esse deberet. Magis enim gaudendum esset si videret crescere iustitiam, religionem, timorem Dei, & veritatem, quàm propria bona. Si qui hec propriis commodis non anteponit, probus christianus non est. Dabo inquam vobis os, & sapientiam. Deus enim est, qui docet, & in corde ipsorum scripsit legem suam, & linguas infantium fecit

Margin notes: Psal. 1. 2. Ti. 3. 1. Pet. 3. Num. 4 Iud. 20. 1. Reg. 4 Esa. 30. Pro. 10. Exo. 17 4. Re. 19 2. Pa. 20 Pro. 12. Gen. 8. Gen. 14 Dan. 14 Mat. 10.

cit disertàs. Dauid, Da mihi intellectum, vt dicam iustificationes tuas. Et iterum, Beatus quem tu erudieris domine. Sic tãta fuit sapientia, & vis verborum Deo cum Apostolis loquente, quod vt in Actis legimus videntes Iudæi, & magi-
Hier. 3. stratus, Petri, & Ioannis constantiam,
Sap. 12. comperto, quod homines essent sine li-
Ps. 118. teris, & idiotæ, admirabantur: & co-
Psal. 93. gnoscebant eos, quoniam cum Iesu fue-
Act. 4. rant. Et de Stephano etiam protomartyre dicitur, surrexerunt quidam de Synagoga, quæ appellabatur libertinorum: &c. & non poterant resistere sapientiæ, & spiritui, qui loquebatur. Super omnia nanque vincit veritas, cuius vires sunt tot, ac tantæ, vt nihil ei possit resi-
Act. 6. stere. Paulus cùm esset adeò potens, &
3. Esd. 3 validus, atque diceret, quòd omnia po-
Phil. 4. test, & in epistola, etiam ad Romanos vocet ad duellum mortem, vitam, & omnes mundi vires. Nihilominus ad Corinthios scribens dicit. Nihil possumus ad-
Rom. 8. uersus veritatem. Quod nihil veritati
2. Co. 13 obsistere possit certum est: & ideo nihil mireris Apostolorum aduersarios non posse vincere veritatem, quam ipsi prædicabant, nec ei resistere, cum ipsamet veritas pro eis loqueretur.

¶ Præterea isti aduersarii Apostolorũ iudæi sunt, heretici, & pagani, qui in Apocalypsi designantur per illos tres spiritus immundos, qui in modum ranarũ
Apo. 16 de ore bestiæ exierunt. Denique adiunxit dominus persecutiones huiusmodi discipulis non tantum expectandas esse ab extraneis, sed etiam ab amicis, & cognatis. Quapropter subdidit, [Trademini autem à parentibus, fratribus, cognatis, amicis, & morte afficient ex vobis. Hoc maximè extorquebat, quod à tam propinquis, tam amicabilibus tractabantur, & occidebantur. Molestius enim feruntur aduersa, quæ à propinquis, & familiaribus, de quorum præsumebatur amicitia, infliguntur: quia vltra corporalem tribulationem inflictam, mens de amissa charitate, propinquorum, & amicorum infidelitate affligitur. Hic enim natura vim quãdam patitur, & in visceribus torquetur. Ideò dominus proditoriè sui iniquitatem tantò ferebat grauius, quantò Iudas erat ei familiarior, & in Apostolorum numeratus collegio. Ideò per Dauid ait, Si inimicus meus maledixisset
mihi, sustinuissem vtique. Tu verò ho- Psal. 54.
mo vnanimis, &c. Docemur hic consolari, quando à nostris persecutionem patimur, adducentes ad memoriam, quę hic Christus dicit suis. Et quomodo ipsemet dominus traditus sit à suo discipulo. A nullis etiam beatus Paulus tantas Persecutiones tulit, quàm à suis Iudæis, vt fas est videre, qui librum, qui Acta Apostolorum inscribitur, legerit. Contra Stephanum etiam insurrexerunt qui dam de Synagoga, Sui enim illum accu-
sabant, & morti tradiderunt. Pilatus Act. 7.
etiam Christo Saluatori dixit, Gens tua, & Pontifices tui, tradiderunt te mihi.
Vnde perniciosissimus inimicus est do- Io. 19.
mesticus, eo communiter, propinquiores sunt, qui magis inuident, & stomachantur. quia cum simul educati sunt, & in eodem studio versati, atque ludo, non possunt æquo animo ferre: vt vnus præstet alteri: & ideò homines potius gaudent ab extraneis imperari: quàm à conciuibus.

¶ Vt in exordio ecclesiæ, Iudæi, & Gẽtiles passim cõuertebantur ad Christum, parentibus cęterisque cognatis inuitis, & ita tradebantur ab eis, & sæpè occidebantur. Ita dominus in Matthæo dicit, Tradet frater fratrem in mortem, & surgent filii in parentes, & morte eos affi-
cient. Et rursus. Nolite arbitrari quo- Mat. 16.
niam veni pacem mittere in terram: non Luc. 9.
enim veni mittere pacem, sed gladium.

Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, & filiã aduersus matrẽ suã, & nurum aduersus socrum suam, & inimici hominis domestici eius: quia erãt dispari cultu, insurgebat frater in fratrẽ, & filii in parentes. Sicut beata Lucia nobilis Romana, à filio accusata, quod esset Christiana, occisa est.

Et eritis odio omnibus hominibus.] Facinorosum malum, & ingens erat profecto ab omnibus odio haberi: nam nihil est vitæ hominum adeo naturale, necessarium, iucundum, & vtile, quàm hominum amicitia. Quis ergo ferret ea carere? Vide quantis se obiiciat

obiiciat periculis, qui legatione vult fungi pro Christo. Fronte ænea opus est, & facie ferrea. Et profecto non nisi summum miraculum esse poterit, quòd prędicatores hi euaderét victores, cótra quos totus mundus arma suscepit. Quod quia totius mundi sibi præriperent amorem, quos totus mundus tanto odio habuit.

Hier. 1.

¶Permisit autem Deus, vt tanta esset contradictio doctrinæ suæ, vt ferè totus mundus coniurauerit aduersus Euangelium, & quod sancti prædicatores essent omnibus odibiles: primo vt ostenderet virtutem diuinam, vt nihil humanitus factum videatur introductione legis Christi, quia illud per homines fit quod fauore hominum fit. Qui autem alicui odiosus est nullum in eo fauorem habet, sed professores nominis Christi, erant ꝓpter hoc omnibus odiosi: ergo non introducebatur Christi lex fauore hominum, sed eis renuentibus & contradicentibus.

¶Secundò erant Apostoli hominibus infesti, quia putabát homines quòd Christiani destruebant illũ cultum, per quem status hominum conseruabatur: & quia apud omnes homines erat aliquis cultus cui repugnaret Christi doctrina, necesse erat quòd Christiani essent omnibus hominibus odiosi. Nam si Christiani voluissent Christum colere, non curantes destruere idolorum cultum, faciliter fuisset introducta Christi religio in orbem, sed quia præcipuum erat in hac vera religione falsæ diuinitatis cultum excludere, & non poterat Christiana religio introduci nisi idolatriam extirpando, ideò fuit difficilimum introduci. Ritui etiam iudaico lex Christi repugnabat: quia Apostoli prædicabant, si circuncidimini, Christus nihil vobis proderit. Insuper vitia carnis ac malos mores excludebat, & ideo fuit toti orbi odiosa. ¶Tertiò fuit, quia diabolus concitabat omnes homines valde contra Christianos. Videbat enim cultum suum per Christi doctrinam destrui in toto orbe, & animas hominum de suis vinculis liberari: de quo summè dolebat, ideò toto furore suo cócitabat principes & terrarum dominos aduersus Christi professores. Et ita etiam erat causa vrgés, quia diabolus grauissimas tentationes poterat contra Christianos concitare, nisi à Christo prohiberetur. ¶Quarta ratio erat, & causa odii dissimilitudo, quæ est inter Christianos & infideles. Nam sicut similitudo, est causa amoris, ita dissimilitudo est causa odii, quæ est inter Christi seruos, & huius mundi famulos: inter ciues Hierusalem, & Babilonis. Propter quod in Ioáne asserit Christus Apostolis. Si de mundo essetis, mundus quod suum est diligeret: quia verò de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Mundus enim amat diuitias, honores, & delicias, quæ omnia discipuli Christi contemnebant, & contemnenda prædicabant, vnde in contemptum, & abiectionem habebantur.

Gala. 5.

Ioa. 15.

¶Solatur nos locus iste, vt quando ab hominibus odio habemur patientiam habeamus, si quidem Apostoli non odio habiti sunt ab hominibus. Licet aliqui de te falsitate detrahant patiens esto: quanuis enim sis innocens circa culpam quam tibi imponunt, non tamen es circa alias plurimas. Nec iniquo auimo feras apud homines male audire, si bene apud Deũ audis: imo potius maximè debes lætari videns ad metam optatam hac via discipulos & amicos Dei peruenisse. Non debes vexari quòd ab aliquibus hominibus contemptibilis fias, quia non laus sed potius vituperium est à malis, & impiis, laudari. Pari passu ambulant ab iniquis commendari, & de rebus iniquis: etiam ab eisdem iniuria affici, & propter virtutem laudari, propter quod stultum est magnifacere ab ignominiosis infamari, quia cum isti de vita nostra detrahunt, verè tunc approbare videntur, nam vita illa recta & sancta est, quam mali euertere conantur. Non vergit in lucis defectum, si noctua ad eam oculos erigere non possit, sed potius in laudem, & perfectionem: quia cùm recedunt ab ea, laudant. Vos estis filii lucis dicit S. Paulus Thessalonicensibus. Et rursus ait. Quæ conuentio lucis ad tenebras? Viri lucis non debent molestia affici, quod à filiis tenebrarum detrahantur, & persequantur. Sapientia enim ab ignorantibus solet persequi: & stulti sapientiam despiciunt. Si

1. Th. 5.
2. Co. 6.

cęci male iudicant de coloribus, defectus eis inest: non colorum pulchritudini. Ideò Paulus cui solum curæ erat à Deo laudari, & diligi, dicebat, Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer aut ab humano die. Qui iudicat, dominus est &c. Verum vt scias hos labores, maledictiones, & hominũ contẽptus, nõ plus meriti habere quã habet causa & finis pp quem patiuntur, vt Christus discipulis ostenderet mercedem eis paratam in cœlo cosque cõsolaretur, ostendit persecutionis causam, dicens, [Propter nomen meũ.] Hoc dixit primo ad consolationem ipsorum: scilicet patiemini, & infesti omnibus eritis: sed non propter scelera vestra: sed propter me solum. Hic est scopus meriti, & causa martirii. Omne meritum bonorum quæ agimus: & mala quę patimur est ipse Deus: qui nostris operibus reddet præmium. Vnde in superioribus cum loquebatur dominus de beatitudinibus, dixit. Beati eritis cum eiecerint nomen vestrum, tanquam malum, propter filium hominis. Sed de fine, & causa persequutionum, & martyrii iam super hæc verba in capite sexto supra disseruimus. ¶Secundò hoc dixit ad dandum bonam spem de se. Nam quando dixit eis, quòd propter se hæc erant passuri, & non propter seipsos, ostendit quod multa eis deberet: vel saltem quod multa propter hæc bona esset eis daturus.

Prou. 1

1.Co.4.

¶Tertiò quia in hoc ostẽdebat eos gloriosos toti mundo, scilicet, quia pœnam non pro aliquo scelere tolerarẽt, sed pro optimis virtutibus, idest pro confessione nominis Christi.

Nota quæ sit causa laudabilis passionis. Non enim quęlibet afflictio virtuosa est: siquidem, & diabolus patitur, & malefactores damnantur suppliciis. Illa autem afflictio bona est, & meritoria, quã patimur propter nomen Christi, quod est iustitia, veritas, innocentia, & probitas. De his dicitur, Beati, qui persequutionem patiuntur propter iustitiam, quia ipsorum est regnum cœlorum. Verum vt consoleris in afflictionibus, quas propter tua peccata sustines, scito etiam quòd in suppliciis quæ de te Deus propter commissa peccata sumit, si patiens es, & humilis, in Deum ipsum referens maximum meritũ habebis: quod etiam est pati propter iustitiam & Christi nomen, licet tua peccata afflictionis sint causa. Ita Dauid de quo Deus supplicium sumpserat, (vt Natham ei nunciauerat) propter te sustinui opprobrium, confusio operuit faciem meam. Sed de his satis.

Matt.5.
Luc. 6.

Monet etiam hic Christianum hominem ita debere viuere, vt solus Christus causa sit odii sui: hæc enim est gratia si propter Deum sustinet quis tristitiam patiens iniustè. Magnum tibi esse deberet pro Christi nomine pati. Quid hominem contristabit, vbi animus sibi conscius est? Christus (ait Paulus) proposito sibi gaudio sustinuit crucem propter nos. Quis non contra gaudeat se pro Christo aliquid pati? Hinc Apostoli ibant gaudentes a conspectu concilii: quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Hinc Paulus gloriatur in afflictionibus. Hinc & dicit, Vobis datum est non solũm vt in Christum credatis: sed etiam vt pro illo patiamini. Addidit prostremo consolationem dicens, [Et capillus de capite vestro non peribit.] Non putetis quòd Deo non estis vos curę, & quòd aliquid possit perire Deo nesciente vel non aduertente, quia etiam de rebus vestris minimis cogitat. Nam & capilli omnes vestri, qui multi sunt, & nullius valoris, nec vnus peribit: à fortiori vero non peribunt vita, & mors vestra quæ sunt magnæ res. Vult enim dicere. Tam atrox odium totus mundus concipiet in vos, ob mei nominis professionem, proinde quicquid in vos fecerint, hoc in meam contumeliam factum accipiam. Quare non sit vobis cura de vindicta. Ego lædar, ego occidar in vobis. Meum erit & uobis consulere, & illorum ulcisci malitiam. Quantumuis autem desæuierint in uos persequutionum humanarum procellæ, non est ꝙ timeatis me protectore. Non enim permittam ut nec capillus capitis vestri pereat: tantum abest, ut vobis sim defuturus. Docet autem Christus hic quàm nihil lateat illũ & eorũ quæ circa nos vel fiunt vel sunt, & cum sciat omnia

2.Re.12
Psal.68.
Heb. 12
Act.4.
2.Co.12
Phili. 1.

nia non poteſt ignorare mundi ergà nos malitiam, & quòd illius nomine omnia ſuſtineamus. At cum hoc ſciat qui cōmitteret eos negligere, qui illum tanti faciūt, vt etiam non dubitent animas ſuas pro illo ponere. Sequitur. [In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras. Eximium animum poſſidendi non agros non domos nō regna, ſed quod maius eſt ſeipſos, virtute patientiæ. Nam impatiens ſeipſum perdit, & non eſt ſui cōpos. Ideo Iob ait. Quid perdis animã tuam in furore tuo? Qui patiens eſt, dominus eſt ſui ipſius, impatiens autem ſuæ ſubditur cholerę, & paſſionibus, & odium, quod habet excęcat rationem. Vnde Salomon. Melior eſt patiens viro forti: & qui dominatur
Pro.16. animo ſuo, expugnatore vrbiū. Hoc dominium attenditur in eo quod patientia cohibet hominem interiorem ab illicito appetitu vindictæ. cohibet ſimiliter exteriorem, quia linguam cohibet à contumelia, & manum à violentia. Vnde ſicut dicitur de garrulo, quòd non poteſt tenere linguam ſuam: ſic patiens poteſt ſeipſum cohibere interius & exterius, ab his, quæ pertinent ad vindictam. Et quãtum ad hoc dicitur patiēs animam ſuam poſſidere. In homine impatiente dominatur ira & furor, & eum poſſident. Hanc autē virtutem pluſquam aliam commendat hic Chriſtus Apoſtolis, cum loquebatur illis de perſequutionibus, quas paſſuri erant, & ſatis ad propoſitū & accommodatè: quia ad ſuſtinendum aduerſa, multum neceſſaria eſt. Non melius experiri poteſt homo, an ſit verè humilis, charitatiuus, & manſuetus, quàm per patien-
Eccl.27 tiam in aduerſis. Ideoque in Eccleſiaſtico. Vaſa ſiguli probat fornax, & homines iuſtos tentatio tribulationis. Vir patiens quanuis perdat diuitias, delitias, & externa, non perdit ſeipſum: imò poſſidet, vt hic dicitur, animam ſuam. Sicut fulmen, vt ait Plinius, quicquid inuenit in terra ferit præter laurum: ſic magna calamitas omnia poteſt auferre, & euertere, præter firmam virtutem. Eſt enim conſtans virtus pulchra laurus: ſemper virens, nullo igne nubibus erumpente, nullo impetu tormentorum, & ærūnarum exuſta, aut labefactata. Ad hanc patientiam, & animi firmitatem hortatur Paulus dicens, Fratres mei dilecti, ſtabiles eſtote, & immobiles, abundantes in omni opere domini ſemper. Arma eſt in tribulationibus patientiam. Vnde 1.Co.15
Paulus, Per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen. Dauid quoque ait Deo, Et præcinxiſti me virtute ad bellum, & ſupplantaſti inſurgentes in me ſubtus me. Decipiuntur enim inimici Pſal.17.
noſtri, qui per tribulationes credūt nos debellare: quando per patientiam noſtram qua nos præcingit Deus, vident ſe eſſe confuſos & ſuperatos.

¶Obſerua autem tres eſſe patientiæ 1.Re.10
gradus. Primus eſt iniurias diſſimulare, quanuis vindicare poſſis. Sic Saul in principio ſui regni, quando probus erat, nolebat iniurias vindicare, diſſimulabat enim ſe audire. Secundus eſt non ſolum patientia iniurias pati pręſentes: ſed etiam voluntatem ad omnia mala, quę poſſunt euenire. Hunc habuit Iob: ſiquidem non ſolùm flagella à Deo inflicta tu- Iob.1.
lit, ſed etiam in animi præparatione alia Matt.5.
multa ferebat. De hac patientiæ ſecundo gradu loquebatur Chriſtus quando dixit, Qui te percuſſerit in vnam maxillam, prębe ei alteram. Quod intelligitur de animi præparatione quam debet habere Chriſtianus in patientia iniuriam quæ imminere ſolent. Tertius gradus Heroicus patientię eſt non ſolùm patienter iniurias pati, ſed etiam afficere beneficiis, & muneribus inimicum, vt ad Deum conuertatur, laudando, & honore proſequendo illum: Hanc habuit Ioſeph in Aegypto, quando non ſolùm fratribus, qui vendiderunt eum pepercit voluntate recta, & pura, ſed etiam multa, & magna bona dedit. Huc etiam gradum volebat dominus ſuos diſcipulos habere, ducereque cupiebat eos ad hunc perfectionis ſtatum. Denique vt concludam, & procedamus alia, vnum hic aduertendū eſſe cenſeo, quòd animas dixit Chriſtus quòd poſſiderēt per patiētiam, & non dixit manus nec linguam: quia bene ſtat quod manus, & lingua vltioni parcant, & quòd in corde maneat appettitus vindictæ. Sed iam ſequentia videamus. Itaque poſtquam Chriſtus

stus prædixerat discipulis signa quæ ventura erant & calamitates, ante destructionem Hierusalem, pariterque tribulationes, quas ipsi passuri erant: nunc narrat, & prædicit quæ essent tribulationes imminentes, cùm iamiam desolatio Hierosolymæ immineret, in quibus oportebat Iudæam relinquere, & fugere, & ad montes. Post prædicta ergo addidit dicens.

Cum autem videritis circundari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote quoniam appropinquabit desolatio eius.] Nullus melior modus exponendi vnum locum sacræ scripturæ, quàm adducere alium ex eadem scriptura. Et sic quando vnus euangelista alium declarat, illa est habenda tanquam verissima expositio. falsa autem erit illa, quæ fuerit huic
Mat. 24 contraria. Mathæus & Marcus scribunt
Mar. 13 hæc eadem quæ Christus in hoc loco dixit suis Apostolis. Dicunt enim, Cùm videritis abominationem. Quæ autem sit hæc abominatio stans in loco sancto templi, Lucas noster exponit dicens: Quod est exercitus circundans Hierusalem. Pro huius vera, & germana literæ expositione vt scias quis exercitus sit iste & quare abominatio vocetur aduerte, quòd Christus hic non de suo aduentu ad iudicium loquatur: constat luce meridiana clarius: nec Christus hic loquitur metaphoricè, sed clarè, & apertè dicit hęc de obsidione Hierusalem, & cætera, quæ statim dicit, vsque ad illud, erũt signa in sole & luna, loquitur de Hierusalem. Nam postquam euersa & conculcata à gẽtibus fuerit Hierusalem ait, quod captiui ducentur eius habitatores: & in die iudicii non ducentur aliqui captiui, quia omnes morientur. Matthæus etiam & Marcus postquam dicunt cùm videritis abominationem, eadem verba dicunt quæ noster Lucas hic ait: quia eadem sunt quæ tractantur. Ex quo sequitur valde errare illos, qui in Matthæo illam abominationem interpretantur Antichristum esse, cum hic nihil de Antichristi aduentu agatur, sed de vastatione Hierusalem. Aliqui autem, qui rectius Matthæi verba intelligunt, qui eum interpretantur, & bene de destructione Hierusalem, tamen per hanc abominationem (& male quidem) intelligunt Cæsaris statuam, quam aiunt quod Pilatus posuit in templo. Cum Pilatus multò ante vastationem Hierusalem esset officio depositus. Alii autem Titum Romanorum ducem intelligunt. Et miror quo modo tanta varietas orta sit, cum Lucas hic tam apertè quod Matthæus, & Marcus dixerũt abominationem, vocet exercitũ. Cur ergo hũc: quẽ vocat Lucas exercitum, vocant Matthæus & Marcus abominationem? Et quis exercitus est iste? Itaque pro intelligentia vera istorum aduerte quòd Iudæi post Christi ascensionem sæpe rebellarunt contra Romanos propter tyrannides quas exercebant pręsides Iudeæ dati à Romanis. Et præcipuè duo, scilicet Albinus, & Florus, qui tyrannide & crudelitate similes fuerũt Neroni, qui eos misit, quia communiter famuli & subditi solent suos imitari principes. Nolo torquere te candide lector in enarratione tot laborum, & tribulationum, quas in tempore horum duorum præsidum misera Hierusalem passa est & sustinuit, & etiam occisionum, seditionum, incendiorum, bellorum, quæ omnia Christus prædixit, in superioribus, ciuitatem passuram ante vniuersalem eius destructionem. Lege si placuerit Iosephum. Inter multa mala accidit, quod Elazarus filius Ananiæ pontificis iuuenis audacissimus cum aliis seditiosis respuerunt hostias, quæ pro salute imperatoris offerri solebant, contradicentibus aliis pontificibus & sacerdotibus. Nulla autem prece aut suasione compescuerunt eos, quin potius non ad sacrificia, sed ad bellum ministri altaris accingebantur. Videntes pontifices, & cæteri nobiles, seditionem, eorum authoritate non posse compesci, ad Florum & Agrippam nuncios destinarunt orãtes, vt cum exercitibus ciuitatem ascenderẽt, antequam seditio intollerabilis fieret. Florus, qui inimicus pacis, & potius boni, qui vt maior fieret seditio noluit respondere. Agrippa autem misit duo millia equitũ, qui venientes cum his, qui in ciuitate pacem optabant ascenderunt superiorem ciuitatis partem, & ibi contra seditiosos, qui templum cum interiori parte

Iosl.li.2. antia & 4. de bello. Iud.

ciuitatis

ciuitatis nenebant pugnauerunt dies septem: à die scilicet, septimo mensis Augusti vsque ad quartum decimum eiusdem mensis, anno duodecimo imperii Neronis, & facta est magna cædes ex vtraque parte. Iudæa turbata est & in omni loco cædes operabantur. Eodem anno à Cestio duce Romano expugnata est, & quia infeliciter se habuit in omnibus Cestius contra Iudæam rebellantem: tunc iussu Neronis missus est Vespasianus, qui tunc in Grecia erat, & venit cum filio Tito. Conuertit se Vespasianus contra Galileam & Iudęam, volens postremum esse bellum contra Hierusalem. Qui audita morte Neronis parum à bello se continuit. Mortuis etiam Galba, & Ottone imperatoribus, cùm audisset Vitellium imperare, indignatus & à suo exercitu imperator pronunciatus, relicto filio suo Tito in Iudęa, ipse nauigauit in Italiam. Titus autem in festo Azymorum Hierosolymam inuasit, ad quam innumerabilis multitudo Iudęorum conuenerat, quia eo tempore omne masculinum de genere Iudæorum tenebatur Hierosolymam ascendere. Cum tota gens velut in carcerem in ciuitatem se inclusisset festiuitatis desiderio. Titus superueniens omnes obsidione cinxit. Et digne actum est, vt sicut in festo Azymorū quod dicitur Pascha Christum crucifixerunt: ita in eodem omnes collecti ad occisionem clauderētur. Sex ferè mensibus obsessa est: incepit eam in fine mensis Martii in festo Azymorum, & finita est die octaua mensis Septembris. Et ideo si bene computaueris tempora, quę regnauerunt Nero, Galba, Otto, & Vitellius, inuenies quod quasi septem anni fuerunt à principio belli Iudaici vsque ad finem. Nam anno vndecimo Neronis incepit bellum, & finitum est anno secundo Vespasiani. Itaque cùm hic ait Lucas, cùm videritis circundari ab exercitu Hierusalē, scitote quia appropinquat desolatio eius, licet verum sit de obsidione Titi, tñ intelligitur de obsidione facta ab Agrippa, & à Romanis sub Cestio. Hanc obsidionem vocant Mattheus, & Marcus abominationem, quę fuit hominum impiorum in templo, & profanatio eius.

Le. Testatū ca. 98. sup 24. Mat.

Nam in templo sub Eleazaro multus sanguis fusus est, multusque per loca sancta decurrebat, & accedentes ad sacrificium super ipsum altare occidebantur. Et vt Egesippus ait, sacrę vestes quas non licebat nisi cum summo honore contingere, & ad sola mysteria sacra accipi, ad tergenda turpissima vlcera, & fluentem sanguinem sumebantur. Deteriora his narrat Iosephus de libidinibus, quæ intra sacra exercebantur. Propter quæ omnia dicit templum profanatum & abominabile effectum. Cùm hæc sub Cestio agebantur, erat signum credentibus, vt fugerent antequam Titus veniret cum suo potentissimo exercitu. Nam Titus ita circundedit eam, vt non esset exitus ad fugiendum. Ideo Christus non dixit est desolatio eius, sed appropinquat desolatio eius. Sub Cestio appropinquabat: & sub Tito facta est & finita. Hanc etiam explicationem amplectuntur Augustinus, & Chrysostomus. Tunc ait dominus. Cum videritis abominationem in templo fieri ab Eleazaro & seditiosis, & circundari Hierusalem ab exercitu Romanorum duce Cestio. [Qui in Iudæa sunt fugiant ad montes, & qui in medio eius discedant.]

Ege. li. 4

Iosi. li. 5. de bello Iud.

Aug. ad Hesichium epi. 80.

Chrys. homi. 49. in per Ma.

Vocantur hic montes terra mōtuosa, quę erat habita extra Iudęam, quę erat terra Regis Agrippę vltra Iordanem ad Orientem, quę est magis oriētalis, quàm Hierusalem, & est terra montuosa: nam terra Iudeę planior est. Et ibi tunc habitauerunt in ciuitate quę dicitur Pellas sub dominio Regis Agrippę: qui Iudeus quoque erat, & magnam partem Iudęorum in subditos quoque habebat. Ipse autem erat confederatus Romanis: & prę stabat auxilia Vespasiano contra Iudęos. & ideo tota terra eius secura mansit à tumultu, & incommodis belli, & sic ipsi Christiani tunc tuti manserunt. Poterat quidem Deus multis modis liberare suos ab exercitu Romanorum, sed non sunt facienda miracula sine necessitate: & poterant isto modo liberari, cum iam de signis omnibus edocti essent. Et etiam diuino oraculo fuerunt admoniti. Et ideo appropinquāte Romano exercitu omnes Christiani, qui in prouincia erant

recesse-

recesserunt:relinquentes in credulam Iudæam solam in medio inimicorum suorum.

¶ Expende Dei bonitatem, & clementiam. Cum enim parat iustis tẽtationem, statim parat quæ leuiter eos excipiant. Sic Iosepho filio Iacob cum fratres eius
Gen.37 illum vendiderunt Ismaelitis statim parauit Putifarem qui eum diligeret: & totam domum illi trãderet. Sic etiam Ionas cum tribulationem & tempestatem incidit, statim parauit illi dominus cete grande,
Ionę. 1. de, vt illum exciperet, & custodiret. Vnde
Psal.36. Dauid. Non vidi iustum derelictum, &c. Habent se sicut corpora rotunda, quę cũ sint figuræ sphæricę in omni loco sedem, & positionem habent. Ita Iustus quocunque se conferat omnia in bonum cedunt, & bene valet: quia Deum coram se fert qui ponit manum, vt sedem faciat il-
Psal.36. li. Vnde psalmista de iusto ait, Cùm ceciderit, non collidetur: quia dominus supponit manum suam. Quocunque se vertit Deus manum imponit, & sic statim inuenit auxilium. Sed tamen mali habẽt se ad modum lapidum quadratorũ, qui versus vnam partem iacere possunt, ex altera non: mali enim & impii bene in hoc loco se habent, renuũt autem ad alium accedere. Hic sunt contenti, illic verò esse di-
Esa. 2. splicet illis. Iusto etiã ait propheta Esaias. Dicite iusto quoniã bene. Si iustus in exilium mittitur, dicite quoniam bene: si in carcerem detrudunt, dicite quoniam bene: si ægrotat, si persequitur, si eget, si despicitur ab hominib. dicitur quoniã bene: quia illi omnia in bonũ cedunt, habetque Deum semper pergentem secum, & adeò contentus incedit, &c. Ita hic cum Deo curæ magnæ sit prouidentia suorum secundum eius bonitatem, & misericordiã: cum vult sumere de infidelibus, & peccatoribus supplicium: statim suppeditat fidelibus, & seruis suis remedia necessaria: vt tu intelligas quàm fidelis amicus Deus est: & quanta est illi cura suorum. Serui
Psal.54. Deo, & ipse tibi consulet. Ideo Psalmista. Iacta cogitatum tuum in domino, & ipse te enutriet. Sed ad contextum. [Et qui in regionibus.] Hoc est habitantes in Iudęa, Galilæa, & Samaria. [Non intrent in eam.] Idest in Hierusalem. vt in ea tanquam fortiori ab hostibus defendantur. Multi enim audientes famam bellorum, videntesque iam Romanorũ exercitum, fugerunt ad Hierusalem, putantes ibi saluari tanquam in arce munitissima, qui ibidem perierunt. Ideo Christus admonet suos, vt fugiant a regionibus Iudęæ, & quod non intrent in Hierusalem. Quare domine fugient ab his locis? [Quia dies vltionis hi sunt.] Dies sunt in quibus Deus decreuit punire Hierusalem ex sua iustitia propter peccata, & vindicare sanguinem Christi, ac discipulorũ suorum in Hierusalem, & in Iudæa iniustè effusum: ideo vos fugite de medio generationis prauæ. Sic Angeli præceperũt Loth vt exiret à Sodoma, ne periret incẽ-
dio. Moses præcepit iustis dicens, Rece- Gen.19
dite a tabernaculis hominum impiorum, Nu. 16.
& nolite tangere quæ ad eos pertinent: ne inuoluamini in eorum peccatis: Saul Cineo dixit, Recede ab Amalech, ne inuoluam te cum eo. Dies itaque vltionis Iudeæ, & Hierusalem venerunt, & sunt isti: ergo recedite ab eis. Obserua, quàm ęgrè, & miserè dilectissimum populum suum Israel Dominus puniuit. Tanta enim fuit eius calamitas, & miseria, vt ipse Titus, qui acerrimus hostis erat Iudæorum, fleuerit, & doluerit ex compassione, videns eorum calamitatem, cruciatus, & famen. Hoc velim inspicerent omnes nunc qui sine pudore vitiis, & peccatis habenas porrigũt. Meminerint esse tẽpus vltionis, & quòd sicut ciuitati Hierusalem imminuit, imminet etiam nobis vltionis, & vindictæ dies: memores etiam sint diei illius quando non manebit lapis super lapidem in domibus suis, quia corpus, quod foues, tradet Deus vermibus, animam uero dęmoniis. Semper reuolue tecum diem, ac Deum vltionis esse: quòd subitò tibi imminebit, & forsan cras. [Vt impleantur omnia quæ scripta sunt.] De vastatione Hierusalem, & de punitione Iudęorum per prophetas est prænunciatum, quia de hac vltima, & finali maxima iudæorum deiectione, desolatione ac derelictione in Esaia, Dauide, Osea & in Hieremia, aliisque prophetis, præ-
cipuè in Daniele, multa sunt uaticinia. Dani.9.
Sicut est illud, Ciuitatem, & sanctua- Psal 68.

rium

tium dissipauit populus cum duce venturo, & finis eius vastitas, & vsque ad finem perseuerauit desolatio. Et in psalmo, Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit, qui inhabitet. In Ieremia quoque dicitur. Reliqui domum
Hier.12 meam, & dimisi hæreditatem meam.

Væ autem prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus.] Quæ enim prægnantes sunt lactantes, & sugẽtes habent pueros, quomodo fugient? Quia lactantes parum sunt ad fugam accinctæ, quòd prædi-
Esa.69. lecta sua pignora tenerius habent vita propria. Dominus ait. Nunquid mater poterit obliuisci infantem suum, vt non misereatur filii vteri sui? prægnantes verò fœtus suos non possunt veluti alia impedimenta abiicere, & relictis omnibus, se fugę concredere. Possunt etiam referri hæc ad ea, quæ historiographi scribunt de incredibili illa fame qua quædam coactæ fuere filios in cibos suos vertere.
Mat.24.

Et erit pressura magna super terram, & ira populo huic.] Tam magna erit tribulatio, vt in Mattheo dicit Christus, quòd erit qualis nunquam fuit ab initio mundi vsq; ad illud tempus. Cuius occasione hanc literam aliqui de Antichristo exponunt, expositio quorum ridicula est, cum Lucas dicat hic statim, quod captiui ducẽtur in omnes gentes, & Hierusalem calcabitur à gentibus. Manifestum ergo est, & euidens, quod de malis venientibus Iudæis, & Hierusalem loquatur Christus in tempore euersionis Hierusalem. Dixit itaq; dominus magnitudinem pressurę, & tribulationis, vt diligentius fugerent. Nunquam tamen in aliqua historia legimus tantam calamitatem passam Hierusalem, nec erit aliqua sicut illa. Iustum enim fuit, vt pro maximo peccato maxima daretur pœna, & grauissima. Nam
Deu.15 iuxta mensuram delicti erit, & plagarum modus, & nullũ peccatum fuit adeò graue, sicut occisio Christi, discipulorũ eius, & credentium. Ideò decens fuit, vt pro illo omnium maximo peccato, maxima daretur pœna. De præcedentibus non dubium est quin fuerit maior, sed tantũ difficultas manet quantum ad futuras tribulationes, inter quas erit tribulatio Antichristi: nam illa videtur, quòd sit maior omnibus tribulationibus. Sed absolutè dicendum est, quòd tribulatio Iudæorũ in euersione Hierusalẽ fuit maior, quàm illa, quæ erit sub Antichristo: quia Christus absolutè dixit, quod erit tribulatio magna, qualis nunquã fuit ab initio mundi, nec fiet. Sic etiam dicit Matthæus, & Mat.13.
apertius Marcus. Nullum etiam motiuũ est quare debeamus dicere tribulationem sub Antichristo maiorem esse, quàm illã quam passa est Iudæa, & Hierusalem. Nã tanta mala ait Iosephus (qui illa vidit) acciderunt populo Iudæorum, vt vix credibilia videantur. Sequitur.

Cadent in ore gladii, & captiui ducentur in omnes gentes, & Hierusalem calcabitur a gentibus, donec impleantur tempora nationum.] Quatuor ex ordine prædicit Christus, primum, quod iudæi casuri sunt ore gladii, hoc est ab hostibus interficiendi. Secundum fuit, quòd illi, qui gladium effugerint captiui sint ducendi in omnes gentes. Multa enim millia iudæorum à Romanis fuerunt occisa, multa millia fame perempta, multa quoque millia vendita, & ex eis fuerunt alii hincinde per omnia regna, & climata mũdi dispersi. Pręterea dispersio hæc Iudæorum, Deo ordinante, facta est ad confirmationem fidei Christianæ, & maiorem memoriam nominis Christi, dum conuersi ex gentibus aduersarios suos inter se videant viuentes, ex quorum libris probant, quæ credunt, & in quorum tam longa, & graui captiuitate, & desolatione, vident ad oculum esse impleta, quæ de eorundem captiuitate, & dispersione prædixerant prophetæ, atq; incredulos intuendo iudæos memores fiũt dominicæ passionis. Ideò Psal. Deus ostendit mihi super inimicos meos, ne Psal.58.
occidas eos, ne quando obliuiscantur populi mei. Disperge illos in virtute tua, & depone eos, &c. Tertiò addit, quòd Hierusalem conculcabitur à gentibus. Hoc est, hæc opulentissima, ditissima, & pulcherrima vrbs ad quam vniuersę gentes hactenus confluxerunt, in eum venit contemptum, vt pedibus gentilium, & idololatrarum conculcetur. Quartò addit, ꝙ iudęorũ populus nõ sit sic perpetuò permansurus in tantis

miseriis, à facie scilicet Dei proiectus: sed quod restituendus sit suo tempore: quando Christus oues suas ex populo gentiũ
Ro. 11. acceperit. Hac de re Paulus ad Romanos ait, Nolo vos ignorare fratres mysteriũ hoc: quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret, sicut scri-
Esa. 59. ptum est. Veniet ex Sion, qui eripiet, & auertet impietatem à Iacob. Et hoc illis à me testamentum cum abstulero peccata eorum. Ideo Christus hic dicit, donec impleantur tempora nationum. Secundo etiam potest hoc intelligi, quod Hierusalem, & terra sancta à gentib⁹ nõ conuersis, vtpote Saracenis inhabitabitur quousq; tempora nationum impleantur: hoc est quousque veniat tempus debellationis, seu expulsionis Saracenorum à terra sancta, & ipsa reddatur cultui Christiano.

¶ Iam nunc Christus agit de suo vniuersali, & admirabili aduentu, & de fine huius seculi. nam discipuli de subuersione Hierusalem, & de eius aduentu interrogauerunt. Hactenus ad unam quæstionem. Respondit ostendens signa destructionis Hierusalem. Nunc autem respõdens ad illam de suo aduentu, sicut præmisit terrores, & bella ante vrbis desolationem, vt possent cauere mala electi, sic etiam ante suum aduentum multa præmittit signa. Ait ergo.

Erunt signa in sole, & luna, & stellis.] Ea est Dei bonitas, & benignitas, vt nunquam de nobis supplicium sumat quin prius moneat. Sed tamen humana fragilitas, & miseria cum maxima sit, non præsentiens homo monitus Dei prius ab eo percutitur, quàm ad nouam vitam accingatur. Tonitruum præcedit fulmen: sed nos prius fulmen, quam tonitruum videmus. Prius enim deus nobis tonitrua mittit, ac dicat, caue, ne te fulmen interimat: nos tamen, vt negligentes prius à fulmine diuinæ iustitiæ ferimur, quàm eius sentiamus exhortationes. Priusquã Deus mundum aquis diluuii destrueret, prædicauit Noe gentibus: vt ad Deum
Gen. 6. conuerterentur, pœnitentiam agentes. Hæc est diuina misericordia. Sed inspice malitiam humanam. Nunquam voluerunt adhibere fidem Noe, adeò, vt ingruente diluuio inuenti sunt gaudentes, comedentes, & bibentes, multisque vitiis irretiti. Loth Sodomitis excidium illarum ciuitatum nunciauit. Ecce Dei mise- Gen. 19
ricordiam. Sed ipsis videbatur, quasi ludens loqui. Antequam Deus de Pharaone supplicium sumpsisset per Mosen suasit. Hortatur prius Deus peccatorem, vt Exo. 5.
conuertatur, ex quo dilucidè perficitur in suppliciis Deum potius emendæ peccatoris consulere, quàm pœnæ. Verum si in aliis suppliciis priusquam Deus puniret, misit prædicatores, qui peccatores docerent: credis tu, quòd cum Deus venerit ad iudicandum peccatores in vltimo die, non erunt iam præmoniti? Certè iam erunt. Mittet enim Deus prædicatores de cœlo, & de terra. Sol, luna, stellæ, mare, pisces, &c. animalia aduentum iudicis annunciabunt: vt homines viam domino parent, & recipiant eum: ideo præmittet multa signa. Cæterùm multis obstinatis peccatoribus hæc signa parũ proderunt: & sic sicut diebus Noe, in vitiis suis comprehendentur. Hanc diuinã misericordiam simul, & nostram negligentiam optimè significauit regius vates, cũ dixit, Dedisti metuẽtibus significationẽ: Psal. 59
vt fugiãt à facie arcus. Venator nõ minatur leporẽ, sed potius expectat donec quiescat, vt sagittã proiiciat: & tandem transfigat. At Deus, qui non vult mortem peccatoris, nisi vt conuertatur, & viuat, non sic facit: tenens enim arcum manu ad percutiendum, clamat, vt caueamus: & intẽtat, vt fugiamus. In die iudicii proiiciet sagittas huiusmodi arcu contra peccatores, & in eo parabit vasa mortis, sagittas Psal. 7.
suas ardentibus effecit. Modo arcus pacis in manu Dei est, corda eius ad nos versa in signum fœderis: at verò in die iudicii contra nos vertetur. Sed prius dabit significationem, vt fugiant a facie arcus, & liberentur: significationem autẽ dabit in signis, quæ erunt in sole, luna, & stellis, &c. Cum videritis solem, lunam, & stellas luce carere, intelligite regem appropinquare. Sæpè, ac sæpius dicere auditis in locis, vbi rex, & curia habitant, regem cum sua curia ad alium locum proficisci velle: non vultis fidem

adhibere quia dicitis esse rumores aduentitios: cæterùm si domum alicuis nobilis ingrediamini, œconomive aut maioris cubicularii regis, & videritis iam omnia aulæa tollere, in custodiam ponere, compertum vobis est regem proficisci. Dicitur iudicium appropinquare, Christum venire, & curiam bonorum mutari nullus vult credere, tunc autem quando sol obscuratus fuerit, aulæaque claritatis lunæ, & stellarum sublata, scitote quoniam rex gloriæ Christus cum sua curia proficiscitur, & venit. Hoc certissimum signum habete.

¶Sed domine quod patrarunt malum sol, & luna, quod ita punias, & luce eos priues? Dico quòd quanuis isti Planetæ non peccauerint, tamen punientur, quia peccatoribus seruierunt. Vide tu peccator, ac considera quanto odio Deus prosequatur peccatum: nam non solum peccatorem punit, sed etiam omnia, quæ peccato seruierunt, licet inanimata, & insensibilia sint. Peccatum enim damnat, & etiam instrumentum peccati. Vn-
Deu.20 de in Deuteronomio præcipit dominus Mosi, vt quando expugnarent filii Israel
Exo.22 aliquam ciuitatem inimicorum destruerent ligna, arbores, & syluas, & etiam iussit dominus, vt qui cum iumento peccauerit moriatur ipse, & iumentum, quod quidem non peccauit, sicut nec arbores: sed quia instrumentum fuit peccati, destruere voluit Deus. Sic Sauli regi
1.Re.15 præcepit dominus vt destrueret, oues, &
Iosu.3. omnia quæ erant Amalech, quæ quidem
Gen.3. non peccauerunt sicut nec muri Hierico, & lapides ciuitatis quod Iosue destruxit. Quapropter Deus serpentem, qui Euam decepit, puniuit dicens, Super pectus tuũ gradieris. Quidem serpens culpam non habebat, quia diabolus loquebatur in illo, sed quia instrumentum fuit peccati, & peccato seruiuit, punitus fuit, & super pectus suum graditur. Vide tu peccator, quòd luna, quæ te nocte illuminat, quando ad peccandum, furandum, aut adulterandum te confers, & Sol, qui te calefacit quando iniquè agis, luce priuantur, quia non insurrexerunt contra te cum Deum creatorem tuum, & etiam eorum offendebas, eoq; terra etiã comburetur, quod noluit te consumere quando te peccantem substentabat. Hec omnia facit Deus in tuorum peccatorũ detestationem, & vt metum peccatoris incutiat, videatque quid Deus faciet de illo, & quomodo supplicium sumet, cum ipse author peccati sit, quandoquidem sic insensibiles creaturas punit, quia peccato seruiebant. In libro Iudith legitur quod cùm Holofernes vastasset, & sub- Iudi. 2.
iugasset terram Madiam descendit in cãpos Damasci in diebus messis, & succẽdit omnia sata omnesque arbores & vineas fecit incendi. Et cecidit timor illius super omnes habitatores terram. Simili modo vt incidat timor super peccatores, sicut Holofernes arbores: ita Deus succendet terram, solem, lunam, & stellas obscurabit, vt videns hæc peccator timeat, tremat, & pœnitentiam agat.

Itaque primo vult Deus obscurari solem, & lunam in detestationem peccati: vt destruat, & damnet quæ seruiunt peccato. Secundo vt timorem incutiat peccatoribus vt impii compuncti videntes tot signa ad pœnitentiam veniant, & pii siquid dignum pœnę fecerunt, defleant erratum. Nam si cœlum iram descendentis iudicis ferre nequit, sed obtenebratur: quid tunc peccator ferre poterit? Filii Israel pauore ducti videntes tonitrua & fulgura dixerunt Mosi. Loquere Exo.19
tu nobis, ne loquatur nobis Deus. Quid ergo dicet, aut faciet peccator, cum tot signa viderit? Hæc enim signa admonebunt omnes, vt de peccatis suis terantur: & pœniteant, ne æternaliter damnentur. Maximamque incurrent formidinem, quibuscunque etiam audacissimis viris, cum hæc contigerint signa. Si ergo timent homines insolitam solis obscuritatem, si timent non consuetas tenebras, sicut Aegyptii de quibus dicitur in Exo- Exo.10
do, quod factæ sunt tenebrę horribiles in vniuersa terra, & tribus diebus nemo vidit fratrem suum, nec mouit se de loco in quo erat, si timent terræ motum, ventorum vehementiam, fortunas maris, nocturnos strepitus, ac serpentum, & draconum sibilos, leonumque rugitus: quãto magis timebunt illa horribilia signa? Nam sicut in die passionis quando Christus

stus filius naturalis Dei passus est propter hominum peccata sol obscuratus est, & factę sunt tenebræ per vniuersam terram: sic quando fiet iustitia filii Dei adoptiui, qui homo est, erunt ista signa, vt timore incussus pœnitentiam agat, vt Centurio egit, & multi eorum, qui aderant passioni Christi videntes huiusmodi signa, & terræmotus. Mat. 27.

¶Tertiò hęc signa euenient, vt videas iuxta id quod ait Esaias, quàm alienum est à Deo punire: nam proprium illi est misereri semper, & parcere. Nam si tantis tenebris mundus tegitur, vbi iudex venit iratus: non id opus est iudicis, non est opus suum irasci, cōdemnare, & punire: alienum opus eius, & peregrinum est. Alioqui si ludens, & gaudens venisset ad pœnam, rideret orbis, plenaque cuncta gaudio essent: attamen in tristitia quam creaturę ostendunt conuincitur, Deo proprium non esse sumere supplicium de homine, nec in tali opere lætari. Sunt iudices adeò pii, qui etsi cōtra aliquem crucis sententiā proferant, prius lachryman tur, & flent. Sic Deus quando destruxit mundum tempore Noe, prius plorauit. Tactus dolore intrinsecus, delebo (inquit) hominem, quem formaui. Super Gen. 7. Hierusalem etiam prius fleuit antequam Luc. 19 eam destrueret. Quemadmodum pictor, qui molestia affectus delet imaginem quā depinxit, quia defectuosa. Adeò ægré hoc exercet Deus munus, vt priusquam exequutioni mandet, defleat. Ideo per Esaiam ait. Heu consolabor de hostibus Esai. 1. meis. Ergo Christiane vide Deum te cogere, tuis vitiis, & peccatis, vt te puniat: quod est contra eius naturam, & munus. Ideò ipse per Esaiam ait. Laborare me Esa. 43. fecisti in peccatis tuis. Carnifex si natura sua benignus est, fert iniquo animo manus delinquentium scindere, suspendere, & iugulare: & præcipuè quando qui deliquit est amicus, aut consanguineus, & multò magis, si filius est. Sic se habet Deus nobiscum: qui plus nos diligit, quàm pater suum filium, aut sponsus sponsam. Ne creaturam quam Deus maximè diligebat puniret, elegit potiùs mortem obire. Ergo si lubens & gaudens veniret contra peccatores, non obscuraret solem, lunam, & stellas, sed ex tristitia quam istę creaturæ ostendunt colligitur, quòd non gaudens venit, vt puniat peccatores.

¶Porro eclypsarii solem, & lunam, pro eodem tempore impossibile est, cum eclypsis solis fiat per interpositionem lunæ inter terram & solem, & eclypsis lunę per interpositionem terræ inter solem, & lunam, Item sol erit tūc in Oriente, & luna in Occidente. Vnde etsi obscuratio illa sit in toto orbe, tamen eclypsis non potest esse vniuersalis. Circa huiusmodi obscuritatem solis, scilicet, lunæ, & stellarum nolo tempus consumere in recensendis opinionibus multorum. Solū dico, quòd melius mihi videtur, videlicet quod obscuritas hæc consurget ex hoc quod Deus cooperiet solem quadam nube caliginosa, ita vt oriantur tenebræ in vniuerso, Aegypti tenebris obscuriores, & nigriores. Hoc videtur dicere Ezech. Eze. 31. Minatur enim ibi Deus mundum narrās stragem, quam in die iudicii inferret, & dicit, Et operiam cum extincti fuerint cęli, & nigrescere faciam stellas eius. Et ponit modum. Solem nube tegam, & luna non dabit lumen suum. Potest secundò dici, quod hoc fiet per radiorum subtractionem: nimirum per hoc quod Deus concursum generalem suspendet, ne cū illis luminaribus ad lucendum concurrat. Et hoc modo sole nondum mittente radios, luna, & reliqua astra, quæ solo fulgore solis lucent, obscurabuntur. Et ideò dicuntur stellæ cadere: quia à suo Mat. 24 cessabunt lucendi officio: iuxta illud Ioelis, qui de eadem die loquens ait. Sol & luna obtenebrati sunt, & stellę retraxerunt splendorē suum. Pōt etiā dici, q̄ stellę, quæ hic cadere dicūtur, sunt cometę, qui est vapor ascensus in viscosa materia & adustibili, inflammatus ab igne sphæræ superioris, qui durat quousq; illa materia finiatur, & sic insipientibus vidētur stellæ cadere qn̄ illud fit. De istis aūt Cometis, multę tunc erunt. Has Christus vocat stellas casuras, quia humano more loquitur. nā multa dicuntur in sacris literis secundū hominū opinionē, & nō iuxta id qđ veritas cōtinebat. Planetę etiā & stellę verę q̄ sunt in firmamēto oēs obscu

rabun-

rabantur, & non erit tunc qualiscunque obscuritas, vt in noctis crepusculo, aut in eclypsi: sed omnimoda absque vllo prorsus splendore, ac si nulla essent astra in cœlo. Tu itaque quoties lumen solis, lunę, aut stellarum videris, recordare certo venturum tempus, in quo sub aduentu iudicis mirabilis in illis luminibus sit mutatio futura. Et dum adhuc illa pretiosa lumina tibi lucent, sic vtere illorum lumine, vt his deficientibus lętus expectare possis Christum iudicem iustum. Sed quia vltima tribulatio hęc multis tribulationibus pręuenitur: non solùm in cœlo, sed etiam in terra erunt signa, & in omnibus elementis. Ideo sequitur in textu.

Et in terris pressura gentium prę confusione sonitus maris.] Ex pauore quem habebunt homines propter fragores horribiles, & impetuosas commonitiones, ac sonitus aquarum maris, & aliorum fluminum: certum est enim, quòd extra omnem ęstimationem, & consuetudinem erunt procellosissimę inundationes, sonitus, & fragores in mari, & aquis. Non mirum, quod tanta cõmotio fiat in astris, in terra, & in mari: quia cùm dominus perit, tota familia turbatur: omnes enim domestici flent, & tristes incedũt, ac mœsti sine vllo ordine. Sic omnes res fuerũt creatæ, vt homini inseruirent: ideò si homo mortem subibat, æquum, & iustum erat, vt omnes turbarentur, quandoquidem earum dominus peribat. [Arescentibus hominibus præ timore, & expectatione, quę superuenient vniuerso orbi.] Primò, quia deficiẽte solis lumine, quod in hæc influit terrestria, viuentium virtus deficit. Secundò, ob nimiam animi angustiam, ac mœrorẽ malorum præsentium. Tertiò propter timorem futurorum, quæ præsens calamitas comminabitur. Spiritus enim tristis exsiccat ossa. Erunt enim sensibus absorpti, pauoreq; & stupore attoniti, quod arescẽtium nomine designatur. Obserua autem, quòd hoc interest inter bonos, & malos, quòd boni sicut viride lignum, quod non facile comburitur, & inflammatur: mali verò sicca sunt ligna, quæ ignis tribulatio in momento deuorat. Quod autem boni ligno viridi assimilentur, saluator ipse testatur, qui conuersus ad fœminas plorãtes in sua passione dixit, Si in ligno viridi fit hoc, quid erit in sicco? idest, si in me, qui iustus sum, & viride lignum, sic ardet ignis passionis: in vos, qui estis aridi quid fiet? Ardet in sanctis flamma, & nonnunquam grauis, ipsi tamen non solùm non cõsumuntur ab igne, sed suã semper retinẽt viriditatem. Quapropter cũ dies iudicii appropinquauerit, Deus inueniet impios aridos, & sicut paleę siccę, vt ait Matthæus, igne inextinguibili comburentur. De bonis etiam egregius Psaltes ait, Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructũ suum dabit in tempore suo. Mali verò aridi, infructuosi, & sicci assimilantur ficulneæ, quam male dixit Deus, & siccata est. Sententia ergo contra aridam, & infructuosam ficulneam dedit Deus, dicens cultori vineæ, Succide illam, Præterea videbis in hyeme ficulneas, & arbores, foliis carentes, & exterius deformes, quę siccæ apparent, à quibus nullus potest expectari fructus, igni idoneæ, atque scissioni: attamen etiam si sic oculis videantur intus propriam virtutem in radicibus absconditam habent, vt postea tempore ęstatis folia, flores, & fructũ eructare possint, pulchraq; appareant Econtra autem tempore verno appropinquante siccatur herba, fitque pallida, & marcida. Ita & eodem modo in hyeme tristi, & obscura vitæ præsentis, iusti qui se habent, sicut arbores virides, non ostendunt suam virtutem, apparent quidem arbores siccæ, quę ab hominibus inutiles ad quancunq; rem iudicantur, cum pauperes, & egẽtes sint, latet enim eos dictum Psalmistæ. Omnis gloria filię regis ab intus. Virtus enim intus abscondita est, sicut arboris vis hyemali tẽpore. Quid iudicares de Christo in cruce pendente, nisi quòd erat quædam arbor sicca? Aduerte, ꝙ postea in sua gloriosa resurrectione exiuit, sicut in vere floribus exornatus, mirabiles fructus nobis donans. Similis erat ille, qui pro se cæteris sibi coniunctis dicebat. Tanquam purgamenta huius mũdi facti sumus, omnium peripsema, &c. Sic martyres sancti, despecti, & stulti habebãtur inutilesque. Diuites autem, atque potentes mundus

Luc. 23. Mat. 13. Psal. 1. Mar. 23. Luc. 13. Psal. 44 1. Co. 4.

maximis afficit honoribus, quidem sicut herba in præsenti virescunt, hos maximi facit, quia non vident nisi externa, & nõ considerant iusti latentem virtutem. Cum autem dies iudicii venerit, qui alterius sæculi ver est, vide quid dicit euangelium, quod arescent peccatores, & siccabuntur, iusti autem florebunt sicut lilium in conspectu domini. Apparebũt iusti, & sancti onusti fructibus bonorum operũ, quibus dicet Deus. Iam hyems transiit imber abiit, & recessit, flores apparuerũt in terra nostra, ficus ꝓtulit grossos suos. Tunc consummata lachrymarum hyeme, absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum (iusti enim hyemem huius vitæ frigus, & labores effuderunt) Iá enim non erit vltra clamor, nec dolor, quia priora abierunt. Orietur Sol iustitię Christus, quemadmodum sol orietur pulchrior micans in veris primordio, canent angeli cælestia cantica, sicut auiculæ, lucinia scilicet, & alię similes huius generis. Tunc iusti, qui hic latabant apparebunt sicut arbores pulcherrimæ, & lucentes. Sed quid fiet de arida herba? mittetur in ignem vt fornax inferni incendatur. Exibunt angeli, qui separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Dominus enim in Matthęo ait, Tunc dicam messoribus. Colligite zizaniam, & alligate eam fasciculis ad comburendum. Permittit Deus zizaniam crescere quando viridis est: quia sustinet hic Deus malos, & expectat, vt pœnitentiá agant. Quando autem venerit ver tempusque metendi, quando iam aridi fuerint, & pallidi, præcipiet Deus messoribus scilicet, angelis aridam herbam secare, in ignemque inferni proiicere. In fasciculos inquit, quia cũ mali & impii simul in consortio incedant ad peccãdum, hoc eodem modo simul in infernum proiicientur. Episcopus cum sobrinis, & consanguineis: quos ex Christi patrimonio ditauit. Prætor cum suis exequutoribus, qui prædabantur terram. Vsurarius cum vxore, filiis, famulis, & seruis, qui vsuræ ministrabant. Mercator & scriba simul cũ suis ministris in fasciculos comburentur. Audi tu peccator maledicte, qui tuo ventri, deliciis, & voluptatibus seruis. Audi Esaiam dicentem, Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Omnis gloria, & peccatorum vita assimilatur malæ herbę: quę hodie viridis est, & floret, cras autem arescit. Licet tu modo floreas & viridis sis: vide quid Esaias dixit. Exiccatum est fœnum & cecidit flos. Ad quid enim fœnum aridum deseruit, nisi vt ex eo ignis incendatur? Hoc ergo est quod debent expectare mali, qui sicut fœnum viride florent in hac vita: cũ autem dies iudicii venerit arescet, iudexque accedẽs inueniet eos siccos, propter quod mittet statim in infernum. Hanc ergo siccitatem quam tunc mali, & miseri peccatores habebũt, qui videntes huiusmodi signa aduentus Domini arescent, significauit optimè Euãgelista, dicens. Arescentibus hominibus prę timore, & expectatione. Timor iste adeò magnus erit, ꝙ quamuis iusti sint tuti propria conscientia, maxime timebunt, atque horrescent tot videntes signa, terremotus, maximãque maiestatem iudicis, irati contra iniquos & peccatores. Et vt Euangelista magnitudinem terræmotuum, & terrorum magis in animos nostros induceret, inquit, quòd nõ solùm homines, sed etiam Angeli contremiscent. Vnde sequitur. [Nam virtutes cœlorum mouebuntur.] Hoc est Angelici spiritus. Vocantur tamen virtutes cœlorum, & vt Marcus ait, virtutes quæ sunt in cœlo: quia sunt substantiæ spirituales, quę non habent molem, sed virtutem, sicut dicimus Angelos esse intelligentias, vel substantias separatas, quia non sunt spiritus uniti materiæ sicut animę, sed absoluti. Possunt etiam accipi istę uirtutes cœlorum pro uno de nouem ordinibus Angelorum, & quilibet Angelus illius ordinis uocatur uirtus & illi Angeli uocantur uirtutes. Mouentur tamen operatione insolita: nam ante hoc operabantur, id quod ordinarium erat, & erat naturale non miraculosum, quia nunc agunt operationes suas solitas, sed tunc mouebuntur ad faciendum operationes maiores, & inconsuetas, & sic oportebit sol obscurari, & luna, & cadere stellę. Nam cum spiritibus specialiter his, qui sunt de secunda hierarchia pertineat operari miracula, quę fiunt

super

Eccl. 39. Can. 2. Mala. 4. Mat. 13 Esa. 40. Mar. 13.

super res sensibiles: ideo mouebuntur ad faciendum has operationes maiores, & inconsuetas, obscurando solem, &c. Vel mouebuntur obstupescentes, & trementes, videntes Dei iram aduersus peccatores.

¶ Considera iam nunc tu, qui in hac breuissima vita tuis desideriis, & concupiscentiis seruis, qualis erit ille dies, vbi homines arescent, Angeli mouebuntur præ timore, & expectatione, quæ superuenient vniuerso orbi. Quanta, & quam terribilis sit illa dies, perpendi potest, primò in miseriis, & laboribus, quos hic iusti patiuntur, & sustinent? Quia si iusti, vt sunt Apostoli, Martyres, & amici Dei, tot afficiuntur calamitatibus, paupertate, scilicet fame, carcere, persequunturq́; & accipiuntur miseris modis, quid magis
Hier. 49 est expectandum? Ecce inquit Hieremias, quibus non erat iudicium, vt biberent calicem, bibentes bibent, & tu quasi innocens relinqueris. Non eius innocens, sed bibens bibes. Putant impii flagella, ignes, & scorpios, bonis paratos esse: cum secũdum veritatem, non nisi malis, & peccatoribus, qui etsi in hoc seculo cùm mali, & impii sint non patiantur, hoc habeant pro comperto enormia, & terribilia tormenta eos expectare, quod ipsi credere debent, si quidem Diuus Petrus, Andręas, & Laurentius, necnon Ioannes Baptista cum tanta essent sanctitate præditi, & perfectione vitæ, tot tantosque cruciatus sustinuerunt.

¶ Secundò aduertendum, quàm terribile iudicium erit illud, siquidem tam patienter, & benignè se gerit Deus cum peccatoribus in hac vita. Si quis furatur, plagis multis vapulat: si regem prodit, pęna capitali punitur, &c. Deus ergo, qui quotidie singulis horis videt, & tuffert
Esa. 43. blasphemias, furta, abhominationes, & maxima peccata, nonne de his supplicium sumet? Qui maximi facit honorem proprium, ita vt eum minimum dedecus, & contumelia maximè torquet, & ita ęstimat, qui cum adeò sit magnificus, & liberalis, vt seipsum nobis donet,
Esa. 1. nihilominus dicit, gloriam meam alteri non dabo: si ergo sic se res habeat, quid facturum, aut pœnas sumpturum de tot iniuriis, contumeliis, & alapis, quibus ab iniquis peccatoribus prosequitur, putas? Sic Deum dedecus, & cõtemptus vexat, vt quod prius Esaias dixit, fuit expostulare cum hominibus dicens, Audite cœli, auribus percipe terra, quoniam dominus loquutus est. Filios enutriui: & exaltaui: ipsi autem spreuerunt me. Maxima Deus iniuria afficitur propter contemptum, siquidem cœlos, & terram vocat, Si ergo hæc in pręsenti statu non Rom. 2.
punit: pro comperto habere potes te thesaurizare iram in die iræ, & vindictę, simulq́ue pœnas daturum in illo die. Et ex maxima Dei patientia, & benignitate, hoc qua cum peccatoribus se gerit Deus, cum sit adeò honoris proprii cupidus, & cum tanti faciat, hinc tu collige, quàm magna erunt diei iudicii supplicia. Adeo magna erunt, vt dicat sanctus Pe- 1. Pet. 4.
trus de illo die loquens, quod iustus vix Ps. 142.
saluabitur. Quod Dauid considerans dicebat Deo, Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine. Nam quod ait cum seruo tuo: Quid Dauid ais? nonne iustus, & seruus Dei es? quare ergo non gaudebis Deo rationem reddendo? Quia sentiebat Dauid Domini iudicium sic arctũ esse, ꝙ vix iustus saluari poterat: timebat quamuis iustus. in iudicio Deo reddere rationem. Si ergo Deo seruit hoc refugit iudicium: quid faciet, qui tantum carni, mundo, & voluptatibus inseruiuit? Si seruus Dei renuit intrare in iudicium: quomodo intrabit seruus dęmonis? Sed quid est, quod qui tantum bene gerunt timent huiusmodi rationem reddere? Quoniam etiam opera bona maximo rigore examinabuntur. Vnde Dominus, Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Tempus omne Dei est: sed tamen Psal. 74.
in hac vita Deus illius nos constituit dominus, vt cum nostrum sit in eo mereri possimus. Postea tamen cum dies iudicii accesserit, accipiet Deus tempus suum nobis commodatum, quando erimus extra omnem statum merendi, & resipiscendi, tunc iustitias iudicabit. Non dicit furta, homicidia, adulteria, &c. sed iustitias, id est opera iusta, & bona: nam etiam bona, quę gessimus examinabuntur, appenduntur que statera

recti iudicii Dei, vbi cognoscetur an pro
pter inanem mundi gloriam fuerint fa-
cta, vel proprium amorem, propter Deũ
ve: quam obrem, quam plurima opera
quæ nobis hic supererogationis, & he-
roica esse videntur, coram iudicio Dei
parui momenti erunt. In mundi creatio-
ne non mirum quòd examinaret Deus
animalia, pisces, & alia, sed mirum valde
Gen. 1. est quòd examinaret lucem. Vidit enim
Deus lucem, quod esset bona. Sic etiam
in fine mundi sicut in eius creatione exa-
minabit Deus opera nostra lucida, & bo-
na: tunc enim apparebunt tenebrę, quia
non iustificabitur in conspectu tuo om-
Psa. 142 nis viuens. Non quod Lutherani asserũt,
iustum in omni opere suo peccare: sed
operum nostrorum imperfectionem vo-
lo indicare, si ad examen diuini iudicii cõ
ferantur. Ideo Diuus Petrus dicebat,
quod iustus vix saluabitur: si Dauid, qui
seruus Dei erat adeò timebat in hoc in-
trare iudicium. Quid faciet ergo pecca-
tor plenus vitiis? Si fratres Ioseph perter-
riti sunt valde, audientes dicentem, Ego
Gen. 45. sum Ioseph, eo quod memores erant ini
quitatis præteritæ, de qua iam pœnitue-
rant, quid facient peccatores illi qui to-
ties Deum vendiderũt, cum vident Chri-
stum, non solum in regno Aegypti do-
minantem, sed super omnem mundum
in tanta gloria, & maiestate, cum ipsi
sint onusti tot vitiis & peccatis, quorum
nunquam pœnitentiã egerunt. Si Hester
Hest. 14 corruit, & examinata est in aspectu Re-
Dan. 9. gis Assueri, Daniel viso Angelo tremuit:
Mat. 28. custodes sepulchri in Christi resurrectio-
Ioa. 18. ne sunt territi, factique velut mortui: &
Iudæi in horto venientes armati vt Chri
stum iamiam moriturum caperent, audiẽ
tes ego sum: ceciderunt retrorsum: quid
faciet peccator cum viderit Christum in
nubibus cum potestate magna, & maie-
state venientem, vt puniat peccatores? Si
Exo. 19 tantum territi sunt filii Israel cum vene-
runt audire legem, vt dicerent, ne loqua-
tur nobis Deus ne forte moriamur: quis
accedet tunc ad Christum non legem dã-
tem, sed eius transgressores punientem?
Non ibi sonabit buccina, sicut cum da-
batur lex, sed vehemens tuba. Si Hieru-
salem tunc vt dicit Propheta Sophonias
scrutabitur lucernis ardentibus, cum sit
ciuitas sancta: quid erit de Babylone?
Nulla ibi proderit philosophia Aristote- Soph. 1.
lis, eloquentia Ciceronis, rethorica
Quintiliani. Nulla ibi scientia, diuitiæ,
mundi fauor, potentia, aut hypocrisis
proderit, nisi solùm bona conscientia.
Non erit locus fugiendi: nam vbique ap-
prehenderis, & coram iudice ad iudi-
cium traheris. Abscondit se Adam in ar- Gen. 3.
bore, cùm ad iudicium vocabatur, sed
tunc non inuenies lignum vbi abscondá-
ris: sed ligna erunt non ad refugium, sed
ad tormentum, quia illis combureris. Ha
bent hic peccatores lignum Crucis ad
quod se conferant, vt illud amplectentes
virtute illius Christique meritis saluen- Mat. 24
tur: & misericordiam consequantur.
Sed in iudicio Crux Christi, quæ hic est
refugium, apparebit in nubibus, non ad
solatium, aut refugium, sed ad tormen-
tum. Ligna syluarum erunt ardentia, vt
ibi non se abscondat filius Adam, nisi vt
cremetur: & lignum crucis erit tunc in
cœlo ad terrorem. In Numeris enim ha- Nu. 17.
betur quod dixit Dominus Mosi. Refert
Virgam Aaron in tabernaculum testi-
monii, vt seruetur ibi in signum rebellio
nis filiorũ Israel. Sicut crux Christi sum-
mi sacerdotis seruabitur in iudicio in te-
stimonium rebellionis peccatorum. Nam
sicut recta regula metimur obliquum la-
pidis, ita crucis virga apparebit in iudicii
die, vt illa tanquam regula mensuretur
vita nostra, cruce ipsa Christi vitæ nostrę
moribusque applicata, rectè siue obliquè
iudicentur. Obliqua illa opera, & mala
dicentur, quæ huic regulæ consona, &
proportionata non fuerint: econtra au-
tem, bona & sancta. Nec tunc Christus
venit deambulans ad auram post meri-
diem, sicut cum puniuit Adam, cõferens Gen. 3.
spatium atque tempus intra quod abscõ
di posset, aut (vt melius loquamur) age
re pœnitentiam posset. Sed tunc in iudi- Mat. 24
cio illo non erit pœnitentiæ locus: quia
non deambulans, sed cito veniet, & ideo
in Euangelio eius aduentus, fulguri com
paratur. In diluuio cum Deus destruxit
mundum aquis, habuerunt illi octo re-
fugium in arca: sed hic nullum erit refu-
gium. Cum subuertit Dominus Sodo- Gen. 8.
mam,

mam, & Gomorram non omnes perierunt, quia Loth monte saluatus est: sed in iudicio dicent mali, Montes cooperite
Gen.19. nos. Quid ergo speratis, quid statis, Cur non agitis pœnitentiam? Veniet tunc tempus quando non arare, nec metere
Hen.14 poterunt, & qui ex præcedentibus annis non congregant, tunc esurient. Vnde Dominus per Prophetam. Serui mei comedent, & vos esurietis. O quanta est stultitia nostra, qui scientes quod non erit tunc panis, sed sterilitas, nolumus
Esa.65. hic laborare. Non sic spreuit consilium Ioseph princeps Aegypti, quanuis nunc multi sunt generi Lot, qui consilium salutare spernunt. Non vacabit tunc tempus latendi, nec merendi. O quàm angustæ
Gen.41 erunt viæ reproborum, superius erit iu-
Gen.19 dex iratus, inferius horrendum chaos: à dextris peccata accusantia, à sinistris dæmonia ad supplicium trahentia: intus cõscientia mordens, foris mundus ardens. Vide quam iure, & merito Christus dicit q̃d arescent homines præ timore, & expectatione, & quod virtutes cœlorum mouebuntur: quandoquidem Iob cùm sanctus & iustus esset, & non oculis, sed tantum cogitatione cerneret hoc iudicium, tremebat, & timore perculsus, dice-
Iob.31. bat. Semper enim quasi trementes super me fluctus timui Deũ, & pondus eius ferre non potui. Iudicium enim erit quędã inundatio qua totus mundus, & oia bona eius subuertentur. Extat modò mundus, sordidus ac fœtidus: sunt homines onusti officiis, & magistratibus: sed naufragium faciunt, cum propriis mercibus.
Lib. 22. Cõsule Beatũ Gregoriũ in Moralibus su-
Mo.c.16 per hoc quod ait Iob, pulchrè disserentẽ.
Amo. 5 Propheta quoque Amos. Reuelabitur inquit quasi aqua iudiciũ, & iustitia quasi torrens. Sicuti quando inundat, magnaq; diluuies ingruit, rapit omnia quæ cursui obstare videntur, & secum fert. Vnde &
Iob.22. Beatus Iob loquens cum Eliphath. Nunquid semitam seculorũ custodire cupis, quam calcauerunt viri iniqui, qui sublati sunt, & fluuius euertit fundamentum eorum? Lege etiam sextum caput libri sextidecimi Gregorii in Moralibus super sanctum Iob: cuius doctrina, quæ optima est, breuitatis causa nunc omittimus. Diuus quoque Bernardus statim in initio primi sermonis aduentus assimilat mundi amatores nauigantibus, qui quidem ingruente tempestate nauique fracta & comminuta pro viribus tentant manibus capere herbam, seu tabulam, cupientes in ea incolumes euadere: crescente autem tempestate nauis cum contentis naufragium facit. Sic se habent impii, qui vt pauperiem fugiant, diuitias amplectuntur, vtque famen deuitent cibos capiunt, &c. Sed in iudicii die omnia peribunt: quia fluuius iustitiæ diuinæ subuertet omnia. Ideo Iob, quasi fluctus timebat Domini iustitiam: iudicium eius
& pondus. Vide Gregorium. Quod ergo libr. 10.
restat remedium, vt tot, tantaque fugiamus pericula? Mo.c.14
Quid faciemus, ne submergamur tot ingruentibus tempestatibus? Alleuare nauem animæ ab omni onere, & omnia abiicere, vt sunt diuitiæ, delitię, negocia secularia, honores, & his similia: & q̃d magis faciat nauẽ submerge-
re, vt sunt peccata iuxta illud, Iniquita- Psal.37.
tes meæ supergressæ sunt caput meum: & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Sed de his satis. Verum scias quanta auctoritate, & maiestate Dominus veniet suos iudicare post hæc signa, & terrores, qui præuenient diem iudicii: vide quid Euangelista dicat. [Tunc videbunt.] Tunc, in hoc loco magnam emphasim habet. Tunc quando bona conscientia pręstabit totius vniuersi regimini. Tunc quanto satius erit fuisse pauperculum despectum & deiectum, quam maximum prælatum, diuitem potentem in hoc mundo. Tunc q̃n delitiæ, voluptates, honores, humanæ amicitię peribunt. Tunc q̃n amici, cognati, regum studium,
eorumque pręcipuum esse amicum, nihil Mat. 13
proderunt. Tunc quando mundus succes- Hebr. 8
sus & consummatus fuerit. Tunc, quãdo tu cum Deo solus sedebis ad rationẽ tui reddendam, examinandamque conscientiam funali incenso. Et quando eueniet hoc tunc? De illa die nemo scit, nec filius eius quatenus homo est ex natura sua nisi ex vnione ad verbum: nec sciri potest ab aliquo mortali seclusa Dei reuelatione. Verùm possumus scire aliquem cito finiendum, & moriturum quando iam senex,

1.Co.10 nex, & decrepitus est, quanuis diem igno
1.Ioã. 2 remus mortis eius. nam vt Paulus ait, qđ
1.Cor.7 antiquatur, & senescit, propè interitum est. De hac sexta & vltima ætate ait Apostolus. Nos scimus, in quos fines seculorum deuenerunt. Et Ioannes etiam. Filioli nouissima hora est. Apostolus etiã Paulus, iterum ait, Tempus enim breue est. Ergo iam mundus ad interitum minatur. Signum etiam est ægroti iamiam morituri, quando videris lecti lodices, & stragula manu tenere, & ad se vi trahere. Iam nunc videmus principes capere stragula, expoliare, & exuere ecclesias, & mo
Gen.20 nasteria hospitaliaque, quartam partem vectigalium vendicantes sibi, faciẽtes dei ecclesiam ignobilem tributoque obnoxiam. Nec desunt Theologi, qui consulant Regibus, & laudant illorum auaritiam. Sicut nec defuerunt Abimelech serui, qui laudarent pulchritudinem Saræ. Semper enim principes habent iuxta se qui laudent ea, quę ipsi diligunt, & astant oculis acutis inspicientes quid regi charius, quidq; eum magis allicit, vt ipsi approbẽt, & commendent, quamuis re malũ sit, & vituperabile. Itaque rapina principum, diuitum, & potentum, signũ euidens est mundum iam cito moriturum.

¶ Aliud etiam signum morituri in proximum, est frigiditas corporis, tunc enim
3.Re. 1. medicus dicit, Actum est de eo. Sic Dauid quia senuerat, habebatque ætatis plurimos dies, cumque operiretur vestibus, nõ calefaciebat se: & sic deficiẽte calore mortuus est. Sic quando quis incipit mori frigescũt pedes: manus, nasus, & omnia mẽbra. Quandonam mundo tam parum charitatis fuit, sicut nũc? Iam amor non est, nec de virtute agitur, nec veritas præualet, nec pietas seu misericordia erga pro-
Mat. 24 ximos egentes, & miseros. Conciones fere nunquam audiuntur, res sacra breuis desideratur: quoniam abundauit iniqui-
Osee.4. tas, refrigescet charitas multorum. Non est veritas, non est misericordia, non est scientia Dei in terra. Maledictum, mendacium, homicidium, & adulteriũ inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit. Propter hoc lugebit terra, & omnes in ea. Omnia hæc oculis nostris videmus, quapropter mundus iam infirmatur, & in extremis laborat. Vnde Dominus. Cum ve Luc.17.
nerit filius hominis, putas, quòd inueniet fidem super terram? Non stant homines, promissis, fidem non seruant, debitum pernegant, non est cui fidere possit homo: homines secretum non tacent, omnia garrulationes, & proditiones sunt. Principes & rectores populorum, non rectores, sed oppressores eorum sunt: non domini, sed tyranni, non legum obseruatores, sed omnis iustitię, & honestatis violatores. Vbi nunc in mercatoribus, & officialibus mechanicis veritas. Non est fidelitas: nec inuenies amicum. Omnes quærunt quæ sua sunt non quę Iesu Christi. Vbique vsurę, periuria: deceptiones, mendacia, vbique fraudes. Mundus iam in maligno positus est, & iam adimpletum cernimus illud Esaiæ. Et relinquetur sicut ex cussio oleæ duarum vel trium oliuarum,
in summitatem remissiue quatuor, aut Phil. 2.
quinque, Quando virgis cędunt, & quæ- 1.Ioã.2.
runt oliuam videbis foliis expoliatam ra- Esa. 16.
misque carẽtem, hic vnum, ibi alium cernes in arboris summitate. Sic non ecclesia videtur, excussa, & expoliata esse tota illustribus viris, & sanctis quibus florebat elapsis temporibus, non inuenias iam nisi vnum aut alterum in additis, audies quendam virum sanctum Toleti habitare, alium Hispali, alium Barchinonę, alium Neapoli: cœtera orbis plena sunt perditorum hominum, & vitiosorum. Qui ergo memoria præterita tenet, & videt Ecclesiam Dei sicut oliuam excussam, viribus sanctis egentem: nonne dicet mundum constitutum esse in vltimo agone, finemq̃ue subire? Igitur finem hunc quotidie expectemus, iudicisque aduentum, qui veniet nobiscum rationem facere. Tunc enim satius erit pauperem mendicum fuisse, amare, propter peccata fleuisse, quã magnas diuitias habuisse, & tempus vitæ vanitatibus tribuisse. Tunc enim de quolibet verbo otioso, & cogitatione, rationem reddes. Quid erit tunc?

Videbunt filium hominis vanitatem in nube cũ potestate magna, & maiestate.]

Tria hic maximè consideranda sunt. Primò quis sit qui venit. Secũdo, ad quid venit.

venit. Tertiò, quomodo venit. De primo ait, quod videbunt filium hominis veniētem. Christo enim homini tradita est à Sāctissima Trinitate potestas iudicandi vi-
Mat.28. uos, & mortuos. Hoc est, quod ipsemet ait, Data est mihi omni potestas in cœlo,
Ioan.5. & in terra. Et iterum. Pater omne iudicium dedit filio. Et rursus. Et potestatē dedit iudicium facere: quia filius hominis
Act.10. est. In Actis quoque Petrus Apostolorū princeps ait de Christo. Hic est, qui constitutus est à Deo Iudex viuorum, & mortuorum, Christus enim in illa forma secū
Ro.14. dum quam est Dominus humani generis, ad iudicandum veniet. Obtinuit enim in quantum homo iure redemptionis dominium in totum humanū genus. Ideo Paulus. In hoc Christus mortuus est, & resurrexit: vt viuorum, & mortuorum dominetur. Non tamen erunt damnati beati, licet Christum videant: quia quamuis ab omnibus sit videndus, & ostendatur illa forma serui tam bonis, quàm malis: forma tamen Dei solis bonis seruabitur. Nā requiritur ad videndam diuinam essentiā lumen gloriæ, quo eleuetur potentia, vt ad id fiat idoneam: & licet aliqui negent illud lumen gloriæ exigi: saltem fatentur concursum aliquem diuinum supra naturam, quod non dabitur damnatis. Videbunt damnati corporis Christi gloriosi dotes, vt claritatem, & alias: quia videbunt Christi humanitatem, quæ apparebit dotibus gloriosis. Cognoscent autem illum esse filium Dei per excellentiam claritatis corporis, per maiestatem imperandi: promptitudinem in Angelis, & sanctis obsequendi, per tam euidentia, & pspicua signa, vt illis conuicti negare non valeant. Cognoscent enim per signa certissima effectusq; manifestos, quòd Christus est Deus, ac omnipotens, & videbunt humanitatem eius gloriosam: de qua visione non solùm non delectabuntur, sed recipient dolorem maximum, & penam, quia oculus infirmus offenditur videndo lumen maximum. Item, quia erunt obdurati in odium Christi: inimicus autem tristatur videndo gloriam illius quem odit, vel inuidit. Ideo videbunt eum cum maximo dolore, atque pudore. quod videbunt quem oderant, vt inimicum maxima gloria, & honore exaltatum. Sic filii Gen.37
Iacob sunt maximo mœrore pressi, vidētes Ioseph maximo honore, & deliciis à patre Iacob affici: qui illis erat exosus nimis. Sic torquebatur Saul, quia videbat Dauidem quem ipse oderat laudari, &
venerari à populo. Sic Hieremias non 1.Re.19
tam vexatus est videns Hierusalem euersam, & quasi viduam, quàm quod inimici Tren.1.
eius facti sunt ei in capite. Malos vocat Paulus inimicos Christi Iesu. Quorum finis interitus: videbunt enim quem ipsi Phili.3.
oderant honoratum maximè, quod quidem cedet in nimium dolorem. Sic mali cruciabuntur, & in eorū pœnam veniet Christus cum tanta maiestate, ibi videbūt illum tam terribilem, vt eligerent potius, quod infernus eos absorberet: quàm illius vultum intueri, & sententiam expectare. Esaias enim dixit, Impius non videbit gloriam Domini. Hoc dixit de vi- Esa.26.
sione diuinitatis, quia de humanitate dicit in eodem capite. Videant, & confundantur, & ignis hostes tuos deuoret. Ecōtra autem apparebit electis vultu placabili, & iucundissimo: quia beati videbunt eum oculo mentali, diuinitatem eius in propria forma, etiam gloriam animæ ipsius, oculo corporali gloriam, & splendorem corporis eius, cum maximo gaudio,
& lætitia. Ideo Esaias. Regem in decore Esa.33.
suo videbunt. Ioan.5.

¶Nota autem, quòd Christo datur iudicium, vt ipse ait, quia filius hominis, qđ in maiorem gloriam beatorum redūdat: & in maius præiudicium damnatorum, malorumque tormentum. Sicut enim cū
in carne passibili venit, fuit in ruinam, & Luc.2.
in resurrectionem multorum. sic erit in secundo aduentu. Mali specialiter punientur videntes, quòd ille, cuius moribus ipsi contradixerunt, sit eorum iudex. Nonne erit maxima confusio auari, qđ erit eius iudex homo, qui fuit pauperrimus, & diuitiarum contemptor, ita vt diceret, vulpes foueas habent, & volucres Luc.9.
cœli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet? Quid dicēt superbi cum viderint iudicem illum, qui portans in humeris suis crucem crucifigi voluit? Quid ambitiosi, videntes iudicē,
qui fugit cum voluerunt eum facere re- Ioan.6.
gem?

Ioan. 6. gem? Quid gulosi dicēt coram felle, & ace
Mat. 27 to potato? Quid denique omnes mundi amatores, coram mundi, & deliciarū contemptore dicturi sunt? Maximum supplicium erit malis Christum eorum iudicem esse: nam confusio diuiti est pauperē iudicem ei constitui: superbo, humilem dari: impudico, continentem: potenti, & magnati, pauperem Christum Iesum. Si in curiam regis profisceretis, vt vicinum tuum apud iudices conuenires de lite, & tibi in via occurrisset obuiam quidam patrius homo de eadem curia veniens, eumque de lite certiorem faceres, & ipse responderet te omni carere iure, quia cæteri in simili casu condemnari solent: nonne domum tuam redires, vt cum opposita parte conuenires: desisteresque ab incepto? Certe sic. Auare ergo quo vadis? Ad iudicium vado. Ibis quidem velis nolis. Dic mihi quæ res tua agitur? Nummos atque diuitias multas cōgregare, siue per fas, aut nefas. O quàm iniqua res agitur. Similem litem iā Christus Dominus gloriæ iudex condemnauit, quando in præsepio natus est, fuitq; pauper, & mēdicus in vita sua, & tandem post mortem sepultus est in alieno sepulchro. Idem dicere possumus de furibundis, gulosis, superbis, & de ceteris vitiis deditis. Damnauit Christus qui tuus erit iudex, auaritiā, luxuriam, gulam, iram, inuidiam, ceteraque vitia, peccata, sua vita, & exemplo reprehensionibusque, & hoc toto triginta trium annorū discursu quo in seculo vixit. Iste ergo tam vitiis oppositus datur, vt sit iudex vitiis deditis: in eorum dedecus, & ignominiam. Ibi non excusabitur iracundus, quod iniuriam condonare nō potuit: siquidem iudex quem alloquitur,
Luc. 23. cum ab inimicis suis, quam plurimis obsessus, & circundatus esset, sustinebat, & orabat Patrem pro illis etiam quando crucifixerunt. Non dicet gulosus ieiunare non posse, quia cōtinentissimus, & maximus ieiunator iudicabit eum, &c. & sic de aliis. Contra autem maximum erit solatium bonis, & gaudium, iudicē Christum habere potius quàm aliam diuinam personam: tunc habebunt iudicem apud quem opus non erit maximo conatu, & labore, vt persuasus fiat quantū sit opus qui labor ignoscere inimico, ieiunare, pro peti famen, frigus, sitim, martyrium pati, pro eo flagellari, & crucifigi, nam horum omnium iudex scientiam habet experimentalem: & sic maxima erit iustis gloria videre suum iudicem eosdem sustinuisse labores, quos ipsi: ideoque non erit iustitiam commendare opus. Dic mihi si litem intenderes, & iuris peritus qui tibi patrocinatur, nouitque te iure agere, in tua causa iudex constitueretur: nonne maxima afficereris lętitiā? Considera ergo quod iusti, & pii in præsenti vita Christum habent patronum in cœlo, iuxta illud, quod
ait Ioannes. Aduocatum habemus apud 1. Ioā. 2
Patrem Dominum Iesum Christum. Gaudium itaque speciale erit bonis, & sanctis viris iudicem habere, qui & aduocatus est: nouitque cuiusque iustitiam, & iniuriam, quam mundo persequente passi sunt. Disce ergo æquo animo pati labores, & angustias: paruique facere hominū iudicia. Nam quando quis damnatur à iudice ignaro: sua parum refert, nec sentētia ab eo lata angit: sed ad alium peritum iudicem prouocat, qui superior est, & suæ iustitiæ ignarus, qui irreuocabilem sententiam in proprium fauorem proferet. Sic se habent iusti in hoc seculo, contra quos mundus sententiam, vt stultus, & ignorans fert, vilipendens eum qui facilè parcit, iudicansque magnum esse dedecus iniuriam non vindicare, esse humilem, pauperem, & stultitiam maximam
propria bona dimittere: Sic mali dixe- Sap. 5.
runt de bonis. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperii. Nos insensati vitam illorum putabamus insaniam, & finē illorum sine honore. Hoc est iudicium, & sententia iniusta quam mundus ignarus fert contra iustos: & sic in hoc statu, iustorum causa semper damnatur. Sed tamen non ægrè ferant, quia via, & aditus patet ad prouocandum vt a iudice supremo Christo Iesu audiantur optimo iurisperito, qui dicet hominum sentētiā vanam fuisse, nullamque esse, aliam proferens, malos condemnans, a qua nemo fugere, aut appellare poterit. Sic propheta Hieremias cum ab hominibus iniustè damnari videret, ad Deum conuerti

tur

tur, dicens, Tu autem Domine Deus Sabaoth, qui iudicas iustè, probas renes, & corda, videam vltionem tuam ex eis: tibi enim reuelaui causam meam, Domine deus meus. Itaque in gratiam iustorum, & pœnam malorum Christus deus, & homo veniet ad iudicium. Nam boni & sancti lętabuntur maximè videntes aduocatum, iudicem super eos cõstitutum: mali verò confundentur, cum viderint inimicum cum tanto honore exaltatum, vt iudicet, qui in hoc seculo verbo, & exẽplo eorum facta damnauit.

¶ Secundò ad quid Christus sit venturus, notum est. nam veniet iudicare viuos, & mortuos. Sed videtur maximè dignitati, & auctoritati Christi derogare cum homine intrare in iudicium, videtur inquam pusillanimitas, & deiectio. Si Rex cum suo obsonatore consideret, vt ab eo rationem sumeret, vir certè parui ponderis, & momenti haberetur: qui item si in pęnarium, vel coquinam intraret, vilioris æstimaretur. Vir quia formicis exigere vellet, qua causa ductę grana in foramina, & specus condunt: iste homo nonne stultus iudicaretur? Plus nimium maiestati, & excellentiæ Dei derogat rationem ab homine exigere: quia respectu dei homo minoris, quam formica respectu hominis sit. Item quia coquus ita homo est sicut rex: homines autem corã deo
Esa. 40. sunt tanquam si nõ essent, inquit Esaias. Et Dauid in Psalmo. Substantia mea quasi nihilum coram te. Coram homine ali-
Psal. 38 quid siuę multum valet alius homo, & si alter sit Cæsar alter vero subulcus: sed coram deo omnes sunt quasi non essent,
Gen. 19 Ideo Abraham, Loquar ad Dominum
Esa. 40. meum, cũ sim puluis, & cinis. Esaias quoque. Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Et in Psalmo. Omnes sicut vestimentum veterascent, tu autem
Ps. 101. idem ipse es, &c. Itaque si minus coram deo sumus, quàm coram Rege pœnarius, & quàm coram homine formica: videtur indignum deo cum homine in iudicium
Job. 13. intrare. Hoc dicebat Iob. Homo natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miseriis. Et dignum ducis super huiusmodi oculos aperire, & ducere eum tecum in iudicium? Prætere quam exegisti Domine rationem in mortis hora, optima fuit quidem, & falli nullo modo potuit: ad quid ergo conducit iudicium vniuersale facere, ad iterum exigendam? Deinde propheta tuus ait,
quod non punis bis in idipsum. Semel Num. 2
enim Deus peccatum puniit, & tunc maxima misericordia, & benignitate, Misericordiam, & iudicium, (ait Dauid) Can- Ps. 100.
tabo tibi domine. Ergo si hominem in morte iudicas, ad quid iterum iudicium facis, & iterum damnas? Respondetur ad hoc, quòd conuenit vt Deus faciat iudicium generale: expedit enim ex parte Dei, & ex parte nostra. Ex parte Dei: quia iustus est, & iustitia est constans ac pꝑpetua voluntas ius suum vnicuique tribuendum est secundum proprium meritum, secundum, rationem naturalem cõstat virtuti præmium, vitio autem supplicium deberi. Hoc non facit deus in hac uita, siquidem multi boni, & iusti ad maximam paupertatem deueniunt, infirmitatem, persecutiones, & afflictiones patiuntur: malis autem multa secunda euenire ab omnibusque extolli videmus. Quam rem multi mirantur, vt Dauid. Mei autem penè moti sunt pedes, pene ef-
fusi sunt gressus mei. Quia zelaui super Psal. 72
iniquos pacem peccatorum videns, &c. Vide totum illum Psalmum: vbi Dauid inquit, quod penè moti sunt pedes eius videntes prosperitatem malorum, & quod beni parui fiant, vt non sit respectus morti eorum. Et tandem, huius causam non penetrans, inquit, in hac vita huiusmodi iudicium Dei nos latere, & quod in die vltimo iudicii, in alia vita, cognoscetur. Ideo dixit, Donec intrem in sanctuarium Dei, & intelligam in nouissimis eo-
rum. Abacuc etiam clamat, & voci- Abac. 1
feratur dicens, Quare respicis contemptores, & taces conculcante impio iu-
stiorem se, &c. Dauid, Vsquequo pec- Psal. 93
catores Domine, vsquequo peccatores gloriabuntur. Iob etiam de quæstione hac miratur: & multi alii, quos longum esset recensere. Plurimos etiam, & nunc turbat hæc quęstio, videntes malorum fœlicitatem, & bonorum contemptum. Vt ergo ad hos omnes respondeat honoriq; satisfaciat deus, operę pretium

duxit

Psal.50. duxit iudicium generale fieri, vt omnibus satisfaciat, vt Dauid inquit. Vt iusti ficeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Est Deus adeo bonus, quod cum sit maximus, & omnipotens, nos autem adeo minimi: non dedignatur nobis rationem reddere, humiliari: suamque coram hominibus defendere causam: vt suã ostendat iustitiam, & quomodo quæ facit, rectè, & iustissimè facit. Hoc perspicuum est, quod in instanti quo anima corpus deserit, datur ei pœna secundum suum meritum: sed quia hoc cæteros latet, cum iudicium occultum sit: ex parte Dei conuenit iudicium aliud esse vniuersale, vt omnes iustitiæ dei certiores fiant. Vult Deus omnes homines intelligere, quam iuste se gesserit cum singulis in mortis hora, malo, scilicet, & bono. Ideo Esaias ait, Reuelabunt cœli iniquitatem Iudææ, & terra aduersus eum insurget: & notum erit peccatum illius cum his qui dixerunt deo recede a nobis.

¶ Secundò iudicii dies necessarius est ex parte nostra: quia virtus non solùm præmio, sed digna honoris est: & vitium non solum supplicium, sed etiam cõfusionem, & dedecus meretur. Et sic oportet bonos non solùm in morte præmio donari, sed etiam æquum, & iustum est, vt coram omnibus honore afficiantur. Peccatores quoque publicè dedecore affici maximè conuenit: quia peccatum cum malum sit, obligat non solum ad pęnam, sed etiam ad confusionem, & pudorem. Ideo leges pręcipiunt, vt latrones publicè puniantur, propter confusionem, & verecundiam quam patiuntur: vnde si iudex latronẽ secreto in carcere vapulare iuberet, nõ esset in officio, nec iustitiam faceret: quia abstulit aliquam partem pœnæ culpæ debitæ, quæ pudor est, quod homo proprii honoris zelotypus eliget potius maximam pœnam pati, quàm quodlibet publicum dedecus etsi paruum sit. Nec ergo dimittat Deus quę ad rectam iustitiam pertinent, opus est palam crimẽ obiicere peccatoris. Quare damnati mallent esse in inferno, & pati illas pœnas, quam dedecus illud pati. Mundi iudices tam seculares, quàm ecclesiastici supplicium delictorum differunt in dies feriales quibus multi comparent. Ita deus reseruauit multa delicta. vt in illa die coram omnibus sumeret supplicium de illis Vnde Paulus. Illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit cõsilia cordium. 1.Co.4.
Et dominus per Prophetam Naum minatur dicens, Reuelabo pudenda tua in facie tua, & ostendam in gentibus nuditatẽ tuã: & regnis ignominiam tuam. Nam si mulier honesta, & verecunda nudaretur coram omni regno, moreretur, præ verecundia. Quid ergo faciet tunc peccator cum coram toto mundo legetur eius vita, turpitudines, & abominabiles cogitationes? Huc obsecro oculos tuos attolle, considera maximè futuram tuam confusionem, & ignominiam, quanto maior erit tunc delictorum tuorum cognitio: & quanto plures, & dignitates maiores erunt ii, coram quibus in iudicio pudenda reuelabuntur. Tunc enim non tantum opera, sed etiam cogitata coram Deo apparebunt, Angelis, & hominibus. Inuocabit etiam contra te cœlum, & terram: iuxta illud Deuteronomii, Inuocabo contra vos cęlum & terram. Testimonium dabunt coram te Angeli, & dęmones, vt exemplo sanctorum confundaris: quia poteras facere, quod ipsi fecerunt, sed potentior erit læsit conscientia propria, quæ arguet te sicut Paulus dicit, Testimonium illis reddẽte conscientia eorum. Et hęc sola satis erit ad illum conuincendum.

Num.3. Deu.31 Rom.2.

¶ Sed hic vnum dubitãdum est, an peccata iustorum apparebunt in cœlo? Ad quod respondeo quòd sic: sed non cedet in eorum pęnam, & confusionem: sed honorem ac gloriam. Eueniet illis, quod solet euenire his, quorum tunicæ manica in clauo fixo capitur, & comprehenditur, ex quo eius ruptio seu scissura sequitur: cui postea ne videatur limbus cooperiens additur, & adiicitur: quo facto adeo pulchra ruptura manet, vt data opera scisa videatur propter decorem. Sic scissuræ peccatorum pœnitentia pro illis facta exornatæ, non solum non malæ apparebunt: sed maximè lucidæ. Mali verò rupti apparebunt, & abominabiles, quorum omnia peccata publica erunt ad eo-

rum confusionem, dolorem, & penam.
Mat.25. Sed his omnibus multo maius & horribilius est cum se viderint peccatores velut hedos, a sinistris iudicis statui: iustos autẽ ad dexteram collocatos, & regnum vocari, se autem dæmonibus tradi torquendos. Quanta tunc erit angustia, quantus
Sapi.5. gemitus? Quantus planctus? Maiora quidem & plura hęc omnia erunt, quàm lingua explicare, aut intellectus capere sufficiat. Videntes enim turbabuntur timore horribili dicentes intra se pœnitentiam, agentes, & prę angustiâ spiritus gemẽtes. Hoc dedecus pudor, & confusio, quæ omnia ibi mali patientur, erit eis cruciatus, maximus: sicut honor, & gloria bonis, ꝙ eorum corpora gloriosa, & lucida exeãt, sicut sol, triumphantes de malis. Cæterum in vniuscuiusque morte corpus minime luit pęnas: ob idque necessum est, vt impii resurgentes corpore simul, & anima damnentur, iusti autem vtraque stola gloriæ decorentur, vt integra, & omnibus partibus absoluta sit summa Dei nostri iustitia. Ideoque ex parte dei conuenit, vt faciat iudicium generale, vt iustificet suam causam, & ostendat quàm bonus sit. Secundo etiam expedit, vt iudiciũ fiat ex parte nostra, ad consummationem tam bonorum quàm malorum.

¶ Tertiò, & principaliter agendum modo est, quomodo filius hominis Christus iudex viuorum, & mortuorum venturus sit. De hoc enim ait nunc Euangelista, quod veniet cum potestate magna, & maiestate. Sic angeli cum ascendit Christus in cęlum, & nubes suscepit ab oculis
Act.2. Apostolorum, dixerunt. Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cęlum? Hic Iesus, qui assumptus est a vobis cęlum sic veniet quemadmodum vidistis eum euntẽ in cęlum. Veniet enim super nubem candidam, tota Angelorum cųria comitatus toto Sanctorum agmine stipatus. Veniet cum luce immensa, & cum incredibili clãgore tubarum: & videant impii quem
Apoc.1. contempserunt. Ideo Ioannes in Apocalypsi. Ecce veniet in nubibus cęli, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Porro hæc nubes non erit naturalis, nam in momento resurrectionis motus cessabunt: vnde vapores eleuari non poterunt. Quæ re supernaturalis erit, & credimus condensari virtute diuina, & supernaturali, vt virtus diuina filii Dei euidẽtius appareat: & maiori sit spectantibus admirationi. Sic etiam illa Mat.17.
nubes, quæ, in transfiguratione, obumbrauit eos, & quæ Christum suscepit in transfiguratione, supernaturalis erat, siue ex nimio splendore corporis Christi fuerit genita, siue ministerio Angelorum. Veniet autem cum tanta maiestate, peccatoribus metum incutiendo. Vnde Esaias de hoc aduentu loquens, ait, Do- Esa.42.
minus sicut fortis egredietur, sicut vir ꝓliator suscitabit zelum, vociferabitur, & clamabit, super inimicos suos confortabitur. Tacui, semper silui, patiens fui: si semper silui, patiens fui: sicut parturiens loquar. Aduerte etiã hanc Esaiæ auctoritatem, quia illam per singulas partes exponere statui: quia optimè hoc iudicium & aduentum filii Dei declarat. Primò ait, quòd Dominus, vt iam diximus, zelans suum honorem veniet ad iudicium: quia, peccatores quantum in se erat sustulerunt suis culpis, & nequitiis. Veniet enim suscitãs zelum quasi vir prælliator. Quando rex regni ciuitatem ingreditur veste togalia indutus, vt vxorẽ ducat, vel ad festa celebranda, ipse cum suis equitatibus purpuratis lætus ambulat ac festatus, incolis pacificè loquitur, omnesque salutat: si autem volens arma, & bellum gerere venit ad vrbem deuastandam, & dirumpendam, quia contra ipsum insurrexit, incedit armatis stipatus: quia eo animo commotus est, vt veniret supplicium sumpturus de subditis pro delictis. Sic cum Christus Rex gloriæ venit in mundum in suo primo aduentu in die Natiuitatis eius: quia pacificus, humilis, & mãsuetus veniebat, illius equites itidem, & famuli læti ingrediebantur ac pacifici, canentes, Gloria in excelsis Deo, & in ter- Luc.2.
ra pax hominibus: & incolas salutauerũt bona, & grata nunciantes pastoribus, in quibus clemẽtiam ac benignitatem, qua Christus Dominus intrabat ostenderunt: Sed in secundo aduentu dicit hic Esaias, quòd veniet quasi vir præliator armatus, in potestate magna, & vt peccatores duri pœnas luant. Sic coram ipsi equites

tes armati præcedent, peccatores minantes: & ita in habitu, & vultu quem præ se sol, luna, stellæ, cœlum, terra, mare, & elementa ferent, ostendetur, quòd venit, sicut fortis, & quasi vir præliator. Ait vltra propheta. Tacui, silui, patiens fui: sed qua si parturiens loquar: Nimium Deus modo tacet, & suffert, cum peccatoribusque simulat. Quot peccata, adulteria, homicidia, & abhominationes, permittit modo Deus? maximè miror, quòd mundus non subuertatur, cœlum ruat, nec aperiatur terra, totque iniquos deglutiat peccatores. Sed existimatis vos, quòd quia modo tacet, tacebit semper? Ecce ait, quasi
Ioan. 8. parturiens loquar. Quando pharisæi mulierem adulteram conspectui Christi obiecerunt, tacebat: sed videte, quid scribebat. Tu peccator aduerte, quòd quamuis tacet Deus, scribit nihilominus. Dissimulat, sed vitam & processum cumulat. ideo & si non loquitur, ne dormire existimes: propter quod cum ad culmen perueneris peccatorum exonerabit iram super te, simulque omnes pœnas lues. Quando filii Israel profecti sunt ex Aegypto per desertum in terram promissionis, exiuit
Exo. 16 obuiam Amalech animo dimicandi contra Dei populum: post quadringentos autem annos dixit Sauli Deus per prophetá Samuelem. Recensui quæcunque fecit Amalech, Israeli, quomodo restitit ei in via, quando ascédebat de Aegypto. Núc ergo vade, & percute Amalech, & demo-
1. Re. 15 lire vniuersa eius. Bene existimabát Amalechitæ Deum iam esse oblitum peccatorum suorum, & eo, quod tacebat eos impunitos abituros: sed decepti sunt: sicut tu quando existimas Deum non sumpturum supplicium de tuis iniquitatibus, qa tacet, vt postea grauius puniat. Thesau-
Rom. 8. rizas enim in die iræ, vt Paulus ait. Sicut enim venit super eos ira Dei. ita super te veniet: nisi à via tua mala destiteris. Qui tacet, dissimulat, & qui patiens est, vide quid dicat, & horresce audiens. Ecce ego quasi parturiens loquar. Clamabit Deus, & vociferabit, sicut parturiens mulier. Quando mulier aliqua grauida fit, laborat aliquando leui dolore capitis, seu stomachi, cibosque fastidit: hoc autem totum nihil est si comparetur cum doloribus, quos in partu sustinet. Tunc enim verè dolebit, quando clamabit gemitibus animam ipsam attingentibus. Ita & eodem modo si contemplari vis mundi supplicia, inuenies esse quosdam leues dolores: qui nihil esse videntur, si ad diem iudicii comparentur. Nam omnia præterita supplicia habent se, vt dolores mulieris, quæ grauida esse incipit. Diei autem iudicii dolores erunt sicut mulieris iam partui propinquæ, qui ad cœlum vsque peruenient, terramque ad fundum ire facient. Vide punitiones quas in sacra scriptura legimus Deum mundo intulisse: & reperies apicem esse respectu earú, quas in vltimo die inferet. Angeli cum primú peccauerunt è cœlo eiecti sunt in infernum absque vllo medio. Adam è paradi
so terrenali. Noè temporibus destruxit Gen. 3.
Deus mundum diluuio, aquis. Misit
ignem de cœlo super Sodomam, Gomor Gen. 7.
ram, Adoniam, Sabaim, & Losam. Inter- Gen. 19
emit primogenita Aegyptiorum. Puniuit Pharaonem tot plagis: & postea in ma
ri submersus periit, simul cum suo exerci Exo. 10
tu. Deleuit memoriam Amalech de su- Exo. 14
perficie terræ. Interfecit Og regem Ba- Exo. 17
san, & omnes principes Canaam: cú cæ- Nu. 21
teris, qui terram promissionis obtinebát. Leui. 10
Combussit Aaron filios: fecit blasphe- Leui. 24
mum lapidibus obrui: cooperuit lepra Nu. 12.
Mariam sororem Mosi. Crepuit terra, & Nu. 16.
deglutiuit Dathan, & Abiron cum omnibus suis domibus: igne succensit ducentos quinquaginta viros: Mosem & Aaró vetuit ne terram promissionis ingrederétur, & de sexcétis millibus virorum, qui
è terra Aegypti egressi sunt, duo tantum Nu. 20.
terram promissionis digni habiti sunt in- Nu. 21.
trare. Serpentes ignei gentem enecant. Ios. 7.
Acham: quia vestem Hierico furatus est, iussus est lapidari: Heli subito obiit: Saul
fuit reprobatus, & præscitus. Dauid cum 1. Reg. 4
Dei amicus esset, fuit punitus mirum in 2. Re. 24
modum: Oza occisus, quia arcam tetigit. 2. Reg. 6
Propheta, quia contra Dei voluntatem 3. Re. 13
comedit à leone fuit dilaceratus: centum 4. Re. 19
octogintaquinque millia Assyriorú qua 4. Reg. 2
dam nocte Angelus Domini interfecit: 4. Reg. 5
duo & quadraginta occisi sunt pueri ab 2. Pa. 26
vrsis, quia prophetam Eliseum irridebát, 4. Re. 25
Giezi factus est leprosus propter simo- 1. Re. 17
niam:

niam & Ozias etiam, qui vti voluit sacer
dotali officio cum suum non esset. Dei
populus ductus est in captiuitatem viri-
bus Nabuzardam: Golias occisus per
manum cuiusdam pastoris. Holofernes
Iud. 13. iugulatus per mulierem: Antiochus tri-
Mac. 9. stis & doloribus plenus miserè mortuus.
Mac. 15 Nicanor interfectus, & in frusta commi-
Act. 5. nutus: Ananias, & Saphira repentina
morte pœnam dederunt, & Herodes à
vermibus fuit consumptus. Omnia ergo
ista maxima quę audiuisti supplicia adæ-
quat minimum quod peccatores in die
tremendo iudicii patientur non si suppli
ciis inferni comparentur: quia huius vi-
tæ dolores, afflictionis, & flagella sunt de
litiæ. In die iudicii vera flagella erunt, &
supplicia. Puniuntur hic peccatores, vt
corrigantur misericorditer: sed in iudi-
cio, vt crucientur sine remedio. Quod
ostenditur in Hieremia, cui dixit Domi-
nus. Quid vides Hieremia? Et respondit.
Virgam vigilantem ego video. Et infrà.
Hier. 1. Quid tu vides? Ollam succensam ego vi
deo. Præsentis vitæ correctio assimilatur
virgæ: sed futuræ vitæ supplicium assi-
milatur ollæ. Verè enim, vt virga est pu-
nitio vitæ præsentis: quia percutit non
ad occidendum, sed corrigendum. Vnde
Salomon. Si percusseris eum virga, nõ mo
rietur. Vnde percusio hęc nõ est odii, sed
Pro. 13. amoris. Sic in Prouerbiis habetur. Qui
Eccl. 30. parcit virgæ, odit filium. Et in Ecclesiasti
Psal. 21. co. Qui diligit filium, assiduat illi flagella.
Et in psalmo. Virga tua & baculus tuus:
ipsa me consolata sunt, Ad hoc enim in
hoc mundo corripit Deus, vt emendet.
Erat hæc virga vigilans: quia excitat pec
catorem à peccati somno, & iustũ à cor-
pore accidię. Sic Angel⁹ excitauit Petrũ,
Act. 2. percusso latere eius. Ait in iudicio nõ sic
punientur peccatores: quia illi, qui non
emendantur virga præsentis flagelli, cru-
ciabuntur ardore æterni incendii: ideo
ait: in secunda visione. Ollam succensam
ego video. In olla carnes includuntur, &
significat locum inferni, in quo includun
tur damnati propter peccata, quæ in car
ne viuentes commiserunt: quapropter
ollæ succensio significat gehennæ incen-
dium. Vnde Iob. De naribus eius proce-
dit fumus sicut ollæ succensæ aquæ fer-

uentis. Et ideo quando Christus tem- Iob. 14.
plum est ingressus, puniuitque illos, qui
in eo emebant, vendebant, & domum
Dei profanabant, inquit Euangelista
quòd fecit Christus quasi flagellum. Non Ioan. 2.
inquit fecit flagellum, sed quasi flagellũ,
quia flagella quę Deus hominibus in hac
vita infert, non verè flagella sunt, sed
quasi flagella: non sunt supplicia, sed
quasi supplicia, quia solum typum, figu-
ram, & similitudinem supplicii habent.
Attamen in iudicii die non faciet Chri-
stus quasi flagellum, sed flagellum: quia
illius diei supplicia atque cruciatus, non
quicunque erunt, sed veri: quorum tan
tam similitudinem & vmbram huius vi-
tæ flagella obtinebunt. Deus enim ma-
nifestè veniet, & ignis ante faciem eius
exardescet, & in cuircuitu eius tempe- Psal. 49.
stas valida. Tunc non silebit, vt olim: lo-
quetur enim tunc, & non vociferabit
quasi parturiens. Et quo in hoc seculo pa
tientior fuit peccata dissimulans: eo tũc
in iudicio seuerior erit, & durior ad mise
ricordiam. Quamuis tunc tam ferreus
auditor, vt tonitrui magnitudinem pos-
sit audire? De hoc tonitruo dicitur in Psa. 103.
psalmo. A voce tonitrui tui formida-
bunt. Tantus erit iudicis alioquin mi-
tissimi furor, tantusque seuerus vultus:
vt sancti etiam illius aspectum formi-
dent. Sanctus erat Iob, & ait, Quis mi- Iob. 27.
hi det, vt in inferno protegas me, & ab-
scondas me donec pertranseat furor
tuus: & constituas mihi tempus, in quo
recorderis mei? Dicito mihi Iob, non- Iob. 31.
ne tu es, qui dicis, non reprehendit me,
&c. Nonne tu pater orbato es, sola-
tiumque viduæ præstas? Timeo quo-
niam dies ille futurus est terribilis, soliq;
iustitię deputatus, Beaus Paulus, sanctus, 1. Co. 4.
& iustus erat, tamen in hæc verba pro-
rumpit. Nihil mihi conscius sum. Ratio
est, quia qui me iudicat Dominus est: quẽ
decipere non potero, etsi velim. Stat me
non inuenire peccatum: si tñ aliqđ fuerit,
inueniet Deus. Indoctus pictor pictura q̃
ipse fecit cõtentus est: notissimus aũt fa-
ma, educet q̃ plurimos defectus ex eadẽ
pictura. Si ergo ĩ illo die quia dies iustitiæ
est electi tremũt quid peccatores facient?
Vñ & Malac. Et quis poterit cogitare diẽ Malac. 3
aduen-

aduentus eius? Et quis stabit ad videndum eum? Horrendum enim erit (vt Paulus inquit) incidere in manus Dei viuentis. Incidere in manus Dei mortui gaudiũ maximum est. Nam si Deũ in cruce pendentem & mortuum vides, inuenies eius manus esse fixas, ita vt te percutere non possit. Sed valde timẽdum est incidere in manus Dei viuentis. Omnes, qui in hac vita punientur, incidunt in manus Dei mortui. Castigauit me Dominus, & morti non tradidit me. Supplicium huius vitę si ad supplicium diei iudicii comparetur, & referatur, habet se sicut taurorum tentatio, aut probatio, qui in arenam ducendi sunt: quos duabus fustibus, sudibus cędi tantum permittitur: quando tamen in arenam descenderunt non solum fustibus sed hastis, gladiis, percuti, & traiici integrum est, vsque ad crurium sectionem. Huius vitæ supplicia fustes, & virgæ quędam sunt amoris plenæ, diei autem iudicii, lancearum ictus mortiferi erunt. Ligatis manibus & pedibus mittite eum in tenebras exteriores. Ad alligãdos Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Nunc soluti pedibus sumus, vt ad deum gradiamur, manibusque, vt bene operemur: in die verò iudicii, manus, & pedes vincti erunt, vt in infernum in æternum proiiciamur. Ideò Ioel Propheta. Conturbentur omnes habitatores terræ: quia venit dies Domini dies tenebrarum & caliginis, &c. Lege caput secundum Ioelis Prophetæ. Miratur Ioel hunc diem, & meritò: quia si iudicem, & iudicii locum considerauerimus, iure mirabimur. Hoc dicebat Iob, quod scilicet, causis, quas peccator dederit, nec vni respondebit. Si voluerit contendere mecum, non respondebo vnum de mille. Super omnia hæc quæ cum illa authoritate Esaiæ explicuimus, audi nunc vnum scripturæ exemplum. Noe iustus iacuit nudus in tabernaculo suo: sed Cham nunciauit fratribus, quod patris sui verenda essent discooperta. Sem autem, & Iaphet cooperuerunt ea. Similiter sicut Cham, in hoc seculo impii peccatores irrident ignominiam, & deiectionem patris sui Christi Domini, quem vt Deum, & patrem habent. Debile, exile, & imbecille, ignominiosumque in Christo, est paupertas eius, humilitas, mortalitas, debilitas, Crux, atque Passio apud peccatores. Hæc omnia filii huius seculi, & carnales irrident: quibus Euangelica mendicatio est dedecori, Cruxque Christi ignominię, & humilitas stultitiæ: dicunt etiam eos miseros esse, qui propter Christum persequutionem patiuntur. Noe autem quem irrident dormit. Sic se habere videtur Christus cum peccatoribus, ac si somno vacaret, eo quod dissimulat omnia hæc tanquam non videns nec intelligens, nec sciens. Hoc est illud Esaię. Tacui, silui, patiens fui. O quanta Deus sustinet, & nihilominus tacet. Quis dicere valet, & explicare quæ Deus suffert? Tot fornicarios homines, adulteros, blasphemos, &c. Sed tacui. Nunquid semper tacebo? Existimatis miseri peccatores, quia nunc dormit, semper dormiturum? Nunquid non vigilabit, qui custodit Israel? Euigilans de somno Noe, cum didicisset, quod fecerat filius suus minor, ait. Maledictus Chanaam, seruus seruorum erit fratribus suis. Vigil nanque vt Daniel ait clamauit de cœlo. Succidite arborem. Vigilabit Deus in iudicii die, qui cùm sciens sit conuitiorum omnium irrisionum ac detractionum, quę omnia à peccatoribus illi illata fuerunt, quasi parturiens loquetur ille, qui tacebat, silebat, & patiens erat: vt malè diceret Chanaam & semini eius, & benediceret Sem & Iaphet. Itaque sicut Noe filio impio maledixit, quia inhonorauit eum, & bene dixit Sem: sic Christus benedictionem mittet super bonos: quia isti cooperuerunt virilia patris, isti enim honorauerunt paupertatem, humilitatem, abiectionem, & crucem Christi: amplexique sunt omnia ista in hac vita, & dilexerunt. Istis dicet, Venite benedicti Patris mei. Impiis aũt. Ite maledicti in ignẽ æternũ. Tunc enim ille qui dormierat, siluerat, & patiens fuerat, quasi parturiẽs loquetur aduersus peccatores, maximo clamore dicens, Ite maledicti in ignẽ ęternum. Discedite illico a me impii peccatores. Tunc dicent illi. Domine, quando quidẽ à tuo conspectu proiicis nos, benedictionẽ tamẽ nobis largire, & cum ea dimitte.

Heb. 10 · Psa. 117 · Mat. 22 · Ps. 149. · Ioel. 2. · Iob. 9. · Gene. 9 · Ps. 125. · Dani. 4. · Mat. 25

mitte. Addidit. Maledicti. Benedictio, erit maledictio. Domine (dicent illi) iā quos nos cum maledictione dimittis, iube nos in locum quietis abire. Respondet. In ignem. Iam ergo Domine, quòd à tuo conspectu tolli finis, cum maledictione, & in ignem cōiicis: ne obsecro in ęternum, ibi detineri rogas nos, sed sic facere digneris, vt aliquando nostri memineris. Addidit, æternum. Quando ergo domine proiicis nos, cum maledictione, & in ignem vbi in æternum nobis est commorandum, tribue saltem bonam societatē, quæ consoletur nos. Ad quod addit. Qui paratus est diabolo, & Angelis eius. Simul cū istis carnificibus, atque tortoribus in æternum futuri estis. Improbi spiritus, & sordidi vobiscum erūt, quorum aspectu, societateque vestri dolores, & cruciatus augeantur. Sed omnes istæ pœnæ, & singula verba huius meledictionis discutiantur a nobis breuiter.

1.Co.15 ¶ In primis aduertendum, quòd quanuis resurrectio mortuorum erit (vt sanctus Paulus ait) in ictu oculi: tamen hæc disceptatio bonorum, & malorum non erit, nisi in tempore: nam istæ voces vocales erunt, quæ nisi in tempore fieri nequeunt, non tamen ad singulos hęc verba dicentur: nam sic immēsi temporis spatium requireretur: sed ad chorum malorum totum simul dicit. Ite maledicti, & ad omnes bonos simul dicet, Venite benedicti. Quanuis accusatio, & examinatio, quæ ad conuincendum iniquos, & præmiandum iustos mentaliter solum sit facienda, & omnibus conscientiæ omnium sint manifestæ, sententiæ verò debent maiestatem iudicis secundum humanam vocem repræsentare. Expende igitur super hæc verba, quod in eo, qđ ait, ite, ostendit pœnam damni quæ carentia diuinę visionis est, ad quam fuit homo conditus: quæ pęna impiis maior erit omnium malorum. Sic Cain,
Gen. 4. hoc sentiens dixit deo. Ecce proiicis me a facie tua. Sequitur. Omnis qui inuenerit me, occidet me. Idest, Omnia mala me inuenient: & mors ipsa, quæ omnium malorum maximum malum est inueniet me, eo quod a te discedo. Absalon quoque succendit segetes Ioab, cui dixit Absalon. Melius esset mihi mori, quàm faciem Regis non videre. Vlti- 2.Re.14
mum omnium malorum, quod est mors, elegit, potius quàm faciem Patris non videre. Sic damnati omnia mala magis vellent sustinere, quàm a diuina visione frustrati: vt potius vellent mori, quam esse sine visione dei. At cum mori sit impossibile, faciem dei nunquam videbunt: & mors nunquam inueniet eos. O quàm durum erit discedere a Christo, qui est vita, spes, dulcedo, solatium, solus, & ipsum principium, & finis, in quo omnia. Quid ergo erit nisi mors, desperatio, amaritudo, dolor, infirmitas, & omne malum? Vide hæc tu quid pro breui, & exigua voluptate tāto te malo astringis, & subiicis a patriaque cęlesti exul, & extorris sis. Si Apostoli pro illo breui temporis spatio quo a Christo Iesu fuerunt Ioan.16
separati, & ab eius presentia remoti, tam tristes, & mœsti incedebant ita, cum illis exponere quæ dixerat, modicum, & iam non videbitis me, dixit, tristitia implebit cor vestrum, & assimilabit dolorem, quo afficiendi erant domini absentia, dolori maximo parturientis mulieris. Quid erit igitur de peccatore improbe, & quid feries quando non per modicum, sed imperpetuum separaberis a dei tui conspectu? Si diuus Petrus cui dixit Christus, Ioā.13.
Si non lauero te, non habebis partem mecum, tam iniquo animo tulit absentiam, & recessum a Deo, vt responderet, non tantum pedes, sed manus, & caput. Quid facies, quando a facie dei ita elongatus fueris, vt nulla tibi spes reliqua sit iterum videndi: &c. Obserua autem quòd sanctis, vt Origenes ait, non solùm dictū est, Origi.
benedicti, sed cum additamento, Patris ho.34.
mei, dicens. Venite benedicti Patris mei. in Mat.
Malis autem non dixit ite maledicti Patris mei, sed absolutè dixit, ite maledicti. Cur hoc? Quia benedictionis auctor, & largitor est deus atque ministrator, non tamen maledictionis. Boni cum dei gratia, & adiutorio vitam meruerunt, & boni facti sunt: & eius benedictio beatos facit: Impii vero ex sua malitia, & iniqua voluntate mali effecti sunt: nam deus non est auctor mali, culpę, nec maledictionis eorum.

Lege. August. epist. 49. q. 4. & li. 21. ciui. cap. 18. & 29 & in In ch. cap. 112.

Maledictionis nanque vnusquisque sibi est actor, &c.

¶ Sed cum deus sit summè misericors, cur punit perpetuo peccatum, quod fit per instans? Videtur eius misericordiæ derogare. Quero a te, quare domus tuæ ignis extinguitur? Quia desunt combustibilia applicanda. quæ si non deessent nec ignis finiretur. Ligna in inferno ardentia, & quæ animam torquent est mala cuiusque voluptas, & desiderium peccandi, hoc autem nunquam extinguitur. quia de est, facti dolor, & penitentia, ibi enim nemo respicere potest. nam quotquot sunt semper deum odio persequuntur, quosque maximè pœnitet deum esse: & cum nunquam ista ligna prauæ voluntatis desint, sic nec deest pęna, nec culpa, cui talis respondet pęna. Et si inferni ignis extingueretur, hoc esset tantum propter diuinam gratiam: quia illuc nunquam ingredietur, nec hucusque est ingressa. Vnde diuiti auaro quanuis guttam aquę petiuit, ea non concessa est: nec conceditur vnquam. Supposito ergo inferno, ligna (hoc est malam voluntatem) nunquam finienda, itidem aquam gratiæ illuc minimè ingressuram: sequitur necessariò pœnam nunquam defuturam. Cum semper in ipsis culpa duret, æquũ, & iustum est, vt etiam pęna permaneat.

Luc. 16

Certum est illum, qui ad vltimum iam peruenit finem, gradum reuocare non posse, vt contra eundemmet finem agat: & cum finis vltimus damnatorum infernus sit, constat eos operari non posse ad vitæ æternę consequutionem, & sic peccatum illis nunquam remittitur: quo non remisso, pęnam, quę peccato respondet, manere necesse est. Peccatores sunt velut hi, qui chartarum ludo vacant, vsque ad dimidium noctis, qui cum iam illi parcere volunt, non propter desiderii defectum parcunt, sed potius lucernæ quæ illos illuminabat: si enim vsque ad crastinum diem lucerna duraret, & lusores ludo persisterent. Peccatores enim nisi naturæ concederent, peccandi desiderium, nunquam extingueretur: & cum deus noster pœnas secundum desideria, sicut, & secundum opera meritus est, sequitur deside rio æterno male operandi deberi ęternam pœnam de rigore iustitię. Sicut merito pręmium, ita culpæ pœna debetur: & cum merito æterno, præmium, & merces æterna debeatur, ita culpę mortali æternæ, pęna ęterna respondet. Præterea si filius grauiter patrem offendit, nonne pater illum abdicat: & respublica nonne traditorem in exilium perpetuo mittit, & hoc secundum iustitiam? Itaque sicut illa traditio, & inobedientia, quæ delicta momentanea fuerunt, puniuntur pœna æterna, quia filius in perpetuum abdicatus a patria hæreditate manet, & traditor in exilium missus, sic iustè pro peccato momentaneo, peccator ęternaliter damnabitur.

¶ Sed vt concludam, vnum poteris hic dubitare. Quomodo tormenta, & mors non destruent, & consument damnatos? Quomodo non morientur, & finientur? Quia constituet Deus quandam legem, & conditionem in corporibus damnatorum, vt possint pati: non autem corrumpi, vel mori. Si quis vngeret se Salamandræ pinguedine, metiri posset pedibus ardentem massam absq; vlla adustione. Et piscis aceto conditus decoquitur absque eo, quod emolliatur, & diuidatur, ita vt integer exeat: quia acetũ durũ reddit, & ad frigedum aptum. Si piscis iste sensum haberet, non dubium quin hoc modo plus peteretur, & absque emollitione. Et si circa res istas quę parui momẽti sunt tantũ possunt homines: plus poterit deus circa maiores, qui vt diximus talem dispositionem in corporibus damnatorum collocat, qua semper possint manere absque vlla corruptione. Desiderabunt enim mori, & mors fugiet ab eis. Et in Psalmo. Mors depascet eos. Non dicit, quod interficiet, sed quòd depascet: nam ouis quando pascitur, scindit herbam, & radicem dimittit, quæ mors germinat, & pullulat. Sic cum mors pascat malos: cõtinuo morientes, nunquam moriẽtur. Sed hæc suffecerint: vt ergo ad literam Euãgelii redeamus, postquam Christus discipulis dixit auctoritatem, & maiestatem, qua erat venturus, mundumq; iudicaturus, cõuertit se ad Apostolos, qui hęc audientes tristes erãt, & cõsolans eos dicit,

Apo. 6. Psal. 48.

His autem fieri incipientibus, respicite & leuate capita vestra, quia appropinquat redemptio vestra.] Considera Christi bonitatem, & clementiam: qui cũ peccatoribus minetur terrores, pœnas & iudicia: iustos tamen consolatur. O Christe quanta est, & quàm immensa tuæ pietatis magnitudo: qui inter præconia tuæ iustitiæ, non es oblitus misericordiam.
Esa. 42. Sic Esaias. Hi leuabunt vocem suam, atq; laudabunt. Porrò in hoc quod dicit leuate capita vestra, significatur eos humilia soloque fixa habere.
Psal. 16. Qui submissis oculis respiciunt seipsos, & quæ iuxta se sunt respiciunt, & quæ deorsum. Hi sunt quibus Dauid ait, Oculos suos statuerũt declinare in terram. Sic seipsos intuentur, quod dei amorem obliuiscuntur, &
Ps. 120. creaturas ipsas diligunt, cum dei, iniuria:
Ps. 122. qui autem vultus tollunt, cœlum intuentur: de quibus dicit Dauid. Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxiliũ mihi. Et iterũ. Ad te leuaui oculos meos. qui habitas in cœlis. Sicut oculi ancillæ in manibus dominę suæ, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum. Canis quando dominus ad mensam sedet, illũ respicit: si tamen dominus aliquod mittit os ad ipsum canis se conuertit, vt rodat: quo roso, iterum ad herum reuertitur. Sic deus bona huius seculi dedit nobis, vt ad ipsum conuertamur. Quid tu homo videre potes iuxta te, aut subtus te: vel in te? Immitte visum istarum rerum caducatum, altumque tolle, & in diem iustum iudicii respice: in quo mali æterna pœna afficientur, & boni premio. Quando aliquẽ abiectum videmus, & omni auxilio destitutum, eique aliquid præter sententiam euenisse, de ipso dicere solemus, nunquã leuabit caput. Boni in hac vita humiles capite incedunt, confusa facie, & persequuti. Vsquequo Domine hæc durabit abiectio, persequutio, & explosio? Mundus existimat eos nunquam erecturos caput. Sed in die iudicii erigent, & illis deus dicet. Leuate capita vestra. Soli iusti in illo die leuabunt. Mali in hoc seculo læti atque erecti maximè ambulant, & ab omnibus ad sidera vsque extolluntur: tunc autem erunt summisso capite, abiecti, &
Psal. 1. humiles. Ideo Dauid in Psalmo de peccatoribus ait, Non resurgent impii in iudicio. Propter quos ergo iudicium erit nisi propter malos, si mali in iudicio non resurgent? Ita est. Dauid solum dicit, ꝙ non erigent, nec tollent caput. Soli boni, & iusti tollent sic, quòd iterum non humiliabunt. Boni ergo modicum sustinete, nam etsi in hac vita, sitis abiecti, tempus veniet, quando capita vestra leuetis: & hæc abiectio causa erit exaltationis vestræ. In Christo capite nostro exaltationis eius causa fuit propria deiectio, secũdum illud Apostoli. Factus est obediens, vsque ad mortem, mortem autem crucis: Philip. 2.
propter, quod exaltauit illum deus, & dedit illi nomen, &c. Sic se res habet in Christi membris, qui iusti sunt, deiectioni exaltatio respondet. Quam bene Dauid hũc loquendi modum nouerat, quãdo Semei illum irridebat, maledictionibusque con- 2. Re. 19.
uitiabatur. quem cum famulus Dauid interficere vellet, Dauid dixit. Dimitte illum, vt maledicat. Quare o Rex? Si forte respiciat Dominus afflictionem meã, & reddat mihi dominus benedictionem pro maledictione. Nemo illi noceat, hoc enim surget in meam exaltationem. Iste me leuare faciet caput. Et ita idem Psal. 89.
Dauid ait nomine iustorum omnium. Lętati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti: annis, quibus vidimus mala. Hoc idem testatur diuina Sapientia, quòd scilicet, impii mirantes bonum statum iustorum dicent, Hi sunt quos aliquãdo habuimus in derisum, & similitudinem improperii, nos insensati vitam illorũ æstimabamus insanam, & finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios dei. Cum abiectos atque con- Sapiẽ. 5.
temptos videbamus, existimabamus nunquam ad optatam metam peruenturos: sed videte modo quantum supereminẽt, & extolluntur contentique viuant. Hãc nobis spem tribuit diuus Ioannes in sua Canonica dicens, Charissimi nũc filii dei 1. Ioã. 3
sumus, sed nondum apparuit qui erimus quando autem apparuerit, similes ei, erimus. Tristitia nostra vertetur in gaudium, labores in quietem, depositio in celsitudinem. Sic in Exodo habetur, Exo. 24.
quod sub pedibus dei erat sicut opus lateris Saphyri. Premebantur filii Israel

operibus duris, luti, & lateris: postea verò lateres, quibus anxiè premebantur pretiosos vident splendore sub pedibus Dei. Vt discas quòd sudores, labores, & quæcunque mala propter Deum perpessa, luctuosa, lateritia, & immunda videntur tibi, & his qui terrena sapiunt: sed apud deum pretiosi lapides sunt, quibus sedes eius decoratur. Putabant insani peccatores vitam illorum ignobilem, & infœlicem: sed illi in pace sunt, & lutū laboris illorum in Saphyrum versum est, & margaritam. Cuncta opera abiectionis humilitatis vilia, inutilia, & pene nullius momenti esse videntur: sed nihil apud deum estimabilius, & pretiosius. Et non tantum sicut Saphyri opus, sed sicut corpus cœli in munditia: ait scriptura, quod erant illi lateres. Quid quæso lutu immundius, & latere? Quid verò mundius, & pulchrius cœlo? Non sat fuit domino lateres terrenos in Sapphyrum mutasse cœlestem: nisi etiam in cœlum lutum mutet. Nec in quodcūque cœlū, sed im mundissimum. O beata vilitas, humiliantis se propter deum: quæ in cœlestem munditiam tam facilè commutatur. Eius gemitus conuertet deus in cœlestia cantica, lachrymas in vniones, & margaritas, pretii inęstimabilis: nuditatem, & pauperiem, in auro intextum exactumq; coccum: tandem eiectionem atque humilitatem, in excelsam gloriam coronamque cœlestem. Iusti in hoc seculo sunt serui, atque captiui, vt filii Israel quando in Aegypto commorabantur: sed in die iudicii non solum caput erigent, sed redimentur. Ideo hic dixit, appropinquat redemptio vestra. Non enim est redemptio nisi vbi fuit captiuitas. Cum ergo in fine mundi sit redemptio iustorū: patet quod hic mundus est captiuitas eorum, & carcer. Hoc Dauid ait, Conuerte Domine captiuitatem nostram: sicut torrens in austro. Tunc erunt liberi, in maximā nobilitate, & pompa constituti: gaudebunt videntes impios, qui hac vita erecti nimis incedebant, abiectos iam esse: iuxta illud. Lætabitur iustus cum uiderit vindictam impiorum. Psal. 57. Intellige tamen qđ lætabitur, quod ipse euaserit, & quod impii puniantur: nec ob id sunt vindicatiui. Lætabuntur enim iusti coram Domino: & exultabunt in cubilibus suis. Ps. 149. In pręsenti seculo cum iusti virtus lateat, tristis incedit: tunc autem redempti erunt iniuriis, quas modo sustinent, & quibus afficiuntur, eruntque ad maximum honorem euecti. Tunc caput leuabunt, tunc erūt similes imaginis filii dei. Rom. 8. Labores, & afflictiones mutabit deus in quietem, maledictiones in benedictiones. Vnde Paulus. Colo. 3. Mortui estis: & vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Cum autem apparuerit Christus vita vestra: tunc, & vos apparebitis cum ipso in gloria. Modo mortui apparent, quia in mūdo sunt: tūc autem in cœlo gloriosi apparebunt. Et ideo ad hanc rē adduxit Dominus quandam similitudinem optimā arboris, quo hyemali tempore virtutem absconditam subtus terram habet, ita vt non appareat: ęstatis autem tempore appropinquante, folia, & flores producit. Dixit eis similitudinem.

Videte ficulneas, & omnes arbores, cū produnt iam ex se fructus, scitis quoniā prope est æstas. Ita & vos cum videritis hęc fieri scitote qm̄ prope est regnū Dei.]

Hic virtus iustorum latet sicut virtus arborum in hyeme: cum autem venerit ver alterius vitæ, florebunt iusti in conspectu Dei. Mat. 19. Et si modo despecti iudicemini, inutiles atque perditi: tunc omniū vestrum virtus lucescet. In regeneratione cum venerit filius hominis sedebitis, & vos iudicātes duodecim tribus Israel. Nunc pedestres inceditis, tunc verò sedebitis, tunc florebitis, plaudetis, & leuabitis capita vestra, quamuis modo inutiles prædicemini. Sic Iob. Cūctis diebus, qui Iob. 14. bus nūc milito expecto, donec veniat immutatio mea. Fiet quędā insignis immutatio, ita quòd qui hic florent, tunc siccabūtur marcidique erunt: & qui modo sicci sunt, tunc in die iudicii florebunt, cōtemplamini captiuum, sentientem redemptorem, & compedum ereptorem, exeuntéque ab ergastulo. Sic & vos leuate capita vestra: q̄a appropinquat redēptio vestra. Ne aūt eis aliquid dubium oriretur circa hæc quæ dicebat: sed potius in animum inducerent, vt consolarentur, & assumerent vires, addidit dicens.

Amen dico

Amen dico vobis quod non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant.] Amen venit à verbo Hebręo Ama, quod est stabilire & firmare. Et ita amen est stabilitum & firmum. Itaque cum Romana Ecclesia pariter ex Iudæis, & Græcis conflata sit oportuit, vt vtriusque gentis memoria apud nos perpetuo duraret. Et ideo ipsorum vocabula crebro ab Ecclesia inculcantur, absque vllis interpretationibus. Et ideo non licuit hoc nomen in aliā linguam trānsferre: sicut nec Alleluia, Kyrieeleison, & Osana, & si quæ sunt alia. Ad hæc generatio hęc, quæ non est transitura, Ecclesia est, quæ est generatio fidelium. Timebant enim discipuli quòd doctrina, quam Christus dederat, erat momentanea, eo quod multi aduersabantur ei: ipse verò ostendit, quòd multum durabit. Quia prius accident omnia quę dicta sunt suprà: tam de euersione Hierusalem, quàm de aduentu ad iudicium: quàm desinat esse gens, quę Christum colat, & amplectatur doctrinam eius.

Prætereà hęc litera quantum existimo potius intelligenda est de euersione Hierusalem, quàm de die iudicii: licet precedens litera intelligatur de aduentu ad iudicium. Et non est inconueniens, vt fiat iste transitus: quia vt suprà ostendimus, duabus quęstionibus respondet Christus scilicet, quæstioni de destructione Hierusalem, & quęstioni de suo aduentu: quas q̄stiones discipuli interrogauerūt. Dixerat prius de signis præcedentibus euersionem Hierusalem, & posteà de signis præcedentibus aduentum ad iudicium: & iam non erat plura de his dicturus. Sed quoniam euersio Hierusalem aderat ferè, ideo redit ad dicendum de illa, vt ostē deret quam breue tempus restabat vsque ad illam. Ait ergo, non præteribit generatio hæc. Antequam moriantur omnes, qui nunc viuunt, euertetur Hierusalem. Et multi, qui nunc viuunt, videbunt eam euersam: imo & qui nunc viuunt, euertent eam: nam Vespasianus, qui fuit primus princeps, qui cepit destruere Iudęam, senex erat quando pugnabat contra Hierusalem, viuebat, & natus erat quando hæc Christus dixit, nam dicta sunt quadraginta annis ante euersionem Hierusalem. Et verum est quod immediatè pręcedentia dicta sunt de suo aduentu: hinc transit ad dicendū de euersione Hierusalem, quia de illa poterat magis certificari, quàm de aduentu ad iudicium: quia illud propinquū erat, & aduentus magis distabat. Preterea iureiurando confirmat illa quæ hactenus dixerat tam de euersione Hierosolymorum, quàm de mundi consummatione, & de extremo ad iudicium Domini aduentu: ne putarent vanas, & inflatas esse minas. Ideò subdit dicens. [Cœlum & terra transibunt, verba autē mea non præteribunt.] Id est, facilius est cœlum, & terram corrumpi, quàm verbum meum falsum esse. Cœlum & terra in hoc rerum statu non perseuerabunt, sed mutabuntur, sicut Ioannes ait, in cœlos nouos & in terram nouam. Nihil.n. stabile, nihil alienum ab omni vanitate, nisi verbum Dei apud quem non habet locū, est, & non: sed est est: & non, nō. Vnde apud Prophetam dicit dominus de certitudine & firmitate verbi sui. Si dissolue re potestis pactum meum cum die irritū, & fœdus meum cum nocte, vt nō sit dies, & nox tempore suo: ecce pactum meum dissoluetur cum Dauide seruo meo. Discamus hinc verbo Dei perpetuo inhærere, memores illius Prophetæ. Omnis homo mendax. Sed Deus, vt inquit Paulus, verax est. Sciamus verum esse, quod Christus hic dixit, tam de subuersione Hierusalem, quàm de extremo illo iudicio: & sicut subuersa est Hierusalem, sic mundus peribit. Et propterea dixit hæc Christus antequam fiant, vt simus parati. Si domū conduceres, cuius tremerent fundamenta, totaq; minaretur ruinam: nonne dares operam ab ea exeundi ante illius occasum? Docet te Deus dicens mundū finiēdū esse, omnesq; creaturas perituras: quare ergo domum in cęlis non ædificas? Caue tibi domum ruina minantem, tectumque in cœlo ædifica. Non enim habemus hic ciuitatem manentem, sed futuram inquirimus. Habeamus etiam hoc terribile iudicium ante occulos nostros: siue comedamus & bibamus, siue quid faciamus aliud. Sonet in nobis illa turba in auribꝰ,

Apo.21
Hier.11
Psa.115
Rom.3.
Hebr.3.

1.Th.4. scilicet nostris, quę clamabit. Surgite mortui, venite ad iudicium. Pereat cœlum & terra, hæc autem verba non non decidét. Omnes oportet nos præsentari ante tribunal Christi: vt vnusquisque reddat ra-
2.Co.5. tionem de his, quę gessit in corpore. Summa hominis stultitia est diem iudicii non meminisse: summaque prudentia semper ob oculos ferre rationem Deo vitæ reddendam. Filii seculi hanc vitam memoriæ mandant, iudicium verò obliuioni. Beatus ille, qui talem se in vita gerit, qualem se in morte vellet. Sed de his satis. Iam nunc vlteriora videamus.

Luc.17. Attendite autem vobis ne grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitę.] Dixerat Dominus in superioribus de tempore Noe, & Loth, quòd sedebát, & bibebant, & vxores ducebant: & venit ignis de cœlo tempore Loth, & pluuia tempore Noe, & perdidit illos. Sic & vos cauete ab ebrietate, & crapula & curis huius seculi: ne cum dies iudicii aduenerit, inueniat vos Dominus istis rebus debitos, quæ nihil vobis proderunt tunc. Crapula autem, cruda epula est: quando tantum de cibo sumitur, quod naturalis calor non sufficit ad decoctionem eius. Adeò enim grauatur spiritus nimietate cibi & potus, vt sit quasi sepul-
Oseæ.9 tus. Vnde Oseas. Memphis sepeliet eos. Hoc est, ex ore vitium homines sepelit: quia quanto corpus impletur, tanto anima minoratur. Qui luxuriatur enim, viuens mortuus est: sed qui inebriatur, mortuus est, & sepultus, & in vili sepulchro. Nō vetat homines Christus comedere, & bibere, si quidem nemo sine hoc agere potest vitam: sed vetat grauare corda onerando stomachum contra vires caloris naturalis. Vitium & excessum vetat Deus. Dic mihi si peritus & sapiens medicus diceret, Attendite ne quis de illius herbæ succo auidius sumat, quod si fecerit subitus veniet ei interitus: non dubito quin vnusquisque propriæ salutis intuitu, præmouentis medici præcepta seruaret. Nunc verò animarum, & corporum medicus, simulque Dominus iubet ebrietatem, & crapulæ herbam vitandā: atqui nemo est qui abstineat. Certè multa sunt quæ luxum illū nobis odio sum debebant reddere, etiam si nō subesset exitium animarum, nullumque Dei pręceptum de illo esset. Ipsa enim ebrietas dat introitum ad omne malum perpetrandum, & sic est ianua omnium vitiorum. Nam ebrietas aufert vsum rationis, que dirigit hominem, & ostendit ei quid sit faciendum, quid dimittendum: & pręstat occasionem perpetrandi quodlibet malum. Sic Holofernes iacebat in lecto, nimia ebrietate sopitus: & à muliere oc- Iud.13.
cisus est. Et quid miramur de superbissimo & ethnico Holoferne: cum Loth qui iustus erat & Dei amicus propter ebrieta- Gen.19
tem commisit incestum cum filiabus propriis? Abstinentia eripuit eum Sodomę ingenti ciuitatis incendio, & fuit posteà incestuosus, quia istam non seruauit virtutem. Iam vides quomodo ebrietas est causa multorum vitiorū. Si aliqui latrocinandi intuitu dominum ingrederentur, qui tecarum seras clausas inuenirét, puerumque domesticum ibi stantem interrogarent dicentes, Dic nobis puer vbinam mater tua claues dimisit? Si puer ostenderet, & ipsi caperét quę in domo sunt, nōne totius danni causa esset? Siquidem numorum arcas, & claues ostendit. Puer iste nec fur est nec est vnquam furatus, fuit tamen causa damni illati. Sic cùm hominem occidit ebrius, cum adulterat vel aliud flagitiū perpetrat, non peccat, mortaliter, quia vsu caret rationis: tamen in suo fonte peccat inebriēs se: quia ebrietas est causa tantorū malorū. Ipsa n. pacē separat, iuxta illud, Tumultuosa ebrietas
secretū manifestat. Et in Prouerbis habe- Pro.20.
tur. Nullū secretum est vbi regnat ebrie- Pro.31.
tas. Gula enim, & ebrietate peior bestia factus est homo. Transis per flumen equū ducens eumque potas, qui vsque ad sitim extinguendam bibit. Cui etsi posteà habenas porrigas, non iterum bibere coges: nec guttam, etsi totus mundus stimulet. O homines peiores bestiis: quandoquidem bestię extra necessitatem bibere nolunt, & sunt homines adeò incontinentes, qui iterum atque iterum bibunt vsque ad vomitum vini & etiam cibi. Caue ergo tu qui homo rationalis & Christianus es, ne tali vitio deditus, vsum rationis, per quam a brutis distingueris, amittas:

tas: & legem Dei transgrediens preuaricator sis diuini præcepti. Sed abstinens esto, vt sic possis Deum contemplari. Daniel vt præsto esset diuinis solatiis recipiendis, tres hebdomadas ieiunauit abstinens se ab esu panis, carnium, & vini potu: quo factum est vt postea multas videret visiones & reuelationes Dei. Confusio magna tibi est, cum tam magnus princeps sis, quem Deus paulominus ab Angelis minuit, quòd vino proprięque carni obtemperes, huiusque seculi curis, qui ad cœlum conditus es. Quando nescis horã, in qua te vocabit Deus ne esui, & potui operam naues. [Et superueniat in vos repentina dies illa, tanquam laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciem omnis terræ.] Quando minus putant rapiet illos dominus ad terribile istud tribunal, vt dignam mercedẽ accipiant. Quanuis non videant pericula in quibus sunt, tamen extremum illud iudiciique diem fugere non poterunt. De improuiso ac subito dies illa inuoluet omnes. Hoc est quod in Ecclesiastico legimus, Nescit homo finem suum: sed sicut pisces capiuntur hamo, & aues laqueo, sic capiuntur iniqui tempore malo. Similitudinem autem hanc de laqueo venatoris posuit Christus ad significandum diem illum fore repentino sicut hamo capiuntur aues & animalia de improuiso. Et dixit hęc ne erraremus in parabola prima germinantium arborum monstrantium æstatem: ne scilicet intelligeremus determinatum tempus (puta trium mensium) inter alia signa antecedentia aduentum Christi: quemadmodum determinatum est tempus inter gemmantes arbores, & æstatem. Ad tollendum ergo hunc errorem dicit, quòd superueniet dies ille repentinus nõ respectu aliquorum: sed respectu omnium habitantium in terra. Obserua autem, quòd dicit laqueus iste veniet super in terra sedẽtes. Isti sunt amatores sæculi, qui in terra sedere dicuntur, quia præ patria diligunt eam: nec ita se habent sicut habitatores. Boni enim non fruuntur hoc mundo, sed vtuntur eo. Contrarium autem faciunt mali, de quibus diuina sapientia loquitur, quòd impii apud se docebant,

Dan. 10
Psal. 18.
Eccle. 9
Sap. 2.

Venite fruamur bonis quæ sunt: & vtamur creatura tanquam in iuuentute vino pretioso & vnguentis. Boni in hoc seculo etiam edunt ac bibunt. Nam et sancti, homines quoque sunt: & ideo quæ necessaria sunt sumunt. Mali autem sicut milites Gedeon præcipites se coniiciunt in aquas ad ex vino voluptatum, & mũdi vanitatum bibendum. Quando primò deus mundum condidit, non benedixit quadrupedi animali in terra degenti: sed benedixit auibus quæ ex auris in terram descendunt, vt cibũ, qui suppetit, sumãt, earumque perpetua habitatio in aere est. Sic tu per auras volitare debes, sicut auis: ad orationem, & contemplationem, solumque ad solum descendere sumendi necessarii cibi gratia: reminiscens te peregrinum esse, & aduenam, ad cęlumq; tendere mansionem tibi perpetuam. His qui in terra sedentes, & non stantes habitant, quia in voluptatibus morari volũt, dicit deus, quòd superueniet in eos repẽtina dies illa, & quòd sicut laqueus capiet in terra sedentes. Vnde sanctus Apostolus protestatur. Cum dixerint pax, & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus. Abiiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis: sic vt in die honestè ambulemus. Non in comessationibus, & in ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitiis, non in contentione, & ęmulatione, sed induimini dominum Iesum Christum, & carnis curam non feceritis in desideriis, &c. [Vigilate itaque omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt & stare ante filium hominis.] Iubet vigilare, & paratos esse, vt fugiamus mala iudicii venturi, de quo supra dixerat. Quod verò ait, oĩ tempore, referri põt ad verbũ vigilate, uel ad participiũ orãtes: sicut dixerat supra, oportet semp orare, & non deficere. Quod quomodo sit intelligendum, vt semper oremus non deficientes ibidem explicauimus. Adiungit autem hic vigiliam orationi, vt doceat, quod hęc duo adiungere debemus, & his armis simus induti contra mala futura. Omni ergo tempore opportuno, & quantum id fragilitati humanę extat possibile vigilare, & orare debemus:

Indi. 7.
Gen. 1.
Ro. 13.
1. The. 5
Luc. 18.

bemus: sicut & passione instante dixit discipulis. Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem. Noctis vigilia paratissimũ tempus est, & nimis opportunum ad orationem: nam corde quiescente, solitario & libero curis, negotiis, occupationibus, & diei strepitibus, illuminatur intellectus ad cognoscendum Deum in oratione. Sic
Ps. 138. Dauid, Nox illuminatio mea in deliciis meis. In animæ deliciis, ac voluptatibus diuinis adiuuabat me noctis vigilia, in qua plus quam die videbam. Oratio quoque ad euitanda mala futura optimũ re-
1. Pet. 5. medium est. Vnde Petrus, Sobrii estote, & vigilate: quia aduersarius vester diabolus tanquam Leo rugiens circuit quærẽs quem deuoret: cui resistite fortes in fide. His armis munierunt se Iudit, Hester, Ezechias, Iosaphat, & plurimi alii in suis aduersitatibus: & victores exierunt castrorum inimicorum suorum. Non solũ orare, sed & vigilare præcepit: quia somnus superfluus indecens est homini Christiano, & corpori, ac animæ est nociuus: nam diuturna quies vitiis alimenta ministrat. Scriptura quoque admonet dicẽs,
Pro. 20. Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat. Igitur si vigilauerimus, idest, si semper armati fuerimus contra inuisibiles, & visibiles hostes nostros, & per deuotam, & piam orationem nos Deo commiserimus, fiet vt temporalia mala nobis nihil noceant: & æterna timere non sit necesse. Poteris, & stare ante filium hominis, idest, coram supremi iudicis tribunali
Sap. 5. securus: sicut Sapiens ait, Stabunt iusti in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum, &c. qui enim quod suum est fideliter agit, & pia precatione defectus suos à Deo resarciri precatur, dignus est, quòd omnia huius mundi mala fugiat, & in futuro intrepidus ante filium hominis stãs coronam perpetuam expectet. Sed de his hactenus: quia ad passionis domini nostri Iesu Christi expositionem properamus.

Erat autem diebus docens in templo, noctibus verò exiens morabatur in monte, qui vocatur Oliueti.] Respice pœnitentem vitam, & labores domini. Toto die prędicat, & miracula edit: nocte autẽ quando ei quiescendum erat à pręterito diei labore, in blando lecto, & molli, in montem vadit oraturus. Aspice qualiter doctor iste maximus, quæ predicat, facit. Hortatus fuerat nos, vt vigiles essemus in orationibus: & ipse est in monte orans per totam noctem. Tota Christi vita quidam labor fuit, sicut ipse dixit per os Dauid. Labor est ante me, donec intrẽ in sanctuarium tuum domine. Tota illius vita fuit quædam crux acerba: ut tibi æternam vitam largiretur. Hęc maxima confusio est his, qui se nomine Christiano magnificantes se voluptatibus, & deliciis dedunt: in mollibus lectis iacent, etiam vsque ad meridiem. Prętereà respice, Christus, quàm bene tempus terit, diemque & noctem consumit in tuo obsequio. O quanto conatu Deo inseruire deberemus, qui tanto feruore nostris seruimus commodis. Hoc vitę exemplũ domini nostri taxat maximè delicias hominum, & ignauiam qua ei seruimus. Die docebat in templo, nocte verò in mõtibus moratur, nimirum orationibus vacans, sicut & alibi scribit de eo noster Lucas. Exiit IESVS in montem orare, & erat pernoctans in oratione. Multi vigilant, & nunc diu noctuque: quibus certè melius esset, vt dormirent. Vigilant enim non Christo, sed Satanę: non vt animę prosint, sed vt hanc citius perdant. Non sic isti, de quibus subditur. [Et omnis populus mane ibat ad eum in templo audire eum.] Quia re vera non solum delectabile erat audire Dei sapientiam, verbum patris æterni, vnigenitum Dei, Deum verum incarnatum, in persona propria prædicantem, propter doctrinę suę profunditatem, saluberrimam authoritatem, & propter suę eloquentię grauissimam venustatem, sed & propter prę clara, ac copiosa miracula eius prędicationem comprobantia. Rectè populus hic Iudaicus agit, qui non plus ęquo indulget somno, nec medium vsque in diẽ stertit, sicut modo contingere videmus: vacant enim somno vsque ad dimidium diei, quo transacto rem sacram facientẽ querunt, annus verò labitur illis nulla audita concione, consumunt maiorem noctis partem in ludis, & epulis, posteà defessi mundi, & carnis obsequio propè diluculum

Psal. 72

Luc. 9.

diluculum iacent, è somnoque suscitantur circa meridiem, magis ad exemplar ethnicorum, quàm Christianorum, hominumque spiritualium. Duo sunt hic obseruanda. Primum feruor huius gentis, & conatus: siquidem tanto calore, spiritu, cura Christum sequebantur, & mox mane diluculabant ad eius doctrinam audiendam. Disce ex hoc loco horum exéplo mane surgere: & audi Salomonem
Prou.6. dicentem. Vsquequo piger dormis, &
Pro.26. quando consurges de somno tuo? Et rursus. Sicut ostium vertitur in cardine: sic piger in lectulo suo. O quam multa negligunt bona, & quàm damnabiliter tempus suum expendunt somnolenti, pigri, & qui serò in vitiis, & deliciis vigilias protrahunt: propter quod tardè surgunt. Non est hæc arcta via salutis, nec conuersatio pœnitentialis, nec cordis custodia: nec coram Deo diligentia vera.
Esa.5. Secundum, quod hic obseruandum esse censeo est, quòd non surgunt mane, vt propheta dicit, ad ebrietates sectandas, aut ad aliquid simile: sed ad audiendum verbum Dei. Sic multi mane surgunt, sed ad comedendum, & bibendum, vel decipiendum proximum fraudesve faciendas: nec bene dies appropinquauit, quando iam certant, & clamant, de quibus agunt, vt homines insipientes. Et quod prius faciunt statim, quod surgunt est mulierem, filios, & domesticos obiurgare. Non sic isti, qui non solùm mane surgunt, sed etiam surgunt, vt audiant verbum Dei: iuxta illud Saluatoris, Primum quærite regnum Dei: & hæc omnia adiicientur vobis. Vtinam sic Deo Matt.6.
vigilemus orationibus instantes, & vigiliis, vt securi veniente Iesu iudice ei obuiam exeamus intrepidi: vt perpetuò cum ipso in æterna beatitudine maneamus. Amen.

PRAE-

PRAEFATIO IN DOM. PASSIONEM SECVNDVM LVCAM.

Hoc enim sentite vobis, quod & in Christo Iesu.
Philippen. 2.

OC testatur Apostolus cupiens admodum in cordibus fidelium radicare assiduam lamentandæ, ac flebilis passionis vnigeniti filii Dei memoriam: sicque animis nostris figere, vt ab eis nunquam aboleretur. Non dixit contemplemini, nec intelligatis: sed sentiatis uolo. Habete Christi passionis considerationem, quæ uiua sensibilitate doloris, & spiritu sit. Passionem hanc iniquus, & peccator cogitat, & intelligit, corde autem nõ sentit: propter quod, nec lachrymis ueris seu uiuis deflet, & inde est, quod diu in peccatis moratur. Quod ergo sentiendum nobis est Christum infinitum, ęternum, immensum, cœlique & terrę creatorem semetipsum humiliasse obedientẽ factum usque ad mortem: mortem autẽ Crucis. Quod cùm ita sit, ęquum & iustũ est sentiamus, compatiamurq́; in his, quę ipse pro nobis passus est. Et in huius monitu, & exhortatione, cũ sit res, quam ab oculis abigẽdam non eruditus, & doctus censebit, carpit Apostolus incuriam, & negligentiam nostram: siquidem tam insensibiles, & bestiis similes sumus, ut rem tam sensu dignam non sentiamus. Quando de aliquo, quod sentiendum est nos monent, ex duplici potest oriri causa: uel quia illud in se adeò paruum est, vt attentis auribus, & arrectis egeat, ut sentiri posit: uel quia sensus adeò hebes est, ꝙ quamuis abiecta res magna sit, indiget tã suscitante aliquo quo reuiuiscat, ut attẽdere possit. Non mirum si in pede lenticula lædaris, quod non sentias: si tamen in capite læsus lapide, adhuc non sentias incuriosus maximè iudicaberis. Videamus ergo num Christi passio sentiri non posit, quia parua res, uel quia sensus nostri adeò hebetes, & ignaui sunt, ut id attingere nõ possint. Certum est primũ locum nõ habere: quia Christi passione nihil insignius, ꝑclarius, & excellentius fuit in uniuerso: nec ubi magis magnitudo diuinę potentię, & virtutis ostendi potuit. Et si diuina uirtus in creaturis conspicitur, & relucet: nõ tamẽ in omnibus etiam simul sumptis ita intuetur, sicut in sola Christi passione: quia in mundi creatione, & eius conseruatione deus nullã inuenit resistentiam seu reluctantiam: quã nec inueniret etiam si infinitos creasset mundos: inuenit tamen maximam in hominis conuersione, sicut Iudæis Stephanus dixit. Vos Spiritui sancto resistitis. Act. 7. Propter quod in redemptione hominis per Christi passionem magis suam virtutem deus ostendit, quam in eiusdem, & etiam totius mundi creatione. Hoc videbimus si contemplemur deum hominem lapsum redemisse, eique salutem in Christo crucifixo, paupere, humili, cõtempto, mundi ~~s~~tiribus destituto, fallaciis, atque humanis artibus carente, contulisse. Et non solùm in his, sed etiam cum facie cõfusus esset in crimenq́ue adductus ab omnibus hominibus, cum ipsi variis, & magnis essent irretiti, atque implicati uitiis, & peccatis, voluit in ipso, & per ipsum

Deus

Deus tot eripere malis hominẽ, & à profundo inferni deducere vniens ipsius naturam. Quod totum factum est mundo suis diuitibus, honoribus, & voluptatibus, dæmone fallaciis, & cauillationibus, humana sapientia, atque prudentia sua calliditate, & versutia, sensualitate, deliciis suis, & propria voluntate iniquis, & malis inclinationibus reluctantibus. Non ne ergo tibi videtur Deus suam immensam, & omnipotentem virtutem optimo & singulari modo extra totum cursum ordinarium ostẽdisse? Maximè igitur Christi passio ob suam magnitudinem sentiri debet: & sic tota sensit mundi huius machina. Senserunt cęli cum obscurati sunt, Sol, & Luna, quando eclipsati sunt, terra cum tremuit, cumque petræ scissæ sunt, & uelum templi in duas scissum partes à summo vsque deorsum, sepulchra mortuorum aperta fuerũt, &c. Vide ergo an ex hac parte sit necessarium hortari nos, vt sentiamus Christi domini nostri passionem. Reliquum erit defectum nobis inesse: quia ignaui nimis, & incuriosi sumus, atque duri corde, adeò vt quod totus mũdus sensit nos minimè sentiamus. omnes creaturæ in Christi morte compatiuntur: solus miser homo, pro quo Christus moritur, compati dedignatur. Andronicus datis dextris, iureiurando sanctum
2.Ma.4. sacerdotem Oniam peremit. quòd cũ ad Antiochi aures peruenisset, cùm Rex Gẽtilis, & idolatra esset, molestè tulit, & indignatus est. lacrimasque fudit ad misericordiam flexus, propter Oniam defunctum. O popule Christiane, quàm optimus tibi excitator est iste. Quid facis, cur lachrymis parcis, mortem sanctissimi, & summi sacerdotis Christi Redemptoris tui, recordatus? Quare non è somno te excitas, vt te depiles capillosq; vellas, & clamoribus ad cęlũ ductis eum deiicias?
3.Reg.1 Mors illius à quo magnis est aliquis affectus muneribus maximè sentiri solet. His Dauid conabatur filias Hierusalem ad planctum flectere propter Saulis mortem dicens, Filiæ Israel flete super Saul, qui vestiebat vos coccino in deliciis, qui præbebat ornamenta aurea cultui vestro. O munera, & dona Saulis, quàm exigua, & parui momenti estis, simul posita cũ his, q̃ Christus mundo contulit. Ideò mortem nostri veri Saulis sentire, & flere debemus: siquidẽ creauit: redemit, & alit nos. Sentite ergo quæ Christus pro vobis passus est doloris sensilitate, quæ animã ipsam attingat, insolubili nexu eius cũ corde: sentite etiam in visceribus eius ignominias, dolores, labores, angustias, tristeq; & deflebilem mortem. Si cruciatus, & tormenta Redẽptoris tui, vis exactè sentire, vt sentiri debent, existima, & considera omnia esse pp tua scelera perpessa: nam quamuis nullus alius in mundo esset ꝑter te peccator, omniaq: sustinere voluit pro genere humano redimendo, pro te sustinuisset vtiq;. Propter quod supplex veniam à domino exorare teneris: quando audes ante diuinum eius conspectum apparere, cum ei in causa sis tot cruciatuũ.
Ionas laboris nautarum quem ob suam causam patiebantur, misertus est, & dixit, Mittite me in mare, quia propter me hęc tempestas orta est. Quare ergo tu tẽpestatem, quam dominus patitur nõ sentis: siquidem propter te orta est? Mitti debes in mare amarum tribulationum, vt domini tui subleues pœnam. Sicut quando delinquis eum iterum crucifigis, vulneraque innouas: ità quando resipiscis pœnitentiã agens, sentis, deflesque eius passionem: de nouo vngis atque linis pretioso vnguẽto illius vulnera. ¶Sustinuit itaque Christus ingenteis dolores corporales, & spirituales, propter dehonorationes, infamias, iniquas, falsas accusationes, & contemptus, quibus sunt Christũ prosequuti. Passus est in loco vilissimo, nefandissimo, in die Paschatis, & coram ingenti hominum multitudine, mortemque maximæ infamiæ, & dedecoris omnibusque viliorem. Passus etiam ab omni hominum statu: nam mulieres, homines, Iudæi, Gentiles, Domini, Principes, Sacerdotes, & vulgi gens ad eius mortem conuenerunt, eique adfuerunt. Passus est à secularibus Deo dicatis pharisæis scilicet: & à domesticis, siquidem vnus eorum negauit, & alter vendidit. Ab omnibus enim fuit Christus vexatus, & derisus. Planè animo meo illud insedit, dæmones per totam Christi vitam eum diligentissimè inuestigasse: Ionæ.1

inuestigasse? cumque eum vidissent tam insigni sanctitate pollentem in passione eius totam armasse inferni ferocitatem, totam inferorũ rabiem instigasse. vt quibus artibus, quibus machinis possent, sanctitatis quam in Christo videbant, arcem expugnarent, vt vel ad iracundiam, vel tantillam illum prouocarent. Quis enim credat tantam in hominibus inueniri crudelitatem: vt contra innocentem sic sæuirent? Nõ erat hæc impietas humana, sed dæmoniorum. Totius ergo inferni erat illa sæuitia, & crudelitas. Sed non demõstrat hic miracula consueta? Grande Miraculum profectò est, quòd tanta in humana carne splendeat patientia: vt nec minimum in maximis, & summis opprobiis commoueatur. Quis enim mortaliũ tam sereno, tam tranquillo, tam immoto fuit pectore, ut tam furentibus procellis, tam nefandis furiis agitatus, tam quietus ipse, & tam placidus perseueraret? Totus infernus, tota synagoga, summo nixu, summa ui quatit, percutit, impellit, & proruit in Christum. ipse verò adeò pacatus perstat, ac si nihil illi truculenti niterentur. An non hoc miraculum est? an non hæc patientia diuina potius, quã humana? Gaudet igitur deus eius patientiæ expectator: admirantur Angeli, stupent dæmones, attoniti lassati cessant iudæi, & exemplum ad similia ferenda Christianis exhibetur. Ne imparem Deo gratiam referamus pro doloribus, quos propter nos ferre dignatus est. Et si saluatorem tantum angit, nos ingratos, & beneficiorum in nos collatorum immemores videre sentiamus aliquid ex nimio, quod ipse sensit, & passus est propter nos. Omnia enim membra corporis, languente capite dolent, & nos si membra Christi sumus, non possumus non dolere, ipso dolente: non possumus non compati, ipso patiente. Maximè cùm non pro se, sed pro nostra salute patitur: quicquid patitur. Si ergo non vicem eius dolemus, signum est, quòd membra eius non sumus, nec de spiritu eius vegetamur. Cogitet vnusquisque. Si ego fecissem malum, propter quod pater meus occisus esset, nonne pro morte eius merito dolerem? Et si non dolerem, simili morte dignus essem. Verum iam malũ feci ego, propter quod non solum pater meus, sed Deus meus occisus est. Quomodo ergo non dolebo? Leui. 23 Omnis anima (dicit dominus) quæ afflicta non fuerit die hac: peribit de populo meo. Si enim lapides commoti sunt, & suum dolorem propria fractione mõstrarunt, si terra conceptum dolorem ferre non valens tremore manifestauit, si sol luctum suum radiorum amissione hominibus ostendit: cur homo duriora habet viscera saxo? In morte enim Christi, sicut saxa scindebantur, ita piè credi potest, quod arbores virore deposito, marcida folia decidebant. Aues volatus suos amittebãt, animalia non pascebant, pisces natare fastidiebant, flumina grauatè, & velut dolenter fluebant: nihilque erat, quod, vt poterat dolorem interiorem, exterius nõ manifestaret. Omnes creaturæ eum, qui ex nihilo eas fecerat lamentabantur. Omnes prædicant lamentum: & inuitant, vt Christo compatiaris, qui tecum compatiẽs, mori pro te voluit. ¶Consideremus ergo Christum Redemptorem nostrum in cruce pendentem, omnibus destitutũ, patientem incredibiles cruciatus in corpore, & anima, soluentem debitum pro peccatis nostris, extẽsas habentem vlnas ad recipiendum, & amplectendum nos, latus eius perforatum, vt ibi in corde, & visceribus peccatores recondat: & caput inclinantem, vt querelas, & preces fusas à nobis audiat. Et si moritur tam feruenti calore charitatis, vt vestes proprias sustinere non valens in cruce extet nudus: accedamus ad eum, ploremus corã eo, qui Psal. 94. fecit nos, vt lachrymis, & gemitibus iuxta crucem fusis, mereamur passionis fructũ consequi, qui est peccatorum remissio, & postea cum Christo in cœlo resurrectionis eius gloria fruamur. Amen.

CAPVT

CAPVT XXII.

Ppropinquabat autē dies festus Azymorum, qui dicitur Pascha. Et quærebant principes sacerdotū, & scribæ, quomodo Iesum dolo tenerent, & occiderent. Iam tempus appropinquabat, in quo Deus sua infinita misericordia de
Exo. 12 creuerat ab Aegypto nos eripere, atque à tyrannide, & crudeli demonis principe tenebrarum seruitute educere sanguine immaculati agni Christi filii sui vnigeniti. Iā tempus appropinquabat, vbi postquam Deus misit filium suum natum ex
Gal. 4. muliere, factū sub lege, vt redimeret eos,
Mat.21. qui sub lege erant sanguine suo. Iam agri
Dan.13 colæ incipiunt dicere, Hic est hęres, venite occidamus eum. Egressa est enim iniquitas, à senioribus Israel, qui videbantur regere populum. Principes nanque sacerdotum, & scribę simul cum pharisęis odio contra Christum concepto ob præclara ipsius miracula, & constantem doctrinam, populum ab eo auertere studuerunt: & tandem vitam, & memoriam ipsius à terra cogitauerunt delere dicentes, Eradamus eum de terra viuentium: & nomen eius non memoretur amplius.
Hier.11 Plus certè temeritatis fuit in hoc hominū genere, quàm in satana. Hic enim sæpe confessus est Christum esse filiū dei, eiusq; potestatem timuit: & præcipienti obediuit. Nunquam ausus fuit mittere manū suam in Christum dominum, nec in deserto, nec in mōte, nec in pinnaculo. Sed isti principes sacerdotum, & scribæ peio-
3.Reg.1 res effecti patre suo diabolo; diu noctuq;
Matt. 4. insidiantur, & apertè calumniantur, &
Ioan. 8. volunt eum de medio tollere. Non sunt Christi hostes Gentiles, sed Iudæi: & non vulgares, & qualescunque iudæi, sed sacerdotum principes, & scribæ. Illi quidē, qui quotidie ex sacris scripturis populo iudæorum venturum Messiam commendare solebant. Isti quærebant quomodo Iesum interficerent. Quem iure accusare non poterāt, dolo volebant eum tenere,
Mat.26. vt inquit Matthęus, & occidere. Tales sacerdotes, & scribę apud hoc seculum inuenire est: qui innocentes opprimunt, & blasphemos defendunt. De his Esaias.
Principes tui infideles socii furum, omnes Esa. 1.
diligunt munera, & sequuntur retributiones. Sed qua de causa illum occidere volunt? Quibusve improbè, aut impiè
factis commeruit? Audiamus ipsum lo- Io. 10.
quentem. Multa opera bona ostendi vo Ioan. 8.
bis, propter quod horum me lapidatis? Gen. 4.
Et iterum: quis ex vobis, arguet me de Gen. 9.
peccato? Innocentem ergo nocentissi- Gen. 27
mi interficere quærunt. Sed hic factum Gen. 21.
est piorum, & hic genus est impiorum. 2.Re.16
Abel occisus est à Cain vterino fratre Iud. 16.
suo. Noe illusus à proprio filio. Ismael prosequitur Isaac, Esau, Iacob. Dalida maritum morti tradit. Absalon sanctissimum patrem persequitur: & impiissima & incredula Synagoga sponsum suum diu expectatum morti tradidit. O incredibilis, & dæmonis rabies, nefandaque mortalium peruersitas. Non eos, nec Saluatoris innocentia, nec magna, & mirabilia bona, quibus eos erat prosequutus, nec timor Dei, nec sanctissimus dies paschæ, & religio tantæ festiuitatis illos vnquam mouere potuerunt, vt ab incepto
desisterent. Non impedit eos gehennæ ti- Mat.10.
mor, nec diuina lex. Sed quid?

Timebant verò plebem.] Et cur non Eccl. 13
potius carnificem suum dęmonem? Imò cur non eum, qui potestatem habet corpus simul, & animam mittere in gehennam? Qui timet Deum (inquit sapiens) faciet bona. Sed quoniam principes sacerdotum, & scribæ omnem Dei timorē ex corde excusserant, non est mirū, quod plebem timeant. Non timent dominum, qui potens est iugulare, condemnare, de medio tollere, in æternosque cruciatus coniicere: & timent populum, adeò timore incussi semper peccatores incedunt, vt de illis sapiens dixerit. Fugit impius nemine persequente: iustus autem quasi leo confidens, absq; terrore erit. Qui Deum non timet, necesse est, vt omnia timeat.

¶Plebem timebant, & profecto non Pro.28.
plebs, sed qui passurus erat impediebat illorum conatus. Ipse enim potestatem habebat ponendi animam suam, & iterum sumendi eam. Ingens certè fuit istorum facinorosorū, ac pessimorum hominum

malitia

malitia aduersum Christum. Sed maior multo proculdubio sui patientia, qua mũdi Saluator se gessit, in tot ærumnis, blasphemiis, & persequutionibus constitutus. Nõne posset terr crepare cogere, ac omnes statim deglutire, corporeque, & & anima vnitis desilire ad inferos? Nonne posset in nihilum vertere? Sed mansuetissimus agnus coram tondente se exhibuit, & aperuit os suum.

Ioan. 10

Esa. 53.

¶ Tu ergo si iniuriam pateris ab his, qui tibi multas deberent gratias agere, patienter fer: in propriamque tuam mentẽ veniat, quàm iniquè ab impiissimis hominib' Saluator tuus fuerit tractatus, in quos ingentes beneficiorum thesauros contulerat. Sequitur in litera.

Intrauit autem Satanas in Iudam, qui cognominabatur Iscariothes vnum de duodecim, & loquutus est cum principibus sacerdotum, & magistratibus, quẽadmodum illum traderet eis.]

Intrauit diabolus in Iudam, hoc est in mentem seu animam eius, non ei essentialiter illabendo, quia solus deus creator & immensus essentiis rerum illabitur, qui omnia implet, penetrat, & excedit: sed intrauit per effectum suggerendo Christi venditionem: Nec hac vice solum intrauit hoc modo in eum, sed & antea sæpè, vt pote quotiescunque illum ad mortale induxit peccatum. Vnde apud Ioannẽ legitur. Et cęna facta cum diabolus iam misisset in cor Iudæ, &c. Aduerte qualiter inimicus Satanas vires assumit, vt ꝙ deus in nobis, ipse operetur: nã sicut deus iusti animæ illabitur, in cordeque concluditur: ita dęmon accuratè in eam intrare, atque in corde recipi tentat. Quando deus in aliqua residet anima facit, ne rei, ꝙ deus nõ sit, pateat aditus, & cuicũq; rei quę deum sapit, pandatur. Sic Anna illa sanctissima mater Samuelis ait, Dilatatũ est cor meũ in domino, dilatatum est cor meum in deo meo. Econtra quando diabolus in anima moratur, cuius rei mũdi patet, ideo autem clauditur. Quodlibet offendiculum est illi occasio casus: quia dęmoni tradidit cor, quandoquidem deo atque rationi absonum, quàm Christum Iesum, qui eos tot affecerat bonis vendere? Non ait, vt venderet, sed vt traderet: quod idem est quod traditione vendere. Si animis mutaret Christum, ipse huius mercis pretium factus est: nam venit ad dandam animam suam redemptionẽ pro multis, sed iniquus pecuniis mutat. Itaque hunc intrauit diabolus vas suum plenius possidendo, & hoc etiam modo intrat corda eorum, qui eius tentationibus, & suggestionibus consentiunt. Non intrat cogendo, aut necessitando, ad culpam, sed suggerendo, & alliciendo ad eã: nos verò voluntariè ianuam aperimus præbendo suggestioni diabolicæ consensum. Contra quos Paulus. Nolite locũ dare diabolo. Iacobus. Resistite (inquit) diabolo: & fugiet a vobis. Omni ergo piæ cogitationi, affectioni, & suggestioni peruersę iugiter ac viriliter reluctemur: Deo atque eius mandatis, & testimoniis fortiter adhærentes, & quicquid veritati ac ęquitati contrarium est respuentes.

Ioan. 13

Mat. 20
Mar. 10

Eccl. 4.
Iaco. 4.

¶ Expende autem quàm optimè dicat Euangelista, quòd abiit: quia a Christo recessit, non solùm quidem secundum corpus, sed etiam animam, minime Christum esse filium dei confitens, & credens, contulitque se vt infidelis Apostata, ad Pharisæos, deum abnegans, non poterat non in manus dęmonis incidere: nam qui Christũ deserit, opera iudę operibũ simillima, faciet. Egressus est Cain a facie domini ait scriptura, & statim subdidit. Habitauit profugus in terra. Sic ille de quo in Matthæo. Egressus a facie domini, cœpit suffocare fratrem suum, vt redderet, quod debebat. Malum enim, & amarum est te reliquisse Deum tuum. Exiens ergo Iudas a Christi cõspectu abiit vbi principes sacerdotum, & scribæ conuenerãt: quia sciebat, quod volebant eum interficere, & dixit eis. Quid vultis mihi dare: & ego eum vobis tradam? Ac si diceret. Ego gnarus sum cordi vobis inesse huius hominis vitam tollere, populique metu nõ audere eum adoriri. Ne timeatis: ego eum vobis tradam: ita vt sine strepitu possitis in eum manus coniicere. Iudas proculdubio mortem Christi accelerauit: nã iam Iudæi timore populi compulsi, captionẽ eius in aliud tempus, post pascha scilicet differre valuerant. Iniquus tamen ac traditor in eorum peruersos animos

Gen. 4.
Mat. 18.
Hiere. 2

eos induxerat vt eum statim tenerent. Vendidit Iudas veritatem, nam dominus ait, Ego sum via, veritas & vita. Et etiam nunc in seculo nostro vendita est veritas: nã nullibi comparet: licet valdè sit necessaria ad regimen totius orbis. Non quis incuset Reges, Prælatos, religiosos: cum ex suis aliquod proderit monstrum. Duodecim erant in societatem Christi asciti, sed
Gen.37 vnus illorum traditor fuit. Respice ergo tu quo pacto sanctus Ioseph a fratribus
Zac.11. diuidendi, illudq; Zachariæ adimpletur. Appenderunt mercedem meam triginta argẽteos. Et dixit dominus ad me. Proiice illud ad statuariũ, &c. Psalmista. Homo
Psal.40 pacis meæ in quo sperabam: qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem. Considera ergo, ô anima mea quanta debeas Deo: siquidã magnus ille dominus, & filius Dei, sicut seruus, & captiuus, vendi non dedignatur: & hoc propter amorem, quo te prosequitur. Iã pro peccato venibas: & vt te redimeret voluit ipsemet pro te vendi ne à te ipsa liceas, plurisq; te facias, ne adeò vili pretio vendaris, quale rerũ terrestrium est, siquidẽ tã ingenti pretio emptus es. Audi Paulũ dicentẽ, Empti estis pretio magno: glorificate, & portate Deum in corpore ve-
1.Co.6. stro. Gaude ergo Christiane: nam tu solus lucrosus euasisti ex huiusmodi conuẽtu atque contractu, Itaque quod Iudas vendidit, & iudæi emerunt tu lucratus es. Noster certè est Christus: iudæorum autem emptorum, minimè.

¶ Vide qualis sit effectus auaritiæ: si quando cor hominis occupauerit. Iudas enim ductus auaritia, dominum tradidit. Virtus enim cupiditate fœdissima Satanicumque recipiens consilium neglexit omnem amicitiam, exuit omnem humanitatem, oblitus est omnium beneficiorũ: deseruit saluatorem, contulit se ad pessimos Dei inimicos, & Dei filium vendidit auaritia ductus. Hoc debebat omnibus auaris metum incutere, atque terrorem: & auaritiam exosam habere.
Ps.118. Hoc propheta clamat, Inclina cor
1.Tim.6. meum Deus in testimonia tua, & non in auaritiam. Radix enim omnium malorum est cupiditas. Benedicit radix: quia ex ea oriuntur latrocinia, furta, prædationes, odia, vsuræ, innumerabilia mẽdacia, fraudes, falsaque iuramenta ementium, & vendentium.

Et gauisi sunt, & pacti sunt pecuniam illi dare, & spopondit.] Gauisi sunt principes sacerdotum, & magistratus populi, quòd scilicet, iam haberent vnum, cuius ope, & auxilio, Deum perdere possent. Sic Salomon de impiis ait. Lætantur cùm male fecerint, & exultant in rebus pessimis. Lætantur inquam, quòd nõ
solum sint ipsi impii: sed quòd habeant malitiæ suæ complices. Huius generis Prou.2. habet mundus plurimos, qui gratulantur si viderint numerũ malorum augeri. Sed gaudent isti in malitia sua, nos autem in domino gaudeamus: illi gaudent, quod morti dominum tradunt, sed nos gaudeamus, quòd mortem hanc pro nobis voluntariè subierit: illi in morte Christi eius quærebant interitum: nos in ipsius morte nostram expectamus vitam, & salutẽ. Gaudent illi eo, ꝙ moritur: sed nos gaudemus, quia resurget. Spopondit autem Iudas, idest promisit, & obligauit se illum tradere eis. O stulta promissio. Quomodo potest se obligare homo tradere filiũ Dei? Dæmones contremiscunt ad vocẽ filii Dei: & hic traditor instinctu dæmo- Iacob.2
nis adductus pollicetur se illum traditurum, sed hæc omnia frustra pollicetur, & conatur, cũ nihil aliud agere potuit præter id ad quod sponte se obtulit Christus. Qui etiam ideò ad mundum hunc venerat, vt pro iniustis, & peccatoribus sese daret morti: hoc quod iam antea sæpissimè testatus est. Verum ne putes Iudã per iocum tam impium nefas policitum, audi quid euangelista dicat. [Et quærebat opportunitatem, vt traderet eum sine turbis] Vtinã sic opportunitatẽ boni capta- Gen.4.
rẽt ad bonum, sicut mali. Cain volens occidere fratrem Abel eduxit illum in agrũ, vt sine testibus, & nõ habens, qui illũ prohiberet, posset illũ interficere. Vxor quo- Gen.39
que Putifar, vt vidit, quod Ioseph esset sine socio aliquo opportunũ elegit tẽpus, vt illũ moneret ad opus nefandũ peragendum. Sciunt enim mali opera sua iniqua in tempore opportuno exercere: & illud tempus quærere, & expectare. Vnde Iob Iob.24.
ait, Oculus adulteri obseruat caliginem.

Gen.18 In pœnam peccati hanc Deus ab iniquis
Gen.29 expetit vltionem, vt eo loco & tempore mala faciant quibus non sit, qui prohibeat: & sic plurimis laqueis peccatorum illaqueati, demum in inferno demergātur. Nos verò quæramus tempus opportunum, vt Deo seruiamus, & virtutibus studeamus. Abraham vir misericors, & hospitalitati deditus in meridie erat in in hostio tabernaculi sui expectans in hora prandii an aliquis peregrinus trāsiret. Loth quoque vespere cum viatores hospitium, & cœnam quærunt in foribus Sodomæ sedebat, vt peregrinos transeūtes in domo sua susciperet. Horum patrū exemplum discamus, & nos opportunitaté captare, vt proximis subueniamus. Nam sicut Iudas, & impii omnes sciunt tempus furandi, adulterandi, & peccandi: profecto magis cōsonum est, & ęquū, vt nos Deo seruiendo tempus opportunum quæramus. Sed de his satis. Venit autem dies Azymorum, in quo necesse erat occidi pascha.] Venit dies Azymorum, hoc est dies ille in qua non licebat Iudæis nec etiam alienigenis, qui cum ipsis erant vesci panibus fermentatis, sed solis Azymis: & in qua die necesse erat occidi pascha. Quare erat necesse? quia tanto verborum pondere à domino per Mosem præceptum fuerat, sicut accipimus ex ipsa lege, sic enim legimus. Mensis iste vobis principiū mēsiū, primus erit in mēsibus anni. Loquimini ad vniuersum cætum filiorum Israel, &c. Lege caput duo-
Exo.12. decimum Exod. Igitur necesse erat occidi pascha, hoc est agnum paschalem. Primum quidem Iudaicum, hoc est typicū, & vmbratilem. Sed multò magis, & summe necessarium erat occidi agnum immaculatum quem ille præfigurabat, hoc est, Christum. Quanto enim maiori opprimebamur iugo, quàm Iudæi in Aegypto, tanto magis necessarium erat nobis, vt agnus noster Iesus Christus immolaretur, & occideretur pro nostra libertate. Illos opprimebat Pharao, sed nos Satanas: & illi in sanguine illius agni liberati sunt à iugo Pharaonis, sed nos Christi sanguine à seruitute, & peccati iugo.

¶Venit ergo dies Azymorum, hoc est paschalis celebritas: quæ dicitur Azymorum, idest panum non fermentatorum, quia in tota illa solennitate, quæ septem durabat diebus vescebantur Iudæi Azymis panibus. Incipiebat paschalis solennitas in sero feriæ quintæ ad vesperam, in qua Iudæi edebant agnum paschalem cum Azymis panibus. Certum est enim, quòd hoc quod Lucas dicit, in quo necesse erat occidi pascha, ꝙ loquitur de feria quinta in qua agnus paschalis occidebatur. Christus nanque in Azymo consecrauit, nam celebrauit cœnam die Iouis hoc est, luna tertiadecima noctu quando iam incipiebat quartadecima luna, vt habetur in Leuitico. Quo- Leu.23.
niam à vespera in vesperam celebrabant Iudæi sabbata, seu festa sua: & in die quā do durabat luna adhuc quartadecima, mortuus est Christus. Et hoc est quod Ioa.13.
Ioannes dicit, quod ante diem festum paschæ Christus lauit pedes discipulorum suorum: & idem ait capite decimooctauo, quòd Iudæi non introierunt in prætorium Pilati, vt non contaminarentur, sed vt manducarent pascha, scilicet die sequenti, vbi pascha accipitur pro cibis paschalibus, in die festo comedendis. Et si obiicias Christum prima die Azymorū agnum comedisse paschalem, verum est: sed prima dies Azymorum incipiebat à vespera tertiæ decimæ lunæ, vt diximus. Nec etiam valet obiectio, Christus quartadecima luna comedit agnum paschalem, & die sequenti passus est, ergo in luna quintudecima passus est. Negatur consequentia: quia vt diximus incipiente luna quartadecima cœnauit, quæ nocte præcedenti incipiebat, & sequenti die, id est eadem quartadecima luna adhuc durante, passus est.

¶Vide autem, quòd pascha idem est quod saltus, nam verbum pasach, significat saltare, & nomē pasach, saltum: quia nocte, qua eduxit dominus filios Israel de Aegypto occidēs primogenita Aegyptiorum saltauerit domos Israelitarum, nec occiderit ex eis quenquam. Nostri, transitum interpretantur, sed ferè idem est.

¶Accipitur autem hoc nomen pascha multipliciter: primò accipitur pro agno paschali, vt hic accipit Lucas. Necesse

erat

erat occidi pascha: idest agnum. Secundo accipitur pro tota hebdomada Azymorum seu solennitatis paschalis: sicut in actibus Apostolorum scribitur de Herode, quòd voluit post pascha producere Petrum populo. Tertiò accipitur pro celebritate paschali existente in feria sex te prædicta. Quartò pro hora immolationis, & comestionis agni paschalis: pro ut in Marco scriptum est. Erat pascha & Azyma post biduum. Quinto pro quo cunque cibo, vel pane quo vescebantur Iudæi durante festiuitate paschali, sicut in Ioanne legimus. Iudæi non introierunt in prætorium, vt manducarent pascha: idest, Azymos panes. Sexto pro figurato agni illius, puta pro Christo: de quo Paulus ait. Pascha nostrum immolatus est Christus. Septimo pro festiuitate epularum paschalium: vnde in secundo libro Paralipomenon dicitur. Non fuit tale Phase diebus lucidum, quale fecit Iosias. Sed ad contextum.

Act.12. Mar.14 Ioan.19 2.Pa.25

Et misit Petrum, & Ioannem dicens, Euntes parate nobis pascha, vt manducemus. At illi dixerunt, Vbi vis paremus?]

Ostendit in hoc Christus redemptor noster noluisse contrariare legi: sed potius parere, vsque ad vitæ vltimum. Ipse enim ait, Non veni soluere legem, sed adimplere. Hic pascha pro agno paschali sumitur. Misit autem illos à Bethania vbi erat in quinta feria, vt præparent agnum paschalem. Binos etiam sicut mos illi erat eos mittit, propter mutuæ societatis solatium, & socialis vitæ commendationem. Frater enim, vt inquit Salomon, qui adiuuatur à fratrè, quasi ciuitas munita. Sed dices, Quare Petro, & Ioanni instructionem mensę pręcipit, & non potius Iudę procuratori suo? Quia Iudas iam alia meditabatur, quàm parare domino ad diem festum legalia fercula: nam exitium parabat domino suo. Imo ignorans parabat ecclesiæ sanctissimam illam cœnam: quam omnia superiora veterum sacrificia præfigurabant. Talem item parabat cœnam domino suo, qualem olim Absalon fratri suo Ammon parauerat: in qua ipsum fecerat occidi. Sed in hoc differunt, quia

Matt.5. Pro.18. 2.Re.13

Ammon non omnino iniustè (vitiauerat enim ac vi oppresserat Sororem suã) Christus verò ab impio Iuda, innocentissimè impiorum mactationi oblatus est. Ergo absente Iuda procuratore, Christus Petro, & Ioanni præcipit vt vadant, & pręparent ea, quę ad manducandum pascha pertinebant. Tu, etiam sicut Petrus, & Ioannes agnum pręparauerunt paschalem: ita per actionem studiosam, & contemplatiouem mysteriorum beneficiorumque Christi, prępara cor tuum ad sacram communionem. Sed cũ dicunt, ubi uis ut paremus, de ciuitate nõ dubitant, sed de domicilio. nam secundum legem non licebat alibi, quam in eo loco ubi stabat tabernaculum constitutionis, celebrare pascha. Is locus à tẽporibus Dauid, & Salomonis erat urbs Hierusalem. Ea uero lege præfigurabatur uerum agnum tollentem peccata mundi immolandum fore Hierosolymis. Hoc non ignorabant discipuli, ut pote nati, & educati in lege. Quid ergo dicunt interrogantes ubi uis paremus? Hunc sensum habet. Scimus, O, bone Iesu tempus instare, quo iussi sumus agnum paschalem manducare: scimus quod non alibi nisi Hierosolymis licet hunc festum diem celebrare, scimus etiam, quod male tecũ conueniat cũ Hierosolymis. Maior pars te odio prosequitur: & si qui sunt tuorum prę timore non audebunt se tuo nomine dare in periculum: ubi igitur uis paremus? [Et dixit ad eos. Ecce introeuntibus uobis in ciuitatem occurret uobis homo amphoram aquę portans, sequimini eum in domum in quam intrat, & dicetis patrifamilias domus. Dicit tibi magister, Vbi est diuersorium ubi pascha cum discipulis meis manducem?

Ioan.1.

Aperta est hæc historia: nihilominus tamen multis doctrinis, & consolationibus referta. Eliezer seruus Abrahæ occurrit Rebeccę amphoram aquę portanti: quã sequutus, ibidem hospitatus est. Dixit enim. Est apud nos locus spatiosus ad manendum. Sic hic hospes ostendit Apostolis stratum, & cœnaculum magnum. Sic etiam & Sauli, puellę quę portabant lagenam aquę indicauerunt ubi esset Samuel, & ibi solenne epulum illo die celebrauit.

Gen.24 1.Re.9.

brauit. Samaritana quoq; lagenam aquæ baiulans, Christo in Samaria locum parat? vbi Christus panem spiritualem, hoc est animas Samaritanorum dulcissimè comedit. Nunc verò Christo cęnaturo cum discipulis, & dispensationem cum ecclesia celebraturo (vt Isaac cum Rebecca) & sui regni spiritualis primordia initiaturo, vt alter Saul: homo lagenam aquæ portans, locum vbi hæc festa celebrentur ostendit. Nunc ergo anima mea vade, & interroga tuum dulcissimum spósum. Indica mihi vbi pascas, vbi cubes in meridie: ne vagari incipiam post gregem sodalium meorum vt vadam post sensus, & delitias, & vagas meas cogitationes? Hic quiesce, & eius pedes amplectere. Tota enim vita tua est scire vbi dilectus sponsus tuus sit: vbi cubes & teneas eum.

Ioan. 4.

Cant. 1.

¶Sed his dimissis nota primò quàm ingens sit Christi domini penuria, atq; paupertas: siquidem domo seu vili habitaculo carebat, quod eum capere posset: deerant etiam, quæ opus erant ei ad tãtum ministerium conficiendum: & propter hoc discipuli petebant: vbi vis paremus tibi pascha tanquam proprio hospitio carenti. Attentas ergo præbeant aures qui bus maxima cura, & studium thesauros cógregandi erigendique illustres domos, & palatia excelsa. Christum dominum omnium intueantur loco vbi posset cœnare egentem: nec habentem vbi caput reclinare posset, nec numos ad victum necessarios. Videant isti, quàm parum à gentibus distant idolorũ cultoribus, qui operibus manuum suarum cultum, & honorem deferunt. Nam studio operum manuum suarum teneri, vacareque pulcherrimis ædificiis erigendis ad summa fastigia ductis, & thesauris congregandis quidnam aliud est nisi cultum lignis, lapidibus, argento, & auro exhibere, sicut gentes faciunt?

Luc. 9.

¶Expende etiam Christi increatam sapientiam. Naturali enim ratione non poterat scire quòd occurreret eis homo amphoram aquæ portans: quia futurorum purè contingentium non est determinata pręcognitio, nisi diuinitus reueletur. Christus tamen hoc pręsciuit tam per increatam suam scientiam, secundum quod Deus: quàm per creatam sciẽtiam inditam, & per gratiam prophetiæ, quam habebat plenissimè secundum naturam humanam. Non solum ex his verbis ostenditur, quòd Christus Iesus omnia sciat, sed quòd omnia possit. Ostẽdit omnia scire, quia nouerat, quis in vrbe Hierusalem ambularet, quod inuenirent discipuli illum hominem. Omnipotentem autem se ostẽdit, quia nemo iussis illius repugnare ausus fuit: omniumque voluntates quando & quo vult impellit. Voluit in his suos docere verum esse filium Dei scientem omnia, & omnipotentem: etiam si tradatur in manus peccatorum. Hoc deberẽt maxime Christi discipuli foueri, & exhortari ne fidem amitterent, nec post habitam retroirent, quanuis illa nocte capi eum viderent: considerantes illius sapientiam, & potestatem, in hominum corda.

¶Ad hęc docet hic Christus omnes cultores suos habere verum timorem Dei. Si enim absens videt quid in vrbe fiat: nõ ignorat nunc in cœlis, ad patris dexterã sedens quid in terra fiat. Videt enim sobrios, ebrios, Hydriam & pretiosi vini lagenam baiulantes, quibus pro suo merito vnicuique rependet.

¶Notandum quoque est quòd Christus quanuis pauper esset, habuit tamen amicos fideles: qui bona sua cum eo communicauerant. Docemur non desperare de cura, & solicitudine fidelissimi patris. Quanuis grauis nos premat paupertas si Deum timuerimus, non deseret nos, illius prouidentia excitabit opulentum, & diuitum animos: vt liberali beneficentia nostram subleuent indigentiam. Habebimus enim multa bona (vt Tobias ait) si timuerimus Deum. Sed ad contextum. Tob. 4.

Et ipse ostendet vobis cœnaculũ magnum stratum, & ibi parate. Euntes autem inuenerunt sicut dixit illis, & parauerunt pascha.] Litera hæc nullam habet difficultatem. Ad nostram verò eruditionem hic notandum quomodo dominum nihil lateat. Cognouit quomodo pater familias esset pariturus suis pręceptis: & quòd esset ostensurus eis magnum stratum. Duo hinc discimus.

mus. Primum vt domino nostro sine omni cunctatione obtemperemus. Sic enim vir ille statim domino obediuit: & quod Christus præceperat, adimpleuit. Docemur etiam, vt Deo demus potiora, vt iste qui stratum magnum, optimumque dedit Christo, & bene preparatum. Sic Abel potiora Deo obtulit, & iste optimam domus suæ cellam. Tu etiam da Christo, ac suis pauperibus, & peregrinis meliorem domus tuæ partem. Non sicut quiescentes in lectis, & cubiculis aureis atque ditibus, qui pauperem, ac peregrinum Christi in loco infimo domus, stabulo scilicet hospitari sinunt atque precipiunt temporum iniuriis, gelu, & frigori obnoxium: sicut Bethlehemitę fecerunt, quando dominus mundo apparuit: quia cum Maria, & Ioseph idoneum hospitium non inuenirent præ ingenti inopia qua tenebantur compulsi sunt in diuersorio manere. O fœlices Christiani, in quorum domibus, & aulis, Christus delectatur cum discipulis suis. Multi quidem multa, & magnifica construunt ædificia: sed hęc, nec Christo, nec eius amicis patent. Sed hæc aliàs. ¶Aduerte, quòd domus huius patris familias, fuit prope monte Sió, iuxta templum, in qua domo fuit cœnaculum iam prefatum, in quo Apostoli post Christi resurrectionem foribus clausis latebāt, vsque ad Pentecosten: ibique Christus in die resurrectionis apparuit, & ibi Spiritussanctus in linguis igneis descendit super eos. Fuit etiam vir hic discipulus Christi occultus, nobilis, diues, ac potens: sic adeò, quòd non obstante prohibitione pontificum, spretó timore principalium iudæorum ausus fuit Christum, & eius discipulos, in domum suam suscipere, atq; post Christi passionem tandiu eius discipulos excipere hospitio quasi Iudæos nō metuens. Habuit namque Christus aliquos discipulos diuites à quibus voluit refici: nam in Ioanne scriptum est, quòd ex principibus multi crediderūt in eum, instante hac cœna. ¶Igitur appropinquante iam vespera intrauit Iesus ciuitatem, & peruenit ad locum vbi parabatur pascha. Aspice nunc dominum in aliqua parte domus sedentem, & salubria cum discipulis loquentem, interim quod parauerunt pascha. Vespere autem facto cùm parata essent omnia intrauerunt cœnaculum dominus Iesus, Apostoli, & etiam alii septuaginta duo discipuli minores. Omnes lauabant manus, & affertur illis agnus paschalis assus, panis Azymus, & lactucæ agrestes: nam hæc erant necessaria ad esum agni, sicut Moses præceperat in lege. [Et cum facta esset hora, discubuit: & duodecim Apostoli cum eo.] Quid Euangelista dicit dominum discubuisse: idest sedisse ad mensam: cùm lex præcipiat, quod erecti, & stantes comederent agnum? Dicendum, quòd primo stantes comederunt agnum: deinde sedentes alium, & alios cibos comederunt. Et hoc videtur ita esse, vt Ioannes dicit, & cœna facta surgit à cœna: hoc est, post esum agni paschalis secundum legis ceremoniam; & incipiens cœnam paratam quamuis non finitam: surrexit, & pedes discipulorum lauit: & post lotionem iterum ad mensam sedit dicens, Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum: post hæc omnia, instituit sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum. Diuus Lucas omittens tractationem agni paschalis, lotionisque pedum quam Ioannes scribit: procedit vlterius dicens, [Cùm facta esset hora discubuit, & omnes Apostoli cum eo.] Pulchrè Christus à figura incepit, vt ad veritatem perueniat. Legalem agnū prius comedit: deinde suam nouam cœnam inchoat, seque manducandum suis præbet. Ad illam veterem cœnam requirebatur agnus assus: ad hanc autem nihil nisi panis, & vinum. Pulchrè tamen inter vtranque cęnam quædam verba interposuit: quibus significabat vetus testamentum terminari, & nouum incipere velle. Aduerte, quòd hic ait Euangelista, quod duodecim Apostoli sederunt cum eo, vt etiam scias, quòd Iudas sedit ad mensam: Attendant hoc quorum corda hic liuor, & odium posside: quiq; fratribus offensam hic relinquere nolunt. Christus proditorē suum non repulit à sua mēsa: & tu eos, qui vel verbo tantum te læserunt vix visu, vel alloquio dignaris? Christus hoc fecit: quid ergo tu cinis, puluis, & terræ vermiculus superbis? Sed quid? Tu

Margin notes: Gen. 4. — Luc. 2. — Io. 20. — Act. 2. — Ioan. 12 — Exo. 12 — Ioā. 13.

perpetuo, & singulis momẽtis Christum offendis, nec tamen ille reddit talionem: & tu non vereris tam pertinaci odio fratrem insectari? Sequitur. [Et ait illis desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar.] Multoties Christus cum discipulis agnum assum legalem cœnauerat, & nõ dixit hæc verba, sed loquitur de se ipso hoc est cibo quem ipse discipulis suis cito daturus erat. Ipse inquam Christus tantæ cænæ hospes, cibus, & conuiua erat: & hanc cęnam erat facturus antequam pateretur, hoc est, ante mortem suam. Currit post nos dominus noster Iesus Christus omnibus dieb⁹ vitæ suæ in siti feruentissimi desiderii salutis nostræ: & ista sitis siue desiderium fuit prolaturũ ad triginta tres annos. Discamus & nos patiẽtiam habere: si bona nostra desideria aliquãdo prolongentur apud Deum: nam qui fecit nos desiderare & velle bonum, scit quomodo debeat exaudire, & quando expediat nobis. Vide etiã quomodo benignus & misericors Dominus non desinit nos insequi omnibus diebus vitæ nostræ feruenter desiderans, ac sitiens salutẽ nostrã: quapropter si aliquando nobis pia ac sancta desideria defuerint, nec habere voluerimus, discamus saltem ea concupiscere, iuxta illud prophetæ. Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. Et tunc dominus, quę eius bonitas est, tuam acceptabit voluntatem, tanquam obsequium. Præterea dixit hoc, vt ostenderet ꝙ propria voluntate patiebatur: cuius passionem significabat illud Israeliticum pascha & agni sacrificium: tum etiã vt ostenderet amorem, & affectionẽ quã habebant, vt cessarent iam legis ceremoniæ: & succederet loco illarum euangelicæ veritas: quamobrem postquam filii Israel comederunt fructus terræ promissionis cessauit manna quo illos Deus pauit in deserto: sic etiam postquam mundus potitus est hoc cœlesti cibo, vetus lex cessauit. Ait itaq; dominus. Desiderio desideraui, &c. Ac si diceret. Singulis annis, vt scitis pascha celebraui: sed nullum eorum tanto desiderio sicut hoc pręsens. Nũc ergo tempus est vt ego vobis talem cibum, & potum præstem, qualem ante nunquam gustastis, tempore Iudaici festi. Et gaudeo quòd tempus aduenerit, nec aliud cupiebam. Cras mihi amarissima patienda sunt, atque ideò cœnam meam hac nocte absoluere me oportet. Hoc iã vltimo vobis commẽdo, nunquam post hac super terram comesturus: eo videlicet modo quo nunc simul vescimur. Vnde statim subdidit.

Psal. 118

Iosue. 5

Dico enim vobis quia ex hoc non mãducabo illud.] Quibus verbis clare ostendit se moriturum, quia mortuus nec comedit nec bibit. Ne tamen discipuli ex insolita hac loquutione plus ęquo tristarẽtur, addidit pro ipsorum consolatione. [Donec implebitur in regno Dei.] Hoc ad Christi resurrectionem pertinet. Cùm enim Christus à mortuis resurrexisset, iam completum erat pascha. Omnia enim priora festa imperfecta fuerunt: nã vsque ad illud tempus tantum vmbra, & figura paschatis fuerunt, sicut omnia sub Mose, Christo autem resurgente, verum pascha incipiebat: quando quidem iam omnia erant impleta, quæ ad pascha implenda erant. Et hoc inquit complebitur in regno Dei. Tunc enim regnũ Dei omnibus modis aderit. De quo prius dictum fuerat, quòd appropinquaret. Ac si diceret, Quandiu mortuus non fuero, & resurrexero, nondum adest regnum Dei: tunc autem diuinum meum, & spirituale regnum in omni mundo potenter incipiet, cum pro peccatis hominũ mortuus fuero: & propter iustificationem eorum resurrexero, tunc inquam totus mundus manifestè videbit, & cognoscet per verbum & spiritum quod filius Dei Rex sit, domineturq; super animas & conscientias, quod regnũ eius nunc sub cruce occultatur. Et hoc quod statim hic subdidit dicens, dico vobis, quòd non bibam de generatione vitis donec regnũ Dei veniat: eundem habet sensum. Quod dupliciter potest exponi. Primò vt diximus de corporali mãducatione qua post resurrectionem coram discipulis comedit, vt infrà capite vigesimo quarto videmus. Tunc enim comedit corporaliter quanuis alio modo quam prius: ut ibi uidebimus. Aliter autem & melius intelligitur uerbum hoc de spirituali manducatione, & potu

quia

quia post hanc Iudaici festi obseruationē nunquam amplius Christus esu paschalis agni vsus est. Nouum tamen pascha vel agnum nobiscum edit, & nouum vinum nobiscum bibit in regno Dei Ecclesia, dū nos ipsi & ipse nobis incorporatur per fidem & sumptionem sacramenti: id autem non semel tantum fit, sed perpetuo quandiu regnum Christi in ecclesia durabit. Per hoc igitur subindicauit, quòd corporalis manducatio agni cessare deberet: & succedere spiritualis manducatio veri agni. Nec enim agnus ille priori deo iussus fuerat afferri & manducari, vt perpetuò, & semper sic fieret. Dixerat enim Moses hoc seruandum esse cultu sempiterno, sed addidit in generationibus vestris: hoc est quandiu permanebit hæc generatio, hic rerum status, hoc testamentum, nempe vetus, & quandiu vos populi Dei eritis permanebit hic ritus. Post
Exo. 12 Christum autē alia generatio est & aliud testamentum: nec amplius Iudęi sunt populus Dei. Et ideo cessauit agni illius paschalis immolatio. Hoc prædixit Hieremias dicens, Ecce venient dies, cum non
Hier. 16 amplius dicetur. Viuit dominus, qui eduxit filios Israel de Aegypto, &c. Et infrà. Ad te venient gentes ab extremis terræ: & dicent, Verè mendacium possederunt patres nostri vanitatemque eis non profuit. In summa ergo quinque in verbis præmissis dicit. Primum quantum desideret cum suis discipulis cœnam hanc vltimam sumere, quo certè voluit illos attentiores reddere ad futuram actionē. Discipuli enim ex his verbis facile coniicere poterant aliquid noui, & alicuius ponderis sequuturum. Secundò testatur passionem suam iam instare. Tertiò declarat passionem suam & mortem non diu duraturam, sed se rursum reuicturum: sic vt etiam manducare possit. Quartò testatur se cum discipulis suis comesturum de hoc paschate, quod iam illis sit daturus. Quintò ostendit mortem suam facere ad illustrationem regni Dei. Christus enim morte sua diabolum vicit & regnū patris cœlestis ampliari fecit. Sed procedamus.

Et accepto calice gratias egit & dixit, Accipite & diuidite inter vos. Dico enim vobis quod non bibam de generatione vitis donec regnum Dei veniat.] Non loquitur hic Christus de calice sui pretiosissimi sanguinis, sed de calice, & potu figuratiuo: & totum hoc quod ad potum attinet debes intelligere, vt suprà diximus quando de esu locutus est: donec regnum Dei veniat. Nam sicut diximus dixisse dominum non amplius comesturum cęremoniale magnum: sic modo testatur non bibiturum post hac de illo figuratiuo vino paschatis donec ostensa resurrectionis gloria liceat in mundo fides regni Dei, vt per illas duas supremas figuras adeo in lege communes: agnum scilicet mysticum, & vinum ceremoniale, spirituale sacramentum iam versas, intelligeres omnia sacramenta, & legis mandata, quæ ad obseruantias carnales astringere videbantur, mutanda in adimpletionem spiritualem, & ideo diuus Lucas meminit duorum calicum. Primus calix est iste, de quo modo loquitur de Hebræorum paschate agens: acturus postea de pretiosissimi sanguinis calice. Ex dictis apparet legis pascha cessasse iam, esseque adimpletum in regno Ecclesiæ: quomodo scilicet diuina sapientia instituit mensam noui sacramenti, cui imposuit suum corpus miscuitque propriū sanguinem. Tamen legis cæremoniæ obligabant ad earundem obseruationem quo adusque Christus dominus passus est, qui fuit sacrificium, & oblatio quædam perfectissima perfectionem causans, extirpatrix omnium illarum cęremoniarum, & sacrificiorum legis. Propter quòd res illius legis, tantum fuerūt viuæ, & habuerunt vim vsque ad passionem Christi, quæ post euangelium mortuæ mansuerunt, nostra verò sacramenta semper extiterunt in sua vi, & ad finem seculi extabunt.

¶Præterea quòd Christus hic gratias egit, suo more fecit: nunquam enim solebat cibum & potum sumere, nisi præmissa gratiarum actione. In hoc autem nobis proposuit exemplum vt ante ciborum sumptionem primum consideremus, vndenam victus ille nobis suppetat, non quidem nobis ex industria, & laboribus nostris tantum suppetit, sed

Ps. 135. ex beneficio Dei, qui iuxta Psalmographum dat escam omni carni: vnde illi innumeras debemus gratias. Sed iam veniamus ad illam magnam & nouam noui agni cœnam: quam Christus tanto desiderio concupiuit cum discipulis suis facere. [Et accepto pane gratias egit & fregit, & dedit eis dicens, Bene antequam tantum ac tam Sacramentum instituere gratias egit. Nam si suscitaturus Lazarũ gratias egit dicens, pater gratias tibi ago quoniam exaudisti me: quanto nũc potius gratias egit per sacram Eucharistiam non vnum sed multos mortuos excitaturus?

Ioa. 11.

¶Porrò Christus in hac benedictione seruauit modũ vsitatum apud Hebręos: qui talis erat. Cum enim in solenni conuiuio pater familias mensę accumbit poculum vino refertum dextra manu apprehendit, moxque orare incipit, Benedictus sis tu Domine Deus noster Rex mundi, qui creas fructum vitis. Quo dicto vinum gestat, & posteà aliis porrigit. Post calicis benedictionem panem accicipit, quem integrum esse oportet: & eum tenendo vtaque manu his verbis benedicit. Benedictus sis dominus Deus noster, qui educis panem de terra. Quo dicto distribuit circunstantibus, Hunc modum Christum seruasse satis patet ex hac litera: si bene illam inspexeris. Itaque post hanc benedictionem & gratiarum actionem distribuit Saluator mundi panem discumbentibus dicens, [Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. O gratia nec audita nec visa vnquã. O mirifica verba quorum virtute substitia panis in corpus Christi conuertitur, daturque Deus homini peccatori in cibum vitæ, & animæ nutrimentum. Non legitur in euangelio Christum dominum rem aliquam adeò excogitatam & tanta pręparatione fecisse sicut hoc sanctissimum sacramentum eucharistiæ. Instituit autem illud: primo, vt cor nostrum firmius adherere posset verbis & ꝓmissionibus Dei. Promisit prophetę futurum vt Deus in nobis habitaret, & quod Christus morte sua peccata nostra auferret. Omnes has promissiones, & consimiles confirmat hoc sacramentum. Secundò in monimentum charitatis suæ nunquã nos de bona ipsius erga nos voluntate dubitemus. Tertiò institutum est in ęternam memoriam, & repręsentationem vnici illius sacrificii in cruce pro nobis facti. Fructus autem huius sacramenti ex verbis Pauli sumitur, cum dicit. Panis quem frangimus, non ne communicatio corporis Christi est? Quæ verba indicant quod sacramentum hoc, omnium bonorum Christianos particeps facit. Alius fructus quod etiam nos vnus panis, & vnum corpus efficimur: omnes, qui de vno pane, & vno calice participamus. Admonet hoc sacramentum nos vnum cibum & vnum potum factos, totosque proximũ vsibus paratos esse debere: aliorum paupertatem nostram esse, & aliorum errata nostra ducere, &c. 1.Co.10

¶Expende etiam quãta ostenderit nobis Deus in hoc sacratissimo eucharistię sacramento. Ostendit nanque (inter multa, quę longum esset recensere) suam magnificentiam, suam sapientiam, & maximam dilectionem.

¶Primò itaque ostendit Christus in hoc sacramento mirabili, suam eximiam magnificentiam. In hoc, quòd Christus suum sacratissimum corpus in cibum nobis dedit, fecit suę potentię maximum, contulit etiam quòd conferre potuit, totum inquam. Quia si diligenter aduertere volumus, in nullo omnium, quę Deus operatus est adeò magnificũ & liberalem se exhibuit, vsque adeò suum hoc modo nobis corpus contulit. Ad hoc enim vt opus aliquod liberale sit, & dicatur, sat est vt fiat secundũ mensuram, & proportionem tale opus exercentis: unde egenus & pauper liberalis esse potest: ex minimo quod habet conferens. Vt autem magnificum sit, duo requiruntur. Alterũ quod opus secundum se magnum sit, & circa magnos sumptus: alterũ uerò quod adaptetur potestati ipsius operantis. Ex quo sequitur, quòd aliquod opus potest esse magnificum respectu ducis seu comitis, quod tamen in rege deficiet à uera ratione actus magnifici, quia non consonat cum dignitate regali. Ad hoc ergo ut opus magnificum sit, primum necessarium est, ut sit magnum: secundum uerò Arist. 4. Ethico.

rò, vt commensuretur potestati, & dignitati agentis. Secundum hoc nunquã Deus se magnificum exhibuit nobis: quo ad usque hoc tantum sacramentum instituit. Magnum, & mirabile opus fuit. Deum mundum, solem scilicet, cęlum, lunam, terram, stellas, aues, animalia, homines, & Angelos, ex nihilo condidisse: quamuis hoc opus magnum sit, si Deus in eo sistere vellet, nec maius facere, non posset magnificus vocari: nam si animum conuertas in qua potestate hæc faciat visurus, reperies hęc nihil esse, quæ eius virtus, & potestas est. Apud Deum enim minimum quid est cęlum, & terram creare. Quæso dicas mihi, diceretur ne rex magnificus, quòd numum coronatum alicui impenderet? Certè non. Sed scito plus esse apud regem vnũ numum conferre, quàm apud Deum cęlum, & terram creare: nam tot numos potest donare rex, vt pauper euadat: Deus autem etiam si infinitos creet mun
Esa. 59. dos tam infinitus, & omnipotens erit, sicut ante eorundem creationem. Manus enim domini non est abbreuiata.
Psal. 28 Sicut igitur tu non magnificum regem
Gen. 1. duces, quòd parem conferat: ita nec Deum, quod cęlum, & terram condiderit. Siquidem, vt ait Dauid, Vox domini in magnificentia. Non loquitur de voce qua Deus dixit in principio, fiat lux, nec qua dixit, faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, sed qua suis discipulis dixit, Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc opus adeò magnum est, vt quod datur Deus sit: si potestatem contempleris inuenies maximum, quod potuit dedisse, nec plus, quàm dedit habuisse. Dedit totum, quod potuit Deus: & etiam quod facere potuit, fecit. Est ne aliquid Deo maius? Scito, quòd ipsemet Deus viuus, ęternus, omnipotensque se tibi dat sub humilibus accidentibus panis, & vini. De tali opere non dubium, nisi quòd pleno ore dicere possumus. Quod vox domini in magnificentia. In nulla re earum, quas Deus condidit, aliquid dicitur absumpsisse, solum enim verbo omnia operatus est dominus: ipse enim dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. At verò hic de eius, vita, Ps. 148.
honore, sanguine actum fuit. Vide ergo, quàm magnificum, & potentem se Deus exhibuerit in sacramenti huius institutione. Quid amplius dare potuit? Quid plus pro homine perpeti, quàm mori, perpetuamque memoriam sacratissimæ passionis relinquere: & antidotum animæ salutare in hoc sanctissimo sacramento adhibere? &c.

¶ Secundò ostendit suam infinitam sapientiam: inter nos verè, & realiter manens in hoc sanctissimo sacramento. Duo amores adinuicem oppositi Christi cor expugnabant. Vnus eorum abire Io. 16.
hortabatur: alter manere. Maximus autem amor quem erga nos habebat abire accumbens agitabat, quandoquidem mors eius in nostram vitam, & redemptionem cedebat: & sic discipulis dixit, Expedit vobis, vt ego vadam. Necessarius enim nobis erat eius transitus, siquidem ipso nos redemit, sine quo salutem consequi non poteramus: supposita diuina præordinatione. Itaq; vnus amor dicebat, vt abiret, & redimeret nos. Sed erat alius maximus amor, quo nos prosequebatur, qui suadebat manere. Cùm enim nos maximo persequeretur amore, à nobis abesse renuebat: nam qui multum diligit, semper rem sibi amatam præsentem esse, in conspectuque dari maximè desiderat: ita quòd acriter ferat recessum ab ea. Vtrique amori Christus Redemptor noster sapientissimè satisfecit: nam abiit, & nobiscum mãsit. Ambo operatus est dominus. Abiit & recessit propter nostram vtilitatem, & amorem quem erga nos habebat, moriẽs, & in cœlum conscendens nobis sedem paraturus. Mansit enim nobiscum in hoc sacramento ineffabili. Ideo ipse dixit, Ecce ego vobiscum sum, usque ad seculi consummationem. Et si abiens alia Mat. 28
nobis sacramenta relinqueret, aliisque nos muneribus afficeret, minimè nobis satisfaceret: si ipsemet in propria persona nobiscum non esset. Sponsa pluris facit, & diligit sponsi personam, quàm munera eius: propter, quod nec quiescit, seu satiatur in eius absentia, quãuis multis, & maximis sit ab eo affectata donis, &

muneribus:

muneribus: nihil tanti facit quanti sponsum suum. Sic Christus abiens licet Ecclesiæ suæ magna dona relinqueret, nihilominus maneret tristis sponsi absentia nisi cum ea esset. Quare vtrique vt diximus amori satisfecit: quia recessit ipsam redimens, locumque in cœlis parans: ei etiam adest in perpetuum, in hoc sacramento existens. Pulcherrimis illam persequutus fuerat suppellectilibus, baptismű, cőfirmationem, extremam vnictionem, & cętera alia sacramenta relinquens, quibus nobis deus suam gratiam confert, & communicat: his tamen Ecclesia, & sponsa Christi donis, contenta non esset, nisi Christus seipsum illi daret. Hic autem in hoc mirabili sacramento semetipsum tribuit Ecclesiæ, qui gratiæ fons est. In aliis sacramentis fons gratiæ communicatur, quibusdam cloacis, & canalibus. Hic tamen datur fons, largitorque gratiæ recipitur. Itaque ad patrem ipse vadens per suam passionem & crucem, & Ecclesiam suo sanguine redimens, cum ea permansit verè atque realiter in hostia, tam diuinus, tam magnus, potens, & dominus, sicut in cœlo residet. Quisnam similé edere sciret modellum? Quis talem modum posset inuenire? Voluit certè infinita sapientia dei ineffabili modo, nec vnquam addito, nec viso, hic cum homine conuersari, & manere, in cœlo existens. Et non solum eius altitudo sapientiæ ostensa est per hoc quòd cum homine mansit: sed etiam per modum, quo id facere excogitauit: nam eo modo quo mors in mundű intrauit, voluit dominus, vt eodem intraret vita. Per esum ligni vetiti intrauit mors: per esum etiam intrauit vita. Medicus enim infirmo qui venenum gustauit inquit: non incolumis euades, ni hac medicina vescaris. Ita modo, per os, quo interius generi humano atque toxicum immiscuit, eodem illi vita prestetur. Ideo Christus. Nisi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius sanguiné: nő habebitis vitam in vobis. Euæ dæmon dixit, Eritis sicut dii, scientes bonum & malum. Quodnam diuinitatis signum erat in arbore? certè nullum. Quod ille mentiens dixit, hic Christus summam veritatem loquens affatur. Hoc est corpus meű.

Gen. 3.

Ioan. 6.

Vbi verè, & realiter corpus Christi viuű cum diuinitate continetur. Ille dixit, nequaquam moriemini: Christus autem dicit, Qui manducat hunc panem viuet in æternum. Siquidem ergo mendaci fidem adhibuisti: adhibe etiam veraci. Credens lapsus es, & etiam credens salutem consequeris. Si credidisti fallaci, crede etiam Saluatori. Ibi non visum, & absq; ratione duce, in illa arbore scilicet, dei virtutem contineri qua homines fieri poterant Deo similes, creditum est: crede ergo tu similem huic cibo inesse virtutem. Sed expende quantum vnum ab altero differat. Illud erat serpens, & iste agnus. Illud peccator, iste creator. Serpens per terram repsit: iste de cœlo venit. Ille spiritu diaboli falsum sibilans hic: spiritu Dei verum euangelizans. Ille ad peccandum induxit, iste iustitiam docet. Ille ex ligno quod suum non erat obtulit quod furatus est: iste corpus, & sanguinem proprium magnifice suis præbuit. Et nihilominus illi fallaci nefandissimo fuit fides abhibita potius, quàm Deo ipsi. Credamus ergo nos ipsi: si tam facile credidimus mendaci, credamus etiam veraci. Et sicut ille fructum vetitæ arboris contulit ad mortem inferendam: Christus dat carnem, & sanguinem propter nostram salutem, atque vitam. In quibus omnibus vide, & intuere maximam dei sapientiam, siquidem mundum redemit quo amissus fuerat.

¶ Tertiò super omnia ostendit Christus suam ineffabilem dilectionem, seipsum in cibum dans. O mirabilis amor, & charitas inaudita. Proficiscitur amicus ab amico, in cuius memoriam, corpus, & sanguinem in pignus relinquit. Maximus fuit certè amor, quo Ionathas prosequebatur Dauid, si quidem diligebat eum quasi animam suam, in cuius signum digredi volens, tunica, qua erat indutus expoliatus est, & dedit eam Dauid, & cętera vestimenta, vsque ad gladium, & arcum suum. Sed quæ conuentio Christi amoris cum amore Ionathæ: si quidem cum a nobis digrederetur propriam carnem cum sanguine contulit in signum nimiæ charitatis, quam erga nos habebat. Helias 1.Re.18

lias cum vellet è terra discedere, atque
4.Re. 2. ab eius discipulo Helisæo, reliquit ei pallium, quasi carens alia re ex qua eum hæredem posset constituere. Sic Christus redemptor noster in cœlum conscendere volēs suum nobis sacratissimum corpus dimisit in hoc sacramento: nos tanquam filios hæredes constituens omnium thesaurorum, & meritorum contētorum in eo. Heliæ pallio transiuit Helisæus Iordanem per siccum, nec submersus est: ita virtute, & gratia huius sacramēti fideles transeunt per aquas tribulationum, & vanitatum vitæ præsentis absque vllo labore, & periculo. Quæ maiora signa amoris excogitari possunt, quam deum nobis in cibum dari? Nam quanuis Christus non conuerteret panem, in corpus, & vinum in sanguinem suum, sed simpliciter ex suo nobis pane, & calice participasset, id esset plenissimum suæ dilectio-
2.Re.12 nis testimonium. Cum enim Nathan Dauidi indicare voluisset quanto pauper ille amore prosequeretur suam ouem, non potuit illum amorem maiori ratione demonstrare, quàm dicere, quòd ouis illa de pane sui domini manducabat: & de calice bibebat. Vehementissimum ergo amoris sui argumētum nobis Christus monstrasset, si suum nobis panem, & vinum dedisset. Quanto igitur vehementius, quòd vltra id suum sacratissimum corpus, & sanguinem prębuit? Cum Ioseph fratres suos inuitauit, nihil aliud dicitur eis apposuisse quàm panē, sub quo omnis cibus intelligitur, & sederunt seor
Gen.22 sum Ioseph, seorsum fratres, & seorsum Aegyptii. Dicitur tamen ibidem, quòd biberunt, & inebriati sunt. Sic in hoc conuiuio licet solus nominetur panis, sicut in conuiuio Ioseph: tamen omne delectamentum in se habet panis iste
Sapien. 16. cœlestis. Quare qui hunc panem dicit, omnem cibum dicit. Verum quia sumunt boni & sorte tamen inæquali vitæ, vel interitus: ideo dicitur quòd seorsum Ioseph, seorsum fratribus, & Aegyptiis, panis appositus est. Nec Ioseph fratribus dedit corpus suum, & sanguinem, nec mater aliqua di
4.Re. 16 lectissimo filio dedit suam carnem. Quarto libro Regum multisque aliis historiis legimus quàm plurimas matres ingenti penuria coactas, nimiaque fame arctas haud horruisse dilectos filios edere, neci atque igni coquendos tradentes, vt aptū fieret condimentum. Hoc sæpius legimus. Sed quis vnquam legit aliquam matrem proprias carnes filio comedendas contulisse? O mirabile, & horrendum amoris facinus. Matres amore vitæ filios è viuis auferebant, vt ipsæ incolumes euaderent. Quæ vnquam mater scidit, & secauit brachia vt filium enutriret? Quæ etiam adeo sibi infesta atque crudelis, vt filio pia atque blanda redderetur? Non est vlla mater quæ tale fecerit. Ille tamē plusquam mater videns te in extremis, fameque perire, & tibi misero non aliud superesse ad vitam seruandam, tibi propriam carnem comedendam dabat, tradi carnificibus permittit: vt tu hoc cibo pastus viuere possis. Sed hæc suffecerint: nam egò potius expositor Diui Lucæ quàm concionator sum. Ideoq; hæc verba Christi exponamus, & singula expendamus ac consideremus.

¶ Quid demonstratur per pronomen, hoc? Nam tunc certum est, quod nō est corpus Christi, cum Christus dixit, & sacerdos loco eius, hoc est corpus meum. Monstrabat Christus illi rem, seu illam substantiam iacentem. Nam cum Christus puellæ mortuæ manum accepit, & dixit, puella tibi dico surge, illud pronomen, tibi, non demonstrabat puellam viuam, nam tunc non viuebat. Si mortuā monstrat, mortua ergo surgit. Quòd si monstratur illa substantia iacens: cur non permittis vt idem dicamus de illo pronomine hoc? Similiter cum dixit. Lazare exi foras. Cum illo nomine Lazare vocauit mortuum, qui viuus prodiit: ita dicā ego tibi panem esse in primo instanti verborum mortuum: sed in vltimo instanti panem, prodire viuum. Si verò dicas nomen illud Lazare, vocasse Lazarum viuum, licēt illo puncto quo verbum proferri cœpit mortuus esset: cur igitur non hoc ipsum de pane existimas, quod licet eo temporis pūcto sit panis mortuus, vocari tamen vt viuus sit. Audi etiam in similitudinem. Aliqua sunt vina apud nos in Hispania quæ hic vilia sunt, & au-

stera

stera: sed vbi per maris vndas transuehuntur ad Indos, generosissima sunt, & suauissima. Nunc ergo si tu ex Hispali amico tuo apud Indos in nouo orbe commoranti mittas tale vinum, no rectè scribas, mitto tibi vinum generosissimum? Rectè profecto. Sed demonstratio non est uini pro tempore quo mittis: sed pro tempore quo est accipiendum. Sic Cristus. Accipite, hoc quod à uobis suscipietur, cum suscipietur corpus meum est. Sic Abraham dixit, Loquar ad Dominum meum, cum sim puluis, & cinis. Tunc non erat puluis: sed dicebat id, quod erat futurus. Sic dicitur hic corpus, quia in ultimo instanti prolationis corpus erit. Hieremias etiam. Terra, terra, terra: audi uerbum Domini. Homines uocat terram, quia erant in terram conuertendi. Sic Christus pané uocat corpus: quia in corpus suum erat conuertendus.

Dan. 19

Hier. 22

¶ Sed quia uita hominis non tantum cibo, sed etiam potu sustentatur, ideo post corporis consecrationem adiecit dominus dicés, [Similiter, & calicem postquam cęnauit dicens, Hic est calix nouũ testamentum in sanguine meo, qui pro uobis fundetur.] Vocatur sanguis noui testamenti, qui sanguis Domini nostri Iesu Christi in cruce effusus quasi arrhabo, & sigillum fuit noui fœderis, quod Christus nobiscum pepigit. Pepigerat olim deus pactum cũ filiis Israel, quòd esset illos introducturus in terram fluentem lac & mel: modo in suis mandatis, & iustificationibus pmanerét. Sic legimus, q̃ Moses hoc narrauit populo. Respōditq; populus: Omnia uerba quæ loquutus est dominus, faciemus. Scripsit autem Moses uniuersos domini sermones, & mane consurgens ędificauit altare, & obtulerunt holocausta, & uictimas domino. Tulitque Moses dimidiam partem sanguinis, & misit in crateras, partem residuã fudit super altare: assumensque uolumen fœderis legit audiente populo. Qui dixerunt, Omnia quæcunque præceperit Dominus faciemus, & erimus obedientes. Ille verò sumptum sanguinem respersit in populum, & ait. H c est sanguis fœderis, quod pepigit dominus uobiscũ super cunctis sermonibus his. Ad hunc ergo sanguinem, & ad hæc Mosi verba respexit dominus, cum dixit. Hic est sanguis meus noui testamenti qui pro vobis fundetur. Ac si diceret. Veteri testamento succedit nouum: & sicut hoc illo melius, & pretiosius est, ita & nouum honorificentius roborabitur, & consignabitur, quàm vetus. Vetus habebat sanguinem vitulorum, cui non erat possibile vt peccata aboleret: nouum autem iam habebit meum sanguinem, & talem sanguinem, qui valet ad abolitionem omnium peccatorum. Hoc Beatus Paulus declarat dicens, Si sanguis taurorum, & hircorum, si cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis. quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immolatum Deo, emundabit conscientias nostras ab operibus mortuis ad seruiendum deo viuenti? brutorum sanguis olim sanctificabat, hoc est mundabat tantum in carne: quanto magis sanguis Christi conscientias nostras mundabit in spiritu? Sed sanctificatio non potest esse sine peccatorum quo ad culpam remissione. Quod etiam Ioannes dixit. Qui dilexit nos, & lauit nos in sanguine suo. Et Paulus. Quem posuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, &c.

Exo. 24

Hebr. 9.

Apoc. 1

Rom. 3.

¶ Aduertendum, quòd Iudæis non sufficiebat aspersos esse sanguine vt probarentur deo: sed necessarium illis erat mandatis domini obtemperare. Vnde inquiebant, Omnia mandata quæ loquutus est dominus, faciemus. Sic & nobis non sufficit, de corpore, & sanguine Christi participare, nisi seruauerimus verba pacti, siue noui testamenti, & mandatis Christi obtemperauimus. Fœdus autem illud nouum vult vt inter partes sit idem velle, & idem nolle: vt quod ille amat, nos idem amemus: & quæ ille odit, nobis odiosa sint. Ideo iudicium sibi manducat, & bibit, qui calicem domini accipit sine præuia contritione, & peccatorum confessione.

1. Cor. 11.

Hebr. 9.

¶ Rursus notabis, quòd testamentum morte testatoris, vt Paulus ait, confirmatur. Testamentum fecerat Deus

Israeliticis promissionis, eis se daturum, cum autem Deus mori non posset, vitulum iussit immolari ut diximus. cuiusque sanguine hoc suum testamentum confirmauit. Testamentum uero nihil aliud est, quàm notificatio seu designatio bonorum: siue id scripto, siue uiua uoce fiat. Sic Christus, bona sua nobis testamento legauit: nempe remissionem peccatorũ. Sed ut testamentum firmum esset, & irreuocabile, mortuus est: cuius mortis, ut memores essemus sigilla duo affixit, scilicet, sacramentum corporis, & sanguinis sui. Cum ergo dicit accipite ex eo omnes: hoc est enim, &c. Id est. En promitto uobis omnia bona, eaque confero uobis. Primum testamentum quia morte mea non fuit firmatum, reuocabile est: nam testator in uita potest testamentum reuocare, & aliud condere: hoc autem ut firmum ratum, & irreuocabile si iam moriturus sum, atque in eius signum, & contestationem sanguinem meum uobis relinquo. Testamenti autem meminit non cum agit de corpore, sed cum agit de sanguine, quia sanguis effusus signum mortis est: qua morte confirmatur testamentum. Præterea, addidit qui pro uobis effundetur: & alii Euangelistæ, qui pro multis effundetur: quia quanuis sanguis Christi pro omnibus effusus sit quoad sufficientiam, non tamen pro omnibus, quoad efficaciam. Item multò plura Christus de sanguine quam de corpore explicauit: de corpore enim non dixit, nisi hoc est corpus meum, sed de sanguine longè plura: scilicet, calix noui, & æterni testamenti. Huius causam esse existimo, quia cum in sanguine anima sit (ut Moses dixit) loquens Christus de sanguine suo loquitur de anima sua, & uita sua, quę quia multo pretiosior est corpore: id circo multo sublimius de ea quam de corpore nos intelligere voluit.

Leui. 17

¶ Denique aduertendum, quòd consecratio sanguinis Christi, fit in particulari, & distinctè a corporis cõsecratione, & idẽ consecratio corporis à cõsecratione sanguinis, sicut hic Christus fecit: vt hac distinctione, & separatione ducamur ad cognoscendum sacratissimum Christi sanguinem in passione fuisse à corpore seiunctum, & separatum, in hoc enim sacramento mirabilis passionis Christi memoria recolitur. Ad hoc ergo significandum consecratio corporis, & calicis fit sub speciebus distinctis, licet in vtraq; totus Christus contineatur. Nam quanuis non vno, sed alio & alio modo sit in hostia, atque calice, non tamen secundũ diiuersum essendi modum, sed potius eũdem: licet distinctio & differentia sit in ordine, qui in ipsa conuersione contingit. Quia sub specie, & albedine panis corpus Christi existit ex vi ipsius conuersionis, & secundum, quòd consecrationis verba ipsum corpus exprimunt: quæ tanquam ad finem pręcipuum extenduntur vt substantia panis conuertatur in verum Christi corpus: attamen sanguis, anima, atque diuinitas: sunt tãtum per quandam realem, & inseparabilem concomitantiam. Sanguis enim adest concomitanter ac insolubiliter tanquam vera sedes animæ, anima verò per naturalem coniunctionem: tandem Deitas per vnionem indiuisibilem. Sed procedamus. Post præmissa enim consecrationis verba continẽter inquit Christus.

Veruntamen ecce manus tradentis me mecum est in Mensa. Et quidem filius hominis vadit, secundum quòd definitum est, veruntamen væ homini illi per quem tradetur.] Vnus ex duodecim qui mecum ad mensam sedetis, cuius ego pedes laui, cuique tot beneficia contuli: me morti traditurus est. Quam imparem gratiam retulit Iudas, ei qui ad mensam suam receperat. Hæc eadem verba potest dominus de multis sacerdotibus dicere, qui indignè ad altare dei accedere præsumunt, manus tradentis me mecum est in mensa: siquidem isti Christum ipsum peccando vendunt: & vtinam non vilioris vendant, quàm Iudas vendidit: Simile patrauit scelus Absalon, qui cum Ammon fratrem inuitasset, interficere ausus est tanquam iniquus, & traditor.

¶ Aduerte, quòd voluit Christus manifestare, quòd morti tradendus esset per manum traditoris anteqaam traderetur: triplici ex causa: Primò vt ostenderet deum esse: qui cognoscebat ventura

ra antequam fierent. Secundò vt ostenderet, quòd voluntariè patiebatur: quia sciens mortem, se abscondit. Tertiò vt traditor confunderetur, & sic pœniteteret cum audisset, quòd non erat illi occulta traditio. Noluit autem eum nominare, ne eius faciem confunderet, si publicè argueretur: sed peccatum in generali dixit, & in communi, vt qui visibilem culpam habebat, secretam faceret pœnitentiam.

¶ Nota etiam quòd solent homines desistere a malo proposito quatuor modis: quibus omnibus iuxta ineffabilem Christi misericordiam voluit dominus conuertere traditorem suũ, vt a peccato desisteret. Primò solent homines desistere a malo, propter verecundiam. Ideo dixit, Ecce manus tradentis me, mecum est in mensa. Secundò solent a malo desistere ex metu, & timore pœnę. Oderunt peccare mali formidine pęnę. Ita dominus hac medicina vsus est cum traditore minando illum pęna & supplicio dicens, Vę homini illi per quem tradetur. Hoc addidit, vt ille, qui ex verecundia nó corrigebatur, saltem ex timore corriperetur. Tertiò solent homines corripi liberalitate beneficiorum: quod Christus fecit dũ eum recumbere secum fecit, & porrigendo ei manu propria bucellam panis tinctam, & lauans illi pedes. Hoc notauit hic, cum dixit, Mecum est in mensa. Quarto corripiuntur homines, & emendantur declaratione affectionis, & amoris: quod Dominus ostendit Iudæ cum dicit. Amice, ad quid venisti? Hinc aliqua ad nostrũ eruditionem eliciamus.

¶ Discant primò prælati exemplo Christi Iesu, bona facere subditis suis, licet mali sint, vt in quantum in se ipsis est
Mat. 26 a sua mala vita auertere conentur. Quia non adeo erunt duri corde, quin charitatem, & bonitatem, sui prælati videntes ipsi gradum non reuocent, & corripiantur. O quàm mirifica fuit hæc Christi benignitas, qua erga illum duræ ceruicis vsus est. Sed nec hæc Saluatoris benignitas, nec supradictis quatuor modis, quibus se Christus cum illo gessit, vt a mala vita reuocaret, & ad pœnitentiam duceret, sat fuerunt ad cor mollificandum huius discipuli obstinati, & indurati traditoris. Vtinam & nunc non sint multi obstinati, sicut Iudas, quos nec amore ductos, nec timore concussos, & beneficiis affectos ad se deus conuertere possit. Imo quàm plurimi sunt qui, quò eos deus magis permittit, & sustinet eo peiores sũt, & imprudentiores ad peccandum, audacioresque ad maiora mala perpetranda.

¶ Discamus secundò non detegere crimina, atque defectus nostrorum proximorum, vt ea ignorantibus nota fiant. Respice qualiter Christus honori Iudæ consulit, non nominans, nec dicens, quis esset traditor coram illis quos latebat: in quo tempus tereret, quidque machinaretur. O quàm male multi hodie hac abutuntur doctrina. Siquidem multi, qui Christum profitentur sæpè, ac sępius proximorum quoslibet defectus in publicum deferunt, & detegunt, quantumuis lateant: & maxima conscíétiæ propria libertate atque animæ clade: inuidia etiam, & odio fęlicitatis alienæ, quàm plurima opera bona conticent eorundem proximorum, &c.

¶ Discamus etiam vt ad sacram Eucharistiam accessuri nos probemus, & examinemus: quod postea Paulus dixit. Probet autem se ipsum homo, &c. Nam omnes Apostoli audito hoc mentis suæ 1. Co. 11
latibulo perquirunt, vt videant si quid proditionis in se reperiant. Vides nunc anima mea, quomodo Dauid angustiatus, & persequutus ab illo cui multa bona pręstiterat, pascitur ab Abimelech panibus propositionis? Tamen ibi simulatus aderat traditor Doeg, potentissimus pastorum Saulis, qui prodidit Da- 1. Re. 21
uidem. Ita in hoc sane conuiuio affuit Iuda potentissimus pastorum (erat enim inter Ecclesiæ pastores ditior) & prodidit Christum. Sed historiam prosequamur. Audientes enim Apostoli hęc, quæ dixerat Christus, audi quid Euangelista dicat. [Et ipsi cęperunt quærere inter se, quis esset ex eis, qui hoc esset facturus.] Hoc quod Christus dixerat omnium corda penetrauit, sicuti quodam gladio acuto: & sic statim totum Apostolorum collegium ad lacrymas, & tristitiam flexum est: cum enim scirent

rent Christum mentiri nullo modo posse, eorumque conscientias mundas esse, erant maximè turbati, atque perterriti. Vnde iam nunc discipulos tristes non solum ob magistri dilectissimi discessum, sed etiam quia sibi suaserant adeo iniquã traditionem excitandam esse qualem nũquam viderant, quapropter stupebant. At vide quomodo traditor ille, vt satius dissimularet, non ideo cibo pepercit, ne ad ipsum verba dirigi viderentur: sed potius cum cæteri ad se reciperentur à cibo que abstinerent, & ora ab esu interdicerent præ nimio terrore, perditissimus Iudas perfricata fronte stultaque audacia, qua magistrum suum traditurus erat, vt bonam habere conscientiam fingeret, cũ ipso ad eandem mensam sedens simul vescebatur. Aduertè hic, quòd si Apostoli cùm adeò sancti, mundo corde, & conscientiis essent, sunt metu concussi, ac perterriti, verbum Christi audiẽtes: quid facies, quando propria, & accusatrice cõscientia, iustus iudex venerit tui arcana
Mat.25. cordis inuestigaturus? O quantum deberent peccatores horrescere, atque timere verbum illud iudicii, ite maledicti in ignem æternum: si iusti timuerunt Christum, quando in carne passibili existens dixit, vnus vestrum me traditurus est. Sed vide, quid ex hoc sit sequutum. Ait nanque euangelista. [Facta est contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior: Hi sunt affectus eorum, qui in aulis principum viuunt. Sibi quisque placet, sibi quisque pollicetur honores, & vnus alteri inuidet. Habes autem hic ex quo fonte bella & dissidia oriantur: nempe ex ambitione. Inter superbos enim, vt Salomon ait, semper sunt iur-
Pro.13. gia. Hæc fuit causa, quòd Romani totum orbem macularunt sanguine humano: nec alia causa nũc bella excitat, quàm principum ambitio, quibus leuius videtur plurimum Christiani sanguinis funde re, quàm leuem aliquam iacturam externorum facere. Apostoli itaque non solùm suspicione traditoris turbati sunt, sed ex turbatione ad illas cõtentiones ve niunt. Inciderunt autem in hanc litem: quia verisimile est, ꝙ inter se dixit vnus alteri. Tu proditurus es: Et alius alteri, tu proditurus es. Et inde deuenerunt, vt dicerent. Ego sum melior, ego sum maior.

¶Alii autem putant, quòd cum Christum audissent moriturum, ideo eos de primatu contendisse: quando vnusquisque cupiebat esse prior, sicut & duo filii Zebedęi petierunt esse primi in regno, Mat.20.
& Christo proximi, vnde reliquorum exorta est indignatio. Est adeò detestabile vitium ipsa ambitio, vt ex eius cupiditate, quoduis malum possit præsumi. Nullum est flagitium, quod ambitiosus facere non tentet. Non poterant discipuli excogitare, nec credere in eorum gremio esse aliquem, qui tam flagitiosum scelus aggredi auderet, vendere, scilicet magistrum, ac tradere: nisi tantum illũ, qui maior omnibus esse vellet. Nam casu quo quis primatum tenere cuperet, ex consequenti de morte Christi agere deberet, vt cæteris præesset. Hoc idem pa- Iud. 9.
trauit Abimelech Gedeonis filius morti septuaginta fratres tradens: vt filii Israel eum populo præficerent. Et Athalia omne semen regium occidi iussit: vt ipsa domina, ac regina existens sola regnaret. 3.Re.11 2.Re.16
Absalon etiam inuit aduersum patrem bellum, persequutusque est eum, regnandi, & imperandi cupidus. Tandem communiter, ambitiosi homicidæ sunt: quòd si opere non compleant, animo tamen adimplere desiderant ad hæreditatem obtinendam, siue vt in magistratibus, & officiis aliorum succedant. Ideoq; discipuli cõtendunt de primatu, vt ex hoc discant, quisnam sit tanti facinoris autor. Huiusmodi ambitiosi, atque honoris cupidi, sunt dæmonis martyres: magnas patiuntur calamitates, ingentes itidem labores sustinent: vt tandem dignitates, atque magistratus, consequantur: qui etsi eis omnia non ex sententia eueniant, inter se comminuuntur, propriaque ad inuicem viscera rodunt. Sicuti canis os rodenti quandoque contingere solet ex nimia collisione sanguinem ab ore, & dentibus educere, quem rursus rodit atque sugit: sic isti se ipsos interimunt, luxant, comminuunt, viuosque rodunt. Et ideo quia huiusmodi tot patiuntur, atque sustinẽt: eorum arrogãtia, atq; ambitio cõ-

paratur

paratur simulatæ, fictæ, ac personatæ charitati. Charitas (inquit Paulus) patiens
1.Co.13 est. Sic isti omnia patienter sustinét dum non possunt euadere voti compotes: vsque adeo aliquid boni vacet. Charitas benigna est. Sic ambitiosus omnibus placere amicabilisque reddi studet, omnibus caput aperit, vt tãdem cum apud omnes bene audiat, ad metam optatam perueniat. Charitas omnia suffert, omnia credit, omnia sustinet. Omnia hæc ambitiosus facit, quia multa suffert propter propriam ambitionem: credit omnia, quòd possit scilicet esse Archiepiscopus, Rex, Papa, & quicquid de se imaginatur. Et omnia sustinet. Calorem, frigus, vigilias, iniustam, & aduersam vitam, iniurias, quibus afficitur, vt Regi, & Principi placeat, a quibus omne bonum intentum adepturum existimat. Sicut simia hominem imitatur: ita ambitiosus charitatem ipsam æmulari videtur, viroque iusto assimilari. Maximè tamen ab eo distat: nam quod bonus, & iustus amore dei ductus operatur: idem ille propter semetipsum facere studet. Et est hæc adeo magna distantia, magnumque discrimen vt propter finem, quem quisque respicit, alter inter filios dei, alter vero dæmonis computatur.

¶ Oritur hæc ambitio, quia non cognoscunt homines breuitatem honoris: nec attendere volunt finem rerum. Absalon, & Adonias, filii Dauid, regnum patris viuente adhuc rege vsurpare voluerunt: sed vide exitum ambitionis, & honoris. Vterque sui criminis pęnas dedit, vitam cum miserabili morte cõmutare coactus. Abimelech quoq; filius Ierobo
3.Re.1. al, de quo diximus, & Athalia qui ambi-
2.Re.18 tiosissimi fuerũt, miserabili morte inte-
Iudi.9. rierunt. Hic est finis ambientium hono-
9.Re.11 res, quod omnes ambitiosi considerare debent. Est, & consimilis honor, cuidam formicarum generi, quas cũ in altum pueri alarum remigio efferri vident, captant, tendiculisque apponunt auiculis escam. Quæ sane formicę si alis caruissent non efferrentur in altum: nec à pueris appeterentur, denique nec alicuius darentur in escam. Triste spectaculum est, quem hodie vidisti hominem in sublime euectum, atque omnium oculos in se cõuertentẽ, iam breuissimo momẽto temporis adeò deiectum videbis esse, vt illum suo consortio nemo arbitretur dignum. Hæc enim sunt testimonia mundi, hi & honores quibus suos afficit. Quapropter veri honores de manu dei expectandi sunt: Qui licet per homines conferantur: tunc verè de manu dei conferuntur, cum quis non quærit eos nec ambit: sed soli deo innixus, firmus incommutabili Deo manet. A varietate quippe desideriorũ manet varietas conquisitorum. Varietas autem desideriorum originem habet ab ægritudine animæ. Qui enim infirmus est plurima cupit: nunc fontes, nunc frondes, nunc istos, nunc illos cibos, nunc flumina, nunc pisces, & nunc, impossibilia quæuis imaginatur. Hæc omnia facit honorum varietas. Qui ergo cupit, non angi, nec distrahi peccatorum humoribus, his euacuatis, soli Deo placere contendat.

¶ Vide etiam quòd sancti Apostoli nõ solum nunc in hac cœna: sed sępe de ambitione tentati sunt, & turbati. Quan- Mat.18.
do Apostoli cum Christo ibant Caphar- Mar.9.
naum, in itinere de primatu disputauerunt: & filii Zebedæi sedere voluerunt Mat.20
vnus ad dexteram alius ad sinistram, propter quod alii scandalizati sunt. Lucas noster, vt in capite nono narrat (super quod in superioribus de ambitione scripsimus) etiam ait Apostolos de primatu contendisse. Hoc vnum hic vt concludã notandum est, quòd non ait Euangelista, quòd erat cõtentio, quis eorum esset maior: sed solum quis eorum videretur esse maior. Quia certè in hoc mundo vnus non est maior alio quanuis vnus alio maior videatur. Ille oculis nostris videtur esse maior, secundum tamen rei veritatẽ minimus, æger, pauper, egenus, miseriis, laboribusque plenus, potius existit. Omnia mundi, magnifica, atque sublimia apparent: cum verè parua, & humilia sint. Aurum, mundi omnia sceptra, Imperatorum, Regum anademata, diademata atque thiaræ, & totius orbis status ad sidera ducti, quanuis magna, & nobilia appareant, atque videantur, omnia helcisma, & scoria sunt terræ ipsius: cum in se

caduca,

caduca, momentanea, & vilia sint. Cuncta mundi regna, atque potentatus habent se veluti comœdiæ, in quibus vnus egreditur gerens, & agens regis personã, alius cuiusdam dominæ, alius tandem pastoris: quibus finitis, vestibusque exutis nemo actorũ Rex siue Imperator extat, sed vir infimæ sortis, & status sicut anteà. Sed de his aliàs.

¶ Expende etiam Christi Redemptoris benignitatem, & patientiam, erga discipulos: qui debuerant considerare tempus ab omni contentione alienissimum. Túc enim instabat dies Dominicę passionis, & concionis pręceptoris sui de regno spirituali inchoando: non de mundana exercenda potentia. Non tamen eos dominus reiecit, sed familiariter increpat, & amicissimè erudit: & tribus argumentis eam ambitionem sedare voluit. Primum quòd ambitio vitium sit Gentilium: dein de exemplo suo, quanuis enim ipse sit altissimus formam tamen seruare voluit humilitatis. Postremò iubet eos de honore nihil esse solicitos, quòd ipse præparaturus sit eis regnum. Sed núc Christum audiamus.

Dixit autem eis, Reges Gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos benefici vocantur.] Dominatio coactionem, & contemptum habet hoc loco. Siquidem Gentiles non nunquam abusi sunt magistratu, & potestate: dum subditos suos præ superbia, & fastu cotemnũt. Christianus autem qui cogitare debet omnes homines Patrem vnum habere in cęlis: non ita superbire debet elatus erga suos: sed potius animo concipere, quòd si hic temporaliter dominetur illis, fortè tamen futurum sit, vt multis nominibus superior eo fiat aliquis ex subditis suis in æterna patria.

¶ Vide autem quòd Christus his verbis non uoluit inter christianos alios aliis non debere esse superiores, episcopos, principes, reges, aut dominos: sed fastum tantum vetuit, & inordinatam dominandi libidinem, & ambitionem. Hoc ita esse ex Christi verbis patet: cum ait, Reges Gentium dominantur eorum. Ita enim moris Gentium esse prima quæque appetere, tyrannica hęc passio est, & nõ nunquam etiam viros eximios perturbat. Quod autem hic dominus, magistratum non prohibuerit Ecclesiasticum, verbis eius, & exemplo probatur. Exemplũ enim proposuit seipsum. Ego in medio vestrum sum tanquam qui ministrat. Cõstat ergo, quòd quanuis omnium maximè se humiliauerit, supremus tamen fuit Ecclesię prælatus. & caput, & licet ministrauerit eis, magister tamen fuit eorum, & dominus. Docemur hic, quòd si quis in potestate sit constitutus, non ideo superbiat, sed subditis inseruiat: maxime quod ad officii sui rationem pertinet. Non ergo præsidentem extollat eius dignitas, ne ab humilitatis beatitudine corruat. Habeat ob oculos semper rationem, quam deo redditurus est omnium subditorum: & sic vitam aget in timore, & humilitate expectans quotidie arctum, & rectum iudicium dei. At principes mundi, prælati, nunc adorari volunt a suis, magnificis titulis honorari, diuina nomina vsurpare, & vocari patres patriæ. Sed uæ quia interdum dominantur in malum suum, vt ait Salomon: & condunt leges in eorum commodum, contra quos Esaias ait, Vę qui condunt leges iniquas. Talem quoq; comminationem dedit deus Ioachim filio Iosię Regis Iuda. Hęc principes mundi faciunt, tu verò qui Christianus es, humiliare: humilitas enim vera ministeriũ plurium est. Sicut enim, qui pluribus ministrat vulneratis abstergens cuilibet vulnerum saniem, non sumit ex ministerio illo causam elationis: sic multò minus cui commissæ sunt curę Fraternorum lãguorum, vt omnium minister redditurus pro omnibus rationem, humilis esse debet atque solicitus. Scriptum est enim. Rectorem te posuerunt, noli extolli: esto in illis quasi vnus ex eis. Vnde Summus Pontifex se seruum seruorum appellat. Propter quod, quales oportet, vt prelati Ecclesię sint, subdidit dominus docens eos, & dicens.

Prou. 8. Esa. 10. Hier. 22. Eccl. 32

Vos autem nõ sic, sed qui maior est in vobis fiat sicut minor, & qui pręcessor est sicut ministrator.] Qui aliquam artem profiteri, & discere vult, conatur prius quærere magistrum in illa artè peritum, quem

quem imitetur, & si rectè scribere vult assumit imaginem, vt exemplari intuens, compos euadat. Sic vos ne sitis Gentilium imitatores, quia iniqua gens est, semperq́ue tyrannidi student, nec cognoscũt deum: non enim vos sicut Reges Gentiũ faciatis: quoniam illi legibus carentes, impiis subiacent moribus: vestrum verò culmen in vera humilitate fundatur, & est. Ideò qui sapientior, & studiosior est inter vos, præ cæteris humiliorem se præbeat, & tanto sit Deo subiector, & proximus in omni virtute exemplarior, quanto maiorem a deo adeptus est gratiam, & obligatium se conspicit ad reddendam altissimo rationem. Propter quod in Ecclesiastico legimus. Quanto maior es humilia te in omnibus: & coram deo inuenies gratiam. Si hoc animo ambitiosi caperent, atque considerarent, quòd quo magis ad honores, & dignitates extolluntur, eo magis ad virtutem sectandam tenentur: non esset tanta cura, & solicitudo in illis inuestigandis, precipuè viris Ecclesiasticis. Plurimos sub specie virtutis, & sanctitatis decipit dæmon suadens ad credendum maius obsequium Deo præstaturos uberioraq́ue bona largituros si in prælatos, episcopos ve creentur: quod tamen maximum mendacium, & falsitas est. Nam honores excæcant, & in dignitatibus constituti, vt prælati, episcopi, atque magnates, minus sibi ipsis dominantur, magisq́ue sunt adstricti ac deuincti. Cum ergo tu liber sis, tuique iuris, nõ vales ea ad quæ teneris implere: quomodo in maioribus constitutus compos adimpletionis euades, cum non plenè liber existas? Si enim paruo oneri succumbis: maiori succumbere necesse erit. Qui officio subditi bene non fungitur, nec etiam prælati fungi poterit. Hanc discipulorũ ambitionem carpit Christus, & docet humilitatem, contemptum, honorum, & dignitatum: quę quanuis mala non sint: tamen non sunt a nobis appetẽda, propter periculũ quod ex eis imminere solet. Sic discipulis petentibus primatum respondit Christus. Nescitis quid petatis. Ambitio heresis mater est. Difficile enim est ad maximos honores euehi, & cogitationibus ad summa fastigia non attingere. In maximo versaris periculo, si esse prælatus ceterisq́ue precipere atque preesse vis. Ne Christum cruxifixum humilem & abiectum à conspectu abigas: qui cum esset Summus sacerdos, Rex, & dominus, voluit ad mortem humiliari. Hanc humilitatem docens, dicens.

Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? Nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat.] Leges meæ legibus mundi oppositę sunt, in quo qui maior est sedet, & cæteri deseruiũt ei: ego autem qui maior sum in medio vestrũ sum tanquam ministrans. Nam in cœna hac lauit pedes discipulorum suorum, vt suo exemplo discerent humilitatem: & etiam quanuis scriptũ non sit, tamen coniicitur solitum fuisse Iesum in mensa officium ministri exercere frangendo eis panem. Et ex hoc textu habetur solitũ fuisse ministrare Apostolis: & ideo dicit in medio vestrum. Vniuersæ Christi actiones sicut p̄dicare, miracula facere, & infirmos tangere, ac curare, ministrare fuerunt. Ex his verbis dominus intendit, illum aptiorem ad gradum pontificalem obtinendum, & in loco Christi succedendum esse, qui maiora virtutis humilitatis fundamenta iecerit: nam ad medelam nostri appetitus voluit supremus dominus à maiestatis cacumine descendere, humilisq́ue in terra fieri: ipso opere ostendens quàm merito homo humiliari atque deiici debeat eius vestigia sequens.

¶ Hanc tam eximiam humilitatis doctrinam, Christus iamiam moriturus dedit, vt magis humilitatem commendaret. nam quæ amici nostri cum peregrè proficisci volunt vltimis verbis nobis indicãt, semper fortius memoriæ herent. Admonendi etiam sunt a suis parentibus quando eis mors appropinquat. Sic Iacob fecisse filiis suis scriptura docet. Audite filii Iacob, &c. Gen. 49. Sic & Ioseph in capite vltimo libri Geneseos. Hoc etiã Dauid quãdo morti appropinquans monuit filium suum Salomonem regni successorem, & præcepit, vt legem dei custodiret, & cæremonias legis seruaret. 3. Reg. 2. Hoc idem Tobias fecit, cum cogitauit prope esse finem obitus sui, atque diem, multa præcepta, & Tob. 4. consilia

consilia filio suo Tobiæ dedit, &c. Igitur dominus discipulos suos ad pacem, concordiam, & vnitatem perducere conatur, simulque ad humilitatem propter eorum vocationem: & quòd ipsos omnes facturus esset reges, dicens.

Vos autem qui permansistis mecum in
Lucæ. 4 tentationibus meis.] Idest, considerate,
Ioan. 8. tanti temporis laborem perseuerando
& 10. mecum, qui patiens, & humilis fui in tentationibus meis: quia Nazareitę voluerunt me præcipitare, & lapidare Iudæi, & hinc perpendite, q̄ non oportet vos esse ambitiosos. Commendat etiã hic dñs Apostolos de perseuerantia. Bonus est ille amicus, qui in tentatione perseuerat: boni amici est non peccare propter amicum: & libenter pęnas ferre propter ipsum. Multos inuenies qui propter te committent multa peccata: qui si te viderint indigentem, nec vnum obolum darent. Adam non fuit bonus amicus erga coniugem suam: qui uoluit peccare propter ipsam, & tamẽ noluit pęnas subire propter eam, sed transtulit in eam culpam dicens,
Gen. 3. Mulier quã dedisti mihi &c. Bonus autem amicus in tẽtationibus dignoscitur: quia amici tribulati, & afflicti. Sic Apostoli quãdo Christus loquutus est de manducatione sui corporis, & multi scandalizati in his verbis abierunt, ipsi, cum eo perseuerauerunt. Hinc liquet non esse satis bene in
Ioan. 6. cipere nisi perseueres in bono incepto. Iudas etiã incepit, & nõ perseuerauit. Ideò dominus. Qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit: Quæ perseuerantia
Mat. 10 alio nomine constantia vocatur: robur quoddam, & fortitudo mentis, cunctarũ que (vt ita dixerim) est columna virtutũ. nam cum primò illabitur corruũt omnia animę bona. Quia ergo immoti, firmiter, & inconcussi permanserunt Apostoli in tẽtationibus Christi, facti sunt columnæ totius Ecclesiæ sicut & Paulus cogno
Galat. 2 uit quando ad Galatas scripsit, qui videbantur esse columnæ. Vnde Dauid. Ego
Psal. 74. confirmaui columnas eius, Hoc est, Apostolos, Ecclesię columnas in terra. Et quia fortiter perstiterũt, sicut columnæ tantã apud deum inuenerunt dignitatem: iuxta illud Iacobi. Beatus vir qui suffert ten-
Iaco. 1. tationem, quoniam cum probatus fuerit accipiet coronam vitę. Quod autem dicit permansistis in tentationibus meis, nõ tantum de tentationibus Christi accipiẽdum est, sed etiam de tentationibus ipsorum Apostolorum: nam tẽtationes Apostolorum, ipsius Christi erant, iuxta illud, Qui tangit vos, tangit pupillum ocu-
li mei. Et Dominus Saulo persequutori. Zach. 2.
Saule cur me persequeris? Cui affine Act. 9.
est, quòd dominus permittit quicquid mi Mat. 25
nimo ex suis impendatur, id sibi impensum agnoscat.

¶ Aduerte, quòd discipuli non solùm cum Christo perseuerauerunt, sed dicit hic, quòd perseuerauerunt in tentationibus suis. Multos habet Christus socios resurrectionis, & gaudii, paucos tamẽ habet socios passionis, & crucis. Etiam tu cũ Christus tibi indulget, solatiisque spiritualibus afficit te, orationi atque cõtemplationi vacas, & beatã vitã agis: si tamen contigit deum tibi deficere atque deesse, nec tibi sicut antea solatiis spiritualibus præsto sit, statim gradum reuocas, & mũdo studes, nec non rebus quibus iam terga dederas. Propter quam causam quam plurimi sunt, qui incipiunt, pauci verò qui nunquam ab incepto desistunt: nam perpauci sunt qui nudi, omnique indulgentia destituti tam temporali, quàm spirituali, Christum destitutum, & in cruce pendentem amplecti volunt. Sunt sibi ipsis amici, nec vitam absque proprio solatio agere nesciunt: quibus cum ob oculos spirituale solatium datur, eorumque gustui plus dulcedinis infert quàm temporale, hoc pro illo commutant. Deficiẽtibus autem spiritualibus donis ad mundũ redeunt: quia non satiantur Christo vnico que essentiali amore Dei: sed etiam volũt propria dona, & delicias amplecti. In quibus omnibus referũt se mercenarios esse atque seruos, nõ autem amicos: quando quidem plus dei donis reuerentur, quàm ipsi deo donanti, quo solo satis deberent. Quando dona desunt, & munera, quis verus amicus sit dignoscitur: perseuerantia etiam in tentatione indicat, quis fidelis falsusve sit. Et quoniam perseuerãtia est quę meretur, & consequitur pręmiũ, ideo ait Apostolis.

Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum.] Regnum se
Mar. 20 eis paraturum Dominus pollicetur non temporale, quale ipsi sperabant: & iam
Io. 19. antea mater Zebedæi petierat: siquidem regnum eius non est de hoc mundo: sed tale regnum ait se eis disponere, quale sibi paratum fuerit à Patre suo, vita nimi-
Matt. 6. rũ æterna: quæ vt ei secundum humanitatem est parata, ita verè regnũ est, iuxta illud quod petimus quotidie, aduentat re
Apoc. gnum tuum. Et sic beati omnes reges sunt coronati à Christo in æternum, sicut ipsi confitentur apud Ioannem. Quia ipse dilexit nos, & lauit nos in sanguine suo à peccatis nostris, & fecit nos regnũ, &c. Nec tamen hoc perfecto modo intelligendum est, sed per imitationem. Mul-
2. Ti. 4. to enim inferiores sunt Apostoli in gloria, & corona fœlicitatis æternæ. Vnde & Paulus certus erat, coronam inde se reportaturum, quando dicebat, Reposita est mihi corona iustitiæ: quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Hinc
Io. 14. liquet verba illa Christi eadem esse cum eis, quæ deinceps dixit ad eos. Vado parare vobis locum. Nam & locus ille regnũ
Sap. 5. erat, teste Sapiente, qui ait, Accipiens regnum decoris, & diadema spei de manu Domini. Prҿterea hoc etiam referri potest ad personam filii, & tunc est sensus. Sicut Deus Pater disposuit mihi regnum per naturam: ita ego dispono vobis regnum per gratiam. Adhuc amplius declarat Dominus gaudia, quҿ sunt habituri, & ait,

Vt edatis, & bibatis super mẽsam meã in regno meo.] Hoc etiam non secundũ rudem, & crudum sensum intelligendũ est, quasi multum cibi, & potus sit in illo
Mat. 22. regno cœlorum. Conuersatio enim cœ-
Rom. 4. li Angelica est: & ibi erimus, sicut Angeli Dei. Paulus quoque manifeste testatur, quia regnum Dei nõ est esca, & potus. Ideò mensa hҿc erit illa cœlestis beatitudo: vbi cum electi contemplantur essentiam Dei in sua maiestate, ipsamq; summè diligant, sic deinde satiabuntur: quoniã animæ illæ secundum omnes suas vires gaudio voluptatis perfundentur: qđ
Psal. 16. & Dauid agnouit, dicens, Satiabor cum apparuerit gloria tua. Tunc habebit satietatem: quam cùm habebis nemo tollet a te: cuius comparatione omnis lҿtitia tristitia est, omnis suauitas dolor, omnis dulcedo amaritudo: omnia quҿ delectationẽ inferre possunt, molesta sunt. Hoc est, quòd de edendo, & bibendo dixit Dominus: quod habebunt quicquid delecta re potest, & satiabuntur, ita vt nihil possint appetere, quod non inueniant, & habentes possideant. Insuper adhuc adiungit Dominus dicens.

Vt sedeatis super thronos.] His verbis ostendit Christus sanctos non solùm regni Christi, sed gloriҿ participes futuros. 1. Co. 9.
Si enim compatimur, & conregnabimus. Luc. 23.
Quis secularis honor huic comparari potest? Quid enim excellentius, quàm sedere cum Christo, prҿsidere cum ipso, ac necdum homines, sed & Angelos iudicare? Nolite ergo timere pusillus grex: quia cõplacuit Patri vestro dare vobis regnũ.
Infœlices filii Adæ, quid nunc præsidere, Ioan. 5.
& iudicare volunt: qui gloriam adinuicẽ Psal. 36.
accipiunt: & gloriam, quæ à Deo est non Luc. 14.
quærunt. Quid autem fiet? Transiui, & ecce iam non erat. Caueant, qui primas cathedras amant, ne contingat carere secundis: & qui primos accubitus nunc eligunt, incipiant cum rubore nouissimum locum tenere. Nam omnis, qui se exaltat humiliabitur. Sequitur.

Iudicantes duodecim tribus Israel.] Psal. 57
En aliud præmium: lҿtabitur enim iustus cum viderit vindictam. An non ingens gaudium videre se a damnatione securũ: in qua aduersarii iacent perpetuo cruciandi? Quomodo autem iudicabunt filios Israel? Nempe sicut Regina Sabba, & Niniuitæ condemnabunt eosdem. Sic Apostoli condemnabunt filios Israel: quia de eadem stirpe geniti, eiusdem legis periti, eisdem beneficiis, & miraculis prouocati: tamen nulla ratione ad- 3. Re. 10
duci potuerunt, vt crederent, cùm vos literis destituti, sequuti sitis me, & fuistis mecum permanentes in tentationibus meis. Prҿtereà sicut nunc cum Pf. 109.
Christo dominantur electi in medio inimicorum: ita tunc cum Christo dominabuntur super inimicos suos, ac ipsos iudicabunt. Perpende autem, quòd hҿc verba quamuis prҿcipuè ad Aposto-

los

los spectent, nihilominus tamen ad omnes sanctos, qui mundi gloriam, & diuitias contempserunt propter Christum etiam competunt.

Ait autem Dominus Simoni. Simon ecce satanas expetiuit vos, vt cribaret sicut triticum: ego autem rogaui pro te ne deficiat fides tua. Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.] Quia Petrus feruentior erat cęteris, & principalior, ad Petrum dirigit Christus suum sermonem. Satanas iam sentit, quòd vestra pdicatione regnum eius destruetur: quã ipse eradicare vult, vt in sua tyrannide conseruetur si poterit. Et cum cœpit Iudam vires assumpsit, ita vt vellet sicuti ad se tulit, & lucratus est filium illum perditionis, & vos ipsos adducere, vt pęniteat sequutos fuisse me, & meam doctrinam, & cõuincamini credere fieri nullo modo posse, hominem à proprio discipulo venditum, tamq́ue miseris acceptum modis, filium esse dei, vt ex fidelibus infideles fiatis. Attamen non euadet voti compos: quia ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua. Propter quod mihi gratiã referre debes: nam vt inimicus potens est: omnibusque viribus semper nititur, & conatur, etiam te ipsum superasset, & euinceret, nisi ego in quãtum homo qui minor Patre sum pro te non orassem, cuius auxilio tu, & sodales tui estis amici mihi atque fideles. Et hanc a me audi, & accipe doctrinam. Quod sicut ego te in hac tribulatione adiuui: sic & cum sis potens, & fortis meo auxilio, confirma, robora, adiuua, consule fratribus tuis, qui subditi tui sunt: quia quod ego tecum feci, æquũ & iustum est te cum aliis facere.

Expende quomodo Christus miscuit vinum cum oleo, & dulci amarum admiscet: ita quòd non semper molesta, nec semper iucunda loquitur suis: quia hæc vita ex contrariis, & prosperis, ex dulcibus, & amaris aspersa est. Carpsit Apostolos propter ambitionẽ: & statim laudat, commendat, exaltat, dicens qualiter in laboribus tentationibusque permanserunt, & se eis regnum cœlorum largiturum, quo maximo illos gaudio effecit, & consolatus est. Ne autem ipsi ob hæc nimium exaltarẽtur, incipit eos humiliare, referens tentationes quibus erãt obsessi, tot adeoque eminentes, vt auxilio speciali dei, & maximo egerent, quale erat pro ipsis Christum Iesum orare ad Patrem.

¶ Prætereà locus iste vbi hic Christus ait Petro, Ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, exponitur, vt hic Christus pollicitus fuerit fidem Ecclesię Romanæ, cuius Pontifex Petrus, fuit nunquam defuturam, & rectè quidẽ, quia fides Romanę Ecclesiæ, quam in ea Petrus plantauit vsque in finẽ seculi durabit. Bene potest Petri nauicula fluctibus persequutionum hæreticorum angi, & concuti: nunquam tamen corruet aut subuertetur. Mat. 16. Portæ enim inferi non præualebunt aduersus eam. Hoc enim verbum non dixit Christus Petro tanquam personæ priuatæ, quia Petrus peccauit post hæc verba, & fides in eo defecit, & multi Pontifices Romani errauerunt, sicut Marcellinus, qui idolis sacrificauit, & Liberius papa, qui Arrianis cõsensit, & Anastasius quoque secundus propter hęresis crimen repudiatus fuit ab Ecclesia: & alii etiam plurimi contra Catholicam fidem tenuerũt, vt Ioannes vigesimus secundus qui asseruit, quod animæ sanctorum non videbũt Deum, vsque ad vltimum seculi diem, & quod Filius dei sit maior Patre, & spiritu sancto, & plures alios habuit errores. Sed in quantum est caput Ecclesiæ nullatenus errare potest, & tunc caput Ecclesiæ, cum facit quod in se est, nempe cum consilio Cardinalium & doctissimorum virorum definiendo, vbi errare non potest. Ecclesia enim Antiochena, Alexandrina, & Constantinopolitana, sæpè defecerunt a fide: nunquam tamen Ecclesia Romana defecit, quia Christus ait Petro. Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua. Hinc discimus tentationem vtilem esse. Sic Christus, sic eius discipuli tentati sunt, & denique omnes electi tentationes sunt passi. Tentatio enim multum prodest electis, videlicet vt propriam infirmitatem agnoscant, Deum feruentius inuocent, cautiores resurgant, & aliis compati discant, sicque coronam gloriæ adipiscantur. Hinc in Ecclesiastico habetur. Qui nõ est tentatus, quid scit? Et Eccl. 34 Iaco. 1.

Iacobus, Beatus vir qui suffert tentationem, &c.

¶ Discimus secundò ex hac Christi
1.Co.12. oratione pro Petro, neminem suis viribus posse aduersus satanæ malitiam: nisi Christi præsidio fulciatur. Sic Paulo, qui maximam tentationem patiebatur, dixit
1.Co.15. Dominus. Sufficit tibi gratia mea. Ex quo discimus nihil nobis, sed gratiæ Dei adscribamus. Ideoque Apostolus postquam multa præclara narrauerat, quæ gessit, addidit. Non ego, sed gratia Dei mecum. Propter quod nihil habes, vnde glorieris: sed pro omnibus, vt fidelis Christi seruus, Deo gratias age: cuius ope, & auxilio vincis, atque omnia bona facis.

¶ Tertiò quanto odio prosequatur ille Satanas hominum genus, & eos maximè homines quos singulari quodam modo Christus ad se pducere conatur, quosque Christus ad propagandum suum euãgelium præcipuè selegit. Illos qui chariores Deo sunt fortius tentat, hoc idem facit hic cum Apostolis: itidem eos, qui deo dicati sunt similiter tentat. Angelus Ra-
Tob.12 phael Tobiæ dixit. Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, vt tentatio probaret te. Quartò, quod Christus electos suos subinde labi patiatur, vt suę infirmitatis cõscii, ac memores erga alios ad misericordiam sint faciliores. Ideò Petro dixit,

Tu conuersus confirma fratres tuos.] Ac si diceret. Sicut tu à me specialem misericordiam consequeris, & post lapsum erigeris, & firmaberis, sic tu cõuersus perfectè misericordiam impende proximis tuis, robora, ac subleua eos. Vnde hæc fuit præcipua causa cur Christus futurũ ecclesiæ suæ pastorem cęteris electis Apostolis grauius labi permisit: vt in propria fragilitate culpa, & pissima reparatione disceret quomodo aliis compateretur, ac
Hebr.4. subueniret. De ipso quoque Saluatore nostro Paulus ait, Non habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris tentatum per omnia, &c. Sed procedamus.

Qui dixit ei.] Petrus scilicet cum quo dominus loquebatur respondit non metuens à tentatore deuinci, aut propria fragilitate succumbere.

Domine tecum paratus sum, & in carcerem, & in mortem ire.] Ex seruore dilectionis hoc dixit: quamuis indiscretè lo quutus sit: nimium de sua virtute confi- Phil.2.
dens: Magnifica quidem hęc verba fuerunt: sed sine prudentia. Non enim docet hominẽ plus ęquo confidere: sed in Deũ, operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate. Perpende quãta sit Christi charitas erga Petrum, quod pro huius Rom.8.
constantia patrem cœlestem peculiariter orauit. Immo obseruandum quantus sit Christi erga omne genus humanũ amor: qui & adhuc non cessat pro nobis patrẽ interpellare, donec nos ad se receperit. Sed singula verba discutiamus. Domine inquit, Si dominus tuus est ò Petre cur illum mendacii arguis? cur preces illius reiicias, ac si illarum non egeas? Paratus sum inquit tecum, & in carcerem, & in mortem ire. Paratus erat Petrus, & sic secum constituerat: vt verba sonant: sed vt verbis adderet facta in se non habebat. Paratus erat cum extra omne periculum esset: sed vt posteà audiemus cum necessitas postulauit non expectauit, donec ventum esset ad carcerem, vel ad mortem: sed vnius mulieris voce sic concussus est, vt statim dominũ abnegaret. Rursus aduertendum, quod hoc, quod Petrus dixit falsum fuit materialiter, quia aliter accidit: non tamẽ formaliter, quia sicut dicebat, ita intendebat. Mentiri quippe formaliter est contra mentem ire, seu cum intentione fallẽdi: vel scienter falsum profari.

Et ille dixit,] Reprimendo incautam Petri loquutionem. [Non cantabit hodie gallus, donec ter abneges nosse me.] Hinc discimus, quo magis in fidei ardore confisi fuerimus, eo plus exilitatẽ, & imbecillitatem carnis timeamus. Obserua autem, quòd hoc verbum domini de Petri negatione fusius explicuit Diuus Mar Mar.14
cus, quam cęteri euãgelistæ. Ex cuius verbis constat, quod cùm primò Petrus Christũ negauit, statim gallus cecinit: & priusquam secunda vice gallus cantaret, bis iterum negauit. Et sic tres Apostoli Petri negationes inceperunt ante primi galli cantum, & finierunt ante secundi galli cantum. Et quãuis hic Lucas dicat, quòd dominus dixit Petro, non cantabit hodie gallus donec ter abneges nosse me, intelligendum

telligendum est de principio trium negationum: ita quod cum dixit, non cantabit gallus, donec ter abneges nosse me. Idem est acsi diceret. Antequam gallus cãtet, me ter abnegare incipies. Quod beatus Marcus clarius cæteris scripsit dicens, Prius quàm gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus: & sic contigit, nam antequàm secundo caneret, ter Christum complete negauit.

¶ Aduerte permisisse Deum Petrum cadere à sua præsumptuosa firmitate, vt Christum negaret, primò ne aliquis sibi multum tribuat, & confidat. Secundò, vt vnusquisque Christo potiusquàm proprio iudicio fidem adhibeat. Tertiò ad reprimendam, & domandam imprudentẽ audaciam. Quartò, vt cæteri omnes Petri casu edocerentur nõ propriis viribus confidere: considerantes quàm parui sit momenti humana fragilitas, quantique ponderis, & valoris sit verbum, quod procedit ab ore diuinæ veritatis. Quintò, vt beatus Petrus, & cęteri prælati experientia nossent, & discerent, qualiter debeant subditorum suorum compati cum peccauerint. Præterea solent hic dialectici capita confringere, & disputare, an ad præteritum sit potentia, & vtrum Petrus potuerit non negare postquam Christus ei dixit, ter me negabis stando in illo medio tempore postquam Christus hæc prædixit antequam caperetur. Sed ne his immorer, quia res est ad scholas pertinens, vbi hæc quæstio est trita, breuiter respondemus, quòd Petrus poterat non negare, nam præscientia Dei non ponit necessitatem rebus, & Petrus liberum habebat arbitrium, & eligere poterat quicquid voluisset: nã si necessario negauit, ita quod eligere oppositum non poterat, tunc nõ

Aug. 3. de libe. arbit. peccasset negando: nam (vt Augustinus ait) peccatum adeò est voluntarium, quod si non est voluntarium non est peccatum. Itaque poterat non negare, quod si fecisset, nunquam Christus dixisset, ter me negabis: quia nõ negauit Petrus, quia Christus dixit, me negabis. sed econtrario ideo Christus dixit, ter me negabis, quia Petrus erat negaturus: quòd si non esset negaturus, nunquam Christus tale dixisset. Propheta enim nõ est causa facti: sed per oppositum factum est causa prophetiæ. Cum enim in Deo nihil est futurum, aut præteritum, quia omnia illi sunt præsentia, præsens erat Christo Petri negatio, ideoq; dixit, quòd esset illum negaturus: quia certum erat illum negãdum. Sed de his satis. Iam quæ sequuntur videamus.

Et dixit ei. Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt. Nihil.] Memoria diuinæ potentiæ satis lenire potest exempla infirmitatis humanæ. Ideò Christus adducit in memoriam Apostolis quomodo eis prouidit in necessariis, & amputauit, & defendit: vt spẽ suam in illo collocent, & erecto sint animo hac confidentia ad tolerandum quãcumque tribulationem, & aduersitatem: siquidem iam instabat tempus quo percutiendus erat pastor, & oues dispergendæ. Dicit itaque. Quando misi vos prædicare Zac. 13.
iudæis per diuersa, præcipiens vobis ire, sine alimentis, & pecuniis, vt in solo deo esset spes vestra, nec exteriora adminicula portaretis vobiscum: nunquid defuit necessarium victui? Respõderunt, quod nihil defuit. Christus enim concessit Apostolis, vt alimenta susciperent ab his qui- Psal. 22.
bus euangelizabant: à quibus competentia vitæ susceperunt.

¶ Vide hinc quomodo sequentibus Saluatorem nihil deest. Sic Dauid, Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. Hæc mundi principes atque potentes dicere non poterunt. Siquidem quo potiorem gradũ celsitudinis habent, eo pluribus indigent. est illis maior honos seruandus, ampliorem domum cui consulant. Solus Christi seruus proferre potest, nihil sibi deesse: nam qui Deum possidet, omnia vtique possidet. Solus ille, qui à Deo nutri- 3. Re. 17
tur, & pascitur refectus viuit atque contentus: non enim permittet Deus seruos suos fame perire. Non defuit Heliæ victus cum esset in deserto, cui corui necessaria suppeditabant: & tempore famis iussit Deus viduæ Sareptanæ, vt eum aleret: & Apostoli hic nihil eis defuisse responderunt. Sed audiamus: quid eis vltra Christus dicat.

Dixit ergo eis. Sed nunc, qui habet sac-

sacculum tollat, similiter, & peram, & qui non habet vendat tunicam suam, & emat gladium.] Apostoli priusquam à Christo vocarentur quilibet sibi solito munere vtebatur, eorum verò plures piscatoriam artem exercentes vitam agebant. Sed cùm Christus ad Apostolatum vocauit hęc omnia missa facere pręcepit, & sic de pręd icatione viuebant: quia hospites, & populi quibus verbum Dei annuntiabant, eis ministrabant alimenta, adeò, vt nihil deesset de congrua sustentatione ad uitam ducendam. Cùm autem Christi passio appropinquaret, omnes in ipso scandalizati sunt: vnde paucis illis diebus quousque resurrectioni fides esset adhibita, non licebat, aut expediebat Apostolis populo prædicare, hominem crucifixum in medio duorum latronum, esse Messiam in lege promissum. Ideoque cessandum erat illis a prædicatione, & propter eandem causam oportebat, vt sibi succurrerent, quandoquidem de illo remedio iam actum erat, iterum sacculū, & peram capere, & ad solita piscandi munera redire. Ideò postquam dixit, nunquid aliquid defuit vobis, & ipsi responderunt, nihil: statim addidit, Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter & peram. Hoc est. Vsque adhuc, quando totus mundus me sequebatur, & honorem deferebat, miracula mea, atque doctrinā intuens, uobis omnia suppeditabat necessaria, & alimentis congruis prosequebatur, & hoc quia mei discipuli eratis: modo tamen, quando tempus passionis meæ instat, & qui me commendare, & laudare solebant iam detrahūt, opus erit uobis proprio labore, & industria aliterque sustentari: quia tempore hoc cessabit prædicatio, qua mediante necessariis abūdabatis. Itaque ciuili modo, & iure uiuete, quia iam non est tempus euangelico negocio incumbere. Ideoque arma parate, & qui non habet gladium uendat tunicam, & emat illum. Quia licitum est patri familias rem domesticam defendere, pugnare pro iustitia, pro patria, & etiam seipsum defendere: quia uim ui repellere licet. Quod autem discipuli ad officia præterita redierint, ex euangelica patet historia, vbi piscantes eos Christus inuenit post resurrectionem ad mare Tiberiadis, quod non fecerunt cum euangeliū prædicabant. Hic uidetur sensus germanus huius literæ.

Matt. 4.

Ioā. 21.

¶ Vide quàm ꝓuidus sit Deus, & quomodo omnibus prouideat, cum mortuus esset Ioseph creuerunt filii Israel, quod scriptura non dicit de eis uiuēte Ioseph. Quando erant pauci, erat illis in adiutorio Ioseph, & poterat illos defendere: quibus & auxilium præstabat. Sed postquam mortuus est, defecit eis fauor, & defensio, creueruntque filii Israel: ita quòd ipsi se poterant defendere, iuuare uiribus suis, & multitudine, quia creuerunt nimis, fortitudine, poterantque se protegere. Sic etiam cum filii isti Israel ambulabant in desertū, & quando eis defuit farina Aegypti, sustentauit illos Deus manna de cęlo: sed quando ingressi sunt terram promissionis, ubi cibi erant terræ, manna defecit, quia sine illo poterant sustētari, &c. Admonet etiam locus iste, quod licita sit defensio sui ipsius moderata, etiam amicorum, & suarum rerum. Imò licitum est hominem occidere in defensionem sui, & suarum rerum: & in bello iusto, atque etiam pro iustitia cum quis rector, iudex, aut magistratus habet officium, Impios morti damnandi. Docet etiam Apostolos habere animum præparatū ad sui magistri defensionem, ex zelo amoris atque iustitiæ. Denique admonet per gladiorum præsentiam non defuisse discipulis facultatem resistendi hostibus. Sed ad literam, Causa autem cur dederit eis licentiam portandi peram, sacculum, gladios, & dispensauerit nunc cum eis, subdidit dicens.

Exo. 1.

Exo. 16.

Ios. 5.

Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc quod scriptum est oportet impleri in me, & cum iniquis reputatus est. Etenim ea, quæ sunt de me finem habent.] Ac si diceret. Leges mutandæ sunt dum necessitas exigit: ideo nunc aliter vobis viuendum est. quia tempus instat, in quo illud, quod Esaias de me prophetauit dicens, & cum iniquis reputatus est, oporteat adimpleri in me. Oportet inquam necessitate conditionata. Quapropter non est nunc tempus, vt eatis, & Euangelium prædicetis. Nam Christus post verba hęc in ipsa no-

Esa. 54.

& captus est tanquam latro, & die sequē
Eccl.3. ti inter latrones suspensus. Ea enim, quę sunt de me, idest, quæ prophetæ prędixerunt de me, nunc complebuntur. Mors enim mea, dolores, angustiæ, passio, & tristitia, cito finientur: nam post tres dies resurgam, immortalis, & impaßibilis in perpetuum regnaturus.

¶ Animaduerte, quomodo ea, quæ de Christo tormenta discuntur finem habent. Bonorum, & eorum, qui pro Chri-
2.Mac.7 sto patiuntur, labores finiri debent. Peccatorum autem tormenta in æternum durant. Sic ille beatus martyr Machabæus Anthioco tyranno dixit, Fratres mei modico nunc dolore sustentato sub testamē
Psal.36. to æternæ vitæ effecti sunt: tu verò iudicio Dei iustas supetbiæ tuæ pœnas exolues. Iustorum labores in hac vita breues
Baruc.3 sunt, & tandem posteà præmium est ęternum, &ècontrario impii gloria etiā breuis est, quæ statim cadit, & euanescit. Vnde psalmista ait, Vidi impium exaltatum super cedros Libani, transiui, & ecce iam non erat. Hoc exclamat Baruc. Vbi sunt principes gentium, & qui dominantur super bestias, quæ sunt super terram? Qui ludunt, &c. Exterminati sunt, & ad inferos descenderunt: & alii loco eorum surrexerunt. Tota mundi gloria deuenit in perpetuum cruciatum: totus autem Christi labor, & seruorum dei in gloriam, & requiem perennem, quę nunquam habebit finem.

¶ Ne ergo timeas huius vitę labores, & pericula: nam quod cito labitur nomen laboris retinere non potest, nec est verè labor ille, qui cum vita simul perit. Illi autem erunt, & qui tibi metum debēt incutere, qui in ęternum durant, cuiusmodi sunt inferni cruciatus. Plurimi tamen sunt qui, quod nullo modo timendum est, timent: videlicet huius sæculi afflictiones, & angustias: non verentur tamen, quod vereri deberent, pœnam, scilicet, ęternam, & permanentem. Qui ti-
Iob.6. met pruinam (ait Iob) super eum veniet nix. Hęc ergo Christi verba apprimè memorię fige, & cum in infirmitatem seu psequutionem incideris, vires assume, animumque tibi adde, & intuere gloriā quā tibi Deus concedet, & quæ te expectat, repetesque in interiori cordis hęc Christi verba. Etenim ea quę sunt de me finem habent. Sequitur.

At illi dixerunt, Domine, ecce duo gladii hic. At ille dixit, Satis est.] Tantus inuasit timor discipulos audientes Christū, quòd inter inimicos esset reputādus, qui bus licet iam dixerat, vt tollerent sacculum, & peram: nihilominus maximo tremore quo premebantur obliti sunt, nulliusque alterius rei meminerunt prætërquam amorem. Ideoque de solis gladiis tractauerunt, & positis duobus dixerunt. Ecce duo gladii hic. Duos gladios in prōptu habemus parati ad tuam defensionē. Parum armati sumus, cum nos omnes nō nisi duos tantum gladios habeamus. Quonam pacto nos his armis defendere poterimus? Non indigebat Christus armis, si quidem propria voluntate patiebatur. q̄ tamen si capere vellet, magna nimis, & fortia in sua diuinitate habebat, cuius atque virtute posset in instanti omnes inimicos annihilare: ideoque respondit, Satis est. Noluit tunc Christus Dominus mysterium suæ sacratissimę passionis eis plus adaperire, quia nondū discipuli erāt tanti capaces sacramenti: & sic cum cognosceret eos nō illum intellexisse, simulat dicens, satis est: haud significans, ipsum illis, aut aliis armis nō egere, sed tantum Satanam, & mortem vincere sufferens, tacens, atq; patiens: his ergo armis tyrānū, armatū, fortem, qui nos opprimebat, & captiuos tenebat, erat victurus: nō armis materialibus, quæ ab Apostolis offerebātur. Multi in hoc loco interpretātur istos duos gladios, de spiritualib⁹ ecclesiæ gladiis, ecclesiastico. s. & seculari: & alii de verbo Dei. sed quia hæc nō sunt ad rē: ne immoremur in increpatione expositionis adeò huic loco dissonæ, & tortæ, transeamus ad ea, q̄ in contextu sequuntur.

Et egressus ibat secundum consuetudinem in montem oliuarū, Sequuti sunt autem illum, & discipuli.] Assueuerat totum diem consumere Christus, populo prędicando, & infirmos sanando, noctè verò in montem Oliueti proficisci, qui parum à ciuitate distabat: & ibi erat pernoctans in oratione. Abiit, vt preces funderet: vtque Iudas eum inuenire posset,

qui

qui rectè nouerat locum illum, siquidem sæpè alias in eo cum Christo fuerat. In hoc significatur se sponte mori, quandoquidem locum iniquo Iudæ notissimum elegit, vt sic inuentus, & captus, pro nobis pateretur.

¶ Nota etiam quòd in montem Oliuarum iamiam moriturus vadit: nam secundum suam misericordiam saluos nos
Titũ.3. fecit. Misericordia enim per oliuam designatur. Docet etiam vt is qui Eucharistiam accipit, non illico ad negotia secularia se conuertat, sed ad solitudinem accedat orationis, & contemplationis, orans, & psallens. Denique docet, quòd quando orare voluerimus, recedamus in locũ abditũ quia sic Christus fecit: cũ ciuitaté omiserit, & in mõtem oraturus venerit. Sed historiam prosequamur.

Abiit inquam in montem Oliuarum: & vt Ioannes inquit, trans torrẽtem Cedron, qui est trans vallem Iosaphat, & in
Ioa. 18. ter Hierusalé, & montem Olıueti, iuxta Gethsemani: & hortum est ingressus. Vade, & tu cum illo ne deseras, ne ipse te deserat. Contemplare ergo deum tuum in illa noctis caligine, mortem timentem vt homo verus. tremens, & à pauperibus discipulis, & absque vllo solatio, deductus, in montem, incedit: deduc ergo tu eum
Gen. 3. in hoc itinere. Memento homo quoniam in horto lapsus es, & in hortum te quęsitum Christus vadit. Et propter amorem quo te prosequitur, tristis est: quia te deiectum videt: ideo tristis incedẽs te quærit: nã amatum, dolore emitur, & queritur. Vnde quantum te dilexit siquidem tristitia præmitur, vt te inueniat, quòd di-
Mat.26. cat. Tristis est anima mea vsque ad mortem. Intensiuè quantum quis potest in hac vita tristari: & extensiuè, vsque ad mortem. Interroga ergo anima mea Dominum, cur mœstus incedat. Tanta est tristitia quam patitur, vt passione fauces obturare cogat, vocemque illis adhærere, vt nec respondere nec loqui valeat: quare opus erit ueniat fidelis eius seruus Dauid qui pro eo respondeat dicatque in persona Christi, Conturbatus, & contristatus: conturbatus sum in exer-
Psal.54. citatione mea. A voce (inquit) inimici, à voce quęrentis animam meam, Iam ex loco, vbi erat, venditoris Iudæ vocem audiebat: itidem & Iudæorum conuentionem parantiũ se ut Christum caperent: iã hoc adeo Christi animam attingit, vt per eius viscera gelida tristitia decurrat. Dic mihi ergo Domine, in hoc dolore atque tristitia non est, qui te sequatur comes? Respondit Dauid pro eo, dicens, Sustinui Psal.68.
qui simul contristaretur, & non fuit. Solus adest amicis destitutus. Discipuli, qui cum eo sunt adeo sunt mœsti, & victi somno, vt indigeat quærere aliquem qui in tribulationibus comitetur, & affectetur: quęsiuit, sed non inuenit. Forsan domine deest qui tibi solatium prestet? Consolantem me quæsiui, & non inueni. O quàm solus Christus relinquitur in tristitiis, angustiis, & passione, ab his qui Christi nomine, magnificantes se deliciis, risibus, & adulationibus dant operam, & in quo solo tempus terunt: de memoria eradicãtes quę dominus, vt ge- Luc.6.
mitibus ęternis eriperet, & gloriam sempiternam concederet, pati dignatus est. Væ uobis (inquit ipse) qui ridetis, quia Gen.32
flebitis. Hęc est tristitia, atque metus, quo fuit Iacob concussus ab Esau. Hoc eodem fuit timore pressus Helias ab impia Iezabel. Hic sanctum regem Dauid videbis 3.Re.19
tristem, mæstum, ac collachrymantem, 2.Re.16
Hierusalem egredientem à proprio filio coactum capite cooperto, nec non pedibus nudis incedentem. Videbis etiam & 3.Re 2.
audies Semei dictum, In quacunque hora transieris torrentem Cedron, scito te moriturum. Videbis serpentem æneũ 4.Re.18
in ipso torrente comminutum. ¶ Discamus Christi exemplo refrænare timores, & tristitias, & cętera quę aduersus rationem insurgere sępe solent, ne animas nostras seducant: sed potius in inferiori eius parte sedentur, sensualitate scilicet offerente, sicut Christus redemptor noster fecit. Discimus etiam hic suo exemplo nunquam eius gratiam desperare, si forsan aliquando in aliquam tristitiam subitam, timorem, vel cordis debilitatem, inciderimus. cum seruituti atque amori diuinę maiestatis debiti fuerimus. Hinc etiam discimus nostrorum fratrum misereri, dolereque de eorum necessitatibus: nam Dhristus hic non pro

pter se, sed propter nos tristatus est. Discimus etiam Christi domini nostri exemplar intuentes, tristitias, & tribulationes Deo offerre: flexi ad feruentem, & deuotam orationem, sicut ipse fecit: nam statim cum dixit, tristis est anima mea vsque ad mortem, oraturus abiit, &c. Sequitur.

Et cum peruenisset ad locum, dixit eis, Orate ne intretis in tentationem.] Cœnaculum ex quo Christus redemptor noster profectus est, à loco vbi ipse orauit duobus distat milliaribus trecentisque & triginta passibus cum aliis septem: quoniam pons quidam vnico tantum contenta arcu, qua torrens Cedró interfluit à cœnaculo milliare & nongentos quinquaginta passus recedit, à quo ponte vsque ad locum vbi Apostoli octo à domino sunt relicti ducenti intersunt passus: qui itidem locus ab alio in quo alii tres sunt manere iussi centum, & octoginta septem distat, qui tãdem situsque in quo Christus orauit iactu solum lapidis complectuntur, vt ipse narrat Euãgelista. Respice ergo lõgam viam qua Christus postquam captus, ductus est. Et quod notatu & inspectu dignius est, quod à ponte vsque ad domum Anas quædam interest accliuis via ardua & recta nimis: quia ꝑter magnã angustiã oppressus ascendit. Dixit ergo eis orate ne intretis, &c. Hoc solummodo octo apostolis dixit: quoniam Iudas iam ab hoc sancto comitatu migrarat: diuum autem Petrum Iacobum & Ioannem secum duxerat. Porro esse tentatos non est malum sed bonum, & meritum administrat: sed esse à tentatione victos est malum, ideoque non dixit orate ne tentemini: sed orate ne intretis in tẽtationem, ei cõsentiẽtes: quia tentatio proprias vires non excedit. Docet hic Christus orationem potissimum esse remedium aduersus omnes mundi tentationes. Nam sicut fur clamorem vicinorum, qui subuenturi instanter veniunt audiens fugit: sic orationis clamor Satanam fugere cogit, & sanctos probosque suscitat in auxilium. Sic Dominus in oratione quã docuit dixit, vt peteremus, Et ne nos inducas in tentationem. Mirabile antidotum est ad tentationes superandas oratio ipsa. Cum nihil nos sufficiamus, sed sufficientia nostra ex Deo sit: nuntium ad ipsum mittamus auxilium atque opem petentes. Oratio enim quidam nũtius est Deo nostram aperiens indigentiam: secundum illud prophetæ. Intret oratio mea in conspectu tuo.

Matt. 6.

1. Co. 3.

Et ipse auulsus est ab eis, quantum est iactus lapidis: & positis genibus orabat dicens.] In quo relucet excellentia orationis Christi: quæ omnes fuit complexa circunstãtias, vt perfecta esset. Primò quidem quia erat solitaria: nam cum oratio sit eleuatio mentis in Deum: tunc rectius fit quando qui orat recedit, & separat se à mũdi strepitu. Secũdo hæc oratio humilis fuit, quia genibus flexis orabat. Videtur hunc apud priscos esse orãdi modum, præsertim cum erant in aliqua magna tribulatione constituti: ut scilicet se coram domino prosternerent. Sic in Numeris legimus, quòd proiecerunt se super faciem suam Moses, & Aaron proni in terram, orantes pro aqua. Matthæus & Marcus dicunt, quòd proiecit se super terram: vt ea quæ retro sunt obliuiscens in anteriora progrediaris, & vt intelligas qua humilitate coram Deo orare debeas. Et in hoc non differt inter Euangelistas, nam cum ter orasset, semel genibus orauit flexis, & iterum in terra pronus. Vel potius omnia simul contigerunt: nam cœpit positis genibus orare, vt noster ait Lucas: quæ autem eius erat delicata, & tenera complexio nec non debilitas ob timorem, & mortis imminentis tristitiã, pronus in terram cadere coactus est, deficientibus viribus, propter agoniam, qua premebatur. O Rex gloriæ, quam debebent mundi nobiles, & potentes confundi, qui tot deliciis, ac mollibus stragulis auro intextis, & sericis genua in templis curuant, imo ægrè ferunt sic genuis flexis preces fundere. Expende quòd Salomon orauit in templo positis genibus. Moses in monte stans orabat, cum vicit Amalec: & Heliseus vt filium Sunamitis suscitaret, orans deambulat. Christus autem omnia isthæc in summam redegit: nam orauit sicut Moses in cruce stans, orauit sicuti Heliseus deambulans, quando ter Apostolos in hoc horto visit: orauit

Psa. 87.

Nu. 20.
Mat. 26
Mat. 16

3. Re. 8.
Exo. 17
4. Re. 4.

orauit etiam sicut Salomon genibus, & tandem sicuti Dauid in terram deiectus. Sequere ergo anima mea quando oras hunc orandi modum genua flectendo in terram nudam: in quo significas humilitatem & obedientiam, quam Deo exhibere debes. Tertio hæc oratio iusta erat & recta: quia propriam voluntatem diuinæ voluntati subiecit. Quarto erat charitate plena: quia sępe ac sæpius discipulos suos in eius interstitiis visitabat. ¶ Aduerte autem, quòd dixit, quòd auulsus est ab eis: quo modo loquendi ostenditur amor, quo Christus suus prosequebatur. Nam hoc verbum auulsus, propriè significat diuellere, sicut quãdo maxima vi quis aliquam arborem radicitus euellere tentat simul cum ambiẽte terra. Adeò Christi cor erat stricto nexu amoris vnitum cum Apostolis, vt fermè viscera dimittens per modum euulsus ab eis recessit. O magna amoris vis, quæ nec per spatium iactus lapidis seu distantiam absque dolore patitur. Et tu, ò anima mea à tuo Deo extorris es tot annis: & nihil sentis? non potes negare quin hoc ex defectu amoris Dei oriatur. Hæc maxima charitas haud tulit recessum semileucæ, sed tantum iactum lapidis: vt prælati intelligant manifestè per longum tempus à suis sedibus, & episcopatibus abesse, habere ortum à minima qua præditi sunt charitate, & zelo erga subditorum animas. Præterea à discipulis orationi vacãtibus recessit, sed non multum: vt sciant qui orationibus indulgent Iesum ab ipsis parum distare, vt primo emisso gemitu statim audiantur, & ope iuuentur. Vnde
Psal.90. in Psalmo. Clamabit ad me, & ego exau
Mat.17. diam eum. Duxit autem secum Petrum, Iacobum, & Ioannem, vt testes adessent humanæ suæ naturę, fragilitatis, & tremoris mortis, sicut & antea testes extiterant gloriæ suę transfigurationis: vt qui gloriam suæ diuinitatis viderant, viderent etiam carnis suæ exilitatem, ac fragilitatem. Non sic nos, siquidem excellentię propriæ appetitu desideramus nostra bona ab omniũ oculis videri, celantes, quæ defectus speciem hebent, vt sic eis imponamus. Orabat autem in quantum homo: nam secundum humanam naturam minor est Patre. Ipsam autem orationem audiamus. [Pater si vis transfer calicem istum à me] Pater si possibile est, salua tamen humana redemptione me incolumi manente, vt mors deuincatur, & pereat, transfer calicem istum à me: experientiam, scilicet, & amaritudinem passionis, quia mihi modo obiicitur, quàmque timeo. Tanquam verus homo mortem refugiebat, & secundum inferiorem portionem renuebat mori, si secundum iustitiam fieri poterat. Iustitia tamẽ ęterni Patris statuerat filium eius insontem mori, sicuti hoc nostræ salutis sacramentum ostensum olim fuerat variis figuris, & scripturis ab eodem Patre, à mundi cõstitutione. Hinc ergo sequitur tristitiam mortis angustiamque, nec non passionem, minimè Christo Domino placere propter se, nec propter mortis acerbitatem tãquam finem principaliorem. Quare alia omissa consideratione ipsam mortem amplecti renuebat: obedientia tamẽ Patris humanique generis salutem quasi compulsus æquo animo mortem ipsam oppetere annuebat: veluti ægrotus, qui voluntariè potionem amaram gustat, nõ propter ipsam, sed vt per ipsam salutem optatam consequatur. Hæc libera voluntas mortem pro Christo sustinendi martyres ipsos ad astra vehit, & gloriosos facit: nam carnis appetitus illum tantum naturaliter desiderat, quod delectationem ingerit, vnde si mori martyribus absque vllo dolore contingeret, non appareret quæ in eo esset meriti causa. Quoniam tamen hanc viuendi voluntatem, atque desiderium Deo subiiciunt atque tradunt, amplectunturque eius amore ducti, quod viribus tantum naturalibus pulsi refugiunt, ideo donari coronis laudis, & glorię mererentur. Et hoc est quod Dominus in sua oratione prosequitur dicens. [Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.] Non secundum humanam affectionem, sed tuam voluntatem. Hinc apparet, quòd id quod Christus Redemptor noster naturali timore oppressus, qui conditioni, & fragilitati humanæ annectitur, desiderabat: modo ad se conuersus amplectitur, & confirmat, obedientia, cordisque fortitudine victus.

Nam

Nam non inquit, pater fiat hoc, quod loquor secundum carnis naturalem inclinationẽ: sed inquit, fiat id propter quod me misisti, redemptionem scilicet, humani generis, ob quam ego a tuo excelso sinu in hoc solum descendi. Hoc est, quod idem Christus in alio loco Euangelii ante quam passionis eius tempus immineret, dixit, Non veni facere voluntatem meã, sed voluntatem eius, qui misit me. Non
Ioan. 6. voluntatem temporalem secundum carnem: sed illam, quæ quidem eadem cum voluntate æterni patris est. Si ergo vnigenitus Dei filius inquit, quòd voluntas eius non fiat, sed potius patris: quanto maiori iure inobedientes habebimur, atque iudicabimur, si proprias sequuti fuerimus voluntates? Ad finem vsque vitæ docuit nos Christus, Dei tantum non nostram exequendam voluntatem, parentũ etiam prælatorumque sectandam eorundem præceptis parentes, & obtemperantes. Docemur hinc, si quando voti, & orationis ad Deum fusæ compotes non euadere contigerit, voluntati diuinæ conformari, gaudereque voluntatem diuinam adimpleri: quãuis in detrimentum proprii appetitus, & desiderii cedat. Nam sicuti non debemus in periculis, & aduersitatibus propriis fidere viribus, ne vanitatis amatores, propriæque fortitudinis ꝑcones esse videamur: sic nec de cœlesti auxilio vnquam diffidendum, ne itidẽ Dei nostri infallibilis auxiliatoris impotentiam deferre videamur. Aduerte autem, quòd hic Christus vocauit se filium Dei naturalem, & non adoptiuum: quia dixit pater mi, & non pater noster, vt quod
Io. 10. per Ioannem dixerat manifestaret, ego & pater vnum sumus. Eadem res, eadem essentia, vnus Deus, & vnum posse, mini-
Matt. 4. mè diuisum. [Apparuit autem illi Angelus de cœlo confortans illum. [Vt intelligas aliam fuisse istam tribulationẽ ab ea, quam in deserto passus est, quia ibi Angeli non confortauerunt illum, sed ei potius seruierunt: hic tamen adeò fuit ingẽs debilitas, & afflictio qua fuit oppressus, vt fuerit coactus a sua creatura confortari. Verum est aliam translationem habere: ei Angelum apparuisse illum exaltantem, ac glorificantem. Hoc est fructũ passionis annunciantem necnon mirabilem suæ resurrectionis gloriam: per quã omnes Adam filii erant extollendi, & glorificandi.

¶Præterea Angelus ei apparuit: vt intelligas precem humilitate atque perseuerantia fusam, nunquã responso carere. Psal. 8.

¶Angelus autem hic erat beatus Michael, qui afflictionem, & tristitiam quã eius Rex ex parte sensualitatis patiebatur, confortabat: secundum quam paulo minus ab Angelis minutus est. Hæc autem alteratio partis sensitiuæ erat, qua refutabat mortemque pati renuebat. Recipit Redemptor humilis solatium hoc à creatura considerans se paulominus ab Angelis secundum carnem factum: dum in hac lachrymarum valle morabatur: & sicut, velut homo tristis reddebatur, sic huiusmodi Angelicis verbis, vt homo cõfortatus est.

¶Expende autem, quod mox, vt filius Dei se voluntati æterni patris subiecit, & subdidit, Angelus solatium præstitit: vt hinc excipias, si quando contigerit non euadere orantem voti compotem: quia forsan sic fieri oportet: non ideo à conspectu Dei ope destitutus recedit, imò potius solatio afficitur spirituali. Item nemo existimet hunc, vel alium Angelum Christi custodię delectum fuisse: nam qui omnium Angelorũ custos erat, Angelo custode non eguit. Matt. 4.

¶Rursus aduertendum, quòd in hoc, quod Angeli cum Christo gesserunt dilucidè perspicitur in eo duas esse naturas, diuinam scilicet, & humanam: nam ei tanquam ipsi Deo inseruierunt in deserto, & hic sicut hominem Angelus confortauit. Apparuit Angelus iste in humana specie Christo solatium præbens, ad serui modum, qui dominum suum consolatur: & etiam, vt doceat nos, Angelos cum ad Deum preces fundimus nobis adesse, inuisibilique quodam modo animum, & solatium addere ne ab incepta oratione desistamus. Secundò, vt discamus his, qui amore Dei ducti tristitias, & tribulationes sustinent, cœlestem opem nunquam deesse, iuxta illud Psalmi. Secundum multitudinem dolorum meorum: consolationes tuæ lætificauerunt animam meã. Psal. 93.

Sic

Sic Angelus domini apparuit Agar in solitudine, cum sola tristis, & affecta dolore exilleret: quam fuit consolatus. Sic etiam Heliæ in deserto, à conspectu, & persequutione Iezabel fugienti: & dixit, Surge & comede: grandis enim tibi restat uia. Summe ergo mundi Redemptor vires confortare domine mi, grandis enim tibi restat via, ne te hæc terreat tristitia, nec metus concutiat, restant enim adhuc tibi flagella, vulnera, alapæ, spinarum corona, claui, crux, & tandem lancea, &c. Sed ad contextum.

3.Re.19

Et factus in agonia prolixius orabat.] Significare volens, quod quoties agonia vel alia graui necessitate oppressi fuerimus absque vlla mora ad orationis remedium debemus confugere: & dum in maiori periculo constituti fuerimus, maiori cura, & instãtius orationi indulgeamus. Agonia hęc erat prælium quoddam inter dominicam carnem, & mortem: caro enim naturaliter viuere desiderabat. Vel potest dici hanc agoniam esse angustiam mortis quam imminere cernebat, iamq; ferè in conspectum dari: & ideo dicitur in agonia factus. Quo etiam modo cum infirmi sunt iam in extremis constituti, ita vt iam sensus deficere videantur ne possint discernere, dicuntur esse in agonia & conflictu. Vel potest dici, quòd agonia hęc nihil aliud erat, quàm quidã agon, & certamen, in ipso Christo, inter rationem & sensualitatem: quia certabat & contendebat in eo ad instar, & modum cuiusdam pertinacis, mirifici prælii, & agonis. sensualitas ex vna parte, quæ quidem naturali ingenio fulta timebat, renuebat, & horrebat mortem: ratio ex alia quæ nimirum diuinæ voluntati obtemperans mortem oppetere volebat, honorem Dei zelans, remedium, opem, & salutem, generis humani desiderans. Nã virtute, diuina atq; cęlesti harũ quælibet partium facere seu pati quod cuique naturale erat, permittebatur. Sed iamiam Redemptor suo corde mortem vincebat & superabat, cum in animum mori inducebat: quam tandem postea ipso opere vicit quando resurrexit. Sed nunc pauci sunt, qui in hoc agone, & certamine constituantur: nam mox sensualitati herbam porrigunt, carnemque ipsam insequuntur. ¶ Nota hic quot erunt errores, agones, metus, & angustiæ in tuæ mortis vltima hora, cum tot in vita sis irretitus peccatis: si sola eius memoria tam acerba fuit Christo cum adeò innocens culpęque expers esset. Nam si Christus omni peccato liber sic mortem timuit, vt sola eius memoria, & consideratione in agonia fieret: quid tu facies peccatis onustus, cum medici vitæ tuæ spem tollant, erectumque pectus fuerit tibi, oculi comminui cœperint, sensus operari destiterint, & obsessus à doloribus mortisque angustiis fueris? O quantum deberet hic strictus mortis status peccatoribus metum incutere, siquidem adeo magnum Christo incussit. Voluit dominus in his quæ in eo gesta sunt nostræ animæ contentionem & certamen significare: nam omnes nos mirabilem ac terribilem patiemur terrorem, in quo vsque ad verba otiosa in reddendo Deo rationem nobis deueniendum erit. Et vt videas quàm magnum fuit agon iste & certamẽ, attende Euangelistę verba.

Et factus est sudor eius sicut guttę sanguinis decurrentis in terrã.] Sudor iste feruẽs erat nimis & maximus: qui ex omnibus partibus corporis, & poris manabat ad modum sanguinis effluentis in huiusmodi agone, & certamine per vestes desilientis, & in terram abundanter cadẽtis. Emisit autem hunc sudorem sanguineum Christus, ob maximum conatum orationis eius, nec non omnium terribilium mortis memoriam maximam qua vexabatur & premebatur, imminentisque & obiecti periculi, & ingentem angustiam qua à propria sensualitate torquebatur, quę quidem Dei iussu facere, & pati ei naturale, & congenitum permittebatur. Quare cum cor eius esset inflammatum, omnes pori recludi, & deiici cœperunt, influereque & emittere per omnes illius corporis sanctissimi, & passibilis partes, sudorem sanguineũ, purum nimisque coloratum, ita vt redundaret. Sanguis iste fuit verus, naturalisque quãtum ad suum esse, & substantiam. fuit tamen miraculosus, & non naturalis, quemadmodum emanationis, & emis-

sionis

sionis quā à venis emissus fuit: nam præter totum ordinem, & cursum naturalem est sanguineum effundere sudorem. Hoc idem dicamus oportet de sanguine,
1.Io.19 & aqua, quæ à latere Christi domini iam defuncti fluxerunt: sanguis enim verus fuit, & aqua itidem vera, miraculose tamen: quia mirabili Dei prouidentia, & supernaturali ratione ab inanimi corpore manarunt. Voluit autem dominus sudare sanguinem in terramque cadere: quia patiebatur, & propriũ sanguinem effundebat, non pro Angelorum, sed potius hominum terrenorum, & in terra degentium salute. Isti tantum redempti sunt & mundi, sanguinis domini nostri effusione. Secundò ne dominus tantum oculis pro nostris peccatis lachrymas funderet, sed etiam toto corpore, cum nimirum ab oculis aqua: à cæteris vero corporis partibus sanguis manabant. Præterea in sudore Christi feruor & conatus dilucidè perspicitur: in sanguine, mundi pretium: in fluxu verò eius, liberalis abundantia copiosissimæ redemptionis elucescit: guttæ tandem euidens signum fuerunt singularis efficacię: commodique, quod passio ipsa intulit, siquidem virtus illis vniuersalis erat, & omnibus sufficiés, ne eorum malitia, & prauitas indignos redderet. Tu ergo ò anima mea nihil morare, sed properatim tende in hoc pretiosum balsamum odoriferum, vt redimi, & sana fieri merearis: quantumuis paruulæ guttæ particeps sis, eaque aspergaris. Considera, quàm intensus ignis amoris cordi Christi affuit: siquidem viuum sanguinem per corporis poros distillare cœpit, sicut facit aquam e rosis manare: vt reddat odorem suauitatis sacrificia æterno patri pro nobis offerendò. Considera etiam anima mea quam periculosa est infirmitas tua, siquidem tam ingenti sudoris copia nondum perfectè humanorum tuorum peccatorum fœces purgasti: vt ipsemet dominus de te cōquerens dixit.
Eze.24 Multo labore sudatum est, & non exiuit de ea nimia rubigo eius. Vide etiam quā noceat frigus homini in sudore constituto. Pro comperto igitur habere debes nullum tam nociuum frigus esse sicut ingratitudinis frigiditas. Hæc tua frigiditas & ingratitudo vexat maximè Saluatorem sanguinem pro te insudantem. Orat ęternum patrem & non exauditur: expectat solatium lachrymarum tuarum, vt à pœna quæ ipsum torquet subleues. Respice qualiter ab oratione cōsurgens proprio sanguine mersus, eum extergit: intuere ipsum solum angustia oppressum, & afflictum, considera quanta fuit tunc eius animę angustia, cuius testes guttę sanguinis vestem penetrantes & in terram cadentes, existunt, illiusque miserere & compatere: nam absque ingenti dolore, hoc minimè potuit contingere. Ad mortalium animos nunquam peruenit, nec ad auditum nec visum aliquem terrore mortis sanguinem sudore emisisse, quapropter Gen. 3.
apparet similem dolorem sensum nunquam fuisse. Hinc etiam percipitur quanta fuerit amaritudo passionis Christi: siquidem sola eius cogitatio illum sic turbauit, & torsit, vt sanguinem sudare cogeretur. Sudor faciem Adami minimè ad culpam abluendam conduxit: nec vniuersæ diluuii aquę sufficere potuerũt ad mũdi tollenda peccata. Sufficit tamen sudor salutifer sacratissimi Redemptoris: fuit nanque antidotum, & lauacrum sufficiens ad mundandas animas ab omni labe peccati. Gen. 8.

¶Disce cum ægrotas vel multum orare, vel alios apud te orantes habere: cum videas hic Christum positum in agonia orantem, & in cruce iamiam moriturum pro crucifixoribus orasse, animamq; suã in manus paternas commendasse. Disce imminente mortis articulo voluntatem tuam voluntati diuinæ cōformare. Disce verò tu peccator de ꝓpriis dolere peccatis: cum videas Christum tantopere afflictum ex alienis. Disce pios animi tui affectus eleuare, excitare, & exercere, corã Christo in monte Oliueti prostrato, & ibi ora, lachrymas funde, deducq; Christum in angustiis, siquidẽ tuo amore impulsus hanc patitur pœnam. Sed procedamus. [Et cum surrexisset ab oratione, & venisset ad discipulos suos, inuenit eos dormientes præ tristitia.] Venit de loco vbi orabat ad discipulos. Videlicet ad Petrum, Iacobum, & Ioannem, & dormiebant: nam cum certamen eis appropinquaret,

quaret, oculi eorũ somno victi, languere cœperunt: nam huiusmodi somnus erat veluti quidam typus, & figura negationis & effugii, quod erant paraturi. Dormiebant præ tristitia & afflictione, ita vt oculi interiores grauiter angustiam, & tristitiã ferrent: corporales etiam vexabantur propter prolixitatem vigiliarum. Nam ob tristitię magnitudinem qua erãt affecti, ex quo Christum dicentem audierant, Tristis est anima mea vsque ad mortem: non poterant vincere somnum, interdum magistro, interdum verò sibi ipsis timentes. Vt autem dormiant sicut & anima, sic & corpore: nam sæpe ac sæpius contingit ex animi contractione, & tepiditate oculos somno teneri. Vide ter Christum discessisse ad orandum, terque itidem oues suas visitasse intendens ad orationem flectere: nam non solum prælatus vitam ducere debet contemplatiuam, sed etiam aliquando actiuam. Sic in
Eze. 10. Ezechiele legimus, quòd illa sancta quatuor animalia volabant, incedebant, & habebãt alas, sub qualibet autem earum erat manus veluti hominis. Habebant alas ad volandum per contemplationem manus verò ad inseruiendum proximi commoditati. Discant contemplatiui ꝓpter proximorum salutem suis tempori-
Exo. 32. bus relinquere orationem. Moses cũ esset cum Deo in monte orans iussu Dei dereliquit Dei conuersationem: & descendit ad populum peccatorem, vt ei subueniret. [Et ait illis. Quid dormitis? Surgite, orate, ne intretis in tẽtationẽ.] Quare cũ in tot sitis constituti periculis dormitis, cum modo tempus potius vigilandũ sit, ob maximam pressuram tentationis quę eum ferè imminet? Surgite ab ignauia, & pigritia, vigilateque, & orate, ne intretis in tentationem illi consentientes: quia tentatio vos superare non potest. Contemplare ergo modo Saluatoris piã mansuetudinem, qui quo magis mors illi imminebat & appropinquabat, eo magis cordis suauitatem & lenitatem ostendebat. & vide quomodo bonus pastor vigi-
Ioa. 10. lat ĩ custodia pusilli gregis. O ingẽs amor.
Ioa. 13. Verè bonus est talis pastor. Bene de illo dixit Euãgelista, quòd in finem dilexit eos, siquidem in tali constitutus agonia, non cessabat vitam pro illis exponere, salutẽque conari, intra illud exiguum tempus quod restabat. Non sic multi præpositi modo faciunt, qui cum subditi vigilent, componant lites, & tam corporis, quàm animæ laboribus, penuria, & necessitatibus opprimantur, quibus remedium adhibere difficile est, dormiunt, & requiescunt in blandis & delicatis lectis, otio, & voluptati mundique sumptibus dediti, exultantes, curis laborum, & indigentiæ suarum ouium liberi. Maxima certè erat charitas atque benignitas huius pastoris, siquidem discipulis suis dixerat, (vt Matthæus & Marcus scribunt) vt dormirent Mat. 26
& quiescerent, noluitque eos à somno Mar. 14
excitare quoadusque iam Iudæorum cũ Iuda venientium laternis, fustibus, & armis, agmen agnouit, eum capiendi desiderio: eos inquam somno vacare non vetuit, cum ipsemet pastor bonus proprio esset sanguine immersus earundem ouiũ amore. Somno autem parcere pepulit, cum iamiam inimici imminerent & instarent. in quo docet seruos Dei non diu somno indulgere debere. Surgite: ne nos inimici nostri abditos, & receptos inueniant sicut timidos: exhibeamus nos illis facie læta, ne terga demus, nec mortem timeamus. Hoc voluit dominus facere, vt populi intelligerent agni qui passurus erat confidentiam, & constantiam vsque sciremus passionem eius voluntariam omnino non violentam fuisse. Hinc patet feruens desiderium domini, nostræ redemptionis, siquidem non solùm ipsum traditorem simul cum Pharisæis venientem mansit, sed & ipse eos excipere voluit. O mira Christi bonitas. Quando Ioan. 6.
voluerunt illum facere regem fugit, nunc autem exit obuiam eis? Docemur hic primo si opus fuerit aliquam tribulationem pati, gaudio & confidentia sustinere. Secundò ad tentationes perpetiendas parari: ideo inquit eis surgite. Tertiò orationem tanquam scutum in tentationibus ipsis capere: ideo ait orate ne intretis in tentationem. Sequitur. Adhuc eo loquente ecce turba, & qui vocabatur Iudas vnus de duodecim antecedebat eos, & appropinquabat Iesu, vt osculare tur eum. Sancta & ipsa Susanna cum in

pomario domus suę se lauaret ab iniquis presbyteris inuasa est, capta, & mortem traducta. Sic dominus eius cum in horto mersus & balneatus in proprio sanguine subito ab inimicis, & iniquis iudæis missis à principibus sacerdotum fuit obsessus, captus, & delatus falso, & cum innocens esset ad mortem traditus. Quibus exiuit obuiam dominus. Sæpe ac sæpius lupum obuiam oui exire, & eam inuadere vidi: oppositum autem nisi modo videre mihi nunquam contigit, & tu cum innocentissimus agnus sis excepturus lupos istos rapaces exis. Tu thesaurus paradysi in manus prædonum te exponis. Tu hereditas promissa patribus in manibus prodigiorum: sapientia æterna: stultorũ regimini te obiicis.

Dan. 13

¶ Vnus autem de duodecim Iudas antecedebat eos. In quo nota, quod pessimus iste mercator fuit vnus de duodecim non quidem merito, sed potius numero. Quod Euãgelista dixit, vt huius traditoris malitiam ostenderet, qui in crimẽ læsæ maiestatis a dignitate Apostolica ceciderat. Præcedebat autem eos sicut signifer nequissimus: & appropinquabat Iesu ait noster Lucas, vt oscularetur eum. Appropinquabat, vt domesticus, sed fur erat, salutauit, vt discipulus, sed tamen insidias parabat: tandem osculatus est eũ, nihilominus infestus, & inimicus erat. Iam diu inoleuerat consuetudo apud Hebręos, & nũc etiam apud varias, & diuersas nationes se adinuicem osculari, cũ in aliquem se conferunt locum, vt ostendant ingressum pacificum: & sic Christo idem erat mos suos recipiẽdi discipulos, cum eos in aliquem locũ mittebat, osculo pudici amoris & pacis cum redibant, quapropter perfidus iste iudæis in signũ osculum dedit. Sicut Ioab olim osculans Amassam, & salutans sermone pacifico in dolo, occidit eum: sic accessit traditor iste, & salutans verbis pacificis dominum, morti tradidit. O verus traditor non minus ad mortem æternam damnatus, quam temporali cupiditate victus. Quomodo iam oblitus es mirabiliũ magistri tui: & notitiæ, quam tibi, & cæteris suæ diuinitatis contulit? Sic intima cordis celare putas, ac si non esset qui scrutetur? Huic similes sunt quãplurimi pontifices, & prælati, qui cum subditis verbis, & operibus præbeant occasionem ruinę, suoque exemplo labi cogant, negare nõ possunt Iudæ similitudinem, & exẽplar ferre, siquidem ad iniquitatem cæteros præcedũt, ex quo sequitur eos etiam precedere, vt omnes in infernum prolabantur. Iudas abutens beneficiis acceptis reddebat mala pro bonis: cui etiam similes sunt ingrati homines.

2. Re. 20

¶ Perpende quantum distant osculum iudę, & Magdalenæ. Iudas in facie osculatus est Saluatorem, & periit: Magdalena verò in pedibus, & incolumis, & uoti cõpos euasit. Humiles ad deum accedentes iustificantur: damnantur autem elati superbia. Luc. 7.

Iesus autẽ dicit illi, Iuda osculo filium hominis tradis?] Sub forma amici, & charitatis specie, me tradis, & mortem machinaris? O nefandum & iniquum signum, ex quo vicẽ osculi, & pacis gerẽte, discordia, & mors sequitur. Obserua autẽ Christum proprio nomine Iudam fuisse alloquutum. quod quidem potius vim verbi doloris pleni obtinere videbatur: quo aduersarium ab ira, & furore auertere nixus est: quam ad iracundiam ducentis. Similes maximè sunt iudę hypocritę, qui amicitiam, & pacem Christo simulantes iniquis operibus tradunt, & vendunt: itẽ & illi quibus maximę curę est bona verba profari, nomenque dei sæpe assumere, cum in rei veritate traditores, & inhonestę vitę sint. Item sicut Iudas ad dominũ accedit osculo pacis osculans: sic & eodẽ modo qui Eucharistiã habentes malã conscientiã accedunt. Sed ad contextũ. [Videntes autem hi, qui circa ipsum erant, dixerunt ei, Domine si percutimus in gladio?] Apostoli fuerunt isti, qui petentes licentiam dixerunt domino vt permitteret, vt percuterent gladio. Aduertendum est hic, quòd quamuis Christus dixerat discipulis si aliquis percusserit te in vnam maxillam præbe ei alteram: nihilominus tamen post concionem istam factam in cœna adeo in eis feruor, & amor inoleuerat, vt illius obliti pręcepti solùm de defendendo magistro curabant. Sed quia Christus erat magister mansuetu- Matt. 5.

dinis

dinis non dominus crudelitatis:non competenter petierunt ab eo licentiam exercendæ seueritatis, vnde nec eis licentiam vllam dedit, nec huic quæstioni statim respondit: sed postea respondit, ibi, sinite vsque huc, &c. Sed Petrus quia cæteris feruentior erat, non expectata responsione euaginato gladio percussit seruum pontificis. Sequitur enim, [Et percussit vnus ex illis, seruum pontificis sacerdotum, & amputauit auriculam eius dexteram.]

Ioã. 18. Nomen huic seruo, vt alius narrat Euangelista, erat Malchus. Hunc Petrus percussit, quia ceteris accuratius se inseruerat: vel quia ipse primus fuit, qui manus iniquas ad capiendum dominum extēdit. Petrus itaque caput eius scindere volens,

Nu. 25. eique plus nocere, perficere nequit. Considera autem quòd Petrus in hoc nō peccauit, nam bona intentione, & zelo sancto fecit: sicut Phinees qui zelo dei occidit illum iudæum simul cum muliere Madianitide: quapropter meruit habere summum sacerdotium: sic & Petrus post hæc habuit summum pontificatum. Sic

Exod. 2. etiam Moses occidit Aegyptum rixantē cum iudæo: & non peccauit, quia zelo fecit. Videns enim Petrus quòd Christi captio iniusta erat, quia sciebat Christum iustum, & sanctum, licitum erat ei defendere innocentem. Sed quanuis Petri zelus, & intentio esset bona: quia tamen tūc non tempus defensionis, sed potius patiētiæ instabat: coercuit eum clementissimus dominus, ne amplius læderet: & ideo sequitur in textu. [Respondens Iesus ait: Sinite vsque huc.] Vt patientiam, non vltionem, & vindictam doceret. Conueniens quippe erat quod gratiæ autor atque largitor fidelis patientiam suo exemplo doceret, diligentiusque instrueret, vt æquiori animo aduersitates ferrent, quā de eisdem vindictam sumerent. Docentur hic Ecclesiastici nullo modo præsumere corporali telo certare. Arma enim militiæ nostræ (inquit Paulus) non carna-

Ephe. 5. lia sunt. Tua arma lachrymæ debent esse & orationes: quæ quidem non parui mo-

2. Co. 10 menti sunt. siquidem Moses tam magnū inferebat bellum Amalech, sicque cum Iosue materialib' armis dimicaret, interea dum Moses orabat superabat Iosue: cum que ab oratione desistebat superabatur ab Amalech. [Et cum tetigisset auriculā eius sanauit eum. O mira, & ineffabilis Exo. 17 dei nostri bonitas. Quænam patientia, & humana virtus, nisi Christi domini, sufficeret, ad tam iniqui hominis iniuriæ ignoscendum? Non quidem dominus, sed seruus erat cui autem audacter iniu- Matt. 5. riam inferebat, vnigenitus dei filius, creator cœli, & terræ. Optimè hic adimpleuit dominus, quod antea præceperat dicens, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos. In quo etiam gratia, charitas, & clemētia, liberalisque virtus Christi domini relucet: quia sanauit eum manus coniecit, in hoc nos exhortās ad fidem, persequutorē alliciens: discipulos, & nos etiam in sua firma, & stabili doctrina confirmans: quia noluit aliquem sua causa damnum perpeti, voluit etiam docere inimicis benefacere. Reuelat etiā & ostendit per hoc suam immensam virtutem: siquidem non necessitate, sed potius propria voluntate captus fuit. O diuitiæ charitatis infinitæ. Non obliuiscitur dominus suæ eximiæ pietatis, benignitatis, & clementiæ: siquidem non patitur inimicos vulnera accipere, quanuis mereantur. Ipsi agunt de iusti morte, & ipse vulnera persequutorum sanat, docēs per hoc omnes euadere saluos posse, si ad deū conuertantur, & resipiscant: quātumuis saucii, quod in eius morte consenserint, existant. Sed dicetis, quare isti maligni non cōuersi sunt? Quonam pacto videntes hoc tam patens miraculum non dimiserunt Christum? Quid istorum corda nō emollita sunt, cum bonitatem Saluatoris viderunt inimico consulentis? Iam certè isti in propriis erant venditi peccatis: iam eorum animabus dæmon dominabitur, nec erant sui compotes: sed vt duri lapides Spiritui sancto obsistebant, ita vt eius digitus in eis nihil imprimeret, nec corū corda obstinata, & malitia plena signaret. Vtinam, & simile tibi non contingat: vt scilicet miracula quæ deus in te operatur, & beneficia ab eodem in te collata cedat tibi in ruinam, ita vt in maiora, & grauiora prolabaris peccata: Sed ad contextum.

Dixit autem Iesus ad eos, qui venerāt

ad.

ad se principes sacerdotum, & magistratus templi & seniores.] Principes sacerdotum, & magistratus non venerant ad Iesum, sed miserunt ministros, vt caperent eum: ipsi enim in domo Caiphę, qui erat pontifex anni illius sedebant. Sed quia consilio eorum, & imperio totum hoc gerebatur, volens Euangelista exprimere eorum nequitiam, dixit eos venisse ad comprehendendum Iesum: quia illud nos facimus, quod per alios facimus. Nunquam isti nequissimi sacerdotes ministros suos ad Christi doctrinam audiendam & capessendam miserant: nunc autem cum laternis facibus & armis, vt capiant, mittunt. Huiusmodi doctrinam, & mores discunt, qui impiis dominis inseruiunt. Paucos hodierna die inuenies, quibus cura est, vt domestici, & familia rem sacram, & conciones audiant, peccata confiteantur, & communicent, quando Ecclesia præcipit: quibus tamen ipsi vt perfidi, vt enecēt inimicos pręcipiunt, comiteaturque in luxuriis, & sint vitiorum propriorum participes. Hanc docent doctrinam domini quamplurimi seruos suos, & famulos. Præterea ait Euangelista, quòd Christus loquebatur senioribus, & magistratibus, cum non loqueretur nisi cum ministris ab eis missis, quia à sacerdotibus, & senioribus mittebantur. Simili modo cum Salomone petiit

Mat. 20 à Christo Saluatore nostro, vt sederent duo filii sui vnus ad dexteram alius ad sinistram: non cum matre, sed cum filiis loquutus est, & eis respondit: quia legatio ex eis veniebat. Sic modo non cum ministris, sed populi senioribus loquitur: quia captio hæc ex eis veniebat. Multos etiam episcopos, magistratus, & sacerdotes inuenies nunc similes istis, veniunt ad capiendum Iesum, qui deberent illum

Dan. 13 seruare, & defendere. Apud Danielem habetur. Egressa est iniquitas de Babylone à senioribus & iudicibus, qui videbantur regere populum. In Hieremia. A pro

Hier. 24 phetia Hierusalem egressa est pollutio super omnem terram. Simile in Esdra. Ma-

1. Esd. 9. nus principum, & magistratuum fuit in transgressione hac prima. Sic & modo omnium pessimi ac perditissimi sunt prælati, & qui in aliqua sunt dignitate constituti, quæ ad maiorem perfectionem seruandam obligat: in religionibus etiam qui seipsos delicatius tractant, corporisque commoditatibus indulgent & inseruiunt, vbi regnat ambitio, qui latius viuunt, & tandem regulam frangunt, & transgrediuntur, prælati, literati, magistri, & prædicatores sunt. Sicut in Iudeorum populo principes sacerdotum pharisæi & legis periti erant maiores Christi inimici, & omnibus peiores. Illi qui tenebantur populum instruere, docere, & ad Christum adducere: isti persuadebāt populo, vt interficeretur innocens, & mittunt ministros, vt capiant eum. Cùm isti sint viri frugi, & in hoc sæculo nunquam soli incedant, sed magna commitante caterua: sic nec ad inferna soli descendere volunt: sed multis stipati, quibus quidem suo malo exemplo occasionem ruinę prębēt. Sed videamus quid Christus eis dicat.

Tanquam ad latronem exiistis cum gladiis & fustibus. Cùm quotidie vobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me.] Stultitiam simul, & malitiam sacerdotum reprehendit hic dominus: quia præsentem semper habuerunt eum, & modo quasi fugitiuum quærunt. Sæpè inquit, eram inter vos pacificè loquens in templo absque armis, disputans seu in templo prædicans: locus vbi vos ius dicere potestis, vbi etiam me capere possetis absque vi armorum: non autem in me manus cōiecistis, quia ego nolebā, nec modo feceritis nisi permitterem, meque ipsum manibus vestris immitterem. Quasi ad latronem inquit: quia munus, & officium latronum est malum patrare & postea abscondi: sed ego neminem vnquam offendi, & læsi: imo potius quamplurimos sanaui & in templo docui. Stultum est enim hastis, & gladiis quærere, & adoriri se vltro quotidie in templo offerentem manibus vestris. Non sunt ista arma sacerdotum, magistrorumque, sed quæ dicit Paulus, Accipite armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo: sta- Ephe. 6.
te succincti lumbos vestros in veritate, induti loricam iustitiæ, & calciati pedes in præparatione Euangelii pacis, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis extinguere omnia tela ignea nequissimi

ſimi in galeam ſalutis aſſumite, & gladium ſpiritus quod eſt verbum Dei per omnem orationem, & obſecrationem orantes omni tempore in ſpiritu. Sed aduertendum, quod non tenuerunt eum in templo, quia non audebant eum adoriri præ timore populi: quapropter egreſſus eſt Dominus à ciuitate, vt locum daret captioni. Expende hic Christi benignitatem, quanque blandè perſequutores ſuos alloquutus eſt: ſiquidem adeo ſuauibus verbis carpſit eorum nequitiam: quod quidem deberet ſufficere ad eorum malitiam coercendam, & nos inuitare ſimilitudine, & exemplo amicabilis eius conuerſationis. Et ſubdidit dominus.

Sed hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum. Hæc eſt hora in qua permittitur vobis in me manus coniicere: modo poteſtas tenebrarum regnat. Hoc dixit, quia dæmon, qui princeps tenebrarum eſt ad hoc inſtigabat, & vt aduerſus Chriſtum domini inſurgerent: & propter hoc congregamini contra me in tenebris, & omnis veſtra poteſtas, quia lucem aggredimini, & inuaditis, ſunt tenebræ. Finitis verbis, quæ quidem ſeparare poſſent Iudęos ab huiuſmodi horrendo peccato: permiſit tunc dominus in manus peccatorum tradi: ſe ori & vngulis luporum exponens innocens: & manſuetiſſimus agnus. Quare ſequitur in textu. [Comprehendentes autem eum duxerunt in domum principis ſacerdotum.] Cogita & conſidera hic, ſi cuilibet moleſtũ eſt captiuum duci: nã pp hoc homo propria priuatur libertate, cum propter liberam conditionem, quia ſecundum leges ciuiles redditur ſeruus ducentis in captiuitatem: tum etiam propter opera quæ exercet, nam non eſt ſeruo integrum ad libitum operari. Conſidera ergo inquam, quàm acrius tulit Chriſtus, qui dominus erat cœli, & terræ, quemque ſæculi orbis capere non poſſet, ſe captum duci à violentis, & iniquis occiſoribus abſque vlla libertate quantum in ſe erat. Docemur hinc propter Chriſtũ, qui voluit captiuari propter nos, ſic & nos ſenſus in obſequium eius captiuare, oculos coercere, ne vana & deordinata intueantur: linguam, ne inania loquatur: pedes ne ad peccata conferantur. Captiuetur etiam cor, vt libertas deſit ad prauas cogitationes, intellectus etiam in obſequiuum Chriſti, & fidei ne errare poſſit, voluntas etiam ne à Dei voluntate deuiet. Propter quod ait Paulus. In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti. Cum ergo iam mundi Saluatorem tenerẽt, vinxerũt eum, mirabileſque eius manus immenſis viribus, funibus compreſſerunt: maximo dedecore, ac ſi latro, & mortis reus eſſet: à quo tamen eſſetque illis ſalutis poſtulare, vt delicta tolleret, & ſolueret, ſiquidem ad ſoluenda peccati, mortis, & inferni, vincula venerat. Sicuti canes feram inſequentes quidam ictu tangebtã, alii infligebant vulnera, maximo conatu, impetu, & clamore, in eum conuitia, & opprobria coniicientes, dominum Deum tuum, & redemptorem ſemi raptatum & pulſum trahebant. Quod domine cõmiſiſti ſcelus? cur pateris? Quid non reſpicis: quid tam miſeris modis tractant? video, & ſcio, te pietate teneri, eiuſque intima zelo ardere. Sed tu anima mea nihil mereris: oro pati ſinas: ſiquidem propter te patitur. Quare his ſuccenſes, & plecti deſideras? Ne indigneris, licet omnium horum auriculas ſecares (ſicut Petrus tantum ſecuit) pedeſque & manus comminueres, qui creauit te mox in ſtatũ priſtinum redigeret, quæ eius eſt patientia, & amor quo hæc mala ſuſtinet. Et ſi forſan amore quo eum proſequeris ductus aliquem confoderes, & interimeres, proculdubio ipſemet ſtatim ſuſcitaret. 2.Co.10

¶Inſpice ergo quomodo potens, & fortis viribus Sanſon vinctus eſt propter amicam Synagogam: reſpice etiam quo pacto arca fœderis domini capta eſt, quapropter hanc captionem ſicuti alius Heli maximè debes ſentire, ſic adeò, vt animam penetret, & pertranſeat, vt ſi fuerit opus, ſicut Chriſtus mortuus eſt, tu etiam mori proponas, & ad lachrymas flectaris viuas, videns vinctum illum, qui tua venit ſoluturus peccata, liberaturuſque te à vinculis mortis, & dæmonis, in uinculis coniectum ne fugeret, Iudi.16 1.Re.4

vt omnes intelligerent reum mortis esse. Mos enim Iudæis erat iudici quem morte dignum inuenirent vinctum obiicere inter has angustias, non minus ea, vendi & à proprio discipulo tradi cæterisque destitui, Christum vexauit: nam hæc om
Mat.26. nia videntes, relicto eo omnes fugerunt,
Zach.13 sicuti eis ipse dixerat. Omnes vos scanda-
Psal.87. lũ patiemini in me in hac nocte. Scriptũ
Psal.37. est enim. Percutiam pastorem, & disper-
Esa.63. gentur oues gregis. Impletum quoque
Ioa.18. hic est illud Psalmi. Longe fecisti notos meos à me. Et iterum. Amici mei, & proximi mei, recesserunt à me. Et per Esaiam Torcular ego calcaui solus, & de gentibus non est vir mecum. Ioannes inquit, se vinctum dedisse in conspectum Annę, non quidem, quia esset pontifex anni illius, sed vt ei honorem deferrent, cũ Caiphæ socer esset illius anni pontifex, post hoc dicit noster Lucas quod duxerunt illum in domum principis sacerdotum, scilicet Caiphę, qui concilium aduersus Dominum congregauerat, dixeratque oportere Christum mori.] Petrus verò sequebatur eum à longè. Maximis excellentẽ viribus se in cœna ostenderat, cum dixit,
Ioa.11. tecũ paratus sum, in carcerem, & in mortem ire: & cum dixit, si oportuerit me mori tecum non te negabo. Et etiam quãdo in horto cùm Iesum tenere voluissent gladio districto defendere tentauit. Sed modò videns magistrum captum duci, timore concussus sequebatur eum à longè. In hoc experiri potest quid res à verbo differat, & distet. Facile est magna pollicери, pollicitis autem stare, difficile nimis. Iam fortis, & nobilis, qui se commendabat, & se validum magnificabat. Nec etiã ausus est Iudæorum metu vbi magister aderat ingredi: sed foris in atrio mansit calefaciens se simul cum seruis. Vide quo pacto Petrus vt imperfectus, & infirmus Christum à longe sequitur: vbi nota, ꝙ qui Dominum sequuntur tepidè, parum nimis distant quin dimittant, & prolabãtur: nam huiusmodi cito in frigiditatis extremum deuenient. Hoc Petro contingit, qui cum tepidè, & à longè Christũ sequeretur, tandem in hanc deuenit insaniam vt non abre esse duxerit illum nega
Apoc.3 re. cuidam dixit Deus. Vtinam frigidus esses aut calidus: sed quia tepidus es incipiam te euomere de ore meo. Cum tepidus sis cito frigidus fies: ideo ait incipiã te euomere. Tu incipis dimittere me, ego autem euomere: & cum tu omnino effectus fueris frigidus propter peccatũ mortale, sic etiam ego te euomam. Disce non à longe sequi Christum, sed propè: non tepidè, sed cum feruore: nec dignũ, & æquum est, tepiditate sequi illum, qui tanto te amore, conatu, & feruore quæsiuit, siquidem obuiam vltro exit delatoribus. Non tantum Deus tempus quo ei obsequium pręstamus respicit: sed quo feruore, atque conatu sequimur. Sed procedamus. Cum ergo Petrus paulatim à vero sole iustitiæ recedere inciperet, intùs etiam & foris frigescebat. Quare inquit Euangelista.

Accenso autem igne in medio atrii, & circunsedentibus illis erat Petrus in medio eorum.] Accessit ad ignem, qui erat exterius: nam verus calor charitatis interior extinguebatur: & sic ter magistrum negauit timore nimio concussus. Nemini autem mirum esse debet à Christo elongatum tentationi credere.

Quem cum vidisset ancilla quædam sedentem ad lumen, & eum fuisset intuita, dixit, Et hic cum illo erat, At ille negauit eum dicens, Mulier non noui illũ. Claritati immissum ancilla Petrum agnouit, de quo cũ aliis isti astantibus diceret digito ostẽdens, hic erat Christi discipulus. Obserua ꝙ primò voluit Christus Petrũ ab hac ancilla detegi, & nõ ab aliis, vt omnino superbia, & iactantia, qua se in cœna exaltarat: correcta & oblita esset, non à viro sed muliere: nõ à feroci gigante nec equite validis excellente viribus, sed à debili ianitrice, se superatum, & deuictum cernens. Non à manu, & corona militum obsidetur, nondum ei gladiũ ceruici subdunt, non aggrediuntur nec inuadunt armati homines. sed muliercula quædam, quæ quidem non libera, sed ancilla potius est, non excellenti fungens officio sed ianitricis tantum. Sic sæpe solet Deus nostram præsumptionem confundere, & supplicium de superbia sumere. Quare vt nos humiles reddat debilia eli- 1.Co.1.
git, quibus deiicit, & euincit. Bene posset

Deus Leones, Vrsos, & Pantheras, in Aegyptum mittere, qui de Pharaonis populo supplicium sumerent, itidemq; de Dei insolenti, & duræ ceruicis populo: noluit tamen sic rebus fortibus, & magnis puni-
Exo. 8. re, sed paruis, & debilibus Ciniphibus, ranis, & muscis, vt Pharao suam miseriam agnosceret: siquidem tam minimæ res sufficiebant eum molestia afficere. Sic superbia Goliath à Dauide iuuene subacta
1.Reg.7 fuit: quem ipse Goliath contemnebat, & paruifaciebat. Sic Holofernis arrogantiã, & insolentiam Deus deiicere voluit: vt princeps ille insolentissimus iugulatus p mulierem interiret. Ideoque etiam multoties vult Deus paucis nos torqueri, affligi laboribus, & tribulationibus, quæ somnum impediant, vtque muscæ, pulices, & leues dolores nos experiri cogant ingenium nostrum, conditionem atque naturam, quod quidem permittit Dominus, vt humiliemur, & cognoscamus, q̃d valeamus, & simus: & vt videamus, quàm parũ, sine Deo possumus, & eo duce multum: nã sine ipso quodlibet sufficit deiicere nos. Vides Petrum debilem, lapsum, quia adeò prolongatus est? Respice ergo fortem, atque potentem, postquam ad Deum conuerti in mora non stetit. Postquam spiritum sanctum accepit in die Pentecostes fit concilium Hierosolymis, & adductus Petrus coram summis sacerdotibus, senioribus, & magistratibus iussus
Act. 4. est ne in nomine Christi prædicaret, vbi maxima cum authoritate respondit. Si iustum est in conspectu Dei vos potius audire, quàm Deum, iudicate. Non enim possumus, quæ audiuimus, & vidimus nõ loqui. Sic Petrus, & cęteri Apostoli, qui in passione domini pusillanimes steterũt, postea adueniente Spiritu sancto, tã fortiter, & constanter se gesserunt, adeo, vt concilii patres, Petri firmitatem, & animi robur mirarentur. Vnde collige ad tuam instructionem, & disce semper Deo adhærere, & non à longè sequi, nam aliter tentationibus quantumuis leuibus succumbes: quod si adhæseris illi semper victor euades. Secundò aduerte, quod voluit Christus ab hac ancilla hostiaria tentatum esse Petrum, & victum, vt ostenderetur omne hominum genus, cuiuscunque status in Christi morte conuenisse, omnesque redemptos eius passione. Sequitur iam secunda tentatio. [Et post pusillum alius videns eum dixit. Et tu de illis es. Petrus verò ait. O homo, non sum. Hæc secunda obiectio aiunt Matthæus, Mat. 61.
& Marcus: fuit à muliere facta: quare ergo hic ait Lucas, quòd fuerit ab homine Mar. 14
facta? Fieri enim non potest euangelistas contrariari. Ideò dico, quòd hoc quęsitum, seu tentatio Petri facta fuit nõ à muliere sola, sed ab homine, & muliere. Ipsa enim incepit, cæteri tunc simul accesserunt, qui ibi aderant idem interrrogantes. Ideoque Ioannes ait, quòd a plurimis facta fuit: quia à multis fuit Petrus Io. 18.
tentatus. Et quia mulier incepit, & magis de hoc erat solicita dixerunt Matthæus, & Marcus, quòd fuit facta à muliere: sed quia vnus hominum vehementius quærebat, & instabat, ait noster Lu- Leg. Aug. lib. 1. de cõ. Euang. capi. 6.
cas, quòd homo quidam dixit, quod ex illis esset: cui Petrus, vt ait Lucas, respondit, simul & mulieri: vt Matthæus, & Marcus: & respondit simul circunstantibus, & quærentibus, ut Ioannes dixit.

¶ Animaduerte quomodo vnum peccatum aliud trahit, & ducit. Per peccatũ non amittitur arbitrii libertas, vt mentiens dixit maledictus ille Lutherus, amittit tamen homo gratiam, quæ vires animæ est, qua quidem mediante tentationibus resistere valet. Item etiam, quamuis non perdat liberum arbitrium, manet tamen propter peccatum adeò debile, ægrum, & infirmum, vt facili negocio in peccatum lapsus tentationi succumbat: quare ex vno peccato in alterum deuenit, duciturque peccator à concupiscen- Iacob. 1
tia sua abstractus, & illectus. Hoc in Petro adimpletum videmus, qui quia resipiscere renuit post negationem primam, in secundam, & tandem in tertiam incidit. Ideo sequitur. [Et interuallo facto, quasi horæ vnius alius quidam affirmabat dicens, Vere hic cum illo erat, nam & Galilæus est.] Cognouit eum in sermone, nam quamuis Galilæi essent etiam iudæi, quotidie tamen contingit, non solùm in regno eodem, sed in eadem prouincia aliquo modo differre sermones. [Et dicit Petrus, homo nescio quid dicis.]

Non

Non solùm, vt diximus peccatum, quod per pœnitentiam non deletur ad aliud trahit, verùm etiam omnia magis grauitate augentur, & crescunt. Primò enim, vt omnes testantur Euangelistæ, simpliciter negauit: secundò autem, vt Mattheus inquit, iuramento negauit. Tertiò tandem iuramento addidit maledictionem, & anathematizauit. Docemur parua vitare peccata, ne ad maiora veniamus.
Exo. 8. Vna plagarum Aegypti Ciniphes fuerunt, qui quidam parui culices sunt, qui verno tempore nos acriter vexant, & sanguinem bibunt. Non fuit ista maxima plaga: sed tamen postea suborte sunt plurimæ muscæ, quæ crudeliter Aegyptios torquebant. Plagæ enim, plaga maior succedit. Ni à prima seruas, sicut Pharao, secunda opprimeris, quæ aliam, & aliam ducit, sicut Petro contigit. Docemur etiam fugere à comitatu, & cætu malorum: nam vt ait Paulus, col
1. Co. 15 loquia praua corrumpunt bonos mores. Petrus, qui in Apostolorum, & Discipulorum Christi cętu filium Dei Redemptorem nostrum fuerat confessus, modo peccatoribus adhęrens ter negat. Ideoque
Exo. 24. præcipiebat Deus, vt Israel cum gentilibus matrimonium nullo modo contraherent, ne cum illis côuersantes: prauos
Gen. 6. eorum mores addiscerent. Filii Seth, qui boni, & iusti erât, quia filii Cain, filiabus, quæ vitiis erant deditæ, adhęserunt, misit Deus diluuii aquas, quibus omnes submersi sunt. Sanctus ille propheta, quem Deus in Samariam miserat, fuit
3. Reg. 1 in via a Leone occisus: quia fuit Domino inobediens, quod cum falso propheta comedit. Iosaphat Rex Iuda, quia ad prœliandum descendit simul cum Achab Rege impio Israel, parum absuit
3. Reg. 2 quin etiam occumberent, sicut Rex Israel: ideoque obiurgatus fuit à propheta Dei, quod impio auxilium præbuisset. Nam impius suis deprauatis moribus, cor quietum allicit, vt uitia se-
2. Pa. 19. quatur. Et licet suis operibus minimè inducere, aut cogere possit, tentat nihilominus, vt post eadem vadat: nam videns iniquè, & peruersè agere: facillimo negotio labitur. Sed ad contextum.

Et continuò adhuc illo loquente cantauit gallus.] Expende, quòd hæc cantatio galli post trinam negationem fuit secunda cantatio. Nam, vt Marcus ait, Mar. 14 post primam negationem foras se contulit Petrus, & tunc cantauit gallus: & iterum ad ignem rediit, non enim poterat deserere domum, vbi Dominus eius aderat: & quia timor, & amor ad inuicem contendebant, & alter alteri obstabat, manere atque abire vicissim desiderabat, vt quælibet harum passionum in eo victrix euaserat: tunc vnus circunstantium: eademmet verba, quę ancilla, protulit: ideo secundo negauit. Timore autē concussus Petrus iterū foras exiuit, transacto spatio quasi vnius horę accesserunt ad eū, qui aderant dicentes, eū esse Christi discipulum, quia Galilæus erat, vnde tertio negauit, & statim secundo cantauit gallus. Et sic semel tantum ante primum gallum negauit, bis autem ante secundum. Et vt in concordiam redigamus Euāgelistas circa tertiam negationem dico, quòd & si Diuus Lucas hic in tertia negatione asserat vnicum hominem Petrum interrogasse, cæteri verò dicant plurimos: nihilominus iste est mos, & stylus Euangelistarum, multi enim aderant ibi detrahentes, & clamantes, qui hoc Petro dixerunt. Vel potest dici vni in nomine omnium interrogasse, quare Petrus vni tantum respondit, & ex consequenti omnibus nomine huius.

¶ Aliqui dicunt has tres negationes factas fuisse apud Annam, cætera verò, quæ Euangelistæ scripserunt postquam in domum Caiphę ductus est Iesus, per modum collectionis scripsisse: non quod re vera ita contigissent. Alii tamen dicunt Petrum in domo Caiphæ ter dominum negauisse. Verior tamen, & quæ communior opinio est, quòd hæc trina negatio apud Annam cœpit, habuit autem finem in atrio Caiphæ. Et hoc manifestè constat ex textu Ioannis, qui cum mentionem non faciat Caiphę, sed solius Annę, constituit prius vnicam negationem, deinde prosequitur cætera, quæ Annas Christum interrogauit, demum alias duas negationes Eccl. 34 adhibet, quæ postea in domo Caiphæ Iaco. 1.

contigerunt. Patet etiam has tres nega-
tiones in domo Annæ contingere non
posse: quia inter secundam, & tertiam ne
gationem inquit hic Lucas, interfuit fe-
rè hora, & in domo Annæ parum tempo
ris cōsumpsit Christus, quia non erat pō-
tifex anni illius, vnde ad eum tulerunt
Christum solum, vt placerent illi. Itaque
non dubitamus, quin tentatio prima fuit
apud Annā, aliæ autē duæ apud Caiphā.

¶Nota autem, ꝙ voluit Deus tam præ
clarum Apostolum in hoc peccatum rue
re: primo ne quis de se nimis confidat.
Quia Petrus plus omnibus in suis viribus
propriaque virtute confidit, dicens si om
nes scandalizati fuerint in te, ego autem
nunquam scandalizabor. Et rursus, Te-
cum paratus sum, & in carcerem, & in
mortem ire. Et iterum. Etsi oportuerit
me mori tecum, non te negabo. Ad hanc
triplicem cōfessionem præsumptuosam,
triplici negationi respondit. Tandem po
stea post pœnitentiam triplici dilectionis
confessione Deum honorauit, vt patet in
Io. 21. Ioanne, vbi Petrus post Saluatoris resur-
rectionem mirabilem ad mare Tiberiadis
littus terà Domino interrogatus cōfes-
sus est dicēs, Tu scis Dñe, quia amo te.

¶ Secundò permisit Deus, vt tantus
Apostolus sic caderet, vt nullus desperet
de Dei misericordia, cum Deus optimus
maximus tanta beneficia contulit in Pe-
trum post lapsum, quem non solum pe-
percit, sed etiam principem, dominum
apostolorum, & vicarium summumque
Mār. 16. pontificem fecit. Insuper ipsi soli, vt ma-
iori honore afficeret, apparere voluit,
post suam resurrectionem. Et Angelus cū
loquutus est mulieribus, vt resurrectio-
nem Domini discipulis nuntiarent, par-
ticularem fecit mentionem Petri, plus
honoris exhibens, quàm aliis, dicens
Hebr. 9. eis, Ite, & dicite discipulis eius, & Pe-
tro, &c.

¶ Tertiò permisit: vt hic electus
Dei Apostolus, ita caderet, vt aliis pec-
catoribus compateretur, qui futurus
erat pontifex. Oportebat, vt Petrus
sciret experimento, quòd & ipse cir-
cundatus erat infirmitate, & compate-
Ro. 15. retur infirmitatibus subditorum. De
tali enim pontifice consuluit Deus, &
prouidit ecclesiæ suæ sanctæ.

Et conuersus Dominus respexit Pe-
trum.] Respexit sua infinita benigni-
tate, & clementia, dilectum discipulum,
& vicarium quando, tertio negauit, intui
tu pietatis, & gratiæ: respicere enim dei
allicit, & prouocat ad pœnitentiam pec-
catores, eique est maximè necessaria. Gen. 19
Aliter dominus respexit Petrum, aliter
Sodomam: quando descendit, vt videret,
quæ opere compleuerant. Primum re-
spexit oculo misericordiæ. secundū ocu
lo iustitiæ. Primo respectu facit tremere
Petrum: secundo Sodomam absorbet.
De primo habetur in psalmo, Qui respi- ps. 103.
cit terram, & facit eam tremere. Treme-
re autem facit terram cordis dum perfla-
gella erudit eos, quos gratuita bonitate
dignatur respicere: & flagello interueniē
te ad cor redire coguntur: vt patuit in Gen. 42
fratribus Ioseph, quos ille argumentan-
do constrinxit, vt territi confiterentur.
Meritò hæc patimur, quia peccauimus in
fratrem nostrum. Hinc beatus Iob ait,
quasi confitendo. Loquar in tribulatio- Iob. 7.
ne spiritus mei. Petrus autem ex solo re-
spectu diuino, & consyderatione elonga-
tionis suæ à tanta bonitate, quo nullum
maius flagellum, nulla maior turbatio,
separari a pio domino contremuit. Ad-
uerte tamen, quòd intuitus Christi ad Pe
trum non fuit (vt Augustinus inquit) ex- Aug. li.
terior nec corporalis: sed potius spiritua 1. de cō.
lis, & interior. Nam dominus intus erat Euang.
in altiori, & superiori auditorio, cum capi. 6.
principibus sacerdotum. Petrus autem
foris in atrio cum seruis: vnde alter alte-
rum oculis corporis videre non poterat.
De hoc modo spirituali, & interiori re-
spiciendi, inquit psaltes, Respice in me psal. 85.
& miserere mei. Sic Petrum respiciens
statim sanctus Apostolus diuina pietate
culpa fuit ereptus. [Et recordatus est
Petrus verbi domini, sicut dixerat, Quia
priusquam gallus cantet ter me nega-
bis. Hæc recordatio initium pœniten-
tiæ fuit. [Et egressus foras Petrus fleuit
amarè.] Qui sanctitatem aliquando co-
luerunt: cito ad eam reuertuntur: Sic Exo. 32
filii Leui licet peccarent, sicut alii ado-
rantes vitulum: tamen citius reuersi
sunt, & iunxerunt se Mosi. Sic respiciens
dominus

dominus Petrum, statim ad se rediit, & mundauit culpam negationis pœnitentiæ lachrymis: nam non solùm est necessaria Dei misericordia, quando homo resurgit, & pœnitentiam agit, sed etiam ea peccator indiget, vt facere possit. Ideo propheta ait. Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? Respice, & exaudi me, Domine Deus meus. Nam si Deus peccatorem non respiciat, fieri non potest, quòd ipse suis viribus resurgat. Sicuti grex Rachel, bibere non posset, nisi Iacob lapidem de puteo amoueret: ita si Deus non tollit prius de corde nostro obstinationis lapidem, flere, nec respicere valebimus. Tulit quidem lapidem Christus & Petrum respexit: & sequitur, Fleuit Petrus amarè. Obsecra Deum, vt te intueatur & misereatur tui, animæque tuę compatiatur: quia sine ipso factum est nihil. Fleuit beatissimus Apostolus peccatum suum amarissimè. Et postea per totum fœlicis vitæ circulum pio Apostolo mos fuit singulis noctibus orationi vacare à primi galli cantu, vsque mane: sicq; in lachrymis, & planctu noctem peragere, vt facies eius, incensa nimiis lachrymis, qui ex oculis manabant & defluebāt adusta videretur. Flebat non propter pœnam quam verebatur: sed propter angustiam animi, quam patiebatur, hoc enim acrius ferebat, quam quemcunque alium cruciatum. O quantò maiora flagitia, & scelera nos quotidie paramus, & minus deploramus. Iniquitates nostræ iam in cœlum conscendunt, & expostulant à Deo iustitiam veluti Sodomæ & Gomorræ peccata: iam nos terra ferre nullo modo potest, iam Auerni aditus patet: vt deglutiat nos: nos autem vitam terimus edentes, bibentes, exultantes, & gaudentes, mortis atque iustitiæ Dei obliti: acsi semper sanctè, & legem Dei custodientes vixissemus: nec non confidens simul cum illo in cœlo vitam beatam acturos. Væ nobis quoniam sancti Petri lacrymę in vltimo die, risum nostrum condemnabunt: & a Deo iusto iudice iniquitatū nostrarum ius postulabunt. Quid autem interim cum Christo Saluatore nostro agatur videamus. Et viri tenebant illum, illudebant ei cædentes. Considera tu si non habes cor lapideum hanc Christi redemptoris nostri contumeliam. Colaphis enim eum cædebant. Solent enim in collo percuti fatui, & despectibiles personæ. Vnde in hoc quòd Iudæi Christum cædebant, & colaphizabant non tam attenditur lęsio percussionis, quàm maxima contumelia despectionis. Adimpletur scriptura, quæ dicit, Applicabis vitulum coram tabernaculo testimonii, imponentque Aaron, & filii eius manus super caput illius, & mactabis eum coram domino. Sic isti imponunt in caput Christi manus sacrilegas percutientes caput illius, & cædentes. In faciem quoque eius, quam Angeli videre desiderant conspuebant. Quid ergo abominabilius quam spuere in illā faciem desideratā ab omnibus prophetis, & gentibus, de qua in psalmo, ostende nobis domine faciem tuam, & salui erimus? Et tamen eis ostendit mittens filium suum in quo pater notificatur sicut in facie filii sui, & tamen cum magnis execrationibus cædebant, & vi ab intra sputa trahentes spuebant in eum: ita quòd eius facies leprosa apparebat, & tunc impletum est illud. Non est ei species nec decor, & vidimus eum, & non erat aspectus: & nos reputauimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo, & humiliatum. Et iterum in persona Saluatoris. Faciem meā non auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me. Abominabile enim erat hoc apud Iudæos: ita, quòd in lege præceptum erat, quod si pater alicuius puellæ spuisset in faciem eius, ita abominabilis reddebatur, quòd ad minus septem diebus oportebat illam esse sequestratam à consortio hominum. Quanto magis abominabile erat, spuere in faciem Christi?

Psal. 12. — Gen. 19 — Ioan. 1. — Gen. 19 — Leui. 9. — psal. 79. — Esa 53. — Esa. 50. — Deu. 25

¶Sed quia sputis pulchritudinē faciei eius obscurare, aut deturpare non poterant, ideo vide quid Euangelista noster dicat. Et velauerunt eum, & percutiebāt faciē eius, & interrogabāt eū dicentes, Prophetiza, quis est qui te percussit? Velauerunt faciem eius, quia erat ita pia, & reuerentiæ digna, quòd omnes eā aspicientes ad pietatē, & reuerentiā cōmouebantur. Ideo vt melius irriderent velauerunt

eum. Nec est mirum si non potuerunt eũ
Exo.34 intueri, quia nec faciem Mosi potuerunt intueri nisi velamen super faciem eius poneretur. Sed ecce plusquam Moses, cui facies splendidior sole, vt patuit in trãsfiguratione. Vnde aliqua vis gloriç eius resplenduit ex facie eius, Iudæorum oculos ita reuerberans, vt faciem illam æquo animo tolerare non possent. Nam non valuerunt noctuæ tenebrarum amicæ lu
2.Co3. cem solis ferre. Et hoc fecit Christus vt eis ostenderet, quòd nec sputis eorum pulchritudinẽ faciei eius obscurare possent. Vnde & velamen istud vsque hodie manet super corda eorum: quia ab eis faciem suam abscondit. O insana cęcitas, & cæca insania infelicium Iudæorum, quia illam desiderabilem faciem quam aduenturam patres eorum, & prophetæ maximè desiderabant, ipsi infelices cum pręsentem habuerunt, tam ignominiosè velauerunt, non vt ipse illorum scelera non videat: sed vt à se ipsis faciem, & gratiam cognitionis eius absconderent.

¶Porro percutiebant faciem eius: ex qua percussione nimis affligitur homo, nam in facie sunt omnes sensus, & sunt ibi membra tenera facile læsibilia. Vnde verisimile est, quòd ex tali passione fluxerit sanguis per nares, & os, licet hoc ab
Can. 6. Euangelistis non scribatur. O, quàm horrendum scelus impiissimorum Iudæorũ: quòd faciem tam formosam, quam Salomon tantum cupiebat videre, quod diceret, ostẽde mihi faciem tuam, facies enim tua decora: verberibus affecerunt. Percutiebant autẽ eum velata facie, aliqui in capite, alii in collo, alii in faciem, alii in maxillas, & percutientes interrogabãt eum dicentes, Propheti za nobis Christe, quis te percussit? Hoc derisoriè dicebant, quasi in contumeliam eius, qui se prophetam à populo haberi volebat, & quem populus magnum prophetam reputabat: per hoc enim designabant quod falsus propheta esset, & quòd ignoraret, quis eum percussisset.

¶Dabant ei alapas vocando illum falsum prophetam, qui est Dominus prophetarum: alii manu reuersa dulcissimum os eius percutiebant, alii pugnis, alii verò barbam eius euellebant, alii tandem per capillos trahebant, & in medio eorum positus ab eis sicut homo fatuus, & stultus illudebatur. Et ex vtraque parte cædebant, & irridebant eum: & contumeliis afficiebant. Sicut castellum, quòd direptioni traditur, & voluntati militum, vnus dirumpit, alter comminuit, & demolitur, alter verò prædatur: sic Christus traditur illis: vt alter conspuat, alter colaphis cædat, &c. [Et alia multa blasphemantes dicebant in eum.] Aduerte, quòd iniuriæ Christo illatæ blasphemiæ ab Euangelista vocantur: quod vtique non faceret, nisi Dominus noster Deus non esset.

¶Expende etiam, quòd Euangelista summa diligentia ea quę videntur exprobratissima exponit nihil occultans, nec omittens: sed potius gloriam existimans maximum dominatorem orbis terrarum pro nobis talia sustinere. Gloria enim nostra hæc est innumera opprobria iniurias, afflictionesque sustinere pro Christi nomine. Si gloriari oportet (inquit Paulus) in infirmitatibus meis gloriabor. Hæc oportet continuo legere, memoriæ mandare, & menti inscribere, in his tandem gloriari. Verum si talia patiebatur Christus pro peccatis alienis. quid putas, quod tu patieris pro pec
catis propriis si in hac vita pœnitentiam non feceris? Igitur multas blasphemias in Christum dicebant, quas Euangelista non exprimit: quia longum esset recensere. ¶Fatigati principes Iudæorum, & ministri iniquitatis, & cæteri Iudæi recesserunt euntes ad dormiendum, & mittentes Dominum Iesum in quandam carcerem, ibi subtus solarium ligauerunt eũ ad quandam columnam lapideã, & dimiserunt cum eo aliquos armatos ad tutiorem custodiam, qui eum vexauerunt per noctem illam totam residuam, quasi non sufficeret dies ad complendum malitiam suam, derisionibus maledictionibusque uacantes. flagellabant, percutiebant, illudbant, expuebant, multaque blasphemantes conuiciabantur ei dicentes, Putabas esse prudentior principibus, & melior Pharisæis? Nunc tua stultitia apparet: modo stas, vt conuenit, & morte

crudelissima cito morietis. Populo insipienti, & rudi tuis fallaciis imponere curabas, nobis autem minimè: nam nouimus te. Si propheta eras quomodo non prænosti in nostras manus casurum? Iam iam quidem tuæ prophetię somnium atque inania verba fuisse relucét, atque videntur: si quidem scire nullo modo valuisti te capiendum esse a nobis. Multa his similia maledicti illi domino dicebant. Nox in somnis tota ducebatur: nulla prorsus requies Iesu præstabatur. Stabat autem dominus ad istam columnam rectus, ligatus, verecundus, patiens, ad omnia tacens, & saturatus opprobriis, vsque mane afflictus frigore, & labore. O animæ meæ Redemptor: quæ nam patrasti scelera, propter quæ puniris? Vbi mater tua, vt tui misereatur? Quid de discipulis qui te deducát, Maria Magdalena, quo vnguenta pretiosa præbeat, & Martha, quę recipiat. Te solum ab amicis relictū cerno, destitutum, obsessum à tortoribus te intueor, qui in iniuriis non deficiunt.

Psal.87. Nunc ergo tu quisquis amator Christi fueris respice in faciem Christi tui: & cósidera quanta propter te passus est, & inquire a domino Deo tuo quomodo circa eum agatur, & respondebit, Ego sum

Psal.21. vermis, & non homo: opprobrium hominum, & abiectio plebis. Sed quomodo domine factus es in opprobrium? Dicet illud sancti Iob. Faciem meam conspue-

Iob.30. re non verentur. Et illud. Tota die vere cundia contra me est: & confusio faciei

Psal.43. meæ cooperuit me. Sed cur non auertebas faciem tuam? Respondebit. Faciem

Esai.50. meam non auerti ab increpantibus, &

Psal.64. conspuentibus in me. Opprobria exprobrantium ceciderunt super me. Circundederunt enim me vituli multi: tauri pingues obsederunt me. Aperuerunt super

Psal.21. me os suum, sicut Leo rugiens. Dixerût enim impii inter se. Venite circumueniamus iustum, contrarius est enim operibus nostris: mittamus lignum in panem

Hier.11 eius: eradamus eum de terra, & non memoretur amplius. Propter quòd operui

Psal.68. cilicio carnem meam, & humiliaui ieiunio animam meam. ¶ Disce patienter sustinere opprobria, & illusiones a peccatoribus tibi factas, amore Christi Iesu, qui similia opprobria, & multo maiora propter te pati dignatus est. Disce cótra Christum nó blasphemare, aut alicui maledictum dicere: nam beatus Iudas Apostolus ait, quòd cum Michael Archangelus cum altercaretur cum diabolo de Mosi corpore, nó est ausus iudicium blasphemiæ inferre diabolo, sed dixit, Imperet tibi dominus. Quapropter si Michael non fuit ausus diabolo maledictionis dignissimo iudicium inferre blasphemię: quanto magis nos ab omni maledictione liberi esse debemus? Caue etiam ne conspuas in Christi faciem, indignè eucharistiam sumendo: Caue etiam ne ponas velamen ante eius faciem quale ponunt illi qui secretè peccant, quasi Deus eos non videat: ideoque ne illudas Christum percutiendo illum tuis peccatis manu praui operis, putans non videre aut cognoscere culpas tuas. Disce etiam indignis non effundere donū dei. Vnde licet Christus esset verus propheta. noluit tamen prophetizare irrisoribus suis. Sic verbum dei & dona eius retrahenda sunt pro loco, & tempore, auditoribus indignis: Sed procedamus. [Et vt factus est dies, conuenerunt seniores plebis, & principes sacerdotum, & scribæ, & duxerunt illum concilium suum dicentes, Si tu es Christus dic nobis palam] Animalia venenosa cóueniunt ad lumen candelæ vel cerei in horreo ponatur: & hoc non faciunt vt luminentur, aut vt lumen diligant, cum corū vita naturalis sit in tenebris. Imo videtur Inan.8. potius quòd ipsum odio habeant: quia ei sic appropinquát quod ipsum extinguát. Sic contra Christum qui vera lux est conuenerunt Iudei in domo Caiphæ pótificis, non quod lucem dilexerint, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. Sed in eo conuenerunt, vt illum extinguerent. Sic legimus in Psalmo. In eo dum conue Psal.30. nirent simul aduersum me: accipere animam meam consiliati sunt. Obserua autem quòd duo fuerunt concilia, alterum verò mane illud ad examen Iesu, istud ad modum quo tradendus esset Pilato, vt occideretur Iesus. Lucas autem matutini tantum concilii meminit: Matthęus autem vtrunque narrat concilium.

cilium. Ita quòd Iesus bis fuit ductus ad
concilium. Primum nocte quando adue-
nerunt tot falsi testes, & tandem adiura-
tus a principe sacerdotum apertè confes-
Mar.14. sus est se esse Messiam (vt Marcus expli-
cat) & summus sacerdos scidit vestimen
ta sua, &c. Et hoc fuit ante illusionem,
ita quòd illusio confessionem, quòd esset
Christus subsequuta est. Et propterea di
xerunt prophetiza nobis Christe, quis est
qui te percussit? Et hoc consilium penitus
tacetur a Luca. Secundò autem ductus
est in concilium mane facto, quia in hoc
secundo concilio affuit vniuersus sena-
tus, quorum aliqui tantum adfuerant in
primo concilio, & æquum videbatur, vt
vniuerso senatui præsentaretur. Et hu-
ius concilii meminit tam Mattheus, quā
Marcus quo ad tractatum de modo tradē
di Iesu Pilato, vt occideretur. Sed Lucas
diffusè illud narrat quoad præfationem
Iesu tacitam ab aliis euangelistis. Vnde in
hoc concilio nulla est mētio testiū, nec lo
quitur aut adiurat summus sacerdos: sed
conciliū loquitur. Ideo ait hic noster Lu
cas, ꝙ cōuenerūt seniores plebis: nā in no
cturno concilio quanuis seniores affue-
rint, non tamen congregatus est cætus se
niorum plebis: hora enim inepta erat ad
hoc: sed mane congregatus est senatus se
niorum plebis ad hoc simul cum principi
bus sacerdotum, & scribis dicentes. Si tu
es Christus dic nobis palam. Audierat se-
natus ab his qui interfuerant concilio no
cturno quòd Iesus confessus fuerat se esse
Christum, & volētes hoc ex proprio ore
audire interrogabāt Iesum, vt ipse dicat,
si est Christus nec ne, vt calumniā capiant
ex eius responsione quicquid dixerit. Nā
si dixerit quòd est Christus accusent eum
coram Pilato: & si dixerit quòd non, ob-
iiciant, quòd in illa nocte in primo con-
cilio dixerat quia esset Christus. ¶ Præ-
terea nō interrogant an sit filius dei, quia
Pilatus ad quem pertinebat in causa san-
guinis iudicare gentilis erat: & ad illū nō
spectabat, quòd essent multi Dii. Tamen
quia Christus vnctum significat hoc est
Regem, quia reges Iudæorum vngeban-
tur, de hoc interrogant, vt possint accusa
re de crimine læsæ maiestatis: eo quod
contra imperatorem se regem Iudæorū
faceret, quod incumbebat Pilato iudica-
re, & condemnare. Scribæ etiam congre-
gati sunt, vt videretur, quòd iuxta legis
tenorem iudicabatur, scribæ enim sapien
tes erant in lege doctissimi. In hoc verò
concilio præses erat Satanas, & consul-
tores auaritia & ambitio. Vide tu quid
cum tali præsidente, & consulibus, an im
munis exire poterat iustus. Sic etiam &
nunc plura concilia fiunt contra innocē-
tes, vbi consultores se ipsos quærūt, &c.
De hoc concilio dixerat egregius Psaltes.
Principes conuenerunt in vnum aduer- psal.2.
sus dominum, & aduersus Christum eius Psal.21.
Et iterum: Concilium malignantium ob
sedit me. Ab hoc enim concilio appella Gen.49
bat Iacob dicens. In concilio eorum non
intrat anima mea. Sequitur. [Et ait illis,
Si vobis dixero, non credetis mihi. Si au-
tem, & interrogauero non respondebi-
tis mihi, neque dimittetis. Ex hoc autem
erit filius hominis sedēs à dextris virtutis
dei.] Multoties, vt ex Euangelistarū con
textu apparet, dixerat illis dominus, ꝙ
esset Christus, bene credere poterant, tā Rom.1.
ex Christi assertione, quā ex scripturæ te-
stimoniis, & prophetiis: sed induratum
erat insipiens cor eorum, & cæci facti in
sua nequitia permanere maluerūt, quàm
Christum, qui eorum peccata arguebat
in Regem suum, & Messiam suscipere. Mar.21.
Ait etiam, si interrogauero non respon- Luc.14.
debitis mihi. Interrogauerat eos sæpè, Mat.22.
vt de baptismo Ioannis, & cum dicit an
liceret Sabbato curare, de filio, domino
Dauidis, & alibi: sed nec voluerunt, nec
potuerunt rectè illi respondere. Quod
autem addit, neque dimittetis: ostendit
se non latere quæ ipsum maneant. De-
inde apertè fatetur se filium dei esse di-
cens, Ex hoc autem erit filius hominis se-
dens à dextris virtutis dei, quasi dicat, Per
ueni vinctus in manus vestras, nec me li-
berum dimittetis, siue loquar, siue taceā,
siue negem me filium dei esse, siue affir-
mē: sed me crucifigi curabitis, sicque vo-
bis metipsis videbimini vestrum officium
egregiè perfecisse, videborque vobis pe-
nitus periisse, sed res longè alium sortie-
tur euentum. Nec enim subscribet deus
sententiæ vestræ, vt abneget propter vos
filium suum, sed videbitis me nō in cruce

inter duos latrones pendere, sed sedere ad dexteram virtutis dei, hoc est æquali honore cum deo patre meo affici. Ideoque ait, ex hoc autem erit filius hominis, &c. Idest quia vos me despicitis, & paruipenditis, adeò vt licet dicam vobis quisnam sum, mihi fidem non adhibebitis, & quanuis interrogem non respondebitis: hinc ego eliciam maximum honorem, atque maiestatem, ita vt humanitas mea sedeat ad dei dexteram. Sic Paulus ait de Christo. Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod exaltauit illum, &c. Nunc pedibus impiorum conculcabatur, sed sessurus erat in breui in gloria patris, impios habens in scabellum pedũ suorum. Nunc per infirmitatem sacerdotibus ludibrium erat: sed idem per virtutem dei mox in cœlos erat transferendus, vbi in dextera patris verus rex & sacerdos adoraretur ab omnibus super terram habitantibus. Nunc vinculis innexus sicut facinorosus stabat in medio collegii sacerdotalis omnium expositus iniuriis, atque contumeliis: idem tamẽ iudex vniuersorum stabit in medio angelorum suorum veniens in nubibus cœli suppliciũ sumpturus de facinorosis sacerdotibus. ¶ Docemur hic in aduersis, & persequutionibus humiliari, persequutoresq; & inimicos diligere: nam quo magis depositi, & humiles in hac vita extiterimus eo erimus in cœlis magis exaltati, & ad maiora fastigia ducti: persecutores enim atque inimici, coronã quam nobis deus in gloria sua reddet, & capitibus nostris impones, colunt, exercent, plumant, atq; dolant: vnde si celsitudo, & exaltatio venturi seculi præsenti correspondere debet abiectioni, & humilitati, persequutiones quantumuis maximas amplectemur, vt maior honos nobis deferatur. Sed de his hactenus. [Dixerunt ergo omnes: Tu es ergo filius dei?] Quid est dixerunt omnes? Nulla ratione modestiæ, iuris, vel æqui habita confusè & importunè respõdẽt, clamant, & vociferant. Tu ergo es filius dei. Tu, magnam habet emphasim, magnumque secum fert contemptum. Tu fabri filius, Tu amicus publicanorũ, Tu dæmoniacus, Tu Samaritanus, Tu legis dei temerarius contemptor, Es tu inquam filius dei? Sedebis tu ad dexteram virtutis dei? Videbimus ne te in nubibus? In patibulo te videre cupimus, non in nubibus: in medio latronum pendebis, non ad dexteram dei sedebis. Tu ne es filius dei? Sed quid ad hæc Christus? [Vos dicitis, quia ego sum.] Vos dicitis, supple verum quia ego sum. Veritatem eis respondit, vt inexcusabiles essent, & ne nomen dei spernere videretur. Sua enim sententia iudæi condemnantur, ipsi nanque dixerunt Christum filium esse dei. Vos enim dicitis, & verum dicitis, quia ego sum filius dei. Docemur, quòd propter nullum temporale periculum veritatem deseramus, sed in ea vsque ad mortem constanter perseueremus: sic namque Christus in mortis discrimine in hoc concilio veritatem non deseruit: sed in ea vsque in mortem constanter perstitit. Hanc tamen responsionem ipsi blasphemiam reputantes, dixerunt, [Quid adhuc desideramus testimoniũ?] Scilicet ad probãdum, quòd se Christum dicat, & dei filium? Hæc duo grauius ponderabant, scilicet, quòd Christum se, & dei filium dicebat, eo quòd vnum videbatur esse contra deum: reliquum contra Romanum Imperium. Cæterum verum dicunt dicentes: quid adhuc desideramus testimonium? [Ipsi enim audiuimus de ore eius.] Quia post Christi testimonium nullo alio opus est nobis: nam dignus est cui omnes fidem adhibeamus. Omnes enim viæ eius iustitia, & veritas. Habet enim Christus multa suæ diuinitatis testimonia. Habet Patrem, habet Spiritum sanctum, habet Mosem, habet prophetas Apostolos, & Euangelistas: habet, & vniuersam Ecclesiam. Vnde nobis alia testimonia non sunt necessaria. Sed iudæi excæcati in sua malitia, quanuis ex ore eius audiunt non sufficit, nec aliud quodcunque testimonium vt in Christum credãt: & vnicum eis sufficit, vt eundem perdãt. Quid adhuc desideramus testimonium, inquiunt, ipsi enim audiuimus ex ore eius. Verum certè est, quòd non opus est alio testimonio, cum ex ore illius, qui summa veritas est, audistis quod ipse sit filius dei: Cur ergo non creditis ei? Aut cur non probatis

Philip. 2

Ps. 109.

probatis illum maledixisse? Non est alia sententia expectanda à talibus senatoribus. Christus illis molestus est, & de medio tollendus, siue iure, siue iniuria hoc fieri possit. Sic impiis, & malis ansa nunquam deest ad bonos, & iustos persequẽdos: quam quidem quęrunt, & sermones quotidie in quibus eos capiãt, adhibẽtq; laqueos ad perdendum, propriam malitiam tegere volentes, aliqua apparentia, & zelo iustitiæ. Sed de his satis. Nos tamen ad sequentis capitis explanationem accedamus: in quo diuus Lucas historiã passionis dominicæ prosequitur.

CAPVT XXIII.

SPecialiter, huic ingratissimo populo Israel fuit datus Christus, quia ex eodem populo natus, inter eos educatus, apud eos Saluator prædicauerat, & miracula fecerat. Quod idem testatus est dicens, Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel. Sed ipsi rebelles, & ingratissimi dono accepto se expoliauerunt, & omnium hominum stultissimi facti: gentibus dederunt. Non certè iniquus iudæorum populus dignus erat tanto beneficio: ideoque ablatum est ab eis, & datum gentibus fructum facientibus. Ideò sequitur in contextu. [Et surgens omnis multitudo eorum duxerunt illum ad Pilatum.] Pilatus hic erat gentilis, & vt aliqui volunt ex Lugdunẽsi ciuitate ortus, & post Valerium Gracchum a Tiberio Cęsare anno eius tertiodecimo iudeæ procurator constitutus est. Duxerunt inquam illum a domo Caiphæ pontificis ad domum Pilati pręsidis Romanæ potestatis, ad quem pertinebat iudicium in causa sanguinis: vt Pilato totum imponeretur, & ipsi immunes reputarentur. Hoc facto ostendebant sacerdotium eorum potestatem, euangelii prędicationem, & ecclesiam ad Gentes esse transferendam. Duxerunt inquã illum vinctum, manibusque post terga ligatis, catena in collo eius posita: cum multis conuitiis, & contumeliis. Iam hic vides filios Israel surgentes contra suum

Mat.15.

Mat.21.

Iose. li. 18. Anti.c.2.

fratrem Ioseph, ponentes illum in manibus Ismaelitarum: Dalidam fortissimum Samsonem tradentem Philistęis; Absalonem insurgentem contra suum sanctum patrem Dauid, & Athaliam sęuiẽtem in semen regium, ut morti tradat: atque incredulam, & peruersissimam Synagogam suum regem tradentem in manibus Gentium, vt morte damnent. Tu autem hic cogita cum quanto opprobrio ducitur ꝑ medium ciuitatis Hierusalem conuitiantibus principibus sacerdotum, & pharisęis, atque dicentibus. Veni nobiscum populi deceptor, nunc tua maleficia finẽ habebunt: nũc apparebit quis sis, vt iuxta demerita soluas pœnas. Horrenda prorsus impietas, quę tantis iniuriis satiari nõ potuit: quin potius ferali rabie fremens impio iudici tanquam rabido cani animã iusti degluciendam exposuit. [Cœperunt autem illum accusare dicentes.] Sicut vxor Putipharis contra Ioseph, & sacerdotes aduersus Susannam insurgebãt falso accusantes: sed non erat cõueniens testimonium. Vnde Dauid in persona eius ait, Insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. Disce ex hoc loco hominum accusationes, & improperia patienter tolerare: siquidem ipsa veritas diuina ab iniquis accusata est, & impugnata. Si mali discunt improperare, & accusare: tu disce patientiam, aduersa sicut, & prospera, æquanimiter sufferre. Accusabant illum in multis, de quibus solùm tria exprimuntur; quæ Lucas noster ponit dicens.

Gen.37 Iud.16. 2.Re.16 4.Re.11

Gen.39 Dan.13 psal.26.

Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram.] Scilicet iudæorum, à cultu legis, falsam doctrinam seminando.

Et prohibentem tributa dari Cæsari.] Et sic contra ipsum seditionem faciendo. [Et dicentem se Christum regem esse.] Quasi volens sibi regnum iudęorum vsurpare, nomine Christi regẽs iudęorum vocabantur: propter vnctionem, sed addebant Regem dicendo Christum regẽ gratia explanationis: quia Pilatus Gentilis erat. Gentiles verò reges suos non vngebant sicut iudęi, ideoque si ei, quod est Christum, idest, vnctum non addidisset, regem: Pilatus non vtique intellexisset. Sed falsæ erant accusationes, vnde

de bene dicebant, inuenimus: quia quod
Matt. 5. ei imponebant non erat rei veritas, sed
humana fictio, & adinuentio. Non enim
subuertit gentem à lege, quia non venit
Mat. 22. ipse soluere legem, sed adimplere. Nec
Mat. 17. subuertit, sed conuertit, quos docuit in
Ioan. 6. veritate. Nec prohibuit tributa dari Cæsari, sed dixit, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari. Et soluit tributum pro se, & pro Petro, ne scandalizaret, quãuis liber esset à tributo: fugitque cum eum voluerunt facere Regem, & regnum respuit. Igitur arguuntur impietate iudæi accusantes Saluatorem: nec aliquid verisimile, quod ei obiicere possint, inueniunt.

¶ De prima igitur accusatione tanquam friuola, & ad eum non spectante, Pilatus parum curabat: quia ipse cũ esset Gentilis non curabat de obseruatione, seu violatione legis Mosaycæ. Et secundam tanquam falsam, & mendosam parui pendens nullam reputabat: quia fortè per relationem ab aliquibus audierat Iesum dixisse aliquando, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Ideò transit ad tertiam, quæ magis perti
Mat. 22. nebat ad Romanum imperium, & videbatur contra Imperatoris honorem, quia dicebat se esse Christum, idest, vnctum sine regem: nam directè contra Imperatorem erat, quòd aliquis esset Rex iudęorum. Imperatores enim Romani nomen regium ab eis abstulerant, vt eorum superbiam frangerent, & rebellãdi occasionem tollerent, & in signum subiectionis sub tributo eos habebant: Ideò Pilatus de hac tertia accusatione quæsiuit. Intrauit ergo in prętorium, qui locus erat, vbi sedes iudicis, seu prætoris erat, vbi causas iudicabat, vt Christum magis pacificè, & exquisitè examinaret extra tumultum, & strepitum iudęorum: qui non audebant intrare prætorium, ne contaminarentur, sed vt manducarent pascha. [In-
Io. 19. terrogauit eum Pilatus dicens, Tu es rex iudęorum?] Quasi dicat. Estne hoc verum, quod tibi imponitur, quòd velis tibi regnum vsurpare, vel quòd sis Rex iudæorum, secundum quòd te accusant? Quęrebat vtrum esset Rex iudęorum de iure, nam de facto constabat eum non esse: vel iuxta aliquorum sententiam interrogauit Pilatus subsannando: quasi dicat, Tu pauper, humilis, nudus, cui nullus adiutor, accusaris de regni ambitione: ad quod opus est multorum adiu- Io. 19.
torium, & sumptus?

At illi respondens ait, Tu dicis.] Quasi dicat, Ego non nego, neque affirmo, sed tu dicis, non tamen asserendo, sed interrogando. Eodem verbo præsidi, quo & principibus sacerdotum respondit, vt propria sententia condemnentur. Noluit dicere, non sum, ne falsum diceret: noluit etiam dicere ego sum, ne calumnię occasionem daret. Vnde sic temperauit responsionem, vt & verum diceret, & sermo eius calumniam non pateretur, & penitus nulla culpa in eo cognosceretur. Exiuit ergo foras Pilatus ad principes sacerdotum, & turbas, vt pro Domini innocentia loqueretur. Ideò sequitur.

Ait autem Pilatus ad principes sacerdotum, & turbas. Nihil inuenio causę in hoc homine.] Vide hic quomodo Christi innocentia ex omnibus partibus lucet. Maximum veritatis testimonium est, quãdo inimici eiusdem de illa testimonium perhibent: nam tantam vim habet veritas, quòd etiam à malis confiteatur. Ta-
lem oportebat habere redemptorem, vt Hebr. 7.
ait Paulus, iustum, sanctum, bonum, innocẽtem, & segregatum à peccatoribus: ideò in Christi passione multi etiam illi,
qui eum morti tradiderunt Christi inno- Mat. 27.
centiam confessi sunt. Iudas enim dixit principibus sacerdotum. Peccaui tradens sanguinem iusti. Principes sacerdotum non negarunt Christum esse virum iustum, nec Iudę contradixerunt: nam conscientia ipsorum idem eis asserebat. Vxor quoque Pilati misit ad uirum suum dicens. Nihil tibi, & iusto illi. Et latro pendens in cruce socio suo dixit, Hic nihil mali gessit. Denique & ipse Pilatus ingenuè fatetur non inuenire in eo causam mortis. Quare, & ipse Dominus ad-
uersariis loquitur. Quis ex vobis arguet Ioan. 8.
me de peccato? Vniuersa aqua maris certè non sufficit mundare Pilati conscientiam: quando quidem proprio ore, Christum innocentem esse confitens, nihilominus morti tradidit.

¶ Ad-

¶ Aduerte etiam, quòd à Pilato iudice seculari iudicatur Christus innocens: & à summis sacerdotibus accusatur, iudicaturque reum illum esse mortis. Sic etiam, & nunc multoties fit: nam iustius agitur in laicali curia, quàm clericali. Nã malefactores, qui in curia seculari punirentur, tuentur per viros ecclesiasticos in magnum populi scandalum: multi etiam initiantur, & promouentur ad primam tonsuram, vt munere, & priuilegio clericali gaudentes audaciores fiant, & maiora adoriantur mala, certè plerumque melius iustitiam, & æqualitatem in secularium tribunalibus exerceri inuenies, quã (proh dolor) Ecclesiasticorum. Sed hęc aliàs. Iudęi verò videntes, quòd nihil facerent eorum calumnię, recurrebant ad subsidia clamorum. Vnde quia deficiebant rationibus, inualescebant viribus, dicentes, [Commouit populum, docens per vniuersam iudæam, incipiens à Galilæa vsque huc.] Peruertit (inquit) populum, & turbauit pacem communem: nec in vna parte tantum, sed à Galilęa incepit, & huc vsque peruenit. Expende, quòd hic accusantium sermo magis, & eum qui accusatur reddit innoxium: & eos, qui accusant docet esse peruersos. Docuisse enim populum non criminis, sed virtutis constat esse iudicium: nec commouit populum, qui pacis condidit testamentum. Igitur clamoribus inualescebant, qui in rei veritate deficiebant: vt sic clamorosa, non iusta sit accusatio: quia per clamorem voluerunt obtinere, quod non poterant per rationem habere. Sic faciunt maligni, quærentes obtinere per verba, & contentionem, quod non possunt per iustitiam, & veritatem. Nunc considera in quantum se humiliauit iudex totius creaturæ constitutus à Patre, vt acquiesceret, & staret ante iudicium terræ iudeæ.

¶ Docet hic Christus omnem mansuetudinem, & patientiam, cum ante præsidem stetit, vt sic vetus Christi imitator non murmuret, aut reclamet, aut contradicat: cum indebitè ab æmulis læditur, aut impugnatur. Sequitur. {Pilatus autem audiens Galilæam, interrogauit si homo Galilæus esset. Et vt cognouit, quòd de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Hierosolymis erat illis diebus. Quia Christus in Galilæa fuit conceptus, nutritus, & conuersatus Galilæus est habitus: Pilatus verò occasionem quærebat dimittendi eum, quia sciebat eum iustum, & innocentem, ideò misit illum ad Herodem Tetrarcham, & præpositum Galilęæ. Nam vt ait Euangelista Hierosolymis erat Herodes in illis diebus propter solennitatem paschalem: quia iudæus natus erat. Pater enim suus amore vxoris suæ, quę iudęa erat transiens ad ritum Iudaismi se circuncidi fecerat. Misit inquam illum volens Herodi honorem deferre: vt ipse Dominus Galilęæ hominẽ Galilęum vel absolueret, vel damnaret. Credebat etiam Pilatus, quòd Herodes hominem de terra sua, & maximè innocentem libenti animo liberaret: & ne cõtra eum, quem insontem, & per inuidiã traditum cognouerat, sententiam dare coactus esset. Vide', quòd cùm Christus mane venisset de domo Caiphę in Pilati pretorium, quod ab illa septingentis quinquaginta quatuor passibus distat, modo gradum reuocat, & remittitur ad Herodem per viam acrem nimis, & accliuem ductus, quæ nimirum viginti, & ducentos passus complectitur. Nemo falcẽ in messem alienam, & potestatẽ alterius immittat: quamuis inimicus sit. Vnde ergo hodierna die tot pullulant quæstiones, oriuntur interdicta, & excommunicationes: nisi ex eo, quia seculares iudices de personis Ecclesiasticis supplicium sumere volunt? Vnde tot iurgia, odia, & inimicitiæ in mundo: nisi quia quilibet immitti vult muneri alteri iniuncto? Culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti. Sed ad contextum. [Herodes autem viso Iesu gauisus est valdè: erat enim cupiens ex multo tempore videre eum: eo quòd audiret multa de eo, & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri.] Desiderabat hic Herodes Antipas filius Ascalonitæ, qui innocentes necauit, videre Iesum à tempore, quo Ioannem decollauerat, non, vt aliquid saluti animæ suæ consuleret, sed propter curiositatẽ, quia putabat illum magnum, vel histrio-

Matt. 2.
Marc. 6.

nem

nem aliquem esse. Nam si crederet illum sanctum Prophetam, non sic eum videre desideraret. Mali enim non desiderabant bonos aut iustos: sed scurras, & histriones. Hi sunt quos Reges, & principes diligunt, hi in palatiis, & domibus magnatum degunt: hi tandem sunt qui anteeunt, & præsunt, plus mendaciis, quàm virtutibus onusti. Satius enim fuit Dauidi coram Achis furere, vt apud eũ aliquid valeret: quàm se sanctum, & prophetam prædicare sicut erat. Nam si bonus, & iustus homoque sanæ mentis haberetur, ingressus ei proculdubio prohiberetur. Itaque vt hominibus in domibus Regum, & magnatum aditus pateat, se furere, atque Insanire simulent opus habent, sicuti scurrę facere cõsueuerunt, qui quidem plus cum mentis compotes sint, quàm domini qui eis attentas præbent aures, insanos fieri, & scurras non ab re censent, vt sic ipsismet insaniores dominos, scilicet domus melioribus, & delectis priuent, & expolient. Hæc sunt deliciæ regum, tum his conuersari, eosdem que videre desiderant. Et quoniam Herodes credidit, & ratus est Christũ aliqua esse editurum exercitia magica, aut manuum habilitates, eum maximè videre cupiebat: quare eius aduentu valde gauisus est.

1.Re.21

Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil ei respondebat.]

Stans siquidem Iesus sicut agnus mansuetissimus ligatus coram tondente, inquisitus tacuit, & expectatus miracula edere contempsit: quia Herodis incredulitas, & curiositas, diuina non merebatur videre, vel audire: non enim sunt mittendæ margaritæ ante porcos. Inutile esset coram Herode miracula facere, aut aliquod diuinum arcanum proferre. Præterea respondit Christus Caiphæ, & Pilato, non autem Herodi: quia Herodes ei vocem, quæ Ioannes erat Baptista sustulerat, vox uerbi: ideo coram Herode obmutescere dignatus est.

Matt. 7.
Iaon. 1.
Marc. 6.

¶ Docemur hic nullum otiosum opus facere aut dicere: nã de omni verbo otioso sumus rationem redditur. Iustus enim tempus, locum, rationem, & intentioné considerat, ut quid agat, aut loquatur: & omnia suo tempore, vt commodum, & utilitatem proximorum acquirat, facit. Non sic garruli, otiosi, impii, mondani: qui garrulant, derident, & faciunt plurima in scandalum, & damnum proximorum: & sui ipsius damnationem. Præterea dominus nolluit illi respondere, aut miraculum aliquod facere: quia declinabat omnem iactantiam, & ostentationem. Docemur etiam ex hoc loco, quod quoties auditores nostri, nostra volunt quasi laudanda cognoscere non autem sua peruersa mutare omnino taceamus: ne si ostentationis studio verbum Dei loquimur, & eorum, quæ erat culpa esse non desinat, & nostra quæ non erat fiat. Multa enim sunt, quę audientis animum produnt, maxime: si auditores nostri, & semper laudant quæ audiunt, & nunquam quod laudant sequuntur.

Mat. 10

Stabant autem principes sacerdotum, & scribę constanter accusantes eum.]

Timebant principes sacerdotum, & scribæ uidentes Herodem cum gaudio, uidere Iesum, & pulsare multis quęstionibus ne Iesus sapienter respondendo euaderet. Sed ubi uident Iesum tacere, & Herodem æstimare illum fatuum transeunt in alium timorem, ne scilicet Iesus tãquam fatuus euadat. Ideo instãt acrius accusando, tendentes ad hoc ut ne tanquam fatuus absolueretur. De quibus uerò ibi accusauerunt Euangelistæ non exprimunt, sed fortè de eisdem tribus, de quibus coram Pilato accusauerant: maximè hoc coram Herode aggrauantes, quomodo commouisset uniuersam Galilęam, quę erat ex domino ipsius Herodis ut ex hoc magis sibi animum assumeret. Vnde ad istas accusationes Christus nihil respondit, nec Herodi, nec accusatoribus: sed tacuit non concedendo eorum accusationes taciturnitate, sed dispiciendo tamquam indignas responsione. Sic psaltes in persona Saluatori. Factus sum sicut homo non audiens: & non habens in ore suo redargutiones. Esaias quoque ait. Quasi agnus coram tondente se, obmutescet. Docemur hic, quòd omni loco tẽpore, & coram

psal. 37
Esa. 53.

ram quibuslibet, veritas est manifestanda (sed plerumque silentium diuinum est.) Videns itaque Herodes, quod Christus nullum signum faceret, nec verbum aliquod ad interrogata responderet, nec contra acusatores suos aliquibus responsionibus, se defenderet, reputauit eũ idiotam, ac fatuum, & non sanę mentis, ideoque. [Spreuit eum Herodes cum exercitu suo.] Vt omnes in eadem culpa mõstrarentur esse pares. Sic hodie sectatores Christi à malis hominibus spernuntur & ab eis fatui reputantur. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperii, nos insensati vitam illorum ęstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Sic etiam & hodie multi cum Herode sperñút Christum qui signa quęrunt, conquerentes, quod modo miracula ab eo non fiant: cum modo non sit opus signorum, sed operum. habent dixit Abraham) Mosem, & Prophetas: audiant illos. Modo autem præter hęc habemus Euangelium, epistolas Pauli, & adhuc signa quęrimus.

Sap. 5.

¶ Porrò quis dicere poterit; quot iniuriis, blasphemiis, irrisionibus Christum affecerunt ministri hi iniquitatis? Bene dixit illud Psalmi. Ego autem sum vermis, & nõ homo, opprobrium hominum & abiectio plebis. Sicuti enim vermiculi mortui recẽter, nemo miseretur cum res vilis, & parui momenti sit, adeò vt etsi cõculcet quis nihil refert: sic Christi Saluatoris vita tanquam si esset alicuius vilis vermiculi despecta est, ipseque ad conculcatus, sputus, contemptus, abiectus, & interemptus, ac si verè homo non esset, sed vermis. Miserere ergo tu, & compatere si Christianus es: suntque tibi humana viscera, compatere inquam ob ingentem abiectionem, pudeatque te honores, & prospera diligere, videntem propter te deum in profundo miserię, & calamitatis constitutum. Hic videbis sanctum Prophetam Dauidem: factum insanum, & furiosum habitum coram Rege Achis. Audi ergo Esaiam in persona dei in hęc verba loquentem. Filios enutriui, & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. In Psalmo quoque habetur. Factus sum illis in parabolam. Etiam nunc sunt multi simi-

Psal. 21.

1. Re. 21
Esa. 1.
Psal. 68

les Herodi: qui primo gauisus est, postea spreuit Christum. Sic etiam & plurimi simulant sese sapientiæ diuinę amatores, & saluatoris veritatis inquisitores: non vt secundum eam viuant, sed vt in eius profundis, & mirabilibus delectentur. Qui dum circa eius documẽta laborant, & vitiis seruiunt: quid aliud est nisi quòd Iesum contẽnunt? Melius fuisset Herodi Iesum non videre, quàm videre, & contemnere. Melius (inquit Beatus Petrus) esset uiam ueritatis nõ agnoscere: quàm post agnitam, retrorsum conuerti. Illi uerò Gentiles viderunt Iesum, sed ad bonum suum. Cupiebant enim in eum credere, ut habetur in Ioanne. Sic & Simeon, sic Zacheus: sic & tu desiderare debes amplius Iesum uidere, hoc est maiorem quotidie agnitionem habere, non ut contemnas: sed ut in eius dilectione accrescas. ¶ Pręterea hoc Christi exemplo docemur, vt nos potius uelle debeamus a malis despici, quã ab adulatoribus laudari. Secundò quòd tempore, & loco expedit aliquãdo sapientiam dissimulare. Vnde quòd dominus ipse fons sapientię, coram Herode pro stulto habere se permisit ex incomprehensibili sua sapientia processit: quia si sapientem se verbis, & factis, ostendisset, utique passionem suam impediuisset. Tertiò, quòd homo nihil quærat in uestibus, non ornatũ, non pretiositatem, sed solum necessitatem: quia Saluator in ueste uelut fatuus est illusus. Et ideò sequitur in contextu. [Et illusit indutum ueste alba.] Et hoc in derisionem signumque illusionis, sicut fatui solent aliqua ludura veste indui, qua cognoscatur ab aliis: & tunc derisorium erat portare desuper uestem albam, eo ꝗ sic illuderetur tunc fatuus. Sic itaque uides qualiter dominus non solum malefactor, sed etiã stultus est reputatus: ipse autem oĩa potentissimè tolerabat. Patiẽtiã ergo habe si tu malefactor & stultus iniuste fueris reputatus. Nam sicut diuina sapientia tamquam fatua spernitur, & irridetur: sic oẽs irrisiones quę solent a variis mundi huius hominibus deum prę oculis nõ habẽtibus homini spirituali irrogari, debent petienter ferre. Vide quòd omnes qui piè & innocẽter uolunt uitã ducere.

2. Pet. 2.

Ioã. 12.
Luc. 2.
Luc. 19.

secundum

secundum nouum hominem, ab his, qui viuunt secundum hominem veterem illuduntur, & ab eis fatui habentur. Sed ꝓpter hoc non debent turbari viri spirituales, imo potius gaudere: quia Christus indutus veste alba quæ innocentiam significat, illusus, & derisus est à filiis huius seculi, apud quos alba vestis exprobrabilis est. Sed sicut crux ante passionem Christi exprobrabilis erat, quę posteà facta est honorabilis: ita vt etiam in coronis regum portetur: ita alba vestis post Christi passionem facta est valde honorabilis, & innocentiæ signum. Vnde quilibet post baptismum renouatus, induitur veste alba in signum innocentiæ, quam cõfert baptismus. In cuius etiam signum Christo passo
Mar. 16. Act. 1. Angeli in vestimentis albis apparuerunt in eius resurrectione. sed ad contextum. Et remisit ad Pilatum. Non enim est bonorum iudicium illudere in iudicio constituto: sed aut damnare criminis conuictum, aut absoluere innocentem irridet, & vinctum remittit ad alium iudicem. Sic Dominus cum nota illusionis portando vestem albam rediit, & Herodis consensum de sua nece secum detulit. Hic auté consensus apparuit signo, & facto: signo quidem in vestis albæ illusione, facto in
psa. 117 amicitiæ confederatione. Quapropter sequitur in textu. Et facti sunt amici Herodes & Pilatus in ipsa die: nam antea inimici erant ad inuicem. Iam petra angularis coniungit duos illos parietes adeo separatos, Iudęos, scilicet, & Gẽtiles. Christus enim est pax nostra, qui ex vtroque
psal. 19. populo fecit vnum. Impletum illud psalmi, Cùm his, qui oderunt pacem eram pacificus, Hos duos adeo discordes iudices, in concordiam redegit. Si tu odio habes proximum, & propter Christum in cruce mortuum non veniã concedis, peior es certe Pilato, & scelestior Herode: qui quidem adinuicem amicitiam inierunt Christo domino nostro, qui vera pax est, intercedente. Vide ergo quam sanctarve stigia & temporateris,, quando cont ahendis amicitiis, & concordiis indulges: siquidem maximum, & præcipuum, quod Deus veniens mundo intulit, fuit pax ipsa. Inimicitias autem habebant antea Herodes, & Pilatus: propter necem Galilæorum qui de Herodis præpositura, & dominio erant, quos Pilatus occiderat miscens sanguinem eorum cum sacrificiis, quæ offerebant. Sed nunc super hoc reconciliatus est Pilatus Herodi: quia pro bono habuit Herodes, quòd Pilatus sibi detulerat mittendo sibi hominem suæ iurisdictionis, & præsertim talem hominem, quem ipse videre diu desiderauerat. Sic multi frequenter amici, & concordes in condemnationem, & nocumentũ innocentum fiunt, qui antea sibi inuicem contrarii fuerant. Hec autem Luc. 13.
amicitia, Pilati, & Herodis fuit signum quod Iudæi & Gentiles conuenirent in persequutione Christianorum. De hac habetur in Psalmo. Quare fremuerunt psalm. 2
gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ: & principes conuenerunt in vnum: aduersus Dominum & aduersus Christum eius. Pręterea hanc missionem & remissionem Deus fieri voluit: ad maiorem, & euidentiorem suæ innocentiæ ostensionem.

Pilatus autem conuocatis principibus sacerdotum, & magistratibus & plebe, dixit ad illos, Obtulistis mihi hunc hominem quasi auertentem populum, & ecce ego coram vobis interrogans nullam causam inuenio in homine isto ex his in quibus eum accusatis. Sed neque Herodes. Nam remisis vos ad illum & ecce nihil dignum morte actum est ei.] Historia clara est, nec aliqua indiget expositione: sed tantum considerandũ, quòd Christus Dominus iudæos suos sibi magis offensos habet, quam Gentiles. Pilatus omnia conatur, & omnem mouet lapidem, vt Iesum absoluat, & eius innocentiam palam ostendit: quem sola Pontificum inuidia traditum nouerat: in quo neque ipse, nec Herodes, causam mortis inueni re poterat. Sed iudæi clamant, vt mortedãnet Christum. Filii naturales, magis persequuntur. Inimici enim hominis (ait Iesus) domestici eius. Præterea Pilatus omnes conuocat tam principes sacerdotum, quam turbam, vt inter tantos saltim aliquem inueniat, qui veritati, & innocentiæ Christi patrocinari velit. Obtulistis inquit mihi hunc hominem quasi contrarium legi diuinę, & hu-

manæ: sed non tantum ego, sed nec Herodes, vt vos ipsi testes estis, inuenit in eo causam aliquam mortis. Et ne existimetis me clam conuicisse eum, vt veritatem celet, & delicta propria non confiteatur, coram vobis clarè, & manifestè interrogaui & non inuenio in eo causam mortis. Atqui Herodes sub cuius conditione natus & conuersatus est, & cui plus iuris est in hunc hominem quam mihi, nihil dignum morte in ipso deprehendit. Quid igitur faciam?

Emendatum ergo illum dimittam. Mira Pilati stultitia: si ipse fatetur, quòd innocens est: quid in innocente emendari quærit? Et si emendabit, quid in innocentem toties pro clamabit? Nam qui innocens est: nec leuissima pœna puniri debet. Sed Pilatus hac castigatione iubens eum flagellari, volebat mitigare odium Iudæorum aduersus Christum: quod vtique facere non debebat, sed continuo absoluere Christum innocentem. Vtcũque tamen sit, Pilatus multo melior erat, quã Iudæorum pontifices: nam hi totis viribus conantur innocentem occidere, Pilatus autem quærit modum vt eum absoluat. Emendatum ergo eum, scilicet flagellando, vt si qua in vestris cerimoniis commisit, vel in aliquo deliquit pro ipsis correctus emendetur: & sic emendatum & disciplinatum, dimittam à morte liberum. Flagris, & ludibriis eum afficiam quantum ipsi iusseritis, dummodo innoxium sanguine non sitiatis vel fundatis: vidés enim ex clamore eorum quod nullo modo poterat dimittere Iesum omnino liberum cum pace ipsorum, & ex altera parte durum sibi videbatur intersicere innocentem: ideo ad satisfaciendum eis fecit Christum flagellari, & illudi, vt vidẽtes eum sic punitum & illusum vltra condignum pœnis eius & opprobiis ipsi, & crudelitas eorum satiaretur, & mitigaretur, mortemque eius non sitierent: nam naturale est vt ira quiescat, si eum contra quem irrascitur humiliatum, & punitum videat. O Pilate tu vis Dominum castigare? Nescis, quòd nec flagella meretur, sicut nec pœnam mortis. Rectius ageres si te ipsum ad suum nutum corrigeres. Vnde intentio non excusat Pila- Rom.3.
tum in totum: quia nullum per se malum potest propter bonam intentionem effici totaliter bonum: nec facienda sunt mala, vt eueniant bona. Affligere tamen innocentem, & maximè filium Dei, de se malum erat: ideo nullam habet Pilatus excusationem. Sed nunc, ò Christiane tu quisquis eis considera, quòd nudatur ille, qui nudos vestit, & ligatur, qui soluit compeditos, à dæmonibusque vinctos, & flagellatur ille, qui nos eruit à flagellis; Flagellari.n. Christus voluit vt nos à perpetuis flagellis liberaret. Sicut pia mater videns, ꝙ pater vult flagellare aliquẽ de filiis suis, extensis occurit brachiis: & eum protegit, exponens se pro eo flagellis. Ideo Christus sicut pia mater, flagella nostra suscepit. Esa.53.
Quapropter dicitur in Esaia. Disciplina pacis nostræ super eum, cuius liuore sanati sumus. In sano membro oportet facere cauterium, vt infirma membra sanentur. Ideo habetur in Psalmo, Disciplina tua correxit me in finem. psal.17.

¶Vide etiam, quòd si Christus tam grauiter flagellatus est innocens pro peccatis alienis: quam grauiter putas noxios (nisi se correxerint) esse flagellandos pro peccatis propriis? Disce patienter flagella Dei sufferre: ipse enim vt ait Sapiens, quem diligit castigat: & flagellat omnem filium quem recepit. Prou.3. Heb.12
Fluit itaque regius, & pretiosissimus sanguis de omnibus partibus corporis: & eius corpus candidissimum cruore eius roseo rubricatur per totum. Super additur, reiteratur, & spissatur plaga super plagam: liuor super liuorem, fractura super fracturam, sanguis super sanguinem: quousque tam tortoribus, quàm inspectoribus fatigatis solui iubetur à columna cui fuit ligatus. innumerabiles enim fuerunt plagæ eius. Nam cùm pro mensura peccati sit plagarum modus, Christus flagellatus fuit pro peccatis nostris, quæ innumerabilia fuerunt. Et hoc est quod dicitur in Esaias. A planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas. Et iterum. Non est ei species, neque decor: & vidimus eum, & non erat aspectus, Deu.25 Esa.1.

ctus, & quasi absconditus vultus eius, &
Esa. 53. despectus: & reputauimus eum quasi le-
Iob. 2. prosum percussum à Deo, & humiliatũ.
Iud. 5. Iam vides hic beatum Iob, percussum à
Psal. 72. planta pedis vlcere pessimo: & Achiorem quia gloriam Dei celauerat & veritatem coram impio Holoferne dixerat, ligatum. Hic quoq; impletũ cernimus illud, Fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis. Sed nunquid his omnibus, perfidorum Iudæorum rabies quieuit? Non est satiata eorum crudelitas. Quapropter aliam viam quærit Pilatus vt eũ soluat & liberet à morte. Ideoque sequitur in contextu. [Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum vnum.] Mos erat Iudæorum vnum vinctum dimittere populo in die sancto paschæ tantum, quem populus voluisset: & alii vincti digni morte, qui tunc custodiebantur occidebantur. Quod faciebant in memoriam quando Angelus Domini saluauit Hebræos, & percussit primogenita Aegyptiorum. Ideo ad hoc repræsentandum, & in memoriam huius beneficii, saluabant vnum morti propinquũ, & alios interficiebant. Et hanc consuetudinem obseruari interpretarunt ab Imperatore Romanorum sicut fuerat obseruata antequam Iudæa esset Romanis subiecta. Pilatus itaque sciens illos cupidos de obseruãda illa cõsuetudine, & ex alia parte quod Barrabas erat pessimus, & populo odiosus, proposuit eis sub distinctione optionem dicens, quòd ad honorem festi liberarent vnum ex duobus Iesum, vel Barrabam, credens quòd Iesum liberarét: nam non putabat, quòd peterent liberationem Barrabæ, qui erat homicida, ac seditiosus, & insignis famositate sui criminis, sed quòd Iesum liberarent. Ipsi verò nimio odio contra Christum moti, & obstinato corde in malitia perdurantes ne Christus liberaretur petierunt Barrabam dimitti, & liberari: Christum verò innocentem tolli de medio & crucifigi. Ideo sequitur. [Exclamauit simul vniuersa turba dicens tolle hunc & dimitte nobis Barrabam: qui propter seditionem quandam factam in ciuitate, & homicidium missus in carcerem.] Proh Deum atque hominum fidem, quã iniqua est hæc collatio; innocentissimum cum sceleratissimo, principem pacis cum autore seditionis conferre. Ligna, vt legitur in libro Iu- Iudi. 9.
dicum, elegerunt Rhamnum, & dimiserunt vitem: hunc autem eligendo perdiderunt animę libertate, & corporis. Vermem enim Christum non hominem reputauerunt. Vnde in psalmo dicitur. Ego psal. 21.
sum vermis & non homo. In Osea. Ego Oseæ. 5
tinea Ephraim: & quasi putredo domui Iuda. Sicut enim tinea de veste nascitur, & ipsam consumit: sic Christus de Iudęis secundum carnem natus est, & eos merito peccatorum suorum destruxit: quia homicidá autori vitæ prætulerũt. Quod increpans Beatus Petrus postea dicebat. Vos sanctum, & iustum negastis: & peti- Act. 3.
stis virum homicidam donari vobis: autorem verò vitę interfecistis. Sed quomodo populus tam facile persuasus est à principibus sacerdotum, vt Barrabam peteret? Sciebat enim populus Christum beneficentissimum, eius enim beneficia quotidie receperat. Sciebat sapientissimum, eius enim doctrinam suspẽsus audiebat: sciebat diuinum, eius enim miracula continenter spectabat. Vnde igitur tam facilè Barrabam vult dimitti, & Christum virum tantum crucifigi? Profecto argumẽtum est Christum non esse de terra, sed cœ- Ioã. 14.
lo: non de mundo, sed de Deo. Si enim de mundo fuisset, mũdus quod suum est diligeret, nunc autem quia non est de mũdo odit eum mundus. Quia non erat de mundo, petit mundus, vt crucifigatur. ¶Nota, quod duos homines in sua passione liberauit Christus à morte: hunc Barrabam à morte corporis, & latronem à morte animæ: vt ostenderet, quòd suo sanguine nos liberauit à morte animę, & corporis. Sed ad contextum. Iterum autẽ Pilatus loquutus est ad eos volens dimittere Iesum. Suprà tentabat eum dimittere: sed ex eo tempore omnino, & constanti animo quærebat hoc facere. Iudæi autem non valentes per falsas accusationes circumuenire iudicem, vocibus magnis insistebãt: quapropter ait Lucas. [At illi succlamabant dicẽtes. Crucifige crucifige eũ.] Quasi dicat. Hæc pęna nullo mõ nobis sufficit: sed petim⁹, vt moriatur. Vidẽtes eũ magis cõmonebãtur: quia ex aspectu

pectu eius, qui odio habetur magis contra eũ cor odientis inflammatur. Illa meretrix coram iudice Salomone clamabat inuerecundè. Nec mihi nec tibi: sed diuidatur. Sic nunc inuerecunda synagoga quia iam adulterauerat & recesserat à vero sponso suo Christo, coram Pilato iudice vociferatur. Crucifige, crucifige eum. Ingeminant autem crucifige propter desiderii vehementiam, & quia voluntate, & opere crucifixerunt eum. Moses bis virga percussit silicem: & Iudæo bis clamante crucifige, crucifige, de percussa silice crucifixi fluxerunt aquæ largissimæ, quæ totum mundum doctrina, & baptismo abluerunt: sic populum iumentaque, id est, doctos indoctosque salutaris verbi longa siti deficientes refecit.

3. Re. 3.

Nu. 20.

¶Præterea magna fuit horum crudelitas: quia eis non sufficit videre eum sic flagellatum, & sanguine perfusum, sed volunt occidere: & nõ quacunque morte, sed turpissima & abiectissima. Clauis affixi ad lignum quærunt ne dolor citius finiatur, sed morte producta moriatur, vt in cruce diutius videatur, & modo mortis diffametur. Verum Iudæi de morte pessima cogitabant, sed à Domino eis non intelligentibus electa est. Crux enim erat trophæum quo diabolus erat superandus: vt ille, qui in ligno parentes nostros vicerat, à domino vinceretur. Suis enim armis diabolus victus & suspensus est, sicut Aman in patibulo quod parauerat Mardochæo. Hic est gladius Goliath Philistæi, & ensis Holofernis, quibus decollati sunt. Arma fuit diaboli lignum in quo protoplastum vicit. Hunc Christo parauit, & in eo mortua est mors, & diabolus victus. Si hic esset aliquis adeò in gladiatoria arte peritus, vt inter omnes peritissimè ense inimici ictus repelleret, & Clypeo exciperet, quem si alius superueniret, qui eisdem armis in quibus ille strenuus est vinceret & superaret, nonne vir maximæ frugi haberetur? Diabolus quidem optimè sudem & fustem vibrare sciebat, offendere, & iustum defendere: quo armorum genere Adamum deiecerat, & superauerat, & vt peritus, & strenuus in huiusmodi exercitio crucem elegit, & parauit suis ministris Iudęis scilicet, eorundem ope quidem: qui tandem modo eorum linguis illapsus est, vt is tanquam instrumentis Pilatum alloquatur dicens. Crucifige, crucifige eum. Sed tamen ei contra euenit: nam eadem cruce victus fuit, & regnum illius desolatum. Vide hìc quod non refert ad culpę intentionem occidere hominem lingua, vel gladio: quia non sunt hic attendendæ manus inermes, sed os armatum, vnde gladius processit, quo Christus occideretur. Ideo in psalmo habetur, Lingua eorum gladius acurus. Caueant ergo sibi detractores & proximorum infamatores ne exacuant, vt gladios linguas suas: quia sicut gladio corpus, sic lingua fama hominis perimitur, vt in Prouerbiis dicitur. Mors & vita in manibus linguæ. Talibus conuitiis & iniuriis respondendum non est. Christus enim sicut agnus innocens eis non respondebat. Sed procedamus. [Ille autem tertiò dixit ad illos. Quid mali fecit iste? Nullam causam mortis inuenio in eo. Corripiam ergo illum & dimittam.] Si bene quæ in superioribus dixit Lucas legeris, iam nunc tertiò postquam Christum interrogauit an esset Rex Iudæorum, dixit Pilatus ad principes sacerdotum & ad turbas. Nihil inuenio causæ in hoc homine. Secundò postquam venit Christus ad pilatum de domo Herodis dixit pilatus ad illos. Obtulis mihi hunc hominem quasi auertentem populum, & ecce ego coram vobis interrogans nullam causam inuenio in homine isto. Et nunc tertiò, ait. Nullam causam mortis inuenio in eo. Bene ergo Euangelista noster ait, quod hoc tertiò dixit Pilatus ad illos. Non inuenio inquit causam mortis in eo. Verum dixit Pilatus, quia Christus peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius, vnde bene dicit in eo, quia causa mortis Christi non fuit in eo, sed in nobis. Et videns quod quamuis ostendit eis flagellatum, & sic illusum, & vt alii Euangelistæ volunt spinis coronatum clamabat, quod crucifigeretur: addidit, & adhuc, vt eorum iram aliquantulum placaret dicens. Corripiam ergo illum, & dimittam, volens aliquod ei supplicium inferre, ne crucifigeretur.

Gen. 3.
Heste. 7.
1. Re. 17
Iudic. 3.

psal. 56.

Prou. 18

1. Pet. 2.

¶Voluit

¶Voluit Pilatus quinque modis liberare Christum. Primo iudicis mutatione, quando misit eum ad Herodem. Secundo criminis purgatione dicens, ego in eo non inuenio causam mortis. Tertio pœnæ illatione, quando ait, Corripiam ergo illum, & dimittam. Quartò personarum collatione, conferendo Barrabam latronem innocenti Christo. Quintò ex sententiæ dilatione, eos sæpe interrogando, quid vellent facere de Iesu. Vtinam iudices nostri ita curiosi essent pro pauperibus absoluendis in causa iusta. Sed quid ad hæc obstinata Iudæorum iniquitas?

At illi instabant vocibus magnis postulantes vt crucifigeretur, & inualescebãt voces eorum.] Instabant vocibus magnis sicut canes rabidi nõ sustinentes sibi auferrri cadauer: ad quod lacerandum, & deuorandum dentibus, & totis faucibus inhiant solo latratu cum dentibus non possint amplius insequentes. Quantò enim plus audiebant quod pilatus vellet liberare eum, tanto magis clamabant in contrarium vt qui criminando, & ratiocinãdo nequiuerant iam vociferando perficiant: sed pilatus timore mox vincitur: & à tramite veritatis, iustitiæq; detorquetur. Petente enim tota Iudæorum multitudine vocibus magnis vt crucifigeretur: tamen miser Iudex pilatus motus timore Imperatoris, fauori Iudaici populi, cui ipse præerat, & à quibus pecunias sperabat accipere contra iustitiam, & conscientiam, quia Christum innocentem nouerat, & in quo nulla causa mortis erat, tulit sententiam crudelissimam de morte innocentis. Ideò sequitur in contextu. Et pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum. Pilatus ambitiosus nolens amittere principatum, quanquam pronuntiasset Christum innocentem, volens tamen magis clamoribus populi satisfacere, quam Deo, & iustitiæ, timensq; ne accusaretur de Cæsaris rebellione, cum hoc, nullum suspicans periculum, & etsi innocentem pauperem mori adiudicaret (maximè, quia contradictor aliquis non apparebat) protulit sententiam, iudicauit eum ob culpam affectati regni esse crucifigendum. Quia enim Iudæi Cæsarem Regem, & dominum professi sunt, uidens quod sic se potestati Romanorum subiecerunt, condemnauit Iesum quasi vsurpantem Cæsaris potestatem. Præterea Pilatus Christum quem innocẽtem sciebat damnauit, sequens multitudinis opinionem: ita ut non auderet absoluere quẽ omnes cupiebant damnare. Disce non sequi omnium uotum, si tu sentis iustè iudicandum. Vnde in Exo. Non eris post multos ad mala, Exo.23 Ambitiosus itaque fuit Pilatus, & pusillanimis: timore enim Iudæorum, non ex malitia damnauit innocentem. Non tamen propter hoc excusatur Pilatus: quia cùm iudex esset tenebatur ex officio seruare iustitiam: & nec timore credere debuit nec amore, ut faceret cõtra eam, qui si omnnino uoluisset, quem iustum pronunciauerat eripere potuisset. Minus tamen peccauit quam Iudęi: institit enim vt eum ab eius manibus liberaret, & eius motiuum fuit minus malum: quia Iudæi ad occidendum Christum moti sunt per odium: pilatus uero propter Cæsaris fauorem, & Iudæorum timorem. Sic ergo eis consensit, quia cum effectu furori eorum obuiare potuit. Consentit enim qui cum potest arguere non arguit. Sicut enim tunc pilatus, sic hodie faciunt multi iudices timore uel fauore a ueritate iudicii declinantes: & iustitiam subuertentes. Ecce quomodo innocentissimus agnus, ut te à iudicio, & lamento iustæ, & æternæ damnationis eriperet, iniustè psal.68. propter te iudicio damnari prælegit: ecce quæ non rapuit pro te soluit, & tu nec deuotionis soluis pinguedinem, nec compassionis refundis affectum. Cogita quantum amici eius clamauerunt quando illam sententiam audierunt. Sed maledicti gaudent exultantque, quòd intentum suum prauum habent, eum, qui est uerus, & æternus Deus derident, & eius mortem quantum possunt accelerant, nec beneficiorum, & operum eius recordantur, nec propter innocentiam eius mouentur: & quòd crudelius uidetur, nec propter afflictiouem quam in eo uident se retrahunt.

¶ Admonemus hic, quod sicut Saluator noster sustinuit prò nobis iniquam senten-

sententiam ab homine contra se ferri: sic & nos pro Deo, curare non debemus iniqua hominum iudicia. Vnde Apostolus Corinthiis suis dicebat. Mihi autem pro minimo est ut a vobis iudicer, aut ab humano die. Sed procedamus. 1.Cor.4

Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium, & seditionem missus fuit in carcerem, quem petebãt. Iesum verò tradidit voluntati eorum.] Dat veniam coruis Pilatus, & vexat censura columbas: quod etiam & nunc quotidie fieri cernimus: nam scelerati soluuntur quasi essent innocentes, & pauperes grauibus pœnis plectuntur. Si innocentia tanta sicut Christi non erat in orbe tuta, & sub tantis iudicibus, & in tanta ciuitate: quid in mundo erit de pauperum innocẽtia, quę non est tanta sicut illa quæ declarata erat virtutibus, miraculis, & doctrina? propterea solatium hic accipiat innocentia læsa a iudicibus. Non est autem hoc mirandum: quia propter innocentiam ouium non dimittit lupus eas deuorare: & maxime cum sint in syluis, vel prope syluas, ciuitates, & vrbes. Syluæ sunt vbi habitant multi bestiales homines, & tanto maiores syluæ quanto maiores ciuitates. O, quam ingens fuit letitia illius nequissimæ gentis, quando authoritate iudicis innocentissimus agnus illis fuit traditus illudẽdus, & pro libito tractandus. Vestierunt eum vestimentis suis, ut magis agnosceretur in propria veste, quàm in aliena, & ductus est foras citius ne mortem eius differant, & ligãtes fune manus, & collum ipsius, ponentes lignum magnum crucis, super delicatissimos humeros suos, extra propriã ciuitatem eiiciũt. Ecce nunc Rex noster portat sceptrum in signum gloriæ: portat trophæum in signum victoriæ: quo principatu, & potestate spoliando triumphauit. Vide nunc summum sacerdotem intrãtem in sancta sanctorum, tanquam paradisi clauem super humerum portantem. Ecce Abel educitur in agrum a fratre, vt ab eo perimatur: & Isaac ligna holocausti portat. Et sicut Isaac non est occisus sed aries: ita Christus non quatenus Deus, sed quatenus homo est mortuus. Nam sicut si Leui.16. Gen.4. Gen.22

quis ignito ferro aquam superinfundat extinguitur ignis, qui natus est pati ab aqua, ferrũ aũt manet incolume: sic humanitas passa est q̃ pati poterat, nõ diuinitas. Vide etiam & Mosem cum virga cuius p̃cussione apertum est mare, per quod filii Israel in terram promissionis trãsierunt. Exo.14 Vide hic Elisæum cum ligno ad quęrendum securim, quæ in imo demersa erat, vt in hoc salutifero ligno Christus suscitaret genus humanum in imo iacens. 4.Reg.6 Hic adimpletum cernimus illud, quod olim prędixerat Esaias. Principatũ eius super humerum eius. Esa.9. Eduxerunt autem illum extra ciuitatem, quorum enim animalium sanguis inferebatur in sãcta sanctorum, horum corpora educebantur extra castra, cum cremabantur, & immolabantur. Leuit.8 Sic Christus extra castra passus immolatus pro nobis, vt nos deo cõciliaret. Baiulans verò crucem, per hoc inducit ad sui sequelam, sicut antea dixit. Si quis vult venire post me abneget semetipsum: & tollat crucem suã, & sequatur me. Mat.16. Hebr.13 Si verus Christi imitator se ipsum abneget, crucem suam tollendo, & extra castra secum improperia eius portando, tãquam purgamẽtum huius mundi factus, semper mortificationem Iesu in corpore suo tandem manifesta fiat. 1.Cor.4 [Et cum ducerent eum apprehenderunt Simeonem quendam Cirenensem venientem de villa, & imposuerunt illi crucem portare post Iesum.] Lento gradu incedẽte Christo, imponunt crucem Simoni, qui de Cirene ciuitate Libiæ erat, & pater Alexandri, & Russi. Hoc fecerunt non ex compassione: sed timentes ne Pilatus sententiam reuocaret, quia voluntatem dimittendi eum ostenderat, & timebant ne antequam crucifigeretur reuocaret sententiam. Ideo mortem Christi accelerare volentes, hunc Simonem angariauerunt, vel etiam quia isti iudęi volebant, vt Christus non solum moreretur: sed, vt moreretur morte maledicta crucis, nam maledictus erat secundum legem, qui suspendebatur in ligno: Deu.21 timentes verò ne sic fatigatus pondere crucis post flagella, & vulnera in via deficeret: accelerare voluerunt crucifixionẽ, vt sic ignominiosius moreretur.

¶ Expen-

¶ Expende etiam quod Pilati domus à Caluario monte distat mille octingétos septuaginta duobus passibus, vt videas, quàm longa via Christus Dominus cruce onustus incessit, post tot præcipuè labores, & angustias.

¶ Præterea hęc Beati Lucę verba dupliciter solent exponi, Vno modo vt illa particula, post, dicat posterioritatem temporis, & iste intellectus est magis communis: ita vt deposita cruce de humeris Christi postmodum Simon portauerit eā solus. Alio modo, vt dicat posterioritatem loci: ita quod Christus præcesserit portando crucem in parte anteriori, & Simon sit subsequutus portando partem posteriorem, quia solus non poterat portare: ita quod ambo portabant, Simon adiuuando, & simul cum Christo post ipsum portando: & hic secundus sensus mihi melior, & verior videtur, & literæ magis consonans beati Lucæ, & in antiquis picturis ita depingitur, Simon hic eandem crucem simul cum Christo portando. Sequitur. [Sequebatur autem eum multa turba populi: & mulierū, quæ plangebant eum & lamentabantur eū.] Non dubium quin ibi fuerint viri flentes: quia credibile est ibi fuisse Ioseph Ab Arimathia, Gamalielem, & Nicodemum: sed quia fœmineus sexus tanquam contemptibilior liberius poterat principibus sacerdotum præsentibus quid contra eorum malitiam senserit ostētare: ideo præcipuè dicuntur mulieres hic fleuisse. Quadruplex autem turba eum sequebatur. Prima carnificum, quæ eum trahebant, & permanebant. Secunda iudæorum, quæ eum irridebant. Tertia eorum, qui ad videndum spectaculum veniebant. Quarta amicorum, qui anxiè lugebant. Tu etiam si Christi passionem non doles, nec luges, sed in hac vita dies transis risu, deliciisque signum maximum est, quòd non es de turba amicorum Christi, qui quidem vna cum deuotis mulieribus lamentabantur, & sequebantur lugentes. Sed quia nouit Dominus qui sunt eius, prętermissa furentis populi turba ad amātes, & plangentes se fœminas, oculos & ora conuertit: quia suos libenter respicit Dominus, & dixit eis. [Filiæ Hierusalem nolite flere super me,] Nunc lamentamini me moriturum, cuius cito resurrectio soluere mortem potest: cuius mors, omnemque mortem, & ipsum mortis autorem destruet. Non enim oportet flere eū, qui propria patitur spōte. sed magis ei applaudere. nā mors mea vita est. Non oportet mortem iustorum flere, quia isti mutantur in melius, & ab hoc exilio in patriam morte interuenien te transeunt. Luc.8.

¶ Aduerte quòd cum filias Hierusalem appellat, significatur, quòd non solum mulieres de Galilæa eum sequuti sunt, sed etiam aliæ mulieres eiusdem vrbis eum sequutæ sunt, & ei adhæserunt. Præterea istæ mulieres typum gerebant eorum, qui aliorum compatiuntur, & miserentur, sed non sibi, aliorumque peccata deplorant, & acusant, sed de suis moribus non curant: contra quod dicitur in Ecclesiastico, Miserere animæ tuæ, placens Deo. Non ergo prohibet Dominus compassionem: sed prędicit aliam luctus causam. Ideo subiungitur. Eccl.30

Sed super vos ipsas flete, & super filios vestros:] Hoc dicit propter miseriam, quę erat ventura a Romanis in obsidione, & vastatione Hierusalem. Super vos & super filios vestros flete, & super imminenti excidio vrbis, & gētis vestræ: vosque ipsas, & vestram progeniem dignis lachrymarum fletibus abluite, ne vltione meę mortis damnemini, etiam cū perfidis.

Quoniam ecce dies venient. [Scilicet quadragesimo anno post meā passionem. In quibus dicent.] Prę angustia & dolore maximo, & amaritudine cordis gementes, & vlulantes, [Beatæ steriles, & ventres qui nō genuerunt, & vbera, quæ non lactauerunt.] Quia agiliores ad fugiendum quam grauidæ, & etiam quia pro se solum erunt anxię, & nō pro filiis: nam matres duplici dolore concutientur uno ex partu suo, alio ex dolore filiorū. Nam vastatione Hierusalē matres filios iugulabant, & comedebat. Ideo illę, quę filios non habebant aut nutriebant beatæ erant præ illis.

Tunc incipient dicere montibus, cadi-

te super nos, & collibus operite nos.] Quia multi tunc dicent, Vtinam montes caderent super nos, & colles operirent nos. His verbis explicat Christus mala, quæ ventura sunt super Iudæam & Hierusalem in vltionem mortis suæ, quę erit talis, qualis nunquam fuit tribulatio ex qua homines esse cœperunt.

Quia si in viridi ligno hoc faciunt, in arido quid fiet?] Nam si Christo omniũ virtutum tot tormenta inferunt: in peccatore ab omni humore gratiæ destituto & arefacto, quid fiet? Certè grauius punietur. Quasi omnibus diceret. Si ego q peccatum non feci, & fructuosus sum sine igne passionis de mundo non exeo: quæ tormenta manent peccatoribus, & impiis, qui fructib. sunt vacui? Christus hic dicitur lignum viride faciens fructum & per consequens indignum abscissione per mortem. Viride etiã lignũ, & fructiferum sunt, iusti, & electi, sed aridum, & infructiferum sunt peccatores & impii.

¶ Vide tu qui peccata multa contra deum fecisti, & modo nihil pateris aduersi, aut infirmitatis vel tribulationis: quantum æterna tormenta timere debeas. Putãt enim mali quod flagella, ignes, carceres, exilia, & horum similia, quòd non pp ipsos facta sint sed pro bonis, & iustis: quia has pœnas tantum in bonis vident, & quòd ipsi immunes eunt. Sed falluntur nimis, nam pœnæ propter culpã factæ sunt: & propriæ malorum sunt, & non bonorum. Quod viderint bonos hic pati, iustos affligi, & audierint Stephanũ lapidatum, Laurentium crematum, Sebastianum sagittis cõfossum, reliquos dei amicos diuersis suppliciis, & tormentis interemptos, denique ipsum dominum, ac redemptorem nostrum crucis patibulum subire: doceant ipsi peccatores, & timeant quàm graue tormentum, suppliciumque illis paratum sit, qui quotidie peccant: cum talia passi sunt innocentes, & dei amici. Ideo apud Ieremiam habetur. Ecce quibus non erat iudicium, vt biberẽt calicem, libẽter bibent: & tu quasi innocens relinqueris? Non eris innocens, sed bibens bibes. Certè domine Iesu verum est: quia si tu arbor sancta, lignũ vitę fructuosum, & benedictum tanta pa- 2.re.49.

teris, & ramis tuis spoliaris: quid erit de nobis miseris, qui sumus lignum infructuosum, & siccum: aptum pro igne, & gehennæ incendiis? Si ergo incipit iudicium de domo Dei, & omnes qui piè viuere volunt Christo persequutionem patiuntur: quis finis eorum qui non credũt euangelio, & impiè viuunt? Cruciatus 1.Ti.3. ęternos, in quibus mali in perpetuũ detinendi sunt. Nam huius vitæ tribulationes, deliciæ certè sunt quibus deus amicos suos afficit. Illi inquam tibi timorem debent incutere: nam quæ hic mala patimur, malorum nomen non merentur, siquidem adeo momentanea sunt, vt simul cum breuitate vitæ finiantur. Igitur ex his omnibus vt concludam, considerare debes quanta passuri sunt illi, quos deus reprobat, si tanta passi sunt, quos amat.

[Ducebantur autem, & alii duo nequam cum eo, vt interficerentur.] Hoc procuratum est per iudæorum principes, vt Christus infamaretur societate latronũ, & à vulgaribus viderentur in criminibus eorum participasse: & sic viderentur mortem eorum iustè procurasse. Hic adimpletum esse cernimus quod Esaias di- Esa.53. xerat: Et cum iniquis reputatus est. Aduerte autem quod Christus redẽptor noster cum captus fuit in horto, dixit iudęis. Tanquam ad latronem existis cum gladiis comprehendere me. Propterea Christus conqueritur, quod iam quod ipsum comprehendere vellent, ne vt latronibus cum eo tunc se haberent: quia enim vir maximi nominis habebatur, hoc multum dedecus sensit. Et quoniam ad eorum animos peruenerat Christum hoc supra modum vexasse, ad partem plus lęsam iacula mittere statuerunt. Et ideo inter duos latrones eum crucifigi fecerunt quasi dicerent. Qui ægrè tulit, vt latro comprehendi, acrius feret se inter latrones crucifixum videre. [Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Caluariæ, ibi crucifixerũt eum: & latrones, vnũ a dextris, alterũ a sinistris.] Præcone clamãte, vituperabiliter ductus extra portã Hierusalẽ peruenit ad locũ Caluarię vtique fętidũ, Hebraicæ Golgotha dictum: vbi malefactores puniebantur. Idcirco dominus Iesus pro omniũ salute in loco Rom.5. peccato-

peccatorum est passus, vt ostenderetur pati pro peccatoribus, & vbi prius erat area damnatorum, ibi erigeretur vexillum martyrum, vt ubi abundauit peccatum superabundaret gratia Dei: & in hoc ostenderetur, quòd per tolerantiam supplicii peruenitur ad coronam martyrii. Et sic patet mortis Christi turpitudo ex conditione loci: quia passus est in loco, vbi puniebantur malefactores, & rei. Patet etiam ex modo mortis: quia crucifixiò erat turpissimum genus mortis. Ex ratione societatis: quia inter duos malefactores quasi noxius est crucifixus. Et fuit turpis, ratione temporis: nam fuit in die primo Paschę solemni, vbi plurimæ erant nationes: & conuenerant ex omnibus iudeæ locis ad celebrandum Pascha in Hierusalem ad sanctum Dei templũ: & sic fuit multum infamatus, & per consequens maior fuit dolor tantam crudelitatem, & afflictionem tali tempore sustinere.

¶Preterea extra portam passus est ciuitatis. Primò, vt ostenderet virtutem passionis suæ non esse includendam intra terminos iudaicę gentis. Secundò, vt ostenderet, quòd quicunque consequi volunt passionis fructum, debent exire mũdum: saltem per affectum. Rursus in medio terræ habitabilis salutem operatus
psal. 37. est, vt omnibus esset æqualis: non enim
psal. 10. acceptor personarum est Deus. Item sanctificauerat Christus terram, pedibus sanctissimis suis eam conculcãdo: aquam, super eam ambulando: & ignem, quia sanctificandus erat in specie eius spiritum pa-
Act. 2. racletum mittendo discipulis: sed nunc aerẽ sanctificat in aere eleuatus, vbi mori dignatus est. Secundò in aere etiam mori voluit, quia commune est elementum: & sic mors eius pro omnibus æqualiter offerebatur: ex parte sua, quo ad sufficientiam. Cętera enim elementa suos dominos habent, ita quod terra vnius, non sit alterius: nec fluuius vnius, aut ignis, non sit alterius: sed aer omnium est, & tantum habet aeris pauper, sicut diues, agricola, sicut literatus. Sic etiam Christi passio, pro omnibus fuit. Nudus etiam crucifigitur, vt videas quanto igne charitatis, & dilectionis ardet: qui vestes in hyeme habere non potest.

¶In monte crucifigi voluit: quia apud antiquos mos erat pro reformanda pace inter aliquos potentes, quòd ipsi montẽ aliquem ascendebant, & ibi ducebatur agnus, cuius sanguis fundebatur: in signũ quòd sic fieret frangenti fidem. Magni domini, & potentes fuerũt Deus, & homo, inter quos fuit contentio, & bellum: sed tandem reformata est pax: pro cuius reformatione ductus est in montem agnus immaculatus, vbi fusus est eius sanguis: in signum, quod grauis iustitia facienda est de illis, qui hanc pacem per peccatum confringunt.

¶Hac morte crucifixionis voluit mori extensus in cruce apertis manibus, vt tibi regnum cœlorum concederet, vlnis explicitis, vt te amplecteretur, & ad suã amicitiam reuocaret: quantumuis peccator fueris, latere perforato, vt te in visceribus, & corde conderet: & cum spiritum emittit caput inclinat, quasi signũ faciens vocationis, vt ad eum te conferre properes. Denique pedes habet affixos, nam ire ad sumendum de tuis iniquitatibus supplicium renuit.

¶Considera nunc quomodo suis vestibus nudatur, & super lignum crucis, quod in terra positum erat dirè proiectus, & strictissimè in modum pellis hinc inde est extensus. Foramina prius fecerunt in cruce: quia brachia, & pedes Christi non poterant foramina attingere, ideo ligatis funibus in manibus, & pedibus tantum traxerunt, & dulces manus, & pedes, ita atrociter extenderunt, quod omnes iuncturę ossium dinumerari poterant, iuxta illud psalmi, Dinumerauerunt omnia ossa mea: quia dinume- psal. 21.
rabilia ea fecerunt. Hęc autem extensio nimis acerba fuit: & maximam pœnam Christo intulit. Hic etiam adimpletum cernimus illud psalmi. Foderunt manus meas, & pedes meos. Extensis ergo neruis, & venis, ac protentis iuncturis violata extensione, affixus est cruci in manibus, pedibus durissimè perforatis, & sauciatis. cum clauis magnis, & durissimis, cutem, carnem, neruos, & venas, ac compages ossium dissipantibus. Quorum stimulis excita, & tu manus, & pedes tuos

ad

ad omne opus bonum: quia enim primus homo ad lignum ꝑuaricationis manibus extendendo, & pedibus accedendo chi-
Gen. 3 rographū dānationis nostrę diabolo cōfecerat: ideò Saluator noster, vt chirographū illud deleret, manibus, & pedibus ligno salutifero crucis affigi voluit, clauis inuictissimę charitatis, delens per hoc chirographū decreti, qđ erat contrariū no-
Col. 2. bis, & ipsum tulit de medio affigens illud cruci. O, quàm libenter crucem ascendit, & quanto amore oīa pro nobis sustulit. O, quantæ voces, ac tristes vlulatus, & gemitus, ibi ab amicis suis, & pręcipuè à matre sua mæstissima audiuntur, cū sic crudeliter extenditur, clauatur, & foditur, & toto corpore dissipatur. Cū ergo crucifixio facta esset cruce in terra iacente, post hæc Christū crucifixū leuauerunt cū cruce, q̄ quidem eleuatio non dubium quin maximi doloris fuerit, eo qđ tunc lacerabantur vulnera manuū, & pedū, ex ponderositate corporis, profluxeruntq; copiosi riui sanguinis vndiq; ex illis magnis scissuris, & fontibus Saluatoris. Hic siste tu quisquis es, Christi sanguine redēptus.
Gen. 4. Ecce Abel occisus à fratre, ecce Isaac liga
Gen. 22 tus à patre, ecce serpens ęneus exaltatus
Nu. 21. in deserto à Mose, ecce scala Iacob, q̄ cœ-
Gen. 28 lū tangebat, ꝑ quam ascendere nos oportet in cęlum, & Dn̄s Iesus innixus scalæ. Ecce Deus occisus ab hoīe, & Iesus cruci fixus in carne, ecce Rex tuus suspensus in cruce, & dn̄s tuus cōdemnatus morte, & homo mitis, innocensque proprio inuolutus sanguine. Claui ferrei sustinēt totum pondus totius corporis eius. Dolores acerrimos tolerat, & vltra quam dici, vel cogitari possit affligitur. Vide quanto dolore, & labore Dn̄s stat in cruce, & nō tædeat te in seruitio suo stare. Stat nudus corpore, sed vestitus amore, & amoris calore inflāmatus. Fixis ergo in illa vulnera oculis, interna pietate considera illud corpus tenerū, corpus illud innocēs, corpus immaculatū, graui crucis extensione grauiter laceratum. Attende, & vide si est do-
Thrē. 1. lor, sicut dolor eius. Sed vide quō agnus
Esa. 53. innocens, qui non aperuit os suum ductus ad victimam nouissimè verbum benedictionis quale à seculo non est auditum super inimicos effudit.

Arrige aures, & audi sequentia. [Iesus autem dicebat, Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt.] O verba magnæ patientiæ, magnæ dulcedinis, amoris, & ineffabilis charitatis. O dulcissimum pectus, non suam attendit iniuriā, non pœnā reputat, non sentit contumelias, non obliuiscitur misereri Deus, sed eorū potius a quibus vulneratur ipse medetur, & vitā procurat a quibus occiditur, orat ꝑ eis, nec vltionē appetit. Quid hoc verbo mansuetius? Quid benignius audiri potuit? Cur ergo formica, festuca, puluis, & cinis, vindictam expetis, & remissionem protrahis, cū videas Regem gloriæ remittentē cōtumelias? Iam hic vide summū Pontificē Aaron inter mortuos, & viuentes ꝓ populo interpellantē, & plaga cessauit. Sic summus sacerdos Christus secundū ordinem Melchisedech positus in- Nu. 16.
ter Deū, & hoīes, pro peccatoribus orat, Ps. 109.
& dicit, & dimitte illis, &c. In cuius ꝑsona egregius psaltes ait, Pro eo, vt me diligerent detrahebant mihi, ego aūt orabā.
Iob quoq; ait, Hæc passus sum absq; ini- Ps. 108.
quitate manus meæ, cum haberem mun- Iob. 16.
das apud Deum preces. Sed quid tibi, & crucifigētibus te Dn̄e Iesu, vt ꝓ eis dicas.
Pater ignosce? Sict. n. iustitia tua, q̄ pec- Dan. 9.
catores nō exaudis, ergo maxima iniqui- Esa. 59.
tas maximè claudit aditū ad aures paternæ pietatis. Quod aūt peccatū maius, q̄ innocentissimū Dei filium occidere, post tot mirabilia, & tu nihilominus clamas Pater ignosce? Præterea accusant te summi sacerdotes, deponunt contra innocētiam tuam falsi testes, flagellaris, dederis, iniquè iudicaris, felle potaris: & tu innocens cum Patre tuo tractas de eorū salu-
te, Pater ignosce? Et vltra nonne sanguis Gen. 4.
Abel vindictā clamat de terra nō misericordiā? cū ergo multo maius fuerit peccatum hoc, q̄ illud: vr̄ quod vindicare de-
bueras, non tm̄ misereri? Item lex clamat Exo. 21
oculū pro oculo, dentem pro dente: & ec- Matt. 5.
ce quasi ꝑuaricator legis tu pro occidentibus clamas, Pater ignosce? Si proprio filio nō pepercit innocenti: quō parcet tantę impietati? Quō igitur a Patre petis, Pater ignosce illis? Mirabilis res si bene ꝑspexe-
ris. Molliti sūt sermones eius. s. Christi su- psal. 54.
per oēm misericordiam: & tū ipsi ei sunt

iacula

iacula mortis. Rursus si sic condonas inimicis tuis, si sic pro eis ex corde patrem efflagitas: quid dñe Iesu amplius facturus es amicis tuis? Sed quamuis hæc ita esse videantur, non mireris, ꝙ patrem orat: quia maior est misericordia crucifixi: q̃ iniquitas crucifigentium. Melior est mise-
psal. 62. ricordia eius super vitas: etiã simile et auferantur. Quod si volueris testimonium,
Rom. 5. audi Apostolum. Sed non sicut delictum, ita & donum plus. n. põt salus, quam perditio, vita quã mors, gratia q̃ peccatum: vt vbi abundauit delictum superabundet & gratia, Quod si fel ei dederũt: quid parum fellis immixtum immenso dolio mellis? Nonne fel absorbebit, & totum fel in mellis dulcedinem conuertet? Quid ergo miraris si se continere non posit fons misericordiæ, si ex abundãtia calciatam dissoluat, & effluat sup inimicos suos? Allegas legem Talionis, & non audis Apostolum dicentem: Neminem ad pfectum ad-
Hebr. 7. duxit lex? Dicis sanguinem Abel clamare vindictam, & non audis Apostolum dicentem sanguinem Christi melius clama-
Gen. 4. re, quam Abel: quia sanguis illius vindictam, Christi autem sanguis misericordiã
psal. 41. requirit? Et si peccatum crucifigentium fuit maximum. nõne didicisti, quod abyssus miseriarum inuocet abyssum misericordiarum: & vbi maior est miseria, ma-
psal. 41. iori opus est misericordia? Denique miraris si sic ex affectu indulget inimicis, quid amplius sit facturus amicis, Sed certè fons abyssalis olim signatus, nunc apertus patet, amicis, & inimicis, vt inde hauriant, de inimicis amicos facit, & vult huic nouissimo dare sicut tibi. Ideò ait, pater ignosce illis.

¶Magis Christus peccata hoĩum dolebat, quã pœnas quib⁹ torquebat: nã vulnus, qđ aliquis vulneratus pcæteris sentit de illo cõqueritur primò, illudq; primum sanari desiderat, postulatq;. Sed primum verbum, qđ Christus dicit in cruce, est dolor de peccatis hoĩum quib⁹ peccatis facere medicinam desiderat: igitur magis de nostris peccatis dolet. Secundo maius malum maiori dolore psequẽdum est; cùm aũt culpa sit maius malum, q̃ pœna quæcunq;, maiori dolore culpa sentiẽda est: ideo Christus prius de culpa peccatorum conqueritur, q̃ de pœna, quam patitur. Sed verba orationis expendamus.

¶Primò paternum allegauit affectum: eum. n. oĩum generalem patrem appellat, cum enim in horto oraret dixit pater mi: nunc verò ignosce illis. Ac si diceret. Nõ sicut olim te Deum vultionum, & dominum exercituum appello, sed patrem pie- psal. 93
tatis, & misericordiæ: cui proprium est misereri semper, & parcere pater enim illorum tu es: ideo eorum oportet misereri. Secundò allegat suæ voluntatis cõformitatem ad patrem cum dicit, ignosce illis. Ad eius tendit affectus, qđ cum lachrymis, & clamore rogat. Acsi diceret patri, pater ego & tu vnum sumus, vna voluntas, & vna bonitas, iam quod in me perpetrant eis indulgeo, quapropter pa- Io. 10.
ter indulge illis. Aduerte, ꝙ nõ dicit, ego condono illis, aut ignosco, ne aliquis in suum animum induceret, Christum, eos tãquam infestos sibi, & inimicos habere: nam quamuis ipsi erant inimici crudeles, non erat opus, vt Christus eis ignosceret, quandoquidem iã ignouerat. Quod quidem apertè ostendebat per hoc, quod vt verus amicus pro ipsis orabat. Ideo a patre postulat, vt condonet sicut ipse iam condonauit. Tertiò allegat eorum ignorantiam, quia nesciunt quid cogitauerũt contra me: nesciunt inquam quid faciũt, ideo pater indulge illis.

¶Sed dubium hic oritur, an hęc Christi oratio fuerit à patre exaudita: nam videmus, ꝙ multi ex psequutoribus Christi manserunt in infidelitate sua, & finaliter fuerunt damnati, Dicendum, quòd Christi oratio fuit exaudita pro omnibus pro quibus orauit, non tamen orauit ꝓ omnibus crucifixoribus suis, vt fuerunt hi, qui pp inuidiam, & superbiam sciẽtes illum Messiam, & filium dei, negãtes crucifixerunt eũ: vt fuerunt Caiphas, ac scribæ in lege doctissimi summique sacerdotes, qui ex malitia peccabant. Sed pro illis
orauit, qui ex ignorantia zelum dei ha- Ro. 10.
bentes, sed non secundum scientiam, nescierunt, qui fecerunt: ideo in oratione addidit, quia nesciunt, quid faciunt. Erãt
enim ibi multi simplices, & illiterati de Act. 2.
turba, qui seducti a sacerdotibus iudæo- & 3.
rum psequebantur Christũ zelo legis: &

pro

pro istis orauit Christus, & non frustra: quia vno die ex istis cõuersi sunt tria millia, alio die quinq; millia: & vt infra euãgelista noster Lucas ait cum Christus spirauit, multi hoc videntes reuertebantur percutientes pectora sua.

¶Docemur hic primò, vt cum aliorũ mala narramus, nunquam ipsa aggrauemus, exemplo Christi, qui peccatum tam grande excusat apud patrem. Contra autẽ multi faciunt sua scelera minima, peccata autem aliorum aggrauant, sic accusati possunt dicere illud psalmi. Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores: & prolongauerunt iniquitatem suam. Iob quoque ait. Ostendam vos fabricatores mendacii. Talentum plumbi ponitur super ollam in qua erat iniquitas.

Ps. 118.
Iob. 16.
Zach. 5.

¶Secundo iniurias nobis factas, propter nomen Christi cito remittere, & vltionem pro eis non expectare cõtra multos, qui odia sua tenent in mente, similes cani, qui cum non põt lædentem se mordere, lapidem sibi proiectum conatur dentibus rodere, & portare. Vox enim carnificum est, sicut peccauit sic puniatur: vox christianorum, sicut cecidit sic releuetur, sicut dolet, sic curetur.

Tertiò, q nemo desperare dẽt de salute sua quandiu viator est, quantumcunq; graue peccatum commiserit, siquidẽ nũc videt dñm orantem pro suis persequutoribus. Quid. n. conuerso, & contrito, non ignoscetur, si sanguis Christi fusus ignoscitur? Quis homicida desperet, si in spem venit, à quo etiã Deus occisus est? ¶Quartò, qđ in nobis Christi exemplo, sic debet charitas abũdare, vt inimicos diligamus: & pro ipsis oremus, sicut & Christus orauit. Emolliatur ergo cor nostrum, iuxta illud ꝓphetæ, Hodie si vocẽ eius audieritis nolite obdurare corda vestra. Christus enim flagellis cęsus, spinis coronatus, clauis cõfossus, affixus patibulo, opprobriis satiatus, oĩum tñ dolorũ immemor, ignosce ait illis. Sed ad contextũ. [Diuidentes verò vestimenta eius miserunt sortes.] Sortem miserunt sup illã tunicam, q̃ incõsutilis erat: & desuper contexta per totũ. Et ideo ne scinderetur ad vnum eã integram ꝑuenire sorte maluerunt, alia aũt vestimenta inter se diuiserũt: q olim eximius prophetarum Dauid prædixerat in psalmo Partiti sunt vestimẽta mea: & super vestẽ meã miserunt sortẽ. Ex quo apparet Christi passionis ignominiã, eo q nõ fit nisi vilibus ꝑsonis. Ostenditur etiã crucifigentiũ auaritia, quia vestes Christi quãuis parũ valerent: oẽs tñ sibi rapuerũt. ¶Voluit autem dñs sic nudari, vt vestiret nos veste immortalitatis in gloria cœlesti. nã sicut Ionathas dedit Dauid vestimẽta sua vsq; ad baltheũ in signum amoris: sic Christus, vt ostenderet charitatis ardorem spoliari non dedignatur, vt nos dilectissimos suos stola gloriæ vestiret. [Stabat populus expectãs, & deridebant eum principes cum eis dicentes. Alios saluos fecit, se saluum faciat, Si hic est Christus Dei electus. Illusus fuit Christus in domo Caiphæ, in domo Herodis, in domo Pilati à militibus Romanis: & nũc in cruce à turbis, principibus, & militibus: vnde dicere poterat. Filios enutriui, & exaltaui, illi autẽ spreuerũt me. Sicut. n. illa Michol, quia Dauid nudus saltabat corã arca Dñi in spiritu, & humilitate, & illa illudebat ei: sic hęc maledicta synagoga, Christum nudũ illudit in sua humilitate. Hæc. n. est illa mulier Iob, qui cum nudus plenus vlceribus esset subsannabat dicẽs, Adhuc permanes in simplicitate tua? &c. Sic hec Christũ subsannabat. Saluũ fac te metipsum. Sed quid Iob? Nudus egressus sum de vtero matris meę, nudus reuertar illuc in cruce affixus. ¶Pręterea senserat diabolus crucis virtutẽ, & positus in linguis istorũ, sicut in deserto Dño dixerat, Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant: ita & nunc ait, se saluum faciat, si hic est Christus Dei electus. Iã quidem dęmonẽ pœnitebat crucẽ elegisse. Intellexit. n. fractas esse vires suas: & hoc agit, vt de cruce descẽdat, ne faceret salutem quã inchoarat. Cõsidera modo quid in aliorũ exitu dęmõ facit: qui cõtra ipsum mundi Saluatorem, & dñm venire ꝓsumpsit. In cruce ergo tanquam in muscipula captus est diabolus, & victus. muscipula. n. diaboli crux Christi fuit, & esca, qua caperetur mors dñi. [Item illudebant ei, & milites accedentes, & acetũ offerentes ei, & dicẽtes, Si tu es Rex iudęorũ saluum te fac.] Nullus mortalium adeo derisus est, sicut Christus.

psal. 94.
Io. 19.
psal. 21.
1. Re. 18
Esa. 1.
2. Re. 16
Iob. 2.
Matt. 4.

Christus. Deridebat enim eum populus,
qui aderat: deridebant eum principes, q
facinus ꝑpetrarunt: milites, qui crucifixe
rãt, & ꝑtereuntes ꝑ viam, & latrones, qui
cum eo erant crucifixi. Impletã cernimus
ꝓphetiam, q̃ ait, Omnes videntes me deri
Psal. 21. serunt me. Et illud. Ego sum vermis, &
Esa. 53. nõ homo, opprobriũ hoium, & abiectio
Ps. 108. plebis. Et alibi. Desideramus eum despe-
Psal. 68. ctum, & nouissimum virorum. Et rursus.
Quasi abscõditus vultus eius, vnde nec re
putauimus eũ. Et in psalmo, Ego sum fa-
ctus opprobrium illis: viderunt me, & mo
uerunt capita sua. Et illud, Propter te ob
tinui opprobriũ: operuit cõfusio faciem
meã. Extraneus factus sum fratrib⁹ meis,
& peregrinus filiis matris meę. Iam hic vi
Iud. 16. de Sansoné, in ludibrium infidelium ad-
2. Re. 16 ductum. Vides Semei sanctum Regé Da-
Gen. 9. uid exprobrantem, & maledicenté: postq̃
à filio eius est eiectus à Hierusalem. Vide
Patriarchã Noe nudatum iacere in taber
naculo suo: & à filio derisum. Sed si Chã
deridebat illũ, filii boni venerabantur. Sic
sanè quem impii Hebræi, & Gentiles de-
rident, nos veneremur proni adorantes.
¶Sed putas, ꝙ tñ tunc est Christus deri-
sus? A quo nunc Christus crucifixus non
irridetur? Quis nunc amat iniurias, op-
probria, torméta, & cruce? Christũ adora
mus gloriosum: quem contemnimus, &
Gal. 4. irridemus crucifixũ. Vbi est, qui nunc cũ
Paulo dicat. Mihi auté absit gloriari, nisi
in cruce D. N. Iesu Christi? Illudebant ita
que isti milites cũ aliis: & accedentes offe
rebant acetũ. Accedebãt isti corpore, sed
lõge erant mente. Miseri, & cæci debent
supplicare. Saluos fac nos, q indigemus,
& nõ saluũ te fac: cũ ipse esset ipsa salus.
Sed Dñs Iesus nõ acquieuit, docẽs nos in
tribulatione hrẽ ꝑseuerantiã. ¶At vt Iu-
dæis nõ sufficit, ꝙ Christum crucifigerẽt:
sed ẽt crucifixum eum diuersimode deri-
serunt: Ita & multis non sufficit Christũ
crucifigere nunc peccando, sed etiã deri-
dẽt crucifixum peccata iterãdo, vel de pec
catis se iactando. Magna iniquitas fuit de
Eccle. 7. ridere sic afflictum. In ecclesiastico. n. hr̃.
Gen. 9. Ne irrideas hoiem in amaritudine animę
suæ. Sicut. n. Noe qué nudatũ, & inebria-
tum derisit iunior filius, ꝑp ꝙ maledictus
est: sic Christum in cruce nudatum, & vi-
no charitatis inebriatum, irrisit iudaicus
populus: ꝑp ꝙ in toto mundo est maledi-
ctus, & sterilis, & filiorum spirituali pro-
creatione oĩno caret, sicut Michol, quia
Dauid derisit. Admonet locus iste, ꝙ qñ
fuerimus in sublimi contemplationis, vel 2. Reg. 6
sacræ actionis, aut sanctæ religionis posi-
ti nõ debemus ad verba subsannantium
descendere, nec ad mundanas occupatio
nes: sed potius sustinere puerorum sub-
sannationes. sicut Christus ad iudæorum
insultationẽ, & tẽtationem, exprobatio-
nem de cruce descendere noluit, sed ibi
vsq; ad mortem ꝑseuerauit. Vnde dice-
bat vitis, Nunquid possum deserere vinũ
meum, qđ lętificat Deum, & hoies, & in- Iud. 9.
ter cætera ligna ꝓmoueri? Sed multi pro
minima cõtumelia descendunt de cruce
patientiæ, alii de cruce pœnitentiæ. Secũ
dò ne acquiescamus diaboli suggestioni-
bus. Multis suadet diabolus ꝑ sua mébra:
vt descendant de cruce pœnitentiæ, vel
religionis, vel boni ꝓpositi: & cõsentiũt
suggestioni. Multos. n. videmus, qui in sã-
cto die parasceues cum Christo dño cru-
cé ascendunt: sed in ipso sancto die pas-
chæ ab ea ꝑ infirmitatem, vel ꝑ malã con
suetudinem descendunt. ¶Tertiò, ꝙ illi,
qui cruci pœnitentiæ, derisionis inser-
uiunt, aut qui bene operãtur in lege dei,
ne ꝓptereà desistãt, aut desperent. ¶Ad-
uertendũ quoq; hic est, ꝙ isti irrisores ace
tũ Christo offerebant, & dabãt ei bibere,
vt hic Lucas noster narrat. Dixerat enim Ioã. 19.
Christus, ꝙ sitiebat hoium salutẽ, dicens,
Sitio: & illi spongiã aceto plenam mixtã
cum felle circumponentes obtulerũt ori
eius. Cogita crudelitaté eorũ, qui assiste-
bant. Acetum offerunt, vt in oibus sensi-
bus ipsum amaritudine replerent. Iam. n.
velatus fuerat oculis, contra ligni vetiti
procacem visionem. Iam maxillas eius pu
gnis attriuerant, contra pomi vetiti ma-
sticationem. Iam collum eius alapis ceci-
derant, contra cibi vetiti tractionem, so-
lum restabat os, & nares affligere, & ideo
nares Christi affligebãt aceti odore, & os
affligebãt eius amaritudine. [Erat autem
& superscriptio scripta super eum literis
græcis, latinis, & hebraicis: Hic est Rex iu
dęorum.] Hunc titulum scripsit Pilatus,
in quo exprimitur causa mortis eius, q. d.

Ideo

Ideo crucifixus est, quia erat Rex iudæorum. Mos.n. erat Romanorum sup lignũ crucis ponere causam mortis crucifixorũ. Ipse autem accusatus fuerat, ꝙ sibi regnum iudæorum vsurpare volebat. Pro hac.n. causa iudæi eum Pilato tradiderũt, & Pilatus eum morte dãnauerat crucis. Et quia iudæi contra voluntatem Pilati petierunt Christum ad crucifigendum volens se vindicare de eis p talem modum, ideo scripsit titulum, vt redundaret in verecundiam ipsorum. Scripsit autem titulum illum non in vna lingua, sed in tribus famosis linguis. s. Hebraicè, Grecè, & Latinè, & in qualibet lingua integrè: vt diuersarum linguarum hoíes, qui ad Dei festum conuenerant legere, & intelligere possent causam mortis, & vt oís lingua confiteretur, ꝙ dñs Iesus Christus est rex regum, & dñs dominantium in gloria dei patris: & vt oís lingua commemorat pfidiam iudæorum, & ad ostendendum ipsum pati ꝑ populo oís linguæ, & eis dominari ppetuum. Sequitur. [Vnus autem de his, qui pendebant latronibus blasphemabat eum dicens, Si tu es Christus saluũ fac temetipsum, & nos.] Idest salutẽ corporalem nobis tribuendo, & à morte liberando: nõ.n. curabat de aíæ salute, sed corporis: & hancẽt salutem deridendo, & blasphemando dicebat. Sed dubium hic maximum oriri vr: nam Matthæus dicit, ꝙ latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabãt ei, & Marcus dicit, qui crucifixi erant cum eo cõuiciabantur ei? Sed qũo ait Lucas, ꝙ vnus tm̃ deridebat eum? Ad hæc D. Aug. optimè respondet, ꝙ Matthæus, & Marcus pluralem numerum ꝑ singulari posuerunt, vt sæpè contigit in scriptura. Vnde Paulus cum ait, concluserunt ora leonum, de solo Daniele intelligit: & secti sunt, de solo Esaia intelligit. Et in psalmo. Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum, pluralem numerum posuit pro singulari, vt in Actis Apostolorum exponitur. Nã reges pp Herodem, principes pp Pilatũ intellexerunt, qui testimonium eiusdem psalmi adhibuerunt. Sic etiam more loquendi dicimus, Hi Annibales, isti Scipiones, atque Metelli. cum singuli fuerint. Visitatus est.n. modus loquẽdi. Quid vsitatius est, q̃ dicere, & rustici mihi insultant, licet, vnus tm̃ insultet? Si diceret Matthæus ambos latrones insultasse, contrarium diceret: sed cum dicit latrones, & nõ dicit ambos, potest dici, ꝙ vnus hoc fecit vsitato loquutionis modo p pluralẽ singularem intelligens: sic etiam plurale pro singulari accipitur: vt in Exodo de illo vitulo aureo dr̃. Hi sunt Dii tui Israel. Et in Daniele, Sidrac, Misac, & Abdenago Deos nostros non colitis, dr̃ pro statua aurea. Et in libro Iudicum hr̃, ꝙ sepultus est in vrbibus Galaad, Idest, in vna vrbiũ. Considera nũc quam magni despectus fuit illusio latronis: eo, ꝙ tam vilis, & sceleratus homo, & etiam ad mortem damnatus, & mox pro suis sceleribus moriturus insultauit vitæ authori. Discam⁹ Christi exemplo calumnias etiam à vilib⁹ psonis patienter supportare: quãdoquidem Christus talia patitur à vili latrone. [Respondens autem alter increpat eum dicens, Neq; tu times Deum, qui in eadẽ damnationes, & nos quidem iustè, nam digna factis recipimus, hic autẽ nihil mali gessit. Et dicebat ad Iesum, Dñe memẽto mei, dum veneris in regnum tuum.] Duo in hoc latrone sunt miranda. Primum q̃dem quam doctè verba ꝑnunciet. Culpã enim suam agnoscit: vt in Prouerbiis hr̃. Iustus prior accusator est sui. Ait nanq;. Nos quidem iustè digna factis recipimus. Sic Dauid, bis est indulgentiam cõsequutus in adulterio, & in populi numeratione. Sic publicanus ꝑcutiens pectus suum iustificatur. Alterum est, quomodo innocentiam dñi intrepidè confitetur dicens, Nihil mali gessit. Oés discipuli dñi fugerunt, & nullus, nec coram seruis pontificis ausus est cõfiteri se esse Christi discipulum: & tu coram principibus, & magnis inimicis, publicè innocentiam eius cõfiteris? Adsunt siquidem scribæ, pharisæi, & seniores populi. Non vides, ꝙ accusas principes sacerdotum, & Pilatum? Non times Centurionem, & milites? Non vides, quod lanceis te possium transfigere? Vehementer miror quomodo sis ausus illum pdicare, & Pilatum iniustum iudicẽ fateri, &c. ¶Dñe, inquit, ad Christum. Quomodo illum Dñm vocas vidẽs eum, necdũ, cruẽtarũ, & cruci affixũ? Sed nihil mirum.

Phil. 2. Mat. 27. Mar. 15. Aug. li. 3. de cõsen. euãge. c. 16. Heb. 11 psalm. 2 Act. 4. Exo. 32 Dan. 3. Iud. 12. Pro. 18. 2. Re. 12 2. Re. 24 Luc. 18.

mirũ. Interiori enim fide illustratus, Dominium considerabat. Meméto mei. Quo modo credis memoré tui esse, de quo nũc audi, alios saluos fecit, seipsum autem nõ potest saluare? Vbi insignia Regis? Vbi purpura, & ubi aurum? Alii crediderunt videntes illum mortuos suscitantem: sed tu credis videns illum morienté. Fide Saluatorem agnoscit, spe postulat regnũ q̃d eius pęnitentia & charitas merétur. Habuit nãq; hæc latronis cõfessio tres conditiones veri pęnitétis. Prima é uera suorũ peccatorum cõfessio, qua fatetur se iustè, q̃ patitur meruisse: sibi ipsi culpam nõ carni, mundo, aut diabolo tribuendo, nã tua culpa peccas cũ peccas. Secunda est omnis occasionis peccati remotio. Increpauit enim alterum, & ab eius amicitia recessit, dicens. Neque tu times Deum, &c. Quod tu etiam fac, fugiens peccatorum occasiones, & à peccatis. Tertiò spem, & maximam habuit fiduciam veniam consequédi, quæ quidem maximè peccatoribus necessaria est. Ideo dicit, Memento mei. Confidit enim p merita passionis Christi posse saluari. Pręterea, non de regno temporali agebat, sed de æterno non de præsenti, sed de futuro. Item credidit Abrahã Deo non in cruce posito, sed de cœlo loquenti. Credidit Esaias, sed sedenti super soliũ excelsum, & credidit Moses, sed de medio ignis loquenti. Iste uidit Dominum, non in regali throno sedétem: sed in pœna societatum latronibus. Vidit in cruce pendentem, & orat quasi in cœlis sedentem: vidit cõdemnatum, & inuocat regem. Iudæi crucifigunt, qui nouerunt leges, & prophetas, & tu latro unde talia philosopharis? Magna fuit itaque fides, & deuotio istius latronis, atque ideo fuit absolutus à culpa, & à pœna totali. ¶ Docemur hic exemplo huius latronis, ꝙ iniurias Dei nullatenus tolerare debem⁹, sed reprehendere sicut fecit latro iste. Secũdo vt quantuncũq; simus scelerati peccatores de Dei tamẽ misericordia nullatenus desperemus, exemplo istius peccatoris, q̃ per vnum verbum factus est hæres paradisi. Sed iam nunc videamus quid ad talé tã tamq; cõfessionem Dominus respõdeat. [Et dixit illi Iesus. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.] Quid hoc bone

Gene. 12.
Esaię. 6.
Esaię. 3.

Deus, latroni vitam æternam polliceris? Matrem dilectissimam, charos amicos in hoc seculo relinquis, & latronem tecum fers, cum scriptum sit quod nõ habitabit lupus cũ agno? O magnũ mirabile. Nõne videtis quoniam sic æternus pater præcepit, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam, & ꝙ Christus Redemptor noster munere œconomi fungitur cui iussit soluere incipiens à nouissimis, vsque ad primos. O, bonus latro omnium quidem operariorum nouissimus, qui nondum per horę vnius spatium labori operam dederat. Vndecima enim uocatus es, Apostoli verò prima hora, & tamẽ cum in vocatione nouissimus, sis, primus, certe in solutione es. Dignum est beneficium hoc à Deo exhibitum, cuius maximè mirandum sit: attamen Christus dicit nobis, ne nimium miremur, quandoquidem. n. Deus diues cum latrone inopi ad crucis mensam sedet pro eo symbolũ det. Primò latroni Adam parenti nostro, q̃ de cibo vetito ad mensam comesturus sedit, quid dixisti? Terra es & in terrã ibis. Sed huic alteri qui in tua arbore etiam comedit, q̃d inquis? Cęlum es, & in cœlum ibis. O quantum prodest opportunè p̄rere. Si tunc cum Baptista Ioãnes obiit Christus in manu clauem sicut modo tenet teneret, non dubium, quin sicut carissimo amico aditum patere illi pręciperet. Sed tamen intempestiue ad ostium appropinquauit, non sicut latro qui fores sibi aperiri exorauit, & petiit, quare cum primo cœpit verti clauis quasi in semiuersione quando, scilicet inclinato capite tradidit spiritum ianua paradisi illi patuit omnino. Hodie inquit mecum eris in paradiso. O vox suauis solatiumq; peccatorum, q̃d scilicet rex gloriæ latroni regnum concedat. Potentiori quidem maiora conferre expedit maximè. Cũ ergo titulus iussu. Pilati cruci imposit⁹, magni principis signũ prę se ferret, nõ ab re erat, vt sicut rex maxima beneficia seruo conferret. Beatus es siquidem sic p̄dicari non te præteriit, nihil enim minus quã regnũ æternum tibi vendicasti, Magna liberalitas, & amor fuit in Asuero, quando promisit Hesther medietatem regni sui. Quanto magis iste. Rex noster ex ineffabili largitate sua tota

Eccle. 13.
Mat. 20.
Gen. 3.
Hesther 7.

tũ regnum suum largitur cuilibet amico suo fideli, & sibi fideliter seruienti? Nã si latroni liberaliter, & cito dedit regnum, qũo negabit ei, q fideliter ei obsequitur? Vnde Paulus, Ambulatis digne Deo, qui vos vocauit in regnum suũ suũ, & gloriã. ¶ Aduerte aũt, ꝙ non promisit regnũ nisi existẽti in cruce: q.a qui non cõpatitur, nõ cõregnabit. Ideò Ioãnes. Particeps, & socius in tribulatione, & regno. Ideò si tu cupis, & vis regno Dei cũ Christo frui: esto hic suorum laborum particeps, & ei* crucis socius. Hodie mecum eris in paradiso. Hoc est quia mecum es in cruce, mecũ eris in paradiso. Quamplurimi volunt esse cum Christo in paradiso: sed renuũt esse in cruce cum illo.

Expende etiã ꝙ paradisus non capitur hic pro cœlo empyreo, quia nullus in illo ante Christi ascensionem intrauit. Sed paradisum intelligit statum beatitudinis quem habent beati vbicunque sint, quia Deum vident, & diuina fruuntur essentia. Et quia latro ipso die mortuus est, statimque vidit Christum gloriosum, & animam eius deitate plenã, beatus fuit: & in paradiso fuit cum Christo. Præterea huic promissioni assertionem suam adduxit dicens, amen dico tibi. Primo, quia grandi peccatori & tam vili personæ difficile videbatur sine præcedentibus meritis dari regnum: & ideo per Amen, patuit sibi regnum irreuocabile. Secundò, vt ostenderet dominus viris Ecclesiasticis, quę eis cura debeat esse animarum pretio sui sanguinis emptarum: maximè quando morti appropinquant, tunc debent eas allicere misericordia Dei, & spe gloriæ, & præmii cœlestis, ne in mortis articulo desperet: quemadmodum hic derelicta matre, & amicis suis huic pauperi moriẽti, & de sua salute solicito intendit, & cum regni promissione allicit. Matrem.n. suã dedit

Ioã. 19. Ioanni, animam vero latronis, suæ curæ reseruauit. ¶ Rursus aduertendum est, ꝙ

Gene. 3 in Christi cruce est omnis salus ita vt in ea primò palã fecerit salutẽ. Per lignũ.n. Adam latro expulsus est de paradiso: sed post Christũ ꝑ lignũ crucis primus intrat latro paradisum. Huius exẽplo habemus verã fide. Regnaturũ.n. credidit quẽ secũ morientem vidit, & veram spem habuit remissionis peccatorum. Non est tñ securum expectare vsq; ad finẽ ad pęnitendũ: quia priuilegia paucorũ non faciunt legẽ cõem. Pauci.n. sunt, qui in morte verè pęniteãt. Sicut monstrũ.n. esset quod lupum habeat caudam ouis. sic mõstrũ est quod vita rapacis vsurarii habeat bonum finẽ. Vide etiam ꝙ Christus multum desiderat peccatorum salutẽ. Nam quia pp peccatores de cęlo vbi nullus erat peccator, venit ad terram vbi erant peccatores, & viuendo eis se familiarem exhibuit: nam multi peccatores, & publicani venientes discumbebant cum Iesu: & sicut in vita hac mortali societatem cũ eis habuit, sic & in morte latrones socios habuit, & tãtum vni eorum regnũ Dei promisit. Iam ad contextum. [Erat autẽ ferè hora sexta & tenebrę factę sunt in vniuersam terram vsq; in horã nonã. Et obscuratus est sol & velum templi scissum est medium.] De hora qua dominus crucifixus est multa senserunt sancti doctores, ex eo quod Marcus dicit illum crucifixũ hora tertia, cæteri verò hora sexta. Aliqui dixerunt, ꝙ linguis iudeorũ crucifixus est hora tertia: & manibus hora sexta. Verùm si Marci verba spectes longè abest hoc à vero: nam postquam dixit hora tertia crucifixerunt eum, subiungit, hora sexta tenebræ factæ sunt super vniuersam terram. ideo alia hora q̃ sexta crucifixus est. Alii autẽ alio mõ interpretãtur. Nos autẽ alio mõ interpretari cogimur. Itaq; sicut nox, vt Hieronymus notat in quatuor vigilias diuidebatur, sic dies in quatuor partes siue horas: hoc est in primã, tertiã, sextam, nonã: ita vt singulis horis tres horas nostrarum tribuamus, quare cõficiunt duodecim horas diei artificialis. Itaque hora prima erat ab ortu solis secundum horologium nostrum, ꝙ est ab hora sexta mane per tres horas sequentes i. usq; ad nonã. Hora tertia ab hora nona usq, meridiem. Hora sexta ab hora duodecima meridiana, vsq; ad horã tertiã post meridiẽ. Hora nona ab hora tertia post meridiem usq; ad sextam, in qua dies finitur. Christus igitur crucifixus est parum ante meridiem: atque ideò crucifixus est hora tertia, hoc est in toto illo spacio, quòd horæ tertiæ assignatur, scilicet trium horarum,

Hie. epistola ad Cypr.

rum,

rum, & quia hoc fuit parum ante horam sextam, & intra horam tertiam dixerunt alii Euangelistę, erat hora quasi sexta, nõ hora sed ferè, & quasi sexta & intra horá tertiam, vt Marcus ait. Et etiam quoad secularia diuidebant diem in duodecim horas artificiales, quarum prima erat in ortu diei & meridies sexta, & duodecima in occasum solis, & decima octaua in media nocte. Sic Christus dixit, nonne duodecim horę sunt in die? Et iterum. Hora septima reliquit eum febris. Hoc est, hora prima post meridiem. Et alibi. Erat hora quasi decima. Itaque cũ Marcus dicit, Christum crucifixum hora tertia: hoc est in illo spatio trium horarum secularium & unius sacrę uersus finem eius. Et hoc est quod reliqui Euangelistę dixerunt, hora fera sexta.

Ioa. 11. Ioan. 4.

¶De his autem tenebris & solis eclypsatione sciendum, ꝙ ista eclypsis, & obscuritas non fuit naturalis sicuti est, quá modo fieri uidemus ex coniunctione solis & lunę: nam ista eclypsis miraculosa fuit & præter totum naturalem cursum. Quoniam naturaliter solis eclypsis accidere minimè potest, nisi in coniunctione solis & lunę, quia scilicet, luna interponitur oculis nostris, & soli ipsi. Qui auté in Christi passione obtigit, fuit in oppositione, in plenilunio, scilicet, & cum à sole centum octoginta gradus distaret, in alio emisphęrio inferiori ciuitati Hierusalem. Quod ita esse patet, nam agnus paschalis non immolabatur nisi luna quartadecima, quem quidem comedit Christus pridie mortis eius cum discipulis suis, sicut erat in lege præceptum: & postridie quando erat solennitas azymorum, & incipiebat luna quinta decima quando Christus spiritũ emisit, necessario dicendum est lunam esse iam plenã, & in solis oppositione: quare sic solem eclypsare non poterat siquidem scimus ipsam solam, & nullum aliũ planetam ipsum valere eclypsare. Ideò ista eclypsis fuit miraculosa, & præter ordinem, & cursum naturalem. Solus ergo Deus facere potuit sua omnipotenti virtute, vt sol sua luce priuaretur. Prætera quod inquit in vniuersam terrã: sol eclypsari non poterat nisi in dimidio terræ, in qua solum lucet, qm̃ alia quæ super est medietas est vmbra eiusdemmet terrę. Sed sciendum est, ꝙ cum luna tunc esset plena, & cum lumen quod ipsa emittit, à luce solis oriatur, essetque ea in inferiori emisphærio, sequitur ipsius etiam eclypsim contigisse: quare amisit lucem, & obscurata est, vnde necessario dicendum erit, quod fuit eclypsis vniuersalis, & obscuritas in vniuerso orbe, nam stellæ, & luna lumen emittere non poterant, cum illis deesset solis defectu. Cõgruum enim erat & rationi consonum, vt sol obscuraretur. Quia enim verus sol iustitiæ eclypsim patiebatur, sol iste visibilis clarissimũ mundi lumen, factori suo compatiens lucis suæ radios retraxit, & occultauit non ualens intueri dominum pendenté, mortis eius uilitatem & acerbitaté. Hoc autem factum fuit, primo ut natura sensibilis Christo compatiens corda lapidea ad Christi compassionem emolliret: ideò petræ etiam scissę sunt. Secundo, vt luminis eclypsatio subtractionem ueri luminis in cordibus iudæorum, & militum, Christum crucifigentium ostẽderet. Tertiò ne corpus Christi nudum in cruce, & morté eius exprobratissimam ab impiis cum gaudio uideri, uel eos sua luce frui permitteret.

Exo. 12 Leu. 23.

¶Velum etim templi scissum est, non intelligas quod sit scissum illud uelũ, quod erat intra sancta, & sancta sanctorum. Duo enim uela erant in templo, unum quod uelabat sancta sanctorum, & alterum exterius siue tabernali, siue templi. In passione ergo Saluatoris uelum quod erat foris conscissum est à superiori parte usque ad inferiorem, quod quidem erat pretiosissimũ, purpura, bysso, co, co, auro & serico contextum, hyacintoque, ꝙ in diebus celeberrimis suspendebatur, & tunc in paschate positum fuit. Hoc ergo signo insinuabatur reuelata esse mysteria & secreta sacramentorum legis, quæ antea uelata erant ut uniuersis proderentur, ad gentesque transirent, & impletam esse ueritatem, quæ in figuris latebat, & cœlum apertũ quod ante clausum erat. 2 Re. 1.
Preterea si Dauid, Saulis, & Ionathę morté audiens, sua scidit uestiméta (eo argumento indignitatem mortis illustriũ uirorum

rum exhortens) quāto potius pater æternus mortem filii sui indignissimam indignissimè ferens, vestes suas quæ velum tẽpli erāt, rescindere debuit? Sed ꝓcedamus [Et clamans voce magna Iesus ait,] Fuit vt hic dicitur validus, & magnus clamor iste, qui vsque in infernum auditus fuit, cœlumq; & terram tremere fecit. Vox ergo illa non fuit naturalis sed miraculosa, quia homo magno & longo cruciatu afflictus, & ex tali afflictione morti sic proximus, non posset sic clamare virtute naturæ: ideò sequitur, ꝙ vox illa formata fuit virtute Dei. Voluit autem edere hãc magnã vocẽ iamiã moriturus, vt nos desides, iacentes, somniculosos, imò & mortuos ad tam incredibile miraculum aspiciendum excitaret, quale erat quod vita moreretur, & Deus pateretur. Clamat ẽt cum moritur, vt attendamus eam mortẽ quæ mortem nostram destruxit, eã mor-
Ose.13. tem, quæ fuit mortis mors & morsus in-
1.Co.15 ferni. Clamat vt attẽdamus eum, qui moriebatur pro peccatis nostris, resurrectu-
Ioa. 11. rum propter nostram iustificationẽ. Clamat iterum vt voce sua illa terribili prædam infernus dimitteret, quam tot antea seculis tenacissimè in faucibus tenebat. Clamauit.n.dominus voce magna quando Lazari animã ab inferni dentibus euocabat. Quanto ergo maiori voce erat necesse clamare, vt fera illa truculentissima, terribili clamore deterrita vinctos quos in lacu premebat liberos esse permitteret. Demũ & voce magna clamat: quasi dicat, O surdi mortales, Hactenus vos docui, hactenus ꝓdicaui: hactenus clamaui, iam me nõ estis amplius audituri nec ꝓdicantem nec clamantẽ, clamãs nũc morior ut uni-
Luc. 2. cus hic clamor ĩ auribus uestris ꝑseueret, qui uos.s.admoneat, ut caueatis peccata. Ad hunc clamorẽ monumenta aperta sunt, terra tremuit, lapides sese conciderunt, dæmones obstupuerũt, & infernus contremuit. Nunquam.n.similis uox audita fuerat in orbe. Transuerberauit uox illa cor matris piissimę, q̃ tunc iuxta crucem stabat, & eius memoriæ tunc illud Simeonis verbũ reuocauit, qui dixit. Tuã ipsius animam per transibit doloris gla-
Ioan.10. dius. Sed quid dixit sic clamans?

Pater in manus tuas cõmendo spiritũ meum.] Ita tua potestate cõmendo spiritum meum quo nobis declarare voluit quod sanctorum aïæ ex eo tẽpore in manus Dei ascendunt: nam prius ab inferis omnium aïæ tenebantur, donec venit, q captiuis redemptionem ꝓdicauit. Non tñ hæc loquitur, quasi quid timeat aïę suæ: sed patri rursum reddit animã, quasi depositũ ꝙ ab illo acceperat ante. Vnde alibi ait. Potestatẽ habeo ponẽdi animã meã & potestatem habeo iterũ sumendi eam.

¶ Vide Christi Saluatoris nostri magnificentiam. In vita sua magnificus fuit, sed multo magis in morte: nihil.n.sibi retinuit sed aliis oïa donauit. Nam Petro Ecclesiam dedit, Ioanni m[atrem] suam charissimam. Patri dedit animam suam preciosissimam, latroni dedit paradisum. Nicodemo, & Ioseph dedit corpus propriũ, nobis omnibus dedit suam carnem sacratissimam, & pretiosissimũ sanguinem in cibum & potum, & his, qui eum crucifixerunt, vestimenta.

Pręterea quilibet moriens desinit per mortem ipsemet, ac per hoc non põt asserere q̃d ipsemet deponit spiritum suũ in manꝰ alterius. Christus aũt solus ꝑ mortẽ nõ desinit esse ipsemet: quia hypostasis eadem perseuerauit post mortem: & propterea solus potuit verè dicere vt in Græco habetur. Cõmẽdabo spiritum meum.

¶ Aduerte autem ꝙ animam suam rationalem spiritum vocat, quia quando est in corpore: officium agit animæ animando, & informãdo corpus: sed excepta anima nostra à carne transit in statum spiritus, quoniã existit illo modo quo puræ substantiæ spirituales existũt. Iterum Luc.2.
obserua, quòd Euangelista noster Lucas primum verbum, quod Christum protulisse dicit in mortali corpore fuit. Nesciebatis quod in his, quæ patris mei sunt oportebat me esse? Sic etiam vltimũ verbum fuit: pater in manus tuas: nam statim expirauit post hæc verba: vt intelligas ab extremis media verba tendere ad declarandam, & propagandam fidem æternę processionis suę à patre.

¶ Vide quid in articulo tentationis, & specialiter in mortis agone egere debeas. Tunc enim pater inuocandus est, & ei spiritus cõmendandus: quia tũc maximè

maximè dęmones versantur circa nos, sicut leones rugientes preparati ad escam. Sed dices. Quomodo patrem inuocabo qui nunquam vixi vt filius? Pius pater a quo oîs paternitas in cęlo & in terra nominatus, peccatorum non respuit, nec dedignatur à peccatore vocari pater: imò
Matth.6. docet peccatorem, vt sic eum vocet. Frõs
Iare.3. meretricis facta est tibi, noluisti erubescere: ergo saltẽ voca me, amabo, pater meus es tu. [Et hæc dicẽs expirauit.] Hic fuit maximus Christi dolor, & eximius, nam ultimum terribilium est mors. Eadem
Gen. 3. hora qua Adam peccauit Christus expirauit, Nam primus Adam post meridiem peccauit, quia mox ut peccauit, uocem domini audiuit deambulantis ad auram post meridiem, & tunc circa horam nonam secundus Adam expirauit. Vnde qua hora primus Adam peccando induxit mortem huic mundo, eadem hora secundus Adam mortem moriendo destruxit: & qua hora illi paradisus est clausus, eadem hora iste paradisum aperuit: quia ordo poscebat, vt eodem temporis articulo quo Adæ obcluserat paradisi ianuã, pateret latroni pęnitenti. Verum dum beatissima virgo eademque piissima mater filium suum expirasse conspexit: continere se non potuit, quin pii lachrymis laxaret habenas. Cœpit fluenta lachrymarum effundere: cœpit ex intimis visceribus luctuosissima trahere suspiria. Cœpit ex acutissimo dolore, maternos ac ideò acerbissimos expromere gemitus: illud tacita, sed miserabili oratione subinde repetęns. Fili mi Iesu: Iesu fili mi. Quis
2.Re.18 mihi daret, vt moriar ꝓ te? Vbi verò fęminę circunstantes Christum vident defunctum, & matrem aspiciunt tam iustis lachrymare, cœperunt plangere, clamoribusque aerem, & cęlum concutere. Id verò viri cũcti cõspiciunt, temperare sibi non potuerunt, quin lachrymis vultus irrigarent, & ex barba vbertim lachrymæ defluerent. Factus ergo illic planctus ma-
Gen.50 gnus luctuosior, quàm fecerũt Aegyptii
Zac.12. super defuncto Iob patre Ioseph, factus ex planctus magnus qualis fieri solet in morte primogeniti: vt Zacharias dixit. Aspicient in eum, quem confixerunt, & plangent eum planctu quasi super vnigenitum: & dolebunt super eum, vt doleri solet in morte primogeniti. In die illa magnus erit planctus in Hierusalem sicut planctus Adadremon in campo Maggedon. Non habuit propheta alium planctum cum quo planctum crucis compareret, nisi funestissimum planctum, quo totus populus planxit Iosiam Regem sanctum, patrię patrem, reipublicę reparatorem, & legis zelantissimus. Hic occisus fuerat in cãpo Maggedon, qua causa vniuersus Iuda, & Hierusalem luxerunt illũ 2. para.
Hieremias maximè. Cuius omnes cantores, & cantatrices lamentationes super Iosiam replicant. Quæ verba scripta sunt vt lamẽtationes super Iesu vero Iosia nos etiam replicemus, & threnos illos, & lamenta repetamus, &c.

¶ En seriem dominicę passioni audisti quomodo dominus noster Iesus Christus post multos labores, post multas passiones, pœnas, opprobria, vulnera, & post crucem, & omnem sui sanguinis effusionem, clamore valido tradidit spiritum. Studeamus commori Christo, idest, mori in mundo vitiis, & peccatis idest non permittamus ea in nobis viuere, si cum Christo volumus viuere. Secundò studeamus mori dum uiuimus. Iam enim nobis de morte cogitandum est, dum sani sumus curandum nobis est, ne inueniatur in nobis propter ꝙ mori formidemus: Nam si mori formidas, teipsum ĩterroga, & scrutare quid in te sit: quare mori formides. Si amor alicuius rei quæ deus nõ est, vel aliud in causa est, quare mori metuis, illũ abiicias a te: teque liberum facito a causa huius timoris, & illum statum mentis te ipsum constituere, quo non formides mori. Tertiò multum tenemur amare Christum, qui pro nobis animam suam posuit poterat nos aliis multis modis saluare sine morte filiis sui: sed hunc modum elegit, vt ostenderet dilectionem erga hominem, pro quo mori dignatus est, Sic Paul. commendat charitatem suam in nobis
Deus quoniam cum peccatores essemus, Rom.5.
pro nobis mori dignatus est. Vide ergo quantum tenearis diligere illum, qui proprium sanguinem & vitam dedit. Demum quilibet Christianus moriens debet seruare, quæ Christus serua-

nit in sua morte. In extremis positi debemus orare, clamare saltem corde, plorare pro peccatis per veram pœnitétiam, animam Deo commendare, & spiritum tradere voluntariè. s. in morte voluntatem nostram diuinæ voluntati tradendo. Sed quid post hęc actum sit audiamus. Videns autem Centurio, ꝙ factum fuerat glorificauit Deum dicens, verè hic homo iustus erat. Si annulus aureus tibi sit pulchrũ ac pretiosum lapidem celatũ desuper habés quemq; si aceto immittas fiet vt aurum illustretur ac perficiatur: lapis aũt frangatur, & in frusta cõminatur. Ita & eodem modo pulcherrimus humanitatis Christi lapis auro diuinitatis purissimo celatus cum se amaritudini passionis inseruit cõminutus est, sed diuinitas apprimè perlustrata, quia nota est diuinitas & hominibus manifesta, nam videns Centurio, ꝙ fuerat factum confessus est Christi diuinitatem. Erat centurio hic Gentilis à Pilato p̄side Romano missus cum suis militibus, vt Christum custodiret, ne tumultus oriretur. Videns itaq; hic centurio, ꝙ factum fuerat, s. tenebras & terræ motus, & quod clamãs spirasset glorificauit Deũ fidei confessione, ac potestatem, diuinitatem, humanitatem, & innocentiam Christi confessus est, tam ipse, q̃ milites illi, qui

Mat. 27 cum ipso erat. Nam Matthæus ait, ꝙ di-
Mar. 15 xit, Verè filius Dei erat iste: Et Marcus. Verè homo hic filius Dei erat. Et Lucas ait, ꝙ dixit. Verè hic homo iustus erat. Totũ enim hoc dixit Centurio affirmans hæc, & replicans & vocans illum Deum & hominem, & iustum. Ac si diceret. Quid aliis videatur nescio: ego aũt credo, ꝙ hic nõ est populi seductor, aut latro, aut aliud simile, vt iudæi & principes sacerdotum, & pharisęi dicunt & illũ accusant. Sed verè iustus est, innocens, & bonus, & homo Deus. Principes & scribæ docti in lege suũ Messiam nõ cognouerunt, imo occiderunt: & hic Gentilis fatetur ꝙ sit homo & iustus & Deus. Hæc tria necessaria fuerunt ad redemptionem hominis perditi, vt illum redimeret. Homo inquã oportet vt esset, qui deberet. Deus qui valeret: & iustus, qui cõgrueret. Ex istis aggrauatur scelus iudæorũ, quia occiditur Deus à seruis, hõ à bestiis caninis, & iust⁹ ab iniustis. Multũ quidem istos ad fidé diuinitatis disposuit, ꝙ cum clamore magno sic potéter, & dominatiuè spiritum dimisit, Videbant enim, quòd clamor ille supernaturalis, & miraculosus fuit: quia propter defectum sanguinis, & effusum spirituum talis clamor fieri nõ potuit ab homine sic morti propinquo: & iõ concluserunt, ꝙ esset factus virtute diuina supernaturali, & consequens, ꝙ ipse esset filius Dei. Vide tamé hic cæcitatem, & duritiem iudæorum. Oĩa hæc Christi miracula viderunt iudæi & multò maiora antea viderant, sed credere respuerunt, & insensibiliores gentibus Deum non crediderunt, Sic etiam, & multi christianorũ & vtinam etiam illi, qui maiorem perfectionis vitam profitentur: non sint deteriores illis militibus, & bellatoribus. sed de his satis. Monemur hic vt nos, qui plus aliis recepimus: ne grauius & districtius postea iudicemur. Sed ad contextum. [Et omnis turba eorum, qui simul aderant ad spectaculum istud, & videbant quæ fiebant pcutiétes pectora sua reuertebãtur.

Ex his patet, ꝙ non tantum Centurio aduertit ad miracula: sed & alii quidam huic miserrimo spectaculo adstantes, visis, q̃ contigerant reuertebantur percutiétes pectora sua: partim ꝑ dolore quod homo tam innocens ac beneficus tam indigna passus esset, partim metu vindictæ diuinæ, quam sibi male conscii ex ostentis conspectis suspicabantur iminere. Condolens ergo & tu plora si piam habes animam & viscera pietatis, Lapides in Christi morte fracti & cõminuti sunt, & sunt corda lapide adamantino duriora, adeò vt nec signi mica passionis Christi in eis appareat. Non est durities adamantini lapidis, quæ hirci sanguine non molle fiat atque apta cultui non efficiatur: & tamé quã plurima corda sunt, in quibus Christi sanguinis effectu careat. Hos iam deceptos à principibus sacerdotum & pharisæis passionique Christi consentientes facti pœnitebat: fuit fructus orationis domini, cum dixit, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt.

¶Vide ꝙ non sufficit tundere pectus nisi etiã homo reuertatur à via sua mala, vt isti faciebant: nã percutientes pectora sua

sua reuertebantur. Nã qui pectus suum tundit & se nõ corrigit peccata sua solidat & non tollit. Hanc aũt percussionem repræsẽtat sacerdos in missa quãdo post cõmemorationẽ dominicę passionis dicit percutiendo pectus. Nobis quoque peccatoribus.

¶Obseruandũ hic est, ꝙ Christus clarificatus est & glorificatus est in cruce à septem. Primò à corporibus cęlestib⁹ qñ retraxerunt radios suos. Secundò ab elemẽtis, qñ terra cõcussa est & aer tenebrosus fact⁹ est in clara die. In natiuitate.n. Christi nox in diem versa est. Vnde dixerunt Angeli, Natus est vobis hodie, cum tñ esset nox. Tunc impletum est illud. Nox sicut dies illuminabitur. Sed passio Christi licet fuerit in meridie, tamen dies conuersus est in nocte. Iuxta illud. In die illa occi

Luc. 2. dit sol in meridie. Tertiò à corporibus

Psa. 138 mixtis, quia velũ templi scissum est à sum

Amo. 8. mo vsque deorsum, & monumenta aperta sunt, & scissæ petrę. Quartò clarifica-

Mat. 27 tus est a mortuis. Nam vt in Matthæo dicitur, multa corpora sanctorum surrexerunt & ingressa sunt in sanctam ciuitatẽ, & apparuerũt multis. Quintò à viuis nobilibus, vt à Centurione. Sextò à simplicibus, vt ab his, q reuertebãtur percutiẽtes pectora sua. Septimò à mulierib. q̃ stabãt, longè nõ dimittentes eũ. Vnde subditur.

Stabant autem omnes noti eius à longe, & mulieres, quæ sequutæ erant eum à Galilæa.] Habuit dominus mortis suę spectatores non tantum ignotos: & hostes, sed etiam familiares suos & intimos amicos: nequid scilicet, deesset passionis acerbitati. Solent.n. illæ contumeliæ iniuriæque acutius pungere, q̃ spectantibus nostris amicis nobis inferuntur. Vnde aliquando solemus parentibus liberos, aut è contrario his illos offerre vt ex eorum conspectu facilius & citius, ꝙ uolumus ab illis impetremus. Præterea iuxta crucẽ erant, ut sicut erãt particeps doloris Christi, essent hæredes gloriæ, & sicut habuerunt maximum dolorem, haberent maximum pręmium. Et ideo quia has mulieres erat maximè coronaturus in gloria, iuxta crucem eas maxima affecit tristitia: Aduerte autem, quòd nullus eorum, qui iuxta crucem steterunt gladio martyrii percussus est. Nam uirgo Maria & Ioannes, & aliæ mulieres non sumpserunt postea martyriũ. Adeo.n. vehemens fuit ille crucis gladius, adeoque piarum animarum teneritudinem transuerberauit: vt fuerit illis pro martyrio computatum. Quæ autem mulieres istę fuerunt, q̃ eum sequutæ fuerant à Galilęa: iam Euãgelista noster Lucas in superioribus ostẽderat cum in capite octauo dixit. Factum est deinceps & ipse iter faciebat per ciuitates & castella, &c. Maria Magdalena de qua septem dæmonia exierant & Ioanna vxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ, quæ sequutæ eũ fuerant à Galilæa, & ministrabãt ei de facultatibus suis. Hæ autem mulieres considerabant quæ gerebantur, & quæ sequebantur ministrantes vsque ad pericula, quia dũ discipuli fugerunt ipsæ affuerũt.

¶Iam iuxta solis occasum tota illa turba corpus Iesu in cruce pendens, destitutum reliquens in ciuitatem se cõtulit: sola autem virgo mater cum Ioanne, & sanctis mulieribus indefessa permanebat, tota lachrymis perfusa, maximisq; abundãs lugẽs vitam, quam propriis oculis obiisse videbat, inscia ꝙ captaret consilium. Quoniam absq; iudicis licentia non licebat condemnatos sepelire, & ipsa à Pilato petere non audebat, quia nec esset illi integrum ad eum ingredi nec tandem cõcederet. Sic afflicta variisque plena doloribus ad patrem ęternum se conuertebat supplex petens gemitibus auxilium & fauorem quo affecta modum dum conuenientem inueniret ad corpus filii vnigeniti sui sepelliendum. Interea dũ ista agerentur ecce venit Ioseph Arimathia cum Nicodemo licentia à Pilato obtenta ad corpus Christi sepeliendum, quibus non defuit malleus nec scala munda sindon, qua Christũ voluerẽt. Nicodemus itẽ ferebat quasi centũ libras myrrhę, & aloes.

Et ecce vir nomine Ioseph, qui erat decurio uir bonus & iustus, hic non consenserat consilio & actibus eorum, ab Arimathia ciuitate iudæę qui expectabat & ipse regnum Dei. Hic accessit ad Pilatum & petiit corpus Iesu. Ioan. 19

Fortis est, vt mors dilectio. Amor oĩa superat pericula & uincit, & sic aurũ, in Cant. 8.

tribulatione, & angustia probatur. Verus amicus nubilo tempore dignoscitur. Multis amicis abundauit Christus in die Palmarum, & quo cena celebrata est: itidem & Apostoli gloriabantur, & seipsos magnificabant, quod Christum comitarentur, & doctorem ac magistrum haberent. Tribulatio tñ apertè ostendit amicitiam non firmiter contractam, quãdoquidem videntes dominum in inimicorum manus incidisse, relicto eo omnes fugerunt. O verus amicus Ioseph siquidem Christi meminit in proprio labore existentis. Et cum ab omnibus principimus Hierusalé condemnatus esset, ipse audacter accessit ad Pilatum & petiit corpus Iesu.

Ioã. 19. ¶ Aduerte hic diligenter ꝙ Ioãnes ait, ꝙ Ioseph iste erat discipulus quidam occultus Iesu propter metum Iudæorum, similiterque ait ꝙ venit Nicodemus, ille inquam, qui venit ad Iesum, nocte & attulit cétum libras myrrhę & aloes, De vno ait quod erat discipulus occultus propter metum Iudeorum: & de alio, ꝙ venit ad Iesum nocte, nam die non audebat, quia decori erat ei notus discipulus Christi esse, & timebat persequutionem & expulsionem à synagoga. De ambobus ergo inquit, ꝙ sicut fortes in alios mutati homines oĩbus se ostenderunt tanquam publici Chri discipuli, & sic eius corpꝰ sepelierunt. Quæ necessitas vrgebat, vt nobis Ioannes notũ faceret hos esse Christi occultas discipulos? Diceret esse discipulos Christi eiusq; corpus sepelisse: & non diceret de Ioseph quod erat discipulus occultus pp metum Iudæorum: de alio verò quod venit ad Iesum nocte: siquidem hoc parum referre videbatur ad cõnexioné historiæ. Vult.n. Ioãnis passionis Christi efficaciam & vim ostẽdere, qualiterq; sanguis eius sacratissimus incipit mirabiles edere effectus. Iam virtus agni innocétissimi sanguinis pro nostris peccatis effusi, maximo amoris igne incipit horũ duorum corda frigida adurere: quare ex occultis publicos, & notos facit, ex debilibus fortes, ex timidis & pusilanimis (quę valor & virtus sanguinis effusi Saluatoris mundi est) validissimi fiunt. Tuo sanguine dñe Iesu lapides sunt scissi: & igne amoris corda frigidissima Ioseph & Nicodemi arserunt. Hęc mutatio est dexteræ Dei excelsi. Ex his cernere possumus mirabiles effectus, quos in nobis passio Christi operatur.

Præterea Arimathia olim Ramatha erat vñ fuerunt oriundi Helcana & Anna parentes Samuelis cuius erat Ioseph: iste.n. vir sanctus simul cum natura bonitatem prophetæ Samuelis duxit. Nobilis erat decurio idest de ordine curiæ, & officia curiæ imperii Romanorum administrás: vel vt Marcus ait honestus senator. Fuit vir bonus & iustus. Talem esse enim senatorem decuit. Et hic non consenserat iudicio & actibus Iudæorum, & hoc boni senatoris est non consentire in factum aut cõsilium vllum prauum sed positis affectibus semper iudicare iustè. De isto Ioseph dicũt aliqui quòd ad literam loquutus est regius propheta dicens. Beatus vir qui non abiit in consilio impiorũ, & in via peccatorum non stetit nec in cathedra, &c. Addit Lucas Iosephum expectasse regnum Dei, hoc est, spem suam posuisse in Christo. 1. Re. 1. Mar. 15

Hic accessit ad Pillatum & petiit corpus Iesu, & permisit pilatus: tũ propter petentis reuerentiam, tum propter Christi innocentiam sibi notam, & quia plura in morte eius videret miracula. Docemus huius exẽplo propter Christũ quodcunque subire periculũ, siquidem iste nõ excogitauit, à diuitiis decidam, expellar à iudæis & persequutioné patiar: sed omnem calumniam & rei temporalis incommodum contempsit, vt Christo seruiret. Igitur venientes Ioseph, & Nicodemus prope locum vbi crucifixus est, flectentes adorauerunt dominum. Quos dum vidit mater quasi de morte consurgens paululum reuixit spiritus eius. Et applicantes recepti fuerunt per eam reueréter: & parauerunt se ad deponédum eum, quibus ipsa quod poterat ministrabat adiutoriũ. Vnus clauos de manibus trahebat alius ne corpus caderet exanime sustinebat, Stabat virgo Maria leuans brachia in altũ. & dũ tãgere eũ valuit caput & manus eius depẽdẽtia trahebat supra triste pectꝰ suũ: & ruẽs in amplexus & oscula dilecto suo satiari nõ poterat: nec qs ipsam desup corpus atrahere poterat. Corpore igitur

domini in terram deposito dominatur suscepit caput cũ scapulis in gremio. Mag Luc.7.
dalena verò pedes, apud quos olim tantã gratiam meruerat: alii autem circunstant & omnes planctum magnum faciunt, quasi super vnigenitum. Maria vero tum cum capite, tum cum quolibet membro loquebatur, & lachrymabat. Propriis oculis vitam suam mortuam videbat in vlnis in gremioque sustentabat exanime corpus illius, quem maximè diligebat: corde transuerberato gladio ingentis doloris oculi lachrymis inundabant. O Nicodeme ne torqueris in Christi corporis domini tui lotione. Nam virginis lachrymæ tot ac tantæ sunt, vt valeant quantumuis squalidum, & sanguine plenum mundare, & niue candidus reddere. Flebat enim illa lachrymis inenarrabilibus. Ipsius lacrymarum tanta vbertas fluebat vt caro cum spiritu in lachrymas resolui putaretur. Post aliquam vero moram rogat Ioseph, dominã vt permittat corpus domini perũgi ac linteaminibus inuolui, & sepeliri. Nihil minus sensit, corpus ab ea auferri, quàm si anima à proprio corpore recederet, vel si cor eius tridenti à visceribus diuelleretur. Ideoque Euangelista ait de Iosepho.

Et depositum inuoluit sindone, & posuis illum in monumento exciso, in quo nondum quisquam positus fuerat.] Cõtempla ergo tu quisquis es hanc deuotã processionem: & vide quomodo ferũt dominum tuum à monte caluario vsque ad monumentum. cantus in his obsequiis erant gemitus, & suspiria: vnde tẽpus triste, & obscurum duplicabat illorum amicorum domini tristitiam, & luctum.

Nec auis volabat, nec animal pascebat: sol, luna, planetæ, & stellæ lugubri veste induta sunt, omnes creaturę quælibet suo modo mortem creatoris lugebat. Sola terra gaudebat quandoquidem meruit in se eum qui eam sustentat, & continet, recipere Sequere etiam, & tu cum his sanctis cęli terræque thesaurum corde puro & deuoto sicut Dauid feretrum Abner à Ioab fraudulenter interfecti plorans se-
2.Reg.3 quebatur: Reuerenter, & deuotè flexis genibus, & magnis singultibus, & suspiriis, sepelierunt vitæ dominũ in monumẽto ipsius Ioseph sumptuosè facto, & in petra exciso, idest, in vno lapide concauato secundum quantitatem hominis.

¶Obserua autem quòd in horto dominus sepeliri voluit sicut rex Manasses: vt sicut ex horto mors exiit, ex eodem vita
exiret. Ex hortis enim paradisi propter 4.Re.21
primorum parentum peccata manauit mors: & modo etiã ex hortis exii victrix
vita. In sepulchro alieno sepeliri voluit Gen. 3.
quia vt ait Ambro. aliena culpa mortem Ambr.
passus est. Alienum fuit peccatum, alie- ser. 57.
na culpa: ita non ab re aliena sepultu- de tem-
ra sepeliri voluit. Rursus in monumen- po.
to, in quo nullus positus fuerat sepeliri voluit, ne peruidi iudæi dicerent, quòd alius, qui ibi sopultus erat surrexit à mortuis.

¶ Vide quàm pauper Christus, fuit: ꝙ in natiuitate non in sua: sed in domo aliena nasci voluit, & viuens in hoc mundo non habuit vbi caput suum reclinaret: nec moriens vbi nuditatem suam tegeret: nec mortuus vbi inuolueretur, nec sepulchrum aut locum vbi corpus suum poneretur. Sed dices, Cur Christus, qui in paupere domo natus est, & voluit in paupere domo habitare dum vixit, & pauper semper fuit in natiuitate, in vita, & in morte: cur post mortem habere voluit sepulchrum magnũ, honoratum, & solenne, quale erat illud Ioseph, qui diues, & nobilis & potens erat, & sibi ipsi parauerat? Dicendum, quòd filius dei assumpsit paupertatem nostram, vt ex pauperibus diuites faceret: fragilitatem, vt fortes faceret: humilitatem, vt exaltaret: denique & mortalitatem, vt vitam daret. Ista ergo quæ vt nos redimeret assumpsit in carnẽ, postquam redemit nos, & opus nostræ redemptionis consummauerat in sua morte, necesse erat vt cessarent finita iam redemptione. Ideoque post redẽptionem, quæ acta fuit in morte, iam nõ erat opus paupertate, humilitate, abiectione, nec ignominia aut morte sed omnia fuerunt prospera, fœlicia: iucunda, & præclara: ideo sepulchrum habuit optimum, gloriosè surrexit, imortalitatem induit, & diuitiis plenus fuit, & honore.

¶ Præterea gloriosam voluit habere

sepulturam

Esa. 11. sepulturam iuxta illud Esaiæ, & erit sepulchrum eius gloriosum: vt intelligas à morte incipere iustorum gloriam, vbi superborum, & potentium gloria finitur. In sepulchro extinguitur, & euanescit potentia in qua vani homines studio inanis laudis concitati gloriam constituunt, qui hominum cęcam, & falsam opinioné splendori virtutis anteponunt, & in sepulchro incipit piorum gloria, qui iustitiam, & pietatem colentes ab hominibus improbis pro nihilo putabantur.

¶ Præterea docet hic Christus curam pro mortuis agendam, & opus esse virtutis mortuos sepelire: sicut & ipse, qui pauper semper fuerat, optimo in loco sepeliri voluit. Maxima cura fuit patribus antiquis de sepultura suorum sicut Abrahæ, Isaac, Iacob, Ioseph, Moses, & Tobias placuit deo sepeliendo mortuos, & Dauid viris Iabes Galaad benedixit, eo q̃ sepelissent cadauer Saulis: denique & ipse Christus corpori suo ex animi sepulchrũ dari instituit. Sed ad contextum.

Gen. 23 Gen. 36 Gen. 48 2. Reg. 2

Erat autem dies parasceues, & sabbathum illucescebat. Subsequutę ergo mulieres quæ cum eo venerant de Galilęa, viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus eius. Et reuerété ter prauerunt aromata, & vnguenta, & sabbatho quidem siluerunt secundum mandatum.] Parasceue Gregè, Latinè præparatio interpretatur. Quo nomine Iudæi: qui inter Græcos conuersabantur sextam sabbathi, quæ nunc a nobis feria sexta vocatur appellabant: eo quod in illo ab opere suo requieuit Deus. In feria igitur sexta, quæ parasceue erat præparabant iudæi illa, quæ in sabbatho comedi debebant: quod sabbathum era duplex solennitas, magnusque dies sabbathi vocabatur. Dicitur autem hic quòd sabbathum illucescebat, quia vespera ad sabbathum pertinens instabat, à qua solennitas magni sabbathi incipiebat. Vnde sicut homo sexta feria creatus est, & peccauit: sic Christus sexta feria pro homine mortuus est, & satisfecit. Mulieres porro deuotæ, quæ erant Christum sequutæ diligenter curauerunt respicere, & notare in quo loco corpus domini poneretur, vt postea ei tempore congruo munus suę deuotionis possent offerre, & officium funeri impendere ac corpus eius inungere. Magna hæc fuit pietas, magna etiam fortitudo sanctarum mulierum quę circa Christum viuum fuerunt officiosæ, ita & in morte non otiosæ esse cupiunt. Sic tamen nequid peccent in lege Mosi. Pietas suadebat ocyus vngere corpꝰ domini. at Moses prohibebat aliquid operis in sabbatho facere. Bonæ itaque mulieres, ne in aliquam partem peccarent quantũ datum est in die parasceues accesserũt ad sepulchrum domini, & cótemplantur quomodo positum sit corpus domini. Deinde reuertuntur, & parãt aromata, vt summo mane prima sabbathi paratiores sint ad vnctionem dominici corporis.

Aduerte tamen, quòd hę mulieres bis parauerunt aromata, semel ipsa die veneris ante soli occasum cuius noster Lucas meminit, & alia vice transacto sabbatho hora vespertina cuius meminit Marcus. Et ratio secundę parationis fuit aut quia non inuenerunt in promptu illa hora occidente die veneris ad sufficientiam, vel quia putauerunt sufficere quę postea césuerunt non sufficere: nam amor quem ad Christum habebant non sinebat eas nisi superabundáter vngerent corpus eius. Et sabbatho quidem siluerunt, idest, quieuerunt, vtrumq; enim significat ilicheo. Secundùm mandatum, id est, iuxta legis præscriptum, noluerunt, quicquam operis facere. Vndè diximus, quàm constantes fuerint mulieres illæ in obseruatione legis, nondum enim tempus erat, vt lex illa Mosi publicè proscriberetur.

¶ Itaque exemplo sanctarum harum mulierum omnia quæ in Christi passione eiusque sepultura gesta sunt, sedulò ac diligenter scrutemur, contemplemur: ipsumque dominum in corde nostro sepeliamus, adhibentes illi custodiam visus, odoratus, tectus, & sensum: ne scilicet falsa mundi letitia inaneque gaudium huius seculi, veram compunctionem cordis, ac deuotionem, furetur, vt tandé mereamur Christum gloriosum: & regnantem videre in cęlis, ipsoque frui. Quod faxit, qui pro salute nostra mortuus est. Amen.

CAPVT

CAPVT XXIIII.

Ortis (inquit scriptura) est, vt mors dilectio. Verus amor in arenā descendit cum morte, & vita, omniaq; despicit anima amore imbuta. Paulus prouocat in certamen, omnes mundi labores, Epistola, quam ad Romanos scripsit dicens, Quis separabit nos à charitate Christi? an angustia? an fames, &c. cōcludit dicens, Scio ꝙ nec mors, nec vita. Et sic Apostolum, nec vita, nec mors ab ea recedere coegit: quādoquidem vitā ipsam amisit, ne amorē, quo Christum ꝓsequebatur perderet. Quod autem Paulus cùm esset homo, & a natura vir fortis non timeret mortem diuina gratia, & auxilio adiutus, nihil mirum: admiratione tñ dignum est amoris vires tantas esse, vt sitæ in pectoribus fœmineis ea tam virilia, ac fortia reddat, vt valeant oīa pericula cōtemnentes, vitam parui facere illius amore, quem plus seipsis diligunt. Consurgunt q̃dam mulieres noctu, parant vnguenta, atq; ante diluci-dum ad monumentum se conferunt, iudæorum insidias respuentes. Non verentur noctem, nec concutiuntur metu corporis iacentis in sepulchro: non se nouerunt debiles esse, impotentes lapidi leuando: oīa tandem parui faciunt: nam vero amanti nihil est, quod leue, & facile non appareat: pfecta charitas foras mittit timorem. Vix experiri quo sunt amore, & fidelitate hæ mulieres Christum prosequutæ. Audi Euangelistam.

Rom. 8.

1. Io. 4.

Vna autem sabbathi valde diluculo venerunt ad monumentum, portantes, quę parauerunt aromata.] Non dicit hic Lucas, q̃ fuerunt ꝑsonæ, q̃ venerunt ad monumentum: quia in fine capitis ꝓcedentis dixerat. Subsequutæ sunt autē mulieres, q̃ cum eo venerant de Galilæa, & viderūt monumentum, & q̃uo positum erat corpus eius: & reuertentes parauerunt aromata, & vnguenta. Sed q̃ fuerunt istæ mulieres, q̃ venerunt à Galilæa? Superius noster Lucas eas nominarat in capite octauo euangelii sui dicens, Maria Magdalena, Ioanna vxor Chusæ ꝓcuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ. s. Maria Iacobi, & Salome, vt Marcus dicit, parauerunt aromata. Aduerte autem, ꝙ cùm ait, vna sabbathi, intellige, prima die sabbata, hoc est hebdomadæ. Hebræi enim solent pro prima die dicere, vna die. Sic in Genesi dr̄. Factum est vespere, & mane dies unus. Idest primus. Venerunt etiā nō tres Mariæ, vt multi opinati sunt, & populus cōiter credit: quia Salome non vocabatur Maria, sed solum Salome: nec Marcus vocat eam Mariam, sed tm̄ Salome. Matthæus etiam dicit, ꝙ venit Maria Magdalena, & altera Maria videre sepulchrū. Si essent tres Marię nō diceret Matthæus Maria Magdalena, & altera Maria: q̃a altera nō dr̄ nisi inter duas. Venit. n. Maria Magdalena, & altera Maria. s. Maria Iacobi, & Salome, & Ioāna, & Susāna, de qb⁹ inferi⁹, post pauca lati⁹ videbim⁹.

Mar. 16.

Gen. 1.

Mat. 28.

¶Vide q̃uo sexus hic deuotus mulierū commendetur. Primò, quia domi residentibus viris valde mane ad dn̄i sepulchrum se contulerunt: nam quia ardentius cęteris amabant, valde diluculo venerunt ad monumentum. Nescit. n. tarda molimina spiritus sancti gratia. Mirādus mulierum feruor cum naturale sit cum horrore videre mortuum ēt si mater filii cadauer cōspiciat: istę tñ iam ꝑ diem, & duas noctem sepultum, & cōtrectare q̃runt. Secundò expende etiā qualiter amor naturæ diffidit. Non est contentus, q̃ verè amat his, q̃ alii faciūt, nisi ipsemet manum imponat, sicut mater q̃ dilectissimum filium hēt infirmum nihil fieri erga eum censet, nisi ipsamet visitet, & obsequatur. Ita illa mulier Sunamitis paruifecit ꝑ alium Eliseū vocare: quare ipsamet ad eum se contulit orans, vt veniret filium sūū suscitaturus, nemini alteri fidens. Viderant istæ, ꝙ Nicodemus attulerat cētum libras myrrhę, & aloes, quodq; nō parce se habuerat erga corporis Christi vnctionem, qđ quidē sufficientissimē erat vnctum. Hoc tñ parum est eis visum: ideoq; ꝓterea, q̃ Ioseph & Nicodemus gesserant portant, & ipsæ aromata, vt suæ dilectioni satisfaciant. Tertiò dilexerunt istæ mulieres Christū in vita, quia vt Lucas ait suprà, derelinquentes

4. Re. 4.

Io. 19.

Luc. 8.

quentes domos, patriam, & delicias, sequebantur Christum à Galilæa ministrãtes ei de facultatibus suis. Dilexerunt autem illum in morte, quia affuerunt iuxta crucem, vt in præcedenti capite Lucas cõmemorat. Dilexerunt etiam illum post mortem, vt ex hac historia constat. Vbinã modo inuenies tantè fidelitatem, & amicitiam, vt hæc est? Plurimos inuenies de illis, de quibus ait scriptura. Est amicus secundum tp̃s suum: nõ p̃manebit in die tribulationis. Paucos.n. inuenies, qui post mortẽ fidem p̃stent, & amicitiam obseruent. Vnde dñs conqueritur in psalmo dicens, Obliuioni datus sum tanquam mortuus à corde. Non hæc protulit pp has sanctas mulieres: sed potius propter discipulos, & quam plurimos amicos, quos Christus habebat, qui eũ in passione, dereliquerunt. Deniq; mirari nõ desino istarum mulierum fortitudinem, & audissimum pectus. Per medios irrumpunt custodes, p ianuam intrant sepulchri, ad ipsam ingrediuntur mortem. Facinus fuit, qđ fortissimi illi sitiente Dauide per hostes medios irruentes aquam ex Bethlehemitico fonte suo regi detulerũt. Sed quis non videat maius, aut certè plus facinus fuisse fœminarũ, q̃ nihil veritæ custodum efferatũ furorẽ inter eos irruũt, vt ad monumentum perueniant, propriã mortem cõtemnentes, propriam vitam periculo obiiciunt, vt ad Christum veniant?

Eccle. 6.
Psal. 30.
2. Re. 23

¶Admonemur primò, q talis dẽt esse aĩus noster, certè talis, vt propria morte Christi mortẽ adoremus, vt p̃prio periculo vitæ, q̃ Christus est securitatẽ participemus. Nõ facio inquit Paulus aĩam meã pretiosiorem, q̃ me. Et iterum. Ego non solùm alligari, sed & mori paratus sum propter nomen domini Iesu Christi.

¶Secundò ne interitu beneficiorum collatoris, intereant, & beneficia collata in mentibus nostris. ne moriatur Christus mortuus, in cordib⁹ nostris. Et si amici nostri naturę cõcedant, ne eorum obliuiscamur, istarũ mulierum exemplo. Sic de Booz ait scriptura. Benedictus sit à domino: quoniam eandem gratiam, quam præbuerat viuis, seruauit, & mortuis.

Ruth 2.

¶Tertiò beneficia p̃stare mortuis non solùm memoria, aut lachrymis, sed operibus bonis. Ecce istę mulieres veniunt ad monumentum, sed non vacuæ, quia aromata portabant. Misericordia in paupere est exercenda, eiq; subuenire debemus necessitatis tempore cum possumus. Misereris pauperis, cui nõ subuenis cum tñ possis? Luges mortuum, & tñ illi res fieri sacras nõ p̃cipis, nec Deo cõmendas? Maiora enim ei obsequia p̃stabis pro eo Deum orans, quàm lugens.

Docemur quartò Christi mortem sentire, & plorare, ut Christum videamus suscitatum, & regnantem in cœlis. Si cõpatimur, & conregnabimus inquit Paulus. Si volueris Christum videre gloriosum, Vide illum nunc in terris patientẽ in cruce. Etenim Marię istæ primo de Christi resurrectione exultãt: quia maximè in eius passione doluerunt. Mentiri.n. non põt ille, qui dixit, Quiescat vox tua a ploratu: & oculi tui à lacrymis, quia est merces operi tuo. Est enim ploratus, & lacrymæ pro ploratu dignum opus, vt gaudii merces tribuatur ex resurrectione.

Rom. 8.
Hier. 31

¶Quintò non gaudere, nec confidere in fortitudine, potentia, aut mundi sapiẽtia: quandoquidẽ dñs mulieribus fragilibus apparuit primo suscitatus. Stulta.n. mundi elegit Deus, vt fortia quæq; confundat: vt non glorietur sapiens in sapiẽtia sua, nec diues in diuitiis suis. Est verò, q gaudeat, & glorietur infirmus: ita.n. facilius in eo inhabitabit virtus Christi. Itaq; mulieribus fragilibus, non viris, aut principibus primo omniũ apparet Christus suscitatus: & à mulieribus primo apostolis, & Ecclesiæ toti p̃dicatur Christi resurrectio.

1. Co. 1.
Hier. 9.
2. Co. 12

¶Docemur sextò opera misericordiæ esse certam viam ad inueniendum Deũ, & cõuersandũ cum angelis. Sic Abrahã, & Loth, quia intendebant peregrinorũ hospitiis, meruerunt angelos hospites recipere. Tobias, quia Niniues operam nauabat in sepeliendis corporibus mortuorum meruit videre angelum Raphaelem. Cornelius, quia eleemosynis vacabat, meruit angelum loquentem audire, & tãdem ad fidem veram conuerti. Sic istæ mulieres cum misericordiæ operam darent, defuncti.s. vnctioni adeptæ sunt angelos sanctos videre, & cum illis conuersare:

Gen. 18 & 19.
Tob. 12
Act. 10.

tandem

tandem Christum suscitatũ. Hoc est exercitium veri christiani, in quo deberemus semper immorari: nã his operibus mediãtibus Deum videbimus, erimusque angelorum comites. Et si sapiens, vt nos humiliet adducit formicam, cuius intuitu discamus ad operandum: non mirum si has
Pro.6. mulieres adeamus exemplum capturi: vtque operari misericorditer, ac piè discamus, quo studio, & desiderio sit Christus quærendus.

¶Verùm, vt ad alia procedamus, licet istæ deuotę mulieres tanto affectu, & diligentia Christum quærerẽt, tñ quasi adhuc nõ illuminatæ in fide defecerunt in ea, putantes, ꝙ aromatibus indigeret corpus Iesu, vt præseruaretur à corruptione. Vnctum.n.erat corpus Christi vnguẽtò diuinitatis, & corrumpi non poterat tali vnguento vnctum: etiam si mille annos esset in sepulchro: nam qđ semel deus assumpsit nunquam dimisit. Vnierat diuinitas corpus, & animam, qđ quanuis in Christi morte adinuicẽ separarentur, diuinitas tñ cum vtroq; fuit, cũ corpore.s. in cruce mortuo, & cum aĩa ad inferos descendente. & sic quamuis nunquam Christus surgeret, tñ corpus eius corrumpi non poterat tali vnguento delibatum, iuxta illud psalmi. Non dabis sanctũ tuũ videre corruptionem. Finge te arcum tenere in manu, tantumque flectere, vt in comminutionem deueniat ea parte qua
Psal.15. sustines: quare & si duo arcus latera adinuicem recedant, in corda nihilominus nectuntur ambo. Sic in Christo considera animam eius, & corpus tanquã duo brachia arcus, & corda per quam diuinitatẽ eius intelligimus, vtrunq; brachium tenebat. In cruce arcum suum tetendit, & parauit illũ, & in eo parauit sagittas mortis à cruce infernum torquens: tantum arcũ istum flexit, vt cõminui coegerit, vsq; ad
Psal.7. animi, & corporis separationem: sed diuinitas vtrunq; brachium tenuit, & propterea corpus Christi balsamo diuinitatis vnctum, aromatibus non indigebat. Sed procedamus.

Et inuenerunt reuolutũ lapidem à monumento.] In eo qđ lapidẽ reuolutum inuenerunt, fructus resurrectionis Christi insinuatur. Per ipsam.n.nostrã monumẽta aperta sunt, & certa spes resurgẽdi nobis data. Si.n.credimus, ꝙ Iesus mortuus est, & resurrexit: ita & Deus eos, qui dormierunt per Iesum adducet cum eo.

¶Obseruandum præterea, ꝙ Christus sepulchro clauo ꝓdiit, & exiit à monumento, quia surrexit corpore glorioso, 1.The.4
& sic dote agilitatis, & subtilitatis exiit clauso sepulchro: sicut etiam ianuis clausis egressus est ad discipulos. Sed Angelus dñi post Christi resurrectionẽ descẽdit de cœlo, & reuoluit lapidẽ ꝑꝑ mulieres, quę erant venturæ videre sepulchrum: vt crederent, qm̃ resurrexit: vidẽtes sepulchrũ vacuum. Quapropter sequitur in contextũ.

Et ingressæ nõ inuenerunt corpus dñi Iesu.] Quia iam surrexerat antequam ipsæ venirent: quia eius resurrectionẽ non credebant, voluit Deus eas punire ꝑ hoc quod nõ inuenirẽt statim, quod quærebant, quia tñ perseueranter quæsierunt meruerũt Christũ suscitatum illis ostẽdi. Sed interea, nec oĩno eas Christus destituit: nam eis angelos suos mittit alloquentes consolantesque: ideo sequitur.

Et factum est dum mente consternatæ essent de ipso, ecce duo viri steterunt iuxta illas in veste fulgenti.] Sic Matthæus de primo Angelo quem viderunt dixit, quòd erat aspectus eius, sicut fulgur, & vestimenta eius facta sunt alba, sicut nix.
Sed quomodo Ioannes dicit, quòd erant Mat.28.
sedentes, & Mattheus, & Marcus, quòd Io.20.
erat tantum vnus Angelus? Omnia ista Mar.16.
post pauca videbimus. In præsentia autem obserua, quomodo solet Deus Angelos suos mittere quoties aliquod magnum operari vult. Quando suam iustitiam ostendere voluit misit Angelum gla Gen. 5.
dio districto: volens tamen ostendere se iam leuasse manum, & iustitiam vsumq; misericordia fuisse præcepit Angelo eidem ensem in vagina condi: sicuti Dauidis tempore contigit. Modo vult docere nos quomodo de sepulchro surre- 1.Pa.21
xit, & adhoc Angelos pulchros, & decoros veste fulgenti indutos misit: vt ostendat sic nos omnes cum Christo esse

resurrecturos in carne sole ipso fulgentiore & pulchriore crystalloq; splendidiore. Tunc enim fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorũ. Nescit enim illa futura resurrectio tenebras nec ætatem senectutis: erit nanque semper robur, pulchritudo, incolumitas, claritas, & impassibilitas. Hanc pulchritudinẽ & splendorem debereemus hic cõsequi conari in posterum pœnitentiam agentes. Si aquam mulieribus præcipuè conferrem, qua lotæ tribus diebus deformes apparerẽt: quibus tamen peractis, adeo prodesset aqua, vt sicut angeli pulcherrimæ efficerentur: quæ nam sunt quę pro viribus nõ sumere curarẽt? In pulchritudine ergo, in qua isti Angeli apparuerunt innuunt, & docent tribus huius vitæ diebus senes, & deformes, nos fieri: vt postea in alia iuuenes & speciosissimus in perpetuum. Ideo renouamini spiritu mentis vestræ, & induite hominem, qui secundum Deũ creatus est, &c. Si modo laboratis, ieiunatis, & pœnitentiam agitis, postea bonam peragetis vitam. Qui lignis ludunt si contingat globos nõ ęquè pfectos esse, cui duorum sorte accidit globum defectuosum primo ferre: secundo perfectum eligit. Sic qui in hac vita bono globo ludit, in alia malo ludere continget: & econtra. Ideo curate in hac vita quod abiectius est eligere, vt in alia quod bonum est consequamini. Sequitur in contextu.

Mat. 13

Ephe. 4.

Cum timerent autem, & declinarent vultum in terra.] Præ timore declinauerunt vultum ex angelorum visione. Nos autem ex hoc loco discamus, quoties ecclesiam ingressi fuerimus ad misteriaque diuina accesserimus, ingredi omni humilitate & timore, vt istæ sanctę mulieres: sic propter angelorum ibi astantium, vt etiam ob reuerentiam oblationis sacratissimæ corporis Christi redemptoris nostri. Et tunc declinemus vultum in terra in Angelorum conspectu: quando contemplantes, quæ & quanta sint gaudia æterna ciuium paradisi, meminerimus, quia puluis & cinis sumus: in hoc sequẽtes humilitatem sancti patriarchæ Abraham, qui Deo dixit, Loquar ad dominũ meum cum sim puluis & cinis. Angeli autem abstulerunt omnem timorem ab his

Gen. 18

mulieribus, dicentes.

Quid quæritis viuẽtem cum mortuis? Nolite quærere cum mortuis nec in monumento, qui proprius locus est mortuorum, illum, qui resurrexit in vita immortali & perpetua. Obserua autem, quam plurimos nunc inter mortuos, triumphãtem regem gloriæ, qui viuit & regnat inter viuos ac si esset mortuus q̃rere. Hoc faciũt, qui cum boni sunt, participes sunt cum malis: quibus quidem potest dici illud Euangelii. Sine mortuos sepelire mortuos suos. Iosaphat rex Iuda, qui bonus erat, iniuit amicitiam cum Achab rege Israel, qui quidem impius erat: quapropter in quodam prælio parum defuit quin occubuisset, ideo quidam propheta increpauit eum dicẽs, Impio præbes auxilium, & his, qui oderunt Dominum amicitia iungeris, & idcirco iram Domini merebere ris, &c. Addunnt vltra angeli. [Surrexit non est hic.] Surrexit inquam mane diluculo, iam die dominica radiante. Sic canit ecclesia. Aurora lucis rutilat, &c. Cũ Rex ille fortissimus mortis confractis viribus victor surgit de funere. Sic pater dicit illi in Psalmo. Exurge Psalterium & cithara. Respondit Christus. Exurgam diluculo. Ideo Zacharias vocat illum oriens. Cum enim ex matre nascitur, nocte nascitur, quia ad mortis tenebras properabat: sed cum de sepulchro surgit, quia iam nunquam erat tenebras visurus. Christus. n. surgẽs ex mortuis iam nõ moritur, mors illi vltra non dominabitur. Sicut enim Iacob mane surrexit à somno: ita Christus mane resurgere debuit. Surrexit autem Dominus non aliena, sed propria virtute sicut dormientes, qui somno expleto surgunt, non alterius, sed sua sibi insidiente virtute. Mors enim Christi & omnium fidelium morientium in Christo simillima est sopori dormientium. Hinc dormire dicuntur in Christum. Et Christus de se per os prophetæ. Ego dormiui & soporatus sum: & surrexi, quia Dominus suscepit me. In Epiro ait Solinus fontem esse admirabilem in quem immersæ faces ardentes extinguuntur, extinctæ vero inflammantur, vbi facem mortuã proiiciẽs exiit viua. Si hoc, vt Solinus refert, ita est, nescimus. Hoc aũt bene scimus & confitemur,

Matt. 8.
2. Par. 19
psal. 56.
Zach. 6.
Rom. 6.
Gen. 28
Psal. 3.
De mirab. mũ. cap. 13.

temur, Christum mortuum surrexisse. Sed dicunt vltra angeli.

Recordamini qualiter loquutus est vobis cũ adhuc in Galilæa esset, dicens, quia oportet filiũ hominis tradi in manus hominum peccatorũ & crucifigi, & die tertia resurgere.] Oportebat enim Christũ resurgere: nam aliter omnem passionis fructum amitteret, si post eam non sequeretur veritas resurrectionis mortuorũ. Oportuit enim, vt Christus resurgeret, vt fides nostra per eius resurrectioné confirmaretur, circa diuinitatem eius: quia si non resurrexisset non crederent homines illum esse Deum. Vnde ipse in psalmo loquitur dicens, Quę vtilitas in sanguine meo, dum descendero in corruptionem? Si corruptus fuerit sanguis meus, & non resurrexero, nullum lucrabor. quia verò resurrexit, cognouerunt homines quod verè erat Deus. Nam ois effectus naturaliter est demonstratiuus suæ causæ: sed cũ causa primaria resurrectionis mortuorũ sit diuinitas, Christus, qui virtute ppria resurrexit ostendit, ꝙ erat Deus: & sic cõfirmauit nos in fide diuinitatis suę. Secundò sua resurrectione confirmauit nos in spe. Vnde Paulus. Si Christus non resurrexit inanis est fides nostra, inanis est prædicatio nostra. Hęc duo tetigit Petrus dicens, Deus suscitauit illum à mortuis: vt fides nostra, & spes essent in Deum. Sed de his latiꝰ inferius opportunis dicemus.

psal.29.

1.Co.15

1.Pet.1.

Et recordati sunt verborũ eius. Cum Christus prędixit suam mortem & resurrectionem, non intelligebãt mulieres istę nec apostoli, sed cum iam adimpleta esse viderunt, quæ dixerat, intellexerunt ea quæ antea audierant. Vnde in Ioanne habetur, ꝙ cum dixisset Dominus, soluite templum hoc & in tribus diebus ædificabo illud. Subiungit Euangelista. Cũ surrexisset à mortuis recordati sunt discipuli eius, quia hoc dicebat: & crediderunt scripturæ & sermoni, quem dixit Iesus. item in eodem Ioanne habetur, quòd inuenit Iesus asellum, & sedit super eum, sicut scriptum est: Noli timere Sion, &c. Hæc nõ intellexerũt discipuli eiꝰ primò: sed quando glorificatus est Iesus, tunc recordati sunt, quia hæc erãt scripta de eo. Hac de causa prophetiæ obscuræ erant antiquis, quia ea ætate nondum erant adimpletæ. nec ad finem suum peruenerant prophetiæ illę. Et sicut ea, quę prçterierunt, quę antiquis obscura erant, nobis clara sunt: ita quę ventura sunt nobis obscura redduntur, & ideo Apocalypsis obscurissimus liber est. Omnis enim prophetia, vt ait Irenæus priusquam habeat efficaciam obscura est: postquam verò euenerit quod prophetatum est, tunc prophetię habent certam & liquidam expositionem. Propter quod in Daniele dicitur. Claude sermones & signa librum: vsque ad tempus consumationis, quoadusque discant multi, & impleatur cognitio. Vt Hieremias. In nouissimis diebus intelligent ea.

Joan.2.

Jo.12.

Iré. cõ. Hær. li. 4.ca.43

Dan.12

Hier.23

Et regressę a monumento nunciauerunt hęc omnia illis vndecim, & ceteris omnibus. Erat autem Maria Magdalena, & Ioanna & Maria Iacobi: & cęterę, q̃ cũ eis erant, q̃ dicebãt ad Apostolos hęc:

4.Re.7.

Sic illi dixerunt leprosi. Dies boni nuncii hæc est, si tacuerimus sceleris arguemur, Venite & nunc nunciemus in ecclesia Christi, quæ est veri regis aula tam insigne mysterium. Certe illud Esaię nunc esse adimpletum cernimus. Supra montem ascende, qui euangelizas Syon, qui euangelizas Hierusalem. Exalta in in fortitudine tua, &c. Vnde illa verba, qui euãgelizas Syõ, qui euãgelizas Hierusalem, apud Hebręos fœminina sunt: ita vt ad fœminas non ad viros referantur, vt vel primum limen Hebreę linguę ingressis constat, Igitur Maria Magdalena exalta vocem tuam: dic omnibus Christum nõ iam in infirmitate, sed in fortitudine, uenisse, non iam inclinato capite daturum spiritum, sed in brachio extento in mundo domiaaturum.

Esa.40.

¶Porro aduertendum maximè est pro intelligentia istarum apparitionum, & concordia quatuor Euangelistarum, quia nemo eorum integrè narrat harum mulierum apparitiones: sed vnus hoc, alter illud, immò repugnare, & contradicere videbuntur si non attentè legantur. Sed priusquam hanc breui enarrem historiam, & Euangelistas in concordiam redigam, pro maiori expositione huius literæ scito, quod Marcus dicit, quod istę

Nota.

mulieres

mulieres nemini quicquam dixerunt prę timore: quia inuaserat eas tremor, & pauor. sed Lucas hic dicit, quòd nunciauerunt hęc Apostolis. Dico, quòd cum Marcus dicit, quòd nemini dixerunt, intellige eorum, quos inuenerunt per uiam reuertentes in ciuitatem: quia timebant hec illis loqui, ideo tacuerunt vsq; dum ad Apostolos venerunt, & tunc illis dixerunt, vt ait Lucas. Quot mulieres erant istæ, quæ venerunt ad monumentum, & quæ? Dico ad minus fuerunt quinque, scilicet, Maria Magdalena, Maria Iacobi, Salome, Ioanna vxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna. Matthæus nominat Mariam Magdalenam, & alteram Mariam. Marcus verò nominat duas Marias, Lucas autem dicit hic, quòd erant Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & postquam nominauit has tres dixit in numero plurali, & cæteræ, quæ cum eis erant: ex quo manifestè apparet, quod ad minus erant aliæ duę, & sic erant quinque. Quę autem fuerint istæ duę non est dubium quin erant Salome, quia Marcus illam expressit: & alia erat Susanna, quam Lucas nominauit, in octauo capite huius Euangelii: & in fine capitis præcedentis dixit, quòd istæ mulieres, quæ sequebantur Christum à Galilęa parauerunt aromata, & in initio huius capitis dixit, quòd venerunt ad monumentum, & quamuis nunc illas non nominasset satis declarauerat Lucas in initio capitis præcedentis, quòd erat Maria Magdalena, & Ioanna, & Susanna. Igitur istę quinque mulieres cœperunt ire ad monumentum cum adhuc essent tenebræ, sed venerunt ad monumẽtum orto iam sole: & intrantes in horto, siue in sepe, qua vallatum erat sepulchrũ distincta a macerie horti viderunt ad ostium sepulchri ad dexteram partem lapidem reuolutum, & Angelum sedentẽ super eum, vt dicunt Matthęus, & Marcus: qui dixit eis. Iesum quæritis Nazarenum, &c. Et ipsę introeuntes in domunculam, vbi sepulchrum erat, viderunt alios duos Angelos non sedentes, sicut primum, sed stantes, qui dixerunt eis eadem verba, quæ primus dixerat, & hoc narrat hic noster Lucas. Tunc reuersę omnes istę venerunt ad Apostolos dicentes vidisse visionem Angelorum, qui dicunt eum viuere, vt dicit hic Lucas, tamen in itinere nihil dixerunt aliis ex timore, vt dicit Marcus. Apostoli autem non crediderunt eis, sed visa sunt, quasi deliramenta, vt dicit Lucas. Nihilominus tamen, vt scirent an hoc ita esset, venerunt Petrus, & Ioannes ad monumentum, & simul cum eis omnes istę mulieres, iam secunda uice: nam prima uice uenerunt ipsę solę, quando angelos illos tres uiderunt: & nunc ueniunt secundo cum Apostolis. Apostoli autem uidentes uacuum sepulchrum, ut mulieres dixerant, mirati sunt, & reuersi sunt, ut Ioannes ait, Maria autem Magdalena stabat ad monumentum foris plorans, scilicet, extra domunculam sepulchri iuxta ostium: alię autem mulieres separatę, ipsa autem sola uehementius plorabat, quia ardentius diligebat. Tunc (ut Ioannes ait) inclinauit se, & uidit duos Angelos sedentes, non inquam illos quos Lucas dixit stantes, quia hęc est alia apparitio. Apparuit illi soli Christus, & dixit, Maria, &c. ut narrat Ioannes. Post hæc iam secundo uenerunt ad discipulos omnes istę quinque mulieres, & cum irent apparuit simul omnibus Christus in uia, & dixit eis. Auete, & illę tenuerunt pedes eius, &c. Hanc apparitionem, enarrat solus Matthęus, sicut apparitionem, quę facta est Mariæ Magdalenæ enarrat solus Ioannes. Ex quo collige, quòd duabus vicibus apparuit Dominus Magdalenæ in die resurrectionis. Primò ipsi soli intra claustra sepulchri: secundò simul cum aliis mulieribus. Et venientes nunciauerunt hæc discipulis. Si hæc in mente habueris, concordiam inuenies inter euangelistas. Hoc tamen aduertendum est non solùm hic, sed in aliis pluribus locis, quòd id quod vnus euangelista tacet, alius loquitur, & supplet: & sic ex omnibus quatuor contexes hanc historiam, ita vt enarrauimus. Nec quia Ioannes dixit, quòd venit Maria Magdalena ad monumentum sequitur, quòd venit sola: imò ex eodem Ioannis contextu sequitur, ꝙ venit cum aliis: nam dixit Apostolis.

Mar. 16

Io. 20.

Mat. 28.

Tulerunt

Tulerunt Dominum meum, & nescimus vbi posuerunt eum. Non ait nescio sed nescimus: ex quo elicitur omnes illas mulieres simul ad fuisse. Sequitur etiam quod Magdalena in illa die quinque angelos vidit. Vnum qui erat sedens super lapidem ad ostium monumenti, & alios duos intus stantes: quos tres etiam aliæ mulieres viderũt. Sed cum venerunt secunda vice, sola ipsa vidit duos angelos sedentes vnũ ad caput, & vnum ad pedes, vbi positum fuerat corpus Iesu. Hos duos aduentus Magdalenæ scribit Ioannes, quamuis in vtroque aduentu tacet quod venerunt etiam aliæ mulieres. Magdalena principalior erat: & ideo ab omnibus quatuor Euangelistis nominatur, & prima omnium. Sic ergo accipienda sunt hæc, & omnia in concordiam & vnam narrationem diriguntur. Sed ad contextum reuertamur.

[Et visa sunt ante illos sicut deliramentum omnia ista: & non crediderunt illis.] De primo aduẽtu agit Lucas cũ primo reuersæ à monumento narrauerunt apostolis quod viderũt angelos qui dixerant eis Christum surrexisse: sed tamen apostoli irriserunt eas, nec fidem verbis earum adhibuerunt, sed tanquam fabulosa reputauerunt, aut somniũ, & mulierum dictũ. Videtur hac ratione, Pontifices, Annam, & Caipham & Pharisæos, & scribas maiorem fidem habuisse de Christi resurrectione, quàm apostolos: nam crediderũt custodibus sepulchri dicentibus Christum surrexisse: dederantque illis pecunias vt dicerent, quod discipuli corpus essent furati
Mat.28 nocte: quod profecto nunquam fecissent nisi adhibuissent fidem custodibus affirmantibus Christum surrexisse a mortuis. Sed apostoli non crediderunt mulieribus nec Petro, nec discipulis duobus, quibus apparuit euntibus in Emaus, ut dicit Mar
Mar.16. cus, & quod magis mirandum est, quod
Ioa. 20. Thomas ita incredulus fuit, ut omnibus apostolis non crederet. Diuina tñ dispensatione permissum est, vt apostoli vndecim cũ reliquis discipulis existimarẽt mulieres tanquã deliras, ad firmitatem fidei nostræ, vt hinc perpendamus non faciles eos fuisse ad credendum, & quàm verũ sit Christum surrexisse a mortuis, cùm hoc crediderint homines & prædicauerint, animo obstinato ad credendum.

¶ Resurrectio non solũ apostolis verũ omnibus ẽt aliis fuit quidã articulus difficillimus creditu. Iob vt de ea loquatur sty Iob. 19.
lo utitur nouo ad eam commendandam, quare primo dicit, Quis mihi tribuat, vt scribanẽ sermones mei? Quis mihi det vt exarenẽ in libro stylo ferreo & sculpantur in silice. Non vult verbis teri, sed scribi ad perpetuam rei memoriam, non quidem in papyro ruptioni obnoxio, sed potius in silice stylo ferreo. Post quod inquit, Scio ꝙ redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, &c. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Quæ custodiæ commisisti, seruataque habes, soles dicere in sinu recondita esse, quia certissima sunt, Paulus etiam cum Atheniensibus prædicabat Dei vnitatẽ & cætera nostræ fidei sacramenta, attentè illum audie Act. 17.
bant sed cum loquutus fuit de mysterio resurrectionis irridebant, & quidam dixerunt. Nouorum dæmoniorum uidetur annuntiator esse, quia Iesum & resurrectionem annuntiabat eis. Sciebant illi sapientes ex sua philosophia quod à priuatione ad habitum impossibilis est regressus, & sic si fides non adiuuat ad articulos resurrectionis credendos, ratio naturalis non sufficit. Ex puteo profundo aqua minimè potest exhauriri fune longitudinis trium cubitorum, quare si prolixè quis conetur aquam haurire tandem in puteum cadet, & peribit. Itaque quod corpus nostrum in cineres conuersum, illud etiam quod piscib. maris esca fuit, idemmet redeat, mysterium profundissimum est. Ratio naturalis debilis est, & id penetrare nõ valens, Est opus adeo difficile qđ & si Deus iuxta suum proprium corpus animam poneret cui copiam faceret illud ingrediendi, anima ipsa cum maximè virtutis sit & naturaliter inclinata & propensa ad sui corporis vnionem, nihilominus propria virtute corpus informare non valeret, absque auxilio diuino speciali & particulari. Cuius ratio est quia si anima propria sua virtute corpus informare posset eiq; vitam conferre, sequeretur effectum esse maiorem & principaliorem sua causa, quia melior & perfectior est homo inte-

ger sola anima, quæ pars huius indiuidui est: quandoquidem totum sua parte melius est. Si ergo anima posset esse causa vnionis totius, sequeretur effectum esse meliorem causa: quod contra rationem

Eze. 37. est. Et ideo resurrectio est opus solius Dei qui est supra naturam In Ezechiele habetur quod duxit illum Dominus in campum plenum ossibus mortuorum, & dixit, Putas ne viuent ossa ista? Et quanuis propheta vaticinabatur non surrexerunt donec venit spiritus Dei, &c. Igitur si aliquos potuit Christus suscitare, cur non

Esai. 30 poterit suscitare seipsum? Ipse enim ait. Ego qui alios plorare facio: & ipse, nō plorabo? Ipse qui alios parere facio, sterilis ero? Vt ostenderet Deus quod habebat potestatem suscitandi mortuos, voluit in

3. Re 17 veteri lege suscitare aliquos vt fecit temporibus Heliæ & Helisæi: vt disceret mun

4. Re. 4. dus quod poterat filium suum vnigeni-

Matt. 9. tum suscitare, ille q. alios suscitabat. Chri-

Luc. 7. stus filiam Archisynagogi, & filium viduę

Ioan. 11 & Lazarum suscitauit: vt insinuaret quod imperiū habebat supra mortem ipse mortis destructor: secum poterat sua diui-

Ioan. 10 na potentia idem facere, quotiescunque voluisset. Atque ideo dixit, Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi illam. Nullus enim facilius tunicam exuit, & illam vestit sicut Christus suum corpus dimisit moriens, & iterum reassumpsit surgens à morte. Sed procedamus.

[Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum, & procumbēs vidit linteamina sola posita, & abiit secum mirās quod

Ioan. 20 factum fuerat.]

Non solus Petrus, sed cum eo simul Ioannes uenerunt ambo simul: & ipse Ioannes expressius enarrat, quæ hic Lucas breui sermone complectitū. Solū autem Petrū nominat Lucas tāquam seniorem, feruentiorem, & principaliorē: cuius exēplo cucurrit & Ioānes. Venerūt periculū facturi an ita essent ea, quæ à mulieribus dicebātur. Et abijt petrus secū mirans quomodo corpore sublato essent relicta linteamina veluti per otiū sub tractu corpori, quæ sine negotio non poterant euelli eaque nō temere disiecta, sed commode in suū reposita locū, semoto ab his sudario, quo tectū fuerat corpus Iesu. Sed hoc angelico ministerio factum fuit: ad declarandum quòd corpus saluatoris non fuit ab eius discipulis furtiuè sublatum, quoniam totis viribus festinassent hoc faciendo timore custodum præsentium, nec tandiu, aut curiose se occupassent in compositione linteorum istorum, sed vna eos cum corpore abstulissent. Exeuntes à monumento stupefactus Petrus discessit à Ioanne cogitans hæc secum & admirans, cui dominus apparuit, & peccatum pepercit trinæ negationis, & consolatus est eum, & blandè, ac leniter loquutus est. Sed audiamus iam Lucam aliam apparitionem pulchre differentem, in hūc modum. [Et ecce duo ex illis ibant ipsa die in castellum, quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Hierusalem nomine Emaus.] Defectus prudentiæ est res magni momenti relinquere, atque obliuisci ne parum diligentiæ adhibeatur Nam pulchrum & quod magni prætii est absque labore seruari non potest, quod si forsitan amittitur, diligentia & solicitudine quærendum est. Adeo carè Christus redemptor noster illos suos Apostolos emit atque discipulos, vt non solùm laborauerit illos docens, & fouens lactæ suæ sacratissimæ doctrinæ, sed etiam quod plus est sanguinem proprium dedit in redemptionis pretium, & corū amore vitam amisit. Non enim decens erat eos, quos Christus tam magno pretio emerat vidēs destitutos, incredulos, & adinuicem separatos, relinquere, & pati persistere in suo errore, vt fructum eorum amitteret, quemque ipse in eis effecerat, pro modico labore & diligentia, quam adhibere debebat post eius resurrectionē eis viuus & gloriosus apparens, vt ad seipsum rediret. Cum ergo Christus mane resurrectionis surgeret victor, & gloriosus, stragem quā in grege electo suo fecerat edax ille & famelicus deuoratorque lupus videns, decreuit, vt bonus pastor gregem recipere ad fidemque adducere, & ad charitatis viam. In hac historia scribit Lucas qualiter duæ oues errantes duo scilicet Christi discipuli inuii in quoddam oppidum se conferebant, quod uocabatur Emaus, quibus cū appareret curiosus ac solicitus pastor incedit cum eis, loquens, à quibus minimè

Feria. 2. pasche

minimè fuit cognitus, tandem eos illuminat & docet eisque seipsum ostendit oculos intellectus aperiens, & in intellectum veritatis adducẽs, quos etiam ad gregem reddit lætos, & solatij plenos. Ait itaque quod duo ex discipulis Iesu ibant ipsa die in castellum Emaus. Fugiũt ciuitatem sanguinolentam effundentem sanguinem innoxium. Etiam sanguis Christi recens erat, & recedunt à populo vbi tot & tanti habitabant peccatores. Extorres fiunt à ciuitate ubi tot patrãtur delicta, & statim offendunt Christum. Mox vt se a dæmonio, conuersatione, & mundi delicis auertunt, a Deo visitantur, & consolantur. Non ergo pœniteat nos mundũ eiusque honores & uanitates fugere ac deserere, si quidem in maius nobis solatiũ cedit. Helias fugiens a consortio Iezabel prophetarum Dei interfectricis, ab angelo fuit uisi-
3.Re.19 tatus. Quam vtile tibi esset ò anima mea mundi consolationem destituere, ut dulci Christo solatio frui valeres. Tristes ambulabant illa uia, mortis & passionis sui charissimi magistri memores, diffidentes iam de resurrectione.

¶ Obserua autem quòd in ipsa die resurrectionis iam isti discipuli diffidebant, & ideo dicit euangelista quòd ipsa die ibant in Emaus, Si dies ille transisset aduenissetque iam quartus, aut quintus, nihil mirum si ambigerent & diffiderent, mirabile autem nimium est q̃ increduli erant discipuli isti, siquidem eadem die, nõdum enim transierat, dubitabant iã. Siquis spõderet se daturum tibi centum aureos certo die Ioannis, scilicet, Baptistę, & eodemmet die mane, ante meridiẽ quereres, & diceres, te iniuria affici ab sponsore, proferresque illum iniquè egisse, nec promissis stetisse, nonne hoc male audiret? Omnes dicerent. Amice, quid quereris? nondũ abiit dies, nec uesperascit, uesperi enim si conferat quod tibi pollicitus est, non frãget promissionem, tempus etiam restat. Ipsa inquit die. Nondum enim lucescit, & iam diffidunt. Iam queri incipiunt existimantes actum esse de re, nec iam magistrum resurrecturũ. O hominum & corde debilium, paruam fiduciam. Si magister uester est uobis pollicitus se die tertia resurrecturum, nondum transijt, nec nox uenit, uidete si promissis stat, quidque hodie facit, interea, ne diffidatis ne animo linquamini. Quamplurimi se habent cũ Deo sicut isti discipuli, quoniam tunc cum Deum sequi incipiunt si mox auxilia non confert nec fauoribus spiritualibus fouet, diffidere eligunt tristesque reddi, putantes Deum iam esse eorum oblitum, & aliquando a sancto & bono exercitio desistunt, ad mundum quod reliquerant se conuertentes. Sic fecerunt filii Israel, quando postquam ex Aegypto profecti sunt incedebant per desertum in terram promissionis, qui cum cernerent Mo- Exo. 32
sem in monte detineri, & morari, nec ad eos tam cito, ut sperabant, uenit, diffiderunt, & uitulum cui cultum & reuerentiã exhiberent construxerunt. Quot hodie sunt qui Deo non tribuenti ab eis petita diffidant? Videtur uirgini nulla ei iam patere connubia, quam ob rem decernit mũdo inseruire atque carni, Dei & mandatorum eius oblita. Multi enim terminum Deo statuere uolunt, circa ea, quæ ab eo agenda sunt. Vis tu docere Deum quid facere debeat? Ne animo linquaris, & si Deus non tibi statim, ut petis subueniat. Sępe enim ac sæpius solet Deus aliquis largiri, quando iam tu diffidis nec cõsequuturum quod petis speras, ut scias Deũ melius scire dare, quam repetere. Quisnam existimaret Abrahamo gladium in altum Gen. 22
sublatum habẽti dicturum esse Deum ne extendas manum tuam super eum? Quis diceret quòd Deus optimus sanctum Iob Iob. 42.
ad duplicatam gloriam, cũ adeo esset abiectus ueheret, & Ionam de uentre ceti edu- Ion. 3.
ceret, necnon Susannam iam morti traditam, illique proximam, eriperet? Constituit Deus homines in conflictu ut pro- Dan. 13
priam sapientiam despiciant, eamque constituant in Deo. Dominus mortificat, & 1. Reg. 2
uiuificat, deducit ad inferos, & reducit. Sic 1. Re. 23
Dauid cum iam desperabat posse euadere manus Saul, Dominus liberauit eum. Ne desperemus ergo de misericordia Dei, nam & si moratur ipse opportunè adiuuabit nos, in maiori scilicet, angustia. Cũ Holofernes obsidebat Bethuliam, cœperunt Hebræi Deum ipsum uocare, a quo cum non exaudirentur diffidentes, dixerũt Ozię sacerdoti. Iudicet Deus inter nos

& inter te, &c. quoniam fecisti in nos mala noleus loqui pacificè cum Assyriis: & propter hoc redidit nos Deus in manibus eorum. Quia statim eos Dominus non exaudiuit, eligūt pacem constituere cum Assyrijs, cum dæmonio videlicet, mundo, & carne. Ideo reprehendit illos Iudith, dicens, Qui estis vos qui tentatis Dominum? O gens debilis, & pusillanimis: quid de Deo diffiditis? Si moram fecerit expecta eum, veniens enim veniet, & non tardabit. Esaias etiam ait. Qui crediderit non festinet. Hoc est, qui Christum expectat, non existimet citò venturum. Adimplet promissum licet videatur differre. Promisit Dauid regnum & vnctus est à Samuele: sed antequam ad regnum veniret multa mala passus est, ita vt videretur, quòd nunquam perueniret ad regnum. Sic etiā dixit Ioseph Israeli, quòd Deus illos visitaturus esset, sed prius multa incommoda passi sunt in Aegypto. Sic Paulus ad Hebræos ait. Nolite amittere confidentiam vestram: quæ magnam habet remunerationem: Deus enim stat pollicitis, veluti his, quæ suis est pollicitus cum dixit se resurrecturum tertio die. Quanuis paululum ipse, moratur, ne ob id diffidamus sicuti isti discipuli fecerunt, qui in die eadem diffidere cœperunt: sed in Deo speremus, qui verbum suum non franget, nec fregit vnquam, &c.

Iud. 7.

Abac. 2.

Esai. 28.

1. Re. 16

Gen. 50

Heb. 10

¶ Præterea qui fuerint isti duo discipuli, graues doctores senserunt. quòd fuit vnus illorum Lucas, & alter Cleophas. De Cleopha nemini dubium est, quia Euangelista eum nominat: de Luca verò dubiū est. Hieronymus enim ait, ꝙ Lucas Dominum non vidit in carne.

Gre. in præfa. mor. ca. 2. Nicepho. li. 1 ca. 24. Theophi. in prolog. Luc. & Luc. 24. Ioan. 11.

¶ Porrò in hoc quòd dicit sexaginta stadiis distare, significare voluit quatuor leucas: nam decem, & sex stadiis leuca conficitur, vnde cum Ioannes dixit Bethaniam ab Hierusalem quindecim stadios distare voluit dicere minus spatium, quam leucam integram intercedere: quare si inter Hierusalem & Emaus quatuor & sexaginta stadios intercedere Lucas diceret, diceret consequenter quatuor intercedere leucas integras. Cum ergo tantum sexaginta stadia sint, manifestè constat quatuor leucas esse quarta parte leucæ vnius excepta. Quod sufficiat de istis stadiis. Nunc sequitur in contextu.

[Et ipsi loquebantur ad inuicem de his omnibus quæ acciderant.

Vidistine frater dicebat alter ad alterū) crudelitatem, & impietatem, & nequitiā quam gesserunt isti Pharisei circa nostrū magistrum cùm adeò bonus, & sanctus esset? Iurarem vtique filium esse Dei: sed modo non credo, nec affirmare auderem. Nam si filius Dei esset, non permitteret ęternus pater filium suum tam acerbè tractari: nam Deus nunquam suorum obliuiscitur. Sed quod me magis torquet est videre quomodo Lazarū quarto die mortis suæ suscitauit. Quonā modo (ait alter) hūc posset edere effectum nisi esset Deus, Respondit ipsemet, Hæc etiam fecerunt miracula sancti: sicuti Helias, Eliseus & alii. Verùm est (ait alter) alios hęc fecisse miracula: sed non ea autoritate & dominio, qua magister noster Lazaro præcepit exire à momento. Bona ratio ista: sed tamen si Messias venturus erat magna autoritate & maiestate, vt Israel redimere posset, quare pauper venit, Quęnam fuit maiestas, vapulare, atque crucifigi? Respondit alter. Nonne vides esse opus labore: vt quis gloriam adipisci valeat? Quanuis nō intelliguo quomodo moriens, & non resurgens poterit nos à morte eripere: qui se ipsum ab ea eripere non potest. Quomodo enim quis victor euadere potest: cum victus sit? Cùm hæc inter se agerent accedit Christus ad eos in forma & figura peregrini baculum & galerum gerens, dicens, Vnde nam amici? Conferimus nos (inquiunt illi) Emaus. Ait illis. Itidem ego quanuis illinc sum profecturus. Ideò ait Euangelista. [Et factum est dum fabularentur, & secum quærerent, & ipse Iesus appropinquans ibat cum illis.] Expende Christi bonitatem, & clementiam, qui vt duos saluet discipulos non quidem de Apostolorum numero, sed de minoribus aliis non dedignatur eis apparere, & cum illis incedere tam longam viam prædicans docens, & adducens tot prophetias, & testimonia, vt in veram Dei cognitionem peruenire faciat. Quanuis modo multi ex maioribus, & prælatis contemnunt paruulos docere: nec volunt

Ioā. 11.

scien-

sciētiam exercere, nisi coram regibus, & principibus. Vide etiam prudentiā & charitatem Saluatoris nostri. Paulus enim di-
1. Cor.9 cebat, Omnia factus sum omnibus, vt omnes ad me traham. Si ergo Paulus auxilio Christi adiutus hoc faciebat: quanto melius ipse Christus faceret? Apparet Deus unicuique secundum dignitatem suam, & conditionem. Cum paruulis fit paruulus: magnus & potens cum magnis, & potentibus. Ideò Dauid in Psalmo loquens Domino ait, Cum sancto sanctus eris, &
Psal.17. cum viro innocenti innocens eris. Et cum electo electus eris. Et cū peruerso peruerteris. Hoc multi putant ꝙ dictū sit vt homines caueant societate impiorum, quasi diceret egregius Psaltes. Fuge à malorum consortio: nā si cum bonis agis, eris & tu bonus: si cum malis, malus: nam ex colloquiis prauis vel bonis boni, vel mali mores efficiūtur. Sed certè si benè literam inspexeris, nō tale vult Dauid dicere: sed de Deo ait quod ipsemet Deus est humilis cum humilibus, potens cum potentibus, paruus cum paruulis, magnus cum magnis. Cum sanctis sanctus est: & cum per-
Sapie.6. uersis puniēs eos, est eis quasi si esset peruersus: potentes enim potenter tormenta patiuntur. Quapropter antequam hæc diceret, Psalmista dixit, Et retribuet mihi dn̄s secundum iustitiam meam: & secundum puritatem manuū mearum, in conspectu oculorum eius. Sequitur cum sancto sanctus eris, &c. Hoc est, cū quolibet te habes secundum conditionem eius. Et subdit. Quoniam tu populū humilem saluum facies: & oculos superborum humiliabis. Cum humilibus eris humilis, cum potente & superbo eis fortis, & potens. Athanasius etiam & Teodoretus asserūt voluisse Dauidem his verbis significare, qualem quis se ostenderit talem aduersus eum se Deum ostendere. Vt speculū quicquid obiicias refert: si te placidum & benignum illi ostendis, placidum & benignū se tibi ostendit: si uerò iratus & similiter vultū speculi sentis furore commotum.
Sapie.7. Sic Deus speculum sine macula ut dicitur in libro sapientiæ, modo uultum iratum ostendit tibi, modo mansuetum: ostendit .n. se misericordē misericordibus, & crudelibus seuerū. Ideò in Euangelio modo se comparat pastori, modo agricolæ, modo Regi ponenti ratiōnem cum seruis. Sic fecit in sua resurrectione cū his quibus ap- Ioan. 6.
paruit. Quibusdam fortis apparet & ter- Ioan. 5.
ribilis, sicut armatis qui erant iuxta sepul Matt.21
chrum quia armati erant. Aliis verò humilis, sicuti his discipulis humilibus. Si te ad aliquē hortum conferres, & hortulanus siue olitor tibi obuiam ocurreret, q̄ nouit optimè locum herbæ, quam quæris, eamque tibi offerret: certè fortunatus habereris. Item si iter ageres, in quo se tibi offerret alius idem agens iter qui non solum tibi iter ostenderet, sed etiam tecū cōuersans incederet, gauderes utique ꝑ hoc. Vide ergo qualiter se Christus cū omnibus habeat, vt omnes lucretur. Magdalenę apparet in horto vt hortulanus, quia in horto pulchram quærebat herbam, & odoriferum florem: his discipulis iter agē-
tibus apparet ut peregrinus custodibus se Ioā. 20.
pulchri qui armati erant, apparet, vt fortis & potens. ¶ Discant hinc prælati tractare subditos exēplo ipsius Christi ostendentes se graues & seueros cum seuerls & superbis subditis benignos & humiles, cū paruis, humilibus, & pauperibus. Modo tamen è contra omnia fiunt. Cum paupere subdito se habent superbè, magna cū maiestate: nec honorem deferunt nisi tantum potenti, & fauoribus abundanti: quē scilicet mundus magnifacit. Si subditus amicis abundat, & eum mundus magni æstimat, & reueretur de eius uitiis non curant licet stimulante cōscientia nouerint egere correctione, atq; supplicio quoniā potentis autoritas eos reddit inermes & debiles. Tantum abiectis se seueri præbēt qui quidem sic coram prælatis tremūt & palpitant, ac si argento viuo essent imbuti, nec loqui audent. Isti enim prælati aliter se habent, quā Christus ipse, qui quidē potentibus, se præbent humiles, humilibus vero insolentes in his tantum leges maximè obseruari volunt: & subditus qui curiæ fauoribus abūdat, voti compos semper euadit. Christus non veretur armatos nec coram eius tremit sed potius deponit & deiicit, & in terram coniicit cum suis clypeis, ensibus, & hastis. His se acrē ostendit, maxima cū autoritate. Cū his tn̄ duobus humilibus discipulis incedit Christus

humilis comes factus:pedester iter agens
cum ipsis seque ipsis cõformans. Hoc sem
per fecisse videbis si Euangelium legeris.
Vide autoritatem, & seueritatem qua in
crepabat superbos phariseos, & scribas,
quanque acerbè eos tractabat, dicens, Væ
Mat.23. vobis scribæ & pharisæi hypocritæ,&c. Et
vide humilitatem, qua tractabat paupe-
res, mendicos, cæcos, & miserabiles. Vni
dixit filium vocans, Fili remittuntur tibi
peccata tua. Illi, qui mendicabat in itinere
Matt.9. Hierico dixit, Quid vis vt faciam tibi? Idē
Luc. 18 paralytico piscinæ alijsque plurimis. Mun
Ioan. 5. di saluator qui tam acerbè tractabat diui
uites, potentes, & superbos Hierusalem
tractabat etiam, vt pia mater humiles, &
abiectos. Sic prælatus humili dicere debet.
Fili mi est ne tibi aliquo opus? Eges fauo
re meo? Possum ne tibi in aliquo inserui-
re? Sed audiant quod propheta lamenta-
Eze.34. tur de eis. Væ pastoribus,&c. Qui cum au
toritate imperabatis eis:& cum potentia.
Sed de his satis.

¶ Monemur & nos quādo ire agimus,
& in communibus colloquiis de Deo lo-
qui de ipsoque agere. Si hæc fecerimus
ducem semper Christum in via habebi-
mus, comesque noster fiet: sicuti factus
est his, quia colloquia eorum erant san-
Mic.18. cta, & honesta. Sic promisit ipse dicens,
Vbi fuerint duo vel tres congregati in no
mine meo, ibi ego sum in medio eorum.
Sed hoc idem modo diabolus inquit. Vbi
fuerint duo vel tres congregati, &c. Cùm
colloquia nostra ad dæmonis obsequium
pertineant, murmurationibus, scilicet,
luxuriis, & ambitionibus, non dubium
quin in medio eorum dæmon sit collo-
quium ipsum iterum atque iterum ac-
cendens, &c.

¶ Præterea Christus cum istis vadit,
nec ab illis cognoscitur, in quo insinuatur
quòd Dominus Iesus sæpè nobiscum est,
& nobiscum loquitur, etiam si nos igno-
remus. Quotiescunque enim aliquod bo
num admonemur, vel in cordibus nostris
vel à fratribus nostris: toties à Domino
ipso admonemur. Et si cogitaremus per
petuo omnes bonos cogitatus ex Deo es
se, cautiores certè essemus in rebus geren
dis. Sed ibat Iesus cum eis. [Oculi autem
eorum tenebantur ne eum agnoscerent.]
In potestate animæ glorificatæ est prohi
bere lucem sui corporis ne agat in visum:
sicut, & quælibet alia actio corporis, erit
in potestate eius: potestque per suam vo-
luntatem occultare lumen sui corporis:
nam in corpore glorioso est summa obe-
dientia ad animam suam: sic videbatur
eis quasi non esset gloriosus, nec etiam
oculi discipulorum illum cognoscebant.
Nec putandum est quòd dispositio faciei
Christi sit mutata, quia verè fuit glorifi-
catus: nec alia effigies fuit subiectiuè in
facie Christi. Et cum Marcus dicit, quòd Mar.16.
apparuit eis in alia effigie: intellige quòd
alia effigies fuit subiectiuè solùm in ocu-
lis discipulorum uel in aere. Potuit enim
Christus visum discipulorum diuersimo- Act.12.
dè immutare per solam impressionem,
talium aut talium visualium specierum,
seu radiorum. Similes accidit Petro cum
eductus de carcere Herodis ab Angelo,
non discernebat, nec cognoscebat quod
in veritate ambularet, sed existimabat se
visum videre: & nobis quotidie hoc acci-
dit, qui cum Christum ob oculos habea-
mus, qui tot nobis beneficia confert, & Gen.42
nobiscum incedit, ducens, & à dæmo-
nio eripiens, morte,& inferno, & tamen
cognoscere nolumus. Filii Iacob fratrem
Ioseph cum presentem haberent, qui qui
dem eis triticum dabat,& nummos, quos
ipsimet tulerant: & tandem eis magnam
mensam parauit, quibus beneficiis non
obstantibus minimè eum cognouerunt.
Oculi cæci mundi splendore, non noue-
runt Deum, & si obiectum habeant.
Quare homines dum magis sunt modo
intenti, minus Deum nouerunt, &c.

Obserua etiam quòd cum isti oculis Ioan.5.
corporis Christum non cognoscebant:
ita Christus non cognoscitur humanis ra
tionibus, sed sola fide & ex scripturis san-
ctis. Scrutamini (inquit Christus Iudæis)
scripturas, in quibus vos putatis habere
vitam: illæ enim de me testificantur. Cum
igitur Christus cum his duobus discipulis
iter agere inciperet, interrogat eos dicēs.
¶ [Qui sunt hi sermones quos confertis
adinuicem ambulantes & estis tristes?

Videbamini (inquit) antequam ego ac-
cederem loqui adinuicem ad modum di-
sputantium. Quid ergo cōferebatis inter
vos?

vos? Expende qualiter in operibus nostræ salutis prius Christus incipit, & primo aggreditur. Incedit Christus cum his duobus discipulis: tacet ipse, tacent & ipsi. Experiri volo quis nam prius ordiatur: qui enim magis nos diligit, prius incipit, Paralyticus, qui erat in piscina curam
Ioan. 5. propriæ salutis dimiserat: qui cum medicum coram se haberet, nec orabat eum pro salute propria: sed tamen minimè exoratus qui amoris igne ardet, maximè cupidus nobis benefacere, interrogauit ni-
Luc. 13. hil loquentem, vis sanus fieri? Mulieri illi, quæ decem & octo annis habebat spiritum infirmitatis, & erat inclinata: cum adeò nihil peteret, cœlestis medicus perfectam salutem contulit. Videte quo pacto Christus ad hos venit discipulos, non vocatus, nec exoratus: quomodo etiam nemine interrogante loquelam suscitat. Prætereà cernite modos & ambages Christi, quibus se habet, vt ansam illis prædicandi sumat. Quare de quæsito in quæsitũ, vult notus fieri his. Quod idem fecisse dicitur iuxta fontem Sicar cum muliere il-
Ioan. 4. la Samaritana, cum potum aquæ ab ea peteret: cui posteà cum diceret voca virum tuum, venit in peccati detestationem, propter quòd remissa sunt ei peccata Eadem in nobis quotidie, pietas diuina operatur. adducens nos variis modis & ambagibus à nobis minimè cognitis: quandoque verò minis, & huiusmodi similibus. Ipse nos orat: nihil intentatum relinquit, cum ipsemet sit offensus.

¶ Aduerte etiam hos duos discipulos tristes incedere per viam: non ob aliud, nisi quia dilectissimo suo carebant. Nihil adeò Christianus debet tristem reddere, quam Christi Domini absentia. Hoc solum Dauidem ad tristitiam cogebat quãdo dixit, Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quo
Psal. 41. tidie ubi est Deus tuus? Et iterum. Heu
Ps. 119. mihi quia incolatus meus prolongatus est. Et ideo Christus loquens de sua ab-
Ioa. 15. sentia dixit discipulis. Tristitia impleuit
2. Cor. 1 cor vestrum: nam cum gloria, vt ait Paulus sit conscientiæ bonus testis, & hanc sine Deo nemo consequi potest sequitur nullam posse esse veram lætitiã, vbi Deus non est, sine quo omne gaudium falsum est, lætitia quoque vana & momentanea. Solent homines lugere propter amissam pecuniam, fratres, aut amicos mortuos: & tamen non meminerunt Deum amisisse. Hoc solum deberet eos tristes reddere & solicitos: siquidem, cum Deus summum bonum sit eo carere necessario summa miseria erit. Sed contextum.

[Et respondens unus cui nomen Cleophas dixit ei, tu solus peregrinus es in Hierusalem, & non cognouisti quę facta sunt in illa his diebus.]

Certè cum quis tristis est, nec ad quæsita respondere scit, nec plenè respondet, sed confusè, & tardè. Existimant enim qui tristes sunt omnes suæ tristitiæ gnaros esse, ac si tenerentur alii suæ tristitiæ causam & rationem præsagire. Habet enim hoc propriũ humanus affectus, vt quòd cuique ualde cordi est, putet nemini ignotum esse, & nemine non esse curæ. Sic spõsa in Canticis quærit a filiabus Hierusa- Cant. 5.
lem. Nunquid quem diligit anima mea vidistis? Et Magdalena in horto. Si tu sustulisti eum. Putabant istæ quòd omnes sciebant quid ipsæ quærerent. Sic isti existimabant quòd omnes scirent quod ipsi tractabant. Vnde Cleophas. Tu solus peregrinus, &c. Res est (inquit) omnibus notissima, quicunque uersantur Hierosolymis. Habet duplicem sensum, Tu solus hospes Hierosolymitanus es ignorans ea, quæ nemo nescit quantumuis aduena? Aut, tu adeò peregrinus es: ut hæc ignores? Meritò potest dicere Christum esse peregrinum in mundo, apud plurimorum corda: siquidem tractatur, ac si peregrinus esset. Peregrinus enim semper hospes est: nam hodie accedit, & cras migrat, propter quod semper amicis caret. Sic Christus habet amicos in hoc seculo per paucos, nec ad plurimorum corda ascendit, quando iam ab eis expellitur. Quamplurimi sua peccata confitentur in Quadragesima, qui iam de sua agant correctione, & in die Paschatis Corpus Christi recipiunt, qui postea a se illum expellunt ad antiqua peccata reuertentes. Adueniente die Paschæ, tempus terrunt in gaudiis, obsoniis, ludis, & similibus. Propter hoc conqueritur Deus, dicens. Extraneus factus sum fratribus meis: & pere- Psal. 68.

Ioã. 20. (margin, beside "lem. Nunquid...")

grinus filiis matris meæ. Resurrexitne Christus, vt vos peiores efficeremini? Scitote quoniam festum Paschę non factum vt dimitteretis vitiis habenas: sed vt homines meliores fierent. Et Paulus inquit quòd Christus resurrexit propter iustificationem nostram. Non resurrexit Christus, vt peccatores simus: sed vt iusti efficiamur. Non resurrexit, vt portas mortis aperiret: sed vt nos ad vitam repararet. Hi autem insensati peruersè agentes, tanquam si Christi resurrectio sit mortis porta: statim Christo resurgente, in mortem se conijciunt peccantes. Non sic impij non sic: sed qui hucusque planxistis peccata vestra, nunc iam de remissione lætamini. Qui hucusque doluistis cum Christo, nunc lætamini in Domino: & exultate iusti. Qui peccatis vestris mortui estis, & cum illo estis crucifixi: nunc cum illo etiam sic surgite, tanquam iterum non morituri: quoniam Christus resurgens ex mortuis iam non moritur: & mors illi vltra non dominabitur. Sic vos a peccatis surgite: vt non vltra in ea labamini. Cauete ne Christus peregrinus sit in vestris cordibus: sed facite eum perpetuum incolam, non reuertentes ad præterita peccata.

Rom.4. Psalm.1 Psal.31. Rom.6.

[Quibus ille dixit quæ?]

Vt Christus suos discipulos in planum deducat finxit se nihil scire: ideo interrogat. Quæ? Domine quid sibi vult, quæ? Vapulasti multum, & coronatus fuisti, Crucique affixus, & interrogas, quæ? Suntne hæc obliuione digna? tam parui facis quæ nudiustertius passus es, quæ nemo in hoc seculo perpeti potuit aliquo tempore: & modo tanquam si ea vili faceres, & irrideres quæris, quæ? In hoc experieris præstantiam corporis gloriosi, & quam nobilis est beatitudinis status. Esto patiatur quis in hac vita omnes labores, & cruciatus inferni, si cum ex hac vita migrat Deo fruitur, non amplius meminit præteritorum, magis quàm si nunquam forent. Est tam fœlix status ille, vt absorptis animabus nostris in visione Dei ex eiusdem redundantia gloriæ, corpori communicatur: qui factus iam gloriosus nihil facit cruciatus, & labores huius vitæ. Si modo à Laurentio quæreres, passus es ne incendia, incessisti per ignes? Diceret ipse. Ego ne? Quid quæritis? Loquimini mecum? Quæ flagella, aut ignes? Non teneo modum istum loquendi. Est tam præstans bonum, quòd possideo, & gloria, quæ fruor: vt cogant ista & maiora obliuioni dare. Omnia mala vitæ præsentis obliuioni tradit status beatitudinis. Ioseph, qui multa aduersa pertulit à fratribus à domina sua, & ab aliis: cum natum vidit filium vocauit illum Manassem: eo quòd obliuisci fecerat illum Deus omnium laborum suorum. Quãto magis ille status beatitudinis obliuisci faciet omnium laborum vitę huius? Ideò Diuus Augustinus dixit, quòd si vnica tantum gutta cœlestis beatitudinis in damnatorum pœna deflueret, tanta dulcedine repleret Gehennam, vt nullum dolorem, aut tormentum paterentur. Contra autem damnati in inferno, nullarum delectationum seu deliciarum vitæ præteritæ meminerunt, nec vlla res harum eos solatur: quare constituti sunt in pura tristitia & cruciatu. Sic in libro Sapientiæ habetur quod damnati positi in inferno dixerunt. Quid profuit nobis superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia tanquam vmbra, & tanquam nuntius præcurrens. Itaque deliciæ, & voluptates, quas mali hic sunt adepti, cum ad inferos perueniũt sunt tanquam si non essent. Sicuti labores, quos hic iusti patiuntur, sunt cum Deum vident tanquam si non fuissent, quare eos contemnunt, & paruifaciunt. Est hæc ergo prior ratio, quare Christus interrogat dicens, Quæ? Est tam fœlix status quę Christi corpus possidet post eius beatificam resurrectionem, vt labores prę teritos irrideat, & quasi per contemptum dicit. Quæ?

Gen.41 Au. ser. de beati. cœlest. Sapiẽ. 5

¶ Secundò in hac interrogatione ostẽdit Christus infinitum amorem, quo nos prosequitur. Sic nos Christus diligit, vt totum, quod pro nobis fecit, & passus est parum ei videatur si cum amore, quo nos afficit appenderetur. Ideò dicit, Quæ? parum enim id est, præcipuè cum pro vobis sustinuerim parui facio: siquidem si opus esset iterum mori pro vobis: equidem morerer. Magnum quid videt vobis mea

passio: ex se enim verum est: est quidem adeo terribilis, vt nullus vnquam talem sustinuit. Sed tamē cum video eam me propter vos sustinuisse, nihil de ea ago, nam maiora sustinebo pro vobis si opus fuerit, qui amor meus erga vos est. Seruiuit Iacob Laban propter Rachel septem annos, & inquit scriptura, quod videbatur ei dies pauci, præ amoris magnitudine. Sic Christo cum tanta pro nobis sustinuit apparet parum, adeo vt interroget, quæ? Respice ergo o homo quantum debeas huic Domino, siquidem cum hic pro te fecerit cum magnum sit parum ei videntur, quia nos magno afficit amore.

Gen. 29

Ideo quærit, quæ? Sed nos ecōtra facimus quibus cum parum pro illo sustineamus uidetur multum facere, Deumque de rigore iustitiæ debere cœlum, & nobismet iudicamur sancti. Sic existimabat ille Pharisæus, qui cum in templo oraret dicebat. Ieiuno bis in Sabbatho, decimas do omnium, quæ possideo, &c. Totum hoc oritur ex minimo amore, quem erga Deum nos habemus. Nam sicut Deo multa pro bonis facienti pauca esse videbantur, propter magnum amorem, quo nos prosequitur, sic nobis cum parum faciamus multum fecisse videtur, quia eum parum diligimus. Sequitur in contextu.

Luc. 18

[Et dixerunt. De Iesu Nazareno, qui fuit Propheta potens in opere, & sermone coram Deo & omni populo.]

Saluator noster hoc nomine Iesus appellatus est in circuncisionem sicut ab Angelo fuerat prædictum, vt iam in superioribus vidimus. Nazarenus autem dictus est, quia in Nazareth educatus fuit. In Matthæo enim legimus de Iesu quod ueniens habitauerit in ciuitatem, quæ vocatur Nazareth, vt impleretur quod dictum est per prophetam, quoniam Nazaræus vocabitur. Prætereà dixerunt illum Prophetam, & non filium Dei, vel quia non credebant eius deitatem, uel si credebant illum esse filium Dei, non audebant illum confiteri coram homine ignoto. Nesciebant enim quis ille esset quem peregrinum existimabant, & ideo non audebant diuinitatem eius propalare, ne traderentur ab illo peregrino, cui minimè fidebant, qui cum essent timidi & pusillanimes non audebant loqui de Christi deitate, quam forsan ipsi interius confitebantur. Quæ etiam addunt testimonia, magna quidem sunt, sed non sufficientia, q a non solùm fuit potens coram Deo, sed fuit ipse Deus. Omnipotens nomen eius ait Moses. Quàm potēs porro fuerit Christus percurre totum Euangeliorum corpus, & expēde singula eius miracula, & videbis quanta cum potestate & maiestate illa operatus sit. Quod fuerit potēs in sermone testātur populi apud Euangelistas, admirabantur enim turbæ super doctrina eius. Erat n. docens eos (ait Matthæus) sicut potestatem habens, & non sicut Scribæ eorum & Pharisæi. Sequitur.

Matt. 2.

Exo. 15.

Matt. 7.

[Et quomodo tradiderunt eum summi sacerdotes, & principes nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israel. Et nunc super hæc omnia tertia dies est hodie quod hæc facta sunt.]

Sperabant isti discipuli sicut & plures alii Iudæorum non intelligentes scripturas, quod Christus esset redempturus Israel temporaliter a iugo seruitutis, & Romanorum imperio, & ideo interrogauerunt eum quidam cum ad cœlos uellet ascendere. Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? Sed quia de hac re in superioribus in capite uigesimo primo scripsimus, nunc cætera cōsideremus. Culpam mortis Christi non Pilato, aut gētibus tradunt, sed Iudæis, & eorum Principibus, & Sacerdotibus, quia isti iudicauerunt Christum reum esse mortis, & tradiderunt illum Pilato, & suis clamoribus, & uocibus fecerunt, ut Pilatus illum damnaret morte, iudicans illum dimitti. Ex hoc facto duo obserua. Primum quam impium sit aliquod malum inchoare, si quidem a Iudæis mors Christi petitur quia ab eis initium habuit, quanuis ab ipso Pilato finem. In tertio & quarto libro Regum sæpè repetit scriptura peccatum Ieroboam, quia fuit primus qui uitulos aureos contulit a populo adorandos, cuius iniquo exemplo successerunt alii Reges, qui illum censuerūt imitari nō ab re esse, sed tamen semper scriptura tribuit

Acto. 1.

3. Re. 12

buit culpam Ieroboam, quia initium mali fuit. Hinc videbis quam acerbè sumet Deus supplicium de his, qui nouitatum inuentores sunt circa vestes, & alias dissolutiones & vanitates. Secundo licet Gentiles Christum manibus crucifixerunt, tamen Iudæi linguis accusauerunt, diffamauerūt, & falsa testimonia, & blasphemias contra Christum dixerunt atque ideo isti multo grauiori pęna puniti, & abiecti sūt ab omni natione, ita vt posuerit illos Deus in derisum & opprobrium omni nationi. Cernite populum quem Deus elegit, quē tanti semper fecit, quemque Deus tot miraculis eduxit de Aegypto, cui tot contulit beneficia, quæ inuenies in toto veteri testamento, & tandem filius Dei ex eo carnem assumere non dedignatus est: modo tamen abiectior proculdubio, & vilior cæteris omnibus mūdi nationibus est: nā inter Christianos, Gentiles, Saracenos, & aliis mundi nationes sunt in contemptū redditi. Hæc tota fuit eis inflicta pœna propter eorum linguam iniquam, siquidem
Mat.27. insontem Iesum condemnauerunt, Barabam incolumen manere clamantes, quare sanguis Christi cadit super eos, & filios suos, sicuti à Pilato ipsi petierant. Multum solet Deus punire impias, & malas linguas, infamatores, & detractores proximorum: nec nō alienarum vitarum indagatores. Propter hoc peccatum, & sce-
Num.12 lus fuit lepra percussa Maria soror Mosi.
Num.16 Propter hoc scelus Dathan & Ahiron fuerunt à terra absorpti. Core igne consumptus est, & propter istud peccatum maior pars filiorum Israel in deserto periit, vt dixit illis Dominus. Omnes qui numerati estis à quindecim annis, & suprà, & murmurastis contra me, non intrabitis terrā super quam leuaui manum meam, vt habitare vos facerem: propter Caleb filium Iephonæ, & Iosue filium Num. Murmurante etiam populo contra Dominum de labore, ignis Dòmini deuorauit extremā castrorum partem. Et vt breuiter dicam in nulla re Deum magis offendisse dictus est populus ille quam murmurando.

¶ Obserua etiam quod non dicunt illi discipuli nos speramus, sed sperabamus. Loquuntur, vt homines qui ante habebant spem, sed modo eam amiserint: quare omnino diffiderunt, dicentes, Tertia dies est hodie quod hæc facta sunt. Existimabamus eum hodie resurrecturum, & redempturum Israel, sed iam non est quid speremus. Ex omnibus horum verbis colligitur quam tristes, & diffidentes discipuli istis incedebant.

[Sed & mulieres quędam ex nostris terruerunt nos quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, & non inuento corpori eius venerunt dicentes se etiam visionem Angelorum vidisse, qui dicunt eū viuere.

Suis dictis semetipsos condemnant, nā inquiunt. Istæ mulieres erant ex nostris, erant enim Christianæ & studiosæ: quare æquum erat eis fidem adhibere. Secundò testimonium Angeli vnius sufficiebat, vt crederent ipsi Christum Dominum viuere: quanto magis quia certum est tres vidisse Angelos, mulieres, vt iam suprà vidimus: quę quidem nunciauerunt Apostolis quæ eis Angeli dixerant. Aduerte autem quod istæ mulieres, non tantum terruerunt Apostolos eo quod Christi resurrectionem narrabant: sed potius terruerunt eos, eo quod non inuenerunt corpus Domini, de quo discipuli uehementer erant stupefacti & territi.

[Et abierunt quidam ex nostis ad monumentum, & ita inuenerunt sicut mulieres dixerunt ipsum vero non inuenerunt.] Ioā.20.

Audientes mulieres, Petrus & Ioannes, abierunt ad monumentum, vt Ioannes enarrat: & viderunt linteamina posita, & sudarium quod fuit super caput eius. Mulieres ergo nihil finxerunt, nec erant verba illarum deliramenta, sicut illi putauerunt. Hęc omnia isti duo discipuli Christo suum iter agentes dicebant: sed Saluator tacuit, & audiuit, maxima cum patientia, vsque ad finem, nec eis plus restitit quod dicerent in quo considerare debes Redemptoris nostri bonitatem, quāta, scilicet patientia audiebat vnam diffidentiam & incredulitatem post aliam, vnam stultitiam & alteram. Sed tu adeò impatiens es, vt cùm tibi ipsi videaris bonæ indolis, & fœlicis intellectus cęterosq; ingenio prestare renuis proximum tuum audire, & auscultare, nec permittis finem verbis suis imponere, sed statim sis obuiā

ſuis loquelis, dicens, te iam moleſtia affici, & tandem eum relinquis. Diſce hoc Chriſti exemplo patienter audire pauperes, & humiles, vſque ad finem nam & ſi tu magno ingenio polleas non eris tam pręſtās ſicut Chriſtus qui tacens præbebat aures
Exo.18. attentas horum ſtultitiis. Sic Moſes audiebat populi quęrelas à mane vſque ad veſperam, maxima cum patientia.

¶ Diſcant etiam ſacerdotes, qui confeſſiones audiunt, & peccata pœnitentium, nō occurrere ſtatim quod primum peccatum audiunt ſed audiant, interrogent, expectent, & dicentem auſcultent, vſque dum confeſſionem perficiat, ſicut Chriſtus cum iſtis fecit. Nam ſi confeſſor primo audito peccato ſcandalizatur, & carpere incipit, poterit contingere quod peccator metu concuſſus alia ſimilia, aut grauiora peccata ſubticeat. Si quis retia ad capiendas columbas paraſſet, qui earum manum videret, ſi ſtatim ſentiens aliquam in laqueum incidiſſe rete reciperet, aut manum eodem congeſtam inuaderet ſeu lapide peteret, nullam proculdubio caperet: perterritæ enim in alas ſe protinus coniiciunt, quare neceſſe eſt ſilentio, & patientia expectare, vt omnes capiantur. Sic vos debetis gerere cum peccatore, & expectare, vt confeſſioni imponat finem: poſt enim reſtat tēpus ad corripiendum, & monendum, vulneràque peccatorum curandum. Sic Chriſtus audit hos, & præbet aures attentas, vt omnino proferant ſuas incredulitates: poſt hæc autem opportunè, dicere orditur. +

-12- + [O ſtulti & tardi corde ad credendum, in omnibus quæ loquuti ſunt prophetæ.

Huc vſque conticuit, vt medico vulnera ſua detegerent, i am Chriſtus modo curare incipit, & medelam adhibere, fungiturque officio medici, qui ſanguinem emitti præcipit, & medicamina expulſiua confert: & ſicut chirurgus qui igne carnes ſecat, & vulnerato paſſionem infert, vt tandem incolumis euadat. Sic Chriſtus modo incipit ſtultos vocare, dicens, O ſtulti & tardi corde ad credendum. Quid hoc eſt Domine quare eos ſic tractas non ne doces neminem alios iniuria afficere
Matt. 5. poſſe? In Euangelio enim Matthæi dicis maximè inculcans. Qui dixerit fratri ſuo fatue, reus erit gehennæ ignis. Videris ergo Domine aliud nobis pręcipere, & aliud ipſe facere. Scitote quoniam hoc aliter Deus facere poteſt, quam nos. Habet argentarius vas argenteum, quod dolat: qui ſi è domo abeat, ſuis dicit, Nemo veſtrum capiat hoc opus nec attingat, poſteà autem cum venit malleum capit, & incipit ictibus vas contundere adeò, vt in quoddam planum reddat. Dic modo tu, qui odiſti alios ad tuum opus accedere, & pertingere: cur ſi tractas, vt perdere videaris? Quia alij ſi dolare volentes attingūt perdent eum: ego tamen ſic faciens perficio. Sic nos nec accedamus ad proximū, nec eum tangamus: neſcimus enim quid faciamus, & tandem perdemus opus. Chriſtus autem vt bonus artifex nouit quid faciat: poteſt punire, & corripere, contunderèque, quandoquidem totum hoc in commodum & vtilitatem perſequuti vergit, quia perfectior
euadit. Sic afflixit Dauid, Iob, Tobiam, 2.Co.12
& alios multos ſeruos ſuos: & Paulo datus eſt Angelus ſatanæ, vt eum colaphizaret. Itaque propter vtilitatem eorum facit.

¶ Aduerte autem quod cor in ſcriptura ſacra ſumitur pro parte animæ ſuperio Rom.10
ri, in qua voluntas eſt & intellectus. Nec Ephe. 1.
enim cor eſt aut voluntas ſola, aut mens ſola: ſed vtrunque ſimul. Et ideo Paulus dicit, quod corde creditur ad iuſtitiā: non autem crederet ſi ſola voluntas eſſet. Et alibi dicit. Det vobis Deus illuminatos oculos cordis veſtri: vt ſciatis quid ſit ſpes, ſed voluntas non habet oculos, nec voluntas ſcit. Et Eſaias. Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum: vt non videant oculis, & intelligant corde. Cum ergo cor intelligat & diligat: neceſſario fit, vt ſimul intellectum complectatur, & voluntatem. Sic cum fides ſit in intellectu & voluntate, ideo Chriſtus hic dixit iſtis quod erant tardi corde ad credendum. Eſt ergo cor, quia credimus,
pars animæ ſudera, quam Greci ἡγεμονικὸν dicunt. Eſaiæ.6

¶ Diſcamus proximorum noſtrorum defectus non palam: ſed occultè arguere, atque corrigere. Chriſtus enim in itinere, ſolus iſtos diſcipulos arguit & eos monet & docet.

& docet, eorùmque incredulitatem carpit. Et præsertim aduertant prælati, ut cũ arguere voluerint subditos prius eiiciant eos qui scandalizari, aut malam opinionẽ de eis, quos corrigere uolunt habere possunt. Debebat Ioseph ostendere se fratribus, quod non poterat facere, nisi ad memoriam reuocaret illis peccatum, quod in ipsum cõmiserant, & ne eorũ peccata apud exteros diuulgarentur, omnem extraneum a se eiecit. Sic etiam cum Dominus voluit arguere Iob, solum illum conuenit, quem cum arguisset seorsum apud amicos in publico commendauit. Non (inquit) loquuti estis rectum sicut seruus meus Iob. Sic etiam cum voluit arguere Mariam, & Aaron murmurantes in Mosem eos ad fœderis tabernaculum seorsum præcepit ire cum fratre. Sic Christus Samaritanam solam, & secreto arguit, & discipulos miserat, vt cibos emerent. Sic Christus nunc separat hos ab alio rum societate, ut seorsum in uia carpat. O utinam multi ex prælatis hanc doctrinam susciperent, qui ita in publico subditorum peccata corripiunt, & in reprehensionibus ita ira accenduntur: ut quicquid nouerunt in publicum, & palam effundant, imo & quod cogitant, ita ut uideantur furere & insanire. Sed Christum audiamus.

Gen. 45 · Iob. 42. · Num. 12 · Ioan 4

13. [Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam ?]

Quia sic placuit Deo, & fuit æternaliter ordinatum per stultitiã crucis saluos facere credentes, & Christum per passionem suam cœlum ascendere, & corpore glorificari, gloriamque cœlestem plenariè possidere: Christus quippe sua humiliatione passione, & morte promeruit sibi ipsi præmium accidentale, atque dominium omnis creaturæ, dicente Apostolo. Humiliauit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, propter quod Deus exaltauit illum. Anima Christi in ipso instanti conceptionis habuit gloriam hanc, quę redundasset indesinenter in corpus eius, & impossibile illud fecisset, nisi Deo dispensante redundantia illa fuisset usque ad resurrectionem dilata. Expende nunc si Christum oportuit per passionem multiplicem gloriam ingredi nos qui sumus, qui absque tribulationibus, & laboribus gloriam ingredi uolumus alienam? Suntne membra capite meliora? Existimamus ne nos præstantiores esse Iesu, aut Beata matre eius, aut Apostolis? Duobus discipulis, qui inter alios gloriã & honorem petebant, dixit Dominus, an possent bibere calicem suum ut intelligas passionis calicem, & tribulationis amaritudinem esse uiam gloriæ, & tandem hoc inquit infallibilis ueritas, quod oportuit Christum pati, ut sic intraret in gloriam suam. Sed nos comedentes & bibentes, & gaudentes uolumus in eam intrare, cum nostra non sit: in quam Christus Dominus intrauit patiens mortem & passionẽ, & per sanguinis effusionem, cuius tamen ipsa erat. Si homini facinoroso & latroni, qui mille mortes merebatur non alia inferretur pęna, quam per tres tantum dies in carcerem detrudi: si hic crudelem Regem esse prædicasset, & de carcere quæreretur dicens magna iniuria affici: nonne haberetur stultus, & fatuus? Intellige ergo quod propter tua ingentia scelera merebaris in infernum detrudi, plurimosque illic iam esse, quibus dignior eras, qui eorum tormenta patereris. Si ergo tu scelera patrasti, propter quę inferno dignus eras, deòque in perpetuum carere: cur quæreris propter istos modicos labores, quibus à deo afficeris cum maiora merearis tormenta pati? Sentis quod pateris, non autem quod mereris: si enim contra saceres, diceres te à Deo delicatè tractari, & si tu solus omnes cruciatus & tormenta omniũ martyrum, solus sustineres. Quia enim tuorum peccatorum & pœnæ, qua propterea dignus es, es oblitus, quæreris ꝓpter minima, quę pateris. Sic Rubẽ dixit fratribus suis cum tribularentur in Aegypto. Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum, & non audiuimus eum. Si patienter debes ferre tribulationes, considerans quid tua peccata merentur. Considera quot sunt modo in inferno, quibus tu peior es, quibus si à deo daretur copia, & esset integrum potiri luce, aura, & salute, quibus tu potiris: proculdubio a semetipsis beati iudicarentur, licet omnes mundi homines in proprias facies spuerent, vapularent, & in clibanos

Phil. 2. · Mat. 20 · Gen. 42.

mit teren-

mitterentur. Væ nobis cæcis & miseris, sub quorum pedibus infernus ardet, cuique guttura patent ad deuorandum & deglutiendum nos, qui cum non simus memores demeritorum nostrorum conquerimur, & murmure abiicimus pauca, quæ patimur, cũ ęterno cruciatu digni simus. Cum digni inquam hastarum ictibus simus, iniuria afficimur propter pueriles sagittas secundum illud Psalmi. Saggitæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum. Si autem considerare non vis, quid propter tua peccata merearis, considera qđ fuisti creatus ad fruendum Deo, & æterna eius beatitudine: & quod hæc consequitur laboribus, passionibus, & persequutionibus, pro Christo Redemptore nostro. Stat sententia. Oẽs qui piè volunt viuere in Christo, persequutionem patiuntur. Dormis negligens, Dei oblitus vt ergo à somno exciteris, & cũ cognoscas aufert tibi Deus delicias, & res in quibus confidis. Sic fecit Dauid cum Saul, qui quidem hastam eius cæpit, & aquæ scyphum, vnde postquam à somno surrexit, nouit peccatum suum. Sic aufert hominibus Deus vires, delicias, & prosperitates, in quibus viuũt, tribulationes autem confert: vt ad eum conuertantur. Cùm taurus in arenã deducitur, qui per eam gaudentes incedunt si taurum venientem vident, in pedes se statim coniiciunt, & in custodia se ponunt, qui prius negligẽtes erãt. Infert tibi Deus labores, quia incuriosus es, quibus edoceris, & te seruas, & ad eum conuerteris eligens Deum tanquam refugium, ad quod omnes confugiunt. Ideò dixit Psalmista. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, & posteà celerauerunt. Igitur si Christus filius Dei dicit, quod ad intrandum in gloriam conueniebat pati: conare tu, & statue multos labores perpeti si vis frui gloria, quam Christus sui sanguinis effusione tibi lucratus est. Sed historiam prosequamur.

Psal.63.
2.Ti.3.
1.Re.26
Psal.15.

¶ Et incipiens à Mose & omnibus prophetis interpretabatur illis in oĩbus scripturas quę de ipso erant.

Incipiens à Mose, hoc est à quinque libris Mosi & Prophetis. Expende Christi Saluatoris nostri bonitatem & clementiã Primò quoniam maximus eius amor pati non potuit suos tristes esse, nec in tali errore. Verè amicus fidelis est & benignus Dominus: siquidem accessit ad eos, & causam suæ tristitiæ interrogauit, cordàque eorum inflammans exposuit illis scripturas. Hoc & nobiscum agit quotidie nam si de Christo loquimur, si aliqua tristitia & calamitate concutimur statim adest in spiritu confortans, illuminans, & inflammans corda nostra in sui dilectionem. Ideoque optimum remedium est, vt de Christo loquamur in omni tribulatione nostra: & in itineris labore.

Secundo expende Christi clementiam, in eius non solum dilectione, vt dictum est, sed in profunda eius humilitate. Ita vide quanta humilitate incedit Rex cœli cum his duobus discipulis pauperculis: ac si esset quasi vnus ex eis. Non tibi uidetur, quod reuersus est ad assuetam eius humilitatem? Non dedignatur cum duobus tantum discipulis ex minori gradu existentibus ostendere familiarem dilectionem, & colloquium. Ille, de quo Dauid inquit, Dominus potens in prælio, incedit modo homilis cum duobus discipulis. Non sic superbi & fastu præsumentes, & homines arrogantissimi: qui nolunt nisi cum principibus huius seculi serio agere, aut quicquam loqui. Maximàque arcana, & secreta immensa Christi benignitas tantum duobus pauperculis discipulis prædicat, & manifestat. Quid tu superbis, qui verba tua non nisi coram multis stantibus iisque nobilibus hisque magnatibus vis, prædicare & ostendere? &c. Interpretabatur autem eis scripturas, quæ erat de Christo. De eius aduentu & tempore, quod erat venturus, dixit Iacob, Non auferetur sceptrum de tribu Iuda, &c. De conceptione Esaias prædixit. Ecce uirgo concipiet, & pariet filium, &c. De loco natiuitatis Michæas. Et tu Bethlehem Ephrata paruulus es in milibus Iuda, ex te mihi egredietur qui sit dominaturus in Israel. De natiuitate dixit Esaias. Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus sup humerũ eius. De nominis impositione in circũcisione ait Esaias. Et vocabit nomẽ eius Emanuel. De aduentu regum ait

Psal. 23
Gen.49
Esai.7.
Mich.5.
Esaiæ.9.
Esaiæ.7.
Psal.71.

ait Dauid. Reges Tharsis & Insulæ mune-
ra offerent Reges Arabum & Sabba dona
adducent. Et adorabunt eum, &c. De su-
Esai.33. biectione sub legis iugo & obedientia, E-
& 53. saias prophetauit. Dominus iudex noster:
ipse saluauit nos. Verè languores nostros
ipse tulit, & infirmitates nostras ipse por
tauit. De fuga Aegypti prædixit Oseas. Ex
Oseæ.11 Aegypto vocaui filium meum. De inno-
Hier.31 cētum interfectione dixit Hieremias. Vox
in Rama audita est ploratus & vlulatus,
&c De eius prædicatione ait Esaias. Spiri-
tus Domini super me, ad annuntiandum
Esai.61 pauperibus misit me. De miraculis eius E-
saias dixit, Deus ipse veniet, & saluabit
Esai.35. nos: tunc aperientur oculi cæcorum: & au
res surdorum patebūt. Tunc, scilicet, sicut
ceruus claudus, & aperta erit lingua mu-
torum. De Ioanne præcursore dixit Mala-
Mala.3. chias. Ecce ego mitto Angelum meum, &
præparabit viam ante faciem tuam. De
prædicatione parabolarum ait Dauid, A-
Psal.77. periam os meum in parabolis: loquar pro
positiones ab initio. De impugnatione
doctrinæ, ait Psalmus. Cum loquebar illis
Psal.119 impugnabant me gratis, De odio phari-
sæorum, & scribarum dixit Regius Pro-
pheta. Odio habuerunt me gratis. Quo-
modo rationibus confundebit eos ita vt
Psal.62. nec mutire possint dixit Psalmista. Rex ve
ro lætabitur in Deo, laudabuntur omnes
qui iurant in eo: quia obstructum est os
loquētium iniqua. De ingressu triumpha
Zac.9. li in Hierusalem dixit Zacharias. Ecce Rex
Psal.40. tuus venit tibi mansuetus & humilis. De
traditione Iudæ. Homo pacis meę in quo
sperabam, qui edebat panes meos magni
ficauit super me supplantationem. Quo-
modo derelictus est à discipulis & ab ami
Psal. 26. cis. Amici mei & proximi recesserunt à
Psal.68. me. Extraneus factus sum fratribus meis
&c. De accusatione. Insurrexerunt in me
testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi.
Aduersum me loquebantur qui sedebant
in porta, & in me psallebant qui bibebant
vinum. De velatione oculorum eius & ir-
Esai.50. risione. Faciem meam non auerti ab in-
Esai.53. crepantibus, & conspuentibus in me. De
eius silentio dixit Esaias. Tanquam agnus
coram tondente non aperuit os suum. Et
Dauid. Et factus sum sicut homo non au-
Psal 68. diens, & non habens in ore suo redargu-
tiones. De flagellatione Psalmista prædi-
xit. Fui flagelatus tota die. De despectu & Psal.
opprobriis, ait Hieremias. Saturabitur op Tren.1.
probriis. De baiulatione Crucis, Esaias, Esal.9.
Principatum eius super humerum eius, Psal.21.
De crucifixione. Foderunt manus meas
& pedes meos, dinumerauerunt omnia
ossa mea. De partitione vestium. Partiti
sunt uestimenta mea, & super vestē meā
miserunt sortem. Quomodo inter latro-
nes crucifixus, ait, Esaias. Et cum scelera- Esaias.3
tis reputatus est. De exclamatione in Cru- Psal.21.
ce dixit Dauid, Deus Deus meus quare
me dereli quisti. Quomodo orauit ꝑ eis Esai.53.
qui eū crucifixerūt dixit Esaias. Et pro trā
sgressoribus orauit, vt non perirent. De
morte eius scripsit Daniel. Post Hebdo- Dani.9.
madas sexaginta duas occidetur Christus.
De descensu ad inferos ait Dauid. Pone-
tur anima mea in inferno inferiori. De se
pultura Esaias. Erit sepulchrum eius glo- Psal.85.
riosum. De spoliatione inferni. O mors e- Esai.11.
ro morsus tuus ò inferne. De Resurrectio Osee 13
ne prædixit Psalmista in persona Christi
dicens. Resurrexi, quia dominus suscepit Psal.3.
me Non est curplus temporis teramus in
enarrandis scripturis. Sufficit quod hodie.
Rex Dauid victis suis inimicis redit ad re
gnādū in Hierusalem in pace: maxima cū
lætitia gloria & maiestate. Hodie ꝓpheta
Daniel educitur à lacu leonum. Hodie ar- 2.Re.19
ca testamenti est collocata in nouo curru
triumphali. Hodie columba. Non redit in
arcam cum ramo Oliuæ, siccis iam di-
luuij aquis. Hodie Ionas propheta egre- Dani.14
ditur de uentre Ceti viuus & sanus. Ho- 2.Re.6
die Hieremias educitur è puteo quo ab Gene.8.
inimicis fuit proiectus. Hodie floret vir- Ione. 3.
ga sicca Aaron. Hodie nouis vestibus in-
duitur Sacerdos Iesus, vt Zacharias inquit Hier.38
Hodie auis Phœnix reuiuiscit calore solis Num.17
mediante. Hodie resurgit magister vester Yocb.3.
immortalis, impassibilis, & gloriosus. Isto
modo ibat Christus cum illis interpretan
do scripturas, & adducendo eas ad Chri-
stum prædicens mortem, & sepulturam,
denique & resurrectionem, vt crederent
resurrectionem eius, postquam omnia a-
lia, quæ prædicta fuerant à prophetis vi-
derant adimpleta esse in Christo, & in his
sermonibus cōsummauerunt totum iter,
in quo illi duo discipuli incedebant suspē-
si ab

si ab ore eius mirati literas & sapientiam illius peregrini ignoti ab illis.

[Et appropinquauerunt castello, quo ibant:& ipse se finxit longius ire.

Sermo Domini Iesu non tantum feriens aures discipulorum, verum etiam in animos penetrans, sic illos occupauit, vt nec viæ sentirent laborem, nec faciem loquentis agnoscerent, nec veniret ipsis in mentem, vt apud sese cogitarent quis est iste, cui sic in promptu essent scripturæ sacræ doctrina tanta, vt eos tam efficaci sermone suspenderet, & afficeret. Iesus autem, vt eorum desiderium magis accenderet, fingit longius ire:hoc est dissimulauit longius ire: quia simulatio facti licita est, & commendabilis quando fit ex rationabili causa, & bono fine. Vnde Iosue cum filiis Israel simulauit fugam quando ceperunt ciuitatem Hai.

leg. Au. li. 2. qu eu. c. 51 Iosu. 8.

¶ Vide Saluatoris mundi bonitatem, & ansas, quas quærit vt mereri nos possimus. Milia facit, vt incendat desideria nostra in suum amorem. Bene sciebat Christus quando illa mulier Chananæa clamabat post illum petens salutē filiæ suæ q̄d ipse esset facturus sed dissimulauit, & distulit beneficium, vt eius desiderium accenderet, & perseuerans, & clamans efficeretur dignior, vt maiorem gratiam,cōsequeretur,& sic maiori affecta est honore, & digna vt à Christo laudaretur, & eius fides exaltaretur. Sic cum istis fecit. Voluit Christus se ipsum illis apertè ostendere, & fingit longius ire vt ipsi excitarentur in desiderium sui, & inuitarent eum quem peregrinum existimabant. Sic nobiscum multoties agit qui aliquantulum se abscondit, vt nostræ virtutis experimentum capiat. Quapropter tu inuita illum suspiriis, & interiori affectu inuoca Iesū detine illum, & amplectere, & dic cum sponsa, quæ ait in Canticis. Tenui eum nec dimittam donec introducam eum in domum genitricis meæ. Sic fecerunt isti duo discipuli, de quibus ait Euangelista.

Mat. 15

Can. 3.

[Et coegerunt illum dicentes, Mane nobiscum, quoniam aduesperascit: & inclinata est iam dies.

De tempore quo illum inuitauerunt, vt secum maneret multi decepti putantes quod hoc contigit iam in solis occasu:sed certe non fuit, nisi statim post meridiem. Quapropter aduerte quod in Euangelio vesper aliquando accipitur pro primo parte diei:& aliquādo pro illa parte diei, quæ est immediatè post solis declinationem, idest, immediatè post meridiem:aliquando pro solis occasu:aliquando pro tempore, quod est immediatè post solis occasum. vel per noctem, & aliquando etiam pro tota nocte. De primo, scilicet, de prima parte diei dixit Matthæus. Vespere autē sabbati, quæ lucescit in prima Sabbati venit Maria Magdalena, &c. Vespere Sabbati, idest in vespere sabbati quia ponitur ibi genitius pro ablatiuo. Et tamen accipitur ibi vespera sabbati pro prima parte diei primæ sabbati, id est, dominicæ. Quod patet ex Marco, qui dixit, quod valde mane vna sabbatorum veniunt ad monumētum orto iam sole. Et sic necesse est quod accipiatur ibi vespera pto parte illa diei, quę est aliquantulum ante solis ortum, scilicet crepusculum matutinum: quo tēpore mulieres recesserunt de Hierusalem vt venirent ad monumentum. Mat. 28 Mar. 16.

¶ Secundo accipitur vespera, pro illa parte diei quę est immediatè post solis declinationem, idest, post meridiem immediatè. Sic accepit Matthæus cum dixit, Vespere autem facto accesserunt ad eum discipuli, &c. Cum Christus satiauit quinque milia hominum ex quinque panibus & duobus piscibus Et sic Lucas etiam in superioribus accepit cum dixit. Dies autē cœperat declinare Lucas interpretatur Matthæum. Nam verè illud miraculum, vt clarè ait Lucas factum fuit statim post meridiem, quod tempore vesperam vocat Matthæus. Sic etiam accipitur hic. Nā isti Christum inuitauerunt ad comedendum: & statim vt illum cognouerunt reuersi sunt in Hierusalē, quæ distabat quatuor leucis. Sic loquens de hoc tempore in hymno. Nonne sumit Ecclesia vespera cum dicit, Largire clarum vespere, &c. & secundum consuetudinem ecclesiæ tempus statim post meridiem ad Nonam pertinet. Mat. 14. Luc. 9.

¶ Tertio sumitur vespera pro solis occasu, vt patet ex communi modo loquendi, & ita scriptura communius accipit, vt in Exodo dixit Dominus quod Phase immolabitur Exo. 12.

molabitur quarta decima die ad vesperã: & tamen Phase immolabatur in ipso solis occasu, vt in Deuteronomio habetur. Immolabis Phase vesperi ad solis occasum.
Iudæi enim, vt habetur in Leuitico, ex Do-
Deut.16 mini pręcepto à vespere ad vesperam: hoc est, à solis occasu vsque ad eundem punctum alterius diei sua festa celebrabant.

Leui.23 ¶ Quarto accipi solet vesperum pro tẽpore quod est post solis occasum immediatè, vel per noctem. ut dicitur in Nu-
Nu. 28. meris de sacrificio matutino, & vespertino, & tamẽ sacrificium vespertinum, post solis occasum cremabatur sed dicitur vespertinum, quod cremabatur ad vesperã
Exo.30. in initio noctis. Sic etiam accipitur in Exodo, vbi dicitur quod quãdo collocat Aarõ lucernas ad vesperum, vret thymiama & tamen lucernæ incendebantur post solis
Mat. 14 occasum. Sic etiam accipitur in Matthæo cum dixit, Vespere autem facto erat Iesus solus ibi. Idest, solus erat in terra quando
Ioan. 6, cœperat esse nox, nam loco huius dicitur in Ioanne, quod tenebræ factæ erant, & non venerat ad eos Iesus. Et sic vespere significat tempus, in quo incipiunt tenebræ. Et hoc modo vocant Astrologi crepusculum vespertinum totum tempus, quod est à puncto occasus solis vsque ad horam, & quartam partem horæ ferè, sci-
Iudi. 19. licet quando mouetur sol per decem & nouem gradus æquinoctialis, Sic etiam dicitur in libro Iudicum quod apparuit homo reuertens de agro vespere, & ibi an-
Gen. I. te hoc dicitur, quod iam occubuerat sol ergo tempus post solis occasum est uesper.

¶ Quinto accipitur, in scriptura vesper pro tota nocte ipsa, vt in Genesi dicitur. Factũ est vespere & mane dies vnus. Idest dies & nox faciunt vnam diem. Et sic ma-
Nu.29. ne accipitur ibi pro toto tempore, quo
Leuit.6 sol erat super terram, & vespere pro tota nocte, sicut etiam potest accipi, quod dicitur de sacrificio vespertino, quod fiet ad vesperum vel ad vesperam. Et tamen in Leuitico dicitur, quod sacrificium vespertinum cremabatur tota nocte in altari vsque mane, scilicet, quia ab occasu solis vsque ad ortum diei debebat durare crematio illius sacrificij ergo vespera, vel vesperum est tota nox Igitur quia inclinata erat dies, quæ incipit delinare statim post punctum meridiei, & iam non erat tempus vltra progrediendi ad comedendum, rogauerunt, & coegerunt isti discipuli Saluatorem, vt apud illos maneret, & ne vltra progrederetur. Quod autem hoc contigerit post meridiem patet: quia isti duo discipuli eadem hora reuersi sunt Hierosolymam, vt hic dicitur, & cum hæc narrarent apostolis, stetit Iesus in medio eorũ, & dixit eis, pax vobis. Hęc autem apparitio fuit eadem die Resurrectionis vesperi vt Ioannes dicit ergo in sero eadem die resurrectionis iam isti discipuli redierant ab Emaus, & erant cũ Apostolis in Hierusalem. Si ergo illud iter ab Emaus in Ioan.20
Hierusalem egerunt quatuor leucarum postquam Christum viderunt in Emaus in sero sequitur eos profectos esse ab Emaus vnica hora post meridiem. Quod tẽpus hic vocatur vespera.

¶ Admonet locus iste, vt hospitales simus, ita, vt non solum hospites inuitemus, sed & cogamus eos. Nam vt Beatus Gregorius ait, hospites non solum sunt Hen.19
inuitandi, sed & trahendi. Sanctus ille Patriarcha Abraham in meridie hora, scilicet comedendi sedebat ad portam domus suæ oculos in viam coniiciens, si forsan uiator aliquis transiret, ad inuitandum Iosue.6
eum, & recipiendum in domum suam. Tunc enim fœlicibus illis temporibus egrediebantur homines ad vias & cogebãt peregrinos & viatores charitatis & hospitij iure iungi ipsis quamobrem digni fuerunt Angelos hospites habere. Ab Abra- Heb.13
hamo didicerat Loth si quidem quando hospites vidit (inquit scriptura) compulit eos, quod est idem, quod hic dicitur, coegerunt eum. Modo tamen humana solicitudo & cura est magnas diuitias congregare: ac si nulla alia uita præter hanc superesset. Mulier illa nomine Raab, quia recepit in domum suam exploratores Israel, qui peregrini erant & alienigenæ meruit ipsa cũ cæteris de cognatione sua à morte eripi, & postea nupsit Salmoni principi de tribu Iuda, & tandem meruit vt Christus Redẽptor noster ex ea descenderet secundũ carnem. Ideo Paulus admonet dicens, Hospitalitatẽ nolite obliuisci: ꝑ hãc enim quidã placuerũt, angelis hospitio receptis

¶ Secundo

¶ Secundò vide quanto maioris valoris sunt apud Deum bona opera, quàm ornata, dulcia, & elegantia verba. Non nouerunt isti discipuli dominum quando de lege ipsa loquebatur: nouerunt tamen quādo opere adimpleuerunt quæ lex eadem fieri iubebat. Pluris enim æstimantur opera charitatis & misericordiæ (vt diximus) coram Deo: quàm pluribus verba ambagibus plena: nam cœlum bonis operibus extorquetur, minimè autem verbis. Hoc eleganter dixit Regius Propheta in
Ps. 118. psalmo. A mandatis tuis intellexi. Intellexi te Domine, & noui, mandatis tuis. Quare minime est credendum verè custodientem, & obseruantem mandata Dei vnquam lapsurum in hæreses aut errores nam legis Dei obseruatio ducit nos in cognitionem eius maiorem, & clariorem, non vero in errores. Homines tamen impios absque misericordia superbos, & ambitiosos mirari non debemus, qui cum prius tam vitiosi sint, deueniant postea in tot errores, & falsa dogmata. Vnde in
Ps. 110. Psalmo habetur. Intellectus bonus omnibus facientibus. Qui legem Dei seruant bonam eius cognitionem consequentur. Quia isti discipuli Christum pauperem, & habitu peregrinum inuitauerunt, & ignotum proximum charitate receperunt, & meruerut eum agnoscere. In via quidem quando de lege Dei loquebantur eos latuit: non autem quando erga eum piè se
Iacob. 2 gesserunt. Nam vt Iacobus inquit, non auditores verbi iustificabuntur: sed factores verbi iusti sunt apud Deum. Et in die iudicij de operibus sumus rationem reddituri, & ratio à Deo de illis est sumenda
Mat. 25. quando dicet, Esuriui, & dedistis mihi mãducare: sitiui, & dedistis mihi, &c.

¶ Tertio, iam isti erant experti commodum, quod erant consequuti ex Christi societate: nam posthæc adinuicem dixerunt. Nonne cor nostrum ardens erat in via, &c. Ideo volunt secum illum habere. Sic & tecum age, vt tecum semper habeas viros probos, & sapientes. Vides quantum commodum isti consequuti sunt ex Christi consorcio? Crede hunc commodum quotidie accrescere in corde tuo: si adhæseris optimis viris. In Eccle-
Eccl. 13. siastico habetur, Pondus super se tollit, qui honestiori se communicat. Videbis equos quosdam nouos, indomitos, atque crebro salientes, adeò vt vix eos poteris subiicere, nunquam enim quiescunt, sed semper saltant. Quid tamē remedij adest? Imponunt illis quatuordecim amphoras, aut quindecim ponderis, vt gradum mutent, & bene gradiantur. Sic quatuor, aut quinque iuuenes inuenies, sicuti iuuencos, stultos, & insipientes, semper, inhoneste loqui: absentes alios detrahentes: ad quos si grauis homo & studiosus accedat mos tacent, & verba & colloquia mutant: ne ab eo carpantur: vnde totum tempus, quod cum eis consumit apparet illi pondus graue, quare bonus cogit illos sensum capere, & gradum componere: quia nunquam mali se cum studiosis communicant, nam coram bono, boni sunt & in officio. Propter quod dicitur bene in Ecclesiastico, Onus sibi imponere, qui cum bono conuersatur. Non te pœniteat ferre super humeros hoc iugum: siquidem tuæ saluti conducit. Vt tuam Deus animam lucretur bonum tibi mittit, vt suis bonis operibus & exemplis ad eum conuertaris, teque illumine. Sic Tobias dixit.
Confitemini Domino filii Israel, & in conspectu gentium laudate eum: quoniam ideo dispersit vos inter gentes, quæ ignorāt Deum, vt vos enarretis mirabilia eius & faciatis scire eos: quia nō est alius Deus omnipotens præter eum. Sic isti discipuli experientia sciebant iam quantum profuerat illis, & Christi conuersatio: quare etiam atque etiam petebant ab eo, cum eis quiescere: quare inquit hic Lucas qđ coegerunt eum. O si Deum tu gustares, & aliquantulum suæ dulcis conuersationis sentires, proculdubio nihil est, quod ab eo te posset separare. Gustate (inquit David) & videte: quoniam suauis est Dominus, &c. Psal. 33.

Iob. 13

¶ Denique gratitudinem docet locus iste. Docuerat illos Christus per viam, prædicauerat, exposuerat sacram scripturam non ergo erat decens ieiunum mittere illum, qui tot bonis operibus & beneficiis eos affecerat: quia esset ingratitudo & inurbanitas. Ex quo discamus cibare prædicatores, & alere nos verbum Dei docentes, & sacras scripturas. Sic fe- 4. Reg. 4

est mulier cum propheta Eliseo sibi iure hospitii adiungens omni charitate. Hanc
Luc.10. dedit Dominus copiam suis prædicatoribus quando præcipiens eis prædicare dixit. In eadem domo manete edentes & bibentes quæ apud illos sunt. Et hospites qui eos recipere nollebant nec cibare minatur dicens. Sodomis in die illa remis-
1.Cor.9 sius erit quàm illi ciuitati. Et Paulus Corinthiis ait, Si nos vobis spiritualia seminamus: magnum est si nos carnalia vestra metamus? Sed iam ad contextum reuertamur.

17. [Et intrauit cum illis.

Videte quomodo manet quanuis antea videbatur abire velle. Sic sæpe ac sæpius nobis contingit, quibus quando abire apparet, tūc manet: cùm apud nos vult requiescere, signa profectionis ostendit: fingit se ire, vt tandem maneat. Sentis te tristem, & absque vllo solatio tepidum postquam te deuotum vidisti: iam adeò destitui tibi videris, & quod tui iam non meminit. Scito tamen tunc Deum velle manere maiorique amore te afficere: nam ea asperitate nos solet Deus tractare, quando nos diligit. Videbatur Deus recedere à populo Israelitico, illumque re-
Exo. 5. linquere quando Pharao eius labores duplicabat, tributaque, & vectigalia augebat: & tamen secundum veritatem, tunc magis ad eos appropinquabat, & statuebat eos ab Aegypto eruere atque
Ps. 114. educere.

¶ Expende etiam quàm bonus est Deus in concedendis petitionibus eorum, qui fidei & deuotioni vacant. Prope est Dominus omnibus omnibus inuocātibus eum in veritate. Voluntatem timentium se faciet: & deprecationem eorum exaudiet. Vult Deus à nobis vocari & exorari, vt hac humilitate eius gratia digni efficiamur: in bonitate tamen eius confide, nam si perstiteris petens, vt isti duo fecerunt, non vtique tibi quod petis denegabitur: sicut nec istis.

18. [Et factum est dum recumberet cum eis accepit panem ac benedixit & fregit, & porrigebat illis: & aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum]

Quatuor actiones Iesu circa panem describuntur, acceptio, benedictio, fractio, & porrectio: & tamen in sola fractione est agnitus, vt intelligamus fractionem fuisse miraculosam: hoc est quia frangebat panem manibus suis sicut alii incidunt gladio. Solitum hunc frangendi modum fuisse credimus: & propterea discipuli ex consueto Iesu modo cognouerunt eum. Nam si hic modus frangendi panem non fuisset illi consuetus, nullum agnitionis Ose.10.
testimonium afferrent dicendo, quomodo agnitus fuisset ab eis in fractione panis.

¶ Obserua autem quomodo inuitantes ignotum peregrinum, cognouerunt illum. Ideò scriptura, Seminate vobis iustitiam, vindemiate ad fructum vitæ: & illuminate vobis lumen cognitionis. Prius dicit, seminate, & postea illuminate, vt optimè disserit diuus Ambrosius: quia opera bona præstant, vt mereamur à Deo illuminari. Si Cornelius faciebat elemosynas & opera misericordiæ, & illuminatus est, & venit ad fidem & cognitionem Dei. Vnde in Ecclesiastico habetur. Qui timetis Dominum diligite illum, & illuminabūtur corda vestra. Aperuit autem Dominus oculos istorum, sicut aperuit oculos Agar, & vidit puteum aquæ viuentis. Eliseus etiam dixit. Aperi domine oculos pueri vt videat quod plures nobiscum sunt quàm cum aduersaris. Et aperuit Dominus oculos pueri, & vidit montem plenum equitibus.

Ambr. ser.1.super psa. 11. Act. 10. Eccl. 12. Gen 21. 4. Re.6.

¶ Rursus aduertendum, quòd tunc oculos aperiri dicitur in scripturis, quando clarè aliquid cognoscimus (vt ait Augustinus) quod ante ignorabamus. Sic scriptū est de Adam & Eua quod aperti sunt oculi eorum. Non enim erant cæci parentes nostri ante peccatum, nec Agar clausis oculis sedebat prius: nec isti discipuli ambulabant per viam clausis oculis. Lege si placet Augustinum & Origenem. Præterea nisi Iesus aperiat nobis oculos nemo videt, ideò in Psalmo dicit Dauid. Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Si turbatus est oculus, facilè dolor omnis sedatur collirio: sin verò acies eius humoris suffusione prætexitur, maiora remedia quæruntur. Est ergo sicut in oculis corporis, ita in oculis animę huiusmodi quædam passio quæ ingrauescat ne-

Au.li.1. locu. in gen. in prin. Gene. 3 Au.li.1. in Gen. ad literã c. 31. Ori. ho. 17. Num.

cat ne-

cat necesse est, nisi bonus medicus velamē
illud abstulerit. Sic medicus Christus, qui
Psa. 106 de cœlo venit vt sanaret, iuxta illud Psal-
Acto. 9. mi, misit uerbum suum, & sanauit eos:
aperuit oculos nostros, sicut oculos Pau-
li, de quibus ceciderunt scammæ, & appe-
ruit oculos corporis, & animæ. Sic aperuit
oculos istorum discipulorum, non solùm
corporis, vt visu corporeo illum cognosce
rent: sed & animæ, vt eius crederent resur
rectionem. Aperti inquam sunt oculi eo-
rum, & cognonerunt illum.

¶ Expende etiam, quòd in fractione
panis illum cognouerunt sic etiam cogno
scitur à nobis Deus per suos effectus, iux
Psal. 18. ta illud prophetæ. Cœli enarrant gloriam
Dei: & opera manuum eius annuntiat
firmamentum. Duplex enim est demon-
stratio, vna, quæ est per causam, dicitur
propter quid: & hæc est per priora sim-
pliciter: alia est per effectum, & dicitur
demonstratio: quia, & hæc est per ea, quæ
sunt priora quo ad nos. Cùm enim effe
ctus aliquis nobis est manifestior, quam
sua causa, per effectum procedimus ad co
gnitionem causæ. Ex quolibet autem effe
ctu potest demonstrari propriam causam
eius esse, si tamen eius effectus sunt ma-
gis noti quo ad nos, quia cùm effectus
dependeat à causa, posito effectu, neces-
se est causam præ existere. Vnde Deum es-
se, secundum quod non est per se notum
quoad nos: tamen demonstrabile est per
effectus nobis notos. Et ita in qualibet
Rom. 1. creatura ex eius origine & productione,
iuxta illud Pauli. Inuisibilia enim ipsius à
creatura mundi per ea, quæ facta sunt in-
tellecta conspiciuntur, sempiterna quo-
que eius virtus, atque diuinitas, ita vt sint
inexcusabiles. Si cœlum, terram, elemen
ta, cæteraque, quæ terra germinat, & om
nia tibi obiecta, conspicias, te in Deum du
cent, & in eiusdem cognitionem per suos
effectus, sicuti isti discipuli in fractione pa
nis cognouerunt. Cœli quidem lumen,
solis claritas, atque lunæ, stellarum, &
planetarum splendor, viriditas pratorum,
& herbarum, torrentes aquarum, & cæte-
ra quæ Dei manus fabricauerunt tibi in-
dicant quis nam Deus sit. Sed quia de
his latè disseruimus in libro meditatio-
num dilectionis Dei, meditatione prima,
nunc ad alia gradum faciamus.

[Et ipse euanuit ex oculis eorum.]

Statim, cum Deus in hac vita solatia tri-
buit suis aufert, ne eorum deueniant, &
vergant in detrimentum. Sicuti Pater,
qui non vult largiri nummos paruulo fi-
lio, ne ludat, & inde in perditionem de-
ueniat, vsque adeò crescat, & consume-
re sciat. Inuitant Deus his solatiis, & au-
fert, vt eis refecti homines in cœlum tol-
lantur. Cùm accipiter sublimipeta ardeā
in terram præcipitem agit, mox aucupes
properant, vt vngulis eripiant, eum tan-
tum ipsa reficientes, permittuntque bis,
aut ter refici ardea, & statim auferunt, nā
si satiaretur, & ventrem impleret, nihil
postea capere valeret. Voluit tamen Chri-
stus Redemptor noster hos duos discipu-
los sua præsentia reficere, propter quod
sunt illi gauisi, post cognitionem autem
eius euanescit ex oculis eorum, vt corda
in Deum ipsum tollant, ne scilicet, nimiū
corporali præsentia Christi afficiantur.
Hoc idem sæpe operatur Deus nobiscum,
auferens nobis ea, quæ amore prosequi-
mur, vt in Deum nos ducat. Porro, in eo
quod repentè & quasi imperceptibiliter,
ac velocissimè per dotem agilitatis ab eo
rum aspectu disparuit, monstrauit se cor-
pus glorificatum habere.

[Et dixerunt adinuicem. Nonne cor
nostrum ardens erat in nobis dum loque
retur in via, & aperiret nobis scripturas?]

Dimisit Christus hos discipulos gau-
dio, & solatio plenos, vt facere consue-
uit, quoties dignatur nobis manifestari.
Peccatum sicuti vinum accetosum infe-
stum gustum in fine habet, quare relin-
quit hominem tristem & insipidum, ecō-
tra autem Christus facit, qui latens, relin
quit discipulos exultantes, & roboratos
circa fidem, quamobrem lætitia pleni ad
inuicem dicebant, Nonne cor nostrum,
&c. O cæci quid tunc non nouimus, siqui-
dem in corde signa suæ præsentiæ experie
bamur? Cur non coram illo statim pro-
cubuimus? Cur non detinuimus, veniam-
que incredulitatis præteritæ non peti-
uimus? Adeamus ergo, & Hierusalem
statim proficiscamur, hæc Apostolis nun
ciaturi, & cæteris, qui cum eis morantur.

¶ Vide & tu quàm verè dixerit Dauid

 loquens

loquens Deo de eius eloquio. Ignitum
Ps. 118. eloquium tuum vehementer. Sic per Hie
Hie. 23. remiam ait Dominus. Nunquid non ver
ba mea sunt quasi ignis dicit Dominus,&
quasi malleus conterens petras? Sic isti
ex Domini confabulatione magis ac magis accendebantur amore ad Christum. Sic tu quotiescunque verbum Dei audis, & nihil mutationis in corde tuo sentis, toties scito te non audire verbum Dei, sed hominis, qualiscunque tandem sit ille mi
Gen. 13 nister verbi Dei. Contra quotiescunque senseris pios aliquos motus sese in te exercere, certo scias Christum, & huius spiritum tibi loqui qualiscunque tandem sit is, qui concionatur.

¶ Cæterum hæc interrogatio in scriptura quamuis certa sint quæ interrogantur, dupliciter fieri solet. Primo, vt vehemē
Psa. 63. tius moneant, vt illud Genes. Nonne tota terra coram te est? Hoc est certe ex tota hac regione, quam conspicis eligendi do tibi potestatem, vt vbi velis habitationi locum eligas. Et in libris regum & Paralippomenon crebo inculcatur. Nonne hec scripta sunt in lib. verborum regū Israel? Secundo interrogationis forma solet in
Ephe. 3. scriptura vim habere admirationis, vt apud Esai. Quis est iste qui venit de Edon tinctis vestibus de Bosra? Nam quis est nisi demens, qui arbitretur angelos, quorum ministerio diuinæ reuelationes ad nos perferuntur ignorasse illam incarnationem in qua ipsi vel maximè internun
Chrys. in prologo super euang. Ioan. tii fuerūt? Nec placet quod multi ex scholasticis doctoribus asserunt, quod in resurrectione illa aliqui nouerunt quod antea ignorabant, non intelligentes Paulum, qui ait, vt innotescat principibus & potestatibus multiformis gratia Dei, cum Paulus loquatur de demonibus qui principes sunt tenebrarum harum habitantes in hoc caliginoso aere, qui incarnationem, quam antea ignorabant ex prædicatione Apostolorum cognouerant. Hoc modo intelliges aliquos sanctos doctores qui dicunt quod prædicante Paulo & Euangelista Ioanne Angeli didicerunt. Cœlum vero pro aere in scripturis accipi, in confesso est apud omnes. Itaque illa interrogatio Esaiæ sanctorum Angelorum non ex ignorantia fuit sed est quædam admiratio. Vtroque modo interrogant isti, vt hæc interrogatio non dubitantium sit, sit, sed vt vehementius mouerēt, & vt magis admirarentur.

[Et surgentes eadem hora regressi sunt in Hierusalem.]

Iam non timentes Iudæos festinanter venerunt ad Apostolos nunciātes ei Christi resurrectionem portantes bonum nuncium, nec eis videbatur dignum vsque in alterum diem tam lætam nunciationem differre. Sic illi quatuor leprosi inuenientes castra Syriæ & diuitias & cibos in eis, dixerunt. Hæc dies boni nuncii est. Si tacuerimus, & noluerimus nunciare sceleris arguemur. Venite eamus, & nunciemus in aula regis. Vnde constat prædicationem non debere differri in longum
tempus. Quare quæ in plurimorum ver 4. Reg. 7
gunt vtilitatem differri non debent nec taceri. Vnde Angelus Raphael dixit, Opera Dei reuelare & confiteri, honorificum est.

¶ Expende etiam feruoris, & spiritus illorum magnitudinem, qui tempore pri
mitiuæ ecclesiæ vixerunt. In eadem ho Tob. 12
ra dicit, cum iam peragrassent, quatuor illas leucas illo die, redierunt eadem in Hierusalem & iterum illud iter egerunt nunciantes Apostolis, & toti Ecclesiæ quomodo eum nouerāt, quidque actum esset. Talis spiritus ac feruor deberet
nobis inesse, quem etiam Paulus optabat Ro. 12.
Romanis cum eis dixit. Solicitudine non pigri, spiritu feruentes, domino seruientes, Vult Deus feruorem in obsequiis illi
præstitis. Cain inquit scriptura, sero, & Gen. 4.
impiè Deo obtulit ea, quæ obtulit. Factum est, vt post multos dies offerret coram domino de fructibus terræ.
Non sic Abraham, nec Moram fecit in fi
lii sui sacrificio, nam statim Deo præci Gen. 22
piente, noctu surrexit absque vlla mora, & in montem eum sacrificaturus se contulit.
Feruor iste nostram ignauiam carpit.

Vincat ergo carnem istam amor Dei, cordibusque nostris residat, & in eo fortis efficiatur, non solum ad ince-
dendum per viam Dei, sed etiam per Ps. 118.
eandem currendum, ita ut uerè dicere possimus quod propheta Dauid in Psal. Viā

manda-

mandatorum tuorum cucurri, cum dilata
ueris cor meum.

¶ Præterea obserua quàm nobilis & il
lustris est amor Dei, & quàm vilis & par-
ui momẽti amor mundanus. Amor enim
mundi & carnis adeò est ignobilis & infa
mis vt aliquod consortium non admittat
si quis carnaliter mulierem diligit: renuit
alios eadem dilectione eam prosequi:
adeò vt nec cerni permittat vult solus in
amore esse: quare societatem in eo non
admittit: quod quidem est maximus amo
Rica. de tri. ris defectus. Nam vt Ricardus ille victo-
rius dixit: grandis est proculdubio chari-
tatis defectus, non posse pati consortium
amoris. Amor autem Dei est nobilis, qui
enim Deum amat cupit & desiderat om-
nes alios eum amare. Si quis patronum,
& aduocatum habet Ioannem Baptistam,
optat cæteros habere, & quod eum amo-
Psal. 50. re & dilectione prosequantur. Dauid qui
Psa. 140 plenus erat amoris Dei dicebat omnes in-
uitans. Diligite dominum omnes sancti
eius. Et in alio psalmo non solùm Ange-
los & homines vocat ad laudem Dei: sed
etiam creaturas irrationales, bestias, &
creaturas insensibiles sicuti grandinem,
ignem, niuem, glaciem, serpentes, draco-
nes, aues, & tandem omnes creaturas.
Quando enim amor Dei conditur in ali-
cuius hominis pectore, desiderat maximè
omnes venas, neruos, & cæteras corporis
partes conuerti in linguas: vt laudes di-
uinas efferant. Lætitia quidem spiritua
lis statim sese communicat: in quo vide-
bis verum esse bonum, quia de natura bo
ni est esse communicatiuum sui ipsius.
Sic isti discipuli non fuerunt parci gaudii
proprii: sed pleni amore Dei, & spirituali
solatio, voluerunt socios eiusdem partici-
pes esse: quare statim ad eos se contule-
runt bonum nuncium portãtes. Et vt Pau
Rom. 8. lus ait. Quia diligentibus Deum omnia
cooperantur in bonum, hinc est vt inue-
nissent vndecim Apostolos simul, quibus
quæ gesta sunt narrauerunt. Quapropter
sequitur in contextu. [Et inuenerunt vn-
decim congregatos, & eos qui cum illis
erant, dicentes quod surrexit Dominus ve
Psal. 29. rè.] Oportebat Christum resurgere, vt fi-
des nostra sua resurrectione confirmare-
tur, eiusque diuinitas ostenderetur: nam
si propria virtute non resurgeret, non cre
derent homines Deum esse. Sic dicebat ip
se per Prophetam. Quæ vtilitas in sangui
ne meo, dum descendero in corruptionẽ?
Si sanguis meus fuerit corruptus quænã
ex eo poterit educi vtilitas? & ex effusio-
ne eius nemo hominum veniam cõseque
retur. Cum autem resurrexit nouerũt om Rom. 4.
nes hominẽ illum mortuum verum esse
Deũ: nam omnis affectus naturaliter de-
monstrat suam causam & cum causa prin
cipalis, & prima resurrectionis mortuorũ
sit diuinitas, ostendit Christus, resurgens Colo. 2.
sua propria virtute se esse verum Deum:
ꝙ quidem si nos non crederemus, salutẽ
consequi minimè possemus. Ideo Paulus
traditus est propter delicta nostra: & re-
surrexit propter iustificationem nostram.
In cruce soluit pro nobis, & in ea deleuit
chirographum, ꝙ contra nos ipsos demõ
habebat, vt alio loco idem Paulus ait. Sed
quid illud nobis prodesset, si nos non cre
deremus hanc satisfactionem, qua Chri-
stus soluit Patri, pro nostris peccatis? Et sic
enim morte ipsius solutum erat debitũ,
non sat erat tamen ad nostram iustifica-
tionẽ. Ideò dixit Paulus ꝙ resurrexit ꝑꝑ
iustificationem nostram. Moriendo qui-
dem nobis vitam contulit ad mortem dã
natis: & resurgendo nos iustificauit. Non
ꝙ resurrectione mereretur nobis gratiã,
& gloriam, hæc enim iam meruerat pas-
sione sua & morte: ista enim fuimus re-
dẽpti, non resurrectione: sed inquit Pau-
lus, ꝙ resurrexit propter iustificationẽ no
strã: q̃a eius resurrectio fuit via ad creden
dã passionẽ eiusdẽque misteriũ. Fecit. n. re
surrectio, iustificationem in cordibus ho- Heb. 11.
minũ, qui in passione scandalizati fuerãt:
& mediãte resurrectione fuerũt iustificati
per passionem. Nã si Christus nõ resurge
ret effectu, frustraret̃ eius passio propter
nostrã incredulitatẽ: nã nũquam credere-
mus hominẽ illũ, q̃ mortuus est esse Deũ
nisi resurgeret. Et sicut sine fide impossibi
le est placere Deo, sic resurrectio nõ esset
deesset vtiq; passionis fides: quare resurre
ctio traxit passionis fidem, & fides viua iu
stificationem resurrectione ergo fuimus
iustificati, ita vt dixerit Apostolus Corin-
thiis. Si Christus non resurrexit, vana est
fides nostra.

1.Co.15 ¶ Surrexit ergo dominus verè, & sua gloriosissima resurrectionē vitā animabus cōtulit, vt diximus, q a resurrexit ꝑ nostrā iustificationē, & dedit vitā corporibus, q a eius resurrectio est cā resurrectionis nostræ, vt ait Paulus. Si mortui nō resurgūt,
Ibidem. nec Christus resurrexit. Nūc autē Christus resurrexit à mortuis primitię dormientiū quoniā quidā, &c. Si Christus nō resurrexit miserabiliores essemus omnib. hominib Si Christus nō resurrexisset, quomodo solueret Deus corporibus sanctorū, q in hoc mūdo passi sunt tot labores Si Christus solus resurgeret, dareť monstrū, cuius caput esset viuū, & corpus mortuū. Et è diuerso si Christo nō resurgēte nos resurgeremus, esset corpus viuū, caput verò mortuū. Inquit ergo Paulus, resurrectio Christi est causa resurrectionis nostræ: & mortui resurgēt, ipse ergo resurrexit. Quod autē mortui resurgāt, & sit resurrectio patet: quia si resurrectio mortuorū non est, miserabiliores sumus omnibus hominib. sed nō sumus miserabiliores omnibus hominibus cū virtuti studeamus: ergo resurrectio mortuorum est. Si igiť resurrectio mortuorū est, & Christi resurrectio est cā resurrectionis nostræ: ergo Christus resurrexit. Itaq; Paulus ex resurrectione nostra ꝓbat Christi resurrectionē quę causa est resurrectionis nostræ. ¶ Sed dubiū est quomodo resurrectio Christi sit causa resurrectionis nostrę an sit cā efficiens, formalis, materialis, aut finalis. Si enim Christum mediteris quatenus Deus est causa est prima efficiens nostrę resurrectionis per suā infinitā virtutē. Sed tūc est causa æquiuoca, idest, altioris rationis, & generis sicut est causa cæterarū rerū creatarum. Si vero consideretur ceu Deus humanitati cōiunctus in qua resurrexit: tūc est cā proxima per virtutē diuinitus susceptā, & vniuoca scilicet eiusdē rationis cū nostra resurrectione, vt ipse testatur dicēs. Sicut pater suscitat mortuos & viuificat, sic filius quos quos vult viuificat. Vnde quia causa efficiens vniuoca producit effectum sibi simi-
Ioan. 5. lem, vt ignis ignem, est etiam causa exemplaris & formalis, quia corpora nostra instar sui corporis suscitanda sunt, & dotibus similiter dotanda, iuxta uerbum Pau-
Phil.3. li ad Philip. Saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum: qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Est nanque ipse caput nostrum, nos autem eius membra: & ideò omnia eius dona in nos redundant. Vnde Pau. Deus qui diues est Hebr.5.
in misericordia propter nimiam charitatem, &c.

¶ Si autem quæras utrum humanitas ipsa sit aliquo modo causa efficiens nostræ resurrectionis: dico quod si de causa agenti, & principali perconteris, non est nisi uirtus Christi ei diuinitus impartita. Eadem enim causa resurrectionis Christi erit & nostræ, & clarum est quod humanitas quæ in triduo non habuit partes coniunctas, non fuit causa suæ resurrectionis, sed diuina uirtus, Christo communicata: qui & animam habebat diuinati coniunctam, simul & corpus. Quare eadem uirtu Rom.7.
te easdem partes simul aggregauit, eademque uirtute nos quoque suscitabit.
Et hoc est quod ait Paulus. Qui suscitauit Matt. 4.
Christum a mortuis viuificauit mortalia Ioan. 9.
corpora nostra Si vero de causa instrumētali fiat sermo, resurrectio ipsa Christi, hoc est, coniunctio corporis & animæ suæ est instrumentum coniunctum eius diuinitati, quo mediante erit causa resurrectionis nostræ, sicut tactu corporali mundauit leprosum, & linitione aperuit oculos cæci nati. Itaque sicut Christi resurrectio propinquior erat virtuti diuinitatis, quam nostra, ideo per propriam suam virtutem absque alio instrumento resurrexit. Nostram autem resurrectionē mediante sua operatus est.

¶ Itaque tenebamur sub vinculo mortis, & seruitutis, sed liberauit nos Christus sua gloriosa, & benedicta resurrectione. Vnde Psalmista in persona domini. Psal. 11.
Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam. Tenebamur captiui ab hoste crudelissimo in fortissimo carcere, & fracto carcere, & hoste deuicto per Christum liberè sumus educti, & liberati sanguine ipsius. Quemadmodum enim in quibusdam animalibus contingit, quod sic stringunt aliquid intra se conclusum, vt nisi fractum fuerit à se non diuidatur nec dimittunt illud quod intrinsecus clausum tenent, si autem mis-

sum

sum fuerit oleum, statim dissoluitur. Hoc enim in polypo me expertum aliquando memini. Sic enim petræ alicui hæret, & rem quam capit ita fortiter stringit, vt etiam si in partes scindatur, nunquam tamen ab eo quod simul comprehendit diuellatur. Ad hunc modum diabolus humanum genus tenebat, nec volebat dimittere. Tanta enim auiditate illud possidebat, quod potius se scindi permitteret, quam genus humanum quod captiuum tenebat liberum abire sineret. Sed dominus Iesus pijssimus Saluator noster sanguinem suum pretiosissimum fudit quasi oleum misericordiæ, & per ipsum nos liberauit. Si ergo liberatos omnes lætos nos esse oportet, & tanto magis exultare, quanto magis acerbo, & duro carcere tenebamur inclusi, & quanto à magis crudeli hoste tenebamur captiui.

Exo. 15. Sic enim Pharaone mortuo cum toto exercitu suo, populus Israel videns se liberatum à tyrannide Pharaonis, & captiuitate Aegyptiaca magna cum lætitia cãtare cœpit, & dicere, Cantemus domino, gloriosè, enim magnificatus est, equũ, &c. Et Maria Prophetissa Soror Aaron sumpsit tympanum in manu sua, egressęque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis & choris, quibus præcinebat dicens, Cantemus domino gloriosè, &c.

Psal. 96. Propter quod Dauid in Psalmo ad hanc lętitiam inuitat dicens, Dominus regnauit, exultet terra, lætentur insulæ multæ. Vniuersa terra & omnis orbis, qui antea erat sub dominio, & tyrannide diaboli, nunc deuicto dæmone, & nobis ab eius tyrannide liberatis Deo subiicitur creatori, vt iam dæmone eiecto solus Deus in homine regnet. Exultet terra illa cœlestis, de qua in Psalmo, Portio mea in

Ps. 141. terra viuentium. Lætentur insulæ multæ, hoc est terra nostra, quæ fluctibus tentationum in via concutitur. Verum cum de cœlesti patria loquebatur absolutè dixit, terræ, quia ibidem exultant de Christi resurrectione. Sed de terrestri habitatione non dicit omnes insulæ sed multæ, quia non omnes insulæ lætabantur, Sed multæ, quia multi peccatores non lætantur. Multas insulas ad lætandum inuitat, non omnes, quia multi non credunt euangelio, nec ei obediunt, quo fit vt qui uictoriam non cognoscunt de eius triumpho gloriari non possunt. Sic erant sancti vndecim Apostoli, & omnis cõgregatio fidelium gaudentes atque lætantes, cum superuenerunt hi duo discipuli, & omnes lætitia incredibili dicebant. Surrexit dominus verè. [Et apparuit Simoni.] Postquam apparuerat Mariæ Magdalenæ, & alijs mulieribus, apparuit Petro Apostolo. Vnde in die resurrections quinquies apparuisse dominum narratur ab Euangelista. Primo apparuit Mariæ Magdalenæ, ut Marcus ait, & hanc apparitionem scribit Ioannes. Secundo apparuit illis quinque mulieribus in itinere, cum reuerterentur de sepulchro, ut Matthæus ait. Tertio apparuit Petro, ut hic dicitur. Quarto apparuit duobus discipulis euntibus in Emaus, ut hic uidemus. Quinto & ultimo apparuit omnibus simul uno excepto Thoma, qui non erat cum eis, quando in sero cum essent ianuæ clausæ, stetit Iesus in medio discipulorum. Hanc apparitionem scribunt duo Euangelistæ. Scribit illam Lucas hic statim post istam apparitionem. Et Ioannes in capite uigesimo sui euangelii. Alias autem quinqué uices narrant euangelistæ quod apparuit dominus in aliis diebus. Primo cum apparuit in die octaua resurrectionis omnibus simul cum Thomas essent præsens, ut Ioannes narrat. Secundo ad mare Tiberiadis cum iuerant ad piscandum Apostoli simul cum Nathaele. Tertio cum conuenerunt omnes in Galilæa, ut Matthæus dicit. Quarto apparuit Iacobo minori, qui uocabatur frater domini, ut Paulus scribit Corinthiis. Quinto apparuit omnibus in Bethania in die ascensionis eius, & benedixit eis, ut scribit Lucas in fine huius capitis, & libro actuum Apostolorum. Præter has autem apparitiones, quas expresse scripserunt euangelistæ apparuit aliis multis uicibus, nam Lucas ait quod in multis argumentis per dies quadraginta apparuit eis loquens de regno Dei, hoc est de suæ ecclesiæ regimine, & gubernatione, & sacramentorum administratione, de pontificum ordinibus, de curatorum gubernatione, deque aliis ad ecclesiam spectantibus. Certè modus, & ordo

Mar. 16. Ioã. 20. Mat. 28.

Ioa. 21. Mat. 28

1. Co. 15 Acto. 1.

ordo quem ſancta eccleſia ſeruat ab Apoſtolis traditus eſt, & ipſi ab ore Chriſti didicerunt. Sicut inſtitutio ieiunii, quadrageſimæ, & alia multa: quæ Apoſtoli tradiderunt. De quadrageſima Ignatius martyr diſcipulus Ioannis Apoſtoli in quadam epiſtola ad Philipenſes, quadrageſimam, & hebdomadam paſſionis Chriſti commendat. Et Theopilus Alexandrinus ait: quòd habemus quadrageſimam ab Apoſtolis inſtitutam & ordinatam. Et Hieronymus ad Marcellam aduerſus Mōtanum ait: Nos quadrageſimam ſecundum traditionem Apoſtolorum ieiunamus. Et ſi ex horum teſtimoniis non conſtet fuiſſe à Chriſto inſtitutam ſub præcepto, conſtat tamen ad Chriſti exemplum fuiſſe ab Apoſtolis obſeruatam. Multa enim fecit Chriſtus, & multis apparuit poſt reſurrectionem. Nam nemini dubium quòd apparuerit beatiſſimæ matri ſuæ Mariæ, quod nullus euangeliſta ſcripſit: nam ſi non apparuit niſi tantum illis vicibus quas euangeliſtæ dixerunt, ſe queretur quòd nunquam matri ſuæ apparuit quod abſurdiſſimum erit, quòd apparens diſcipulis: matri, quæ tantum doluit in cruce nunquam apparuerit. Cum enim euangeliſtæ non ſcriberent niſi tantum res neceſſarias, ideo ſcribere noluerunt quomodo matri ſuæ apparuerit: nam virgo non indigebat Chriſti apparitione, vt eius reſurrectionem crederet: quandoquidem maximè credebat, quare non ei apparuit aliqua compulſus neceſſitate, ſed tantum vt lætitia afficeret. Aliis autem tanquam incredulis apparere voluit, vt crederent: ideo tanquam rem apprimè neceſſariam fidei eorum, euangeliſtæ ſcripſerunt. Apparuit ergo virgini priuſquam aliis. Quando enim Sol oritur, montium excelſa prius pertingere ſolet lucis eius radiis. Quis ergo tunc erat aut erit vnquam adeo ſanctitate præſtans & excellens ſicuti beata Maria virgo? Ideo iuſtitiæ ſole orto Chriſto, & de ſepulchro egreſſo, claritate maxima & pulchritudine, cum iam crucis eclipſis ceſſaſſet, & obſcuræ veſtes mortis eſſent expulſæ, ſepulchrique & feralis amictus, claritas eius virgini eſt patefacta, quàm aliis prius ſicut excelſo monti.

Igna. ep.4.

xps p.ª Maria apparuit post Resurrectionem

¶ Præterea in particulari apparuit Petro priuſquam aliis Apoſtolis & diſcipulis, eum pluris, quam a-ios faciens: quia erat prælatus & eccleſiæ paſtor: in quo docuit nos quantum prælatos venerari debeamus, & pluſquam alios, & ſic Angelus eum demonſtrauit, & in particulari nominauit, cum mulieribus loquēs, & eum pluris fecit, cum dixit. Ite, & dicite diſcipulis eius & Petro, Secundò nominauit Angelus in particulari Petrum, & cum Chriſtus magnificauit ei apparens tātum, & prius, vt experiri poſſis quot Deus beneficiis ſolatiiſque & fauoribus afficiat peccatores qui ad eum conuertūtur & pœnitentiam agunt. Ter negauit Chriſtum Petrus, & poſt peccatum fleuit. Deo autem & vniuerſæ curiæ cœleſti peccatoris pœnitentia tantum placet vt maius gaudium in ea fiat pro peccatore pœnitentiam agente quàm pro nonaginta nouem iuſtis q. non indigent pœnitentia. Hæc omnia ſtimuli ſunt vt ad Deum conuertaris & pœnitentiam agas tu qui tot ab hinc dies in peccato moraris manu Dei deſtitutus: ſed quia de his ſatis inſuperioribus diximus: nunc hiſtoriam proſequamur. [Et ipſi narrabant quæ geſta erant in via, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. Lætantes erant Apoſtoli confitentes quomodo apparuit Simoni, & tunc ingredientes hi duo diſcipuli & narrātes quomodo Chriſtus eis apparuerat, duplicatum eſt gaudium. Super triſtitiam duplicem, quā habuerant de morte, & de paſſione Chriſti, nunc conſolatur eos addens lætitiam ſuper lætitiam, Vnde egregius Pſaltes. Secundum multitudinem dolorum meorū, conſolationes tuæ lætificauerunt animā meam.

Leg. Gre. de cura pasto. admoni. 5 prope fin.

Mar. 16

Luc. 15

Cap. 15

Pſal. 93.

¶ Aduerte autem quòd quanuis Chriſtus appareat omnibus diſcipulis ſimul veſpere in cœnaculo Hieroſolimis, à mane tamen ſemper miſit ad eos ſuæ reſurrectionis nuncios, qui quidem eos ſolarentur, & lætificarent, vt hoc bono nuncio manerent. Miſit ergo mane ad mulieres, poſtea ad diuum Petrum, deinde ad hos diſcipulos, & tandem uenit ipſemet. Eodem modo Chriſtus facit nobiſcum qui in ueſperum præmium ipſum differt, mortis ſcilicet tēpus

quo

quò omnes iusti eum glorificatum intuentur atque beatum: interea tamen eos detinet uariis solatiis spiritualibus: quibus adiuti & roborati labores huius uitæ præsentis ferre ualent. Ne existimes tu bonos quantumuis sint in hoc seculo abiectius non uisitari à Deo, & interea consolatione affici. Miratur quidem Deus in præmio reddendo, interea tamen multis fruuntur bonis, quæ
2.Cor.1 si peccatores nossent, æquo animo contemuerent omnes uoluptates & delicias, quibus sunt dediti. Et ne forsan putes iustos destitutos esse, unum eorum audi dicentem: Benedictus Deus & pater domini nostri Iesu Christi: qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: vt possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt per exhortationem, qua exhortamur & ipsi à Deo: quoniam sicut abundant Christi passiones in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra. Sic Deus in hac uita & si suis labores inferat, suam gloriosam uisionem differens: detinet tamen eos uariis spiritualibus solatiis. Sic se habuit cum iustis & sanctis, qui erant in Hierusalem: quibus & si defert suam uisionem uesperum ut eorum desideria magis accendat, non tamen deserit eos nec obliuiscitur, siquidem inquit hic Euangelista, quod accesserunt isti duo discipuli, & narrauerunt Apostolis, & qui cum eis erant, quæ gesta erant in uia & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. Verum ne in tuis tribulationibus, & aduersitatibus desperes, sed potius in Deo confidas qui licet moratur ueniet tamen: ideo audi quod sequitur. [Dum autem hęc loquuntur stetit Iesus in medio eorum, & dixit pax uobis.] In primis memini dubium sit, quod hæc apparitio fuerit eadem quã
Ioan.20 Ioannes scribit dicens, Cum sero esset die illo una sabbathorum, &c. In die enim resurrectionis sero cum essent congregatis omnibus ianuis clausis, stetit Iesus in medio discipulorum suorum & dixit eis, Pax uobis, Hanc apparitionem scribunt Ioannes & noster Lucas in præsentia. Non desunt aliqui neoterici qui dicunt quod etiam scripsit hanc apparitionem Marcus cum dixit, Recumbentibus undecim discipulis apparuit illis Iesus, & exprobrauit incredulitatem eorũ, Mar.16.
&c. Et reuera falluntur isti, quia in hac apparitione non fuerunt, nisi decem Apostoli: quia Ioannes ait quod Thomas nõ erat cum eis quando uenit Iesus: & Marcus dicit quod recumbebant undecim ergo alia & alia est apparitio. Quapropter crediderunt qđ illa apparitio Marci fuit in die ascensionis domini in cœnaculo in Hierusalem in meridie recumbentibus unde cum, quos eduxit in Bethaniam ad montem Oliueti: & ibi apparens secunda uice assumptus est in cœlum. Lucas igitur & Ioannes tantum scribunt hanc Exod.8.
appartionem ad decem Apostolos, & ad alios Christi discipulos. In hac apparitione insufflauit in eis & dedit eis Spiritum sanctũ potestatemque cõtulit absoluendi, & confessiones audiendi, ut Ioannes inquit. Et in hac eadem apparitione comedit partem piscis assi, & acta sunt, quæ hic dicit noster Lucas.

¶ Sed dubiũ hic oriri uidetur. Quomodo dicit Ioannes quod non erant nisi decem Apostoli, quia dicit qđ Thomas non erat cũ eis, & Lucas dicit hic ꝙ inuenerũt undecim congregatos, & quod erant undecim Apostoli: Dicendum quod quando uenerunt isti duo discipuli, qui fuerant in Emaus, erant undecim Apostoli congregati sed Thomas incredulus uerbis discipulorum, qui uenerant de Emaus. & eorum qui enarrabant quomodo apparuit Petro exiit foras cum hæc narrabantur: & cum esset absens, tunc uenit Christus, & apparuit decem Apostolis, & aliis qui erant cum illis, & tunc Thomas non erat cum eis quando uenit Iesus & cum exisset Ioannes & Lucas dicunt, quod stetit in medio eorum, Sic dixit olim dominus Mosi. Vt scias quia ego sum dominus in medio terræ. Methaphora sumpta est à Regibus & Principibus, qui sunt in mediis prouinciarum, ut gubernent, &c. Ad similitudinem humani cordis ꝙ in medio corporis humani cõstitutum esse uidetur ut ex eo ueluti ex fonte spiritus uitalis quo totum uiuificatur corpus cõmodius in omnia mẽbra diffundi possit. Sic prelatus in medio subditorum debet esse nõ solũ corpore sed animo: ita ut non partialis acce-

ptator personarum sit, sed potius in medio constituatur sicut libræ examen, ne in vnam partem magis quam in aliam propendeat, seu odio siue amore affectus. Christus enim in medio est quod virtus est, fugiẽs semper ab extremis, in quibus vitia cõsistunt. Columna in medio domus sustinet eius pondus, sin autem in alteram partem declinat, ruit totum ædificium. Sol est in media astrorum errantium, & centrum in medio sphæræ. Ideò Arist. in quarto libro Politicorum, ait, quod quãto magis aliquid accedit ad medium, tanto melius est Ideo Christus nunc in medio discipulorum sterit. Sic etiam cum duodecim esset annorum stetit in medio doctorum in templo: de quo iam vidimus in superioribus. Dixit autem eis. [Pax vobis.] Primum verbum, quo Christus Apostolos salutat est, pax vobis: meritò quidem quoniam victoriæ fructus & meta, pax est: siquidem ergo Christus victor euaserat, eripueratque nos dæmonio & morti, æquum erat pax publico præconio denunciaretur cum iam bellũ esset finitum & omnes inimici deiecti & victi victoriaque consequuta Quod vt intelligas te prius nosse oportet, quod ex primi parentis peccato totum est ortum damnum mundo. Si Adam in innocentia perseuerasset, multis essemus liberi malis ipso autem cadẽt, incidimus & nos in manus duorum fortium inimicorum, dæmonis scilicet & mortis. Tetendit manum primus parens fructu vetito vesci cupidus. Sed anima eius fuit imperatrix. Corpus quidem comedit, sed anima, sic fieri voluit propter quod vterque fuit punitus, anima succumbens dæmoni, corpus verò captiuum & subiectum manens morti. Paulus, Per vnum hominem peccatum, & per peccatum mors. Et iterũ. Regnauit mors ab Adam vsque ad Mosem, sed per tyrannidum, & non ex lege & imperio: quantuis bene ex eius permissione. Et ideo dicitur Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione morientium. Sed impij suis manibus illum quæsierunt. Regnabat etiam tanquam vice regis mortis, constitutus Lucifer. Dæmonium enim & mors sicuti duo potentes inimici tyrannide genus humarum subiectum tenebant. Quãtumuis quidem quis sanctus & bonus esset corpus eius moriebatur: & anima illius ab abyssum descẽdebat, quare in gloriam intrare non poterat. Nullæ humanæ vires hos duos deuincere poterant: descendit autem filius Dei de cęlo in terram eos victurus, nósque in priscam libertatem redigere, à dæmonij tyrannide eripiens, à mortisque seruitute educens. Vnde beatus Ioannes. Ad hoc venit filius Dei vt dissoluat opera diaboli. Decreuit prius Christus dominus dæmonem destruere tanquam nostri damni autorem & fortiorẽ inimicum. Dæmonium enim in terrestri paradiso peccatum persuadere cœpit, ex quo orta est mors: quæ culpa non fuit, sed potius illius pœna. Quare Christus in certamen prouocat dæmonem. Et sicut prouocans solet campum eligere, prouocatus autem arma: sic Christus hic campum eligit, montis scilicet Caluariæ locũ, dæmon autem arma: crucem videlicet, his vtique armis primum hominem superarat. Sed tamen illi non ex sententia euenit quia q. in ligno vincebat in ligno fuit victus per Christum dominum nostrum. Sicuti Aman, qui fuit suspensus in furca quam Mardochęo parauerat. Dæmon crucem parauit, qui tamen posteà crucis virtutem sentiens, illa arma cœpisse pœnitens, ea mutare cupiuit, propter quod in ore Pharisæorum residens dixit. Descende nunc de cruce: & in hoc bello alia arma sumamus. Sed noluit Christus redemptor noster: nam erat celebrior victoria armis, in quibus eius inimicus strenuus erat vincere: ideo in cruce fuit victus, & moriens Christus victor euasit. Ideo Paulus: Vt per mortem destrueret eũ, qui habebat mortis imperium. Vnde idem dominus morti appropinquãs dixit. Nũc pinceps huius mũdi eiicietur foras. Et iterũ. Venit princeps huius mundi, & in me nõ habet quicquam. Sed mortuo Christo, & apparente gloria diuinitatis eius, fugit Lucifer in infernum, quem Christus insequens, properat. Et sicut fortis dux descendit ad dirum pendum infernum eumque spoliandum, secundum illud Apostoli, Spolians principatus & potestates confidenter. Descẽdit Christus ad inferos, & oẽs diuitias & supellectilia arripit, captiuans & vinciens dæmonum

Margin notes: Gene.3. Rom.5. Sapie.1. 1.Ioã.3. Hest.7. Mat. Hebr.2. Ioã.12. Ioã.14. Colo.2.

monum principem igneis catenis, vt dici-
tur in Apocalypsi. Apprehēdit draconem
serpentem antiquum qui est diabolus &
Apo.20 Satanas, & alligauit eum, & misit eum in
Abyssum. Ingreditur Christus gloria indu
tus triste illud ac tenebrosum regnum, ꝙ
mirātes lucis inimici dicebant. Quis est
iste tam splendidus, facie rutilans, veste co
ruscans. Nunquam tale lumen nostra vide
runt Tartara, &c. Vide diuū Augustinū e-
gregiè hæc disserētem in sermonibus de
Aut.10 tempore, sermone cuius titulus est, de de
ser.127. scensu Christi ad inferos. Terra est obscu
ra: & resplendet infernus? Sol & luna ecli
psantur: & infernus lucet? Quid hoc? Si
Deus est, quid illi cum nostro inferno? Si
homo, vnde nam illi tanta collata autori-
tas? Captiuos quidē soluit, &c. Exiuit pa
ter Adam. Fœlix culpa, quę tantum ac ta-
lem meruit habere redemptorem. Dauid,
Ps.115. Dirupisti domine vincula mea. Et omnes
Psal.21 dixerunt. In te sperauerunt patres nostri,
in te sperauerunt & non sunt confusi. Par
ta iam victoria, victo inimico, dirupto cā-
po tollunt signa & vexilla victoris Christi
ducis. Quapropter sacerdos sicut signifer
Christi, die veneris sancto, die inq̄ huius
gloriosi triumphi & victoriæ, in altum
crucem tollit, & inquit. Ecce lignum cru-
cis. Ecce signum nostri fortissimi ducis
Christi Redemptoris: qui sua morte de-
struxit eum, qui mortis habebat imperiū.
Hebr.2. ¶ Obserua autem in hac prima victo-
ria, quod etsi Christus dominus moritur,
non tamen vincitur, quòd aliter in mun-
do contingit, in quo qui perit vincitur.
Christus autem moriens, fuit victor, mi-
Iud.16. nimè autem victus. Maiorem quam ade-
ptus est Samson, victoriam fuit adeptus
2.Mac.6 morte sua: nam de eo ait scriptura quod
plures occidit moriens, quam occiderat
viuens. Moritur Samson, qui nihilominus
ab inimicis victoriam reportat. Sic etiam
de Elezaro scribitur Machabæorum pri-
mo, magnam victoriam fuisse consequu-
tum in elephantis interemptione, in qua
etiam ipse cum esse victor interiit. Simi-
Pli.li.8. lis est hæc victoria illi, quā narrat Plinius,
capit.11 quæ agitur inter Draconem & Elephan-
tē. Draco enim natura calidissimus ac sic-
cus est: quare sitit maximè: cuius contra
rium in Elephantem inuenitur, habet e-
nim sanguinem frigidissimum: quod cū
Draconem naturali instinctu non lateat,
non ab re quærere ipsum Elephantem du
cit, quē cū ad arborem astantē inueniat,
inuadit ipsum vt omnium venarum san-
guinē sugat, & sitim extinguat. Elephans
autem sine viribus ac morti propinquus
ne victus succumbat, sui ruinam patitur,
& super Draconē cadere permittit vt eius
corporis onere Draco ipse oppressus eum
interficiat, & tandem victoriam consequa
tur. In sacris literis dæmon Draconi com
paratur: & sic loquebatur de ipso Dauid
quando dixit. Draco iste quem formasti
ad illudendum ei. Diuus etiam Augusti- Ps.103.
nus de dæmone intelligit illud quod dixit
Dauid in alio Psalmo, Conculcabis Leo-
nem & Draconem. Tanta est eius sitis, vt
de eo loquēs Iob dixerit. Ecce absorbebit
fluuium & non mirabitur: & spem habet Psal.90.
vt Iordanis influat in os eius. Gentilium Iob.40.
flumen per fauces eius fluit quod non mi
ratur: aliud etiam maximum Saracenorū
fluit, & paruifacit. Est autem eius sitis tā-
ta vt desideret baptizatorum flumen per
eius fauces fluere. Vide beatum Gregoriū
in Moralibus hęc explanantem. Draco iste Gr.l.33.
sitibundus Christi sanguinem ad Crucis mo.ca.7
arborem stantis sugit, manus, pedes & la-
tus, eum exanguem dimittere cupiens,
Christus autem caput inclinans emisit spi
ritum, & moriens Draconem interficit,
& tandem perfectam ab eo victoriam
consequitur, & sicut victor castra eius
diripit.

¶ Secunda autem victoria est mortis
quæ ad bellandū sepulturam eligit, & sic
mors & vita in arenam descendūt, qđ si
corpus non resurgens in sepulchro manet
mors euadit victrix, & superata vita: exur-
gens autē vita vincit, mors autem victa ia
cet. Mors & vita duello conflixere miran-
do: Rex mortuus: regnat viuus. In hoc
duello inquit Ecclesia, mors & vita in are
na descenderunt: sed tandem vicit vita, &
gloriosè exiit de sepulchro, de morte ipsa
triumphās. Irrideamus ergo mortē, & cū 1.Co.15
Apost. dicamus. Vbi ē mors victoria tua?
Vbi est mors stimulus tuus? Absorpta est
mors in victoria. Surgens Christus in vita
immortali triumphauit de morte: & obti
nuit victoriam de illa, & sic absorpta est
mors.

mors. Quid ergo ò mors actum est de tuis triumphis, & victoriis? Tu quæ tam superba incedere solebas, cui totus obtemperabat mundus: quia modo vinceris? Olim antequam dominus mortem vinceret eã fuerat minatus dicens, O mors ero mors tua, ero morsus tuus, ò inferne. Acsi de putrido pomo, cuius aliqua pars est sana, bucellam educeres morsu, parte putrida relicta, sic morsu infernum petiit, bonum & sanum, societatem videlicet illam iustorum educens, condemnatos autem relinquẽs. Egreditur ergo de sepulchro gloriosus & his & insignib. duabus victoriis de inimicis triumphans, secundũ illud Apostoli. Palam triumphans eos in semetipso. Et ideo Angeli maximo cum gaudio & lætitia illum ex arena deducunt. Quando duo ad singulare certamen vocantur & in arenam descendunt, mos est amicis ad certamen congredientium eos ad statutum locum musicæ instrumentis ferre: tubis scilicet tympanis, & alis. Si igitur cum quis in arenam descendit in eam amici deducunt quantumuis de eius victoria dubitent, nihilominus illum illuc deferũt maxima cum musica & lætitia. Si euadit victor: non ne maiori triumpho & exultatione in propriam domum deducent? Clarum enim est quod sic: hoc idem contigit quando Christus die natiuitatis in huius mundi arenam descendit ad certandum cum dæmonio (nam etsi in Caluario monte vltimum certamen initum est, tamen in vitæ discursu semper adinuicem singularia sunt inita certamina) tunc in quam Angeli in eum locum cum deduxerunt, maxima cum lætitia & harmonia canentes, gloria in excelsis Deo. Sic ergo tunc quando veniebat passurus tot labores passionem, & tandem mortem, tanta lætitia eum tulerunt: maiori certè iubilo & lætitia in eius resurrectione illũ prosequerentur, siquidem victor & incolumis euadebat, omnibus suis inimicis superatis, quando iam non passurus sed regnaturus venit: Christus resurgẽs ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. In natiuitate multi Angeli eũ adorauerũt sed in sacratissima eius resurrectione nõ fuit Angelus qui ei nõ cultũ deferret. Ideo Paulus dixit. Et cũ iterũ

Osc.13. Colo.2. Luc.2. I.Cor.15

introducit primogenitum in orbem terræ dicit, Adorent eum omnes Angeli eius. Hoc de natiuitate inelligi non põt sed de resurrectione: quia inquit, Et cũ iterũ. Hebre.1
Prima enim vice ingressus est die natiuitatis in orbem terrę: sed cũ iterũ hoc est secunda vice introducit primogenitũ in orbẽ terrę, in sua resurrectione dicit. Adorent eũ oẽs Angeli eius. Non poterit humana vlla lingua referre quãto gaudio, & lętitia victorẽ principem sui equites nobiles, & amici ab arena educerũt. Innumera musicæ instrumenta sonuerũt in illo sancto sepulchro: canẽtia alleluia: oẽs millies benedixerũt ei infinitas gratias habẽtes & agẽtes. Tantũ enim ei exhibuerunt honorem & iubilationẽ, vt terra tremere fuerit coacta. Ecce terræ motus factus est magnus. Etenim (vt ait Psalmista) terra tremuit & quieuit, dũ resurgeret i iudicio Deus, Terra quidẽ suo modo & ut ei possibile fuit Mat.28
saltauit coram Deo suo: & incredibili gaudio & lætitia celebrauit hanc triumphantem & gloriosam resurrectionẽ. ❧ Modo supersunt duo. Primum quod dux victor suos ad signum recipiat quapropter occurrit prius vbi fidei signum mãserat, & apparet prius virgini ipsi. Et quia bonus dux tenetur spolia impartiri secundum cuiusque meritum: ideo statim apparuit Magdalenæ: quia plus fleuit & magis in sepulchro perseuerauit. Posteà autẽ Petro, & eũtibus in Emaus: & cæteris aliis. Secũdum: Parta victoria præconio denunciet pax, bonum enim bellũ lętam pacem adducere solet: & bellum contra pacem impedientes iniri consueuit. Ideo Christus ꝙ eis prius dicit est, pax vobis. Bis inquit Ioãnes dixit eis pax vobis. Et dixit eis iterum, pax vobis. Et Esaias bis dicit pacem cũ ait. Vetus error, seruabis pacem pacem. Pax vobis primò, quia vici diabolum, pax vobis secundo, quia vici mortem, Pax vobis in anima & pax vobis in corpore: quia duplicem pacem nunc nuncio mundo, quia duplex bellum gessi & vici. Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Hanc vobis commendo, hanc vobis trado: huius vos hæredes relinquo in meo testamento hec est dilecta mihi sponsa, magnificate eam, siquidem sanguine, & propria vita emi: & vt vobis eam conferrem & mundo mortem

Psal.75 Ioã.20. Esai.26 Ioan.14

mortem crucis sum passus. Vide ergo tu peccator quanti Christus emit pacem, tu autem eam transgrederis, destruis, quia superbus & rixosus es, & linguæ iniquæ. Hæc pax, est quam Christus lucratus est effundens proprium sanguinem lanceæ cuspide, quam tantopere commendat, cuius etiam suos hæredes facit. Multi sunt præsules, qui gloriantur, eo quod relinquunt suis diuitas, magnas domos, possessiones, agros, pecuniæ magnam quantitatem, sed Christus non hæc sed pacem reliquit suis. Potius deberent præsules gloriari pacem reliquisse quàm hęc bona: quæ quidem sæpè ac sæpius ad nihil aliud conducunt, quam ad lites excitandas: inter ipsos hæredes, Cum dominus diceret Mosi quod esset moriturus,
Nu. 27. dixit vir sãctus, Prouideat dominus Deus spiritum omnis carnis, hominem qui sit super multitudinem, &c. Non sollicitatur pro vxore, pro filiis: sed de pastore digno, & vtilitate animarum curat, & cum maximum haberet principatum.
2. Sed vltra Saluatorem audiamus, [Ego sum, nolite timere.] Quia vbi ipse est nihil est timendum.
Iob. 17. Vnde Iob. Pone me
Psal. 22 domine iuxta te: & cuiusuis manus pugnet contra me. Et Dauid. Si ambulauero in medio vmbræ mortis non timebo
Rom. 2. mala quoniam tu mecum es. Et Paulus hoc adiutus præsidio dixit scribens Romanis, Quis separabit nos à charitate Christi? An angustia? an fames? an nuditas?
Mar. 10 an tribulatio? &c. Dominus etiam, vt timorem à discipulis expelleret atque pusillanimitatem cum misit illos ad prædicandum dixit. Ecce ego mitto vos sicut oues inter lupos. In eo quod dixit, ego mitto vos, ostendit quod virtus illius, qui eos eos mittebat protegeret eos: quod satis in decimo capite huius super hæc verba enarrauimus in superioribus.

¶ Porro vnum hic aduertendum esse censeo: quod annuncians Christus resurrectionem suam prius expellit timorem à discipulis. Super omnia timent homines mortem, quia vltimum terribilium est mors: vbi autem resurrectio nunciatur, non est mors timenda: quia & granum moriens si cognosceret se in maiorem resurgere frugem non timeret mori cadens in terra. Nostra verò corpora seminata in corruptionis ignobilitate, resurgent in incorruptionis gloria, vt dicit 1. Co. 16.
Apostolus. Ideòque non est mors timenda sperantibus in resurrectionem. Vnde 1. Th. 4.
Paulus. Nolumus vos ignorare de dormientibus, vt non contristemini, sicuti & cæteri qui spem non habent Si enim credimus quod Iesus mortuus est & resurre- Psal. 77.
xit, ita & eos, &c. In Psalmo quoque habetur, Deduxit eos in spe, & non timuerunt. Sequitur. [Conturbati vero & conterriti existimabant se spiritum videre.] 3a
Possunt enim fieri apparitiones spirituũ humanorum è corporibus defunctorum Dei permissione, vt videre est apud Augustinum. Verum sicut naturale est fragilitati humanæ defunctorum apparitionem horrere & insolitas expauescere uisiones: & timebãt quod eos illuderet spiritus aliquis nequam. Et causa maioris admirationis erat, quia ianuis clausis ingressus sit ad eos: & ipsi intelligere non poterant quomodo verum & palpabile corpus per clausas ianuas ingredi potuerit. Sed mirũ videtur quomodo, cum paulò ante dixissent quod surrexit dominus verè, nũc nõ credebant. Dico quod Petrus & Iacobus cui iam apparuerat & duo discipuli, qui erant ad Emaus de resurrectione Christi non dubitant, quanuis virtutem & dotes corporis glorificati nondum cognoscerent. Sed non est passus Christus animos suorum discipulorum lõgius hæsitare aut timere. Vnde sequitur. [Et dixit eis, Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra?] Sed quæ cogitationes ascendebant? Primò manebat apud corda discipulorum implacabile cum Iudæis bellum: & timebant ne qua fraude deciperentur. Secundo collidebat eos fidei perfidiæque conflictus: quia non sic terram sicut eorum corda turba passionis concusserat. Tertiò inter spem metumque erant constituti: cum de resurrectione Christi hęsitarent & nunc miracula eius, nunc carnis infirma, reuoluebant, nunc eorũ spiritus tollebatur in cœlum, nunc collidebatur in terra: vt procella in intimis eorum sęuiente nullum quietis portum inuenirent. Quod uidens qui procellis imperat dixit, Vt quid turbati estis, & cogitationes ascendunt

Au. lib. de cura p mortuis agẽda. c. 11. & lib. de spiritu & anima. c. 29 & li. 12. de Gen. ad lite. cap. 13.

4ta

ascendunt in corda vestra? Ego sum nolite timere. Ego sum qui mortem fugaui, & cui tremunt inferna. Nolite timere.

¶ Expende quod sunt cogitationes quę ascendunt, & aliæ quæ descendunt ad cor. Cogitationes quæ descendunt & de alto decidunt, hæ cor nostrum non turbant. Nam de Deo cogitationes & cęlestes non solum non conturbant animam nostram sed potius quietant & consolantur. Cogitationes autem, quæ ascendunt, & consurgunt ab amore mundi & carnis, hæ quidē animam nostram turbant quemadmodū discipulorum corda turbabant. Ideo Christus postquam dixit, quid turbati estis, statim dixit, & cogitationes ascendunt in corda vestra. Acsi diceret. Vestræ turbationis causa est, quod cogitationes in corda vestra ascendunt. Sic de aqua diximus quod turbatur quando terra & limus, quæ sedem in profundo eius habent in superficiem surgunt. Quod si quiescere sinas, vt sordes in profundum labantur, desuper aqua clara & munda redditur. Quare tu odio & ira concitaris, turbat, & inquietus incedis? quia iniurias quas tenebaris obliuioni tradere & pedibus succumberent cogere, ob oculos ponis, & memoriæ obiicis, propter quod inquietus & turbatus incedis. Quare tam solicitè honores, diuitias, & mundum quæris? Quia amorem proprium, qui subtus te esse deberet, iuxta oculos ponis. Amor mundi & carnis, quem despicere deberes, in altum conscendit: ideo turbaris. Si cœlestes cogitationes ad te descenderent, & intuereris quæ pro te Christus passus est, & bonum maximum, quo te inimici tui prosequuntur quidque pro tuis peccatis merearis: proculdubio non conturbareris, sed potius quiesceres & plenus solatio viueres. Aqua quieta non est turbida. Anima quiescendo & sedendo fit sapiens Beata Maria Magdalena sedens ad pedes Christi audiebat verbum illius: & in cor eius descende-
Luc. 10 bant cœlestes cogitationes, ideo erat quieta: Martha autem, quæ solicita erat & satagebat circa frequens ministerium, turbabatur erga plurima. Curæ & solicitudines variæ huius sæculi cor ipsum conturbant cœlestes autem cogitationes minimè. Apostoli enim sedentes erant quando super eos venit Spiritus sanctus in linguis igneis Act. 2.
Sic dominus apparuit Abrahæ sedenti in ostio tabernaculi sui. Esto ergo ut aqua quieta, quæ non conturbatur. Gen. 18.

¶ Obserua etiam quod quanuis res diuinæ & cœlestes cor nostrum non turbēt sed potius quiescere faciant, quando tamen intellectus noster curiose altiora petit & considerare quærit, ratione naturali volens nostræ fidei mysteria penetrare & comprehendere, turbatur, & perditur. Hac ratione turbantur discipuli, quia suis humanis intellectibus articulum resurrectionis metiri tentant, cùm opus Dei sit & infinitæ eius potentiæ. Ioannes in Apocalypsi inquit quod fuit ei Christus ostensus in visione quadam, cuius facies lucebat sicut sol in sua vi & fortidine, quam Apoc. 1
cūm videret, cecidit in terram quasi mortuus. Excellens enim sensibus corrumpit sensum: quod experientia compertum est, nam si sonitus aliquis fortiter impellatur solet audientem surdum reddere, organum auditus corrumpens. Et si attentè solem ipsum in tu eamur excæcabit nos sensum visus corrumpens, quia in se clarissimus est. Eodem modo in spiritualibus sunt aliquæ reuelationes & altæ cognitiones Dei ab ipso infusæ in suorum sanctorum animas, quæ quantum in se conantur nostrum intellectum corrumpere: sed cum ipse incorruptibilis sit semianimem reddunt ipsumque deiiciunt, cogentes eum à sua operatione cessare. Ideo Ioannes videns faciem lucentem sicut Sol, in terram semianimis occidit. Quoniam etiam ad res minimas contemplandas Dei quæ in pedibus figurantur: vires desunt fragilitati humanæ. Et sic sicut solis introitu oculi nostri turbantur, sic etiam volentes dum à patria cœlesti extorres sumus res Dei solicitè contemplari, in intellectu turbamur, quoniam solo vsu corporali & terrenna cogitatione, Dei mysteria consequi & transcendere volumus. Præcepit Exo. 20
Deus Mosi vt faceret ei altare lapideum & dixit. Nō leuabis cultum tuū super eo Nō per mittit Deus cultrū super altari suo ascendere: quia nō vult fidei mysteria & arcana Dei scrutari nostri ingenij acucie. Sic Apostoli turbantur in Christi præsentia, sicut corā sole cœlesti & diuino, cū adhuc essent

essent terreni:& cogitationes humanæ & terrenæ ascenderent in corda eorum. Sed Christus, vt has turbationes expelleret, dixit eis. Videte manus meas, & pedes meos quia ego ipse sum.]Retinuit cicatrices, vt resurrectionē probaret. Et vt diuus Chrysostomus ait, vt die iudicij proferant contra Iudæos testimonium passionis. Hoc totum facit Christus vteum discipuli cognoscunt & in eius resurrectionē credant. Dixit eis pax vobis: & quoniam operibus non verbis dignoscitur homo, ideo ostendit eis manus. Mundus plenus est verbis, & fallax, & mendax operibus. Quamplurimos tecum bona uerba loquentes videbis, & dicentes, pax vobis, pax vobis: quibus tamen si indigeas nec assem dabunt. Multi paschatis tempore bonum illud tibi nunciant & dulciter canunt, qui tuis commodis inseruituros se tibi offerunt: cum tamen opus sunt eorum nemo apparet. Bonus amicus est Christus qui operibus & verbis abundat. Bonis verbis, in hoc qđ dicit pax vobis: bonis operibus in hoc qđ ostendit manus cruci affixas propter eos. Sic nos deberemus habere erga Christum eique tales esse amici, vt non solum verbis sed etiam operibus contenti essemus. Multi dicent mihi in illa die domine: domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, &c. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem, dicente, Videte manus. ¶ Tu ergo peccator manus Christi intuere & ad eas conuerte oculos: quod si feceris, duo in eis inuenies. Primum quidem persoratas esse, in quo eius maxima bonitas & magnificentia ostenditur. De homine liberali & magnifico sermone vernaculo dicere solemus (es vn manirroto). Huiusmodi enim Christus est, adeò vt latronem dicentem domine memento mei: ideo statim regno donauit: pro potu enim aquæ frigidæ quam in nomine eius des, gloriam tibi concedet. In manibus ergo Christi liberalitatem eius cognosces, & amorem maximum: siquidem tanto te est amore prosequutus, vt sanguinem proprium pro te effuderit, & voluerit manus eius sacratissimas duris clauis fuisse affixas. Tantum quidem dilexit, vt per quendam Prophetam dixerit, In manibus meis scripsi te. Hoc conducet maximè ne vnquam, quantumuis peccator sis, desperes sed potius in eius infinita bonitate & misericordia confidas, vt qui gloriam latroni concessit, concedat & tibi, si ad eum verè conuertaris.

Ch. ho. 49. ī imper. Mat

Matt. 7.

Luc. 23.

Mat. 10.

Esai. 49.

¶ Sed quoniam multi sunt, qui Dei misericordia abutuntur, & ansam accipiunt, vt peiores efficiantur & peccata multiplicent, dicentes Deum esse misericordem & in omnibus parcere, eius iustitiæ obliti: audi secundum quod in manibus Christi inuenitur, esse scilicet sanguine perfusas sicut manus carnificis. Pharaonem interroga quid illi cōtigerit: inuenies enim in sacris literis, Israelitas uidisse Aegyptios mortuos & manum magnam, quā exercuerat super eos. Si misericordiā eius contemplaris, contemplare etiam iustitiā quoniam utrumque in manibus Christi inuenies, tui amore esse proforatas, apertas, ut gloriam tibi donet sauguine autē perfusas vt uiam tibi auferat. Peccatoribus qui ad Deum conuertuntur habet dominus manus apertas, ut eos recipiat, & beneficiis afficiat: duris autem & obstinatis in malo habet manus sanguinolentas, quia acerbè de illis supplicium sumet. Debemus ergo eius misericordiam considerare ad confidendum: iustitiam etiam, ne audeamus in peccato morari & detineri. detineri. Vis hanc manum sanguinolentā & carnificem uidere? Lege Danielem Prophetam. Sedebat Balthasar rex Babyloniæ ad mensam cum suis mulieribus vasa templi Dei prophanans, cui subito digiti quasi manus hominis scribentis apparuerunt, quod rex aspiciens facies eius commutata est, & cogitationes eius conturbabant eū, & compages renū eius soluebantur, & genua eius ad se inuicem collidebantur. Venit Daniel & ei scripturam exposuit, hæc enim erat, Mane, Thechel, Phares. Hoc est, Mane numerauit Deus regnū tuum, & cōpleuit illud. Techel, appensus es in statera & inuentus es minus habēs: Phares, diuisū est regnum tuum: & datum est Medis & Persis. Sic tu qui Dei & salutis tuæ animæ es oblitus, considera quoniam sic manus iustitiæ Dei ueniet super te: quę dinumerabit omnia peccata tua: melius enim te ipso nouit numerum tuorum peccatorū, hoc enim est, Mane, Thechel, quoniam

Exo. 14.

Dan. 5.

appendet

appendet Deus eorum circunstantias & qualitates in statera & maximo rigore examinabuntur. Phares, diuisum est regnum tuum: nam mors cras venit & corpus diuidet ab anima:& anima ipsam præcipitem dabit in infernum,& corpus in sepulturam. Vtinam Manus hæc iustitiæ Dei quotidie ob oculos esset posita: vt Deum ipsum timere sciremus: ne vnquã illum offendere auderemus. Sed sunt multi qui solum intuentur qualiter Christus gloriam in cruce latroni est pollicitus: non autem quomodo Pharaonem in infernum proiecit, Core etiam, Dathan, & Abiron, Senacherib, Olofernem, Goliam, & quam plurimos alios. Angelos etiam (vt inquit Petrus) misit in Baratrum pœna æterna cruciandos, & Ozã quia arcam tetigit statim interfecit. Bethsamitarum etiam quia ad testamenti arcam oculos curiositate compulsi conuerterunt, quinquaginta millia hominum interemit: cum septuaginta viris de electis. Hos & alios inspicere debes, & videns hanc manum sanguinolentam Dei illum timeas ne offendere in aliquo audeas. Multi manus Christi amabiles considerant, minimè autem iudices, quibus videtur quod sicut latro in cruce hora mortis saluus factus est sic ipsi eadem horam, pœnitentiam agent. Propter hos enim uere dici potest, quod vnius latronis gratia ceteri hospitio priuantur, quare prouerbium hoc de latrone crucis verificari potest, & intelligi, quia propter istum à celesti hospitio multi destruuntur: siquidem propter Dimas latronem, qui in patibulo crucis passus est cũ Christo pœnitentiam in mortis horam differunt & tunc sæpe cœlestem patriã amittũt. Has ergo manus uideamus & audiamus Christũ ultra dicentem discipulis, Palpate & uidete quia spiritus carnẽ & ossa nõ habet sicut me uidetis habere. Et cum hoc dixisset ostendit eis manus & pedes.] Hoc qđ Euãgelista dicit quod reddidit se palpabilem Dominus Apostolis,ut ad eũ possent accedere,& tangere,potius opere miraculoso q̃ naturali proprietate aliqua cõtigit nã corpus Dominicum qđ iã incorruptibile & immortale erat, naturali ratione manibus eorũ qui nondũ erãt incorruptibiles tangi nullo modo poterat. Modo tñ quodam ineffabili se palpabilẽ præbuit, vt Apostolos firmos in fide redderet:vt clare & manifeste viderent & palparent verũ corpus,& resurrectionem crederent. Vide ergo quot argumentis probat se verè resurrexisse. Primũ ad cogitationes illorum respondet: hoc quod sæpissimè ante passionem suam fecerat. Secundò manus & pedes ostendit. Tertio totũ corpus suũ palpandũ exhibet. Sic vt ex voce eius,ex cogitatione eius, ex omni statura corporis agnosci potuerit. ¶ Sed quare tam multis argumentis probauit se verè suo corpore resurrexisse? Quia discipuli postea Christi resurrectionem erant prædicaturi:& ideo oportebat, vt firmiter crederent & hęc postea nunciarent. Vnde Petrus prædicans dixit, quod apparuit post resurrectionem suam non oĩbus sed testibus pordinatis à Deo nobis q mãducauimus & bibimus cum eo postquam resurrexit à mortuis. Et Ioannes etiã ait. Quod fuit ab initio,quod audiuimus & vidimus oculis nostris, quod prospeximus, & manus nostræ contrectauerunt, de verbo vitæ. ¶ Expende etiam Christi humilitatem & charitatem, qui cum Rex esset gloriæ tam humiliter se præbuit tractandum discipulis pauperculis:vt fidem resurrectionis ostenderet,& ad credendum eos alliceret. Licetenim iam nõ erat mortalis,nec passibilis, ascenderat quidẽ ad altiorẽ statum & dignitatem: nam erat gloriosus & immortalis,nihilominus non obliuiscitur antiquæ humilitatis & solitæ. Nõ sic multi faciunt, qui cum se vident ad sidera ductos & in dignitatibus magistratibus que constitutos,quæ prius nouerant nõ agnoscunt quia honores mutant mores, contemnunt etiam amicos cum Domini efficiunt. Non sic Ioseph,qui cum vidisset fratres ad se venientes humili & sordido habitu & asinis,quibus triticum asportarẽt, & ouium essent pastores, ipse autem Aegyptis prefectus eos nouit, quibus & honorem detulit, maximeque fecit. Sed historiam prosequamur. [Adhuc autem illis non credentibus & mirantibus præ gaudio dixit.] Ioannes clarius dixit, gauisi sunt discipuli uiso Domino. Iam hic uides quam verè dixerit Dominus. Tristi-

tia

Marginal notes: 2.Pet.2. 2.Reg.6 1.Reg.6 Auct.10 1.Ioan.1 Gen.45.

tia implebit cor vestrum iterum autem vi
Ioã. 16. debo vos, & gaudebit cor vestrum. Tristi tia fuerunt repleti in eius passione, & in illo triduo vnde Domine dixit discipulis eũtibus in Emaus. Qui sunt hi sermones, quos confertis adinuicem ambulantes, & estis tristes? At nunc iam gaudent in Christi præsentia & omnes illæ lachrymæ absorptæ fuerunt in præsentia Christi. Vides etiam, hic, quam verè dictum sit de Deo.
Tob. 13. Post tempestatẽ tranquillum facis & post fletum gaudium inducis. ¶ Sed mirabile est quod hic ait, quod non credentes discipuli gaudebant. Quomodo non credentes gaudebant? Sed simul stare poterat, vt ad præsentiam Domini gauisi sunt nihilominus tamen non perfectè crediderint, sed timuerint ne fortasse Dominus non esset qui appareret. Gaudij enim magnitudo causa fuit timẽdi. Sic nobis quotidie contingit, vt ad quod maximè gaudemus, & quod maximè optamus metuimus, ne aut non sit, aut non eueniat, aut ne fallamur. Sed audiamus, iam nũc quid Christus dixerit discipulis gaudentibus in ipso. ¶ Habetis hic aliquid quod manducetur? At illi obtulerunt ei partem piscis assi & fauum mellis. Et cum manducasset coram eis summens reliquias dedit eis.]

Poterat indignè ferre, tarditatem eorum sed vt matres solent fouere paruulos suos, ita Christus infirmos discipulorum animos summa lenitate & ineffabili suauitate tractauit. O quanta est erga nos omnipotentis Dei charitas: vbi Dominus maiestatis cum rudibus & pauperculis piscatoribus etiam post resurrectionem tam familiariter & suauiter conuersabatur, edens & bibens cum illis.

¶ Obseruandum autem quod hos discipulos, ad pr̨edicandum mittit per totum uniuersum, & ad sustinendum labores & persequutiones, sed tamen prius vult dulciter cum eis comedere. Sic cum sciat labores vtilitatem hominibus afferre, ostendit eis prius dulcia solatia, vt eis homines inuitet, & tandem fortiter tentationibus resistant sicuti iter acturi prius cibos parant, ne in uiæ laboribus desint. Sic Christus fecit cum istis Apostolis & discipulis. Columbæ in terram longinquam mittendæ prius tritico melle misto cibantur, vt semper conentur ad locum quo delicatius tractatas fuisse meminerunt redire. Filii Israel prius cibati fuerunt mana cœlesti in deserto, & postea dimicarũt cum gigantibus terr̨e promissionis. Similiter fecit Christus cũ istis comedens cum eis familiariter, & postea misit illos, vt pugnarent aduersus totum orbem. Exo. 16 Iosue. 5

¶ Porro comestio Christi fuit uera comestio, & non ficta, sicut comedebant Angeli, qui apparuerunt Abrahã, & Raphael, qui sociauit Tobiam. Sed Christus non sicut illi Angeli, sed uerè comedit: quia dentibus attritus est cibus, & in stomacho receptus: & sic fuit vera comestio. Sed quantum ad diuisionem cibi, & traiectionem in ventrum non inuenitur in Christo finis human̨e comestionis: quia virtute diuina quicquid erat ibi conuertebatur in aerem aut vaporem: sicut virtute solis aqua resoluitur in vaporem subtilem, & consumitur. Manducauit igitur Christus post resurrectionem non quasi cibo indigẽs (sed vt Chrysostomus ait) vt eo modo naturam corporis resurgentis astrueret. Verùm licet comestio non fuerit per se sufficiẽs argumentum ad probandum ueritatem natur̨e human̨e in ipso: tamen cũ aliis argumentis uisu, uoce, & auditu, cum scripturis sacris erat sufficiens argumentum ad probandum Christum uerè resurrexisse a mortuis. Sed ad contextum. Gen. 18 Tob. 12. Chrys. hom. 28 super Ioan.

¶ Et dixit ad eos. H̨ec sunt uerba, qųe locutus sum ad uos cum adhuc essem uobiscum: quoniam necesse est impleri omnia qųe scripta sunt in lege Mosi, & Prophetis, & Psalmis de me.]

Reducit ad memoriam ea, qųe dixit ante mortem. Ecce ascendimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur ad illudendum, flagellandum, &c. Sicut omnia, qųe uobis pr̨edixi de morte mea iam uidistis impleta: credite quod etiam ųera dixi uobis cum resurrectionem meam pr̨edixi. Sicut in aliis uerum inuenerunt magistrum: sic in hoc oportebat, ut illum crederent uerum. Sed necesse fuit illa adimpleri necessitate conditionata non absoluta: hoc est, necessitate consequentiȩ: non consequentis: seu in sensu composito, non autem diuiso: non necessita-

te coactionis liberi arbitrii, sed præordina
tionis diuini decreti. Ceterum in lege Mo
si multa de Christo scripta sunt: ut quod
Gen. 22. Deus dixit Abraham, Isaac & Iacob, in se-
Gen. 26. mine tuo benedicentur omnes familiæ
& 28. terrę. Et illud Deuteronomii. Prophetā su
Deut. 18 scitabit vobis Dominus In Psalmis etiam
passim inuenies de Christo. Prophetauit
nanque incarnationem, natiuitatem, ad-
uentum Regum, prædicationem passio-
nem, & crucem: denique resurrectionem,
& in cęlos ascensionem, egregius Psaltes,
vt in superioribus iam vidimus. Præterea
in his verbis ostendit Christus vetus te-
stamentum ad fidei nostræ firmitatem, &
certitudinem esse necessarium, aduersus
Valentinianos, & Manichæos: qui vetus
testamentum damnarunt. Quia Christus
hic de veteri testamento loquitur, quia ni
hil de nouo tunc erat scriptum.

[Tunc aperuit illis sensus vt intelligerent
scripturas.] Hoc est intellectum eorum il-
luminauit. Hactenus manifestauerat se es
se verū eundem hominem (scilicet Iesum)
ab humanis, modo manifestat à diuinis
agendo, & operando in eorum mentes:
hoc enim diuinum est opus, aperire scili-
cet, mentes eorum vt intelligerent scriptu
ras, & donare piscatoribus statim intelli-
gentiam Prophetarum. Obserua autem ꝙ
Prophetæ bene intellexerunt suas scriptu
ras, & sciebant quod loquebantur: nā non
fuerunt sicut Montanus somniauit, qui
Hier. (vt ait Hieronymus) dixit, quod Prophetę
lib. 1. cō more pecudum loquebantur, non intelli
mē. Esa. gebant vtique, nam alias prophetę non es
cap. 1. sent. Sic fuit Propheta Ioseph, qui inter-
Gen. 41 pretatus est somnium Pharaonis: & non
Pharao qui vidit vaccas & spicas. Sic etiā
non fuit Propheta Nabuchodonosor, qui
Dan. 2. statuam vidit: bene autem Daniel qui in-
terpretatus est euentum regni Chaldæo-
rum, per statuam signatum. Atque ideo
quamuis Caiphas prophetauit, tamen nō
Ioa. 11. fuit propheta: quia non intendit quid Spi
ritus sanctus per os eius voluerit insiuare.
re. Cum tamen intelligerent scriptores sa
cræ scripturæ, & voluminum sanctorum
ea, quæ dicebant, & scribebant: cur non lo
quuti sunt clarā: cur ita obscurè loquuti
sunt, vt necesse fuerit, vt Christus aperiret
sensum, vt intelligerēt Apostoli scripturas
Scriptura sacra obscura est. Primo ne Iu-
dæi sacros libros, qui tractabant de rui-
na Israelis, & de vocatione Gentium ex
inuidia comburerēt. Non. n. sustinuissent
tāta aduersus se testimonia. Hoc Esaias ex Esai. 48.
persona Domini ad Iudęorum gentem
ait, Neque credidisti, nec à principio ape-
rui tibi aures tuas? noueram enim qđ ino
bediens nō pareres. Secundo obscuritatis
alia ratio est, idioma videlicet Hebraicę lin
guę diuersum a Græca & Latina. Pręterea
ob incredulitatem etiam auditorum mul
ta obscura dixerunt: quæ tamen pauciori
bus & sanctis viris reuelata sunt. Obscura
sunt, quia hyperbolis frequenter vtuntur
propter velocitatem sermonum suorum,
& propter impetū spiritus qui inerat scri- Ire. li. 3.
ptoribus sanctis. Hoc de Paulo dixit Ire- aduer.
næus, quod de omnibus scriptoribus sa- Hæres.
crorum voluminum fas est dicere. Quin- cap. 7.
to obscuræ sunt scripturæ, quia pleraque
figurate portenduntur, per ænigmata, &
allegorias & parabolas, aliter intelligenda
quam sonare videantur. Nam terram la- Exo. 13
cte & melle manantem legimus, & mon- Ioel. 3.
tes stillabant dulcedinem: & de gentibus
ait, Benedicent me bestiæ agri. Nam scri-
pturæ proprius character est per transla- Esa. 8.
tionē loqui. Sic Esaias, Pro eo quod abie-
cit populus iste aquas Siloe, quæ vadunt
cum silentio, id est, noluerunt decem tri-
bus parere domui Dauid, & assumpsit ma
gis Rasim & filiū Romeliæ. Propter hoc
ecce Dominus adducet super eos aquas
fluminis fortes & multas, regem Assyrio-
rum. Et de uocatione gentiū loquens idē
Propheta ait, Gloria Libani ad te ueniet,
abies, & buxus, & pinus, &c. Sexto obscurę
sunt, quia solent superioris intellectus cō
sequentiam non tenere, maximè prophe-
tæ, qui (ut D. Hieronymus adnotat) solent
repente propositum mutare. Vnde Naum Num. 1.
ait, Celebra Iuda festiuitates tuas, & redde
uota tua: quia non adiiciet ultra, ut pertrā
seat ad te Belial, &c. Et sermonem conuer
tens ait, Ascendit qui dispergat in facie
tua, custodiens obsidionem. Et in Psalmo,
cum dixit Propheta. Exultate Deo adiuto
ri nostro, iubilate Deo Iacob, subito per-
sona mutatur. Nam in persona Domini Psal. 80.
statim loquitur ad populū. In tribulatio-
ne inuocasti me, & exaudiui te. Et multa
alia

alia sunt loca, in quibus propositum statim mutatur: quæ omnia breuitati consulentes dimittimus. Ex his & aliis causis scriptura sacra difficilis redditur, quam difficultatem submouit Christus ab Apostolis, vt sensus scripturæ sit illis clarus. Obscuræ autem erant scripturæ quod ipse Exo.32 Deus voluit significare cum veniens ad Mosem legem laturus montem Orebum nube densa cooperuit, & Salomonis templum obscura nebula impleuit: & arcam fœderis velo iussit cooperire. At Christus 3.Reg.8 Exo.26. Dei filius splendor gloriæ, & figura substantiæ eius ipsas diuinas litteras explanauit. Hebr.1. Cum Elias ascendit in cœlum pallium suum discipulo suo Eliseo reliquit, quo profundas Iordanis aquas pertransiuit. 4.Reg.2 Sic Christus ascendens in cœlum cœlestẽ sapientiam dedit discipulis, qua possent sacram scripturam intelligere, eiusque profundas aquas penetrare. Sequitur,

[Et dixit eis. Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die.

Sæpè iam in multis locis diximus, quomodo oportebat Christum pati, & de hoc termino & vocabulo, necessarium. Nihilominus tamen expedit hic aliquid enarrare. Quapropter aduerte, quod si necessarium hic accipiatur secundum sui naturã ita vt impossibile sic taliter se habere, sic manifestum est quod non fuit necessariũ Christũ pati: nec ex parte Dei, nec ex parte hominis. Si verò necessarium accipiatʼ ex aliquo exteriori, ita vt faciat necessitatem coactionis, vt cum aliquis nõ potest ire propter violentiam detinentis illum: non fuit hoc modo necessarium pati, nec ex parte Dei, qui Christum definiuit pati, nec ex parte Christi, qui volũtarie passus est. Verũ si necessarium accipiatur ex suppositione finis, ità vt finis nullo modo possit esse aut non possit conuenienter nisi tali fine præsupposito: isto modo Christum pati necessarium fuit necessitate finis & sic oportebat pati tã ex parte patris & filij, sicuti nostra. Hæc tria insinuãtur in hoc Lucæ contextu. Primo ex parte patris quia sic scriptum est, vt promissis staret ordinatis, institutis, firmatis, iuratis, atque scriptis. Regum enim interest promissa adimplere, cõtrarium autem defectus maximus est. Deus promiserat hoc in Psalmis, in scripturis, & in prophetis, quapropter ex parte patris necesse erat Christum pati, quia sic scriptum erat. Vnde Ecclesiasticus ait Deo, Da mercedem sustinentibus te: vt prophetæ tui fideles inueniantur. Ideò Christus superius dixit, filius hominis secundum quod definitum est vadit. Eccl.36. Luc.22.

¶ Secundò ex parte filii, ideo ait consequenter. Oportebat Christum pati. Bonorum quidem filiorum interest maximè patrum promissis stare, Christus autem ità hoc negotiũ suscepit, vt nec vnus apex nec vnum iota præteriuit a lege, donec omnia fierent. Ideò ipse Christus, patrem alloquitur dicens, Ego te clarificaui super terram: hoc est, ego ostendĩ pater te verbum tuum & promissum magnifacere. Et etiam fuit necesse ex parte Christi: quia per humilitatem passionis meruit gloriam, & exaltationem resurrectionis. Matt.5. Ioã.17.

¶ Tertiò fuit necesse ex parte nostra: quia per eius passionem liberati sumus à diaboli seruitute, vt ex Ioanne Saluator dixit, Oportebat exaltari filium hominis: vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Et hoc est quod ait consequenter. Ioan.3.

[Et prædicari in nomine eius pœnitentia, & remissionem peccatorum in omnes gentes.]

Quare in nomine Christi. Quia hic solus est, qui pœnitentiam & pœnitentibus veniam promeruit. Nec solum prædicandum est, vt homines pœnitentiam agant de malefactis suis: sed etiam quod verè pœnitentes consequuturi sint per Christum remissionem peccatorum.

¶ Verum hic aliqua obseruanda sunt. Primo quod Christi passio dat virtutem pœnitentiæ: & ideo prius dixit, Oportuit Christum pati, & deinde eius virtutem ostendit addens in remissionem peccatorum. Hæc enim Christi passionis vtilitas est, vt peccata remittantur, & hoc tripliciter. Primo per modum prouocantis ad charitatem, quia vt ait Apostolus, commẽdat Deus suam charitatem in nobis: quoniam cum inimici essemus Christus pro nobis mortuus est: per charitatem autem Rom.5.

consequimur veniam peccatorum. Secundo passio Christi causat remissionem peccatorum per modum redemptionis: quia enim ipse est caput nostrum per passionem suam quam ex charitate, & obedientia sustinuit liberauit uos tanquam membra sua a peccatis perpretium suæ passionis. Tertio per modum efficientiæ in quãtum caro, secundum quam Christus passionem sustinuit est instrumentum deitatis: ex quo eis passiones, & actiones operãtur in virtute diuina ad expellendum peccatum.

¶ Aduertendum secundo quod cum dicit, oportebat prædicari, præteritum oportebat non respicit prædicationem præteritam (cum de futuro sit sermo) sed respicit dispositionem prædicationis futuræ per Apostolos. Etenim sensus quod oportebat sic: id est, talem dispositionem & ordinem ac modum ad prædicandum efficere, qualis modus, qualis ordo, qualis dispositio effecta est, vt scilicet, colligeret Iesus discipulos testes miraculorum vitæ prædicationis, passionis, & resurrectionis suæ.

¶ Tertio post Christi mortem dicit prędicandam esse pœnitentiam, vt intelligas quod oportet, vt pœnitentiam agas quanuis pro te sit mortuus Christus: vt effectum mortis eius, scilicet gratiam & remissionem peccatorum consequaris. Nemo in sola Christi satisfactione securus consistat, vt impiissimi docent Lutherani: nam opus est, vt tu labores, doleas, & pœnitentiam agas, vt gratiam & remissionẽ peccatorum consequaris. Hæc enim iubet (Ioã. 12.) Christus prædicari ad remissionem peccatorum, postquam sanguinem suum fudit, & pro nobis satisfecit

¶ Quarto prędicãdum iubet in omnes gentes, vt uideas quantũ sint multiplicati fideles post Christi passionem & ex merito passionis suæ. Ipse enim dixit, (Exod. 1.) Nisi granum frumenti cadens in terram mortuũ fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuũ fuerit, &c. Solus erat Christus in cęlo, nullis animabus sanctis sociatus antequã moreretur: (Gen. 37) sed postquam granũ hoc frumenti mortuum est, attulit multum fructum: quia cęlum repletum est sanctis hominibus, Sic etiã ait scriptura, quod post mortẽ Ioseph multiplicati sunt filii Israel, & creuerunt nimis. Similiter pauci erant filii regni in vita Christi & pauci credentes: (Ro. 10. Psa. 18.) sed postquam Christus, qui vt alter Ioseph fuit venditus a Iuda, & mortuus est, creuerunt filii Israel, hoc est Christicolæ: quia omnis orbis venit ad Christum, & in omnem terram exiuit sonus Apostolorum, & in fines orbis terræ verba eorum.

¶ Sed dubium hic maximum oriri videtur. An Apostoli prædicauerint Euangelium omnibus gentibus? Ad quod breuiter respondeo, quod sic: nam hoc præceptum fuit personale & in sua persona dictum est Apostolis & discipulis Christi, & quicquid Christus mandabat est possibile: (Mar. 16) & quanuis esset alias impossibile: per eius virtutem faceret illud possibile, & sic impletum est ab ipsis Apostolis & discipulis. (Act. 1.) Et vt Marcus expressius fatetur, dixit Christus. Ite & prędicate euangeliũ omni creaturę. Et actuũ primo habeẽ, quod (Act. 2.) in die ascensionis dixit. Et eritis mihi testes in Iudęa & in Hierusalem: & vsque ad vltimum terrę. Ipsimet Christi discipuli qui fuerant eius testes postquam induti sunt virtute ex alto & acceperunt Spiritũ sanctum, qui fuerunt testes in Iudęa & in Samaria fuerunt etiam testes vsque ad vltimum terrę. (Mar. 16.) Et Marcus clarè dixit quod profecti prędicauerunt vbique. Et Christus in Matthęo dixit loquens de destructione Hierusalem: (Mat. 24.) Prædicabitur hoc euãgelium in vniuerso orbe, & tunc veniet consummatio. Ergo ante excidium Hierosolymitanum fuit prędicatum euangelium, in vniuerso mũdo, & Chrysostomus latè probat hoc ex illo, quod Paulus adducit, dicens, quod in omnem terram exiuit sonus eorũ, & in fines. &c. Nã si vnus Paulus tanqam sol ab oriente vsque in occidẽtem venit in Hispaniam, & tot prouinciis prędicauit, vt videre est in actis Apostolorum: quid alii facerẽt? (Chrys, ho. 1. ep. ad Rõ. & hom. 8. super 1. Cor. cap. 4.) Nec intelligas Apostolos in vita sua omnibus prouinciis prędicasse saltem pręcipuis prouinciis & ciuitatibus. Itaque etiam si discipuli Christi prędicatione non omnia loca tetigerunt, sufficit quod prędicationis euangelii fama per omnes partes celebris fuit. Et sic debes intelligere diuum Augustinum

dicen-

Aug. ep. ad Esichium in lib. siue epi. de vnitate ecclesiæ contra Petiliani donatistæ epistolã c. 14. in fine, & c. 15 & libr. 1. de ser. domini in monte. cap. 10. Ori hõ. 28. super Matth. Hiere. com. in Matth. cap. 24.

dicentem cum Esichio scribit, quòd erant in Africa gentes Barbaræ, ad quas nõ peruenit prædicatio euangelij: quia Barbari illi propter aliquam accidentalem separationem commercii ab alijs hominibus vel gentibus non audiant vocem Christianitatis, & nesciant doctrinam Christi: & tamẽ in primis temporibus statim post Christi mortem prædicatum est ibi aliquid, vel in prouinciis finitimis, ita vt fama nominis christiani peruenerit ad eos. Et ita Augustinus & Origenes qui dicũt, per Apostolos non esse in totum orbem prædicatum euangelum intelligendi sunt de prædicatione quantum ad totalem fructum: & quòd Christus hic dicit intelligitur de prædicatione facta & publicatione etiam si nemo conuerteretur. Sic enim intelligatur hoc quantum ad fructum prædicationis qui est, vt singulis gentibus fundetur ecclesia credentium in Christo hoc complebitur ante diem iudicii, vt Augustinus exponit: non tamen fuit completum ante euersionem Hierusalem. Sed si loquamur de fama prædicationis, hoc ante euersionem Hierusalem fuit completum: in vita Apostolorum Christi. Vnde beatus Hieronymus putat non mansisse aliquam gentem, quæ Christi nomen ignoret: & quanquam non habuit prædicatorem, tamen ex vicinis gentibus opinionem fidei non potest ignorare. Verba sunt hæc diui Hieronymi. Et sic Augustinus & Origenes possunt cum aliis concordari. Sed satis sit de hac quæstione.

Verùm vbi incipienda esset hæc euangelii prædicatio in omnes gentes ostendit Christus dicens,

[Incipientibus ab Hierosolyma.]

Siquidem remissionem peccatorũ prædicabant, congruum erat, inciperent ab illa ciuitate, vbi patratum est maximũ omnium scelus: vt videntes Gentiles hanc infinitam misericordiam qualis erat ignoscere huic ciuitati, sed q̃d dico ignoscere? imo quod voluit Christus prius euangelium ei denũciari, vbi fuit mortuus nefando scelere & non viso, vt videntes inquam Gentiles hoc Christo maximè afficerẽtur ne desperarẽt de misericordia ipsius, siquidem adeò bonus & misericors fuit, vt non solum parcere huic ciuitati Hierusalem voluerit, sed etiam eam omnibus aliis mundi præferre. Quis ergo diffidet misericordiæ Dei: quando tanta liberalitate, veniam concedit his qui proprium filium crucifixerunt? Secundò voluit, vt ab Hierosolymis inciperet prædicatio: vt ex Iudæorum credulitate, Gentiles animarentur ad amplexandam fidem Christianam. Si enim in Christum credere non dubitarunt illi, à quibus in Cruce suspensus est: quare non crederent in eum Gentiles qui tantum nefas contra Christum non perpetrarunt? Et si Iudæi homicidæ post tot flagitia simul atque resipuerunt, tantæ gratiæ facti sunt participes: qui non possunt Gentiles bonam spem concipere veniæ? Sed de his hactenus.

[Vos autem estis testes horum, & ego mittam promissum patris mei in vos.]

Apostoli erant testes vitæ, miraculorum, & prædicationis Christi, debebant vniuerso orbi de his testimonium perhibere: sed quoniam testis firmus, & constans in dictis esse debet, ideo postquam dixit eos futuros testes, adiecit missurum se Spiritum sanctum qui eos virtute, & fortitudine maximè reficeret. Figulus postquam vasa in toea cõfecit sunt blanda mollia, atque debilia: quæ si tangas, comminuuntur statim. Si tamen in camino ignis reponas vt coquantur, dura educit, & fortia. Vasibus luteis sanctus Iob nos comparauit, cum dixit. Memento domine, quòd sicut lutũ feceris me. Erant Apostoli sicuti & nos vasa debilia & delicata: adeò vt eorum principem qui se vt fortiorem magnificabat quædam vicerit muliercula. Non eius collo gladium subdiderunt, non Gigantes & homines fortes obsiderunt armati sed quedam mulier debilis sexu, ignobilis conditione & officio, erat enim ianuaria: fuit tanta Petri pusillanimitas, vt timore cõcussus magistrum negauerit, nec habuit vim nec pectus ad reddendum de illo testimonium. Sed tamen hæc lutea vasa igni immissa ex Spiritus sancti fornace euaserunt fortissima & validissima: sic vt diuus Petrus, qui ante mulierem verebatur non timuit magistratus posteà, pontifices & principes synagogæ, coram quibus maxima autoritate in concilio respondit dicens, Obedire oportet

Iob. 10. Mar. 14. Act. 4. Act. 2.

ter Deo magis quàm hominibus.

Hac ratione inter alias, Spiritus sanctus venit super Apostolos in linguis igneis: quia sicut vasa lutea coquere volebat
Ioan. 14 igne, vt de Christo testimonium redderent.

¶ Possent etiam dicere, Quoniam sumus nos, homines idiotæ illiteratique ad disputandum cum doctoribus & legis peritis, & de Deo testimonium reddendum? Ad hoc respondet Christus se missurum Spiritum sanctum, qui eos omnia doceat. Ideò in Ioanne habetur, quòd promittens Spiritum paraclerum, dixit, Ille vos docebit omnia. Et quia ignis illuminat, venit in linguis igneis, ad illuminandum eorum intellectus, conscientia, literis & maxima sapientia. Futuri erant testes Apostoli, & testimonium de Christo reddituri coram potentatibus & terræ principibus: ad hoc autem indigebant robore ac fortitudine. Reddituri etiam erant testimonium coram sapientibus mundi, & adhoc indigebant etiã sapientia, & peritia: & quoniam, duo hæc Spiritus sanctus erat eis largiturus per donum fortitudinis, & sapientiæ, cum dixit, eos futuros testes, ideo adiecit Spiritum sanctum ad eos mittendum cuius aduentu erant futuri fortes & sapientes testes.

¶ Præterea ex hoc colligunt Theologi autoritatem originis respectu Spiritus sancti in filio insinuari, dum dicit filius: ego mittam. Missio enim in diuinis importat processionẽ ab alio. Ideò solus pater nunquam missus dicitur, quia nõ procedit ab alio, filius autem dicitur missus
Ioan. 15 à patre, quia ab ipso procedit. Paulus, Mi-
Ioa. 10. sit Deus filium suum. Et Christus, Quem
Gala. 2. pater misit. Sed Spiritus sanctus à patre dicitur mitti, & a filio. A patre mittitur, quia dixit Christus. Spiritus sanctus quẽ mittet pater in nomine meo. Et mittitur à filio quia hic dicit Christus. Et ego mittam promissum patris mei in vos. Ergo à patre & filio procedit, nam ab utroque di
Theop. citur missus. Conuincitur ex hoc loco an-
in Euã. tiquus error Græcorum qui dixerunt, Spi
Ioan. c. ritum sanctum à filio non procedere, sed
3. solum à patre. Ideo caue cum Theophilactum legis, qui more Græcorum dixit supra Ioannem Spiritum sanctum à patre tantum procedere, & non a filio. Sed de his aliàs.

[Vos autem sedete in ciuitate quoad vsque induamini virtute ex alto.]

Necessarium enim erat Apostolos impleri Spiritu sancto & indui virtute ex alto: nã vela ventis dare contra aquæ torrẽtem, vela adimpleri debent vento: & quoniam Apostoli erãt per mundum nauigaturi contra torrentem, hoc est, cõtra suas inclinationes repleti sunt prius Spiritu sancto. Accipiter sublimipeta manum tenentis cum fugiens tam saturatus ac repletus potest recidere, vt nunquam amplius ad eundẽ redire cupiat. Volens ergo Deus Apostolos dimittere & catenis metus, & amoris mundani eripere repleti sunt Spiritu sancto, quo sunt adeo refecti, vt nunquam indiguerint amplius ad mundum redire. Vas igni appositũ cito comminuitur si vacuum sit, quod tamen si plenum sit conseruatur: & quoniam apostolica vasa debebant cõiici in ignem maximarum tribulationum, prius repleta sunt Spiritu sancto ne comminuerentur, quapropter Lucæ. 1.
expediebat eis maximè in ciuitate morari vsque adeo hac uirtute & Spiritu sancti fortitudine induerentur, & postea exire ad prædicandum sustinendumque labores absque vllo defectu, & diminutione. Aduerte autem quod virtus in hoc loco Act. 1.
pro fortitudine accipitur, sicut & supra in initio huius Euãgelii cum Angelus dixit Zachariæ loquens de Ioanne Baptista. Ipse præibit ante illum in spiritu & virtute Heliæ. Hoc est, in fortitudine. Iam diximus quod Apostoli fuerunt pusillanimes in Christi passione, quia omnes metu, & timore agitati relicto magistro fugerunt: & Petrus qui sese aliis fortiorem esse putabat illũ ter negauerit. Ideoq; opus erat vt isti, qui futuri erant testes Christi in Iudæa & Samaria, & vsque ad vltimum terræ induerentur constantia, & fortitudine & viribus ex alto, vt testimonium darent Christi, & Euangeliũ constanter prædicarent coram Regibus & principibus & potestatibus huius mundi. Hanc fortitudinẽ acceperunt ex aduentu Spiritus sancti. Erant enim Apostoli, & Christi discipuli viui instrumenta, & organa Spiritus sancti, quibus Spiritus Dei loquebatur in homi-

hominum cordibus: in quo quidem experiri poterant omnia quæ faciebant Dei esse opera, non autem ipsis propria. Hoc idem modo operatur Spiritus sanctus per prædicatores Apostolicos, & Catholicos qui prædicant secundum doctrinam sanctæ Romanæ Ecclesiæ: quibus inquit Christus. Non estis vos qui loquimini: sed Spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Si hoc ergo ita est, quid gloriaris in his quæ pro te Deus facit? Nunquid gloriabitur securis (ait Esaias) Esai. 10 contra eum qui secat in ea, aut exaltabitur serra contra eũ à quo trahitur? Fidelis seruus Dei erat Paulus siquidem postquam omnes suos labores narrauit 1. Co. 15 eorum autorem Deum cognoscens dixit, Non ego sed gratia Dei mecum.

[Eduxit autem eos foras in Bethaniam & eleuatis manibus suis benedixit eis.]

Vsque adhuc scripsit Lucas apparitionem quæ facta est in vespere diei resurrectionis dominicæ, & nunc iam agit de Ascensione domini, prætermittens omnes apparitiones, & omnia, quæ Christus gessit in illis quadraginta diebus. Hanc verò Christi Ascesionem perpulchrè scribit noster Lucas in primo capite libri, qui Actus Apostolorum prænotatur. Locus autem ascensionis non fuit in Bethania, sed in monte Oliueti propè Bethaniam Quapropter cum dicit hic, quod eduxit eos in Bethaniam: intellige exclusiuè iuxta Bethaniam. Porrò benedicere est bona imprecari: Ps. 148. dicere autem Dei semper efficax est. Dixit enim & facta sunt, quare & benedicere eius non potest non esse efficax. An verò Christus benedicendo, & bona illis imprecando vsus est signo crucis tacet euangelium. In veteri lege eleuabant manum cum benedicebant: & sic in Leuitico habetur, Leui. 9. quòd Aaron extendens manum ad populum benedixit ei. Crediderim ego quod Christus eleuauit manum & facto super eos signo Crucis benedixerit eis. Hoc tamen certum est hanc antiquissimã consuetudinem benedicendi per signum crucis Ecclesiam retinuisse vsu publico à temporibus Apostolorum: quare verisimile est Apostolos didicisse à magistro suo Christo. maximè tunc post triumphũ victoriæ per agnomen crucis, ad declarandum Deum patrem nos benedicere omni benedictione in cœlestibus per triumphũ Crucis.

[Et factum est dum benediceret illis, recessit ab eis & ferebatur in cœlum.]

Mirabile certè hoc est in sacris literis quam paucis verbis multa atque ea magna complectantur. Gloriosissimam illam Ascensionem, & tam mirabilem & gau- Ioa. 15 dium discipulorum matrisque eius sanctissimæ videntis Christum ascendere tanta maiestate, & Angelorum apparitionẽ significare volens inquit: recessit ab eis & ferebatur in cœlũ. Cùm etiam in hoc mũdo conuersatus esset cum Apostolis quibus, vt amicis omnia quæ maximi erant momenti nota fecerat, ita vt omnia quæ audiuit à patre suo nota faceret eis, inquit Marcus quod postquam loquutus Mar. 16 est eis assumptus est in cœlum. Vide ergo excellentiam sacræ scripturæ, quæ tam paucis verbis tanta complectitur. Mundus vt fabulam narret, mirabile est quibus vtatur uerbis, quam ostentatione plenis, & ornatis, quantum conetur pulchrè ea intexere, & multiplicare: & tandem nihil. Arma virumque cano, Troię qui primus ab oris, &c. Et post magnum verborum tumultum vnica veritate prolata mille mẽdacia emittit. Pulchra mulier quomodocunque exornetur placet, vili enim pãno inuoluta visum reficit. deformis autẽ maximo ornatu & fuco indiget, onerarique auro & sericis vestibus, vt aliquid apparere possit. Veritas ipsa est quid pulcherrimum adeò, vt quouis modo se habeat placeat, non enim indiget Quintiliani rhetorica, nec Tullij eloquentia, non foliis, nec fuco aliquo, nam de se pulcherrima est. Veritas Euangelica non opus habet apparatu aliquo, nec uerborum tumultu nam simpliciter omni remota ostentatione profert quid sit rei. Recessit ab eis & ferebatur in cœlum, inquit, & tacet. Mundi tamen mendacium & fallacia his omnibus ornatibus indiget, vt alicuius momẽti esse videatur. Respice Euangelistam & vide quam succinctè tam mirabilem nobis describit ascensionem. Recessit Christus à matre, & discipulis non quidem sine magno dolore & tristitia eorum: nam ex vna parte sentiebant solitudinem & de

fectum

fectum quo afficiebãtur ex Christi absentia, ex alia autem parte erant eorum corda maximo quodam gaudio, & ineffabili repleta, videntium magistrũ intenta gloria & maiestate in cœlum conscendere. Recessit eos singulatim amplectens & maximo amore osculans, verba ad solatium ducentia dicens, Ipsi autem veniam petebant supplices propter incredulitatẽ præteritã resurrectionis. Benignus magister excusabat eos & dulciter respondebat, & amplexabatur: pia mater exorabat, vt secũ duceret quando eius præsentia destituta viuere non poterat, nec per instans: filius respondebat orans quod si ipsa intelligebat quanto pretio Ecclesiam ipsam redemerat, pateretur propter eius vtilitatẽ & incrementum in mundo commorari ad solatium nouiter credentium, qui ad eam erant venturi, pollicens tamen secundum meritum eius post in cœlum ferendam. Hunc ergo recessum tam mirabilem complectitur Euangelista hoc verbo: recessit ab eis.

¶ Post hęc autẽ Christus dominus propria virtute consurgit de terra, & per aerẽ paulatim incedit, vt credentes illi eo fruerentur, quod sequuta est nubes sole ipso clarior sub eius pedibus posita, quæ eum operuit, & sic tandem euanuit ex oculis eorum. Eia nunc & tu Rex Dauid, qui in omnibus mysteriis fidei nostræ tantum loqueris, modo nonne aliquid proferes de ista gloriosa Ascensione, in qua tu etiam fuisti cum Christo in celum ascendens? Psallat ergo hic tuum instrumentum, & dicat, Exultare domine in vir
Psal.20: tute tua. Et iterum Exurgat Deus, & dis-
Psal.67. sipentur inimici eius, sicut deficit fumus, &c. Cantate Deo psalmum dicite nomini eius, iter facite ei, qui ascendit super occasum: Dominus nomen illi. Currus Dei decem millibus. Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem, dedisti dona Spiritus sancti hominibus. Viderunt ingressus tuos Deus. Principes Iuda, principes Zabulon principes Neptalin. Erant enim Apostoli horum tribuũ. In medio iuuencularum tympanistriarum, hæ erant discipuli teneri. Ibi Beniamin. Filius dextræ sedit ad patris dextram ascendens in mentis excessu super omnes Choros Angelorum. Ideoque regna terræ cantate Deo, psallite Domino, psallite Deo qui ascendit super cœlum cęli ad orientem, &c. Hanc igitur gloriam & maiestatem qua ascendit supra cęlos & sedit ad dexteram patris, complecti- Deu.32
tur euangelista dicens, & ferebatur in cœlum. Ascẽdit eleuatis manibus sicut aquila prouocans pullos ad volãdum, & super eos volitans: vt discipli eius tãquam pulli sui ipsum sequi affectibus studerent, thesaurum in cœlo quærerent eoque cor sub leuarent, dicentes illud. Trahe me post te, Cant.1.
curremus in odorem vnguentorum tuorum. Psal.46.
rum. Ascendebat Deus in iubilo, & domi Lucę.15
nus in voce tubæ. Gauisi sunt angeli, quibus gaudium est super vno peccatore pœnitentiam agente: oue errante, iam reper Ioan.8.
ta & inuenta. Gauisi sunt etiam iusti. Si enim Abraham exultauit, vt videret diem domini, quãtum in eius Ascensione cum Ephe.4.
omnibus lætatus est sanctis? Nam ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem: suscepit eum nubes ab oculis Aposto
lorum Non quod indigebat subsidio nu- Psal.67.
bis: sed voluit eius vti seruitio: virtus enim Psal.103
eius in nubibus. Sic enim prędictum erat. Qui ponis nubem ascensum tuum; qui ambulas super pennas ventorum. Non ita
que fuit assumptus in nube vt Enoch: nõ Gene.5.
in curru igneo vt Helias: sed ascendit pro- 4.Reg.2
pria virtute ille, qui præstat virtutem nobis, vt ascendamus preparans nobis viam, tollẽs de medio prædones animarum, diabolum, scilicet, mortem, infernum & peccatum, vt securum ac tutum ad patrem habeamus aditum.

¶ Expende etiam quod sacra scriptura humilia, & quæ ad opprobrium, & confusionem attinent minutatim scribit, & ad longũ: quare oẽs Euangelistæ nimis extense passionem & mortem domini scribunt, alapas, tormẽta, & flagella, & Ioãnes quo- Ioan.4.
modo fatigatus ex itinere sedebat sic supra fontẽ in Samaria iuxta Sichen. Et noster Lucas ter nominat præsepium & pau Lucæ.2
pertatem Christi natiuitatis, Sic etiã Mat- Matt.4.
thæus paupertatem discipulorum scribit dicens, quod parabant retia. Quid autem est honoris & gloriæ breui complent, & sic Euangelista modo vnico verbo gloriosissimam Christi Ascensionem supra cœlos resumit quo quidem cõdemnatur nostra

ſtra ſuperbia & inſolentia, qui cum de honore noſtro ac laude agimus verbis omnia obtundimus, & aliquando plus vero narramus: vitia autem noſtra atque defectus tacemus, nec vllum verbū de eis eſſe volumus. Admonet locus iſte, vt quemadmodum Chriſtus aſcendit in cœlū in corpore & anima poſtquam voluntatem patris ſui fecit, ita & nos ſi perſeuerantes in facie æterni patris eius voluntatem fecerimus, ſperabimus nos aſſumendos in vitam æternam: quam noſtris operibus retribuet Deus iuſtus iudex. Non aſcendet in cœlum cum Chriſto per ſolam fidem, ſed per charitatem: quæ verè dignos nos facit cœleſti illa aſcēſione. Et ideo à monte Oliueti aſcēdit: quia ex operibus miſericordiæ & charitatis aſcendimus in cœlum Vnde Dauid. Quis aſcendet in montē domini, aut quis ſtabit in loco ſancto eius?
Pſal. 23 ſubdit. Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam. Sed quid poſt Aſcenſionem fecerint diſcipuli audi.

[Et ipſi adorantes ingreſſi ſunt in Hieruſalem cum gaudio magno, & erāt ſemper in templo laudantes, & benedicentes Deum.]

Iam enim certa fides excuſerat omnem mœrorem: & certa ſpes promiſſorum addebat alacritatem. Interea frequentes erant in templo iam tunc euangelicas victimas immolantes, laudibus ferentes: & gratias agentes ei, qui tanta beneficia decreuiſſet per filium ſuum gratis largiri mortalibus. Sic etiam & noſter Lucas ait in Actis, quòd omnes illi fideles ſtatim
Acto. 1. poſt Chriſti aſcenſionem, reuerſi ſunt in Hieruſalem & introierunt in cœnaculum & erant ibi vnanimiter perſeuerantes in oratione & obſeruatione cum mulieribus & Maria matre Ieſu, & fratribus eius.

¶ Docet nos locus iſte, vt perſeueremus in orationibus & bonis operibus, ſi volumus ſpiritum ſanctum ſuſcipere. Perſeuerātia enim informat meritum, & corroborat propoſitum boni, remunerat currentem, coronat pugnantem, ducit ad brauium, & conducit euntes ad portum. Hæc eſt perſeuerātia, qua laureantur martyres, & virgines coronantur. Quid prodeſt, quod martyr pro fide dimicet, ſi nō perſeuerat? Illa ſancta quotuor animalia quæ erant plena oculis ante & retro non habebant requiem die ac nocte, ſed iugiter clamabant, Sanctus, ſanctus, ſanctus, Apoc. 1.
Dominus omnipotens: qui eſt, qui erat, & qui venturus eſt. Ità quilibet Dei verus amator non debet habere requiem die ac nocte in operibus ſtudioſis vſque in finē vitæ ſuæ. Licet enim cœli inferiores iugiter diuerſis motibus agitentur: cœlum tamen ſupremum, quod nos dicimus Empyreum in nullo mouetur, nec à ſua quiete perturbatur: ſed ſemper in ſua immobilitate perſeueranter perſiſtit. Sic etiam quāuis potentiæ inferiores ſenſitiuè perturbantur vel inordinatè moueantur & agitentur ad bona ſenſitiua capeſſenda, tamen ratio cauere debet, ne vnquam moueatur, & diſcedat à deſiderio ſupernorum, & operibus ſtudioſis, quin potius in eis vſque ad mortem perſeueret. Nā quāuis faceret aliquis in oratione optimum exordium, optimam inuentionem, diſpoſitionem, eloquentem narrationem, ac pronunciationem: ſi non haberet ſolidā & bonam concluſionem, talis oratio omnino priuatur laudis humanæ merito: quia concluſio, quæ ars vetus dicitur, eſt totus orationis exitus oratio, determinatio, & perfectio. Sic ergo quāuis quis haberet omnes virtutes, & non haberet finem perſeuerantiæ: priuaretur ſine dubio merito cœleſtis gloriæ. Audi Paulum, Bonum inquit certamen certaui: curſum conſummaui, fidem ſeruaui, de cætero repoſita eſt mihi corona, &c. Vide dominum Ieſum Chriſtum, qui triginta tribus annis noluit vnquam deſiſtere à perſeuerantia 2. Ti. 4.
noſtrę redemptionis, nec ceſſauit, propter diabolicam tentationem, nec propter Iudæorum exhortationem, qui dicebant, vt Matt. 4
deſcenderet de Cruce. Nō enim voluit ceſ Mat. 27
ſare propter animæ & corporis omnimodam afflictionem: non denique propter Crucis paſſionem ſed perſeuerauit vſque ad mortem, donec diceret, conſummatū Ioā: 19.
eſt, & tunc emiſit ſpiritum dicens, In ma- Mat. 27
nus tuas domine commendo ſpiritū meū. Quo exemplo ſignificatur qđ ſolum pater cœleſtis illorum animas ſuſcipit in regnum vitæ æternæ, qui perſeuerant vſq; ad mortem in eius amore, & bonis operibus. 1. Cor. 9

1. Co.9. bus. Vnde Paulus. Nescitis quod hi qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? Sic currite, vt comprehendatis. Igitur & nos curramus
Heb.12 cum Paulo ad propositum nobis certamen non deficientes: tempus enim (ut ille
1 Co.7. ait) breue est. Merces autem nostra, Salua
Matt.5. tor ait, quod multa est in cœlis: considerantes non quæ videntur, sed quæ non videntur: quæ enim videntur temporalia, sunt, quæ non videntur æterna. Vtinam sic curramus in hac breui vita spoliantes 2.Co.4.
veterem hominem, & nudi terrenis affe- Colo.3.
ctionibus, accipiamus brauium æternæ retributionis quod nobis præstare dignetur dominus Iesus, qui opus hoc in diuũ Lucam incepit & ipse, qui auctor totius boni est, ad finem vsque consummauit. Cui summus honor sit & gloria in sempiterna secula seculorum. Amen.

Secundi Tomi enarrationum in Beati Lucæ Euangelium: & totius operis finis.